

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID
UNUSQUISQUE PATRUM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO

SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIIVM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM

SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTEM
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXTENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES SECUNDA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIIUM III.

Accurante J.-P. Migne,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSE,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ TOMUS LXXIV.

VITÆ PATRUM. — ADDENDA.

VITARUM PATRUM TOMUS POSTERIOR. ADDENDORUM TOMUS UNUS

VENIT 7 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS, APUD EDITOREM.

IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM VULGO DENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1850

OFFICE

RECEIVED

DEPT. OF JUSTICE

WASHINGTON, D. C.

TO THE ATTORNEY GENERAL
FROM THE SECRETARY OF THE
NAVY
SUBJECT: [Illegible]

Enclosed

APPENDIX

AD MONUMENTA SEX PRIORUM ECCLESIAE SÆCULORUM.

VITÆ PATRUM

SIVE

HISTORIÆ EREMITICÆ LIBRI DECEM

AUCTORIBUS SUIS ET NOTORI PRISTINO RESTITUTI
AC NOTATIONIBUS ILLUSTRATI, OPERA ET STUDIO HERIBERTI ROSWEYDI, ULTRAJECTINI
E SOCIETATE JESU THEOLOGI.

ACCEDIT

ONOMASTICON RERUM ET VEBBORUM DIFFICILIORUM, CUM MULTIPLACI INDICE, ETIAM
CONCIONATORIO.

TOMUM PERFICIUNT

ADDENDA

OPERIBUS QUORUNDAM AUCTORUM IN PRÆCEDENTIBUS PATROLOGIÆ TOMIS EDITORUM,

INTER QUÆ MAXIME COMMENDATUR

SACRAMENTARIUM GELASIANUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CORSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

VITARUM PATRUM TOMUS POSTERIOR. ADDENDORUM TOMUS UNIGUS.

VENIT 7 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS, APUD EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE PROPE PORTAM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE

1850

ELENCHUS OPERUM

QUÆ IN HOC TOMO LXXIV CONTINENTUR

Vitarum Patrum libri IX et X.

col. 9

Appendix ad Vitas Patrum.

244

ARDENDA.

821

Sacram. Gelasianum

1049 -

VITÆ PATRUM,

SIVE

HISTORIA EREMITICA.

CONTINUATIO.

DE VITIS PATRUM LIBER NONUS,

QUI DICITUR

PHILOTHEUS, sive THEOPHILES,
AUCTORE THEODORETO, CYRI EPISCOPO,
INTERPRETE GENTIANO HERVETO.

PRÆLUDIUM.

De hoc libro attulimus quædam testimonia supra, in prolegomeno generali 11. Præter ea et hæc nunc habet.

DE AUCTORE ET HOC IPSO LIBRO TESTIMONIA.

Joannes Damascenus, orat. 3, de Imaginibus.

793 Ἐκ τῆς φιλοθίου ἱστορίας Θεοδορίτου ἐπισκόπου Κύρου, εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Συμεῶνος τοῦ κωνσταντινουπόλεως ἱταλίας, περιεττόν ἐστι καὶ λέγειν. θασι γὰρ οὕτως ἐν Ῥώμῃ τῇ μεγίστῃ πολυθρόλλοντος γίνεσθαι τὸν ἄνδρα, ὡς ἐν ἁπασὶ τοῖς τῶν ἐργαστηρίων προκυλαιοῖς εἰκόνας αὐτοῦ βραχέως ἀναστήσαι, φυλάξιν τινὰ ὅσιναι καὶ ἀσφάλειαν ἐκτεῖθεν πορίζοντας : « Ex Philotheo Theodoretī episcopi Cyri, in sancti Symeonis in columna degentis Vitam; nam de Italia quid attinet loqui? Aiunt enim virum hunc in maxima urbe Romana usque adeo clarum ac celebrem exstitisse, ut etiam in omnibus officinarum vestibulis homines parvas imagines ipsi erigerent, hinc videlicet præsidium sibi ac securitatem quandam comparantes. »

A Synodus VII generalis, quæ est u Nicæna, act. 3.

Θεοδορίτου ἐπισκόπου Κύρου ἐκ τοῦ βίου Συμεῶνος τοῦ ἱταλίτου, οὗ ἡ ἀρχὴ Συμεῶνος τὸν πᾶν τὸ μέγα θαῦμα τῆς οἰκουμένης. καὶ μετ' ἑτέρα θασι γὰρ οὕτως ἐν Ῥώμῃ τῇ μεγίστῃ πολυθρόλλοντος γίνεσθαι τὸν ἄνδρα, ὡς ἐν ἁπασὶ τοῖς τῶν ἐργαστηρίων προκυλαιοῖς εἰκόνας αὐτοῦ βραχέως ἀναστήσαι, φυλάξιν τινὰ ὅσιναι καὶ ἀσφάλειαν ἐκτεῖθεν πορίζοντας : « Theodoretī episcopi Cyri de Vita Symeonis Syllitæ, cujus initium est : Symeon, qui valde magnū erat miraculū orbis. Et post alia : Aiunt enim hunc virum in maxima Roma famosissimum fuisse, et qui in omnibus ergasteriorum foribus iconas ipsi breves erigerent, castodiam quandam sibi ex hoc et munimen acquirentes. »

Prologus auctoris.

794 Optimorum virorum, et qui in virtute præclare se exercuere, pulchrum quidem est videre certamina, et oculis haurire utilitatem. Quæ enim laudantur dum cernuntur, et digna videntur quæ possideantur, et amplectenda amoreque prosequenda existunt, et ad ea comparanda spectatores inducunt; afferunt autem nihil secius non mediocrem quoque utilitatem ejusmodi rerum recte et ex virtute gestarum narrationes, quæ ab iis qui sciunt, eorum qui nesciunt auribus offeruntur. Visum enim esse fideliores auditu dicunt aliqui; auditui tamen sit quoque fides, dum ex eorum qui dicunt veritate ea quæ dicuntur judicat. Quomodo enim linguae et palato de dulcedine, et amarore, et aliis hujusmodi qualitatibus creditum est judicium, deque iis ferunt illam sententiam; ita orationum discernendarum ratio commissæ est auditui, qui acit discernere a noxiis eas quæ aliquam afferunt utilitatem. Atque si utilium quidem narrationum integra et incorrupta maneret memoria, et non oblivionis veluti caligo quædam asperis labes efficeret ut ea evanesceret, de iis utique scribere esset supervacaneum, cum quæ hinc percipitur utilitas, ad posteros admodum facile perve-

n ret. Quoniam autem corporibus quidem tempus aërit interitum, inducens senectutem et mortem; rebus autem recte et ex virtute gestis oblivionem, ut mihi quidem videtur, inferens, et obscurans memoriam, nemo nos jure reprehenderit, quod piorum virorum, Deique amantium vitæ instituta aggrediamur scribere. Quemadmodum enim ii quorum fidei est credita corporum curatio, medicamenta comparant, cum morbo bellum gerentes, et iis qui laborant ferentes auxilium; ita quæ in his conscribendis ponitur industria, efficitur veluti quoddam salutare medicamentum, quod oblivioni quidem insidiatur, opem autem fert memoriæ. Quomodo enim non est absurdum ut poetæ quidem et scriptores ea conscribant quæ in bello fortiter et præclare gesta sunt; Tragicæ autem eæ quæ recte celebrantur calamitates, tragediis in publicum proferant, et earum scriptis mandata relinquant memoriam; aliqui autem alii in comædiis et rebus ridiculis consumant orationes; nos autem sinamus eos viros tradi oblivioni qui in corpore mortali et patibili ostenderunt impatibilitatem, et incorpoream æmulati sunt naturam? Quasnam autem penas non merito dederimus, si horum quæ admiratione digna sunt certaminum nihili faciamus negligi memoriam? Si enim ipsi eorum qui olim fuere sanctorum **795** summam æmulati philosophiam, non ære et litteris illorum insculpsere memoriam, sed omnem eorum virtutem exprimentes, quasdam eorum animatas imagines et statuas seipos effecere; quasnam nobis merito daretur venia, si nec litteris quidem eorum insignem vitam honoraremus? idque cum athletæ et pancratiastæ qui decertant in Olympiis, honorentur statuis, atque etiam in equorum curriculum qui victores esse videntur ærigæ idem præmium accipiant. Nec hoc solum, sed etiam muliebres viros et effeminatos, et de quibus dubites sintne viri an mulieres, ii qui horum delectantur spectaculis inscribunt tabulis, eorum memoriam longissimo tempore conservare contententes; licet memoria animis detrimentum afferat, non commodum. Sed tamen hi quidem hos amantes his, illi vero illos illis, idque cum damnum afferant, pieturis honorant. Et quoniam mortalem naturam mors deprædat, colores temperantes, et illorum effliges tabulis imponentes, excogitant rationem qua eorum memoria sit vita longe diuturnior.

Nos autem scribimus quidem vitam philosophiæ magistratæ, et quæ instituta est vitæ institutionem quæ agitur in cœlis. Describimus autem non figuras characteresque corporum, neque ea expressa iis qui nesciunt ostendimus, sed formas animarum, quæ sub aspectum non eadunt adumbramus, et bella quæ cerni non possunt, conflictusque qui non apparent ostendimus. Tali enim armatura eorum phalangis imperator et in pugna princeps eos Paulus induit: Accipite enim, inquit, armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et omnibus confectis stare (*Ephes. vi*). Et rursus: State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induiti loriceam justitiæ, et calceati pedes in præparatione Evangelii pacis, in omnibus assumentes clypeum fidei, in quo poteritis omnia tela ma igni ignita extinguere. Et galeam salutaris accipite, et gladium Spiritus, quod est verbum Dei (*Ibid.*). Hac cum hos induisset armatura, produxit ad certamina. Talis enim est hostium quoque natura, incorporea, minime aspectabilis, obscure invadens, clanculum insidians, repenteque et præter expectationem irruens. Hoc ipsum idem quoque docens imperator, dicebat: Non est nobis collectatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores, tenebrarum hujus sæculi, adversus spiritalia nequitie in cœlestibus (*Ibid.*). Sed tamen cum tales hostes haberet horum sanctorum classis, imo vero unusquisque eorum a tot et tantis circumsideretur hostibus (neque enim omnes simul invaserunt, sed modo quidem hos, modo vero illos adoriebantur), tam præclaram retulere victoriam, ut fugerint quidem adversarii, hi vero iis fugatis ac prodigatis trophæum erexerint, cum nihil eis afferret impedimentum.

Eis autem præbuit victoriam non natura, ea enim est mortalis, et innumerabilibus plena affectionibus; sed mens quæ divinam attraherat gratiam. Nam cum divinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, et pro ea quam amabant omnia lubenter et agere et pati statuissent, forti quidem et generoso animo tulerunt affectionum perturbationumque impetus; diaboli autem telo procillas strenue repulerunt; et ut dicam apostolice (*I Cor. ix*), cum corpus castigassent et in servitutem redequissent, iræ quidem ardorem sedaverunt, cupiditatum autem rabiem quiescere coegerunt: jejunando autem et domi cubando sopitis animi motibus, repressisque eorum exultationibus, coegerunt corpus sædus inire cum anima, et solverunt bellum quod est eis a natura insitum. Pace autem sic inter ea inita, omnem adversariorum catervam expulere. Nam cum eis deessent cogitationes quæ interna proderent, et membrorum humanorum auxilio privati essent, bellare non poterant. Telis enim in nos diabolus nostris membris utitur: nam si neque inescantur oculi, neque aures demulcentur, neque tactus suavi quodam sensu titillatur, neque **796** mens improba admittit consilia, frustra laborant qui parant insidias. Quomodo enim urbem in alto ædificatam, et validis propugnaculis munitam, et profundis fossis undique circumdatam, nullus hostis ceperit, si ex iis qui sunt intus nemo prodit et portas aliquas aperiat; ita fieri non potest ut dæmones qui bellum gerunt extrinsecus, superent animam circumdatam a divina gratia, nisi cogitationis alicujus socordia, nostrorum sensuum aliquam fenestram aperuerit, et per eam inimicum intrinsecus admitterit. Hac cum a divina Scriptura aperte didicissent ii quorum laudes a nobis celebrantur, et Deum audissent dicentem per prophetam (*Jerem. ix*): Ascendit mors per fenestras, cum divinis legibus tanquam quibusdam repagulis et vectibus sensus clausissent, menti claves eorum tradiderunt, et neque labra linguam aperiebant, nisi mens imperasset; nec pupillæ permittebatur ut se extra gilia

porrigeret; auditus autem noxiis sonis aditum obstruens, stultas et inutiles repellebat orationes, illasque solas admittebat quibus mens delectabatur. Sic odoratum docuere ea non desiderare quæ suavera emittunt odorem, ut quibus natura sit insitum ut molliant et relaxent. Sic ventris expulere satietatem, eumque ea sumere docuere, quæ non voluptatem afferrent, sed usum implerent, nec amplius quam quod satis esse: ad prohibendum ne fame morerentur. Sic somni dulcem dissolvere tyrannidem; et cum cilia ab ejus servitute liberassent, ea pro servitute dominatum docuerunt, ut ejus usum admitterent, non cum ipse invaderet, sed cum ipsi accerserent, ad breve naturæ auxilium. Cum ergo marorum et portarum custodiam eam curam gessissent, et internis cogitationibus concordiam conciliassent, adversarios extrinsecus invadentes irridebant, qui vi quidem intrare, propter divinæ gratiæ præsidium, non poterant; nullum autem inveniebant proditorem qui vellet inimicos admittere. Et cum hostes ea essent natura quæ non cadit sub aspectum, corpus quod videtur et subjicitur naturæ necessitatibus, vincere minime potuere. Ejus enim auriga et musicus et gubernator optime quidem tenens habenas, equis persuasit ut recte et ordine procederent; numerose autem pulsans chorda sensuum, effectit ut sonum omni ex parte concinnum et consonum redderent: scienter autem movens clavum, et fluctuum insultus, et ventorum fregit impetus. Hos ergo qui per innumerabiles quidem labores vitæ iter ingressi sunt, sudoribus autem et afflictionibus corpus edomuerunt, et risus quidem affectionem ignoraverant, in luctu autem et lacrymis omnem vitam consumpserunt; et deficiat quidem Sybariticas (1) jejuniū aestimarunt, somnum autem suavisimum laboriosas vigilas; molle stragulum, durum solum; immensam autem et inexplibilem voluptatem, in orationibus et cantandis psalmis conversationem; hos, inquam, qui omne genus virtutis complexi sunt, quis non jure fuerit admiratus, vel potius quis pro dignitate eorum laudes celebraverit? Atque ego quidem satis intelligo nullam posse orationem eum virtutem assequi, est tamen aggrediendum. Non enim recte habuerit, si quoniam veram philo-sophiam perfecte adamaverunt, ideo ne minores quidem laudes consequantur. Scribam autem laudem non unam communiter omnibus; diversa enim dona eis data sunt divinitus. Hoc autem docens dicebat beatus Paulus: Alii enim per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo cognitionis secundum eundem Spiritum, alii autem fides in eodem Spiritu, alii autem dona curationum in eodem Spiritu, alii autem operationes virtutum, alii autem prophetia, alii genera linguarum, alii autem interpretatio linguarum (1 Cor. xii). Horum vero omnium ostendens fontem, subiunxit: Omnia autem hæc operatur unus et idem Spiritus, dividens separatim unicuique sicut vult. Quoniam ergo diversa sunt dona consecuti, merito uniuscujusque narrationem 797 faciemus separatam: non quæcumque ab eis gesta sunt persequentes, ad ea enim scribenda ne tota quidem vita sufficeret; sed cum pauca de uniuscujusque eorum vivendi ratione, et de iis quæ fecit, narraverimus, et paucis totius vitæ characterem et formam ostenderimus, ad alium transibimus. Neque vero omnium sanctorum, qui ubique insignes exstiterunt, vitæ historiam litteris mandare conabimur; neque enim eos qui ubique clari fuerunt cogno-scimus, neque fieri potest ut unus conscribat de omnibus. Eorum ergo solum vitam describam, qui tanquam lumina fulsere in Oriente, et fines orbis terrarum suis complexi sunt radiis. Narrando autem procedet oratio, non utens legibus encomiorum, sed pauca quædam vere referens. Rogo autem qui in hanc religionem inciderint historiam, seu formam monasticæ exercitationis (vitet enim quis hoc opus ut voluerit, ne iis quam dicuntur minus credant, si quid audiant quod eorum vires superet), nec ex se illorum virtutem metiantur, sed aperte sciant quod piorum animis Deus desuper mittit dona sanctissimi Spiritus, et majora largitur perfectioribus. Hæc autem a me dicta sunt ad eos qui in rerum divinarum mysteriis non sunt admodum accurate initiati. Mystæ enim adytorum Spiritus sciunt gloriam Spiritus, et quenam per homines in hominibus faciat miracula, attrahens incredulos ad Dei cognitionem. Qui autem non est crediturus iis quæ a me dicenda sunt, clarum est eum ne iis quidem credere tanquam veris quæ per Moysen, et Jesum, et Eliam, et Eliasum facta sunt, habere autem etiam pro fabulis miracula quæ facta sunt a sanctis apostolis; sin autem illa esse vera testatur, hæc quoque credat esse a falso aliena; quæ enim in illis operata est gratia, ea per illos quoque fecit ea quæ fecit. Perennis enim gratia, et eos qui digni sunt eligens, veluti per quosdam salientes, per hos effudit fluentia suæ operationis.

Ex iis autem quæ sunt dicenda, ipse quidem vidi nonnulla; quæ autem non vidi, audiavi ab illis qui viderunt, viris virtutis amantibus, et qui digni sunt habiti ut et eos viderent, et eorum doctrina fruerentur. Evangelicæ autem doctrinæ scriptores fide digni non solum sunt Matthæus et Joannes, magni et primi in Evangelistis, qui Domini videre miracula, sed etiam Lucas et Marcus: quos qui ab initio viderunt, et fuerunt Verbi ministri, non solum quæ passus est et quod fecit Dominus, sed ea etiam quæ perpetuo docuit, accurate edocuerunt. Etenim cum non vidisset ipse beatus Lucas, in principio operis dicit se ea narrare, de quibus certior factus est. Nos autem etsi audiamus eum non vidisse ea quæ narrat, sed hanc doctrinam acceptam ab aliis, non minus ei et Marco credimus quam Matthæo et Joanni; uterque enim est in narrando fide dignus, ut qui didicerit ab eis qui viderunt. Nos itaque alia quidem narrabimus ut quæ a nobis vicia sint; alia autem ut qui crediderimus eis qui viderant narrantibus viris, qui illorum vitam sunt æmulati. Proluxiori autem de iis usus sum oratione, dum volo persuadere me vera narraturum. Hinc autem deinceps narrare incipiam.

PHILOTHEUS, sive THEOPHILES.

CAPUT PRIMUM.

JACOBUS NISIBITA (2.)

Moyses ille divinus legislator, qui imum maris fundum aperuit, et inundatione aquarum aridam obruit solitudinem, et alia omnia fecit miracula, scripsit res gestas eorum sanctorum qui fuere antiquitus: non ea usus sapientia quam acceperat ab Ægyptiis, sed splendore gratiæ accepto a superis. Undenam enim aliqui Abelis didicisset virtutem, et Enoch virtutis studium, et Noë justitiam, et Melchisedech pium sacerdotium, Abrahæ vocationem, fidem, fortitudinem, et quæ ei magnæ erat curæ hospitalitatem, vulgo jactatum filii sacrificium, et aliorum quæ ab eo præclare gesta sunt catalogum: et ut in summa dicam, divinorum virorum certamina, victorias, præconia, nisi intelligentis divinique Spiritus radios accepisset? **798** Hoc mihi quoque in præsentia opus est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parum ante nos et nostris temporibus claruere, et veluti quasdam leges iis qui imitari volent, velim proponere. Horum ergo sunt preces invocandæ, et incipiendum est narrare.

Nisibis est civitas in confinio regni Romanorum et Persarum, quæ olim quidem erat Romanis vectigalis, et eorum parebat imperio. Ex ea ortus magnus ille Jacobus, solitariam vitam et quietam est amplexus, et altissimorum montium occupatis verticibus, in eis vitam egit. Vere quidem et æstate et autumnus utens silvis, et pro tecto habens cælum: tempore autem hiemis, antrum ipsum excipiebat, quod ei parvum præbebat tegumentum. Habebat autem alimentum, non quod cum labore nascitur et seritur, sed quod sua sponte producit: jam ex silvestribus colligens arboribus fructus qui sponte nascuntur, et ex herbis eas quæ sunt esculentiæ, et habentur instar olerum, ex iis dabat corpori ea quæ satis erant ad vivendum, ignis usum recusans. Usus quoque lanæ erat ei supervacaneus; asperrimi enim caprarum villi ejus usum implebant, ex eis ipsi fiebat et tunica et simplex amiculum. Ita corpus affligens, spiritale alimentum assidue exhibebat corpori, et cogitationis facultatem expurgans contempnens, et divini Spiritus perspicuum efficiens speculum, revelata facie, ex divini Apostoli sententia, gloriam Domini speculans, in eandem transformabatur imaginem a gloria in gloriam, tanquam a spiritu Domini (1 Cor. iii). Hinc quæ Dei erat in Deum fiducia augebatur in dies, et a Deo petens quæ oportebat petere, ea statim accipiebat. Porro autem hinc quoque futura prævidebat prophetice, et virtutem ad faciendam miracula a sanctissimi Spiritus accipiebat gratia. Ex his pauca narrabo, et apostolici ejus splendoris radium iis qui nesciunt aperiam. Vigebat illo tempore in simulacra hominum insania, et inanitiæ quidem statum divinum cultum

A sibi vendicabant, Dei autem cultus negligebatur a plurimis: contemptui autem habebantur qui eorum ebrietatis nolebant esse participes, quique, perfecta virtute præditi, ea quæ sunt discernebant, et simulacrorum quidem ridebant imbecillitatem, universorum autem adorabant opificem.

Illo tempore venerat in Persidem, visurus plantas veræ religionis, et ei quam par erat curam adhibiturus. Cum is autem fontem transmitteret, puellæ (3) quædam, quæ pannos lavabant, et vestes pedibus emundabant, ne novum quidem, et qui decentem præsesere ferebat gravitatem, sunt reveriti habitum; sed, exuto pulvere, et perfricta facie, et impudentibus oculis divinum hominem aspiciebant, neque capita operientes, neque vestes quas succinxerant demittentes.

B Hoc cum ægre tulisset homo Dei, et vellet Dei virtutem in tempore ostendere, ut facto miraculo liberaret ab impietate, fontem quidem est exsecratus, et fluentum confestim evanuit. Puellas quoque est exsecratus, et impudentem earum juventutem castigavit canis ante tempus inductis, et sermonem factum est consecutum, mutatusque est nigror pilorum, et similes evaserunt nuper plantatis arboribus, quæ vere circumtectæ sunt foliis autumnalibus. Eæ autem cum sic sensissent supplicium (nam et fontis fluente effugerant, et sua invicem capita intuentes, videbant repentinam illam mutationem), cursu ad urbem contendunt, renuntiaturque illud quod acciderat. Illi autem cum accurrissent, et magnum Jacobum offendissent, rogaverunt ut iram compesceret, et supplicium remitteret. Ille autem non diu cum latens, Domino quidem preces obtulit, fluente autem rursus scatere jussit. Illa vero mox rursus et suis emanarunt penetralibus, justi derivata nutibus. Illi autem cum hoc impetrassent, petebant ut filiarum quoque suarum criminibus color suus redderetur. Aiunt autem, eum hoc quoque concessisse, requisivisse autem puellas quæ illam acceperant disciplinam, et quoniam non venerunt, reliquisse supplicium, documentum temperantiæ, et argumentum moderationis, et divinæ virtutis perpetuum et evidens monumentum. Tale est novi hujus Moysis miraculum, quod quidem non factum est virgæ percussione, sed operationem accepit signo crucis. Ego autem præter miraculum valde quoque miror mansuetudinem; neque enim, ut magnus Eliæus, impudentes illas puellas ursis tradidit immanibus; sed quadam innoxia disciplina, et quæ dedecoris parum habebat, usus, pietatem simul docuit et moderationem. Hæc autem dixi, non ut prophetam savitiæ accusem (absit ut adeo insaniam), sed ut ostendam quod cum eandem haberet virtutem, ea effecit quæ congruebant Christi magnitudini et novo Testamento.

C

D

Is cum aliquando vidisset judicem Persam iniquam tulisse sententiam, quemdam maximum lapideum, qui

prope situs erat, exsecratus, jussit eum conteri et dispergi (4), et illius iniquam arguere sententiam. Lapide autem statim comminuto in particulas innumerales, conterriti fuere qui aderant: horrore autem plenus judex, revocavit quidem priorem, alteram autem justam **799** tulit sententiam. Et hic quoque suum Dominum est imitatus, qui cum vellet ostendere se sua sponte ac lubentem subire passionem, et facile si voluisset puniisset accleratos, non eis intulit supplicium, sed sicut inanimam verbo arefaciens, suam ostendit virtutem (*Matth.* xxi). Hanc ipse quoque imitans clementiam, non puniit injustum judicem, sed ictu lapidis illum docuit justitiam.

Cum his rebus esset insignis, e omnibus amabilis, et in ore omnium versaretur, trahitur ad munus pontificatus, et suæ patriæ prædicatur. Cum illam autem montanam vivendi mutasset rationem, et civilem vitæ consuetudinem non ex sui animi cepisset sententia, neque cibum mutavit, nec vestitum; sed loca quidem erant mutata, vitæ autem institutio nullam accipiebat mutationem. Crescebant vero labores, et erant longe majores prioribus. Jejunio enim, et cubili humi strato, et sacco quo induebatur, accesserant etiam omnino curæ eorum qui indigebant; ut de viduis, inquam, esset sollicitus, et provideret orphanis, et eos qui injuriis faciebant argueret, et iis quibus fiebat injuria justum afferret auxilium. Et quid opus est omnia recensere apud eos qui norunt quamnam illis competant qui hanc susceperunt curationem? Insigniter autem ille tales amplectebatur labores, ut qui ovium dominum insigniter et cupere et timere.

Quo autem virtutis opes colligebat majores, eo majore sanctissimi Spiritus fruebatur gratia; et cum aliquando ei in vicum quemdam aut oppidum iter esset (neque enim locum satis teneo) ad eum accedunt quidam pauperes, ut cum quempiam ex eis qui cum eis versantur, tanquam mortuum proponentes, et quæ ad illum sepeliendum erant necessaria supplices ab eo postulantes. Ille autem concessit quidem rogantibus, Deo autem preces obtulit tanquam pro mortuo (5), rogans ut ei remitteret quæ in vita peccaverat, et eum in chorum justorum dignaretur admittere. Hæc autem cum diceretur, ejus qui tunc mortem simulabat evolavit anima, suppeditata sunt autem corpori tegumenta. Postquam autem parum processisset homo admirabilis, jubebant eum qui jacebat surgere ii qui actum composuerant. Postquam autem viderunt eum non exaudire, et quod simulabatur id verum evasisse, et in veram faciem mutatam esse personam, ad magnum quidem advenit Jacobum, suppliciter autem obsecrantes, et ad pedes ejus provoluti, et actus quem temere agendum susceperant, dicentes causam fuisse pauperum, rogabant ut eis suum mitteret delictum, et ei qui jacebat ablata restitueret animam. Domini itaque imitans clementiam, et preces exaudivit, et ostendit miraculum, ut qui vitam precibus ablata, per preces ja-centi restituerit. Hoc autem mihi quidem videtur esse simile magni Petri miraculo, qui Ananiam et

A Saphiram suffratos mentitosque morti tradidit (*Act.* v). Etenim hic quoque similiter, ejus qui veritatem erat furatus, et mendacio erat usus, abstulit animam. Sed ille quidem cum factum cognovisset (revelaverat enim gratia Spiritus) intulit supplicium; hic autem actus argumentum nesciens, obtulit quidem preces, stitit autem vitæ cursum ei qui simulaverat. Et divinus quidem Apostolus mortuos a calamitate minime eripuit; salutaris enim prædicationis initia metu opus habebant. Hic autem cum esset referens gratia apostolica, et puniit ad tempus, et pœnam mox remisit. Hoc enim opus habebat eo qui esset lucrifactorus eos qui offenderant.

Sed enim et est eundum ad alia, et sunt illa breviter exponenda. Postquam enim Arius, in unigenitum et sanctissimum Spiritum maledicti blasphemique pater et opifex, in eum qui ipsum fecerat linguam movens, implevit Ægyptum tumultu et perturbatione, Constantinus autem (6) imperator maximus, gregis nostri Zorobabel (illius enim instar universarum piorum captivitatem reduxit ab exsilio, et divina temp'a humi disiecta in altum erexit et excitavit) postquam ergo is omnes ecclesiarum præsidēs illo tempore congregavit Nicææ, venit cum aliis magnus quoque Jacobus, pro veris decretaturus decretis, ut vir fortis et princeps totius phalangis. Romanorum enim imperio tunc parebat Nisibis. Postquam autem fuit dimissus sacer ille conventus, et unusquisque in suam est reversus, rediit hic quoque tanquam vir fortis victoria potitus, exsultans propter trophæa pietatis.

Cum autem aliquantum processisset temporis, imperator quidem ille magnus et admirabilis excessit o vita cum coronis pietatis; illius autem filii fuere hæredes imperii orbis terræ. Tunc rex Persarum, cui nomen erat Saporis, contemptis filiis, ut quorum potentia non esset patri æqualis, bellum movit adversus Nisibim magnis et equitum et peditum copiis. Duxit autem elefantos quoque quamplurimos, et ad urbem obsidendam diviso exercitu, eam circumsegit et machinas exstruxit, et turres ædificavit, valloque figens, et quod inter eos intercedit, ramis tanquam cratibus contextis, obstruens, jussit militibus ut aggerem exstruerent, et turres contra turres excitarent. Deinde illic sagittarios collocans, et in eos qui **800** erant super muros tela jubens mittere, alios jussit inferius fodere murosque subruere. Postquam autem omnia illi erant irrita et inania, ut quæ viri divini dissolverentur precibus; postremo cum fluvii præterfluentes, multitudine hominum fretus, fluxum prohibuisset, exstructisque muris, et ad retinendum comparatis impedimentis, fluvii plurimum collegisset, id totum simul immisit in mœnia, eo usus tanquam aliqua vehementissima machina. Ea vero aquæ insultum non tulerunt, sed impetu concussa in illa parte funditus corruerunt. Illi vero magnum clamorem sustulerunt, utpote quod urbs jam esset capta facilis; habitantium enim civium magnum murum ignorabant: distulere tamen irrumpere, cum vide-

rent non posse urbem adiri propter aquas. Cum ergo A
procul recessissent, utpote quod labor eis esset ces-
saturus, quiescebant ipsi, et equos curabant; qui au-
tem urbem habitabant, ex animo conversi erant ad
supplicationes, magnum Jacobum habentes interces-
sorem. Qui autem ætate adhuc vigeant, omnes
quam maxima poterant contentione rursus ædifica-
bant (7), nec pulchritudinis nec concinnæ compagis
ullam curam gerentes, sed omnia temere componen-
tes, et lapides et lateres, et quidquid portabat quil-
bet: unaque nocte opus tantum processit, et in tan-
tam crevit altitudinem, ut et satis esset ad arcendum
cursum equorum, et hominum ascensum absque
scalis. Tunc omnes ab homine Dei petunt supplices,
ut et in muris se ostendat, et tela execrationum ja-
culetur in hostes. Is vero exoratus ascendit, et eor-
um plurima millia contemplatus, a Deo supplex
petiit, ut in eos immitteret nubem cyniphum et cul-
licum (8). Et is quidem dixit, Deus vero immisit, ab
eo tanquam a Moyse exoratus, et viri quidem divinis
telis vulnerabantur, equi autem ac elephantis ruptis
vinculis fugiebant, huc et illuc dispersi, ut qui non
posset illos ferre aculeos. Cum itaque vidisset rex
impius, et machinas nulli sibi fuisse usui, et aquæ
irruptionem fuisse inutilem (muris enim qui corruer-
at, rursus fuerat ædificatus) et omnem exercitum
et affligi laboribus, et male se habere sub dio, et
vexari a plaga immissa divinitus: vidisset autem
divinum quoque hominem super muros ambulantem,
et coniecisset ipsum imperatorem ei præesse operi
(sibi enim visus erat et purpura indutus, et redimitus
C diademate), indignatus qui lem est in eos qui eum
deceperant, et ut bellum moveret persuasissent, et
dixissent non adesse imperatorem, et cum eos dam-
nasset capitis, dimisit exercitum, et in suam
regiam rediit quam citissime. Hæc in hoc quoque
Ezechia Deus fecit miracula, non illis minora, sed
etiam majora, ut mihi quidem videtur. Quod enim
cum corruisset murus, urbs non capta fuerit, quod-
nam potest esse eo majus miraculum? Ego autem
præter hoc illud quoque valde admiror, quod cum
uterque execrationibus, non petiit ut fulgura et
fulmina e caelo mitterentur, ut fecit magnus Elias,
quando ad ipsum uterque quinquagenarius venisset
cum suis quinquaginta. Audiverat enim Dominum
aperte dixisse Jacobo et Joanni qui hoc ipsum co-
D nabantur facere: Nescitis cujus spiritus sitis (*Luc.*
ix). Et ideo non petiit ut terra eis dehisceret, nec
rogavit ut phalanx igne consumeretur; sed ut ani-
malculis illis sauciaretur; et cum Dei cognovisset
virtutem, tandem mutata edisceret pietatem et verum
Dei cultum. Tantam habuit hic homo divinus apud
Deum fiduciam, tantam a superis gratiam est con-
secutus. Cum in his perpetuo versaretur, et in rebus
divinis quotidie cresceret, cum maxima gloria hanc
vitam deposuit (9), et ex his locis migravit. Cum
autem præterisset aliquantum temporis, et hoc op-
pidum, ab eo qui tunc imperabat, regno Persarum
esset traditum, exierunt quidem omnes qui in eo ha-

bitabant, sui autem defensoris ac principis corpus
ferebant, ægre quidem ferentes et dolentes quod trans-
migrarent, canentes autem celebrantesque virtutem
fortissimi victoris. Si ille enim vixisset, ille minime
venissent in potestatem barbarorum. Hæc cum de viro
divino recensuerim, ad aliam transibo narrationem,
rogans ut consequar ejus benedictionem.

CAPUT II.

JULIANUS SABAS (10).

Julianus, quem cognomine Sabam honorantes no-
minabant incolæ, προσβύτην autem, id est senem,
Græca voce hoc nomen significat, in regione quæ
olim quidem Parthorum, nunc autem nominatur Os-
roenorum, fixit ad exercitationem monasticam tugur-
ium. Ea autem patet ad Occidentem quidem usque
B ad ripam fluvii, est autem ei nomen Euphrates: ad
Orientem autem solem, habet limitem Romani im-
perii. Assyria enim excipit Persas, cum Persiei regni
sit finis occidentalis, quam qui postea sunt secuti,
nominarunt Adiabenem. In hac gente multæ quidem
sunt urbes magnæ et populosæ; regionis autem plu-
rimum quidem habitat, plurimum autem est et
inhabitable et desertum. Ad extrema hujus solitu-
dinis cum hic vir divinus pervenisset, et antrum
non manu factum, neque bene ac pulchre effossum,
invenisset, sed 801 quod posset exiguum aliquod
tegumentum præbere iis qui ad ipsum confugiebant,
locum lubenter habitavit, auro et argento fulgenti-
bus regis, id existimans esse magnificentius. In eo
autem debebat, in hebdomada semel cibum capiens:
cibus autem erat panis hordeaceus, isque forfura-
ceus; obsonium autem, sales; potus autem suavis-
simus, per se nativum aquæ fluentum; idque non sa-
tietate dimensum, sed usu demissi prius sibi defini-
tum. Erant autem ei deliciæ opiparumque et lautis-
simum epulæ, Davidicorum hymnorum decantatio,
et assidua cum Deo conversatio. Et cum eis fruere-
tur insatiabiliter, eorum nunquam voluit capere sa-
tietatem; sed semper quidem implebatur, semper
autem clamabat: Quam dulcia gutturi meo eloquia
tua! super mel et favum ori meo (*Psal.* cxviii). Rus-
sus enim audivit beatum David dicentem: Judicia
Domini vera, justificata in idipsum, desiderabilia
super aurum et lapidem pretiosum multum, et dul-
ciora super mel et favum (*Psal.* xlviii). Rursus audi-
vit eum dicentem: Delectare in Domino, et dabit tibi
petitiones cordis tui (*Psal.* xxxvi). Et rursus, Læti-
etur cor quarentium Dominum (*Psal.* civ). Et: Læti-
fica cor meum, ut timeat nomen tuum. Et: Gustate
et videte quam benignus est Dominus (*Psal.* xxxiii).
Et: Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum (*Psal.*
xli). Et: Adhæsit anima mea post te. Et ejus qui
hæc dixit, amorem in se transtulit. Ille enim de
causa magnus quoque David hæc canens docuit, ut
multos socios et in Deo amando rivales constitueret.
Neque vero spe falsus est; sed et hunc virum divi-
num, et alios innumerales divino amore sauciavit.
Ille enim tanto amoris igne fuit incensus, ut inebria-
retur desiderio, et nihil videret ex terrenis: solum

autem dilectum et noctu somniaret, et interdum visione apprehenderet. Hanc summam ejus philosophiam cum multi didicissent, alii quidem qui propius habitabant, alii vero qui remotius. Allata enim fama percurrerat in omnes partes, accurrebant supplicantes ut essent palamstræ participes, et ei tanquam exercitationis magistro et pædrotribæ parentes, viverent in posterum. Non solum enim aves venantur canentes, et ad se eas evocantes, quæ sunt ejusdem generis, et subjectis laqueis implicant; sed etiam homines venantur eos qui sunt ejusdem naturæ, alii quidem ad exitium, alii vero ad salutem. Sic congregati quidem cito fuere derem, deinde duplo et triplo plures. Eos autem cum tot essent, accipiebat illud antrum; a sene enim didicerant negligere curam corporis: vescebantur autem ipsi quoque similiter atque pædrotriba, hordeaceo panis sale condito. Aliquo autem post tempore, et olera sponte nascentia colligentes, deinde dolia implentes, et muricæ quantum satis erat miscentes, id habebant obsonium qui opus habebant curatione. His autem oleribus humida habitacula sunt maxime infesta; solent enim sua natura eis ingenerare situm et putrefactionem: cum huic ergo obsonio id accidisset (erat enim antrum undique valde humidum), supplicarunt seni sodales, ut sibi parvam aliquam domunculam liceret extruere, quæ sufficeret obsonii vasis accipiendis. Ille autem primo quidem postulatum minime admittebat: tandem autem persuasus (a magno enim Paulo didicerat non querere quæ sua sunt [1 Cor. xiii], sed aliquid concedere et se accommodare humilibus), dedit quidem domunculæ brevem quamdam et exiguam mensuram, abiit autem procul ab antro, solitas oblaturus Deo supplicationes. Solitus enim erat sæpe quidem quinquaginta stadia, nonnunquam autem etiam bis totidem in desertum proficiscens, et se ab omni humana consuetudine separans, et ad seipsum rediens, per se cum Deo congredi ac conversari, et divinam illam et ineffabilem specularem pulchritudinem. Hoc otium cum sumpsissent, qui ut ab illo cura eorum gereretur, digni erant habiti, usui quidem justa symmetria respondentem, sed majorem quam jussi fuerant, extruxere domunculam. Decimo autem die, veluti quidem Moyses reversus a monte, et ab ea quæ verbis explicari nequit contemplatione, cum vidisset majus factum quam volebat ædificium, Vereor, inquit, o viri, ne dum terrena dilatamus habitacula, minuas celestia: atqui hæc quidem sunt ad tempus, et quæ nobis parumper convenient, celestia autem sunt æterna, et quæ nullum possunt finem capere. Et hæc quidem dixit, chorum docens ea quæ sunt perfectiora; toleravit tamen cum vocem audisset apostolicam: Non quero quod mihi est utile, sed quod multis, ut serventur (1 Cor. x). Illos quoque docuit, intus quidem communem Deo offerre hymnodiam, post auroram autem duos simul exire in solitudinem: et unum quidem flexis genibus offerre eam quæ Domino debetur adorationem, alterum vero stantem Davidicos psalmos canere quinde-

cim. Deinde operis facta commutatione, alterum quidem surgentem canere, alterum vero humi procumbentem adorare, et id a mane usque ad crepusculum assidue faciebant. Ante occasum autem solis, in antro paululum quiescentes, hi quidem hinc, illi vero illinc, omnes vero undequaque in antrum conveniebant, et hymnos vespertinos simul Domino offerebant. **802** S lebat autem ipse quoque senex unum aliquem ex insignioribus assumere socium officii.

Sequebat autem eum frequentius vir quidam genere quidem Persa, forma autem corporis magnus et admirabilis, forma vero corporis magis admirabilem possidebat animam. Erat autem ei nomen Jacobus (11), qui etiam post illius mortem in omni quidem virtute resplenduit. Fuit autem insignis et illustris, non iis solis quæ illic erant, sed etiam iis quæ erant in Syria philosophiæ gymnasiis seu monasteriis, in quibus etiam vitam finit, cum vixisset, ut fertur, centum et quatuor annos. Is cum esset magno seni ad solitudinem viæ comes, sequebatur eminus. Non sinebat enim magister eum propius accelerare, ne occasio disserendi ex eo sumeretur; sermo autem abstraheret mentem a Dei contemplatione. Sequens autem, in via vidit draconem maximum; deinde eum contemplatus, non est quidem ausus progredi: cum sæpe autem eum præ metu voluisset declinare, rursus confirmavit animum. Deinde cum inclinatus accepisset lapidem et eum projecisset, vidit draconem in eodem statu manentem non posse se omnino movere. Cum autem eum intellexisset esse mortuum, existimavit esse opus ænis mortem belluæ. Confecto autem itinere, et hymnorum completo officio, postquam venit tempus quietis, et sedens senex, ei quoque jussit ut corpus quieti parumper traderet, primum quidem sedebat tacitus: cum autem senex sermonem quemdam leniter subridens aggressus est, rogavit Jacobus ut ei aperiret id quod ignorabat. Cum is autem permisisset rogare, Vidi, inquit, in via maximum draconem jacentem, et primum quidem timui, illum vivere existimans, postquam autem eum asperi mortuum, securus iterum ingressus. Hic mihi, inquit, o pater, quis eum interfecit? Tu enim præcedebas, nullus autem alius hac præterit. Senex autem: Cessa, inquit, de iis curiose percontari, quæ iis qui sciscitantur non possunt ullam afferre utilitatem. Verum nihilo secius instabat Jacobus admirabilis, verum scire desiderans. Senex autem dum quidem tentans celare, non ferens autem amicum diutius angere: Ego, inquit, tibi dicam, si id scire desideras: præcipio autem, ut me vivo nullas alius hoc a te resciat quod dicendum est, hæc enim sunt celanda, quæ ad arrogantiam et fastum sæpe excitant; sed si ego hinc excessero, et ab ejusmodi animi perturbationibus fuero liberatus, non veto quominus dicas et narres vim divinæ gratiæ. Scias ergo, inquit magnus Julianus, quod me iter ingredientem illa invasit bellua, osque aperuit me cupiens devorare; ego autem Jesum appellans, et digito trophæum crucis ostendens, omnem quidem

excussi timorem : exemplo autem vidi humi cecidisse belluam ; et communi laudato Servatore, perrexi ulterius. Sic finita narratione, ad antrum est profectus.

Aliquando autem adolescens, nobili quidem loco natus, sed molliter edueatus, maiorem autem ostendens promptitudinem et animi alacritatem quam vires ferre possent, supplex petiit a senē ut esset illi viæ comes eunti in solitudinem, non ejus quidem quam omnes obibant quotidie, sed longissimā, et quæ sæpe erat octo et decem diebus peregrinandum. Is autem erat celeberrimus ille Asterius. Cum autem divinus senex prohiberet juvenem, et aridam aquaque crementum diceret esse solitudinem, instabat adolescens obsecrans ut hoc ei donum concederet. Victus autem precibus cessit senex ; ille vero sequebatur, primo quidem alacriter. Cum autem primus et secundus et tertius dies præterisset, et a radiis solis exureretur (erat enim æstas, vigente autem æstate est utique flamma solis ardentior), siti perpetuo laborabat. Et primum quidem cum morbum aperire pudebat, memoria reputans ea quæ sibi prædicta fuerant a magistro. Tandem autem victus et plane omnino deficiens, oravit senem ut soi miseretur. Is autem cum quæ ei prædixerat revocasset in memoriam, jussit eum reverti. Cum autem diceret adolescens nec se scire viam quæ ducit ad antrum, nec si reiret, ire posse, cum sint vires siti consumptæ ; misertus homo divinus casus adolescentis, et ignoscens imbecillitati corporis, genibus flexis oravit Dominum, et calidis lacrymis solum irrigavit, et viam salutis petiit adolescenti. Qui autem facit voluntatem eorum qui ipsum timent, et eorum exaudivit orationem, stillas lacrymarum quæ pulverem attingerant effecit fontem aquarum, et sic fluente repletum adolescentem jussit abire protinus. Fons autem mansit usque in hodiernum diem, Moysæica divini senis orationi ferens testimonium. Quomodo enim ille olim, cum sterilem illum pertram virga percussisset, effecit ut produceret exundantes aquas fluviatiles, ut satiaret multa illi hominum millia siti connecta ; ita hic cum arenam illum aridissimam irrigasset lacrymis, fecit ut fontana emanarent fluentia ; non ut multarum myriadum, sed ut unius adolescentis afferret siti remedium. A divina enim gratia anima illuminatus, aperte prævidit futuram adolescentis perfectionem. Is enim multis post temporibus **803** a divina provocatus gratia, ut alios quoque multos ad eandem exerceret gratiam, in locis quæ sunt circa Gendarum (Al., Gidarum) (est autem is vicus maximus sub Antiochia) palastram fixit monasticam, et multos quidem etiam alios ad se traxit athletas philosophiz.

Traxit autem magnum quoque Atacum (12), insignem inquam illum et fama clarum, qui fuit quidem egregius in vita monastica, emisit autem splendidos virtutis radios, ut qui sit dignus habitus qui fieret pontifex, et Berhæam pascendam est sortitus. Cum quinquaginta autem et octo annis ei fuisset cura gregis credita, non reliquit quidem formam vitæ mo-

A nasticæ, monasticam autem et civilem simul temperavit virtutem ; et illius quidem sumens exactam perfectionem, hujus autem œconomiam ac dispensationem, in unum coegit ea quæ erant inter se disjuncta.

Sed hujus virtutis et venator et exercitator fuit ille Asterius, qui magni illius senis tanto semper tenebatur amore, ut sæpe quidem his in anno, sæpe etiam ter ad eum proficisceretur. Veniens autem solebat caricas afferre sodalibus, onerans tria vel quatuor jumenta. Duos autem medimnos colligans (13), ut qui seni toto anno sufficerent, id onus suis imponebat humeris, se magistri jumentum et vocans et præstans. Portabat autem id onus, non decem vel viginti stadiis, sed septem dierum iter conficiens. Cum eum autem **B** aliquando vidisset senex ferentem humeris sarcinam caricarum, ægre ferens, dixit hæc non sibi esse exhibenda alimenta ; non esse enim justum ut ille quidem tantum subiret laborem, ipse vero delicate ejus frueretur sudoribus. Cum is autem jurasset se non esse onus a suis humeris depositurum, nisi assensus esset senex, se allati cibi futurum participem : Faciam, inquit senex, quod jubetur, modo tu quamprimum deponas canistrum. Nam in hoc quoque imitabatur primum apostolorum, qui cum voluisset Dominus lavare ejus pedes, prius quidem negavit, aperte affirmans id non esse futurum (Joan. xiii). Postquam autem audivit fore ut abrumperetur a Domini communione nisi hoc concederet, oravit ut præter pedes, manus quoque et caput lavaret. Ita etiam egregius Joannes jussu tingere Servatorem, prius quidem et suam confessus est servitium, et ostendit Dominum. Postea autem jussum est exsecutus, non se aspere gerens, sed parens Domino. Ita etiam hic quoque vir divinus gravabatur quidem alio laborante ipse frui alimento ; sed postquam vidit ardentissimam clientis animi alacritatem, præposuit suæ voluntati illius ministerium.

Fortē autem aliquis ex iis qui ex aliorum reprehensione magnam capiunt voluptatem, et ea quæ sunt honesta solum didicerunt irridere, dixerit hanc narrationem non esse dignam quæ commemoretur. Ego autem alius hujus viri miraculis hoc quoque adjecti, non solum magnorum virorum volens in eum pietatem ostendere, sed etiam morum ejus suavitatem et moderationem declarare, existimans conducibile. **D** Nam cum tanta esset et tali virtute, ne levissimo quidem honore seipsum dignum esse censebat, sed eum repellere ut qui ad se nequaquam pertineret ; rursus autem eum sustinebat, ut qui eos qui faciebant afficeret beneficio.

Aufugiens autem (nam ut qui omnibus evasisset manifestus, ad se trahebat per famam eorum quæ sunt bona et honesta amatores) venit in montem Sinæum cum paucis ex paulo familiaribus ; non oppidum ingrediens, non vicum, sed iter per inviā iniens solitudinem. Ferebat autem humeris alimentum quoque necessarium, panem inquam et salem, lagenam et cyathum ligneum, et spongiam fune alligatam ; ut si quando aquam invenissent profundiorē,

exhaurirent quidem spongia, expressam autem in A cyathum ebiberent. Cum itaque iter multorum dierum confecissent, ad montem optatum perveniunt; et cum suum Dominum adorassent, illic longum tempus perpetuo transegerunt, loci solitudinem et animæ quietem maximam existimantes voluptatem. Cum autem in illa petra sub qua latens Moyses, prophetarum princeps, dignus est habitus qui Deum videret sicut videri poterat, ecclesiam extruxisset, et divinam aram consecrasset, quæ etiam mansit usque in hodiernum diem, in suam reversus est palestram.

Cum autem ejus, cui erat quidem idem quod ipsi nomen, sed impij imperatoris minas intellexisset (pius enim se funditus perditurum minatus, profectus erat in Persas, et qui eadem quæ ipse semirabant, abominandum illum reditum inbiantes expectabant), B tunc Deo orationem magno studio et vehementi desiderio offerens, et eandem ad decimum usque diem extendens, addiit vocem dicentem (14), exsecrandum illum et fetidum porcum de medio esse sublatum. Sed neque accepto fine orationis, confestim finivit orationem, sed mutavit petitionem in hymni decantationem, gratias agens Servatori suorum, clementique et potenti hosti alienorum. Longissimo enim tempore fuit clemens et lenis in impium; sed cum ejus lenitas et patientia sceleratum ad majorem exercuisset rabiem, opportune intulit supplicium. Cum autem impleisset orationem, 804 et ad suos esset conversus, planum fuit eum esse læto et tranquillo animo; animi enim alacritas vultum ostendebat hilare. Cum autem qui cum eo versabantur novum admirati essent spectaculum (nam cum semper tristi aspectu videretur, tunc visus est subridere), et cum causam rogassent Iritiæ, Præsens tempus, inquit, o fratres, est gaudij; cessavit enim impius, ut est vox Isaïæ (Isa. xxiv), et audacium inceptorum meritis dedit pœnas; et qui tyrannidem exercuit in Deum qui fecit et servavit, ab ejus qui illius parebat imperio dextera jure est casus. Ideo lætor cum videam Ecclesiæ quæ ab eo sunt oppugnata: exultantes, et cernam sceleratum ab iis quos colebat dæmonibus nihil auxilij consecutum. Hujus ergo impij cordis talem habuit præscientiam.

Cum autem Valens (15), qui post illum accepit habenas Romani imperij, relicta veritate evangelicorum dogmatum, erroris Arii accepisset imposturam, tunc exorta est major procella adversus Ecclesiam; cum gubernatores quidem undique expellerentur, prædones autem quidam et hostes in eorum locum sufficerentur. Ne autem totam illam in præsentia recenseam tragediam, alia nunc prætermittam, unius autem solummodo faciam mentionem, quod aperte ostendit divini Spiritus gratiam in hoc sene florentem. Ab Antiochena quidem ecclesia ejectus erat magnus Meletius, quæ a Deo universorum pascenda ei credita fuerat: a divinis autem templis ejecti fuerunt cum populo qui erat ejusdem cum eis sententiæ, quicumque in clerum cooptati, Trinitatis divinam unam colebant essentiam. Et nunc quidem in aliquem specum montis

venientes, sacros illic cœtus celebrabant; nunc autem ripam fluminis faciebant oratorium, aliquando autem bellicum gymnasium, quod situm est ante portam Septentrionalem. Non permittebant enim qui bellum gerebant, in uno loco pios consistere. Jactarant autem alumni mendacii; et rumorem in illa civitate sparserant, quod magnus, hic inquam senex, eorum quæ ipsi tenebant religionis dogmatum amplecteretur communionem. Hoc pius maxime angebat, ne fama rudiores et simpliciores decipiens, eos hæreticorum implicaret laqueis.

Sed divini et beati viri, Flavianus et Diodorus, qui digni erant habitus ut essent sacrifici, et præsent piorum populo, et Aphrœates, cuius per se vitam vobis si Deus concesserit, adjiciam, persuadent magno illi Acacio, cuius fecimus mentionem, ut viæ acciperet comitem suum quidem magistrum, sancti autem senis discipulum, insignem illum Asterium, curreret autem ad communem pietatis splendorem, et evangelicæ doctrinæ sustentaculum, et persuaderet ut relinqueret quidem illam in solitudine versandi rationem, veniret autem ut ferret auxilium tot millibus quæ fraude interibant, et rore sui adventus flammam exstingeret Arianam. Cucurrit divinus Acacius, et sumpto, ut jussus erat, magno Asterio (16), accessit ad maximum lumen ecclesiæ; et cum eum salutasset, Dic mihi, inquit, o pater, quam de causa totum hunc laborem tam lubenter toleras? Cum is autem respondisset: Et corpore, et anima, vitæque, et omnibus quæ ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus pretiosior; conor autem, quoad ejus a me fieri potest, illi a sorde nudum offerre ministerium, et ei perpetuo placere; Ostendam tibi, inquit Acacius, rationem per quam ei plus quam nunc servies; idque dicam, non sola utens ratiocinatione, sed ut qui ab ejus doctrina didicerim. Cum enim Petrum aliquando rogasset an eum plus quam alij amaret, et didicisset id quod sciebat vel ante Petri vocem, Tu enim, inquit, nosti, Domine, quod amo te (Joan. xxi); ostendit ei quidnam agens eum magis coleret. Si enim, inquit, amas me, pasce oves meas, et pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, o Pater, est faciendum; periculum enim est ne oves a lupis intereant; eas autem valde amat, qui a te valde amatur. Est autem proprium amantium illa facere, quæ cum fiunt, eis qui amantur grata sunt. D Et alioqui non parvum est periculum, multorumque et magnorum illorum sudorum detrimentum, si pati potueris negligere, tacitus præterire, veritatem quidem graviter oppugnari, eos autem qui ei adherent captari; ad eos autem venandos esse escam tui nominis appellationem. Te enim habere socium suæ impietatis gloriantur et jactant præsidēs Arii abominationis. Hoc cum primum audisset senex, quietem quidem jubens valere ad tempus, neque civitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, refugiens, accurrit Antiochia. Cum autem duorum vel trium dierum iter confecisset in solitudine, noctu venit in quoddam prædium: quædam autem dives muliercula

¹ De Aphraate, infra, c. 8.

cum sacrum illum chorum audisset venire, cucurrit ut perciperet eorum benedictionem; et ad eorum pedes provoluta, rogabat ut sua domus esset eorum diversorium. Concessit senex, idque cum plus quam quadraginta annis a tali fuis et spectaculo separatus. Cum autem admirabilis illa mulier esset in sacris illis viris ministrando occupata, puer septem annos natus, cujus solius erat mater, quæ hospitalitatem Saræ est æmulata, esset autem vespertinum **805** et tenebræ, cecidit in puteum. Cum autem ex eo, ut est consentaneum, exortus esset tumultus, mater autem sensit, jubet quidem omnes quiescere; puteo autem operculo imposito, instabat ministerio. Mensa autem viris divinis apposita, divinus senex jussit vocari puerum mulieris, et accipere benedictionem. Cum autem admirabilis mulier diceret eum male habere, perstitit jubere ut is duceretur. Postquam autem ei quod accidisset significavit mulier, mensam quidem relinquit senex, accurrens autem ad puteum, cum auferri quidem operculum, asferri autem lucem jussisset, vidit puerum sedentem super aquæ superficiem, et aquam manu pueriliter pulsantem, et qui reputatus fuerat interitus, cum ludum putantem; et cum quosdam funes alligasset et eos demisissent, puerum extraxerunt; et statim accurrit puer ad pedes senis, dicens se eum vidisse in aquis ipsum ferentem, et ne mergeretur prohibentem. Hanc hospitalitatis mercedem recepit mulier a beato sené.

Et ut alia prætermittam quæ facta sunt in itinere, venerunt quidem Antiochiam; omnes autem undique **C** concurrebant, Dei hominem videre cupientes, et morbi sui medicinam unusquisque accipere desiderans: habitabat autem in speluncis quæ erant in latere montis; ubi divinum quoque apostolum Paulum et habitasse dicunt et latuisse. Sed statim ut scirent omnes eum esse hominem, eum invadit febris vehementissima. Cum autem videret magnus Acacius, multitudinem eorum qui simul erant congregati, et eam quæ acciderat ægre ferre aegritudinem (existimabat enim fore ut illi qui convenerant perturbarentur, si viri morbum resciscerent, a cujus manu se inventuros sperabant medicinam): Noli angere animo, inquit senex; si est enim necessaria sanitas, eam statim dabit Dominus. Statim ergo post hæc verba ad preces conversus, et ut sibi bat, et genua et frontem solo admoveans, rogavit ut assequeretur sanitatem, si ex ea reditura sit aliqua utilitas ad eos qui convenerant. Nondum finierat preces, et repente multus sudor profluens exstinxit flammam febris.

Cum illic autem liberasset multos a morbis omnis generis, profectus est ad conventum piorum. Transiente autem eo per portas regie, mendicus quidam qui clunibus utebatur pro pedibus, et per terram trahabatur, eum manum extendisset, et ejus pallium tetigisset, fide quidem morbum exegit, exiliens autem ostendit se æque currere atque ante morbum, idem faciens quod claudus quem Petrus et Joannes suscitavit (Act. iii). Hoc cum factum esset, con-

A fluxit totus populus civitatis: eratque bellicum gymnasium plenum iis qui concurrebant. Pudore autem afficiebantur calumniatores et mendacii artifices, læto autem et tranquillo animo erant alumni veritatis. Ex hinc in domos suas trahabant lumen veritatis, illi qui opus habebant ut curarentur. Vir autem quidam cui fuerat maximus mandatus magistratus, ejusque fidei commissus erat clavus Orientis, ad eum misit rogans ut ad se veniret, et a morbo urgente liberaret. Ille vero accessit nihil conatus, et communi Domino fu-is precibus verbo solvit ægritudinem, et jussit ut Deo ageret gratias.

Cum hæc et talia fecisset, statuit deinceps reverti ad suæ exercitationis monasticæ tugurium. Cum per **B** Cyrum [Al., Gyrrhum, vel Cyrrhum] autem iter faceret (distat autem hæc civitas duorum dierum itinere ab Antiochia), divertit quidem in ædem præclari martyris Dionysii: qui illic autem vero Dei cultui et rectæ religioni præerant, convenientes supplicarunt ut sibi opem ferret exitium prævisum expectantibus. Dicebant enim Asterium qui in sophistica (17) et falsa disserendi arte fuerat educatus, et se in hæreticorum ecclesiam iniecerat, et episcopale munus erat assecutus, falsum acriter defendere, et improbo vii artificio adversus veritatem; et veremur, inquebant, ne facundia veluti quadam esca falum contgens, et nexus syllogismorum tanquam quædam retia extendens, capiat multos ex simplicioribus; ea enim de causa fuit ab adversariis accersitus. Senex autem: Estote, inquit, bono animo, et Deo nobiscum supplicate, orationem et corporis afflictionem precibus adjungentes. His Deum sic rogantibus, uno die ante diem festum ac celebrem, quo verba erat facturus falsi defensor et hostis veritatis, is divinitus immissam accepit plagam, et cum uno tantum die ægrotasset, excessit e vivis, illam, ut est probabile, vocem audiens: Stulte, hæc nocte repetunt a te animam tuam (Luc. xii); quæ autem parasti retia et laqueos, iis tu implicaberis, et non alii. Hæc Balaam quoque acciderunt, qui ipse quoque adversus Dei populum accersitus, cum impia quædam Balaac adversus ipsum consulisset, ejus dedit penas, ut qui ab Israelitica dextera fuerit casus (Num. xxiv). Igitur hic quoque cum in Dei populum quasdam callidas excogitasset sententias, per Deum populi vita fuit **D** privatus. Hanc autem salutem Cyrus est consecuta per hujus orationem.

Hæc autem quæ narravi, mihi divinum caput, ille magnus tradidit Acacius, qui pulchre sciebat omnia quæ ab ipso facta fuerant. Cum ergo illinc esset profectus, et ad suos sedales reversus, et una cum eis non parvo tempore esset versatus, ad vitam senii et molestiæ expertem valde prompte et alacriter **806** transiit, ut qui in mortali natura meditatus esset impatibilitatem, expectaret autem corporis immortalitatem. Ego autem hic de eo sistens orationem, transibo ad alium: rogans sanctos qui in hanc ingrediuntur narrationem, per suam intercessionem mihi supernam conciliare benevolentiam.

CAPUT III.

MARCIANUS (18)

Illum autem tempore celebratum Marcianum, quomodo pro rei dignitate admirabimur (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*)? Num videlicet eum simul conjungentes cum Elia, et Joanne, et similibus, qui circumibant in ovinis et caprinis pellibus, egenes, afflicti, vexati, quibus dignus non erat mundus (*Heb. xi*), errantes in solitudinibus, et montibus, et speluncis, et foraminibus terræ?

Is enim olim patriam quidem habuit Cyrum, cujus prius quoque meminimus; post hæc autem solitudinem: hac autem et illa relicta, nunc habet cælum. Et illa quidem eum genuit, hæc vero aluit, et victorem effecit, cælum autem accepit ut coronatum, contempta claritate generis. Ducebat enim genus a patriciis et a splendore regio. In illis enim florebat, corporis specie et magnitudine accepta ab opifice naturæ, et animo ingenii solertia ornato. In Deum autem et ea quæ ad eum pertinent, totum amorem transtulit; et omnibus valere jussit, solitudinis occupat umbilicum, et parva exstructa domuncula, quæ ne ejus quidem corpori justa respondebat proportionem cum eam quodam alio parvo septo circumseidisset, inclusus erat assidue, separatus quidem ab omni humana consuetudine, disserens autem cum Domino universorum, et dulcem illam vocem exaudiens. Divina enim versans eloquia, se divina voce frui putabat. Orans autem et supplicationes offerens, ipse loquebatur cum Domino; et cum semper tantis frueretur deliciis, eum nunquam capiebat satiety. Audivit enim divinum Spiritum per magnum David psallentem: Qui meditatur in lege Domini die ac nocte, erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; et folium ejus non defluet (*Psal. i*). Hos fructus desiderans, jucundissimum hunc laborem amplectebatur; et orationem quidem psalmodia, psalmodiam autem excipiebat oratio, et utraque rursus divinarum eloquiorum lectio. Cibum autem ei erat solus panis, isque certa præbatur mensura. Ea autem erat mensura, ut nec puero quidem nuper ablactato satis esset. Aiunt enim panis libram in quatuor partes divisam, quatuor diebus fuisse distributam, et unicuique diei attributam fuisse partem unam. Statuerat enim vespere comedere quotidie, nunquam autem satiari; sed semper quidem esurire, semper vero sitire; corpori autem ea exhibere quæ ad vivendum sufficiunt. Dicebat enim quod qui post multorum dierum inedia capit cibum, in diebus quidem inedia officia dominica exsequitur imbecillius. Quo autem die rursus capit cibum, plura, ut est consentaneum, exhibens, ventrem onerat: is autem gravatus tardiorum reddit animam ad vigilandum. Dicebat igitur esse melius vesci quidem quotidie, nunquam autem expectare satietatem. Verum enim jejunium est perpetua indigentia. Hanc legem perpetuo ferebat vir ille divinus, et cum cor-

¹ De Eusebio, infra, cap. 4.

A pus habere et maximum, et omnium sui temporis hominum esset et maximum et pulcherrimum, hoc parvo cibo alebat. Cum autem præterisset aliquantum temporis, duos admisit contubernales, Eusebium¹ qui sacri illius tugurii fuit hæres, et Agapetum (19), qui has leges angelicas transtulit Apameam. Est enim quidam vicus maximus et populosissimus, est autem ei nomen Nicerte. In eo ergo construit duo maxima philosophiæ gymnasia, quorum unum quidem est ab ejus nomine denominatum, alterum vero ab admirabili Simeone, qui quinquaginta annorum spatio refulsit in hac philosophia. In his in hodiernum usque diem degunt plus quam quadringenti viri, virtutis athletæ, et amatores religionis verique Dei cultus, et qui suis cœum cœmunt laboribus. Hujus autem reipublicæ legislatores fuere Agapetus et Simeones, qui leges acceperunt a magno Marciano. Ab his autem plurima quæ plantata sunt exercitatorum virtutis habitacula, quæ quidem iisdem legibus reguntur et institutis, difficile est enumerare. Cæterum horum omnium plantator fuit ille divinus; qui enim pulcherrimum semen præbuit, is jure vocari possit auctor bonorum quæ nascuntur.

Primum ergo, ut dixi, solus voluntarium illum tenebat carcerem; deinde cum nos duos admisisset, non habitabant illi in eadem domo; neque enim ei soli sufficiebat domuncula, ut quæ es et valde parva, et quæ ipsi et stanti et recumbenti multum afferret laboris. Neque enim stans, rectus stare poterat, cum tectum caput et collum tangeret; neque recubans poterat pedes extendere, cum domus non haberet longitudinem æqualem longitudini corporis. Cum ergo eis permisisset aliam extruere, jussit in ea degere: per se autem hymnos dicere et orare, et divina legere eloquia. Cum autem oporteret esse pluris hujus utilitatis participes, alio habitaculo ejus jussu procul exstructo, jussit eos qui vellent in illo degere. Eorum autem dux erat Eusebius, qui magni Marciani 807 trans mittebat doctrinam. Divinus autem ille Agapetus, ut oportuit institutus et exercitatus, et in hac arte athletica optime eroditus, reversus est, ut dixi, et seminavit semina quæ a divina illa anima acceperat. Evasis autem adeo clarus et illustris, ut pontificali sede dignus sit habitus, et ei mandata sit pastoralis curatio, et ejus fidei credita fuerit cura patrie. Eusebius autem ille admirabilis, congregati gregis prælector, et curam magistri susceperat, et solus dignus habebatur qui ad eum in tempore ventitaret, et eum rogaret nunquid vellet. Cum autem vellet noctu videre quid ageret, ausus est ad fenestram (erat autem ea brevis admodum) accedere; et cum se inclinans respexisset, videt lumen, non ex lucerna neque quod esset manu factum, sed a Deo datum, et quod superna gratia præceptoris sui caput circumfulgebat, et divinarum eloquiorum Scripturæ ostendebat intelligentiam; tenebat enim librum, et divinæ voluntatis sacrosanctum inquirebat thesaurum. Hoc cum esset contemplatus admirabilis Eusebius, ingenti timore horroreque est affectus, et

Dei ministri diffusam edoctus est gratiam, et Dei in A prae se tulerat, ægre ferens homo Dei, utpote quod suos servos didicit benevolentiam.

Aliquando autem cum in vestibulo magnus oraret Marcianus, draco quidam qui reptaverat supra parietem versum ad Orientem, desuper e nuro despexit, simul et bians, et horribiliter intuens, et se invasurum significans. Procul autem stans Eusebius, et illud horrendum spectaculum pertimescens, et id magistrum ignorare suspicans, illi ostendit clamans, et ut fugeret rogans. Ille autem cum eum reprehendisset, et timorem expellere jussisset (nam eum quoque esse exitiale vitum), digito quidem crucis prius expressit figuram, ore autem insufflavit, et veteres ostendit inimicitias. Ille autem spiritu o'is, tanquam igne aliquo, exsiccatus et veluti exsectus, instar exusta stipulæ in multas partes est dissolutus. Vide ergo non imitatus est Dominum ut servus benevolus? Dominus enim, cum aliquando fureret mare in cymbam discipulorum, eos autem vidisset anxios et perturbatos, non prius maris sedavit tempestatem quam, increpando discipulos, compescuit eorum incredulitatem (*Matth. viii*). Hinc doctus hic vir admirabilis primum expulit timorem discipuli, deinde sic belluam affecit supplicio. Talis magni Marciani fuit et sapientia, et miraculorum effectio, et in Deum fiducia. Sed tamen cum tanta gratia dignus esset habitus, et magna posset facere miracula, studebat tamen celare virtutem, prædonis virtutis suspectas habens machinas; arrogantia enim vitium subterseminans, labore collectos fructus conatur eripere. Et cum sibi datam vellet celare gratiam, invitus ad facienda veniebat miracula, cum ejus recte factorum jubar resplenderet, et quæ occultabatur virtutem aperiret.

Quinetiam aliquando contigit ut tale quid fieret: Vir quidam honeste loco natus, et cui militares magistratus sæpe fuerant mandati, ex Berhæa Syriæ urbe profleiscens, cum ejus filia diu debaccharetur, et a malo demone vexata insaviret, venit in solitudinem, cum esset quidem magni Marciani familiaris, speraret autem propter priorem consuetudinem cum convenire et rogare: spe autem falsus, cum non lieret ei Dei videre servum, rogat quemdam senem, cui illo tempore divini illius viri commissum fuerat ministerium, ut parvum lecythum oleo plenum acciperet, et ad ostium domunculæ poneret. Senex autem sæpe quidem se id facturum inficiatus, sæpe autem rursus rogatus, victus est a precibus. Cum autem strepitum magnus sensisset Marcianus, rogavit quisnam esset, et quoniam opus habens veniret. Is autem veram quidem celabat causam, simulabat autem se venisse ut sciret num juberet aliquid; et hoc dicens, dimissus est. Cum autem sub aurora rursus pater puellæ rogasset ut sibi redderetur lecythus, ille timens quidem, ivit tamen cum quam maximo potuit silentio, et porrecta manu, et accepto lecytho cupiebat laere. Is autem rursus rogavit, quidnam volens veniret. Postquam autem eandem dixit causam quam etiam vespere

præ se tulerat, ægre ferens homo Dei, utpote quod præter consuetudinem fuisset ejus adventus, jussit vera dicere. Ille autem timens et contremiscens, cum non posset eum latere qui plenus erat Dei gratia, dixit et quis esset qui supplicabat, et eum morbi docuit tragediam, et ostendit lecythum. Is autem succensuit quidem ut est consentaneum, quod nollet virtutem ostendere. Minatus tamen quod si hæc rursus auderet, et ab illa privabitur consuetudine, et ei auferetur ministerium (erat autem maxima jactura iis qui quæstum sciebant) remisit, jubens reddere ei qui dederat. Et Marcianus quidem hæc jubebat: demon autem qui aberat iter quatuor dierum, ejus qui exigebat vociferabatur virtutem, et Marcianus Berhææ functus est officio judicis, quibusdam lictoribus usus adversus demonem, et illum sceleratam expellens, et puellam mundam reddens ab illa vexatione. Hoc autem exacte scivit pater puellæ; ei enim revertenti cum pauca stadia abesset ab urbe, 808 occurrit quidam servus a domina in agrum missus. Is cum vidisset dominum miraculi facti attulit nuntium, quatuor ante diebus dicens factum esse miraculum. Diebus ergo supputatis, et tempore recte examinato, didicit illud fuisse in quo senex attulit lecythum. Mihi autem venit in mentem cogitare quid non fecisset ille vir magnus, si voluisset facere miracula. Si enim etiam cum studeret celare quam acceperat virtutem, tantum ostendit splendorem; quod non miraculum fecisset si voluisset? Sic autem spiritaliter quoque suam sapientiam non ostendebat omnibus. Itaque cum postremo post diem festum salutaris passionis, et Dominicæ resurrectionis, permisisset iis qui volebant ad se ingredi, illo certe tempore omnes studebant eum videre. Atque ad eum aliquando congregati primi veniebant pontifices, Flavianus ille magnus, cujus fidei erat credita pascentia Antiochia; et divinus Acacius, cujus prius quoque meminimus, et Eusebius Chalcedensis episcopus, et Isidorus qui tunc erat commissa Cyrus gubernanda, qui erant virtute insignes. Una autem cum illis erat etiam Theodotus, qui tenebat habenas Hieropolitanorum ecclesiæ, clarus monastica exercitatione et mansuetudine. Erant autem nonnulli quoque ex magistratibus, incensi ardore fidei. Omnibus ergo cum silentio sedentibus, et sacram illam vocem expectantibus, ipse quoque diu tacens sedebat, lingua quidem otiosus, auribus autem promptus. Tunc aliquis ex iis qui sedebant, qui erat ei familiaris propter curam animæ, et alioqui auctoritate et dignitate clarus, Omnes, inquit, o Pater, divini hi Patres, sitientes expectant suavissima tuæ doctrinæ fluentia; omnes ergo præsentibus impertias utilitate, nec claudas rivos tuæ beneficentiæ. Ille autem cum valde ingemisset, Deus, inquit, universorum quoti die loquitur per creaturas, et per divinas Scripturas dis-serit et monet ea quæ oportet, et inducit ea quæ sunt utilia; terretque minis et adhortatur promissis; et ex his nullam capimus utilitatem. Quem admodum ergo loquens profuerit Marcianus, qui tan-

tam utilitatem amittit cum aliis, et commodum non vult ex eis capere? Hinc factum est ut multi quidem sermones moverentur a Patribus, quos inserere narrationi duxi supervacaneum. Cum autem surrexissent et orassent, et ad conferendum sacerdotii ordinem vellent ei manus imponere, rursus ei manus admovere sunt veriti; et hic quidem illi, ille vero huic jubebat; cum omnes autem id simul recusassent, redierunt. Sed enim volo his quoque aliam addere narrationem, qua cognosci poterit divina ejus prudentia.

Avitus (20) quidam, primus in solitudine, gratia monasticæ exercitationis fixerat tugurium. Id autem magis quam hoc vergit ad Septentrionem, et aliquantum situm ad Orientem, spectat ventum Aparctiam qui est proximus Subsolanus. Is magno Marciano erat et tempore et labore antiquior, vir autem philosophus, et in vita dura et aspera educatus. Is cum de viri virtute quæ ubique celebrabatur audiisset, ratus tale spectaculum esse silentio et quiete utilius, accurrit studens videre eum quem desiderabat. Cum autem ejus adventum magnus scivisset Marcianus, ostio aperto eum ad se admisit. Admirabili autem præcepit Eusebio, ut et legumen coqueret et olus, si haberet. Postquam vero mutuum inter se colloquendi explessent desiderium, et alter alterius virtutem didicissent; nonæ simul peregrinatio officium; venit autem Eusebius mensam ferens, et panem afferens. Magnus autem Marcianus divino dixit Avito: Ades dum omnium mihi amicissime, et huius mensæ simul participes. Ille vero, Nescio, inquit, me unquam cibum sumpsisse ante vesperam, sæpe autem duos et tres dies simul maneo jejunos. Magnus autem Marcianus, Mea ergo, inquit, causa hodie mutetur consuetudo (21): nam cum sim corpore imbecillo, non possum expectare vesperam. Postquam autem hæc dicens, non persuasit admirabili Avito, ingemuisse dicitur et dixisse: At ego, inquit, animo angor et valde crucior, quod tantum laborem ceperis ut virum aliquem laboriosum videres et philosophum, spe autem falsus, cauponem videris aliquem profuse et delicate viventem. Cum ex his autem molestia esset affectus Avitus, et dixisset se malle vesci carnibus quam hæc audire, dixit magnus Marcianus: Nos quoque, o amice, eandem quam tu vitam persequimur, et amplectimur eandem vivendi rationem, et quieti labores præferimus, jejunium magis expetimus quam cibum, eumque nocte adventante capimus; sed scimus charitatem esse jejunio præstantiorem. Charitatis enim opus a lege divina præcipitur, jejunium autem est potestatis nostræ et arbitrii. Oportet autem existimare divinas leges esse nostris longe præstantiores. Hæc cum inter se invicem dissensissent, et parum cibi sumpsissent, et Deum laudavissent, et tres dies simul versati essent, rursus sunt separati, videntes se invicem spiritu. Quis ergo non admiretur hujus viri sapientiam, a qua gubernatus, sciebat quidem tempus jejunii, sciebat autem **809** etiam fraternæ charitatis; scie-

bat virtutis quoque partium differentiam, et quamnam cuiusque cadere oportet, et cuius in tempore danda sit victoria? Possum autem aliud quoque narrare, quo ejus cognoscatur in divinis perfectio. Ad eum enim ex patria venit soror cum filio, qui et vir erat et urbis Cyri facile princeps, ea quæ ei usui erant abunde afferens. Is autem sororem quidem videre non est passus, sororis autem admisit filium; erat enim id tempus definitum quo eum licebat convenire. Cum autem eum rogarent acciperet quæ allata fuerant: Per quot, inquit, monasteria transistis, et quamnam ex his eis ipsis impertiistis? Cum is autem dixisset se nulli dedisse: Abite, inquit, cum iis quæ attulistis. Nos, inquit, nullo horum egemus, nec si egeremus acciperemus; naturalis enim cognitionis, non autem divinæ pietatis et servitii curam gerentes, hæc exercetis in nos beneficentiam. Si enim non honoraretis solam generis necessitudinem, non ea quæ attulistis, nobis solis impertiissetis. Hæc dicens, filium sororis dimisit cum sorore, jubens ut nihil acciperetur ex iis quæ attulerant. Ita erat extra naturam, et in coelestem migravit vivendi rationem. Quodnam enim aliud afferri potest exemplum apertius, quod Deo esset dignus, convenienter ipsius Dei voci? Qui non relinquit enim, inquit, patrem et matrem, et fratres et sorores, et uxorem et filios, non est me dignus (*Math. x*). Si autem qui non relinquit est indignus; qui relinquit, et tam accurata exactaque utitur perfectione, clarum est eum fuisse dignissimum. Ego præter hæc admiror quoque ejus in divinis decretis summam perfectionem. Abhorrebat enim Aarii (22) insaniam, quæ a potestate imperatoris accendebatur illo tempore. Abominabatur etiam amentiam Apollinaris. Fortiter autem et strenue decertabat adversus eos qui cum Sabellio sentiebant, tresque hypostasies se personas in unam coebant. Valde quoque avversabatur eos qui nominantur Euchiæ, qui in huius monastico laborant morbo Manichæorum. Erat autem ideo servens ejus zelus pro decretis ecclesiasticis, ut etiam adversus virum admirandum et divinum iustam pugnam susceperit. Erat Abraamides quidam senex in illa solitudine, vir canis quidem pilis, sed magis cana prudentia, omni virtute clarus, et uberes semper profundens lacrymas compunctioni. Is in principio a quadam inductus simplicitate, primum Pascha peragero sustinuerat (23): ignorans quidem, ut est verisimile, quæ de eo Nicææ a Patribus constituta fuerant, antiquæ autem servire maleus consuetudini. Multi autem alii laborabant eo tempore eadem quoque ignorantia. Sed magnus Marcianus multis quidem sæpe verbis usus, conatus est senem Abraamidem (ita enim eum appellabant qui in ea habitabant regione) ut cum Ecclesia consentiret traducere. Cum eum autem vidisset non parere, aperte destitit cum ipso communicare. Sed procedente tempore, ille quoque vir divinus affecta macula, in festo celebrando amplexus consensum Ecclesiæ, vere psallens cecinit: Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini (*Psal.*

cxviii). Hoc autem effectum est a magni Marciani doctrina.

Ei multi quidem ubique ædificabant oratoria : in Cyro quidem, ejus sororis filius Alypius; Zenobia autem quædam in Chalcide, quæ et genere erat clara, et insignis virtute, et magnas habebat divitias. Alii quoque non pauci hoc faciebant, victoria parta illustrem illum athletam rapere contententes. Hoc cum nosset homo Dei, rogat admirabilem illum Eusebium, omni terrore plenum illi offerens iurandum, ut corpus in illo loco deponeret, et nemo sepulcrum dignosceret præter duos qui simul habitabant familiariores, donec præterisset magnus annorum numerus. Hoc autem iurandum implevit homo ille admirabilis. Postquam enim insignis illius victoris venit finis, et chorus angelorum sacram illam et divinam animam ad coelestes transtulit mansiones, non prius ejus significavit obitum, donec cum duobus ex familiarioribus facta fossa, et corpore deposito, complanavit terræ superficiem; et quinquaginta annis vel pluribus elapsis, cum innumerabiles concurrissent et corpus scrutati essent, ignotum mansit sepulcrum. Postquam autem unumquodque ex prædictis oratoriis, unum quidem apostolorum, alterum vero martyrum accepit reliquias, secure deinceps illius tabernaculi et doctrinæ hæredes, cum duobus ante annis arcam construxissent lapideam, in ea posuerunt pretiosi corporis reliquias, cum unus ostendisset sepulcrum; is enim solus supererat ex illis tribus. Cum illius autem fuisset virtutis æmulator Eusebius admirabilis, longo tempore corpus perpetuo affligebat. Nam cum centum et viginti ferri libras corpori haberet impositas, sibi quoque imposuit alias divini Agapeti quinquaginta; adjecit autem magni quoque Marciani alias octoginta; habebat autem oratorium, lacum quemdam in quo nulla aqua remanserat. Tribus autem annis perpetuis hoc modo vitam transegit.

Ad hæc autem dicenda sum digressus, cum vellem ostendere, quot et quantarum rerum recte et ex virtute gestarum auctor et procurator **810** fuerit Marcianus. Ilujus autem philosophiæ fructum quoque percipit admirandus ille Basilus, qui multis postea temporibus, apud Seleucobelum (est autem urbs Syria) monasticum exstruxit habitaculum, et clarus quidem fuit in multis generibus virtutum, insigniter autem clarus in ea quæ Deo longe est gratissima possessione charitatis, et in divino opere hospitalitatis. Quam multos autem hic quoque Deo exhibuerit operarios, citra pudorem, ut apostolice dicam, verbum tractantes veritatis, quis facile enumeraverit? Nam ut alios in præsentia prætermittam, qui sunt quidem laude digni, nimis autem prolixam redderent narrationem, hujus unius et solius meminerò. Fuit quidam qui ad eum ventitabat, eum autem appellabant Sabinum, qui corpus coram্পisit laboribus innumerabilibus. Neque enim panis, neque obsonii fuit alicujus particeps : cibus autem erat ei farina aqua madefacta. Consueverat autem is totum unius mens miscere nutrimentum, ut situm contraheret, et

A tetrum odorem emitteret. Volebat autem hoc genero alimenti hebetare sui corporis appetitiones, et efficere ut fetore nutrimenti flaccesceret voluptas. Cum autem per se sic degeret, si quis ex familiaribus ad eum accederet, simpliciter et citra discrimen vescabatur iis quæ apponebantur. Tantam autem divinitus gratiam acceperat, ut mulier quædam Antiochena, cuique et genus et opes ingentes faciebant spiritus, ad eum accurreret, et ei supplicaret ut opem ferret filię quæ vexabatur a dæmone : In somnis enim, inquebat, vidi quemdam jubentem ut huc accurrerem, et precibus præsidis monasterii salutem filii procurarem. Dicebat ergo is qui responsa dabat, non solere præsidem loqui cum mulieribus. Cum autem instaret mulier, lacrymans et ejulans, et graviter vociferans, B egressus quidem est præfectus monasterii; dicebat autem mulier non esse ipsum; fuisse autem alium sibi ostensum sububicundum, qui pustulas quasdam habebat in genis. Ubi autem cognoverunt eum qui quærebatur, erat autem is tertius monasterii, non primus, eum persuasum adduxerunt ad mulierem : protinus autem illa quidem agnovit faciem, malus autem dæmon vociferans reliquit puellam. Hæc præclara fecerunt facinora magni Marciani discipulorum discipuli, tales ubique plantas plantavit plantator optimus. Ego autem huic narrationi rursus finem imponens, rogo et queso ut per horum omnium intercessionem divinum consequar auxilium.

CAPUT IV.

EUSEBIUS (24).

C Quales quidem Deo obtulerit fructus desertum sterile, nempe pulchros et maturos, et ei qui plantavit gratos, et iis qui sapiunt hominibus charos et maxime expetendos, ostendimus in iis quæ jam scriptæ sunt narrationibus. Ne quis autem existimet virtutem esse loco circumscriptam, et solam solitudinem esse aptam ad tales ferendos redditus, age transcamus deinceps oratione ad terram quæ habitatur, et ostendamus ad parandam philosophiam eam minime esse impedimento.

Est mons altus, qui Antiochiæ quidem situs est ad Orientem, Berhæ autem ad Occidentem, omnes autem montes prope sitos superat; in summo autem cacumine imitatur figuram conoidem, ab altitudine autem accepit denominationem; *χορυψήν* enim, id est verticem, eum solent appellare accolæ. Olim ejus in summo vertice erat templum dæmonum, quod apud vicinos in magno erat honore : subtus autem ad Meridiem patet campus, sinus præ se ferens figuram, qui utrinque coercetur ulnis non admodum altis. Pertinet autem eæ usque ad viam qua equitatur, quæ utrinque a Meridie ad Septentrionem sectæ sunt, semitas excipientes. In eo autem sunt constructæ villæ et magnæ et parvæ, continentes iis qui sunt utrinque montibus. Propter ipsas autem excelsi montis oras, est quidam vicus maximus et populo frequentissimus; vocabulo autem regionis eum vocant Teledam (25) : in superiori autem parte lateris montis est quidam saltus non admodum acclivis, sed qui

modice inclinatur, spectans ad illum campum et ventum austerum. In eo philosophiæ gymnasium extruxit quidam Ammianus, vir qui cum multis quidem aliis virtutibus esset clarus, tum summa modestia superabat alios. Hoc autem satis est argumenti. Etenim cum ad doctrinam, non solum suis sodalibus, sed vel his totidem aliis posset sufficere, sæpe ad magnum accurrebat Eusebium, rogans et supplicans ut is esse vellet adiutor, pædrotiæ et magister ejus palæstræ quam fundaverat: aberat autem viginti quinque stadiis, in quodam valde parvo habitaculo, et quod nec fenestras quidem habebat, inclusus. Eum autem ad hanc virtutem deduxerat Marcianus, ejus quidem patruus, fidelis autem Dei servus. Sufficit enim hoc dicere, cum etiam magnum Moysem hoc cognomine honorarit Dominus. Hic Marcianus cum divinum gustasset amorem, noluit solus frui bonis, sed multos etiam fecit alios in amore **811** socios. Venatus est autem et magnum Eusebium, et ejus fratrem qui in vita vere quoque erat frater. Non existimavit enim rationi esse consentaneum ut eos quidem qui ad eum nihil attinebant venaretur ad virtutem, fratres autem non itidem. Hos ergo ambos cum in parva inclusisset domuncula, eos evangelicam vitæ docebat rationem. Sed fratrem quidem morbus invadens, illum cursum interruptit; morbum mors autem est consecuta: nam cum paucis diebus vixisset postquam illinc est egressus, vitæ finem accepit. Permanit autem magnus Eusebius toto tempore vitæ patri, neque cum ullo loquens, neque lucem intuens, sed perpetuo inclusus: et post illius mortem hanc vitam est amplexus, donec admirabilis ille Ammianus ei multis definito precibus persuasit. Dic enim mihi, ad illum dicebat, o optime, cuiusnam placere existimas, laboriosam hanc sordidamque et squalidam vitam es persecutus? Nam autem, ut par est, is utique divisit: Deo qui est virtutis legislator et magister: Quoniam ergo eum amas, inquit Ammianus, ego tibi modum ostendam per quem et amorem magis accendes, et ei quem amas servies. Nam quod omnis tua cura et industria in teipsum convertatur, non effugiet, ut sentio, crimen nimii in te ipsum amoris. Lex enim divina jubet proximum amare ut teipsum (*Rom. xiii*). Multos autem opum sumere participes, hoc est proprium veri muneris charitatis. Hanc autem divinus Paulus appellavit legis plenitudinem (*Galat. v*). Rursus quoque clamat: Tota lex et prophetæ in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Porro autem Dominus quoque in sacris Evangelii Petro, qui confessus est eum amare plus aliis, præcepit pascere oves suas (*Joan. xxi*). Eos autem qui hoc non fecerunt reprehendens, clamat per prophetam: O pastores, non seipsos pastores pascunt, non oves (*Ezech. xxxiv*)? Et ideo magnum quoque Eliam qui hanc vitam persequelatur, jussit versari in medio impiorum; et secundum Eliam, tantopere celebratum Joannem, qui amplectebatur solitudinem, transmisit ad ripas Jordanis, illic baptizare jubens et prædicare. Quoniam ergo tu quoque

A es Dei qui te fecit ardens amator; multos quoque tecum alios effice amatores; hoc enim est valde gratum communi Domino. Propterea Ezechielem quoque appellavit speculatorem, et peccatoribus jussit testificari (*Ezech. iii*), et Jonam jussit currere Ninivem, et nolentem transmisit in vinculis (*Jonæ i*). Cum hæc diceret et similia, divinum virum mansuefecit, et voluntario illo effosso carcere, eduxit et abduxit, et suorum sodalium ei curam tradidit. Ego autem nescio utrum plus admiror, hujusne moderationem, an illius obedientiam, et quod ab eo sit persuasus. Is enim fugiebat principatum, et magis volebat esse ex iis qui parebant, ut qui præfecturæ formidaret periculum; et magnus Eusebius aversabatur quidem cum pluribus conversationem, cessit tamen, et captus retibus charitatis, suscepit curam gregis, et duxit chorum, non multis verbis opus habens ad docendum; sufficiebat enim vel solus aspectus, ut vel longe tardissimum celerem efficeret ad cursum virtutis. Dicunt autem qui viderunt, eum semper habuisse gravem vultum, et qui poterat timorem asferre spectantibus.

Cibum autem ipse quidem capiebat tertio et quarto quoque die, iis autem qui secum habitabant, jubebat vesci alternis diebus. Præcipiebat autem cum Deo assidue colloqui (26), et nullum tempus relinquere vacuum ab hac operatione, sed communiter quidem præcipita exsequi officia; partes autem diei quæ intercedunt, unumquemque per se, vel sub aliqua umbra arboris, vel propter petram aliquam, vel ubicunque quiesceret aliquis, vel stantem, vel humi jacentem, rogare Dominum, et petere salutem. Ita autem unamquamque ex partibus corporis edocuit virtutem, ut illa faceret quæ sola permittit ratio. Ut autem hoc reddam manifestum omnibus, mentionem faciam unius ejus narrationis.

Sedebat super quamdam petram ipse et Ammianus ille admirabilis, et divinorum evangeliorum historiam alter quidem legebat, alter vero eorum quæ erant obscuriora explicabat sententiam. Cum autem quidam agricolæ in subjecto campo terram colerent, ad hanc contemplationem magnus tractus est Eusebius. Cum autem divinus Ammianus legisset locum evangelicum, sciscitaretur autem interpretationem, jussit magnus Eusebius ut repeteret lectionem. Cum is autem dixisset: Iis qui arant forte delectatus, minime exaudisti, ut est verisimile: suis deinceps oculis legem tulit ut neque campum illum unquam contemplarentur, neque cœlesti pulchritudine et chori astrorum aspectu fruerentur; sed angustissima utens semita, cujus mensuram sicut fuisse unius palmi, ferente ad oratorium, extra eam deinceps egredi non est passus. Dicunt autem eum plus quam quadraginta annis vixisse post hanc legem. Ut autem cum animi sui sententia, ad hæc quoque eum traheret aliqua necessitas, cum lumbos zonæ ferrea atligasset, et gravissimum collare collo inposuisset, aliquo alio ferro conjunxit zonam collari quæ erat collo imposita, ut hoc modo inclinatus, conaretur **812** assidue in terram despicere. Hæc ipse de se

exegit pœnas, quod illos esset contemplatus agricolas. Hoc autem et multi quidem alii me docuerunt ex fide qui illum noverunt, et res ejus optime sciverunt; narravit autem senex quoque magnus Acacius, cujus prius quoque meminimus in aliis narrationibus; dixit autem se eum quoque aliquando interrogasse eum cum sic vidisset incurvatum, quamnam capiens utilitatem, neque cœlum patiatur aspicere, neque campum illum subjectum contemplari, neque ex angusta illa via egredi; eum autem divisum esse hæc moliri adversus maligni dæmonis machinationes: Nam ne, inquit, de magna bellum gerat, coans auferre temperantiam et justitiam, et iram armans, et cupiditatem accendens, et ut fas u effera et superbis intumescam efficiens, et quæcunque adversus meam machinatur animam, conor hostem ad hæc parva traducere: in quibus etiam si vicerit, non magnum affert detrimentum; et si victus fuerit, evadit magis ridiculus, ut qui ne in parvis quidem possit evadere superior. Quoniam ergo novi hoc bellum minus periculosum, non valde enim feritur qui in his damni aliquid accipit. Quod enim damnum est vel videre campum, vel in cœlum oculos attollere, ad hoc me genus pugne transtuli; in hac enim me nec ferire potest nec perimere: non sunt enim hæc jacula lethifera, ut quæ illis ferreis creant aculeis. Hæc se audivisse dixit magnus Acacius, ejusque se admiratum esse sapientiam, virtutemque bellicam et experientiam. Quamobrem hoc quoque narrabat eis qui talia discere cupiebant, ut et admirabile et dignum quod mandetur memorie.

Hæc ejus gloria cum in partes omnes undique pervaderet, ad se attraxit omnes virtutis amatores. Venerunt autem divinissimi quoque (*Longus addit: Jacobus Persa et Agrippa successores*) Juliani senis, cujus prius persecuti sumus narrationem, qui optimi gregis erant præfecti. Postquam enim vir ille divinus, sine vitæ accepto migravit ad vitam supernam, ad magnum accurrerunt Eusebium, melius esse ratum: te regi quam regere et præesse.

Jacobi autem, cujus prius quoque jam meminimus, eum summam ejus ostendi virtutem, nunc quoque evidens argumentum ostendam summæ ejus philosophiæ. Postquam ille divinus hinc excedens Eusebius jussit eum præesse gregi, et recusans curationem, non persuasit cupientibus eum hanc curam suscipere, abiit ad alium gregem, malens pasci quam pascere; et cum plurimo tempore supervixisset, hanc vitam sic finivit.

Suscipit itaque illam præfecturam Agrippa, vir qui et multis aliis ornatus erat bonis, præcipue autem puritate animæ: per quam et divini pulchritudinis visionem assidue apprehendens, et illius amoris igne accensus, irrigabat genas perpetuis lacrymis. Cum is autem longo tempore electum illum et divinum gregem recte pavisset, deinde e vita excessisset, David illi divinus, cujus aspectu mihi quoque frui contigit, suscepit præfecturam; vir qui revera, ex divini Apostoli sententia, mortificaverat membra quæ

sunt super terram (*Coloss. iii*). Tantum enim fructum cœperat ex doctrina magni Eusebii, ut quadraginta quinque annos egerit in illo monasterio, absque ira autem et exandescencia toto hoc tempore vixerit. Neque enim post susceptam præfecturam vidit eum aliquis superatum ab hac animi perturbatione, idque cum, ut est verisimile, essent innumerabilia quæ cogerent. Centum enim et quinquaginta viri pascebantur ab illius dextera: aliqui quidem summa et excellenti virtute, et tam quæ est in cœlo vivendi rationem imitantes; alii vero qui pennas tunc primum producebant, et terram transilire et supervolare docebantur. Et tamen cum tot essent qui divina docebantur, et aliquid, ut est verisimile, delinquerent (neque enim facile fieri potest ut qui modo veniunt recte se gerat in omnibus), mansit immobilis vir ille divinus tanquam incorporeus, nulla eum occasione ad iram excitante. Hoc enim non solum accepi ex auditione, sed etiam ex experientia. Nam cum aliquando desiderassem videre illum gregem, accessi habens etiam alios socios peregrinationis, qui eadem quam ego vitam amplectebantur. Toto ergo tempore hebdomadæ apud illum virum divinum degentes, vidimus ejus vultum nullam accipere mutationem, neque nunc quidem hilaritate diffundi, nunc vero tristitia contrahi. Oculos quoque similiter, non aliquando quidem truces ac torvos, nunc vero lætos; sed in eodem semper honesti decorique tenore permanere. Hi autem sufficiunt ad arguendum animi tranquillitatem. Sed verisimile est existimatorum quempiam eum talem esse visum, quod nulla eum moveret causa; quamobrem necesse habeo ejusmodi quid narrare quod accidit, cum nos illic essemus.

Sederat apud nos vir ille divinus de philosophia agitans rationes, et querens id quod est summum evangelicæ vitæ institutionis. Cum autem intercessissent ejusmodi sermones, Publius quidam genere quidem Romanus, moribus autem ipse quoque admirandus, et sacerdotii honore præditus, et illius præfecturæ secundas partes obtinens, **813** ad nos venit adversus divinum Davidem vociferans, et commune damnum illam nominans lenitatem; et omnibus penicinem afferre dicens ejus mansuetudinem; et amantiam, non modestiam, summam illam vocans philosophiam. Ille autem habens animam veluti adamantinam, accipiebat quidem rationes, non pungebatur autem ab iis quæ sua natura solent pun gere; vultum itaque non mutavit, neque sermonem institutum dimisit, sed cum leni voce et verbis serenitatem animæ significans, illum senem dimisit, rogans eum ut eorum quæ vellet curam gereret. Ego autem cum his qui ad nos venerunt loquor, ut vides, existimans necessarium esse hoc officium. Quomodo ostenderit quis melius animi lenitatem? Eum enim cui illa credita erat præfectum, talem accepisse contumeliam ab eo qui tenebat secundas partes, presentibus maxime hospitibus, et maledictum audientibus, et nullam iræ subitis tempestatem et perturbationem, quam non magni et excelsi animi virtutem superat et

fortitudinem? Ac divinus quidem Apostolus considerans humanæ naturæ imbecillitatem, eam quam fert legem naturæ metiens, irascimini, inquit, et nolite peccare (*Psalm. iv*); sol non occidat super iracundiam vestram (*Ephes. iv*). Nam cum iræ quidem motus nosset esse naturæ, non nostri arbitrii, noluit lege ea decernere, quæ essent laboriosa, et forte etiam ejusmodi ut fieri non possent: sed motui naturæ et iræ tempestati mensuram præfinit diem; jubens rationi ut eam compescat, et tanquam freno reprimat, et non concedat progredi ultra terminos. Vir autem hic divinus ultra leges quæ latæ sunt decertavit, et septa transiit; non usque ad vesperam iræ ut moveretur concedens, sed nec ut moveatur quidem omnino permittens. Talem fructum accepit is ex magni Eusebii consuetudine. Vidi multos quoque alios in illo tugurio, qui hujus philosophiæ amatores fuere et æmulatores: alios quidem in flore corporis, alios vero etiam in profunda senectute. Nam cum plus quam nonaginta annis vixissent homines, laboriosam vitam noluerunt relinquere, sed insignes fuere obeuntes labores juventutis, noctu quidem et interdum Deum laudantes, et sacra illa officia peragentes, post duos autem dies vilibus illis cibis vescentes.

Ut alios autem prætermittam qui non sunt quidem digni qui sileantur, sed vel maxime laudentur et celebrentur; sed ne sit prolixior quam par sit narratio, in divino isto loco fuit quidam, cum autem abbatem¹ nominant, qui ex Ismaelitide quidem radice germinavit, non fuit autem ejectus a domo Abrahamæ, ut is a quo genus duxerat; sed paternæ hæreditatis fuit cum Isaac particeps, vel potius ipsum rapuit regnum cælorum. Is monasticæ hujus exercitationis protinus attigit institutionem apud quemdam qui tunc habitabat solitudinem, qui eos optime exercebat: erat autem ei nomen Marosas (27). Post hæc autem ille quoque aliis præesse desistens, ad hunc cum abbate [*Abban, vel Amman*] venit gregem; nec parvo vixit tempore, sed cum præclare decertasset, et insignis evasisset, excessit ex hac vita. Illic autem illic quidem fuit continuos triginta et octo annos: ita autem desiderabat laborare, ut qui modo laborare cepisset; nam in hodiernum usque diem pedes nunquam texit calceis. Cum est autem frigus, in umbra sedens, in æstu solem suscipit, et tanquam auram Zephyri, quæ ex eo procedit flammam excipit. Toto autem hoc tempore aquam potare non passus est, non illa comedens quæ iis exhibentur qui ad non bibendum se exercent (solent enim ii tibi cibis humidioribus), sed iis utens cibis quibus alii. Verum pauca comedens et quæ modicas ei vires afferunt, existimat usum aquæ supervacuum. Gravi autem ferro lumbos succinctus, raro quidem sedet, noctu autem, et majori parte diei vel stans vel flectens genua, offert Domino officium precationis; usu autem accubitus se omnino privavit, nemo enim in hodiernum usque diem eum vidit cubantem. Quinetiam cum est chori renuntiatus coryphæus, et ei contingit ut

A præsit, totum hunc laborem fert prompto et alacri animo, se iis qui ejus parent imperio præbens exemplar philosophiæ. Tales victoria insignes decertatores, divinus Eusebius, horum certaminum prædiorum et exercitator, exhibuit Domino; et cum alios quoque plurimos tales fecisset, eos transmisit doctores ad alias palæstras, qui totum illum sacrum montem divinis his pratis et suavem emittentibus odorem implevere. Nam cum ad Orientem ab initio fuisset illius exercitationis monasticæ tugurium, licet videre ejus philosophiæ fetus ad Occidentem et Meridiem, veluti quasdam stellas circa lunam choros ducentes; et alios quidem Græca, alios vero ejus in qua habitant regionis voce, laudantes creatorem. Sed enim id aggreddior quod fieri non potest, cupiens omnia persequi quæ a divina illa anima recte gesta fuere.

B Huic ergo narrationi finis est imponendus, et ad aliam convertenda est oratio, et rursus est addenda quæ illinc capitur utilitas, cum horum magnorum virorum benedictionis rogaverimus ut simus participes.

CAPUT V.

PUBLIUS (28).

814 Eodem tempore fuit quidam Publius, et propter formam spectatu dignus, et anima præditus quæ formæ conveniebat, vel potius eam ostendens corpore magis admirabilem. Is ex senatorio quidem ordine ducens originem, natus autem ex civitate apud quam Xerxes ille, cujus ubique est fama tam celebris, in Græciam bellum gerens, et volens exercitu fluvium Euphratem transmittere, navium congregata multitudine, iisdem inter se conjunctis, et hoc modo super fluvium ponte constructo, locum Zeugma, id est conjuncturam appellavit, et civitatem ex re denominavit. Ex ea ortus, et ex tali genere procreatus, altum locum occupat, qui distabat ab urbe non plus quam triginta stadiis. In eo cum quamdam parvam extruxisset domunculam, omnia quidem vendidit quæ a patre acceperat; domum, inquam, et possessiones, et greges, et vestes, vasaque argentea et aenea, et si quid erat cum his aliud. Et cum ex lege divina ea divisisset iis quibus oportebat, et se ab omni cura terrena liberasset, illam unam curam suscepit pro omnibus, nempe ut ei serviret qui eum vocaverat; eamque animo perpetuo versabat, noctu diuque considerans et perscrutans quemadmodum eam augeret. Ea de causa ei labor crescebat quotidie, ampliorque et intensior evadebat in dies, eratque dulcis et voluptate plenus, et procul expellens satietatem. Nemo enim eum unquam vidit quiescentem vel minima parte diei, sed psalmodiam quidem oratio, orationem vero psalmodia, utrumque autem excipiebat divinorum eloquiorum lectio. Deinde cura hospitum venientium, deinde fiebat aliquid ex operibus necessariis. In his vitæ iter ingrediens, et iis qui imitari volebant exemplar virtutis propositus, veluti quædam avis canora, multos sui generis in hæc retia coegit salutaria. Cæterum ab initio quidem

¹ Longus legit *Abban*, vel *Amman*, ut sit proprium nomen.

nullum habere passus est qui secum habitaret: sed parvas domunculas foribus vicinas ædificans, unumquemque ex iis qui conveniebant jubeat per se degere: domunculas sæpe invisens et perscrutans, nunquid præter usum habeant repositum. Aient autem eum quoque accedentem ad trutinam, panis mensuram diligenter perpensis; et si quando invenisset plus quam esset definitum, ægre tulisse, et eos qui hoc faciebant belluones appellasse. Jubeat enim neque comedentes, neque bibentes exspectare satietatem; sed tantum capere quantum satis esset ad tuendam vitam corporis: si quando autem vidisset etiam farinae operam furfure, eos qui hoc fecissent impetebat maledictis, ut qui Sybariticis fruere nitor deliciis. Porro autem noctu quoque ex improvise veniens ad ostium uniuscujusque, si aliquem quidem invenisset vigilantem et Deum laudantem, recedebat tacitus; si quem autem sensisset dormientem, manu quidem pulsabat ostium, lingua autem in eum qui jacebat invehabatur, ut qui corpus plus quam oporteret curaret.

Hinc ejus laborem cum considerassent aliqui qui erant ejusdem animi et sententiæ, ad eum retulerunt ut omnibus unum edificaret habitaculum. Eos enim qui nunc sunt dispersi exactius et accuratius dixerunt esse victuros, eumque fore liberum a magna parte sollicitudinis. Probavit consilium vir sapientissimus, et cum omnes simul coegisset, et parvas illas diruisset domunculas, iis autem qui erant congregati, unam ædificasset, rogavit ut simul viverent, et se invicem incitarent: et hic quidem illius imitaretur mansuetudinem, ille vero mansuetudinem hujus zelo temperaret, et alius communicans vigilas, acciperet jejuniis disciplinam. Sic enim, inquit, a nobis invicem id quod deest sumentes, perfectissimam efficiemus virtutem. Quomodo enim in foris civitatum alius quidem vendit panes, alius vero olera; alius habet vestes venales, alius est opifex calceorum; a se autem invicem id quo opus habent comparantes, vitam agunt jucundiores; qui dat enim vestem, pro ea accipit calceos; qui autem emit olus, vendit panem: ita nos oportet invicem permutare virtutis partes pretiosissimas. Cum qui erant ejusdem lingue sic exercebantur et decertarent, et Græca voce Deum laudarent, hujus vite instituti eos quoque cepit amor qui lingua utebantur illius regionis; et concurrentes aliqui, supplicabant ut ipsi quoque in eorum gregem admitterentur, et essent ejus sacræ doctrinæ participes. Concessit autem quod postulabant, legis memor dominicæ quam sanctis tulit apostolis, dicens: Euntes docete omnes gentes (*Matth. xxviii*). Et cum juxta illud habitaculum ædificasset alterum, eos jussit illic degere, divino quodam templo constructo, in quod jussit et hos et illos convenire, incipiente die et desinente: ut vespertinos et matutinos hymnos Deo simul offerrent, in duas quidem divisi partes, et singuli sua voce utentes, ex successione autem canticum emittentes. Permansit autem in hodiernum usque diem forma ejus instituti, et neque tempus,

A quod hæc Italia mutare vehementer contendit; nec ii qui illius succedere curati, ut ex limitibus ab eo positis aliquid everterent, in animum **815** inducere; idque cum non duo vel tres, sed plures hanc susceperint præfecturam. Cum primum enim ille certamen impleisset, et ex hac vita excessisset, et in illam omni molestia vacuum commigrasset, Theotecnus quidem Græcæ linguae, Aphthonius vero Syracæ præfecturam accepere, qui utrique illius virtutis fuerunt quædam animate statuae et imagines. Neque enim iis qui simul conveniant, neque iis qui extrinsecus adveniebant concesserunt mortis illius ullum habere sensum, ut qui illius vite instituti se ipsos expressa ostenderent simulacra. Sed divinus quidem Theotecnus cum non diu vixisset, tradidit **B** Theodoro præfecturam: Aphthonius autem gregis curam gerens, et jam latius legibus regens, permansit diutissime. Ille autem Thodotus ex Armenia oriundus, cum exercitationis monasticæ illum vidisset ordinem, primum quidem erat in numero eorum qui magno parebant gubernanti Theoteco: postquam autem, ut dixi, ille quidem excessit, ipse vero accepit præfecturam, eam tot bonis exornavit, ut fama sua priores propemodum obscuravit. Sic enim eum divinum affecit desiderium, eumque tot et talibus consuevit jaculis, ut noctu et interdiu effunderet lacrymarum compunctionis. Erat autem spiritali tanta plenus gratia, ut eo quidem precante, sicerent quidem omnes qui aderant, solum autem illi sacra verba audirent, illam auditionem plane ducentes bonam prædicationem. Quis enim fuisset adeo adamantinus, ut illis verbis tam sincere et germane prolatis, non demulceretur anima, illiusque duritiem emolli- **C** ret et inobedientiam, et ad Deo serviendum traderet? Cum sic opes augetur quotidie, et sacros ostenderet thesauros talibus bonis plenos, postquam viginti quinque annis gregem pavisset, adjectus est ad patres suos, ut divina dicit Scriptura (*Gen. xv*), in bonaeductus senectute, traditis habenis Theoteco, qui erat quidem genere fratris filius, frater autem moribus.

Jam vero divinus quoque Aphthonius, cum plus quam quadraginta annis choro præfuisset, sedem accepit pontificalem: nec cilicium mutans monasticum, nec tunicam contextam ex pellibus caprarum; **D** iisdem quoque cibis vescabatur, quibus antequam fieret antistes. Quin etiam quamvis hanc accepisset curationem, nihilo secius curam gerebat illius gregis, illic multos dies versans: et nunc quidem componens eorum lites qui inter se depugnabant, nunc vero eis consulens qui erant aliqua affecti injuria; aliquando autem sodalibus divinam pertrigens admonitionem. Faciebat autem unumquodque horum, vel contubernium interim pannos consuens, vel lentem expurgans, vel frumentum abluens, vel aliquid traciens ex iis quæ sunt ejusmodi. Cum sic autem et pontificatum ornasset, et virtutem auxisset, ad divinum portum pervenit cum suis oneribus.

Et quid opus est dicere de Theoteco, et qui illum

secutus est Gregorio, quorum ille quidem a juvenile omne genus virtutis collegit, et cum majorum suorum excessit gloria; hic vero adhuc in hodiernum diem labora in profunda senectute, perinde ac si esset in florenti etate. Perstitit enim vitis fructum perpetuo recusans, et nec aceto quidem vel uvis passis vescens, non lacte neque recenti nec concreto. Sic enim vivere magnus constituit Publius: olei autem usum agnoscentes in tempore Pentecostes, rursus recusant ejus esse participes. Hæc didici de magno Publio, quæ partim quidem audita accipi, partim vero ab ipsis ejus quos vidi discipulis, in quibus agnovi præceptorem, et per athletas didici pædrotibam.

Iniquum igitur esse arbitatus, et hominis mundi, tantam utilitatem mandare silentio, iis qui ignorabant proposui narrationem, ut et ipsi utilitatem hinc accipiant procurans, et memorie hinc mihi quæstum parans. Audivi enim Dominum dicentem: Quicumque me confitebitur coram hominibus, ego quoque eum confitebor coram Patre meo qui est in cælis (*Matth. x*); et plane scio quod si eorum memoriam facero in hominibus, futurum sit ut illi quoque mei meminerint apud Deum universorum.

CAPUT VI.

SIMEONES PRISCUS (20).

Simeonem autem senem si quis de industria prætermiserit (*Theodor., lib. iv Hist., c. 26*), et illius philosophiæ memoriam mandavit oblivioni, injuriæ et invidiæ merito accusari poterit, ut qui neque velit laudare ea quæ sunt laude digna, nec iis qui volunt juvari ea proponat quæ sunt maxime expetenda. Ego autem non ne accuser metuens, sed laudibus eum prosequi cupiens, narrabo ejus vite institutum.

Is enim longissimo tempore perpetuo vitam amplexus est solitariam, et in parva quadam spelunca vitam agens, nulla humana fruebatur anima, solus enim vivere statuerat; sed cum Deo universorum loquebatur assidue, herbas autem esculentas sibi parabat cibum, ea in re ejus labor consumebatur. A superis autem tam copiosa donatus erat gratia, ut vel fortissimis et audacissimis imperaret bestiis. Idque non solum piis, sed etiam incredulis Judæis evasit manifestum. Nam cum propter aliquod eorum negotium peregre proficisceretur ad aliquod **816** castellum quod situm erat extra eam quæ a nostri imperii hominibus habitatur regionem, ortus autem esset imber vehemens et ingruisset tempestas, a via quidem aberrarunt, ut qui anteriora videre non possent: errabant autem per solitudinem, nec vicem, nec autrum, nec viatorem aliquem invenientes. Cum autem in medio contingente non secus undis jactarentur, quam si qui navigant in mediis fluctibus, divini Simeonis antrum, veluti quendam portum, animadvertere, sordidumque et squalidum hominem aspexere, et quendam exiguum ex pelle caprina contextum pannum habentem super humeros. Ille autem simul ac vidit, eos salutavit (erat enim affabilis) et eos rogavit causam adventus. Postquam autem narrarunt quod evenerat, et rogarunt ut eos doceret viam qua-

A ducit ad castellum, Manete, inquit, statim vobis dabo duces qui ostendent viam quam desideratis. Atque illi quidem tunc parebant et quiescebant. Illis autem sedentibus, venerunt duo leones, non torve et ferociter intuentes, sed veluti cuidam domino blandientes, et servientem significantes. His annuens, jussit ut hospites ducerent, et ad viam a qua aberrarant reducerent. Nemo autem existimet fabulosam esse narrationem, cum communes veritatis hostes habeat fidentes veritati testimonium; ipsi enim consecuti beneficium, hoc perpetuo cecinerunt; hocque mihi hic magnus narravit Jacobus, dicens se affuisse, cum hoc beato Maroni narrarent miraculum. Qui ergo non credit Judæis de Christianorum miraculis ferentibus testimonium, quomodo non merito vocabitur Judæis infidelior? siquidem illi, etiamsi in nos sint infesto animo, vincuntur tamen, et cedunt radiis veritatis: hi autem cum existimentur benevoli, et fidei socii, ne inimicis quidem credunt virtutem gratiæ testantibus. Cum autem vir ille divinis talibus miraculis evasisset insignis, et multos attraxisset ex vicinis barbaris (illam autem habitant solitudinem qui de Ismaele generis auctore gloriantur), quietis amans, necesse habuit speluncam relinquere. Et cum multum viæ confecisset, pervenit ad montem qui Avanus dicitur; idque quod olim erant referunt insania multorum deorum cultus, multis iisque omnis generis excoluit miraculis, pietatemque ac veram religionem quæ nunc in eo exercetur plantavit.

C Sed omnia quidem narrare valde esset laboriosum, et fortasse id a me præstari minime posset. Cum itaque unius mentionem fecero, et veluti quamdam formam characteremque apostolici et prophetici miraculi adjecero, relinquam deinceps cogitandum lectoribus ejusnam gratiæ virtutem acceperit.

Ætas erat, et messis, et ferebantur manipuli in areas. Vir autem quidam, qui non erat suis iustus contentis [*Flaq. iustus contentus*] laboribus, sed aliena concupiscebat, proximi quidem aliquot sustulerat manipulos, per hæc autem conabatur suum augere cumulum: sed statim in ejus furtum divina lata est sententia; cecidit fulmen, et exusta est area. Miser autem ille ad Dei hominem accessit, qui non procul a vico fixerat tabernaculum; et quæ sibi quidem aciderat, narrabat calamitatem, D furtum autem celare conabatur. Postquam autem vera dicere jussus, esset furtum confessus (coegit enim casus vel seipsum accusare), jussit vir ille divinus ut corrigendo injuriam faceret ut liberaretur a pœna. Nam si tu, inquit, illos solveris manipulos, extinguetur ille quis inmissus divinitus; licebat ergo videre illum quidem currentem, et spicas furto surreptas ei cui facta fuerat injuria offerentem, pyram autem absque aqua extinctam, divini senis oratione et intercessionem. Hoc non incolas solum implevit terrore, sed etiam totam civitatem, Antiochiam inquam (erat enim in ejus ditione hoc prædium) coegit illum currere, et unum quidem petere ut liberaretur a rabie demoniaca, alium vero ut quiesceret febris, alium autem ut ali-

ejus ex eis quæ eum cruciabant consequeretur re-
medium. Ille vero, iis qui inhabitabant, gratiæ fluenta
abunde suppeditabat.

Sed rursus amans quietis, ad montem Sinæum vo-
luit pervenire. Cum autem id scivissent multi viri
optimi, et qui eandem persequerentur philosophiam,
simul accurrerunt cupientes esse socii ejus peregrina-
tionis. Cum autem iter multorum dierum confe-
cissent, postquam in Sodomiticam venerunt solitudi-
nem, vident eminus viri manus quæ ex profundo in
altum expandebantur. Et primum quidem existima-
bant esse fraudem dæmonis; cum autem majore
animi studio precati essent, et eadem vidissent, pro-
fecti sunt ad illum locum, et vident quidem parvam
fossam, qualem solent vulpes facere, cum quæ sub-
eant lustra machinantur; nullum autem illi videbant
illie apparere. Nam cum sensisset pedum strepitus
qui manus habebat extensas, se intra cavernam oc-
cultaverat. Diu autem moratus senex, valde rogavit
ut se illi ostenderet si humanam habeat naturam, et
non sit impostor aliquis dæmon, qui se in has formas
verteret. Etenim nos quoque, inquit, persequentes
vitam monasticæ exercitationis, et quietem amantes,
erramus **817** per hanc solitudinem, in monte Sinæ
cupientes adorare Deum universorum, in quo cum
Moysi servo suo apparuisset, dedit legum tabulas;
non quod existimemus Deum esse loco circumscrip-
tum; audimus enim eum dicentem: Cælum et ter-
ram ego impleo, inquit Dominus (*Jerem. xxxiii*); et
quod contineat terræ ambitum, et eos qui in ea ha-
bitant tanquam locustas: sed quoniam ii qui ardent
amant, non solum eos qui amantur desiderant, sed
etiam illis loca grata sunt et jucunda, in quibus ii
fuere præsentēs, et in quibus versati sunt. Hæc et
similia cum diceret senex, ex caverna se ostendit
homo qui in ea delitescēbat. Erat autem aspectu qui-
dem agrestis, coma squalida, facie corrugata, exsic-
catis et plane exsanguibus omnibus membris corporis.
Erat autem sordidis quibusdam pannis indutus, ex
consutis palmarum germinibus. Cum autem salutas-
set, et pacis verbum dedisset, rogavit quinam essent,
et unde venirent, et quo abirent. Ille autem et ad
rogatum respondit, et vicissim rogavit undenam ve-
nisset, et cur hanc vitam delegisset. Idem, inquit,
me quoque cœperat desiderium eo eundi quo vos
nunc itis: hujus autem vitæ socium assumpseram
quemdam meum familiarem, et qui erat ejusdem
animi et sententiæ, et cui erat idem qui mihi scopus
et institutum. Aderamus autem nos invicem jure-
jurando, ne morte quidem nostram sejungere con-
suetudinem. Accidit ergo ut is quidem in peregrina-
tione vitæ finem hic acciperet. Ego autem jurejurando
astrictus, et fossam feci ut potui, et corpus tradidi
sepulturæ: propter hoc vero monumentum effosso
mihi altero sepulcro, vitæ finem hic exspecto, et Do-
mino consuetum offero officium. Vescor autem dacty-
lis, quos ad me afferre ab eo qui curam gerit jussus
est quidam frater. Hæc cum sic dicerentur, leo pro-
cul apparuit. Cum autem ii qui erant cum sene animi

angore et metu cecidissent, sentiens is qui jacebat in
caverna, surrexit, et leoni annuit, ut transiret ad
aliam partem. Is autem statim paruit, et venit, bo-
trum afferens dactylorum. Deinde rursus abiit cum
sibi fuisset permissum, et procul a viris decumbens
obdormiit. Cum ergo dactylos divisisset omnibus, et
eorum precibus et psalmodiæ communicasset, et
post finem matutini officii salutasset, eos dimisit no-
vitate spectaculi stupefactos.

Si quis autem non habet fidem iis quæ dicta sunt,
recordetur vitæ insignis Eliæ, et corvorum minis-
terii, qui mane quidem panem, vespere autem ei car-
nem perpetuo afferebant; universorum enim effectori
est facile ut suis provideatur, omnem viam invenire.
Sic Jonam in ventre ceti trium dierum et noctium
spatio conservavit, et effecit ut leones in lacu Da-
nielē obstuperint, et ut ignis inanimus operaretur
tanquam ratione præditus, et eos quidem qui erant
intus illuminaret, eos autem qui erant foris ureret.
Sed enim rem facio supervacaneam, qui ad pro-
bandam Dei potentiam argumenta affero.

Postquam ergo pervenit in montem quem deside-
rabat, aiunt senem illum admirabilem, in illo loco in
quo Moyses dignus esse habitus qui Deum videret (vidit
autem ut videri potuit ab humana natura), genua fle-
xisse, et non prius surrexisse quam vocem divinam
audiverit, quæ illi significabat Domini benevolentiam.
Quoniam autem tota vertente hebdomada ita perpetuo
fuerat inclinatus, et ne minimum quidem cibi sump-
serat, jussit vox quæ ad eum facta est ut ea sumeret
quæ erant apposita, et prompto et alacri animo co-
mederet. Cum autem manum extendisset, et tria
mala invenisset, et ea comedisset, ut jusserat qui
dederat, et ei plenæ restitutæ sunt vires, et alacri,
ut par erat, animo eos qui cum eo versabantur salu-
tavit. Lætus ergo et hilaris reversus est, ut qui et
vocem divinam exaudierat, et rursus comederat ci-
bum a Deo datum.

Reversus autem, duo philosophiæ exstruxit gym-
nasia: unum quidem in vertice montis, de quo prius
diximus; alterum autem infra, propter ipsas oras la-
teris montis. Cum in utroque autem athletas virtutis
congregasset, horum et illorum exercitator fuit et
prædistribua. Et adversarii docens insultus, et agono-
thetæ promittens benevolentiam, et bono animo, non
autem degeneri et pusillo esse jubens, et in suos qui-
dem moderatione, in hostem autem animi magnitu-
dine uti præcipiens, hæc docens, sic vivens, hæc mi-
racula faciens, et splendorem omnis generis emittens,
laboriosæ hujus vitæ finem cepit, et migravit in eam
quæ est senii, et molestiæ expers, relicta gloria
quæ extinguī non potest, et memoria quæ manet in
perpetuum. Hujus benedictionem, cum is adhuc esset
snperstes, beata, atque adeo ter beata, mater mea
est consecuta, et sæpe mihi multa de eo narravit.

Ego autem nunc oro ut quam dare potest, ejus con-
sequar intercessionem; et scio me consecuturum:
omnino enim dabit petitionem, imitans Domini beni-
guitatem.

CAPUT VII.

PALLADIUS (50).

Qui autem multorum sermone celebratus est Palladius (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*), et tempore ei fuit **818** æqualis, et moribus similis, notusque et familiaris. Ad se enim, ut aiunt, invicem ventitantes, ex se invicem capiebant utilitatem, se mutuo provocantes, et ad zelum Dei incitantes. Inclusus autem erat in quadam domuncula, quæ erat propinqua vico maximo et populo longe frequentissimo: est autem ei nomen lemme [*Long., Imme*]. Ac de maxima quidem viri a cibo abstinencia seu jejuniis et inedia, vigiliisque, et oratione perpetua, dicere existimo esse supervacaneum. In his enim idem traxit jugum quod beatus Simeon. Miraculum autem quod in hodiernum usque diem decantatur, ab illius voce et manu factum est, existimavi si narrarem facturum me operæ pretium.

In prædicto vico fit celeberrimus conventus, qui undique attrahit mercatores, et majorem multitudinem quam quæ possit numerari. In eo quidam mercator, iis quæ attulerat venditis, et auro coacto, noctu volebat recedere. Quidam autem homicida, qui aurum illic collectum aspexerat, cæstro quodam et furore percitus, somnum quidem a ciliis depulit, observabat autem quando vir ille esset profecturus. Post galli autem cantum, ille quidem abibat securus: hic autem præveniens, cum quendam locum aptum insidiis occupasset, repente adortus, eum et percussit et cædem fecit. Exsecrando autem facinori impium quoque aliud factum adjicit; nam cum aurum cepisset, mortuum illud corpus projecit ad ostium Palladii. Cum autem dies venisset, et fama pervasisset, et totus hominum conventus de eo quod factum erat passim loqueretur, concurrerunt omnes, et effracto ostio, cædis factæ pœnam exigere volebant a divino Palladio: unus autem ex iis qui hoc faciebant, erat is qui sua manu cædem fecerat. Cum ergo vir divinus circumsideretur a tanta multitudine, cœlum intuens, et mente cœlum superans, supplicavit Domino ut calumniæ mendacium refelleret, et veritatem quæ latebat ostenderet. Cum sic orasset, et jacentis manum prehendisset, Dic, inquit, o adolescens, quis hanc tibi plagam intulerit: ostende quis hoc exsecrandum facinus admisit, et libera innocentem ab hac improba calumnia. Sermonem autem sermo quidem est consecutus. Dextera autem homo etiam sedens, circumspiciebat quidem eos qui accedebant, digito autem ostendebat homicidam (51). Clamor sublatu est ab omnibus, et miraculum stupentibus, et calumniam quæ fuerat intentata deflentibus. Cum autem illum scelera exuissent, et gladium invennerunt adhuc eruentum sanguine, et aurum illud quod cædis causam dederat. Divinus autem Palladius cum prius fuisset admirabilis, hinc merito evasit longe admirabilior. Sufficiebat enim miraculum ad viri ostendendam apud Deum fiduciam.

Ex eodem autem ordine fuit etiam Abraames ad-

A mirabilis, qui ædificavit quidem id quod vocatur Paratemon, virtutis autem splendores in omnem partem emisit. Quam clara autem fuerit ejus vita, testantur quæ post ejus mortem sunt miracula. Ex ejus sepulcro in hodiernum usque diem scatunt omnis generis morborum curationes. Hujus autem sunt locupletes testes, qui eas abunde illinc per fidem hauriunt. Mihi autem quoque detur consequi auxilium, qui eorum memoria linguam sanctificavi.

CAPUT VIII.

APHRAATES (32).

Quod una sit omnium hominum natura, et philosophari sit facile volentibus, sive sint Græci, sive barbari, ex multis quoque aliis scire est in promptu: ad hoc autem aperte ostendendum sufficit vel solus **B** Aphraates (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 24*). Is enim in Persis, qui sunt injustissimi, et natus et educatus, et ortus ex talibus parentibus, et in eorum legibus institutus, ad tantam pervenit virtutem, ut eos qui ex piis nati fuerant, et piam doctrinam ab ineunte ætate acceperant, obscuraverit. Primum enim contempto genere (erat autem id clarum et illustre) accurrit ad Dominum adorandum, majores suos imitatur magos, deinde sui generis hominum impietatem abominatus, suæ prætulit alienam regionem. Et cum venisset Edessam (est autem civitas maxima et populo frequentissima, et quæ pietate insigniter exornatur), cum extra ejus ambitus invenisset domunculam, et se in ea inclusisset, suæ curam gerebat animæ, veluti quidam optimus agricola, vitiorum spinas excindens radicibus, et divinam expurgans segetem, et maturos Evangelii fructus offerens Domino. Illinc venit Antiochiam, quæ ab hæretica procella graviter circumsidebatur, ubi cum ante civitatem in quoddam philosophiæ gymnasium divertisset, et Græcæ linguæ pauca verba didicisset, ad divinos quidem sermones audiendos traxit plurimos: utens autem lingua barbarie commista, fetus proferebat ingenii et intelligentiæ, ex gratia divini Spiritus accipiens hæc fluente. Quis enim ex iis qui suam jactant eloquentiam, et supercilia contrahentes elate loquuntur et magnifice, et propter syllogismorum laqueos juveniliter exultant, inerudita illa et barbara voce fuit unquam superior? Ratiocinationibus **819** enim ratiocinationes, et divinis eloquiis philosophorum vincebat rationes, cum magno Paulo clamans, etsi imperitus sermone, non tamen scientia (*II Cor. xi*). Hoc autem modo perpetuo ex Apostoli sententia deprimebat rationes, et omnem altitudinem quæ extollitur adversus Dei cognitionem, et captivabat omnem intelligentiam ad Christi obedientiam (*II Cor. x*). Licebat autem videre concurrentes eos qui gerebant magistratus, et qui erant relati in aliquos militiæ numeros, eosque qui manu sibi victum comparabant; et ut semel dicam, et privatos et milites, et doctos, et litterarum rudes, et pauperes, et divites: et alios quidem silentio accipientes ea quæ offerebantur, alios vero rogantes et sciscitantes, et orationi præbentes occasionem. Cum autem tantum labore caperet, non pas-

us est unquam ullum accipere qui secum habitaret; A rem tempestatem solitudo gubernatorum. Eos enim quinetiam malebat suam ipsius operam quam officium et ministerium quod sibi offerebatur ab aliis. Cumque ejus congressiones et colloquutiones fierent ad portam atrii, ipse eam aperiebat ingredientibus, et abeuntes deducebat ac dimittebat. Nihil autem unquam omnino accepit ab aliquo, non panem, non obsequium, non vestem, sed unus solus ei notus panem suppedibat. Cum autem usque ad profundum processisset senium, post occasum solis vescebatur oleribus.

Aiant autem Anthemium, qui postea fuit et praefectus et consul, cum electus legatus profectus est ad Persas, ad eum attulisse tunicam apud Persas contextam, et dixisse: Cum scirem unicumque suam dulcem esse patriam, et qui illic nascuntur fructus esse jucundissimos, hanc ex patria ad te attuli tunicam, rogoque ut tu eam accipias, ego vero sim tuae benedictionis particeps. Is autem eam quidem primum jussit poni in subsellio; deinde cum multi fuissent interjecti sermones, dixit se angere animo, utpote quod sit in duas partes divisa cogitatio; illo autem rogante causam: Semper, inquit, constitui habere unum solum qui mecum habitaret; mihi quae hanc legem imposui, ut mihi omnino denegetur duorum simul habitatio. Cum ergo unus mecum jam sedecim annis habitasset, et esset mihi cordi, accessit quidam meus contribulis, volens mecum habitare, et rogans ut hoc sibi liceat. Hoc mihi mentem distrahit, duos enim simul habere non possum. Contribularem enim amplector ut contribulem; priorem autem, C ut qui mihi cordi fuerit, expellere, et grave et iniquum existimo. Ille vero: Merito, inquit, o Pater, neque enim fas est ut eum qui tibi plurimo tempore inserviit amandes, tanquam non aptum; eum autem ejus morum nondum fecisti periculum, propter solam admittas patriam. Ad haec divinus Aphraates: Non accipiam ergo, inquit, o vir mirande, hanc tunicam; duas enim habere non possum. Est enim mea quidem sententia jucundior, tua vero melior ea quae mihi tanto tempore inserviit. Cum callido ergo commento sic eluisset Anthemium, et ingenii solertia exhibuisset miraculum, persuasit ut nemo deinceps cum eo ageret de illa tunica. Ego autem haec retuli, volens duo simul ostendere: et quod ab uno solo acceperit quod curando corpori satis erat, et quod tanta ejus fuerit sapientia, ut effecerit ut qui rogabat ut acciperet, sententiam tulerit eum non debere accipere. Sed his et quae sunt hujusmodi relictis, narrabo majora.

Cum Julianus Deo infestus in barbarorum regione poenas dedisset impietatis, res quidem fuere parumper tranquillores alumnis pietatis, cum Jovinianus accepisset clavum Romani imperii: postquam autem hic quoque, cum parvo tempore regnasset, acceptum finem vitae, Valens autem accepit principatum, procellae et tempestates rursus mare nostrum agitant, gravisque fluctus excitabatur, et undae maxime scapham undique impetebant. Effliciebat autem gravio-

imperator, qui in solam veram religionem suam exercebat audaciam, coegit habitare in exilio. Et cum tanta esset usus iniquitate, impetatis eum non capiebat satietas, sed dispergebat ac dissipabat creaturam piorum omnium, instar feræ immanis gregem contendens discerpere. Ea de causa eos non solum expulsi ab omni ecclesia, sed etiam ex latere montis, et ex ripa fluvii, et ex bellico gymnasio. Haec enim loca perpetuo mutabant, ut in quos obiter saeviret armata manus. Et Scythæ quidem, et alii barbari, totam Thraciam a Danubio usque ad Propontidem secure populabantur: ille autem eorum auditionem, ne arrectis quidem, ut dicitur, auribus, poterat accipere; sed in eos qui erant ejusdem generis, B et ejus ditionis, pietateque ac religione clari, armis utebatur. Divinus autem populus illorum malorum deflebat importunitatem, Davidicum illud canens canticum: Super flumina Babylonis illic sedimus; et flevimus, dum nos recordaremur tui, Sion (Psal. cxxxvi). Reliqua autem cantici eis non conveniebant. Aphraates enim, et Flavianus, et Diodorus, non permiserunt ut suspenderentur in salicibus instrumenta doctrinae; nec (820 passi sunt dicere: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena (Psal. cxxxvi)? Sed et in montibus, et in campis, et in urbe, et in suburbanis, et in aedibus, et in foris, canticum Domini assidue canebant. A Davide enim didicerant, Domini est terra, et plentudo ejus, orbis terrae, et omnes qui habitant in eo (Psal. xxi). Rursus autem audierant eundem Prophetam clamantem: Benedicite Domino, omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus (Psal. cx). Audiverunt autem divinum quoque Paulum praecipientem orare viros in omni loco, tollentes manus sanctas absque ira et discepcionibus (I Tim. ii). Porro autem ipse quoque Dominus loquens cum Samaritana, hoc praedixit apertius: Amen enim, inquit, dico tibi, mulier, venit hora, et nunc est, quando neque in loco hoc, neque Jerosolymis, sed in omni loco adorabunt Patrem (Joan. vi). Haec cum didicissent, et in domo, et in foro, et, ut apostolice dicam, publice et per domos perpetuo te-ificabantur (Act. ix); et veluti quidam praeantissimi imperatores, suos quidem armabant, adversarios autem condodiebant. Atque magnum quidem Flavianum, et divinum Theodorum, qui tunc sub alio pascebant, et secunda cathedra digni erant habiti, haec facere quae dixi, et admirandum quidem est, et laude dignum: sed tamen haec faciebant, cum essent electi exercitus imperatores, et subjecti legibus imperatoris. Sapientissimus autem Aphraates sua sponte ad haec prosiluit certamina; in quiete enim educatus, et cum ejus institutum esset per se vivere, et extra teli potum sederet, ut dicitur, cum vidisset belli vehementiam, non illi placuit quod esset securus, sed quietem jubens valere ad tempus, piorum phalangis fuit in pugna princeps, feriens quidem et vita et sermone et miraculis, ipse autem nunquam percussus.

Quinetiam cum imperator omni ex parte stultus eum aliquando vidisset exeuntem in gymnasium bellicum (contigerat enim ut tunc illic congregarentur qui erant rite venerande Trinitatis socii), ostendit autem quis eum ad ripam fluvii ambulantiem spectanti imperatori, rogavit eum quoniam tenderet. Cum is autem dixisset se ire deprecatum pro terrarum orbe et pro imperio, rursus respondit imperator : Et quam de causa vitam profitens monasticam, secure per forum ingrederis (33), silentio et quiete relicta? Ille autem (solebat enim Dominum imitans, parabolice ratiocinari) : Dic mihi, inquit, imperator, si essem virgo absconsa in thalamo, vidissem autem aliquem in domum patris ignem injicientem, quid mihi consulisses facere, videnti flammam ardentem, et domum quæ comburitur, intusne sedere, et domum quæ crematur despiciere? Sed sic ego quoque fuisset consumpta ab incendio. Sin autem dicis oportere properare, aquam ferre, et susquedque currere, flammamque extinguere; ne me reprehendas, o imperator, si id ipsum facio. Quod enim tu consulueris virgini quæ est in thalamo, hoc ego cogor facere qui vitam sum professus monasticam. Quod si tu me reprehendis qui quietem reliquerim, teipsum reprehende qui hanc flammam in domum divinam inieceris; et non me, qui conor extinguere. Quod enim oporteat opem ferre domui paternæ quæ uritur, ipse quoque confiteberis. Quod autem Deus sit magis verus et germanus Pater quam ii qui sunt in terra, est cuius apertum, etiam qui rebus divinis non est omnino iniatus. Nihil ergo absurdum facimus, o C imperator, neque cepto nostro et insituto contrarium, si veræ religionis alumnos congregamus et pascimus, et eis herbam divinam exhibemus. His dictis, imperator quidem tacite assentiebatur, considerans justam defensionem.

Unus autem ex iis qui nec viri censentur nec mulieres, sed posse unquam patres fieri eis est ademptum, et hac de causa censentur bene velle imperatori, et ei loqui confidenter, is ex loco superiore divinum virum convicio est insectatus, et mortem minitatus; sed non ita diu post pœnas luit suæ audaciæ. Nam cum vellet imperator corpus lavare in balneo, accessit quidem miser tanquam solum visurus an bene esset temperatum, mente autem captus, insiluit in solum, quod aquam calidam minime temperatam continebat; et cum nullus adesset intus (solum enim ingressus fuerat, visurus an esset paratum) remansit coctus et resolutus. Cum autem tempus interim tereretur, mittit imperator alium qui eum vocaret : cum is autem neminem in illa domo invenisset, id renuntiavit imperatori. Cum deinde autem plures accurrissent, omnia perscrutantes solia, et ad illud tandem venissent, eum jacentem et vitam privatum aspiciunt. Excitavit autem tumultu, et omnibus deflentibus, alii quidem aquam illam calidam exhausserunt, alii vero corpus miserimum extulerunt. Hinc factum est ut metus invaderet imperatori et omnes qui armabantur adversus pietatem.

A Sparsa est autem fama per totam civitatem, quales infelix ille luerit pœnas contumeliæ quæ affectu Aphraatem, omnesque Deum Aphraatis perpetuis celebrabant laudibus. Hoc, etsi instarent adversarii, obsistit quo minus homo 821 Dei mitteretur in exsilium. Imperator enim perterritus, eos quidem qui hæc suadebant aversabatur, virum autem reverebatur.

Porro autem aliunde quoque ejus virtutem didicit. Equus quidam bono genere natus, et portare apprimè doctus, erat imperatori charissimus : morbus quidam qui ei acciderat male habebat imperatorem, retinebatur autem humidiorum excrementorum excretio; ad eum curandum accersebantur qui in hac arte fuerant exercitati. Cum ea autem esset etiam morbo inferior, imperator quidem molestia afflictebatur; lamentabatur autem is cui equorum cura fuerat credita. Cum esset autem pius et fide firmus, in meridie venit una cum equo ad magni Aphraatis habitaculum; et cum morbum dixisset, et fidem suam significasset, oravit ut solveret morbum suis precibus. Ille autem nihil cunctatus, sed statim Deum precatus, jussit aquam hauriri ex puteo; et cum ei salutaris crucis signum imposuisset, jussit eam ad equum afferre : is autem bibit plus quam consuaverat. Deinde cum oleum divina invocatione impleisset benedictione, equi ventrem inungit, et manus contractatione statim morbus est sublatus. Lætus ergo homo equo accepto, cucurrit ad stabulum. Vespere autem (solebat enim eo tempore venire ad stabulum imperator) venit et interrogavit quomodo equus se haberet. Is autem cum et sanum esse significasset, et equum valentem, et exultantem, hinnientemque, et collum superbe erigentem eduxisset, rogavit eum causam sanitatis. Ubi autem diu cunctatus (verebatur enim ostendere medicum, sciens eum qui rogabat esse ei infensum), tandem verum coactus est dicere, et deiecit modum curationis. Obstupuit quidem imperator, et confessus est eum esse virum admirabilem, nec tamen a priori destitit insania, sed perrexit furere adversus Unigenitum, donec a barbarico fuit igne consumptus, ne sepultura quidem, qua famuli vel mendaci, dignatus. Divinus autem Aphraates et in illa tempestate suam ostendit virtutem, et reddita tranquillitate fecit quoque consimiliter. Porro autem alia quoque miracula fecit innumerabilia, quorum unius vel duorum meminerò.

D Mulier quædam genere nobilis, simul cum viro intemperante trahens jugum matrimonii, venit ad beatum illum hominem, defensus propriam calamitatem. Dicebat enim, maritum concubinæ captum consuetudine, magicis quibusdam præstigiis fuisse incantatum, et odio habere ipsam legitimo matrimonio conjunctam. Hæc autem dicebat mulier stans pro foribus atrii; sic enim solebat colloqui cum femina, nullam enim unquam admisit intra fores. Tunc ergo mulieris misertus ejulantis, oratione incantationis abolet operationem : et cum olei guttum ab ipsa allatum invocatione divina sanctificasset, jussit ut eo ungere tur. Hæc præcepta cum impleisset mulier, conjugia

amorem in se transtulit, et persuasit ut pro illegitimo legitimum cubile eligeret.

Iam vero dicunt etiam quod cum locustæ aliquando regionem repente invasissent, et instar ignis omnia consumerent, segetes, arbores, prata et nemora, venit ad eum quidam vir pius, rogans ut opem ferret tunc quidem agrum habenti, ex eo autem et se et uxorem et filios et familiam alenti, et a quo etiam imperatoria exigeretur collatio. Is ergo rursus dominicam imitans benignitatem, iussit ad se afferri congium aquæ. Postquam autem aquæ congium attulit is qui orabat, ei quidem manum imposuit; Deum autem est precatus, ut fluentum impleret divina virtute, deinde finita oratione, iussit ut in prædii limitibus aqua aspergeretur. Qui eam attulerat, fecit ut iussus fuerat, idque fuit illis agris pro vallo sacrosancto et inexpugnabili; nam usque ad illos fines reptantes et circumvolantes locustæ instar exercitus, rursus retrocesserunt, benedictionem impositam extimescentes, et veluti quodam freno suffocate, et ultra progredi prohibita.

Et quid opus est dicere omnia quæ facta sunt a beata illa anima? hæc enim satis sunt ad ostendendum splendorem gratiæ quæ in eo habitabat.

Eum ego vidi, et sanctæ illius dexterae percepi benedictionem, cum essem quidem adhuc adolescens, matri autem me adjunxissem comitem ad illum protectionis. Et cum pro more quidem janua aperisset, illam et suo sermone dignatus est et benedictione: me autem intromissum impertit opibus deprecationis. Ea nunc quoque fruar, ut qui credam eum vivere, et una cum angelis choros ducere, et majorem quam olim apud Deum uti fiducia. Eam enim tunc metiebatur corpus mortale, ne occasio arrogantia evaderet, si fuisset major quam par esset fiducia. Nunc autem deposito onere animi perturbationum, ut athleta victoria positus, fiducia et libera loquendi facultate utitur apud agonothetam. Qua de causa oro quoque ut ejus consequar intercessionem.

CAPUT IX.

PETRUS (34).

De Gallis quidem audimus qui sunt in Europa ad Occidentem (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*). Scimus autem 822 eos quoque qui sunt in Asia ab illis oriundi qui sedes fixerunt propter Pontum Euxinum. Ex his germinavit beatus Petrus, atque adeo terque quaterque beatus. Septem autem annis, ut aiunt, postquam natus est, a parentibus educatus, consumpsit totam reliquam vitam in philosophiæ certaminibus. Dicitur autem obiisse, cum vixisset nonaginta et novem annos.

Eum ergo qui nonaginta et duos annos decertavit, et noctu diuque semper victor evasit, quis pro dignitate laudaverit? Quenam autem lingua suffecerit ad ejus narrandas res præclare et ex virtute gestas, in pueritia et adolescentia, in virili et in ingravescente ætate, et in extrema senectute? Quis illum sudorem mensus fuerit? Quis luctas quæ in tanto tempore factæ sunt enumeraverit? Quenam autem oratio con-

A sequi potuerit vel semina ab eo dejecta, vel collectos manipulos? Quis est adeo magna et excelsa mente præditus, ut possit perfecte intueri facultates et copias collectas ex præclara mercatura? Scio rerum illius gestarum vastum pelagus, et ideo vereor accedere ad narrandam historiam, ne obruatur oratio. Quam obrem ambulabo propter littus, et quæ in continente gesta sunt, ante mare admirabor et enarrabo, profundum autem relinquam ei qui, ut divina dicit Scriptura, scrutatur profunda, et occulta cognoscit (*I Cor. ii; Dan. ii*).

Hic ergo primo tempore certavit in Galatia, illinc videndi gratia venit in Palestinam, ut cum vidisset loca quæ susceperunt salutare passionem, in his Deum qui servavit adoraret; non ut qui loco circumscriptur (sciebat enim ejus naturam non posse circumscribi), sed ut pasceret oculos spectaculo eorum, quæ desiderantur; nec sola animæ vis qua contemplatur, absque visu, spiritali alimento per fidem frueretur. His enim qui amore aliquem prosequantur est a natura insitum ut non ex solo ejus aspectu capiant voluptatem, sed et domum et vestes et calceos contemplantur cum magna lætitia. Tali in sponsum amore prædita sponsa quæ desiderabat in Cantico canticorum, clamabat, dicens: Sicut malum in lignis silvæ, ita patruelis meus in medio filiorum. In umbra ejus desideravi et sedi, et fructus ejus dulcis in gutture meo (*Cant. ii*). Nihil ergo absurdum et alienum fecit hic homo divinus, qui in sponsum quidem eundem accepit amorem, iisdem autem verbis usus est quibus sponsa: Vulneratus sum ego, clamabat, ab amore (*Cant. iv*). Cum autem desiderasset contemplari sponsi quamdam veluti umbram, abiit visurus loca ex quibus scaturierunt fontes omnibus hominibus salutare.

Cum ergo quæ desiderabat ei frui licuisset, profectus quidem est Antiochiam: cum autem vidisset civitatis pietatem ac religionem, externam regionem patriæ suæ prætulit, cives existimans non contribules et cognatos, sed eos qui erant ejusdem cum ipso sententiæ, et in fide socii, et trahebant idem jugum pietatis ac religionis. Cum illic autem morari placuisset, non extendit tabernaculum, non fixit tugurium, non excitavit domunculam, sed totum tempus transegit in alieno sepulcro. In eo autem erat projectum quoddam superius tabulatum, cui conjunctæ scalæ eos excipiebant qui volebant ascendere. In eo permansit inclusus longissimo tempore, aqua quidem utens calida, solo autem pane vescens, idque non quotidie, sed uno quidem manens jejunos, postridie autem ea sumens.

Cum autem quidam insaniens, et furore percitus, et maligni demonis plenus operatione, ad eum venisset, eum quidem mundavit, deprecatus, et ab illo diabolico furore liberavit. Cum vero nollet abire, sed obsecrasset ut pro illa curatione ei suum impertiret ministerium, eum admisit ut secum habitaret. Eum ego et novi, et memini miraculi, et vidi mercedem curationis, et audiui sermonem quem de me habuerunt. Dicebat enim Danielus (erat enim hoc illi no-

men) me quoque præclari ministerii hujus futurum socium. Vir autem ille divinus non est assensus ut hoc fieret, parentum meorum in me amorem considerans; sæpe autem me genibus impositum uva aluit et pane. Nam cum mater fecisset periculum spiritalis ejus gratiæ, jussit me semel in hebdomada decerpere illius benedictionem. Ejus autem habuit notitiam hac de causa: Morbus qui ei in alterum ex oculis incuberat, visus est medicinæ superare scientiam; nihil enim erat aut scriptum a veteribus, aut inventum ab iis qui fuere posterius, quod non morbo fuerit adhibitum. Postquam autem omnia probavit, et ostendit nullam asferre utilitatem, venit quædam ei familiaris quæ divinum virum ostendebat, et ab eo factum docebat miraculum. Dicebat enim uxorem ejus qui eo tempore tenebat clavum Orientis administrationis (erat autem is Pergamenus) cum ea in hunc morbum incidisset, eum ipsam curasse cum deprecatione esset usus et crucis signaculo. Audivit mater, et ad divinum statim accurrit hominem: habebat autem inaures, catenas, et torques, et alia aurea quæ sibi induerat, et vestem variam ex serieis **823** filis contextam: nondum enim virtutem gustarat perfectiorem; florebat autem tempore [*Leg.*, annis], et mundum muliebrem gestabat ut adolescentula. Cum divinum ergo caput hæc aspexisset, nimii ornatus amoris primum morbum curavit, usus verbis talibus: Dic mihi, inquit, filia (utar enim ejus voce, et non mutabo verbum sanctæ illius linguæ), si quis pictor, in arte bene exercitatus, aliquam pinxisset imaginem, ut præcipit lex artis, et eam proposuisset videre volentibus, veniret autem aliquis alius, artem non sciens perfecte et accurate, temereque et inconsulte, ut sibi videtur, vellet contra pingere; deinde illam artificiosam reprehendens picturam, supercilii quidem et ciliis lineas adderet longiores, faciem autem efficeret albiorem, et genis rubrum adderet colorem; non tibi videtur prior ille pictor jure succensurus, quod et ars ejus probro esset et contumelia affecta, et eorum quibus opus non erat additamentum a manu indocta accepisset? Ergo universorum quoque, inquit, opificem, et nostræ naturæ effictorem et pictorem jure irasci credite, quod illam quæ verbis explicari non potest, naturam et sapientiam accusetis inscitæ. Non enim rubrum et album et nigrum colorem vobis infunderetis, si non existimaretis esse vobis opus hac additione. His autem corpus egere arbitantes, imbecillitatis damnatis creatorem. Sciendum est autem eum habere potestatem suæ voluntati justa symmetria respondentem. Omnia enim, ut ait David, quæ voluit Dominus fecit (*Psal.* cxiii, cxxxiv). Ejus autem quod est omnibus utile futurum curam gerens, non dat ea quæ damnum afferunt. Nolite ergo Dei corrumpere imaginem, neque tentetis ea addere quæ sapienter non dedit, neque hanc adulterinam excogitate pulchritudinem, quæ vel pudicis affert exitium, videntibus insidians. Hæc audivit præstantissima et omni ex parte optima femina, et statim

¹ Al., avia. Existimo in Græco esse *μητρομήτωρ*

A Petri reti fuit implicata (piscabatur enim hic quoque similiter atque is qui idem quod ipse nomen habebat), pedesque tangens, et vociferans, obsecravit ut curaret oculum. Is autem dicebat, se quidem esse hominem, et eandem habere quam ipsa naturam; se autem peccatorum magnam gestare sarcinam, et ideo privatum esse ea quæ ad Deum habetur fiducia. Cum autem mater fieret et oraret, et diceret se non esse eum relicturam, nisi sanitatem assequeretur, dixit Deum esse horum curatorem, petitiones autem semper dare illis qui credunt. Dabit ergo, inquit, nunc quoque, non mihi donans gratiam, sed tuam fidem contemplans. Si eam ergo habes sinceram et veram, puramque et ab omni liberam dubitatione, jubens et medicos valere et medicamenta, a Deo datum sume hoc medicamentum. **B** Hæc cum dixisset, manum imposuit oculo, et salutaris crucis signo facto, morbum expulit. Illine domum reversa, cum et medicamentum abluisset, et omnia extrinsecus inductum abjecisset ornatum, ex legibus a medico latis vitam instituebat: neque varia veste induta, neque aureis monilibus exornata, idque cum esset ætate adhuc admodum juvenis; nata enim erat vigesimum tertium annum, necdum mater facta fuerat: cum enim septem alios annos vixisset, me perierit, qui fui ejus primus et solus fetus. Tantum fructum cepit ex magni Petri doctrina, et duplicem accepit curationem; et cum corpori quæreretur medicinam, bonam quoque animæ sibi paravit habitudinem. Talia dicendo ille operabatur, et tam potens erat precando.

Cum ea autem aliquando adduxisset obsonatorem **C** famulum, qui a malo dæmone vexabatur, rogavit ut ei suum non negaret auxilium. Cum precatus autem esset vir divinus, jussit dæmoni ut diceret causam cur haberet potestatem in Dei creaturam. Ille autem, tanquam homicida aliquis vel murorum perfossor ac latro stans ante judicem, et jussus dicere quæ fecit, sic omnia est persecutus, ut qui præter consuetudinem cogeretur vera dicere; et dixit Heliopoli ægrotasse quidem servi dominum; dominam autem conjugii, utpote ægrotanti, assedisse; ancillis autem domine domus in qua manebant narrasse vitam monachorum qui philosophabantur Antiochiæ, et quantas vires habeant adversus dæmones; et has quidem, utpote puellas, ludo delectatas, dæmoniacas et insanas egisse; illum ipsum autem famulum monastica veste ex caprina pelle confecta indutum, illas monastice adjurasse. Cum hæc, inquit, fierent, ego stans pro foribus, superbaque illa et gloriosa quæ de monachis dicebantur non ferens, volui facere periculum de illa quam illos habere juveniliter jactabant potestate. Ea de causa relictis ancillis, in hunc me intrusi, volens scire quemadmodum expellerer a monachis. Nunc autem, inquit, didici, nec ulla alia ego experientia, mox autem te jubente exeo. Hæc dicens, aufugit, fuitque liberatus famulus.

Jam vero alium quoque rusticum cum matri quidem meæ mater, mea vero matertera¹, adduxisset, rogabat adversarium vitii ut ei opem ferret. Is

autem rursus rogavit, et undenam esset, et a quoniam accepisset potestatem in Dei creaturam. Ut autem **824** silens ille non dedit responsum, oravit Petrus flexis genibus, Deumque est precatus, ut exsecrando illi demoni suorum famulorum ostenderet potentiam. Deinde rur-us surrexit; ille autem rursus resistens, tacebat: et hæc facta sunt usque ad horam nonam. Postquam autem majore studio et magis vehementem Domino obtulit orationem, surgens dixit scelerato demoni: Non tibi imperat Petrus, sed Petri Deus: responde ergo, ut qui ab illius cogaris potentia. Reveritus est, etsi sit impudens, perniciosus demon, sancti lenitatem ac moderationem; et magna usus voce, clamavit, quod in monte quidem Amaro versaretur. Cum eum autem vidisset, inquit, in via, ex aliquo fonte aquam haurientem et bibentem, contendi hoc mihi sumere habitaculum. Sed egredere, inquit homo Dei, eo qui pro orbe terrarum est crucifixus, hoc tibi imperante. Audivit ille, et fugit, et a furore liber materteræ redditus est agricola. Cum alia autem hujusmodi innumerabilia possem de beata illa narrare anima, plurima prætermittam, pertumescens vulgi imbecillitatem; ad seipsos enim respicientes, fidem non habent divinorum virorum miraculis. Cum unum autem vel duo narra-vero, transibo ad alium athletam.

Erat quidam vir liberosus, qui superioribus temporibus fuerat dux militiæ. Puella autem quædam innupta, sed nubilis, quæ ejus suberat dominio, relicta matre et suis, fugit in quoddam gynæceum, in quo erat cæcus athletarum. Decertant enim feminae quoque similiter atque viri, et descendunt in stadium virtutis. Cum hujus fugam didicisset dux militiæ, matrem flagris cecidit, et vixit, nec eam prius emisit et vinculis, quam religiosarum mulierum ostendit habitaculum. Sua itaque usus rabie, illic rapuit puellam, et domum suam reduxit; et speravit infelix se suam expleturum libidinem. Sed qui magnis et malis tentationibus de Sara uxore Abraham tentavit Pharaonem, et pudicam mulierem conservavit intactam; et qui Sodomitas percussit cecitate, qui eos qui erant incorporei aggressi fuerant, tanquam hospites, insectari contumelis, is cum hujus vivendi virtutem percussisset cecitate, effecit ut præda evaderet e manibus: et ipse quidem ingressus fuerat in thalamum, illa autem quæ intus custodiebatur, mox exiit et evanuit ex oculis, et ad maxime expectandum pervenit habitaculum. Sic cum didicisset stolidus se non esse eam superaturum quæ Deum sponsum ele-gisset, coactus est quiescere, eam quæ capta fuerat, et divina potestate evaserat, non amplius requirens. Hæc tempore procedente in gravem morbum incidit; morbus autem erat cancer, cum mamilla autem inflata dolor quoque crecebat. Sed magnum vocabat Petrum, cum dolor esset vehementissimus; et dicebat, sacra illa voce in aures suas immissa, totum illum sopiri dolorem, et nullum exhinc sensum sentire molestiæ. Ea de causa eum accersens, frequen-tius accipiebat consolationem. Dicebat enim toto illo

A tempore illius presentis dolores omnino recedere. Sed illam quidam, cum sic decertasset, laudibus victoriam significantibus ex hac vita excedentem est prosecutus.

Kursus autem matrem meam, cum postquam me peperisset, esset in ipsis mortis foribus, a matertera rogatus, veniens eripuit a mortis manibus. Jacebat enim, ut aiunt, medicis quidem desperantibus, familiaribus autem deplorantibus, et finem expectantibus, clausis oculis, febre vehementi laborans, nullum ex notis agnoscens. Postquam autem venit qui apostolico et sermone dignatus fuerat et gratia, et; Pax tibi, dixit, filia (hæc enim erat ejus sal-tatio); dicitur protinus et citra erexisse, et eum fixis oculis aspexisse, et benedictionis fructum renuntiassse. B Postquam ululavit autem chorus feminarum (animi enim angor et lætitia simul erant commixta, et causa erant illius vociferationis), præcipit homo divinus ut ex omnes sint sociæ ejus orationis. Sic enim dicebat etiam Tabitham suis salutem conseruatam, viduis quidem desistentibus, magno autem Petro offerente Deo illorum lacrymas (Act. ix). Precata sunt ut jussit, et acceperunt ut prædixit. Nam cum finem accepisset oratio, morbus quoque finem cepit: et sudor repente fluxit ex toto corpore, et ignis ille est extinctus, et sanitatis signa apparuerunt. Talia nostris quoque temporibus per suos servos benevolos Deus fecit miracula.

Hujus quoque vestium superficies operata est similiter atque divinissimi Pauli. Hoc autem posui, C non utens aliqua hyperbole, sed consentientem habens dicto veritatem. Nam cum propriam zonam divisisset in duas partes (erat autem lata et longa, ex crasso lino contexta) hujus quidem dimidio suos lumbos, altero vero meos cinxit. Hanc cum sæpe quidem mihi ægotanti mater imposuisset, sæpe autem patri quoque, morbum exegit. Quinetiam ipsa quoque hoc medicamento sæpe usa est ad sanitatem. Multi autem ex notis quoque cum hoc didicissent, assidue ad ferendum ægotis **825** auxilium hanc zonam accipiebant, et ubique illius gratiæ ostendebat operationem. Cum quidam sic eam acciperet, privavit eos qui donaverant, in eos qui ipsum beneficio affecerant se ingratum ostendens. Hoc modo fuimus illo dono nudati. Cum sic resplenduisset, et D radiis Antiochiam illustrasset, abductus fuit a certaminibus, expectans coronam quæ est reposita victoribus.

Ego autem, cujus, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea ut nunc quoque fruam precatus, finem imponam huic narrationi.

CAPUT X.

THEODOSIUS (55).

Rosus est oppidum Ciliciæ, a dextra ei qui navigat in pontum Cilicium. Hujus ad Orientem et Meridiem est mons altus, spatiosus, et umbrosus, alit autem feras in nemoribus. In eo cum quemdam ad mare vergentem lucum invenisset magnus et vulgo celebratus Theodosius, quadam modica exstructa domum-

cula, evangelicum vivendi institutum solus amplectebatur, vir orundus quidem Antiochia, insignis autem claritate generis: sed tamen et domo, et cognatione, et omnibus aliis relictis, pretiosissimam, ut evangelice dicam, emit margaritam (*Matth. xiii*). Ac de ejus quidem a cibo abstinentia, et quomodo humi cubaret, et cilicio indueretur, supervacaneum est dicere iis qui ejus vident discipulos et sodales, et in eis eandem cernunt vivendi formam. Hæc tamen ille insinuerat persequeretur, ut qui seipsum certantibus exemplar proponeret. Illis autem adiciebat ferreum onus collo et lumbis et ambabus manibus. Porro autem gestabat quoque comam sordidam, et quæ ad ipsos usque pedes pertingebat, et ulterius etiam progrediebatur, et ideo erat lumbis ejus alligata.

Deprecatione autem et hymnodia utens assidue, cupiditatibus et iram, et arrogantiam, et alias animi belluas sopiebat. Labores autem semper augens laboribus, persequeretur eam quoque quæ manibus sit operationem: nunc quidem sportellas quæ vocantur, et vimineas crates contexens; nunc autem parva pradia in saltu efficiens (36), et semina dejiciens, et illinc quantum victui satis esset colligens. Postquam autem procedente tempore ejus fama pervasit in omnem partem, multi multis ex locis concurrebant, ejus et habitationis, et laboris, et instituti case socii cupientes: quos quidem excipiens, ad eandem vitam deducebat. Et videre licebat alios quidem vela, alios vero sagum ex pellibus textentes; alios vero crates vimineas vel sportellas connectentes, alios vero terram colentes. Et quoniam locus erat maritimus, ad transmittendum quoque quadam constructa navicula, quæ ponto appellatur, ea utebantur ad ea quæ erant inferenda, et exportans opera eorum qui simul habitabant, et importans ea quæ erant necessaria. Memor enim vocis apostolicæ, quæ dicit: Noctu dique operantes, ne essemus oneri alicui vestrum (*II The s. iii*). Et: Manus hæc mihi et iis qui erant mecum suppeditarunt (*Act. xx*). Et ipse laborabat, et hortabatur suos contubernales, ut cum animæ laboribus corporis quoque labores conjungerent. Est enim absurdum ut ii quidem qui aluntur in vita sæculari, se affligentes et laborantes alant filios et uxores, et præterea et tributa conferant et ab eis exigantur vectigalia, et Deo off. rant primitias, et mendicorum pro viribus medeantur inopiæ: nos autem non quaramus ex laboribus ea quæ sunt necessaria, idque cum vili quidam et modico cibo, vili autem veste utamur: sed sedeamus quidem compressis manibus, alienis autem fruamur laboribus. Hæc et talia dicens, hortabatur ad operandum, in tempore quidem quæ sunt ubique præscripta divina peragens officia, id autem quod intercedebat temporis, impendens operi. Non levem autem curam gerebat hospitum, viris lenitate et morum mansuetudine ornatis, et in proximum charitate pradiis, ut eis providerent committens; ipse autem visebat et inspiciebat omnia, perscrutans an ex latius legibus unusquisque suo fungeretur officio. Hinc factum est ut tam insignis et celebris esset ejus fama,

A ut qui navigabant, et plus quam mille stadiis aberant, Deum Theodosii invocarent in periculis, et Theodosii appellatione sedarent tempestatem. Eum audaces quoque et immanes hostes sunt reveriti, qui maximam Orientis partem sunt depopulati. Quis enim ex iis qui in nostro habitabili orbe terrarum habitant, non auditione accepit ea quæ illo tempore facta sunt ab iis qui olim quidem Solymi, nunc autem nominantur Isauri? Illi tamen qui nec oppido nec vico perpercerunt, et quæcunque capere potuerunt, diripuerunt et igni mandaverunt, sunt illam reveriti philosophiam; et cum solummodo panem petissent, et ut pro se orarent significassent, illud illarum reliquere monasterium, idque non semel, sed etiam bis fecere. Veriti tamen præsidēs ecclesiarum, ne pecuniæ cupiditate illis barbaris a diabolo immissa, captivum abduceretur magnum illud lumen (erat enim verisimile fore ut magna vis pecuniæ ad eum recimendum transmitteretur ab omnibus qui habent in honore res divinas), ei persuadent 826 ut se conferret Antiochiam. Jam enim captivos ceperant duos præsidēs ecclesiarum; eos quidem omni officii genere sunt persecuti; cum autem quatuordecim millia aureorum pro utrisque accepissent; permiserunt ut redirent quo vellent. Postquam autem pervenit Antiochiam, habitavit quidem in habitaculo quod invenit situm prope fluvium, omnes autem traxit ad seipsum qui sciunt talia colligere.

Dum autem me trahit impetus orationis, prætermisi narrare miraculum quod a divino illo viro factum est, quod multis quidem fortasse videbitur esse incredibile, et tamen remanet in hodiernum usque diem, oratione testificans et ostendens qualem apud Deum gratiam et fiduciam est consecutus hic vir admirabilis.

Præceps quædam petra imminet monasterio quod ipse ædificavit: erat autem primo sicca, et omni humore vacua. In ea fecit aquæductum, qui a vertice fertur in monasterium, tanquam qui motum aquarum haberet in potestate. Plenus autem fiducia in Deum et firmiter credens, ut est verisimile, se Dominum habere benevolunt, et fidem habens in quam nulla cadebat dubitatio, ascendit in supremam partem ejus qui nunc est aquæductus, priusquam surrexissent sodales ad preces consuetas: et Deum precatus, fretus eo qui facit voluntatem timentium eum (*Psal. cxliv*), virga cui innixus erat petram percussit. Ea vero rupta, aqua instar fluminis scaturit: et monasterium ingrediens per aquæductum, et quantum ad omnem usum sufficit abunde suppedians, in mare propinquum influit; et in hodiernum usque diem ostendit operans Mosaica magni Theodosii gratia. Sufficit vel hoc solum ad ostendendam viri hujus erga Deum fiduciam.

Cum autem Antiochiæ vixisset parvo tempore, migravit ad choros angelorum. Per mediam autem urbem ferebatur sacrum corpus, tanquam aureis quibusdam coronis, feretro illo decoratum, cum omnes duces concurrissent, et qui magnos suæ fidei creditos

gerebant magistratus. De cubili autem erat magna A
lis et decertatio, cum id omnes auferre contenderent,
et ex eo benedictionem et utilitatem percipere cupe-
rent. Sic elatus, ponitur in æde sanctorum martyrum,
cum Juliani victoria insignis in pietate athletæ fuis-
set et contubernalis, et eodem tecto usus. Idem au-
tem locus eum excepit, qui illum quoque divinum
et beatum Aphraatem.

Gregis autem præfecturam accepit Helladius ille
admirabilis, qui in illis quidem locis perpetuis fuit
sexaginta annis, deinde Cilicum divinitus electus est
antistes, cum neque priorem reliquisset philosophiam,
et illis laboribus pontificatus sudores quotidie ad-
deret.

Hujus cum beatus quoque Romulus fuisset audi-
tor, dux maximi gregis fuit creatus.

Permansit autem illius chorus: in hodiernum usque
diem, idem servans vitæ institutum. Est autem prope
monasterium vicus, qui Syriace appellatur Ma-
ratus.

Ego autem sine imposito huic narrationi, rogo ut
ejus quoque consequar benedictionem.

CAPUT XI.

ROMANUS (37).

Magnus ergo Theodosius ab Antiochia profectus,
cum in montibus Rosicis decertasset, et Antiochiam
reversus esset, sic vitæ finem accepit (*Theodor., lib.*
iv Hist., cap. 26). Divinus autem Romanus, Rosi et
natus, et primum educatus, Antiochiæ ostendit prima
virtutis certamina, extra ambitum quidem civitatis
ad latus montis fixo tabernaculo, in aliena autem
domuncula eaque parva vivens toto tempore. Nun-
quam autem usque ad senectutem neque igne usus
est, neque lumine lucernæ. Cibis autem ei erat pa-
nis et sal; potus autem fontanum fluentum. Erat au-
tem coma magno Theodosio similis; vestis autem
ferrum quoque similiter.

Abundavit autem hic et morum simplicitate ac
mansuetudine et moderatione, et ideo emisit splen-
dorem divinæ gratiæ. Super quem, inquit, respiciam,
nisi super mitem et quietum, et tremantem sermones
meos (*Isaia lxxvi*)? Jam vero rursus quoque dixit
suis discipulis: Discite a me, quoniam mitis sum et
humilis corde, et invenietis requiem animabus ves-
tris (*Matth. xi*). Et rursus: Beati mites, quoniam
ipsi hæreditabunt terram (*Matth. v*). Quinetiam
Moysis legislatoris erat hoc vel maxime insigne. Erat
enim, inquit, Moyses mitissimus præter omnes ho-
mines qui erant super terram (*Num. xii*). Hoc de
propheta Davide testatus quoque est sanctissimus
Spiritus: Memento enim, inquit, Domine David, et
omnis mansuetudinis ejus (*Psal. cxxxi*). Didicimus
etiam de patriarcha Jacob, quod non fictus erat do-
mum habitans (*Gen. xiv*). Has virtutes cum instar
apis collegisset ex divinis illis pratis, mel confecit
veræ philosophiæ. Profundebantur autem ejus quo-
que in externos fluentia jucundissima: et iis qui ad
ipsum veniebant, leni ac dulci voce utens, de amore
in fratres, de concordia et pace, multas offerebat

admonitiones. Multos autem vel solo aspectu effecit
rerum divinarum amatores. Quis enim non esset mi-
randum in modum admiratus, cum videret eum cor-
pore afflictum, et qui prolixam gestabat comam,
827 et maximum ferri pondus sua sponte ferebat,
et veste ex pilis contexta utebatur, et tantum capie-
bat alimenti quantum satis erat ad prohibendum ne
fame moreretur?

Magnitudini autem et multitudini laborum accede-
bat quæ in eo florebat gratia, qua quidem omnes
persuadebantur, ut eum admirarentur et honore af-
ficerent. Multorum enim sæpe morbos exegit diffi-
ciles, multis autem sterilibus mulieribus filios impetra-
vit. Et cum tantam a divino Spiritu accepisset po-
testatem, seipsum appellabat egenum et mendicum.

B Quotquot itaque ad eum ventitabant, eos et aspectu
et sermone, toto vitæ suæ tempore implevit uti-
litate.

Porro autem cum hinc quoque excessisset, et in
angelicum chorum esset translatus, reliquit memo-
riam quæ non fuit sepulta simul cum corpore, sed
quæ viget, floret, et germinat, et quæ exstingui non
potest, sed semper permanet, et quæ sufficit ad eos
qui volunt adjuvandos. Cum hinc itaque benedictio-
nem mihi conciliavero, aliorum quoque athletarum
res gestas narrabo, ut potero.

CAPUT XII.

ZENO (38).

Zenonem admirabilem non multi quidem cognoscunt;
qui cognoscunt autem, non possunt admirari pro digni-
tate (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*). Is enim cum maxi-
mas opes reliquisset in patria (ea autem erat Pontus)
magni quidem, ut dicebat, Basilii hausit fluentia, qui
erat vicinus, et Cappadocum irrigabat regionem: ir-
rigatione autem dignos fructus reddidit. Cum primum
enim imperator Valens fuisset de medio sublatus,
militare deposuit cingulum: erat autem ascriptus in
numerus eorum qui litteras imperatoris ferebant ce-
leriter. Cum autem a regia venisset in quoddam se-
pulerum (multa autem sunt in monte) quod est situm
prope Antiochiam, solus illic degebat expurgans ani-
mam, et ejus contemplandi facultatem semper emun-
dans, et divinam contemplationem semper visione ap-
prehendens, et Dei ascensus in corde disponens, et
pennas tanquam columbæ accipere desiderans, et in
divinam requiem evolare cupiens (*Psal. lxxxiii; Psal.*
lrv). Ea de causa non habuit lectum, non lucernam,
non focum, non ollam, non guttum, non arculam,
non librum, non aliquid aliud; sed erat quidem
pannis indutus veteribus, erant quoque calcei ejus-
modi ut indigerent vinculis, erat enim divulsus ac
discerptum solearum corium. Ab uno autem ex fa-
miliaribus necessarium accipiebat alimentum. Id au-
tem erat unus panis, qui duobus suppedabatur die-
bus; aquam autem procul hauriens, ferebat ipse. Cum
quis autem eum aliquando vidisset onus portantem,
rogabat ut eum levaret labore. Ille autem primum
quidem resistebat; docens se non posse in animum
inducere ut biberet aquam quæ esset portata ab

alio. Postquam autem non persuasit, dedit urnas; **A** lam catervam expellebant, Deo manifeste suam ferebat enim duas ambabus manibus: postquam autem fuit intra portam atrii, cum aquam effudisset et dispersisset, rursus cucurrit ad fontem, reipsa confirmans quæ dixerat.

Porro autem ego quoque, quando eum primum considerans videre (39) ascendi in montem, aspexi eum tenentem urnas manibus. Deinde rogavi eum ubinam esset admirabilis Zenonis habitaculum. Is autem dixit se nullum nosse monachum qui sic appellaretur. Ego autem cum eum ipsum esse coniecissem, secutus sum, id coniciens ex ejus sermonis modestia. Postquam autem ingressus sum ostium, vidi torum ex feno constructum, et quamdam aliam stoream ita super lapides stratam, ut qui super illam sedebant, ab ea minime laderentur. Postquam autem de **B** philosophia multa verba fecimus; ego enim interrogabam, ipse vero nobis explicabat ea quæ quærebantur: et oportebat deinceps domum reverti; ego eum precabar ut daret viaticum benedictionis: ille autem repugnabat, dicens æquum esse ut nos preces implemus, et seipsum quidem privatum, nos autem milites appellans; tunc enim sacros libros legebam Dei populo. Cum nos autem juventutem et ætatis immaturitatem adduceremus (tunc enim primum paucam quamdam producebamus lanuginem) et juramus nos non esse rursus venturos, si cogeremur hoc facere, vix tandem quidem multis flexus precibus, Deo obtulit quidem intercessionem; sed quod id fecisset, multis verbis se excusavit, dicens se id fecisse et amoris causa et obedientiæ, appropinquan- **C** tes enim audivimus precantem. Quod autem in tam profunda philosophia, tanta esset modestia ac moderatione vir senex (quadraginta enim annis perpetuis versatus erat in monastica exercitatione), quis satis pro dignitate potuerit admirari? quasnam autem laudes rei magnitudini pares potuerit asferre? Cum autem virtutis tales possideret opes, tanquam qui esset in extrema inopia, ad De ecclesiam die Dominice veniebat cum populo, divinos audiens sermones, et aures accommodans doctoribus; et postquam mensam participasset mysticam, revertebatur in novum illud habitaculum, non habens clavem, non claustrum, non **828** relinquens custodem: erat enim maleficus plane inivium et sacrosanctum, ut quod solam illam haberet stoream. Unum autem librum acci- **D** piens a familiaribus, eum totum legebat, et eo prius reddito, alium accipiebat. Sed licet nec claustra haberet, nec vectibus uteretur, custodiebatur a superna gratia; idque per ipsam experientiam aperte didicimus. Quando enim Isauri per insidias noctu arcem cepere, deinde mane usque ad latus montis faciebant incursiones, multos quidem viros, et multas mulieres quæ vitam exercebant monasticam, crudeliter confodere; tunc ergo vir divinus, aliorum cædem intuens, effecit oratione ut eorum caligarent oculi, et per ostium ingredientiæ, non videbant aditum: ut autem dicebat, testem appellans veritatem. aperto quoque tres vidit adolescentes, qui totam ill-

am catervam expellebant, Deo manifeste suam ostendente gratiam.

Qualem ergo vitam egerit hic vir divinus, et qualem sit divinitus gratiam assecutus, ad docendum hæc sufficiunt. Sed enim necesse est hoc quoque his adjicere. Valde enim angebat et male habebat, quod ejus mansissent facultates, et non ex lege evangelica et venundatæ essent et distributæ: hujus autem causa fuit fratrum ætas immatura. Quoniam enim erant communes et pecuniæ et possessiones, ipse quidem nolebat divisionis causa redire in patriam: alii autem verebantur vendere partem suarum facultatum, ne emptores moti avaritia, fratres circumscribentes, illi inurerent ignominiam. Hæc apud se animo versans, diu distulit venditionem; postea autem cum cuidam ex notis suis vendidisset omnia, plurima quidem distribuit: interim autem mala quæ accidit valetudo, coegit eum consultare de reliquis. Accersito itaque antistite civitatis (is autem erat magnus Alexander, splendor veræ religionis, et exemplar virtutis, exacta et accurata imago philosophiæ): Adesdum, inquit, o divinum caput, harum tu pecuniarum sis mihi optimus oeconomus, eas ex divino instituto distribuens, tanquam judici illi rationem redditurus. Alias enim ego manu mea dispensavi, et distribui, ut mihi visus sum optime; vellem autem reliqua quoque dispensare similiter: sed quoniam jubeor migrare ex hac vita, te ego earum constituo dispensatorem, qui es et pontifex, et pontificatum legibus recte geris. Pecunias itaque tanquam Dei quæstori tradidit. Ipse autem cum non plus quam annum vixisset (40) postea, tanquam quidam Olympicus victor recessit a septis, non ab hominibus solum gloriam assecutus, sed etiam ab angelis.

Ego autem cum eum ut pro me ad Dominum intercedat, oravero, me ad aliam convertam narrationem.

CAPUT XIII.

MACEDONIUS (41).

Macedonium autem, cognomine κρητοράγων, id est vescentem hordeo (is enim cibus hoc ei cognomen imposuit), sciunt quidem omnes Phœnices et Syri et Cylices: sciunt autem horum quoque vicini et finitimi, qui partim quidem ipsi videre miracula, partim autem ea famam celebrantem audire. Neque vero sciunt omnes omnia; sed cum alii quidem hoc, alii vero illud didicerint, quod sciunt merito solum admirantur. Ego autem cum de hoc divino capite aliis sciam perfectius (multa enim me moverunt ut ad eum irem et frequens apud eum essem), narrabo singula ut potuero. Hunc autem ei ordinem servavi, et post multos, ejus posui narrationem, non quod is aliis fuerit virtute secundus (erat enim vel summis et primis æqualis), sed quod cum vixerit longissimo tempore, post illos quorum memini, vitæ finem accepit.

Hic ergo habebat palestram et stadium, cacumina montium: non in uno loco positus, sed nunc quidem in hoc agens, nunc vero in illum transiens. Hoc au-

tem faciebat, non loca ægre ferens, sed eorum qui ad ipsum conveniebant, et undique concurrabant, effugiens multitudinem. Quadraginta autem et quinque annis perpetuis vixit hoc modo, non utens tabernaculo, non tugurio; sed stans in fossa profunda; unde etiam quidam eum vocabant Gubbam. Id autem nomen, si ex lingua Syriaca in Græcam transferatur, significat λάκκος, id est lacum. Post id autem temporis cum evasisset senex, cessit rogantibus, et fixit tugurium. Postea autem orantibus familiaribus, domunculis quoque non propriis, sed alienis est usus. Viginti quinque autem annis perpetuo vitam egit in tugurio et domunculis, ut deinde colligatur certaminum tempus septuaginta anni. Cibo autem usus est non pane, nec leguminibus, sed purgato hordeo, et aqua sola madefacto. Hunc autem cibum mater mea, quæ ei fuit familiaris, longissimo tempore suppeditavit. Cum aliquando autem ad eam venisset egrotantem, et didicisset eam nolle persuaderi ut sumeret cibum morbo convenientem (nam ipsa quoque jam exercitationem amplectebatur monasticam) consuluit ut cederet medicis, et illud nutrimentum existimaret esse medicamentum: non enim deliciarum, sed necessitatis gratia **829** adhibetur. Nam ego quoque, inquit, qui quadraginta annis, ut scis, hordeo solo sum usus, cum quædam mihi pridie huius diei venisset infirmitas, iussi eum qui mecum habitabat, parum mihi panis petere et afferre. Venit enim mihi in mentem, quod si morerer, mortis redderem rationem apud justum iudicem, ut qui fugissem certamina, et detrectassem labores servitutis. Nam cum paucò cibo posset mors prohiberi, et in hac vita possem sic manere, laborans et me affligens, et opes quæ ex his percipiuntur colligens, mori fame quam vivere in philosophia duxi magis expetendum. Timore ergo hinc repletus, cum vellem cogitationis obtundere aculeos, et panem petere iussi, et allatum comedi; et tibi præcipio ne mihi amplius hordeum, sed panem præbeas. Ex illa ergo lingua ab omni mendacio aliena audivimus quod quadraginta annis comederit hordeum. Atque hæc quidem sufficiunt ad conjiciendum quam esset vir in exercitatione monastica strenuus, et quam laboriosus.

Integritatem autem et simplicitatem morum per alia declarabimus. Postquam enim magnus fuit ordinatus Flavianus, ut magnum Dei gregem pasceret, viri autem virtutem didicit (prædicabatur enim et erat in ore omnium), eum quidem abducit a vertice montis, tanquam in eum ad se delata fuisset accusatio. Cum autem mysticum esset propositum sacrificium, adducit ad altare, et eum cooptat in numerum sacerdotum. Postquam autem fuit sacrum finitum officium, et hoc ei significavit aliquis (quod enim factum fuerat ignorabat omnino) primum quidem incessebat omnes maledictis et conviciis; postea autem, accepto baculo (solebat enim eo innitens ingredi propter senium) et ipsum persequabatur pontificem, et alios quotquot aderant. Existimabat enim ordinationem eum esse privaturam et cæcæmque mortis, et

ea quam desiderabat vivendi ratione. Sed tunc quidem vix eum irascentem sedaverunt quidam ex familiaribus. Postquam autem fuit finitus huiusmodi circulus, et rursus venit dies festi Dominici, rursus eum magnus accessit Flavianus, rogans ut cum eis esset particeps huius celebritatis; ille vero ad eos qui venerant: Non sufficiunt, inquit, vobis ea quæ facta sunt; sed me rursus vultis efficere presbyterum? Cum ille autem dicerent fieri non posse ut bis eadem fieret ordinatio, non cessit, neque venit, donec tempus et ejus familiares eum id docuerunt. Scio quidem fore ut hæc narrato videatur multis non adeo admiranda: eam autem posui, ut qui eam dignam quæ commemoretur existimem, ut ex qua satis possit conjici et ejus animi simplicitas et animæ puritas. His autem qui sunt huiusmodi, Dominus regnum cælorum est pollicitus: Amen enim, inquit, dico vobis, nisi conversi fueritis ut puelli isti, non intrabitis in regnum cælorum (*Math. xviii*). Quoniam ergo summam ostendimus ejus animæ formam ac characterem, age ejus quoque ostendamus ex virtute fiduciam.

Quidam dux militum qui delectabatur venatione, ascendit in montem venaturus. Eum autem sequebantur et canes et milites, et quæcunque sunt apta ad venationem. Postquam autem procul vidit hominem, et ab his qui cum eo erant audit quidnam esset, statim ex equo disiliens, accessit, et allocutus est, et rogavit quid faciens hic degeret; is autem contra vicissim interrogavit: Tu autem quid hic venisti factururus? Cum dux autem dixisset: Venaturus: Et ego, inquit, meum venor Deum, et eum capere cupio, et contemplari desidero; nec ab hac pulchra cessabo venatione. Hæc cum dux audisset, et ut par erat miratus esset, recessit.

Cum autem aliquando civitas a malo aliquo demone incitata haccharetur, et in imperatoris fureret statuas, venerant quidam ex ducibus præstantissimi, qui adversus civitatem internecionis ferebant sententiam. Cum is autem e monte descendisset, ambos accedentes duces in foro retinuit. Illi vero cum quisnam is esset didicissent, et ex equis disiluerunt, manusque et genua prehenderunt, et ei salutem signarunt. Ille autem iussit ut dicerent imperatori quod nomen esset, et eandem haberet naturam quam ille qui eum affecerant contumelia; et eum natura iram metiri oporteat, ira sit usus immoderata, et pro suis imaginibus Dei imagines occidat, et pro ære statuarum, corpora morti tradat; ac nobis quidem aeneas effingere et rursus formare, est in promptu et facile; tu autem, etsi sis imperator, non potes occisa corpora ad vitam reducere. Et quid dico corpora? neque enim pilum unum potes effingere. Hæc dixit voce usus Syriaca. Illi autem, interprete in linguam Græcam transferente audientes, et exhorruerunt, et ad imperatorem transmissuros significarunt. Ego autem existimo omnes confessuros hæc verba esse gratie divini Spiritus. Quomodo enim aliter hæc esset locutus, vir quidem expertus omnis eruditionis, in agris autem educatus, vitam autem agens in cæminibus mon-

tium, omnem autem omnino circumferens simplicitatem, **830** et qui nec divinis quidem vacaverat eloquiis? Cum itaque ejus et spirituales declaraverim sapientiam, et quæ justis convenit fiduciam (justus enim confidit ut leo [*Prov. xxviii*]), transibo ad miracula.

Uxor quædam ejusdem locupletis nobilis incidit in morbum ingluviei; et alii quidem eum morbum appellabant operationem seu vexationem dæmonis, alii autem eum existimabant imbecillitatem corporis. Sive autem hoc, sive illud esset, erat hujusmodi. Dicebant eam comedentem in die triginta gallinas, non posse appetitionem extinguere satietate, sed adhuc alias appetere. Cum sic ergo in ea consumerentur facultates, ejus miseri qui ad eam attinebant, divinum illum hominem obsecrant. Ille autem venit quidem et precatus est: et cum aquæ dexteram imposuisset, et salutare efformasset signaculum, et jussisset bibere, curavit morbum, et adeo retulit immo-deratam illam appetitionem, ut deinceps parva aliqua gallinæ particula quotidie ejus alendæ usum imple-
ret. Hic quidem morbus hoc modo est curatus.

Cum autem quædam puella thalamo adhuc contineretur, et repente cõpisset vexari a malo dæmone, accurrit pater ad divinum hominem, orans, et vociferans, et postulans ut curaretur filia. Is autem precatus, jussit ut dæmon statim abiret a puella. Is autem dicebat se eam non sua sponte esse ingressum, sed magicis coactum prætigis. Dicebat autem ejus quoque nomen qui coegerat, et amorem esse causam incantationis. Sed cum hæc edidisset, non tulit pater iræ impetum, nec expectavit ut curaretur puella; sed omnium magistratum summum adit, præsidem scilicet qui pluribus præerat gentibus, accusat hominem, et rem narrat. Is autem reus in judicium adductus, rem negabat, et accusationem nominabat calumniam. Hic autem non alium citabat testem quam ipsum dæmonem qui minister fuerat incantationis: et orabat judicem ut curreret ad illum virum divinum, et acciperet ejus testimonium. Cum is autem diceret non esse fas nec justum ut in loco monasticæ exercitationis haberetur quæstio, dixit pater puellæ se in judicium ducturum a Macedonium; et currens persuasit et duxit. Sedens autem extra judicium iudex, non fuit iudex, sed spectator. Magnus enim Macedonius fugebatur officio judicis, utens ea quæ intus habitabat potestate. Et cum juberet dæmoni ut consuetum mitteret mendacium, cum tota autem veritate rei narraret tragediam, ille a maxima adactus necessitate, et virum ostendit qui ei magicis ex-minibus vim attulerat, et ancillam per quam illa potio puellæ data fuerat. Cum autem alia quoque pararet dicere quæ fecerat coactus ab aliis, unus quidem exrens, alterius vero jumenta interimens, alium vero aliquo alio damno afficiens, jussit homo Dei eum silere, et statim procul recedere a puella et ab urbe. Ille autem tanquam Domini legi parens, fecit quod jussus erat, et protinus effugit. Sic cum hanc vir divinus liberasset a furore, illum qui quæ-

A miserum eripuit ab accusatione, et obstitit quominus iudex in eum ferret sententiam capitis, non esse fas dicens ut propter ea quæ per ipsum sunt convicta, supplicium capitis decerneretur, sed potius per pœnitentiam ei daretur salus. Atque hæc quidem satis sunt ad ostendendam divinæ potentiae copiam quæ ei data fuerat, ego tamen alia quoque narro.

Mulier quædam nobili loco nata, et longe ditissima (ea autem vocabatur Assyria) erat quidem emotæ mentis, ex domesticis autem agnoscebat neminem, ut cibum autem et potum sumeret, ferre non poterat. Plurimo autem tempore assidue delirabat, et hoc alii quidem dicebant esse vexationem et operationem dæmonis; medici autem dicebant esse morbum cerebri. Cum omnis ergo ars esset consumpta, et ex ea nihil daretur auxilium, ejus maritus (erat autem is Abrodianus) vir qui et erat ex magistratibus, et magna dignitate præditus, ad divinum illud caput accurrens, narravit morbum conjugis, et oravit ut ea assequeretur curationem. Cessit vir divinus, et domum quidem venit, et magno ac vehementi studio Deo obtulit orationem. Perfæcta autem oratione cum jussisset aquam afferri, et feisset figuram salutaris signaculi, jussit illam bibere. Cum autem prohiberent medici, utpote quod potu aquæ frigide morbus cresceret, expulsa tota illorum caterva, obtulit mulieri potionem. Illa autem simul ac bibit, ad se rediit, et a morbo omnino liberata, divinum virum agnovit, et ut dextram acciperet rogavit, oculisque eam imposuit, et ori admovit, et deinceps semper fuit mentis compos.

C Cum autem illud vitæ genus amplecteretur in montibus, pastor quidam quærens oves errantes, venit ad illum locum ubi erat homo Dei (erat autem nox profunda, et multa nix descenderat) et vidit, ut ipse dixit, pyram circa ipsum accensam, et quosdam duos candida veste indutos, igni præbentes materiam. Animi enim alacritatem affers, divino fruebatur auxilio.

Quin etiam doni erat prophetici particeps. **831** Et cum ad eum aliquando venisset quidam dux, pietate et vera religione clarus (quis autem ignorat virtutem Lupiciani?), dixit se esse de quibusdam sollicitum, qui ab urbe regia per mare ad ipsum ferebant necessaria. Dicebat enim præterisse quinquaginta dies, ex quo ex portu solverant, de eis autem nihil audiverant. Ille autem nihil cunctatus: Una, inquit, navis, amice, perii; altera autem postridie portum occupabit Selenciæ. Et hoc quidem audivit divinam illam vocem locutam: didicit autem experientia eorum quæ dixerat veritatem.

D Ut autem alia prætermittam, ea narro quæ ad nos ipsos pertinent. Cum mater mea una cum patre meo habitasset trederim annis, ea non fuerat facta mater filiorum; erat enim sterilis, ut quæ fructum ferre a natura prohiberetur. Et ipsa quidem id non valde egre ferebat; quæ enim erat in rebus divinis erudita, credebat hoc esse utile: magnam autem sollicitudinem accipiebat pater quod careret filiis, et cir-

cumquaque cursitans, rogabat Dei servos ut a Deo ei peterent filios. Alii ergo pollicebantur se et Deum deprecaturus, et jubebant ut esset Dei voluntate contentus. Hic autem homo divinus est aperte professus se unum petiturum ab universi opifice, et se petitionem accepturum est pollicitus. Cum tres itaque anni præterissent, et promissio finem non accepisset, rursus accessit pater promissum exigens. Ille autem jussit ut ad se mitteretur conjux. Cum autem venisset mater, dixit ille vir divinus, se et petiturum, et eam filium accepturam, et quod oportet eum ei qui dederat dedicari. Cum autem mater solum rogaret ut animæ salutem acciperet, et ut liberaretur a gehenna: Præter hoc, inquit, liberalis et munificus Deus tibi dabit filium. Iis enim qui pure et sincere petunt, duplices largitur petitiones. Illinc reversa est mater afferens promissi benedictionem. Et quarto anno a promissione concipit, et gerit uterum; et accedit ad divinum hominem, benedictionis ostendens manipulos. Quinto autem mense a conceptione, fuit periculum abortionis. Illa autem rursus misit ad novum suum Elisæum (vetabat enim morbus ne ad ipsum veniret) et ei revocavit in memoriam quod volebat fieri mater filiorum, et ejus promissa adduxit in medium. Ille autem cum procul vidisset venientem, et agnovit, et causam significavit; noctu enim et morbum et salutem ei ostenderat Dominus. Accepto ergo baculo, venit, ei innitens; et cum fuisset intra ædes, et pacis salutationem dedisset ut consueverat. Bono, inquit, sis animo, nec timueris; neque enim donum auferet is qui dedit, nisi tu pacta conventa transilieris. Pollicita es autem te ei redditurum eum qui datus fuerit, et ei consecraturum ad divinum ministerium. Sic autem, inquit mater, ego et opto et volo. Existimo enim vel imperfectissimum fœtum esse magis expetendum, quam a Deo alienam filii educationem. Cum itaque aquam accepisset et benedixisset: Bibe ergo, inquit vir divinus, hanc aquam, et senties divinum auxilium. Bibit itaque ut jusserat, et abortionis effugit periculum. Hæc sunt nostri Elisæi miracula.

Ego ejus benedictionem et doctrinam sæpe percepimus. Me enim adhortans, sæpe dicebat: Natus es, o fili, cum multis laboribus; multas noctes Deum hoc solum perpetuo rogavi, ut tui parentes hoc fierent quod te nato sunt nominati. Vide ergo ut vitam agas dignam laboribus, ut qui, antequam nascereris, promissis fueris dedicatus. Quæ sunt autem Deo dedicata, sunt omnibus veneranda, et quæ a vulgo minime sunt conrectanda. Convenit ergo ut in quoque malos animi motus non admittas; illa autem sola et facias et cogites quæ Deum placeant virtutis legislatorem. Hæc mihi perpetuo suadebat vir divinus; ego autem et eorum quæ mihi dixit memini, et donum divinum sum edoctus. Cum autem non ostendam factis ea quæ mihi suasit, rogo ut per illius preces divinum consequar auxilium, et quod est vitæ reliquum, agam ex illius præceptis. Qualis ergo ille fue-

rit, et quibus usus laboribus divinam attraxerit gratiam, hæc quoque ad docendum sufficiunt.

Accepit autem etiam in hoc mundo ejus obitus dignum honorem laboribus. Omnes enim et cives et externi, et quibus credita fuerat magnorum magistratuum dispensatio, ferentes illum sacrum lectum super humeros, deportarunt in ædem martyrum victoria insignium; et cum divinis viris Aphraate et Theodosio, sanctum illud et Deo gratum corpus deposuerunt: mansit autem gloria ejusmodi ut exstingui non possit. Nos autem imposito fine narrationi, eum qui percipi potest ex narratione bonum odorem percipimus.

CAPUT XIV.

MÆSYMAS (42).

Scimus quidem alia quoque plurima in urbe Antiochena resplenduisse pietatis et veræ religionis lumina, magnum Severum, et Petrum Ægyptium, Eutychem, et Cyrillum, et Moysen, et Malchum (43), et alios quoque plurimos eadem via esse **832** ingressos. Sed si res ab omnibus in vita gestas conaremur scribere, totum tempus nobis non suffecerit: maxime cum etiam multis permultorum lectio afferat satietatem. Ex iis ergo qui scripti sunt, de eorum quoque qui sunt prætermissi vita conjecturam facientes, prosequantur laudibus et imitentur, et utilitatem percipiant. Ego autem transibo ad prata Cyri, et eorum qui in eis fuerunt fragrantium speciosorumque florum, quam maxime potero, ostendam pulchritudinem.

Fuit quidam Mæsymas, in iis quæ nos præcesserunt temporibus, voce quidem Syrus, et ruri educatus, et qui virtutis omne genus ostendit. Cum autem claruisset in ea quæ est per se vita, ei cujusdam vici cura fuit credita. Sacrificans autem, et Dei oves pascebat, illa et dicebat et faciebat quæ lex jussit divina. Aiunt autem eum neque tunicam, neque cilicium sæpe mutasse, sed ~~his~~ quæ in eis habebant rupturis aliquot pannos consueundo, senectuti hoc modo remedium attulisse. Hospitum autem et pauperum tam alacri animo curam gerebat, ut patefaceret portas omnibus qui aderant. Dicitur enim habuisse duo dolia, unum quidem frumenti, alterum vero olei: ex his semper quidem suppeditabat omnibus egentibus; habebat autem ea semper plena benedictione quæ data est viduæ Sarephthæ, et immissa fuerat in hæc dolia. Ipse enim Dominus omnes opes effudit in omnes eos qui ipsum invocant, et sicut illius hydriam et guttum jussit scaturire, præbens manipulos seminum hospitalitatis; ita etiam huic viro admirabili exhibuit suppeditionem, quæ ex æquo respondebat ejus animi alacritati.

Jam vero ad faciendâ quoque miracula a Deo universorum magnam accepit gratiam. Faciam autem mentionem unius aut duorum miraculorum; reliqua autem prætermittam, ut qui propterea venire ad alios.

Mulier quædam et genere et fide ornata, filium qui ceciderat in malam valetudinem (erat autem admo-

dum
super
esse
spem
lis im
imp
ment
rogav
manil
prou
accep
Ego a
et pue

Ain
nisset
senatu
nebat
exiger
ment
eum v
lem, e
ex eo
teret,
sisset
viribus
visæ s
autem
vectibu
toio as
semem
placare
liens, e
ejus pe
ctens,
preces
vincula
effecit

Porro
de divi
telligi
menti a
Ostendi
curam
minum
tutum f
Cujus
quam su

Accept
sparsa
26). Is
ginta an
sed in se
dens, ill
nienter
et ora
(Psalm
manum

dum tenera ætate multis obtulit medicis. Arte autem superata, cum et medici desperassent, et puerum esse moriturum aperte dixissent, non abiicit mulier spem meliorem, sed illam imitata Sunamitidem, mulis imponit cameram. Cum in ea autem se et puerum imposuisset, pervenit ad virum illum divinum: lamentans autem, et naturæ ostendens affectionem, rogavit ut ferret auxilium. Is autem cum puerum manibus accepisset, et aræ basi admovisset, jacebat pronus, animarum et corporum rogans medicum; et accepta petitione reddidit valentem matri filium. Ego autem id audiui ab ea quæ hoc vidit miraculum, et pueri accepit salutem.

Amant autem illius quoque vici dominum cum venisset (is autem erat Latins, qui Antiocheni quidem senatus primas partes tenebat, impietatis autem tenebatur caligine) et fructus acrius quam oportebat exigeret ab agricolis, divinum illum hominem clementiam illi consuluisset, et de misericordia apud eum verba fecisse: mansisse autem illum inexorabilem, experientia autem cognovisse secutum damnum ex eo quod non paruerit. Cum enim eum abire oporteret, et currus esset paratus, et sedens aurigæ jussisset ut mulas incitaret; illæ quidem trahébant totis viribus, urgentes et temonem asportare molientes: visæ sunt autem rotæ ferro et plumbo alligatæ. Cum autem agrestium quoque multitudo rotas movens vectibus nihil proficeret, quidam ex amicis qui Latino assidebat, ei causam significat, dicens sacerdotem senem eum esse execratum, et quod oportet eum placare et reddere benevolum. De curru itaque exsiliens, ei fuit supplex quem prius respuerat; et ad ejus pedes provolutus, et sordidos pannos amplectens, rogabat ut iram compesceret. Is autem cum preces accepisset, et eas Domino obtulisset, solvit vincula rotarum quæ sub visum non cadebant, et effectit ut sicut solebat veheretur vehiculum.

Porro autem multa quoque alia in ejusmodi narrat de divino illo capite. Potest autem ex his quoque intelligi, quod iis qui volunt philosophari, nihil detrimenti afferat mora quæ trahitur in oppidis et vicis. Ostendit enim hic, et qui huic similes Dei culturæ curam gerunt, quod etiam qui versantur in media hominum multitudine, pervenire possint ad ipsum virtutum fastigium.

Cujus ego utinam ad aliquam saltem partem exiguam sustollar, eorum adjutus precibus.

CAPUT XV.

ACEPSIMAS (41).

Acepsimas fuit eodem tempore, cujus fama late sparsa est per Orientem (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*). Is cum in domuncula seipsum inclusisset, sexaginta annos transegit, neque videns, neque loquens; sed in seipsum conversus, et Deum visione apprehendens, illinc omnem accipiebat consolationem, convenienter prophetiæ quæ dicit: Delectare in Domino, et ora eum et ipse dabit tibi petitiones cordis tui (*Psal. xxxvi*). Per exiguum autem quamdam fossam manum porrigens, accipiebat id quod afferebatur

A nutrimentum: **833** fossa autem non ita effossa fuerat ut omnino tenderet in directum, ne esset ex adverso eorum qui vellent ipsum videre, sed erat obliqua, et ita constructa, ut esset instar incurvæ linear. Ei autem afferebatur cibus, lens aqua madefacta: semel autem in hebdomada noctu egrediens, hauriebat ex fonte propinquo quantum satis erat aquæ. Et cum aliquando quidam pastor procul oves pascens in tenebris vidisset eum moveri, et eum coniecisset esse lupum, ibat enim incurvus, ut qui multo esset ferro gravatus, movit fundam tanquam jaculaturus lapidem. Cum autem ejus manus longo tempore maneret immobilis, et lapidem non posset emittere donec vir ille divinus hausta aqua reversus est, sensit ignorantiam, et post auroram venit ad virtutis gymnasium, et narrat quod acciderat, et petit veniam, et accipit delicti remissionem; non audita voce loquente, sed per manus motiones intellecta placatione.

Quidam autem alius, usus quodam maligno investigandi studio, et scire desiderans quid toto tempore ageret perpetuo, ausus est conscendere platatum, quæ sita erat juxta fossam; sed percepit illico fructus suæ audaciæ. Media enim parte corporis usque ad pedes exsiccatus, supplex erat, suum peccatum accusans. Ille vero, secta platano, prius significavit futuram sanitatem. Ne enim alius quoque cum similia fecisset, poenas lueret similes, arborem jussit exscindi; arboris autem sectionem secuta est etiam ablatio supplicii. Tanta quidem fortitudine et tolerantia usus est hic vir divinus: ab agonotheta autem tantam accepit gratiam.

Cum autem se abhinc migrandum pararet, prædixit quod post quinquaginta dies vitæ finem esset accepturus: excepit autem omnes qui vellent eum videre. Cum autem ecclesiæ quoque venisset antistes, eum quidem urgebat ut jugum acciperet presbyterii: Novi, dicens, o pater, et tuæ philosophiæ altitudinem, et quanta sit mea pauperia; sed cum mihi sit credita pontificatus administratio, ex hac non ex illa ordino manus imponens. Accipe ergo, inquit, donum sacerdotii, mea quidem dextera ministrante, sanctissimi autem Spiritus gratia suppeditante. Ad hæc fertur dixisse paucis post diebus hinc migraturus: De his, inquit, minime decertabo; si enim essem diutius victurus, omnino fugissem hoc grave et terribile onus sacerdotii, pertimescens reddendam depositi rationem. Quoniam autem non ita diu abhinc recedam, iis quæ hic sunt relictis, jussis non invitus pareo. Statim ergo nullo ducente, hic quidem flectens genua, expectabat gratiam; ille vero manum imponens, erat administrator Spiritus. Cum autem, accepto sacerdotio, vixisset paucos dies, vitam mutavit, senisque et curæ exierem, pro hac quæ multis curis est obnoxia, accepit.

Cum vellent autem omnes corpus rapere, et in animo haberent unusquisque in vicum suum transferre, quidam cum sancti jusjurandum significasset, sustulit contentiorem. Dixit enim sanctum eum jurjurando adegissee ut eum in hoc loco traderet se-

pulturæ. Ita etiam post mortem, frugalitatis et simplicitatis curam gerebant cives cœlorum; et neque cum vivebant, in animum unquam induxerunt ut eis res ulla magnos spiritus faceret, et mortui non sunt amplexi honorem hominum; sed totum amorem transtulerunt in sponsum; non secus ac pudicæ mulieres, quæ a solis conjugibus student et amari et laudari, laudes aliorum contemnentes. Ea de causa sponsum eos etiam si nolint, reddit claros et insignes, et hominum gloria ex redundanti quadam copia imperit. Cum enim quis divina persequens, petit cœlestia, una cum illis multa quoque alia adjicit, multiplicitas largiens petitiones. Hoc etiam dixi in ferendis legibus: Petite regnum Dei, et iustitiam, et cætera omnia adjicientur vobis (*Luc. xii*). Et rursus: Qui reliquerit patrem et matrem, et fratrem et filios propter meum Evangelium, etiam in hoc sæculo centuplum accipiet, et in futuro erit hæres vitæ æternæ. Hæc et dixit et fecit (*Matth. xix*).

Nobis quoque adsit et sermone et opere eruditus, et eorum precibus innixus, tanquam scopum, attingere præmium supernæ vocationis, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT XVI.

MARO (45).

Maronis post hunc meminero; nam is quoque divinum sanctorum chorum exornavit. Eam enim quæ sub dio sit vitam amplexus, occupavit quoddam cacumen, quod in honore habebatur ab iis qui erant olim impii; et cum quod in eo erat templum dæmonum, Deo consecrasset, in eo est versatus, parvo quodam in eo fixo tabernaculo, quo tamen raro est usus. Non solum autem consuetis usus est laboribus, sed etiam alios excogitavit, accumulans opes philosophiæ; agnostheta autem mensus est gratiam ejus laboribus. Liberalis enim et munificus Deus ei tam copiose dedit donum curationum, ut in omnes quidem partes ejus gloria pervaserit, omnes autem undique attraxerit, **834** et experientia docuerit eam famam esse veram. Videre enim erat et febres extinguere benedictionis, et horrorem cessare, et dæmones fugere, et varios omnique generis morbos uno curari medicamento. Medici enim unicuique morbo exhibent conveniens medicamentum, sanctorum autem deprecatio est commune omnium morborum remedium.

Non solum autem medebatur agritudinibus corporis, sed etiam animis convenientem exhibebat curationem; hujus quidem avaritiam, illius vero curans iracundiam; et uni quidem exhibens doctrinam moderationis, alteri vero disciplinam justitiæ, et illius quidem castigans intemperantiam, illius vero excitans hebetudinem. Ille utens agricultura, effecit multas plantas philosophiæ; et hortum qui nunc germinat in regione Cyri, ipse Deo plantavit. Hujus plantationis opus est magnus Jacobus, ad quem quispiam vocem exierit propheticam: Tanquam cœlus quæ est in Libano multiplicabitur (*Psal. xci*);

et etiam alii omnes, ejus seorsum, si Deus velit, faciam mentionem.

Sic autem agriculturæ divinæ curam gerens, et animas simul curans et corpora, parvam passus ægritudinem, ut et naturæ imbecillitatem et animi discimus fortitudinem, ipse quidem excessit e vita.

Acce autem bellum inter vicinos exortum est de corpore. Ex finitimis autem quidam vicus (46) populo frequentissimus, cum toto simul coacto populo advenisset, alios quidem fudit ac fugavit, maxime autem expetendum illum rapuit thesaurum; et maxima æde exstructa, ea quæ ex eo percipitur utilitas fruuntur in hodiernum diem, publico ac celebri festo illum insigne victorem honorantes.

Nos autem etiam absentes fruimur benedictione, nobis etiam pro monumento sufficit memoria.

CAPUT XVII.

ABRAAMES (47).

Nec admirabilis Abraamis memoriam fas est præmittere, hoc prætextu, quod post vitam monasticam pontificiæ sedi fuerit ornamento (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 23*). Nam hoc quidem certe nomine jure fuerit dignior qui commemoretur, quod institutum vitæ muta e coactus, vitam non mutaverit; sed cum monasticæ exercitationis transierit afflictionem, et simul monasticis laboribus et curis pontificalibus circumsessus, vitæ cursum peregerit. Porro autem est hic quoque fructus Cyri regionis. Ille enim natus et educatus, collegit opes virtutis monasticæ. Qui enim simul cum eo versati sunt, dicunt eum et vigilando et stando et jejunando ita corpus edomuisse, ut longissimo tempore permanserit immobilis, minime valens ingredi. Divina autem providentia liberatus ab illa imbecillitate, voluit gravia pati pericula pro divina gratia.

Venit autem in Libanum, cum didicisset vicum quemdam teneri magna impietatis caligine; et personam mercatoris vultu celato monasterio, cum iis qui simul versabantur ferens canistros tanquam nucis empiurus (hunc enim fructum præcipue ferebat vicus), cum domum conduxisset, et aliquantum pecuniæ prærogasset possessoribus, quævis quidem tunc et quatuor dies. Deinde paulatim divinum aggressus est officium, ut us voce moderata. Postquam autem senserunt psalmodias, præco quidem clamavit, et omnes convocavit. Erant autem simul congregati et viri et pueri et mulieres; et ex fractis extrinsecis foribus, desperet ex tacto multum pulverem correntes dejiciebant. Postquam autem eos viderunt suffocari et obrui, et nec aliquid aliud velie facere nec dicere, sed solum Deo preces offerre, seniorum monitu destiterunt ab insania. Deinde, aperitis foribus, cum eos evulsissent ab aggere, jusserunt eos statim abire. Sed eodem tempore venerunt exactores, qui eos vectigalia cogebant exsolvere, et alios quidem ex iis vinciebant, alios vero per contumeliam affliciebant verberibus: sed vir ille divinus, nullus ex iis quæ in ipsis facta erant recordatus, Dominum imitans, qui cruci affixus, eorum qui hoc fecerant

eum gerebat, oravit illos exactores ut moderate ac clementer exigerent. Cum autem fidejussores requisissent, sua sponte suscepit fidejussionem, et paucis post diebus centum aureos se daturum est pollicitus. Qui autem gravia illa eis fecerant, valde admirati viri benignitatem, de iis quidem quæ ausi fuerant petunt veniam, rogant autem ut ipse fiat eorum præses; neque enim habebat vicus dominum, erant autem ipsi et agricolæ et domini. Centum autem aureos, cum venisset in civitatem, (est autem ei nomen Emesa) et notos aliquos invenisset, accipit nituo. Deinde in vicum reversus, die præstituto implet quod promiserat. Cum hoc ejus vidissent studium, vehementius id ab eo contendunt. Cum is autem se id facturum esset pollicitus, si se pollicerentur ædificaturos ecclesiam, rogarunt ut statim aggredierentur; et deduxerunt beatum virum, aptiora loca illi indicantes: et unus quidem hunc, alius vero locum illum laudabat. Cum autem **835** meliorem elegisset, et fundamenta jecisset, tectum brevi tempore imposuit. Cumque finem accepisset ædificium, jussit ut admitterent sacerdotem. Cum autem dicerent se nullum alium electuros, et rogarent ut eum haberent et patrem et pastorem, accipit gratiam sacerdotii. Postquam autem cum eis versatus est tres annos, et eos pulchre deduxit ad res divinas, cum effecisset ut unus ex eis qui simul erant vice sui præficeretur, ad monasticum rediit habitaculum.

Et ne, si omnia illius narrem, prolixiori utar narratione, cum in his resplendisset, sit Carrarum pontifex. Erat autem ea quidem civitas circumsepta ab ebrietate impietatis, et seipsam dederat debacchationi dæmonum; sed cum esset dignata hujus agricultura, et accepisset ignem hujus doctrinæ, permansit quidem libera a prioribus sentibus, nunc autem uberem profert segetem Spiritus, maturarum frugum Deo offerens manipulos. Sed non sine labore vir divinus hanc exercebat agriculturam, sed laboribus utens innumerabilibus, et eorum qui corporibus medentur artem imitans, partim quidem dulcem adhibens adhortationem, partim vero acerbis utens medicamentis, nonnunquam vero et urens et secans, effecit hanc sanitatem. Doctrinæ autem et alii ejus diligentia vitæ quoque lumina suffragabantur; illis enim illuminati, et audiebant ea quæ dicebantur, et ea quæ fiebant lubenter accipiebant.

Toto enim tempore quo fuit antistes, ei quidem fuit panis supervacaneus, aqua quoque superflua. inutilis autem lectus, et supervacaneus usus ignis. Noctu enim quadraginta hymnos, quos inter se invicem loquendo et respondendo dicunt, implebat, eorum quæ intercedunt precum duplicans numerum; reliquum autem noctis in sede sedebat, concedens palpebris ut aliquantulum quiescerent. Atque quod non in solo quidem pane vivit homo, dixit quidem contemplator Dei Moyses (*Deut. viii*); meminit autem hujus quoque vici Dominus, provocationem diaboli recusans (*Math. iv*). Quod autem etiam sine aqua vivi possit, a nullo loco divinæ Scripturæ didicimus.

A Etenim tantus ille Elias primum quidem ex torrento aquam hausit, deinde etiam cum ad viduam accessisset Sarephtanam, sibi primum jussit aquam offerri, deinde panem. Sed hic vir admirabilis, toto tempore pontificatus, neque panem, neque legumina, neque olera quæ igni appropinquassent, comedit; neque aquam bibit, quæ ab iis qui in his rebus sibi docti sunt visi propter usum existimata est prima elementis; sed lactucas, intyba, et apia, et similia, cibum ducebat et potum, pistorum et coquorum artes ostendens supervacaneas; tempore autem autumnii, fructus ei illum usum implebant. Hæc autem sumebat post officium vespertinum. Cum corpus autem talibus consumeret laboribus, in aliorum cura gerenda erat insatiabilis; advenientibus enim hospitibus erat et totus paratus, egregius autem et selectus panis eis offerebatur, et vinum odoriferum, piscesque et olera, et quæcunque sunt eis conjuncta. Quinetiam ipse quoque meridie assidebat convivantibus, eorum quæ apponebantur partes unicuique offerens; et dans unicuique calices, et jubens bibere, et eum qui erat ejusdem secum nominis imitans, patriarcham, inquam, qui ministrabat quidem hospitibus, sed non simul convivabatur.

Interdum autem versans in judiciis eorum qui inter se litigabant et decertabant, aliis quidem persuadebat ut inter se invicem reconciliarentur, alios autem cogebat qui leni et mansuetæ doctrinæ non parebant. Nullus autem injustus recessit, sua audacia adversus justum victoria potitus. Ei enim qui injuria afficiebatur, justis partem semper addens, reddebat eum inexpugnabilem, et eo qui volebat injuriam facere superiorem. Similisque erat optimo medico, qui semper prohibet eos humores qui redundant, et procurat ut sit inter materias æqualitas.

Hunc quoque desideravit videre imperator (est enim allata fama, quæ facile omnia quæ bona sunt et quæ mala significat), et ad se accersivit, et veniens salutavit et excepit: et agreste illud cilicium sua purpura existimavit præstantius. Jam vero reginarum quoque chorus ejus et manus preheudit et genua; virumque rogabant qui nec audire quidem poterat linguam Græcam. Adeo et regibus et omnibus hominibus res honore et reverentia digna videbatur philosophia.

D Quin etiam ubi obierint ii qui ejus sunt amatores et sectatores, majorem assequuntur gloriam. Et potest quidem hoc sciri etiam ex multis aliis, sed vel maxime quidem ex iis quæ divino huic viro acciderunt. Postquam enim obiit, et hoc rescivit imperator, voluit quidem eum deponere in aliqua æde sacra; cum autem intellexisset pium esse et honestum ut gregibus redderetur corpus pastoris, ipse quidem et id deduxit præcedens, et reginarum chorus consequens, omnesque et magistratus et qui ab iis regebatur, populus, militesque et privati. Tanto studio eum accipit et civitas Antiochi, et quæ eam sunt consecutæ, donec pervenit ad magnum illum fluvium. Ad ripam **836** autem Euphratis concurrebant quidem cives

et concurrabant etiam hospites, concurrabant etiam A rusticici; quin etiam filitimi festinabant ad fruendum benedictione. Lectum autem multi sequebantur hictores, eos percutiendō terrentes qui corpus veste nudare conabantur, et cupiebant illinc pannos sumere. Et licebat audire alios quidem psallentes, alios vero lamentantes. Alia enim deflens eum vocabat præsidentem, alia vero altorem, alia autem pastorem et magistrum: et alius quidem lacrymans nominabat patrem, alius vero adiutorem et curatorem; et cum tot laudibus et lamentationibus sanctum illud et sacrum corpus sepulcro mandavere.

Ego autem admiratus quod cum vitæ mutasset institutum, vitam non una commutaverit, neque dum esset antistes, remissum ac solum vitæ genus sit amplexus, sed exercitationis monasticæ labores adauxerit, eum recensui in historia monachorum: nec recessi ab eo qui ei placuit ordine, benedictionem quoque ab eo desiderans.

CAPUT XVIII.

EUSEBIUS (48).

Prius dictis sanctis magnum quoque addam Eusebium, qui non longo quidem abhinc tempore est mortuus (*Theodor., lib. iv Hist., cap. 26*). Cum multis autem annis vixisset, tempori quidem æqualem sustinuit Ialorem, labori autem æqualem simul delegit virtutem. Multiplex autem lucrum ex eo retulit; magnitudine enim remunerationum agonothea superat certamina. Ille ergo cum primo aliorum fidei suæ curam credidisset, quo illi ducebant, ducebatur; erant enim ipsi quoque viri divini virtutisque athleteæ et exercitatores; et cum aliquo tempore cum eis esset versatus, et bene recteque philosophiæ accepisset scientiam, vitam monasticam est amplexus; et cum quoddam dorsum montis occupasset (imminet autem ei vicus maximus, quem nominant Asicham), fossa solummodo facta, et lapidibus ne luto quidem conjunctis (49), sub dio reliquam transegit vitam seipsum affligens, veste quidem operis pellice; cicere autem et salis aqua madefactis se nutriendum. Quinetiam aliquando quoque vescabatur carieis, sic utcumque conans sustentare imbecillitatem corporis. Cumque ad summam pervenisset senectutem, ut etiam dentes plurimos amisisset, neque mutavit cibum, neque habitationem. Sed et cum hieme congelaretur, et astate ureretur, fortiter ferebat contrarias qualitates aeris, faciem quidem habens corrugatam, arefacta autem omnia membra corporis. Tam multis autem corpus consumpsit laboribus, ut ne zona quidem maneret super lumbos, sed caderet inferius; nihil enim erat quod velaret; nam et clunes et coxendices consumpti erant, et zone facilem descensum præbebant ad inferiora. Zonam itaque adsuit tunicæ, hæc ratione ut staret excogitans.

Ægre ferebat autem conversari cum multis. Nam cum divinam contemplationem visione assidue apprehenderet, mentem ab ea volebat abstrahere; sed tamen etsi esset amore tam vehemente præditus, permittebat aliquibus ex notis, ut id quod portam ob-

struebat auferrent, et intrarent; et cum eis exhibuisset doctrinam ex divinis eloquiis, iubebat rursus abeuntes portæ lulum imponere. Verum cum omnino satius existimasset, etiam cum paucis vitare congregationem, adiuvum omnino obstruxit, illi portæ maximo a limbo lapide. Per quandam autem fossam colloquebatur quidem cum paucis ex familiaribus, sed non videbatur. Sic enim providebat. Illinc autem illud quoque exiguum accipiebat nutrimentum. Rursus autem cum omnibus colloqui denegasset, me solum dulci illa et Deo grata voce dignabatur, et abire volentem me sæpe detinebat, de rebus disserens celestibus. Cum multi autem ad eum venirent, et postularent bonum benedictionis, et eum ægre ferret tumultum, nec senectutem considerans, nec urgentem B reputans imbecillitatem, transiit fossam quæ nec a robustis quidem et volentibus facili transiri poterat; et cum ad quandam propinquam venisset monachorum classem, parva rursus fossa acta ad muri angulum, cum consuetis decertabat laboribus.

Huius autem gregis præfectus, vir omni virtute p'enus, dixit eum cum comedisset quindecim caricas, transexisse septem hebdomadas sancti jejunii. Ille autem subit certamen, cum vixisset plus quam nonaginta annos, imbecillitate autem quæ narrari non potest esset affectus: sed imbecillitatem superabat animi alacritas, et Dei amor omnia facilia reddebat et expedita. Cum hic talibus circumflueret sudoribus, pervenit ad metam cursus, et agonotheam videns, et coronam desiderans.

C Ego autem rogo ut illam con equar intercessionem, quam huc usque percepi dum esset adhuc superstes. Credo enim eum vivere et labere puriorem ad Deum fiduciam.

CAPUT XIX.

SALAMANUS (50).

Me virtuti injuriam facere arbitraris, si admirari Salamani vitam posteris non significavero, sed oblivione obrutam 837 neglexero, summam afferam narrationem. Est quidam vicus ad Occidentem fluvii Euphratis, ipsi ripæ imminens, vocatur autem Capersana. Ille ex eo ortus, cum vitam amplecteretur quietam, et in vico qui est ex adverso parvam invenisset domunculam, seipsum in ea inclusit, nec otio relicto, nec fenestra. Semel autem in anno terram D fodiens, accipiebat totius anni nutrimentum, cum nullo unquam homine loquens. Idque facere perseveravit, non parvo tempore, sed longissimo. Porro autem pontifex civitatis cujus erat is vicus, cum viri didicisset virtutem, accessit, volens ei dare donum sacerdotii; et domunculæ perfossa aliqua parte, est ingressus; et manum imposuit, et peregit precationem, et sæpe quidem ei dixit, et quæ ad eum advennerat gratiam significavit. Cum nullam autem vocem audisset, abiit iubens ut fossa rursus a edificaretur. Aliquando autem rursus qui erant illius vici ex quo erat profectus, cum noctu fluvium trajecissent, et domum perfodissent, cum accipientes nec resistentem nec jubentem, in suum vicum exporant; et

cum talem ad Orientem construxissent domunculam, A
eum protinus incluserunt. Ille autem similiter quie-
tem agebat cum illo loquens. Paucis autem post die-
bus, qui erant illius vici qui est ex adverso, cum
noctu rursus aggressi essent, et domum perfodissent,
ad se abduxerunt, neque contradicentem, nec ut ma-
neret urgentem, neque rursus prompto et alacri
animo recedentem. Ita seipsum omnino mundo mor-
tuum constituit, et apostolicam illam vocem vere
loquens, dicebat: Cum Christo sum crucifixus. Vivo
autem, jam non ego, vivit vero in me Christus. Quod
autem nunc vivo in Christo, in fide vivo Filii Dei qui
me dilexit, et pro me seipsum dedit (*Galat. ii*). Talis
hic quoque fuit. Sufficiunt enim hæc ad ostendendum
totum ejus vitæ institutum.

Ego autem cum benedictionem ab eo quoque per- B
cepero, ad alium transibo.

CAPUT XX.

MARIS (51).

Est Homeri quidam vicus qui a nobis vocatur Ne-
tis. Cum apud eum parvam quamdam domunculam
ædificasset divinus Maris, in ea permansit inclusus
triginta et septem annis. Ex monte autem prope sito
ea suscipiebat multum humoris. Tempore autem
hiemis quedam quoque guttæ aquæ in eam emana-
bant. Quantum autem hinc damni oriatur corpori-
bus, sciunt et cives et rustici; nam his quoque qui in
agris habitant, manifesti sunt morbi qui ex eo na-
scuntur. Sed tamen ne hæc quidem sacro illi capiti
persuaserunt ut mutaret domunculam; sed fortiter
et constanter permansit donec cursum confecerit.

Quin etiam priorem quoque vitam transegit cum
virtutis laboribus: unde et corpori et animæ con-
servavit castitatem; idque ipse mihi aperte signifi-
cavit, docens sibi mansisse corpus integrum et incor-
ruptum, et quale egressum fuerat ex materno utero,
idque cum multis quidam dies festos martyrum ce-
lebrasset cum esset adolescens, vocis autem boni-
tate demulcisset populum. Nam et plurimo tempore
perseveravit psallere, et fuit insigni pulchritudine
corporis. Sed tamen nec species corporis, nec vocis
claritas, nec quæ ei cum multis intercedebat con-
gressio, animæ pulchritudini aliquid detrimenti attu-
lit: sed vivens similiter atque ii qui sunt inclusi,
suxæ coram gerebat animæ. Virtutem autem auxit
quoque laboribus quos sustinebat inclusus.

Ego hujus sæpe usus suam consuetudine; jussit
enim mihi aperiri ostium; quin etiam complectebatur
me venientem, et de philosophia, fusa prolivæque
utebatur oratione.

Porro autem hic quoque fuit simplicitate insignis,
et varios mores omnino abhorrebat. Inopiam autem
magis dilexit quam summas copias. Nonaginta autem
annos natus, utebatur vestibus contextis ex villis
caprinis. Panis autem et parum salis nutriti ejus
usum implebant. Cum autem longo tempore deside-
rasset videre offerri spiritale et mysticum sacrifi-
cium, rogavit ut divini doni illic fieret oblatio. Ego
vero libenter parui; et jussi sacra vasa afferri (pa-

gus enim haud longe aberat) et pro alteri unus dia-
conorum manibus, mysticum, divinum, et salutare
obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali impleba-
tur voluptate, et existimabat seipsum cælum videre:
dicebatque se nunquam tantam cepisse letitiam.

Ego autem cum ab eo valde fuerim dilectus, pu-
tavi me et ei injuriam esse facturum si non etiam
mortuum laudaverim, et aliis, si non hanc optimam
philosophiam eis proposuerim imitandam. Cum ita-
que nunc oravero ut ejus consequar auxilium, impo-
nam finem narrationi.

CAPUT XXI.

JACOBUS (52).

Quoniam eorum qui jam sunt victores declarati,
virtutis athletarum, certamina recensuimus, summa-
tim narrantes et quos in mediando susceperere labo-
res, et quos in certaminibus perpassi sunt sudores,
838 et longe clari-ssimas et maxime insignes victo-
rias, age eorum quoque qui adhuc sunt supersti-
tes, et magnifice decertant, et contendunt priores
vincere sudoribus, vitæ instituta conscribamus, et
posteris utilem relinquamus memoriam. Quomodo
enim eorum qui olim resplenduerunt sanctorum vitæ
institutum posteris maximam attulit utilitatem; ita his
qui non consequentur erunt exemplaria eorum nar-
rationes.

Initium autem ducam a magno Jacobo; is enim
et tempore et labore est prior aliis, et qui cum sunt
æmulati, faciunt admirabilia et quæ sunt præter opi-
nionem. Usu venit autem, nescio quomodo, ut et
C eorum qui excesserunt, et eorum qui adhuc sunt
superstites, hoc sit primum nomen. Etenim quando
narravi eorum vitæ institutum, initium sumpsit a di-
vino illo Jacobo qui Persicum illum exercitum fudit
suis precibus; et cum corruissent urbis murorum
ambitus, neque permisit urbem capi, et coegit fugere
adversarios, cum in eos misisset exercitum musca-
rum et culicum (53). Qui ergo illi simile nomen est
sortitus, et est ei similis moribus, sit primus in or-
dine athletarum qui adhuc sunt superstites, non
quoniam ejusdem est nominis particeps, sed quo-
niam est illius virtutem æmulatus, et fuit ipse aliis
exemplar philosophiæ. Nam cum simul cum inclyto
illo Marone esset versatus, et ejus divinæ fuisset
doctrinæ particeps, obscuravit præceptorem majori-
D bus laboribus. Ille enim et murorum tegumentum
habuit templum veteris erroris, et ex pellibus con-
textum fixit tabernaculum; et eo utens, imbris et
nivis effogiebat impetus: hic autem his omnibus va-
lere jussit, et tabernaculo, et tugurio, et murorum
tegumento, pro tecto habet cælum, contrarios omnes
aeris impeus sustinens: nunc quidem pluvia vehe-
menti obrutus, nunc autem glacie et nive congelatus,
aliquando autem radiis solis tostus et exustus, et ad-
versus omnia se fortiter et constanter gerens, et
tanquam in alieno certans corpore, et contendens
vincere naturam corporis alacritate animi. Mortali
enim hoc et patibili corpore indutus, vitam agit tan-
quam impatibilis; et vitam incorpoream in corpore

meditans, clamat cum beato Paulo : In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Arma enim nostra non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitamentorum, destruentes cogitationes et omnem altitudinem quæ se extollit adversus Dei cognitionem, et captivantes omnem intellectum ad Dei obedientiam (II Cor. x). Sed hæc quidem certamina quæ sunt super naturam, in minoribus se exercendo laboribus est meditatus. Nam cum in porra quadam domuncula se prius inclusisset, et ab externis tumultibus animam liberasset, et recordationi Dei mentem affixisset, sic perfectam et absolutam meditabatur virtutem.

Cum autem se optime exercuisset, et bonis laboribus animam assuefecisset, majora ausus est aggredi certamina; et cum ad hunc montem pervenisset, qui triginta stadiis distat ab hac urbe, eum reddidit illustrem et venerandum, qui erat olim obscurus et penitus infertilis : nunc autem creditur tantam accepisse benedictionem, ut terra quæ est imposita consumatur omnibus qui undique adveniunt, ad utilitatem eam exportantibus. In eo vitam agens cernitur ab omnibus accedentibus, non habens, ut dixi, speluncam, non tabernaculum, non tugurium, non fossam, non sepe quæ eum circumdet ac muniat; sed videtur orans et quiescens, et stans et sedens, et sanus et cum aliqua tenetur ægritudine; ad-o ut assidue præsentibus deceret spectatoribus, et naturæ expellat necessitates. Neque enim aliis hominibus qui sunt ingenue utcumque educati, externis præsentibus est facile excrementa egerere, nedum viro in summa philosophia exercitato. Et hæc dico, non ut qui ab aliis didicerim, sed qui ipse viderim. Nam cum quatuordecim abhinc annis in gravem morbum incidisset, affecit quidem, ut par est, eum qui est mortali corpore prælitus. Erat autem æstus vehementis, et flamma radiorum ardebat vehementius, cum sopiti quidem essent venti, aer autem maneret immobilis. Erat autem morbus inundatio flavæ bilis quæ deorsum ferebatur, et mordebat ac comprimebat intestinum, et coquebat extra egredi. Tunc magnam vidi tolerantiam. Nam cum ex multis vicis congregati essent homines, ut gloriosum hoc corpus salutarerent, sedebat in duas partes distractus. Nam natura quidem vim afferebat ut iret ad excernendum; pudor autem ejus quæ aderat multitudinis, coquebat eum manere in eodem statu et habitu. Ego autem hoc sciens, cum eis qui convenerant partim multis egi adhortationibus, partim etiam minis, abire jubens; postremo autem eos implicavi vin uis sacerdotii, et non sine maximo labore vespere tandem amandavi. Ille autem vir divinus, ne cum illo quidem abscessissent, victus est a natura; sed perstitit tolerans, donec accedens nox profunda coegit omnes domum recedere.

Rursus autem die sequenti cum ad eum **839** venissem, ut vidi æstum evasisse vehementiorem, et qua laborabat febrem igne extrinsecus allato nutriri et augeri, prætexens dolorem capitis, dixi me ægre

A ferre vim solis radiorum; et rogavi ut mihi aliquam modicam apud se umbram expanderet: qui postquam jussit, tribus fixis arundinibus, et iis duobus impositis ciliciis, umbram adinvenimus. Cum autem juberet me ingredi, Turpe est, inquam, o Pater, ut ego qui sum et juvenis et valens viribus, hanc as-equar consolationem, tu autem qui et vehementi febre teneris, et opus habes tali consolatione, foris sedeas accipiens impetum radii solaris. Si vis ergo, inquam, me umbra frui, sis mihi socius modici hujus tabernaculi; nam tecum quidem volo manere, sed prohibet radius. Cessit itaque his verbis auditus, et meum accepit remedium. Et quoniam umbra fruebamur communiter, cœpi rursus alium sermonem afferre, et dixi: Opus est ut accumbam, cum coeodix non citra molestiam B patiatur sessionem. Sed rursus rogabat quidem ut accumberem: ei autem contra respondi, non esse tolerandum ut ego decumberem videns eum sedentem. Si vis ergo, inquam, me quoque frui hac quiete, communiter accumbamus, o Pater; non erubescam enim solus decubens. Cum talibus verbis decepissem ejus tolerantiam, ei accubitus exhibui solatium. In solo autem jacenti suaves adhibui sermones, traducens ad animi jucunditatem. Manu autem immisso intra vestem, tentabam ejus dorsum inmoderate abstergere, tunc vidi magnam ferri pondus, quod et lumbos alligabat et collum: jam vero alia quoque catenæ a circulo qui erat circa collum, duæ quidem ante, duæ vero pone, ad inferiorem circulum oblique pertinentes, et litteræ X figuram efficientes ante C et pone duos circulos colligabant. Jam vero manus quoque interius circa cubitos talia quoque alia habebant vincula. Cum ergo aspexissem onus ponderis multorum talentorum, obsecravi ut opem ferret corpori laboranti, quod non poterat simul ferre et oneri voluntaria, et involuntariam ægritudinem. Nunc quidem, inquam, o Pater, febris fungitur officio ferri; eum ea autem cessaverit, tunc rursus corpori imponemus laborem qui ex ferro capitur. Hoc quoque concessit multis delinitus ejusmodi carminibus. Sed tunc quidem cum paucis ægrotasset diebus, facile convaleuit.

Postea autem cum in morbum incidisset graviorem, multi autem ut corpus raperent multis ex locis convenissent, audientes id cives, concurrerant omnes et D milites et privati; illi quidem sumptis armis militibus, hi vero armis utentes quibuslibet. Densa autem ei extructa acie pugnare cœperunt, tela emittentes, et fundis lapides torquentes, non ut percuterent, sed solum ut terrent; et sic expulsiis accepsis, victoriam insigni athleta lecto imposito, qui nihil sentiebat eorum quæ fiebant (nam nec cum coma ejus a rusticis velleretur senserat), venerunt in urbem. Cum in eodem autem venissent propheticam, in monasterio ei propinquo lectum deposuerunt. Venit autem quidam Berhoeam (illuc enim tunc eram) ea quæ facta fuerant significans, et nuntium mortis afferens. Cum itaque statim cucurrissem, et totam noctem in iuvare consumpsissem, post auroram offendi hominem, nequa

loquentem, neque ullum ex his qui aderant potentem agnoscere. Postquam autem eum sum allocutus, et nomine magni Acacii ei dixi salutem, statim et aperuit oculos, et rogavit quomodo se haberet, et quando venissem est percontatus. Cum autem ad hæc respondissem, rursus clausit oculos.

Cum vero tres dies præterissent, vespere rogavit ubinam esset; cum autem rescivisset, ægre tulit, et rogavit ut statim rursus referretur in montem. Cum autem vellem eum perpetuo observare et ei inservire, jussi mox ferri lectum, et deferri in locum quem cupiebat. Tunc vidi quantopere ab ambitione et gloriæ cupiditate esset alienum caput mihi venerandum. Postridie enim ei obtuli jus ptisanæ cum id refrigerasset; nihil enim omnino calidi sumere patebatur, cum usum ignis sibi interdixisset. Cum autem nollet sumere: Nobis omnibus, inquam, o Pater, hoc concede, communem enim salutem tuam ducimus sanitatem. Non solum enim es utilitatis exemplar propositum, sed etiam orans fers auxilium, et Dei concilias nobis benevolentiam. Quod si te hoc male habet quod non sis assuetus, hoc quoque, inquam, o Pater, constanter tolera; est enim hoc quoque genus philosophiæ. Quomodo enim cum esses sanus cibum appetens, tolerantia vicisti appetitionem, ita etiam nunc minime appetens in vescendo ostende tolerantiam. Hæc cum dicerem, aderat homo Dei Polychronius (54), qui id quod dicebam defendens, dixit se id primum velle sumere, idque cum esset mane, cum sæpe post interjectum septem dierum spatium corpus aleret. Victus ergo oratione, unum juris poculum clausis demisit oculis, quod quidem solemus facere cum amaras bibimus potiones.

840 Quoniam autem pedes quoque, qui propter imbecillitatem ingressum amiserant, ei lavare persuasimus; operæ pretium existimo hanc quoque ejus animæ aperire philosophiam; prope enim aderat scyphus. Voluit autem quidam ex his qui ministrabant eum canistro tegere, ut non videretur ab his qui ad ipsum veniebant. Ille autem: Cur, inquit, scyphum tegis? Cum is autem dixisset: Ne videatur ab his qui veniunt ad contemplandum: Absit, inquit, o fili, ne celes homines (55) ea quæ sunt aperta Deo universorum; illi enim soli volens vivere, nullam humanæ gloriæ curam gero. Quid enim me juverit, si hi quidem me magis laborasse et majori exertione usum esse sciverint, Deus vero minori? non sum enim hi datores mercedis pro laboribus, sed Deus est suppeditator. Quis ergo non valde admiretur et sermones, et mentem quæ sermones genuit, quæ omni humana gloria adeo fuit superior?

Tale quid etiam alias memini accidisse. Erat vespere, et altum vesper et tempus comedendi: accepta ergo testa apposita, madefactæ lentis cibum sumpsit; id enim erat ei alimentum. Venit autem quidam a civitate, cui erat commissa quædam militaris exactio. Is autem cum eum procul vidi-set, lentem non deposuit, sed cibum demisit ut consueverat; et cum visione apprehendisset eum esse dæmonem, eum verbis

A insectabatur ut hostem; et ostendens se non vereri, interim ori lentem admovit. Obsecrabat autem is qui incessabatur maledictis: dicebat se esse hominem; et quod prius quodam adactus jurejurando se ante vesperam ab urbe esse profecturum, venisset hoc tempore. Ille: Bono, inquit, animo esto, et ne extimescito; sed cum precatus fueris, recedito: sis autem mihi conviva, et mei cibi particeps. Simul autem hæc dicens implevit dexteram, et lente eum impertiit. Sic vanæ gloriæ morbum cum aliis expulit ex animo.

B De tolerantia autem supervacaneum est dicere, cum visus ipse testetur. Tres enim sæpe dies et totidem noctes nive delapsa ita fuit obrutus, pronus jacens, et Deum orans, ut ne parum quidem videretur ex pannis quibus fuerat indutus; sæpe autem marris et ligonibus vicini ei nivem impositam detrahentes, eum jacentem evellunt et excitant. Ex his laboribus collegit dona divinæ gratiæ, quorum volunt omnes esse participes. Illius enim benedictione multæ quidem extinctæ sunt et exstinguuntur febres, et multæ ægritudines cessarunt et omnino abierunt, multi autem dæmones coacti sunt fugere; et aqua quæ ab illius dextera benedicitur fit salutare pharmacum.

C Quis nescit puerum mortuum per ejus orationem fuisse excitatum? in suburbanis enim civitatis erant ejus parentes, qui multos quidem filios genuerunt, omnes autem immaturos ad sepulcrum transmiserunt. Quando ergo hic ultimus natus fuit filius, cucurrit pater ad hominem Dei, rogans ut is longam haberet vitam, et pollicens se eum esse Deo dicaturum si viveret. Cum itaque vixisset quatuor annis, vitæ finem accepit; pater autem aberat: adveniens autem videt eum repente efferri. Cum eum itaque e lecto rapuisset: Oportet, inquit, me implere promissum, et Dei homini reddere vel mortuum. Detulitque ut prius dixit, et ante pedes sanctos illum posuit, dicens illa quæ suis quoque dixerat domesticis. Homo autem divinus cum ante se posuisset puerum, flexis genibus orabat pronus vitæ et mortis rogans Dominum. Vespere autem puer edidit vocem, et patrem vocavit. Cum sic sensisset vir ille divinus quod suas preces suscepisset Dominus, et vitam puero suppeditasset, surrexit, et eo adorato qui facit voluntatem mentium eum, et audit eorum preces (*Psal. cxliv*), finit orationem, et filium reddidit patri. Hoc et ego vidi, et patrem audiui narrantem, et multis aliis narravit miraculum apostolicum, cum sciret multis auditoris futurum id conducibile.

D Porro autem ejus quoque sum consecutus auxilium: unius autem aut duorum faciam mentionem, existimans ingrati esse animi ea silentio præterire, et non docere genera beneficii. Exsecrandus Marcion multas spinas impietatis seminavit in regione urbis Cyri; eas cum conarer evellere radicitus, omnem laborem subibam, et omnibus machinis assidue utebar. Qui autem mea fruebantur cultura, cum me eo nomine deberent diligere, pro ea, ut prophetice dicam, detra-

hebant mihi; ego autem orabam, et reddebant mala pro bonis, et odium pro dilectione mea (*Psalm. cxi, xxxiv*); et magicis utentes praeigiis, et malignorum freti ope daemonum; conabantur bellum gerere quod sub visum non caderet; et noctu venit quidam daemon exitialis clamans, et lingua utens Syriaca: Cur tu bellum geris cum Marcione? cur hanc pugnam adversus eum suscipis? Quanam is te unquam affecit molestia? desine belligerari, desiste a malevolentia, aut discas experientia quantum bonum sit quies. Scias quod te jam pridem confodissem, nisi eorum martyrum te custodientem vidissem cum Jacobo. Hæc ego audiui, et dixi cuidam **841** ex familiaribus qui prope me dormiebat: Audis, inquam, quæ dicuntur? Ille vero: Omnia, inquit, audiui; et cum vellem surgere, et respicere, et scire quis loqueretur, tua causa quievi, cum te putarem quiescere. Ambo itaque surgentes respeximus, neque ullum qui moveretur vidimus, nec qui loqueretur audivimus. Illa verba alii quoque qui nobiscum habitabant audiverunt. Intellexit igitur quod martyrum quidem eorum dicebat Leocyhum olei martyrum, qui cum a multis martyribus collectam haberet benedictionem, pendebat a meo lecto: sub meo autem capite erat magni Jacobi vetus amictus, qui quovis claustrum adamantino fuit mihi validior. Quin etiam cum eorum maximum vicum essem ingressurus, deinde multa essent intermedia quæ mihi prohibebant exitum, nisi ad meum Isaiam, rogans ut divinum consequeretur auxilium. Ille vero, Esto, inquit, bono animo; soluta sunt omnia illa impedimenta instar telæ aranearum; idque noctu me docuit Dominus, non in somnis adumbrans, sed revera ostendens. Vidi enim, aiebat, cum incepissem hymnodiam, in illa parte in qua illa loca sita sunt, serpentem quemdam, ignis speciem præ se ferentem, qui ab Occidente reptabat in Orientem, et ferebatur per medium aerem. Cum orationes autem tres peregissem, rursus vidi inflexum, et orbiculatam ostendentem figuram, et ejus caudam capituli conjunctam. Cum rursus autem octo orationes absolvissem, aspexi eum in duas partes dissectum et in fumum resolutum. Hæc ipse quidem sic prævidit, nos autem vidimus exitum qui consensit ejus prædictioni. Mæne enim mali auctoris demonis imperio parentes, qui olim quidem erant sectæ Marcionis, nunc autem sunt classis apostolicæ, ab Occidente profecti, nudos nobis enses ostendebant; hora autem diei tertia simul coacti, eorum gerebant suæ solum custodiam, sicut serpens qui cauda caput suum contextit; octava autem dispersi, dederunt nobis locum ingrediendi in vicum. Statim autem invenimus serpentem factum ex aris materia, qui ab eis adorabatur. Cum enim adversus officem et universorum creatorem bellum aperte suscepissent, execrandum serpentem, tanquam illius hostem, colere contendebant. Talia ego beneficia a mihi venerando capite sum consecutus.

Quoniam autem divinarum revelationum narrationem ingressa est oratio, hæc narrabo quæ audiui ab illa lingua ab omni necdacio aliena. Narravit autem

A non ulla gloriæ inductus cupiditate (fuit enim divina anima ab eo vitio remotissima), sed cum illum quidam unus ea coegisset dicere quæ volebat celare. Supplex ab eo contendebar ut oraret Deum universorum, ut redderet mihi segetem mundam a zizaniis, et a seminibus hæreticis eam omnino liberaret; me enim valde anginat abominandi Marcionis error qui plurimum invaluerat. Dixit itaque a me oratus: Nec me, nec ullo alio tibi opus est ad Deum intercessore; habes enim Joannem illum insignem, Verbi vocem, Domini præcursores, has pro te preces assidue offerrentem. Cum autem ego dicerem, me et ejus credere orationibus, et aliorum sanctorum apostolorum et prophetarum, quorum ad nos nuper delatae sunt reliquæ: Esto, inquit, bono animo; habes Joannem **B** Baptistam. Sed nec sic eum passus sum silere, sed multo magis urgebam interrogans, et scire desiderans cur ejus potius meminisset. Ille autem: Vellem, inquit, amplecti et deosculari ejus amabiles reliquias. Cum autem dixissem: Non afferam eas, nisi pollicitus fueris te ea dicturum quæ videris. Atque ipse quidem est pollicitus, ego vero post idie attuli ea quæ desiderabat; et cum omnes jusisset abscedere, hæc mihi soli narravit. Quando hos, inquit, civitatis patronos, qui a Phœnicia venerant et Palæstina, cum Davidica excepisti chorea, venit mihi in mentem cogitare num hæc essent illius insignis Joannis reliquæ, et non alterius martyris qui esset ejusdem nominis. Post unum ergo diem ego stabam ad hymnos decantandos; video autem quemdam candida veste indutum, et dicentem: Frater Jacobe, cur nobis adventibus non venisti obviam? Cum ego autem rogarem quanam essent, respondit, dicens: Qui a Phœnicia et Palæstina nuper venimus; et cum prompto et alacri animo nos omnes excepissent, et pastor et populus, et cives, et rustici, tu solus eorum honoris non fuisti particeps: innuabat autem eam quæ fuerat dubitationem. Ad hæc ego dixi se dixisse: Absentibus et vobis et aliis et vos honoro, et adoro Deum universorum. Rursus autem die sequenti eodem tempore cum ille ipse apparuisset: Vides, inquit, frater Jacobe, eum illic stantem, ejus quidem vestis esteolore nivi similis, est autem prope illum positus ignis elibanus. Cum autem ego illic oculos convertissem, et illum esse Joannem Baptistam conjecissem (nam **D** et vestitu erat indutus, et manum habebat ut baptizans): Is est, inquit, quem tu conjecisti. Quin etiam, inquit, cum tu aliquando noctu ad primum vicum ad seditiosos eos docturus abires, et ut ego majori ac vehementiori **842** studio Deo offerrem orationem, mandasses, tota nocte vigilavi rogans Dominum. Deinde audiui vocem dicentem: Ne timeas, o Jacobe; magnus enim Johannes Baptista tota nocte orat Deum universorum. Facta enim fuisset magna caedes, nisi illius intercessionibus fuisset extincta diaboli audacia. Hæc cum mihi narrasset, præcepit ut ego solus scirem, et ne alios assumerem conscios. Ego autem utilitatis gratia non solum multis narravi, sed etiam mando scriptis.

Jam vero a se quoque dicebat esse visum Joseph patriarcham, capite et barba canum, et in senio formæ emittentem splendorem, et in virtutis fastigio seipsum sanctorum extremum nominantem. Nam cum ego, inquit, eum primum dicerem ex iis qui sunt ejusdem cum ipso feretri participes, ipse seipsum nominabat ultimum.

Mihi autem narravit etiam varios et multiplices dæmonum insultus, quæ in ipsum facti sunt. Cum primum enim, aiebat, hoc vitæ genus sum ingressus, visus est mihi quidam nudus forma Æthiops ignem ex oculis emittens; ego autem cum eum viderem, et timore sum affectus, et ad preces conversus, nec in animum inducere potui ut cibum sumerem, illo enim tempore mihi apparuit. Cum autem septem et octo et decem dies transiissent, et jejunus permanerem, tandem improbum illum insultum contemnens, sedi et cibum sumpsi. Ille autem cum hanc meam non tulisset animi magnitudinem, minatus est se virga percutiturum. Ego autem, inquit, dixi: Si tibi quidem est permissum a Deo universorum, percutere, et plagam libenter accipiam, ut qui ab illo feriar; sed si non sit tibi permissum, non percuties licet millies insanias. Iis auditis tunc effugit.

Sed me rursus clanculum perpetua afflicebat molestia. Nam aquam quæ mihi bis in hebdomada inferne afferebatur, ei qui afferebat occurrens, et meam formam imitans accipiebat; et illum jubens recedere, fluentum effundebat. Idque cum non solum bis, sed etiam ter fecisset, me sitis perpersione valide oppugnavit. Cum ergo valde angerer, rogavi eum qui solebat ad me afferre cur jam quindecim diebus ad me aquam non attulisset: is dixit se jam ter et quater attulisse, et me accepisse. Et ubi, inquam ego, a te eam afferente accepit? Ille locum ostendit. Etsi millies, inquam ego, me illuc accedentem videris, ne vas dederis donec ad hunc locum veneris.

Sic cum hæc quoque ejus apertæ et irritæ fuissent insidiæ, alias rursus est aggressus. Dixit enim noctu vociferans: Te tam tetra implebo odore, et tibi tantam inuram infamam, ut nemo te ulla ex parte aspiciat. Ego autem, inquit, ad hæc respondi: Agam tibi gratias. Invitus enim tuum inimicum beneficio afflicies, ut qui efficias ut magis verter in Dei recordatione. Nam quo mihi plus est otii, eo magis occupor in perpetuo contemplanda divina pulchritudine. Cum itaque pauci dies præterissent, meridie consuetum peragens officium, Video, inquit, duas mulieres de monte descendentes. Ego autem cum id præter consuetudinem agere tulissen, et eas lapidibus petere essem aggressus, meminî minarum scelerati demonis, et conjeci hæc esse eam quam dicebat infamam. Dixi ergo magna voce quod etiamsi me insiderent humeris, non eas impetam lapidibus, nec persequar, sed sola utar d. precatone. Ego quidem hæc dixi, illæ vero evanuerunt, et sermone flentem accepit visio spectaculi.

Post hæc rursus, inquit, noctu ego quidem orabam: ferebatur autem vehiculi strepitus, et clamor

A aurigæ et equorum hinnientium. Me autem conturbavit rei novitas; cogitabam enim quod nec princeps tunc esset in civitate, nec ea esset via vehiculorum, nec tempus aptum vehiculis. Hæc autem cum apud me reputarem, audiebatur quidam strepitus appropinquantis multitudinis, et clamabant quidam præcedentes lictores, sibilantes, et de medio turbam exigentes, et ei qui præerat viam parantes. Postquam autem mihi visi sunt valde appropinquare, dixi, aiebat: Quisnam es, et unde venis? et quo opus habens venisti hoc tempore? Quousque ludificaris, o infelix, et divinam contemnis patientiam? Hoc ego quidem dicebam, conversus ad Orientem, et Deo preces offerens. Ille autem trusit quidem, sed non potuit dejicere, resistebat enim divina gratia, et ex templo omnia illa evanuerunt.

B Dicebat autem se etiam tempore perniciosorum illorum latronum, quando ex Isauria profecti, maximam partem Orientis urentes, prædas egerunt, valde extimuisse, non ne occideretur (neque enim tenebatur tanto amore corporis), sed ne raperetur in servitutem et captivus fieret, impietatisque et iniquitatis videret spectaculum. Hunc metum cum sensisset diabolus (sepe enim audiverat, cum hoc notis suis aperiret), imitatur noctu ululatum mulierum. Ego autem, inquit, videbar audire quod venirent hostes, et quod vicis ignem injicerent. Statim ergo cum capillos in duas partes 843 discriminassem, et partem quidam dextris, partem vero a sinistris ad pectus transtulissen, paratam collum ut id ensis amputaret facilius, et brevi plaga accepta, ab illo abominando liberarer spectaculo. Cum sic totam illam noctem transegissem et assidue incursionem illorum expectarem, cum fuisset dies, et quidam venissent, rogavi quidnam audissent de Isauris. Illi autem dixerunt se nihil nosse illis diebus; et sic agnovi, inquit, diabolicam quoque illam fuisse visionem.

C Aliquando autem assimilatus vivido et vegeto adolescenti, specie decoro, et flava coma ornat, ad me accedebat subridens simul et ludens. Ego autem, inquit, ira armatus, ejiciebam insectans maledictis. Ille autem permanebat, aspectu meretricio, risuque et sermone ad voluptatem alliciens. Tunc ergo majore ira percitus: Quomodo, inquam, potes totam terram obire, et omnibus tales parare insidias? Is autem dicebat se non esse solum, sed dæmonum multitudinem per totum terrarum orbem esse dispersam, qui hoc modo simul et ludunt, et serio agunt; ludo enim, qui videtur, student simul totam perdere humanam naturam. At tu, dicebam ego, alii, Christo tibi id jubente, qui totam legionem per porcos transmisit in profundum. Audivit simul et fugit; nec Domini appellationis vim ferens, nec ejus famuli philosophiæ terre valens splendorem.

D Porro autem cum multa alia sciam quæ possim narrare, ea nolo scribere, ne imbecillioribus eorum multitudo causa sit incredulitatis. Nam iis quidem qui divinum cernunt hominem, nihil ejusmodi quod dicitur videtur incredibile, cum ea quæ videtur virtus

confirmet ea quæ dicuntur. Sed quoniam transmittentur ad posteros scripta harum narrationum (sunt autem multis aures magis incredulæ quam oculi) imbecillitate auditorum metuemur narrationem.

Ei ergo ædificaverunt alii quoque maximam ædem in vico propinquo, quæ non distat multis stadiis. Construxi ego quoque loculum in æde victoria insignium apostolorum. Sed cum hoc rescivisset vir divinus, sæpe me rogavit ut in illo monte corpus mandaretur sepulture. Ego autem sæpe dixi quod non oportet eum qui vitam præsentem non curavit, sepulcri curam gerere. Ubi autem vidi hoc ei esse cordi, annui et sum assensus, et feci ut scinderetur arca et sursum ferretur. Cum autem viderem lapidem corrumpi a pruina, rogavi ut sineret arcæ parvam fieri domunculam: ubi autem jussit, et perfecto ædificio tectum imposuimus: Non patiar, inquit, hoc vocari sepulcrum Jacobi; sed volo hanc fieri ædem martyrum victoria insignium: me autem tanquam aliquem inquilinum poni in altero sepulcro, ut qui dignus sim habitus ut apud eos habitarem. Neque vero hoc solum dixit, sed etiam fecit; et cum multos quidem prophetas, multos autem apostolos, maxime autem plurimos martyres undique collegisset, eos posuit in una arca, volens simul habitare cum populo sanctorum, et desiderans cum eis resurgere, et dignari Dei contemplatione. Hoc autem sufficit ad faciendam conjecturam quanta ejus esset modestia. Qui enim tantas opes collegerat, perinde ac si esset in extrema paupertate, desideravit habitare tanquam peregrinus apud divites mercatores. Quales ergo venerandi mihi capitis sint labores, et quanta certamina, et quantam gratiam acceperit divinitus, et quam multis sit victoriis potitus, et quam multis coronis ornatus, hæc ad ostendendum sufficiunt.

Quoniam autem asperos et difficiles ejus mores reprehendunt aliqui, et ægre ferunt quod solitudine tantopere delectetur et quiete, cum de eo pauca dixero, imponam finem narrationi. Proponitur, ut jam dixi, aspectandus ab omnibus; neque fossa circumdatus, neque tugurio aliquo aut tabernaculo tectus. Unusquisque autem ex iis qui veniunt, a nullo claustro prohibitus, statim accedens, ea quæ vult loquitur. Aliis autem amatoribus hujus philosophiæ sunt et fossæ et fores, et eis licet frui quiete; et qui est inclusus, aperit cum voluerit, et quantum vult differt, et quantum vult impletur divina contemplatione. Hic autem horum nihil est. Quocirca eos fert ægerrime qui in tempore orationis ei exhibent molestiam; et si cum jussit quidem, statim recesserint, rursus prosequitur orationem. Quod si perrexerint exhibere molestiam, et cum semel aut bis jusserit non parverint, tunc ægre ferens et increpans amandat. Ego autem de eo quoque aliquando sum cum illo locutus, et dixi aliquos moleste ferre quod expulsi fuerint, et non fuerint participes ejus benedictionis, et quod deberet eos qui hac de causa veniunt, et iter multorum dierum conficiunt, recedere non indignantes, sed animi lætitia repleos, et qui philoso-

phicæ narrationum convivio excipere possint eos qui ignorant. Ille autem: Non alicujus, inquit, alterius, sed mea causa veni in montem, et cum seateam admodum multis peccatorum ulceribus, plurima opus habeo medicina; et ea de causa oro clementem Dominum, ut **844** mihi præbeat medicamentum quæ in ea curent vitia. Quomodo ergo non fuerit valde reprehendendum et valde stultum, interrompere quidem seriem orationis, interim autem loqui cum hominibus? Si enim hominis, qui est ejusdem ejus ego naturæ, essem famulus, eo autem tempore quo est ministrandum domino, dimittens in tempore afferre cibum vel potum, confabularer cum aliquo ex conservis, quot plagas jure acciperem? Si autem cum etiam accessissem ad præsidem, et quæ ab aliquo afflictor narrans injuriam, sermonem quidem in medio interromperem, apud aliquem autem ex præsentibus aliqua alia verba facerem; non tibi videtur iudex id ægre esse laturus, et auxilium quidem esse denegaturus, flagris autem præterea esse cæsurus, et a tribunali ejecturus? Quomodo ergo est honestum ut servus quidem in dominum, qui autem supplicat in iudicem, ita ut oportet se gerat: ego autem ad Deum et æternum Dominum, et Iudicem justissimum, et omnium Regem accedens, ne similiter quidem atque ii accedam; sed inter orandum me convertam ad conversos, et prolixo cum eis utar sermone? Hæc et audiui, et ad eos qui ægre ferunt transmissi; et mihi videtur recte pulchreque dixisse. Nam præter ea quæ dicta sunt, est etiam amantium proprium, omnes quidem alios despiciere, illi autem soli quem amant et diligunt adherere, eumque et noctu somnare, et interdum visione apprehendere. Ideo mihi videtur ægre ferre, ut qui in ea quidem quam desiderat versetur contemplatione, prohibeatur autem impleri expetenda et dignissima quæ ametur pulchritudine.

Hæc ut narrantes, non ut encomiæ ritu laudantes conscripsimus: brevitatis magnam curam gerentes, ne prolixitate molestia lectores afficeremus. Quod si etiam fuerit huic superstes narrationi, innumerabilia alia præclara facinora adjiciet prioribus; et illa quoque conscribent alii, nos enim hinc excedere valde cupimus. Pietatis autem certaminum ægonotheta et ei det finem dignum suis certaminibus, præstetque ut reliquis cursus priori consentiat, ut victor perveniat ad metam, et nostram imbecillitatem sustentet ac suffulciat suis orationibus, ut confirmati, multas quas alii in nos consecuti sunt victorias eis eripiamus, et victores e vita excedamus.

CAPUT XXII.

THALASSIUS ET LIMNÆUS (56)

Helimna (57) est apud nos quidam vicus, qui olim quidem excepit semina impietatis Marcionis, nunc autem evangelica fruitur agricultura. Ejus ad Meridiem est quidam collis, neque valde asper, neque admodum acclivi. In eo monasticum edificavit habitaculum Thalassius vir admirabilis, qui est multis quidem aliis quoque bonis exornatus, sed morum

simplicitate mansuetudineque et moderatione omnes homines sui temporis superavit. Hoc autem dico, non ut qui soli credam auditui, sed qui ejus etiam fere-
rim periculum. Ad virum enim sæpe accessi, et ejus sum sæpe usus snavi consuetudine.

Ab eo in hoc loco fuit initiatus qui nunc ab omnibus decantatur Linnæus, et cum admodum juvenis ad illam pervenisset palæstram, pulchre in hac summa instituebatur philosophia. Et primum quidem cum linguam sciret esse lubricam, adhuc adolescens hoc sibi constituit silentium (58), mansitque longissimo tempore cum nemine quidquam loquens. Postquam autem divini illius senis doctrinæ satis fuit particeps, et se ostendit expressam illius virtutis imaginem, accessit ad magnum illum Maronem, ejus prius quoque meminimus (*Supra*, c. 16). Accessit autem eodem tempore quo divinus quoque Jacobus. Cum autem ex eo quoque magnam percepisset utilitatem, et quæ sub dio agitur vitam esset æmulatus, occupavit aliud montis cacumen quod imminet cuidam vico, quem nominant Targallam (59). In eo degit usque in bodiernum diem, non habens domunculam, non tabernaculum, non tugurium, sed solo continetur septo quod est ædificatum ex lapidibus (60). Habet autem quoddam parvum ostium luto assidue obstrutum: quod adventitius quidem aliis nunquam aperit, mihi autem soli accedenti hoc permittit facere. Ea de causa undequaque congregantur plurimi cum meum adventum senserint, desiderantes esse mei ingressus participes. Cum iis autem qui aliquando ad ipsum veniunt, loquens per parvam quendam fenestram, eos impertit benedictione, per eam plurimis sanitatem largiens. Servatoris enim nostri utens nomine, et morbos cessare facit, et dæmones expellit, et apostolica imitatur miracula.

Non solum autem iis qui ad ipsum veniunt sup-
peditat curationem, sed eam quoque sæpenumero præbuit suo corpori. Eum enim jam pridem invaserat morbus colicus. Quam sint autem acres qui ex eo oriuntur dolores et cruciatus, optime quidem sciunt qui illum sunt experti; sciunt autem ii quoque qui ejus fuere spectatores. Provolvuntur enim similiter atque ii qui rabie agitantur, **845** huc et illuc se vertentes, et crebro pedes extendentes et contrahentes; nonnunquam autem sedent et surgunt et ambulant, aliquam quietis viam querentes; et ideo assident balneis, sæpe ex eo aliquam accipientes consolationem. Et quid opus est longiori vi oratione in iis enumerandis quæ sunt aperta et manifesta omnia? Cum hoc morbo collectus, et tot tantisque cruciatus doloribus, non medicinæ accepit auxilium, non lectum ingredi sustinuit, non a medicamentis aut cibis est recreatus, sed in tabula humi jacente sedens, oratione et crucis signaculo est curatus, et carmine divinæ appellations sopiit cruciatus.

Porro autem cum is quoque noctu aliquando ambularet, calcavit dormientem viperam. Ea vero apprehendens plantam pedis, in eam dentes infixit. Cum autem pedi conaretur opem ferre, se quidem inclina-

A vit, et ei manum admovit; os autem bestia in eam convertit. Cum autem rursus sinistra esset usus ut ei succurreret, in eam quoque traxit iram bestię. Postquam autem fuit ejus furor exsatiatus (illi enim plus quam decem morsus intulit), tunc quidem recessit et suam cavernam repeliit. Ille autem undique maximis cruciabatur doloribus. Sed neque tunc passus est uti arte medicinæ: sed vulneribus adhibuit sola fidei medicamenta, crucisque signaculum, et orationem, et Dei invocationem. Ideo autem, ut existimo, Deus universorum permisit illam bestiam in illud sacrum corpus furere, ut divinæ illius animæ omnibus apertam ostenderet tolerantiam. Nam ejus quoque quod generosi et fortis animi Job idem videmus fuisse consilium. Sivit enim eum maximis itaque omnis generis **B** agitari fluctibus, cum sapientiam gubernatoris vellet omnibus ostendere. Undenam enim alias cognovissimus vel illius fortitudinem, vel hujus tolerantiam, nisi in eos quævis tela conjiciendi datus esset locus inimici pietatis.

Atque ad viri quidem tolerantiam docendam hæc sufficiunt, clementiam autem et benignitatem aliunde ostendemus. Nam cum multos visu privatos, et qui mendicare cogeantur congregasset, et utrinque ad Orientem et Occidentem eis habitacula ædificasset, jussit in eis degere, et Deum laudare, alumentum eis necessarium præcipiens suppeditari ab illis qui ad ipsum veniebant. Ipse autem medius inter eos inclusus, et hos et illos incitat ad hymnodiam, et licet eos audire Deum assidue laudantes. Tanta est ejus perpetua benignitas in eos qui sunt ejusdem generis. Eorum autem quæ sub dio suscipiuntur certaminum, ipsi et magno Jacobo esse idem tempus. Jam enim complerunt trigesimum octavum annum.

CAPUT XXIII.

JOANNES, MOYSES, ANTIOCHUS, ANTONIUS (61).

Hoc vitæ institutum æmulatus quoque est Joannes, vir præter cætera clarus lenitate et mansuetudine. Is cum rupem quamdā valde asperam, tempestatibusque obnoxiam, et ad Septentrionem vergentem occupasset, in illa jam transgit viginti quinque annos, aeris contrarios excipiens impetus. Alia autem omnia, ne singula persequar, cibis et vestis et ferri pondera, sunt iis qui prius dicti sunt similia. Est autem humanis omnibus adeo superior, ut nullo ex eis fruatur solatio. Afferam autem hujus rei indicium evidens. Nam cum propter torum ejus herbaceum vir quidam bonus plantasset amygdalum, et ea deinde procedente tempore arbor evasisset, adeo ut ei umbram præberet, et oculos pasceret, jussit eam excindere, ut ex ea nullam acciperet recreationem.

Hoc vitæ institutum amplexus quoque est Moyses, in alto quodam montis vertice, qui impendet vico Romæ, decertans.

Et Antiochus vir senex, qui in monte maxime deserto parvum septum exstruxit.

Et Antonius, qui in corpore senio confectio æque decertat atque juvenes.

- Est autem eis eadem vestis, et cibus, et status, et

oratio, nocturnique et diurni labores; et nec longitudo temporis, nec senectus, nec naturæ imbecillitas eorum superat tolerantiam, sed in eis floret ac viget laborandi studium. Alios quoque plurimos athletas habet in montibus et agris Deus virtutis agonothea, quos non est enumerare facile, nedum vitam uniuscujusque scribere.

Cum ergo sufficientem ex eis utilitatem iis, qui lucrari voluerint, adjecerim, me convertam ad aliud genus narrationis, rogans ut sim eorum quoque benedictionis particeps.

CAPUT XXIV.

ZEBINAS ET POLYCHRONIUS (62).

Zebinam prædicant usque in hodiernum diem, qui ut illum viderent, digni sunt habiti. Aiunt autem eum, cum ad extremam pervenisset senectutem, iisdem esse laboribus usum usque ad finem : nec, licet gravissimo premeretur senio, ex certaminibus juventutis aliquid immutasse. Superabat autem, ut dixerunt, omnes sui temporis homines assiduitate orationis. In ea enim diu nocturne versans, non solum non satior, sed etiam desiderium efficiebat vehementius. Quin etiam cum iis qui ad ipsum veniebant paucis disserens, non poterat in animum **846** inducere ut cogitationem a cælis deduceret; sed statim ab illis liberatus, ut nec tantillum quidem ab iis quæ sunt Dei universorum separatus, offerebat rursus deprecationem. Postquam autem non permittebat senectus ut citra molestiam stare posset as-idue, sustentaculum ei præbebat baculum; cui innixus, Dominum et laudabat et orabat. Cum autem præter alia bona esset ornatus amore in hospites, jubebat multos ex iis qui ad ipsum veniebant, expectare vesperam. Illi autem timentes ne tota nocte illic starent, aliqua sua negotia prætextentes, se ab illis subducebant laboribus.

Hunc ille quoque magnus admiratus est Marum : et omnes ad se venientes ad illum ire jubebat, et accipere ejus benedictionem, eum patrem et magistrum nominans, et totius virtutis exemplar vocans. Rogavit autem ut in eodem quoque sepulcro poneretur; sed non siverunt, qui corpus illud sacrum diripuerunt (63), et in eum locum quem diximus detulerunt (64). Divinus autem Zebinas cum ante eum obisset, in vico ei propinquo, is autem appellatur Cirtica; iusta sibi facta accepit. In ejus sepulcro maximam ædem edificarunt; iis enim qui cum fide accedunt, variam ac multiplicem effundit curationem. Habet autem nunc quoque sub eodem tecto martyres, qui apud Persas quidem decertarunt, annuis autem et celebribus festis a nobis honorantur.

Hujus doctrinam magnus accepit Polychronius, quin etiam divinissimus Jacobus dicebat eum sibi primum dedisse tunicam ex pilis contextam. Ego autem qui illum nunquam vidi (ante meum enim adventum vitæ finem acceperat) in hoc egregio Polychronio divini Zebinæ video philosophiam; non sic enim cera exprimit figuras annulorum, ut hic illius effingit formam et characterem. Hoc autem aperte scio, ea quæ de illo narrantur cum iis quæ ab hoc

A sunt conferens. Est enim similiter divino incensus de-iderio, et est terrenis omnibus superior, et corpori alligatus mentem habet alatum, et quæ fertur sublime, aeremque traiecit et ætherem, et cælis fit sublimior, et perpetuo divinam visionem apprehendit contemplationem, nec potest illinc unquam mentem detrudere; quin etiam cum iis qui adveniunt colloquens, superna mente peragrat.

Ejus autem per totam noctem vigiliam et stationem hinc didici. Cum cum viderem simul et cum senio conficiantem et cum imbecillitate, et nullam omnino habentem curam corporis, sapius precatus ei persuasi, ut duos assumeret, qui simul habitarent, et aliquam consolationem ab eis acciperet. Quoniam autem petiit viros virtute claros, qui per se in alio **B** debebant monasterio, illis quoque viris admirandis persuasi, ut divini hominis curam omnibus prapnerent. Si cum parvo tempore cum eo habitassent, conati sunt fugere, per noctem illam non ferentes stationem. Cum autem virum divinum obsecrarem, ut imbecillitate corporis metiretur laborem: Non solum, inquit, eos non ego stare mecum assidue, sed etiam sæpe præcipio ut decumbant. Illi autem, Et quomodo possemus, aiebant, eo qui in laboribus consenuit stante, et imbecillitatem corporis despiciente, decumbere, cum simus sani et in media ætate? Sed venerandi quidem mihi capitis nocturnos labores sic didici. Illi autem viri procedente tempore sibi tantam paravere virtutem, ut cum hoc magno viro eandem persequerentur philosophiam.

C Et Moyses quidem (hoc est enim ei nomen) permansit usque in hodiernum diem, tanquam patri et domino omne ei servitium exhibens, et quæ ex sacra illa anima coruscant virtutem accurate perfecteque exprimens.

Damianus autem (hoc enim erat nomen alteri) cum pervenisset ad quemdam vicum non procul situm, ei autem est nomen Niara, et præter alias parvam quandam invenisset domunculam, in illa degit, idem vitæ institutum persequens; adeo ut qui hunc et illum recte norunt, eum aspicientes, existiment se videre beati Polychronii animam in alio corpore. Eadem enim et simplicitas et mansuetudo et moderatio, eadem lenitas sermonis, eadem in congressu suavitas, eadem animæ vigilantia, et Dei intelligentia, idem **D** status et labor et vigilia et cibis : et quæ est ex lege divina, paupertas et nihil possidere. Nam præter unam sportulam, quæ lentem habet mæfectam, nihil est in habitaculo. Tantam accepit utilitatem ex consuetudine magistri Polychronii.

Ego autem re icto discipulo redibo ad magistrum, a fonte enim rivi fluentia procedunt. Hic ergo cum aliis vitis ejecta quoque ex anima gloriæ cupiditate, et inanis gloriæ concitata tyrannide, studebat semper labores occultare. Et ferrum quidem ut gestaret non inducebat in animum, timens ne ex eo aliquid damni hauriret, si arrogantiae inflammationem anima ex eo accepisset. Cum autem quereus gravissimam radicem ad se deferri jussisset, ut qui ad alium sci-

licet usum ea opus haberet, eam et noctu imponebat humeris, et ea imposita **847** orabat; et interdiu, cum esset ei otium. Cum autem veniret aliquis, et pulsaret ostium, eam in loco aliquo abcondebant. Hanc cum vidisset quid m. mihi indicavit; et cum vellem scire quantum esset ejus pondus, vix eam potui tollere ambabus manibus. Is autem cum me aspexisset, jussit eam dimittere; ego autem eum rogabam ut mihi eam permitteret accipere, ut ei eriperem occasionem laboris. Postquam autem eum vidi regre ferre, ei cessi desiderio victoriae.

Ex his laboribus effl-rescit ei quoque data gratia divinitus, et multa fiunt miracula illius orationibus. Etenim cum gravis illa siccitas quae homines affligebat, ad preces incitaret, venit ad eum multitudo sacerdotum. Erat autem una cum eis quidam quoque **B** cui Antiochenae regionis multi vici pascendi erant crediti. Is ex iis qui aderant rogabat seniores, ut ei persuaderent ut manum dexteram imponeret lecytho. Cum ii autem dixissent, eum non esse id facturum, dum preces post haec fierent, et venerandum mihi caput oraret, ille pone stans porrexit duabus manibus lecythum. Is autem ita cepit scutere, ut duo aut tres ex iis qui aderant manus extenderent, et eas plenas oleo acciperent. Sed licet et divinae gratiae fundat radios, et rectis officiis praecularisque et ex virtute rebus gestissis plenus, et quotidie colligat opes philosophiae, est tamen tanta modestia et moderatione praeditus, ut uniuscujusque ex iis qui ad ipsum veniunt ambos pedes amplectatur, et frontem terrae imponat, sive fuerit miles, sive epifex, sive rusticus.

Narrabo autem aliquid quod possit docere ejus simplicitatem et moderationem. Quidam vir bonus, cui hujus gentis obtigit praefectura, cum Cyrum venisset, cupiebat mecum frui apectu horum magnorum athletarum. Cum alios ergo obvissemus, ad hunc quoque accessimus cujus virtutem nunc narramus. Cum ego itaque dixissem esse praefectum qui mecum accessisset, et aequi justique amatorem, statim homo divinus utrasque manus tendens et ambos pedes **C** prehensens : Volo, inquit, mihi aliquam promittas petitionem. Cum is autem agre ferret, et ut surgeret oraret, et se quod jusserit facturum polliceretur (coniciebat enim eum velle rogare pro aliquo ex iis qui ejus parebant ditioni) : Quoniam ergo, inquit homo divinus, es pollicitus, et jurejurando promissum confirmasti, acri et vehementi studio deo pro me offer preces. Is autem frontem pulsans obsecravit ut eum absolveret a jurejurando, ut qui non esset dignus pro ipso preces offerre Domino. Ejus ergo qui in tam alta philosophia tanta sit modestia ac moderatione, quam oratio possit ejus laudes pro dignitate consequi?

Hujus in laboribus suscipiendis studium ne varii quidem ac multiplices morbi qui in eum incubuere, retardarunt; sed cum a variis morbis obsideatur, eosdem labores sustinet. Cum multis autem saepe verbis apud eum egerimus, vix hanc edificavimus domunculam, corpori plane frigefacto aliquantulum caloris procurantes. Ei multi quidem adhuc superstites au-

A rum saepe obtulerunt et qui etiam excessere reliquerunt, sed nihil ab ullo unquam accepit, sed eorum quae offerebantur eos jussit esse dispensatores. Porro autem magnus quoque Jacobus cilicium ab aliquo ad se delatum ad ipsum misit; sed id quoque remisit, cum id esse videret densius et elegantius. Perpetuo enim usus est vilibus et minimi pretii vestibus. Ad eo autem existimavit paupertatem esse quovis regno magis expetendam, ut nec necessarium quidem semper haberet nutrimentum. Scio enim me saepe **B** venisse, et benedictionem petisse, neque aliquid aliud invenisse quam solas duas caricas. Hujus mel, et iis qui vident est valde expetendum, et iis qui audiunt suave et maxime jucundum. Nullum enim vidi hominem, ne ex iis quidem qui sunt facti et dicaces, qui ulla unquam reprehensionis labe eum asperserit; sed omnes eum et praedicant et celebrant, et ad ipsum venientes minime volunt recedere.

CAPUT XXV.

ASCLEPIUS, ET JACOBUS EREMITA (65).

Hujus ordinis est admirabilis quoque Asclepius, qui abest quidem decem stadiis, idem autem vitae institutum est aemulatus. Est enim ei idem et cibus, et vestis, et morum moderatio, in hospitesque et in fratres charitas, lenitasque et mansuetudo, et cum Deo conversatio, et summa paupertas, et maximae virtutis copiae, et opes philosophiae, et alia omnia quae de illo sacro capite recensuimus. Dicunt autem, eum quoque cum esset in numero fratrum qui in vico habitant, monasticam et temperatam vitam fuisse **C** amplexum. nec ex multorum congressu ullam contraxisse maculam. Cum ergo in utraque vita, nempe et civili et solitaria, se egregie gesserit, duplicibus quoque coronis merito dignabitur.

Porro autem multi quoque alii sunt horum aemulati virtutem : et plena est non nostra solum, sed etiam vicinae civitates et pagi, tali philosophia. Est autem unus ex his divinus quoque Jacobus, in quadam **848** domuncula inclusus juxta vicum quid dicitur Duzan. Qui cum sit etiam in ipso vitae termino (est enim plusquam nonaginta annos natus) inclusus est solus, et per quamdam modicam fossam, insiar incurvae lineae factam, responsa quidem reddit, sed non videtur; et neque igne utitur, neque lumine lucernae. Me quidem his perfosso ostio jussit admitti, hoc me honore **D** afficiens, et quam mihi bene velit ostendens.

Atque ii quidem qui adhuc superstites, scriptis meis non indigent; possunt enim, si velint, ipsi eorum contemplari philosophiam. Posteris autem et qui hoc non videre spectaculum, haec quoque ad usum sufficiunt, ut quae philosophia ostendant characterem. Hic ergo, et de his absoluta oratione, et benedictionis postulata remuneratione, ad aliam transibo narrationem.

CAPUT XXVI.

SIMEONES (66).

Simeonem illum insignem, magnum illud orbis terrarum miraculum, sciunt quidem omnes qui parent imperio Romanorum; norunt autem Persae quo-

que et Indi, et Æthiopes; quin etiam ad Scythas usque nomadas fama pervadens, ejus in laboribus subeundis diligentiam docuit et philosophiam. Ego autem etiam cum omnes, ut semel dicam, homines testes habeam, vereor narrare certamina quæ omnem superant orationem, ne posteris videatur fabula nuda ab omni veritate. Quæ enim sunt, humana sunt natura superiora, solent autem homines natura metiri ea quæ dicuntur. Si quid autem dicatur quod ejus excedat limites, falsa videtur oratio iis qui non sunt divinis initiati mysteriis. Quoniam autem piis et vera religione præditis terra et mare plena sunt, et qui in rebus divinis sunt eruditi, et sanctissimi Spiritus gratiam accipere, tantum abest ut non credant iis quæ dicenda sunt, ut iis etiam magnam fidem sint habituri: prompto et alacri animo accedam ad narrationem. Illinc autem incipiam unde etiam superna dignatus est vocatione.

Est quidam vicus situs in confinio nostræ regionis et Cilicum, eum autem Sesam nominant. Ex hoc ortus, primo a parentibus docebatur oves pascere, ut in hoc conferri possit cum magnis viris, Jacob patriarcha, Joseph temperante, et Moyse legislatore, et David rege et propheta, et Michæa propheta, et viris divinis qui illis fuere similes. Cum aliquando autem plurimum nixisset¹, et coactæ essent oves intus manere, facta ei potestate quiescendi, ad templum divinum venit cum parentibus. Ilæc autem narrantem audiui sanctam linguam. Dicebat ergo se vocem audivisse evangelicam, quæ eos quidem qui flect et lugent beatos pronuntiat, miseros autem vocat eos qui rident, et eos nominat felices qui sunt mundo corde præditi, et alia quæ sunt his connexa (*Matth. v.*). Deinde ex iis qui aderant interrogasse quempiam quidnam fecerit aliquis ut horum unumquodque consequatur? eum autem illi vitam retulisse solitariam, et summam illam ostendisse philosophiam.

Cum ergo verbi divini hæc suscepisset semina, et profundis animæ sulcis ea pulchre occulisset, dicebat se ivisse in proximam ædem sanctorum martyrum; in ea autem et genua et frontem in solo deflxisse, et eum rogasse qui vult omnes homines salvos facere (*1 Tim. ii.*), ut eum deducat ad viam perfectam pietatis et veræ religionis. Cum autem hoc modo diu esset moratus, dulcem quidem somnum quemdam sibi obrepisse, tale autem vidisse somnium: Mihi, inquit, videbar fodere fundamenta; deinde audire aliquem astantem, quod me oporteat fessam facere profundiorum. Cum itaque adjecissem ut jussit altitudinem, rursus tentatam quiescere; sed me quoque rursus jubebat fodere, et non cessare a labore. Cum autem hoc mihi ter et quater præcepisset facere, tandem dixit eam sufficere altitudinem, et jussit adificare deinceps nullo labore, utpote quod cum cessasset labor, futura quoque esset edificatio citra laborem. Huic prædictioni res ferunt testimonium. Ea enim quæ sunt humanam naturam excedunt.

Cum illinc surrexisset, ad propinquorum quorundam

A monachorum venit habitaculum. Duobus autem annis cum illis versatus, et perfectioris virtutis amore captus, venit ad vicum illum Teledani, cujus prius quoque meminimus, apud quem magni et divini viri Amnianus et Eusebius palastram fecere monasticam. Sed non venit in hanc divinus Simeones, sed in aliam quæ ex hac germinavit: Eusebonas enim et Abiton (67) cum magni Eusebii doctrinam satis percepissent, hoc philosophiæ adificavere gymnasium. Cum itaque toto vitæ tempore fuisset et animis concordēs et moribus, et veluti unam animam ostendissent in duobus corporibus, multos habuerunt qui ejusdem vitæ tenebantur amore.

Cum ii autem ex hac vita gloriose excessissent, Heliódorus (68) admirandus suorum sodalium accipit præfecturam: qui cum vixisset sexaginta et quinque annos, sexaginta et duos annos intus inclusus transegit. Cum enim tres annos apud suos parentes fuisset 849 educatus, hunc gregem est ingressus, cum nihil unquam aspexisset eorum quæ sunt in mundo. Dicebat autem se ne ipsam quidem nosse formam porcorum, vel gallorum, vel aliorum hujusmodi. Eum ego sæpe vidi, et simplicitatem morum sum admiratus, et ejus animi puritatem sum mirum in modum amplexus.

Cum ad hunc venisset hic præstantissimus pietatis athleta, decem quidem annos perpetuus decertavit. Cum autem haberet octoginta ejusdem certaminis socios, omnes longo intervallo superavit. Et cum alii post duorum dierum spatium vescerentur, ipse totam hebdomadam permanebat jejuniis, ægre ferentibus præsidibus, et cum eo contententibus, et ordinis perturbationem eam rem vocantibus, iis tamen quæ dicebantur non persuadentibus, nec animi alacritatem refrenare valentibus.

Audiui autem illum ipsum narrantem qui nunc est hujus gregis præfectus, quod cum aliquando funem contextum ex palmis (est autem is asperimus) sumpsisset, et manibus astrinxisset, eo lumbos succinxit, non apponens extrinsecus, sed ipsi pelli applicans; et tam arcte compressit, ut tota illa pars cui fuerat impositus, circumcirca exulceraretur. Postquam autem plus quam decem dies hoc modo transegit, et ulcus quod incrudescerat guttas sanguinis emitteret, rogavit quidam qui hoc viderat quænam esset causa sanguinis. Cum is autem diceret nihil esse quod ei afferret molestiam, ejus socius per vim et manum immisit, et causam didicit, et eam præfecto renuntiavit. Mox ergo increpans, et rogans, et rei crudelitatem reprehendens, vix illi solvit vinculum, sed nec se persuasit ut illi ulceri ullam adhiberet medicinam. Porro autem cum eum viderent facere alia ejusmodi, jusserunt ut ab illa palaestra recederet, ne ii qui erant corpore imbecilliori, ea quæ essent supra vires æmulari conantibus, damni causa fieret.

Egresus ergo cum venisset ad montis loca magis solitaria, et quemdam sine aqua lacum non valde profundum invenisset, in eum seipsum demisit, et

¹ Male impressum ante, *navigasset.*

in eo Deo offerret hymnodiam. Pœnitentia autem ducti illius palæstræ præfecti, duos quosdam emisserunt, permittentes ut eum quærerent ei ducerent. Cum itaque ii montem circumissent, rogarunt quosdam qui illic pascabant pecora : an vidissent aliquem tali colore præditum, et sic vestitum. Uti autem lacum pastores ostenderunt, valde quidem statim exclamaverunt, tunc autem allato, eum cum magno labore extraxerunt; non est enim æque facilis ascensus atque descensus.

Cum itaque parvo tempore apud illos esset moratus, venit in vicum Telanessum, subjectum cacumini montis in quo nunc degit. In eo cum parvam invenisset domunculam, tres annos transegit inclusus.

Cum autem contenderet virtutis augere divitias, desideravit similiter ac divini homines Moyses et Elias, jejuniis permanere quadraginta diebus; et admirabili Basso conatur persuadere, qui tunc multos obijt vicos, ut qui præset illis qui erant in pagis sacerdotibus, ut nihil quidem intus relinquat, luto autem ostium obstruat. Cum is autem rei referret difficultatem, et moneret ne violentam mortem existimaret esse virtutem, est enim id crimen et maximum et primum : At tu, inquit, o Pater, reponere mihi decem panes, et hydriam aquæ, et si videro corpus egere alimento, ero eorum particeps. Factum est ut jussit; et illa quidem fuerunt reposita, ostium autem luto est obductum. Finitis autem diebus, venit quidem ille admirandus et homo Dei Bassus : amoto autem luto, ostium ingreſsus, invenit quidem panum numerum; invenit autem urnam quoque aqua plenam, ipsum autem jacentem, nec spirantem, et nec loqui nec moveri potestem. Spongia ergo petita, cum os ea humectasset et eluisset, ei obtulit divinorum Sacramentorum symbola : et sic per hæc confirmatus, surrexit, et modicum cibi sumpsit, lactucas, et intybum, et his similia paulatim mandens, et ad ventriculum transmittens.

Obstupefactus itaque magnus ille Bassus, ve it ad summum gregem, magnum hoc narrans miraculum. Habebat enim plus quam ducentos sodales cum nec eis jumentum habere nec molam permisisset, neque aurum ab aliquo oblatum accipere, neque aliquem extra fores egredi, aut aliquid ex necessariis empturum, aut aliquem ex suis notis visurum; sed intus agere, et quod a divina gratia mittebatur alimentum accipere. Hanc legem in hodiernum usque diem servant sodales, et quamvis creverit eorum numerus, mandata quæ eis data sunt non transilierunt. Ego autem ad magnum transibo Simeonem.

Ab illo ergo tempore usque in hodiernum diem (jam autem præterierunt viginti et octo anni) manet jejunius quadraginta dies. Tempus autem et assuefactio multum detraxit de labore, solebat enim primis diebus stare et Deum laudare; deinde cum propter inediam non posset amplius corpus pati stationem, deinceps sedere et divinum peragere officium, postremis autem 850 diebus etiam accumbere. Nam cum paulatim consumerentur et exstingerentur

A vires, cogebatur jacere semimortuus. Postquam autem stetit in columna, non inducebat quidem in animum ut descenderet, sed alia ratione excogitavit ut staret. Nam cum trabem quamdam columnæ alligasset, et seipsum rursus funibus trabi adaptasset, sic quadraginta dies perpetuos transegit. Post hæc autem cum majorem deinceps a superis gratiam accepisset, ne hoc quidem opus habuit auxilio : sed stetit quadraginta dies, cibum quidem non sumens, sed alacritate animi et divina gratia confirmatus.

Cum hos ergo tres perpetuos, ut dixi, annos in illa transegisset domuncula, ad hoc tantopere sermonibus jactatum et celebratum venit cacumen; et cum septum circumciteri fieri mandasset, ferream autem catenam viginti cubitorum comparasset, et ejus unum quidem initium cuidam petreæ maximæ appendisset, iterum autem dextero pedi adaptasset, ut nec si vellet quidem, abiret extra eos limites, in eo degit, cælum assidue visione apprehendens, et ut ea quæ sunt supra cœlos contempleretur sibi vim afferens; mentis enim volatum non impediēbat ferri vinculum. Postquam autem Meletius (69) ille admirabilis, cui tunc mandata erat cura episcopatus regionis Antiochenæ civitatis, vir cordatus, et prudentia clarus, et ingenii solertia ornatus, supervacaneum dixit esse ferrum, cum sufficiat mens ad corpori imponenda rationis vincula, cessit quidem, et ejus patrui suasioni. Cum autem æris fabrum accersiri jussisset, præcepit solvi vinculum. Cum autem tibie quoque adaptata esset pellis, ne corpus læleretur a ferro, et oporteret eam (fuerat enim consuta) C dirumpi, dixerunt se vidisse plus quam viginti maximos cimices, in ea tanquam in caverna delitescētes; et hoc se dicebat vidisse admirandus Meletius. Ego autem hujus memini, hinc quoque ostendens magnam viri tolerantiam; nam cum posset pellem manu comprimere, et omnes facile interimere, molestos morsus toleranter passus est, in parvis se lubenter ad majora exercens.

Cum ergo pervolaret fama in omnes regiones, concurrebant omnes, non solum vicini, sed qui etiam multorum dierum itinere aberant; alii quidem paralyticos afferentes, alii vero ægris sanitatem petentes, alii autem ut patres fierent rogantes, et quod a natura non acceperant, ab illo volebant accipere; cumque D acciperent, et quæ postulabant impetrarent, læti quidem redibant quæ autem erant consecuti beneficia prædicantes, longe plures eadem petituros emittebant. Sic autem omnibus undique advenientibus, et per totam viam instar fluminis affluentibus, videre est pelagus hominum in illo loco constitutum, quod fluvios unde quaque excipit. Non solum enim conflunt qui nostram habitant regionem, sed et Ismaelitæ, et Persæ, et Armenii qui sunt eis subjecti, et Iberes, et Homeritæ, et qui illis sunt interiores. Venerunt autem multi quoque qui habitant extrema Occidentis, Hispani, inquam, et Britanni, et Galli, qui quod est intermedium occupant. De Italia enim supervacaneum est dicere; aiunt enim Romæ, quæ est longe

maxima, eum fuisse adeo omnium sermone celebratum, ut in officinarum omnibus vestibulis et porticibus ei parvas posuerint imagines (7.), hinc sibi praesidium et tutelam parantes.

Cum ergo venirent innumerabiles (conabantur autem omnes contrectare, et ex pelliceis illis vestibus aliquam percipere benedictionem); primum quidem absurdum et alienum existimans tam insignem sibi haberi honorem, deinde etiam rem aegre ferens, ut nimis laboriosam, machinatus est illum in columna stationem; primum quidem iubens edificari sex cubitorum, deinde duodecim, postea autem viginti duorum, nunc autem sex et triginta¹. Cupit enim in caelum evolare, et ab hac terrena liberari conversatione.

Ego autem nec absque divino consilio existimo hanc factam fuisse stationem. Quamobrem eos hortor qui reprehendendi studio delectantur, ut linguam suam refrenent, et non temere eam ferri permittant, sed potius considerent quod saepe talia machinatus est Dominus ut eis prodesset qui sunt socordiores. Etenim iussit Isaiam ambulare nudum et nudis pedibus (*Isai. xx*); Jeremiam lumbis cingulum circumponere, et sic incredulis offerre prophetiam (*Jerem. xxi*), et aliquando etiam lignea collaria et ferrum collo imponere (*Jerem. xxvii*); quinetiam Osee quoque uxorem accipere fornicariam, et rursus amare mulierem fornicariam et adulteram (*Osee i*); et Ezechiel super dexterum latus cubare quadraginta dies, et super sinistrum centum et quinquaginta (*Ezech. iv*), et rursus murum perfodere, et fugientem exire, et sibi describere captivitatem (*Ezech. xii*); quinetiam ense aliquando acueri, et eo caput radere, et in quatuor partes capillos dividere, et alios quidem huic, alios vero illi distribuere (*Ezech. v*), ne omnia recenseam. Unumquodque autem horum iussit fieri Rector universorum, eos qui sermoni non parebant, nec ut prophetias audirent in animum inducebant, admirabilitate spectaculi colligens et ut divina **851** responsa audirent, efficiens. Quis enim non obstupuit, cum videret divinum hominem nudum ingredientem (71)? Quis autem non desideravit scire causam cur hoc fieret? Quis autem non est percontatus cur fornicariam propheta secum habitare pateretur.

Quomodo ergo universorum Deus iussit illorum unumquodque fieri, curam gerens eorum qui ignave et socorditer vivebant; ita etiam hoc novum et admirabile procuravit spectaculum, rei novitate et admirabilitate omnes trahens ad spectandum, et efficiens ut advenientibus credibilis exhiberetur admonitio. Novitas enim spectaculi est pignus sufficiens doctrinae; et qui venit ad spectaculum, cum res divinas doctus fuerit recedit. Et quemadmodum si quis oblitus sit ut essent reges hominum, post aliquam temporis conversionem mutant imagines nummorum; aliquando quidem leonum exprimentes imagines, aliquando autem stellarum, et aliquando angelorum, novo caractere tentantes aurum reddere pretiosius: ita etiam summus Rex universorum, veluti

A quasdam figuras ac characteres, hae nova et multiplicita vivendi instituta, pietati veraeque religioni adiciens, non solum fidei alumnorum, sed eorum qui laborant morbo incredulitatis, ad laudandum linguas excitat. Et quod ita se habeat, non solum verba testantur, sed etiam res ipsae clamant. Ismaelitarum enim millia innumerabilia, quae impietatis serviebant caligini, illa in columna illuminavit statio. Nam veluti super candelabrum aliquod posita haec lucerna lucidissima, solis instar emisit circumquaque radios; et est, ut dixi, videre Iberos venientes, et Persas, et Armenios, et divinum baptismum accipientes. Ismaelitae autem turmatim venientes, ducenti simul et trecenti et nonnunquam etiam mille; errorem quidem patrium negant cum clamore: quae autem illi coluerant simplacra, ante magnum illud lumen conterentes, et Veneris Orgiis renuntiantes (ab alio enim repetitis temporibus acceperant cultum huius daemonis) divina percipiunt sacramenta; leges accipientes a divina illa lingua, et patrios ritus valere iubentes, asinorumque agrestium et camelorum esum abnegantes. Eosque ego et vidi et audivi et patriam impietatem abnegantes, et doctrinae evangelicae assentientes.

Semel autem maximum adii periculum; ipse enim eis dixit ut ad me accederent, et sacerdotibus in acciperent benedictionem, dicens fore ut magnum hinc fructum perciperent. Cum illi autem paulo magis barbarice concurrissent, alii quidem ante trahebant, alii vero pone, alii autem ex obliquo: qui autem aliis aberant longius, irruentes, et manus protendentes, alii quidem barbaram vellebant, alii vero vestes apprehendebant; et a vehementiori illorum aditu fuissem suffocatus, nisi ille clamorem edens, omnes dispersisset. Talem, quae a dicacibus irridetur hominibus, columna effudit utilitatem, et tantum emisit radium Dei cognitionis in mentes barbarorum.

Scio etiam aliud ab eo fuisse factum ejusmodi. Obsecrabat una tribus divinum hominem, ut deprecationem quamdam et benedictionem emitteret: suae tribus praefecto: alia autem quae aderat tribus contradicebat, dicens non oportere illi emitti benedictionem, sed ei qui praestit suae tribui; illum enim esse injustissimum, hunc vero alienum ab injustitia. Cum autem inter eos magna fuisset contentio, et barbarica deceratio, tandem in se invicem irruerunt. Ego autem proluxa usus oratione, suadebam ut quiescerent; utpote quod vir divinus sufficeret ad dandam et huic et illi benedictionem. Sed hi quoque dicebant non oportere illum hanc assequi, et illi ea alterum privare conabantur. Cum eis autem desuper esset minatus, et eos canes vocasset, vix sedavit contentionem. Haec autem dixi, volens ostendere quanta esset eorum animi fides. Non enim sic inter se insaniissent, nisi divini viri benedictionem credidissent maximam habere virtutem.

Vidi autem aliud quoque miraculum quod fuit valde celebratum. Quidam enim ingre-^{us} (erat

¹ C. dicens hae habet verbo tenus, anno 52 Th. odosi.

autem is quoque Saracenorum unius tribus præfectus) supplex petebat a divino capite ut cuidam operi ferret, cui in via erant paralyti soluta membra corporis. Dicebat autem eum morbum ei accidisse in Callinico (est autem id castellum maximum). Cum is itaque fuisset allatus in medium, effecit ut negaret impietatem majorum. Ubi autem lubenter obediit, et quod jussus fuerat implevit, rogavit an crederet Patri, et unigenito Filio, et sancto Spiritui. Cum is autem se confessus esset credere: Illis, inquit, credens appellationibus, surge. Postquam autem surrexit, jussit ut tribus præfectum suis ferret humeris usque ad ipsum tabernaculum (habuit autem corpus maximum), et ille quidem eo accepto, statim abiit. Qui autem aderant, ad Dei laudes linguas moverunt. Hoc autem jussit, Dominum imitans, qui jussit paralytico ferrè lectum (*Matth. ix*). Dei imitationem nemo vocet tyrannidem. Est enim vox ejus: Qui credit in me, opera quæ ego facio ille quoque faciet, et majora his faciet (*Joan. xiv*). Et enim hujus **852** promissi eventum vidimus. Nam cum umbra Domini nunquam fecerit miraculum, magni Petri umbra et mortem fregit, et morbos exegit, et fugavit dæmones. Sed Dominus et hæc per suos servos fecit miracula; et nunc quoque similiter ejus utens appellatione, divinus Simeones innumerabilia efficit miracula.

Accidit enim ut aliud quoque fieret miraculum, priore minime inferius. Ex iis enim qui in nomen salutare Domini Christi crediderant, quidam Ismaelita non obscuro loco natus, Deo votum fecerat, hoc divino viro teste. Pollicitus autem erat, futurum ut se deinceps perpetuo abstinere ab esu cujusvis animati. Hoc promissum nescio quomodo quodam tempore transgressus, occisam avem ausus est comedere. Cum Deus autem per increpationem eum ad conversionem voluisset deducere, et suum famulum honorare, qui fuerat testis promissi quod is fuerat transgressus, mutata est in lapidis naturam caro avis, adeo ut nec si vellet quidem, deinceps eo vesci posset. Quomodo enim potuisset, et lapiduisset quod ad cibum sumptum fuerat corpus? Hoc admirando et incredibili spectaculo obstupefactus barbarus, ad sanctum venit quam celerrime, quod erat occultum peccatum in lucem proferens, et suam transgressionem omnibus enuntians, et delicti a Deo petens veniam, et sancti auxilium invocans, ut omnipotentibus suis precibus ipsum peccati vinculum exsolveret. Multi autem id videre miraculum, qui avis partem ex osse et lapide constantem viderunt in ejus pectore.

Non solum autem sui spectator miraculorum, sed etiam auditor eorum quæ prædicta sunt futura. Et enim eam quæ fuit siccitatem, et magnam illius anni sterilitatem, et eam quæ consecuta est simul famem et pestem, duobus annis ante prædixit, dicens se prævidisse virgam quæ indiguitur hominibus, et flagella quæ per eam intentantur. Porro autem alias quoque significavit irruptionem ejus qui bruchus seu cruce dicitur, et eam non esse magnum detrimen-

A tum allaturam, cum divina clementia mox sequatur supplicium. Cum autem triginta dies præterissent, innumerabilis quidem supra stetit multitudo, ut etiam radium dissecarent, et umbram offunderent; idque omnes plane et perfecte vidimus: solum autem dedit damnum bestiis parvis, cibum autem hominum nulla ex parte lesit.

Jam vero mihi quoque qui ab aliquo oppugnabar, significavit ante quindecim dies futurum belli finem: et prædictionis (72) veritatem didici experientia.

Quin etiam ei aliquando visæ sunt duæ virgæ quæ ferebantur quidem de cælis, in terram autem Orientalem cadebant et Occidentalem. Hanc autem Persicæ et Scythicæ gentis in imperium Romanorum insurrectionem significavit vir divinus, et iis qui aderant effatus est visionem; multisque lacrymis et precibus assiduè repressit plagas, quarum intentabantur minæ in orbem terræ. Gens quidem certe Persarum jam armata, et parata ad Romanos invadendos, eis divina adversante voluntate, a cepto est retardata, et intrinsecus in malis propriis occupata. Cum autem sciam plurima alia ejusmodi, ea prætermittam, orationis vitans prolixitatem: sufficiunt hæc quidem certe ad ostendendam spiritalem ejus mentis contemplationem.

Ejus quoque fuit magna fama apud regem Persarum: ut enim narrarunt legati qui ad ipsum venerunt, diligenter sciscitabatur quænam esset ejus vita, et quænam miracula. Dicunt autem ejus quoque conjugem, et petisse oleum dignatum ejus benedictione, et tanquam donum maximum accepisse. **Q**uin etiam omnes regis asseclæ et a fama commoti, et multas in eum a magis adornatas accipientes columnias, diligenter rogabant; et cum intellexissent, virum divinum nominabant. Cætera vero turba, et ad miliones accedentes et ad famulos et milites, et pecuniam offerebant, et rogabant ut essent participes olei benedictionis.

Ismaelitarum autem regina cum esset sterilis, et euperet filios, primum quidem misso aliquo ex iis qui valebant dignitate et auctoritate, obsecravit ut mater fieret. Postquam autem assecuta esset petitionem, et peperit ut cupiit, accepto rege qui natus fuerat, profecta est ad divinum senem; et quoniam non licebat mulieribus ad eum accedere, ad eum misso infante, rogavit ut consequeretur ejus benedictionem: Tuus enim, inquit, est hic ætus (73). Ego enim obtuli cum lacrymis semen orationis; tu autem semen effecisti manipulum, cum divinæ gratiæ imbrem attraxisses per deprecationem.

Sed quousque conor metiri altitudinem maris Atlantici (74)? Nam sicut eam non possunt homines dimetiri, ita narrationem exsuperant quæ ab illo fiunt quotidie. Ego autem ejus ante hæc omnia admiror tolerantiam; noctu enim et interdiu ita stat, ut videatur ab omnibus. Ablatis enim foribus, et non minima parte ambitus dissoluta, proponitur omnibus spectaculum novum et admirabile: nunc **853** quidem stans longo tempore, nunc autem frequenter so-

incurvans, et Deo offerens adorationem. Jam vero A multi quoque ex astantibus enumerant has adorationes. Semel autem quidam ex iis qui mecum erant, cum enumerasset mille et ducentas et quadraginta quatuor, deinde lapsus esset, destitit numerare. Semper autem se inclinans, prope digitos pedum frontem admoveat. Nam cum venter semel in hebdomada alimentum accipiat, idque exiguum, quantum est divinatorum sacramentorum participatio, dorso concedit ut facile inflectatur. Aiunt autem ei ex statione in altero pede enatum esse ulcus chironium, et illinc assidue plurimam excerni saniem. Sed nihil quod ei accidit, reprimat philosophiam; sed fert forti et generoso animo voluntaria et involuntaria, alacritate animi et hæc et illa superans.

Hoc autem ulcus coactus quoque est aliquando B alicui ostendere (75). Dicam autem causam. Venit ab Arabena quidam vir bonus, et honoratus Christi ministerio. Is cum ad illud pervenisset cacumen: Dic mihi, inquit, per ipsam veritatem, quæ hominum genus ad se convertit, esne homo, an natura incorporea? Cum autem qui aderant ægre ferrent interrogationem, omnes qui dem jussit tacere; ad illum autem dixit: Cur hanc mihi proposuisti interrogationem? Cum autem dixisset: Quoniam omnes vulgo jactare audio, te neque comedere, nec dormire; utrumque autem est hominum proprium, nemo enim qui hac sit natura præditus vixerit abque alimento et somno. Ille autem jussit quidem scalas admoveri columbar, illum autem ascendere: et primum quidem manus aspicere, deinde intra pellicem illum C amictum manum mittere, et videre non solum pedes, sed etiam ulcus illud gravissimum. Cum autem homo vidisset, et admiratus esset ulceris magnitudinem, et ex eo didicisset quomodo sumat nutrimentum, illinc quidem descendit, ad me autem veniens narravit omnia.

In festis autem publicis aiam quoque ostendit D terantiam. Nam post occasum solis, donec is rursus venerit ad horizontem occidentalem, manibus in cælum extensis stat tota nocte (76), nec a somno delinitus, nec a labore superatus. In tantis autem laboribus, tantaque rerum gestarum magnitudine et miraculorum multitudine, est tanta morum modestia ac moderatione præditus, ac si sit dignitate postremus omnium hominum. Præter modestiam autem et facilis ad eum patet aditus, et est affabilis et suavis; et respondet unicuique eorum qui loquuntur, sive sit opifex, sive medicus, sive rusticus. A munifico autem et liberali Domino accepit etiam donum doctrinæ: et bis quotidie faciens admonitiones, irrigat aures eorum qui audiunt, pulchre admodum loquens, et divini spiritus exhibens disciplinam; et jubens in cælum suspicere et evolare, et a terra discedere, et regnum quod expectatur visione apprehendere, et gehennæ minas timere, et terrena contemnere, et futura expectare. Licet autem eum quoque videre judicantem, et rectas et justas ferentem sententias. Hæc autem et quæ sunt hujusmodi, fiunt post horam

nonam. Totam enim noctem et diem usque ad nonam orat perpetuo. Post nonam autem, primum quidem divinam doctrinam exhibet presentibus; deinde, audita uniuscujusque petitione, cum aliquas fecerit curationes, componit lites eorum inter quos est controversia. Circa occasum autem solis deinceps incipit convenire Dominum. Sed quamvis in his versetur, et hæc omnia faciat, nec sanctorum ecclesiarum curam abjicit et providentiam, aliquando quidem pugnans cum impietate gentium, aliquando autem frangens Judæorum audaciam (77), aliquando autem fundens ac profligans turmas hæreticorum, et aliquando quidem de his scribens ad imperatorem, aliquando autem præses ac magistratus ad divinum zelum excitans, aliquando autem ipsis quoque ecclesiarum pastoribus majorem gregis curam gerere præcipiens.

Hæc autem sum persecutus, ex gutta constans ostendere pluviam (78), et iis qui hæc scripta legent, tanquam indice gustandam præbere mellis dulcedinem. Quæ autem decantantur ac celebrantur ab omnibus, ea sunt iis longe plura. Sed non sum omnia scribere pollicitus, sed paucis ejus vitæ instituti ostendere formam et characterem. Conscribent autem, ut est consentaneum, alii quoque his longe plura.

Cum post hæc autem diu vixisset (79), et multis miraculis et laboribus, ardoreque solis, et hiberna glacie, et vehementibus ventorum insultibus, et humanæ naturæ imbecillitate, solus ex omnibus qui unquam fuerunt mansit et inexpugnabilis, postquam eum deinceps oportuit esse cum Christo, et immensorum certaminum coronas accipere, quod homo quidem esset, morte confirmavit iis qui non credebant: mansit autem etiam post mortem immobilis; et in cælum quidem anima pervenerat, corpus autem ne sic quidem cadere sustinuit; sed 854 rectum stetit in loco certissimum, tanquam invictus athleta, nulla parte membrorum volens terram tangere. Sic Christi athletis manet etiam post mortem cum eis simul versans victori.

Variorum certe morborum curationes, et miracula, et divinarum virtus operationum, sicut quando erat superstes, ita nunc quoque fiunt, non solum apud oculos sanctorum reliquiarum, sed etiam apud summæ ejus virtutis et diuturnæ decertationis monimentum; magnam, inquam, illam et celebratam columnam hujus justis et laudibus celebrandi Simeonis.

Cujus sanctis intercessionibus cupio ut ego adjutus, in his sanctis perseverem laboribus: Deumque precor qui est communis ornatus, et est splendor pietatis et veræ religionis, ut et mea vita corrigatur, et ad evangelicam vitam formam dirigatur.

CAPUT XXVII.

BARADATUS (80).

Et communis hominum hostis invenit multas vias vitii, universam humanam naturam studens penitus perdere; et pietatis veræque religionis alumni mul-

tas et diversas excogitare scalas quibus in cœlum ascenderetur. Alii quidem per classes decertantes (sunt autem hie cœtus innumerabiles) incorruptis fruuntur coronis, et desideratum ascensum consequuntur. Alii autem vitam amplectentes monasticam, et cum Deo solum loqui meditantes, et nullam consolationem humanam participant, sic victores publice renuntiantur. Alii autem in tabernaculis, et alii in tuguriis degentes, Deum laudibus celebrant. Alii vero amplectuntur vitam in antris et speluncis. Multi autem, ex quibus aliquorum meminimus, non antrum, non tabernaculum, non speluncam, non tugurium habere decreverunt, sed nudo aeri sua corpora mandantes, contrarias qualitates tolerant, aliquando quidem summo gelu concreti, aliquando autem igne radiorum exusti. Jam vero eorum quoque rursus est vita diversa. Nam alii quidem stant assidue, alii vero in sessionem et stationem diem dividunt; et alii quidem septis quibusdam inclusi, fugiunt multorum congressionem; alii vero nullo huiusmodi utentes tegumento, propositi sunt omnibus qui eos volunt contemplari. Unumquodque autem horum in presentia necesse habui persequi cum admirabilis Baradati vellem vitam conscribere. Is enim excogitavit novas rationes exercendæ tolerantie.

Nam cum primum quidem longo tempore se inclusisset in domuncula, sola divina fruebatur contemplatione. Illinc cum rupem occupasset imminuentem, et parvam quandam arcam, nec iusta quidem symmetria corpori congruentem, ex lignis construxisset, in ea vitam degebat, deorsum assidue incurvari coactus. Non habebat enim altitudinem ejus longitudini iusta proportionem convenientem. Non erat autem ea compacta asseribus, sed erat aperta similiter atque cancelli; et erat similis fenestris quæ latiores habent ingressus luminis. Quocirca nec a pluvie erat impetu libera, nec erat tecta a flamma solis: sed utraque non minus admittebat quam alia quæ sunt sub divo; in hoc autem solo ea superabat, quod accederet labor inclusionis.

Cum autem longum tempus hoc modo transegisset, postea egressus est, cedens precibus divini Theodoti, cui obtigerat pontificalis sedes Antiochena. Stat autem assidue manus in cœlum extendens, et universorum Deum laudans: totum corpus tunica pellicea contegens: circa nasum autem solum et os, reliquit modicum ingressum spiritui, ut respiret, commune aerem excipiens, quoniam humana natura non posset aliter vivere: omnem autem eum laborem sustinet, cum non sit corpore valde robusto, sed valetudinario et multis morbis obnoxio. Fervens autem animi alacritas, et divino amore incensa cogit ut laboret qui non potest laborare.

Jam vero sapientia quoque et intelligentia ornatus, optime et interrogat et respondet, et ratiocinatur nonnunquam melius et potentius iis qui Aristotelicos legere labyrinthos. Cum sit autem in ipso summo virtutis fastigio, non sinit ut arrogantia simul efferatur spiritus, sed subet cum deorsum re-

A pere circa ipsum latus montis. Sic enim quantuna sibi damnum mens conciliat quæ tumet et ardet insolentia. Hæc est in summa ejus philosophia.

Cui concedatur ut crescendo possit metam cursus attingere. Est enim communis piorum lætitia, horum qui victoria potiti sunt gloria. Mihi autem detur ut eorum suffultus precibus, non sim procul ab hoc monte: sed paulatim descendam, et me eorum contemplationis voluptate expleam.

CAPUT XXVIII.

THALELÆUS (81).

Neque Thalelæi silebo narrationem, est enim plenum miraculo spectaculum. Non solum autem alios audiui narrantes, sed etiam ipse vidi admirabile et præter opinionem spectaculum. Nam cum viginti stadiis procul a Gabalis (ea est autem urbs parva et elegans) tumulum quemdam occupasset, in quo erat templum dedicatum 855 dæmonibus, et quod ab iis qui jam erant antiquitus impii, multis honorabatur sacrificiis, parvum quoddam fixit tugurium. Sceleratos autem illos et execrandos perpetuo colebant, ut dicebant, magnam eorum crudelitatem cultu placare adnites. Multis enim perniciem afferebant, et iis qui accedebant, et iis qui erant vicini; nec solum hominibus, sed et asinis, et mulis, et bovis, et ovibus; non cum bestis bellum gerentes, sed per eas quoque hominibus tendentes insidias.

C Tunc ergo cum eum vidissent advenisse, perterrere quidem conabantur, sed non poterant, cum et eum muniret fides, et pro eo pugnaret gratia. Rabie itaque et furore repleti in eas quæ tunc illic plantatæ erant arbores fecerunt impetum; in illo autem tumulo multæ erant ficus et oleæ quæ florebant. Ex iis dicunt plus quam quingentas repente fuisse evulsas; audivique plures vicinos agrestes id narrantes, qui oïum quidem definebantur caligine impietatis, per ejus autem doctrinam et miracula acceperunt lucem Dei cognitionis. Quoniam autem cum hoc ferissent perniciosi et scelerati dæmones, non exterruerunt athletam philosophiæ, rursus in eum alias paravero machinas. Noctu enim ululantes, et lampades ostentantes, conabantur perterrefacere, et ejus rationem perturbare. Ubi autem risit omnes eorum insultus, eo postea relicto effugere.

D Is autem cum duas rotas construxisset, quæ duorum cubitorum haberent diametrum, asseribus non inter se compactis, sed disjunctis et separatis, ambas rotas conjunxit. Deinde cum intus sedisset, et cuneis et clavis disjunctas illas confixisset tabulas, sub dio rotam appendit, tribus aliis altis lignis in terram defixis, et superioribus eorum initiis aliis lignis commissis, et in eorum medio duplici illa rota alligata, et sublime elata. Injux autem spatium quidem quod est interius, habet quidem cubitorum duorum altitudinem, cubiti vero latitudinem. In eo sedens vel potius suspensus, annis jam fuit decem perpetuis. Cum autem corpus habeat maximum, neque sedens quidem potest collum erigere, sed semper sedet incurvatus, genibus habens affixam faciem.

Ad eum cum venissem, inveni quidem eum ex Evangelii colligentem utilitatem; eum autem interrogavi, cupiens scire causam illius novi vite instituti. Ille autem Græca lingua usus, erat enim Cilix genere: Ego, inquit, multis peccatis obnoxius, et credens suppliciis quorum minæ sunt intentatæ, hoc vite genus excogitavi, hoc agens ut castigetur corpus penis mediocribus, ut eripiar a magnitudine earum quæ expectantur. Sunt enim illæ graviiores non solum quantitate, sed etiam ipsa qualitate, sunt enim involuntariæ. Quod autem ab invito fit, id est valde molestum; quod autem est voluntarium, etiamsi sit laboriosum, minorem affert dolorem; sponte enim suscipitur, sed non labor violentus. Si his ergo, inquit, parvis molestiis minvero ea quæ expectantur, hinc magnum lucrum referam. His auditis, ejus ingenii solertiam valde sum admiratus, quod non solum jam facta septa transiliebat, sed etiam ex se alia excogitabat certamina; et quod non solum decertabat, sed eorum etiam causas sciebat, et alios docebat.

Jam vero multa quoque miracula per ejus preces fieri dixerunt accole, non solum hominibus, sed etiam camelis, et asinis, et multis curationem per eum adipiscentibus. Hinc universa illa gens quæ impietate detinebatur, paternum quidem abnegavit errorem, divinæ autem lucis accepit splendorem. His utens administris, et templum dæmonum diruit, et maximam ædem excitavit victoria insignibus martyribus, iis qui dii falso nominabantur, divos opponens mortuos.

Horum concedatur intercessionibus ut hic cum eadem victoriam certaminum terminum occupet, et nos ab his et illo adjuvi, sinus vehementes amatores certaminum philosophiæ.

CAPUT XXIX.

MARANA ET CYRA (82).

Postquam optimorum et præstantissimorum virorum vite conscripsi institutum, operæ pretium existimo mulierum quoque meminisse, quæ non minus, si non etiam amplius, certaverunt. Earum enim sunt digniores quæ laudentur, ut quibus quidem obtigerit natura imbecillior, eandem autem quam viri ostendant animi alacritatem, et a prima parente accepto dedecore genus liberare. Maranæ autem et Cyra meminero in præsentia, quæ tolerantia certaminibus omnes alias vicere.

His patria quidem est Berhœa, patriæ autem genus insigne, educatio autem generi conveniens. Sed, his omnibus contemptis, cum exiguum quemdam locum ante urbem comprehendissent, et intra eum fuissent, luto et lapidibus (83) ostium obstruxere. Famulas autem quæ ejusdem vite volebant esse particeps, exstructo extra ambitum habitaculo, jussuerunt in illo habitare. Ipse autem per quamdam parvam fenestram respiciunt ea quæ ab illis fiunt, et eas frequenter excitant ad orationem, et accendunt ad divinum amorem; ipse vero cum neque domum habeant, nec tugurium, sub dio sua sponte vitam agunt. Pro ianua autem eis quædam parva exstructa

est fenestra, per quam necessarium alimentum accipiunt; et cum iis quæ ad ipsas veniunt colloquantur mulieribus. Ad eam autem congressionem definitum est tempus Penterostes, alio autem tempore vitam amplectuntur quietam: sola autem Marana loquitur cum advenientibus; alteram autem nemo auditit unquam loquentem. Ferrum autem gestant, et tantum onus ferunt, ut Cyra, cui corpus obligit imbecillius, ad terram usque incurvetur, et corpus minime possit erigere. Habent autem vela maxima, ut retro quidem trahantur, et pedes omnino contegant, antèrius autem usque ad ipsam zonam demittantur, vultum simul et collum, et pectus, et manus occultantia penitus.

Eas ego sæpe vidi, intra ianua intromissus; jussuerunt enim mihi aperiri, sacerdotii dignitatem honorantes. Vidi ergo illud ferri pondus quod nec a viro quidem forti et robusto ferri posset; et cum vehementer rogassem, tunc quidem auferre potui: postquam autem recessimus, id rursus suis membris imposuere, collo quidem collare, lumbis autem zonam, manibus autem et pedibus ea quæ sunt eis attributa. Hoc modo autem vivunt, non quinque solum vel decem solis transactis annis, sed quadraginta duobus. Et cum tanto tempore decertaverint, tanquam quæ nuper certamina attigerint, delectantur sudoribus. Visione enim apprehendentes sponsi pulchritudinem, facile ferunt cursu laborem, et properant pervenire ad finem certaminis: videntes in illo stare dilectum, et ostendentem coronam victoriæ. Ea de causa et imbris, et nivis, et solis excipientes impetum, non cruciatum nec dolorem sentiunt; sed ex iis quæ videntur molesta, animi gaudium percipiunt. Et divini Moysis æmulate jejunium, ter tanto tempore inediam sustinere; quadraginta enim diebus exigui cibi fuere participes. Ter quoque divini Danielis a cibo abstinentiam sunt æmulate, tres dierum hebdomadas conficientes, et cibum corpori suppeditantes.

Cum autem aliquando desiderassent salutarium Christi passionum sancta loca contemplari, venerunt Æthiam, cum in via nihil cibi sumpsissent. Sed postquam in illam urbem venerunt, et adorationem impleverunt, cibum sumpserunt, et reversæ sunt, rursus a jejuniis confecto itinere: est autem iter non pauciorum quam viginti dierum.

Quin etiam cum victoria insignis Theetæ cupissent videre ædem quæ est in Isauria, ut dilectionis in Deum flammam undequaque accenderent, sic profectæ sunt, et reversæ sunt jejunæ: Tantum eas divinum amatorum fecit divino quodam furore debacchari: tantum divinus amor earum in sponsum concitavit insaniam.

Atque eæ quidem quæ tali vite instituto femininum genus exornare, ut quæ aliis fuerint exemplaria, coronabuntur a Domino coronis victricibus. Ego autem proposita quæ hinc percipitur utilitate, cum decerpsero benedictionem, ad aliam transibo narrationem.

CAPUT XXX.

DOMINA (84).

Divini Maronis, cuius prius meminimus, vitam æmulata Domina admirabilis, in horto maternæ domus parvum quoddam sedit iugurium. Ei autem iugurium efficit panici stipula. Continuis autem lacrymis non solum rigat genas, sed etiam vestimenta ex pilis: talibus enim indumentis tegit corpus. Circa gallorum autem cantum ad divinum templum, quod non est procul, vadens cum aliis et feminis et viris, universorum Domino offert laudes. Hoc autem facit non solum die incipiente, sed etiam desinente; quovis alio loco locum Deo consecratum magis esse venerandum censens, et docens alios. Ea de causa et ejus magnam curam gessit, matri persuadens et fratribus ut facultates suas in id consumerent.

Habet autem nutrimentum lentem aqua madefactam. Omnem autem hunc laborem sustinet, cum sit plane exsiccatum corpore et semimortuo. Pellis enim subtilissima, et quæ est instar membranæ, est ossibus tenuibus circumjecta, adipe et carne consumpta a laboribus. Proponitur autem omnibus eam videre volentibus, et viris et mulieribus, neque vultum aspiciens, neque alii vultum spectandum exhibens (85), sed amictu quidem penitus contexta; ad genua autem usque incurvata, valde gracili autem voce et non satis expressa loquens, et eam quoque semper cum lacrynis proferens. Sæpe enim cum meam dexteram sumpsisset, et oculis imposuisset, eam dimisit adeo madefactam, ut ex ipsa manu distillarent lacrymæ.

Eam ergo, cuius sunt tantæ opes philosophiæ, flentem, lamentantem, et ingemiscentem similiter atque eæ quæ sunt in extrema paupertate, quamnam prodiguitate laudaverit oratio? Vehemens enim amor in Deum illas parit lacrymas, ad divinam inflammans contemplationem, et pungens aculeis, et urgens ad eum qui est hinc futurus excessum.

Porro autem quamvis in his diu noctuque versetur, ne aliorum quidem generum virtutis curam abjicit, sed pro viribus quidem curat optimos athletas, quorum meminimus, et quos prætermisimus. Curat autem eos quoque qui ad ipsam veniunt; jubens **857** quidem habitare apud vici pastorem, ipsa vero mittens omnia quæ sunt necessaria. Matris enim et fratrum facultates ei sunt propositæ ad sumptum faciendum, quæ per ipsum accipiunt benedictionem. Quinetiam mihi quoque venienti ad illam partem (est autem nostræ regioni ad Austrum) mittit et panem, et fructus, et lentem madefactam.

Sed quousque proluxa utor oratione, studens omnem ejus narrare virtutem, cum oporteat aliorum quoque proferre vitam, quæ imitate sunt et hanc et illas, quarum prius meminimus. Multæ enim aliæ partim quidem vitam amplexæ sunt solitariam, partim autem vivere amarunt cum pluribus, adeo ut ducentæ et quinquaginta, et plures, et pauciores simul vivant, uno cibo vescentes, super solas storeas ex instituto dormientes, et manus quidem lanæ attri-

A buentes, hymnis vero linguam consecrantes. Sunt autem ejusmodi innumerabilia sapientiæ gymnasia non solum in nostra regione, sed etiam per totum Orientem, his autem plena est et Palaestina, et Ægyptus, et Asia, et Pontus, et tota Europa. Ex quo enim Christus Dominus honoravit virginitatem, ut qui natus sit ex virginitate, prava virginitatis natura germinavit, et hos suave olentes, et qui non marcescunt, flores offert Creatori: non virtutem in masculo et femina discernens, nec in duas differentias dividens philosophiam; est enim differentia corporum, sed non animorum. In Christo enim Jesu, ut ait divinus Apostolus, non est masculus et femina (*Galat. iii*). Una autem mulieribus et viris est fides suppeditata. Unus enim Dominus, una fides, unum baptisma: unus Deus et **B** Pater omnium, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus nobis (*Ephes. iv*). Quin etiam unum regnum cælorum agnotheta proposuit victoribus, hoc commune premium defluens certaminibus.

Sunt ergo, ut dixi, multæ et virorum et mulierum pietatis palæstræ non apud nos solum, sed etiam in universa Syria, et Palaestina, et Cilicia, et in ea quæ est media inter duos fluvios. In Ægypto autem dicunt etiam plus quam quinque millia virorum habere monasteria, qui operantur et interim Dominum laudant hymnisque celebrant; nec solum ex operibus necessarium alimentum comparant, sed etiam adventibus hospitibus et egentibus opem ferunt.

Sed omnia narrare non solum ego, sed nec omnes **C** scriptores potuerint; et ut maxime fieri posset, supervacaneum id esse existimo, et honoris cupiditatem quæ nihil habeat commodi. His enim qui volunt aliquam percipere utilitatem, sufficiunt ea quæ dicta sunt ad præbendum id quod desideratur.

Ideo enim et vitæ diversorum ferimus mentionem, et mulierum narrationes narrationibus virorum adjecimus, ut et senes, et juvenes, et mulieres philosophiæ habeant exemplaria; et unusquisque eam quæ sibi cordi est vitam exprimens, habeat suæ vitæ quendam regulam et gnomonem, qui est situs in narratione: et quomodo pictores ad exemplar respicientes, et oculos imitantur, et nasum, et os, et genas, et aures, et frontem, et ipsos capitis et barbam pilos, et ad hæc et sessionem et stationem; quin etiam ipsos oculorum intuitus, sive sint larti et alacres, sive severi et truces; ita etiam oportet unumquemque ex iis qui hæc scripta legunt, volentem vitam aliquam imitari, suam ad illam quam eligit componere. Et quomodo fabri asseres rubrica dirigentes, eo usque id quod est superfluum auferunt, donec apposita regula, viderint asserem esse æqualem; ita etiam eum qui vellet vitam aliquam imitari, oportet eam sibi ipsi ponere pro regula, et vitii rescare superflua, et virtutis replere ea quæ desunt. Ea enim de causa scriptionis laborem suscepimus, utilitatis occasionem proponentes volentibus.

Rogo autem eos qui sunt lecturi, ut cum ex aliorum laboribus absque labore voluptatem capiunt, la-

hores suis compensent precibus. Eos quoque obsecro quorum vitam conscripsi, ne me despiciant procul degentem ab illorum spiritali chorea; sed trahant infra iacentem, et ad virtutis tollant altitudinem, et suo choro conjugant; ut non solum laudem alienas

A divitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, et facto, et verbo, et cogitatione glorificans Servatorem universorum; cum quo Patri gloria, cum sancto Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ROSWEYDI NOTATIO.

858 Adverte primo, librum hunc duos habuisse interpretes, Albericum Longum Salentinum, et Gentianum Hervetum. Vide dicta in prolegomeno generali 14. Dedit hic Theodoretus Philotheum ex Hervetiana interpretatione, qui ea in vulgus notior, et impressa inter Opera ejus, quam etiam Laurentius de la Barre Historiæ Christianæ veterum Patrum, anno 1585 Parisiis editæ inseruit, notis quibusdam marginalibus illustratam.

Adverte secundo, librum hunc in tres partes dividi posse. Primo agit de patribus ante suam ætatem, a cap. 1 ad 21; secundo de iis qui sua ætate vixerunt, a cap. 21 ad 29; tertio de feminis illustribus, a c. 29 ad finem, id est, duobus ultimis capp.

(1) *Delicias Sybariticæ.* Infra, cap. 5: ut qui Sybarites fruerentur deliciis: De his vide Adagia.

(2) *Jacobus Nisibita.* De eo Martyrologium Romanum 15 Julii, et Menologium Græcorum, 31 Octobris. De eo quoque in Menæis, tum 15 Januarii, tum 31 Octobris. Meminit etiam hujus Theodoretus, lib. II Eccl. hist., cap. 30, qui et ejusdem mentionem facit lib. I, cap. 7, ubi ait concilio Nicæno interfuisse, et mortuos excitasse. De quo miraculo et reliquis remittit ad suum hunc Philotheum. De hoc etiam Nicephorus lib. viii, cap. 14, et lib. ix, cap. 28. Interfuit etiam concilio Antiocheno, ut habetur in Actis sancti Alexandri episcopi Constantinopolitani.

(3) *Puella.* Nicephorus, lib. xv, cap. 22, quod huic Jacobo Nisibeno tribuendum erat, alteri juniori tribuit: quem etiam Nisibenum vocat, de quo infra Theodoret., cap. 22. Fors Nicephorus duos Nisibenos posuit, quia in Menæis bis Jacobus Nisibenus occurrat. Sed idem utrobique est, ut clarum fiet Menæa consulescenti. Nisi et iste junior etiam Nisibenus fuerit. Sane ita habetur in Catal. illustr. personarum, ad quas Leo imp. pro concil. Chalcedonensi scripsit. Vide tommum II Concil.

(4) *Jussit eum conteri et dispergi.* Quod in Menæis est, τοῦτον συντρίψαι, Raderus noster vertit, et judicem elisit, referens τοῦτον ad δικαστήν, non ad λίθον. Sed cum judex supervixerit, et sententiam mutaverit, clarum ex Theodoro est, vertendum in Menæis, eum lapidem contrivit, scilicet sola exsecratione, ut præcessit. Καὶ δικαστὴν Πέρσαν ὀδῶν ψήφῳ χρυσάμενον θρασυμένον, λίθον τὴν μέγιστον αὐτοῦ πρὸς κείμενον ὑπαρσάμενος, τοῦτον συντρίψαι: et Judicem Persam conspiciat iniquas edere sententias, imprecatione lapidem qui ibi forte jacebat contrivit.

(5) *Deo autem preces obtulit, tanquam pro mortuo.* Hanc, opinor, Theodoretus historiam insinuat, lib. I, cap. 7; et Nicephorus, lib. viii, cap. 14, de mortuorum excitatione. Similem mortuum se simulantis stropham habet Sozomenus, lib. vii, cap. 26; et ex eo Cassiodorus, lib. ix, c. 48; Nicephorus, lib. xi, c. 46.

(6) *Constantinus autem.* Vide Eusebium libris quatuor de Vita, et orat. de laudibus Constantini. Nicephorus, lib. viii, cap. 35, scribit ad monumentum ejusdem varia edita miracula. Eunapius auctor Gentilis queritur ab eodem Constantino deorum delubra versa fuisse in monasteria.

(7) *Rursus edificabant.* Theodoretus, lib. II, cap. 30; Nicephorus, lib. ix, cap. 27, asserunt Jacobi precibus et auctoritate mœnia reedificata.

(8) *Nubem cynipum et culicum.* In Menæis, 15 Januarii, est σκατὴν καὶ κοιλίαν νύμφης. Nicephorus, lib. ix, cap. 28; Theodoretus, lib. II Hist., cap. 30, et hic infra, c. 21, in alio Jacobo juniore, ubi habet

(9) *Vitam deposuit.* Non recte Laurentius de la Barre, hoc loco asserit a Theodoro huic Jacobo arcam sepulcralem curatam. Nam hoc alteri Jacobo anachoreta fecit, ut ipse testatur infra in Philotheo, cap. 21, uti et Nicephorus, lib. xv, cap. 22, quod apud eum ex ratione temporum colligitur (licet et hunc posteriorem Jacobum etiam Nisibenum vocet), nam priorem Jacobum ait vixisse tempore Constantii, posteriorem tempore Leonis.

(10) *Julianus Sabas.* Martyrologium Romanum, 14 Januarii: et In Syria sancti Juliani Sabæ senioris, qui, Valentis imp. tempore, fidem catholicam Antiochiæ penè collapsam virtute miraculorum erexit. Non invenio hujus memoriam in Græcorum Menologio; de hoc Theodoretus, lib. III Hist., cap. 19, et lib. iv, cap. 25; Nicephorus, lib. xi, capite 25. Hunc sanctus Chrysostomus encomio celebrat hom. 21, in Epist. Pauli ad Ephesios.

(11) *Jacobus Persa.* Monachus in Syria, qui vixit civi annos, ut hic habetur, distinctus hic a Jacobo Persa cognomento interco, qui martyr fuit, de quo 27 Novemb. in Menologio.

(12) *Magnum quoque Acacium.* Berhæa episcopus, ut hic habetur. Theodoretus, lib. IV Hist., cap. 25, strenuum virtutis athletam nominat. Sozomenus, lib. vii, cap. 25; Nicephorus, lib. xi, cap. 25, et lib. xii, cap. 47.

(13) *Duos medimnos colligens.* Medimnus, genus mensuræ aridorum, vide Onomasticum.

(14) *Auditur vocem dicentem.* Mors Juliani apostatæ significatur divinitus Didymo, et Juliano Sabæ: Nicephorus, lib. x, cap. 35.

859 (15) *Valens.* De hujus persecutione adversus Ecclesiam Theodoretus, lib. IV Hist., cap. 22, et alii.

(16) *Asterio.* In Editis erat Acacio, male. Reposui Asterio, ex sensu. Ita etiam Longus.

(17) *Asterium, qui in sophistica.* Nicephorus, I. viii, c. 55, meminit Asterii Sophistæ.

(18) *Marcianus.* Martyrolog. Rom., 2 Nov.: et Cyri in Syria sancti Marciani confessoris. Menologium Græcorum eodem die: et Sancti Patris nostri Marciani, ex urbe Cyro, viri pietate insignis, qui egregie monasticam vitam exegit. Menæa, eodem die, et 18 Jan. De hoc Theodoretus, lib. IV Hist., cap. 26; Nicephorus, I. xi, cap. 41.

(19) *Agapetus.* Ob merita, Apameorum pontifex; Theodoretus, lib. V Hist., cap. 27.

(20) *Avitus.* De hoc capiendus Suidas: Ἀβίτος, ὄνομα κύριον. Ἀβίτος τὴν ἀσκητικὴν γὰρ ὄρεον ἐπέλατο. Avitus, nomen proprium. Avitus primus tugurium exercitationibus exercendis (ut in eo vitam solitariam degens exerceret) aptum extruxit. Omnino ex hoc Theodoro loco desumptum. In Suida videtur deesse πρώτος ante τὴν. Ita enim Theodoretus.

(21) *Mea causa hodie mutetur consuetudo.* Jejunia quotidiana ex anni pietate suscepta quandoque hospitum adventu laudabiliter solvantur. Cassianus, lib. V Inst., cap. 24, et collat. II, cap. 26.

(22) *Ari, etc.* De hæresibus hujus temporis Epiphanius in Panario.

(23) *Primum Pascha peragere sustinuerat.* De vario olim Pascha et quadagesimam observantii genere Nicephorus, lib. xii, cap. 35 et 34.

(24) *Eusebius.* De eo Theodoretus, lib. IV Hist., cap. 26; Sozomenus, lib. vi, cap. 5; Nicephorus, lib. xi, cap. 11. De hoc, opinor, Menæa, 23 Januarii,

duobus versibus. Hujus mentio in Menæis, 2 Novemb. in Vita sancti Marciiani.

(25) *Teled i.* Vicus hic etiam occurrit infra, capite 26, in Simeone Stylita.

(26) *Cum Deo assidue colloqui.* Id est, orare. Nam dum oramus, Deum alloquimur, cum sacras Scripturas legimus, Deus nobiscum loquitur; Chrysostomus, l. De orando Deum. Vita Barlaam et Josaphat, c. 29: « Per orationem cum Deo colloquimur. »

(27) *Marosus.* De hoc Sozomenus, l. vi, c. 54; et Nicephorus, libro xi, cap. 41, quem male Barreus hic, ad cap. 16, cum Marone confundit.

(28) *Publius.* Theodoretus, lib. iv Hist., cap. 26; Nicephorus, lib. xi, cap. 41; et Menolog. Græcorum, 4 Aprilis: « Commemoratio Publii, et Platonis abbatum monasterii Studitæ. » Nescio an hic noster Publius sit.

(29) *Simeones Priscus.* De hoc Menæa, 26 Januarii, quæ vertit Raderus noster, part. i Viridarii Sanctorum; Theodoretus, l. iv Hist., cap. 26.

(30) *Palladius.* Theodoretus, l. iv Hist., c. 26; Nicephorus, lib. xi, cap. 41.

(31) *Digitis ostendebat homicidam.* Sic fures miraculo comprehensi. Nicephorus, l. viii, c. 42.

(32) *Aphraates.* Theodoretus, l. b. iv Histor., cap. 24; Nicephorus, lib. xi, cap. 25.

(33) *Secure per forum ingrederis.* Licet monachis claustrum egredi urgente ecclesie incommodo. Vide Nicephorum, l. xi, cap. 25, de Juliano et Aphraate, qui propter gregem Christi monasterium requere.

(34) *Petrus eremita.* Theodoretus, lib. iv Hist., cap. 26; Nicephorus, l. xi, cap. 41.

(35) *Theodosius eremita.* Memoria hujus est in Menæis, 11 Jan., quo et alterius dies natalis occurrit, qui *Cænobiarcha* dicitur, hic vero *Antiochenus*. Non recte hic margini ascripserat Laurentius de la Barre Nicephorum; ille enim de altero Theodosio Cænobiarcha agit qui junior est, et obiit tempore Justiniani imp.

(36) *Nunc autem parva prædia in saltu efficiens.* Menæa, *ἐπὶ γὰρ τοῖς πελάγεσιν ἀποφύγει ἐν τῇ νύκτι*. Longus: « Interdum hortulus in rupe paratæ. » Certum terræ spatium est arura. Vide dicta ad Vitam sancti Antonii, cap. 2, n. 10, et Onomasticon.

(37) *Romanus.* Theodoretus, l. iv, cap. 26; et Nicephorus, l. xi, cap. 41.

(38) *Zeno.* Ille ipse est, cujus in Menæis memoria 10 Febr. De quo etiam Theodoretus, l. iv Hist., cap. 2; et Nicephorus, l. xi, cap. 41.

(39) *Desiderans videre.* Vidit et Sozomenus lib. vii, cap. 27, annotat Barreus. Sed alius ille Zeno Majumane rector ecclesie.

(40) *Vixisset.* Zenonem annos centum vixisse, testis oculatus est Sozomenus, ait supra Barreus. Sed labitur, alius iste, ut dixi, Zeno.

(41) *Macedonius Critophagus.* Celebris hujus in Menæis Græcorum memoria, 24 Januar., quæ Latinitati donata habet parte i Viridarii Sanctorum apud nostrum Raderum. De eo Theodoretus, lib. v Hist., cap. 19; Nicephorus, lib. xii, cap. 45; Damascenus, adversus Vitup. imag.

(42) *Masimas.* In solis Menæis hujus mentionem invenio, 25 Jan., ubi *Μασίμας ἑπίσκοπος, Μασίμας Σύρος*, quæ e Græco vertit Raderus noster parte i Viridarii Sanctorum.

(43) *Malchum.* Hujus etiam meminit Theodoretus, lib. iv Hist., c. 26, de quo forte Menæa, 25 Nov.

(44) *Acepsimus.* Menolog. Græcor., 3 Nov.: « Natalis sancti Acepsimæ, qui sub Theodosio Magno cella se inclusit, in qua sexaginta annos transiit, neminem videns aut alloquens, sed sibi ipsi et Deo vacans omnem recreationem sentiebat. Multis vero editis miraculis in pace quievit. » De eo et Marra eodem die fusiis. Theodoretus, l. iv Hist., cap. 26; Nicephorus, lib. xi, cap. 41.

(45) *Maro.* De hoc in Menæis Græcor., 14 Febr., qui post, cap. 21, dicitur Marum. De eo etiam (ait

A de la Barre) Sozomenus, l. vi, cap. 54, et Nicephorus, lib. xi, cap. 41, quibus Marosus dicitur. Sed diversus ille a Marone. Nam Marosam hic habes capite 4, in Eusebio.

(46) *Ex finitimis autem quidam ricus.* Theodoretus hic, cap. 24: « Rogavit autem ut in eodem quoque sepulcro poneretur; sed non siverunt qui corpus illud sacrum diripuerunt. »

(47) *Abraam.* Menæa, 14 Februarii gesta ejus pertrungunt. De eo et Theodoretus, lib. iv Hist., cap. 26; Nicephorus, lib. xi, cap. 41.

(48) *Eusebius.* De hoc Menæa, 15 Februarii. Theodoretus et Nicephorus loco jam citato. De la Barre hic margini ascribit, Sozomenus, lib. vi, c. 55. S. d. ille de Eusebio agit, qui apud Carras vixit, hic vero de eo agitur apud Asicham.

(49) *Lapidibus ne luto quidem conjunctis.* Id est xerolithis. Vide ad vitam Simeonis Stylitæ, cap. 5, num. 8.

B (50) *Salamanus.* Hujus mentio in Menæis exstat 17 Febr., ubi ortus dicitur ex vico Persana, quod hic est Capersana, uti et in eisdem Menæis, 25 Jan., ubi dicitur cum additamento *ἡτοιμασμένου, Pacifici seu Quietii*, quæ Latine verba habes apud Raderum nostrum parte i Viridarii Sanctorum. Alium existimo Salamanem, qui in Palestina vixit, 860 de quo Sozomenus, lib. vi, cap. 52, et Nicephorus, lib. xi, cap. 59. Nec recte horum testimonium hic margini ascriptum erat a Laurentio de la Barre.

(51) *Maris.* De hoc nihil invenio. Alius est Marus in Menæis, 27 Martii cum Barachiesio et Jona martyribus. Alius etiam episcopus apud Sozomenum et Nicephorum.

(52) *Jacobus.* De hoc Menologium, 26 Nov.; de hoc quoque Menæa, 26 Nov., satis fuscæ, quæ vertit Raderus noster parte i Viridarii Sanctorum. De hoc etiam Nicephorus, libro xv, cap. 22, qui hunc etiam Nisibenum vocat. Vereor ne labatur, ut labitur in pæna puellarum inverecundarum, quam ab hoc inflatam narrat, cum a seniore N. bene inflata sit, ut vidimus supra, cap. 1. Vocari possit *Hypathrius*, ut distinguatur a Nisibeno, et ab alio Jacobo eremita, de quo infra, cap. 25; nam in textu dicitur *sub dio* vixisse. De hoc quoque Evagrius, lib. ii, c. 9, ubi Jacobum Syrium vocat, et ad eum litteras misisse Leonem imp. affirmat, quod anno 2 Leonis contigisse, Christi vero 458, habet Baronius in Annal.

(53) *Exercitum muscarum et culicum.* Supra, cap. 1, in Jacobo Nisibeno, nubem *cygniphum* et *culicum*.

(54) *Polychronius.* De eo infra, cap. 21.

(55) *Ne celes homines.* Monachi hypocrisis mors horrenda refertur a Nicephoro, lib. xiv, cap. 52.

(56) *Thalassius et Limnaus.* Horum memoria exstat in Menæis Græcorum, 22 Febr., ubi compendio eorum vita percurritur. Totum hoc capit est potissimum de Limnao, paucis initio lineis exceptis, ut discimus ex Menæis. Cujus etiam mentio in Menæis, 25 Febr., occasione Joannis, qui ejus discipulus fuit.

D (57) *Ulimna.* Longus habet Tillina.

(58) *Silentium.* A silentio religiose servato notus Joannes, cognomento *Silentarius*, 15 Maii.

(59) *Targallam* [Longus, *Targalam*. Menæa *τὰ γὰρ μάλα*. Sed 25 ejusdem mensis, *Ταργαλα*.]

(60) *Lapidibus.* In Menæis est *ἐξαρπίδους*, quod versus in Vita Simeonis Stylitæ, cap. 5, lib. i de Vitis Patrum, sicco lapide. Et hic, c. 18, *lapidibus nec luto quidem maceratis*. Vide ad Simeonem Stylitam.

(61) *Joannes, Moyses, Antiochus, Antonius.* De his Menæa Græc., 24 Febr.

(62) *Zebua et Polychronius, Moyses, Damianus.* Menæa Græc., 23 Febr., de his quatuor.

(63) *Qui corpus illud sacrum diripuerunt.* Supra, cap. 16: « Acce autem bellum inter vicinos ortum est de corpore. »

(64) *Et in eum locum quem diximus, detulerunt.*] Supra, cap. 16: « Ex finitimis autem quidam vicus populo frequentissimus cum toto simul coacto populo advenisset, alios quidem fudit ac fugavit; maxime autem expectandum illum rapuit thesaurum. »

(65) *Asclepius, et Jacobus eremita.*] De his nihil invenio.

(66) *Simeones Stylites.*] Vide de hoc notata ad librum I de Vitis sanctorum Patrum.

(67) *Eusebonas et Abiton.*] De his non memini alibi legere.

(68) *Heliodorus.*] Sozomenus, lib. vi, cap. 53 et 54, meminit Heliodori monachi in Syria.

(69) *Meletius.*] Hervetus vertit, quasi ille tunc episcopus Antiochenus fuerit: « Cui tunc mandata erat cura episcopatus regionis Antiochenæ civitatis. » Longus vertit: « Cum vero Meletius, qui tunc Antiochenæ regionis præfectus erat. » Sane si hoc intelligatur de famoso illo Meletio episcopo Antiocheno, annosum illum fuisse oportuit, qui hæc cum Simeone tractavit, ut supra, libro I, in Vita Simeonis Stylitæ, obiter attigi.

(70) *Posuerint imagines.*] Hic locus citatur in Septima synodo, act. 4.

(71) *Nudum ingredientem.*] Barræus existimat Theodoretum respicere ad Simeonem Salum, de quo Evagrius, lib. iv, cap. 53, qui quod famelicæ meretrici panem detulisset, fornicationis calumniam sustinuit. Sed labitur; nam Simeon Salus post Theodoretum vixit. Respicit vero Theodoretus ad Isaiam, de cujus nuditate ante egerat.

(72) *Predictionis.*] Sic alter Simeones Stylita prædixit de Mauritio plurima; Evagrius, l. v, c. 21.

(73) *Tuus enim est hic actus.*] Ita Euthymius steriles fecundavit; Nicephorus, lib. xiv, cap. 52.

(74) *Conor metiri altitudinem maris Atlantici.*] Sic: « Atlanticum mare cotyla exsorbere. »

(75) *Alicui ostendere.*] Sic promptam Patribus exhibuit obedientiam; Nicephorus, lib. xiv, cap. 51.

(76) *Stat tota nocte.*] Ἀνομήτους fuisse monachos et insomnes, qui noctem orando et psallendo tradu-

cerent, scripsit Nicephorus lib. xv, cap. 25. De horum monasterio in Menæis, 15 sept., in Joanne Calybita, et 29 Dec., in Actis Marcelli Accemetarum archimandritæ, apud Metaphrasten, et in Actis Danielis Stylitæ, 11 Decembris.

(77) *Frangens Judæorum audaciam.*] Respicit ad id quod habet Epiphanius, lib. I Histor., capite 15, ex quo Baronius, anno 452. Vide etiam Nicephorum, lib. xiv, cap. 51.

(78) *Ex gutta pluviam.*] Proverbium huic simile. *Ex ungue leonem. Sic, Ex gutta mare salsum.*

(79) *Cum post hæc autem diu vixisset.*] Hæc non esse Theodoretum monet Barræus, sed ab alio aliquo addita post mortem Simeonis, qui, cum scriberet Theodoretus, adhuc vivebat.

(80) *Baradatus.*] De hoc Menæa Græcorum, 22 Februarii, Evagrius, lib. II, cap. 9. Nicephoro, lib. xv, cap. 22, dicitur *Varadatus*.

(81) *Thalelaus.*] De hoc Menæa, 27 Febr. Moschus, cap. 59, meminit Thalelai Cilicis, de quo dubitari possit an hic idem cum hoc sit, uterque enim Cilix et confessor., putat Raderus. Assensionem susineo. Sed qui in Menæis est 20 Mali omnino diversus est, cum ille dicatur vixisse temporibus Numeriani, et martyrio sit affectus. Alius quoque apud Moschum, cap. 91, Thallelaus, qui nauta fuit.

(82) *Marana et Cyra.*] Martyrolog. Rom., 5 Aug.: « Berhææ in Syria sanctorum mulierum Maranæ et Cyre. » De iisdem in Menæis, 28 Feb.

(83) *Luto et lapidibus.*] Menæa πῶλον καὶ λίθοις. Vide l. I, hic, in Vita Simeonis Stylitæ, cap. 5, ubi contratio huic est *sicco lapide*, seu *ξηρολίθω*.

(84) *Domina.*] Menolog. Græcor., 1 Martii. Et paulo fusi in Menæis, eodem die. Vertit ea Raderus noster parte I Viridarii Sanctorum.

(85) *Neque alii cultum spectandum exhibens.*] Vide apud Moschum Eviratum Prati spiritualis, cap. 78, de virgine mortua graviter sepulcri violatorem increpante, quod eam vestibus nudasset, cujus viventis extra domesticos nullus faciem viderat.

DE VITIS PATRUM

LIBER DECIMUS,

SIVE

PRATUM SPIRITUALE,

AUCTORE JOANNE MOSCHO.

INTERPRETE AMBROSIO CAMALDULENSI.

ELOGIUM AUCTORIS¹.

861 Conscriptus est hic liber Prati, seu Vitæ sanctorum, ac virtute prædicatorum Deoque placentium Patrum, qui in ipso continentur, reliquæque peritiles animæ narrationes, ac scite dicta sacrorum, justorum, Christi-que amantium Patrum et fratrum, a Joanne sanctæ memoriæ presbytero, et monacho cognomento Moscho; qui principio quidem sæculo renuntiavit in monasterio sancti Patris nostri Theodosii, abbatis et archiman-

¹ Plura elogia vide proleg. generali 12. Hoc nunc ex Græco accedit ex Codicibus Vaticanis et viri clarissimi Franc. Olivarii.

drite omnium quæ sunt Jerosolymis cœnobiorum sive monasteriorum. Cum autem in deserto ad sanctum Jordanem non exiguo tempore versatus esset cum sanctis Patribus qui illic degunt, eorumque virtutes collegisset, eas huic Operi inseruit. Cumque habitaret in Novo quod dicitur monasterio, quod a sancto et magno Patre nostro Saba ejusque discipulis constructum ad hoc usque tempus permanet, audiens quæ tyrannide Persæ Romanos oppressissent, occasione cædis Mauritii imperatoris ejusque liberorum, a Novo monasterio secedens perrexit ad partes Antiochiæ magnæ; atque inde rursus, cum prævalere gentem videret, Alexandriam se contulit; et tota quæ circa illam est solitudine peragrata (fuerat enim jam a principio imperii Tiberii missus in Ægyptum ad ministerium obeundum) et usque ad Oasim, proximamque illi solitudinem perveniens, postquam eos qui illic erant Patres invisit, atque inde rursus audivit sancta loca fuisse occupata, et Romanos metu correptos, Alexandria relicta, ad magnam Romanorum urbem navigio appulit una cum charissimo discipulo suo Sophronio. Dum autem essent in itinere, diversas insulas lustrarunt.

Tali vero donatus a Domino gratia fuit vir beatus, ut si quid de vita rebusque gestis virtute insignium virorum audiisset vel vidisset, id scriptis mandaret; quo factum est ut et Romæ cum esset, idem consilium sit executus.

862 Cum autem suæ ad Deum migrationis tempus beatus vir prævidisset, conscripsit hunc librum, non juxta ordinem eorum quæ audita vel spectata a se fuerant, sed ut paria erant inter se, tam quæ audita quam quæ spectata fuerant, sibi invicem copolata scriptis mandavit.

Cum autem ab his terrestribus secessurus esset tumultibus, atque ad tranquillam et quietam vitam transiret, advocato charissimo suo discipulo, librum hunc ei tradidit, quo sanctorum Patrum vitæ ac res gestæ Deo accepta continentur; eique mandavit ut reliquias suas ne Romæ relinqueret, sed arca lignea inclusas ad montem Sinæ transferre conaretur, quantum in eo situm esset, ut cum sanctis qui illic sunt Patribus deponerentur. Quod si quem exoriri barbaricum tumultum accideret, quo id fieri prohiberetur, in monasterio sancti Theodosii, in quo ab initio sæculo nuntium remiserat, ipsas deponi.

Hoc igitur implere mandatum cum studeret, charissimus discipulus, assumpto secum Joanne cum suis condiscipulis (erant quippe duodecim numero) magnum Joseph imitatus est, qui cum fratribus suis Israel em sumens, ex Ægypto transtulit ad patres suos, quemadmodum ipsi fuerat a genitore mandatum.

Cum autem ille Ascalonem appulisset, et fieri non posse didicisset, ut ad sanctum montem Sinæ perveniret, propter tyrannicas incursiones eorum qui vocantur Agareni, assumptis beati Joannis reliquiis, initio octavæ indictionis Jerosolymam venit; et invento antistite magni monasterii sancti Patris nostri Theodosii Georgio presbytero, postquam illi cuncta renuntiavit quæ sibi fuerant a sene præcepta, cum illis fratribus monasterii, qui tum inventi in urbe fuerunt, et monachis qui cum ipso debebant, beatum Joannem devexerunt; et sicut jusserat, in Sancti Theodosii cœmeterio deposuit, una cum sanctis Patribus qui illic jacent, reliquumque vitæ suæ tempus in eodem cœnobio transegit.

Est autem locus cœmeterii spelunca, in qua, cum a magis illusus esset Herodes juxta Evangelii oraculum, illi inde solventes, cum in patriam redirent, manserunt. In hac spelunca sanctus Pater noster Theodosius cum religiæ vitæ certamina confecisset, gratia donatus est dæmones ejiciendi; neque tantum in hac temporaria brevique vita, sed etiam post obitum illos eiecit, ad hunc usque diem, ad gloriam et laudem Christi veri Dei, et Salvatoris nostri, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Prologus.

Joannes Moschus dilecto suo in Christo Sophronio Sophistæ.

Pratorum faciem verno maxime tempore esse jucundissimam, fili charissime, perspicuum omnibus est; quam scilicet omnigenum florum grata varietas efficit, intuentium in se provocans aspectum, ac prætereuntes detinens, ipsosque varie pascens; namque arridet oculis, ac mulcet olfactum. Hujus vero prati pars rosarum rubore vernali, pars item albescenti liliis, ab aspectu roreque intuentes ad se facile advocat. Alia **863** item ex parte violæ rutilant, e loræque suo purpuram regis imitantur. Prorsusque varius ac differens florum innumerebilium aspectus atque fragrantia undique gratiam pullulat. Hujusmodi præsens quoque opus arbitrare, sancte ac fidelissime fili Sophroni; quippe reperies in eo virtutes sanctorum virorum qui temporibus nostris claruere, ac juxta Psalmistæ sententiam, secus decorus aquarum plantati sunt (*Psal. 1*). Qui cum omnes Deo accepti maxime gratique fuerint, alius tamen alio virtutis genere magis decoratur, atque ex hac suavi varietate virtutum grata venustas amœnæque facies surgit. Ex his ego flores pulcherrimos decerpens, coronam tibi ex immarcescibili ac perenni prato contexui, fidelissime fili, eamque tibi ac per te omnibus offero.

Quamobrem præsens quoque opus Pratum appellare placuit, propter oblectationem, suavevolentiam, et uti-

litatem quam ex eo legentes capient. Virtus enim, vitæ morumque honestas est, ad quam non sola divinarum rerum meditatio fidesque recta ducit, verum et aliorum conversatio, vitæque virtutibus plena in scriptis tradita. Quocirca hoc mihi negotium assumpsi confidens in Domino, fili charissime, utque vestræ charitati persuasum esse cupiens, quia apud in morem, utilia quæque ac vera prosecutus, sanctorum Patrum recte facta, pro animarum lucro descripsi.

PRATUM SPIRITUALE.

CAPUT PRIMUM.

Vita sancti senis Joannis, et de spelunca Sapsas.

Erat senex quidam habitans in monasterio abbatis Eustorgii, Joannes nomine, quæ sanctus Elias archiepiscopus Jerosolymorum voluit præpositum monasterii constituere. Ille vero non acquiescebat, dicens : In montem Sina orationis causa pergere volo. Archiepiscopus autem cogabat eum, ut prius abbas fieret, et postea pergeret quo vellet. Cum vero senex non acquiesceret, dimisit eum spondentem, se, postquam reversus esset, suscepturum regimini curam. Et ita salutato archiepiscopo iter arripuit, ut ad Sina montem proficisceretur, assumpto secum et discipulo suo. Transvadatoque Jordane fluvio, cum vix uno lapide processissent, cœpit senior rigore detineri, ac post paululum invasit eum febris. Cum vero in tantum excresceret ardor febris, ut ambulare non posset, invenerunt speluncam parvulam, in quam ingressi sunt ut requiescerent. Cum vero febris ita invalesceret, ut se vix movere posset, in ipsa spelunca tres dies commorati sunt. Tunc senex in somnis aspexit quemdam astantem sibi, et dicentem : Dic, senex, quo ire vis? Respondit : In montem Sina. Dicit ei : Ne, quæso, ne recedas hinc. Cum vero seni id persuadere non posset, abcessit. Febris vero seni acrius infesta erat. Rursus nocte sequenti idem seni astitit eodem habitu, et ait : Quid, senior, affligi vis? audi me, et nusquam hinc proficiscaris. Ait illi senex : Tu quisnam es? Respondet is qui apparuerat : Ego sum Joannes Baptista ; et ideo tibi jubeo ut nusquam recedas, nam spelunca ista brevis major est monte Sina. Quippe in hanc sæpius Dominus noster Jesus, cum me visitaret, ingressus est. Pollicere ergo mihi, quod hic habitabis, et ego mox tibi sanitatem restituo. Quod senex audiens, libenter spondit se in eadem spelunca permansurum. Et continuo sanus effectus, perseveravit ibidem toto vitæ suæ tempore. Speluncam vero illam fecit ecclesiam, congregavit quæ fratres. Appellatur autem locus ille Sapsas. Juxta illam ad lavam situs est torrens Chorathi, ad quem missus est Elias tempore siccitatis, ex adverso Jordanis.

CAPUT II.

De Sene, qui in propria spelunca pascebat leones.

Fuit in eodem loco Sapsa, commorans in spelunca senex alius tantæ virtutis, ut leones secum in eadem spelunca susciperet, atque cibum eis in suo sinu præberet, adeo divina gratia plenus erat vir Dei.

A

CAPUT III.

Vita Cononis presbyteri monasterii Penthucula.

Cum in monasterium sancti Patris nostri Salæ profecti fuissimus ad abbatem Athanasium, narravit nobis senex, dicens : Cum essem in monasterio Penthucula, presbyter quidam erat ad baptismi ministerium, Conon nomine, Alexandrinus genere, quem pro vitæ merito Patres jusserant ut baptizaret accedentes. Ipse igitur sancto chrismate ungebat et baptizabat eos qui ad hoc veniebant. Quoties ergo mulierem inungeret, scandalizabatur, atque ideo ex monasterio abscedere volebat. **864** Cum autem ea cogitatione pulsabatur, assistebat ei sanctus Joannes Baptista, dicens : Toleræ, et persevera, et ego te ab hoc bello liberabo. Quadam vero die venit puella ex Perside, ut baptizaretur, quæ ita speciosa erat ac tantæ pulchritudinis, ut non posset presbyter nudam eam sancto oleo inungere (1). Cum sic vero puella illic mansisset duos dies, audiens hoc archiepiscopus Petrus obstupuit de sene vehementer, voluitque ad hoc opus delegare diaconissam mulierem; sed id non fecit, ne contra canones fecisse videretur. Conon vero presbyter, sumpta melote sua, recessit, dicens : Jam non amplius in hoc loco manebo. Cura ergo exiisset ad colles, ecce sanctus Joannes Baptista obvius illi fac us est, et tranquilla voce affatus est illum, dicens : Revertere ad monasterium tuum, et hoc te bello levabo. Abbas vero Conon ait illi cum indignatione : Vere non revertar. Ecce enim jam toties pollicitus es mihi istud, nec fecisti. Tunc sanctus Joannes eum sedere fecit, amotisque vestimentis ejus, signavit eum ter signo crucis sub umbilico, dixitque ei : Crede mihi, presbyter Conon, volebam te pro hac pugna mercede donari; sed quia non vis, ecce abstuli a te hoc bellum, mercede autem hujus operis carebis. Reversus presbyter in cœnobium, ubi baptizare consueverat, in crastinum unctam puellam baptizavit, neque penitus animadvertit eam esse naturam mulierem. Implevit autem et alios annos duodecim in baptizandi ministerio tanta tranquillitate animi et corporis, ut nullum ultra sentiret carnis motum, neque mulierem naturam videret. Atque ita in pace consummatus est.

CAPUT IV

Visio abbatis Leontii.

Narravit nobis abbas Leontius, cœnobii sancti Patris nostri Theodosii antistes, dicens : Postquam fugati sunt ab infidelibus persecutionem passi monachi

propter novum monasterium, quod dicitur Laura, illuc ego profectus sum, mansique in eadem Laura. Quodam vero die Dominico descendi in ecclesiam, ut acciperem sacra mysteria. Ingressusque vidi Angelum stantem ad dextrum altaris cornu, et magno pavore correptus, reversus sum in cellulam meam. Et venit mihi vox de caelo, dicens: Ex quo sanctificatum est altare istud, ego jugiter illi astare jussus sum¹.

CAPUT V.

Relatio abbatis Polychronii de tribus monachis.

Abbas Polychronius ejusdem novae Laurae presbyter, narravit mihi, dicens: Cum sederem aliquando in monasterio Turrium Jordanis, unum illic ex fratribus animadverti sui ipsius negligentem, et nunquam sanctae diei dominicae canonem implemtem; post modicum vero temporis eundem aspexi cum omni studio et alacritate se exercentem. Tunc ego dixi ei: Nunc optime facis, curam tui generis, frater. Qui ait mihi: Domine Pater, modo moriturus sum, et post dies tres mortuus est.

Rursus idem abbas Polychronius narravit mihi, dicens: Cum in eodem monasterio Turrium defunctus esset quispiam fratrum, dixit mihi dispensator: Fac charitatem, et veni, ut fratris vasa in locum dispensationis deferamus. Cum ergo ferre coepissemus, aspicio dispensatorem flentem, cui dixi: Quid, quæso, ita ploras, abba? Quia, inquit ille, hodie fratris vasa fero, et post duos dies alii portabunt mea. Tertiaque die requievit frater ille, sicut praxiderat, cum Dominus eum singulariter in spe constitisset.

CAPUT VI.

jusdem relatio.

Idem enim abbas Polychronius presbyter hoc narravit, quod cum esset in monasterio abbatis Constantini antistitis monasterii sanctæ Mariæ Dei genitricis, quæ Nova dicitur, audivit quemdam fratrum in xenodochio Jerichuntino requievisse, quem cum accipissent fratres, ut ferrent ad monasterium Turrium, et sepelirent, ex quo iter agere cum corpore coeperunt, stella supra defuncti caput quasi comes itineris apparere non destitit, donec ipsum sepulturae traderent.

CAPUT VII.

Vita et mors ejusdam senis, qui recusavit abbas fieri in monasterio Turrium.

Alius quidam senex sedebat in eodem monasterio Turrium: Patres igitur ejusdem monasterii ipsum, ut magnum et virtutibus clarum, voluerunt sibi constituere abbatem. Senex vero orabat, dicens: Ignoscite mihi, Patres, et permittite me flere peccata mea. Ego enim talis meriti non sum, ut possim animarum curam gerere: negotium istud magnorum et excellentium Patrum est, Antonii, Pachomii, sanctique Theodori. Cum vero fratres illi non acquiescerent, ipsique diebus singulis orarent, videns se ab eis nimium urgeri, dixit eis: Permittite me tribus diebus orare, et quidquid me Deus facere jusserit, faciam.

¹ Simile infra, c. 10.

A Erat autem Parasceves dies: Dominica vero die mane requievit.

CAPUT VIII.

Vita abbatis Myrogenis hydropici.

Senex quidam erat in eodem monasterio Turrium, Myrogenes nomine, qui 865 ob nimiam austeritatem vitæ hydropicus effectus fuerat. Dicebat autem jugiter his senibus, qui ad eum conveniebant visitandi gratia: Crate pro me, Patres, ne interior homo hydropicus fiat. Ego enim, ut in hac infirmitate diutius drem, Deum oro.

De hoc abbate Myrogena cum audivisset Jerosolimitanus archiepiscopus Eustochius, voluit ad eum mittere quæcunque erant necessaria, sed ille nunquam ab eo quidquam consensit accipere. Hoc autem solum illi significabat: Ora pro me, Pater, ut liberer ab æterno cruciatu.

CAPUT IX.

De mira ejusdam sancti Patris charitate.

In ipso monasterio Turrium, senex quidam erat sanctæ nuditatis et eleemosynæ valde studiosus amator. Quadam ergo die venit pauper ad ejus cellulam eleemosynam petens; senex vero, cum non nisi unum panem haberet, proferens ipsum, dedit pauperi. Tunc dicit ei pauper: Nolo panem, sed indumentum. Volens autem senior curare illum, apprehensa manu ejus, introduxit in cellulam suam. Pauper autem cum illic nihil omnino invenisset, nisi solum quod ille induebat, tanta senis virtute compunctus, solvit sacculum suum, et in medio cellulae quæcunque habebat evacuans, dixit: Sume ista, senior optime, et ego alibi quæram quæ mihi sunt necessaria.

CAPUT X.

Vita Barnabæ anachoretæ.

Anachoreta quidam erat in speluncis sancti Jordanis. Barnabas nomine. Ille die quadam cum descenderet bibere aquam de Jordane, infixæ est pedi ejus ex arundine festuca, permansitque stimulum pedi infixum tenens jugiter, neque passus est ut eum medicus videret; itaque computruit pes ejus. Coactus vero est ascendere ad monasterium Turrium, sibi que unam cellulam accipere. Porro pes ejus in dies putrescebat magis. Dicebat autem his qui ad eum veniebant, quod quanto magis homo exterior patitur, tanto amplius interior virescit.

D Postquam vero ascendit abbas Barnabas ex spelunca sua ad Turres, cum fuisset ibi aliquantulum temporis, anachoreta quidam alius abiit ad speluncam ipsius, ingressusque vidit angelum Dei stantem super altare quod fecerat senior atque sacraverat. Aitque ad angelum anachoreta: Quid hic agis? Cui angelus ille: Ex quo sanctificata sunt ista, a Deo ipso mihi credita sunt².

CAPUT XI.

Vita abbatis Agioduli.

Abbas Petrus presbyter monasterii sancti patris nostri Sabæ, narravit nobis de abbate Agiodulo Hagiodulo] dicens: Cum is esset antistes dux monaste-

² Simile supra, cap. 1.

rii beati Gerasimi, contigit fratrem quemdam de illis residentibus mori. Quod cum senex ignoraret, pulsaretque præfectus canonis lignum, quod fratres convenientes mortuorum efferrent, ut vidit senex cadaver in ecclesiæ medio jacere, contristatus est valde, quod non illum salutasset priusquam migraret e sæculo. Profectusque secus lectulum ubi jacebat, ait defuncto: Surge, frater, et da mihi osculum. Qui protinus surgens, osculatus est senem. Tum dixit senex: Dormi jam, quousque veniat Christus Filius Dei, et resuscitet te.

Idem abbas Agiodulus cum transiret juxta Jordanis ripas, secum animo et cogitatione volebat quid actum fuisset de lapidibus injectis a Jesu Nave pro his quos inde sustulerat. Cumque ista cogitaret, confestim hinc et hinc divisæ sunt aquæ. Tunc vidit illos duodecim lapides, prostratusque humi Deo gratias egit, et recessit.

CAPUT XII.

Dictum abbatis Olympii.

Frater interrogavit abbatem Olympium, presbyterum monasterii sancti Gerasimi, dicens: Dic mihi verbum. Qui dixit ei: Ne sedeas cum hæreticis, et contine linguam et ventrem; ac ulicunque sederis, dic assidue: Peregrinus sum.

CAPUT XIII.

Vita abbatis Marci anachoreta.

Dicebant de abbate Marco anachoreta, qui morabatur prope monasterium Penthucula per annos sexaginta tres, quod hanc habuisset virtutem hebdomadas integras jejunandi, ita ut putarent quidam eum sine carne esse. Operabatur autem die ac nocte, et distribuere pauperibus omnia, neque ab aliquo quidpiam accipiebat. De hoc audientes fideles viri, venerunt, ut darent ei agapem, et ait ad eos: Non accipio, quia manus meæ nutriunt me et eos qui propter Deum ad me veniunt.

CAPUT XIV.

De fratre qui a spiritu fornicationis impugnabatur, et leprosus effectus est.

Abbas Polychronius rursus nobis narravit quod in cœnobio Penthucula frater quidam erat sibi ipsi valde intentus et continens. Cum autem aliquando impugnaretur a spiritu fornicationis, non valens hanc pugnam sustinere, egressus de monasterio, profectus est Jericho, ut concupiscentiæ suæ satisfaceret. Moxque ut meretricis cellam ingressus est, leprosus factus est totus. Videns autem lepram, continuo rediit ad monasterium, Deo gratias referens et dicens: Idcirco Deus hac me castigatione percussit, ut anima mea salva sit, et magnifice glorificabat Deum.

CAPUT XV.

Factum mirabile abbatis Cononis.

Dicebant de abbate Conone antistite monasterii Penthucula, quod die quadam cum iret Betamarim, obvius habuit Hebræos. Qui cum eum occidere vellet, districtis gladiis occurrerunt contra senem. Cumque appropinquassent, vibrarentque in eum gla-

diolos, manus eorum in sublime suspensæ perstiterunt immobiles. Facta vero oratione, solvit eos senex, et dimisit. Et abierunt gratias agentes Deo.

CAPUT XVI.

Relatio abbatis Nicolai de seipso et sociis.

Senex quidam sedebat in monasterio abbatis Petri juxta sanctum Jordanem, Nicolaus nomine, qui nobis narravit, dicens: Cum essem aliquando in Raythu, missi sumus tres fratres in ministerium in Thebaidem. Cum ergo per desertum iter faceremus, erravimus de via, ferebamurque per eremi latam vastitatem. Deficiente vero nobis aqua per aliquot dies, siti arescere cœpimus. Cumque jam et siti et æstu deficientes, progredi ulterius non valeremus, inventis per desertum myricis, jactavimus nos singuli sub umbra arborum, expectantes mori præ siti. Prostratus vero in umbram ego factus sum in ekstasi, vidi hæc piscinam aqua plenam, et circumfluentem, duos autem supra piscinæ labium assistere, vasque unum ligneum. Tunc cœpi unum ex illis rogare, dicens: Fac mecum charitatem, domine, et da mihi pusillum aquæ, quoniam deficio. Ille vero volebat. Tunc dicit ad eum alter: Da illi modicum. Qui respondit ei, dicens: Non demus ei, valde enim desidiosus est, et negligens sui. At alter: Utique sane negligens est ac desidiosus, propter hospitalitatem tamen demus ei. Atque ita præbuerunt mihi et his qui mecum erant. Mox autem ut bibimus, confortati sumus, et iter agentes tribus diebus aliis sine potu, pervenimus ad loca habitabilia.

CAPUT XVII.

Vita Macni senis.

Dicebant de quodam Macno senē, qui in eodem monasterio abbatis Petri morabatur, quod quinquaginta annos egisset in spelunca sua, neque vinum bibens, neque panem comedens, nisi tantum furlum reum. Tertio autem singulis hebdomadibus communicabat.

CAPUT XVIII.

Vita alterius Senis monasterii Laure, cui cum leonibus dormiebat.

Narravit nobis abbas Polychronius presbyter de alio senē, qui sedebat in eadem Laura abbatis Petri, quod plerumque abiens, in ripa Jordanis commanebat, et ubi cubile leonis invenisset, illic dormiebat. Die vero quadam tulit duos leonis catulos intra palium suum in ecclesiam, et dicebat fratribus: Si mandata Domini nostri Jesu Christi custodiremus, ista animalia profecto nos timerent; sed propter peccatum servi effecti, nos illos timere comprobamur. Qua re magnifice ædificati fratres, ad mansiones suas recesserunt.

CAPUT XIX.

Relatio abbatis Eliæ de seipso.

Narravit nobis abbas Elias, dicens: Cum aliquando morarer in partibus sancti Jordanis in spelæo juxta Eunuchorum monasterium, ideo quod non communicarem Macario archiepiscopo Jerosolymitano, die quadam circa horam sextam, æstu vehementissimo

eoquente desuper (erat enim Augustus mensis) pulsavit quidam ostium speluncae meae: egressus vero vidi mulierem, et dixi ad illam: Quid tu hic facis? Et respondens, dixit mihi: Et ego, mi pater, ejusdem quo te instituti sum, et quasi uno lapide distat a te spelunca mea. Ostendebat autem et locum quasi ad Austrum. Et ait: Lustravi hanc eremum, et prae aestu nimio siti fatigata sum; fac ergo charitatem, pater, et da mihi pusillum aquae. Itaque protuli urceum, et dedi ei. Quae cum sumens bibisset, dimisi illam. Cum autem abiisset, coepit diabolus impugnare me, immittens cogitationes sordidas in eam. Superatus igitur, neque ferens libidinis ardorem, sumpta virga mea, cellam egressus sum in fervore aestus, cum lapides ignescerent, profectusque sum ad illam, ut implerem turpem concupiscentiam. Cum vero ferme uno stadio ab ejus adhuc spelunca distarem, urente graviter aestu libidinis, repente factus in ecstasi, vidi apertam terram, et me hiatu terrae absorptum. Aspicioque illic cadavera putrida jacentia, et resoluta, et incredibili fetore plena, quemdamque reverendi habitus virum ea mihi demonstrantem, ac dicentem: Ecce istud mulieris est, istud viri, istud pueri; frueretur jam ut vis, et quantum libet concupiscentia tua: hujus tamen voluptatis gratia vide quot labores amittere voluisti. Vile propter quod peccatum vos ipsos privare **867** vultis regno caelorum. Vae humanae miseriae! propter unius horae voluptatem tanti laboris mercede frustramini. Ego autem prae nimio fetore in terram corruvi. Tunc accedens vir ille venerabilis, qui mihi apparuerat, erexit me. Et gratias agens Deo, reversus sum in cellam meam.

CAPUT XX.

Conversio cujusdam militis ad miraculum Dei in se factum, cujus etiam vita compendiose describitur.

Narravit nobis quidam Patrum, accepisse se a quodam milite, quod cum bellum in Africa gereret Romani cum Mauritanis, victique fugarentur a barbaris, ac plurimi illorum passim caderentur, ipsum quoque unus ex barbaris nactus hastam, ut illum feriret, vibrare coepit. Quod ille cum cerneret, orare Deum coepit, ac dicere: Domine Deus, qui apparuisti ancillae tuae Theclae, et eripuisti eam de iniquorum manibus, libera et me de hac necessitate, et salva ex hac acerba morte, mox ibo in eremum, et agam vitam solitariam. Conversus autem neminem ex barbaris vidit. Itaque continuo venit ad hanc Lauram Cupatha, manseratque jam in spelunca, Dei se protegente gratia, annos triginta quinque.

CAPUT XXI.

Mors anachoretæ et ejus intersectoris.

Abbas Gerontius praepositus monasterii sancti Patris nostri Euthymii narravit mihi et Sophiste Sophronio, dicens: Tres simul eramus trans mare Mortuum; ambulantesque nobis in montem, anachoreta quidam alius circa maris ripam deambulabat. Contigit autem Saracenos (2) transire per loca illa et occurrere ipsi; cum ergo praeterissent illum, re-

versus unus ex eis anachoretæ caput abscondit, nobis de longinquo spectantibus; jam enim conscenderamus montem. Cum vero lacrymaremur tristes propter anachoretæ casum, repente cernimus avem superne venientem, raptum Sarracenum in sublime tulisse, atque inde in terram illum dimisisse, ex eoque lapsu Sarracenum interiisse.

CAPUT XXII.

Vita alterius senis Cononis.

Senex quidam erat in conobio sancti Patris nostri Theodosii, nomine Conon, Cilix gerere, hanc vitae normam per triginta annos custodiens: semel comedeat in hebdomada panem et aquam, et sine intermissione operans, nunquam de ecclesia egrediebatur.

CAPUT XXIII.

Vita Theoduli monachi.

Alium vidimus senem in eodem monasterio, Theodulum nomine, qui miles antea fuerat. Is dies omnes jejunans, nunquam in latus dormiebat.

CAPUT XXIV.

Vita senis cujusdam habitantis in cellis Cuziba.

Erat senex quidam habitans in cellis Cuziba, de quo narrabant nobis loci ejus seniores, quod dum in vico suo esset, hanc habebat consuetudinem, ut si quem vidisset in vico prae inopia non valentem agrum suum seminare, noctu ibat, ignorante agri domino, semenque secum ferens, pauperis illius serebat agrum. Cum autem venisset in eremum, et moraretur in cellis Cuziba, eadem miserationis faciebat opera. Ibat enim per viam, quae ducit a Jordane ad sanctam civitatem, ferens panes et aquam. Et si quando videret aliquem lacessentem, portabat onus ejus, et ascendebat usque ad sanctum montem Oliveti, rursusque per eandem cum ceteris redibat viam, ferens illorum onera usque Jericho. Vidisses senem aliquando ferentem onus ingens, sudantemque sub fasce; allquando portantem in humeris puerulum, saepe etiam duos. Nonnunquam sedebat, viri sive mulieris disrupta calceamenta resarciens: ferebat quippe secum quaecunque ad hoc erant necessaria. Alios potabat ea quam ferebat aqua, aliis praebebat panes; si quem vero invenisset nudum, pallium quod ferebat, dabat ei. Eratque dulce, videre senem singulis diebus laborantem. Et si quando mortuum in via reperisset, expletis super eum psalmis consuetis et orationibus, sepeliebat eum.

CAPUT XXV.

De fratre monasterii Cuziba, et sanctae oblationis verbis, nec non de abbate Joanne.

Frater quidam erat in conobio Cuziba, ut nobis abbas Gregorius ex Scholaribus (3) retulit, qui sanctae oblationis verbum ritumque didicerat. Die ergo quidam missus ut benedictiones ferret, cum jam rediret ad monasterium, verba sanctae oblationis (4), quasi versus aliquos caneret, dixit. Easdem vero benedictiones imposuerunt diaconi sancto altari. Quas cum abbas Joannes presbyter offerret, qui postea Caesareae Palaestinae episcopus fuit, non vidit, ut solitus

erat, sancti Spiritus adventum. Contristatusque valde A et cogitans, ne quid forte peccasset in mente, atque ideo se Spiritus **868** sanctus avertisset, ingressus est sacrarium plorans, corruique in faciem suam. Apparuit autem ei angelus Domini, dicens: Quoniam frater ille qui oblationes attulit, verba sanctae oblationis in via dixit, sanctificatae jam ac perfectae sunt. Ex tunc igitur statuit senior ut nullus deinceps addiceret sanctae oblationis verba, nisi qui ordinatus ad hoc esset, neque passim ea quispiam diceret, quocunque tempore absque loco consecrato.

CAPUT XXVI.

Vita fratris Theophanis, ejusque mirabilis visio, et de communicatione cum haereticis.

Senex quidam sedebat in Laura Calamonis juxta Jordanem fluvium, Cyriacus nomine, magni apud Deum meriti. Ad hunc profectus est frater peregrinus ex regione Dora, Theophanes nomine, ut interrogaret senem de cogitationibus fornicationis. Quem senior hortari coepit atque urgere verbis de pudicitia et castitate. Frater itaque magnifice aedificatus, ait seni: Vere, mi Pater, ego nisi in regione mea Nestorianis communicarem, tecum permansissem. Cum vero audisset senex Nestorii nomen, afflictus de perditione fratris, corripiebat eum, et orabat ut recederet ab hac pessima et perniciosa haeresi, accederetque ad sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam, dicens non esse aliam salutis spem, nisi recte sentiamus et credamus (ut revera est) sanctam Mariam Dei genitricem esse. Dixit autem frater ille seni: Profecto, domine Pater, omnes haereses sic dicunt: Nisi nobiscum communices, salvus es-e non poteris. Quid ergo faciam in'elix, nescio: deprecare igitur Dominum ut reip-sa me certum faciat, quoniam sit vera fides. Senex autem cum gaudio fratris verba suscepit, dixitque illi: Sede in spelunca mecum, et omnino spem in Deo habeto, quia revelabit tibi ipsius benignitas quae sit vera fides. Dimissoque fratre in spelunca sua, egressus est senior prope mare Mortuum, orans Deum pro fratre. Circa autem horam nonam diei sequentis aspexit frater quemdam astantem sibi aspectu terribilem, ac dicentem: Veni, et vide veritatem. Assumensque eum, duxit in locum tenebrorum ac fetidum, ignes evaporantem; atque in ipsius ignibus vidit Nestorium, Eutychem, Apollinarem, Dioscorum, Severum, Arium, Origenem, et alios quosdam. Dixitque illi is qui apparuerat: Locus iste praeparatus est haereticis, et blasphemantibus, et his qui illorum dogmata sequuntur. Si ergo placet tibi locus, persiste in tuo dogmate; si autem supplicium istud experiri non vis, accede ad sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam, quam te senex docet. Dico enim tibi, quia si omnes virtutes homo operetur, nec recte credat, in hoc loco cruciabitur. Atque in hoc verbo venit frater in semetipsum, et redeunti seni narravit omnia quae viderat, accessitque ad communionem sanctae catholicae Ecclesiae. Remansit autem cum sene, impletisque quatuor cum illo annis, dormivit in pace.

CAPUT XXVII.

Vita presbyteri villae Mardandos.

Decem fere millibus passuum ab urbe Ciliciae Aegina villa quaedam est, nomine Mardandos, in qua templum est sancti Joannis Baptistae. In hac senex quidam presbyter sedebat, summi apud Deum meriti, magnarumque virtutum. Quadam vero die villae ipsius habitatores accesserunt ad episcopum accusantes senem, ac dicentes: Tolle a nobis senem hunc, nam molestus nobis est. Dicit eis episcopus: Quid vobis facit? Dicunt ei: Accedit missam celebrare die Dominico, nunc hora tertia, nam autem hora nona, ut sibi visum fuerit, neque servat solemnem ac legitimum ordinem sanctae oblationis. Illis compertis, episcopus assumens senem seorsum, ait illi: Quid ita facis, senior? an ignoras sanctae Ecclesiae statuta? Ait senex: Vera profecto prosequeris, et recte dicis; verum quid agam, ignoro. Die enim Dominico post nocturnos hymnos, prope sanctum altare sedeo, et quousque videam Spiritum sanctum altare obumbrantem, sancta missarum solemnitas non incipio; cum autem advenisse Spiritum sanctum aspicio, tunc ego sacra officia consummo. Illis auditis, episcopus admiratus virtutem senis, convocat habitatores villae, satisfaciensque illis, dimisit eos in pace.

Huic seni misit abbas Julianus Styliensis salutationem, mittens ei etiam pannum involutum, habentem intus tres carbones ignis. Senex vero suscipiens salutationem et carbones ardentes, remisit eidem abbatem ipsum pannum involutum aqua plenum. Distabant autem ab invicem fere viginti millibus passuum.

CAPUT XXVIII.

Factum mirabile abbatis Juliani Styliensis.

Narrabat abbas Cyriacus, discipulus praedicti abbatis Juliani Styliensis, dicens: Venimus ego et pater meus et frater a regione nostra ad abbatem Julianum, audita ejus fama. Ego enim habebam passionem insanabilem, quam nullus **869** hominum curare poterat. Venientem igitur senex protinus me oratione curavit. Mansimus autem omnes apud eum, et abrenuntiavimus saeculo, constituitque senior patrem meum super frumentum. Quadam vero die venit pater meus, et ait abbati Juliano: Frumentum non habemus. Senex autem de columna respondens ait: Vade, frater, et ipsum quod inveneris, collige hodie, et mole, et de crastino Deus nostri curam habebit. Ille vero in hoc verbo turbatus (sciebat enim se nihil dimisisse) abiit ad cellam suam. Necessitate autem urgente misit ad eum senex, dicens: Accede huc. Ille cum vix venire acquiescisset, dicit ei senior: Frater Conon, vade, et quod inveneris, fac in cibum fratrum. Ille praeracundia sumptis horrei clavibus abiit, volens terrae pulverem ferre. Cum autem amotis claustris ostia vellet aperire, non poterat. Erat enim totum horreum frumento plenum. Quo ille viso perterritus, a sene veniam prostratus petiit.

CAPUT XXIX.

Miraculum sanctissimæ Eucharistiæ.

Quasi triginta miliaribus ab Ægina civitate Cilicæ, Stylitæ duo erant separati ab invicem sex millibus passuum. Ex his alter sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ communicabat; alter autem qui etiam plus temporis in columna egerat, Severianæ impietatis erat, variisque modis hæreticus Catholicum criminabatur. Ille vero divinitus inspiratus, petiit ab eo ut partem sibi mitteret Communionis suæ. Qui gaudio elatus, quod quasi illum sedoxis-et, protinus misit nihil hæsitans. Suscipiens itaque Catholicus missam sibi ab hæretico Severiani sectatore particulam, in ferventem ollam injectit, moxque resoluta est. Sumptam quoque catholicæ ecclesiæ sanctam communionem in eam conjecit; statimque fervens olla refrigerata est, et sancta communio permansit integra, neque madefacta est. Quam et diligenter servavit, et ostendit nobis cum ad illum venissemus.

CAPUT XXX.

Vita Isidori monachi Melitiniensis, alterumque miraculum circa sanctissimam Eucharistiam.

Dade Cypri emporium est, in eo monasterium est quod dicitur Philoxene; ad id cum venissemus, invenimus ibi monachum genere Melitiniensem, Isidorum nomine. Hunc vidimus sine ulla intermissione cum ejulatu flentem. Cum autem rogaretur ab omnibus ut aliquantulum quiesceret, et a fletu temperaret, nulli penitus acquiescebat, dicens omnibus: Nimium peccator sum ultra omnes qui ab initio sæculi fuerunt. Cum autem illi diceremus: Nullus certe sine peccato est, nisi unus Deus, respondebat dicens: Veraciter, fratres, nullum inveni inter homines similem mihi peccatorem, nullumque majus delictum quam meum. Et ut cognoscatis me vera prosequi, audite peccatum meum, ut et vos oretis pro me.

Ego cum essem in sæculo, uxorem habui: eramus autem ambo Severiani dogmatis. Cum ergo die quadam venissem domum, non inveni uxorem meam: audiui autem quod abisset ad vicinam mulierem ut illi communicaret (erat autem illa catholicæ religionis et fidei) cucurrique protinus volens prohibere. Profectus autem domum, inveni illam jam communicasse. Quare indignatione concitatus apprehendi guttur ejus, fecique illam evomere sacram communionem. Sumptam deinde particulam sanctam huc illuc que jactabam, donec in lutum cecidit. Mox autem vidi coruscationem in eodem loco sanctam assumpsisse communionem. Post biduum vero aspicio virum quasi Æthiopi semicinctis vestitum, dicentemque mihi: Ego et tu simul in unum supplicium condemnati sumus. Et ego ad eum: Tu, inquam, quis es? Respondit: Ego sum qui conditorem omnium Dominum Jesum Christum in maxilla percussi passionis tempore. Atque hac de causa a fletu temperare non possum.

A

CAPUT XXXI.

Conversio et vita Mariæ meretricis.

Duo senes abierunt ab Ægis in Tharsum, venientesque in stabulum ut requiescerent (erat enim æstus) per dispensationem Dei invenerunt in stabulo tres adolescentes habentes secum unam meretricem. Senes ergo seorsum sederunt, unusque ex eis accipiens sanctum Evangelium legebat. Meretrix vero quæ erat cum adolescentibus, ut vidit legentem senem, relictis illis accessit ad senem, seditque juxta illum. Senex autem illam rejiciens, dixit: Multum, o infelix, impudens es, quæ verita non fuisti accedere ad nos ac sedere. At illa: Ne, quæso, Pater, ne abomineris me, neque abjicias; etsi enim omni peccato plena sum, non tamen repulit venientem ad se meretricem Dominus, et Salvator omnium Christus Deus noster. Respondit ei senex: Sed meretrix illa non permansit meretrix. Tum ipsa: Spero in Filium Dei vivi, quia ab hodierno die neque ego permanebo in peccato hoc. Relinquens igitur adolescentes, et sua omnia, secuta est senes illos. Miserunt **870** autem illam in monasterium prope Æga civitatem. Hanc et ego jam anom vidi magnæ prudentiæ feminam; et ista ex ejus ore didici. Erat autem illi nomen Maria.

CAPUT XXXII.

Conversio et vita Babylon (5) mimi, nec non Comete et Nicose concubinarum ejus.

Mimus quidam erat in Tharso Cilicæ, nomine Babylon: erant autem illi duæ concubinae; nomen uni Cometa, nomen alteri Nicosa. Vivebat autem luxuriose agens omnia quæ illi demon suggessisset. Die vero quadam ingressus ecclesiam, audit per dispensationem Dei sanctum Evangelium legi. Erat autem ista lectio: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum (Math. iii). Compunctusque cepit cum lacrymis horrere, ac se miserum dicere pro his quæ peccaverat. Confestim igitur egressus extra ecclesiam, vocavit duas amicas suas, dixitque illis: Scitis quomodo vobiscum luxuriose vixerim, utque nunquam alteram plus quam alteram dilexerim; itaque vestra sunt omnia quæcumque ego acquisivi, accipite insuper mea omnia et dividite inter vos; ego enim ex nunc abrenuntio sæculo, et efficior monachus. Ille autem ex uno ore responderunt ei cum lacrymis: Ad luxuriam et animarum nostrarum introitum communicavimus tibi; nunc vero quando hoc Deo placitum opus facere vis, dimitte nos, et id solus facis? profecto non ita erit, sed etiam in bono communicabimus tibi. Atque ita mimus quidem inclusit se in una turrium civitatis: illæ vero, venditis omnibus suis, erogatisque pauperibus, accipientes et ipsæ religiosum habitum, fecerunt sibi prope turrem cellulam, et seipsas pariter incluse-runt. Hunc et ego vidi, et ab eo valde ædificatus sum; est enim vir valde humilis et clemens, atque misericors. Scripsi autem et hoc pro utilitate legentium.

D

CAPUT XXXIII.

Vita sancti episcopi Theodoti.

Narravit nobis quidam Patrum quod fuerit in sancta civitate episcopus quidam, nomine Theodotus, tantæ benignitatis, ut cum in una solemnitate invitasset quosdam de clericis suis ad convivium, unusque ex eis venire nolisset, neque invitationi acquiescisset, tunc quidem patriarcha siluerit, alias vero ipse ad eum profectus sit, rogans ut veniret, mensarumque communis particeps fieret.

Dicebat autem rursus de ipso episcopo Theodoto, quod ita fuerit mitis atque humilis, ut cum semel iter ageret cum uno clerico, et ipse quidem lectica veheretur, clericus vero equo insideret, dixerit clerico suo patriarcha: Mutemus vehicula nostra, et tu quidem lectica vehere, ego autem eques ibo. Cum vero clericus id facere recusaret omnino, dicens id dedecus fore patriarchæ, si quidem clericus lectica portaretur, et episcopus equo insidens ingrederetur, non quievit sanctus et humilis Theodotus, donec ministro persuasit non esse rem istam injuriosam, coegitque illum ita facere.

CAPUT XXXIV.

Vita divi Alexandri patriarchæ Jerosolymitani.

Alium habuit civitas ipsa Dei patriarcham, Alexandrum nomine, adeo pium et misericordem, ut cum illi quidam ex notariis suis furatus esset aurum, et metu perterritus fugiens in Thebaidem Ægypti, invidisset vagus et errans in latrones, ac ductus fuisset ab eis captivus ad extremas Ægypti partes; hoc comperio, divus Alexander redemerit eum vinctum ac captivum octoginta quinque numismatibus. Quo reverso ita pie misericorditerque usus est, ut quidam ex urbis habitatoribus dixerit aliquando nihil esse utilius quam in Alexandrum peccare.

Alio quoque tempore unus ex diaconis ejus, coram clericis omnibus injuriis affectus divum Alexandrum. Qui mox prostratus humi veniam petit, dicens: Ignosce mihi, domine frater.

CAPUT XXXV.

Vita Elie (6) Jerosolymorum archiepiscopi, et de Flaviano Antiochiæ patriarcha.

Dicebat abbas Polychronius de sancto Elia Jerosolymorum archiepiscopo, quod sicut cum esset monachus, vinum non bibebat, ita nec patriarcha quidem factus bibit, sed eandem servavit regulam.

Dicebant de eodem archiepiscopo Elia, et de Flaviano Antiochiæ archiepiscopo, quod ab Anastasio imperatore ambo fuerint exilio relegati propter sanctam Chalcedonensem synodum; Elias quidem in Haila, Flavianus vero apud Petram. Die vero quadam significaverunt sibi ambo patriarchæ, mutuo dicentes: Anastasius hodie mortuus est; eamus igitur et nos, ut cum illo judicemur. Et post duos dies ambo migraverunt ad Dominum.

CAPUT XXXVI.

Vita Ephræm Antiocheni patriarchæ, et quomodo Styliten monachum a Severianæ hæreseos impietate converterit.

871 Narravit nobis quidam Patrum de sancto

A Ephræm Antiocheno patriarcha, quod valde zelans fuerit et fervens circa fidem. Cum enim audisset de Stylite illo qui erat in partibus Hierapolis, quod Severianæ esset hæreseos, abiit ad illum, ut impietatem dissuaderet illi. Cœpit ergo divus Ephræm corripere Stylitem, et orare, ut accederet ad sanctum apostolicum thronum, et communicaret sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ. Respondens vero Stylites ait: Ego synodo prorsus non communico. Dicit ad eum sanctus Ephræm: Et quomodo vis ut curem te, et satisfaciam pro gratia Domini nostri Jesu Christi? sancta Ecclesia libera est ab omni sorde pravitate hæreticæ. Dicit ad eum Stylites: Accendamus ignem (7), domine patriarcha, et ingrediamur simul, et quem flamma non læserit, ille orthodoxus erit; **B** illumque sequi debemus. Ille autem dixit, ut terret patriarcham. Respondit sanctus Ephræm Stylitæ: Oportebat quidem te, fili mi, tanquam patri obtemperare, nihilque a nobis amplius querere. Quoniam vero rem postulasti excedentem quidem vires infelicitatis meæ, confido tamen in miserationibus Filii Dei, quia tuæ salutis causa et hoc faciam. Tunc ait divus Ephræm astantibus omnibus: Benedictus Dominus; afferite huc ligna. Cum vero allata essent ligna, succendit illa patriarcha ante columnam, dixitque Stylitæ: Descende nunc, ut juxta decretum tuum ingrediamur ambo. Stupefactus ille ad patriarchæ constantiam, descendere noluit. Tunc dixit ad eum patriarcha: Nonne tu hoc fieri petisti? et quomodo id nunc facere non vis? Tunc exuens se qua indutus erat stola patriarcha, cum accessisset prope ignem, oravit, dicens: Domine Jesu Christe, Deus noster, qui propter nos dignatus es de sancta domina nostra Dei genitrice semperque virgine Maria incarnari et nasci, ostende nobis veritatem. Et completa oratione, jactavit stolam suam in mediis ignibus. Cum autem ignis quasi per tres horas durasset, lignaque jam igne consumpta essent, tulerunt inde stolam integram, ita ut nulla ignis indicia in ea deprehendi possent. Tunc Stylites videns quod factum fuerat, certior de veritate factus, anathematizavit Severum, et ejus hæresim, accedensque ad sanctam catholicam Ecclesiam, de manibus sancti Ephræm communicavit, et glorificavit Deum.

CAPUT XXXVII.

Vita Episcopi, qui cathedra relicta venit in sanctam civitatem, et mutato habitu ministrabat architectis.

D Quidam patrum enarravit nobis de quodam episcopo, quod relicto episcopatu suo profectus sit ad sanctam civitatem, illique sumpto operarii habitu, ministraverit architectis. Eo vero tempore vir clemens et misericordiæ operibus deditus Ephremius comes Orientis erat, ac per ipsum ædificia publica reparabantur; civitas enim terræ motu ceciderat. Die autem quadam vidit per visum Ephremius dormientem episcopum, columnamque ignis super eum ad cælum usque pertingentem. Hoc autem cum non semel, nec bis, sed sæpius cerneret, obstupuit Ephremius (erat

quippe visio ipsa terribilis et plena stuporis) cogitabatque apud semetipsum quidnam hoc esset, neque agnoscebat quis esset ille mercenarius, videns illum coma neglecta, veste sordida, vili et abjecto habitu, et nimia exercitatione et continentia, jugisque laboris fatigatione afflictum, et squalidum toto corpus cultu. Accersitum autem operarium ejusmodi Ephremius, percontabatur quisnam esset; cœpitque seorsum agere cum illo, qui vocaretur nomine, et ejus civitatis esset oriundus. Qui ait ad illum: Ego unus pauperum istius civitatis sum; cumque non habeam unde meisum sustentare valeam, operor ut possum, et Deus de laboribus meis pascit me. Motus ergo divinitus Ephremius, respondit illi, et ait: Crede mihi, non te dimittam, donec mihi omnia de te veraciter prosecutus fueris. Cum vero ita constringeretur, neque se ulterius posset abscondere, dixit illi: Pollicere mihi, quia quandiu fuero in vita hac, nemini dices quæ circa me sunt, et ego, suppresso tantum nomine, vera tibi de me annuntiabo. Juravitque illi comes, nulli se ea dicturum quandiu esset in vita. Tunc ait illi: Ego episcopus sum, et propter Deum dimisi episcopatum meum, et veni huc quasi ad ignotum locum. Affligens autem carnem meam, et operans, ex labore meo modicum panis mihi aquiri; tu vero quantum potes, adice ad eleemosynam. His enim diebus Deus promovebit te ad apostolicum thronum hujus civitatis, ut pascas populum suum, quem acquisivit per proprium sanguinem Christus verus Deus noster. Ut igitur dixi, elemosynis insiste, et pro recta fide jugiter sta et decerta. Talibus **872** enim sacrificiis maxime delectatur Deus. Ita ut prædixerat, contigit. Divusque Ephremius, his auditis glorificavit Deum, dicens: Quantos habet occultos famulos, et soli sibi cognitos Deus.

CAPUT XXXVIII.

Mors Anastasii (8) imperatoris impij.

Narravit nobis vir quidam fidelis de Anastasio imperatore, quod cum eiecisset Euphemium et Macedonium patriarchas Constantinopolitanæ Ecclesiæ, ac propter sanctam Chalcedonensem synodum illos Gaitan in Pontum exsilio relegasset, vidit in somnis idem imperator virum quendam insignem, vestitum amictu candido, contra se stare, Codicem scriptum ferentem, ac legentem. Evolvens autem quinque folia Codicis, legensque imperatoris nomen, ait illi: Ecce propter perfidiam tuam deleo quatuordecim, et digito suo illos delevit. Ac post duos dies facto fulgore magno atque tonitruo, pavore turbatus reddidit spiritum in summa angustia, pro eo quod impius fuit in sanctam Christi Dei nostri Ecclesiam, ejusque pastores auxilio damnavit.

CAPUT XXXIX.

Vita monachi monasterii abbatis Severiani, et quomodo a puella rustica prudenter retricius fuerit, ne cum ea peccaret.

Cum venissem Antiochiam, audivi quemdam de presbyteris ecclesiæ ista narrantem: Dicebat, inquit, patriarcha Anastasius, cum monachus qui-

PATROL. LXXIV.

dam monasterii abbatis Severiani misens fuisset in ministerium in partes Elutheropolens, et divertisset ad rusticum quempiam fidelem, habentem filiam unicam, defuncta jam matre illius, maneretque in domo ejus dies aliquot, is qui semper impugnat homines diabolo immisit fratri sordidas cogitationes, impugnabaturque de puella, et querebat opportunitatem opprimendi eam. Igitur qui illum oppugnabat dæmon, opportunitatem quoque illi procuravit. Patre enim puellæ proficiscente Ascalonem necessarizæ utilitatis gratia, frater ille sciens neminem in domo esse, nisi se solum et puellam, accessit ut illam vi opprimeret. Illa vero ut vidit ipsum totum perturbatum ad nefarium actum properare, dixit ei: Noli turbari, neque scdum quid contra me moliaris; pater meus neque hodie neque cras veniet. Audi primum quid dicam. Ego enim (novit Deus) prompte quidquid volueris faciam. Cœpit autem illum ita alloqui: Quantum temporis habes, frater, in monasterio? Dicit ei frater: Decem et septem annos. Dicit ei iterum: Habes experimentum mulieris? Ait illi: Non. Ergo tu, inquit puella, vis propter unam horam amittere tot annorum labores? Quoties fudisti lacrymas, ut carnem tuam Christo Domino puram immaculatamque servares? et nunc totum laborem illum brevisinæ voluptatis gratia tibi perire vis? Verumtamen sit ut vis audiero te, peccesque mecum, habesne quo assumas et enutrias me? Dicit ei frater: Non. Tunc illa: In veritate non mentior, si humiliaveris me, multorum malorum causa eris. Dicit ei monachus: Quomodo? Puella respondens: Primum quidem, inquit, quia perdis animam tuam; secundo quoniam et anima mea abs te requireretur; hoc enim tibi juramento protestor per eum qui dixit: Noli me mendacem facere (Joan. 1); quia si humiliaveris me, continuo mihi ipsi laqueo vitam extorquabo, invenierisque homicidii reus, atque in judicio ut homicida judaberis. Igitur antequam tot malorum causas fias, revertere in pace ad monasterium tuum, et ora pro me. Rediens igitur in semetipsum frater, ac respiciens, statim reversus est ad monasterium suum, prostratusque abbat, et veniam postulans, oravit, ut ultra jam de monasterio non egrederetur. Et cum in contritione cordis egisset tres menses, migravit ad Dominum.

CAPUT XL.

Vita abbatis Cosmæ eunuchi.

Narravit nobis abbas Basilus presbyter Bicantiorum, dicens: Cum essem Theopoli apud patriarcham Gregorium, venit ab Jerosolymis abbas Cosmas eunuchus Lauræ Pharan, vir singularis religionis, et fidei rectorumque dogmatum valde tenax et zelator, ac divinarum Scripturarum scientia non mediocriter instructus. Cum ergo fuisset ibi senex dies paucos, defunctus est; et jussit patriarcha pretiosas illius reliquias in monasterio suo sepeliri, ubi et positus erat quidam episcopus. Die igitur quadam profectus sum, ut salutarem sepulcrum senis. Erat autem supra sepulcrum ejus jacens homo quidam

pauper, eleemosynam petens ab ingredientibus in templum. Cum ergo conspexisset me pauper tertio prostratum, et seni orationem facientem, dixit mihi: Abba, magnus profecto erat senex ille, quem sepelitis hic ante hos duos menses. Tunc ego ad illum: Unde hoc tu nosti? Qui respondit: Vere, domine abba, ego paralyticus fui annis duodecim, et per ipsum curavit me Deus. Et quoties in tribulatione sum, venit ad me consolationem afferens, mihiq[ue] refrigerium praestat.

873 Sed et aliud audi de illo miraculum. Ex qua die ipsum sepelitis usque ad diem hanc, audio illum singulis noctibus clamantem, ac dicentem ad episcopum: Noli me tangere, haeretic; ne appropinques mihi, inimice sanctae Dei catholicae Ecclesiae. Haec ego audiens ab eo qui sanatus fuerat, perrexi, et omnia ex ordine patriarchae retuli, orabamque ipsum sanctissimum patriarcham, ut sumptum ex eo loco senis corpus, in sepulcro alio reonderemus. Tunc ait abbas Gregorius patriarcha: Mihi, filii, credite, nihil ab haeretico laeditur albas Cosmas; sed hoc totum factum est, ut senis virtus, zelusque fidei nobis innotesceret, qualis scilicet fuerit, qualisque sit etiam post carnis occubitus, utque episcopi nobis proderetur opinio, ne illum arbitramur orthodoxum fuisse atque Catholicum.

Dicebat item de eodem senae abbas Basilus, qui cum perrexisset ad eum commorantem in Laura Pharan, ait illi senex: Venit mihi cogitatio aliquando, quid sit, quod ait Dominus discipulis suis: Qui habet vestimentum, vendat illud, et emat gladium (*Lucæ xxi*); illisque dicentibus: Ecce gladii duo hic; responderit: Satis est. Haerebamque in verbo isto, neque quod sibi vellet, intelligebam. Itaque sic cogitabundus exivi de cellula mea, in ipso meridiani solis aestu, ut irem ad Lauram Turrium, ad abbatem Theophilum, et interrogarem eum. Cumque per desertam pergerem, es-eumque prope Calamonem, aspicio draconem mirae magnitudinis de monte descendere in Calamonem. Erat autem adeo ingens, ut cum se moveret, curvaretur in modum cameræ, vestigiaque terræ altius impressa relinqueret. Ego vero per vestigia illius illasus ingressus sum, agnovique quia diabolus studium meum impedire voluerit; orationes autem senis juverunt me. Perveniens igitur ad abbatem Theophilum, exposui illi hæsitationem meam. Qui dixit mihi: Duo gladii duas vitas significant, activam et contemplativam. Si quis ergo has duas virtutes habeat, hic perfectus erit.

Ad hunc ipsum abbatem Cosmam perrexi ego, dum esset in Laura Pharan; mansi enim in illa annos decem. Cumque mihi loqueretur de salute animæ, et quoddam ex dictis sancti Athanasii Alexandriae archiepiscopi allegaret, ait ad me senex: Cum inveneris aliquid ex opusculis sancti Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud. Tanto talique studio flagrabat erga sanctos Patres nostros, et doctores sanctus senior.

Dicebat autem et hoc abbas Cosmas de seipso,

A quod nocte sanctæ Dominicæ a vespere usque mane staret psallens et legens, et in cella sua, et in ecclesia, neque omnino sedens; orto autem sole, cum impleret canonem, sedebat legens in sanctis Evangelii usque ad collectam.

CAPUT XLI.

Vita abbatis Pauli Nazarensis.

Vidimus et alium senem in eadem Laura, abbatem scilicet Paulum, virum sanctum ac Deo deditum, mitissimum atque abstinentissimum. Neminem vero meminisse me unquam vidisse tanta consolationis ac lacrymarum gratia ornatum; stillabant enim ex oculis ejus jugiter lacrymæ. Implevit ergo sanctus iste senior in vita solitaria annos fere quinquaginta, contentus soli panis eleemosynæ, quam ecclesia dabat, B nullique omnino colloquens. Erat autem ex Nazarbo.

CAPUT XLII.

Vita abbatis Anaxanontis servi Dei.

Vidimus in eodem loco abbatem Anaxanontem, virum misericordem et continentissimum, vitamque solitariam in cellula sua agentem tanta districtione, ut per quatuor dies unam tantum oblationem manducaret minorum viginti (9). Sæpe vero et tota hebdomada eam solam comedebat. Circa extremum vero vitæ suæ venerandus hic vir dolorem incurrit ventris et viscerum. Tulimus itaque illum in sanctam civitatem in domum infirmorum, quæ sub patriarchæ erat cura. Die vero quadam cum prope illum essemus, misit ad illum abbas Conon prepositus Lauræ sancti Patris nostri Sabæ sudarium, unam habens benedictionem, et numismata sex, ita illi significans: Ignosce mihi, quia non permittit me ægritudo ascendere, et te salutare. Senex autem benedictionem quidem retinuit, nummos vero remisit, dicens: Si quidem voluerit Deus ut in hac vita durem, Pater, habeo, nummos decem. Cum vero eos expendero, significabo vobis, et mittetis istos. Ut autem noveris, Pater, post duos dies seculum istud derelinquo. Quod et factum est. Detulimus autem eum in eandem Lauram Pharan, et ibi eum sepelivimus. Fuit autem beatus iste, et beati Eustochii contubernalis; ambobusque relictis, in eremo consummatus est. Erat autem ex Ancyra Galatiæ civitate.

CAPUT XLIII.

Detestabilis mors impii Thalelæi archiepiscopi Thessalonicensis.

Fuit quidam Thessalonice archiepiscopus, Thalelæus nomine. Hic neque Deum timens, neque paratam retributionem expavescens, conculeansque Christianum dogma, **874** ac sacerdotalem honorem et dignitatem spernens, inventus est pro pastore lupus. Abnegans quippe sanctam et consubstantialem Trinitatem Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, idola infelix ad-rabat. Quem ii qui tunc Ecclesiæ præerant, communi decreto damnarunt, ac de sede sua deturbarunt. Pauco post tempore nequam ille omni scelere et impietate plenus voluit ad sacerdotalem dignitatem remeare. Quia ergo, juxta sapientissimum Salomonem, omnia obediunt auro (*Eccle. x*), revocatus

est in regionem suam (erat autem Constantinopoli in qua habitant principes, qui juxta prophetam justificant impium propter munera, et justum justi tollunt [Isaia vi]). Sed omnipotens Deus sanctam Ecclesiam suam non desepxit; sed adversus apostolorum canones latam pro ipso sententiam rursus ut sibi minime acceptam damnavit. Cum enim quadam die ille processurus esset cum superbo ornatu, ut ad imperatores pergeret, sacerdotiumque decretis illorum iterum resumeret, pupugit illum venter, ut pergeret ad necessaria natura. Cum vero secretum locum ingressus esset exonerandi ventris causa, mansissetque intus duas jam vel tres horas, neque reverteretur ad suos, ingressi sunt quidam ex his qui illi assistebant, ut illum jam debere progredi monerent, inveneruntque infelicem illum capite deorsum, ubi egerebantur stercora demergum, pedibusque sursum erectis. Eri-gentes autem illum, invenerunt æquali impii Arij, Dei hostis, morte extinctum horribili et æterna. [Nam et illum, cum auxilio fretus principum se in Ecclesiam Dei speraret tyrannico ingressurum sanctæ Dei Ecclesiæ mirabilis et magni consilii angelus, ejus viscera quæ nefarium scelus parturiebant, in secessu dissipavit; et hunc auxilio item iunxum principum, cum prioribus se pejora patratum speraret, Theσσαlonicensis Ecclesiæ rector angelus cum Magno martyre Demetrio, præveniens, in eo loco in quo sedens, et commercium habens cum impuro dæmone, adversus sanctam Dei Ecclesiam struebat insidias, in eodem inutilis servi pedes, qui recte incedere volebat, clavis suffixos pendentes reliquit; in quibus indicia eminebant illius judicii, quo plectendus erat, et quam terribile sit in manus incidere Dei viventis (Heb. x).¹]

CAPUT XLIV.

Vita senis monachi prope civitatem Antinoum commorantis, et de oratione pro mortuis.

Senex quidam enarravit nobis cum Thebaidam venissemus, quod senex unus morabatur extra civitatem Antinoum, magnæ virtutis vir, qui in cella sua egerat annos septuaginta. Erant autem illi discipuli decem, ex quibus unus erat valde negligens sui. Senex ergo sapius illum corripiebat, et hortabatur, dicens: Frater, sollicitudinem gere pro anima tua; habes enim mori; et nihi te emendaveris, in supplicium tendes. Frater autem ille semper seni inobediens erat, nec ea quæ ab ipso dicebantur admittebat. Contigit autem post aliquantulum temporis, ut iste moreretur. Contristatus vero senior super illo valde (sciebat enim quod in magna desidia et negligentia de sæculo exiisset), cepit orare, ac dicere: Domine Jesu Christe, verax Deus noster, revela mihi quid sit circa fratris animam. Aspexit autem in excessu mentis effectus, fluvium ignis, ingentemque in ipso igne multitudinem, ac medium fratrem illum ad collum usque denersum. Tunc ait illi senior: Nonne te propter hanc poenam orabam, ut eam animæ tuæ ageres, fili? Respondit frater, et ait seni: Gratias

¹ Uncinis inclusa suppleta sunt ex Græco.

Ago Deo, Pater, quod vel caput meum requiem habet; per orationes enim tuas supra caput episcopi sto.

CAPUT XLV.

Vita Monachi inclusi in monte Olivarum, et de adoratione (10) imaginis sanctissimæ Dei genitricis Mariæ.

Dicebat abbas Theodorus Æliotes quod fuerit quidam inclusus in monte Olivarum certator maximus; impugnabat autem illum fornicationis spiritus. Die vero quadam cum instaret illi vehementer, cepit ejulare senex, et dicere dæmoni: Quandiu non dimittis me? recede jam a me, qui mecum consenuisti. Apparuit autem ei dæmon visibiliter, dicens: Jura mihi, quia nemini dices quod tibi dicturus sum, et te non amplius oppugnabo. Juravitque ille senex, dicens: Per inhabitantem in altissimis nulli dicam quæ mihi dixeris. Tunc ait illi dæmon: Noli adorare hanc imaginem, et ultra te non oppugnabo. Habebat autem hæc imago expressam figuram dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis Mariæ, ferentem Dominum nostrum Jesum Christum. Ait inclusus dæmoni: Dimitte me ut deliberem. In crastinum autem hoc significavit ipsi abbati Theodoro Æliote tunc habitanti in Laura Pharan, narravitque illi omnia. Senex autem ait recluso: Vere, domine abba, illusor es, quia jurasti dæmoni; verumtamen bene fecisti hoc revelans. Expedi autem tibi nullum in illa urbe lupanar omittere, quod non ingrediaris, quam ut neget te adorare Deum, et Dominum nostrum Jesum Christum cum matre sua. Confirmatum igitur et corroboratum pluribus verbis reliquit illum in loco suo. Apparuit ergo dæmon incluso rursus, dicens: Quid hoc est, pessime senex? **875** Nonne tu jurasti mihi quia id nemini diceres? Et quare dixisti ei qui venit ad te: Dico tibi quia ut perjurus in die judicii judicaberis? Respondit inclusus, dicens: Scio quidem, quia juravi, et pejeravi; verumtamen Dominum et Creatorem meum pejeravi, tibi autem non obediā. A te enim ut auctore et pravi consilii et perjurii poenæ inevitabiles exiguntur.

CAPUT XLVI.

Mirabilis visio abbatis Cyriaci Lauræ Calamonis, et de duobus impiis Nestorii libri.

Accessimus ad abbatem Cyriacum presbyterum Lauræ Calamonis juxta sanctum Jordanem, narravitque nobis dicens: Die quadam vidi per somnum mulierem honesta facie, purpura indutam, et cum ea viros duos, et ipsos venerando habitu, et aspectu præclaro. Arbitratus autem sum mulierem illam esse Dominam nostram sanctam Dei genitricem, eosque qui cum illa erant duos viros, sanctum Joannem Theologum et sanctum Joannem Baptistam. Egressusque de cellula orabam illos ut ingrederentur et in cella mea orarent, quæ non consensit. Permansi ergo diutius orans et obsecrans, ac dicens: Ne, quæso, avertatur humilis factus confusus (Psal. LXXIII), et alia plurima hujusmodi. Illa igitur ut me vidit instare precibus, eandemque postulationem iterare, severius mihi respondit, dicens: Habes intra cellam tuam

inimicum meum, et vis ut ingrediar? Et his dictis accessit. Evigilans autem ego affligi cœpi, et cogitabam, num aliquid in mente peccatum contra illam admissem, neque enim erat alius aliquis in cella mea, nisi ego solus. Diutius igitur meipsum discutiens, nihil inveni, quod in illam percassem. Cum vero vidissem me nimio mœrore absorberi, surgens accepi librum ut legerem, quo per huiusmodi lectionem dolorem una cogitatione repellerem. Librum autem ipsum acceperam mutuo a beato Ilychio presbytero Jerosolymitanae Ecclesiae. Evolvensque librum inveni duos Impii Nestoris libros in fine voluminis scriptos, moxque agnovi hunc esse sanctae Dominae nostrae Dei genitricis semperque virginis Mariae inimicum. Tunc surgens abi, librumque illi qui mihi eum accommodaverat, reddidi, dicens illi: Accipe librum tuum, frater, neque enim ex eo tantum utilitatis cepi, quantum detrimenti. Cum vero ille detrimenti ipsius causam sciscitaretur, omnem illi rei ordinem retuli. Qui zelo Dei succensus protinus duos illos Nestorii libros ex volumine praeceidit, eosque igni tradidit, dicens: Non manebit in cella mea Dominae nostrae sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae inimicus.

CAPUT XLVII.

Miraculum sanctae Dei genitricis contra Gaianum nimium qui eam in theatro blasphemabat.

Heliopolis Phœnicis Libanensis civitas est. In hac nimis quidam erat, Gaianus nomine, qui in theatro sanctam Dei genitricem blasphemans, populo spectaculum blasphemiae praebebat. Apparuit autem illi sancta Dei genitrix, dicens: Quid tibi mali feci, quia coram tanta multitudine mihi detrahis, et blasphemus me? Ille vero surgens, non solum non se correxit, verum etiam plus blasphemabat. Rursus ergo apparuit illi sancta Dei genitrix, corripuens eum, ac dicens: Noli, quæso, noli ita lædere animam tuam. Ille vero rursus deterius illam blasphemavit. Unde ipsa tertio eidem apparens, eadem repetebat. Cum autem se ille non corrigeret, sed plus quoque blasphemias adjiceret, meridie dormienti sibi apparuit, nihilque dicens, digito solo signavit ejus manus et pedes. Evigilans autem, venit se truncatum manibus et pedibus. Atque ita in illis ut truncus inutilis jacens, confitebatur omnibus ejus rei gratia, et quomodo hoc passus esset, utque propter blasphemias suas clementer cruciatus fuisset.

CAPUT XLVIII.

Miraculum item sanctae Dei genitricis quo Cosmiana uxor Germani patricii coacta est ex haeresi Severiana ad veram Christi fidem redire.

Narravit nobis Anastasius presbyter, et ornamentorum sanctae resurrectionis Dei et Domini nostri Jesu Christi custos, quia adveniens illuc Cosmiana, uxor Germani patricii, voluit nocte quadam sanctae Dominae sola adorare sanctum Dominum nostri Jesu Christi vivificantem monumentum. Et cum appropinquaret januae sacriarii, apparuit illi visibiliter Domina nostra sancta Dei genitrix cum aliis quoque mulieribus, dicens: Quomodo cum nostra non sis, huc audes

ingredi et prohibebat eam. Nequa enim (inquirebat) nostra es. Erat enim de haeresi Severi acephali. Illa vero multum rogabat, ut mereretur ingredi. Ad quam sancta Dei genitrix respondens ait: Crede mihi, mulier, non ingredieris huc, nisi nobiscum communicaveris. Agnito autem quod quia esset haeretica ingredi prohiberetur, quodque nisi accederet ad sanctam catholicam et apostolicam **876** Ecclesiam Christi Domini et Dei nostri, intrare non permetteretur, continuo diaconum accersivit, et veniente sancto calice sacrum corpus sumpsit et pretiosum sanguinem magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Atque ita absque ulla prohibitione digna habita est adorare sanctum et venerabile sepulcrum Domini Jesu Christi.

CAPUT XLIX.

Mirabilis visio ducis Palaestinae, qua et ipse convictus fuit praedicte haeresi abrenuntiare, et Christi Ecclesiae communicare.

Narravit autem nobis et hoc idem presbyter Anastasius, dicens, quod Palaestinae dux Gevener aliquando venerit adorare sanctam Christi Domini nostri resurrectionem. Et cum cœpisset ingredi in sanctum monumentum, aspexit arietem cum impetu super se venientem, cornibusque illum impetentem. Ille vero pavore correptus, reiro redibat. Custos vero sanctae crucis Azarias, et qui assistebant lictores (11), timore permoti dicunt ei: Quid est, quid habes, domine? cur non ingredieris? Dicit eis: Ut quid intulistis arietem istum? Qui stupefacti inspexerunt sanctum monumentum, nihilque videntes, aiunt ad illum: Ingredere, nihil tale intus est. Rursus ille ingredi cœpit, sed iterum aspexit arietem contra se venientem, et se introire prohibentem. Istud cum sæpe factum esset, illeque cæteris nihil videntibus, solus arietem cerneret, ait illi crucis custos: Crede mihi, domine, aliquid habes in anima tua, quod te prohibet adorare sanctum, ac venerabile, et vivificantem monumentum Salvatoris nostri; itaque moneo ut confitearis Domino peccata tua. Clemens enim et misericordissimus cum sit, et tui misereri volens, huiusmodi tibi miraculum ostendit. Ille autem cum lacrymis dixit ei: Vere multis magnisque sceleribus obnoxius sum. Et se ipsum in faciem prosternens, per multas horas permansit fletus et confitens Domino. Surrexit deinde, et rursus ingredi voluit, sed iterum ab ariete permissus non est. Tunc ait illi sanctae crucis custos: Vere aliud est, quod te ingredi vetat. Dixit autem ille: Num fortasse ideo, quia non sanctae catholicae Ecclesiae, sed Severo communico, introire prohibeor? Tunc petiit a custode ut sancta et vivifica Christi Dei nostri mysteria sibi afferrentur. Et allato sancto calice, communicavit. Atque ita ingressus est, et adoravit, nil ultra impedimenti passus, nihilque ulterius cernens, quod se deterreret.

CAPUT L.

Visio et dictum abbatis Georgii in ista.

Seythopolis secunda est Palaestinae metropolis. In ea conveniunt abbatem Anastasium, narravitque no-

bis de abbate Geor, lo incluso, dicens : Cum quadam nocte surrexissem, ut pulsarem signum (ea quippe cura mihi ut canonarchæ (12) injuncta fuerat ut excitarem fratres ad collectam) audiui plorantem senem; profectusque ad illum, rogare cœpi, dicens : Quid habes, Pater, quia sic ploras? Ille vero nihil mihi respondit. Rursus cum rogarem illum, ut causam fletus mihi aperiret ingemiscens ille, et ex continuo corde suspirans, ait : Quomodo mihi a fletu temperem, cum Dominus noster Jesus Christus reconciliari nobis nolit? Ego enim, fili, videbar mihi assistere cuidam super excelso throno residenti; multa vero millia circa illum erant orantium illum, atque deprecantium de quadam re, qui illorum precibus flexus non est. Posthæc accessit ad illam mulier quædam purpura induta, prociditque illi, et ait : Vel propter me placare, fili. Ille vero nihilominus inexorabilis mansit. Atque idcirco ploro et ejulo, verens quod futurum est. Hæc mihi dixit abbas Georgius, quinta illucescente feria cœnæ Domini; sequenti vero, id est parasceve, hora diei nona, repentino magnoque terræ motu corruerunt urbes maritimæ Phœnicis.

Idem abbas Anastasius hoc item nobis de sene eodem enarravit, quod post aliquantulum temporis, cum ad fenestram staret, plorare senex cœperit; et dixerit illi : Væ nobis, frater, quia nullam habemus compunctionem, sed in negligentia vivimus, et timeo cum ira Dei comprehendat nos, et in januis simus, ut judicemur. Et sequenti die ignis apparuit in cœlo.

CAPUT LI.

Vita Juliani senis monasterii Ægyptiorum.

Anazarbus metropolis est secundæ Cilicæ provincie, ab hac fere duodecim milliaribus distat monasterium quod dicitur Ægyptiorum. Narraverunt ergo nobis Patres ejusdem loci quod illic ante annos quinque mortuus esset senex, Julianus nomine, qui circiter annos septuaginta in quodam brevi spelæo moratus esset, nihil omnino sæculi istius possidens, præter cilicium, et sagum, et vasculum ligneum, et librum.

Dicebant autem nobis et hoc de ipso, quod toto vitæ suæ tempore non accendit lucernæ lumen, sed per noctes cœlitus illi trabat eum lux, ita ut clare legere posset.

CAPUT LII.

Dictum abbatis Eliæ solitarii.

877 Venit frater quidam ad abbatem Eliam solitarium in cœnobium antiqui patris Sabæ, et dixit ei : Dic mihi verbum, Pater. Senex vero dixit fratri : Diebus Patrum nostrorum tres istæ virtutes in amore et studio apud monachos erant : nuditas rerum omnium, mansuetudo, et continentia; nunc autem avaritia, gula et audacia. Quod horum tibi placet arripe.

CAPUT LIII.

Vita senis Cyriaci ex monasterio sancti Sabæ.

Narravit nobis abbas Stephanus de quodam sene morante in monasterio sancti Patris nostri Sabæ, nomine Cyriaco, quod die quadam descenderit Tuthe-

ham [Græce *κοῦβηλ*], parumque remoratus circa mare Mortuum, redierit iterum ad cellam suam. Cum vero esset æstus vehementissimus, ita ut senex pene deficeret, extendens manus suas in cœlum ad Deum, oravit dicens : Domine, tu scis quia jam præ siti ambulare non possum. Statimque nubes circa illum facta est, neque recessit ab eo, quandiu restitueretur cellæ suæ. Distabat autem a cella milliaribus fere duodecim.

Idem abbas Stephanus et hoc nobis de eodem sene narrabat, quod venerint sui die quadam ut illum viderent. Cum ergo venissent ad locum, quærebant ipsius cellulam : quam dum quibusdam ostendentibus didicissent, aduntes pulsaverunt januam. Quibus cognitis, senex Deum oravit, ne ab ipsis videretur.

B Et aperiens januam, exiit de cellula sua, et ab eis penitus visus non est : abiensque in desertum redire tandiu noluit, donec illos recessisse cognovit.

CAPUT LIV.

Vita monachorum Scythiotarum, et de sene Ammonio.

Venimus postea Terentien ad abbatem Theodorum Alexandrinum; atque nobis senex : Filioli, multum revera perdidit Scythiotæ monachi juxta senum prædictionem. Credite enim mihi, filii, quia magna erat charitas apud Scythiotas magna abstinentia, magna discretio. Vidi ego illic senes, qui nisi quis ad eos venisset, nunquam sumebant cibum : inter quos erat senex quidam, Ammonius nomine, juxta me manens; cujus ego sciens consuetudinem,

C per omne Sabbatum ad illum veniebam, ut propter adventum meum sumeret cibum. Habebant hoc omnes generaliter, quod quacunque hora accederent ad eos aliqui, permittebant illos orationem facere, illisque orantibus, ipsi mensam apponebant, et continuo cibum sumebant.

CAPUT LV.

Visio cujusdam senis commorantis in Scythi, et de abbate Irenæo.

Abbas Irenæus narravit nobis de sene quodam commorante in Scythi, quod diabolus viderit noctu sarculos, rastra, et cophinos præbentem fratribus; dixitque diabolo senex : Qui ista sunt? Respondit diabolus : Distractionem fratribus præparo, ut his occupati, fiant negligentiores ad orandum et glorificandum Deum.

D Idem abbas Irenæus narravit nobis dicens iterum : Cum venissent barbari in Scythiam, recessi inde, et veni in partes Gazæ, acceperique mihi cellulam in monasterio. Abbas vero ipsa die dedit mihi librum ad legendum, in quo senum gesta (13) scripta erant. Moxque ut aperui librum, occurrit oculis capitulum istud, quod venerit quidam frater ad senem, dixeritque illi : Ora pro me, Pater; dixerit autem illi senex : Cum esses nobiscum, orabam pro te; nunc autem ex quo in propria abiisti, non jam oro pro te. Ut ergo legi ego capitulum istud, plicui librum, et dixi in me ipso : Væ tibi, Irenæe, quia in propria venisti, nec jam orant pro te Patres. Moxque librum abbati re-

stitutus recessi, et veni in loca ista. Et hæc mihi causa fuit, filioli, veniendi in hunc locum

CAPUT LVI.

Vita Joannis discipuli senis magni, qui morabatur in vico Caparasima.

Ptolemais civitas est Phœnicis, in hæc vicus est qui dicitur Caparasima [*Græce Παράσημα*]. In eo vico senex quidam erat magnus, habebatque discipulum, Joannem nomine, et ipsum magnum, singularisque obedienter. Quadam ergo die misit senex discipulum suum in ministerium, dans ei et modicos panes pro victu suo. Profectus est autem discipulus, et completo ministerio rediit, retulitque panes. Videns autem senior panes, ait ei: Fili, quare non comedisti panes quos dedi tibi? Prostratus ille coram sene, dixit ei: Ignosce mihi, Pater, quia non benedixisti mihi, cum mitteres me, neque jussisti ut cibum sumerem, idcirco non sumpsi. Admiratusque senex discretionem fratris, benedixit eum.

Ad hunc fratrem post dormitionem senis, cum jejunasset quadraginta diebus, vox facta est divinitus, dicens: Super quemcumque morbum imposueris manus, curabitur. **878** Mane autem facto, per dispensationem Dei, ecce homo quidam cum uxore veniebat, ejus mamillam cancri morbus consumebat. Rogabat ergo illum vir ejus ut uxorem suam curaret. Qui cum peccatorem se diceret, et indignum ad tale attentandum opus, vir ille persistebat orans, ut annueret sibi, uxorisque suæ miseretur. Cum vero imposuisset illi manum, mamillamque signasset, continuo sanata est. Et ex tunc plurima jam per illum signa Deus operatus est, non tantum in vita sua, verum etiam post mortem.

CAPUT LVII.

Mors Simeonis Stylitæ, et de Juliano abbate etiam Stylite.

Quadraginta fere milliaribus ab Ægis civitate Ciliciæ Stylites erat nomine Simeon; hic fulgure percussus interit. Abbas ergo Julianus Stylites presbyter præter consuetudinem suam insolito tempore dixit discipulis suis: Mittite thymiama in thuribulum (14). Qui dixerunt ei: Dic nobis causam, Pater; orabantque ut diceret eis. Senex autem dixit: Quia modo frater meus Simeon a fulgure dejectus interit, et ecce transit anima ejus cum tripudio et exultatione. Distabant autem ab invicem milliaribus fere viginti quatuor.

CAPUT LVIII.

Item de Juliano.

Abbas Stephanus Trichinas, monasterii sancti Patris nostri Sabæ antistes, et hoc de memorato abbate Juliano Stylita narravit, quod leo juxta eum locum in quo morabatur apparuerit, plurimoque peregrinos et indigenas necare solitus fuerit. Die ergo quadam advocans discipulum suum senex, Pancratium nomine, dixit ei: Vade ferme duo millia passuum ad Austrum, inveniesque illic leonem jacentem, cui dices: Humilis Julianus in nomine Jesu Christi filii Dei vivificantis omnia tibi præcipit ut recedas ab hac

A provincia. Profectus vero frater invenit leonem jacentem. Cumque verba senis illi dixisset, continuo recessit leo.

CAPUT LIX.

Vita abbatis Thalelæi (15) Cilicis.

Abbas Petrus presbyter ejusdem monasterii, narravit nobis de abbate Thalelæo Cilice, quod sexaginta annos transegisset in vita monastica nunquam flere desistens, dicensque jugiter: Tempus hoc nobis ad poenitentiam indultum est, et valde requiretur a nobis si illud neglexerimus

CAPUT LX.

Factum egregium sanctimonialis, emnæ, per quod compunctus adolescens ejus amator, monachus effectus est.

B Quidam vir fidelis narravit nobis, cum in Alexandria essemus, tale quiddam: Sanctimonialis, inquit, quædam sedebat in domo sua vitam solitariam ducens; salutisque suæ valde sollicita, jejuniis ac vigiliis vacabat jugiter, multasque faciebat eleemosynas. Sed bonorum omnium semper invidus diabolus, tantas in virgine virtutes non ferens, contra illam pulverem excitavit. Immisit enim adolescenti cuidam turpein de illa diabolicamque cupidinem. Manebat autem extra limen ejus adolescens. Cum ergo virgo illa domo sua vellet egredi, atque ad ecclesiam orationis gratia occurrere, ingerebat se illius oculi imrobustus et impurus adolescens, nec illam egredi sinebat, amatoria quædam verba procacibus nutibus illi insusurrans; adeo ut jam præ nimia molestia adolescentis egeretur virgo domo sua nusquam progredi. Die igitur quadam misit ancillam suam virgo ad illum ut ei diceret: Veni, vocat te domina mea. Abiit ergo ad illam gaudens, et stuprum committere gestiens. Sanctimonialis vero sedebat in cubili suo; ingresso igitur adolescenti ait: Sede. Cumque sedisset: Dic, oro te, frater, inquit illa, cur ita mihi molestus es, nec permittis me domo mea egredi? Respondit adolescens: Vere, domina, te multum amo, et quando te inspicio, totus in tui concupiscentiam inflammor. Quæ ait ad illum: Quidnam in me pulchrum vidisti, quia sic amas me. Ait adolescens: Oculos tuos; ipsi enim seduxerunt me. Virgo vero ut audivit quia oculi ejus illum seduxissent, sumpto radio textorio mox oculos eruit. Hoc autem cum vidisset adolescens, eruisse scilicet sibi virginem oculos, compunctus corde abiit in Seythim, ibique sæculo renuntians, effectus est probatissimus monachus.

CAPUT LXI.

Vita abbatis Leontii Cilicis.

Dicebant quidam Patrum de abbate Leontio Cilice, quod in obsequio dominæ nostræ sancti Dei genitricis fuerit ferventissimus, ac per quadraginta annos nunquam de illius templo recesserit. Erat autem semper miræ gravitatis, et sibi jugiter intendens.

Dicebant et hoc de illo, quod si vidisset pauperem venientem ad se, si quidem ille esset cæcus, per manum illi porrigebat eleemosynam; si autem videns, ponebat ante illum, **879** aut in columnæ

bas, aut in scamno, aut in sanctuarii gradibus. Atque inde illam tollebat pauper. Interrogatus autem a sene: Quare, Pater, per manus non das eleemosynas? respondit: Ignosce mihi, Pater; neque enim ego sum qui illam præbeo, sed domina mea sancta Dei genitrix, quæ et me, et illos nutrit.

CAPUT LXII.

Vita abbatis Stephani monasterii Æliotarum presbyteri.

Narravit nobis unus ex senibus de abbate Stephano presbytero monasterii Æliotarum, quod cum sederet in cella sua, inmisit illi cogitationes demon dicens: Recede, nihil enim hic proficis. Senex autem dicebat dæmoni: Non audio te, scio enim quis es; ferre non potes ut aliquis salvetur; sed Christus Filius Dei vivi ipse te conteret.

CAPUT LXIII.

De eodem.

Dicebant de eodem abbate Stephano, quod cum sederet in cella sua et legeret, venit iterum diabolus visibiliter, dixitque ei: Recede, nihil enim hic proficis. Tunc ille dæmoni: Si vis ut recedam, fac ut id in quo ego sedeo ambulet. Sederat autem in sella viminea. Quo audito, dæmon confestim sellam illam per totam cellam ambulare fecit. Senex autem aspiiciens versutiam dæmonis, ait illi: Nempe quoniam ita velox et astutus es, non hinc recedo. Factaque ab eo oratione, dæmon evanuit.

CAPUT LXIV.

De eodem.

Tres senes venerunt ad abbatem Stephanum presbyterum, et cum perseverarent loquentes de utilitate animæ, tacebat senior. Dicunt ei senes illi: Nihil nobis respondes, Pater? utilitatis gratia venimus ad te. Tunc ait illis: Ignoscite mihi, usque modo non animadverti quid locuti sitis; veruntamen quod habeo, hoc dico vobis. Ego die noctuque nihil aliud aspicio, nisi Dominum nostrum Jesum Christum in ligno pendentem. Quod cum audissent, multum ædificati recesserunt.

CAPUT LXV.

De eodem.

Abbas Joannes, cognomento Molybas, narravit nobis de venerando sene isto beato Stephano presbytero, quod cum aliquando jecer illius graviter infirmaretur, ex qua infirmitate sancta illa anima migravit a corpore, coegerunt illum medici carnem manducare. Erat autem illi frater sæcularis quidam, sed valde religiose et secundum Deum vivens. Factum est autem cum carnes comederet presbyter, supervenit frater ejus sæcularis, vidensque illum vescientem carnibus, scandalizatus est, et valde contristatus, quod ex tanta abstinencia atque continentia in extremo vitæ suæ tempore ad comedendum carnes devolutus esset. Mox ergo in extasi factus, vidit quemdam dicentem sibi: Quare sic de presbytero scandalizatus es, quia illum vesci carnibus vidisti? Nescis quia necessitate compulsus, et propter obedientiam id fecit? Nempe propterea scandalizari non

A debuisti; nam si merita et gloriam fratris tui videre cupis, retro convertere, et vide. Conversusque vidit fratrem suum crucifixum cum Domino. Atque ad eum is qui illi apparuerat: Ecce in qua gloria frater tuus est. Glorifica ergo eum qui glorificat eos qui se diligunt in veritate.

CAPUT LXVI.

Vita abbatis Theodosii solitarii.

Abbas Antonius præpositus monasterii Æliotarum, qui etiam illud ædificavit, narravit nobis de abbate Theodosio, quod senex ipse hæc de seipso narrabat: Priusquam ad vitam solitariam transissem, factus in extasi aspexi virum quemdam, cujus species claritatem solis vincere. Illic tenens manum meam: Veni, ait, quia pugnare et luctari te convenit; et induxit me in theatrum infinitæ magnitudinis. Aspexi autem theatrum plenum viris ex una parte candido amictu, ex alia vero nigro vestitis. Cum ergo injectisset me in theatrum, aspicio virum miræ magnitudinis Æthiopem, cujus caput turpissimum penetrabat nubes. Tunc ait ad me juvenis ille qui mihi apparuerat: Cum hoc luctari te oportet. Ego qui aspectu viri illius præceri territus eram, tremere ac pavere cœpi, orabamque juvenem illum splendidiorem, qui me induxerat in theatrum, dicens: Quis hominum mortali conditione et infirmitate circumdatus, cum hoc luctari posset? Non ipsum universum genus humanum, si in unum confluat, huic resistere prævalet. Ait autem ad me juvenis ille præclarus: Prorsus cum illo te luctari opus est. Ingredere igitur cum omni alacritate et fiducia; mox enim ut tu illum adorsus fueris, ego adjutor adero, tibi que victoriæ coronam reponam. Ut ergo ingressus ad certamen sum luctarique invicem cœpimus, cont nuo præclarus ille iudex nostri certaminis adfuit, mihi que coronam dedit. Atque plebs illa obscura, Æthiopumque multitudo ingens ejulantes evanuerunt; pars vero reliqua candidatorum gratia illi et laudes referebant, qui me juverat, ac præclara victoria donaverat.

CAPUT LXVII.

De eodem.

880 De hoc abbate Theodosio solitario narravit nobis abbas Cyriacus ejus discipulus, quod triginta quinque annos egerit in solitudine, semper post bi-duum comedens, et jugiter silentium servans, neque ad aliquem loquens; ceterum si loqui voluisset, signo potius quam verbo utebatur. Hoc et ego vidi. Mansi enim in eodem Æliotarum monasterio annis decem.

CAPUT LXVIII.

De eodem.

De abbate Theodosio cum audisset Abramius antistes sanctæ Mariæ novæ, quod non haberet pallium quo hieme uteretur, eum illi. Quod postquam senior accepit, quadam die cum obdormiret (dormiebat autem in cella senex), ascenderunt latrones, et evenerunt illum pallio, abentesque secum illud tulerunt. Quo facto, nihil omnino locutus est senex.

CAPUT LXIX.

Vita abbatis Palladii, et senis Thessalonicensis inclusi, nomine David.

Perreximus una ego et dominus Sophronius Sophista, priusquam sæculo renuntiaret, in Alexandriam ad abbatem Palladium, virum sanctum, et verum servum Dei, qui monasterium suum habebat in Thelazomeno [*Grace, Αδαμονιον*]. Cumque illum pariter deprecaremur, ut verbum nobis edificationis impenderet, cepit senex ita ad nos loqui: Filioli, tempus jam abbreviatum est, certemus hic modicum, atque laboremus ut immortalibus bonis in æternum perfruamur. Videte martyres, videte pugiles cælestes, quomodo viriliter et fortiter cuncta superarunt. Quos præteritum quidem tempus agnovit, vivunt autem semper in memoria nostra, visque satis illorum tolerantiam admirari possumus. Attestantur audientium singuli, stupentes ad tantam beatorum martyrum patientiam, quæ vere naturam excedit humanam. Quorum aliis quidem effossi sunt oculi, aliis excisa crura, illis amputatæ manus, istis abscissi pedes. Et illos quidem ignis repente consumpsit, istos autem lentius adurens, diu cruciavit. Atque alios nimirum profundum maris excepit, alios flumina absorbuere; alios item ferarum dentes, veluti malefactores quosdam et sceleratos, vivos acceperunt; alios variis exquisitisque suppliciis præmorsus in cibum acceperunt. Cæterorum omnia contra illos bellatores Dei tormentorum genera excogitata dicere non possumus, quæ suggestit humani generis inimicus daemon, invidia martyrum ipsorum et livore tabescens. O quam fortiter sustinuerunt! o quanto fidei ardore pugnaverunt, imbecillitatem corporis animæ virtute superantes, et quæ speraverunt præmia, præsentibus laboribus digniora et longe excellentiora capientes. Quæ profecto omnia firmissimam illorum in utramque partem fidem ostendebant. Hinc quidem, quia laborantes modicum, eximii bonis in æternum perfruuntur; inde vero, quia horrenda corporibus illorum invecta supplicia, quæ inimicus noster diabolus induxit, fortissime sustinuerunt. Si igitur tribulationes toleremus, et cum Dei gratia vincamus, vere Dei amatores invenimur, Deusque nobiscum est, pugnans ipse in nobis, et vincens, laboresque nobis ac sudores dignationis suæ gratia allevans. Scientes igitur, filioli, quali operatione et expectatione tempus indiget, dignoscamus nos ipsos, per quietem et silentium. In hoc enim indulto nobis tempore, necesse est nos uti bona et præclara ope poenitentiae, ut Dei templa esse mereamur; neque enim modicus et brevis honor nobis in futuro sæculo recompensabitur.

Dixit iterum: Memores semper illius simus, qui non habuit ubi caput reclinaret [*Matth. viii*]. Ait rursus ipse senior: Quoniam, juxta Paulum apostolum, tribulatio patientiam operatur [*Rom. v*], faciamus mentem nostram capace[m] regni cælorum. Ait iterum: Filioli, non diligamus mundum, neque ea quæ in mundo sunt [*I Joan. ii*].

A Dixit iterum: Observemus cogitationes, quod medicamentum salutis est

Idem abbas Palladius, rogatus a nobis ut edificationis nostræ causa diceret nobis qua ratione quibusque cogitationibus ad monasticum statum accessisset; erat autem senex Thessalonicensis, et narravit nobis, dicens: In regione mea senex quidam extra muros civitatis quasi stadiis tribus inclusus erat ex Mesopotamia, nomine David, virtutibus valde ornatus, misericors et continens. Transegit autem in cellula inclusus fere annos octoginta [*Alias septuaginta*]. Quoniam vero propter metum barbarorum nocte muri civitatis custodiebantur a militibus, hi qui illam muri partem observabant, quæ senis cellulam respiciebat, nocte quadam aspexerunt quia ex fenestris cellulæ ignis egrediebatur. Putaverunt autem milites barbaros in cellam senis ingressisse ignem.

B Mane autem facto, ingressi milites invenerunt et senem illæsum, et cellam omnino incombustam, et obstupuerunt. Rursus igitur sequenti nocte eundem aspicientes ignem, admirabantur. Non solum autem sequenti nocte ignis **881** in cella senis apparuit, verum et multo tempore, ita ut universæ civitati manifestum factum fuerit, plurimique nocte in muro sæpe vigilarint, inspicendi ignis gratia. Visus autem ignis ille usque ad obitum senis. Hoc ego miraculo non semel et bis, sed sæpius inspecto, dixi in me ipso: Si in hoc sæculo tantam gloriam servis suis largitur Deus, quantam putas eis reservavit in futuro, quando et illorum facies fulgebunt ut sol? Ista mihi, filioli, causa exstitit arripiendi monasticum habitum, et hanc conversationem eligendi.

CAPUT LXX.

Vita monachi Addas Mesopotamæni inclusi.

Dicebat et hoc nobis senex, quod post hunc abbatem David venit et alius monachus, nomine Addas, et ipse de Mesopotamia, et seipsum inclusit ad aliam partem civitatis, in quadam magna platano, fecitque sibi fenestram, ex qua etiam cum advenientibus colloquebatur. Cum ergo venissent barbari, et omnem provinciam prædati essent, contigit eos per locum illum transire. Cumque unus ex eis conspecto senem, gladium eduxisset, ut illum occideret, sublatam in sublime manum ut feriret, demittere nequivit, sed ea suspensa immobilis perstitit. Quod cum cernerent barbari cæteris, admirati rogabant senem, ut socium eorum curaret. Senex igitur, facta oratione, curavit eum, et ita dimisit in pace.

CAPUT LXXI.

Fulcrum dictum homicidæ ad monachum qui eum sequebatur dum duceretur ad decollandum.

D Narravit nobis iterum idem abbas Palladius, dicens, quod in Arsenoite, quæ civitas Thebaidis est, tentus fuerit quidam homicidæ reus; qui cum diu cruciatus esset, tandem sententiam decollationis accepit. Cum ergo duceretur extra civitatem sex millibus passuum (illic enim etiam perpetrarat homicidium) monachus quidam retro sequebatur ut illum decollari conspiceret; qui autem ad decollandum du-

cebatur, cum vidisset monachum sequentem, ait illi: Nunquid, abba, non habes cellulam, et opus manuum? Respondit monachus: Parce mihi, frater; et cellam enim et opus habeo. Qui respondens ait illi: Quare ergo non resides in cella et desles peccata tua? Dicit ei monachus: Vere, frater mi, valde meipsum negligo, compunctionemque anima mea non habet, et ideo venio ut aspiam te, dum morieris, ut vel sic in compunctionem veniam. Tunc ait illi reus: Vade, frater, per Dominum; sede in cella tua, et gratias age Salvatori Jesu Christo. Ex quo enim ille homo factus est, et pro nobis peccatoribus mortuus est, homo jam non moritur aeterna morte.

CAPUT LXXII.

Relatio abbatis Palladii de senae homicida, qui adolescentem falso de eodem crimine accusabat.

Et hoc item narravit nobis ipse abbas Palladius, dicens: Senex quidam saecularis qui homicidium fecerat, detentus est a magistratu in Alexandria. Qui cum cruciaretur, dicebat et alium fuisse secum cædis illius socium. Is autem de quo senex dicebat, adolescens erat viginti ferme annorum. Multis ergo suppliciis ambo affecti sunt. Et senex quidem dicebat: Mecum fuisti, quando perpetravi homicidium. Adolescens vero denegabat, nihil se conscius esse homicidii, neque cum illo se fuisse asserens. Cum ergo cruciati fuissent, sententiam ambo acceperunt ut furcis suspenderentur. Abierunt ergo quinto extra urbem miliario, illic enim huiusmodi reos punire consueverant. Distabat autem ab eo loco fere uno stadio Saturni templum eversum. Cum igitur ad locum venissent et populus et milites, adolescentem primo suspendere in ligno voluerunt; adolescens autem prostratus in solo milites orabat, dicens: Per Dominum facite charitatem, et ad Orientem me suspendite, ut illum videam quando suspensus ero. Dicunt ei milites: Quam ob causam? Quibus adolescens: Vere, domini mei, non habeo infelix ego plus quam septem menses ex quo sanctum baptismum suscepi, et Christianus factus sum. Cum hoc audissent milites lacrymati sunt super adolescente. Senex autem cum hoc audisset, fremens graviter dixit militibus: Per Serapim facite (16), ut ego aspiam contra Saturnum. Cum vero audissent milites blasphemiam senis, omisso adolescente, senem primo suspenderunt. Cum vero illum in ligno suspenderent, ecce eques ab Augustali celeriter missus, ait militibus: Adolescentem nolite interficere, sed reducite illum. Factum est autem ingens gaudium militibus et cunctis assistentibus. Et reducentes eum introduxerunt in pratorium, absovitque illum Augustalis. Adolescens vero præter spem salvus factus, abiens monachus effectus est. Hoc autem ad nostram et legentium utilitatem scripsimus, ut sciamus quia novit Dominus pios a tentatione liberare.

CAPUT LXXIII.

Vita Joannis militis Alexandrini.

882 Hoc etiam nobis idem abbas Palladius nar-

avit, dicens: Erat in Alexandria miles quidam, Joannes nomine, hunc habens ordinem vite. Diebus singulis a mane usque in horam nonam sedebat in monasterio solus juxta gradus sancti Petri, cilicio indutus, et sportellis texens, tacens omnino, et nulli quidquam loquens; sedebat autem in oratorio laborans manibus suis, atque hoc solum canebat dulciter: Domine, ab occultis meis munda me (*Psalm. xvi*), ut non confundar orans. Hunc versum cum dixisset, una ferme hora tacebat, et rursum eundem resumebat versum, ipsumque septies per totam diem repebat, nihil omnino aliud dicens. Hora autem nona exuebat cilicium, induebatque militarem habitum, id est, indumenta sua, atque ita ad propria signa properabat. Cum hoc et ego annos octo mansi, multumque edificatus sum in silentio et instituto suo.

CAPUT LXXIV.

Ejusdem Palladii verax dictum de hæresibus.

Corripens nos aliquando senex, ipse ita nobis dicebat: Credite mihi, filii, nihil aliud schismata et hæreses introduxit in sanctam Ecclesiam, nisi quod non Deum et nos invicem valde diligimus.

CAPUT LXXV.

Miraculum Domine erga uxorem et filiam viri fidei, qui hospitio suscipere monachos consueverat.

Idem abbas Palladius cum alias ad ipsum venissemus, tale quiddam enarravit nobis: Erat, inquit, in Alexandria vir quidam fidelis, religiosus valde et misericors, et hospitio suscipiens monachos. Habebat autem uxorem, et ipsam humilem valde, et jejunantem quotidie. Erat autem illis et filiola quasi annorum sex. Quadam vero die vir ille pius profectus est Constantinopolim; erat enim negotiator. Relictis ergo domi uxore, et puella, et uno servo, abiit ut navigaret. Cum vero iret ad navem, ait ad illum uxor: Cui nos commendatos relinquis, domine. Respondit vir ejus: Domine nostræ sanctæ Dei genitrici. Die vero quadam cum sederet uxor et operaretur, habens et puellam secum, servus ille ex suggestione diabolica voluit necare dominam et ejus filiam, et diripere quidquid haberent, et fugere. Sumpto igitur ex coquina culiro, perrexit in triclinium ubi erant ambae. Cum vero venisset ante januam, comprehensus est circitate, ita ut neque triclinium ingredi, neque ad coquinam reverti posset. Cum autem una ferme hora perstitisset, frustra conaretur ingredi, cepit vocare dominam suam, dicens: Veni hucusque. Illa admirans, quod in medio januæ persistens, ad illam non ingrederetur, sed clamaret, ait illi: Tu magis huc veni, ignorans, quod circitate teneretur. Puer autem cepit illam adjurare, ut iret prope illum; illa vero juravit, non se ituram. Tunc ait illi: Mitte vel puellam. Quæ noluit, sed ait: Si quid vis, ipse potius veni. Videns autem servus, quod nihil potuisset agere, seipsum gladio percussit, et corruit. Domina vero illius cum vidisset quid egerat, clamavit, continuoque vicini accurrerunt. Ingressi sunt autem et ex officio pratorii

nonnulli, puerumque reperientes adhuc vivum, didicerunt ad ipso omnia, et glorificaverunt Dominum qui ostenderat miracula, et matrem salvaverat cum filia.

CAPUT LXXVI.

Submersio Mariæ mulieris peccatricis.

Et hoc item Palladius ipse narravit nobis: Audivi, inquit, nauclozo quodam enarrant, tale aliquid, quod die quadam cum navigaret, vectores habens viros et mulieres, venissetque in altum, cæteris omnibus bene navigantibus, aliis quidem Constantino-
polim, aliis vero Alexandriam, et aliis alio, vento illis flante prospero, ipse solus navigare non poterat. Et mansimus, inquit, quasi dies quindecim, nihil ex eo loco ubi eramus, moti. Versabamur igitur in magna mœstitia et desperatione, nescientes quidnam istud sibi vellet. Ego vero, ut nauclozo cui cura navis incumberebat et omnium quæ in ipsa erant, cœpi rogare Deum pro hac re. Quadam vero die venit ad me vox, dicens: Mitte foras Mariam, et bene navigabis. Cœpi ergo cogitare quidnam hoc esset, et quæ esset Maria. Cum autem hæsitarer de hoc, venit vox de novo, dicens: Divi tibi: Mitte foras Mariam, et salvi eritis. Tunc ego cogitans quid istud esset, exclamavi continuo, O Maria, Nesciebam enim quæ esset Maria. Illa vero jacens in loco suo, ut audivit, respondit, dicens: Quid jubes, domine? Tunc aio ad illam: Fac charitatem, veni lucusque. Exurgens autem continuo venit. Cum ergo venisset ad me, accepi eam seorsum, et dixi ei: Vides, Maria soror, quod peccata mea sunt, ut propter me vos omnes pereatis? Illa vero altius ingemiscens, ait: Vere, domine mi naucloze, ego peccatrix sum. Et dixi illi: Quæ peccata habes, mulier? Et **883** illa: Væ mihi, inquit, quia non est peccatum quod ego non egerim, et propter peccata mea vos omnes in periculo constituti estis. Tunc enarravit mihi mulier quæ circa se erant, dicens: Profecto, domine naucloze, infelix ego virum habui, ex quo duos filios genui; cumque ad ætatem pervenissent, unus annorum novem, alius quinque, mortuus est vir meus, et remansi vidua. Miles autem quidam habitabat juxta me, quem ego maritum accipere volui, misi-
que ad ipsum quosdam. Ille autem non acquievit, dicens: Non accipio uxorem quæ habeat ex altero viro filios. Ego autem videns quod propter filios nollet me accipere uxorem, inducta amore ejus, occidi duos filios meos, indicavi-que illi dicens: Ecce modo nullum habeo filium. Miles vero cum audisset quid egissem de filiis, ait: Vivit Dominus qui in cælis habitat, quia te non accipiam. Unde ego metuens, ne hoc manifestum fieret, et morerer, fugi. Hæc ego audiens ex ore mulieris, ne sic quidem illam in mare projicere volui, sed differens dixi ad illam rursus: Ecce ego ascendo in carabum (17), et si ambulaverit navis, scito quia peccata mea in navi operantur. Vocavi-que continuo scapharium, et dixi: Prode scapham. Cumque ascendissem in illam, nihilo magis vel navis vel scapha mota est. Tunc

A ascendens navim, dixi mulieri: Descende et tu in scapham. Quæ mox ut descendit, scapha se continuo quinque gyrens, in profundum cum muliere submersa est. Navis autem post hæc tanta velocitate cucurrit, ut tribus diebus ac dimidio navigationem peregerimus, quam diebus quindecim peracturi eramus.

CAPUT LXXVII.

Relatio trium pauperum cæcorum, quomodo excecati fuissent.

Ego et dominus meus Sophronius perreximus ad philosophi Stephani domum, doctrinæ gratia: erat autem meridianum tempus. Morabatur hic apud ædem sanctæ Dei genitricis, quæ cognominatur Dorotheæ, quam ædificavit beatus papa Eulogius ad Orientem, juxta magnum Tetrappylum (18). Cum ergo pulsaremus philosophi ostium, puella respiciens ait nobis: Dormit ille, oportet exspectare pusillum. Tunc aio domino meo Sophronio: Eamus ad Tetrappylum, et illic maneamus. Est autem locus ille Alexandrinis venerabilis; dicunt enim Jeremiæ prophete ossa ex Ægypto sumpta ab Alexandro conditore urbis illic fuisse reposita. Cum ergo illuc venissemus, neminem invenimus nisi cæcos tres; erat enim meridies. Perreximus ergo juxta illos cæcos quiete ac silenter, sedimusque habentes libros nostros. Loquebantur autem cæci ad invicem multa. Dixitque unus ad alium: Tu quomodo effectus es cæcus? Respondit ille: Nauta eram cum essem adolescens, et cum ab Africa navigarem, in mari oculis repente captus sum, nec valens ambulare, albuginem in oculis habui. Dixit autem hic alii cæco: Tu vero quomodo effectus es cæcus? Respondit et ille dicens: Vitri ad usus varios fundendi artifex fui, et ex igne amisi duos oculos meos, et cæcus effectus sum. Aiant autem ambo hi qui interrogati fuerant ad tertium: Dicens et tu quomodo factus es cæcus? Respondit: Vere ego vobis dicam: Cum essem adolescens, laborem valde oderam, et recusabam, luxuriosusque factus sum. Cumque non haberem necessaria victui, furari jam cœperam. Die vero quadam cum mala multa perpetrassetem, stabam in quodam loco, vidensque mortuum efferri optime indutum, secutus sum funus, ut viderem ubi poneretur. Venerunt autem retro sanctum Joannem, et ibi posuerunt illum in monumento, peractisque officiis recesserunt. Ego mox ut illos recessisse vidi, ingressus monumentum, exui ipsum, nihili ei relinquens præter unum linteamen. Cum ergo progredi inciperem de monumento, multis onustus pannis, dicit mihi improba mea cogitatio: Accipe et linteam, quia bonum est. Redii autem infelix ego, ut sumpto etiam linteo, nudum illum relinquerem. Tunc resedit coram me mortuus, extendensque super me manus suas, digitis suis eruit oculos meos. Ego igitur miserabilis, dimissis omnibus, cum magna tribulatione et periculo exivi de monumento. Ecce et ego dixi vobis quomodo cæcus factus sum. Ista cum audissemus, innuit mihi dominus meus Sophronius, et recessimus. Et dixit

mihî: Vere, abba Joannes, hodie nihil ultra studeamus; satis enim ædificati sumus. Hæc ergo scripsimus, ut et vos pariter ædificemini; vere enim nullus male faciens Deum latere potest. Et nos quidem hanc narrationem ab eo qui passus fuerat audivimus.

CAPUT LXXVIII.

Stupenäum miraculæ puellæ mortuæ, quæ exspoliatores delinuit, nec eum relaxare voluit, donec is promitteret se monachum futurum.

Aliud autem huic simile abbas Joannes, monasterii Gigantum Pater, cum Theopolim venisset, narravit nobis, dicens: Ante modicum temporis venit ad me adolescens quidam, et ait mihi: Amore Dei suscipe **884** me, velo enim pœnitere. Dicebat autem hoc cum multis lacrymis et singultibus. Ego autem cum illum cernerem valde contritum, et cum magna mœstitia, dixi illi: Dic mihi causam tantæ compunctionis, neque me celes quidquam; potens est enim Deus adjuvare te. Et ait mihi: Vere, domine abba, magnus peccator sum. Ad quem ego rursus: Crede mihi, sicut multa et varia sunt vulnera, ita plurima quoque sunt varia medicamenta. Sed tu si curari vis, dic mihi in veritate opera tua, ut ego congrua illis admoveam epitimia (19). Aliter enim curatur fornicator, aliter homicida; aliudque est avari remedium, alia mendacis medicina; atque alio iracundus, alio fur, alio adulter medicamine sanatur. Et ne tibi plurima vitia enumerem, quemadmodum in corporalibus infirmitatibus variis varia quoque remedia adhiberi consuevimus, ita et animæ vitia, quæ plurima sunt, medicina quoque variè succurrit. Ille autem altius ingemiscens, et pectus suum percutiens, lacrymis ac singultibus confundebatur, et præ nimia perturbatione et mœstitia animo deliciebat, neque vocem liberam emittere valebat. Ego vero ut illum animadverti ad desperationem tristitiamque intolerabilem lapsum, et neque quid passus esset, neque quid egisset mali, neque calamitatem suam enuntiare valentem, aio ad illum: Fili, audi me, et aliquantulum vim fac cogitationi tuæ, et nuntia mihi quid a te factum sit; potest enim Dominus noster præbere tibi auxilium suum. Nam qui propter ineffabilem clementiam suam, et immensas miserationes omnia pro salute nostra passus est, quique cum publicanis conversatus est, et mereiricem ad se venientem non repulit, latronemque suscepit, et amicus peccatorum appellatus est (*Matth. ix; Luc. vii; Luc. xiii; Matth. xi*), ipse, fili, te quoque pœnitentem conversumque suis manibus suscipiet gaudens. Non enim vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat (*Ezech. xviii, xxxiii*).

Tunc ille vim sibi faciens, et a singultibus et lacrymis modicum temperans, ait mihi: Ego, domine mi abba, plenus omni scelere, et nec cælo dignus nec terra, cum ante hoc biduum audissem, divitis ejusdem ex primariis civitatis hujus filiam virginem esse defunctam, et cum multis ac pretiosis vestibus sepultam in uno extra civitatem monumento, ex consuetudine pessimi istius operis, abii noctu ad tumu-

A lum, ingressusque cœpi exspoliare illam. Et cum omnibus jam ipsam exuisssem, quibus erat induta, nec interulæ quidem ipsius parcens, sed eam quoque illi auferens, nudamque ipsam, ut nata fuerat, relinquens, e sepulcro egredi volebam. Tunc illa resedit coram me, sinistramque manum suam extendens, apprehendit dexteram meam, et ait ad me: Nequissime hominum, itane decuit te nudare me? an tu non times Deum, neque metuis damnationem ultimæ retributionis? nonne vel saltem mortuæ misereri debuisti? Sed Christianus existens, ita me nudam assistere Christo honestum fore judicasti? neque sexum muliebrem reveritus es? nonne hic sexus te peperit; nonne matrem quoque tuam hac in me injuria violasti? Quam, infelicissime hominum, rationem redditurus es Christo de scelere in me perpetrato ante ipsius tribunal tremendum, quod vivente me nullus extraneus unquam vidit faciem meam, et tu post mortem et sepulcrum denudasti me, et nudum aspexisti corpus meum? Væ humanæ miserie, ad quam infelicitatem devoluta est? Quo corde, homo, quibus manibus (20) accedens, sumis sanctum et pretiosum corpus Domini nostri Jesu Christi?

Ego autem, ut ista consexi et audivi, pavore et formidine totus comprehensus, tremens ac metuens, vix aio ad illam: Dimitte me, et istud ultra non faciam. Quæ ait: Profecto non ita erit. Tu enim ut voluisti, huc intrasti; sed non ita ut volueris, hinc egredieris. Nam sepulcrum istud commune erit ambobus. Neque putes te confestim moriturum, sed cum hic plures dies cruciatus fueris, malam male animam perditus reddes. Ego autem orabam illam cum lacrymis, ut dimitteret me, inultum illam per omnipotentem Dominum adjurans, spondensque, et juramento confirmans, me iniquum istud ac nefarium opus ultra non facturum. Tandem post multas preces et lacrymas, crebrosque meos singultus, respondens illa dixit mihi: Si vis vivere et ab hac necessitate liberari, promitte mihi, quia si te dimiserò, non solum ab his nefariis et profanis actibus tuis recedes, sed statim perges, et sæculo renuntians efficiaris monachus, agesque pœnitentiam pro his quæ malè gessisti, serviens Christo. Ego autem juravi ei, dicens: Per Deum, qui suscepturus est animam, non solum quæ dixisti faciam, sed ab hodierna die non ingrediar in domum meam; sed hinc abiens, in monasterium proficiscar. Tunc ait puella ad me: Indue me, sicut invenisti prius indutam. Cum vero illam induissem, rursus se collocans, mortua est. Hæc ego cum ab adolescente audissem, refovens eum ac erigens verbis, et provocans ad pœnitentiam et continentiam, totondi illum, indutumque monastico habitu inclusi in spelunca in **885** monte, magnifice gratias Deo agentem, certantemque viriliter pro anima sua.

CAPUT LXXIX.

Maximum et stupendum miraculæ sacratissimæ Eucharistiæ sub Dionysio Seleuciæ episcopo.

Cum venissemus Seleuciam, convenimus abbatem

Theodorum episcopum ejusdem civitatis. Ille autem narravit nobis, dicens: Sub sanctæ memoriæ Dionysio hujus civitatis episcopo, prædecessore meo, tale quiddam contigit. Vir quidam erat in hac civitate negotiator valde religiosus et dives, sed hæreticus; erat enim de Severi sectatoribus. Habebat autem servum fidelem quemdam, sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ communicantem. Hic secundum provinciarum consuetudinem, die sancto Cœnæ Dominicæ sumptam communionem involvit in linteo mundissimo, et in armario reposuit. Contigit autem, ut post sanctum Pascha vir ille fidelis mitteretur Constantinopolim, negotii cujusdam gratia, clemens per oblivionem sancta communione in armario; dedit autem ejus clavem domino suo. Quodam vero die aperiens armarium dominus, invenit linteolum, involutasque in eo sanctas particulas communionis. Contristatus est autem in hoc, et hæsitabat, quidnam de illis faceret, nam ex ipsis communicare nolebat, eo quod essent sanctæ catholicæ Ecclesiæ, ipse vero Severianæ hæresis. Et tunc quidem dimisit eas in armario, ut erant, cogitans quia reditus esset servus, et sumpturus eas. Cum autem venisset Cœna Domini, neque servus ille fidelis redisset, voluit eas dominus ipsius comburere, ne rursus ei in secundum annum servarentur. Apertoque armario, vidit omnes sanctas particulas culmos et spicas germinasse. Unde ingenti timore ac tremore comprehensus in novo admirandoque spectaculo, sumens sanctas particulas, et cum omni domo sua clamans Kyrie eleison, cucurrit ad sanctam ecclesiam, ad sacrosanctum et venerabilem Dionysium episcopum. Hoc autem magnum et terribile, et omnem rationem, omnemque mentem, et omnem cogitationem excedens miraculum, non unus, aut duo, aut tres, vel pauci aliqui viderunt, sed omnis ecclesia, civesque et rustici, indigenæ et hospites, quique continentem ambulant, et qui mare navigant, viri et mulieres, senes et impuberes, juvenes et seniores, domini et servi, divites et pauperes, principes et subditi, sapientes et simplices, virgines et monachi, viduæ ac nuptæ, qui in potestate sunt constituti, et qui illorum reguntur imperio. Et illi quidem clamabant Kyrie eleison, cæteri autem aliter Deum laudabant, omnes vero pariter Deo gratias agebant pro ineffabilibus ejus mirabilibus. Plurimi igitur ex hoc miraculo credentes adjecti sunt sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ.

LXXX.

De fonte concessio a Deo fratribus monasterii in Scopulo ad orationes abbatibus eorum Theodosii.

Pervenimus ad monasterium abbatibus Theodosii in Scopulo. Est autem mons inter Seleuciam et Rosum Ciliciæ, patresque loci illius duxerunt nos supra monasterium, quantum est jactus sagittæ, et ostenderunt nobis fontem magnum valde ac speciosum, dixeruntque nobis: Fons iste, fratres, naturalis non est, sed nobis divinitus indultus est; sanctus enim pater noster Theodosius multum jejunavit, multum-

A que lacrymarum fudit, ac multis orationibus et genuflexionibus obtinuit, ut Deus nobis aquæ istius solatium et usum præstare dignaretur. Ante enim ex torrente Patres nostri aquam hauriebant; sed Deus, qui facit voluntatem timentium se (*Psalm. cxliv.*), sua infinita bonitate præstitit nobis aquæ istius benedictionem per orationes sancti Patris nostri. Verum ante hoc biennium quidam ex fratribus petierunt a Patre monasterii, ut lavacrum ædificarent in monasterio. Abbas autem graviter id quidem ferebat, cessit tamen, fratrum infirmitati condescendens. Ædificatum est igitur lavacrum in monasterio, semelque tantummodo lavatum est in eo, cum statim exsiccatus est talis tantusque a Deo nobis præstitus fons. Et in veritate vobis dicimus, Christiani, multum jejunavimus, multum oravimus, multas genuflexiones egimus, ut aquam reciperemus, nihilque profecimus. Annus ergo integer sine aqua fontis impletus est, eramusque in magna tribulatione. Statim vero ut Pater noster bonus et mitis destruxit lavacrum, Deus aquam iterum reddidit nobis.

CAPUT LXXXI.

De puteo aqua impleto, submissa imaginē ejusdem abbatibus Theodosii.

Narraverunt nobis Patres ipsi et istud, dicentes: Mulier quædam fidelis in paribus Apameæ his diebus puteum fodit; cumque plura expendisset, ingentesque labores tolerasset, et effosso puteo in magnam altitudinem, aquam non invenisset, in mœrore et afflictione multa erat, et propter laborem ei propter impensas. Apparuit autem ei sic afflicta mulier quædam in 886 somnis, dicens: Mitte in Scopulum, et adduci tibi fac imaginem abbatibus Theodosii, et per ipsum tibi Deus aquam præstabit. Mulier autem protinus duos homines misit ex suis, accepitque imaginem sancti. Quam cum in puteum submisisset, statim aqua manavit, ita ut dimidium putei impleteretur. Tulerunt autem nobis ex eadem aqua, et bibimus, et glorificavimus Deum.

CAPUT LXXXII.

Vita Joannis senis monasterii Scopuli.

Joannem quemdam senem in eodem monasterio vidimus, de quo dicebant nobis ejusdem loci Patres: Vere, Christiani, magnus est senex, dæmonibusque terribilis. Quicumque enim huc venerit vexatus ab immundo spiritu, curat eum continuo senior.

CAPUT LXXXIII.

De eodem.

Dicebant nobis et hoc de illo ipsius loci Patres, quod ad vigesimum quartum milliarium monasterii emporium est, quod Exile promontorium dicitur. In eo emporio naucerus quidam, constructa navi triginta millium modiorum, volens eam in mare deducere, duas hebdomadas cum operariis plurimis egit (habebat autem quotidie trecentos operarios) nec potuit illam de loco suo movere, aut in mare deducere. Fuerat enim a pessimis hominibus incantata navis. Erat igitur in magna tribulatione et angustia dominus navis, et quid ageret, omnino ignorabat.

Per dispensationem autem Dei abiit senex ad partes A illas. Naclerus autem, conspecto sene, agnoscensque sanctum virum, ait illi : Ora, domine abba, pro navi ista, per artes enim magicas in mare descendere non potest. Dicit ei senior : Vade, fac ut cibum sumam, et Deus juvabit te. Illoc autem dixit senex, ut naclerus abiret domum. Cum vero ille abiisset, accessit senex solus ad navem, et tertio se in terram prosternens, et orans Deum, tertio signavit navim signo sanctæ crucis in nomine Domini nostri Jesu Christi. Veniens deinde senex in domum nacleri, dixit illi : Vade ad navem tuam, et deduc illam in mare. Naclerus autem credens verbis senis, abiit cum paucis, illisque trabentibus, mox in mare deducita est navis.

CAPUT LXXXIV.

Vita et mors anachoretæ ejusdem monasterii servi Dei.

Ejusdem monasterii Patres narraverunt nobis, dicentes : Anachoreta quidam in his montibus erat, magnus valde secundum Deum, plurimos annos vitam solitariam ducens. Mortuus est autem in parva quadam spelunca, nobis nescientibus ; arbitramur enim omnes, quod ad aliam eremum migrasset. Nocte vero quadam venit in somnis, et apparuit ei qui nunc est, patri nostro, bono et optimo pastori, ablati Juliano, dicens : Sume tecum aliquos, et veni, tollens me de loco ubi jaceo, in monte qui vocatur Cervus. Sumpsit igitur quosdam ex nobis Pater noster, et ascendit in montem quem ille dixerat. Cumque per plures horas quæsissemus, non invenimus anachoretæ reliquias. Erat enim speluncæ ingressus pro tempore nivibus et lignis coopertus. Cum ergo non invenissemus, dixit senior : Venite, descendamus, filii. Cumque descendere inciperemus, ecce caprea venit, et stetit non longe a nobis, cœpitque pedibus suis humum fodere. Quod cum Pater noster aspiceret, dixit nobis : Credite mihi, filii, illic sepultus est servus Dei. Fodientes igitur invenimus corpus ejus integrum ; quod sublatum in monasterium cum honore sepelivimus.

CAPUT LXXXV.

Quomodo triticum ejusdem monasterii germinaverit propter cessationem consuetæ elemosynæ.

Narraverunt autem nobis rursus et hoc, dicentes. Consuetudo fuit, ut in cœna Domini pauperes omnes et pupilli regionis hujus confluerent huc, et acciperent medium tritici sextarium, benedictiones tredecim, et sextarium vini, mediumque sextarium mellis pro quolibet. Ante hoc autem triennium, magna tritici sterilitas fuit, vendebaturque triticum in regione hac, sextarii duodecim uno numismate.

Cum ergo venissent jejunii dies, dicunt abbati nostro quidam ex patribus : Noli, domine Pater, secundum consuetudinem dare pauperibus triticum, ne desit monasterio. Triticum enim non invenitur. Abbas autem cœpit dicere fratribus : Non infringamus, filii, benedictionem Patris nostri Theodosii. Videte, mandatum senis est, non expedit nobis illud transgredi, vere ipse est qui curam nostri gerit. Fratres

autem in sua perstiterunt sententia, dicentes abbaï : Non suppetit nobis quod dare possimus. Tunc abbas contristatus ait illis : Ite, et secundum quod vultis facite. Non itaque, ut consuetum erat, dederunt benedictionem in die sancto Cœnæ et Paresceves. Profectus postmodum qui præerat horreis, aperuit ostia, et reperit triticum totum germinasse ; quare coacti postea sumus illud in mare projicere. Tunc **887** cœpit abbas noster dicere fratribus : Qui Patris nostri monita irrita facit, ista patitur ; labores nunc inobedientiæ metite. Quingentos modios daturi eramus, et Patri nostro Theodosio per obedientiam placuimus ; fratresque nostros pauperes consolati fuissetis ; nunc vero quinque fere millia modiorum tritici perdidimus. Quid lucrati sumus, filii ? quantum nobis ipsis nocuimus ? Duo profecto mala egimus. Unum, quia mandatum Patris nostri præterivimus, alterum, quia spem in Deum non habuimus, sed in horreo nostro. Vel ex hoc discamus, fratres, quia Deus est qui disponit omne humanum genus, quodque sanctus Theodosius invisibiliter pro nobis filiis suis curam sollicitè gerit.

CAPUT LXXXVI.

De altero ejusdem monasterii anachoreta qui statim ut communionem sacrum sumpsit, consummatus est.

Abbas Egiarius narravit nobis, dicens : Cum esissem ex Aëgis post solemnitatem, hiemsque acrior inhorruisset, veni in monasterium Scopuli. Cumque illic essem, tale aliquid contigit : Anachoreta quidam in partibus illis erat solitarius, veniebatque sancto die Dominico, et sumebat veneranda mysteria. Semel autem scandalizatus anachoreta, quinque fere hebdomadas mansit, nunquam juxta consuetudinem in monasterium veniens : quapropter fratres monasterii contristabantur. Cum ergo in illo monasterio essem, venit Dominico die. Quem cum vidissent fratres monasterii, gavisii sunt, prostratique petebant veniam, et ille similiter prostratus veniam petiit, feceruntque charitatem. Anachoreta vero cum accepisset corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, posuit seipsum in ecclesiæ medio, statimque consummatus est, cum prorsus antea non egrotasset. Cognoverunt ego monasterii Patres, quia præscisset diem obitus sui anachoreta, et idcirco venisset, ut nihil latens adversus aliquem migraret ad Dominum.

CAPUT LXXXVII.

Inventio corporis Joannis anachoretæ nuncupati Humilis.

Venimus in quemdam vicum sex milliariibus a Roso distantem, et duo senes sæculares hospitio nos susceperunt in ecclesia fundi sui. Vicus autem ad radices montis erat. In ecclesia igitur ipsa ostenderunt nobis in marmoream tabulam, dicentes : Christiani, magnus in hoc monumento anachoreta jacet. Diximus autem eis : Hoc unde nostis ? Et dixerunt nobis : Ante annos septem aspicebamus nos vici hujus habitatores per noctem in vertice montis lucem quasi ignem ; nos ergo putabamus quod ignem aliquis illic accen-

disset. Cumque per dies plurimos istud aspiceremus, ascendimus die quadam, et nulla ignis indicia vidimus; neque ignem, neque aliquid in silva igne adustum. Rursum sequenti nocte vidimus eadem lumina. Tribus igitur continuis mensibus ignem hunc vidimus. Nocte vero quadam assumentes quosdam ex vico cum armis propter feras, ascendimus in montem ad lucem quæ apparuerat, mansimusque ubi lux erat usque ad diem sequentem. Mane vero facto, aspiciamus modicam speluncam in eo loco ubi lumina videramus. Ingressi autem invenimus anachoretam defunctum. Erat autem indutus cilicio et pallio, tenebatque in manibus argenteam crucem. Invenimus etiam chartam ita scriptam: *Defunctus sum ego Joannes Humilis Indictione quinta decima. Computatis ergo annis, invenimus eum ante septem annos defunctum esse; ita vero erat integer, ac si die eadem obiisset. Sublatum ergo in ecclesia cum honore sepelivimus.*

CAPUT LXXXVIII.

Vita abbatis Thomæ apocrisiarii (21) cœnobii Apamiensis, et de miraculo corporis ejus post mortem.

Cum venissemus Theopolim, presbyter quidam ipsius ecclesiæ narravit nobis de abbate Thoma, quod apocrisiarius fuerit cœnobii quod est in partibus Apamiæ. Venit ergo senex Theopolim pro utilitate monasterii, et cum hic remoraretur, defunctus est in Daphne in templo sanctæ Euphemie. Clerici autem ipsius loci sepelierunt eum quasi peregrinum inter peregrinorum sepulcra: sequenti vero die humaverunt et mulierem, et imposuerunt illam super eum. Erat autem hora secunda; circa horam vero sextam evomuit illam terra. Locum vero illius accolæ videntes quod factum fuerat, mirati sunt. Deinde rursum vespere sepelierunt ipsam in eodem tumulo, et sequenti die invenerunt corpus supra sepulcrum. Accipientes ergo corpus, in alio monumento ipsum posuerunt. Post paucos autem dies, iterum sepelierunt aliam mulierem supra abbatem Thomam, non cogitantes loci ipsius clerici quia non permittit quempiam super se sepeliri. Et illam ergo rursus evomuit terra. Tunc agnoverunt, quia non permittit senex mulierem super se humari, abeuntesque nuntiaverunt patriarchæ Domino. **888** Qui omnem simul civitatem cum cereis ascendere fecit in Daphnem, et cum psalmodia sancti viri reliquias in urbem ferre. Deposuerunt autem sancti corpus in cœmeterio, ubi multa martyrum corpora condita sunt, feceruntque supra ipsum breve oratorium.

CAPUT LXXXIX.

Inventio corporis sancti anachoretæ in monte Amano.

Narravit nobis quidam Patrum, cum Theopoli essemus, quod ascenderit quadam die in montem Amanum cujusdam necessitatis causa, inveneritque speluncam. Ingressus autem in illam, reperit anachoretam genibus flexis, manibusque in cælum extensis, cujus crines capitis usque in pavimentum extendebantur. Cum autem putaret eum vivere, prostratus

A ante illum ait: Ora pro me, Pater. Ipso vero nihil respondente, surgens prope illum accessit, ut saluteret eum et amp'xaretur; sed tenens ipsum, invenit mortuum. Itaque illo dimisso, exivit. Et cum paululum processisset, vidit aliam speluncam; ingressusque invenit senem. Qui ait ad illum: Bene venisti, frater; ingressus ne es aliam speluncam? Et respondens ait illi: Utique, Pater. Rursum dixit ei: Num aliquid inde accepisti? Respondit: Non. Et ille: Vere, frater, quindecim anni jam elapsi sunt ex quo consummatus est. Ita vero erat, ac si ante unam horam obdormisset. Cumque fecisset senex orationem pro ipso, glorificans Deum recessit.

CAPUT XC.

Mors duorum anachoretarum montis Phtirigii.

B Duo anachoretæ erant supra Rosum in monte, qui dicitur Phtirigii prope Piapen fluvium, et iuxta monasterium abbatis Theodosii in Scopulo. Erat autem ex his alter senex, alter junior, senisque discipulus. Cum vero defunctus esset senex, facta oratione discipulus sepelivit eum in monte. Post dies vero paucos descendens de monte anachoretæ discipulus, venit iuxta loca habitabilia, invenitque hominem quemdam exercentem terram, et ait illi: Fac charitatem, frater, accipe fossorium et sarculum, et veni mecum. Rusticus vero continuo secutus est eum. Cumque venisset in montem, ostendit anachoretæ sæculari sepulcrum senis sui, et dixit ei: Fode hic. Cum autem effodisset sepulcrum, anachoretæ stetit ad orationem. Finita vero oratione, osculatus est sæculem dicens: Ora pro me, frater. Descendensque collocavit semetipsum supra senem suum, et continuo reddidit spiritum. Sæcularis autem rursus operto sepulcro, Deo gratias egit. Cum autem descendisset de monte, quantum jactus est lapidis, ait intra semetipsum: Vere debui accipere benedictionem sanctorum; reversusque, illorum sepulcrum invenire non potuit.

CAPUT XCI.

Vita abbatis Gregorii anachoretæ, et Thalelai ejus discipuli.

Dicebant quidam ex Patribus de abbate Gregorio anachoretæ, quod triginta quinque annos egisset nudus deserta circumiens.

Dicebant item de illo, quod cum esset in montibus monasterii abbatis Theodosii in Scopulo, habebat discipulum. Quo defuncto, cum non haberet senex instrumenta ut humum foderet et sepeliret corpus fratris, descendit de monte prope mare, invenitque applicantem navem. Oravit autem naclerum et nautas, ut ascenderent secum in montem, et sepelirent fratrem. Illi autem prompto animo obediunt seni, sumentesque instrumenta necessaria, ascenderunt cum eo, et fodientes humaverunt corpus fratris. Unus autem ex nautis, nomine Thalelaus, compunctus in virtute senis, orabat eum ut cum illo moraretur. Senex autem dixit ei: Non potes ferre pœnitentiæ laborem. Ait ille: Ita sane tolerare possum. Mansitque cum senæ anno uno, nimium in sacra exercitatione

laborans. Post peractum autem annum prostravit se frater Thalelaeus seni, dicens: Ora pro me, Pater; nam per orationes tuas Deus abstulit a me laborem; neque enim jam fatigor, neque me aeris inclementia affligit, non aestu uror, non hieme rigesco, sed in multa requie sum. Senex vero benedixit eum, peractisque cum sene duobus aliis annis cum dimidio, frater Thalelaeus praecevit obitum suum, oravitque senem, dicens: Duc me, quæso, Jerosolymam, ut adorem sanctam crucem, et sanctam Christi Domini et Dei mei resurrectionem; his enim diebus Dominus assumet me. Senex autem eo sumpto, profectus est in sanctam civitatem. Itaque cum adorassent sacra et venerabilia loca, descendissentque in sanctum Jordanem, et ibi lavissent, post dies tres obdormivit in Domino frater Thalelaeus, sepelivitque illum senex in monasterio Copralia. Post aliquantulum vero temporis requievit et abbas Gregorius anachoreta, sepelieruntque illum ejusdem monasterii Patres in ecclesia.

CAPUT XCII.

Vita fratris Gregorii Cappadocis, et inventio corporis Petri solitarii sancti Jordanis.

889 Narravit nobis venerabilis Pater noster abbas Gregorius archimandrita monasterii sancti Patris nostri Theodosii, quod positum est in eremo sanctæ Christi Domini nostri civitatis, mihi scilicet et fratri Sophronio sophiste, dicens: Habui hic fratrem nomine Gregorium Cappadocem; habebat autem ministerium suum in Phaselide. Die vero quadam cum fratres facerent panes, succendebat clibanum frater Gregorius. Sed cum succendisset illum, non invenit eum quo deberet extergere furnum; fratres enim ipsum pannum absconderant, ut tentarent eum. Ingressus est ergo furnum, vestimentoque suo illum deterisit, nihil omnino ab igne læsus. Ego autem, hoc audito, corripui fratres, quod ita ipsum tentas-

Narravit nobis et hoc idem abbas Gregorius Pater noster, de eodem fratre Gregorio dicens: Die quadam pascebat porcos in Phaselide; veneruntque duo leones, ut porcum raperent. At ille sumens virgam suam, persecutus est eos usque ad sanctum Jordanem.

Rursus idem pater noster narravit nobis, dicens: Cum ædificare inciperem templum sancti Quirici (22) in Phaselide, effodiens templi fundamenta, apparuit mihi in somnis monachus quidam magnæ, ut videbatur, abstinentiæ, indutus palma, ferensque in humeris parvulum colobium de psiathio, dixitque mihi voce mitissima: Dic, abba Gregori, nunquid post tantos labores tantamque abstinentiam debuisti me extra templum, quod ædificas, dimittere? Ego autem senis vocem habitumque reveritus, aio ad illum: Non, domine; absit a me ut hoc faciam. Et ille: Vere hoc fecisti. Dixit autem ad illum: Quis nam es tu, domine? Ego, inquit, sum Petrus solitarius sancti Jordanis. Itaque surgens mane, perrexi, et quæsi fodiens circa templum. Cumque foderem, inveni cor-

pus ejus ita jacens, sicut in somnis illum videram. Constructoque oratorio, feci monumentum præclarum in dextera templi parte, et illic eum deposui.

CAPUT XCIII.

Vita abbatis Sisinii qui episcopatu renuntiavit, et ejus discipuli.

Narravit nobis idem Pater noster Gregorius, dicens: Quadam die profectus sum ad abbatum Sisinium anachoretam. Erat autem hic senex, qui relicto episcopatu suo propter Christum, venerat prope castellum, quod appellatur Bethabara, et a sancto Jordane sex ferme miliaribus distat, ibique vitam solitariam agebat. Cum ergo venissem ad senem, et diu pulsarem, post multam horam aperuit discipulus ejus, et ait mihi: Vere, domine abba, infirmatus est senex usque ad mortem, oravitque Deum, ne de hoc sæculo migraret, donec audiret advenisse te in hanc regionem. Iveram enim Constantinopolim pro necessitate cornobii ad piissimum imperatorem Tiberium. Cum ergo profectus esset ad senem, annuntiassetque illi meum adventum, post prolixam horam descendit, dicens mihi: Ascende, Pater. Ascendentes autem invenimus senem obdormisse in pace. Cognovi igitur quia mox ut didicist me esse, qui per laseram, migravit ad Dominum. Et cum illum amplexaret, ait mihi delunctus leni ac miti voce: Bene venit abbas meus; rursusque obdormivit. Nuntiavi igitur in locis illis, ut venirent et sepelirent senem. Cum ergo venissent, et monumentum foderent, ait discipulus senis fodientibus sepulcrum: Facite charitatem, et aliquantulum latius fodite, ut duos capiat. Et cum illi foderent, posuit seipsum in psiathio, et requievit in pace. Sepelivimusque duos simul, senem scilicet et discipulum ejus.

CAPUT XCIV.

Vita abbatis Juliani episcopi Bostrensis.

Idem Pater noster Gregorius archimandrita narravit nobis de abbate Juliano episcopo Bostrense, quod cum recessisset de cornobio, et factus esset Bostrensis episcopus, quidam ex habitatoribus ipsius civitatis odio nominis Christi voluerunt eum veneno occidere, corrumpentesque pecuniis ministrum ejus qui ipsi porrigebat poculum, dederunt illi venenum, ut cum porrigeret metropolitæ poculum, venenum in calicem mitteret. Puer autem ita ut dictum fuerat fecit, deditque calicem veneno infectum sancto Juliano. Suscepit vero illum sanctus vir, ac divinitus agnovit insidias. Susceptum ergo calicem ante se posuit, nihil omnino dicens puero; mittensque accersivit omnes primates civitatis, inter quos erant et qui illi insidias paraverant. Vir autem beatissimus nolens eos publicare qui hoc fecerant, voce mitissima omnibus dixit: Si arbitraminis humilem Julianum veneno occidere, ecce coram vobis pestiferum calicem bibo. Signansque ter digito suo calicem, et dicens: In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, bibo hunc calicem: bibit illum coram omnibus totum, atque illæsus perstitit. Quod illi cum vidissent, prostrati veniam petierunt.

CAPUT XCV.

Vita Patricii senis monasterii in Scopulo.

Erat quidam senex in eodem cœnobio abbatē Theodosii sancti Patris nostri, genere quidem Sebastensis, nomine autem Patricius, senex valde (dicebat enim se esse annorum centum et tredecim) mitis et quietus. Narraverunt ergo nobis de illo ipsius loci Patres, quod fuisset præpositus monasterii Abazani, dimisissetque præpositi officium, periculum et iudicium metuens (magnorum enim virorum esse dicebat, pascere rationales oves) ac venisset illuc, ut sub obedientia viveret, hoc iudicans animæ utilius esse.

CAPUT XCVI.

De eodem, et de Juliano Arabe cæco.

Dicebant autem nobis et hoc de ipso: Cum alius hic fuisset senex, genere Arabs, Julianus nomine, captus oculis, ipse aliquando scandalizatus est in Macarium archiepiscopum Jerosolymitanum, nolbatque communicare illi. Quadam ergo die abbas Julianus significavit abbati Simeoni, qui erat in monte mirabili (distat autem a Theopoli mons ipse milliaribus novem) dicens: Cæcus sum, et quo abeam nescio; neque vero habeo qui possit auxiliari mihi, et communicare Macario directo. Indica mihi, Pater, quid agere debeam de fratre, qui fornicatus est, et de illo, qui se cum eo iuramento constrinxit. Respondit autem abbas Simeon abbati Juliano, dicens: Ne recedas, neque te ipsum a sancta Ecclesia separes; neque enim illa male habet, gratia Domini nostri Jesu Christi Filii Dei. Sed et hoc scito, frater, quod si quis in hæresim inciderit, in cœnobio vestro, habetis senem magnum, nomine Patricium. Ille autem senex juxta sacrarium infra omnes moratur, prope occidentalem ecclesiæ murum; dicitque et ipse pro omnibus sanctam orationem oblationis, et ipsius oblatio sancta existimatur.

CAPUT XCVII.

Vita et mors duorum fratrum monachorum, qui nunquam ab invicem separari juraverunt.

Dicebat autem abbas Joannes anachoreta, cognomento Rutilus, audisse se ab abbate Stephano Moabita referente, quia cum esset in cœnobio sancti abbatis Theodosii magni monachorum principis, erant illic duo fratres, qui sibi invicem juraverant quod neque in vita, neque in morte ab invicem separarentur. Cum ergo cunctos in cœnobio ædificarent, unus ex eis impugnatus a fornicatione, dixit fratri suo: Dimitte me, frater, quia impugnor a fornicatione, et ferre non prævalens, volo ad sæculum reverti. Frater autem rogare cœpit eum, dicens: Noli, quæso, frater mi, noli perdere laborem tuum. Tunc is dicit ei: Aut dimitte me abire, aut tu veni mecum, ut voluptati satisfaciam. Frater autem ille cum nollet eum dimittere, abiit cum illo in civitatem. Ingressus igitur est in meretricis diversorium is qui impugnabatur: frater autem ille foris stans, pulverem de terra super caput suum jaciebat, et semetipsum affligebat. Postquam vero ille completo sædo opere e lupanari egressus est, dixit ad eum frater: Quid

A lucratus es ex peccato, frater mi? quantum inde detrimentum cepisti? Eamus rursus in cœnobium. Qui ait: Non jam possum in eremum venire, vade a me; ego enim in sæculo maneo. Cum igitur multum rogaret eum, nihilque proficeret, neque se ille sequi jam ad eremum vellet, mansit et ipse cum illo in sæculo; laborabantque ambo manibus suis, ut viverent.

Per idem tempus abbas Abramius, qui postmodum factus est episcopus Ephesi, et nuper monasterium construxit Constantinopoli dictum Abramitarum, bonus ac mitis pastor, ædificabat monasterium suum, quod dicitur Bizantiorum. Absentes autem duo fratres laborabant in opere, ministrantes cœmentariis. Sumptam vero mercedem operis amborum frater ille qui in fornicationem lapsus fuerat, quotidie pergens in civitatem consumebat in luxuria. Alius vero quotidie jejunans et psallens, cum omni quiete faciebat opus, nemini aliquid loquens. Videntes autem illum artifices diebus singulis neque comedentem, neque aliquid loquentem, sed semper cogitantem similem, retulerunt de illo et de conversatione ejus sancto abbati Abramio. Tunc magnus revera Abramius accersivit operarium in cellam suam, et interrogavit eum, dicens: Unde es, frater? et quod est opus tuum? Ille autem omnia illi per ordinem confessus est, et quia fratris sui gratia sustineret omnia, ut Deus (inquiens) meam tribulationem videns salvaret fratrem meum. His auditis, Abramius dixit fratri: Et Dominus donavit tibi animam fratris tui. Cum ergo dimisisset eum sanctus Abramius, exissetque de cellula, ecce frater ille advenit clamans: Mi frater, assume me in eremum, ut salvus fiam. Continuo autem assumpsit eum, et abierunt ad speluncam prope sanctum Jordanem, et incluserunt 891 se. Post modicum vero temporis, cum magnifice secundum Deum profecisset spiritus frater ille, qui in fornicationem inciderat, migravit ad Dominum. Mansit autem superstes frater in eadem spelunca juxta iuramentum, quousque et ipse moreretur.

CAPUT XCVIII.

De eodem fratre superstitē.

Ad hunc fratrem post mortem alterius fratris veniens senex quidam ex monasterio Calamonis, ait illi: Dic mihi, frater, in tanto tempore solitariae vitæ, spiritalisque exercitii, quid lucratus es? Dixit ei frater: Vade, et post decimum diem veni ad me, et dicam tibi. Senex autem abiens, post decimum diem rediit, invenitque fratrem migrasse ad Christum, et testam, in qua sic scriptum erat: Ignosce, Pater, quia nunquam, dum opus Dei agerem, aut horis constitutis psallere, mentem meam dimisi in terram.

CAPUT XCIX.

Vita Antonii senis monasterii in Scopulo.

Narraverunt nobis Patres ejusdem monasterii sancti Patris nostri Theodosii, dicentes: Ante hos annos defunctus est hic senex quidam, Antonius nomine. Is in vita sua maxime jejuniis operam dāns, profectus est in locum qui Cotulas dicitur. Quadam ergo

die cum esset in eremo, ecce Saraceni (25) in partes illas venientes viderunt senem, unusque ex eis educto gladio venit contra senem, volens necare illum. Senex autem ut vidit Saracenum contra se venientem, intuens in cœlum, ait : Domine Jesu Christe, voluntas tua fiat. Siatimque aperta est terra, et absorbit Saracenum illum, senexque salvatus est, et glorificans Deum in monasterio ingressus est.

CAPUT C.

Vita Petri Pontici monachi.

Rursus narraverunt nobis prædicti loci Patres, quod illic fuerit quidam senex, Petrus nomine, generę Ponticus, multis præclarisque virtutibus ornatus. De hoc sene Theodorus, qui fuit episcopus Rosensis, dicebat nobis, quod die quadam convenit illum ad Jordanem in monasterio Torrium, illic enim ipse morabatur, eique dixit : Fac charitatem, frater Theodore, veni mecum in montem Sina, quia illuc proficisci votum habeo. Qui cum nollet non obedire, dixit ad eum : Eamus. Cum vero transisset Jordanem, dixit ad Theodorum senior : Veni, frater Theodore, oremus ut usque ad montem Sina nullus nostrum comedat. Ad quem ille : Vere, Pater, ego hoc facere non possum. Prostravit autem se senex, et oravit, et usque ad Sina nihil comedit. Sumptis igitur illic sanctis mysteriis, tunc et cibum sumpsit. Similiter et a Sina usque Alexandriam ad sanctum Menam pervenerunt, nihil omnino comedente sene. Ibiq; denuo communicans, post communionem cibum sumpsit. Et a sancto Mena usque in sanctam civitatem venerunt, cum nihil omnino gustasset senior in via. Cum vero in sancta Christi Dei nostri resurrectione percipisset veneranda mysteria, tunc demum accepit et cibum. In hoc ergo toto tali tantoque itinere nisi tertio non comedit senex, semel in Sina monte, semel in Alexandria, et semel in sancta civitate.

CAPUT CI.

Vita Pardi monachi Romani.

Narraverunt etiam nobis de alio sene Patres ejusdem monasterii, dicentes : Erat hic senex quidam, qui ante modicum tempus defunctus est, Pardus nomine, genere Romanus. Ille dum esset junior, mulio fuerat. Die igitur quadam abiit Jericho cum mulis. Et cum esset in xenodochio, inventus est illic puer parvulus, quem, agente diabolo, mulus calce percussit et occidit, ignorante hoc abbate Pardo. Afflictus vero super hoc multum abbas Pardus, abiit in Arnoem, et effectus est anachoreta, lugens semper, dicens : Ego feci homicidium, et ut homicida in iudicio damnatus sum. Erat autem illic prope torrentem leo. Diebusque singulis ibat abbas Pardus ad cubile leonis, stimulans et provocans leonem, ut exurgeret et devoraret eum ; leo autem nihil omnino illum ladebat. Videns autem senex, quia nihil proficeret, ait in seipso : Dormiam in via, per quam leo pergit ad fluvium ; nam cum transit ibi eat ad bibendum, devorabit me. Cum ergo jaceret, ecce leo post paululum venit, et quasi ratione præditus esset, cum omni quiete transiit senem, neque omnino illum tei-

git. Tunc senior certior factus est quod Deus remisset illi peccatum, et veniens rursus in monasterium suum, vixit in magna continentia, ædificans omnem vitam suam exemplo usque ad diem obitus sui.

CAPUT CII.

Relatio Sophronii sophistę de eo quod sibi in via contigerat.

Cum interrogatus esset abbas Sophronius sophista frater meus, assistebamus prope illum ego et abbas Joannes scholasticus, et abbas Quiricus, et alii quidam ex Patribus, dixitque nobis : Pergebam modo in via, et ante me adolescentulę choream agebant, tripudiabantque dicentes : Bene veniat Sophronius ; coronatus est Sophronius.

CAPUT CIII.

Vita et virtutes abbatis Stratigii.

892 Dicebant de abbate Stratigio, Patre insignis monasterii sancti Patris nostri Theodosii, monasterii ipsius Patres, quod tres istas virtutes possederit supra ætatis nostrę monachos, jejunium, vigiliis, et iuge opus.

CAPUT CIV.

Vita abbatis Nonni presbyteri.

Narravit nobis in cœnobio sancti Patris nostri Theodosii, abbas Theodosius, qui fuit episcopus Capituliadis, de abbate Nonno presbytero, quod nocte quadam, antequam pulsaret nocturnum signum, dum jaceret ipse in lectulo suo, audivit quemdam leni voce dicentem, Kyrie eleison. Cumque quinquaginta vicibus hoc ille iterasset, voluit ipse scire quis esset qui hoc dicebat. Et aspiciens, inquit, in ecclesiam per cellulę meę fenestram, vidi senem procumbentem genibus suis, et stellam lucidissimam super caput ejus ostendentem mihi quis esset senex.

Alius autem quidam de senibus ipsius cœnobii narravit nobis de eodem abbate Nonno, dicens : Nocte quadam priusquam pulsaret signum, egressus de cellula mea, ibam ad ecclesiam. Et aspicio senem ante ecclesiam stantem, et extensis in cœlum manibus orantem : lucebant autem manus ejus quasi lampades ignis. Quare metu perterritus recessi.

CAPUT CV.

Vita sancti senis Christophori, genere Romani.

Cum in Alexandria essemus, accessimus ad abbatem Theodorum, qui erat in sancta Sophia prope Pharum. Et narravit nobis senex, dicens : Ego in cœnobio sancti patris nostri Theodosii, quod est in eremo sanctę Christi Dei nostri civitatis, sæculo renuntiavi ; invenique illic senem magnum valde, nomine Christophorum, Romanum genere. Die igitur quadam prostratus ante illum, dixi : Fac charitatem, pater, et dic mihi quid in juventute tua operaberis. Cumque multum a me rogatus fuisset senex, agnito quod propter utilitatem animę illum rogassom, enarravit mihi, dicens : Quando sæculo renuntiavi, illi, magnum habui fervorem, summamque desiderii alacritatem ad monasticam vitam ; ac diebus quidem exercebar in regulari psalmodia, noctibus vero pergebam in speluncam, in qua et sanctus Theodosius, et san-

eti Patres reliqui orare consueverant; descendensque A
in speluncam, centies flectebam genua, et procidebam Deo per gradus singulos; sunt autem numero decem et octo. Cumque per omnes gradus descendissem, permanebam illic, donec pulsaret signum. Tunc ibam ad synaxim cum Patribus. Cum autem opus istud undecim annis absque intermissione fecissem, cum jejuniis multis, et continentia, et nuditate rerum omnium, et obedientia, et labore corporali, veni nocte quadam secundum consuetudinem, ut in speluncam descenderem. Cumque impleissem inclinationes corporis per singulos gradus, venturusque essem in speluncæ pavementum, factus in extasi, video totum speluncæ pavementum candelis plenum, ex quibus aliæ quidem accensæ erant, aliæ non. Aspicio autem et duos viros chlamyde indutos, candidoque habitu amictos, easdem candelas præparantes. Ego autem dixi illis: ut quid posistis hic candelas istas, nec permittitis nos descendere, et orare? Qui respondentes dixerunt mihi: Patrum candelæ sunt. Dixi autem ad eos rursus: Cur aliæ ex illis ardent, aliæ non? Responderunt: Qui volunt candelas suas accenderunt, et qui nolunt, non accenderunt. Aio ad illos iterum: Facite charitatem; candela mea ardet, an non ardet? Illi autem dixerunt: Ora, et accendimus illam. Tunc dico illis: Adhuc oro. Et quid usque modo faciebam? Atque in hoc verbo ad me ipsum reversus sum, conversusque ultra jam neminem vidi. Tunc dixi in meipso: Christophore, majori labore opus est. Et mane facto, recessi de monasterio, et profectus sum ad montem Sina, nihil ferens mecum, nisi quo induebar tantum. Cumque illic egissem annos quinquaginta, venit mihi vox, dicens: Christophore, Christophore, redi in cœnobium tuum ubi etiam bene certasti, ut illic consummeris cum Patribus tuis. Et modico tempore posteaquam mihi ista dixerat, sancta illius anima in pace requievit.

Rursum enarravit nobis idem Theodorus de eodem abbate Christophoro. Dicebat, inquit, senex: Die quadam ascendi in sanctam civitatem, ut adorarem sanctam crucem. Et cum adorassem, et jam exirem, aspicio fratrem quemdam in limine atrii pretiosæ crucis, neque intrantem, neque exeuntem. Aspicio item et duos corvos impudenter ante illius faciem volantes, et alis suis oculos ejus importune impetentes, nec illum intrare permittentes. Intellexi vero eos demones esse, et dixi illi: Dic, frater, cur stas in medio januæ, nec intras? Qui ait mihi: Ignosce mihi, Pater mi, cogitationes habeo, ex quibus una mihi dicit: Ingredere, et adora pretiosam crucem. Alia dicit: Non, sed vade, et fac responsum (24), et alia vice adorabis. Ego autem ut audivi, tenui manum ipsius, et introduxi 893 in templum; et continuo fugerunt corvi. Cumque fecissem illum adorare sanctam crucem, et sanctam Christi Domini resurrectionem, dimisi eum in pace. Hæc autem, inquit Theodorus, mihi senex enarravit, quia vidit me multum in ministeriis distentum, et orationis negligentem.

CAPUT CVI.

Relatio abbatis Theodori de monacho Syro Severiano.

Narravit iterum nobis idem abbas Theodorus, dicens: Xenodochium est hic prope Pharum, inter sanctam Sophiam et sanctum Faustum: qui autem illi præerat, die quadam oravit me ut irem in xenodochium, et ibi morarer paucis diebus. Abiens igitur inveni illic monachum quemdam hospitio susceptum, Syrum genere, nihil habentem præter cilicium, et pallium, et panes paucos. Stabat autem in uno angulo, semper die noctue psallens, et nemini loquens. Veniente vero die sancta Dominica, abii ad illum, dicens: Veni, frater, ad sanctam Sophiam, ut communices sanctis venerandisque mysteriis. Qui ait: Non venio. Ad quem ego: Cur, oro te? Ait mihi: Quia Severianus sum, et non communico Ecclesie. Audiens ego, quia non communicaret sanctæ et apostolicæ Ecclesie, simulque videns illius optimam conversationem, vitamque virtutibus plenam, abii lugens in cellulam meam, et clausa janua, prostravi meipsum in faciem coram Domino per dies tres, et orabam illum cum lacrymis multis, dicens: Dominator Christe Deus noster, qui propter ineffabilem tuam inmensamque clementiam inclinasti cœlos, et descendisti propter salutem nostram, qui incarnatus es ex sancta Domina nostra Dei genitrice semperque virgine Maria, revela mihi qui sint qui bene et recte credunt; nosne qui sanctæ Ecclesie jungimur, an qui Severo consentiunt. Die vero tertia venit mihi vox invisibiliter, dicens: Vade, Theodore, inspicie fidem ipsius. In crastinum igitur profectus, sedi ante illum, expectans videre aliquid, juxta quod mihi vox dixerat: et cum mansissem sedens quasi una hora, et intuerer in ipsum stantem, et voce Syra psallentem, vidi teste Deo, filii, columbam super caput ejus stantem fuliginosam, veluti ex coquina venientem, squalidam ac fetidam. Tunc agnovi eam, quæ mihi apparuerat, caliginosam fetidamque columbam, ipsius esse fidem. Hæc autem nobis narravit in veritate cum multis lacrymis et singultibus sancta ipsius anima.

CAPUT CVII.

Vita abbatis Gerasimi.

Uno fere milliaro distat a Jordane monasterium, quod abbatis Gerasimi dicitur. In hoc monasterium advenientibus nobis narraverunt qui illic morabantur senes de abbate Gerasimo, quod die quadam ambulans super Jordanis ripam, obvium habuit leonem valde rugientem, suspensio pede, cui infixus erat ex calamo aculeus, adeo ut ex hoc pes ipse intumisset, et sanie plenus effectus esset. Cum igitur vidisset leo senem, ostendebat illi vulneratum ex infixo aculeo pedem, flens quodammodo et obsecrans ut illi curam adhiberet. Cum ergo vidisset eum senex tali necessitate cōstrictum, sedens apprehendit ejus pedem, aperiensque vulnus eduxit aculeum infixum, cum magna putredinis copia, diligenterque depurgato vulnere, et panno alligato, dimisit eum. Leo autem cum se curatum vidisset, noluit senem deserere, sed ut charus

discipulus, quocunque pergeret, magistrum sequebatur, ita ut admiraretur senex tantam feræ gratitudinem. Igitur ex tunc senex nutrebat eum, mittens ante illum panem et infusa legumina.

Habebat autem ipsum monasterium asinum unum, ad ferendam aquam pro necessitate fratrum de Jordane. Consuetudinem autem fecerat senex, ut curam pascendi asini leo haberet. Itaque abiens cum illo juxta Jordanis ripas, pascentem observabat. Quadam autem die dum pascereetur asinus, leo se ab illo longiuscule avertit; cum ecce camelarius ex Arabia veniens, inventum asinum accepit, et secum duxit. Leo vero, amisso asino, rediit in monasterium tristis valde, et dejecta facie ac cervice, ad abbatem suum. Abbas igitur Gerasimus putavit quod asinum comedisset leo, et ait illi: Ubi est asinus? Ille vero quasi homo stabat tacens, et deorsum aspiciens. Dicit ei senex: Comedisisti eum; benedictus Dominus. Quid faciebat asinus, amodo facies tu. Ex tunc igitur leo, jubente sene, portabat canthelium (25) capientem amphoras quatuor, ferebatque aquam in monasterium.

Die vero quadam venit miles quidam ad senem benedictionis gratia. Qui cum videret leonem bajulantem aquam, didicissetque causam, misertus est ejus, proferensque tria numismata dedit senibus, ut emerent asinum ad ipsius aquæ ministerium, et liberarent ea necessitate leonem. Brevi autem transacto tempore, postquam liberatus a labore fuerat, camelarius ille, qui 894 asinum abstulerat, veniebat ferens triticum, ut venundaret illud in sancta civitate, habens et asinum secum. Et cum transisset Jordanem, accidit ut occurreret leoni; quo viso, dimisit camelos, et fugit. Leo autem, cognito asino, cucurrit ad eum, et ore, ut solebat, ejus capistrum mordens, traxit eum cum tribus camelis, et gaudens simul et rugiens, quod perditum asellum reperisset, venit ad senem. Senex vero, qui prius putabat quod asinum leo comedisset, tunc vero didicit quia insidias passus fuisset leo. Imposuit autem nomen leoni Jordanem. Egit itaque leo in monasterio cum fratribus plus quam quinque annos, nunquam recedens a sene.

Cum autem migrasset ad Dominum abbas Gerasimus, et a Patribus sepultus esset, per dispensationem Dei leo tunc in monasterio inventus non est. Post modicum vero venit leo in monasterium, et querebat senem suum. Abbas autem Sabbatius Cilix, qui et discipulus fuerat abbatis Gerasimi, viso illo, dixit ei: Jordane, senex noster dimisit nos orphanos, et migravit ad Dominum; sed accipe, et comede. Leo autem comedere nolebat, sed jugiter huc atque illuc se vertens circumspiciebat, querens videre senem suum, ac rugitu magno ipsius absentiam se ferre non posse significans. Abbas autem Sabbatius, et senes reliqui fricantes ejus cervice, dicebant ei: Migravit senex ad Dominum, et dimisit nos. Sed ista dicentes non poterant tamen illius voces et ejulatus mitigare, sed quanto amplius ipsum verbis fovere ac solari se existimabant, tanto ipse magis ejulabat, majorique ru-

gitu utebatur, et lamenta adjiciebat, ostendens ex voce, facie, et oculis moerorem, quem habebat non videns senem. Tunc ait illi abbas Sabbatius: Veni mecum, ex quo non credis nobis, et ostendam tibi ubi positus est senex noster. Sumensque eum, duxit ubi illum sepelierant. Distabat autem ab ecclesia quasi passibus quinque. Et stans abbas Sabbatius supra sepulcrum abbatis Gerasimi, dixit leoni: Ecce hic senex noster sepultus est. Et inclinavit genua sua abbas Sabbatius supra sepulcrum senis. Cum ergo id leo audisset, et vidisset prostratum super tumulum abbatis Sabbatium, et flentem, tunc et ipse prostravit se, percussit in terram caput suum vehementer, et rugiens; atque ita continuo defunctus est super sepulcrum senis.

Hoc autem totum factum est, non quia animam rationalem habuisse leo putandus sit, sed quod Deus voluerit glorificantes se glorificare, non solum in vita hac, sed etiam post mortem, et monstrare nobis qualem primo homini habuerint subjectionem bestiarum, priusquam inobediens esset mandato, et antequam excideret e paradiso deliciarum.

CAPUT CVIII.

Vita presbyteri virginis, ejusque uxoris iidem virginis.

Cum in Samum insulam venissemus, vidimus in cœnobio, quod Charixeni appellatur, abbatem Isidorum ipsius monasterii præpositum, virum eximie virtutis, et magnæ ad omnes charitatis, simplicitateque et humilitate maxime ornatum: quem etiam post aliquantulum temporis episcopum in eadem regione constitutum scimus. Hic enarravit nobis, dicens:

Est in octavo hujus civitatis milliario vicus habens etiam ecclesiam: in hac presbyter quidam fuit valde mirabilis, quem parentes invitum et renitentem uxorem accipere compulerunt. Verum ille non solum voluptatis illecebra captus non est, quamvis juvenis existeret, et legitimæ conjunctus uxori, sed et ipsam induxit caste secum ac pudice vivere. Didicerunt igitur ambo psalterium, amboque simul in ecclesia psallebant, servantes se ipsos virgines usque in finem. Hic itaque presbyter die quadam falsa calumnia apud episcopum accusatus est. Quem episcopus ignorans institutum ejus, accersivit ex vico, et misit in carcerem, in quem solebant perccantes clerici includi et custodiri.

Cum igitur esset in carcere, adveniente sancto die Dominico, apparuit ei juvenis formosus valde, dixitque ei: Surge, presbyter, vade in ecclesiam tuam, ut sanctam oblationem offeras. Ait illi presbyter: Non possum, quia inclusus sum. Dixit ei is qui apparuit: Ego tibi aperio carcerem; veni, sequere me. Aperiensque januam, ante illum exiit: Cum vero egressi essent, ambulavit ille usque dum mille passibus distaret a vico presbyteri. Facta autem die, qui custodiebat carcerem ingressus est, requirens eum ubi clausus fuerat. Et non inveniens, perrexit ad episcopum dicens: Effugit presbyter, me habente clavem. Putans igitur episcopus quia effugisset, misit unum de servis

episcopatus dicens : Vade, et vide si presbyter in vico suo est, nihilque illi interim dicas. Profectus ergo puer illum invenit in ecclesia sanctam oblationem offerentem. Reversusque dixit episcopo, illic esse presbyterum, ac eum se reperisse offerentem sacrificium. Episcopus autem magis ac magis contra illum indignatus, juravit quod **895** in crastinum eum cum summa ignominia reduceret.

Sequenti autem nocte apparuit presbytero is qui primo apparuerat, dicens : Veni, ut eamus ubi te episcopus incluserat in civitate. Assumensque illum adduxit rursum, et reposuit in carcere, ignorante custode carceris. Mane vero diei sequentis didicit e carcerario episcopus quia in custodia presbyter se ignorante inventus esset. Mittens episcopus sciscitabatur a presbytero quomodo de carcere exisset, et quomodo rursus absque carcerarii notitia ingressus esset. Qui respondit : Juvenis quidam speciosus valde et optime vestitus, episcopatus vestri, ut dicebat, minister, aperuit mihi ostium, et praecebat me usque ad unum milliare prope vicum nocte Dominica, idemque rursus sequenti nocte veniens reduxit me. Episcopus igitur accersivit omnes servos episcopatus, sed nullum ex ipsis recognovit presbyter. Tunc intellexit episcopus quod angelus Dei fuerat qui hoc egisset, ne virtus presbyteri prorsus occultaretur, sed ut omnes discerent, et glorificarent Deum, qui glorificantes se glorificat. Et de ipso valde edificatus, dimisit illum a se in pace, multa contra eos clamans qui illum injuste accusaverant.

CAPUT CIX.

Vita abbatis Georgii, qui nunquam turbabatur.

De abbate Georgio, Patre monasterii abbatis Theodosii, narravit vobis abbas Theodosius ejus discipulus bonus ac mitis et humilis, qui fuit episcopus Capitoliadis, quod^o duodecim annos observasset eum, si vel semel turbaretur, et nunquam turbatum vidit, idque in hoc tempore, quando omnis desidia, et negligentia, et mollietas, et inobedientia regnat. Quis autem, aiebat, ita frenavit oculum, sicut Pater noster sanctus Georgius? Quis ita posuit januam auribus, sicut beatus ille? Quis ita continuit linguam, sicut Pater noster? Quisnam solaris radius ita illustravit terram, sicut Pater noster nostrum omnium corda radiavit?

CAPUT CX.

Dicta egregia sancti cujusdam senis Aegyptii.

Assumpsi dominum meum Sophronium, et perreximus in monasterium quod ab Alexandria decem et octo passuum millibus distat, ad senem quemdam magnae virtutis, Aegyptium genere, dixique seni : Dic nobis verbum, Pater, quomodo debemus simul habitare, quia dominus Sophista voluntatem saeculo renuntiandi habet. Ait senex : Bene facis, filii, renuntians saeculo, salvansque animam tuam. Sedete igitur in cella, ubi vultis, sobrie et vigilanter, quietem ac silentium servantes, et sine intermissione orantes; et spem habeo in Deum, filii, quod mittet

A vobis scientiam suam ad illuminandas animas vestras.

Dixit iterum : Si salvari, filii, cupitis, fugite homines. Hodie enim nos non desistimus omnium terere limina, omnemque civitatem ac regionem circuire, sicubi possumus avaritiae vel inanis gloriae nobis ipsis stipendia acquirere, et animas nostras implere vanitate.

Dixit iterum senex : Fugiamus jam, filii, quoniam appropinquat tempus.

Dixit iterum : Vae, vae, quantum flebimus, quantumque poenitebimus pro eo quod modo poenitere nolimus.

Dixit iterum : Neque cum laudamur, nos ipsos continemus sub humilitate; neque rursus cum vituperamur, toleramus. Aliud quippe nobis inanem gloriam suggerit, aliud maestitiam nobis miseris facit: ubi vero tristitia et inanis gloria est, nihil boni reperitur.

Dixit iterum : Patres nostri, ut magni atque mirabiles, pascebant multos; ego autem humilis unam ovem regere non valeo, sed semper ferarum moribus pateo.

Ait rursus : Daemonum opus hoc est, ut cum animam in peccatum dejecerint, tunc nos in desperationem praecipitent, ut perfecte nos perdant. Semper enim daemones dicunt animae : Quando morietur, et peribit nomen ejus? Si igitur sobria fuerit anima, et ipsa ad eos econtra clamabit, et dicet : Non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini (*Psal. cxvii*).

C Quoniam igitur magnam habent impudentiam daemones, et ipsi rursus clamant, dicentes : Transmigra in montem, velut passer (*Psal. x*). Idcirco et nos ad illos dicere debemus : Nam et ipse Deus meus, et Salvator meus, adjutor meus, non emigrabo (*Psal. lxi*).

Dixit iterum senex : Esto janitor cordis tui, ne intret peregrinus, dicens : Noster es, an adversarium?

CAPUT CXI.

Factum cujusdam viri colti et sacco induti.

Ego et sodalis meus Sophronius, cum in Alexandria essemus, die quadam perreximus ad Theodosii ecclesiam, obviumque habuimus in vico virum quemdam calvum, indutum sacco usque ad genua. Videbatur autem quasi fatuus et amens. Dixit igitur nobis abbas Sophronius : Da mihi nummos, et videbis virtutem venientis. **896** Dedi ergo illi quinque nummos : qui acceptos dedit illi qui videbatur ut amens. Accepit autem eos ille, nihil omnino loquens. Nos autem clam illum secuti sumus e vestigio. Ille vero cum flexisset a via, extendit in caelum manum suam dexteram habentem nummos, et post haec prostravit se coram Deo, positisque in terra nummis abiit.

CAPUT CXII.

Vita et mors Leonis monachi, genere Cappadocis.

Temporibus imperii Tiberii fidelissimi Caesaris, ascendimus in Oasim, vidimusque illic magnum in

divinis rebus monachum, genere quidem Cappadocem, nomine autem Leonem. De hoc multi multa digna admiratione narrabant nobis. Nos autem ad illius pertinentem familiare colloquium, magnumque experimentum capientes sancti huius viri, magnifice ædificati sumus, et maxime in humilitate ejus, et silentio, et nuditate rerum omnium, et charitate, quam ad omnes habuit. Dicebat ergo semper venerabilis hic senex: Credite mihi, filii, quia regnare habeo. Nos autem dicebamus ei: Crede nobis, abba Leo, quia nullus ex Cappadocia unquam regnavit; importunam ergo habes istam cogitationem. Ille vero rursus dicebat: Veraciter, filii, regnare habeo. Nemo autem poterat eum ab hac cogitatione removere.

Cum igitur venissent Mazices, et universam provinciam illam devastassent ac diripuissent, venerunt et in Oasim, et monachos quidem plures occiderunt, plurimosque captivos duxerunt. Inter quos acceperunt et abbatem Joannem (erat autem hic lector magnæ Constantinopolitanz Ecclesiez) et abbatem Eustathium Romanum, et abbatem Theodorum Cilicem. Erant autem tres isti infirmantes. Cum ergo vincti fuissent, ait abbas Joannes barbaris: Ducite me in civitatem, et faciam ut episcopus det pro nobis numismata viginti quatuor. Accepit ergo illum unus ex barbaris, et duxit prope civitatem, ingressusque est abbas Joannes ad episcopum. Inventus est autem in urbe et abbas Leo, et alii quidam Patrum, atque ideo tenti non fuerant. Ingressus igitur abbas Joannes cepit orare episcopum ut barbaro numismata daret; episcopus autem non plura quam octo numismata habere inventus est. Voluerunt ergo dare barbaro octo numismata, et noluit accipere, dicens: Aut viginti quatuor numismata præbebe mihi, aut monachum date. Coacti igitur sunt, qui erant in civitate rursus abbatem Joannem barbaro dare flentem et ejulantem. Adduxit autem illum in sua tabernacula barbarus. Post tres ergo dies, sumptis octo numismatibus, abbas Leo in cremum exiit, ubi erant barbari, oravitque illos, dicens: Accipite me cum octo numismatibus, et tres istos dimitte, qui infirmi sunt, neque pergere per eremum possunt; nam interficietis eos, et detrimentum patiemini: ego vero sanus sum, et serviam vobis. Tunc barbari acceperunt abbatem Leonem, et octo numismata, et dimiserunt illos tres. Abiit ergo abbas Leo usque ad quemdam locum, et cum præ debilitate pergere ultra non posset, barbari decollaverunt eum. Implevitque abbas Leo Scripturam dicentem: Majorem hac dilectionem nemo habet quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis (Joan. xv). Tunc nos quoque cognovimus quidnam esset quod dixerat, Quia regnare habeo. Veraciter enim regnavit, qui posuit animam suam pro amicis suis.

CAPUT CXIII.

Admonitio abbatis Joannis de Petra.

Ad abbatem Joannem de Petra perrexi, sumpto necum, et sodali Sophronio, rogavimusque illum

A dicentes: Dic nobis verbum. Senex autem ait: Amate nuditatem rerum omnium, et continentiam. Credite dicenti mihi, cum adolescens morarer in Scythi, quidam senum splene indoluit, et modicum aceti quæsitum est in quatuor ejus loci monasteriis, et inventum non est. Tanta erat apud eos paupertas, et nuditas, et continentia. Erant autem ibi Patres quasi ter mille et quingenti.

CAPUT CXIV.

Vita abbatis Danielis Ægyptii.

Narravit autem nobis sanctus senex de abbate Daniele Ægyptio, dicens: Ascendit senex ipse die quadam in Therenuten, ut opus manuum suarum venderet. Adolescens autem quidam precabatur senem, dicens: Per Deum, senior, veni in domum B meam, et fac orationem super uxorem meam, quia sterilis est. Senex autem compulsus a juvene abiit cum illo in domum suam, fecitque orationem super uxorem ejus, et volente Deo mulier in utero concepit. Viri ergo quidam non timentes Deum coeperunt seni detrudere, et dicere: Vere juvenis iste infecundus est, sed mulier a sene prægnans facta est. Venit igitur hæc fama ad senis aures, et scripsit senex marito mulieris, dicens: Cum pepererit uxor tua, nuntia mihi. Cum ergo peperisset uxor illius, seni significavit juvenis, dicens: Per Deum et orationes tuas, Pater, genuit uxor mea. Tunc abbas Daniel 897 ingressus ait juveni: Fac prandium, et voca cognatos et amicos tuos. Cum igitur pranderent, sumens senex puerulum in manibus coram omnibus dixit C infantulo: Quis est pater tuus, infans? Ait autem infans: Hic, ostendens digito manus suæ juvenem. Erat autem infantulus dierum viginti quinque.

CAPUT CXV.

Admonitiones abbatis Joannis Cilicis.

Dicebat abbas Joannes Cilix præpositus Raythu fratribus: Filii, sicuti fugimus mundum, fugiamus concupiscentias carnis (I Joan. II).

Dixit iterum: Imitemur Patres nostros, qui cum tanta austeritate vitæ et silentio sederunt in loco isto.

Dixit iterum: Ne sordidemus locum istum, filii, quem patres nostri a dæmonibus emundaverunt.

Ait rursus: Locus iste monachorum, non negotia D torum est.

Dixit iterum: Inveni hic senes, qui septuaginta annos hoc eodem in loco egerant, herbis solum et palmarum fructibus viventes.

Dixit iterum senex: Septuaginta et sex annos habeo in hoc loco, multa mala et horrenda perpressus a dæmonibus.

CAPUT CXVI.

De fratre cui falso objiciebatur subtraxisse numisma.

Narravit nobis abbas Andreas Messenius, dum essemus in Raythu, dicens: Cum essem adolescens, recessimus ego et abbas meus de Raythu, et venimus in Palestinam; mansimus autem apud senem quemdam. Senex ergo qui suscepit nos, habebat unum

numisma, quod ubi posuisset, per errorem oblitus, aspiciatus est quod junior ego furatus illud essem. Dicebat ergo senex Patribus loci ipsius, quia frater Andreas numisma accepit. Quod cum audisset abbas meus, vocavit me, et ait mihi: Dic, Andrea, tu numisma senis accepisti? Ad quem ego: Ignosce, abba, ego nihil accepi. Habebam autem pallium, quod abiens vendidi numismate, et accipiens numisma profectus sum ad senem, et prostratus illi veniam posui, et dixi: Ignosce mihi, abba, quia Satanas decipit me, et accepi numisma tuum. Erat autem illic et secularis quidam. Ait ad me senex: Vade, fili, nihil perdidisti. Iterum igitur prostratus veniam petebam dicens: Per Dominum, abba, accipe numisma, ecce hoc est; et fac mihi orationem, quoniam Satanas immisit mihi ut furarer illud, et affligerem vos. Dixit iterum senex: Fili, non perdidisti quidquam. Cum vero illi non acquiescerem, tunc ait mihi secularis ille: Verum, domine frater, hesterno die cum hac venissem, inveni senem plorantem, et prostratum, petentemque veniam in magna afflictione animi, dixique illi: Fac charitatem; quid est quod habes? Et dixit mihi senex: Quia fratrem injusta calumnia exagitavi, dicens quod numisma furatus essem, et ecce inveni illud. Tunc senex edificatus est in me, quod cum non accepissem numisma, detulerim illud ad eum dicens: Accipe numisma, ego enim illud cepi.

CAPUT CXVII.

De fratre daemónico ab abbate Andrea sanato.

Frater quidam daemonium habens accessit ad abbatem Simeonem Stylitem, in admirabilem montem, rogans ut pro se oraret, et effugaret ab eo daemone. Dixit ei abbas Simeon: Ubi moraris? Qui ait: In Raythu. Ad quem senex: Miror, inquit, frater, cur tanto te labore fatigaveris, tantumque itineris peregeris, ut venires ad me peccatorem hominem, cum tales ac tantos Patres habeas in monasterio tuo. Vade igitur ad abbatem Andream, et roga illum ut oret pro te, et statim curabit te. Venit igitur frater in Raythu: et sicut sibi mandaverat beatus Simeon, prostravit se illi, rogans et dicens: Ora pro me, Pater. Dixit ei abbas Andreas: Accepit gratiam huius curationis abbas Simeon. Cumque fecisset orationem, continuo mundatus est frater, et gratias reddidit Deo.

CAPUT CXVIII.

Vita Menae diaconi monachi in Raythu.

Narravit nobis abbas Sergius in Raythu de fratre quodam illic diacono, Mena nomine, et ait: Cum exisset aliquando Menas ad ministerium, reversus est ad saeculum: quid autem illi contigerit, nescimus, nisi quia reliquit monasticum habitum, et secularis effectus est. Post multum vero temporis profectus est Theopolim, et cum rediret Seleuciam, vidit monasterium sancti abbatis Simeonis Stylitae de longe, et ait intra se: Ascendam, et videbo magnum Simeonem; nunquam enim eum viderat. Euntem vero et iam columnae appropinquantem ut vidit abbas Simeon, divinitus agnoscens quod esset monachus, et

A quia diaconus ordinatus fuisset, vocavit ministrum suum, dicens: Affer huc forlices. Cumque attulisset, ait illi: Benedictus Dominus; tonde illum, ostendens eum digito, erant enim ibi multi circa columnam. Admiratus autem ille in verbo senis, simulque timore magno comprehensus suscepit tonsuram, nihil omnino loquens; intellexit enim quia Deus revelasset seni de se. Cum minister ergo totondisset illum, ait ei magnus Simeon: Fac orationem diaconi. Et cum orasset, ait illi iterum: Perge in Raythu, unde etiam existi. Dicente autem illo, se verecundari, Patrumque aspectus ferre non posse; rursus ait illi abbas Simeon: Crede mihi, fili, quia vereri omnino non debes; hilari enim facie et grato animo te suscipient Patres, gaudiumque illis fiet et exultatio in conversatione tua. Et hoc autem scito, fili, quia Deus signum in te facturus est, ut agnoscas quoniam ignorat tibi illius immensa et ineffabilis bonitas peccatum istud. Venientem igitur in Raythu supinis manibus exceperunt patres, miseruntque ipsum in sanctum sacrum. Quadam igitur die Dominica cum ferret sanctum et vivificum sanguinem magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, continuo exiit oculus ejus uas; atque ex hoc signo cognoverunt Patres quia ignorasset illi Deus peccatum istud, juxta verbum magni Simeonis.

CAPUT CXIX.

De daemone qui in habitu monachi profectus est ad cellam cujusdam senis in Raythu.

Dicebat nobis abbas Eusebius presbyter ejusdem monasterii Raythu, cum ad illum venissemus, quod daemon in habitu monachi profectus fuit ad cellam senis, et cum pulsasset januam, aperuit senex, et dixit illi: Ora. Daemon autem ait: Et nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen. Senex autem rursus dixit: Ora. Et daemon similiter ait: Nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen. Tunc senex, Ora, et dic: Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, etiam nunc, et semper, et in saecula saeculorum. Amen. Hoc autem cum dixisset senex, daemon quasi viam passus ab igne, evanuit.

CAPUT CXX.

De tribus Monachis mortuis inventis a piscatoribus Pharonitis.

D Narraverunt nobis Pharonitae piscatores, dicens: Die quadam ivimus in Buchrin trans mare Rubrum, et cum plurimos pisces cepissemus, reversi sumus, et venimus prope Pereleum. Volentesque transfretare in Raythu, prohibiti sumus a ventis contrariis, ac maris tempestate detenti sumus per dies nonaginta. Venientes autem in quoddam maximum desertum, invenimus subter unum saxum tres anachoretas defunctos, indutos colobiis de sibino (26), melotesque illorum juxta eos erant positae. Accepimus itaque illos, et duximus ad navem, continuoque aestuans mare tranquillum factum est, et venti contrarii in opportunos conversi sunt. Et transfretavimus secundis ventis, et venimus in Raythu: Patres autem sepelierunt eos cum antiquis senibus.

CAPUT CXXI.

*Vita et mors abbatis Gregorii Byzantini, et aliorum
Gregorii Pharonitæ ejus discipuli.*

Narraverunt nobis ipsius loci Patres de abbate Gregorio Byzantino, et discipulo ejus abbate Gregorio Pharonite, quod in insula quadam maris Rubri manserint. Illa vero insula aquam non habebat, sed ex continenti afferebant aquam sibi in usus suos. Habebant enim ratem, cum qua exibant, et afferebant aquam. Quadam autem die dimiserunt ratem in mare, ligantes illam ad saxum quoddam. Nocte vero illa facta est unda vehemens, ruptoque fune periit ratis. Manserunt autem Patres illi non habentes; unde sibi aquam deferrent. Post octo itaque menses venerunt monachi de Raythu, et invenerunt ambos mortuos. Invenerunt autem et in dorso testudinis ita scriptum: Abbas Gregorius Pharonites viginti et octo diebus aquam non bibens, defunctus est: ego autem dies triginta septem transegi, ex quo non bibi. Invenimus vero ambos integros, sumentesque illos, sepelivimus in Raythu.

CAPUT CXXII.

De duobus monachis, qui nudi ingressi sunt ecclesiam ut communicarent, nec visi sunt ab aliquo, nisi ab abbate Stephano.

Venimus ad abbatem Stephanum Cappadocem in Sina monte, narravitque nobis, dicens: Cum essem ego in Raythu ante hos annos, quinta feria Cœnæ Domini, eram in ecclesia. Cumque consummaretur sancta oblatio, Patresque omnes assisterent, ecce video duos quosdam anachoretas ecclesiam ingredi, erant autem nudi, nullusque Patrum alius animadvertit quod nudi essent, nisi ego solus. Cum igitur communicassent Dominico corpori et sanguini, exierunt de ecclesia, et abibant; ego autem una cum illis exivi. Cum ergo egressi essemus, prostravi me illis, dicens: Facite charitatem, accipite me vobiscum. Cognoverunt autem quia videram illos nudos, et dixerunt mihi: Bene sedes, quiesce. Rursus ego rogabam illos ut acciperent me secum. Tunc dixerunt mihi: Non potes nobiscum esse, sede, bona enim tibi sedes est. Facientes autem mihi orationem, vidente me super aquas Rubri **899** maris pedibus ingressi sunt, et trans mare abierunt.

CAPUT CXXIII.

Vita abbatis Zosimi Cilicis.

Perreximus ad abbatem Zosimum Cilicem in monte Sina, ubi morabatur; renuerat enim episcopatum senex, et redierat in cellulam suam. Erat autem vir magnæ abstinentiæ, narravitque nobis, dicens: Cum essem junior, exivi de Sina, et abii in Ammoniæm ut illic morarer, invenique ibi senem vestitum colobio de sibino. Senex autem ut vidit me, priusquam illum salutarem, ait mihi: Quid hic advenisti, Zosime? vade, non enim potes hic sedere. Existimans autem quia cognovisset me, prostravi me ante illum, dicens: Fac charitatem, Pater, unde me nosti? Senex autem dixit mihi: Ante duos dies apparuit mihi quidam, dicens: Ecce veniet ad te monachus quidam, nomine Zosimus; non permittas eum hic ma-

A nere; volo enim ecclesiam Babylonis, quæ in Egypto est, illi credere. Tacuitque senex, et dimisso me, abiit a me quantum est jactus lapidis. Et cum duas horas in oratione complexset, venit ad me, et osculans faciem meam, ait mihi: Fili charissime, bene venisti; Deus enim te huc adduxit, ut commendes terræ corpus meum. Dixi autem ei: Quot annos in hoc loco habes, abba? Dixit ad me: Quadraginta et quinque annos impleo. Et apparuit mihi facies ejus tanquam ignis. Et ait mihi: Pax tibi, fili, et ora pro me. Et hæc dicens collocavit scriptum, et requievit. Ego autem, effossa humo, sepelivi eum, et post duos dies recessi glorificans Deum.

CAPUT CXXIV.

Ejusdem relatio.

B Narravit autem nobis et hoc senex, dicens: Ante annos viginti duos ascendi in Porphyritem, volens illic morari; accepi autem et discipulum meum Joannem mecum. Cum ergo illuc venissemus, invenimus duos anachoretas, mansimusque prope illos. Erat autem alter quidem ex his Galata, nomine Paulus; alter vero Melitinus, nomine Theodorus, ex monasterio fuerat abbatis Euthymii. Ferabant autem colubia ex pellibus bubalorum. Mansi autem illic ferme duos annos, distabamusque ab invicem quasi duobus stadiis. Die autem quadam cum sederet Joannes discipulus meus, percussit eum serpens, statimque defunctus est, sanguinem ex omnibus partibus fundens. In multa igitur angustia existens, abii ad anachoretas: qui statim ut viderunt me turbatum et afflictum, antequam aliquid dicerem ad eos, dicunt mihi: Quid est, abba Zosime? mortuus est frater? Dico illis: Ita sane, mortuus est. Venientes igitur mecum, videntesque ipsum in terra jacentem, dicunt mihi: Noli contristari, abba Zosime; adest divinum adiutorium. Vocantesque fratrem dixerunt: Frater Joannes, surge, quia senex te opus habet. Continuoque surrexit frater de terra. Querentes autem bestiam, et invenientes, tenuerunt eam, et in conspectu nostro illam in duas partes diruperunt. Tunc dicunt mihi: Abba Zosime, vade in Sina: Deus enim tibi committere vult ecclesiam Babylonis. Continuo itaque recessimus nos. Cumque venissemus in Sina, post paucos dies abbas misit me et duos alios in ministerium in Alexandriam; tenensque nos papa Alexandrinus beatissimus Apollinaris, omnes tres fecit episcopos, unum quidem Heliopoleos, alium Leontopoleos, me vero in Babylonem misit.

CAPUT CXXV.

Factum pulchrum abbatis Sergii anachoretae.

D Narraverunt nobis quidam patrum in Sina de abbate Sergio anachoreta, quod cum moraretur in Sina, constituebat illum dispensator super burdones (27). Cum ergo die quadam properaret, ecce leo jacebat in via: porro burdonarii, burdonesque, viso leone, timore correpti, recesserunt. Tunc abbas Sergius sumens de pera unam eulogiam, profectus est ad leonem, dixitque ei: Accipe eulogiam, Patrum et re-

cede de via, ut transeamus. Sumptaque leo eulogia A
recessit.

CAPUT CXXVI.

Egregia responsio abbatis Orenti montis Sina.

Dicebant nobis ejusdem loci sancti Patres de ab-
bate Orento, quod die quadam Dominica ingressus
est senex in ecclesiam verso sago suo, ita ut foris
villosus esset. Stante igitur eo in choro, venerunt
quidam de dispensatoribus loci, et dixerunt seni:
Cur ita, Pater, ingressus es converso sago tuo in ec-
clesiam ad derisionem nostram coram peregrinis?
Respondit ei senex: Vos evertistis Sina, et nemo
vobis dixit aliquid, et ego quia converti sagram
meum, dicitis mihi: Quare convertis sagram tuum?
Ite, corrigite quæ evertistis, et ego corrigam quæ
everti.

CAPUT CXXVII.

*Vita abbatis Georgii sancti montis Sina, et anus cujus-
dam ex Galatia Phrygiæ.*

Narravit nobis abbatisa Damiana solit-ria, mater
abbatis Athenogenis 900 episcopi Petrensis, dicens:
Erat quidam abbas in sancto monte Sina, nomine
Georgius, magnæ virtutis et abstinentiæ vir. Huic
abbati Georgio magni Sabbati die sedenti in cellula
sua venit desiderium faciendi sacrum diem resurre-
ctionis in sancta civitate, et sumere veneranda my-
steria in sancta Christi Dei nostri Resurrectione (23).
Per totam ergo diem senior hujusmodi cogitatione
solicitabatur et orabat. Cum itaque sero factum es-
set, venit discipulus ejus dicens ei: Jube, Pater, ut
eamus ad synaxim. Senex autem respondit ei: Vade
et tempore sanctæ communionis veni ad me, et per-
gam. Mansit itaque senex in cellula. Cum autem ad-
venisset tempus sanctæ communionis in sancta Re-
surrectione, inventus est senex prope archiepisco-
pum beatum Petrum, qui præbuit illi cum presby-
teris sanctam communionem. Videns igitur eum pa-
triarcha, dixit Menæ syncello seu assessori suo (29):
Quando venit abbas montis Sina? Respondit ille:
Per orationes vestras, domine, non vidi illum nisi
nunc solummodo. Tunc ait patriarcha: Dic illi ut non
recedat; volo enim ut mecum sumat cibum. Ille vero
profectus id dixit seni. Qui ait: Voluntas Dei fiat.
Cum ergo senex dimisisset synaxes, adorato sancto
monumento, inventus est in cellula sua. Et ecce di-
scipulus ipsius pulsavit, et dixit: Pater, veni, ut
communices. Senex vero profectus in ecclesiam cum
discipulo suo, iterum sumpsit veneranda mysteria.
Petrus autem archiepiscopus contristatus, quod illi
inobediens fuisset, post solemnitatem misit ad epi-
scopum Phari abbatem Photinum, et ad patres Sina,
ut abbatem ad se mitterent. Cum ergo venisset qui
attulerat litteras, dedissetque illas, misit et senex tres
presbyteros, abbatem scilicet Stephanum Cappado-
cem, magnum illum virum, cujus et supra memini-
mus (Cap. 122); et abbatem Zosimum, cujus etiam
superius mentionem fecimus (Cap. 123), et abbatem
Dulcitium Romanum, ad patriarcham, purgavitque
se ipsum senior scribens ac dicens: Absit a me, ni
domine sanctissime, ut sanctum angelum vestrum

contempserim. Scripsit autem et hoc ad eum: Ut
sciat beatitudo vestra, post sex menses Christo Do-
mino ac Deo nostro simul occursuri sumus, et illio
adorabo vos. Egressi itaque presbyteri dederunt pa-
triarchæ litteras: dixerunt autem et hoc ei, quoniam
senex multos annos habebat, ex quo non venerat in
Palaestinam. Ostendebant item et litteras episcopi
Phari simul contestantes quod ferme septuaginta
annos haberet senex, ex quo de sancto monte Sina
non exierat. Sanctus vero ac mitissimus Petrus affe-
rebat testes eos qui tunc affuerant episcopos et cle-
ricos, dicentes: Vere nos senem vidimus, et omnes
oculo sancto illum salutavimus. Postquam igitur
impleti sunt sex menses, requieverunt in pace senex
et patriarcha, juxta scilicet ipsius senis prophe-
B tiam.

Narravit nobis eadem abbatisa Damiana et hoc
dicens: Die sancto Parasceves, antequam include-
rer, abii ad sanctum Cosmam et Damianum, et illie
totam noctem peregi. Venit itaque sero anus qua-
dam ex Galatia Phrygiæ, et dabat omnibus qui in
templo erant duo minuta: die igitur quadam neptis
mea, et fidelissimi imperatoris Mauriti, veniens in
sanctam civitatem orationis gratia, egit ibi annum
integrum. Assumpsi ergo eam, et adduxi ad sanctos
Cosmam et Damianum. Cum igitur in oratorio esse-
mus, aio, cognatæ meæ: Vide, filia, quia venit anus
quædam dans duo minuta (ea enim mihi sæpius de-
derat), sume illa, ne superbias. Illa autem indignans
dicebat: Mandatum habeo accipere? Tunc dixi ei:
Etiam, accipe; mulier enim sancta est et magnæ vir-
tutis: tota enim hebdomada jejunit, et quidquid
in hebdomada laborans lucratur, erogat his qui in
templo inveniuntur. Est autem vidua quasi anno-
rum octoginta. Sume igitur duo minuta, et da illa ta-
quoque alteri: tantum ne respuas anus istius sacri-
ficium. Ista nobis loquentibus, ecce anus veniens
duo minuta erogabat; veniensque dedit mihi cum
omni silentio; dedit autem et nepti meæ, dicens:
Accipe ista, et comede. Cum ergo abiisset, agnovi-
mus quod Deus illi revelasset quod dixeram ei, ut
acciperet et alteri pauperi daret. Misit igitur unum
ex pueris suis, et de duobus minutis emit lupinos, et
comedit. Asseverabat autem coram Deo dicens, eos
tanquam mel dulces fuisse, ita ut miraretur et glo-
D rificaret Deum, qui dat gratiam servis suis.

CAPUT CXXVIII.

*Vita Adelphii episcopi Arabessi, et de beato Joanne
Chrysostomo.*

Perreximus ad abbatem Athanasium in monaste-
rium sancti Patris nostri Sabæ, narravitque nobis,
dicens: Audivi referente abbate Athenogene episcopo
Petra, filio abbatisse Damianæ, tale aliquid:

Fratrem habuit avia mea Joanna, nomine Adel-
phium, episcopum Arabessi, sororem quoque abbat-
issam monasterii mulierum. Quadam vero die abii
episcopus ad monasterium visitandæ sororis gratia.
Et cum intraret atrium monasterii, vidit 901 unam
de sororibus a dæmone correptam, et in pavimento

projectam. Convocans igitur episcopus sororem suam, ait illi : Placetne tibi ut soror ista perturbetur a dæmone, et dehonestetur? An ignoras quia iudicium portas omnium sororum, ut abbatisa? Quæ dixit ei : Et ego quid possum facere adversus dæmonem? Episcopus autem rursum dixit ei : Et quid hic tot annis facis? Factaque oratione, episcopus mundavit a dæmone sororem illam.

Rursus idem abbas Athanasius narravit nobis de eodem episcopo Adelphio, dicens, sese venerabilem Joannam sororem ipsius ita referentem audisse : Cum sanctissimus episcopus Constantinopolitanus Joannes Chrysostomus in Cucum in exilium missus est, in domo nostra mansit. Ex hoc igitur ingentem confidentiam et charitatem habuimus ad Deum. Dicebat ergo frater meus Adelphius : Cum in exilio mortuus esset beatissimus Joannes, dolorem pertuli incredibilem, quod talis ac tantus vir, oroisque magister, lætificans Ecclesiam Dei, a throno suo exsul defunctus est. Deprecabar ergo, inquit, Deum cum multis lacrymis, ut ostendere mihi dignaretur, in quo statu esset, et an cum patriarchis adnumeratus esset. Cum ergo diutius orassem, in extasi effectus sum, aspexique virum nimis speciosum, qui tenens manum dexteram meam, adduxit me in locum quemdam illustrem et gloriosissimum, ostendebatque mihi ecclesiæ doctores. Ego vero circumspiciebam, videre quem cupiebam, magnum Joannem dilectissimum meum. Cum ergo ostendisset mihi omnes, et unusquisque proprium nomen expressisset, rursus tenens me per manum, eduxit me foras. Ego autem sequebar illum tristis, quod non vidissem cum patribus et Ecclesiæ magistris beatum Joannem. Cum itaque egrederer, is qui præerat januæ, apprehendens me dixit mihi : Quid habes? cur tristis es? nemo unquam huc ingressus, tristis exivit. Tunc dixi illi : Hæc mihi causa inerioris est, quod amantissimum mei Joannem episcopum Constantinopolitanum una cum cæteris doctoribus non vidi. Rursum dixit mihi : Joannem dicis pœnitentiæ ducem? Aio ego : Illum sane. Respondens autem dixit mihi : Ipsum homo in carne vivens videre non potest, illic enim assistit, ubi thronus est Domini.

CAPUT CXXIX.

Vita cujusdam Stylitæ.

Abbas idem Athanasius narravit nobis, audisse se D narrantem abbatem Athenogenem episcopum Petræ, quod in provincia sua fuerit Stylites quidam, ad quem omnes qui veniebant, inferius stantes loquebantur, eo quod non haberet scalam. Si quando igitur dixisset illi frater : Volo tibi dicere cogitationem; dicebat et ipse illi leni voce : Veni ad gradus columnæ; ibatque ipse ad aliam columnæ partem; et ita loquebantur mutuo, Stylita quidem superius stante, fratre autem inferius. Cæterorum vero qui assistebant, nullus ea quæ dicebantur audire poterat.

Dicebat et hoc abbas Athenogenes de eodem Stylita, quod duo sæculares se mutuo valde diligentes, pergebant ad eum multis annis ambo simul, et non

A quam unus sine altero proficiscentes. Quadam ergo die venit, nesciente socio suo, alter ad illum; eumque plures horas pulsaret januam, noluit illi senex aperire, ita ut ille tædio devictus reverteretur. Revertenti autem occurrit amicus ejus, pergens et ipse ad Stylitem, rursumque reduxit eum secum, ut ambo simul ingrederentur ad senem. Cum ergo pulsarent januam, mandavit senex ut qui posterior venerat, ingrederetur solus. Ingressusque posterior cœpit rogare senem, ut et alios introiret. Senex autem dixit ei se non posse illum suscipere. Perseveranti vero, et per multam horam deprecanti ait senex : Deus illum aversatur, fili, et ego illum suscipere non possum. Cumque ad propria redissent, post duos dies ille defunctus est.

CAPUT CXXX.

Admonitiones abbatis Athanasii, et mirabilis ejus visio.

Dicebat idem abbas Athanasius : Patres nostri continentiam, et paupertatem, ac nuditatem rerum omnium usque ad mortem servaverunt; nos autem ventres nostros et crumenas dilatavimus.

Dixit iterum senex : Sub Patribus nostris in studio erat, distractiones animi vitare; nostris vero temporibus olla obtinuit, et opus manuum.

Narravit nobis et istud abbas Athanasius de se, Venit, inquit, mihi aliquando cogitatio, dicens : Quid putas erit certantibus et non certantibus? Et cum factus essem in extasi, venit ad me quidam dicens mihi : Sequere me; adduxitque me in quemdam locum plenum luminis et gloriæ, statuitque me juxta unam januam, cujus species enarrari non potest : audiebamus autem interius quasi multitudinem innumerabilem laudantium Deum. Cumque pulsaremus, audivit quispiam intus, et 902 dixit : Quid vultis? Ait ductor meus : Ingredi volumus. Respondit ille : Non huc ingreditur quispiam in negligentia degens; sed si intrare vultis, abite, certate, nihil astimantes vanitates sæculi.

CAPUT CXXXI.

Vita abbatis Zachari sanctæ Sion.

Narravit nobis Procopius scholasticus Porphyreonites de abbate Zachæo, dicens : Duo filii mei in Cæsarea degebant; facta est autem in Cæsarea magna mortalitas, egoque affligabar propter filios meos, ne morerentur, et ignorabam quid agerem. Dicebam autem in me ipso : Si mittam et accipiam eos inde, iram Dei fugere possibile non est; sed si dimittam eos illic, moriuntur, et non videbo illos. Nesciens itaque quid agere deberem, dixi : Vadam ad abbatem Zachæum, et quod dixerit mihi, hoc faciam. Perrexi igitur in sanctam Sion (illic enim semper morabatur) et non inveni eum. Veni autem in atrium sanctæ Mariæ Dei genitricis, et inveni illum stantem in angulo atrii, dixique illi de filiis meis. Cum ergo me audisset, ad Orientem conversus est, et intendit in cælum quasi per horas duas, nihil omnino loquens. Tunc vero conversus ad me, dixit mihi : Confide, ac noli affligi; filii tui non moriuntur in hac peste, sed et post duos dies cessabit de Cæsarea

mortalitas. Quod et factum est juxta verbum senis. Et ista quidem Procopius scholasticus, ut dixi, enarravit nobis.

CAPUT CXXXII.

De eodem.

Abbas autem Cyprianus, cognomento Cuculas, cujus monasterium est extra portam Cæsareæ, narravit nobis, cum ad illum venissemus, dicens: Cum vastaret urbem istam sæva illa et horrenda mortalitas, inclusi meipsum in cella mea, deprecans clementiam Domini, ut nostri miseretur et averteret imminentem iram; venitque mihi vox dicens: Abbas Zachæus accepit hanc gratiam.

CAPUT CXXXIII.

De sancto Monacho, qui Saracenum venatorem per duos dies immobilem reddidit.

Narravit Saracenus gentilis, ex his qui in Clismate morabantur, hæc nobis dicens: Cum abiissem ad montem abbatibus Antonii, ut venarer, pergeis aspicio monachum in monte sedentem, tenentemque librum, et legentem. Ascendi igitur ad eum volens illum cadere, fortassis autem etiam necare. Cumque venissem prope illum, extendit contra me manum suam dexteram, dicens: Sta; egique illic duos dies, et duas noctes nullo modo moveri prævalens ex eo loco, ubi eram. Tunc dixi illi: Per Deum, quem colis, dimitte me. Ille autem dixit mihi: Vade in pace. Et ita recedere potui de loco, in quo eram.

CAPUT CXXXIV.

Vita Theodori anachoretæ.

Anachoreta quidam erat in partibus sancti Jordanis, nomine Theodorus. Hic venit ad cellam meam dicens: Fac charitatem, abba Joannes, et quare mihi librum, qui contineat totum Testamentum novum. Querens igitur inveni, quia abbas Petrus, qui postea fuit Chalcedonensis episcopus, talem haberet. Abii itaque, et dixi ei; et ostendit illum mihi in membranis valde pulchrum (50). Et dixi ei: Quantum valet? Qui respondit: Tria numismata. Dixit iterum mihi: Tu illum emere vis, an alius? Et aio illi: Crede mihi, Pater, anachoreta ipsum vult. Tunc ait mihi abbas Petrus: Si anachoreta ipsum vult, gratis illum accipe. Sume autem et tria ista numismata, et si quidem placet illi liber, teneat illum; sin autem illi non placet, ecce habes tria numismata, eme illi juxta votum suum. Sumens ergo librum, detuli anachoretæ: qui sumpto libro abiit in eremum. Cum autem duos fere menses egisset, rediens anachoreta venit in cellam meam, dicens: Scito, abba Joannes, quia cogitatio mea me affligit, eo quod gratias habeo librum. Aio autem ad illum: Noli pro hoc affligi; abbas Petrus dives est et bonus, gaudetque in hoc. Ait mihi rursus anachoreta: Vere non requiesco, nisi pretium do. Dico illi: Et habes pretium, ut des? Dixit mihi: Non; sed da mihi saccum, ut me induam, erat enim nudus. Dedi ergo illi saccum et palliolum, et abiit, operariusque factus est in eo lacu, quem fecit patriarcha Jerosolymorum Joannes in Sigma [Gr., Sina], accipiebatque quoti-

dianum stipendium novem minuta. Veniebat ergo prope me in monasterium Eliotarum, comedebatque decem solum lupinos, et die tota laborabat. Cum itaque fecisset de mercede sua minuta numismatum trium, ait mihi: Accipe pretium, et librum, et vade ad dominum suum: et si quidem vult minuta, da illi; sin autem non vult, redde illi librum. Ego igitur veniens nuntiavi hæc abbati Petro: qui neque pretium, neque librum accipere volebat. Persuasi tamen ei ut pecuniam acciperet, neque repudiaret anachoretæ laborem, quam tandem accepit. Et pergens ego dedi librum anachoretæ; qui gaudens remeavit in eremum.

CAPUT CXXXV.

De quinque virginibus quæ exire voluerunt e monasterio, et a dæmonio correptæ sunt.

903 Accessimus ad Eunuchorum monasterium juxta sanctum Jordanem ego et frater meus Sophronius. Narravitque nobis abbas Nicolaus ipsius monasterii presbyter, dicens: In regione mea (erat autem ex Lycia) monasterium virginum est ferme quadraginta. In hoc ergo monasterio quinque virginibus sibi invicem condixerunt ut noctu de monasterio fugerent, et acciperent viros. Nocte vero quadam cum dormirent sanctimoniales omnes, illis consultantibus ut vestimenta sua acciperent et fugerent, continuo quinque omnes a dæmonio correptæ sunt. Quo facto, non amplius exierunt e monasterio, sed confessæ peccata sua, gratias egerunt Deo, dicentes: Gratias agimus magnorum indulgentium munerum Deo, qui flagellum hoc nobis induxit, ut animæ nostræ non perirent.

CAPUT CXXXVI.

De charitate abbatis Sisinii erga mulierem Saracenam.

Narravit autem nobis et abbas Joannes ejusdem monasterii presbyter, dicens: Audivi ab abbate Sisinio anachoreta referente ac dicente: Die quadam eram in spelunca mea prope sanctum Jordanem, et cum psallere Tertiam, ecce Saracena quædam ingressa in speluncam meam, posuit se coram me nudans semetipsam: ego vero turbatus non sum, sed impleta psalmodia mea cum omni quiete et timore Dei, dixi ad illam Syriace: Sede, ut loquar tibi, et tunc faciam quod vis. Quæ ut resedit, dixi illi: Christiana es, an gentilis? Quæ ait: Christiana. Dixi ad illam iterum: Et nescis quia qui fornicantur, in supplicium eunt? Quæ ait: Scio plane. Tunc dixi illi: Cur ergo fornicari vis. Respondit: Quia esurio. Et aio ad eam: Noli fornicari, sed veni quotidie, et ut Deus disposuerit, dabo tibi cibum tuum. Ex illa ergo die veniebat ad me diebus singulis, et si quid Deus mittebat mihi, præbebam illi cibum, quousque recessi de illis locis.

CAPUT CXXXVII.

Relatio abbatis Joannis de abbate Callinico.

Dixit iterum idem abbas Joannes: Cum essem junior, cupiebam pergere ad magnos et nominatissimos Patres, ut ab eis benedicerer et ædificarer. Audiens igitur de abbate Callinico magno illo, qui in

monasterio abbatis Sabæ inclusus erat, oravi quemdam ex familiaribus illius, ut me ad illum duceret. Abii itaque ad illum. Assidens vero is qui me adduxerat frater ad fenestram senis, per multam horam loquebatur cum eo; ego vero in meipso cogitabam, quia nunquam viderat me senior, ne forte non græte susciperet me. Cum vero frater ille recederet, permisit me ingredi, et salutare senem, et benedici ab eo, dicens ad eum: Ora et pro isto servo tuo, Pater, quia inter primos huc venit. Senex autem dixit: Agnosco illum, fili. Nam ante viginti dies descendi ad sanctum Jordanem, et occurrit mihi in via, dicens: Ora pro me, Et ego interrogavi eum: Quod est nomen tuum? Atque mihi: Joannes. Ex tunc igitur agnosco eum. Hoc audiens ego cognovi, quia quando cogitavi accedere ad illum, revelavit illi Deus et nomen meum. et quis essem.

CAPUT CXXXVIII.

De abbate Sergio anachoreta, et de monacho gentili, qui baptizatus est.

Narravit autem nobis et hoc idem senex, dicens: Cum esset abbas Sergius anachoreta in Roban, postquam recesserat de Sina, misit huc in monasterium monachum quemdam juvenem, ut baptizaretur. Interrogantibus autem nobis causam cur nunc baptizaretur, ait nobis minister ipsius abbatis Sergii: Abbas Sergius quando ad nos venit, volens in eremo manere nobiscum, hunc mihi instituendum tradidit: ego autem illum plurimum admonui, ne se huic instituto inconsiderate ac sine probatione addiceret. Cum autem illum ejusque constantiam pervidissem, sumens eum abii ad senem. Senex autem mox ut vidit illum, antequam quidquam illi loquerer, ait mihi seorsum: Quid vult frater iste? Dixi autem ei: Orat manere nobiscum. Tunc dixit mihi: Crede, frater, iste baptizatus non est, sed adduc illum in monasterium Eunuchorum, et fac illum baptizari in sancto Jordane. Ego autem ad verba senis stupens, interrogavi fratrem quis esset, et unde esset. Ille autem ex Occidente se esse ait, parentesque habere gentiles, ac nescire utrum baptizatus esset, an non. Tunc itaque catechizantes eum, fecimus in Jordane baptizari, permansitque in monasterio, Deo gratias agens.

CAPUT CXXXIX.

Predictio abbatis Sergii de Gregorio præposito monasterii Pharan.

De hoc abbate Sergio anachoreta narravit nobis abbas Sergius Armenius ejus discipulus, quod plurimum sibi molestus fuerit abbas Gregorius, qui erat præpositus 904 monasterii Pharan, ut illum duceret ad senem. Die ergo quadam adduxit illum ad ipsum. Erat autem senex tunc circa regionem maris Mortui. Cum igitur vidisset eum senex, libentissime salutavit, allataque aqua lavit pedes ejus, ac per totam diem collocutus cum eo de adificatione animæ, die alia dimisit eum. Postquam vero abscessit abbas Gregorius, dixi, inquit, ego seni: Scis, Pater, quia scandalizatus sum, quod cum plurimos episcopos, presbyteros, et alios duxerim ad te, nullius unquam illorum pedes lavasti nisi tantum abbatis

A Gregorii? Tunc ait ad me senex: Fili, ego quis ait abbas Gregorius, nescio; hoc tantum scio, quia patriarcham excepi in speluncam meam. Nam et pallium sanctum illum ferentem vidi, et Evangelium. Quod ita factum est: post sex enim annos ipsum abbatem Gregorium, ita ordinante Deo, patriarcham Theopolitani factum vidimus, sicut prædixerat senex.

CAPUT CXL.

Vita ejusdem Gregorii patriarchæ Theopolitani.

Dicebant quidam senum de hoc patriarcha Theopolitano Gregorio, quod his maxime virtutibus fuisset insignis, elemosynis scilicet, injuriarum oblivione, et lacrymis. Habebat autem et compassionem maximam ad eos qui peccabant. Quorum omnium rerum nos sæpe experientia cepimus.

CAPUT CXLI.

Prudens responsio abbatis Olympii.

Frater quidam venit ad abbatem Olympium in monasterium abbatis Gerasimi prope Jordanem; et dixit ei: Abba, quomodo sedes in spelunca ista propter æstus magnitudinem, et cyniphe? Respondit ei senex: Fili, ista ideo tolero, ut futaris cruciatibus liberer; ideo cyniphe patior, ut immortalē effugiam vermem; similiter et æstum hunc perfero, sempiterni ignis supplicia metuens; hæc enim sunt temporalia; illa vero finem nullum habent.

CAPUT CXLI.

Alia prudens responsio abbatis Alexandri.

Frater alius perrexit ad abbatem Alexandrum, ipsius monasterii abbatis Gerasimi antistitem, et ait illi: Abba, volo ex eo loco, ubi habito, discedere; valde enim acedia et tædio animi laboro. Respondit ei abbas Alexander: Istud, fili, signum est quia nec regnum cælorum, nec æternum cruciatum in mente habes. Nam si ista sollicita intentione cogitares, nullam in cella tua acediam sentire.

CAPUT CXLI.

Vita David latronum principis, postea monachi effecti.

Cum venissemus in Thebaidem, convenimus sophistam Phibamonem in urbe Antinoo. Narravitque nobis utilitatis nostræ gratia de latrone quodam, nomine David, qui apud Hermopolim plurimos exspoliabat, plures etiam interficiebat, et innumera perpetrabat mala, ita ut nullus ei in his crudelitatis operibus conferri posset, eratque famosissimus inter omnes. Die vero quadam cum exerceret latrocinia cum sociis plus quam triginta, rediens in semetipsum, compunctusque in his quæ perpetraverat sceleribus, relictis sociis abiit ad monasterium. Cumque pulsaret monasterii januam, exiit ostiarius, et dixit ei: Quid vis? Princeps autem latronum ait: Monachus fieri volo. Ingressus vero ostiarius nuntiavit abbati de illo. Egressus ad illum abbas, et videns quia jam senex esset, dixit ei: Nunc potes hic manere; multum enim laborem tolerant fratres, abstinentiaque magna est, et tu cum aliter assuetus sis, distractionem monasterii ferre non præ-

uales. Ille autem orabat, dicens: Utique faciam omnia, tantummodo suscipe me. Porro abbas in sententia sua persistebat, dicens: Non potes ferre. Tunc ait illi latronum princeps: Ut scias, ego sum David princeps latronum, et idcirco veni huc, ut dessem peccata mea. Si autem me suscipere nolueris, sub iurejurando tibi protestor per eum qui in cælo habitat, quia rursus ad priorem statum remeabo, et assumptis mecum sociis meis, vos omnes interficiam, totumque monasterium evertam. His auditis, abbas suscepit eum intra monasterium, tondensque illum tradidit ei religiosum habitum. Cœpit igitur in spiritali militia veteranus tiro pugnare, et ab continentie ac obedientie, humilitatisque studiis cunctos qui erant in monasterio transcendere (erant autem fere septuaginta monachi), cunctos ædificans, omnibusque existens forma virtutis, et sanctitatis exemplum. Die vero quadam sedente illo in sua cellula, missus est ad eum angelus Dei, dicens: David, David, remisit tibi eum peccata tua, et eris ex nunc signa faciens. Qui respondens dixit: Credere non possum quod omnia peccata mea illa plura quam arena maris atque graviora, tam brevi tempore mihi remiserit Deus. Cui angelus ait: Si sacerdoti Zacharie (31) non credenti mihi, cum illi filium pollicerer, non peperci, sed ejus vixi linguam, docens illum non debere esse **905** incredulum his quæ a me dicebantur, nec tibi quidem parciturus sum: idcirco eris amodo non loquens. David autem prostratus humi ait: Cum essem in sæculo, nefaria scelera faciens, et humanum sanguinem fundens, loquebar; modo quando servire Deo volo, laudesque illi offerre, tunc linguam meam, ne loquar, ligas? Respondit illi angelus: Cum implebis psalmodiæ canonem, loqueris, præter canonem vero penitus tacebis. Quod et factum est, plurimamque per illum Deus miracula ostendit. Psallebat igitur psalmos, nullum vero verbum aliud omnino loqui poterat, Qui vero nobis ista narravit, se illum vidisse asserbat, et Deum glorificasse.

CAPUT CXLIV.

Admonitiones unius ex senibus qui erant in Cellis.

Dicebat quidam e senibus fratribus qui erant in Cellis: Non appetamus Ægyptiis servire voluptatibus, quæ Pharaoni pernicioso tyranno obnoxios faciunt.

Dixit iterum: Utinam quantum studii circa mala habent homines, tantum haberent circa bona; et ingens ad spectacula studium, et ad vanas turpesque solemnitates, nec non avaritiam, et inanem gloriam atque injustitiam, transferrent ad affectum pietatis. Nunquam profecto ignorassemus quantum a Deo honorati sumus, et contra dæmones possumus.

Dixit iterum senex: Deo majus nihil est, - ed neque par, neque quod non maxime inferius sit. Quid ergo illis fortius ac beatius, qui Deum habent adiutorem?

Dixit iterum: Ubique quidem Deus est, piis autem et in spiritali exercitio sudantibus propinquat; non his qui professione sola honestantur, sed his qui

illustrantur operibus. Ubi vero Deus est, quis iustitiam valet, aut nocere poterit?

Dixit iterum: Hominum virtus non in natura consistit, hæc enim variabilis est, sed in proposito pietatis, et in Dei adiutorio. Curemus itaque animam nostram, filii, quemadmodum et corpus facimus.

Rursus ait senex: Colligamus animæ curationes, hæc est pietatem, iustitiam, humilitatem, subjectionem. Maximus enim animarum medicus Christus Deus noster prope est, vultque curare nos. Non ergo negligamus, neque aspernemur.

Ait rursus: Docet nos Dominus sobrios ac frugales esse, nos autem miseri per delicias defluimus in voluptates.

Dixit iterum senex: Commendemus nos ipsos Deo, quemadmodum ait Paulus (*Rom. vi*), quasi ex mortuis viventes, neque præteritis intendentes, obliviscamur anteriora; sed secundum destinationem persequamur ad bravium superne vocationis (*Philip. iii*).

Interrogatus hic senex a fratre quodam, quid causæ esset cur assidue iudicaret fratres, respondit: Quia necdum te ipsum cognovisti. Nam qui se ipsum novit, fratrum vitia non aspicit.

CAPUT CXLV.

Vita beati Gennadii patriarchæ Constantinopolitani, et de ejus lectore Charisio.

Accessimus in cœnobium quod dicitur Salama, nono ab Alexandria milliario distans, invenimusque illic duos presbyteros senes, qui dixerunt nobis, Constantinopolitanæ Ecclesiæ se esse presbyteros, narrabantque nobis de beato Gennadio Constantinopolitano patriarcha, quod fuerit mitissimus, et inuudus corpore, multumque continens.

Dcebant et hoc nobis de ipso, quod cum molestareretur a plurimis de quodam clerico nimis delinquentem, Charisio nomine, accersivit eum patriarcha, ipsumque emendare conatus est. Cum vero nihil increpando proficeret, permisit illum paterna et ecclesiastica censura flagella. Postquam vero didicit in nullo meliorem fieri, neque per verba, neque per flagella (vacabat enim homicidiis et magicis præstigiis), misso quodam apocrisario suo iussit ut diceret sancto martyri Eleuthero (erat enim lector in ipsius oratorio Charisius): Miles tuus, sancte Dei Eleutheri, multum peccator est; aut emenda illum, aut excide. Venit igitur apocrisarius in oratorium, stansque ante altare, ac intendens ad sepulcrum martyris, extendensque manum suam ait martyri: Patriarcha Gennadius significat vobis, sancte Christi martyr Eleutheri, per me peccatorem, quia miles tuus multum peccat. Aut emenda illum, aut præcide eum. In crastinum vero mortuus inventus est scelerum opifex Charisius, et omnes obstupefacti glorificaverunt Deum.

CAPUT CXLVI.

Visio Eulogii patriarchæ Alexandrini.

Cum essemus in eodem cœnobio, narravit nobis abbas Menas, cœnoii ipsius Pater, de sancto papa

Alexandrino Eulogio, dicens : Nocte quadam cum sibi A
matutinam laudem celebraret in episcopatus orato-
rio, vidit prope se assistere Julianum archidiaconum.
Quem ut vidit turbatus est, cur fuisset ausus ingredi,
nihil illi nuntians, tacuit tamen. Et cum impletset
psalmum, prostravit se humi. Fecit hoc 906 ipsum
et is qui in specie Juliani archidiaconi apparuerat.
Deinde cum oratione facta surrexisset patriarcha, ille
nihilominus in pavimento jacebat. Conversus autem
pontifex dicit illi : Quamdiu non surgis ? Ait : Nisi
mihi ipse manum porrigas et erigas me, surgere non
possum. Tunc extendit manum suam Eulogius, ac
tenens erexit illum, cepitque iterum psallere. Post
paululum autem conversus, neminem vidit. Cum igitur
impletset matutinas laudes, vocavit cubicularium
suum, dixitque illi : Cur non annuntiasti mihi archi-
diaconi ingressum ; sed ita non nuntius intravit ad
me hac nocte ? at ille neque vidisse se aliquem neque
ingressum esse asseveravit. Non credidit patriarcha,
sed ait : Voca mihi huc ostiarium. Cui venienti ait :
Nonne ingressus est huc Julianus archidiaconus ? Ille
vero cum juramento affirmabat illum neque ingres-
sum neque egressum esse. Tacuit quidem tunc pa-
triarcha : mane autem facto, ascendit archidiaconus
Julianus, ut adoraret, dixitque illi pontifex : Quare
non servasti ordinem, archidiacone Juliane, sed abs-
que nuntio ascendisti ad me nocte ista ? Qui ait :
Per orationes domini mei, neque huc ascendi, neque
de domo descendi, nisi hora ista tantum. Intellexit
tunc magnus Eulogius Julianum se vidisse marty-
rem, hortantem se ad erectionem templi sui, quod C
ex tempore ferme resolutum et antiquatum, ruinam
sui minabatur ; magnaue cum alacritate amantissimus
martyris porrexit manus, ejusque erexit tem-
plum, a fundamentis ipsum instaurans et omnigeno
ornatu illustrans, ut sacro martyri conveniebat.

CAPUT CXLVII.

Mirabilis emendatio epistolæ beati Leonis Romani pontificis ad Flavianum scriptæ.

Narravit nobis et hoc abbas Menas ejusdem cœno-
bii Pater, audisse se eundem abbatem Eulogium
Alexandrinum patriarcham dicentem : Cum pro-
fectus essem Constantinopolim, fructus sum contu-
bernio domni Gregorii Romani archidiaconi, summi
et singularis viri ; narravitque mihi de sanctissimo ac
beatissimo Leone (52) Romano pontifice, dicens ha-
beri scriptum in ecclesia Romana, quod cum scri-
pisset epistolam ad sanctum Flavianum Constanti-
nopolitanum episcopum contra impios Eutychen ac
Nestorium, posuerit eam super tumulum principis
apostolorum Petri, et orationibus ac vigiliis et jeju-
niis vacans, oraverit ipsum summum apostolum, di-
cens : Si quid ut homo vel minus caute posui, vel
etiam omisi, tu, cui a Domino Deo Salvatore nostro
Jesu Christo et sedes hæc et ecclesia commissa est,
emenda. Post quadraginta vero dies apparuit ei apo-
stolus oranti, et dixit ei : Legi, et emendavi. Su-
mensque epistolam de sepulcro beati Petri, aperuit
eam et invenit apostolica manu emendatam.

CAPUT CXLVIII.

Visio Theodori episcopi Darnæ de eodem beatissimo Leone.

Theodorus sanctissimus episcopus Darnæ civitatis,
quæ in Libya est, narravit nobis, dicens : Cum essem
cubicularius sancti papæ Eulogii, vidi in somnis vi-
rum reverendi habitus, statura procerum, dicentem
mihi : Nuntia meum papæ Eulogio adventum. Ad
quem ego : Quis es, domine, qui jubes ut nuntiem ?
Respondens ille dixit mihi : Ego sum Leo Romanus
pontifex. Ingressus igitur ego nuntiavi, dicens : San-
ctissimus et beatissimus papa Leo Romanæ sedis an-
tistes convenire vos vult. Cum hoc audisset papa
Eulogius, exsurgens concitus ecurrit in occursum
ejus. Salutantesque se invicem, oratione facta, rese-
derunt. Tunc vero divinus et eximius Leo dixit sancto
Eulogio : Scis quare huc venerim ad vos ? Respondit
ille : Non. Ait ipsi : Veni ut vobis gratias agerem,
quia rite et magnifice pro epistola mea respondistis,
quam scripseram ad fratrem meum Flavianum Con-
stantinopolitanum patriarcham, sensum quidem et
sententiam meam aperientes, hæreticorum autem ora
obstruentes. Scito autem, frater, quia non mihi tan-
tum vestrum divinum laborem studiumque contulistis,
sed etiam supremo culmini apostolorum Petro, et
ipsi præ omnibus quæ a nobis prædicatur veritati,
quæ est Christus Deus noster. Ista non semel tantum,
sed bis terque conspiciens, trina apparitione firmatus
enarravi sancto papæ Eulogio. Qui cum audisset,
lacrymatus est, extendensque in cælum manus suas,
Deo gratias retulit dicens : Gratias tibi ago, domina-
tor Christe Deus noster, quia cum indignus sim, veri-
tatis tuæ præconem me facere dignatus es, et per
orationes servorum tuorum Petri ac Leonis, parvam
et modicam alacritatem nostram, tanquam duo viduæ
minuta, summa et ineffabili benignitate tua suscipere
dignatus es.

CAPUT CXLIX.

Stupenda relatio Amos patriarchæ Jerosolymitani de sanctissimo Leone pontifice Romano.

Cum descendisset abbas Amos Jerosolymam, et
patriarcha ordinatus esset, 907 venerunt omnes
monasteriorum eremi abbates, ut adorarent eum, in-
ter quos adfui et ego cum abbate meo. Cœpitque pa-
triarcha dicere patribus : Orate pro me. Patres ;
magnum enim onus et intolerabile mihi inunctum
est, sacerdotique dignitas me terret inmodice. Petri
enim et Pauli et similium est regere rationales ani-
mas ; ego autem infelix peccator sum. Plus autem
quam cætera timeo ordinationum sarcinam ; nam in-
veni scriptum quia beatissimus et æqualis angelis
papa Leo, qui Romanorum Ecclesiæ præfuit, per
quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum apostoli
Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ab
apostolo ut pro se apud Deum intercederet, ut dimit-
terentur sibi peccata sua. Impletisque diebus quadra-
ginta, apparuit ei apostolus Petrus, dicens : Oravi
pro te, et dimissa sunt tibi omnia peccata tua, præ-
terquam impositionis manuum : hæc enim solum

aba te requireretur, sive bene, sive fortassis aliter id A consideratoque judicio, et magna longanimitate progeris.

CAPUT CL.

Vita et sanctitas episcopi civitatis Rumelli.

Narravit nobis abbas Theodorus Romanus, dicens: Est procul a Romana urbe breve oppidum, quod Rumellum dicitur: in eo oppidulo episcopus erat magnæ virtutis et meriti. Die ergo quadam habitatores oppidi ingressi sunt ad beatissimum Romanum antistitem Agapetum, accusantes episcopum suum, ac dicentes: Quia in sanctificato vase manducat. Pontifex autem solo auditu percussus, mittit duos ex clericis, ut vinctum episcopum, et pedibus iter agentem Romam perducerent; venientem vero continuo misit in carcerem. Cum ergo tres dies in carcere egisset episcopus, venit Dominicus dies. Et cum papa quiesceret, illucescente Dorainico die vidit in somnis quemdam astantem sibi, ac dicentem: Hac die Dominica neque tu offeras salutarem hostiam, neque alius quispiam episcoporum qui sunt in urbe ista, nisi solus episcopus quem habes carcere inclusum; illum enim hodie offerre volo. Expergefactus autem papa, et de visione quam viderat hæsitans, dicebat in seipso: Talem contra illum accusationem suscepi, et ipse habet offerre? Venit igitur ei secundo vox in visione, dicens: Dixi tibi ut episcopus qui est in carcere solus offerat. Ambigenti adhuc tertio apparuit illi eadem repetens. Expergefactus autem pontifex, misit in carcerem, et accessit ad se episcopum, percontabatur eum, dicens: Quod est opus tuum? Episcopus autem illi nihil aliud respondit, nisi: Pccator sum. Cum vero episcopo persuadere non posset ut aliud diceret, tunc ait ad eum papa: Hodie tu offerre debes. Cum ergo sancto altari assisteret, et papa prope illum astaret, diaconis altare circumstantibus, cœpit sancta missarum solemnia episcopus. Et cum complexet orationem oblationis, antequam concluderet ipsam, cœpit secundo, ac deinceps tertio, et quarto dicere ipsam sanctæ oblationis orationem. Cunctis vero eam moram moleste ferentibus, dicit ei pontifex: Quid hoc est, quod jam quarto hanc orationem dixisti, nec eam concludis? Tunc respondit episcopus: Ignosce mihi, Pater sancte; quia non vidi juxta consuetudinem sancti Spiritus descensum, ideo non terminavi orationem. Sed, sancte mi domine, diaconum illum prope me assistentem, qui D flabellum (33) tenet, ab altari remove; ego enim illi dicere non audeo. Tunc jussu divi Agapeti recessit diaconus, et continuo vidit episcopum et papa sancti Spiritus adventum. Sed et velum, quod altari superimpositum erat, ultro sublatum est, texitque papam et episcopum et diaconos omnes qui sancto altari astabant, quasi per tres horas.

Tunc venerandus Agapetus, agnita sanctitate episcopi ex perspecto miraculo, quamque falsam calumniam perpersus esset cognoscens, quod illum ita vexaverat tristis effectus, statuit non jam amplius per subreptionem quidpiam agere, sed cum maturo

CAPUT CLI.

Relatio abbatis Joannis Persæ de beatissimo Gregorio Romanæ urbis episcopo.

Perreximus ad abbatem Joannem Persam, narravitque nobis de magno Gregorio beatissimo Romanæ urbis episcopo, dicens: Cum ivissem Romam, ut adorarem ad sepulcrum sanctorum apostolorum Petri et Pauli, staremque die quadam in medio civitatis, audio papam Gregorium per locum illum transiturum; cogitavi itaque adorare illum. Cum autem prope me esset papa, videretque me progredi ut adorarem illum (loquor Deo teste, fratres), primus ipse prostravit se humi coram me, neque ante surrexit, quam me primo surrexisse cerneret. Et cum multa humilitate salutans me, manu sua tria numismata tradidit, jubens mihi dare quæcunque erant necessaria. Glorificavi itaque 908 Deum, quod tantam illi contulerat humilitatem, et misericordiam, et charitatem ad omnes.

CAPUT CLII.

Vita et dicta Marcelli Scythiæ, abbatis monasterii Monidion.

Accessimus ad abbatem Marcellum Scythiotam in monasterium Monidion, volensque senior prodesse nobis, narravit, dicens: Quando eram in provincia mea (erat autem ex Apamia), auriga quidam illic erat, nomine Philereus. Quadam ergo die cum superatus fuisset, surrexerunt qui ex parte ejus erant, clamantes ei: Philereus coronam in civitate non accipit. Cum itaque venissem postmodum in Scythim, si quando me pulsaret cogitatio mea, ut recederem in civitatem, aut villam, continuo dicebam in meipso: Marcelle, Philereus coronam in civitate non accipit. Et Christi gratia ista cogitatio fecit ut de Scythi non egrederer per annos triginta quinque, donec venientes barbari apprehenderunt me, et vendiderunt Pentapoli, Scythimque desolaverunt.

Idem abbas Marcellus quasi de alio sene morante in Scythi (ipse autem erat) narravit dicens quod nocte quadam surrexerit ut psalmos ex more caneret. Cumque psallere cœpisset, audivit vocem buccinæ quasi bellicum clangentis, turbatusque senex cogitabat, dicens: Unde hoc in loco vox buccinæ perstrept? milites hic non sunt, bellum hinc abest. Et cum ista secum volveret, dæmon prope illum veniens dixit ei: Utique bellum est. Si ergo oppugnari ac repugnare non vis, vade, dormi, et non oppugnaberis.

Dixit iterum senex: Credite mihi, filiioli, nihil ita perturbat, et concitat, et irritat, et vulnerat, et perdit, atque contristat, et contra nos commovet dæmones, ipsumque perditionis auctorem Satanam, sicut perpetua psalmodum meditatio. Nam omnis quidem divina Scriptura utilis nobis est contristatque non mediocriter dæmones, non tamen ita sicut psalterium. Sicut enim in plebe si una pars laudet imperatorem, alia pars ob id non contristatur, neque

movetur contra laudantes; cum vero ad injurias et contumelias non laudantium conversi fuerint, tunc adversus eos excitantur; ita et dæmones non ita commoveantur neque contristantur in aliis Scripturis, quemadmodum in psalmis. Nam cum psalmos meditatur, partim quidem nobis ipsis Deum laudando oramus, partim vero maledictis insequimur dæmones. Ut cum dicimus: Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam (*Psal. l.*). Et iterum: Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me (*Ibid.*). Et: Ne projicias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me (*Psal. lxx*), nobis ipsis oramus. Tunc vero persequimur dæmones, cum dicimus (*Psal. lxxvii*): Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum a facie ejus. Et rursus: Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat; quæsi vi eum, et non est inventus locus ejus (*Psal. xxxvi*). Et illud: Gladius eorum intret in corda ipsorum (*Ibid.*). Et iterum: Lacum aperuit, et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit. Convertatur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (*Psal. vii*).

Dixit iterum senex: Credite mihi, filii, dicenti. Quemadmodum magna laus et magna gloria et regnum est abrenuntianti sæculo, et monasticum arripienti institutum, quia pretiosiora sunt intellectualia quam sensibilia; ita magna confusio et ignominia est monacho qui relinquit monasticum habitum, etiamsi efficiatur imperator.

Dixit iterum: Homo similitudo Dei fuit ab initio, factus est autem similitudo bestię postquam a Deo exivit (*Gen. i*).

Rursus ait: Etiam natura excitat concupiscentias, fratres, sed jugis et intenta abstinencia has etiam exstinguit.

Dixit iterum senex: Agnosce experimento bonam vitam, neque jam ut invalidus timeas.

Ait rursus: Noli mirari, si homo cum sis, angelus fieri possis. Proposita enim tibi est par angelis gloria, etiamque agonotheta noster certantibus spondet.

Dixit iterum senex: Nihil ita Deo monachos familiares efficit, ut pulchra et honesta et Deo gratissima castitas, quæ sicut sanctus et divinus Spiritus attestatur per beatum Paulum, honestatem et perseverantiam jugiter vacandi Domino sine distractione præstat (*I Cor. vii*).

Dixit iterum: Filii, dimittamus nuptias procreationemque liberorum his qui terrena respiciunt, et præsentia desiderant, nec futura meditantur, atque ad æternorum bonorum acquisitionem non attendunt, et a temporalibus et momentaneis eripi nequeant.

Dixit iterum: Festinemus a carnali vita migrare, sicuti carnalis Israel ab Ægyptia servitute (*Exod. xiv*).

Ait rursus: Præclara et dulcia Dei munera habemus proposita, fratres, pro sæculari molesta voluptate.

Dixit iterum senex: Fugiamus matrem omnium malorum avaritiam (*I Tim. vi*).

CAPUT CLIII.

Responsio Monachi monasterii Raythu ad fratrem sæcularem.

909 Duo fratres sæculares erant Constantinopoli, multum religiosi, multumque jejunantes. Unus igitur ex his veniens in Raythu, sæculo abrenuntiavit, et factus est monachus. Post aliquantulum vero temporis venit et sæcularis frater ejus in Raythu, ut videret fratrem suum monachum. Cum ergo moraretur apud eum, vidit sæcularis fratrem suum monachum se reficientem nona hora, scandalizatusque dixit illi: Frater, cum esses sæcularis, nunquam ante solis occasum sumebas cibum. Tunc ait illi monachus: Profecto, frater, quando eram in sæculo, aures meæ nutriebant me; vana enim hominum gloria et laus non mediocriter me reficiebant, jejuniique laborem leviores reddebant.

CAPUT CLIV.

Vita Theodori sæcularis, hominis Dei.

Dicebat abbas Jordanes solitarius: Tres simul anachoretæ perreximus ad abbatem Nicolaum in torrentem Betasimum (inter sanctum enim Elpidium et monasterium quod dicitur Peregrinorum, in spelunca morabatur) invenimusque cum illo sæcularem quendam. Loquentibus autem nobis de animæ salute, dixit abbas Nicolaus sæculari: Dic nobis et tu aliquid. Respondit sæcularis, et ait: Quid vobis prodesse possum? Utinam vel mihi ipsi prodesse valerem. Dixit ei senex: Prorsus aliquid dicturus es. Tunc ait sæcularis: Habeo viginti duos annos, ex quo præterquam Sabbato et Dominico die nunquam me sol comedentem vidit. Eram autem mercenarius in villa divitis hominis, iniqui et avari, cum quo mansi annis quindecim, die noctuque operans, neque mercedem mihi reddere volebat, sed per annos singulos affligebat non mediocriter. Itaque dixi in meipso: Theodore, si toleraveris hunc virum, pro mercede, quam tibi debet, cælorum regnum tibi præparabit. Servavi autem et corpus meum mundum a muliere usque in hodiernum diem. Hæc nos cum audivissemus, magnifice ædificati sumus.

CAPUT CLV.

Relatio abbatis Jordanis de tribus Saracenis qui se invicem interfecerunt.

Dicebat et hoc nobis de abbate Nicolao abbas Jordanes: Narrabat, inquit, senex, quia imperante fidelissimo imperatore Mauritio, quando Namanes Saracenorum nationis dux prædam egit, cum circumire ego prope Arnonem et Aidonem, aspicio Saracenos tres, habentes secum unum adolescentem valde formosum, annorum ferme viginti, vincitum atque captivum. Ut ergo vidit me adolescens, flere cepit, et orare, ut ab eis illum acciperem. Ego autem Saracenos rogare cœpi, ut dimitterent eum. Unus autem illorum Græco sermone respondit, et ait: Non dimittimus eum. Et ego rursus illis dixi: Accipite me, et hunc dimittite, quia fatigatorem non sustinet. Ait

mibi et ipse rursus : Non dimittimus eum. Dixi eis tertio : Vel pretium pro illo non accipitis ? Date mihi illum, et quicquid petieritis, ego offeram vobis. Respondit : Non possumus tibi dare illum, sacerdoti enim nostro promissimus, quia si quid pulchrum ceperimus, offeremus illud ei, ut ipsum in sacrificium offerat. Sed vade jam : nam si moram feceris, caput tuum in terram projiciam. Tunc prostratus ego humi dixi : Salvator noster Christe Deus, salvum fac servum tuum. Et continuo tres Saraceni demonio repleti evaginatis gladiis se invicem concenterunt. Assumensque ego adolescentem in speluncam meam, refovi illum, et jam noluit recedere a me ; sed renuntians sæculo, cum septem annos in habitu monastico impleisset, requievit. Erat autem genere Tyrius.

CAPUT CLVI.

Responsio cujusdam Senis ad duos philosophos.

Duo philosophi venerunt aliquando ad senem, et orabant eum ut eis verbum edificationis diceret. Senex vero iacebat. Rursum philosophi dixerunt : Nihil respondes nobis, Pater ? Tunc senex dixit eis : Quod studiosi quidem sitis eloquentiæ, scio ; quod autem non veri sitis philosophi, affirmo. Quandiu enim loqui discitis, quasi loqui nesciatis ? Sit ergo philosophiæ vestræ opus semper meditari mortem, silentioque et quieti vos assuefacite.

CAPUT CLVII.

Relatio duorum monachorum monasterii Subevorum Syrorum de cane, qui fratri viam ostendit.

Perreximus ego et sobista Sophronius in monasterium Calamonis juxta sanctum Jordanem, ad abbatem Alexandrum, invenimusque apud eum duos monachos monasterii Subevorum Syrorum. Narraverunt autem nobis, dicentes : Ante hos decem dies venit quidam peregrinorum susceptor elemosynas erogans, et veniens in Subiba Besorum, dedit eulogiam. Rogavit igitur abbatem monasterii, dicens : Fac charitatem, et mitte in proximum monasterium Syrorum, ut accipiant **910** et ipsi venientes eulogiam, et nuntient monasterio Charembe ut veniant et ipsi. Tunc abbas misit fratrem ad abbatem Subevorum Syrorum. Profectus itaque frater, dixit ei : Veni usque ad monasterium Besorum, nuntia vero et monasterio Charembe, ut veniant et ipsi. Respondit senex : Frater, ignosce, quia nullum habeo quem mittam, sed fac perfectam charitatem, et pergens ipse, nuntia eis. Ait autem frater : Nunquam illic perrexi, nec viam scio. Tunc ait senex caulo suo : Vade cum fratre isto usque ad monasterium Charembe, ut nuntiet eis quod vult. Abiit ergo canis cum fratre, donec statuit illum juxta monasterii januam. Ostenderunt autem nobis et canem ipsum, qui ista narraverunt ; habebant enim illum secum.

CAPUT CLVIII.

De casino qui monasterio nuncupato Mardes inse viebat.

Mons est circa mare Mortuum, qui Mardes vocatur, excelsus valde. In eo monte anachoretæ commorantur : est autem illis et hortus ad radicem mon-

lis, sexto ferme lapide ab eis distans, circa marilabium : proinde habent anachoretæ et illic ministrum. Quacunque ergo hora volunt ad hortum prooleribus mittere, sternunt asinum, et dicunt ei : Vade in hortum ad ministrum, et affer nobis olera. Qui mox ad hortulanum solus vadit, stansque ante januam, capite pulsat. Statim igitur egressus hortolanus ipsum oleribus onerat, onustumque dimittit. Videreque est asinum quotidie solum ascendentem, et descendentem, et ministrantem senibus tantum, alii vero nulli obsequentem.

CAPUT CLIX.

Vita abbatis Sophronii solitarii, et admonitiones Menæ ducis cœnobii Severiani.

Dicebat abbas Menas antistes cœnobii abbatis Severiani de abbate Sophronio solitario, quod circa mare Mortuum moratus sit nudus per annos ferme septuaginta, herbas in cibum sumens.

Et hoc rursus de illo dicebat, audisse se narrantem senem, et dicentem : Oravi Dominum ne demones speluncæ meæ propinquarent. Aspiebam vero demones venientes, stantesque a longe tribus fero stadiis, neque ulterius appropinquare valentes.

Idem abbas Menas dicebat cœnobii fratribus : Fugiamus, filii, sæcularium colloquia ; solent enim nocere junioribus monachis.

Dicebat iterum senex : Omnis ætas poenitentiam agere debet, juvenes simul ac senes, ut æterna vita frui cum gloria et laude mereamur : juvenes quidem, quia in flore ætatis, cum fervet concupiscentia, cervicem suam sub jugum pudicitiae miserunt ; senes vero, quia inolitam sibi ex multis temporibus malorum anticipationem transferre ad meliora potuerunt.

CAPUT CLX.

Quomodo daemon apparuerit cuidam seni in forma pueri nigerrimi.

Narravit nobis abbas Paulus, antistes cœnobii abbatis Theognosti, quia dixerit senex quidam : Cum die quadam sederem in cellula mea, operarerque manibus meis (texebam autem canistrum, et psalmos repehebam), ecce per fenestram ingressus est quasi puer Æthiops, et stans coram me, saltare cepit, psallentique mihi dixit : Senex, nunc bene salto ? Ego autem nihil respondi. Rursus ait mihi : Non tibi placet hæc saltatio mea ? Nihil autem respondenti mihi ait : Ecce putas te, male senex, magnum aliquid agere. Dico tibi, quia et in sexagesimo quinto, et in sexagesimo sexto et in sexagesimo septimo psalmo errasti. Tunc surgens ego coram Deo adoravi prosternens me, et ille evanuit.

CAPUT CLXI.

Vita abbatis Isaac Thebei, et quomodo etiam ei apparuit daemon in figura adolescentis.

Lycos Thebaidis civitas est : ab hac mons quidam sex milibus passuum distat, habitantque in eo monachi alii quidem in speluncis, alii autem in cellis. Profecti ergo nos illic, convenimus abbatem Isaac, Thebæum genere ; narravitque nobis senior, dicens : Ante annos quinquaginta duos cum operarer cono-

pionem (34), in laborando erravi, affligebarque, quia A
errorem nec reperire nec emendare valebam. Totum ergo diem consumpsi, me frustra concidens, et quid agerem ignorabam. Et cum fere desperarem, ecce per fenestram ingressus adolescens ait mihi: Errasti; sed da mihi opus ut illud corrigam. Aio autem ad illum: Vade hinc, absit hoc a me. Respondit mihi et ipse: Certe damnum tibi est, si male opus facias. Tunc dixi ei: Noli de hoc ipse curam gerere. Ait ad me denuo: Misereor tui, quia laborem tuum perdis. Et respondi illi: Male nunc venisti, et tu, et qui te adduxerunt. Dixit autem mihi: Vere tu me huc adduxisti, et meus es. Aio ad illum ego: Cur hoc? Respondit illi mihi: Quia tres dies Dominicos egisti communicans, et inimicus es vicini tui. Dixi autem illi: Mentiris. Tunc ipse mihi: Non mentior; nam propter lenticulam iratus es illi. Et ego sum, qui præsunt iræ et memoriæ injuriarum. Es amodo meus. 911 Illis ego auditis, mox egressus cellulam, ubi ad fratrem, et prostratus ab illo veniam petii, reconciliatique sumus. Reversus autem inveni illum destruxisse et conopionem, et stoream in qua prostratus eram, quod charitati nostræ invideret.

CAPUT CLXII.

Responsio abbatis Theodori Pentapolitani super solutione abstinentiæ vini.

Quinto decimo ab Alexandria milliarium monasterium est, quod vocatur Calamon, inter Octavum decimum et Maphora. In hoc vidimus abbatem Theodorum Pentapolitanum (erat autem nobiscum Sophista Sophronius) et interrogavimus eum: Bonum est, Pater, quoties vel ipsi ad aliquem pergimus, vel si quis venit ad nos, vini abstinentiam solvere? Respondit nobis senior, et ait: Non. Aio autem ad eum: Et quomodo antiqui Patres solvebant? Respondit senex: Antiqui Patres, ut magni et potentes, et solvere poterant, et iterum ligare; nostra vero generatio, filii, solvere ac ligare non sufficit; nam si solvamus ritum abstinentiæ nostræ, non amplius vitæ nostræ religiosæ austeritatem retinens.

CAPUT CLXIII.

Vita abbatis Pauli Helladic.

Dicebat abbas Alexander, monasterii Calamonis, quod est prope Jordanem, Pater: Die quadam cum essem apud abbatem Paulum Helladicum in spelæo ipsius, ecce quidam veniens pulsavit, egressusque senior aperuit ei, et proferens panem et cicer infusum, posuit ante illum, et manducabat. Ego autem putabam quia peregrinus esset, et aspiciens per fenestram, vidi quia leo erat. Dixi itaque seni: Cur, Pater, præbes illi manducare, dic mihi causam? Qui ait mihi: Quia illum monui ut neminem læderet, neque hominem, neque jumentum, dicens: Veni quotidie, et dabo tibi cibum tuum. Et ecce jam septimus hic mensis est, ex quo bis quotidie advenit, et do illi manducare.

Rursum post paucos dies perrexi ad eum, volens, ab illo emere vas vinarium, id quippe erat senis opus, et dixi ei: Quid est, Pater? quomodo se ha-

bet leo? Et ait mihi: Male. Et dixi ad eum: Quare? Respondit: Præterita die venit huc, ut darem illi manducare, videns vero ejus mentum sanguine infectum, dixi illi: Quid est? Inobediens fuisti mihi, et carnes manducasti. Benedictus Dominus, non jam tribuo tibi ut comedas cibum Patrum carnum devorator; recede. Ille vero discedere nolebat. Tunc accepto funiculo, triplicans illum, tres illi plagas cum eo dedi, et recessit.

CAPUT CLXIV.

Responsio abbatis Victoris solitarii ad monachum pusillanimum.

Frater venit ad abbatem Victorem solitarium in monasterium Elusæ, et dixit ei: Quid faciam, Pater, quia dominatur mihi passio pusillanimitatis? Respondit senex: Morbus animæ est. Sicut enim capti [an non ægri?] oculis quando magis patiuntur, plus sibi videntur lumen intueri, qui vero sanos habet oculos, modicum; ita et pusillanimes ex modica tentatione cito perturbantur, et magnam illam esse existimant; qui vero anima sani sunt, magis in tentationibus gaudent.

CAPUT CLXV.

Vita latronis nuncupati Cyriaci.

Narravit quidam vir fidelis de latrone quodam, Cyriaco nomine, qui latrocinia exercebat circa Emaus, quæ est Nicopolis, qui adeo truculentus et immanis fuit, ut lupus vocaretur. Illic secum habuit alios latrocinii socios, non solum Christianos, verum et Judæos et Samaritanos. Quadam ergo die profecti sunt quidam ex agro Nicopoleos in sanctam civitatem magna hebdomada, ut per baptismum illuminarent filios suos. Quod cum fecissent, et reverterentur in agrum suum, ut celebrarent sanctum Resurrectionis diem, occurrerunt illis latrones, principe suo absente: et viri quidem fuga evaserunt; mulieres autem, projectis nuper baptizatis filiis, tenuerunt Hebræi et Samaritani, et habuerunt eas. Fugientibus igitur viris obvisus fuit latronum princeps, et ait illis: Cur fugitis? Illi autem dixerunt, quid sibi contigisset. Sumens ergo illos venit ad socios suos, inveniensesque infantes in humum projectos, cum sciscitatus esset quoniam hoc fecissent, accleris decollavit auctores, reddensque viris filios (nam uxores, quia inquinatæ fuerant, recipere passi non sunt) salvavit eos latronum princeps; et reduxit usque ad agrum suum. Post modicum vero temporis tentus est latronum princeps, egitque in carcere decem annos, nullasque principum illum occidit, ad postremum vero etiam absolutus est. Dicebat ergo semper: Qui propter infantes illos amaram effugi mortem. Aspiciens enim illos frequenter in somnis dicentes mihi: Noli timere, nos pro te satisfacimus. Locuti autem postea cum illo sumus ego et abbas Joannes presbyter monasterii Eunuchorum, et hæc eadem nobis ipse narravit, glorificans Deum.

CAPUT CLXVI.

Vita latronis monachi effecti et postea in sæculari habitu decollati.

912 Dicebat abbas Sabbatius: Cum sederem in

monasterio abbatis Firmini, venit latro quidam ad A
 abbatem Zosimum Cilicem, et rogabat senem, di-
 cens: Fac charitatem, per Deum te precor, quia
 multis homicidiis obnoxius sum. Fac me monachum,
 ut jam tandem desistam a sceleribus meis. Senex
 vero exhortans illum, fecit monachum, et sanctum
 ei habitum dedit. Post modicum vero temporis dixit
 ad illum senior: Crede mihi, fili, non potes hic ha-
 bitare; nam si audierit princeps, tenebit te; simili-
 ter autem et adversarii tui necabunt te. Sed audi me,
 et ducam te in cœnobium abbatis Dorothei prope
 Gazam et Majumam. Illic igitur ivit. Ubi cum mora-
 tus esset annis novem, didicissetque psalterium, et
 eunctam monasticam observationem, rediit rursus in
 Firmini monasterium, ad senem, et ait illi: Fac mi-
 sericordiam mecum, Pater, et da mihi vestimenta
 mea secularia, et recipe monastica. Senior autem
 tristis effectus ait illi: Cur, fili? Qui respondens ait:
 Ecce novem (ut nosti, Pater) annos egi in cœnobio,
 et quantum potui jejunaui, et continenter vixi, et
 cum omni quiete, et timore Dei fui in subiectione, et
 scio quia illius infinita bonitas multa peccata mea
 remisit mihi; verumtamen aspicio sæpius puerulum
 infantem, et dicentem mihi: Cur me occidisti? Il-
 lum autem aspicio in somnis, et in ecclesia, et cum ad
 communionem pergo, et in refectorio hæc eadem
 mihi dicentem; et vel una hora non sinit me qui-
 scere. Ideo itaque, Pater, mori volo, ut pro puerulo
 moriar. Frustra enim, et sine ulla causa occidi pue-
 rulum ipsum. Sumptis ergo vestimentis suis, exiit.
 Et cum sic indutus pergeret Diospolim, tentus est,
 et sequenti die decollatus.

CAPUT CLXVII.

Vita et mors abbatis Pæmenis solitarii.

Dicebat abbas Agathonicus, antistes cœnobii cas-
 telli sancti Patris nostri Sabæ: Descendi die quadam
 in Ruba, ut pergerem ad abbatem Pæmenem solita-
 rium. Cum ergo reperissem eum, et dixissem illi co-
 gitationes meas, sero dimisit me in unam speluncam;
 erat autem hiems; fuitque nocte illa frigus maximum,
 ac nimia vi algoris obrigui. Veniens ergo ad me
 mane senior, ait mihi: Quid est, fili? Aio ad illum:
 Ignosce mihi, Pater, duram pertuli noctem ex fri-
 gore. Dixit autem mihi: Ego, fili, frigus nullum
 sensi. Miratus sum valde hoc audiens, erat quippe
 nudus. Et dixi ad eum: Fac charitatem, quomodo
 tantam frigoris asperitatem non sensisti? Dixit au-
 tem mihi: Venit leo, et obdormivit juxta me, et ipse
 me calefecit. Verumtamen dico tibi, frater, quoniam
 a feris devorandus sum. Aio ad illum: Cur, quæso?
 Et dixit mihi: In provincia nostra cum essem (erant
 autem ambo Galatæ) pastor ovium eram, et con-
 tempsi transeuntem peregrinum, et a canibus co-
 mectus est. Cum enim illum salvare possem, non feci;
 sed dimisi eum, et a canibus disceptus est, scilicet
 quia et ego ita mori debeo. Quod et factum est;
 post tres enim annos a bestiis, ut dixerat, et ipse
 disceptus est.

CAPUT CLXVIII.

Dicta abbatis Alexandri senis.

Dicebat abbas Alexander senex fratribus: Patres
 nostri deserta et tribulationes persequabantur, nos
 autem civitates et requiem sequimur.

Dixit iterum senex: Sub Patribus nostris virtutes
 istæ vigeant, nuditas et humilitas; in nobis autem
 avaritia et superbia regnat.

Ait rursus: Patres nostri nunquam facies suas la-
 vabant; nos autem lavacra publica balneaque fre-
 quentamus.

Dixit iterum senex: Ille mihi, filii, quia conver-
 sationem vere angelicam destruximus. Ait autem ad
 illum abbas Vincentius discipulus ejus: Infirmi pro-
 fecto sumus, Pater. Dicit ei senex: Quid dicis, Vin-
 centi, quia infirmi sumus? Crede mihi, fili, Olym-
 pici corpore et robusti sumus, sed anima nostra im-
 becilla est.

Dixit iterum: Multum comedere et bibere,
 et bene vestiri possumus; abstinere autem et
 humilari non valeamus.

Rursus dixit: Væ tibi, Alexander, væ tibi; quanta
 erit confusio tua quando cæteri coronabuntur.

CAPUT CLXIX.

*Vita senis cujusdam capti oculis in monasterio abbatis
 Sisci.*

Erat senex quidam in Scythi captus oculis in mo-
 nasterio abbatis Sisci. Distabat autem cella ipsius a
 puteo fere mille passibus, et nunquam passus est ut
 sibi alius afferret aquam, sed facto fune, unum ipsius
 caput ad puteum ligavit, et aliterum in cella sua. Ja-
 cebat autem fons in terra. Quando ergo pergebat
 haurire sibi aquam, supra funem ambulabat. Ille
 autem faciebat senex, ut inveniret puteum. Cum au-
 tem arena propter ventum operuisset funem, tene-
 bat ipsum manu, et excutiebat, et rursus illum 913
 in terra ponebat, et super eum ambulabat. Frater
 autem quidam rogabat senem, ut se permitteret illi
 afferre aquam. Cui respondit senex: Fili, viginti jam
 et duo anni sunt ex quo mihi semper ita hausi aquam,
 et laborem meum tu modo auferre vis?

CAPUT CLXX.

Vita cujusdam sanctæ mulieris in eremo defunctæ.

Distabat ab Jerosolymis fere viginti passuum mi-
 libus monasterium quoddam, quod Sampsonis dici-
 tur. Ex hoc monasterio duo Patres abierunt ad mon-
 tem Sina orationis gratia, reversique in monasterium
 narraverunt nobis dicentes: Cum adoravissemus in
 sancto monte, et jam reverteremur, contigit nos
 eremi devia errando sequi, ferebamurque sicut in
 pelago per mediam solitudinem dies plurimos. Die
 vero quadam aspicimus de longinquo speluncam bre-
 vem, ad quam tendentes, cum jam speluncæ propin-
 quaremus, cernimus exiguum fontem, et circa fon-
 tem herbas modicas, et vestigia hominis; dicebamus-
 que apud nos ipsos: Vere hoc in loco servus Dei est.
 Ingressi igitur neminem vidimus; solummodo autem
 cujusdam vagientis vocem audiebamus. Cum ergo
 diu quæsissemus, invenimus veluti præsepium, et in

ro jacentem quemdam, appropinquantesque servo Dei, rogabamus ut loqueretur nobis. Cum vero nihil responderet nobis, tunc accedentes tenuimus eum, et corpus quidem ipsius adhuc erat calidum, anima autem ad Dominum migraverat. Tunc vero agnovimus, quia in ingressu nostro intra speluncam requieverat. Fodimus ergo in ipsa spelunca, unusque ex nobis pallium, quo erat indutus, accepit, ut in ipso senis corpus involveret. Sumentes autem illud de loco in quo jacebat, cum ipsum ex more curaremus, invenimus esse mulierem, et glorificavimus Deum. Completoque super illud officio, sepelivimus.

CAPUT CLXXI.

Vita duorum mirabilium virorum, Theodori philosophi et Zoili lectoris.

Erant in Alexandria duo viri mirabiles, magnæque virtutis, abbas scilicet Theodorus philosophus et Zoilus lector: Fuit autem nobis cum utroque summa familiaritas, cum altero quidem disciplinæ et studiorum gratia; cum altero vero, quod communis nobis esset patria et educatio. Atque abbas quidem Theodorus nihil possidebat, nisi penulam, et paucos libros: dormiebat autem in scabello, ac in quacunque ecclesia ingrediebatur. Ad ultimum vero etiam sæculo renuntiavit in cœnobio Salcime, ibique vitam gloriose fine conclusit. Lector autem Zoilus et ipse æqualem præferbat paupertatem. Nihil enim ipse quoque possidebat præter vetustam penulam et paucos libros; exercebat autem se in scribendo libros. Et ipse autem consummatus in Domino, sepultus est in monasterio abbatis Palladii.

De duobus istis, Theodoro scilicet philosopho et Zoilo lectore, pergentes quidam Patrum ad domum Cosmam scholasticum, interrogaverunt eum, dicentes: Quis eorum magis in spiritali exercitio laboravit? Qui ait ad illos: Similia quidem fuerunt utriusque et alimenta, et stramenta, et indumenta, rerumque omnium superfluarum abstinentia, et nuditas, et humilitas, et frugalitas: sed abbas Theodorus philosophus discalceatus in magna imbecillitate oculorum vetus omne novumque Testamentum didicit. Habuit tamen consolationem fratrum, contubernium et visitationes amicorum, avocationemque multam, cum doceret, et cum operaretur. Zoili vero lectoris non solum hospitalitas laudanda, verum etiam solitudo ejus et immensa fatigatio, orisque custodia digna commendatione est. Ille enim sine amicorum familiariumque contubernio atque commercio, ab omni sæcularium rerum actione feriat, nulli seipsum refrigerio et oblectationi permisit, ne minimum quidem ab ullo ministerium admittens; ipse enim coquebat, ipse lavabat, nulla lectionum capiendi solatia, paratus semper aliis obsequi, nullamque habens curam æstus aut frigoris, aut corporis infirmitatis, mundus semper a risu, et tristitia, et effusione, et angore existens, qui præter indumenti asperitatem, etiam a multitudine pediculorum indesinenter consumebatur. Habuit tamen et iste plus quam prior ex processibus non mediocre refrigerium, habens facultatem liberam quo-

cunque vellet, die nocteque procedere, quamvis habere libertatem et laboris magnitudinem retundebat, et raro processu sæcularium familiaritatem excluderebat. Unusquisque igitur mercedem propriam accipiet, et secundum labores proprios, et juxta resurrectionis mensuras, et intellectualis spiritalisque munditiæ et ministrationis, et timoris Dei, ac charitatis, et compunctionis, et jugis psalmodiæ, et orationis, et intensissimæ fidei, et oculicæ hominibus latentisque virtutis.

CAPUT CLXXII.

Vita prædicti Cosmæ scholastici.

De isto domno Cosma scholastico, multi quidem multa, et alia alii, et 914 plurimi plurima nobis refulerunt. Quæ vero nos vidimus, et quæ diligenter assecuti sumus, ea tantum pro legentium utilitate conscribimus. Erat enim vir iste humilis, misericors, abstinens, virgo, quietus, sine ira, socialis, peregrinorum susceptor, amator pauperum. Plurimum itaque nobis utilitatis contulit vir iste mirabilis, non solum ex aspectu, sed etiam ex doctrina sua, et quod magnam haberet librorum copiam super omnes qui erant in Alexandria, eosque prompte ac libenter volentibus accommodaret. Erat autem et nihil possidens; in tota namque domo ejus nihil vidisses aliud quam libros, et scabella, et lectulum, et mensam. Licebat vero omnibus ingredi, et interrogare quæ ad utilitatem pertinerent, et legere. Diebus autem singulis intrabam ad eum ipse, et, teste veritate, nunquam ad illum ingressus sum, quin ipsum aut legentem, aut scribentem contra Judæos invenirem. Magno enim fervebat zelo convertendi gentem illam ad veritatem. Ideo et sæpe misit me ad Hebræos quosdam, ut per litteras illis colloquerer. Non enim facile domo egrediebatur ipse.

Ad hunc domnum Cosmam scholasticum die quadam profectus sum; cumque mihi magna ad illum esset fiducia, interrogavi eum, dicens: Fac charitatem, die mihi quantum temporis habes in hoc instituto. Tacenti vero, et nihil respondenti, rursus dixi illi: Per dominum die mihi. Cum autem se ille paululum sub silentio continuisset, ait mihi: Triginta et tres annos habeo. Quod ego audiens, glorificavi Deum.

Alias iterum accessi ad illum, et interrogavi eum, dicens: Fac perfectam charitatem, sciens quia propter utilitatem animæ interrogo te. Die mihi, queso, in tanto tempore instituti tui, quietis et continentie, quid adeptus es? Ille vero ingeniscens, et ex intimo corde suspirans, ait mihi: Quid potest sæcularis homo virtutis adipisci, et maxime residens in domo sua? Ego autem rursus illum rogabam, dicens: Per Dominum die mihi, ut ipse quoque proficiam. Tunc vero multum coactus a me, dixit: Ignosce mihi; tria ista consecutus sum, non jurare, non mentiri, non ridere.

CAPUT CLXXIII.

Factum mirum Theodori anachorete, qui oratione sua in mari dulcem aquam effecit.

Anachoreta quidam erat in partibus Jordanis, nomine Theodorus, eunuchus. Hic necessitate quadam

compulsus est Constantinopolim pergere, ingressusque est navem. Cum vero navis diutius detineretur in pelago, defecit aqua, erantque nautæ et vectores in magna anxietate et desperatione. Surgens autem anachoreta, et expandens in cælum manus suas ad Deum, qui salvat de morte animas nostras, facta oratione, signavit mare signo crucis, et ait nautis: Benedictus Dominus, haurite quantum aquæ opus habetis. Impleveruntque omnia vasa sua de mari aqua dulci; et omnes glorificaverunt eum.

CAPUT CLXXIV.

Factum nauceri viri religiosi, qui plurimam a Domino impetravit.

Abbas Gregorius anachoreta narravit nobis, dicens: Cum ex Byzantio descenderem, ingressus sum navim: intravit autem et scriba quidam cum uxore sua, profecturus ad sanctam civitatem orationis causa. Erat autem naucerus religiosus valde, multumque jejunans. Cum ergo navigarem, scribæ servi frustra consumeabant aquam. Postquam vero in medium pelagus venimus, defecit nobis aqua, eramusque in magna tristitia. Et erat miserabile spectaculum, videre mulieres, et pueros, et infantes siti arescentes, et veluti mortuos jacentes. Cum ergo dies tres in hac necessitate fecissemus, scriba ipse tribulationem non sustinens, educto gladio, et nautas et naucerum volebat occidere. Dicebat enim: Hi sunt nostræ perditionis auctores, quia non sumpserunt aquam ad sufficientiam. Ego autem orabam scribam dicens: Noli hoc facere, sed magis deprecemur Dominum nostrum Jesum verum Deum, qui facit magna et mirabilia, quorum non est numerus. Ecce enim et naucerus, ut vides, tertium hunc agit diem, jejunio et orationi vacans. Cumque acquievisset scribæ, quarta die circa sextam horam surgens naucerus, clamavit voce magna, dicens: Gloria tibi, Christe Deus noster, ita ut omnes miraremur in voce ipsius. Dixitque nautis: Submittite membranas (35). Et cum explicuissent eas, ecce nubes supra navem veniens, tantum pluit aquæ, donec impleverunt vasa ad necessitatem nostram. Erat autem miraculum grande et terribile, quod velificante nave, nubes illa consequeretur nos, et extra navem non plueret.

CAPUT CLXXV.

Relatio de Zenone imperatore viro eleemosynario.

Narravit nobis quidam Patrum de Zenone imperatore, dicens quod mulierem quamdam in filia ipsius injuriose tractavit. Hæc autem vacabat in templo Domine nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam **915** et deprecans, et cum lacrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cum ergo multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, ultionem tuam sæpe facere volui, sed manus ejus prohibet me. Erat enim valde misericors, et eleemosynas faciens.

CAPUT CLXXVI.

Pulchra relatio abbatis Andreae de decem viris peregrinantibus, inter quos fuit et adolescens Hebræus.

Abbas Andreas Octavi decimi (sic), cum essemus in

A Alexandria, narravit nobis, dicens: Cum essem juvenis, indisciplinatus valde et inquietus fui. Die ergo quadam persecutionem passi pro nostra inquietudine, fugimus in Palestinam ego et novem alii; inter quos unus quidam erat industrius, alius autem Hebræus, Cum ergo venissemus in eremum, infirmatus est Hebræus usque ad mortem, et Deo teste, in magno mœrore constituti eramus, nescientes quid illi faceremus. Verumtamen ut est consuetudo socialis charitatis, non illum deseruimus, sed unusquisque nostrum pro viribus ferebat eum, volentes vel in civitatem, vel in emporium illum ducere, ne moreretur in eremo. Cum vero adolescens ex inedia et vehementissima febre, immoderatoque labore et siti præ solis æstu totus jam fere resolutus esset atque deficeret, propinquans ad exitum, neque portari posset, decrevimus cum multis lacrymis illum dimittere in eremo, et abscedere, metuentes ne nos ipsi quoque siti deficeremus. Cum igitur illum in arena plorantes posuissemus, videretque nos abire velle, cepit nos adjurare, dicens: Per Deum qui fecit cælum et terram, per Deum qui inclinavit cælus, et descendit pro salute humani generis, per Deum qui judicantes est vivos et mortuos, nolite pati ut Hebræus moriar, sed tanquam Christiani facite mecum misericordiam, et baptizate me, ut Christianus de hac vita exeam, et ad Dominum pergam. Nos vero dicebamus ei: Vere, frater, non licet nobis hoc facere, sæculares enim sumus; hoc autem episcoporum et presbyterorum opus est; sed neque aqua hic est. Ille vero persistebat similiter adjurans nos, et plura etiam cum lacrymis adjiciens, ac dicens: Nolite, Christiani, mo privare hoc divinitus indulto munere. Cum ergo in magna hesitatione essemus, industrius ille divinitus inspiratus ait nobis: Erigite illum, et exuite. Ereximus itaque cum magno labore illum, erectumque tenentes exuimus. Industrios autem ille implens ambas manus suas arena (36), tertio effudit super eam, et ejus, dicens ita: Baptizator Theodorus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Nobis vero per singula nomina sanctæ et consubstantialis et adorandæ Trinitatis respondentibus Amen (Dominus Deus testis est, fratres), ita continuo sanavit et corroboravit eum Christus Deus noster, ut nullum jam in eo pristinæ infirmitatis remaneret indicium, vel qualiscunque passionis; sed sanus et valens cum omni alacritate et florido aspectu, quod reliquum erat itineris, per eremum ambulavit semper nos præcedens, ita ut admirantes talem et tam subitam mutationem, omnes laudaverimus et glorificaverimus ineffabilem majestatem et benignitatem Christi Dei nostri. Venientes autem Ascalonem, adduximus eum ad beatum ac sanctum Dionysium ejus urbis episcopum, narrantes quæ fratri in via contigissent. Quibus auditis, sanctus admirandusque Dionysius, stupens ad tam novum inauditumque miraculum, convocato clero exposuit ei totum negotium, ut discernere, utrum effusio illa arenæ reputanda esset fratri in baptismum, an non. Et alii quidem dicebant

debere reputari illi in baptismum propter inauditam miraculi magnitudinem; alii vero dicebant, Non. Theologus quippe Gregorius omnia baptismata dinumerat (*Gregor. Nazianz. orat. 39*, quæ est, *In sancta Lumina*): Baptizabat, inquit, Moyses, sed in aqua, et antea in nube, et in mari. Baptizavit et Joannes non jam quidem Judaice, non enim in aqua solum, sed et in poenitentia. Baptizat autem et Jesus, sed in Spiritu sancto. Istud perfectio est. Scio et quantum baptismum per martyrium et sanguinem. Scio et quintum, lacrymarum scilicet. Hæc ille. Quo igitur horum, illi inquebant, iste baptizatus est, ut etiam ipsius baptismata robaremus, maxime cum Dominus ad Nicodemum dicat: Nisi quis natus fuerit denuo ex aqua et Spiritu, non intrabit in regnum Dei (*Joan. m*)? His alii contradicebant sic: Quid ergo? Quia scriptum de apostolis non est, quod baptizati sint, Idcirco non intrant in regnum Dei? Alii rursus econtra inferebant, dicentes: Ita sane, illi baptizati sunt, sicut et Clemens Stromateus meminit in quinto Hypotyposeon, apostolicum enim illud dictum exponens, quo dicitur, Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizavi (*I Cor. i*): Christus, inquit, dicitur Petrum solum baptizasse, Petrus Andream, Jacobum et Joannem, illi autem reliquos. Hæc igitur et alia plurima cum dicta essent, visum est beato Dionysio mittere fratrem illum ad sanctum Jordanem, illicque baptizari; industrium autem illum ordinavit diaconum.

CAPUT CLXXVII.

Mala mors monachi Egyptii, qui habitare voluit in cella Evagrii hæretici.

916 Dicebat abbas Joannes Cilix commorantibus nobis in Nono Alexandria: Venit ad nos Ægyptius monachus, narravitque nobis, dicens: Ad monasterium Cellularum frater ex longinqua regione pervenit, volens ibi habitare, prostratusque presbytero orabat, ut in Evagrii cella moraretur. Presbyter autem dicebat non posse eum illic habitare, recedensque presbyter, ait fratri: Fili, demon acerrimus illic habitat, qui enim seduxit Evagrium, et a vera fide removit, immisitque illi scelerata dogmata, ille non permittit aliquem ibi morari. Frater autem persistebat, dicens: Profecto si hic maneo, in illa moraturus sum. Tunc presbyter coactus dixit ei: Judicio tuo vade, et eam accipe. Sedit igitur frater in cellula una hebdomada; venienteque Dominico die, perrexit ad sanctam ecclesiam: videns autem illum presbyter consolatus est; sollicitus enim pro illo erat. Veniente autem alio die Dominico, non venit ad ecclesiam. Cumque illum non videret presbyter, misi duos fratres, ut viderent cur non venisset ad ecclesiam. Qui venientes ad cellulam, invenerunt fratrem injecto fune seipsum suffocasse.

CAPUT CLXXVIII.

Vita senis cœnobii Scholarium, viri simplicis.

Narravit nobis abbas Gregorius presbyter cœnobii Scholarium, quod ibi senex magnus, magnæque abstinentiæ moratus sit: erat autem simplex circa fi-

dem, et ubicunque eum esse contigisset, indiscreta communicabat. Quadam igitur die apparuit ei angelus Dei, dicens: Dic, senex, si mortuus fueris, quomodo vis sepeliamus te? ut Ægyptii monachi faciant, an ut Jerosolymitæ? Senex autem respondit ei: Nescio. Tunc ait angelus: Cogita, et delibera; post tres autem hebdomadas veniam, et dices mihi. Pergens ego senex ad alium, narravit ei quæ sibi dixerat angelus. Quod cum audisset senex, stupefactus ex auditu, diutiusque intendens in eum, ac divinitus inspiratus dixit ei: Ubi sumis sancta mysteria? Respondens ille ait: Ubicunque inveni. Tunc ait illi senex: Non tibi ultra contingat ut extra sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam communices, ubi nominantur sanctæ quatuor synodi, Nicæna, B trecentorum decem et octo Patrum; Constantinopolitana, centum et quinquaginta; Ephesina prima, ducentorum; Chalcedonensis, sexcentorum et triginta. Cum autem venerit angelus, dic ei: Sicut Jerosolymitæ sepeliri vo'o. Post tres igitur hebdomadas venit angelus, et dixit seni: Quid est senex? cogitasti? Dixit autem illi senex: Sicut Jerosolymitæ volo. Dicit ei angelus: Bene, bene. Et continuo reddidit spiritum. Hoc autem totum factum est, ne labores suos perderet, et cum hæreticis condemnaretur.

CAPUT CLXXIX.

Vita sancti monialis feminae, quæ erat ex sancta civitate.

Perreximus ad abbatem Joannem anachoretam, qui appellatus est Rutilus, narravitque nobis, dicens: Audivi abbatem Joannem Moabitam narrantem, ac dicentem: Sanctimonialis quidam erat in sancta civitate, religiosa valde, et secundum Deum proficiens. Invidit ergo diabolus virgini, immisitque juveni cuidam impurum et diabolicum in eam amorem. Virgo autem illa mirabilis cum diaboli sensisset insidias, perditionem adolescentis miserata, sumpto cilicio uno, paucisque infusus cibariis, venit ad eremum, adolescenti ex recessu suo quietem a tentatione ac salutem parans, et sibi ipsi ex solitudine securitatem et augmenta meritorum. Post multum vero temporis per dispensationem Dei, ne ipsius excellens conversatio maneret incognita, vi it eam anachoreta quidam in solitudine Jordanis, et ait illi: Quid, mater, in hac solitudine facis? Illa vero latere anachoretam cupiens, ait illi: Ignosce mihi, quia erravi de via; sed per Dominum, Pater, fac charitatem, et ostende illam mihi. Ille vero divinitus de illa admonitus, ait ei: Crede mihi, mater, non tu errasti de via, neque viam requiris. Itaque sciens quia mendacium de diabolo est (*Joan. viii*), die mihi veritatem causæ propter quam huc venisti. Tunc ait illi virgo: Ignosce mihi, abba: adolescens quidam scandalizatus est in me, et propterea veni in hanc eremum, melius existimans hic mori, quam offendiculum cuiquam fieri, juxta Apostoli vocem (*II Cor. vi*). Dicit illi iterum senior: Et quantum temporis hic habes? Quæ ait illi: Habeo gratia Christi annos decem et septem. Rursum ait ad illam anachoreta: Et unde natus es? Illa ait: Ex civitate sancta. Rursum ait illi: Quomodo vis sepeliamus te? Illa ait: Ut Jerosolymitæ faciant. Illa ait: Nescio. Illa ait: Cogita, et delibera. Illa ait: Post tres hebdomadas veniam. Illa ait: Pergens ad alium, narra-
B

tu. Rursum ait ad illam anachoreta: Et unde natus es? Illa ait: Ex civitate sancta. Rursum ait illi: Quomodo vis sepeliamus te? Illa ait: Ut Jerosolymitæ faciant. Illa ait: Nescio. Illa ait: Cogita, et delibera. Illa ait: Post tres hebdomadas veniam. Illa ait: Pergens ad alium, narra-

triris? Illa vero cilicium et infusa (37) proferens, dixit anachoreta: Ecce cilicium istud, quod vides, mecum de civitate exiit et ista pauca infusa. Talemque dispensationem in me humilem ostendit Deus, ut tanto tempore istis nutriat, neque imminuta sint. Et hoc autem scito, Pater, quia sic me **917** ipsius benignitas protexit, ut per istos decem et septem annos nullus homo me viderit, nisi tu solus hodie; ego autem aspicebam omnes. Et hæc audiens anachoreta, magnifice glorificavit Deum.

CAPUT CLXXX.

Vita Joannis (38) anachoretæ, qui in spelunca villæ Sochus morabatur.

Narravit nobis sanctissimus Dionysius presbyter sanctæ ecclesiæ Ascalonitarum, et sacrorum vasorum custos, de abbate Joanne anachoreta, dicens: Quasi vere magnus in generatione ista fuit, atque ad commendationem summorum illius apud Deum meritorum, hoc de ipso miraculum narrabat: In spelunca, inquit, morabatur senex in partibus villæ quæ dicitur Sochu-, viginti fere milliariis ab Jerusalem. Habebat autem senex in spelunca imaginem immaculatæ Dominæ nostræ Dei genitricis, semperque virginis Mariæ, in ulnis ferentem Jesum Christum Dominum et Salvatorem nostrum. Quoties igitur abire volebat ad locum aliquem, vel per vastam solitudinem, sive Jerosolymam ad adorandam sanctam crucem et venerabilia loca, vel in Sinai montem orationis gratia, sive ad martyres distantes ab Jerosolymis multis proximisque intervallis (erat enim senex martyrum reverentiæ mirabiliter deditus, et nunc quidem pergebat Ephesum ad sanctum Joannem, nunc autem Euchaitam ad sanctum Theodorum, nunc vero ad sanctam Theclam in Seleuciam Isauriæ, nunc ad sanctum Sergium in Saraphas, et modo ad istum, modo ad illum sanctum), reficiebat candelam, et accendebat, ut sibi consuetudo erat, atque ad orationem stans, et Deo ut suum iter dirigeret supplicans, dicebat ad Dominam, intendens in imaginem ipsius: Sancta Domina nostra Dei genitrix, quia longum iter iturus sum diebus multis perficiendum, candelæ tuæ tu curam habere, eamque ne exstinguatur juxta propositum meum serva; ego enim adjutorio tuo comitante iter arripio. Hisque ad imaginem dictis, egrediebatur, peractoque proposito itinere, revertebatur, aliquando post mensem, sæpe etiam post duos vel tres menses, nonnunquam post quinque vel sex, et ita reperiebat integram candelam et ardentem, sicut eam, cum iter arripere, dimiserat, et nunquam hanc a seipsa exstingui vidit neque de somno surgens, neque a peregrinatione rediens, neque ex eremo in speluncam pergens.

CAPUT CLXXXI.

De eodem.

Dicebat nobis et hoc de ipso idem venerabilis Dionysius presbyter, quod die quadam ambulabat senex in finibus villæ Sochus, ubi erat spelunca ipsius, ambulansque leonem vidit ingentem e regione venientem. Pergebat autem in via valde angusta inter duas aspes posita, quibus agricola: rura sua munire con-

sueverunt, spinosas frutices plantantes. Tantam vero semita illa præ sentibus angustiam habebat, ut vix unum aliquem vacuum et expeditum pedibus incedentem susciperet, et ne illum quidem sine impedimento libere transire permetteret. Cum ergo sibi invicem appropinquassent senex et leo, neque senex retro rediit, ut leoni transitum liberum daret, neque propter nimias semitæ angustias leo reverti poterat, neque utrumque simul transire omnino possibile erat. Videns igitur leo Dei servum procedere volentem, et nequaquam retro redire sustinentem, erexit se in posteriores pedes, erectusque stans ad lævam senis, pondere ac viribus corporis repulsa maceria, modicam seni latitudinem præstitit, iter sine impedimento justo viro præbens; atque ita transivit senior dorsa leonis perficiens. Post cujus transitum exsurgens de sepi leo, peregit et ipse iter suum.

Ad hunc abbatem Joannem pergens frater quidam, cum nihil in spelunca illius invenisset, ait seni: Quomodo hic moraris, pater, non habens quæ sunt necessaria? respondit senex, et ait: Spelunca ista, fili, spiritalis mercatura est; dat, et accipit.

CAPUT CLXXXII.

Vita abbatis Alexandri Cilicis, qui prope mortem a dæmone arreptus est.

Prope sanctam Bethleem monasterium est sancti Sergii, quod duobus circiter milliariis distat, et cognominatur Xeropotamus: in hoc antistes fuit valde religiosus abbas Eugenius, qui postmodum episcopus Hermopolis factus est in Ægypto, quæ est in finibus sita Thebaidis. Illic, cum ad eum venissemus, narravit nobis de abbate Alexandro Cilice, quod cum inter speluncas sancti Jordanis senuisset, accepit illum in monasterio suo. Qui circa finem vitæ suæ lectulo decubuit quasi menses tres. Ante decem vero dies quam migraret ad Dominum, a dæmone arreptus est. Et cepit senex ad dæmonem dicere: Ad vesperam venisti, miser, hoc magnum non est; quoniam in lectulo devinctus sum, et moveri non possum; ostendisti, miserrime, imbecillitatem tuam. Nam si potens et valens esses, ante hos quinquaginta, vel sexaginta annos **918** debueras appropinquare mihi, ego enim per confortantem me Christum ostendissem tibi infirmitatem tuam, ac dejecissem rugitum tuum, atque contrivissem rigidam illam tuam inflexamque cervicem. Nunc autem non mea est imbecillitas, sed infirmitas est quæ premit me. Gratias tamen ago Deo, ad quem prolificescens, ostendam injuriam quam abs te passus sum, quia post tot annorum labores et fatigationem, circa exitum sic atrociter in me invasisti. Ita et alia plurima horis singulis dicens, decima die cum omni quiete Domino Christo spiritum in pace reddidit.

CAPUT CLXXXIII.

Mirabile factum senis Ægyptii, nomine David.

Dicebat abbas Theodorus Cilix: Cum adhuc morarer in Scythi, erat illic senex Ægyptius, nomine David, qui die quadam ad metendum profectus est. Habent enim consuetudinem Scythiote, ut abeant

ad villas, et melant. Ascendit ergo senex in villam, et sub mercede operabatur. Conduxit autem illum agricola quidam. Cum itaque meteret senex, die quadam circa horam septimam æstus magnus factus est. et abiit senex in quoddam tugurium, et sedit. Veniens autem agricola, et videns sedentem senem, ficit ei cum iracundia: Cur non metis, senex? nescis quia mercedem tibi reddo. Dixit ei: Ita sane; sed quia æstus magnus est, et grana tritici de spicis decidunt, ideo paululum exspecto, donec transeat æstus, neque damnum patiaris. Dicit ad eum agricola: Surge, labora, et ardeant omnia. Cui respondit senex: Et vis ut ardeant? Dixit ille cum iracundia: Ita plane. Tunc surrexit senior, et ecce continuo ardere coepit ager. Currens autem agricola venit ad alios senes, qui in alia parte agri operabantur, et orabat eos ut venirent et deprecarentur senem ut ora et ignem extingueret. Venientes autem senes prostraverunt se humi; ille autem dixit eis: Dixit ipse ut arderet. Exoratus tamen ab eis abiit, et stans medius inter ea quæ arserant, et ea quæ non arserant, oravit, et continuo extinctus est ignis, et salva est pars reliqua roris.

CAPUT CLXXXIV.

Vita abbatis Joannis Eunuchi, nec non juvenis Monachi, qui nunquam bibere stulerat, atque alterius senis valde orationibus dediti.

Eramus in Nono Alexandriæ, cum accessimus ad monasterium abbatis Joannis eunuchi utilitatis gratia. Invenimus autem ipsum senem qui egerat in habitu monastico annos octoginta, ita misericordem, ut aliquem neminem illi similem viderimus; non solum enim ad homines, verum et ad bruta animalia misericors erat. Quid ergo faciebat senex? Nullum opus aliud habebat, nisi hoc: Surgens de mane ibat ad canes omnes qui erant in monasterio, et cibum præbebat illis. Similiter et parvis formiculis farinam apponebat, tripticumque majoribus formicis. Mafefaciebat et paximantia, et ea super tecta projiciebat, ut volucres comederent. Ita degens jugiter, nihil cum moreretur in suo monasterio dimisit, non portam, non fenestram, non spatium (39), non candelam, non tabulam, et ne singulis immorans prolixior sim, non dimisit omnino terrenum aliquid. Nunquam vel una hora tenuit vel librum, vel pecuniam, vel indumentum, sed omnia egenis dabat, omnem curam suam ad futura transfrens.

Narrabant autem et hoc de ipso, misericordiam ejus et compassionis affectum commendare volentes. Die quadam venit ad eum agricola quidam, petens ut aureum nummum illi mutuo daret. Cum vero ille non haberet (nec enim unquam aurum tenebat senex) misit continuo, et mutuavit a monasterio numisma, et dedit homini qui id a se petierat, pollicenti post unum mensem hoc se illi redditurum. Cum vero præterissent anni duo, et agricola illud non redderet, accessit illum abbas Joannes, et ait illi: Da mihi numisma, frater. Qui dixit, novit Deus quia non habeo. Tunc ait illi senex: Agnosce, frater, quia inveni tibi modum per quem possis mihi illud reddere. Qui ait

seni: Jube quidvis vis, et faciam; putans homo quod senior sibi aliquid injungere vellet. Tunc dixit abbas Joannes: Cum tibi opportunum est, nec habes quid facias, veni huc, et triginta genuflexiones pro me facito, et dabo tibi unum argenteum. Cui cum ille libenter consensisset, quoties illi vacabat ab opere, pergebat ad senem, et completo orationum numero dabat ei senex juxta constitutum, argenteum nummum, dabatque illi comedere et bibere, tribuens insuper paximantia pro tota domo sua. Cum igitur impleisset viginti quatuor argenteos, id est, aureum nummum, accepit ab eo senex, et dimisit illum, dans ei etiam benedictiones.

Idem abbas Joannes eunuchus narravit nobis, dicens: Ascendimus in Thebaidem ad cœnobium abbatis Apollo, vidimusque ibi juniorem fratrem habentem etiam carnalem 919 patrem, et ipsum monachum. Statuit ergo juvenis nunquam bibere aquam, neque vinum, neque potionem aliam toto vitæ suæ tempore. Edebat igitur olera quædam comestibilia, quæ ipsum ex siti recreare poterant: habebat autem et ministerium coquendi panes. Cum vero tres annos hoc abstinentiæ modo cucurrisset, incidit in gravissimam ægritudinem, ex qua etiam defunctus est. Cumque febre ureretur, et ex immensa siti fatigaretur, hortabatur ab omnibus ut vel modicam potionem degustaret; neque prorsus hoc facere frater ille passus est. Abbas igitur accersito medico, ut languenti, si qua ratione posset, subveniret, precabatur. Qui cum venisset et videret fratrem in tali necessitate, rogare eum coepit, ut modicum alicujus potionis acciperet. Sed cum ille non acquiesceret, dixit abbati: Afferte mihi huc vas magnum. Quo allato, mittens in illud tepentis aquæ amphoras quatuor, fecit illum intus immitti usque ad femora per unam horam. Affirmabat autem nobis abbas Joannes (illic enim aderat) quod cum illum ex aqua eluxissent, metiens medicus aquam, invenit eam ex magna parte imminutam. Ecce quam vim sibi intulerunt continentes monachi, seipsos propter Deum his necessitatibus subdentes, ut sempiternis fruerentur bonis.

Idem rursus nobis enarravit, dicens: Ingressus sum in eodem cœnobio cellulam senis ejusdem, vidique quia ubi stare ad orationem solebat, tabula erat supposita. Ubi autem genua flegebat et manus, concavum erat plusquam digitorum quatuor: ex frequentia quippe et usu continuæ orationis cavaverat tabulam.

CAPUT CLXXXV.

Vita mulieris fidelis, quæ mira sapientia virum suum gentilem ad fidem convertit.

Cum in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Mario mater domni Pauli candidati, dicens: Cum essem in civitate Nisibe, erat ibi Christiana mulier, virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta miliarisia (40), quod numismatis genus est. Die vero quadam ait vir uxori suæ: Denus hæc numismata feneratori, ut aliquod solatium ex eis capiam.

mus; ea enim sigillatim consumimus, et deficiunt. Respondens autem illa bona uxor, ait viro: Si placeat ea fenerari, veni, demus illa sub fenore Deo Christianorum. Dicit ei vir ejus: Et ubi est Deus Christianorum, ut demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam; si enim huic dederis ea, non solum non illa perdes, sed et usuras tibi persolvat, et capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, et demus ei. Illa vero assumens virum suum, duxit in sanctam ecclesiam: habet autem ecclesia illa quinque magnas januas. Cum ergo induxisset illum in ecclesiae porticum, ostendit ei pauperes, dicens: Istis si praeberis, Deus Christianorum ipsa accipit; isti enim omnes sui sunt. Qui mox cum gaudio numismata cepit erogare pauperibus; reversique sunt in domum suam.

Cum vero post menses tres necessitate sumptuum angustarentur, ait vir uxori suae: Soror, nihil ut video, daturus est nobis Deus Christianorum ex debito illo, et nunc angustiamur inopia. Respondit mulier, et ait illi: Profecto dabit: vade ubi illa dedisti; et exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abiit in sanctam ecclesiam; veniensque in loco ubi erogaverat numismata pauperibus, et circueiens totam ecclesiam, neminem vidit qui sibi debitum redderet, nisi solos pauperes denuo sedentes. Cum ergo cogitaret in seipso, cui diceret aliquid, vel a quo exigeret, aspexit ante pedes suos in marmore facere numisma unum ex illis, quae pauperibus ipse erogarat, inclinansque se, et accipiens illud, abiit in domum suam, et ait coniugi suae: Ecce profectus sum in ecclesiam, et crede mihi, mulier, quia Deum Christianorum non vidi, ut dixisti, nulloque mihi aliquid dedit, nisi quod hoc numisma tibi positum vidi, ubi ego prius erogaveram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipse est, qui tibi hoc invisibiliter praestitit; ille enim invisibili potestate manus suae disponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, ut comedamus hodie, rursusque ipse providebit nobis. Abiit ille, et emit sibi panem, et vinum, et piscem, et veniens domum dedit uxori. Quae accipiens piscem, cepit ipsum purgare, exenteransque illum, invenit in visceribus ejus lapidem valde mirabilem, ita ut miraretur mulier illius pulchritudinem; non tamen sciebat quid esset. Servatum autem ostendit revertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in pisce reperi. Videns autem et ipse, miratus est quidem ipsius pulchritudinem, ignorabat tamen quid esset.

Cum autem comedisset, ait uxori: Da mihi lapidem, ut vadam, et vendam illum, si quid fortassis pretii de illo accipere contingat. Neque enim, ut dixi, noverat et ipse, quid esset, ut pote simplex et rudis. Tulit itaque lapidem, et abiit ad trapezitam, cujus **920** erat proprium talia emere et vendere, invenitque illum jam clausis omnibus egredientem (ad vesperum enim jam dies erat) et ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille vero considerans lapidem, dixit ei: Quid vis ut tibi pro eo solvam? Ait autem ille: Da

quidquid vis. Ad quem ipse: Accipe, inquit, quinque numismata. Putans autem venditor quia illuderes sibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo persolvere? Existimans trapezita, quod ita ille per ironiam loqueretur, ait ipsi: Accipe decem pro eo numismata. Venditor iterum se irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numismata accipe. Ille autem tacebat nihil respondens: Cum vero ad triginta, quadraginta, et quinquaginta numismata emptor ascenderet, et se daturum ea juramento affirmaret, cepit ille amplius lapidem aestimare. Paulatim vero emptor ascendens usque ad trecenta numismata pervenit, deditque illa vendenti. Ipse igitur, dato lapide, acceptaque pecunia, venit ad uxorem suam gaudens. Quae cum videret illum exultantem, dixit: Quanto **B** illum vendidisti? Putabat autem quod illum quinque vel decem minutis vendidisset. Tunc ille trecenta numismata proferens, dedit illa uxori suae dicens, tanto se illum vendidisse. Illa vero summam divinae bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Christianorum qualis est, quam bonus, quam gratus, quam dives! Vides quia non solum quinquaginta numismata tibi reddidit, quae tu illi mutuasti, sed paucis diebus ipsa tibi sextuplicata restituit? Agnosce igitur quia non est Deus alius, neque in terra, neque in caelo, nisi ipse solus. Ille vero miraculo admonitus, cum experimento didicisset et ipse veritatem, effectus est repente Christianus, et glorificavit Deum et Salvatorem nostrum Christum cum Patre et Spiritu sancto, plurimas referens gratias prudentissimae uxoris suae, per quam vera Dei notitia ipsi in veritate concessa est.

CAPUT CLXXXVI.

Vita Moschii mercatoris Tyrii.

Perreximus in caenobium speluncae abbatis Sabae, ad abbatem Eustachium ipsius caenobii praepositum, narravitque nobis, dicens: Erat Tyri mercator quidam, nomine Moschus; is nobis, cum Tyrum venissemus, hoc retulit, dicens: Cum essem super commercia, profundo vespere abii lavatum, et in via reperi mulierem stantem in tenebris. Ad quam ego ubi perrexi, consensus sequi post me. Prae diabolico itaque gaudio non lavi, sed ad coenam properavi, multumque orabam illam, ut comederet; sed illa gustare quidquam passa non est. Tandem surreximus; et cum **D** ad cubandum venissemus, vellemusque illam amplexari, voce magna cum lacrymis clamavit, dicens: Vae mihi miseræ! Tremefactus itaque interrogabam causam fletuum. Illa vero amplius ejulans ait: Vir meus negotiator est, et naufragium fecit, perdiditque et sua et aliena, et propterea in carcere inclusus est, nec habeo quid faciam, ut vel panem illi ministrem, atque ideo praenimia paupertate corpus meum exponere proposui, ut illi panem inveniam, omnia enim depexerunt. Et dixi illi: Quantum est debitum? Quae ait: Quinque auri librae. Proferens autem aurum dedi illi, dicens: Ecce Dei nutu non tetigi te; da aurum, et redime virum tuum, et orate pro me.

Deinde post aliquantulum temporis calumnia contra me conflata est apud imperatorem, quod commercii cuncta dissipassem. Mittens autem imperator diripuit omnem substantiam meam, nudumque pertractum Constantinopolim in carcerem misit. Ubi cum plurimum temporis egissem, solo uno vestimento præter camisiam indutus, die quadam audio quod imperator me vellet occidere; itaque de vita desperans plorabam. Flentem autem et ejulantem sopor oppressit, vidique in somnis quasi mulierem illam, quæ aliquando virum habuerat in carcere, dicentem mihi: Quid est quod habes, domine Mosche? Quare hic inclusus es? Me autem respondente: Calumniam perpersus sum, et puto quia occidit me imperator. Ait mihi: Vis ut loquar pro te imperatori, et dimittet te? Ad quam ego: Nunquid ille cognoscit te? Ait: utique novit. Expergefactus autem ambigebam quid hoc esset. Astitit autem mihi secundo et tertio eadem repetens, et dicens: Noli timere, ego te absolvam cras.

Diluculo autem, imperatore iubente, adduxerunt me in palatium. Cumque ingressus essem, ille ut aspexit me putri et scissa indutum tunica, dixit mihi: Ecce nunc tui misertus sum; vade, et emendare de reliquo. Aspiciebam autem mulierem illam ad dexteram imperatoris astantem, et dicentem mihi: Confide, et noli timere. Jussitque rex mihi universa restitui, addensque mihi bona plurima, restituit me in priorem statum, faciens me præterea locum tenentem.

Ipsa igitur nocte apparuit mihi rursus eadem mulier, et ait mihi: Scis, quæ sim ego? illa sum cum qua fecisti misericordiam, et propter Deum non tetigisti corpus meum. Ecce et ego liberavi te a periculo. Vides clementiam Dei, quomodo per me, cui fecisti **921** misericordiam, apparuit tibi misericors, quasi dicens: Hoc propter me fecisti, et ego magnificavi misericordiam meam super te.

CAPUT CLXXXVII.

Doctrina ablatis Joannis Cyzici pro acquirendis virtutibus.

Cum a sancta Gethsemane ascenderemus in sanctum montem Oliveti, monasterium offendimus abbatis Abramii. Hujus monasterii pater erat abbas Joannes ex Cyzico; interrogavimus autem eum die quadam, dicentes: Quomodo virtutem possidet quispiam? Respondit senior, et ait: Qui virtutem possidere voluerit, nisi prius oderit virtuti ex diametro contrariam malitiam, eam acquirere ac possidere non potest. Si igitur habere vis luctum, semper odio habeas risum. Si humilitatem habere desideras, superbiam semper execrare. Si continens esse cupis, ingluviem odi. Si pudicus, detestare luxuriam. Si nudus, materiam fuge. Qui vult esse misericors, avaritiam caveat. Qui eremum habitare desiderat, civitatis frequentiam odio habeat. Qui cupit invenire quietem, fiduciam oderit. Qui peregrinus esse vult, apparentiam (41) seu cupiditatem ostendendi se odio habeat. Qui iracundiam continere desiderat, multorum con-

A sortia fugiat. Qui injurias oblivisci vult, maledicta detestetur. Qui sine distractione esse appetit, solitarius maneat. Qui continere vult linguam, obstruat aures ne multa audiat. Qui Dei timorem habere semper cupit, corporalem oderit requiem, diligitque afflictionem et angustiam.

CAPUT CLXXXVIII.

Vita duorum fratrum trapezitarum Syrorum.

Abbas Theodorus antiqui monasterii præpositus, narravit nobis, dicens: Erant Constantinopoli fratres duo trapezita Syri, dixitque major ex illis minori fratri: Veni, descendamus in Syriam, et possideamus paternam domum nostram. Dixit illi junior: Cur ambo dimittimus hic ministerium nostrum? Descende ipse, et ego hic manebo; vel ego descendam, et tu hic remane. Convenit ergo inter eos, ut descenderet junior. Cum itaque descendisset, post breve tempus is qui Constantinopoli remanserat, vidit in somnis senem quemdam speciosum et magnæ reverentiæ, dicentem sibi: Scis quia fornicatus est frater tuus in uxorem cauponis? Qui exurgens a somno, contristari cœpit, et intra semetipsum dicere: Ego illi causa fui istius lapsus, cur enim dimisi illum solum? Aspexit autem eundem secundo dicentem sibi: Scis, quia frater tuus corrui in uxorem cauponis? Quo viso, rursus contristatus est. Tertio conspexit eundem dicentem sibi: Nescis quia frater tuus perdidit liberam mulierem, et in uxorem cauponis effusus est? Scripsit igitur ad illum ex Constantinopoli, ut statim dimissis omnibus veniret Byzantium. Qui acceptis fratribus litteris, statim dimisit omnia, venitque ad fratrem suum. Ille vero mox ut vidit eum, duxit in majorem ecclesiam, et cœpit mœstus culpâre illum, ac dicere: Bene fecisti, frater, quia cauponis uxorem adulterasti? Quod ille cum audisset, jurare per Deum omnipotentem cœpit, quod neque adulteraverat, neque mulierem ullam noverat præter legitimam uxorem. Cum hæc major frater audisset, ait illi: Nunquid aliud quidpiam peccati gravioris abs te gestum est? Ille autem asseverabat, dicens: Vere nihil mihi conscius sum iniquitatis admisisse, nisi quod monachos in villa nostra reperi Severiani dogmatis, ignoransque an malum esset, communicavi eis. Aliud quodlibet ignoro me fecisse. Intellexit tunc major natu frater hoc esse quod illi dictum fuerat, fornicatum scilicet deum fuisse, quia sancta catholica et apostolica ecclesia omissa, in hæresim Severi acephali, qui revera caupo est, corruens confusus erat, ac nobilitatem rectæ fidei contaminarat.

CAPUT CLXXXIX.

Vita mulieris quæ fidem servavit viro suo negotiatori, et ambo a Deo adjuti sunt.

Venimus Ascalonem in xenodochium Patrum, narravitque nobis abbas Eusebius presbyter, quod negotiator quidam navigans perdidisset omnia et sua et aliena, evasissetque ipse naufragium. Qui cum venisset huc, a creditoribus comprehensus et in carcerem missus est, direptaque sunt omnia quæcumque domi habebat, et conjugi etiam ipsius vestimenta.

Illā igitur ex multa anxietate, et tristitia, et inopia non poterat virum vel pane nutrire. Sedente igitur illa die quadam in carcere et gemente, intravit vir quidam magnus vinctis dare eleemosynam. Videns vero mulierem liberam sedentem cum viro suo, vulneratus est in amore ipsius, erat enim speciosissima, mandavitque illi per carcerarium ut ad se veniret. Illa videns quod agapen acceptura esset, libenter accessit. Qui sumens illam seorsum, ait ei: Quid est quod habes, et cuius rei gratia hic es? Quæ illi cuncta enarravit. Ait autem ipse: Si persolvero debitum, dormies mecum nocte ista? Illa autem vere pulcherrima et pudicissima **922** dixit ei: Audi, domine, dicentem Apostolum, quia mulier non habet potestatem proprii corporis, sed vir (II Cor. vii). Permite ergo, domine, ut interrogem virum meum, et quidquid ille jusserit faciam. Veniensque omnia nuntiavit viro suo. Ille, ut prudentissimus, et uxori suæ maximo devinctus affectu, raptus non est spe et desiderio evadendi carceris injurias; sed ingemiscens cum lacrymis ait uxori: Perge, perge soror, abrenuntia homini; spero enim in Dominum nostrum Jesum Christum, quia non derelinquet nos usque in finem. Exurgens autem illa dimisit a se hominem, dicens: Dixi viro meo, et non vult.

Per id autem temporis latro quidam injectus fuerat in ipsum carcerem priusquam negotiator vinciretur: hic omnia inspiciebat, et audiebat viri ac mulieris verba, ingemuitque apud semetipsum, dicens: Ecce in quo isti casu existunt, neque tamen libertatem suam prodiderunt, ut pecunias acciperent, et dimitterentur, sed pudicitiam pluris quam pecuniam existimaverunt; vitæque istius commoda, ut illius pulchritudinem non violarent, contempserunt. At ego quid faciam miser, qui nunquam cogitavi quod Deus esset, et ideo homicidiorum auctor fui? Vocans autem illos ad se per fenestram ejus cellulae, ubi vinctus detinebatur, dixit eis: Ego latro sum et cardium patratior, quamobrem quacunque hora præses venerit, ad mortem ut homicida ducendus sum. Considerans vero pudicum consilium vestrum, compunctus sum: itaque pergite, et in loco illo civitatis fodite, et accipite quas inveneritis pecunias; cumque persolveritis debitum, plurima etiam eulogia remanebit vobis, et orate pro me, ut et ego inveniam misericordiam.

Post paucos autem dies ingressus civitatem præses, latronem educi jussit et decollari. Sequenti autem die dixit mulier viro: Si jubes, mi domine, vadam ad locum quem denotavit latro, si forte vera sint quæ ille prosecutus est. Qui ait: ut tibi videtur facito. Illa vero sumpto brevi sarculo, vespere ad locum abiit, et fodiens, ollam invenit diligentissime operatam, sumensque illam profecta est. Prudenti vero usa consilio, paulatim creditorum reddebat debita, ut ex hoc ab aliis pecuniam mutuari putaretur. Implevit autem omnem debiti solutionem, virumque de carceris custodia eduxit. Dicebat autem qui ista narravit:

A Ecce quoniam servaverunt isti mandatum Domini nostri Jesu Christi, magnificavit et ipse in eis misericordiam suam.

CAPUT CX.

Miraculum de ligno donato abbati Brochæ Egyptio.

Narravit nobis Athanasius Antiochenus de abbate Brochæ Egyptio, dicens: Cum venisset vir ille ex Egypto in Seleuciam, quæ prope Antiochiam est, invenit extra civitatem locum desertum, quærebatque construere sibi in eo parvam cellulam. Quam cum exstruxisset, neque haberet unde illam operiret, ingressus urbem die quadam invenit Anatolium, qui cognominatus est Curvus, Seleuciæ et Antiochiæ unum ex primariis, sedentem extra domus suæ limen, dixitque ei: Fac, domine, charitatem, et da mihi ligna modica, ut tegam cellulam meam. Ille vero maxime indignans, ait illi: Ecce lignum, tolle et discede; ostendens illi trabem maximam, quam habebat jacentem ante domum suam, de qua facta esset arbor navis onerariæ quinquaginta millium. Ait illi abbas Brochas: Benedic et tollam illud. Dicit ei rursus Anatolius stomachans, Benedictus Dominus. Apprehendit ille trabem, solusque levavit de terra, et imposuit humeris suis, abiitque cum illa ad cellulam suam. Stupore autem percussus Anatolius in eo quod factum fuerat insigni præclaroque miraculo, largitus est ei lignum illud, ex quo non solum cellulam suam, ut petierat, operuit, sed et alia plurima ministeria exercuit.

CAPUT CXCI.

C *Vita compendiosa sancti Joannis Chrysostomi patriarchæ Constantinopolitani.*

Dicebant de sancto Joanne Constantinopolitano archiepiscopo, qui iuste et dignissime pro puritate doctrinæ, et splendore venustissimi eloquii Chrysostomus (42) cognominatus est; quod ex quo salutarem baptismum accepisset nunquam omnino juraverit, neque aliquem jurare compulerit, neque mentitus sit, neque alicui unquam maledixerit, neque scurrilia locutus sit, neque jocos admisierit.

CAPUT CXCH.

Relatio de quodam monacho monasterii divi Gregorii (15) papæ, quomodo post mo tem ab excommunicatione fuerit absolutus.

Narravit nobis sanctus quidam presbyter¹, Petrus nomine, veniens ex Romana urbe, de beatissimo Gregorio ejusdem civitatis Antistite, quod cum esset summus pontifex, monasterium virorum maximum edificaverit, mandatumque dederit, **923** ut nullas monachorum proprium aliquid haberet, ne unum quidem obolum. Frater ergo monasterii habebat sæcularem fratrem, a quo petiit dicens: Tunicam non habeo, ideo fac in me charitatem, et eme illam mihi. Dixit illi sæcularis frater: Ecce tria hæc numismata, accipe, et me tibi ut placeat. Sumens ergo monachus tria numismata, habuit illa apud se. Quod cum alius monachus vidisset, abiit et nuntiavit abbati. Quo audito, abbas renuntiavit, et ipse sanctissimo papæ

¹ Joannes Diaconus vitæ sancti Gregorii, lib. ii, cap. 45.

Gregorio. Beatus vero Gregorius hoc audiens, iussit eum, ut qui monasterii regulas prætergressus esset, a communione separari. Post modicum vero temporis moritur frater ille ita separatus, nesciente papa Gregorio. Post duos autem vel tres dies abiit abbas, et nuntiavit illi, dicens: Frater ille defunctus est. Quo ille audito non mediocriter contristatus est, quod antequam absolveretur excommunicationis vinculo, migrasset a sæculo: scribensque orationem in forma epistolæ, dedit uni ex archidiaconis, iubens illi ut iret et supra sepulcrum fratris illam legeret. Per ipsas vero litteras absolvebat ab excommunicationis nexibus mortuum. Abiens igitur archidiaconus, sicut illi fuerat imperatum, super sepulcrum fratris brevem illam chartulam legit. Eademque nocte vidit abbas defunctum fratrem, et ait illi: Nonne mortuus es, frater? Qui ait: Ita sane. Rursus interrogavit eum abbas: Et ubi fuisti usque hodie? Dixit ei frater: Veraciter, domine, in carcere fui usque heri; hesterno autem die absolutus sum. Notum vero factum est omnibus quia qua hora archidiaconus absolutionis verba super fratrem legerat, fuerat ab excommunicatione absolutus, liberataque est de iudicio et damnatione anima ipsius.

CAPUT CXIII.

Factum mirabilis charitatis sancti abbatis Apollinaris patriarchæ Alexandrini erga juvenem divitem ad inopiam redactum.

Narraverunt nobis de sancto abbate Apollinari Alexandrino patriarcha, quod valde fuerit misericors, et compassionis visceribus affluens, ejus rei indicium id afferbant. Erat, aiebant, Alexandria juvenis quidam, qui primarii civitatis dignitateque ac divitis clarissimi filius fuerat. Parentibus itaque illius defunctis, qui infinita illi bona tam in auro quam in navibus mercimoniis dereliquerant, non satis feliciter et prospere ea gubernans, perdidit omnia, atque ad extremam inopiam deductus est, cum neque gulæ neque luxuriæ vacaverit, quæ solent divitum exhaustare patrimonia, sed in casus varios atque naufragia inciderit. Itaque ex opulentissimo pauperrimus effectus est, juxta illud Psalmistæ: Ascendunt usque in cælos, et descendunt usque ad abyssos (Psal. cvi). Namque adolescens quanto fuerat pecuniis sublimior, tanto per inopiam inferior factus est.

Hoc audiens beatus Apollinaris, vidensque in quantum miserie et paupertatis adolescens delapsus esset, cum parentes ejus fuissent locupletissimi, miseratus illius casum, exiguum ipsi charitatis impendere voluit subministrando alimenta, sed erubescibat. Et quoties videbat illum, in secreto conscientie suæangebatur, cernens vestem sordidam, et luridam faciem, quæ sunt extremæ paupertatis indicia. Cum igitur hujusmodi curis angeretur pontifex, die quadam divinitus inspiratus, consilium profecto mirabile invenit, ipsiusque sanctitati maxime conveniens.

Accessit itaque Nomicum (44) seu dispensatorem sanctissimæ ecclesiæ, seorsumque illum alloquens, dixit ei: Potes mihi servare secretum, domine

A dispensator: Qui ait: Spero, domine, in Filium Dei, quia quodcumque mihi jusseris, nemini dicam, neque discet unquam id aliquis ex me quod mihi servo tuo aperueris. Tunc ait ad illum episcopus Apollinaris: Vade, conscribe chirographum debiti quinquaginta librarum auri, quæ a sanctissima ista ecclesia Macario illius miseri adolescentis patri debebantur, et appone testes et stipulationem et rata, et affer illud mihi. Dispensator continuo, quod sibi fuerat a pontifice injunctum, cum omni celeritate peregit, attulitque chirographum, et dedit illi. Cum itaque pater adolescentis ante decem annos defunctus esset, chartaque chirographi nova videretur, ait illi pontifex: Vade domine dispensator, chirographum istud vel in tritico vel in hordeo absconde, et post paucos dies affer illud ad me: quod ille cum fecisset, præfinito die chirographum retulit quasi subreptum, deditque pontifici. Tunc ait ille: Perge modo, domine dispensator, et dicito adolescenti: Quid mihi daturus es, si tibi dederò chirographum magnæ pecuniæ quæ debetur tibi? Et cave, ne plus quam tria numismata ab illo accipias, et præbe illi chirographum. Respondens autem dispensator: Vere, mi domine, si jusseris, nihil accipiam. Dixit ei ille: Volo omnino ut tria numismata accipias. Perrexit autem ille ad juvenem sicut ipsi jussum fuerat, et dixit ei: Dabis mihi tria numismata, si ostendero tibi 924 aliquid magnæ utilitatis tuæ? Ille vero pollicitus est illi quidquid vellet se daturum. Fingens autem dispensator, ait illi: Ante quinque vel sex dies evolvens instrumenta ecclesiastica, reperi chirographum istud, et memini, quia Macarius pater tuus mihi multum confidens, ipsum mihi diebus aliquot permisit. Defunctoque ipso, contigit illud apud me usque hodie manere; oblivione enim subreptum mihi est, nec unquam venit in mentem ut illud redderem tibi. Ait illi adolescens: Nosti an locuples sit persona illa quæ debet? Dixit ei dispensator: Ita sane locuples, et grata est, potesque ab illo debitum sine labore recipere. Dixit ei junior: Novit Deus quia modo nihil habeo; sed si recepero, quod meum est, quidquid petiisti, dabo tibi, ultra tria etiam numismata. Tunc dedit ei dispensator instrumentum quinquaginta librarum.

C Suscepit itaque chirographo, perrexit ad sanctissimum pontificem, prostratusque ante illum dedit ei chirographum. Cum ergo accepisset ille instrumentum ipsum, ac legisset, cepit se ipsum turbatiorem ostendere, dixitque ei: Et ubi fuisti usque modo? Pater tuus ante decem annos defunctus est. Perge, nolo tibi nunc respondere. Qui dixit illi: Veraciter, mi domine, non ego illud habui, sed dispensator illud habebat, et nesciebam. Sed Deus ipsius misereatur, quia modo ipsum mihi reddidit, dicens se illud inter chartas suas domi invenisse. Pontifex vero illum interim remisit, dicens: Deliberabo mecum, servato apud me chirographo. Post unam igitur hebdomadam rediit ad episcopum junior, iterumque deprecabatur eum. Ille autem quasi nihil ei dare vellet, dicebat: Quare tantum distulisti proferre chirographum? Dixit

illi adolescens : Mi domine, scit Deus quia non habeo unde familiam meam nutrim; itaque, si Deus inspirat vobis, miseremini mei. Tunc dixit illi sanctus Apollinaris, fingens se illius precibus cedere : Summam quidem integram ego tibi restituiam ; hoc autem obsecro, mi domine frater, ne a sancta hac ecclesia usuras exigas. Tunc procidens illi adolescens ait : Quidquid voluerit et iusserit mihi dominus meus, hoc faciam; et si ex principali summa placet minuire aliquid, minue. Dixit illi episcopus : Non id quidem ; satis est, si nobis usuras dimittis. Tunc proferens quinquaginta auri libras, dedit ei, et dimisit eum, orans eum pro usura remissione. Hoc opus summi Apollinaris, ista sancta illius ars atque misericordia. Ita vero Deus juveni cooperatus est per sanctam ejus benedictionem, ut ex tanta inopia emergeret, atque in priorem suum statum ordinemq remearet, plusque etiam quam parentes sui opum ac pecuniarum copia excelleret, ac præterea magna lucra animæ consequeretur.

CAPUT CXIV.

Admonitio senis qui morabatur in Scythi, facta cutiam monacho ne ingrederetur tabernas.

Senex quidam morabatur in Scythi : hic die quadam venit Alexandriam, ut opus manuum suarum venderet, viditque ibi juniorem monachum ingressum esse cauponam. Qua ex re senex vehementer afflicto, manebat foris expectans, donec egredienti juveni colloqueretur. Quod et factum est. Mox enim ut egressus est juvenis, tenuit illum senior per manus, et seorsum illum ducens, dixit ei : An nescis, domine frater, quia habitum angelicum fers? Ignoras, quia juvenis es? Non nosti quia multi sunt inimici nostri laquei? Nescis quia et per oculos, et per aures, et per figuras varias et habitus, monachi in civitatibus læduntur? Tu autem in cauponas intrepide ingrederis, et quæ non vis audis, et quæ sunt noxia vides, inhonestisque et viris et mulieribus conjungeris. Noli itaque, fili mi, noli, obsecro, sic agere, sed fuge in eremum, ubi cum Dei adjutorio salvari potes. Respondit ei junior : Perge senior, Deus non querit nisi cor mundum. Tunc expandens in cælum ambas manus suas senex ait : Gloria tibi, Deus ; ecce enim ego habeo in Scythi annos quinquaginta quinque, et mundum cor non habeo; hic autem in tabernis conversans cordis munditiam possidet. Et ad fratrem conversus dixit : Deus et te servet, et me non confundat a spe mea.

CAPUT CXCV.

Vita Evagrii philosophi a Synesio Cyrenes episcopo ad Christi fidem conversi.

Cum Alexandriæ essemus, Leontius Apamiensis, vir religiosus ac fidelissimus, venit ex Pentapoli ; multis enim jam annis Cyrene moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogii sancti Alexandrini patriarchæ, ejusdem Cyrenensis urbis futurus episcopus. Cumque in familiari colloquio essemus, narravit nobis, dicens : Fuit temporibus Theophili beatissimi patriarchæ Alexandrini Cyrene episcopus Synesius philosophus.

A Qui cum venisset Cyrenem, reperit illic philosophum quemdam, Evagrium nomine, qui sodalis suus in studiis liberalibus fuerat, amicum sibi charissimum, sed religione gentilem, et culturæ idolorum maxime deditum, eum episcopus Synesius ab idololatria transferre ad culturam Christi satagebat, curamque ingentem ejus rei sibi assumpserat pro charitate quam erga ipsum a principio habuerat. Ille vero minime id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat : episcopus tamen præ nimio ad illum amore ne sic quidem tædio victus desistebat diebus illum singulis hortari, et instruere, ac inducere ut Christo crederet, ipsiusque sacramenta susciperet. Cumque illi quotidie ista monita dare persisteret, dixit ad eum semel philosophus : Vere, mi domine episcope, cum cæteris quæ mihi displicent in Christianis hoc est, quod consummationem sæculi istius futuram dicunt, et post consummationem omnes qui ab initio sæculi fuerunt homines, in isto corpore resurrecturos, carnemque hanc incorruptibilem recepturos, et immortalem, atque ita in perpetuum victuros, sique eorum quæ in corpore gesserunt præmia percepturos : eum etiam qui miseretur pauperi, fenerari Deo, et qui dispergit in pauperes et inopes, in cælo sibi thesauros reponere, et centuplicata quæ erogaverit in regeneratione cum æterna vita a Christo esse reddenda. Quæ omnia cum dicuntur, deceptio, et irrisio, et fabula mihi videntur : episcopus autem Synesius asseverabat omnia Christianorum vera esse, nihilque omnino habere falsum vel veritati contrarium, idque multis documentis asseverabat, et persuadere illi nitebatur.

C Post multum vero temporis, cum illum inJuxisset Christianum fieri, baptizavit ipsum et filios ejus, cunctosque domesticos illius. Cæterum non multo postea quam baptizatus fuerat, dedit episcopo auri tria centenaria in usum pauperum, dicens : Accipe aurum istud, et distribue illud pauperibus, et sic mihi cautionem manu tua, quod Christus mihi ipsum reddet in futuro sæculo. Qui suscepto auro, prompta illi, ut petebat, cautionem fecit.

Vixit itaque post baptismum annos aliquot philosophus, ac tandem infirmatus est ad mortem. Cum vero morti proximus esset, dixit filiis suis : Quando curabitur funus meum, chartam istam in meis manibus ponite, et me cum illa sepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filii sicut eis ipse præceperat, sepelieruntque eum cum chirographo. Tertia vero post sepulturam die apparuit episcopo Synesio nocte quiescenti, dicens : Veni ad sepulcrum, ubi jaceo, et accipe chirographum tuum; accepi enim debitum, satisfactumque mihi est, atque ut certior ejus rei fias, propria mea subscripsi manu. Ignorabat autem episcopus quod chirographum illud consepeliissent ei.

D Mane autem facto, accessit filiis ejus dixit : Num aliquid cum patre vestro in monumento posuistis? Illi putantes quod eos de pecuniis interrogaret, dixerunt ei : Nihil, domine, præter pannos consuetos. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam consepelistis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim quod de

chirographo diceret) dixerunt ei : Ita sane, domine ; chartam enī quamdam moriens dedit nobis, et ait : Quando sepelietis me, chartam istam mihi in manibus date, nullo penitus sciente. Tunc dixit illis episcopus somnium quod nocte illa viderat, sumensque illos cum clericis ac primariis civitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, invenerunt jacentem philosophum, chirographumque manu episcopi conscriptum suis manibus tenentem. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inveneruntque in eo noviter manu philosophi subscriptum ita : « Ego Evagrius philosophus tibi, sanctissimo domino Synesio episcopo salutem. Accepi debitum in his litteris manu tua conscriptum, satisfactumque mihi est, et nullum contra te habeo jus propter aurum quod dedi tibi, et per te Christo Deo et Salvatori nostro. » Qui vero conveniant, hoc videntes obstupuerunt, et per multas horas clamaverunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum qui facit mirabilia, talemque ac tantam promissionum suarum evidentiam dat servis sui.

Asserebat autem et hoc idem dominus Leonius, cautionem illam manu philosophi scriptam servari usque hodie, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis ecclesiæ custodiri ; et quicumque sacrarii custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deinceps successori suo integram illam inviolatamque reconstituere.

CAPUT CXCVI.

Miraculum, quod pueris Apamiensibus contigit, qui joco verba sanctæ consecrationis protulerunt.

Narravit nobis Gregorius Africanæ provinciæ præfectus, fidelis vir, et monachorum ac pauperum amator, bonisque omnibus semper congaudens :

In provincia, inquit, mea (erat autem Apamiensis secundæ Syrorum provinciæ, ex oppido quod dicitur Thorax) ager est ab urbe quasi quadraginta milliariis distans, qui Gonagus dicitur ; in hoc, sive in ejus finibus pueri pascebant pecora, et ut solet pueris contingere, puerili consuetudine **926** voluerunt ludere. Cumque luderent, dixerunt ad invicem : Venite celebremus missam, et offeramus sacrificium, et communicemus, sicuti semper in sancta ecclesia presbyter facit. Quod cum placuisset omnibus, constituunt ex eis unum in ordine presbyteri, duosque alios pueros in ministrorum officio, veniuntque ad saxum quoddam (erant enim in planitie) ac supra saxum in morem altaris apponunt panem, et vas testem cum vino : assistuntque, unus quidem coram altari, qui fungebatur officio presbyteri, medius, duo vero alii hinc atque hinc veluti ministri. Et ille quidem sanctæ oblationis verba dicebat, illi vero fasciis quæ ferebantur, pro flabellis utentes, auram faciebant. Qui vero presbyteri fungebatur officio, ideo sanctæ oblationis verba sciebat, quia consuetudo fuit in ecclesia, ut pueri in missis ante sacrarium assisterent, primique post clericos communicarent sanctis Christi Dei nostri venerandisque

A mysteriis. Quoniam vero quibusdam in locis alta voce consueverunt presbyteri sancti sacrificii orationes pronuntiare, pueri ut propius astantes sæpius eas audiendo didicerant.

Cum igitur omnia secundum ecclesiasticam consuetudinem fecissent, priusquam panes frangerent ac communicarent, ignis cœlitus delapsus, quæ propolita erant consumpsit omnia, saxumque totum combussit, ita ut nihil omnino neque saxi, neque eorum quæ fuerant superposita relinqueretur. Hoc repente factum cum pueri vidissent, in terram omnes præ timore corruerunt, ac diutius semivivi permanserunt, neque erumpere vocem, neque de terra surgere valentes. Cum vero non redirent domum hora qua consueverant reverti, sed pavidi in pavimento jacerent, B exierunt e villa parentes eorum, ut viderent cuius rei gratia consueto legitimo tempore non revertissent. Egressi autem pueros omnes humi jacentes invenerunt, neque agnoscentes aliquos, neque loqui se alloquentibus valentes. Parentes itaque semivivos eos aspicientes, unusquisque filium suum assumens, domum retulerunt, videntesque pueros in hujusmodi excessu diutius durantes, mirabantur nimium, causam stuporis eorum omnino ignorantes, nec discernere valentes, sæpiusque illos per totum diem interrogantes, responsum nullum accipere ab eis potuerunt, et quæ illis acciderant scire omnino nequiverunt, donec dies illa et nox tota præterit. Tunc enim et pueri paulatim in se ipsos reversi, cuncta ipsis retulerunt quæ gesta fuerant, et quæ illis contigerant. C Assumentes vero parentes suos et omnes loci ipsius habitatores, egressi sunt, et locum eis ostenderunt, in quo mirabiliter ista contigerant, vestigia quædam elapsi ignis indicantes.

Audientes vero quæ facta fuerant, et ipsis indicis rerum admoniti, in civitatem cucurrerunt, cunctaque episcopo civitatis nuntiaverunt : qui percussus magnitudine et novitate miraculi, cum omni clero festinus accurrit, vidensque pueros, et rursus ab eis quæ evenerant audiens, et cœlestis ignis vestigia intuens, pueros quidem omnes continuo in monasterium immisit, locum vero monasterium fecit latissimum, supra locum autem ignis ecclesiam construxit, et sanctum erexit altare.

Dicebat autem ipse dominus Gregorius fidelissimus D vir, unum se istorum puerorum aspexisse, ejusque monasterii ubi miraculum acciderat, monachum ipsum cognovisse. Et istud quidem magnum revera ac divinum stupendumque miraculum Gregorius venerabilis nobis ætate nostra contigisse enarravit

CAPUT CXCVII.

Relatio Ruffini de sancto Athanasio et aliis pueris sodalibus.

Ruffinus autem qui ecclesiasticam conscripsit historiam, simile quiddam priori ætate gestum a pueris ludentibus narrat. Ait enim, cum puerilia conscriberet Athanasii sanctissimi, magni propugnatoris ac præconis veritatis magnæque Alexandrinæ civitatis episcopi, et orbis totius doctoris incliti, quomodo

scilicet ipsius promotio ad episcopatum ex præscientia divina initium sumpsisset.

Consequens autem mihi videtur esse, pauca de viri antiquitate repetere, et qualis a puero fuerit vitæ, qualisve instituti, meminisse, quemadmodum ab his qui cum illo familiarissime vixerunt, accepimus (*Ruff.* I. i *Hist.* c. 14). Eo igitur tempore quo Alexander sanctissimus Alexandrinæ Ecclesiæ post Achillam præerat, juxta prædicationem sancti Petri archiepiscopi et martyris, qui impium Arium damnavit; cum die quadam ex eminentiore loco mare intueretur, aspexit pueros in littore ludentes, ut consuetudo pueris est, episcopumque imitantes, ac ecclesiasticos ritus omnes. Cum ergo pueros illos diutius intueretur, majora quædam et sacratiora illos aggredi mysteria videt. Turbatus itaque continuo, clericos advocans eis ostendit, quæ ipse conspexerat, præcepitque ut irent et pueros omnes apprehenderent, **927** atque ad se adducerent. Venientes igitur pueros interrogat quis eis ludus fuerit, quidve, et quomodo gesserint. Illi vero, utpote pueri, perterriti, ab initio quidem negare cœperunt, postea vero totam seriem exposuerunt, confessique sunt se quosdam baptizasse catechumenos per Athanasium, quem sibi pueri episcopum fecerant. Tunc igitur diligenter inquirens ab iis, et quinam baptizati fuissent, et quid, et quomodo interrogati, quidve responderent; cum ab eo qui interrogaverat, cuncta didicisset, comperto quod omnia juxta ritum religionis nostræ peregerint, rem in commune cum clericis agitans, definiuit ut dicitur, eos qui baptismo consecrati fuerant, cum omnia circa se solemniter peracta fuissent per interrogationes et responsiones, secundo quidem non oportere baptizari, sed impleri ea quæ s'ent a sacerdotibus fieri. Porro Athanasium, et cæteros, quos ille ut sacerdotes et diaconos habuerat in ministerio, convocatis eorum parentibus, sub Deo teste ecclesiæ tradidit, ut illic nutrirerentur.

Modico itaque transacto tempore, cum et a notario perfecte, et a grammatico sufficienter (45) Athanasius jam instructus esset, continuo quasi fidele depositum Dei, sacerdoti a parentibus traditur, et veluti Samuel quidem in templo nutritur. Quoties vero Alexander in senectute ad episcopos proficisceretur, iste sequabatur eum, ferens sacerdotii anctum, qui Hebraice appellabatur Ephod.

Tanta vero et tam præclara contra hæreticos Athanasii in sancta Ecclesia fuisse certamina, ut illud de eo scriptum esse videatur, quod dictum est: Ego ostendam ei, quanta pro nomine meo illum oporteat pati. Nam in ejus persecutionem totus conpiravit orbis, commoti sunt reges terræ et gentes, et regna exercitusque contra illum convenerunt. Porro ipse divinum illud eloquium opere implebat, quo dicitur: Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum; si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo (*Psal.* xxvi). Vere enim tanta illius ac talia feruntur opera, ut magnitudo quidem rerum nihil me

A præterire persuadeat, multitudo vero gestorum plurima tacere compellat. Fluctuat itaque ambigua mens, neque plane dignoscere valet quid conscribere, quid omittere debeat. Atque ideo paucorum meminimus, quæ ad rem pertinent; reliqua vero fama enarrabit, quæ profecto minora quam se habet veritas enuntiabit, veritati quippe nihil addere poterit.

CAPUT CXCIII.

Responsio sancti Athanasii episcopi Alexandrini, num quis sine fide baptizari possit.

Interrogatus est aliquando prædictus sanctus Athanasius postquam Alexandriæ episcopus constitutus fuit, an posset quispiam sine fide baptizari secundum ritum et prædicationem Christianorum; aut si credere se simulans, aliquibus aliis occasionibus baptizatus fuisset, quid de illo sentiendum, aut quomodo suscipiat illum Deus. Et respondit, dicens: Audivi aliquando senioribus nostris quod beato Petro episcopo et martyri, cum facta esset mortalitas, et plerique ad baptismum mortis timore confugerent, apparuerit Angelus humana specie, dicens: Quamdiu huc mittitis mæsupia ista, signata quidem, inania autem prorsus et vacua, et nihil intus habentia? Erunt itaque, quantum ex angeli voce conjicere licet, signum habentes baptismi, quoniam et beneficium aliquod existimaverunt se consequi, si baptismum susciperent, atque idcirco baptizati (46) sunt.

CAPUT CXCIX.

Relatio de senex quodam simplice, qui cum sacramentum offerret, angelos videbat.

C Narravit quidam Patrum, quod senex quidam mundus et sanctus existens, cum offerret sacramentum, videbat angelos sibi dextra lævaque assistentes. Porro hic ab hæreticis consecrationis ritum perceperat, et veluti simplex et rudis divinorum dogmatum, quando offerebat, in simplicitate et innocentia dicebat quæ non decebant secundum rectam fidem, ignorans quod falleretur.

Per divinam igitur dispensationem perrexit ad eum diaconus quidam peritissimus divinorum dogmatum. Contigit autem sanctum senem, præsentem illo, sacrificium offerre. Dixit autem ei diaconus: Verba, quæ in offerendo dixisti, rectæ fidei non sunt, sed hæreticorum et prævæ opinionis hominum. Senex autem confidens, quoniam videbat angelos dum offerebat, non intendit his quæ dicebantur a diacono, sed contentus. Diaconus autem persistebat, dicens: Fallaris, abba; non enim admittit fides catholica ista quæ dicis, neque mater Ecclesia. Nam autem videt diaconi constantiam in se arguendo senex, atque in oblatione salutari sanctos angelos, ut consueverat, intueretur, ait eis: Diaconus iste mihi hæc et ista dicit: quomodo se **928** habet veritas? Dicunt ei angeli: Ausculta ei, nam vera loquitur, et recte ista prosequitur. Dixit autem eis senex: Quare vos non dixistis mihi? Dixerunt autem illi angeli: Deus ita disposuit, ut homines ab hominibus corrigantur. Et ab eo tempore correctus est, gratias agens Deo et fratri.

CAPUT CC.

Quomodo juvenis aurifex a viro patricio sit in filium adoptatus.

Narravit nobis quidam sanctorum Patrum, quod juvenis quidam ingeniosus se ad aurificem pro discenda arte contulerit, quam dum solerter addiceret, unus ex patriciis injunxit eis, ut crucem auream lapidibus pretiosis ornatam facerent, quo illam ecclesiam offerreret. Et quoniam valde ingeniosus erat adolescens, injunxit illi magister ejus id opus. Cœpit ergo adolescens cogitare intra se, ac dicere : Si iste tanto offert pecunias Christo, cur non et ego mercedem meam in istam crucem conferam, ut eam mihi, tanquam duo minuta viduæ, computet Christus? Cogitans igitur quantum mercedis e-set accepturus, mutatur id, et in crucem mittit. Veniens itaque patricius ponderat crucem, priusquam in illa lapides inclunderentur, invenitque plus habere ponderis quam constituerat. Cœpit itaque minitans urgere adolescentem, quasi fraudem fecisset, aurumque adulterasset. Tunc ait illi adolescens : Novit ille qui solus cordium scrutator arana, quia nihil tale feci. Sed cum viderem te tantum pecuniarum Christo Domino obtulisse, cogitavi immittere mercedem meam, ut et ego partem habeam tecum, utque me suscipiat Christus, quemadmodum duo minuta viduæ illius accepit. Stupefactus ille dixit juveni : Itane, fili, cogitasti? Ait ille : Ita sane. Patricius vero dixit illi : Quoniam ita cogitasti, totamque voluntatem tuam obtulisti Christo, volens habere partem necum, ecce ex hodierna die suscipio te mihi in filium, hæredemque constituo. Et assumpsit eum secum, atque hæredem suum fecit.

CAPUT CCI.

Vita viri Constantinopolitani nobilissimi, cui pater moriens Dominum Jesum Christum reliquit curatorem.

Narravit quidam Patrum, dicens : Ascendi aliquando Constantinopolim ejusdam necessitatis gratia ; cumque in ecclesia sederem, ingressus est quidam sæcularis, maxime illustris atque fidelissimus. Is cum aspexisset me, accedens salutavit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit juxta me, et cœpit interrogare de his quæ pertinent ad animæ salutem. Cumque ego illi dicerem quod his qui rite terrena disponunt, cœlestia quoque donantur : Bene, inquit, pater, dixisti. Nam vere beatus est, qui spem suam in Deum ponit, et se ipsum totum committit Deo. Et dicebat : Ego filius fui ejusdam sæcularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maxime deditus, et plurima pauperibus distribuerebat. Die ergo quadam vocavit me, et ostendit mihi omnes pecunias, dicens : Fili, quid tibi gratius est, ut dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum? Ego, cum placeret mihi quæ faciebat, respondi me Christum malle. Ista enim omnia prætereant, et hodie sunt, et eras non erunt? Christus autem manet in æternum. Quod ille cum audisset, omnia jam libere et larga manu pauperibus erogabat, ita ut moriens pauca admodum mihi relinqueret. Ego autem jam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat.

A Erat autem alius quidam dives valde, et primarius, habens uxorem fidelem Christo, et timentem Dominum, habebat autem et filiam unicam. Dixit ergo illa viro suo : Hanc solam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus est Deus; cujus ergo rei indiget? Si quaesierimus dare illam alicui primario, et diviti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, et timentem Dominum qui secundum Deum illam diligat et foveat. Qui dixit illi : Recte dixisti. Perge ergo in ecclesiam, et ora intensissime, atque illic reside, et qui primus ingressus fuerit, hic illi a Domino missus est sponsus. Fecit igitur ut jussu vir ejus; cumque orasset, et sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergo illa servum suum, continuo accersivit me, cœpitque interrogare, dicens : Unde es? Ego autem dixi illi : Ex hac civitate sum talis filius. Dixit autem mihi : Illius eleemosynarii? Et dixi : Ita illius sum filius. Tunc ait mihi : Habes uxorem? Et dixi : Non. Narravique illi quæ mihi dixerat pater meus, et quæ ego responderam ipsi. Illa vero glorificans Dominum, ait : Ecce bonus curator tuus misit tibi uxorem, et pecunias, ut utaris utrisque cum timore Dei. Deditque mihi filiam suam et pecunias. Ego autem oro ut patris mei viam usque in finem teneam

CAPUT CCII.

Vita Abibæ sæcularis hominis filii, servi Dei.

929 Narravit aliquis Patrum, quod sæcularis quidam habuerit filium pium, religio-sum, virginem, et ab ipsis annis puerilibus continentie rerum omnium assuetum, adeo ut vinum jam non biberet. Habebat autem in votis sedere in solitudine : pater vero ejus volebat illum sæculi obligare negotiis, neque poterat ; nam hoc ille minime patiebatur. Erant et illi alii fratres, ipse autem major natu omnibus. Cum autem illius institutio a patris voluntate esset remotissima, objurgabat illum assidue pater, expròbrans illi ipsam continentiam, et dicens : Cur similis non es fratribus tuis, nec te ipsum negotiis exponis? Ille vero sustinebat tacens. Omnes vero diligebant eum pro illius religione et modestia.

Cum vero pater ejus moriturus esset, quidam ex genere ipsius, et alii Abibæ (hoc enim erat filio nomen) amantissimi, putantes quod illum odisset pater ejus propter assiduas illius objurgationes, conveniunt, dicentes : Ne forte privet hæreditate servum Dei pater, pro illo deprecemur. Erat enim dives valde. Pergunt itaque ad eum, et dicunt : Convenimus aliquid abs te precaturi. Quibus ille ait : Quid vultis a me petere? Pro domno Abiba oramus, ne illum negligas. Tum pater : Pro illo rogatis me? Dicunt ei : Utiq̃ue. Qui ait : Vocate illum huc. Putaverunt autem quod juxta consuetudinem objurgare eum vellet. Cumque ingressus fuisset, ait illi pater : Appropinqua mihi. Et cum appropinquasset ei, tenuit pedes ejus plorans, et dicens : Igno-scce mihi, fili mi, et ora Deum, ne mihi imputet quoniam afflixi te. Tu enim quærebas Christum, et ego sæculariter movebar. Vocat autem et alios filios, et ait illis : Hic dominus ve-

ater et pater est; quidquid dixerit, facite, et quod vos habere volerit, in ipsius potestate erit. Admiratique sunt omnes. Statim vero ut mortuus est pater ipsum, distribuit fratribus partes. Ipse vero sumens partem suam, dedit eam pauperibus, nihil sibi omnino reservans. Fecit autem sibi parvam cellulam, ut solitarius degeret; morque cum consummasset cellam, infirmatus est, atque ad finem pervenit.

Aderat autem illi frater ejus, cui dixit: Vade, frater, fac domui tuæ consolationem. Aderat quippe celebritas sanctorum apostolorum. Dixit ei frater ejus: Quomodo dimittam te, et abibo? Ait illi: Vade, et cum venerit hora mea, ego te vocabo. Cum ergo venisset hora, surrexit ad fenestram, et pulsavit. Intendit autem in eum frater ejus. Et ille ipsi annuit, dicens: Veni. Statim vero ut venit frater ejus, tradidit spiritum Domino. Omnesque mirati sunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Eximia charitate, qua dilexit Christum, dignum invenit finem.

CAPUT CCIII.

Relatio de quodam Lapidario, qui prudenti consilio vitam in mari servavit.

Narravit quidam Patrum, quod aliquando lapidarius quidam, habens lapides pretiosissimos, et gemmas, et margaritas, navem conscendit cum filiis suis, peregre ire cupiens et negotiari. Contigit autem illum ex dispositione Dei puerum quemdam qui erat in navi diligere, qui illi quoque in navi ministrabat, et ipse etiam ab eo reficiebatur, comedens ex his quæ ille comedeat. Die vero quadam audit nautas puer submurmurantes inter se, et statuentes illum in mare projicere pretiosorum lapidum causa. Venit autem puer ille moriens ad virum prædictum, ut ex consuetudine sua ipsi ministraret. Qui ait illi: Cur hodie ita mortuus es, fili? Ille vero dissimulabat dolorem, et tacebat. Rursum interrogavit eum, dicens: Die mihi veraciter quid habes? Tunc ille erumpens in fletum ait illi: Sic et sic consilium fecerunt nautæ de te. Dixit autem ei: Nosti hoc diligenter? Ait: Utique, sic de te apud se ipsos statuerunt. Tunc advocans filios suos dixit eis: Quodecunque dixerò vobis, impigre et absque ulla disceptatione perficite. Tunc explicans sindonem cepit eis dicere: Afferte capsulas. Quas cum tulissent, aperiens eas cepit educere lapides. Et cum omnia explicuisset, et in omnium conspectum posuisset, sic dicere cepit: Hæc vita est? propter ista periclitor? et cum mari pugno? et post modicum morior? nihilque mecum ex isto sæculo fero? Dixit autem filiis suis: Projicite in mare ista omnia. Mox itaque ut locutus est, tulerunt ea, et in mare projecerunt. Porro nautæ obstupuerunt, consilium suum dissipatum esse cognoscentes.

CAPUT CCIV.

Quomodo mulier religiosa et timens Deum, monachum a turpi desiderio compescuerit.

Dicebat aliquis Patrum: Frater quidam a serpente morsus est, ingressusque est civitatem ut curaretur. Suscepit autem illum religiosa quædam mulier, 930 et

timens Dominum, et curavit eum. Cum vero modicum cepisset a doloribus deseri, cepit illi diabolus immittere turpes cogitationes in eam, volebatque tangere ipsius manum. Quæ dixit ei: Non ita, Pater; Christum time, recole tristitiam et poenitentiam dolorem, quem in cella tua passurus es, memento gemituum et lacrymarum quas effusus es. Hæc ille et alia similia cum ab ea audisset, fugit ab ipso pugna diaboli, jamque erubescens inde fugere volebat, non valens præ pudore in ipsius faciem intendere. Illa rursus eum in visceribus Christi miserans, dicebat ipsi: Noli discedere, Pater, opus adhuc habes fomenti. Non erat pura animæ tuæ illa cogitatio, sed perditū corruptorisque diaboli suggestio. Atque ita sine scandalo curatum illum a se cum viatico dimisit.

CAPUT CCV.

De alia muliere prudente, quæ se impetentem monachum sapienti consilio rejectit.

Narravit nobis quidam quod aliquis manens in cœnobio missus est pro responsis cœnobii. Erat autem quidam religiosus sæcularis in vico morans, apud quem ille divertebat, quoties veniret in vicum. Habebat vero ille filiam nuper viduam relictam, quæ vixerat cum viro suo unum aut duos annos. Cum ergo frater ille ingrederetur et egrederetur ad eos, impugnari de illa cepit. Quæ, ut erat prudens, id cognovit, et observabat se ut non veniret in conspectum ejus. Quadam vero die intravit pater ejus proximam civitatem ejusdem necessitatis causa, dimittens eam in domo solam.

Veniens autem frater ille secundum consuetudinem, solam eam reperit, et dixit ei: Ubi est pater tuus? Cui illa: Ingressus est civitatem. Cepit ergo turbari ab impugnatione, volens insurgere in eam. Quæ cum omni prudentia dixit ad illum: Noli turbari; pater meus usque sero non revertetur: hic ambo sumus; scio autem quod vos monachi sine oratione nihil facitis, surge itaque et ora Deum, et quidquid miserit in cor, hoc faciamus. Ille vero non acquiescebat, sed perturbabatur magis. Quod illa ubi animadvertit, ait illi: Nunquid cognovisti unquam mulierem? Dicit ei: Non, sed scire volo quidnam sit. Quæ ait illi: Idcirco turbaris, quia ignoras fetorem infelicitum mulierum. Et volens illi passionem imminuere, dixit: Nunc ego sum in menstruis, et nemo mihi appropinquare potest, neque odorari præ fetore. His ille aliisque plurimis ab ea auditis, compunctus et in seipsum rediens, lacrymatus est.

Postquam vero vidit illum puella ad seipsum redisse, dixit ei: Ecce si te audissem, et obtinerassem tibi, jamque peccatum perpetravissemus, qua deinceps facie, quibus oculis aspicere potuisses patrem meum, vel reverti ad monasterium tuum, et audire psallentium sanctorum chorum? Deprecor itaque ut sobrius ac vigilans sis, nec velis jam propter brevem voluptatem perdere tot labores quot pertulisti, æternisque privari bonis. Audiens autem hæc ipsius verba frater ille qui passus fuerat tentationem, quique ista retulit, gratias agens Deo, qui illum per

mulieris prudentiam et pudicitiam ne funditus periret eripuerat, reversus est ad monasterium, et peccati sui pœnitentiam egit.

CAPUT CCVI.

Qua arte mulier (17) quædam illustris mansuetudinem edocta sit.

Narravit quidam ex Patribus, quod mulier illustris et ex senatorio genere, venerit adorare sancta loca. Cumque descendisset Caesaream, placuit sibi illic requiescere, rogavitque episcopum, dicens: Da mihi unam virginem, ut informet me et doceat timorem Dei. Eligens autem episcopus virginem humilem, tradidit ei. Post aliquantulum vero temporis occurrens illi episcopus, ait: Quomodo se gerit virgo quam assignavi tibi? Quæ ait: Bona quidem est, sed non valde prodest animæ meæ: permittit enim me voluntates meas facere, cum sit humilis. Sumens autem episcopus unam duriores dedit ei, quæ illam objurabat, appellans eam fatuam divitem, et his similia illi exprobrans. Post tempus aliquod rursum illam rogavit episcopus: Quomodo se habet altera virgo? Quæ dixit: Revera ipsa prodest animæ meæ, Atque ita magnam acquisivit mansuetudinem.

CAPUT CCVII.

Vita puellæ Alexandrinæ, quæ a sanctis angelis de sacro fonte fuit levata.

Narravit nobis abbas Theonas et Theodorus, quod Alexandriæ sub Paulo patriarcha puella quædam relicta fuerat pupilla a parentibus magna facultate locupletibus: erat autem adhuc sine baptismo. Die vero quadam ingressa pomarium quod sibi reliquerant parentes ejus (sunt enim in medio civitatis pomaria), vidit quendam parantem sibi laqueum ut se præfocaret. Cucurrit igitur, et dixit ei: Quid facis, homo? Dixit autem ei: Dimitte me, mulier, quoniam in multa tribulatione sum. Quæ ait illi: Dic mihi causam, et fortassis **931** juvare te potero. Dixit illi: Gravi ære alieno premor, et valde suffocor a creditoribus, elegique potius vitam semel finire, quam ita misere vivere. Quæ dixit illi: Quæro te, accipe omnia quæ habeo, et redde, tantum ne perdas teipsum. Sumens vero ille reddidit omnia.

Puella ergo angustiari cepit, non habens qui sibi curam gereret. Itaque destituta parentum solatio, fornicari instituit, et inde sibi victum quærere.

Dicebant ergo viri qui noverant illam, quo in statu erant parentes ejus: Quis novit ista, nisi solus Deus? quomodo scilicet permittatur anima labi propter causam aliquam ipsi soli cognitam, et ad tempus derelinqui

Post aliquantulum temporis infirmata est puella, et in se reversa compuncta est, oravitque vicinos, dicens: Propter Dominum facite misericordiam cum anima mea, et loquimini papæ, ut me faciat Christianam. Omnes autem aspernabantur eam, dicentes: Quis hanc suscipiat, quæ meretrix est? affligebatur autem vehementer. Cum vero in his esset angustis, astitit illi angelus in specie hominis, cum quo misericordiam fecerat. Cui illa dixit: Cupio fieri Chri-

stiana, et nemo vult pro me loqui. Qui ait: Numquid revera istud cupis? Respondit illa: Utique domine, et deprecor te ut hoc mihi impetres. Qui ait: Noli tristari, ego adducam aliquos, qui te accipient. Adduxit ergo alios duos et ipsos sanctos angelos, duxeruntque illam in ecclesiam: rursumque seipsos transformantes in personas quasdam illustres, et notas ex ordine Augustalis, vocant clericos, presbyterum scilicet et diaconum, qui in hoc ipso constituti erant. Dicunt eis clerici: Vestra charitas pro ea pollicetur? Illi autem responderunt: Etiam nos pro illa pollicemur. Sumentes ergo illam baptizaverunt, et albis nuper baptizatorum vestibus induta rursus ab eis subvecta est. Quam cum deposuissent, evanuerunt.

R Vicini ergo cum illam ita albis indutam viderent, postquam recesserunt illi, dicunt ei: Quis te baptizavit? Nuntiavit autem eis rem totam, dicens: Venerunt quidam et tulerunt me in ecclesiam, locuti que sunt clericis, et baptizaverunt me. Et dixerunt ad eam: Qui sunt illi? Cum vero non posset dicere qui essent, illi abeuntes nuntiaverunt episcopo. Dixit autem episcopus his qui ad baptizandum constituti erant: Vos illam baptizastis? Et confessi sunt se illam baptizasse exoratos ab illo et illo Augustalibus. Porro accersitis ex prætorio his quos clerici dixerant, dixit episcopus: Num ipsi pro ista fide jussistis? Qui dixerunt: Neque novimus, neque conscii sumus nobis hoc fecisse. Tunc vero jam cognovit episcopus Dei hoc opus esse. Convocansque illam dixit ei: **C** Dic mihi, filia, quid gessisti boni? Quæ ait: Meretrix existens et pauperula, quid boni operari potui? Dixit illi episcopus: Nihil ne omnino operata es? dixit ei: Non, nisi quod videns quendam qui a creditoribus premebatur, se suffocare volentem, data illi omni substantia mea liberavi eum. Et his dictis continuo obdormivit in Domino, liberata a delictis tam voluntariis quam involuntariis. Tunc episcopus glorificans Dominum, dixit: Justus es, Domine, et rectum judicium tuum (*Psol. cxviii*).

CAPUT CCVIII.

Pulchra responsio senis, facta fratri qui a tristitia impugnabatur.

Frater, qui a tristitia impugnabatur, interrogavit senem, dicens: Quid faciam, quia cogitationes meæ insurgunt adversum me, dicentes: Inutiliter et importune renuntiasti, salvari non potes. Dixit autem senior: Scis, frater, quia etsi non possumus terram repromissionis ingredi, expedit nobis ut eadamus in deserto, quam ut revertamur in Egyptum?

CAPUT CCIX.

Pulchra admonitio cujusdam sancti viri super verba orationis Dominicæ: Et ne nos inducas in tentationem.

Dixit quidam sanctorum: Cum oramus ad Dominum, dicentes: Ne nos inducas in tentationem (*Matth. vi*); non ut non tentemur oramus (hoc enim possibile non est), sed ne a tentatione ab-orbeamur si aliquid agamus quod displiceat Christo; hoc enim

est non intrare in tentationem. Sancti enim martyres tentati per supplicia, nec superati, non intrarunt in tentationem, sicuti neque qui pugnat cum bestia, quousque non devoratur ab ea: cum vero devoratus fuerit, tunc introivit in tentationem. Ita et in omni passione sit; neque enim intramus in tentationem, nisi a passione superemur.

CAPUT CCX.

Quomodo sanctus episcopus altercantem secum alterum humilitate superaverit.

Quidam ex Patribus narravit de duobus vicinis episcopis, quod aliquando inter eos simultas quædam exorta sit. Erat autem ex his alter quidem dives et astutus, alter vero humilis valde; quærebatque astutus ille alium lādere. Quod cum ipse compèrisset, ait clero suo: Christi gratia vincere possumus. Dixeruntque illi: Quis, domine, adversus istum prævalere possit? Et ait illis: Expectate paulisper, et videbitis **932** misericordiam Dei. Observavit igitur diem, qua ille martyrum festivitatem celebraret, assumensque clerum suum ait illis: Sequimini me, et quidquid me facere videritis, et vos facite, prorsusque victores erimus. Dicebant ergo: Quid putas facturus est? Venit igitur ad episcopum, et pertranseunte Litania, populoque totius civitatis congregato, procidit ad pedes ejus cum toto clero suo, dicens: Ignosce nobis, domine, servi tui sumus. Stupefactus ille, atque compunctus in tanta episcopi humilitate, Deo cor illius immutante, pedes illius tenuit, dicens: Tu meus et dominus et Pater es. Factaque est inter eos ex illa die magna charitas atque concordia. Dicebat autem clero suo humilis ille: Nunquid non per Christi gratiam vicimus? et vos ergo cum habetis inimicum, ita facite, et victores eritis.

Dixit iterum senex: Majorem habet gloriam humilis quam rex; ille enim solum in faciem laudatur; hic autem semper et ubique laudatur, et beatus prædicatur.

CAPUT CCXI.

De senæ magnæ virtutis, qui fratrem suum illi suffuratum a carcere liberavit.

Narravit nobis abbas quidam, dicens: Erat prope cænobium nostrum senex quidam lenissimi animi, maximæque virtutis. Habebat autem in vicino cellæ suæ fratrem, qui per instigationem die quadam dum abes et senex, ingressus est cellam ejus, librosque illius et vasa diripuit. Cum ergo rediisset senex, et aperto ostio, vidisset vasa omnemque suppellectilem sublatam esse, perrexit ad fratrem, ut nuntiaret ei quid sibi contigisset, invenitque vasa adhuc in medio posita; nondum enim frater ea reposuerat. Nollens autem senior confundere vel arguere fratrem, simulata necessitate, continuo ad necessaria naturæ egressus est, ibique permansit per multam horam, donec frater ille vasa de medio tolleret, atque reponeret. Veniens autem postmodum senex, de alia re illum alloqui cœpit, neque ipsum omnino arguit.

Post paucos autem dies deprehensum est a quibus-

dam fratris furtum, missusque est in carcerem, senex nihil penitus sciente. Comperto autem quod in carcerem frater ille conjectus esset, ignorans causam senior, venit ad monasterium nostrum, ad quod accedere sæpe consueverat, dixitque mihi: Fac charitatem, et da mihi aliqua esculenta. Et aio ad illum: Num aliquem habes hospitem? Dixit autem mihi: Habeo sane. Accepit autem ea senior, ut iret ad fratrem in carcerem, et consolaretur ac reficeret eum. Ut autem ingressus est carcerem, procidit frater ille ad pedes ejus, dicens: Propter te hic detineor, abba; ego enim sum qui tua omnia furatus fui: sed ecce liber tuus apud illum est, et pallium tuum, et cætera illo et illo in loco sunt. Dixit ei senior: Certus esto, filii, idque firmiter tene, quia non ideo ad te veni, neque enim sciebam penitus quod propter me hic esses; imo comperto quod hic detinereris inclusus, indolui, ingressusque sum consolandi tui causa: nam ecce quæ attuli pro refectioe tua: faciam autem omnia, ut te de carcere liberem. Profectusque rogavit pro eo quosdam de principibus; quibus cum nota esset viri virtus, mittentes eduxerunt fratrem illum de custodia.

CAPUT CCXII.

De duobus senibus, qui mira patientia erga latrones usi sunt.

Dicebat quidam senum: Accessit ad nos senex magnæ virtutis; legentibusque nobis patrum Vitas atque sententias (delectabatur enim senex ille ea potissimum lectione, ita ut esset illi semper in ore et in corde; unde et ex ea maximum virtutis fructum acquisivit), ad eum senem legendo ventum est, ad quem ingressi latrones dixerunt: Omnia, quæ habes in cella tua, tollere venimus (*Apud Pelag., libell. xvi, n. 13*). Ipso vero dicente: Quæcunque videntur vobis, filii, tollite, tulerunt omnia, et abierunt. Et cum solum marsupium quod pendebat reliquissent, senex, illo accepto, post eos sequebatur clamans ac dicens: Accipite, filii, a me quod tollere obliti estis de cella nostra. Quamobrem admirantes illi senis tolerantiam, omnia suis locis in cellulam reversi restituerunt, dicentes ad invicem: Vere hic homo Dei est.

Cum igitur hoc legeremus, ait ad me senex: Ille exemplum mihi multum profuit, abba. Ad quem ego: Quomodo, Pater? Et ait mihi: Cum aliquando morarer prope loca Jordanis, legi hoc, et mirabar hunc senem, et dicebam: Domine Deus, qui me ad hunc habitum vocare dignatus es, fac me dignum hujus vestigia sequi. Et cum arderem summo affectu imitandi eum, post biduum supervenerunt latrones, et pulsantibus illis januam, agnovi quia latrones essent, dixique in meipso: Deo gratias; tempus est ut ostendam fructum desiderii mei. Aperiens autem januam, hilariter suscepi eos, et accendi lucernam, et cœpi eis omnia ostendere, dicens ad eos: Nolite turbari; confido in Domino, quia nihil celabo

vos. Aiunt autem mihi : Habes aurum? **933** Et dixi eis : Etiam, habeo tria numismata, posuique illa coram eis; qui accipientes ea abierunt in pace. Illis ego auditi, jocans dixi seni : Nunquid isti ad te reversi sunt, quemadmodum illi ad senem? qui statim dixit mihi : Non; avertat hoc Deus; neque enim voluissem ego ut reverterentur.

CAPUT CCXIII.

Cur signa et prodigia divinitus in sancta Ecclesia fiant.

Dicebat senex quidam : Signa et prodigia divinitus usque hodie in Ecclesia fiunt propter eas quæ pullularunt, et quotidie pullulant, impias hæreses, et maxime propter acephali Severi, et ceterorum perniciose schismata, ad munimen ac firmitatem infirmarum animarum, atque ad illorum ipsorum, si ita voluerint, conversionem. Propterea igitur et a sanctis Patribus, et a beatissimis martyribus ab initio fidei usque hodie fiunt mirabilia in sancta catholica et apostolica Ecclesia.

CAPUT CCXIV.

Miraculum fontis baptismalis in Cœanensium civitate.

Soruba vicus quidam est ad radices montis, in quo sita est Cœanensium civitas. In eo baptisterium est, quod in sanctis Epiphaniis sudat, qui sudor per tres horas continuus incrementis augetur, et post baptismum peractum decrescere incipit, et tribus aliis horis sensim deficit.

CAPUT CCXV.

Aliud miraculum baptisterii castelli Cedebratis.

Est et in castello Cedebratis, quod sub monte Ænoandron civitatis situm est, baptisterium, quod in paschali sanctæ resurrectionis festivitate, cum sit lapis unus, ex se ipso continuo impletur. Duratque aqua illa usque ad Pentecosten, moxque transacta Pentecoste evanescit. Utraque vero ista miracula in provincia Lyciæ fiunt. Si quis autem hæc ita esse non credit, usque ad Lyciam, non grande iter est, pergat, ut rei veritas fidem illi faciat.

CAPUT CCVI.

Prudens consilium de non temere definiendo, deque non secundo quæ temere definita fuerint.

Cum essem semel in sancta civitate, venit ad me vir quidam fidelis, et dixit mihi : Quia quædam indignatio oborta est inter me et fratrem meum, et ille non vult reconciliari mihi; alloquere illum, et ad reconciliationem exhortare. Quod ego libentissime suscipiens, conveni fratrem illius, locutusque cum illo sum ea quæ ad charitatem et concordiam pertinere videbantur. Visusque est interim obtemperare mihi, postmodum vero dixit ad me : Reconciliari nequeo, quia juravi per crucem, ultra illi non reconciliari. Quo audito, subridens aio ad illum : Juramentum tuum talem habet vim, ac si dixisses : Per pretiosam crucem tuam, Christe, non observabo mandata tua, sed inimici tui diaboli voluntatem faciam. Non solum enim non debemus ea servare, quæ a nobis pessime definita fuerint, sed etiam maxime poenitentiam agere et affligi in his quæ contra nostram

salutem male definivimus. Nam si Herodes poenitentiam egisset, neque iurjurandum quod stulte emiserrat, servasset, nunquam profecto maximum illud scelus admisisset, ut præcursorem Christi decollaret. Quod quidem ipsius Basilii sententia confirmatur, quam de Evangelio sumpsit, quando voluit Dominus lavare pedes beati apostoli Petri, cum ille primo pertinaciter obstitens, postea sententiam mutavit.

CAPUT CCXVII.

Optimum senis consilium, ne monachus mulieri appropinquet.

Dixit senior quidam : Filioli, sal ex aqua est, et si appropinquerit aqua, continuo solvitur, et deficit : et monachus similiter ex muliere est; itaque si appropinquat mulieri, solvitur et ipse, atque in id desinit, ut jam monachus non sit.

CAPUT CCXVIII.

Quomodo abbas Sergius injuriantem agricolam patientia confulerit.

Narravit nobis abbas Sergius, antistes monasterii abbatissæ Constantini, dicens : Cum aliquando iter ageremus cum quodam sancto sene, erravimus de via, et neque scientibus nobis neque volentibus, inter sata inventi sumus, et aliqua de satis volentes nolentesque calcavimus. Quod cum vidisset agricola (erat enim illic operans) cœpit contra nos injuriosa multa proferre cum iracundia, dicens : Vos monachi estis? vos timetis Deum? si timorem Dei ante oculos habuissetis, hoc profecto non fecissetis. Tunc ait nobis sanctus senior : Per Dominum nullus ei respondeat. Conversusque ad illum, dixit : Recte locutus es, fili mi; nam si timorem Dei haberemus, non ita fecissemus. Ille rursus furens, contumeliis impetebat nos. Rursumque dixit senior ad illum : Veramprosequeris, fili; nam si veri monachi essemus, istud non egissemus, sed per Dominum indulge nobis quoniam peccavimus. Stupefactus ergo, ille ad tantam senis humilitatem, accessit propius, prostravitque se ad pedes senis, dicens : Peccavi, **934** indulge mihi, et per Dominum assume me vobiscum. Dicebatque beatus Sergius, quia secutus sit illos rusticus, et acceperit habitum.

CAPUT CCIX.

Quomodo frater quidam humilitate diacono de se conquerenti conciliatus sit.

Narravit nobis senior quidam de se, dicens : Cum aliquando morarer ad breve tempus in monasterio abbatissæ Gerasimi, habebam quemdam mihi maxime dilectum fratrem in contubernio. Die vero quadam sedentibus nobis, et de utilitate animæ loquentibus, mentionem feci ego de sermone quodam abbatissæ Pœmenis. Qui ait ad me : Ego experimento didici verborum istorum vim et tranquillitatem, ac vehementem efficaciam illorum. Habui enim semel diaconum quemdam monasterii mihi charissimum, atque amatissimum mei. Huic, nescio unde, venit suspicio de me ejusdem rei sibi inferentis merorem, cœpitque contristari, et me non ut solebat intueri. Videns autem ego illum tristem, causam ab eo tristitiæ per

contari cœpi. Qui dixit mihi: Quia rem istam fecisti. Ego cum nihil mihi omnino ipsius rei conscius essem, cœpi illi satisfacere, ac dicere nullam ipsius rei me habere conscientiam. Et ait mihi: Ignosce, frater, mihi satisfactum non est. Profectus itaque ab illo in cellulam meam, cœpi examinare cor meum, an tale aliquid a me fuisset admissum, neque inveniebam. Cum ergo ille teneret sanctum calicem in manibus, fratribusque distribueret, accessi ad eum, et juravi per ipsum calicem, nihil me omnino tale gessisse. Nec sic quidem illi satisfactum est. Rursus vero in me ipsum rediens, verbaque ista sanctorum Patrum memoria repetens, ei que credens, verti paulisper cogitationem meam, et dixi in me ipso: Diaconus iste intensissime diligit me, et charitate motus hoc dixit mihi, quod erat in corde suo de me, ut sobrius ac vigilans sim, et de cætero custodiam me ipsum, et istud ultra non faciam: sed tu, infelix anima, dum dicis, Non feci hanc rem, innumera mala gessisti, et latent te. Ubi sunt quæ fecisti heri, vel nudius tertius, vel ante

A decem dies? recole ea si potes. Et hoc itaque fecisti, sicut et illa, et latet te similiter ut illa. Sic itaque animo affectus, quasi revera id fecissem, sed inter cætera oblitus essem, cœpi gratias referre Deo et diacono, quoniam per ipsum Dominum dignum me fecisset recognoscere peccatum meum, et pœnitentiam de ipso agere. Surgens igitur perrexi ad diaconum ut pœnitentiam agerem, et illi referre gratias. Ut ergo pulsavi ipsius januam, continuo aperiens, primus se mihi prostravit, dicens. Ignosce mihi, nam a dæmonio mihi suggestum est, ut rem illam falso de te suspicarer. In veritate enim Deus me certum reddidit innocentiae tuæ; neque omnino permisit ut illi satisfacerem, dicens mihi: Non est necesse. Ego igitur maxime adlocutus, glorificavi Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum incommutabilem atque individuum Trinitatem, cui est honor, et imperium, et magnificentia, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ROSWEYDI NOTATIO.

(1) *Nudam eam sancto oleo inungere.*] Obtulit olim tam viros quam feminas nudas corporibus baptizare, itaque inungere. Vide Onomasticon.

(2) *Saracenis.*] De nonnechis a Saracenis interfectis Martyrologium Romanum 19 Februarii: «In Palestina commemoratio sanctorum monachorum, et aliorum martyrum, qui a Saracenis sub duce Alamundaro ob fidem Christi severissime cæsi sunt.» Ubi Baronius notat: Isdem cæsi sunt hi Sarracenorum incursionibus, quarum mentio habetur in rebus gestis sancti Joannis Silentarii, quas refert Metaphrastes die 13 Maii, itemque in Vita sancti Sabæ abbatis apud eundem die 5 Decembris, ac in Actis etiam sancti Euthymii abbatis, quæ idem recitat die 20 Januarii. Consentiant iisdem quæ habentur in Prælo spirituali, cap. 21 et 59. Una eademque persecutio Sarracenorum sanctos 935 monachos diversisque diebus occidit, ut non mireris si infra de monachis cæsis a Saracenis sæpe agatur. Hactenus Baronius.

(3) *Ex scholaribus.*] In Græco est, ἀπὸ Σχολαρίων. Hervetus verterat *scholasticus*. Ex militiae ordine scholares sunt. Vide Onomasticon.

(4) *Verba sanctæ oblationis.*] Infra, cap. 196, habes item verba oblationis a puero prolata, et panem una cum saxo, quod pro altari erat, igne cœlesti consumptum; quod reverentiae causa factum credo, ne videlicet tam sanctum mysterium puerilibus ludicris exponeretur.

(5) *Babylæ.*] Ut hic ecclesiam ingrediens, audita fortuita Evangelii sententia ad meliorem frugem converterit, idem pluribus alius contigit. Vide dicta ad Vitam sancti Antonii cap. 2, a. 9.

(6) *Elia.*] De Elia in exilium misso exstat mentio in Vita sancti Sabæ, auctore Cyrillo, 5 Decemb. Vide Baronium, tomo VI, anno Christi 515, Symmachi papæ 15, Anastasii imp. 25, et Theodorici regis 21.

Quod vero hic habetur, *post duos dies*, monet Baronius tomo eodem, anno Christi 518, Hormisdæ papæ 5, Anastasii imp. 28, Theodorici regis 26, duos, inquit, nimirum dies a scriptis litteris, non autem ab obitu Anastasii numerandos. Certe in Vita sancti Sabæ a Cyrillo monacho conscripta, 5 Decembris, Elias ipse ex visione et revelatione narrat se decimo die Anastasium ex hora mortuum secutum.

(7) *Accendamus ignem.*] Frequens ea in causa fidei

ad ignem provocatio. Exempla aliquot congressi in dissertat. de Fide hæreticis servanda cap. 12.

(8) *Anastasii.*] Baronius, tomo VI, anno Christi 495, Gelasii papæ 4, Anastasii imp. 5, Theodorici regis 3, agit de Euphemio in exilium misso ab Anastasio; anno vero Christi 514, Symmachi papæ 15, Anastasii imp. 21, Theodorici regis 19, de Macedonia in exilium ab eodem Anastasio pulso.

Quæ hic habes de quatuordecim deletis, intellige de annis. Zonaras, tomo III, in Anastasio: καὶ αὐτὸς ὄναρ ἰδεῖν λέγεται ὁ βασιλεὺς ἐκείνος, ἀνδρὰ τινὰ φοβερὸν, τὸν κατέχοντα, καὶ λέγοντα πρὸς αὐτόν: Ἰδοὺ διὰ τὴν κακότητα σου, ἀπαλείψω τὴν ζωὴν σου ἐκ τῆς γῆς. C Denuo aliud vidisse somnium memoratur rex, virum terribilem, qui librum manu gestaret et diceret: Ecce ob perversitatem filii tue, annos XIV vitæ duæ deleo. Vide Baronium, tomo VI, anno Christi 518, Hormisdæ papæ 5, Anastasii imperatoris 25, Theodorici regis 26.

(9) *Minutorum viginti.*] Existimo in Græco fuisse λεπτῶν vel ῥολίων, nam deest hic nobis ille textus. Infra, cap. 154: «Accipiebatur quotidianum stipendium novem minuta.» Vide Onomasticon.

(10) *Et de adoratione.*] Septima synodus generalis, quæ est secunda Nicæna, actione 4 et 5 eximium hoc ex hoc libro Græce citat.

(11) *Lictores qui assistebant.*] Græce προγρηταί. Intelligit lictores ducis. Hervetus verterat, *ei ciceri qui assistebant*. Vide Onomasticon.

(12) *Ut canonarche.*] Hoc Hervetus deerat. Appositum ex Græco, in quo κανονάρχης, id est, qui canonum psalmodiam cantandorum præest. Vide Onomasticon.

(13) *Senum gesta.*] In Græco est βελτίος Γερωνεύων. Ita liber ille appellabatur. Ex Gerontico ms. quidam vertit Raderus noster parte in Viridarii sui. Sic *Verba Seniorum* dicebantur quæ Patres illi scite proferebant. Vide prolegomeno generali 1.

(14) *Mette thym am in thuribulum.*] Jam olim in honorem sanctorum thymama incendi solitum. Vide Onomasticon.

(15) *Thalelai.*] Raderus noster, Vir darii parte 1, putat hunc eundem cum Thaleteo martyre tempore Numeriani, de quo Menæa, 20 Maii. Sed verociter ratio temporis aliud suadeat: siquidem Moschus audivit ex Petro, quæ de hoc hic habentur; at Petrus centenis annis a Numeriani imperio distat. Aliter

opinandi occasio forte fuit, quod hic dicatur Cilix; et alter in Menxis dicatur Azarhi in Cilicia abditus. Sed ibidem dicitur profectus a Libano; quare Libanites est.

Vixi-milium hunc eundem esse cum Thaletho Theodoret, cap. 28 Philothei, quia uterque Cilix, et idem de poenitentia dictum habent. Theodoretus eum vidit, et Moschus audivit narrari ex Petro. Sic tempora convenire poterunt.

(16) *Per Serapim facite.* Ita locus hic nunc restitutus ex Græco. Ante nullo sensu erat, *Serapim facite.*

(17) *Carabum.* Ex sequentibus intelligitur quid carabus sit. Dicitur enim: *Produc scapham.* Vide Onomasticon.

(18) *Tetrapylum.* Porticus vel templum quatuor columnarum ordinibus constans. In Græco omittitur, ad Orientem juxta Tetrapylum; ejus loco est. τὴν ἱππομαζομένην τῆς Διοφύας; quæ cognominabatur Dorothea, de beata Virginis ædificata. Tetrapylus Alexandrini meminit Sophronius archiepiscopus Jerusalemitanus, agens de miraculis Joannis et Cyri martyrum: Ἐστὶς γὰρ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ Τετραπύλῳ νύκτας καθύπνουσιν: « Ingredere itaque Alexandriam, et in magno Tetrapylō jejunos dormi. » Quæ citantur in septima synodo, act. 4.

(19) *Epitimia.* Retiui Græcam vocem ἐπιτίμια, id est, multas. Ecclesiastici quidam scriptores Latini hoc usurpant vocabulum. Vide Onomasticon.

(20) *Quibus manibus.* Manibus olim viri, feminae linteo Euchariam excipiebant et sumebant. Vide Onomasticon.

(21) *Apocrisarii.* Infra, cap. 145, misso quodam apocrisario suo. Est fere apocrisarius, Græcis ἀποκριστήριος, legatus ecclesiæ negotia tractans. Vide Onomasticon.

(22) *Templum sancti Quirici.* Videndum an non hic ipse, qui sanctus Quiriacus in Romano Martyrologio dicitur, 29 Septembris: « In Palestina sancti Quiriaci anachoretæ, » cujus Vitam a Metaphraste descripiam apud Laurentium Surium eo mense habes.

(23) *Sarraceni.* Vide hic dicta supra, ad cap. 21, de Sarracenorum incursionibus, et martyribus sub his passis.

(24) *Responsum.* Quid hic responsum sit, jure hæreas. Supplicor in Græco fuisse προσωνύριον, quod interpretis prima et obvia notione responsum venit. Videndum tamen num hic vertendum sit, sportam, vel simile quid. Suggesterat videlicet monacho cogitatio, ut non adoraret crucem, sed in cellam rediret, et sportas tegeret. Vide dicta sup., ad lib. v. libel. x, n. 18.

Quod si responsum hic communi notione intelligitur, cape fratrem hunc missum pro responsis cœnobii. Sic infra, cap. 205: « aliqui manens in cœnobio missus est pro responsis cœnobii. »

(25) *Canthelium.* Sunt canthelia, καθήλια, onera asinis imponi solita.

(26) *Sibino.* Idem mox occurrit cap. 123: 936 D « vestium colobio de sibino. » Quid sibinum sit, nondum mihi lectum.

(27) *Burdones.* Vide dicta ad Vitam Simeonis Stylitæ, cap. 20, n. 24. Consule et Onomasticon.

(28) *Insucta Christi Dei nostri resurrectione.* Hoc loco Resurrectio est templum Christi resurrectiui dicatum. Vide Onomasticon.

(29) *Syncello seu assessori suo.* Servavi Græcum vocabulum synctelus, qui apud Græcos est proximus a patriarcha. Vide Onomasticon.

(30) *In membranis valde pulchrum.* Græce est: ἐν σῳατι πολὺ καλῶν. Vide Onomasticon.

(31) *Zachariæ.* Zachariam non perfecte credidisse angelo, Lucas, cap. i, testatur. Non dubitavit Zacharias de Dei potentia, qui noverat Isaacum de sterili Sara et Abrahamo genitum, sed de voluntate Dei. Quare in supplicium dubitationis cessit illi taciturnitas. Augustinus lib. i. Homiliarum, homil. 14:

« Accepit Zacharias supplicium taciturnitatis, merito infidelitatis: quia non credidit, tacuit; sic enim recte dictum est psalmo cxv: *Credidi, propter quod locutus sum*; quia Zacharias non credebatur, merito non loquebatur. » Ambrosius, lib. ii in Lucam: « Incredulitas Zachariæ affatum eripuerat et auditum. »

(32) *Leone.* Baronius, tomo vi, anno Christi 449, Leonis papæ 10, Theodosii 42, Valentini 25, inopp., ad hanc de Leonis encyclica (quæ inter epistolas Leonis est 10) visionem notat: Sed præstat, inquit, audire potius sententiam Petri, quam visionem Petri, dicentis: *Firmiorem quavis visionem habemus sermonem propheticum (II Pet. i)*, etc. Etenim majorem sibi ea epistola fidem vindicat ex divinis Scripturis, traditionibusque sanctæ Ecclesiæ, et communi sanctorum Patrum consensu, quam ex recensita modo visione. Hactenus Baronius.

Qui ad sequentis capitis visionem de sancto Enlogio defensore epistolæ sancti Leonis ista quoque addit: At certioris fidei certiorisque quoque testimonium apud me est de epistola sancti Leonis publica concilii œcumenici Chalcedonensis assertio et prædicatione, quam quolibet privatæ hujusmodi visiones, ita Baronius. Vide apud eundem pura de hac Leonis encyclica elogium.

Ad sequens caput 149, de Leone ita notat Baronius anno 461, Hilarii papæ 1, Leonis 5, et Severi 1, inopp. Sed quid est: *Omnia tibi sunt dimissa peccata, præter manuum impositionem*? Nam peccata ex parte dimitti possunt? Minime gentium, si ad culpam referas. Cæterum quoad penam dici debent dimissa fuisse sancto Leoni peccata. Quod enim facile sit in his peccare etiam prudentem episcopum, jure sanctus Apostolus monet ita Timotheum: *Nemini cito manus imposueris, neque communicaveris peccatis alienis (I Tim. v)*. Illis ergo remanebat sanctus Leo delictorum pœnis obligatus, quæ illi perpessus esset, qui ab eo indigne promoti fuissent ad ordines. Tunc namque dicuntur præsules communicare peccatis alienis, dum indignis conferunt honores et ministeria. Hinc sibi timens Propheta rex, ait: *Ab alienis parce servo tuo (Psal. xlviii)*. Quod si hæc sunt in viridi, quid fiet in arido (Luc. xxiii)? Leone quis sanctorum atque prudentior, ut tantum periculum liber transiliat?

(33) *Flabellum.* Græce ῥιπίδιον. Ejus in sacro faciendo usus, quod diaconus gestat. Vide Onomasticon.

(34) *Conopionem.* Servavit interpretes Græcam inflexionem, quod nunc κανωπιόν, nunc κανωπιόν dicitur, conopium Latinis usitatum, pro textili tentorio culicibus arcentis comparato.

(35) *Membranas.* Ut hic membranas ad aquam pluviam excipiendam explicant, sic alii nautæ veliera et pelles exponunt, tum ad pluviam tum ad rorem colligendum.

(36) *Arena.* Nec arena lit'oralis, nec quocunque modo madefacta potest esse materia baptismi; siquidem materia baptismi aqua esse debet, qua quis ablui possit. Vide Scholasticos in iii parte n. divi Thomæ, et in primis Franciscum nostrum Suarez, t. III, in iii partem, ad q. 66, art. 4, disp. 20, sect. 1.

(37) *Infusa.* Quæ hæc infusa sint, difficile divinare. Nam varii cibi infundi possunt et macerari. Hic ante: « paucisque infusus cibariis. » Aliquoties in Theodoro supra habens « lentem aqua madefactam, » hic infra, cap. 184, « Infundebat et paximania sua madefaciebat. »

(38) *Joannis.* Citatur hæc historia in septima synodo generali, quæ est n. Nicæna, act. 5, ubi pro Saraphas habetur Araphas.

(39) *Spethum.* Reposui hoc ex Græco textu σπῆτον, quod interpretes omiserat, videtur fenestra intelligi ex speculati lapide. Vide Onomasticon.

(40) *Miliaria.* Retiui Græcam vocem μιλιάρια.

piæ, quod certi nummi genus. Interpres *numismata* A ubi quod hic est, *tunicam non habeo*, vertit ille, *casulam non habeo*. Eodem modo idem, lib. IV, c. 63:

(41) *Apparentiam*.] Græce est, *φανερῶς*, id est, « Et jussit mihi dari casulam, et necessitates meas omnes. » Ubi noster interpres Ambr. Camaldulensis hic, cap. 181: « Jubens mihi dari quæcunque erant necessaria, » decurrate. Omisit enim illud de *casula* seu *tunica*.

(42) *Chrysostomus*.] Henricus Savilius, notis suis ad tomum VIII Chrysostomi Græce a se editi, existimat non indignum observatu temporibus inter quintam synodum, anno 553, et sextam, anno 680 celebratam (quibus Georgium Vitæ Chrysostomi scriptorem vixisse probabile esse ait) Chrysostomi cognomen ignotum fuisse. Sed refellit eum Joan. Moschus seu Sophronius hic, qui tempore Georgii istius vixere, et hujus cognominis Chrysostomi meminere.

(43) *Gregorii*.] Habetur hæc narratio in Vita sancti Gregorii, lib. II, cap. 45 per Joannem Diaconum scripta, qui eam citat ex libro, qui a Græcis *Αἰτιολογία* dicitur, a Latinis vero intelligitur *Campus* vel *Pratum*. Qui hic ipse liber est, quem præ manibus habemus. Citat ille ex interpretatione præceptoris sui, B

(44) *Nomicum seu dispensatorem*.] Varia *Nomici*, *Νομικοῦ*, ut hic in Græco textu, est significatio. Ille dispensatorem significat. Vide Onomasticon.

(45) *A notario perfecte, et a grammatico sufficienter*.] *Notarius* hic est qui præest pueris ad prima elementa et litteras formandas. Vide Onomasticon.

(46) *Idcirco sunt baptizati*.] Baronius, tomo III, anno Christi 310, § 13. Significat nimirum ejusmodi sacramentum consecutos, non autem, quod aiunt, rem sacramenti, ipsam gratiam abluentem peccata.

(47) *Mulier*.] Joannes Cassianus, collat. XVIII, cap. 14, simile exemplum religiosæ feminae, quæ patientiæ acquirendæ intenta erat, narrat.

APPENDIX AD VITAS PATRUM.

LECTORI.

938 Ne quid antiquitatis studiosus desideret quod Vitas Patrum spectat, visum hic subungere Heraclidis Paradisum ex veteri interpretatione, qui eadem cum Palladio tractat. Qui olim Parisiis curante Jacobo Fabro Stapulensi anno 1503 ex officina Bellovisiana prodiiit. Quem deinde Lipomannus Palladii nomine tomo suo III de Vitis Sanctorum inseruit, anno 1554, Venetiis edito, paucis additis et immutatis, de quibus moneo. Addo et Palladium uti olim in typographiæ infantia ex veteri quoque interpretatione prodiiit. Haud dubium et Palladius hic vetus, et Paradisus Heraclidis, et Palladius Herveti, cum idem omnino tractent, pro eodem auctore haberi possunt. Placuit tamen et hæc in fine subnectere, ut diversa interpretatio lucem subinde tenebris inferat; dum fere sit, ut alter altero textum nanciscatur et sinceriores et uberiores. Vide quæ de triplici hæc versione et editione diximus prolegomeno generali 14. Addidi et Sententias Ægyptiorum Patrum a Martino Dumiensi episcopo et Græco in Latium translatis, quas ex Toletana bibliotheca ad me misit Christophorus a Castro, societatis nostræ theologus, et Salmanticæ sacrarum litterarum professor. Easdem inveni in Ms. Codice sancti Floriani post Vitas Patrum a Paschasio et Græcia in Latium traductas. Certe Paschasius eidem Martino suum de Patrum Vitis librum, qui supra est ordine septimus, inscribit et dedicat.

HERACLIDIS ⁽¹⁾ EREMITÆ PARADISUS, INCERTO SED VETERI INTERPRETE.

HERACLIDES ALEXANDRINUS AD LAUSUM PRINCIPEM ¹.

939 In hoc libro, quem de Vita sanctorum Patrum scripturi sumus, descripta est nobilis continentia, mirabilisque conversationis transactio cœnobarum pariter atque anachoretarum, qui in eremo ad cœnula-

¹ Ita inscribitur in prima Editione Fabri; in secunda Lipomani, *Idem ad eundem*, videlicet, Palladius ad Lausum. In tertia Herveti, est loco proœmii sine ullo nomine.

tionem imitationemque cœlestium vivere cupientes, superni regni iter aggressi sunt: feminarum quoque provectorum atque honestarum, ac spiritualium matrum commemoratio, quæ virili perfectoque sensu ad exemplum amoremque divinum, eorum qui desiderant continentiæ ac pudicitie redimiri coronis, cum insigni abstinentia finire certamina. Idecirco præcipiente nobis viro moribus suavissimo, sensuque doctissimo, animo quoque pacifico, et corde piissimo, mente etiam amatore Dei, atque in necessitatibus indigentium socio, et celsitudine dignitatum pro bonitate conscientie, plurimis eloquentibus præferendo, atque in omnibus virtute divini Spiritus præmunito, quinimo (quod oportet veraciter dicere) ad speculationem potiore, redulitatis exemplo segues animos incitante, abstinentiam sanctorum spiritualiumque Patrum (qui in Dei placito victitantes, insuperabili certamine carnis crucifixere molliem, quorum ipse quoque bene transactas virtutes prædicare non desinit) studemus describere. Est autem hujus desiderii spiritualis exactor virorum optimus Lausus, qui post Dei tutelam, custos piissimi probatur ordinatus imperii.

Ego igitur et lingua imperitus, et spiritualis scientiæ tenuiter degustator, nec non etiam sanctorum Patrum spirituali catalogo nimis indignus, magnitudinem præcepti ultra mensuram meam esse perspicuens, reluctari tentabam hujusmodi jussioni, quæ et sapientiæ litteratæ, et divini doctrinæ indiget intellectu. Sed cum rursus vererer, primum quidem nobile studium injungentis, deinde utilitatem legentium pertractarem, postremo metuens inobedientiæ grave periculum, tanti præcepti cumulum supernæ dispensationi commisi, attentiusque sanctorum Patrum intercessionem meas vires communiens, ad certaminis stadium sum progressus, virorum fortium, nec non etiam feminarum, quos aut ipse vultu proprio videre promerui, aut a sanctis patribus qui eorum novere virtutes, me audisse commemini, gloriosa signa scripturus atque certamina.

Nam et plurimas civitates ac villas, omnesque pene speluncas et tecta eremi (in qua monachi habitant) diligenti cura, Dei pietate pedestri labore circumiens, et virorum quos oculis meis inspexi, et mulierum propter spem quæ nobis in Christo reposita est, sexum femineum animi virtute vincentium, in quantum meæ suppeditat parvitati, nomina pariter et genus, et patriam, locumque habitationis præsentis libello complexus, tibi amatori Christi, famuloque Dei, atque inclyto pii imperii ornamento, Lause, transmissi, simul commemorans utriusque sexus in quibusdam ad summum quidem peracta certamina, sed propter matrem superbie (quæ vocatur Cenodoxia) ad extremum barathrum, inferni profundum miserabiliter deductorum, ac quisitas ex longis temporibus ac laboribus abstinentiæ palmas, repentino elationis ac tumoris momento præmarcidas, gratia vero Salvatoris nostri, provisioneque sanctorum Patrum, ac miseratione spiritualium vixerum, et orationibus venerabilium seniorum, de laqueis diaboli ereptos, ad recuperationem vitæ nobilioris reversos. Vale.

Proœmium ad Lausum.

940 Multi quidem multos variosque libros diversis temporibus huic sæculo reliquerunt, quorum alii superna inspiratione et gratia divinitus data, edificaverunt ac munierunt eos qui fidei proposito instituta atque vestigia Salvatoris sequuntur; alii vero solis hominibus placere cupientes, corrupto atque vitio mentis ingenio, veluti quadam rerum [*Ms.*, aerum] confusione vesani, solati sunt eos qui cupiditate gloriæ laborant. Nonnulli autem furore nescio quo et instinctu dæmonis (qui rebus bonis inimicus est) rabida elatione carcati, in pernecium levitatis humanæ, et in divini atque catholice Ecclesiæ maculam, stolidorum animos occupare mortaliæ, ad evertendam morum laudabilem disciplinam. Mihi quoque homini humillimo placuit (dum magnitudinis tuæ, quem scio amatorem esse doctrinæ, erubui non obedire præceptis, quibus ad meliora animi provocantur) trigesimum quidem ac tertium agenti annum, quasi in numero fratrum vitæque monachorum, vigesimum autem episcopatus, quinquagesimum vero et tertium ætatis universæ, tibi desideranti Patrum nostrorum gesta cognoscere, non virorum tantum, sed etiam feminarum, quos ipse viderim, quosque aliis referentibus noverim, cum quibus etiam deserta Ægypti peragraverim, Lybie, Thebaidis, Syenæ, in quibus et ii quos Tabennensiotas dicunt morantur, circa fines quoque Mesopotamiæ, Syriæ, Palæstinæ, et sub Occidentalibus plagis Romæ atque Campaniæ, et in cæteris circa ipsa loca describere, et (ut superius comprehendere) enarrare a principio omnium Vitæ ex supradictis regionibus hoc libello, ut honestum et animæ profuturum commemoratorium gerens (id est perenne medicamentum veritatis) omnem quidem oblivionis ex irrationabili desiderio respuas somnum, omnemque duplicis dolum mentis a fide rerum necessariarum secludas, cum universa pigritudine morum bonorum, et deformi animæ defectione, et ut iracundiæ quoque motum, conturbationem atque tristitiam, et irrationabilem metum per ista decinans, et avocationem sæculi vanam, amore perpetuo circa propositum piæ religionis effulgeas, dux beatæ vitæ tibi et qui tecum sunt, et qui sub te agunt, et piissimorum futurus imperatorum. Talibus enim factis semper ac meritis, Christi amore flagrantibus Deo properant copulari. Per singulos tamen dies et redditum animæ, qui

proculdubio debetur, expecta, secundum quod scriptum est : Coarector ex duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo multo melius (*Philip. 1*). Et iterum : Præpara ad perfectionem opera tua, et esto in agro operator (*Prov. xxiv*). Nam qui memor semper est mortis quæ omnimodis sine cunctatione et necessario ventura est, nu quam gravia ac magna peccabit, juxta quod scriptum est : In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in perpetuum non peccabis (*Eccli. vii*). Supra cætera vero omnia, neque quæ commendata sensibus tuis fuerint salubri relatione, contemnas; nec respuas elocutionum humilitatem, rusticitatemque verborum. Non enim hoc opus divinæ doctrinæ est, ut quis facunde loquatur; sed ut omnium sensus in effectu veritatis instituat, secundum quod dictum est : Aperi os tuum verbo Dei (*Prov. xxxi*). Et iterum : Ne perdidideris narrationem senum; nam et ipsi a suis patribus didicerunt (*Eccli. viii*).

Ego itaque, homo Dei et stupende amore discendi, qui opto vel ex parte quod divinitus jubetur imitari, plurimos sanctos viros vidisse me memini, nec tamen id veluti per transitum et perfunctorie faciens, sed per triginta et per alios totidem pergens dies, pedibus (quod ante Deum dicam) iter omne confeci, universum pene Romanum solum ambulando cognoscens, et itineris molestias libenter amplectens, ut hominis sancti et amatoris Dei conspectibus fruere: quod proculdubio aliter non haberem. Nam si ille qui absque aliqua comparatione melior me est, quique longe præcedit ac vincit totum mundum rerum peritia et tuta conscientia fide Paulus apostolus, de Tarso usque ad patriam Judæorum ambulando perrexit, ut Petrum et Jacobum et Joannem videret; et hoc ipse quasi cum quadam jactantia referens, proprios divulgat labores, dum illos qui otio atque segnitia torpescere videntur, accendit, dicens : Ascendi Jerosolymam videre Petrum (*Galat. ii*) (non enim illi sufficiebat sola fama virtutis, nisi etiam vultum quoque ac figuram ipsius viri cupe-ret intueri), quanto magis hoc ego decem millium debitor talentorum facere debui? non ut illis sanctis prodessem aliquid, sed ut mihi peccatori per omnia providerem. Nam et ii qui scripserunt vitas patrum ante nostrorum, sancti Abraham, Isaac, Jacob, et qui ipsos sequuntur, Moysi, Eliæ, Joannis atque reliquorum, non ut ipsis adjecturi gloriæ aliquid retulerunt, sed ut legentibus profuturi.

Quapropter hæc sciens, fidelissime multumque venerabilis serve Christi Lausæ, per temetipsum suadendo melius tibi consulens, etiam nostram loquacitatem ad custodiendum in te propositum piæ voluntatis amplectere; quæ quidem variis visibilium invisibiliumque vitiorum veluti fluctibus verberatur, quam nisi frequenti oratione et diligenti animæ ad Deum vacatione sedare non possumus. Multi enim fratribus et laboribus abstinentiæ, et bonis circa pauperes factis **941** exuberantes, alii casta viduitate gaudentes, alii virginitate sublimes, divinarum etiam lectionibus et scriptionibus litterarum plurimum gloriantes, a recti propositi itinere deviantur; indifferenter quasi sub specie cujusdam religionis, curiositatis amore languentes, ex qua multiplex animi sollicitudo generatur; post quæ aliorum quoque negotiorum cura succedit, unde calumniosi etiam nomen incurritur, quo nomine a honorum actuum administratione prohibentur : qua quidem nec qui solis proprie tantum animæ negotiis vacant, fruuntur ut matre. Insiste igitur viriliter, quæso, non augens opes (quas tamen magis semper imminuis) sufficienter dividens eas omnibus quos egere cognoscis, quæ proficere tibi ad ministeria et fomenta virtutum; neve te impetus quidam irrationabilis anticipatione præveniat, ut dum hominibus placere festinas, honesti propositi voluntatem sacramen in vinculis liges : quod perpersos novinus plures, qui vanæ gloriæ contentione in cibis vel potibus abstinendis, in servitute quodammodo redegerunt jurisjurandi necessitate liberam illam, quam in ipsis Deus fecerat voluntatem. Quique sacramentis propriis obligati, dum promissa implere non possunt, et deformiter amore vivendi ac voluptate retinentur, ex necessitate (cui sua subjacent culpa) perjurii crimen incurrunt. Si igitur sola ratione his rebus abstineas, et sola iterum ratione easdem cum velis sumas, nunquam profecto peccabis; Deus enim qui ratio est, ea quæ moventur in nobis arcanis commendat auxiliis, illa quidem damnans quæ ledunt, amplectens vero atque suscipiens illa quæ prosunt; nam justo (inquit) posita lex non est (*1 Tim. i*). Rectius est autem vinum cum ratione potare, quam cum arrogantia et fastu aquam. Et si videtur, adverte, eos quidem qui rationabiliter vinum biberunt, esse sanctos viros, qui autem sine ratione aquam, vitiosos esse homines ac profanos. Neque ob hoc unquam ipsum speciem quam Deus fecit, aut vituperandam aut laudandam putes; sed illos aut beatos secundum propositum suum arbitreris, aut miseros, qui bene vel male ipsis rebus utuntur. Bibit aliquando Joseph apud Ægyptios vinum, nec tamen sapientiam suam lesit, eo quod propositum mentis suæ ante munivit : Pythagoras autem, et Diogenes, et Plato (inter quos Manichæi quoque, omnisque eorum qui sibi sapientes videbantur caterva) in tantam vanæ gloriæ cupiditatem progressi, inciderunt damnationem, ut ipsum quoque factorem omnium ignorarent Deum, et idola quæ ipsi fecerant adorarent. Usus est et apostolus Petrus vino cum reliquo discipulorum choro; unde et ipse Salvator eorumdem magister a Judæis videtur esse reprehensus, dicentibus : Cur discipuli tui non jejunant sicut Joannis (*Matth. xi*)? Qui rursus insultabant, et ipsis discipulis dicebant : Magister vester cum publicanis manducat et bibit (*Marc. ii, Lucæ v*). Quod autem nunquam propter panem et aquam solam reprehensi fuissent, nisi propter vinum vel carnes, potest fieri manifestum iis qui irrationabiliter eos quidem qui bibunt vina, despiciunt; eos autem qui aquam solent haurire, mirantur. Salvator ergo dicebat : Venit Joannes in via justitiæ, neque edens neque bibens (carnem sine dubio dixit et vinum; nam sine aliis speciebus profecto nec viveret), et dicunt : Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax, et potator vini, amicus

publicariorum et peccatorum (*Matth. xi*), eo quod cum ipsis manducaret et biberet. Quid nos ergo faciemus? Neque illos qui vituperant, neque eos qui laudant sequamur, sed aut ratione jejunium cum Joanne teneamus, etiamsi dæmonem habere dicamur: aut cum Jesu Christo sapienter vina bibamus, quando hoc requirit necessitas corporalis, etiam si nos aliqui ob cibum carnis et vini potum (ut illum Judæi) aliquando reprehendant. Neque uti ergo istis, neque ab his abstinere juxta veritatem rei aliquid esse arbitreris; sed solam fidem quæ dilectione et operibus extenditur, plurimum valere cognosceas. Igitur cujus actibus semper inhærere cernitur fides, propter ipsam inculpabilis erit, sive manducaverit memorata seu biberit. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est (*Rom. xvi*). Sed quoniam unusquisque delinquens, id quod agit, ex fide se agere dicit, etiam cum aliquid stulta persuasionem et corrupta atque vitiosa conscientia facit, ita hoc Salvator noster distinxit, ut diceret: Ex fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth. vii*). Nam quod eorum qui rationaliter vivunt, atque sapienter secundum Apostolum, iste sit fructus, hoc est charitas, gaudium, pax, longanimitas, mansuetudo, bonitas, fides, continentia, atque simplicitas, profecto manifestum est; Paulus enim dicebat: Fructus autem spiritus est, hoc et hoc (*Galat. v*). Quod vero is qui hujusmodi fructus habere festinat, non intempestive neque sine consideratione, aut carnem edat, aut vinum bibat, et quod neque cum eo habitet cujus conscientiam magis norit malignam, Paulus iterum ipse dicebat: Quia unusquisque qui se ad agonem parat, ab omnibus se abstinere (*I Cor. ix*); scilicet ut corpore videatur incolomis, absteineat se ab illis quæ faciunt crassiores; cum autem infirmitate aliqua aut dolore vexatur, aut tristitia, vel quibusdam tentationibus mordetur, utatur quidem cibis aut potibus tanquam medicamentis, quæ possint curare sollicitos, abigat autem a se ea quibus anima vulneratur, hoc est iracundiam, invidiam, amorem vanæ gloriæ et rectæ voluntatis defectionem, susurraciones quoque et irrationabiles suspiciones, agens Domino gratias sempiternas.

Sufficiunt igitur super hoc disputatione decursa, aliam rursus adjungo docilitati tuæ monitionem; **942** ut omni virtute mentis diffugas conspectum eorum atque colloquium, quorum contrarium est bonæ vitæ propositum, qui penitus prodesse non possunt, et quibus cura est varia cutem corporis excolere, etiam si rectæ cultores fidei memorentur; sed vitæ (ut ita dixerim) perversæ sectæ homines, qui animas sub specie sanctitatis evertunt, etiam si canitie, et colore, et ostentatione rugarum, numerum quodammodo trahere videantur annorum. Quia et si nulla eorum lasione maculeris morum probitate munitus, vel leviter certe aut resolveris ut securior, aut erigeris ut melior, et vituperabis tales atque ridebis; quod non sine noxa tui te fecisse cognosces. Sanctorum autem virorum ac feminarum veluti lumen splendentis fenestræ, sectare conspectus, ut per illorum veneranda colloquia tanquam minutis Codicem litteris scriptum possis diligenter inspicere, actus quoque et cordis arcana ex ipsa comparatione cognoscere, et sive diligentiam seu negligentiam tuam curiosius approbare. Nam et ipse hominum religiosorum color (quo prædicabiles mores ut flore velantur) et amictus vestis, et inconfusa mens animi, absque ullo supercilio sermonis inflati, et verecunda ipsarum quoque reverentia syllabarum, et grata digestio sensuum atque verborum sufficienter animare te poterunt, etiam si anxietatis alienius tædio fatigeris. Amictus enim viri, et motus pedum, et denique risus, ea quæ in ipso videntur esse significant, sicut sanctarum Scripturarum proverbialis sermo testatur (*Eccle. x*). Incipiens igitur promissæ narrationis exordium, nullos tibi neque in civitatibus, neque in vicis, neque in solitudinibus esse incognitos, relatione mea sum passus. Neque enim locus quaeritur solus, in quo tales habitaverint viri, sed rectæ etiam vitæ propositum et prædicabiles mores.

EPISTOLA PALLADII, EPISCOPI CAPPADOCIÆ,

AD LAUSUM PRÆPOSITUM.

Laudo magnopere consilium tuum (merito enim a laudatione ordiendi mihi est epistola) quod plerisque omnibus res fuit sibi prorsus inutiles consecrantibus, ipse ea doceri studeas, quæ ad animæ salutem pertineant. Siquidem unus est tantummodo, cui doctrina opus non est, ipse universitatis rerum parens et procreator Deus, quippe qui omnium antiquissimus originis suæ neminem habet auctorem præter seipsum.

Eo excepto reliqua omnia ut quæ et facta et creata sunt, doctrina informari possunt. Nam et primi illi cœlestium ordines magistratam habent supremam ipsam Trinitatem; secundi vero a primis docentur, et tertii a secundis, et cæteri deinceps similiter: qui namque cognitione et virtute cæteris antecellunt, ii qui se sunt inferiores erudiunt.

Proinde ignorantia morbo, quæ superbiæ est mater, laborare censendi sunt ii qui existimant doctoribus sibi opus non esse; ii autem sunt qui docentibus cum charitate fidem non adhibent; etenim volantes ea in re

¹ Hæc epistola deest primæ editioni Heraclidis. Deest etiam Ms. Moretiano. Dedit eam Lipomanus ex libro cardinalis Desaronis, vertente Fr. Torres. In Palladio Herveti habetur Heraclidis nomine ex versione Herveti.

per aerem dæmones imitantur, quando illi quoque eadem peste corrupti, a cælestibus suis sedibus fugitivi, præcipientes olim de cælo primi in exitum delapsi sint. Neque enim doctrina sunt dictiones aut syllabæ, sed recte facta animi bene informati, animusque ipse omni ægri tudine vacuus, prorsusque intrepidus ac præsens, cuique nulla iracundia dominetur, et qui quæ sentit libere omnibus in rebus eloqui non dubitet; unde nimirum sermo igneæ flammæ instar erumpit.

Et enim, nisi hoc ita esset, nequaquam discipulis suis dixisset magnus ille Magister: Discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi*), cum non corrupta oratione auditores ille suos erudiret, sed talis esset ipse, ut neminem moribus suis offenderet, præter eos duntaxat quibus suapte sponte doctrina ipsa una cum doctoribus esset invisa. Debet enim anima, quæ se in vitæ Christianæ curriculo exercet, aut adhibita fide aliunde discere quæ nescit, aut quæ scit aperte ipsa alios docere; alioqui qui horum alterutrum facere neglexerit, is merito inter insanos habendus sit: quippe cum initium defectionis sit doctrinæ satiætas ac disciplinæ fastidium, quam pii hominis animus assidue usque solitus est esurire. Fortis esto, et vale; et, quod magnum est, donet tibi Deus cognitionem Christi.

HERACLIDIS PARADISUS.

CAPUT PRIMUM.

Vita Isidori presbyteri Alexandrini; Dorothei monachi Thebani, Potamianæ martyris, Didymi cæci, et Alexandræ mulieris.

Cum primum Alexandrinam attingi civitatem (*Pallad., c. 4*), in secundo senioris imperatoris Theodosii consulatu, qui propter eam qua in Christum credidit fidem cum angelis nunc moratur; admirabilem virum et ornatum per omnia moribus ac peritum, Isidorum presbyterum in memorata civitate cognovi, qui in Alexandria Ecclesia erat susceptor atque provisor pauperum fratrum, quem in principio juventutis suæ egregias per solitudinem palmas abstinentiæ promeruisse memorabant (cujus et cellulam vidi in monte, cui Nitrias nomen est), senem septuagesimo ætatis suæ anno; qui aliis quidem annis vivendo **943** completis, obiit in pace. Ille igitur usque ad ultimum finem non linteus usus est, nisi eo quo velaret caput; non balnea attingit, non ex carnibus cibum sumpsit; non mensæ usque ad satiætas interfuit. Qui quidem tam lauti corpusculi fuit per gratiam spiritualis alimonie, ut omnes qui vitam ipsius nesciebant, epulationibus illud ac voluptatibus imputarent. De quo viro, si virtutes ipsius animæ exponere singulam velim, tempus me profecto deficiet. Qui tantæ bonitatis atque humanitatis erat, tamque pacificus, ut etiam ipsi qui pertinacissimi ejusdem videbantur inimici, erubescerent umbram quoque ipsius, propter tam venerabilem vitam. Tantam autem sanctorum Scripturarum ac divini dogmatis fertur habuisse notitiam, ut et inter ipsa fratrum convivia obstupesceret subito, ac mente mutata, et sensibus spiritualiter occupatis, transmissas alio videretur; ut qui interrogatus postea causam ipsius stuporis, hæc diceret, ad alia quædam se cogitatione translatus, et cujusdam theoriæ miraculo raptum fuisse. Novi etiam ego, memoratum viro, dum sumeret cibum, sæpius lacrymasse. Cumque admirarer forte cur fieret, hoc ex ore ejus audivi: Erubesco, inquit, irrationabilem cibum su-

A mens, qui rationalis factus a Deo, deberem in paradisi voluptate versari, et cibo satiari divino, propter eam quam Christus nobis tribuit potestatem.

Nic ipse quem dico notus Romano senatui, feminisque primatibus, tunc cum primum una cum episcopo Athanasio, postea autem cum Demetrio episcopo pergeret Romam, et divitiis atque abundantia rerum sine invidiæ stimulo exuberaret, non testamentum in supremis suis fecit, non saltem unum solidum dereliquit, non partem aliquam substantiæ sororibus suis virginibus dedit, sed Christo easdem commendans. Qui vos fecit, inquit, vestram quoque vitam ordinabit ut meam. Erat autem cum sororibus ipsis septuaginta aliarum virginum numerus.

B Is itaque, cum venissem ad eum in principio juventutis, et peterem ut instrueret me ad mores vitamque monachorum in ipso primi adhuc ardore ævi locatum (cui non tantum necessaria esset doctrina verborum, quantum jugis labor et fatigatio corporalis) quemadmodum domitor equorum bonus, productum me de civitatis internis usque ad quintum lapidem, ad ea quæ vocantur solitudinum loca, Dorotheo cuidam Thebano monacho (*Pallad., c. 2*), sexagesimum in spelunca agenti annum commendavit et tradidit, jubens mihi ut tribus apud eum annis morarer, ad contundenda atque frangenda illicitamenta vitiorum (noverat enim ipsius senis durissimam atque laboriosissimam vitam) præcepitque ut rursus ad ipsum redirem, ob spiritualis scientiæ notitiam atque doctrinam. Ego vero cum illic implere tres, ut præceperat, annos non potuissem valida infirmitate correptus, ante finitas inducias triennii temporis ab ipso sublatus sum.

Erat enim vitæ ipsius cum immensa ariditate ac siccitate certamen. Per omnem namque diem in ardore maximo, et in solitudine circa littora maris lapides colligebat, singulisque annis celam struendo perficiens, iis qui fabricare non poterant, offerebat. Cum autem ei quadam die a me dictum fuisset: Quid

facis, Pater, in tanta senectia interficiens corpusculum tam sævis ardoribus? Respondit, hoc dicens: Occidit me, occido illud. Edebat vero unciam panis, unumque fasciculum olæis vilissimi, bibens aquæ modicam quantitatem, nunquam tamen eum, Deo teste, extendisse proprios pedes vidi, nunquam in matra, nunquam in lectulo quiescisse, sed per universam noctem sedens intexebat funem quemdam ex arbore dactylorum, cujus pretio vesci solebat. Putans autem ego, quod ante me solum hæc faceret quæ videbam, scrupulosius etiam ab aliis ejus discipulis, qui separatim manebant, querendo cognovi, quia sie a prima ætate vivebat, nunquam tamen sponte, nisi ex maxima necessitate, dormivit, aut opere fatigatus, aut dum cibo utitur, si forte usque adeo eum somnus oppressit, ut paululum ei oculi clauderentur; frequenter enim edendo, nimia vi somni capite nutabat, panisque ex ipsis labiis oris cadebat; qui aliquando cum a me quodammodo cogeretur, ut vel momento temporis supra mattam jaceret, contristatus ista dicebat: Si angelis persuadere poteris ut quiescant, persuadebis et ei qui Deo placere festinat.

Illic una dierum ad puteum suum me circa nonam horam transmisit, ut implerem cadum tempore refectionis instante. Accidit autem ut cum venissem, et aspidem casu in imo putei visam perhorruissem, vas vacuum reportarem, causamque timoris exponerem, dicens: Abba, mortui sumus; aspidem enim in puteo quo me miseris vidi. Subridens ille tantummodo diu me intuens aspexit, caputque concutiens dixit: Si placuerit diabolo per omnes se puteos vel serpentem vel testudinem facere, reliquumque genus venenosarum bestiarum, et in aquas fontium desilire, poterisne tu esse sine poſu? moxque egressus per semetipsum jejunos aquam traxit de puteo, ac prior ipse signatam degustans ait: Ubi crux adest, ibi nihil Satanæ valet malignitas.

Sanctus iste Iidorus, qui benedictum quondam vidit Antonium, dignam rem memoria litterarum retulit mihi, quam ab ipso se dicebat audisse (*Pallad.*, c. 3). Potamiæna quædam nomine puella admodum pulchra, ancilla cujusdam erat tempore Maximiani persecutoris, quam multis frequenter ac variis promissionibus dominus suus tentans, stuprare non potuit, ita ut ad postremum amore atque insania præceps, traderet eam illi qui tunc Alexandriæ præfecturam gerebat, scilicet ut Christianam ac maledicentem de persecutionis sævitia imperatoribus, pecuniam ei sub hac pactione promittens, ut si ejus acquiesceret voluntati, sine ullo eam supplicio reservaret ac redderet: si vero in contradicendi proposito permaneret, petit ut tormentis deficeret, ne si vixisset, libidinis domini sui contemptrix videretur. Quæ cum exhibita ante tribunal fuisset, ejusque judex variis cruciatibus atque tormentis cuperet expugnare devotam voluntatem, et inter diversa supplicia vas quoque æris immensum ac ferventi pice repletum acerrima flamma succenderet, duplicem ei præfectus

A immitis posuit conditionem: Aut vade, inquit, et domini tui obtempera voluntati, aut scias te in ferventem hanc picem esse mittendam. Cui puella respondit, dicens: Numquam sit alter monitor talis, qui addici jubeat libidini castitatem. Ob quod ille nimio furore percussus, præcepit spoliata eam in vas quod fervebat, 944 immiti. Hæc autem vox illius fuit: Per caput, inquit, imperatoris tui quod tu vereris, obtestor, ut si apud te statutum est his me tormentis necare, non simul totam, sed paulatim me in ferventem mitti jubeas picem, ut possis videre quantam mihi dederit ignotus tibi patientiam Christus. Quæ per unius horæ spatium, paulatim in abenum candens demissa, defecit, ubi pix primum ebulliens ad ipsius colla pervenit.

B Plures autem viri digni habitaculo beatorum, feminæ quoque obierunt tunc in Alexandrinæ ecclesiæ civitate, in quibus Didymus erat¹, oculorum quidem lumine destitutus, divinarum tamen Scripturarum peritia pollens: quem ego intra decem annos diversis temporibus quater vidisse me memini, quippe post octoginta et quinque annos vitæ terminum fecit (*Pallad.*, c. 4). Illic igitur quem loquor captus est oculis, ut ipse retulit mihi, cum quartum ageret ætatis suæ annum: qui neque magistris traditus litterarum, neque prima unquam elementa cognoscens, habebat insitam bonum semper incolume, naturalem magistrum conscientiam suam. Quem tanta gratia scientiæ spiritualis ornat, ut in eo evidentissime quod scriptum adimpleretur, Dominus cæcos sapientes facit (*Psal.* cxlv). Testamentum quidem Vetus ac

C Novum ad verbum interpretatus est; sectas autem omnes tam subtiliter firmiterque exposita super ipsas ratione disseruit, ut omnium scientiam veterum peritiamque transiret. Qui cum me cogeret quondam ut orationem in cella ipsius facerem, nec tamen ejus acquiescerem jussioni, hoc referendo dicebat: Ad istud, inquit, hospitium ter benedixit Antonius, dum me visitare dignatur, ingressus est; et rogatus a me ut in hoc loco flecteret genua et precem funderet, statim fecit, ac secundo noluit se rogari, ipsa me rebus docens sanctorum voluntatibus obedire. Quamobrem si vestigia ipsius, inquit, sectaris ac vitam quemadmodum monachus, et pro acquirendis virtutibus peregrinus, nolo contendas.

D Hoc quoque idem retulit mihi: Cum, inquit, grandi quadam sollicitudine ac tristitia fatigarer propter Juliani imperatoris infelicissimam vitam, ita ut quadam die usque ad vespertinas profundæ noctis horas non attingerem panem, anxietate confectus; foris accidit ut somno residens occuparer, et in quadam transmigratione animæ revelationem talem viderem: Quatuor equites cum albis equis per diversa discurrerent, clamantesque: Dicite Didymo, Hodie hora septima Julianus mortuus est. Surge igitur et cibum sume, et ad Athanasii episcopi domum mitte, ut ipse quoque cognoscat hoc. Navavit itaque, sicut ipse dicebat, et

¹ Origenista hic fuit.

mensem, et septimanam, et diem, et horam, et sic A omnia si ut audierat approbavit.

Retulit etiam mihi et de puella quadam, cui nomen erat Alexandra (*Pallad.*, c. 5), quæ relicta ea, in qua erat civitate, consederat intra quoddam sepulcrum, per foramen exiguum necessaria alimenta suscipiens, et neque viros neque mulieres unquam videns per annos decem. Decimo vero anno dormitione ultima migratura seipsam composuit; quod illa, quæ deferebat ei iuxta consuetudinem cibum, retulit nobis, dicens, nullum se tunc accepisse responsum; quo audito, illitum ostium clausumque patefecimus, et ingressi defunctæ corpus invenimus. De ipsa autem et beatissima Melania mulier Romana, de qua paulo post referam, ista dicebat: Vultum quidem ipsius puellæ se videre non potuisse, stantem autem ad foramen sepulcri petisse ut ei diceret causam ob quam se in illo sepulcro concluderat. Quæ per memoratum foramen locuta: Cujusdam animus, inquit, in me latus erat quondam, et ne viderem eum vel contristare vel perdere, malui me ipsam in sepulcro dum vivo recludere, quam nocere animæ ad similitudinem Dei factæ. Quæ dicente rursus: Quemadmodum igitur pati potes, o ancilla Christi, ut neminem prorsus videas, sed in solitudine tali contra accediam vel cogitationes habere tam jure certamen? Hoc illa respondit: A principio, inquiens, dici nonam usque ad horam orationi vaco, ex lino opus per horas singulas faciens, reliquo autem temporis spatio cogitatione discuro per sanctos prophetas, apostolos, atque martyres, et pat iarchas; cæteris vero horis cibum panis capio, appropinquante vespere cum maxima quiete Dominum meum glorificans, finemque vitæ meæ cum spe bona patienter exspectans.

Sed ne illos quidem tacitos præteribo, quorum vita omnis in contemptu quodam propriæ salutis fuit, ut et hoc etiam bene meritis prædicemus, et legentibus cautelæ studio consulamus.

CAPUT II.

De quadam virgine, et de Nitriensibus monachis, Ammonio, Or, Pambo, Ammonio, Benjamin.

Virgo quædam solo nomine Alexandriæ fuit (*Pallad.*, cap. 6), quæ quantum ad speciem pertinebat, humilis videbatur; quantum autem ad propositum ipsius, animæ inflationis erat, variis opibus satis dives, amatrix potius auri quam Christi; nusquam procedere solens, non peregrino, non virgini, non vim patienti, non monacho, non ecclesiæ, non pauperi vel exiguum stipem præbens. Hæc sanctorum Patrum frequentibus monitis, nunquam a se tam inutile animæ pondus abjecerat. Habebat autem et nonnullos parentes, inter quos filiam sororis suæ adoptaverat sibi, qua sola diebus ac noctibus fruebatur, omni-so atque contempto amore celestium. Nonnunquam enim et hæc species, quam diabolus immittit, erroris est, ut sub affectu colore, qui deberi videtur affinitibus, avaritia cupiditasque nutriatur. Quod autem nullam dæmon cupiditatis et generis curam gerat, hinc profecto monstratum est; ipse enim est qui homines

in matres, in fratres, in patres cogit fieri parricidas.

Qui etiamsi prætereundis quibusdam aliquando videatur necessitudinem parentelæ, non ideo illud ut prosit iislem facit, sed ut animabus eorum injustitiæ erimen accumulet, divinæ non ignarus sententiæ, quæ injustos ab hæreditate regni cælestis excludit (*I Cor. vi*). Potest sane quis spirituali scientia divinoque amore commotus, nec propriæ animæ salutem contemnere, et suis parentibus, si forsitan egere videantur, vitæ alimoniam pie largiri; sed si penitus animam suam conculcat et despicit, sola propinquitatis sollicitudine occupatus, sententiam divinæ legis incurrit, animam, ut dixi, suam deputans vanitati. Sacer autem conscriptor ille Psalmorum canit de iis qui animæ suæ curam metu maximo gerunt, dicens: B Quis ascendet in montem Domini? 945 hoc est dicere, satis raro. Aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam (*Psal. xxi*). Illi namque in vano animam suam accipiant, qui putant eam una cum corpore dissipari atque dissolvi, virtutum scilicet spiritualium contemptores.

Istam ipsam solo nomine virginem volens sanctus ille Isidorus [*Lege Macarius, ex Palladio*] presbyter detractio sanguinis (ut dici in proverbii solet) facere a cupiditatis onere utcumque leviozem, tali erga eam usus ingenio est. Præerat autem, ut prius dixi, cellulis fratrum pauperum atque debiliū, idemque in primis juventutis suæ annis in lapidibus et margaritis probandis videbatur peritus. Accessit igitur ad eam, dicens: Lapidem ad me necessariū atque pretiosum smaragdi et hyacinthi subito venerunt; et sive quis invenerit eos, sive furatus sit, scire non possum; statuere autem ipsorum pretium nequeo, quia cujuslibet summam quantitatis excedunt, omnes enim simul quingentis solidis distrahantur. Si ergo eos tibi placuerit comparare, poteris unum ex ipsis quingentes vendere solidis, et reliquos neptis tuæ monilibus deputare. Suspensa igitur omnimodis illa quæ dicebatur virgo in affectu puellæ, decipitur hujusmodi ornatu, et complexa illius pedes orat et petit, ne quis memoratos lapides alter acciperet. Cui ille sanctus, dum avide hortatur, hæc dixit: Veni in domum meam, ut hæc quæ diximus videas. Ad quod illa non acquiescens, sed magis quingentos solidos in sinum illius fundens, ait: Quemadmodum vis, ipse eosdem lapides tolle, ego enim nolo eum videre qui vendit. Acceptos ille igitur quingentos solidos, pauperibus debilibusque mox dividit. Post aliquantum vero temporis spatium, quia magna opinio ipsius apud omnes Alexandriæ erat (quippe qui et misericors esset, et in cultura Dei præclarus et senior, qui jam usque ad centesimi quoque anni curricula pervenisset, quod ego etiam qui cum illo diu fueram, satis agnoveram), erubescbat eum virgo memorata super ipsis solidis admonere.

Ad postremum cum illum forte in ecclesia reperisset, alloquitur: Quid, inquit, jubes, precor, da

lapidibus illis, pro quibus quingentos solidos dedimus? Cui ille respondit: Ex quo, inquit, mihi aurum dedisti, ex eo illud pro pretio ipsorum lapidum dedi, et si venire desideras, ac videre eodem in hospitio meo (illic enim jacent), veni et vide si possunt tibi placere; sin minus, aurum referes quod dedisti. Quo illa libenter audito, ad presbyteri domum pergit, in cujus superioribus feminae debiles habebantur; in inferioribus autem viri. Ubi autem cum ea intra primas fores ingressus, dicit eidem: Quid vis primum videre, hyacinthos an smaragdos? At illa: Quod jusseris. Ducit itaque eam ad superiores domus partes, ostenditque ei conscissis feminas membris, et vultibus totis varia morbositate laceratis, dicens ad eam: Isti sunt hyacinthi. Inde descendens, ostendit ei similes in inferioribus viros, et ait: Isti sunt smaragdi: si placent tibi, ipsos considera; sin minus, aurum recipe quod dedisti. Itaque egressa est domum, nimio rubore confusa, et plurimum tristis, quia videret se illa voluisse facere quae Deo placere non possent. Moxque aegritudinem incurrit, ut rediit; non enim hoc secundum Dei fecerat voluntatem, sed ingeniosa viri sanctissimi necessitate compulsam. Paulo post autem maximas presbytero gratias egit, propter quod puella, cujus nimiam curam gerebat, nuptia quidem, sed sine filiorum educatione defuncta est.

Cum igitur per triennium in monasteriis (quae circa Alexandriam sita sunt) commoratus fuisset (*Pallad.*, c. 7), et optimos illic viros abstinentiae virtutibus adornatos usque ad duo millia hominum, sanctissimosque vidisset, inde descendens, ad montem cui Nitriae nomen est veni. In medio autem istius montis et Alexandrinae civitatis, interjacet lacus qui Mariae vocabulo nominatur, per septuaginta millium spatia diffusus. Quem cum uno ac medio transfretasset die, ad meridianam partem praefati montis accessi. Cui monti penitus deserta adjacent loca, quae Aethiopiam usque tendunt, et usque ad Mazicum ad mauritanum solum. In quo monte degabant quinque millia (ut arbitror) virorum, qui diversum propositum sui institutum tenentes, prout vellet possentque vivebant, ita ut alii quidem liceret manere si cuperet, alius cum uno tantum fratre si vellet, alius cum multitudine, si hoc desiderasset, habitaret. Quo in monte tam memoratis quam illis, qui ad ultimas se solitudines contulere sexcentis viris, septem pistrinis alimenta praebentur. Hujus igitur montis per totum annum usus hospitio, plurimumque a beatis Patribus instructus et doctus, ab Arsisio majore, et Putabasto, Agione, Serapione et Chronio, multisque seniorum spiritualium relationibus super iis qui ante ipsos fuerant, incitatus, usque ad alia solitudinis loca interioris accessi.

In ipso autem Nitriae monte unam ecclesiam maximam vidi, in qua sunt tres arbores dactylorum, ex quibus singulis singula flagra dependent: quorum uno ii qui peccant monachi verberantur, alio latrones (si inciderint forte) caeduntur; tertio delicta eorum

qui undecunque convicti in peccato vapulari meruissent, memoratas amplectentes arbores, et certas tergo accipientes plagas dimittebantur. Est etiam circa ipsam ecclesiam cella, suscipiens peregrinos ac pauperes fratres: in qua cum acceperint advenam quemlibet, per tantum illic tempus alunt, donec ipsa propria voluntate discedat, biennio ac triennio, si voluerit quis, illic manere non prohibentes. Unius autem septimanæ ex quo venisset, ei otium dabant, reliquos vero dies quodcumque opus eundem facere cogebant; deputabantque eum aut pistrinis, aut hortulis, aut coquinis. Si autem honestior aliquis minusque aptus hujusmodi operibus videretur, legendum ei Codicem dabant, omnesque usque in horam sextam a conspectu ipsius et confabulatione prohibebant. In hoc monte et p'acentarii habentur et medici. Utuntur quoque vino; nam illic etiam vina venduntur. Omnes autem isti manibus conficiunt linteamen, ex cujus operis emolumento nulli eorum quidquam deficit ad vitam. Est autem maximæ voluptatis, circa vespertinas horas ex unaquaque mansione monachorum varias audire voces, psalmos Christo canentium. Quo tempore si quis assistat et diligenter advertat, putabit se subito sublatum, et in paradiso constitutum. Ad ipsam vero ecclesiam solo Sabbato et Dominico die convenire consueverunt.

Sunt autem in ipsa octo presbyteri, inter quos quando primus presbyter vivit, nullus præter ipsum alter aut sacra offert Deo, aut tractat (2), aut iudicat, 946 sed silent semper, solo consensus honore contenti. Ille vero major Arsisius, et alii multi cum ipso senes sanctissimi, quos et ipse tunc vidi, ejusdem temporis cujus et beatus Antonius erant; qui nobis etiam sanctum Ammonem Nitriotem se nosse dicebat; illum, cujus animam dum ab angelis ferretur ad caelum, vidit Antonius. Ille ergo referebat quod et Pachomium Tabennesiotem aliquando vidisset, virum prophetica gratia clarum, et in monasterio tria millia monachorum regentem; de cujus virtutibus post paululum loquar.

Ipsam autem Ammonem in hunc morem visisse dicebat: Cum esset, inquit, puer a parentibus derelictus, et ad viginti duorum pervenisset numerum annorum, invitus ab avunculo suo matrimonii vinculis illigatus est (*Pallad.*, c. 8). Cui cum resistere non posset ei quæ a parente ingerebatur necessitati, et in nuptiis jussus est coronari, et in thalamo sedere compulsus est, et omnia patienter sufferre solemnia nuptiarum coactus est. Postquam autem universi a thalamo recesserunt novis nuptis in lectulo collocatis, sanctus Ammon surgit et lectulo ostium claudit, vocatque residens benedictam illam, et vero unanimem conjugem suam, dicens: Veni, inquit, domina, ut tibi causam ipsam hujus conjunctionis exponam. Nuptiae nostrae huc usque sunt tantum, nihilque in se amplius habent; bene ergo faciemus, si de reliquo quisque nostrum separatim quiescat, ut Christo placere possimus si intacta virginitate vivamus. Prolatum autem de sinu parvum libellum ne-

scienti Scripturas sanctas puellæ ex persona Apostoli ac Salvatoris legebat, cui lectioni alia secundum sensum suum longe plura conjungens, exponere eidem castitatis virginitatisque conversationem, ut illa post satisfactionem in ictu gratia divinitatis impleta diceret: Mihi quoque persuasum scias, domine, castam vitam libenter amplecti. Quid ergo jubere amplius velis exspecto. Cui ille, hoc, inquit, jubeo et rogo, ut unusquisque nostrum separatim ab hoc die maneat. Ad quod illa non acquievit, dicens: In eadem quidem cella, sed in lectulis separatis manere debemus. Cumque hoc utrique placuisset, decem et octo annos vixerunt, ita ut illa quidem totis diebus esset in cella, ille autem insisteret operi in hortulo quem colebat, et balsamum ea qua peritus erat arte conficeret. Quod tamen balsamum multo labore ad imaginem vinearum et plantatur, et colitur, et putatur. Vespertinis autem horis regressus domum orationibus factis, et cum eadem cibo sumptio, ac rursus nocturnis precibus ex more celebratis, ad opus solitum primo mane pergebat.

Interea dum eorum esset hæc vita, exclusa ab utroque penitus omni corporalis illecebra passionis¹, oratione sancti id quod aliquando cupiebant, obtinere cœperunt. Ait enim eidem ad postremum beata illa: Domine, inquit, mi, habeo quod dicam; in quo si me audieris, probabitur mihi quod me secundum Deum diligis. Hortatur ille ut quod ei placeret ediceret. At illa: Justum mihi hoc, inquit, videtur, cum ipse sis sexus virilis, et justitiæ totus inservias; cumque ego quoque propositi tui æmulam viam, ut diversis ad multorum ædificationem mansionibus separemur. Inconveniens enim atque incongruum puto, propter me tantam in occulto te habere virtutem, nec ulli esse cognitum quod in hac castitate atque pudicitia Domini amore simul vivimus et manemus. Cui ille gratias agens, Deumque glorificans, ita respondit: Bene tibi placuit, mi domina soror; habere igitur hanc ipsam cellam, ego autem aliam mihi facere tentabo. Egressusque ab ea, mox interiora loca Nitriæ penetravit (nec dum enim tunc monasteriorum illic fuerat multitudo) fecitque sibi duarum volumina cellularum, atque ita in solitudine viginti aliis annis ac duobus transactis, defunctus est; imo magis somno quievit, cum sexaginta duos ætatis suæ annos finisset. Per singulos tamen annos secundo semper videbat beatam illam conjugem suam.

De hoc illud miraculum sanctus Athanasius Alexandrinus episcopus retulit, in eo opere quo vitam descripsit Antonii, quod cum aliquando una cum Theodoro discipulo suo Lycum nomine fluvium cupiens transfretare, erubesceret sibi vestimentum detrahare, ne nudum unquam suum corpus aspiceret, subito sine navi in alteram fluminis partem angelo vehente translatus est. Iste igitur Ammon ita vixit atque obiit, ut ipsius animam sanctus videret Antonius, eum ab angelis ferretur ad cœlum. Memoratum vero

¹ Caute lege contra impassibilitatis assertores.

A fluvium navi ego cum metu transivi. Est enim illic derivatio quedam magni illius fluminis Nili.

In hoc etiam qui Nitrias dicitur monte, monachus erat quidam, cui Hor fuit nomen (*Pallad.*, c. 9), ejus virtutem multorum quidem fratrum testimonia prædicabant², specialiter tamen ancilla Dei Melania, quæ ante me ad loca ipsius montis accesserat; nam ego superstitem supradictum virum videre non potui. Hæc ergo de conversationis ejus virtutibus referebat, quod nec mentitus unquam fuerit, nec juraverit, nec maledixerit cuiquam, nec sine necessitate aliqua sit locutus.

Hujus montis habitator et beatus Pambo fuit. Quem et Dioscorus episcopus, et Ammonius, et Eusebius, et Euthymius fratres, et Origenes, et Dracontius viri admirabiles et nepos (3), habuerunt magistrum. Qui Pambo et cum multis ac variis virtutum prærogativis, palmisque præcelleret, inter ipsas etiam hoc habuisse præcipuum memoratur, quod intantum auri argentique contemptor fuit, ut præceptum Domini videretur implese. Referebat ergo mihi venerabilis ipsa Melania, quia profecta de urbe Roma, Alexandriam primum fuisset ingressa. Cumque multa de ipsius viri virtutibus Isidoro præbytero et Xenodocho referente cognovisset, et eodem duce ad eum in solitudinem pervenisset, obtulisse se illi trecentas argenti libras, ac precatam fuisse ut aliquid ex ejus rebus acciperet. Qui cum sederet, inquit, et vimen intexeret, sola me voce benedixit et ait: Det tibi mercedem Deus. Deinde dicit œconomo suo: Suscipe caute, et divide per omnes qui sunt tam in Lybia, quam in insulis fratres: hæc enim monasteria plus videntur egere quam cætera; hoc quoque ei præcipiens, ne quid ex ea pecunia iis qui in Ægypto degunt daret, propterea quod regiones illas alimentis sciret amplius abundare. Cum autem memorata femina, sicut retulit mihi, staret, et benedictionem pro munere dato expectaret aut laudem, nihilque ab eo audiret, ulterius ait ad illum: Scito, domine, trecentas esse in hac argentaria libras. Qui iterum nec sursum quidem prorsus aspiciens, ita respondit: Cui exhibisti hæc, o filia, non opus habet a te mensuram cognoscere, nam qui montes lance pensavit (*Isaia* xl, 13), multo **947** amplius novit quantum sit hujus pondus argenti. Et si quidem mihi istud offerres, competenter hoc diceret; cum autem non mihi, sed illi Deo, quem non sprevisse, imo amplius honorasse duos illos nummos agnovimus (*Marc.* xii, 42), tace, quiesce.

Sic autem Dominum ordinasse dicebat, ut post paululum tempus, posteaquam ad ipsum venerat montem, Dei servus ille requiesceret; qui non agitudine, non febre aliqua fatigatus est, sed sportellam consuendo septuagesimæ ætatis suæ anno quæ evit in pace. Ante horam vero qua de sæculo exiens spiritum suum Deo commendarat, vocavit me, et in postrema consummatione sui operis confidenter ait:

² Hic Hor fuit Origenista.

Accipe hanc sportellam de manibus meis, quia non habeo aliud quod relinquam tibi, ut memor sis mei. Cujus corpore involuto in linteis, et sepultura tradito, ex desertis locis abscessi usque ad finem proprium, hereditatem sancti illius habens mecum

Hic ipse Pambo in fine vitæ suæ, ipsaque hora qua exiturus erat e sæculo, assistentibus ei Paulo presbytero et œconomo, et Ammonio, sanctitate famatis viris, et cæteris fratribus, hoc dixisse memoratur: Ex quo veni in istum solitudinis locum, et habitavi in cellula quam meis manibus extruxi, panem gratis ab aliquo me manducasse non memini, nec verbum usque in præsentem horam locutus sum, de quo poenitentiam agere debuissim: ita tamen ad Dominum meum pergo, tanquam necdum divinæ servitutis cultum attigerim. Asserebant autem nobis referentes, et testimoniis confirmantes suis Paulus et Ammonius servi Christi, quia nunquam cum aliquo interrogatus fuisset vel de spiritualibus vel de sæcularibus scriptis, cito responsum sciscitantibus dedit; sed semper necdum se quod responderet invenisse dicebat. Sæpe autem et cum mensium spatia fluxissent, nec sic quidem responsum quærentibus dabat, adhuc se non asserens pervenisse ad notitiam veritatis. Tamen diligentes autem cautasque secundum Deum sententias proferebat, ut eas omnes tanquam ab ipso Deo prolatas susciperent. Hanc enim Antonium quoque illum magnum in suis sermonibus perhibent habuisse virtutem.

Factum etiam hujusmodi ipsius Pambo inter alia fertur (*Pallad., cap. 11*), quod cum Pior monachus venisset ad eum proprium panem ferens, et ob hoc ab illo reprehensus fuisset, interrogatus ut diceret cur hoc fecisset, respondit dicens: Ne hospes ab hospite gravaretur; quem ille tantum tacendo reprehensum dimisit continuo. Post aliquantum vero temporis ad Pior, Pambo memoratus accedens, perfusus aqua panem, ut ab his edebatur, exhibuit. Qui interrogatus cur hoc fecisset, respondit: Idcirco aquam addidi, ne tibi onerosus existerem.

Præfatus autem Ammonius discipulus ipsius (*Pallad., cap. 12*), aliique tres fratres, et sorores duæ, summo Dei cultu et amore flagrantibus, cum ad deserta pervenissent loca, separatas sibi mansiones fecerunt, ita ut grandi a semetipsis spatio separarentur. Hunc ergo Ammonium, quia supra modum lectioni scripturarum vacabat, civitas quædam episcopum sibi fieri postulavit: cujus cives cum hoc a benedicto Timotheo quodam petissent, et ille dixisset: Adducite eum ad me, et faciam ut vultis; cum magna multitudine ad eum, quo facilius abstraheretur, ingressi sunt, captumque se ille perspicuens, rogare cœpit eos, et per sacramenta firmare, acquiescere se omnino non posse ut vel exiret de solitudine quam tenebat. Cumque videret non concedi sibi ut faceret quod petebat, ferro aurem sinistram radicitus (cunctis videntibus) secuit; hæc dicens: Vel nunc probabitur vobis impleri non posse

quod cupitis, jubente lege divina nullum aure præcisa oportere fieri sacerdotem. Et ita demum relicto eo, ad propria reverterunt. Cum vero remeassent, et episcopo ista dixissent, ille respondit: A Judæis lex ista servatur; ego autem si dederitis mihi aliquem etiam naribus truncum, sed moribus probum, non enim dubitabo episcopum facere. Hoc audito pergunt ad ipsum instantissime, eum rursus rogantes; quo non acquiescente, vim quoque inferre tentabant. Quibus juratus ille respondit: Si me cogere volueritis ulterius, etiam linguam meam (quia propter ipsam mihi molesti estis) abscindam. Tunc demum sic eum, cum super hoc nihil proficerent, reliquerunt.

Cujus Ammonii fertur tale miraculum. Cum quædam delectatio carnalis sine ulla corpusculum ejus intermissione vexaret, candenti ferro propria membra laniabat, ut ex omni parte plenus esset semper ulceribus. Escæ vero ejus fuit hujusmodi. A juventute sua usque ad obitum crudis est usus cibis, interdum etiam præter panem. Vetus autem Novumque Testamentum memoriter retinens, etiam libros eloquentissimorum virorum Didymi, Pierii, atque Stephani [*Pallad., Athanasii et Basilii*] usque ad sexcenta millia versuum legendo transivit. Hæc autem de eo testificantur etiam Patres sanctissimi in eremo commanentes. Hujus etiam prophetica virtus multis innotuit. Inter fratres vero qui secreta eremi diligebant, nullus illo in officio consolationis superior. De hoc sententiam beatus Evagrius spiritualis vir et virtute discretionis præcipuus, proferebat, dicens nullum se vidisse hominem qui sic superaverit cæporeas passiones. (*Culte lege.*)

[Iste idem sanctissimus cum a Ruffino (4) temporis illius præfecto prætorii multiplici supplicatione rogatus fuisset, ut magno illo Ammonio Constantinopolim ob necessarias eremi actiones adveniente, ipse quoque dignaretur venire, vehementer id precantibus sanctis diversarum provinciarum episcopis, aliisque quampluribus eremitis (qui ad dedicationem basilicæ, quam ipse condiderat, convenerant), memoratum Ruffinum propriis manibus suscepit sacro fonte mundatum. Quem suæ conversationis merito plurimum veneratus est, sancto Ammonio cupiens in omnibus obedire: qui paulo post dormivit in Domino, sepultusque est in basilica, quæ appellatur Ruffiniana; in cujus sepulcro curari feruntur cuncti diversis febribus laborantes.]

In monte Nitriæ, de quo supra diximus (*Pallad., cap. 13*), quidam vir fuit mirabilis, nomine Benjamin, per octoginta annos in abstinentiæ virtutibus summam donorum spiritualium gratiam consecutus: qui sive manus cuiquam imposuisset, sive olei benedictionem dedisset, ab omni languoris molestia solvebatur. Hic ergo qui talibus divinæ gratiæ muneribus præminebat, ante octo menses dormitionis suæ aquoso languore pervasus, in tantum miseraunda pin-

* Hic Ammonius fuit Origenista.

* Hæc inclusa desunt Palladio.

guedine suæ carnis intumuit, ut nostris temporibus secundum Job putaretur.

Asumens itaque nos Dioscorus episcopus, qui tunc presbyter Nitriæ fuit, me et beatum Evagrium hoc modo est allocutus: Venite, et videte **948** novum Job, in tanto tumore corporis atque insaniabili passione singularem patientiam possidentem. Eunt igitur vidimus hominem tanto corporis tumore distentum, ut minorem manus ejus digitum, utrarumque manuumstrarum conjuncti digiti minime complecti valerent. Cumque non possemus dura passionis ejus diu respicere, oculos nostros ab eo defleximus. Tunc ille beatus Benjamin ait nobis: Orate, filii, ut homo meus interior isto languore sit liber; hoc namque corpus nunc sua me sanitate sublimem reddidit, nec dolore dejectum. Per octo itaque menses illos facta est ei sella latissima, in qua incessanter sederet, jam non valens in lectulo requiescere propter reliquas corporis necessitates. Qui tamen in hujusmodi sui corporis passione constitutus, alios Dei gratia sanare consueverat quolibet languore vexatos.

Necessarium igitur existimavi referre hujus sanctissimi passionem, ut non admiremur quoties viris justissimis quedam corporales necessitates contingunt. Defuncto autem viro fortissimo, postes januarum (nec enim aliter tanti tumoris corpus ejici potuisset) sublatis sunt.

CAPUT II.

Vita abbatis Apollonii cognomento Ex negotiatoribus, et duorum aliorum fratrum conversorum.

Apollonius quidam nomine (*Pallad.*, cap. 14), unus ex negotiatoribus renuntians sæculo, montemque Nitriæ habitans, cum jam neque artem discere prævaleret senio prædeditus ætatis, neque abstinentiam spirituali Scriptura mandatam exercere, hujusmodi continentiam sibi instituisse cognoscitur. Ex propriis pecuniis atque laboribus, omnem remediorum speciem atque cellaria in Alexandria comparans civitate, cunctis fratribus languentibus necessaria exhibebat. Videres autem eum a principio diei nonam usque horam universa tam vivorum quam feminarum monasteria peragrantem, et per singula ægrotos ostia visitantem, portantemque secum uvam passam, malogranata, ova, siligines, quæ maxime necessaria videntur infirmis. Ad talem vitam, cui solum aptus erat, suam hic famulus Christi instituerat senectam; qui tamen ante obitum suum cum aliquem sui similem reperisset, ei omnem ministerii hujus suppellectilem tradidit, comprecatusque est eum, ut hujusmodi curam fratribus exhiberet. Cum enim quinque millia monachorum in supradicto monte consistant, necessaria vel maxime talis sollicitudo est et consolatio, sine qua in desertis illis non vivitur locus.

Alii etiam duo quidam fratres fuerunt¹, quorum pater emendis vel mutandis mercibus studeas, usque ad Hispaniam semper negotiando pergebat. Quo

A mortuo, diviserunt inter se substantiam ejus, quæ in mobilibus tantum erat: in auro quidem quinque millia solidos, in mancipiis vero vel vestibus quidquid invenire potuerunt. Isti igitur uno animo communique consilio inter se tractare cœperunt, dicentes invicem sibi: Quam, frater, eligimus viam vitæ! si mercationem in qua pater noster vixit arripimus, etiam ipsi labores nostros aliis relinquemus, nosque fortasse eunt in pericula, præcipientes vel marini (ut assolet) fluctus, vel latronum tela consument. Sequamur igitur, frater, solitudinem magis vitamque monachorum, ut et paternam hereditatem lucremur, et animas nostras nulla rerum malarum contagione perdamus. Quod propositum cum utrisque placuisset, in electione solitariae vitæ diversum singuli tenuerunt iter.

Divisis igitur quas pariter reliquerant rebus, unum quidem habuerunt uterque propositum ut placerent Deo, sed non in una institutione vivendo ambo placuerunt. Alter enim ex ipsis omnibus suis rebus per omnia monasteria, et ecclesias, et carceres divisit, artem sibi reperit quamdam, ex qua quotidiani cibum panis acquirens, ei quam elegerat vitæ et rationi vacabat; alter autem nulli ex substantia propria quidquam dedit, sed monasterium sibi fecit, ubi paucis secum fratribus collocatis, omnes advenas, omnes senes, omnes pauperes, omnes suscipiebat infirmos, et per Dominici ac Sabbati diem ternas et quaternas mensas indigentibus exhibebat, hisque universam suam substantiam modis quoad vixit expendit. Quo utroque defuncto, beati ambo, diversis opinionibus probabilis vitæ consummatione celebrantur. Et iste quidem aliis, ille vero aliis semper placebat.

Ex quorum laudibus orta inter fratres contentione, quod uterque videretur fuisse perfectus, ad sanctum Pambo, ut ab eo verum cognoscerent, pergunt. Quem cum judicem elegisse se dicerent, peterentque ut quis e duobus fecisset (melius edoceret, utrumque ille apud Deum perfectum esse respondit. Nam alter quidem ex ipsis Abraham, alter Eliæ moribus vixit. Cumque non sedato intra se certamine dicerent, deprecantes, quemadmodum pares possunt videri, et non magis præcedat ille qui evangelica præcepta complevit, qui cuncta vendidit, pauperibus donavit, quique per omnes horas, omnes dies, omnesque noctes, Dominicam crucem portans, perpetua Salvatorem oratione comitatur? Cumque alii diversa ex parte contenderent dicerentque, Quia iste, quem nos amplius prædicamus, tantum circa egentes suum ostendit affectum, ut aggeribus publicis assideret, tribulantes undecunque colligeret, et non suæ tantummodo consuleret animæ, sed multas atque multorum curando infirmitates, ac necessaria præbendo salvaret. Ita beatus Pambo ad utroque respondit: Idem iterum vobis loquor, pares ambo sunt apud Dominum, et utrisque me satisfaciendum puto. Hic enim si tam perfectus monachus non fuisset, dignus

¹ Palladius, c. 15, 16, vocat *Presium* et *Isaiam*, atque ita hic Ms. etiam habet.

perfecto non esset ut eum bonitati illius compararem; ille vero reliciens egenos atque peregrinos, aliquod ex ipsa communione solatium sentiebat. Nam et si labores ipsius esse magni oneris videbantur, attamen habebat et requiem aliquam cum labore. Expectate autem, ait, ut super hoc (Deo revelante) cognoscam; quod cum veneritis ad me, deinceps audietis. Post paucos itaque dies cum eum rursus rogarent, beatus ille ita respondit, dicens: Ante Deum vobis loquor, utrosque in paradiso simul stare con-plexi.

CAPUT IV.

Vita Macarii monachi homicidæ.

Juvenis quidam, qui Macarius dicebatur (*Pallad., cap. 17*), annorum decem et octo, dum cum æquævis suis pecora pascens juxta lacum (cui Mariæ nomen est) ludit, homicidium fecit invitus; nullique quidquam dicens, ad deserta perrexit, in tantum humano atque divino territus metu, ut amens factus per triennium videretur, dum sine tecto in **949** solitudine permaneret. Est enim terra ipsa semper pluviis. Norunt hoc quod loquor cuncti, qui et scripturarum lectione, et experientia rerum periti sunt. Ipse beatissimus, quem dico, in deserto sibi cellulam fecit. In qua viginti quinque alios annos ætatis suæ vivens, talem divinam gratiam meruit, ut exsultans solitaria vita, illuderet dæmones atque despicere.

Hic mihi, apud quem multum temporis feci, interroganti quas animus ipsius de facto homicidii cogitationes haberet? usque adeo se tristem non esse dicebat, ut ex ipso homicidio quod ignatus admiserat, Deo gratias agitaret. Inde enim aiebat occasionem sibi salutis allatam: dicebat autem, Scripturarum testimonia proferens, quod nunquam magnus ille famulus Dei Moyse divinitatis meruisset intuitum, neque tantum assecutus donum Dei fuisset ut mysteria celestia ac sancta conscriberet, nisi Pharaonis regis metu propter homicidium quod in Ægypto admiserat, ad Sina montis deserta fugisset (*Exod. 11*).

Hæc autem ego dico, non ut ad homicidium quemquam videar incitare, sed ut ostendam magis, quod ex malis rebus interdum, si in eas incidamus inviti, occulta Dei providentia ad virtutis gloriam pervenimus; alia enim genera virtutum necessitati ascribimus, alia voluntati.

CAPUT V.

Vita beati abbatis Nathanaelis.

Fuit alter quidam de antiquis viris nobilissimus agonista, nomine Nathanael (*Pallad., cap. 18*), quem ego superstitem quidem videre non potui; quieverat enim ante quindecim annos adventus mei: ab illis tamen qui una cum ipso per multum tempus vivebant monachis virtutem ipsius viri diligentius requisivi. Ostenderunt autem mihi et cellam ipsius, in qua manere consueverat, in qua tamen post ipsum nullus habitavit, eo quod viciniam ipsius loci homines incolabant. Tunc enim cellam suam ille beatus construxerat, quando raro adhuc aliqui se ad secreta solitudinum conferebant.

Hoc autem ab illis magnum continentiae bonum de memorato agnoscebam viro, quod tantæ in cella sua patientiae fuit, ut in proposito suo nunquam omnino titubaverit, ex quo primum irrisus atque tentatus videbatur a dæmone, qui omnes et illudit et fallit, cujus fraude ex priore, acediam perpersus, cella dicitur recessisse, aliamque vicinam vico cuidam fabricare coepisse. At ubi et perfecit alteram mansionem, et in ea coepit habitare, post tres vel quatuor menses per noctem ad eum dæmon accessit in speciem militis, imaginemque carnificis figuratus, qui pannis obsitus, sordere deformiter, sonumque flagris facere videbatur. Ad quem beatus Nathanael hæc dixit:

B Quisnam, inquit, tu es, qui talia in hospitio meo facere conaris? Ille respondit: Ego sum qui te ex priore cella fugavi, quæ nunc veni, ut ex hac quoque mansionem te pellam. Quo audito, ille ubi illudum se vidit a dæmone, reversus est statim ad habitaculum prius, ac triginta et septem annos in eadem mansionem complevit, ne ipsum quidem limen egrediens, contendendo cum dæmone quem superare cupiebat. Qui quidem tantis eum machinationibus impugnando vexabat, ut quocumque modo cellam suam cogeretur exire, quantas singulatim referre non possum.

Inter quæ immundus ille spiritus hoc quoque aggredditur, ut eum a proposito sui lege deflecteret. Captato namque adventu quorundam septem sanctorum episcoporum, qui ad requirendum eum sive providentia Dei, seu dæmonis tentatione venerunt, cum episcopos ipsos post orationem factam egredientes, ne uno quidem passu prosequeretur, dicunt ad eum diaconi episcoporum: Superbam rem admodum facis, abba, quod non deducis sanctos episcopos. Quibus hoc ille responsum dedit: Ego et dominos meos episcopos veneror, et omnem clerum debita honorificentia prosequor, cunctorumque hominum me extremum esse non dubito; sed et h's et universo sæculo mortuus sum: occultum autem propositum et mei cordis arcanum Deus novit, propter quod sanctos non prosequor viros. Deceptus igitur dæmon ac lapsus de spe præsentis ingenii, aliam contra ipsum ante novem menses obitus ejus artem machinatur.

D Fit subito parvulus puer veluti annorum decem, minans asinum, panes in cista ferentem: qui cum ad cellam ipsius multa satis nocte venisset, asinum in terram ruisse simulavit, et clamantem parvulum finxit. Abba, inquit, Nathanael, miserere mei, et manum mihi porrige. Audita ille ista quasi pueri parvuli voce, intra ostium, cujus partem recluserat, stat dicens ei: Quis es tu? vel quid a me cupis fieri? Puer sum, inquit, illius monachi, et eidem panes porto, quæ ipse frater tuus agapen facturus est. Crastino autem illucescente Sabbati die, necessaria est hæc oblatio spiritualis. Quæso igitur ne despicias jacentem, ac ferarum morsibus iradas; multæ enim belluæ illa esse per deserta possunt.

Stabat sanctus Nathanael velut aeneas, et vehementer incertis cogitationibus stupens, sensuque turbato secum ista versabat: Necesse est me aut misericordiam, quod est maximum in præceptis divinis, non facere, aut a proposito deviare. Ad postremum autem rationabili confirmatus ingenio, satis esse melius judicavit, si et diabolus erubesceret, et tantum ei ac tot annorum meritum non periret. Oratione igitur ad Deum facta, respondit ei, qui quasi parvulus loquebatur: Audi, infans, credo in ipso cui servio, qui dominatur omni spiritui, quia si necessarium habes alicujus auxilium, ipse præstabit, nec tibi aut feras aut quempiam alium nocere patietur. Si autem quædam res ista tentatio est, jam nunc Dominus meus aspiciat, et suam faciens voluntatem, non me ex ea lædi concedat ulterius. Tunc clauso ostio, se recepit. Confusus autem demon et victus, resolutus est in turbine venti, et in suis agrestes [*Mr.*, onagros], discissibus ac strepitu lascivientes. Hæc beati Nathanael vita fuit perpetua, hic finis, hæc palma.

CAPUT VI.

Vita duorum magnorum Macariorum, unius Ægyptii, alterius Alexandrini, necnon et Marci monachi.

Illam autem quæ de prædicabilibus ac beatis referuntur viris duobus Macariis (*Pallad.*, c. 19, 20), ut innumera atque infidelibus incredibilia dubito referre vel scribere, ne forte etiam mendacis nomen incurram. Quod autem apud Deum pereant omnes qui loquuntur mendacium, sententia sancti Spiritus declaravit (*Psal.* v). Me itaque, fidelissime virorum Lause, gratia Domini non mentiente, tu quoque **950** sanctorum triumphis incredulus non existas.

Ex his duobus Macariis unus quidem genere Ægyptius, alter vero junioris ætatis vincens virtutibus, Alexandrinus negotiator erat [*Ms. addit*: qui poma vel legumina, nucesque vendebat]. Prius tamen de illo Ægyptio loquar qui vixit nonaginta omnes simul annos: ex quibus sexaginta in desertis implevit locis, ad quæ juvenis fuerat ingressus trigesimo ætatis suæ anno; tantoque abstinentiæ monachillis intra decem annos vixit certamine, ut jam tunc discretionis sapientia præmuniret, senis puer nomen acciperet, eo quod velocius ad matura conascendit certamina. Ubi enim primum esse quadragenarius cœpit, et contra spiritus aërios, et in curationibus hominum, et denuntiationibus futurorum divinam gratiam meruit, postremo etiam sacerdotis (ut dignus erat) nomen accepit. Discipulos hic secum habebat duos, in desertis interioribus quæ Scythium vocantur: quorum unus minister ipsius erat, nec ab ejus latere recedebat, propter eos qui causa curationis frequentare consueverant; alter autem separatim in propria cella manebat. Post aliquantum autem temporis dum prævidentibus futura oculis intueatur, ait Joanni nomine ministro suo (qui postmodum etiam ad presbyteratum, loco ejusdem sancti Macarii meruit pervenire): Audi, inquit, me, o Joannes frater, et suadenti mihi id quod tibi proderit acquiesce. Tentaris enim, et te cupiditatis atque avaritiæ spiri-

tus vexat; sic namque vidi, et scio quod si acquieveris mihi, consummaberis in hoc quem adeptus es loco, et gloriaberis, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo (*Psal.* xc); sin vero me audire nolueris, Giezi tibi finis adveniet, cujus et morbo laboras (*IV Reg.* v).

Evenit igitur ut post obitum beati viri, tam salubria ejus dicta contemneret post quindecim vel viginti annos: unde eum ita totum ille execrabilis morbus invasit (eo quod in pauperes fratres, more Judæ, furti crimen admiserat), ut non posset incolumis vel una pars ejus corporis inveniri, ne in tali quidem spatio quod unus alicujus digitus occuparet. Est ergo et hoc ex iis quæ sanctus Macarius longe ante prædixerat.

B De cibo autem ejus et potu referre superfluum puto, præsertim cum etiam a negligentioribus monachis videamus ista servari, ne aut deliciosis aut secularibus pares esse dicantur, maxime in illis locis, ubi vix necessaria ipsis alimenta sufficiunt, et ubi sunt tantorum quæ imitari student exempla sanctorum. De aliis igitur meritis ipsius loquar. Sine intermissione semper in quadam esse translatione animæ putabatur, imo magis plurimum vitæ suæ tempus cum Deo agere, et cælestibus amplius quam terrenis negotiis interesse; in quo et divina quædam miracula fuisse memorantur.

Nam Ægyptius quidam cum amore vesano alienæ uxoris arderet, nec posset ad effectum tam scelestæ cupiditatis pervenire, eo quod illa pudicitia dedita, **C** virginitatis suæ conjugem nimis amaret, maleficum precatus est, ut aut se amari ab ea faceret, aut quocunque illam modo a marito proprio repulsi. Maleficus autem multis muneribus illectus, solito propriæ artis ingenio, fecit illam equam videri, non feminam. Quam ubi talem vir ejus, domum regressus, aspexit, tam monstruosa novitate turbatus (quod jacere in lectulo suo equam videret), ingemiscere ac flebat, eo quod ipsum alloquens animal, nullum loquentis poterat audire responsum. Rogabat igitur presbyteros ipsius vici, duxitque eos domum, et quid illa patere-
D tur ostendit. Et ne tunc quidem causam tantæ calamitatis agnoscit. Quæ tamen jam per triduum, nec ut equa feno, nec pane ut homines utebatur, utriusque escæ alimoniis destituta. Ad postremum ut magnificaretur gloria Dei, et ut sancti illius Macarii virtus innotesceret cunctis æstantibus, subito in cor mariti ejus ascendit, ut cum ea loca deserta penetraret. Illegatam igitur eam ita ut jumenta vinciri solent, ad deserta deduxit; cumque jam sancti Macarii cellula appropinquaret, juxta quam monachi stabant, objurgare cœperunt memoratum virum ejus; cur cum equa ad monasterium venire voluisset. Ad quos ait ille: Veni huc ut possim misericordiam sancti orationibus promereri. Illisque interrogantibus quid mali haberet: Uxor, inquit, mea est hæc, sed in equam videtur esse conversa: habet autem hodie tertiam diem ex quo nullum penitus cibum sumit. Quod cum supradicti fratres oranti sancto Ma-

cario (cui jam et hoc ipsum Deus notum fecerat) retulissent, et pro eadem instanter oraret, hæc fratribus dixit: Vos, inquit, equi estis, qui eorum habetis oculos; illa enim mulier est, nec transfigurata in aliam naturam videtur, nisi eorum oculis qui præstigiis vanitate falluntur. Confestimque benedictam capiti ipsius nudæ infundens aquam (oratione completa), subito videri eam omnibus feminam fecit, jussitque eam refici, et gratias agentem Deo cum conjugis suo remeare præcepit, hæc dicens: Nunquam omnino a communione sanctorum mysteriorum separetur, nunquamque ab ecclesiæ oratione discedat. Hoc enim ideo perpressa est, quia per septimanas quinque mysteria divina non attigit.

Aliud iterum ipsius factum proloquar. Per longum temporis spatium, cuniculum quendam sub obscuro terræ profundo a cella sua duxit, per dimidii spatium stadii usque ad soli alterius summitatem: ubi speluncam sibi proprio sudore perfecit, ut quoties ferre non poterat molestiam frequentantium, relicta cella sua per occultum iter se ad speluncæ latebras conferret, itaque a nullo unquam se voluisset videri. Referebat ergo nobis quidam de studiosis ipsius aliquando discipulis, quod quoties de mansuicula sua ire ad speluncam solebat, viginti et quatuor eundo orationes, et totidem redeundo faciebat.

De hoc ipso fama vulgavit, quod et mortuum suscitavit, dum quendam hæreticum vult docere, qui resurrectionem corporum negabat futuram. Quæ fama in desertis illis locis, sicut est vera, permansit.

Ad hunc aliquando filium juvenem dæmone laborantem, lamentans mater exhibuit, eumque duo in singulis lateribus vinctum tenebant viri. Cujus dæmonis hanc operam esse dicebant: Posteaquam infelicem hominem, trium modiorum panes edere, et unius amphoræ lagenam [*Ms.*, vel cilicensis lagenæ aquam] bibere coegisset, ructando universa quæ devoraverat, in aerem quendam fumumque convertere consueverat, atque ita omnia vel comesta vel potata quasi quodam ignis ardore solebat absumere. Est autem et legio dæmonum, quæ flammea nominatur. Sicut enim inter homines, ita et inter illos multa est distantia, non naturalis substantiæ, **951** sed diversæ ac dissonæ voluntatis. Iste igitur juvenis, cum etiam enormes cibos mater propria parare non posset, edebat frequenter egestionem sui corporis ac bibebat. Ob quod flets mater infelix de intolerabili calamitate filii sui, sanctum illum, ut miserabilem juvenem curaret, orabat. Cumque continuas apud eum preces plurimasque fudisset, orante super illum, Deumque precante viro sanctissimo, post unum vel alterum diem cepit tanti mali medicina procedere. Ait autem matri ipsius: Quantum vis ut comedat filius tuus? At illa, Decem inquit, panes. Quam ex hoc sanctus ille reprehendens: Quid, inquit, locuta es? Septem itaque diebus jejunans et orans pro eo, tres eum libras panis jussit accipere, ita tamen ut opus propriis faceret manibus. Quem hoc modo per

A gratiam Dei curatum, et ad pristinam sanitatem reductum, propriæ reddidit matri. Hoc quoque miraculum per sanctum famulum suum Deus fecit, quem virum ego in corpore videre non potui; ante annum enim quum ad illas solitudines introirem, ille tantus decertator quievit in Domino.

Illum autem Macarium qui Alexandriae presbyter fuit, vidi in his locis quæ Cellæ nominantur, in quibus Celis ego per annos novem mansi; in quibus triennii tempus cum eo vixi, et illa quidem miracula sub oculis meis fecit, alia vero ex ore ipsius didici, cætera autem aliorum relatione cognovi.

Habebat itaque hoc in proposito vitæ suæ, ut si quid magnum a quibuscunque sanctis in abstinentia fieri didicisset, hoc ferventer impleret. Cognito igitur a quibusdam quod Tabennensiotæ nihil cocti cibi per quadragesimam totam edere dicerentur, statuit intra semetipsum, ut per septem annos nihil quod coctum fuisset igne, gustaret, sed crudo tantum odore contentus esset; ita ut si forte unquam leguminis aliquid reperisset, neque inde gustaret. Hoc ergo cum amplius quam volebat imitando fecisset, de reliquo, tanquam nihil esset grave, contempsit.

De alio iterum qui unam tantum panis libram comederet, audivit hic eximius monachorum, cupiensque eum imitari, confractum atque in partes redactum modicas buccellatum (5) in lagenas misit, et statuit tantum ex eo edere, quantum posset manus ipsius una proferre; et ita mihi lætus ipse postea referebat, hoc dicens: Plures quidem particulas buccellati intra lagenam comprehendebam, totum tamen quidquid intrinsecus tenere potuissem, foras proferre non poteram propter angustias oris exigui. Publicanus etenim meus, ut omnino non ederem non sinebat. Per triennium ergo sub hac observatione vixit, quatuor aut quinque tantum uncias panis assumens, et tantumdem bibens aquæ, utrumque expendens sextarium olei, quod per totum illi annum sufficiebat.

Aliam rursus propositi ipsius agnosce virtutem. Illic virorum fortissimus somnum aliquando vincere statuit; et hoc ipse dicebat, quod per viginti dies nec semel quidem sub tectum aliquod fuisset ingressus, ut sic vinceret somnum, diurni quidem æstus ardoribus flagrans, nocturno autem frigore tremens, et quemadmodum ipse referebat, ipse velocius ad tectum rediisset, somnumque cepisset, usque adeo sibi aruisse jam ex rebrum intelligebat, ut sine sensu propemodum putaretur. Vici ergo, inquit, quantum ad me pertinet somnus; natura vero, quem exigebat usum debitum, cessi.

D Illic quodam die dum in cella sua matutinus sederet, culicem sensit: a quo vulneratus in pede, dolensque eum manu sua peremit, qui et moriens, plurimum cruoris effudit. Reprehendens igitur factum suum, in eo quod injuriam propriam vindicasset, ita condemnare se voluit, ut in pratis eorum locorum quibus Scythiæ nomen est, qui in solitudinibus extremis jacent, nudus per sex menses sederet, ubi

enlices, crabronibus similes, aprorum quoque perforant cutem. Ergo illic exulceratus est totus, quibusdam tuberibus per omnia ejus membra turgentibus, ut unus crederetur ex illis esse, qui elephantiosi vocantur. Post sex autem menses regressus ad cellam suam, sola (quod ipse esset Macarius) ejus voce patet factum est.

Hic idem desideravit aliquando (sicut solebat referre) hortum, in quo essent Janes et Mambres malefici sepulti, videre, qui sub Pharaone plurimum potuisse memorantur. Qui longo in tempore et grandi potentia suæ artis quadratis lapidibus supradictum opus exstruxerant, in quo superposita fuerat memoria prædictorum, ubi et aurum recondierant, et variis arbusculis locum repleverant; puteum quoque fecerant, eo quod sine aliquo videretur humore idem locus esse. Hæc autem omnia idcirco fecisse dicuntur, quod se post obitum in eodem loco tanquam in paradiso crederent esse mansuros. Ignorans itaque famulus Christi Macarius quænam ad memoratum locum deduceret via, æstimatione quadam animi solas cœli stellas (quod in mari nautis solet fieri) dum per deserta ambulat, sequebatur. Fæscem vero calamorum portaverat secum, ut per millenos passus singulos figeret, quo facilius posset agnoscens sua signa remeare. Per novem igitur dies itinere confecto, præfatis appropinquavit locis: cui fröccissimus dæmon, qui semper adversum Christi athletas dimicare consuevit, collectos omnes ex propriis locis calamos a mille passibus prædictæ memoriæ quiescenti, subito ad caput posuit. Cumque sanctus Macarius surrexisset a somno, agnovit eos quos alibi reliquerat calamos. Credo autem quod et hoc permittente Deo ad examina ionem memorati viri contigerit, ne spem aliquam haberet in calamis, sed magis in Dei gratia, qui in columna nubis per quadraginta annos iter populo Israel in deserto monstravit. Dicebat autem, de supradicto horto septuaginta dæmones ad adventum ipsius prosiluisse clamantes, et circa oculos ejus ac vultum corvorum more volantes, dicentesque: Quid vis, Macari? quid vis tentator monache? quid ad loca nostra venisti, in quibus manere non poteris? numquid et nos aliquos monachorum tentavimus? Habes eremum propriam cum tui similibus, unde nostros quoque propinquos expellere festinas, nihil nobis tecum commune est. Quid nostras regiones ingrederis? si habitator es eremi, tua tibi solitudo sufficiat; nobis hunc locum sui tradiderunt incolere conditores. Qui hanc possessionem queris irrumpere, in quam nullus unquam hominum, postquam nobis a fratribus nostris nostra hic manu sepultus est tradita, vivens ingressus est? Cumque adhuc dæmones plurima replicarent, atque lugerent, beatissimus ille respondit: Ingrediar **932** tantum ut videam, continuoque discedam. Et dæmones: Hoc, inquit, nobis per tuam conscientiam sponde fideliter. Christi vero servus ait simpliciter: Hoc faciam. Continuoque dæmones ab ejus oculis recesserunt. Ingrediam se igitur, atque illic suspen-

Asum æneum cadum reperisse dicebat circa puteum cum catena ferrea, longa jam temporis vetustate consumptum, mala etiam granata intrinsecus vacua, ac nimio solis ardore siccata. Sic itaque inde discedens, per viginti totos ad cellulam suam revertitur dies. Cui cum aqua quam portaverat cum panibus deesset cœpisset, et grandi molestia penuriæ laboraret, ac pene deficeret, apparuit ei quædam (ut ipse referebat) puella, puro linteo cooperta, ferens ampullam aquæ stillantis, uno a se stadio separata. Quam per triduum ambulans supradictum vas sibi ostendentem videbat, et velut stantem vicinior, ac se invitantem, ita ut putaret quidem assequi eam posse, nec tamen valeret. Igitur spe bibendi, laboreum se trium dierum paucis sustinuit e dicebat. Multitudo autem bubalorum grandis apparuit (sunt autem illic plurimi hujusmodi greges) inter quos una de bubalis cum jullo suo astitit subito, ut et ipse referebat, cui lac ex ubere fluebat in terram. Subjeci me ergo, inquit, et labia ferinis uberibus in os meum expressurus appui, quoniam ad satietatem refectus sum; illique sibi sisse dicebat, usque dum ad celum perveniret. Quem ipsa etiam bestia subsecuta, ubera eidem sua præbebat, neque proprium setum sancti illius contemplatione suscipiens.

Alio rursus tempore dum ad requiem monachorum puteum facit, inter virgulta vel frutices aspidis dente percussus est, cujus morsum necesse est continuo mors sequatur. Corruptam igitur eam, et utraque manu ab ore discentam, scidit mediam, dicens **C**ei: Cum te non miserit Deus meus, cur ausa es huc venire?

Habebat autem diversas in desertis locis cellulas, in quibus virtutum operabatur insignia: unam in interiore solitudine, cui nomen est Scythi; aliam in Libya, ubi Cellæ vocantur [Ms., aliam in Libya, aliam in Cellis]; aliam in monte Nitriæ, ex quibus quædam sine fenestris erant, ubi per totam quadagesimam sedere in tenebris hic beatissimus dicebatur. Alia cella angustior erat, in qua pedes suos extendere non valeret. Alia latior, ad quam venientes ad se suscipere consueverat. Tantas autem hic hominum dæmonibus laborantium curabat catervas, ut numerus esse non posset, nobis etiam illic degentibus.

De Thessalonica ad eum nobilis ac dives virgo perducta est, quæ jam per multos annos paralysi laborabat. Quæ cum ei fuisset oblata, atque ante cellam beati viri projecta, motus in eam misericordia, per viginti dies propriis manibus oleo sancto perungens, ac Domino pro ea preces fundens, incolumem suæ reddidit civitati. Quæ postea plurima ad solitudines, cum fuisset propriis pedibus regressa, transiit.

Ille idem cum audisset grandem vitæ conversationem Tabennensiotas habere, veste mutata ad similitudinem alicujus operarii, sumpto habitu sæculari, intra quindecim dies per deserta iter faciens, Thebaidem usque pervenit. Cumque pervenisset ad monasterium memoratorum hominum, primum quidem,

quem archimandritam vocitant, requisivit, Pachomium quemdam nomine, probabilem per omnia virum, habentem spirituales gratiam prophetiæ, cui tamen de Macario nihil fuerat revelatum. Ad quem cum venisset, hæc dixit: Quæso ut me in monasterio tuo suscipias; monachus enim esse desidero. Ait illi magnus ille Pachomius: Senilibus annis gravaris, et monachus esse jam non potes, neque inter cæteros fratres qui hoc ab adolescentia didicerunt, vivere vales, eo quod consuetudinem eorum laboremque non pateris; cumque abstinentiæ tentationes non ferens, læso animo egressus ab his fueris, maledicere eis incipies quos non potueris imitando sectari. Noluit itaque nec primo eum nec secundo die, nec per totam suscipere septimanam. Dumque jugiter persisteret in rogando jejunus, ad postremum, Suscipe me, inquit, abba, et si me in jejunio, vel in opere inferiorem ipsis deprehenderis, statim de tuo monasterio pelle. Quo audito, ille persuasit fratribus ut in monasterio reciperetur. Est autem illic unius numerus mansionis, habens etiam usque in præsentem diem ad mille quadringentos viros. Cum igitur fuisset ingressus in eam sanctus Macarius, et post breve tempus supervenissent quadragesimæ dies, videretque diversos vario more viventes, alium vespertinis horis solventem jejunium, alium vero post biduum, alios etiam post dies quinque gustantes, alium statim totis noctibus, et per diem sedentem, laborantemque; ille de arboribus dactylorum cortices tenens infusus ac copiosus, in uno angulo stabat usque ad quadragesimæ finem et principium Paschæ, non panem, non aquam gustans, non flectens genua, non in terra jacens, sed tantum modica cauliculorum folia cruda Dominico die sumens, ut manducare aliis videretur. Si quando autem ad corporalem necem ita-fem fuisset egressus, confestim remeabat, ac stabat, non os aperiens, non alicui quidquam loquens, sed cum summa taciturnitate consistens, et in corde suo tantum jugiter orans, atque id solum operis quod in manibus tenebat efficiens. Quem cum esse tam duræ atque inimitabilis vitæ monachi omnes considerassent, quasi quadam adversum principem suum seditione commoti: Unde, inquit, nobis istum adduxisti, qui ita vivit quasi in carne non sit humana, ad condemnationem omnium nostrum? Audi igitur, et aut tolle eum a nobis, aut scito omnes nos ex hoc monasterio hodie recessuros. Ille autem tali conversatione atque virtute ejus audita, deprecatus est Dominum, ut quis esset eidem revelaret. Quo statim facto, arreptum eum manu ad oratorium suum duxit, ubi erat altare divinum, osculatusque eum dicit illi: Veni, optime senex, tu ille Macarius es, et mihi te celare tentabas; ex multis annis te videre cupiebam, audiens de te magna miracula: gratias tibi ago, quia colaphos infantibus nostris dedisti, ne magnum aliquid in conversatione vitæ suæ facere se putarent. Revertere igitur nunc ad loca unde veneras; sufficienter enim nos omnes ædificasti, et ora pro nobis. His verbis rogatus ab omnibus, inde discessit.

Quodam rursus tempore hoc retulit obis, dicens: Quodcumque genus vitæ, et quoscunque mores abstinentiæ spiritualis desideravi, imitatus sum, atque perfeci. Iterum inquit: Aliquando animum meum quedam novæ cogitationis cupiditas occupavit, ut vellem quinque diebus continuis sensum cordis mei inseparabilem a Deo facere. Statuensque intra mentem meam, et clavis ita ostiis cellæ atque vestibuli, ut nullus hominum responsum a me posset accipere, cœpi instare a principio septimanæ, dicens sensui meo: Vide ne velis a cœlo ad terram descendere. Habes illic angelos atque archangelos, altissimasque virtutes, cherubim ac seraphim, primumque omnium creatorem Deum: illic conversare, sperne illa quæcumque infra cœlestia videntur habitacula, ne carnales cogitationes incurras. Atque in hoc, inquit, duobus diebus ac duobus noctibus perseverans, usque adeo demonem provocasse ac stimulas me sensi, ut ille in flammam ignis subito conversus, omnia quæ habere intra videbar incenderet; ipsamque etiam matiam (6) super quam stare consueveram, ut totum jam me arsurum esse crederem. Ad postremum tanto timore percussus, ab hujusmodi proposito tertia abscissi die, cum viderem tam jugiter individuum Deo animum me habere non posse. Descendi ergo iterum ad cogitationes sæculares, ne aliquid mihi ex perpetuo divinitatis intuitu genus arrogantiae nasceretur.

Ad hunc ipsum Macarium cum aliquando venissem, reperi ante fores cellæ ipsius presbyterum quemdam, cujus totum caput adeo exesum et consumptum erat illa valetudine, quæ carcinus (7) nominatur, ut os etiam verticis videretur: quique illic ut curaretur advenerat, nec tamen usque in illum diem a sancto Macario susceptus fuerat aut ab eo visus. Ego itaque tunc ipsum rogans petivi ut ejus miseretur, et saltem responsum ei daret. Ad quod mihi ille sanctus hoc dixit: Non est dignus iste curari; hæc enim pœnam ex præcepto Divinitatis accepit. Si autem vis curari eum, persuade illi prius ut a sanctorum sacrificiorum immolatione discedat. Cumque ego dicerem: Cur, obsecro, id fieri jubes? Quia fornicationis, inquit, immunditia pollutus ministeria Domini violare consueverat, ob quod talis supplicii atrocitate cruciatur; sed sicut dixi, si nunquam velut sacerdos sacrificia contigerit divina, accipere (Deo juvante) poterit medicinam. Cum ergo illi qui hæc valetudine laborabat ista dixissem, ut cum sacramento mecum pacisceretur non se ulterius ad officium sacerdotis accedere, tunc demum a sancto illo vocatus est; qui eum his allocutus est verbis: Credis, inquit, Deum esse, cui nihil occultum est? Respondit ille: Credo. Non potuisti, inquit, virtutem Divinitatis ejus evadere? Respondit ille: Non potui, domine mi. Tunc magnus ille Macarius, Si agnoscis, inquit, peccatum, et vis evadere istam quam propter illud tibi Dominus intulit pœnam, emendare de reliquo. Quo audito, ille proprium confessus est crimen, et de cætero se nunquam pecca-

turum esse promisit, neque functurum sacerdotis officio, sed inter laicos jam futurum; et tunc demum illi manum sanctus imposuit, atque in paucis diebus capillorum quoque recuperatione curatus, Deumque glorificans, sancto etiam viro gratias referens, videntibus nobis ad propria remeavit.

Post hæc adducitur ad eum in mei præsentia puer quidam, qui sævissimi dæmonis spiritu laborabat. Cumque unam super caput ejus posuisset manum, et ad cor ipsius aliam, tandiu deprecatus est Deum, quandiu suspendi in aere eum faceret, qui puer in morem utris totus inflatus, supra quam æstimare quis posset intumuit, et subito aquam ex omni parte membrorum cum clamore maximo vocis effudit. Itaque paulatim omni illo tumore residente, ad pristinam sui corporis rediit sanitatem. Quem sanctus sancto peruncum oleo, et benedicta perfusum aqua, proprio reddidit patri, præcepitque ut per quadraginta dies nec carnes eum edere, nec vinum potare permitteret, et sic eum perfecte reddidit sanitati.

Hunc eundem sanctum Macarium quodam tempore cogitationes vanæ gloriæ stimulando vexabant, volentes eum de cella ipsa ubi debebat abstrahere, et suadentes ei, atque demonstrantes quamdam veluti operis boni speciem, ut ejus causa pergeret Romam, sanaturus videlicet eos qui illic nequissimis dæmonibus vexabantur. Summa enim gratia divinæ virtutis hic beatissimus contra immundos spiritus utebatur. Cum ergo talibus incitamentis, quibus expulsare eum dæmon volebat, per multum tempus reluctaretur, fortiterque se videret urgeri, projecit se subito supra cellulæ suæ limen, ita ut extra cellulam suæ relinqueret pedes, ac diceret: Ducite me, o dæmones, si potestis, et trahite; ego enim pedilus meis non ibo quo vultis. Si ergo hoc me modo portare potestis, en proficiscar, sacramenti quoque adjectione confirmans, quod usque ad vesperam de eo non consurgeret loco. Unde si me, inquit, non moveritis, sciatis vos ulterius a me non audientos. Diu itaque jacens immobilis, tandem profunda vespera propinquante surrexit. Sed nocte quæ subsequuta est, rursus ei dæmones molesti esse cœperunt. Ille vero sporta duos modios recipiente arenis repleta, impositaque humeris suis, in desertis locis spatiabatur. Huic Theosebius quidam, genere Antiochenus, occurrens, cui et Cosmetri cognomen erat, dixit ei: Abba, quid tantum onus portas? in me potius quod devehis transfer, et noli tuos humeros fatigare. Ille autem dicebat: Vexo vexantem me; otio enim fruens, iter aliquod agere me compellit. Cum autem ita onustus ambulasset diutius, et confecisset illo pondere suum corpusculum, regressus in cellam est.

Hic ipse sanctus aliud miraculum retulit nobis (erat namque presbyter). Notavi mihi, inquiens, eo tempore quo sancta mysteria fratribus dabam, quod Marco monacho nunquam dedissem, sed semper ei

A sancta de altari angelus dabat, solam tamen manum dantis videbam.

Erat autem Marcus iste summi ingenii, qui dum juvenis esset, Novum ac Vetus Testamentum memoriter retinebat, admodum placidus et quietus, et castitatis proposito singularis (Pall., c. 21). Uno igitur die dum ego aliud quod agerem non haberem, in ultima ejus senectute ad eum usque perrexi, et juxta ostium ipsius sedens quasi tiro novusque monachus, supra homines eum esse existimans, sicut et erat, audire quid loqueretur, vel quid ageret desideravi. Fuit autem solus intrinsecus, centum circiter annos agens, qui et dentes quoque longa nimium ætate perdidit. Contra se ergo ipsum, et contra dæmonem litigabat, dicens: Quid amplius decrepiti B senex quæris? ecce oleum vinumque gustasti. Quid ultra cupis in extremis ætatis tuæ, devorator ac ventris cultor? hujusmodi verbis in se injuriosus existens. Tum et dæmoni ista dicebat: Ne adhuc tibi debeo aliquid quod furari prævaleas, 954 nihil aliud invenis? Jam recede a me, hominum inimice. Atque hoc sibi quasi insultando dicebat: Veni, pessime senex, quandiu tecum morabor?

Referebat autem nobis Paphnutius quidam discipulus hujus beati viri, quod aliquando bellua quædam (8) exhibuit sancto Marco catulum suum cæcum, vestibulumque ostii ejus capite percussit, et ingressa ad eum sedentem foris in atrio, projecit ante pedes ipsius catulum suum. Quem ille tenens et expuens in oculos ejus, oravit: continuoque lucem C quam amiserat vidit, secumque tunc ipsum proprio lacte nutritum mater abduxit. Sequenti autem die eadem bestia sancto ac beatissimo viro pellem ovis exhibuit, quam memoratus servus Christi sancto Athanasio episcopo dereliquit; quarumque sancta Melania postea a beatissimo viro Athanasio accepisse se dixit. Et quid mirum si ille qui mansuere fecit Danieli leones, etiam huic belluæ talem sapientiam dedit?

Dicebatur præterea de beato Marco, quod ex quo lavaeri gratiam spiritualem promeruit, nunquam expuisset in terram, sexagesimum post baptismum agens annum, et quadagesimum ante baptismum.

Erat autem figura corporis hujus athletæ Christi (oportet enim me de hoc quoque tibi significare, famule Dei Lause, eo quod parvitas mea conversata cum eo diutius eundem cognoverit diligenter) statura brevis, non multa barba faciem vestiebat, sed circa labia tantum erat, parumque circa mentum aliquid videbatur. Ex nimia enim abstinentia, et pene jugi inedia, etiam vultus ipsius nudus præter cæterorum hominum consuetudinem videbatur. Ad hunc eum cum admodum tristis aliquando venissem, diceremque ei: Abba Macari, quid jubes faciam, quoniam varix cogitationes animum meum conturbant, dicentes mihi. Proficiscere hinc, quia nihil agere te cernis; ille respondit: Dic, inquit, ipsis cogitationibus tuis: Propter Christum parietes cellæ istius custodio. Hæc

¹ Palladius, c. 20, hæc de Macario narrat.

tibi, amator et famule Dei doctissime, pauca de multis A
ex factis sancti Macarii vel dictis significavi.

CAPUT VII.

Vita Moysi Aethiopis, Egyptii monachi.

Moyseus quidam genere Aethiop. (Pall., c. 22). colore corporis niger, servus alienius curialis (!) erat: quem ob detestandos ejus mores dominus suus a se abjecerat. Dicebatur enim et palam latrocinari, et homicidia perpetrare. Necessè est autem ut malignitatem quoque ipsius dicam, quo magis possim penitentiae ejus monstrare virtutem.

Referabant igitur quidam quod magister quorundam latrocinantium exstitisset, ejus et hoc inter latrocinia ejus factum memorabatur: pastorem quemdam, qui in regione quadam una cum canibus suis morabatur, nocte ei ad se-lestum eunti negotium impedimento fuisse; qui tantum irascebatur, ut eum vellet occidere. Observabat ergo illum locum in quo suas oves ille claudabat. Cumque eidem nuntiatum fuisset quod trans fluvium Nili cum grege suo esset, atque in tantum fluvius ille crevisset, ut super alveum suum mille passus teneret, gladium suum mordens tenens, et veste super caput imposita, totum fluvium natando transmisit, quousque ad ovium cubile pervenit. Cumque eum natantem respiciens, mersus in arena pastor lateret; tunc ille arietes quatuor electos, atque jugulatos, et fune connexos tenens, ita rursus natando remeavit. Reperto autem parvo et occulto loco, in quo nudatis pelle ovibus, canibusque quae videbantur esse optimae devoratis, et reliquis venditis, ac vini commutatione distractis, decem et octo Italicos (10) ipsius vini solus exhaustit, et sic ad ea in quibus collegas suos reliquerat loca, per millia quinquaginta revolvit. Iste igitur talis qualem loquor, vix aliquando compunctus, ex alienius necessitatis periculo ad monasterium se contulit fratrum, suaeque penitentiae vitam sic vehementer arripuit, ut etiam Clemonem malorum consortem suorum (11), qui a prima cum eo aetate peccaverat, ad cognoscendam virtutem Christi eminus collocaret¹.

Hoc quoque illius quondam factum refertur. Latrones quatuor numero, qui in cellam ipsius impetum fecerant, quis ille esset qui ibi degeret, nescientes inquirebant. Quos ille correptos pariter et ligatos, veluti saccum aliquem palaeorum impositos dorso suo, ad fratres ubi simul omnes morabantur exhibuit, hoc dicens: Quia nulli nocere jam possum, quid de istis jubetis? Tunc ergo etiam ii quos ille detulerat, ad penitentiam venire coeperunt, confitentes Deo sua delicta, maxime cum amarent ipsum Moyseum, qui inter omnes dudum latrones, ut eorum princeps nominabatur. Glorificantesque Dominum, ipsi quoque conversi sunt propter hujus conversationem, et facti sunt monachi probatissimi. Rationem autem hanc suis sensibus colligebant, dicentes: Quod si iste qui tam potens erat tanquam invictus inter latrones, sic Deum agnovit et timuit, quare nos animarum nostrarum salutem dilatione remoramur?

¹ Palladio Herveti hoc deest.

Hunc ipsum beatum Moyseum (oportet enim eum tali jam vocabulo nuncupare) daemones quondam urgere coeperunt, ut ad consuetudinem imparitatis et fornicationis antiquae reverteretur. Qui tot ac tantis modis, ut referebat ipse, tentatus est, ut pene eum a proposito vitae salutaris averterent. Venit iste igitur ad sanctum illum et beatum virum Isidorum, qui in locis quibus Scythi nomen est, morabatur, referens ei quibus impugnaretur modis. At ille respondit: Nolo, inquiens esse te tristem. Adhuc enim principia haec tua sunt, et ideo hujusmodi cogitationes tibi vehementer insurgunt, antiquam consuetudinem requirentes. Nam ut a macello canis, quo venci assuetus est, non recedit, quod rursus si clausum fuerit, neque ullus in eo steterit, a quo aliquid canis speret, abscedit; ita et tu si perstiteris in proposito abstinentiae tuae, membra tua quae sunt super terram mortificans, gastrimargiae excludens introitum (quae fornicationis est incentivum [Coloss. iii]), fatigatus daemon ac victus, cui fomenta ciborum non porrigis, ulterius tibi molestus esse cessabit. Quibus auditis, regressus ad propria servus Christi Moyseus, instanter ac fortiter sui curam gerebat, ante omnia abstinens a cibo, nihilque aliud accipiens nisi duodecim siccis uncias panis, maximo tamen operi incumbens, et quinquaginta diurnas faciens orationes. Cumque his modi suum consumpsisset corpusculum, nec sic quidem somnia circa ipsum vana cessabant.

Rursum igitur ad quemdam sanctorum alterum 955 probatissimum pergit, dicitque ei: Quid faciam, quod ita mihi pristina consuetudine semper in somnis obscuratur animus, sensusque turbatur, et a voluptatibus carnis experta memoria non recedit? Ille respondit: Idcirco adhuc hoc pateris, quia nec mentem tuam ab hujusmodi cogitationibus separasti. Si igitur paulisper te volueris vigiliis occupare, et orationibus puris perseveranter insistere, facile poteris ex hac molestia liberari. Qui etiam hujus hortatu suscepto consilio, tanquam ab homine qui hoc experientia didicisset, ad propriam revertitur cellam, statuitque per universam noctem nec genua solo flectere, nec oculis somnum dare. Atque ita per sex ibidem annos noctibus cunctis stans in medio cellule suae, patentibus semper oculis, orare consueverat, et tamen nec sic quidem illo quo laborabat malo patuit liberari.

Aliud iterum genus durioris vitae, ut vel sic daemonem superaret, arripuit: vespertinis namque horis egrediebatur, et monachorum senum longa observatione viventium, per totas noctes habitacula circuebat. Quorum lagenas, quas hydrias vocant, saepe tollebat, et aqua implebat, impletasque nullo sciente referebat. Ex longinquis enim locis interdum a duobus, frequenter autem a quinque millibus aquam sibi referebant. Insidiatur itaque ei daemon quadam nocte venienti, non ferens ulterius tanti athletae certamina, dumque aquam pronus tollit e puteo, renes ipsius de super gravi quodam fuste percussit, ac semivivum

reliquit, neque quid, neque a quo fuisset passus sentientem. Postero die cum venisset illuc quidam monachus ad hauriendam aquam, memoratumque Moyseseum aspexisset jacentem et hoc majori illi Isidoro Scythensi presbytero retulisset, egressus ipse cum quibusdam, prædictum ad monasterii sui ecclesiam fecit protinus exhiberi. Ubi per totum annum tali ægitudine laboravit, ut vix tandem ad pristinum robur corpus ejus revocari potuisset. Tunc illi sanctus Isidorus hæc dixit: Cessa, Moysce, in tantum dæmones provocare, et tam pertinaciter contra eos velle contendere. Est enim et modus certus in ipso vitæ monachorum proposito intra quem nos oportet nostras exercere virtutes. Cui hoc ille respondit: Tandiu ego ab hac intentione mei animi non recedam, quandiu somnia ac vanas cogitationes a me videam separari. At ergo tum illi: In nomine Jesu Christi recesserunt jam a te turpia somnia; ideoque ad sanctorum mysteriorum communionem confidenter accede. Scias autem quod idcirco dæmon ad tempus esse te fortior visus est, ne te jactare posses quod tantam tentationem facile superasses, ut ex hoc magis saluti tuæ res ipsa prodesset. Hæc audiens, rursus ad propriam reversus est cellam, diligenter custodiens deinceps sub quiete mensuram. Postea vero, hoc est post duos menses, a sancto Isidoro interrogatus utrum illi molestus memoratus spiritus exstisset, hoc dixit: Nihil se hujusmodi ex ea hora, qua famulus Dei pro ipso oravit, ulterius fuisse perpesum. Tantam autem hic ipse adversum dæmones gratiam Dei promeruit, ut amplius nos a muscis, quam ille a dæmonibus terreretur.

Hanc Moysi Æthiopis vitam fuisse cognovimus, qui et ipse inter magnos illos numeratus est viros. Obiit autem septuagesimo et quinto ætatis suæ anno apud Scythin, ubi presbyter quoque factus, septuaginta discipulos moriens reliquit.

CAPUT VIII.

Vita Pauli monachi ex monte Pherme.

Mons est in Ægypto, qui ad vastissimam Scythensis regionis solitudinem tenditur, cui nomen est Pherme (*Pallad.*, cap. 25). In hoc monte pene quingenti resident abstinentissimi monachi; in quibus est quidam, qui Paulus vocatur, egregius monachus, qui hujusmodi moribus vixit: Non ex quacunque re negotiatus est unquam, non aliquid opus fecit, non ab illo aliquid præter id quo vinceretur accepit; nihil autem aliud faciebat, nisi quod incessanter orabat: statutas sane atque manifestas, hoc est trecentas numero orationes habebat, ita ut totidem collectos intra suum sinum gestaret lapillos, ex quibus singulos, ubi fecisset singulas orationes, de sinu proprio jactare consueverat.

Hic ipse cum ad sanctum Macarium illum, cui erat cognomen Urbani, vivendi ipsius causa aliquando venisset, dixit ad eum: Abba Macari, valde tristissimum (*Pallad.*, cap. 24). Quem cum referre ille tristitiæ suæ causam cogeret, ita respondit: In vico aliquo, virgo quædam esse perhibetur, triginta annos in monaste-

rio habens, quam jejunare cognovi, atque ita septimanas jugiter totas, post quinque semper dies gustando transigere, quotidie facere septingentas numero orationes. Quo cognito se desperasse dicebat, eo quod cum ipse esset vir, et sani corporis, plus quam trecentas orare non posset. Cui sanctus Macarius ad ista respondit, dicens: Ego sexagesimum annum agens, centenas orationes per dies singulos facio, et tantum operis exerceo, quantum sufficere mihi possit ad vitam: certum mihi etiam tempus excipio, quo salutationem atque sermonem fratribus reddo, nec me super hoc ut negligentem incusant atque reprehendunt cogitationes meæ. Si autem tu qui trecentas orationes facis, insuper a conscientia tua te redargui dicis, manifestum est quod aut has sine aliqua reprehensione non facias, aut quod plures nolis facere cum possis.

CAPUT IX.

Vita Chronii presbyteri et Eulogii scholastici.

Chronius mihi Nitriæ presbyter aliquando referebat: Cum essem, inquit, adhuc juvenis, et fatigatus spiritu aedie, quodammodo mente languerem, de archimandritæ mei monasterio fugi, et usque ad Antonii montem errando perveni (*Pallad.*, cap. 25). Sequebatur autem ille in ultimo solitudinis, inter loca quæ Babylonis et Herculis habent nomen, unde itur ad Rubrum mare, prope triginta millibus a fluvio separata. Cum ego venissem ad monasterium ejus, quod propinquum flumini erat, ubi discipuli ipsius in eo qui Pispir appellatur loco, Macarius et Amatus sedebant, quique prædictum virum defunctum sepelierunt, per quinque ibidem expectavi dies, ut Antonium sanctum viderem. Dicebatur autem ad monasterium ipsum venire sæpissime, aliquando post decem, aliquando etiam post viginti, interdum post quinque dies, prout illuc eum exhibuisset Deus multis qui confluabant ad idem monasterium profuturum.

Plures igitur tunc diversis laborantes necessitatibus convenerunt fratres, inter quos et Eulogius quidam monachus Alexandrinus erat (*Pallad.*, cap. 26), cum alio qui elephantioso morbo cruciabatur, quos illic 956 propter hujusmodi causam venisse memorabant.

Hic Eulogius scholasticus (12) erat secularibus literis eruditus, qui immortalitatis desiderio captus, huic mundo renuntiaverat, distractisque rebus omnibus atque dispersis, parum aliquid pecuniarum reliquerat sibi, quibus (quia operari per se non poterat) uteretur. Cum igitur eum quædam animi defectio fatigaret, et nec cum multis in monasterio degere, neque solitariam vitam posset ferre patienter, reperit quemdam publice in platea jacentem, ita valetudine illa (quam superius dixi) repletum, ut sine manibus et pedibus videretur: cui lingua tantummodo immixta a tantis cruciatibus erat, qua magis posset ab inveniendis malorum suorum remedium promereri. Cumque eum assistens vidisset Eulogius, oratione facta ad Deum, et quadam cum Domino pactione celebrata, his allocutus est verbis: Domine, inquit, Deus, in tuo nomine suscipio istum tam immani valetudine

præpeditum, et repaſco (15) cum uſque in diem mortis, ut propter iſtum poſſim et ipſe ſalvari. Adſis ergo mihi, Chriſte, atque patientiam tali miniſterio largiaris. Moxque ad jacentem illum ait: Viſ, inquit, frater, ſuſcipio te in domum meam, et quacunque poterò ratione ſuſtento? Cumque hoc ille libenter amplecti, ſi dignaretur, ſe diceret: Vadam ergo, inquit, et aſinum quo veharis adducam. Cui vehementer exultans conſenſit ægrotus; quodque mox fecit Eulogius, et memoratum ad hoſpitiſum ſuum ſine ulla dilatione tranſvexit.

Per quindecim igitur annos jugi curatione et perpetua ei ſollicitudine ſerviebat, per quod omne tempus, et ille cui tantum deferebatur obſequium cum gratiarum actione et patientia grandi, cuncta tolerabat. Et Eulogii manibus et medicamentis, cibisque et balneis, proſt competeſebat valetudini, curabatur. Poſt quindecim vero annos inſtinctu dæmonis, ſupradictus ægrotus immemor tot laborum Eulogii, tantorumque meritorum, cœpit ab eo velle diſcedere, multisque enim injuriis atque opprobriis increpare, dicens: Fugitive, qui propriam domum devorasti, furatusque es alienam ſubſtantiam, in me occaſionem ſalutis tuæ reperiſſe te credis? Eulogius autem rogabat eum, et ſatisfaciens animo ejus dicebat: Noli, mi domine, noli talia loqui, ſed dic potius quid te contriſtaverim, et emendo. Elephantioſus autem cum furore dicebat: Vade, nolo iſtas adulationes tuas. Projice me, inquit, in publicum, refrigeratione tua non egeo. Eulogius autem, Obſcuro te, inquit, placare, aut quid te contriſtaverim, venerande ſenex, edicto. Elephantioſus autem aſperior, in furore dicebat ad eum: Jam non fero fraudulentas irriſiones tuas, adulationes et ſubſannationes tuas non tolero, nec mihi hæc arida parcaque vita jucunda eſt; volo carnis ſaturari. Cumque exhibitæ ei a viro patientiſſimo Eulogio carnes fuiſſent, cœpit iſerum proclamare: Non potes, inquit, meæ ſatisfacere voluntati, nec tecum ſolitarius habitare prævaleo. Populum videre, ad publicum ire deſidero. Dicit ei Eulogius: Ego tibi adduco multitudinem fratrum. Rursus ferocior, ac pene blaſphemus ægrotus: Vae, inquit, miſero mihi, tuam faciem nolo videre, et adducis mihi ſimiles tui, ſolius panis devorator es? concutiensque ſemetipſum inquieta voce proclamabat, dicens: Nolo, nolo; ad publicum ire deſidero. O violentia! in eum locum me projice, unde me ſuſtulisti. Tanta ergo erat ejus inſania, adeoque ſenſus ipſius in ferinos quodammodo clamores converterat dæmon, ut et ſuſpendiſſet forte laqueo ſe, ſi manus per quas hoc facere poſſet habuiſſet.

Ad vicinos itaque monachos pergit Eulogius, dicens eis: Quid faciam, quod elephantioſus iſte me penitus deſperare jam fecit? Dicunt ei: Quam ob cauſam? Reſpondit eis: Quia dura ſunt quæ mihi conatur impendere; et quid agam ignoro? projiciam eum? et aliter Deo dextras dedi, et ſatis vereor (14). Non projiciam eum? ſed iterum tot ac tanta mala dierum ac noctium ferre non poſſum. Quid de ipſo igitur a me fiat ignoro. Ad quem illi hiſ verbis loquuntur: Dum

A adhuc vivit et ſuperest magnus ille (ſic enim vocabatur) Antonius, aſcende ad eum; ægrumque navi impoſitum in monaſterium ipſius defer, expectans ibi donec ſpelunca ſua egreſſus adveniat. Quem cum videris, referes ei iſta quæ pateris, atque ab eo conſilium poſtulaſis. Quidquid autem tibi ſuper hoc dixerit, facies, et ejus monitionibus acquieſceſ, ſciens a Deo juberi tibi quidquid ille præceperit. Mox igitur ſermonibus fratrum libenter inſtructus, ſupradictum ægrum blandis precibus ſuperans, littorali naviculæ impoſuit, ſuſtulitque de civitate per noctem, et ad diſcipulorum ſancti Antonii habitaculum duxit. Evenit autem ut altero die horis vespertinis ſuperveniret illic ſanctus Antonius, referente mihi Chronio quod chlamyde ex pellibus facta indutus adveniret. Solebat autem veniens ad monaſterium fratrum, vocare ex ipſis Macarium, eumque hiſ verbis interrogare: Venerunt aliqui huc fratres? Et ille veniſſe dicebat. De Ægypto, inquit, ſunt, an de Jeruſolyma? hoc autem ſignum ab hiſ juſſerat dari, ut quoties aliqui non ſatis digni colloquio ipſius advenirent, veniſſe Ægyptii dicerentur. Quoties autem ſancti quidam et ſpirituales viderentur viri veniſſe, de Jeruſolyma nuntiarentur. Tunc ergo veniens juxta conſuetudinem ſuam, cum interrogaret utrum Jeruſolymitæ illi fratres, an Ægyptii eſſent, reſpondit Macarius dicens, ex utroque illic quosdam genere ſe vidisse. Cum autem didiciſſet Ægyptios veniſſe, dixiſſetque illi ſanctus Antonius: Fac illis lenticulam (15), et ſumam cibum una cum eis; oratione completa, jubebantur C abſcedere. At cum Jeruſolymitas veniſſe didiciſſet, per totam cum ipſis noctem ſedens ea illis quæ ſalutis eorum proficerent loquebatur. Memorata igitur eum nocte ſediſſe referebat, et unumquemque ad ſe de iſis qui conveniant evocaſſe.

Cumque a nullo quis illic Eulogius vocaretur audiſſet, ipſe in tenebris propria voce ſuo illum nomine ter vocavit. Cui cum ſupradictus ſcholasticus non reſponderet, putans quod alter aliquis Eulogius vocaretur, dicit ei rursus: Te voco, Eulogi, qui de Alexandrina civitate veniſti. Dicit Eulogius: Quid, quaſo, jubes? Et Antonius: Quid, inquit, huc veniſti? Reſpondit Eulogius, dicens: Qui tibi nomen meum revelare dignatus eſt, ipſe jam et adventus mei cauſam procul dubio revelavit. Tum ille: Quid, inquit, veneris ſcio, ſed ante omnes hos fratres, ut omnes audiant, refer. Juſſus igitur a magno Antonio ſervus Chriſti Eulogius, retulit ante omnes: Iſtum elephantioſum in platea publica reperi projectum, cujus curam nullus hominum gerebat, et promiſi Deo ut ſervirem ægritudini ejus, quo poſſem et ego per illum, et 957 per me ille ſalvari. Ex quo autem pariter ſumus, quintus et decimus annus eſt, ſicut et veſtræ ſanctitati credo omnia revelata. Quia igitur poſt plurimos annos, cum a me nihil mali pertulerit, variis me procelliſ ac tempeſtatibus vexat, ob quod et ego ipſum a me projicere cogitavi. Propterea ad ſanctitatem tuam veni, ut quid ex hoc faciam digneris me tuiſ edocere conſiliis, et orationibus adjuvare; peſſimis enim motibus totus

fatigor et crucior. Cui hoc tunc Antonius severa atque iracunda voce respondit : Tu illum a te projecis, Eulogi? sed ille non projecit eum qui a se factum esse cognoscit. Projecis eum? meliorem te inveniet, et eliget Deus qui colligat destitutum. Cumque perterritus ad hæc Eulogius verba tacuisset, relicto sanctus Antonius Eulogio, rursus cæpit ægrotum propriis sermonibus verberare, et hæc ad eum cum clamore maximo loqui : Elephantiose, cæno ac luto horride, nec terra digne nec cælo, non desinis in injuriam Dei vociferari. Nescis quia qui ministrat tibi Christus est? quemadmodum ausus es contra Christum talia loqui? nam propter Christum se iste servitio tui et obsequiis subjugavit. Quem et ipsum mordaci sermone lacerautum reliquit. Conversisque verbis ad fratres alios, ad unumquemque ita, ut ratio singulorum exhibebat locutus, rursus ad Eulogium et ægrotum redit, dicitque eis : Ne quis vestrum, o filii, quoquam se vertat, neuter ab altero separetur, sed ad cellam vestram in qua per tantum tempus vixistis redite cum pace, omnem tristitiam ponentes; jam nunc enim ad vos Dominus meus mittet. Nam tentatio ista idcirco accidit vobis, quia ad finem vitæ ambo venistis, et jam uterque vestrum merebitur coronari. Nihil ergo aliter feceritis, ne forte vos angelus veniens in eo in quo dixi loco invenire non possit, vestrisque coronis fraudemini. Qui cum ad cellam suam velociter redendo reintegrata pace venissent, intra quadraginta dies Eulogius prior obiit, et post aliud triduum supradictus defecit ægrotus, animo vehementer incolui.

Chronius autem cum plurimum temporis in Thebaicis fecisset locis, ad monasteria Alexandrina descendit: evenitque ut ad illum occurreret diem qui minus quidem quadragesimus, alterius autem tertius, celebratus tunc a fratribus dicebatur. Cum igitur hoc Chronius didicisset, obstupuit; sumptoque Evangelio sancto, atque in medio fratrum posito, cum sacramento ipsis per ordinem cuncta exposuit, dicens: Horum omnium quos commemoravi, interpres tui ipse sermonum, eo quod Græce loqui sanctus Antonius nesciebat; ego autem utramque noveram linguam, atque inter ipsos loquebar, illis quidem Græco, isti autem Ægyptio ore respondens.

Hoc quoque Chronius ipse nobis referebat (*Pallad., cap. 27*), quod ei sanctus Antonius, in illa ipsa nocte qua beatum dimisit Eulogium, dixisset quia per totum annum Deum deprecatus fuisset, ut ostenderentur eidem per revelationem loca peccatorum atque iustorum. Et se vidisse dicebat procerum quemdam usque ad nubes gigantem tetri coloris, extensas manus ad cælum habentem, atque infra pedes ipsius lacum ad speciem maris fusuim. Ubi tanquam aves, inquit, animas volantes vidit Antonius; et illæ quidem quæcunque supra manus ipsius caputque volabant, conservabantur; quæcunque autem manibus ipsius percussæ fuissent, mergebantur in lacum. Vocem autem tunc sibi talem venisse referebat: Illas omnes animas quas volantes vides, scias animas esse iustorum, quæ in paradisi habitatione requiescunt; illæ au-

tem animæ ad inferna mittuntur; quod patiuntur quicunque carnali obedierint voluntati, et quicunque iracundiam retinentes, reddere malis paria tentaverint. Referebant autem nobis tam Chronius, quam sanctus Hierax, atque alii plures vicini fratrum, ista quæ dicam.

CAPUT X.

Vita Pauli Simplicis, beati Antonii discipuli.

Paulus nomine (*Pallad., cap. 28*) rusticus quidam et agriculturæ vacans, ultra omnes optimus ac satis simplex, pulcherrimæ quidem vultu, sed moribus malæ conjunctus uxori. Cum eam per plurimum temporis occulta fraude peccantem, quadam die ex agro revertens turpiter invenisset, subitoque cum alio jacentem viro deprehendisset (unde tamen divina ordinatio memoratum Paulum ad meliorem vitæ tramitem provocabat), verecunde aliquantulum risit, tali loquens ad utrosque sermone : Bene, inquit, bene; unde certum sciatis ad me hoc nihil penitus pertinere, et per Jesum qui hæc respicit juro, quod ego hanc ulterius non habebō. Vade igitur, erit tua cum filiis suis; ego enim, inquit, ibo, et de reliquo me monachum profiteor. Et post hæc nulli quidquam dicens, ascendit orto proximas mansiones, et ad sanctum Antonium pergit. Qui cum fores ejus ab eo perculerentur, egressus est, et quid cuperet sciscitanti, ait illi : Monachus fieri volo. Respondit Antonius, dicens : Cum sis admodum senex, sexaginta annos agens, monachus hic fieri non potes, sed magis vade ad vicum tuum, et operi cultoris incumbere, ut et vivere operariorum vitæ, et gratias agere Deo possis; imparem te enim miseris ac labori solitudinem scias. Rursum ad hæc senex ille respondit, hoc dicens : Quidquid me docueris, id faciam. Et rursum Antonius, Dixi tibi, quia multum senex es, nec vales implere quod quæris : di-cede, et si monachus esse desideras, ad leviora monasteria magis perge, ad eos fratres qui possunt infirmitatem tui corporis tolerare patienter; ego enim hic solus sedeo, post quinque dies, et hoc cum summa inopia, cibum sumens.

His ergo et talibus verbis excludere Paulum volebat. Cui cum ille non acquiesceret, intra ostium cellulæ se recludit Antonius propter ipsum per triduum iuge, nec inde progressus est, etiam cum necessitas corporalis urgeret. Neque tamen ille de foribus tandem exclusus, abcessit. Quarto igitur die sanctus Antonius cum necessitate naturæ compelleretur, egressus est, iterum dicens ei : Vade, inquit, hinc senex, quid molestus es mihi? habitare non potes mecum. Ad quem Paulus hoc dixit : Aliud fieri non potest, nisi ut hic vivam, inquit, et moriar. Circumspiciens igitur huc atque illuc sanctus Antonius, vidensque quod nihil secum ad vitæ alimenta portaret, non panem, non aquam, non aliud quidquam, et quo quarto tamen die in continuo jejuniio permaneret, timensque ne ignarus longi jejunii nimia defectione moreretur, et aliquam sibi ex hoc relinqueret maculam, tandem suscepit eum. Tali autem conversatione vitæ per omnes degere dies cæpit Antonius, qualem

958 se non sciebat expertum, nec cum adhuc juvenis videretur. Infusus itaque cortices dactylorum obtulit ei, dicens: Accipe, et intexe funes sicut meipsum facere vides. Quod cum arripuisset senex, et quindecim numero, quas orgyas (16) vocant, nonam usque horam cum maximo labore fecisset, ait illi: Male, inquit, intexuisti; solve quod factum est, et rursus intexe. Et hoc seni homini, et per quatuor dies jejuno tam grave pondus imponens, ut cum ille tanto labori imparem se videret, a sancto tandem Antonio, necessitate tali compulsus abscederet, vitamque desereret monachorum. Qui e contra fortior ad opus surgens, detexit funes eosdem, et rursus intexit, maxime cum difficilior iterati operis esset labor, eo quod tortum semel restem retorquere prius et revocare ad formam priorem; et sic iterum intexere aliter cogeretur.

Videns igitur Antonius quod ejus ista praecepta et libenter senex et patienter audisset, neque aegre iteratum suscepisset laborem, aut in aliquo saltem ad momentum tristem vultum secum murmurando monstrasset, compuncta mens ejus est, et occidente jam sole, sic affatur senem: Dic, senex, vis edimus partem panis? Paulus ait: Ut placet tibi, abba. Talis autem rursus et ista responsio flexit Antonium, quod ad nomen cibi non protinus accurrit, sed quod omnia in ipsius qui jubebat posuit potestate. Pone ergo mensam, inquit Antonius, et panes affer. Quod cum obedienter fecisset, posuit eidem sanctus Antonius eos quos Aegyptii paximates vocant, habentes senas uncias, et suam quidem partem perfudit aqua, sicut enim ipsi paximates erant; ante illum autem tres posuit portiones. Et psalmum sanctus Antonius quem consueverat dicens, orationes quadraginta fecit, ut et sic Paulum probaret: qui rursus cum eo patienter ac libenter oravit. Eligebat enim, ut arbitrator, cum scorpionibus esse potius quam cum adultera viticare. Post vero duodecim orationes, profunda vix tandem ad manducandum nocte sederunt. Sumpto igitur uno paximate, sanctus Antonius non contigit alium. Senex vero tardius comedens, cum adhuc haberet ex uno paximate aliquantulam partem, expectatus ab Antonio est, dum totum quod edebat absumeret. Cui rursus hoc dixit Antonius: Manduca senex et alterum paximatem. Respondit ad hoc Paulus: Manducabo et hunc alterum, si idem facere te video; te non edente, non edam. Ad hoc dicit Antonius: Mihi hoc satis est; monachus enim sum. Respondit ad hoc Paulus: Mihi quoque sufficit; nam et ego monachus esse desidero. Post quæ surrexit Antonius, et dictis duodecim psalmis, totidemque orationibus factis, paulisper in principio noctis quievit. Rursusque consurgens a medio noctis usque in lucem psallendo et orando vigilavit. Similiter autem et Paulus fecit. Videns ergo sanctus Antonius tam paratum ad omnia senem, ait illi: Ecce, frater, si hujusmodi quotidie agere vitam potes, necum manebis. Cui Paulus hoc dixit: Si forte aliquid amplius jubeas ignoreo; nam ista quæ vidi facile me impletu-

A rum esse confido. Sequenti igitur die dixit ei: Ecce in nomine Domini jam factus es monachus. Tum igitur sanctus Antonius posteaquam in omnibus sibi ab eo credidit satisfactum, post certos menses, quia perfectam jam esse animam comprobasset, eo quod habitaret in eo vera et tota simplicitas, gratia eum juvante divina, unam ei cellulam fecit a tertio vel quarto lapide; dixitque ei: Ecce quia jam monachus effectus es, solus mane, ut possis etiam demones experiri. Intra unum igitur annum illic commanens Paulus, divinam gratiam meruit contra aegritudines hominum et contra demonum potestatem.

Una igitur dierum cum ad sanctum Antonium quidam fuisset exhibitus, quem scelestus dirissime demon urgebat, tenens inter ceteros impuros spiritus principatum, qui et contra ipsum sacrilega cœlum verba jaciebat; viso eo sanctus Antonius, hoc iis qui eum perduxerant, dixit: Non est istud opus meum; necdum enim divinam gratiam contra principem diaboli legioni accepi: est hoc quod queritur Simplicis Pauli. Tunc ipse igitur benedictus Antonius ad memoratum Paulum cum eis qui advenerant pergit; dicitque ei: Abba Paule, pelle hunc demonem ab hominis istius anima, ut incolomis ad propria revertatur, et Dominum benedicat. Respondit ad hoc Paulus: Tu enim quid? Dicit Antonius: Mihi non vacat, aliud opus exerceo. Relictoquo eo sanctus Antonius rursus ad propriam revertitur cellam. Tunc igitur assurgens senex, et orationem intentissime faciens, hæc ad eum locutus est qui demone laborabat: Abbas Antonius dixit ut de homine isto recedas, et glorificet Dominum. Dæmon autem in injuriam divinitatis proclamando multa dicebat: Non exeo, detestabilis senex. Arrepta ergo pelle, qua humeros suos tegebat, verberabat eum, repetens ac dicens: Exi, quia hoc abbas Antonius dixit. Injuriosa autem et in sanctum Antonium dæmon protulit verba, vehementioresque Paulo contumelias irrogabat, hoc clamitans: Detestandi senes, quod oblivio nostra præterit; insatiabiles, qui propriis contenti non estis; quid nobiscum vobis commune est? quid in nos exercetis vestram tyrannidem? Ad postremum sic ad eum locutus est Paulus: Egredieris ab isto, aut vade, et hoc a me audiet Christus. Per Jesum, inquit, si exire nolueris, jam nunc ibo et hoc Christus loquar, et vae tibi erit. Iterum autem dæmon ferocior contra Divinitatem vociferari cœpit, et dicere: Non egredior. Iratus itaque tunc Paulus contra demonem reluctantem, egreditur cellam suam in ipsis mediis flammis dei: tales autem sunt æstus Aegyptiorum, ut Babylonice fornacis ardoribus præesse credantur. In ipso igitur scopulo montis, velut columna cœlestis stetit Paulus immobilis, et bis in oratione sua locutus est verbis: Tu vides, Jesu Christe, qui sub Pontio Pilato crucifixus es, quod non ante ego ex hac rupe descendam, non cibum ante sumam, non potum, sic profecto moriturus, quam ex hoc homine immundum spiritum pellas, liberumque eum a tali morte digneris efficere. Quo ista dicente, antequam ipsa hæc verba

sui oris complexset, maxima dæmon voce proclamans, ista dicebat: Vade, vade; exeo, vim patior: ecce discedo ab homine, nec recedo ulterius. Simplicitas me Pauli urget ac prosequitur, et quo eam nescio. Moxque immundus spiritus egressus ex homine, atque in immanem draconem cubitorum septuaginta conversus, in Rubrum mare protinus devolutus est, ut impleretur quod dictum est per Spiritum sanctum, Demonstratam fidem justus refert (Prov. xii). Et rursus in alio loco, Supra quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea (*Laine* lxxvi) ? Solent enim miserrimi ac villissimi dæmonum a magnis viris solo fidei robore, 959 magni autem dæmones a simplicibus vel humilibus fugari.

Illic sunt miracula simplicis atque humilis Pauli, aliaque complura his et majora [*Supple* fecit] qui ab hominibus Simplex est nominatus.

CAPUT XI.

Vita abbatis Pachonii [Al., Pachonii].

Pachomius quidam nomine ¹, septuagesimum ætatis suæ annum agens, in ea quæ Scythin dicitur regione degebat. Contigit itaque, dum grandis cupiditas actus veneret me cœpisset urgere, graviterque ac moleste plus ferrem, adversus sordidas cogitationes et contra insomnia nocturna confliens, quod me ab his ubi eram solitudinibus vis ipsius compellebat exire. Vicinis quidem meis nihil de pestilentia et tali ardore dicebam, nec Evagrio quidem magistro meo tale aliquid confitebar; occulte tamen ad interiora ac vastiora deserti perrexi, ubi per quindecim dies in eo qui Scythin dicitur loco, venerabiles multos, qui ibidem consenuerant Patres vidi; inter quos et, cum supradicto Pachomio potui habere colloquium. Et quia reperi eum inter cæteros monachos prope palmam tenere, fidenter ad eum detuli animi mei anxietatem. Quia ita locutus est mihi

Non sit tibi, inquit, nova res ista, quam pateris; nam quod non ex negligentia mentis atque desidia in id quo turbaris incurreris, sufficienter tibi testimonium præbet et locorum natura, et inopia omnium rerum, et ipsarum, quod nemini dubium est, absentia seminarum; sed magis tentatione ista laboras propter studium ac desiderium castitatis. Triplex enim ex fornicationis incurso nascitur pugna: et aliquando quidem caro nostra, si in nobis fuerit nimis sana, lascivit; sæpe autem ex cogitationibus vanis morbus iste procedit; interdum dæmon contra nos, dum nobis invidet, præliatur. Ego enim frequenter ista pertractans, ita semper inveni. Nam, ut ipse vides, admodum senex per quadraginta annos in ista cellula degens, maximamque salutis propriæ gerens curam, etiam usque ad præsens tempus huiusmodi tentatione sollicitor. Cum sacramento autem istud sanctus ipse dicebat: Per duodecim annos post quinquagesimum, non nocte, non die unquam hic a me morbus abscessit, usque adeo ut privatum me jam Dei auxilio suspicarer, ob quod merito me pu-

¹ Pall., c. 29 dicitur Pachon.

A tarem dæmonis virtute superari. Malui tamen eo tempore irrationabili quadam morte deficere, quam tali corporis morbo cum tam obscena deformitate succumbere; moxque progressus ac peragrans solitudines totas, speluncam feræ [*Pallad.*, hyænx] aliojus inveni, in quam me projecit per diem nudum, ut, quod sine dubio fore credebam, ab egredientibus ex ea bestiis devorarer. Cum autem vespertinas usque ad horas sic jacendo pervenissem (juxta id quod scriptum est, et Sol cognovit occasum suum; posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant et quærant a Deo: eam sibi [*Psal.* ciii]; exeuntes bestię femina cum masculo, odore ad me ducente venerunt, a capite usque ad ipsos pedes lingua me blande lambentes; et dum me ab illis arbitror devorandum, sic me intactum atque incolumem reliquerunt, jacensque illic per totam noctem, nihil omnino perpersum sum.

Cogitans igitur et credens quod mihi prorsus Dominus pepercisset, mox revertor ad cellam: Paucis autem diebus dæmon quievit, et rursus iterum mihi multo vehementius quam solebat incubuit, ut pene me cogeret ore blasphemio peccare. Transfiguratus est enim in quamdam Æthiopissam puellam, quam ego memineram me in juvenili ætate vidisse messium tempore calamos colligentem: quæ cum subito sedere supra genua mea cœpisset, usque adeo omnia mea membra commovit, ut cum ea me pene scelus commisisse putarem. Iratus igitur ac sæviens, percussi eam dextera mea, statimque (ut visum est) evanuit. Et si mihi dicenti credis, per biennium totum fetorem ejus (qua illam percusseram) manus ferre non poteram.

Maxima igitur animi anxietate ac desperatione perterritus, ad intima atque vastissima errabundus deserta perrexi. Ubi cum aspidem modicam reperissem, manu tentam genitalibus membris iratus admovi, ut mortem mihi vel morsus ejus inferret: caput etiam serpentis perfricando, conterens in vrendis, quasi ex his mihi tentationis causa procederet. Et ne sic quidem me anguis momordit, divina, sicut credo, me gratia providente, et hoc tunc cum mihi talis in sensus vox descendisset, audivi: Vade, inquit, Pachomi, in-iste agoni tuo. Ob hoc enim permisi te dæmonis virtute superari, ne inciperes quasi fortior superbire; sed ut agnoscens infirmitatem tuam, nec ex conversatione vitæ tuæ aliquam fiduciam gerens, ad auxilia semper divina confugeres. Postquam igitur mihi satisfactum est, ad propria secreta remeavi, de cætero cum fiducia sedens, neque ullo certaminis angore vel sollicitudine jam laborans, sed reliquos ævi dies pacatis sensibus vivens. Ille autem meus inimicus, cum se ita a me contemptum esse videret, neque ultra molestus mihi esse posset, confusus abscessit.

His itaque verbis contra insidiantium dæmonum pugnas sanctus Pachomius me confirmans fortio-

remque faciens, ad certamen adversum spiritum for-
nicationis, divina gratia tolerandum, sufficienter me
exhortatum remisit ad cellam.

CAPUT XII.

Vita Stephani monachi.

Stephanus quidam oriundus ex Lybia (*Pall., c. 30*)
in parte eorum locorum quibus Marmarice et Ma-
reoidis nomen est, per sexaginta annos sedens, us-
que adeo perfectus factus est monachus, tantumque
habuit in discernenda rerum ambiguitate iudicium,
ut ejusmodi divinam gratiam mereretur: hoc est,
ut quicumque ad ipsum, ex quacunque re tristis ali-
quando venisset, post visionem ejus atque sermonem
lætus abscederet. Notus autem hic et sancto viro
Antonio fuit, pervenit autem etiam usque ad nostri
temporis dies: quem ego quidem videre non potui,
eo quod separabant nos longa intervalla terrarum.

Sanctus autem Ammonius et Evagrius, et qui
cum ipsis erant, mihi aliquando referebant, dicentes
quod reperissent eum quodam tempore tali agritu-
dine laborantem, ut in ipsis naturæ verendis quo-
dam ulcere (quod quidam (17) phagedænam appel-
lant) cruciaretur. Qui dum a quodam medico cura-
retur, invenimus, inquit, eum opus quidem mani-
bus facientem suis, et torquentem de palmis funes,
ac nobiscum sermocinantem; cæteras **960** vero
corporis partes medico ferroque præbentem, qui
adeo per gratiam patientiæ alienus erat a sensu cor-
poris, ut aliter crederet membra cingi.

Abscisis itaque verendis partibus cunctis, nihil
penitus sentiebat. In tantum separata mens ipsius
erat a rebus humanis, et cælestibus solis cogitationi-
bus occupata. Nobis autem tam tristitia repletis
quam ipsius languoris horrore confusis, cogitanti-
busque quod hujusmodi illius viri vita talem incidis-
set in morbum, ut sic eum necesse esset secari; hoc
ille beatus Dei servus Stephanus sentiens, sic dice-
bat: Filii, videte ne animi vestri ex valetudinis (18)
hujus contemplatione lædantur. Nihil enim eorum
quæ facit Deus ex aliqua malignitate descendit, sed
omnia ad bonum finem, et votivum exitum spec-
tant. Fortassis autem et ipsa pars corporis talibus
dedi suppliciiis merebatur, meliusque illi erat hic
recipere vicem, quam ad æterna tormenta post hoc
 sæculum reservari.

Illic itaque suorum contemplatio sermonum, ad
patientiæ studium nos ædificatos confirmatosque di-
misit. Idcirco vero hæc retuli, ne quisquam forte
miretur, si videmus sanctorum aliquem hujus-
modi ægritudine laborantem, aut deinceps vide-
minus.

CAPUT XIII.

De Valenie.

Valens nomine iterum fuit quidam, Palæstinus
quidem genere, sed mente Corinthius, ideo sensu
inflatus (*Pallad., cap. 31*). In Corinthiorum enim
an mis semper tumet quidam et inflatio mentis ap-
paret; sicut ad eos scribens beatus Apostolus Pau-

lus, de hoc exprobrat vitio, dicens: Et vos inflati
estis (1 Cor. iv).

Hic ipse Valens postquam pervenit ad eremum,
in qua per plurimos annos vixit nobiscum, diffici-
lisque vitæ assecutus est studium, ad tantum super-
biæ cacumen ascendit, ut diabolicis irrisionibus ac
fallaciis vinceretur. Nam paulatim eum in docendi
elatione deceptum, ad hoc dæmon adduxerat, ut ita
se nescio quid esse magnum putaret, tanquam
quotidie angelorum visione ministerioque frueretur.

Re erebant igitur ejus notissimi, quod uno quo-
dam die, dum in tenebris opus faceret, acus illi qua
sportellam consuebat, excidisset e manibus, et cum
eam non posset (quia in obscuro non cerneret) in-
venire, lampade ministerio dæmonis ei accensa, sic
acum quam perdidit invenisset; rursus ex ipsa
inflatione relictus, in tantum superbiæ tumorem
elatus est, ut sacrorum quoque mysteriorum Christi
contemneret communionem.

Evenit autem ut quidam illuc peregrini venirent,
variaque leguminum genera, nucum atque pomerum
ad ecclesiam fratribus exhiberent: quæ cum suscep-
isset sanctus Macarius presbyter noster, misisset-
que singulis quantum manus capere posset unius,
inter quos etiam cum Valenti partem cum cæteris
destinasset, Valens eum qui transmissa detulerat,
injuris plagisque confect; hoc ei dicens: Vade, et
dic Macario, quod non sum illo deterior, ut bene-
dictiones ad me transmittat. Cumque hunc ejus er-
rorem Macarius sanctus audisset, atque ad eum alio
die solatii causa consilique venisset, diceretque ei:
Seductus es, frater Valens, quiesce de cætero, ac
Dominum deprecare, hoc ei persuadere non potuit.
Et cum penitus ab eo non audiretur, tristis de ejus
ruina factus, abscevit.

Certus igitur cepit esse jam dæmon, quod ita ut
ipse voluit, fallaciis ejus ac dolis cederet Valens;
moxque de ejus perditione securus, ista machinatur.
In effigiem Salvatoris transfiguratus, nocte ad eum
venit cum choro quodam mille (ut finxerat) angelo-
rum, lampades accensas tenentium, et cum flammea
rota, in qua Salvatorem sedere simulaverat, præce-
dente uno ex ipsis, eique ista dicente: Placuit
Christo conversatio tua ac fiducia probabilis vitæ, et
venit ad te, desiderans te videre; egredere igitur e
cella tua, nihilque aliud facias, nisi ut venientem
eminus cernens, inclinans te, adorare festines, sic
deinceps ad proprium habitaculum reversurus.
Egressus igitur e cella sua, credensque se cernere
divina ministerii cælestis officia, cunctaque lampadum
fulgore rutilantia, et ipsum Antichristum non
ultra unius spatium stadii constitutum, procidit
pronus in terram, et eum quem Deum crederet ado-
ravit.

In tantum igitur læsa mens ejus est, ut cum se-
quenti die ecclesiam fuisset ingressus, collectis in
unum fratribus diceret: Ego jam communionem non
egeo; Christum enim ipsum vidi hodie. Tunc de-
num venerabiles Patres ferreis cum vinculis illiga-

tum, per universum annum propriis orationibus curaverunt. Hæc autem fuit forma medicinæ. Sæcularis eum vitæ conversationi dederunt, ut ex eo quod nihil haberet commune cum sanctis, inflatio animi ipsius tumorque cessaret, ut solet dici, contrarias res contrariis debere curari remediis.

Valde autem et hoc necessarium credo, legentibusque arbitror profuturum, quod talium quoque vitas hominum paginis libelli hujus inseruimus, sicut et inter sanctas paradisi arbores lignum illud, per quod bonum malumque cognoscitur, insitum scimus (*Gen. ii*); ut si quando in vita aliquid sua grande quis fecerit, non ex eo tanquam propriæ virtutis ostentatione se jactet. Frequenter enim et ipsa magnarum palma virtutum causa nobis ejusdem et occasio fit ruinæ, nisi ad gloriam propositi recto itinere venire properemus. Scriptum est enim: Vidi justum in sua perire justitia, et hoc utique vanitas est (*Ecc. vii*).

CAPUT XIV.

De Herone [Apud Lipom., Nerone].

Heron quidam nomine (*Pall., c. 32*) fuit vicinitate proximus mihi, Alexandrinus genere, urbanus et juvenis, mentis arguta, pura et probabilis vitæ, et ipse post multos labores, nimiosque sudores, vitamque ad summum plenam virtutibus, animæ nescio quo tumore sic corruit, ut supra sanctos ac venerabiles Patres esse se crederet, tamque injuriosa contra sanctum Evagrium [*Pallad., Macarium*] verba jactaret, ut diceret ei: Maximo errore falluntur qui doctrinæ tuæ credunt; non enim oportet alio præter Christum uti magistro.

Abutebatur autem et testimonio sancto ad propositum stultitiæ propriæ roborandum; dicebatque quod Salvator ipse dixisset: Nullum in terris vocatis magistrum (*Matth. xxv*). Qui et ipse in tantam cordis obtusit inciderit cæcitatem, ut eum quoque postea esset necesse catenis ferroque vinciri, eo quod jam nec ad sancta mysteria vellet accedere. Ut autem se rei veritas haberet, immensæ virtutis ac vitæ fuit atque subtilis, ita ut multi qui cum **961** ipso vixerunt, referrent, post tres menses eum cibum frequenter accipere, sola sanctorum mysteriorum communionem contentum, herbisque silvestribus, si quas invenire potuisset.

Ego quoque eum videor expertus eo tempore, quo simul cum beato Albano [*Pallad., Albino*] pergerem Scythin, distabat autem ipsa Scythia a nobis quadragesimo lapide. In quibus bis manducavimus, et ter aquam bibimus; ille vero nihil penitus cibi sumens, sed pede iter faciens, quindecim primum reddidit psalmos. Tunc et illum, qui est maximus, dixit; postmodum illam quæ est ad Hebræos Epistolam, et Isaiam, partemque Jeremiæ, et Lucam Evangelistam, Salomonis Proverbia ita memoriter ambulans legit, ut eum gradientem assequi non possemus nimia velocitate properantem. Ille igitur ad postremum maligni dæmonis fraude quasi quodam exagitatus incendio, in cellam quidem suam non rediit.

A Profectus autem Alexandriæ civitatem, venti ordinatione divina, clavum clavo, ut dici solet, excussit; incidit enim propria voluntate in eos cum quibus istiusmodi more vivebat; unde tamen invitatus postea remedium salutis invenit. Intererat enim et circi spectaculis et theatri, et in tabernis diebus ac noctibus morabatur. Cumque in his voracitati atque ebrietati se penitus dedisset, in feminei quoque desiderii incidit cœnum. Et dum peccare meditatur, cum minima quadam cepit loqui, proprium ei vulnus insinuans. Postula enim quædam, quam carbunculum vocant, nata est ei in ipsis verendis, ac tanta per sex menses ægritudine laborabat, ut naturalia ipsius putrefacta radicibus caderent.

Postea vero cum sanitatem, excepta illa parte **B** membrorum quam perdiderat, recepisset, ad divinam sapientiam rediit, sanctis Patribus quæ ei acciderant cuncta confessus; pœnitentiam tamen factis implere non potuit, quia post paucos dies debito fine quievit.

CAPUT XV.

De Ptolemæo.

Alius iterum, Ptolemæus nomine (*Pallad., cap. 33*), eo more vivebat, ut difficile possit referri, quia inenarrabilis videtur. Habitavit autem inter initia ultra illa quæ Scythin sæpe diximus loca, in ea parte quam Clima vocant, in quo tamen loco nullus monachorum valebat habitare, eo quod octavo decimo lapide puteus aquæ remotus esse videretur.

Ille igitur cilicenses (19) illic plures lagenas pertulit secum, quas Decembri et Januarii mense, spongia ex petris colligens rorem (multum enim tunc in ipsis regionibus cadit roris) implebat. Idque ei per quindecim illic habitanti annos, sufficiebat ad potum, qui penitus separatus a doctrina spiritali, colloquioque sanctorum virorum, quorum ei sermo prodesse poterat, et a frequenti mysteriorum Christi communionem, subito quasi alienus effectus, in tantum a recto itinere deviauit ut diceret nullam esse providentiam rerum, sed omnia suis quodammodo motibus ferri.

Persuasit igitur ei vitæ hostis humanæ, in ejus animam prorsus ingrediens, atque dicens: His ita se habentibus, quid frustra consumeris, Ptolemæe, aut qua mercedis retributione laboras, cum nulla sit remuneratio meritorum? quod si esset etiam retributio, quæ merces pro tantis laboribus tibi sufficeret? quale vero judicium scripturæ minantur, ubi sine providentia cuncta labuntur? Ilis diabolicis cogitationibus miserrimus Ptolemæus infractus, fertur insaniens et a naturali discedens prudentia etiam usque ad præsens tempus in Ægypto cum ejusmodi errore versari, voracitati tantum ebrietatique deditus, ut nullum prorsus cum aliquo bonum soleat habere sermonem, sed velut æneus (20) revertens de publico, miserandum lacrynisque plenum spectaculum oculis Christianorum expositus; irriso vero atque decepto cunctis qui gratiam nostræ conversationis ignorant.

In hanc autem Ptolemæus est dilapsus insaniam ex irrationali quadam præsumptione, dum putat, illusum

ab auctore facinorum, quod omnes sanctos Patres scientiæ virtute præcellat, per quam suus hostis effectus, hanc foveam perditionis incurrit, nunquam eum talibus viris qui gubernaculis sapientiæ spiritualis usi sunt, loqui dignatus. Unde neglectus ac negligens, ad mortis profunda dilapsus est, sicut arbor foliorum exuberans, repente unius momenti tempore nuda aridaque monstratur, secundum quod scriptum est : Qui non habent gubernacula, cadunt sicut folia (*Prov. xi*).

CAPUT XVI.

De virgine Jerosolymitana.

Noveram virginem quamdam de Jerosolyma (*Pallad., cap. 34*), cilicio vestitam, et per sex annos semper inclusam, nihilque ejus quod voluptatem aliquam posset exhibere gustantem; quam ad postremum divino auxilio destitutam, tam immensæ superbix morbus invasit, ut talem ruinam qualem dicimus, sustineret.

Aperuit enim subito fenestram cellulae suæ, suscepitque eum qui consueverat ei vitæ necessaria ministrare, cum eo concubens. Hoc autem malum inde descendit, quod non secundum spirituale propositum, nec propter dilectionem Dei ad monasticam venerat vitam; sed humanæ vanitatis illecebra, quæ ex inanis gloriæ cupiditate generatur, et per infirmam atque instabilem animi voluntatem. Dum enim cogitationes suas omnes alienæ vitæ maledicis reprehensionibus occuparet, præcedente ab ea angelo sanctitatis, nullum omnino custodem propriæ reliquerat castitatis.

Idecirco autem utramque vitam religiosissimorum hominum, et eorum qui per neglectum post labores immoedicos, et temporum spatia de summo fastigio ceciderunt describimus, ut unusquisque ex sua conversatione insidias inimici considerans, occultos ejus laqueos possit evadere. Sed cum sint magnorum virorum feminarumque quamplurimi, qui abrenuntiationis suæ principia virtute peregerunt, deinde ab hoste cunctorum hominum sunt elisi; ideo ex pluribus, quorum etiam vitæ socius exstiti, paucos enumero, quia neque illos ad fortia jam revocare ulterius, nec mihi prodesse prævaléo, magnos Christi athletas laudans, nec imitans.

CAPUT XVII.

Vita abbatis Eliæ et Dorothei.

Elias quidam nomine, monachus optimus magnam habuit consideratione sexus infirmi devotarum Deo virginum curam (*Pallad., cap. 35*). Sunt enim tales quorundam animæ, quarum propositum ultimi finis testimonio comprobatur. Qui amore virtutis accensus, et feminei sexus miseratione, in ea **362** quæ Atrivis [*Pallad., Athrivi*] civitate dicitur, ex pecuniis quæ ipsi suppeditabant, monasterium immane construxit. Ad quem locum plurimas (quæ vagari et errare consueverant) feminas congregavit, omniumque, prout necessitas postulasset, curam gerebat: quibus cuncta præstiterat quæ ad vitæ solatium pertinebant,

A hortulos quoque et instrumenta diversæ suppellectilis necessaria, et reliqua quæ humani usus ratio deposcit.

Istæ ex dissimilis vitæ genere intra unius habitaculi claustra collectæ, frequentibus se invicem jurgiis inquietabant: unde interdum necessitas exigebat ut inter eas simultatum talium causas ipse cognosceret, pacemque repararet. Collegerat enim illuc usque ad trecentarum numerum feminarum, nec sine mediatore ipso, conversatio earum poterat ordinari. Quod cum jam per biennium faceret, et adhuc pene ipse juvenis videretur (triginta enim vel quadraginta annos habebat), tentatus est subito corporali desiderio voluptatis. Relicto itaque monasterio dum per solitudines totas biduo jugi jejunos erraret, hujusmodi precem **B** fudit ad Dominum: Domine, inquit, aut occide me, ne videam illas tristitia laborantes, aut a me tentationem hujus cupiditatis excludere, ut earum curam ita ut oportet aut convenit geram.

Vespertinis itaque horis subito eum in desiderio somnus oppressit, et tres numero angelos ad se venisse conspexit, ut ipse referebat. Tenuerunt igitur eum, dicentes: Cur egressus es de monasterio feminarum? Quibus cum ille transmigrationis suæ causam referret, et timuisse se diceret, ne aut sibi aut illis noceret; hoc illi ad ista respondit: Si igitur ab hujusmodi tentatione per nos fueris liberatus, vadis, et rursus ipsarum suscipis curam? Ad quod cum libenter ille acquievisset, iurandum ab eo hujusmodi, sicut ipse referebat, exigere cœperunt: Jura, inquiētes, **C** his verbis, Per eum qui habet curam mei, illarum curam habiturum esse me juro. Cum ergo in hæc illis verba jurasset, tunc unus ex ipsis manus illius tenuit, et alter pedes, tertius autem arrepta novacula illum emasculare visus est; non quod pro vero hoc faceret, sed quod facere videretur. Nam in quodam stupore animi eo tempore se esse credebatur, atque hæc sentiebat se ratione curatum. Tunc igitur angeli interrogant eum, an aliquid sibi factum suum profuisse sensisset. Ille respondit, Vehementer, inquit, intelligo, onus quoddam mihi esse sublatum; et satis credo omni quam formidabam me molestia liberatum. Dicunt ei: Ergo nunc vade ad monasterium tuum.

Qui post quinque regressus dies, ingressusque **D** gentium monasterium feminarum, in eodem exinde loco mansit in cella ex obliquo habitaculi illius posita, in qua cum magis ipsis proximus videretur, frequentibus eas quantum in ipso erat, emendationibus corriperebat. Vixit autem alios quadraginta annos, sanctis Patribus asseverans quod nunquam ultra in cor ipsis cogitatio talis ascenderit. Hanc ergo beatus ille Elias Dei gratiam meruit, ut sic propria cura muliebri monasterio gubernaret.

Huic succedit Dorotheus vir beatissimus, qui in moribus laudabilis vitæ consenuit, non quidem in monasterio ipso ita conversari prævalens ut prior, in superiore tamen se condidit cella, ubi unam fecit fenestram ex qua contemplari feminas in monasterio

suo posset. Quam fenestram et claudere et aperire A consueverat, cui et iugiter assidebat, ad unanimitatem pacemque sorores erudiens. Itaque in superiore illa monasterii parte consenuit, cum neque mulieres ad ipsum ascendere, neque ipse descendere posset ad eas, quia nec scalæ illic unquam posite erant, per quas huiusmodi cuiquam pateret accessus. Hæc est beati Dorothei in abstinentiæ virtute perfectio, et finis huiusmodi.

CAPUT XVIII.

Vita Piamonis virginis.

Piamon nomine virgo quædam fuit quæ omnes ætatis suæ annos cum matre sua vixit, iugiter taciens opus lini, et post alterum semper diem circa vesperam cibum sumens (*Pallad., cap. 37*). Hæc a Deo meruit accipere scientiam futurorum. Nam cum B apud Ægyptum quondam in ascensu fluminis Nili contra vici unius excidium vicus alter veniret (cum grandi enim certamine partiuntur irrigationis vices, usque adeo ut et ad vulnera sua mortesque descendant). Cum igitur fortior populus ad inferioris vici homines, in quo erat ista, venisset, numeroque suæ multitudinis fidens, et tam militaribus quam rusticis armis instructus, ad eversionem supradictæ possessionis accederet, assitit ei angelus adventum inimicorum nuntians, quem nullus illic poterat suspicari. Tunc virgo memorata vici presbyteros convocavit, hoc dicens : Exite et occurrite iis qui de vico illo ad internecionem vestram venire festinant, ac ne una et ipsi cum cellulis vestris cæde pereatis, deprecamini eos, ut ab apparatu certaminis huius recedant.

Cumque presbyteri admodum ad hæc dicta timuissent, proni ad pedes cadunt, rogantes eam, atque dicentes : Quia nos non audemus eis occurrere; scimus enim et ebrietates eorum, et audaciam non ferendam. Sed adde hoc quoque, inquit, misericordie tuæ, supra omnem hunc qui tremit vicum, et super istam quoque domunculam tuam, et magis ipsa progredere atque occurre venientibus, locumque istum redde pacatum. At illa hoc quidem se facturam negavit; ascendit tamen protinus superiora domus propriæ, et tota illic nocte in continua oratione permansit, ne genua quidem flectens, atque has Domino preces effudit : Domine (inquit) Deus, qui omnem iudicas terram, cui nihil unquam placet injustum, ascendat ad te oratio mea, et adveniat virtus tua, D quæ in excidium nostrum ruentes in eo ipso, in quo illi occurrerit loco, veluti clavorum affixione confixos contineat.

Hoc ergo sermone, et hac oratione completa, hostes eorum in tertio jam vici lapide constituti, circum primam horam diei ita in memorato hæserunt loco, ut prorsus moveri inde non possent. Hoc autem et ipsis revelatione patefactum est, quod molitiones eorum orationes memoratæ virginis impedissent. Mox itaque quibusdam de suis ad vicum ipsius missis, postulant pacem, ista mandantes : Gratias Deo agite, qui vos orationibus Piamonis virginis ab excidio vestræ possessionis avertit.

CAPUT XIX.

Vita abbatis Pachomii.

Tabennensis nomine, in Thebaide provincia dicitur locus, in quo Pachomius quidam fuit (*Pallad., cap. 38*), vir justus in tantum, ut per divinam gratiam 963 no-set futura, et angelica etiam visione fruereetur. Hic ad perfectum misericors et humanus fuit, et inestimabili fratres amore dilexit. Ad quem in spelunca sedentem angelus Domini venit, dicens ei : Per omnia quæ ad propositum tuum pertinent, scias te esse perfectum; unde jam in spelunca superfluo sedes, veni igitur, et relicto hoc loco, collige omnes monachos iuniores, et cum ipsis habita, et eos juxta regulam vitæ, quam a me discas, institue. Tabulas autem illi æneas dedit, in quibus scriptum erat : Permittes unicuique ut tantum quantum possit et cibi sumat et potus, et juxta manducantium et bibentium vires paribus quoque operibus eos subjugabis, et neque quemquam jejungere, neque manducare prohibebis : ita tamen, ut fortioribus et magis edentibus semper opus gravius injungas; infirmi autem et vere monachi ad operandum levius urgeantur. Diversas autem intra atrium domus cellulas facies, et ternos per singulas manere præcipies. In uno tamen loco cibus omnium fiat. Somnum vero capiant non jacentes, sed super instructas et paululum reclines cathedras, et velatas palliis suis sedentes quiescant. Utantur autem noctibus lineis vestibus (quas levitonas vocant) cincti, et singuli quique eorum pellibus caprinis bene confectis tegantur. Quas pelles, nec tunc quoque cum voluerint cibum capere vel somnum, deponant. Quando autem ad communionem Sabbati vel Dominici diei ingrediuntur, unusquisque suum cingulum solvat, pellemque deponat, et cum cucullo tantum ingrediatur. Cucullos autem ipsos si e villo parvulos fieri, ut infantibus ordinavit; in quibus et quædam signa de purpura fecit intexi. Jussit viginti quatuor esse ordines fratrum, juxta viginti quatuor numerum litterarum; et unicuique ordini superposuit litteram Græcam ab Alpha, et Beta, Gamma, Delta, et cæteris usque Omega.

Dum igitur interrogaret sanctus Pachomius, et in tanta multitudine singulorum requireret vitam, dicebat secundo illi qui erat in suo ordine prior, quemadmodum se habet Alpha, vel quomodo habet Beta? Et iterum : Saluta Zetha vel Lapda : unumquemque autem ex proprio signo et vocabulo litteræ requirebat. Et simplicioribus quidem perfectisque monachis, inquit angelus, totæ litteræ nomen, durioribus autem ac difficilioribus Xi litteræ nomen impones. Itaque unicuique ordini tales vocabulorum imprimere notas, ut mores per eas significarentur animorum. Soli tamen spiritales noverant viri, qualem supposita elementa vitam sui ordinis indicare videantur.

Scriptum autem hoc in tabulis ipsis erat : Si quis, inquit, de alio monasterio peregrinus advenierit, aliam regulam sequens, nec manducet cum illis iste, nec potet, neque in mansionem eorum introducatur,

nisi forte in itinere eisdem fuerit adjunctus. Qui-
cunque vero idcirco ad eos fuerit ingressus, ut cum
ipsis permaneat, non illum nisi triennii tempus im-
pleverit, in loca monasterii secretiora recipies. Sed
cum prius per triennium totum laboriosius opus du-
rariusque perfecterit, tunc receptum intrinsecus cum
jam esse permittes.

Edentes cucullis capita sua velent, ne alter man-
ducantem alterum fratrem aspiat. Nec loqui cui-
quam dum edit liceat, nec aspicere ad ullam alteram
partem, nisi ad solum catinum, et ad solam cui su-
perponitur mensam. Hoc etiam ordinavit et iussit,
ut orationes duodecim numero per totum diem fa-
cerent, et rursus duodecim alias, quando ad ve-
spertinum lumen venirent: in nocturnis quoque vi-
giliis totidem preces effunderent; tres autem so-
las ad horam nonam diei. Quando vero universa
multitudo conveniebat ad manducandum, unicuique
ordini in singulis orationibus statuit psalmum præ-
cinere.

Tunc sanctus Pachomius quasi contradicere angelo
voluit, hoc dicens: Paucæ sunt istæ orationes. Cui
respondit hoc angelus: Has orationes fieri idcirco
præcepi, ut et minores sine aliqua implere tristitia
impositam sibi vivendi regulam possint. Qui vero fir-
mioribus consummationibusque sensibus vivunt, non
est illis necesse aliena lege constringi; ipsi enim se-
metipsos intra cellas universamque vitam suam vi-
sioni et cultui Dei penitus dederunt. His ergo, inquit,
ista præcepi, qui nec invenire possunt vel implere
quæ prosint, ut cum servili quadam necessitate
compulsi, ostenderint dignam in se sub proposito
disciplinam, tunc demum ad fiduciam valeant di-
vinæ notitiæ pervenire. His itaque dispositis, im-
pletoque ministerio, angelus discessit a sancto Pa-
chonio.

Plurima igitur sunt monasteria, in quibus usque
ad septem millia sunt virorum, quæ huiusmodi insti-
tuta custodiunt. Sed maximum id habetur et prim-um,
in quo Pachomius ipse degebat, ex quo videntur
et cætera monasteria processisse, quæ ad mille
quadringentos fratres habere noscuntur.

Inter quos etiam est quidam famulus Dei, Aphtho-
nius nomine, admodum mihi amicitiarum juro con-
iunctus, qui secundum in illo monasterio obtinet locum
(*Pallad., cap. 39*). Quem de vita ipsius et conversa-
tione securi, Alexandriam sæpe transmittunt, ut illic
ea quidem quæ in monasterio fecerint, vendat; ea
autem quæ seilicet necessaria, emat semper ac referat.
Sunt et alia monasteria ducentenos fratres et trecen-
tenos habentia, in ea quam Panos civitate vocant:
quam ego quadringentos habentem viros ingressus
inveni. Inter quos sarcinatores quindecim reperi,
fabros ferrarios septem, carpentarios quatuor, ca-
melarios duodecim, fullones quindecim numero, sin-
gulos in arte propria laborantes. Et ex iis quæ quo-
tidiano victui superesse poterant, etiam monasteriis
feminarum carceribusque vicinis necessaria quæque

A præbentes, [et qui eues etiam pascebant. Quod cum
ego reprehendendum putarem, nec quoque ex tradi-
tione majorum se suscepisse dicebant, quia idcirco
in monasteriis esse oporteret sues, ne et cribratarum
excrementa frugum perirent, et purgatorum folia
olerum, et cætera quæ damnum (si projicerentur) in-
ferrent. Occidi igitur sues ipso-jubebant, et carnes
quidem ipsas ementibus vendi, ungulas tamen ac
minimas partes eorum, in ægrorum ac senum epu-
las deputari, eo quod in regione illa grandis esse
inopia rerum et frequentia hominum videretur.
Blemmys autem vicinos suis finibus habent.]¹

Antelucanis igitur horis surgentes, qui per diem
vices reliquis serviebant, alii coquebant cibos, alii
mensas parabant. Quas circa tertiam diei horam
ponere soliti, perfecto omni opere suo superpone-
bant eisdem panes, et herbulas quasdam suo more
conditas, quas lapsanas (24) vocant. Olivas 964
quoque, et caseum præter carnes, comminuta etiam
diversi generis olera. Quibus in hunc ordinatis mo-
dum, alii sexta diei hora ingredientibus, sumebant
cibum, alii septima, alii octava, alii nona, alii de-
cima, alii undecima, alii profunda jam nocte vesci
consueverant; quidam autem post biduum etiam
capiebant cibum. Ex propria tamen littera poterat
hora unuscujusque cognosci. Similiter etiam ipsis
erant et opera divisa; alii enim agriculturæ inser-
viebant, alter horum colebat, ille officinæ fabricæ
vacabat, ille pistoris, alter carpentarii, alter vero
fullonis arte clarebat, alter pellium, alter coriorum
confectione sudabat, alius Codicum lectione vel
C conscriptione gaudebat, alter sportellas grandes
intexere solitus erat, alter minores; omnes tamen
simul memoriter spirituales libros tenebant.

CAPUT XX.

*Vita Tabennensiotarum feminarum, et de Virgine, de
qua dictum fuerat falsum testimonium.*

Est autem apud istos, feminarum quadringentarum
numero monasterium, iisdem moribus atque eadem
ordinatione viventium, excepto velamento pellium
solo (*Pallad., cap. 3*). Et mulieres quidem trans
fluvium habitant, intra fluvium autem viri. Cumque
defuncta una virginum fuerit, vestitam eam ut asso-
let deferunt alix, et supra ripam fluvii ponunt so-
rores. Quam inde cum olearum ramusculis pal-
D musculisque navicula transfretantes viri, et psalmos
canentes, ad suas transferunt partes, et in proprio
cum reliquis deputato condunt sepulcro. Nullus
tamen, excepto presbytero ac diacono, transit ad mo-
nasterium feminarum; et hoc per Dominicum diem
tantum.

In hoc ipso mulierum habitaculo, res accidit talis.
Quidam sarcinator vestium secularis transgressus
fluvium, opus ab ipsis aliquid per ignorantiam postu-
labat (*Pallad., cap. 40*). Cumque una de feminis ju-
venis processisset (tuto enim videbatur hoc facere,
propter solitudines ipsius ac deserta regionis) subito
eum non sponte conspexit. deditque illi tale respon-

¹ Ucinis inclusa desunt Palladio Herveti Latino.

Sunt in Græco.

sum : Nos ad emendandas res nostras, artifices nostros habemus. Alia de feminis cum eos in hac visione quam retuli notasset, post tempus aliquantum orto inter eas jurgio, ex diabolica suspicione et proprii cordis malignitate, iracundique fervore memoratæ virgini in conspectu aliarum sororum cepit calumniari, eique nonnullæ ex ipsis, non tamen cum grandi malitia consentiebant. Illa igitur admodum tristis effecta, cum tam manifestam calumniam ferre non posset (sciebat enim se, ne intra sensus quidem suos tale aliquid cogitasse), occulte se præcipitavit in fluvium, atque hoc sine defectu. Quod ubi quæ calumniata ei fuerat audivit, non ferens tanti secleris atrocitatem, et ipsa tunc laqueo innexa defecit. Aliæ autem sorores hujusmodi factum, ingresso ad eas presbytero, retulerunt. Tunc ille præcepit nullius quidem nomine ex iis quæ se tali morte necaverunt debere oblationem Deo fieri. Quæcunque autem viderentur ex illius dicti insurrectione discordes, veluti quæ conscientie peccati essent, quia tali calumnie credidissent, jussit eas per septem annos sanctorum mysteriorum communione privari.

CAPUT XXI.

Vita sanctæ Virginiæ. quæ inter illas stultitiam simulaverat.

Fuit alia in hoc monasterio virgo (*Pallad.*, cap. 41), quæ stultam se esse propter Christum, ac dæmonem se fluxit habere, ut virtutem sui propositi posset implere. Quæ cum se admodum humiliaret atque deliceret, usque adeo omnibus aliis horrori erat, ut ne cibum quidem cum ea caperent. Talem ergo gratanter elegerat vitam, et a coquina nunquam recedens, totius illi ministerii tanquam ancilla cunctis obediens, implebat officium, eratque secundum vulgare proverbium, universæ spongia domus. Impletum a se, rebus probans, quod in sancto Evangelio scriptum legimus : Si quis inter vos vult esse major, sit omnium servus et omnium minister (*Matth.* II; *Marc.* x). Et beatus Apostolus : Si quis, inquit, ex vobis putat esse sapientem in hoc mundo, fiat stultus, ut efficiatur sapiens (*I Cor.* in).

Hæc igitur involutum pannis habebat caput, et ita omnibus serviebat; cæteræ autem virgines tonsæ cucullis cooperiuntur. Nulla hanc potuit de quadringentis videre manducantem : nunquam per omne ævum suum sedit ad mensam, a nulla vel modicam partem panis accepit; sed micæ tantum detergens illa mensarum et ablans ollas, his solis alimoniis contenta vivebat : nunquam calceamentis est usa, nulli unquam fecit injuriam : nulla ipsius murmur audivit, nulli autem parum, aut satis unquam locuta est, et certe cum ab omnibus caderetur, cum omnium viveret odio, cum maledicta omnium sustineret.

De hac sanctissima beato Piterio¹ (cui hoc vocabulum erat) probatissimo viro, semperque inter deserti viventi, astitit angelus quondam sedenti in Porphyrite qui dicitur loco, affatusque est eum his

¹ *Pallad.*, cap. 42, dicitur *Pitirum*.

A verbis : Cur grande, inquit, aliqui esse te credis in tuo proposito, et in hujusmodi degens loco? Vis videre mulierem te sanctiorem? Vade ad Tabennensiotarum monasterium feminarum, et unam ex ipsis illi : invenies, in capite habentem conscissum pannum, ipsamque te cognosce esse meliorem; nam dum contra tantas sola diebus ac noctibus pugnet, cor ipsius a Deo nunquam recessit; tu autem uno in loco residens, neque quoquam aliquando progrediens, per omnes animo et cogitatione urbes vagaris. Statim ad supradictum monasterium venit, et magistros fratrum rogavit ut transverberetur ad habitaculum feminarum. Quem mox illi ut vita gloriosum virum, et jam provectoris ætatis, cum fiducia grandi fluvium transire fecerunt.

B Ingressus autem, post orationem omnes sorores desideravit inspicere, inter quas solam illam propter quam venerat, non videbat. Ait ergo ad postulantem : Omnes mihi adducite, deesse enim videtur aliqua. Dicunt ad eum : Omnes hic sumus. Quibus respondit : Una deest, quam mihi angelus demonstravit. Dicunt ei : Unam stultam (*Pallad.*, Salem) habemus intrinsecus in coquina. Sic enim eam quæ dæmone vexatur appellant. Ait ille : Exhibete mihi quoque ipsam, ut eam videam. Quo audito, memoratam vocare cœperunt; quæ cum nollet audire, sentiens credo aliquid, aut fortassis hoc divina jam revelatione cognoscens, dicunt ei : Sanctus Piterius te videre desiderat. Erat enim famæ ac nominis grandis. Cumque ad eum fuisset exhibitæ, vidissetque panno frontem illius involutam, projecit se ad pedes ejus, dicens : Benedic me, Amma. Procidens autem et ipsa ad pedes ejus, dixit : Tu me benedic, domine.

C Omnes igitur sorores obstupuerunt, simul dicentes : Noli, abba, talem injuriam sustinere, fatua est enim ista quam cernis. Tunc sanctus Piterius hoc ipsis omnibus ait : Vos estis fatuæ; nam hæc vestra et mea, cum sit melior, est Amma (hoc enim nomine vocant illi spirituales matres) et precor Deum, ut dignus ipsa in die iudicii merear inveniri. Quo audito, omnes simul ad pedes sancti Piterii prociderunt, singulæ varia peccata propria confitentes, quibus illam sanctissimam contristarunt. Et alia quidem dicebat : Ego eam delusi : alia, Ego eam, quod esset tacita, injuriis affligebam; alia abluens sordes catini, super eam se fudisse dicebat; alia colaphis eam a se verberatam sæpe memorabat; alia nares ipsius sinapi impletas a se esse deflebat; cæteræ quoque diversas referebant se ei injurias irrogasse. Pro quibus omnibus sanctus ille una cum rememorata sanctissima virgine, fuis Deo precibus, regressus est.

Post paucos autem dies, non ferens illa tantam sui gloriam, tantoque se nolens sororum honore cumulari, gravissime se credens satisfactionibus singularum, egressa de monasterio illo, quo ierit, in quem

diverterit locum, vel quo sine defecerit, ad nullius A potuit hactenus notitiam pervenire.

CAPUT XXII.

Vita abbatis Joannis, qui in Lyco habitavit, et Pæmenia virginis.

Fuit quidam Joannes in oppido cui Lycus vocabulum est (*Pallad., c. p. 45*), qui carpentarii quidem artem, dum adhuc esset puer, didicit, fratrem tamen tinctorem habuit: quique postmodum cum jam viginti et quinque esset annorum, huic sæculo renuntiavit. Et per quinque annos in diversi monasteriis degens, ad postremum solus sese in Lycum contulit montem; in cuius cacumine trium sibi voluminum (*Pallad., tholorum*) cellulas fecit (22). Ingressusque illuc, ita se inclusit, ut aditum quoque ipsum per quem introiit, obstruxerit. Erat igitur unum volumen ad corporales deputatum necessitates, aliud in quo opus facere et cibum sumere consueverat, tertium in quo orabat

Ilic igitur cum triginta jam annos complexset inclusus, per solam semper fenestram necessaria victui suo ab administrante suscipiens, meruit talem gratiam Dei, ut haberet scientiam futurorum. Nam et sanctæ memoriæ Theodosio imperatori frequenter et varia ex iis quæ essent eventura prædixit. Primum quidem de Maximo tyranno quod et superaturus eum esset, et Galliarum ex partibus reversurus; postea autem et de Eugenio tyranno, eidem quæ subsequuta sunt, ante prædixit; quod eum quidem superaturus esset, sed ipse ibidem vitam finiturus, filiumque suum successorem imperii relicturus. De quo apud omnes grandis semper fama convuluit. Propter quod et Theodosius imperator, prophetali eum venerari honore consueverat, asserens illum magnæ esse virtutis. Cum igitur nos, hoc est ego et beatus Evagrius, et Ammonius, et Albinus circa Nitriæ solitudines degeremus, cupiebamus diligenter agnoscere memorati viri virtutem. Ait ergo nobis tunc sanctus Evagrius: Libenter audirem ab eo, qui mentem atque sermonem bene novit probare, qualis sit iste vir quem loquimur. Si enim eum non prius alio referente cognovero, necesse jam erit ut ad montem ejus ascendam. Quod cum audissem ego, neque cuiquam quidquam tale dixissem: uno die tantum moratus, alio clausi cellulam meam, et me atque ipsam commendans Deo, Thebaidem usque perrexii. Diebus decem et octo omni itinere confecto, partim ambulando pedibus, partim per fluvium navigando. Agebatur autem hoc eo tempore, quo fluvius solebat ascendere, quando multi ægrotare consueverant, quod sum et ipse perpersus.

Cum ergo illuc venissem, clausum septum (*Ms., membrum*) illud inveni, quod ante ingressum cubiculorum ipsius erat; postea enim ipsum locum exstruxerant fratres. Talis autem erat ædificii ipsius magnitudo, ut fere centum caperet viros. Clausum autem semper ipsum habentes locum, solo Sabbati et Dominico die aperire consueverant. Cognita ergo causa ob quam clauderetur, quievi expectans Sabbati diem: qui cum advenisset, ingressus sum circa ho-

ram secundam, ut supradictum viderem virum. Iveni igitur eum assidentem fenestræ, ex qua ad se ingredientibus solebat loqui. Post primam itaque salutationem hoc mihi per interpretem dixit: Unde es, vel cur advenisti? nam ego de sociis Evagrii unum te esse conjicio. Respondi me esse peregrinum, et de Galatiæ partibus venire, et unum me ex Evagrii fratribus esse confessus sum.

Interea dum loquimur, ingressus est summo provincie ipsius præses, Alipius nomine; ad quem, relicto quem mecum habebat sermone, se contulit. Secessi igitur ab iisdem paululum, et loco cedens eminus steti. Prolixas autem eorum fabulationes graviter ac moleste ferens, intra meipsum bonum illum senem reprehendebam, eo quod, meo sermone contempto, illum potius honorasset. Ideoque cum mihi ingratum fuisset, spreto eodem, recedere cogitabam. Vocavit itaque ad se tunc ille Theodorum nomine interpretem suum, dicens: Vade ad fratrem illum, et dic ei: Noli esse pusillanimis; jam nunc enim dimittam præsidem, et tecum loquar. Cognovi igitur ex hoc esse hominem spirituales, et omnia prævidere, et ideo eo magis cepi remorari.

Egresso vero mox inde præside, me vocavit, his me alloquens verbis. Cur, inquit, animam tuam mea reprehensione læsisti? quam in me inveneras culpam, ut ea in tuis sensibus cogitares, quæ nec in me cognosco, nec tuos scio mores decere? An ignoras illud quod scriptum est, quod non incolumes ac fortes, sed quod male sani medico semper indigeant (*Matth. ix; Marc. x; Lucæ v*)? Nam tu me cum velis, et rursus ego invenire te possum, et si ex me forsitan nullum, ex aliis tamen fratribus aliquod Patribusque poteris habere solatium. Iste vero totus ex sæcularibus rebus diabolicæ deditus potestati, vix brevis horæ spatio potuit respirare. Et nunc tentans, sicut quidam servus anticum domum suam fugiens, venit ut salutare hic inveniret auxilium. Inconsulta igitur atque importuna res fieret, si illum relinquerem, et tecum morarer, qui jugiter salutis tuæ commodis vacare consuevit. Quem ego magnopere precatus sum, ut pro me dignaretur orare; hoc enim mihi spirituale illud virum esse certissime persuasit

966 Tunc ille jam lætior dextera sua in sinistra me leniter vultus mei parte percussit, hoc dicens: Multæ te tribulationes manent, passus es multa ut exires de solitudine, et interim hoc formidans aliquantulum facere distulisti. Pias autem tibi, et quasi rationabiles causas afferens dæmon, ventilare te tentat. Admonuit enim et circa patris desiderium, et quemadmodum frater tuus sororque converti, atque in solitudine agere vitam suam deberent. Ecce nunc tibi hoc ego renuntio, utrosque salvatos esse cognosce. Renuntiaverunt enim ambo sæcularibus rebus. Et pater, inquit, tuos alios septem victurus est annos; insiste igitur ac vive in desertis ut cœpisti locis, neve parentum causa tuorum ad patriam redire festines; scriptum est enim: Nemo mittens super aratrum ma-

num suam, et retro aspiciens aptus est regno celorum (Lucæ ix).

Vehementer igitur atque mordaciter ex huiusmodi verbis instructus ac doctus, gratias egi Deo, maxime posteaquam occasiones quæ me solitudinem relinquere compellebant, juxta votum meum impletas esse cognovi. Rursumque mihi hoc cum risu placido et jocis dixit: Vis, inquit, episcopus fieri? Ego autem me jam esse respondi. Interrogabat, Ubi? dixi ego: In coquinis, mensis, tabernis, officinisque figulorum; hæc enim cuncta, inquam, diligenter inspicio, et si fuerit acidum vinum, a prandio meo illud excludo, quod autem fuerit bonum, bibo. Similiter inspecio et ollas coquorum, et si deesse sales videro, aut aliquod condimenti genus, addo, meliusque conditos cibos comedo. Ille est episcopatus meus, voracitas enim mea talem me episcopum fecit. At mihi hoc ille sanctius subridens: Remove, inquit, jocos; nam episcopus es futurus, plurimumque tribulationum habiturus es ac laborum. Si igitur ista vis fugere, noli relinquere solitudines nostras, nullus enim te in desertis degentem locis episcopum faciet. Descendens autem tunc ego a memorato viro, regressus sum ad desertum. In quibus esse consueveram, venerandis illis Patribus hæc ipsa quæ illic cognoveram de spirituali divinoque referens homine, qui post duos menses ad eundem beatissimum navigando venerunt. Ego autem miserrimus dictorum ejus immemor fui.

Post triennii igitur tempus, valetudinem ex infirmitate stomachi ac splenis incurri. Et ex supradicto loco a fratribus Alexandriam usque transmissus, atque illic hydropem medicans. Ab Alexandria quoque profectus suadentibus medicis, peto Palestinam causa commodarum quæ esse ibidem putabantur aurarum; tenuiores enim aeris magis ægritudo mei corporis requirebat. De Palestina autem ad provinciam Bithyniam veni. In qua nescio quomodo, utrum studio hominum, an voluntate divina (hoc Deus novit) episcopus ultra meritum meum factus sum. In quo tempestatis illius quæ sub sancto Joanne commota est, interfui malis, et per decem menses in obscurissima cellula occultatus, corpi illius sancti dieta reminisci, cum ea illic quæ prædixerat, sustinerem. Hæc autem forte mihi tunc ille magnus athleta Christi dicebat, cupiens me ad sustinendam solitudinum vitam, huiusmodi prænovationibus provocare. Nam quadraginta octo annos in eadem cellula sua se habitare dicebat, nullius se unquam femine vultum vidisse confirmans, ne sororis quidem, neque semetipsum edentem aut bibentem ab altero visum.

Ad hunc videndum et ancilla Christi Pœmenia venerat (Pall., c. 47). Cui ille non visæ quædam per alium secreta mandavit, admonuitque eam ne de Thebaidis regione proficiscens, divertere Alexandriam vellet; quod si eum nollet audire, in tentationem eam quamdam necesse esset incidere. Sed cum illa seu per negligentiam, sive per oblivionem suam, non ita ut jusserat sanctus ille, fecisset, Alexandriam

A venit, ut cerneret sibi incognitam civitatem. Dum ergo iter conficeret juxta oppidum cui Nicus nomen est, applicuerunt naves ejus ad resolvendum longæ navigationis laborem. Ingressi igitur pueri ad terram, quadam protervitate ducti contra loci illius rusticos, quorum superbiam audaciamque nullus fert, jurgia excitare cœperunt. Ex quibus multitudo inemorata eunucho quidem uni digitum abscidit, ac rapuit, et alium trucidavit, sanctum autem Dionysium quem vulgus esse episcopum nesciebat, propemersit in fluvium, ipsam vero injuriis terroribusque confecit, reliquis omnibus pueris vulneratis.

CAPUT XXIII.

Vita beati Possidonii monachi Thebæi.

De Possidonio Thebæo viro probatissimo atque B patientissimo inenarrabilia quædam et multa memorantur (Pall., c. 77). Tam autem mansuetum virum, tam vere monachum, tamque nihil habentem in se malitiæ, nullum ego alterum vidi; nam apud Bethlehem cum eo per annum integrum vixi eo tempore, cum sederet in illa regione, quam Pœmenion dicunt, et multo plures in eo scio me vidisse virtutes; inter quas hoc mihi quondam et ipse referebat, dicens: Eno anno cum in eo loco, qui Porphyrites vocatur, habitarem, nullum hominum dum illic degerem vidi, sermonem nullius audiui, non attigi panem, sed de paucis tantum dactylis vixi et herbis agrestibus, si quas invenire potuissem. Interea aliquando cum penitus alimenta, quibus sustentari poteram, defecissent, egressus sum de spelunca mea, ut usque ad eas partes quæ ab hominibus inhabitantur accederem, et per totam ambulans diem, vix habitaculum meum duobus millibus abesse cognovi. Circumspiciens igitur velut equitem quendam videre me credidi, habentem militis speciem, et cassidem capite suo gestantem, cui in tiaræ modum crista surgebat. Quem cum militem vere putarem, ad speluncam redire properavi. Inveni autem illic reversus continuo cistellam, quæ uvæ et ficus recenter lectas habebat: quam statim rapui, et sic speluncam lætus intravi. Per duos autem menses cibus ipse maximo mihi solatio fuit.

Miraculum vero sanctissimus Possidonius circa Bethlehem fecisse memoratur huiusmodi: Quædam mulier prægnans a spiritu immundo fatigabatur, et tempore partus sui cum maxima difficultate pariebat; eam enim spiritus ille cruciabat. Cum igitur mulier infelix sic vexaretur a dæmone, maritus ejusdem ad sanctum Possidonium decurrit, rogans eum ut dignaretur venire, atque orare pro ea. Ingressisque nobis ad orationem simul, cum ille stans cœpisset orare bis in terra tantummodo fixis genibus, impurum illum spiritum mox fugavit. Assurgens autem de solo, dicit hoc 967 nobis: Orate rogo; jam nunc enim, dum spiritus ille expellitur, signum quoddam monstrabitur nobis. Et ut satisfaceret nobis, post hæc ipsius sancti dicta, a fundamentis parietem vestibuli dæmon abscedens eruit totum atque dejecit. Per totum autem septennium ipsa muliercula semper muta permanserat. Postea vero quam a sancto illo

qui eam a dæmone liberavit visitata est, mox et pereperit, et loqui promeruit.

Hujus viri etiam prænuntiationem (quam prophetiam vocant) aliquando cognovi (*Pall.*, c. 82); postea et Simonem admirabilem virum, quem interim ego notasse ac nosse me memini.

Illic mihi beatissimus atque abstinentissimus Possidonius etiam ista referebat, quod a quadragesimo ævi sui anno, usum panis in victu proprio non haberet, neque usque ad medium diei spatium iracundiam adversus ullum tenuisset. Hæc sunt miracula atque signa fortissimi in Christo Possidonii quæ divina gratia operatus, in his vitam famatam finire promeruit.

CAPUT XXIV.

Vita Serapionis monachi, Cleomonis et cujusdam Virginis

Alius quidam Serapion nomine fuit (*Pall.*, c. 83), qui Sindonius cognomen acceperat, quia nulla alia veste nisi sola sindone utebatur. Quem nihil unquam habuisse vel possedisse satis notum omnibus fuit, propter quod et apathes, id est impassibilis, vocabatur, quia nullum patiebatur desiderium possidendi. Peritissimus autem erat scientia litterarum, Scripturasque omnes tenaciter memor terque recolebat. Qui ex nimia abstinentia omnium rerum, et ex jugi divinorum meditatione librorum, cellulae unius quiete non poterat esse contentus, sed per diversas mens semper ipsius trahebatur. Toto igitur mundi sine discurrrens, ad talis gloriæ virtutem ascendit. Hujus enim habitus (id est voluntatis¹) mens ejus erat; unde et voluntatum affectionumque differentias, non substantiarum vocamus.

Hoc autem de eo patres sancti aliquando referebant, quod per monachum aliquem conulosorem suum (23), in oppido quodam viginti solidorum pretio pagani semetipsum distraxerit mimis; et quos signatos pro se acceperat solidos, apud se ipse servaverit. Tandiu ergo, cum prædictis qui eum emerant mimis, in tali servitute permansit, quandiu et Christianos eos faceret, et a ludis theatralibus separaret. Nullo autem alio ad victum suum, excepto pane et aqua, uti solebat, neque unquam Scripturas sanctas legere cessabat. Interea longi temporis spatio prior mimæ maritus animo stimulante compunctus est, tunc et ipsa ejus conjunx, ad postremum etiam domus tota. Dicebatur autem, quod antequam aliquis ejus cognosceret vitam, pedes quoque ipsis lavaret, ut dominis: postea vero quam spirituale lavacrum uterque suscepit, uterque a theatri actu recessit, conversique sunt ad castam pariter ac piam vitam. Vehementer autem memoratum ac dulciter diligebant virum, hoc dicentes ei: Veni, frater, jam te libertate donamus, eo quod ipse nos prior de turpi servitio liberasti. Ad quos magnus ille Serapion respondit: Nunc vobis ego jam necessarius non sum, opus in vobis suum Deus per me implevit, et utriusque vestrum anima salvata est. Unde secretum meum vobis, atque hoc quod hactenus celaveram pando. Ego, inquit,

A miseratione vestrarum adductus animarum, quas magno errore implicitas videbam, cum essem liber monachus, ex Ægypto genus ducens, propterea meipsum vendere volui, ut vos liberi a magnis peccatis esse possitis. Quia igitur ad plenum per humilitatem meam hoc fecit Deus, gaudeo; idcirco aurum quod pro me dedistis, accipite, ut alios quoque quibus subvenire possim, reperiam. Qui cum illum frequenter atque instanter rogarent, vera assertione dicentes, quod tanquam suarum dominum animarum, patrem habiturum essent eum, si una cum ipsis manere dignaretur ac vivere, neque tamen ullo modo persuadere hoc ei possent, tunc dicunt ad eum: Dabis ergo ipse aurum illud pauperibus, quod nos veluti arrhas quasdam pro nostra salute dedisse cognovimus. Et sit illis: Date hoc vobis, quia vestrum est; ego enim alienas pecunias non dono pauperibus. Dicunt ergo ei: Saltem hoc te magnopere deprecamur, ut vel post anni circulum nos requiras Athenis.

Ille itaque sanctissimus famulus Christi frequenter peregrinando ad Helladam pervenit, ac per triduum moratus Athenis, a nullo panem quo vesceretur accepit. Nam neque pecuniam habebat, non pellem, non peram, non quidquam aliud secum præter sindonem, qua fuerat amictus, ferebat. Cum jam ergo usque ad quartam diem nihil penitus edendo venisset, esurire vehementer cepit. Nihil enim eo jejuniopæjus, quod extorquetur invito, ex cujus necessitate procedit sæpe perfidia. Stetit ergo supra quemdam colliculum civitatis, ubi primates ejusdem oppidi concilium habere consueverant, et illic manus etiam suas percutiendo clamabat vim se maximam pati, his sermonibus dicens: Athenienses viri, succurrite. Concurrentes autem omnes simul quoscunque palliis, quoscunque cernimus birris esse vestitos, interrogant eum quid haberet, unde venisset, vel quid diceret se pati. Tum ille respondit: Ab Ægyptiorum quidem genere descendo, conversatione monachus. Ex quo tamen de patria mea quæ erat mihi vera, discessi, in trium feneratorum manus incurri: ex quibus duos quidem, quocunque modo debitum solvens, potui declinare, et sic ea quæ ab ipsis obiciebantur effugere; tertius autem adhuc ille me retinet, nec habeo unde ei satisfacere possim. Cumque illi requirerent ab ipso feneratores quibus se debitorem esse diceret, sciscitabantur ab eo qui illi essent, vel ubi degerent, vel quis ille qui ei molestus esset; quem si ostenderet, adjuturos se in omnibus eum pollicentur. Tunc ille: A principio, inquit, juventutis meæ, hi tres mihi semper molesti fuerunt, cupiditas pecuniæ, desiderium voluptatum, et voracitas ventris: ex quibus rebus duas, hoc est pecuniæ ac voluptatum cupiditatem evasisse jam videor, neque mihi ulterius sunt molestæ; tertiam vero (quam dixi voracitatem) ferre non possum. Nam cum quarto die jam ex necessitate jejunem, urget me illa sicut severissimus fenerator, exigens debitum solum semper ac flagitans. et nisi reddidero, mortem minatur.

¹ Hoc deest in Ms. Moret.

Tunc quidam philosophorum putantes eum composita quædam et ficta narrare, unum solidum offerunt ei. Quo ille sumpto, et euidam qui panes vendebat, dato, unoque tantum ab eo pane suscepto, mox ab eadem profectus est civitate, neque tamen unquam postea ad ipsam reversus est. Cognito **968** autem eo philosophi illi, omnique reirveritate perspecta, magnum nescio quem virum esse firmantes, reddito unius pretio panis, solidum ab eo quem ille susceperat, receperunt.

Cum ergo venisset beatissimus ille circa Lacedæmonis loca, unum illic de prioribus civitatis, bonum in cæteris rebus virum, omnesque de domo ipsius Manichæos esse cognovit. In hac rursus domo juxta exemplum superius vendidit se, et intra duos annos tam ipsum domus dominum ab execrabili secta, quam conjugem ejus totamque familiam abstractos, Ecclesiæ tradidit. Quem illi jam non quasi famulum diligebant, sed quasi fratrem attendebant potius aut patrem, verum benedicentes Deum.

Post paululum tempus, cum ab eis discessisset hic spiritualis adamas Serapion, cum multis aliis et ipse ingressus est navem, reddito pretio prius quod acceperat a dominis, quasi Roma navigaturus. Nautæ vero suspicantes quod sumptus haberet, et quod quasdam secum auri species attulisset, susceperunt eum, nihil ab eo penitus requirentes, nec ambigentes quod unus aliquis ex ipsis res ejusdem quoque ut cæterorum, in parte navis constituisset. Dum igitur navigarent, et jam abesse quingentis ab Alexandria stadiis viderentur, cœperunt omnes qui cum ipso ingressi fuerant, circa solis occasum sumere cibum, quod et nautæ ipsi jam fecerant. Cumque eum primo die non viderent edentem, causam esse aliquam de navigationis molestia crediderunt. At cum nec tertio quoque nec quarto die cibum caperet, epulantes ipsi jam quinto die in summa illum quiete perseverantem sic alloquuntur: Cur, inquit, homo, hic solus ipse non comedis? respondit, non habere se dicens. Quo audito vicissim se nautæ interrogare cœperunt quisnam res ejus ac sumptus suscepisset in navi. Et cum nulli ab eo datum aliquid reperissent, objurabant eum, ista dicentes: Quemadmodum ascendisti sine sumptibus navim? unde mercedes datoris es nobis? unde ipse victurus es? At ille virorum patientissimus: Ad me nihil pertinet; educate me atque projicite ad illum ubi me invenistis locum. Nautæ indignantes dicebant: O ira! etiam si centum solidos dares, nunquam hoc libenter faceremus, cum sit navigii tanta prosperitas; quapropter propositum cœptæ navigationis implemus. Ita igitur mansit in navi securus, ut ei usque Romam nautæ omnes alimenta præberent.

Ubi ergo attingit Romam athleta Christi fortissimus (*Pallad., cap. 84*), cœpit requirere curiosius quisnam illic magnus esse aliquis monachus diceretur, vel quæ virgo Dei prædicaretur a cunctis. Cum interea Domnioni euidam fortissimo atque abstinentissimo, mi-

A raulisque famigerato factus est notus, cuius lectulus post ipsius mortem solebat curare languentes. Viso hoc igitur ab eodem, et ædificatus et doctus est ad perfectum. Ille enim vir eruditus atque instructus scientia et bonis moribus erat.

A quo forte cum quæreret quis alter monachus vel quænam virgo devota in urbe memorata degere diceretur (*Pallad., cap. 85*), cognovit esse illic virginem quamdam quæ se ab omnibus separata clausisset intra cellulam suam, atque illic quiescens, nullum hominum unquam videret. Quærît mox ipsius domum: quam cum invenisset, accedit ad vetulam quamdam, quæ in ministerio memoratæ virginis erat, hoc ei dicens: Vade, et nuntia virgini, quia necessario eam videre desidero. Illa vero reddidit **B** responsum dicens quod ex multis annis neminem videret. Dicit ei: Vade, nuntia ei; Deus enim me ad colloquium ipsius misit. Illa vero nec sic quidem voluit nuntiare. Cum itaque illic duos vel tres dies observasset, et tum demum ab ea susceptus fuisset, ait eidem: Quid hic sedes? Illa respondit: Non sedeo, sed ambulo. Dicit ille: Quo ambulas? Illa, ad Dominum, inquit. Ait ille: Vivis, an mortua es? Illa respondit: Credo in Deo meo, esse me mortuum sæculo; nam carne qui vivunt, ad Dominum ire non possunt. Ait ille: Si igitur hoc ipsum persuadere vis mihi, fac ipsa quod facio. Illa respondit: Si possibilita tantum jusseris, faciam. Tunc ille respondit: Possibilita cuncta sunt homini huic sæculo mortuo, præter solam impietatem. Deinde ait: Egrede et procede. Et illa respondit: Vigessimum et quintum annum ago, ex quo nunquam ex hoc loco egredior: quam ob causam ergo vis hodie procedam? Ait ille: Vah, nonne tu dixisti quod sæculo mortua sis? unde manifestum est quod et sæculum tibi. Quod si verum est, et mortuus nihil sentit; unum ergo est, sive non procedas, sive procedas; ergo progredere. Hæc audiens virgo, processit.

Postquam autem processit e cellula sua, et ad quamdam basilicam venit, rursus ille sanctissimus illic ad eam loquitur: Si ergo vis suadere mihi certissime, quod mortua sis, nec jam cum hominibus placens vivas, fac et ipsa quod facio, et vere te mortuam sæculo scio. Et ait virgo: Quid vis amplius faciam? Exue te, inquit, vestibus tuis, et omnes res quibus uteris, ita ut ego, super humerum tuum pone, et sic transi per mediam civitatem, et eodem more me nudum nec aliqua verecundia perturbatum sequere præcedentem¹. Ad hoc illa respondit: Sed multorum animas, quæ me tam deformiter ambulare viderint, lædo, et aut insanam cuncti esse credent, aut dæmonem pati dicent. Ait ille: Et quid hoc ad te, si aut dæmoniosa credaris, aut voceris insana? Tu enim apud illos qui hæc loquuntur, ut dicis, mortua es. Mortua autem nunquam curæ est siquis ei vel detraxerit, vel irriterit; nihil enim horum potest sentire. Tunc dixit ei virgo: Obsecro te, quidquid aliud vis in meo proposito, jube, et faciam. Ad hanc enim usque vita

¹ Mirandum hoc non imitandum.

mensuram nondum perveni : oro autem pervenire quandoque. Tunc ille famulus Christi dixit : Vide ergo, soror, ne magnum jam aliquid esse te credas, et tanquam cunctis hominibus sanctiorem, et te mortuam rebus sæcularibus glorieris. Didicisti enim quod vivis, et adhuc hominibus places. Nam longe plus te mortuus ego sum, qui per memetipsum omnibus opere monstro verum esse quod dico, faciens hoc quod ipsa non potes facere ; nec pati me aliquid, nec in aliquo deformari puto. Tunc igitur eam talibus verbis in studio humilitatis edoctam, et de quadam superbæ ve! tumoris arce depositam, reliquit abscedens.

Multa præterea sunt magna admirandaque quæ fecit, ex quibus non sentire se quod in mundo esset probavit ; sexagesimo autem anno finivit hæc vitam, et in desertis ipsis sepultus est locis.

CAPUT XXV.

Vita Evagrii diaconi monachi.

De Evagrio diacono (*Pallad.*, cap. 86) qui ubique memoratur viro¹, qui apostolorum moribus vixit, non 863 est justum tacere, sed oportet nos ipsius facta monumentis tradere litterarum, sine dubio legentibus cunctis, et gloriam bonitatis Salvatoris nostri agnoscantibus profutura. Dignum igitur existimo ut a principio vitæ ejus incipiam, diligenter exponens quemadmodum ad propositum tale pervenerit, quam congruo stupendæ ac prædicabilis vitæ sine defecerit in ipsis solitudinibus constitutus, quinquagesimum ætatis et quartum annum agens. De quo Scriptura sancit, quod dixit, probavit : In parvo tempore multos implevit annos ; verè enim placita erat Domino anima ejus (*Sap.* iv).

Hic ergo genere Ponticus fuit, ex oppido quod Hiberorum nomina ur, filius presbyteri, multarum ecclesiarum curam gerentis, quos Periodeutas (24) vocant. Primum factus est lector a sancto Basilio Ecclesiæ Cæsariensis episcopo, circa fines montis Argei. Post mortem autem sancti Basilii, videns eum spiritualibus aptissimum rebus benedictus atque venerandus Gregorius Nazianzenæ [Nyssenæ *Palladio Hereti*] episcopus civitatis, ille qui insignis providentia, doctrinaque præclarus, nulla se humani generis passione læsum probavit, diaconum supradictum Evagrium fecit. Unde cum sanctus Gregorius ad maximum conventum episcoporum vocatus Constantinopolim usque venisset, sancto eum Nectario episcopo tradidit ac reliquit, grandi Scripturarum peritia hæreticorum omnium nænias destruentem.

Cum igitur vehementer impugnans perversarum vanitatem erroremque sectarum, in urbe memorata floreret, ac maximo omnium honore frueretur, prior quidem, ut ipse referebat postmodum nobis, laqueis desiderii mulieris implicitus, ex his tamen ipse continuo liberatus, amari ab eadem muliere quam amaverat cœpit. Quæ quidem cujusdam illustris et unius de magnatibus viri conjunx erat. Evagrius igitur Deum ante omnia metuens, tum autem et conscien-

tiam erubescens suam, atque ante oculos dedecoris execrandi magnitudinem ponens, et omnium hæreticorum ex alienis malis gaudium atque lætitiâ, intentissime deprecabatur Deum, ut conatus tantus ipse qui solus poterat impediret. Cumque prædicta ei mulier insisteret, neque posset ille prior a voluptate rabiei ipsius separari, eo quod multis irretitus jam esset ac variis ejus officiis, ipsaque insistente paratum esset periculum, post paululum tempus suscepta a Deo oratione quam fecerat, antequam ejus, quo flagrare cœperat, mali experiretur incendium, visio quædam ei ostenditur angelorum, habentium militum speciem, quæ ad præfecturæ officium pertineret. A quibus ad exitium suum missis teneri se subito videbat, ferroque per totum corpus ligatum in carcerem trahi, nec ab aliquo tamen causam ob quam talibus pœnis succumberet, audiebat.

Ipse autem conscientiam cogitans suam, cum inteligeret ac videret quod propter illa quæ norat, ista pateretur, putaret quod ad præfectum omnia maritus mulieris detulisset, dumque sub tali metu ante fores judicis intremiscit, qui quæ si aliam in manibus habens causam, et de simili crimine occupatos variis quosdam tormentis conficere videbatur. Dum ergo fortiter timet, atque ultra modum anhelare se sentit, subito angelus ille qui tali eum visione tremefecerat, in cujusdam amici ipsius convertitur formam, ac sic eum quem cum quadraginta reis aliis vinctum videbat, alloquitur : Quid, inquit, domine diacone, sis teneris ? Ille respondit : Quantum ad rem quidem veram spectat, ignoro ; suspicor tamen quod quidam ex præfecturæ officio me incusaverit, matrimonio me suo credens insidiari ; et vereor ne forte corruptus pecuniis ipsius judex supplicio me mortis addicat. Tunc ille : Si consilium, inquit, amici tui accipis, non expedit tibi diutius in hac civitate versari. Ad hæc dixit Evagrius : Sine Deo ex his liberaverit malis, et ulterius in Constantinopolitana urbe me videaris, scias tales me modo pœnas merito sustinere, et majoribus his debere torqueri. Tunc ille ait : Si hæc vera sunt, assero tibi Evangelium, in quo si juraveris mihi quod ex hac civitate discedas, et animæ tuæ de cætero curam geras, faciam te de necessitatibus hujus periculo liberari.

Exhibito itaque Evangelio, atque in eodem sacramento ipsi dato, quod præter unam diem quo recellulas suas deferret ad navem, non esset Constantinopoli moraturus, cœpit videre quod jusjurandum quod eidem præbuerat profuisset, et quod quasi a quæstione illa judiciorum, quod in præsentī nocte metuerat, fuisset penitus absolutus. Consurgens ergo de somno, secum cogitabat, hoc dicens : Quamvis in somnis juraverim, tamen jurasse me memini. Mox igitur ingressus cum recellulis suis navim, Jerosolymam navigavit.

Quo cum esset advectus, atque illic a sancta Melania Romana illa femina fuisset exceptus, iterum cor ipsius, ut Pharaonis aliquando, dæmon obduravit. Et

¹ Evagrius Origenista fuit.

quoniam adhuc in ipsis ardoribus juvenilis ævi erat, quædam rursus et illic alia tentatio sensus ejus invasit, nullique quidquam tale significans, cepit illic iterum vestes sibi mutare, et disserendo cum multis gloriæ vanæ illicitamenta sectari. Sed ille qui semper perditiones nostras impedit Deus, memoratum gravissimo febrium igne corripuit. Ex quo eum longa ægitudine domuit, et per sex mensium spatia corpus ejus attrivit, carnesque consumpsit, unde habere proprii mali fomenta consueverat.

Cum igitur plurimorum ars exquisita medicorum omnia quidem facere tentaret, neque ullum tamen curationis genus quod ad salutem ei proficeret inveniret; hæc sancta Melania ad ipsum locuta est: Multum, inquit, mihi displicet hujus tuæ ægitudinis longitudo; dic ergo mihi, quæ sunt tui cordis arcana? infirmitas enim ista sine voluntate ac judicio Dei non est. Tunc ille omnem femine sanctæ confessus est causam. Cui hoc illa respondit: Promitte, inquit, mihi ante conspectum Dei, quod ad propositum monachorum habitantium solitudinem revertaris, et ego quamvis ipsa peccatis videar involuta, tamen precabor Dominum, ut tibi vivendi tribuat comestum. Cumque hoc se facturum fuisset pollicitus, intra paucos dies recepit sanitatem. Et de lectulo surgens, mox cepit de profectione quam spondederat cogitare. Tunc benedictæ ipsius Melaniæ studio, veste mutata inde descendit, et ad Ægyptiacum Nitriæ proficiscitur montem; in quo degens cum biennii tempus impleisset, tertio anno ad interiores solitudines pergit. Ubi quatuordecim annos in iis locis quas Cellas nominant, vixit, unam quotidie panis libram edens, unumque sextarium absumentis olei in mensibus tribus, ille 970 qui inter copias magnas atque delicias cum maxima semper voluptate vivebat. Faciebat autem quotidie centum orationes, hoc tantum per singulos annos scribens, quod ex mercede operis sui posset ei ad emendationis vitæ alimenta sufficere. Subtiliter enim illa scribebat manu, quam Oxyrincham (25) vocant Græci.

Intra quindecim ergo annos ad perfectum mente purgatus divinam gratiam meruit, ita ut haberet et notitiam et sapientiam spiritualem, ut et honorum ac malorum spirituum differentias nosset. Scripsit iste libros, quos his vocabulis nominavit, unum Epea, alterum Nonaxon, tertium Antiphyron (26), artesque monstravit quibus ossent dæmones subjungi.

Fortiter huic semper spiritus fornicationis incubuit; nam sicut nobis et ipse referebat, per totam noctem hiemis tempore nudus stabat in puteo, ut gelu quoque carnes ejus constringerentur.

Aliquando iterum blasphemie spiritus eum cepit urgere, et ad sacrilega eundem contra Deum verba compellere, ob quod quadraginta jugiter dies sine tecto fuit, ut ipse dicebat, in tantum ut per corpus ipsius totum quædam papule illi, quas sæpe in corporibus vidimus, exirent.

Huic quodam die tres simul dæmones astite-

runt in specie clericorum, de fide cum eo tractare cupientes, ex quibus unus Arianum, alter Eunomianum, tertius Apollinarium se esse dicebat. Quos omnes sapienter ac breviter disserendo superavit.

Idem iterum quadam die cum ecclesiæ claves perissent, invocato Christi nomine signavit illam ostii partem unde erat clavis, et aperuit, manu pulsans fores.

Hic ipse tam vehementer expertus est dæmones, atque ab his toties verberatus est, ut numerus esse non possit.

Uni quidem discipulorum suorum omnia quæ ipsi post decem et octo annos essent futura, singulatim res ipsas prophetando prædixit.

Dicebat autem: Ex quo, inquit, ad solitudines veni, non lactuæ, non silvestris oleris cibum sumpsi; non viride attigi, non uvas, non poma, non carnes, non balneæ vidi. Ad postremum sexto decimo talis vitæ suæ anno, in qua nihil quod coctum esset edebat, cum necesse esset corpori ejus propter stomachi infirmitatem ut coctum sumeret cibum, panem quidem attigit nunquam, olera tantum, et poscām (27), et lenticulam per solum biennium gustans; ita exivit a sæculo, ut tantum in ecclesia per sanctam Epiphaniam communicaret.

Circa ipsum igitur vitæ suæ finem referre consueverat, quod tertium agit annum ex quo se carnali desiderio intelligeret esse liberatum, et hoc post talem ipsius vitam, post sudores tantos, post tantos labores, post illas tam juges orationes. Nuntiata est huic patris sui mors quondam, atque hoc ei qui nuntiaverat dixit: Quid, inquit, blasphemias, o homo? immortalē ego patrem meum novi.

CAPUT XXVI.

Vita Pioris monachi.

Pior quidam Ægyptius juvenis (Pallad., cap. 87), cum huic mundo renuntiasset egressus e paterna domo, tanti animi circa religionem fuit, ut statueret ante conspectum Dei ne ullum jam suorum unquam videret. Post quadraginta igitur annos, soror ipsius senio admodum gravis cum fratrem suum vivere comperisset, amentium modo cepit ardere, donec ad conspectum ipsius veniret. Cumque ad vastissima illa deserta non posset accedere, ab episcopo loci illius petit ut ad sanctos scriberet Patres qui in solitudinibus ex more debebant, ut videndum sorori transmitterent fratrem. Qui vi maxima Patrum venire compulsus, cum alio quodam iuneris sui socio ad sororis propriæ domum venit, ubi se venisse significavit, hoc dicens: Pior, inquit, frater tuus venit, et pro foribus assistit. Datoque januæ sono, putans quod anus ipsa in occursum fratris exiret, clausis ad eam oculis proclamavit, nomine suo illam vocans, et dicens: Ego sum Pior frater tuus, ego sum, inquam; quantum volueris aspectu meo frui. Cumque illi satisfacisse propriis sensibus credidisset, projecit se in orationem, et cum penitus ei ut sequeretur soror ejus persuadere non posset, benedicens gloriam Dei

Ingressa est ad habitaculum suum; ille vero oratione in limine domus facta, ad solitudinum secreta remeavit.

Hoc autem ipsius miraculum fertur, quod cum in eo ubi degebat loco fecisset sibi puteum, et aquam illi amarissimam reperisset, ibidem usque ad finem ultimum vixit, contentus inventæ amaritudinibus aquæ, ut patientiam cunctis propriæ virtutis ostenderet. Multi tamen postea monachi, post illius mortem degere in cella ipsius pertinaci voluntate cupientes, ne uno quidem anno illic habitare potuerunt. Habet enim ipse locus et timorem maximum semper, et solatium nullum.

CAPUT XXVII.

Vita Moysis Libyci.

Moyres quidam de Libya oriundus fuit, vir mansuetudinis summæ et dilectionis immensæ, qui celesti gratia ægros curare promeruit (*Pallad.*, cap. 88).

Hic retulit mihi, quod cum adhuc juvenis in monasterio suo esset, ac puteum maximæ capacitatis effoderet, viginti in latum habentem pedes, et centum in profundum, et in tanto spatio nullum aquæ signum videret, præsertim cum etiam infra ipsum nulla indicia, in quibus esse aliquid humoris putabatur, apparerent, dum centum pene alios effodissent pedes, ac nec tunc quidem humorem aliquem invenire potuissent; tristes, inquit, admodum facti, a tam inutili opere cogitabamus abscedere. Ecce autem subito sanctus Pior de ultimis solitudinum locis in maximo ardore æstus, hora sexta diei admodum ex pelle velatus astitit nobis, et his postremo locutus est verbis:

Quid, homines parvæ fidei, angustiamini, et desperare voluistis? Ab hesternæ enim diei spatio usque nunc tristitia absorbeamini. Descendens ergo in profundum, per eas quas illi fecerant scissas, oratione illic cum omnibus facta, ter ferro quod in manu ceperat, solum putei percussit, hoc dicens: Deus sacerorum patriarcharum, te, inquit, precamur ac petimus, ne sine causa impensi sint tanti fratrum labores, sed præsta ipsis usum ejus quam desiderant aquæ. Continuo ebullientes de visceribus soli latice perfuderunt precantes. Cumque rursus orasset, cœpit ad propria velle remeare, qui cum ad sumendum cibum ab illis retineretur, hoc illis locutus est: Propter quod **971** sum, inquit, missus, hoc factum est; nam ut cibum caperem, nemo me misit.

CAPUT XXVIII.

Vita Ephræm diaconi Edissen.

De Ephræm diacono Edissenæ ecclesiæ (*Pallad.* cap. 101), multa te audisse non dubito, dignus enim fuit qui esset in ore sanctorum. Qui cum ita ut oportebat, iter viæ spiritualis implesset, neque unquam a recto tramite deviasset, meruit per gratiam Dei naturalium habere notitiam rerum: cui beneficium divina successit, atque illa quæ exinde nascitur beati-

¹ Lipomanus hic interesserebat Testamentum sancti Ephræm, quod nec in Heraclide nec in Palladio est:

Ando. Semper igitur vitam quietam agens, atque omnes qui ad videndum eundem veniebant, per annos plurimos docens, ad postremum de cella sua talis rei necessitate processit.

Cum fames admodum gravis in Edissena civitate sæviret, miseratus ille pereuntem multitudinem rusticam, a cessit ad divites, hoc eis dicens: Quare nulla vos, inquit, humanæ naturæ sic ante oculos vestros deficientis misericordia movet, sed putrefacta intrinsecus ad condemnationem vestrarum servatis animarum? Tunc illi: Non habemus, inquit, quibus pecuniam egentibus dividendam ad comparisonem ciborum credere debeamus. Omnes enim negotiari pro suis commodis volunt. At ille ista dicentibus: Talis, inquit, vobis videor? Illebat autem magnam apud omnes homines ipse vir famam. Qui tunc ei non falsa dicentes, ista respondent: Scimus te, inquit, hominem Dei esse. At ille: Credite ergo mihi pecunias vestras; etiam nunc propter vos ego ordino me ipsum, suscepturus ministerium peregrinorum atque miserorum.

Accepta igitur pecunia interclusit certis parietibus porticus civitatis, et trecentos in ipsis lectulos posuit, in quibus fame pereuntes reciebat; morientes quidem sepeliens, eos autem quibus adhuc spes aliquæ vitæ erat, in ipsis eorum laboribus curans: omnibusque pereuntibus fame qui illuc undecunque confluxerant, quotidianum ministerium suum ad necessariam sollicitudinem præbens, ex iis quæ ad eum singuli quique divites deferebant.

Impleto autem memorato anno, postquam copia frugum grandes fuerunt, singulis quibusque ad domicilia propria regressis, cum quibus vel circa quos faceret non haberet, confestim ad suam revertitur cellulam, in qua obiit post spatium mensis unius. Huiusmodi autem occasionem circa finem illius, ad exemplum Stephani, pietas divina præstiterat. Multa vero reliquit, quæ ipse conscripsit, ex quibus plura magna laude celebrantur.

Necessarium autem valde et hoc puto, ut mulieribus quoque, sicut præfati sumus, viriles mores habentibus atque honestos, ad memoriam sempiternam libelli nostri paginam præbeamus, quibus Deus noster non inferiora sexu virili certamina donavit et præmia, ut demeret aliis negligentibus omnem excusationis occasionem. Quæ quia sexus inferioris videntur, non posse se dicunt ad commendandam virtutis gloriam pervenire.

CAPUT XXIX.

De Paula, Eustochio, Veneria, Theodora, Usia, Adolia, Bassianilla, Photina, Sabiniana, Asella, Avela.

Multas igitur feminas vidi, plurimasque tam viudas quam virgines novi, inter quas Paulam Romanam (*Pallad.*, c. 125), matrem Toxotii (28), feminam ad genus vitæ, quod est secundum spiritum, dexterrimo ingenio: cui quidem, quæ minus ei se daret, impedimento fuit Hieronymus quidam genere Dalmata, qui

Ephræm, quod nec in Heraclide nec in Palladio est:

mulierem optima indole ad genus vitæ perfectum, cum in eo multos, ne dicam omnes, longissimo post se intervallo videretur posse reliquere, ipse invidia motus ad suum peculiare vivendi institutum pertraxit. Ejus filia nomine Eustochium in Bethleem vitam adhuc monachalem exerceat (*Pallad., cap. 126*), quam quidem ego nunquam allocutus sum; ceterum fertur insigni esse pudicitia, et regere societatem virginum quinquaginta.

Novi etiam Veneriam nomine quandam (*Pal., c. 127*), comitis Vallacini relictam, quæ divisit bene atque dispersit onus cameli, seque vulneribus, quæ solent fieri ex nimio opum pondere, liberavit.

Theodoram quoque tribui alicujus conjugem quandam (*Pal. c. 128*), adeo nihil de propriis sibi bonis reliquisse cognovi, ut ante mortem suam aliorum ei misericordia stipem ad alimenta præberet.

Defecerat autem in monasterio quod Escyca vocabulo nominatur [*Pal. Hesyca*], proximo mari, femina justæ [*Usia, Pal.*] semper (29) ac per omnia probabilis vitæ (*Pal., c. 129*), cujus sororem etiam Adoliam noveram (*Pal., c. 130*). Quæ etsi non potuit germanam meritis comparari, dignam tamen pro modo virtutis propriæ famam habuisse fertur et vitam.

Bassianillam quoque nomine feminam vidi (*Pal., c. 131*), magistri quondam militum Candidani relictam, prompta mente et moribus sanctis usque ad præsens quoque tempus, vehementer institutione monachicæ vitæ ac labore sudantem.

Est et alia Photina nomine (*Pal., c. 132*), presbyteri Theocisti filia virgo, quæ valde honesta habetur et sancta.

[Antiochiæ quoque Sabinianam nomine, diaconissam honestissimam vidi; quæ cum ipso collaqui putabatur Deo, quæque amita beati Joannis episcopi fuit¹.]

Romæ etiam Asellam nomine bonam valde Christi virginem novi in monasterio senuisse (*Pal., c. 135*), feminam mitem atque mansuetam, multorumque curam illic gerentem. Ubi viros etiam cum conjugibus suis vidi, monachorum eo tempore vitas et instituta discentes.

Aviam aliquam Deo dignam cum Aproniano quodam ipsius viro, et filia eorum Eunomia vidi (*Pal., c. 134*), adeo placentes Deo, ut transferri ad carlestem vitam ante conspectum ipsius mererentur. Et ipsi enim jam ultimo fine naturæ nunc in Christo quiescent, qui peccatorum quidem omnium nexibus absoluti sunt. Divinarum autem rerum peritiam atque notitiam semper habuerunt.

CAPUT XXX.

Vita beatorum Juliani et Adolii monachorum.

De Juliano quodam in Edissenæ provinciæ partibus sito viro (qui vere monachus dicebatur) audiavi (*Pal., c. 102*), quod usque adeo omnes corporis sui carnes ad nihilum redegisset, ut pellem in se solam et ossa monstraret, ob quod ipse mercedem a Deo, curationem gratiam in ultimo vitæ suæ fine promeruit.

Alium quoque vidi apud Jerosolimam, Adolium

¹ Uncinis inclusa desunt Heraclidi Fabri.

A nomine, ducentem ex Tarso oppido genus (*Pal., c. 104*), qui cum venisset illuc, a nullo pene detritam ingressus est viam; quique non tale quale nos plerumque, 972 iter tenuit, sed novum sibi quoddam et ultra homines propositum conversationis invenit, in tantum, ut demones quoque contremiscent austeritatem ejus, ac fugerent ab ingenti ejus abstinencia, continuationeque magnarum vigiliarum; ut prope id quod dicunt phantasma, hoc est non res vera, sed imago esse aliqua putaretur.

Per Quadagesimam quidem quinto quoque die edebat; reliquo vero anni tempore, post biduum semper cibum capere consueverat. Hoc autem in eo magnum, quod a vespertinis horis usque ad tempus matutinarum, quo rursus ceteri fratres ad oratorium colliguntur, ille in monte Oliveti stans in eo loco unde Salvator assumptus est, psallendo et orando pernoctare consueverat, et sive sub nimbis, sive sub pluviiis seu pruiniis, immobilis permanebat. Qui posteaquam hoc modo solitum tempus impleisset, signo mallei, quo fratres ceteros exciabat, percussit fores omnium cellularum, ad propria oratoria deducebat. In quibus cum unoquoque eorum unum vel alterum in antiphonas psalmum canens, totidemque cum singulis preces fundens, sic ante lucem adhuc revertebatur ad cellulam suam. Quem fratres (vere enim sub Deo loquar) spoliatum vestibus suis aquam sæpius stillantibus, aliis induebant, donec illæ siccarentur. Sic ergo paulisper somno refectus usque ad horam tertiam, iterum psalmos canens, venire ad alterius diei vesperam nitebatur.

Hæc Adolii Tarsensis virtus moribus, vixit, et ultimo ibidem fine defecit.

CAPUT XXXI.

Vita Innocentii presbyteri.

De beatissimo Innocentio (*Pallad., cap. 103*), qui in ea quæ est ad Olivam ecclesia presbyter fuit, a multis quidem et magnis viris auditi, nihilominus tamen etiam a nobis, qui cum eo annis tribus viximus, pauca cognoscere. Nam quidquid aliorum oculos latuit, nobis non potuit occultari.

Ille ergo simplicissimus omnium fuit; qui cum sub imperatore Constantio, in principiis ejus imperii in magnorum virorum ordine militasset, quique cum usque ad illud tempus cum propria uxore vixisset, habuissetque filium nomine Paulum domesticum militantem; ad postremum renuntiavit secularibus rebus. Maledixit autem proprio filio Pater, eo quod presbyteri alicujus filiam corrupisset, deprecatusque est Dominum, dicens: Da illi, Domine, spiritum talem, ut nullum unquam ad peccandum in carne sua tempus inveniat. Rectius fore credens, si cum atrocitate demonis, quam cum corporeæ voluptatis impuritate certaret. Quod quidem ita ut dixit, factum est; nam et usque in præsentem diem Paulus ipse ferreis catenis vinctus, in eo qui est Oliveti

¹ Uncinis inclusa desunt Palladio.

monte consisti, et ab immundo spiritu pro criminis A sui correptione cruciatur.

Ille ipse Innocentius quam misericors fuit, si veraciter referre voluero, delirare me in quibusdam forsitan, pro ejus simplicitate quis judicabit. Nam frequenter cum surripuisse suis fratribus cibos, et egen- tibus dedisse cognovi. In immensum enim modum simplex erat, neque quidquam mali cor ipsius norat. Unde divinam quoque hic gratiam contra dæmones meruit.

Ad quem cum aliquando videntibus nobis, juvenis quidam fuisset exhibitus, quem spiritus immundus impleverat, et omnibus tolum solverat membris; in tantum, ut ego videns eum eminens talem, neque ambigens non posse curari, matrem ejus qui videbatur exhibitus, aliosque qui eum deduxerant, propelli jube- rem. Evenit autem inter hæc ut superveniret senex, ac stantem et cum lamentatione desinentem propter tam inenarrabilem filii morbum matrem videret. Victus ergo continuo vir ille venerabilis lacrimis ejus, ex affectu sancti cordis ingemuit, juvenemque apprehendit manu, et intra oratorium suum, quod ipse construxerat, et in quo reliquias sancti Joannis Bapti- stæ collocaverat, duxit, atque illic orationem pro eo faciens a tercia nonam usque horam diei, incolumem eum ipso die reddidit, purgatum dæmone, atque constrictum omnibus membris; quæ usque adeo fue- rant dissoluta, ut quoties infelix puer voluisset ex- spuere, in tergum sputa jactaret. Ita eum distorterat demon.

Ancula quædam adiit memoratum virum, quærens C ovem quam se perdidisse desiebat. Dicebat ergo ei: Ostende mihi ipsum, in quo perdidisti, locum. Quem mulier cum ad illa quibus Lazarion nomen est deduxisset loca, stetit illic, et instanter oravit. Ju- venes autem qui furati ovem fuerant, jam etiam occiderant eam. Dum igitur precem fundit, nullo renitus confitente, carnibus autem ipsius pecoris intra vineam quæ adiacebat abstrusis, subito supra ipsas volitans corvus stetit, partemque inde aufe- rens carnis, rursus abscessit. Quo viso, ille vene- rabilis senex furtum quod celabatur invenit. Mox autem juvenes ipsi confitentes proprium reatum, ad pedes ejus prociderunt. A quibus postea pretium quod justum videbatur exactum est, et mulieri red- ditum.

CAPUT XXXII.

Vita Philoromi presbyteri.

Philoromum nomine presbyterum quemdam in Galatiæ regione cognovi (*Pallad.*, c. 115), cum quo multo etiam tempore fui. Quem virum patien- tissimam fuisse virtutis, ac perfectum per omnia monachum comprobavi, qui ex ancilla quidem ma- tre, ab ingenio tamen pare fuerat procreatus. Tantæ autem conversationis et libertatis quæ ad Christum pertinet fuit, ut etiam illi qui nobilitate generis in- superabiles videbantur, erubescerent ac stuperent mores ejus atque virtutes.

Ille eo tempore, quo Julianus infelix tenebat impe- rium, sæcularibus renuntiavit rebus, magnæque ei- dem, interrogatus ab eo, cum auctoritate respondit. Quem tunc ille (calvitie eidem prius facta) jussit pueris verberari. Qui supplicium plagarum patientis- sime ferens, maximas ei gratias egit, sicut postea nobis et ipse referebat. Huic tamen inter principia cum fornicatione ac ventris voracitate gravissima fuit pugna; quos ille animi et corporis morbos ita supe- ravit, velut si quis immensum incendium validissi- mis aquis exstinguat. In quadam enim se cellula clau- sum, ferro semper oneravit, non panem factum ex tritico edere voluit, nullum coctum ignibus cibum sumpsit. Ac tum demum in decem et octo annis, me- moratis passionibus domitis, dignum tali victoria hymnum Deo cecinit, dicens: Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me (*Psal.* xxxix). Cui frequens semper et varius cum spiritibus impuris per quadraginta annos, patien- tissime intra unius monasterii claustra degenti, con- flictus fuit.

973 Hoc quoque nobis solebat idem referre, quod per quadraginta ac duos annos ex nullo poma- rum genere gustasset. Cum autem metus illum mortis aliquando vexaret, per sex annos clausisse se intra memoriam mortuorum, ut dæmonem, quem ex formidine sepulture terribilem sentiebat, in sepul- cris habitando superaret. Libenter hunc sanctus Ba- silius episcopus habuit in memoria, districtos in eo mores semper ac simplices, intentionemque ad Deum dirigens: qui usque ad præsentem dies non desinit libros propria manu scribere, etiam cum octo- ginta annos agat.

Dicebat hoc etiam ipse beatissimus, quod ex quo accepisset lavacrum regenerationis, atque mysterii gratiam spiritualis, usque in præsentem diem, sine causa se alterius pane usum fuisse nesciret; sed quod ex laboribus propriis, sicuti persuadere ante Deum nobis solebat, ducentos quinquaginta solidos elephantio laborantibus morbo dedisset, memoratamque pecuniam non ex cujusquam alterius vel levi damno, sed ex manuum suarum operibus præstitisse.

Qui pedester iter omne conficiens, Romam usque pervenit, atque in ecclesia sancti Petri Paulique ora- tionibus factis, rursus ad Alexandriam pedester re- meavit; ubi iterum precem fudit in basilica martyris Evangelistæ Marci. Jerosolymæ etiam secundo fuit, pro honore sanctorum locorum, propriisque semper sumptibus ac pedibus martyres sanctos in omnibus sufficienter honoravit. Qui et hoc ad nostram ædifi- cationem sæpe dicebat, non se meminisse quod un- quam sensibus suis a Deo fuerit separatus.

Hæc sunt beatissimi Philoromi certamina, quibus invictus apparuit, et hic sanctorum Patrum immar- cescibilis ei gloriæ corona donata

CAPUT XXXIII.

Vita Melaniæ senioris

Sancta illa et multum beata Melania (*Pallad.*, cap. 117), de Hispano vel urbio genere descendens, filia

quidem Marcellini cujusdam exconsulis fuit, A uxor autem cujusdam honorabilis viri, cujus nomen meminisse non possum. Quæ vigesimo ac secundo ætatis suæ anno ad viduitatem redacta, divinitatis amore, æterno sponso meruit copulari, usque in finem vitæ suæ diligens eum. Quæ nulli secreta arimi sui prodens (prohibebatur enim inter principia Valentis imperii), procuratore ante filio suo constituto, ea quæ habere in mobilibus videbatur cum certis pueris ac puellis in navem misit, itaque festinans Alexandriam navigavit. Ex qua (posteaquam illic omnia vendidit, et in pecuniis totum atque in aurum redegit) Nitriæ attigit montem; atque ibidem venerabiles patres vidit Pambo beatissimum, Arsisi-um famulum Christi, Serapionemque majorem, Scythensem Paphnutium, et Isidorum confessorum atque episcopum illius civitatis quæ vocatur Hermopolis, et sanctum Dioscorum. Apud quos in desertis locis sex tantum mensibus commorata, omnes qui illic erant sanctos viros peragravit ac vidit.

Post hæc autem cum Alexandria præfectus Augustalis Isidorum, et Pithimum, Adelphium, Paphnutium, Pambo, inter quos etiam et quemdam senem Ammonium, unam habentem auriculam, et duodecim episcopos presbyterosque, et alios quosdam, usque ad centum duodecim numero, circa Palæstinam et Diocæsaream dampnasset exsilio; istos hæc beatissima omnes secuta est, et ex propriis facultatibus eis ministerium suum præbuit. Cumque ab illis qui in memoratorum custodia erant prohiberetur hæc facere (sicut mihi et ipsi sæpe referebant, nam et ego sanctum Pithimum, et Isidorum, et Paphnutium vidi), benedixit tunc illa sumpta veste pueri, circa vespertinas horas omnia eis vitæ necessaria deferrebat.

Quo cognito, Palæstinæ provinciæ consularis, credens quod sinus suos posset fumo quodam atque terrore ex pecuniâ ejus implere, jussit eam (ignota enim ipsis erat) corripere atque in carcerem tradi. Ex quo loco tunc ei per internuntios quosdam sancta illa mandavit: Ego, inquit, illius filia, et illius conjux fui, ancilla vero nunc Christi sum; ne ergo me ob vilitatem præsen is habitus contemnendam putaveris, quia facile extollere, si vel'm, ipsa me possum: nec terrere igitur me in aliquo valeo, neque quidquam mihi de meis rebus auferre. Atque ideo ne hæc fortassis ignorans periculum aliquod aut crimen incurras, ideo ista tibi mandavi. Quasi quæ diceret: interdum enim necesse est adversus imprudentes hæc agi, et veluti accipere vel cane contra eos arrogantia uti, quæ congruo tempore superbo comprehensura immittatur. Talibus ergo verbis mox ipse territus iudex, excusavit eadem factum suum, et ita eam ut meruerat honoravit. Et jussit ut ad illos viros, quoties vellet, accederet.

Hæc autem revocatis ab exilio memoratis viris, monasterium apud Jerosolimam sibi fecit, in quo viginti et septem annorum tempus implevit, quinquaginta secum sorores virgines habens.

Erat etiam cum ea Rufinus quidam nomine, civis Italus ex Aquileiensi oppido, vir nobilissimus, et in proposito singulari satis fortium morum; qui et ad pre-byteratum postea meruit pervenire. Quo nullus mansuetior, fortior, et placidior, tanquam omnia sciens, in sexu virili potuit inveniri. Isti igitur in viginti et septem annis omnes apud Jerosolimam sanctos atque peregrinos episcopos, monachos, virginesque (hoc enim voverant Deo) suscipere propriis sumptibus ac fovere consueverant, omnesque ad se venientes meliores tantarum ac talium rerum contemplatione fecerunt. Illos etiam quadringentos numero monachos qui propter Paulinum se ab Ecclesia separabant, sanctæ rursus Ecclesiæ reddiderunt, omnesque etiam præter hos perversæ sectæ homines, et contra Spiritum sanctum sacrilego ore certantes, ad Ecclesiam nostram, vera suadendo, ac jugiter cunctos docendo revocaverunt, honorantes quidem ac sæpe pascentes ejusdem loci clericos. Et hæc pariter facientes, vitam suam pio studio finierant, nulli quidem ex se vel levem dantes scandali suspicionem, totum vero orbem terrarum spirituali ædificatione plenissimum relinquentes.

CAPUT XXXIV.

Vita Chronii presbyteri.

Chronius quidam nomine (*Pallad.*, cap. 83), oriundus ex vico cui Phœnicis vocabulum est, quique desertis est proximus locis, quindecim millia passuum, dextro pede (30) numerans, a proprio vico usque ad certum desertorum emensus est finem. Ubi facta oratione, puteum effodit sibi, in quo optime aquæ reperit venam, septem tantummodo (quas orgyas vocant) ad putei iniâ descendens; circa quem et cellulam sibi parvulam fecit. 974 Ex quo die in eadem mansione se constituit, summis Deum precibus oravit, ne ad ea quæ ab hominibus habitantur loca ulterius accederet. Post paucos autem annos meruit presbyter fieri: habuitque secum collectos ex diversis fratribus usque ad ducentos numero viros.

Magnam vero hanc ipsius dicunt fuisse virtutem, quod per sexaginta annos altari serviens Dei, ac fungens officio sacerdotii, nunquam de solitudinibus egressus est, nec nisi proprio opere ac sudore quæsitum attigit panem.

CAPUT XXXV.

Vita Jacob monachi, et Paphnutii Cephalæ, et de quibusdam subito mortuis, et lapsis aliis.

Jacob etiam nomine aliquis (*Palladius*, cap. 90) qui Clodus nomen acceperat, ex vicinis eidem conjunctus est locis, unaque ambobus vita perfecta in monasterio erat. Utrosque autem benedictus Antonius norat.

Quodam igitur die, cum sanctus quoque Paphnutius, quem Cephalam cognominabant (*Pallad.*, cap. 91), una cum ipsis degeret, vir magnam Dei donosciam Scripturarum habens, qui tam vetus Testamentum omne quam Novum interpretari solebat, um tamen ipse nihil de Scripturis sanctis aliquando legisset. Adeo autem erat mitis et placidus, ut pro-

pheticam quoque posset mansuetudine vitæ superare virtutem. De quo tale refertur præconium, quod per octoginta annos nunquam habuerit duas simul tunicas.

Hos igitur cum ego et sancti diacones Evagrius et Albinus vidissemus, simul quærebamus ex ipsis, scire cupientes quænam esset causa quæ nonnullos fratrum errare faceret, interdum et peccatum aliquod incurrere, aut penitus a recti itineris proposito deviare.

Acciderat enim illis ipsis diebus, ut Cheremon nomine monachus (*Pallad., cap. 92*), residens in cathedra sua repente moreretur, defunctumque in eum ipsum atque in manibus opus quod faciebat tenentem, subito alii fratres viderent.

Evenerat etiam ut unus ex fratribus, dum puteum conatur effodere, terrenæ molis aggere obrutus interiret (*Pallad., cap. 93*).

Utque alter quoque de Scythensibus locis veniens, in ipso itinere, cum sitim non posset ferre, desce-
re (*Pall., c. 94*).

Inter quos eo ipso tempore et Stephanus quidam relicto monasterio fratrum, libidinis causa ad sæcularem descenderat vitam (*Pallad., cap. 95*). Et de Eucarpio et de Ilerrone Alexandrino, et Palestino Valente, et de Ptolemæo Ægyptio, qui in Scythensibus degebat locis, quæcumque ipsis adversa proveniant, referebantur. Propter quæ omnia sanctos illos precabamur viros, ut nobis causas earum exponerent rerum, quæ homines tam probabilis vitæ in desertis degentes locis, aut mente mutari, aut ad turpia ac libidinosa transferri, aut quibuscumque aliis modis decipi vel perire compellerent.

CAPUT XXXVI.

De responsionibus ad interrogata præcedentia.

Illi vero nobis huiusmodi dedere responsum (*Pallad., cap. 95*), pariterque cum illis etiam ipse Paphnutius, in quo maxima omnium rerum scientia erat, quod omnia quæcumque in hoc sæculo sunt, dupliciter dividuntur, in voluntatem et in permissionem Dei. Quæcumque igitur ex animi virtute procedunt, et ad Dei gloriam sunt, ex Dei voluntate proveniunt: quæ autem periculosa sentimus atque damnosa, in quibus ad perversitatem aliquam deprehendimus, aut ruinam, hæc rursus permissione Dei sunt. Permissio autem ipsa ex ratione descendit, id est, ex peccato aliquo, vel infidelitate surrepente paulatim. Non potest enim fieri ut is cujus sapientia probatur et vita, in peccatum alienus turpitudinis ruat, aut demonum dolis in laqueos præcipit erroris.

Quicumque igitur corrupto mentis proposito, quicumque temeraria voluntate a tramite virtutis exorbitant, illi facile peccare consueverunt. Deserunt enim divinitatis auxilio, ne possint intelligere profutura; ut cum se a Deo intellexerint derelictos, easumque perversæ mutationis agnoverint, incipiant vel propositum suum vel factum emendare. Interdum autem actus ipse noster in crimen est, quando non ex recto proposito, nec ex eo quo convenit more a no-

bis aliquid perietur. Quod novimus frequenter accidere. Ut si is qui turpiter vivit, flagitioso animi proposito circa juvenem puellam misericors esse videatur, propter finem quidem ipsius rei turpem, sed per actum rationabilem, quo quasi puellæ et desolatæ defensionem se præbere demonstret. Evenit rursus ut ex proposito quispiam recto misericordiam quidem ægrotò impendat aut seni, et ex divite se pauperem faciat, parca tamen manu, et cum mœrore quodam mentis invitæ, ut rectum quidem videatur esse propositum, actus autem ipse indignus suo proposito judicetur. Oportet enim misericordem cum lætitia et cum largitate misereri.

Præterea memorati viri prærogativas quasdam in sensibus plurimorum esse dicebant. Quorundam enim faciles ad virtutem et acutas animas, prædicabant habere optimos mores in proposito institutisque monachorum. Sed quando aliquid non sit propter idipsum quod novimus bonum, neque factum, neque ingenium mentis humanæ, neque illæ ipsæ prærogativæ quæ infixæ sunt mentibus plurimorum, imputantur datori honorum omnium Deo, sed magis totum ascribitur voluntatis propriæ potestati. Tunc cum necessario relicti a Deo fuerint, incidunt in turpitudinem aliquam, in qua erubescenda multa vel patiuntur, vel faciunt per eum ipsum qui in his turpis vitæ actu lapsus cecidit. Cumque paulatim sobrietate mentis admoniti, ab eo animi tumore discedunt, quam putabant magnam aliquam, esse virtutem, donatore cognito dammare coguntur.

Quoniam vero ille qui arrogantia eloquentiæ suæ, et ex ingenio vel acumine mentis inflatus est, non ascribit ante omnia originem atque fomenta ipsorum honorum Deo, quæ ex ipsius tantum fonte descendunt, sed sui hoc esse existimat studii suæque naturæ, removel tunc ab ipso providentiæ suæ angelum Deus. A quo cum fuerit destitutus ille qui ex alienis sibi donis placens cœperat superbiere, a dæmone inimico suo expugnatur ac vincitur, et in aliquod turpitudinis crimen incurrit. Ex quo irrationabilium animalium vel canum more, usque ad diabolicam illam persuasionem, quæ superbia est, insaniendo descendit. Illo enim semel casta ac probabilis vitæ teste sublato, quodcumque tales vel quæcumque jam dixerint, nec credi ab aliquo, nec suscipi potest.

Nam quicumque sancti disserentes eos audire consueverant, incipiunt ipsos fugere, execrantes flagitiosi animi morisque doctrinam, velut fontem qui sanguisugis plenus est, licet quisquam sitiens, tamen vitare cogatur, ut sermo divinarum Scripturarum probetur, hoc dicens: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (*Psal. XLIX*)?

Et vere similes esse peccantium mentes pollutis fontibus putes. Nam voracitati atque ebrietati studentes, cœnensis locis comparantur; pecuniæ cupidi vel rapaces, iis quos impleverunt ranæ; illi vero qui sunt invidi vel superbi, habentes in se aliquam tamen scientiæ peritiæque notitiam, pares iis fontibus judi-

cantur, qui serpentes inter latices suos nutriunt. Quibus semper quidem sermo facundus ut utilis humor exuberat, sed a nullo tamen possunt libenter hauriri, propter suorum amaritudinem morum. Unde sanctus David hæc tria sibi dari a Deo dona postulabat, bonitatem, et disciplinam, et scientiam (*Psal. cxviii*). Sine bonitate enim et disciplina scientia nimis inutilis est. Et si quidem iste qui talis est se emendare festinet, relicta ea causa, ob quam deseruit eum Deus (superbiam loquor) volueritque mensuram sui cognoscere, ut jam de reliquo, neque contra alios se ut melior aut major extollat, sed Deo semper gratias agat, rursus ad eum profecto remeabit scientia bonorum actuum testimonio gloriosa. Nam facundia spiritalis nisi cum honestis moribus vitæ castisque concordet, illis erit similis spicis, quæ ventorum corruptione vitiatæ speciem tantummodo spicarum gerunt, non tamen habent ea quæ possunt hominem juvare vel pascere.

Omnis igitur lapsus hominis, qui vel linguæ vel sensus vitio procreatur, quique ex uniuscujusque actibus, vel ex omni corporis nostri parte descendit usque ad superbiam magnitudinem, ex eo semper accidere solet, quia Dei favore nudamur. Qui tamen hoc ideo facit, ut pareat magis iis hominibus quos relinquit. Nam si cum damnabili illa (quam in se habent) morum perversitate, ingeniis quoque eorum eloquentiæ fomenta suppeditassent, quasi testimonio quodam suo animaret eos Dominus; sine dubitatione perfecti dæmones fierent, cum intelligerent se vitæ sordibus inquinatos ad sublimia conscendere.

Hæc quoque nobis memorati dicebant sanctissimi atque optimi viri: Quando aliquem videritis pessimæ quidem vitæ, eloquentiæ tamen magnæ, dæmonis illius meminisse debetis, quem cum Christo loquentem legimus in Scripturis sanctis (*Matth. iv*). Recordari etiam vos oportet et illius loci in quo novimus scriptum: Serpens autem sapientissimus. ferarum omnium in terris erat (*Gen. iii*), cui illa sapientia magis obfuit, quia nullum in se habuit alterius virtutis auxilium. Oportet enim bonum ac prudentem virum sapere quidem illa quæ ei Deus dederit, loqui autem illa quæ sapit, et illa facere quæ loquitur. Nam si non occurrat eloquentiæ veritas cum virtutibus vitæ, moribusque honestis, panis profecto sine salibus fatuus esse videbitur, qui manducari juxta Job dicta non poterit (*Job. vi*), aut mortis causa iis qui eum comederint erit. Si enim panis sine salibus edi potest, poterit esse et aliquis bonus gustus in sermonibus vanis, et qui non bonorum actuum testimonio roborentur.

Diversis autem modis famulos interdum suos deserit Deus. Aliquando enim hunc propter alicujus occultam virtutem, ut cæteris revelari possit ac prodii, veluti in sancto illo athleta Job, cui Deus secreta sua manifestans, ista dicebat (*Job. xi*): Noli mecum recusare iudicium, neque ob aliam causam putaveris me tibi hæc dedisse responsa, nisi ut justus omnibus demonstreris. Mihi quidem, cui nihil potest esse ce-

latum, notus admodum eras; sed quia alii te homines nesciebant, qui me propter divitias (quas acceperas) a te existimabant colli; idcirco hujusmodi tentationem ad te venire permisi, idcirco omnes opes tuas abstuli, ut ostenderem cunctis sapientiam tuam, quæ etiam in illo statu posset gratias actiare.

Alio iterum modo relinquere homines videtur Deus, quando eos a superbiam malo avertere cupit, quod in sancto novimus Paulo; nam et Paulus tunc a Deo putabatur relictus, cum tot ac tantis opprimebatur undique colaphis, tamque diversis quas Scriptura sancta numerat tribulationibus fatigabatur (Datus est mihi, inquit, velut angelus Satanæ, qui me colaphizet, ut non extollar [*II Cor. xi*]), ne forte si cum iis quæ per divinam gratiam miranda faciebat, aliquam habuisset quietem aut abundantiam rerum, cum illo tanto honore, quantus illi ab hominibus deferebatur, diabolus eum palpatum pluribus bonis atque resolutum, superbia quadam novi tumoris extolleret.

Relictus est a Deo quondam paralyticus et ille propter propria delicta, cui dixit Jesus: Ecce factus es sanus, noli amplius peccare, ne quid tibi deterius contingat (*Joan. vi*).

Judas quoque relictus est, qui verbo Dei præposuit argentum, ob quod laqueo se suspendit et perit (*Act. i*). Relictus est Esau, et peccati crimen incurrit; intestinorum enim maluit sordes quam benedictiones paternas (*Gen. xxvii*). Quæ omnia cogitans Spiritu sancto plenus beatissimus Paulus, dicebat de talibus qui deseruntur a Deo: Et sicut non probaverunt Deum in notitia habere, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt (*Rom. i*). De aliis autem quibusdam qui putant divinam habere notitiam, sed qui corruptæ et superbæ essent mentis, sic dixit: Quoniam cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientis cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, elationis atque tumoris dæmonio copulati. Unde sequitur: Propter quod tradidit illos Deus in passiones ignominie, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Idcirco hoc intelligere nos oportet, non posse fieri ut quis peccati grandis alicujus crimen incurrat, nisi ante eum divina providentia pro malis moribus derelinquat.

CAPUT XXXVII.

Vita abbatis Elpidii et collegarum ejus Ennesii, Eustathii, et Ssinnii Elpidii discipuli.

Elpidius quidam fuit de Cappadocia genus ducens (*Pallad., c. 106*), qui postea et ad presbyteratus honorem meruit pervenire. Erat autem de monasterio Timothei Cappadocis cujusdam chorepiscopi (31), viri admodum magni. Qui Elpidius in una de memoratis speluncis habitaculum sibi fecit.

Tantum autem abstinentiæ studium in se ipso **976** monstravit, ut vinceret cunctos. Per viginti enim et quinque quos vixit annos, solo Dominici ac Sabbati die sumebat cibum, et per noctes totas stando

et orando psallebat. Quem sicuti apes regem suum, A ita innumera multitudo fratrum secuta, fecit quamdam videri in speluncis ipsis ac solitudinibus civitatem. Erat autem maximæ voluptatis, stupendam vitæ varietatem et conversationis eorum cognoscere. Ilunc ipsum Elpidium veræ spei gloria gratulantem, et propter Christum tribulationum pericula sustinentem, cum quadam p-alleret nocte nobiscum, scorpio vulneravit, quo ille calcato, nec stando quidem in quo fuerat mutavit spatium. Ita eum, quem ipsius scorpionis ictus intulerat, contempsit dolorem.

Quodam autem die cum unus ex fratribus exiguum partem sarmeni ex arida vitæ teneret, accipiens illam a fratre, dum in summitate montis sederet, velut plantans eam infodit solo, et certe cum tempus plantationis omnino non esset, quod ita in immensum B crevit modum, et tam magna exinde vitis effecta est, ut se ad superiora diffundens, totius ecclesiæ tecta cooperiret.

Erat etiam cum hoc athleta Christi Eunesius vir magnus et honestus, ac frater ejus Eustathius, quibus una vita continentiae, atque eadem consummatio fuit in Christo (Pallad., cap. 167, 168).

Usque adeo autem memoratus Elpidius nullis animi vel corporis passionibus subjacebat, propriis membris vario abstinentiæ labore consumptis, ut solis instar ossium ejus junctura luceret.

A quibusdam autem studiosis ejus discipulis, talis torturæ relatio, quod per viginti et quinque annos nunquam se ad Occidentem converterit (et sane speluncæ ostio mons in altum editus imminebat), et quod post C sextam quoque horam a medio mundi vertice in partes occiduas declinantem nunquam viderit solem, neque ab Occidente surgentes conspexerit stellas. Qui ex quo memoratam speluncam ingressus est, nunquam de ejus monte descendit, donec corpus ejus sepultum est.

Hujus Elpidii Sisinnius nomine discipulus quidam fuit in Cappadocia natus, ex servili quidem origine genus ducens, sed habens in Deo fiduciæ libertatem (Pallad., cap. 169). Debemus enim humillimum etiam genus quorundam conscribere, ut major gloriæ ingenuitatis appareret quæ donatur a Christo, per quam ad veram atque cœlestem nobilitatem libertatemque revocatur. Is itaque cum apud magistrum suum per sex vel septem annos fuisset, ad postremum intra sepulcrum se clauserat quoddam, in quo triennii tempus stans semper orabat: ubi non nocte, non die aut deambulavit, aut sedit, aut jacuit. Quique gratiam quoque contra dæmones meruit spiritualem. Nunc autem regressus ad patriam presbyter factus est, collegitque in unum fratres pariter ac sorores. Qui adeo sine ullo vitio mentis et corporis vixit, ut nullam generis esse distantiam inter mares ac feminas comprobaret, ut Scripturæ sanctæ illud impleretur: In Christo enim Jesu neque masculus neque femina sumus (Galat. iii). Est autem et peregrinis omnibus hospitalis, et certe cum sit cognitum

satis nihil cum penitus possidere, ad eorum opprobrium atque supplicium qui, cum sint divites, nihil unquam egentibus largiuntur.

CAPUT XXXVIII.

Vita Gaddani servi Dei.

Novi ego Palæstinæ quendam Gaddanum nomine senem (Pallad., c. 110), qui sine tecto semper circa loca Jordanis fluminis vixit. Contra quem aliqui Judæorum invidiæ furore præcipites, dum ille in regionibus Mortui maris degit, armati gladio aliquando venerunt, et cum unus ex ipsis eundem ferire voluisset, tale miraculum Deus fecit, ut dextera ejus quam erexerat percussurus rescderet, gladiusque ex illius digitis, a quo tenebatur, excideret.

CAPUT XXXIX.

Vita Eliæ monachi.

Elias quidam nomine monachus (Pallad., c. 114), in illis ipsis locis intra speluncam solitus vivere, vir castigatorum ad perfectam regulam morum, hospitalis et charitate plenissimus, cum quadam die quorundam ad eum fratrum multitudo venisset (nam publicus illic transitus erat), subito ei defuit panis. Qui propria nobis fideliter relatione narravit quod cum admodum tristis esse cœpisset, ingressusque esset speluncam suam, tres illic panes magnos atque recentes subito reperisset. Ex quibus viginti simul fratres usque ad satietatem refecti sunt. Unum autem ex ipsis panem superesse, eumque postea per viginti et quinque dies victui suo sufficisse memorabat.

CAPUT XL.

Vita Sabæ servi Dei.

Sabas quidam nomine¹, Jerichuntinus genere, sæcularis vir et uxorem habens, in tantum omnes monachos diligebat, ut per deserta omnium cellas noctibus circuiret, et ante singulas quasque poneret mansiones modios singulos dacrylorum, tantum et olorum quantum putaret posse sufficere, eo quod usum panis nesciunt hi monachi qui in Jordanis regionibus vivunt. In quem leo quadam die impetum fecit, quemque intra unum lapidem consecutus corripuit atque dejecit, et asinum tantummodo ejus avertit ac rapuit.

CAPUT XLI.

Vita Abramii monachi.

Abramius quidam nomine fuit (Pallad., c. 105), Ægyptius genere, qui satis duram atque asperam vitam in desertis locis habuit. Qui cum aliquo tempore ex una quadam præsumptione mente captos fuisset, ad ecclesiam venit, et iurgari cum presbyteris cœpit, hæc dicens: Presbyter a Christo factus sum ista nocte, et suscepit me divina særa facientem. Quem postea Patres sancti a solitudinibus separatum, traditumque sæculari magis atque communi conversationi hominum, reduxerunt ad pristinam animi sospitatem, curatumque atque omni superbia liberatum, per quam illum dæmon illuserat ad agnitionem humilitatis propriæ infirmitatisque revocaverunt.

¹ Palladio, cap. 112, dicitur Sabbatius.

CAPUT XLII.

De Melania seniore, juniore, Piniano, Albina, Silvia, Jovinio.

[De sancta illa atque admirabili Melania summatim quidem aliqua superius indicavi (*Pallad.*, c. 118), nihilominus tamen et reliqua quæ desunt in his sermonibus comprehendam¹.] Quantum opum illa disperserit, amorē maximo Dei, veluti flamma ignis accensa, meum tantum non est referre, sed illorum quoque qui in Persidis regionibus 977 vivunt. Cujus memorabilia in bonis facta omnes cœli quatuor plagæ norunt atque senserunt. Per triginta enim atque septem annos suscipiens ac pascens semper miseris advenasque, propriis sumptibus alimenta ac necessaria omnia ministravit ecclesiis, monasteriis, carceribus, atque peregrinis. Cui parentes quoque ejus, ac filii procuratores ipsius, ex facultatibus propriis multa præbebant. Quæ in tantum atque ita jugiter in suscipiendo omnes ac fovendo permansit, ut ne unius quidem in solo palmi spatium videretur possidere. Ut nunquam sic unicus desiderio filii et amore exasperetur, quatenus aliquando a dilectione Christi posset avelli. Cujus orationibus magis atque perpetuis, et ipse ille juvenis eruditione laudabili, moribus bonis, et sæcularibus quoque honoribus crevit, pervenitque ad nobilem matrimonium nuptiarum, ex quo et filios suscepit duos.

Post multum vero temporis cum audisset cuidam nupsisse neptem suam Melaniam viro, renuntiare autem post nuptias sæculo huic velle cognovisset, metuens ne qui malæ vitæ homines ac malæ sectæ perversæque doctrinæ eidem jungerentur, ob hoc ipsum cum jam admodum senex, hoc est sexaginta esset annorum, de Cæsariensium civitate ad urbem Romam intra dierum viginti spatium navigavit, atque illic propter quos venerat visis, benedictum illum quidem neptis suæ maritum, Pinianum nomine, honestum ac nobilem virum, paganum tamen, instantissime docuit, et Christianum protinus fecit, cui persuadere spiritualiter potuit, ut etiam a concubitu propriæ se conjugis abstineret.

Confirmatos hos ergo simul, hoc est Melaniam neptem suam, et Pinianum ejus maritum, Albinam quoque cum ipsis nurum suam, hoc est uxorem filii sui per omnia docuit. Itaque istis omnibus suasit, ut rebus quascunque habebant in urbe distractis, ad castum atque tranquillum vitæ portum venirent. Contra omnes autem alios Romani nominis viros atque matronas, veluti contra feras aliquas quotidie dimicabat. Prohibebant enim illi eam ab omnibus cæteris, verentes ne et alius ad tale propositum doctrinæ suæ sermone converteret. Illa autem ipsis ista dicebat: Scriptum est ante quadringentos numero annos: Quia hora jam venit extrema (*1 Joan. II*). Quid ergo tam libenter moramini in vanitate istius vitæ? timere debetis ne Antichristi tempus adveniat: neque vobis divitiis vestris ac parentum bonis frui jam li-

A ceat. Et hos igitur omnes sæcularibus laqueis liberatos, ad solitudinum vitam fecit venire. Filium quoque admodum juvenem consilio docuit ut volebat, et ad Siciliam usque perduxit; omnibusque rebus suis ibi distractis, atque auro de prædiorum enumeratione collecto, Jerosolymam rursus transvexit. Ubi omnibus suis opibus ex propria voluntate divisis, intra quadraginta dies, optima ac mansuetissima feminarum beato sine requievit, relicto apud Jerosolymam monasterio, sufficientibusque ei sumptibus deputatis.

Ubi vero omnes isti abscesserunt e Roma, tempestas quædam ac procella barbarica oppressit ipsam urbem repente, et usque adeo omnia ejus invasit ac rapuit, ut ne æs quidem quod in publico stare consueverat, reliquerit; ita cuncta hostilis impetus prædæ ex vertice perdidit, ut illa Roma quæ in mille et ducentis annis aucta semper fuerat, ac semper ornata, una subito quædam ruina ac solitudo maxima videretur. Tunc igitur et illi qui saluberrimæ doctrinæ obtemperaverant, lætabantur, quod intolerandis malis, quorum mater est semper obsidio, subtracti fuissent. Et illi quidem qui obedire noluerunt, stupuerunt virtutem et gloriam Dei, qui tali permutatione rerum credere persuasit incredulis; quia omnibus aliis sub captivitatis jugum missis, memoratæ solæ evaserunt atque servatæ sunt domus, quæ studio sanctæ Melaniæ tanquam sacrificium illud (quod holocaustoma vocant) a Deo fuerant servatæ, cæteris in urbe qui eorum adversabantur salutis præsentia infructuosaque conclusis.

Evenit autem ut postea simul ad Ægyptum ex Ælia proficisceremur, sanctam Silviam² deducentes virginem Dei, Rufini autem ex præfecti sororem.

Erat etiam nobiscum Jovinius³ tunc diaconus, nunc vero civitatis Ascalonensium episcopus, vir admodum sanctus, et amator et lector studiosissimus litterarum. Cum ergo in itinere nos æstus vehementissimus occupasset, et Pelusium oppidum fuisset ingressi, sanctus Jovinius æstu nimio fatigatus, cæperat manus ac pedes proprios frigidissimæ aquæ refovere infusione. Quo ita ut desideraverat facto super pellitiam se atque in solo stratum projecerat plumam. Ad quem sancta illa Silvia veluti filium verum sapiens mater accessit, et molliorem ipsius deliciasque reprehendens, ista dicebat: Quemadmodum ausus es, hanc ætatem agens, in qua adhuc sanguis tuus vivit, sic curare ac fovere corpus tuum? non intelligis quæ ex hoc nasci soleant læsiones? Crede igitur mihi confidenter loquenti, quod sexagesimum ipsa ævi annum agens, excepta summitate digitorum meorum, non ora, non pedes, non partem aliquam membrorum aqua lavi, et hoc cum variis semper ægritudinibus laborarem, et ab ipsis quoque cogerer medicis uti lavacro, nunquam tamen volui antiquum corporis mei morem palpare,

¹ Uncinis inclusa desunt Heraclidi seu Palladio Lipomani.

² Palladio, c. 142, dicitur *Silvana*.

³ Palladio, c. 145, dicitur *Jubinus*.

non in lecto quievi, non in lectica recumbens iter A feci.

Hæc ipsa eloquentissima fuit, magnumque amorem habuit litterarum, ut ita legendo noctes in dies verteret, omnes antiquorum interpretum libros notissimos habens. Inter quos tricies centena millia versuum legendo transierat: Gregorii, Pierii quoque, et Stephani, Basilique et aliorum studiosissimorum virorum vices centena millia. Quæ tamen non quasi perfunctorie transcurrerat, sed unumquemque septies auctorem revolvens. Unde mendacii scientia nominum atque sectarum penitus liberata, cælestibus pernīs per gratiam litterarum ad æternam spem Salvatoris, gallina spiritualis effecta, potuit evolare, immortales ab eo vicissitudines receptura.

CAPUT XLIII.

Vita Olympiadis viduæ.

hujus vestigia subsecuta Olympias nomine, castissimis moribus femina ac Dei amore flagrantibus (*Pallad.*, cap. 144), proposito ejus exhibuit parem vitam, in omnibus divinarum sequens Scripturarum consilium. Quæ Seleucii quidem ex comitis secundum carnem filia fuit; neptis vero Ablavii præfecti, nurus autem paucis tantum diebus Nebridii, qui præfectus Constantinopolitanæ urbis fuit, sed uxor omnino nullius; dicunt enim eam virginem esse defunctam, Verbi **978** veritatis magis conjugio gloriantem. Quæ omnes facultates suas in pauperes fratres dispersit atque divisit. Cui non parvum fuit semper pro veritatis assertionem certamen. Multas etiam alias feminas docuit, multos ut oportebat presbyteros atque episcopos honoravit. Ad confessorum quoque palmam, pro veritate quam co'uit, meruit pervenire. Cujus nomen ac vitam in Constantinopolitani urbe degentes, ipsis, ut dixi, student confessoribus comparare. Nam talis in hoc mundo finis quoque ipsius fuit. Omnibus ad postremum periculis se propter nomen Dei opposuit.

CAPUT XLIV.

Vita Candidæ viduæ, et Gelasiæ.

Quam rursus secuta est similis moribus vitæ beata mulier, nomine Candida (*Pallad.*, cap. 145), Trajani magistri militum filia, magna Christiani nominis et cultrix egregia castitatis, conversatione laudabilis, ecclesias sanctas atque episcopos colens. Quæ filiam quidem propriam, doctrinæ suæ virginitatis ordine copulatam præmisit ad Christum, ut maximum donum laterum suorum atque virtutum. Postmodum vero consummato castitatis ac sanctitatis officio, bonis omnibus rebusque suis competenti distributione dispersis, et ipsa suam filiam subsecuta est.

Hanc ego laborantem noctibus ac propriis manibus molentem semper ad infringendas vires corporis sui movebam; atque hoc referentem sæpius audiebam, quia cum jejunium ei solam sufficere non posset, etiam laboriosas sibi vigilas addidisset, quæ adversum incorporeas potestates una cum jejunio dimicarent, quo superbiam mentis tumoremque deponeret.

Hæc ipsa ab omni animalium carne semper abstinuit, piscem autem et olera cum oleo festis ac sanctis diebus sumere solens; per reliquum ævi sui tempus posca et sicco pane contenta vivebat.

Cujus deinceps imitata est vestigia Gelasia nomine castissima mulier, quæ sensibus piis ad jugum virginitatis accessit (*Pallad.*, cap. 146). Tribuni autem cujusdam filia fuit. Hujus et optimæ feminæ memorabilis virtus refertur, quod nunquam iracundiam ipsius viderit solis occasus, sive contra servum, sive contra ancillam, sive contra quemque alium fuisset irata. Fugiebat enim hæc beatissima memoriam malitiæ, sciens quod iter ejus ad æternam mortem perduceret.

CAPUT XLV.

Vita Salomonis anachoretæ.

In Antinoë Thebaidis provinciæ civitate quatuor annis jugiter fui, per quod omne tempus monasteria illic universa cognovi (*Pallad.*, cap. 96). Habitantem autem mille et ducenti viri probatissimi in memoratæ territorio civitatis, suarum se manuum sudore pascentes. Ex quibus multi (quos anachoretas vocant) ad ropium et solitudinum se speluncas contulerunt.

Inter quos Salomon nomine, monachus castissimus atque mihiissimus fuit, qui gratia divinitatis acceperat patientiam singularem; quique se quinquagesimum in spelunca sua annum habere dicebat, manibus semper suis victui suo sufficientissime ministrans. Scripturas autem sanctas omnes didicisse videbatur.

CAPUT XLVI.

Vita abbatis Dorothei et Diocli.

Dorotheus quidam presbyter in spelunca alia degens immensæ bonitatis fuit (*Pallad.*, cap. 97), et irreprehensibilem ipse vitam peregit. Qui eo quod meruerat sacerdotis officium, omnibus illic sancta mysteria fratribus ministrabat.

Huic quondam junior illa Melania majoris Melaniæ neptis, de qua in sequentibus dicam (*Iusra*, c. 49), quingentos numero transmiserat solidos, rogans ut fratribus illic degentibus eos ipse divideret. Ex quibus ipse tres tantummodo tulit, reliquos Diocli cuidam solitario monacho jussit dari, viro omnium rerum scientia prædito, quem longe ille sapientiores se esse dicebat, qui posset sine aliqua læsione animæ cuncta dividere, cum sciret amplius ac rationabilius quantum cuique distribuere debuisset, dicens sibi illos tres solidos posse sufficere.

Ille ipse Diocles grammaticus quidem primum fuit (*Pallad.*, cap. 98), philosophiæ autem se postea dederat; sed tempore procedente, cum vigesimum octavum annum ageret ætatis, gratia eidem divina persuasit, ut secularibus doctrinis renuntiaret, ad institutionem vero Christi scientiamque cælestis philosophiæ se conferret, et ipse eo tempore trigessimum et quintum annum in speluncis habens, nobis ista dicebat: Sensus humanus cum a cogitatione re-

cesserit Dei, aut dæmoni efficitur similis, aut mutis animalibus comparatur.

Cujus dicti rationem cum ab eo cuperemus accipere, ista dicebat: Quia si quis a Deo recesserit, necesse est ut aut in desiderium aliquod, aut in aliquam iracundiam ruat. Desiderium quidem illud insensatorum animalium, iracundiam vero dæmonum esse dicebat. Me autem contradicente, quemadmodum posset fieri, ut cum Deo jugiter maneat sensus humanus; hoc tunc ille dicebat: In quacunque cogitatione, vel in quolibet actu anima hominis illius fuerit qui secundum Deum vivit, si pia est, eidemque placere festinat, cum Deo eum esse manifestum est.

CAPUT XLVII.

Vita abbatis Capitonis.

Hic juvenis erat Capito quidam nomine (*Pallad.*, cap. 99), qui priore vitæ suæ tempore laico fuerat; quique cum in spelunca sua quinquaginta implesset annos, nec usque ad quartum lapidem Antinoensis oppidi unquam voluit accedere, nec usque ad Fluvium Nilum qui erat proximus dicebatque quod necdum se conversationi atque sermoni hominum plurimorum posset ingerere, eo quod adhuc fortiter repugnaret communis inimicus.

Cum isto vidimus et alium quemdam ex illis solitariis viris (*Pallad.*, cap. 110), æque et ipsum intra speluncae suæ secreta viventem, qui vanæ gloriæ stimulis sub imagine somniorum illusos atque deceptos, simili et ipse modo solebat eos quos inducebat illudere, et pastor quodammodo insipiens videbatur esse ventorum, atque persecutor uberrarum (*Ecclesi.* xxxiv, 2), incorruptam quidem habens corpoream castitatem: sine dubio et propter ipsam senectam, et propter plurimum quod habebat in desertis locis tempus, et propter ipsam forsitan inanis gloriæ vanitatem, quæ cor ejus ac sensus perversarum (ut solet) rerum cogitatione vitiaverat, divinxque conversationis fecerat alienum.

CAPUT XLVIII.

Vita Amatæ (52) et Taor, et alterius virginis.

Sunt vero in eadem Antinoensium civitate duodecim monasteria virginum seminarum 979 perfecta conversatione viventium (*Pallad.*, c. 137); in quibus Amatam quamdam nomine, ancillam Christi senem vidi octoginta jam in monasterio suo annos habentem, sicuti vicinæ ipsius et ipsa referebant. Cum qua sexaginta numero mulieres habitantes, atque in abstinentiæ puritate per ejus doctrinam viventes, in tantum eadem omnes diligebant, ut ne clavem quidem vestibulo monasterii ad similitudinem cæterarum necesse esset infligi. Sola enim illic omnes eas immensa dilectio anus ipsius doctrinæque retinebat, ad incorruptionis gloriam corpora earum mentesque conservans.

Hæc ipsa quam dixi senex usque adeo puræ mentis et corporis erat a cogitatione et passione peccati, ut cum ad ipsam ingressus fuisset, atque sedissem, iuxta me indifferenter sederet, manus etiam suas

A supra humeros meos poneret, stupendaque illic erat in Christo immensæ fiducia castitatis.

In hoc ipso virgo quædam Taor nomine (*Pallad.*, cap. 158), discipula illius, triginta annos in monasterio habens, non tunica, non mavorie (33), non calcamentis unquam novis uti voluit, hoc dicens: Nihil tale desidero, ne propter hoc et foras progredi cogar. Aliæ quidem omnes Dominico tantum die, causa divinx communionis procedere ad ecclesiam solebant; sancta vero illa extremis induta pannis, in monasterio sola residebat, opus jugiter suum faciens. Tam elegantis autem formæ erat, ut castissimum quemque et constantissimum virum vultus ipsius ac pulchritudo posset illicere, nisi ita moribus esset ornata, ut in semetipsa haberet inæstimabilem B quemdam custodem propriæ castitatis. Qui et oculos cujusquam turpiter cupientis, ad immensum pudorem compelleret ac timorem.

Alia quoque in vicino commanebat (*Pallad.*, cap. 159), cujus ego faciem quidem videre non potui; nunquam enim ex quo huic mundo renuntiavit, de monasterio fertur egressa, in quo sexaginta annos una cum matre sua habitans implese memoratur. Cui ad postremum cum recessura esset et sæculo, in visione adstitit Colothus vocabulo martyr, qui in eisdem colebatur locis (34), hoc ei dicens: Hodie ad Dominum tuum perges, ubi et sanctos videbis omnes; veni igitur in basilicam martyrii mei, ut illic prandeas mecum. Quo audito, prima statim luce surrexit, ac solito more vestita, in sportella sua panem, et olivas, et olera comminuta sustulit secum. Et tunc primum post tot annorum curricula procedens, ad martyrium sancti venit. Ubi orationibus rite perfectis, operiri cœpit tale tempus diei, quo omnes penitus a memorato recederent loco. Quod cum ita factum videret, cœpit sedere et invocare sanctum martyrem, dicens: Sancte Colothe, benedic escam meam, atque interventibus tuis mecum proficisci dignare. Sumpto igitur cibo, et facta rursus oratione, circa solis occasum ad monasterium suum rediit: ubi matri suæ, Clementis, qui Stromateus dicebatur, libellum dedit, in Amos prophetæ dicta conscriptum, hoc ei dicens: Istum episcopo qui exul stat, dabis, diesque ei ut pro me orare dignetur, proficiscor enim ad Dominum meum. Et in ipsa nocte defecit, et neque aut dolorem ullum capitis, aut calorem corporis sensit, sed ipsa se ut erat sepelienda composuit, spiritum suum manibus Dei commendans.

CAPUT XLIX.

Vita Melaniæ junioris, Piniani ejus mariti, et Albina matris.

Et quoniam in superioribus relaturum de juniore Melania me spondi, necessarium nunc debitum reddam (*Pallad.*, c. 119; *supra*, c. 46). Nec enim justum est veluti prætereundo, transire tam laudabilem ipsius in corpore juventutem, tantamque ejus sine aliqua memoria litterarum præterire virtutem, quæ senibus ac studiosissimis circa Deum feminis merito nunc præfertur.

Ilanc igitur parentes quidem ipsius vi maxima A nubere coegerunt, primo cuidam Romani nominis viro. Quæ tamen semper cum jugibus aviæ suæ doctrinis stimuletur, eo usque spiritualiter in civitate processit, ut non diu in nuptiali proposito permaneret. Nam cum suscepisset filios duos, et utrique defuncti fuissent, venit ad tantum pro Christi nomine odium nuptiarum, ut hoc Piniano marito suo Severi expræfecti filio diceret: Si diligis castitatem, et monachus vis esse meum, te vitæ meæ dominum confitebor; si autem tibi grave hoc videtur ut juveni, accipe quascunque habeo facultates, et liberum mihi meum corpus relinque, ut de cætero secundum voluntatem Dei vivens, possim implere quod cupio. Et uti secuta ejus virtutem, aviæ hærelem me esse, cujus et nomen habeo, recognoscam. Nam si voluisset Deus ut hoc sæculo frueremur, nunquam mihi utrumque quem peperi, immatura morte raptisset.

Cum diu itaque altercantium contentio jugum nuptiale vexasset, ad postremum Deus miseratus est juvenem, inspirans etiam ipsius animæ, ut sæcularia ac terrena desideria contemneret; ut in ipsis quoque sancta vox posset impleri per Apostolum, dicens: Unde scis, mulier, si maritum salvum facies? Unde scis, vir, si mulierem salvam facies (I Cor. vii)? Nupta igitur viro est cum tredecim esset annorum, septem vero annos cum eo vixit, vigesimo renuntiavit.

Et primum quidem quidquid vestium sericarum in mavortibus habuit, sanctis altaribus dedit, quod et benedictam Olympiadem fecisse cognovimus. Reliquas vero quas habebat sericas vestes, per varia C ecclesiarum distribuit ornamenta. Argentum atque aurum suum per Paulum quemdam Dalmatam civem, monachum atque presbyterum, navigio maris Orientem usque transmisit. Et ita divisit cuncta, ut Ægypto atque Thebaidi delegaret decem millia; Antiochenæ civitati atque illis quæ circa ipsam videntur esse regionibus, decem millia; provincie quoque Palestinae quindecim millia solidorum; ecclesiis quæ per singulas insulas sunt, una cum iis qui erant exsilii damnati relegatione, decem millia; illis autem ecclesiis, atque monasteriis, et xenodochiis quæ sunt sub Occidentali plaga, cunctisque egentibus per semetipsam omnia quæ sciret, iisdem necessaria ministraret.

Hæc autem et universa et alia longe plura quam diximus, ut Deus novit, ex manibus Alarici fide propria tanquam ex ore leonis eripuit (II Tim. iv, xvii). Servos vero promiscui sexus quicunque manumitti volebant, usque ad octo millia liberos fecit. Namque reliquos qui servire fratri ipsius maluerunt, concessit eisdem, ternis per singulos solidis 980 distributis. Possessiones omnes quascunque habuit in Aquitania, Gallia, Tarracone, Hispaniis Galliisque distraxit. Eos vero tantummodo agros quos intra Siciliam, Campaniam et Africam possidebat, sibimet reservavit; ex quibus monasteria deinceps aleret ac foveret. Hæc hujus femine sapientia in distribuendo opere divi iacrum fuit.

Propositi autem ipsius vita hujusmodi erat. Post alterum diem semper cibum capere consueverat; nam inter ipsa principia quinto quoque gustabat die, idque observans faciebat et diurnas cum ancillis suis ministerii sui vices, quas tanquam in monasterio ut sorores habebat.

Erat autem cum ipsa et mater ejus Allina (Pallad., c. 120), parem vitam habens, similiterque proprias separatim opes et ipsa dispergens. Habitat vero in possessionibus suis semper, et interdum intra Siciliam, nonnunquam intra Campaniam degunt cum eorum his quindecim, et sexaginta virginibus, et cum aliis ingenuis vel ancillis.

Parem quoque et Pinianus conjux ipsius cum triginta monachis agit vitam (Pallad., c. 121); qui aut electioni sanctarum Scripturarum vacat, aut hortorum amoenitatibus delectatur, aut conspectibus atque sermonibus fruitur honestissimorum virorum; nec nobis quidem (et certe cum plurimi simul essemus qui Romam propter beatum episcopum Joannem perrexeramus) exigua prastiterunt; sed dum et in illis partibus degeremus, officiosissimo nos susceperrunt hospitio, largissimique sumptibus cum exinde proficisceremur, honoraverunt.

CAPUT L.

Vita Pammachii, Macarii, Constantii.

Horum parens (35) Pammachius nomine (Pallad., cap. 122), vir proconsularis, similiter sæcularibus pompis renuntiavit, multumque laudabilibus moribus vixit. Qui omnes proprias facultates, partim dum in sæculo esset ipse dispersit, partim fratribus atque pauperibus moriens migransque ad Dominum reliquit.

Hoc idem et alter, Macarius nomine, ex vicariis fecit (Pallad., c. cxxii).

Et Constantius quidam, qui consiliarius prefectorum in Italiae fuit regionibus (Pallad., c. 124); nobiles valde et scholastici viri ac plurimo Dei amore sublimes; quos adhuc credo superasse, egregia monachorum institutione viventes.

CAPUT LI.

Vita virginis Alexandrinæ, quæ per sex annos magnum Athanasium occultavit.

Virginem quamdam in Alexandria noveram civitate, quam ego septuaginta annos agentem vidisse me memini (Pallad., cap. 126). Cui testimonium clerici illic omnes ferebant, quod tunc cum adhuc juvenis videretur, viginti fortassis annorum, pulchritudinis magnæ, conspectus omnium vitare consueviset, ne qua propter miraculorum vultus ejus ex suspitione quorundam macula notaretur. Quo in tempore accidit ut Arianj sub Constantio imperatore per præpositum ejus Eusebium beato Athanasio Alexandrino episcopo facerent factionem, et excorandas ei criminum calumnias excitarent.

Tunc igitur ille venerabilis, corruptum judicium pollutumque declinans, non amico se, non clerico, non parenti, non cuiquam alii credidit atque commisit; sed cum subito quidam prefecturæ apparitor;

ipsum investigantes, oorum ejus intrassent, tunica ille tantum sua birroque vestitus, medio noctis fugiens, ad hanc virginem venit. Ad quam tam inopinatæ rei novitate perterritam, his sanctus episcopus locutus est verbis : Ab Arianis, inquit, plurimum quæror, et calumniosis criminibus incusor ; ne igitur et ego irrationabili nota deformer, et propter me qui ad meam pœnam inique parati sunt in peccatum ruant, fugiendum magis credidi. Deus autem mihi hac nocte revelare dignatus est, dicens : Apud nullum ita ut apud illam scias le posse salvari. At illa cum gaudio lætitiæ spiritualis erecta, projectisque cogitationibus vanis, cœpit totis sensibus esse cum Deo, sanctumque illum virum per sex annos intra cellæ suæ secreta celavit, quoad memoratus Constantius vixit. Ipsa illi ablucens pedes, ipsa per se omnia et quæcunque necessaria erant præparans ac ministrans, libros quoque quos ille quærebat, mutuo sumens, atque illi præbens legendos. Nullos tamen hominum in Alexandria civitate, per sexennium totum, ubinam sanctus Athanasius degeret potuit invenire.

Ubi mors autem primum Constantii nuntiata est, et hoc ad aures ipsius venit, nocte rursus, ut fecerat prius, indutus bene propriis vestibus, in ecclesia subito stupentibus cunctis et admirantibus invenitur. Quem omnes tunc veluti ex mortuis suscitatum se videre credebant. Amicis autem intimis suis satisfaciebat, hoc dicens : Propterea me ad vestras non comuli latebras, ut tuto jurare possetis, ubinam degerem vos nescire dicentes. Et propterea quia necesse erat ubique me quæri, in cella vero illius virginis latui, ubi me celari nulla poterat esse suspicio, eo quod et pulchra et juvenis videretur. Dupliciter hoc meo consilio gaudens, quod et me lucrificerem, et salutem ipsius ; profui enim et ipsi, et famæ vel gloriæ meæ.

CAPUT LII.

Vita Julianæ virginis.

Quædam iterum virgo, nomine Juliana, in Cæsariensi Cappadociæ civitate scholasticissima esse ac fidelissima dicebatur (*Pallad., cap. 147*). Quæ Origenem illum qui multa conscripsit, paganorum seditiones metuendo fugientem, per biennium totum suscepit atque celavit, propriis ei sumptibus necessaria cuncta sufficiens, ac ministerio suo eundem recreans. Quæ ego in vetustissimo quodam Codice scripta versibus legi, in hoc notatum erat Origenis ipsius manu; hunc, inquit, libellum inveni apud virginem quamdam nomine Julianam in Cæsarea civitate, dum apud ipsam laterem, quæ illum ab ipso Synmacho interprete Judæorum se accepisse referebat.

Non sine causa autem virtutes quoque harum posui feminarum, ut sciamus quod multis proficere modis possumus si velimus.

CAPUT LIII.

De Juvene qui maluit mori quam Christi virginem stuprari.

In alio quoque vetusto admodum Codice, qui scriptum nomen Hippolyti ejus (quem apostoli norant)

A habebat in titulo, relationem historiæ inveni auctoris modi (*Pallad., c. 148*).

Nobilis-ima quædam et pulcherrima, inquit, **981** puella, proposito virginitatis ac vita, in Corinthiorum civitate debebat. Quam eo tempore, cum apud judicem paganum quemdam tunc persecutio vesana flagraret, veluti dies ipsorum, sacrilegisque imperatoribus conviciantem, nonnulli criminibus impetebant. Insi- diabantur autem pulchritudini ejus ; volebantque ex ea lucrum ii qui hujusmodi mercium negotiatores esse consueverant.

Judex vero insanus amore femineo, votivam a calumniatoribus occasionem, veluti quadam alicujus aure quadrupedis, mox accepit. Sed posteaquam machinantibus atque artibus variis non potuit eidem persuadere quod voluit, novo contra eam furore desævienti, non aut pœnæ eam alicui destinavit aut morti, sed, quod erat gravius atque crudelius, in lupanari eandem prostitui præcepit, lenonique ipsarum turpitudinum, ut ternos ad eum per singulos dies ex concubitu ipsius solidos exhiberet injunxit. Quam pecuniam cum a se leno sine dubio intelligeret flagitantem, in omnium eam qui vellent dedit potestatem.

Quod ubi prædæ talis accipitres verum esse didicerunt, ibant atque observabant perditionis officinam. Datoque infelicissimæ spei pretio, loquebantur cum ea optabilem sibi principia voluptatum. Illa vero precibus immensis singulos rogans, vulnus quoddam in interioribus corporis sui se habere dicebat : ejus si venientes ad eam fetorem sentirent, necessarium semper effugerent, ipsius contagionis horrore. Oh quod universos miserabiliter precabatur ut paucos eikem concederent dies, habituri postmodum ipsius prout cuperent, et sine pecuniis potestatem.

Interea dum et istis sic loquitur, et orationes ad Dominum perpetuas ac maximas facit (*Pallad., c. 149*). illis ipsis diebus videns castitatem sanctæ virginis Deus, custos salutis humanæ, juvenem quemdam agentem in rebus (36) tam vultu quam moribus bonum, ita mente commovit, ut ille divino amore succensus, pro ea cuperet interire. Sub specie ergo turpitudinis perpetrandæ, hora profunda noctis ad lenonem lupanaris ipsius venit, quinque solidos offerens ei, petensque ut manere ipsi cum eadem nocte illa concederet. Ingressus itaque ad secretiorem domus partem, sic affatus est virginem : Surge, salva te ac libera. Spoliavitque se vestibus suis (hoc est camisia, chlamyde et aliis virilibus rebus cunctis) atque induit puellam, dicens ei : Summa parte chlamydis vela caput tuum, et velata recede. Quæ cum se signas-et in nomine Domini, ita ut jussit egressa est. Quam sic Dominus intactam incorruptamque servavit.

Postero autem die, cognito omnibus hoc facto, agens in rebus ille iudici traditus, ac bestiarum feritate discerptus est, ut etiam in hac parte confusus erubesceret demon, videretque eam tam pro sua salute, quam propter beatæ illius nomen duplici martyrio coram atum.

CAPUT LIV.

Vita Excomitis et Bosphorici conjugis, servorum Dei.

In Ancyra Galatiæ provinciæ civitate, clarissimum quendam nomine Excomitem [*Pallad.*, Severianum] una cum Bosphorici conjugis ipsius vidi (*Pallad.*, c. 114). Quorumque conversatio tantum spe bona fruitur, ut filiorum quoque suorum lucra præsentia futurarum opum præmeditatione ac provisione contemnunt. Nam possessionum omnium redditus pauperibus et egentibus largiuntur, quatuor habentes filios, ac filias duas. Quibus ne unam quidem unciam (exceptis iis qui jam nupserant) tradiderunt, dicentes, quod post mortem parentum futura necessario essent omnia filiorum. Ipsi autem agrorum suorum colligunt fructus, et per ecclesias, et monasteria, et xenodochia, cunctosque egentes civitatum vicorumque distribuunt.

Hoc etiam de ipsis egregium et admirandum sciimus. Nam cum adeo illi fame quodam tempore laborarent, ut homines ne affectibus quidem parcerent suis (37), proprio illi beneficio largitatis, hæreticorum gregem ad catholicæ fidei rectam viam et gloriam veram transire fecerunt, plurima in possessionibus suis frumenta condentes, omniaque ea pauperibus et famem patientibus dividentes. Ipsa autem species habitus atque vestitus memoratorum tam honesta videtur et parca, ut humiles quidam atque despecti etiam ex propriis vestibus existimerent; cibus vero eorum satis parvus ac tenuis, vitæque omnis ipsorum admodum casta ac Deo probata est.

In possessionibus maxime suis degunt, fugientes conversationem et illecebras civitatum, timen'esque ne ex ipsarum rerum atque sermonum communicatione, participata cum ipsis quadam labe vitiorum, a conspectu sui tramite deviare cogantur.

CAPUT LV.

Vita Magnæ.

In hac eadem Galatiæ civitate, multæ quidem et aliæ virgines, usque ad duum millium vel e amplius numerum, abstinencia grandi, honestis valde atque ornatis moribus vivunt (*Pallad.*, c. 133).

Inter quas Magna quædam vocabulo videtur excellere merito sanctitatis, femina multum probata; quam utrum virginem an viduam vocem, nescio, mater enim illam maxima vi coegit ut nuberet. Illa vero semper variis modis ægrotat se simulans, conjugem suum fefellit, ac distulit, ut pura atque intacta (ut dicitur) permaneret.

Quæ post breve admodum tempus, defuncto marito, cunctarum facultatum domina simul effecta, totam se penitus ad Deum contulit, sub proposito ac vita monachorum, honestam propriæ domus curam gerens. Cujus quoties hoc ratio vel necessitatis postulasset causa, castus apud omnes et sermo et conspectus erat. Ut eam propter immensæ meritum sanctitatis, episcopi quoque revereri atque erubescere semper soleant.

Omnia hæc propriarum superflua facultatum in

A peregrinos ac debiles atque episcopos transeuntes dividere atque erogare consuevit. Neque a tali unquam opere destitit, tam per se hoc hilariter et occulte, quam per eos (quos fidelissimos novit) servulos faciens. In nocturnis tamen orationibus ab ecclesiâ nunquam recedens, in omnibus abstinenciæ studium spe vitæ reservans et exsequens.

CAPUT LVI.

Vita Misericordis monachi.

In hac eadem similiter civitate monachum invenimus quendam ¹, qui ad tale propositum post militiam parvi temporis veniens, presbyter quidem fieri (cum sæpius cogeretur) semper recusavit; v'gesimo tamen anno in monasterio degit, hujusmodi consuetudinem habens. A sancto quidem viro civitatis ejusdem episcopo non recedit. ⁹⁸² Tantæ autem humilitatis est ac tantæ misericordiæ, ut etiam in noctibus totis loca cuncta circumeat, manum dando petentibus. Ipse non clausis carcere, non ægritudine fatigatis, non pauperibus, non divitibus unquam suum in quo debet aut posset, negavit auxilium; sed omnibus consulit semper ac profuit, quosdam quidem duos atque crudeles ad misericordiam provocando, alios vero (si hoc debere fieri intelligeret) protegendo, nonnullos pacifica concordatione placando, cæteris quoque ad corporales necessitates, quæcunque pastus eorum atque vestitus ratio exigit, etiam ministrando. Est autem illic, quod esse in majoribus semper civitatibus solet: in porticu namque ecclesiæ multitudo pauperum jacet atque languentium, ex quibus alii quidem conjugati, alii vero sine conjugibus esse noscuntur.

Contigit una dierum hiemis tempore, horis nocturnis, urgeri quendam mulierem partus angustiis; hæc vero præ nimia difficultate stimulata doloribus atque ululante, memoratus vir beatissimus, derelicta oratione, quam positus tunc in ecclesiâ solemniter celebrabat, egrediens, vidensque quod miserandæ mulieri in hujusmodi dolore nullus assisteret, nimia pietate commotus (horrore illo qui parturientium seminarum consuetudinem sequitur, paulisper seposito) ipse ministerium obstetricis assumpsit, ne misericordiæ genus amitteret.

Cujus viri vestis qua induitur, abjecta nimis et vilis est, esca vero castigata vehementer et parca. Qui tanto humanitatis retinetur affectu, ut præ desiderio hujus operis nullum habeat studium lectionis. Nam si quis ei ex fratribus donaverit Codicem, continuo hunc vendere consuevit. A quo dum quidam causam quare id faceret, postulasset, ita respondit: Unde probabo magistro meo, quod ejus artem diligenter didicerim, nisi distractis ipsis Codicibus, artis necessaria mihi providere festinem?

Illic ergo sanctissimus hujusmodi hodieque exsequens actionem, immarcescibilem sui memoriam nominis cunctis illis regionibus derelinquit, ipse nimium gaudiorum celestium pro his quæ impendit egentibus, æterna retributione securus.

Tunc etiam ancilla Dei quædam virgo cum aliis vir-

¹ Palladio, cap. 115, dicitur *Elaemon*.

ginibus duabus cohabitans, ab continentiamque novem vel decem annis custodiens, a quodam cantore sollicitata atque corrupta est (*Pallad.*, c. 140). Quæ statim concipiens, partu explicito in tantum prorupit odium corruptoris, ut nimia compunctione peccati, ultra mensuram quoque resumens penitentiam continentiam, fame semetipsam vellet occidere, lacrymosis precibus jugiter Dominum interpellans, et dicens : Tu Deus magnè, qui peccata omnium nostrorum, totiusque mundi immoderatam malitiam portare consuesti, qui non vis mortem peccantium, nec perditione delinquentium delectaris (*Ezech.* xxxiii), sed universæ creaturæ tuæ probaris esse misericors, quia tua voluntas est cuncta salvari; me quoque perditam in hoc ostende, si saluti restituas, ut quod ex mei peccati perditione creatum est (solitis tuis miraculis super me miseram demonstratis) ex hac celerius luce tollatur, ne forte minus audita, aut laqueo aut præcipitio perire compellar. Cujus preces exauditas eventus ostendit; statim namque quod pepervit morte substractum est.

Ex illo igitur die captivatori quidem suo non est visa ulterius, attamen summis penitentiam continentiamque se tradidit angustiis. Ita ut divinitatem sibi propitiam cupiens reddere, elephantiosis mulieribus per annos triginta serviret. Cujus preces humiles misericors Dominus non fefellit; revelavit namque cuidam sancto presbytero, dicens : Illa virgo plus mihi in penitentia quam in virginitate sua placuit. Hæc autem nunc ego dico, ut nemo contemnendos eos credat, qui vere penitentiam egerint.

CAPUT LVII.

Vita Eustathii lectoris.

Presbyteri cujusdam filia erat apud Cæsaream Palæstinæ provincie civitatem, quæ cum in virginitatis esse proposito videretur, præceptis ruit (*Pallad.*, c. 141). Cui ille, a quo inducta atque corrupta fuerat, persuasit ut factum proprium in alium mentiendo transferret, et ut lectori cuidam civitatis calumniosum crimen imponeret. Cumque jam gravida videretur, patre ut proderet tanti sceleris auctorem cogente, a memorato lectore vitiatam esse se dixit. Presbyter, ut putabat, veritate comperta, suggestit episcopo; episcopus in conventum omnium clericorum lectorem fecit accersiri.

Agitabatur quæstio : interrogante episcopo, lector nihil se fecisse tale poterat confiteri. Nam quomodo confessio sequeretur ubi non præcesserat crimen? Episcopus lectori suo vehementer iratus, quasi qui impudenter negaret, ei ista dicebat : Infelix et miser atque impunitate sordium plene, non confiteris? Respondit hoc lector : Ego quidem quod erat in conscientia mea dixi, nihil me cum hac habere commune, neque peccatum me aliquod, quantum ad memoratam virginem spectat, agnoscere; sed si vis audire quod non est, ego hoc crimen admisi. Quem ista dicentem gradu lectoris deposuit episcopus statim.

At ille tunc memoratum adiit sacerdotem, et cum rogaret hoc dicens : Quoniam qui me peccasse cognov-

A sco, jube ipsam mihi in matrimonium dari; quia neque illa jam virgo, neque ego clericus esse possum. Episcopus eam dedit potestati ejus, putans quod illam juvenis ipse diligeret, quodque non posset ullo modo ab eadem separari.

Acceptam igitur juvenis, et tam ab episcopo quam a patre traditam sibi commendavit monasterio seminarum : quarum abbatissam deprecatus est ut haberet illie eam, donec pareret, sustentandam. Ipse vero, ea derelicta in monasterio memorato, in angusta cellula se concludens, arripiensque ab continentiam nimis difficilem, adiit Christum corde contrito, cum lacrymis atque gemitibus dicens : Tu Domine, cui nota sunt omnia, actus quoque meos agnoscis; nec est quisquam locus, qui omnipotentiae tuæ oculis sit occultus, qui universa nosti antequam fiant. Tu solus profunda prospicis cogitationum, quarum sincerissimus atque acutissimus iudex esse consuevisti. Tu auxiliator injusta patientium, tu calumniarum subeuntium consolator; cui nihil placet iniquum, apud quem mensura justitiæ inaccessibili semper luce perspicua est, et omne opus hominum coram te est. Tuæ est igitur æquitatis incommutabilisque iudicii, causam quoque meam divina manifestare sententia.

Itaque cum juvenis infatigabiliter Dominum precaretur, jejuniisque vigilanter ac diligenter incumbere, intra breve tempus, puella cum propriis **983** impleisset dies, advenerat ei hora pariendi, simulque instabat justum Dei iudicium; nam cum eam urgerent vehementer gemitus ac dolores, atque jam ipsa inferna calumniatrix miseranda conspiceret, neque expedire se partus ipsius posset angustiis, tantumque cruciaturum a primo usque ad septimum diem mulier sustineret, intolerabili dolore compulsæ, cum jam sine dubio se videret esse morituram, neque ulterius aut manducare, aut bibere, aut somnum oculi ejus capere potuissent, hoc maxima proclamando voce dicebat : Vae miseræ mihi, quæ ad hoc periculum dupliciter perveni; primum quod virginitatem perdidici, deinde quod falsum lectori illi crimen imposui. Quod statim deferitur ad patrem ipsius. Pater autem veritus ne quasi calumniatorem eum reprehenderent alii, velut incredulus quievit et tacuit. Per aliud igitur biduum, imminente ei divino iudicio, neque moriebatur neque pariebat puella.

D Et quoniam clamores ipsius atque gemitus diutius circumstantes sorores ferre non potuerunt, episcopo quod audierant celeriter retulerunt, confessam in dolore hoc etiam dudum esse dicentes, quod calumniata memorato lectori fuisset, et idcirco parere non valeret. Tunc ad eum diaconos episcopus mittit, mandatque ei : Ora, inquit, ut calumniatrix tua pariat. Quibus nullum dedit responsum ille, neque aperuit ostium propriæ mansionis, in qua jugiter, ex quo fuerat ingressus, jejuniis vigiliisque Dominum precabatur. Pergit igitur pater ipsius ad episcopum; rursus orationes in ecclesia maxime fiunt; et nec sic quidem illa aliquod remedium sentiebat.

Tunc igitur episcopus ipse ad lectorem venit :

pulsat ostium, et ingressus, hoc dicit : Surge, frater Eustathi, et solve quod ligasti. Ipsoque momento, cum lector una cum episcopo genua sua flexisset, mulier enixa est. Tantumque jugis innocentiae oratio valuit, ut et calumnia periret, et calumniatrix emendaretur in penis, et ut possemus agnoscere quemadmodum insistere orationibus deberemus, quarum tantam scimus esse virtutem.

CAPUT LVIII.

Vita fratris socii Heraclidis.

Vauca nunc de fratre loquar quodam, qui mecum a principio iuventutis usque in hodiernum diem vixit, atque ita nunc ponam finem meo libello (*Pallad., cap. 151*).

Hunc ego plurimum temporis admodum noveram, nullo desiderio mentis aut corporis victum, vel ad jejunandum noluisse placere hominibus, vel ad edendum carnis illecebra superatum. Vicisse autem eum existimo tam divitiarum quam vanae gloriae ex parte majore cupiditatem, atque id sibi solum sufficere credentem, quod haberet in manibus. Nullo ornatu vestitum delectabatur. Pro contemptu etiam suo, semper gratias agere consueverat, et pro veris amicis etiam periculum subire cupiebat. Expertus est etiam millies et forte amplius daemonum potestates, usque adeo ut quadam die pacisci cum eo diabolus vellet, hoc dicens : Promitte mihi vel semel te peccatum, et feminam tibi quacunque de hoc mundo desideraveris, exhibebo.

Alio quodam tempore per quatuordecim noctes conficiens cum eo daemon (sicuti ipse mihi referebat), cum pedibus eum nocte de cella sua traheret, humana ei voce dicebat : Noli adorare Christum, et nunquam ad te ulterius accedam. Cui hoc dabat ille responsum : Propterea, inquit, magis et adoro eum, et jugiter adorabo, et in immensum modum admirabor gloriam ipsius ac stupebo, quia hoc ipso quod facio angeris multum atque cruciaris.

Centum et sex civitates ipse cognovit, longo etiam tempore in plurimis moratus est. Favore et misericordia Christi, feminam expertus est nullam, neque inter somnia, nisi in certaminis visione atque conflictus. Scio et eum ter accepisse ab angelis cibum : uno autem die in vastissimis solitudinum locis, cum ne micam quidem panis haberet, tres calidos in pelle sua reperit proximatos ; alio quoque tempore vinum ac panes pariter invenit. Quodam die eum alicui dixisse reminiscor, quod angelo loquente haec audierit, Didici et quod alimenta vitae necessaria non haberes :

A vade, inquit, et ab illo frumentum atque oleum tibi datur. Cumque ad eum ille ipse venisset, is ad quem fuerat ipse transmissus ait eidem : Tu ille nescio quis ? Et ille se esse respondit. Ad quem dixit hoc ille : Jussit aliquis ut tibi triginta frumenti modios, et decem olei sextarios darem. De hoc ergo maxime gloriabor qui talis fuit ; quem novi frequenter, cum videret aliquos necessitate gravissima ac penuria laborare, multum flevisse, et dedisse iisdem praeter corpus suum quaecunque habere posset. Novi etiam pro aliquo monacho, qui inciderat in peccati ruinam, tantum in precibus suis fudisse lacrymarum, ut eum ad poenitentiam magnam orando ac flendo revocaret. Ille idem mihi aliquando juravit, hoc dicens : Deprecatus sum Dominum, ne unquam aliquid maxime a peccatore vel divite, ex iis quae necessaria victui vel usui meo viderentur acciperem.

B Mihi tamen hoc sufficit quod merui tantorum meminisse sanctorum, et quod tradidi eos memoriae litterarum ; neque enim sine instinctu Dei ad hoc tuus sensus accensus est, ut velles a me tibi ista conscribi, et ut istorum omnium vitas comprehendere praeciperes hoc libello.

Tu vero, felicissime Christi famule Lausa, libenter haec recole, maximam in his imaginem resurrectionis agnoscens. Beatas sanctorum vitas virorum, et intollerandos labores, et admirandam patientiam lege, promotisque sensibus sequere, et spe rerum bonarum caelestiumque nutri, sciens paucos fore qui sequuntur eos qui hos praecesserunt dies. Pro me autem orare dignare, talemque te mihi atque omnibus praebere, qualem esse te novi a consulatu Titiani usque in praesentem diem, et qualem postea te praesulem cubiculi pie sedis inveni. Namque opes, dignitas, et potestas, in nullo minorem te erga amorem Dei timoremque fecerunt. Totus ille jam Christi es ; illius, cui aliquando daemon hoc dixit : Omnia tibi ista dabo, si me pronus volueris adorare (*Matth. iv*). [Sed hunc Dominus confudit, cum dixit : Vade retro. Quem tu quoque imitans, repudiatis fluxis divitis et umbratili vitae hujus gloria, caelestem illam immortalem vitam, et aeternum regnum, et perpetuo manentem gloriam, et bona illa adamasti, quae neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt (*Isa. lxiv, I Cor. 2*) ; quorum utinam haeredes nos faciat una cum omnibus sanctis suis patriarchis et prophetis, apostolisque ac martyribus, et iis quorum in hoc libro memoriam celebravimus, gratia ipsius Salvatoris nostri Jesu Christi. ¹]

¹ Inclusa desunt Editioni Fabri.

² In Edit. Fabri sequebatur hic peroratio. Est eadem cum prooimio supra.

PALLADII LAUSIACA

INCERTO, SED VETERI INTERPRETE.

Prologus.

984 Multa quidem et varia diversis temporibus a diversis conscripta habentur de his, qui illecebras sæculi derelinquentes, ad Christum fecere confugium, quorum bonum animi desiderium et religiosæ mentis affectum supernæ gratiæ inspiratio, quasi adjectum flammæ oleum nutriebat, in ædificationem eorum qui fide integra voluntarii permanent in doctrina Salvatoris nostri Christi. Consideranti autem quam gratus sit Deo sacrificium, lucrum animarum, visum est et mihi humili reverentia pro possibilitate mea fraternæ salutis consulere, et illustrium non tantummodo virorum, sed etiam feminarum mores et vitam ostendere, propalare virtutes, et miracula declarare, eorum scilicet quos vidi, et de quibus audiui, cum quibus et conversatus sum tam in Ægypti solitudine, quam etiam in Libya et Thebaida, et Syene [*Vetus Editio Sirene. An Cyrene?*] simul, et qui dicuntur Tabenneosiotæ; deinde in Mesopotamia, Palestina, et Syria, et eorum qui in occidentis partibus, Romæ et Campaniæ morantur. Desiderio siquidem humilitatis et obedientiæ auditor effectus monasticæ institutionis, trigesimum et tertium ætatis annum in congregatione fratrum, nihilominus et in solitaria vita diversatus sum, ubi plurima didici imitanda, pariter et vitanda, quæ in hoc libro, qua potero brevitate, contexam; ut in compendio salutifere commoniti, indeficientem animæ capiamus medicinam; omnem videlicet obliviscamur desidiam, mentisque somnolentiam et carnale desiderium; omnemque dissensionem animi, commotionem iracundiæ, tristitiam et irrationabilem timorem per hæc repellamus; vanam gloriam et ambitionem sæculi despiciamus, ut in fide veritatis et in desiderio æternitatis proficiamus. Audientes igitur fortia sanctorum gesta, accingamur et nos; augeat in nobis fides, spe vincendi charitas incalescat, et certi simus quia Christus bellatores suos adjuvabit, victores coronabit.

CAPUT PRIMUM.

Isidori et Dorothei conversatio, et passio ejusdam virginis.

Cum primum ad Alexandriam perrexissem civitatem, reperi virum mirabilem, undique ornatum moribus, conversatione, et scientia, Isidorum presbyterum, et xenodochio constitutum Alexandrinæ ecclesiæ [*Heracli. cap. 1.*]. Qui quidem primæ juventutis illecebras dicebatur in solitudine macerasse, cujus etiam nos cellam vidimus in monte Nitriæ. Inveni autem eum annorum septuaginta senem, qui post quindecim alios annos defunctus est, in pace. Hic usque ad exitum vite suæ non linteus usus est, non balneo. Cujus corpus gratia Dei ita refectum [*Al., resectum*] erat, ut putarent omnes ignorantes conversationem ejus, quia in deliciis degeret. Hujus virtutes animi si voluero exponere, deficiet me tempus narrantem. Hic inter cæteras virtutes nimis misericors ac benignus erat, ut etiam inimici ejus et infideles gentiles revererentur eum. Tantam autem scientiam habuit Scripturarum divinarum instructione librorum, ut inter ipsa etiam convivia fratrum mente excederet spiritualibus visionibus. Cumque deprecaretur referre quis esset excessus mentis ejus, dicebat cum lacrymis: Quia mente raptus sum in visione quadam spiritali. Ego vero cognovi hunc frequenter lacrymantem super mensam, cum cibum caperet; et causam interrogantes, audivimus eum dicentem: Quia eru-

A besco accipiens corporalem escam sicut irrationalia animalia, cum utique homo rationalis a Deo creatus sim, et qui deberem paradisi deliciis frui.

Hic notus cum esset Romano senatui, omnibus matronis magnificorum et illustrium virorum, cum Athanasio episcopo causa fidei fuit Romæ, deinde etiam cum Demetrio episcopo; et abundans divitiis in ratione xenodochii, et sufficientiam habens, nullum testamentum scripsit moriens; sed neque unum nummum reliquit in solatium sororibus suis, in virginitatis proposito constitutis; sed commendavit eas Christo Domino, dicens: Qui creavit vos, gubernet vitam vestram, sicut et meam. Erat autem cum germanis ejus congregatio virginum septuaginta.

B Huc venienti juveni mihi et deprecanti eum ut institueret me, confirmaretque in monachorum vitam ferventem juvenili ætate, verbo quidem me non est consolatus, sed magis laborem **985** induxit corporalem. Eduxit enim me foras de civitate ad ea que dicuntur secretiora loca, milliario quinto, tradens me Dorotheo cuidam abstinentissimo viro, Thebano, sexagesimum agentis annum in spelunca, et jussit me implere apud ipsum tres annos, ad edomationem corporis passionum; sciebat enim senem grandi distractione viventem. Iterum mihi reverti ad se præcepit spiritualis instructionis causa. Non valens autem tres annos implere, infirmitate detentus, ita ante triennium reversus sum ab eo.

Erat enim ejus vita dura et ardua. Per omnes quidem dies in æstu et solitudine secus mare colligebat lapides, eosque ædificans et cellulas faciens, tradebat non valentibus sibi ædificare, per singulos annos singulas ex plicans cellulas. Ego autem deprecans eum, dixi ei : Quid facis, Pater, in tali senectute interficiens corpus tuum? Respondens autem, dixit mihi : Occidit me, occido illud. Sumebat autem in cibum panis uncias sex, et de minutis olerum condimentis fasciculum. Bibebat autem ex aqua parum quid. Nescio vero extendisse eum pedes; nescio requiescentem eum super matulam neque super lectum, sed per omnes noctes sedens et operans, plecebat ex palmarum foliis sportas, in rationem cibi sui. Arbitrans autem ego, ne forsitan propter me solum hoc faceret, satis egi, et ab aliis discipulis ejus scrutando qui permanserunt singulariter cognovi, quoniam a juventute semper talem habuit conversationem, nunquam dormiens ex causa nisi operando, aut certe manducans claudens oculos per dormitionem, ita ut frequenter panis caderet de ore ejus præ nimia dormitione in tempore refectionis. Compellente autem me eum aliquando parumper super matulam reclinari, contristatus dicebat : Si suaseris angelos dormire, suades et ferventem spiritum.

Verum aliquando cum essem apud eum circa horam nonam, mittens me imp'ere vas aquæ ad usus refectionis nostræ, evenit me abeunte aspidem deorsum videre in puteo, et vas non impletum aqua abiciens dixi ei : Quoniam mortui sumus, Pater; aspidem enim vidi in puteo. Qui subridens, solum diu intendit, et movens caput dicebat : Si placet diabolo per singulos puteos serpentes immittere, sive aliam aliquam bestiam, nos nunquam habemus bibere? Et egrediens, per semetipsum hausit; jejunusque primus ipse bibens, ait : Ubi crux Christi superducitur, non prævalebit malitia diaboli.

Beatus autem Isidorus referebat nobis, quia cum vidisset beatum Antonium hominem Dei, scripturæ dignam retulit mihi causam, audiens ab ipso, quomodo tempore Maximiani persecutoris, pulcherrima puella fuit ancilla cujusdam¹, quam multis invitans promissionibus dominus ejus, decipere eam non potuit. Novissime autem exardescens in iracundiam, tradidit eam tunc constituto præfecto Alexandria interficiendam quasi Christianam, blasphemantem et tempora et imperatorem. In ipsis vero persecutionibus submitbens ei quosdam cum perunius, dixit : Si consenseris voluntati meæ, a pœnis te ex-todiam; si autem permanes in duritia tua, rogabo judicem ut torqueat te usque ad mortem, ut non viva derideas voluntatem meam. Adducta autem ad tribunal judicis, diversa pœnarum tormenta fortiter contemnebat conscientia bona munita. In quibus tormentis et caldarium magnam plenam fervente pice jussit succendi judex. Fervente ergo pice et nimis exardescente, proponebat ei judex, dicens : Vade, aut subdere vo-

luntati domini tui, aut certe noveris quia in hanc caldarium te jubeo mitti. Illa autem respondit, dicens : Non stant aliquando tales judices, qui jubeant subdi luxuriæ. Fremens ergo jussit eam expoliatam mitti in caldarium ferventem pice. Illa autem emisit vocem, dicens : Per caput tui imperatoris te conjuro, quem colis, si statuisti sic torquere me, jube me paulatim deponi in caldarium, ut videas quantam mihi patientiam donavit Christus, quem tu ignoras. Et deposita paulatim in præparatum ferventem cacabum, eadem hora refriguit pice cum circa collum ejus pervenit. Quamplurimi autem videntes tale miraculum, confirmati sunt in fide Domini nostri Jesu Christi in Alexandrina ecclesia, qui digni fuerunt terræ mansuetorum, sicut dicit Dominus in Evangelio : Beati mansueti, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. v).

CAPUT II.

De Pasco, et quomodo tentamenta carnis evicerit.

Pasco quidam nomine² erat septuagesimum agens annum ætatis in Scythia. Igitur dum graviter me spiritus fornicationis tentaret, super concupiscentia muliebri exagitantibus me cogitationibus, pene egressus sum de eremo, compellente me nimia passione. Et vicinis quidem mihi monachis non indicavi causam; latenter autem perrexi in solitudinem, et circuivi sanctos Patres usque dies quindecim, eos qui in Scythia senuescent. In quibus reperi Pascom, quem omnes qui in illa eremo erant Patres, venerabantur. Itaque præsumpsi ego, et cum lacrymis deprecans eum, confessus sum ei passionem, quæ me nimis et incessanter non desinebat impugnare. Et ipse ait mihi : Non conturbet te hæc causa; nec enim pateris hæc a negligentia; attestatur quippe tibi et locus, et difficultas rerum, et quia non est in locis illis ulla visitatio feminarum, sed magis invidia diaboli, qui semper insidiatur et decipere festinat animas hominum. Ecce, ut vides me jam senem hominem, quadragesimum annum habeo in hac cella, et auxiliante gratia Christi, sollicitus de salute animæ meæ; tamen usque nunc tentationem sustineo. Nam cum sacramento dicebat mihi : Quia super duodecim annos post quinquagesimum annum, non nocte mihi, non die peperit; in tantum, ut putarem quia forte dereliquit me Deus, et ideo instanter sine cessatione hujus passionis molestiam paterer. Elegi ergo magis mori irrationabiliter, quam talem pati corporis passionem. Egressus ergo, circumibam pene omnem solitudinem, et inveni terræ speluncam, et posui me jacere ibi per totum diem nudum, ut ingredientiæ feræ comederent me. Cum ergo facta esset vespere, secundum quod scriptum est, Posuit tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvarum (Psalm. ciii); egredientes bestię masculus et femina odorati sunt me a capite usque ad pedes, et lingentes me totum, recesserunt a me. Ego autem putabam quod

¹ Heraclidi, cap. 1, virgo hæc dicitur Potamena.

² Heraclidi, cap. 11, dicitur Pachomius; Palladio, cap. 29, Pachon.

devorarent me. Jacui ergo ibi per totam noctem, sed non accesserunt ad me.

Cogitavi ergo quia peperit mihi Deus, et reversus **986** sum in cellam meam. Post paucos autem dies iterum eadem tentatio insurrexit validius, ita ut pene ad blasphemiam pervenirem. Conversus enim daemon in Æthiopissam puellam, quam videram in juventute mea spicas colligentem, sedit super genua mea, et vehementer me commovit. Unde cum nimio fure dedi ei pugnos et alapas in maxillas, et statim non comparuit phantasma illud; per biennium enim manus meae percussi quasi faciem ejus, fetorem et brumum (1) sufferre non poteram. Desperabam ergo de salute animae meae, et prae tristitia nimia defectio animi affligebat me, et nimio mœrore tabescebam. Audivi autem vocem factam in sensu meo, et dicentem: Vade, Pasce, certare; propterea enim hae permisi te pati, ut non altum sapias, nec extollaris quasi in virtutibus tuis (*Rom. xi*); sed recognoscas infirmitatem tuam; et non confidas in conversatione tua, sed subditus et humilis sis in adiutorio Dei confidens. Ita certus effectus de auxiliante misericordia Domini Salvatoris, pacificos habui reliquos dies.

CAPUT III.

De Didymo, et beatis virginibus Alexandria ac Melania.

In sanctis Patribus Didymus¹ fuit sacrorum expositor librorum, qui multos libros ex divinis Scripturis exposuit (*Heract., cap. 4*). Hic absque oculis fuit, ejus et notitiam habui. Hic septuaginta quinque annorum defunctus est. Iste cæcus cum esset, ut ipse mihi narravit, quatuor annorum in infantia visum amiserat, nec litteras noverat, neque apud magistros fuit. Habuit autem naturalem magistrum robustissimum propriam conscientiam; qui tanta gratia orabatur scientiæ, ut Vetus et Novum Testamentum interpretaretur ad verbum. Liberale autem studium ita exsecutus est subtiliter, et minutissime exponens sermonem, ut omnes superaret antiquos scientia. Compellebat autem me, ut in cella ejus facerem orationem. Et non acquiescente me, dicebat mihi, referens: Quia in cellulam istam tertio ingressus est beatus Antonius, visitans me; et deprecatus a me, ut orationem faceret, statim inclinavit genua in hoc domicilio, et non compulsi me repetere sermonem, erudiens me ad obedientiam. Narravit autem mihi et hoc: Quia cum essem sollicitus propter vitam Juliani imperatoris miserabilis, et nimis tristarer, quadam die usque ad alteram vesperam non gustavi panem propter sollicitudinem. Et evenit, et in cathedra sedente me, oppressus somno video in excessu equos albos discurrentes, cum sessoribus dicentibus: Dicite Didymo quia hodie hora diei septima mortuus est Julianus. Surge ergo, comede, et mitte, et nuntia hoc Athanasio episcopo, ut et ille noverit. Et annotavi statim horam, et mensem, et septimanam, et diem; inventumque est ita, quemadmodum oppresso somno videbatur.

Retulit autem et mihi de ancilla cujusdam, nomine

¹ Didymus Origenista fuit.

Alexandria, quæ derelicta civitate in sepulcro quodam recludens semetipsam, per foramen quoddam recepit panem, qui necessarius erat victui, usque ad annos duodecim; duodecimo autem anno quasi dormientem se composuisse. Et cum abisset qui consuetudinem habebat ministrare ei, et non accepisset responsum, nuntiavit nobis. Destruentes autem osium et ingredientes, invenimus eam defunctam. Dicebat et de ipsa beata Melania, de qua postea dicturi sumus, quia ad faciem quidem non vidi eam; ad foramen tamen stans, interrogavi eam ut diceret mihi causam quare, secedens de civitate, ingressa fuisset sepulcrum? Illa autem per foramen locuta est mihi, dicens: Quia gravatus fuit quidam mente in me, et ut non accusarem eum, elegi magis vivam meipsam in sepulcro hoc includere, quam scandalizare animam ad imaginem Dei factam. Me autem dicente ei: Quomodo nunc perseveras, non videns quemquam, sed affigeris tam gravi maxime inertia? dixit mihi: Quia a mane usque ad horam nonam oro per singulas horas, nens linum; reliquas autem horas jejuna percurrens, et hora competenti comedens cibum meum requiesco, et video in somnis patriarchas, prophetas et apostolos cum martyribus. Persevero autem, finem expectando, cum spe in Deum suavissime.

CAPUT IV.

De Ammonio, fratribus ejus, ac tribus sororibus religiosis.

Beatus Ammonius habuit duos fratres germanos suos, qui cum eo pariter in sancto proposito conversabantur (*Heractides, cap. 2*). Nam senior eorum frater Dioscorus in episcopatum electus est. Habent autem tres sorores in virginitate Domino servientes, non minus a fratribus suis in omni spiritali studio et abstinencia conversantes. Septem enim sunt, quatuor viri et tres sorores eorum, omnes virgines ex utero matris suæ. Aiunt enim, seniore sororum eorum tantam scientiam Scripturarum habere divinarum, ut admirarentur fratres ejus. Nam vespere nimis lectioni insistens, post lectionem autem paululum somni capiens, ipsa lectionis verba per somnum meditatur. Habebat autem et alias tres peregrinas famulas Christi secum; similiter et fratres earum habent tres viros eruditos nimis et eloquentissimos; qui et ipsi conversationem eorum imitantes, præclari in Christo habentur. Omnes ergo nimis in Christi amore ferventes perrexerunt in cretum, et sororibus suis sequestratim fecerunt monasterioli habitaculum, et sibi ipsis separatim fecerunt, ut inter se et ipsas intervalum habeant non parvi loci. Statuerunt autem sibi ut neque fratres earum alias mulieres ad salutandum suscipiant, neque illæ alios viros.

Quoniam vero supra modum eruditis in omni parte erat Ammonius, tam in scientia Scripturarum, quam etiam sermonis, dum in quadam civitate episcopus defunctus esset, amatores Ammonii suggesserunt episcopo Alexandriae, petentes ut Ammonium eis ordinaret episcopum. Dicebat autem eis archiepiscopus: Adducite mihi eum ut ordinetur episcopus. Illi autem

fesinantes perrexerunt cum adiutorio ad eum. Cum autem vidisset se prævenerunt, deprecabatur eos, et eum sacramento affirmabat non suscipere se ordinem episcopatus, neque de eremo egressurum. Illis autem non concedentibus, sed violenter instantibus, presentibus eis, accepit forficem, et aurem suam sinistram ab imo abscidit, dicens eis: Vel nunc certi estote quia impossibili est me fieri episcopum, quia lex prohibet deb. lem in aliquo membro fieri sacerdotem. Tunc relinquentes eum, recesserunt. **987** Abeuntes autem dixerunt episcopo. Et ait eis episcopus: Ista lex apud Judæos observabatur; mihi autem etiam eum qui nasum abscisum habet si adduxeritis, ita tamen ornatum moribus ut dignus sit sacerdotio, ordinabo eum. Abeuntes ergo iterum rogabant eum. Ipse autem juravit, dicens: Quia si me coegeritis, etiam linguam meam abscido. Ita ergo relinquentes eum recesserunt.

Hujus Ammonii fertur miraculum: quia quando desiderium carnis surgebat, et incitabat ad libidinem membra ejus, nunquam peperit carni suæ; sed ferrum ignitum apponebat membris suis, ut semper vulneratus esset; et ita desiderium passionis compescebat magnitudo doloris. Sic quidem abstinentia ejus fuit a juventute usque ad mortem. Nihil quod per ignem transit, comedit, absque pane duntaxat.

Quodam vero tempore in eremo ædificanti ei cellam supervenit quidam frater, et dixit ei: Cur in tali ardore æstus affligis te ipsum, abba? Respondensque beatus Ammonius, ait: Crede mihi, frater, quia, donante Dei gratia, Scripturas sanctas memoria commendavi. Nam et Vetus et Novum Testamentum ab ineunte ætate ad plenum didici, necnon etiam et sanctorum antiquorum Patrum orthodoxorum sacerdotum Domini sexcentas myriadas expositionum in lege divina conscriptas perlegi (sicut testabatur ei de hoc et pene omnes in eremo Patres), et si uno die satiatu fuero pane, et minime in opere me exercuerò, extollitur sensus meus, et velut irrationabilium animalium efficitur.

Quodam tempore adveniens beatus Evagrius ad sanctum Ammonium¹ visitationis spiritualis gratia, dum multa de sanctis Scripturis inter se conferrent, et lætarentur uterque spiritualiter in Domino, postmodum dixit Evagrius ad Ammonium, quasi exprobrando ei quia aurem sibi inciderat: Non times, inquit, grave peccatum; quia ut non susceperes sacerdotium, aurem tibi abscidisti? Respondens autem Ammonius, dixit ei: Deprecor te, ut exores pro me ad Dominum, ut de aliis peccatis meis indulgentiam accipere merear; nam de hoc admissio non valde turbabat animum meum. Verumtamen te magis oportet timere et sollicitudinem gerere, qui eruditus es secundum sæculi sapientiam, et tantam scientiam divinarum Scripturarum habes, quam Dei gratia tibi contulit, unde posses multos populos erudire, et electi magis in eremi solitudine degere. Et ego quidem

A auriculam abscidi, nam ipse linguam abscidisti quam multos populos docere potuit.

Dicebat sanctus abbas Dioscorus presbyter, qui in eremo Seythiæ habitabat: Quia non oportet monachum desideria gulæ ventrisque facere. Nam in quo differt a sæcularibus, si expleat delectationes suas? Denique frequenter videmus homines sæculares pro causa ægritudinis a deliciis et delectationibus abstinere ut sanitatem corporis adipiscantur; quanto magis diligenter studere debet monachus pro salute et incolumitate animæ suæ, ut possit ad illas veras et æternas paradisi delicias, et ad cœlestis regni gloriam pervenire?

CAPUT V.

De Ilor, Pambo et Melania Romana.

B In hoc monte Nitrix vir abstinentissimus Ilor² nomine fuit (*Heract., cap. 2*), cujus multas attestabatur virtutes omnis fraternitas monachorum; ego vero non inveni eum viventem. Etiam et hoc dicebant narrantes de eo, quia neque mentitus est aliquando, neque juravit, neque maledixit, neque sine necessitate locutus est.

In monte hoc fuit et beatus Pambo, præceptor Dioscori qui postea episcopus ordinatus est, et Ammonius, et Joannes, fratres Dracontii, viri mirabiles. Hic autem Pambo habebat in sanctitate et virtutibus famam magnam, et ita erat contemplor auri et argenti, ut vera deposcit ratio. Denique retulit mihi beata Melania, quia in primis cum advenisset de Roma in Alexandriam, et audisset de ejus virtutibus Isidorum referentem, qui etiam et perduxit eam in solitudinem ad visitandum sanctos Patres. Dicebat ergo sancta Melania: Quia obtuli ei argenti ararium trecentarum librarum, deprecans eum, ut de rebus meis acciperet ad erogandum pauperibus. Ipse vero sedebat et tenebat de foliis palmarum sportellas. Benefixit autem me, dicens: Dominus Deus retribuat tibi mercedem. Et dixit dispensatori suo Theodoro: Suscipe et dispensa hæc in omni Lybia, et in insulis fratribus, hæc enim monasteria magis indigent. Præcepitque ei nulli in Ægypto dare, eo quod abundantior esset provincia. Ego autem stabam expectans quasi honorari et glorificari super quod obuleram. Et nihil audiens ab eo, dixi: Ut scias, domine, quantum est, quoniam trecenta pondo sunt. Ipse vero nec respiciens me, respondit dicens: Cui obtulisti hæc, filia, pensare opus non habet. Qui enim pensat montes et omnem molem terræ (*Isaiæ xl.*), multo amplius novit quantitatem hujus argenti. Si enim mihi hoc dedisses, bene mihi diceret quantum est; si autem Deo obtulisti, ille qui viduæ minuta non despexit pauperis (*Marci xii*), nec tuam oblationem tradet oblivioni.

Ita ergo gubernavit ac dispensavit Dominus, ut quando ingressa sum in montem, post paucos dies defunctus est homo Dei, non infirmatus, sed sportellam consuendo defunctus est sine febris, annorum septuaginta. Vocavit autem me novissime, cum

¹ Et Evagrius et Ammonius Origenista fuit

² Hic Ilor fuit Origenista,

transpungeret sportellas et compleret, et dixit mihi : **A** Suscipe istam sportellam de manibus meis, ut memor sis mei; aliud quod tibi relinquam non habeo. Quem ipsa sepelivit, sindone corpus involvens : et ita ipsa egressa est de eremo. Sportellam vero usque ad mortem pro benedictioque sibi reservavit

Iste beatus Pambo in ipsa hora sui exitus, astantibus Macario presbytero et Ammonio, viris nominatissimis in conversatione sancta, etiam presentibus et aliis fratribus, hoc dixisse perhibetur : Quia ex eo quo veni in hunc montem solitudinis, et ædificavi mihi cellam, et mansi in ea, de labore manuum mearum vixi, et non recordor aliquando me panem gratis manducasse; nec pœnitet me de verbo quod locutus sum usque in hanc horam, et ita vado quasi nunc incipiens Deum colere.

CAPUT VI.

De sancti Benjamin hydropico patientissimo.

In hoc monte Nitriæ Benjamin quidam est (*Heraclid., cap. 2*), sanctus vir, qui vixit usque ad octoginta annos abstinentissimus, et studium gerens circa virtutis animi. Consecutus est autem a Domino gratiam sanitatum; et si cui manus imponebat, aut oleum benedictum dabat, omnis ab eo infirmitas repellebatur. **988** Illic itaque qui tantæ gratiæ dignus habitus est, ante octo menses mortis suæ hydropicus factus est, et in tantum corpus ejus tumuit, ut alterum Job putares.

Assumens ergo nos beatus Macarius, qui tunc erat presbyter in monte Nitriæ, me et Theodorum ac Macariolum, dixit nobis : Venite, et videte novum **C** Job, in tanto tumore corporis et passione insanabili, immensam gratiarum actionem Deo semper reddentem. Abeuntes ergo vidimus eum in tanto tumore corporis, ut non posset digitus manus alteri digito conjungi. Inuentes autem hanc passionem crudelissimam, oculos avertēbamus. Tunc dicit nobis beatus Benjamin : Orate, filii, ut non interior homo meus hydropicus fiat, iste autem nec bene patiens profuit, nec male patiens nocuit. Per octo ergo menses sella ei ponebatur latior, in qua incessabiliter sedebat propter reliquas corporis necessitates; nec enim jacere poterat. In hac tamen passione positus alios sanabat. Necessarie autem enarivimus passionem hanc, ut non conturbemur, si quando aliqua gravissima ægrotudo viris justis evenerit. Defuncto autem eo, limen de ostio tulerunt et postes, ut posset corpus ejus efferri. Tanta erat tumor corporis.

Referebat abbas Benjamin ¹ : Quia quodam tempore ego et presbyter de Cellia applicuimus ad quemdam seniozem, habitantem in eremo Scythi, et obtulimus ei modicum olei. Ille autem dixit nobis : Ecce illud modicum vasculum, quod ante triennium dedisti mihi, sic plenum manet usque hodie. Nos autem hæc audientes, diximus : Et quapropter, Pater, vel in diebus festis non gustasti de ipso oleo? **E**t respondens, dixit nobis : Ideo percipere nolui ex eo, ne forte consuetudo mihi fiat, et requiram de

suavitate olei conditos elbos, et per occasionem suavis condituræ compellar descendere ad civitatem seu ad vicus emere oleum, et reverti ad eremum, iterumque descendere et reverti ad cellulam meam, et per hanc occasionem (ut dixi) descendendi et ascendendi incipiat vagari sensus meus et mens mea, et perdam utilitatem secretioris vitæ. Diabolus enim multiformis est, et diversa retia texit ut capiat mentes hominum. Igitur nos hæc audientes, admirati sumus prudentiam et conversationem sancti senioris.

Item referebat nobis abbas idem Benjamin ², quia perrexissent ad quemdam senem, qui tenuit eos ad refectionem, et paravit illis lenticulæ cibum coctum. Misit autem in condituram oleum quod de semine raphanorum in locis illis fieri solet. Nos autem dixi-
B mus ei : Pater, magis de bono oleo mitte, ut posaimus comedere. Ille autem hoc audiens, et signo crucis se signans, dixit nobis : Et est aliud oleum præter ipsum? ego hoc nunquam audivi. Erat enim ipse senior ex infantia sua in eremo enutritus, et semper permansit apud sanctos seniores, et neque in civitates neque in vicus aliquando egressus est.

CAPUT VII.

De sancto Apollonio, qui quinque millibus monachorum ministravit.

Apollonius quidam nomine (*Heracl., cap. 5*), ex negotiatore fuit, renuntiansque sæculi acibus, et conversus ad servitium Christi, habitavit in monte Nitriæ, neque artem discere potuit, neque vacare in scribendis libris præ senectute. Vivens **C** autem in supradicto monte viginti quinque annis, hoc habuit studium, ut ex propriis pecuniis et suis laboribus omnia cellaria compararet de Alexandria, et in omni fraternitate ministrabat infirmantibus : et erat videns eos a prima luce usque ad horam nonam, per singula ostia ingrediens monasteriola, ne quis forte jaceret. Portabat autem uvam passam, mala granata, et similia que infirmis necessaria sunt. Hanc exercuit conversationem in senectute sua. Qui moriens similem sibi dereliquit apothecarium, rogans eum hanc exercere administrationem; quinque enim millium monachorum habitantium in monte necessaria erat talis ministratio; propterea quod eremus esset locus ille.

CAPUT VIII.

D *De sancto Nathanael, et testamentis ejus a demone.*

Fuit alius quidam de antiquis monachis, nomine Nathanael (*Heraclid., cap. 5*). Hunc ego non inveni; transierat enim de corpore ante adventum meum ante annos quindecim; eos autem qui conversati sunt cum eo, inveni. Interrogavi autem eos virtutem viri. Ostenderunt autem et mihi cellam ejus in qua habitaverat, sed tunc nullus habitabat in ea, propterea quod propior esset cuidam vico cohabitantibus sæcularibus. Ille enim eam tunc construxit, quando rariores erant servi Dei, qui dicuntur anachoretæ, id est, qui recedunt in secretiora eremi loca.

Referebant autem hæc de eo, præciue quia tau-

¹ Deest Heraclidi. Pelag., libell. iv, n. 12.

² Deest Heraclidi.

333
tam habebat patientiæ virtutem in cella, ut non moveretur a proposito suo. In quibus illusus in primis ab eo qui omnes illudere festinat et decipit dæmone, tædio quodam oppressus, egressus est de prima cella, et aliam construxit sibi prope quemdam vicum. Postquam autem perfecit eam, habitavit in ea. Post tres vero menses affuit dæmon quadam nocte, tauræam (2) tenens sicut carnifex, indumentum habens quasi miliis consutum, et faciebat strepitus de tauræa illa. Ad quem ait beatus Nathanael: Quid es tu, qui talia præsumis super hospitium meum? Respondens autem dæmon, dixit ei: Ego sum qui de illa alia cella te expuli, et veni ut et de hac te effugarem. Cognoscens autem quia illusus esset, revertitur statim ad priorem cellam; et complens in ea triginta et septem annos, non transiit limen ostii cellulæ, contendens contra dæmonem.

Qui tanta adinveniens, ostendebat ei ut eum compelleret egredi, quanta referre satis longum est. In quibus hoc. Observans septem episcoporum sanctorum virorum visitationem, sive ex Dei promissione factam, sive ex tentatione maligni, paulo minus fecit eum excedere a proposito suo. Episcopi autem postquam orassent egredientes, non deduxit eos nec passum pedis. Dicunt ei ministri, id est diaconi: Super ham rem fecisti, ut non deduceres episcopos. Ipse autem dixit eis: Ego et dominis episcopis, omniq[ue] sæculo mortuus sum; habeo enim occultum propositum mentis meæ, et scit Deus cor meum, qua de causa non deduxi eos.

Expavens autem dæmon de circumventionem hac, subornavit se ante novem menses mortis ejus, et efficitur quasi infans novem annorum, minans asinum portantem panes in cophinis. Et 989 propinquans vespere profunda, ad ejus cellam finxit cadere asinum. Et clamans quasi infans: Abba, inquit, Nathanael, miserere mei, et da mihi manum tuam. Qui audiens vocem quasi infantis, aperuit ostium, et stans ab intus, dixit ei: Quis es tu, et quid vis ut faciam tibi? Dicit ei: Illius sum puerulus, et panes fero, propter quod convivium fratris ipsius est, et crastino Sabbato illucescente necessaria est ista oblatio. Deprecor ne despicias me, ne forte a bestiis et lænīs comedar. Multæ enim sunt in illis locis. Stans autem et stupens beatus Nathanael, commotis visceribus conturbatus, cogitabat intra se, dicens: Quia aut de mandato habeo cadere, aut de proposito. Post hæc autem cogitavit: Melius est me non transgredi quam tantorum annorum propositum perdere, in confusionem Satanæ. Et cum orasset, dicit loquenti ad se quasi infanti: Audi, infans, crede in Deum, cui servo, quia si necessarium sit tibi adiutorium, transmittet tibi Deus, et neque læna nocelbit te, neque aliquis. Si autem tentatio, confestim revelabit Deus. Et claudens ostium introivit. Confusus autem dæmon quia superatus est, in turbinem resolutus est, quasi onagri exsistentes, et fugientes, et sonos emittentes. Iste triumphus beati Nathanael fuit, et hæc conversatio, et hic finis.

CAPUT IX.

De vita et mirificis gestis sanctissimorum virorum Macarii Ægyptii et Macarii Alexandrini.

De magnis et præcipuis, et sanctis ac beatissimis viris multa et incredibilia piget me dicere vel scribere, ne forte mendacii opinionem seram. Quia autem perlit Deus omnes qui loquuntur mendacium, pronuntiavit Spiritus sanctus mihi (Psal. v); ergo non mentienti, famule Dei fidelissime, non discendas.

Duo namque Macarii erant (Heracl. d., cap. 6), unus quidem Ægyptius genere, alius vero grutaria (3) vendens. Primum ergo referam de Ægyptio, qui vixit annos nonaginta: itaque in solitudine fecit annos sexaginta, triginta annorum ingrediens juvenis, et B tantam consecutus est discretionem, ut dicerent eum neapotepona [*Ἀνεπαριποντα*?] (4), id est, juvenem senem, propter quod et celerius profecit. Quadraginta enim annorum factus, contra spiritus dæmonum accepit gratiam sanitatum, et responsis divinis dignus fuit. Huic commorabantur duo discipuli in solitudine interiori, quæ vocatur Scythi. Ex quibus unus quidem erat minister ejus juxta eum, propter venientes curari ab infirmitatibus et languoribus suis; alius autem secessit separatim in cellulam. Tempore autem aliquanto transacto, prævidens spiritu inspecto oculo cordis, dicit illi qui ministrabat ei, vocabulo Joannes, qui postmodum factus est presbyter in loco ipsius Macarii: Audi me, frater Joannes, et acquiesce monitis meis: tentat te spiritus cupiditatis, ita enim vidi; et C scio quia si mihi acquiescis, confirmaberis in loco hoc, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo (Psal. xc); si autem mihi inobediens fueris, exemplum Giezi veniet super te (IV Reg. v), cuius ex passione languesces.

Evenit ergo eum non obedire, et post dormitionem sancti Macarii, post quindecim annos ita elephantiosus factus est, fraudans quæ erant pauperum, ut non inveniretur in corpore ejus liber locus, in quo quis digitum figeret. Et hæc est prophetia sancti Macarii.

De esca autem ejus et potu superfluum est enarrare, quando nec apud negligentiores invenitur quis abundantius cibos percipere aut exquisitis in locis illis, tam pro indigentia eorum quæ minime inveniuntur, quam etiam et propter imitationem habitantium D ibidem multorum monachorum. De alio autem ejus studio dicebatur eum sine intermissione excedere mente, et magis ampliori tempore Deo adherere sensus ejus, quam in istius mundi habitatione. Hujus feruntur multa miracula, quæ fecit Deus per eum; nam multos vexatos a diabolis et diversas agritudines sustinentes curavit Dominus precibus ejus.

Vir enim quidam Ægyptius concupivit ingenuum mulierem maritatam; et non valens eam capere, locutus est malefico, dicens: Facito eam ut amet me, et ita age ut projiciat eam vir ejus. Accipiens ergo maleficus, sufficienter usus est maleficio, et fecit eam equam videri. Videns autem vir ejus veniens de foris

mirabatur quia in lecto ejus equa jaceret, et cœpit A plangere et ejulare; nam loquebatur animali, et responsum non dabat. Itaque deprecatus est presbyteros possessionis, et adducens, ostendit eis, qui non invenerunt causam. Usque ad tres dies, neque fœnum accipiebat, quomodo equa; neque panem, sicut homo: utroque privabatur cibo. Ad ultimum, ut glorificaretur Deus, et appareret virtus sancti Macarii, ascendit in cor viri, ut deduceret eam in solitudinem. Et vinxit eam quasi equam, et duxit in solitudinem. Cum appropinquaret ergo, stabant fratres juxta cellam Macarii, litigantes et dicentes: Quid adduxisti huc equam istam? Dicit eis: Ut misericordiam consequatur. Dicunt ei: Quid enim habet? Qui respondit: Uxor mea erat, et in equam conversa est; et hodie habet tertium diem, non gustans quidquam. Qui re- B tulerunt sancto Macario intus oranti. Propterea enim revelaverat ei Deus. Respondit ergo fratribus, et dicit eis: Equi vos estis, qui eorum oculos habetis; illa autem mulier non est transfigurata, sed solum in oculis eorum qui seducuntur videtur equa. Et benedicens oleum, a vertice perunxit eam nudam, et superoravit, et statim fecit eam mulierem videri ab omnibus. Dans autem ei cibum¹, fecit eam manducare, et dimisit cum proprio viro, gratias referentem Deo. Et prœcepit ei, dicens: Nunquam cesses a communione. Hæc autem tibi evenerunt, quia per quinque septimanas non appropinquasti divinis.

Alia quoque puella ad eum deducta est², cujus obscena corporis ita ex omni parte computruerant, ut consumptis carnibus, interiora quoque et secretiora naturæ nudarentur, ac vermium inde ebulliret innumera multitudo, ita ut non accederet quisquam ad eam præ fetoris horrore. Hæc cum allata a parentibus, et projecta fuisset ante fores ejus, miserans virginis cruciatus: *Æquo animo esto*, inquit, filia, hæc tibi ad salutem Dominus, non ad interitum dedit. Unde providendum est magis ut sanitas tua nulum tibi periculum inferat. Et cum stetisset in orationibus per septem continuos dies, et 990 oleum benedicens in nomine Domini, perungeret membra ejus, ita eam sanam reddidit, ut et reparata naturæ qualitas, et perfecta muliebri in ea species apparet, essetque ei de cætero inter homines conversatio absque pristinæ infirmitatis obstaculo.

Aliud iterum refertur ejus gestum continentie in longo tempore. Sub terra fecit transitum a cella sua usque ad dimidium stadium, et speluncam constituit ad ultimum: et si quando ei plures molestabantur, occulte de cella sua egrediens ibat ad speluncam, et nemo eum inveniebat. Referebat ergo nobis quidam de strenuis discipulis ejus, quia eundo usque ad speluncam, viginti quatuor orationes Dominicas faciebat, et revertendo viginti quatuor.

De hoc egressa est opinio quia mortuum suscitaverit, et suaserit hæreticum converti, non credentem resurrectionem corporum fieri; et famam obti-

nebat in solitudine. Dicebant enim, aliquando venisse ad eum hæreticum quemdam Hieracitam, quod genus hæreseos invenitur apud *Ægyptum*³. Ille cum per multam loquendi artem plurimos fratrum, qui habitabant in eremo, conturbaret, ausus est etiam coram ipso fidei suæ asserere pravitatem. Cui cum senior resisteret et contradiceret, ille verba simplicia argumentis callidis eludebat. Sed cum videret sanctus fidem fratrum periclitari: Quid opus est, inquit, nos verbis contendere ad subversionem audientium? exeamus ad sepulera fratrum qui nos præcesserunt in Domino, et cui nostrum concesserit Dominus resuscitare mortuum de sepulcro, sciant omnes quia illius fides probatur a Deo. Sermo hic placuit omnibus qui aderant fratribus, et processerunt ad sepul- B cera. Hortatur Macarius Hieracitam, ut evocaret mortuum in nomine Domini. At ille: Tu, inquit, qui proposuisti, prior evoca. Et Macarius prosternens se in oratione ante Dominum, ubi sufficienter oravit, elevatis sursum oculis suis: Tu, inquit, Domine, quis ex duobus nobis rectam fidem teneat ostende, elevato hoc mortuo. Hæc cum dixisset, fratris cujusdam nomen, qui nuper fuerat defunctus, evocavit. Cui ille cum de tumulo respondisset, accedentes fratres continuo quæ supraposita erant auferunt, et eductum eum de sepulcro, resolutis fasciis quibus constrictus erat, exhibuerunt viventem. Hieracita vero ubi hæc vidit, obstupefactus in fugam convertitur. Quem fratres omnes insequentes, extra terminos terræ illius turbaverunt.

C Huic oblatus est aliquando dæmonem patiens juvenis a propria matre tota conceissa duobus funibus colligatus, et hanc habebat immissionem dæmonis: postquam manducasset trium modiorum panes, et bibisset lagenam de aqua, eructans in aera solvebat escas. Ita enim consumebantur quæ devorasset vel bibisset quasi ab igne. Est enim turba quæ dicitur ignita. Diversa sunt quippe dæmonum genera, sicut et hominum, non substantiæ, sed voluntates. Ille ergo juvenis, non sufficiente sibi esca, propriam bibebat urinam. Plangente ergo matre et deprecante sanctum Macarium, accipiens eum, imprecatus ac supplicans Deum, post unani et secundam diem attenuavit passionem. Dixit ergo matri ejus: Quantum vis ut comedat? Quæ respondit: Decem pondo panis. D Corripuit ergo eam, quia multum dixit. Superorans vero ei usque ad septem dies, statuit ei in tria pondo, ut posset operari, atque ita curans eum, reddidit matri. Multa etiam et alia ferebantur de eo, quæ nimis proluxa sunt ad scribendum; sed ex his paucis etiam cætera opera ejus noscuntur. Hunc ego non vidi; anno quippe ingressionis meæ in solitudinem quievit.

Quodam tempore cum ad beatum Macarium quidam venisset desiderans in proposito monachorum servire Christo⁴, et deprecaretur sanctum senem, ut instrueret eum ac doceret, et ex fonte doctrinæ sa- Ruff., supra, lib. II, c. 28.

³ D. est Hieracidi,

¹ Deest hoc Heraclidi.

² Deest hæc narratio Heraclidi. Est verbotenus in

lutaris, quæ in eo per Spiritus sancti gratiam abundabat, confirmaret, et qualiter posset, iuvante Domino, insidias atque impugnationes maligni evadere, præmoneret; respondens beatus Macarius, dixit: Si vere desideras ex toto corde renuntiare huic sæculo, filiole, et adherere Domino Salvatori, sicut dicit Propheta in psalmo: Adhæsit anima in ea post te, me autem suscepit dextera tua (*Psalm. lxxii*). Parata enim est dextera Domini confuentes ad se suscipere; oportet te renuntiare huic mundo, et omnes actus ejus abicere, sicut dicit Apostolus, scribens ad Colossenses: Mortui enim estis huic mundo, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (*Coloss. iii*). Hæc audiens junior, dixit: Crede, mihi, beatissime Pater, quia et mentem meam alienavi ab hoc mundo et ab omnibus quæ in eo sunt, ut jam tanquam mortuus degam in hujus temporis vita. Cognovi enim quoniam temporalia et transitoria atque corruptibilia sunt omnia quæ in hoc mundo videntur esse bona. Tunc dicit ei senior: Audi me, fili, et vade ad sepulcra mortuorum, et quamplurimis injuriis, multis conviciis, ac maledictis etiam et lapidibus eos detestare, ut provocati irriterentur adversus te. His auditis, junior statim perrexit ad monumenta mortuorum. Cumque secundum præceptum beati senioris multis eos, ut putabat, injuriis affecisset, reversus ad sanctum Macarium, dixit ei quod fecerat. Interrogavitque eum senior, si nihil ei respondissent illi mortui? Et respondens, dixit: Nihil penitus dixerunt, domine. Iterum autem præcepit ei, dicens: Perge crastino die, et multis præconiis collauda et glorifica eos. Abiit iterum frater ad sepulcra mortuorum, et cœpit laudare, honorificisque sermonibus glorificare eos, dicens: Vos magni estis et sancti, et similes apostolicis viris, et justitia magna in vobis est. Et alias quamplurimas laudes cum ad eos dixisset, reversus ad cellam, dixit seniori: Ecce secundum præceptum tuum, domine Pater, laudavi et glorificavi illos mortuos, et nihil mihi penitus dixerunt. Tunc dixit ei sanctus Macarius: Considera, fili, quoniam sicut injuriis et contumeliis exprobrasti illos mortuos, et nihil tibi locuti sunt; ita ergo et tu si vis salvus esse et in sancto proposito placere Salvatore nostro, imitare ipsum Dominum Salvatoremque nostrum, sicut dicit beatus Joannes apostolus et evangelista: Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulavit et ipse ambulare (*1 Joan. ii*). Unde et in Evangelio quidem legimus, quoniam ipsi perfidissimi nostræ fidei æmuli Judæi, multas injurias, instigante humani generis hoste diabolo, in Dominum nostrum Jesum Christum Salvatorem dixerunt, **991** Samaritanum esse, et dæmonium habentem, et in Beelzebub principe dæmoniorum ejicientem dæmonia; nam et seductorem eum ausi sunt dicere: et hæc omnia patienter ipse pius Dominus noster Jesus Christus cæli, terræ, et maris, omnium quoque eorum quæ in eis sunt creator, su-

stinuit; ut nobis patientiæ suæ, lenitatis, et humilitatis præberet exemplum. Nam si voluisset potentiam suæ majestatis ostendere, et injurias vindicare, omnem subito mundum in chaos deduceret, et nec genus hominum, nec ipse saltem appareret mundus, sed in momento omnia interirent. Verumtamen nobis hæc facere inenarrabilis Christi Domini pietas bonitatis, qui non ad puniendum, sed ad salvandum venerat mundum. Ideo enim patienter omnia sustinuit, ut nobis exempla patientiæ et humilitatis ostenderet. Unde et sequentibus se discipulis dixit: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (*Matth. xi*). Sed et omnes a sæculo sancti tam prophetæ quam apostoli, opprobriis et injuriis, ac diversis afflicti tormentis, semper **B** immobilem virtutem patientiæ et humilitatis tenuerunt, et nequaquam humanis laudibus sunt decepti. Respicientes namque inanis gloriæ præsentis vitæ vanos rumores, illam solam cælestem æternamque gloriam concupiscunt qui Christo placere desiderant, quæ ex Deo est, et permanet in æternum: cujus claritatis splendorem nulla humana lingua potest exponere. Hæc ergo exempla patientiæ et humilitatis considerans, filiole, si quando irrogatæ tibi fuerint injuriæ, fortissime virtutem patientiæ et humilitatis custodi, imitans Prophetam, qui dixit: Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum; et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones (*Ps. xxxvii*). Quod certe ad commonendum sensum nostrum quotidie in synaxi psallitur. Cave etiam, ne vana gloria laudeque hominum delecteris, et perdas omnia quæ laborando in bonis operibus acquisieris, fructusque jejuni et abstinentiæ tuæ, vigiliarumque et orationum mercedem in æterna vita non consequaris a Domino, quia ipse dixit in Evangelio de eis qui laudes hominum quærunt: Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam (*Matth. vi*). Et alia multa sunt, quæ de cavenda vana gloria sanctæ Scripturæ admonere non cessant. Cave ergo, o fili, et neque ad irrogatas injurias exardescat in iracundia animus tuus. Et si incitatum fuerit cor tuum, ipse tamen districte in timore Domini refrena ab iracundia animi tuum, ut possis virtutem humilitatis ac patientiæ custodire. Et tunc veraciter ostendis quod promissisti, **D** dicens, quia tanquam mortuus degas in hoc mundo, si nihil turbulentum respondeas eis, qui tibi injurias irrogant; sicut nec illi de monumentis mortui, in quos multas injurias et convicia dixisti, et nihil tibi penitus responderunt. Ideoque oportet ut fortiter custodiamus virtutem humilitatis ac patientiæ, quatenus possimus ad cælestia præmia et ad æternæ vitæ gloriam pervenire, sicut dicit in Apocalypsi Dominus: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam (*Apoc. iii*).

Sanctus abbas Macarius commonebat sæpe discipulos suos, et docebat eos, dicens: Mensentoto semper quia ante conspectum Domini omnipotentis

¹ Deest Heraclidi.

conversamini, qui prospicit omnium hominum cogitationes, et singulorum corda scrutatur. Quod etiam et sanctæ Scripturæ testantur, et Apostolus docet, et dicit: Vivus est enim sermo Dei et efficax, et acutior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad animæ divisionem ac spiritus, compagum quoque et medullarum, discretor cogitationum et intentionum cordis; et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. iv). Ideoque si nos, fratres, pulsaverit delectatio carnis, et concupiscentia fornicationis, festinemus repellere et abjicere de corde nostro sordidissimam et pessimam cogitationem, invocantes intensissime adjutorium Domini nostri Jesu Christi in orationibus ac jejuniis, ut virtute potentie suæ eripiat nos, et protegat, et conterat Satanam sub pedibus nostris. Oportet ergo ut etiam nosmetipsos prænitendo et a peccatis abstinendo corripiamus, dicamusque ad animam nostram: Quoniam delectatio quidem corporis, quæ te male oblectat, ad modicum tempus est; nam tormenta et cruciatus animæ et corporis in igne æterno gehennæ in perpetuas permanent pœnas. Illud etiam admonentes animam nostram, dicamus: Si erubescis homines similes tui peccatores, ne videant te peccantem, quare non magis revereri et timere debes majestatem Dei omnipotentis, qui omnium secreta cordium considerat, sicut et Apostolus ait: Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. iv). Talibus ergo cogitationibus si increpamus nosmetipsos, continuo timor Domini venit in corde nostro, et in amore castitatis confirmatur anima nostra, etiam et ad omnia præcepta Domini facienda incitatur, adjuvante nos gratia Domini nostri Jesu Christi, qui servientibus sibi in sanctitate et castitate promissit cœlestia et æterna donare in illa gloria futuri sæculi vitæ, cum angelis sanctis in perpetui luminis splendore semper gaudente.

CAPUT X.

Vita et conversatio alterius Macarii, videlicet Alexandrini presbyteri, et Marci monachi.

Alium autem Macarium contemplatus sum Alexandrinum presbyterum (Hæraclid., cap. 6), in loco qui dicitur Cellia, in quibus Cellis habitavi ego annis novem, in quibus et tribus annis post me supervixit. Et quædam vidi apud eum, quædam autem audivi, quædam et ab aliis didici. Erat autem observatio ejus hæc: quia si quid audivit alicubi, modis omnibus hoc apprehendere festinabat. Audiens ergo a quodam quia Tabensiote monachi per omnem quadagesimam absque igne cibum sumunt, statuit septem annis quod per ignem transit non manducare, nisi olera cruda, et si quando inveniebatur, legumen infusum, nihil aliud gustans. Complens autem hoc, pro nihilo duxit hujusmodi usum.

Audivit iterum de alio quodam, quia libram panis comederet; frangeus sibi buccellatum, et condens in lagenam misit: decrevitque tantum comedere, quantum posset manus afferre per os lagenæ. Et si-

cut referebat ipse, quia gaudens quidem apprehendem amplius de fragmento panis, sed non permittebar eximere, pro eo quod angustius esset foramen lagenæ; usque enim ad tres annos hanc habuit abstinentiam, quatuor aut quinque uncias comedens, tantum dem et aquam bibens. 992 Nam unum sextarium olei totum annum expendebat.

Iterum alia ejus observatio talis fuit: Decevit superare somnum, et, sicut referebat, non intravit sub tectum usque ad viginti dies, ut vinceret somnum. Ita nimio quidem æstu urebatur per diem, per noctem autem constringebatur frigore, et (ut dicebat) nisi velocius ingressus sub tectum fui-sem, somnumque cepissem, ita mihi exsiccatum fuisset cerebrum, ut pene ex-essum paterer mentis. Quanto ergo me, inquit, vici, tanto ad naturæ necessarium requirentis somnum cessi.

Iste aliquando tentatus est passione fornicationis, et condemnavit semetipsum in paludem Scythien- sem, quæ est in solitudine, sedere nudum mensibus sex, ubi sunt culices sicut nebulæ (5); quæque etiam agrestium porcorum perforant pellem. Ita ergo perforatus est totus, et strumas fecit, ut putarent aliqui, quia elephantiosus esset factus. Veniens ergo post sex menses in cellam suam, de voce cognitus est quia ipse erat Macarius.

Desideravit aliquando ipse in hortum sepulcrum Jannæ et Mambre ingredi, sicut nobis retulit. Ipse autem hortus sepulcræ factus est a magis, qui potentes erant quondam apud Pharaonem. De quadris ergo lapidibus construxerunt opus, et sibi metipsis sepulcrum fecerunt, et multum aurum recondentes, plantaverunt etiam arbores; humectus est enim locus, in quo et puteum fecerunt. Quia ergo viam ignorabat, arbitrium quoddam sequebatur stellarum, sicut in maris pelago navigantes observare solent. Ita in solitudinem ingrediebatur, accipiens ligaturam calamorum per unumquodque milliarium indicii gratia flegebat, ut semitam adinveniret unde reverteretur. Perambulans ergo diebus novem, pervenit ad locum. Dæmon autem qui semper dimicatoribus Christi resistere solet, colligens omnes calamos, quos pro indicio sibi posuerat a milliario horti illius sepulcri, dum ipse requiesceret, ad caput ipsius posuit. Surgens igitur reperit calamos. Et hoc factum est, Deo permittente, ad ejus probationem, ut non in calamis speraret, sed in columna nobis quæ præcedebat filios Israel quadraginta annis in solitudine. Dicebat autem quia castra dæmonum obviassent ei egredientium de illo horto, clamantium, inquit, quasi corvi contra faciem meam, et dicentium: Quid vis, Macari? quid vis, monache? quid venisti in locum nostrum? Non potes manere hic. Dixi ergo eis ego: Quia oportet me ingredi et videre. Ingreddiente autem eo in hortum, occurrit in Satanæ cum gladio evaginato comminans ei. Contra quem sanctus Macarius hoc dedit responsum: Tu venis ad me cum gladio, ego autem occurro tibi in nomine Domini sabaoth Dei Israel. Ingreddiens ergo

invenit situlam æream dependentem, et catenam ferream super puteum, jam de multis temporibus resolutam, et fructus malorum granatorum, nihil intus habentium, propterea quod aruissent a nimio solis ardore; abominationes etiam idolorum quam plurimas aureas. Ita ergo revertens, venit post dies viginti. Deficiente ergo ei aqua quam portabat et pane, in multam angustiam devenit. Et cum jam deficeret, apparuit ei puella, stans (sicut referebat) mundissimo linteo amicta, et habens hydriam stillantem aquæ, quam dicebat longe a se quasi stadium unum. Et usque dies tres ambulans, et videns eam cum hydria stantem, appropinquare non valebat, sicut somnians; spe autem videndi expectando confortabatur. Postea apparuit ei multitudo bubularum, ex quibus una quæ habebat vitulum stetit; sunt enim multæ in illis locis, et, sicut ipse dicebat, decurrebat ei de uberibus lac. Et facta est vox desuper, dicens: Macarii, accede ad bubulam, et suge. Supposuit ergo se ei, et lactatus resumpsit vires. Venitque bubula illa usque ad cellam ejus lactans eum, et vitulum suum non suscipiens.

Reversus ergo ad fratres cum indicasset de opportunitate loci, multorum inflammati sunt animi, ut pergerent illuc cum eo. Sed ubi sancti Patres senserunt animos juvenum concitados ad pergendum, represserunt eos salubri consilio, dicentes: Locus iste si vere, ut dicitur, a Janne et Mambre constitutus est, non aliud de eo credendum est, nisi quod diaboli opere ad deceptionem nostram forsitan præparatus sit. Si enim deliciosus est et abundans, quam requiem sperabimus in futuro sæculo, si hic deliciis fruimur? Hæc atque alia dicentes, juvenum animos represserunt. Licet enim diversorum pomorum amœnus esset locus, et abundans omnibus necessariis, sed non posse dicebat adduci illic plures fratres, ne forte venientes per eremum a dæmonibus deciperentur. Multos enim aiebat esse dæmones, quorum fœmitus et calliditates ferre multitudo fratrum insueta non posset.

Quodam tempore idem sanctus Macarius puteum fodiebat, et in proximo fruteti silvæ ab aspidē percussus est (*Heraclid., cap. 6*). Qui mortiferum animal a faucibus apprehendens, manibus utrisque scindens, dixit ei: Non permittente Deo, quare usurpasti venire?

Habebat autem diversas cellulas, unam in monte Nitriæ, aliam in solitudine interiori Scythi, et aliam in loco qui dicitur Cellia: et quædam absque fenestris sunt, in quibus dicebatur sedere in quadregesima; alia angusta erat, in qua jacens extendere pedes non poterat; alia autem latior erat, in qua suscipiebat venientes ad se. Hic vero, donante gratia Christi, tantam multitudinem vexatorum a dæmonibus curavit, ut omnes mirarentur, et glorificarent virtutem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui per eum operabatur magnifica.

Cum autem nos ibidem essemus, oblata est ei

¹ Deest Heraclidi.

A virgo quædam de Thessa. on. ca. veniens, quæ multis annis in paralysi laborabat. Hanc itaque usque ad viginti dies oleo sancto perungens, et orationibus pro ea insistens, sanam remisit ad propriam civitatem. Quæ postquam pervenit ad domum suam, multas oblationes direxit per diversa sancta monasteria.

Hic itaque Macarius audiens, quia magnam conversationem et regulam disciplinæ Tabenensiotæ monachi haberent, mutato habitu, accipiensque indumenta rustici, per dies quindécim ascendit in Thebaidam per solitudinem. Et ingressus monasterium Tabenensiotarum quærebat abbatem, ut ejus præsentaretur aspectibus, virum sanctum, Pachomium nomine, probatissimum famulum Christi,

B gratiam prophetiæ habentem, cui occultatus est nutu Dei adventus Macarii. Repræsentatus ergo, dixit ei: Deprecor te, domine sancte Pater, suscipe me in monasterium tuum, ut efficiar monachus. Dixit ei Pachomius: Jam senectute **993** proventus, abstinentiam non vales sustinere, fratres enim continentissimi sunt, et non ferens eorum laborem, scandalum passus, et regredieris detrahendo eis. Et non suscepit eum, nec prima nec secunda die, usque ad dies septem. Cum ergo perseveraret etiam jejunis permanens, post hæc dixit ei: Suscipe me, abba, et si non jejuna vero sicut et alii fratres, operatusque non fuero sicut et illi, tunc jube me jactari foras. Hæc audiens abbas, jussit fratribus ut susciperent eum. Est autem congregatio per singula monasteria mille quadringenti viri. Multorum enim monasteriorum beatus Pachomius Pater erat, et multa millia monachorum congregatio erat, etiam et usque nunc sunt Christi gratia largiente. Ingressus est ergo in monasterium. Transacto autem paucō tempore, supervenit quadregesima, et vidit singulos quosque addentes jejuniis abstinentiæ. Quidam enim eorum post duos dies reficiebant, alii autem post quinque dies capiebant cibum, alii vero per totam noctem vigilantes orationibus insistebant, per diem autem opera manuum exercebant. Hic vero sanctus Macarius stabat in angulo, tam diebus quam noctibus non discedens quoquam, usquequo dies quadraginta compleverentur. Advenit et Pascha; neque tunc panem gustavit, neque aliud quoque pulmentum, nisi folia tantum de caulibus, et hæc semel in septimana die Dominica sumebat. Nec discedebat de angulo illo, ubi elegerat stare, nisi tantum corporalis necessitatis causa, et statim festinanter revertebatur, et claudebatur ostium super se, et nihil penitus loquebatur, sed in silentio tantum labia ejus movebantur. Et non cessabat continue et sine cessatione in corde suo eloquia Domini, divinamque Scripturæ commemorationem meditari, et opera manuum incessanter exercere multo amplius quam alii fratres. Hæc fratres videntes, pene omnes scandalizati sunt; murmurantesque dixerunt præposito monasterii: Unde nobis hunc adduxisti, tanquam sine carne degentem ad condemnationem

D

nostram? Projice eum, cognosce, quia valde scandalizantur fratres in eo. Ille audiens praepositum monasterii, admirans tam districtam conversationem ejus, oravit Dominum, dicens: Manifesta mihi peccatori servo tuo, Domine, quid agere debeam. Et revelatum est ei, quod ipse esset Macarius. Eduxit autem eum foras in oratorium, ubi altare positum erat, et amplectens osculatus est eum, et dixit ei: Vere vir beatus es, sancte Macari, et laudisti nos. Olim enim ex multo tempore desiderabamus videre sanctitatem tuam; et gratias agimus Domino nostro Jesu Christo, quia in spiritualibus bonis, maximeque in virtutibus abstinentiae erudisti nos et parvulos nostros non alta sapere in conversatione sua. Revertere ergo ad locum tuum, non enim parum aedificasti nos, beatissime Pater, et ora indesinenter pro nobis.

Quodam tempore visitationis atque aedificationis gratia perrexi ego ad eum, et inveni ante ostium atrii ejus jacentem quemdam presbyterum toto corpore ulceribus plenum, capitis autem ejus etiam ipsa ossa computruerunt, qui ideo advenerat, ut orationibus ejus sanitatem reciperet. Sed sanctus Macarius non suscipiebat eum: ego autem prostravi me in terram ad pedes ejus, et deprecabar ut susciperet eum. Respondensque vir beatus, dixit mihi: Indignus est ut sanitatem recipiat, sed magis increpa eum, et suade ei, ut non audeat accedere ad sacrosanctum altare Domini, et offerre sacrificium Domino, quia fornicando offeris, propter hoc castigatur. Suade ergo ei ut resipiscat et condignam agat poenitentiam, ut misericordiam a Domino mereatur accipere. Itaque ego egressus ad illum infirmum, dixi ei omnia. Et ille terribiliter conturbatus, intremuit, juravitque quia in exitum vitae suae non usurparet ad altare Domini accedere. Post haec praecepit ut ingrederetur, suscepique eum, et dixit ei: Credis quia Deus est quem nihil latet? Respondit: Etiam, domine. Dixit ei: Nunquid potuisti illudere aut latere Deum? Respondit: Non. Ait ergo: Si ergo cognoscis tanti criminis peccatum tuum, et Dei castigationem intelligis, pro qua causa tanti mali plaga in corpore tuo est, ideoque percussus es; cessa a malis tuis, et corrige de cetero, et confitere semper cum lacrymis poenitentiam, et intimo cordis dolore in conspectu Domini peccatum tuum, ut in die judicii possis aliquam misericordiam ac pietatem Domini invenire. Dedit ergo sacramentum se nunquam peccare, neque ad sacrosanctum altare accedere, nec oblationem consecrare; sed sicut lici sortem habere. Itaque post haec imposuit ei manum, et oravit pro eo ad Dominum, et in paucis diebus sanus factus est, capillique capitis ejus creverunt, et abiit sanus.

Ipsis diebus oblatus est ei juvenis qui vexabatur ab immundo spiritu, et imposuit manum super caput ejus, et aliam super pectus ejus, et tandiu super eum oravit, usquequo in aera suspendit eum ille immundus spiritus: inflatus autem totus intumuit puer sicut uter, ita ut ex omnibus membris aquam fuaderet, et

A subito clamans attenuatus est, ac redditus mensurae suae. Tradidit ergo eum patri suo sanum, ungens eum oleo sancto, praecepitque ut per quadraginta dies, neque carnem ederet, neque vinum sumeret, et ita sanus redditus est.

Referebat autem nobis idem sanctus vir Macarius, admonens ut caveamus, inquit, multiformes insidias daemonum, quia quodam tempore nimis ei molestae fuerunt cogitationes vanae gloriae, scilicet ut qualicumque modo ejicerent eum de cella ejus, et de secreta eremi conversatione, suggerentes ei, ut aedificationis gratia ad remedium et sanitates hominum Romam pergeret pro salute animarum multarum; inerat enim ei gratia Domini contra immundos spiritus. Et cum diutius insisterent ei hujusmodi cogitationes, et nec oranti ei cessarent, jactavit se pronus in terram, et extendit pedes suos a foris limen ostii cellulae suae clamans et dicens: Trahite, daemones, trahite, ego enim pedibus meis non vado; sed si potestis, me hinc abducite: ego quippe testor Deum quod hic jaceo ad vesperam. Sic ergo jacuit usque ad vesperam. Postmodum surrexit ad consuetum opus Domini.

Referebat autem nobis de quodam fratre Marco, monacho nimis abstinentissimo; sanctus enim Macarius presbyter erat. Dicebat autem: Quia notavi mihi tempora, quando traditur sacrosancta communio. Ego nunquam dedi communionem Marco monacho, sed angelus dabat ei de altari; solum autem articulum manuum dantis videbam. Marcus autem juvenis erat, et Novum Vetusque 994 Testamentum sacrae Scripturae memoriter observaverat. Mansuetus ultra modum, castus super omnes. Cum autem esset in ultima senectute sanctus Macarius, perrexi ad eum, et inveni ostium cellulae ejus clausum. Stans autem ad ostium, auscultabam quid diceret, vel cum quo loqueretur; audiebam enim eum loquentem. Putavi autem quod aliquis cum ipso e-isset cum quo loqueretur. Ipse enim cum centesimum ageret annum siquidem jam et dentes amiserat. Igitur cum esset solus, sibi ipsi litigabat, et quasi corpori suo dicebat: Quid vis o tu qui male senuisti? ecce jam et oleum accepisti et vinum: de cetero quid vis jam, decrepiti senum? semetipsum increpans etiam ut et diabolus confunderetur.

D Referebat nobis vir summae sanctitatis Paphnutius discipulus ejus, quoniam quadam die leaena accipiens catulum suum caecum, obtulit sancto Macario, et capite pulsans atrii ejus ostium aperuit, et ingressa sedente sancto viro projecit catulum ad pedes. Ipse autem accipiens eum, exspuit in oculos ejus, et oravit, statim aperti sunt oculi ejus, et asperxit. Et laetavit eum leaena, levavitque eum, et abiit. Altera die pellem ovinam grandem attulit ei leaena. Sanctus vero pellem videns, dicebat leaenae: Unde tibi hoc, nisi quia comedisti ejusdam ovem, forsitan et pueris? Quod ergo de injustitia est non accipio a te. Illa vero inclinans caput suum in pavimento, de rebaratur eum, et ad pedes sancti deposuit pel-

lem. Ipse vero dicebat ei : Dixi tibi quia non accipiam illam, nisi mihi promiseris ut nunquam amodo contristes pauperes, devorando quadrupedia eorum. Illa vero quasi consentiens nutu capitis sui, quasi promittebat : tunc suscepit pellem ab ea. Et quid mirabile est, fratres, si Dominus creator omnium, qui leones Danieli prophetae mansuefecit, ipse etiam et Marcario leonem fecit esse mansuetam?

Dicebat autem quia ex quo baptizatus est, non est locus otiosum sermonem : sexagesimum habebat annum, ex quo erat baptizatus. Erat autem statura brevis, super labium tantummodo pilos habens et in summitate menti. Ex nimia enim abstinence pili barbae ejus rari nati sunt. Huic aliquando confessus sum : Quid faciam, abba, quia cogitationes acediae tribulant me, dicentes : Quia nihil agis, egredere de hac solitudine? Ipse autem dixit mihi : Dic eis, Quia propter Christum hic sedeo, et parietes istos custodio. Haec pauca ex multis ejus mirificis indicavi gestis.

CAPUT XI.

De beato Joanne abbate.

Dicebant sancti Patres de sancto Joanne, qui cognominabatur Colob¹, quia cum de messis opere reverteretur valde fatigatus, representabat se sanctis senioribus, factaque cum eis oratione, statim pergebat ad cellam suam, et per multa tempora in silentio vacabat orationibus et lectionibus ac meditationi Scripturarum sanctarum, et opera manuum quotidie exercens, nullum ad se permettebat venire. Dicebat enim : Quoniam per occasionem in messis opere dispergitur, et pervagationem patitur mentis intentio, et ideo diversis cogitationibus obligatur. Addebat autem sibi magis abtinentiam, dicens : Quia propter laborem messis in diebus illis quotidie panem in saturitate edebam. Nunc autem quoniam in cella mea quiesco, oportet me abtinentiam et vigilias addere, ut compensetur et reparetur quod in illis diebus intermissum est.

Quidam ex fratribus interrogaverunt hunc ipsum beatum Joannem de causa abtinentiae. Et respondit eis, dicens : Quia Daniel propheta dixit : Panem in concupiscentia non comedi (*Dan. x*). Dicebat etiam monendo fratres : Considerate, dilectissimi mi, quoniam nihil fortius est in bestiis leone, et tamen propter ventrem suum cadit in laqueum, et illa feralis et magna fortitudo ejus humiliatur. Tali etiam exemplo ipse beatus Joannes instruebat fratres, dicens : Si voluerit imperator aliquam adversariorum obtinere civitatem, prius escam eorum et potum interdicit, et ita necessitate contriti humiliantur, et imperio ejus subjiciuntur. Similiter quoque passiones ac vitia corporis nostri, si fame jejuniorum ac labore macerentur vigiliarum, tunc etiam adversariorum nostrorum, videlicet daemonum, virtus humiliatur, quam per corporis nostri fortitudinem contra nos impie solent exercere.

¹ Deest Heraclidi.

CAPUT XII.

De Marciano famulo Christi.

Sed et de famulo Christi Marciano simile exemplum referemus². Soror ejus cum filio suo abiit ad eum in monasterium, ut post multa tempora visitaret eum. Ipse autem sororem suam accipere non acquievit, nec videre; filium autem ejus suscepit. Qui intente deprecabantur eum et petebant ut suscipere tunicam et pallium quae detulissent ei. Sed noluit penitus suscipere, dicens : Ab infantia mea usque in hanc horam Dominus meus me gubernavit, etiam usque in finem exitus mei ipse mihi praebebit omnia quae necesaria sunt; non enim expedit haec in carnalibus parentibus, expectare aut suscipere. Ille autem prostravit se ad pedes ejus, dicens : Non tanquam parenti, sed tanquam servo Dei et monacho haec offerimus. Respondens autem beatus abbas Marcianus, dixit : Per quot monasteria venistis de itinere ad nos? Qui respondens, dixit ei : Plurima monasteria transivimus. Et quare, inquit, non dedistis ex his vestimentis eis, tanquam servis Dei et monachis? Ipse vero respondens, dixit : Quia nulli aliquid dedimus. Ait ergo ad eum beatus Marcianus : Ecce manifestum est, quia non servo Dei et monacho, sed tanquam parenti et propinquo vestro haec ad me detulistis. Noluit ergo suscipere. Orationem autem pro eis intentissime faciens, pro salute animarum eorum Dominum deprecatus est, et dimisit eos. Praecepitque eis ut ulterius nunquam venirent ad eum.

CAPUT XIII.

De Virgine quadam solo nomine.

Non autem praetermittam narrare etiam et de his qui contemptibiliter conversantur, ad laudem scilicet eorum qui vitam emendant, et ad admonitionem legentium. Virgo quaedam fuit in Alexandria (*Heraclid., cap. 2*), schemate quidem indumenti humilis, proposito autem mentis elata, dives in pecuniis nimis, nunquam autem procedens, et neque peregrino, aut virginibus, seu ecclesiae vel pauperibus nummum aliquando porrexit. Haec multis monitis Patrum non abiecit silvam divitiarum. Erat autem ei et genus non minimum, in quibus adoptavit sibi filiam germanae suae, cui nocte et die promittebat substantiam suam. A caelesti enim desiderio mentem alienatam gerebat. Species enim et in hoc errore diaboli est, sub occasione amoris propriae generationis in avaritia laborare. Quia 995 autem illi non pertinet propter genus, qui fratricidia et patricidia docet, manifestum est. Sed si videatur parentum sollicitudinem iegerere, non recte mentis motu hoc facit, sed ut animam injuste facientis in avaritiae laqueo obliget, sciens sententiam quia injusti et avari regnum Dei non haereditabunt (*1 Cor. vi*). Potest autem quisquis prudenter et rationabiliter, nec suam contemnere animam, et parentibus suis maxime si debent (*6*) et egentiores sunt, consolationem praestare. Quando autem quis animam suam despiciat conferendo suae progeniei, subiacet legi, quia in vano de anima sua

Deest Heraclidi. Theodoretus, Philoth., cap. 5.

regitat. Cantat autem sanctus psalmista David de A
eis qui pro anima sua solliciti sunt in timore : Quis
ascendet in montem Domini, id est, quia difficile,
aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens mani-
bus et mundo corde, qui non accepit in vano ani-
mam suam (Psal. xliii). Isti autem in vano eam ac-
cipiunt, putantes eam cum corpore dissolvi, dum vir-
tutes negligunt.

Hanc ergo virginem, ut ita dicam, volens flexam
domare ad revelationem avaritiæ sanctissimus Ma-
carius presbyter et præpositus pauperum leproso-
rum, composuit et invenit artem hujusmodi; fuerat
enim a juventute sua cambiarius, quod dicunt gem-
mas distrahere; qui abiit et dixit ei : Lapidēs pre-
tiosos smaragdi et hyacinthi incurrerunt mihi, et sive
inventi sunt, sive furtivi dicere non possum; pre-
tiosi autem sunt nimis, ita ut non possint aestimari
quam præclari habeantur. Vendit autem qui habet
eos quingentis solidis. Si placeat tibi eos tollere, de
uno lapide potes accipere quingentos solidos; alios
autem in ornamento neptis tuæ præparabis. Virgo
autem intentissime audiens delectata est, et cadens
ad pedes ejus, dixit : Per sanctitatem tuam ne quis
alius eos comparet. Invitavit ergo eam presbyter,
dicens : Veni usque ad celam meam, et vide eos.
Quæ non acquievit, sed adorans eum, dedit quin-
gentos solidos, dicens : Quomodo vis tolle eos, ego
enim causam non habeo. Ipse autem accipiens ero-
gavit pauperibus. Tempore autem transacto, eo quod
magnæ opinionis ac reverentiæ erat vir in tota
Alexandria amator Dei, et multum misericors (per-
venerat enim usque ad centum annorum ejus senectæ;
cum quo etiam et nos commorati sumus), reverebatur
eum commonere supradicta virgo.

Ad ultimum inveniens eum in ecclesia, dixit : Ro-
go te, domine, quid jubes propter lapides illos pro
quibus dedimus quingentos solidos? Qui respondit,
dicens ei : Ex tunc quo dedisti mihi aurum, tradidi
illud in pretium gemmarum, et si vis venire et vi-
dere in hospitio ubi sunt, veni et vide; ibi enim ja-
cent. Et si tibi placuerint, bene; sin vero, tolle quod
tuum est, et vade. Quæ promptissime perrexit ad
cellam ejus. Erat autem hospitium pauperum, in quo
leprosi jacebant. In inferioribus quidem habebat mu-
lieres, in superioribus vero viros. Adducens ergo
eum, inducit eam in januam, et dicit ei : Quos vis
videre prius, hyacinthos aut smaragdos? Dicit ei :
Quos ipse vis, domine. Et ait : Ecce isti sunt hya-
cinthi. Iterum autem ipse deposuit eam in inferiora,
et ostendens ei mulieres, dixit : Ecce smaragdi : si
tibi placent, bene; sin autem, recipe quod tuum est.
Itaque verecundiam passa, egressa est. Et abiens ex
multa tristitia, quia non secundum Deum fecerat
rem, infirmata est. Post hæc etiam gratias egit pres-
bytero. Puella autem de qua sollicita erat, post nup-
tias sine filiis, defuncta est.

¹ Deest Heraclidi.

CAPUT XIV.

Vita et conversatio Moysi quondam latronis.

Quidam Moyses nomine (Heraclid., cap. 7), Æ-
thiops genere, servus cujusdam fuit curialis, quem
propter multam perversitatem et furta et latrocinia
proiecit dominus ejus. Dicebatur enim quia usque ad
homicidia pervenisset. Compellor enim dicere mala
ejus, ut ostendam virtutem patientiæ ejus.

Dicebatur ergo quia dux latronum erat, sicut ex
ipsis operibus ejus ostenditur in furtis et latrocinis.
Denique cuidam pastori malitiam retinens, subito
voluit in nocte irruere et interficere eum : perquisivit
autem loca ubi caulās haberet ovium; indicatumque
est ei, quia trans Nilum esset, irrigato flumine, et
tenere in latum milliario. Ille mordicus tenens gla-
dium in ore, tunicam imposuit super caput suum, et
transnavit fluvium. Dum ergo ille nataret, ita stu-
duit pastor ille se occultare et late e. Nam ille utpote
latro quatuor arietes occidit, et ligans eos, trahens-
que per flumen iterum renavit. Et egressus de flu-
mine excoriavit eos, et comedens optima quæque
carnium, reliqua in vina distraxit, bibitique decem
et octo calices. Statimque quinquaginta miliaria iti-
nere sub die fecit, et pervenit ad locum ubi erant
socii ejus. Iste ergo talis ac tantus in tantis malis
conversatus est.

Quodam tempore a quodam viro religioso audiens
verbum Dei ¹, et in die judicii futuram examinatio-
nem inter justos et peccatores, inter criminosos et
sanctos, ac etiam inter amaras gebennæ et ignis
æterni pœnas, et cruciatus sine fine in tenebris
exterioribus, quæ præparata sunt iniquis et peccatori-
bus; item audiens æternam gloriam, et æternos ho-
nores, et requiem in regno cœlorum inter angelos
sanctos quæ præparavit Deus sanctis et justis, ser-
vientibus sibi; compunctus corde cepit amarissime
 flere cum gemitu et ejulatu. Ingressusque monaste-
rium, dedit se in pœnitentiam, et cruciabat semet-
ipsum in multis lacrymis, indulgentiam et veniam
peccatorum suorum de pietate et misericordia a Do-
mino postulando, et ita permansit in monasterio.

Quodam tempore in cellulam ejus latrones ingressi
sunt, ignorantes quis esset (Heraclid., cap. 7). Erant
autem quatuor : quos ligavit simul sicut zabernam
D (7) de paleis, et imposuit eos sibi in dorsum, et de-
tulit eos ad ecclesiam fratrum, dicens : Quia jam
mihi non expe-rit nocere aliquem, quod jubetis de
istis disponite. Tunc illi latrones cognoverunt quod
ipse esset Moyses qui fuerat sceleratissimus inter la-
trones, et compuncti sunt corde, glorificantes Deum,
qui non repellit peccatores, sed suscipit pœnitentes,
ut salventur in æterna salute. Et hæc dicentes, ut
dixi, compuncti sunt corde, et dederunt se in pœni-
tentiam, abrenuntiantes omnibus malis actibus et
concupiscentiis, carnalibusque desideriis.

Hic Moysi insisterunt demones, secundum consue-

tudinem ejus antiquam luxuriam fornicationis ingerentes ei. Qui tam valide tentatus est, sicut ipse referebat, ut paulominus de proposito excideret suo. Itaque ex hoc validius abstinebat, et vigilias amplius addebat sibi, et opera manuum propensius exercebat, tabefaciens corpus suum. Denique proposuit sibi se non dormire jacentem in mattula, sed per totam noctem stando in cella orabat, et psalmodiam explebat. Nam parietibus **996** se reclinans, parum quid somni capiebat. Iterum posuit sibi observantiam aliam. Egrediebatur noctibus, et ibat per cellas seniorum, et tollebat hydrias eorum, in quibus illi sibi hauriebant, et portabat illis aquam; in longinquo enim habebant aquam, et quidam duo millaria, alii autem etiam et quinque millia. Quodam vero nocte non sufferens dæmon ferventem ejus fidei conversationem, inclinatus eo in puteum dum hauriret aquam, percussit eum in renes de retro, et reliquit eum; denique de nimio dolore obmutuit, et remansit velut mortuus. Alia die veniens quidam haurire aquam, invenit eum jacentem, et nuntiavit beato Isidoro presbytero Scythii, qui misit; et leverunt eum, et detulerunt ad ecclesiam, et prope per annum ita infirmatus est, ut vix resumeret vires suas. Dixit autem ei Isidorus presbyter: Quiesce, Moyses, et noli indiscrete præsumere, sed magis cum discretione tam abstinentiam quam vigilias et opera manuum exerce. Respondens autem Moyses ait: Non quiescam, beatissime Pater, usquequo quiescant, adjuvante me gratia Domini, immundissime cogitationes et somnia, quæ immittunt nequissimi dæmones, sicut scriptum est: Persequar inimicos meos, comprehendam illos, et non convertar, nec quiescam donec deficiant (*Psal. xvii*). Videns autem beatissimus Isidorus fixam in Domino fidei ejus constantiam, surrexit et expandit manus ad orationem, dixitque ei: In nomine Domini nostri Jesu Christi, donante gratia ejus, ex hodierna die jam quieverunt somnia quæ inquietare te solebant. Igitur glorificans et gratias agens Salvatori Domino, reversus est ad cellulam suam. Post aliquod autem temporis interrogavit eum Isidorus presbyter de molestia cogitationum carnalium. Et ille respondens dixit: Protegente me Christo Domino, et orationibus tuis, nihil tale patior. Huic ergo Deus donavit gratiam, ad effugandos ex obsessis corporibus dæmones, ita ut muscas non magis timeamus quam ille dæmones. Hæc conversatio Moysi Æthiopis, qui etiam ipse erat inter magnos annumeratus Patres. Defunctus est autem annorum septuaginta quinque. Reliquit vero discipulos, monachos septuaginta.

CAPUT XV.

Vita Evagrii.

Beati Evagrii¹ vere Deo digni diaconi, et eruditissimi in divina scientia viri (*Heracl., cap. 25*), non est justum silere vitam, sed oportet hanc scripturæ mandare ad utilitatem legentium, et gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi. Quam etiam paulo latius

¹ Evagrius Origenista fuit.

A exponere debemus, quomodo conversationem suam, auxiliante gratia Christi, dignam Deo exhibuit. Defunctus est autem cum esset in solitudine annorum quinquaginta quatuor. Hic ergo lector ordinatus est a sancto Basilio episcopo. Vidensque irreprehensibilem ejus conversationem beatissimus et admodum clarus in doctrina Christi Gregorius Nazianzenus episcopus, provexit eum ad diaconatus officium. Exinde in magna synodo Constantinopolitana conjunctus est beato Nectario, ejusdem civitatis episcopo. Cum esset ergo instructissimus in divinis Scripturis, contra omnes hæreses florebat, in magna civitate, etiam eloquio potentissimo, ut ex hoc nimis ab omni civitate cum honore et dilectione haberetur. Unde fascinatio nugacitatis diabolice, quæ insectatur obsecrare bona, immisit in corde ejus cogitationes desiderii carnalis concupiscentiæ muliebris. Denique, sicut postmodum nobis ipse referebat, adamavit eum mulier, quæ erat magnifici ejusdam de primatibus palatii viri uxor. Evagrius autem timens Deum, et verens propriam conscientiam, ac præ oculis ponens magnitudinem confusionis, maximeque in gaudentes hæreticos, orabat Dominum, deprecans Salvatorem Christum, ut impediretur tam rabida mulieris contra se instantia. Nam ipse quidem volebat recedere, sed non valebat, colligationibus obsequi-ruⁿ ejus detentus. Postquam autem multis precibus exoravit Dominum ut liberaret eum a peccato maximo, quod opere pene perpetrabatur, affuit ei angelica visitatio in schemate præfectioni (8), et rapient eum perduxit ad prætorium præfecti, et misit eum in custodiam carceris, ferreisque catenis cervicem et manus ejus colligavit. Sed pro qua causa hoc pateretur, non dicebat ei.

C Ipse autem in conscientia sua novarat quæ de causa hæc sustineret. Arbitrabatur enim quod vir illius matronæ interpellasset accusans eum Cum autem vehementer angeretur, audiebat enim strepitum et voces aliorum qui diversis suppliciis torquebantur apud judicem pro criminalibus causis, et ideo permanebat valde territus, et contremiscens. Cum autem transfigurasset se angelus qui visionem concinnaverat, quasi in figuram ejus amici qui valde diligebat eum, dixit ei cum teneretur in vinculis inter quadraginta reorum personas: Quid hic teneris, domine diacone? Respondit Evagrius, dicens: In veritate tibi dico, non novi quapropter hic teneor; suspicio autem mihi est, quia vir ille magnificus ex præfectis interpellavit contra me judicem, iratiabili zelo percussus, et timo ne forte pecuniis judex corruptus, tormentis me subiciat. Respondens, dixit ei: Si audis me amicum tuum, non expedit tibi in civitate hac conversari. Respondens autem Evagrius, dixit ei: Si Deus liberaverit me de angustia, et circumventionem hac, et videris me in Constantinopoli, scito quia juste sustineo poenas. Ait ei: Affert Evangelium, et jura mihi in Evangelio, quia recedes de civitate hac, et sollicitus eris de salute animæ tuæ, et liberabo te de hac necessitate.

Detulit ergo Evangelium, et juravit, dicens: Quia

una solum die ut vestimenta mea possim in navim mittere, remoror. Et sacramento dato, rediit de excessu quem perpe-sus in nocte fuerat. Et exsurgens cogitavit apud se, quia licet in excessu fuit sacramentum, sed tamen juravi. Et mitens omnia quæ habebat in navim, venit Jerusalem. Suscepit autem eum beata Melania, quondam senatrix Romana, cujus filii et nepotes sunt primi in senatu, nunc autem famula Christi vera.

Iterum autem diabolus induravit cor ejus tanquam juvenis. Cœpit etiam ibi mutare vestes ejus, et in eloquio sermonis exaltabatur in gloria vana. Deus autem qui propter suam magnam misericordiam impedit occasiones perditionis nostræ, permisit ut nimietas febrium tabefaceret corpus ejus, et infirmitate longa laceraretur per sex menses.

Adhībentes enim ei medici diversa medicamina, nihil proficiebant. Tunc dixit ei sancta Melania: Non mihi placet, fili, tam longa infirmitas tua: dic ergo mihi quæ sunt in corde tuo, non enim est absque permissu Dei hæc infirmitas tua. **997** Et statim confessus est omnia quæ in animo ejus erant. Ait ei famula Dei: Promitte nunc coram Deo quia teneas promissionem solitariae vitæ quam Domino spondidisti, et licet peccatrix deprecor Dominum ut detur tibi tempus vitæ, quatenus adimplere possis quæ pro salute animæ tuæ statuisti. Ipse vero acquivit salutaribus monitis ejus, et in paucis diebus sanus factus, petiit et deprecatus est ut famula Dei pro se oraret. Ipsa enim vestimenta monachilli propositi induerat. Egressus autem, profectus est in montem Nitriæ qui est in Ægypto, in quo habitavit duos annos. Tertio autem anno ingressus est solitudinem, et ibi conversatus est quatuordecim annis in his quæ dicuntur Cellia. Comedeat autem libram panis in die, et in tres menses Italicum olei (9), nam nihil coctum sumebat in cibum, nec aliquid de pomis gustabat, vir certe ex multa opulentia et abundantia deliciarum veniens. Faciebat autem in die orationes centum, exceptis vigiliis nocturnis. Scribebat vero ut de opere manuum suarum sumeret cibum; pulchre enim scribebat libralem manum (10). Intra paucos ergo annos lumen scientiæ, et veritatis, et divinæ scientiæ, et discretionis spirituum gratiam a Domino Christo percipere meruit. Quantos autem libros et expositiones de divinis Scripturis conscripsit, manifestum est omnibus, et maxime his qui præclara ejus opuscula admirantes, ad fidem Domini Salvatoris relicto errore conversi sunt. Nam et ad instructionem sanctæ monachorum conversationis multa ex divinis Scripturis, et nimis apta testimonia contra vitia et impugnaciones immundorum demonum, continens ejus valde admirabilis et salutaris doctrina est.

Hunc aliquando graviter impugnabat fornicationis dæmon, sicut ipse referebat nobis, et per totam noctem tempore hiemis nudus stetit sub aere, ita ut congelarent omnes carnes ejus.

Alio iterum tempore impugnabat eum spiritus bla-phemæ, et per quadraginta dies ac noctes non

A intravit sub tectum, ita ut corpus ejus sicut irrationalis animalis rhinocerotis duceret (11).

Huic quodam tempore dæmones tres in die super-venerunt, de verbo fidei conquirentes. Et unus quidem dicebat se Arianum esse, alius Eunomianum, alter vero Apollinaristam. Et istos per divinæ Sapientię gratiam, dum de testimoniis sanctarum Scripturarum concluderet, illi subito conturbati, et magnum strepitum facientes, phantasma schematis eorum dissolutum est, et nusquam compa-ruerunt. Fre-quenter autem a dæmonibus flagellatus est; sed divina gratia eum adjuvante, superabat malignitatem eorum.

Sextodecimo vero anno conversationis ejus, in quibus nihil coctum in cibo accipiebat necessitate corporis, propter infirmitatem stomachi coctum cibum accipere compulsus est. Panem quidem jam non contigit. Olera vero et ptisanas, ac legumen usque ad duos annos accipiens, ita defunctus est, communicans sacrosancta mysteria in ecclesia, in die Epiphaniæ Domini.

Referebant autem nobis qui circa eum erant, et observabant eum, quia ante unum diem moris suæ dixit: quia jam tertius annus est, ex quo non molestor a carnali concupiscentiæ: certe post tantam et talem vitam, et aridam abstinētiā, et labores, ac dolores, et orationes sine intermissione. Huic in monasterio degenti nuntiata est mors patris sui; qui dixit nuntianti sibi: Cessa blasphemare, meus enim pater immortalis est.

CAPUT XVI.

De Cronii presbyteri vita, et de Eulogii longanimitate.

Cronius presbyter ecclesiæ Nitriæ (*Heraclid.*, cap. 9), retulit mihi dicens: Quia dum juvenis essem in monasterio nimiam patiebar acediam. Unde fugiens corpi vagus per eremum ambulare, et perveni usque ad montem ubi sanctus Antonius degebat, id est, inter medium Babylonix et Heraclix in vastissima solitudine, quæ ducit ad mare Rubrum. Veniens ergo in monasterium secus flumen, quod dicitur Pisper (12), ubi ejus sedebant discipuli Amatus et Macarius, qui et sepelierunt eum, expectavi dies quinque, ut viderem sanctum Antonium. Dicebant enim eum venturum ad illud monasterium, aliquando quidem post decem dies, aliquando autem post viginti dies, quemadmodum ei Dominus revelasset pro utilitate advenientium in monasterium.

Quam plurimi ergo eramus congregati fratres, diversas habentes necessitates, in quibus et Eulogius quidam Alexandrinus, et alius leprosus, qui simul aderant pro tali causa (*Pasch.*, c. 19, num. 5). Hic Eulogius scholasticus erat, et eruditus vir; qui amore divino compunctus, abrenuntiavit turbis urbium, omnemque substantiam suam distraxit et erogavit pauperibus, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitiam ejus manet in sæculum sæculi (*Psal.* cxl); et in Evangelio dicente Domino: Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur (*Matth.* v). Itaque

paucos denarios in usus proprios reservavit, cogitans apud semetipsum: Quia operari propriis manibus non valeo, nec in monasterii congregationem ingredi possum. Invenit ergo quemdam in platea jacentem leprosum, qui nec manus habebat nec pedes, cujus tantummodi lingua vigeat. Stans autem Eulogius prope eum oravit Dominum, et posuit quasi pactum cum Domino, dicens: Domine, in nomine tuo levabo hunc leprosum in domum meam, et ministrabo ei, et repausabo eum usque ad mortem, ut propter hunc et ego inveniam misericordiam tuam. Dona ergo mihi, Christe Domine, patientiam ad hujus obsequium. Et accedens ad leprosum, dixit ei: Si vis, Pater, suscipio te in domum meam, et repausabo te. At ille respondens dixit: Si digneris facere, gratias ago. Ad luxit ergo asinum, et levavit eum, et duxit in domum suam, et adhibebat ei curam diligenter.

Ita per annos quindecim gubernabatur, et accipiebat curam de manibus Eulogii, et condigne nutrebat. Post quindecim autem annos insidiatus est ei diabolus, et clamare cepit contra Eulogium, multisque injuriis et detractionibus afficere virum. Dicebat enim ei: Multa mala commisisti, fugitive forsitan domini tui; alienas pecunias furatus es, et per me vis a peccatis tuis liberari. Et clamabat: Jacta me in plateam ubi ante jacebam, carnes desidero manducare. Hoc cum audisset Eulogius, obtulit ei carnes in cibum. Iterum ille clamabat: Non acquiesco, sed, ut dixi, jacta me in plateam, populos volo videre, jacta me ubi me invenisti. Forsitan si manus habuisset, exsuffocare se potuit, in tantum eum daemon exagitabat.

998 Ideoque valde sollicitus Eulogius, perrexit ad monasteria virorum Dei, et dixit eis: Quid faciam, domini mei Patres, quia in desperationem me inducit leprosus iste? Projicere eum timeo, quia Deo dexteras dedi, et promisi usque ad mortem tenere et repausare eum. Si ergo non projecero eum, sed per violentiam tenere voluero, pessimus dies et amarissimas noctes faciet mihi. Ad hæc illi dixerunt ei: Dum adhuc in corpore est magnus ac beatissimus famulus Dei Pater Antonius, ascende in navim pariter cum illo leproso, et vade in monasterium ubi monachi ejus sunt, et expecta ibi usquequo dum egredietur de spelunca et veniat ad monasterium, et quidquid dixerit tibi, hoc observa, et acquiesce ejus sententiae. Deus enim tibi per ipsum dicet. Misit ergo leprosum illum in navim, ipseque pariter ascendit. Et navigantes venerunt ad monasterium discipulorum beati Antonii. Evenit autem in alia die, ut veniret pater Antonius, jam vespera peracta, sicut referebat Cronius. Quando autem adveniebat in monasterium, hanc habebat consuetudinem: vocabat Macarium, et interrogabat eum, dicens: Frater Macari, venerunt aliqui fratres huc? Respondebat: Etiam, venerunt. Iterum interrogabat: Ægyptii sunt an Jerosolymitæ? Dederat enim eis signum, dicens: Quando videritis inquietiores, dicite: Quia Ægyptii sunt; quando autem religiosiores, dicite: Quia Jerosolymitæ sunt.

A Interrogavit autem secundum consuetudinem: Fratres Ægyptii sunt an Jerosolymitæ? Respondit Macarius et dixit: Quia misti sunt. Quando autem dicebat: Quia Ægyptii sunt, jubebat beatus Antonius ut pulmentum lenticulæ apponerent eis cibum, et quando refeceissent, faciebat eis orationem, et dimittebat eos. Quando autem dicebat: Quia Jerosolymitæ sunt, sedebat per totam noctem, disputans cum eis de verbis Dei quæ ad salutem animæ pertinent. In illa ergo vespera sedebat, et vocabat omnes fratres. Qui cum advenissent, subito vocavit Eulogium tertio, cum nullus indicasset ei nomen ejus. Eulogius autem non respondebat ei; arbitrabatur enim quod alium Eulogium ex monasterio vocaret. Tunc dicit ei: Tibi dico, Eulogi, qui ab Alexandria venisti.

B Respondit Eulogius et dixit: Quid jubes, domine? Interrogavit eum Antonius: Quid hoc venisti? Ait Eulogius: Et quis revelavit tibi nomen meum, causamque manifestavi? Dixit ei Antonius: Scio propter quid venisti, sed coram omnibus edicto, ut ei ipsi audiant. Eulogius dixit: Hunc leprosum inveni jacentem in platea, et levavi eum, et promisi Deo ut eum repausarem quate nus et ego salvus efficiar, et ipse per meum obsequium repausationem habeat. Et quia post tot annos recedere vult a me, et nimis exacerbat me, dum festinat recedere, et cogitavi projicere eum, ideo ad sanctitatem tuam veni, ut mihi des consilium quid agere debeam, et ores pro me; nimis enim sollicitus sum, et tribulor pro ista causa. Tunc austero vultu respiciens eum Antonius, dixit: Tu projecis eum? sed qui fecit eum, non projicit eum. Jactas eum tu? sed suscitabit Deus meliorem te, et consolabitur eum. Et silens Eulogius pavefactus est. Item beatus Antonius cepit asperioribus verbis increpare leprosum illum, et clamans dicebat ei: Leprose inveterate dierum malorum, indigne cæli et terræ, non quiesces blasphemare Deum? Ignoras quia Christus est qui ministrat tibi? Quomodo audeas adversus Christum talia proloqui? Nunquid non propter Christum semetipsum servum se exhibuit Eulogius ad tuum ministerium? Increpans ergo et hunc reliquit.

Post hæc coram omnibus dixit eis quæ expediebant saluti animæ eorum, admonens Eulogium et leprosum, ut non separentur ab alterutro: Sed in cellam vestram, inquit, pergite; incontinentem enim vos visitat Deus; et tentatio hæc evenit quia uterque circa finem estis, et coronæ vobis præparantur, ne veniens angelus non inveniat vos in eodem loci proposito, et perdati tanti temporis mercedem boni operis. His auditis, cum festinatione reversi sunt ad propriam cellam. Et post quadraginta dies defunctus est Eulogius, et post tres dies similiter requievit leprosus. Post aliquot vero dies Cronius de Thebaida descendit in monasterium Alexandriæ, et invenit quosdam fratres diem tertium leprosi celebrare, quosdam autem quadagesimum Eulogii. Agnovit ergo Cronius et obstupuit, et accipiens Evangelium proposuit fraternitati, et juravit referens eis, quo-

modo omnia quæ evenerunt Eulogio et leproso, prædixit beatus Antonius.

Etiam hoc referebat nobis Cronius (*Pasch.*, c. 19 num. 4; *Vita Antonii*, c. 38): Quia in nocte illa dum verbo Dei prolixius nos doceret sanctus Pater Antonius, et hoc intulit, dicens: Quia annum integrum oravi ut revelare mihi dignaretur per gratiam suam Dominus locum justorum et peccatorum. Et vidi excelsum quemdam gigantem usque ad nubes pertingentem, manus extensas habentem, et subter eum stagnum velut mare, et ignis flammabat, fervebatque velut caldaria, et videbam animas velut in specie avium volantes, et quantæcunque quidem supervolabant manus ejus ei caput, salvabantur, et usque ad cælum perveniebant; quantæ autem usque ad manus ejus pervenisent, non valentes superius volare, percutiebat eas manibus suis, et allidebat, cadebantque in stagnum fervens. Audi vi quoque v-
cem dicentem mihi has esse animas peccatorum; nam illas quæ gigantem illum supervolant, ipsas esse animas justorum, quas pondus peccati non gravat, et ideo possunt ad altiora conscendere, quæ in paradiso Dei salvantur; alie autem sunt peccatorum, quæ ideo in infernum demerguntur, quia non egerunt poenitentiam dum in corpore erant, ut indulgentiam peccatorum vel criminum suorum a Christi Domini pietate mererentur accipere, nunc autem traduntur ad infernorum tenebras, ubi est fletus et stridor dentium præ nimietate poenarum æternarum.

CAPUT XVII.

Vita et sufferentia beati Stephani.

Stephanus quidam Libycus genere, ex latere Marmaritis et Mareotæ sedebat usque sexaginta annos (*Heract.* cap. 12). Hic summæ continentie fuit; nam et discretionis gratiam et consolationis accepit a Domino, ita ut omnes tribulati, pro quolibet causa tristitiæ affecti venissent, læti discederent per verbum consolationis ejus. Notus autem erat et beato Antonio. Pervenit vero etiam ad tempora nostra, quem ego quidem non vidi propter longinquitatem locorum.

Qui autem cum sancto Ammonio et Eulogio (*Heract.*, Evagrius) erant videntes eum, retulerunt nobis, quia invenimus 999 eum, inquit, infirmitatem hujusmodi habentem in ipsis locis in testiculis, et in summitate naturæ vulnus habentem, quod dicitur cancer seu carcinus. Hic ergo cum incideretur in vulnere illo a medico, tamen manibus suis operabatur et plectebat palmas, et loquebatur nobis. Reliquo autem corpore ita erat immobilis quasi si alius incideretur.

Abscissis ergo membris, quasi si pilus ei abscideretur ita non sentiebat. Validissimam enim habebat per gratiam Dei sufferentiam. Nobis autem contristatis et fletibus dixit: Filiioli, in nullo lædæmini de causa ista. Nihil enim quod permittit Deus fieri malum est; sed voluntate benigna perferendum est; fortasse enim et obnoxia erant membra ista tormentis, satisque melius est hic persolvere poenas quam post exitum vitæ hujus, in æterno igne cruciari. Ita

A ergo nos consolatus est, et confirmans in fide ac patientia, edificavit nos. Hæc autem narravimus, ut non conturbemur quando sanctos aliquos videmus gravissimis corporis infirmitatibus laborare.

CAPUT XVIII.

Vita et zelus pro castitate sancti Innocentii.

Beatus Innocentius presbyter in monte Oliveti fuit (*Heract.*, cap. 31). Multa autem adivi ab his qui conversati sunt cum eo tribus annis. Iste simplex supra modum erat, nam et in palatio clarus in militia fuit. Verumtamen in initio imperii Constantini [*Heract.*, Constantii] abrenuntiavit sæculo cum uxore sua. Hic habebat filium nomine Paulum domesticum militantis, qui instinctu diaboli peccavit cum filia presbyteri. Quod cum audisset pater ejus Innocentius, oravit Dominum, dicens: Domine Deus amator castitatis, da ei talem correctionis spiritum, ut jam non inveniat tempus peccandi in carne sua: melius existimans ut magis dæmonio vexaretur quam luxuria. Quod et factum est. Nam usque nunc in monte Oliveti ferro vinctus tenetur, quia vexatur ab immundo spiritu crudeliter

Iste Innocentius, qualis et quantum fuit misericors, si voluero quæ vera sunt de eo dicere, fortasse mendacii opinionem incurro. Nam frequenter furabatur de expensis fratrum, et dabat indigentibus. Cum autem esset simplicissimus, accepit a Domino Christo gratiam contra dæmones. Inter quos aliquando adductus est ei juvenis, videntibus nobis, a spiritu immundo comprehensus, simul et paralyti laborans.

C Quem ego intuens, volui matrem ejus repellere, quæ adduxerat eum; desperabam enim posse sanari eum. Cum autem vidisset eam senior stantem et fletem super inenarrabili casu filii sui, cum esset benignissimus, misericordia motus flevit. Et accipiens juvenem, ingressus est oratorium suum, quod sibi ipse edificaverat, in quo reliquæ erant beati Joannis Baptiste, et oravit super eum ab hora tertia usque ad horam nonam, et donante gratia Christi, sanum reddidit juvenem matri suæ, et paralyti ejus et dæmon virtute Salvatoris nostri effugata sunt. Talis autem erat ejus paralyti, ut quando spueret, ita erat extortus.

CAPUT XIX.

Eustathii lectoris sufferentia.

D Presbyteri ejusdam filia in Cæsarea Palæstina cecidit infelicitate de virginitalis proposito (*Heract.*, c. 57), et ab eo qui eam corruperat præmonita est ut lectorem incriminaretur. Cum autem concepisset, et utero tumente apparuisset crimen, cepit pater ejus requirere et discutere eam. Illa autem statim accusavit lectorem. Hæc audiens pater ejus presbyter, retulit episcopo; episcopus vero congregavit presbyteros, et jussit vocari lectorem.

Interrogatus ab episcopo lector, non confitebatur. Quod enim non fecerat, quomodo dicere? Indignatus ergo episcopus, cum terrore dicebat ei: Non confiteris, infelix et immunditatis plene? Respondens le-

etor dixit: Ego quidem quod erat verum dixi, quia non habeo causam; immunis enim sum. Si autem iubes quod non est audiri, ecce dico, Quia feci. Hoc cum dixisset, statim deposuit eum episcopus de gradu lectoris.

Ille autem deprecatus est episcopum, et dixit ei: Quia ergo peccavi, jube eam mihi dari uxorem. Neque enim ego ero ex hoc clericus, neque illa virgo. Et tradita est in potestatem lectoris.

Accipiens ergo eam ab episcopo et a patre ejus, commendavit eam in monasterium mulierum, et deprecatus est diaconissam, quæ erat præposita sororibus monasterii, ut usquequo generaret sufferret eam. Itaque in paucis temporibus impleti sunt dies partus, et affuit hora judicii: gemitus, dolores, anxietates, ac infernales tormentorum dolores; et parius non egrediebatur. Transiit prima dies, secunda, et tertia, et septima dies, mulier præ nimis doloribus inferno appropinquabat. Non comedit, nec bibit, nec dormivit, sed exclamabat, dicens: Heu mihi infelicissimæ, periclitor quam maxime, quia incriminata sum lectorem. Abeuntes autem, dixerunt patri ejus: Pater vero timens ne reprehenderetur, quasi qui calumniatus lectorem fuisset, tacuit alios duos dies.

Puella autem in tormentis posita, nec pariebat, nec moriebatur, intantum ut, clamorem ejus non ferentes, nuntiarent episcopo, dicentes: Testatur cum sacramento infelix illa, clamans diebus ac noctibus, quia criminata est lectorem. Tunc misit episcopus ad eum diaconum, et mandavit ei, dicens: Ora ut liberetur quæ te criminata est. Ipse autem nec respondit ei, nec ostium aperuit. Ex qua die autem ingressus clausera: se, deprecabatur Christi Domini misericordiam. Pergit iterum pater ejus ad episcopum, et fit oratio in ecclesia, et nec sic liberata est.

Surgens autem episcopus, ivit ad lectorem, et pulsans ostium, ingreditur ad eum, et dicit ei: Eustathi, surge, solve quod ligasti. Et cum inclinasset genua lector cum episcopo, statim enixa est mulier. Prævaluit autem deprecatio et instantia orationis ad demonstrandam calumniam, et arguendam criminatricem, ut ex hoc discamus quantum prævalet instantia orationum de periculis liberare, et cognoscamus apud Deum earum potentiam.

CAPUT XX.

1. Solebat beatus abbas Pastor¹ exponere fratribus de Scripturis prophetarum, ubi dicitur: Quia nisi Nabuzardan princeps cocorum Nabuchodonosor regis venisset in Jerusalem, utique non fuisset incensum templum Domini. Hanc autem parabolam ex hoc exemplo ita exponebat spiritualiter, dicens: Quia et nos cum pulsaverit spiritus gastrimargiæ, id est, gulæ concupiscentia, in aliquas delectationes ac saturitatem ventris, si qui obaudientes atque explentes voluptates ac desideria gulæ, tunc incenditur igne libidinis **1000** templum Domini, id est, corpora

A nostra, sicut dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra templum Dei sunt? Si quis ergo violaverit templum Dei, disperdet illum Dominus (I Cor. iii).

2. Quidam frater veniens ad abbatem Pastorem, dixit ei quod grandem tentationem pateretur. Dixit ei senior: Perge de loco quantum tres dies et noctes ambulare potes, et fac annum integrum, jejuniens usque ad noctem. Cui frater respondit: Et si mortuus fuero antequam annus transeat, quid de me fiet? Dixit ei abbas Pastor: Confido in Deo, quia si cum tali proposito, vel qualicunque penitentia inventus fueris, salvus eris.

3. Cum venisset abbas Pastor in partibus Ægypti habitare, evenit quemdam cohabitare illi ex fratribus, habentem mulierem. Et sciebat senior, et nunquam arguebat eum. Evenit autem eam nocte parere; et cognovit senior; et vocans fratrem suum juniorem, dicit illi: Accipe tecum unum vasculum chindii vini (13), et da vicino; hodie enim opus est illi. Et nesciebant fratres causam ejus. Ille vero fecit sicut præcepit ei senior. Adificatusque est frater ille atque compunctus. Post paucos enim dies ipse dimisit mulierem, et ivit ad seniore, et pœnituit.

4. Frater interrogavit abbatem Pastorem, dicens: Damnum patior animæ meæ, quod sum cum abbate meo, quia mores ejus non sustineo; quid ergo jubes? manco adhuc apud eum? Et sciebat abbas Pastor, quia læderetur anima ejus per abbatem suum, et admirabatur quare interrogaret eum si cum eo manere deberet. Dixit ei: Si vis, esto. Et vadens, mansit apud eum. Venit iterum, dicens abbati Pastori: Gravo animam meam. Et non dixit ei abbas Pastor: Discede ab eo. Venit et tertio, dicens: Crede mihi, jam non ero cum eo. Et dixit ei senior: Ecce modo salvus es, vade, et non sis ultra cum eo. Dixit autem senior eidem: Homo qui timet pati damnum animæ suæ, non opus habet interrogare; de occultis vero cogitationibus debet quis interrogare, et seniorum est probare. De manifestis autem peccatis non est opus requirere, sed statim abscidere. Interrogavit autem eum frater, dicens: Quomodo debeo esse in cœnobio? Respondit illi senior: Qui sedet in cœnobio, oportet eum omnes tanquam unum existimare, et omnes æqualiter justificare, et neminem condemnare nisi se, et conservare os suum D et oculos, et tunc requiescet sine sollicitudine. Dixit ei abbas Isaac, quando vidit illum mittentem parum aquæ super pedes suos: Quomodo quidam usi sunt discretionem, macerantes corpus suum? Respondit illi abbas Pastor: Nos non sumus docti corporum esse interfectores, sed passionum.

5. Interrogavit frater eundem abbatem Pastorem, dicens: Si cecidero in mollicam culpam, mordet me cogitatus meus, dicens: Cur delinquis? Respondit illi abbas Pastor: In quacunque hora deliquerit homo, et dixerit, Peccavi, statim remissum est illi. Frequenter dixi quia nullius miseretur, nisi corde

¹ Deest Heraclidi. Sequentia habetur fere supra in aliis libris inter Verba Seniorum; Ruff. I. iii n. 2; Pelag. libell. iv, n. 29.

contrito. Interrogavit eum iterum frater, dicens: **A** Conturbant me cogitationes meae, et non permittunt me curam habere delictorum meorum, sed cogunt me aspicere excessus fratris mei. Respondit ei abbas Pastor de abbate Theodoro, quia sedebat in cella sua plangens semetipsum, et discipulus ejus in altera cella sedebat. Venit autem discipulus senis ad eum, et invenit eum flentem, et dicit illi Pater. Quid ploras? Respondit illi senior: Peccata mea. Dicit illi discipulus: Non habes peccata, Pater. Respondit ei senior: Certe, fili, si permissum fuerit flere peccata mea, non viderem aliorum; nec tamen sufficeret mihi flere peccata mea, etiam si alii tres vel quatuor plangerent mecum. Qui semetipsum videt, homo est; judicare autem alios, solius Dei est. Derelinquimus splendidam et directam viam, hoc est, ut plangat **B** seipsum homo, et sit contentus peccatis suis: et spinosam ambulamus viam et tenebrosam, ut proximi tantum videamus delicta et non nostra. Monachus malorum retributor, et derisor, et iracundus, monachus non est.

6. Senem frater interrogavit, dicens: Quare laborantium Patrum quorundam facies florent, aliorum minus? Et dixit: Quicumque laborant, et deprecantur veniam peccatorum, antequam veniat ad eos gratia quae sustinet laborem eorum, isti non videntes sunt, sed laborantes. In quibus autem appropriavit qui ante laboraverunt, per sufferentiam Jesu florent. Corde enim letante floret facies. Mens clara et munda est lucida sicut sol. Cum enim non fuerint nebulae, splendet clare et lucide; et cum nebulae operuerint eum, tenebrescit. Et anima donec, passionibus eam obtinent, obscuratur; cum autem munda fuerit per gratiam Dei, ita fiet sicut scriptum est: Magna gloria ejus in salutari tuo (*Psal. xx*).

7. Ad beatum Apollonem cum germanus suus intempesta nocte venis et, petens ut de monasterio suo paulisper egressus ad elevandum bovem, qui in paludis caeno cecidisset, ei praeberet auxilium, flebiliter querebatur, quia eum solus non posset eruere. Cui abbas Apollo instantes obsecranti ait: Cur juniorem fratrem nostrum, quem praeteriens viciniorum quam me habuisti, non rogasti? Cumque ille mortem olim sepulti fratris oblitum ex nimia abstinentia, sollicitudinis ac solitudinis jugitate velut impotem mentis existimans respondisset: Quemadmodum poteram eum de sepulcro, qui ante annos quindecim obiit, vocare? abbas Apollo respondit ei, dicens: Ignoras me quoque ante annos viginti huic mundo fuisse defunctum? nullaque jam posse de hujus cellula sepulcro, quae ad praesentis vitae pertinent statum, ubique conferre solatia, quem intantum Christus ab intentione abrenuntiationis mundi abruptum, vel modicum ad extrahendum bovem tuum non patitur relaxari, ut ne brevissimum quidem momenti inducias sequenti se discipulo pro patris in dulserit sepultura?

8. Abbati Ammonia prophetavit abbas Antonius, dicens: Habes proficere in timore Dei. Et eduxit eum de cella ad lapidem, et dixit ei: Injuria hunc lapidem, caede eum. Et ita fecit. Et dixit abbas Antonius: Ita et tu debes perficere mensuram hanc. Et cum factus esset episcopus, obtulerunt ei virginem in utero habentem, et dicunt ei: Homo iste malum hoc operatus est, da ei disciplinam. Qui signans uterum ejus, jussit illi dari sex pares sindones, dicens: Ne forte eum veniat ejus partus, moriatur aut ista, aut certe infans, ut inveniat vel sepulturam. Dicunt illi accusatores: Quid hoc fecisti? Da ei disciplinam. Respondit episcopus: Videtis, fratres, quia prope mortem est, et quid ego habeo facere? Sufficit dolor quem habet, et confusio; dimisit **B** que eam, **1001** et non est ausus eam condemnare.

9. Dixit quidam senex ad alterum senem habentem charitatem, et susipientem tam monachos multos, quam et saeculares: Lucerna multis lucet, rostrum tamen proprium incendit (*Pasch., c. 1, n. 2*).

10. Quidam senex dixit: Si audieris de aliquo fratre verbum malum, vel quod agat iniqua, responde, dicens: Nunquid ego iudex ejus sum? ipse hodie, ego cras. Opera quidem ejus infirma tibi nota sunt, et perscrutaris ea; quare fortia ejus opera et utilia nescis? Ego jam mortuus sum in peccatis meis, sufficiunt mihi peccata mea.

11. Iterum dixit quidam senex ad fratrem: Non oportet, fili, monachum requirere quid agat ille vel ille, aut quemadmodum abstrahatur ille ab oratione **C** in detractorem et verborum, quae nihil proderunt. Unde nihil melius quam tacere et Deum rogare, ut unde alius cadit, tu continearis.

12. Frater interrogavit senem, dicens: Abba, cogitatio mea insurgit mihi, dicens: Quia bene sum. Respondit ei senior: Qui non videt peccata sua, nunquam in bonis erit. Ut autem aliorum videamus, nostra negligimus; ideo nunquam in bonis versamur. Videntem propria peccata, decem millia cogitationum non possunt suadere quia in bonis est; scit enim quid videt. Opus ergo est laborare multum. Negligentia enim et desidia excaveant nos in extremo vite.

13. Interrogavit quidam frater beatum Antonium, dicens: Quid est detractio, et quid est alium judicare? Ille respondit: Detractio in omnibus dicitur omnis sermo malus, quem non audet quis praesente fratre suo dicere: judicare autem, qui dixerit de aliquo; Quia frater ille negotiator est, et avarus, et cetera. Hoc est proximum judicare. Judicasti hujusmodi actus, hoc pejus est quam detractio.

14. Quidam frater interrogavit senem, dicens: Si contristavero fratrem meum, quomodo deprecabor eum? Respondit ille: De profundo cordis tui cum dolore reconciliare ei; et videns Deus propositum tuum, satisfaciet illi. Et respondit: Laesus sum **A**

fratre meo, et volo meipsum vindicare. Senior autem rogabat eum, dicens: Fili, relinque Deo vindictam, et melius est. At ille, Non desistam, inquit, nisi fortiter memetipsum vindicavero. Cui ait senior: Quatenus semel hoc in animo tuo constituisti, vel oremus. Et exurgens senior, his verbis cepit orare: Deus, jam non opus habemus tuo iudicio, neque nobis jam necessarius es, ut curam habeas de nobis, quia nos ipsi, sicut frater iste dicit, et volumus et possumus nos vindicare. Quod cum ille frater audisset, ante pedes senis effusus, veniam postulabat, promittens se cum illo cui irascebatur nunquam deinceps certaturum.

15. A quodam fratre senior aliquis interrogatus est: Quid est humilitas? Respondit: Si peccaverit in te frater tuus, remitte illi antequam tibi reconcilietur, et in omni vituperatione ne vituperes hominem, nisi temetipsum, dicens: Propter peccata mea hæc mihi evenerunt. Quoniam si commemoraverimus quæ ab hominibus inferuntur nobis, auferimus virtutem memorie Dei. Si autem commemoraverimus mala quæ a demonibus inferuntur nobis, erimus insaucii. Suspiravit autem, et dixit: Omnes virtutes ingressæ sunt in cellam hanc unam, et ex ipsis laboribus constat homo. Et interrogaverunt eum: Quæ hæc est virtus? Respondit, Ut homo vituperet semetipsum.

16. Frater quidam abiit haurire aquam de flumine; et inveniens mulierem lavantem vestimenta, peccavit cum ea. Hauriens autem aquam, ibat ad cellulam. Insiluerunt autem in eum demones per cogitationes, et contristabant eum, dicentes: De cætero ubi vadis? non est tibi ulterius salus. Ut quid etiam sæculum perdis? Intelligens autem frater ille quia voluit eum omnino perdere, erigens se viriliter per confidentiam, dicit cogitationibus suis: Unde ingresse estis in me, cogitationes malæ, et contristatis me, volentes me omnino perdere? Non peccavi, et iterum dico, Non peccavi. Et ingressus in cellulam suam, continebat se sicut hiri et nudius tertius. Revelavit autem Deus uni vicino ejus seniori, quia frater ille ruens, et in ipso casu subruisset diabolus, et vicisset. Veniens autem ad illum senior, dicit illi: Quomodo habes, frater? Ipse respondit: Bene, abba. Dicit ei senior: Et non es passus tristitiam his diebus? Respondit ei frater: Non. Dicit ei senior: Re-

velavit mihi Deus, quia ruens subruisti diabolus, et vicisti. Tunc frater retulit omnia illi quæ sibi advenissent. Senior autem dixit illi: Certe frater, discretio tua contrivit virtutem inimici.

17. Dixit abbas Macarius: Si aliquem corripueris commotus ad iracundiam, propriam passionem adimple. Nec enim ut alium salves, teipsum perdere debes. Erue proximum tuum a peccatis sine improprio, inquantum prævalet, quia ad se Deus convertebentes non projicit. Sermo autem malitiæ non demoretur in corde tuo contra eum, ut possis dicere: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ præcepta nobis facienda sunt cum fratribus nostris. Dei autem est dimittere, et confirmare petitionem nostram.

18. Referebant quidam fratres de abbate Nytra (*Pelag., libell. x, n. 36, nomine Natyra*), qui fuit discipulus abbatis Silvani: qui quando in cella sua in monte Sina degebat, moderate abstinebat pro necessitate corporis. Quando autem episcopus ordinatus est in Faran, nimis constrinxit se ipsum in duriori abstinentia, et in vigiliis propensius, atque in orationibus intentius agebat. Hæc autem videns discipulus ejus, dixit ei: Quid est, domine, hoc? quia quando in eremo conversabamur, non tantum in abstinentia laborabas? Respondit ei beatus vir, dicens: Considera, frater, quoniam ibi eremus erat, et secreta vita, et paupertas: nunc autem egressi de eremo cum sæcularibus conversamur hominibus, et in hæc ac variae nobis occasiones occurrunt; et ideo timeo, ne in fine vite meæ in aliqua occasione Deum offendamus. Si enim sanctus apostolus Paulus, qui Christum in se loquentem habebat, et qui tantas virtutes animi possidebat, ut usque ad tertium cælum adhuc in corpore positus ascenderet, tamen dicebat: Macero corpus meum, et servituti subijcio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inveniar (*I Cor. ix*): quid nos humiles et peccatores oportet facere?

19. Sedente aliquando abbate Sisoi in cella, erat frater prope illum, et subito suspiravit, et non cognovit, eo quod esset frater in proximo illi; erat enim in excessu mentis. Et mittens sibi poenitentiam, dixit: Ignosce mihi, frater, quia nondum factus sum monachus; suspiravi enim coram te.

ÆGYPTIORUM PATRUM SENTENTIÆ

AUCTORE GRÆCO INCERTO,

MARTINO (1) DUMIENSI EPISCOPO INTERPRETE¹.

1002 1. Abbas Joannes dicebat ad discipulos: Differtes facti sunt in opere Dei, dum angustiarentur: Patres manducantes panem tantum et salem, seipsos; constringamus ergo nos in ipso pane et

¹ Quod in ex his etiam supra occurrunt in aliis libris.

sale. Oportet enim servientes Deo in ipsis coarctari, A quia ipse Dominus dixit: Arcta et angusta est via quæ ducit ad vitam (*Matth. vii*).

2. Interrogavit frater eundem senem, dicens: Jejunia et vigiliæ quas agimus quid faciunt? Respondit: Ipsa faciunt animam humilem fieri. Scriptum est enim: Vide humilitatem meam, et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea (*Psal. xlii*). Si enim laborat in his anima, miseretur et condelet illi Deus.

3. Abbas Pœmenius dixit: Cum cogitatione fornicationis et detractionibus proximi, cum his duobus in corde tuo ne loquaris, neque acquiescas omnino inquinamento ipsorum in anima. Quod si volueris hæc in corde tuo meditari, sine mora noxietatem eorum senties, quia instigatio perditionis est; sed per orationem et bona opera ad nihilum deducas malignum, et magis repelle illa, et habebis requiem.

4. Frater requisivit senem dicens: Quid faciam, Pater, contra cogitationes passionum? Respondit; Ora Dominum ut videant oculi animæ tuæ auxilium, quod a Deo est, qui circumdat hominem et conservat.

5. Quidam frater vadens in mercatum interrogavit abbatem Pœmenium, dicens: Quomodo vendam opera mea? Dixit ei senex: Ne velis aliquid super quod valet vendere, sed magis si gravis, esto amicus ei qui tibi violenter plus tollit, et cum requie vende. Ego enim aliquando vadens in mercatum, nunquam volui de pretio operis mei plus juvari, et fratrem meum gravari, hanc habens spem, quia lumen fratris mei opus fructificationis est.

6. Venit quidam frater ad abbatem Agathonem (*Pelag., libell. iv, n. 8*) dicens: Pater, permitte me habitare tecum; suscipiensque illum vidit nitrum in manu ejus, et dicit ei: Unde habes nitrum? respondit frater: Inveni illud in via dum venirem. Dixit illi senex: Tu illud posueras? respondit: Non. Et dicit ei senex: Si ergo tu non posueras, quomodo veniens habitare tecum hoc tulisti quod non posueras, dum præ oculis Deum et mandata ejus habemus, dicentem: Non concupisces, non facies furtum (*Deut. v*)? An ignoras quia qui furatur rem alienam, dæmon efficitur? Mox autem remisit eum, dicens: Reporta illud in locum unde tulisti, et habita tecum.

7. Interrogavit frater abbatem Sisoium (*Pelag., libell. x, n. 56, nomine Pastoris; Pasch., 36, n. 4*), dicens: Dimissa est mihi hæreditas a parentibus meis, quid de illa faciam? Respondit senex: Quid tibi dicam, frater? Si dixerò tibi: Da illam in ecclesiam clericis, epulantur ex ipsa. Si dixerò: Da consanguineis tuis, nullam mercedem habebis. Si ergo me vis audire, da illam egentibus, et sine sollicitudine eris.

8. Abbas Moyses dixit (*Pelag., libell. i, n. 14, nomine Pastoris*): Privatio rerum materialium, id est, voluntaria paupertas, et tribulatio cum patientia, et discretio, instrumenta sunt monachi. Scriptum est enim: Si fuerint tres viri isti, Noe, Job, et Daniel;

A vivo ego, dicit Dominus, ipsi salvi erunt (*Ezech. xiv*). Noe enim est in persona voluntarie egestatis, Job in persona tribulationis et patientiæ, Daniel in persona discretionis. Si ergo trium istorum sanctorum virorum actus in aliquo homine fuerint, Dominus in eo est, habitans cum ipso, suscipiens eum, et repellens ab eo omnem tentationem et omnem tribulationem supervenientem ab inimico.

9. Referebant Patres sancti (*Pelag., libell. xvii, n. 20*): Tres fratres fuerunt ad conductionem agri metendi, et postquam conduxerunt et cæperunt metere, unus ex his infirmatus discessit in cellam suam; alii ergo duo fratres dixerunt ad invicem: Frater noster infirmatur, adhortemur nos ipsos modicum, et speremus per orationes illius, quia et locum

B ipsius metemus. Postquam ergo messuerunt, et acceperunt mercedem conductæ (2) suæ certam tritici mensuram, tunc vocaverunt et illum fratrem, dicentes: Veni, leva mercedem conductæ tuæ. Ille autem dixit: Qualem mercedem habeo, cum non potuissem metere? illi vero responderunt: Propter orationem tuam nos complevimus et tuum opus et nostrum, et ideo accipe mercedem tuam. Ille autem noluit ab eis aliquid accipere: multis autem illum compellentibus, et illo non acquiescente, abierunt ad quemdam senem dijudicari (3); dixit autem frater qui infirmatus fuerat: Perreximus, domine mi abba, nos tres metere conductum agrum; infirmatus autem ego post unum diem discessi in cellam meam, et modo compellunt me isti tollere mercedem pro opere quod non laboravi. Respondentes autem duo fratres dixerunt: Audi, domine noster Pater; si fuissetis tolli tres, cum labore grandi fortasse completuri fuissetis opus nos: rum; nunc per orationes fratris nostri Deus nos adjuvavit, et perfecimus totum agrum, et non vult tollere mercedem suam. Ille audiens senex miratus est nimis, et convocatis fratribus suis dixit: Venite, fratres, et audite hodie justitiæ judicium. Exposuit

C 1003 utriusque partis singula verba, et omnes mirati sunt in utroque; uno quidem non consentiente accipere aliquid, illis vero compellentibus violenter suscipere fratrem mercedem suam. Tunc astantibus omnibus ordinavit fratrem accipere mercedem suam, et dispensare eam sicut vellet. Ille vero abiit tristis et

D

plorans.

10. Dixit senex: Si habitas cum proximo, esto sicut columna lapidea, quæ si injurietur non irascitur, si glorificetur non extollitur (*Paschas., c. 42, n. 2*).

11. Dixit abbas Sisoius: Cum fuisset aliquando cum fratre in mercato vendere sportellas, videns quia iracundia appropinquabat mibi, dimittens nostra vascula fugi (*Paschas., c. 57, n. 1*).

12. Dixit abbas Joannes: Ascendens aliquando viam eremi Scythiæ, et tensens plectam, audiivi camelarium loquentem sermones vanos; et ne forte irascerer, dimisi plectam meam, et fugi (*Paschas., c. 57, n. 2; Pelag., l. iv, n. 23*).

13. Idem senex, in sectura messis dum esset, au-

divit fratrem proximo suo cum ira dicentem : Et tu A loqueris? et dimittens agrum fugit.

44. Interrogavit frater abbatem Pœmenionem, di-
ers : Quid est quod Dominus dixit : Majorem hac
charitatem nemo habet, quam ut quis animam suam
pro amico suo ponat (*Joan. xv*)? quomodo hoc fiet?
Respondit senex : Si quis audit verbum malum a
proximo suo, et dum possit ipse similia illi reddere,
pugnat tamen in corde suo, portans laborem tristitiæ,
et vim sibi facit, ne respondens illi malum contristet
illum, iste talis animam suam ponit pro amico suo
(*Ruff., lib. iii, n. 201; Pelag., libell. xvii, n. 10; Pasch., c. 37, n. 3*).

45. Item abbas Macarius dixit : Si reminiscimur
malorum quæ ab hominibus patimur, perdimus vir-
tutem memoriæ Dei; si autem recolamus malorum B
quæ a dæmonibus patimur, sine perturbatione eri-
mus (*Pelag., libell. x, n. 34; Paschas., c. 37, n. 4*).

46. Idem dixit : Culpa est monachi, si fœsus a fra-
tre aut injuriatus, primus illi purgato corde in chari-
tate non occurrat. Nam Sunamitis non meruisset sus-
cipere Elisæum in domo sua, nisi quia cum nullo
aliquam habuit causam. Sunamitis erat in persona
animæ, et Elisæus in persona Spiritus sancti figuratus,
nisi pura anima non meretur suscipere Spiritum Dei.
Ideo ira inveterata excæcat oculos cordis, et animam
excludit ab oratione (*Joan., libell. i, n. 7; Paschas., c. 37, n. 4*).

47. Interrogaverunt fratres abbatem Pœmenionem
pro quodam fratre jejunante sex diebus perfecte in C
septimana, iracundiose autem nimis, propter quod
hoc pateretur? respondit senex : Qui addiscit sex
diebus jejunare, et non vincere iracundiam, oportebat
illum in parvo labore magis studium adhibere.

48. Abbas Pœmenius habebat proximum suum mo-
nachum secum in cella, qui habebat causam cum alio
fratre foris monasterium suum sedente, et dixit ei
abbas Pœmenius : Proxime mi frater, nolo te habere
aliquam actionem cum aliquo, qui foris monasterio
nostro est. Ille autem non audivit eum. Surgens au-
tem abbas Pœmenius, venit ad alterum senem ma-
gnum, et dixit ei : Proximus frater meus habet causam
cum aliquo foris monasterio nostro, et non requie-
scimus. Dixit ei senex : Pœmeni, et tu adhuc vivis?
sed vade in cella tua, et pone in corde tuo quia ha-
beas annum quod in sepulcro sis.

49. Sedente aliquando abbate Pœmenio in cella, e
litigaverunt fratres ad alterutrum nimis, et nihil lo-
cutus est omnino illis senex. Ingrediens autem abbas
Paphnutius, invenit eos rixantes, et dixit ei : Quare
dimisisti fratres, et non es illis locutus ne litigarentur.
Dixit illi Pœmenius : Fratres sunt, iterum pacifican-
tur. Dixit ei Paphnutius : Quid est hoc? vides quia
rantes usque ad sanguinem pene venerunt, et tu
dicis quia iterum pacificentur? Dixit ei Pœmenius :
Sic pone, frater, in corde tuo quia non sum hic. Sic
ergo erat quietus et tacens cum charitatibus abbas
Pœmenius

20. Venerunt aliquando hæretici ad abbatem Pœ-
menionem et cœperunt detrahere de archiepiscopo
Alexandriæ; senex autem tacebat. Vocans autem di-
scipulum suum, dixit illi : Pone mensam, et fac illos
manducare, et sic dimitte illos cum pace.

21. Interrogavit frater abbatem Pœmenionem di-
cens : Quomodo oportet sedere in cella? Respondit :
Sedere in cella est manifeste operari manibus, et me-
ditari verbum Dei, et quiescere, et solitarie panem
tantum edere. Absconsus vero profectus est seden-
tem suas reprehensiones semper aretare. Et ubi cun-
que vadit, orationum canonicas horas implere, et secre-
tius non negligere, sed meditare; postremo conver-
sationem bonam retinere, a malo vero recedere.

22. Interrogavit frater senem (*Pelag., libell. iii, n. 22; Paschas., c. 21, n. 4*), dicens : Cor meum du-
rum est, et non timet Deum; quid faciam ut possim
timere Deum? Respondit : Ego sic arbitror, quia ho-
mo arguens se ipsum semper in corde suo, pervenit
ad timorem Dei. Dixit frater : Quid est arguere seip-
sum? Respondit senex : Ut in omni causa arguat ani-
mam suam, dicens ei quod oportet astare ante Deum,
et iterum dicere : Quid volo ego cum homine aliquam
habere malitiam? Arbitror ergo quod si in istis per-
maneant, veniet in animam ejus timor Dei.

23. Abbas Macarius dixit (*Pasch., c. 38, n. 2*) : Si
facta est monacho despectio quasi laus, et paupertas
sicut divitiæ, et esuries sicut epulæ, nunquam mori-
tur. Impossibile enim est bene credentem et pie co-
lentem Deum, cadere in passionem immundam et in
errorem dæmonum.

24. Dixit senex : Surgente vel ambulante vel se-
dente vel aliud quodlibet faciente, si est Deus præ
oculis tuis, in nullo poterit te inimicus exterrere. Si
ergo cogitatio hæc manet in homine, virtus Dei adhæ-
ret illi.

25. Dixit quidam frater Petro abbati (*Pelag., li-
bell. xi, n. 26*) : Cum in cella sum, in pace est anima
mea; cum autem egredior foris, si audiero aliquos
sermone loquente fratre conturbor. Respondit senex :
Clavis tua aperit ostium alienum. Dixit illi frater :
Quid est hoc verbum? Respondit senex : Quia inter-
rogatio tua aperit ostium sermonis illius, ut audias
quæ non vis. Dixit frater : Quid ergo faciemus super-
veniente fratre, quid loquemur ad illum? Respondit
senex : Omnium doctrina luctus est. Ubi non est lu-
ctus, non potest observari

26. Requisivit frater abbatem Sisoium (*Paschas.,
cap. 39, n. 1*) : Post quantum tempus debet homo a
se abscidere passiones? Respondit senex : In qua-
cunque hora venerit passio, abscede illam, quia
fragilis est anima; ante armetur, quam inquinetur.

27. Quidam frater requisivit abbatem Agathonem,
dicens : Non discedunt a me passiones. Respondit se-
nex : Vasa ipsorum intra te sunt; da illis arbas re-
tributionis ipsorum, et fugient a te.

28. Quidam frater venit ad aliquem anachoretam,
et cum ille in charitate suscepisset illum, discedens

1004 dixit illi : Indulge mihi, abba, quia de consuetudine tua movi te. Ille autem respondit, dicens : Mea consuetudo est, frater, ut venientem reficiam cum pace, redeuntem dimittam cum charitate.

29. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo Deus cum promittit bonam animam per sanctas Scripturas, et non vult anima in illis manere, sed inclinatur ad transitoria et immunda ? Respondit senex : Quia necdum gustavit dulcedinem cœlestium, ut ex toto corde exquirat Deum ; ideo ad immunda citius revertitur.

30. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo anima delectatur in passionibus. Respondit : Anima delectatur in passionibus, sed spiritus Dei est qui continet illam. Plangere ergo debemus, et attendere quæ in nobis immunda sunt, rogantes Deum, qui potens est in omnibus, ut amputet a nobis maligna semina. Maria ergo dum inclinans se in monumentum flevit, mox apparuit illi ; sic est et in anima, si lacrymas dilgat.

31. Interrogavit frater senem, dicens : Dic mihi, abba, verbum salutis. Respondit : Vade, roga Deum ut donet tibi luctum habere et humilitatem, et attende semper ad peccata tua.

32. Dicebant de abbate Pœmenio, quod cum in ecclesia in congregationem egressurus erat de cella sua, sedebat prius quasi hora una, discernens in se ipso cogitationes suas, et sic ingrediebatur.

33. Frater requisivit senem, dicens : Quid faciam pro peccatis meis ? Respondit : Qui vult liberari a peccatis, planctu liberatur ab eis, et qui vult in se edificare virtutes, planctu ædificat. Ipsa enim Scriptura planctus est. Nam et Patres nostri hoc discipulis suis dixerunt : Plangite. Altera enim via non est ad vitam nisi ipsa.

34. Requisivit frater senem (*Pelag., libell. III, n. 15, nomine Pastoris*), dicens : Quid faciam, Pater ? Respondit : Abraham quando ingressus est terram repositionis, sepulcrum prius acquisivit sibi, et propter sepulcrum hereditavit terram. Dixit illi frater : Quid est sepulcrum ? Respondit : Locus est planctus et luctus.

35. Abbas Moyses dixit (*Ruff., l. III, n. 292*) : Si non concordant actus et oratio, in vanum laborat homo ; cum enim orat quis pro se ipso, ut indulgeantur illi peccata, observet ne illa faciat iterum. Quando enim voluntatem peccandi quis dimiserit, et ambulat permanens in timore Dei, istum mox cum gaudio suscipiet Dominus (*Joan., libell. IV, n. 3*).

36. Requisivit frater senem (*Ruff., l. III, n. 203*), dicens : Quid faciet homo in omni tentatione veniente super se et omni cogitatione immissa ab inimico ? Respondit : Plangere debet in conspectu bonitatis Dei, ut succurrens auxilietur illi. Scriptum est enim : Dominus mihi adiutor est, et ego vindicabo super inimicos meos (*Psal. cxviii*).

37. Interrogavit frater senem : Ecce homo cædit servum suum pro culpa quam fecit, quid dicet tunc servus domino ? Respondit : Si non est servus malus, dicet domino, Peccavi, miserere mei, et aliud nihil

A dicit (*Joan., libell. IV, n. 7, nomine Moysis*). Sed cum ipse cognoscit peccatum suum, et confitetur quia peccavit, indulget illi dominus.

38. Requisivit frater senem : Si fuerit persecutio pro causa fidei, ubi est fugiendum ? Respondit : Ubi audieris orthodoxos esse fideles, illic vade.

39. Requisivit frater abbatem Pœmenem, dicens : Quid faciam, quia conturbant me cogitationes sedentem in cella (*Ruff., l. III, n. 100; Pelag., libell. IX, n. 8; Pasch., c. 39, n. 2*) ? Respondit : Neminem despicias, nullum dijudices, de nullo malum loquaris, et Deus dabit tibi requiem, et statuet sessionem tuam sine conturbatione ; custodi enim sermonem, et qui seipsum intendit, et discretio directiones sunt animæ. Si quis ergo projiciat seipsum in conspectu Dei, et non seipsum exaltans mensuret cum magnis, et suam voluntatem non statuatur, sed sedens in cella sua ordinem suum servet, non conturbatur, quia hæc sunt animæ instrumenta. Ex omnibus tamen his tota hæc virtute custodi, ut non statuas propriam voluntatem, et habebis requiem.

40. Interrogavit frater senem, dicens : Quid faciam, quia molestant me cogitationes ? Respondit : Vade et loquere eis : Dicite mihi, quid quero ego, aut quam causam habeo vobiscum ? et habebis requiem. Esto despectus, et voluntatem tuam jacta post te, nullam habeas sollicitudinem, et fugient a te cogitationes.

41. Interrogavit frater senem, dicens : Quare aliquoties dum psallo, festino ad finem celerius pervenire ? Respondit : Quomodo ergo apparebit homo, qui amat Deum, nisi cum aliqua submissio dæmonis est, et tunc compellimus nos ipsos violenter charitate et timore Dei retenti.

42. Idem dixit : Succensæ ollæ non appropinquant muscæ, tepidæ vero superinsidunt. Ita et monachum succensum divini Spiritus igne fugiunt dæmones, tepidum vero illudunt (*Ruff., l. III, n. 104; Pasch., c. 3, n. 3*).

Item dixit : Si te persequuntur adversarii, primo fuge, secundo fuge, tertio esto rhomphæa contra ipsos, et exies super eos, concede illos.

43. Quidam frater venit ad abbatem Pœmenem in diebus quadragesimæ (*Pelag., libell. 13, n. 5*), et dum consulisset illum pro cogitationibus suis, dixit seni : Dubitabam in his diebus venire huc ; dicebam enim : Ne forte in diebus Quadragesimæ inclusus esses. Respondit senex : Non didicimus nos ligneum claudere ostium, sed magis ostium lingue.

44. Venerunt aliquando fratres de Scythi ad Joannem monachum in silentio sedentem et operantem ; cumque salutassent eum, conversus in alteram partem cœpit operari. Dicunt illi fratres : Joannes, quis tibi dedit schema monachi, et quare non docuit te suscipere fratres, et dicere illis : Orate, vel, Sedete. Dicit eis Joannes : Non vacat homo peccator. Ad hæc dicit abbas Theodorus : Verum dices : Homo, qui est in supplicatione et pœnitentia. Deus non requirit hoc mandatum.

45. Frater requisivit abbatem Pœmenem, dicens :

Pater, doce me quid faciam. Respondit : Scriptum est : Quoniam iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccato meo (*Psal. l.*).

46. Requisivit frater senem (*Pasch., c. 41, n. 1*), dicens : Pater, quid faciam? Respondit : Vade, et ama tibi ipsi vim facere ; evagina gladium tuum, et exi in bellum. Dicit ei frater : Non me permittunt cogitationes. Respondit senex : Scriptum est : Invoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et glorificabis me (*Psal. xlix.*). Invoca ergo Deum, et eripiet te.

47. Erant aliquando abbas Theodorus et abbas Or mittentes lutum in tectum cellæ (*Pelag., libell. iii, n. 19*), et dixerunt unus ad alterum : Modo si visitat nos Deus, quid sumus facturi ? Tunc ad alterutrum ambo plangentes dimiserunt opus imperfectum, et unusquisque in cellam suam recesserunt.

48. Abbas Silvanus dum sederet in cella factus in extasi pendebat in facie sua, et post multas horas surgens plangebat (*Ruff., l. iii, n. 205; Pelag., libell. iii, n. 25*). Astans autem discipulus ejus dixit : Quid habes, Pater? Ille autem tacens plangebat. Dum autem molestus illi esset discipulus **1005** ut diceret ei cur plangeret ; violenter compulsus dixit : Ego in judicium rapis sum, fili ; et vidi multos schematis monachilis euntes in suppliciis, et multos laicorum euntes in regnum.

49. Abbas Moyses venit ad puteum haurire aquam, et vidit fratrem Zachariam orantem, et Spiritum Dei super eum requiescentem (*Pelag., libell. xv, n. 17*).

50. Dicebatur de abbate Joanne quia nunquam C permittebat cogitationem otiosam ascendere in corde suo, neque loquebatur de causis s. culi hujus (*Pelag., l. xi, n. 13*). Tentaverunt ergo eum fratres, dicentes : Gratias agimus Deo, Pater ; pluit enim nimis, et palmæ arbores irrigatæ producunt germina, ex quibus inveniant fratres folia quæ operentur. Dicit illi senex : Sic est, fratres, et Spiritus Dei cum descenderit in corda sanctorum, adaperiuntur, et producent fructus in timore Dei.

51. Interrogavit frater senem, dicens : Quid est quod dixit Dominus : In carcere eram, et venistis ad me (*Matth. xxv*) ? Respondit : Licet hoc in proximis sibi Dominus imputet factum, tamen quia carcer est sedere in cella, si quis sedens in cella memoriam semper habeat Dei, illi recte dicendum est : In carcere eram, et venistis ad me.

52. Requisivit frater senem, dicens : Quid faciam, quia cogitationes me conturbant? Respondit abbas Besarion : Tu quiesce, et non te mensures cum magnis, sed esto tacens in corde tuo.

53. Interrogavit frater abbatem Antonium, dicens : Quid est pro nihilo seipsum homo æstimare? Respondit : Similem se jumentis irrationabilibus æstimare, pro eo quod nihil dijudicant sicut scriptum est : Ego autem velut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (*Psal. lxxii*).

54. Requisivit abbas Pambo abbatem Antonium, dicens : Quid facio sedens in cella? Respondit : Non

sis confidens in merito justitiæ tuæ, et non cogites de rebus transitoriis, et esto tenens linguam et ventrem (*Pelag., libell. i, n. 2*).

55. Requisivit frater senem, dicens : Putas bonum est habere æstimationem bonam in conspectu hominum? Respondit : Æstimationes istæ virtutem non habent. Ne ergo velis æstimationem habere apud fratrem tuum, sed magis fuge.

56. Interrogavit frater senem, dicens : Quid est humilitas? Respondit : Si quis benefacit facienti sibi malum, humilitas perfecta est. Dicit frater : Quod si non potest quis ad hanc mensuram venire ut hoc faciat? Respondit : Fugiat, et quiescat.

57. Frater requisivit senem, dicens : Quid est perfectus monachi? Respondit senex : Humilitas. Quantum enim quis in humilitate inclinatur, tantum proficit in excelso.

58. Requisivit frater senem, dicens : Quomodo anima suscipere potest humilitatem? Respondit : Si sua semper scrutetur mala (*Pasch., c. 15, n. 10; Ruff., l. iii, n. 171*).

59. Abbas Pœmenius dixit cum gemitu (*Pasch. c. 22, n. 2*) : Omnes virtutes ingressæ sunt in celam meam præter unam virtutem, et ex ejus labore stat homo. Interrogaverunt eum fratres, quæ esset ista virtus talis? Respondit senex : ut semper seipsum reprehendat homo.

60. Quidam frater rogavit senem, dicens : Veni in cellam meam, si mereor ut lavem pedes tuos. Ille autem noluit. Iterum secundo et tertio dixit illi, et non ivit. Novissime abiit in cellam senis, et mittens penitentiam ante ipsum (4), rogavit eum ut veniret in cellam ejus. Et surgens venit cum eo, et dixit ad senem : Quare toties ante rogatus non venisti? Respondit senex : Cum verbis solum dicebas, non satisfecisti cordi meo ut venirem ; cum vero monachile opus humilitatis vidi in te, et ego tunc gaudens veni ad te.

61. Dixit senex : Quod non didicit homo, et ipse non observavit, quomodo docere proximum potest? esto ergo semper humilis ad discendum.

62. Dixit senex : Virtus monachi est, in omni tempore seipsum arguere.

63. Dixit senex : Non potest homo videre cogitationes suas foris, sed cum intus insurgunt, et si quis D est bellator, expellit illas.

64. Dixit senex : Opus monachi est, videre cogitationes suas a longe.

65. Dixit senex : Causa quæ non prævidetur, non permittit nos in meliora proliferare.

66. Dixit senex : Non mensures teipsum, sed adhære bene conversanti.

67. Dixit senex : Omnem causam quam non abscedit a se homo, iterum in ipsa implicatur.

68. Dixit senex : Omnis labor qui supervenit homini, victoria est illi.

69. Dixit senex : Abominatio est ante Deum omnis carnalis delectatio.

70. Dixit senex : si venerit tibi cogitatio pro car-

nali nece-sitate, et tangit te semel et his et tertio. A non audias.

71. Dixit senex : Si non dixerit homo in corde suo : Quia Deus et ego solus in isto mundo sumus , non habet requiem (*Pelag., libell. xi, n. 5, nomine Alois*).

72. Dixit senex : Peregrinatio est tacere.

73. Dixit senex : Imminens quis humanam notitiam et ventrem habet requiem (*Pasch., c. 32, n. 4*).

74. Dixit senex : Oportet monachum cor forte habere ad singula, et salvabitur.

75. Dixit senex : Si videris vel audieris aliqua, non renunties fratri, quia nutrimenta sunt pugnæ.

76. Dixit senex : Voluntas propria, et requies, et consuetudo istorum dejicit hominem.

77. Dixit senex : Charitas, et tacurnitas, et oc-B culta meditatio operantur puritatem.

78. Dixit senex : Quæcunque super mensuram sunt, dæmonum sunt.

79. Dixit senex : Quid opus est ædificare alienam domum et propriam subvertere ?

80. Dixit senex : Unicuique inter medium Dei et hominis propria voluntas murus est æreus et petra anteposita. Si ergo superaverit homo voluntatem suam, potest verissime dicere : Et in Deo meo transgrediar murum (*Psal. xvi*).

81. Dixit senex : Nos derelinquentes rectam et luminosam viam, per spinosam et tenebrosam gradimur; id est, derelinquentes plangere nos ipsos et nostra peccata, in negligentias proximorum semper aspiciamus.

82. Dixit senex : Non est monachus qui de alio detrahit; non est monachus qui reddit malum pro malo; non est monachus iracundus; non est monachus cupidus, superbus, avarus, aut elatus, aut verbosus; sed qui vere monachus est, humilis et quietus, et charitate plenus, habens timorem Dei semper in corde suo.

83. Dixit senex : Vide ne contempnas fratrem tibi astantem; nescis enim utrum in te sit Spiritus Dei an in illo.

84. Dixit senex : Humilitas et castitas et timor Dei superiora sunt omnibus virtutibus.

1006 85. Dixit senex : Æqualis est causa monacho, si contra eum qui vi nocuit, causare velit ac D si contra diabolum.

86. Dixit senex : A minore actione usque ad maiorem quam agit homo, totum in fastu ejus ponitur, sive in cogitationibus, sive in operibus.

87. Dixit senex : Humilitas non est sumptus, sed in omni sumptuali est condimentum.

88. Dixit senex : Humiliare seipsum, et despectum se apud ipsum habere, pro muro est monacho.

89. Dixit senex : Qui vult ædificare domum, multa necessaria procurat, ut possit perficere; ita et monachum multam curam habere oportet ut possit opera Dei perficere.

90. Dixit senex : Beatus qui sustinet laborem cum gratiarum actione.

91. Dixit senex : Non est fortior virtus quam nullum spernere.

92. Dixit senex : In omnibus sibi unumquemque vim facere, hæc est via Dei, et opus monachi.

93. Dixit senex : Qui sibi vim facit propter Deum, similis est homini confessori.

94. Dixit senex : Homo habens mortem præ oculis omni hora, vincit pusillanimitatem.

95. Dixit senex : Esto liber in loquendo, non servus.

96. Dixit senex : Impossibile est sine custodia oris proficere hominem vel in una virtute; prima enim virtus custodia oris est.

97. Dixit senex : Ego tres res timeo, id est, cum anima egressura est de corpore, et cum in præsentia Dei venturus sum, et cum sententia contra me data fuerit (*Pelag., libell. iii, n. 4, nomine Elia*).

98. Dixit senex : In quocunque loco sedens non respicias ad illos qui habent consolationem suam, sed ad egenum non habentem panem aut requiem.

99. Dixit senex : Si habes passionem, et relicta illa pro alia re oras Dominum, non exaudieris; sed primum pete pro impugnatione tua, et cum pulsans ingressus fueris, tunc pro aliis aliqua petitione roga.

100. Dixit senex : Tria sunt ista capitula, timor Dei, et oratio assidua, et bene facere proximo suo.

C 101. Dixit senex : Sicut flatus egrediens de naribus sine quo non vivitur, ita homo timorem Dei et humilitatem semper debet habere in se (*Pelag., libell. xv, n. 32, nomine Pastoris; Pasch., c. 27, n. 2*).

102. Dixit senex : Quid opus est incipere artificium, si non discat perficere illud? nihil est ergo quod incipitur et non perficitur.

103. Dixit senex : Homo si cordi tuo non satisfacit, ne credas illi conscientiam cordis tui.

104. Dixit senex : Constitue tecum nulli unquam homini male facere, sed purum habere cor ad omnem hominem.

105. Interrogavit frater senem, dicens : Si videro inter fratres aliquam negligentiam, jubes ut arguam? respondit : Si sunt seniores vel coætanei tui, humiliter admone sine increpatione, ut in hoc ipso humilis inveniaris.

106. Frater requisivit senem, dicens : Fratres alii mecum cohabitant, et volunt ipsi ut ego illis præcipiam quomodo jubes ut faciam? Respondit : Fac tu quod præcipis, ut non tantum illis præcepta, sed et formulam præbeas (*Pasch., c. 43, n. 1, nomine Serapionis*).

107. Dicebant pro abbate Macario majore, quia sicut Deus protegit totum mundum, et portat peccata hominum, ita et ille quasi quidam Deus terrenus fuit in fratribus, operiens delicta illorum, et ea quæ videbat vel audiebat, quasi non videns et non audiens.

108. Interrogavit abbas Moyses abbatem Silvanum

(*Pasch.*, c. 43, n. 2), dicens : Potest homo per singulos dies apprehendere initium ? respondit : Si est operarius , potest per singulos dies sumere initium ; oportet enim apprehendere unumquemque parum aliquid ex omnibus virtutibus. Singulis ergo diebus surgens mane, sume initium unum in omnem virtutem, et in omne mandatum Dei. In magna patientia et longanimitate, cum timore et charitate Dei, cum humilitate animæ et corporis, in multa sustentatione, in tribulatione et commoratione cellæ, in oratione et deprecatione, cum gemitu, cum puritate cordis, et oculorum, et custodia linguæ et sermonum, in abrenuntiatione rerum materialium et desideriorum carnis, in certamine crucis, id est, cruciatione et paupertate spiritus, in continentia spirituali et agone pugnae, in poenitentia et luctu, in simplicitate animæ et taciturnitate, in jejuniis et vigiliis nocturnis, in operatione manuum secundum quod docet Paulus apostolus, dicens : Operantes manibus nostris, in fame et siti, in frigore et nuditate, in laboribus et tribulationibus, in necessitatibus et angustiis et persecutionibus, in foveis et speluncis et cavernis terræ (*II Cor. xi*). Esto factor verbi, et non auditor tantum; operans talentum in duplo, habens vestem nuptialem, firmatus super firmam petram, et non super arenam (*Jacobi i*). Eleemosyna et fides non te derelinquant, cogitans omnem diem mortis esse vicinam, et quasi jam clausus in monumento, nihil de hoc sæculo cures (*Ruff.*, l. iii, n. 206). Inedia escarum, et humilitas, et luctus non recedant a te, et timor Dei permoneat in te omni hora. Scriptum est enim : Propter timorem tuum, Domine, in utero accepimus, et doluimus, et peperimus spiritum salutis (*Isa. xxvi*). Hæc ergo et si qua alia virtus est, in his perspicere, ne te ipsum mesures cum magnis, sed crede te inferiorem esse omni creaturæ, id est, deteriorem a quovis homine, quamlibet peccatore. Habeto discretionem, discernens temetipsum, et non dijudices proximum, neque insipias aliena delicta, sed tua plange peccata, et de nullius hominis actibus sollicitus sis. Esto mansueti spiritus, et non iracundi. Nihil in corde tuo contra aliquem cogites mali,

A nec habeas inimicitiam in corde tuo, neque odium contra inimicantem tibi sine causa, neque irascaris inimicitia ejus, neque despicias eum in necessitate et tribulatione ejus, nec reddas malum pro malo, sed esto pacificus cum omnibus; hæc est enim pax Dei. Non te credas malum facienti, neque congaudeas ei qui facit proximo malum. Non detrahas alicui, quia Deus cognoscit omnia, et videt unumquemque. Non credas detrahenti, neque congaudeas ad malum eloquium ejus. Non oderis aliquem propter peccatum ejus, quia scriptum est : Nolite judicare, et non judicabimini (*Matth. vii*); neque despicias peccantem, sed ora pro illo, ut det illi Dominus conversionem in patientia et misereatur illius, potens enim est Dominus. Et si audieris pro aliquo quia agit iniqua; responde dicens : Nonquid ego iudex sum? homo sum peccator, mortuus sub peccatis meis, et lugens mea propria mala; mortuus enim causam non habet curare pro aliquo. Hæc omnia ergo qui cogitat et procurat, **1007** operarius est universæ justitiæ sub gratia et virtute Domini nostri.

109. Hæc sunt sententiæ septem, quas locutus est abbas Moyses ad abbatem Pœmenionem, quas si quis in cœnobio, aut in solitudine, aut in ipso sæculo positus custodierit, poterit salvari.

1. In primis, sicut scriptum est, debet homo diligere Deum ex tota anima et ex tota intelligentia sua (*Joannes libell. iv, initio, per aliquot numeros*).

2. Debet homo diligere proximum sicut seipsum.

3. Debet homo mortificare seipsum ab omni malo.

4. Non debet homo dijudicare fratrem suum in aliqua causa.

5. Non debet homo malum facere alteri.

6. Debet homo priusquam exeat de corpore, mundare seipsum ab omni inquinamento carnis et spiritus.

7. Debet homo semper cor contritum et humilatum habere. Quod ille potest implere, qui semper sua peccata et non proximi considerat, opitulante gratia Domini nostri Jesu Christi, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN APPENDICEM AD VITAS PATRUM

ROSWEYDI NOTATIO.

IN HERACLIDIS PARADISUM.

(1) *Heraclidis*.] Prima editio addit, quondam *Paschianæ episcopi*. Quod unde promptum sit, ignoro. Certe deest hoc Manuscripto meo, quem ex abbata Amandina, a vetusta quidem manu, sed valde mutilum, nactus sum. Ms. Moretianus, Vezelianus et Insulensis, *Paschasium* sive *Palladium diaconum* libri hujus auctorem faciunt. Eadem prima Editio, in fine libri *Heraclidem Bithyniæ episcopum* facit. Meminit hujus Petrus a Natalibus in Catalogo sanctorum lib. xi, cap. 87, et quæ ibi de eo textit, ex hoc libro desumpta sunt; quare non exscribo.

(2) *Aut tractat.*] Proprie vertit interpres, quod in

D Herveto est, habet sermonem. Græce, οὗ ἐμπελ. Hinc sæpe in scriptis Patrum *Tractatus* et *Tractatores*. Vide *Onomasticon*.

(3) *Et nepos*.] Quid nepos hic faciat, non video, an *Nepos* nomen proprium? sed nulla ejus vestigia vel in *Palladio veteri*, vel in *Palladio Herveti*. Nam *Palladius vetus*, cap. 5 habet *fratres Dracontii, viri mirabiles*. *Palladius Herveti* : *Et Joannis filii fratris Dracontii, viri admirabiles*. Græce est in Veneto Ms. καὶ Ἰωάννου τοῦ ἀδελφοῦ δρακοντίου ἀνδρός θαυμαστοῦ : *Et Joannis fratris Dracontii viri mirabilis*. Ut verear ne pro ἀδελφός, fratris, legerit interpres *Heraclidis ἀδελφός, nepotis*. Alias suspicari quis possit Ἀδελφίου

legendum. Certe et infra, c. 33 occurrit *Adelphius* inter monachos cum *Ammonio*, *Pambone* et aliis. Hæc in prima Editione palpas in tenebris scriperam vel divinarum; nunc hæc secunda Editione cum textus Græcus Palladii perfectior prodierit, totum hunc locum ita corrige: *Et Origenes Dracontii viri admirabilis nepos*. In Græco Parisiensi est: *Ἀργεῖνους τοῦ ἀδελφοῦ δρακοντίου ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ θαυμαστοῦ*.

(4) *Hic idem sanctissimus cum a Rufino.* Baroniæ, tomo iv, anno Christi 394, Siricii pape 10, Theodosii imp. 16, agens de synodo Constantinopolitana, in encensis, ita ait: Quamobrem illud existimo huiusmodi episcoporum conventum non convocatum esse vel ecclesiasticorum dogmatum causa, vel disciplinæ ecclesiasticæ terminandæ studio; sed ad hoc, ut novam basilicam apostolorum Petri et Pauli nomine erectam a Rufino præfecto prætorio, penes quem summa erat in toto Orientali imperio auctoritas, iidem dedicarent; hincque ipsum esse conventum episcoporum, cupis Palladius (intelligit Baroniæ hunc nostrum Heraclidem, ut monui Prolegomeno generali 4, § 3) res suorum temporum scribens meminit, cum de Evagrii Pontico agit, qui una cum *Ammonio* et aliis ex *Ægypto* vocatus a Rufino ea de causa Constantinopolim venit. «*Hic idem*, inquit, *sanctissimus cum a Rufino* (Pallad., in *Lansiac*, cap. 2), etc., subiens de *Ammonio* ibidem defuncto, et in eadem basilica *Rufiniana* dicta, sepulto. Certe quidem ad dedicationem basilicarum vocari solitos et remotissimis quoque regionibus episcopos, quæ dicæ sunt superius de Antiochenæ ac Jerosolymitanæ ecclesiarum encensis docent.

Mementi ejusdem a Rufino erectæ basilicæ *Sozomenus* lib. vii, cap. 17, adificatamque fuisse ait trans mare prope *Chalcedonem*, in loco dicto, *Ad Quercus*; ubi ab eodem Rufino sumptuosa villa extructa erat, erectæque regie ædes, ipsaque basilica in honorem præcipuorum apostolorum Petri et Pauli dedicata, dicta quoque nomine communiori, *Apostolorum*; in qua postea a Theophilo episcopo Alexandrino collecta synodus fuit adversus Joannem Chrysostomum, ut suo loco dicitur. Hactenus Baroniæ.

(5) *Buccellatum.* Ita legendum ex Ms., cum antea esset *buccellatum*. Vide Onomasticum.

1008 (6) *Mallam.* Ita vertit interpres, quod apud Palladium in Græco est *ψιδας*. Vide Onomasticum.

(7) *Carcinus.* Retinuit interpres Græcam vocem *κάρκινος*, qui Latine *cancer*.

(8) *Belua quadam.* Palladius hic habet *hyænam*. An igitur hic *belua* pro *belva* est, id est *hyæna*? Certe b et u sæpe inter se commutant. Sic infra, c. 11, ubi in nostro *seræ*, in Palladio *hyæne*. Capitulinus, in Gordiano iii, *Belbi*, id est *hyæne*, decem. Quanquam et *belua* quoque pro *hyæna* scribitur. Gloss. *δυνα ζῶον, belua*. Certe *belua* apud auctores nunc pro elephantio, nunc pro *hyæna*, nunc pro cetio capitur. Pro *hyæna* quoque videtur capi hic, supra, cap. 5, in *Nathanaele*: «multæ enim *beluæ* illa esse per deserta noscuntur.» Ubi *Hervetus* ex suo Græco textu vertit: *Sunt enim hyæne in his locis*.

(9) *Curialis.* *Hervetus*, cap. 22, Palladii: «*Servus ejusdem qui regebat rempublicam*»; *αἰχίς*; ὑπάρχον πολιτευοµένου τινός. Vide Onomasticum.

(10) *Italicos.* Ms. *Moretianus* et *Insulensis*, *Cyathos*. In Palladio Græce est cap. 22, *χαίτε πῶν ὡς ἰταλῶν δέκα καὶ ὀκτώ*. «Cum saltem *Italicorum* circiter octodecim ebisset.»

(11) *Clemonem malorum consortem suorum.* In Græco Palladio Parisiensi, *συμπαίχτων αὐτοῦ, collusorem suum*. In Palatino erat *συμπρωκτής*. Utrobique autem in Græco erat *δαίμονα* pro *κλήμονα*. Sed ex *Heraclide* Palladius emendandus. De eadem historia *Sozomenus* lib. vi, cap. 29.

(12) *Scholasticus.* Apud Palladium Græcum, cap. 26 *σχολαστικός* ὑπάρχον ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν παιδευοµένων, *discipularum liberalium scholasticus*. Vide Onomasticum.

(13). *Reposso.* Id est, relicto, non obvia significa-

tionem. Apud Græcum Palladium est, *ἀνεπαύω*, quod significat *reficere*. Hoc interpres Latino *repausandi* verbo expressit.

(14) *Satis vereor.* Id est, *valde vereor*. Ita sæpe capitur in sacris literis, et aliis auctoribus.

(15) *Lenticulam.* Apud Palladium, cap. 26. Græce est *φακόν*, *lentem*, quam existimo fuisse pulcem ex lente, ut alias his in libris occurrit.

(16) *Orvitas.* *Hervetus*, in Palladio, c. 28, *ὀργυίας*, vertit *ulnas*.

(17) *Fagedenam.* Græcis *φογείδαν*. Latinis *Phagedena*, triplici significato. Vel enim ulcera in genere significat, quæ semper majora et deteriora fiunt; vel certam speciem ulceris tumidi, profundi, vicinas partes excedentis; vel nimiam cibi appetentiam. Vide *Joannis Gorraei Definitiones medicas*.

(18) *Valetudinis.* Id est, *invaletudinis*. Sic supra, cap. 6: «Caput consumptum erat illa valetudine, quæ *carcinus* nominatur.»

(19) *Cilicæns.* An amphoræ vel lagenæ ex *Cilicia*? Vide Onomasticum.

(20) *Æneus.* Fabri editio *Æneus*, *Lipomani*, *Æneus*, tanquam si ad proprium aliquod nomen aluderetur. Sed Græcum verbum retinuit interpres, *eneus* ab *ἐνός* vel *ἐνός*, quod significat, *periculum, mutum*. Vide dicta supra, libro i, ad vitam *Abrahæ*, cap. 5, n. 14. 10, et Onomasticum.

(21) *Lapanas.* Id est, olera agrestia. Vide Onomasticum.

(22) *Trium sibi voluminum cellulas fecit.* Id est, *triun tholorum*, seu *tres tholos*, *τρεῖς θόλους*, ut est apud Palladium, cap. 43. Vide Onomasticum.

(23) *Collusorem suum.* In Palladio capite 83. Græce est, *συμπαίχτων ἑαυτοῦ*. *Hervetus* verit exercitorem, qui cum eo luderet. Intellige cum sobornasse quemdam monachum, qui cum nimis distraberet.

(24) *Periodontas.* Explicat ipse, *presbyteri, multarum ecclesiarum curam gerentis*. Deest hoc Palladio. Vide Onomasticum.

(25) *Oxyrincham.* Palladius *Herveti*, capite 86, habet *celerem manum*. An igitur *Hervetus* in Græco invenit *ὄξυς χεῖρα*, pro quo *Heraclidis* interpres legerit *litterarum transpositionem*, *ὄξυρινχα*? Græcus Palladii textus *Venetus* Ms. habet *ὄξυρρχον χαροχάρα*. Paris. *ὄξυρρχον*. Vide Onomasticum.

(26) *Unum Epeta, alterum Nonaxon, tertium Antiphylon.* Hic vero hæreo, nec video qui me expediam. Palladius *Herveti*, capite 86, hæc tantum habet: «Composuit tres sacros libros monachorum, qui dicuntur *Ἀντιρόπτικα*, hoc est, *Contradictoria*» Invenio in Ms. *Venetio*: *συντάκτων οὖν τρία βιβλία ἱερομοναχικά, ἀντιρόπτικα λεγόμενα*.

Subjungam hic auctores, qui agunt de operibus *Evagrii*, si forte ex his verum exsculpere possimus. In primis hæc de *Evagrii* scriptis narrat *Socrates* lib. iv, c. 23, secundum Græcos, vel 18, juxta *Latinos*: *Τούτῳ καὶ βιβλία ἄντα σπουδαῖα συγγραμμάτων ὦν τὸ μὲν, Μοναχός, ἡ περὶ πρακτικῆς ἐντέτυκται· τὸ δὲ, Γνωστικός, ἡ τὸν καταζωοῦντα γνῶσις. κερὰ λαὶα δὲ αὐτοῦ πεντήκοντα. Τὸ δὲ, Ἀντιρόπτικός, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τοὺς πειράζοντας δαιμονίας, ἐν ὧν διαρρηκνόμεναι μέντοι, κατὰ τὸν ἀρετὴν τῶν ὁκτῶ λογισμῶν καὶ ἐκαστῶν προγνωστικῶν προβλήματα. Ἐτι μὲν καὶ στεχρά δύο, ἐν πρὸς τοὺς ἐν κοινοῖσις, ἡ ἐν συνόδοις μοναχούς, καὶ ἐν πρὸς τὴν [Synod. παρθεναίων] πάρεινον. Αἱ αὖτως ἐστὶ θανάσιμα, οἱ ἐν τυχάνοντες εἰσονται. Ἡμετέρου libri ab illo accurate conscripti: quorum unus, *Monachus* sive de vivendi ratione, quæ in agendo cernitur; alter *Gnosticus*, sive scientia præditus, dicendus sit, in quo sunt capita quinquaginta; alter *Antirheticus*, id est, adversus daemones tentantes confutatio, ex sacris literis collecta, inque octo partes divisa, numero octo cogitationum mentis nostræ apte respondentia. Sexcenta præterea problemata de rerum præsentatione futurarum. His accedunt duo carminum libri: unus, ad monachos, qui in cænobis et conventibus ætatem degunt, alter ad virginem. Qui qui-*

Jem quam eximii sint, facile intelligent hi qui sunt eos perfecturi. Quæ totidem verbis habes apud Suidam in *Μαζάρως*, et Nicephorum, lib. xi, c. 42. Gennadius vero, de illustribus Ecclesiæ Scriptoribus, cap. 11, hæc prodit:

Evagrius monachus, supradicti Macarii (Ægypti) familiaris discipulus, divina atque humana litteratura insignis, cujus etiam liber, qui attulatur *Vite Patrum*, velut continentissimi et eruditissimi viri mentionem facit, scripsit multa monachis necessaria. Ex quibus ista sunt:

Adversum vii principium vitiorum suggestiones, quas aut primus advertit, aut inter primos dicitur, vii ex sanctorum Scripturarum testimoniis opposuit libros: ad similitudinem videlicet Domini, qui tentatori suo semper Scripturarum testimoniis obviavit, ita ut unaquaque species vel diaboli, vel vitii te naturæ suggestionum, contra se haberet testimonia. Quod tamen opus eadem simplicitate qua in Græco inveni, jussu in Latinum transtulit.

1009 Composuit et anachoretis simpliciter viventibus librum centum sententiarum per capitula digestum, et eruditus ac studiosus quinquaginta sententiarum. Ego Latinum primus feci. Nam superiorem olim translatum, quia vitiatum per tempus et confusum vidi, partim reinterpretrando, partim emendando, auctoris veritati restitui.

Composuit et cœnobitis et synoditis doctrinam aptam vite communis.

Et ad virginis Deo sacratas libellum competentem religioni et sexui.

Edidit et paucas sententiolas valde obscuras; et (ut ipse in his ait) solis monachorum cordibus cognoscibiles, quas similiter ego Latinis edidi.

Vixit longa ætate, signis et prodigiis pollens. Hæc tamen Gennadius.

Ex his Evagrii Operibus tria nunc hæc dubia vel explicanda vel corrigenda.

An quia dicitur scripsisse *στιχερὰ*, quod Christophorus apud Socratem *carminum libros*, Langus apud Nicephorum *versuum libros* vertunt, pro *Epeta* legendum esse *Epea*, a Græco *ἔπος*? Sane Ms. Moretani *Epea* deserte habet. Quanquam alii *στιχερὰ* vertunt *Elementaria*, ut Paltheus in præmissis ad Homilias sancti Macarii. Nisi quis suspicetur *epea* ortum ex Græco *ἔπεα*, quæ pars est verbi *ἱερολογησάμενα*. Equidem librarii sæpe p Græcum cepere pro p Latino, et Græca Græce scripta velut Latinis litteris scripta excubebant. Similem conjecturam suggeram mox ad Palladii Lausiacam, c. 9 notation. 4.

Jam reliquorum duorum vocabulorum facilius est ratio. Pro *Nonaxon* enim videtur legendum *Monachon*; nam eo nomine librum ab Evagrio scriptum testantur auctores.

Pro *Antiphylon* legero *Antirrhethicon*. Ita etiam in Græco Veneto pro *ἀντιρρητικά* restituendum *ἀντιρρητικά*.

(27) *Poscam*.] Palladius Herveti, *ptisanam*, ubi in Græco est *πίσινα*. Lexicon Græcolatinum vetus: *ὀξύφατον*, posca. Infra, capite 42: « Per reliquum ævisui tempus posca et sicco pane contenta vivebat. » Ita ibi restitui pro vulgato *postea*. Nam Palladius Herveti cap. 145, in eadem re habet *oxygraton*. Græce est *ὀξύφατος*, quod proprie posca. Ms. Moretani et Insulensis pro posca habebant aqua.

(28) *Inter quam Paulam Romanam, matrem Toxotii*.] Heraclides Ms.: « Inter quas et Paulam nomine, urbicam quandam, Toxotii matrem, mulierem prudentem et spirituales vidisse me memini, cujus filia Eustochium nomine apud Bethleem usque ad præsens tempus in monasterio suo degit; quoniam ipse quidem nescio, audiui tamen a pluribus ipsam esse castissimam, habentem quinquaginta virgines secum. » Heraclides Fabri eodem modo, nisi quod pro Toxotii habet Eustochii.

(29) *Iustæ semper*.] Palladius, cap. 129. *Usia* proprium nomen habet. Heraclides videtur *justam* Theodoræ epitheton facere.

A (3) *Dextro pede*.] Quid *dextro pede numerari*? Credo, intelligitur Chronium a cella sua versus dextram abisse ad desertum, et ibi puteum effodisse. Id est, locus ubi puteus effossus est, distabat a Phœnice vico, unde oriundus erat Chronius, quindecim milibus passuum, *dextro pede numeratum*, id est, eundo a cella ejus versus dextram. Apud Palladium, capite 89 Græce est: *Ἀποστρέψας ἀπὸ τῆς ἰδίας κώμης πλεῖστον οὗτος τῆς ἱέρου μύρια πεντακισχίλια βήματα, τῷ δεξιῷ ποδὶ ἀριθμούναι.*

(31) *Chorepiscopi*.] Ante erat, *coepiscopus*, sed Palladius, cap. 106 *χωρεπίσκοπον* habet. Vide Onomasticon.

(32) *Amata*.] Existimo hic errorem esse in Heraclidis interprete; nam Palladio, cap. 157, dicitur *Amata Talida*. Jam vides unde *Amata* profluxerit. *Amata* in his libris aliquoties occurrit pro nomine appellativo, non proprio.

(33) *Mavorte*.] Mox, cap. 49, *quidquid vestium sericarum in mavortibus habuit*. Scribitur nunc *mavorte*, nunc *maforte*, Græcis *μαφόρον*.

(34) *Colothus vocabulo martyr*, qui eisdem colebatur locis.] Hinc Palladius Herveti explicandus. Ubi vulgatus marginum notator margini ascripserat: *Martyr hic dicitur, qui prætest martyrio*; sed imposuit illi non plana Herveti versio.

(35) *Parens*.] Cave hic parentem pro patre accipias. Sæpe ævo inferiore *parens* pro cognato et affini accipitur. Sic supra, cap. 2: « Habeat autem et nonnullos parentes, inter quos filiam sororis suæ adoptaverat sibi. » Et sequenti cap. 51: « Non amico se, non clerico, non parenti, non cuiquam alii se credidit atque commisit. » Palladii vetus interpres, capite 12: « Non tanquam parentem, sed tanquam servo Dei, et monacho hæc offerimus. » Loquitur soror Marciano fratri. Vide Onomasticon.

(36) *Agentem in rebus*.] Palladio dicitur, *Magistrianus*. Nec ibi pro nomine proprio accipias. Dixi alias de hoc Magistriani nomine ad Martyrologium Adonis, 2 Julii. Vide etiam supra, ad Pelagium, libello vi, num. 21. Vide Onomasticon.

(37) *Ne affectibus quidem parcerent suis*.] Videtur insinuare tantam famem fuisse, ut homines ne quidem affectibus suis, id est, liberis parcerent. Palladius Græcus habet, cap. 114, *ἀποὺ γνησίου μεγάλου καὶ κατὰ σπλήνῳ χυρὸντος πάντων ἀνθρώπων*. « Cum esset magna famens, et quæ omnium hominum pervadebat viscera. » Auctores sæpe usurpant *affectus* pro liberis. Vide Onomasticon.

IN PALLADII LAUSIACAM.

(1) *Brumum*.] Intelligit *fetorem*. Inde *brumozum*, fetidum. [Vide dicta supra, ad librum iii, num. 39, notat. 9.]

(2) *Tauream*.] Male hoc cepit Hervetus pro pelle taurina, quasi carni flex taurina pelle induatur. Vult Palladius carnilem *taurea* seu flagello instructum.

(3) *Grutaria*.] Heraclides, cap. 6, simpliciter vocat *negotiationem*.

D (4) *Neapoteonta*.] Divinam proxime ad litteras has accedens, *ναποπόντα*, vel *νοπόποντα*. Nempe P, id est p Græcum, primis Editoribus visum fuit esse P, id est p Latinum. Apud Palladium, capite 19, dicitur *παίδαρτογόνον*.

(5) *Nebula*.] Heraclides, cap. 6, *crabrones*. Credo Palladii veterem interpretem incidisse in corruptum Codicem, et pro *σύνερος* legisse *νέφος* vel *νεφέλην*, nubem, nubulum, *nebulam*, vel simile aliquod Græcum affline vocabulum.

(6) *Dehabet*.] Rarius verbum, nec facile obvium. Heraclidis interpres, cap. 2 hoc effert: *si forsitan egere videantur*. Hervetus, in cap. 6 Palladii: *si quid eis defuerit*. Hieronymus, epist. 22, ad Eustochium, De custodia virginis, *ut nemo quid postulet, nemo dehabeat*.

10107.] *Zabernam*.] Heraclidis interpres, cap. 7 *sacrum* habet. Ita et Hervetus Palladii novus interpres, c. 22. Græce in Palladio Veneto est *ζάβερνον*, in aliis *τάκρον*. Vide Onomasticon.

(8) *Præfectiani*.] Ita correxi ex conjectura, Mss. de-
sultus, cum ante esset, *præ faciati*. Noti *præfectiani*
posterioribus sæculis, pro apparitoribus præfecti præ-
torio. Et res ipsa hic ita capiendum docet.

(9) *Italicum olei*.] Sic cap. 8 Heraclidis: « decem et
octo Italicos ipsius vini solus exhausit. » Vide Ono-
masticon.

(10) *Libralem manum*.] Heraclides, cap. 25, *Oxy-
rincham*. Palladius Herveti, cap. 86, *celcrem manum*.
Intelligit Evagrium fuisse antiquarium, vel *ταχυγράφων*
vel *καλυγράφον*. Vide Onomasticon.

(11) *Rhinocerotis duceret*.] Palladius Herveti, cap.
86, ante habebat: « adeo ut corpus ejus, non secus
ac corpus lerarum animantium, scateret muscis. »
Correxi nunc, *ricinis scateret*. Heraclides, cap. 25: « ut
per corpus ipsius totum quædam papule illi, quas
καπε in corporibus vidimus, exirent. » Ubi Græce:
ὡστε τὸ σῶμα αὐτοῦ καθήκει τῶν ἀδύστων ζώων χροτῶνας
ἐκέρπει. *χρότων* Græcis nunc *ricinus*, id est vermis
canibus infestus, nunc frutex est, nunc oleæ morbus,
nunc cartilaginea pulmonis bronchea.

Sed quis huius sensus, quæ constructio? ut corpus
ejus sicut irrationalis animalis *rhinocerotis duceret*? si
rhinocerotis jungatur cum *animalis*, deest sensui ali-
quid, et nescio an *rugas duceret*, vel simili aliquo
modo supplendum sit. Quid vastum animal *rhinoceros*
hic faciat, si quidem alios interpretes inspiciamus)
non video. *Ricinus* pro Græco vocabulo *χρότων* facit.
An ergo legendum *ricinos duceret*, id est, *ricinis ver-
mibus* vel *insectis scateret*? an *cynorrhæistas duceret*,
quod *χρότων* seu *ricinus* etiam Græcis dicitur *κυνόρ-
ραιστος* a canum infestatione? Atque ita *ricinus* vel
cynorrhæistes degenerasset in *rhinocerotis*

Unam hanc conjecturam adhuc aucterare placet,

A ut legamus *duresceret*, pro, *duceret*. Ita et sensus et
constructio constabit. Notum durissimam *rhinocerotis*
pellem esse. Vide Onomasticon.

χρότων etiam Græcis pro ulcere capitur apud Pol-
lucem, lib. v, cap. 15. An igitur ex diurna nocturna-
que sub dio statione totum exulceratum est? Ita ac-
cepit hic *χρότωνας* Heraclidis interpres, qui *papulas*
vertit.

(12) *Pisiper*.] Fluminis hujus nomen deest Her-
veti versioni. Ab hujus vicinitate ipse mons An-
tonii ita etiam vocatus. Rufinus, lib. ii Hist., cap. 8:
« Pœmen et Joseph in Pispiri, qui appellatur mons
Antonii. »

(13) *Chindii vini*.] Chindium vinum nondum mihi
alibi lectum. Notum vinum *Chium*. Sed non existimo
intelligi de vino Chio, quasi ejus usus apud ere-
mitas *Ægyptios* fuerit. Potius I go *Chydaum*. No-
tum vinum *Chydaum* inter vina facilia e Chydais
palmolis. Plinius, lib. xiv, cap. 16. Vide Onomasticon.

B IN ÆGYPTIORUM PATRUM SENTENTIAS.

(1) *Martino*.] Fuit hic abbas Dumienensis, et braca-
reus episcopus. Vide prolegom. 25.

(2) *Conductela*.] Ita Ms. Toletanus. In Ms. Sancti
Floriani est, *Conductilem*. Inferiori sæculo variae vo-
ces formatae ea inflexione. *Conductela* pro conductione
rarius occurrit.

(3) *Dijudicari*.] Ita Ms. Toletanus; sed in Ms. Flo-
riani est *dirimari*.

(4) *Et mittens pœnitentiam ante ipsum*.] Intersereba-
tur in Ms. Toletano glossema, id est, *jactans se ad
pedes ejus*, quæ vera est explicatio ejus quod Græcis
est βαλλων μετάνοιαν. Vide dicta supra, ad Vitam san-
cti Basilii cap. 11, n. 54, et Onomasticon.

ONOMASTICON

RERUM ET VERBORUM DIFFICILIORUM

QUÆ IN HIS PATRUM VITIS OCCURRUNT.

1011 Memineris, lector, multa in notationibus explicata, quorum hic nulla sit rememoratio. Rariora nunc
tantum quædam attingo, quæ supra obiter perstricta, nunc pluribus firmanur testimoniis. Quanquam et non-
nulla hic annotata invenies, quorum nulla in notationibus facta mentio. Nec omnia tamen, quæ de singulis
collegi, nunc in simul do. Sufficiant hæc nunc ad lucem quarundam rerum et verborum obscuriorum.

ABSIDA. Vita Macarii Romani, cap. 8: « Et ecce ante nos maximam invenimus absidam, in circuitu scriptam. » Ita constanter Mss.

Dubitatum olim an *absis*, an vero *absida* diceretur. Paulinus Severo epistola duodecima: « In qua æque absidem factam indicavi. Sed de hoc absidam aut absidem magis dicere debuerim, tu videris; ego nescire me fateor, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor. » Quem locum respicit Isidorus, lib. xv Originum, cap. 8: « Sed utrum absidam an absidem dicere debeamus, hoc verbi genus ambiguum quidam doctorum existimant. Utrumque auctoribus usurpatum. »

Occurrit *absis* apud sanctum Augustinum, epist. 225, ad Albinum: « Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratioris et graviore ascen-

C derant. » Concilium Carthaginense iii, can. 32: « Cujuscunque autem pœnitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universa Ecclesia noverit, ante absidem manus ei imponatur. » Quod etiam citatur Capitularium lib. v, tit. 53, et in Decreto, causa 16, q. 9. Aimoinus, lib. iv, capite 252, *Absis ecclesiarum*.

Absidam habet Augustinus epist. 205, ad Maximum episcopum Donatistarum: « Transit honor hujus sæculi, transit ambitio. In futuro Christi judicio nec absidæ gradatæ, nec cathedræ velatæ, nec sanctorum occurrentium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem. » Evodius, lib. i, cap. 5, de miraculis beati Stephani: « Cum in loco absidæ super cathedram velatam essent reliquæ constitutæ. » Et lib. ii, c. 1: « Ipsaque etiam per se gradus absidæ

conscendens, universis eminens conspicienda astabat. » Isidorus, lib. xv Origin., capite 8 : « Absida Græco sermone, Latine interpretatur lucida, eo quod lumine recepto per arcum resplendeat. » Quæ exscribens Walafridus Strabo de rebus Ecclesiast. cap. 6 : « Absida Græce, Latine lucida dicitur, quia lumen acceptum per arcum intromittit. » Gregorius Turo-nensis, De Gloria martyrum lib. 1, cap. 63 : « In pa-riete, qui a parte erat oratorii, absidam collegit. » Ita Ms. vulgo, in *absida collegit*. Idem, libro De Glo-ria confes-orum, cap. 96 : « Ante vitream absidam, qua sancta (Albini) concluduntur membra, sedebat. » Ita Ms. Idem, libro de Vitis Patrum, in Gregorio Lingoniensi episcopo, cujus reliquias Tetricus epi-scopus transferre volebat : « Ante altare basilicæ fun-damenta jacit, erectaque absida miro opere construit, et transvolvit. » Ita Ms. Hincmarus, Rhemensis epi-scopus, de gestis habitis pro divortio Thielbergæ, respectans ad concilium : « Et sacri canones jubent ut penitentes tempore quo penitentiam petunt, im-posituram manuum et cilicium super capita a sacer-dote, sicut ubique vulgatum est, ante absidam cap-iant. Quod unusquisque publice penitens ab epi-scopo suo, de cujus parochia est, debet suscipere. » Annales Francorum, pag. 29 : *In absida ecclesiæ*. Glossæ veteres : *Absida, sedes episcoporum*. Ibi se-dem episcopi fuisse declarat locus Augustini supra, epist. 225, ubi præcedit : « ad nostra subsellia, re-liecta turba, redieram. »

Absidas has loco eminentiore fuisse, ideoque gra-datas, declarant loca Augustini et Evodii supra ad-ducta. Leo Maricanus, lib. 1, cap. 19 : « In basi-licæ absida media, ad quam per octo gradus ascendi-tur, altare constituit. »

Supersedeo plura aggerere loca. Hæc autem aggressi, ut ex iis *absidæ* usus aliquo modo innotesceret. Onu-phrius Panvinus, in explicatione vocum quarumdam ecclesiasticarum *absidæ* nomine intelligit quam Itali *ecclesiarum tribunam* vocant : « Forte quia olim vocabatur tribunal, » vel certe *tribunal* in abside erat. Gregorius Turonensis, lib. 11 Miracul., cap. 2 : « Denique oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal, conspicioque in eo versiculos hoc modo conscriptos :

Heroes Christi gemitus hæc continet aula,
Julianum capite, corpore Ferriolum.»

Quod Hesychius ἀψίδας, præter rotæ circulum etiam καμάρας explicat, dum ait, Ἀψίδας, τὰ κύκλου τῶν τροχῶν, αἱ περιφέρειαι, ἡ καμάρα, intelligit id de quo hactenus egimus. Sic camera Gregorio Turo-nensi, lib. 1, De gloria martyrum, cap. 47 : « Dum in honore 1012 ipsorum martyrum, missarum so-lemnia celebrarentur, cecidisse et camera tabulam unam. » Severo Paulinus, epist. 12 : « Basilica igitur illa, quæ ad Dominædium nostrum communem patronum in nomine Domini Christi jam dedicata celebratur, quatuor ejus basilicis addita, reliquiis apostolorum et martyrum intra absidem trichora sub altaria sacratis, non solum bati Felicis honore

A venerabilis est. Absidem solo et parietibus marmo-ratam camera musivo illusa clarificat. »

Ex dictis quadruplex *absida* usus eruitur, ut tum significet curvaturam rotæ, tum arcum cui aliqua sit inscriptio, tum locum editiorem ubi sedet episcopus, tum cameram in qua reliquiæ Sanctorum conduntur. Quæ fere Glossarium Camberonense manuscriptum exprimit : « Absida dicitur exedra, id est, sacrato-rium; vel locus, id est, seuerum. » Idem : « Absida Græce interpretatur lucida, eo quod lumine accepto per arcum resplendeat. » Quod verbotenus ex Isidoro supra citato acceptum vides. Idem : Absida, sphaera seu hemisphaerium. »

ABSPES. Vita Onuphrii, cap. 10 : « Abspes eram multoties vitæ. » Quod Græcis ἀπειρίων.

B ACIES. Leontius, in Vita sancti Joannis Eleemo-synarii, cap. 21 : « quæ collecta erant a Mauris in acie ipsorum. » Dubium videri possit an in Græco fuerit ἁλᾶς, quod nunc aciem seu multitudinem exercitus, nunc trutinam significat. Certe hic stateræ sit mentio, in qua dicuntur actus ejus appensi. Hinc *aginari* et *acinari* a scapo trutinæ. Festus : « Agina est, qua inseritur scapus trutinæ, id est, in quo fo-ramine trutina se vertit. Unde aginatores dicuntur qui parvo lucro moventur. » Glossarium Cambero-nense Ms : « Aginator, negotiator; dictus ab agina. Agina enim dicitur illud foramen in quo scapus tru-tinæ inseritur, et in quo trutina se vertit. Inde agi-nator dicitur, qui parvo lucro movetur. » Idem : « Aginare, explicare, agitare, fugare, dictum ab agi-na, quod est scapus trutinæ, quæ ideo sic vocatur quod ea mensura ponderis agatur. » Glossæ Isidori : *Agginantes, explicantes*. Et quis *g* et *c* mutuas sibi operas præstant, hinc in Glossis Isidori : *Acinari, tritari, in parvo morari*. Ita etiam habet Glossarium Camberonense Ms.

Alia significatione in Glossario : *Aginat, στρατεύεται*. *Aginare, στρατεύειν*. Existimo enim intelligi *Agentes in rebus*, qui pars militiæ erant. Jos. Scaliger, ad Fe-stum, legit τρακτεύεται et τρακτεύειν, id est, nego-tiari. Forte quispiam divinabit legendum στραγγύειν et στραγγύεται. Nam a στράγγω gutta, sit στραγγύω, guttatim exprimo, et metaphorice, premo, et quasi per angustum foramen exire cogo.

D ACUTI. Pelagius, libello xv, n. 48 : « Sicut im-possibile est navim fabricari sine acutis. » An in Græco ab ἄξυς aliquod nomen deductum fuerit, quod interpreti occasionem dederit vertendi *acutos*, equi-dem nescio. Existimo tamen hic per *acutos* intelligi ἄλους ἢ γόμους, *clavos* vel *gomphos*, quod utrumque in navium compactione refertur a Polluce, lib. 1, c. 9, § 2. Isidorus, lib. xix Orig., cap. 34 : « Clavati quasi calceati, eo quod minutis clavibus, id est, acutis soleæ caligis vinciantur. » Sic forte ab acutis gomphis rastrum, instrumentum rusticum, dictum Græcis ἄξυνα. Hesychius : Ὀξίνα, ἐργαλεῖον τι γεωργικὸν σι-δαροῦς γόμους ἔχον ἰσχυμένον ὑπὸ βοδίν. « Oxina, in-strumentum rusticum, ferreis gomphis constans, quod a bobus trahitur. Aliud infra bisacuti.

ADVIVERE ¹. Probum verbum, sæpe in *adhuc vivere* mutatum. Hieronymus, in Vita Malchi, num. 3, ut *dum adviveret mater*. Idem, libro 1 contra Jovinianum, cap. 28: « Licet certior hæreditas sit, dum advivis, bene abuti substantia tua, quam tuo labore quæsitâ in incertos usus relinquere. » Tertullianus, de Anima, cap. 57: « Et hi vel maxime, qui in ipsis tunc fuerunt cum adviverent. » Gregorius Turonensis, lib. ix: *Dum advixit possideat*. Jurisconsultis quoque nota vox, l. 23, § Testamento, d. De liber. leg.; l. 50, d. De adim. leg.; l. 59, § Testamento, d. De testam. milit.; leg. Visigoth., lib. iv, tit. 2, l. 15: « Medietatem vero, dum advixerit, pater sibi vindicet, filiis post obitum relinquendam. » In iisdem, lib. v, tit. 2, l. 4: « Ita et illa quæ usu hoc ad possidendum percepit, omnia dum advixerit, sine cuiuslibet inquietudine suis incunctanter utatur expensis. » Item, lib. xii, tit. 3, l. 15: « Jurare debebunt, quia quæ eorum professio continet, sincero et non maculato corde profiteantur, se donec advixerint conservare. »

ÆGYPTUS olim varie divisa, seu provincias, seu diœceses species. Vide Philippi Berterii Pithanon Diatribam 1, cap. iv. Sæpe apud auctores occurrit *Ægypt* ² inferior et superior. Socrates, lib. iv, c. 18, *Ægyptum* superiorem opponit Alexandriæ. Agens enim de duobus Macariis ait: « Ὅν ὁ μὲν ἐκ τῆς ἀνω Ἀγύπτου ἦν ὁ δὲ ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείαν πόλεως: » Quorum alter ex superiore *Ægypto*, alter ex urbe Alexandria orundus. » Fere Thebais et *Ægyptus* inter se distinguuntur. Hieronymus, in Vita Pauli primi eremitæ: « Multas apud *Ægyptum* et Thebaidem tempestas sæva populata est. » *Ægyptus* absolute posita, vel totam regionem *Ægypti* significat, vel etiam Thebaidem comprehendit, vel partem ejus circa Alexandriam, quam vocant *Ægyptum* inferiorem; uti Thebaida vocant superiorem *Ægyptum*. Ptolemæus, de Delta et fluvio circa Delta in inferiore *Ægypto*: καλεῖται δὲ κοινῶς ἡ περὶ τούτους τοὺς ποταμοὺς χώρα κατω: « Vocatur autem communi vocabulo regio, quæ circa hos est fluvios, inferior. » Et de superiore parte, seu Thebaidē: τὰ δὲ ἐπὶ μεσημβριώτερα τῶν ἑπτανομίων καλεῖται Θεβαΐς, καὶ ἀνω τόποι: « Quæ autem adhuc australiora Heptanomis sunt, vocantur Thebais, et loca superiora. » Regionē et diœceses *Ægypti* et Thebaidis colligi possunt ex subscriptione concilii Niceni, et aliorum.

ÆTHER neutro genere. Vita Onuphrii, cap. 16: « *Æthera* angelicis cantibus resonantia. » Complures auctores sequiore ævo ita æther usurparunt. Ennodius, lib. ii, epist. 15: « Non sic pernix æther acta nervis arundo proscindit. » Idem, lib. vi, epist. 58: « Facilius credo cursus fluminum in diversa revocari, et relictis fluentorum alimoniis æther vacuum pisces expetere. » Idem, in Apologetico, de Synodo: « Videbant æther tantum directis a se jaculis verberari. » Marius Victor Massiliensis, lib. i:

Sed quid est quod mundus erat, quod sidera et ortus, *Æthera*que et vitreum pelagus.

Beda, in Vita Cuthberti, cap. 9:

¹ Vide supra, col. 208, quia in hoc verbum Rosweyda nosque simul notaverimus. (Edit.)

A Clausa diu reseras credentibus æthera sæclis.

Fortunatus, lib. ix, carm. 1:

Aera temperie faveant tibi tempora pæce.

Aldelmus De octo principalibus vitis:

Adduci merear, Christo regnante per æthra.

Ita Ms. *æthra* pro *æthera*, ubi Canisius *æthram* substituit. Idem, de Laude virginittatis, in præfatione:

Aut Zonæ mundi, quæ stipant æthera celsa.

Idem, cap. 5, in Joanne Baptista:

1013 *Æthera* celsa tonant dum satur Rector Olympi.

Idem, de Laude virginittatis, cap. 57, in sancta Thecla:

Quamvis verborum rorarent imbre parentes,
Sicut nimbosis stillabant æthera guttis.

Idem, ibidem, cap. 23, in sancta Babyla:

Æthera glauca petit devicta morte triumphans.

B **AFFECTUS**, id est, parentes, liberi et nepotes, quibus affectum et amorem natura duce debemus. Heraclides, c. 54: « Nam cum adeo illi fame quodam tempore laborarent, ut homines ne affectibus quidem parcerent suis. » Apuleius, de Philosophia: « Nec angetur charissimis orbatus affectibus. » Marcus imperator: « Quod interim a te publicari nolo, ne aut ad ipsum Papirium, aut ad ejus affectus perveniat. » Capitolinus Maximino: « Timentes igitur milites, quorum affectus in Albano erant. » Idem Gordianis: « Affectus suos unice dilexit, filium et nepotem ultra morem, filiam et neptem religiose. » Idem, in Antonino philosopho: « Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii, nec in ejus affectus sæviit. » Vulcatius Gallicanus, in Avidio Cassio: « Nec tamen

C Antoninus graviter est iratus rebellione cognita, nec in ejus liberos aut affectus sæviit. » Paulinus senior ad militem: « Ideo nec affectum, nec patriam, nec honores, nec divitias Deo præferre debemus. » Paulinus junior, in Eucharistico:

... jamdudum cunctis affectibus expers,
Prima socio, ac matre dehinc et conjuge functa.

AGAPE. Pelagius, libello xiii, n. 15: ut acciperent *agapem*. Clare hic *agape* usurpatur pro elemosyna, seu parte aliqua, quæ ex charitate egenti datur. Sæpius hæc vox in his libris occurrit. Pelagius, libello x, num. 46: « Semino agrum meum, et facio ex ipso *agapem*. » Idem, libello xv, num. 31: « Præbentes ei quæ necessaria erant, ut faceret pro eis *agapem*. » Palladius, cap. 18: « Et sero panes, quoniam est *agape* tui noti fratris; et eras illucescente Sabbato opus est oblationibus. » Heraclides, cap. v: « Quia ipse frater tuus *agapem* facturus est. » Sic Cassianus, collatione xxiv, capite 12: « *Agapem* alienæ operationis expectat. » *Agapem* vocat opem largitionis alienæ, et opponit rei, quam quis proprio labore comparavit. Tertullianus, ad martyres, cap. 2: « Imo et quæ justa sunt, caro non amittit per curam ecclesiæ et *agapem* fratrum. » Paulus Diaconus, de Gestis Langobardorum, lib. i, cap. 26:

Signat adesse dapes *agapes*, sed lividus obstat.

Capitur fere pro solemnī convivio in templis vel memoriis martyrum exhiberi olim solito. Vide concilium Gangrenæ, can. 11; Laodiceum, can. 27 et 28.

AGENS IN REBUS. Heraclides, cap. 13 : « Juvenum quendam agentem in rebus, etc., commovit. » Quo loco Palladius, cap. 148, Græce, *μαγιστριανός* habet. Erat e Palatinis officiis. Ambrosius, epist. 13, lib. II, ad Marcellinam sororem : « Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diversorum comitum. » Tamen et in provinciis species annonarias curabant, et præerant etiam evectio- ni publicæ. Dicuntur et *Magistriani*. Vide infra.

ALMIRIDENSES. Vita Epicteti et Astionis, cap. 6 :

« In Scytharum fines ingressi sunt, atque in Almiri- densium civitatem devenerunt. » Ex his colligitur Almiridensium civitatem in Scythia esse. Sed apud quem auctorem hujus urbis memoria? Existimo Al- miridensium, seu Halmiridensium civitatem dictam a lacu, qui Halmiris Plinio lib. IV, cap. 12, dicitur in hoc tractu : « Ex eodem alveo et super Istropolim lacus gignitur LXIII m. p. ambitu, Halmirin vocant. » Lacum hunc Danubius facit, quem Pinetus in suo Plinio vulgo vocari ait *Lac de Notre-Dame de Danubi*, id est, *lacus divæ Virginis Danubianæ*. Forte *Salmo- rudis* Antonini. Nicéphorus, lib. XII, cap. 29, post- quam dixit Eunomium jussu Theodosii Halmiridem deportatum, addit : « Est autem Halmiris Mysiæ in Europa locus, ad Istrum situs. » Haud dubie hinc Halmiridensium civitas dicta, itaque scribenda.

Ex descriptione Plinii, juxta Peucen collocanda est, quæ est in Mysia inferiore. Mysia autem inferior etiam Scythiæ nomine venit, unde in Mysia inferiore sunt Tomi, locus exilii Ovidii, quos in Scythia ponit ipse Ovidius. In Notitia imperii multa loca Mysiæ infe- rioris inveniæ ad Scythicam præfecturam pertinere.

AMMA. Pelagius, libello XVIII, n. 19 : « Vos, in- quit, estis fatuæ; nam hæc et vestra et mea est Am- ma. Hoc enim in ea vocant illi feminas spirituales. » Palladius, cap. 42 : *Ἀμμάς γάρ καὶ ὕμῶν καὶ ἰμοῦ ἀμεί- νων ὅσα Ἀμμάς ἴσταν, ὅτω γὰρ καλοῦσι τὰς πνευμα- τικὰς μητέρας.* « Hæc enim et vobis et me melior existens Amma est. Sic enim vocant matres spirita- les. » Sic apud eundem Palladium, cap. 37, *Amma Piamun*; cap. 137, *Amma Talida*. cap. 138, *Amma Taor*. Non abeunt ab hac Ammæ significatione quæ Hesychius habet : *Ἀμμά, μήτηρ, τρογός.* Amma, ma- ter, nutrix. *Ἀμμάς, τρογός Ἀρτέμιδος, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ ἡ Πία, καὶ ἡ Δημήτηρ.* « Ammas, nutrix Artemi- dis, et mater, et Rheæ, et Demeter, » seu Ceres. Quod igitur abbas erat inter monachos, hoc Amma inter virgines sacratas.

ANTIQUARIUS. Velus Lausiaca Palladii, cap. 15 : « Pulchre enim scribebat libralem manum. » Lexi- con Græcolatinum *καλλιγράφος, librarius*, id est, *anti- quarius* erat. Nam antiquarii erant qui bibliothecæ Codices componebant, vel vetustate obliteratos re- parabant, ut docent imp. Constitut., l. II, in princ. Cod. Theod.; de Stud. lib. Urb. Rom., lib. XIV Cod. Theod. Augustinus, de Verbis Domini, serm. 44 : « Quemadmodum qui videt literas in Codice optime scripto, et non novit legere, laudat quidem antiquarii manum, admirans apicum pulchritudinem. » Lexicon

A Latinogræcum, *Antiquarius*, *ἀρχαιγράφος, καλλι- γράφος*. Apud Cassiodorum, lib. II Histor. Tripart., cap. 16 : « Quinquaginta membranaceos Codices, bene confectos et ad usum habiles, ab artificibus anti- quariis, et perfecte artem scientibus scribi præcipias. »

APHRODITOS. In Vita sancti Hilarionis, num. 30, in- telligitur de Aphrodite, quæ Stephano dicitur juxta Athribin, quæ Aphroditopolis Straboni lib. XVIII. De ea intelligi hunc locum colligitur ex itinere Hilarionis; et ex monte Sancti Antonii, ad quem properabat.

APOCRISIARIUS. Moschi cap. 88, habes Thomam *apocrisiarium* cœnobii; et cap. 88, alium quemdam *apocrisiarium* Gennadi patriarchæ Constantinopo- litani : unde colligitur apocrisiarios curasse negotia ecclesiarum et cœnobiorum. Glossæ Ildori : *Apo-*

B *chrysiarius minister Romanæ ecclesiæ.* Glossarium Ms. Camberonense : *Apocrisiarius, secretarius.* Papiæ vocabulista : *Apochrysiarius, thesaurarius, vel legatu-*. Justinianus, novella 6 : *Διὰ τῶν τὰ πράγματα πρατ- τόντων τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν, οὓς ἀποκρισιάρχους καλοῦσιν :* « Apocrisarii vocantur, qui sanctissimarum ecclesiarum negotia curant. » Occurrit passim apud scriptores posterioris ætatis. Est videlicet *apo- crisiarius ὁ ἐν τῶν ἀποκριμάτων, a responsis.* Quod apud Georgium patriarcham Alexandrinum in Vita sancti Chrysostomi est *ἀποκρισιάρχος*, Godefridus 1014 Tilmannus vertit, *secretarius*. De munere hoc vide Hincmarum epist. 3, cap. 13.

AQUA ASPERGI. Vita Hilarionis, num. 20 : « Scy- phum fictilem aqua jussit impleri, etc.; equos asper- sit. » Vide ibi. Sosipater Charisius, Inst. Gram. I, c. capite *Depicientium*, ait : « Ad æquas an ad aquas ve- cari diel debeat, quæsitum est. Qui ad aquas dicunt enarrant quod ex luco Camænarum aqua religiosa offerri solet, purificandi causa. Sed melius ad æquas, quod olim greges equorum in Circum inducebantur; ibique per populum cursu æquabantur. » Philippus Rubenius, Electorum lib. II, cap. 18, præfert legi *ad aquas*, atque ita interpretatur quod est apud Ulpia- num. De his qui notantur infamia, l. IV : « neque agitantes, nec qui aquam equis spargunt, » videli- cet, non de vulgari aliqua sparsione aut ad recrean- dos equos, uti Alcicius, vi Parerg., capite 3, sed de solemniquadam et cum religione, imo superstitione, conjuncta. Nam fuisse mos videtur, ut quoniam Cir- censes sacri ludi erant, honorique decorum dicati, equi certaturi prius lustrarentur, et aqua e certo lo- co petita spargerentur. Idem existimat Hilarionem hunc ritum in mente habuisse, et profanam hanc aquam alia aqua damnasce. Sic forte putat legendum in lapide veteri inter officia Circensium, *Sparsor pro Spartor*, nisi, inquit, hoc a sparto sit, et ad circi metarumque dealbationis munus pertineat. Nam in Glossis ita scriptum *Spartum, λουκαία ἐν θεάτρος.*

ANCHISTERIUM. Vita sancti Antonii, cap. 53 : « Et cum iudices, qui ad interius archisterium propter asperitatem itineris, etc., ire non poterant. » Glossa- rium Stewechii Ms., *Arcisterium, monasterium.* Glos- sarium Camberonense Ms., *Archisterium, monaste-*

riam. « Archisterium, principalis statio; sterion enim A statio dicitur, archos princeps. » Idem : « Sterion Græce, Latine statio. » Ibidem : « Sterium, solitarii habitatio. » Equidem Antonii *archisterium interius* in monte erat præcipua et principalis ejus habitatio. Capitur tamen pro quovis monasterio. Vita sancti Walburgis, lib. III. « Et adjacens aristerio cœmeterium. » Ibidem : « Hujus sancti atrium arcisterii mei-
rai contemplari. » Paulus Langus, in Chronico Citi-
zensi (tomo I Germanorum Scriptorum a Pistorio
editorum), anno 1469 : « In carne quodam, quod
in præconium præfati Bursfeldensis archisterii edide-
ram. » Idem, pag. 886 : « Sub Trithemii militabam
obedientia in archisterio divi Jacobi prope Herbipo-
lim. » Hinc *archisteriale*. Vita sancti Willibaldi :
« Verum et arcisteriali jam jugo constrictus, nunquam
sine abbatis sui licentia pergere judicaret dignum. »

ARSINOË. Vitæ Antonii cap. 14 : « Quid sane et in
Arsenoitarum oppido gestum sit, non transibo silen-
tio. » Cum duplex sit Arsinoë et Arsinoites Nomus
in Ægypto, hic intelligitur de Arsinoë seu Crocodilo-
rum oppido ad Nilum, ut patet hic ex adjunctis, cum
ad Arsinoen Nilum crocodilis infestum transit Anto-
nius. Alia Arsinoë est ad Charandram sinum.

ARTABA. Vitæ Joannis Eleemosynarii, cap. 5 : « Om-
nia in una Campana statera, modio et artabe, vende-
re et emere contesabatur. » Palladius, c. 76 : « Ac-
ceperunt unusquisque frumenti annuas duodecim
artabas, qui sunt veluti quadraginta, qui apud nos
dicuntur modii. » Interpres Aristophanis, in Acharn.,
de artaba : *Περσικὸν δὲ καὶ Διγυπτίον τὸ ὄνομα :* « Ar-
taba Persicum et Ægyptium nomen est. » De Ægy-
ptiorum artaba Fannius :

Est etiam terris, quas advenæ Nilus inundat,
Artaba, cui superat modii pars terti post tres.
Namque decem modiiis exhibetur artaba triplex.

Hieronymus, in cap. v Isaie : « Pro triginta modiiis,
quos nos pro coro posuimus, qui Hebraice dicitur
homer, LXX verterunt ἀρτάβας ἕξ, quæ mensura
Ægyptiaca est, et facit modios viginti. » Plane qua-
drat æstimalio artabæ apud Hieronymum, cum ea,
quæ est apud Palladium jam citatum. Idem, in cap.
xi Danielis : « Ita ut (Ptolemæus Philadelphus) de
Ægypto per singulos annos quatuordecim millia et
octoginta talenta argenti acceperit, et frumenti ar-
tabas (quæ mensura tres modios et tertium modii
partem habet) quinque et decies centena millia. »
Ignotus Græcus libro de ponder. et mensuris : *Διγυπτία
ἀρτάβη μέτρον ἔχει μοδίων εἴς ὃ δὲ μοδὸς ὁ Διγυπτίος
καὶ ὁ Ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας ν'.* « Ægyptia artaba capit
modios quinque; modius vero Ægyptius et Italicus
continet chænicus octo. » Papias : « Artaba, genus
mensuræ Syriacæ, quæ tres modios facit et trientem. »

De Persarum et Medorum artaba Hesychius : « Ἀρ-
τάβη μέτρον Μηδικὸν σίτου, Ἀττικὸς μεδίμνος : » Artaba
mensura frumenti apud Medos, Atticus medimnus. »
Herodotus Clio, seu lib. 1 : « Ἡ δὲ ἀρτάβη, μέτρον ἰστί
Περσικόν, χωρίον μεδίμνου Ἀττικοῦ πλείον χοίνικας τρεῖσι
ἄττοισι : » Est autem artaba mensura Persica, capacior
quam Atticus medimnus, tribus chænicibus Atticis. »

Sed omnino varia mensura fuit artaba. Nam Eupo-
lemus, apud Eusebium, lib. ix, cap. 4 Præpar. Evang.,
explicans epistolam Salomonis ait : « Ὁ δὲ κόρος
ἰστί ἀρταβῶν ἕξ : » Corus vero est artabarum sex. »
Consule Villalpandum nostrum, Apparatus in Eze-
chielem parte II, lib. III, cap. 11.

ARURÆ. Evagrius interpres Vitæ sancti Antonii,
cap. 2 : « Aruræ autem erant ei trecentæ uberes et
valde optimæ. » Retinuit interpres vocem Græcam
ἀρουραι, pro quo vulgo substitutum *palme*. Occurrit
eadem vox hac eadem Vita, cap. 15 : « Et statim in-
telligit parvis aruris, et parietibus, vel modica auri
portione contempta, nec gloriari se debere, quasi
magna dimiserit. » Ubi pro *parvis aruris* in Græco est,
ὀλίγας ἀρούρας; quod Hæschelius vertit *campos axi-*
guos, et Coloniensis editio habet, *parvis thesauris*.
Propria Ægypto terræ divisio in aruras. Strabo, lib.
xvii, de Ægypti divisione : « Ἡ δὲ χώρα τὴν μὲν πρῶτον
διαίρεισιν εἰς τομοὺς ἕσχε, δίκαι μὲν ἡ θηβαῖς, δίκαι δ' ἡ
ἐν τῷ Δέλτα, ἕξ καὶ δίκαι δ' ἡ μεταξὺ ὥς δὲ τινες, τοσού-
τοι ἦσαν οἱ σύμπαντες νομοί, ὅσαι αἱ ἐν τῷ λαβυρίνθῳ
αὐλαὶ αὐταὶ δ' ἐλάττους τῶν τριάκοντα. Πάλιν δ' οἱ νομοὶ
τομαὶ αὐτοὺς ἕσχον εἰς γὰρ τοπαρχίας οἱ πλείστοι δι-
ήρηντο, καὶ αὐταὶ δ' εἰς αἰλλας τομαὶ, ἐλάχιστα δ' αἱ ἀρου-
ραι μερίδες : » Regio initio in præfecturas divisa fuit,
quas Nomos vocant : Thebaica quidem in decem;
quæ vero in Delta, in totidem; intermedia autem in
sedecim, et (ut quidam volunt) tot erant hujusmodi
præfecturæ, quot aulas labyrinthus habebat, quæ
circiter triginta erant. Rursus hæ præfecturæ divi-
siones liberas habent; majore enim e parte in topar-
chias divisæ fuerunt; toparchie rursus in portiones
alias, quarum minimæ aruræ erant. » Non recte in-
terpres hic *aræ* verterat. Horapollo, lib. 1, cap. 5 :
« Ἔτος τὸ ἐπιτάμμενον γράφοντες, τίταρτον ἀρούρας γρά-
φουσιν ἔστι δὲ μέτρον γῆς ἡ ἀρουρα, πηχῶν ἑκατὸν :
» Instantem annum significant, quartam aruræ par-
tem pingunt. Est autem ἀρουρα terræ mensura, cen-
tum complectens cubitos. » Herodotus, Euterpe, seu
lib. II : Γέρα δὲ σφ. ἣν ταῦτε ἔξαραιρημένα μόνονισι Διγυ-
πτίων πάρεξ τῶν ἱερῶν ἀρουραι ἐξαιρετοὶ δώδεκα ἑκά-
στη ἀτελείς ἡ δὲ ἀρουρα 1015 ἑκατὸν πηχέων ἰστί
Διγυπτίων πάντα ὃ δὲ Διγυπτίος πῆχυς τυγχάνει ἴσος
ἰὼν τῷ Σαμίῳ. » His solis (qui dicuntur Calasiries seu
pugnatores) Ægyptiorum præter sacerdotes hoc evi-
nium honoris habebatur, ut singulis duodecim aruræ
essent exemptæ et immunes. Est autem arura centum
cubitum Ægyptiorum quoquoersus. Ægyptius ve-
ro cubitus Samio par est. » Suidas : « Ἀρουραία μάντις,
ἐπὶ τῶν νοσθῶν καὶ ἀπράκτων. Ἔστι δὲ ἀκρις δυσκινήτος.
χλωρά, καλουμένη μάντις, ἥς τινες προσέχοντες ταῖς
κινήσεσι μαντεύονται. Ὅτι ἡ ἀρουρα πόδας ἔχει ν', » Ru-
sticana vates, de seignibus et ignavis. Est autem lo-
custa admodum tarda motu, viridis, quæ vocatur
mantis, id est, vates; cujus motus quidam observan-
tes vaticinantur. Arura pedes habet quinquaginta. »
Ubi Æmilii Porus sensum non percepit, cum extrema
vertit : « Rus pedes habere dicitur. » Et ingenue pro-
fessus est, N. L. Legerat ille ἔχιν, cum legendum esset

ἔχει. Ita habet Ms. noster Antuerpiensis. Nempe A
srua est dimidium plethri, plethrum autem continet
pedes centum quaquaversum, ut idem Suidas ait.

Arura Scriptoribus Latinis etiam usurpata, non
pro certa terræ portione, sed generatim pro terra
seu agro. Velius Longus, de Orthographia: « Filix,
quam ita credo dictam, quod sit minus felix aruræ. »
Hinc aruræa, id est agrestis, rurestris. Marcellus
Empiricus, lib. de Medicamentis, pag. 63: « Lacer-
tas pisinnas, quæ in segetibus morantur, quas Græci
aruræas vocant. » Unde proverbium, Μάρτυς ἀρου-
ραία, ut in Suida jam citato.

ASPIARE. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 51.
« Uno hinc et altero hinc aspirantibus. » Ita Mss.,
ubi Editi, assistentibus. Glossæ Isidori: *Aspita, rui-
na*. Ita et Glossarium Ms. Camberonense. Videndum
tamen num pro ruina legendum sit *veruina*. Certe
spiritum dicitur veru. Glossarium Camberon.: *Assium,
veru; id est spiritum*.

ASSUESCO, id est, *assuefacio*. Hieron., in prologo
Vitæ Malchi: « Di-positumque per tabulata militem,
pendenti gradu, et labente vestigio firmiter stare
assuescunt. » Ita Mss., quod vulgo mutarunt in *ad-
suefaciunt*. Dionysius Exiguus, Vita Pachomii, ca-
pite 25: « Sed paulatim assuescit ea, levioribus
exercens ante ponderibus. » Ita Mss. et vetus edi-
tio, ubi Colonienensis substituit, *assuefacit*. Priscianus,
lib. viii, cap. de Verbis communibus: « *Assuesco*,
absolutum est, invenitur tamen pro *assuefacio*. Luca-
nus, in v: « Adde quod assuescis satis, » pro *assuefacis*.

BAIE. Vide VAVÆ.

BAIA. Occurrit vox hæc in Græco Palladio, uti in
Glossario suo Græcobarbaro citat Joannes Meursius,
sed non recte eam percepit. Quod enim Palladii,
c. 61, est, βαία ἰδὲνα παρὰ τοῦ προσκυρίου αἰρησάμενος,
τοῖς ῥόνοις ῥόνας ἐπαράτα, recte ita Gentianus Her-
vetus vertit: « Cum paucos palmæ ramos petisset a
presbytero, efficiebat cingula animalibus. » Et sub-
ditur miraculum per unum e cingulis editum. Fie-
bant autem ea ex palmæ ramis seu foliis, quæ βαία
dicta. Hesychius in Lexico: *Βαίς, ῥάβδος φοινίκος καὶ
βαίων*: « Bais ramus palmæ, et baiorum. » Hierony-
mus, libro ii contra Jovinianum, cap. 9 ex Chære-
mone Stoico, de Vita antiquorum Ægypti sacerdo-
tum citat: « Cubile eis de foliis palmarum, quas baias
vocant, contextum erat. » Idem, in cap. viii Eze-
chielis, explicans illud, *Et ecce applicant ramum ad
nates suas*, inquit: « Haud dubium quin palmarum,
quas Græco sermone τὰ βαία vocant, ut per hoc eos
idola adorare significet. » Non recte Meursius supra
existimavit, hæc illo Palladii per βαία intelligi quod-
cunque donum generaliter ita dictum. Quem Meursii
lapsum video etiam notatum Gretzero nostro, lib. ii
de Benedictionibus, cap. 41.

BAPTISMA NUDORUM. Solebant olim nudos tam
viros quam feminas oleo catechumenorum inungere
et baptizare. Pratum spirituale Joannis Moschi, cap.
5: « Venit puella ex Perside, ut baptizaretur; quæ
ita speciosa erat ac tantæ pulchritudinis, ut non

A posset presbyter nudam eam sancto oleo inungere. »

Sed disputatio inter doctos viros orta, an baptizandi
omnino nudi fuerint, an tantum superiori veste equiti.

Josephus Vicecomes, in Ecclesiasticis suis Obser-
vationibus de antiquis baptismi ritibus, lib. ii, cap. 37,
et lib. iv, cap. 10, 11, 12, 13, conatur astruere
plane nudos, nullo vestis vel tegumenti genere ami-
ctos olim catechumenos inungi solere et baptizari.

Sunt qui contradicant (Joannes Viringus noster
in tractatu Ms. ea de re) censeantque Ecclesiam ni-
misquam semper honesti tenacem fuisse; nec simile
vero esse eandem tam evidenti sacrilegiorum peri-
culo sacramentum hoc exponi voluisse.

B Ego vero, perpensis utriusque partis momentis,
existimarim, si quis recti librami iudicii tenere velit,
et nudos et non nudos olim catechumenos inunctos
et baptismi tinctos fuisse asseret.

Nudos quidem, quantum ad mysterium pertinet,
quo vita nobis anteacta emendanda et in melius com-
mutanda denotabatur. Nam nudi censebantur, quibus
superior vestis, qua in publicum procedere soliti
erant, detrahebatur. Integre illa ponitur, quia
nihil veteris hominis superesse potest.

C Non nudos, quia vel interulam vel præcinctorium
aliquod linteum baptizandi ad honestatem servabant,
qua re servata non omnino nudi erant, sed quasi nudi:
nudique dici poterant, quod qui ita in publico appare-
ret, nudus prodire censeretur. Sic Saul, I Reg. xix,
nudus cecinisse dicitur tota die ac nocte cum prophe-
tis, deposito scilicet amictu regio, nec enim prophe-
tæ nudi erant. Sic David, II Reg. vi, nullus ante ar-
cam saltasse dicitur, et tamen eo tempore indutus
erat Ephod lineo, ut ibidem habetur. Sic Joannis xxi,
Petrus nudus dicitur, quod breviori veste piscationi
aptæ indutus esset; quare ne ita nudus Christo se
sisteret, tunica se succinxit, ἐπεσθόνη, id est, veste
quæ alteri injicitur. Nec desunt graves auctores (in-
ter eos Gaspar Sanctius noster) qui ita quoque
Isaiam nudum et discalceatum (Isaie xx) intelligunt.
Ad hanc loquendi scribendique consuetudinem facit
Seneca, lib. v de Beneficiis cap. 13: « Quædam
etiam si vera non sint, propter similitudinem eodem va-
cabulo comprehensa sunt. Sic illitteratum non ex to-
to rudem, sed ad litteras altiores non perductum;
sic qui male vestitum et pannosum vidit, nudum se
vidisse dicit. »

D BASTERNA. Vita Eugenice, cap. 5: « vobis itaque
duobus juxta basternam ambulantibus. » Est vehi-
culi genus mollius stratum, matronis usitatum. Am-
mianus, lib. xiv: « Operitis capitibus et basternis per
latera civitatis cuncta discurrunt. » Hieronymus, in
cap. lxxvi Isaie: « Ubi posuere LXX cum umbraculis
(quæ nos dormitoria interpretari possumus vel *bis-
sternas*), alii voce consona transtulerunt πορταί, quæ
nos varii generis interpretamur vehicula. » Ennodius,
epigram. 129, inscriptionem habet: « In basterna
uxoris Bassi Violæ. » Glossarium Nomicum: *Λεττι-
κον, βαστρανα, κράβατον*: « Leticula, basterna,
grabatum. » Glossarium Camberonense manuscri-

ptum : « Basternæ sunt quædam ferocissimæ gentes, non procul a Macedonia. **1016** Basternæ etiam dicuntur quædam matronarum in itinere vehicula, quæ desuper cooperta, et mollioribus stramentis composita, a duobus equis trahuntur. » Papias : « Basterna vehiculum est itineris, molliibus stramentis composita, quasi vesterna. » Glossæ Isidori : « Basterna tecta manualis. » Intelligitur, opinor, lectica tecta, quæ manu fertur. Nisi quis legat, *mannualis*, quod a mannis rapitur. Ovidius, lib. II Amorum, eleg. 17 :

Parvæque quam primum rapientibus esseda mannis,
Ipsa per admissas concute lora iubas.

Per parva *esseda* videntur intelligi quæ posteriori sæculo dicebantur *basternæ*; quæ quia a mannis trahabantur, forte ideo dicta sunt *mannuale vehiculum*. Glossarium quoque Camberonense Ms. *essedum* interpretatur *basternam*. Hieronymus, epist. 20, ad Pammachium de obitu Paulinæ : « Ibi ferventes buxillos mannos, comatulos pueros. » Nempe *serventes manni*, rapientes *basternam*, et rapim currentes. In isdem est *Bortanea tecta manualis*, pro quo in Glossario Camberonensi manuscripto, *Bortama, testa manualis*, nescio an ex *Basterna* utrumque sit depravatum. Cerda noster, cap. 141 Adversar. sacrar., n. 407, legit : *Portanea testa, manualis*, quod manu portetur. Mihi potius tecta dicitur *basterna*, quod undique clauderetur; clauderentur enim plerumque speculari lapide. Unde Juvenalis, sat. 4 :

Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.

Ubi Glossæ veteres : *lecticam clausam dicit*. Ennodius supra :

Quam vaga constantem retinent hæc tecta decorem,
Mititur a domina quicquid habent prelii.
Nam rutilat fulvum Violæ de luce metallum,
Possessor radios spargit ubique suos.

Nempe per lapidem specularem tralucebat decor et ornatus Violæ. Et quod clausæ essent lecticæ, *caveas basternarum* vocat Hieronymus epist. 22, ad Eustochium, De custodia virgin. : « Præcedit caveas basternarum ordo semivirorum. » Unde Isaïæ LXVI, *σκαῖα* vertere LXX, id est, « umbracula, quæ nos dormitoria interpretari possumus vel basternas, » inquit ibi Hieronymus.

Basternæ originationem hanc affert Isidorus, libro XX Orig., cap. 12 : « Basterna vehiculum itineris, quasi viæ sterna : molliibus stramentis est posita, a duobus animalibus deportatur. » Unde videtur sua hausisse Papias, etsi apud eum *vesterna* pro *viæ sterna*.

Ex dictis auctorum locis apparet nunc servorum manibus, nunc ab animalibus gestatam *basternam*. Nam quod Meursius in Glossario Græcobarbaro apud Isidorum *animalia* interpretatur *servos*, non persuadet.

Alia *basternæ* significatio apud Græcos jurisconsultos, quibus pro transennis et pro tectis accipitur. Vide Cujacium, lib. XIII Observat., c. 30.

BELLUÆ. Quod Vitæ Antonii interpres, cap. 25, habet *belluas*, ibi Græcus textus habet *ζώων*. *Bellua* subinde pro hyæna capitur. Vide dicta (*supra*, col. 395, not. 8) ad cap. 6 Heraclidis (*qui scripsit BELUÆ*). Clemens Recognitionum lib. VIII, c. 7 : « Alia

A quædam animalia marem vicibus alternis in feminam verterent, et sexum per annos singulos commutarent, ut lepores et hyænæ, quas *belluas* vocant. » Postremum hoc, *quas belluas vocant*, interpretamenti vicem addidit Rufinus Clementis interpres. Glossæ : *ἑλὴνα, ζῶον, bellua*.

Alias *bellua* de elephantis capitur, ut apud Curtium; lib. VII. ; Ammianum, lib. XXV; Arnobium, libro VII. Item pro cetis et pisticibus, apud Suetonium Nerone, c. 12; et in Glossario : *Bellua, κῆτος*. Item *κῆρις, pistriz, de bellua*. Item, *bellua marina, κῆτος*.

BEMA seu BUMA. Vita sancti Basilii, cap. 11. In sanctum tribunal, Græce, εἰς τὸ ἅγιον βῆμα. Quod certum in templis antiquorum juxta altare locum significat. Quod ut melius intelligatur, ita de veterum Græcorum ecclesia Genebrardus vel potius Claudius Sanctesius, in Liturg., ut citat Gretzerus noster tomo II de Cruce, in notis ad relationem *πρὶ τῆς σταυροπροσκύνησις*, de adoratione Crucis.

Ecclesia Græcorum in quinque partes dividitur :

Prima pars dicitur *ἅγιον βῆμα, sanctum tabernaculum*, quod gradibus in eam scandatur : ubi duo sunt altaria, majus in medio, quod dicitur *θυσιαστήριον, sacra mensa, sancta sanctorum, locus Dei requies, propitiatorium, magni sacrificii officina, Christi monumentum, et ejus gloriæ tabernaculum*. Minus altare, in quo sacerdos sacra præparat, dicitur *πρόθεσις*, quasi *propositio*, quod panis consecrandus in eo primum ponatur.

Secunda pars templi dicitur *ἱερατεῖον, chorus, locus clero et cantoribus deputatus*, ubi tabulatum duo habens ostia, et vela utrique ostio oppansa.

Tertia pars *ἄμβων, pulpitum*, ubi recitantur Evangelia et Epistolæ, et verba fiunt ad populum. Unde *εὐχὴ ὑπὸ ἄμβωνος*, oratio pone ambonem seu suggestum.

Quarta pars *ναὸς, templum seu navis Ecclesiæ*, ubi populus orat, in qua viri a mulieribus sejuncti sunt per tabulata.

Quinta est *baptisterium*, prope *πρόναον*, prope vestibulum templi, ubi hærent pœnitentes. Hactenus Claudius Sanctesius. Vide et infra dicenda in verbo **TEMPLUM GRÆCORUM**, ex Gentiano Herveto.

BENEDICTIO. Quanti hæc olim æstimata fuerit habes in Vita sancti Antonii cap. 39, qui episcoporum et presbyterorum benedictiones submisso capite exicipiebat. Vita Mariæ Ægyptiacæ, cap. 9 : « Ille (Zosimas) autem in terra prostratus, posebat benedictionem secundum morem accipere. Prostravit autem se et ipsa, et utrique jacebant in terra, unus ex alio benedictionem poscens. » Sic apud Gregorium Nyssenum, oratione de Vita sanctæ Macrinæ : « Cum fecissemus et precandi et benedicendi finem, atque illæ, inclinato prius capite benedictioni, honeste discedentes abiissent. » Bedæ, lib. III Hist. Eccl., cap. 26 : « Accurrebant, et flexa cervicæ vel manu signari, vel ore illius (monachi vel clerici) se benedici gaudebant. » Vita sancti Fulgentii, 4 Januarii, habet concursum populi, quis ab exilio revertenti primus saluaret agnoscendus, quis benedicienti caput supponeret, Palladius, in Vita Chrysostomi : « Ei

caput vestrum inclinate, ut Joanni, per omnia. » Ita A viduas diaconissas, ut futuri episcopi, benedictionem capite inclinato accipiant, monet Chrysostomus.¹

Parvuli quoque sacerdotibus et viris sanctis, ut benedictionem percipiant, offerri soliti. Theodoretus, hic, capite 2, in Juliano Saba, cap. 8, in Aphraate, capite 9, in Petro eremita Galata. Vita Epiphani episcopi: « Omnis ætatis et sexus turba confluebat, offerens parvulos. » Auctor Operis imperfecti, in Matth. xix: « Præsens locus instruit omnes parentes, ut filios suos indesinenter sacerdotibus offerant. » Eudoxia quoque imperatrix jam natum in purpura Theodosium juniorem Patribus obtulit, ut habetur in Vita sancti Porphyrii, 26 Febr. 1017 Cum Columbanus, in Vulciaco villa hospitio exciperetur, « infantes mater ad benedicendum viro Dei obtulit. » Vita ejus, 21 Novemb. Columba quoque abbas Domnallo regio infanti benedixit. Vitæ ejus per Adamannum lib. 1.

Quin et infantes adhuc in utero existentes benedictioni sanctorum virorum fuere oblati. Ita Eudoxia imperatrix infantem, quem utero gestabat, Patrum benedictioni obtulit, in Vita Porphyrii jam citata. Sic Stephanus Junior etiamnum existens in utero, benedictioni Germani patriarchæ Constantinopolitani oblatus a matre est.

Qua in re cavendus est error Cajetani, qui censuit simili benedictione, in voto parentum, salvari posse infantem, etiam non baptizatum, in utero. Ita enim ille ait in in partem divi Thomæ, q. 68, ad art. 11: « In articulo undecimo occurrit scribendum et consequenter dicendum, sub correctione tamen, parvulus in matris utero periclitantes, posse salvari, sicut superius (art. 2) diximus de infantibus qui non possunt baptizari. Posse autem salvari dico per sacramentum baptismi non in re, sed in voto parentum susceptum, cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deum cum invocatione Trinitatis. » Quem refutatum vide apud Alphonsum de Castro, adversus hæreses, libro in, verbo *Baptismus*, hæc. 9.

Plura de variis benedictionibus vide in indice rerum, et copiose apud Gretzerum, libro ead. re edito.

BERŒA. Vitæ Malchi num. 5¹. Syria est civitas, circa quam eremus Chalcidos. Duplex Berœa apud Stephanum de urbibus, una in Macedonia, altera in Syria, quæ hæc nostra, quam et Beroen. dictam ait. De Macedonica Plinius, lib. iv, cap. 10; de Syriæ Berœa idem, lib. v, cap. 26: « Infra Palmiræ solitudines Stelendena regio est, dictæque jam Hierapolis ac Berœa, et Chalcis.

BIRRUS. Vita Pelagiæ, cap. 12: « Induit se tunicam tricinam et birrum sancti Nonni episcopi. » Heraclides, cap. 51, de Athanasio episcopo: « Tunica ille tantum sua, birroque vestitus. » Unde constat birrum fuisse vestem episcopalem, quod etiam clarum ex Actis sancti Cypriani: « Exiit se lacernum birrum, quem indutus erat. » Baronius, tomo II, anno Christi 271, Dionysii papæ 1, Valeriani et Gallieni imp. 7, hæc de birro ad eum locum notat:

In quo illud imprimis animadvertendum, non simpliciter dici birrum, sed *lacernum birrum*; licet Sulpicius Severus, dialog. 1, cap. 14, birrum a lacerna, utroque tamen existente habitu clericali, distinguat, cum invehitur in voluptuosos clericos, dicens: « Hæc charis viduis ac familiaribus mandat tributa virginibus; illum ut birrum regentem, hæc ut fluentem texat lacernam. » At primum quod attinet ad lacernam, si ethnicos consulas, reperies eam breve fuisse indumentum ad arcendam pluviam, ut ex his quæ Cicero, Philip. II, ac Plinius, lib. xviii, capite 25 tradunt, evidenter apparet. Porro ad humeros brachiaque tegenda fuisse compositum ejusmodi vestimenti genus, docet Festus Pompeius, in verbo *Lacerna*; dum de lacerna agens, ait eam minorem fuisse capiti; capitium vero ait Varro, de Ling. Lat. I. iv, fuisse *muliebre pectoris indumentum*, ita dictum, quod pectus capiat, et comprehendat brachia; quæ enim sine eis incedebant, pectore et brachiis erant apertis. Super tunicam vero superduci lacernam, Gellius, lib. xiii, cap. 20 testatur, cum ait: « Cum me præsentem discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato tunicis et lacernis indutos, et gallicis calceatis: Equidem, inquit, maluissem vos togatos esse: pigritum est cinctos saltem esse et penulatos.

Quod vero habent Acta *lacernum birrum*, vox *birrum* ad colorem pertinet; nam notat Festus in verbo *Birrum*, apud antiquos rufum colorem dictum esse birrum. Ac proinde lacernam rufi fuisse coloris. Sive dicere velimus *lacernum birrum*, hoc est sericum; *βίρρον* enim veteres dixere serica, ut Zonaras et Theodorus interpretantes duodecimum canonem Gangrensis concilii tradunt. Vide Cocajium, in l. iv Cod. De vest. holoser., lib. xi: sive magis placeat *lacernum birrum* significare birrum ipsum in modum lacernæ compositum. (Porro *birrus* et *birrum* masculino et neutro genere dictum reperitur.) Utinque sit, constat quidem testimonio sancti Augustini, etiam clericos in Africa uti consuevisse lineæ atque birro, sed episcopos birro pretiosiore. Nam eo sermone, quo clericorum suorum disciplinam compenit, hæc ait serm. de divers. 50: « Nemo det birrum, vel lineam tunicam, seu aliquid, nisi in commune; de comuni accipiam mihi ipsi. » Et paulo post: « Offeratur mihi verbi gratia birrum pretiosum, forte decet episcopum,

D quamvis non deceat Augustinum, » id est, hominem pauperem, de pauperibus natum. Utuntur ex institutione sancti Augustini regulares tunica lineæ, atque cum volunt, diebus præsertim solemnibus, in Italia etiam birro, quem in Hispania semper gestant. Eandem quoque consuetudinem viguisse in Ecclesia Orientali, ut episcopi super tunicam birro induerentur, ex iis quæ scribit Palladius in Lausiæ, cap. 51, de sancto Athanasio episcopo Alexandrino possumus intelligere dum ait, *eum tunicam birroque vestitum secessisse*. Meminit et Gregorius Turonensis de sancto Britio, qui ardentis prunas in birro suo posuit, ad declarandam sui animi innocentiam.

¹ Vide quid de hoc nomine Rosweyds nosque notaverimus supra, col. 208. Edit.

Ceterum propter ejus indumenti brevitatem, Venantius Fortunatus nominat birrum ipsum palliolum, cum agit de sancto Germano Parisiorum episcopo visitante Clotharium regem; atque de ipso rege ait : *allambit sancti viri palliolum.*

Quod vero sanctum Gangrense conc., cap. 12, monachos Eustachianos incedentes palliatis, atque damnanter birris utentes, anathematis sententia percule-rit, non placet quod per birrum alii interpretati sunt vestem pretiosam simpliciter, sed potius quod illi amicti pallio sui longitudine et latitudine diffluente, eos damnarent, qui birro nempe breviori uterentur indumento : quod vile vel pretiosum (ex sententia Augustini superius recitata) ad libitum cujusque esse potuisse, certissimum est; pretiosiores vero fuisse birros Atrebatenses et Canusinos, Flavius Vopiscus in Carino testatur. Cum itaque eadem Acta Cypriani passionis habeant, ipsum *lacernum birrum* compli-cuisse, et ad genua posuisse, illud fuisse perbreve, ac parvi negotii operam egisse demonstrant; nam non sic de tunica eum fecisse, sed diaconis dedisse tradunt.

Ex his itaque jam exploratum haberi videtur epi-scoporum fuisse antiquum habitum, ut post vestem superinduerent lineam, et desuper eam solutam tu-nicam, ac deinde numeros tantum tegens et brachia la-cernum birrum : quo genere indumenti hodie videmus uti S. R. E. cardinales, atque episcopos illos, qui ex regularibus ad eam dignitatem proveci sunt. Roma-num vero pontificem birroabsque tunica super lineam, sed serico atque rufo, interdum vero albo, pro temporis ratione. Porro ex dignitatis ordine birrum pretiosius fuisse, ex Augustini sententia dictum est. Hactenus Baronius.

1018 In Palladio nostro bis terve birrum occur-rit, uti, cap. 83 : *pallium gestabant et byrrum.* Ubi Græce est, *τρεῖς φορές καὶ βύρρον*. Hervetus La-tine extulerat, *qui pallium gestabant et pileum.* In Edi-tione Lugdunensi legebatur, *καὶ κάρρον*. Et in notis suis Meursius ex conjectura corrigit *σχιρόρον* : fortasse, ait Fronto noster, quia scholiastes Ari-stophanis exponit *σχιρόν* τὸ βυῖνδες τῶν τυρῶν; et apud Eupolidem, *βαδίζει σχιρόν ἡμισυμένη*, ut hic dicuntur *σχιρόροροι*, qui sordidis vestibus amicti; sed emendationem e Regio Ms. erutam *βυρρόροροι*, con-firmet Heraclidis interpres : « Concurrentes omnes simul, quosunque palliis, quosunque cernimus bir-rhis esse vestitos; » deinde quod dixerit convenisse primates illius oppidi; postremo, quod quosdam phi-losophorum dicat unum ei solidum dedisse, ac proinde non omnes viles homines ibi et abjectos fuisse constet.

Item, cap. 136, de sancto Athanasio : *accepto suo stichario seu tunica, et birro.* Hervetus verterat, *accepto suo stichario et cereo.* Græce est, *λαβὼν ταντοῦ τὸ στιχάριον καὶ τὸ βύρρον.* Hervetus *ῥάρος* fortasse legerat.

Alia de birro addi possent, sed hæc nunc sufficiant. Quod ad birrum canonicorum regularium attinet, hoc, opinor, intelligit Glossarium Camberonense manu-

scriptum : « Birrus planeta, pallium villatum, man-tellum fimbriatum. » Hoc habitu in Belgio utuntur canonici regulares, qui vel solus cum linea tunica eos ex divi Augustini instituto esse declarat, cum ille suos clericos *linea et birro* ornari, ut constat ex ejus Sermone 50 de diversis.

BISACUTUS. Vide dicta ad Vitam Antonii cap. 25, et Frontonii cap. 1. Vita Antonii : « Ut sarculum sibi bisacutum cum frumento deferret. » Ita distinguen-dum eum locum in notationibus monni. Sic in Vita Frontonii, cap. 1 : « Deferentesque ad eremum sec-um parva olerum semina, et bisacutos parvosque sarculos. » Glossarium Camber. Ms. « Bisacuta, fer-ramentum quoddam utrinque incidens. »

BACCHUM. Vita Hilarionis, num. 33 : « Divertit ad B quosdam fratres notos sibi in Bruchio, haud procul ab Alexandria. » Et post pauca : « De Bruchio per inviam solitudinem intravit Oasim. » Eusebius, in Chronico, anno 1 Claudii, ante Aurelianum : « Alexandria Bruchium, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem destruitur. » Ammianus, lib. 11 : « Alexandria, etc., amisit regionum maximam partem quæ Bruchion appellatur, diuturnum præstantium hominum domicilium. » Epiphanius, libro De ponderibus et mensuris locum Bibliotheca a Philadelpho s'rueta insignem fuisse indicat. Erat enim ibi Mu-sium. Spartianus in Hadriano : « Apud Alexandriam in Musio multas quæstiones professoribus proposuit. »

Quod Scaliger ad Eusebium, supra, ait *βουχυρίον* ante *φαντεν* dictum, sine auctore asserit. Ipsa Alexandria ita dicta est, teste Stephano.

Originationem ejus venatur Casaubonus, ad Ha-drianum Spartiani, quasi olim dictum fuerit *βουχυρίον*, quam vocem integrum servat Eusebius, Histo-riarum lib. vii, cap. 32, ubi Christophorsonus inter-pretis, quia corrupte legerat *τὸ πυρὸν χρείας ὄντας*, verterat, *cum ibi magna esset frumenti inopia.* In Vita Apollonii Grammatici Alexandrini dicitur *βουχυρίον*. Notum litteras β et π invicem permutari. Atque ita Bruchium fuerit Alexandrinis, quod Prytaneum Athe-niensibus, videlicet *πυρὸν ταμίσιον* : frumenti recon-ditorium.

BRUMOSUM. Varie hoc scriptum, nunc *brumosum*, nunc *bromosum*, nunc *bramosum*. Rufinus, lib. iii, n. 39 : « Et cum feteret brumosa aqua odore, non permittebat ut aliam aquam mutarent. » Palladii Lausiaca, in appendice, ex veteri interprete : Per biennium enim manus meæ, unde percussi quasi iaci-em ejus, fetorem et brumum sufferre non poteram. » Glossæ Isidorii : *Brumosus, annosus, resinosus.* Item : *Brunalia, resinosa pluvia.* Item : *Bromosa immunda.* Turnebus, lib. xxviii Adversar., cap. 5, citat ex Onomastico perantiquo Petri Danielis : *Bramosa, im-munda addit : quod verbum Græcæ linguae est.* Ze-no, Veronensis episcopus, in Exodum, serm. 8 : « Quis non intelligit, fratres, illud Pascha non esse, sed bramosum latronis cruenti convivium? Idem, serm. in Psal. xliix : « Si diis corporalibus convenit sacrificium corporale, utique et spiritale Dei sacrifi-

cium est necessarium : spiritale, quod non ex sacculo, sed ex corde profertur, quod non bramosis pecudibus, sed suavissimis moribus comparatur. »

BUCCELLATUM. Panis biscoctus, seu *ἑυρος ἄρτος*, *sicens panis*, qui eremitis et militibus in usu erat, quia diutius durat. Heraclides, cap. 6: « Confractum atque in partes redactum modicas buccellatum in lagenas misit. » Ammianus, l. xvii: « Frumentum, ex eo quod erat in sedibus consumendum, ad usus diuturnitatem excoctum, buccellatum ut vulgo appellant, humeris inposuit libentium militum. » L. vi Codicis Theodosiani, De erog. milit. annon.: « Expeditionis tempore buccellatum, ac panem, vinum quoque atque acetum, sed et laridum, carnem vervecinam etiam milites nostros ita solere percipere. » Spartianus, in Pescennio Nigro: « Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites et omnes contentos esse. » Vulcatius, in Avidio Cassio: « Et præter lardum ac buccellatum atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit. » Constantinus, *περί θεμάτων*: *βουκέλλος τὸ κρικελλοειδὲς ψωμίον καλεῖται*: « Buccellus orbiculatum frustum vocatur. » Mauritius, in Tacticis: *Χρὴ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, ἐν ταῖς σιῶσιν ἐπιφέρεισθαι ἑκαστον στρατιώτην ὕδωρ καὶ βουκελάτα*: « Die belli debet quisque miles aquam et buccellatum in sellis secum ferre. »

Ab hoc pane expeditionali seu buccellato eleganter panem, quem benedictionis loco transmittabant, vocarunt Paulinus et Therasia ad Romanianum epistola 36, apud Augustinum: « Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Christianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi pariter, et filio nostro Licentio misimus. »

BUCOLIA. Vita Antonii, cap. 24, ubi Latine est *pastoralia*, Græce est *βουκολία*. Hieronymus, in Vita sancti Hilariionis, cap. 36, servavit Græcum vocabulum: « ad ea loca quæ vocantur Bucolia. » Heliodorus: *βουκολία σύμπος κἀλεῖται πρὸς Αἰγυπτίον ὁ τόπος*: « Bucolia apud Ægyptios dictus est totus locus, » videlicet, *ad lacum*, quod præcessit. Locus hic erat apud Alexandriam juxta mare sub rupibus. Vita sancti Marci post Abdiam, anonymo auctore: « Marcus iterum Alexandriam venit, et reperit fratres multiplicatos in gratia et fide Domini, ecclesiamque constructam ab eis in loco qui vocatur Buculus, id est, Bubulci, juxta mare sub rupibus. » Hinc *Bucolici* milites Capitolino, in Marco Antonino: « Per Ægyptum Bucolici milites gravia multa fecissent. »

BUDA. Pelagius, libello x, num. 76. « Videns autem **1019** Ægyptius vestitum mollibus rebus, et budam de papyro, et pellem stratum sub ipso. » Glossæ Isidori: *Buda, historia*. Non legendum. *storia*? Sic ex veteri *Spania*, addito seu præfixo *hi* fecere *Hispania*. Glossarium Camberonense ins.: « Buda, stramentum lecti de biblo, id est, papyro. » In Glossis Isidori etiam invenio: « Buda, ornamenta regalia vel camelorum. » Item, « Bulla, stramentum regalia. » Quod vero in manuscripto Cambero-

An-nsi Glossario etiam est, *Buta, historia*, puto corrigendum, *Buda, storia*. Donatus, in l. ii *Æneid.*, ad versum, *obscurus in ulva*, notat: Ulvam plerique eam dicunt esse, quam vulgo budam appellant. » Sic in Papia: *Buda, storia*. Forte hoc postremum *Buta* ortum ex *Buta* historico, cujus meminit Arnobius lib. v: « Sicut suis scribit in Cau-alibus Butas. » Forte Teutonibus *But* id est, lectus, a *buda*, quod olim storeis incubarent.

BULLA et **BULLARE.** Vitæ Basilii cap. 10: « Et plumbo bullavit chartam illam. » Vitæ Joannis Eleemosynarii cap. 51: « Non potes scribere, et bullare, et afferre mihi? » Et post: « Dat ei proprium pietacium bullatum. » Glossarium Camberonense ms.: « Bullæ, ceræ sigillatæ. » Idem: « Bullare, sigillare. » Sic et posterioribus Græcis *βούλλα* et *βουλλάριον*. Vide Glossarium Græcobarbarum Meursii.

CAMELAUCHIUM. Vita Mariæ nepis Abrahæ, cap. 5: « Camelauchium quoque longum capiti suo, ut facies ejus velaretur, inposuit. » Et cap. 9: « Auferens quoque camelauchium a capite suo. » Verbum hoc sæpe in Manuscriptis et primis Editionibus depravatum, in quibus fere *calemauchus*, vel *calamaucus*. Unde in Glossis Isidori: « Galeros, calamaucos. » Lege, *camelauchios*. Similiter apud Bedam, de Tabernac., libro iii, cap. 8: « Super caput autem gestat pileum in modum parvuli calamacii, sive cassidis, quod extenditur supra summitatem capitis. » Lege, *camelauchii*. Frequenter posteriori ævo consonantes vel inter se commutabant vel postponebant. Sic fere semper in Manuscriptis *corcodrillus*, pro *crocodilus*. Sed *καμελαύχιον*, vel *καμαλαύχιον* rectum esse suadet originatione apud Etymologicum: *καυσία εἶρηται μὲν καμελαύχιον, παρὰ τὸ θάσινον τὸ καύειν*. « Causia dicitur camelaucium, quod arceat calorem. » In Glossario Camberonensi manuscripto est: « Camelaucus, vestimentum papæ; » et Calamaucus, pileus similis tiaræ. » Occurrit aliquoties apud Suidam *καμελαύχιον*, vel *καμελαύχιον*. In Hesychio verbo *Τιάρᾳ* babes etiam *καμελαύχιον*, uti et apud scholiasten Aristophanis ad *Acharnenses*.

CAMISIA. Palladius, cap. 149: « Cum eam suis vestibus induisset, tunica, camisia, et chlamyde, et omnibus virilibus. » Græce ibi *καμισίους*. Glossæ Basilicorum: *καμισίον, ὃ ἐπὶ καμάτων χιτῶν*. Isidorus, lib. xix Orig., cap. 22: Camisias vocamus, quod in his dormimus in camis, id est, in stratis nostris. » Id est, indusium vel lineæ sindon. Idem, ibidem, c. 21: « Poderis est tunica sacerdotis lineæ, corpori astricta usque ad pedes descendens. Hæc vulgo camisia vocatur. — Ad Palladii locum de milite proprie facit Hieronymus epist. 128: « Solent militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas menbris et astrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, ense librare, et quæcunque necessitas traxerit. » Item Beda, De tabernaculo: « Quia solent milites habere lineas, quas camisias vocant. » Eadem vox sæpius occurrit tam pro camisia vulgari, quam pro linea exi-

nie ornata. Victor, De persecutione Wandalica, lib. 1 : « Atque de pallis altaris, prob nefas ! camisias sibi et femoralia faciebant. » Beda in Martyrologio : « Ita ut impii Ariani de ipsis pallis altaris camisias sibi et femoralia facerent. » Bonifacius papa, lib. II Histor. Anglic., apud Bedam, cap. 10 : « Præterea benedictionem protectoris vestri beati Petri apostolorum principis, vobis direximus, id est camisiam cum ornatura in auro unam. » Vita Othobonis episcopi : « Camisias aurifrigio in ora capitii, et sutura humerali atque brachiali curari iis fecit. »

CAMPANA, tintinnabulum armentorum gregibus appendi solitum. Vita Frontonii, cap. 8 : « Sed campanæ sonitum audire non potuit perstrepsens sonus hymnorum. » Cujus rei varii auctores meminerunt. Phœdrus, lib. II :

Clarumque collo jactans tintinnabulum.

Paulinus, Natali 6 sancti Felicis :

.... ut præsepta vidit

Nuda boum, et nullo dare tintinnabula pulsas ;

Excussa ut cervice boum crepitare solebant,

Mollibus aut lentis cava lingua æra ferire.

Endeleichus Rhetor, De mortibus boum :

Plaustris subdideram fortia corpora

Lectorum, studio quo potui, boum,

Quos mentis geminæ consoua tinnulo

Coucentu crepitacula.

Sidonius, lib. II, epist. 2 : « Inter greges tintinnabulatos per depasta buccata reboantes. »

Fortunatus, lib. II, de sancto Medardo :

Tintinnum rapit alter inops, magis improbus ille,

Qui jumentorum colla tenere solet.

Legis Gothorum lib. VII, tit. 2, 11, Antiqu. : « Si quis tintinnabulum involaverit de jumento vel bove. Legis Burgundionum tit. 4, § 5 : « Qui tintinnum caballi vel bovis furto abstulerit. » Idem Legis Boiariorum cap. 8, tit. 11, § 1.

Cur pecoribus tintinnabula fuerint apposita, varia est opinio, quibusdam censentibus id factum ad feras noxias arcendas ; aliis, ad deprehendendum quibus locis nemorum pascant ; aliis, ut pinguescant facilius, quod existiment pecora harmonia oblectari ; aliis, ornatus gratia. Ex hac Vita videtur colligi id factum, ut minus audirentur in deserto ab hospitibus cameli, qui necessaria deferrebant, ut et hospites iis strata aptarent. Vide Hieronymum Magium, libello De tintinnabulis, cap. 8.

Vide quoque Joannem Stephanum Durantum, lib. I De ritibus ecclesiæ, cap. 22, de campanis seu tintinnabulis sacris agentem.

CAMPANA STATERA. Vita Joannis Eleemosynarii cap. 5 : « In una campana statera. » A Campana regione Italie ita dictam vult Isidorus, lib. XVI Orig., cap. 24. Ex quo videtur sua hausisse Papias vocabulista : « Campana ponderatio. Hæc tamen duas lances non habet, sed est nigra signata libris et uncis. Unicuique autem ponderi certus est modus propriis nominibus designatus. Dicta, quia prius in Campana reperta est. » Ubi pro nigra lege virga ex Isidoro. Hinc apud posteriores scriptores Campana et *καμπανός* absolute pro statera usurpata. Glossæ Græcolatinæ, *καμπανός*, *stater*. Glossæ Arabicolatinæ, *Campana*,

A *statera*. Unde *καμπανίζειν*, *ponderare* apud Nicetam in Alexio Angelo, lib. III, et Myrepsum, lib. de Malagm., c. 21 ; et *καμπανιστικόν*, quod libripendi publico solvebatur, apud Phranzem, Chronici lib. III, cap. 24. Item *παρακαμπόνισμα*, *injusta ponderatio*, apud Nicetam, libro II, in Andronico. Vide Meursium, supra.

CANCELLARIUS. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 3 : « Mittens œconomos et cancellarios, et reliquos quibus erat dispositio civitatis credita. » Et cap. 23 : « Convocat per cancellarium suum monachum. » Hinc apparet non palatinos tantum, quod nimis quam notum, sed et ecclesiasticos fuisse cancellarios. Hincmarus, epist. 3, c. 16 : « Apocriisarii autem, quem nostrates capellanum vel palatii custodem appellant, omnem clerum palatii sub cura et dispositione sua regebat. Cui sociabatur summus cancellarius, qui a secretis olim appellabatur. »

CANDIDATUS. Vita Hilarionis, num. 22 : « Candidatus Constantii imperatoris. » Certum militiæ genus candidati, scutarii fere protectoresque principum. Ammianus, lib. XXV : « Cum Julianus inter belli discrimina versaretur, clamabant hinc inde candidati, quos disjecerat terror, ut fugientum molem tanquam ruinam male compositi culminis declinaret. » Victor Tununensis, in Chronico : « Cui nepos 1020 Justinianus vocabulo fuit, candidati militia functus. » Duplex horum schola, *seniorum* et *juniorum*. Vide Fastos Siculos et Cedrenum.

CANTHELIUM. Joannes Moschus, Prati spiritualis cap. 107 : « Portabat canthelium capientem amphoras quatuor, ferebatque aquam in monasterium. » Græce est, *καθηλία*. Erat genus clitellarum ad aquam ferendam, quod utrinque asini gestant. Nam *καθηλία* clitellæ sunt.

CARABUS. Joannis Moschi Pratum spirituale, cap. 76 : « Ecce ego ascendo in carabum. » Isidorus, Origin. lib. XVIII, cap. 1 : « Carabus parva scapha, ex vimine facta, quæ contexta crudo corio, genus navigii præbet. » Papias vocabulista : « Carabus, navicula discurrens in Pado, id est, linter. Est autem ex vimine et corio. » Glossarium Camberonense.

CANONARCHOS, id est, præfectus Canonis, qui lignum pulsare solebat, ut convocaret fratres ad collectam. Joannes Moschus, lib. X Vitarum Patrum, cap. 50 : « Cum quadam nocte surrexissem, ut pulsarem signum (ea quippe cura mihi ut canonarchæ injuncta fuerat, ut excitarem fratres ad collectam). Græce est : « Οτι ἐν μὲν νυκτὶ ἡγήσθην, ἐφ' ᾧ προύσαι το ἐξέλλον (μὴν γὰρ κανόναρχος). Idem, cap. 11 : καὶ προύσαντος κανονάρχου τὸ ἐξέλλον, ἐφ' ᾧ πάντας τοὺς ἀδελφούς συναχθῆναι. » Cum pulsaret præfectus canonis lignum, quo fratres omnes convenirent.

CARACALLA. Vestis genus. Palladius, cap. 117 : « Fortis mulier induta servili caracalla. » Græce, *καρχαρίου παρακάλιον*. Eucherius, De vest. : « Ephod vestis sacerdotalis, quæ superindumentum vel humera appellatur. Est autem velut in caracallæ modum, sed sine cucullo. » Glossarium Græcolatinum : *καρχαλίον*, *Caracalla*. Spartianus, in Caracalla imp. :

« Ipse Caracalli nomen accepit a vestimento, quod A
populo dederat, demisso usque ad talos. » Xiphilinus,
in Caracalla : « Proprium genus vestimenti in modum
penulæ (μανδύς) excogitavit. » Beda, De gestis An-
glorum libro 1, cap. 7 : « Mox se sanctus Albanus pro
hospite (qui clericus erat) ac magistro suo, ipsius ha-
bitu, id est, caracalla, qua vestiebatur, indutus, mili-
tibus exhibuit. » Ms. : « Carabus est quædam navicella. »

CARICÆ. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi
eremitæ, num. 6 : « Quinque caricis per singulos
dies sustentabatur. » Item, in Vita sancti Hilarionis,
num. 5 : « Herbarum ergo succo, et paucis caricis,
post triduum vel quatrimum deficientem animam
sustentabat. » Interpretantur caricæ esse ficus sic-
cas. Certe ex ficuum genere caricæ esse docet Plinius,
libro xiii, cap. 5 : « Syria præter hanc peculiare ha-
bet arbores. In nunc genere pistacia nota. Prodesse
adversus serpentium traduntur morsus, et potu et
eibo. In ficorum autem, caricæ, et minor ejus gene-
ris, quæ cottana vocant. »

CARTICA. Pelagius, lib. v, libello x, n. 76 : « Vi-
dens autem Ægyptius vestitum molliibus rebus, et
budam de papyro, et pellem stralam sub ipso, et mo-
dicum capitale de cartica sub caput ejus. » An cartica
est linum? Nam quod in Vita Onuphrii apud me Ms.
est : *Operabar cum fratribus chariscariam*, de eadem
re hic, lib. vi, apud Joannem, libello iii, n. 2, est :
et opus meum erat lini textura. Sane linum cervicali
convenit. Quare in Vita Onuphrii vel *carticariam* le-
gendum, vel apud Joannem *charisca*. In excerptis
Glossarii Græcolatini, col. 508, *Carticula*, δεικνύω.

CAUCUS. Poculi genus esse colligitur ex variis locis.
Vita Abrahamæ, cap. 3 : « Caucum quoque permodicum,
in quo edere seu bibere solitus erat, habebat. » Glos-
sarium Camberonense Ms. : « Caucum, vas ligneum
ad bibendum. » Spartianus, in Pescennio : « Tanta
fuit severitatis, ut cum milites quosdam in cauceo ar-
genteo expeditionis tempore bibere vidisset, jussit
omne argentum submoveri de usu expeditionali, ad-
dito eo, ut ligneis vasis uteretur. » Trebellius Pollio,
in Claudio, ex epistola Valeriani : « Item in caucos,
et scyphos, et zemas pondo undecim. » Marcellus
Empiricus, de medicamentis, cap. 25 : « Vermis ter-
renus effoditur, et in ligneo cauco ponitur. » Hiero-
nymus, libro ii in Jovinianum, de Diogene : « Quodam
tempore habens ad potandum caucum ligneum, vidit
puerum manu concava bibere, et elisis e fertur ad
terram, dicens : Nesciebam quod natura haberet po-
culum. » Apud Ennodium, epigrammate 25, inscrip-
tio est : *De cauco cujusdam habente Pasiphaen et*
Taurum. Eadem inscriptio epigramm. 29. Plerisque
locis non recte *caucum* vel *caucum* vel *glaucus* hacte-
nus impressum est. Papias, *Caucus vasis genus*, ex
incorruptis ut apparet exemplaribus olim citat. Oc-
currit etiam epistola 40, inter Bonifacianas : « Reve-
rentiæ vestræ direxit devotio mea caucum argenteum
intus deauratum, et duo reptæ. » Quid *reptum* sit,
dubitat ibi Serarius noster et Gretzerus, lib. ii de
Benedict., cap. 28. Aliquid suggerit Glossarium Cam-

beronense manuscriptum : « Renones sunt velamina
humerozum, intortis villis hispida, quos vulgo reptos
vocant, eo quod longitudo villorum quasi reptat. »
Occurrit et apud Bonifacium epist. 77 : « Misimus
vobis parva xenia, id est, reptem ruptilem unam. »

CHAMEUNIÆ, id est, humicubationes, Græce χαμ-
ευνίαι seu χαμυνίαι. Ea vox Latinis auctoribus sæpe
usurpata. Vita Abrahamæ, cap. 18 : « Chameuniis quo-
que et contritione corporis nunquam omnino lassatus
est. » Vita Mariæ neptis Abrahamæ, cap. 9 : « Ubi vi-
gilæ, ubi chameuniæ? » Papias : « Cameuniæ, storiæ
lecti. » Item, « Cameuniæ, vigilæ in hieme. » Non
percepit vim verbi. Hieronymus, in cap. xli Ezechie-
lis : « Puto perspicuum esse lectori semper angus-
tiora esse quæ deorsum sunt in jejuniis, χαμεινίαις,
et victus continentia. » Idem, in cap. iii Amos : « Et
percutiet domum hiemalem, eos hæreticos qui labo-
rant continentia, et jejuniis, xerophagiis, chaumeu-
niis; e quibus Tatianus est et Manichæus? »

CHÆREUM. Vita sancti Antonij, c. 54 : « Ad primam
mansionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum. »
Locus fors ab Ægypti civitate ita dictus, nisi hæc
mansio ipsa sit civitas. Stephanus, De urbibus :
Χαίρειον, πόλις Αἰγυπτίου, κατ' Ἑλλασπιν τοῦ πόλεως τὸ
ἐθνικὸν Χαίρειότης, ὡς Νεκρώτης. Hujus idem meminit
in Ἀργαίου νῆος. Procopio, lib. vi De ædificiis. Ju-
stin. Χίραιος, Ægypti locus, quod Ortelius esse putat
Chercu Antonino, circa Canobum.

CHALCIDIS EREMUS. Hieronymi habitatio. Vitæ Mal-
chi, num. 5 : « Pervenit tandem ad eremum Chalcidis,
quæ inter Immas et Bertheam magis ad Austrum sita
est. » Est in Syria. Hieronymus, epist. 43, ad Chro-
matium, Jovinum et Eusebium : « Nam postquam,
Evagrio transmittente, in ea ad me eremi parte de-
latae sunt, quæ inter Syros ac Saracenos vastum limi-
tem ducit. » Idem, epist. 41, ad Rufinum : « Syria
mihi velut fidissimus naufrago portus occurrit. » Idem,
in relatione in Abdiam : « Quando ego et Heliodorus
charissimus pariter habitare solitudinem Syriæ Chal-
cidis nitebamur. »

1021 CHINOBOSCIUM. Vitæ Pachomii cap. 5, 40,
53. Rectius scribas Latine *Chenoboscium*, quod forte
ibi anseres pascerebantur : quanquam nec inde nomen
suum traxisse existimat Stephanus, De urbibus :
Χηνοβοσκία, πόλις Αἰγυπτίου. Ἀλέξανδρος ἐν πρώτῳ Αἰ-
γυπτιακῶν. Ἀντικρὺ δὲ τοῦ Διοπολίτου Χηνοβοσκίων,
μηδὲν εἰς τὴν προσηγορίαν ἐμπερίστα, νομᾶς γὰρ χηνῶν
οὐκ ἂν ἴδη τις οἴσας. « Chenoboscia, civitas Ægypti.
Alexander in libro primo Ægyptiacorum. Est e re-
gione Diopolitis nomi, nullam nominationis ejus cau-
sam secum ferens. Nec enim unquam ibi anseres
pasci quis vidit. »

CHOREPISCOPUS. Heraclides, cap. 37 : « Erat au-
tem de monasterio Timothei Cappadociæ cujusdam
chorepiscopi. » In Palladio, cap. 106. Glossarium
Camberonense Ms. : « Chorepiscopi dicuntur episco-
porum vicarii, qui propter pauperum sollicitudinem
in villis et vicis constituti gubernant commissas ec-
clesias, habentes licentiam constituere usque ad sub-

diaconos. » De munere eorum vide Baronium, tomo III, anno Christi 357.

CHYDÆUM VINUM. In Palladii Lausiaca, ex veteri interpretatione, in appendice, cap. 20, n. 3 : « Accipe tecum unum vasculum Chydæi vini. » Ita ibi legendum existimo pro *Chindii*, ut in notatione monui. Plinius, libro XIII, capite quarto, de palmis agens et eorum dactylis : « Nam quos ex his honori deorum dicamus, Chydæos appellavit Judæa, gens contumelia numinum insignis. » Idem lib. XIV, cap. 16, agens de vinis factiliis : « Primumque e palmis, quo Parthi et Indi utuntur, et Oriens totus, maturarum quas vocant chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato, expressoque. » Chydæi significationi fors lucem dabit locus Exod. I, 7 : *Filii Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt.* Apud LXX est : *Οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ πλάθοντο, καὶ χυδαῖοι ἐγένοντο.* Arias Montanus vertit : *At filii Israel creverunt et multiplicati sunt, et abundantes fuerunt.* Ubi Romana Editio habet : *et effusi facti sunt, χυδαῖοι ἐγένοντο.* Interpres Originis : *et in multitudine magna diffusi sunt.* *Χυδαῖον* sepe significat vulgare, et ex copia vile. Quare admonet Theodoretus, q. 1, non esse hoc loco accipiendum quasi per contumeliam dictum, quemadmodum nonnulli acceperint ; sed tantum numerosam multitudinem significare. Ita enim creverunt, inquit, ut per universam illam terram diffunderentur. Aquila *ἐξήρπασαν*, Symmachus *ἐξήρπασαν*, erasperunt. Eustathius, in Homerum : *Χυδαῖοι, παλαὶ ἔδοντο οἱ πεπληθυμένοι, οὗν δὲ οἱ οὐδαμένοι.* « Chydæi olim dicti multiplicati, nunc autem nullius pretii. »

CILICENSIS AMPHORA. Palladius, cap. 19, 20 : « Postquam amphoræ unius Cilicensis aquam bibisset. » *Μετὰ τὸ πίνειν ἀμφορέα κιλικίαν ὕδατος.* Suspicor maximam amphoram fuisse, nam præcedit : « Trium modiorum panem postquam comedisset, et amphoræ, » etc., ut sit proportio aliqua inter tres modios et amphoram unam Cilicensem. Idem, cap. 33 : « Cum ergo multa vasa fictilia portasset, » Græcus addit, *Cilicensis*. *Βαστάσας οὖν ἐκείνος κέραμα κιλικίαν.* Heraclides, cap. 6 : « unius amphoræ lagenam bibere coegisset. » Ubi quidam Ms., *Cilicensis lagenæ aquam.* Apud Athenæum, lib. III, *Cilicii* panes, sunt panes magni, quorum etiam meminit Eustathius ad Homerum. Isidorus, lib. XX Orig., cap. 6, meminit *Siculæ* vasis. Lagenæ et situla Græca nomina sunt, inflexa ex parte ut ferebant Latina. Illi enim *λάγνος*, nos lagenam ; illi sicile, nos situlam dicimus. » Papias Vocabulista : « Sicula vas aptum ad vinum vel aquam, a Græco tractum, id est sicilia. » Et ne vitium hic in orthographia suspiceris, legendumque *situla*, in alio post litterarum ordine situlam ponit.

CINERENTE ET CACCABATE. Pelagius, libell. XV, n. 29 : « Bene tibi fecerunt cinerente et caccabate. » Describit seipsum luridum et nigrum. Ibidem, num. 25, de Macario fornicationis falso accusato : « Et

appenderunt in collum meum caccabatas ollas, et anasas vasorum. » Paulinus, epistola 12 : « Cum ædificia, quæ immaculata adhuc operis tui gratia splendebant obscurata naniis insipientiæ meæ, et (ut digno meis versibus verbo utar) caccabata, ridentibus multis vel nauseantibus confusus aspicias. » Ad quem plura de hac voce diximus.

CLINICUS. Vita Fabiolæ, capite 5 et Paulæ, capite 4. Capitur hic pro ægro, qui lecto decumbit, nec se movere potest. Plinius, lib. XXV, cap. 5 : « Medetur ita morbis comitialibus, ut diximus, vertigini, melancholicis, stomacicis, spasticis, clinicis. » Sic paralyticum Joannis v Cyprianus *clanicum* vocat epist. 76 : « Ego enim, qui clinicum de Evangelio novi. »

Erant et clinici medici qui lectulis ægrorum assistebant, quo alludit Martialis, lib. I, epigr. 31, ubi *Kaderum nostrum de hoc medicorum genere vide.*

Clinici quoque tempore Cypriani dicebantur, qui morti proximi in lecto baptizabantur. Cyprianus, epistola 76 : « Porro autem quod quidam eos salutaris aqua et fide legitima Christi gratiam consecutos, non Christianos, sed clinicos vocant. »

COLOBIUM. Vita Pachonii, cap. 14 : « Lebiton autem linea vestis erat, instar colobii. » Rufinus, hic, libro II, c. 3 : « Quibus usus est indui colobii, quasi saccis lineis. » Glossarium Camberonense manuscriptum : « Colobium, vestis cucullæ similis, nisi quod cucullo caret. » Papias Vocabulista : « Colobium genus vestis dictum, quia longum est, et sine manicis. Hoc antiqui utebantur. Sed quia nuditas brachiorum culpabatur, usus colobiorum in dalmaticas est mutatus. » Existimo Colobium dictum a *κολός*, quod mutilum esset videlicet manicis. Nice-tas, Thesauri orthodoxi lib. I, cap. 39, agens de Scribis Judæorum : « Dalmatica, quæ nunc colobia dicuntur, purpuræque prætexuntur, induti, phylacteria sua ostentantes, breves nimirum chartulas, quibus inscripta lex erat, quas illi pretiosius fasciis ornatas, auroque distinctas, tanquam Judæorum magistri, deferebant. » Etiam colobiis monachorum signum erat intertextum e purpura. Vide Dorotheum, Doctrina I. Habes etiam *colobium purpuratum*, apud Anastasium, in Eutychiano.

CONTERNATIO. Vita sanctæ Paulæ, num 11 : « Segor vitulam conternantem, » id est trimam, Isaia XV. Papias : « Conternans, vitula tertium agens anum. » Vocabularium Gerardi, de Scheuren : *CONTERNANS, die in synen derden iaer is.* Vide hanc lectionem accurate explicatam apud nostrum Gabrielem Alvarez in Isaiam. Rarius vocabulum eo significatu. Diu ibi lectum *consternantem*. Ultraque lectio est in Glossario Ms. Camberonensi, « *Conternare* vel *contrenare* est tremere. Unde et Segor vitula conternans a Propheta dicitur : *Vitula*, quia parva ; *conternans*, quia per tremorem terræ sæpe subruta. *Consternans*, repellens, vel cadens. *Consternatio* dicitur subita concitatio ex aliquo metu, a sternutando dicta.

¹ Vide Patrol. t. XXII, col. 887 init., ubi lapsu typographico scriptum est : *Consternantem*. Edit.

Unde et alii prædictam Segor non *conternantem* sed *A consternantem* dicunt, quasi ad hostilem adventum repentino timore turbandam. » Aliud est *Conternatio* Hygino, De limit. constit., videlicet terrorem comparatio : « Quod si illis permissum fuerit ut inter convenientes conternerentur, conternati sortiri debebunt, qui tres primam centuriæ sortem accipere debeant. Conternationum factarum singula sortibus nomina inscribemus. »

CONTINENTIA IN MATRIMONIO. Frequens ea meliore ævo. Et quidem perpetuæ continentie exempla habes hic in indice, Ammonis cum uxore, Anastasii **1022** et Theognie, Eucharistii et Mariæ, Magnæ cum marito, Olympicæ cum Nebridio, cuiusdam anonymi, qui postea presbyter creatus est, cum uxore. Quibus adde, Pelagii, post Laodicensis episcopi, cum uxore, apud Theodoret., l. iv Hist. Eccles., c. 12; Juliani et Basilissæ apud Metaphrasten, 9 Jan.; Zachariæ calcearii cum Maria uxore, ut habes in Græcorum Menæis, 17 Novembris; Cæcilie cum Valeriano nobili Romano, 22 Novembris apud Surium; duorum Amantium apud Gregorium Turonensem, De Glor. Confess., cap. 33; Cononis Isaurici cum Maria conjugæ in Menæis, ut Martii; Eduardi Angliæ regis cum conjugæ Editha; Henrici imp. Augusti cum Cunegunde uxore, ut habet Surius, 5 Martii; Elzearii comitis Ariani, et Dalphinæ, 27 Septemb., apud Surium cap. 32; Edelfridæ cum duobus regibus Angliæ, apud Bedam, lib. iv Hist. Angliæ, cap. 23; Bolestai Pudici Poloniæ regis cum Cunegunde. Aliorum aliquot similia exempla vide apud Canisium nostrum, lib. II De Maria virgine, cap. 41.

Temporalis continentie castimoniam post susceptos liberos coluere Antigonus et Euphraxia, Protocomes cum uxore annis xxx; Pinianus cum Melania juniore, quæ in indice Vitarum Patrum vide, quibus addi possunt Andronici et Drusianæ, apud Abdiam, libro v, in Actis sancti Joannis evangelistæ; Andronici et Athanasie conjugum anachoretarum, ut habent Menææ, 9 Octobris, cum Martyrologio Romano, et Metaphrastes, 27 Februarii.

Vide etiam aliquot continentie in matrimonio exempla apud Joannem Nyder, Formicarii lib. I, cap. 5, et ibi scholiasten Georgium Colvenerium.

Iis annumerandi non videntur Macarius Romanus cum sua sponsa in Vitis Patrum, sanctus Alexius cum puella regii sanguinis, apud Surium, 17 Julii, Pharrildis cum Guidone viro nobilissimo, quod consensus mutuus defuerit.

COPADIUM. Pelagius, lib. v, libello iv, num. 65 : « Et accipiens archiepiscopus unum copadium, dedit juxta se recumbenti. » Papias : « Copadium particula carnis, quod Græci copium dicunt. »

CORONA MARTYRUM. Frequens corona et coronari de martyrio. Vita Antonii, cap. 23 : « Episcopo Petro jam ob martyrii gloriam coronato. » Vita Malchi, in prologo : « Per quos Christi Ecclesia nata sit et adulta, persecutionibus creverit, martyris coronata sit. » Vita Paulæ, cap. 27 : « Mater tua longo martyrio coronata est. » Vita Pachonii, in prologo :

PATROL. LXXIV.

« Simul cum Petro Alexandriæ civitatis episcopo, perpetuas coronas et immortalia præmia sunt adepti. » Martyrologium Romanum, 1 Januarii : « Ibidem via Appia coronæ sanctorum militum triginta martyrum sub Diocletiano imp. Et passim apud ecclesiasticos scriptores.

CORONA REDIMIRI. Erat solemne olim tam sponsum quam sponsam corona redimiri. Palladius, c. 8, de Ammone sponso : « V. sum est ei et corona redimiri, et sedere in thalamo, » ἔδοξεν καὶ στεφανώσθαι. Tertullianus, De corona militis, cap. 15 : « Coronant et nuptiæ sponso; et ideo non nubimus ethnicis, ne nos ad idololatriam ducant, a qua apud illos nuptiæ incipiunt. » Ita quidem observatum fuit in primitiva Ecclesia, cum periculum esset idololatriæ, quod coronæ alicui Deo profano sacræ sunt. Postea, semoto periculo, etiam mos hic apud Christianos invaluit, ut hic vides. Claudianus, de nuptiis Honorii :

Tu festas Hymenææ faces, tu Gratia flores
Elige, tu geminas Concordia nocte coronas.

Idem exhortans Stiliconem ad nuptias ait :

Solitas galea fulgere comas
Stilico molli necto corona.

Vide plura apud Carolum Paschaliū, De coronis.

CRUX E COLLO GESTATA. Leontius, in Vita sancti Joannis Eleemosynarii, de Zacharia ejus discipulo, c. 1 : « Abstulit a se quam ferebat crucem argenteam, et dat ei. » Crucem e collo gestavit Procopius seu Neanias martyr tempore Diocletiani, ut testatur Nicephorus, lib. vii, cap. 15, et concilium Nicænum, Act. 4, et Metaphrastes apud Surium, 8 Julii. Ita et Oresdes miles Christianus, ut habetur in Vita sancti Eustratii martyris et sociorum 15 Decembris, apud eundem Surium. Vide plura exempla apud Gretzerum nostrum, de Cruce, lib. I, cap. 78, et lib. II, cap. 27. Item lib. II, c. 34, de Encolpio episcopo, qui cruciculum auream e collo gestant.

CUBA. Vita Pauli primi eremitæ, num. 64 in notatione vide et *cubam* et *gubam* dici posse (*supra*, col. 412). Sic apud Theodoretum Philothei, lib. ix, cap. 15. Macedonius *Gubba* dictus, quod staret in fossa profunda. « Id autem nomen, inquit, si ex lingua Syriaca in Græcam transferatur, significat *λάκων*, id est, lacum. »

Aliud *Cuba* vel *Cumba* Festo : « Cubam Sabini vocant eam quam militares lecticam, unde videtur derivatum esse cubiculum. » In Glossis Isidori est, *Cumba*, *cuneus*, *ripa*. Glossarium Camberonense manuscriptum : « Cuba, extrema pars navis, dicta eo quod incubet aquis. Cumba vero dicitur lectica a cubando. » In iisdem, *Cumba*, *cuneus*.

Invenitur et *Cubella* apud postremissimos scriptores, pro lintre, in quo pasta formari solet. Niderus in Formicario.

CURARE, id est, ἐνταφιάζειν, curare funus, lavare, ungere, condire aromatibus, et cætera præstare, quæ requiruntur ante sepulturam. Palladius, cap. 10 : « Quem dum ego curassem, et linteis sancti corpus involissem, et deposissem. » Ὅν ἐνταφιάσαμ ἐγὼ, καὶ ὀθῶναι τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου ἐλθάσα, καὶ ἀποθεῖναι. Hervetus veterat : *Quem cum ego sepelissem,*

ni linteis, etc. Nemp̃ ἐνταφιάζεν, curare funus, credidit idem esse quod θάπτειν, sepelire. Atqui non poterat sepeliri corpus antequam involveretur. Rectus ordo curare, lavare et ungere corpus, linteis involvere, et deponere, seu sepelire. Proprium verbum huic rei funebri curare Latinis, uti Græcis ἐνταφιάζεν.

Quod Gen. 1, 2, est Præceptique (Joseph) servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem; LXX habent : καὶ προσέταξεν Ἰωσήφ τοῖς παῖσιν αὐτοῦ τοῖς ἐντοφιασταῖς, ἐνταφιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. Et præcepit Joseph servis suis funeralioribus, funerare patrem suum; ibi olim erat sepultoribus. Augustinus, in Locut. : Sepultoribus : « Non invenit lingua Latina, quemadmodum appellaret ἐντοφιαστὰς. Non enim ipsi sepeliunt, id est, terræ mandant corpora mortuorum, quod non est Græce ἐνταφιάσαι, sed ἔθαψαν. Illi ergo ἐνταφιάσαι id agunt, quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendo, vel siccando, vel involvendo, et alligando; in quo opere maxime Ægyptiorum cura præcellit. Quod ergo dicit, etiam sepelierunt, curaverunt intelligere debemus. »

Idem tractatu priore De resurrectione mortuorum, c. 12 : « Ægyptii diligenter curant cadavera mortuorum. » Pius episcopus Romanus (ut creditur) ad Justum episcopum Viennensem, epistola 2 : « Cura autem sanctorum Martyrum corpora, sicut membra Dei, quemadmodum curaverunt apostoli Stephanum. » Suetonius, Nerone, cap. 49 : « Imperavit aquam simul **1023** et ligna conferri curando mox cadaveri. » Spartianus, in Hadriano : « Curasse delicatos, eosdemque sepelisse. » Nisi ille capiendus sit de cura depilatoria catamitorum, legaturque, *sarpe lisse*. Eginhartus, in Vita Caroli Magni : « Corpus more solenni lotum et curatum. »

CURIALIS. Heraclides, cap. 7 : « Moyses servus alicujus curialis erat. » In Palladio, cap. 22, est οἰκίτης ὑπάρχων πολιτευομένου τινός. Vetus Palladii Lausiaca, cap. 14 : « Moyses servus cujusdam fuit curialis. » Innocentius I, epist. 2, ad Victorium Rothomag. episcopum, cap. 11 : « Frequenter quidam ex fratribus nostris, curiales vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt. » Sunt curiales qui curiis ascripti erant. Glossæ : *Curialis, βουλευτής, βουλευτικός*.

CYTHONISMUS. Sunt qui cythonismum velint describi a sancto Hieronymo in Vita sancti Pauli primi eremitæ, num. 2 : « Martyrem jussit melle perungi, et sub ardentissimo sole, religatis post tergum manibus, resupinari, scilicet ut muscarum aculeis cederet. » Vide Gallonium, De tormentis, cap. 1.

DEMONUM PRÆDICTIO. Recte de ea ratiocinatur sanctus Antonius, ut habetur Vitæ ejus cap. 17. Augustinus vero, tomo III, lib. II de Gen. ad litteram, c. 17, ita ea de re disserit : « Quibus quædam vera de temporalibus rebus nosse permittitur, partim quia subtilioris sensus acumine, partim quia corporibus subtilioribus vigent, partim experientia callidiore, propter tam magnam longitudinem vitæ, partim sanctis angelis, quod ipsi ab omnipotente Deo discunt, etiam jussu ejus sibi revelantibus, qui merita humana

A occultissimæ justitiæ sinceritati distribuit. Aliquando autem iidem nefandi spiritus etiam, quæ ipsi facturi sunt, velut divinando prædicunt. Quapropter bono Christiano sive mathematici, sive quilibet impie divinantium, maxime dicentes vera cavendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant. »

Idem, tomo III, lib. XII De Genesi ad litt., c. 17 : « Cæterum alicubi longe jam facta quod nuntiant, quæ post aliquot dies vera esse firmentur, non est mirandum. Possunt enim hoc efficere, non solum acrimonia cernendi etiam corporali incomparabiliter præstantiore quam nostra est, sed etiam ipsorum corporum longe utique subtiliorum mira velocitate. Comperimus etiam in domo constitutum patientem B spiritum imundum, dicere solere, quando ad eum venire cœpisset ex duodecim millibus presbyter, et per omnia loca itineris ubi esset, et quam propinquaret, et quando ingrederetur, et fundum, et domum, et cubiculum, donec in conspectu ejus astaret. Quæ omnia etsi non oculis patiens ille cernebat; tamen nisi aliquando modo cerneret, non tam veraciter enuntiaret. Erat autem iste febriciens, et tanquam in phrenesi ista dicebat. »

Idem, tomo III, lib. De divin. dæmonum, cap. 4 et 5, præclare ea de re inquit.

Idem, lib. II De civ. Dei, cap. 24, de servo Lucii Pontii per dæmonem vaticinantis : « Adjecit arsurum esse Capitolium. Hoc cum dixisset, continuo egressus e castris, postera die concitior reversus est, et Capitolium arsisse clamavit. Arserat autem revera Capitolium. Quod quidem dæmoni et prævidere facile fuit, et celerime nuntiare. » Sic lib. VIII, cap. 25, docet unde Hermes Trismegistus scire potuerit superstitiones Ægyptiacas auferendas. Et I. IX, c. 22, distinguit inter scientiam dæmonum et angelorum, quod angeli certius temporalia et mutabilia ista noverunt, quia eorum principales causas in Verbo Dei conspiciunt, per quod factus est mundus : quibus causis quædam probantur, quædam reprobantur, cuncta ordinantur. Dæmones autem non æternas temporum causas, et quodammodo cardinales in Dei sapientia contemplantur, sed quorundam signorum nobis occultorum majori experientia multo plura quam homines futura prospiciunt, dispositiōnes quoque suas aliquando prænuntiant. Denique sæpe isti, nunquam illi omnino falluntur. »

DEMONUM EXSUFFLATIO. Nihil frequentius in sanctorum gestis dæmonum exsufflatione, insufflatione, insputatione

De exsufflatione habes in Vita Pachomii, capite decimo septimo : « Qui signo crucis frontem suam municens exhibuit in eum, moxque fugatus est. » Et capite 48 : « Et exsufflans in eum dixit. » Irenæus, libro primo, capite nono : « Jam vero quædam ex fidelissimis mulieribus, quæ habent timorem Dei, et non sunt educibiles, quas similiter ut reliquas affectavit seducere, jubens eas prophetare, exsufflantes et anathematizantes eum separaverunt se ab ejusmodi insano. » Quod hic est exsufflantes, Græce apud Eot-

phantum, hæresi 34, est *καταφυσίσκος*. Tertullianus, A De idololatria, cap. 11: « Quo ore Christianus thurarius si per templa transibit, quo ore fumantes aras despuit, et exsufflabit, quibus ipse prospexit? » Severus Sulpicius, libro in De virtutibus sancti Martini: « Vidit post tergum ipsius dæmonem miræ magnitudinis assidentem, quem eminus (ut verbo, quia ita necesse est, parum Latino utamur) exsufflans, Avitianus se exsufflari existimans: Quid me, inquit, sancte, sic aspicias? Tum Martinus: Non te, inquit, sed eum, qui cervici tuæ teter incubuit. » Sic dæmoniorum exsufflatio inter cæremonias baptismi apud Dionysium Areopagitam, Hierarchiæ Eccles: cap. 2, et passim apud alios ecclesiasticos scriptores: quo respicit divus Augustinus, tract. 11 in Joannem agens adversus Donatistas rebaptizatores, qui semel rite baptizatum exsufflabant, atque ita Christum potius quam dæmonem exsufflabant: « Adversus exsufflatores Christi, adversus blasphematores baptismi. » Item: « Quando vident Christum a quo liberati sunt, exsufflari in Christianis? » Quem locum non recte percepit Desiderius Hæraldus, Notis ad Minutium Felicem.

De insufflatione Prudentius, in Agone Romani, hymn. 14, vers. 919:

Ingressus ille, ut hos paratos perspicit,
Insufflat, ipsos ceu videret dæmones.

Palladius, in Vita sancti Joannis Chrysostomi: « Dæmones credentium una insufflatione ligantur. »

Exsufflatio hæc dæmonum et insufflatio sæpe fiebat eum disputatione. Vitæ Antonii cap. 20: « At ego sputaculum maximum in eis ejus ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatus ingressi. » Unde despuere et exsufflare subinde conjunguntur. Tertullianus, De idololatria, cap. 10: « Quo ore Christianus thurarius si per templa transibit, quo ore fumantes aras despuit, et exsufflabit, quibus ipse prospexit? » Idem, lib. II ad uxorem cap. 5: « Latebisne tu cum lectulum, cu corpusculum tuum signas, cum aliquid immundum flatu expuis? »

Subinde despuere solitarie ponitur. Tertullianus, De spectac., cap. 13: « Nec minus templa quam monumenta despuimus. » Minutius Octavio: « Deos 1024 despuunt. » Prudentius, libro contra Symmachum:

Quis in urbe
Qui Jovis infectam sanie non despuat aram?

Unde non mirum Vitæ sancti Antonii cap. 20 variam D lectionem esse, ut ibi monui, cum Evagrius vertit *spuaculum ingeminavi*. Ubi in Græco est *ἐνεφύσησα*.

DEFENSOR. Vita Joannis Eleemosynarii, capite 5: « Et volentes adire eum, timore cancellariorum et ecclesiæ defensorum atque ei astantium prohiberentur. » Et cap. 25: « Ceciderunt eum ecclesiæ defensores. » Concilii Chalcedonensis can. 2, qui Græce dicitur *ἐκδικος*; Latine est *defensor*; et can. 2, 23, habes *ἐκδικον defensorem* ecclesiæ Constantinopolitanæ. In Codice canonum ecclesiæ Africanæ, can. 117, habes *ἐκδικους σχολαστικούς*, *defensores scholasticos*, id est advocatos. Ut hi erant defensores ecclesiæ, ita alii erant defensores in palatio. Vide Collinum, De offic. aulæ Constantinopolitanæ.

DEHABERE. Rarius verbum, nec facile obvium. Habes in appendice, in Palladii Lausiaca, ex veteri interpretatione, cap. 13: « Maxime si debant et egentiores sunt. » Præter Hieronymum ibi citatum, usurpat et Æthicus, de Oceani Occidentalis fluminibus, in Tiberi: « Insula vero, quam facit intra urbis portum et Ostiam civitatem, tantæ viriditatis amœnitatisque est, ut neque æstivis mensibus, neque hiemalibus pastulæ admirabiles herbas debebat. »

DEHONESTAMENTUM. Vita Antonii, cap. 30: « Tali dehonestamento corporis plurimum gloriabatur. » Ex Gellio sumptum, ut v. debis. Etsi rarius verbum, auctoribus tamen aliquot usurpatum. Salustius, lib. I Historiar.: « Fusidius honorum omnium dehonestamentum. » Tacitus aliquoties usurpat. Occurrit et apud Justinum. Seneca, de Constantia Sapientis, cap. 19: « Contumelias et verba probrosa, et ignominias, et cætera dehonestamenta velut clamorem hostium ferat. » Gellius, lib. II, cap. 27: « Quo ille dehonestamento corporis maxime delectabatur. » Arnobius, lib. II: « Ad vitiorum dehonestamenta traduci. » Tr. bellius Pollio, in Claudio: « Gallus Antipater ancillariorum et histrionum dehonestamentum. » Ammianus, lib. XXVI: « Ad hoc igitur dehonestamentum bonorum omnium ludibrio sublati. » Glossæ: *Dehonestamentum, αἰσχύνω*

Dictum et *inhonestamentum*. Apuleius, Apologia: « Ne quid maculæ aut inhonestamenti in me admittam. » Isidorus, libro II Originum, cap. 21, ex C. Græcho citat: « Pueritia tua adolescentiæ tuæ inhonestamentum fuit; adolescentiæ senectutis dedecoramentum; senectus reipublicæ flagitium. »

Sic honestamentum Ennodio, lib. II, epist. 1: « Nec magistro opus sit ei quem fecerunt actuum suorum emendationes et honestamenta conspicuum. » Apuleio, Apologia: « Itemque multos philosophos ab ore honestissimos memoriæ prodi, qui gratiam corporis morum honestamenti ornaverunt. »

DIPTYCHUM. Vita Pelagiæ, capite 7: « Statim transmisit diptychum tabularum per eosdem pueros. » Græcum verbum *diptychum* διπτύχον, Latinis tamen usurpatum, sed sæpe apud eos depravatum. Etymologicum: διπτύχα, ὄνομα οὐδέτερον. Γέγονε δὲ ἐκ τοῦ διπτύξ, ἀρσενικοῦ· τοῦτο ἐκ τοῦ πτύσσω τὸ ἀρᾶλίζω, πτύξω, πτύξ, καὶ μετὰ τοῦ δύο, διπτύξ, διπτύχος κλίνεται καὶ μετατρέπεται εἰς εὐθείαν· καὶ τὸ οὐδέτερον, τὸ διπτύχον. Διπτύχα ποιῶντες, διπλῶντες τὴν κνίσαν· νῦν δὲ λέγεται τὴν ἐπίπλουν: « Diptycha, nomen neutrum. Fit a masculino διπτύξ quod sit a verbo πτύσσω, plico. Futuro πτύξω, unde πτύξ plica, et cum δύο duo διπτύξ, διπτύχος flectitur, et traducitur ad rectum casum. Et neutrum diptychum. Diptycha facientes, id est duplicantes arvinam, nunc autem dicit ἐπίπλουν, omentum. » Alludit hic etymologicum ad versus Homeri, de quibus post.

Diptychum igitur hic capitur pro libello duarum plicarum, seu foliorum, seu paginarum, quasi dicas *duplices*. Unde Ovidio, lib. I Amorum, eleg. 12:

Ergo ego vos rebus duplices pro nomine sena,
Auspicii numerus non erat ipse boni.

Quas Joannes Wouwerius, ad lib. i Sidonii, epist. 5,
non rite refert ad combinas seu diplomata impm.

Sic Martialis, l. vii, epigr. 53, *triplices*, seu *τρίπλοχα*
a tribus foliis:

Bis senos triplices, et dentiscalpia septem.

Et eodem libro, epigr. 71:

Nec vani triplices, brevesque mappæ.

Idem, lib. xiv, epigr. 6:

Tunc triplices nostros non vilia dona putabas,
Cum se venturam scribet amica tibi

Sic apud eundem Martialem, lib. xiv, ep. 4, *quintuplices*, seu *πεντάπλοχα* habes:

Cæde juvencorum domini calet area felix,
Quintuplici cera cum datur altus honor.

Duplex autem fuit diptychorum usus, profanus et
sacer. Profani mentio apud veteres, qui ea muneris
loco sæpe mittebant, maxime in editione munerum.
Symmachus, in Auctario epistolaram, epist. 7, quam
fratribus scribit: « Religiosum atque votivum est, ut
a Quæstoribus candidatis dona solemnia potissimis
atque amicissimis offerantur. In eo numero jure cen-
semini. Offero igitur vobis eburneum diptychum, et
canistellum argenteum librarum duarum filii mei no-
mine, qui quæstorium munus exhibuit. » Idem, lib. ii,
epist. 81, ad Flavianum: « Filius noster Symmachus
peracto munere candidati, offert tibi dona quæstoria,
et cæteras necessitates nostras pari honore partici-
pat. Quæro igitur ut ejus nomine diptycha et apo-
phoreta suscipere dignemini. » Idem, lib. v, epist. 56,
ad Sallustium: « Ad te diptychum candidati, et apo-
phoreticum librarum argenti duarum per hominem
tuum misimus, approbare cupientes editioni nostræ
te animo non defuisse. » Idem, lib. ix, epist. 109:
« Non aspernabere, ut existimo, diptychi et apopho-
retici oblationem. »

Erant diptycha quæ muneris loco mittebantur,
fere eburnea: quod epitheton etsi non semper addi-
tur, tamen subintelligendum videtur. Sic cape dipty-
chum absolute positum apud Symmachum, lib. ii,
epist. 81. Nam subdit, quasi explicans: « Cæteros
quoque amicos eburneis pugillaribus et canistellis
argenteis honoravi. »

Cum eadem principi mittebantur, inaurari solita.
Symmachus, lib. ii, epist. 81: « Præterea domino et
principi nostro ad referendam largitati ejus sedulam
magis quam parem gratiam, auro circumdatum dipty-
chum misi. »

Prohibitum post ne minor consulari magistratus
diptycha ex ebore et sportulas aureas daret. L. 1, De
expens. ludor., C. Theod., ita constituunt impm. Val-
entinianus, Theodosius, et Arcadius Augg.: « Illud
etiam constitutione solidamus, ut, exceptis consuli-
bus ordinariis, nulli prorsus alteri auream sportulam,
diptycha ex ebore dandi facultas sit, cum publica
celebrantur officia. Sit sportulis nummus argenteus,
alia materia diptychis. » Unde Claudianus, lib. iii de
laude Suliconis consulis, ab eo sparsas in populum
eboreas tabellas canit:

A Tum virides pardos, et cætera colligit Austri
1025 Prodigia, immalesque simul Laonia dentes,
Qui sætelli ferro in tabulas, auroque micantes,
Inscripti rutilum cæleste consule nomen
Per proceres et vulgus eunt. Stupor omnibus Indis
Plurimus, ereptis elephas inglorius errat
Deutibus.

Cur diptycha seu pugillares tabulæ in editione mu-
nerum dono missa fuerint, equidem nescio. Ludovi-
cus Carrion, lib. ii Emendat., cap. 6, supra, existi-
mat ea a quæstoribus candidatis offerri solita, quod
iis ipsis essent in usu frequenti. Sed et consules ali-
que diptycha obtulerunt.

Videntur diptycha amantium fuisse tabellæ. Unde
vetus commentator, ad illud Juvenalis, satyr. 9:

... Et blandæ assidue, denseque tabellæ
Solicitant.

ascribit: *blandis te epistolis et diptychis sollicitet.*

B Glossarium Camberonense ms.: « Diptichæ, dicuntur
tabellæ, quibus corruptores puellis suis inscribunt
amorem. » Papias vocabularista: « Diptichæ tabellæ,
quibus corruptores amorem suum inscribunt puellis. »
Apud Ovidium quoque, lib. ii Amorum, eleg. 15, ha-
bes *tabellas arcanas* ad hanc rem.

Quod Carrion putat diptycha universum fuisse
plerumque *eburnea*, falli eum existimo. Nec enim si-
mile vero, *diptycha epistolica*, quæ vulgo epistolæ
loco sibi mutuo mittebant, quibusque arcana sua de-
clarabant, fuisse eburnea: sed potius lignea, cera
obducta. Unde Ovidius supra amicæ suæ *duplices*, seu
diptycha, quibus noctem negaverat, execrans ait:

Quid prece iratus? nisi vos cariosa senectus
Rodat, et immundo cæsa sit alba situ.

C Unde colligitur lignea fuisse. Et eodem lib. i, eleg.
11, quæ priorem præcedit de tabellis suis amatoriis,
ait:

Subscribam. Veneri fidas sibi Naso tabellas
Dedicat. At nuper vile fuistis acer.

Alia erant *sacra diptycha*, quorum usus erat in
Ecclesia catholica, a communi in privatam notionem
deflexa.

Erant igitur hæc *sacra diptycha* duplices tabulæ,
quarum una parte inscribebantur nomina episcopo-
rum pie defunctorum, altera vero vivorum.

Et quidem quod mortuos spectat, earum tabula-
rum, quæ *ἐπιτάφια* ibi vocantur, mentio est apud
Dionysium Areopagitam, Eccles. Hierarch., cap. 3,
ubi agitur de mysterio synaxeos, sive communionis:
D *καὶ ἀσπασαμένων ἁλλήλους πάντων, ἡ μυστικὴ τῶν
ἐπὶ πτυχῶν ἀνάγνησις ἐπιτελεῖται.* Quæ ita vertit Pe-
rionius: « Cum omnes se inter se salutaverunt, my-
stica sanctorum recitatio fit. » Ambrosius Camaldu-
lensis: « Et cum se mutuo omnes salutaverint, my-
stica sanctorum recitatio fit. » Uterque omisit verte-
re vocem *πτυχῶν*. Rectius igitur Joannes Scotus,
vetus Dionysii interpres: « Et omnibus salutantibus
inter se invicem, mystica sacrorum voluminum præ-
dicatio perficitur. » Item Joannes Saracenus: « Et
osculatis se invicem universis mystica sanctorum
tabularum predicatio perficitur. » Recte ita verte-
runt, modo per *volumina* et *tabulas* intelligant di-
ptycha.

Rursus eodem capite, in Theoria: Ὁ δὲ θεότατος

ἀσπασμός ἱερουργεῖται, καὶ τῶν ἀγογγράφων πτυχῶν ἡ μυστικὴ καὶ ὑπερκόσμιος ἀνάβησις. Perionius : « Divina autem salutatio, sive osculum, adhibetur, sanctorumque animorum, qui scripti sunt, mystica coelestisque prædicatio. » Ambrosius Camaldulensis : « Porro sacratissima consalutatio idcirco celebratur, sanctorumque descripta nomina mystice et modo supramundano prædicantur. » Clarius veteres interpretes. Joannes Scotus : « Divinissima autem salutatio sancte agitur, et hagiographorum voluminum mystica et supermundana recitatio. » Joannes Saracenus : « Divinissimum autem osculum sancte agitur, et hagiographarum tabularum mystica et supermundana enuntiatio. »

Iterum in ejusdem capituli theoria, qua hujus rei contemplatio et explicatio continetur : τῶν δὲ ἱερῶν πτυχῶν μετὰ τὴν εἰρήνην ἀνάβησις, ἀνακηρύττει τοὺς ὁσίων βελικώτας, καὶ πρὸς ἐναρέτου ζωῆς τελειώσιν ἀμεταστάτους ἀποκομίζουσιν. Quæ ita verit Perionius : « Sanctorum autem animorum, quæ post pacem adhibetur, prædicatio eos qui pie sancteque vixerunt, atque ad vitæ virtuti consentaneæ perfectionem pervenerunt, laudibus afficit. » Rursus hic Perionius ψυχῶν legit pro πτυχῶν. Ambrosius Camaldulensis : « Enimvero sanctorum post pacem illam nominum prædicatio eos præconio attollit qui pie sancteque vixerunt, atque ad finem usque virtutis vitam constanter, nusquam ab ea deflectendo, tenuerunt. » Clarius Joannes Scotus : « Sacrarum autem tabularum post pacem recitatio prædicat sancte firmatos, et ad strenuæ vitæ consummationem immutabiliter advenientes. » Item Joannes Saracenus : « Sanctarum autem tabularum post pacem prædicatio prædicat illos qui sancte vixerunt, et ad virtutum vitæ perfectionem intransmutabiliter pervenerunt. »

Ut hic habuimus ἱερὰ πτυχά, quæ Maximus et Pachymeres scholiastæ Dionysii διπτυχῶν interpretantur; ita διπτυχῶν diserta mentio in epistola Ægyptiorum episcoporum ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum contra Timotheum invasorem sedis Alexandrinæ, quæ habetur parte III concilii Chalcedonen-sis ex Romana editione : « Etiam in venerabili diptycho (in quo piæ memoriæ transitum ad cælos habentium episcoporum vocabula continentur, quæ tempore sanctorum mysteriorum secundum sanctas regulas releguntur) posuit suum nomen et Dioscori, qui sub damnatione anathematis a Deo et universali concilio esse decretus est; et delevit exinde sanctæ memoriæ et secundum Deum viventis Proterii nomen, regulariter archiepiscopi constituti. » Item in sexta synodo, act. 13 : Τοὺς τοιοῦτους ἐν ἁγίᾳ τῇ μνήμῃ τριῶν ἀνδρῶν, τοῦτίστι Θεωρῶν, Ἰωάννου, καὶ Κωνσταντίνου συνειδυέντων ἐν τῇ αὐτῇ μεῖναι καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτυχοῖς ἀναγέσθαι τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν : « Hos sanctæ memoriæ viros viros, id est, Thomam, Joannem, et Constantinum prævidimus in identitate manere, atque in sacris diptychis sanctarum ecclesiarum recitari. » Theoderetus, Ecclesiasticæ historiæ libro V, cap. 35 : Οὗτος τῶν Ἰωάννου τοῦ πάντων προσηγμένων

A πρῶτος τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς διπτυχοῖς ἐντάχθη : « Isidorus (Alexander Antiochenus episcopus) primus magni Joannis nomen ecclesiasticis diptychis inseruit. » Quod etiam habes in Illistoria Tripartita, lib. x, cap. 23, et apud Georgium Alexandrinum, in Vita Chrysostomi, capite 71. Isidorus, Trimathensis episcopus, in Vita Joannis Chrysostomi : Τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῖς ἱεροῖς ἐγκεινογράφαι διπτυχοῖς : « Nomen Joannis sacris inscribere diptychis. » Innocentius papa ad Arcadium et Eudoxiam, apud Georgium Alexandrinum patriarcham, de Vita Chrysostomi : Προστάζει δὲ κελεύσας καὶ τὸ ὄνομα Ἰωάννου τοῖς ἱεροῖς ἐγγράφειναι διπτυχοῖς : « Jubete autem Joannis nomen sacris inscribi diptychis. » Epistola Justiniani imperatoris ad quintam synodum generalem, quæ est Constantinopolitana II :

B « Sicut et eos qui injuste condemnati sunt, revocarunt post mortem, et in sacris diptychis 1026 scripserunt. Quod factum est et in Joanne (Chrysostomo) et in Flaviano religiosæ memoriæ episcopis Constantinopolitanis. » Citatur can. Sane, 24, q. 1. In Sacramentali Gregorii Magni habes orationem Super diptycha : Memento etiam, Domine, famulorum tuorum, qui nos præcesserunt et dormierunt in somno pacis. » Et in Liturgia sancti Marci : Ὁ διάκονος τὰ διπτυχα τῶν κεκοιμημένων : « Diaconus legit diptycha defunctorum. » Ad hanc consuetudinem defunctorum nomina in missa recitandi alludit Cyprianus epistola 10, ad Clerum et presbyteros, qui temerè pacem lapsis dederant : « Offertur nomen eorum. » Et epistola 6, ad presbyteros, diacones, et plebem C Furnitanam : « Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotum et ministros voluit avocare. »

Uti rite defunctorum episcoporum nomina sacris diptychis inscribebantur, ita hæreticorum et schismaticorum ex iisdem tollebantur. Justinianus imperator, in Confessione rectæ fidei adversus tria capitula, seu in edicto de fide catholica, quod habetur post quintam synodum : Ἀμείλι τοι καὶ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς ἐν Μοφουσιτικῇ ἐκκλησίας, ἐν ᾗ λίγεται ἐπίσκοπος γεννησθῆναι, διὰ τὰς βλασφημίας, δι' ἧς ἥσπερ Ἕλλησι τε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Σοδομίταις παρὰ τὸν ἁγίον πατέρα συνρρηθῆναι, ἀπέλειψαν ἐξ ἐκείνου τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διπτυχῶν τὴν τοῦτον προσηγορίαν : « Itaque et omnis plenitudo Mopsuestenæ ecclesiæ, in qua episcopus dicitur fuisse, cum invenisset quod paganus et Judæus et Sodomitanus a sanctis Patribus connumeratus est, deleverunt ipsi ex illo tempore e sacris Ecclesiæ diptychis ejus nomen. » Justinianus imperator, epistola ad quintam synodum, quæ habetur ibi, act. 4, de Theodoro Mopsuesteno : « Propter istas (blasphemias) superioribus temporibus deletum est et nomen ejus e sacris diptychis Ecclesiæ, cujus fuit episcopus. » Divalis sacra Constantini Pogonati ad dominum papam Agathonem, quæ præmittitur sextæ synodo generali, quæ est Constantinopolitana III : Πολλὴν γὰρ ἔνστασιν ἵσ' ἵδισαν ὁ τε ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος τῶν ἐνταῦθα πατριάρχης, καὶ Μακάριος ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Θεοδοπίου ἐκβαλεῖν Βιταλιανόν.

τὸν μακαριώτατον ἐκ τῶν διπτύχων, φράσσοντες Ὁνόριον ἐν τοῖς διπτύχοις διὰ τὴν τιμὴν Ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης: « Multam enim nobis instantiam fecerunt tam hic sanctissimus ac beatissimus patriarcha, quam Macarius sanctissimus patriarcha Theopoleos, ut ejiceretur Vitalianus beatissimus de diptychis, asserentes Honorium memorari in diptychis, propter honorem apostolicæ sedis antiquæ nostræ Romæ. » Ecclesiastica historia Theodori Lectoris Constantinopolitani, apud Damascenum, oratione 3 De imaginibus: « Εἰς τοσούτων γὰρ ἐκλήθυε τῆς δόξης, ὥστε καὶ τὰ τῶν ἐκεί γενομένων μακαρίων ποιμένων ὀνόματα, τῶν ἱερῶν διπτύχων ἀνέιλε, καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνας καθείλε, κατακαύσας τυραννικῶς. Quæ Franciscus Zinus Veronensis ita vertit: « Eo vero propectus est audacia, ut beatorum qui illic fuerant episcoporum nomina, sacerdotum geminorum sustulerit, tyranniceque combasserit. » Qui non recte percepit ἱερῶν διπτύχων, quod vertit, sacerdotum geminorum, cum vertendum sit e sacris diptychis, ut recte monuit Jacobus Billius notis ad eam orationem. Sic quod ex eadem historia citatur apud Damascenum: « Ἀναθεματίζω τὰς τῶν ἐπισκόπων εἰκόνας, καὶ τῶν ἱερῶν διπτύχων ἀπαλείφω: » Episcoporum imagines anathemate damnare, et e sacris diptychis delere, » ibi rursus Zinus verterat: *sacerdotes geminos delere*. Innocentius papa, epist. ad Arcadium imperatorem, apud Georgium Alexandrinum de Vita Chrysostomi, ut Arsacii etiam mortui memoria eradatur: Ὅς τινος οὐδὲ τὸ ὄνομα ἐγγραφεῖται [F. ἐγγραφίσθω] τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις: « Cujus ne nomen quidem inscribi sacris diptychis censeo. » Anastasius, in Agathone: « Abstulerunt de diptychis Ecclesiarum nomina patriarcharum, velde picturis ecclesiæ figuras eorum. » Victor Tunnunensis, in Chronico: « Nomina Proterii et Salustiatii de ecclesiasticis diptychis tollit, et Dioscori et Eluri, qui Proterium interfecit, scribit. » Atque hactenus de mortuorum nominibus quæ diptychis inscripta.

Vivorum, qui diptychis inscribi solent, meminit Joannes diaconus, in Vita sancti Magni Gregorii lib. iv, capite 23: « Orientales præcipue retinent hactenus sedes, ut in suis diptychis nullius pontificis nomen describant, quousque synodicam ipsius suscipiant; et tandiu defunctum pontificem inter viventes numerent, quandiu successor illius suas litteras studuerit destinare. » Concilium Chalcedonense, act. 11: Ἐδίξατο γὰρ αὐτὸν, καὶ ἰκονώνησεν αὐτῷ ὁ μακάριος Πρόκλος, καὶ ἰποίησε συνδικὰ γράμματα, καὶ εἰς τὰ διπτύχα αὐτὸν ἔταξεν: « Suscepit enim eum, et communicavit ei beatæ memoriæ Proclus, et fecit synodicas litteras, et in diptychis eum posuit. » Et pleaque priora exempla, quibus post mortem quorumdam nomina e diptychis expuncta docetur, satis ostendunt, dum viverent, diptychis inscripta fuisse. Gregoras, lib. v: « Ἐν ταῖς ἱεραῖς ὁμνῳδίας τὸν Πάπαν εἰς τὰ διπτύχα μνημονεύσθαι ὁμοῦ τοῖς ἑτέροις τέτταρσι πατριάρχαις: » In sacris hymnodis mentionem faciunt papæ, cum oratio super diptycha recitatur, una cum aliis quatuor patriarchis. »

A Uii viventium episcoporum nomina sacris diptychis inserebantur, ita ex iisdem tollebantur quandoque viventium nomina. Proclus, archiep. Constantinopolitanus, ad domnum Antiochenum episcopum, pro causa Athanasii Perrhæe episcopi, cujus viventis nomen e sacris diptychis erasum erat, habetur in concilio Chalcedonensi, act. 13: Καὶ τῶν ἱερῶν διπτύχων περιελὼν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκοποῦντος. Ubi vetus interpres vertit: *et episcopi nomen de sacris diptychis abstulisse*. Vigilius papa in damnatione Theodori: « Etiam Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem fratrem nostrum Zoilum, cujus nomen usque ad memoratum diem communicatum vobis fuerat, diptychis eximentes, Apollinarem quemdam perversorem atque Ecclesiæ ipsius adulterum vobis sociatis. »

B Nomina viventium, quæ sacris diptychis inscribebantur, erant fere episcoporum et patriarcharum, ut passim patet. Quare nescio an referendus sit ad hæc diptycha quæ altari imponebantur, liber vivorum, seu sacra delta, quorum meminit Dionysius Areopagita Ecclesiasticæ Hierar. c. 2, quibus nomina illuminatorum et susceptorum inscribebantur, quæ ζώντων διπτύχα, vivorum diptycha, vocata esse existimat Pachymeres: Τότε τὴν χεῖρα τῇ κεφαλῇ ἐπιτίθουσι, καὶ κελεύει τοῖς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέροις καὶ διακόνους ἐν δελτοῖς ἱεραῖς ἀπογράφασθαι τὰ ὀνόματα τοῦ τε προσειδόντος καὶ τοῦ ἀναδόχου· ταῦτα δὲ, οἶμαι, εἰσὶ τὰ τῶν ζώντων διπτύχα: « Tunc manum capiti imponit, et presbyteris ac diaconis ipsi subditis, jubet in sacris deltis nomina scribere, tam ejus qui ad baptismum venit, quam susceptoris. Hæc autem, opinor, sunt vivorum diptycha. »

C Vivorum et mortuorum simul mentionem facit Chrysostomus in Liturgia: « Ὁ διάκονος θυμῇ ἡρώδην τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὸ διπτύχα, τῶν τε κακοκημιῶν καὶ ζώντων, ὡς βούλεται, μνημονεύει: » Diaconus incensat in 1027 circuitu sacram mensam et diptycha; defunctorum autem et vivorum, uti vult, memoriam facit. »

Permansit hujus rei, tam vivos quam mortuos in missa commendandi, consuetudo in canone missæ, cum primo viventium, inde defunctorum mentionem facimus per duplex *Memento*. Vide Aleuinum, De div. Offic., cap. De celebratione missæ, et Florum Magistrum, qui de hoc diptychorum usu eadem

D

habent. Ex dictis colligitur, non ideo diptycha dicta, quod gemini essent libri, unus viventium, alter mortuorum, ut existimavit Meursius in suo Glossario Græcobarbaro, cum unus idemque liber utrorumque nomina continere potuerit; et solus liber viventium, item solus mortuorum, etiam diptychum sint dicta. Dicta igitur diptycha, quod liber ille duobus foliis seu tabulis constaret, ut supra dixi. Unde et apud Georgium Alexandrinum, cap. 71, supra citato, pro διπτύχοις alia lectio habet διθύροις, quod liber hic duarum quasi januarum seu valvarum esset, seu, ut Ausonius loquitur, *bipatens pugillar*. Quomodo in Evagrio, lib. vi, Eccl. Hist., cap. 20, ἀμφιβύρον Οὐνικόν, capio

de amphithyro seu diptycho opere Hunico facto; nisi A malis de velo cum aliis capere.

Tale ex eboze diptychum vidisse me memini in ecclesia sancti Lamberti Leodii, cui aliquot sanctorum et quorundam episcoporum nomina inscripta sunt. Videtur ex profano consulari diptycho, qualia in editione munus amicis mittere consules solent, ut supra attigi, in ecclesiasticum diptychum translatum. Sane nomen Saviniani seu Sabiniani consulis inscriptum habet, qui consul fuit anno Domini 505, continetque varias figuras, quæ profanam militiam spectant, cum hac etiam inscriptione: *com. domest. equit.* Effigiem diptychi hujus hic subjecissem, si ad me correcta inscriptio transmissa fuisset. Alias forte correctum exprimere dabitur. Et diptycha ecclesiarum fere eborea fuisse, colligere quoque est ex Fortunato, lib. x, carin. 10:

Nomina vestra legat patriarchis atque prophetis,
Cui hodie in templo diptychus edit ebur.

Sane diptycha olim ex præstanti materia fuisse, ita ut capsis includerentur, colligitur ex Ekkehardo Junio, cœnobita sancti Galli, de Casibus monasterii sancti Galli in Alemannia, cap. 5: « Capella citata fit oratorium, in quod invehuntur cruces, et diptychis capæ, necnon et pene omnis, præter libros repositorios, ecclesiæ thesaurus. » Quæ habes Alemannicarum rerum tomo I, parte 1. Ubi Goldastus scholiastes per diptycha intelligit libros anniversarios, in quibus eorum nomina perscripta, qui pro sue aliquid animæ remedio monachis et clericis legassent, custodiæ quorum capæ istæ paratæ. Dubito an diptycha illa communia mortualia apud monachos ita ornari sint solita, ut inter thesauros numerari possint. Potius per diptycha eo loco intellexerim diptycha sanctorum, vel librum Evangeliorum, vel similes, quorum copertorium diptychum, seu extremitatibus egregie ornari solent, auro, argento, figuris, et in processione circumgestari.

Originem hujus rei, nomina, videlicet sanctorum martyrum, imperatorum, pontificum summorum, et aliorum fide ac meritis excellentium virorum sacris diptychis inserendi, et inter hymnodias recitandi, Isaac Casaubonus Animadversionibus ad Athenæi librum vi, cap. 44, acceptam refert gentilitati Romanæ, qui eorum nomina, quos eximio honore vellet decorare, Saliari carmine canenda decernebant. Ita Germanico, inquit, mortuo hic honores inter alios tributus, auctore Tacito, libro ii. Et M. quoque Antoninus philosophus, mortuo filio Vero, jussit ut nomen ejus Saliari carmini insereretur, teste Spartiano. Jam olim id Romæ institutum, ut ex iis constat, quæ de Mamurio Veturio et Lucia Volumnia scribunt Varro, Ovidius, Festus, Plutarchus, et alii. Vetus quoque, inquit, Ecclesia Christiana hunc, ut videtur, morem ad pium usum traduxit. Qua de re, addit, dicemus multa alibi, si vitam Deus produxerit, scitu digna, nec propterea.

Quam vellem Casaubono mentem meliorem fuisse, ne ab ethnicis sacra nostra arcesseret, quam a veteris Testamenti ecclesia, ne Patres ethnicorum magis

rituum, quam sacræ legis gnaros observantesque faceret! Meminisset apud magnum Dionysium, quem merito veterem Patrem asserit et æstimat, esse; *Ἐκρίπει δὲ, ὅτι καὶ μνημονύουσιν ἱεροῖς ἀνατίθενται, τῆς θείας μνήμης οὐκ ἀνθρωπικῶς ἐν τῇ τοῦ μνημονικοῦ φαντασίᾳ δηλούμενης, ἀλλ' ὡς ἂν τις γαῖα, θεοπρεπὴς, κατὰ τὴν ἐν Θεῷ τῶν τετελεσμένων θεοδιδῶν τιμίαν καὶ ἀμετάπτωτον γνῶσιν. Ἐργον γάρ, ἐξ τὰ λόγια, τοὺς ὄντας αὐτοῦ καὶ, Τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ τοῦ θανάτου τῶν ὁσίων ἀντιτῆς ἐν ὁσιότητι τελειώσεως εἰρημίνου.*

« Sed animadvertite eos in sacris etiam memoriis inesse, non quod more hominum divina memoria in ea parte memoriæ quæ visa recipit, inesse declaretur, sed ut aliquis dicat pro Dei dignitate, pretiosam immutabilemque in Deo eorum qui divinam speciem perfecte præbuerunt, scientiam significat. *Novit enim*, inquit Scriptura divina, *qui sunt ejus* (II Tim. ii). Et: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv). Morte sanctorum dicta, pro perfectione in sanctitate. » Meminisset ab Ecclesiastico dictum, cap. XLIV: *Laudemus viros gloriosos et patres nostros in generatione sua.* Qui ibi et sequentibus capitulis catalogum virorum justorum texit. Non huc potius quam ad Saliaria carmina respexit vetus Ecclesia?

Quin, ut notat Brouwerus noster ad Fortunatum, in Diptychis librorum vitæ quædam ideam adumbrasse majores videntur. Ut enim in horum albo nonnulli inscripti, qui non pereunni, sed brevi justitiæ laude commendati; alii qui certo et immutabili Numinis decreto in sortem sanctorum cooptati; ita diptychis eorum quæ nomina irrepsisse meminimus, quorum ad tempus simulata virtus id non meruerat; aliorum vero firmius insediase, quorum constans exstitit, et illibata fidei et morum integritas. Usus itaque finisque diptychorum fuit in sacris, tum memoriæ sanctorum retinendæ, tum pacis ecclesiasticæ et communis sanctiendæ: cum dignos cœlo ac sempiterna memoria viros reciperent, indignos vero respuerent et excuterent. Hactenus Brouwerus.

De diptychis sacris commentariolum olim scripsit Joannes Baptista Cardona, episcopus Dertosanus, rogatu Gabrielis cardinalis Paleotti, quem cum aliis ejus commentariolis impressit Philippus Mey Tarracone, anno 1587. De iisdem etiam quædam habet Joannes Stephanus Durantus, de Riibus Ecclesiæ, cap. 43, qui litteras Innocentii papæ et Arcadii imp., quas supra habes, non rite contrario modo citat. De iisdem etiam agit frater Angelus Rocca Camers, ad librum Sacramentorum divi Gregorii.

Habuiamus hactenus diptycha pro sacris tabulis mortualibus, quæ duplices, seu duorum foliorum, erant. Eo respectu Augustinus tomo VI, libro xv, contra Faustum Manichæum, cap. 4, tabulas Moysis lapideas vocat diptychum: « Nam in illo diptychio lapideo, jam tu non corde lapideo intelligis quid duro illi populo congruebat. » Item epist. sancti Petri, ex 1028 qua quædam citatur: « Lige sane etiam illud diptychium, ne timeas, plane sponsi tui est. » Item: « Et hoc diptychio repellis adulterum. »

Item : « Noli ergo reformidare diptychium, quo tibi scripta olim, quæ nunc agnosceres, mittebantur. »

Item : « Hoc ergo diptychium ille præmisit, qui tibi hæc duo præcepta veniens commendavit. » Item : « Opudicum diptychium, in quo vetere figura ille dilector et dilectus tuus prænuntiavit tibi canticum novum, in decachordo psalterio. » Item : « O diptychium conjugale, quod non sine causa odit adultera. » Ita etiam usurpat Isidorus, lib. De vocatione Gentium, c. 14 : « Et non quidem foris in lapideis diptychis, sed intrinsecus in tabulis cordis. »

Hoc modo a Prudentio librum suum, qui titulos historiarum Veteris et Novi Testamenti continet, Diptychon quidam inscriptum volunt. Quod ad Prudentium cum bono Deo aliquando examinabimus.

Aliud est diptychum apud Homerum, Iliad α et ε, videlicet duplex membrana seu tunica cimenti, ut insinuat supra citatum Etymologicum. Quo etiam Suidam existimo respicere : διπτύχια, δύο περιβόλαια ἔχοντα, ὡς τὸ μὲν ὑπεστρώσθαι, τὸ δὲ ἕτερον ὑποβελῆσθαι. Quæ Cujacius Observat. lib. IV, cap. 27, Carrion, supra, et Dionysius Gothofredus, ad lib. I, Cod. De summa Trin. et fid. cathol., tit. I, l. 7, § 5, de diptychis tabellis intelligunt et citant. Sed textus apud Suidam depravatus est et mutilus. Et intelligenda verba illa de duabus omenti tunicis. Locus integrior exstat apud Hesychium : διπτύχα δύο ἐπιβόλῃς ἔχοντα, ἢ διπλοῦν, ὥστε τῷ μὲν ὑπεστρώσθαι τὸν ἐπίπλου, τῷ δὲ ἐπιβελῆσθαι : « Diptycha, sic dicta, quod duas commissuras habeant, seu duplex operimentum, sicut pars una omento subternatur, altera eidem superjiciatur. » De duabus omenti tunicis vide Joannem Gorraeum, in Definitionibus Medicis, verbo Ἐπίπλου seu ἐπίπλου.

Aliud quoque diptychum ostrei, id est, duplex ostrei testa, qua se includit. Ambrosius, lib. V, Hexaemeri, cap. 8, agens de cancro insidiante ostreo : « Explorat si quando ostreum remotis in locis ab omni vento contra solis radios diptychum illud suum aperiat, ei reseret claustra testarum. »

DOMNIO. Palladius, cap. 84, ait Serapionem Sindenitem Romæ incidisse in quemdam Domnionem. Forte hic ipse est, cujus memoria in Martyrologio Romano, 28 Decemb. « Romæ sancti Domnionis presbyteri, » cujus etiam meminit divus Hieronymus epistola 151, ad Desiderium : « Quod si exemplaria libuerit mutuari, vel a sancta Marcella quæ manet in Aventino, vel a Lot temporis nostri Domnionem, viro sanctissimo accipere poteris. » Eum etiam ut virum sanctissimum celebrat divus Paulinus, epist. 45, ad Alipium : « Eusebii historiam reperi apud parentem nostrum vere sanctissimum Domnionem. » et post : « Si ipsam membranam sancti Domnionis acceperis, transcriptam nobis remittere dignaberis. » Ad eundem scribit Hieronymus epistolam 51, quæ apologeticon continet contra Ruffinum, qui jactabat eum matrimonio detraxisse, ubi Hieronymus Domnionem *pater charissimum* vocat. Scripsit eidem et Rogatiano

epistolam 108, quæ est præfatio in librum Paralipomenon, et 109, quæ est præfatio in Esdras et Nehemiam. Ruffinus, lib. II Invektivarum, Domnionem vocat *beate memorie senem*.

DROMADES vel DROMEDES. Vita Hilarionis, num. 20 : « qui locatis dromadibus camelis. » Vita Malchi, num. 10 : « Vidimusque camelos quos ob nimiam velocitatem dromedarios vocant. » Glossarium Camberonense manuscriptum : « Dromedus, et dromas, et dromedarius, idem. Animal est minus camelo, sed velocius atque currentius. Unde et dromones vocantur longæ quædam naves veloces. » Idem : « Dromedarii etiam dicuntur dromadum ductores. » De velocitate camelorum Aristoteles, libro, XI Histor. animalium, c. 50 : Θίονσι δὲ θάπτον τῶν Νισαίων ἵππων πολὺ, ἵαν θίωσι, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ὀρίγματος : « Currunt cameli celerius quam equi Nisæi, propter latius sui gradus glomerationem. »

ECULEUS. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi eremite, num. 3 : « Inter eculeos laminasque victorem. » De eculeo varii varia sensere et scripsere. Nunc quidem huic tractationi supersedebo, cum obiter tantum hic ejus mentio fiat, auctores aliquot, qui de eo tractarunt, assignasse contentus. Vide imprimis Baronium, notationibus ad Martyrologium Romanum, 22 Januarii, Antonium Gallonium, libro De sanctorum martyrum Cruciatibus, capite 3, et Hieronymi Magii libellum posthumum singularem De eculeo.

ENEUS. Rarum Latinis usurpatum vocabulum, nec memini legere præterquam in Vitis Patrum. In quibus tamen depravatum erat in *aneus* vel *Eneus* proprium nomen. Vita Abraham, cap. 5 : « Et nimio stupore percussi quasi enei quidam effecti sunt. » Heraclides, Paradisi cap. 15 : « Sed velut eneus revertens de publico. » Hesychius : Ἐνεὸς, ἐκπλακτός. « Enneus, obstupefactus. » Idem : Ἐνεὸς, νωχελὴς, μετέωρος, κωφός, βαίος, κωφός, ὅς οὔτε ἀκούει, οὔτε λαλεῖ : « Eneus, tardus, suspensus animo, surdus, medicus, stultus, qui neque audit, neque loquitur. » Idem : Ἐνέοι, ἄφωνοι. « Enei, muti. » Suidas : Ἐνεὸς, ἄφωνος, κωφός, ἱεριστικός, νωδός, νωχελὴς, μετέωρος : « Enneus, sine voce, surdus, mento commotus, edentulus, tardus, animo suspensus. »

ENNATON. Pelagius, libello XI, n. 2 : « Dixit abbas Theodorus de Ennato. » Joannes Moschus, cap. 184 : « Erasmus in Nono Alexandrie. » Ὅντες ἡμεῖς ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ ἐν τῷ Ἐννάτῳ. Corrige hinc eundem, capite 145. Προβόλομεν ἐν τῷ Ἐννάτῳ Ἀλεξάνδρειας, εἰς τὸ κοινόβιον Σαλαμᾶ. « Accessimus in cenobium, quod dicitur Salama, nono ab urbe milliario distans. » Impressum est ἐν τῷ ναφ. Vide, infra, NONUM.

EPENDYTES. Vita Antonii, cap. 23 : « Lavit ependyten suum. » Vita Hilarionis num. 4 : « Et pelluceum habens ependyten, » Græcis ἐπένδυμα vel ἐπενδύτης, omne genus extimarum vestium dicitur. Apud asceticos scriptores ependytes propria vestis monachorum. Plerique existimant esse scapulare. Non recte Marius Victorinus, ad Vitam Hilarionis, existimat ἐπενδύτην esse intimam vestem, quæ Latine dicitur interula vel subucula ; imo exterior vestis

est, vel scapulare, vel pallium, vel simile quid.

EPIBATÆ. Vita Epicteti et Astionis, cap. 21 : « Cumque egressi de navi epibatæ fuissent. » Apud Clementem Romanum, epistola ad Jacobum episcopum Jerosolymitanum, ante libros Recognitionum, ita sanctus Petrus loquitur : « Similis est omnis Ecclesiæ status navi magnæ, quæ per undosum pelagus diversis e locis et regionibus viros portat, ad unam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo navis hujus Dominus ipse omnipotens Deus ; gubernator vero, Jesus Christus. Tum demum prorete officium episcopus impleat, presbyteri nautarum, diaconi dispensatorum teneant locum ; qui catechizant, nautologis conferantur, epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. »

Epibate, ἐπιβάται, dicti ἀπὸ τοῦ ἐπιβαίνειν, a conscendendo. Sunt milites classiciarii, seu bellatores in re navali. Hirtius, libro 19 De bello Alexandrino : « Capta est una hostium quadriremis, depressa est altera, alteraque perturbata ; deinde omnes epibatis nudatæ. » Idem, lib. 7 De bello Africo : « Ibique Gætulis remigibus epibatisque complet. » Illic capitur pro ipsis nautis vel vectoribus, id est, ἀπὸ τῶν ὀχημένων, ut subinde etiam apud Græcos accipitur.

EPITIMIUM. Pratum spirituale Joannis Moschi, cap. 78 : « Ut ego congrua illi admoveam epitimia seu multas. » καὶ γὰρ ταύτας ἀρμύζοντα προτάγω τὰ ἐπιτίμια. In usu Epitimum Ecclesiasticis scriptoribus pro multa ecclesiastica. Menæ, 15 Octobris, in martyrio monachi anonymi : καταργήσας καὶ τοῦ ἐπιτίμιου, ἐπιτιμῶντις διὰ τὴν τῆς ὑπακοῆς ἀθέτησιν. « Et pœnam Epitimii sibi ob contumaciam irrogatam contempsit. » Concilium VIII œcumenicum, quod Raderus noster vulgavit, hæc habet act. 2, de epitimiis : « Præscripta epitimiorum pœna cunctis lapsis audientibus 1029 legatur, etc. Qui carnis vescuntur, pœna esto, nec carnis, caseo, ovo vescantur. Qui alias a carnis abstinent, abstineant ab ovo, caseo, pisce, feria quarta et sexta ; olæraque et legumina comedant cum modico oleo et vino. In genua procumbant quotidie quinquagies, et illud (Domine, ignosce mihi) inclamant centies, recitentque Psalmos VI, XXXVII, L. » Joannes Diaconus, lib. II Vitæ sancti Gregorii, cap. 45 : « In hoc itaque non mediocriter tristatus est, quia, antequam exiret de hac vita, non solvit eum ab excommunicationis epitono. »

ERACIESTES. Ubi in Vita Hilarionis est, num. 4 : « Et pelliceum habens ependyten, » addit Editio Joannis Andreæ, et eraciestem. Non capio. Petrus noster Lansselius legebat eraciesten, quasi lanam acu consutam. Alteri alicui fors aliud occurrat, de hac lectionis varietate monuisse.

EREMI. Varia eremus occurrit in Vitis Patrum. Eremum in qua Paulus primus eremita versatus est, investigavi ex eremo seu habitatione sancti Antonii ; Antonii vero habitationem ex peregrinatione Hilarionis. Vide Tabulam Geographicam.

De eremo Chalcidis, in qua versatus est sanctus Hieronymus et Malchus, vide in CHALCIS.

A De eremo juxta Thecæ, ita Hieronymus, proœmio in Amos ad Pammachium : « Fuit de oppido Thecæ, quod sex millibus ad Meridianam plagam abest a sancta Bethlechem, quæ mundi genuit Salvatorem : et ultra nullus est viculus, ne agrestes quidem casæ et furnorum similes, quas Afri appellant napalia. Tanta est eremi vastitas, quæ usque ad mare Rubrum, Persarumque et Æthiopum atque Indorum terminos dilatatur. Et quia humi arido atque arenoso nihil omnino frugum gignitur, cuncta sunt plena pastoribus, ut sterilitatem terræ compensent pecorum multitudo. »

De eremo Oasis, vide Baronium, notationibus ad Martyrologium Romanum, 12 Junii.

ESOPHORUM. Vita Joannis Eleemosynarii, capite 21 : « Expoliavit se esophorium suum. » Vox est a recentioribus Græcis composita, ἐσωφόριον seu ἐσωφόριον, quod interior gestatur, interula. Glossarium Camberonense Ms. « Esephorium, vestis interior, id est, camisia, quæ a Marciano interula appellatur. »

Eucharistiam manu sumere. Ita olim solemne fuit, non sacerdotibus tantum, sed etiam laicis. Palladius, cap. 144, de Sylvania : « Ecce ago annum ætatis sexagesimum ; præter extrema manuum mearum (et hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit, etc. Tertullianus, De Baptismo, adversus Quintillam, cap. 20 : « Benedicti, quos gratia Dei exspectat, cum de illo sanctissimo lavacro novi natalis ascenditis, et primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de patre, petite de Domino, C peculia, gratias, distributiones charismatum. »

Cyrellus Jerosolymitanus, Catech. mystag. 5 : « Accedens ad Eucharistiam non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis : sed sinistram veluti sedem quandam subjicias dextræ, quæ tantum Regem susceptrura est ; et concava manu suscipe corpus Christi, dicens : Amen. » Formabantur autem manus in formam crucis. Sexta synodus, can. 102 : « Eucharistiam accepturus, manus in crucis formam figurans, sic accedat. »

Ita quidem viri cava nudaque manu excipiebant Eucharistiam : femine vero non nisi linteamine. Maximus contra Monothelitas : « Mulieres nitida exhibeant linteamina, ubi corpus Christi accipiant pura mente et munda conscientia. » Augustinus, serm. D 252, de Tempore : « Omnes viri quando communicare desiderant, lavant manus suas, et omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant. » Concilium Antisiodorense, can. 36 : « Non liceat mulieri nuda manu Eucharistiam sumere. » Hinc linteam seu sindon hæc dominicale dicta. Idem concilium, can. 42 : « Unaquæque mulier quando communicat dominicalem suum habeat. »

Linteam hoc quo Eucharistiam sumebant videtur μουσικιον dictum. Pratum spirituale, cap. 79 : καὶ βαλὼν τὴν ἐν μουσικίῳ ἀπὸθετο ἐν τῷ ἰδίῳ ἀρμυρίῳ. « Accipiens eam in linteo mundissimo, in proprio armario reposuit. » Nescio an μουσικιον dictum sit α μῦσσα, quod apparet in Euchologie capi pro linteo Typicum Sabæ, cap. 41 : Ἀπορμυνοῦσιν αὐτὴν παντε :

λῶς, καὶ πρῶτον μὲν παίρουντι αὐτὴν διὰ μούσας καθα-
ρωτάτης. Nudant omnino eam (sacram mensam) et
primo quidem purgant musa (seu linteo) mundis-
sima. » Ibidem : κομίζει ὁ σκευοπύλας μούσας τε καὶ
διακέραια τὰ κοινῶς λεγόμενα τίσις, ὃ λέγεται λεκάνη,
καὶ ἀποσπογγίζεται ἡ ἅγια τράπεζα. « Præparat vaso-
rum custos musas (seu linteas) et discaria vulgo di-
cta testa, quæ dicitur pelvis; et detergitur sacra
mensa. » Quæ non recte cepit Meursius in Glossario
Græcobarbaro, existimans μούσαν esse tessellam va-
rie picturatam. Si forte μούσα et μουσίνον etiam
fuerint variegata, non magno opere pugnauero. Con-
stat enim non solum cameras et fornices, sed etiam
alia fuisse ex musivo et variegata.

Hæc usus ad aliquot sæcula duravit tam in Occi-
dentali quam Orientali Ecclesia, uti liquet ex Prato
spirituali, cap. 79, ubi linteum quo Eucharistiam do-
mum deferrebant, Græce μουσίνον vocatur. Auctor
autem ejus vixit tempore Zenonis, Anastasii, et Ju-
stini imp., quo tempore, Hormisdæ pontifice, cele-
brata fuit synodus Cæsaraugustana, in qua ea con-
suetudo antiquatur his verbis : « Eucharistiæ gratiam
si qui probatur acceptam non consumpsisse in Ec-
clesia, anathema sit in perpetuum. »

EVECTION. Vita Antonii, cap. 17 : « Secreto ab im-
peratore evectionem petiit. » Significat cursus publici
exhibitionem. Severus Sulpicius, libro II Sacræ histo-
riæ : « Hilarius, data evectionis copia, adesse compelli-
tur. » Paulinus, libro IV De miraculis sancti Martini :

Dicite quid vestri vobis eveccio Regis
Efficiat tardante Deo.

Symmachus, libro I, epist. 15 : « Accepi evectiones
quatuor, immane quantum commodas in excursus et
recursus meorum. » Idem, I. VII, epist. 48 : « Favore
tuo factum est ut evectionum adminicula sumere-
mus. » Eodem libro, epist. 95 : « Si igitur et hoc in-
signe detuleris, quod annonarum et evectionum cu-
mulet adjectio. » Eodem libro, epist. 105 : « De im-
petratis evectionibus in adminiculum prætoris fun-
ctionis. » Idem, libro IX, epist. 20 : « Curam tuam
provoco, ut illis et velocitas transeundi, et evection-
um præstetur adjectio. » Sæpius vox hæc occurrit
in libris jurisconsultorum. Vide Lexicon Juridicum
Barnabæ Brissonii.

EULOGIA. Vita Frontonii, cap. 9 : « Velut eulo-
gias revocans Domino rerum. » Et mox : « easdem-
que eulogias indigentibus distribuit. » Vocantur hæc
eulogiæ cibaria benedictionis gratia transmissa. Post
missas alicui eas dare vel transmittere, erat signum
communione et charitatis. Gregorius Turonensis, li-
bro V Hist. Franc., c. 14 : « Post missas autem petiit
ut ei eulogias dare deberemus. » Sed fecit accurata
Greizeri nostri diligentia, ut nihil hæc præterea de
Eulogiis addam. Ejus lib. De benedict. consule.

EXENIUM. Vita Antonii, cap. 27 : « Antonius lan-
tantis de adventu suo cunctis, quasi xenia de
monte portans, spiritualia impartitur alimenta. » Ubi
Mss. plerique et veteres Editiones habent *exenia*. An
e præfixum *xenio*?

A Alias notum *exenium* aliis scriptoribus, sed nescio
an eodem significatu. Leges Langobardorum, libro II,
tit. 1, l. 6 : « Si aliquis ex amicis accepto *exenio*
ipsi mulieri aliquid dederit. » Testamentum sancti
Remigii : « Et inc. læ loci illius multiplicibus *exeniis*
gravatib; obnixè deprecantes, quod regi debebant, eccle-
siæ meæ solvendum, me petere compulerunt. » Ita Ms.
loco vulgati, *xeniis*. Baldericus, Historiæ Jerosoly-
mitanæ lib. III : « Conditio corpore quibus potuerunt
1030 aromatibus, imperialibus *exeniis* illud prosecu-
ti sunt. » Glosse veteres : *Exenium, donum, servitium*. Glos-
sarium Camberonense Ms. : *Exenium, honor, munus*.

An *xenium* proprie donum, munus, noto signifi-
catu, et *exenium*, servitium, quod subditus superiori
B debet? Idem forte quod *soniac* dicitur Anselmo ca-
nonico Leodiensi in Gestis Pontif. Leodiens. et
Trajectens., cap. 40 : « Præcepit ne soniacam epi-
scopis Leodiensibus debitam, ab eodem loco ubi
ipsius sancti cor, us quiescit, accipere præsumeret. »
Ubi doctissimus scholiastes Joannes Chappeavillus
soniacam hærens interpretatur *obscenium episcopis debi-
tum*. Existimo intelligi *servitium episcopo debitum*, seu
certam annuam pensionem, quæ Gallis *Esogne* dicitur.
Vide Francisci Ragueau Indicem Jurium regalium.

FAUNI. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi
eremitæ, num. 8 : « Quos vario delusa errore genti-
litas Faunis, Satyrosque et Incubos vocans, colit. »
De Faunis multa collecta vide apud Liliū Gregori-
um Giraldum, syntagmate 15 Historiæ deorum, et
C apud Natalem Comitem, Mythologiæ lib. V, cap. 9.
Vide et Conimbricenses nostros, in libro II Physico-
rum, cap. 9, q. 5, art. 3, ubi quæritur an fieri possit
ut ex humana et belluina specie homines nascantur.
Vide et Delrium, Magiæ tom. I, lib. II, q. 27, sect. 2.

FRIGORETICI. Vide TYPI.

FLABELLUM, ῥιπίδιον. Usus ejus in sacris, quod
diaconi gestabant. Pratum spirituale Joannis Mo-
seli, cap. 150 : « Diaconum illum prope me assi-
stemem, qui flabellum tenet, ab altari remove. »
Græce : Τὸν διάκονον τὸν κατέχοντα τὸ ῥιπίδιον. Simeon
Thessalonicensis, De divino templo, ubi agit de Pro-
cessionem ante missam : « Ideo et ὁμοῦρον cum cruce
præcedit; quod docetur Jesum ei signum ejus de cælo
ostensum iri. Quod mox sequuntur diaconi, qui an-
gelorum ordinem referunt : id quod et flabella quo-
dicuntur, et a sancto Dionysio alæ vocantur, signifi-
cant. » Sanctus Germanus, in Theoria rerum Eccle-
siasticarum : « Flabella vero typum referunt cheru-
bim. » Hildebertus, Cenomanensis episcopus, epist.
7 : « Flabellum misi tibi congruum scilicet propul-
sands muscis instrumentum. Est etiam quod in mu-
nusculo nostro interpretari te oporteat. Attende ergo
quibus muscis immolantes Domino sacerdotes gra-
vius infestentur, quibus frequenter impendantur sa-
lutaria altaris officia. Mille sunt occurrentium phan-
tasmata cogitationum, mille diaboli suggestiones,
mille mortalium tentationes animorum. » Subdit :
« Dum igitur destinato tibi flabello descendentes

super sacrificia muscas abegeris, a sacrificantis mente supervenientium incursum tentationum, catholicæ fidei ventilabro exturbari oportebit. » Hieronymus quoque muscaria matronarum huc trahit, et spiritaliter explicat epistola 20, ad Marcellam: « Quod autem et matronis offertis muscaria parva, parvis animalibus eventilandis, elegans significatio est, debere luxuriam cito restinguere, quia muscæ morituræ oleum suavitatis exterminant. »

Adumbratum hoc in Ecclesia ex facto Abraham. Idem Hildebertus: « Talium portenta muscarum patriarcha Abraham propulsanda presignavit, cum a sacrificiis aves abegit incurstantes. » Erant hæc flabella seu muscaria vel ex tenuibus membranis, vel ex pennis pavonis, aut ex linteis, ut habetur apud Clementem, l. viii Constit. Apostol., cap. 12.

FUNUS. Aliquot funebres ritus in Vitis his notatos habes; quosdam uberius explicabo.

Linteis obvolvebantur nobilium et martyrum corpora apud Ægyptios. Vita Antonii, cap. 57: « Mos Ægyptiis est, nobilium, et præcipue beatorum martyrum corpora linteamine obvolvere. » Sic de Christi corpore, Joannis xi: *Lagaverunt illud linteis cum aromatibus.* Acta Abibi martyris, apud Metaphrastem, 15 Novembris: « Pretioso linteis cum circumdederunt, et unguentis unxerunt. » Prudentius, hymno 10 Cathemer.

Candore nientia claro
Prætendere linteas mos est.

Eusebius, lib. vii, capite 17, de Asterii in Marinum martyrem pietate: *Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν μάλα πλουσίῳ, τῇ προσήκουσῃ ταῇ παραδίδοσσι.* « Quod cum magnifico et sumptuoso linteis involvisset, decenti sepulcro condidit. » Idem, eodem lib., cap. 10 et 18, linteas illa vocal *περιτολάς*. Hieronymus, epist. 49, de muliere septies icta: « Clerici, quibus id officii erat, cadaver cruentum linteis obvolvunt. » Et quidem vetustissimus mos fuit cadavera linteis involvendi. Homerus, Iliad. Σ, de Patrocli funere:

Ἐν λεχίσσῃ δὲ θύνας ἱανὴν λεῖν κάλυψαν,
Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς, καθύπερθε δὲ φάρει λευκῇ.

In lectum autem imponentes linteis subtili texerunt
Ad pedes a capite; desuper autem alba veste.

Auratis etiam vestibus obvolvebantur quorundam corpora. Vita Pauli primi eremite, cap. 14: « Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? » Quem vanum sæculi morem etsi Hieronymus ibi reprehendat, ornatus tamen splendidior non repudiatus fuit in funere sanctorum. Gregorius Nyssenus, de Macrina sorore: « Nunc quidem invidiosum non erit, si desubactæ splendidiorum adjecerimus ornatum, et puram illam immaculatamque carnem clarioribus vestimentis induerimus. » Eusebius, supra: *Ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς συγλητικῶν, τὸν ὄμιον ὑποθείς, ἐπὶ λαμπρᾶς τε καὶ πολυτελεῶς ἐσθῆτος ὄρα, τὸ σῆμα, ἐπιτέθειται.* « Asterius vir et senatorum Romanorum numero cadaver (Marini martyris) tollit, splendida et pretiosa obtegit veste, atque humeris impositum inde deportat. »

Hæc obvolvendi linteis, vel ornatu splendidior ca-

davera servata, ubi commodè fieri poterat. Alias quavis obvia re cadavera fuere involuta. Sic in eremo Pauli primi eremite corpus pallio. Vita ejus, c. 10: « Pallium, quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad obvolvendum corpusculum meum defer. » Macrinæ quoque corpori pallium superjectum, ne ascitis ornatus splendidior quorundam oculos offenderet. Gregorius Nyssenus, in Vita sancti Macrinæ.

Cum psalmis et hymnis deducta olim cadavera et condita, frequentissime in his Vitis Patrum occurrit. De hoc Christianorum ritu vide Gretzerum nostrum, de Funere Christiano, cap. 5. Cur autem, hymni et psalmi in funeribus decantati sint, hanc rationem reddit Chrysostomus, homilia 4 in Epist. ad Hebræos: *Τὶ δὲ οἱ ὕμνοι; οὐχὶ τὸν Θεὸν δοξάζομεν, καὶ εὐχαριστοῦμεν, ὅτι λοιπὸν ἱστεράνομεν τὸν ἀπελθόντα, ὅτι τῶν πόνων ἀπῆλλαξεν, ὅτι τῆς διδύκας ἐκβαλὼν ἔχει παρ' ἑαυτοῦ; οὐ διὰ τοῦτο ὕμνοι; οὐ διὰ τοῦτο ψαλμοῖδιαι; ταῦτα πάντα χαίρόντων ἐστὶν.* « Quid etiam hymni? Nonne ut Deum glorificemus, eique gratias agamus, quod jam coronavit discedentem, quod a laboribus liberavit, quod a timore liberatum apud se habet? Nonne propter hoc hymni? Nonne propter hoc psalmodia? Omnia 1031 ista gaudentium sunt. » Plura hic addi possent; sed eam rem jam exsecutus est Jacobus Gretzer noster singulari libro De funere Christiano.

GABBARA. Vide de his dicta ad Vitam sancti Antonii, c. 57, ubi ea Athanasius describit, et Augustinus nomen prodidit. Vocabulum paucis notum. Plinius, lib. vii, cap. 16: « Procerissimum hominem ætas nostra divo Claudio principe, Gabbaram nomine, ex Arabia advectum, novem pedum, et totidem unciarum vidit. » Quæ exscribit Solinus, cap. 5: Cave Gabbaram existimes proprium viri nomen. Omnia mortuorum cadavera condita ita vocabantur. Glossæ Isidori: « Calbares, mortuorum condita corpora. » Lege, *Gabbare* vel *Gabbara*. Eadem: « Gabarus, insulsus, barbarus, unde Gabares mortuorum. » Papias: « Gabbari, inclusi barbari. Unde Gabbares mortuorum corpora condita. » Ubi lege, *insulsi, barbari*. Sic in Glossario Cambronensi Ms. « Gabator sive gabitor, dicitur homo jocosus. » Teutonibus *gabberem*, ridere, jocari.

GALILÆI. Ita olim Christiani dicti per contemptum. Vitæ Epicteti et Astionis, cap. 7: « Et a Galilæis furatus es. » Plangit mater Astionis. Lucianus, in Philopatr., de sancto Paulo agens: *Ἦνικα δὲ μοι Γαλιλαῖος ἐνέτυχεν, ἀναγλαστίας, ἐπιβήντος, ἐς τρίτον οὐρανὸν ἀερόβατος.* « Quando autem me Galilæus ille convenit recalvasier naso aquilo, qui in tertium usque cælum per aerem ingressus est. » De quo loco vido Baronium, tomo I, anno Christi 63. Julianus Miopogone: *Ἐμῖσιν οἱ Χριστιῶν ἐπίδοτον, οἱ πῦρ ἐμβαλόντες τοῖς τάφοις τῶν Γαλιλαίων;* « An vero Emiseni Christianum amabant, qui Galilæorum sepulchra incendebant? » Idem ibidem post: *Νοὺν δὲ ὅταν ἕκαστος ἐπιτρέψει μὲν τῇ γυναικὶ πάντα ἐκφέρειν ἐνδύθειν εἰς τοὺς Γαλιλαίους;* « Nunc vero unusquisque vestrum mandat uxori ut omnia Galilæis largiatur. » Idem, epist.

53, ad Aetium episcopum haeresiarcham : Λοιποὶ μὲν ἅπασιν τοῖς ὁπωσούν ὑπὸ τοῦ μακαρίου Κωνσταντίου περιγυαδευμένοις ἐνικν τῆς τῶν Γαλιλαίων ἀπουσίας ἀνέκχ τὰν φυγὴν : « Caeteris omnibus, qui a Constantio vita defuncto, ejus patri fuerant propter amentiam Galilaeorum, exitium condonavi. » Idem, epistola 7, ad Artabium : Ἐγὼ, νῆ τοὺς θεοὺς, οὕτε κτείνεσθαι τοὺς Γαλιλαίους, οὕτε τύπτεσθαι παρὰ τὸ δίκαιον, οὕτε ἄλλο τι πάσχειν κακὸν βούλομαι : « Ego, per deos, neque interfici Galilaeos, neque eadi praeter jus et æquum, neque molestiae quidquam perpeti volo. » Theodoretus, lib. III Hist. Eccl., cap. 7 : καὶ πρῶτον μὲν ἀπηγόρευσε τῶν Γαλιλαίων τοὺς παῖδας (οὕτω γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τοὺς θασιότητας [sic] ὠνόμαζεν) ποιητικῶν καὶ ῥητορικῶν καὶ φιλοσόφων μεταλαγχάνειν λόγων : « Ac primum vetuit, ne Galilaei (sic enim fidei Servatoris nostri consecratos nuncupabatur) poeticam, rhetoricam, aut philosophiam discerent. » Chrysostomus, homilia de sancto Hieromartyre Babyla, agens de furore Juliani : Ἐκ μέσης ἀναρπάσασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ τῶν Γαλιλαίων ἔθνος ἐπαγγέλλεται : « Ex orbe terrarum exterminaturum se Galilaeorum nationem pollicebatur. »

Atque adeo Christianorum nomen Juliano exosum erat, ut edicto sanxerit, ne quis Christianos, sed Galilaeos appellaret. Chrysostomus, oratione contra Gentes : Γαλιλαίους ἀντὶ Χριστιανῶν αὐτοὺς τε ἐν τοῖς διατάγμασι καλῶν, καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦτο προτρέπων ποιεῖν : « Galilaeos pro Christianis nos in edictis suis tum ipse appellans, tum principes ut idem facitarent, exhortans. » Gregorius Nazianzenus, oratione 5 contra Julianum : Γαλιλαίους ἀντὶ Χριστιανῶν ὀνομάσκεις τε καὶ καλεῖσθαι νομοθετήσας : « Galilaeos pro Christianis nominans, atque ut ita vocaremur, publica lege decernens. »

GALLICA. Vita Maehi, cap. 4, de Ismaelitis : « Pallia et latas calliculas trahentes. » Ubi Manuse, Audomarensis habet *gallicas*. Nescio an promiscue *gallica* pro *caliga* accipiendum. Tertullianus carmine ad senatorem qui ex Christiano factus est idololatra Aegyptius, ex consule sacerdos Isidis, videtur distinguere :

Nunc etiam dicis, quod te non fecerit aetas,
Sed tua religio calvum, caligaeque remota,
Gallica sit pedibus molli redimita papyro.

Ita distinguendus hic locus. Nam Pamelius, qui *Gallica* conjungit cum *caliga*, et vult in *Gallica* hic a ablativum corripri, frustra fuit. Hoc vult, senatorem hunc, relicto Romano habitu (quales *caligae*, unde *militia caligata* Tertulliano libro De idololatria capite 19), ad Aegyptium habitum sacerdotis Isaci transiisse, id est, ad *gallicam* ex molli papyro pedibus circumdatam; quare *gallicam* puto soccum esse, quia mollis. Certe Gallis Cybeles Isiacis luteos calcos tribuit Apuleius Milesia 8 : Pedes luteis induti calceis. Catullus, luteos soccos in nuptiis Hymenæo tribuit, quia luteus seu croceus amoris est color :

..... Laetus huc
Huc veni, niveo genus
Luteum pede soccum.

Gallicas dici Gallis *galoches* existimat Baylius.

Calceorum genus esse colligitur ex Cicerone, Philippica 2 : « Quod querebas quomodo redissem; primum luce, non tenebris; deinde cum calceis et toga, nullis nec gallicis nec lacerna. » Et Mox, de Antonio : « Cum gallicis et lacerna cucurristi. » Ita utrobique Mss. pro *caligis*. Gellius, lib. XIII, cap. 20, narrat Titum Gastritium reprehendisse discipulos senatores *lacernis indutos et gallicis calceatos*. Postremum hoc interpretatur mox per *soleatōs*. Glossarium Camberonense ms. : « Gallicula, calceamenta pastorum. » Idem apud Papiam :

In Suida γάλλει pro *chlamyde* accipitur. Ἀλλὰ καὶ γὰρ μὲν κατὰ Θησσαιούς : οἱ ἰδιῶται γάλλικα ταύτην ποιοῦσι. Certe in Vita Maehi *pallium* et *gallica* conjunguntur.

GELLO, seu GILLO. Ruffinus, lib. III, num. 14 : « Gello cum aqua, quem ad potum sibi praeparaverat, vertebat se. » Mox eodem numero dicitur *gellunculus*. Pro quo in Pelagio, num. 21, est *suriscula*. Cassianus, Institut. lib. IV, cap. 16 : « Si quis gillonem fletilem, quem baucalem nuncupant, casu aliquo frerit. » Cap. 20 : « Si gillonem aqua impleverint. » Glossæ Isidori, *Gellonem, baucalem*. Glossaria Latinogracum : *Gillo, βαυκάλιον*. Item *ποδόκαλον, aquale, gello*. Glossarium Camberonense ms. : « Gillo, vas fletile, id est, baucalis. » Pajias : *Gelonis, baucalis, vas*. Hinc Legum Visigoth., lib. II, tit. 4, l. 4, *Gillonarium praepositi*. Hispani nunc *congilonem, Itali boccalem* vocant. Inter Catalecta veterum poetarum, lib. II, est carmen de mensium pictura, ubi :

Augustum penitus torret Phaethontius ardor,
Quem recreat fessum gillo, facella, melo.

GENUFLEXIO. Saepius hic ritus in oratione occurrit in his Patrum Vitis. Tria nunc attingam, ejus antiquitatem, quando genu flectere vetitum, et quam aliqui genuflexionem frequentarint.

Omnino vetustus Ecclesiae mos, genua flectere in oratione. Omne genu Domino flectendum monent Scripturae, psal. XXI, Isaiae XLV, Rom. XIV, Philipp. II, Ephes. III. Christus quoque in terram prociens orasse legitur; Lucae XXIII; Eusebius, lib. V; 1032 Hist. Eccl., cap. 5, refert milites in tē prōs τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θίνας ἐπὶ τὴν γῆν, κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῶν τῶν εὐχῶν ἔθος ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίαις τραπίσαι : « In ipsa acie contra hostes instructa, genibus humi positis, ut nobis cum oramus in more est, se ad preces Deo adhibendas totos convertisse. » Hieronymus, in Isaiae cap. XLV : « Moris est enim ecclesiastici Christo genu flectere. Quod Judaei, mentis superbiam demonstrante, omnino non faciunt. »

Flectendo genua magis impetramus. Apud Justinum, q. 115, ad Orthodoxos : Τὸ κλίνειν τὸ γόνυ ἐν ταῖς προσευχαῖς τοῦ ἱστώτα εὐχισθαι μᾶλλον Θεῷ τοὺς εὐχόμενους παράττει καὶ πλείον ἐγέλκει τὰν θείαν συμπάθειαν : Genium inclinatio in precationibus, magis precatores Deo commendat, quam si stantes orent; magisque ea res divinam permovet commiserationem. Tertullianus, ad Scapulam, cap. 4 : « Quando non geniculationibus et jejunationibus nostris etiam, siccitates sunt depul-

ne? » Idem, adversus Marcionem, lib. iii, c. 18 : A
 « Jam vero Moyses quid utique tunc tantum cum Je-
 su adversus Amalech praelibatur, expansis manibus
 orabat residens, quando in rebus tam attonitis, magis
 utique genibus positus, et manibus credentibus pec-
 ctus, et facie humi volante, orationem commendare
 debuisset? » Ambrosius lib. vi Hexaem., cap. 9 :
 « Flexibile genu, quo præ cæteris Domini mitigatur
 offensa, ira mulcetur, gratia provocatur. Hoc enim
 Patris summi erga Filium donum est, ut in nomine
 Jesu omne genu curveatur. » Augustinus, libro De
 cura pro mortuis agenda, cap. 5 : « Nam et orantes
 de membris sui corporis faciunt, quod supplicantibus
 congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus,
 vel etiam prosternuntur solo, et si quid aliud visibi-
 liter faciunt; quamvis eorum invisibilis voluntas et
 cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his in-
 diciis ut humanus ei pandatur animus; sed his magis
 seipsam excitat homo ad orandum gemendumque
 humiliter atque ferventius. Et nescio quo modo,
 cum hi corporis motus fieri nisi motu animi præce-
 dente non possint, iidem rursus exterius visibiliter
 factis ille interior invisibilis, qui eos fecit, augetur;
 ac per hoc cordis affectus, qui, ut fierent ista præces-
 sit, quia facta sunt, crescit. » Hieronymus, in cap.
 iii ad Ephes. : « Hæc autem spiritaliter exponentes,
 non statim juxta litteram orandi consuetudinem tol-
 limus, qua Deum genu posito suppliciter adoramus,
 et fixo in terram poplite, magis quod ab eo poscimus
 impetramus. Legimus enim et Paulum in litore sic
 orasse, et geniculaciones in oratione præceptas. »
 C Theophilus episcopus Alexandrinus, epistola Pascha-
 li 2, contra Origenem : « Genu flectere sollicitæ et
 humillimæ mentis indicium est. »

Sed cum genu flectendus simul animus, interiora
 videlicet genua; parum alias prodest genuflexio ex-
 terior. Hieronymus, in cap. iii ad Ephesios : « Sed
 sicut illud ædificat simplices, sicut veram genicula-
 tionem esse docemus in animo, quia multi corporale
 flectentes genu, animæ nequaquam poplitem curva-
 verunt; et contra, alii erecto Deum corpore depre-
 cantes, magis se animo curvaverunt. » Quem vide
 ibidem disserentem, quomodo peccatores genua flec-
 cant peccato.

Et quidem hic ritus toto anni tempore in oratione
 servabatur, exceptis Dominicis et tempore inter Pa-
 scha et Pentecosten. Vide hic, libro iv, cap. 19, ex
 lib. ii Instit. Cassiani, cap. 11. Concilium Nicænum,
 can. 20 : « Επειδὴ τινὲς εἰσιν ἐν τῇ Κυριακῇ γόνυ κλίνοντες,
 καὶ ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστὸς ἡμέραις ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν
 πάσῃ παροικίᾳ ὁμοίως φυλάττειν, ἐστῶτας εὐχόμε-
 νῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ :
 « Quoniam sunt quidam, qui die Dominico genua flec-
 cunt, et in diebus Pentecostes; ut omnia similiter in
 omni parœcia serventur, visum est sanctæ synodo,
 stantes Deo orationes persolvere. » Quod ipsum re-
 petitur in concilio Carthaginensi vi, can. 20. Et habe-
 tur can. Quoniam, De consecr., dist. 3. Tertullianus,
 De corona milit., cap. 3 : « Die Dominico jejunium

nefas ducimus, vel de geniculis adorare; eadem im-
 munitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaude-
 mus. » Hilarius, Prologo in Psalmorum explanatio-
 nem : « Et hæc quidem sabbata sabbatorum ea ab
 apostolis religione celebrata sunt, ut his quinquage-
 simæ diebus nullus neque in terram strato corpore
 adoraret, neque jejunio festivitatem spiritualis hujus
 beatitudinis impediret. Quod id ipsum extrinsecus
 etiam in diebus Dominicis est constitutum, qui ultra
 sabbati numerum per plenitudinem evangelicæ præ-
 dicationis accedunt. » Hieronymus, præmio ad Pau-
 lam et Eustochium in Epistolam ad Ephesios :
 « Permansit autem Ephesi usque ad Pentecosten;
 tempus lætitiæ atque victoriæ, quo non flectimus ge-
 nua, nec curvamus in terram, sed cum Domino re-
 surgentes ad cælorum alta sustollimur. » Idem, dia-
 logo adversus Luciferianos, cap. 4 : « Die Dominico,
 et per omnem Pentecosten, nec de geniculis adora-
 re, et jejunium solvere, multaque alia quæ scripta
 non sunt, rationabilis sibi observatio vindicavit. »
 Ambrosius, serm. 61, de Pentecoste, qui est etiam
 apud Maximum Taurinen- em : « Scire debet sancti-
 tas vestra hanc sanctam Pentecosten diem qua ratio-
 ne curemus, vel cur istorum quinquaginta dierum
 numero sit nobis jugis et continuata festivitas; ita
 ut hoc omni tempore neque ad observandum indica-
 mus jejunia, neque ad exorandum Deum genua suc-
 cidamus; sed sicut Dominica solemus facere, erecti
 et feriatî resurrectionem Domini celebramus. » Au-
 gustinus, epistola 119, capite 15 : « Quinquaginta
 dies celebrantur post Domini resurrectionem, jam in
 figura non laboris, sed quietis et lætitiæ; propter
 hoc et jejunia relaxantur, et stantes oramus, quod est
 signum resurrectionis : unde etiam omnibus diebus
 Dominicis id ad altare observatur. » Et c. 17 : « Ut
 autem stantes in illis (Pentecosten) diebus, et omni-
 bus Dominicis oremus, utrum ubique servetur igno-
 ro; tamen quod in eo sequatur Ecclesia, dixi, ut
 potui, et arbitrari esse manifestum. »

Causa hujusce commutationis assignatur apud Ju-
 stinum, quæstione et responsione supra citata : « Ἡ ἐν
 ταῖς ἑξ ἡμέραις ἡμῶν γονυκλισία σύμβολόν ἐστὶ τῆς ἐν
 ταῖς ἁμαρτίαις πτώσεως ἡμῶν. Τὸ δὲ ἐν τῇ Κυριακῇ μὴ
 κλίνειν γόνυ, σύμβολόν ἐστὶ τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τῷ
 Χριστῷ χάριτι, τῶν τε ἁμαρτημάτων, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῶν
 τεθανατωμένου θανάτου ἡλευθερώθημεν, etc., ἐν ᾗ (Πεν-
 τηκοστῇ) οὐ κλινόμεν γόνυ, ὡς ἐπὶ ἐσθυναίμεν τῇ ἡμέρᾳ
 τῆς Κυριακῆς, κατὰ τὴν βηθείσαν περὶ αὐτῆς αἰτίαν.
 « Genuum per sex dies inclinatio, symbolum et nota
 est lapsus per peccata nostri. Quod vero die Domi-
 nico genua non inflectimus, signum est et designatio
 resurrectionis, per quam gratia Christi, et a peccatis,
 et a mortificata in eis morte liberati sumus. In Pen-
 tecoste genua non inflectimus, quoniam pari est cum
 die Dominico potestate, juxta eam quæ de illa est
 dicta causam. »

Et profundius hic adhuc mysterium investigat Ba-
 silius, 1033 libro De Spiritu sancto, cap. 27 :
 « Ἀντιπρὸς οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἐστῶτας ἀπο-

πληρουν τους εαυτης τροφιμους η 'Εκκλησία παιδεύει, ίνα τή συνειχί υπομνήσει τής ατελευτήτου ζωής των προς τών μεταστάσιν έκείνων έρδοίων μη άμελώμεν. Καί πάσα δέ η Πεντηκοστή, τής εν τώ αιώνι προσδοκουμένης άναστάσεως έστιν ύπομνημα' η γάρ μια έκείνη και πρώτη ήμέρα έπτάκις επταπλασιασθείσα, τās έπτά τής έρας Πεντηκοστής έξομαδας άποτελεί. Έκ πρώτης γάρ άρχομένη εις τών άρχών καταλήγει, δι' όμοιων των εν τώ μέσω έξελιττομένη πεντηκοντάκις' διό και αιώνα μιμείται τή όμοιοτήτι, ώσπερ εν κυκληή κινείσι, από των αύτων άρχομένη σημείων, και εις τά αυτά καταλήγουσα. Έν η τώ όρθιον σχήμα τής προσευχής προτιμών οι θεσμοί τής 'Εκκλησίας ήμās εξεπαίδευσαν, εκ τής έναργους ύπομνήσεως, οίονι μοιχοιζόντες ήμών τόν νουν από των παρόντων επί τά μέλλοντα. Καί καθ' έκάστην δέ γουγκλιαν και διακόστασιν έργω δείκνυμεν, ότι διά τής άμαρτίας εις γην κατεβήκαμεν, και διά τής φιλευθρυπίας του πτισαντος ήμās, εις ουρανόν ανεκληθημεν. «Necessarium igitur in hoc die Ecclesia suos alumnos docet stantes absolvere preces suas, ut assidua commotione vitæ illius nunquam desituri, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum tempus usque ad Pentecosten, admonitio est resurrectionis, quam in illo sæculo expectamus; nam unus ille et primus dies septies multiplicatus, septem sacre Pentecostes hebdomadas absolvit. A primo enim incipiens in principium desinit, per similes qui in medio intercedunt dies quinquages evoluit. Unde et æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari ab iisdem orsus signis in eadem desinit. In quo corporis erecto habitu precari potius nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirum per evidentem commotionem quasi transferentes mentem nostram a præsentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos, in cælum revocati sumus.» Quæ eadem repetita habes apud Anastasium Nicænum, Quæst. in sacram Scripturam, q. 94. Germanus, patriarcha Constantinop., in Theoria rerum Ecclesiasticarum : Τό μη κλίνειν γόνυ τή άναστασίμω ήμέρα τής κρίας Κυριακής, σημαίνει τήν τής καταπτώσεως ήμών ανθρώπων γενομένην, διά τής τριμέρου του Χριστού άναστάσεως' τό δέ μέχρι τής Πεντηκοστής μη κλίνειν γόνυ, έστι τās έπτά ήμέρας μετά τό θγον Πάσχα επταπλουμίνας κρατείν τή διακονσίμω' τό έπτάκις έπτά, τεσσαρακονταενία, και η κυριακή πεντήκοντα. «Genu non flectere sancto die Dominico resurrectionis, significat lapsuum nostrorum erectionem factam per triduanam Christi resurrectionem. Non flectere genu ad Pentecosten usque, est septem dies post sanctum Pascha in septem multiplicatos contineri die Pentecostes. Nam septies septem quadraginta novem, et Dominico addito quinquaginta.» Vide et Officii ecclesiastici scriptores, Isidorum, lib. I Offic., cap. 35; Rhabanum, lib. II De institut. cleric., cap. 44 et alios; item Turcrematam, in locum Decreti supra citatum.

Origo hujus rei seu mutationis ad apostolica refertur tempora, apud Justinum, q. 115, ad Orthodoxos : Έx

Α των Αποστολικών δέ χρόνων η τοιαύτη συνήθεια έλαβε τήν άρχήν, καθώς φησιν ο μακάριος Κίρωναίος ο μάρτυρ και έπίσκοπος Λουγδούνου, εν τώ περί του Πάσχα λόγω : «A temporibus autem apostolorum consuetudo talis accepit initium, prout ait beatus Irenæus, martyr et episcopus Lugdunensis, in libro De Paschate.»

Quod vero Paulus, Act. xx, legitur positus genibus orasse tempore inter Pascha et Pentecosten, Baronius, tomo I, anno Christi 58, existimat nondum tunc invaluisse eam de geniculis non adorandi eo tempore consuetudinem, sed paulo post. Lorinus noster in eum locum nil obstat existimati dictum eo etiam tempore ritum jam receptum fuisse, verumtamen in publicis solemnibusque precibus, quales non videntur fuisse quæ fusæ sunt in littore Tyri.

B Quam sancti quidam genuflexionem frequentarint, constat vel ex tabulis excavatis, vel ex genubus induratis. De tabula ex geniculacione excavata, habes apud Joannem Moschum, Præi spiritualis capite 185. De sancti Jacobi genubus induratis, Hieronymus, De viris illust., cap. 2 : «Flexis genibus pro populo deprecabatur, in tantum, ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur.» Idem, epist. 15, ad Marcellam, De laudibus Asellæ : «Cujus oculis durities de genibus camelorum in illo sancto corpusculo præ orandi frequentia obcalluisse perspecta est.»

GRUTARIA. Palladii Lausiaca, ex veteri interprete, cap. 9, de Macario Alexandrino : «Alius vero grutaria vendens.» Heraclides, cap. 6, simpliciter : «negotiator erat.» Ubi tamen Mss. addunt : «qui poma vel legumina, nucesque vendebat.» Palladius ex interpretatione Herveti, «qui vendebat bellaria.» Græce est, τραγάρματα. Forte alius textus habuerit, γροῦττα vel γροῦτα, unde vetus interpres Palladii grutaria fecerit. Facit huc quod habent Glossæ Græcolatinae : Ἀναγαστίς, μάζα, σημάδια, γροῦτα, πανάδα. Item : Ἰδία σημάδια, η γροῦτας. Lexicon Latino-græcum : Crusta, γρούτα. In Lexico Græcolatino habes, γρούτα, scruta. Quo facit, quod habet Hesychius in Γρῦμαίη, qui λέπτά σκευάρια αἱ γρούτην dicta, apud quem et Γρούται, σκευή. Item, Γρυτεύεται, παρασκευάζεται.

HEBDOMON. Vide SEPTIMUM.

HEBDOMADARI. Vide SEPTIMANARI.

HEMIPHORIUM. Palladius, cap. 119, de Melania juniori, ex interpretatione Herveti : «Omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus.» In Græco est : Πάντα αὐτῆς τὰ σερικὰ ἡμιτέρια καλύμματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἰδωρίσθη. «Omnia sua serica hemiphoria amicalibus dedit.» Epiphanius, contra Ariomanitas, de Ario : Ἡμιφόριον αἰεὶ καὶ πολέβιον ἐνδύσασκόμενος, γλυκὺς ἦν τῇ προσηγορίᾳ. «Arius hemiphorium et colobium indutus, in colloquis blandus erat.» Hesychio ἡμιτέριον, ἡμισυ ἱματίου, hemipharium, dimidium vestis, seu, dimidiata vestis. Videtur Hervetus in Palladio legisse ἡμιφόρια, vertens superhumeralia. Sed cum hemiphorium fuerit tantum dimidiata vestis, forte tantum caput et paululum ultra humeros textit. Et eo sensu etiam ὡμοφόριον dici posset.

HEMITRITÆUS. Vitæ Hilarionis num 14 : « Hemitritæo pariter arrepti omnes a medicis desperati sunt. » Est semitertiana febris. Vox Græca *ἡμιτρίταιος* usurpata Latinis. Martialis, lib. II, epig. 40 :

Ubi Tongilius male dicitur hemitritæo.

Idem, lib. IV, epigr. 81 :

Declamas ager, declamas hemitritæus.

Idem, lib. XII, epigr. 92 :

Cui gravis et fervens hemitritæus erat.

Celsus, lib. III, cap. 3. Item, cap. 8 : « At ubi id genus tertianæ est, quod hemitritæum medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. » Latini medici vocem hanc Græcam retinuerunt, vel quod Latine non posset commode efferri, vel quod Græco malebant uti. Q. Serenus Sammonicus, ubi superstitiosum simul contra eam febrem remedium suggerit :

Mortiferum magis est, quod Græcis Hemitritæum
Vulgatur verbis : hoc nostra dicere lingua
Non potuerit ulli, puto, nec voluerit parentes,
Inscribi chartæ, quod dicitur Abracadabra.

HIPOCENTAURUS. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi eremitæ, num. 7 : « Conspicit hominem equum mistum, qui opinio poetarum Hippocentauro vocabulum indidit. » Non congeram hic auctorum de Hippocentauro loca. Remittam ad auctores qui de his copiose agunt. Vide in primis e veteribus Phlegontem in Mirabilibus. E recentioribus Hieronymum Magium, Miscellaneorum lib. I, capite 20, et Franciscum Sabinum, Floridor. libron, cap. 6; Covarruviam, Var. resolut. lib. IV, cap. 2.

JEROSOLYMITANA PEREGRINATIO. Crebra hujus jam ab antiquis temporibus peregrinationis mentio in Vitis Patrum. Hieronymus, epist. 17, ad Marcellam : « Longum est nunc ab ascensu Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui episcoporum, qui martyrum, qui eloquentium in doctrina ecclesiastica virorum venerint Jerosolymam, putantes se minus religionis, minus habere scientiæ, nec summam, ut dicitur, manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruscaverat. » Idem, præfat. in lib. IV Commentar. in Jerem. : « Multis et de toto orbe huc confluentium turbis, et sanctorum fratrum, monasteriique curis occupatus, commentariis in Jeremiam per intervalla dictabam, ut quod deesset otio, superesset industria. »

IGNOSCE. Συγχώρησον. Eremitarum mos loquendi usitatissimus, qui sæpissime in his Vitis occurrit. Notavit id Sozomenus, lib. VIII, cap. 17 : Ταραχθέντες δὲ μοναχοί, καὶ τοῦτο χρῆναι ποιεῖν νομίσαντες, πολλοὺν ἐπισκόπων προκαλεῖσθαι, τοῦτο δὲ τὸ σύνθημα αὐτοῖς λέγειν κὺν ἀδικῶνται, Συγχώρησον ἔρσαν. » Monachi perturbati, atque hoc plane fieri oportere rati, multis episcopis præsentibus, illud scilicet, quod ipsis dicere solemne est : Etiam si injuriam fecerimus, Ignosce, inquit. » Quod Gallis pardonne moi. Videtur mos hic in aulicis numquam abuisse, cum sibi invicem propinarent, vel etiam calicem ex alterius manu acciperent. Pelagius, libello XV, num. 20 : « Quando abbas Theodorus cum fratribus manducebat, acci-

piebant calices cum reverentia et tacurnitate, nec dicebant, sicut mos est, Ignosce.

IMMÆ. Vita Melchi, num. 3 : « Pervenit tandem ad eremum Chalcidos, quæ inter Immas et Beræam magis ad Austrum sita est. » Syrizæ est civitas, circa quam eremus Chalcidos. Chronicon Eusebii, anno 2 Aureliani : « Zenobia apud Immas, haud longe ab Antiochia vincitur. » Jornandes, De regnorum successione, in Aureliano : « Contra quam (uxorem Odenathi) expeditionem suscipiens Aurelianus, apud Immas vicum Antiochiæ superavit. »

INCARDUM. Palmæ medulla. Joannes, libello I, num. 6 : « Est vero in palma unum incardum et ipsum candidum. » Credo ex Græco ἐγκάρδιον. Dioscorides, lib. I, cap. 150, agens de palma elate : καὶ τὸ ἐγκάρδιον δὲ τοῦ πρίμνου λευκόν, καὶ αὐτὸ πρόσφατον, βιβρωσκόμενον, καὶ ἀρεφόμενον, ποιεῖ πρὸς ὅσα καὶ ὁ βάρασσος. » Cæterum alba quoque caudicis (palmæ) medulla tum recens comesta, tum decocta ad eadem facit, ad quæ etiam barassus. » Ubi Dioscorides medullam trunci seu caudicis vocat ἐγκάρδιον, corculum. Vide ibi Janum Antonium Saracenum, et Dalechampium, ad lib. XIII, c. 4, Plinii, ubi de cerebro seu ἐγκεφάλῳ palmæ agit; quod tamen ab ἐγκαρδίῳ distinctum esse docet Janus Saracenus. Sic fertur ἀνακάρδιον arbor Indicæ nomen sortita, a fructu aviculæ corculo non dissimili. Vide Goræum.

INCENTIVUM. Vita sancti Antonii cap. 15 : « Lubricæ carnis incentiva. » Sæpe ea voce utitur divus Hieronymus. Sic epist. 4, ad Rusticum : « Et adolescentiæ, imo puertatis incentiva calcantem. » Item : « Dum incentiva adolescentiæ calcas. » Ibidem : « Incentiva vitiorum, ardoremque naturæ ferre non poteram. » Idem, epist. 2, ad Nepotianum, *incentiva vitiorum*. In Isaia LVIII : « Corporis me superavit ardor, adolescentiæ incentiva vicerunt. » In Ezech. XVI : Hac bysso accinguntur renes, quoties pinguis libidinis incentiva tenuandi sunt, nihilque in eis crassi humoris relinquunt. » Ibidem mox : « Quæ vitiorum incentiva suppeditant. » Rursum : « Levem punctum sensuum, et incentiva vitiorum. » Item : « Sæculi hujus incentiva. » Idem, in cap. XXXIII Ezech. : « Non omnia cogitationum incentiva suscipiat. » In Math. IV : « Suppeditare incentiva vitiorum. » Item in ejusdem cap. XV : « Incentivum diaboli. » In Commentario ad Galat. VI : « Per singulos commotionis oculos, et incentiva vitiorum. » Eodem sensu eadem vox et alibi usurpata a. Ambrosius, lib. VI Hexameron, cap. 4, *Odiorum incentiva*. Eisdem, Psal. CXXIII, et serm. 15, *Incentiva delictorum*. Cassianus, collat. II, cap. 15, *Incentivorum stimuli*. Idem, collat. VII, c. 4, *Naturalibus incentivis inquietari*; et cap. 2 : « Ecce incentiva carnis tue abscisa sunt. » Quæ duo loca posteriora habes supra, lib. IV De vitis Patrum, capite 50. Prudentius, Apotheosi, *Incentivum peccaminis*. Sidonius, libro VI, epist. 1 : « Nec per carnalium vitiorum incentiva flammata ad altare Domini ignem diutius accendimus alienum. »

Nonnunquam in aliam partem capitur. Arnobius,

* Consule notam paginæ 55 tomi præcedentis subjec. am. EPIR.

lib. vi : « Incentivo extollitis laudis. » Cyprianus, A
De laude martyrii, *mercedes incantium*.

INCHORIS. Joannes Subdiaconus, lib. vi Vitarum Patrum, libello 1, num. 12 : « Duo fratres erant ei vicini, unus peregrinus, et unus inchoris, » a Græco ἐγχώριος. Nam χώρα est regio, unde ἐγχώριος, qui in regione sua semper manet, et opponitur peregrino. Divus Ambrosius, lib. v Hexameron, cap. 14, *enchorium* vocat : « Alia quoque avium genera enchoria, quæ manent in locis semper; alia adventitia, quæ oleunt regiones alias, et peracta hieme revertuntur. » Sic ἐγχώριον vocabulum Græci vocant, quod familiare est alienius regionis seu loci. Divus Hieronymus, epist. 140 : « Pro eo quod nos transtulimus, domibus eburneis, quia in Græco scriptum ἐνὸς βαπτίστου διαμένοντων, quidam Latinorum ob verbi ambiguitatem, a gravibus interpretati sunt; cum βαπτίς verbum sit epichorium Palæstinæ, et usque hodie, domus ex omni parte conclusæ, et in modum edificatæ turrium ac mœnium publicorum, βαπτίς appellantur. »

INCUBI. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi eremite, num. 8 : « Quos vario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosque et Incubos vocans colit. » De Incubis copiose disserit Martinus noster Delrio, commentario in Senecæ Herc. fur., parte III, et in Magicis suis, lib. II, quæst. 15.

JOANNES CHRYSOSTOMUS. Pratum spirituale Joannis Moschi, cap. 128, quamdam revelationem seu visionem de gloria Joannis Chrysostomi supra omnes Ecclesiæ doctores refert, ad quam hæc severe Baronius, tomo v, anno Christi 407, Innocentii 1035
pape 6, Arcadii et Honorii imp. 13, ita notat : Sunt autem hæc parum fide tuta, utpote quæ in primis ejusdem Joannis Chrysostomi testimonio mendacii arguantur (*Chrysost., epist. 126*), dum ab eo ponitur Treius episcopus Arabissi, et non Adelphius.

Sed et cum tradat auctor in domo Adelphii hospitatum esse Joannem, cum Cucum in exilium missus esset, plane erroris arguitur; nam licet id ipsum de hospitio Cucusi dicant Leo et Metaphrastes, tamen ipse Chrysostomus (*Epistola 15*) disertis verbis narrat a Dioscoro se susceptum hospitio, et non ab aliis, licet id complures expetierint. Cum autem hæc compingat ea narratione mendacia, quæ fides in reliquis?

Sane quidem et illa invidiosa nimis assertio est, omnes qui unquam fuerunt in Ecclesia doctores, in inferiore ponere gradu, et super omnes Chrysostomum collocare, cum præsertim ex iis complures martyres fuerint coronati, ut inter alios Hippolytus et Methodius; ut taceam de reliquis ab sanguine vita sanctis sanctis, nempe Basilio, duobus Gregoriis, Thaumaturgo atque Theologo, itemque omnibus sine invidia præferendo Magno Athenasio.

Sed et quæ illa absque ratione distinctio, ut omnes doctores fuerint oculis ea videntis perspicui, solus autem Joannes ob excellentem gloriam invisibilis? perinde ac si solus inter doctores ipse Chrysostomus fuerit perfectam gloriam consecutus. Sed facessant jam isthæc; non enim indigent sancti nostris

A illustrari mendaciis, qui propriis virtutibus decorantur. Hæc Baronius.

Annotator quidam (nescio an Fronto noster) in editione Parisiensi Græcolatina Joannis Moschi, ita rem hanc temperari posse censebat. Verum, inquit, monemus quoque ejusmodi revelationes interdum fieri non ad ostendendam majorem in omnibus ali-cujus sancti gloriam, sed ad indicandam excellentem quamdam et peculiarem ejusmodi beati prærogativam, qua aliis præeminuit : cujusmodi fuit zelus justitiæ, qui in pectore Chrysostomi adeo exarsit, ut merito propterea in visione divina dictus sit assistere throno Dei. Hujus generis visio illa fuit sancti Petri Dominico oblata, cum visis diversorum ordinum religiosiis in cælo, nullum ex suis alumnis
B asperxit : quos tamen sacra Deipara eximio et singulari favore sub pallio suo occultans, eidem postmodum ostendit. Deinde facile in epistolam Chrysostomi nomen Treii, pro Adelphio potuit irreperere, vel fuit binomius Treius Adelphius. Denique verbum *mansit* cur necessario referendum ad hospitium? Et est verisimile Chrysostomum domum episcopi invisisse. Hæc pro assertione libri alioquin præstantis auctoritatis. Ita Annotator ille.

Quod si mihi liceat inter tantos viros judicium interponere, censem ego nihil hic de Joannis Chrysostomi gloria indicatum divinitus, sed potius de Joannis Baptiste prærogativa responsum datum. Cum enim divina providentia vel nunquam vel raro soleat curiosus vel contentiosus de sanctorum inter se prærogativa præcisè respondere; sed potius vel generali responso, nullius dignitatem de quibus controversitur præferendo; vel alio quovis modo iis satisfacere. videtur hic de Joanne Chrysostomo, de quo instituebatur questio, fuisse dissimulatum; et Joannis Baptiste (is enim proprie pœnitentiæ dux) gradum et gloriam obiter introductam. Nam cum postulatio Adelphii clara fuerit, non clara tamen fuit responsio vel ostensio. Nam ductor primus non satisfacit voto ejus. Petierat sibi ostendi Joannem Chrysostomum, ille ostendit alios doctores; quare tristis recedit non viso suo Joanne, cujus gloriam videre amabat. Ostiarius vero cum eum tristem videret, intellectaque causa animalvertens curiositatem hic intercedere, declinavit a Joanne
D Chrysostomo ad Joannem Baptistam. Ἰωάννην τὸν τὰς μετάνοιās δέχεις; « Joannem dicis pœnitentiæ ducem? » Respondetque interrupte in Græco, non interloquente interrogatore : Ἀνθρώπος; κινεῖται ἐν σαρκὶ οὐ δύναται αὐτὸν ἰδεῖν· ἐνὶ γὰρ περιστάσει οὗτοι ὁ θρόνος δεσποτικός. « Ipsum homo in carne vivens vivere non potest; illic enim assistit, ubi thronus est Domini. » Quod in sanctum Joannem Baptistam quadrat, quo inter natos mulierum major non surrexit, Veritate ipsa attestante. Christus etiam discipulos de prærogativa in regno cælorum quærentes compescuit, et dubios reliquit. Quare optime Thomas a Kempis, libro III De imitatione Christi, cap. 58, monet : « Noli inquirere nec disputare de meritis sanctorum, quis alio sit

sanctior, aut quis major fuerit in regno cœlorum. A Talia sanctis displicent. »

Irenarcha, princeps pacis, qui paci provinciarum incumbit, pacator. Palladius, cap. 116 : « Transiens quidam Irenarcha agnovit senem. » Justinianus, in Codice, lib. x, tit. 75 : « Irenarchæ, qui ad provinciarum tutelam quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, a decurionibus judicio præsidium provinciarum idonei nominentur. » Michael Syngellus, in encomio Dionysii Areopagitæ Christum Irenarcham vocat : « Ο ὄντως ἀρχιποίμην καὶ εἰρηναρχὴν Χριστὸς παρὰ πάντων ἡμῶν δοξάζεται. » Vere princeps pastorum et Irenarcha Christus ab omnibus concorditer habeatur. »

Jurare per caput imperatoris. Palladius, cap. 3 : « Per caput imperatoris, quem tu times. » Τὸν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως σου, ὃν σὺ φοβῇ. Addit Potamizena, quem tu times, quia gentilibus scilicet fuit, jurare per imperatoris caput. Vide Lipsium, in Tacitum, lib. 1 Annal. Alias illicitum jurare per genios imp. Tertull., Apologet. c. 53 : « Sed et juramus, sicut non per genios Caesarum, ita per salutem eorum. » Vide ibi Cerdam nostrum bene commentantem.

Lactorones. Rufinus, lib. iii, num. 200 : « Et unus quidem deferbat nuces, alius lactorones. » Cum notationes in hunc locum scriberem, nondum mihi ea vox lecta erat, postea occurrit. Plinius, lib. xiv, cap. 48 : « Herba lanaria, ovibus jejunis data, lactis abundantiam facit. » Equæ nota lactoris vulgo est, plena lactis, quod degustatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse cunct, alii similem illi quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita. »

Laminæ. Hieronymus, in Vita sancti Pauli primi eremita, num. 3 : « Inter cuculeos laminasque victorem. » Ille tu iorem tractatum exigunt. Interea consule Gallonii librum, De tormentis, cap. 6.

LAPIDES QUADRATI. Palladius, c. 19 et 20, de sepulchro Jannis et Mambris : « Construxerunt illud opus ex lapidibus quadratis. » Ἐκ τετραπέδων λίθων ἐτίσαν τὸ ἔργον ἐκείνο. Hervetus verterat : ex lapidibus quatuor pedum longitudine; quasi esset τετραπέδων, aut quasi essent quadrupedes lapides. Heraclides : « Quadratis lapidibus supradictum opus construxerunt. » Et alter vetus interpretes : « De quadris ergo lapidibus construxerunt opus. » Sic isaia 1x, 10 : *Quadris lapidibus ædificabimus*. Et Thren. iii, 9 : *Conclussit vias meas lapidibus quadris*. II Paralip. xxiv, 2 : « Ἐδωκαν ἀγοράσαι λίθοις τετραπέδοις. Dederunt ad emendum lapides quadratos. » Non ut Kircherus explicat in indiciæ Græco, *lapides quatuor pedum*; possunt enim lapides quadrati et quatuor et quatuordecim et quadraginta pedum esse. Hebraice est *לפניו יצאן lapides excisionis vel excisos*. Fronto.

1036 LAPSANUM. Vita Pachomii, cap. 8 : « Lapsanas enim, id est, agrestia olera, et herbas alias

præter oleum consueverant edere. » Σαπε in his libris olera agrestia, quæ λαβάναι in Græco textu, occurrunt. Plinius, lib. xx, cap. 41 : « Inter silvestres brassicæ et lapsana est pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. » Meminit ejusdem Plinius, lib. xix, cap. 8, ubi milites exprobrant imperatori, se lapsana vizisse apud Dyrrhachium.

LEBITON, LEBITON, LEBITONARIUM, LEVITIO. Quod in Vita Onuphrii est, cap. 16, « Deinde tunicam per dimidium acidi, » Græce est λεβιτονάριον, quod Metaphrastæ interpres in Onuphrio retinuit lebitonarium, ut et sæpe alii interpretes. Vita Pachomii, c. 14 : « Ut nunquam lebitone alio uterentur. » Ubi explicatio additur : « Lebiton autem linea vestis erat instar colobii, qua monachi utuntur hodieque per Thebaidam et Ægyptum. » Et c. 22 : « Induuntur noctibus lebitones lineos. » Ubi in Græco apud Palladium, c. 38 est, ἐν ταῖς νύξιν λεβιτώνας λενοὺς ἐξωσμένοι. Joannes, libello iii, n. 10 : « Frater autem ille post hæc projecit levitionem. » Paschasius, cap. 12, n. 8 : « Vestitus ergo lebetone suo, » quæ propria monachorum vestis. Glossæ veteres : « Levitonarium, colobarium lineum sine manicis. » Suidas : Λεβιτονάριον, χιτὼν μοναχικὸς ἐκ τριχῶν συνθεσμένος. « Vestis monachica ex piis composita. »

LENTICULA. Vide ZIPPULÆ.

LETHE. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 25 : « Et descendens in Persidam, reclusus est in carcerem, qui appellatur Lethe, hoc est oblitio. » Fuit videlicet postremis temporibus apud Persas carcer, cui Lethe nomen impositum, in quem nullus nisi capitali supplicio destinatus conjiciebatur. Procopius, libro I De bello Persico ita scribit : « Οἱ δὲ πτῆναι ἄνδρα βασιλείου ἁμαρτίας οὐδ' ὅπως ἐγνωσαν, ἀλλ' ἐν φρουρίῳ καθεῖρσαι, ὅπερ τῆς Αἰθῆς καλεῖν νενομίσασιν. » Hæc * γὰρ τις ἐσταῦθα ἐβλήθη; τύχη, οὐκ ἐστὶ νόμος σπῆσαι μνήμην αὐτοῦ εἶναι, ἀλλὰ θάνατος τῶν ὀνομαστόν, ἡ ζημία ἐστὶ διὸ δὴ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην πρὸς Περσῶν ἔλαχεν. » Apud δὲ τῶν Ἀρμενίων ἱστορία φασὶ νόμον τοῦ ἁμὲρ τῇ Αἰθῆς φρουρίῳ παραλύσθαι [F. παραλύσαι] τὴν δύναμιν Πέρσαις, τρόπον τοῦτο : « Illi autem sanguine regio virum non necandum omnino judicabant, sed carceri mancipandum, quem Lethen vocari voluerunt. Quidam enim casu fortuito in hunc injectus fuit, nec ejus apud illos memoriam superesse lex sivit; sed prædicto calamitas ipsa fuit mors, unde et denominationem hanc apud Persas accepit. Senecæ autem Armeniorum historia dicit, per legem carceris Lethes dissolutam esse Persarum potestatem hoc modo. » Paulus Diaconus, Histor. lib. xvii : « In Perside autem est carcer qui dicitur Lethe, et rex Persarum multos a diversis gentibus in hoc concessit, una cum captivis civitatis Dære. »

LIGATURA AURI. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 7 : « Dedit mihi ligaturam auri centum numismatum. »

* Evidenter scribendum erat π, cum accentu gravi, totaque phrasis hoc modo interpretanda : Si quis enim in auri carcerem conjectus fuerit, nullam ejus memoriam lex

superesse sinit; sed mortui aut multum minatur nomen ejus præferenti : unde, etc. Quam absurda sit interpretatio a Rosweydo amissa, nemo non videt. Edit.

Vix dubito in Græco fuisse ἀπόδισμος; certe ita in Metaphraste est. Curopalates, De offic. aulæ CP., quales hæc ligaturæ fuerint, explicat, ubi agit de missilibus seu epic-mibis in populum mitti solitis: Ἔστι δὲ τοιούτων. Τμήματα ἐκ πανίων κόπτοντες, καὶ ἐν ἑκάστῳ τμήματι νομισματα χρυσᾶ μὲν τρία, ἀργυρᾶ δὲ τσαῦτα. καὶ τρία εἰς ὁδὸν περιδύσαντες ῥίπτουσιν εἰς τὸ πλῆθος. ῥίπτουσι δὲ τοιούτους ἀποδίσμους ἀρεθμὸν χιλιάδων ὅσοι ἂν προστάξῃ ὁ βασιλεὺς: Id hujusmodi est: Segmenta ex panno fiunt, et in segmento unoquoque numismata aurea quidem tria, argentea vero totidem, et tria obolaria colligantes projiciunt in multitudinem. Projiciuntque fasciculos seu ligaturas hujusmodi pro eo numero chiliadum, quem imperator præceperit.

LIMITEM [Vallars., LINEAM] MITTERE. Vita Hilari-
onis, num. 25: « Non prius abire passi sunt, quam
futuræ ecclesiæ limitem mitteret. » Ita vetustissimi
Manuscripti, atque ea vera videtur lectio. Alia habet
lineam mittere. Desumpta utraque phrasid a finium
regendorum scriptoribus. Hygenus De limitibus con-
stituendis: « Et quidam ne proximarum coloniarum
limitibus ordinatos limites mitterent. » Ovidius, l. iii
Amorum, eleg. 7:

Nec valido quisquam terram scindebat aratro,
Signabat nullo limite fossor humum.

Lex Tiberii Cæsaris: Juxta perennem rationem
unam lineam mittunt.

LOGOTHEA. Vita Joannis Eleemosynarii, c. 10:
« Apprehendit consilium logothetæ et œconomi. »
Ecclesiasticum hic est officium quod describit Codi-
nus, De offic. aulæ Constantinop. et magnæ eccle-
siæ: Ὁ λογοθέτης, εἰς τὸ λογογραφεῖν, καὶ εἰς τὰς δημο-
σιακὰς καὶ ὀρχοντικὰς ὑποθέσεις λογογραφεῖν: « Logo-
thetæ, scribendis rationibus, et quidem rationibus ad
populum principemque sacerdotum pertinentibus
præscribendis. » Simul œconomi ecclesiastici officium
obisse, discimus ex Vita Joannis Eleemosynarii.

LOTIO MANUUM. Antonio in manus aqua fuit effusa.
In præfatione Vitæ ejus: « Qui ad præbendam ei
aquam, non paululum temporis cum eo fecit. » Sic
Eliseo quoque super manus ejus aqua effusa, IV Reg.
iii, 11. In Martyrologio Romano, 24 Junii, de Galli-
cano inter cætera hospitalitatis officia: « Videbant
aquam manibus affundentem. » Varia varias ob cau-
sas fuit apud veteres manuum lotio. Lavabant ante
mensam, lavabant post mensam, lavalantoraturi, la-
vabant sacrificaturi. Credo Antonium lavasse ante ora-
tionem. Id enim Christianis solemne erat. Tertullianus
Apologetici c. 39: « Post aquam manuum et lumina, ut
quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio
potest, provocatur in medium Deo canere. » Vide
Julium Nigronium nostrum ad Regulas nostras, hæc
de re fuse disserentem.

LYCAONIA INSULA. Vita Eugeniz, c. 28: « Hæc in
insula Lycaonia gesta sunt coram omnibus, qui se-
quebantur agonem Engeniz. » Insulæ hujus mentio
etiam occurrit in Actis sanctorum martyrum Eusebii
et sociorum, quorum natalis celebratur 2 Decembr.
Hæc ea apud Baronium, tomo II Annalium, anno

Christi 259 ex Ms. eruta: « Et relictæ sunt corpora
eodem loco, juxta insulam Lycaoniam. » Ubi margini
ascribit Baronius: Lycaonia dicta insula inter duos
pontes sita; sic appellata, quod ibi Jovis quoque Ly-
caonis templum esset.

MAGISTRIANUS. Palladius, cap. 149: « Quidam ado-
lescens Magistriani specie formosus, mente pius. »
Utitur etiam eo vocabulo in Martyrologio suo Ado,
2 Julii: « Natalis sanctorum Processi et Martiniani,
qui cum essent Magistriani Melloprincipes. » Ubi ita
olim annotavi. Sunt autem Magistriani seu Magiste-
riani ex officio militiæ palatinæ, qui et Agentes in
rebus. Glossæ Latinogræcæ: Agens in rebus, Μα-
γιστριανός. Quos eodem cum Castrensis seu Castren-
sianis faciunt Glossæ Basilicorum, in quibus Μα-
γιστριανός, ὁ καστριανός. Codex Justin., l. 12, di-
verso titulo Agentes in rebus a Castrensiis distin-
guit. Castrensiis tamen etiam Magistro officiorum
suberant (qui Magistriani), ut habet titulus 36. Alii
sunt Magisteriani apud Suidam, qui et καστριανός
dicti, a καστρίῳ, canistro, qui magistratus est Ec-
clesiasticus. Vide Meursium, in Glossario Græco-
barbaro. 1037 In Glossis Basilicorum μαγιστριανός
dicitur quoque μακάτωρ. Magistriani occurrunt in
Actis sancti Abercii episcopi Hierapolitani, 22 Octo-
bris, apud Metaphrastem, ubi Antoninus imp.: « Val-
erium et Bassianum Magisterianos divinatorum nostro-
rum officiorum misimus. » Et apud Evagrium, l. iii,
capite 16: Οὗ παρὰ τοὺς Μαγιστριανούς ἀπεστάλησαν.
Malchus in Byzanticis: Ἀδεμάντοις δὲ ταῦτα πυλόμα-
νος, προέμπευ τῶν ἱππίων τῶν βασιλικῶν τῶν, οὓς Μα-
γιστριανός καλοῦσι.

MAGNIFICUS. Vita Simeonis Stylitæ, cap. 2: « Hæc
in monasterio sancti Timothei magnifici viri. » In-
telligitur hic per magnificum qui magna signa facit,
θαυματουργός, μεγαλοποιός.

MALCHUS. Vita Malchi, c. 1: « Senex nomine
Malchus, quem nos Latine Regem possumus dicere. »
Eunapius, in Porphyrio: Μάλχος δὲ κατὰ τὴν Σύρον
πόλιν (ἀν φωνήν?) ὁ Ἡερύρεος ἑκατέτο τὰ πρῶτα, τοῦτο
δὲ δυνάται βασιλεὺς λέγεται: Porphyrius juxta Syrorum
vocem prius Malchus dictus est, quod regem possu-
mus dicere. » Hinc Naarmalcha, id est regius flu-
vius. In Ammiano, lib. xxiv: « Alia pars fluminis
Naarmalcha nomine, quod Fluvius regum interpre-
tatur, Ctesiphonta prætermeat. » Eodem libro: Ven-
tum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine,
quod Amnis regum interpretatur. » Simili composi-
tione apud eundem, eodem libro, Braxamalcha habes:
« Venium est ad locum Braxamalcha. » Item
Maiozamalcha, eodem libro: « Cumque Maiozamal-
cham venisset, urbem magnam et validis circumda-
tam mœnibus. »

MANCIPIUM. Vita Joannis Eleemosynarii, capite 21:
« Et animal portans siligines a mancipio, causa pran-
dii ipsius. » Est hic Mancipium ipsum pistrinum. So-
crates, lib. v Histor. Eccles., cap. 18, de panum
præfectis, qui, inquit, μάνιπες τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ
καλοῦνται, mancipes Romanorum sermone dicun-
tur. Paulus Diaconus, Historiarum lib. xii, im-

perante Theodosio: « Erat ab initio in urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricata, in qua panis fiebat. Horum mancipēs, tempore procedente, pistrina publica latrocinia esse fecerunt, etc. Hoc agnoscens imperator, et mancipēs suppliciis occidit, et ipsum pistrinum destruere funditus praecepit. » Eo sensu Mancipēs accipiuntur in l. 1, c. De frument. urb. Constantinop. ; lib. xii, ut et l. ii et l. ult., eodem tit. in Cod. Theod. ; et in l. unic., c. De pistrinib., l. b. xi. In qua tamen *mancipiis* vulgo. vitiose, pro *mancipibus* legi vult Brissonius, in Lexico Juris. Suidas: Ἀπρωαδίων, τὸ μανκιεῖον, ἐν ᾧ οἱ ἀπρωγίοντες: « Pistrinum seu mancipium, in quo panes conficiunt. »

MANSIO. Vita Antonii, cap. 51: « Ad primam mansionem Alexandriae, quae appellatur Chæreum. » Est Græce *μονή*, *mansio*, certus et status in itinere interquiescendi locus, quæ dictæ etiam ἀλλογαί, συντάγματα, ad eum modum quo hodie cursorum stabula digeruntur.

De Mansionē ita Fronto noster, in Editione Parisiensis Palladii: *μονή*, *habitationem et domicilium sonat monachorum*; ideo scripserat Hervetus apud Palladium, cap. 28: « pertransit octo monasteria. » Sed ut intelligatur quantum iter *emensus* fuerit Paulus, verisimilius est Palladium designasse *mansiones*, quæ et ipsæ *μοναί* dicebantur. Unde Heraclides: « Ascendit octo proximas mansiones. » In Vita Antonii: « Ad primam mansionem Alexandriae, quæ appellatur Chæreum. »

Sed distinguuntur a mutationibus mansiones, ut recte admonet doctissimus Pylæus in præfatione in Itinerarium Jerosolymit. Sunt enim mutationes veredorum vel animalium ad iter, quæ vehiculis et animalibus instructæ reperiuntur, sed non cæteris rebus ad usum vitæ humanæ peregrinantibus necessariis, ut mansiones, ideoque distinguuntur in libris Codicis Theodosiani v, xi, tit. 1, c. 9. Itaque ut videre est in Itinerario Antonini et Itinerario Burgigalensi ab eodem Pythæo edito, mansiones a mutationibus distinctæ sunt; nam a Burgigala Arelate usque mutationes sunt xxx, mansiones xi, et a Sardica Constantinopolim mutationes xix, mansiones xv.

Sunt et qui pro itinere unius diei sine diæta una mansionem ponant, ut cum ait Plinius, lib. xii, c. 14, mansionibus octo distare thuriferam regionem a monte excelso, in quo pagus est Sabæorum Atramitæ.

Arbitraria mansio, de qua in Vita Hilarionis, capite 21: « Vix ab invito impetravit, ut suum quoque monasterium in mansionum ordine poneret. » Apud quosdam enim manebat Hilarion, quosdam tantum in transitu visitabat. Ibidem ante: « Et digereret in schedula apud quos manere, quos in transitu visitare deberet. »

MANUS IMPOSITIO. Vita Abrahæ, cap. 5: « Per impositionem manus presbyter ordinatus. » Jam ab apostolorum temporibus episcoporum et presbyterorum ordinatio manuum impositione seu χειροθεσία facta. Divus Paulus, I Timoth. iv et v; Gregorius Nazianzenus, orat. 29, in laudem Basilii, de patre suo redeunte ab electione episcopi Cæsariensis: Ἐπάνστησαν ἑσθενῆς, ὁπὸς θίπτων, ἡσθαίς ἐκ τῆς χειρὸς, καὶ τὰς χειρὸς. « Redit firmus ac valens, sublimēs ocu-

los gerens, a manuum impositione et unctione. » Optatus Milevitanus, lib. 1: « In Donatum sunt hæc sententiæ latæ: quod confessus sit se rebaptizasse, et episcopis lapsis manus imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est. » Quod intelligendum, non quod episcopos manuum impositione reconciliaverit Ecclesiæ (quæ et ipsa sollemnis cæremonia erat), sed episcopos semel per manuum impositionem rite creatos, rursus simili cæremonia eos creaverit.

MAPHORIUM, sive MAFORTE, sive MAVORTE. Palladius, c. 138: « Ea vestem novam, aut μαφόριον, aut calceum noluit accipere. » Quod Heraclidis interpres, c. 48, vertit: « Non tunica, non mavorie, non calceamentis unquam novis uti voluit. » Item Heraclides, cap. 49: « Quidquid vestium sericarum in mavoribus habuit. » Ubi Hervetus in Palladio, cap. 119: « omnia serica sua s. perhumeralia tegumenta. » Qui videtur in Græco suo textu invenisse μαφόρια; in Græco textu Veneto est, μαφόρια. Vide supra, in HEMIPHORIUM. « Μαφόριον interpretatus sum mavoriem, quod ita Heraclidis interpretem vertisse aspiciam. Unde quoque colligimus mavoriem fuisse breve et quasi dimidium palliolum, unde μαφόριον dicitur.

De eo ita Baronius, tomo VIII, anno Christi 595. Ea voce diversi generis indumentum pro diversarum personarum conditione reperimus significari. Atque in primis Cassianus, lib. 1 Instit., cap. 7, de habitu monachi declarat fuisse super humeros apponi solitum habitum monachi, ubi ait: « Post hæc angusto pallio tam amictus humilitatem, quam vilitatem pretii compendiumque sectantes, colla pariter et humeros tegunt: quod mafortes (sive mavories) tam nostro quam ipsorum nuncupatur eloquio. »

Cæterum etsi ejusdem nominis, haud idem erat hoc indumentum, de quo in hac synodali epistola synodi Pictaviensis, apud Gregorium Turonensem, libro x, capite 16: « De palla quod reparent, protulit monacham 1038 nobilem, quæ ei mafortem holosericum, quem de parentibus detulit, muneris causa concesserit, et inde partem absceidit, et, unde quod vellet et faceret; de reliquo vero quantum opportunum fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condiderit; et de illa scissura, quæ pallæ superluit, purpuram nepti suæ in tunica posuerit. » Etenim minime erat vile, quod holosericum esset; neque breve, ex quo et facta est altaris palla, et insuper ornata sponsa. Unde magis illius generis putamus fuisse mafortem, de quo sanctus Hieronymus ad Eustochium scribit epist. 22, cum hæc ait de luxu nimio stultarum virginum: « Et per humeros hyacinthina lana mavorie volitans. » Quibus intelligis, non breve fuisse palliolum et angustum, sed laxam vestem, quæ præ latitudine expanderetur ad ventum, ut etiam in statu sculptum videmus. Commune tamen fuit utrique sexui, quod ad tegendum collum et humeros veluti pallium compositum erat, ob idque communi aequè nomine mafortes diceretur. Hactenus Baronius.

Mafortis meminit etiam Cassianus, lib. iv Instit., cap. 13: « Præter colobium, mafortem, caligas,

melotem ac psiathum. » Isidorus, lib. xix Origin., capite 25: « Stola, matronale operimentum, quod co-operto capite et scapula a dextro latere in lævum humerum mittitur. Eadem et ricinium Latino nomine appellatur, quod vulgo mavortem dicunt. Quod expressum ex S. rivo, in 1. Æn. » Ricinius dicitur ab eo quod post tergum rejicitur, quod vulgo mavorte dicitur. » Nonius: « Ricinium, quod nunc mafortium dicitur. » Suidas: κρηδίων, κεφαλὸςδεσμὸν, ἢ μαφόριον: « Credemnon, capitis vinculum, sive maphorium. » Phavorinus: Μαφόριον κεφαλῆς περιέλαμα: « Maphorium, capitis integumentum. » Glossæ Arabicolatinae: « Maforium, fascialis, id est, angustum pallium quo utuntur monachi, collum pariter atque humeros tegens. » Ubi Meursius, in Glossario Græcobarbaro, legit *fac'alia*, hoc est, inquit, φακίλιον, nec plura explicat. An Glossator ille maforium vocat fascialem, quod respiciat ad *resticulas*, seu *redimicula* et *rebrachiotoria*, de quibus Cassianus, libro 1 Institut., capite 6, quibus sequenti capite mafortes subjungit? Georgius Alexandrinus, in Vita Chrysostomi, cap. 55: « Ἐστὶ δὲ ὧν τὰ μαφόρια ἱερουργοῦσιν: » Sunt et inter eas, e quarum capitibus rapto detracta sunt flammea. » Passio beati Pauli nomine Lini editi: « Plautilla, comoda mihi pannum, quo caput tegis. » Mox: « Et ligans sibi de Plautilla maphorte oculos. » Apud Bedam, in Martyrologio, 20 Septemb.: « Qui etiam jussit Faustam nudam, et sine maforte flagellatam, incarcerationam caput terebrari. » Isidorus, supra, mavoris etymon investigare conatur: « Vocatum autem dicunt mavortem quasi martem. Signum enim maritalis dignitatis et potestatis in eo est. Caput enim mulieris vir est; inde et super caput mulieris est. » Quæ fere Papias in Vocabulario suo exseribit.

MARTYRIUM. Templum Martyrum. Palladius, cap. 67: « Quem etiam nos in martyrio precati, vidimus cum iis qui cum ipso fuerunt martyrio affecti. » Idem, cap. 103: « Ingressus est in suum martyrium, quod ipse ædificaverat, in quo sitæ sunt reliquie Joannis Baptistæ. » Idem, cap. 113: « Pedestri itinere venit Romam usque, ad orandum in martyrio sanctorum Petri et Pauli. » Idem, cap. 159: « Veni ergo, et prande nobiscum in martyrio. » Ubique in Græco μαρτύριον, id est, templum martyrum, seu oratorium dedicatum in honorem martyrum. Sic in concilio Chalcedonensi crebra est mentio martyrii sanctæ Euphemie, id est templi in ejus honorem memoriamque consecrati. Habemus in l. ult., De sepulcris violatis, Cod. Theod., *martyrium* appellandum esse locum illum in quo martyr sepultus est. Walafrius Strabo, De rebus Ecclesiasticis, capite 6: « Martyria vocabantur ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum martyrum fiebant. » Hieronymus, in Chronico: « Constantinopoli Apostolorum martyrium dedicatur. »

Martyrium quoque signate dictum, templum Resurrectionis Jerosolymis. Vide RESURRECTIO.

MATTA. Heraclides, cap. 6: « Jamque etiam mattem, super quam stare consueveram, incenderet. »

A Est autem matta teges ex juncis contexta. Gregorius Turonensis, lib. De vita patrum, cap. 11: « Nullum habens stratum feni paleaque molimen, nisi tantum illud quod intextis junci virgulis fieri solet, quas vulgo mattas vocant. » Isidori Glossæ: « Psiathium, matta. » Glossarium vetus: « ψιᾶθος, teges, matta. » Vetus Juvenalis interpres, in satyr. 6: « Teges, ut matta, supellex cubilis obscenæ. » Regula sancti Benedicti, cap. 55: « Stramenta autem lectorum sufficiant matta et sagum. » Vide, infra, PLUMACIUM.

Petrus Venerabilis, lib. iii, epist. 20: « Sed et si palustria prope sunt loca, mattas antiquum opus monachorum compone, super quas aut semper a sæpe dormias. » Idem lib. iv, epist. 50: « Ipse ei in matta monachica, quæ sedi illi contigua erat, assedit. »

B MEDIMNUS. Theodoretus, lib. ix, De vitis Patrum, cap. 2: « Duos autem medimnos colligimus. » Dicebatur et *medimnus* et *medimnum*. Esque vox tam Latinis auctoribus quam Græcis usurpata. Hesychius: Μεδιμνῶν, μέτρον μεδίου: « Medimnum, mensura modii. » Μεδιμνόν, μέτρον ὀρεινόν, ἢ χονεῖνον, τισσάρωνοντα ὀκτώ: « Medimnum, mensura similis, sive chœnicum quadraginta octo. » Idem, apud Pol-lucem, l. iv, c. 25, et Suidam, qui etiam addit: Μεδιμνός, μέτρον ἐστὶ ξηρόν, οἷος πυρῶν, ἢ κριθῶν, μεδιμνόν ἔνν μεδίων ε', ὡς εἶναι μέτρον ξιστῶν εβ', ἤτοι λιτρῶν εβ'. » Medimnus mensura est aridorum, ut frumenti, hordei. Medimnus igitur est modiorum sex, sextariorum duorum et septuaginta, sive librarum centum et octo. » Cornelius Nepos, in Vita Pomponii Attici: « Auxit hoc officium alia quoque liberalitate; nam universos frumento donavit, ita ut singulis sex modii tritici darentur, qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur. » Fannius:

Hujus dimidium fuit urna, ut et ipsa medimni Amphora, terque capit modium; sextarius istum Sextecies haurit, quot solvit in digitos pes.

Cicero, lib. iii in Verrem: « Sed tritici septem millia medimnum ex Nymphonis orationibus edita pœna. » Ibid.: « In jugere Leontini agri medimnum fere tritici seritur. » Ansonius, in Grypho Ternarii:

Hinc Bromii quadrantal, et hinc Sicana medimna. Hoc tribus, hoc geminis explicat usus agendi.

MEMBRANÆ PULCHRÆ. Pratum spirituale, capite 131: « Testamentum Novum ostendit mihi, in membranæ valde pulchris. » Græce est: καὶ ἔδειξέν μοι ἐν σώματι τοῦ καλοῦ. Nempe Græcis membranæ dicuntur σώματα, unde σωμάτια membranulæ quibus utimur ad scriptionem, et σώμα interger liber. Cicero ad Atticum: « Hoc totum σώμα curabo uti habeas. » Glossæ: σωμάτιον, membrana. Longinus, Περὶ ὕψους, de Ilide: Ἰλιάδος σωμάτιον. Hesychius: Ἰλιάς, τοῦ Ὀμήρου σωμάτιον: « Ilias Homeri membrana. »

1039 MENDACIUM OFICIOSUM. Varia olim hac de re fuit opinio, plurimis etiam viris doctis existimantibus mendacium officiosum esse licitum. Ita censuit Origenes in commentario Epistolæ ad Galatas, et in sexto Stromateon libro, cujus libri meminit Hieronymus, epistola 65, ad Pamachium et Oceanum, et Apologia adversus Rufinum, cap. 4.

ubi verba Origenis ex sexto Stromateon, et Platonis A ex libro tertio de Repub. citat, quomodo mendacium interdum sit utile (qui Hieronymi locus non occurrit nostro Joanni de Salis tractatu de legibus, disput. 23, sect. 9, cum negat Origenem scripsisse libros Stromatum). Insinuare etiam hanc sententiam videri possit Hieronymus, in cap. II ad Galatas, et epist. 89, agens de concertatione Petri et Pauli quam ex simulatione factam vult. Quam simulationem de mendacio officioso intelligere Hieronymum existimavit Augustinus, epist. 86 et 97 apud Hieronymum. Sed Baronius, tomo I, anno Christi 51, existimat Augustinum non rite percepisse mentem sancti Hieronymi; Chrysostomus, Homilia 32 et 53, in Genes.; Maximus Tyrius, serm. 3; Cassian., colat. xvi, cap. 10, 15 et seqq., et lib. v Insit, capit. 37 et 39. Ex recentioribus in ea fuit sententia Martinus de Magistris, doctor Sorbonicus, tractatu De fortitudine, quest. v, De martyrio, quem refutat Cajetanus, in 2-2, q. 124, artic. 5, ad Dubium 3. Marulus quoque, lib. iv, cap. 4, mendacium officiosum admittit, imo pene omnibus videri ait Augustinus lib. iii, quest. in Levit., cap. 68.

Omne autem mendacium, etiam officiosum, illicitum esse docet d'vus Thomas, 2-2, q. 10, art. 3, et Augustinus lib. De mendacio, et lib. Contra mendacium, et epist. 86 et 97, apud Hieronymum jam citatis; et in Decreti parte II, causa 22, q. 2, capite 14, *Ne quis arbitretur*, allegatur ex Augustino, in psal. v, quod pro temporali vita alicujus nullus mentiri debeat. Quo respicit Alexander III, in libro v Decretalium Gregorii IX, tit. 19, De usuris, cap. 4, *Super eo*, ubi cum dicit per Scripturam sacram prohiberi, pro alterius vita mentiri, videtur intelligere scriptum istud Augustini. Eodem tamen loco Decreti, cap. 21, ex Hieronymo ad Galat. II, utilis dicitur simulatio, et in tempore admittenda.

Adverte, mire ab auctoribus confundi et citari Origenem pro hac sententia. Quia enim Hieronymus, epist. 65 ad Pammachium et Oceanum, citat Stromateon librum vi Origenis, ubi agit de mendacio, et idem repetit Apologia contra Rufinum, cap. 4, epist. vero 8), ad Augustinum, citat Stromateon librum v, quæ epistolam Pauli ad Galatas explanat. Pute nec ita conciliari posse, ut dicamus decimo libro Stromateon haberi verba illa Origenis quæ Hieronymus citat ex lib. vi Stromateon. Sed existimo Hieronymum vocare sextum Stromateon, quia decimum illum Stromateon librum, qui versatur in explanatione Epistolæ ad Galatas, adjungit quinque voluminibus quæ propria scripsit Origenes in Epistolam ad Galatas; atque ita decimus ille adjunctus quinque illis est sextus explanationum in Epistolam ad Galatas. Verba ejus epistolæ 89 sunt: « Scripsit Origenes in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina; et decimum Stromatum suorum librum, commentico super explanatione ejus sermone complexit. »

ΜΕΝΟΜΕΝΕ. Libro I in Vita sancti Joannis Eleemosynarii, c. 19: « Mille testes siccorum piscium

qui menomene dicuntur. » Cassianus, lib. iv Instit., c. 22: « Pisciculi minuti saliti, quos illi menominia vocant, summa voluptas est. » Ita plerique veteres libri, licet Ciaccon ibi legat *μαυιδία* ex Aristotele, qui Plinio *manule*, Gazæ *haleculæ*. Existimo *manas*, *menomenas*, et *μαυοφύνα* ejusdem generis pisciculos esse. Martialis, libro xi, epigr. 32:

Fuissio gerres, aut inutiles manas
Odor impudicus urcei fatabatur.

Idem lib. xi, epigr. 32:

Et caudam cybii, brevesque manas.

Cicero, libro II De finibus: « Is licet dicere, se accipenserem mænæ non antepone. » Plinius, libro ix, capite 26: « Mutant colorem candidæ hieme mænæ, et sunt æstate nigriores. » Meminit earum etiam libro xxxii, capite 8-11, Persius, Satyra 3:

B Mænæquæ quod prima nulum defecerit orca.
Arnobius, lib. III: « Neptunus pistricum dominus atque mænarum. » Oppiano, lib. I dicitur *μαυιδία*.

Dicitur autem *ἀπὸ τῆς μαυίας*, quod Dianæ (quæ et Hecate, quæ *μαυίας* causa) olim sacer esset. Vide Athenæum, lib. vii, et Eustathium, Iliad. α'. De mænibus etiam Dioscorides, lib. II, cap. 34, et Alexander Trallianus, libro viii.

C MENSIIUM TABULA. Quia hic aliquoties mentio fit mensium Ægyptiorum qui variant a Romanis mensibus, dabo hic ex Beda eorum inter se comparationem. Beda igitur, tomo II, libro De temporum ratione, cap. ix: « Ægyptii, qui primi propter ociorum lunæ discursum, ne videlicet error calculandi ejus velocitate gigneretur, ad solis cursum, cujus motus tardior facilius poterat comprehendere, suos menses putare cœperunt, sumpto ab autumnii tempore primordio, tricenis hos præduntur includere diebus. Quorum primus mensis

1. Thoth	iv Kal. Septembrium	(29)
2. Phaofi	iv Kal. Octobr.	(28)
3. Athir	v Kal. Novembr.	(28)
4. Choac	v Kal. Decembr.	(27)
5. Tybi	vi Kal. Januar.	(27)
6. Mechir	vii Kal. Februar.	(26)
7. Phamenoth	v Kal. Martiarum	(25)
8. Pharmuthi	vi Kal. Aprilium	(27)
9. Pachon	vi Kal. Maiarum	(26)
10. Pauni	vii Kal. Juniarum	(26)
11. Epiphi	vii Kal. Juliarum	(25)
12. Mesi	viii Kal. Augustarum	(25)

die sumit exordium. Quem x Kalendarum Septembrium die terminantes, residuos quinque dies *ἐπαιναγυμνας* vel intercalares sive additos vocant. Quibus etiam quarto anno diem sextum, qui ex quadrantibus confici solet, adnectunt. Unde fit ut eorum anni primi a bissexto in Kalendar. Septembr., ceteri vero iv Kal. earumdem die sortiantur initium: ipsi autem bissextiles anni, iv, ceteri v Kalend. memoratarum die terminentur. » Hactenus Beda. Ubi notat Joannes Noviomagus scholiastes, singulos mensium Ægyptiorum constare xxx diebus, postremum vero xxxv, et quarto quoque anno xxxvi. Subjungo tabulam juxta Bedæ mentionem digestam.

MENSUM TABULA, IN QUAE PRIMO STATIM INTRITU EGYPTIORUM FIXORUM MENSUM CUM ROMANIS CONNEXIO APPARET.

ROMANI.		EGYPTII.	
MENSES.		MENSES EGYPTII.	
Januarius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	26 27 28 29 30 31	
Februarius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29	1 2 3 4 5 6	
Martius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	26 27 28 29 30 31	
Aprilis	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	1 2 3 4 5 6	
Maius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	26 27 28 29 30 31	
Junius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	1 2 3 4 5 6	
Julius	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	26 27 28 29 30 31	
Augustus	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	1 2 3 4 5 6	
September	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	26 27 28 29 30	
October	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	1 2 3 4 5 6	
November	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	26 27 28 29 30	
December	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	1 2 3 4 5 6	
Tyti, quintus mensis Aegypti. (27 Decembris)		1 2 3 4 5	
Medir, sextus mensis Aegypti. (26 Januarii)		1 2 3 4 5 6	
Pamenoth, septimus mensis Aegypti. (25 Februarii)		26 27 28	
Pharmuth, octavus mensis Aegypti. (27 Martii)		1 2 3 4	
Pachon, nonus mensis Aegypti. (2 Aprilis)		27 28 29 30 31	
Pauu, decimus mensis Aegypti. (26 Maii)		1 2 3 4 5 6	
Euphath, undecimus mensis Aegypti. (25 Junii)		26 27 28 29 30	
M-sori, duodecimus mensis Aegypti. (Iulii)		1 2 3 4 5 6	
Theoth, primus mensis Aegypti. (23 Augusti)		26 27 28 29 30 31	
Phaoli, secundus mensis Aegypti. (23 Septembris)		1 2 3	
Athir, tertius mensis Aegypti. (23 Octobris)		26 27 28 29 30 31	
Choeac, quartus mensis Aegypti. (27 Novembris)		1 2 3 4	

1041 Comparemus jam loca utrorumque mensium, quæ in Vitis Patrum occurrunt, et videamus an recta Bedæ inter utrosque menses sit comparatio.

Vita Pachomii c. 3 : « Reddidit animam quarto decimo die mensis Pachon secundum Ægyptios, qui est juxta Romanos ad septimum diem Iduum Maiarum. » Incipit Pachon vi Kalend. Maii, id est, 26 Aprilis. Unde numerando, ad 9 Maii, erunt xiv dies iuste.

Vita Pachomii, c. 29 : « undecimo mensis Tybi, id est, octavo Id. Januariarum, quædam apud Ægyptum celebratur ex more festivitas. »

Vita Mariæ Ægyptiacæ, c. 25 : « Transeunte mense Parmothi secundum Ægyptios, qui est secundum Romanos Aprilis die nona, id est, v Id. Aprilis. » Erit hic dies 14 Parmothi seu Pharmuthi mensis Ægyptii juxta superiorem tabulam.

Vita Onuphrii, auctore Paphnutio, in Vitis Patrum, cap. 16 : « Sanctus igitur Onuphrius obiit mense Junio, die undecimo, id est, tercio Idus ejusdem mensis. » Quæ non quadrant cum numero apud Metaphrastem : « Erat autem dies sextus quidem decimus mensis Pauen (seu Panni), nonus autem Junii mensis apud Romanos. » Quod si recte Beda menses Ægyptios cum Romanis comparat, dies decimus sextus mensis Pauen erit decimus Junii.

METANŒAM MITTERE. Quod Græcis est βάλλειν seu ποιεῖν μετάνοιαν, fere vertunt *metanœam* seu *pœnitentiam* mittere vel facere. Vita Basilii, c. 14 : « Et faciens *metanœam*, respondens ei, dixit. » Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 14 : « Mittentibus igitur ambobus *metanœam*. » Quod rectius exprimitur ibidem, cap. 35 : « Et mittens genuflexiones. » Vide dicta ad utrumque locum. Sic cape illud apud Joannem, hic, libello iii, n. 2 : « Qui pœnitentiam agentes dixerunt, » id est, genuflectentes et caput inclinant Macario. Septima synodus generalis, quæ est Nicæna ii, act. 4, ex scripto Maximi confessoris : καὶ ἐπὶ τοῖς ἀνίστασιν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ δακρύων, καὶ ἔχον μετάνοιαν, καὶ εὐχὴν γέγονε. Vulgata versio : « Post hæc surgentes omnes, cum gaudio et lacrymis surrexerunt, pœnitentiamque egerunt, factaque precatione. » Anastasius Bibliothecarius : « Et in his surrexerunt omnes cum gaudio et lacrymis, et miserunt *metanœam*, et oratio facta est. » Ubi scholion in Codice Ms. Joannis Tilii Meldensis episcopi tale appingitur : *Metanœa pœnitentia interpretatur.* Hoc tamen in loco pro genuflexione ponitur. Unde cum dicit, *miserunt pœnitentiam*, nihil aliud intelligitur, nisi *posuerunt in terra genua*. Quia enim pœnitentium est maxime flectere genua, sæpe Græci *genuflexionem, metanœam*, id est, *pœnitentiam* vocant. Ita ex Codice Tilii citat Fronto noster Ducasus notis in Concil. Nicænum ii, post tomum III Conciliorum Editionis Biniæ. Liturgia Chrysostomi : ὁ δὲ ἱερεὺς σὺν τῷ διακόνῳ ποιεῖσι μετάνοιαν τρεῖς εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. Erasmus interpres : « Sacerdos autem cum diacono faciunt ascensiones tres in sanctum sacra-

rium. » Non recte. Recte Fronto noster : « Faciunt inclinationes tres ad sanctum altare. » In Græcorum Euchologio diaconis, multis locis, τὰ ἑπτὰ τρεῖς μετάνοιαν βάλλει : « Pœnitentis in modum tertio ante ipsum se incurvat. » Vide Baronium, t. VIII, an. Christi 656 et Billium, schol. 32 in orationem 1 Joannis Damasceni De imaginibus.

MILIARISCIUM. Joannis Moschi Pratum spirituale, cap. 185 : « Habebant tamen quinquaginta miliarisia, quod numismatis genus est. Epiphanius, De ponderibus et mensuris : τὸ δὲ ἄργυρον, τοῦτο ἔστιν ὁ οἰκωμῆναις μιλιαρίσιον καλοῦσιν, διερμηνεύεται στρατιωτικὸν δοῦμα. » Argenteus a Romanis miliarisium dicitur, quod militare donativum interpretari possis. » Suidas : Μιλιαρίσιον, νομισματικὸς δίκαιον. « Miliarisium, numismatis decima pars. » De hoc numismatis genere vide accurate inquiringentem Dionysium nostrum Petavium ad Epiphaniū librum jam dictum.

MINO. Joannes, libello ii, num. 10 : « Mittit persequens et minat me hinc. » Heraclides, cap. 5 : Fit subito parvulus puer veluti annorum decem, minans asinum panes in cista ferentem. » Anianus jurisconsultus : « Actus, quo pecora minare consuevimus. » Gregorius, Dialogorum lib. i, cap. 2 : « Tollite ut habeatis, qualiter hoc jumentum minare valeatis. » Paulus Diaconus : « Agere modo significat ante se pellere, id est, minare. » Idem : « Agasones, equos agentes, id est, minantes. » Apuleius, lib. iii Metam. : « Nos duos asinos minantes baculis exigunt. » Inde *comminare* apud eundem, lib. vii Metam., et *prominare* lib. ix.

MINUTUM. Joannes Moschus, lib. x Vitarum Patrum, cap. 42 : « Ut per quatuor dies unam tantum oblationem manducaret minutorum viginti. » Destituit hic nos Græcus textus. Forte in Græco fuit λεπτῶν vel φοιτῶν. Infra, cap. 131 : « Accipiebatque quotidianum stipendium novem minuta. Ubi in Græco textu πέντε φοιτῶν. Vide infra, in PHOLES, et Petavium nostrum, ad Epiphaniū, in Diatriba De λεπτοῖς et minutis.

MONTICELLUS. Vita Onuphrii, cap. 11 : « Juxta summitatem ipsius monticelli. » Vox rarior, usurpata tamen agrariis scriptoribus. Innocentius, inter auctores finium regendorum : « Et super fontem terminum in monticello constitutum. » Idem : « Inter vallem et vallem monticellus descendit, et de latere hujus monticelli alveus. » Idem : « Arca in monticello constituta. » Latinus : « Etiam monticelli sunt in finibus constituti. » Vitalis et Arcadius inter eosdem : « Tres monticellos transit, et in tertium monticellum arcam circa lavacrum significat. » Idem Vitalis : « Nam et monticellos de terminis circumdedimus. » Faustus et Valerius : « Monticellos plantavimus de terra, quos botanicos appellavimus. » Sic apud Innocentium est *campicellus, collicellus, flumicellus*.

MURO SEPTI (Pro). Hieronymus in Vita Malchi, cap. 9 : « Pudicitia tantum conscientia pro muro septi. » Proverbiali specie id dictum, expressumque

ex Sallustii Catilinario: «Audacia pro muro habetur. » Cicero viii Verrina: «Ad omnes meos impetus quasi murus quidam boni nomen imperatoris opponitur. » Hieronymus, in Isaia cap. xxxviii: «Indignationem ita precibus quasi quodam muro intercludere. » Idem in Ezech. cap. xiii: «Dum conversi ad Deum hoc quasi muro et pariete firmissimo cingerentur. »

MUSCUS. Vita Pelagiæ, cap. 2: «Totum implevit aerem ex odore musci. » Vita Marcellæ, cap. 3: «Fragrare musco mure. » Inde *muscata* apud Rufinum, lib. iii, num. 39: «Quoniam propter thymiamata et muscata. » Hieronymus, in Jeremiam c. xxiii: Contemplemur hæreticos, quomodo semel desperantes salutem, gulæ se tradant et deliciis vescantur carnibus, frequentes adeant balneas, musco fragrent, unguentis variis delibuti, querant corporum pulchritudinem. » Idem, lib. ii adversus Jovinianum, cap. 7: «Odor autem suavitatis, et diversa thymiamata, et amomum, et cyphi, ænanthe, 1042 muscus, et pe egrini muris pellicula, quod dissolutis et amatoribus conveniat, nemo nisi dissolutus negat. » Quo loco Volaterranus muscum pro parvo mure, coloris flavi, qui odoratissimus est, et in aylis versatur, accipit.

De musci origine varia opinio. *Moschum* enim, seu *muscum*, quod odoramenti genus est, sanie et vomica capræ collectam putat Aetius; alii e vomica unicornis volunt; ita Simeon Zethi. Martinus a Baumgarten, in Pergrinatione sua dicit animal quoddam esse, nisi esset grandiusculum, catto persimile, quod dum virgæ ictu ad iram concitatur, odoriferum quiddam edit, quod auri pondere venditur. Juxta hujus animalis umbilicum nascitur apostema, quod extractum, gratissimè est odoris, et inter primas hominum delicias habetur. Id Itali *Zibetto*; Germani *Bifem* dicunt.

MYOPARON. Vita Hilarionis, num. 41: «Cumque piratæ duobus haud parvis myoparonibus occurrissent. » Paulinus, epistola ad Macrium: «Procurator Christiani viri fratris nostri Posthumiani esse dicitur, qui eam navem in Brutorum littore, quo possessio senatoris alluitur, avarior mari, et sine myoparone piraticam in terra agens occupatur, et captam vacuefecit. » Ita legendus is locus, ubi vulgo, et *sene meo parone*, pro *sine myoparone*.

NATES VERBERARE. Vita Marcellæ num. 9: «Fictus ariolos stultorum verberet nates, et obtorto fuste dentes mordentium quatit. » Idem, libro ii contra Jovinianum, cap. 49: «In circulis platearum quotidie fictus ariolos nates verberat, et obtorto fuste dentes mordentium quatit. » Idem, Apol. I adv. Ruffin., cap. 4: «Quotidie in plateis fictus ariolos stultorum nates verberat, et obtorto scipione dentes mordentium quatit. » Ita omnibus his locis legendum ex Mss. quos aliquot consului. Ita quoque egit Henricus Gravius. Vulgatus textus habet *nates*, quod Erasmus et Reatinus conantur interpretari. Sed pro lectione, quam asserui, clare Lucianus de morte Peregrini: Ἐτα παῖδων καὶ παιδόμενος νόσθηται εἰς

πυγᾶς, καὶ ἄλλα πολλὰ νανικώτερα θουμποποιῶν. «Exin verberabat et verberabatur ferula circa nates, multaque alia juvenilia more iurifico ac prestigioso designabat. »

NEAPOLIS. Vita Joannis Eleemosynarii, in titulo dicitur, *Leontius Neapoleos Cyprî insulæ episcopus*; ita etiam vocantur a Metaphraste, 1 Junii in Vita Simeonis Sali. Item in synodo Nicæna, quæ est generalis vii, et a Damasceno, oratione 1 et 3 De imaginibus. Quæ hæc Neapolis? Baronius itemque Possevinus censuere Constantiam seu Salamamin Cyprî esse, ut ad textum dixi. Sed id stare non potest. Diver-am urbem esse Neapolim Cyprî a Constantia Cyprî, liquet ex eadem synodo. Nam post recitata verba Leontii pro imaginibus *ex quinto sermone pro Christianorum Apologi contra Judæos, ac de imaginibus sanctorum*, sublit Constantinus Constantiæ Cyprî episcopus: Οὗτος ὁ ἀναγνώστεις πατὴρ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῆς Κύπρου ἱεροπρεπῶς διαπρεψα. «Hic qui lectus est Pater in una urbium Cyprî decore sacratissimo claruit. » Ortelius, in Thesaurio Geographico scribit Lusignanum existimare hanc a Græcis dici *Lemisela-Neuve*, et a Latinis *Nemosia* vel *Lemonne* appellari.

NILI ASCENSUS. Palladius, cap. 37: «Accidit aliquando in Ægypto, cum Nilus ascenderet, ut vicus vicum invaderet. Pugnant enim pro aquarum divisione, adeo ut sequantur caedes et saciationes. » Quo spectare credo illud, Palladii, cap. 52, quod duo pagi pro agris decertaverint, ὑπὲρ ἀρουρῶν διαμαχόμενα. Et mox gentiles cum Christianis ὑπὲρ ὁρίων αὐτῶν, pro suis finibus. Id enim forte accidit, quod Nilus inundans solet agros confundere, et limitabolere. Multi tunc ægrotabant. Idem, c. 43: «Navigando in flumine; erat enim tempus ascensus, in quo multi ægrotant, quod mihi quoque accidit. » Καὶρὸς ἀναδύσσεως, tempus ascensus. Idem, cap. 22: «Cum fluvius eo tempore inundaret, et ad mille passus pateret latitudine. » κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον πλημμυρῶντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ κρατούντος ἐπὶ ἐν σημείον τῶν πλάται.

Huc quoque facere opinor quod habet Palladius, cap. 52 de pompa celebrata cum statua lignea pro aqua fluviali. «Pompam autem ducebant, eam per vicos circumferentes nefarii sacerdotes, qui bacchantur cum multitudine, veluti pro aqua fluviali celebrantes mysteria. » Nam suspicor hic intelligi ascensum Nili. Quare, in Ruffino, lib. ii, c. 7, pro *aquis pluvialibus*, corrigendum erit *fluvialibus*. Nam hic in Palladio Græce est: ὑπὲρ τοῦ ποταμίου ὕδατος, pro *fluviali aqua*. Et notum carmen illud de Ægypto:

Arida nec pluvio supplicat herba Jovi.

NIXA SICCÆ. Pelagius, lib. v De Vitis Patrum, libello iv, num. 65: «Et attulit quidam frater nixas siccas, et fecit pulles. » Nixæ hæc I-doro lib. xvi, capite 7, sunt *coquimella*, quod detortum ex Græco κοκκὶ μύλον. «Coquimella, inquit, quam Latini ob colorem prunum vocant, alii a multitudine enixi fructus nixam appellant. Cujus generis Damascena me-

hior, a Damasco oppido, unde prius asportata est, dicta: cujus solum pomum stomacho inderi probatur; nam cætera noxia perhibentur. Hæc sola arbor gummi glutinosum et compactum distillat, quo et medici et scriptores utuntur. » Vide Plinium, lib. xiii, cap. 11, de *sarcocolla*, qui habet *picture*, pro *scriptores*. Idem, l. b. xii, capite 25: « Cum rosaceo vero et fico sicca, myvisque decocti furfures (tritici) tonsillis faucibusque gargarizatione prosunt. » Vide et Dioscoridem, lib. i, cap. 175. Glossarium Camberonense Ms.: « Nixa est genus arboris, a similitudine enixi dicta fructus, » quod ex Isidoro adumbatum. Ad quem notat Grialus scholiaste: In margine Codicis Romani sancti Petri, hæc addita reperisse se, sed eadem manu aiebat Chacon: « Hanc arborem Romani vocant prunum. Hispani nixum, Wandal, et Gothi, et Suevi, et Gallæci cæruleam. » Retinent hodie vestigia hujus vocis Lusitani et Gallæci, qui pruna omnia *amevas* sive *ameivas* dicunt. Et apud Aurelianus, lib. iv Tard., cap. 8: « Pro decoctione nozarum et glycyrrhæ: » *nizarum* ego legerem. Quod autem *myxa* pro *nixa* legendum quidam contendunt, ex Paulo Ægineta libro vii, *Μύξα, δένδρου καρπός ἐστι μικρότερος μὲν τῶν κοκκυμύλων, δύναται δὲ παραπλήσιος*, confirmat quod de Gallæcis diximus; nam in locum *n*, aut etiam contra, in multis vocibus successisse passim videmus. Hactenus Grialus in Isidorum. *Myxa* hæc etiam *myxaria* dicta. Cassianus, rollat. viii, cap. 1: « Post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum, quod illi trogalia vocant, ex quibus quina tantum sumpsimus grana, *myxaria* bina, caricas singulas. » In veteri Lexico notatur, *Myxa* et *Myxaria*, apud recentiores Græcos medicos, esse minora prunis Damascenis, nucleo intus triangulari.

NOMICUS. Moschus, Prato spiritali, cap. 193: « Accersivit itaque Nomicus seu dispensatorem sanctissimæ ecclesiæ. » *Ἦγαγε τὸν Νομικὸν τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας.* Varia *Nomici* interpretatio apud Curopalatum in octava Pentade officiorum: ubi post *primicerium lectorum* ponitur *Ὁ Νομικός*, quem Joannes Citrius videtur vocare *νομοδόκτον*, quasi *nummidatorem*. Sane hoc loco videtur per *Νομικὸν* dispensator vel qui curam rationum et chartarum habet, intelligi. Vide Gretzerum nostrum, ad caput 1 Codici Curopalatae De offic. Constantinop.

NOMINA. Joannes, libello ii, num. 8: « Ascendimus metere cum eo septem nomina. » Constanter hic Ms. libri plerique in *nomina* consentiunt. Suspiciari quis possit an *septem nomina* prodierint ex Græco *ἑπτανομία*, quæ certa Ægypti portio, quasi messum sive int in Heptanomia. Sed cum textus Græcus desit, mera suspicio est. Petrus Lamselius noster varie doctus censebat legendum *septem nomia*, quia existimo, inquit, solitudinem Scythiam divisam fuisse in varias portiones, quas appellabant *νόμια*, a verbo *νέμω*, id est, *divido*. Unde Proclus, in Timæum, docet *νομὸν* dici ἀπὸ τοῦ νεμεῖσθαι τὴν γῆν, a *avivendo* terram; et Ægyptii τὸς διακρίσεις τὰς κατὰ μεγέθη τῆς

A *Ἀίγυπτου μέρα*, divisiones magnarum 1043 partium, appellabant *νομοίς*. *Νομοί* vero dividebantur in *τοπαρχίας*, et hæc in alias *τομοίς* seu sectiones, quarum minimæ erant *ἄρουραι*. Itaque hoc in loco *septem nomia* accipienda videntur pro septem aruris conjunctis. Quemadmodum Thebais et Delta dividebantur in decem nomos, et intermedia solitudo dividebatur in triginta nomos; ita existimo Scythiam divisam fuisse in diversos nomos; quorum unus, de quo hic sermo, divisus fuerit in *septem nomia*, id est, aruras seu agros; qui vel pascuales, in quibus fenum demetebatur; vel arabiles, de quibus hic agitur. Fortasse non dixit *heptanomia*, sed *septem nomina* (etsi eadem sit utriusque significatio) ut distingueret ab Heptanomos seu Heptanomia, in qua Oasitæ eremitæ degebant, ex opposito solitudinis Scythiis; inter utrosque enim interjacet Mæris seu Myris stagnum. Ita ille.

NONA HORA. Ea synaxis expleri solita. Vita Marcarii Romani, capite 5: « Hora nona quadam die synaxi expleta. » Ea etiam jejunium resignari solitum. Vita Antonii, capite 37: « Hora circiter nona cum ante cibum orare cœpisset. » Prudentius, hymno 10 *περὶ Σταβόν*:

Quosdam de populo videt sacerdos
Libandum sibi poculum ferentes,
Jejunamus, ait, recuso potum.
Nondum nona diem resignat hora.
Nunquam conviolo jus dictatum,
Nec mors ipsa meum sacrum resolvat.

Ruffinus, lib. iii, n. 4: « Cumque hora nona advenisset, secundum consuetudinem complebat omnes orationes suas, et psalmodiam secundum regulam, et ponebat panem ut comederet. » Idem, lib. iii, num. 55, in Silvano: « Hora autem nona circumspiciebat frater ille viam, si forte vocaret eum senex ad comedendum. » Idem est apud Pelagium, libello x, num. 69: Joannes, libello iii, n. 2: « Et circa horam nonam significavit percutiens, et venit ille minor, et fecit modicum cocturam pulmenti. » Augustinus, Regula 2, de tempore edendi: « Operentur autem mane usque ad sextam, et a sexta usque ad nonam reddant Codices; et postquam refece rint sive in horto, sive ubicumque fuerint, faciant opus usque ad horam lucernarii. »

D Quidam jejunia ad vespem extendebant. Ruffinus, lib. ii, cap. 34: « Cibum quoque in vespem ei sumere præcepit. » Quod etiam apud Palladium, cap. 23. Item Ruffinus, lib. ii, cap. 1: « Hic ergo cum post orationes cibum solito requisisset ad vespem. » Quæ etiam habes apud Palladium, cap. 46. Ruffinus, lib. iii, num. 25: « Rursus ingressi cellulam, vespertinas orationes complentes, adorantes eum, dixerunt: Si præcipis, domine, ibimus, ut eum qui remansit caulem coquentes gustemus, quia jam hora est ut cibum sumamus. » Pelagius, libell. xvi, num. 18: « Illi autem fratri afferebat tantummodo modicum panem ad seram. »

Sed jejunium in vespem differre, non omnibus Patribus probatum, magis suadebant hora nona ci-

hum sume. r. Cassianus, collat. II, cap. 6, loquente abbate Moysse : « Recens escæ perceptio tam in vespertinis, quam in nocturnis orationibus tenuem levemque sensum non sinit inveniri : ideo commodum satis et utile hora nona refectionis tempus indultum est ; in quo reficiens monachus non solum in nocturnis vigiliis levis ac vacuus, verum etiam in ipsis vespertinis solemnitatibus digesto jam cibo invenitur aptissimus. »

NONNA. Vita Hilarionis, in prologo : « Decus ac dignitas virginum nonna Asella. » Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 10 : « Obserro te, nonna. » Et cap. 46 : *Nonna Pelagia*. Vita Mariæ Ægyptiacæ, cap. 17 : « Accipe hæc, nonna. » Pelagius, libel. VII, num. 10 : « Nonna ista, veni nobiscum ad balneum. » Frequenter hæc vox pro religiosa matre seu domina occurrit. Hieronymus, epist. 22, ad Eustochium, De virginitate servanda : « Quia maritorum expertæ dominatæ, viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur et nonnæ. » Idem, epist. 99, ad Asellam : « Nonnæ vocarentur et sanctæ. » Ibi pro nonnæ irreperat dominæ. Bonifacius, archiepiscopus Mogunti, epist. 19 : « Si reus inventus fuerit, ut cum velata et consecrata Domino nonna concubisset. » Ibidem habes *adulteria et monasteria nonnarum*. Synodi quoque a Bonifacio congregatæ, quas habes Capitularium lib. V, tit. 2, 3, nonnarum meminere. In quarum prima : « Similiter et nonnæ velatæ eadem penitentia continentur. » In altera : « Similiter et monachi et nonnæ. » Visio Floildæ, pagina 206 : « Vidit se esse in quodam amœno loco, velumque nigrum se super caput habere, de quo cum requisisset, audivit quod fieri nonna deberet. » Glossarium Camberonense Ms. Sanctimonialia, nunna, monacha, monialis.

NONNÆ videntur et nonnæ dictæ. Colligitur ex Capitularium lib. I, tit. 17, ubi inscriptio est : *Clericis et Nonnis*. Et subditur canon concilii Laodicensi, quod non oporteat mulieres ad altare ingredi. Traditionum Fuldensium lib. II, n. 38, pag. 509 : « Reliquias quas Einhildis abbatissa donavit, et tradidit illis nonnanis. »

Item nonnanes. Capitularium lib. V, tit. 78 : « Ut condignæ pro'essione eorum custodiam habeant canonici, vel monachi atque nonnanes. » Et lib. VII, tit. 516 : « Similiter et nonnanes velatæ eadem penitentia teneantur. » Unde Gallis *nonnains*. Eam vocem frustra ad Germanicam originationem deducit Vitus Amerbachius notis suis ad Capitularia seu Constitutiones Caroli Magni.

Hieronymus, epist. 47 ad matrem et filiam in Gallia commemorantes adulationi titulum nonni accribit : « Quæ in adulationem tui sanctum nonnumque coram te vocat. » Arnobius similiter in Psalm. cxi : « Adulantes nobis invicem, in præsentii positi, sanctos vocamus et nonnos ; absentes vero ita mordemus atque percutionis, ut recte canibus comparemur. » Idem in Psalm. cv, ea voce utitur : « Terrenæ mentes interficiuntur hoc ordine : Si ille qui

A sanctus vocatur et nonnos sic agit, ego quis aut quotus sum ut non agam ? » Additio I ad Capitularia Ludovici imp., tit. 54 : « Ut qui præponuntur nonni vocentur. » Quæ ipsissima verba sunt synodi Aquigran., anno 817 celebratæ, quæ adumbrata videntur ex regula beati Benedicti, cap. 63 : « Priores juniores suos fratres nominent ; juniores autem priores suos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia. »

Illud quoque constat, *Nonna* etiam nomen proprium fuisse, Moschopolus, Περσυχιδών, pag. 93 : *Νόννα, κύριον*.

NOXUM. Pelagius, libello VII, num. 7 : « Dicebant de abbate Theodoro, et abbate Lucio de Nono Alexandriæ. » Mira hic erat lectionum varietas, aliis de *Novo*, aliis de *Nonno*, aliis de loco legentibus. Obvia cuiuspiam conjectura sit, de *Nomo Alexandriæ*, quod Ægyptus, teste Plinio, lib. V, cap. 9, divisa sit in nomos seu præfecturas, inter quas nomus Alexandriæ, ut vel uterque, vel Lucius certe de nomo 1044 Alexandriæ fuerit ; seu hoc dictum sit, ad patriam eorum demonstrandam, sive ob conversationis locum, sive ad distinctionem aliorum qui eodem censebantur nomine.

Alicui fors in mentem veniat *No*, Ezech. xxx et Nahum III, quod divus Hieronymus et Chaldaeus *Alexandriam Ægypti* interpretantur.

Sed verissimam omnino lectionem existimo, de *Nono Alexandriæ*, id est, de nono Alexandriæ climate seu regione, siquidem Alexandriam in regiones seu climata divisam (ut et olim Roma) innuunt Ammianus, lib. XXII, ubi *Bruchion*, quæ apud Alexandriam, vocat regionem maximam partem ; et epiphanius, lib. De ponderibus et mensuris, pag. 556, βρουχιδών vocat κλίμα τῆς Ἀλεξανδρου πόλεως. Quæ lectio verissima omnino est. Nam qui hic Theodorus dicitur de *Nono*, apud eundem Pelagium, libello XI, num. 2, dicitur Theodorus de *Ennato*, quod est idem quod de *Nono*. Sic libello XII, num. 9, dicitur *Lucius in Ennato*, id est, *Nono*, videlicet climate Alexandriæ. Sic in Menæis Græcis, 9 Octobris, in Vita Andronici et Athanasii anachoretarum habes ὀκτωκαιδέκατον, octavarum decimum, vel clima, vel suburbanum, vel cœnobium apud Alexandriam. Vide ENNATUM ET SEPTIMUM.

D OBOLOS. Palladius, cap. 10 : « Qui ne duos quidem obolos desepxit. » Palladius hic duos obolos, δύο ὀβολούς, appellat, quæ Marci XII, 42, vocantur λεπτά δύο, ὁ κοδράντης, duo minuta, quod est quadrans. Atqui oboli quarta pars est quadrans. Sed hic sumitur obolus pro minimo genere monetæ. Apud LXX, Exodi I, 30, ὀβολός appellatur nummus qui vigesimam partem didrachmi valebat, sive sicli, εἰκοσι ὀβολοὶ διδραχμον. Vulgata Lat. Siclus viginti obolos habet. FRONTO.

ORBIS TERRARUM. Ἡ ὕπ' οὐρανόν. Palladius, cap. 19 et 20 : « Dicebatur majori tempore cum Deo versari, quia hujus orbis seu mundi rebus occupari. » Εὐέτατο μᾶλλον τῶν πλείων χρόνων προσδιατρίβειν Θεῷ, ἢ τοῖς ὑπ'

οὐρανὸν πρᾶγμασιν, Hervetus verterat: « Dicebatur A
majori tempore vel cum Deo vel in rebus versari
cœlestibus. » Fronto in Græco legit, ἡ τοῖς τῆς ὑπ'
οὐρανόν. Vocari enim ait res mundanas et sæculares
τὰ πρᾶγματα τῆς ὑπ' οὐρανόν. Unde Heraclidis inter-
pres: « Et celestibus amplius quam terrenis nego-
tiis interesse. » Τὴν ὑπ' οὐρανόν Scriptura *terrarum*
orbem appellat. Theophilus, ad Autolyceum, lib. 1,
καὶ ὡς ἀσφαλεῖς εἶναι πᾶσι τῆς ὑπ' οὐρανόν. « Et cum
confirmatos ponebat fontes ejus, quæ sub cœlo. »
Vulgata: *et cardines orbis terræ*. Sic apud Theophi-
lum, infra: ἐπῶσαι τὴν ὑπ' οὐρανόν, « illuminat or-
bem sub cœlo universum. »

ORBUS. Oculis carens, quod Græcis ἀπ' ὀμμάτων,
quasi *ab* seu *ex oculis*. Palladius, cap. 4: « Didymus,
qui fuit orbus. » ὁ ἀπὸ ὀμμάτων γεόμενος. Ἀπὸ ὀμ-
μάτων vertere possis *Abocellus*. Utitur ea voce Pe-
trus Blesensis, eruditus scriptor, serm. 18: « Noli
sequi retributiones, ne faciant te senem abocellum. »
Et serm. 43: « Excute manum tuam ab omni mu-
nere, ne parcas pauperi, ne munera exoculent te et
faciant senem abocellum. » Dictum ea forma Ἀπὸ
ὀμμάτων, quasi *Exoculus*, uti dicitur ἀπὸ ὑπάτων,
exconsul, et similia.

OSCULO EXCIPERE ADVENTANTES. Vita Onuphrii,
cap. 8: « Osculum mihi pacis tribuit. » Vita Pauli
primi eremite, capite 8: « Et post sanctum oscu-
lum. » Ammianus, libro xxi, De Juliano imp.: « Os-
culo susceptum rectorem provincie nomine Celsum,
jam inde a studiis cognitum Alticis, ascitumque in
consessum vehiculi Tarsum secum induxit. » Idem,
libro xxix: « Susceptusque cum osculo (Maurus a
Theodosio duce) quoniam id reipublicæ conducebat,
bonæ spei jam plenus, sufficientia præbuit alimen-
ta. » Idem, libro xxii: « Exosculatum susceptumque
(Maximum philo-opum) reverenter secum induxit
(Julianus imp.). » Sic olim in ecclesia Christiani os-
culo sancto se excipiebant. Vide Baronium, tomo I
Annalium.

OSULARI MANUS. Vita Hilarionis, num. 14: « San-
cti deosculati sunt manus. » Solemne autem fuit epi-
scoporum maxime manus exosculari. Ambrosius, De
dignit. sacerdot., capite 2: « Quippe cum videas re-
gum colla et principum submitti genibus sacerdo-
tum, et exosculata eorum dextera, se credant com-
muniri. » Ivo, part. v, cap. 378, hoc ex epistola
Gregorii VII, ad Herimannum Meten. episc., citat.
Gregorius Turon., Histor. lib. ii, cap. 1: « Nec Deus
nos diutius sinit manus tuas indignas osculando pol-
lui. » Vita Fulgentii Ruspensis, capite 4: « Ad hæc
ille juvenis magis ac magis inflammatus, repellentis
manum suppliciter osculatus, » etc. Faustii scilicet
epi-copi. Sidonius, libro vii, epist. 2, ad papam
Græcum, vocat ejus sacrosanctos digitos: « Quæ sa-
crosanctis reserabuntur digitis. » Idem, libro viii,
epist. 11, ad Lupum:

Perge ad limina mox episcoporum,
Sancti et Gallicini manu osculata.

Erat hic episcopus Burdegalensis.

Etiam sacerdotum manus osculabantur. Habes
hic de Hilarione. Hieronymus, epist. 99, ad Asel-
lam, cum Romæ versaretur, et jam ante sacerdos
Antiochiæ creatus esset: « Osculabantur mihi ma-
nus quidam, et ore vipereo detrahebant. »

OSULARI OCULOS. Vita Pauli primi eremite,
num. 12: « Osculatis [*Vallors*, exosculatis] ejus
oculis manibusque. » Vita Melaniæ junioris Ms.,
cap. 4 de Serena imperatrice et Melania: « Et ite-
rum amplectens constringebat, et osculabatur eam
et oculos ejus. » Ennodius, lib. vii, epist. 14, ad
Archotamiam: « Ut cum domno meo presbytero,
utrique osculantes manus et oculos tuos. » Credo ut
ita ostenderent quod se oculis contra charas habe-
rent. Sic sanctorum manus, reliquias, oculis appli-
cabant. Vita Simeonis Stylitæ, cap. 17: « Manus
ejus posui super oculos meos, dicens: Benedic, ob-
secro, mi domine. » Et cap. 8, de verne qui ex
corpore ejus ceciderat: « Currrens apprehendit eum
in fide, et posuit super oculos suos. »

Etiam olim apud gentes oculos osculabantur. Ar-
rianus, Dissertationum lib. ii, cap. 20: ἡλιώτοι
δημαρχίας: πάντας οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος
τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦ-
λοι τὰς χεῖρας: « Tribunalum adeptus est? ecce obvi
omnes gratulantur, alius oculos osculatur, alius col-
lum, servi manus. » Homerus, Odyss. xvi:

κύσσει δὲ μιν κεφαλὴν τε καὶ ἄμφω φάτα καλά:

Et capiti pulchrisque oculis junge oscula binis.

OXYCRATUM. Palladius, Historiæ Lausiacæ capite
145: « Omni autem alio tempore contenta erat oxy-
crato et pane arido. » Quod Heraclidis interpres, ca-
pite 42, vertit: « Per reliquum ævi sui tempus posca
et sicco pane contenta vivebat. » Vide infra Posca.

OXYRYNCHUS CHARACTER. Palladius, cap. 86, de Eva-
grio celebri diacono: « Scribens annuatim pretium
solum eorum quæ comēdebat; eleganter enim scri-
bebat celerem characterem. » Græce est: εὐρυὺς γὰρ
ἔγραψεν τὸν ὀξύρυγχον χαρακτήρα. Heraclides, ca-
pite 35, de eodem agens, servavit Græcum **1045**
vocabulum. « Similiter etiam illam scribebat manum,
quam Oxyryncham vocant Græci. » Vetus Palladii
interpres *libralem* vertit cap. 15: « Pulchre enim
scribebat libralem manum. » Non existimo per *Oxy-
ryncham manum* intelligi *manum celerem*, ut vertit
Hervetus, cui non tanta tribuitur elegantia, sed pot-
ius insinuari characterem Romanum seu rotundum,
vel Italicum seu cursivum. Certe acuto rostro si vim
vocis Oxyrynchi spectes, est character Italicus.
Quem si celerem quis contendat appellari posse,
quod cursim scribatur, unde cursivi nomen obtinet,
non magnopere pugnvero.

Duplices olim scriptores, ταχυγράφοι, qui et ἑυ-
γράφοι dicti Philoni, De creat. Princ., qui vel notis
vel litteris singulis per compendia εἰς τάχος, *e. lerit-*
ter, verba excipiebant et notabant; unde *notarii*
dicti. De quibus vide Lipsii I centuriam epistolarum
ad Be'gas, epist. 27, ad Leonardum nostrum Lessium.
Alii ε. ant καλλιγράφοι, qui ε. καλλος, *ad elegantiam*,

ita celeriter excepta redigebant. De quibus vide supra, in ANTIQUARIUS. Utrorumque meminit Philostratus Apollonio, lib. 1: Ἐξέλαυνε τῆς Ἀντιοχίας μετὰ δυοῖν θεράπων, ὁ μὲν ἐς τάχος γράζων, ὁ δὲ ἐς κόλλος. « Eject ex Antiochia cum duobus servis, quorum alter notarius, alter antiquarius. » Eusebius, Historiæ Ecclesiasticæ lib. vi, cap. 21, de Origene: ταχυγράφοι δὲ γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἐκτὰ τὸν ἀριθμὸν παρήσαν τῷ παραγομένῳ χρόνῳ τεταγμένους ἀλλήλους ἀμείβοντες· βιβλιογράφοι τε οὐχ' ἥττους ἅμα καὶ κοραῖς ἐπὶ καλλιγραφίᾳ ὑποκείμεναις. « Plures quam septem notarii stant temporibus vices suas alternantes dictanti aderant; nec pauciores librarii ac puellæ ad eleganter scribendum exercitati. » Idem habet apud Suidam. Hieronymus, De Scriptoribus Ecclesiasticis, c. 61, in Hippolyto: « Ambrosius cohortatus est Origenem in scripturas commentarios scribere, præbens ei septem et eo amplius notarios eorumque expensas, et librariorum parem numerum. »

Cum igitur Evagrius noster pretio scripserit, ut libros divenderet, videtur καλλιγράφος fuisse. Hinc librarii etiam bibliopœæ dicti. Interpres Horatii, in Arte, ex Suetonio Tranquillo; « Scriptor, librarius, bibliopœa. »

Mirum, pueros etiam compendiaras illas notas didicisse, unde Athanasius puer notario et Grammatico traditus dicitur apud Moschum Prati spiritualis c. 197, quod etiam clarum ex Prudentii hymno 9 περί στεφάνου, in Cassiano.

PANIS. Palladius, cap. 2: « Adeo ut sæpe panis quoque ex ejus ore excideret. » Græce hic est ψωμός, quod frustum significat; ideo verterat Ilervetus: ut sæpe frustum ex ejus ore excideret. » Sed posterioris ævi auctores Græci ψωμὸν peuliariter panem appellarunt, et ψωμὴν sive ψωμί ut in Glossario quoque Meursius admonet, Heraclides: « Panisque ex ipsius labiis oris cadebat. » Itemque alter interpres: « Ita ut frequenter panis caderet de ore ejus. » Sic infra, c. 5: « cibum panis capio, » ἐσθίω μου τὸν ψωμὸν. FRONTO.

PAPA. Vita Malchi num. 2: « Ad papæ Evagrii, necessarii mei, possessionem devolutus est. » Ita Hieronymi tempore etiam episcopi olim vocati. De quo vide Franciscum Bernardinum Ferrarium, lib. iii De eccl'es. epist. genere, cap. 4; Savaronem, ad Sidonii lib. i, epist. 6. Postea, Gregorii hujus nomine, Septimi tempore, collecta Romæ synodo, constitutum, ut papæ nomen uni Romano pontifici trineretur. Vide Baronium, notatione ad diem 10 Januarii in Martyrologio.

De hac eadem re ita notat Jacobus Sirmondus noster, ad lib. iv, epist. 1, Ennodii: Papæ nomen uni Romano pontifici, tanquam proprium et peculiare, primus, ut videtur, asseruit Ennodius. Nam cum episcopos omnes papas cæteri fere, qui ejus ævo proximi fuerunt, appellare soleant, ut Sidonius, Faustus, Ruricius, ipse petro discrimine antistites reliquarum ecclesiarum episcopos vocat. Papam solum Romanæ sedis pontificem sive cum illi scribit,

ut, Symmacho papæ, et domino papæ; sive cum de illo apud alios agit, ut lib. iii, epist. 10; vi, epist. 33, et passim. Pari post Ennodium discrimine in ejus vocis usurpatione usus est Cassiodorus, qui cum Bonifacium, Agapetum, et Joannem Romanæ sedis pontifices papas nominet, Eustorgium et Datium Mediolanensis, et alios aliarum civitatum præsules, non aliter quam episcopos vocat. Neque omnes tamen hoc item exemplum secuti sunt, quin permulti diversarum gentium, præsertim extra Italiam scriptores, papæ nomen reliquis item episcopis tribuerint, usque ad tempora Gregorii VII, qui in synodo Romana primus, ut a Baronio cardinale observatum est, edixit, ut papæ nomen unius sit in orbe Christiano.

PARENS. Heraclides, cap. 56: « Horum parens, Pammachius nomine, vir proconsularis, » id est frater vel cognatus. Capitolinus, in Antonino philosopho: « Omnibus parentibus suis tantam reverentiam quantam privatus exhibuit. » Idem, in Maximino juniore: « Cum grammatico daretur, quædam parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit. » Lampridius Alexandro severo: « Amicos et parentes Alexander si malos reperit, aut punivit. » Hieron., Apolog. 2 adv. Ruff.: « Nisi forte parentes militari vulgarique sermone, cognatos et affines nominat. » Passim et notione occurrit apud scriptores posterioris ævi, et aliquoties hic in Vitæ Patrum.

PATRICIUS. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 11: « Intuens Niceta patricius hujus viri virtutibus pleni magnanimitatem. » De dignitate et officio patriciorum, quantum hic requiritur, ita doctissimus Nicolaus Alemannus, libro De Lateranensibus Parietinis: Erant olim in republica Romana patricii, qui cum reliquo senatu æquo jure viverent. Constantini vero Magni lege, si qua Zozimo fides (Zozim., lib. ii Hist.), proximi majestati Cæsaris faciunt, ac senatoribus præfectisque prætorio, gradu sententiæ in senatu dicenda prælati. Quæ hujus ordinis excellentia ad Justiniani usque dominationem (si Procopio credimus) ac diu post integra perduravit. A Justiniani ferme tempore (nisi fortasse prius, quod quidem modo non succurrit) dignitati addita est præfectura provinciarum. Qui eo tempore carerent munere provinciarum, ac in urbe et senatu præsentibus adessent, præsentales patricii, ut est apud Cassiodorum, vocabantur (Cassiod., Vat. lib. viii, epist.). Qui præfecturam gerebant, pro suarum quoque provinciarum more ac lege nuncupari consueverant, proconsules Africæ, Italiæ exarchi, Siciliæ strategî, prætores Orientis, etc.

PAXIMATIS seu PAXIMATIA seu PAXAMIDIA. Ruffinus, lib. i, num. 4: « Vidit de sportella, ubi panes, id est, paximatia reposita erant, surrexisse fumum magnum. » Pelagius, libello iv, n. 25: « Rapui unum panem paximatem, et manducavi eum occulte. » Quod hic, lib. iv, c. 47, in excerptis ex Cassiani colat. ii, cap. 11 est: « Unum paximatem quotidie in sinu meo latenter absconderem. » Pelagius, libello x, n. 63: « Ego biduo jejuno, et duos paximaces

manduco. » Palladius, Hist. Lausiaca c. 28 : « Imponit mensæ quatuor paximidia sex unciarum. » Ruffinus, lib. III, num. 31 : « Tantum unum paximatum **1046** et quinque olivas in cibo capiebat. » Joannes, libello III, num. 2 : « Apposuit vero et mensam, innuente ei illo majore, et posuit super eam tres paximates. » In regula cœnobiali Patrum, c. 10, quem librum pœnitentiarum columbani quidam esse putant : « Si quis frater inobediens fuerit, duos dies uno paximate et aqua. Si quis dicit : Non faciam, tres dies uno paximatio et aqua. Si quis veniam non petit aut dicit excusationem, duos dies uno paximatio et aqua. » Suidas : διπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ Ῥωμαίων λεγόμενος παξιμάς : « Biscoctus panis, qui apud Romanos dicitur paxamas. » Idem : παξιμάς ὁ διπυρος ἄρτος, ἵστι δὲ ἡ λέξις Ῥωμαϊκὴ. » Paxamas, panis biscoctus; est autem vox Romana. » Per Romanos hic Lipsius, De militia Romana, lib. V, dial. 11, intelligit Græculos illos Romanos in imperio Byzantino, qui sic dixerat.

Nicolaus Rigaltius, in Glossario suo Tactico mixto-barbaro, non improbabili existimat a Paxamo cupediario ita dictum, de quo Suidas : Πάξαμος ἔγραψε Ὀψαρτυτικὰ κατὰ στοιχείων· βιωτικὰ ἐν βιβλίοις β' : « Paxamus scripsit de arte culinaria, ordine alphabetico; et Bioticorum libros duos. »

Paximatorum et alii varii meminere auctores. Leoimp., in Tacticis, cap. 10, § 13 : Ἀλλὰ καὶ δαπάνην (ἐχέει) ἡ παξιμαδίου, ἡ ἄλλου τινὸς εἶδους ἔλαιον ὃ ἐκασὶ καὶ τριάκοντα λίτρας : « Commestus paximadii aut pisti, aut alterius cujusquam expeditæ rei habens viginti aut triginta libras. » Idem, cap. 12, § 123 : Χρὴ οὖν καὶ ἐν τῇ κείρᾳ τοῦ πολέμου ἑκαστον στρατιώτην ἐν ταῖς σέλλαις αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι ὕδωρ εἰς τὰ λεγόμενα φλουσκία, καὶ παξιμάδην ἐν τῷ σέλλοπουγγίῳ, καὶ ἀλεύρου μίαν ἢ δύο λίτρας : « Ipso belli die unusquisque miles gestet ad sellam suam secum aquam in phlasciis, et paximadium in sellopungio, et farinæ unam atque alteram libram. » Idem, cap. 13, § 2 : Ἐκαστος στρατιώτης ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν πυχῇ ἐν τῷ σέλλοπουγγίῳ αὐτοῦ μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας ἄρτου, ἢ ἀλεύρου, ἢ πίστευ ἐψητοῦ, ἢ παξιμάδας, ἢ κρίας : « Quisque miles, quando ad dimicationem belli procedit, habeat in sellopungio suo unam aut duas libras panis, aut farinæ, aut pisti cocti, aut paximadii, aut carnis. » Isidori Glossæ : « Paximatum, panis subcineritius. » Luitprandus, in Legation. : « Soli mensuke assident nude, paximatum sibi apponentes. » Columbanus, de Regul. monach., cap. 5 : « Olera, legumina, farinæ aquis mistæ cum parvo pane paximate, ne venter oneretur, et mens suffocetur. »

Frustra est Goldastus, qui in lege Alemannorum, tit. 22, § 1, panem, modia duo, corrigit, paximadia duo. Nimia hæc crisis, etiam legibus vim inferens. Rursus frustra est, dum paximadia vult dicta panes purpureos, quod ab igne rubeant. Joannes Moschus, Prati spirit. cap. 7, de Macno sene : « Neque vinum bibens, neque paucum comedens, nisi purpureum. »

A Talis, inquit, rubidus panis Plauto. Frustra, inquam, est Goldastus, cum vera lectio sit *furfureum*, uti habet prima Editio. Nec singulare aliquid in Macno abstinentiæ exemplum notaretur, si *paximadiis* vesceretur : plerorumque monachorum in Ægypto is cibus fuit. Sed *furfureo pane* vesci, hoc in Macno eximium. Rubidum quoque panem apud Plautum, Casina, act. 2, scen. 5. Festus interpretatur *parum coctum*, quod non quadrat in paximatio, licet Isidorus, lib. XX Orig., cap. 2 *recoctum* interpretetur. Plautus, in Menæchmis, act. 5, scen. 5, ridicule usurpat *panem puniceum et purpureum*.

Paximates hi panes, dicti etiam *panes sicci*. Ruffinus, lib. II, cap. 7, in Vita Apollonii : « Erant autem eis pauci tantummodo et sicci panes. » Palladius, cap. 52, qui cum Apollonem vocat : « Erant autem aliquot sicci panes, et quædam olera reposita. » Ruffinus, lib. III, n. 19 : « Nihil in ea vidit, nisi paucos panes siccos in sporta pendentes. » Pelagius, libell. X, n. 97 : « Et apposuit eis panem siccum, et aquam, et sal, dicens : Ecce propter vos festivitatem habemus hodie, et misit parum acetii in salibus istis. » Joannes, libell. III, n. 2 : « Dedit eis securim, et sportam plenam panibus siccis, et sal. » Ita quidam libri ibi *siccis* addunt. Hesychius : διπυροί ἄρτοι, οἱ ἐκ δευτέρου ὀπταμένοι : *Dipyri panes, secundo cocti*.

Nempe siccitas ex recoctione, unde supra διπυρος ἄρτος dictus; quæ siccitas et recoctio ad diuturnitatem faciebant; quo respicitur in Vita sancti Antonii c. 11 : « Panes mensium sex, ut Thebæis mos est, secum recondens; nam crebro per annum incorrupti durare solent. » Vide supra *BUCCELLATUM*.

Et quia panes hi sicci erant (puto etiam duriores) comesturi eos aqua macerabant et madefaciebant, quod in his Viris sæpius dicitur *infundere panes*. Palladius, cap. 28 : « Et imponit mensæ quatuor paximidia sex unciarum; et sibi quidem unum madefecit, erant enim sicci, illi autem tres. » Ruffinus, lib. II, num. 4 : « Et cum advenisset hora sexta, infundebat panem in aqua, dicens : « Dum hic panis infunditur, oportet me etiam horam nonam expectare. » Ibidem : « Cumque advenisset hora sexta, infundebat panem in aquam. » Quod in Pelagio, libello IV, num. 58, dicitur : « Infudit panem, et sedit ut manducaret. » Item Ruffinus, lib. III, num. 19 : « Et misit aquam et sal, et misit buccellas (paximatii videlicet, vel ipsum paximatum), et comederunt pariter. » Quod in Pelagio, libello XV, num. 66, est : « Et infudit ei panes, et misit ei oleum et sal. »

PECCATOR. Vita Pauli primi eremitæ, num. 48 : « Obsecro, quicumque hæc legis, ut Hieronymi peccatoris memineris. » Anastasius Bibliothecarius, in præfatione Vitæ sancti Joannis Eleemosynarii : « Suscipe ergo sanctum a peccatore interpretatum. » Ita sæpe viri sancti ex humilitate litteris suis superscribere et subscribere soliti. Lisiardus, episcopus Svesionensis, in Vita sancti Arnulphi, cap. 50, Augusti 15, dicit Arnulphus de se : « Hujus peccatoris Arnulphi corpus terræ reddatur. » Desiderius Cadur-

cenæ civitatis episcopus epist. ad Grimoaldum palatii rectorem : « Domino illustri Grimoaldo Majori domus Desiderius peccator. » Idem ad Medoaldum Trevericæ urbis episcopum : « Domino semper suo Medoaldo papæ Desiderius peccator. » Et ad Codulphum : « Domino illustri Codulpho Desiderius peccator. » Vide plura exempla apud Franciscum Bernardinum Ferrarium, De ecclesiasticarum epistolarum genere, lib. III, cap. 1.

PEDIBUS ADVOLVI. Palladius, cap. 15 : « Nobis tuos pedes attingentibus. » Aberrarat hic ab auctoris mente interpres Hlervetus, ita vertens : « Quomodo fieri potest ut ex tuis pedibus hi sunt æquales ? » Non animadvertit, illud τῶν ποδῶν σου ἀπτόμεθα, *pedes tuos attingimus*, speciem præ se ferre obsecrationis vel obstestationis. Veteres enim cum supplices accedebant, genibus ac pedibus advolvebantur. Homerus, Iliad. : καὶ λάβει γονῶν. Xenophon, vii de Cyri institutione : κύρου κατεφύον καὶ χεῖρας καὶ πόδας. Dionysius Halicarnas, lib. vi De Legatis Latiorum : καὶ τῶν γονάτων ἀπτόμενοι πάσης τῆς γερουσίας, καὶ τὰς ἐκτερίδας παρὰ τοῖς ποσὶ τοῦ Ποστούμιου τρέψαντες. « Totique senatui ad genua procidebant, 1047 positos ad Posthumii pedes supplicum insignibus. » Tertullianus, De pœnitentia cap. 9 : Presbyteris advolvi, charis Dei adgeniculari. » Dionysius, epist. ad Demophilum : Σὺ δὲ τὸν προσπεύοντα ἱερᾷ παρὼν ἀπὸ δάκτυλας : « Tu vero eum qui se ad sacerdotis genua abjecisset, calce detrusisti. » **FRONTO.**

PEDULIS. Vita Christiani monachi, prolegomeno 22, § 5 : « Inveni unum pedulem, et in eo magnam massam denariorum. » Gregorius Turonensis, in Vita Patrum, in Nicetio Lugdunensi episcopo : « Namque ubi deciso cucullum, aptatis pedulibus (ita Ms. pro pedulis) pedes operuit, extemplo arreptus a dæmone ruit in pavementum. » Guigo, quintus prior primæ Carthusiæ, in Vita Hugonis Carthusiani Gratianopolitani episcopi, narrat quomodo Hugo Odolricum Diensem episcopum, habitu Carthusiano induens, « id etiam mandare curavit, ut de caligis pedules abscinderet, quatenus præter pedes totus jaceret vestitus. Dolebat enim nonnullos in religioso habitu, ad sanctitatis injuriam, tibiis dormire nudatis. » Interpres Juvenalis, sat. 1 : « Pedules novos in bracciis. Quos pedornes dicunt. » Glossæ Isidori : « Pedana, pedulis novus, qui caligæ assuitur. » Glossæ Benedicti : Πεδοῦλια, ποδῶν καλύμματα, τοῖς δὲ ἀρτάρια ἡραμένεσαν. » Pedulia, pedum integumenta, quidam artaria inter, retantur. »

PERIODEUTES. Circitor, lustrator, visitator. Heraclides, cap. 25 : « Evagrius filius presbyteri multarum ecclesiarum curam gerentis, quos Periodeutas vocant. » Clare hic Periodeute officium exprimitur, quod nomen in Codino non comparat. Apud Genadium, in Encyclo hic ordo statuitur : « Episcopus, chorepiscopus, periodeutes, presbyter, diaconus. » Vide Meursium, in Glossario Græcobarbaro. Videntur nunc quos vocamus *decanos rurales*, simili officio

A fungi. Gretzerus noster ad Codinum suggerit, an si item qui Typico Sabæ ἐκπνέαςτος, *Excitator* dicitur, cujus erat in vigiliis et ἀγρυπνίας circuire et somnolentos excitare. Non videtur. Clare Heraclidis interpres rem explicat.

PHOLLES. Moschus, Prato spirituali, cap. 154 : « Accipiebatur quotidianum stipendium novem minuta. » Græce est, ἐλάμβανεν ἡμερῶσιον φόλους πέντε. Epiphanius, de ponderibus et mensuris : φόλος ὁ καὶ τάλαντιον καλεῖται, διπλοῦν δὲ ἴσθιν, ὑπὸ δύο ἀργύρων συγκείμενον οἱ γίνονται σὴ θανάριον. καὶ φόλη δύο λεπτοὶ κατὰ τὸν θαναρισμόν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀργυρισμόν. « Follis sive talentum parvum ex duobus argenteis constat, hoc est denariis 208. Item follis si ad denarios non ad argenteos redigatur, duo minuta continet. » Suidas : φόλλης φόλλως, ὁ ὁβολὸς πληθυντικῶς, τοὺς φόλλεις. « Phollis obolus, pluraliter pholles. » Marcellinus Comes, in Chronico : « Nummis, quos Romani teruntianos, Græci follerales vocant, Anastasius suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem distraxit. »

PHRANGELITAS. Moschus, cap. 49, qui assistebant liciores. Græce est, καὶ τοῖς παριστώσι φραγγεῖταις. Nempe liciores ita dicti, quod φραγγέλλειν, id est flagella, gestarent. Notum φραγγέλιον, cap. II Evangelii sancti Joannis : καὶ ποιήσας φραγγέλιον ἐκ σχοινίου : Et faciens flagellum ex funiculis. Inde φραγγεῖταις, lictor, Georgius Alexandrinus, in Vita Chrysostomi : Ἀνελθὼν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ κτελεῖ ἀσφαλίσθηναι τὰς θύρας αὐτοῦ καὶ τηρεῖσθαι ταύτας ὑπὸ τῶν ὑπηρέτων καὶ φραγγεῖταιν τῆς ἐκκλησίας.

PITTACIUM. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 10 : « Proferens de honoranda manu sua ille sanctus pittacium. » Et cap. 51 : « Neque ullo modo invenitur a quolibet pittacium hoc aliquando. » Quod eodem capite aliquoties repetitur. Alii scribunt *pyctacium*. Zacharias papa Bonifacio epist. 142, in: Bonifacianas : « Continebant enim capitula in pyctacio ab eis porrecto. » Ubi Serarius noster : Recte vero tam πυττάκιον quam πιττάκιον scribitur, estque proprie panni frustulum, et per similitudinem, indiculum al quod membranaceum, aut chartaceum. Sed illud a complicando ducitur, hoc vero etiamnum apud Hispanos et Aquitanos, exigua cum inflexione usitatum, *pedaco* et *pedas*, apud Gallos *une pièce*.

HADRIANUS JUNIUS, in Nomenclatura existimat pittacium detortum forte a *pettucio*, quo corii præsegmina exiliora denotant *Dores*.

Moschopolus, Περὶ σχηδῶν : Πεττύκια δορὰ λεπτὰ περιτρίμματα τῶν δερμάτων, ἀρ' οὐ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν : « Petticia Dorice dicuntur tenuia coriorum præsegmina, unde nos pittacia dicimus. »

Casaubonus, ad Alexandrum Severum Lampridii, vult πεττάκιον dictum ἀπὸ τῆς πίττας. Sunt enim, inquit, pice vel maltha illitæ breves tabellæ, in quibus elogia scribebantur, et id genus alia, quæ paucis verbis possunt comprehendi.

Abiit postea pittacium seu pettycium in *petia*, quo rosterius ævum utitur. Henricus Rebdorffensis, in

Annalibus, anno 1361 : « Item clavus cum aliquali petia ligni sanctæ crucis. Item petia brachii sanctæ Annæ. Item petia chordæ, qua Christus fuit ad columnam ligatus. » Utilit et Theodoricus de Appollidia præfatione ante Vitam sancti Dominici, 5 Aug.

PLUMATIUM. Pelagius, libello vii, n. 10 : « Et traxit unum corpus sub caput suum tanquam plumatium de scirpo. » Glossæ Græcolatinæ *πλουμάκιον, πλουμαριον, plumacium*. Anastasius in Sergio : « In quo interius plumatium ex holoserico superpositum, quod stauracis dicitur, invenit. » Godfridus Viterbiensis Chron. parte ix :

Ultimus Assyriæ rex nomine Sardanapala
Fecerat ex pluma plumatia clausus in aula.

Papias : « Plumacium, pulvinar a pluma dicitur. » Glossarium Camberonense Ms. « Pulvinar, capitale plumatum. »

PÆMENIUM. Palladius, cap. 77 : « Vixi cum eo anno uno in Bethleem, quando sedit ultra Pæmenium. » Συνηΐσα γὰρ ἐγὼ τούτῳ ἐπὶ ἔτος ἐν τῇ Βηθλέεμ, ὑπὸ πνεύματι ἐκδιέζοντο ἐπὶ κείνῳ τῶν Ποιμένων. Meursius hic notat : Intelligit monasterium abbatis Pæmenis, cuius meminit Joannes Moschus Limonarii cap. 167. Na ille. Ut video, etiam viris alias diligentissimis error latus obrepit. Pæmen Palladii aliquot sæculis distat a Pæmene Moschi. Hic Moschi solitarius fuit, alter ille Palladii, abbas. Et quidem de neutro hic agitur, sed *Pæmenium* hic est locus apud Bethleem a pastoribus ita dictus, ubi apparuerunt eis angeli, qui non procul a Bethleem distabat, ut hic apparet, et testatur Hieronymus epistola 27, ad Eustochium : « Haud procul inde Bethleem, descendit ad turrem Ader, id est, gregis ; juxta quam Jacob pavit greges suos (Gen. xxxvii), et pastores nocte vigilantes audire meruerunt : Gloria in excelsis Deo (Lucan), etc. Distat hæc turris mille passibus a Bethleem, ubi templum erectum est ab Helena, uti testatur Nicephorus, lib. viii, cap. 50. Epiphanius Monachus, in Itinerario Jerosolymitano : « Ad Orientem Bethleem est conditum monasterium, quod dicitur Ovile, ubi visus est angelis pastoribus, dixitque ipsis : Cessate a gregibus custodiendis. Clamate celebrantes. » Vix dubito, quin in Græco fuerit Ποιμένιον, id est, *ovile*.

POLLUTIO NOCTURNA. Palladius, cap. 22, de 1048 Moysæ, qui latro fuerat, turpibus somniis vexato, qui ob eam causam sacramentis abstinerebat, cum cum Isidorus presbyter ab iis liberasset, ait ei : « Bono deinceps et fidenti animo communica sacramentis. » Unde apparet olim ex religioso animo plebsque communione abstinuisse cum turpia somnia et pollutio nocturna iis de nocte obtigissent. Vide Cassianum accurate in nocturnam illusionem inquietem, collat. xxi, capite 4, 5, 6. Dubius etiam in hac re hæsit Augustinus Anglorum apostolus, qui Gregorium papam ideo consulit apud Gratianum, dist. 6, cap. Testamentum. Inter Scholasticos consule principem Scholasticorum divum Thomam Aquinatem, in parte, 80, art. 7.

Posca. Heraclides, capite 25 : « Olera tantum et

A poscam, et lenticulam per solum biennium gustans. » Ubi Hervetus novitius Palladii interpres pro *poscam* posuit *ptisanam*. Etiam vetus Palladii interpres *ptisanas* habet. In Græco est *ὀξύκρατον*. Post, apud Heraclidem, c. 42 : « Per reliquum ævi sui tempus posca et sicco pane contenta vivebat. » Ubi Hervetus in Palladio suo pro *posca* retinuit *oxyrato* ex Græco. Certe vetus Lexicon Græcolatinum habet *ὀξύκρατον, posca*. Plinius quoque, lib. xvii, cap. 4, vertit : « Radix decoquitur in posca dolori dentium, » quod Dioscoridi lib. ii, capite 129, de ononide, seu anonide est : *Ἀρσφληθισα δὲ ἡ ῥίζα ἐν ὀξύκρατῳ, καὶ διακλυζομένη, πόνον ὀδόντων πραΰνει*. Idem Plinius, lib. xx, cap. 4 poscæ meminit ; « Sativi raphani in posca decocti, contra serpentium morsus illinuntur. » Item, lib. xxii, capite 25 : « Ad jocineris dolores eam (farinam hordei) cum posca concoqui opus est, aut cum vino. » Et nomen hoc aliquoties eodem capite repetit. Idem, libro xxx, cap. 7 : « Tormina sanat palumbus ferus, ex posca decoctus. » Suetonius Vitellio, capite xii : « Cum Puteolis poscam vendentem deprehendisset. » Spartianus, in Hadriano : « Cibis etiam castrensibus in propatulo libenter utens, hoc est, larido, caseo, et posca, exemplo Scipionis Æmiliani, et Metelli, et auctoris sui Trajani. » Cornelius Celsus, libro iii : « Dari potest inrita, vel ex aqua calida, vel ex posca. » Alexander Trallianus, libro xi : *Πάρχει δὲ αὐτῷ πρὸς ἡμέρας εὐπνέτω ὄντι, ἢ εἰς ῥιζάτων, ἢ εἰς γούσχα* : « Pridie bene excoctum impone rosato vel poscæ. »

C Confundunt plerique grammatici et Lexicographi recentiores *poscam*, cum *lora* vel *zytho*, quos redarguit Brodæus, libro iv, Miscellan., cap. ii. In eadem opinione fuit etiam auctor Glossarii Camberonensis manuscripti, dum ait : « Pusca, vinum secundum. » Vinum autem secundum, seu secundarium, nihil aliud est quam lora. Quid vinum secundum sit explicat idem Glossarium : « Acini dicuntur projectæ uvarum reliquæ, et ideo corripit penultimam. Quoniam non de nomine, sed de verbo derivatur hoc nomen ; hic acinus, hujus acini. Acinum vero neutraliter dicitur, qua lavantur uvæ post expressum vinum ; acinum dictum, quasi aquidum, vocaturque vinum secundum, et est potus servorum.

Quid posca seu γούσχα sit, explicat Pharmon Cynosophii cap. 7 : *γούσχα δὲ ἔστιν ὄξος, καὶ ὕδωρ θερμὸν, καὶ ὡς δύο* : « Est pusca seu posca, acetum et aqua calida, et ova duo. » Ita quidem ille poscæm aptat pro remedio canis, qui incaluit. Alias posca simpliciter est potio ex aquæ aceti mixtura temperata, quæ militibus in usu, quæ sæpe solius aceti nomine exprimitur. Plautus, Rudente : « Sed hic rex cum aceto pransurus est et sale. » Spartianus, in Pescennio : Jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto universos esse contentos. » Vulcatius, in Avidio : « Præter laridum, et buccellatum, et acetum. »

Aliud opinor γούσχα Moschopulo : φύσχα, ἡ γούσχα γούσχα : *Physca, vulgariter pusca*. An intelligit quod

Hesychio, φύσκα, κοδία, καὶ τὸ παχὺ ἔντερον: « physca, ventriculus et crassius intestinum, » vel quod Coronæ pretiosæ, φύσκα, vesica, κόστα?

POSTLIMINIUM. Vita Malchi, num. 4: « Ego enim longo postliminio hæreditarius possessor. » Vox ea Hieronymo sæpius usurpata. Idem, epist. 12, ad Gaudentium: « Et post nece amicum, luctumque perpetuum, infanti senex, longo postliminio scriberem. » Idem, præfat. comment. in Jonam: « Igitur tanto post tempore, quasi quodam postliminio a Jona interpretandi initium sumens. » Idem, in prologo Josue: « Et omissum jam diu opus quasi quodam postliminio repetere. » Occurrit frequenter apud Jurisconsultos: Vide Lexicon Brissonii. Cic., pro Cornelio Balbo: Quid si civi Romano licet esse Gaditanum, sive exilio, sive postliminio, sive rejectione hujus civitatis. Prudentius, in Hamartigenia:

Tunc postliminio redeuntem suscipit alto
Caus fides gremio.

Lactantius, lib. iv, cap. 22: Si quis ab inferis rediens postliminio vitam receperisset.

PRÆFECTIANI. Vetust. Palladii Lausiaca, cap. 15, de Evagrio: « Adfuit ei angelica visitatio in schemate præfectiani. » Palladius Herveti, cap. 25: « Adstitit ei visio angelica præ se ferens speciem militum præfecti. » Græce est, Ἐπίστα αὐτῷ ἁγγελικὴ ὁπτασία ἐν σχήματι στρατιωτῶν τοῦ ἱπάρχου. Novella 124, 17: Ἐν τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἱπάρχων ἀναγρόμενοι. « Apparitores magnificentissimi et gloriosissimi præfecti pratorio. » Concil. Chalced., act. 1.

PRÆFECTUS. ἱπάρχος. Diversus hic a præside. Sæpe tamen interpretes ἱπάρχων non rite præsidem vertunt. Palladius, cap. 3. « Eam traderet præfecto Alexandrino. » in Græco, ἱπάρχῳ. Hervetus præsidi verterat, et sic ferme semper. Alexandriæ autem et Ægypto, non præses, sed præfectus præsidebat. Sæpius quoque in his libris occurrit ἄν' ἱπάρχου, ex-præfectus. Quod hic et alibi non rite versum. Vide Frontonem nostrum, ad Chrysostomum.

PRÆPOSITUS SACRI CUBICULI. Palladius, de Lauso, in præfatione Lausiacæ historiæ: « Ad Lausum præpositum. » Cujus rei præpositus fuerit, declarat ipse in epilogò libri, ubi eum vocat πραιπόσιτον τοῦ εὐσεβεστάτου κοιτῶνος, præpositum sacri cubiculi. Occurrit officium hoc in novellis 22, 3, 4: ὁ τῶν βασιλικῶν κοιτῶνων προεστώς. Et apud Zosimum. Notitia Orientalis: « Sub dispositione viri illustris præpositi sacri cubiculi donus divina per Cappadociam. »

PROASTION. Προάστιον, suburbanum seu prourbium. Vita Basilii, cap. 2: « Invenit (eum) in proastio cum philosophis. » Rufinus, lib. iii, n. 19: « Prope proastium qui vocatur in Septimo. » Quod in eadem re apud Pelagium, libello xv, n. 66, suburbanum dicitur. Paulus Diaconus, de gest. Langob., lib. vi, c. 58: « Rex Liutprandus in Oloana nihilo minus suo proastio, miro opere in honorem sancti Anastasii martyris Christo domicilium statuit. » Quo loco hallucinatus est Bonau. Vulcanius, qui quia prokastio in libro suo invenit, existimavit dignitatis

A nomen esse, ab hasta derivatum, quasi qui hastam seu contum regium ferret: sed imposuit illi librarius sequioris ævi mos, qui pleraque aspirabant. Epistola Justiniani imp. ad Placidium: « Cum portubus, aquis, aquarumve decursibus, silvis, proastis. » Germanus, in Sancitis: καὶν προάστιον ἢ μοναστήριον.

1049 PROTOCOMITES. Πρωτοκωμίτης, primus seu princeps pagi. Palladius, Lausiacæ historiæ cap. 64, in Paphnutio: καὶ πάλιν φωνή τις γέγονε πρὸς αὐτὸν θεία λόγουσα: Ἐοικας τῷ τῆς ἀλυσίου κόμης πρωτοκωμίτῃ. Quæ ita vertit Hervetus: « Et rursus vox divina ad eum facta est: Es similis vicini pagi protocomiti. » Recte Ruffinus, lib. ii, cap. 16, πρωτοκωμίτην vertit primarium vici. Alius, protocomes, πρωτοκόμης, B primus, seu princeps comitum, quæ dignitas erat comitiva in palatio, exercitu, provinciis. Vide Jurisconsultorum Lexica.

PSIATHUS, PSIATHIUS vel PSIATHIUM. Sæpius occurrit in Vitis Patrium. Vita Pachomii, capite 43: Ac ne otiosus essem, psiathos elegi cum fratribus texere. » Cap. 47: « Venit ad fratres, qui psiathos operabantur. » Cap. 52: « Semper autem psiathos operabantur. » Vita Abraham eremitæ, capite 3: « Nec non et unum psiathium, in quo cubitare solebat. » Et cap. 14: « Psiathium suum, super quod subsistebat, cepit vehemens flamma comburere. » Vita Joannis Eleemosynarii cap. 20: « Quanti sunt modo qui psiathium habentes subitus dimidium, et supra dimidium, non possunt extendere pedes suos. » Vita Euphrosynæ, cap. 16: « In eadem cella demoratus est, in eodem psiathio dormiens in quo Euphrosyna. » Vita Mariæ neptis Abrahæ, cap. 8: « Quinquaginta annos conversationis tuæ, super psiathium cubitaveras. »

Frequens hæc vox in supellectile antiquorum monachorum. Psiathium Græcis teges sive storea ex junco aut papyro confecta. Ea pro lecto et stragulo utebantur monachi Ægyptii. Glossarium: Teges, ψιᾶθιον. Vide Cassian., lib. iv Instit., capite 13, et collat. 1, capite 23. Hesychius: ψιᾶθια τὰ ἐν τοῖς δασυσταρίοις ἐπὶ τῶν καθιδρῶν ἐπιστορνύμενα: « Psiathia, quæ in judiciorum loco cathedris insternuntur. » Idem: ψιᾶθις, ἡ χαµαῖνα, καὶ τὸ φυτὸν, ἐξ οὗ πλέκεται ψιᾶθος: « Psiathus, lectus humi stratus, et frutex, ex quo D plectitur psiathus. » Vide eundem in Κάνναι, et Κανάθρα.

PTISANA. Palladius, Lausiaca ex veteri interpretatione, cap. 15: « Propter infirmitatem stomachi coctum cibum accipere compulsus est. Panem quidem jam non contigit; olera vero et ptisanas, ac legumen usque ad duos annos accipiens, ita defunctus est. » Quo loco Heraclidis interpres, c. 25: « Cum necesse esset corpori ejus propter stomachi infirmitatem, ut cocum sumeret cibum, panem quidem atigit nunquam, olera tantum et poscan, et lenticulam per solum biennium gustans. » Palladius, ex interpretatione Herveti, cap. 86: « Cum caro, propter imbecillitatem corporis et stomachi, opus haberet ut

aliquid sumeret quod per ignem transisset, panem A quidem tetigit, nequaquam autem sumpsit cocta olera, sed vel ptisanam, vel legumina duos annos. » Qui locus si cum interpretatione priorum conferatur, legendum videtur, « panem quidem tetigit nequaquam, sumpsit autem cocta olera, vel ptisanam, vel legumina duos annos. » Omnino nugatur hic Goldastus scribens ad regulam sancti Columbani, legensque *ptisanas* pro *ptisanas*: « *ptisana*, inquit, pulmentarium ex ipsis confectum. » Carere poteramus hac crisi contra consensum omnium interpetum, qui in Græco vel *πισσάνων* invenere, et in Latino textu retinere, vel per *poscam* idem volvere exprimere.

PTOCHUM. Vita Euphrosinæ, cap. 7: « Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monasteria. » Pleræque Editiones, pro *ptochia*, habent *lapetia*, nullo sensu. Ptochiorum frequens apud veteres mentio. Canon 10 concilii Chalcedonensis, œcumenici v: « *ἡ τοι τῶν ὑπ' αὐτῆς μαρτυρίων ἢ πτωχείων*, » ἢ *ξενοδοχείων*: « Vel eorum quæ sub ea sunt martyriorum, vel ptochiorum, vel xenodochiorum, et can. 8: *Οἱ κληροὶ τῶν πτωχείων, καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων*: Clerici ptochiorum, monasteriorum et martyriorum. » Vox Græca etiam Latinis usitata. Testamentum sancti Remigii: « Sicut disposuero in ptochiis, cœnobiis, martyriis, diaconis, xenodochiis, omnibusque matriculis sub tua ditione degentibus. » Capitularia, lib. vii, tit. 2: « Clerici qui præficiuntur in ptochiis, vel qui ordinantur in monasteriis, vel basilicis martyrum, » quæ desumpta sunt ex can. 8 concilii Chalcedonensis jam citato. Plura de ptochiis et ptochotrophis in Juris Lexicis.

RACANA seu **RACHANA.** Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 20: « Cum storeis et rachanis. » Unde *rachanelle*, cap. 20: « Venundabantur enim quatuor rachanelle numismate uno. » Ennodius, lib. ix, epistola 17, ad Apodemiam: « Lænam et racanas, cujus vos volueritis coloris, rubei, aut fuscii, mihi sub celeritate dirigite. » Jacobus Sirmondus noster ibi notat: Racanæ quod genus vestimenti fuerit, non liquet; ad calcesamini referendæ videntur, ut et *ragæ* et *tzangæ*. L. in Cod. Theod. De habitu quo uti oporteat intra urbem: « Intra urbem (Romam) nemo vel ragis vel tzancis utatur. » Ita ille. Dubito an hæ *ragæ* ad *racanas* spectant. Potius existimem *racana* detortum a Græco *ράκη*, quod vile vestimentum, ut etiam hic, de *racana* intelligitur. Nam jungitur apud Ennodium cum *lænâ*, quæ abjecta vestis. Corrupto Ennodio usus est Claudius Salmasius, dum ad Vopisci Firmum Tyrannum citat *lænæ racanas*. Hesychius: *Ράκη, ἀποσχορπισματα, καὶ ἀποσπάσματα, ἱμάτια*: « Præsegmina, divulsiones, vestes. » Idem: *Ράκος, διαβρωγὸς ἱματίων*: *lacerum vestimentum*. Idem: *Ράκη, ἀποσχορπισματα καὶ ἀποσπάσματα*: *rupturæ et divulsiones*. Hinc igitur nunc *racana* nunc *rachana* scribunt.

Apud Nicetam Choniatem, lib. ii De rebus gestis Alexii Angeli, *ρακεδόντης*, cui Glossa Ms. ascribit *παννυχός*. Sic apud eundem, libro De rebus post ex-

pugnatam urbem gestis: *ρακεδόντης*, *pannis involuti*. Et apud eundem, lib. iii De Isacii Angeli imperio, *ρακεδόντης* exponitur a Glossatore *παρὰ τὸν, rasam serens*, de qua vide in SCHEMA.

RAPHANELÆUM. Pelagius, lib. v De Vitis Patrum, libello iv, n. 59: « Vasculum, in quo erat raphanelæum. » Editiones vulgatæ cum addito legunt: *raphanelæum, id est lini oleum*. Parisiensis Editio, omisso verbo *raphanelæum* substituit, *oleum de armine lini expressum*. Raphanelæum quid sit, describit Plinius lib. xix, cap. 5, agens de raphano: « *Ægypto* mire celebratur, propter olei fertilitatem, quod e semine ejus faciunt. Hoc maxime cupiunt serere, si liceat; quoniam et questus plusquam ex frumento, et minus tributis est, nullumque copiosius oleum. »

REGIA. absolute positum portam primariam significat. Vita Mariæ Ægyptiacæ, cap. 5: « Regia autem monasterii nunquam aperiēbatur. » Sic apud Ennodium, epigrammate 17, inscriptio est: « Super regiam triclinii in domo, » quæ Heliconem montem cum aquis suis præferebat. Gregorius Turonensis, libro iv, cap. 15: « Dum deambulabant per ecclesiam ad regias ædis sacræ, quæ tunc reseratæ fuerant, appropinquant. » Anastasius Bibliothecarius in Honorio: Investivit regias in ingressu ecclesiæ majoris quæ appellantur medianæ, ex argento. » Item in Conone: **1050** Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas regias basilicæ, clausas observabant. »

REGULA. Regulam ab Angelo accepit Pachomius. Vitæ ejus, cap. 12: « Quam regulam Tabennenses hodieque custodiunt. » Quare habuit Joannes Meursius in Glossario suo Græcobarbaro, dum verbo *Μοναχός* existimat sanctum Benedictum regulam monachis primum præscripsisse. Vel ipse Benedictus regulæ suæ cap. 73 priorem sancti Basilii regulam agnoscit: « Collationes Patrum, et instituta, et vita eorum, sed et regula sancti Patris nostri Basilii, quid aliud sunt, nisi bene viventium et obedientium monachorum instrumenta virtutum. » Et jam ante Pachomius ab angelo regulam acceperat. Quare quod Hildegardis dicit de Benedicto primo regularum auctore, intellige de Italia, quam ipse primus sua Regula maxime illustravit.

RESCELLA. Pelagius, lib. v De Vitis Patrum, libello x, n. 18: « Dedit ei aurum, et nummos, et rescellas, et omne quod in responso suo habebat. » Et n. 76: « Vestes meæ inestimabili pretio dignæ erant, et pro his utor has viles rescellas. » Videntur rescellæ hic capi pro villi vestimento. Sic apud eundem Pelagium, libello xiii, n. 1: « Vestivit se rescellas suas, quas prius habuerat. » Glossarium Camberonense Ms. « Recella, diminutivum a recula, recula autem a re. » Charisius Sospiter, lib. i Grammaticæ, a *res* deducit *reculam*, ut a *spes specula*. Ita et Priscianus, super duodecim versus Æn., in illud lib. iii Æneid. « *Postquam res Asiæ*. » Ibidem, in Glossario Camberon.: Rescellæ, genus indumenti; id est, pelles. » Apuleius, lib. iv Metam.: « Quid paupertinas pannosæque rescusculis miserimæ anus donas vicinis divitibus. » Ergo

ares primum *rescula*, inde *rescella*. Liceat hic conjecturam meam proponere de loco apud Apuleium, lib. iii *Metamorph.*, deposito : « Specta denique quam parvis quamque futilibus tanta res procuratur. Hercule anethi modicum cum foliis lauri immisum, rore fontano datur lavacrum, et poculum. » Beroaldus ait olim fuisse *Herculis*, et ipse reformat *Hercules*, ut sit asseveratio per Herculem, quale est illud *menecules*, *mediusfidius*. Lipsius, lib. ii ep. qq., ep. 22, ait dormivisse magnum interpretem (Beroaldum). Vetus lectio *Herculis*. Legit ipse : « Tanta res procuratur herbulis. Anethi, » etc. Ita ille. Scio equidem multum herbarum usum fuisse in re magica, unde apud eundem, *Apol.* 1, *radicula*, *herba*, *surculi*. Et lib. ii *Metam.*, *surculus* et *lapillis* et id genus *frivolis inhalatis*. E quibus videri quoque possit legendum *surculus* pro *herculus*. Malim tamen legere *reculis* : 1° Quia soliti olim scribere *h eculis* ut *Hrenus*, *Ludovicus* in Ms. vetustissimo, unde transpositione fecere *herculus*. 2° *Recula* sequentia omnia comprehendunt, *anethum*, *laurum*, *rorem fontanum*; non ita *herbula*, quæ in nullum istorum quadrant, si *anethum* de semine capias. 3° *Recula* hic quod libro ii apud eundem *frivola*. 4° *Reculas* usurpat idem auctor lib. iv *Metamorph.* jam citato.

Dicebatur, et *Reicula*. *Capitularium*, lib. vii, tit. 192 : « Qui reiculam ecclesiæ petunt a regibus et horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapiunt. » *Chronicon* sancti Galli, De gestis Caroli Magni : « Quod reiculæ sancti Galli non ex regalibus donariis, sed ex privatorum traditionculis collectæ. »

AN REICULÆ hæ Ecclesiarum sunt illa ipsa, quæ Græcis dicebantur *πτωχικά*? *Balsamon*, ad *Can. Apost.* 59 : « Ὁ ἐπίσκοπος ἐφίδει μετὰ τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῦ δαπάνην, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν κληρικῶν συνήθη οἰκονομίαν, τὰ περιτεύοντα ἐκ τῶν εἰσόδων τῆς ἐκκλησίας διαδίδοναι πρὸς πένοντας » *πτωχικά* γὰρ καλοῦνται : « Episcopus post necessarios sibi sumptus, et ecclesiæ ac clericorum consuetam dispensationem, superflua ex ecclesiasticis redditibus debet distribuere pauperibus. Nam *πτωχικά*, id est, pauperum bona vocantur. » Et in eundem canonem *Zonaras* : Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πράγματα ἢ γράφῃ *πτωχικά* ὀνομάζει, καὶ δεῖ ταῦτα διαδίδοσθαι τοῖς *πτωχοῖς* : « Scriptura nominat ecclesiarum bona *πτωχικά*, quæ *πτωχοῖς*, id est, mendicis et inopibus distribui oportet. »

RESTES PISCUM. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 19 : « Mille restes siccatorum piscium, qui menomene dicuntur. » Sic *Martialis*, lib. xii, ep. 32 :

Calvæque restes alioque, cepisque.

ubi restibus calvitium tribuit, ut veteres et tritas ostendat, e quibus allia et cepæ pendere solita.

RICINUS. *Palladius*, cap. 86 : « Adeo ut corpus ejus non secus ac corpus ferarum animalium ricinis scateret. » *Hervetus* verterat, *scateret muscis*. Græce est : ὥς καὶ τὸ σῶμα κρότωνος ἐκθράσαι. Dixi de hoc satis fuisse ad veterem *Palladii Lausiacam*. Nunc quædam addo ex *Frontone* nostro : κρότων hic rectius sumitur pro *ricino*, ut sit τὸ ἐν κυρίῳ καὶ βουαί γινώ-

A μρον. *Plinius*, lib. xi, cap. 34 : « Est animal infuso semper sanguini capite vivens, in bubus frequens, in canibus aliquando, in ovibus et capris hoc solum. » *Suidas* vocat κυνίου φθείρας, *pediculos canum*. *Aristot.*; lib. v *Historiæ Animalium*, cap. 31 : Τὰ δὲ πρόβατα καὶ αἶγες κρότωνας ἔχουσι, τοῖς δὲ κυσὶν οἱ καλούμενοι γίνονται κυνοβράσαι : « Oves et capræ redivios habent, canibus proprium ricinus, qui ab eodem animali nomen cynorrhæstæ accepit. » *Columella*, lib. vi, c. 2, *rediviorum*; *Plinius*, lib. xii, c. 18, *ricinorum canum* meminit. Ἐκθράσαι ad verbum esset, *ebullire faceret, effunderet*, ut ii *Machab.* i; 12 : Αὐτοῖς γὰρ ἐξέβραστο τοὺς παραταξαμένους ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει. Ipse vero *ebullire fecit eos qui pugnaverunt in sancta civitate*.

ROSARIUM. Usus orationes annuerandi Deo per B caleulos, habes hic exemplum apud *Palladium*, c. 23, de *Paulo* in monte *Pheane* habitante : « Hic habebat trecentas preces expressas et præstitutas, totidem habens in sinu caleulos, et in unaquaque oratione jaciens unum caleulum, » ὥσπρον. Idem de eo narrat *Sozomenus*, lib. vi, cap. 29, et ex eo *Cassiodorus*, lib. viii, cap. 1. Etiam divam *Claram* sanctissimam feminam precariis calculis usam, ut Deo orationes suas annueraret, produnt ejus Acta. Nec superstitionius est hic calculorum usus, non magis quam duodecim lapides, quos *Josue* jussit milites suos sicco pede transeuntes secum ex alveo *Jordanis* in castra deferre, nempe ut commonitorii essent beneficii a Deo Opt. Max. præstitii.

SABULUM. Vita *Pauli* primi eremitæ, num. 14 : C « Sabulum capiti superjaciebat. » Vita *Hilarionis*, num. 40 : « Qui cum tria crucis signa pinxisset in sabulo. » *Glossarium Camberonense* Ms. : « Sabulum, genus terræ levissimum. » *Plin.*, lib. xviii, c. 18 : « Quippe sabulum subest, granumque limo tantum continetur. » *Hieronymus*, in cap. xlvii *Ezech.*, Ad tumultus sabuli orientalis.

Sabulum autem capiti superjacere solemne erat apud plurimas gentes in luctu, maxime funebri. De Ægyptiis, testis hæc Vita.

De Romanis *Virgilius*, lib. x *Æneid.*, de Latino rege ob conjugis et urbis fata :

..... it scissa veste Latinus
Conjugis attonitus fati, urbisque ruina,
1051 Canitiem immundo perfusam pulvere turpans.

D Et libro x de Mezentio propter Lausum filium ab Ænea occisum :

Agnovit longe gemitum præsaga mali mens :
Canitiem immundo deformat pulvere....

Idem in Ciri :

..... Clade exterrita tristi
Intonsos multo deturpat pulvere crines.

Catullus in *Argonauticis* :

Canitiem terra atque infuso pulvere fœdans.

Silius Italicus, lib. xii. De Campanis :

..... nunc fœdantes in pulvere crinem
Canentem.

Ovidius, lib. viii *Metamorph.*, fab. 4 :

..... Oeneus
Pulvere canitiem genitor, vultusque seniles
Fœdat humi fusus.

De Græcis testis Homerus, Iliad. ɛ, ubi Achilles A
audita morte Patrocli :

Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν χόνιν αἰθαλόεσσαν,
Χύατο παρὰ χερσέσσιν.

Ambabus autem manibus capiens pulverem calidum
Fudit super caput.

Idem Iliad. ɔ, de Priamo, qui pulvere aspersus filii
Hectoris mortem deslet.

De Judæorum more in hac eadem re notum nimis
ex sacris litteris.

SAITES. Palladius, cap. 22 : « Cum saites octode-
cim ebibisset. » Græce : σάιτην πίων ὡς Ἱταλικῶν δε-
κακτῶ. Epiphanius, De ponder. et mensur. : Ἀπόρ-
ρῦμα δὲ παρὰ μόνους Θεβαίους μετρεῖται. Ἡμισὺ γὰρ
τοῦ σάιτου ἐστίν, ὃ δὲ ἀληθινὸς σάιτης ἕξτων ἐστίν κβ'.
« Aporrhyma apud solos Thebanos mensuratur. Di-
midium enim saitis est, verus autem saites, sexta-
rium viginti duorum est. »

SANCTORUM CORPORA INCORRUPTA. Vita Hilarionis,
num. 46 : « Et toto corpore, quasi adhuc viveret,
integro. » Joannes Moschus, Prati spiritualis cap.
121, de duobus monachis præ siti mortuis : « Inveni-
mus vero ambos integros, sumentesque illos, sepeli-
vimus in Raythu. »

Multorum sanctorum corpora Deus hac integritate
honoravit : Sancti Ursini, primi episcopi Bituricensis,
apud Gregorium Turonensem, De gloria Confessorum,
c. 80 ; sancti Eligii, apud Surium, 1 Decembris,
auctore Audeno Rothomagensi episcopo ; sancti Si-
geberti regis Francorum, auctore Sigeberto monacho
Gemblacensi, apud Sur., 1 Febr., tomo vii ; sancti
Wenceslai ducis Bohemæ, per Joannem Dubravium,
Olomucensem episcopum, 28 Septembr., apud Su-
rium, tomo vii ; sancti Stanislai, episcopi et marty-
ris, apud Surium 11 Aprilis ; sancti Huberti, episcopi
Leodiensis, apud eundem, 3 Novembris ; sancti Oth-
mari, abbatis Sangallensis, auctore Walafrido abbate
Augiensi, apud Surium, 16 Novembr. ; sancti Ed-
mundi episcopi Cantuariensis, apud Surium, 16 No-
vembris ; sancti Raynaldi, archiepiscopi Ravennatis,
auctore Hieronymo Rubeo, 18 Augusti, apud Su-
rium, tomo vii ; sancti Sosii diaconi, auctore Joanne
diacono, 5 Jan., apud eundem, eodem tomo, 23
Septembris ; sancti Honorati, episcopi Arelatensis,
auctore Hilario episc. Arelatensi, apud eundem, tomo
eodem, 15 Jan. ; sancti Judoci, auctore Florentio ab-
bate, apud eundem, tomo eodem, 15 Decembris ;
sancti Hermanni, seu Josephi, canonici Steinfeldens-
is, apud eundem, tomo eodem, 7 Aprilis ; sancti
Theodori Studitæ, auctore Michaelē Studita, 11 No-
vembris ; sanctæ Edilbergæ virginis, apud Bedam,
l. iii Hist. Anglicanæ, cap. 8, Julii 7, in tomo VII
Surii ; sanctæ Ludmillæ martyris, in Vita sancti
Wenceslai, supra.

Plura non congero. Similia exempla sæpissime in
Sanctorum Vitis occurrunt. Vide quædam apud
Joannem Baptistam Signium in ejus Reliquiario, c.
21, et Gretzerum nostrum, in Apologia 2 et 3 pro
Vita sancti Ignatii nostri, lib. iv, cap. 1, contra Mi-

senum Calvinistam, et apud Kormanuum, De miracu-
lis mortuorum, parte iii. Vide et Gretzerum, De fu-
nere Christiano, lib. 1, cap. 4.

SANCTUARIUM. Vita Euphrasie, cap. 1 : « Multas-
que oblationes in ecclesiis et sanctuariis offerebat. »
Et cap. 5 : « Quæ etiam illic vacans in sanctuariis. »
Nescio an hic sanctuaria vocet σινυία, id est, mona-
steria. Alias sanctuarium certus in templo locus.
Vide SECRETARIUM.

Aggenus, comment. in Frontinum, De limitibus
agrorum : « Profanum autem, quod dum sanctum
fuisset, postea in usu hominum factum, hoc est extra
fanum, extra sanctuarium, profanum dictum est. »

Dicta etiam sanctuaria vela quædam sacra se-
brandæa. De quibus ita Baronius, notationibus ad
B Martyrologium Romanum ad diem 15 januarii,
postquam recitavit verba sancti Germani et col-
legarum legatorum apostolicorum ad Hormisdam
papam : « Unde si beatitudini vestræ videtur, san-
ctuaria beatorum apostolorum Petri et Pauli, secun-
dum morem, ei elargiri præcipite ; et si fieri potest,
ad secundam cataractam ipsa sanctuaria deponere
vestrum est deliberare. » Exstant ad eosdem legatos
Hormisdæ papæ, de eadem re scriptæ litteræ, aliæ
item ad Justinianum, significantis se tantum san-
ctuaria mittere. Per sanctuarium autem velum intel-
ligere debemus, quod sanctus Gregorius, in epistola
ad Constantiam reg., lib. iii, epist. 30, brandæum
appellat, ex quo sanguis effluxit, cum a sancto Leone
papa (ut ait) forcipibus incidere. Alibi autem idem
C appellat velamen, quod ad moveri solitum erat sanctis
martyrum corporibus, ut lib. iv, epist. 44, ex syno-
do Romana, et libro xii, decret. 4, Brandæum item
appellat velum illud Joannes Diaconus, in Vita sancti
Gregorii libro ii, capite 42, cum ingens ea de re mi-
raculum narrat. Hactenus Baronius.

Erant et regum et principum sanctuaria, secreta
videlicet et arcana tabularia. Plinius, libro xiiii,
cap. 8 : « In sanctuariis Mithridatis maximi regis de-
victi Cn. Pompeius invenit in peculiari commentario
ipsius manu compositionem antidoti. » Siculus Flac-
cus, in libro De conditionibus agrorum : « Quod si
quis contradicat, sanctuarium Cæsaris respici solet ;
omnium enim agrorum et divisorum et assignatorum
formas, sed et divisionem, et commentarius et prin-
D cipatus in sanctuario habet. Qualescunque enim for-
mæ fuerint, si ambigatur, de eorum fide ad sanctua-
rium principis revertendum erit. »

SARTAGINES IGNITÆ. Hieronymus, in Vita sancti
Pauli primi eremitæ, num. 3 : « Qui Ignitas sartiagi-
nes ante superasset. » Hujus supplicii mentio II Ma-
chab. vii, quod ita exprimit Prudentius,
hymno 14 :

Videbat ipsos apparatus funerum
Præsens suorum, nec movebatur parens,
Lætata, quoties aut olivo stridula
Sartago frigus torruisset puberem.

Plura de his vide apud Antonium Gallonium, lib. De
sanctorum martyrum cruciatibus, cap. 7.

SATYRI. Hieronymus in Vita sancti Pauli primi

eremitæ, num. 8: « Quos vario delusa errore gentilitas **1052** Faunos, Satyrosque, et Incubos vocans colit. » De Satyris consule Lilius Gregorium Giraldum Historiæ deorum syntagmate 15, et Martinum Delrium nostrum, parte III commentarii in Senecæ Œdipum; Natalem Comitem, libro V Mytholog., capite 8, et Conimbricenses nostros, in lib. II Physic., cap. 9, quæst. 5, art. 2.

SCALPRÆ. Hieronymus, Vita Pauli primi eremitæ, num. 5: « Erant præterea per exesum montem non pauca habitacula, in quibus scalpræ, etiam incudes et mallei, quibus pecunia olim signata, visebantur. » Ita vetustissimi Ms. pro *scabræ*. Papias Vocabulista: « *Scalpere*, fricare, terebrare; *Scalprus* dictus, quod pituris * et foraminibus sit aptus, quasi scalphorus; ejus diminutivum scalpellus facit. *Scalpra*, ferrum quo corium aptatur, quo fabricantur formæ sutorum. *Scalpellus*, ferrum quo corium aptatur, quo fabricantur formæ sutorum, et quo chartas corrigunt. » Joannes a Janua in Catholico: « *Scalprum* a scalpo, pis, dicitur hoc scalprum, pri, et hic scalprus, id est, ferrum, cum quo corium aptatur vel raditur, vel cultellus, vel capulus scriptorum. Item scalprum vel scalpus dicitur quoddam ferreum instrumentum, quod alio nomine dicitur celtes. Unde hoc scalpellum, li; et hic scalpellus, li, diminutivum secundum Hugutionem. Unde Jeremiæ xxxvi: *Scidit illud scalpello scribere.* » Vocabularium Gerardi de Scheuren: « *Scalprum*, pri, et *Scalprus*, pri. Een yser daermen leder mede schauet: oft een scherp mesken der schzyuer: oft een yseren beytel. »

SCAPULARE. Vitæ Antonii, capite 25: « Lavitepeaditen suum, id est scapulare. Ita plerique editi; sed scapulare interpretamentum prioris e margine in textum irrepsit. Scapulare proprie *ἐπιωρίς*. »

SCHEMA. Vita Euphrosynæ, cap. 7: « Induitque eam tunicam schematis. » Vita Euphrasiæ, sive Euphrasiæ, cap. 8: « Si nos diligis, esto nobiscum in nostro schemate. » Anastasius Persa Jan. 22, in Menæis: καὶ γενόμενος ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Σάββα τὸ ἱερὸν τῶν μοναχῶν σχῆμα λαμβάνει. « Existens in monasterio sancti Sabæ sacrum monachorum habitum sumit. » Sæpissime occurrit apud scriptores asceticos.

Sed quia duplex fuit schema monachicum, unum, quod dicebatur τὸ μικρὸν σχῆμα, sive τοῦ μανδύου, *parvum schema*, sive *schema mandyi*; alterum quod dicebatur τὸ μέγα, sive τὸ ἀγγελικόν, *magnum* sive *angelicum schema*; juvat hic ex Euchologio quædam utriusque generis attexere, omissis precibus, ritus tantum attingendo, præmisso ante ordine instituendi novitium.

* Ἀκολουθία εἰς ἀρχαῖον βασιλοποῦντα.

Ordo instituendi novitium rasam ferentem.

Quod in Indice capitum ita concipitur paulo plenius: Ἀκολουθία γενόμενη εἰς τὸ φορέσαι τινὰ ῥάσαν μόνον καὶ καμιλαύχιον: « Ordo, qui servatur in ferente tantum rasam et camelauchium. » Non recte apud Meursium in Lexico Græcobarbaro in ῥάσα ponitur negatio μὴ

* Sic. An legendum *picturis* vel *scripturis*? Edit.

A ante καμιλαύχιον. Igitur ita instituitur novitius:

1. Ὁ ἱερεὺς κουρεύει αὐτὸν σταυροειδῶς: « Sacerdos novitium in crucis formam tondet. »

2. Ἐνδύει αὐτὸν χιτῶνα, καὶ καμιλαύχιον: « Induit eum tunica et camelauchio. »

Ex quibus patet, ῥάσα tunicam fuisse. Rudem et asperam, non mollem, indicat Nicetas in Manuele Comneno, libro VII: Τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἦτισσε, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες εὐρόντες τινὸς μοναχοῦ ῥάσα περιδύουσι μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπεκδύουσι τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχαῖα ἄμνια: « Monachicum schema expellit, et qui ei astabant, nescio unde inventientes ejusdam monachi rasam, ea eum induerunt, et exuerunt eum vestibus molli-bus et imperialibus. » Ita quidem citat Joannes Meursius in Glossario Græcobarbaro, pro quo vulgata Editio habet: καὶ τῆς πνευματικωτέρας ἀμψιάσεως, ἐχούσης τὸ ἀπαράσκειον τριβωνίου μέλανος, οἱ περὶ τὸν βασιλέα ἰδιωτῶν εὐπορήσαντες: « Et spiritualem vestem nigro panno omnis ornatus expertem ministri nescio ubi nacti. » Sic quæ eodem libro sunt ἰσθμήματα scilicet μοναχικά, Glossæ veteres Mss. apponunt ῥάσα. Et ejusdem Manuelli lib. IV, ubi μέλαν ἄμριον, glossa apponit ῥάσα. Et apud eundem Nicetam, lib. II, De imperio Isaaci Angeli, ubi in textu est, μέλαν ἄμριον, glossa ms. ascribit ῥάσα. Sic apud eundem, lib. III, de ejusdem Isaaci imperio, ῥακενδύτας, quod glossa ms. explicat per ῥασαφορῶν.

De camelauchio supra satis diximus.

Rasæ indumentum mystice significabat sanctificationis stolam. Colligitur ex oratione quæ est in Euchologio: Ἐνδύσον αὐτὸν ἁγιασμοῦ στολὴν, σωφροσύνη περιύψων τὴν ὁσπρὺν αὐτοῦ, πάσης αὐτὸν ἐγκρατείας ἀνάδειξον ἀγωνιστήν: « Indue ipsum sanctificationis stolam, temperantia circumcinge lumbos ejus, omnis ipsum continentię ostende pugilem. »

* Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος ὕψι τοῦ μανδύου.

Ordo instituendi monachum parvi schematis, seu mandyi.

1. Τίθησιν ὁ ἱερεὺς ἐπάνω αὐτοῦ τὸ σχηματολόγιον: « Sacerdos ponit super eum schematologium. »

2. Deinde accepto in manu psalidio seu forcipe, κουρεύει αὐτὸν ὁ ἱερεὺς σταυροειδῶς: « Tondet eum sacerdos in formam crucis. »

Quæ crinium resectio irrationalium cupiditatum rejectionem significat, quod insinuat in oratione, quæ initio præmittitur: Ἵνα τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἀναίσθητων τριχῶν, συναποβάλλεται καὶ τὰς ἀλόγους ἐνθυμήσεις τε καὶ προσάξεις: « Ut ademptione sensu carentium capillorum, etiam abiciat irracionales cogitationes et opera. »

3. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ δεῖνα ἐνδύεται χιτῶνα ἀγαλλιástως: « Frater noster N. induitur tunica exultationis. »

4. Περιζώννυται τὴν ὁσπρὺν αὐτοῦ δύναμιν ἀληθείας, εἰς νίκησιν σώματος, καὶ ἀνακαινίσιν πνεύματος: « Frater noster lumbos cingitur virtute veritatis in mortificationem corporis, et renovationem spiritus. »

5. Καλύπτεται περιχιρολαῖαν ἐπιδατωτηρίως: « Fra-

ter noster operitur galea ceu spe salutis. »

6. Λαμβάνει τὸ παλὶον τὸν ἄρραβῶνα τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, εἰς-στολὴν ἀβραρίας καὶ σιμνότητος : « Frater noster sumit pallium arrhabonem magni et angelici habitus in stolam incorruptionis et sanctimonie. »

7. Ἰποδύεται τὰ σανδάλια εἰς ἐτοιμασίαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης : « Frater noster subinduitur calceamentis in præparationem Evangelii pacis. »

Deinde concludunt : « Ἐλαβε τὸν ἄρραβῶνα τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος : « Frater noster sumpsit arrhabonem magni et angelici habitus. »

8. Δίδεται τῷ ἀποκαρτεῖναι χαρὸς, καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ σταυρὸς, καὶ γίνεται ὁ ἀσπασμός : « Datur detonso cereus, et sanctum Evangelium, et crux, et fit amplexatio. »

Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου σχήματος.

Ordo magni et angelici habitus.

1. Ὁ ἱερεὺς κουρεύει αὐτὸν σταυροειδῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, 1053 etc., Sacerdos tondet eum in formam crucis, in nomine Patris, » etc.

2. Ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν ὁ δεῖνα ἐνδύεται χιτῶνα δικαιοσύνης καὶ ἀγαλλιᾶσιν τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, etc. : « Frater noster N. induitur tunica justitie et exultationis magni et angelici habitus. »

3. Λαμβάνει τὸ παλὶον τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος, εἰς στολὴν ἀβραρίας καὶ σιμνότητος, etc. : « Sumit pallium magni et angelici habitus in stolam incorruptionis, et sanctimonie. »

4. Ἐνδύεται τὸ κουκούλιον τῆς ἀκακίας, εἰς περιεργαλίαν ἐλπίδος σωτηρίου : « Induitur cucullam simplicitatis in galeam spei salutaris. »

5. Λαμβάνει τὸν ἀνάλαβον ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀναλαβόντων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ ἀκολουθῶν τῷ δεσπότη Χριστῷ : « Accipit scapulare in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, assumens crucem suam in humeros, sequens Dominum Christum. »

6. Περιζώνεται τὴν σάβην αὐτοῦ δύνανται ἀληθείας : « Fratris nostri lumbi cinguntur virtute veritatis. »

7. Ἰποδύεται τὰ σανδάλια εἰς ἐτοιμασίαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης : « Subinduitur calceamentis in præparationem Evangelii pacis. »

Concludit : « Ἐλαβε τὸ μέγαλον καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα : « Sumpsit magnum et angelicum habitum. »

Quæ quasi repetens recapitulatur, et explicans exprimit rursus in oratione :

Ἰνα ἐν ἁγιασμῷ πολιτευσάμενος ἄσπιδον διατηρήσῃ, ὅπῃ τῇ δυνάμει σου ἐνδυσάτο σχῆμα :

Τῷ μὲν χιτῶνι τὴν δικαιοσύνην ἀμπεχόμενος :

Τῷ δὲ ζώνῃ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν σωρροσύνην ἐν αὐτῷ περιφέρειν :

Τῷ δὲ ἀναλάβῃ, τῷ σταυρῷ τῇ καὶ πλῆτει κατακοσμούμενος :

Τῷ δὲ περιβολῇ, στολὴν ἀβραρίας θεωρακίζεμενος. τοῖς δὲ σανδαλίοις, ἵνα ἐπιβῇ τῇ ὁδῷ τῆς εἰρήνης, καὶ τῆς σωτηρίας :

« Ut in sanctificatione vitam instituens, immacula-

tum conservet, quem in virtute tua induit, habitum :

Pro tunica quidem justitiam amictus,

Et pro zona mortificationem corporis et temperantiam in seipso circumferens,

Et pro scapulari, cruce et fide adornatus ;

Et pro pallio, stola incorruptionis munitus ;

Calceamentis vero, ut procedat in viam pacis et salutis. »

Sequuntur, post, eadem quæ in ordine parvi schematis de cruce, cerco, amplexatione.

Dictus videtur angelicus habitus, quod eo induti memores esse deberent, vivere se debere angelicam vitam. Euchol., p. 102 : Ἐὰν γὰρ πιποθῶς συνιγίῃ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν ταύτην ἐπιστρέφωμαι, φιλᾶσθωπε :

B Tuæ enim obediens cooperationi, angelicam vivendi rationem hanc accedo, amator hominum. » Rufinus, lib. II, cap. 11 de Hor : « Illic multorum erat monasteriorum Pater, qui habitu ipso honoris videbatur angelici. » De eodem Palladius, cap. 9 : « Habens monasteria mille fratrum, habitu angelico præditus. » Rufinus, lib. II, cap. 4, de Beno : « Per omnia quasi angelici ordinis vir. »

Apud Dionysium quoque Arcopagitam, cap. 6,

part. II, Eccl. hierar., ubi agitur de mysterio monasticæ consumptionis, mentio tonsuræ cum signo crucis et Trinitatis invocatione, mutationis vestis, et amplexationis, seu salutationis : Τῷ σταυροειδῇ τύπῳ σφραγιστάμενος αὐτὸν ὁ ἱερεὺς, ἀποκαίρει, τὴν τριστὴν

C τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβόστας ὑπόστασιν, καὶ τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀπαμφύσας, ἑτέραν ἀμφέννυσσι, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀνδρῶν, ὅσοι πάρεσιν, ἀσπασάμενος αὐτὸν κοινωνῶν ἀποτελεῖ τῶν βιαρχικῶν μυστηρίων : « Consignans eum signo crucis sacerdos, tondet, trinas divinæ beatitudinis personas inclamans ; exutumque veste omni, aliam induit, et cum sanctis aliis qui astant viris ipsum salutans, divinorum mysteriorum participem efficit. » Et mysterii explicationem subjungit :

Ἢ δὲ τοῦ σταυροειδοῦς τύπου σφραγίς, ὡς ἤδη παρ' ἡμῶν εἴρεται, δηλοῖ τὴν πασῶν ὁμῶν τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀνεργησίαν : « At vero crucis sanctæ signaculum, ut jam dictum est, mortificationem omnium simul carnalium cupiditatum signat. »

D Ἢ δὲ τῶν τριχῶν ἀπόκαρσις, ἐμφαίνει τὴν καθαρὰν καὶ ἀσχημάτιστον ζωὴν, οὐκ ἐπιπλάστους σχήμασι τὸ κατὰ νοῦν δυσειδὲς ἐπιθετικῶς καλλωπίζουσιν, ἀλλ' αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς οὐκ ἀνθρωπικῶς κάλλισιν, ἀλλ' ἰνιαίαις καὶ μοναχοῖς εἰς τὸ θεωιδέστατον ἀναγομένην : « Porro tonsura crinium vitam mundissimam indicat, et nulla figura fucatam, et quæ nullis fictis coloribus inductis animi deformitatem exornet ; sed ipsa in seipsa non humanis venustatibus, sed singularibus et unicus, ad Dei exactissimam similitudinem properet. »

Ἢ δὲ τῆς προτέρας ἐσθῆτος ἀποβολή, καὶ τῆς ἑτέρας λήψις, τὴν ἀπὸ μέσης ἱερᾶς ζωῆς ἐπὶ τὴν τελευταίαν μεταστάσιν ἐμφαίνει καθάπερ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς θεογενεσίας ἡ τῆς ἐσθῆτος ἁμῶν ἐσθῆτος τὴν ἀποκαθαίρουμένης ζωῆς

εις θεωρητικὴν καὶ ζωιστικὴν ἔξιν ἀναγωγὴν : « Prioris autem vestis positio, alteriusque assumptio, migrationem illam a media vita (sacra licet) ad perfectionem significat : sicut in divina regeneratione, promotionem indicabat a purgata vita ad contemplantem illuminantemque habitum, illa vestis candentis immutatio. »

Εἰ δὲ καὶ νῦν ὁ ἱερεὺς τε καὶ πάντες ὅσοι πάρεσιν ἱεροί, τὸν τετελεσμένον ἀσπάζονται, τὴν ἱερὰν τῶν θεοειδῶν ἐννόησον κοινωνίαν, ἀγαπητικῶς ἐν εὐφροσύνῃ βίῃ συνθηδομένων ἀλλήλοις : « Quod si modo quoque tam sacerdos quam circumstantes reliqui viri sancti sic dicatum consalutant, sacram intellige Dei præferentium speciem societatem, qua sibi invicem cum lætitia et charitate gratulantur. »

Vestem eam, qua induitur monachus, nigram fuisse notat Pachymeres, et significationem ejus ita explicat : Μοναχικὴ τάξις, ὅτι μοναχῶς καὶ ἰσοειδῶς, καὶ οὐ διχῶς, ἢ τριχῶς, ἢ πολλὰχῶς ποιεῖται. Τοῦτο γὰρ βολοὶ δὲ τὸ ἀμφιπεριμένον μίλαν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν χρωμάτων εἰς ἑτέρα μεταπεσούται ῥαδίως, καὶ πάντα εἰς τὸ μέλαν· τὸ δὲ μέλαν οὐκ ἔστι μεταβληθὲν εἰς ἕτερον χρῶμα πόποτε : « Monachica ordinatio, ut solitarie et unice, non dupliciter vel tripliciter, vel multipliciter conversetur. Hoc enim significat nigra qua induitur vestis. Alii enim colores facile in alios transeunt et mutantur, et omnes quidem in nigrum mutari possunt : niger vero color nullo unquam modo in alium transmutari potest. »

Hæc nunc de duplici monachorum schemate sufficiant.

SCHOLARIUS. Pratum spirituale Joannis Moschi, cap. 25 : « Ut nobis abbas Gregorius ex Scholaribus retulit. » Græce est, ἐκ Σχολαρίων, quod non recte Hervetus *scholasticus* verterat. Nam *scholastici* causis dicendis erant, *scholares* vero palatinæ militiæ ad tutelam principis. Gregorius igitur hic ex *scholaribus* seu *exscholaris*, id est olim *scholaris*, nunc vero *abbas*. Suidas : Σχολάριοι, τρισχλῆδοι πεντακῶσιτοι ἐπὶ φυλακῇ τοῦ Πάλλαντος ἦσαν τεταγμένοι, ἀρεστίνῳ ἐπιλειχθέντες ἐξ Ἀρμενίων, οἷς συντάξεις ἀνέκαθεν πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὸ δημόσιον ἐχορήγηται. « Scholarii **1054** mille quingenti ad custodiam Pallantis erant constituti, ex optimatibus Armeniorum dolecti, quibus antiquitus respublica majora stipendia quam cæteris omnibus suppedibat. » Idem : Ὑπερ-ἀριθμὸς, οὗτος ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολαρίων καλουμένων τρισχλῆδων πεντακῶσιων ὄντων, ἑτέρους διαχλῆδους ἐνβί-θεικεν Ἰουστινιανός, οὗς οὕτως ἐκάλεσεν. « Supernumerarius, ut cum numerus *scholariorum* esset hominum ter mille et quingentorum, Justinianus alios bis mille ei adjecit, quos ita vocavit. » Severus Sulpicius, l. 1, c. 1, De Vita sancti Martini : « Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter *scholares* alas sub rege Constantio, deinde sub Juliano Cesare militavit. »

SCHOLASTICUS. Paschasius, hic, lib. vii, cap. 19, num. 5 : « Hic Eulogius *scholasticus* erat, *secularibus* litteris eruditus. » Palladius, hic, lib. viii, c. 26 :

A « Hic Eulogius fuit *disciplinarum liberalium scholasticus*. » Palladii Lausiaca ex veteri interpretatione, in appendice, cap. 16 : « Hic Eulogius *scholasticus* erat et eruditus vir. » Hieronymus Catalogo Illustr. Eccl. scriptor., cap. 99, de Serapione Thmues episcopo : « Serapion ob elegantiam ingenii, cognomen *scholastici* meruit. » Martyrologium Romanum, 5 Februarii : « In cujus (Dorotheæ) confessione Theophilus quidam *scholasticus* ad Christi fidem conversus. » Idem apud Bedam et Usuardum.

Est autem *scholasticus* posteriori sæculo *advocatus*, unde in Artis Dorotheæ Theophilus nunc *scholasticus*, nunc *advocatus* dicitur. Vita sancti Sebastiani, l. ii : « Dum a beato Tiburtio viro *scholasticissimo*, et nobili et sancto. » Qui ante *advocatus* dicitur : B « Et qui futurus eram *advocatus* ad agendas causas mortalium. » Sardic. conc., can. 15 : « Si *scholasticus* de foro episcopus fuerit postulatus. » Græcus interpres σχολαστικός ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Et l. ii Cod. Th., De Concuss. advocat. « Præter solemnes et canonicas præsitationes multa a provincialibus Afris indignissime postulatur ab officialibus et *scholasticis*. Nec latet mansuetudinem nostram, sæpissime *scholasticos* ultra modum acceptis honorariis in defensione causarum omnium et annonas et sumptus accipere consuesse. »

Sic canone 97, in Codice canonum Africanorum : « Ὅστις δοθῆναι ἄδικον τοῦ κατεστῆσαι ἰδικίους σχολαστικούς : « Ut dent facultatem defensores constituendi *scholasticos*. » Ubi intelliguntur *advocati*. Nam sub- C dicitur : Οἵτινες αὐτὸ τοῦτο τὸ λειτουργημα τοῦ ἰδικεῖν τὰ πράγματα ἐπιτιθέντα ἔχουσι : « Qui in actu sunt vel munere defensionis causarum. » Quare non recte Molanus, ad Usuardi Martyrologium, 6 Febr., existimavit in Actis Dorotheæ Theophilum dictum *scholasticum* per contemptum. Nam eo tempore *scholasticus* æque atque *advocatus* in bonam partem in usu erat.

Olim *scholasticus* dictus declamator, quicunque se in causis fictis exercebat. Plinius, lib. ii, epist. 5 : « Annus sexagesimum excessit, et adhuc *scholasticus* tantum est, quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus. » Sic cape Hieronymum, epist. 26, ad Pammachium, de obitu Paulinæ : D « Meminisse te puto erroris mutui, quando omne Athenæum *scholasticorum* vocibus resonabat. » De quo suo studio ipse agit in Epist. ad Galat., cap. ii : « Aliquoties cum adolescentulus Romæ controversias declamarem, et ad vera certamina fictis in litibus exercerer. »

Dictus etiam *scholasticus* vir eloquens, eruditus, etsi nec causas fictas ageret, ut declamator, nec veras ut *advocatus* : talis dicitur Prudentius. Walafridus Strabo, De rebus Eccl., c. 25 : « Quales composuerunt Ambrosius, Hilarius, et Beda Anglorum pater, et Prudentius *scholasticus* Hispaniarum. » Siegbertus, in Chronico, anno Christi 1048 : « Franco

scholasticus Leodiensis et scientia litterarum et A que quibusdam in altissimo loco ad praesidium ecclesiae honorem collocatis, et subsellis praeterea undique ordine dispensatis, decore eximieque exornato, altarique denique tanquam sancta sanctorum in medio sanctuarii **1055** sito: ista rursum, ut a plebe et multitudine eo non posset accedi, cancellis ex ligno fabricatis circumdedit. » Hæc ille.

SECRETUM, sive SECRETARIUM. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 2: « Dicit coram omnibus ad eos qui erant in honorabili secreto. » Intelligitur, opinor, locus ecclesiae qui dicitur secretarium, de quo ita Baronius, tomo VI, anno Christi 451.

Quod in synodo Chalcedonensi habetur eam habitam ante cancellos sacri altaris, Liberatus Diaconus, in Breviculo, capite 42, eum locum vocat *secretarium*, ubi ait: « Adveniens Marcianus imperator ad secretarium cum iudicibus et sacro senatu, allocutionis verba fecit in concilio, etc. » Cujus rei causa e loco mutatus ipse nomen, singulas sessiones ibidem habitas secretaria nominavit. Moris namque fuit ut in basilicarum secretariis concilia episcoporum celebrarentur. Habes de his inter alia plura exempla ecclesiae Africanæ, ubi concilia Carthaginensia in secretariis celebrata esse reperies, nec non Romanæ sub Martino, et aliarum ecclesiarum.

Sed quisnam locus ante cancellos, quem Liberatus nominat *secretarium*? Non alium quidem putamus quam eum qui ab Evagrio, lib. II, cap. 3, describente ipsum sanctæ Euphemie templum ita delineatur: « Ad cujus latus versus Aquilonem est alterum ædificium (quod vocat tertiam templi partem, eamque intimam) quod spectat ad solis ortum, ipsumque ad formam testitudinis, columnis valde artificiose fabricatis. » Et paulo post: « Intra testitudinem ad Orientem est sacrarium decore constructum, in quo sanctissimæ martyris reliquie in capsâ bene longa repositæ, » etc. Nominat Evagrius sacrarium, quod Liberatus sanctuarium; utriusque namque vocis eandem significationem esse, docet canon 21 concilii Laodicens. primæ editionis verbis istis: « Non oportet subdiaconos licentiam habere in secretarium seu sacrarium, quod Græci diaconium appellant, ingredi et contingere vasa Dominica. » Et alio ejusdem concilii canone 57 primæ editionis: « Quod non oporteat presbyteros ante processionem episcopi introire sacrarium, et sedere. » Græce etiam invenitur nuncupatum *ἐπιστάσιον*, quod est *sacrarium*, sive *βήμα*, quod præ cæteris ecclesiae locis emineat.

Sed quomodo dici potest ante cancellos fuisse secretarium, sive sacrarium? Meminisse debes (quod et in antiquis basilicis cernitur) inter ecclesie gremium et apsidem, ubi sedes episcopi locari solebat, esse sanctuarium collocatum, quod quidem altare erat primarium in medio situm, undique circumcincta cancellis septum. Describitur ejus forma graphice sane ab Eusebio, lib. X, cap. 4, verbis istis: « Sanctuario hoc modo absoluto et perfecto, cellis-

que quibusdam in altissimo loco ad praesidium ecclesiae honorem collocatis, et subsellis praeterea undique ordine dispensatis, decore eximieque exornato, altarique denique tanquam sancta sanctorum in medio sanctuarii **1055** sito: ista rursum, ut a plebe et multitudine eo non posset accedi, cancellis ex ligno fabricatis circumdedit. » Hæc ille.

Ante igitur altaris cancellos apsidem respicientes apparet congregatum fuisse concilium, totumque occupasse locum qui interjacet inter cancellos et apsidem, ubi erat thronus episcopalis, qui quidem in amplioribus basilicis haud mediocri latitudinis et longitudinis existeret, et quidem capax cujusvis numerosi consessus episcoporum. Intelligis puto et ex his quam procul absit ut veritatis scopum

B attigerint qui de secretariis aliter sunt opinati: fuisse quidem ea intra apsidem, Paulinus in epistola 12, ad Severum haud obscure significat; in iisdemque disponi sacra vasa ad ministerium, et sacros Codices ad lectionem ostendit. Ad hæc etiam spectat quod sanctus Gregorius papa, lib. II, epist. 54, jure expostulat adversus Joannem Ravennatem episcopum, « quod tempore jejunii gestaret pallium per plateas et vias, quando nec licet eo uti in secretario, loco nimirum consueto, ubi in suo throno in apside collocato sedere soleret episcopus, et cum eo presbyteri, diaconi nequaquam. Nam hæc habet canon decimus quintus concilii Arelatensis II: « In secretario diaconos inter presbyteros sedere non liceat. » Hactenus Baronius.

C Binius quoque, ad tom. I Concil., pag. 291, hæc notat: Loca ecclesiae apud apsidem posita, quæ hic et a Paulino, epist. 12, secretaria nominantur, eadem a Clem., lib. II Const., cap. 62 pastophoria, id est, ut explicat Hier. in Ezech. XLII, duo thalami seu interiora cubicula appellantur. Ubi dicit in omnibus ecclesiis duo pastophoria extrui consuevisse, eaque hinc inde apud apsidem posita fuisse, assertit prædicto loco Paulinus. Quorum quis esset usus, duo hæc disticha ab eodem desuper inscripta declarant. A dextra apsidis:

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, et qua Promittitur alma sacri pompa ministerii.

A sinistra ejusdem:

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas
Hic poterit residens sacris intendere libris.

D Hactenus Binius.

Erat secretarium intra velum, et dictum etiam reperitur *diaconicum*. Nazianzenus, orat. 20, quæ est in laudem Basilii Magni, de Valente Basilium in sacrario conveniente: *ὅταν εἰσῶ τοῦ παραπλάγματος ἑαυτὸν ἐπονήσατο*: « cum intra velum extitisset. » Ubi Nicetas *παραπλάγματος* interpretatur *διακονικόν*. Diaconicum autem significare sacrarium, patet ex canone 21 concilii Laodicensis; ubi in Græco est *διακονικόν*, interpretes vetus habet *secretarium*. Canone 56 concilii Laodicensis, ubi in Græco vetatur ne presbyteri ante ingressum episcopi sedeant *ἐν τῷ βήματι*, vetus interpres habet in *sacrario*. Codex Canonum African. Græcolat., in Hippon. concilio an.

393: *Ἐν Ἰππώνι Πύλῳ εἰς τὸ σάκρυτον τῆς ἐκκλησίας* *πάκος*: « Hipponē Regio, in secretario basilicæ pacis. » Concilium Carthaginense nomine tertium, ordine temporis inter ea quæ post Nicænum exstant, vere secundum: « in secretario basilicæ restitutæ. » Vide dist. 23, *Non oportet*; et in concil. Agath., cap. 166.

Aliquando accipitur secretarium pro ipsa sessione et conventu. Unde inter epistolas Bonifacii archiep. Moguntini 135, *venturo secretario*; item *præterito secretario*. Ex ipso videlicet loco, conventus nomen accepit.

Apud Augustinum, conc. 2, psal. xxxiv, *secretaria mentis* habes.

SEMINA VIRTUTUM. Vita sancti Antonii cap. 15: « Illius operis homini inserta natura est. » Sic plerique Patres virtutum semina homini innata esse et insita scribunt. Quæ quomodo dici possint insita, vide Bellarminum, tom. IV in Controv. gener. De reparatione gratiæ, contrav. 1 princ., lib. v, cap. 12, arg. 7.

SEPTIMANARII. Vita Euphrasie, seu Euphraxie, cap. 22: « Nisi collegero ligna, et septimanam meam complevero, non ascendam. » Sic in regula sancti Benedicti: « Egredi de septimana, » quod est septimanam complere, et septimanarii manus deponere. Benedictus, reg. 35: « Egressurus de septimana, sabbato munditias faciat. » Item: « Egredientes autem de septimana, dicant hunc versum: Benedictus es, Domine. » Hildegardis, in explicat. Regul.: « Egressura de septimana, sabbato munditias fecit, scopis sordes et pulverem, ubi necesse fuerit, extergendo. » Regino, Chron. lib. II: « Accidit autem ut, juxta quod mos est, ad coquinæ officium hebdomadarius deputaretur. » Cassianus, lib. IV Institutionum, c. 19: « Singulis hebdomadibus fratres hæc officia sibi reddenda succedunt. » Item: « Has autem septimanas unusquisque suscipiens, usque ad Cenam Domini diei ministraturus observat. » De his septimanariis seu hebdomadariis agit idem Cassianus, libro eodem, capite 20-22, et monet hanc per singulas septimanas culinæ inserviendi consuetudinem vigiuisse in monasteriis Palestinæ et Mesopotamiæ; aliam fuisse consuetudinem in monasteriis Ægypti, ubi certus quispiam toto vitæ suæ tempore culinæ deputabatur, quousque vires suppeterent. Hæc tamen quæ de Euphraxia habemus, suadent etiam alteram consuetudinem in quibusdam Ægypti monasteriis servatam. Sic in Vita Pachomii cap. 47: « Transiens autem frater, qui constitutus erat ad obsequium ejus qui septimanam faciebat. » Et Hieronymus præfatione in regulam sancti Pachomii: « Habent per singula monasteria Patres, et dispensatores, et hebdomadarios, ac ministros. » Etiam apud sanctum Benedictum, reg. 58, occurrit *septimanarius lector*.

SEPTIMUM. Rufinus, lib. III, num. 19: « Habebat autem parva cella foris civitatem, prope pronastium, qui vocatur in Septimo. » Paulus diaconus, Historiarum lib. XVII: « Cunctis convenientibus

apud Septimum, » quod aliquoties ibi occurrit. Lege, *Septimum*. Ibidem fuit templum sancti Joannis Baptistæ, unde subjungitur: « Denuntiatio vero tyranni in templo sancti Joannis Baptistæ effecta est. » Quod et mox hic habes. Variæ urbis et suburbiorum regiones erant, maxime Constantinopoli, et Alexandria, quæ certo numero distinguebantur. Sic in Menæis Græcorum, 25 Aprilis, martyrium, seu templum sancti Georgii Tropæophori esse dicitur *ἐν τῷ δευτέρῳ*, in secundo. In iisdem 18 Septemb. celebratur festum martyrum Charalampys, Pantaleonis, et sociorum, *ἐν τῷ μαρτυρίῳ αὐτῶν τῷ ὄντι ἐν τῷ δευτέρῳ*: in ecclesia, quæ est in secundo. Codex Can. African. Græcolat., in Conc. Carthag., anno 404: « *Ἐν καρχιδὸνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς βασιλικῆς σικούνδου*: *Carthagine in basilica regionis secundæ*. » Item in Concil. Carthag., anno 407: « *Ἐν καρχιδὸνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος*: *Carthagine in basilica regionis secundæ*. Sozom., I. VII, c. 24: *Δίγεται δὲ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκδημῶν πρὸς τῷ Ἐβδόμῳ μὴλ* (sic) *γινόμενος, προσεῦξασθαι τῷ Θεῷ ἐν τῇ ἐνθαδὶ ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐπὶ τιμῇ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἰδεῖται*: « Fertur autem quod cum egressus Constantinopoli ad septimum milliare pervenisset, 1056 Deo preces nuncupavit in ecclesia illa quam in honorem Joannis Baptistæ construxerat. » Ita vertit Christophorus, qui pro depravato illo vocabulo legit *μυλῶν*, uti et Curterius; Scaliger, *μυλίᾳ*. Ego existimo fuisse *κλίματι*, vel *κλ*, abbreviatæ. Nec enim existimo ecclesiam illam sancti Joannis Baptistæ distare septimo milliari a Constantinopoli, sed esse in septimo climate, seu regione urbis vel suburbiorum. Vide Petrum Gillium, Topographiæ Constantinopolitanæ lib. IV, cap. 4. Vel certe septimum milliarium capiendum non de millibus passuum, sed de palatio, quod in septimo erat, et septimum quoque dicebatur. Vide Jacobum Cocajum, lib. XX Observat., cap. 3. Forte plura fuere milliaria seu columnæ insigniores Constantinopoli, et hoc ordine septimum erat.

SEVERIANITÆ. Vita Joannis Eleemosynarii, capite 50: « Et cum Severianitis, ac cæteris circa regionem existentibus inmundis hæreticis. » Intelligit, opinor, Acephalos hæreticos, qui paulo ante tempora Joannis Eleemosynarii orti anno Christi 313, auctore Severo Antiocheno episcopo. De quo Evagrius, Hist. Eccl. lib. III, cap. 33 et 34. Vixit Severus hic temporibus Anastasii imp. et Hormisdæ Pont. Niceph., lib. XVI, cap. 31, et lib. XVIII, c. 2, 7, 9, 25. Vix differunt ab Eutychianis. Vide Niceph., lib. VIII, c. 45, et Joannem Maxentium, contra Acephalos. Idem a nonnullis dicuntur *Monophysitæ*, quod unam naturam in Christo defenderent cum Eutychæ, quorum meminit divus Gregorius, libro X, epist. 55; et lib. II, epist. 56, dicit Acephalos a Vigilio papa fuisse damnatos.

Alii sunt Severiani a Severo Encratarum assecla, qui orti circa annum 170, de quibus Eusebius libro IV, cap. 29, et Epiphanius, hæres. 45 et Augustinus, hæresi 21.

SIBINUS. Moschus, in Prato spirituali, capite 123. « Invenique ibi senem vestitum collobio de sibino. » Græce, φορούντα ἀπὸ σιδίνου κολλόδιον. Habetur et cap. 120, hic ante, sed ibi Græcus textus deest. Sibinum quod huc faciat, etiamnum quæro. Noti σιδύνος, genus teli. Justinianus, Novell. 85 : καὶ τοὺς τε καλούμενους σιδύνους, ἥτοι μισθία. Et apud Festum : « Sibinam appellant Illyrici telum venabuli simile. » Ennius : « Illyrici restant siccis, sibirisque fodentes. »

SIGNUM PERCUTERE. Pelagius, libello xvii, numero 20. Sic apud Joannem, libell. iii, num. 2, *percutiens*. De consideratione, dist. 2, cap. 20, ex concilio Cabilonensi : « Solent plures qui se jejulare putant, in quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere. » Gregorius Thronensis, in Viris Patrum a se conscriptis, in Gregorio Lingonensi episcopo : « Commotique signo sanctus Dei, sicut reliqui, novus ad officium Dominicum consurgebat. » Idem, in Nicetio episcopo Lugdunensi : « Quod presbyter audiens gavisus, jussit signum ad vigiliis commoveri. » Idem, lib. ii Hist. Franc., c. 25, *Signum ad matutinas*. Einhardus, De translatione sancti Marcellini et Petri, lib. iii, cap. 15 : « Turricula, quæ signa basilicæ continebat, ab eis conspici potuisset. » Capitularia, lib. vi, tit. 168 : « Ut sacerdotes signa tangeant horis canonicis. » In Ordine Dunstani Dorobernensis Archiep. « Benedictio ad signum ecclesiæ, id est, tintinnum. » Leo Marsicanus, libro iii, cap. 42 : « Signum quo fratrum obitus significari solet, insonuit. » Vide Alcuinum, De divinis Officiis, cap. Quid significet vestimenta ; Amalarium Fortunatum, lib. i, De ecclesiast. off., capite 1 ; Walafr. Strabonem, De reb. Eccl., cap. 5. A signo Gallis veteribus *seins*, et inde *toesin*.

Quæ signa olim lignea erant. Liber miraculorum Anastasii martyris, qui recitatur in vii synodo, act. 4 : « Ligna que sacra pulsantes invicem obviam facti sunt. » Vide Baronium, tom. I, anno Christi 58, de duplici signo, quo olim fideles ad ecclesiam convocabantur, agentem. Ligna fere monasteriorum erant.

SINGULARIS FERUS. Vita Pachomii, capite 15, ex Psalmo lxxvii : « Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam. » Singularis hic substantive accipitur ut Græce μονιός. Snidas : Μονιός, ἄγριος ὡς νεμονωμένος [Forse νεμονωμένος; vel νεμόμενος] : « Monius, silvester porcus pascens. » Hesychius : Ὅτις ἄγριος ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγαζόμενος : « Porcus sylvester cum aliis non congregatus. » Sic in fabulis Æsopi, μονιός ἄγριος. Cyrillus, in expositione Osæ prophetæ μονιὸν dicit significare ὄνον, ut annotat Hesychius ; forte ille, qui ὄναγρος, id est, asinus silvester.

SIPPULÆ. Vide, infra, ZIPPULÆ. Nescio an huc faciat quod est in Glossis Latinogræcis : *Sappulo*, λάβδα. An *Sappula*, vel *Sippula*? Nisi hoc sit a *sapa*, id est, vino defruto.

SOLIDUS. Palladius, cap. 83, de Serapione Sin-

A donita : « Se vendidit histrionibus viginti solidis. » Et hic et passim Palladio Græco est νόμισμα, quod Hervetus semper *nummum* vertit ; sed Fronto noster mavult *solidum*. Solent enim plerumque scriptores Græci νόμισματα vocare aureos, quos interpretes Vulgate Latine *solidos* vertit, ut I Paral. xxi, 7 : καὶ χρυσοὺς μυρίας, et *solidos decem millia*. Heraclides, cap. 24, de hoc Serapione, « quod viginti solidorum pretio pagani semetipsum distraxerit mimis. » Nummos autem Latini scriptores *sestertios* appellant, vel argenteos, vel æreos : at νόμισμα *nummum aureum* significat. Horat., epist. 1, lib. ii : Rettulit acceptos regale numisma Philippos.

Aureum vero et solidum idem valere intelligimus ex variis legibus Digestorum et Codicis, et ex eo quod Socrates, lib. iv, cap. 54, ὑποδύκοντα χρυσοῦς dicit ; et Epiphanius interpres, Tripartitæ lib. viii, c. 15, et lib. xix, cap. 2, *octoginta solidos* vertit. Lib. ii Codicis, l. 4 : « Solidos veterum principum veneratione formatos. »

SOROR, id est uxor continenter in matrimonio vivens ; ita et frater dicitur de marito continente. Pallad., c. 8, de Ammone conjugem alloquitur : « Adesdum, domina et soror. » δεῦρο δὲ κυρία καὶ ἀδελφή. Vita Malchi, c. 10 : « Diligens eam ut sororem, non tamen ei me credens ut sorori. » Vita Basilii de Anastasio et Theognia : « Dicit nominatim uxori suæ, usu autem sorori. » Paulinus, epist. 26, ad Victricium : « Clericos pacet subjugatorum Deo conjugum arcana germanitas, quæ orationibus sedulis, lætum in operibus suis Christum ad visitationem jam non maritali tori, sed fraterni cubilis invitat. » Sidonius, lib. v, epist. 16, de Papianilla sua : « Licet sis uxor bona, soror quoque optima es. » Gregorius, lib. iv Dialog., cap. 11 : « Presbyter quidam presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non sinebat. »

SPELUM. Retinui vocem Græcam, quod rarum esset vocabulum, et incertæ significationis. Joannes Moschus, Prato spirituali, cap. 184 : « Ita degens jugiter, nihil cum moretur suo in monasterio dimisit, non portam, non fenestram, non spelum, non candelam, non tabulam. » Græce : οὐ θύραν, οὐ θυρίδα, 1057 οὐ σπῆλόν, οὐ κανδύλαν, οὐ πινάκα. Ambrosius D Camaldulensis interpres omiserat σπῆλόν. Suspicio intelligi σπῆλον, *speculum*, id est vitream fenestram ex speculati lapide ; nam per θυρίδα intelligi potest fenestra lignea. Vox hæc et alibi occurrit ; ut non videatur esse depravata. Dorotheus, doctrina 3 : Ἀλλ' ὥσπερ λύχνος διὰ σπῆλόν, οὕτως ἀρχαὶαι διὰ κρύπτεον καὶν ἀμικρύτερον : « Sed quasi lumen per speculum translucens, ita nobis incipit quæcumque obscuriora et tenebrosiora ostendere. » Ms. libri hic habent σπῆλόν, ex quo Editores fecere nunc σπῆλόν. Basilica : Ὅσπερ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀρρυσίων σκινῶν, καὶ τὰ σπῆλα τοῦ οἴκου. « Sicut emblemata argenteorum vasorum, et specula domus. » D clissimus Leunclavius putat legendum σπῆλα. Forsan illo s-

culo ita locuti sunt. Non temere a veteri scriptura recedendum est. Psellus, De dæmonibus : ὅς ἐστι τῶν ἐνόπτρων καὶ τῶν σπείλων ὄραν ἔστιν. « Sicut per specula videre est.

STABULUM. Vita neptis Abrahæ, cap. 11 : « Atque in stabulo se quodam, mutato pristino habitu, collocavit. » Et c. 6, *Diverit in stabulum.* Est hic stabulum diversorium. Ita stabulum frequenter tam a profanis quam sacris auctoribus usurpatur. Plinius lib. vi, epist. 19 : « Urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo. » Spartian., Severo : « Dormienti etiam in stabulo serpens caput cinxit. » Item apud jurisconsultos, ut l. 1, in fin., d. Furti advers. naut., et l. iv, d. In quibus caus. pign., et l. cxcviii, d. De verbor. signific., unde stabulum Theophilus vertit πανδοχεῖον in § penultimo Institut., De obligat. ex quasi delict. Cyprianus, epistola 67 : « Aut si in via stabulum aliquod obsideri, et teneri a latronibus cœperit, ut quisquis ingressus fuerit, insidiantium illic infestatione capiatur; nonne comineantes, hac opinione comperta, stabula alia in itinere appetunt tutiora, ubi sint fida hospitia, et receptacula comineantibus tuta? » Tertullianus, Apolog., capite 42 : « Itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus in hoc sæculo. » Hinc *stabularius*, qui diversorio præest. Vita neptis Abrahæ, capite 6 : « Subridens ait ad stabularium. » Seneca, lib. I De benef., capite 13 : « Nemo se stabularii aut cauponis hospitem judicat. » Tertullianus, Apolog. cap. 39 : « Saliis cænaturis creditor erit necessarius. Herculæarum decimarum et pollutorum sumptus stabularii suppeditant. » Ubi tamen alia lectio habet, *tabularii supputant.* Apuleius, Milesia 2 : « Sumo sarcinulam et pretio mansionis stabulario persoluto capessimus viam. »

STICHARIUM. Quod nunc Græce στιχάριον, nunc στοιχάριον, nunc στιχάριον scribitur, quæ postrema verior videtur lectio. Palladius, Lausiaca, cap. 136 : « Accepto suo stichario et cereo. » Ubi pro *cereo* legendum *birro* monni in notationibus. Græce, apud Metaphrasten in Vita Athanasii est : τὸ στιχάριον καὶ τὸ βίβριον. Et Heraclidis interpres, cap. 51, habet : « Tunica ille tantum sua birroque vestitus. » Liturgia Chrysostomi, καὶ λαμβάνει στιχάριον, et accipit tunicam. Glossarium, στιχάριον, tunica, intelligitur *alba* seu *linea tunica*. Nam quod Athanasius, Apologia 2, habet : καὶ πλάττονται πρῶτην κατηγορίαν περὶ στιχαρίων λινῶν ὡς ἐμοὶ κανὼνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιβάλλοντος. Ubi Petrus Nannius vertit : « Tale crimen de ordinariis linteis ementiuntur, quasi ego canonem istiusmodi tributi Ægyptiis inducerem; » non percepit vim vocis στιχαρίων hoc loco interpres. Rectissime Fronto noster, notis ad Liturgiam Chrysostomi vertendum monet : « Et crimen ementiuntur de tunicis lineis, » etc. Sic enim restituendam eam interpretationem constat ex Sozomeno, qui referens eandem historiam, sic ait lib. ii, cap. 21 : Πρώτην ὑπομένει γοργὴν ὡς χιτωνίων λινῶν φόρον ἐπιτεθεῖς Αἰγυπτίους :

A « Primum in crimen vocatur, quod tributum linearum tunicarum Ægyptiis imposuerat. » In Testamento sancti Gregorii Nazianz. : δοθῆναι βούλομαι στιχάριον αἱ, πάλῃ αἱ : « Dari volo tunicam unam, pallia duo. » Monet idem Fronto male a Junio versum in Europa-lata, De offic. aulæ Constantinop. : τὸ σύνθηρ αὐτῶ στιχάριον, consuetum suum manipulum : vertendum erat, consuetam suam tunicam.

STRINIARI. Pelagius, libello xvi, n. 14, ne strinientur. Synonyma Ciceronis Ms., in Lexico Cusano : « Saltabant, histriabant, striniabantur. » Glossarium Græcolatinum : Στρινῶ, *gerrio, gestio.* Suidas : Στρίνος, εἰς τὴν παλαιὰν τοῦτο κίττα. « τὸ στρίνος σου ἀνέβη ἐν τοῖς ὡρί μου, » τὸν τίσσει... καὶ στρινῶ, ἀτακτῶ. » **STRENUS.** Hoc vocabulum invenitur in Veteri Testamento : *Tua immodestia ascendit in aures meas*, hoc est.... et strenio, immodeste vivo. » Locum Suidæ imperfectum ita supplet Portus : τὸν τίσσει, ἢ σου ἀταξία, ἢ ὑπερηφανία, ἢ ἀκολασία. *Tua dissolutio, superbia, intemperantia.* Locus Veteris Testamenti, quem citat Suidas, est iv Reg. xix, 28. Eadem vox occurrit in Novo Testamento, Apocalypsis xviii, 3 : καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνου αὐτῆς ἐπλούτησαν. Et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. Ibidem, 7 : καὶ ἐστρηνιάστει, et in deliciis fuit. Ibidem, 9 : Οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, cum illa fornicantes et luxuriantes. Varinus : Στρινῶν, ἀτακτῶν. Καὶ στρινῶντες, παρὰ τὸ στρεῖν καὶ ἀποσπᾶν τὰς ἡνίας, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν αἰόγων ζῶων. » Striniare per metaphoram dicitur ab animalibus ratione carentibus, quod freno careant. »

SUPER PACEM ESSE. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. ii : « Mittens enim mox dispensatores, et eum qui dicebatur Super pacem, » Nescio an hoc loco intelligendus sit diaconus, qui pronuntiabat εἰρηνικά, quæ exstant in Euchologio Græcorum. Sic apud Cypriatam, De offic. Constantin. : τοῦ Ἀρχidiaκόνου τὰ εἰρηνικά, ὡς ἔθος, εἰπόντος. » Archidiacono preces pro pace, ut moris est, recitante. » Nam fere archidiaconi erant æconomi seu dispensatores Ecclesiæ, quorum hic mentio. Metaphrastes in Vita hujus sancti tantum habet, « iis accersitis qui res Ecclesiæ dispensabant. » Μετακαλεσάμενος τοὺς τὰ τῆς ἐκκλησίας οἰκονομοῦντας. Non existimo hic intelligi Irenarcham, seu pacatorem, qui pacem et quietem in provinciis et urbibus curabat, de quo supra diximus in IRENARCHA. Nisi forte præter sæcularem Irenarcham et aliis Ecclesiasticis fuerit.

SURISCOLA. Pelagius, libello iv, n. 67 : « Lavabat surisculam, et implebat eam aqua. » Idem, libello viii, num. 4 : « Propter cauma tolerunt surisculam, et dederunt ei ut biberet. » Idem, libello vii, n. 53 : « Una autem die implens sibi surisculam aquæ. » Idem, libello xvi, num. 3 : « Suriscula tua, abba, veneno est plena. » Idem, libello xviii, n. 7 : « Puerulus stetit ante eum habens panem et surisculam aquæ. » Quid sit et nuda suriscula dicatur, non plane expedit. Excerpta ex vet. Gloss. Græcolat., ubi de vasis fictilibus : Πυλλοῖνιν, σπρίσκος [An leg. σπρίσκος?] Vulcanius legit pulla-

rium, *συρίσκος*. Sed quis eosignificatu *συρίσκος* usurpavit? Invenio in Hesychio: *Συρίσκος, ἀγγεῖον τι πλεκτὸν, εἰς ὃ σύκα ἐμβάλλουσι, τινὲς δὲ ὕρισκον [Leg. ὕρρισκον.] Syrisus (seu) suriscus vas e vimine vel alia materia plexum, in quo ficus reponi soliti, quod quidam ὕρισκον vocant.* » Apud eundem Hesychium: *Ὑρισίδα, σπυρίδων, σπυρίς.* Item *ὕρισσος, φορμύς*: « Hyrisida, sporiula, sporta. Hyrissus, sporta. » Sed hæc plexa et viminea aquam continere non possunt. Volunt autem *σύριχος* vel *συρίσκος*, dictum quasi *σύκων ἄριχος*. Quare cum Hesychio *ὕριςκα* sit *ὕδρια*, videndum an hinc *suriscula* pro *audriscula* proveniat ὁ abjecto. Certe *ut* in ea sæpe vertitur, ut *ῥς, sus*, et multa talia: nisi *suriscula* sit a *σύρα*, id est, *traho*, quod ea aquam extrahabant e puteis. Sic Isaiæ xx: *ὄστρακον*, in quo *ἀποσυρεῖ ὕδωρ, ostracum, quo aqua hauritur*. Vide notas in LXX Interpretes, ad cap. iv, Osee ex editione Romana.

SYNGELLUS, seu SYNGELLUS. Pratum spirituale, cap. 152: « Videns igitur eum patriarcha dixit Menæ synello seu assessori suo. » Vim usumque vocis Græcæ *συγγέλλων* non satis exprimebat assessor; quare Græcum vocabulum in textu Latino posui. Erat vero synellus in Græca Ecclesia proximus a patriarcha. De quo plura Grætz noster, ad Codinum, lib. iii, cap. 44, Comment., et Meursius, in Glossario Græcobarbaro. Ubi tamen hallucinatur, cum in Notkerii Balbuli Martyrologio *congelum* capit pro *syngello*. Imo *Congellus* viri sancti Hiberni nomen proprium est, discipuli sanctæ Columbæ, cuius festum occurrit 9 Junii. Ipse vero *Congellus* præceptor 1058 C fuit sancti Columbani. Vitæ ejus cap. 3: « Monasterium cuius vocabulum est Benchor petit, in quo præsul virtutum ubertate cluebat beatus Congellus, egregius inter viros monachorum Pater. »

TABENNESUS. Palladius, cap. 58: « Tabennensis est locus sic appellatus in Thebaide. » Ubi notat Fonto noster: In editione Lugdunobatava legebatur, *ταβέννης* ἔστι τόπος, et corrigebat ex conjectura Meursius, *ταβέννα* τὴς ἔστι τόπος quod *ταβέννα* diceretur insula; at regius Ms. et Nicephorus Græcus imperatoris Ferdinandi II constanter retinent *ταβέννης* ut sit a *ταβέννα* *ταβέννης*, ut tractus Rhodani dicitur *Ῥοδανῆσις*, et *Λουγδουνῆσις*, *Lugdunensis ager*. In Vita Pachomii, Dionysius interpres: « Accidit ut ad loca Tabennensium navigio perveniret. » Heraclides D etiam hoc loco vertit: « Tabennensis nomine in Thebaide provincia dicitur locus. »

TARICHA. Vitæ Antonii cap. 35: « Asserebant cuncti, piscium falsorum et tarichorum in navi positum hunc esse potorem. » Ea vera lectio, non *caricarum*, vel *carizarum*, ut hactenus editum. Erant *τάριχα* *salsamenta*, unde *ταριχοπωλαί*, *salsamentarii*, et *ταριχοπωλεῖα* *salsamentariorum officina*. Vide scholiastem ad Aristophanis Equites.

TAUREA. Id est, scutica, flagellum. Palladius, Lausiacæ cap. 8: « Adfuit dæmon quadam nocte tauream tenens sicut carnifex, » ubi Hervetus, novitius Palladi interores, cap. 48, vertit: « Taurina pelle

A edens strepitum. » Melius Heraclidis interpres: « Sonumque flagris facere videbatur. » Hesychius, *μαράγμα τῇ ταυρείᾳ.* Item *μαράγμα, μάστιξ, ῥάβδος, ταυρεῖα.* Athanas., epist. Ad solit. vitam agentes, de Arianis Eutychum subdiaconum Alexandriæ infestantibus, p. 658: *καὶ ποιήσαντες εἰς τὰ νῦν ταυρεῖα ἴσα θανάτῳ κατακοπήναι*: « Quem primum scuticis usque ad mortem curarunt verberari. » Quia vero taureæ ex corio bubulo fiebant, somniantibus præsertim servis se carnibus bubulis vesci, flagra iis imminere conjectat seu somniat potius Artemidorus, libro i, cap. 72: *δούλους δὲ βασάνους (σημαίνει) διὰ τὸν ἱμᾶντα, καὶ τὴν ταυρεῖαν*: « Servis vero tormentum (designat) propter lorum et flagrum taurinum. » Euseb., in Chron., olymp. 55: « Tarquinius Superbus excogitavit vincula, taureas, fustes, latomias, carceres, exsilia, metalla, compedes, catenas. » Quæ desumpta videntur ab Hieronymo ex Eutropii historia. Tertullianus, ad martyres, cap. 5: « Alii inter venatorum taureas scapulis patientissimis inambulaverunt. » Vita Pontii martyris, 14 Maii: « Statim egressi sunt duo venatores cum taureis et nervicis secundum consuetudinem. » Juvénal., sat. 6:

Altior hic quare cincinnus? Taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.

Glossæ veteres: « Taureæ, plagæ, nervi. » Glossarium Camberonense Ms.: « Taureæ, quoddam genus tormenti. » Glossarium Claromarcense Ms.: « Taureæ, plagæ, nervi genitalis tauri. »

Et quia ex taurino corio varia fiebant, ideo nunc scutum, nunc galeam, nunc alia quoque ea vox signat.

TEMPLUM. In aliquot Patrum Vitæ mentio fit quorundam partium templorum ut sacrarii, tribunalis. Vide dicta supra, in BEMA, seu ΒΗΜΑ. Ne quid ad ea loca intelligenda desideretur, consule quæ de Græcorum templis notavit Gentianus Hervetus, ad Liturgias, qui templum Græcorum in tres partes dividit. Supra, in BEMA, in quinque partes divisum habes ex aliorum sententia. Sed res in idem recidit. Vide et Meursium, in Glossario Græcobarbaro, in *Ῥόδωσις*, qui templa Græcorum etiam in tres partes dividit.

TENATTES. Vita Hilarionis, num. 4: « Et pelliceum habens ependytem, » quo loco Joannes Andreas epistolæ divi Hieronymi vetus editor, post *ependytem* addit, et *eraciestem*, cuius loco tres Mss. apud Adonem in Martyrologio, 21 Octobris, habent, et *tenattem*. Neutrum in textum recepi, veritus ne interpretamenta sint vocis *ependytes*. Sed ipsa interpretamenta voce primaria sunt obscuriora. Supra de *eracieste* inquisivi, nunc videamus quid *tenates*. In primis videtur non esse distinctum aliquid ab *ependyte*, sed potius ejus interpretationem. An legendum *et nactem*, ut te irreperit ex fine *ependyten*? *Νάτος* et *νίκτης* Hesychio, *pellis* et *pili*. Sunt qui *tenattem* divinent ortum ex Græco *τὴν νάκην*, quasi *tenacem*. Ita Lamselius noster. Sed cum Hieronymus Latine scripserit, nec ex Græco vertit, alia querenda ratio.

Suspicio *tenattem* pro *renattem* in p'eresque libros

irrepsisse. *Renatis* autem depravatum et detortum a renone. Suspicionis meæ fundus est Ms. Sancti Floriani vetustissimus, in quo hic locus ita conceptus : « Et pellicem habens ependyten (renatum hoc est pallium). » Explicat videlicet *pellicem ependytem* per *pallium renatum* seu *renovatum a renonibus*, qui ipsi quoque pellicei.

THEBAIDA. Ita sæpe nominandi casu occurrit in his libris pro *Thebais*. Hieronymus, in Vita Pauli primi eremite num. 2 : « Multas apud Ægyptum et Thebaidam ecclesias tempestas sæva populata est. » Ea forma dicitur *Persida* pro *Persis*, in Vita sancti Sebastiani ; *Ptolemaida* pro *Ptolemais*, Marc'ano Capellæ, l. vi, cap. De tertio sinu. Sic eidem *Chalcida* pro *Chalcis*, sic supra habuimus *absida* pro *absis*.

Porro duplex erat Thebaida : una dicebatur inferior, altera superior. Hieron., in Vita sancti Pauli primi eremite, c. 4 : « Quo ita gerebantur apud inferiorem Thebaidam. » Vita Pachomii c. 27 : « Qui cum solemniter superioris Thebaidæ circuiret ecclesias. »

THOLUS. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 26 : « Illic enim eis fecerat quasi tholos quosdam prolixos. » Palladius, cap. 8 : « Et sibi fecit duos cellarum tholos. » Et capite 43 : « Et in cacumine montis factis sibi tribus tholis, ingressus, seipsum inædificavit. Atque erat quidem unus tholus ad usus carnis, unus autem ubi operabatur, alius vero ubi orabat. » Intelligit hic per tholos integrum ædificium, non partem aliquam. Etymologicum magnum : *Θόλος περιφέρεις οἰκοδόμημα ἀπὸ τοῦ περιθεῖν. Θόλος τόπος τις ἐν τοῖς ἀρχαίοις κληθεῖς, διὰ τὴν τρόπον τῆς κατασκευῆς ἣν γὰρ λισιοειδὴς, καὶ ὁροφὴν εἶχε περιφερῆ οἰκοδομητὴν, οὐχὶ ἐκλινὴν, ὡς τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα. Λέγεται θηλυκῶς ἡ ὁθός* : « Tholos domus est rotunda, dicta aperiendo, ut circumcurrendo. Item locus quidam in tabulariis seu archivis dicebatur, a fabricæ ratione. Lateribus enim constructus videbatur, et fastigium habebat rotundum, erat autem ex structura, non e ligno, ut cætera ædificia. Dicitur feminine hæc tholus. » Vide et Phavorinum, in Lexico.

THYMIAMA. Ritus thymiama incendendi in honorem sanctorum jam olim in usu. Pratum spirituale Joannis Moschi, c. 57 : « Mittite thymiama in thuribulum. » Græce : βάλλετε θυμίαμα. Divus Chrysostomus, homil. 41, de sancta Pelagia virg. et mart. Antiochena, qui ex eo ritu suos admonet, ut dum domum quasi processione facta a Pelagiæ tumulo redeunt, sermones inter se de martyris virginisque gestis conserant, atque ita viam velut spiritali thymiamate suffiant : *Θυμιμάτων 1059 ἐμπλήσωμεν τὴν λεωφόρον οὐδὲ γὰρ οὕτως σεμνὴ φανείται ἡ ὁδός, εἰ διὰ πάσης αὐτῆς θυμιατῆριά τις τίθεις τῆς εὐωδίας ἀνακρώσεις τὸν αἶρα, ὡς σεμνὴ φανείται νῦν εἰ πάντῃ ἡ [F. leg. πάντες οἱ] τήμτρον αὐτὴν ὁδεύοντες τοὺς ἀγίους τῆς μάρτυρος πρὸς ἑαυτοὺς διαγινόμενοι, βαδίζουσιν οὐκ ἔξω, θυμιατῆριον τὴν ἑαυτοῦ γλῶτταν ἑκαστος πόσιν* : « Multo thuris vapore seu thymiamate viam impleamus. Non enim tam honesta via illa apparuerit, si thymiateriis seu vaporis atque odoris

instrumentis (aceris scilicet vel thuribulis) per illam totam dispositis, aerem ipsum odoris suavitate perfuderis, quantum si omnes, qui hodie per illam ipsam viam incedunt, martyris certamina inter se narrantes domum redeant, linguas ipsas singuli pro thymiamatio seu vaporis instrumento exercentes. » Ubi pulchra subdit de ordinata et composita processione. Vita Audoeni episcopi, apud Surium, 24 Augusti : « Cum crucibus et lampadibus, atque thymiamateriis, etc., corpus humeris gestantes, » etc.

TUMULUM COMPOSERE. Vitæ Pauli, num. 6 : « Tumulum ex more composuit. » Dixi ibi ex Hieronymo, clericorum id munus fuisse, sed non quorumvis, sed eorum, qui *copiatæ* seu *laboratores* dicti fuere, late capiendo nomen clerici. Certe Patres quidam *copiatæ* inter clericos recensent. Apud Ignatium, epist. ad Antiochenos : *Ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀκρωστάς, ψάλτας, πυλωρούς, τοὺς κοπιῶντας, ἱεροκιστάς, ὁμολογητάς* : « Saluto subdiaconos, lectores, cantores, ostiarios, laboratores, exorcistas, confessores. » Epiphanius in fine Panarii : *Λοιπὸν δὲ καὶ κοπιῶται, οἱ τὰ σῶματα περιστάλλοντες τῶν κοιμωμένων, καὶ θυρῆροι* : « Deinde laboratores, qui corpora eorum qui obdormierunt, obvolvunt ac operiunt, et ostiarii. » Cod. Theodos. libro xvi, tit. 2, l. 15 : « Clerici vero, vel hi quos *copiatæ* recens usus instituit nuncupari, ita a sordidis muneribus debent immunes atque a collatione præstari, si exiguis admodum mercimoniis tenuem sibi victum vesitumque conquirent, » Quomodo *copiatæ* inter clericos numerati, vide Bel armin., tomo II, contrav. 2 gener., lib. 1, de Cler., cap. 11.

Existimo tumulos olim ex more compositos, id est, exaggeratos, unde Heliodoro, *Æthiopie*. lib. 1 : *καὶ χοῦν ὀλίγον ἐπιφορήσας*, « et tumulum aliquantulum accumulas-et, » ut in oculos incurrerent, et mortales mortalitatis monerent. Unde ut monumenta a monendo dicta. Hinc Sidonius, ne quis temere violaret Apollinaris sepulcrum, quod olim exaggeratum nunc temporis longinquitate subsiderat, monet viatorem, lib. iii, epist. 12, ne « tellurem tereres inageratam. » Quam utile sit monumenta inspicere, vide Chrysost. homil. De fide et lege.

TYPUS TERTIANUS. Rufinus, libro ii, capite 1 : « Teiti no typo gravissime vexabatur. » Ubi pro typo frustra *pyrre* substituit Melchior Goldastus, tomo I, parte ii, Rerum Alemannicarum, notis in Heppidanum, de Vita sanctæ Wiboradæ, libro 1, capite 27, ubi etiam temere supponit *pyretico* pro *frigoretico*. Et *typus* et *frigus* de febris dicitur.

De typo vide dicta ad textum citatum Rufini. Glossarium Camberonense Ms. : « Typhi dieuntur frigida febris. Sunt autem accessionum et recessuum revolutiones statutis temporum intervallis. » Sed typi legendum. Nam alia est febris *typhodes* typhodes, quæ est symptomata ex ardentium genere, nata e jecinoris erysipelate, aut renum ; sic quæ ab erysipelate pulmones infestante oritur, *χρυσιώδης* vocatur.

Idem Goldastus, in Vita Eugeniæ, c. 12, ex suo

Manuscripto citat : « Quia quartano typo gravissime, et jam per annum et eo amplius vexabatur. » Ubi rursus reponit *pyreto*. Sed nostri libri eo loco habebant absolute *quartana*, supple *febri*. Vita sancti Witebaudi abbatis, in Promptuario sacrarum Antiquitatum Tricassinæ diocesis : « Quem tertia typus incommodus gravissimis perurgebat. » Ubi nequidquam Nicolaus Camuzat scholiastes existimavit typus supervacaneum esse, et in textum irrepsisse. Gregorius Turonensis, De gloria Confess., c. 24 : « A quartano typo quatiebatur. » Et cap. 82 : « Quartani typi vexaretur ardoribus. » Idem in Vita Galli, in Vitis Patrum a se conscriptis : « Cum Julianus, a quartano typo correptus, graviter cruciaretur. » Et mox : « Valentinianus a typo quartano corripitur. »

De frigore et frigoreticis testis est idem Gregorius, De gloria Confess., capite 24 : « Nam quanti frigora passi, quanti a pustulis malis veneno incrassante premortui? » ubi frigora sunt frigida febres. Inde frigoretici eidem Gregorio, De gloria Martyrum, lib. 1, cap. 75 : « Nam si qui nunc frigoretici in ejus honore missas devote celebrent, ejusque pro requie Deo offerant oblationem, statim compressa tremoribus, restinctis febribus, sanitati pristinae restaurantur. » Et lib. De gloria Confessorum, cap. 59 : « Nam enervementi, frigoretici, ceterique infirmi plerumque ad ejus tumulum exorantes, accepta incolumitate recedunt. » Et cap. 64 : « Ad ejus tumulum sæpius frigoretici, ceterique infirmi sanantur. » Et cap. 101 : « Nam et frigoreticorum febres, et alia incommoda ejus meritis restinguuntur. » Idem in Vita Monegundis, in Vitis Patrum a se conscriptis : « Frigoreticus quoque accedens ad hoc monumentum, ut pallam tegentem attigit, restincta contagionis febre convalluit. » Et in Vita sancti Martii apud eundem : « Frigeticorum vibrantia membra. » Item in Vita Nicetii, episcopi Lugdunensis, ibidem. Quod in Palladio Græco est c. 42 (nam Latino deest) : Οὗ τὸ μῆμα λέγεται θεραπεύειν πάντας τοὺς ἐμπεσόντας. « Fertur hujus monumentum sanare omnes frigoreticos ; » Heraclidis interpres vertit, « diversis febribus laborantes. » τὸ ἔργον frigus vehemens sonat. Apud Medicos ἐπιβολὴ ῥίγους, frigoris accessio ; et apud Dioscoridem, ῥίγη περιδικά, rigores febrium circuitu redeunt, et ῥιγούντες, qui algenti.

VAVÆ. Occurrit aliquoties in Vita Joannis Eleemosynarii. Hesychius : Βαβαὶ θαυμαστικὴ φωνή : « Bava, vox admirantis. » Lexicon Græcolatinum Cyrelli : Βαβαί, Babæ.

VESPERTINUM LUMEN. Palladius, cap. 38 : « Et cum ad vespertinum lumen venirent. » Græce : ἐν τῷ λυχνάρῳ, in lucernario. Heraclides, cap. 19 : « quando ad vespertinum lumen venirent. » In Vita Pachomii, cap. 22, duodecim diurnæ, duodecim vespertinæ, et nocturnæ duodecim. Cassianus, libro iii Instit., cap. 3 : « Ad extremum undecima, in qua lucernaris hora signatur. » Theodorus Balsamon, in can. 91 synodi VI : καὶ καταλάγειν μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ λυχν-

αὐτοῦ ἵτοι τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς κυριακῆς. « Et desinere ad complementum divini officii. » FROSTO.

VICARIA. Palladius, cap. 123 : « Macarius ex vicaria. » Intellige Macarium gessisse vicariam præfecturam. Græcis ἀπὸ βικαρίως, ex vicarius, qui viariam præfecturam gessit. Severus Sulpicius, dial. 3, c. 1 : « Ægre tamen obtinui ut Eucherium ex vicariis et Celsum admitteret consularem. » Idem, cap. 48 : « Lycontius ex vicariis vir fidelis. » Βικαρία occurrit apud Justinianum, Novell. 8. Sic apud Chrysostomum, epist. 14 : Οἱ ἀπὸ βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμόνων, σφισται, οἱ ἀπὸ τριβούνων : « Ex vicariis, ex præsidibus, sophistæ, 1060 extruhunt. » Quæ non rite Anglicani scholiastæ perceperunt, cum ipsi vicarios, duces, tribunos interpretentur, cum potius ex vicariis, ex præsidibus, extruhunt vertisse oportuit. Vide Frontonem nostrum, notis ad eam epistolam. Deceptus fuit Abrahamus Ortelius, qui Vicariam apud Pallad. locum quemdam esse existimavit.

VITTA. Palladius, cap. 1 : « Ille sanctus (Isidorus) usque ad horam obitus nihil lineum gestavit extra vitam. » Οὗτος ὁ ἅγιος μέχρι τῆς τελευτῆς οὐκ ἔδωκεν ἐφόρῃσιν ἐκτὸς φακιλίου. Venetus diserte φακιλίον exhibet, quo modo etiam legisse videtur in suo Codice Hervetus, dum vittam vertit. Nec aliter olim interpres Heraclidis in textu suo reperit, cum, capite f. Paradisi, vertit : « Non linteus usus est, nisi eo quo velaret caput. » Suidæ φακιλίον est capitis tegumentum : φακίλλος, τὸ τῆς κεφαλῆς φόρημα, ὃ καὶ φακιλίον λέγεται. « Phacellus capitis restamen est, quod et phaciolum dicitur. » Pratum spirituale, cap. 196 : Οἱ δὲ τοῖς φακιλίοις ἐρρίπτον. « Illi vero fasciis pro stibellis utentes. » Photius, Cod. 3, ex Nonnosi Historia : Τὰ σανδάλια, φρεῖ, νυνὶ λεγόμενα, ἀρβύλας ἔλεγον οἱ παλαιοί, καὶ τὸ φακιλίον, φασώλην. « Vult quæ nunc dicuntur sandalia olim dictas arbylas ; et quod nunc dicitur φακίλιον, olim dictum φασώλην. » Non vero ut in indice Photiano est, « postrema hæc duo vocabula veteres pro sandaliis usurpasse. » Regius et Palatinus Codex Palladii habet, ἐκτὸς φακιλίου. Quare Fronto et Meursius malunt vertere, excepto faciali, ut Græca hæc vox posteriori ævo e Latina formata sit, facialis, de qua in Glossis Latino-græcis : « Da facialem, » ὁδὸς προσωπίδιον. Ita in Colloquio scholastico, εὐστραν προσώπιον, D ποδεκμάριον, λάρυον : « Strigilem, facialem, pedulem, ampullam. » In Regula sancti Cæsarii : « Accipiet nunquam nisi in mappulis et facitergiis, in quibus abbatissa jusserit, fiant. » In Glossario Arabico-latino, « facitergium et manutergium a tergendō faciem vel manus, vocatum. » Facialem igitur appellat linteum, quo facies sudore manans tegerbatur, qualia erant quæ oraria dicebantur et mappule.

VOLUMINA, id est cameræ vel fornices. Heraclides, cap. 2 de Ammone : « Fecitque sibi duarum volumina cellarum. » Palladius, cap. 8 : « Et sibi fecit duos cellarum tholos, » Οἰκοδομεῖ ἑαυτῷ δύο κύλους κελίων. Hinc transvolbere, id est, fornitem facere. Gregorius Turonensis, lib. viii : « Erat autem ibi

crypta ab antiquis transvoluto elegantique opere A
exposita. » Idem libro de Vitis Patrum, c. 7, in Gre-
gorio Lingonensi : « Ante altare fundamenta jaci-
t, erectaque absida miro opere constructi, et transvol-
vit. » Videtur tractum a serpentibus, qui proprio
promovendo se volumina faciunt. Claudianus,
panegyri in quartum consulatum Honorii :

Cærulesus tali prostratus Apolline Python
Implicuit fractis moritura volumina silvis.

Sidonius Apollinaris :

Figeret innumeris numerosa volumina telis.

Vide, supra, THOLUS.

XENIUM. Vide EXENIUM.

ZABERNA videtur capi pro armario, reposito-
rio, sacco, Palladii Lausiaca, ex veteri interprete, cap.
14 : « Quos (latrones) ligavit simul, sicut zabernam
de paleis. » Interpres Heraclidis, cap. 7 habet *sac-
cum palarum*. Ita et Hervetus, recens Palladii inter-
pres. Excerpta mea Ms. Veneta hic habent *ζαβερνον*,
ἢ *ζαβερνον*. Sed zaberna etiam aliis auctoribus usur-
pata. Abdias, lib. iv Hist. Apost., in Jacobo Joannis
fratre : « Collectis libris magicis, zabernas plenas ad
apostolum attulit cervicibus et suis et discipulorum
impositas. » Item : « Appende zabernis lapides et
plumbum, et mitte in mare. » Ita ibi Ms. exhibent,
Vulgo *zabyras* et *zabyris* legitur, unde Joannes
Neursius Lexico Græcobarbaro faciebat *zabarias*,
quod *zabarium*, *σαβαρίον*, sit repositorium zaba-
rum seu loricarum,

Sed proba lectio apud Abdiam est *zaberna*. Papias
Vocabularista : « Zaberna, arca vel armariolum. »
Item : « Zaberna, ubi vestes reponuntur, vel quidli-
bet aliud. » Glossarium Camberonense Ms. « Zaberna
dicitur ubi vestes reponuntur, arca vel armariolum. »
Vita sancti Udalrici : « Interim etiam quæsitiv zabern-
as et calecamenta. »

ZÆTA. Quod Vitæ Basilii, cap. 5, est *ad insigne*
habitaclum, Græce est, *ἡ πίττα διαίτη*, quod al-
ter Vitæ Basilii interpretes in *zætā* deflexit. Et *diætā*
et *zætā* dicebatur. Suetonius, Claudio, cap. 10 : « In
diætā, cui nomen est Hermæum, recesserat. » Sæpe
et *diætā* et *zætā* occurrunt apud auctores. Vide Lexica
Juris. Glossarium Camberonense Ms. « *Zætā*, domus
quæ subtus pedes habent aquas. » Ibidem : « *Zætā*
hiemales, domus, quas calefacit subductus ignis ;
zætā æstivales sunt, quas infrigidat aqua subdu-
cta. » Eadem fere apud Papiam.

ZEMA. Vita Joannis Eleemosynarii, cap. 20 :
« Q anti vellent tingere panem suum in zemate,
quod projiciunt coqui mei. » Hinc *ἡ πίττα*, ebullitio
in summa olla fervente. Sanctus Hieronymus, lib.
B III, in Oseam : « Pro *spuma* Septuaginta, Theodot'o
σπύργον, id est, *cremium* transtulit, aridas scilicet
berbas, quæ camino et incendio præparantur. Sym-
machus posuit *ἡ πίττα*, volens ostendere ferventis
ollæ superiores aquas, et in spumam bullasque sur-
gentes, quas Græci *πομπόλυγας* vocant. »

ZIPPULÆ, seu SIPPULÆ. Pelagius, libello iv, n. 59 :
« Fecit de farinula lenticulam et zippulas. » Ruffi-
nus, lib. iii, n. 54, in eadem re habet *placentas*.
Rursus apud Pelagium, libello viii, n. 15 : « Da eis
modicas zippulas, quia de labore sunt. » Ita eo loco
habent Mss. et veteres Editiones. Aliqui supposue-
rant *pultes*, pro *zippulas*. Cum nunc *zippula* nunc
sippula scribatur, videndum an sit a verbo *supare*,
vel *sipare*, vel *sipere*. Vide Festum et Paulum, apud
C quos habes *farinulam* et *pultes*. Quod igitur vulgata
hic lectio habebat *pultes*, erat hæc *sippularum*, quæ
vera et antiqua fuit lectio, interpretamentum. Palla-
dus, cap. 74 : « Pytirion comedebat parvam *pultem*
ex farina. » Græce, *ζωμὴν ἀλεύρου*. Puto *sippulas*
has esse.

ADDENDA

AD QUOSDAM PRIORUM

LXXIV PATROLOGIÆ

TOMORUM,

IN QUIBUS

AUCTORES VI PRIORUM SÆCULORUM ECCLESIE

CONTINENTUR.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ADDENDA

AD QUOSDAM LXXIV PRIORUM TOMORUM PATROLOGIÆ

IN QUIBUS AUCTORES VI PRIORUM SÆCULORUM ECCLESIAE CONTINENTUR.

AD TOMUM VIII.

I.

NOTITIA HISTORICA IN CONSTANTINUM.

(Fabricii Biblioth. Græca, t. VI.)

1. Flavius Valerius Aurelius Claudius Constantinus, cognomine Magnus, Flavii (a) Valerii Constantii Chlorig F. natus Naisi Daciæ oppido a. C. 274, die 27 Febr. Parenti in imperio successit a. C. 305; 25 Jul. Uxorem habuit Minervinam Crispi matrem, eaque defuncta, Herculi filiam Flaviam Maximianam Faustam, ex qua Constantinum, Constantium et Constantem, Constantiamque et Helenam genuit. Idem post visum in celo crucis insigne Christiana sacra amplexus et victoria de Maxentio potitus est a. C. 312. Hinc Maximino a persequendis Christianis desistere coacto, et victo etiam Licinio, nihil ab eo intermissum quod ad Ecclesiam Christi ornandam amplificandamque et studia litterarum fovenda (b) facere posset. Unde a Græcis *ἱσαπόστολος* vel *ὁ ἐν βασιλεύσει* (c) *Ἀπόστολος* dicitur et solemniter colitur ejus memoria die 21 Maii. Non ineleganter etiam a Theodorito in Historia religiosa, p. 768, appellatur Christianorum Zorobabel, qui fideles e captivitate liberavit et templa eis restituit. Denique multis pace et bello præclare gestis, morti vicinus, ab Eusebio Nicomediensi, non procul Nicomedia in Achyrone villa, baptismum (d) suscepit, et paucis diebus post diem obiit sacro Pentecostes festo, 22 Maii a. C. 337, Feliciano et Titiano coss., cum regnasset xxx annos, menses ix, dies xxvii, vixissetque annus lxxii, menses n, et dies xxv.

II. Exstant ejus epistolæ complures ab Eusebio et

(a) Ita vocatur in nummis, ut apud Tristanum, t. III, p. 395, quamquam alii, ut Aurelius Victor, Julium Constantium appellunt. Constantini M. nummos illustrant, præter alios, qui numismata imperatorum editere, Gangius, in familiis Byz. atque Alexander Wilhelmus, S. J., in Actis sanctor., t. V Maii, p. 22 seq.

(b) Aurel. Victor, in Epitome, cap. 41, de Constantino: *Commodissimus rebus multis fuit: calumnias sedare legibus severissimis, nutrire artes bonas, præcipue studia litterarum; legere ipse, scribere, meditari, audire legationes et querimonias provinciarum.* Confer Eusebii Orat. de laudibus Constantini, pag. 361, ubi de Scholis ab eo constitutis.

(c) Vide Vales., ad Euseb. iv, 60, de Vita Constantini, et Mich. Le Quien, ad Damasacenum, tom. I, pag. 150.

(d) Baptismus alterum, quem a Silvestro episcopo Romano suscepisse lepra obsitum Constantinum acriter adversus Tentzelium τὸν μακαρίτην disputat

A aliis servata, quæ a doctissimo Caveo in Hist. litteraria scriptorum ecclesiasticorum diligenter recensentur. Ejus observatis pauca hæc si placeat addes: *Epistolæ ad Athanasium* fragmentum pro Ario recipiendo (e) habet etiam Socrates, lib. 1, cap. 27, et Sozomenus, n. 22. *Edictum prius pro pace Christianis concedenda*, quod Græce Eusebius refert x, 5, Hisp., servavit Latine Lactantius lib. de Mortibus persecutorum, c. 48. *Epistola ad Ecclesiam de Synodo Nicæna* legitur etiam apud Theodoritum, lib. 1 Hist. Eccles., cap. 10. *Epistola ad Arium et Arianos* quam producit Gelasius in Actis concilii Nicæni m, 1, supposititia videtur Casaubono, in Casaubonianis, pag. 145. Prodiit hoc rescriptum etiam separatim Paris. 1595, in-8°. Ab *Epistola ad synodum Tyriam*, quam B habent Eusebius, iv, 42, de Vita Constantini, et Theodoritus, lib. 1 Hist., cap. 29, diversa est quæ exstat apud Socratem, lib. 1, c. 34, Sozomenum, n. 28, nec minus in Tripartita, m, 7, et apud Necepor., viii, 50.

Oratio ad sanctorum cætum ad calcem librorum Eusebii de Constantini Vita legitur Græce et Latino versa, non ab Eusebio, sed ab alio interprete, ut ipse, lib. iv, cap. 32, de Vita Constantini, diserte innuit.

Similiter a nescio quo e Latino Græce versa est brevis *Oratio ad synodum Nicænam de Pace*, quam idem Eusebius, m, 12, exhibet. Proluxiore quæ occurrit apud Gelasium, n. 7, legit etiam Theodoritus; ut ex ejus lib. 1, cap. 7, Historiæ colligitur.

clarissimus Schelstratenus, fabulis ascribunt non modo Protestantes ut, præter laudatum Tentzelium, parte II diss. selectar., Abraham Scultetus, in diss. antibaroniana de baptismo Constantini Romano, Nostadii 1607, in-4°, sed plerique etiam in Romana Ecclesia eruditi viri, ut Benedictini, ad Ambrosium, t. II, pag. 1209; Tillemontius, t. IV Hist. imperator., pag. 634, Papebrochius, in Actis sanctor., tom. V, Maii 24, pag. 14 seq., et Conradus Janningus, in Apologia pro Papebrochio, quæ præmittitur Actis sanctorum, t. I Junii, pag. 16 seq.

(e) Neque tamen Arianæ heresin ideo probavit Constantinus, de qua nondum ei satis liquebat, sed speravit se ita celsiorum semen in herba suppressurum. Confer ejus epistolam Irenicam ad Alexandrum et Arium, apud Eusebium, n. 64 seq., de Vita Constantini, et ad illam B. Balthas. Bebelii exercitationem in Historicotheolog., Argentorat. 1663, et Nic. Vedelius, de Prudentia veteris Ecclesiæ, pag. 202, 207.

Edicta quam plurima Constantini illustant Jac. Godofredus, ad Codicem Theodosianum, Franciscus Balduinus JCtus, in suo Constantino, Basil. 1556, et Argent. 1612, in-8°, et qui ad tempora quælibet sua revocant Annalium scriptores, ac præcipue Tillemontius, tomo IV Historie imperatorum. Cæterum elictum quod sub Constantini nomine vulgavit Nicolaus Cusanus, lib. III Concordiæ catholicæ, cap. 35, Honorio ac Theodosio vindicat, et integrius edidit Sirmondus, ad Sidonium, pag. 245.

III. *Confessio* Constantini ad Silvestrum episcopum Romæ, quæ Latine exstat ad calcem recognitionum, aliorumque scriptorum Clementi Rom. suppositorum, Colon. 1569, in-fol, pag. 471, perinde ut Acta Silvestri, spuria est.

Donatio quæ eidem Silvestro a Constantino facta fertur, Romanæ etiam Ecclesiæ doctissimorum virorum (a) iudicio ac consensu itidem est commentitia. Primus ejus meminit Æneas Parisiensis, qui circa a. C. 854 scripsit, libro adversus decem objectiones Græcorum, t. VII Spicilegii Dacheriani, pag. 141. Inde Hincmarus Rhemensis, Petrus Damiani, Leo IX, Ado, alique. Editiones ejus admodum diversæ feruntur: una quam habent Acta spuria Silvestri, quamque Anselmus Lucensis Collectioni suæ canonum, lib. IV, cap. 32, Deusedit, lib. IV, c. 2, Ivo Carnotensis, parte V decreti, cap. 49, et Gratianus, parte I decreti, dist. 96, c. 14, Latine inseruit, licet in antiquioribus Gratiani Codicibus legi negat Antoninus archiepiscopus Florentinus, parte I hist., tit. 8, C

cap. 2, § 8. Theodorus autem Balsamon Græce versam exhibet in scholiis ad Photii Nomocanonem, tit. VII, in Bibl. canonica Justelli, t. II, pag. 929 seq. Illa Balsamonis versio una cum altera Matthæi Blastaris edita etiam est a Marquardo Frehero a. 1610, in-4°, additis animadversionibus. Longe prolixior est quam vertit e Græco Latine et Julio II pontifici inscripsit Bartholomæus Picernus, de Monte arduo. Hæc præmissam habet quam modo memoravi fictitiam Constantini *confessionem*, atque post Editionem Colon. 1515 sæpius lucem vidit, et D. Joach. Hillebrandi dissertationi de Donatione Constantini imp. præmissa, Helmst. 1661, et 17.3, atque Balthasaris Gualteri Diatribæ elencticæ de imp. Constantini baptismo, donatione et legatione ad concilium Nicænum, len., 1618, in-12, pag. 67 seq. inserta legitur. Atque Augustinum Steuchum arguit Joan. Bodinus lib. I de Rep., cap. 9, pag. 221, Græco sermone donationem Constantini scripsisse, ut fucum faceret: *Sed fraus*, inquit, *facile ex ipsius oratione et antiquitatis cognitione consutatur*. Alia Græca versio (Constantini Harmenopuli, ut notat Nesselius, parte II, Catalogi mss., pag. 27) exstat in Bibl. Cæsarea, et Lambecio, lib. V, pag. 244, memoratur, sed quoad sensum eadem est cum illa Balsamonis, cujus idem, pag. 237, mentionem facit. Hanc ipsam e Codice regis Christianissimi Græce et Latine exhibet Julius Cæsar Bulengerus, lib. II de Imperio Romano, cap. 6, p. 318, et quoniam brevis est, hoc etiam loco exstare non erit, puto, lectori ingratum, injucundumve.

CONSTANTINI EDICTUM.

Edictum, ac effatum divinum magni Constantini de pontifice Romano. Omnibus provinciarum rectoribus, et senatui R. imperii, Romanum pontificem, successorum sanctorum apostolorum, et domini mei Petri, majorem quam imperator habere potestatem per universum orbem adversus omnes [deest xai] et plusquam imperatorem coli et honorari, caputque esse quatuor antiquarum sedium, et ab eo judicari et decerni quæ orthodoxæ fidei conveniunt, dicimus. Donamus enim Patri meo beato Silvestro, et D

Θέσπισμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, περὶ τοῦ πάπα Ῥώμης. Θεσπίσαμεν (b) πᾶσι τοῖς σατράπαις, καὶ τῇ συγκλήτῳ τῆς ἡμῶν Βασιλείας, τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον καὶ διάδοχον τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ κυρίου μου Πέτρου, πλείονα τῆς Βασιλείας ἔχειν ἐξουσίαν κατὰ πάντας τὴν οἰκουμένην, κατὰ πάντων πολλῶν πλείον ἢ τὸν βασιλεὺς τιμᾶσθαι καὶ σέβεσθαι μεγαλύνειν εἶνα τῶν τίσσάντων ἀρχαίων θρόνων, κρινεῖσθαι τε πρὸς αὐτοῦ, καὶ ψηφίζεσθαι τὰ τῇ ὀρθοδόξῳ συμβαλλόντα πιστεῖ. Διορούμεθα γὰρ τῷ πατρὶ μου τῷ μακαρίῳ Σιλβέστρῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις τὸ

(a) Primus proluxa et diserta oratione ejus falsitatem ostendit Laurentius Valla, quæ et separatim excusa est plus simpliciter vice, et cum Ulrici Hutteni præf. in Ortuini Gratii Fasciculorum expetendarum ac fugiendarum, apud Londinenses recuso, et in Simonis Schardii Synagmate tractatum de imperiali jurisdictione legitur. Æneæ Sylvii aliorumque plurium testimonia Vallæ suffragantia produxit Elacius in Catalogo testium veritatis, et Rob. Cocus in Censura vet. scriptorum, quibus adde Baronium, ad a. C. 324, n. 118 seq., et 1191, n. 52 seq.; Isaacum Habertum ad Ecclesiæ Græcæ Ἀρχιερατικόν, pag. 24; Joan. Morinum, in Historia Gallicæ edita liberate per Constantium Ecclesiæ, deque origine ac progressu potestatis secularis Romani pontificis, c. 8; Petrum de Marca, III, 12, de Concordia sac. et imperii, et VI, 6, § 6. Antonium Pagi, ad a. 324, n. 16; Tillemontium, t. IV Hist. imperator., pag. 226; Petrum Josephum Cantelium, Hist. urbium metropol., parte II, diss. 2, cap. 2, n. 7, et præcipue Natalem Alex., sec. IV, diss. 25. Quos

facile opposueris Aug. Steucho, lib. de Donatione Constantini, Lugd. 1545, Jac. Græterio, de Munificentia principum in sedem apostolicam, Ingolstadt. 1610, in-4°, pag. 36 seq., et Apologia pro Bellarmino, cap. 21, et Nicolao S. haten, in Carolo Magno Romano catholico, lib. II, cap. 6. Ex Protestantibus de falsitate donationis hujus videndi Joan. Henelius, in Otio Uratislaviensi, cap. 22; Gish. Voetius, t. II Disputationum select., cap. 869 seq.; Jac. Usserius, de Ecclesiarum successionem et statu, pag. 60; Joan. Rainoldus, Colloquio cum Hardto, pag. 227 seq.; Franciscus Hotmannus, in bruto fulmine Sixti V, pag. 128, 151 seq., et novissime rev. D. Joan. Andreas Schmidius, in Historia sæculi IV, fabulis variorum in rebus Constantini M. maculata, Helmst. 1712, etc., *Edictum seu fictum, seu depravatam, adeoque indignum quo Silvestri pontificis historia augeatur*, inquit l'apebrochius, propylæo ad Acta sanctor., t. II April., pag. 1.

(b) Ms. Vindobonense addit, *σὺν. Decernimus una cum omnibus satrapis et senatu imperii nostri*.

successoribus ejus nostrum palatium, diadema capitis lapillis pretiosis et gemmis intextum, epomidem quæ collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, et omnia regia vestimenta, ephippia quibus equi regii insternuntur, scepra, et reliqua imperii ornamenta, et gloriam omnem meæ potestatis. Eos autem qui in clerum Romanum allecti sunt, ornari jubemus iisdem quibus senatus noster vestimentis, [(a) lego παρακλησίαις] eque vehi, albis vestibus tegi. Ita et calceos eorum fieri ex pannis albis, et eum qui lectus sit clericus a nemine impediri posse, quominus sit senator. Quando vero coronam auream Pater meus sanctus Sylvester qua est humilitate et moderatione respuit, hæc ornamenta quæ sanctam resurrectionem et superillustrum locum significant [lego καὶ τὴν ἀρίστην] sancto ejus capiti imposuimus. Nos stratoris officium obeuntes, et frena ejus equi tenentes, ex aula palatii exivimus, reverentia et metu domini mei sancti Petri. Maxime autem utile et amicum Deo esse duximus cedere urbe Roma, et omnibus Occidentis locis ac urbibus sanctissimo papæ, et robur imperii transferre ad Ortum, et capere Byzantium urbem optimo sub sole situ, et eo sedem imperii ponere; iniquum existimantes ut imperator in eo loco summam potestatem habeat, ubi Christianæ fidei cœlitus principium nobis fuit. Cum hæc manu propria scripserimus, et reliquiis domini mei Petri imposuerimus, jusjurandum damus, non modo nos servaturos quæ sanximus, verum et nostros successores, ut sancte ac religiose servant, obstringimus, idque, jurati patri nostro papæ, et successoribus ejus pollicemur.

(a) Emendationes hæc sunt interpretis Bulengeri.

A ἡμῖτερον παλάτιον, τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐκ λίθων τιμίων καὶ μαργάρων συγκείμενον, τὸ κυκλῶν τὸν τράχηλον ὀμογόριον, τὴν πορφύρεν χλαμύδα, τὸν κόκκινον χιτῶνα, καὶ πάντα τὰ βασιλικά ἐνδύματα, τὰ τῶν βασιλικῶν ἵππων ἀξιώματα, τὰ σκῆπτρα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλείας κοσμήματα, καὶ τὴν δόξαν ἅπασαν τῆς ἡμῶν ἐξουσίας· τοὺς δὲ τῇ κλήρῳ τῆς ἀγιοτάτης Ῥώμης κατελεγεμένους, κοσμεῖσθαι κελεύομεν παρακλησίαις τῇ συγκλήτῳ ἡμῶν ἐνδύμασιν, ἵπποις ἐποχομένους, ὀθόνας περιεμένους λευκάς. Ἔς δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα τούτων ὀθονίων εἶναι πεποιμένα λευκῶν, καὶ ὃς ὡς αἰροῖτο κληρικὸς, ἐκ τῆς ἡμῶν συγκλήτου γενίσθαι τούτου πρὸς τιμὸς μηδενὸς ἐῴρησθαι. Ὅτι γὰρ μὴ τὸν ἐκ χρυσοῦ στεφάνον φρονήματος μετρούσῃ τὸ πατὴρ μου ὁ ἅγιος Σιλβέστρος παραιτεῖται, ταῦτα τοὶ τὴν ὑπέρλαμπρον χώραν B σημαίνοντα τὴν ἀγίαν ἀνάστασιν. τῇ ἀγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίᾳς χερσὶν ἐπεθήκαμεν. ἡμῖς στρατῶρος ὄργειον ὑπελθόντες, καὶ τὰ χαλινὰ τοῦ ἵππου αὐτοῦ κατεχόντες, τῆς αἰλλῆς τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ἐξίμεν ἀνακτόρων, αἰδοὶ καὶ φόβῳ τοῦ κυρίου μου τοῦ ἁγίου συνεισχόμενοι Πέτρου· τῶν χρησίμων δὲ κομιδῇ καὶ θεωρίᾳ νουομικαμεν, ἐκστῆναι μὲν τῆς πόλεως Ῥώμης, καὶ τῶν δυτικῶν ἀπάντων χωρῶν τε καὶ πόλεων τῇ ἀγιοτάτῃ πάππᾳ, τὸ δὲ τῆς βασιλείας κράτος πρὸς τὰ τῆς ἑώας μέρα μετενεγκεῖν, καὶ τὴν ἐν καλλίστῃ τῶν ὑπ' ἡλίῳ τοῦ Βύζαντος πόλιν καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῇ ἰδρύσασθαι τὰ βασίλεια, ἀδικον οὐκέντις ἐξουσίαν ἔχειν τὸ ἐπὶ γῆς βασίλειαν, ἔνθα καὶ ἀρχὴ τῆς τῶν χριστιανῶν θρησκείας· ἐκ τῶν οὐρανῶν ὑπῆρξεν ἡμῖν. Ταῦτα ταῖς ἰδίᾳς χερσὶ γράψαντες, καὶ τῇ νεκρῇ τοῦ κυρίου μου ἐκθίμενοι Πέτρου, πίστει C ἐνὸρκως ποιεῖμεθα, οὐ μὴν ὅπως παραβῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμῖτερον δεξιμένοις κράτος φυλάττειν ἀπαράβραυστα παρεγγυώμεθα πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν πάππαν, καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους.

CONSTANTINI IMPERATORIS EPISTOLIUM AD UNIVERSI ORBIS CHRISTIANOS.

(Vide hoc Epistolum et quod de eo dictum est ad epistolam fictitiam Hieronymi ad Eustochium, Patrologia tom. XXX, col. 226.)

II

C. MAII VICTORINI DE MACHABÆIS POEMA.

(Hoc poema dedimus inter opera S. Hilarii, Arelatensis episcopi, tom. XLIX Patrolog., ubi videsis.)

AD TOMUM XIII.

I

CARMEN DAMASO PAPÆ ASCRIPTUM

Hoc carmen non reperitur in Bibliothecis ante nostram editis. Datum est primum luci a diligentissimis bibliographis Miller et Aubenas (a) cum quibusdam observationibus ad nostrum tom. XIII. Id eruerunt e Manuscripto Sangermanensis bibliothecæ ubi latebat. In initiali folio legitur, manu recentis scriptum: Horum versuum auctor creditur sanctus Damasus pont. maximus, minime tamen genuinitatem opusculi asserere præcavimus.

(a) Revue de Bibliographie, août 1845.

INCIPIIT CARMEN

Nec meminisse moror præconia clara Chrysanti,
 Quem merito mundus famosa laude frequentat.
 Hunc igitur genitor florentem tempore ^a prolo,
 Tradidit in vestem rhetorum (sic) sub sorte magistris,
 Ut puer indolis (sic) librorum d sceret artes
 Quas mundana colit stolido sapientia sensu.
 Qui fuit ut fertur donatus mente sagaci,
 Ardens ingenio et prudens, ac pectore pubes.
 Post hac inlustris cum sacra volumina lector
 Auribus hausisset cœlesti grammate scripta,
 Protinus antiquæ contemnens dogmata sectæ,
 Falso vastatarum calcavit frivola legum,
 Et dicto citius nactus rudimenta fidei
 Flagitium sceleris baptismi deluit unda.
 Mox publice Christum paganis prædicat ultro
 Dira superbarum spernens tormenta minarum.
 Tum genitor sobolem, naturæ jura resolvens,
 Truserat in tenebras conclusi carceris atras
 Magnopere metuens fisci decreta nefandi;
 Insuper et capital tremulus formidat acerbum.
 Sed cum mens juvenis ferret tormenta libenter,
 Mox aliam genitor concinnans machina (sic) scenam
 Lubrica mundanis admovit gaudia pompis,
 Serica purpureis præbens velamina peplos
 Quæ moritura facit festo vi cere bombix,
 Induit egregium pretiosa et veste nitente.
 Tunc jussu patris convivia larga puellæ
 Deliciasque ferunt epulis luxusque culinæ
 Vestibus ornate variis et fronte venusta,
 Telibus ut pompis miles mollesceret audax
 Ferrea quis ^b crebro cadunt ^c præcordia virum ^d.
 Sed tamen armatus Christi testudine tyro
 Oscula virgineis despexit lubrica labris,
 Nec penetrare sinit stuprorum spicula pectus;
 Sed procul excusit jaculatas fraude sagittas.
 Non secus ut cecinit sponsali carmine vates
 Dulcia sed Christi leniscunt labra labe his,
 Mellea tunc roseis nigrescunt labra labellis.
 Venit ad extremum virgo certamen adulta,
 Daria vestalis formosa fronte rubescens,
 Aurea cum glaucis quam comit lunula gemmis.
 Nititur hæc juvenem muneris (sic) constringere nexu
 Quatinus ad thalami fleat conubia mentem.
 Hæc falerata fuit facundis freta loquelis,
 Denique deserti stupuerunt forte magistri
 Virginis ingenium biblorum fame fultum;
 Nempe tenax scripti fuerat veloxque legendi.
 Sed secus evenit fortunæ casus opacæ.
 Dum pius obposuit fatis contraria fata,
 Daria quæ dudum servabat numina Vestæ,
 Credidit Altithrono cœli qui sceptrâ gubernat
 Facundis virgo verbis conversa Chrysanti.
 Tunc simulata thori fingunt consortia fata,
 Moribus et castis vivunt concordioræ animum
 Ut spurcum penitus vitarent pectore nævum

A Et maculam ventris pullam de corde fugassent.
 Post hæc Baptismi sacratîs tingitur undis
 Quatinus exuvias spoliaret mente vetustas
 Et nova de liquido sumatur gurgite lodix.
 Tum virgo veterum sprexit documenta librorum
 Et sequitur Christi quadratis dogmata biblis.
 Quis poterit vulgi tantas numerare catervas
 Quantis exemplis egerunt credere Christo?
 Traditur idcirco pœnis torquendus acerbis
 Septuaginta viris (sic) quem denso milite servant
 Hercules in fano ni farsan thura litaret.
 Tunc miles cepit dirus vexare negantem
 Athletam Domini fretum virtute superna,
 Udis et crudis nervorum nexibus augens
 Torrida flammantis laturum caumata solis.
 B Sed puncto citius laxantur lora lacertis
 Omnipotente Deo restes solvente nefandos.
 Ecce sudes iterum cipporum vincula cludunt
 Cruraque cum rigidis nectebant turgida lignis.
 Extemplo cippum fin lit Regnator olympi
 Quamvis hunc solidi cecata mente ligarent.
 Lotia tunc lictor crudelis spargere jussit
 Sacros humectans artus fœtore putenti:
 Qui liquor, ut dicunt, atrum fantasma fugabat
 Dum vernam Domini sperat micromantia tretum,
 Sed putor ambrosiam flagrabat nectare suavi.
 Exin tortores bucula de globo rebrysa (sic)
 Mandant ut crudo stringantur tergere membra
 Marthyris ardentem passuri lumine solem.
 Torrida sed Titan compressit fulmina ferveus
 C Ut nulla insontis ferunt incendia membra;
 Tumque reciproca concludunt ergastula sanctum;
 Arta catenarum constringunt vincula lacertos,
 Necnon et collum nectunt cum cruce gemello.
 Ecce repente pius nodatos arberit artus
 Eripit et chalibis mox stricta ligamina rumpit.
 Porro cum sanctum nodoso vimine miles
 Cederet infaustus rubro qui sanguine gaudet.
 Sed mirum dictu sceptrorum flagra beatus
 Ictibus argutis martyr non sensit acerba.
 Quin immo ut plumæ mol escunt vimina (sic) sacro
 Ceu viridis lentescit lene papyrus in amne,
 Claudius insignis compunctus credi lit ultro
 Septuaginta viros convertens dogmate claro
 Fecit baptis-mi purgari gurgite mersos;
 D Quapropter rubro perfusus sanguinis ostro
 Miles Ada ethereum faustus perduxit ol-mpum
 Quos simul obstruxit felix spelunca sepultos
 Lucida perpetuæ visuros præmia vite.
 His convexa poli merito lustrantibus alto
 Daria cum duro patitur tormento Chrysanto.
 Impiger ast ille strictus molimine ferri
 Traditur in tenebras laturus carceris atrus
 Lurida quo putidis fluxerunt stercora criptis;
 Nectare sed fœtor cedit ceu luce latebræ.
 Traditur interea et sceleratis Daria scortis
 Prostibulum mechæ penetrans sine crimine sevo.

^a Pour πρότερον, que le poëte a latinisé. MILL. et AUB.

^b Pour quibus c'est-à-dire quibus. MILL. et AUB.

^c Lisez cedunt. MILL. et AUB.

^d Pour virorum: mais il y a une faute de quantité. MILL. et AUB.

Sed leo de claustris rugibundus mittitur arctis
 Virgineos artus tutos servare puellas.
 Si quis quam cuperet sacrum temerare pudorem
 Gestibus obscenis contractans corpus honestum
 Arcam ceu quondam probrosos contigit Oza,
 Protinus oppelleret confusus fronte petulus
 Rictibus et rabidi conrosus dente leonis
 Ultricem poenam sentiret morte ferina.

A Tunc demum Augusti qui Romæ regna regebat
 Decreto rubras sumpserunt-morte coronas,
 Et simul in crypta pausant Sabulone sepulvi
 Quos simul in vita vexavit pœna cruenta.
 Credimus ut faustis glomeratos jure catervis
 De gremio tumuli cum tellus sponte dehiscet
 Et genus humanum tumbis emergerit atris
 Suscitet ad requiem mundum dunc laxat habenis.

DISSERTATIO HISTORICA DE DAMASO ET LAURENTIO,

VEL

DAMASUS ET LAURENTIUS

HISPANIS ASSERTI ET VINDICATI,

Auctore FR. PEREZIO BAYERO, presbytero Valentino Romæ 1736.

EPISTOLA BEDITORIA.

Illustrissimo atque ornatissimo viro D. D. Joanni Francisco Gaonæ Portocarrero, etc., comiti Vallis-Paradisii, militiæ Calatravensis equiti, Ferdinandi VI, Hispaniarum regis catholici, in Indiarum senatu consiliario, summoque regii census administro, etc., etc. Franciscus Perezus Bayerius, felicitatem.

Quod tibi quidquid hoc est laboris nostri nuncupatum optaverim, comes illustrissime, non tam officium quam excusatio videri potest. Cum enim eorum quæ a clementissimo rege vereque Hispaniæ nostræ parente Ferdinando VI procuranda mihi in itinere Italico præscripta sunt, atque adeo totius negotii obsequii nostri ratio suo demum tempore tibi reddenda sit, erunt fortasse qui, ubi me ad hæc studia divertisse viderint, ab animo sibi male conscio, judicis occupantæ gratiæ, potius quam ab officioso cliente, Mæcenatis optimi de merendi studi, munus istud profectionum putent. Et quidem cum vana horum judicia atque importunitatem non semel initio prævidissem, parum abfuit quin, abjecto scribendi consilio, publicam ego nostratium causam ob private reprehensionis timorem desererem. Verum quidni potius, tricis apinisque his spretis, ab optimo, patrique decoris amantissimo principe, te præsertim patrono, paucorum mihi mensium inducias pollicerer, non ut eas ignavo in otio traderem, sed ut veterem avitamque Hispaniæ nostræ gloriam, quam ab Italici quibusdam magni nominis scriptoribus ereptum iri noveram, eidem, si fieri posset, restitue rem? Aut quo pacto si inclinata ac prope jacenti Hispaniarum causæ cum eam erigi a me utcumque posse sperarem, suppetias ferre neglexissem, non ego patriam prodidisse dicendus essem? Jam vero eo loco ac discrimine Hispaniarum sententiam, quæ tot retro sæculis Damasum et Laurentium populares ipsorum fecerat, versari, tute ipse fatebere, comes illustrissime, cum videris ab anno 1741, quo nova opinio utrumque Romanis civibus ascribens in vulgus primum emissæ fuit, tot viros eximios, editis certatim libris veteri illi profligandæ conjuræ, non jam quasi de re dubia aut probabili in utramque partem disputantes, sed causam pro Romanis dictam, remque omnino demonstratam esse asserentes. Num vero meliora deinceps Hispani sperare debeamus, nostrum non providere modo, sed ne conicere quidem est. Licet enim non iis tantum quibus opusculum istud examinandum publice demandatum fuit, sed quibus ipse pridem legendum privatim tradideram summis profecto viris, rationes et conjecturas nostras pro Damasus et Laurentio Hispaniæ assensendis non vulgariter probari videram, in eo quidem ut magis illorum humanitas mihi perspecta est, ita plus vereor ne quid ab ipsis voluntati potius quam judicio tribuatur. Verum cum eosdem tamen integerrimos atque incorruptissimos noverim, quorum proinde citra insignem injuriam nemo contra quam senserint judicium protulisse suspicari audeat, non obscura mihi spes affulget fieri tandem posse ut eo præsidio fultæ rationes nostræ tantum sustineant adversariorum impetum, dum Hispaniæ scriptorum cohors, quam nobis auxilio futuram speramus, requiorem loco pugnam capessere deque summa rerum acie cum hoste decertare valeat. Sane uti unus ego, si cum tot viris strenuissimis congredi ad me reciperem, Plautino illo palestrione confidentior habendus essem; ita si aliorum qui ab Hispanis stare videntur, validissimo agmine stipatus, certamen detrectarem, et illis injuriis, et merito mortalium omnium audirem ignavissimus. Sed et illud me ut scriberem compulsi, comes illustrissime, quod cum non ita pridem superstitum in urbe Hispanici nominis monumentorum Collectionem absolvissem, in qua ccc circiter illustrium gentis nostræ virorum imagines, elogia, et gentilitia stemmata totidem grandioribus chartis, quantum fieri potuit, accurate atque elegantissime expressa conspiciuntur, eo videlicet consilio ut e regione sepulchralis cujusque tituli patria gensque ac dignitas eorum, tum res ab iissem præclare gestæ summatione indicuntur, vel Damasum Laurentiumque, quibus primum omnium in ea Collectione locus a nobis attributus fuerat, Hispanos esse ostendere, vel, quod turpissimum foret, eosdem gradu dejectos planeque exauctoratos dimittere necesse erat. Jam vero cum mihi ad manus essent rationes quibus adversariorum argumentis non improbabili occurrere posse sperarem, quam ego non apud Hispanos modo, sed et apud externos quosque contraherem ignominiam habem, si segne atque inhonestum otium pulcherrimo labori prætulissem!

Hæc autem eo a me consilio, atque illorum occasione dicta sunt, comes illustrissime, si qui forsitan nostrum quidquid hoc est muneris prætexende potius excusationis, quam officii causa nomini tuo consecratum putant; de te enim cum propria atque avita benignitas, tum perpetuum illud, quod res patrias propensissime tue is atque ornas, studium longe aliter ut sentiam faciunt. Licet enim mihi ut te præsentem præsens alloquerer ad hanc diem datum non fuerit, non sum necius tamen quam peramanter litteras earumque cultores amplectaris, quamque animo infixum sedeat liberales artes ac disciplinas apud nostrates amplificandi consilium. Atque hanc quidem inter egregias tuas laudes præcipuam, non modo in hac urbium principe Roma, sed ubique gentium celebrari cum mihi gratissimum est; tum vero illud longe gratius fuit, ac jucundius,

quod vivam minimeque fallacem illarum imaginem intueri atque admirari coram aliquando licuerit. Cum enim ante hoc biennium Venetiis agerem, et in celebri divi Marci bibliotheca nescio quid nugarum meditarer, forte eodem delatum illustrissimum marchionem Annavetium, dignam te prolem, clarissimæque domus speu alteram, quem optimo sane consilio ut in vasto orbis volumine mores hominum atque urbes nosceret e paterno sinn mature dimiseras, eadem fausta lux, qua te ad summam regii census administrationem a prudentissimo rege nostro vocatum fuisse ibidem fama vulgaverat, mihi salutandum obtulit; a quo cum ita benigne liberaliterque exceptus fuisset, ut quandiu una Venetiis fuimus suavissima ejusdem consuetudine et alloquio fruerer, licuit in ornatissimo adolescente virilem et vestigio prudentiam cum insigni morum facilitate conjunctam demirari; tum vero ubi ad regulas quasdam eruditæ a me in itinere Italico collectas, ejusdemque itineris prolixas ephemeridas penitus evolvendas animum adjecti, incredibilem ipsius humanitatem, et singulare erga litteras studium expertus sum; prorsus ut tot dotibus egregium Juvenem supra ætatem cumulatum intuenti, non modo paterna virtus animique, sed, si per jurisconsultos licet, ipsa mihi viventis patris hæreditas ante oculos obversari videretur.

Hæc autem cum ita sint, comes illustrissime, non magnopere mihi verendum esse arbitror, an non exile munus istud, quod sub tuis auspiciis lucem querit, placido vultu excepturus sis. Quod si conatus hosce, quos ab aliud agente patrius amor expressit, tibi, viro scilicet probatissimo, atque Hispanici splendoris amantissimo, probari cognovero, satis hoc uno præclare necum actum esse intelligam. Sed quid si, qua es apud Augustum nostrum auctoritate et gratia, Majestatem illius adduxeris ut in has meditationes nostras, nihil earum tenuitatem morates, oculos demittere non gravetur? Quod cum, serio quidem, ne optare mihi datum sit, illud superest ut, conceptis pro tua incolumitate votis, fausta tibi et prospera omnia a summo bonorum largitore comprecper. Romæ, ipso Laurentii martyris pervigilio 1756.

EPIGRAMMA.

Εἰς τὴν βιβλὸν περὶ Ἀγίου Δαμάσου, καὶ Λαυρεντίου τῇ Ἰσπανίᾳ ἀπονειμθέντων, παρὰ Φραγκίσκου Περεζίου πολυμαθέστατου ἄνδρος γηραμμένου.

A. A. Γ. Διγγουστινίδου.

Priscos Hesperiae reddit Franciscus honores,
Ultra ne possit dicere Roma suos.

Mille revicta modis compellitur ista fateri,
Hispanis geminum se rapuisse jubar;

Gestit at illa palam duplici redimita corona,
Tantæ cum prolis creditur esse parens.

Si Damasus moriens, moriens Laurentius ossa
Romanis liquit marmore clausa sacro,

Invidet illa nihil; satis ex hoc nomine clara,
Patria si divum sola sit Hesperia.

Hæc venit Hispanis, veniet sed gloria major,
Principe sic Musas amplificante domi.

A Τὰς τιμὰς πάλιν Ἑσπερίῃ Φραγκίσκος ἔδωκε,
Μᾶλτι ἂν Ῥώμῃ ὥσπερ ἰὰς κατέχῃ

Ἡ δὲ ἰ πολλὰ γ' ἐλεγχθεῖσιν εἰδὺς σύνελε,
Ἰσπάνων ἄγιο ὅτι ἀρίστη δύω

Τὼ δὲ ἄταρ στεφάνω. Κεῖνη μὲν ἔχουσα κίχарт ε,
Πόντια ὡς Μήτηρ τοῦ τοῦκος μικάρου

Εἰ γὰρ τοι Λαυρεντίος, ἡ Δάμασος τε λήποντο
Ῥωμαῖοι τὰ μέλη πάντοτε αἰδία :

Μὰ θεοὶνε Τῶν : τοῖς μὲν γὰρ Ἰδιόρτιν ἀπύρξει
Εἰ μόνη Ἑσπερίῃ Πατρίς εἴη Ἀγίων

Ταῦτ' ὅρα νῦν, μέλλοντα δὲ μείζονα ὡς περὶ υιοῦσιν
Τῷ Βασιλεῖ μέλει πρὸς μάγα κλειὸς ἰόν.

DIVIS PATRIIS LAURENTIO ET DAMASO VOTUM AUCTORIS.

O lux Occiduis, plagisque Eois,
Bina sed face prænitens Iberis,
Clarum par, Damase alme, tuque Laurens,
Quos consensio longa seculorum,
Nedum barbarie vigente, sed post
Illatam Latio Atticam loquelam
Hispanis, veterum vetante nullo,
Ascripsit patriæque, civibusque,
Quod vos sub senium fugacis ævi,
Ereptos laribus domesticis, atque
Exutos patria novos Quirites
Trojanum genus, urbe gestiente,
Janus, rostra, forum, Patres, senatus,
Summus denique Pontifex salutent,
Nil est quod doleamus, aut querelis
Urbi orbis dominæ subinvidentes
Hispani fora rauca personemus;
Novit scilicet illa quantus inde,
Binum si sibi quærat unionem,
Accedet proprio decor monili;
Hincque, ut sit, dubiis utrinque rebus,
Cæco turbine controversiarum,
Laurentem Damasumque civitates
Dum plures repetunt, suosque utrumque
Jactant, jure sibi peculiari
Ascribit, vetus alterum priusque
Communis patriæ nihil morata.

(a) Quod Hispani, et quod sidera sint.

B Quid tum? Nostrane ad hæc silebit, aut inmotæ
Hispania nil reponet? Et vos

Laurens ac Damase, Occidentis ora,

Quos bis (a) hactenus Hesperos vocabat,

Demissis manibus migrare tandem

Permittet? Faciant quibus pudoris

Sensus, nec pietatis ulla cura est,

Immites animæ. Tuis benigne,

Tellus Hespera, mansuetiores

Instillas animos, quam ut aut silentes

Hanc sortem patiantur, aut inulti.

Hinc nobis patrius, tuique, Laurens,

Et compar, Damasi, ardor acriores

Adjungit stimulos, ut imparati

Discrimen subeamus, atque magna

Conemur tenues. Erunt, opinor,

Dum nos stringimus arma velitari

Pugnae, quos acie paratiores

Decertare juvet. Fidem hic, Iberi,

C Vestram, vestram itidem, beate Laurens,

Et nostri, Damase, auctor o laboris,

Imploramus opem, benigni adeste,

Nostramque Hesperiam, sinu quæ utrumque

Materno fovet, excipiente alumnus,

Vel si Roma dehinc beatioris

Vos dignetur honore civitatis,

Nunquam linquite, patriosve fines.

DISSERTATIONIS PARS PRIOR.

DE DAMASI PATRIA.

CAPUT PRIMUM.

Scriptio occasio. Status hodiernæ controversiæ. Fundamenta Hispanorum ut Damasum sibi tanquam popularem ascribant.

Cum, novis invicem sibi succedentibus negotiis, diutius quam initio statueram manendum mihi in urbe fuisset; atque ex tam ubere utriusque antiquitatis latifundio vacuum redire in patriam inglorium esset et tantum non verecundum, homini præsertim quem ab ejusmodi studiis non abhorreere, iis saltem magnopere delectari aiebat, in animum continuo induxi agellum mihi subsecivis operis excolendum secernere, quæ tamen Hispaniæ nostræ domesticis præcipue in rebus fructus constaret aliquis. Id quibus modis assequeretur meditati, succurrebat non ita pridem a Francisco Emmanuele Mena Matritensi bibliopola novam cl. Nicolai Antonii Bibliothecæ Hispanicæ Editionem adornari, plurimis auctorum atque operum ineditorum accessionibus locupletissimam, quæque ut omnium votis responderet, invitatorias ab eodem ad doctos per Hispaniam viros litteras missas fuisse, rogatum ut tantæ rei perficiendæ symbolam quisque pro virili conferret suam. Ea vero ubi primum animum pervasit cogitatio, nihil ultra de exsequendo consilio deliberandum censi. Sperabam etenim quod litterarii thesauri nunquam penitus exhauriuntur, vel post lustratos ab oculatissimo ac diligentissimo auctore urbis bibliothecas uberrimamque messem factam, non pœnitendum nobis superfore spicilegium. Neque vero me fefellit eventus. Facta etenim mihi principem omnium Vaticanam ad-eundem copia Manuscriptorum indices evolvere diligentissime cœpi, et quæcunque in eis vel auctoris nomine vel operis argumento patriam quoquo modo bibliothecam ditare posse arbitrabar, in deletitiis schedas cursim pro tempore, nulloque, adhibito delectu, referebam, domi mox per otium cum editis a Nicolao Antonio conferenda. Absolveram trimestri fere spatio Palatinam, Urbinateensem, et eam quæ olim ad Christianam Suecorum reginam pertinuit, ternam scilicet accessionem Vaticanæ bibliothecæ nobilissimam; neque dies abiit quo Manuscriptorum cum Editis collatio non me redderet novo auctore aut opere invento locupletiore. Ventum erat ad ipsam primariam bibliothecam, quo tempore Angeli Mariæ cardinalis Quirini S. R. E. bibliothecarii bonis delectanda omnibus, nulli tamen quam mihi flebili, interesset mors. Conveneram Brixie in transitu meo virum pietate insignem, demerendisque litteris natum, a quo, ob injectam a cl. Balthasare Oltrochio, Mediolanensi Ambrosianæ bibliothecæ præfecto nescio quam de

A studiis nostris mentionem, nedum perhumaniter exceptus fui sæpiusque ad familiare colloquium invitatus, sed, quæ non omnium postrema amoris significatio est, nec indonatus discessi. Multa, cum noctem interdum vario sermone traheremus, grævius rogabat senex de studiorum deque itineris nostri ratione: jacerentne an in pretio essent apud Hispanos litteræ; plurimum de nostratum ingeniis minime, uti aiebat, vulgaribus subinde disserens, neminemque, eorum quos olim Romæ noverat, quorumve legerat scripta, decani præsertim Alonensis (a), marthionis Mondexarensis (b), immo neque superstitum sine laude præteriens, ut vehementissimum summi viri erga litteras litteratosque studium, tum memoriam in ea a tate retinentissimam demirarer.

B hæc autem ut paulo latius quam pro instituto persequeretur tam chari mihi capitis desiderium fecit, tum eorum quæ ipsius mortem consecuta sunt recordatio peracerba. Pauci etenim ab ea effluerant dies, cum primo ut affectum opus tantisper intermitterem, mox ut ejusdem perficiendi spem plane omnem deponerem, tristissimum nuntium accepi. Vulneris causas refricare molestissimum esset, nisi sub eximio ac vere πολυμαστῶν S. R. E. cardinali Dominico Passioneo, qui ut in amplissimo bibliothecarii apostolici munere Quirino succederet unus omnium summi ac prudentissimi pontificis Benedicti XIV judicio comprobatus idoneusque habitus est, non obscura nobis spes afflueret fore tandem ut intermissum opus ipsius auspiciis absolvatur.

C Nova exinde molienti mihi sacrasque urbis rede, ne interea domesticis otiarer, pomeridianis horis invisenti, obviam ubivis fiebant sepulcralia illustrium Hispanici nominis virorum epigrammata, qui dum in urbe publica aut privata negotia persequuntur, morie intercepti carnis exuvias Divorum Tutelarum aris in diem immutationis suæ concediderant. Horum ego dum describendis elogiis adumbrandisque utcumque gentilitiis stemmatis, qui meus est mos, non indiligenter incumbō, sensim enchiridium in molem justı voluminis a surgit, viz tertia sacrarum urbis ædium parte perlustrata.

Hoc mihi primum in causa fuit cur Hispanorum in Urbe monumenta paulo quam antea diligentius inquirerem, ac de iis quæ usque superessent omnibus in unum colligendis serio necum cogitarem. Sperabam etenim fore ut Hispanica receptum sæculorum Historia non nihil inde caperet adjumenti, si illustrium nostræ gentis virorum series ob erulitorum oculos unico lustranda obtutu proponeretur. Id porro ut uberiori cum fructu fieret, animum præterea ad-

per prodire. *Notæ in Histor. Hispan. cl. P. Joannis Mariæ S. J., fol. Item Opus chronologicum, fol. edente illustriss. Valentiniæ urbis litteratorum cœtu. Ann. 1744 et 1746.*

(a) Is est cl. Emm. Martinus cujus nomen editaque ingenii ac doctrinæ monumenta illustriora sunt quam ut alibi latere possint.

(b) Gasparis scilicet Ibannezii de Segobia, cujus post multa quæ ipso superstite lucem viderant, nu-

jeci, ut quos pietate doctrinaque præstantes fuisse, A publicisque muneribus egregie functos, tum maxime quorum memoriam cineribus contumulatam nossem, de eorum patria, studiis, ac præcipuis gestis pauca sepulchrali elogio subnecterem, fontesque unde plenior ipsorum notitia hauriri posset indicarem.

Hæc fuerat universa propositi nostri ratio, quam dum propius urgere incipimus aqua denuo nobis hæsit. Cum etenim summum antistitem Damasum doctrinæ ac dignitatis laude, archetypis præterea monumentis ipsius nomine inscriptis, et usque Romæ superstitionibus ante alios illustriorem, dignum præ cæteris arbitramur qui Hispanorum agmen in opere nostro daceret, nonnullorum recentium auctoritas intercessit, qui veterum fidem lubricis conjecturis posthabentes Damasum, secus atque hactenus creditum fuerat, Romanis civibus annumerandum censuere, ipsamque etiam, si superis placet, Laurentium lexitam et martyrem invictissimum.

Conqueri primum ego temporum nostrorum iniquitatem, quod tantum tribunitiæ hypercriticorum potestati joris permiserit, tum tædium ac propositi satietas consecuta est incredibilis; ut nisi jam eo processissem unde pudor lexque operis pedem referre prohibebant, ne hilum quidem de eo penitus abjiciendo dubitassem. Satis enim a me imparatus ad has difficultates superandas, nullo præterea librorum qui ad manus essent præsidio, neque ut oportebat otiosus, qui concitatos ab aliis tumultus aut sedare ipse possem, aut novos concitare subinde vellem?

Unum illud supererat, si quo astu adversariorum impetus declinando, eorumque utuncque tela retundendo viam mihi quodammodo ad rem nostram aperirem, donec instructior domesticorum aliquis æquiore loco pugnam capesseret, deque summa rerum acie cum hoste decertaret. Hinc mihi disserendi materies hujusque operis argumentum enatum fuit, quod dum in Hispanorum gratiam vernaculo sermone paulo latius persequi studeo, libellus iste, quod ne cogitarain quidem, e manibus elabitur meis.

Is cum interea amicorum nonnullis quorum plurimum apud me valet auctoritas legendus traderetur, neque adeo visus esset informis, obnixæ a me oratum veniunt, ut Latio quantocius donatum publici juris facerem. Abnuere ipse primum angustiasque temporis apud eos causari, verum id per speciem; re ipsa contentiosum argumenti genus et plane polemicum refugiebam, in quo nec libere ingenium exercetur, et ubi aliorum errata deprehenderis, aut jus proprium paulo enixius tueare, malevolentia partiumque studio factum putant. Contra illi fidem suam, munem amicitiam, gloriam denique Hispani nominis, cui reliqua a me omnia posthaberi noverant,

obtestari, nec prius orandi finem facere quam fidem in id meam obstrinxissem. Eam ergo nunc primum Deo auspice, atque utinam fausto eventu liberare incipimus.

Primus igitur omnium qui sanctum Damasum pontificem longa sæculorum consensione pro Hispano habitum Romanis attribuit, quique recentium veterumque scriptorum fidem ac vetustissimorum Codicum auctoritatem solis iisque non admodum firmis conjecturis posthabendas censuit, Tillemontius fuit (a). Is, quod sciret Damasum Romæ a puero sacræ militiæ tirocinium posuisse, perque omnes gradus a lectoratu summam tandem ecclesiasticarum rerum adeptum; patrem iusuper ejus Antonium primo exceptorem, mox lectorem, levitam et sacerdotem fuisse, idque in basilica sancto Laurentio sacra, quæ olim ad *Theatrum Pompeii* dicta, nunc in *Damaso* a conditoris seu verius instauratoris nomine vulgo audit, ceu vetus nos docet ipsius Damasi epigramma (b); putavit non minus parentem quam filium Romæ pueritiam transexisse, quandoquidem uterque lectoris inibi gradum obtinuit qui pueris ex ævi disciplina demandabatur; neque proximum vero credit quod Damasi parens Romam ex Hispania cum uxore et liberis concessisset; saltem quo id pacto fieri potuerit expeditum non habuit.

Concinit Tillemontio cl. Antonius Maria Merenda, nuperrime, ut audio, ad canonicatum ejusdem basilicæ sancti Laurentii in Damaso promotus, qui elapso proxime anno 1754 novam opusculorum ejusdem sancti pontificis collectionem adornavit, nobisque (quibus prior illa Tillemontii opinio parum quidem probata viris doctis jam diu exolevisse videbatur) hujus scripti occasio fuit. Hic igitur Tillemontii conjecturis novas de suo adjicit; sed conjecturas tantum, quæ ex jurisconsultorum placito (c) in re non dubia minime locus est. Exaggerat itaque longissimi ex Hispania itineris difficultatem, infantium pene liberorum vixque ei ferendo parium impedimenta; tum quod Damasi parens novus prorsus ignotusque Romæ statim ab adventu nomen Ecclesiæ dedisset, *notarii* primum, mox lectoris titulo in sancti Laurentii basilica e vestigio honestatus fuisset; quod utrumque non satis consonum, imo alienum putat ab illorum temporum disciplina. (d) *Secundum eam etenim* (inquit) *primo baptizari, deinde ex intervallo probari debuit, dignusne esset qui sacræ militiæ ascriberetur. Postremo novennium, saltem septennium pro minorum graduum officiis exercendis et recipiendorum interstitiis insumere minimum oportuit, ut, probatione accedente ad altiores Ecclesiæ gradus evehi posset. Et paucis interjectis pergit: An itaque in inferioribus ordinibus positi pater et filius uno eodemque tempore atque eadem in Ecclesia? Hoc alii judicent.*

Neque his meliora Gregorius Jacobus Terribilinus

(a) Tillemont, *Mémoires pour servir à l'Histoire*, tom. VIII, pag. 386, et 773, in not. E. lit. Venet. 1752.

(b) Damasus, epigramm. 35, ap. Merend., pag. 241.

Hæc pater exceptor, lector, levita sacerdos Creverat....

(c) Leg. *Continuus* 137, § 2, ff. de V. O.

(d) Ant. Maria Merenda, opu. c. et gest. sancti Damasi, cap. 1, num. 1.

Romanus assert, (a) domestico vir et nostratium, apud quos olim commoratus fuerat, elogio clarus. Itaque Romanum, sicuti priores duo, Damasum facit; et quasi crambem non satis esset recoxisse, tertio nobis Tillemontii ariolationes obtrudit. Id unum, ne omnino veniret asymbolus, a se animadversum fuisse ait, ex veteribus scriptoribus qui de Damaso agunt, a Martio Milesio Sarazanio (b) et P. Constantio laudatis, ne unum quidem esse qui eum Hispanum dixerit ante catalogum Romanorum pontificum, quem sub Felice IV (ad annum scilicet Christi 550) conscriptum putant; aut Anastasium Bibliothecarium, a quo Felicianus ille catalogus descriptus creditur. Neutrum autem ex his scriptoribus magnæ auctoritatis esse asserit, neque Hispanos, qui de Damaso scripsere, quod ad patriam ipsius attinet, solidam aliquam quæ ipsis faveat rationem afferre; dissentire præterea de loco in quo sanctissimus pontifex natus hauserit. Hactenus Terribilinus, qui tamen post ereptum Hispaniæ nostræ Damasum, id est, post adactum in ima Hispanorum viscera capulo tenus ense, inani eosdem solatio demulcere studet, gentem subinde vocans *inclutam*.

Jam vero ut meum ipse de Tillemontii conjecturis judicium aperiā, uti eas alicujus momenti ac ponderis esse minime inficias ivero, neque satis hactenus expeditam quæstionem esse de tempore quo Damasi parens Romam cum uxore et liberis (an potius absque illis? longene saltem post Damasum?) commigraverit, eas nihilominus non tanti a criticis faciendas arbitror, ut veterum scriptorum Codicumque fidei præferri aut opponi ullo pacto valeant; imo non alio æstimandas loco, quam quo in forensibus auribus, quorum ipse in historia vicem subeunt, præ oculatis testibus.

Esset saltem fulcrum auctoritatis quamlibet minimum cui inniti possent: robor illis atque æs profecto triplex accederet, neque iniquissimo ut nunc prælio, parumque victoribus decore, confingeremus; verum sinistro Tillemontii ejusque sectatorum oscine nulli non modo veterum, sed neque recentium scriptorum vel post restitutam criticen hactenus in mentem venit Feliciani pontificum catalogi, aut Anastasii (quo loco Damasum uterque deserti sine Hispanum facit) fidem elevare, præter unum Terribilinum, qui gratis id affirmare, atque, ut aiunt, sine lege loqui non erubuit.

Latuisse unquam potuit, cedo, Baronium, Panviniū, Ciacconium, Fleuriū, Pagium, cæterosque insigniores criticos qui de Damaso nostro egere, nedum ipsum Romæ a puero meruisse in lectoratu et reliquis Ecclesiæ gradibus, sed et patrē ejus Antonium lectoris, inter alios qui pueris attribui solebant ordines, in basilica Laurentiana munus obtinuisse? Minime, inquam, gentium; verum quod subortam hinc de tempore quo Damasi parens Romam cum

A uxore et liberis ex Hispania commigrare potuit difficultatem, nullo præterea veterum aut recentiorum testimonio fultam viderent, illam non tanti ac Tillemontius fecere; neque eo fiducia delapsi sunt, ut dubiam conjecturarum fidem certæ scriptorum et Codicum auctoritati committendam judicarent.

Excidit, fateor, imprudenti mihi *fiduciæ* verbum, quod tamen in malam partem ab adversa iis accipi aut ipsis ullatenus injurius esse penitus nollem; verum si mente a præjudiciis vacua rem inspiciamus, quo pacto eam apud litteratos notam effugere possint prorsus non video, cum quod modum pridem insigniores critici, iis ipsis conjecturis ducti, proferre potuissent, veterum tamen reverentia quominus id facerent prohibiti sunt: hoc illi nullo recens eruto Codice, nulla ratione aut nova præterea conjectura fulti asserere nihil dubitant & idque sibi palmarium ducunt.

Saltem Merendæ, dum vulgari receptissimæque de patria, sancti Laurentii martyris opinioni obstistere pergit (quanquam et ipsum ea in re nonnihil humani passum fuisse putamus) condonandum; neque gratis id fecisse dicendus est, qui non uno nuper detecto vetusto Collice, multiplici præterea ratiocinio eoque in speciem satis firmo sententiam suam conatabilit; verum sine nova propositione aut assumptione, novas easque diversissimas ab hactenus deductis conclusiones elicere velle, id vero exquisitæ, imo extremæ subtilitatis est.

Prius igitur quam mentem meam aperiā de Romano patris Damasi itinere, deque ejus ratione edisseram, quo scilicet pacto inoffensa historiæ fide, servatisque ad unguem ecclesiasticis legibus, imo enim verosimillime, uti ego arbitror, Romam ex Hispania venire potuerit, veterum testimonia, quæ sententia Hispanorum Damasum sibi tanquam popularem ascribentium innititur, exponere opportunum duxi. Eam vero Hispaniæ Historiæ partem domestici scriptores, dum privatis quisque studiis quam publicæ rei inservire mavult, civemque suum, id est *contraneum* Damasum facere nititur, neglectam atque unius Anastasii bibliothecarii fidei conceditam reliquere, proinde quasi aut tanti viri auctoritas in tuto illam extra hypercriticorum ictus collocaret, aut Pythagorico etiamnum sæculo viveremus.

D Cautior tamen in eo fuit cl. Nicolaus Antonius (c), et quasi rem quo tandem diverentura esset eminus agnovisset, viam disputationi nostræ aliquanto altius præmunivit. Itaque post falsi convictos centuriatores Magdeburgenses, qui a Platina Romanum alicubi factum Damasum temere atque impudenter asseruerant (d), pergit sanctissimum pontificem Hispaniæ nostræ vindicare; eamque in rem vetera ipsius Acta producit ex ms. Codice chartophylacii basilicæ sancti Petri, allata a Martio Milesio Sarazanio ini-

(a) Abb. Terribilinus, in appendice opusc. sancti Damasi, pag. 1.

(b) Mart. Milesius Sarazanius, opusc. beati Damasi, Romæ, ann. 1638.

(c) Nic. Ant., Bibl. Hisp. vet. lib., II, cap. 6.

(d) Platina Damasum nostrum diserte Hispanum facit, his ejusdem vitæ verbis exorsus: *Damaso d' nazione Spagnuolo, e figliuolo d' Antonio*. Edit. Venet. 1750, pag. 66.

tio Editionis operum ejusdem (a), in quibus Damasus A sancti Laurentii levitæ et martyris primum *compatriota*, mox *Hispanus* diseritissime dicitur. Postremo autem omnium loco cum emerisset dubium, essent- ne scilicet miracula quædam Damasus, an potius Laurentio martyri attribuenda, scriptor Actorum, neque in miraculis eos disjungendos asserit, quæ una genuit patria atque una itidem promovit Ecclesia.

Viderat hoc ex parte Merenda, qui, ad verba a nobis postremo loco relata sermonem intendens, ait (b): *Non diffiteor legi in Vita sancti Damasi ex ms. Codice Vaticanæ basilicæ a Sarazano edita, ut sanctum Martyrem Laurentium, sic Damasum ipsum GENTE Hispanum fuisse, quos ideo una genitos ait patria, una promotos Ecclesia, etc.* Tentare quidem primum, ut puto, Merenda voluit num comma *una genitos patria* ad originis potius quam ad nativitatis locum transferre quoquo modo posset; ubi vero parum id ex sententia procedere animadvertit, cespitans nec satis sibi fidens, de Laurentii patria rem hactenus inexploratam esse ait, dubitarique vehementer posse an ipse etiam Laurentius Romæ ortus sit; nam in veteri Sacramentario quod cl. Joseph Blanchinus edidit, atque auctorem habere censuit sanctum Leonem Magnum, ROMANUS NASCENDO CIVIS aperte dicitur.

Hactenus dubia tantum pro certis quæ illi objecimus Merenda profert, puto quia sub operis sui initium cum hæc scripsit (c), non tum legerat posteriores ejusdem Blanchini annotationes in libellum Orationum antiquissimi rursus Gothico-Hispani, de quo nobis inferius sermo recurrit; neque hujus auctoris de sancti Laurentii patria sententiam exploratam habebat (d). Verum opere jam fervente rursus de Laurentii patria, non suo loco scilicet (e), sermonem instituens, levitæ fortissimum Romanis civibus omnino adnumerandum esse ait, sublatisque de ea re dubitationem omnem ex quo Blanchinus Veronense Sacramentarium evulgavit. Nempe Merendæ responsio huc redit denique: Laurentium non minus patria Romanum esse quam Damasus, eoque sensu ab Actorum scriptore utrumque conjungi, atque inter se *compatriotas* appellari.

Verum hæc ut ut allata a Merenda auctoritatis vim eludere interea posse videantur, iis tamen quæ proxime in Actis præcesserant minime accommodari valent. Neque satis mirari possum, cum extrema Actorum verba sibi Merenda objecerit, in quibus

Damasus et Laurentius *una geniti patria* dicuntur, car de iis quæ paulo ante in eisdem Actis leguntur, quæque Damasus diseritissime Hispanus dicitur, altum interea ileat? Rem narrabo ordine.

Exposuerat Actorum scriptor præcipua Damasi gesta, horumque occasione mentionem Laurentii iniecerat, cum subinde Damasi *compatriotam* appellans (f). Mox sub Actorum finem recentiore fortassis manu, stylo saltem nonnihil variante, denuo videtur ipsorum Auctor exordiri, subdens: *Fuit autem beatus Damasus natione Hispanus* (g). Postremo denique omnium loco Laurentium Damasumque *una genitos* ait patria (h). Tria hæc profecto diversaque commata cum sint, tenu n tantum Merenda videtur animadvertisse; saltem unum illud sibi objicit binis prioribus, quæ certe majoris sunt roboris, omnino insalutatis. Atqui non *una tantum geniti patria* dicuntur in Actis Damasus et Laurentius, sed prior ille diseritissime *Hispanus* appellatur. An vero si utrumque expedite Romanum Merenda dixerit, Actorum ea ratione verbis quoquo modo satisfactum putet? Hæc nos tamen, quod denuo sub examen revocanda sunt cum de Laurentii patria sermo erit, missa interea facimus, veterumque pro nostra sententia testimonia legentibus exhibemus.

Primum autem omnium catalogum summorum pontificum sub Felice IV conscriptum, annum circiter Christi 550 cujus auctorem, licet anonymum, chartophylacio tamen apostolico præpositum fuisse, saltem eodem usum ad texendam Romanorum pontificum rerumque ab ipsis gestarum seriem, exque ea peno sincera et minime corrupta monumenta mutuatum, inferius ostendimus. Is autem catalogus, secundum editionem Patrum Henschenii et Papebrochii, prolegomenis tomi I Aprilis insertam, de Damaso loquens: *Damasus, habet, natione Hispanus, ex patre Antonio, sedit annos xvii, menses ii, dies xi.* Quoniam vero, ut nuper diximus, non magni facientiam hujus Colicis auctoritatem Terribilius censuit, eam propterea multiplici alia ratione, veterumque scriptorum testimonio fulciendæ atque adjuvandam nox curabimus.

Secundo loco exhibemus vetustissimum pontificum catalogum qui olim ad comitis Palatini Rhenani bibliothecam pertinuit, et ab ea in principem omnium Vaticanam migravit (cui nobis ejusdem quondam præfectus, quique illum prior evulgaverat, Schel-

(a) Romæ, 1638, a pag. 40.

(b) Cap. 1, num. 1.

(c) Cap. 1, num. 1.

(d) Vulgavit eum libellum ex vetere ampliss. Veronensis Ecclesiæ capituli Codice cl. Joseph Blanchinus, congreg. Oratorii Romani presbyter, in prolegomenis operum liturgicor. ven. card. Josephi Marie Thomasi, Romæ, 1741, quem et copiosis annotationibus auxit; in quarum altera 106, scilicet, pag. 292, late de sancti Laurentii patria disserit, Romanum eum sine controversia faciens, causamque pro Romanis dictam pronuntians.

(e) § 3, de Damasi operibus, quæ nihil meo quidem judicio commune habent cum patria sanctissimi

levitæ. Vid. ibi Merend., pag. 146.

(f) Quodam namque tempore cum dirutarum ecclesiarum restorationi beatus Damasus operam daret hortum quemdam . . . ab imperatore Valentiniano Juniore sibi dari poposcit, in quo compatriotæ sui beati Laurentii martyris ecclesiam fabricaret (Acta Damasi ex Cod. ms. archiepi canonico. S. Petri, ap. Sarazanum, pag. 47).

(g) In eisdem Actis, ap. Sarazan., pag. 60.

(h) Hæc autem miracula alii beato Laurentio martyri, alii beato Damaso deputant confessori; nos tamen in miraculis non didimus quos UNA GENUIT PATRIA una promovit Ecclesia. (In eisdem Actis, ap. Sarazan., pag. 62).

stratus (a) testatum reliquit) inscribiturque hoc A
titulo : *Episcoporum Romanæ urbis nomina*. In eo
autem Codice, qui quo hæc scribimus anno Domini
1755 nongentos circiter triginta annos ordine nume-
rat, uti suo loco demonstrabimus, hæc de Damaso
habentur : *Damasus natione Spanus, ex patre Antonio,
sedit annos xviii, menses iii, dies xi*.

Terilo a nobis loco exponendus est vetustissimus
alius Codex inscriptus : *Vitæ Romanorum pontificum
a beato Petro apostolo ad sanctum Paulum I per-
ductæ*, quem ex amplissimis Veronensis ecclesie
capituli chartophylacio primus omnium evulgavit
Joseph Blanchinus Francisci ex fratre nepos (quem
idecirco Juniorem in processu operis appellabimus) et
quarti Anastasii tomi prolegomenis inseruit (b). Is
autem de Damaso penitus consona prioribus Codici-
bus habet. *Damasus*, inquit, *natione Hispanus, ex
patre Antonio, sedit annos xviii, menses iii, dies xi*.
Quanta vero sit hujus Codicis auctoritas docet nos
Junior ipse Blanchinus, dignus profecto censor, qui
non semel eum præstantissimum appellat; quique
ipsum celeberrimo Veronensi Sacramentario, integræ
scilicet chiliadis Codici, committere nihil dubitavit;
imo vero cum Sacramentarium illud secundas, ut
aiunt, in prolegomenis ducat, princeps omnium ei de
quo loquimur Codici locus ibidem attributus est.

Superest nobis exponendum Anastasii Bibliothe-
carii testimonium e libro *Gestorum pontificalium*,
qui aliis *Gesta Romanorum pontificum*, seu *liber
pontificalis*, inscribitur; de cuius tamen auctore
nonnihil prænotare oportet. Primus omnium Marcus
Velserus triumvir Augustanus, qui post Petrum
Crabbeum hoc opus evulgaverat, Anastasio mona-
cho, qui vulgo Bibliothecarius audit, integrum attri-
buit, nullo tamen oblato sponsore idoneo (c). Velseri
sententiam primo Panvinius (d), mox et cardinalis
Bellarminus (e), alique amplexati sunt; Baronius (f)
tamen, libro ad trutinam exactissime revocato, com-
perit Anastasium nullo modo auctorem dici posse,
sed tantum collectorem pontificalium gestorum usque
ad Adrianum II, donec tandem Schelstratus (g),
Holstenius et alii, invictis argumentis docuere unam
Nicolai I Vitam Anastasio tanquam certo auctori
attribui posse, reliquorum autem pontificum non
unius alicujus scriptoris aut ætatis opus æstimandas
esse.

In ejus autem Pontificalis libri prima parte, quæ
sub initium viii sæculi conscripta ab eruditis cre-
ditur (h), Vitasque Romanorum pontificum continet,
uque ad Constantinum, seu Vaticanos Codices, seu
vetustissima quæ in bibliothecis Christianæ Suecorum

reginæ, monasterii Cassinensis, sancti Marci Veneta,
Laurentiana, et aliis per Italiam celeberrimis, hodie
dum supersunt ejus exemplaria mavelis evolvere,
consonam plane de Damaso sententiam reperias
ipsisque his verbis conceptam : *Damasus natione
Hispanus, ex patre Antonio*.

B Possem equidem alia de eodem argumento scripto-
rum testimonia adducere, sed otio parcendum gra-
taque potius novitate morandum lectorem puto.
Unum id tamen quod Damasi pridem Vitam a qua-
dam Benedicto presbytero conscriptam, et a Sara-
zania (i) operi suo præfixam, ex vetere ms. Codice
abbatis Constantini Cajetani, legenti mihi succurre-
bat, tacitus præterire nequeo. Conversus ad Dama-
sum pius ille scriptor, sub finem ejus Vitæ, sancti
pontificis opem implorat universo primum fideli
populo, iis præcipue qui devote atque ex animo
ipius natale celebraverint. Verba hæc sunt : *Sancte
itaque Damase, succurre ac miserere omni populo, si
quis devote, ac desiderio, ac toto cordis affectu celebra-
tuum natale*. Pergit subinde Damasi patrocinium
populo Romano in hunc modum exposcens : *Sancte
Damase, sis intercessor illius, adjutor et defensor po-
puli Romani, ubi pontificatus honorem habere me-
ruisti*.

C Æstimet, quæso, prudens lector, quam non siluis-
set Damasi Vitæ scriptor ejus patriam, si vere ea
Roma esset, quando ob supremæ ibidem obtentæ
dignitatis memoriam Damasum silentius orat, ne
scilicet eos deserat apud quos pontificatus honorem
habere meruit. Aut cur non communem ille patriam,
si Damaso Romæ natus fuisset, obnixius obtestatus,
opem ejus non jam gratuitam, sed quasi ex debito,
Romanis, civibus nempe suis, reddendam poposcis-
set? Cur non denum scriptor ille Damasi patriam
opportune atque in rem suam apposite, ut poterat,
deprecationi inseruisset, his sanctum pontificem
verbis compellans : *Sancte Damase, sis defensor
populi Romani, ubi et natus fuisti et pontificatus
honorem habere meruisti?*

D De antiquitate hujus Codicis nihil ipse in promptu
habeo, nec Sarazanius eam nobis indicavit. Quod
autem Actorum scriptor, proprium nomen et digni-
tatem, seu gradum, professus, gentem familiamve
itidem suam non prodiderit, ea vero non vulgaris
mihi antiquitatis conjectura est, quam simplex te-
nuisque orationis stylus mirifice confirmat. Si quid
autem in his rebus divinare liceat, locum illum :
*Succurre ac miserere, etc.; si quis devote ac desiderio
celebrat tuum natale*, ex Prudentio mutuatum suspi-
cor, qui de Vincentio levita et martyre non mul-
tium, ibid.

(f) Ad ann. 867, num. 179.

(g) Dissert. de Antiquis Rom. pont. catalog.,
cap. 7, num. 2, et ibi Holstenius.

(h) Vid. Senior Blanchinus, in præfat. I tom. Anast.,
num. 6, 7.

(i) In Editione Romana oper. sancti Damasi,
ann. 1638, a pag. 65.

(a) Tom. I Antiquit. ecclesiasticæ, in append. ad
opus Chronologicum, num. 22, pag. 611. Edit. Rom.
1692. — Senior Blanchin., tom. II Anastasii, a p. 14.

(b) A pag. 1 et deinceps.

(c) M. Velserus, in præfat. ad lib. Pontif. Mogun-
tiæ editum ann. 1602, ap. Schelstratum, dissertat.
de antiq. Roman. pont. catalogis, cap. 7, n. 1.

(d) In not. ad Platinam, in Nicol. I, apud Scheel-
stratum, ibid.

(e) Lib. de Scriptoriis, in Damaso, ap. Scheelstra-

tum absimilia pridem panxerat (a). En ejus verba :

Miserere nostrarum precum,
Placatus ut Christus suis
Inclinet aurem prosperam
Noxas nec omnes imputet.
Si rite solemnem diem
Veneramur ore et pectore
Si sub tuorum gaudium
Vestigiorum sternimur.

CAPUT II.

Feliciani pontificum catalogi, atque Anastasii auctoritas, non Catholicis modo, sed ipsis etiam heterodoxis rata.

Res hic nobis est cum Terribilino, qui de catalogo Romanorum pontificum sub Felice IV (quem vulgo *Secundum* appellari diximus eoque a nobis deinceps nomine designabitur) loquens, deque libro gestorum pontificalium ab Anastasio collecto, non magni facientiam utriusque scriptoris auctoritatem affirmare nihil dubitat. Merenda autem, an et ipse in hac parte Terribilino adhæreat, minime ego affirmare ausim; in ejus certe sententiam propendere ex eo mihi videtur, quod tam Anastasii quam secundi catalogi auctoritatem, quæ utraque opinioni suæ ex adverso stat, perinde neglexerit, quasi nihil ei ab hac parte timendum foret. Primum autem omnium operæ pretium fuerit indicare quæ demum partibus Anastasii liber Pontificalis constet, earumque auctores; tum maxime e quibus hi fontes hauserint pontificum vitas, rerumque ab ipsis gestarum seriem attexerint.

Universum igitur Anastasii opus in tres potissimum tractus Ubertioris doctrinæ gratia dividi potest. Primus seriem exhibet Romanorum pontificum a sancto Petro ad Liberium, qui, quod ad nomina patias atque annos pontificatus eorum spectat, ex vetere omnique antiquissimo Romanorum præsulum catalogo omnino desumptus est. Ille autem catalogus, quod omnium primus eum Ægidius Bucherius evulgaverit (b), aliis *Bucherianus*, aliis *Catalogus sub Liberio*, aut *primus* absolute audit. De ejus auctore non est satis hactenus exploratum. Nonnulli, quantus is est, Damaso attribuunt (c), pars Anterum quoque papam eidem conficiendo allaborasse volunt (d); ex his tamen quæ Scheelstratius affert (e) verosimilius arbitror anonymum ejus auctorem fuisse qui sub Liberio vixerit, id est, cum primum inclinare cæpit sæculum iv a Christi nativitate.

Secundus Pontificalis Anastasii libri tractus seriem Romanorum præsulum exhibet a Liberio ad Felicem IV. Ea vero totidem fere verbis descripta est ex alio pontificum catalogo, qui, quod sub Felice IV, priore scilicet sæculi vi triaconteteride exeunte

conscriptus primum fuerit, *Felicianus*; quia vero solido quam prior ille Liberianus sesquisæculo recentior est, *secundus* vulgo *catalogus* appellatur, ab anonymo itidem, ut prior ille, scriptore confectus.

Postremo omnium tractu nobis exhibet Anastasii liber Acta resque gestas pontificum recentiorum, a Felice scilicet IV ad Nicolaum I, cujus vitam, præcæntibus Holstenio, Scheelstratio, et Seniore Blanchino, genuinum tantum Anastasii fetum esse pridem dicebamus. Vitas vero pontificum qui inter Felicem et Nicolaum ternis et eo amplius sæculis sedem tenuerunt, non unius scriptoris neque ætatis opus esse, una ipsorum styli varietas jam pridem ab Holstenio (f) anima lvera satis argueret, etsi alia deessent omnia. Itaque singulas, summum binas ternasve ab uno auctore conscriptas fuisse, diversisque temporibus secundum sæculorum seriem libro Pontificali assutas merito censent ecclesiasticarum rerum scriptores.

Nec prioris e go illius Liberiani tractus, neque posterioris hujus tertie Anastasiani operis partis fidem auctoritatemque tueri nobis est animus, neutri etenim nostra, quod aiunt, res agitur; verum cum in secunda, itemque in Feliciano Pontificum catalogo Damasus diserte Hispanum pronuntiare dictum sit sæpius; eorumque auctoritatem verbaque pro nostra sententia præallegaverimus, utriusque idcirco scriptoris fidem adversus Terribilinum, et sit qui sunt alii ejusdem impugnatores sustinendam in nos recipimus.

Neque in eo magnopere nobis allaborandum, ex quo utramque hanc Spartam ornare Holstenius, Scheelstratius, Seniorque Blanchinus, summi profecto viri, quorum propterea testimonia ordine sistemus. Incubuerat prior Holstenius in eam curam ut, collatis veteribus libri Pontificalis Codicibus, veram germanamque auctoris litteram erueret, quod et magna ex parte præstitit. Mox Scheelstratius, secundo pontificum catalogo atque Anastasii libro ad trutinam exactissime revocatis, rivulisque ad fontium capita continentis studio reductis, hoc de Feliciano catalogo, ejusque auctore judicium protulit: *Ac de nomine auctoris* (Scheelstratii (g) verba sunt) *nihil mihi compertum est, cum catalogus scriptus sit sæculo vi, quo nemo e veteribus Acta Romanorum pontificum collegisse memoratur. Quantum tamen ex Actis ipsis colligi videtur, auctor Romæ floruit et archivo apostolico forsitan præpositus fuit. Quod enim auctor Romæ scripserit, indicat magna rerum Urbis et agræ Romani notitia quam habuit. Omnia cæmeteria etiam quam longissime ab Urbe dissita, omnia sepulcra mar-*

(a) In hymn. sancti Vincent. Mart. stroph. 115. Similia item apud Latinos legas. Terent., Hecyra, prolog. :

Si nunquam avaræ statui pretium arti meæ...
Sinite impetrare me.

Item in Heautontimor., prolog., et alibi. Imo et apud Græcos, Homer., *Ὀδυσσ. A. 70* :

... εἰ ποῦ τοι χαρίεν' ἐνὶ ναὶ ἑρμῆα
"ἢ εἰ δὲ ποῦ τοι κατὰ πύονα μὲν εἰ ἦα, ...
Τίστεται δαυατοί.

Et alibi sæpius.

(b) In comm. Can. pasch. Victorii, Antuerp. 1654, pag. 269.

(c) P. nvin. in comm. libri n. Fastor. Sarazan., in not. ad epigramm. Damasi IX, ap. Meind., pag. 219.

(d) Henschenius, tom. I April., in prolegom. ant.

catalogos Rom. pont.

(e) Dissert. de antiq. Rom. pont. catalog., cap. 2. num. 10.

(f) Apud Scheelstrat., Dissert. de catalog. Rom. pont., cap. 7, num. 7.

(g) Dissert. de antiq. Rom. pont. catalog., cap. 5. num. 12.

tyrum etiam in cryptis et cavernis posita, omnes ecclesias et regiones Urbis, omnes reliquias et titulos, omnes rursus earumque distantias, cætera demum omnia perspecta habuit. Quod autem archivo apostolico forsitan præfectus fuerit deduci videtur ex his quæ habet de Leone Magno: « Hic fecit epistolas multas exponens fidem catholicam rectam, quæ hodie archivo Ecclesiæ Romanæ tenentur; » et ex Actis Hormisdæ cuius libellus eodem archivo reconditus tenetur. Quomodo enim auctor Romanum archivum citasset, si illud vidisset eique forsitan præpositus fuisset? Illa sane quæ de singulorum pontificum decretis, de eorum gestis, de episcoporum, presbyterorum et diaconorum ordinationibus ubique affirmat, clare indicant auctorem omnia ex regestis archivi desumpsisse.

Neque his contentus Blanchinus Senior (a) improbo sane labore quæsitum ulterius pergit: quæ tunc, cum is de quo loquimur Felicianus catalogus conscriptus primum fuit, supersites in Urbe essent pontificum Romanorum tabulæ; quæ rerum ab iisdem gestarum anaglypha, veterumque de eodem argumento scriptorum commentaria, ex quibus Vitarum pontificalium series a Petro ad Felicem IV, non interrupto historiæ filo, perducere posset; rursum quæ in priscis ecclesiis et cæmeteriis, lapideis tabulis, quas a figura platonias (b) appellabant, incisa tum forent antiquissimorum pontificum Acta; quæ in ipsorum sepulchris epigrammata, quæ patrias, ut filii, præcipuæque eorum gesta, sanctiones item atque ordinationes ecclesiasticas expressas fuisse verosimillimum est; quæ tandem superessent ecclesiasticæ retroactorum seculorum historiæ monumenta, eaque autographa, atque ad hoc in aperto posita, ut vel parum attento scriptori nullibi non essent obvia futura.

Quanta vero priscis illis temporibus harum rerum seges fuerit, facile conjiciet quicunque paulo attentius considerare velit quæ nunc, post duodecim scilicet sæculorum lapsum, supersunt adhuc nobis ecclesiasticæ antiquitatis vestigia. Argumento item a sacris profanis ducto agnoscere etiam debemus priscis pontificibus, ad sustinendam atque amplificandam summi sacerdotii dignitatem, non minus curæ fuisse sacra Christianorum, Ecclesiæ ordinationes, acta, functiones supremi muneris proprias, aliaque ejus generis monumenta chartis tabulisve concedita Romanorum præsulum fastis adnotare, quam ethnicis ejus ævi sacerdotibus ut numinum suorum cultum, item ut propriam dignitatem adversus temporum injuriam tuerentur. Horum autem maximam perpetuo fuisse ea in re diligentiam, innumera apud Gruterum, Reinesium, Muratorium, et alios veterum inscriptionum collectores, epigrammata ad hanc diem exstantia satis ostendunt, in quibus flaminum Dialium, fratrum Arvalium, Isidis, Serapidis, Mithræ, atque aliorum priscæ superstitionis sacerdotum, mœnna, deorumque cultus ac ritus præcipui graphice

A aut emblematicè expressi continentur; prorsus ut quicumque tandem ille fuerit secundi catalogi scriptor, ex iis quæ ipsius ævo supererant archetypis monumentis non interruptam pontificalium gestorum seriem atfexere facili negotio potuerit; imo nisi oculos ab ubivis Romæ prostantibus tabulis consulto avertere vellet, ne latum quidem unguem alibi a veritate deviare. Atque hæc tenet de secundi pontificum catalogi auctoritate.

Quod ad Anastasium atinet, missis quæ Guilielmus Bibliothecarius, Trihemius, Platina, Baronius, alique auctores, in ejus commendationem scribere, de quibus videndus Senior Blanchinus (c), Scheelstratium itidem iudicio prædem sistimus (d), qui primo satis superque ostendit auctorem libri Pontificalis Anastasio attributi, ut Vitas gestaque Romanorum præsulum a Petro apostolo ad Zachariam scriberet (quos inter Damasus noster recensetur) secundum pontificum catalogum, de cujus auctoritate nuper egimus, ad manum habuisse, eoque ad seriem illorum atfendam omnino usum, ut proinde eadem in hac parte Anastasio, ac Feliciano pontificum catalogo, fides necessario adhibenda sit.

Mox autem cum idem auctor sumus de posteriore libri Pontificalis parte, Vitas scilicet Zachariæ ad Nicolaum I continente, iudicium protulisset, ipsiusque fidem summopere commendasset, utpote quæ a synchronis scriptoribus ex antiquis Ecclesiæ monumentis atque apostolicis chartophylaciis desumpta fuerit, pergit de priore ejusdem Pontificalis libri tractu in quo Damasus noster est sententiam subinde suam promovere, inquit: *Licet autem prior pars* (Pontificalis scilicet libri) *non conscripta sit ab auctoribus synchronis, ex antiquis tamen Romanæ Ecclesiæ monumentis pariter concinnata fuit, adeo ut pro discernendis Romanæ Ecclesiæ ritibus, pro ejusdem disciplina et dogmatibus cognoscendis hic liber merito allegari possit, cum ex eo horum omnium notitia eruatur.* Si enim de ritibus sacrificii qui jam inde a primis temporibus ceperunt; si de ordinationibus episcoporum et inferioris cleri, eorumque muniis; si de reliquiis martyrum, de invocatione sanctorum, de psalmis et orationibus ab Ecclesia recitari solitis; si de varia pontificis electione; si de sexcentis aliis disciplinæ et dogmatum ecclesiasticorum capitibus agamus, D reperimus profecto in hoc libro Pontificali unde cunctis satisfiat, et quibus modis Ecclesiæ regimen octo priorum sæculorum spatio constitit facile conjiciemus; ita ut vix sciam (concludit) an in tota antiquitate opus aliud reperiatur ex quo tam multa ac ex libro Pontificali addisci possint.

Nec minore in pretio a Seniore Blanchino habitum fuisse Pontificalem librum, luculentissimum ejusdem in præfatione tom. I Anastasii (e) testimonium ostendit; a quo præterea observatum scimus supersites hactenus Romæ et in suburbanis Pontificalium

sule Henr. Stephan., in ea voce.

(c) Proleg. Tom. I Anastas. Biblioth., post Præfat.

(d) Diss. de aut. Rom. pont. catal., cap. 9, a. n. 1.

(e) A num. scilicet 31.

(a) Præfat. tom. I Anastasii, a. num. 17.

(b) Id est, a latitudine; πλατος etenim latum significat. Hispani dicebantur Valdosas. Alias Platonias Cassiodoro (lib. III epist. 9) columnæ dicuntur. Con-

ordinationum, dedicationum basilicarum, aliarumque id genus ecclesiasticarum functionum tabulas, quas ipse cum Anastasio diligentissime contulit, mirifice hujus doctrinæ congruere, id quod in aliis etiam quorum comprobationes non habentur incorruptam Anastasii fidem confirmat, multo item plures quam nunc ecclesiasticæ antiquitatis reliquias hujus auctoris ævo in urbe superfuisse, ut proinde ex iis tantum, etsi alia defuissent omnia, priorum Ecclesiæ sæculorum historica series utcumque continuari, saltem suppleri atque adjuvari plurimum posset; iisque omnino monumentis usum fuisse libri Pontificalis auctorem.

Nollem cl. Joanni Ciampinio qui paulo ante Scheelstratum (a) *Examen libri Pontificalis* ex professo scripserat, Romæ typis editum anno 1688, injurius esse, ejusque hac de re sententiam tacitus præterire. Expenderat is veterum Codicum collationes ab Holstenio factas, momentisque rationum omnibus denuo sub trutinam revocatis, in hæc verba censuram de libro Pontificali suam profert (b): *Verumtamen licet a pluribus exaratum Codicem Romanorum pontificum existimemus, nihilominus ut autographo genuinisque scripturis excerpto maximam ac summam fidem eidem habendam esse censuimus, præcipue cum propter antiquitatem eximia venerationis sit, constantemque historiam contineat, quam tot sæculorum consensu Ecclesiæ recepit, utpote quæ litteris consignata fuerit a scriptoribus, qui vel pontificibus, quorum gesta scribere, cœvi, vel paulo juniores fuerunt. Hæc Ciampinius.*

Nec defuere ex ipsis heterodoxis cordiores qui Pontificæ libri non vulgari elogio commendaverint, ut suo loco dicemus. Interea vero nihil moramur Pearsonium (c), Molinæum (d), Hospinianum (e), Dodwellum (f), et si qui sunt alii hujus ordinis viri, quorum jecora difficili in ritus ecclesiasticos bile tumentia virus acerbitalis suæ in Anastasium librique Pontificalis auctorem evomunt suspectum eum scriptorem, et rerum statusque primitivæ Ecclesiæ prorsus ignarum, quique ex vetustis quidem scripturis apocryphis librum suum consarcinaverit vocitantes, atrocibusque utrumque conviciis proscindentes.

Hos omnes, præter Ciampinium (g), Scheelstratius iis ipsis quæ modo retulimus argumentis exagitat; Pearsonio vero quod libri Pontificalis auctorem incertum sæculi vi scriptorem dixisset, non illepidum præterea subcinit epiphonema (h). Cum, etenim in designanda auctoris ejus libri ætate nonnihil humani passus Pearsonius fuisset (non enim sexto, ut ipse aiebat, sæculo, sed exeunte septimo, et fortassis sub

(a) Blanchinus Senior (*In præfatione, Tom. I Anastasii*) innuit Scheelstratum quadriennio post Joan. Ciampinium, anno nempe 1692, opus suum Antiquitatis ecclesiasticæ edidisse; quod et verum est si ad Romanam ejus operis Editionem multiplici dissertatione atque appendicibus auctam referamus; idem tamen opus Antiquitatis ecclesiasticæ multo licet contractius Antuerpiæ excusum pridem fuerat anno nempe 1678, forma, ut vocant, quarta.

(b) Exam. lib. Pontifical. sect. 11, pag. 107.

(c) Dissert. i. de serie Rom. pontif., cap. 12, n. 8,

A octari initium is auctor vixit), non injuria a Scheelstratio reprehenditur, quod libri Pontificalis auctorem status primitivæ Ecclesiæ prorsus ignarum dixerit, ignarus profecto ipse qua demum ætate floruerit libri Pontificalis auctor: *Quandoquidem autem* (pergit Scheelstratus) *sæculo jam septimo* (sphalma est typographicum pro sexto) *libri Pontificalis auctorem scripsisse Pearsonius fatetur, melius de Romana Ecclesiæ, ejusque disciplina, ritibus et fide, instructum eum fuisse quam novissimis temporibus natos, agnoscere quoque debuisset.*

Scio fuisse etiam ex catholicis scriptoribus qui libri Pontificalis atque Anastasii auctoritati non parum detractum voluere. Binos apud Ciampinium (i) videre licet, quos ego tamen honoris causa taceo sciens lubensque. Ex his alter: *Pontificum Vitas ab Anastasio deformatas et hallucinationibus plenas*; alter vero eundem auctorem fœdissima adulatione erga Nicolaum I pontificem usum fuisse affirmat. Verum utrumque iniquiore erga Anastasium animo fuisse, facile conjiciet quicumque a Ciampinio ibidem pro Anastasio allata liber a partium studio considerare velit. Ipse vero uti non negavero plurima in Anastasio deprehendi, vel ab eo, quæ humana conditio est, initio parum animadversa, vel exemplorum crebritate ab antiquariis deformata, tanti tamen ut præfati auctores contendunt facienda minime arbitror. Neque si Anastasius in Nicolai I, quem nedom communi supremæ dignitatis, sed proprio clientele jure ac debito revereri debuit, laudes aliquanto liberius excurrit (quod scriptoribus solemne est in nuncupatoriis præsertim epistolis) fœdum eidem, propterea palpum obtrusisse censendus est. Sed de his nos alias.

Interea vero, ut e diverticulo in viam redeamus, nuspian ipse adduci potero ut credam Terribilium, et si ab ejus partibus Merenda steterit, prioribus illis quos modo confutabamus heterodoxis, aut posterioribus his catholicis scriptoribus consentire; cautiore tamen vellem ecclesiasticos præsertim viros, quos proinde nedom scopolos, sed et affidendi discrimen devitasse tutissimum fuisset. Non enim hic nobis de lana, quod aiunt, caprina sermo est, neu querimus quot hiemes Laertis errarit puer, aliave poetarum fabulis decora. Summa ferme universæ pontificum historiæ in dubio est; deque ea simul statuet quicumque tandem secundi catalogi atque Anastasii auctoritati detractum velit. Agitur enim in utroque hoc libro de gestis Romanorum pontificum deque eorundem Actis, ordinationibus, decretis; de summi sacerdotii auctoritate, de sacris reliquiis et præap. Scheelstratum, Diss. de catalogis, cap. 8, n. 4.

(d) Ap. Ciampin., in Exam. lib. Pont., ubi proxime.

(e) De Orig. Templor. lib. n, cap. 14, § 7, ap. Ciampin., ubi prox.

(f) Dissertat. de paucis martyrum, apud Ruinart., præf. ad Acta mart. sincera, pag. 67.

(g) Sect. 12, pag. 108.

(h) Diss. de ant. Rom. pont. catal., cap. 9, n. 9, in fin.

(i) Exam. lib. Pont., sect. 12, pag. 108.

cibus, de sanctorum invocatione, de sacrorum rituum præsertim liturgicorum antiquitate et origine, quam utramque tantopere infringere satagunt novatores, deque universa ecclesiasticarum rerum summa; prorsus ut in his duobus totam ferme disciplinæ Ecclesiæ legem pendere, præcipuum saltem in eis Romanorum prioris ævi præulorum historiæ cardinem verti non immerito dixeris.

Nec humani tantum consilii aut industriæ opus existimandum est, quod utrumque illud ecclesiasticæ antiquitatis monumentum in communi fere aliorum naufragio superstes Sponsæ suæ servaverit Christus, his potissimum procellosis temporibus e tenebris eruendum; quodque vel hæreticorum nonnullis, queis in hac parte cor profecto sapuit, eam mentem indiderit ut firmam ratamque haberent libri Pontificalis auctoritatem. David etenim Blondellus, adversus Franciscum Turrianum scribens (a), Pontificalis libri auctorem scriptorem vocat forte non malum; quæ quia emphasin important, sequentibus Blondelli verbis declarantur (b): *Eo enim libro veteres Ecclesiæ Romanæ tabulæ continentur, nihilque eo scriptio incorruptius.* Nec multum ab his absudit Salmasius, et ipse heterodoxus, qui, Scheelstratio teste (c), libri Pontificalis auctorem quasi solis radio scripsisse alicubi tradit. Atque hæc de secundo catalogo et Pontificali Anastasii libro generatim dicta sunt.

CAPUT III.

Feliciani Pontificum catalogi atque Anastasii textus, quo loco Damasum uterque Hispanum facit, omnino incorruptus.

Hactenus secundi Pontificum catalogi atque Anastasii auctoritatem generatim ratam fore atque esse docuimus; verum cum non idcirco uterque ille scriptor omni penitus nævo careat (id etenim unius divinæ Scripturæ privilegium est ac prærogativa peculiaris), singulatim propterea eorumdem Codicum fidem atque integritatem examinandam duximus; quo scilicet loco Damasum uterque scriptor disertissime Hispanum facit; id etenim centrum est et scopus universæ disputationis nostræ.

Magnus olim scriptorum censor atque æstimator Horatius fas esse aiebat (d), in longo præsertim opere, ut somnus quandoque obreperet; atque id catalogi secundi scriptori atque etiam Anastasio, neque admodum raro, contigisse fateamur, neminem propterea fore puto qui utrique illi, quorum ceteroquin adeo est conducibilis industria, vulgarem eam saltem indulgentiam rebus aliis desperatis denegandam censeat. Verum si eorum tamen doctrinam ad cribrum hodiernum exactissime revocare liceret, essetque qui solida ejusdem grana sciret internoscere, atque ab infelici lolio, forsitan et a superseminatis zizaniis secernere (glossas intelligo, antiquariorum sphalmata, siglas, litterarum compendia, numerales notas, atque id genus reliqua), constanter fortassis

atque æquabilior secundi pontificum catalogi atque Anastasii fides haberetur, nec quidquam in utroque scriptore delicatulus muliebrique mialacia laborantes stomachos fastidire cerneretur.

Fontes igitur e quibus manuscriptorum Codicum præsertim historicorum vitia frequentissima ad nos emanarunt hi præcipue a criticis indicantur. Heterodoxorum pravitas, qui, ut Catholicis dogmatis calumniose detraherent, non raro veterum scripta corruerunt ac commacularunt. Interdum ipsorum catholicorum, quos, dum private quisque opinioni aut commodis plus justo inservire satagit, ambitio plerumque mala falsos fieri subegit. Nimia item planeque indifferens credulorum simplicitas; hi enim ex falsa aut male assuta historiæ lacinia populorum fidem augendam arbitrati, aulibus sæpe fabulis nativum historicæ veritatis splendorem obscurarunt. Marginales præterea glossæ, quas antiquariorum oscitantia aut imperitia in textum admittit, compendia scripturarum non satis ab iisdem intellecta, lectionum varietas, siglarum denique notarumque numeralium frequens usus in re præsertim chronologica, quarum dum vel minima non suo loco ponitur inextricabiles errores inducit. Exemplis rem illustriorem fore arbitror.

Luciferianorum aliorumque Liberii obrectatorum perversitas genuina hujus pontificis Acta corripisse vulgo creditur, nonnullaque, ut ipsius famæ calumniose detraherent, eorumdem loca interpolasse. Ejus flagitii non obscura supersunt nobis hodie dum apud Anastasium vestigia a primis illis temporibus deducta; Vita etenim Liberii prout in vulgatis Anastasii Codicibus circumfertur, parum sibi consonam nescio quam præferret styli varietatem, ut non unius alicujus opus esse e vestigiognoscat. Nec Damasus noster in hac parte felicior fuit, cujus historiæ genuinisque Actis purimum offecisse depravatrices Ursicini, seu, si mavis, Ursini, competitoris ejusque sectatorum manus, vehementer eruditorum suspicio est, ut suo loco dicemus. Hæc ad primam ab hæreticis causam.

Contentio Alexandrinæ et Antiochenæ cum Romana Ecclesia de primatu, quod utraque illa non minus ac Romana se diceret apostolicam, causam præbuisse vulgo creditur ut quedam ex apocrypha epistola nomine Clementis papæ, ad Jacobum fratrem Domini appellatum directæ, Vitæ hujus pontificis attexerentur, cum primis vero Clementis designatio ad apostolici muneris dignitatem eodem prorsus modo a beato Petro apostolo facta, quo Petrus ipse regendam a Christo Domino suscepit Ecclesiam, quam et apud Anastasium legimus. Putabant etenim Romanæ præ aliis Ecclesiis dignitatis assertores peculiarem hanc Clementis a beato Petro designationem argumento fore specialis quoque Romanæ cathedræ ante alias excellentiæ, primatusque Ecclesiæ universalis; quasi vero defuissent vel tum indubia alia monu-

(a) Apud Scheelstrat., Diss. de ant. Rom. pont. catalog., cap. 9, num. 9.

(b) Ibid., ap. eundem.

(c) Ibid., ap. eundem.

(d) In Arte, 360.

menta, quæ is itidem primaria Romanæ sedis dignitas sustineri ac demonstrari plane posset. En aliam depravandi Codices causam eamque a Catholicis profectionem.

Quid autem de Anastasio colo in Vita Pii papæ I, ubi Hermes quidam, ejus pontificatus tempore, librum composuisse dicitur: *in quo mandatum continetur quod ei præcepit angelus Domini, cum ad eum veniret in habitu pastoris, et præcepit ei ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur (a)?* Hæc ex apocrypho Constitutionum Clementis libro ad supplendam antiquissimi Liberiani pontificum catalogi lacunam, aut ex Actis quibusdam sanctæ Pudentiæ virginis catalogi descriptorem temere mutuatum fuisse suspicatur Senior Blanchinus (b). Erunt fortasse qui propter Asiaticorum cum Romanis episcopis de Paschate dissidium, quod mox sub Victore papa recruidit, integram periodum hujus pontificis tempore adjectam credant, ut sæci scilicet Paschatis in die Dominica religiosum cultum nolum ex apostolorum traditione, sed ex divina quoque institutione derivari ostenderent. Utrovis autem modo se res habeat, illud certe de *angelo in habitu pastoris* apparente, alteram esse constat earum, quas modo dicebamus lacinias, a simpliciore aliquo pro speciem pietatis temere historię assutam, tertiam videlicet eamque non infrequenter depravationis Codicum causam.

Quartæ nobis exemplum suppeditat Anastasii comma in Vita Damasi. *Fuit autem Damasus (inquit) temporibus Juliani (c) quæ quamquam eodem Banchino teste (d), ex depravatis Liberii A tis descendere nonnulli suspicentur, propius tamen vero crediderim, ab imperito rei chronologicæ glossatore oræ primum Codicis apposita indeque, ut sit, in textum irrepsisse ab antiquario scilicet introducta.* Ejus mihi rei fidem pene facit in lubiam, quod si verba illa stirpitus e textu avulseris, nedum sensus perseverat integer, sed et narrationis series non jam ut pridem videatur interrupta. Quidquid autem illud fuerit, falsissimam ex commate enuntiationem contineri manifestum est, cum Julianus vivo Liberio ad v scilicet Kal. Julias anno 363, jam diem suum obiisset, id e. t. solido triennio ante Damasi pontificatum, cujus initium a Kalendis demum Octobribus anni 366, Gratiano et Daglaipho pietas, auspiciandum ipse Banchinus evidenter demonstravit (e).

Quod ad chronologiam attinet, id est in designanda ratione temporis quo unusquisque pontificum sedem obtinuit, mirum quantum dissident tum inter se, tum etiam ab Anastasio, Codices et catalogi anteriores; idque plurimum ex arithmeticis notis præponere aut alias non suo loco collocatis, aliquæ earum importune adjecta vel omissa, quæ in hoc argumento minutie si negligantur magnas in expedienda temporum ratione difficultates afferunt. Non longe

abierimus. Anastasius Damaso pontificatus annos xviii menses ii, dies x, attribuit; catalogus autem secundus annos tantum xvii, menses tamen iii, sedem tenuisse affirmat. Diversitas ex antiquarii oscitantia nata ereditur, qui cum arithmeticam notam i, ex annorum areola detraxisset, eam mox pontificatus Damasi menses enumerans iisdem importunissime restituit, quasi ad menses potius quam ad annos pertineret.

De siglis compendiisque litterarum uberior, opinor, errorum seges est, quam ut eam allatis exemplis confirmare oporteat. Neque ambigo nonnulla ab Anastasio, fortassis etiam a secundi catalogi scriptore, in unoquoque genere prætermissa; verum ea tamen delicta sunt quibus ignovisse velim. Etenim ubi plura nitent in opere, paucis quas aut injuria ludit maculis, aut humana parum cavit natura, non protinus ostenduntur quibus est equus, et pater, et res; imo e contrario militus cum auctore agendum, sublevandamque ejus industriam æquissimo jure censent, sicuti eam laborare contingat.

Ego vero nedum in hac parte Anastasio et secundi catalogi scriptori indulgendum, sed ulterius ex ipsis qui in utroque conspiciuntur nævis eorum fidem mirifice commendandam censeo. Cum etenim de Anastasio prædixerimus collectorem eum, non auctorem fuisse Pontificalis libri (quo etiam jure ac nomine secundi catalogi scriptor meo quidem judicio censendus e t), maluit alter quæ in Liberiano catalogo repererat, utcumque dubia aut parum sibi comperta, relinquere; alter vero quæ in prioribus illis Liberiano et Feliciano, atque in recentiorum Pontificum Vitis ab ipsarum auctoribus scripta pridem viderat, qualiscunque tandem eorum fides esset, retinere, quam quidquam immutando aut adjecto lo seriem pontificalium gestorum universam suam quodammodo facere, ejusque veritatem tuendam in se recipere.

Jam vero ut quo hæc demum pertineant videamus, rogandus primum Terribilinus est, num quid Ursicini ejusque sectatorum interesset Hispanum potius Damasum fuisse quam Romanum vel aliubi natum, ut enim propterea, secus ac res habebat, pro Hispano obtruderent, secundumque pontificum catalogum atque Anastasium de vera Damasi patria loquentes flagitiose corrumpent aut interpolarent; an si Hispanum Damasum ostendisset Ursicinus: probrosum ei nomen aut inclementius dictum objicisset, quo scilicet et sibi favorem, Damaso vero cleri et populi Romani conflaret invidiam. Nondum eo aut spei aut timoris tandem patriæ communio, potentum clientele, studia denique partium processerant, ut proinde nihil ex hac parte Damaso obstiturum esset quominus tanto muneri par judicatus communibus suffragiis Romanus pontifex salutareretur.

Nec ea tempestate aut usquam omnino alias ab Hi-

(a) Vide Anastas., in Pio, tom. I, pag. 14, ex quo hæc ad litteram descripta sunt.

(b) Tom. II Anast., in Pio I, pag. 117. Item pag. 22.

(c) Anastasius, in Damaso.

(d) Tom. III, Anastasii, in Damaso, pag. 55.

(e) In prolegom. II, Tomi Anastasii, pag. 68, col. 1.

paniæ Ecclesiis primariæ omnium Romanæ cathedræ de jure aut prærogativa litem intentatam legimus, cui pro Hispanis decidendæ conferre quidquam posset fuerint apud ipsos an alibi natus Damasus, ut neque ex hoc capite suspicioni locus sit vitiatos propterea veteres secundi catalogi atque Anastasii Codices. Præterea nihil e margine in horum Scriptorum textum irrepsisse, nullamve hoc loco lubricæ fidei narrationem eidem subintroducendam, aut temere assutam fuisse, liquido constat ex eo quod tribus omnino verbis, *Damasus natione Hispanus*, negotium universum transigatur, omnesque ita prælusi sint aditus, ut nec iota unum ad rem nostram conciliendam redundare aut desse nemo non videat.

Uterius. Non hic nobis de notis arithmeticis aut de re chronologica sermo est; nec de siglis aut litterarum compendiis, ut ex errorum in his rebus frequentia conjicere pronum fuerit erratum quoque ab auctore secundi catalogi atque Anastasio fuisse dum de Damasi patria loquerentur, aut ab antiquariis in vetustis eorum Codicibus describendis. Neque demum (quod miraculi loco habendum) in tanta exemplarum secundi catalogi atque Anastasii in Bibliothecis per Italiam, Galliam, Germaniam, et Belgium universum copia, quæ stupendo labore contulere Holstenius(a), et post eum Senior Blanchinus(b), præsertim cum in aliis horum scriptorum locis infinita pene sit lectionum varietas, vel unum hactenus repertum legimus, quod de Damasi patria loquens non mirifice cæteris omnibus consentiat.

Hæc autem cum ita sint, satis mirari nequeo cur secundi catalogi atque Anastasii fidem tanto molimine Terribilinus in dubium revocare nitatur; saltem scire vellem quo tandem astu Danaen istam tot undique excubiis circumse, tam deludi ac vitari potuisse arbitretur, ut propterea Damasi patriam utriusque illius scriptoris auctoritati ac testimonio non satis tuto credi aut committi posse affirmet. Verum fuerit (quod gratuito Terribilino damus), fuerit, inquam, aliquis in hac parte contra Anastasium et secundi catalogi scriptorem suspicioni locus; an idcirco Veronensis pontificum catalogi quem Junior Blanchinus divulgavit(c), an Codicis Palatino-Vaticani, Anastasio, ut videbimus, antiquioris, quem utrumque pro nobis allegavimus, sublesta quoque fides atque auctoritas futura, aut Damasi patria duplici alio eoque idoneo teste accedente non satis adhuc explorata habenda?

Neque, e diverso, cum de gloria Hispanorum queritur satis multa succurrunt nobis exempla quæ ab exteris nationibus, seu falsa rerum ab Hispanis præclare gestarum prædicatione, sive illustrium pietate doctrina aut militari laude virorum attributione, gratias eam auctam sciamus. Hoc unum si Terribilinus animadvertisset, cautiorem eum debuisset facere, ne

A scilicet stylum in Anastasium et secundi catalogi scriptorem acueret. Debit id saltem ab ipso impetrare amice conjurantem Merendæ in Tillemontium animadversio. Egerat Merenda(d) de quodam Arsenio quem Damasus Arcadio puero jam declarato Augusto præceptorem miserat. Is Arsenius a Baronio, qui prior id in Metaphraste legerat, *Romanæ Ecclesiæ diaconus* appellatur. Obsistere pro ingenio Tillemontius, nec diaconum Arsenium agnoscere, nisi alius isque idoneus Metaphraste sponsor accedat; Merenda tamen intercedens his Tillemontium verbis compellat: *Verum cui bono scriptor ille (Metaphrastes) hanc in Arsenio dignitatem fingeret potuisset? Cur non potius hoc scripserit ille, antiquiore aliquo minimeque dubio testimonio fretus?* Injurius profecto sim secundi catalogi scriptori atque Anastasio, si utrumque aut eorum alterum Metaphraste contulero. Notum de Græca fide quæ paræmiæ locum fecit. Intererit Terribilinus viderit quo pacto popularem sententiæ suæ Merendam effugiat, si iste ab eo quesitum pergat: *Cui bono secundi catalogi auctor atque Anastasius Damasi patriam sibi pro arbitrio confinxerint.*

CAPUT IV.

Fundamenta adversariorum infirma. Romanum parentum Damasi ex Hispania iter expeditum atque in proclivi positum.

Quæ de suo nobis Terribilinus objicit, si quid ego video, magni non sunt. Idcirco levissime attingenda et tantum non prætereunda puto. Summa huc redit denique: *Neminem veterum qui de Damaso egere Hispanum eum dixisse ante secundum pontificum catalogum sub Felice IV, aut Anastasio; utriusque hujus scriptoris auctoritatem non magni faciendam; recentiores Hispanos nullo ut Damasum popularem suum astruant solido fundamento niti; dissentire præterea de loco, multamque inter se digladiari; Hispanum itaque Damasum non esse.*

Primum autem omnium ex parte falsum esse catalogus ille pontificum e Palatino-Vaticano Codice, quem secundo loco pro nobis adduximus sub titulo: *Episcoporum Romanæ urbis nomina*, manifestissime demonstrat; auctor etenim ejus, cui itidem Damasus Hispanus audit, totis quadraginta annis ante Anastasium vixit. Supputemus rationes probe. Quo tempore primus omnium catalogus de quo agimus divulgavit Scheelstratus, ad annum scilicet 1691 (non enim multo id serius facere potuit, cum sub initium sequentis anni fato functus fuisse dicatur(e)), is Codex, ipso attestante(f), annos numerabat 865. Ex quo fit anno demum quo hæc scribimus Christi 1755 ætatis fore Codicem annorum dccccxxix. Jam vero si hanc summam ab eo qui nunc volvitur anno 1755 subducamus, reliqui fient anni dcccxxvi, totidemque a Christi natalitate fluxerant, cum primum catalogus

(a) Apud Blanchinum, in præfat. I. tom. Anastasii.

(b) II. tom. Anast., in prolegomenis, a pag. 8.

(c) In prolegomenis IV. tom. Anastasii, pag. 4.

(d) Opusc. et gest. sancti Damas., cap. 22, n. 2, pag. 125.

(e) In indice ms. bibliothecæ Casanatensis, quo

loco Scheelstratii opera recensentur, e regione nominis auctoris invenitur hæc nota: *Obiit 6 Aprilis 1692.*

(f) T. I. Antiquit. ecclesiasticæ, in append. ad ops chronologicum, num. 22, pag. 611.

de quo agimus exaratus fuit. Atqui Anastasius post sublatum e visis Nicolaum I, cujus subinde vitam gestaque scripsisse pridem dicebamus, id est, post annum 867. Pontificalis libri collectionem adornavit, ut proinde catalogi auctorem totos quadraginta annos Anastasio antiquiorem fuisse necesse sit.

Quod ad secundum pontificum catalogum spectat id unum Terribilino assentiar, nullum nobis auctorem superesse qui ante eum catalogum Damasum Hispanum dixerit, saltem a me hactenus ignorari; verum si ea recolimus quæ de Actis Romæ superstitionibus sub initium sæculi vi, quo tempore catalogum illum exaratum fuisse constat, deque scriptis et gestis pontificum, aliisque ecclesiasticis monumentis id temporis ubique prostantibus alibi dicta sunt, non minus verum puto secundi pontificum catalogi auctorem, nonnisi aliquo eoque archetypo, quod sibi præluceat, documento de Damasi patria locutum fuisse, quamquam illud exserto nunc digito indicare non facile sit. Saltem non id, amabo, æquius, non præstabilius fuerit, quam suspicari secundi catalogi auctorem Damasi patriam e proprio sibi cerebro non secus ac Jupiter Minervam confinxisse?

Verum, ut alia desint, an non una secundi catalogi antiquitas abunde ei sufficere censenda est ut propria constet fide; nec post xii tandem sæculorum lapsum alieno ipsi ad suam tuendam auctoritatem sponsore opus sit? Aut cur non secundi catalogi testimonium de Damasi patria a synchrono auctore profectum æstimabimus? Ejus certe scriptor, si non viventem ipse Damasum, per plures tamen agnoscere cumque iis versari facillime potuit, qui, dum in vivis ageret sanctus pontifex, eum sæpius intueri, sæpius alloqui, publiceque et privatim colere valuerunt; atque ex his quæ ad Damasi patriam gestaque spectant familiari, ut fit, sermone mutuari. Rursus hic nobis supputatione est opus. A Damasi morte quæ in annum incidit Christi 384 ad Felicis IV pontificatum, quo tempore secundus catalogus scriptus fuit, cxxii, non amplius effluxerunt anni; si vero hujus pontificis exitus (qui ad annum demum salutis 530, Octobri mense, a chronologis refertur) omnino spectandus sit, centum summum quadraginta et sex anni intercessere. Jam vero interstitium istud binæ exque non hominum longevisimorum ætates facile implere poterunt, ut priori tempus ad pubertatem usque attribuamus, quo Damasum sæpius videre, quæque de ipso in ore omnium ferebantur ab aliis accipere, et fideli, qualis puerorum est, memoria retinere; posteriori vero nondum adhuc octogenario ut catalogum de quo agimus conscribere potuerit (a). Hæc meo quidem iudicio usque adeo in proclivi posita sunt, ut si quis ea cum Tillemontii aut adversariorum con-

cluris conferre, nedum postponere audeat, iniquum profecto ipsum rerum æstimatorem fore necesse sit.

Verum inquit tamen Terribilinus. Nemo veterum scriptorum ante secundum catalogum Damasum Hispanum dixit. Tanquam ad rem attinisset quidquam. Nemo eorum Damasi vitam ex professo attexit. Hieronymus certe totus est in ejus scriptis recensendis. Optatus, Rufinus, Marcellinus, Symmachus et alii de ipsius potissimum gestis tractavere, idque occasione Liberii pontificatus in qua scena primas post eum contra Arianos Damasum nostrum partes egisse norunt omnes. Scimus præterea veteres scriptores præsertim ecclesiasticos, quod ad sanctorum patrias attinet, verborum parcissimos fuisse, qua de re inferius nobis sermo recurrit. Quare nihil horum neque institutæ ab ipsis disputationis intererat Colchus fasset an Assyrius Damasus, Thebis potius an Argis innutritus. Sed cedo; num veterum scriptorum aliquis Damasum propterea Romanum dixit? Nunc, inquit, non erat his locus. Atqui, reponam ego, neque ut ipsum Hispanis attribuerent; ut proinde veterum in hac parte silentium ἀμφιβολον plane sit, neque in nos magis quam in adversarios urgeri possit.

Nec Terribilinum (quod ejus pace dixerim) satis a partibus liberum æstimo, qui de nostratium scriptorum argumentis pro Damasi patria sententiam ferre possit. Ad æquiores provoco. Sed fuerint ea sane, quoniam ita Terribilino visum fuit, paulo quam res postulat infirmiora; an propterea ubi sesquimillennarii facti quæstio est, ut probatio deficiat, jus illico defecisse censi debet? Meliora pro se Terribilinus afferret, scilicet. Sed Hispanos scriptores, præter insitum genti domesticarum rerum neglectum, privatis potius in hac re studiis quam publicæ rei inserviisse pridem diximus. Itaque dum singuli popularem suum pressius ea voce usurpata Damasum faciunt, de summa rei, id est de eodem Hispaniæ generatim asserendo, quod extra controversiam id positum putarent, non ut oportebat solliciti universi fuere.

Privata autem ipsorum concertatio de urbe in qua natales hauserit Damasus, quod postreimum in nos Terribilinus urget, dum alii Matritum, alii Vimarum aut Igeditaniam, alii demum Tarraconem eam fuisse putant (addere insuper Terribilinus posset Occiduus Gades (b) Saguntumque fide inclytam (c) ad duodecimum a Valentia nostra lapidem, *Monviedro* nunc indigenis appellatam); privata, inquam, Hispanorum hac de re concertatio nec publicæ unquam ipsorum causæ officere, neque ullo modo Terribilinum juvare potest. An ergo, quod de Homeri patria septem olim celebratissimæ urbes tanta animorum contentione disputaverint, erit propterea qui Græcis eum adjudicandum, aut Græciæ universæ de eo argu-

ætare lucens omnibus qui in domo sunt?

(b) Vid. Joseph Maria Suarezius Gallus episcopus olim Vasionensis, ap. Nicol. Antonium, lib. ii Biblioth. Hispaniæ veteris, cap. 6.

(c) Bernardinus S. R. E. cardinalis Carvajal, in oratione ad Alexandrum PP. VI, habita 25 Novembris anni 1492. Unde et Gaspar Scholanus, in Historia Valentina, apud eundem Nicol. Antonium, loco proxime citato.

(a) Plato, Simonides, Stesichorus aliique plures (apud Tullium, de Senect.) octogenariis majores egregia opera edidire, neque eos in studiis suis obnutescere senectus fecit. Sed quid ad vetera ethnicorum exempla configimus, cum hodie sanctissimus dominus noster Benedictus PP. XIV in omnium luce versetur; imo ipse sit lux supra Ecclesiæ candelabrum positus, nedum supremæ in terris Majestatis fulgore, et luculentissimorum scriptorum radiis, vel in ea

mentem litem intentandam censent? Atque hæc ad A
Terribilibi objecta.

Fortiores profecto sunt in speciem saltem Tillemontii (a) conjecturæ quas in nos Merenda regerit (b). Cum etenim nedum Damasus, sed et parens ejus Antonius lectoris in urbe munus exercuisset, posteriorque iste in basilica sancto Laurentio sacra, quæ nunc in Damaso appellatur, per omnes ecclesiasticos gradus ad sacerdotium pervenisset, ceu ipse nos Damasus docuit, lectoratus autem ex eorum temporum disciplina pueris committeretur, elicit inde Tillemontius non secus Damasi patrem atque ipse Damasus Romæ pueritiam transegisse. Jam vero, pergīt, vix credibile, saltem parum verosimile fit Damasi patrem primo in Hispaniam concessisse, ductaque ibidem uxore ac susceptis in ea regione liberis Romam de novo cum his impediētis regressum fuisse, ecclesiastico scilicet ordini in exceptoratus officio protinus ascribendum, lectoratusque, levitatus et presbyterii honoribus brevi intervallo temporis honestandum.

Neque hic consistit Merenda, sed expensa temporum ratione, itinerum difficultate, ecclesiastica illius ævi disciplina, subductis denique rationibus aliis impeditissima omnia cæcisque viarum anfractibus plena esse pronuntiat. Agebat itaque Damasus (verba ipsius (c) sunt) cum lectoris munus exercebat annum saltem decimum tertium. . . ac Romam cum patre et matre venisse debuit quadriennis aut quinquennis infans. Fac igitur ea illum ætate tanto itineri ferendo idoneum, an vero Antonius pater, novus prorsus ignotusque homo nomen Ecclesiæ dedisse potuit statim ac Romam venit, lectorque ejus basilicæ creatus est? Id erat profecto ab eorum temporum disciplina alienum; nam primo baptizari, ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit an dignus esset qui clero ascriberetur. Postremo in minorum ordinum exercendis officiis, aut novennium, aut septennium saltem insumere debuit; quo elapso tempore, si quis se idoneum probaverat, ad altiores gradus ereh. poterat. Huic autem novennio aut septennio (pergit) quod Antonius in minoribus ordinibus exercendis transegisse debuit, si alios annos quinque aut sex addas, quos filium natum esse oportuit ante Romanum iter, ac prius quam pater clero ascriberetur, jam accedes ad ætatem illam in qua Damasus positus erat cum Acta sanctorum martyrum (Petri scilicet et Marcellini) audiit, et memoriæ mandata descripsit. At vero tunc

temporis jam lector fuisse videtur. An itaque (concludit) in inferioribus ordinibus positi pater et filius uno fere eodemque tempore, atque eadem in ecclesia? Hoc alii judicent. Hactenus Merenda.

Quia vero multa argumento insunt, eaque mox singulatim seduloque expendi debent, operæ pretium me facturum puto, si in limine ob lectorum oculos ponam ecclesiasticam ejus ætatis disciplinam, id est, quæ tunc vigeat cum Damasi parens Antonius Romam venisse existimandus est: qua scilicet ætate lectores ecclesiastici ad id munus assumerentur; quantum in minoribus ordinibus constitutis, ut ad altiores gradus proveherentur, temporis opus esset pro singulorum exercitio; statimne a baptismo, an ex intervallo, qui Ecclesiæ sese devoverant clericali militiæ B in aliquo ordine ascriberentur; ac demum, fuerintne præstitutum probationi promovendorum spatium. His etenim vim argumenti omnem diluendam, tum etiam quæ nobis reponere est animus dilucidiora fore arbitror.

Primo autem omnium loco statuendum est sub initium salutis sæculi iv, saltem post pacem Ecclesiæ a Constantino redditam (quo demum tempore Damasi parens Antonius Romam omnino venire debuit, ut mox dicemus) lectoratus ecclesiastici gradum pueris frequentissime committi, ut ex conciliis ii (d) et iii (e) Romanis sub Silvestro, ad annum 324 et sequentem habitis, colligere fas est. Quanquam etenim prioris auctoritati non omnino astipulentur critici (f), ratam eam tamen, quod ad nostrum propositum attinet, receptamque Ecclesiæ usu doctrinam traditam fuisse, tum aliorum testimonio, tum allatæ a Thomassino (g) rationes satis superque ostendunt.

Alte hanc doctrinam imbibere Tillemontius et Merenda, quæis propterea de ætate qua Damasi parens clero primum ascribi potuit nihil omnino scrupuli subortum fuisse, vel inde inferre licet, quod uterque eum a puero lectoris munus obisse constanter asserat (h). Id nos tamen num sic habeat expedimus modo. Nunc quo argumento probare Merenda pergat ex ecclesiastica ejus ævi disciplina lectoratum pueris attribui solitum, obiter inspicendum est. Pueros, inquit (i), ad gradum lectoris assumi solitos, tum ex Siricii et Innocentii epistolis tum ex variis a D Thomassino et Bonarotio allatis exemplis constat.

(d) C. Neil. Roman. ii, sub Silvestro, act. 2 cap. 11, t. I Labb., p. 1586.

(e) Conc. Rom. iii, sub eodem Silvest., sub rubr. De proficiendis in ordinibus.

(f) Pagius, ad ann. 324, n. 17, 18; ap. Labb., I tom., col. 1576.

(g) De vet. et nov. Disciplin., p. 1, lib. ii., cap. 35, num. 2, 5 et 7.

(h) Tillemont., loco superius allegato, et in not., pag. 775: Le père de Damase avait servi à Rome dans la fonction d'écrivain et de lecteur, ce qui semble marquer qu'il y avait demeuré dès son enfance (Merenda, cap. 1, n. 1, ibi). « Pater enim Damasi in sancti Laurentii ba ilica exceptor, tum lector fuit, qui sunt primi puerorum gradus. A teneris igitur annis Damasi pater in ea basilica tirocinium posuisse videtur. »

(i) Loco proxime allegato.

(a) On prétend que saint Damase était Espagnol, fils d'un nommé Antoine, quoiqu'en ne puisse guère douter qu'il ne soit né à Rome, et que son père paraisse y avoir demeuré dès ses premières années; car Baronius rapporte une inscription où il est dit que son père avait été écrivain, lecteur, diacre et prêtre dans l'église de saint Laurent à Rome (Tillemont, Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique, tom. VIII, Ed. Venetæ, pag. 386. Il y a même peu d'apparence que le père de saint Damase fût venu d'Espagne à Rome, et encore avec ses enfants, comme cette Histoire (de sanctæ Irenæ Actis loquitur quæ Hollandiani Patres afferunt die 21 Februarii) le semble dire: puisqu'il avait servi à Rome dans la fonction d'écrivain et de lecteur, ce qui semble qu'il y avait demeuré dès son enfance (Idem, ibid., in notis, pag. 775).

(b) Merenda, sub initium opusculor. sancti Damasi.

(c) Sub init. opusculor. sancti Damasi, n. 1.

Atqui Siricii et Innocentii epistolæ solido minimum sæculo ætatem de qua quæsitum oportuit, nempe cum puer erat Damasi parens, recentiores sunt. Exigamus rem ad calculum. Damasus ad annum Christi 304 natus dicitur; quare patris ejus pueritia in qua lectoratus gradum obtinuisse adversarii voluit, ab anno 285, aut non multo post, integro scilicet ante Siricium sæculo incipere omnino debuit. Quid autem de Innocentio dicemus, quem ineunte demum sæculo v ad pontificatum evectum fuisse constat? Nec magis huc spectant Thomassini (a) et Bonarotii (b) exempla multo quam vel Siricii atque Innocentius recentiora, ac proinde tempori quo puer erat Damasi parens non facile accommodanda. Sed e diverticulo in viam (c).

Ante Silvestri tempora fuerint in aliquo ex conciliis aut canonibus ecclesiasticis certa ætas præstituta, qua lectoribus id munus committi deberet, exploratum non est. Utcunque tamen id fuerit, illud constat, proveciores eum quoque gradum obtinere potuisse, idque jam ab ipsis Ecclesiæ primordiis. Certè in his quos apostolorum canones vocant, qui ex vita gentili ad Ecclesiam accesserint et baptizati fuerint non prohibentur in clerum admitti (d), seu in eorum canonum 79 disertis verbis legitur. Scio equidem nonnullorum auctoritatem (e), imo et Gelasii papæ decretum (f) intercedere, quominus tuto his canonibus assentiamur; verum is quem adduximus, quod jam pridem ab Origene contra Celsum (g) allegatus fuerit, minime falsitatis vitio laborare censendus est. Id ipsum ex secundo concilii Nicæni canone (quod concilium eodem ipso tempore celebratum fuit quo Damasi parens Romam venisse

A inferius dicemus) evidentissime deducitur (h); ibi enim cum proveciores baptizari, ac tempore demum precedente, si dignos sese exhibuerint, ad episcopatum pervenire posse dicantur: consequens fit ut prævios quoque inferiores gradus, atque adeo lectoratum obtinere omnino potuissent.

In specie autem, quod aiunt, de lectoratu pressior est atque apertissimus in rem nostram concilii Sardicensis locus (i); verum cum integro post tempora de quibus inquirimus vicennio, ad annum scilicet 347 habitum fuisse constat, ejus propterea testimonium consulto prætermittimus potiorique jure decretalium Siricii (j), Innocentii (k) et Zosimi (l) epistolarum, quibus hæc eadem de lectoratu doctrina disertissime traditur. Unum tamen prætereundum non putamus, quod de Celerino et Aurelio Christi confessoribus loquens Cyprianus innuit (m), Ecclesiam scilicet Africanam eos ad lectoratus gradum assumere solitam, qui jam confessorum gloriam adepti fuerant, id est, qui martyrii tirocinium posuerant; hos autem integræ potius quam infirmæ ætatis fuisse verosimilimum est. Imo cum, præter lectoratus eo tempore inter minores ordines excellentiam (n), multa lectoribus incumbere quæ ætatem integram virilemque constantiam desiderabant (ultra lectionem etenim Scripturarum, quæ propria erat muneris eorum functio, sacrorum Codicum custodia frequentissime ipsis committebatur, ut ex variis Actorum martyrum locis (o) colligitur) vix, credibile est in saltem exeunte, atque ineunte iv salutis sæculo, quo rabies persecutorum in sacros Codices crudelissime descendiit, pueros ad lectoratus gradum assumptos fuisse.

lect. Labbæana, col. 62).

(h) « Quoniam multa vel necessitate, vel urgentibus aliqui hominibus præter canonem ecclesiasticum facta sunt, ut homines qui ex vita gentili ad fidem nuper accesserunt, et exiguo tempore catechumeni, id est, initiati, fuerint, statim ad levacrum spirituale deducant, et simul ac baptizati fuerint ad episcopatum vel presbyteratum proveant, recte habere visum est, ut deinceps nihil tale fiat. » Conc. Nicæn., can. 2, Coll. Labb. tom. II, col. 49).

(i) « Osius episcopus dixit... ut si quis ex foro, sive dives, sive scholasticus, episcopus fieri dignus habeatur, non prius constituatur quam lectoris, et diaconi, et presbyteri ministerium peregerit » (Conc. Sardicens., can. 10, Coll. Labb. tom. II, col. 300).

(j) Ad Himerium Tarraconens., n. 10.

(k) Ad Felicem Nucer., n. 4, 5.

(l) Ad Hesychium Salonitan., n. 3.

(m) Lib. II, epist. 5; lib. III, epist. 22, apud Thomassin. (Parte I, lib. II, c. 30, n. 6 seq.) Vide etiam n. 12.

(n) De Lectoratus inter minores ordines præstantia, vid. Thomassin. (P. I, lib. II, cap. 30, num. 11, 12).

(o) In actis sancti Felicis episcopi Africani legitur: Aprum vero presbyterum ad se jussit perducere, et Gyrum et Vitalem lectores, quibus Magnilianus curator dixit: Libros Deificos habetis? Aper dixit: Habemus (Ap. Ruinart., Act. mart. sinc., Edit. Ver. n. 1751, pag. 315). Item in Actis Saturnini Davivi et aliorum, Anulinus tyrannus juniorem Saturninum lectorem ita interrogat: Dic an aliquas Scripturas habeas (Ruinart., pag. 358)? Acta proconsularia persecutionis Africanæ sub Munatio Felice: Felix curator

(a) Afferit quidem Thomassinus exempla duodecim puerorum qui cum lectoribus essent Carthagine Christum in persecutione Vandaliæ confessi sunt. Item Epiphanius Ticinensis, Joannis Cabilonensis, Chrysostomi, Euthymii et aliorum quæ longe recentiora sunt. De Felice autem Nolano, quem primis in annis lectorem Deo servasse Paulinus ait, nec quis is Felix inter a'ios cognominis fuerit, neque ætas quæ floruit satis explorata est, de quo videndus Ruinartius (Act. mart., Edit. Veron., pag. 216). Potuit quoque sed ad juvenilem integramque ætatem retulisse: nam comma a puero instituit servire Deo præcedentis periodi pars est. Vid. Paulinum, ap. eund. Ruinart. (Pag. 218).

(b) M's-ii Romuli lectoris pueri, quod unum a Bonarotio afferitur exemplum, recentius esse, cum stylus epigrammatis, tum forte affectum e regione ejusdem Christi monogramma satis indicat. Videndus tamen hic auctor (Observat. ad fragm. vitr. Florent., Edit. 1716; pag. 115).

(c) Vide infra primam notarum huic dissertationi sub addendorum nomine annexarum. Edit.

(d) « Eum qui ex vita gentili accesserit (ad Ecclesiam, scilicet) et baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est aquos pro'vius episcopum fieri » (Canon Apostol. 79, tom. I Coll. Labb., Edit. Venet. 1728 pag. 42).

(e) Ap. em. card. Aguirrui (Tom. I, Concilior., dissert. 5, excursus 2, 3, 4).

(f) De apocryphis Scripturis (In concilio Romano, ad an. 494).

(g) Origenes contra Celsum, lib. III, ap. Sever. innot. (In not. ad canonem 79 apostolor., tom. I, Col-

Hac ego de causa eum ex sanctorum Codicum custodia tot pericula lectoribus imminere animadvertentem, ut me ito is ordo quidam quasi martyrii procinctus haberetur (a), præterea cum hinc doctrinam de lectoribus pueris nullo veteri jure aut explorato exemplo niti (Celerinus namque et Aurelius huc non pertinent (b)), sæpissime autem oppugnari (c) observassem, inde vero auctoritates et exempla pro puerorum lectoratu ab auctoribus quos supra retulimus allegata ad Theodosii, Arcadii, Honorii et posteriora tempora, quibus Ecclesia optata pace et otio fruebatur, referenda esse deprehendissem, ex horum, inquam, omnium, inter se collatione, præcipue vero ex immutata sub Constantino Magno rerum facie, non temere elici posse arbitrabar, tunc primum post pacem Ecclesiæ redditam pueris ab lectoratum aditum patuisse, novæque hujus ordinationis semina a Silvestro in conciliis Romanis jacta (d), Siricii (e) postea et Innocentii (f) epistolis exulta, et latissime in Ecclesia propagata fuisse. Cum enim nullus sub Constantino persecutionis metus ingrueret, non ea jam in lectoribus quæ pridem constantia desiderabatur; et alias puerilis ætas in iis qui Ecclesiæ ascribendi erant tutandæ ipsorum innocentie atque addiscendis ecclesiasticis ritibus opportunior omnino existimata fuit. Hanc ego tamen de lectorum ætate doctrinam seu potius conjecturam, (g) quod vix sciam an ab alio tradita aut animadversa pridem fuerit, disciplinæ ecclesiasticæ peritioribus examinandam propono (h).

Quod ad minorum ordinum interstitia spectat, id est tempora quibus constituti in minoribus pro ipsorum exercitio majores gradus operiri deberent, neque ea pro his qui natu grandiores Ecclesiæ ascribebantur certo definita comperimus. Sane concilium Sardicense (si ejus nobis testimonio uti per Merendam licet) (i) pro unoquoque gradu non minimi temporis longitudinem statuit; neque tamen definit quanta demum ea futura sit. Romanum (j) et (k), sub Silvestro, quæ modo laudavimus, ut in du-

biu sit eorum testimonium, pro his tantum qui a pueris Ecclesiasticæ militiæ nomen dedere temporum interstitia constituisse credenda sunt; longior etenim in utroque annorum tractus decernitur quam ut eum ætate provectiores præstolari possint.

Merenda, ut vidimus, novennium, saltem septennium, constitutis in minoribus, atque adeo Damasi parenti, omnino expectandum fuisse ait, ut ex eorum temporum disciplina ad altiores gradus provehi posset (l). Verum id nec refellere, neque tamen pro certo affirmare possumus, donec idonea nobis afferantur testimonia. Recentiores certe Siricii, Innocentii ac Zosimi, epistolæ, ad quas nos Merenda in hujus doctrinæ confirmationem adducit, nihil, ut modo dicebamus, commune habent cum eorum temporum disciplina de quibus quaesitum oportuit.

Verum nec si septennium pro minorum ordinum interstitiis parentis Damasi ætate ab Ecclesia præstitutum fuisse Merendæ gratis concesserimus, impedior nobis via subinde fuerit, ut suo loco dicemus. Interea vero suspicari fas est plurimum in hac re juris episcopis permisum fuisse, ut iustis de causis inexpectato septennii lapsu, quemcunque Ecclesiæ ministeriis opportunum fore providerent, ad altiores gradus evehere possent. Ea vero temporis indulgentia ut maxime iis qui ætate nonnihil provectiores sacre militiæ nomen dedissent tribueretur, æquitas quodammodo et naturalis ratio suadere videbatur; iis etenim non æque ac pueris integ um erat longius ad gradus reliquos interstitium præstolari (m).

Exempla hujus generis ordinationum in numerato habemus plura, in Gallo scilicet et Juliano e regia Constantini Magni stirpe ortis, in Nectario Constantinopolitano, Ambrosio, Epiphania Ticinensi, Martino Turonensi, Gaudenzio Brixienti et aliis; sed ea nonnihil tamen quam vellemus recentiora sunt. Illud credibile fuerit, jus concedendi eæ causa septennii de quo agimus veniam in his qui grandævi acces-

(c) Epist. ad Himerium Tarraconensem.

(f) Epist. ad Felicem Nucer.

(g) Vide infra secundam notarum huic dissertationi sub addendorum nomine adnexarum. Erit.

(h) Subuluit fortassis hæc doctrina cl. Lud. Muratori qui, in notis ad illud Paulini Nolani de sancto Felice martyre: *Primis lector servit in annis* (Not. 278, Edit. Veron. 1756, col. 953) sic habet: *Olim et Cypriani ævo, ut videre est in illius epistolis 33, 34, et nonnullis aliis, solis provectæ ætatis hominibus meritis et doctrina insignibus lectoris munus demandabatur... At postmodum ad illud admissi sunt impuberes et infantes* i.

(i) Can. 10, ap. Labb., tom. II, col. 666.

(j) Actio 2 cap. 11, ap. Labb., tom. I, col. 1585.

(k) Rubr. *De præficiendis in ordinib.*, ap. Labb., tom. II, col. 417.

(l) Postremo in minorum Ordinum exercendis officiis aut novennium aut septennium saltem insumere debuit, quo elapso tempore si quis se idoneum probaverat, ad altiores gradus evehi poterat (Merenda, sub init. *Opusculor. S. Damasi*, n. 1).

(m) Vil. Thomassin. (*Vet. et nov. Disc. part. 1, lib. II, cap. 36 n. 5, et 6*).

recip. Marcnelio et Silvano dixit: *Quare unum tantummodo Codicem dedisti? Proferite Scripturas quas habetis.* Marcnelius et Caulinus dixerunt: *Plus non habemus quia subdiacones sumus, sed lectores habent Codices* (Baron., ad ann. 305, Edit. Lucen. 1758, pag. 541). Item Acta concilii Cirthensis sub Secundo Tigrisitano: *Felix Paulo episcopo dixit: Profer Scripturas legis.* Paulus episcopus dixit: *Scripturas lectores habent* (Augustin., *Contra Crescon. Donatistam*, lib. III, cap. 29). Et alibi ap. alios.

(a) Vid. de hac re Thomassin. (P. I, lib. II, cap. 30, sub init.).

(b) Aurelius et Celerinus, ob virilem in tormentis constantiam, lectoratum præmium confessionis suæ juvenes retulerunt.

(c) Gyrus et Vitalis, in Actis sancti Felicis: Saturninus, Junior ob Patrem cognominem appellatus, in Actis sanctorum Saturnini et Dativi; Pollio denique in Actis sanctorum Pollion., etc. (*Apud Ruardart.*, pag. 359), et alii lectores, pueri non erant, ut ex eorum responsis et ex Actis proconsularibus Africanæ persecutionis colligitur.

(d) Secundo scilicet (Act. 2, cap. 11) et tertio, sub Rubric. *De præficiendis in ordin.*

serant, saltem hoc temporis interstitium mitigandi, jam tum episcopis a primis Ecclesiæ sæculis competitissae. Sane in eo quem pridem laudavimus apostolorum canone 79, post stabilitam generalem regulam, ne quis scilicet ex vita gentili, aut ex improba vivendi ratione ad clerum accedens protinus episcopus fiat, subditur continuo exceptio nisi forte hoc divina gratia fiat, qua nonnulli juris ea in re episcopis attributum fuisse suspicari fas est. Id tamen alii judicent.

Vidimus hactenus ætate etiam provectiores clero ascribi, atque adeo lectoris gradum obtinere potuisse. (De his intelligi volumus qui non antea militassent, administrassent, quique non curiales, poenitentes, digami, neque alias per canones impediti fuissent.) Superest ut inquiramus an hi statim a baptismo, an potius ex intervallo quasi probationis suæ, sacræ militiæ in aliquo gradu ascriberentur. Merenda (a) post injectam difficultatem, ut Damasi parens novus prorsus ignotusque homo nomen Ecclesiæ dedisset statim ac Romam venit, notariusque e vestigio et lector basilicæ sancti Laurentii creatus fuisset, ejus difficultatis causas exponens, alienum id esse ait ab eorum temporum disciplina: *Nam primo baptizari, ac deinde ulquo temporis intervallo probari debuit dignusne esset qui clero ascriberetur.*

Hoc ut nobis persuadeat tertio ad Siricii, Innocentii, ac Zosimi epistolas provocat (b). Verum non hic jam cum eo de parachronismo, sed de enuntiationis veritate agendum, cum apertissime Siricius et Zosimus iis ipsis quæ a Merenda allegantur locis, forsitan etiam et Innocentius, in alia prorsus omnia abierint. Sistimus Siricii verba (c): *Quicumque itaque se Ecclesiæ vocit obsequiis a sua infantia ante pubertatis annos baptizari et lectorum debet ministerio sociari.* Deinde capite sequenti pergit: *Qui vero jam ætate grandævus melioris propositi conversatione provocatus ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societur; si tamen eum unam habuisse vel habere (quod verbum notare oportet), et hanc virginem accepisse, constet uxorem.* Hæc in præfata epistola Siricius.

Zosimus vero in ea quam ad Hesychium Salonitanum scripsit, non multum ab his abluens (d): *Hæc*

A autem, inquit, in singulis gradibus observanda sunt tempora. Si ab infantia Ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret; si major et grandævus accesserit, ita tamen ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter lectores sive inter exorcistas quinquennio teneatur.... Hæc autem lege servata, ut neque bigamus, neque viduæ maritus ad hos gradus possit admitti.

Hic primum observo Siricium Zosimumque circa eos qui a pueris Ecclesiæ se devoverunt nihil penitus de intervallo quod a baptismo ad clericatum intercedere Merenda voluit, atque his pontificibus attribuit, meminisse; ubi verò ad eos pergunt qui adultæ jam ætate clero ascribi desiderant, Siricium disertissimis verbis eo quo baptizantur tempore, statim lectorum aut exorcistarum numero sociandos decernere, Zosimum vero quinquennio inter lectores seu exorcistas retinendum, qui grandævus ad clerum accedens statim a baptismo sacræ se militiæ desideret mancipari; ut proinde ex verbis Zosimi integrum sit iis qui grandævi sacræ militiæ addicuntur, modo velint, statim a baptismo lectoratus aut exorcistatus gradibus initiari (e). Quæ sane si quis cum Merenda doctrina contulerit, nedum aliena aut parum cohærentia, sed planissime contraria deprehendet.

Unum ei reliquum est ad Innocentium confugium, qui in epistola ad Felicem Nucernianum, sub titulo *De his qui de laicis possunt clerici fieri*, hæc scribit (f): *Laici vero qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt hæserint.... non prohibentur hujusmodi a clericatus sortem assumi.* Ex his etenim illud confic videtur, ita demum laicos qui uxores habuerint, aut habent, fas esse in clerum admitti, si post lapsus temporis ex quo baptizati fuere probos sese continentibus exhibuerint.

Verum cum præallegatæ a nobis Siricii et Zosimi decretales disertissime etiam de laicis actu, ut aiunt, uxores habentibus loquantur (consulto utriusque pontificis verba e regione collocavimus) (g); eosque Siricius statim a baptismo clero ascribendos esse jubeat; Zosimus vero, si velint, id in eorum arbitrio et potestate relinquat (h); præterea cum digamos

(a) Sub init. opusculæ. sancti Damasi, num. 1.

(b) Laudat hoc loco Merenda, atque assert pro hujus doctrinæ confirmatione Siricii epistolam ad Hierimum, num. 14; Innocentii ad Felicem Nucernian., cap. 5. et Zosimi ad Hesychium Salonitan., cap. 5.

(c) Epist. ad Himer. Tarraconen., sub titulis: *De admittendis ad clerum et de his qui grandævi ad sacram militiam convertuntur*, cap. 9, 10. Numerus enim 14 hujus epistolæ qui a Merenda citatur, in Editione conciliorum Labbeana Venetiæ 1728, qua usi sumus, de poenitentibus est, non de promovendis.

(d) Num. 3, tom. III, col. 400. Numerus enim 5 a Merenda laudatus ibi nullus est; sed in tertio desinit.

(e) An et sine officio aut ordine Ecclesiæ ascribi quis posset prioribus quinque sæculis. Vide Thomassin. (Part. 1, lib. II, cap. 34, a num. 2), qui omnino id fieri posse negat. Videatur tamen hic auctor, part. 1, lib. II, cap. 67, num. 2.

(f) Cap. 4, tom. III, Col. Labb., col. 21.

(g) Siricius, loco citato: *«Eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societur, si tamen eum unam habuisse vel habere, et hanc virginem accepisse, constet uxorem.»* Zosimus quoque: *«Post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari... hæc tamen lege servata, ut neque bigamus, neque poenitens, neque viduæ maritus»* ad hos gradus po sit admitti. Ubi notandum, non repelli maritum ejus quæ virgo ducta fuit.

(h) Eam Siricii tempore Ecclesiæ usu receptam doctrinam fuisse ostendit Thomassinus, p. 1, lib. II, cap. 67, n. 11, ubi et rationem reddit cur statim a baptismo initiari deberent, qui jam maturi ad Ecclesiæ am accedebant, scilicet ne interim irreperire in animum possent ludibria sæcularium pompæ et celestem baptismi innocentiam aliqua turpitudinis macula contaminare.

tantum, aut ab aliis relictarum, iidemque non virginum maritos, a'taris ministerio per ecclesiasticas leges prohibitos esse sciamus, minime vero qui virgines duxerunt; hosque, manente etiam sacramenti vinculo, sequ' strato tamen (uti canones aiunt) cubiculo, ad clerum illico admitti posse, ceu ex innumeris ejus ævi conciliorum decretis (a) apertissime liquet; Innocentii idcirco verba, quæ Merenda innititur, consilium tantum continere de præstantiori bono, minime vero interstitii a baptismo necessitatem inducere credenda sunt; atque hoc pacto hujus pontificis doctrinam cum Siricio et Zosimo conciliandam. Pergamus rem illustriorem reddere.

Consuluerat Innocentium Felix super quibusdam adeo exploratis, ut in epistolæ limine dicat pontifex: *Stupuisse, prud'ntem virum de his voluisse consilium, quæ omnibus sunt certa ratione comperta; neque ei quasi ignorant, sed quasi in aliis occupato aut obli'to respondere.* Inter alia de laicis absolute quæsierat: *Possent in clerum admitti.* Deinde de his etiam qui uxores habentes baptizati sunt. Prodit se illico Felix superciliosum, austerique ingenii virum, neque admodum proclivem ut laicos, præsertim uxoratos in clerum reciperet. Cui pontifex ad primum quæsitum respondit: *Non de omnibus laicis constitutum esse ne clerico ascribi possint, subd'ns non sine stomacho: Neque etenim clerici nasci, et non fieri possunt.* Ad eundem autem: *Eos quoque qui uxores habentes baptizati fuerint in clerum recipi posse, præsertim hæc enim pontificis mens est) si ex quo baptizati sunt, ita se instituerunt, ut in nullo vacillet eorum opinio; quasi diceret, non prohibendos, vel maxime si tales sint.* Hæc autem consilium potius continere quam necessitatem inducere palam est. Vel dici impliciter potest Felicis consultationem particulam fuisse de quibusdam uxoratis, qui aliquo postquam baptizati fuerant tempore tunc primum ad Ecclesiam animum adjecerunt, ut proinde rescriptum illud, minime vero constitutum, sive lex generalis credenda sit. Utrovīs autem modo res habeat, illud constat, nec si Siricii, Innocentii, ac Zosimi tempora cum ætate parentis Damasi congruerent, opus ei fore, aut uspiam fuisse, ut ex intervallo a baptismo di'gnus esset probaretur, quod tamen Merendæ falsa, at arbitror, persuasione visum fuit. Sed de his plus satis.

Nunc ab Ecclesiæ disciplina ad historica, imo ad conjecturas, sive ei; τὰ πιθανά, transeundum no-

A bis est. Primo autem omnium loco statuamus Laurentium levitam et martyrem invictissimum (cujus de patria in secunda hujus operis parte ex asse instituetur sermo) sub Valeriano imperatore, Tusco et Basso coss., Christi scilicet anno 258, passum fuisse (b), licet Acta et Martyrologia passim De cili persecutionem præferant, quod nonnullis (c) placere video. Utravis tamen harum opinio verior fuerit, quod nostra nihil interea refert, illud certissimum est, si minus Damasi nostri parentes, ipsius ab utraque stirpe avos. Laurentium optime cognoscere per ætatem potuisse, cumque eo versari, imo et familiariter uti, si patriæ forsam communio, aut casus ipsos alicubi conjunxisset.

Vellem equidem liceret mihi per Blanchinum, Merendam, Victorium, Acamum, et si qui sunt alii qui Laurentium patria Romanam fuisse asserant, sanctissimum levitam Hispaniæ nostræ tantisper ascribere, dum quale quantumque tunc nostratum erga ipsum studium, qualisque tepido adhuc inclyti martyris cruore populorum pietas fuerit, ex patriæ quoque communione conjicio. Verum ubi hanc veniam ægre ab ipsis impetrandam esse animadverto, insitam Hispaniæ genti religionem, obfirmatam adversus extrema quæque constantiam, martyrum denique et confessorum Christi jam tum in ea regione copiam, hujus interea conjecturæ prædes sisto. Sane levitæ sanctissimi memoriam nusquam locorum incorruptius nec luculentius quam in Hispania nostra conservatam fuisse, superstes adhuc elegantissimus Prudentii hymnus, neque longe ab illis temporibus scriptus, evincit; cui proinde tantum auctoritatis attributum fuit, ut in frequenti sincerorum Laurentii Actorum naufragio, unus hodie nobis eorum locum vicemque (d) expleat.

In ea igitur Laurentii nominis per Hispaniam celebritate, paradoxum non fuerit Damasi nostri parentes pio in sanctissimum levitam studio ductos, forsam etiam voti religione obstrictos, aut alia de causa, quam divinare facile non est, impuberem (lingamus duodecennem) filium, ac pietatis officia suoapte ingenio paratissimum ejus cultui dedicasse, ut Romæ ad sacra scilicet ipsius lipsana ministerio altaris inserviens, cleroque nancipandus ecclesiasticum stadium inchoaret conficeretque. Nullus jam tum sub Constantino persecutionum metus; Ecclesia triennio ante pacem adepta novam faciem induerat; tuta denique erant tranquillaque omnia. Porro

Aug.).

(d) Theodoric. Ruinart. (*Acta marty. sincera, a pag. 162, Edit. Veron. 1751*), ex quo Blanchinus junior (*Annot. 105 in libellum Orationum antiquiss. Ritus Gothici, pag. 283*) hæc habet: *Quandoquidem Acta, qualia vulgo circumferuntur, vitiosa sunt, Laurentii passionis notitiam aliunde repetere visum est. Ex multis autem sanctorum Patrum et vet. scriptorum opusculis quæ de ejus beatissimi martyris laudibus et passione scripta sunt, hymnum 2 libri n'pi Ἐκτάκων, seu de Coronis, Aurelii Prudentii, selegimus, quod ibi tota rerum gestarum series clare et dilucide continenter exponatur.*

(a) Vid. cl. nostratem Ferd. Mendozium (*De Conflir. concil. Eliberit., canon. 35. et præcipue vetustum concilii Nicæni Vaticanum Codicem, ap. Allonsum Pisanum (Libro III, de Actis ejus Concilii)*) ab eodem Mendozio relatum (*Ibid., col. 4251, litt. D*) ibi: *Statuerant igitur (concilii Nicæni Patres) de eo quod non oportet clericos sacri ordinis, sive episcopos, sive hypodiconos, sive aliquem ex sacro catalogo, dormire cum uxoribus quas adhuc laici duxerant, etc.*

(b) Ap. Bolland. (*ad diem 10 August. § 4, num. 36*) et Blanchin. Seniore (*In Vita Sixti II. tom. II, pag. 225*).

(c) Ap. Baron. (*In not. Martyrolog., ad diem 10*

Hispania parabat Romanis, eoque proconsules, imperatores, legiones, militariaque in dies præsidia mittebantur, indeque reducta, ne per otium torpesceret miles, Romam denique confectis stipendiis remigrabant. Erant qui honoribus defuncti ad propria redirent, præter eos quos divitiarum amor in opulentissimam regionem impulerat; ut proinde in tanta ultro ci. roque commeantium frequentia credibile sit inveniendum fore ex amicis, forte etiam ex necessariis, cui Damasi parentes tuto atque honeste puerum Romam asportandum et in Laurentiana basilica collocandum concederent.

Id mihi tanto verosimilius videtur, quanto non longe ab iis temporibus, ipsaque fortassis Damasi ætate, illustrium per Hispaniam virorum liberos clarissimo Christi martyri votivum munus offerri solitos fuisse, ipse nos Prudentii, quem modo laudavimus, hymnus abunde docet. Postquam etenim poeta sacer Laurentii passionem elegantissime descripsit, indicaturus quantum ex ea gloriæ Christianis, ethnicis vero dedecoris accessisset, deserta prorsus inquit deorum templa; tum flamines, vestales, augures et quidquid in urbe superstitiosissimum erat, sanctorum exinde martyrum, ipsiusque Laurentii, limina invisere atque exosculari minime designatos; nec parentes sanguinis sui parciores fuisse, quo minus liberos sanctissimi matris obsequio dedicarent consecrarentque. Sistimus Prudentii locum (a):

Videmus illustres domos
Sexu ex utroque nobiles
Off. rre votis pignora
Char. ssmorum liberum.

Ex verbo autem videmus, et quod alias hymnum de quo loquimur in Hispania compositum fuisse constet, quidni tractum istum ab auctore ad Damasum (quem recentis Patrum memoria Laurentio a puero dictum fuisse forte noverat) relatum suspicemur?

Constitutus itaque in Laurentiana basilica Damasus, id quod factum facillimum fuit, ibique statim a baptismo (nisi ob viarum discrimina in patria, ut potuit [b], baptizatus pridem fuisset) lectorum collegio ascriptus, egregium illud pietatis doctrinæ specimen vesticeps præbere potuit, quo jam tum, teste Eginhardo (c), in magnum rerum culmen assurgere videbatur. Ibi etiam sanctorum martyrum Petri et Marcellini Acta posteris transmittenda ex ore Dorothei persecutoris excipere, ac demum cætera quæ Merende parum probabilia visa sunt exsequi ac præstare commodissime.

¶ Tempore autem procedente, cum senilis in dies emineret in ephebo prudentia, ejusque sanctitatis ac doctrinæ fama longe lateque vagaretur, quam non tarda in Hispaniam nostram, ad anxios scilicet hiantesque de filio parentes permanatura esset, facile est

A cuivis conicere. Ea vero ut ipsi vel de integro Romam, invidendi filii gratia, cogitarent, sive illis tale jam olim propositum fuisset, ejusdem maturandi ac perficiendi causa subesse potuit; prorsus ut Romanum parentum sororisque Damasi ex Hispania iter, quantum ex hujus ætate, temporum ratione aliisque demum conjecturis assequi potuimus, circiter annum Christi 325 adultiore, et minimum vicenne Damaso, referendum omnino sit.

Fuerint autem Damasi parentibus jam tum in Urbe manendi eoque fortunæ suas transferendi consilium, an filii tantum ad tempus invidendi suoque demum loco ad propria redeundi, non facile divinare est. Illud propius vero crediderim, initio nihil tale cogitantes, nec nisi de filio, qui paternus est amor, sollicitos, alia posthabuisse omnia; ex quo autem voti jam compotes, Damasi famam eximiis ejusdem dotibus superari, periculo facto, didicere; maxime vero ubi præstitutum redditui tempus imminere ocepit, tunc primum filii, a quo agre divelli patiebantur, desiderium itineri quam longissime pro latando, mox manendi in urbe proposito causam aut saltem occasionem præbuisse:

Seu igitur consilium istud jam animo conjuges in Hispania præcepissent, sive id demum ab ipsis filii extorsisset pietas, illud quoque verosimile est, jacta semel de in Urbe manendo alea, novum exinde Antonio de ineunda clericali militia propositum succrevisse, eoque uxori patefacto inuitoque inter utrumque servandæ castitatis proposito (id etenim ex Ecclesiæ Latinæ præscripto necessarium omnino fuit [d]), hac sibi Antonium ratione aditum ad Ecclesiam præparasse. Damasum præterea in eam rem, cui omnium quæ usquam illi accidere possent gratissimam, studiose allaborasse donec parentum vota perficeret; ejusque tandem opera effectum ut Antonio (qui perinde ac Damasus in Hispania baptizari potuit) lectoratus mox gradu decorando exceptoris interea officium committeretur.

Id ne cui difficile aut parum probabile videatur, Damasi primum auctoritas atque existimatio, tum Antonii patris industria et probitas, Ecclesiæ denique iis temporibus status utilitasque consideranda sunt. De Damaso explorata res est; cum etenim is ad annum Christi 325 (quo demum tempore gesta hæc fuisse putamus), in ipso juventute flore, pietatis doctrinæque laude supra ætatem cumulatissimus omnium in se ora atque studia convertisset, credibile est æqua proque patre postulanti clerum populumque Romanum minime obstituros, imo bellum omne in ejus spem gratiæ libentissime militaturos fuisse.

Antonio præterea vix tum, ut putamus, quinqua-genario multa quoque infuisse credenda sunt; quæ industriam fidumque ministrum, ejusque operam

(a) Hymno 2 de beato Laur., stroph. 151.

(b) Concil. Eliberitan., can. 38, *Peregre navigantes*, etc., et alii.

(c) Act. sanctorum Petri et Marcellini die 2 Junii (tom. I, ejusd. mensis, ap. Bolland., pag. 170, 175; apud Mercadum, Opusc. Gest. S. Dam., cap. 1,

num. 1).

(d) Conc. Eliberitan. (Can. 33) et pro ejus concilii confirmatione cl. nostras Ferd. Mendozius (Tom. I Collect. concilior. Labb., Venet., col. 1231), Thomas-in (P. I, lib. XI, c. 61).

Ecclesiae utilissimam fore prænuntiarent. Neque enim rusticum eum, seu de plebe aliquem existimare fas est; aut non insigniter pium probumque, cui tam alte insederit filium ab Hesperia ultima Romanam religionis causa mittendi studium. Raro hæc tangunt vulgares animas. Prudentius quoque *illustres domos* Laurentio liberos suos voti causa dedicare solitas fuisse commemorat. Verum si sortes fortibus creantur, neque inbelles progenerant aquilam columbæ, ut olim canebat profanus (a) vates, non ultimam Antonii patris commendationem fuisse puto, quod ipsi talis tantusque, qualis ea jam ætate Damasus erat, filius obtigisset. Ecclesia denique quanquam eo tempore tranquilla pace atque otio frueretur, nondum cicatrices obdlexerat; prorsus ut talium, qualis Antonius erat, virorum præsidii contra belli, si quando ingrueret, procellam, propere munire sese atque mature providere consultissimum ipsi fuerit.

Constituto jam vero in exceptoratu Damasi parente lector subinde fieri, quodque reliquum erat ecclesiastici studii conficere, non perinde difficile æstimandum. Una etenim viri probitas industriaque in exceptoratus munere spectata, ut alia defuissent omnia, gradum ei ad lectoratum cæterosque ordines, idque inexpectato temporum interstitio, facere commodissime potuit. Neque nos tamen, si præsertim ecclesiasticarum legum severitatem ad amissum in eo observatam, integrumque in minoribus constituto septennium expectandum Merenda contenderit, magno propterea nisu repugnabimus. Etenim vel sic Antonius, vixdum sexagenarius, integra scilicet ætate, provehi ad presbyteratum facile potuit.

Hactenus verosimillimam seriem attenuimus, in qua tamen, si quid ego video, nihil est quod liberum a partium studio lectorem morari possit. Neque verosimilia tantum dixerim, quæ historicæ veritas ex parte saltem robur adjungere, imo etiam iis causam dedisse credenda est. Rem igitur paulo altius repetere placet. Damasi patrem ab exceptoratu ad lectoratus ordinem processisse, ipsi nobiscum Merenda ac Tillemontius agnovere; idque apertissimo ipsius Damasi testimonio in epigrammate De templo sancti Laurentii, ubi de Antonio patre loquens, ejusque gradus enumerans, ait (b):

Hæc pater EXCEPTOR, LECTOR, levita, sacerdos
Creverat, etc.

Neque etenim ut metro inserviret Damasus lectoris gradum exceptoratus postposuisse credendus est, sed potius ut rem quo gesta est ordine nobis exponeret,

(a) Horat. (Odar. lib. iv, 4, stroph. 8).

(b) Ap. Merend., pag. 231.

(c) Ennodius (In Vita Epiphaniï Ticinensis, Edit. Paris. 1611, pag. 360).

(d) In not. ad Sacramentarium Gregorian. (Not. 509) ibi: Notarii hoc loco sunt Scribæ episcopi qui plurimum assumebantur ex Lectorum collegio. Subdique exempla e Photii Bibliotheca (Num. 256) e politica sancti Metrophanii et aliis. Nec dissentit Me-

cum alioqui facillimum ipsi fuisset, salva poeseos lege, sic exordiri:

Hæc LECTOR pater, EXCEPTOR, levita, sacerdos.

Jam vero processus iste ab exceptoratu ad lectoratum, non ita frequens, mirifice confirmat Antonium non a puero, sed provecorem ad clerum accessisse. Ii etenim qui, reddita Ecclesiae pace, a pueris divinae militiæ ascribebantur, statim a baptismo in lectorum collegium ante pubertatis annos relati, tunc demum exceptoris officium assequebantur, si gnavos sese atque industrios ad id muneris exhibuissent. Illustre in hanc rem Epiphaniï Ticinensis exemplum suppeditat nobis Ennodius (c), qui postquam eum celesti militiæ tirocinium sub Crispino sortitum fuisse ait, lectorisque officio functum, pergit: *Notarum in scribendo compendia, et figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevi assecutus, in Exceptorum numero dedicatus emittit.* Neque hoc in Epiphaniï singulare existimandum, sed morem Ecclesiae usu receptum fuisse, ut notarii sive exceptores sæpissime e lectorum collegio assumerentur, ceu nos multiplici exemplo Menardus (d) docet.

Neque vero idcirco negamus exceptoratus officium a sæculo iv pueris frequentissime commissum fuisse, ut, præter Epiphaniï, quem modo laudavimus, locum, Ausonius apertissime docet (e) inquit:

Puer notarum præpetum
Sollers minister advola;

Unum tamen hoc asserimus, in his qui a pueris ecclesiasticæ militiæ ascribebantur, nullatenus ab exceptoris officio ad lectoratum progressionem fieri; atque adeo quemcumque Ecclesiae ministerio dedicatum ab exceptoratu incepisse constiterit, eum profecto ætate grandiorembd abdicata seculari pompa ad Ecclesiam transiisse. Sane vero, qui a puero Ecclesiae ascriptus primo exceptoris, mox lectoris gradum (ut Damasi parens Antonius) obtinuerit, neminem prorsus in ecclesiastica historia inveniendum fore puto.

Atque hæc ego ratione Romanum Damasi, parentumque et sororis Irenes, ex Hispania iter inoffensa Historiæ fide, servatis ad unguem ecclesiasticis legibus, imo enim verosimillime confiteri potuisse arbitrabar. Saltem nullum mihi hæc scopulum animadvertere licuit, cui devotum magnopere allaborandum sit. Nam quod a nobis Merenda inquit, num scilicet in inferioribus ordinibus positi pater et filius uno fere eodemque tempore, atque eadem in ecclesia inservire aut ministrare poterint, tantum non est. Licet enim exceptoratum patris cum filii lectoratu tempore et loco jungamus, nihil prohibet. Exceptoratus etenim officium est (f), non gradus seu

renda qui (In annot. ad Ca'm. Damasi xxv, pag. 241) inquit: *Vides etiam ex lectoris ordine ad officium exceptoris gradum statui.*

(e) Epigramm. 137.

(f) Erant quidem iis temporibus sacrorum custodes, interpretes, defensores, laborantes, qui mortuorum corpora curabant, æconomi, et aſſi Ecclesiae officiales sine ordinatione aliqua. De quo videndus Thomassinus (P. 1, l. 5. n. cap. 51, n. 2, 3).

ecclesiasticus ordo; neque attributum Ecclesiæ munus, sed regioni potius aut Urbis tractui quam vulgo parochiam dicimus (a); ut proinde fas fuerit Damasi rectoratum cum exceptoratu Antonii componere, quin propterea in ecclesiasticas ordinationes impingatur.

Si vero de patre et filio simul in eadem basilica, in lectoratu, exempli gratia, aut in alio ex minoribus ordinibus constitutis, inquirere Merenda pergat, faciemus rem non esse usque adeo expeditam. Verum cum Damasi patrem non a pueri sacræ militiæ ascriptum fuisse prædixerimus, Romanus is, sive Hispanus fuerit, in eundem ac nos scopulum allidat Merenda necesse est. Quomodo enim pater longo post filium intervallo Ecclesiæ ascriptus, multo tamen ante ipsum presbyter ordinatus, si utrumque eidem basilicæ addictum volumus (b), non filio paulatim propior fieret, moxque in eodem atque ille gradu ministraret? An magis patrem et filium in eadem ecclesia, unoque prorsus tempore levitas fuisse dicemus? Utrumque difficile; sed quo tandem pacto alterutrum a Merenda (vel si gratis ei Damasum Romanum fuisse concesserimus) aut a nobis, si Hispanum eum volumus, vitari servataque ecclesiasticæ disciplinæ severitate is obex amoveri possit, plane non video. Superest igitur ut ad qualemque ecclesiasticarum legum ea in re conniventiam, quam loci temporisque rationes atque Ecclesiæ utilitas exigeret, nobiscum confugiat.

Neque Acta beatæ Irenes germanæ Damasi sororis a Bollandianis Patribus allata (c), ex quorum, modo iuncta sint, collatione cum ejusdem epitaphio a Damaso composito neminem negaturum esse Merenda profert (d) Romanis iidem virginibus annumerandam Irenem fore, magnum nobis negotium exhibent. Non equidem inficior, si hinc Irenes exitum ad annum 12 pontificatus Damasi, id est, Christi 378, prout in Actis habetur, referamus, inde vero, ex epitaphio scilicet, vixit eam vicennem denatam fuisse elicimus, nostram de Irenes patria, deque Romano ipsius ex

A Hispania itinere doctrinam penitus concidere. Cum enim ex utroque consequens fiat Irenes anno demum 358 aut sequenti, in lucem editam fuisse, quo pacto ad annum 325, Romam venire, aut anno 378 nondum vicennis e vivis excedere potuit, cum eo tempore tantum non sexagenaria futura esset? De hoc tamen nos alias.

Interea vero non minus adversarios torquet Actorum cum epitaphii sententia de ætate Irenes conciliatio. Si enim utriusque testimonium verum esse volunt, quo tempore nasci Irenes potuit, id est, anno 358, ejus ac Damasi parentes, sin minus e vivis sublati, quod verosimilius arbitror, saltem id jam ætatis fuissent qua liberis operam dare prolemque suscipere minime possent. Sed esto. An non eis obstiturum esset castitatis propositum, quod ex usu Latine Ecclesiæ necessarium fuit ut pater clero ascriberetur? Aut quomodo Damasus germanam sororem totis quinquaginta quatuor annis, quod tamen ex utroque conficitur, præcessisset? Consulto adieci germanam, qualis a Damaso Irenes vocatur (e), ne quis eos consanguineos tantum, ut canonistæ loqui amant, non item uterinos fratres, solumque hac ratione difficultatis nodum putet. Demum, si Damasi parens aliam, priore uxore defuncta, subinduxisset, quo pacto digamus (f) ad clerum accedere aut presbyter unquam ordinari potuisset?

Optime hæc eadem perspecta Merenda, et ante eum Tillemontius habuere; cumque alterutram ex illis enuntiationibus necessario falsam esse agnovissent, adversus Acta pronuntiarunt; prior ille quidem levissimam illorum fidem in utramque partem esse affirmans (g); posterior vero, quanta ea sunt, inter anilia commenta referens (h). Horum nos interea si placitum sequi volumus, expedita responsio est; verum cum in Actis, si præjudicatam ipsorum cum epitaphio dissensionem demas, nihil non jam et sibi constans, et cum aliis quæ historica fide nituntur optime coherens reperiatur (i), præterea cum ea

(a) Merenda (Annot. in epigramm. Hac Pater, etc., 35, pag. 241): *Quamquam igitur (ait) Damasi nostri pater ascriptus fuerit sancti Laurentii titulo, nihil obstat quominus notarius et exceptor esse potuerit pro septima regione ecclesiastica cui basilica illa accensebatur.*

(b) Antonium in basilica sancti Laurentii ad theatrum Pompeii ministrasse Damasi testimonio constat; de Damaso non item, cum plures essent in Urbe jam a primis sæculis Laurentio ædes inscriptæ. Omnium celeberrima atque antiquissima in Agro Verano fuit, quo loco sacræ ipsius exuvie ad hanc diem asservantur, alteraque est ex vi sacris Urbis ecclesiis vulgo: *San Lorenzo fuori delle Mura*. Quid autem si dicamus ob Laurentii reliquias hunc ecclesiæ ascriptum Damasum fuisse?

(c) Ad diem 21 Februar. (Tom. III, pag. 245, Ed. Ven.).

(d) § 2, de Damasi carminib., pag. 144. At si quæ Actis illis (Irenes scilicet) fides haberi potest, nemo negaverit, quin Irenes Romanis virginibus accensenda ait.

(e) Te GERMANA SOROR nostri nunc testis amoris. (Damas., in epitaphio Irenes.)

(f) Nollem de digamia infidelium, aut de binis successive nuptiis a Damasi patre ante et post baptismum contractis, hunc locum ab aliquibus accipi. Quamquam etenim ipsis, ut puto, Damasi temporibus questio de hoc argumento emerisset; fuissentque quibus nuptiarum in infidelitate multiplicitas nullam irregularitatem inducere videretur, in qua sententia Hieronymus fuit (Epist. ad Oceanum). Siricius tamen eam item diremit, idem de nuptiis omnibus statuens, (Epist. ad Himer. Tarrac., cap. 10, 11) et claris post eum Innocentius (Epist. ad Victricium Rothomag., cap. 6, ap. Labbæum, tom. III, Coll. conc., Edit. Venet., col. 9).

(g) Merenda (De Damasi carmin., § 11, num. 15 pag. 144). Sed Actorum illorum (Irenes, scilicet), ut verum fatear, levissima prorsus utram in partem veli auctoritas est.

(h) Tillemont. (Tom. VIII, pag. 775, in Nct.) *Ainsi cette pièce (Acta Irenes inter ligii) peut encore être mise entre celles qui rendent la foi des Espagnols fort suspecte en matière d'histoire.*

(i) Exaggerat quidem Tillemontius Actorum styl barbarum. Non tamen sunt adeo ut putat infirmia; nec si essent, ipsorum propterea fides infirma redderetur.

clariss. nostras Thomas de Herrera Augustinianus, A in virginitatis proposito permanens, atque in dies eni in re facti fidem derogare nefas esset, ex pervertusto Hispaniensi Martyrologio eruisse te-tetur (a), alia prius omnia experiri oportuit, quam Actorum veritas in universum traduceretur. Atque ego quidem ipsorum causam, saltem qualia Tamayus noster evulgavit (b), nullo pacto tuendam in me recipio; imo ex hujus auctoris, ceteroquin doctissimi, ingenio, atque ex argumenti importunitate, vehementer suspicor Damasi patriam genusque sub Actorum initium interpolata esse. De hoc tamen alii judicent.

Illud mihi extra controversiam videtur positum, si semel admittimus Irenes epitaphium non ab alio quam ab Actorum scriptore sub ipsorum finem additum fuisse, longe eum diverso ac vulgo creditur sensu versum quintum, quo Irenes ætas indicatur, intellexisse. Merendæ quidem ac Tillemontii ex recepto, uti arbitror, designandæ ætatis in epitaphiis more, nihil scrupuli subortum fuisse videtur (c), quin tractus *bis denas hiemes nedom compleverat*, ut in eo quem diximus versu legitur, ad annum quo vivere Irene desiit referendus sit; quod et ipsum mihi cum primo eum versum legerem accidisse non diffiteor; verum ubi sententiam satis per se ambiguum, et, si in eo sensu accipiat, non uno in loco Actis quæ modo præcesserant e regione contrariam deprehendo, facile persuaderi passus sum Actorum scriptorem eam periodum non ad ætatis annum quo Irene decessit, sed quo per virginitatis votum Christo se dicavit retulisse; quasi significare nobis voluisset Damasus Irenen in ipso juventæ flore virginem Deo consecratam fuisse.

Sane cum is locus antiquiorum vitio corruptus, et sententia implexissima sit, cur potius de Irenes morte quam de emissio per ipsam voto accipi debeat, prorsus non video; cum e contrario multa nos inducant ut eum in posteriore sensu ab Actorum scriptore usurpatum putemus. Quo enim ille pacto, si ad immaturam Irenes mortem respexit, epitaphium quo Actorum veritas apertissime oppugnaretur, illico post Acta subdidisset? Præterea cum in Actis Irene

(a) Ap. PP. Bolland., ad diem 21 Februar. (Tom. III, pag. 214, de S. Irene).

(b) Apud eosd. Bolland., ibid.

(c) Loco proxime allegato.

(d) Ap. PP. Bolland. (21 Febr., tom. III, p. 215):

Hoc tumulo sacra Deo nunc membra quiescunt.
Hic soror est Damasi: nomen si quæris, Irene.
Voverat hæc sese Christo cum vita maneret.
Virginis ut meritum sanctus pudor ipse probaret.
BIS DENAS HIEMES NEDUM COMPLEVERAT ÆTAS,
Egregios mores vitæ præcesserat ætas.
Propositum mentis, pietas veneranda; uellæ
Magnificos fructus dederat melioribus annis.
Te [Foras: Hæc] germana soror, nostri nunc testis
[amoris]
Cum figeret mundum dederat mihi pignus honestum.
Quem [Sarazan., Quam] sibi cum raperet melior tunc
[regia coli,
Non timet [Sarazan., timuit] mortem cælos quod libera
[adiret].
Sed POLITI PATROR CONSORTIA PERDERE VITÆ:
Nunc veniente Deo nostri reminiscere, virgo
Et [Sarazan., Et] tua per Dominum præstet mihi ta-
[lecia lumen.

proficiens inducatur, cum Damasus renuntiatus fuit pontifex, qua ratione credidisse potuit illorum scriptor eam nondum vicennem, anno pontificatus Damasi 12 diem obiisse, nisi simul crederet ante annum octavum virginitatis votum emisisse, eaque ætate nuncupatum ipsi a fratre Damaso libellum de eodem argumento? Denique versus epigrammatis alter, in quo Damasus *doluisse* in sororis obitu, *fateatur*, *consortia perdere vitæ*, satis indicat ea demum ætate Irenen obiisse qua, prædictis utriusque parentibus, unum Damaso repositum erat in ipsius conversatione solatium, id quod utroque in senium inclinate contigisse verosimilius est. Nos tamen, epigrammate (d) prout in calce Actorum exhibetur B descripto, integrum de ea re lectoribus arbitrium permittimus, ad propria redeunt.

Unum (quod nescio an a Merenda animadversum sit) Romano patris Damasi ex Hispania itineri, utque novus homo in clerum e vestigio cooptaretur, negotium nobis qualequale facere potest, canon scilicet 24 Eliberitani concilii, quo præcipitur (e) *eos qui peregre baptizati fuerint, eo quod eorum minime cognita sit vita, ad clerum non esse promovendos in alienis provinciis*. Idem non multo post a Silvestro papa in concilio Romano cautum fuisse Gratianus refert (f); atque itidem a Carthaginensi IV, canone 24 repetitum novimus (g). Imo ob frequentes Manichæorum fraude, auctor libri Pontificalis ab Anastasio I constitutum fuisse ait (h), ut nulla ratione transmarinus homo in clerum admitteretur, nisi quinque episcoporum chirographa designaret.

Verum cum harum omnium constitutionum scopus is esset, ne cujus vita conversatioque non fuissent exploratæ, secundum Pauli effatum, clero ascriberetur, potuit commodè Damasi pater, aut commendatitiis episcoporum litteris, aut fide dignorum testimoniis anteactæ vitæ honestatem comprobare; aut demum in exceptoratu constitutus id fidei, probitatis industriæque specimen præbere, quod ipsi absolutissimæ probationis instar esset. Damasi ad hæc pietas,

Si Damasi mentem divinare liceat, existimarem binis quibusque versibus singulas in hoc epigrammate periodos absolvi, ut sensus prioris periodi sit: *Hic requiescit Irene Damasi soror*. Secundæ vero, binis qui sequuntur versibus: *Voverat hæc sese Christo virgo perpetua, pudore sanctum ejus propositum comprobante*. Tertiæ, quinto et sexto versibus comprehensæ: *Vix dum vicennis erat, et egregiis moribus ætatem superabat*. Quartæ porro, septimo et octavo: *Propositum et pietas virginis magnificos ediderunt fructus in juvenili ejusdem ætate; sic enim verba illa, melioribus annis interpretanda censeo*. Id autem mirifice confirmat, Irenen non vicennem obiisse, sed ea ætate virginitatis votum emisisse. Cætera non usque adeo implexa sunt.

(e) Ap. Labb., t. m. I, Coll. concil., col. 995.

(f) Cap. Nullus, 98 dist., ap. cl. Ferd. Mendozium (de Confirm. concil. Elberit., can. 21).

(g) Ap. eund. Ferd. Mendozium (de Confirm. concil. Elber., cap. 50).

(h) In Anastasio I, et hujus pontificis epistola ad omnes Germaniæ et Burgund. episcopos, cap. 2.

quam a parentibus haustam omnes merito crederent, A magnum subinde rei perficiendæ momentum asserre potuit. Nec demum aut Hispanis invidiosum tunc propter Manichæos *transmarinorum* nomen uspiam inditum legimus, aut fuisse per ea tempora quod ab Hispaniæ partibus timeri posset, cum nondum eam Ariana infestasset pravitas, neque Priscillianus Gnosticorum errores disseminavisset, ut rem expendenti manifestum fiet.

Vix scio an huic conjecturarum seriei, quam ut verosimilem attexuimus, quidpiam insit quod in ecclesiasticas leges aut in historicam fidem impingat. Eam

nos denique prout alio distractis oblata primum fuit, utcumque examinatam tamen, æquis lectoribus representamus. Neque etenim in expedito itinere otium nobis ad eam ulterioribus curis discutiendam suppetiit, nec libri ad manus fuerunt nocturnis præsertim horis, quibus longiores cum Musis congressus earum amatores discupiunt. Quicumque ergo nos alicubi deceptos certa pro incertis, incongrua pro vero similibus captasse deprehenderit, deque iis bona fide admonitos velit, maximo ille atque immortalis beneficio sibi devinctos reddet.

APPENDIX

DE DAMASI MONUMENTIS ROMÆ SUPERSTITIBUS.

Non fuit animus initio de hoc argumento agere, B quippe quod minime exigebat propositi nostri ratio; eamque ob causas exstantes hodie in urbe Damasi inscriptiones ad collectionem superstitionum Romæ disparici nominis monumentorum, quæ affecta et propediem absolvenda manibus nostris teritur, rejiciendas duximus. Verum cum ea Collectio, quæ trious majoris, ut vocant, formæ voluminibus constabit, non eo consilio a nobis adornata sit ut in vulgus emittatur; sed potius ut in regia Matritensi bibliotheca reposita superstites Hispanorum in Urbe reliquias, tot hactenus adversis conflictatas, ipsoque

demum attritu penitus abolendas ab interitu vindicet, easque nostratibus domi per otium, unoque ictu contemplandas exhibeat, congruum arbitrati sumus archetypa Damasi poemata lucubrationi nostræ inserta, nunquam intermorituris chartis posteritati consecrare.

Ex quadragenis igitur quæ Sarazanius collegerat Damasi epigrammatis, quibus et Merenda nonnulla ex Grutero et Palatino Codice adjunxit, quaterna tantum hodie nobis, cum alterius fragmento supersunt. Ea nos quantum fieri potuit accurate ex archetypis descripsimus. En illa.

1. In Basilica Sancti Sebastiani ad Catacumbas, Via Appia, II ab Urbe milliari. Marm. lat. tres pedes cum sextante; long. septem pedes cum semisse.

EVTYCHIVS · MARTYR · CRVDELIA · IVSSA · TYRANNI
CARNIFICVMQ; · VIAS · PARIER · TVNC · MILLE · NOËNDI
VINERE · QVOD · POTVIT · MONSTRATIT · GLORIA · CHRISTI
CARERIS · INLVVIEM · SEQVITVR · NOM · POENA · PER · ARTVS
TESTARVM · FRAGMENTA · PARAN · NE · SOMNVS · ADIRET
BI SENI · TRANSIERE · DIES · ALIMENTA · NEGANTVR
MITTITVR · IN · BARATHRV · SANCTVS · LAET · OMNIA · SANGIS
VVLNERA · QVE · INTVLERAT · MORTIS · METVENDA · POTESTAS
NOCTE · SOPORIFERA · TVRBANT · INSOMNIA · MENTEM
OSTENDIT · LAEBRA · INSONTIS · QVE · MEMBRA · TENERET
QMERITVR · INVEN · VS · GLITVR · FOVET · OMNIA · PRESTAT
EXPRESSIT · DAMASVS · MERITVM · VENERARE · SEPVLORVM

2. In ecclesia Sanctæ Agnetis vulgo Santa Agnese fuori delle Mura Via Nomentana, II ab Urbe lapide Marm. latum tres pedes cum quincunce, long. vero decem pedes cum semisse.

* FAMAREFERT SANCTOS DVIVM RETVLIS SEARENTES
AGNENCVM LVGV BRESANTVS TVBACONCREPVISSET
NYTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVELLAM
SPONTE TRVCIS CALCAS SEMINAS RABIEMQ; TYRANNI
VRERECVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS
VIRIB; INMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM
NYDAQVE PROFVSV MCRINEMPERMEMBRADEDISSE
NEDOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET
OVENERANDA MIHI SANCTUM DECUS ALMA PVDORIS
VT DAMASI PRECIB; FAVEAS PRECOR INCLYTAMARTYR

* Litteras suppletas italico characterē distinximus. EDIT.

3. *Ad Cryptas Basilicæ Vaticanæ e regione Aræ B. Mariæ Prægnantium. Marm. long. undecim pedes et sextantem, lat. tres pedes cum triente.*

CINGEBANT LATICES MONTEM TENERO QVE MEATV
CORPORA MVLTORVM CINERES ATQVE OSSA RIGABANT
NONTVLIT HOC DAMASVS COMMVNILEGE SEPVLTO
POST REQUIEM TRISTES ITERVM PER SOLVERE POENAS
PROTINVS ADGRESSVS MAGNVM SVPERARE LABOREM
AGGERIS INMENSI DEIECIT CULMINA MONTIS
INTIMA SOLICITE SCRVTATVS VISCERA TERRAE
SICCAVIT TOTVM QVIDQVID MADEFECERAT HVMO
INVENIT FONTEM PRAEBET QVI DONA SALVTIS
HAEC CVRAVIT MERCVRIVS LEVITA FIDELIS

4. *In ecclesia SS. Quatuor Coronatorum Fragmentum posteriori parte recenter suppletum. In muro.*

EXTREMO TVMVLVS LATVIT SVB AGGERE MONTIS
HVNC DAMASVS MONSTRAT SERVATQVIMEMBRAPIORVM
TE PROTVM RETINET MELIOR TIBI REGIA CAELI
SANGVINE PVRPVREO SEQVERIS HIACINTE PROBATVS
GERMANI FRATRES ANIMIS INGENTIBVS AMBO
HIC VICTOR MERVIT PALMAM PRIOR ILLE CORONAM

5. *In pavimento ecclesiae SS. Martini et S. Martini titulo Equitii, S. Martino a Monti, circa medium. Marm. long. septem pedes et sextantem, lat. vero duo pedes cum sextante.*

QVID LOQVARAVT SILEAM PROHIBET DOLOR IPSE FATERI
HIC TVMVLVS LACRIMAS RETINET COGNOSCE PARENTV
PROIECTAE FVERAT PRIMO QVAE IVNCTA MARITO
PVLCHRA DECORE SVO SOLO CONTENTA PVDORE
HEV DILECTA SATIS MISERAE GENETRICES AMORE
ACCIPERE QVID MVLTIS THALAMI POST FOEDERA PRIMA
EREPTA EX OCVLIS FLORI GENITORIS ABIIT
AETHERIAM CVPIENS CAELI CONSCENDERE LYCEM
HAEC DAMASVS PRESTAT CVNCTIS SOLACIA FLETVS

VIXIT+ANN+XVII+M+X+DIES+XXV+DEP+III+KAL+IAN+FL+MEROBAYDE+ET+FL+SATVRNIN+CONSS+

Nihil est, ne in erratis quidem, de quo lector ad-
dubitet. Miretur nobiscum potius, cum Merenda (inter
alia quæ minutioribus scatent sphalmatis) Agnetis
epigramma secundo a nobis loco relatum, semel
atque iterum cum archetypo contulisse atque emenda-
tum dedisse assermet (a), plurima etiamnum in ipso
aliorum curis emendanda reliquisse; neque ejus ge-
neris quæ facile in typographum rejici possint. Bina
nobis loca, ne gratis id asseruisse videamur, sistere
placuit cum apographo nostro conferenda (b). Verum
hoc non tanti est. De eo opportunius lectorem ad-
monendum putamus, trium priorum ejus epigram-
matis versuum initia; nec non posteriorem partem
carminis de sanctis Proto et Hyacintho, recenti

(a). Merenda, de Damasi Carminib., § 2, n. 15,
pag. 145. Carmen, inquit, de san ta Agnete cum archetypo collatum, atque emendatum dedi. Item in
notis, pag. 257, de eod. epigrammate: Tum statim
legitur (in Vaticano Codice) carmen sancti Damasi iis
ferme verbis quibus adhuc exstat lapidi incisum in
eadem basilica ubi illud iterum contuli.

(b) Versu 7 Merenda:

Nudaque perfusus crines et membra

Epigramma vero habet, ut vidimus:

Nudaque profusum crinem per membra.

Item versu ultimo Merenda:

..... Faveas precor inelyta virgo;

Cum in epigrammate legatur: inelyta martyr.

A manu, cum in autographo deessent, suppleta
fuisse (c).

Illud hoc loco dubitare quis possit, cum constet
Vigilium papam se quisæculo a morte Damasi diruta
in Urbe a Gothis martyrum sepulcra renovasse, quod
nos vetus ipsius Vigili epigramma docet (d), fuerintne
quæ adduximus ex prioribus illis archetypis a Da-
maso exstructis, an ex posterioribus a Vigilio instau-
ratis? Sed cum quina illa eodem omnino tempore,
forsan et ejusdem artificis manu, marmori incisa
videantur, id quod nedum litterarum ductus, sed
earum lemnisci atque orna us inter se simillimi, ea-
demque prorsus scriptionis indoles satis ostendunt,
præterea, cum in eo epigrammate, quod postremo

(c) Cl. Joan. Marangonius a quo Agnetis epi-
gramma, anno 1728 primo detectum fuisse dicitur,
paulo aliter versuum initia restituit. Habet enim in
primo: FAMA PRÆFERT, quod nec orthographiæ, ne-
que metri ratio patitur; in secundo vero AGNEM pro
AGNET, ut est in archetypo. Cætera exactius (Vide
S. Victorini Acta ab eodem illustrata, in Appendice
de Autographo inscriptionis S. Damasi, Romæ 1740,
p. g. 158).

(d) Affertur a Merenda § 2 de Damasi carminib.,
pag. 155.

DE SS. MM. VITALI, MARTIALI ET ALEXANDRO.

Dum peritura Getæ possissent castra sub urbem,
Moxerunt sanctis bella nefanda prius.
Totaque sacrilego verterunt corde sepulcra,

omnium loco retulimus, ætas diesque depositionis **A** Projectæ, consulatus item Merobaudis et Saturnini (qui secundum Merendæ supputationem (a) in annum incidit pontificatus Damasi 17) minutissime designentur, crediderim ejus potius quam Vigilii tempore marmori incisum fuisse; atque adeo ipsum cæteraque a nobis adducta, ex antiquioribus a Damaso conscriptis, atque erectis monumentis archetypa nobis superesse. Neque enim credibile est mensium dierumque, quibus Projecta vixit, minutias Vigilii tempore in numero habendas, ut ejus epitaphio tam accurate adnotarentur. Præterea Vigilium martyrum tantum sepulcra renovasse ex adducto ipsius epigrammate liquet; cui cœtui nescio an Projecta illa, cui elogium inscribitur, adnumeranda sit. Scriptionis denique genus, si quid ego video, Damasi ætatem non respuit. De his tamen Lectorum arbitrium esto.

Blanchinus Senior ex collectis olim a Fulvio Ursino veteribus inscriptionibus, aliam nobis exhibet Damasi nomen præferentem, in qua basilicæ sancti Laurentii in Damaso consecrationem, ab eodem sancto pontifice peractam contineri, idque antiquissimum fortassis hujus ecclesiastici ritus genuinum documentum esse affirmat. Eam primum Alexandri S. R. E. cardinalis Farnesii liberalitate ab interitu vindicatam, deinde serenissimi Francisci Parmæ et Placentiæ ducis jussu ad ann. 1718 cum aliis in ejusdem palatio ad Campum Floræ illustriori loco repositam, Blanchinus sæpius vidisse testatur. Nobis tamen, quibus jam pridem animo incederat eam ex autographo repræsentare, vel post multiplicem intimæ domus excussionem nostra et amicorum diligentia peractam (b), lustratasque singulatim Fulvianæ discriptionum veterum Collectionis reliquias, quæ ibidem in scriniis asservantur (c), non licuit esse tam beatiss. Exiguitate sua tectam putamus, crusta enim, ut Blanchinus asserit, marmorea semipalmaris est. Eam ergo, quando ultra non datur, sistimus qualem is auctor secundo loco protulit (d).

T. I. X. N. EGO DAMASI
VS VRB̄ ROME EPS AN
C DOM̄ CŌSECRAVI
N. R. S. M. S. PA. S. PE

Martyribus quondam ritè sacrata piis.

Quos monstrante Deo Damasus sibi papa probatos

AFF. XO MONUIT CARMINÈ JURE COLI.

Se i perit titulus confractio marmore sanctus

Nec tamen his iterum posse latere fuit.

Druta Vigilus nam post hæc papa gemiscens

Hostibus expulsi omne novavit opus.

(a) Cap. 22, pag. 119.

(b) Egregie nos ea in re juvit cl. civis atque amici nostri D. Joachimi Ibáñezii Caroli Hispaniar. infantis et utriusque Siciliæ regi in Romana legatione a secretis diligentia; cujus opera effectum ut nobis amplissimarum ædium abdita recessusque intui paterent.

(c) Exhibuit eas nobis perhumaniter Josephus Vasi Farnesianæ suppellectilis custos, *Guarda Robbam* vocant, qui *Veteris et novæ Urbis admiranda*, x majoris formæ voluminibus comprehensa propediem evulaturus est.

Blanchinus initiales litteras sub epigrammatis initium occurrentes hoc modo interpretatus est: *Titulus in Christi nomine*, etc. Posteriores vero ejusdem siglas: *Nona regione dedicatam Septembri mense, Sanctus Paulus, Sanctus Petrus*. Merenda tamen, qui et ipse inscriptionem affert (e), alia via incedens, ita explicat: *novatam, resectam, dicatam sancto martyri*, quæ mihi interpretatio planior atque opportunior videtur. Id tamen alii judicent.

Cæterum quod paulo ante Merenda nos admonet venia scilicet non carere Damasum, *licet aliquando in metricus leges peccare videatur* (f), nollem equidem ita a lectoribus accipi, quasi menda, quæ passim Damasi epigrammata scatent, in auctorem referenda sint. Deformaverat ex pridem librariorum imperitia **B** atque exemplorum crebritas; dein typographorum incuria tot ipsis plagas intulit, ut in aliquibus locis vix Damasi mentem conjectura assequi liceat, in aliis vero ne divinare quidem facile sit: tanta est ipsorum obscuritas. Nec mirandum si Damasus fovende potius, vel dum versus pangeret, fidelium pietati, quam syllabarum rationi intentior, metricas alicubi leges parum curaverit; id enim in communi sæculi quo floruit labe scientem neglexisse, magis quam eas minutias ignorasse credibile est. Sane Prudentius, Damasi fere σύγχερος, cui nemo eximii poetæ laudem hactenus invidit, nihil moratur metro, ut ipse ait, *renuente* Saturnini nomen sapphico versui *inserere* subdens (g):

Carminis leges amor sureorum
Nominum parvi facit.....

C Licuit hoc interdum nedum sequioris ævi, sed et prisca illis, quos *ætatis aureæ* poetas passim appellamus, quanquam in eo non laudandi, multoque minus mitandi sint. Nec scio an sæpius eadem oherraverit chorda Damasus. In his certe quos archetypos ex eo versus attulimus, si secundum ex Agnetis epigrammate, dempseris, (quem tamen initio inutilum et recenter suppletum diximus) nihil jam fore puto quod vel Scioppius jure reprehendat. Præterea Damasum *elegans in veribus pangendis ingenium habuisse*, Hieronymi, qui optime ipsum noverat, testimonio (h) tecimus; in Actis vero politiore in utraque lingua scientia (i), id est, Attica et Romana facundia præditus, non secus atque ab Horatio Mæcenas (j) dicitur; ut vero-

D (d) Primo quidem hunc lapidem Blanchinus ediderat in præfatione tom. I Anastasii Bibliothecarii, num. 35; postea vero nonnihil immutatum recudit tom. ejusdem operis III, sect. 54, in Damaso, pag. 31. Ex quo loco superius exemplum mutati sumus.

(e) § 3 de Damasi operib., pag. 145.

(f) Sub finem § 2 de Damasi carminib., pag. 144.

(g) In hymno de SS. XVII MM. Cæsaraugustanis, stroph. 41.

(h) De Viris illustrib.: *Damasus*, inquit, *elegans in versibus componendis ingenium habuit*.

(i) Acta Damasi ex ns. Cod. archiv. canonicor. sancti Petri, a Mart. Sarazano evulgata, pag. 42: *Porro Liberius dum in exsilium duceretur Damasum ELEGANTIS IN UTRAQUE LINGUA SCIENTIE... in Urbicarium dereliquit*.

(j) Horat., lib. III, od. 8, ad Mæcenatem, stroph. 2.

Docte s. rmones utriusque linguae.

simi'e fuerit sanctissimum pontificem amœniores, A sacras tamen, Musas non vulgariter excoluisse.

Sed hæc paulo generaliora videbuntur. Illud meo quidem iudicio conficit menda de quibus agimus in librariorum ac typothetas rejicienda esse, quod cum in epigrammate de sanctis Proto et Hyacintho quarto loco a nobis adducto, prior pars, quam archetypam diximus, nihil prorsus reprehensione dignum contineat; in posteriore quæ recens suppleta est, nec plura quam sena hemistichia complet, bis in metricas leges impingitur, ut primum et quartum ejus versum ad digitos atque aurem expendenti manifestum fiet (a). Quod si reliquorum Damasi epigrammatum autographa, ut ita dicamus, vel incorrupta nobis exempla supersessent, constanter fortassis atque æquabilior sancti pontificis poetice haberetur.

Hac potissimum de causa dum hæc scriberem non semel animum pupugit cogitatio Damasi versus undique conquisitos in unum colligendi, et si fieri posset pristino nitore atque integritati restituendi; verum arduus aggressus labor nec tractabile pondus visum fuit, præsertim sine præsidio veterum Codicum e quorum collatione germana auctoris littera omnino eruenda est. Interea tamen, ne nihil egisse videar, specimen conatus nostri sistere placuit in epigrammate De cognomentis Christi Servatoris, quod a Sarazanio undecimo (b), a Merenda sexto loco (c) ponitur. In eo etenim cum primus versus claudicat, syllabam ipsi deesse prior ille scriptor existimavit (d); mihi vero pyrrichio integro decuratus, atque hoc pacto restituendus videtur, si post primam ejus vocem *spes*, et ante sequentem *vita*, tertiam hanc *via* eidem inseramus; ut non jam : *Spes, vita, salus*, etc., sicut pridem, sed : *Spes, via, vita, salus*, etc., legi verosimillime debeat. Ita enim fiet ut aliud Christo congruentissimum nomen, imo ab ipso sibi inditum, cujusque nulla in epigrammate mentio pridem fuerat, attribuiamus, versusque jam ad metri leges atque aurem numerosissime fluat. Alludit in eo, uti ego arbitror, Damasus ad illud Joannis de Christo (e) : *Ego sum via, et veritas, et vita*; descriptor autem

rationis metricæ, forsitan et Latini sermonis, ignarus ex harum vocum *via* et *vita*, quod ad scripturam attinet, affinitate eandem in antiquiori exemplo per errorem repetitam fuisse suspicatus, alteram susulit, et versum restituisse putans misere deformavit. Sistere placuit integrum epigramma quale nos id legi debere existimamus :

Spes, via, vita, salus, ratio, sapientia, lumen,
Judeus, porta, gigas, rex, gemma, propheta, sacerdos,
Messias, sabaoth, rabbi, sponsus, mediator,
Virga, columna, manus, petra, filius, EMMANUELQUE,
Vinea, pastor, ovis, pax, radix, vitis, oliva,
Fons, pater, agnus, vitulus, leo, propitator,
Verbum, homo, rete, lapis, donus, omnia, CHRISTUS
JESUS.

Ne quis autem nobis de cetero Damasiane phra-
seus in epigrammatis tenuitatem, elumbeque dicen-
di genus (non enim dissimulamus) objiciat, de stylo
sanctorum Patrum, quem *ecclesiasticum* vocant,
postremo omnium loco præmonendus est, quantum
prisci illi Atticæ et Romanæ linguæ dictatores de
extollendo sermone solliciti erant, tantum ecclesi-
asticos patres, ut candida styli simplicitate vulgari
sese captui accommodarent, in eo deprimendo la-
borasse; non enim eloquentiæ laudem, sed fidelium
utilitatem aucupabantur (f). Sane id Hieronymo in
Vita Pauli eremite propter simpliciores accidis-
se, locuples ipse sibi in epistola ad Paulum Concordien-
sem testis est (g). Nec mirum si Damasus, qui eo-
dem hac Hieronymus sæculo floruit, id præcipuum
in epigrammatis habuerit, ut eorum sententia rudem
illico populum et vel parum attentum occuparet.
Certe quicumque carmen Christo Servatori inscrip-
tum Damasi genuinum setum agnoverit (in quibus
Merenda nomen profilitur suum [h]), eum profecto
eximii poetæ laudem Damasus minime invisurum esse
arbitror.

Atque hactenus de Damasus, deque superstitibus
ipsius in Urbe monumentis. Nunc autem Merendæ
responsio ad illum ex ejusdem Actis locum in quo
sanctus pontifex beatissimi Laurentii COMPATRIOTA
dicitur, ita scilicet hanc (ut olim dicebamus [i])
vocem interpretati, quasi Actorum scriptor utrumque

(a) Sic habent :

..... latuit sub aggere montis
..... sequeris Hyacintho probatus.

Quorum priori vix scio an medicæ poetarum ma-
nus opitulari valeant. Posterior utcumque sustineri
potest; non quidem vulgari illo grammaticorum ad
interpunctum suam fugio, quod hic non pertinet;
sed ex Græcorum usu qui brevem syllabam in fine
dicti nis consona terminatam frequentissime pro-
ducunt, ubi sequens vocalis aspero notatur spiritu.
Apud Æolus namque is spiritus, cujus vicem sustinet
Latinorum H, consonæ naturam induit ob soni a-pe-
ritatem, a qua non multum Bæti nostri abhorrent,
eam litteram densius aspirantes. Potuit igitur Da-
masus, si hemistichium de quo agimus ad ipsum
pertinet, ob sequentem aspirationem vocis *Hyacin-
thus* postremam in *sequeris* syllabam alioquin brevem
producere. Exempla ejus rei apud Homerum fre-
quentissima sunt, ut *Odys. xiii, 545* :

Ἰακίνθος, ὅς ἐστι δένδρον ἱακίνθον
hem sæpius; ὀψώνιος δένδρον, etc.

Imo et Virgilius ob eandem vocem *Hyacinthus*,

brevem quæ præcesserat syllabam producit *Eclog. vi, 53* :

Ille latus niveum molli fultus Hyacintho.

D Neque enim ob cæsuram, ut vulgus grammaticorum
putat, syllaba *tus* a poeta producta fuit. Sed hæc
puerilia sunt.

(b) Sarazani., pag. 83.

(c) Merenda, pag. 224.

(d) Annot. in Damasi carm. xi, pag. 168.

(e) Joan. xiv, 6.

(f) Qui multa, eaque aurea, de stylo sanctorum
Patrum, quem *ecclesiasticum* vocant, nosse cupiat,
legat elogio nostro majorem Dufresnium Ducan-
gium (*Præfat. in Glossar. med. et infimæ Latinita-
tis*, a num. 58 60).

(g) Hieronymus. (*Epist. ad Paul. Concord., sub
fin.*) : *Mittimus, inquit, interim te tibi, id est Pau-
lo seni Paulum seniore, in quo propter simpliciores
quosque multum in deiciendo sermone la orav mus.*

(h) § 2 de Damasi carminib., pag. 156.

(i) Cap. 1, pag. 9.

eo verbo Romanum intellexerit prodideritque, alio nos avocant, nempe ut de asserendo ac vindicando Hispanis nostris invictissimo levita et martyre Lau-

rentio sollicitiores effecti, acriore nisu ac studio novam ultro nobis, eamque difficillimam provinciam decernamus.

DISSERTATIONIS PARS POSTERIOR.

DE PATRIA LAURENTII.

CAPUT PRIMUM.

Exordium. Hesternus et hodiernus controversiæ status.

Eo tandem ingeniosa temporum nostrorum gula processit, tantumque lautitiæ et epularis disciplina palatis attulere fastidii, ut fatum eis denique atque obsoletum sapiat quidquid non saliare in modum condierit Apicius. Non satis est peloridas dixisse aut ostrea, nisi Lucrina^a adjicias; nec lupo, nisi Tiberinus atque inter pontes jactatus fuerit, suus hodie constabit honos, quod olim Romanis vitium exprobrabat Horatius (a). Refert item, prostentne ubivis, an peregrina atque e longinquo advecta fuerint; summo hæc planeque regio potius quam vulgari sumptu voluptatis irritamenta comparaveris. Si quis autem ea non illico internoverit, rusticanum ac de plebe stomachum vocant. Interea tamen his præsidii confirmatam valetudinem sensim in pejus ruere; proque diuturno ac vivo ætatis robore, maciem in dies novamque febrium cohortem terris incubare cernimus.

Nec sumptus laborisve parciore sapientum cœtus est ut litterarias sibi dapes apparet, eas vero maxime queis æger jacensque vulgarium scriptorum copia gustus erigitur atque excitatur. Nihil avi nostri criticis intentatum. Ubivis doctorum scrinia, bibliothecas, vetera sacrarum ædium chartophylacia atque inaequæque adyta penitissime introspecti, maria terrasque improbo labore et sumptu circumlustrari, aliudque alio ferri ac misceri omnia videas. Non blattas, non lineas, aliosve id genus dedignamur hostes, quibuscum Andabatae novi configamus; nec latebris jam abditissimis angulis tutum se adversus avi nostri sagacitatem fore confidit, si quod in eis, exesum licet ac semilacerum, etiam num latet venerandæ Antiquitatis monumentum. Interea vero tot veterum Codicum accessione rem litterariam non mirifice, nec pro modo laboris atque impensarum auctam, pietatis autem studium forsitan refrigeruisse scimus, prorsus ut subvereri quis possit, an non præ nimia hypercriticorum ætatis nostræ sa-

piencia, prisca illa veterum fraudibusque opportuna simplicitas aliquando tandem optabilior sit.

Verum commendabilem inquis temporum nostrorum solertiæ, honestamque doctrinæ atque ingenii opum avaritiam. Neque id abnuentibus nobis, si tamen ei studio modum flatuas; nam vitia proxime virtutem sunt. An ergo quod utrobique aut manus impigre, aut animus splendide exerceantur, malum idcirco rerum audaciam, fortitudinem, aliena largiri liberalitatem dixeris? Diversa hæc sunt. Neque ambigo longe maximam, quam olim fuerit, his temporibus esse doctrinæ et librorum messem; verum ubi ea in horrea litteraria, id est in bibliothecas, purganda conjicitur, nedum avenas steriles, sed et infelix lolium tritico succrevisse comperimus, dum scriptorum plerosque propria extollendi studium, laudisque amor immaturus sæpissime transversos agit.

Hæc nos tamen adversus sæculi nostri hypercriticos, eorumque intemperantiam prælibare oportuit, quæis proinde, si quid dubia luce lippientibusque oculis subrimari contigerit, id, quasi perviderint, pro explorato venditantes, deceptum novitatis illicio vulgus ad se trahere, sapientumque famam aucupari student. Ex serie eorum quæ inferius disputanda sunt palam fore speramus, non hæc a nobis importune, aut ut aerem verberemus, sed omnino e re disputationis nostræ dicta esse; neminem tamen lædere aut sugillare est animus (b). Nunc, quod instat, antiquum ac recentem controversiæ nostræ statum aperiamus.

Manlius olim Calvinista, nescio quis, Laurentium levitam et martyrem invictissimum patria Romanum voluit; in quem Gretserus, ipsis heterodoxorum Hospiniani, Fabricii et aliorum ejusdem sectæ popularium, testimoniis, Manlianæ thesæ falsitatem edocturus invehitur (c); ejus tamen argumenta non satis valida pro, osite rei conficiende visa sunt Bollandianis Patribus, a quibus id acceptum retulimus (d). Verum cum iidem Patres rationum momenta

et communi sententiâ discederet, sed vetere eaque in speciem apertissima auctoritate nixum fuisse, agnosceremus; licet ea, ut puta us, alio quam ad Laurentii patriam referenda sit. De quo inferius erit disserendi locus.

(c) Jac. Gretserus S. J., de Festis Christianor., lib. II, cap. 9, fol. 348; ap. Bolland., 10 August., § 10, de Patria sancti Laurentii, n. 101.

(d) P. Joan. Pinus, loco proxime allegato.

(a) Lib. II, satyr. 2, 31 seqq.

(b) Quanquam hypercriticorum nomen (qua voce consulto hactenus usi sumus) satis doceat minime hæc eo a nobis consilio dicta esse, ut in adversarios, doctrina scilicet atque eruditione præstantes viros, nullo pacto referantur; de eo nihilominus lectores rursus apertiusque monitos volumus, idque palam obtineatur; imo cl. Blanchinum, qui ut mox dicemus, novam de Laurentii patria opinionem primus evulgavit, non levi aliquo fundamento ut ab antiqua

queis Manlius nitebatur ut Laurentium Romanis A ascriberet, a cl. Francisco Carrillio Cordubensi alibi expensa (a), non multo post exactissime ad trutinam revocassent, parum eis digna visa sunt, ne ut proponerentur quidem. Ad Urbem Romanam (inquunt (b)) quod attinet, quasi in ea natales hauserit Laurentius, adeo omni probabilitatis specie videtur destitui opinio quæ hoc asserit, ut ne vel proponi quidem, nedum refutari mereatur.

Non pluris fecere biographiæ sanctorum dictatores argumenta quibus Romani Laurentii natales innotunt; idque salutis anno 1753, quo demum sanctissimi martyris Vitam Actaque digerere cl. Joanni Pinio contigit. Sed quæ res humanas pro luhidine magis quam ex vero celebrat aut obscurat sors, ut poetæ loquuntur, ea profecto in hac quoque disputatione ludum insolentem ludere visa est. Vix enim biennium effluerat, cum ex detecto Veronæ circa ea tempora Sacramentario missarum Codice, in quo eruditorum nonnulli, summi quidem viri, non tamen, ut arbitror, satis explorato Codicum liturgicorum ingenio, neque Ecclesiæ in ipsorum ordinatione proposito, Laurentii patriam disertissime contineri arbitrati sunt, tanta rerum commutatio consecuta est, ut si quis jam alibi quam in Urbe natum contendat martyrem invictissimum, difficilis planeque desperatæ causæ patrocinium suscepisse censendus sit. Exponam rem quo gesta est ordine.

Inclinante salutis anno 1755, cl. Joseph Blanchinus, congregationis Oratorii Romani pre-byter, Veronensis olim canonicus, dum absolvendæ vaticanæ Anastasii Bibliothecarii Editioni (quam præstantissimam sane illustrissimus Franciscus ejus patruus, quo tempore morte interceptus fuit, infectam reliquerat) novisque accessionibus locupletandæ totus incumbit. Quarti ejus operis tomi prolegomenis (Pag. 12-57) inseruit repertum ab ipso non multo pridem in Bibliotheca amplissimi capituli Veronensis Ecclesiæ, Sacramentarium, id est, missarum Codicem vetustissimum, cui, si libere philosophari volumus, paulo quam oportebat properantius Leoniano nomen fecit, hoc eum titulo simpliciter inscribens (Ibid.): *Codex Sacramentorum vetus Romanæ Ecclesiæ a sancto Leone Papa I confectus*. In eo igitur Codice ubi sub initium Augusti mensis multiplex in natali sancti Laurentii Martyris missa recensetur, ea quæ ordine duodecima est hanc contestationem, seu præfationem habet (Pag. 38, col. 1): *Quamvis enim sanctorum tuorum propagante te, Domine, toto orbe clara sit gloria, de beati tamen solemnitate LAURENTII peculiarius præ cæteris, Roma lætatur cujus*

NASCENDO CIVIS, sacer minister, et dicatum nomini tuo munus est proprium.

Hæc ubi primum Blanchinus a limine salutavit, verborum specie decipi facile passus, Laurentium patria Romanum e vestigio credidit, veteremque et receptissimam, quæ Hispanis favet, sententiam ab eruditorum animis eradendam censuit. Quo minus autem rem eatenus inexpertam sapientum scenæ tunc committeret, graviore alie in quas ultro sese conjecerat curæ in causa fuere. Vix enim edito Sacramentario, Leoniani nomen prorsus inauditum, titulusque Codici præfixus, quo a sancto Leone confectus dicebatur, rei liturgicæ ac bibliothecæ ecclesiasticæ peritioribus innotuit, cum Blanchinus violatæ critices reus ab ipsis dictus, imo injuriarum postulatus fuit, quasi falso Sacramentarium sanctissimo pontifici attribuerit. Totus igitur in eo ut sese purgaret, post varium multiplexque Sacramentarii examen, crebrasque ultro citroque consultationes ad sapientes per Italiam viros (quorum responsa non ambigue capiti suo impendebant (c)) alte imbibitanti de Romana Laurentii patriam sententiam turbidis adhuc rebus promere non satis opportunum duxit.

Verum ubi processu temporis partium studia sensim, ut fit, deferbuisse animadvertit vir evulgandæ opinioni quam animo præceperat intentissimus, impuneque jam a nonnullis eum Codicem Leonianum dici, imo etiam eo nomine a liturgicis appellari (ut ipsum scilicet a Gelasiano et Gregoriano distinguerent); tunc demum novæ illi, quam ex Sacramentario hauserat, de patria sanctissimi martyris opinionem in vulgus emittendæ tempus adesse arbitratus fuit. Itaque cum anno 1754 venerabilis S. R. E. cardinalis Josephi Mariæ Thomasi liturgicorum operum Collectionem adornasset, inter ejusdem prolegomena (Pag. 1-156) veterem edidit Codicem orationum antiquissimi ritus Gothico-Hispani ex Veronensis itidem Ecclesiæ bibliotheca non multo pridem ab ipso erutum, notisque illustratum, quemque olim ad Tarraconensem, cognominis in citierie Hispania provinciæ, Ecclesiam pertinuisse (d) contendit.

In eo autem Codice de orationibus agens quæ olim in sancti Laurentii missa atque officio, natali scilicet ejusdem die cani aut recitari consueverant, quibus inter Blanchini annotationes ea respondet quæ ordine 106 numeratur (e), fuse de invictissimi martyris patria sermonem instituit, tantaque eum animi contentione ac fiducia Romanis asserit, quantam jure in sapiente viro deirere. Itaque indicta ab Hispanis causa, prorsusque insolutis quæ pro eorum

stolici, dum hæc scribimus, magister, qui omnes vel editis lucubrationibus, vel in privatis ad Blanchinum litteris, contentiente tamen suffragio, Sacramentarium sancto Leoni abjudicandum censuere, ceu nos docet comes Acamus (*In dissertat. apolog. de antiquitate et auctoritate Sacramentarii Leoniani, parte II, § 12 seqq.*).

(d) Annotatione 22, pag. 157, in fine et sequenti.

(e) Pag. 292, in prolegom.

(a) In opere cui titulus: *Certamen historicum pro patria sancti Laurentii, Cordubæ 1675*.

(b) P. Pinus, 10 August. § 11, de loco Hispaniæ in quo Laurentius fuerit, num. 110.

(c) Consulti de hac re fuere clarissimi viri Cajetanus Maria Meratus, cler. reg. Theatinus, sac. rit. consultor; Eusebius Amort, can. reg. sancti Salvatoris; Pölinganus; Lud. Antonius Muratorius, et R. P. Joseph Augustinus Orsini, sacri palatii apo-

sententia vulgo adduci solent argumentis, quasi nihil ipsi ex hoc capite timendum esset, in alca pleno opere securus incedit per ignes suppositos doloso cineri. Primum autem omnium ex ipso Gothico-Hispanico a se edito orationum codice, innox ex veteri Vaticano alio in quo Laurentius civis ROMANUS dicitur, præterea ex hymno Prudentii quem de Laurentii passione ac triumpho elegantissimum panxit, ac demum ex illis Veronensis Sacramentarii verbis, quæ nuper descripsimus, universum disputationis negotium confectum arbitratus, in hæc verba sententiam pronuntiat (a): *Si nihil aliud de civitate sancti Laurentii dicerem, dicta causa esset. Quomodo enim tanti pontificis* (sanctum Leonem Magnum intelligit, quia de re nos inferius disseremus) *testimonium infirmari potest?*

Falsa porro triumphi imagine delinitus Blanchinus, advocata senatus populari Romani, imo enim sacri collegii apostolici Patrum concione, quernam sibi more majorum decerni postulat, quod iniquis historicorum præjudiciis exsultantem Romanum civem illustrissimum, unus omnium longo sæculorum postliminio patriæ vindicaverit restitueritque (b). Temperare scilicet sibi nequit, modestus prudensque cæteroquin vir, quin præ supereffluente gaudio more torrentis exundet, cohibitamque ac compressam diu animo letitiam eo quoque nobis argumento prodatur.

Tuta jam sub hac ægide nonnulla alia conjecturalis generis argumenta, quibus hactenus ne hiscere quidem datum fuerat, capere ingentes animos, efferre sese, atque ei sententiæ quæ Hispanis favet palam occurrere audent. Nec scriptorum Blanchino duce demissiores sunt animi, aut fortuna dissimilis. Comes Jacobus Acamius quem, ut alibi ostendimus (c), vehementissima suspicio est, non sine Blanchini afflatu dissertationem scripsisse de antiquitate et auctore Sacramentarii Veronensis (d), in ipso ejusdem absolvende articulo sub epigraphæ: *De suprema Ecclesiæ Romanæ auctoritate aliisque ad eam spectantibus* (e), Laurentii patriam importunissime legentibus

(a) Pag. 295, sub initium.

(b) Ego nunquamne reponam: *Me, me, adsum?* Et quoniam S. P. Q. R. decreto civis Romanus sum, Laurentium Romanum fuisse dico, vindico, repeto atque confirmo ad ejusdem populi Romani gloriam laudemque sempiternam. Et paulo inferius: *Ex hoc igitur limpidissimo fonte* (Sacramentarium intelligit Veronense) *puriore aquas hauriam, perficiamque profecto, ut Laurentium, non segregandum* (sic), *cum sit Romanus civis a numero civium; sed contra totius Urbis et sacri apostolici collegii acclamatione repetendum esse* salutaris omnes (Blanchin., Annot. 106, Pag. 292).

(c) Dissertat. de Auctore Sacramentarii Veronensis quam prælo maturam suo tempore edendam curabimus.

(d) Prodiit ea Romæ 1748, Italico sermone, sub hoc titulo: *Dell' Antichità, autore e pregi del Sacramentario Veronese pubblicato dal M. R. P. Giuseppe Bianchini.*

(e) Part. III, sub hac epigraphæ: § XII. *Suprema auctoritas della Chiesa Romana, ed altre cose spettanti*

A obtrudit; eamque ex Sacramentarii de quo agimus verbis ibidem ab ipso allatis Romam fui-se, remque omnino in controversam pronuntiat. Eam ego dissertationem cum legerem, ubi appetente jam ipsius finem altum in ea de Laurentii patria sileri comperio, nequibam enimvero satis mirari rem si sic abiret, cum irruens ex imperato Acamius (quid enim suprema Ecclesiæ auctoritas cum patria Laurentii commune habet?) postremis dissertationis verbis, Veronensis Sacramentarii contestationem, novamque de Laurentii patriâ sententiam, lectori nihil jam tale metuenti regerit. Egredere scilicet, uti ego existimo, ferebat Acamius, si indictus abiret in ea dissertatione Laurentius, oblatam sibi novæ thesæos propaganda occasionem nequiquam e manibus elabi; cum autem forsitan imprudenti scriptionis filium præcisum fuisset, maluit homo lepidus utique assutam operi suo laciniam adnectere, quam eam damnoso sane silentio dissimulare.

Nec magis, ut arbitror, ad Merendæ rem attinebat, dum de Damasi opusculis gestisque sermonem instituit (f), Laurentii patriam operi suo inserere, nisi per occasionem veterum sancti pontificis Actorum (g) in quibus eadem ac Laurentius patriâ genitus dicitur; eo tamen loco, qui proprius erat de hoc argumento disserendi, nihil pronuntiare ausus (h), dubitari tantum posse affirmat, an ipse etiam Laurentius Romæ ortus fuerit; cum in processu operis sub epigraphæ de Damasi fabricis, quæ sane diversa tractatio est, Laurentii patriam aliquanto fusius persequatur, causamque pro Romanis dictam, atque aperto sancti Leonis Magni testimonio demonstratam asserere nihil dubitet (i); quin etiam conjecturam de suo adjicit, ex qua, si Deo placet, evidenter consequitur (j) Laurentium non secus ac Scipio aut Lælius inter Romanos cives recensendum. Ejus ætatis causam, quia nos alibi de Damaso loquentes indicavimus (k), hoc loco missam facere placuit.

Clarissimus præterea Romanus eques Franciscus Victorius (quod mihi absoluta hac lucubratione ex fortuito cum ipso apud Blanchinum colloquio nosse ad esset).

(f) Prodiit Merendæ opus Romæ 1753 inscriptum: *Sancti Damasi papæ opuscula et gesta.* Fol.

(g) Ea sunt quæ ex his. Co. ice basilicæ sancti Petri M. Milesius Sarazanius evalgavit, de quibus scripsi alibi.

(h) Dubitari enim vehementer potest, an ipse etiam Laurentius Romæ ortus sit (Merend., Opuscul. et Gest. B. Damasi, cap. 1, pag. 2).

(i) Hunc fortissimam martyrem (LAURENTIUM) Romanis civibus, secus atque hactenus creditum fuerat adnumerandum demonstravit Jos. Blanchinus vir clar., aperto Leoni Magni testimonio (Merenda, Opuscul. et Gest. Damasi, § 3, de Damasi operibus, pag. 146, col. 1).

(j) Ex quo (conjecturam intelligit ex Prudentii hymno elicitam) illud evidenter consequitur, Laurentium a claris illis Romanæ Urbis filiis (Coss., Camillo et Cesare) minime disjungendum (Merend., loco proxime allegato).

(k) Priore scilicet hujus operis parte, cap. 1.

contigit) cum per ea tempora Dissertationem philo-
logiam edidisset (a), in qua nonnulla sacrae antiqui-
tatis monumenta ad Laurentium nostrum spectantia
non vulgariter illustrantur, de posthuma sanctissimi
martyris in terris gloria, deque sacris ædibus ipsius
nomini in Urbe inscriptis disserendi occasionem
nactus, neque temporalem ejusdem patriam silentio
prætereundam duxit. Quasi vero non sufficeret eam
omnino Romam asserere, idque pro certo habendum (b)
pronuntiare, taxat subinde contrariæ receptissimæ
que sententiæ patronos, atque adeo Hispanos, quod
non jure Laurentium popularem suum dixerint. Quæ
enim, inquit, (c) amabo, ratio suadeat, exterum homi-
nem natione Hispanum, ut nonnulli perferam
EXISTIMANT, eundemque juvenem, statim ac in Urbem
advenerit, unum e pluribus electum fuisse, qui ponti-
fici sanctissimo (Sixtum intelligit) ministraret, quique
Romanæ Ecclesiæ diaconus designaretur ac renuntiaretur?
An homini plane novo id muneris committeretur?
An qui neminem in Urbe cognosceret, curator
pauperum et thesauri Ecclesiæ custos constitueretur?

Pergit porro Victorius iisdem ipsis argumentis
quæ pridem Blanchinus adduxerat novam de Lau-
rentii patria opinionem tutari; quibus et ipse ex
Hispaniæ nostræ laudibus, quas in aliis Prudentii
hymnis passim contineri affirmat (d), atque de
Hispania silentio in eo qui Laurentio martyri inscri-
bitur, validam præterea conjecturam addi posse exi-
stimat. Quoniam vero multa et varia hæc sunt, meo-
que judicio leviora quam ut in ordinem redigi de-
beant, placuit ea breviter in transcurso refellere,
atque amice Victorium rogare unde noverit, Lau-
rentium statim ac in Urbem adventit Romanæ Eccle-
siæ diaconum a Sixto effectum, novumque ac
plane ignotum hominem pauperum curatorem atque
ecclesiastici thesauri custodem renuntiatum? Aut
cur non Sixtus sibi pridem et in pontificatu cog-
nitum, multiplicique experimento comprobatum
ad id munus potius elegisset? Exterum autem,
quod Victorius subdit, meminisse debuit exterum

(a) Prodiit ea Romæ anno 1731, ap. fratres Palearinos.

(b) De eodem (Laurentio) hoc pro certo habendum, natale solum Romam ipsum habuisse (Victorius, dissertat. Philolog., pag. 91).

(c) Paulo inferius, ead. pag.

(d) Nihil quippe Prudentius de Hispanica origine Laurentii, Hispanus ipse memoriæ prodidit; cum de aliis qui ab ea regione traxerunt ortum... diserte meminerit, Hispaniarumque laudes in pluribus ejus hymnis de sanctorum gestis contineantur... (Victorius, loco proxime allegato.)

(e) Est quidem in hymno de sanctis Hemeterio et Chelidonio terræ Iberiæ mentio; sed hæc ad Calagurim Iberiæ amne irriguam, quæ sacras horum martyrum exuvias servat, non ad Hispaniam referenda sunt, ut ex iis quæ sequuntur liquet:

Pollet hoc felix per orbem terra Ibera stemmate.
Hic locos dignus tenendis ossibus visus Deo.

Et paulo inferius:

Martyrum cum membra nostro consecravimus oppido,
Sospitant quæ nunc colonos quos Iberus allicit.

Meminit quoque Hesperie Prudentius, in hymno de sancto Cypriano, sed ea voce Italiam designari ex

A quoque Sixtum, mediæque in Græcia natum fuisse; nam de censura qua communis receptissimæque sententiæ patronos taxat, silentio potius utriusque nostrum existimationi consulere, quam illatam, ut putamus, tot doctissimis viris injuriam ulcisci placuit. Unum id tamen de Hispaniæ laudibus in hymnis Prudentii nescio quo pacto Victorio exciderit, cum vix ulla Hispanorum apud Prudentium mentio; nulla certe, ne minima quidem Hispaniæ laus in toto *ἱπὶ στεφάνου* libro reperitur (e). De his tamen plus satis.

Pressior sane atque, ut historicum decet, cautior in hoc argumento incedit reverendissimus P. Josephus Augustinus Orsius, sac. pal. apost., dum hæc scribimus, magister, quem cum Hispanorum sententiæ refragari primum inaudissem, hæsi nonnihil et collegi nemine, rationes quibus illa innititur, maxime vero conjecturas nostras, denuo sub examen revocans, deque viri eximii gravitate ac doctrina multa cum animo meo volvens. Atque is quidem in novam quæ Romanis favet sententiam propendere videtur, imo aperte Laurentium Romanum civem dicit, eamque in rem Veronensis Sacramentarii quain modo retulimus contestationem affert (f); verum cum ejus contestationis verba, quamquam illico Laurentii patriam præferre videantur, non penitus animum tranquillunt, multiplicisque interpretationis capacia sint (de quo inferius ex asse instituetur sermo), non satis exploratum habemus quo sensu cl. auctor civem Romanum Laurentium dixerit. Si autem in absolutissimi operis Hispanisque nostris gratissimi (g) decursu novæ sese opinionis assertorem prodat, non tam turpe nobis vel vinci a tanto viro quam cum eo pro patria contendisse decorum fuerit.

Atque hunc quidem controversiæ de Laurentii patria statum esse, eoque loco ac discrimine sententiam quæ Hispaniæ favet versari comperimus ad annum 1755, quo hæc scribimus. An autem nuperi scriptores alii, novæ opinioni Laurentium Romanum adjudicanti subscribant, incertum habemus. Nobis

non adjecto ULTIME, sive EXTREME epitheto, et ex orationis sententia liquet. Ait enim:

..... Gallos fovet (Cyprianus), inquit Britannos.
Præsidet HESPERIÆ, Christum serit ULTIMIS IBERIS.

Si autem postremis his verbis Hispaniæ laudes contineri Victorius velit, eadem opera Prudentium in hymnis Gallias quoque et Britanniam laudasse dixerit. Denique in hymno de sanctis Fructuoso, Augurio et Eulogio, HISPANORUM Prudentius meminit his verbis:

HISPANOS DEUS aspiciat benignus.

Hanc tamen laudem generiorem puto, quam ut de ea Victorius senserit. In Hymnis reliquis altum de Hispania et Hispanis silentium.

(f) Cf. M. Orsius Hist. Eccl., tom. III, lib. VIII, § 114, pag. 440, Romane edit. 1750, forma octava: *Attribuisse* (inquit) *con ispecial modo Prudentio la intiera conversione di Roma alle preghiere, à i meriti, è al glorioso Martirio di questo suo illustre Cittadino* (Laurentium intelligit, et Veronensis Sacramentarii contestationem laudat) *di cui ella non meno meritamente si gloria che Gerusalemme di Stephano.*

(g) Auditur et apud nos R. P. M. Orsius Hispano loquens: ejus enim *Historia Ecclesiastica* in Hispanum sermonem conversa magna ex parte lucem jam vidit Matritensibus typis elegantissimis.

certe præter adduct s neminem hactenus videre licuit, quorum proinde ac Blanchini rationes conjecturasque suo loco ac tempore singulatim expendemus. Interea vero ubi ab altero eorum *causam pro Romanis dictam*, ab altero *demonstratam atque in controversam rem*, ab aliis tandem alia impune affirmari animadvertimus, non semel in mentem venit num, non secus atque in bellicis rebus fieri videmus, et in his quoque litterarii argumenti controversiis militares astus deprimentis inimicorum animis comparati procedant; eoque Hispanos *συναγορίστα* Blanchinus experiri bellicæ aleam tentare voluerit? Saltem exemplum tanti viri, si incerta pro certis cum captasse constituerit, admonitos nos faciet, ut maxime quisque in rem propendet, ita fraudi opportuniorem fore; neminemque usque a leo providum esse, quin improvidus sit, ubi volentem adgreddiari. Nunc autem ad argumenta quæ Hispanorum opinioni favent deveniamus.

CAPUT II.

Vetera Hispanorum argumenta confirmantur. Merenda obiter refutatur.

Non ea sum confidentia ut rem tanta animorum contentione disputatam, redintegrata præsertim ab adversariis pugna novorum accessione delectum, id est, recens erutorum Codicum, unus ego omnium sistere, partesve ac jura Hispanorum in tuto collocare posse sperem. Novi, donec tam clara nobis obtingant ea de re monumenta, quam solis esse radii cum sudum est solent, ut vetus olim aiebat comicus, litem usque fore sub iudice. Veneror itaque sanctissimum martyrem ut proprio tuendo ac promovendo cultui nostris ea temporibus detegi benignus imperiat, neve suos, id est, Hispanos, quo ipse hactenus jure ac nomine censi voluit, immerentes, deque eodem amittendo sollicitos deserat; neque amplius Hispaniæ nostræ tantus fetus ab exteris nationibus invideatur.

Unum si assequar, nempe ut his, quæ mox adducenda sunt, ratiocinis et responsionibus ad Blanchini atque adversariorum objecta, sapientum animos in Hispanorum sententiam propensiores efficiam, quamvis calculum interea decretorium non adjiciam, satis amplam mihi mercedem obtigisse rear pro suscepti laboris modulo. Sic enim fiet ut neque illa majoris præ aliis opinionibus probabilitatis gradu excidat, in quo, inspectis monumentis omnibus ad annum 4753 detectis, eam locavere Bollandiani Patres (a); vetusque Hispanorum de Laurentii patria possessio sapientum edicto, veterum Codicum fide, longaque sæculorum consensione roborata, novis Blanchi ejusque sectatorum conatibus minime videatur interrupta.

Missa itaque, brevitati consulentes, facimus testi-

(a) Videndi ad diem 10 Augusti, § 10, num. 406, § 11, num. 3 et alibi.

(b) In od. de sancto Laurent., antistroph. 1.

(c) Epod. 1.

(d) Ap. Mart. Milesium Sarazanum, pag. 47.

(e) Sunt tamen qui de æterna ipsius salute, quam-

monia ex veteribus Breviariis Toletanæ, Aptensis, Cordubensis, aliarumque per Hispaniam Ecclesiarum desumpta, quæ disertissime Laurentius Hispanus dicitur; nec non innumera quæ adduci a nobis possent Historicorum placita; nisi enim millenariam eis antiquitatem tribuas, parvi a criticis nostris facienda esse probe novimus. Neque tamen ideo recentis, sed luculentissimi Romani scriptoris (quemque alias Hispanos minime deperisse constat) testimonium silentio præterire possumus. Maphæi scilicet Barberini, qui mox sub Urbani VIII nomine catholice Ecclesiæ summa cum potestate præfuit. Is autem in hymnis quos sacræ lyre fidicen Pindarico ritu panxit, alicubi Hispaniam nostram eleganti hæc prosopopeia alloquitur (b):

Te concinam I.A. RENTH
Sacro parentem lumine fulgidam.

Et mox (c):

Æres quid iras aggeras, rex barbare?
Impavulus contemnere novit
HISPANUS JUVENS regum fera jussa.

Hæc tamen in speciem tantum, et ne novus iste lucubrationi nostræ decedat splendore: illud serio in adversarios urgere velim, quod olim protuli testimonium ex Damasi Actis, in quibus sanctissimus pontifex Laurentii COMPATRIOTÆ dicitur, idque in Actorum corpore quæ pars ejus operis antiquissima est. Sistimus ipsorum verba (d): *Cum dirutarum ecclesiarum instaurationi beatus Damasus operam daret, hortum quemdam infra urbis mœnia positum ab Imperatore Valentiniano Juniore* (suspicari fas est Junioris verbum aut additum omnino, aut pro Seniore positum; ut enim prior ille Catholicis, ita posterior iste Arianæ hæresi impensissime favit (e) *sibi dari poposcit, in quo COMPATRIOTÆ sui BEATI LAURENTII MARTYRIS ecclesiam fabricaret.* Sub finem autem Actorum (f) cum de miraculis in basilica sancti Laurentii ad Theatrum Pompeii, in qua Damasi exuvie requiescunt, divina ope patris dubium emerisset, essentis scilicet Damaso, an Laurentio attribuenda, subdit eorum auctor: *Nos autem in miraculis non dividimus quos UNA PATRIA GENUIT, atque una ecclesiam promovit.*

Hæc autem tanto nunc quam pridem, cum de Damaso agebamus, probabilius dicta, atque in rem nostram presentiora censi debent, quanto si vera sunt, quæ de sancti pontificis patria in prima hujus operis parte tradidimus, Laurentium quoque Hispanis adnumerandum esse, ex loco a conjugatis planum fiet. Neutrum ergo vel utrumque Hispanum fore necesse est, ut et hic nobis Persianum illud: *Vel duo vel nemo*, liceat identidem usurpare. De sinceritate porro atque antiquitate Actorum vix nobis dubitandi locum reliquit Baronius: *Exstant* (inquit (g)) ACTA DAMASI IN ECCLESIA OLIM RECITARI SOLITA APUD

vis catechumenus occisus fuerit, non desperandum censeant, inter quos Ambrosius.

(f) Sarazanius, Act. Damas., pag. 12.

(g) Baron., ad ann. 384, n. 19, et ap. Bolland. 10 Aug., § 10, n. 402.

NOS IN DEBES CODICIBUS PERVETUTIS, *nempe quinto et decimo tomo Vitarum sanctorum. Exhibet eadem CODEX VATICANUS, ET ALIUS SANCTÆ MARIE MAJORIS QUEM VIDIMUS; in quibus ad finem hæc leguntur. Recenset eo loco Damasi miracula quæ Petrus sedis apostolicæ diaconus, in sermone quem de sancto pontifice habuit, in eodem titulo (Laurentii basilicam intelligit) contigisse commemorat.*

Causam vero cur de auctore miraculorum dubium emersisset, eaque nonnulli Laurentio potius quam Damaso attribui vellent, ipse Baronius indicat, quæ non parum Actorum antiquitati favet. *Supererant adhuc (inquit [a]) aliqui addicti Ursicino, qui Damaso licet defuncto tantam gloriam (miraculorum scilicet) infidentes, dicerent, non meritis Damasi, sed intercessionem beati Laurentii ea patrari miracula. Jam vero dubium seu controversia de auctore miraculorum, quam non longe a Damasi morte contigerit; inde licet coniecere quod eo tempore nondum adhuc Ursicini ejusque sectatorum factio deferbisset; prorsus ut Petro Diacono, seu quisquis deam ejus partis Actorum scriptor fuerit, integrum esset ex vetustissimis iisque incorruptis quæ sibi præluerent monumentis res ad Damasum pertinentes mutuari.*

Ex ipsis etiam fontibus derivari credenda est prior illa actorum pars, in qua Damasus Laurentii compatriotam appellari supra dicebamus. Sane si nihil aliud pro ejuslem antiquitate afferri posset, una Damasi Vita a Benedicto presbytero conscripta, quam e Sarazanio sub initium primæ hujus operis partis allegavimus (b), abunde eam declarat. Ipsa enim, seu styli simplicitatem, seu nominis gradusque auctoris non item familiæ professionem, sive demum *Exigui* (quo se cognomine ex usu priscorum temporum appellari voluit) notionem spectes, satis per se antiqua nihilominus horum de quibus agimus Damasi Actorum compendium, et quasi breviarium est quod utraque inter se conferenti manifestum e vestigio fiet. Ne cui autem vox compatriota forte scriptulum injiciat, quasi recentior fuerit, eam jam a Nicolai I (c) imo et a Gregorii Magni temporibus usurpatam fuisse admonemus.

Ad Petrum autem Diaconum sermonis de beato Damaso scriptorem quod attinet, Bollandiani Patres enumeratis aliquot cognominibus, qui a sæculo vi, ad x fluere (d), cum nullum ex eis invenissent qui de Damaso egerit, hærent plane in assignando uter eorum sancti pontificis sermonem de quo loquimur scripserit. Baronius tamen, Joseph Maria Suarez, et alii (e) Petro cuidam Diacono Cassinensi adjudicandum putant, qui sæculo ix claruit, auctorque habetur Vitæ sancti Athanasii episcopi Neapolitani; deque eo prior ille Annalium ecclesiasticorum scriptor agit ad annum 850, 861, 872.

(a) Baron., ad ann. 384, n. 19.

(b) Cap. 1, pag. 12, 15.

(c) Nicolaus I (In epist. ad Egilonem archiep. Senonensem, tom. IX Collect. concilior. Labbæi, Edit. Venet., coll. 1525): Porro cum ad te nosque compatriotas et sacerdotes litteras destinaverimus. Gregorius (Lib. viii, epist. 57, ad Innocentium

Utrumvis autem fuerit, illud Baronii testimonio constat, Damasi Acta, quibus ejus sermonis cento sub finem consutus fuit, longe eo sermone antiquiora fuisse.

Merenda, ut nos alibi de Damaso loquentes dicebamus, nedum difficultatem effugisse, sed novo atque expedito responsionis genere in novas nos angustias conclusisse putat. Itaque post alia inutiliter tentata, Laurentium, non minus quam Damasus, Romanis civibus omnino adnumerandum esse, ex Veronensis Sacramentarii auctoritate, affirmat; eoque respectu ab actorum Damasi scriptore compatriotas; atque a Petro Diacono in eorum appendice UNA GENITOS PATRIA verissime dici potuisse. Hæc tamen, nisi vehementer ego fallor, eludendæ potius difficultati, id est, scindendo quam dissolvendo nodo longe opportuniora sunt. Id ut paulo fiat dilucidius, serernendus nobis est a Laurentio Damasus, deque hujus singulatim patria denuo instituendus est sermo, tantisper tamen dum quid de ea Petrus Diaconus atque Actorum scriptor senserint; qualisve horum ætate vulgaris receptaque de hoc argomento populorum opinio fuerit, ob lectorum oculos ponimus.

Primum autem omnium rogandus a nobis Merenda est, num Petri diaconi (quicunque tandem ille fuerit), aut scriptoris Actorum de quibus agimus ætate, id est, a sæculo vi ad xii dubium jam tum aliquod emersisset de Damasi patria, aut ulli uspiam mortaliū in mentem venisset Damasum Romanis adscribere, deque ea re litem Hispanis intentare? Minime, inquam ego, gentium. Neque enim rudibus illis ac simplicioribus sæculis tantum sibi hypercritici quantum hoc nostro juris arrogaverant, ut ob solas conjecturas (quantum illæ cumque ad veritatem accederent) veterum Codicum auctoritatem deseri receptasque et inlitas populorum animis opiniones evelli aut ullo pacto labefactari paterentur. Quid autem de ecclesiasticis libris, quos veluti sacræ antiquitatis thesauros, veterisque, et incorruptæ pontificum atque Ecclesiæ Historiæ fidissimos custodes, non secus ac sacros utriusque fœderis Codices ejus ævi gentes reveritas fuisse scimus? An putat Merenda, si quis eo tempore receptis ecclesiasticis Codicibus contraire, eorumque fidem atque auctoritatem elevare ausus fuisset (quod tamen utrumque nostra hac ætate Terribilino licuit), impune id ei per sanctiones canonicas ferendum?

Porro, quo pacto Petrus ille sedis apostolicæ diaconus, aut Damasi Actorum scriptor (quos ex dignitate ac suscepto scribendi munere in rebus ecclesiasticis non vulgariter versatos credere debemus), cum uterque de Damaso ex professo ageret, Feliciani pontificum catalogi de patria sanctissimi pontificis

Africæ præfecti): Sed si delicioso cupitis pabulo saginari beati Augustini PATRIOTÆ vestri opuscula legite; qui locus cl. Du-Cangii diligentiam effugit.

(d) Ad diem 10 Aug., § 10, n. 104.

(e) Ap. Nic. Antonium (Biblioth. Hisp. Vet., lib. ii, cap. 6, in Damaso, num. 180).

apertissimum pro Hispanis testimonium ignorare possent, cum ex his quæ hodie dum supersunt ejus catalogi exemplaribus ausquam tunc non obvium eum Codicem fuisse verosimillimum sit? An etiam Pontificalis libri ab ineunte sæculo viii exarati, an Codicis Palatino-Vaticani, quem ad annum 826 conscriptum fuisse diximus: an demum Anastasii synchroni Petro diacono, ut conjicimus, auctoris testimonia, quæ Damasus disertissime Hispanus dicitur, utrumque hunc scriptorem omnino latuisse volumus? (Mitto, si qua de eodem argumento veterum scripta tunc temporis exstantia ad nostram ætatem non pervenerunt, aut usque in bibliothecis latent.) Aut si e contrario ea omnia perspecta habuere, quo pacto Damasum nedum privata ipsi opinione Romanum credere, sed palam e suggestu frequenti populi concione, atque editis etiam libris propagare; seu, quod eodem redit, secundum pontificum catalogum, atque Anastasium, veteresque alios Codices contrarium asserentes proscribere ac diffamare ausi fuissent? Præterea si nulli, quem noverimus, antiquiori aut synchrono scriptori in mentem uspiam venit Damasum Romanum facere, quo pacto COMPATRIOTÆ verbum, nec non comina UNA GENITOS PATRIA eo respectu ab his auctoribus scripta aut prolata fuisse credibile est, quasi uterque sanctum pontificem ea cunctatione Romanum, acque ac Laurentium intellexerit?

Uterius, acta de quibus agimus Romæ scripta fuisse, Romanosque in eis alloqui plane videtur ipsorum auctor, ut ex simplici locorum Urbis in quibus nonnulla a Damaso gesta memorantur designatione, quam alias nemo nisi Romanus aut in Urbe versatus intellexisset, manifestum est. Consulto aliqua actorum loca e regione adjunximus (a). Baroni quoque, ut alibi diximus, ea in Ecclesia olim recitari solita fuisse asserit, quod ego de Romana interpretor, alias particularem ille Ecclesiam designasset. Præterea Petrus ille apostolicæ sedis diaconus, Romanus profecto, saltem Urbis incola fuit, ut ex ipsius gradu ac dignitate liquet; locus ex quo sermonem de Damaso habuit Laurentianæ Basilicæ suggestus, centrum videlicet Urbis: quare Romanam omniumque ordinum concionem fuisse necesse est: quo ergo pacto Petrus ille Diaconus atque Actorum scriptor, Romani cum essent et Romanos alloquerentur, si itidem Laurentium et Damasum Romanos credidissent, eos media in Urbe COMPATRIO-

TAS, atque UNA GENITOS PATRIA dicerent assererent, quin effusis adstantis populi lectorumque cachinnis exciperentur? Aut cur si Damasum uterque ille scriptor Romanum credidit, non omnium aut eorum potius qui in concione aderant Romanorum, quam unius Laurentii COMPATRIOTAM diceret?

Hæc non satis Merendam considerasse puto, priusquam ad Actorum verba responderet. Civis appellatio pro qua, cum patriæ communionem designamus, CONCIVES, COMPATRIOTAS infima Latinitas reposuit, uti iis qui extra patriam versantur usitatissima est pietatis in communem parentem tessera, ita in patria degentibus, si quis ea civis suæ alloqui vellet, insolens esset ac plane jocularis. Fingamus apud Suetonium aut alium ex Romanis scriptoribus de Cæsare loquentem legi, Brutum exempli causa hortos quos Cæsar in Transtiberina regione possidebat (b) ab eo petiisse, ut in eis Cassio COMPATRIOTÆ suo villam inædificaret (quæ omnino metis Damasi a Valentiniano postulatum concluditur): nonne a mimmo hæc aut histrione potius quam ab historico profecta putaremus, cum res media in Urbe atque inter Romanos ageretur? Cur igitur magis scriptor Actorum aut Petrus ille Diaconus, cum uterque Romanus e. set, Damasumque itidem Romanum putaret, cum in Urbis centro et frequenti concione Romanorum Laurentii COMPATRIOTAM ineptissime diceret? Hæc quicumque conciliare studeat nihil plus agat quam si se Romæ præsens extra Romanos quærat. Nos tamen e diverticulo in viam releamus.

Sanctus Ado Viennensis archiepiscopus, qui sæculo ix Martyrologium ejus nomine evulgatum conscripsit, de Laurentio martyre loquens, inducit eum a tyranno quis qualisve esset rogatum, atque in hæc verba respondentem (c): *Quantum ad genus HISPANUS sum, eruditus, ac nutritus ROMÆ, et a cunabulis Christianus*. Hæc autem si semel ab adversariis fidem impetraverint, negotium universum transigere palam est. Consulto limitationem addi ti, qui sciam Blanchinum (d) Laurentiana Adonis Acta, cum his quæ vulgo circumferuntur, Surii scilicet (e), sancti Maximini Trevirensis (f), et Vaticani Codicis (g), nec non cum his quæ Donato Servitano falso attributa sunt a non nemine (h), velut infirma ac nullius fidei ad agnatos, ut aiunt, et gentiles ablegare; verum, quod ejus pace dixerim, aliter sues, aliter olent catuli.

(a) Et habitavit (Liberius) extra, milliaro tertio in cæmeterio quod vocatur Noellæ, via Salaria (Acta Damasi, ap. Sarazan., pag. 42).

Erat autem non longe a cæmeterio Noellæ cæmeterium Ostrianum (Ibid., pag. 45).

Et die tertio veniens Damasus ad ecclesiam sancti Petri expiavit locum illum qui est ad dextram introeuntibus basilicam sancti Petri (Ibid., p. 46).

Quibus occurrens Damasus venerandas reliquias (sanctorum Juliani et Cæsarii) ad palatium usque deducens infra imperiale cubiculum venerabiliter recondidit (Ibid., pag. 50).

(b) Trans Tiberim longe cubat is prope Cæsaris hortos. (Horat., serm. lib. i, sat. 9, 18).

(c) Sanctus Ado in ejus Martyrol., ad diem 10 Aug.

(d) Annot. 105 in Orationar. Gothic. inter Prolegomena oper. liturgic. ven. card. Thomasi, pag. 285.

(e) Habentur apud ipsum (Tom. iv, ad diem 10 Aug.).

(f) Laudatur ejus apographum a PP. Bolland. (10 Aug., § 12, n. 119).

(g) Integra habentur in Prolegom. Blanchini ad op. liturgic. ven. card. Thomasi (Annot. 106, pag. 295).

(h) Fr. Bonav. Ausina seu qui sub eo nomine

Scio equidem acta Laurentii in quorum exordio præmittuntur res gestæ sanctorum Abdon et Sennen e Perside abductorum, obitus Decii et Valeriani, atque alia parum cum historica veritate coherentia, merito a critici a fabulas amandari, ut nos jam pridem Baronius docuit (a). Eodem depravationis aut interpolationis vitio laborare agnoscimus Acta in quibus Decii imperatoris in Persas expeditio legitur; eam enim quod nec rationi temporum, neque aliis quæ certa historici fide nituntur congruere aut accommodari valeat, suspectam et plane imaginariam deprehendit ac demonstravit summus cardinalis Norisius (b), quem Senior Pagius (c) Dominicus Georgius (d), alique recentiores critici secuti fuere. Nec majori in pretio ea Laurentii Acta habenda sunt, quæ sanctorum Sixti et Hippolyti sub communi titulo passionem continent, a Blanchino itidem ex Veteri Vaticano ix (ut ipse asserit) sæculi Codice ante paucos annos evulgata (e), ut suam de Romana Laurentii civitate sententiam confirmaret; in his enim nedum fictitia illa Decii in Persas expeditio, sed, quæ hoc ad infirmendam eorum fidem non sufficeret, gesta insuper sanctorum Abdon et Sennen, morsque Decii et Valeriani imp. legitur, quem triplicem falsitatis Laurentii Actorum characterem esse diximus, ut vel hinc argumenti, quod ex eo Codice in nos Blanchinus urget vim atque efficaciam perpendamus (f).

Hæc fere communis Laurentii Actorum contagio facillime serpere, et quod de eodem argumento germanum supererat inficere, vulgarique tandem de vitiatissimis martyris Actis præjudicio locum facere potuit; ut nullus exinde fidei eorum tuto se committere, aut in re dubia ipsorum pro se testimonium adducere audeat. Eadem fortassis de causa, et quod non desit etiam quod hæreas in Adonis opere, clarissimus Theodoricus Ruinartius Laurentii passionem a Prudentio nostro elegantissime descriptam, sparsaque hinc illinc veterum Patrum testimonia vulgatis sanctissimi martyris, ipsisque etiam Adonianis Actis prætulit, quæ præclaro operi suo insereret; commune subinde Laurentii Actorum naufragium pronuntians (g). Verum, si vel paucillum nobis a tanto viro dissidere liceat, non eodem Adonem cum cæteris Laurentii Actorum scriptoribus censu æstimari oportuit (h).

latet in opusculo: *De Vita et Passione sancti Laurentii; Salmatice*, 1653: Videndus cl. Augustinus Salesius civis meus in epist. ad eruditiss. Gregorium Mayansium, sub finem operis *Censura de las Historias fabulosas*. Valencie, 1742.

(a) In not. ad Martyrol. (10 Augusti.).

(b) Diss. iii. de Epochis Syro-Macedonum (Cap. 20. col. 363, ad 366, tom. II, nov. Edit. Veronen.).

(c) Ap. Bolland. (10 Aug., § 12, num. 124.).

(d) In not. Martyrol. Adonis (Die 10 Aug.).

(e) Annot. 106 in Orationar. Goth., in Proleg. ep. ven. card. Thomasii, pag. 293.

(f) Antonius Maria Lupi S. J., in egregio opere quod *Epitaphium Severæ Martyris* inscribitur (pag. 7), alia recenset S. Laurentii Acta, quibus ob intrusam historiam de quadam Tryphonia Decii Cæsaris concubina minime fides a criticis accommodatur.

A Equiores sane erga Adonem fuere Bollandiani Patres, quanquam eos Ruinartii iudicium latere non poterat. Itaque cum Surii, Apographi Trevirensis, et alia quæ vulgo circumferri solent Laurentii Acta, ut apocrypha aut depravata rejecissent, proscripsissentque, Adoni nihilominus suum constare honorem, neque ad gregarios Actorum scriptores ablegandum jure merito censuere. Sistimus eorum verba (i): *Invenit Ado Acta S. Laurentii, seu eorum, si maris, compendium e longiori uti suspicamur narratione, quæ ibi præluxerit extracta; in quibus ea referuntur quæ ad sanctum Laurentium propius pertinent, sine parergis illis quæ in exemplari apud Surium, nec non in Apographo Trevirensi imperite innixta sunt.*

B Præterea nihil in Adone de Gestissanctorum Abdon et Sennen, nec de Decii in Persas expeditione, aut improvisa ipsius ac Valeriani morte legimus, quem triplicem esse falsitatis Laurentii Actorum characterem nuper dicebamus; ut proinde nullus ex hoc capite suspicioni locus sit vitium in eis esse. Narrationis porro reliquæ argumentum binis aliis Codicibus a Bollandianis Patribus allatis (j), ipsique etiam Prudentii hymno mirifice congruere palam est; ut mirandum non fuerit si inter alia quæ Adoni ad seriem Actorum de quibus agimus attexendam usui fuerunt, noster quoque Prudentius præxisset.

C Utrum nobis nonnihil scrupuli injicere potest, quod sub Decio Laurentium passum disertissime asserimet Ado, cum aliquin indubium sit anno demum cclviii sub Valeriano imperatore, Tusco et Basso coss., Cornelio Sæculare Urbis præfecto, martyrii coronam adeptum, cum solidum sexennium effluxisset a Decii morte; verum venia carere non debet is scriptor qui pridem id in Eusebii Chronico legisse potuit (k), unde error iste latissime in posteros emanavit, ut nos Baronius docet (l). Nec tantum locus is Eusebii, priusquam ad chronologicæ regulas exigeretur scriptoribus passim errandi occasio fuit; sed et postquam Pontii diaconi, Cypriani et aliorum testimonii, atque ex temporum ratione compertum fuit, Decium multo pridem obiisse, et Laurentium sub Valeriano passum; varia deinceps ab auctoribus excogitata sunt, quibus Eusebii sententiam tuerentur, tanta eret hujus scriptoris auctoritas. Itaque alii Valeriano quidem Urbis præfecto, Decio tamen imperatore, Laurentium passum; alii Gallienum filium, qui cum pal-

(g) Acta Martyrum sincera, a pag. 180.

(h) Notandum, Ruinartium ea tantum Acta in opus suum admisisse, quæ omni penitus dubio carere intellexit. Sic enim ait in Præfatione, pag. xii: « Si autem aliquis nonnulla Acta ex his quæ a me forte rejecta sunt sincera judicaverit, non refragabor, modo id argumentis certis probare queat. Alias unusquisque in suo sensu abundet. »

(i) Ad diem x Aug., § xii, n. 121.

(j) Signata sunt P. Ms. 10, et P. Ms. 21, et relata a Bollandianis, loco proxime allegato, num. 119.

(k) « Decius, cum Philippum patrem et filium interecisset ob odium eorum, in Christianos persecutionem movet, quæ Laurentius diaconus Romæ martyrium dixit. » Euseb., Chronicor. lib. posteriore, in Decio.

(l) In not. ad Martyrol. x Aug., litt. B.

tre Cæsar imperavit, Decii prænomen habuisse contra veterum scriptorum numismatumque (a) et inscriptionum fidem commenti sunt, cum tamen locus Eusebii ex his quæ Baronius ibidem affert, corruptus aut interpolatus esse (b) videatur.

In tanta igitur tamque communi erroris luce nihil plane mirandum si Ado, sæculi ix scriptor (cujus ætate jacebant prorsus chronologica studia), vulgari aliorum præjudicio ductus, inexplorata temporum ratione Laurentium sub Decio passum fuisse affirmaverit; atque eo minus, quod ipsi gesta et passionis martyrum ex vero referre, potius quam temporum rationes ad chronologiam exigere propositum fuisset. Quin etiam non semel suspicatus sum, Prudentium quoque nostrum vulgari præjudicii turbine abreptum in eam sententiam inclinasse, ut crederet sub Valeriano, non Cæsare sed U. bis præfecto passum fuisse Laurentium; cuius mihi rei crebra in ejusdem hymno præfecti mentio (c) conjecturam facit; licet eum fortassis ob metum nunquam nominaverit. Id ego tamen in medium relinquo.

Si cui tamen propositum fuerit Adonis testimonium, quo loco Laurentium sub Decio passum affirmat, tueri, et cum aliis Auctoribus conciliare, dicere quidem possumus id sub Decio ab Adone pro in persecutione Decii positum fuisse, nam et sub Valeriano persecutio de qua agimus Decii nomen retinuit; eoque sensu verissime sub Decio passum Laurentium dici ab Adone potuisse. Quamquam etenim Augustinus, Severus Sulpicius, Orosius et alii (d), Decii et Valeriani persecutiones sejungant; prioremque illam septimam, hanc vero octavam perpetuo appellent, quam sententiam receptiorem esse non negaverim: non desunt tamen ex veteribus Patribus qui utramque unam, bicipitem tamen hydram fuisse contendunt, ut præter varia ex Martyrologiis et Actis Martyrum

(a) Gallieni prænomen Publius Licinius. In nummis etiam Græcis Egnatius et Valerianus interdum legitur. Videndi rei numismatice scriptores, ap. Patarol. in Gallieno.

(b) Sane verba illa: *qua* (persecutione) *Laurentius Romæ martyrum dixit*, in Petaviano et Bongarsiano Eusebii Codicibus non habentur. De quo videndus Jos. Scaliger Animadvers. in Chronicon Euseb., Edit. Amstelod. 1658, pag. 25, col. 2. Imo cum eadem fere ad verbum legantur apud eundem Euseb. (Lib. vi Hist. Eccl., cap. 39, nisi quod pro *Laurentii* substitutum est *Fabiani* nomen, suspicari possumus ex Historia in Chronicum eam periculum translatam fuisse. Sistimus Eusebii locum ex Historia: *διαδίχεται Ρίζιος: ὅς δὲ τοῦ πρὸς Φίλππου ἔχθρου: ἑνὲα, διωγμὸν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔγειρει: τοῦ δὲ βασιλεῖος ἐπὶ τῶμας μαρτυρίαν τελεωθέντος, κορονήλος τὴν ἐπισκοπὴν ἀποδίχεται.* Similia item, imo eadem fere utrobique sunt quæ sequuntur de Alexandro Hierosolymorum episcopo.

(c) Versat famem pecunie
Præfectus Urbis reipæ. (Stroph. xi.)
Lætus tumescit gaudio
Præfectus..... (Stroph. xxxix.)
Præfectus horrescit stupens. (Stroph. xli et alibi passim.)

(d) Apud Baron. in not. Martyrol., lit. B.

(e) « Quod bellum (inquit) persecutio dicitur, quæ

exempla quibus ea persecutio utriusque imperatoris nomine promiscue designatur, Optati testimonium (e) asserentis sub uno leonistypo utramque a Daniele ostensam, et aperta Hieronymi (f) auctoritas evincit.

Sunt qui id ea de causa factum existiment quod Decius Valerianum sibi imperii collegam asciverit (g), quod nemini veterum probari Baronius ait; imo e contrario scinus eum primum ab exercitu Rhætico imperatorem salutatum. Rei ergo veritas ex eodem Baronio petenda est, cujus propterea verba dabimus quam li ri poterit contractus (h): *Cum Decius, inquit, amplissimam potestatem Valeriano ex senatusconsulto tribuisset, ut scribit Trebellius Pollio, nec tantum censuram more majorum, sed auctam condendarum sponte legum imperia, hinc factum ut quæ adversus Christianos promulgata sunt, non secus atque edicta cætera, Decii ac Valeriani nominibus inscriberentur; eoque communi titulo indictam initio persecutio nem ad Valeriani tempora perseverasse; præsertim cum huic nihil opus fuisset novas in Christianas leges scribere, siquidem priores illæ a Decio promulgatæ adhuc vigeant* (i).

Ex eo autem clarissimus Annalium parens descendere putat Decii et Valeriani persecutionem sæpe communi, interdum alterius tantum imperatorum nomine, promiscue tamen appellari; Decii præsertim qui eam forsitan primus indixit, quamquam jam pridem e vivis ereptus fuisset; subditque huic rei confirmandæ exemplum luculentissimum in persecutione Diocletiani et Maximiani, quam vel post sublatores auctores eorum nomen sub Galerio Armentario, qui eam sævisime exercuit, retinuisse, ex variis Martyrum Actis, et apertissimo Eusebii testimonio (j) convincitur. Ex hac autem Decii et Valeriani nomen communionem, ut hoc in transcurso moneam, non levis mihi suspicio incidit, ex vera fortassis Valeriani in Sapore Persarum regem expeditione, fictitiam illam

peracta est sub duabus bestiis ex illis quatuor quas Daniel de mari ascendentes aspexit. Hæc erat persecutio sub Decio et Valeriano. » Optat. Milev. lib. iii.

(f) In Vita Pauli Eremitæ sub initium: « Sub Decio et Valeriano persecutoribus quo tempore Cornelius Romæ et Cyprianus Carthagine felici cruce dammati sunt, etc. Idem lib. de Script. Eccl. in Methodio: « Sub Decio et Valeriano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus est. »

(g) Zonaras apud Baron. in not. Martyrol., lit. B. (h) Baronius, ibid.

(i) Vid. Senior Blanchin, qui tom. II Anastasii in Sixto sæc. xxv, pag. 225, in not. historicis multiplicem aliam conjecturam affert, ut suadeat Decii et Valeriani persecutionem non injuria pro eadem a veteribus habitam.

(j) Lib. viii. Hist. Eccl. cap. 2. Cæpit ea persecutio anno imperii Diocletiani xix, Christi cccii, aut sequenti, nam auctores de eo variant; eumque continenti decennio Ecclesiam afflixisset, ut idem Eusebius testatur (eod. lib., cap. 16), binis tantum prioribus annis Diocletianus ejusque collega Maximianus Hercules eam exercuerit: octo autem sequentibus Galerius Maximianus Armentarius; cujus etiam tempore persecutio priorum imperatorum nomen retinuit, Diocletiani et Maximini Herculi constanter in Actis et Martyrologiis appellata.

de qua pridem diximus Decii, commutato tantum A auctoris nomine natam fuisse. Sed hæc parum comperta sunt.

Illud mihi, ut ad rem redeam, extra controversiam videtur positum, longe majorem imo aliam fidem inesse Adonianis Actis, quam iis quæ ex Surio, Apographo T. evirensi, et Vaticano Codice a Blanchino evulgato retulimus; imo citra Adonis injuriam, minime ipsius Acta cum reliquis quæ vulgo circumferuntur conferri posse, aut indifferenter ad vitia relegari. Baronius quoque dum ab Actis quorum exordium sanctorum Abdon et Sennen gesta permittuntur cavere nos jubet, subdit continuo (a): Hoc idcirco dixerimus, ut sciat prudens lector illa a germanis sancti Laurentii actis separare. Frustra autem id monuisset summus ille vir, si aut nulla tunc non vitata exstissent Laurentii Acta, aut omnium æque fidem et auctoritatem sublestam atque infirmam credidisset. Quidni autem præ aliis Adonis Acta sinceriora putaverit, atque ad ea sermonem intenderit, cum nullum in ipsis ex triplici illo quem nuper dicebamus falsitatis caractere reperisset, et alias simplicior magisque sibi constans sit narrationis eorum series?

Quæ quamvis ita sint, nolumus tantam Adonis Actis auctoritatem tribui cui tuto assentiri possumus; nec eorum testimonium cum iis sanctorum martyrum Actis conferri, quæ ab oculatis testibus, aut synchronis auctoribus conscripta fuisse constat. Non desperamus tamen saniores criticos ob unam Adonis auctoritatem, etsi alia deessent, nonnihil C opinionioni pondus atque auctoritatem adderent. Num vero jacta, quod aiunt, alea qualequale operæ pretium fecerim, lectorum erit arbitrium atque existimatio.

Optime id perspectum habuere Bollandiani Patres, quos, præter constantem Hispanorum traditionem, unum Adonis testimonium in receptissimam de Laurentii patria sententiam procliviores reddidit: Per nos (inquiunt (b)) tametsi in promptu non habeamus, quæ vellemus, antiquissima testimonia quibus Hispanorum traditioni ac possessioni patrocinemur; per nos, inquam, non stabit quominus pia Hispanorum natio sanctum Laurentium pro suo habeat, tanquam suum invocet, ac constanti religione colere pergat; præsertim

cum jam inde a sæculo nono sanctum pro Hispano habitum invenimus in Adonis Martyrologio hac die, ubi sic martyr loquens inducitur: QUANTVM AD GENVS HISPANVS SVM, ERVDITVS AC NVTRITVS ROMÆ. Et mox in notis ad Adonis Martyrologium (c) post verba, QUANTVM AD GENVS, etc.: Ex his potissimum (inquiunt) vocibus sanctum Laurentium Hispanis dedimus. Alibi autem de Petro illo diacono, quem de Damaso sermonem habuisse diximus, loquentes, aiunt (d): Quamquam vero exploratum nobis nor sit, an aliquis ex memoratis Petri diaconibus Acta isla sancti Damasi, quæ supra allegabat Baronius conscripsit; quia tamen eminentissimus ille affirmabat ea in duobus Codicibus pervetustis exstare, ideo non penitendum accedit robur sententiæ Hispanorum sanctum Laurentium B sibi tanquam popularem ascribentium.

CAPUT HI.

Novi pro Hispanorum sententia conatus.

Hactenus pro Hispanis allata, si Merendæ confutationem denias, priores edixere Bollandiani Patres. Neque ipse ubi illustrandæ Laurentii patriæ nihil non jam a summis viris magno utrinque molimine tentatum, omnia tamen conclamata esse comperio: laborem hunc nostrum; susceptis antehac de eodem argumento aliis præstabiliorum fore sperare debui. Verum præter insitam homini in additiora quæque penetrandi cupiditatem, illud vehementer animum meum stimulabat, quod in extremo nostratum scriptorum de Laurentii patria neglecto, adversarios nihil non expertos fuisse animadvertirem, quo novæ opinionioni pondus atque auctoritatem adderent. Num vero jacta, quod aiunt, alea qualequale operæ pretium fecerim, lectorum erit arbitrium atque existimatio.

Primo autem omnium loco scire debemus sub initium sæculi VII, saltem ab anno DCXXXIII, quo Toletanum concilium IV sub Sisenando Wisigothorum rege habitum fuisse constat (e), ritum celebrationis missarum, atque adeo missalem seu sacramentarium Codicem quo Ecclesiæ Hispaniæ utebantur, si unum aut alterum peculiare festum ritumve excipias, eundem omnino fuisse atque is quem Galliæ Gothiciæ seu Narbonensis Ecclesiæ, necnon ejus Aquitaniciæ tractus qui Hispanis tunc regibus parebat ad sacram liturgiam adhibebant; prout ex ejusdem concilii auctoritate (f) peritiores liturgici (g), a quibus nec Blanchinus dissentit (h), agnovere.

Et illud sciendum nobis est, missalem Gothorum Codicem proprie dictum, id est, quo per ea tempora Hispaniarum Ecclesiæ utebantur, non minus quam

cum alibi, tum maxime can. 13 ibi: Sed pari modo Hispania Gallique (Narbonensis scilicet quæ Sisenando parebat) celebret.

(g) Card. Bona, Rer. Liturgicar. lib. 1, cap. 12, n. 6; card. Thomasius, in Præf. tom. VI de Missali Gothico-Gallicano apud Murator. Liturg. Romana Vetus, tom. II, pag. 515, Mabillonius in Præf. Sacramentarii Gallicani, n. 4.

(h) Annot. XVI in Oratorium antiquiss. Ritus Goth., pag. CLIV.

(a) In not. ad Martyrol., litt. A.

(b) Ad diem x Aug., § x, n. 106 sub finem.

(c) Ead. die, sub tit.: Acta alia, litt. Q. Ed. Ven., pag. 520.

(d) Ad diem x Aug., § x, n. 104.

(e) Suspiciari possumus, eam sacræ liturgiæ inter Hispanos et Gallo-Gothos communionem jam inde a concilio Toletano sub Recaredo ad annum DLXXXIX habito descendere, ut in ejusdem canone 2 innui videtur.

(f) Conc. Toletan. IV sub Sisenando ann. DCXXXIII

Gothico Narbonensis et Gothico Aquitanicus, longe diversos fuisse ab iis missarum Codicibus qui tunc apud Romanos obtinebant; neque id tantum quoad calendaria et seriem festorum, quorum alia alibi celebrari minime mirandum foret; sed etiam quoad libri syntaxin atque æconomiam attinet; prout cuius Missale Gothico-Gallicanum Thomasii, cum Gelasiano ab eodem ven. cardinali evulgato, nec non cum triplici Gregoriano, Pamelii, Rocchæ, et Menardi Codice conferenti manifestum est visigium fiet (a).

Tertio sciendum est Missale Gothico-Gallicanum seu Narbonense, cum reliquarum Galliarum Belgicæ, Celticæ, et Francicæ Missali, quod ad utriusque structuram, missæque celebrandæ ritus partesque spectat, uniformem fuisse: dissimilem tamen quod ad collectiones, calendaria et Contestationes attinet; maxime vero quoad festorum seriem, quæ alia atque alia in unoquoque tractu celebrabantur. Prior hujus thesæ pars emin. Bonam (b) et Thomasium (c), nec non Mabillonium (d), Blanchinumque ipsum (e) auctores habet: posteriorem autem Missalium inter se collatio demonstrabit; singula enim Missalia celebriora in ea regione aut provincia ad quam pertinent solemnitates exhibent; atque ex iis, ubi titulus Codicibus deest, liturgici conjiciunt cujus olim Ecclesiæ Missale fuerit.

Nec quem moveat card. Thomasii auctoritas dicentis (f): *Ipsismet missæ tenorem fuisse per Gallias sive Narbonensem et Aquitanicam, quæ olim Visigothis paruerunt, sive Celticam et Belgicam, ubi Franci sui regni exordia in Galliis sumpserunt; ea enim de Missalis structura, deque missæ partibus ac precum in ea dicendarum serie; non autem de Collectionum, aut Contestationum, multoque minus de Festorum et calendarii similitudine atque uniformitate interpretanda est, idque ex ipsis ven. cardinalis mente; is enim paulo inferius (g) de Francorum Missali loquens (quod ad Pictaviensem Ecclesiam pertinuisse Morinus (h) voluit) hæc habet: Illud tantum subjungo, hoc Francorum Missali plane demonstrari veterem Gallicæ ritum in missa, dissimilem in multis a Romano; consimilem vero, si precum seriem attendamus (notanda hæc verba sunt), Gothico Gallicanoque Missalibus hic editis. Consonat Mabillonius (i) qui Boviense Sacramentarium provincicæ maximæ Sequanorum, ideo non in omnibus cum Missali Gothico-Gallicano convenire ait: Quia etsi in Ecclesiis Galliarum ante Caroli Magni principatum fuerit uniformis celebrandæ missæ ritus, eademque*

A partes; non tamen eadem erant ubique collectiones, lectiones et contestationes... Non itaque mirum (pergit) si provincia Narbonensis, quæ Gothorum imperio tunc parebat, non in omnibus consenserit cum aliis Gallicanis provinciis.

Jam vero duplicis hujus inter utrumque Missale diversitatis originem, quia mirifice proposito nostro lavet, libenter adducam. Et quidem orationum dissimilitudini, diversitas imperii causam dedisse potuit; ea etenim obstabat ut Narbonensis provincicæ Patres (quos alias Toletum ad concilia convenisse scimus) cum cæteris Galliarum episcopis in unam nationalem synodum coirent; festa vero unicuique diocesi peculiariter fuisse manifestum est; eorum enim singulæ provincicæ sanctorum solemnitates (præter Christi, B beatissimæ Virginis, et Apostolorum quæ omnium Ecclesiarum communes erant) in earum calendariis exhibebant celebrabantque: quorum insignis rei per eosdem in iis Ecclesiis gestæ, susceptique episcopatus, prædicationisve aut passionis memoria exstaret; præsertim vero quorum sacræ exuviæ in ipsis requiescerent Actæ martyrii eorum haberentur.

Id nos quidem, nisi res expedita esset, multiplici ex veteribus Ecclesiarum liturgiis prolato exemplo demonstrare facile possemus. De exuviis autem atque Actis martyrum Cl. Ruinarium ex abundanti (j) prædæ sistimus, imo Blanchinum nobis ex parte consentientem habemus (k). Ille enim Auctor de sacris beatissimi protomartyris Stephani exuviis, quas insignis nostras Paulus Orosius sub sæculi v initium ex Africa in Hispaniam detulit (l), loquens: hanc causam subesse putat, cur ex eo tempore sanctissimi protomartyris officium in Hispania fleret; addere insuper potuisset, ut solemniori ritu Stephani natale apud Hispanos, præ aliis insignium domesticorum martyrum festis celebraretur. Sed de his fortassis alias.

Nunc autem, ut scopo propiores fiamus, videndum nobis est, num ineunte sæculo vii, aut non longe ab iis temporibus fuissent alicubi apud Hispanos reliquæ sanctissimi levitæ Laurentii? Bollandiani Patres, qui de eo argumento ex professo egerunt, enumeratis urbibus per Germaniam, Belgium, Galliam atque Orientem quæ sacra hæc pignora possidebant (m), altum de Hispania nostra silent; cui proinde usque ad Philippi II regis tempora, exstructumque ab ipso ac dicatum sanctissimo levitæ insignie Scorialense cœnobium, non licuit esse tam beatæ. De his autem sæculis quæ Laurentii mortem consecuta sunt Pru-

(a) Exstant Gelasian. et Gregorian. in Dissert. Cl. Muratori de Liturg. Romana veteri Venet. edita 1748.

(b) Apud card. Thomasium in præf. Miss. Goth. Francor. et Gallican., tom. II. Diss. de Liturg. Romano veteri a Murator. ed., pag. 514.

(c) Card. Thomasius in ea præfatione.

(d) Præfat. Sacramentarii Gallicani Boviensis, n. 2. Diss. Murator., tom. II, pag. 70.

(e) Annot. xvi in Oratoriar. antiquiss. ritus Goth., pag. cliv.

(f) In ead. præfatione, § de Missali Francor. sub finem.

(g) Loco proxime allegato.

(h) Apud card. Thomasium, ibidem.

(i) Præf. in Sacram. Gallican. Boviense, n. 7 apud Murator., tom. II, Diss. de vet. liturg., pag. 771.

(j) Præfat. in Acta martyris. sincera, n. 18.

(k) Annot. xii in Oratoriar. antiquiss. ritus Goth. sub fin., pag. cxlix.

(l) An sacræ beatissimi protomartyris exuviæ aliquando in Bracarensem Ecclesiam quo missæ fuerant pervenerint, subdubitare videtur Cl. nostras Nic. Antonius, lib. iii Bibl. Hisp. veteris, cap. 2, n. 43, pag. 187.

(m) Ad diem x Aug., § iii et vii, n. 63.

dentium locupletem testem adducimus, qui postquam inelyti martyris passionem elegantissime descripsit, sepulcri laudem pie Romanis invidet, quodque sacra ipsius ossa presentes venerari possent. En verba Prudentii (a) :

Θ! ter, quaterque, et septies
Bratus urbis incolæ,
Qui te (Laurenti), ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium.

Et paucis interjectis :

Sed qui caremus his bonis,
Nec sanguinis vestigia
Videre coram possumus,
Colum intiemur eminus.

Ad Acta Laurentii quod attinet, dubitant merito iidem Patres (b), num primæva et genuina sæculo quinto Romæ aut alicubi exstiterint; ut vel hinc conijcere jam possimus ea non usque adeo mature in ultimam Hesperiam devenisse. Scimus præterea Laurentium, si unquam ex Hispania nostra pedem extulisse adversarii nobis concedunt, nunquam eodem regressum fuisse (nam quæ non nemo de ipsius et Sixti papæ itineribus fabulatur, omni prorsus ve-

A ritatis specie destituta sunt); altum item a puero et educatum Romæ, atque ibidem levitæ gradum et archidiaconi dignitatem adeptum; passum denique ac tumulatum in Urbe : prorsus ut si patriam excipias, neque Hispani ipsi diffiteamur cætera Romanum fore Laurentium (c).

Nihilominus tamen in eo quem nuper dicebamus Gothico-Gallicano missarum Codice, quem Hispaniensem, saltem Hispano affinem non immerito appellare possumus (d), cum nec Vincentii levitæ ac martyris celeberrimi; nec Felicis, qui Gerundæ ac clivum Pyrenæi montis, ipsasque adeo Gallic-Gothicæ fauces martyr occubuit; nec Cucusatis, qui non longe a Barcinone; neque Fructuosi, Augurii et Eulogii, qui Tarracone passi fuere; neque demum alterius ex i lustrioribus Hispanis martyribus (præter unam Eulaliæ Emeritensem), officium Missæ, ac ne mentio quidem in eorumdem natalitiis habeatur; in eo inquam Missali Laurentius noster, nedum in proprio Natali peculiari missa celebratur, quod non usque adeo mirandum foret; sed in festis quoque

(a) Stroph. 435, vers. 529.

(b) Ad diem x Aug., § xi, n. 423.

(c) Vide infra tertiam notarum huic dissertationi sub Addendorum nomine adnexarum. Ebr.

(d) Scio eruditiss. P. Alex. Lesleø (Præfat. Missal. Mozarab., § xvi, num. 295) non probari, Missale Gothicum de quo agimus ad aliquam ex Gothico-Gallicanis Ecclesiis, sed potius ad Galliam Francorum imperio subditam pertinuisse; idque ex triduanarum rogationum ante Ascensionem usu; atque ex non jugi, ac per totos quadraginta dies, Quadragesimali observatione, quæ duo apud Hispanos non obtinuisse asserit; cum aliunde notum sit eosdem ritus ecclesiasticos in Hispania atque Narbonensi Gallia a concilio iv Toletani temporibus usurpatos fuisse. Longe tamen probabilior nobis videtur cardd. Bonæ ac Thomasi, nec non Mabillonii, Lebrunii, Bianchini Annot. vi, pag. cxli, et liturgicorum opinio, qui omnes eum Codicem sine controversia Narbonensi Gallie inscriptum atque attributum volvere, idque non tantum ex præfixo recentiore Missalis Gothici titinio, ut Lesleø asserit, sed ex variis precationibus ex Missali Gothico in eum Codicem translatis; atque ex Gallicanarum synodorum cum ipso consensione, quam ex Agathensis sub Alarico Gothorum rege ad annum dvi celebratæ, canone 43 et 50, Thomasius elicit; nec non ex aliis argumentis et conjecturis quæ apud ipsos videri possunt. Sane vero, præter Laurentii nostri, Sixti que et Hippolyti natalitia in eo de quo agimus Codice expressa, quorum nullum in Luxoviensi, Francorum, Boviensi; neque in Gallicano Vetere, ad Gallias Celticam, Belgicam, et Francicam pertinentibus reperit: unum mihi Eulaliæ Emeritensis festum in eodem Gothico Missali celebratum, cum in Gallo-Francicis Codicibus (licet alias Eulaliæ, claram quoque apud Gallos fuisse, Venantii Fortunati et Gregorii Turo-nensis testimonio sciamus) altum de ea sileatur; indubium pene fides facit, id ex Missali Gothorum proprio a l Gallie Narbonensis Ecclesiæ emanasse.— De triduanis autem rogationibus, quod Lesleø obijcit, potuit vetus ille Galliarum, inflixque populorum animis mos, vel post concilium Toletanum iv a Gallico-Gothicis Ecclesiis retineri. Quid si eas, quanquam in Gallia institutæ primum fuerint, alicubi etiam apud Hispanos obtinuisse suspicemur? Rhabanus certe (Lib. ii de Instit. cleric., cap. 40) triduanam ante Ascensionem jejunium apud Ecclesiis Occidentis in more fuisse affirmat. Meminit quoque

triduanum jejunium D. Isidorus (lib. i de ecclesiast. Offic., cap. 40); sed hoc ab Hispanis post Ascensionem, imo post Pentecosten observatum fuisse, locuples testis est Walafr. Strabo (De Reb. Eccl., can. 28).— Non jugis autem ac per totos quadraginta dies Quadragesimæ observatio, viginisset in ea Ecclesia ad quam Codex de quo loquimur pertinuit, incertum plane est; imo arbitror non plus in ipsa, quam 36 diebus esurialibus id jejunium, sicut et in Hispaniarum Ecclesiis, constituisse; alias in eo Codice jejunium a feria iv ante primam Dominicam Quadragesimæ, quæ ob eam causam in sacramentario Gregoriano (Murator., tom II, ap. Liturg. Rom., col. 300), et ab Amalario (De Offic. eccl., cap. 7), Alcuino (sub epig.: In cap. jejun.) et aliis passim Caput jejunii inscribitur, incipere omnino debuisset; nec sex hebdomadis Quadragesimale tempus concluderetur. Quod autem in eo Codice de 40 diebus jejunii jugiter a Christo Domino expletis, et eodem numero dierum a fidelibus, minutatim tamen, ob ipsorum infirmitatem, observato, legitur, neminem movere debet; neque enim necesse est, ut quadragenarium illum dierum numerum ad totidem esuriales dies, quibus vespertina refectio sumebatur, referamus; sed de integro jejunio, id est, Quadragesimali tempore (licet hoc 42 diebus constaret), ob numeri rotunditatem accipi commode potest, quod in concilio Toletani viii, Canone 9 et alibi in Sacramentariis passim factum videmus. Minutatim autem ii dies observari dicuntur, forsitan quia non id iuge, ut olim Christi jejunium, sed Dominicis diebus quater aut quinquies solummodo atque interruptum fuit, quod et Isidorus (De eccl. Off., lib. I., cap. 36) innuit, in-quiens: Subtrahitis enim a Quadragesima Dominicis diebus, quibus jejunia resolvuntur, his 36 diebus quasi pro totius anni decimis ad ecclesiam concurrimus, etc.— Nec demum tanta erat inter Hispaniæ et Gallico-Gothicæ Ecclesiæ, vel post concilium Toletanum iv rituum communio, ut non adhuc in aliquo discreparent; id quod ex xvii concilio Toletani sub Egicane dxciv habiti canonibus 2 et 3, item ex Egicanis Hortatoria ad eundem concilium Patre, colligere est; imo inter ipsas Hispaniæ Ecclesiæ, nec longe post iv concilium Toletani tempora in Missæ atque Officii ecclesiastici ritibus nonnihil diversitatis fuisse, ex xi iidem Toletani concilii sub Wambane ad annum dclxxv, canone 5 atque ex aliis conciliorum Hispaniæ decretis aperte deducitur.

S. Sixti papæ qui triduo eum in agone præcessit, et S. Hippolyti qui altero post Laurentium triduo martyrium consummavit, tam luculentum sit elogium sanctissimi levitæ, quasi non utriusque illius martyris magis quam Laurentii, imo quasi proprium hujus natale utrobique celebraretur; cum e contrario in ea missa quæ Laurentii propria est, nec verbum de Sixto, neque ulla de Hippolyto mentio vicissim reperitur. Sistimus integram Laurentii missam; Sixti autem atque Hippolyti, ne molestiam lectoribus exhibeamus, missarum tantum immolationes.

MISSA IN NATALE SANCTI LAURENTII MARTYRIS (a).

Deus fidelium tuorum salvator et rector, omnipotens sempiternus Deus, adesto votis solemnitate hodiernæ, et Ecclesie gaudiis de gloriosa martyris tui passione BEATI LAURENTII (sic) conceptis, benignus aspira: augeatur omnium fides tantæ virtutis ortu; et corda lætantium supplicio martyrum igniantur: ut apud misericordiam tuam illius juvemur merito, cujus exultamus exemplo. Per Dominum nostrum.

Collectio sequitur.

Deus mundi creator et rector, qui hunc diem in LEVITÆ tui LAURENTII (sic) martyrio consecrasti; exaudi propitius supplices tuos, et concede ut omnes qui martyrij ejus merita veneramus, intercessionibus ejus ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per Dominum.

Collectio post nomina.

Concede nobis, Domine, gratiam tuam in BEATI LAURENTII martyris celebritate multiplicem: ut de tanti agone certaminis discat populus Christianus et firmam solidare patientiam, et pia exultare victoria.

Collectio ad pacem.

Sancti LAURENTII nos, Domine, quesumus precatio justa tueatur: et quod nostra conscientia non præsumit ejus nobis qui tibi placuit oratione donetur. Per Dominum nostrum filium tuum.

Immolatio missæ.

Vere dignum et justum est, omnipotens sempiternus Deus, tibi in tanti martyris LAURENTII laudis hostias immolare: qui hostiam viventem hodie in ipsis LEVITÆ tui BEATI LAURENTII martyris ministerio per florem casti corporis accepisti. Cujus vocem per hymnidum v. odulamini [Forte, modulati] Psalmi audivimus canentis atque dicentis: Probasti cor meum Deus et visitasti noctem (sic), id est, in tenebris sæculi: igne me examinasti et non est inventa in me iniquitas. O gloriosa certaminis virtus! O inconcussa constantia confitentis! Stridunt membra viventia super gratulam imposita: et prunis sævientibus, anhelantes [Forte, anhelantia] incensum suum in modum thymiamatis divinis naribus exhibent odorem. Dicit enim martyr ipse cum Paulo: Christi bonus odor sumus. Non enim cogitabat quomodo in terra positus a passionis periculo liberaretur; sed quomodo inter martyres in cælis coronaretur. Per Christum Dominum nostrum. Per quem.

IN NATALI SANCTI SIXTI PAPÆ ET MARTYRIS.

Immolatio missæ (b).

Vere dignum et justum est, æquum et salutare est, tibi assiduas laudes canere, Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus. Per Christum Dominum nostrum. Qui per adventum suum credentes in se

A homines ad cælestia regna transire permisit; quoniam hi qui se tuæ testis offerunt veritatis, inimicum, dum occidunt, occidunt. Ex quibus est sanctus ac venerabilis SIXTUS martyr, cujus hodie solemnitas celebratur; qui dum apostolicæ sedis accepisset insignia, et se primum esse conspiceret sacerdotum, occasionem salutaris passionis excipiens, non tantum sæculares exuit sordes contagii; verum etiam exemplum fuit cæteris. Nam mox suus quoque minister eximius venerabilis Laurentius victoriam palmam imitatus, accepit ornamentum quod debuit pœna subire: ut gloriam mereretur æternam consequere (sic). Per Christum.

IN NATALI SANCTI HIPPOLYTI MARTYRIS.

Immolatio missæ (c).

Vere dignum et justum est, omnipotens æternæ Deus, qui beatum HIPPOLYTUM tyrannicis adhuc obsequiis occupatum subito fecisti LAURENTII (sic) socium. Qui spirituali ardore succensus, dum unigenitum Filium tuum Dominum nostrum coram potestatibus veraciter confitetur, pœnis subjicitur, vinculis inligatur, cardis [Forte, earduis] configitur, equorum ferocitate disjungitur; et adepta palma martyrij, vita perpetua cum lucratore et magistro LAURENTIO coronatur. Per Christum Dominum nostrum.

Ex hoc autem tam peculiari Laurentii nostri elogio in sanctorum Sixti et Hippolyti natalitiis, quivis e vestigio conciet longe majorem sanctissimi illius levitæ, quam horum martyrum rationem in Missali Gothico-Gallicano, atque adeo apud Toletani concilii Patres habitam fuisse. Verum ut paulo id fiat dilucidius, opportunum duxi Gothico-Gallicanum Codicem cum iis Sacramentariis conferre, quæ ad usum Romanæ Ecclesiæ a summis pontificibus Gelasio et Gregorio Magno ordinata fuisse constat; nec non cum eo missarum Codice, quem Leoniani titulo insignem nuperrime Blanchinus evulgavit.

In triplici ergo hoc Romano Codice, cum si patriam demas nulla non ex parte Romanus futurus esset Laurentius; neque ullius magis quam Romanorum interesset peculiari elogio martyrem sanctissimum celebrare, de cujus solemnitate (ut est in Blanchiniano Codice) peculiariter præ cæteris Roma lætabatur: præterquam in missis quæ sancti Laurentii propriæ sunt in ejus natalitio, nullam hactenus in Sixti aut Hippolyti, neque in aliorum martyrum festis mentionem, ac ne verbum quidem de sanctissimo levita reperire mihi licuit; prorsus ut quod ex Gothico-Gallicano Codice Laurentii elogium retulimus Gallicæ-Gothicæ, atque adeo Hispanicæ, ut putamus, nostræ peculiare, nec sine causa ab utraque hac provincia factum existimandum sit.

Est quidem in Blanchiniano Codice (ne quid studiose dissimulare videar) tacita quædam Laurentii mentio in i et ii contestatione missarum sancti Sixti, in quibus legitur (d): eum doctrinæ suæ filios ad eandem martyrij gloriam promerendam incitare, etc.: Sixto nedum hoc divinitus datum fuisse, ut proprium passionis triumphum acquireret; sed etiam ut subjectis

(a) Missale Goth. Gallican. ab Em. Thomasio primum editum, et a Cl. Muratorio dissertationi de Liturgia Romana vetere insertum tom. II, col. 627.

(b) Apud Murator. Biss. de Liturg. Rom., col. 626.

(c) Apud Murator., Liturg. Romana vet., tom. II, col. 628.

(d) Tomo IV Anastasii, pag. xxxvi, col. 1, in natali sancti Sixti.

sibi ministris proficeret, gloriosamque magistri palam, non inferiorem discipuli victoriam consecutam fuisse. Quibus quanquam Laurentium nostrum non obscure designari constet: nusquam tamen extra propriam sanctissimi martyris missam expressum ejusdem nomen aut elogium, ut in Missali Gothico-Gallicano reperitur; licet septenæ de sancto Sixto missæ, tricenæ vero collectæ atque orationes in eo Codice habeantur. Mitto ter in eodem Sacramentario repetitum Laurentii nomen, sine elogio tamen, in missis defunctorum *pro anima cujusdam episcopi* (a), casu etiam id factum fuisse ipsi nobiscum adversarii atque inter eos Acamus (b) agnovere.

Nunc autem a Romanis ad Belgicæ, Celticæ et Francicæ Galliarum Missales Codices transitu facto, nullam prorsus in iis Laurentii nostri mentionem fieri comperiemus; proinde quasi nec si uspiam gentium levita sanctissimus vixerit, Ecclesiæ aut incolæ harum regionum inaudissent. Id vero num de omnibus ejus Galliarum tractus Codicibus in universum affirmari possit, non satis exploratum habeo; in iis certe quos mihi hactenus videre licuit nullum omnino de sancto Laurentio, nec de Sixto aut Hippolyto verbum legitur. Sunt autem, 1. Lectionarium Luxoviense Merovingico caractere exaratum, a Mabillonio (c) in ejusdem Liturgia Gallicana editum, quod olim ad provinciam Maximam Sequanorum, id est Vesontionensem pertinuisse idem auctor affirmat. 2. Sacramentarium sancti Columbanii, quod ex Bobiensi bibliotheca in Liturgiam Gallicanam idem Mabillonius retulit (d), et ad eamdem Vesontionensem provinciam spectare voluit. 3. Missale Francorum dictum, a ven. card. Thomasio primum editum, et a Muratorio in Dissertatione de Liturgia Romana recusum (e), quod ad Pictaviensem Ecclesiam olim pertinuisse ex Morino Thomasius in ejusdem præfatione censet. Missale demum *Gallicanum vetus* (f) ejusdem ven. cardinalis, ad Ecclesiæ Altisiodorensis usum adornatum (uti ex sancti Germani hujus urbis episcopi, quæ unica est de sanctis in eo Codice mentio, conjicere possumus); in quibus omnibus nec verbum de sancto Laurentio reperire mihi contigit.

Ex his autem, nisi vehementer ego fallor, liquidum fit Blanchini thesim affirmantis (g): *Martyrologia omnia et calendaria vetustissima... necnon et Sacramentaria, gloriosissimum in tota Ecclesia Laurentii passionem unanimiter recolere, non secus atque affluente aliam Cl. Dominici Georgii in notis ad Adonis*

A Martyrologium (h) scribentis: « in libris Liturgicis vetustissimis ubique gentium apud Occidentales missarum solemnitas in natali beati Laurentii prænotari »; nisi adhibito temperamento e Gallicanis missarum Codicibus, quos paulo ante retulimus, fulciatur, infirmam et plane falsam in universum fore. Scio equidem non dissimilia apud Maximum Taurinensem legi (i), scilicet: *triumphum beati Laurentii, totum ubique mundum consona devotione celebrare*; sed ea non paulo generaliora sunt, ac de majori Ecclesiarum parte, pro quo in scholis dicereimus de generibus singulorum, largius interpretari debent.

Ex silentio autem Gallicanorum Codicum de levita nostro, ut hoc moneamus obiter; simul etiam ex eo quod in Oratorio Tarraconensis Ecclesiæ a Blanchino primum evulgato nulla prorsus de sancto Sixto mentio reperitur; ac demum, quod nullam præterea causam subesse videam cur in Hispania nostra, maxime autem in eo Missali de quo loquimur, sanctorum Sixti et Hippolyti natalitia peculiari officio celebrarentur: non semel in mentem venit propter Laurentium, cujus prior ille magister, posterior iste discipulus, uterque vero passionis quodammodo socius fuerat, locum eis factum in Gothico-Gallicano Codice; ne scilicet quorum unum certamen videri poterat et sæpissime in eisdem Actis legebatur (j), in unius Ecclesiæ Liturgia cultu sejungerentur. Sane vero, quibus in Codicibus aut calendariis Laurentii natale sileri contigerit, in iis sanctorum Sixti et Hippolyti solemnitates frustra quæras.

Nunc autem, ut quo hæc demum pertineant videamus, scire omnino a Blanchino vellem: 1. Cum, si Romæ Laurentium adjudicet, non magis jam ad Hispanos quam ad Gallos sanctissimus levita pertinere debeat: cur, altum de eo silentibus Galliarum Sacramentariis, Hispaniensis interea Codices tam peculiare Laurentii, non modo in ipsius, sed et in Sixti atque Hippolyti natalitiis elogium contineant? 2. Cum, una excepta patria, nihil jam Laurentius, seu gradum, dignitatem resque ab ipso gestas, sive passionis aut exuviarum locum spectes, commune cum Hispanis habiturus sit: cur in Gothico-Gallicano Codice nationalium festorum parcissimo, in quo nec Vincentio levitæ, nec Felici Gerundensi, nec Fructuoso, aut aliis Hispanis martyribus illustrissimis locus vel minimus attributus est, tam insignis ac luculenta, neque uno tantum in loco Laurentii nostri mentio habeatur? 3. Verum fuerit, quod gratis

(a) Sacram. Veronense, tom. IV, Anastasii inter Prolegom., pag. 1, col. 2, n. 4 et 5. (Vide infra quartam notarum huic dissertationi sub *Addendorum* nomine adnexarum). Edit.

(b) Putat Acamus (Diss. de antiq. Sacramentarii Veronen., part. 1, § XII), Missas in quibus hæc collectiones habentur, in die depositionis Sixti PP. III pro ejus requie celebratas; mentionem autem Laurentii ideo in ipsis factam, quia is pontifex altero post Laurentium die, xi scilicet Augusti ann. ccccxi. vivere desiderit.

(c) Liturg. Gallican. lib. II, pag. 106. ad 175.

(d) Habetur is Codex apud Murator. de Liturg. Romana vet., tom. II, a col. 775.

(e) Tom. II, a col. 662.

(f) Editum a Muratorio, tom. II, Diss. de Liturg. Rom., a col. 697.

(g) Annot. cv in Oration. antiquiss. rit. Goth., pag. cclxxxii.

(h) Ad die. II x Aug. Edit. Rom., pag. 392.

(i) Homil. II de sancto Laurentio sub linem.

(j) Habentur in eisdem Actis SS. Sixti Laurentii atque Hippolyti passionibus cum alibi, tum in Cod. Vaticano, cujus verba postremo nobis loco Blanchinus objicit. De quo inferius sermo recurret.

Blanchino damus; fuerit, inquam, præter patriæ communionem causa arcana aliqua, cur in Gothico-Gallicano de quo agimus Codice Laurentii mentio fieret: an ea tanti ponderis existitisse credenda est, ut propterea natale Laurentii extra Hispaniam ut putat Blanchinus editi, educati atque alti, cujusque nulla ibidem exstabat reliquiarum pars, potius in eo Codice ac solemnius haberetur, quam vel in eodem Eulaliæ Emeritensis (a) martyris celebratissimæ, patria, incolatu, passione atque exuviarum loco, nulla denique non ex parte Hispanæ; vel ipsius etiam Laurentii in Codicibus Gelasiano, Gregoriano, atque aliis ad Ecclesiæ Romanæ usum adornatis?

Hæc Blanchino longiuscule petita videbuntur; et fortassis, qua est sagacitate ac doctrina vir, latentem aliquam hujus singularitatis causam in numerato habeat, quæ mihi tamen, ut verum fatear, hactenus nulla succurrit. Ne autem ad Laurentii cultum ubique terrarum late propagatum confugiat, quasi ex eo peculiaris sanctissimi levitæ in Gallia-Gothicæ Ecclesiis cultus descendat; de silentio Ecclesiarum per Gallias Belgicam, Celticam, et Francicam, hic rursum monendus est. Meminerit præterea Augustinum, non secus ac de Laurentio Maximus, olim de insigni levita ac martyre Vincentio dixisse (b): *Nullam ejus tempore regionem, nullam provinciam quousque Romanum imperium vel Christianum nomen extenditur non celebrare Vincentii natale*; quod tamen in iis quos retulimus Galliarum Codicibus, imo etiam in Missali Gothico-Gallicano, frustra Blanchinus quæsierit. Postremo: communem Laurentii cultum per orbem terrarum, ut ut ejusdem natali inter aliorum martyrum solemnitates in Gothico-Gallicano Codice recensendo causam dedisset: non tamen insigni ac peculiari illi in proprio, et in sanctorum

(a) Perpetuo Eulaliæ cuius in Missali Gothico-Gallicano natale celebratur Emeritensem diximus, quamvis Cl. Lesleus Barcinonensem eam fuisse suspexit. Cum enim hæc non procul a Gallia, illa vero in remotissima Hispaniæ parte, passa fuerit, credibile existimat hic auctor præ Emeritensi Eulaliæ celebriorem olim apud Gallos Barcinonensem fuisse; quin et Missæ de qua agimus immolationem, in qua virgo sponte præsidii oblata dicitur, huic magis quam Emeritensi convenire. Verum et hanc quoque claram olim in Galliis existitisse, Venantii Fortunati et Gregorii Turonensis auctoritas ab Em. Thomasio allata (Præf. Missal. Gothic.) satis docet. Nec conjecturam ex ejus Missæ immolatione ductam, Lesleum juvare posse arbitror, cum utriusque Eulaliæ Acta magna ex parte confusa esse verosimillimum sit. Ac mihi quidem, ex loco in eo Codice Missæ de qua agimus attributo, confici plane videtur Emeritensem eam Eulaliæ fuisse, cujus festum iv Id. Decembris celebratur; nam post Missam S. Andreae apostoli prid. Kal. Decembris, et ante eam quæ de S. Pauli conversione est, viii Kal. Februarii, Eulaliæ natale ibidem agitur; cum alias sub medium Februarii mensis in quod Barcinonensis Eulaliæ festum incurrit collocari omnino debuisset. (Vide infra quæ notam notarum huic dissertationi sub *Addendorum* nomine adnexarum. Edit.)

(b) S. m. 276, qui de S. Vincentio Levita tertius est, num. 4, Edit. P. P. Maurin. Paris., tom. V, col. 1115.

(c) P. od it opus Romæ ann. 1755, Octobri mense, sub hoc titulo: *Missale mixtum secundum regulam B. Isidori dictum Mozarabes*.

A Sixti atque Hippolyti natalitiis elogio locum facere potuisse. Sed de his plus satis.

Illud hoc loco jure lector desiderare et plano mirari possit, in tanta liturgicorum Codicum copia, nullum a nobis hactenus adductum, qui propriæ ad Hispaniarum Ecclesiæ pertineat; cum alias priscus ille nostratum Gothorum Isidorianus ritus, Mozarabicus vulgo dictus, tanto semper apud liturgicos in honore fuerit, et usque sit. Ac mihi quidem (quantum Missali Mozarabico ab incomparabili cardinali Ximenio edito non parum ab aliquibus detractum noveram, quasi ipsius collector ex antiquis Missalibus quæcunque libuit in eum Codicem transtulisset), hærebant nihilominus animo ejus Missalis exemplum, quod in excellentissimæ Corsicæ domus, et in Vallicellana bibliotheca a-servari inaudieram, diligenter evolvere, si quid inde nostris hisce conjecturis lucis afflueret. Commodum autem per ea tempora Cl. Alexander Lesleus S. J. Mozarabicum ipsum Ximenii Codicem præfatione ac notis auctum edidit (c), in quibus non vulgaris neque hausta de trivii eruditio cum summa rei liturgicæ peritia decertare videntur. In eo autem Missali, quod nostra propius attinet, Laurentii festum propriæ et peculiari Missa, nemini natali ipsius die iv Id. Augusti, sed et in ejusdem diei octava, xvi Kal. Septembris, solemniissimoque sex capparum ritu celebrari animadverti; cum Sixti atque Hippolyti festa suis unumquodque natalitiis tantum fiant, nihilque proprium habeant, sed omnia ex communi plurimorum martyrum desumantur, ritusque præ illo Laurentii longe inferior sit (d); ut vel hinc jam conjicere liceat, quam potius sanctissimi levitæ, præ Sixti atque Hippolyti natalitiis, ratio apud Hispanos habita fuerit (e).

(d) Pag. 357 ad 361. Festum Laurentii peculiari missa in ejus natali colitur. Pag. xc, col. 2. In eledario ritus *sex capparum* indicatur. Pag. 365 habetur Laurentii Octava, in qua omnia sicut in die dici jubentur. Item in Calendario, Octavæ Laurentii mentio est; e diverso vero de Sixto, pag. 356, col. 3, hæc omnino leguntur: *Sixti papæ: Felicissimi et Agapiti. Omnia dicantur plurimorum martyrum*. Eademque iisdem ipsis verbis in festo sancti Hippolyti repetuntur pag. 361, col. 1.

(e) Non me latet, Cl. Lesleum (in Notis, pag. 585, col. 2) ex frequenti, uti arbitror, Sixti mentione, quæ in Mozarabica Laurentii missa fit, existimare, eam Missam non Laurentii propriam, sed Sixto quoque communem esse; qui mos hos martyres, imo et Hippolytum conjungendi, apud Græcos olim obtinuit, ut patet ex Menologio Basilii. Verum nescio quo pacto a Cl. viro susineri possit, cum S x o proprius dies, non secus atque Hippolyto, in eo Missali attributus sit, ut nuper dicebamus. Præterea si quis ad eam missam animum tantisper adverterat, licet frequens in ea Sixti, in secunda scilicet oratione, in oratione post nomina, in Inflatione, et Benedictione mentio fiat: deprehendat nihilominus ad Laurentium potius, imo unice ad ipsum pertinere. Primo enim *Officium* seu Introitus (ut more nostro loquamur), qui est: *Gloriam et magnum decorem*, etc., desumitur in ea Missa ex communi unius martyris, pag. 421, qui alias esse deberet: *Dabo sanctis meis*, ex communi plurimorum martyrum pag. 426. Secundo binæ lectiones, alia ex Ecclesiastico: *Oui auris diligit*, etc., alia vero ex A, ostolo: *Qui parce seminat*, etc., nec

Et illud nobis in votis erat veteres liturgicos Codices, si quos in Bibliotheca Vaticana ad Hispaniae aut Galliae Narbonensis Ecclesias pertinentes invenissem, diligenter evolvere; atque ex eis quae in rem nostram conferre posse arbitrarer in medium adducere. Cur autem id non praestiterimus, alibi a nobis indicatum. Unum quod supererat executi sumus, nempe ut quos in amplissima sanctae ac primatis Toletanae Ecclesiae bibliotheca Mozarabicos sacrae liturgiae Codices, a saeculo, ut putamus, non scriptos asseruari noveramus; quosque dum Catholici atque invictissimi Ferdinandi VI Hispaniarum regis jussu Toleti degeremus, pluries nobis in manus sumere licuit: perillustri viro utriusque Jurisprudentiae atque antiquitatis peritissimo D. Joanni Antonio de las Infantas ejusdem sanctae Ecclesiae doctorali, ut vocant, canonico, litteris precibusque nostris in hujus laboris gratiam evolvendos enixe commendavimus. Si quid autem eo praesidio conatus nostros, quod minime desperamus, adjuvari contigerit, ubi ab humanissimo patriae decoris amantissimo viro responsum impetraverimus, id e vestigio lucubrationi nostrae inseri, aut extra ordinem adjici curabimus (a).

CAPUT IV.

Prudentius vulgari sententiae astipulatur. Multiplex pro Hispanis ex Laurentiano ejusdem hymni conjectura.

Hactenus de Laurentio Hispaniae nostrae asserendo, quantum ingenio potuimus, enixi sumus. Nunc ut levitam sanctissimum ex mente Prudentii, quem ab ipsis stare adversarii contendunt, Romae natum non fuisse ostendamus: intentatum fortassis alaeque plenum opus aggredimur. Initio autem praenotare oportet, longe aliam mentem propositumque sacri illius poematis auctori fuisse, quam ut sanctissimi levitae patriam in ipso exprimeret. Nec ea tractatio aut hymni, qui *Passio Laurentii* simpliciter inscribitur, aut libri titulo *περί Στεφάνου*, id est, *de Coronis*, martyrum scilicet, satis congruens aut opportuna censenda esset. Si cui tamen adhuc ea de re scrupulus haereat, Prudentium ipsum sistimus, qui mentem suam atque hymni scopum his verbis apertissime prodit (b).

non Evangelium: *Nolite thesaurizare vobis*, etc., mirifice Laurentio congruunt. Demum reliquae orationes et preces in eadem missa Laurentii propriae sunt, nihilque cum Sixto commune habent. Sunt autem haec: Oratio prima: *Domine Jesu*, etc. Lauda: *Beatus vir*, etc. Sacrificium: *Ego Dominus*, etc. Missa: *Ad misericordiae opera*, etc. Al pacem: *Deus qui beatissimi Levitae*, etc. Post Sanctus: *Osanna in excelsis*, etc. Post pridie: *Memores*, etc. Ad orationem dominicam: *Deus qui in veri holocausti*, etc. Et post communionem: *Domine Jesu Christe*, etc. Mentio autem in ea missa Sixti, ob quamdam martyrii cum Laurentio communionem fieri potuit: nam et Hippolyti duplex luculentumque in ejusdem Inflatione, elogium habetur, quin propterea Laurentii missam Hippolyto communem dicere possimus; neque id Lesleus voluit.

(a) Perincommodum huic lucubrationi accidit, licet alias communibus Hispanorum votis magnopere expetitum fuisset, ut quo tempore litterae nostrae in Hispaniam delatae sunt, Toletum vir eximius abesset, amplissimo vicariatus generalis ecclesiastici munere

A Qua voce, quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo passionem carmine
Digne retexens concinam?

Et rursus (c).

Sic, sancte Laurenti, tuam
Nos passionem querimus.

Si quid proinde in eo poemate deprehenditur, ex quo Laurentii patriae nonnihil lucis affundi, aut eadem sagaciori indagine subodorari queat: minime id data ab auctore opera dictum existimandum, sed quasi nihil tale cogitanti verbum paulo fortassis quam voluit significantius exciderit.

Bollandiani Patres, hymno accuratissime examinato, si quam inde illustrandae Laurentii patriae scintillam elicere possent, ubi nequicquam eis remececisse animadvertunt, ceteros admonere, quicunque id deinceps experiri vellent operae pretium minime facturos (d). Aliis e contrario tam flexilis in utramque partem ejus hymni auctoritas visa est, ut eruditus sane doctor, civis meus atque olim in academia Valentina sacrarum linguarum cathedrae competitor (e), ex illis verbis (f):

Ceu praesto semper adhaes,
Tuusque alumnus urbicus,
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Et sequentibus:

Hos inter o Christi decus,
Audi poetam rusticum:

probare nitatur, cum Caesar Augustanus Prudentius sit (quod verum fortassis fuerit): minime ab eo Laurentium patriae segregandum; quandoquidem C alumnos suos urbicos (id est, *Caesar Augustanus*, ut ipse intelligit) atque inter eos Prudentium paterno amore complecti postulat.

In tanta ergo praedicatorum opinionum varietate, cum viderem Blanchinum et Merendam, inquisito adamussim hymno, fluxas et plane caducas inde desumptas conjecturas in caelum attollere, et pro geometricis demonstrationibus venditare: nolui enim vero permissis his scriptoribus veniam mihi adimi; aut, si pauca acquirere possem, invideri. Eo igitur poemate particulatim decurso, auctorisque scopo diligentissime observato, facile in hanc sententiam regia Matritensi curia fungens: quo etiam tempore, aut non multo post, cum eminentissimus ac reverendissimus princeps Ludovicus S. R. E. cardinalis de Corduba, ex decano Toletano ad sacrum purpuratum collegium, summumque ejusdem Toletanae Ecclesiae regimen maximo Hispaniae totius plausu evocatus fuisset: unus ille omnium justissimi ac prudentissimi Hispaniarum regis judicio comprobatus est, qui in decanatu Toletano, quod Hispaniorum omnium honestissimum sacerdotium est, eminentissimo cardinali archiepiscopo succederet.

(b) In hymno de S. Laurentio stroph. ix, vers. 23.

(c) Stroph. cxxxviii, vers. 548.

(d) Ad diem x Aug., § iv in ipso initio.

(e) Is est doctor Augustinus Salesius presbyter Valentinae urbis historicus, editis operibus clarus (quorum catalogum habes apud Vinc. Ximenium Virum Cl. Biblioth. Valentinae, tom. II, ad ann. 1747, pag. 304) in litt. ad eruditiss. Mayansium nostrum 19 Julii 1741, in App. operis: *Censura de las historias fabulosas*.

(f) Stroph. cxliii, vers. 569.

* Suspicatur Arevalus, legendum tu pro ceu; notatque, adhaes pro adhis a Terentio fuisse usurpatum. Edit.

tentiam descendi, ut credam Prudentium ne cogitasse quidem Laurentium patria Romanum fuisse. Idque ex conjectoris sequentibus.

1. Inducit in eo hymno Laurentium poeta noster, postquam tyranni iussa spreverat, dolore cordis intrinsecus tactum, Christumque enixe deprecantem, ut ethnicam ex urbe superstitionem stirpitus evellat, his verbis (a):

Hæc Iudibundus dixerat.
Cælum deinde suscipit,
Et congemiscens obsecrat
Misertus urbem Romulam.

Cur vero non potius diceret:

Misertus urbem patriam,

usurpata scilicet postrema voce ἱερὴν: quo etiam sensu *terram* alicubi *patriam* Virgilius (b), *cineres patrias* Horatius (c), et alii ex veteribus dixere? Licuit sane Prudentio per metri et latinitatis leges id facere; et alias *patriæ* adjectum, meo quidem iudicio, presens significantiusque, et verbis congemiscens, et *misertus*, quæ proxime præcesserant, exprimendæque sanctissimi martyris erga urbem pietati longe congruentius fuisset.

2. Pergit subinde levita sanctissimus, atque inter flammam Romanis Christianam religionem adprecatur, inquit (d):

Da, Christe, Romanis tuis
Sit Christiana ut civitas.

Et hic quidem non satis opportune *Romanos* Christo attribuisse poeta videri potest: nondum enim Laurentii tempore, cujus ea oratio est, Christi iugo collum Roma subdiderat. Cur igitur, si in urbe natus fuisset Laurentius, non verius poeta diceret:

Da, Christe, Romanis meis,

præsertim cum nec metri ratione, neque Latini sermonis genio prohiberetur? Sane cum de iis pauperibus, inter quos Ecclesie thesauros sanctissimus

(a) Stroph. ciii, vers. 409.

(b) te, smice, nequivi
Conspicere, et patria decedens ponere terra.
(Æneid. vi, vers. 508.)

(c) Minxerit in patrios cineres, etc.
(In Art. vers. 471.)

(d) Stroph. civ, vers. 435.

(e) Stroph. lxx, vers. 253.

(f) Stroph. cxxxiii seq.

(g) Notandum et *Alpium* nomine Pyrenæos montes, qui Galliam ab Hispania determinant, a poeta nostro appellari, ne quis *Julias* aut *Peninas Cottiasque Alpes* ipsum intellexisse hoc loco putet; neque enim *Julia Cottiaque Alpes*, binæ a Prudentio dici poterant: cum non bis, sed semel tantum Italos ab Hispaniis dividant. Sunt namque perpetua montium juga, quorum fauces varia nomina pro regionum varietate sortiuntur. Verum non injuria altissimos quosque montes *Alpes* appellaveris. Licet enim sint qui *Alpes* ab *albus* seu *alpus*; *alpus* vero ab ἄλφς, quod est λευκός, ut Hesychius vult, seu *albus*, a nivium scilicet candore dictas putent; verosimilior tamen origo est, si dicamus, eam vocem ab Hebraico potius ἄλφ eleph, quod mille simpliciter, interdum bovem significat, descendere. Ex eo enim fit ἄλφ aluph, id est, ductor, magister; et translate quidquid maximum, præcipuum, summum, aut primarium est. Hinc ἄλφς Græcis, qui et Latinis *elephas*, atque *elephantus*, a magnitudine dictus; item Hebræis ἄλφ eleph, bos, quod Europæorum animalium maximum hoc sit. Præterea *aleph*, *elph*, *olaph* priores sunt Hebræorum, Arabum et

A levita distribuerat, paulo ante locutus fuisset: non dubitavit *suos*, relate ad Laurentium, benigniori vocabulo appellare. Sic enim (e) præfectum alloquitur:

Quemvis tuorum divitum,
Qui veste et ore prænitent
Magis probabo debilem,
Quam quis meorum est pauperem.

Cur igitur non item *suos* Laurentius *Romanos* diceret, qui pridem *pauperes suos* appellare non erubuit?

3. Invidet Romanis pius ille scriptor, quod sacras beatissimi martyris exuvias præsentibus liceret intueri, ejusque sepulcri limina exoculari; id quod ipsi cæterisque Hispanis, binis, ut ait, *Alpibus* ab Urbe remotis, ob locorum intervalla minime concessum erat (f):

O! ter (inquit), quaterque, et septies
Beatus urbis incolæ,
Qui te (Laurenti) ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium!
Nec Vasco Hiberus dividit
Bicus remotos ALPES (g)
Trans Cottianorum juga,
Trans et Pyrenas nungudos.

Ubi notandum, non iis quidem qui Romæ nati fuissent a Prudentio invideri, quod communem cum Laurentio patriam sortiti essent; sed qui, ut maxime peregrini, in Urbe tamen non longe a sacris sanctissimi levitæ lipsanis habitabant, incolas scilicet, non cives. Prioribus enim propter, ut idem canit, licebat adire, stetitque sepulcrum beatissimi martyris irrogare, quod iis qui extra Urbem debebant minime concessum erat.

C 4. Poscit subinde a levita sanctissimo poeta noster, lætus ut intersit Quirini populo, id est, benigne cum Romanis agat, alumnos eos Laurentii vocans his verbis (h):

Ceu præsto semper adsies,

Syrorum litteræ; Græcorum vero, *alpha*, quo sensu Codrus ille apud Martialem (Lib. v, epigr. 27) *Penulorum alpha*, id est, mendicorum primus dicitur. Glossæ: *Alpes ὄρη ὑψηλά*, id est, sublimis montes. Isidorus (Etym. xiv, 8) *Callorum* (inquit) *lingua*, *Alpes montes alti vocantur*. Vid. Voss. in *Albus*. Deinde Græcis montis notio generalis est, quasi conspicuum, spectabile dixeris, aut locum edi issimum, e quo circumjacens regio longissime spectari potest. ὄρος enim, mons, ab ὄραω, id est, video forsitan descendit, quamvis dispar sit utriusque vocis spiritus. ὄραω autem seu ὄρα (quo etiam mo lo Græcis montes olim vocatos fuisse, duplex, utque altissimus, in Troade, atque in insula Creta ejusdem nominis mons, argumento est) ab ὄραω, id est, rideo, omnino derivatur; unde et ὄραος, spectabilis, et ὄρα seu ὄρα, species. Erant qui ab ὄραω, id est, tumeo, montes dictos velint: sunt enim terræ tumores. Utriusque autem Græcæ montis notionis, non ob cura reperiuntur vestigia in veteri Hispaniæ nostræ Chorographia: bini etenim apud noster editissimi montes, *Orospeida* priscis vocati fuere: quarum vocum pars prior *oros* et *idu*, Græcæ procul dubio est, et *montem*, id est, conspicuum, spectabile significat; posteriorem vero *peda*, Bochartus alicubi *argentarius* interpretatus fuit. *Orospeida* autem hodie la sierra de Segura; *Idubeda* vero montes d'Oga a nostratibus vernaculo idiomate appellantur, ex P. Marianæ placito; videndus tamen eruditiss. nostras Joannes Genesius Sepulveda qui cum Ferdinando Pintano de horum montium situ egregie disputavit, lib. iii, epist. 48 ad J. Quignonium.

(h) Stroph. cxliii, vers. 569.

Tuosque alumnos urbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Potuit item in hoc tractu Prudentius, imo debuit, si Romæ Laurentius natus fuisset, ex usu Latini sermonis nedum *alumnos*, sed plane Laurentii *cives* Romanos appellare; præsertim cum eam vocem carminis leges non respuant. Quidni autem diceret:

Tuosque CIVES urbicos?

Et quidem si ad primævam vocis originem, qua *cives* a coeundo dictos scimus, aut ad jus Romanæ civitatis, aut denique ad perpetuum Laurentii in Urbe incolatum respicere Prudentius voluisset, poterat sane Laurentium ex vero civem Romanum appellare. Verum cum hoc verbo frequentissime patriæ communionem designari nosset, consulto ab eo abstinuit Hispanus scriptor, ne scilicet ambiguum sententiam redderet; aut, si illud in posteriore sensu ab aliquo usurparetur, Laurentium Hispanis suis abjudicaret, eaque de causa Romanos sanctissimi levitæ *alumnos* quam *cives* appellare maluit.

Hæc tamen conjecturalia sunt; illud certum, vocem *alumnus*, seu ejus etymon aut analogiam, sive usum potius Latini sermonis spectes, proprie significare qui corporali alimento ab alio sustentatur, et referri ad nutritius; per similitudinem autem, ad animum transferri, quo sensu *disciplinæ* ac *pietatis alumnos* apud veteres legimus; minime tamen pro *cive* aut *populari* hactenus, quod sciam, usurpatam, imo nec salva ipsius proprietate usurpari unquam potuisse. Nihilominus tamen vim hujus vocis apud Prudentium ex mediæ Latinitatis auctoribus, maxime vero ex ecclesiasticis ejusdem ætatis Patribus eruere debemus. Et quidem Leo Magnus, qui non longe post Prudentium floruit, de sanctis apostolis loquens, ait (a): Si autem Petrus apostolus hanc pietatis suæ curam populo Dei, sicut credendum est, ubique protendit: quanto magis ALUMNIS SUIS (ROMANIS) opem suam dignatur impendere; apud quos in sacro dormitionis thoro, eadem qua præsedit carne requiescit?

Viderint hic, quæso, adversarii quo sensu a sancto Leone, qui itidem Romæ natus erat, Romani cives, Petri apostoli vocentur alumni. Mihi quidem ea voce, *disciplinæ* ac *doctrinæ* filii, aut ipsius clientelæ traditi; forsân et Urbis incolæ, communis scilicet matris

(a) Serm. ii in nat. SS. apostolor.
(b) In hymno de S. Vincentio martyre, stroph. xxiv, vers. 137.

(c) In not. ad Prudent. hoc loco. Apud Nic. Heinsum in edit. Prudentii Coloniensi 1750, pag. 227.

(d) P. Chamillart in Comm. Prud. hoc loco: Cum semper præsto adsis Romanis: cum tuos populares materno sinu fovens, et paterno amore prosequaris: hos inter, o Christi martyr, audi poetam non bonum.

(e) Stroph. cxxxviii, vers. 549.

(f) Philipp. iii, 19, al. 20.

(g) Ηαὐτὸ γὰρ τὸ πολιτευαὶ ἐν οὐρανῷ ὑπάρχει (Θεοκτ. γ). Valet siquidem τὸ πολιτευαὶ tantumdem ac regimen, sive administratio reip. aut civitatis, a πολιτεῖν, seu πολιτεύεσθαι, quod est rego, administro, temp. gubernare, etc. Quam ob causam summus ille nostras B. n. dictus Arias Montanus reddidit: administratio nostra. Vulgatus tamen interpres prætulit con-

A *ubere educati*, quos proprie τοὺς συντρέφους dixeris; minime vero *cives* pressius, aut *populares* intelligi videntur; nec sensu plane dissimili Prudentius carnifices lictioresque *alumnos carceris* alicubi appellat, iniquiens b):

Sed vos, ALUMNI CARCERIS,
Par semper invictum mihi,
Cohibete paulum dexteris
Respiret ut lassus vigor.

Quasi diceret, quos *carcer* alit. Imo in hoc eodem Laurentiano hymno, pauperes eleganti sane metaphora *alumni luminis* appellantur, quam ego ad litteram interpretor, *lucem depascentes*; per allegoriam tamen eos Prudentium intellexisse arbitror, qui, quod bene operentur, lucem amant; nisi forsân Christi, qui lumen indeficiens est, alumnos ea voce designare voluerit. Hæc nos tamen, quod aliquanto quam par erat otiosius per-ecuti sumus, eximius nostras, cuique plurimum Hispana debet, Ælius Antonius Nebrisensis in causa fuit. Is enim ad hunc Prudentii locum, *alumnos, cives* (c) interpretatur; quem recentior alius ejusdem poetæ illustrator (d), dum pro ea voce reponit *populares*, seculus fuisse videtur; ambo tamen nisi largissime et plane ἀκούως utrumque id verbum usurpari velint, egregie deceptos fuisse arbitror. Sed redeamus ad propria.

5. Pergit porro poeta noster, et post Laurentii passionem, crucisque victoriam per ipsum adeptam, sanctissimi levitæ gloriam quasi extra se raptus contemplatur, iniquiens (e):

Sic, sancte Laurenti, tamen
Nos passionem quaerimus;
Est aula nam duplex tibi
Hic corporis, mentis polo
Illic inenarrabili
Allectus Urbi municeps,
Æternæ in arce curiæ
Gestas coronam civicam.
Videor videre illustribus
Gemmis coruscantem virum,
Quem Roma cælestis sibi
Legit peregrinum consulem.

Non equidem ambigo de cælesti Laurentii *municipatus* Prudentium hic loqui; forsânque ad illud Pauli (f): *conversatio nostra in cælis est*, pro quo vetus interpres, minime repugnante Græco exemplari (g), *municipatus* (h) noster vertit, respexisse; verum istud, opinor, poetæ in eo tractu propositum fuit, levitam

D *versatio*, quæ sane vox congruentissima est, nec *municipatum* excludit. Is enim ejus loci sensus est. Sic vivimus quasi in cælo versantes: eoque tendunt actiones nostræ, ubi justorum retributio demum erit; cuius et nos participes fore speramus. Jus itaque civitatis, id est, *municipatum*, in cælis habemus. Huc etiam respexisse Erasmus videtur, ita hunc locum interpretatus: ut *municipes cælorum* nos gerimus. Quæ sane interpretatio, vetere alia de qua inferius loquemur, mirifice fulcitur; nec non ex usu Græcæ phræseos πολιτεύματος participium apud Plutarch. quæ juris civitatis participem, id est, *municipem* esse, congruentissime redditur. V. Henr. Steph. in Πολιτεῖν.

(h) Sed tu peregrinus es mundi hujus, civis supernæ Hierusalem. Noster (inquit Paulus Philipp. iii) *municipatus in cælis*. Tertullian., de Coronâ Milit., cap. 12 apud Cl. Domnic. Georgium, in Testimoniis de Adone.

sanctissimum terrestris jampridem Romæ municipem, post gloriosissimum ipsius certamen et palmam, inter cœlestis Romæ municipes allectum, perennique beatæ illius Urbis consolatū decoratū fuisse : quasi diceret, Laurentii passionem ipsum e temporali ad æternum municipatum transtulisse.

Hoc nos ne omnino divinantes dixisse videamur, consideranda primum est proprietas vocis *allectus*, quæ ex alio ad alium ordinem transitum importat, ut et in Græco sermone *προσκαταδραγμένος* ipsi correspondens; tum vero maxime apodosi prioris strophes :

Est aula nam duplex tibi (o Laurenti!)
Hic corporis, mentis polo.

Quibus, nisi vehementer ego fallor, duplex Laurentii nostri patria, geminumque ipsius municipale jus, pertissime continetur. Sunt enim fere ad litteram a Prudentio ex Cicerone mutuata, qui de M. Porcio Catone Tusculi orato loquens (a) : *Ego mehercule* (inquit) *et illi et omnibus municipibus duas esse censeo patrias, unam naturæ, alteram civitatis.* Quam sententiam si cum Prudentii verbis : *Allectus Urbi princeps*, et cum illis : *est aula nam duplex tibi*, conferre volumus, mirifice iisdem congruentem, imo eandem esse comperiemus. Non dixit autem Prudentius *duplex patria*, quia posteriorem vocem, ea præsertim sede, metri ratio respuebat, pro qua *aulam* substituit. Ille autem si vera esse volumus, ut certe verisimilia sunt, habemus Laurentium ex mente Prudentii municipem, atque adeo *patria Romanum* non fuisse.

His conjecturam aliam ex argumento libri *περί Στεφάνου* desumptam, licet extra ordinem, adungere placuit. Cum enim præcipuam ejus libri partem Hispani martyres (vel si Laurentium de quo lis est interea seponamus), Hemeterius et Chelidonius, Vincentius levita, octodecim Cæsaraugustani, Eulalia Emeritensis, Fructuosus Tarraconensis, imo et Cyprrianus (quem licet Afrum, amore tamen et ore Hispanum Prudentius (b) vocat) sibi vindicent : liquet passim ex ipsorum hymnis eos ab auctore in patria conscriptos fuisse ; e contrario vero, quæ reliqua in eo libro sunt martyrum non Hispanorum poemata, Prudentius ipse extra patriam, imo et per occasionem composita fuisse testatur ; Petri quidem et Pauli apostolorum Romæ, item Hippolyti ; Cassiani vero Foro-Cornellii, cum casu ejus passionis historiam ab ædituo inaudivisset. De Agnetis autem et Quirini, qui duo supersunt, hymnis, incerta res est ; Romæ tamen conscriptos fuisse prioris in Urbe festi cele-

britas, posterioris autem martyris exuvie ipsi ut puto (c), Prudentii temporibus e Siscia, qui Croatia pagus est (d), Romam translata, conjiciendi occasionem præbent. Cum ergo unum illud poema, quod Laurentii passionem continet, præ aliis quotquot in eo libro sunt, Prudentius in Hispania scriptum luculentissime testetur, ut loca non ita pridem ex eo adducta declarant : cur non et hinc eliciamus, Laurentium, non secus atque alii martyres quorum passionis is auctor in patria cecinit, Hispania in media natum fuisse ?

Hæc sane si ab adversariis ex Prudentii hymno, aut aliunde pro eorum opinione elicitā nobis obicerentur, uti singula (quod ingenue fateor) non magni facerem, ita in eundem scopum quasi ex conducto directa non prorsus despicienda ducerem universa ; rarissime enim hexachorden citharam ad harmoniæ leges fortuito attemperari contingit. Nos tamen, qualiacunque tandem ea sint, æquis lectoribus dijudicanda, cumque adversariorum conjecturis ex eodem hymno desumptis conferenda proponimus ; minime desperantes tamen, ex iis solum quæ hactenus adducta sunt parcius de cætero Hispanis objiciendum, quod a Prudentio suo in hac controversia deserantur.

CAPUT V.

Argumenta adversariorum ordine examinantur ; in primis vero Blanchinianum ex Orationario Codice antiquissimi ritus Gothici desumptum.

Primum omnium in nos Blanchinus urget libellum orationum antiquissimi ritus Gothici ex Veronensæ Ecclesiæ chartophylacio ab ipso erutum, et inter Prolegomena liturgicorum operum ven. cardinalis Josephi Mariæ Thomasii Romanæ editionis ann. 1741 relatum (e). Is autem libellus, quem ad Tarraconensem, cognominis in Citeriore Hispania provinciæ, Ecclesiam olim pertinuisse contendit, receptissima de Laurentii patria sententiæ mirifice contraire ab ipso dicitur. Sistimus Blanchini verba (f) : « At ipse libellus vulgari (*Hispanorum*) opinioni mirabiliter adversatur. Nam sancti Laurentii festum diem, magnum atque solemnem ceterisque post apostolicos gloriosiore, tribus tantum orationibus et completo-ria ad matutinum concelebrat : quamvis idem libellus officia aliorum sanctorum qui vere Hispani sunt numerosis orationibus exornet, ut videre licet in Indice generali, qui eidem libello Ecclesiæ Tarraconensis (g), fuit summo studio curaque a nobis præ-

(a) Lib. II de Legib. sub init.

(b) In hymno de S. Cypriano, vers. 111 :

Est proprius patriæ martyr,
Sed amore et ore noster.

(c) Vid. Baron. in Not. ad Martyrol. die IV Junii, litt. B.

(d) His temporibus *Sisseg* indigenis appellatus ad Colaps et Savi confluentes. BAUDRAND.

(e) Pag. 1 ad 136.

(f) Annot. cvi, pag. 292.

(g) Quanquam Tarraconensis, an alterius ex Hispaniæ Ecclesiis, libellus is fuerit, nostra nihil referat : monendum tamen lectorem duximus rem non esse usque adeo exploratam. Sane loca quibus Blanchinus

confici ac demonstrari putat (Annot. xxii, pag. 167 seq.) ad Tarraconensem Ecclesiam pertinuisse, subobscura sunt ; et alias in Orationibus de S. Vincentio martyre patria, ut putamus, Cæsaraugustano (Pag. 60, in fin. et 61), est de quo vehementer dubitari possit, num is olim Codex ad Cæsaraugustanam Ecclesiam pertinuerit : nam in ea quæ incipit : *Omnipotens Pater*, etc., legitur : *Præsta, Domine, placatus, ut intervenit sedulo hisdem* (sic) nunc, de quibus ipse (*Vincentius*) electus est membris, *adhibeat fragilitati potentiam, humilitati gloriam*, etc. Item paulo inferius in Oratione quæ incipit : *Omnipotens Deus qui martyrem*, etc. (Pag. 61), mentio videtur fieri celebris illius stolæ Vincentii cruore aspersæ,

flus. Hoc vel unum maximi est ponderis argumentum.

¶ Nobis tamen ad justam trutinam expendere per Blanchinum liceat. Laurentii festum, in eo quem dicimus orationum Codice, tribus tantum orationibus constat, adjectis tamen completoriis et benedictionibus ad vesperum et matutinum: quarum priores Blanchinus casu, ut putamus, omisit (a). Septem omnino, non amplius collectiones sunt. E diverso vero festa sanctorum Vincentii levitæ, Valentini martyris, Leocadiæ Toletanæ, Eulaliæ Emeritensis, Fructuosi, et aliorum, qui vere (ut Blanchinus ait) Hispani sunt, vicenas, interdum plures in eo Codice orationes habent. Hactenus secundo vento, plenisque, ut aiunt, velis Blanchinus; videat, queso, tamen, ne ipsi medio in cursu hærendum sit. Is ipse de quo loquimur libellus (b) in festo sanctorum Acicli et sociorum, quatuor tantum collectiones sive orationes exhibet, quas dominico potius Adventui, in quod tempus ipsorum natale incurrit, quam martyrum solemnitati merito ascripseris. Præterea in festo sanctorum Iusti et Pastoris unicam tantum orationem propriam cum benedictione libellus offert; ternas vero, summum quaternas alias communes, ex missa sanctorum Infantium, id est Innocentium, desumendas præcipit (c); prorsus ut ne conjuncte quidem septenarium numerum impleant. Nec ideo tamen minus priores illos martyres Cordubensibus, posteriores autem hos Germanos fratres Complutensibus adnumerandos Blanchinus ipse nobiscum agnoscat. Sed levia hæc sunt.

Felix Gerundensis martyr in eo quem dicebamus orationum libello, præter benedictionem terdecim

summoque honore apud Cæsaraugustanos habitæ, de qua Prudentius, Eugenius Toletanus Junior, et alii. Verba hæc sunt: *Tribus, Domine, ut intercessionem sedula reformet (Vincentius) male scissa indumenta baptismatis, quem pro te divincantem martyrii cruce respersa stola induisti decoris.* Nos tamen nihil de hoc statuimus.

(a) Pag. 150 seqq.

(b) Pag. 5 seq. Blanchin. in indice Officior. Oratoriariorum, pag. 1-2, et Annot. n. pag. 157 seq.

(c) Pag. 150, et apud Blanchin. in Indice, pag. 129.

(d) Pag. 127 seqq.

(e) Pag. 127.

(f) In Hymn. de SS. Martyrib. Cæsaraugustanis, stro. h. ix.

(g) Ad diem xxv Julii, § 1, n. 1.

(h) Pag. 127.

(i) In Hymn. de SS. MM. Cæsaraugustanis, stroph. viii.

(j) Forsan Blanchino non probabitur duplicem olim apud Hispanos Eulaliæ, sed unam tantum, eamque Emeritensem fuisse. Sane in annotationibus Oratoriariorum Gothici (ix, pag. 146) non obscure in eam sententiam inclinare videtur, idque ex ipsius Oratoriariorum de Barcinonensi Eulalia silentio, cui Prudentius astipulatur, dum inelyta Barcinonensi viragine præterita, priorem illam Emeritensem eximio poemate celebrat, festumque ejusdem diem, *singularem* alicubi (Hymn. de S. Hippolyto) prodit. Longe tamen receptior et probatior est eorum opinio, qui ob communionem nominis atque Actorum affinitatem,

A proprias orationes enumerat; quibus quatuor aliam itidem cum benedictione adjungi debent, quæ ipsi cum sanctis Machabæis communes sunt; prorsus ut omnium conjunctim numerus undevicenarius sit (d). Nihilominus tamen Cucufas Barcinonensis martyr, qui nedum Felicis civis itinerisque socius fuit, sed germanus ejusdem frater vulgo creditus; quemque libellus ipse *famosum martyrem* (e), Prudentius *clarum* (f), Bollandiani Patres ex vetustis Martyrologiis *celeberrimum* vocant (g), unica tantum, quod mirere, completoria et benedictione in eo libello colitur (h). Adde clarum jam tum et mercimoniis celebrem, atque adeo civium frequentissimam Barcinonem fuisse; Tarraconi præterea, cujus Ecclesiæ libellus a Blanchino ascribitur, collimitaneam: cum contra, Gerundam Prudentii testimonio *parvam* (i), triumque minimorum dierum itinere a Tarracone disitam fuisse sciamus, ut potior hujus martyris quam Felicis, saltem æqualis utriusque cultus esse debuisset. Diversitatis causam indicabimus fortasse alias; interea vero ex inæquali orationum in eo Codice numero, priorem illum Felicem Hispanum fuisse, non item Cucufatem, quod utrumque ex ejus ratiocinio consequens sit, Blanchinus eliciat.

Quid autem, si in Orationum libello Laurentius omnino prætermisisset? Confectam Blanchinus universam rem, actumque plane de Hispanorum sententia pronuntiasset. Atqui eodem argumento (ut vel hinc ejus infirmitatem eliciamus) conficere quoque nunc poterit, nec Eulaliæ Barcinonensem (j), nec Vincentium et socios Abulenses, nec Servandum et Germanum Gaditanos, neque Hemeterium tandem et Chelilonium Calaguritanos martyres celeberrimam

utramque Eulaliæ ab aliquibus confusam, atque ex duabus unam factam existimant; quod et in Hippolytis, Cyprianis, aliisque cognominibus martyribus contigisse scimus. Nec Ruinartius ab hac sententia alienus videtur (Act. Mart. sinc., Edit. Veron., pag. 396), quamquam ipse nihil delinquit. Et quidem præter Missalis ac Breviarii Mozarabici, nec non Eulogii, atque aliorum veterum auctoritates, quæ vulgo pro Barcinonensi Eulalia afferuntur: antiquissimum Kalendarium Toletanum a Francisco de Pisa olim evulgatum, et a P. Joanne Pinio in *Liturgiæ Hispanicæ* relatum, quod ipse (Cap. 9, § 6, n. 445) seculo quinto aut ineunte sexto, Cl. vero Cennius (ap. D. Blanchinum Oratoriariorum Goth., pag. 154) extrema sæculi septimi ætate exaratum putat, mihi illic posteriorem sententiam confirmat; legitur enim in eo: *II Idus Februarii sanctæ Eulaliæ virg. mar. Barcinonæ.* Acta præterea Leocadiæ Toletanæ martyris, ex ejusdem urbis Franciscanorum Patrum cænobio nuper eruta, et a Cl. Henrico Florezio in Hispaniæ sacræ tom. VI, pag. 315 relata disertissimam utriusque Eulaliæ mentionem faciunt. Quæ nos, quamquam alias amplius nostræ Barcinonensis Ecclesiæ, cujus in sinu sacri Eulaliæ cineres religiosissime coluntur, ac nobilissimæ Hispaniarum urbi, quæ suo nos gremio benigne exceptit, nullo non officii genere devincti, magis tamen ex animi sententia, quam quod utrique aut earum alteri gratificari velimus protulisse, persancte dejeramus. Videndas insuper Cl. Lesleus (Annot. in Missal. Mozarab., pag. 566), qui pro duplici Eulalia strenue dimicat; ejus tamen opus absolutum hac dissertatione primum in lucem prodiit.

nos, quorum palmas peculiari hymno Prudentius cecinit (*a*), Hispanis ascribendos esse : quandoquidem in eo de quo agimus Orationum Codice nullam horum martyrum mentionem fieri, festaque ipsorum natalitia omnino prætermitti videntur (*b*).

Neque id ejus tantum Orationum libelli peculiare existimandum est, sed veterum fere omnium liturgicorum Codicum, et Martyrologiorum commune, ut nonnulli interdum martyres alioqui non tacendi silentio prætereantur. Exemplis res fiet illustrior. Miss. le Gothico-Gallicanum Thomasi (in quo nedum peculiare Laurentii festum, sed duplex insuper sanctissimi martyris, in sancti Sixti atque Hippolyti natalitiis, elatium contineri pridem diximus) nec verbum de Felice et Cucufate, nec de Fructuoso ac sociis, nec de Vincentio levita aliisque Hispanis martyribus illustrissimis, aut aliquam commemorationem habet, ut alibi quoque a nobis indicatum. Si quis autem ex ejus Codicis silentio præclarum illud purpuratorum agmen Hispanie nostræ abjudicare vellet, quantum ille, vel Blanchino iudice, a veritatis tramite deviare!

Missale præterea Isidorianum, vulgo Mozarabicum dictum (*c*), non meminit Zoili seu Zoelli Cordubensis, ut eum Prudentius vocat (*d*); neque Cucufatis Barchinensis, nec Eueratidis Cæsaraugustana; imo neque ipsorum octodecim ejusdem urbis martyrum, quorum laudes peculiari hymno celebravit Prudentius (*e*). Kalendarium demum Ecclesiæ Carthaginensis Afros, imo ejusdem urbis martyres interdum silet. N. n. Rutilius exhibet, qui, teste Tertulliano, post evitatos sæpius persecutores, tandem comprehensus igne martyrium consummavit (*f*). Non Mavilum, qui, ex eodem Tertulliano *ad Scapulam*, apud Adrumetum (*Toulbam* seu *Mahametam* Ferrarius (*g*), *Hammametham* Baudrandus vocat, non longe a Carthagine) sub Severo ad bestias damnatus est (*h*). Non demum Bassum, Fortunionem, aliosque Carthaginenses martyres in Cypriani epistolis laudatos, ut Cl. Ruinartius (*i*) testatur. Quid igitur? An ex utriusque hujus Codicis silentio, nec priores illos Hispanos, neque posteriores hos martyres Afros fuisse affirmabimus?

Juvabit, opinor, Cl. auctoris testimonium in hujus

(*a*) In honorem SS. MM. Calagurritanor. Hemeter. et Chelid. Primus est omnium in Edit. Weitzii. Hanov. 1612.

(*b*) Vide sextam notarum huic dissertationi sub *Addendorum* nomine adnexarum. Edit.

(*c*) Legeram id pridem in Ruinartio, cujus fere verba hæc sunt (Pref. ad Acta mart. sine., num. 18); postea vero ejus Missalis exemplum nactus, ex Editis scilicet a Cl. Lesleo, rem periculo facto comprobavi; licet in ejus Missalis Calendario mense Julio (Pag. 90) legatur: viii Kal. Augusti Christophori, etc. Cucufati et comitum ejus martyrum; in corpore enim ejus Missalis ne minima quidem Cucufatis mentio fit, ut videre est in missa sancti Christophori xxv Julii.

(*d*) In Hymno de SS. MM. Cæsaraugustanis.

(*e*) Septimus is est in Editione Weitzii.

(*f*) Rutilius, sanctissimus martyr, cum toties fugisset persecutionem de loco in locum, et jam periculum, ut putabat, nummis redemisset... ex inopinato ap-

doctrinæ confirmationem adducere, ex quo eadem opera intelligemus, cur nonnulli martyres in propriis etiam Ecclesiis interdum omitterentur. Sed quid ad tam vetera exempla recurrimus (inquit Ruinartius de martyrum silentio in Vett. Kalendaris (*j*), loquen.). cum id ipsum in hodiernis Kalendaris quicvis observare facile queat: in quibus non solum exterarum, sed etiam vicinarum et comp provincialium Ecclesiarum martyres et patroni, ut plurimum non celebrantur; imo quandoque unius Ecclesiæ martyres aut episopi in aliena Ecclesia coluntur, qui nullum habent in propria cultum. Quod ideo factum puto (subtili) quod eorum reliquiæ sacræ alio translatae fuerint, aut certe quod eorum Acta non haberentur.

Firmat mirifice hanc doctrinam Cl. Muratorius, cui cum novum visum fuisset, sanctæ Eugenæ virginis et martyris festum, cujus passio Romæ ipso natali Dominico die in veteribus Martyrologiis Hieronymiano, Usuardi, et aliis celebrabatur, in Gallicano-Boviensi Sacramentario, quem ad Vesontionensem provinciam pertinui se diximus, atque adeo apud Gallo Francos, in ejusdem Dominici natalis pervigilio recenseri: hanc ejus rei causam fuisse suscitatur, quod in aliquam ex Gallicanis Ecclesiis hujus sanctæ martyris reliquiæ perductæ fuerint (*k*).

Inde etiam argumento a majori ad minus, ut in scholis loquuntur, fieri potuisse arbitror, ut inferior alicubi ritus esset martyris civis, cujus tamen nec Acta, neque reliquiæ haberentur in patria præ illius cujus Acta vel reliquiæ in aliqua Ecclesia aut diocesi exstarent, licet is alibi patriam sortitus fuisset. In numerato habemus exemplum Stephani, cujus quamquam peregrini festum, ob delatas tamen in Hispaniam reliquias, ut pridem dicebamus, longiori orationum serie in eo libello celebratur, quam vel Acisclus, vel Justus et Pastor, domestici procul dubio martyres; imo quam Hispalenses Justa et Rufina, quarum natale quindecim non amplius in eo libello collectiones habet (*l*), cum vicinæ et amplius ibidem Stephani festo attribuuntur (*m*).

Cum ergo, sicuti ex Bollandianis Patribus ipsoque etiam Prudentii testimonio pridem ostendimus, proximis a Laurentii morte, imo etiam posterioribus sæculis, nullas Hispania nostra nacta fuisset sanctis-

prehensus et præsiidi oblati, tormentis dissipatus, credo pro fugæ castigatione: dehinc ignibus datus, passionem, quam vitæ, misericordie Dei retulit. Tertullianus, lib. de Fuga in persecut., cap. 5.

(*g*) In Adrumetum. Et ibidem Baudrandus.

(*h*) Tibi quoque (*Scapulam provincie Africa præsidem Tertullianus alloquitur*) optamus adnotationem solam fuisse quod cum Adrumeticum Mavilum ad bestias damnasset, et statim hæc vexatio subsecuta est, et nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis. Tertull., lib. ad Scapulam, cap. 3, n. 3.

(*i*) In pref. in Act. mart. sine., num. 18.

(*j*) Ibidem, paulo tamen inferius.

(*k*) Dis. de Liturg. Romana Vet., tom. II, col. 766, in pref. Sacramentarii Gallicani Boviensis a Mabillonio primum editi.

(*l*) Orationar., pag. 125 ad 127.

(*m*) Idem a pag. 59 ad 45.

simi martyris reliquias; nullaque præterea in ea regione exstarent passionis ejusdem Acta: fieri hac de causa commodissime potuit ut festum Laurentii in ea Ecclesia, ad quam libellus de quo agimus pertinebat, minori orationum numero celebraretur, quam alicujus ex Hispanis aut exteris martyribus, quorum sacra pignora in ipsa Ecclesia vel alibi in Hispania colerentur. Atque, uti ex majori orationum numero quas Stephanus in eo libello habet, non bene quivis eliceret sanctissimum protomartyrem Hispaniam adjudicandum; ita neque ex minori Laurentium ipsis adimendum fore.

Ex eadem quoque doctrina in-ignem illam inter Felicem Gerundensem et Cucufatem Barcinonensem, quod ad Orationum numerum spectat, inaequalitatem descendere arbitror. Prioris etenim martyris exuvia ab ejus morte ad nostra hæc tempora Gerundæ, qua in urbe passus fuit, perpetuo permansere. Prudentius (a):

Parva Felicis decus exhibebit
Artibus sacris locuples Gerunda.

De Cucufatis autem reliquiis, quanquam eas Prudentius ætate Barcinone, aut non procul (apud Octavianum scilicet castrum, quo loco celebre sancti Cucufatis monasterium, hodie *Sant Colgat del Vallès* indigenis appellatum, a Carolo Magno, sive, ut alii volunt, a Ludovico Pio exstructum postea fuit) existitisse nullus dubitem; id quod Mozarabæus etiam ipsius martyris hymnus, nequequam reclamante Tillemontio (b) expresse confirmat (c): extra controversiam tamen est a sæculo octavo in Galliam translatus fuisse, atque anno salutis 777 in saltu Vosagico apud Fultrado-Cellam requievisse; ut ex sancti Fultradi testamento, quod Mabillonius (d) divulgavit, manifestum sit. Nec di-sentit Ado, quanquam Cucufatis corpus recta Lutetiam translatum fuisse asserat, quod æque verum non est: *Octavo* (inquit [e]) *milliaria a Barcinone perductus Cucufas, ferroque animadversus martyrium consummarvit, cujus corpus a Christianis cum reverentia sepelitur; unde postmodum translatum non longe a Parisiorum civitate in ecclesia BB. MM. Dionysii, Rustici et Eleutherii tumulatum est.*

Jam vero fixa apud Gerundenses atque immota reliquiarum sancti Felicis sede, potuit facillime priscus hujus martyris cultus constanti populorum devotione retineri; Cucufatis autem paulatim decrescere, maxime vero ex quo sacrum ejusdem corpus in Galliam translatum fuit; quam ego insignis

Alilius in Orationum numero inaequalitatis, de qua pridem egimus, causam fuisse arbitrabar. Verum, inquis, ita fiet, libellum Orationum de quo agimus post translatum denum in Gallias Cucufatis corpus conscriptum fuisse; atque adeo nec *plusquam milenarium* esse ut Blanchinus voluit (f), neque ad *sæculum septimum pertinere, Mauricamque Hispanie cladem prævisse*, ut Cl. Cayetanus Cennius affirmavit (g); sed exeunte minimo octavo sæculo exaratum fuisse. Quid vero, inquam, tum postea? Maximam quidem utrique huic scriptori auctoritatem inesse scio, eamque in dies amplificari vehementer cupio; verum, si libere philosophari liceat, præ ea, præque conjecturis quæ dijudicandæ ætati ejus Codicis afferuntur, unam inter Felicem et Cucufatem Orationum in ipso disparilitate longe validiorem puto; atque ex ea Codicis ætatem inter alia dimetiendam fore; aut præsentiorē aliam tantæ inaequalitatis causam hi scriptores adducant.

Fugax præterea et lubricum est judicium de ætate Codicum, in quo postquam se misere deceptos atque deprehensos agnovere cautiores palæographi, fallacia omnia atque insidiarum plena esse pronuntiarunt, nihilque prorsus ubi tuto pedem figere valeas in eo argumento reperiri. Neque demum excusa, quam velint accuratissime, characteris ejus libelli specimine a Blanchino exhibitio (h), causam aut conjecturam aliquam inveniendam fore existimo cur magis ille ad septimum quam ad octavum sæculum pertineat; præsertim cum prioris illius sæculi paucissimi exstent Codices cum *quadrato*, ut vocant, aut ad *quadratum* scriptionis genus accedente characterē scripti; *cursivum* autem, qua libellus constat, scribendi rationem ternis demum quæ consecuta sunt sæculis frequentari cœptam, atque in maximo usu fuisse sciamus.

Ac mihi quidem, ut libere judicium de hac re meum exponam, si quando in affinis characteris Codicem incidissem, exeuntis plane octavi sæculi, forsitan et ineuntis noni genius illico in oculos incurrisset. Quod si Codicis antiquitatem non ex scriptura (quæ potest esse recentior), sed ex phrasi atque argumento ejusdem elici debere Blanchinus ac Cennius contenderint: hactenus ipsis assentiri reperiri in eo Codice quæ remotissimam antiquitatem sapiant, quale inter alia illud est, quod de *omnimoda simulacrorum superstitione devicta*, in altera ex Orationibus de SS. Fructuoso, Augurio et Eulogio (i) legitur: verum

(f) Tom. I Coll. Oper. V. card. Thomasii in præf. ad lectorem.

(g) Tom. I de Antiq. Eccl. Hispan., pag. 28, apud Blanchin., in Annot. Orationarii, pag. 133.

(h) Tom. I Liturg. Oper. V. card. Thomasii inter prolegom., pag. 131.

(i) Inter Orationes de SS. Fructuoso et sociis, pag. 56: *Fac nos te semper in veritate diligere, teque etiam fideliter adorare, ut, omnimoda simulacrorum superstitione devicta, præcita tibi martyrum tuorum imitantes sequamur vestigia.* Quæ ad ea tempora quibus adhuc supererant in Hispania ethnici vestigia referenda puto.

(a) In Hymn. de SS. MM. Casaraugustanis.

(b) Contendit quidem Tillemontius (apud PP. Bolland. xxv Jul., § 11, n. 15) de Cucufatis tumulo, sine corpore tamen, id est *περί τοῦ νεκροῦ* in eo hymno agi; quod tamen ex strophis II, III, IV, maxime vero I, in qua Cucufas Barcinonensis dicitur civis (ob sacras scilicet ejus reliquias ibidem asservatas), manifeste falsum esse convincitur.

(c) Exhibuit hymnum Bollandiani PP. xxv Jul., § 1, n. 7.

(d) In Act. SS. ordinis S. Benedicti sæc. III, part. II, pag. 341, apud Bolland. xxv Jul., § 3, n. 21.

(e) In Martyrol. ad diem xxv Jul.

neque ex his satis valium ætatis Codicum argumentum deducitur, cum et in recentibus libris liturgicis antiquæ plerumque Orationes retineantur; et alias Cennius, licet ea ipsa Oratio in Breviario Mozarabico, teste Blanchino (a), reperiatur, id Breviarium ad sæculum x pertinere censuit (b). Ampullaris præterea Codicis in plerisque locis stylus Carolina minimum tempora, atque extremam præsepe barbariem (c), qualem Hispaniæ nostræ, ex Alvari Corduben-is qui non longe ab eo sæculo floruit testimonio (d), Mauricia vastatio intulit; imo, si Deo placeat, ipsius etiam Mauriciæ Hispaniæ vastationis non obscura in eo Codice vestigia observare possumus (e). Sed intermissam disputationem resumamus.

CAPUT VI.

Expenduntur alia ex Laurentiano Prudentii hymno contra Hispanorum sententiam deducta.

Secundum Blanchini argumentum adversus receptam de Laurentii patria sententiam nostratis Prudentii silentio concluditur. Magnificerant, ut nuper vidimus, prior ille scriptor conjecturam suam ex Tarraconensi Orationum libello desumptam; sublit autem continuo (f): *Cui tamen accedit argumentum alterum ex Prudentio mutatum. Hic nempe silet nobile solum magni Laurentii. At si in Hispania natus esset levita sanctissimus, Hispanus poeta non sileret. Id ipsi in more non fuit in hymnis quos de sanctis nationalibus cecinit.* Subsistere hic, seseque tantillum colligere Blanchinus videtur, deinde vero quasi subiratus pergit: *Verum, quid ais? non silet. Romam ad cælos evehit. Romam parentem dicit. Obscura sunt quidem ejus testimonia, sed jam a nobis clariora fient* Haecenus Blanchinus.

Ego vero nollem de hoc argumentum sectorum judicium antevertere, aut maledictis cum Blanchino decertare. Quia tamen prolixè mihi cum eo, deque rebus nihili agendum est: si quid forsitan paulo durius aut inclementius a nobis dictum lector deprehenderit, responsum id, quæ-o, non dictum existimet; tum vero ejus quæ in his legendis necessario faciendæ est boni otii jacturæ, aut si quod præterea devoran-

Adum est tedium, non in me, quasi ultro inania consecutus fuerim, sed in eum a quo ut scriberem adactus sum culpam rejiciat.

Quatuor itaque thesibus Blanchini argumentum constat, quæ ordine a nobis examinande sunt. 1. Prudentium silere Laurentii patriam. 2. Minime illam silentio prætereundam, si Laurentius in Hispania natus fuisset. 3. Non moris fuisse Prudentio in hymnis quos de sanctis nationalibus cecinit indictam eorum patriam relinquere. 4. Neque tamen, modo quis animum advertat, omnino Prudentium dissimulare in Urbe natales hausisse levitam sanctissimum, quandoquidem Romam ad cælos evehit, Romam parentem dicit.

Primam itaque thesin quod attinet, non diffiteor Prudentio in eo de quo loquimur hymno, ne verbum quidem excidisse ex quo natum fuisse in Hispania Laurentium vel eminus conjicere aut suspicari possumus; verum nec si Blanchinus, paulo quam haecenus attentius, auctoris tum in eo hymno, tum in universo *περί Στεφάνου* libro scopum considerare velit, inficiari nobiscum poterit, nihil ad Prudentii in utroque propositum spectasse tractatum de Laurentii patria, ne per occasionem quidem, cum natus in eo poemate Hispaniæ nostræ mentio fiat; e contrario vero cum Romam in ipso recta Prudentius alloquatur, totusque sit in ejusdem religionis, triumphis, imperio, sacrisque martyrum, præcipue vero Laurentii nostri, recensendis exuviis: videtur quælector æquus, quam non inopportune, si Romæ natus fuisset levita inclutus, ejus patriam Prudentius poemati suo per occasionem inserere potuisset, novumque inde laudandæ Urbis argumentum capere, saltem quam fuisset in lubrico, ut imprudenti aut alia cogitanti verbum excidisset, ex quo Romæ natus Laurentium odorari sagaciores possent. His autem si conjecturas addimus ex eodem hymno pridem a nobis ductas, ut Laurentium Romanis abjudicemus, consequens fiet Prudentii de Hispania silentium ipsius proposito opportunum, atque Hispanis innoceum; de Roma vero, si in ea Laurentius natus

(a) E regione ejus orationis in margine, pag. 56, legitur: *Br. Moz. fol. 352, col. 1.*

(b) Tom. I Antiq. Eccl. Hispan., pag. 28 seq., n. 8 et 10, apud Blanchin. Orationar., pag. 155 seq.

(c) Inter alia Orationem S. Hippolyti seligimus quæ habetur in Orationario, pag. 151. «Lux angelorum et hominum, splendor dierum et temporum, candor animarum et corporum. Christe Domine Deus ob reverentiam tui martyris Hippolyti flammicomæ claritudinis munus oblatum, lucifugo sancti Spiritus respergens inlapse, tuis effice nitibus placitum, nobis redde prodicium: ut et visibili fulgore nigroris noctivagi furva coerceat, et invisibili munere maledicium scabra peccaminum errata consumat.»

(d) In indiculo luminoso apud Florezium monstrum, tom. XI Hisp. Sacre, pag. 274. «Legem (inqui) snam nesciunt (Hispani) et linguam propriam non advertunt Latini; ita ut in omni Christi collegio vix inveniatur unus in milleno hominum numero, qui saluatoris fratri possit rationabiliter dirigere literas.»

(e) In Orat. de S. Stephano, pag. 41, sub init. «ut munitione fidei Christianæ et externa bella su-

perantes et intima, æternam mereamur pertrahi ad coronam.» Paulo inferius de eodem Stephano, pag. 41: «*Ut cujus virtute multitudo devota est infidelium. ejus suffragio firmetur spes aucta creditum.*» Quæ sane ambigua sunt. Item inter Orationes de S. Vincentio martyre, pag. 60: «*Domine Deus qui salutem regibus donas et martyrem tuum Vincentium de malignorum gladio liberaas... libera nos de manu filiorum alienorum, ut insidiantibus inimicis vita nostra non pateat; nec illorum procacitas sæva de ruinæ nostræ casibus hilarescat, sed gladio verbi tui accincti et hic adversa superemus intrepidi,*» etc. Item de eod. ibid.: «*Deus qui beatissimum martyrem tuum Vincentium, plebi tuæ murum arcum præstitisti, ut bellantes contra se mirabiliter nominis tui virtute devinceret.*» Denique eadem pagina sub fin. et init. sequentis, «*Omnipotens Deus, qui beatissimo Vincentio præstitisti, ut per te fieret... de milite dux, de serro amicus...* præsta placatus, ut interventu sedulo... adhibeat militiæ disciplinam, servituti libertatem,» etc. Sunt fortassis alia.

(f) Annot. cvi, pag. 292.

fuisse, quodammodo importunum, saltem Romanis minime proficuum fore. Ex usu scholarum dicemus, Prudentium quod ad Hispaniam attinet *negative*; quod ad Urbem vero spectat *exclusive* Laurentii nostri patriam prætermisisse.

Secunda Blanchini thesis est: *minime a Prudentio Laurentii patriam, si in Hispania natus fuisset levita sanctissimus, silentio prætereundam*; cuius tamen ratio quia in sequenti ab eodem redditur, utriusque falsitatem eadem opera inferius ostendemus. Interea tamen, ne plus illum scire quam scire oporteat temere asseramus, rogandus Blanchinus est: num *Ageriam*, aut *Sibyllina folia* de hac re consuluerit? Verum si ipsi, quod Prudentii morem de non tacendo nosset, asserere licuit non prætereundam ab eo Laurentii patriam; cum e contrario mox ostendendum sit minime hoc ei in more fuisse ut sanctorum patrias eloqueretur: cur non affirmare nobis vicissim liceat Laurentii, non secus ac cæterorum martyrum, patriam debuisse in eo hymno a Prudentio, nisi parum sibi constare vellet, prætermitti?

In tertia Blanchinus asserit: *non cum Prudentii morem fuisse in hymnis quos de sanctis nationalibus cecinit, ut eorum patrias sileret*. Itane vero, inquam? Atqui Hispanus erat Vincentius, levita et martyr celeberrimus, eademque ac Prudentius Cæsaraugusta urbe, ut creditur, natus: apud Hispanos itidem alius, educatus, passus; nulla denique non ex parte Hispanus. Nihilominus tamen in hymno quem de ejus passione Prudentius elegantissimum panxit, nec multo quam Laurentii brevior (a), altum de invictissimi martyris patria sileri comperio; ut nec verbum neque particula ipsi insit, ex quibus ea elici aut odorari possit. Conferat hæc, quæso, Blanchinus cum iis quæ in secunda thesi scripserat, scilicet, si in Hispania natus fuisset Laurentius, minime ipsius patriam a Prudentio in eo hymno prætereundam.

Verum id forsitan in hymno Vincentii Blanchino singulare videbitur, atque adeo insufficiens ut receptum aliqui Prudentii in cæteris hymnis morem, edicendi sanctorum patrias, ullatenus oppugnare valeat; neque ipse abnueret, si res sic haberet. Sed quid si nullius ex Hispanis martyribus, quorum hymni habentur in libro *περί Στεφάνου* patriam usquam Prudentius elocutus fuerit; ac ne unum quidem ex ipsis vel generatim Hispanum dixerit? Paradoxum hoc sane Blanchino videbitur; id nos tamen proprio periculo tuendum, atque ostendendum suscipimus; quod vel unus ejus libri titulus *de Coronis*, seu *Passionibus* martyrum non obscure indicat. Universa igitur hymnorum ejus libri series, prout eam Joannes Weitzius exhibet, ordine nobis percurrenda est.

(a) Is est ordine secundus in Editione Weitzii. Constat autem 144 strophis, hymnus vero Laurentii, qui in ea Editione tertius numeratur strophas omnino 146 continet.

(b) Hymn. i in honorem SS. MM. Hemeterii et Chelidonii *Calagurritanorum*.

(c) Stroph. ii. vers. 4

Primus omnium sanctis Hemeterio et Chelidonio martyribus inscribitur, quos in fronte *Calagurritanos* Prudentius vocat (b), bisque in hymno *terram Hiberum* (c), colonosque *quos Hiberus alluit* (d), id est, *Calagurrim* et *Calagurritanos* laudat; multoque expressius in hymno de sanctis martyribus Cæsaraugustanis, ubi de iisdem Hemeterio et Chelidonio loquens, ait (e):

Nostra gestabit Calagurnis ambo
Quos veneramus.

Putavit autem, ut conjicio, Blanchinus his locis utriusque illius martyris patriam a Prudentio designari, cum tamen iste, nihil tale cogitans, ad passionis, et maxime ad sepulcri locum respexisset; id quod e præcedenti disticho, multoque clarius ex proprio sanctorum martyrum hymno liquet, sub cujus initium de Calagurri loquens Prudentius ait (f):

Hic locus dignus tenendis ossibus visus Deo.

Sub finem vero (g):

Martyrum cum membra nostro consecravit oppido.

Nec Prudentium, qui non longissime ab horum martyrum sæculo vixit, latere unquam poterat, eos Legionem (quæ urbs non paucorum dierum intervallo a Calagurri sejuncta est) Marcello, ut vulgo creditur, Centurione progenitos fuisse.

Secundus ejus libri hymnus passionem sancti Vincentii levitæ continet; in eo autem alte ipsius patriam sileri modo dicebamus. Tertius de Laurentio est, ex quo Romam sanctissimi martyris patriam fuisse, id est, aquam et pumice haurire Blanchinus et Merenda voluere; nos e diverso nihil in eo contineri quo Hispania nostra designetur, aut unde conjici possit in ea natum fuisse Laurentium, non ita pridem professi sumus. Quartus sancti Hippolyti, quintus sancti Cypriani, sextus sanctorum apostolorum Petri et Pauli passionibus continent, quos quia de Hispanis martyribus non agunt consulto mittimus.

Septimum ejus libri hymnum, *Laudes sanctorum decem et octo martyrum Cæsaraugustanorum* (h) inscriptum, quantus ille est, a se stare Blanchinus existimavit; verum, si quid ego video, mirifice in eo verborum specie deceptus fuit. Rem quam potero brevissime exponam. Extollit in eo hymno Prudentius Cæsaraugustam suam, quod sacro octodecim martyrum, quorum servat cineres, præsidio munitissima adversus vicissitudines habeatur; quodque in extremæ ultionis die multo plures quam urbes aliæ sanctorum exuvias Christo martyrum regi votivum munus oblatura sit. Pergit subinde concurrentia loca quibus sacri reliquiarum thesauri reconduntur enumerans, et ait: Corduba Aciscum ac Zoellum seu Zolum offeret; Tarraco Fructuosum et socios, Gerunda Felicem, Barcino Cucufatem, Calagurris He-

(d) Stroph. xxxix vers. 117.

(e) Hymn. vii SS. MM. Cæsaraug., stroph. viii, vers. 21.

(f) Stroph. ii, vers. 5.

(g) Stroph. xxxix, vers. 116.

(h) Hymn. vii in laudem decem et octo martyrum Cæsaraugustanorum. Weitzius, pag. 103.

metierum et Chelidonium, Narbo Sergium Paulum, Emerita Eulaliani, Complutum denique Ju tum et Pastorem. » (Taceo urbes ejus hymni reliquas quod ad Hispaniam non pertineant.) « Hæc (subdit) civitas singula, hæc bina ternave offeret martyrum corpora. Erit fors quæ quinis sanctorum hostiis æterni Judicis iram placare studeat; tu vero hoc nomine ante alias Cæsaraugusta illustrior, sola duodeviginti martyrum exuvias, quot scilicet vix Carthago, vix ipsa mundi parens Roma præstare possit, exhibebis, lætaque in occursum Christi prosilies. » En ejus hymni summam.

Hæc ubi Blanchinus e longinquo, uti ego arbitror, salutavit, ratus expressis in eo hymno Ili-panica-
rum urbium nominibus, temporales martyrum quibus adjuvatur patrias contineri : nihil veritus fuit asserere : non esse in more Prudentio, martyrum vere Hispanorum patrias in hymnis, quos de ipsis panxit, silentio præterire. Longe tamen aliam hujus auctoris mentem fuisse, cum alibi perpetuo, tum etiam in eo hymno de quo agimus ; neque ad martyrum patrias, sed ad passionum loca, maxime vero in quibus sacri eorumdem cineres habebantur, respexisse : ipsum poematis argumentum quod pridem exposuimus evidenter declarat ; non enim vacua vernaculorum martyrum nomina, sed sacra eorumdem ossa civitates quasque Christo oblaturas Prudentius ait (a) ; nec Cæsaraugustam laudat, quod octodecim martyrum patria sit, de quo inferius nobis sermo recurrit ; sed quod ibidem sacra eorum corpora tumulata fuerint. En aliquot ejus hymni loca, initio quidem (b) :

Bis novem noster populus sub unc
Martyrum servat cineres sepulcro.

Sub finem vero (c) :

Oeto tunc sanctos recolit decemque.
Angelus coram Patre Filioque,
Unius urbis regimen tenentes
Jure sepulcri.

Atque alibi passim.

His jam nutare Blanchinum video ; sed pergamus rem allatis exemplis illustriorem reddere. Felix in eo hymno, ut vidimus, Gerundæ a Prudentio ascribitur, Cucufas Barcinoni ; neutram tamen istarum urbium utriusque illius martyris, aut alterius eorum patriam fuisse notissimum est ; sed eos in Africæ urbe Scillitana (Mezillam nunc indigenis vernaculo sermone

(a) Stroph. iv, vers. 15 seq.

(b) Stroph. i, vers. 1, 2.

(c) Stroph. XLIII, vers. 173 seq.

(d) Fuerit fortassis hæc urbs, quæ celeberrimis olim Sperato et sociis, qui Scyllitani martyres appellantur, nomen fecit. Verum ubi adhibitis Cellario (Not. Urb. Ant.), Baudrando et Ferrario (in Lexic.), Nicolao Antonio (Censura Historiar. lib. vi, cap. 2, num. 42), atque aliis apud ipsos, hodiernum ejus urbis nomen elicere cupio, incertior multo effectus sum quam fueram dudum : tanta est inter hos auctores dis-ensio atque opinionum varietas. Cf. Lessleus (in Not. Missal. Mozar., pag. 603) probabile existimat Scyllam Proconsularis provincie oppidum fuisse, alios Scillita dictum, episcopali sede insignem, quod et Nicolao Antonio placere video (loco proxime allegato) ; sed cum ex Actis S. Cucufatis a Bollandianis PP. allatis (xv Jul. post § 5) constet Cucufatem cum Felice e patria, Cæsaream urbem maritimam

A dictam, ex situ ac nominis affinitate conjicio [d]), natos fuisse constat. Calagurris itidem Hemeterii et Chelidonii exuvias Christo oblatura recensetur ; quos tamen Legione progenitos fuisse ex communi et receptissima sententia non ita pridem dicebamus. Narboni Martio Paulus, Sergius prænominatus, in eo poemate attribuitur, quod sacra ejus martyris ossa ibidem ad hanc usque diem requiescant ; ipse tamen in Urbe natus, domique et in provinciis eximiis muneribus, et proconsulatu functus creditur ; certe patria Narbonensis non fuit.

Nec scimus an Zoilus atque Aciscelus nativitatibus jure ad Cordubam spectent, qui tamen ob martyrii ac sepulcri locum ei urbi a Prudentio ascribuntur (e) Imo ipsos decem et octo martyres, quorum proprius B est hymnus de quo agimus, non alio quam sepulcri jure Cæsaraugustæ a Prudentio attributos arbitror ; ipse certe neminem eorum, dum viverent, Cæsaraugustæ incolam fuisse perhibet, iniquiens (f) :

Martyrum nulli remanente vita
Contigit terris habitare nostris.

Si vero eosdem Cæsaraugustæ natos fuisse gratuito Blanchinus asserat, habemus arietinum oraculum, æque enim ipsorum ac cæterorum martyrum patriam Prudentius si et.

Hæc autem cum ita sint, liquidum jam fiet Prudentium in hymno de quo agimus minime ad temporales martyrum patrias respexisse, sed ad loca solum in quibus tunc sacre ipsorum exuvie colebantur. Verum, inquit tamen Blanchinus, in hymno mentio quoque Eulaliæ est, cujus cineres ovans Emerita Christo a latura dicitur : Complutum itidem Justi et Pastoris ; Tarraco Fructuosi et sociorum : quos tamen iis ipsis quibus attribuntur urbibus natales hausisse novimus ; ut proinde non perpetuo martyrum patrias Prudentius in eo hymno siluisse dicendus sit. Quid vero tum postea ? Casu hi martyres in ipsa, quæ pridem eos mundo pepererat, urbes ad palmam vocati, ibidemque a Christianis tumulo compositi fuere. Quare Prudentius passionis et reliquiarum in eo hymno seles enumerans, non potuit ab iisdem horum martyrum patrias sejungere ; nec cum unus esset eorum sepulcri et nativitatis locus, priore in quo passi fuerant designato, posteriorem indictum præterire. Nusquam tamen is auctor patrias

D (quæ nunc Alger vulgo esse existimatur) studiorum causa commigrasse : suspicatus fui Scyllin Cæsareæ quam Carthagini (ad quam utpote celebriorem alias sanctissimos martyres studiorum causa mittendos fuisse verosimile est) propiorem fuisse : atque adeo non ad provinciam Proconsularem, sed ad Mauritaniam Cæsariensem eam urbem pertinuisse. Præterea cum in recentibus chartis geographicis non longe ab hodierno Alger oppidum Mezilla perperissem, ex qua vocæ si priorem consonam, quæ procul dubio servilis est, cum sua vocali amoveas, superest Zilla : nominis affinitate inductus sum ut conjicerem eam antiquam Scyllin Felicis et Cucufatis patriam fuisse.

(e) Zoilum atque Aciscelum Cordubæ olim incolas fuisse constans est auctorum traditio ex antiquis Brevariis, Legendariis, atque Actis deducta, de qua cf. Florezius noster (Tom. X. pag. 239 et 307). De patria nihil certi habemus, neque is auctor quidquam prodidit (f) Stroph. xxxi.

eorum martyrum data opera recensuit, ac ne de ipsa cogitavit quidem, ut ex hymni argumento liquet.

Rem satis per se, ut opinor, illustrem alter ipsius poematis tractus demonstrabit, in quo Prudentius, licet alias Vincentium levitam Caesaraugustæ natum atque educatum crediderit (id quod mihi ex vigesima sexta et sequenti strophe (a) perspicuum fit); nihilominus tamen, quod extra patriam, Valentiae scilicet nostræ in Edetanis, passus ac tumulo compositus fuisset, non aule ipsam iis martyribus, quos pleno jure Caesaraugustanos appellat, inserere; sed parum moratus temporalem sanctissimi levitæ patriam, ad eos rejicit, qui in hymno auctarii loco et extra ordinem Caesaraugustanis adjiciuntur.

Itaque post recensita sanctorum octodecim martyrum nomina, secundam, ut ita dicamus, classem instituit, eorum scilicet qui non aequo ut priores illi jure Caesaraugustæ ascribi possunt. In his Encraten propriæ, ut ipse Prudentius ait, *mortui superstitem enumerat*; binos itidem Christi confessores Gaium et Crementium, quos *gustato leviter martyrii sapore contra latronum fremitum infractos stetisse tradit*; ac demum Vincentium; licet enim extra patriam is passus ac sepultus fuisset, sacri tamen ejusdem cruoris portio Caesaraugustæ asservabatur (b), quem non minori in pretio apud Caesaraugustanos habitum fuisse ait, quam si reliquas sacri corporis exuvias possiderent. En Prudentii verba (c):

Nonne, Vincenti, peregrini necandus
Martyr his terris tenui notasti
Sanguinis rore speciem (d) futuri
Morte propinqua?
Hoc colunt cives, velut ipsa membra
Cespes includat suos, et pterno
Servet amplexens tumulo beati
Martyris ossa.

Pari etiam ratione, ut ad rem nostram redeamus, in hymno ejus libri nono sanctæ Eulaliæ Emeritensis inscripto (consulto octavum misimus qui sanctæ Agnetis passionem continet), quod virgo et martyr inelyta in patria Emerita passa, atque ibidem sepulta esset, quæ urbs Prudentii ætate sacras adhuc Eulaliæ exuvias retinebat: ea occasione ibidem in lucem edita dicitur; obiter tamen, et fortassis ut strophes huius impleteretur. En ejus hymni verba (e):

Germine nobilis Eulalia,
Mortui ac indole nobilior,
Emeritam sacra virgo suam,
Cujus ab ubere progenita est,
Ossibus ornat, amore colit.

(a) Consonat Prudentius Eugenius Junior episc. Toletanus in Epigramm. de Basilica Caesaraugustana S. Vincentii martyris, sub cujus medium legitur:

Passio sacra tuum provexit ad æthera nomen.
Conservet populum passio sacra tuum.

Indicaverat pridem nobis hunc locum ex Sirmondo cl. civis et amicus noster Dominicus Lopezius Barrera, Hispanice in Urbe legationis chartophylacio præfectus, dum meditationes has in Adversariis nostris legeret. Habetur tamen et apud Lesleum in not. Miss. Mozar. pag. 551, col. 1.

(b) Fueritne tunica, an stola beatissimi levitæ, seu potius linteolum, id est sudarium, ejusdem cruore respersum, his est inter auctores, de qua vide Lesleum, Annot. Miss. Mozar. pag. 561. Epigram-

A Ubi notandum, comma: *cujus ab ubere progenita est*, periodo appositum, ejusque plane *ἐπισύμφων* esse; quod proinde, si vel integrum dēpseris, sententiæ auctorisque in ea strophe proposito nihil decedet, non secus ac si parenthesin ex oratione detrahas. Est autem hic sensus: Emeritam civis suæ Eulaliæ amore tueri, sacrisque ipsius ossibus ornari, quem bis Prudentius inculcat sub ejusdem hymni finem, inquires (f):

Nunc locus Emerita est tumulo,

Et paulo inferius (g)

Hic ubi marmore perspicuo
Reliquias cineresque sacros
Servat humus veneranda sinu.

prorsus ut ad sepulcri locum, non ad Eulaliæ patriam respexisse Prudentius videatur.

B Superest nobis examinandus hymnus ejus libri decimus, quo Fructuosi et sociorum Tarraconensium passio continetur; quatuor enim reliqui ad Hispanos non attinent, vel de sanctis non agunt. In eo autem hymno quamquam multa de horum martyrum cruciatibus et mira constantia, de sacris ipsorum cineribus deque miraculis et sepulturæ loco dilucide habeantur: nihil tamen quod ad eorum patriam referri possit hactenus reperire potui; neque in eo laudatur Tarraco nisi occasione martyrii sacrarumque Fructuosi exuviarum, quas Prudentii ætate Tarraconenses asservabant. Ex quibus confici plane existimo, nullius ex Hispanis martyribus quorum hymni habentur in libro *περί Στεφάνου*, patriam a Prudentio ex professo designari; tertiamque illam Blanchini thesin infirmissimam, nullaque non ex parte falsam esse.

C Quartam postremo confutandam aggredimur, in qua idem auctor Prudentium in eo de quo agimus hymno Laurentii patriam non silere asserit; satique innuere Romam eam fuisse, modo animum advertere Hispani velint, quandoquidem urbem ad cælos evehit, eamque parentem dicit. Verum et in ea nonnihil humani passum Blanchinum fuisse ostendimus modo; nunc, quod instat, scire ab eo vehementer cuperem, unde datum senserit in illis quas Prudentius congestis Urbis laudes Laurentii patriam contineri? Diversa quidem meo judicio hæc sunt, imo et longissime petita. Laudat quidem Prudentius Romam, ut pridem dicebamus, a religione, triumphis, imperio, sacrisque martyrum exuviis: quid autem id, quæso, cum

D ma Eugenii Toletani de linteolo diserte loqui videntur; ait enim

Hic jacet ille cruor quem das pro corpore pignus
Nare fuente tuus, hic jacet ille cruor.

(c) Stroph. xxii seq., vers. 89.

(d) Puto restituendum, *specimen*, quamquam Codices omnes *speciem* habeant; ut videre est in variantibus Prudentii apud Weitzium. Id enim nec sensus respuit, et ratio grammaticæ exigere videtur; sequitur namque: *Hoc colunt*, id est, *specimen*. Sane sub finem ejusdem hymni de Encrate loquens ait:

Viva post pœnæ specimen pœlla.

(e) Hymnus ix, in honorem beatæ Eulaliæ martyris.

(f) Stroph. xxxviii, vers. 186.

(g) Stroph. xxxix, vers. 131, 134 seq.

Laurentii nostri patria commune habeat? Aut cur tot alioqui nominibus laudandam Urbem non laudaret Prudentius, præsertim cum ipsam ex Hesperia ultima quasi præsentem alloqueretur?

Verum, inquit Blanchinus, non tantum laudat, sed eam insuper parentem vocat. Cujus tamen, inquam ego, parentem? Laurentiine? Minime il vero, sed, quod eodem recidit, sanorum. Atne autem serio Blanchinus, aut data nos opera ludificare vult? En ejus hymni synop-sin. Alloquitur primum in eo Romanam Prudentius noster, quam sanorum olim parentem, *Christo tamen deditam* vocat; nihilque ipsi jam deesse gloriæ gratulatur, quandoquidem nedum mortale genus hominum, sed quod unum supererat, immortales etiam deos, ipsumque summum Jovem (ethnicam phrasin emphaseos cau æ Christianæ prætulimus) Laurentio duce vicerit prostraveritque. Pergit porro Sixti de morte Laurentii vaticinium, levitæ sanctissimi dignitate, præsidis avaritiam, reliqua demum quæ illius passionem præcesserunt, exponens, donec *senustulato*, ut Prudentius ait (a), corpore loquens e catasta martyr inducitur, Christumque inter flammam orans, ut qui Romano imperio gentes universas parere jusserat; eadem pulsus in le superstitionum monstris in unam fidem coire faciat.

Liceat nunc mihi (quando tantum alias boni otii inutiliter contrivimus), liceat, inquam, Laurentii deprecationem qualis in hymno habetur, cum ea quam levita sanctissimus Christo martyrum regi inter flammarum turbines obtulit, paulisper conferre: quam scilicet primæve illius, et ut ita dicamus archetypæ orationis stylus, præ posterioris hujus exempli, ceteroquin elegantissimi, sublimior, efficacior ac penetrabilior esset? Quam præ Laurentiano Prudentii eloquium infans, sermo rudis, indiserta facundia! Quos sanctissimus levita genitus, quæ inter flammam suspiria, quos demum, natantibus jam in morte oculis, supernæ præhauriende luci confectus cælo non infigeret! Succumberent plane Attica et Romana facundia, vel si adumbrando invictissimi martyris ignito vere eloquio collatis utrinque viribus conjurarent. Nos tamen ad propria redeamus.

Pergit subinde poeta noster enarrans quantum ex Laurentii triumpho Christianis fidei ac roboris, ethnicis autem ignominie ac dedecoris accesserit, horum inquiens delubra sensim deserui, ecclesias vero magis in dies frequentari. Invidet pie Romanis quod sacris Laurentii exuviis potiantur, easque præsentis venerari possint, id quod ipsi tot locorum intervallis ab Urbe disjuncto minime concessum sit. Addit præterea tantam inesse Laurentii meritis efficaciam, ut nullus ab ejus sepulchro tristis aut vacuus discedat; ac demum inter ejusdem cultui addictos benigne exaudiri preceatur. En Laurentiani Prudentii hymni summam ac seriem universam, in quo nonnihil forsitan ad Blanchini propositum spectans invenient oculatiores alii; mihi certe quanquam

A plus centies hymnum legerim, ne verbum quidem de eo argumento reperire contigit.

Atque hactenus ad Blanchini objecta. Sed nondum nos hinc abire sinit alter Merendæ scrupulus, quem tamen ipse validissimum argumentum esse arbitratur. Cum enim Prudentius unum illud Romæ gloriæ defuisse scribat, ut post donitum terrarum orbem, spurcum quoque Jovem vinceret (b),

Non turbulentis viribus
Cossi, Camilli, aut Cesaris,
Sed martyris Laurentii
Non incurrente prælio:

confici inae putat præfatus auctor, atque *evidenter consequi*, Laurentium a claris illis ducibus, quos in ea strophe nominat Prudentius, quosque in Urbe natos fuisse constat, minime disjungendum

B Atqui nihil opus erat Merendæ tam misere conficere atque excruciare sese in exprimendo Prudentii hymno; cum nullibi non obvium sit Leonis in eadem sententiam de Laurentio dictum; nempe, *quam clarificata fuit Hierosolyma Stephano, tam illustrem futuram Romam Laurentio* (c); quod tamen vix scio an ab aliquo recentiorum aut veterum pro astruenda Romana Laurentii patria hactenus usurpatum fuerit. Quidni autem? Scilicet quia noverant non eo loco de patria Laurentii a Leone agi: neque in natalibus utriusque martyris, sed in certamine ac triumphis, eorumque gloria parallelismum inter eas urbes stare; quo item intuitu bella priscorum ducum cum Laurentii nostri victoriis Prudentius confert; tantoque has præ illis illustriores censendas prædicat, quanto superi cum Jove ipso summo, mortalibus antecellunt. Hos triumphos scilicet, has martyrum laureas, veteres Ecclesiæ Patres celebrabant, nihil interea morati temporales illorum patrias, quippe quas ad virtutem nihil profuisse norant; seu præter Prudentium, locupletissimi testes sunt Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, et alii quorum loca describere non vacat.

C Ille jam Merendæ scrupulum facile eximendum fore arbitror. Non etenim Laurentii natales cum Cossi, Camilli, aut Cesaris natalibus: sed triumphum cum triumphis a Prudentio in hymno de quo agimus conferuntur; huncque omnino poetæ scopum fuisse nobiscum agnoscat, quisquis mente a præjudiciis vacua verba et periodi sententiam considerare velit. Si tamen comparationem ad patrias quoque extendere Merenda velit, adigendum eum putamus ex ipso Prudentii hymno, ut vel Petrum et Paulum patria Romanos, aut e contrario Neronem Galileum aut Tarsensem fuisse asserat. Videamus quo jure.

D Inducit Prudentius in eo hymno levitam nostrum qui Jovem acerrime insectatus, his ipsi verbis exilium ab Urbe sempiternum imperat (d):

Discede, a fultor Juppiter,
Stupro sororis oblite;
Relinque Romam liberam,
Plebeunque jam Christi fuge.

(a) Stroph. LXXXII, vers. 348.

(b) Stroph. IV, vers. 13 seqq.

(c) Serm. de Natali S. Laurentii.

(d) Stroph. LXXXII, vers. 463 seqq.

Te Paulus hinc exterminat,
Te sanguis extulit Petri;
Tibi id quod ipse armaveras
Factum Neronis officit.

Sensus posterioris strophes est: *Discede, impure Jupiter; non modo enim perpetui oscores atque hostes tui Petrus et Paulus; sed et ipse qui te olim eximie coluit Nero, cuique immane consilium necis illorum inspirasti, pellunt te procul, atque ejiciunt Urbe; jamque omnibus unum est exilium tui propositum. Jam vero si ex concursu Laurentii cum priscis illis Cosso, Camillo et Cæsare, illustranda scilicet triumphis Urbi, liceat Merendæ elicere, non secus ac duces illos, Laurentium patria Romanum fuisse: cum e contrario, pellendo quoque ab Urbe Jovi cum beatis apostolis conjuret Nero, licebit nobis itidem aut illos patria Romanos, aut hunc Galikæum, sive Tarsensem facere. Sed ludicra hæc sunt.*

CAPUT VII.

Solvitur præcipuum Blanchini argumentum ex Veronensi Sacramentario desumptum.

Hactenus ferentarios tantum hastatosque suos in aciem Blanchinus eduxit, ratus, uti ego arbitrator, velitari prælio negotium universum transigendum, neque opus ei fore ut collatis signis confingeret. Nunc postquam paulo acriore nisu pugnam redintegrari animadvertit, triarios cataphractosque, bello scilicet vividam virtutem ciet, quam confertissimo agmine nobis objiciat; nec tamen, ut varii sunt bellorum exitus, subsidiariam intermittit cohortem, quæ laboranti militi opportune succurrat. Magno itaque nobis opus est nisu, si quidem tantus sustinendus est impetus.

Promiserat se nobis in eo quod præcessit argumento Blanchinus illustraturum Prudentii testimonia de Laurentii patria, quæ subobscura esse non diffidetur. Pergit subinde urbes enunierans quæ de Honori patria contendunt; et non dissimile de Laurentio certamen esse innuit, dum unusquisque martyrem invictissimum sibi expetit, pro suo vindicat. Hic autem nonnihil commotus: *Ego (a), inquit, nunquamne reponam? Me, me, adsum; et quoniam senatus populi que Romani decreto civis Romanus sum, LAURENTIUM ROMANUM FUISSE DICO, VINDICO, REPETO, ATQUE CONFIRMO, ad ejusdem populi Romani gloriam laudemque sempiternam. Nec solis conjecturis indulgeo, sed etiam testem, locupletissimum afferro Sacramentarium videlicet Leonianum.*

Hoc autem (pergit) a me publici juris factum tomo IV Anastasii Bibliothecarii, universa literatorum respublica mirata est, eique celeriter, ut antecelleret omnibus antiquitatis gloria contigit. Nam Parisiensis Ecclesia, quæ de auctoris ingenio poterat judicare, IPSUM MAGNO LEONI FIRMISSIME ADJUDICAVIT in præfatione

A nori Missalis, editi anno 1739, his verbis. Describit Blanchinus Missalis verba, quæ ab ejusdem editoribus magis quam a Parisiensi Ecclesia profecta videntur; quodque caput est, minime ex iis conficitur priores illos, aut posteriorem hanc, Sacramentarium de quo agimus sancto Leoni attribuisse, sed tantum (b) preces plurimas eximiam pietatem spirantes, sanctique pontificis, cui TANQUAM CERTISSIMO AUCTORI TRIBUUNTUR, stylum referentes. Summam ejus loci sistimus; longum enim esset integrum eum describere.

Ex hoc igitur limpidissime fonte (subdit Blanchinus) puriores aquas hauriam, perficiamque profecto LAURENTIUM NON SEGREGANDUM, CUM SIT ROMANUS CIVIS, A NUMERO CIVIUM; SED CONTRA, TOTIUS URBIS ET SACRI APOSTOLICI COLLEGII ACCLAMATIONE REPETENDUM ESSE, FATEANTUR OMNES. En (pergit) præfationem rectio missæ XII in natali sancti Laurentii quæ habetur in Sacramentario Leoniano pagina XXXVIII: Vere dignum. Quamvis enim sanctorum tuorum præpagante te Domine toto orbe clara sit gloria, DE BEATI TAMEN SOLEMNITATE LAURENTII PECULIARIUS PRÆ CÆTERIS ROMA LETATUR, CUJUS NASCENDO CIVIS, SACER MINISTER, ET DICATUM NOMINI Tuo MUNUS EST PROPRIUM. Si nihil aliud (concludit) de civitate Laurentii dicerem, dicta causa esset: QUOMODO ENIM TANTI PONTIFICIS TESTIMONIUM INFIRMARI POTEST? En summam Blanchiniani roboris

Prius autem quam dexteras conseramus, juvaret quidem de auctore Sacramentarii Veronensis, cujus testimonium tam acriter in nos Blanchinus urget, pauca præmittere, quibus auctoritatis ejusdem pondus ad justam trutinam exigere lectores possent. Ac mihi quidem cum primum lucubrationem istam adumbrarem, tanta de eo argumento in mentem veniebant, ut post habitos de Damaso et Laurentio tractatus, ternum alium de Veronensis Sacramentarii auctore ex professo instituerem, quem etiam ad optatum finem perducere licuit. In eo autem (summam indicare hic placet, nam is quo tempore separatim edendus est), in eo, inquam, nedum Sacramentarii historiam et vicissitudines, quas sane ingentes præclarum cæteroquin opus ab ipsa pene infantia subiit, late persecutus sum; sed, quod præsciscine dixerim, ostendi ac plane demonstravi sanctum Leonem ejus Sacramentarii auctorem non fuisse, neque auctorem et compilatorem simul (quod novus Blanchini manipularis ut ipsi laboranti succurreret διευθετησάτων lepidè (c) commentus est); imò nec Sacramentarium unquam vidisse, cum longe post Leonis ætatem is primum Codex archetypus emerisset. Nolumus tamen inexplorata re fidem his nostris dictis lectores accommodent; sed tantisper ad LEONIANI titulum, quem Sacramentarium præse-

(a) Blanchin., annot. cvi in Orationar. antiquiss. ritus Gothici, pag. 292.

(b) Ex illo igitur spectabili monumento (Sacramentario scilicet Veronensi) mutuati sumus (inquiunt ejus Missalis Editores, non autem Ecclesia Parisiensis, quod et Acacius fatetur pag. 124, 265 et alibi) preces plurimas, eximiam spirantes pietatem Magnique

Leonis, cui tanquam certissimo auctori attribuantur, stylum et doctrinam referentes. Præfat. novi Missalis Parisus editi ann. 1739, apud Blanchin. annot. cvi Orationar. Goth., pag. 292.

(c) Comes Acacius, Dissert. dell' antichità, autore, e pregi del Sacramentario Veronese, part. II, § II, pag. 58, 165, 227, et alibi passim.

fert, hæreant, memores nervos atque artus esse sapientiae non temere credere (a).

Ego vero ne Blanchino nimis interea meticulous vider, nihil morabor, si per nostros Hispanos licet, Sacramentarium quam late illud patet S. Leonis gratis ascribere. Nec vereor præterea, subitane in eo, qui nobis obijcitur tractus, vitium aliquod ex his quæ vulgo in veteres Codices ex longa possessionum successione, varioque ipsorum ingenio adrepere solent: num quid scilicet in eo abrasum aut interlitum sit: glossave aliqua, quam postillam vulgus appellat, textui subinducta, sive quid demum aliud quod lectionis fidelem quovis pacto sublestam reddat. Si quid horum in eo tractu a Blanchino deprehensum fuisset, arbitror ipsum, quia probitate est, vel si Codex esse jam omnino desiisset, ingenue atque ex fide quæ religiosum virum addeceat non dissimulaturum.

De Codicis antiquitate, quod superest, quanquam non omnem penitus scrupulum nobis adimat specimen characteris ejusdem a Blanchino inter Anastasii Prolegomena editum (b), commode tamen ad sæculum octavum, aut sequentis sæculi initium referri posse existimo. Juvaret tamen pergamene chartæ qualitatem, tersa an subacta; maxime vero figuram, quadra scilicet an oblonga sit, nobis itidem Blanchinus indicaret; his enim præsidii in re dubia, qualis plerumque ætas Codicum est, opinio antiquitatis ipsorum confirmatur, imo validas interdum ex ipsis conjecturas elicere peritiores pæpæographi solent.

Unum hoc non injuria suspicer, num scilicet tractus de quo loquimur antiquarii oscitantia corruptus; præsertim vero num bina illa verba *nascendo civis* ex antiquioris Codicis glossa in textum irrepserint, aut alias interpolata fuerint. Prævit quidem nobis in non dissimili suspitione Acamus, quanquam tanti ipsius interesset Codicem de quo agimus integrum atque incorruptum servare. Cum enim is alicubi ab altero ex Blanchini adversariis adigeretur, ut communem utriusque de ejus Codicis auctore sententiam retractaret, idque ex ipsius Codicis verbis: locum qui sibi objiciebatur, antiquarii oscitantia corruptum aut vitiatum esse pronuntiare nihil veritus fuit. Rem exponam ordine.

Cum, evulgato primum Veronensi Sacramentario, non tam Codicem (ut falso sibi Blanchinus persuaderi voluit), quam inditum ei LEONIANI nomen, eateenus inauditum, denigrata fuisset liturgicorum respublica: præcipui cultores ejus studii, summi quidem viri, tituli novitate exciti, communibus suffragiis Blanchinum præjudicate attributionis reum dixere, suis quisque argumentis Sacramentarium sancto Leonis Magno abjudicantes. In his cl. Meratus (c) ex

A Simplicii papæ mentione, quam in eo Sacramentario reperit, conficere videtur, cum Simplicius aliquanto quam Leo recentior fuerit: non hujus, sed Simplicii tempore conscriptum eum Codicem fuisse, neque Leoni attribui posse. Huic autem argumento, quod quam sit efficax nemo non videt, Acamus expedite respondet, vel adjectam Codici post mortem Simplicii, ejusdem commemorationem, ut fit in libris qui usui Ecclesiarum deputati sunt; aut antiquarii oscitantia pro SILVESTRI, quod scribere debuerat, SIMPLICII nomen in eo Codice repositum (d).

Nec abnuat cl. Muratorius, qui alicubi de eadem hac Simplicii mentione loquens ait (e): *Jam supra vidimus preces Deo oblatas fuisse in Sacramentario hoc pro anima SIMPLICII episcopi. Vitiatum eum locum a librario suspicari fas est. Et mox: Conjicere possumus tres Oraciones in honorem sancti SILVESTRI positas fuisse in Codice... Librarium vero, dum istam collectam scriberet, incaute ex una per saltum transiisse in alteram. Si utrique ergo huic scriptori, et maxime Acamo, ubi Sacramentarii verba parum ex ejus et Blanchini sententia procedunt, impune asserere licet vitiatum aut corruptum locum quo de agitur, qua parte scilicet ipsos pungit: cur non item nobis eadem venia concedenda, ut in Constatione, quæ nobis obijcitur, verba *nascendo civis*, si eisdem Laurentii patriam contineri volumus, adjuncta, aut superinducta, sive alias interpolata esse suspicemur? O cupet extremum scabies.*

Conjecturæ præterea quæ augende huic suspitioni nos planissime conducunt, nedum lectorem æquum atque immerentem, sed Fabium ipsum delassare valent: tam varia est et multiplex earum copia. No cui autem occupandis legentium animis splendido hoc magis quam vere dictum videatur, præcipuas adducere operæ pretium fuerit. Diximus pridem Ecclesiæ Patres et scriptores, quod attinet ad temporales martyrum patrias, verborum parcissimos fuisse, cum e contrario in describendis ipsorum passionibus, designandisque locis in quibus ex peractæ sunt, diligentissimi fuissent; verum id tamen paulo generalius. Illud nunc addimus, neque in Actis martyrum, qui proprius quodammodo locus videbatur, cum alias universa quæ eorum passiones spectant minutissime descripta sint, nisi admodum raro, martyrum patrias denarrari. Quid Martyrologia, in quibus fere perpetuo passionis locus, rarissime natalis recensetur; quod et ipsum in iis quas veteres Patres de martyribus ad populum conciones, seu homilias habebant; imo in ipsis sanctorum Vitis observare licet?

Mitto Prudentium, de quo satis superque dictum; mitto veteres alios, præter unum Hieronymum, qui in tractatu de Viris illustribus cum eorum qui ab apostolicis temporibus ad aetatem suam doctrinæ

(a) Epicharmi verbum apud Cic. de *Petitione consulatus*, num. 10.

(b) Tom. IV Anastasii, pag. 21.

(c) In observat. et addit. ad *Thesaur. sacr. rituum* Bart. Gavanti, tom. I, part. 1, pag. 8 Apud Acam., Diss. de Sacramentario Veron., part. II, pag. 126.

(d) Acam. part. II, pag. 126: *Ovvero potrebbe risponderci che per neghienza di chi copio il Sacramentario in vece di S. SILVESTRO, vi sia stato sostituito il nome di S. SIMPLICIO. Eadem habet pag. seq.*

(e) Diss. de Liturg. Romana Vet., tom. I, cap. 5 col. 26.

laude floruerunt scripta vitæque breviter attenuis-
set: si Justinum ac Philan demas, quorum expresse
designat patrias, et Cyprianum, quem generaliter
Afrum dicit, nullius præterea ex iis qui martyres oc-
cubnere natale solum prodidit. Ejus rei causam, ne
quis gratis id a veteribus factum arbitretur, adjungi-
mus: quia nempe Acta, Homiliæ, Martyrologia, et
Vitæ sanctorum, non illustrandis urbibus aut demul-
cendis aurbibus, sed informandis ad pietatem fidelium
animis scribebantur; cui studio nihil martyrum ge-
nus et proavi, valde autem multum egregia ipsorum
gesta passionesque conducibiles erant.

Eodem sane consilio, nec sine divino numine ad
Ecclesiam jam inde a prisca sæculis constitutum fuit,
ut ex Actis martyrum, perbrevis passionis eorum
memoria ad sacræ liturgiæ libros permaneret; inque
propriis eorumdem missis, martyrum tormenta suc-
cincte recenserentur, ut Hilduinus ait (a); id quod ex
vetustissimis etiam liturgiis confirmat luculenter
Ruinartius inquiring (b): Cæterum præcipuæ marty-
rum actiones inter ipsas etiam missæ preces in-
seriebantur, ut ex antiquissimis liturgiis, Gallicana, Mo-
zarabica, et ipsa etiam Gregoriana probari potest. Ibi
enim missæ contestationes, quas vulgo nunc præfatio-
nes appellamus, nihil aliud sunt quam martyrum de
quibus missa celebratur præclare gestorum exposi-
tio. Juvat quoque in hanc rem Gregorii Turonensis
locum adducere (c): Factum est (inquit) in die solem-
nitatis B. Martini, nobis missas dicentibus, cum rite
sacrosancta solemnia celebrando contestationem de
sancti domini virtutibus enarraremus, subito illa
pueſta paralytica vociferare cepit, etc.

Ex quibus liquidum fieri puto, secundum id quod
in Actis, Homiliis, atque Historiis martyrum a vete-
ribus Ecclesiæ Patribus perpetuo observatum vidi-
mus, scilicet ut parum ab eorum auctoribus tempo-
rales martyrum patriæ curarentur: sic et in Sacra-
mentariis propriisque martyrum missis, nificata inter
Patres et sacram liturgiam consensione, illorum
tormenta, præcipuæque gesta, ut Gregorius et Hilduinus
edixere, non vero martyrum patrias enarrari; tan-
toque hic minus quam in Actis, Martyrologiis atque
Homiliis, quanto horum omnium scriptoribus latior
patebat dictandi atque eloquendi campus, quam li-
turgiæ conditoribus; cum in hac perbrevis et suc-
cincta solum passionis martyrum commemoratio fieri
posset.

Jam vero cum constet vetera Ecclesiæ Sacramen-
taria Gelasianum, Gregorianum, ipsumque de quo
agimus Leonianum, nihil aliud esse quam missales
Codices quos ad sacram liturgiam priores illi ex qui-
bus nomina mutuati sunt pontifices adhibuere, atque
Romanæ Ecclesiæ utendos proposuere: consequens

A omnino fieri vi lectur, quicumque tandem in his Sacra-
mentariis locus (idem de cæteris libris liturgicis, ma-
xime vero de his qui ad Ecclesiæ Romanæ usum
adornati fuere judicium esto) temporalem martyrum
patriam genusve continere deprehendatur, quod tamen
rarissime continget, eum tanquam parum spiritui
Ecclesiæ coherentem, jure pro suspecto habendum.

Jam hinc Blanchino nonnihil scrupuli injiciendum
fore existimo, si verbis illis nascendo civis Laurentii
patriam contineri contendat, qualis demum eis fides
adhibenda sit. Levia tamen hæc sunt, nisi consilium
silendi martyrum patrias in liturgicis libris, perpetuo
quoque Ecclesiæ usu confirmatum viderit. Legat
quæso Gelasianum, Gregorianum triplex, Boviense,
et si quæ sunt alia veteris ritus Sacramentaria (con-
B sulto Leonianum mitto de quo lis est, quodque suo
demum loco singillatim examinandum veniet): legat
item Missales, Legendarios, Orationarios cæterosque
Codices liturgicos a Pamelio, Mabillonio, cardinali
Thomasio, et Muratorio divulgatos: relegat postremo
Orationarium antiquissimi ritus Gothici, quem ipse
notis illustratum edidit; si autem in iis, quam late
patent, aut eorum aliquo verbum offenderit quo
martyrum in ipsis contentorum patria vel enius
designetur, tunc me bona fide, seclusaque omni cap-
tione Veronensis Sacramentarii contestationem, de
qua agimus, atque adeo verba illa nascendo civis, pro
vero, germano atque incorrupto sancti Leonis fecti
habiturum spondeo.

Ne tamen in publica commoda peccare videar,
si viro gravioribus districto tantum tædii devorandum
objecero: persancte Blanchino affirmare possum,
imo etiam conceptis, si opus sit, verbis dejerare,
me Sacramentaria quæ vulgo circumferri solent se-
dulo evoluisse, Gelasianum scilicet cardinalis Tho-
masii: triplex Gregorianum Jacobi Pamelii, Angeli
Rocchæ, et Hugonis Menardi: Gallicanum Mabillonii,
quod Bobiense frequenter audit: item aliud Grimo-
di inscriptum, necnon Anonymi, Alcuino attributum, et
a Pamelio vulgatum: Missales præterea Codices Go-
thico-Gallicanum, Francorum, Gallicanum veterem,
seu Altisiodorensem: Legendarium vetustissimum
Luxoviense: Præfationarios Ambrosianum et Gela-
sianum: Ordines Romanos veteres Hittorpii, Martenii,
et Muratorii; ac demum Orationarium antiquissimi
ritus Gothico-Hispanici a Blanchino inter cardinalis
Thomasi Operum prolegomena editum, notisque
illustratum: neque tamen hactenus locum in eis ali-
quem quo sanctorum patriæ contineantur, imo ex
quo ne conjectura quidem cas assequi aut subrimari
liceat, reperisse, præter apocrypha illa Missalia Go-
thico-Gallicani verba, quibus Clementis papæ et
martyris patria, genusque et itinera describuntur (d).
Qua de re nos alias.

absoluta demum hac lucubratione editum fuisse pri-
dem diximus), in missis sanctorum Vincentii mar-
tyris, Fructuosi, et Eulalie Barchinonensis mentio
quædam eorum patriæ; prioris illius quidem gene-
ralis tantum, ex qua levitatem sanctissimum, Hispanum
fuisse (martyrem tamen, an civem?) nihil am-
plius elici potest; Fructuosi vero et sociorum præ-

(a) In Epist. ad Ludovicum Pium, Areopagiticis præfixa apud Th. Ruinart. Præf. in Act. Mart., § 1, num. 5.

(b) Præf. in Act. Mart. paulo inferius.

(c) Gregorius Turon. de Mirac. S. Martini, lib. II, cap. 14, Edit. Paris. 1699, col. 1046.

(d) Est quidem in Missali Mozarabico Leslei (quod

Nec vetera quæ pridem diximus Sacramentaria præsertim ad Ecclesiæ Romanæ usum adornata usque adeo ab hodiernis dissimili structura sunt, ut si ab his Lectiones et Evangelia per anni circulum demas (quæ olim in legendariis et evangelariis Codicibus seorsim habebantur), non multiplex in utrisque analogia comprehendatur; saltem eundem olim, atque nunc est, perpetuumque Ecclesiæ in condendis liturgicis libris spiritum fuisse, scilicet ut martyrum et sanctorum exemplis fidelium pietas foveretur, animique ad martyrium, si occasio id ferret, vel ad humanæ vitæ molestias patienter tolerandas alacriores fierent, non dissidebitur Blanchinus; vix tamen scio an in hodierno Missali de patria martyrum alicubi, ne per occasionem quidem agatur; mihi saltem nullum de eo, aut affini argumento exemplum in promptu succurrit.

Nunc autem (quod olim polliciti fuimus, resque ipsa quodammodo postulare videtur) inspicendum est num Leonianum Sacramentarium, præter Contestationem de sancto Laurentio, quam nobis Blanchinus objicit, quid aliud habeat circa temporales martyrum patrias. In toto eo Codice (quam longissime patet, ut eam præcipue ob causam reverendissimus sacri palatii apostolici magister Orsius (a) non Leonianum, sed omnino Gelasianum esse contendit), atque in

tanta missarum et orationum quibus abundat silva, unicum nobis exemplum præter Laurentianam illam Contestationem occurrit in missa sancti Clementis papæ et martyris, cujus verba sistere necessarium duximus (b):

Vere dignum. Sancti Clementis martyris tui natalitia celebrantes, qui cognationem reliquit et patriam; et post odorem nominis tui terras mariaque transmittens; abnegansque semetipsum, ut te per apostolorum tuorum vestigia sequeretur. Cui tu, Domine, secundum promissionem Filii tui, tam in præsentia quam in futuro sæculo centupli muneris præmia repensasti: nam beatissimi Petri mox tradito disciplinis, parentes quos in geniali solo perdidit, in externa regione restituit. Deinde magistri sui vicarium per ordinem subrogando, Romanæ urbis, cujus propter te despexerat dignitatem, tenere constituit principatum

Hæc autem bina omnino exempla cum sint (quod in non minimæ molis opere nisi consultissime factum sciremus miraculi loco habendum) priorem illam quidem sancti Laurentii contestationem sua se fide (quæ quam lubrica sit novimus) tueri oportet; non enim aliud e tot liturgicis Codicibus consentientem habet; posterior autem ista sancti Clementis, millenariæ antiquitatis testem pro se adducit, Missale scilicet Gothico-Gallicanum cardinalis Thomasii, in quo

sior, cum in eorum missæ admonitione, seu præparatoria allocutione (Pag. 310, col. 1) legatur: *Omnipotentis Dei ineffabilem majestatem rogando laudamus, qui nobis sanctorum TARRACONENSIS FRUCTUOSI, AUGURII ET EULOGII, per beatissimam passionem magna Ecclesiæ præsidia donavit et patriæ. Paulo autem inferius: Et cum illa eis in delectatione sit regio quæ suscepit (celum videlicet); ista non sit in oblivione quæ genuit. Verum, cum constet hos martyres Tarracoe, qua in urbe passi sunt, ad cœlestem patriam evolasse, non hæc de temporali per nativitatem, sed de æterna per martyrium generatione accipienda sunt; sequitur enim continuo: *Habeat illa (cœlestis scilicet patria) in collegio suo quos coronavit: habeat illa (Tarraco) in patrocinio quos transmissit. Quod postemum verbum, sicuti et prior illa: per beatissimam passionem, sedulo notanda sunt; non enim dicit quos peperit, nec per nativitatem, sed quos transmissit, astris scilicet, per beatissimam passionem. — Luculentissimum omnium de sanctæ Eulaliæ Barcinonensis patriæ testimonium habetur in ejusdem Missa (Pag. 305, col. 2); legitur enim: *Festum beatæ virginis Eulaliæ suscipimus incolendum, in quo eadem martyr Barcinonensis civis et incola, gentile solum quod meritorum titulis prætulit honore etiam illustravit sepulcri, etc., quibus temporalem plane incolitæ martyris patriam designari agnoscimus; verum id in Barcinonensi Eulalia singulare, nec sine causa factum fuisse existimandum; cum enim ex communione nominis Actorumque inter eam et Emeritensem Eulaliæ affinitate, utramque olim confusam, atque ex duplici unam, eamque Emeritensem, factam fuisse sciamus; id quod nedom Præsentii hymnus, sed celeberrimus apud veteres, si unum excipias Bedam, Eulaliæ Emeritensis cultus satis ostendit; cum e contrario Kalendaria et Martyrologia passim Barcinonensem Eulaliæ silent; hinc factum, primo ut hujus Eulaliæ gesta Emeritensi attribuerentur, quod Prudentio accessisse existimo; vicissimque Barcinonensis Eulalia alicubi Decembri mense pro Emeritensi coleretur (Kalendar. Corbeiensis apud Martenium, tom. III Thes. Anecd., col. 464); deinde***

vero ut crescente in dies Emeritensis Eulaliæ celebritate, Barcinonensis interea cultus refrigeret; nomenque ipsum et patria sanctissimæ virginis paulatim ex Hispanorum animis effluerent. Hunc ergo cultum Hispanicæ liturgiæ condidit, ut apud suos excitarent; deque Barcinonensi Eulalia dubitationem omnem ab Hispanis amoverent, sublata occasione de cætero utramque Eulaliæ confundendi: missæ Barcinonensis Eulaliæ, de qua sola dubium esse poterat, contra receptum alioquin tam in eadem quam in aliis liturgiis morem, temporalis patriæ titulum præfixit. — Nec alias mirandum foret, vel si gratis id factum fuisse diceremus, quod in privata Ecclesiæ Missali nonnihil ejusdem conditoribus præter receptum in aliis liturgiis usum alicubi excidisset; præsertim circa martyrum domesticorum, id est communem patriam, cujus amplificandæ studium neminem non urget. — Adtesis mentionem in eo Missali patriæ Vincentii, Fructuosi et Eulaliæ in ipso statim Missarum limine, id est in admonitione præparatoria fieri; non autem in Orationibus, aut Contestationibus, seu in Missæ, ut ita dicamus, corpore. Constat autem eam admonitionem propriæ ad Missam non pertinuisse; nihil enim erat nisi sacerdotis allocutio ad populum, indicata solemnitate ad quam convenerant, ut eidem pie ac devote interessent; fiebatque ante indictum a diacono silentium, post quod demum missa incipiebat a salutatione sacerdotis ad populum. At testimonium e Veronensi Sacramentario a Blanchino adductum, quo temporalem Laurentii patriam contineri is auctor existimat, et media ipsius missæ Contestatione desumptum est; in qua tormenta passionemque sanctissimi levis ex Gregorii et Hiluini auctoritate, atque ex mente Ecclesiæ, potius quam ipsius patriam enarrari oportuit.

(a) Reverendissimus P. S. P. A. magister Orsius in epistola ms. ad cl. Josephum Blanchinum de auctore Sacramentarii Veronensis, cujus meminit Acanus, pag. 11, § 13, pag. 152 seq.

(b) Tom. IV Anastas., Prolegom., pag. 111.

totidem verbis atque in Leoniano Sacramentario, sanctissimi martyris patria, cognatio dignitasque in propria missæ contestatione habentur. Uter ab utro Codex mutuatus hunc tractum fuerit, nec hujus loci, neque facile divinare est; præsertim cum ad manum ii Codices non sint; et alias Missale illud Gothico-Gallicanum non minoris forte antiquitatis esse quam Veronense Sacramentarium, ex his quæ cardd. Bona (a) et Thomasius (b) prodidere merito suspicari possimus.

Illud tamen interea liquet, Contestationem de patria et cognatione Clementis anilibus fabulis plenam esse; utpote quæ ex confictio Petri apostoli Itinerario (quod libri *Recognitionum* inscribitur) a Gelasio (c) papa in concilio Romano inter apocrypha relato, fere ad litteram desumpta sit; eamque etiam ob causam a reliquis liturgicis libris merito proscriptam fuisse, quod nec Blanchinus inficiabitur. Eliciat hinc quæso lector æquus, cum non minus Laurentii Contestatio, quam modo adducta Clementis, patriam sanctissimi levitæ præseferre videatur, nullumque præterea et tot liturgicis Codicibus in auxilium sum advocare queat, quanta demum ei fides adhibenda sit.

Vidimus ex uno importunitatis argumenti capite (si patriam Laurentii in ejus missæ Contestatione, quæ nobis obijcit, contineri Blanchinus velit) quantum ea Contestatio de falsitatis, aut interpolationis vitio suspecta sit. Nunc si ad phrasim *nascendo civis esse* animum tantisper advertere volumus: eam profecto nec Latini sermonis genio, neque ætati aut stylo Leonis Magni, cui tamen Blanchinus omnino attributam vult, ullatenus convenire deprehendemus. Prius quod spectat, nemo, opinor, lectorum erit qui nesciat parum Latine dici *nascendo quem civem, ingenuum, aut libertinum esse*. Veteres, imo medice quos vocant Latinitatis auctores, dicerent: *natura*, seu si paulo depressius loqui vellent: *naturaliter*; quo sensu Carthaginienses Cicero *natura mendaces* (d) victoriam *natura superbam* (e) vocat; Horatius, carmen *natura laudabile* (f), Romanos *natura sublimes* (g) atque alii auctores passim. Scio equidem *solvendo fidejebendo, satis dando esse* Latinissime a veteribus jurisconsultis dici; imo *agnascendo proximiorum hæredem fieri, testamentum rumpi*, quod et apud Ciceronem legimus (h); et Virgilius alicubi fortunam *ferendo superandam* (i) dixit. Diversa tamen hæc sunt; in his enim phrasibus, voces *idoneus* vel *par* subintellectæ efficiunt ut eadem sit locutio ac si dicamus

A trabem, exempli causa, oneri ferendo parem, virginem viro maturam, et similia quæ ex germana Latinitate sunt; vel si simpliciter Gerundium ponitur, ex vetere id aliqua atque obsoleta jurisconsultorum formula descendere putandum est.

De ætate autem phraseos *nascendo civem, ingenuum*, aut tale aliquid *esse*, nullum mihi hactenus, nec apud mediæ ævi scriptores exemplum reperire sicut, ex quo illam elicere possimus. Cl. Ducangius unicum proferi e Langobardorum legibus in quibus habetur (j): *Et ille qui pulsus, et wadium suscepit, proximiores sacramentales qui nascendo sunt debeat nominare tantum*. Quæ quanquam Latine scripta videantur, ita me Deus amet, non magis ego intelligo quam Pænulum Plauti; nec nisi ab septimum, fortassis etiam nisi ad octavum sæculum, referri posse arbitror. Sed quid exemplis opus est? Verba ipsa *nascendo civis esse*, pingue nescio quid atque agreste, imo barbarum sonantia, ex infimæ Latinitatis fœcibus hausta e vestigio sese produnt, iis qui Latii non penitus hospites fuerint.

Quæ cum ita sint, si quis etiamnum phrasin de qua loquimur cum stylo sancti Leonis congruere, aut ex ipsius ore prodixisse contendat: nec illum eloquentissimo pontifici injurium fore necesse est. Scio equidem, et in ejus stylo reperisse quod carperet morosiores ævi nostri grammaticos, quæ cor, summi que ipsi digitorum articuli Tullianum sapiunt; nec dissimulabo nonnulla in ejus Operibus inveniri quæ non satis nervose dicta videri possint; tinnulum præterea dictionis genus, nimisque fortassis anxiana in periodis τῶν ἰσοκώλων, seu *parimembrium* consecrationem; verum ut certa ea sint, quod nos non delinimus, ad sententiam orationisque structuram, potius quam ad verborum proprietatem spectant; in quibus alioqui serendis, si unum aut alterum nævulum excipias, egregie cautum sanctissimum doctorem fuisse scimus.

Verum ego tamen nec phraseos *nascendo civis* stridorem, neque argumenti importunitatem interea moratus, alia via bina illa verba (si ad Leonis ætatem ea cum Blanchino referri volumus) *incerta, inconcinna*, aut male cum aliis coherentia ostendere in animo habeo; imo ipsorum occasione integram Laurentianæ de qua agimus missæ Contestationem (quæ de cætero sanctum Leonem fortassis auctorem habet [k]) vitiatam, atque e libris liturgicis proscriptam fuisse. Id ut plenius innotescat sciendum est, post-

(a) Rer. Liturg., lib. 1, cap. 12, n. 6.

(b) Toim. II, col. 515, Diss. Cl. Muratorii de Liturg. Romana vetere.

(c) Conc. Rom. i sub Gelasio ad ann. 491, in decreto de apocryphis scripturis, ibi: *Item: Itinerarium nomine Petri apostoli, quod appellatur sancti Clementis, libri octo (aliis novem, aut decem) apocryphum.*

(d) De Leg. Agrar.

(e) Pro M. Marcell. ix.

(f) In Arte poet., vers. 408.

(g) Epist. lib. II, 1, vers. 165.

(h) In i de Orat. 241.

(i) Æneid. v, 710.

(j) Litt. N. in *Nascendo esse*, e Leg. Langobard., lib. II, tit. 21, § 9.

(k) Habetur eadem, aut affinis sententia apud sanctum Leonem sermone 1 de Natali apostolorum, his verbis: *Verum hodierna festivitas (Petri scilicet et Pauli) præter illam reverentiam quam toto terrarum orbe promeruit, speciali et propria nostræ urbis exultatione veneranda est; ut ubi præcipuorum apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii eorum sit letitie principatus.* Muratorius quoque (Dissert. de Vet. Liturg., cap. 3, col. 18) eam contestationem usque ad verba *nascendo civis*, Leonianam phrasin sapere innuit.

quam, sedato persecutionum turbine, reddita fuit Ecclesie per Constantinum pax, sparsa fidelium animis, diuque occulsa pietatis semina illico erumpere, atque in dies crescere cœpisse, Deo scilicet incrementum dante. Nunc novæ sensim in Ecclesia preces, novæ divinam opem implorandi formulæ, nova denique orationum liturgicarum seges exorta est, cui, ut fit, nonnihil etiam infelicis lolii succrevit. Quanquam enim hæc preces a viris doctis in eam rem adhibitæ frequentissime ordinarentur: nonnullæ tamen pietatis potius quam doctrinæ studiosos auctores habuere; atque hinc factum ut plurima aut superflua, aut etiam incerta, parumque cum aliis coherencia cum auctoribus, tunc etiam antiquariorum vitio in Codicibus liturgicis irreperant.

Hinc malo, quod tempore procedente altè in liturgiæ interiora descenderat, jam inde a sæculo quarto, aut ineunte quinto per ecclesiasticas leges mederi cœptum fuit. Itaque concilii Milevitani Patres: ne forte quid contra fidem per ignorantiam, aut minus studium componeretur, ut ipsi loquuntur, legem edixere: ne scilicet preces, aut orationes aliquæ, sive Præfationes, sive commendationes, sive manuum impositiones in ecclesia dicerentur, nisi quæ a prudentioribus tractatæ, vel in synodo comprobatæ fuerint (a), quod et ipsum in codice canonum Ecclesiæ Africanæ (b), atque in aliquo ex Carthaginensibus conciliis, teste Walafrido Strabone (c), cautum pridem fuerat. Gelasium quoque papam sæculo quinto exeunte in idem statum incubuisse, Sacramentarium (juxta nomen inscriptum testatur; id quod idem Strabo atque Anastasius confirant; ille enim Gelasium tam a se quam ab aliis compositas preces ordinasse (d), hic vero scriptor: Sacramentorum præfationes canto sermone (e) (id est cum delectu et critice adversus obtreptatorum ictus, quo sensu eam vocem alicubi [f] Horatius usurpavit) composuisse perhibet.

De sancto Gregorio Magno, qui non minus sedulo quam Gelasius aut priores illi Patres in eandem curam incubuit, locupletem habemus testem Joannem Diaconum in ipsius Vita: Sed et Gelasianum (inquit [g]) Codicem de missarum solemnibus, multa subtrahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens pro exponendis et angelicis lectionibus, in unius libri volumine coarctavit: quid autem ex liturgicis libris Gregorius subtraxerit, indicat Walafridus loco citato, inquiens (h): Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur

(a) Can. 12, tom. III Coll. concilior. Labb., Edit. Venetæ col. 383. Incertum tamen est an is canon ad 1, an ad 11 Milevitanum concilium referri debeat; bina enim hæc in unum, librorum, aut collectorum incuria, conjuncta sunt. Vide Labb. ibid. et in conc. Milev. 1. ejusdem tom. III, col. 83.

(b) Apud Labb., tom. III Coll. conc., col. 4336, sub init.

(c) Lib. de Reb. ecclesiasticis, cap. 22 Edit. Romanæ ann. 1591, pag. 346, col. 2. Ideoque credimus (ait) concilio Carthaginensi et Milevitano statutum, ut preces et orationes... nisi probatæ fuerint in Concilio non dicerentur.

(d) Loco proxime allegato.

A incerta et sensus integritatem non habentia, curavit Gregorius rationabilia quæque coadunare, et, seculis iis quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, composuit librum qui dicitur Sacramentorum, sicut ex titulo ejus manifestissime declaratur.

Cum itaque omnino extra dubium sit, Gelasium et Gregorium eos maxime liturgicos Codices ordinasse atque in meliorem formam reduxisse, quibus Ecclesia Romana utebatur; nec potuisse alios nisi qui priorum pontificum temporibus conscripti fuissent, quod utrumque Veronensi Sacramentario ex Blanchini (i), Muratorii (j), et aliorum (k) sententia mirifice congruit. Præterea cum, sicut ex Walafrido didicimus, incerta, inconcinna, maleque cum aliis coherencia Gelasius et Gregorius ex antiquioribus

B Romanæ Ecclesiæ Sacramentariis sustulissent; neque amplius jam in Gelasiano cardinalis Thomasi, aut in triplici Gregoriano Pamelii, Rocchæ, et Menardi Codice verba illa nascendo civis, imo nec Laurentianæ missæ, de qua agimus, Contestatio reperiantur: consequens omnino fieri videtur, nonnihil in ea Contestatione (vel si ipsam ad Leonis tempora cum Blanchino referamus) incertum, inconcinnum, aut male cum aliis quæ historica fide nituntur coherens a Gelasio et Gregorio deprehensum fuisse, ob quod illam et liturgicis libris proscriberent. Quid autem id, quæso, nisi verba illa nascendo civis; cum quod reliquum Contestationis est nihil incongruum contineat, Magnique præterea Leonis styllum ac doctrinam sapiat, ut pridem dicebamus?

C Jam vero si nostras has nugas Blanchinus esse aliquid putaverit, eo demum hæc omnia spectare existimabit, ut verbis illis nascendo civis, seu spiritalis ac textui subinductis, nullam prorsus vim aut fidem inesse asseramus, hancque responsionis nostræ summam fore; imo, qua est providentia ac sagacitate vir, ex ipsa etiam responsione urgentissime adversus nos elicitur: eum saltem, qui verba nascendo civis Codici adjunxit, locumque de quo agimus vitavit aut interpolavit, jam de Laurentii patria dubitasse; quodque huic proximum est; jam inde a sæculo octavo, aut ineunte nono, quo Veronense Sacramentarium exaratum dicitur, de Laurentii patria in utranque partem disputatum fuisse.

D Satisne autem sint quæ adduximus, ut eorum verborum fides in universum traducatur, lectorum erit arbitrium atque existimatio; nobis longe alia mens est, quam ut hac via Blanchini conatibus o-

(e) In Vita Gelasii.

(f) Art., vers. 246:

..... Tutos et infra
Spem veniæ cautos.

(g) In Vita Greg. Magni, lib. II, cap. 17.

(h) Lib. de Reb. ecclesiasticis, cap. 22, pag. 346, col. 2.

(i) In præfixo eid. titulo, tom. IV Anast., p. 12.

(j) Diss. de Liturg. Rom. vetere tom. I, cap. 3, col. 18 et 23.

(k) Euseb. Amort apud Acamum P. II, § 14, pag. 449, et Acamus ipse P. I, § 13, pag. 41.

corramus. Sed finge unam Hispani in ea respon-
sione spem collocatam esse. Nec tunc defore credi-
mus quod reponi possit: si enim data opera Codex
ille ab Antiquario corruptus fuisset: utique is de
Laurentii patria dubitasse credendus esset; eoque
consilio verba *nascendo civis* textui subinduxisse,
ut item quæ jam tu nunc erat dirimeret. Verum quidni
incuria id potius aut oscitantia antiquarii, ut olim
in Simplicii mentione contigit, factum putamus?
Quidni, latini sermonis ignorantia, quæ quo tem-
pore scriptus Codex dicitur, insig is et prope stu-
peuda erat? Potuit facillime descriptor, dum ora-
tionis sensum assequi non valet, priore inexplata
periculo incaute in aliam transire, atque ex duabus
unam, hybridam tamen sententiam conficere, quod
in Simplicii mentione accidisse Muratorius suspica-
tus fuit. Potuit verbum, commā, colum, aut aliud
quidpiam, quod in autographo esset, omittere, quo
adjectio longe alia contestationis sententia futura
esset.

Potuerit item bina ista verba *nascendo civis*, aut
saltem prius illud *nascendo* a glossatore, qui non il-
ad temporalem Laurentii patriam retulisset, marini
antiquioris (codicis adjecti, inleque ab antiquario
bona fide in textum admitti; ut germana Contesta-
tionis, de qua agimus, littera hæc esset: *peculiaris
Roma lætatur, cujus sacer minister, aut, cujus civis,
sacer minister*, etc. Qui in autem ita factum suspi-
cemur, cum si utrumque id verbum, vel prius id
nascendo funditus e textu avulseris, nedum perio-
tus sententiaque perseverat integra (quod non minimum
est glossematis hisce interno-scentis adminiculum);
sed geminus ille barbarismi, atque importunitatis
argumenti scopulus devitatur?

Potuit demum, ne lectores obtundamus, affinitas
vocum *civis* et *civis* (si spreto sono quem prolate
edunt earum tantum picturam attendamus) verbis
de quibus agimus in ea Contestatione locum facere.
Hæc autem affinitas ut clarior fiat, sciendum est ini-
tio litteram V, seu consona sive vocalis esset, e
duabus lineis supererue patulis, inferne vero connexis
atque in punctum quod basi lineæ incumbit desinenti-
bus, hac figura V a Romanis perpetuo depingi;
neque illis lunatam, aut arcuatam illa una tantum
inflexa linea constantem, cujus ima curvatura basi
innititur hac forma U, cognitam usquam fuisse (a);
sed eam ex Gothico caractere descendere (b), qua
etiam posterior ætas adjecto a sinistra fulcro in
hunc modum U in medio dictionis usa est (c). Con-
stat præterea ex veteribus nummis atque inscriptioni-
bus incognitum Romanis fuisse punctum, quo ex ho-
dierno usu litteram I in minori præsertim scribendi
genere insigniri videmus; neque id ante annum

Christi millesimum usquam in usu fuisse, quod vel
ipsum specimen characteris Sacramentarii Leoniani
a Blanchino editum doceat eos poterit qui his ni-
tuitas negligendas ducunt.

Hinc autem analogiam inter voces *civis* et *civis*,
si octavi sæculi scripturam attendamus, paulo jam
diutius fore arbitror. Secundum eam enim in
Codice ex quo Leonianum Sacramentarium descri-
ptum fuit ita omnino eas voces CU.US CIVIS, aut
non multo dissimiliter scribi oportuit, quod et mul-
tiplici exemplo ex ejus ætatis Codicibus probare
possemus, nisi res manifesta esset. Jam vero libra-
rius Latini, ut supponimus, sermonis ignarus, cum
in alteram earum incidisset, ratus utrumque et
civis et *civis* ibidem legi posse, dubius tamen utra
lectio præstabilius esset, ex simplici geminam vo-
cem fecit, aliamque in textu, aliam ad oram Codicis
et regione collocavit; eo videlicet consilio ut quam
lector sententia, quam ipse non assequabatur, con-
gruentiorem judicaret eam altera rejecta præferret.
Hoc autem semel admisso, facillime marginalis vox
in textum irrepere potuit, et conjungi *civis civis*; ac
demum verbum *NASCENDO* ad tollendam posterioris
vocis ambiguitatem superaddi.

Atque hac ego ratione planissime veri potuisse exi-
stimo, ut verba illa *nascendo civis*, quæ tot nobis tur-
bas concitarunt, genuino sancti Leonis textui, sine
alicujus flagitio, ex sola antiquiorum imperitia aut
oscitantia adreperit; quod innumeris præterea vi-
tiatorum Codicum exemplis confirmare in promptu
esset, nisi præstaret verborum compendium facere.
Sane vero vitiatum an integrum Blanchinus eam
Contestationem velit, nostra non multum refert,
cum prædixerimus alia nos via ipsius conatibus
obstituros; refert autem sancti Leonis plurimum ut
ab ipso barbarismi labem eluamus, multo autem
plius ne pudentissimus pontifex importuna, atque
a spiritu Ecclesiæ alienissima, liturgicis libris inse-
ruisse dicatur.

Quorsum tamen ista, Blanchinus inquiet, si qui-
dem nihil inde præsidii responsioni nostræ afferri
volumus? Scilicet ut ex præmissa doctrina binas
theses, imo vero liturgica ut putamus dogmata elicere
nobis per ipsum liceat, e quorum altero Contesta-
tionis de qua agimus interpretatio omnino petenda est.
Sunt autem hæc:

Primum.

Alienum perpetuo a proposito Ecclesiæ fuisse, ut
temporales sanctorum patris liturgicis libris inse-
reret; ac proinde si quid uspiam ejus argumenti in
veteribus Sacramentariis, maxime vero ad Eccle-
siæ Romanæ usum adornatis, reperitur: tanquam
parum cum spiritu Ecclesiæ coherens, falsitatis aut
vehementissime suspicionis vitio laborare.

UICTORI HERCVLI SACRVM

(b) Mabillonius de Re Diplomat. t. II, 4, pag.
47, apud Hein. cc. Fundam. styli, part. I, cap. I, 6,
not. I. Cellar. in Orthograph. Lat. de vocali V.

(c) Heinecc. Fundam. styli, part. I, c. I, 6, not. 3.

(a) Forsan singularis erit vetus Tiburtina inscriptione ap. H. c. quit. Paulum Columnam, in qua littera U consona ad arcuatam illius Gothicæ figuram accedit appposito quoque in sinistra parte obtusiori fulcro. Eam quod eccens eruta atque, ut putamus, imedita ex archetypa a nobis descriptam referre en-
ta nu.:

Secundum.

Sicubi in veteribus Ecclesie, præsertim Romanæ, Sacramentariis, aliisve libris liturgicis locus aliquis aut verbum occurrat, quod ad sanctorum patrias, et ad aliud quidvis significandum, ambiguum aut æquivocum sit: ea ex Ecclesie mente minime ad temporales sanctorum patrias referenda.

His igitur præmissis, ut aliquanto propiores responsioni sumus, inquirendum est an locus quem ex Veronensi Sacramentario nobis Blanchinus objicit, quanquam illico Laurentii patriam præferre videatur, aliam interpretationem commode recipere possit; quidve in illis verbis CIVIS NASCENDO CIVIS (quando ea, ut mos Blanchino geratur, sancto Leoni attribuenda interea sunt) sibi voluerit sanctissimus pontifex? Rem puto veterum potius exemplis, atque ecclesiasticorum Patrum testimoniis, quam argumentorum ratiociniis dilucidiores fore.

Cum Hierosolymis Romani milites Paulum e Judæorum manibus eripuisent, edixissetque eis tribunus ut ad castra delatum verberibus caderent, quo Judaici tumultus causam proderet: jamjam verberandus Apostolus astantem sibi centurionem his verbis interpellat: *Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare* (Act. xxii, 25)? Inique atque injuste secum agi queritur Paulus, quod scilicet poena contra commune jus gentium condemnationem præcederet; quodque *Romanus civis* contra leges Porciam (a) et Semproniam (b) verberibus cæli juberetur.

His centurio auditis rem tribuno aperit, inquires: *Quid acturus es? Ille enim homo civis Romanus est* (Act. xxii, 26). Commotus ad hæc tribunus, nonnihilque jam de Paulo sollicitus, ipsum adit, id quod res habebat ex ore ejusdem excepturus et: *Dic mihi* (inquit) *si tu Romanus es* (Act. xxii, 27 seq.). At ille dixit: *Etiā.* Pergit tribunus: *Ego multa summa civilitatem hanc* (Romanam) *consecutus sum.* Et Paulus: *Ego autem, et natus sum* (civis Romanus: scilicet) *Si per Latini sermonis gentium licuisset, aut sæculo demum octavo Ibero Actorum scriptus, Latine donatus fuisset, credibile est auctorem interpretemve pro: Ego autem et natus* (civis) *sum, ex ejus ævi Latinitate redditurum: Ego autem et nascendo civis sum;* præsertim cum Græcus textus eam versionem non respuat (c). Tunc autem ne eamdem in Actis atque in Leoniano Sacramentario sententiam, sed totidem iis, sique omnino verbis utrobique expressam haberemus.

Interea vero tractus ille Auctorem sedulo nobis ut jacet considerandus est. Et primo quidem Paulus in eo se *Romanum hominem* dicit; mox a centurione

A *civis Romanus* appellatur. Iterum se Paulus tribuno respondens simpliciter *Romanum* vocat; ipsoque denuo interpellante, seque privilegiario quoddam jure Romanum civem asserente, subjungit illi: *Paulus, se non factum, sed natum esse Romanum civem.* Hæc autem primo quidem aspectu tam discrete Pauli patriam præferre videntur, ut nisi alibi (d) ipse se Tarsi Civis natum (e), ejusque urbis ἀρχιπότης municipem dixisset, non ambigo quin, ipso etiam Blanchino jure, Paulus æque in urbe natus, ac Scipio, aut Lælius haberetur.

Id ut paulo fiat dilucidius hæc nobis hypothesis adornanda est. Finge sacrum Actorum Codicem periisse, aut hactenus irreperitum delitescere; neque aliud præterea ex veteribus monumentis ad nostram certitudinem pervenisse, unde Pauli patriam certo dignoscere possemus; deque, ea non secus atque Hispanis nunc de Laurentii patria, liem quæ etiam num foret sub judice Tarsensibus intentatam Blanchinum præterea, dum strenue Romanorum partes agit, eximie vetustatis, atque auctoritatis Codicem, in nescio quo veteri chartophylaci reperisse cui Biblius ille cento, quem modo ex Actis apostolicis retulimus, incidenter assutus fuerit, cum longe diversum esset ejus Codicis argumentum.

Videres Blanchinum exsultare, triumphare, causam pro Romanis dictam et vestigio a serere, sibi que in frequenti Patrum concinne, quod Paulum civem illustrissimum Urbem restituisset, quoniam more majorum poscere. Contra vero miserum illum qui Tarsensium partes ageret, nequidquam inclamare Sapientum fidem, locumque illum Actorum non de Pauli patria, sed de jure Romanæ civitatis, seu municipali, quo Tarsus ex Donis, Plinii atque ipsius Pauli testimonio (f) fuebatur, intelligendum esse obstari: urget enim ex adverso Blanchinus, nec tam uni eo loco Paulum *Romanum civem* (id enim non tantum esse), sed disertissime *natum* pronuntiarum jam vero *natum* nisi de patria proprie non dici, nam reliquæ ejus vocis usurpationes translativæ ac metaphorice sunt: frustra autem ubi propria subiecta ad improprium significationem confugientium. Ad hæc millenariam Codicis antiquitatem, auctoritatemque ad cælum efferret: bina ternave hinc illinc regativa, aut conjecturalis generis argumenta corradet, quæ præcipuum illud in aciem stipulam procederet; eoque demum lucato ac fallaci verborum apparatu Tarsensium causæ patronum ne hiscere quidem sineret. Jam vero, qui unque incautior Blanchianis dictis aurem accommodaret, quantum ille, delecta demum re, ludibrium prudentioribus dederet!

(a) *Sed per deos immortales* (inquit Sallustius in Catilin.) *quamobrem in sententiam non addidisti* (Deci Siliane), *ut prius in eos* (Lentulum alioque conjuratos intelligit) *verberibus animadverteretur? An quia lex Porcia vetat?*

(b) *Duas tulit leges* (C. S. Impronius Gracchus) *alteram ut si quis in magistratu CIVEM ROMANUM sine judicio nussisset, in eum populi judicio animi dverteretur.* I. Hutarich. in Gracch.

(c) *Εγώ δὲ καὶ γέννημαι.* Actor. xxii, 28.

(d) Sub initium ejusdem capituli xxii, § 3 et cap. xxii, § 39.

(e) Scio Paulum a Hieronymo Gischalis, quod Judææ oppidum est in tribu Benjamin, natum dici: quo a Judæis capto cum parentibus Tarsum Ciliciæ commigravit. Vid. S. Daet. in libro de Vir. illustrib.

(f) Actor. xxi: 39 *Ego* (inquit Paulus) *homo sum quidem Judæus a Tarso Civis Ciliciæ* (non ignota civitatis municipis, etc.

Hæc autem eo pertinent ut meminerit Blanchinus A quam non temere centonibus hisce consultitis, ut maxime a se ipsis purpurei ac pretiosi sint, ubi in aliorum labores diversi præsertim argumenti commigrant, fides adhibenda sit. Quid vero si flexilis præterea planequo ambigua sit ipsorum sententia (qualis certe Veronensis Sacramentarii in loco de quo agimus Contestatio est), multiplicisque interpretationis capax? Eat nunc ergo cum Codice suo Blanchinus, extollat quam potest ejus antiquitatem, fidem ceterasque dotes: nunquam opinor, ut gratis eum purum Leonianum esse concesserimus, cum Actorum Apostolorum volumine comparandum esse existimabit; neque alias apertius est Sacramentarii pro Laurentii patria testimonium, quam pro Pauli locus Actorum quem nuper expendimus.

Jam vero si volumus Blanchino respondere, quo sensu Paulus in Actis, eodem et in Veronensi Sacramentario Laurentium *civem Romanum* dici, nihil ab Hispaniæ urbibus quæ de Homero nostro certant, quominus id libere asseramus, nobis obstiturum puto. Oscæ enim, seu potius Cordubæ, aut Valentiniæ no-træ in Edetanis Laurentium natum dixerimus (quam nos disputationem missam facimus quod vel tractatum nitescere posse desperemus), non minus eum Romanum civem tueri possumus, quam vel Paulum, quod Tarsi natales hauserit; nam terræ quas memoravimus urbes (consulto Cæsaraugustam non adjuvamus) Romanorum coloniæ aut municipia erant (a). Scimus præterea Cordubam per ea tempora gloria et potentia celebrem (b), Oscam C jam a Sertorii ætate magnam urbem, studiorumque in Hispania parentem (c), Valentiniæ denique a Cn. Pompeio deletam (d) mox restitutam, et coloniam a Cæsare factam, cujus et nomen ob eam causam sortita fuisse dicitur. Ternas insuper cudendæ monetæ prærogativa decoratas, ut per plures eorum nummi declarant a Vaillantio et aliis evulgati.

Verum insurgeret tunc Blanchinus, nec satis esse causæ subesse diceret, ut *peculiariter præ cæteris in Laurentii sollemnitate Roma lætaretur*, si non peculiaris atque Paulus fuit sanctissimum levitam civem

Romanum facimus. Quo enim tempore Laurentius in lucem edi potuit, tam pervulgata erat romana civitas (πολιτεία intelligo), ut potius non esse civem ignominie ac dedecori quam e se laudi duceretur. Pacis rem expellam. Temporibus reipublicæ, et illico post eam a Cæsare occupatam civium jus summo honore apud Romanos habitum, nec nisi parcissime cum exteris gentibus communicatur fuisse scimus (e): Augustum quoque Romanæ civitatis tam tenacem legimus, ut affirmaret *facilius se passurum fisco detrahi, quam civitas in Romanæ honorem evulgi* (f). Nec Galbam (g) eosque qui ad Trajanum imperium tenere multo indulgentiores fuisse constat. Trajanus vero et post eum Hadrianus, Antoninus Pius, et alii crebris civitatis Romanæ concessionibus sensim ejus juris pretium imminuere, donec edita ab Antonio Caracalla per speciem largitionis avarissima lege (h), ut in orbe Romano qui essent, omnes cives efficerentur (i): summum illud civium Romanorum jus pessumdatum ac pro nihilo habitum fuit. Jam vero cum ea lex ab anno 211 ad 218 quo tempore Caracalla imperavit, promulgata fuerit; Laurentium autem, juvenili ætate florentem anno 258, Tusco et Basso coss., passum sciamus: liquidum fieri videtur post editam demum Caracallæ constitutionem atque evulgatum Romanæ civitatis jus, sanctissimum levitam in lucem prodixisse, quo scilicet tempore nihil jam erat cur de Laurentii civitate peculiariter Roma lætaretur.

Si in ea Contestatione non alia designaretur peculiaris lætitiæ ratio, agnoscere ego quidem hujus argumenti vim, verum in ipsa sacrum quoque Laurentii ministerium, ejusque passio (ita enim posteriora verba dictum nomini tuo munus est proprium intelligenda puto) continentur, ex quibus geminum præterea Roma duceret lætitiæ peculiaris argumentum. Audiamus Leonem de sanctis apostolis dicentem: *ibi (Romæ scilicet) oportere ut sit lætitiæ principatus, ubi ipsorum glorificatus exitus fuit* (j); Maximum item Taurinensem, qui de sanctissimo levita nostro loquens: *Hinc est (inquit) quod insuperabilem Laurentii fidem lætior Roma miratur* (k); Augustinum demum veteresque Ecclesiæ Patres, qui ex trium-

(a) De Corduba vide Plinium lib. III, qui eam urbem inter Bæticæ colonias numerat. Apud Cl. Antonium Augustinum Dial. VIII. Item Vaillantium Num. Imper. in Col., tom. I, pag. 53, in Augusto. — Oscam, *Civium Romanorum* appellat alicubi Plinius apud Antonium Augustinum Dial. VII, quam vocem, *Municipium* interpretatur clarissimus vir. In nummis passim v. v. OSCA, id est, *urbis victrix*: interdum VRB. VICT. Vid. Vaillant in Augusto, tom. I Col. et Munic. pag. 55. — Valentia demum a Plinio inter Hispaniæ Citerioris colonias numeratur, lib. III, cap. 5. Vid. Ant. August. Dial. V, et Vaillant in Julio.

(b) Strabo, lib. III: *Παύστον δ' ἡ Κόρδουβα εἴρηται Μαργιθίου πύργου καὶ οὐκὲν καὶ δύναμις*. Id est: *Plurimum autem Corduba, Marcelli opus, et gloria, et virtute crevit*.

(c) Putarch. in Vita Sertorii: *Τοῖς γὰρ εὐχρηστάτους ἀπὸ τῶν ἰδῶν συναγαγὼν εἰς Ὀσκακ πολλὰ μεγάλα διδάσκων: ἐπιστήσας ἑλλογιζόμενος καὶ Ρωμαίων μαθημάτων*. Quem locum Summus Vaillantius, licet aliqui Græcæ scientissimus, nescio an satis accurate, in hunc modum transtulit (Tom. I Col. et

Munic. pag. 55, in Augusto): *Nam ex parentibus sibi gentibus nobilissimam (forsan is auctor verit nobilissimos) Oscam, amplam urbem contraxit, iisque doctores præfecit litterarum Græcarum et Latinarum*. Ego sic redderem: *Congregans autem (earum) gentium nobilissimos in Oscam, urbem magnam, præfecit eis doctores Græcarum et Romanarum disciplinarum; ut τὸ εὐχρηστάτους non ad urbem, sed ad Hispanos ephebos, quoniam in eam contraxit Sertorius, referri debeat*.

(d) Vid. Sallust. in Historiæ. et Vaillantium in Julio, tom. I Num. in Col. et Munic.

(e) Vid. Sueton. in Julio, qui tamen secundo ipsius consultiu Galitanos et alias Hispaniæ urbes civitate donavit, ut auctor est Dio Cass., lib. XL et XLIII.

(f) Suetonii verba sunt in Augusto.

(g) Civitatem Romanam raro dedit. Suet. in Galba.

(h) Occasionem ejus legis edente, lege apud Heineccium, ex quo hæc nos mutuati fuimus, Antiq. Rom. Jus. illustr. in append. libri I, § XIX.

(i) Ea est lex: in Orbe 17, ff. De statu hominum.

(j) Serm. 1 de natal. SS. apostolorum.

(k) Homil. 41 de S. Laurentio.

phali martyrum exitu præcipuum spirituum gaudiorum argumentum, laudisque materiam desumpserunt.

Verum si rem paulo accuratius examinare volumus, vel post Caracallæ tempora non minimum adhuc superes e honoris in ipsa civitate Romana deprehendimus; cum enim constet pro his tantum latam a Caracalla legem fuisse qui ingenui nati, non qui libertine conditionis essent (a): possumus utique civitatis ius Laurentio in contestatione attributum, ad ipsius ingenuitatem, id est, nobilitatem referre, de qua inter alia Roma in ejusdem solemnitate lætaretur. Et qui tem quicunque apud Ciceronem (b) et recentiores qui de eo argumento egere (c), Romanorum civium jura atque immunitates considerare velit: ei profecto minime absurdum videbitur si *civitas* hic a nobis pro *ingenuitate* usurpetur. Sane cum longe inferior esset *Italicorum* quam *civium* conditio, scimus tamen prius illud jus pro immunitate a tributis passim usurpari (d); quam quia patricii equitesque (quos nobiles vocamus), exclusis plebeiis, in Hispania nostra obtinent, *hidalgos*, id est *Italici* vernaculi sermo (e) etiam nunc apud nos appellantur; et *hidalguia*, quam Latine *Italicitatem* diceremus, *nobilitas*.

Verum et Laurentii nostri temporibus *civis ROMANI* nomen, quidquid tandem ea voce continere ur, magno in honore ac pretio habitum fuisse; et ne id ecclesiasticos Patres ignorare: Mozarabici hymni de sancto Juliano Antiocheno martyre, quem Baronius Isidoro tribuit (f), locus plenissime convincit; in eo enim sic legitur:

Hic Julianus sorte clari germinis,
Civis Togatæ urbis, imbutus omni
Disciplina artium, etc.

Hic enim aperte Julianus honoris causa *civis Romanus* dicitur; vix enim scio an *togatæ* epitheton alii quam Romæ congruat (g); cum autem hunc martyrem Antiochiæ in lucem editum fuisse credibile sit, id quod Ambrosianum Breviarium sancti Caroli Borromei jussu editum aperte docet (h); et alias in ea-

(a) Novell. Justinian. LXXVII, cap. 5, apud Heinecc. in append. lib. 1 Antiq. Rom. Jurispr. illustr., § xx.

(b) In orat. contra Verr., v. 54, et alibi in eod.

(c) Car. Sigonius de antiq. jure civium Romanor. Carl. Norisius de Epoch. Syro Maced., iv, pag. 4-8; et al. Heinecc. App. Antiq. Rom., lib. 1, pag. 428, et alii.

(d) Vide tit. ff. de Censibus. Rob. Steph. in Thesaur. l. l., verbo *Jus Italicum*.

(e) De hoc etymo præter significationis affinitatem, quæ magna sane inter eas voces est, insignis etiam earumdem, quod ad structuram spectat, analogia, securiores nos reddit. Sic enim et *Galgo*, quæ voce leporarium canem Hispani significamus, a Latino *Gallicus* (= illicet *canis*) descendit; sicut et ab *aliquid*, *algo* quæ idem omnino valent; item a *caballico*, id est, *equito* (quod verbum non semel in legibus Longobardorum, imo et in Wigothorum, atque in usaticis Barcinonensibus occurrit) sit Hispanicum ejusdem significationis *cabalgo*, quod ex usu potius quam ex origine *carvalgo* frequenter scribitur. Suboluerat hæc prædilem originationem Cl. nostrati Joanni Genesio Sepulveda in Epist. ad Hispaniar. principem lib. iii, epist. 31.

dem urbe passum (i), nec Romæ incolam fuisse sciamus: superest ut de *jure Romanæ civitatis* hymni tractus intelligendus sit, quoque Julianus intuitu *civis* ab Isidoro dicatur, quod in urbe civitatis jure donata, qualis Syriæ Antiochia erat (j), natales hausisset. Jam vero cum Julianus sub Diocletiano et Maximiano, id est, exeunte minimum tertio Christi sæculo, passus fuerit: consequens fieri videtur, eo adhuc tempore (a) t saltem quo hymnus ab Isidoro conscriptus fuit) *civis Romani* nomen non vulgari in pretio habitum fuisse. Atque hæc de prima verborum nascendo *civis* interpretatione.

Superest alia, quam ego, si bina illa verba pro genuinis Leonianis admitti volumus, sanctorum Patrum sententiis, ipsiusque Ecclesiæ spiritui congruentiorem puto. Notissima est Latina significatio vocis *nascor*; quam tamen sicut ejus sermonis dictationes Cicero, Sallustius, Livius, ceterique pro in *lucem edi*, aut *prædire*, perpetuo usurpare: ita e contrario Patres ecclesiastici jam inde a sæculo quarto, in Actis martyrum eorumque homiliis, præcipue vero in sacra Liturgia pro eo quod Latine sonat *mori* constanter acceperunt, atque in eo sensu interpretati sunt. Cum enim quo die martyres agonem consummabant, cælo, id est æternæ patrie nasci crederentur: ex fide ac pietate potius quam ex Latini sermonis usui propriam hujus verbi significationem in eam quæ non diversa modo, sed planissime contraria est, transtulere. Hinc *natalitia*, et *natales* martyrum dies, quos profani scriptores *emortuales* Latine dicerent; ejus usurpationis et in modernis quoque missarum Codicibus non obscura nobis vestigia supersunt.

Exemplis in hujus doctrix confirmacionem obtrahendum plane Lectorem putamus, a quo multa sunt current in veteribus tum Latine, tum Græcæ Ecclesiæ Patribus (k). Nec tantum *nasci* cum apposito *cælo*, sed simpliciter *nasci* dicebantur, idque æquioribus etiam sæculis, quoscunque pro Christo, aut in ipsius osculo *mori* contingeret; quia de re elegans Nicolai pag. 1

(f) In Not. ad Martyrol. ix Jan., litt. A. Affertur aut in is Hymnus a Blanchino in Annot. xx Oratoriarum Antiquiss. rit. Goth., pag. 161.

(g) Scio equidem et Tarracōnem nostram Ant. Augustino *Togata*m dictam: ita enim duplicem T. T., quam nonnulli ejusdem nummi præferunt, interpretari posse ait vir summus, quasi legimus hunc sit *Togata Tarraco* (Dial. vii sub i. it.); sed neque ipse huc interpretationi acquiescere videtur, et pro *Togata*, *Tyrrenicam* fortassis legi debere eodem loco assertit. Isidorus certe in eo hymno minime ad Tarracōnem respicere potuit, quasi ejusdem civis Julianus fuisset, quam is urbem ne vidit quidem.

(h) Brev. Ambros. juss. S. car. Borrom. ed. et ann. 16.5 recognitum sub die xvi Jun., lect. iii ad Matut., apud PP. Bolland. ix Januar., § v, num. 21.

(i) Martyrol. Roman. parv. ix Januarii.

(j) Vid. Vairantum, tom. I Num. Imp. in Colon. et Municip. in Claud.

(k) Sancti Pelyarpi *γινέθων ἡμέραν* quem Latine *natalitium diem* ad litteram diceremus, Rufinus vertit *diem passionis* apud Ducangium, verbo *Natalis*.

testimonium (a) e regione sistimus. Quod autem ad junctum *cælo*, non modo apud veteres Patres, sed in hodiernis etiam Martyrologiis, imo et in officio et missis sanctorum verbo *nasci* interdum apponi videamus: id antitheseos causa factum, et ut temporalis martyrum nativitas dilucidius cum æterno ipsorum natali committatur. Sic Nicomedienses martyres: *eo die in cælis* (martyrologii verba sunt (b)) *nasci meruisse dicuntur, quo Christus in terris*. Et Paula Romana in ejus Officio (c): *ibi cælo nata memoratur, ubi Christus mundo nasci dignatus fuit*.

Esque eo autem apud auctores ecclesiasticos vocum *natale* et *natalitium* usurpatio in sensu de quo agimus invaluit: ut si quis jam *natale proprium*, ut Venusinus dixit (d), aut *natales* ut in Constantini nummo legitur (e), exprimere vellet: opus omnino haberet *genuinum*, aut tale quid adicere; ne forte, contra animi sententiam, de morte potius quam de *nativitate* locutus fuisse crederetur. Exstat in eam rem luculentum in Gelasii Sacramentario testimonium, cujus proinde missam sistimus inscriptam (f).

IN NATALE GENUINUM

Secreta.

Adesto, Domine, supplicanti nibus nostris, et hanc oblationem famuli tui *Illius* (g), quam tibi offert *ob diem natalis sui genuinum*, quo die eum de matris viscibus in hunc mundum nasci jussisti, placidus ac benignus assume. Per Dominum, etc. Et in *post-communione*: Qui simul tui ad hanc diem *natalis sui genui*, *exempto anno* perducere dignatus es, etc.

Que cum ita sint, et a ias ex præstituta a nobis regula, ubi in libris liturgicis, quale Sacramentarium Leonianum est, in voce aut sententia, que ad martyrum patrias atque aliud quidvis significandum ambiguae sunt, dubium occurrit, priorem de martyrum patria interpretationem ex mente atque spiritu Ecclesie refugere debeamus: quidni, quando verba *NASCENDO CIVIS*, nulla licet non ex parte suspecta, pro puris Leonianis agnoscere cogimur invitisissimi, ad Laurentii potius mortem, qua *cælo nascendo*, *civis Romanus* effectus fuit, quam ad temporalem sanctissimi levite patriam referamus?

(a) Nec novum cuiquam videri debet si *natus* dicitur qui ex hac vita migraverit. Quomodo enim usitato more dicitur *nasci*, quando quis ex utero materno procedens in hanc lucem exit: sic quoque jure *natus* appellari potest, quilibet ab hujus vite tenebris ad lumen pergens vivendum. Nicolai PP. I, in respons. ad consulta Bulgaror. apud Labbeum, Coll. Conc. Edit. Venet., tom. IX, col. 1537.

(b) Die xvi Decembris.

(c) Die xvi Januarii, qui dies Paulæ proprius est in Offic. SS. Hispan.

(d) Lib. iv, od. 11 ad Phyllid., vers. 18.

(e) Legitur in ejus aversa parte: PLURES NATALES FELICITER, quem e Nummaria regis Catholici gaza, qui præest, eximie illustravit Cl. Hispaniensis mihi que in primis observandus Alexand. r Xaverius Pamel S. I. presbyter, edito in eam rem ante paucos hos annos commentario, quem nunc ad manum non habemus.

(f) Murator. Liturg. Rom. Vet., tom. II, col. 724.

(g) *Illius*. Id est, incerti quem mente concipimus

Eo plane sensu ab auctoribus ecclesiasticis martyres, neglecto natali ipsorum solo, iis urbibus attributos scimus, in quibus extrema pro Christo perpassi fuere. Prudentius certe non alio jure Hemitrium et Cheli Ionium Calagurri, Paulum Narboni Martio, Felicem Gerunde, Cucufatem Barcinoni, aliosque aliis urbibus martyres adscibit. Sicut enim natalis martyrum dies, qua mundo scilicet editi fuere, præ triumphali eorum die ab ecclesiasticis Patribus negligebatur, unaque hæc piis fidelium cœtibus et votis anniversario cultu celebris erat: ita temporalis ipsorum patria prætermittenda, cum tantum qua *cælo* per passionem nati fuerant veram martyrum patriam veteres illi Patres agnoscebant.

In specie autem de Cucufate loquens Isidorianus hymnus a Blanchino relatus (h), hunc martyrem aperte CIVEM BARCINONENSEM vocal. Dixerat modo ipsius auctor (i) martyris Sanctissimi cruorem Barcinone sedem fixisse, eoque ex Africa domicilium laresque transtulisse, his verbis:

Il n'est cruor de Cucufate almi

Factus est nostre regionis heres;

pergit autem (j):

Jam tunc martyr precibus clientum,
Instrue et civem, populum tuere, etc.

id est, imbue præceptis fidei Barcinonenses *cives tuos* (quos infima Latinitas dixisset *conciues*): nam et eodem sensu Prudencius noster de Vincenii levite stola, sive orario cruore sanctissimi martyris illito, quod ejus temporibus Cæsaraugusta aservabatur, loquens, ait (k):

Hoc colunt cives velut ipsa membra
Cæpes ambiret suis, et paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris ossa:

quasi diceret: Eo, Vincenti, pignore Cæsaraugustani *cives tui*, non minus gaudent triumphantique, ac si sacras tui corporis exuvias ex asse possiderent; suoque te gremio Cæsaraugusta mater extinctum, et majorum sepulcro componendum excepisset.

Clarius tamen aliud, rei que de qua agimus conficiende præsentissimum, Damasi testimonium adducimus, ex epigrammate quod olim Romæ in basilica sancti S. bastiani ad Catacumbas, ubi sanctorum

ac designamus, ejus tamen proprium nomen retinemus: pro quo in hodiernis Missalibus aliisque ecclesiasticorum Officiorum libris et N. Itali *d' il tale*, Greci *τὸ δῶρον*, seu *donum* e. id est, *cujusdam*; Hispani autem *Fulano* dicimus forte ex Hebraico פֶּלֶח, *pela*, seu פֶּלַח *pala*, quod inter alia *occultum* fuit significat: unde et פֶּלֶח *peloni*: *occultus*, *innominatus*, *ab conditis*. Ruth iv. i. שֶׁבַח פֶּלֶח *sebah poh peloni*, id est: *sede*, seu *mane hic Peloni*, pro quo Græcus textus habet: *καθίστα ὧδε πρεπτα*: *Sede hic, o abscondite*. Hebræi quoque in contractione suorum formulis sic exordiantur: פֶּלֶח בֶּר פֶּלֶח *ani Peloni bar Peloni*. Ubi: Ego N. filius N. Hispanice: *Io Fulano, hijo de Fulano*; et si Latina sit פֶּלֶח *pelonitha*, Hispanice totidem fere verbis, *Fulonita*.

(h) Ann. cu in Orationar. antiq. r. t. G. th., pag. 26.

(i) Stroph. iv. vers. 15 seq.

(j) Stroph. x. vers. 57 seq.

(k) Stroph. xxi. vers. 95.

apostolorum corpora quieverunt, legebatur, ut Barionius (a), Sarazanius (b) et Merenda (qui *apertum illud atque antiquissimum* præterea appellat [c] scriptum reliquere. In eo autem epigrammate Petrus et Paulus disertissime a Damaso CIVES ROMANI vocantur. Integrum illud sistimus, ut eadem opera qua occasione compositum fuerit lector intelligat (d):

HIC HABITASSE PRIV. SANCTOS COGNOSCERE DEBES
NOMINA QUOSQUE PETRI PARITER PAULIQUE REQUIRI.
DISCIPULOS ORIENS MISIT QVOD SPONTE FATEMUR.
SANGVINIS OB MERITVM CHRISTVMQVE PER ASTRA SE

[QVINTI]

ÆTHERIOS PETIERE SINVS ET REGNA PORVM.
ROMA SVOS POTIVS MERUIT DEFENDERE CIVES
ILLAC DAMASVS VESTRAS (e) REFERAT NOVA SIDERA

[LAODES.]

Illic autem usque adeo perspicua sunt, nihil ut jam amplius scrupuli subesse possit, ob unam certaminis gloriam ac triumphi palmam, quam apostolorum principes Romæ simul adepti sunt, Romanos eos cives a Damaso appellatos.

Licet enim de Paulo quem Tarsi natum et municipem fuisse ex libro Actorum prædiximus, suspicari etiam num quis posset ad jus potius civitatis, quam ad martyrii locum respexisse in eo epigrammate Damasum: in Petro tamen, quem Bethsaideæ, exiguo scilicet Galilææ pago nihilque cum jure illo civium commune habente, modicis item parentibus natum constat, si passionis locum demas, vix scio an supersit aliud cujus intuitu Damasus eum ROMANUM CIVEM appellare potuerit. Fuit igitur utriusque apostoli conditio, seu genus sive patriam attendamus, dispar: quare nec locus iis unus, neque eadem oblitus supplicii sors (f); verum par eorum fortitudo ac triumphus, quem insignissimum Romæ peperere, summum illud Quiritium jus utrique acquisivit, ut ex eo ambo æque Romani cives effecti atque habiti fuissent. Atque eo fortassis respexit Ambrosius in hymno cujus initium est: *Apostolorum passio*. quo loco de sanctis Petro et Paulo loquens ait (g):

Conjuxit æquales viros
Cruor triumphalis nec.s.

Beda (h):

Conjuxit hora transitus
Corli petentes januam.

Paulinus item, et alii quorum loca longum esset describere.

(a) Ad ann. 384 int. carm. Damasi, et apud Sarazan in not. pag. 188.

(b) In not. ad Damasi carmina Epigramm. XXX ex Beda, Anastasio, Adone, et Breviario Rom. vet.

(c) De Damasi Carminib., num. 3, pag. 137, col. 1.

(d) Affertur a Sarazano inter carm. Damasi, pag. 91, et a Merenda, pag. 226.

(e) Puto restituendum: *referat*.

(f) Fleuri, Hist. Eccl. 1 s. culi ad ann. 66.

(g) Ap. Blanchin. Annot. xcix Orationar., pag. 270.

(h) Apud card. Thomasium in Hymnario.

(i) Consonat Misale Mozarabicum a Lesleo editum, in cujus Missa de S. Vincentio martyre (Pag. 222, col. 2) legitur: *Tuoque (Vincenti) interuentu et*

Nec ambigo quin si prisca excutiantur martyrum Acta, quosque de eorum passionibus tractatus habuere veteres Ecclesie cum Græcæ tum Latine scriptores: non unum præterea locum inveniendum fore, quo martyres ejus potissimum urbis oppidive, ubi palmam adepti sunt, civibus annumerentur (i); imo ubi longo tempore commorati deum in pace quieverint, ut de Paula Romana suo loco dicemus. Verum allatis hactenus exemplis lectoribus satisfactum iri putamus, ut existiment scilicet, verba illa *nascendo civis* de adepti potius a Laurentio nostro per martyrii palmam, quam per temporalem civitatem Romanam civitate, congruentissime atque ex veterum Patrum, imo et ipsius Ecclesie usu interpretari posse.

Est tamen adhuc ubi forsas Blanchinus hærebit. Si enim verba *NASCENDO CIVIS* ad Laurentii mortem referri volumus, cum tandem bono comma: *dicatum nomini tuo munus est proprium*, quo scilicet eadem, aut affinisima sententia continetur, ab auctore contestationis frustra repetitum dicimus? Sed *τοῦ πατρὸς* seu distributionis rationem haberi oportet. Si enim priori interpretationi adherentes verba *nascendo civis* de civium jure interpretari volumus, nihil prohibet quominus sequentia: *dicatum nomini tuo munus est proprium*, ad Laurentii passionem referamus; si vero, ut in secunda interpretatione, verba illa de martyrii loco intelligimus, tunc consequens proxime comma, quo *Deo dicatum munus Laurentius* dicitur, ad divinum cultum cum in Levitico gradu specialiter adductus erat, aut ad virginitatis votum, vel alio referemus, ne scilicet bis eandem sententiam ibidem inculcari a-seramus.

P siremam autem hanc secundi commatis interpretationem, ne quis tam gratis a nobis conflictam arbitretur, ipsos Blanchinum et Muratorium pridem amplexatos fuisse, ex eo mihi videtur, quod uterque cum in Sacramentarii Leoniani textu legeretur: *Sacer minister et dicatum nomini tuo munus est proprium*, conjunctivam particulam rejicientes, proque et *dicatum, dedicatum* restituentes (j), ex bina quæ pridem fuerat, simplicem, binembrem tamen enumerationem fecere, in cujus posteriori parte, nihil nisi prioris explicatio contineatur, quasi dicerent: *Sacer minister, dedicatum scilicet nomini tuo munus est proprium*.

Sed neque hic nobis consistere per Blanchinum et

incolam Iulificaturus, et adrenam, æquale tuitionis auxilium reddat pro cineribus mundo CIVIBUS PRO SEPULCRO, id est, VALENTINIS, nam ea in urbe tumulatus fuit sanctissimus levita. — Præterea in missa de SS. Servano et Germiano (Pag. 395, col. 1): *Deus qui martyrum tuorum corpore* (sic) unius gloriæ remuneratione indivise (sic) divisus regionibus locas: et *Servandum Gaditano situi donus: et GERMANUM EMERITENSIVM CIVIBUS accommodas*. De sancti Germani corpore Emeritanus translato loquitur, qua de re videndus ipse Lesleus in notis, pag. 597, col. 1. Sont fortassis alia.

(j) Blanchin., tom. IV Anastas., pag. 58. Pro et *dicatum, lege dedicatum*. Muratorius in ipso textu edidit: *Sacer minister, dedicatum nomini tuo*, etc. Tom I Liturg. Rom. vet., col. 398.

Merendam licet, sed alia ratione Hispanorum opinionioni contraire student. Si enim, inquit, Veronensem Codicem in quo Laurentii contentio reperitur sæculo jam octavo scriptum fuisse ab Hispanis conceditur, etsi nos interea gratis eis dederimus id Sacramentarium a sancto Leone compositum non fuisse, habemus saltem pro nobis antiquius testimonium præ iis quibus Hispani auctores innituntur, atque adeo longe validius argumentum. Et quidem si, ommissa interea disputatione de antiquitate Sacramentarii Veronensis (a), vera esse volumus quæ circa ætatem Codicis a Blanchino erui sub hujus capitis initium a nobis dicta sunt: adigimur profecto ut agnoscamus integro minimum sæculo antiquiorem eum Codicem esse, quam Ado ex cujus Martyrol gio pressius pro nostra sententia testimonium mutuati sumus.

Verum cum, etiamsi sæculo octavo Blanchinianum Codicem scriptum fuisse asseramus, ejus testimonium de Laurentii civitate aut patria, quinque minimum si culis re de qua perhibetur recentius fore necesse sit: non video quid major illa unius sæculi præ Adone antiquitas, ut cætera sint paria, fidem ejus Codicis, rei de qua agimus confirmandæ juvare possit; non magis ac si quis, exempli gratia, pro astruendo facto quod in annum incidit Christi 1200; sæculi xvi quod proxime elapsum fuit, quam xviii in quo vivimus, testimonium præstabilis existimaret. Jam vero Blanchinianum Codicem, imo etiam Lauretiane missæ Contestationem, qualis ex ipso nobis objicitur, sæculo viii antiquiores non esse: prioris illius characteris specimen a Blanchino exhibitum, et posterioris hujus phrasidis conjiçendi occasionem præbent.

Consulto adici: ut cætera sint paria. Quid vero si potius præ antiquiore recentior Codex, aut hujus præ illius testimonium apertius atque incorruptius fuerit? Et quidem Adonem clarum sæculi ix auctorem, multiplicique testimonio commendatum (b) scimus; cum quisquis ille fuerit Veronensis Codicis, licet antiquioris, scriptor, seu potius consarcinator, obvias quascunque liturgicas preces sine delectu, atque ordine (c) in unum Codicem coegerit. Præterea Veronensis codicis locus non modo ad patriam, civitatem, passionem, et incolatum Laurentii significandum ambiguus, sed de vitio aut interpolatione suspectissimus est, ut vidimus: Adonis incorruptus ac pressior, deque sanctissimi levite patria omnino interpretandus. Rursum: Adonis sententiam nemo veterum, nec recentium ab ejusdem ævo scriptorum secutus fuit; Veronensis Codicis, si Manlium

A Calvinistam demas, nullus. Denique Adonis testimonium vetustorum codicum fide, multiplicique conjectura ex libris liturgicis, atque Ecclesiæ Patribus adjuvatur; Veronensis Codicis auctoritas singularis est, nam Vaticani Codicis locus, quem Blanchinus unicuique in ejus confirmationem affert, nihil concludit, ut inferius dicemus. Mitto infirmam Veronensis Codicis fidem in eo tractu qui Clementis papæ et martyris patriam exhibet; ut si in Laurentii Missæ Contestatione, de eodem argumento agi Blanchinus contendat, eam quoque Contestationem sublestat fore credibile sit.

Imo, si rem paulo diligentius examinare volumus, non satis exploratum erit, nostrisne an potius adversariorum fundamentis antiquitatis præogativa debeat: cum enim, sicut pridem dicebamus, Baronius binos, eosque pervetustos Codices in Ecclesia olim recitari solitos se vidisse affirmet, in quibus Damasus Laurentii compatriota legebatur; et alias sanctus ille pontifex ab auctore catalogi Romanorum præulum sub Felice, id est, ineunte sæculo vi scripti, diètissime Hispanus appelletur: quidni binos illos Codices, vel eorum alterum, sæculo viii antiquiorem fuisse suspicemur; aut in una Damasi patria, quam Felicianus pontificum catalogus exhibet, non etiam Laurentii patriam contineri existimemus; præsertim cum eum Damasi compatriotam fuisse, adversarii (d) nobiscum agnoscant? Sed de his fortassis ad nauseam.

CAPUT VIII.

C Extremi adversariorum conatus comprimuntur.

Nollem, quod ex Tullii sententia (e) facere inertes poetæ solent, extremo in actu negligentior videri; verum non magni momenti, jamque alibi ex parte confutata sunt quæ nobis hoc loco Blanchinus objicit; et alias mos lectoribus gerendus est, quorum hactenus patientia fortassis abusi sumus. Ergo, quam in prioribus argumentis eluendis, re scilicet ita exigente, prolixè egimus: in eo quod unum superest tam verborum parci futuri sumus.

Objicit igitur nobis postremo loco Blanchinus Vaticanum Codicem sæculo, ut ipse asserit, nono exaratum, Actaque sanctorum Sixti, Laurentii et Hippolyti inter alia continentem, in quibus levita noster p apertissime dicitur Romanus civis. Inducitur in Actis Sixtus, imminente ipsius passione, Laurentium vocans, eique Ecclesiæ facultates pauperibus erogandas committens, his verbis (f): Cumque hæc, et his similia suo sancto sermone disseruisset (Sixtus), vocavit Laurentium, archidiaconum suum, civem Romanum, dignum Deo, et Deo (sic) virum, et habitu et

(a) De hoc argumento pridem egere CC. VV. Meratus, Amortius, Muratorius, Cennius, Orsius et alii, quorum sententia eo recidere videtur, ut sæculo jam quinto Sacramentarium confectum fuisse existimant; sunt tamen fortassis in ipso plura sequentibus sæculis adjecta quæ alibi a nobis indicantur; præter commune liturgicorum Codicum ingenium novis additionibus patens, ut in cæteris ejusdem argumenti libris passim factum videmus.

(b) Vid. C. Dominicus Georgii in Præf. nov. edit. Adonis, Romæ 1745, n. 10.

(c) Muratorius, Diss. de Liturg. Rom. vet., cap. 3, col. 21 et 29.

(d) Meratus, Opusc. et gest. Damasi sub. init., pag. 2.

(e) De Senectute, num. 2.

(f) Blanchinus, Annot. cxi in Ortionar., pag. 285.

san titate conspicuum, tradiditque ei universas facultates Ecclesiarum, etc. De antiquitate porro Codicis, non est quod adhibemus (subtili Blanchinus [a]); prostat enim liber in omnium Urbis principe bibliotheca, num. 612.

Imo vero hæc tanto præ iis quæ capite præcedenti expendimus probabilis dicta videbuntur, quanto nihil prohibet, quod in verbis illis *citem Romanum*, Laurentii patria contineatur; cum enim ea verba non ex libro aliquo liturgico, sed ex Actis martyrum descendunt, quibus ipsorum patrias in-eri nihil vetat: potuit eorum de quibus agimus scriptor Laurentii nativitate solum, alunde sibi cognitum, per occasionem narrationi suæ attaxe, quin aliquam ex eo reprehensionem incurrere.

Verum quanti hæc Acta facienda sint, alii jam a nobis indicatum (b). Blanchinus ipse maxime depravata esse non inficiatur (c); nos autem addimus, ternos quos præliximus falsitatis characteres, nempe historiam sanctorum Adonis et Sennen, qui a Decio ex Peride abducti in Actis memorantur, fictitiam ejusdem imperatoris in Orientem expeditionem, ridiculam demum planeque insanam Decii et Valeriani eodem temporis momento repente extinctorum fabulam, quorum disjunctim singuli maximam conflaturi erat Actis mendacii suspensionem, conjunctim in ea, quasi in sentinam confluisse. Mitimus sanctorum Sixti, Laurentii et Hippolyti passiones sub Decio, quæ res tot peperit molestias Adonians Actis; aliaque scopulis atque ambagibus plena, præter inconstantem styli varietatem: quæ omnia Actorum fidei elevantiæ undique videntur conjurare.

Præterea, quis non ubi in Actis inter ecclesiasticum Laurentii gradum, ejusdemque elogium, *ciris Romani* nomen importunissime colloatum videt; quis, inquam, non illi cosurculum insititum, ægreque caudici coalescentem deprehendit? Sed cur, queso, *Romanum* tantum *citem*, ambigua sane phrase multipliciter sensus capaci, Laurentium dixit Actorum consarcinator; neque ejus loco scripsit *Romæ natum*, *patria Romanum*, aut tale quiddam, quo item universam verbo dirimeret? Atqui non majore impendio id facere potuisset, quam quo paulo ante Sixtum *Athenis natum* (d) atque eruditum dixerat. Quo tamen id jure? Superum fidem! Græcum Sixtum ex Anastasio atque aliis passim, imo ex vetustissimis pontificum catalogis a Scheel tractatio (e), et Seniore Blanchino (f) primum evulgatis novavimus (quamquam non desit qui Romanum (g) eum velit): *Athenis* tamen *Atticis* Sixtum natum, nusquam alias nisi in Actis me legisse memini, quo uni propterea auctori,

(a) Locum proxime allegato.

(b) Supra, cap. 2, pag. 78.

(c) Annot. cvi, pag. 295.

(d) Subjunctum Actorum apud Blanchin., Annot. cxi, pag. 295.

(e) Tom. I, A. tit. ecclesiast., in append. ad O. us Chronolog. cum, t. 22, pag. 611.

(f) Tom. I Anastasii, pag. 21. Item, tom. II, p. 14 et ejusd. tom. pag. 222 in Sixto.

(g) Catalogus Rom. post. ex Veronen. in Ecclesiæ

A modo de veritate caveat, τὸ εὐαγγέλιον ab Atheniensibus decernendum puto. Est quidem in duplici Mazariensi, et Thuanensi Codice: *Græcus, de Athenis* (h); posteriorem tamen vocem sublestant, imo et subtilitatem censent eruditi, quod nec Blanchinus inficiabitur.

Nollem tamen hæc a me in eum finem præjecta censeri, ut respicientis necessitatem effugiam. Quare, si sincera genuinaque Actorum, quæ nobis Blanchinus objicit, verba esse volumus, ea de *jure civitatis*, vel de *ingenuitate*, maxime vero de *Romano* Laurentii incolatu commode interpretari possumus. Cum enim Romæ Laurentius a puerulo altus atque educatus, insignique ecclesiastico gradu auctus fuisset; ibidemque sine animo ad propria redeundi domicilium fixisset: Romanus non secus ac M. Cato apud Tullium, *juris patriam* (i) nascisci potuit, eoque senili *ci-vis Romanus* appellari; præsertim cum eo tempore vetus illud *municipum* atque *incolarum* discrimen (j) jam pene exolevisset. Sane non alio quam *incolatus* jure Paula Romana, quæ *scilicet exiit de terra sua, perpetuamque Bethlehemi domicilium fixit*, CIVIS SALVATORIS, id est, BETHLEHEMITIS a Hieronymo (k) effecta, dicitur.

De patria ut Actorum verba intelligamus officit Adonis auctoritas, quam alibi pro nobis allegavimus. Cum enim in hujus Martyrologio Laurentius disertissime *Hispanus* dicatur: nisi Actorum verba, quæ longe quam Adonis generatiora sunt, alio uertimus, alterum ex his scriptoribus necessario mendacem efficiemus. Jam vero egregiam ecclesiasticus interpres laudem referret, si ubi non plane contraria, sed diversa tantum occurrunt veterum testimonia, præsertim ubi non de jure, sed de facto ejusque veritate, ut nunc, controversia est: mallet ea inter se collidere, falsumque alterum ex auctoribus dicere, quam parce alterius verba detorquendo amice utriusque sententiam conciliare!

Quod si Actorum de quibus agimus locum ad Laurentii patriam omnino referri debere Blanchinus velit; atque adeo non diversa tantum, sed pugnantia et plane contraria esse contendat utriusque ejus scriptoris testimonia: non Adonis singulare cum Actorum scriptore certamen detrectabit; cum nec si hunc sæculo jam exivisse Blanchino dederimus, antiquior Adone futurus sit; et alias anonymum eum planeque *ἄνων*, multiplicisque falsitatis reum esse sciamus: cum e contrario nihil in Adone sit, quod historiæ filiei adversetur, altem quod aliqua ratione sustineri non possit, ut alibi a nobis ostensum est.

Sed ego, si Blanchinus insitit, non solum pyrem, sed longe majorem atque Adonis auctoritas est, Codice, quem Junior Blanchinus Prolegomenis, tom. IV Anastasii inseruit, pag. 4, col. 1.

(h) Apud Seniores Blanchin., tom. II Anastasii, pag. 26, inter Variantes Fabricii.

(i) Itaque (inquit Cicero in de Legib. 2) cum ortu Tullianus esset (Cato), civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram *juris*, Romanam scilicet.

(j) Vi l. Tit. ff. Ad Municip. et ibi Hinc. Elem.

Ja. rec. ordin. Pandectar.

(k) In E. Stephani Paulæ ad Eusebium sub fin.

Actorum de quibus : gimus scriptori gratis concessero; verba tantum utriusque conferri inter se cupio. Acta Laurentium *civem Romanum* dicunt : A lo quo d *genus Hispanum* cum asserit, *eruditum tamen et nutritum Romæ*; quorum quanquam prius colon ad originem forsàn referri possit, contrahitur tamen a posteriori, et de patria omnino periodum intelligendam esse apertissime convincit; prorsus ut Ac orum

(a) Leg. in toto 80, ff. de R. I.

A locus longe quam ille Adonis generalior sit. Jam vero ex optima interpretatio is canone : in conflictu duplicis, Scripturæ sacræ, aut veterum Patrum testimonii, quorum alterum cum altero pugnare videntur, generalis minus generali, non e contrario accommodari debet, quod Jurisconsulti vulgari axiomatico generi per speciem derogari (a), dicunt. Nunc autem jam O, eri finem imponamus.

CONCLUSIO.

Adducta pro vulgari, receptissimaque de Laurentii patria sententia sufficere arbitror, ut Blanchini atque adversariorum argumentis tantisper occurrere ab Hispanis possit, dum industrius eorum aliquis non perfunctorie, ut nos, hanc sibi ornandam spatium deponat, quod, ut initio monuimus, propositum nobis fuit. Erit et in his fortassis, quo vetus illa eorundem opinio attributum ipsi non a domesticis modo, sed et ab exteris quibusque scriptoribus majoris præ aliis probabilitatis gradum dignitatemque facile tueri; traditioque ipsorum a majoribus accepta, antiquis monumentis confirmata, continentique et perpetuo filo ad hæc usque tempora delucta, novas vires capere possit; imò etiam, quo priscam illam, ne lumque ab hominum memoria remotissimam (quam *immemorialem* vulgus appellat), sed lere sesquimillennariam Hispanorum de Laurentii apud ipsos natali possessionem, qua demum eosdem excelsæ adversarii jactant, retinendam quod vocant inter ictu, quod scilicet nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero, Laurentium hactenus possederimus, aut possideamus, per litterarium prætorum adjuvandam, atque adversus eam vim fieri retandam Hispani speremus.

Sin vero præter animi sententiam, certe contra votum conatibus hisce nostris publicam Hispanorum causam minime juvari contigerit (eadem de priori in quo de Damaso egimus opusculo dicta censuror): nostram potius tenuitatem incuandam volumus, quam quod utrique, aut alteri ex his opinionibus apud viros doctos vel minimum probabilitatis decedat. Nos certe suscepti laboris nunquam pœnitebit, quem nec aliis districti majorem adhibere, neque, si primum omnium erga Deum officium dēpseris, honestius quam bene merendi de patria collocare nunquam potuimus.

Interea vero si vel insipientibus cum Apostolo debitor esse Blanchinus vellet, sustineat me quæso amice commendentem, ne ex Hispaniæ nostræ jactura novas Urbi laudes asserere deinceps studiat, alioque potius commendabiles labores, ac vigilias suas transferat; si enim Laurentii natales Hispanis eripuerit, plurimum sibi honoris gens avitæ religionis, pietas-

que, et gloriæ retinentissima decessurum esse existimabit; cum si e contrario levitatem sanctissimum Urbi Blanchinus ascribat, non magis idcirco rem Romanam aucturus sit, quam si aquæ situlam pelago infuderit. Habet præterea Roma multo plus quam Hispania nostra quod sibi vindicat in Laurentio, quem gremio puerum excepit, pro suo educavit, ecclesiasticisque honoribus viventem auxit; mortuum vero honorificentissimo tumulo composuit, sacrosque ipsius cineres eximie a hanc usque diem coluit. Gaudeat igitur, exsultet, ac triumphet alumnus ac martyre suo Roma; non enim orbis dominæ, communique religionis parenti veras minimeque fucatis laudes Hispania nostra invidet, aut invidet bit nequam; neque Urbem vicissim obsequentissimæ omnium filie Laurentii natales inviram pertimescit; præsertim cum illa tot martyres nedum Christo, sed et mundo pepererit, ut eo etiam nomine beata, æterna, principaque urbium appellari meruerit.

T ergo dapes cum habeat Roma quibus instructis imas confluentibus ex toto orbe convivis epulas sine aliorum dispendio præparare potest: parcat quæso Blanchinus ovientiæ, quam hactenus pro sua inter filios eautravit Hispania nostra, quamque de ipsius pace comedentem, de calice bibentem, atque in matris sinu dormientem aluit, nisi iratum indignatione Dominum, aut prophetam audire velit, pronuntiantem: *Vixit Dominus quoniam filius mortis est et qui fecit hoc* (II Reg. xii, 5).

Quando autem in extrema disputationis parte veniam ab Hispanis Blanchinus petit quod pro tanto (quantus Laurentius est) martyre repetendo veritatis amore et charitate non ficta pugnaverit (a): supere t ut si illam ab ipso Hispaniæ, ut putamus, injuriæ ulturi, justæ atque urbanæ defensionis modum excuserimus, aut paulo quam expediret acriores lectionibus visi sumus, benignè nobis per hos indulgeri speremus; summo autem viro, amico item nostro, deque Hispaniæ alias optime in rito Blanchino accusamus Horatianum illud (b):

Scimus, et hanc veram petimusque damusque vicem.

[sim]

(a) Annotat. cvi Oratiohar., pag. 29: in fin.

(b) In Art. Poet.

ADDENDA ET EXPLICANDA.

Postquam bona hujus operis pars et typographorum manibus dimissa fuerat, cum in aliquot illustriorum scriptorum loca incidissem, quibus doctrinam pueri exemplum a Bonarotio allatum (*Observ. ad fragm. rubr. col. 626*) cum ex rudiori epigrammatis stylo, tum etiam ex adjecto e regione ejusdem vulgari Christi monogrammate, Constantini imperatoris ævo recentius existimavi; non quod me omnino fugeret, vel ante Constantinum illud monogramma apud Christianos, fortassis et apud ethnicos ipsos in usu fuisse, sed quod eo tempore non ita frequenter, imo raro a Christianis usurparetur, quod et exemplorum paucitas declarat (*Vid. eruditiss. Mamachium, Orig. et antiq. Christian. tom. III, pag. 54 seqq.*), cum sæculo IV, et deinceps, nusquam non obvium fuisset, non in sepulchris modo, sed et in lacernis, annulis, hastis, clypeis, aliisque passim Christianorum monumentis. Qua de re cum doctissimo viro et singulari amico nostro, quo tempore id folium typographorum operis urgebatur, nonnihil habere scrupuli animadvertissem, placuit pro tum etiam, quod in paucis quæ jam tum excussa fuerant exemplaribus legitur, in his quæ edenda supererant tum forte reponere, deque eo lectores hic admonere, ne nos inconstantia aut levitatis arguant.

Secundo, conjectura nostra, qua de eodem argumento agentes (*Col. 562*) non nisi post pacem Ecclesiæ a Constantino redditam pueris ad lectoratus gradum aditum patuisse suspicabamur, refragari videtur admiranda doctrina et eruditio viri Alexii Symmachii Mazochii Neapolitane Ecclesiæ canonici, qui in animadversionibus ad Acta Gæcia sanctorum Theoduli et Agathopii a Bollandianis Patribus, sub finem tomi I Aprilis allata, loquens de Theodulo martyre, quem sub Maximiano passum constat (*Comm. ad vet. marmorum Kalendar. Eccl. Neapol., pag. 152, col. 2*) eundem vix pubertatem ingressum lectorem fuisse asserit, subdens: *Id quod animadvertisse proderit, ne quis putet, eo tempore majorem quam nunc ætatem ad lectoratum fuisse necessariam.* Verum ea tam in re clarissimo viro assentiri nequeo; locus enim Actorum cui innititur, meo quidem iudicio, non conficit Theodulum in ipso statim pubertatis limine, cum eo jam tempore lector esset, sed juvenem, aut summum adolescentem ad martyrium raptum; nam licet in Actis id ætatis fuisse dicitur, cui non ita pridem lanugine circa genas effluerat; hoc tamen antitheseos causa factum arbitror, ut illa scilicet florensque Theoduli juvenia cum senili Agathopii ætate et canitie vividius committeretur; paucis enim interjectis in Actis legitur: *Καὶ τοὺς τὸς μὲν ὁ Θεόδουλος, ὁ δὲ τὸ τὸν [F. τούτου, id est, huius] ἀσπληνῶν ἄνθρωπος, ἀνὴρ πρεσβύτης, ἡδὲ τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀλὴν ἐντιμὸς.* *Δυσώτερος καὶ τοῖς, etc.* Id est: *Et talis quidem Theodulus (erat), Agathopus autem: cum hoc (ad martyrium) conspirans, vir jam senex capitis canitie venerabilis.* Ambo puri, etc. Jam vero hæc Theoduli cum Agathopo comparatio, cum stet optime, quamvis priorem illum juvenem dicamus, satis indicat non ita presens lanugine velum in Theodulo accipiendum, quasi vix cum ille, quo tempore martyrium lector subiit, pubertatem ingressus fuisset. Sensus est: Nondum Theodulus lanuginem omnino deposuerat, id est, juvenilem fervorem despunaverat. Quæ de priore ejus periodi parte dicta sunt.

Posteriorem autem quod attinet, in qua idem vir cl. Actorum scriptorem ad illud: *Corpus humilitatis nostræ* (*Philipp. iii, 21*) alluisse existimat, delectatissimum ipsius ingenium demirari, magis quam ejus in hac parte sententiam amplecti subit; nam cur non potius Actorum scriptor ad alia Scripturæ loca respexisset, in quibus parvuli jubemur effici, si regnum celorum ingredi volumus? Sane, quamquam vox *κατανοήσαντες* proprie animi demissionem, seu humilitatem sonet, hic tamen nisi eam per metaphoram, aut acyrologiam, alio detorqueamus, incongruam, imo absurdam, ejus commatis sententiam efficiamus necesse est. Quod enim, quæso, sibi vult: *Vir quippe erat Theodulus recentem lanuginem in genis habens: ceterum adhuc puer, quod attinet ad incorrupti corporis humilitatem, seu animi abjectionem?* Aut quo jure mentis abjectio corpori tribuitur? Hæc ego de causa crediderim *τὸ ταπεινωμένον*, eo de quo quæritur loco, pro integritate, aut virginali modestia, id est, recercundia, quo sensu Cicero (*1 de Divinat.*) post-riorem hanc vocem intellexit, non absente usurpâri posse; ut hæc sit ejus periodi sententia: *Theodulus, florentem juvenia, feridus versabatur quidem in ætatis lubrico; sed adhuc puer erat, quod ad incorrupti corporis integritatem, seu virginalem vultus modestiam pudoremque spectat.* Illud monendum denique, *τὸ ἀνὴρ* tam in Theodulo quam in Agathopo nullam continere emphasin, sed utroque ex vulgari idiotismo redundare. Sed hæc paulo forsitan quam oportuisset longius protrahat.

Tertio (*Col. 665 seq., in not. c*), quo loco Missale Gothico-Gallianum a ven. car. Thomasio primum editum non ad eam Galliarum partem quæ Francorum regibus præbatur, ut vult cl. Leslies, sed ad aliquam ex Narbonensis Galie Gothorum imperio subditæ Ecclesiis pertinuisse dicebamus, est quod in ejus rei confirmationem adduci ulterius possit. Atque ille quidem auctor, ut vidimus, ex triduanarum Rogationum ante Ascensionem usu, quem in Ecclesia, ad quam Missale Gothico-Gallianum pertinet, non autem in Hispaniæ Ecclesiis obtinuisse noverat, atque ex ecclesiasticorum rituum communione inter Hispaniæ et Gallie Narbonensis Ecclesias in Tolitana synodo IV præscripta, atque observari jussa, conficere sibi videtur, neque in Gallia Narbonensi triduanas, Rogationes usu receptas fuisse; atque adeo Missale, de quo agimus, ad eam Gallie partem non pertinuisse. Nos contra, vetus illum populorumque Gallie animis intinxim Rogationum triduanarum usum, vel post concilii IV Tolitani tempora, id est, post cooptatos Hispanicis ritus, potuisse a Gallo-Narbonensibus Ecclesiis retineri, ibidem diebanus, cujus rei maxima hæc documenta insunt. Primo enim Gregorii Turonensis, apud Amalarium Fortunatum (*Lib. 1 de eccl. Off., cap. 37*) te testimonio scimus, triduanas Rogationes a sancto Mamerto Vienneusi sub sæculi v finem contra terræ motus et luporum rabiem institutas, ejusdem Gregorii viro, id est, paulo ante concilii IV Tolitani tempora, apud omnes Ecclesias (Galliarum scilicet, ut Amalarius eodem loco interpretatur) obtinuisse. Walafridus quoque Strabo (*De reb. Eccl., cap. 28*) easdem Rogationes in omnibus Galliarum, imo etiam Germaniæ Ecclesiis suo tempore, id est, sub medium IV sæculi consuetas fieri asserit. Leonem præterea III, qui eodem IV sæculo inente, et ex-nate viii, pontificatum tenuit, eadem Rogationes in urbem Ecclesiamque Romanam invexisse, docet nos Anastasius in ejus Vita. Taceo Rhabanum Maurum, cujus nos pridem de eare testimoniū adduximus; taceo vulgarem Albinum, seu Alcuinum, qui (*Lib. de div. Off., rubr. de aieb. Rogationum*) earundem consuetudinem apud Gallos ad sua usque tempora pro diversis calamitatibus

devotissime recoli affirmat. Ex quibus testimonium illud nihil omnino videtur confici. non modo ab universa Gallia triduanas ante Ascensionem Rogationes usu receptas, sed alibi quoque propagatas fuisse et ad publicas scilicet calamitates depellendas, et plicem iam divini Nomi is iracundiam. Jam vero cum non longe post e. nclii iv Toletani tempora, imo eodem ipso seculo vi exeunte, Narbonensis Gallia tot calamitatibus vexaretur, ut Flavii Egicanis Gothorum regis testimonio (*Hortator. ad Patres xvi concil. Toletan., ap. Labb., tom. VIII. col. 8.*) et externæ gentis incursu, et plagæ inguinalis interitu deserta et plane desolata dicitur, eamque ob causam concilii Patres rex hortetur, ne quid gravius in Hebræos ejus regionis incolas statuant, quis credat eas Rogationes, quæ olim in Gallia Gothica obtinuerant, quasque finitima Viennensis urbs binis retro seculi præstitionissimæ adversus mala publica remedium experta fuerat, in tanto rerum discrimine ab iislem Gallo-Narbonensibus intermissas fuisse? Quæ de triduanis Rogationibus dicta sunt.

Circa non jugem autem ac per totos xl. esuriales dies Quaresimæ observationem, quam in Ecclesia quæ Missali G. thio utebatur viginissem iem clarissimus auctor affirmat, satis superque a nobis eodem loco (*Col. 696, in not.*) dictum existimo, ut lectores intelligant non amplius in ea Ecclesia, quam xxxvi diebus esurialibus, quinquies ob totidem occurrentes Dominicas interruptis, Quadragesimalis jejunium constituisse, quod et ipsum in illi panie Ecclesiis observatum scimus. Sunt tamen alia permulta quæ a nobis in ejus doctrinæ confirmationem adduci possent, nisi faciendum esset verborum compendium. Verum, cum idem el. auctor statuat qui eodem Missali Gothico uterentur, cum xl. omnino diebus, minutatim tamen interruptis, jejunarent, eos non Quadragesimam, sed Quinquagesimam, et fortasse Sexagesimam aut Septagesimam observasse, atque ob eam causam illud Missale non in Gallia Gothica, sed in Gallia Francorum imperio subdita usitatum fuisse a-serat, sit ex utroque, in Gallia Francorum imperio subdita, non Quadragesimam, sed Quinquagesimam, et fortasse Sexagesimam, aut etiam Septagesimam omnino observatam fuisse; quæ conclusio nescio quo pacto a el. viro sustineri possit, cum in Sacramentario Gallicano Bobiensi sancti Columbani, atque in Lectionario Luxoviensi a Mabillonio editis (*Tom. I Mus. Ital., et in Liturg. Gallicana*) quod utrumque ad Vesontionensem provinciam, id est, ad Gallo-Francos pertinuisse pridem dicebamus, nulla Quinquagesimæ, nec Sexagesimæ aut Septagesimæ, sed unius Quadragesimæ mentio fit, ejusque observatio sex tantum hebdomadis concludatur; imo eimabissis Gallo-Francis Patribus in prima et Quarta Aurelianensibus synodis, Quinquagesimæ et Sexagesimæ observatio rejecta, unam tantum Quaresimam ab omnibus ejus Gallie tractus Ecclesiis æqualiter celebrari præcipitur. Sistimus ut usque concilii verba, prioris quidem, can. 24 (*App. Labb., tom. V, col. 547*): *Id a sacerdotibus omnibus decretum est, ut ante Paschæ sollemnitate non Quinquagesima, sed Quadragesima, teneatur; posterior vero, can. 2 (Ap. eund., tom. V, col. 1364)*: *Hoc etiam decernimus observandum, ut Quadragesima ab omnibus Ecclesiis æqualiter teneatur; neque Quinquagesimam, aut Sexagesimam ante Pascham quilibet sacerdos præsumat indicare.* Consulto nullum Missale Francorum, et Gallicanum vetus, sive Altiisiodorensis ad Gallo-Francis pertinet, nam in hoc paucissima, in priori autem nulla omnino occurrunt missa de tempore.

Quarto (*Col. 609, lit. a*), dixi ter in Sacramentario Leoniano Laurentii mentionem fieri, extra missam in ejusdem natali, quod et verum est: sed addere insuper debuissim, in er missas de Aprilis mense, sub numero 29 (*Tom. IV Anast., pag. 14, col. 1*) mentionem quoque Laurentii reperti; verum cum eo

A l eo Commune martyrum agatur, et reliquæ ejus mensis orationes, paucissimas exceptis, communes sint, in quibus propria martyrum nomina retineantur, ut Muratorius observavit (*De Liturg. Rom. vet., tom. I, col. 295*), credibile est ibidem Laurentii nomen in ejus Sacramentarii textum irrepsisse, pro illius, seu hodierno N; potuit quoque a compilatore codicis integra Laurentii oratio et propriis missis divisa hoc loco reponi, quod et alibi ipsius oseitantia factum scimus; imo inter ipsas Laurentii missas, non semel ejusdem pervigilium festo postpositum fuit (*Vid. Sacram. Leon., tom. IV Anast., pag. 37, col. 2, num. 9-12*). Ut ut sit, ea Laurentii mentio, cum sine elogi fiat, nihil proposito nostro officere potest.

Quinto (*Col. 611, in not. a*), quo loco adversus el. Lesleum dicebamus Eulatham, cujus in Missali Gothico Gallicano mentio fit, non Barcinonensem, sed Emeritenam, fuisse, confusamque utriusque Eulathie Acta, sub ipsius Leslei testimonium adducere, qui cum in Missali Mozarabico (*Pag. 31*) d. Emeritensi quoque Eulathia dictum observasset: *Vadit ad tribunal crucis præsidis, nec quæsit, subit* (*In not. pag. 482*): *Hæc non ad Emeritenensem, sed ad Eulathiam Barcinonensem pertinet.* Præterea idem el. auctor (*In not. pag. 481*) apud omnes Occidentalis Ecclesiæ Gentes Eulathiam Emeritenensem celebratam fuisse testatur, ut nihil mirandum fuerit, quod apud Gallo-Gothos, imo et apud remotiores gentes ejus natale peculiari missa celebraretur.

Sexto (*Col. 622, not. b.*) inter sanctos quorum non meminit Oratorius Blanchini Codex, licet vere illi panie sint, recesseri etiam debent Faustus, Januarius et Marialis Cordubenses martyres, quorum natale in Missali Mozarabico celebratur iv Kal. O. tobris, et habetur prævia eorundem missa in Edit. Leslei, pag. 587. Prudentius quoque fortas est eodem martyres intellexit, cum, enumeratis Aristo et Zoello Cordubensibus (*Hymn. de xviii Mart. Casaraug.*) tres in super eidem urbi coronas adjicit, inquis:

Corduba Arichum dabit et Zoellum,
Tresque coronas.

Illud tanlem, quo l suo nobis loco exciderat (nempe (*Col. 535*), quo loco de antiquitate vitæ Damasi a Benedicto presbytero scriptæ sermonem habuimus) addendum vitum fuit, quod apud Mabillonum (*Tom. I Mus. Ital., pag. 129*) me legisse memini, scilicet in O.atorio sancti Sebastiani de Urbe, vulgo *San Bismillo*, ad curiam Palatii montis, supra arcum Titi Augusti, in antiquioris Ecclesiæ apside pone aram ejusdem maxiam veterem picturam reperiri, in cujus infima parte Mabillonio ævo legabatur:

EGO BENEDICTVS PRB. ET MONACHVS
PINGERE FECI.

Hunc autem Benedictum eundem esse cum eo qui vitam Damasi de qua agimus scrip. it, suspicatur vir eruditissimus (*Ibid., pag. 130*). Nos autem, quibus alte in-ederat studium ejus Benedicti ætatem, si fieri posset, inquirendi, picturam quidem diligentissime intravimus, ejus autem inscriptionis fugientes ductus vix deprehendere potuimus. Verum si is idem Benedictus, ejus nomen ibi lem legabatur, vitæ Damasi Scriptor fuerit, non ambigerem eundem a viii, fortassis etiam ad vii seculum referre; pictura enim, seu ejusdem genium, sive Christi et sanctorum Sebastiani, incerti martyris, Laurentii et Stephani eidem astantum, maxime vero quorundam regis, ut videtur, dignitate fulgentium, quas exhibit, imagines eorumque ornatum atque habitum spectes, non minorem antiquitatem præferre videtur. Sed de hæc sagax alii judicabunt.

Sunt fortassis alia in quibus uberiorem lucem lector desideret, verum ea miniora sunt quam ut in iis dem diutius immorari oportet.

AD TOMUM XX.

CARMINA SULPICIO SEVERO ATTRIBUTA.

Honoratissimis dominis Miller et Aubenas, dum olim, in recensione Revue bibliographique inscripta, tomum Patrologiæ nostræ vigesimum ad benevolam æquissimi examinis trutinam perpenderent, in versus panegyricos de S. Martino contigit incidere, quos antea ineditos non absurde Sulpicio Severo tribui posse opinati sunt, primique ex membranaceo codice bibliothecæ regie sancti Victoris, num. 480, folia 123 continente in lucem protulere. In illo autem codice erant: 1° Vita S. Martini Turonensis, auctore Sulpicio Severo; 2° ejusdem epistolæ tres: unam Eusebio, alteram Aurelio, tertiam Bassulæ: 3° dialogi tres in S. Martinum; 4° demum supra memorati versus, qui folio 55 verso occurrunt, hic autem a nobis in supplementi vicem exscribuntur. Similem tomi tredecimi lacunam versibus S. Damasii ineditis jam superius explevimus, doctissimorum Miller et Aubenas supra laudatorum honoratissimis admonitio ibus gratam simul et facilem aurem præbentes. Edit.

In foribus primæ Cellæ.

Venimus en istuc, hic nec nunc personat eheu!

Venimus en istuc, et crucis arma silent.

Vere bellator Domini a dormite pius heu!

Bellator dormit desiderandus homo.

Intremus tamen et fletu precibusque precemur

Sanctorum Dominum Martinique Deum,

Sternamurque loco quem sacritus flendo rigabat;

^b Auxilium nobis spiritus ejus erit.

Bellator dormit, tu nos sed protege, Christe,

Qui non dormitas e protege Israeleam.

Item in Cella alia.

Hic inhabitavit Domini vestigia lambens,

Hic inhabitavit vir crucis arma gerens;

Hic inhabitavit sanctus purusque sacerdos,

Hic inhabitavit corpore, corde probus;

Hic inhabitavit scutum cui sancta fides et

Umbo crucis verbum splendidus atque micans.

Hic inhabitavit felix heremita sub antro,

Hic inhabitavit quem paratissus habet.

Item in Cella interiore.

Sancte Deus, miserere loci quem semper amasti,

Dilige, multiplica, protege, semper ama

Completo quoniam pastorem tempore nostrum

Ad loca migrasti lucida, sancta, bona;

Nos quoque vallatu alarum sancte tuarum

Protege, conserva, dilige, semper ama.

Suppliciter petimus, dones tribuasque benignus,

Ut nosmet sancti ac simul ille juvent.

Item illic super locum lecti ejus.

Qualia o istie bellantis tela frequenter

Vidimus absentem cum fuit esse virum

Carbones atros cineres horrentia quæque

Pulveris et nebulas squalida cuncta nimis.

Calitium subter capiti lapis et cinis altus

Exesis membris hic videbare torus;

Sellula namque fuit requies in nocte silenti

Pro scamno aut cathedra hæc quoque sella die.

Incipiunt basilicæ. Titulus primus in turri a parte orientis.

Ingrediens templum refer ad sibinia vultum,

Excellens aditus suspice alta fides

^a Ms. Sangerm. jam dormit in ipso, melius.

^b Ms. Sang. r. v., auxilio.

A Esto humilis sensu sel spe sectare vocante;

Martinus reserat quæ venerere fores.

Hæc tuta est turris trepidis objecta superbis

Elata excludens, mitia corda tegens.

Celsior illa tamen quæ cæli vexit ad arcem

Martinum a-trigeris ambitiosa viis.

Inde vocat populos qui præviis ad bona Christi

Sidereum ingressus sanctificavit iter.

Item alius.

Intraturi aulam venerantes lumina Christi

Pellite mundanas toto de pectore curas.

Et desideris animum vacuate profanis.

Votorum compos remeat qui justa precatur.

Quisque templa Dei petiturus mente serena

Ingrederis veniam culpis depiscere seris.

B Non animo debes non vacillare fide.

Quæ petis impetras, si puro pectore poscas;

Fide, ut ipse ait, sic quoque salvus eris.

Item in introitu a parte occidentis super ostium Historiæ pictæ viduæ.

Discat evangelico Christum sermone fateri

Quisque venit summo vota offerre Deo.

Quantvis corde tremens, supplex genu cernuus ore

Si cessent operæ nempe fides vacua est.

Leges sub hac pariter locuples pauperque tenentur;

Cui sensus desit mente probavit opus,

Nec quemquam excusat tennis atque aretæ facultas.

Affictu constat gloria non pretio;

Qui tribuit quæcumque potest ^d is plurima confert;

Parva licet dederit maxima quæque cupit.

C Inter opum cumulos scimus et dona potentum

Prelatam viduæ pauperis esse fidem

Mercantem nummis celorum regna duobus

Sublimem vexit justus in astra pater,

Non quæ multa dedit sed quæ sibi nulla reliquit,

Laudari meruit judicis ore Dei.

Item versus super ostium a parte Ligeris.

Discipulis præcipiente Domino in mari navigantibus ventis flantibus, fluctibus excitatis, Dominus super mare pedibus ambulat et sancto Petro mergenti manum porrigit et ipsum de periculo liberat. Sanctissima Christi Ecclesia quæ est mater omnium Eccle-

^e L. ge proteg's, ex ms. Sangerm.

^d Al., opus est.

scilicet quam fœn laverunt apostoli, in qua descendit A
Spiritus sanctus super apostolos in specie ignis linguarum, in ea positus est thronus Jacobi apostoli et columna in qua veberatus est Christus.

Item in abside.

Quisque solo acclivis mersisti in pulvere vultum,
Humidaque illisa (sic) pressisti lumina terræ,
Attollens oculos trepido miracula visi
Concipe et eximio causam committe patrono.
Nulla potest tantas complecti pagina vires;
Quantum his titulis cimenta et Saxa notentur,
Terrenum non claudit opus quod regia cœli
Suscipit et rotulis inscribunt sidera gemmis.
Martini si queris opem, trans astra resurgens
Tandem polum scrutatus in æthere cœtum.
Illic conuictum Domino perquire patronum
Scintillam æterni semper vestigia regis.
Si dubitas, ingesta oculis miracula cerne,
Quis famuli meritum verus salvator honorat
Accedis reliquis inter tot millia testis,
Dum narranda vides sollers et visa retexis,
In sanctis quicquid signavit pagina libris;
Instaurante Deo cernis quo numere gaudent
Cæci, cæcæ, inops, furiosus, anxius, æger,
Dignis, oppressus, captivus, mortuus, egenus.
Omnis apostolicis gaudet curatio signis.
Qui fleus affuerit lætus redit, omnia cedunt
Nubila, quod mortuum tuabat ne licina serenat
Expete presidium, non frustra hæc limina pulsas;
In cunctum pergit pietas tam prodiga mundum.

Item super locum absidis in altare.

Quam metuendus est locus ille vere templum Dei C
et porta cœli.

Item circa tumulum ab uno latere.

Hic conditus est sanctæ memoriæ Martinus episcopus
cujus anima in manu Dei est, et hic situs est
presens manifestus omni gratia virtutum.

Item in alio latere.

Certamen bonum certavit, cursum consummavit,
fidem servavit, de cætero reposita est illi corona
justitiæ quam reddet illi Dominus in illa die justus
iudex.

Item desuper.

Confessor meritis martyr cruce apostolus actu
Martinus cœlo præminet hic tumulo.
Sit memor et miseræ purgans peccamina vitæ
Occulcet meritis crimina nostra suis.

• For. an, supplicium.

Martini corpus doctis venerabile tenis
In quo post vitæ tempora vivit honor.
Texerat hic primum plebeio machina cultu
Quæ confessori non erat æqua suo.
Nec desistebat cives onerare pulvere;
Gloria magna viri, gloria parva loci
Antistes sed qui numeratur sextus ab ipso
Longam perpetuus sus ulit inviliam,
Internum removens modici penitæ sacelli,
Amplaque tecta levans exteriore domo.
Ceveratque simul valetudo tribuente patrono.
In spatii ædis conditor immeritis
Quæ Salomoniaco potis est configere templo
Septima quæ mundo fabrica mira fuit.
Nam gemmis, auro, argento si splenduit illud
Istud transgreditur cuncta metalla fide.
Livor abi mordax, absolvanturque priores.
Nil novet aut astat garula posteritas
Cumque venit Christus populos qui susciet omnes
Perpetuo durent culmina per, etui.

Item incipit depositio sancti Martini.

III id. novembris pausavit in pace Domini, nocte
media.

Item incipit in memoria securi Remigii.

Quinque beatorum retinet domus ista coronas,
Quorum si titulos legas et nomina nosces
In cœlis quæ scripta manent semperque manebunt.
Hic ovatus ex utero sanctus Baptista Johannes.
Hic Felix Victorque, pius Gervasius almus,
Protasiusque sacer sunt hic per sæcula testes,
Qui veram docuere fidem cruce, sanguine, morte.
Juncti quinque simul digiti de corpore Christi
Efficiunt celsam magno certamine palmam
Perpetuis digni quæ Deo quam floribus orant.

Titulus libri vitæ sancti Martini episcopi.

Si tibi sancta fides si Christo dedita mens est
Pontificis sacri meritum mole perennis,
Hic studiose potes Martini discere lector
Ortum, militum, natales, gesta, parentes,
Doctrinam, mores, præconia, bella triumphos,
Supplicia, patriam, discrimina, dicta, liberos,
D Premia, virtutes, ævum, præconia sacra.

AD TOMUM LI.

IDATHI EPISCOPI CHRONICON

CORRECTIONIBUS, SCHOLIIS ET DISSERTATIONIBUS ILLUSTRATUM

A JOANNE MATTHEO GARZON,

HISPANO, SOCIETATIS JESU THEOLOGO, GABRIENSIS ACADEMIÆ OLIM CANCELLARIO.

Ex codice autographo bibl. regię Bruxellensis edidit P. F. X. DE RAM, S. Theol. et SS. Can. doct., collegii hist. reg. Belgii Socius.

(Numeri qui crassiori typo in textu repræsentati sunt respondent paginis hic recensitæ editionis.)

Monitum editoris.

In prævia dissertatione satis superque pertractantur quæ ad Idatii vitam et scripta attinent (a). Pauca tamen de ipsius Chronico, quod Garzonius omnium optimè illustravit, hoc loco præmonenda sunt.

Chronicon istud, inter præcipua historię suæ monumenta ab Hispanis habitum, decurrit ab anno æræ Christianæ 379 ad annum ejusdem æræ 469 (b). Complectitur itaque, a Theodosio ad Leonem, annos fere nonaginta. Ab ipso auctore in duas partes ita divisum fuit, ut priorem quidem ab aliis sumptam ingenue fateatur; posteriore vero, ab anno 427 ad finem, a se immediato teste conscriptam affirmaret (c). Christianus Fredericus Roeler ait (d) scriptores quos Idatius in priori Chronici parte seculus esse videri possit Sulpicium fuisse atque Orosium, communes eorum temporum et scriptorum fontes, Hispanis etiam proxime notos. Inde autem a Valentiniani anno 3, id est æræ Christianæ anno 427, Idatius ipse fons esse incipit, e quo multi post præta sua satis profecto arida irrigarunt. In his nemo magis quam Isidorus, tuus Hispalensis, tum Pacensis.

Ut oculatum veracemque inter optimos sæculi quinti scriptores merito numerandum esse Idatium, testatur Papirius Massonus (e). Erat enim eo constutus loco, ex quo multa accuratius poterat et circumspicere et judicare. Episcopatu non tantum multis annis perfectus est, sed etiam ad legationes et officia publica adhibitus (f). Rebus ipsis immixtus, quæ propria didicit experientia, litteris commendavit. In scribendo præterque utitur stylo breviori, eoque barbaro ac difficili; neque hoc ob stare potest quo minus summo in pretio habeatur Idatii Chronicon. Eum vero non solum ab hoc fonte hausta sunt, inquit Sirmondus (g), quæ de Gothorum, Suevorum, aliarumque gentium rebus in Hispania Gallique, per ea tempora gestæ, apud Isidorum et alios scriptores non aliis ferre quam ipsius Chronici verbis contexta leguntur; sed alia præterea tum ad sacram tum ad civilem historiam plurima hic docentur, quæ ut cæteris omnibus intacta qui exstant, ipsi etiam nos, nisi ab Idatio prodita essent, ignorare cogemur.

Nihil fortasse meliorum Chronicorum aut celebriorum superest, cujus tam rari sunt Codices mss. In ipsa etiam Hispania vix obvisus esse, et ex eorum collatione nihil fere ad textus emendationem desumi posse, testatur Floresius (h). Ut autem Idatius extra Hispaniam sæpius decriberetur, vix tulisse videtur insignis illa auctoritas qua Prosperi Chronicon valet.

Plures tamen tum fragmentorum tum integri Idatiani Chronici exstant Editiones (i).

Excerpta quædam ex hoc Chronico a quodam collectore Gallo, Caroli Magni æquali, primus publici juris fecit Henricus Canisius (j). Compendium illud in prima sua Eusebiani Chronici Editione retinuit Josephus Scaliger (k); legitur quoque in Andrea Schotti Hispaniæ illustratæ tomo quarto, a Francisco ejus fratre edito (l).

Post tres illas male breviate Chronici publicationes, prodit tandem integrum Chronicon Ludovici sancti Laurentii Cordubensis cura, Romæ anno 1611, ex Codice, ut ait ille, Parisiensi desumptum. Mox nova prodit Editio Parisiis ex officina Sebastiani Cramoisy, anno 1619, in-8°, opera eruditissimi viri Jacobi Sirmondi, qui eundem ms. Codicem, unde Romanus proficit Editor, non quidem Parisiensem, sed vere Metensem, scilicet Metis scriptum, eumque antiquum archetypum se habuisse fatetur. Hujus ms. Codicis meminit Labbeus (m); alterum ad manus habuit ante annos septingentos exaratum Papirius Massonus (n).

(a) Vid. pag. 9 et seqq.

(b) Sig. b. rtus Gemblacensis, ad annum 490, ait: *Idatius Chronica lucusque perdidit*. Vossius recte observat errasse Siebertum, quod in aliquem incidisset Codicem, ubi Idatiano textui aliquot anni ab alio adjecti fuissent. Cfr. Nicolai Antonii Hispalensis *Bibliotheca Hispana vetus*. Madridi, 1788, in-fol., tom. 1, p. 259.

(c) Cfr. Idatii præfat., p. 50.

(d) Chronica mediæ ævi argumenta generatiora, auctoritate celebriora, usu communiora, post Eusebium atque Hieronymum r. s. s. æc. iv, v et vi exponentia. Tubingæ, 1798, in-8°, p. 90.

(e) *Hist. calamit. Galliæ*, p. 97.

(f) Cfr., infra, p. 16 et 74.

A (g) In præfat. ad Idatii Chronicon.

(h) *España sagrada*, tom. IV, p. 321.

(i) Roeler, op. cit., p. 92, et Bahr, *Die christlichen Dichter und Geschichtschreiber Roms*. Carlsruhe, 1836, in-8°.

(j) *Lectio. num. antiq.* tom. II. Ingolstadt., 1602. Cfr. ejusd. op. Edit. Amstelod., 1725, tom. II, part. I, p. 165.

(k) *Thesaurus temporum*. Genevæ, 1609, in fol.

(l) *Hispania illustrata, seu rerum urbiumque Hispaniæ, Lusitaniæ, Æthiopiarum et Indiæ Scriptores varii*. Francof., 1653-1608, 4 vol. in-fol.

(m) *Bibl. titlorum mss.*, p. 2.

(n) *Hist. calamit. Galliæ*, p. 98.

B

Romanam Editionem, eodem aut sequenti anno quo prodit, repetit Paulentius Sandovalius Benedictinus, Pamplonensis episcopus. Sirmundiana vero Editio saepius novis typis reddita est. in primis ab ipso Sirmundo (a), deinde ab Andrea Duchesno (b), ab Alexandro Moro (c), ab Editoribus *Bibliothecae Patrum* (d) et *Conciliorum Hispaniae* (e), a Bouquetio (f), a Florisio (g), a Roncaglio (h) et a Roeslero (i).

Laboriorum incuria evenit ut pluribus in locis Idatii chronologia vitata fuerit. Praeterea ex uno exemplari et ms. Codice omnes fluxerunt Editiones; itaque ex Codicum mss. comparatione Idatii textus plane emendari nondum potuit (j).

In illustrando Idatio nemo diligentior fuit Floresio, qui Hispanico idiomate prolegomena et notas conscripsit (k). Pagius in *Critica Baronii* saepe et nonnumquam usus est Idatio, atque etiam Petavio in *Doctrina temporum*. Horum prior Chronici locis quam plurimis interpretatione, emendatione et notis succurrit. Sed Pagius, quemadmodum alii chronici Editores, saepissime lapsus est, ita ut Matthaeus Aimerichius iure observaverit Garzonium in pluribus Pagium emendasse et sexaginta eoque amplius Pagii errores circa Hispanorum praesertim res adnotasse in annis nonaginta Chronici Idatii (l).

Nostrum illud Garzonium Aimerichius praecipuis etatis suae chronologis adnumerat, hocque de eo et de opere quod typis excusimus, testimonium tulit: *Chronicon, inquit (m), a Sirmundo inventum, correctionibus, notis et dissertationibus illustravit sodalis olim et amicus meus Joan. Matthaeus Garzon Hisp., chronologus doctissimus. Hoc opus posthumum, quod jussu cl. J. Santanderii reg. bibliothecarii, nuper defuncti, in regia bibliotheca asservatur Madridi, typis editum jam esset cum nostra Historia naturali et Oeconomica Cataloniae, me curante ut inique editionis correctionem, ni Fortuna, ludum insolentem ludere pertinax, repente excitato turbine, totum negotium disturbasset. Eo enim tempore quo nova illa Idatii Chronici Editio typis excudenda erat (n), in Hispania societas Jesu suppressa fuit, ejusque alumni iniquo multati sunt exilio.*

Garzonii Codicem ms. Joannes Santander testamento suo legavit Carolo de la Serna Santander, bibliothecae publicae Bruxellensis custodi. Cum viri illius clarissimi bibliotheca venalis proposita esset Bruxellis anno 1816, Carolus Van Hultem, die 19 mensis Martii, sibi comparavit illum Garzonii Codicem, qui nunc exstat in regia bibliotheca Bruxellensi, sub n° 17971 Cod. mss.

Ex hoc Codice autographo descripsi quod nunc in lucem prodit Idatii Chronicon illustratum. Quantum laborem, quantumque studium in adornando hoc opere Garzonius adhibuerit, intelligunt omnes qui novissimam hanc Idatii Editionem cum prioribus comparare voluerint.

Lovanii, die 16 mensis Maii 1843.

P. F. X. DE RAM.

(a) Anno 1629. Cfr. Sirmondi op. Venetiis, 1729, A tom. II, p. 228.

(b) *Hist. Franciae script.* Paris, 1636.

(c) Scaligeri, *Thesaurus temp.*, nov. Editio Amstelod., 1658, in-fol., p. 17.

(d) *Bibl. Patr. max.* Lugduni, 1677, tom. VII, pag. 123, et via lxx *Bibl. Patrum*, tom. X, p. 523.

(e) *Collectio max. Concil. Hispaniae*, tom. II, p. 168.

(f) *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, tom. I, p. 612.

(g) *Espana sagrada*, tom. IV, p. 239-415.

(h) *Vetus. Lat. Script. Chronic.*, ad mss. Codices emendata. Patavii, 1787, in 4°, part. 2.

(i) Op. cit., p. 84 et 131.

(j) Cfr. Roncaglii ex praefat. op. cit., p. 21.

(k) *Idacio illustrado con notas, correcciones, y distribución mas exacta que en las Ediciones anteriores es. Añadidos dos Chronicones ineditos: Fastos Idacianos, y tablas de olympiadas, consulados, y años de la fundación de Roma, reducidos a los de Christo. Todo con nuevas observaciones.* O. cit., tom. IV.

(l) *Specimen veteris Romanae litteraturae deperditae vel adhuc latentis.* Ferrariae, 178., in-4°, pa. 1, p. 11.

(m) Op. cit., p. 175.

(n) Ut ty, is excudetur, die 30 Septembris 1763, facultatem concesserat Petrus Navarro, societas Jesu praepositus provincialis in provincia Aragoniae. Eandem facultatem censors regii dederant.

LECTORI.

I. Ecce tibi, mi lector, Idatii episcopi Aquilaniensis Chronicon recens eum, perpetuis fere choiliis et notis brevioribus ad calcem ejusque paginae, fusioribus vero ad finem operis adjunctis, nonnullisque interdum correctionibus illustratum.

Post novi simas, inquires, Bouquetii atque Florii Editiones? Ita enim vero, nec sine causa opinor atque aliquo opere pretio. Nam doctissimus Bouquetius non Idatii Chronicon, sed indicem quemdam sive commentarium rerum Idatii tempore 2 gestarum nobis offert, siquidem chronologicas omnes notas, quibus Idatii opus suum in annales dedit, ab eo rescidit, novaeque alias pro opinione sua obtulit. Erit tuncissimus autem Florius characteres sane chronologicos, quos libri editi praefert, universos servavit; sed tamen annos Abrahamiticis et Olympiadicis a locis quibus insiti erant avulsit, et imperatoribus ab auctore consignatis suos saepe adjunxit, ut eum, quia a vera chronologia aberrare existimavit, in viam reduceret. Utrique tamen, quod ipsorum ductu chronologicas antiquarum Editionum salebras superare poterunt, multum Idatii lectores debebunt; at Idatius ipse non ita, quia dum illi hospitalem manum admovere praeseferunt, si licet dicere, Bouque-

tius rheda eum, quasi utroque pede claudum, scipione vero quasi altero tantum pede claudicanter Florius denuit, quo quidem ejus ipsi aegritudinem immodicabilem esse denuntiant.

II. At mihi Chronicon istud contextumque illius diligenter scrutanti longe alter visum est. Nam in eo non ita chronologia perturbata est, ut s. modo oculos ad illius verba adicere, animumque ad totius scripti seri in advertere velimus, non inveniamus auctorem recta fere semper via incedere: neque illis auxilium, tuncquam potius in suis, suis ambulare gressibus, indigeat, qui amo quandocunque librorum imperitia sive ocitantia factum est, ut ab aequali, cui insitit, cu su abluatur; i. e. per sese lectori suo ostendit illatam sibi vim esse, atque eum quodammodo deprecatur, ut ab injuria impactoque 3 sibi vitio vindictam se ire velit. Quod ut uno atque altero exempli palam fiat, sume, lector, Chronicon a Sirmundo editum atque ibi inter paragraphum *Astorianus vir* (ad annum 26 Theodosii atque Placidii Valentini) et paragraphum *Secundo regni anno principis Marciani*, numeros chronologicos mutatos reperies. Quis igitur? Idatiusne etate prope sexagenarius, dignitate episcopus et hucusque tam accuratus scriptor, red-

ditus nunc est adeo indiligens, ut Theodosii atque Placidie mortem unum post annum quam quo reip. a evenit commemoraret? Sed esto. Nescierit Idatius Theodosium atque Placidiam obiti se anno aere vulgaris 450, qui fuit ipsius Theodosii et Valentiniiani 27, ascribiturque in Editione Sirmondani eidem § *Asturinus*, an ignorare potuit bellum Atilianum atroxque illud prelium, quo in campis Catalaunicis anno ejusdem Valentiniiani 27. aere communis, 451, pugnatum fuisse, quod cunctarum gentium linguis et literis pervulgatum est? At si Idatius § *Valentiniani imperatoris mater* annum ipsius 28 adnexuit, prelium illud in annum communis aere 452 coniecisse dicendus est. Veromtamen conjecturis neutrum egemus, quandoquidem § *In Gallicia*, qui in Editione Sirmondiana subiecitur anno 28 Valentiniiani, diem quartum aprilis incidisse ait Idatius in ferium tertium. Atqui hoc contigit anno aere Dionysiani 450, imperii Valentiniiani 26, qui cyclo solis 11, litt. Domin. A insignitus fuit. Idatius igitur § *illum In Gallicia* 4 et qui que precedentes sub eo anno 26 consignavit, pessimeque cum eo actum est a librariis, qui annos duos 27 et 28 Valentiniiani eidem § *proponere*, quos eidem postposuerat manifeste Idatius. Sed plura de his in notis.

III. Paulo post Idatius, a § *Romanorum XLIII*, hanc notam I apposuit, qua annum I Aviti designare voluit. Attamen librarii eandem notam non ita solius primi Aviti anni, sed et novi etiam Olympiadici atque Abrahami t. i signum a e pere. Quasi Idatius ipse ad annum 17 Theodosii Mag. n non praeponuisset propter hanc quinti anni imperii adiectionem turbandam non esse, neque p. advertenda n. Olymp. adum seriem; quandocumque uno eodemque anno e via s. u. Juliani et primus imperium a euntis et ultimus decedentis ab eo principis designaretur. Id quo I de Abrahamiticis etiam annis intelligentum est. Mentem hanc suam de illius no. a. significatione declarat ev. lentissime Idatius eodem loco, dum nullam ibi in annos Ma. ciani mutationem inducit, sed eum lem idum retinet, quem antea consignaverat § *Quarto regni anno*. Item dum statim post scribit: § *Gaisericus*, priusquam *Avitus Augustus feret, Roman ingreditur*, etc., quibus verbis clarescit sig. illicet se narrationem continuare illiusmet anni quo cecidit est Valentinianus, renuntiatioque Maximus et Avitus, quorum successiones ut uno tenere redderet, irruptionem Gaisericus in urbem, quae iter mortem Maximus et Aviti renuntiatio nem facta est, post hanc renuntiationem tradit, id ipsum expresse § *admonens*: admoniturus pariter ad annum praecedentem irruptionem illi m. pertinere, sequae eam extra locum et tempus narrare, si ab illo § *I, Romanorum X. III*, novum annum civil. m. scilicet 450, auspicaretur.

IV. Sed si m. a. librariis Chronico illatum vitium longe manifestius deprehenditur § *Theodoricus adversus*. Induxerat paulo antea Idatius Theodoricum post Rechiarum mortem, qui occisus fertur mense decembri, Emeritae civitatis depraedatione n. molientem, intereaque nov. s. cum advenisset annus, eum consignavit § *Avitus tertio anno*; atque Aviti et Marciani obitu Leonisque ac Majoriani ad imperii fastigium a-censu cursim commemoratis, resumit iterum aetorum Theodorici narrationem, quam sequitur a § *in Theodoricus adversus*, eique notam hanc I apponit, initium principatus Leonis atque Majoriani denotantem. Librarii autem n. mis. quam oscitantur hae legentes, novumque aperiri annum exi. timantes, numerum annorum civilium ibi adaugent, et Theodoricum sexdecim fere menses Emeritae cunctari faciunt, cum vix quatuor in ea urbe permansit Idatius narrationis ordo perspicue demonstrat.

V. Hi novi sunt atque etiam alii, sed sane non

A multi, quibus a librariis Idatius deventus est. Ut miraculo proprius sit scriptorem hunc tam sui similem in unico Ms. (namque huc-qu. nullum alium inventum est) conservari potuisse. Ergo paucula istas labea cum detegere possent viri clarissimi, qui § *Chronico* isti illu. trando op. ram navarunt, nescio cur suam potius chronologiam huc invhere quam Idatiani restituere voluerunt. Sed contra fitem Ms., inquit, quis hoc audeat? Imo vero, quis non audeat, si de auctoris sententia certo con. t. r. t. Majorie adhibenda fides est librariorum calamis quam ipsorum auctorum verbis? Quanam, rogo, religio est, ut librario parcas opem negare scriptori dignissimo, qui eam imporat, et quasi admota manu inflictum sibi vulnus indicat, ut ei mederi velis? Ego autem contrarium facere decrevi; atque in hac Editione loca superius ad huc a alia nonnulla corrigam, germanique Idatii lectionem restituam, eam expungens, quam librarium vice incuria, sive imperitia, sive au. lacia invexit. Com. qu. nullum Ms. sup. p. t. atque ex conjectura et historica veritate emendabo, quae paucissima erunt; lura ex ipso hujus Chronici contextu, caetera vero aut ex Fastis ipsius Idatii, aut ex Isidoro, ut ex excerptis quae tomo IV *Hispaniae illustratae* excusa sunt, aut denique ex Chronico Parvo atque alio Chronico Severo ascriptis, quae Florius in lucem protulit tomo IV *Hispaniae sacrae*.

VI. Dum autem singula persequor, quibus has emendationes fieri posse quam probatissimas existimavi, n. mis. a icui justoque diffusior fortasse videar. Sed advertat hic, quaso, anima aversiones illas, in quibus de notis numeror. m. et quo quaeque loco ab auctore inscripta sit, agitur, ad summam rei pertinere. Quotiescumque enim id sub 7 dubio maneat atque sub lite, Idatii opus committitur a iquis historicis dici poterit, Chronicon dici non poterit. Istud igitur causa fuit quamobrem ego, dum de num. ris chronologicis questio orta est, argumenta c. n. cta protulerim, quae mihi v. s. a. sunt aliquid lucis genuine lectioni restituende allatura. Nec me pertimescit hanc in rem temp. et operam lib. eraliter impendere. Has autem atque alias ad historiam et ad Hispaniae laudem spectantes longiores annotationes ad calcem Chronici amandavi; ne si ipsius Chronici contextui, ubi occurrunt, subijcer. m. nimis illum discernerem, et lectoribus qui Idatium festina volent lectione percurrere interjecto ibas hujus modis moras obtenderem.

VII. Ut autem de antiquis Editionibus nihil lectori deprecem, si quid in ista tractum est aut inversum, id om. e. r. e. una quidem literula minus in scholis exhiberi, simulque qu. d. quove loco, vel a Idatium vel expunctum vel immutatum est, indico. De epochis quibus Chronicon Idatius insignavit dicam infra, cum de illius scriptis sequenti dissertatione agam. Christianam autem aet. ram alii, quas ipse adhibet, ego a. t. junxi, quia h. a. e. cum in u. c. m. m. m. om. nium sit, et mihi et lectori commodior ac expeditior futura est; compendii etiam causa, dum hac epocha utor, atque etiam dum aliorum scriptorum loca all. go, Arabicas notas (sic vulgo appellat. i solent) saepe usurpo; nam velocius scribo 450, quam xxv Theodo. ii et Valentiniiani m. 8 annorum; velocius item 389 quam cccxxxix.

VIII. Denum si hic aliqua invenis quae occupata prius fuerint a Bouquetio, scito me nunquam eum vit. s. e. neque in nido, in quo nunc habito, v. d. e. licet. Quae autem de eo supra praet. ntus sum, ex R. P. Florio didici. Sed neque cio an quid. quam omis. surus sim, etiam si antequam h. e. in lucem proferam, opus illius n. ctus fuero. Ego eni. n. h. a. e. ex publica silva collegi, nihilque Bouquetio d. b. nt.

DISSERTATIO PRÆVIA

DE VITA ATQUE SCRIPTIS IDATII

§ 1. Idatii patria.

1. Idatius, ut ipse de se testatur, provincie Gallæcie in Lemica civitate natus est. An Lemica vel Limica ab Idatio scriptum fuerit, divinare non possumus. Inter Durium et Minium Gallæcie fluvios, flumen aliud est, quod Plinio (L. IV, c. 20) et Melæ (L. III, c. 4) Limia, Ptolomeo (Tab. II Europæ) Limius, Straboni (L. III) demum Limæa dicitur, tertia vocali si non secunda le cunctis scribentibus. Ad hæc inter decem civitates, quas recenset inscriptio, quæ hodie ad Aquasflavas (vulgo Chaves) in ponte ad Tamagani fluvium visitur, quamque Gruterus (p. 245, n. 2) et alii exhibent, septimo loco Limici numerantur. Tempus quo ea inscriptio posita est, ipsa per se prodit. En illius principium :

IMP. CAES. VESP. AUG. PON.

MAX. TRIB. POT. X IMP. XX P. P. COS. IX

IMP. VESP. CAES. AUG. FIL. PON. TRIB.

POT. VIII IMP. XII. COS. VII.

Eadem profecto verba quæ lectoribus suis offert Panvinus (L. II in *Fast.*, an. U. c. 832), nisi quod apud eum consulatus Titi VII inscriptus 10 est; hic autem VI. Isti tamen lectioni consentiunt Fasti Idatiani, atque Græci et liber Cuspiniani, qui, ipso Panvinio teste, insequenti anno Urbis 833 consulatum Titi VII præfert.

2. Verum id modo nostra non refert. Hæc autem omnia eo solum fine commemoravi, ut palam fieret verisimilius esse ante Idatii saltem tempora Limicus adjectivum a Limia tertia vocali, non autem secunda Lemicus, esse ferri solitum fuisse. Quin etiam hodierna die flumen illud Lima, et tractus ipsi vicinus Limia appellatur. Quare quod nunc Lemica in Idatio legatur, ex librariorum forsitan errore natum est. Quid si exinde ille etiam derivatus est ut Idatium Lamecensem episcopum plurimi scriptores fecerint. Porro si Limica in Idatio legeretur, Sigebertus Limicensem illum episcopum dixisset, non vero Lemicensem. Alii autem scriptores *Forum Limicorum* in Ptolomeo et *Limicos* in lapide Aquilaviensi inveniunt, aut cum Sigeberto episcopum Limicensem appellarent, aut saltem nihil commenti essent de episcopatu Lamecensi, quem Idatio tribuunt pari ac Sigebertus Lemicensem errore; sed qui plurimum iniecit animis, penitusque in hæsi non sine aliqua veritatis specie. Nam episcopatus Lamecensis etiamnum perseverat in ora Gallæcie veteri vicina prope Durium flumen. At Lemica nullibi, neque apud antiquos geographos, neque in ecclesiarum monumentis apparet. Cæterum urbem Lemicam vel Limicam, ubi natum se ait Idatius, in eo loco fuisse ubi nunc vietus est vulgo *Puente de Lima* dictus, opinio fuit D. Nicolai Antonii. Sane Itinerarium Antonini XIX m. Bracara Tydem versus Limiam statuit, fluvium, non oppidum, si Zurita credimus. Sed nihil prohibet quominus et urbem et fluvium Limiam inibi

A fuisse dicamus, sicuti 11 in aversa Hispanie ora Sicro fuit et flumen et oppidum, teste Plinio (L. III, c. 3), qui etiam oppidum et flumen Aerninium in vicina Lusitania memorat (L. IV, c. 19).

§ II. Ortus Idatii, peregrinatio in Palestinam, atque inde in Hispaniam reditus.

3. Quo anno natus fuerit Idatius etiam in incerto est; sed si datur conjectationibus locus, in annum circiter 395 natalem ejus incidisse non imprudenter statuam. Opinatus quidem est vir impense doctus et de Idatio optime meritus eum circa annum 390 natum fuisse, confecta que in Palestinam peregrinatione anno 400 ad suos rediisse. Sed quod attinet ad regressum Idatii ex Oriente, humanitus vir tantus deceptus est, uti Acta sancti Porphyrii episcopi Gazensis apud Surium et Bollandum die 26 Februarii certo nos docent. Namque ibi, cap. 8, legimus Joannem Cæsareæ Palestinæ episcopum anno 401, die post Pascha 15, ex itinere Constantinopolitano Majumam appulsum, inde tertio post die Cæsaream abiisse, sanum utique ac vegetum, ut qui media hieme mari se ac navigationi satis difficili commiserit. Cumque eo anno Pascha celebratum fuisset a Græcis die 14 Aprilis, Joannes die 2 Maii ejusdem anni inter vivos erat. Atqui dum Idatius Palestinam lustrabat, Joanne vita functo, Cæsariensem Ecclesiam Eulogius regebat.

Legesis Idatium ipsum ad annum 12 Honorii, Christi 406, itemque ad annum ejusdem Honorii 13, æræ communis 407, ubi infantulum se et pupillum hunc eundem Eulogium Cæsareæ 12 jam tum episcopum vidisse testatur. Neque, si dicam ideo Idatium ad hunc annum 407 Joannis Hierosolymitani, Eulogii Cæsariensis et aliorum meminisse, quia eodem ipso anno factum est ut eos viderit in Palestina, quemquam me erroris accusatum ire metuo.

4. Existimavi præterea idem cl. vir Idatium, dum anno Theodosii et Placidi Valentiniani 11 vulgaris æræ 435 ait: Quo tempore sancti Joannes, Hieronymus et alii, quos supra diximus, obierint... referentem sermo non edidit, de his loqui quos anno 406 laudaverat; cumque inter eos commemoratus fuisset et Epiphanius Salaminæ in Cypro episcopum, tempus quo hic obierit ignorasse Idatium credidit, quia in Hispaniam ex Syriaca peregrinatione se recepisset ante diem 12 Maii, anno 401, quo ab aliquibus obiisse dicitur Epiphanius. At imprimis multo probabilius est Idatium ad annum 435 de his loqui quorum anno 407 meminerat, inter quos non est Epiphanius. Deinde fieri non potuit ut Eulogium in Ecclesia Cæsariensi episcopum videret, utque a Palestina ipso ante Epiphaniæ mortem, si is obiit anno 401, recersit, nisi si Joannes Eulogii decessor statim a Constantinopolitano itinere vivere desierit, statim Eulogius in Joannis locum affectus fuerit, Idatius jam

tum in Palestinam navigaverit, atque ab ea provincia, nulla interposita mora, recesserit. Quæ omnia uno non integro mense fieri nemo sine tabulis, sine testibus, sibi persuadat.

5. Verum licet Epiphanius diem obierit extremum anno 402 aut 403, de quo disputant Baronius (An. 402, n. 25), Pagius (An. 402, n. 7), Papebrochius (*In Vita*, n. 42) et Valesius (*Not. ad. Socrat. l. vi, c. 14*), non ideo consequens **13** erit Idatium illius obitum ignorasse, quia, antequam eveniret, ab Oriente in Hispaniam reversus fuerit. Fieri enim potuit ut, etiamsi in Syria et præsertim in Palestina celeberrimum fuisset Epiphani nomen, dum viveret, nihil Idatius, quandiu illic fuit, de illius morte audierit, quia videlicet tertio vel quarto ab Epiphani excessu anno, id est 406 aut 407, in Palestinam adveniret, quando cuncti de Epiphanio sermones sopiti erant. Cumque juxta opinionem nostram decimum tertium ætatis annum numeraret tunc Idatius, verum æ infantulum ac pupillum appellare potuit. Hieronymus profecto sæpe se adolescentem, alicubi etiam pene puerum in eremum secessisse ait, et tamen juvenem vel etiam virum tunc fuisse apud omnes constat. Cornelius etiam Nepos (*In Vita Attici, cap. 8*) adolescentem appellat M. Brutum post illud tempus quo ab ipso cum sociis occisus fuerat Cæsar in senatu, et ipsum Atticum adolescentem vocat cap. 2, cum jam annum 25 ageret. Itaque hujusmodi verba nos sæpe fallent, si ad præscriptas vulgo metas infantia, pueritiae et adolescentiæ, reducuntur. Quanto vero finem Chronico imposuit Idatius, non immerito extremum se vitæ curriculum peragere scripsit in prologo; namque erat tunc fere octogenarius, ut infra videbimus.

§ III. Deo se devovet, episcopus fit; reliqua usque ad mortem.

6. Regressus ex Syria ante annum 412, quo obiit Theophilus Alexandrinus (nam cum illinc discessit, vivum reliquit Theophilum, uti ea ostendunt quæ scribit anno 41 Placidi Valentini), Deo se devovet clericum, **14** monachum aut religiosum, quam antea vitam professus, anno æræ vulgaris 417 aut 418. Id nihilque aliud significant verba illa quæ in Chronico Parvo (sic illud appellare visum est Editori Florio), post Constantii nuptias et Placidie, ante Wallie mortem leguntur, scilicet: *Idatii ad Dominum conversio peccatoris*. Equidem Salvianus (*L. iv de Gubern. Dei*) illius temporis scriptor, eadem phrasi: *Si quis, ait, nobilium converti ad Deum cæperit*. Statimque, quid intelligat conversionis nomine declarans, inquit: *Si quis melior esse tentaverit; rursumque: Si honoratior quispiam religioni se applicuerit*. Similiter de Paulino Ausonius (*Epist. 25*):

Veristi, Pauline, tuos, dulcissime, mores.

Atque etiam Idatius ipse, infra, ad annum 50 Honorii: *Paulinus nobilissimus et eloquentissimus dudum conversione ad Deum nobilior factus*. De eadem re qui plura velit, legat eundem Paulinum (*Epist. 59 ad milit.*) atque Sidonium (*L. iv, Epist. 24*).

(a) Vita sancti Castrensis, cap. 1, apud Bollandum,

7. Anno deinde 3 Theodosii junioris et Valentiniani, æræ vulgaris 427, creatus est episcopus Aquilaviensis. Quod cum primus animadverterit Philippus Læbbens, insignis soc. Jesu scriptor, dum Fastos Idatianos integros publicaret, novissime multis confirmat doctissimus Florius. Urbem episcopatu dignam probat inscriptio apud Gruterum (*P. 25, n. 10*), in qua colonie titulo honestatur. Sigebertus, ut supra innui, Lemicensem, plures Lamecensem episcopum fecerunt, omnium pessime Paschasius Quesnellus Lucensem. Qui errores insuper accumulans, Idatium metropolitam **15** fuisse affirmat, idque Idatium ipsum significare ait, dum in prologo ad Chronicon scribit se summi præsulem creatum officii. At Lucus Augusti metropolis honore non nisi multos post annos decoratus est. Sed neque summum præsulatus officium metropolitæ tantum, verum quemlibet etiam episcopum designat; siquidem de potestate ordinis, ut theologi et juris ecclesiastici interpretes loquuntur, sermo sit. Antiquus scriptor (a) de sanctis Castrense, Romo, Prisco et Tammaro, episcopis Africae, non metropolitæ, summi sacerdotii honore præditos fuisse ait; et sanctus Gaudentius Brixienis de se loquens sermone in die suæ ordinationis et de suo episcopatu: *Suscepi, inquit, summi sacerdotii munus*. Si vero de potestate jurisdictionis loquamur, nec metropolitani quidem summo sacerdotii officio gaudent, cum habent supra se patriarchas aut primates et summum pontificem. Hæc necessaria adnotanda fuerunt, quia res nobis est cum implacabili Ecclesie supremique ejus capitis hoste.

8. Vixit in episcopatu Idatius, ut minimum annos 42; nam Chronicon suum usque ad annum 469 perduxit. Imo in eo nonnulla legimus quæ ab Idatio scribi non potuerunt ante annum 472, ut infra ostendam (*Num. 34*). Attamen necesse est eum ante annum 474 extremum diem obiisse, si sub Leone Augusto decessit, uti narrat sanctus Isidorus (*De Vir. ill., c. 9*), cui satius est credere quam Sigeberto, qui ad annum usque 490 vixisse eum affirmat. Leo autem mense Januario an. 474 vitam finivit. Quare Idatius annos fere octoginta vitam produxisse ambigi vix potest.

9. Ab eo vero tempore quo episcopus factus est, **16** maximis laboribus ingentibusque ærumnis in Christianæ patientiæ gymnasio exercitus est. Nam atrocita continuo bella, et quæ bellis annexa, incendia, rapinae, captivitates, cædes, miseram Gallæciam attriverunt. Hæc tamen injuriæ erant corporum atque bonorum. Angores animi multo acrius sanctum episcopum cruciabant, cum videret gregem suum huc atque illuc distrahi, dispergi, lupisque irruentibus, hoc est hæreticis Priscillianistis et Arianis, sævisime dilacerari. Interea tamen principibus et populis charus erat atque venerabilis, ita ut legatione pro suis Gallæcis ad Aetium suscepta, hic, precibus ejus victus, Suevorum regem Hermericum ad ineundum cum Gallæcis pacem paulo post inluserit. Idatius vero, nomen suum reticens, pacem hanc interventu episcopali obtentam esse affirmat. At ista plu-

14 Febr.

raque alia lector ex ipso Chronico melius intelliget. A Siletio tamen præterire non possum verba sancti Leonis Magni, quæ Idatium nostrum maxime commendant. Agens enim vigilantissimus pontifex de generali concilio ex omnibus Hispaniæ provinciis cogendo, ut Priscillianistarum furori occurreretur, hæc inter alia ad Turibium Asturicensem scribit: Si autem aliquid, quod absit, obstiterit quominus possit celebrari generale concilium, Gallaciæ saltem in unum convenient sacerdotes; quibus congregatis, fratres nostri Idatius et Ceponius imminerebunt, conjuncta cum eis instantia tua, quo citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur (Epist. mihi 93, fin.). Hæc sanctus Leo, qui Idatium et Ceponium nominatim appellasse videtur ex Turibii commendatione; nam et Turibius ipse ad eosdem de secta Priscillianistarum litteras dedit, quas apud Moralem reperies (L. XI, c. 26).

17 § IV. Idatii scripta.

10. Duo Idatio scripta tribuuntur, Chronicon scilicet et Fasti consulares. Et Chronicon quidem omnium temporum ac eruditorum consensu; at de Fastis antiqui scriptores omnino tacent; posteriores vero alii dubitant, alii etiam incunctanter negant. Sed genuinum Idatii opus esse hos Fastos invictis, ni fallor, argumentis, mox § 11 evincam. Chronicon Parvum paucis abhinc annis publica donatum luce, cento est ab imperita manu ex integro Chronico exsectus et male consutus. Liber contra Priscillianum, quem a nostro Idatio scriptum refert Trithemius, alterius Idatii seu potius Itarii est, qui, teste divo Isidoro (De Vir. ill., c. 13), pluribus annis antiquior fuit hoc nostro Idatio episcopo Aquilaviensi

Post hæc scripta venit in manus meas eruditi viri Francisci Girvesii de historia Priscillianistarum dissertatio, ubi (Part. I, n. 33) existimare se ostendit Idatium nostrum diversum non esse ab eo cujus in Biblioth. PP. (Tom. V) opus exstat adversus Varinadum Ansanum. Sed cum Idatius noster ad extremum usque senium annumque 471 aut 472 a Gallaciæ non recesserit, uti constat ex Chronico, obijeritque uno aut altero anno post, colligitur inde Idatium neutiquam scribere ea potuisse que initio operis illius contra Varinadum leguntur: *Dudum in Neavoli urbe Campaniæ constitutus, etc.*

18 § V. De epochis Chronico inscriptis, et primum de æra Hispana.

11. Ut a Chronico incipiamus, utilitatem ejus a magnis viris Sirmondo et Florio commendatam non est cur ego exaggerem. De chronologicis autem notis, quibus hoc opus suum insignivit Idatius, libere atque ingenue dicam nusquam epocham æræ Hispanæ ab eo in Chronico usurpatam fuisse. Quid enim? Continuandum suscipit Chronicon Idatius ab Eusebio et Hieronymo, qui illud Olympiadum atque Abrahami principumque annis consignaverant. Ergone novam ipse exterisque gentibus ignotam adjecisset epocham, quia de ea quidquam præfatus lectores suos admo-

neret? Nullumne verbum toto usquam Chronico de hac novæ epochæ adjectione mutiret? Præterea sic istud Chronicon continuandum suscepit Idatius, ut in unum volumen, quasi unicum esset opus et unius solius scriptoris labor, tres ejus partes compergit, et ita compactum promulgaverit. Ita Labbeus testatur, qui in illo Ms. collegii soc. Jesu Parisiensis Eusebii Chronicon cum auctariis Hieronymi et Idatii uno continenter volumine reperiri asseruit. Verum potissima est Idatii ipsius auctoritas, tum in prologo, ubi hæc scribit: *Quia ad nostri temporis cursum, ut superior lectio docet, descriptio defluxit annorum; nam verba ista superior lectio Chronicon Eusebii et Hieronymi significavit Idatius præpositum in eodem volumine: tum etiam in Chronico ad annum 13 Honorii, ubi hæc leguntur: Post superscriptos sane Arianos, qui Hierosolymis ante Joannem episcopi fuerint, etc.* Inquire, lector, ab initio auctarii Idatii, ubinam ille de his episcopis Arianis mentionem fecerit. Nullibi invenies; invenies autem in adjectionibus Hieronymi, anno 1 Olympiadis 283. Quis igitur non videt Idatium non ita loqui potuisse, nisi cum Hieronymiano Chronico librum suum quasi appendicem quamdam in unicum volumen conjunxisset? Si autem conjunxit, credibile est novæ epochæ characterem, et quidem lectore non præmonito, hoc suum auctarium a reliquo corpore discriminasse?

12. Sed Hispanam æram, inquires, semel atque iterum non in ora tantum libri, sed intra ipsa Idatii verba reperimus. Probe id scio; verum nec siquidem mihi certo persuadeam duplicem illam æram Chronico insertam, alteram anno 15 Honorii, alteram anno Leonis 6, esse ab Idatii manu. Utraque primum libri æræ ab uno librario ascribi, et exinde transcribi ab alio potuit in operis Idatii contextum. Porro in Fastis Mss., sub cons. Augusto II et Paulo (lege Tullio) hæc, eruditissimo Labbeo teste, habentur: *His cons., æra prima. Cursus lune inventus.* Anonymus autem Cuspinianus consulatu L. Antonii et Iaurici, in quem forte primus æræ Hispanæ annus incidit, pro æra prima legit luna prima. Hæc autem varietas argumento est quantum sibi permisierint librarii, dum antiqua monumenta exscribebant, quando alter æra prima scripsit, alter luna prima. Atque prior ille, Idatium describens, æram primam anno ante Christum 33 tribuit, quod non fecerit Idatius. Itaque quod evenit in Fastis, ut nevo illo æra prima a librario deturparentur, sic etiam contigisse Chronico existimo duobus in locis qui nobis obijciuntur. Denique distributio ærarum, quam in Chronico, sed in Fastis præcipue animadvertimus, quia nimis exacta, mihi suspecta valde est, ut infra dicam.

20 13. Ego equidem non modo non invite, verum libentissime manus darem his qui Idatium Hispanæ æræ characterismo Chronicon distinxisse suum opinantur, præsertim quia satis certo constat hanc epocham in aliquo usu publico fuisse circa annum Leonis 6, communis æræ 462, ubi Chronicon æram 500 exhibet. Quippe apud diligentissimum et eximii can-

doris virum Ambrosium Moralem (L. xi, c. 31) hanc A
Inscriptionem nulli non probatam legimus :

ALEXANDRIA CLARISSIMA FEMINA VIXIT
ANNOS PLUS MINUS XXV, RECESSIT IN
PACE DECIMO KAL. JAN. ERA DII;
PROBUS FILIUS VIXIT ANNOS DUES MEN. I.

Veruntamen argumenta supra exposita et sancti
Isidori ac Joannis Biclarensis exemplum, qui hanc
ære Hispanæ epocham in Chronicis suis per annos
principum digestis nunquam (nisi semel fortasse in
fine Isidorus) usurpant, dissentire ab eis me viris
eogunt. Maxime de aris per singulos annos ære
Chronici adjectis; nam de duabus aliis supra memo-
ratis Infraque Chronici contextum rejectis, non est
cur tam constanter refragemur ab ipso Idatio ilis in
locis inscriptos fuisse.

§ VI. De æra Abrahami.

14. Reliqui characteres, nimirum anni Abrahami,
imperatorum atque Olympiadum, ab Idatio profecto
sunt. Et annos quidem Abrahami, Hieronymum
Idatiumque Latinis scribentes a Januario auspicari
argumento est, **21** quod ab initio Chronici annorum
illorum notæ continuo secus ac Olympiadum lateri
ascriptæ sunt annorum principum, quos a capite ad
calcem cum annis Julianis fluere, vix in dubium verti
potest. Sed tamen quisquis de hoc ambizat, legat
hoc. Chronicon in ipsius fere vestibulo, nimirum ad
annum 4 et 5 Theodosii Magni; inveniet anno 4 pa-
cem Romanos inter et Gothos Idatium consignasse,
quam in Fastis Idatius ipse perfectam fuisse ait
quinto Non. Octob., assentiturque ei Pagius (*In*
Critic., an. 481, n. 2). Ab hac autem die ad xvii vel
(ut demus id Pagio, ne de nihilo disputemus) ad xiv
ante Kal. insequentis Februarii, cui inaugurationem
Arcadii consignat, in iisdem Fastis transiens, annum 5
præfigit. Unde a nemine negandum puto Idatium
annos Abrahamiticos et imperatorios a Januario
auspicatum fuisse. Ad annum præterea 4 Majorani
et Leonis idem observare licet. Nam ibi Idatium a
Februario ad Novembrem, decem continuos menses,
sub unius ejusdemque anni nota, decurrit. Si autem
ab Octobri initium annorum sumeret, uti assidue
incolcat Pagius, cum ad § *Idatius qui supra* pervenit,
aut etiam antea, novum annum designasset. Sed id
sepius recurrit in notis.

15. Nunc autem de Hieronymo dicamus, qui
anno 20 Constantii, Constantini Magni filii, hæc scri-
bit : *Julianus frater Ca'li Mediolani Caesar appella-*
tur viii Idus Novemb., subsignatoque mox anno 21
ejusdem Constantii ait : *Reliquæ apostoli Timothei*
Constantinopolim invectæ sunt. Atqui Idatius in Fastis
contigisse id testatur die Kal. Junii. Neque est qui
evectionem hanc longius protrahat, nisi Theodorus
Lector (*L. n Collectan.*), qui tamen in diem 24
22 ejusdem mensis Junii illa refert. Hieronymus ergo,
a Novembri in proximum Junium procedens, novum
annum inchoavit. Quo igitur mense nisi Januario?
Certe autumnum non expectavit. Verum et Euse-
bium in Latino Chronico annorum principum exor-

dium a Januario capere clarissime constat. Siquidem
Constantini Magni anno 7 mortem adnectit Diocle-
tiani. Verene an falso, quod disputat Pagius (*In*
Critic., an. 316, n. 3), nihil nunc refert, adnectit.
Eam autem mortem evenisse narrat Idatius in Fas-
tis iii Non. Dec. Narraturus deinde Eusebius nuncupa-
tionem trium Cæsarum Crispi, Licinii et Constantini,
quæ, eodem Idatio teste, facta est die Kal. Martii
proxime insequentis, annum ejusdem Constantini Ma-
gni 8 præscripsit. Atque Decembrem inter et Mar-
tium duos tantum numeramus menses Januarium et
Februarium. Puto Eusebium principium illius anni 8
Constantini Februario non illigasse. Hæc pluribus
confirmari possent; sed ea satis fore Petavio credam,
qui de Eusebio probabile tantum ac verosimile esse
B scribit (*Ration. part. ii, l. 1, c. 10*) annos ab au-
tumno cum Syris inchoare.

16. Cum eruditissimo tamen Pagio non ita paucis
agendum est mihi, quia et frequentius et asseve-
rantius, neque de solo Eusebio, verum de Hieronymo
etiam atque Idatio id ipsum in Critica affirmat, exque
hac sua opinione methodum præscribit certum, ut
ait, *et facilem ad Eusebianorum, Hieronymianorum*
et Idatianorum annorum ineundam rationem; et non
tantum ad agnoscendos errores Eusebii, Hieronymi et
Idatii, sed et eorum omnium qui eosdem perperam
citant (Dissert. de period. Græcoroman., n. 79). Igitur
hac ipse opinione imbutus, cum Idatium, quem quia
non viderat emin. **23** Baronius atque adeo Anna-
libus suis non inseruerat, magna ex parte in sua
Critica describendum sibi esse censuit, sæpe corri-
gat, suggillet ac sinistre interpretetur, propterea q-
a me frequenter redarguendus sit, altius hanc de an-
norum Idatianorum exordio disputationem repetere
atque perspicuis argumentis definire nunc statui, ne
cui postea videar ex lubidine potius viro doctissimo
contradicens quam ex officioso Idatium defendendi
studio illi frequenter refragari.

17. Igitur cum in Chronico, quale illud habemus
ab Hieronymo, annos Abrahami e regione annorum
principum, neque latum unguem superius aut inferius,
consiguatos videamus, quis sibi a Pagio persuaderi
patiatur Latinum Eusebium (ne de Græco authogra-
pho disputemus), Hieronymum ac Idatium, Abrahami
annos ab Octobri, principum vero a Januario, ut de-
monstratum est, auspicari, præsertim cum annos
Olympiadicis, quibus principium aliud dederunt quam
imperatoris, alio etiam loco vel antè vel postè
designasse perspicuum sit? Præterea ita Idatius a
multiplicandis in epochis quas usurpat annorum ini-
tiis abhorret, ut siquando principes imperium adeunt
post Januarium postque prænotatum in Chronico
currentem annum, aut novam aditi imperii notam
non adhibeat, vel, si eam adhibet, cum primum so-
dat occasio, suppressat; quippe, recurrente proximo
Januario, etiamsi principatus expletus non sit annus
primus, secundum de ignat. Cujus utriusque exempla
habet in Flacido Valentiniano, in Avito, Majorano et
Leone. Præterea sane consilium quo cautum esse
voluit ne chronologicæ, quæ res est satis per se im-

plexa, novæ offunderentur tenebræ, quibus lector A præpeditus in errorem laberetur. Non longe abibo, neque a via cui insistere debeo recedam, dum ostendo Interpretationem **24** hanc de annis Eusebianis, Hieronymianis et Idatianis, ab Octobri sive autumno incipientibus (præterquam quod falsa est), sextentorum errorum causam non solum tironibus sed etiam chronologis non indoctis futuram esse.

18. Porro idem doctissimus Pagius, dum de hac re disputat, non sine aliqua erroris ac contradictionis specie locutus est. Nam testimonio Eusebii adducto scribentis (*Dissert. de period. Græco-roman.*, n. 78): *Colliguntur omnes anni Abrahami usque ad Nativitatem Christi anni iiii. xv.* incluso scilicet in his anno primo Christi, subiungit: *Certum est anno Juliano 43 Eusebium primum Incarnationis annum incepisse.* Et ne quis ita possit hæc interpretari, quasi sensus sit Eusebium Christi ortum illi anno Abrahami alligasse, qui ab autumno anni 43 Juliani exordium sumpsit, continuo addit: *Eusebium Incarnationis principium ab anno Juliano 43 repetere.* Principium Incarnationis (sumpta Incarnatione pro Nativitate), prout nunc loquimur, diem Christi nati primum, aut aliquem illi proximum esse nemo non fatebitur, sicut nemo item est qui nesciret annos Julianos a Kal. Januarii initium capere. Cum igitur Eusebius, Græcos imitatus, alligaverit Natalem Christi diei sextæ Januarii anni ejusdem Abrahami 2015, potuitne Pagius, sine erroris ac contradictionis specie, scribere Incarnationis initium ab anno Juliano 43 Eusebium accersere? Nam dies illa 6 Januarii, Eusebius cui Natalem Christi ascripsit, 6 pariter erat dies anni 44 Juliani, siquidem iste inchoatus est die prima ejusdemmet Januarii. Igitur quemadmodum etiam si Eusebius annum cui adnectit Incarnationem ab Octobri anni 43 Juliani aspiciatus fuisset, non propterea dici posset eum **25** Christi Natalem alicui ex tribus prioribus ejusdem anni mensibus Octobri, Novembri aut Decembri, neque consulatu Lentuli et Messallini ascripsisse, quia et consulatus iste et tres illi menses finiti jam erant die sexta insequentis Januarii, ita neque aslingi Eusebio potest eum anno 43 Juliano Natalem Christi alligasse, quandoquidem annus hic non minus ac tres illi menses consulatus Lentuli et Messallini eadem illa die sexta penitus effluerat.

19. Ego sane non video cur Pagius, qui in apparatu ad Annales, n. 146, cui inscriptus est annus Julianus 43, disertis verbis fatetur Eusebium existimasse Christum natum die sexta Januarii sequentis anni, quem ibidem, n. 153, ipse 45 ex Julianis facit; non, inquam, video, cur in Critica (*Ad an.* 14, n. 6) Petavium corrigat, quod in eundem annum 44 Julianum Eusebium Christi Natalem retulisse scribat. An quia Eusebius annos quibus Chronicon suum insignivit, ab autumno, ut existimat Pagius, inchoavit, annos Julianos, quos nunquam usurpat, a suis finibus avellere potuit, efficereque, ne 44 annus Kal. ejusdem mensis Januarii, cujus sextæ diei Natalem Christi annexuit, inchoatus fuerit? Observaverat Petavius (*Ration. part. II, l. I, c. 40*), priusquam

Pagius, verisimile esse annos Eusebianos ab autumno exordium sumere; attamen, quia major Eusebianorum pars cum Julianis sequentibus concurrat, suadet ut in usu annus Abrahami, exempli gratia, 2015, cum 44 Juliano conferatur, quorum per novem menses concurrat, non vero cum 43, cum quo prædicto anno Abrahami 2015 trium tantum mensium communitas est. Et hæc quidem Petavius consultissime; nam quænam, **26** rogo, chronologiæ confusio et perturbatio est, si aut annum Christi primum cum Abrahamitico 2015 a die sexta Januarii conjungens, eundem sejungas ab anno Juliano 44, qui sex prius diebus inchoatus fuit? aut Christum natum asserens consulatu Augusti xiii, natum esse neges eodem illo anno Juliano 44, atque eos etiam carpas qui hoc affirmant? Annon consulatus iste atque annus 44 Julianus eadem die initium habuere? Sed miseret me humanæ imbecillitatis, dum video eundemmet Pagium idipsum quod in Petavio hic reprehendit alibi probare (*Prolog. ad dissert. Hyp.*, n. 15), Petavianaque regula utendum esse docere. Agens enim de anno 2 imperii G. Caligulæ, hæc scribit: *Alter imperii Caligulæ annus Christi potius 38 quam 39 est, cum 38 Christi annus correspondeat novem ejusdem secundi imperii anni mensibus, 39 vero tribus tantum iisque incompletis.*

20. Auget deinde tenebras Pagius, inquam: *In æra Dionysiana primus Christi annus inchoatur Kal. Januarii anni Juliani 46. Namque annus Julianus 43 annis tribus a 46 distat; et qui Natalem Christi anno C Juliano 44 ascribit, illum tres antea annos statuere censetur, quam qui eum consignat anno 46* (*Dissert. de period. Græcoroman.*, n. 79). Cum ergo dixerit Pagius Eusebium alligasse Natalem Christi anno Juliano 43, Dionysium vero anno 46, nemo ipsum audiet, quin sibi persuadeat Natalem Christi Eusebianum annis tribus Dionysianum antea. Sane doctissimo viro hæc Pagii verba imposuerunt, ut crederet quod modo inquebam, quodque ipse ita exposuit: « Eusebio anexo cl. año primero de Christo al año 43 Juliano, y Dionysio al 46, **27** como dize Pagi en la dissert. del periodo Græcorom., num. 78 y 79. En fuerza de esto el que de los años de Abraham quiera sacar los de Christo, segun nos otros los contamos, se ha de diferenciar en tres unidades, etc. » Deceptus est vir cl. Pagium legens, et ex eo hausit Natalem Christi Eusebianum tribus annis Dionysianum prævertere. Neque hic stetit error. Factum exinde est ut hæc labe in novam Chronicæ Editionem ab ipso ornatam derivaretur. Neque enim animadvertit vir doctissimus Hieronymum non potuisse finem Chronico suo imponere Abrahami anno 2395, imposuisse vero anno 2394. Vide infra, n. 26 et seqq. Quin etiam, quod valde mirandum est, Pagius, qui in hunc errorem Florium induxit, eum ipse non contraxit; nam Idatii Chronicon ab anno Abrahami 2395 exordiri existimare se ostendit, cum anno post ejus initium sexto annum 2400 ascribat.

21. At Pagius, inquam, eodem illo loco contrarium expresse docuit: nam conceptis verbis edixit:

Constat Eusebium annos Incarnationis triennio ante æram Dionysianam inchoare. Audio equidem. Verum diversitate illa annorum Eusebianorum et Julianorum distentis ita scriptionem suam obscurat, ut ipse pugnantia loqui videatur, et lector, cuius modo memini, neque indoctus, neque indiligens, quique a Pagio de initio annorum Idatianorum dissentit, quos non ab Octobri, sed a Januario fluere opinatur, in errorem propter ipsum lapsus sit. Itaque ut hos scopulos evitaret Hieronymus (nam verissime idem Pagius alibi scripsit [*Ibid.*]: *Periodorum multiplicatio memoriae animoque onerosa est*), licet in Chronico Eusebii annos Abrahamiticis ab autumno deductos invenerit (quod 28 in præsentiarum nihil attinet querere), eos atque etiam imperatorios cum Julianis et civilibus annis Romanorum, quibus Chronicon illud Latinum faciebat, quibusque ignorata erat Syrorum annos putandi ratio, a Januario inchoavit, ne triplici periodo, altera Abrahami, altera Olympiadis, tertia denique principum, quarum unaquæque diverso ac alio mense annos suos au picaretur, lectorum animos obrueret. Porro quantum sibi Hieronymus indulsit in vertendo Eusebii Chronico disertis ipse verbis in præfatione professus est, dum ait se esse et interpretis et scriptoris ex parte officio usum. Idatium autem Hieronymum imitatum fuisse tam mihi certum est, ut Chronicon Græcum, quale ab Eusebio prodit, ne quidem legisse putem.

§ VII. De annis Olympiadicis.

22. De his aliter ac de Abrahamiticis et imperatoriis statuendum est, inunctanterque asserendum Eusebium, Hieronymum et Idatium æstivo tempore Olympiadum initium alligasse, idque ipsarum Olympiadum positu atque consignatione testium reliquisse. Quapropter in novissima Idatii Editione non recte factum est, dum anni Olympiadii cum Abrahamiticis et imperatoriis ex æquo conferuntur; quasi illi non secus ac isti a Januario numerandi sint. Non ita profecto connectendi fuerunt in Chronico harum epocharum anni, sed sexto præterpropter mense ab initio et fine aliorum incipere et desinere debuerant Olympiadii. Id nos docet clarissime Idatius, dum in Editione Sirmundiana, quæ expressa est unico Ms. quod superest, Olympiadem 290 non e regione anni 2 Theodosii, sed inferius medio utique spatio inter 2 et 3 ad § *Alexandriae* 29 inscripsit. Quod reliquo deinceps Chronico toties retinet, quoties librorum incuria depravatus non est. In quo Eusebium et Hieronymum secutus est, qui in hoc ipsi præcaverunt. Nam Eusebius inter 7 et 8 Diocletiani et inter 1 et 2 Constantini, annos æquali ab utriusque intervallo, Olympiades 268 et 272 consignavit. Hieronymus etiam inter annos ejusdem Constantini 25 et 26 atque 11 et 12 Valentis Olympiades 278 et 279 inscripsit. Plurima sunt hujusmodi exempla toto sparsa Chronico, Venetiis anno 1485 et Basilæ anno 1529 impresso. Sed ista tantum placuit adducere quæ nullum relinquunt vitiligationibus locum.

23. Nec mirari debet lector si annos Abrahamiticos

A secus ac Olympiadicos a Januario initium ducere apud Eusebium et Idatium dixerim. Nam præterquam quod id evincunt exempla superius adducta, annus ab autumno iniens, qualem vult Pagius, Syris, ut dictum est, tantum in usu erat, illisque solis notus, at annus Olympiadicus ab æstate incipiens, et in æstatem anno consequenti desinens, cunctis gentibus, qua late patebat Romanum imperium, erat notissimus, atque ab omnibus una eademque ratione putabatur. Quapropter æquale errandi periculum lectoribus crearetur, si annus Olympiadicus in Chronicon insertus esset cum anno Juliano, parili cursu fluens quam si inductus esset annus Abrahamiticus cum Syrorum civili anno decurrens. Sed hæc certa cunctis esse debent. Silentio tamen ea præterire nolui propter Pagium et Florium, quorum ille annos Olympiadicos ab Octobri, hic a Januario numerandos esse in nostro Chronico docent, cum eos a mense Julio Idatius certissime auspiciat sil.

30 § VIII. Quoto Abrahami anno Idatius Chronicon inchoaverit?

24. Nunc autem quoniam quæ hucusque dicta sunt de initio anni Olympiadii, deque illius tam apud Græcos quam apud Latinos usurpatione, nota sunt apud omnes, solius Censorini testimonium adducam, non ut rem indubiam confirmem, sed ut ex eo ad annum primum et ultimum auctarii Idatii inquirendum transeamus. Igitur Censorinus: *Hic annus, ait, cujus relit index et titulus quidam est Ulpii et Pontiani consulatus, ab Olympiade prima millesimus est et 14 ex diebus tantum æstatis, quibus agone Olympicus celebratur. A Roma autem condita 991 et quidem a Palilibus, unde Urbis anni numerantur. Forum vero annorum quibus Julianis nomen est, 283, sed ex die Kal. Januarii. Hæc Censorinus. Ex quibus liquide constat annorum Olympiadicorum initium allegandum fuisse ab Hieronymo et Idatio diebus æstatis, ne novam atque insolentem eos numerandi rationem in Chronicon inferrent. Atque exinde etiam demonstrari posse existimo Hieronymum manum a Chronico sustulisse anno Abrahami 2394, Olympiadis 289 anno tertio, mense hujus sexto labente, Christi vero, juxta Eusebium, 380; proptereaque Idatium, qui sequenti anno calamum applicavit eidem Chronico continuando, consignare in vestibulo operis sui debuisse annum Abrahami 2395, Olympiadis prædictæ annum item 3, Christi, si hac epocha juxta Eusebii opinionem usus fuisset, annum 381.*

31 25. Itaque annum quem tot characteribus designat Censorinus eundem esse cum anno 238 æræ vulgaris autumant hoc tempore plerique omnes. Ab eo autem anno usque ad finem Chronici Hieronymiani cxi. anni numerantur; siquidem illud finivit consulatu Valentis vi et Valentiniani junioris ii, qui annum æræ Dionysianæ 378 aperuit. Atqui hoc anno numerasse necesse est Hieronymum cccclxxx, id est duos amplius annos quam Dionysius, quotquot ab initio æræ Christi Eusebiana Dionysianam antevertit. Quisquis ergo antiquis Hieronymianis Chronici exemplaribus credidit, in quibus annus

quo desinit Hieronymus 381 Christi designatus est, falsus est vehementer. Namque ex epochis, quarum anni eodem dierum numero constant, neque plures una quam alia, neque pauciores in eodem spatio temporis numerare potest. Quare si ab anno primo æræ communis usque ad consulatum Valentis vi hæc æra cccclxxviii annos numerat, eosdem non autem plures Eusebiam putare necesse est. Quod si in Chronico Hieronymi invenis annos cccclxxxi, scito id sine subditiis unius anni intercalatione fieri non potuisse. Rursus si Hieronymus anno 15 Tiberii et 30 Christi ad 14 Valentis huiusque interitum ccccl annos fluxisse affirmat (*In præfat. ad Chron. Edit. Basil.*, 1529), aut in hac summa 15 Tiberii et 30 Christi annum includit, aut librariorum negligentia corruptus etiam est ille locus. Idatius profecto annos tantum ccccl numerat, ut statim demonstrabo; et argumentum ex tot characteribus certisque positionibus modo deductum, summam illam cccclxxxi annorum a Natali Christi Eusebiano ad exitum Valentis sextumque illius consulatum, manifestæ falsitatis **32** convincit, atque adeo et postremam hanc annorum ccccl a 15 Tiberii et 30 Christi ad ejusdem Valentis mortem, nisi si annus Tiberii 15 et Christi 30 hanc eandem summam ingrediatur.

26. Ubi semel demonstratum est, Hieronymum Chronico finem fecisse anno Natalis Christi Eusebiani 380, non est cur eruditissimus Florius illud absolvisse inficietur anno Abrahami 2394. Cæterum ad hoc ipsum comprobandum novum præbet nobis argumentum Censorinus, dum consulatum Ulpii et Pontiani incidisse ait in annum ex Julianis 285. Nam si ex his subducas annos xliii, qui ante Natalem Christi Eusebiano decurrerant, habebis cxxi; his adde cxi, quos ex Fastis elicies a consulatu illo ad consulatum Valentis vi, summam conficies annorum cccclxxx. Quibus tandem si annos Abrahami adjicias m. xiv, quos ante Natalem Christi Eusebius numeraverat, conficient anni m. cccxciv. Hoc igitur anno Abrahami Hieronymus Chronicon absolvit, atque insequenti 2395 Idatio illud continuandum dereliquit.

27. Ut autem Florius crederet, Hieronymum ad annum usque Abrahami 2395 Chronicon perduxisse, felerunt dictum virum tum libri editi, qui in fine auctarii Hieronymiani hunc numerum exhibent, tum Pagius, cujus verbis propter magnam viri auctoritatem sine discussione subscripsit. Cæterum Pagius de annis Abrahami ita disertis verbis pronuntiat: *Epocha ab ortu Abrahæ, quam Eusebius, Hieronymus et Idatius in Chronicis adhibent, auspiciatur anno periodi Græcoromanæ 3477, et quidem a primo die Octobris* (*Dissert. de period. Græcoromanæ*, n. 78). Igitur si, spretis anni illius **33** mensibus Octobri, Novembri atque Decembri, primum Abrahami annum anno insequenti, id est periodi Græcoromanæ 3478 illigasset Pagius (ut illigandum esse monuit Petavius, illigatque re ipsa Florius), nunquam periodi Græcoromanæ par annorum numerus epochæ Abrahamitice numero, neque impar impari responderet. At si Hieronymus ad annum 14 Valentis, quo finit

A Chronicon, consignavisset annum Abrahami 2395, cum Pagius periodi Græcoromanæ annum 381 eidem anno Valentis 14 inscribat, par hujusmodi periodi numerus pari epochæ Abrahamitice responderet, et impar impari, ut per se liquet. Restat ergo ut Hieronymus anno Abrahami 2394, non vero 2395, Chronico suo finem fecerit. Id quod et cognovisse et approbasse condemnat Pagium, supra, n. 26, observatum est.

28. Sed jam ex ipso Eusebii Chronico rem demonstramus. Igitur Eusebius in Chronico annum Abrahami 2020 adnectit anno Augusti 47, qui fuit æræ vulgaris iv. Ergo necesse est ut exinde decimus quisque annorum Abrahamiticorum in 4 post decimum quemque ejusdem æræ vulgaris incidat. Ita annus Abrahami 2030 incidet in Dionysianum 11; Abrahami 2040 in Dionysianum 24; Abrahami denique 2400 in annum æræ communis 381. Et sane Idatius ab eodem hoc anno Abrahami 2400, qui ex decennialibus primus ipsi occurrit, ad 2460 decennia cuncta prædicto ordine distribuit. Neque hic ordo in Chronico turbatus est, nisi postquam reliquæ omnes numerorum notæ extrema libri parte corruptæ sunt. Hunc ordinem præfert Editio Sirmoudiana, qui nullo modo prævertendus erat, traductis, ut modo factum est, annorum Abrahamiticorum decalibus in 3 post decimum quemque æræ Dionysianæ annum. Nam et Pagius **34** ipse hunc ordinem unice laudat in Chronico, primamque illam decadem anno 6 Theodosii Magni, qui Florio est æræ communis 484, alligavit. Jam ergo si anno Dionysiano 381 responderet annus Abrahami 2400, Dionysiano 379, quo Idatius Chronicon exorsus est, alius respondere non potest nisi Abrahami annus 2395.

29. Quapropter neminem deinde fallat regula quam præscribit Pagius (*Dissert. de period. Græcoromanæ*, n. 79) ad annos æræ Dionysianæ ex Abrahamiticis eruendos. Nimirum ait subducendos esse ex Abrahamiticis annos m. xvii, quique post hanc subductionem reliqui fient, exhibebunt annum Dionysianum. At quoto mense illum exhibebunt? Octobri, scilicet, atque adeo post novem illius menses jam elapsos. Exempli gratia, ex anno Abrahami 2018 detrahe 2017, restat 1. Itaque elicitur annus primus Dionysianus, sed non tunc incipiens, sed decimum diemsem tum decurrens. Et hæc quidem juxta Pagii opinionem, qui annos Idatianos ab Octobri auspiciatur. Cæterum qui eos a Januario insequenti numeret, ut numerat quidem Florius, ex ea regula annum 1 Dionysianum eliciens, planissime decipietur. Namque Abrahami 2018 ab Octobri inchoatus non nisi decimo mense annum primum Dionysianum assequitur, quippe hic Pagii sensus est; annus idem Abrahamiticus, a Januario sequenti incipiens, annum eundem Dionysianum nulla sui parte assequetur. Quare qui annos Eusebianos, Hieronymianos, Idatianos, a Januario auspiciatur, ex eorum Abrahamiticis, ut eliciat Dionysianos, detrahenda debet m. xvi non autem m. xvii, sicut ut eliciat annum primum Christi Eusebiano, subtrahenda debet m. xiv, non vero m. xv.

35 IX. De anno Olympiastico quo Idatius exorsus est Chronicon.

30. Nunc quod de anno Olympiastico, quo desinit Hieronymus et unde Idatius exorsus est, asserui, paucis comprobabo. Porro, quod ad Idatium attinet, ipse per se loquitur; nam post sex-quingentum ab incepto Chronico Olympiadem 290 præfixit, uti ex Editione Sirmondiana constat. Itaque de Idatio ambigi non potest a septimo circiter mense anni 3 Olympiadis 383 auctarium suum auspiciatum fuis e. Hinc consequens est Hieronymum sexto ejusdem anni Olympiadici mense Chronicon suum absolvisse. Quod etiam ipse aperte testatur cum ab Olympiade 1 ad consulatum Valentis vi fluxisse affirmat (a) annos Olympiadicos mclv, non quidem integros; hujus enim postremi anni sex tantum menses elapsi erant, cum clausulam Chronico posuit. Sed hoc satis fuit ut ab Olympiade prima usque ad annum illum Valentis, Chronici ultimum, mclv annos numeraret. Totidem namque deduces ex integris Olympiadibus cclxxxviii, quater multiplicatis et tribus insuper annis Olymp. 289. Ex hoc autem testimonio Hieronymi, sed præcipue ex Idatio, satis certo colligimus post utriusque tempora adhesisse Chronico Hieronymi labem illam, qua nunc, imo vero a tempore Marcellini Comitis (si verum est quod hic narrat in præfatione Chronici sui), sordet, præferendi in fine annos mundi 5579, sive Abrahami 2395 et Olympiadis 1156, qualibet ex his epochis uno aucta anno.

36 Quod etiam mendum irrepsit in Socratem, qui necem Valentis consignat anno Olympiadis 289. Sed quidquid de occasione ac tempore quo hoc vitium Chronicon Hieronymianum occupavit, a nemine tamen negandum esse puto, aut Idatium illud non offendisse, aut, si offendit, correxisse, ut ex dictis abunde liquere existimo.

31. Quod ut iterum clarius demonstrarem, non pigebit argumentum hic repetere deductum ex comparatione annorum Olympiadicorum cum Abrahamiticis. Igitur cum Eusebius Olympiadi initium fecerit anno Abrahami 1240, cui primum Olympiadis supposuit, necesse est ut annum 1155 Olympiadicum, qui fuit annus tertius Olympiadis 289, anno Abrahami 2344, annum vero quartum ejusdem Olympiadis (qui primus occurrit in Idatio) Abrahami anno 2395 supposuerit. Neque unquam in Eusebii chronologia fieri potest ut per annorum Olympiadicorum numerum a numero Abrahamiticorum pari, aut impar ab impari initium capiat. Quod cum non animadvertit recens Idatii illustrator, annum 4 Olympiadis 289, qui ab exordio Olympiadum Eusebianarum annus est 1156, anno Abrahami 2396 illigat. Itaque in aditu Chronici Idatiani ita annorum notæ ordinantur sunt, ut § *Theodosius natione* apponatur annus 1 Theodosii et Abrahami 2395, et § *Inter Romanos* Olympiadis 289 annus 4, uti his qui annorum rationes inire velint evidentissime constabit.

32. Verum enimvero si Censorinus anno ære

A vulgaris 238 adnectit Olympiadis annum 1000 et 14 a diebus ætatis ejusdem anni Dionysiani ineuntem, post annos dein cxi, quot a 258 ad 378, ubi desinit Chronicon Hieronymianum, fluxerunt, annos tantum mcliv numeraturus erat. **37** Atqui in Hieronymo et Idatio ea lem illa ætate completus est annus 1154 ab Olympiade prima et incohatus 1155. Uno ergo anno Hieronymus et Idatius in computatione Olympiadum Censorinum anteverunt. Ita quidem est. Nam Eusebius, quem Hieronymus et Idatius secuti sunt, Olympiadis initium uno anno altius quam Censorinus et reliqui vulgo scriptores desumpsit; exordium enim illius non cum anno Abrahami 1241, ut ait Petavius (*Ration. part. ii, l. i, c. 10*), sed ut ex ipso apparet Chronico, cum anno 1240 conjunxit, qui cum anno confertur periodi Julianæ 3957. Censorinus vero alique fere omnes sequenti anno illigant Olympiadis initium. Sed de hoc inter Olympiadas Eusebianas et communes discrimine jam antea Pagius et Florius egerunt. Illud etiam Petavio occurrit et prius in mentem venerat; at rem noluit morosius examinare, neque in tricis diutius immorari, ut ibidem ait. Tandem silentio prætereundum non est eum qui Hieronymum absolvisse Chronicon existimet anno Abrahami 2395, non recte in ejusdem Chronici fine annum Olympiadis 1155 putaturum, sed numerare debere 1156, quotquot al anno Abrahami 1240, cui Eusebius adnectit initium Olympiadis, ad ejusdem Abrahami annum 2395 numerantur. Indeque Olympiades Eusebianæ non una tantum, sed duobus annis Olympiades vulgares anteverunt. Quippe consulatu Valentis sexto, in quo finit Chronicon Hieronymi, Olympiadis vulgaris numerabatur annus 1154. Hoc autem ratiocinio valide roborantur quæ hucusque dicta sunt de anno quo finivit Hieronymus et exorsus est Idatius Chronicon.

38 § X. Quoto Abrahami atque Olympiadis anno finem Chronico fecerit Idatius.

33. Historiam complexus est Idatius annorum xci. Unde manum a Chronico sustulit anno Abrahami 2485, Olympiadis 312 anno 2, Christi secundum Eusebium anno 471, secundum Dionysium 469, Leonis Augusti anno 43, Anthemii 3. Cæterum observare diligenter oportet ab anno Leonis 8 omnia perturbata esse in Chronico, seu potius indiscreta; quia et hic annus 8 Leonis a sua sede amotus est, et reliqui omnes usque ad 13, in quo desinit Chronicon, jam inde ab Isidori ætate, ut ex ipso colligitur (*De Vir. ill., c. 10*), omissi fuerunt; unde nescias quid huic, quid illi anno respondeat. Simile quid evenit in Fastis: namque ibi, adnotato Olybrii consulatu, tres consequentes scilicet annorum 465, 466 et 467, prætermitti sunt. Et post consulatum Anthemii Augusti, quem ille de more sumpsit anno 468, consulatus etiam insequentis anni 469 omissus est. Nimirum quatuor his annis cum nullus ex Occidente consul assumptus fuisset, Idatius in extrema Gallæcia constitutus, ac bellis quaquaversum strepitibus

(a) Ita in multis Manuscriptis reperiri testatur Potæus.

quinam in Oriente consules renuntiati fuisse, t. penitus ignoravit. Imo et de consulatu Olybrii nihil eam nisi aliquot post annos audivisse videtur. Siquidem Fastis ascriptus est his verbis: *Dño Olybrio*. Ex quo colligitur consulatum hunc adnotatum ibi non fuisse ante annum 472, cum antea Olybrius renuntiatus 39 non fuerit Augustus, ut dominus dici posset. Ob eam epochæ principis omissionem errores aliqui in Isidorum et alios derivati sunt, nobisque et annis Leonis 9, 10 et 11 locum in Chronico querendi, et annum 8 in suam sedem revocandi, labor relictus est. At cum in Fastis consulatus Anthemii, qui nomen dedit anno æræ Dionysianæ 468, et in Chronico tertius etiam ejusdem Anthemii principatus annus, qui in annum incidit 469, adnotati sint, profecto ex eo, maximeque ex Olympiade 512, sesquianno ante finem Chronici etiamnum consignata, historiam in eo contineri deducitur annorum xci, ab anno scilicet 379 ad 469; nam utrumque Chronicon amplectitur.

34. Atque hæc quidem ita statuenda sunt, quandoque notæ numerales ultra hunc annum non excurrunt. Attamen cum in fine Chronici Asparis exauctoratio filique ejus cædes memorentur, quæ anno 471 evenerunt, non temere scriptum est ab eruditissimo Labbeo (*Præf. in Fast. Idat., t. I nov. Bibl.*) Chronicon istud ab anno æræ Christianæ 379 ad annum ejusdem æræ 471 decurrere. Verum ea de Aspare et filio vix dubium est, quin post absolutum Chronicon ab Idatio aut ab alio margini ascripta fuerint, posteaque librarii operis contextui intulerint. Quod vero ad Isidorum attinet, dum ait: *Idatius ab anno primo Theodosii Augusti usque in annum imperii Leonis 8 subjunctam sequitur historiam* (*Ubi supra*), certum nobis esse debet ultra Leonis 8 annum nullum alium, neque ipsius Leonis neque Anthemii, designatum invenisse eum in Chronico. Nam postquam ea scripserat de Idatio, ex ipsius Chronico 40 verba describens (*Hist. Goth.*), inquit: *Anno imperii Leonis 8, Euricus pari quo frater scelere succedit in regno*. Ista autem leguntur nunc in Chronico ad annum 4 Anthemii, qui Leonis erat 11. Hæc vero a'ia, quæ ex eodem Idatio exseribit (*Hist. Suev.*): *Olysiptona quoque ab eo (a rege Suevorum) occupatur, cive suo, qui illi præerat, tradente Lusidio*, consignata nunc sunt prope finem Chronici ad annum 3 Anthemii. Ex his autem omnibus duo profecto deduci posse videntur: 1° Isidorum cuncta quæ in Chronico nunc habentur usque ad hæc saltem verba: *Olysiptona quoque*, etc., quæ ad annum Anthemii 3, Leonis 13, æræ communis 469 pertinent, vidisse; 2° in exemplari quo Isidorus usus est Leonis 8 tantum annum, Anthemii vero omnino nullum consignatum fuisse; alioquin si Chronicon ad annum usque 3 Anthemii deductum, et Euricum anno ipsius primo regnantem legeret, neutiquam scripisset Idatium usque ad 8 solummodo annum historiam secutum fuisse, et Euricum eodem octavo anno regnum invasisse. Sed an librarius in exemplari quod habuit Isidorus illorum annorum notas oblitus sit ascribere?

A An, sicut de consulatibus supra aiebam, Idatius, Severo Augusto mortuo, dubiusque an Leo etiam tum in Oriente viveret, illas omiserit, posteaque vel ipse Idatius vel alius annos Anthemii adjecerit, quis divinet? Interim tamen major nobis libertas relicta esse videtur ordinandi notas chronologicas in postremo Chronici quinquennio, utpote quas non certo constat ab Idatio esse. Verum hæc ego libertate non utar, nisi in annis 8, 9, 10 et 11 Leonis digerendis, intactis penitus his notis quæ annos Anthemii referunt.

41 § XI. De Fastis, et quod sint Idatii opus.

35. Alterum Idatii opus, ut ego opinor, Fasti sunt consulares, qui in manuscripto Codice Parisiensi Chronico adjuncti sunt. Eos dum ederet ingentis doctrinæ vir Sirmondus, ita præfatus est: *Hos Fastos Idatianos nominarimus, non tam quod in eodem Codice Idatii Chronico subjiciantur, quam quod... reliqua infra dabo*. Verum quod hi Fasti Chronico Idatii adjecti sint, nullum auctoris nomen præferentes, non tam leve quam Sirmondo vi um est, sed potius grave mihi videtur argumentum idcirco ita factum, quia integrum illud volumen, quale in Codice illo etiam nunc exstare dicitur, ex Idatii officina prodiit, proptereaque auctoris nomen illis subditum non fuisse, quia præfixum jam fuerat initio Chronici, quod præcedit.

36. Porro Fastos hos jam inde ab auctore suo in eum Codicem, cujus exemplar Parisiis asservatur, collatos fuisse, ea profecto declarant quæ ibi habentur consulatu Veri iii et Quadrati, scilicet: *In Chronico passos legis...* (cetera truncavit librarius). Nam auctoris laudati Chronici nomen a Fastorum scriptore necessario designandum fuerat, nisi si idem Chronicon Fastis præpositum, et in eo auctoris sui nomen expressum erat. Sed prorsus inscriptum ibi erat Eusebii nomen ejusque Chronicon, in quo, ad annum M. Aurel. Antonini 7, qui illi consulatu respondet, hæc leguntur: *Persecutione orta in Asia, Polycarpus et Pionius fecere martyrium*. In hunc locum auctorem Fastorum oculos intendisse nullum mihi dubium est. Atqui hunc morem observat Idatius, ut Eusebium appellat tacito ipsius nomine. Nam in prologo ad Chronicon, sub illis verbis: *42 In præcedenti opere*, et in ipso etiam Chronico, sub his: *Post prædictos Arianos*, Eusebianum Chronicon ab Hieronymo auctum designat. Illic non temere et Fastos et Chronicon ejusdem auctoris opus esse existimo, et ab eodem in unum volumen cum Chronicis Eusebii atque Hieronymi cuncta simul conjuncta fuisse.

37. Verum, inquires, in iisdem Fastis martyrium Polycarpi et Pionis consignatum supra legimus consulatu, ut ibi dicitur, Antonini v et Aurelii Cæsaris. Ita sane; sed ea una labes est ex multis quæ hos Fastos inquinavere. Porro magnus Baronius, in notis ad Martyrologium 26 Januarii, hæc de Polycarpo scribit: *Passus est, ut scribit Eusebius, anno 7 M. Aurel. Antonini et Lucii Veri, coss. Lucio Aurelio tertium et Quadrato*. Quare martyrium istud primu

optime, utpote ab Idatio ipso sub his coss. consi-
 gustam est. Deinde cœcutiens aliquis librarius sex
 annos illud anticipavit. Inde postremo contigit ut
 alius quispiam ad consulatum Veri et Quadrati his
 descriptis: *In Chronico, his coss., passos legis...* Poly-
 carpi et Pionis nomina omiserit, quæ sexto antea
 consulatu ex vitiatō exemplari descripserat. Sicut
 Polycarpi et Pionis, sic etiam mors Ciceronis in iis-
 dem Fastis bis adnotata est errore pari, sed dispari
 vitio; nam primo loco recte, secundo perperam
 consignata est. Hi autem nœvi in antiquis manu-
 scriptis frequentes sunt, quos expertus non mirabitur
 lector. Hic monitum volo Pionis nomen additum
 fuisse ab Hieronymo, nam in Græco Eusebii Chronico
 non invenitur, multosque postquam Polycarpus an-
 nos passus est sub Decio (*Vid. Bolland., 1 Febr.*).
 Itaque Idatius ex Chronico Hieronymi Latino, Græco
 inconsulto, hæc in Fastis transcripsit.

43 58. Sed multo efficacius argumentum de auctore horum Fastorum nobis præbet eorum finis, fini Chronici, ut supra monui, n. 33, longe simillimus. Nam ubi ad quinque postremos annos ventum est, utrobique pari, imo eadem gestorum extra Hispaniam ignorantia laborasse auctorem deprehenditur. Fasti carent consulibus, qui in ipsis annos distinguant; Chronicon Leonis chronologia spoliatum est. Simile quid in ipso fere vestibulo utriusque operis observare quisvis poterit; utrobique enim inauguratio Honorii, qui in Occidente imperavit, silentio prætermittitur ad annum 393. Incredibile autem est hujus modi sive ignorantiam sive oblivionem accidisse duobus diversisque scriptoribus iisdemque latinis, quorum neuter oblitus fuit ad annum 383 Arcadii, qui in Oriente semper fuit, ad annum 385 inaugurationem adnotare. Ad hæc si quis error reperitur in Chronico, non quidem librarii sed auctoris, eundem in Fastis offendimus. Ita terræmotus quibus conquassata est Palaestina anno 419, tam in Chronico quam in Fastis contigisse dicuntur episcopo Hierosolymorum Joanne, qui secundo aut tertio anno prius decesserat. Lege notam 30. Quis igitur post hæc neget Fastorum et Chronici eundem esse auctorem, neque Idatium? Sed pergo. Sirmondus, ut hos Fastos Idatio adjudicaret, hæc, ut ipse fatetur, ratione motus est: *Quod verum et verborum in utroque opere* (in Fastis ipsis et in Chronico) *affinitas et cognatio epocharumque ætæ temporum par observatio, totius denique descriptionis color idem ac genius, eundem utriusque auctorem fuisse satis ostendunt, tametsi auctoris nomen nullum præferat inscriptio.* Hæc Sirmondus in præfatione ad Chronicon et Fastos. At styli affinitatem, et quod idem sit utriusque scripti color et genius negant nonnulli, qui purius et **44** accuratius scriptum fuisse Chronicon quam Fastos affirmant. Sed imprimis non est cur quispiam Idatii Latinitatem nimis extollat, quæ satis ætatem suam prodit. Præterea Fastos forsitan privato usui sibi concinnavit. Quando vero quis privatim sibi scribit, nemo est qui nesciat verbis

A eum uti consueveris atque locutionibus vulgo tritis. Atque hæc esse causa potuit cur hos Fastos sanctus Isidorus non viderit, quia videlicet Chronicon in publicam lucem emittens Idatius, Fastos domi inter schedas continuit. Postmodum vero, vel amicorum importunitate, vel eo vita functo, quod in eodem volumine cum Chronico conjuncti essent, fieri potuit ut evulgarentur; quin hujusmodi exemplar, quod utrumque opus amplectebatur, tam late distraberetur quam Chronicon.

59. Major autem rerum copia quam a Constantino ad Arcadium nobis hi Fasti exhibent, cum nuda ferme consulum nomina reliquo in opere designent; dum longe abest ut diversum ab Idatio auctorem denotet, ut e contrario efficacissime ex eo comprobari existimem non nisi Idatium hujusmodi opus scribere potuisse. Quis enim præter Idatium hos Fastos scriberet, et de rebus ante annum 400 gestis tam multa narrare, prætermisiss his quæ quinto sæculo, hoc est quæ suo tempore acta sunt? At Idatium ita sibi ipsi privatoque usui scribere recte conjicit, quia ab Arcadio et Honorio ad annum 369, in quo finiunt Fasti, quæ sibi digna visa sunt ut posteritati mandarentur, in Chronico tradiderat. Cæterum de rebus ante Magnum Theodosium nihil, a Theodosio ad filios perpauca in eo narraverat. Fortasse etiam propter chronologiæ studium, quæ certior ex serie consulum eruitur, Fastos conscripsit, ideoque ipsi in hoc opere consulum sui temporis potior quam historiæ cura fuit.

C **45** 40. Sed videamus jam quænam in Fastis impro-
 bent, qui styli causantes eos Idatio abrogant. Ista nimirum: *ad Fossatum, Romania, levatus est imperator.* Addunt præterea auctorem Fastorum parum fuisse accuratum in eclipsibus notandis, Idatium vero in Chronico diligentissimum. Verumtamen ut a *Fossato* incipiam, dum auctor Fastorum consulum Valentis sexto ita scribit: *Profectus est Valens Augustus ex urbe ad Fossatum*, quid doctis viris displicet? verbumne hoc *Fossatum*, an constructio? Sed constructio qui potest, cum sit, ut ita dicam, Latinissima? Ergo vox *Fossatum*? Atqui Plinii historici ævo juris erat Latii, ut indicant varæ lectiones Codicum Mss. ipsi operi ascriptæ (a). Si tamen testimonium istud non placet quia incertum, alia Idatio antiquiora exhibit Gothofredus comment. in leg. 1 de *Limitaneis* Cod. Theod., qua in lege vox *Fossatum* reperitur; Itaque illa est anno 409, sexagesimo scilicet antequam Idatius Chronicon finiret.

41. Deinde *Romania* nomen vulgo usitatum erat Orosii tempore. Quod testatur ipse dum ait (*L. vii, c. 43*): *Essetque, ut vulgariter loquar, Gothia, quod Romania fuisse.* Possidius etiam, qui Idatio aliquanto fuit antiquior, eandem vocem usurpat (*In Vit. S. Aug., c. 30*). Demum licet in nullo auctore qui ante Idatium scripserit ea locutio reperiat *Levatus est* (sane ego non legi), attamen Anonymus Cuspinianus frequenter illa utitur. De tempore autem quo is scri-

(a) Ad oram, cap. 21 lib. xviii, in Editione Lugdun. 1561.

hebat auctor, magnæ diligentæ atque eruditionis vir Paavinus statuit (*L. in Fast.*): *Incertus hic auctor procul dubio per hæc tempora vixit, nimirum 46* circa annum æræ vulgaris 455. Atqui tunc vivebat Idatius, et quindecim ut minimum annos ulterius vitam produxit. Quare non est cur illum loquendi modum indignum Idatii ævo et calamo reputemus. Quid quod qui hos Fastos Idatii esse negant, quia, ut aiunt, scriptionis hujus stylus ac genius recentioris sequiorisque eis esse videtur, in alium scopulum impinguit, quod nullam causam invenire neque redere possent cur illorum auctor nullius ultra Idatii ætatem consulatus meminerit, nihilque fere de rebus quinti sæculi tradiderit. Nonne si cum Marcellino comite, aut cum Cassiodoro, aut cum Mario Aventicensi vixisset, ex ipsis, vel unde ipsi plura alia consulum paria, multaque de rebus gestis insequentium annorum excerpere potuisset?

42. Quod ad eclipses attinet, cum Idatius hos Fastos Chronico subjecisset, in quo eas satis accurate descriperat, Fastis rursus inserere supervacaneum duxit. Profecto defectum solis, quem anno 8

A Honorii primum his verbis expressit: *Solis facta defectio in Idus Novemb., feria secunda*, cum consularu Arcadii et Honorii v, qui in eum annum incidit, transcribere cœpisset in Fastos; percursis primis verbis: *Solis facta defectio in Idus Novemb.*, calamum stitit, prætermisiss duobus reliquis: *Feria secunda*. Quod ab eo non alia de causa factum existimo, nisi quia cum in Fastis talia præterire decrevisset, propositi immemor, eclipsim illam ex Chronico cœpit exscribere, propositique, antequam finivisset cuncta describere, recordatus, duo posteriora verba omisit.

43. Ut finem tandem faciam, de æræ Hispanæ notis per omnes Fastos digestis idem esto iudicium ac de pauculis Chronico adjectis. Imo de his minus dubito Fastis ingestas fuisse post Idatii ævum. Tum quia ab æræ 10 reliquæ 47 continuo et corrupte fluunt, quod in antiquis Mss. non solet; tum quia prima æra intra Fastorum corpus reperta cum cæteris non cohæret; cohæreret autem, si ab Idatio cunctæ adnotatæ in libro fuissent; quod si cunctæ ab Idatio non sunt, neque ulla.

IDATII EPISCOPI CHRONICON.

PRÆFATIO.

48 Idatius, servus Domini Nostri Jesu Christi, universis fidelibus in Domino Nostro Jesu Christo et in veritate salutem.

Probatissimorum in omnibus virorum studia, quos præcipue in fide catholica et conversatione perfecta testis veritatis divini cultus docet assertio, ut ornantur decore dictorum, ita et commendantur honore meritum, ut miram in omni opere obtineant firmitatem. Verum Idatius provincie Gallicie natus in Lemica civitate, in æge divino munere quam proprio merito, summi præsul creatus officii, ut extremus plagæ ita extremus et vitæ, perexiguum informatus studio seculari, multo minus docilis sanctæ lectionis volumine salutari, sanctorum et eruditissimorum Patrum in præcedenti opere suo, pro capacitate proprii sensus aut verbi secutus exemplar. Quorum primus Eusebius, Cæsariensis episcopus, qui 49 ecclesiasticas sui numeri libris scripsit historias, ab initio Nini Assyrii et sancti Abrahamæ patriarchæ Hebræis, et reliquorum contemporales his annos regum in vicesimum Constantini Augusti, quo imperabat, annum, Græci sermonis chronographiæ concludit historia. Post hunc successor sygraphæus perfectus universis factorum dictorumque monumentis Hieronymus presbyter, idem Eusebius cognomento, de Græco in Latinum scripturæ hujus interpres, a vicesimo anno supradicti imperatoris in 14 Valentis Augusti annum subditam texit historiam: qui esto in sanctis quibus deguit Hierosolymorum locis, a memorato Valentis anno in tempus quo in præsentī vita duravit, forte quam plurima de his quæ sunt insecuta subjecerit, quia haud unquam, dum valuit, a diverso styli opere cessavit; quem quodam tempore propriæ peregrinationis in supradictis regionibus adhuc infantulus vidisse me certus sum. Qui post aliquot annos beato, ut erat, mansit in corpore, si tunc proprio operi quod subdidit aliqua subiunxerit, apud eos ad quos scriptorum ejus omne opus vel summa pervenit, certa et plena cognitio est. Sed quoniam in cujusdam studii sui scriptura dixisse eum constat: *Debucchantibus jam in Romano solo Barbaris, omnia haberi permista atque confusa*, opinamur ex hujus indicio sermonis in hoc per se annorum volumine subdito de successione temporum 50 ab ipso nihili adjectum.

* De nomine et situ hujus urbis egi supra in disertæ prævia, n. 2.

^b Episcopatum intelligit, de quo in eadem dissert., n. 7, et dissert. de Priscill.

* Chronicon scilicet Eusebii ab Hieronymo auctum, quod in eodem volumine suo cum appendice conjunxerat Idatius.

^d Protracta nimium est et suspensa oratio, neque unquam infra completur.

* In aliis Editionibus legitur *esto ut*, omisso qui:

C sed correctione ista aut simili alia indigere locum istum nemo non videt.

^f Vide Chronicon, ad annum 407.

* Auctarium, quod Hieronymus subjecit Eusebii Chronico.

^h Hæc ex fine præfat. Hieronymi in Chronicon desumpta videntur, quanquam alibi similia in Hieronymo legisse me puto.

ⁱ Chronicon Eusebio Hieronymianum, quod ad 14 usque Valentis annum historiam continet, quodque

Tamen quia ad nostri temporis cursum, ut superior lectio docet, descriptio defluxit annorum, cum membrana hujus historię curam contigisset expertis, mentem monuit imperiū, ut de cognitis (etsi in omnibus impari gressu) vel vestigiis se substerneret præcessorum. Quæ fideli suscipiens cordis intuitu, partim ex studio scriptorum, partim ex certo aliquantorum relatu, partim ex cognitione, quam jam lacrymabile proprię vitę tempus ostendit, quę subsequuntur adjecimus; quorum continentiam gestorum et temporum qui legis, ita discernes. Ab anno primo Theodosii Augusti in annum tertium Valentiniani Augusti Placidie filii ex supradicto a nobis conscripta sunt studio, vel ex scriptorum stylo, vel ex relationibus indicantur. Exin immerito allectus ad episcopatus officium, non ignarus omnium miserabilis temporis ærumnarum et conclusi in angustias imperii Romani, metas subdidimus ruituras. Et quod est luctuosius, intra extremam universi orbis Gallacię, deformem ecclesiastici ordinis statum creationibus indiscretis honestę libertatis interitum, et universę propemodum in divina disciplina religionis occasum, ex furentium dominantem a permista iniquarum perturbatione nationum. Hęc jam quidem inserta. sed posteris in temporibus, quibus offenderint, reliquimus [Al., relinquimus] consummanda.

antea, nunc iterum, et paulo post per ea super lectio A 289 annus tertius consignatus reperiretur; nam quę in Chronico Idatii subsequuntur chronologicę notę, eas Hieronymiano requirunt.
 a Legerem dominatum, aut, quod magis arridet, imminet.

IDATII EPISCOPI CHRONICON.

IMP. ANNI. 51 Romanorum XXXIX a Theodosio per Gratianum in consortium regni assumptus OLYMP. AN. CHR. cum ipso et Valentiniano juniore regnat annis XVII.

- I. Abrahę II. CCCXCV. Olympiadis 289 annus ab ætate præcedenti inchoatus. III 379
 Theodosius natione Hispanus, de provincia Gallacię, civitate Cauca (1) b, a Gratiano Augustus appellatur c.
 Inter Romanos et Gothos multa certamina conferuntur. IV.
- II. Theodosius Constantinopolim ingreditur in primo consulatu suo quem cum Gratiano agebat Augusto d. 380
 52 Alexandrię XXI e habetur episcopus Theophilus (2), vir eruditissimus, insignis, qui a primo consulatu Theodosii Augusti laterculum per centum annos f digestum de Patrice observatione composuit.
- III. Athanaricus (3) rex Gothorum g apud Constantinopolim, XV die h ex quo a Theodosio susceptus erat, interit. II. 381
- IV. i 420. VII jubilatus, ex quo Dominus ascendit. 382
 Gothi in fœdera j Romanis pace se tradunt (4).
 Ambrosius in Italia Mediolani episcopus, Martinus in Galliis Turonis episcopus, et vitę meritis et patris miraculis virtutum habentur insignes. III.

a Idatius ordinem servat Chronici Hieronymiani, in B quo proxime præcedit: Valentinianus et Valens XXXVIII. At Orosio et Paulo Diacono Theodosius XL est; Marcellino vero Comiti XXXVIII.

b Non modo Idatius sed Zosimus etiam, lib. IV, Theodosium Caucae natum esse affirmat. At Marcellinus in Chronico, et Jornandes, de regnor. Success., Italicę ortum autumant. Vide, infra, post Chronicon, notam 1.

c Sirmii Augustus renuntiatus est Theodosius XV Kal. Feb. ita idemmet Idatius in Fastis et Marcellinus in Chronico. Eratque tunc Theodosius XXXII annorum, ut ex Victore colligitur et Paulus Diaconus diserite tradit.

d Ingressus hujus diem designavit, opinor, in Fastis Idatius VIII Kal. Decemb., sed librorum negligentia factum est ut pro VIII legatur nunc XVII. In Vita sane sancti Isaaci confessoris (30 Maii) dicitur Theodosium ingressum fuisse Constantinopolim die 24 Novemb., idque etiam colligitur ex lege 15 de petitionibus Cod. Theod., uti observat Gothofredus.

e Prolepsi hic usus est Idatius loquens de Theophilo quasi jam nunc episcopo. Vid. notam 2.

f Cyclis Theophili 457 annorum erat. Sed in Occidente visa tantum est excerpta ex eo periodos annorum c vel xcv a Cyrillo Theophili nepote. Meminit illius Leo, epist. 64.

g Visigothis nonnullis imperabat tunc Athanaricus. Alii ejus imperium detrectabant, seditionis auctore Fritigerno, sub quo sive regulo sive duce erant reliqui Visigothi.

h Juxta Idatium in Fastis, ingressus est Athanaricus Constantinopolim III Id. Jan.; obiit ergo 25 die ejusdem mensis. Vid. notam 3.

i In aliis Editionibus notę istę Hispanię ære 420 et Jubilæi 7 margini ascriptę sunt e regione 4 anni Theodo-ii, sicut e regione anni ejusdem 6 Abrahami annus 240. Sed cum duo tantum ære octoque annorum Abrahami decades toto reperiantur Chronico, visum est eas omnes a libri ora removere: nam neque aliis immisceri sine erroris periculo, neque ab eis separari possunt sine chartę dispendio.

j Vulgati libri legunt infida, corripo in fœdera ex excerptis seu fragmentis quę habentur tom. IV Hispanię illustratę. Vid. notam 4.

IMPER.

V	53 Theodosius Arcadium (5) * filium suum Augustum appellans regni facit sibi esse consortem.	OL.	A. C.
			383
VI.	Abrahami annus II. CCCC b. Honorius nascitur filius Theodosii c. Legati Persarum ad Theodosium Constantinopolim veniunt (6) d.	IV.	384
			291
VII.	(7) e Priscillianus declinans in hæresim Gnosticorum per episcopos, quos sibi in eadem pravitate collegerat, Abulæ f episcopus ordinatur. Qui aliquot episcoporum concilii auditus g Italiam petiit et Romam h, ubi ne ad conspectum quidem sanctorum episcoporum Damasi et Ambrosii receptus, cum his cum quibus iverat, 54 rediit ad Gallias. Inibi similiter a sancto Martino episcopo et ab aliis episcopis hæreticus iudicatus i, appellatus ad Caesarem, quia in Galliis his diebus potestatem tyrannus Maximus i obtinebat imperii.	II.	385
VIII.	k Greothingorum l gens a Theodosio superatur (8). m Priscillianus propter supradictam hæresim ab episcopatu depulsus, et cum ipso Latronianus (9) n aliquantique sectatores, apud Treverim sub tyranno Maximo o caduntur.	III.	386
IX.	Exin in Gallæciam Priscillianistarum hæresis ipsavit. p Arcadii quinquennalia celebrantur q. Romanæ Ecclesiæ XXXVI r habetur episcopus Siricius.	IV.	387
X.	55 Maximus tyrannus occiditur per Theodosium tertio lapide ab Aquileia V Kalendas Augustas (10) s. Et eodem tempore vel ipso anno in Galliis per Arbogastem comitem tilius Maximi, nomine Victor, extinctus est. Cynegius Theodosii præfectus habetur illustris (11) u. Qui factis insignibus præditus, et usque ad Ægyptum penetrans, gentium simulacra subvertit.	295	388
XI.	Theodosius cum Honorio filio suo Romam ingressus est v.	II.	389
XII.	.	.	390
XIII.	.	III.	391
XIV.	Era CCCCXXX.	IV.	392
	Valentinianus junior apud Viennam scelere comitis Arbogasti occiditur w. Et		

* Arcadius declaratur Augustus die xvii Kal. Feb., A ut tradit Idatius noster in Fastis. Refragatur Pagius, sed immerito. Vid. notam 5.

b Cum hoc Theodosii anno vi, æræ vulgaris 384 conjunxit Idatius annum Abrahami II. CCCC. Vid. dissert. præv. n. 26.

c Natalem Honorii consignat etiam Prosper et Marcellinus et Chronicon Alexandrinum sub hujus anni consulibus. Diem adnotat Socrates, lib. v, cap. 12, atque anonymus Cuspiniani auctor (in Actis SS. Antwerpiensibus, tom. VI Junii) y Idus Sept. Verum anonymus annum anticipat designatque præcedentem.

d De hac legatione vide notam 6.

e Annum hunc 7 Theodosii vacuum reliquit doctissimus Florus. Editio Sirmondiana sub eo victoriam et § hunc Priscillianus declinans præfert. Separari debent, et alterum sub anno 7, alterum sub anno 8 consignandum est, ut factum hic vides. Vide notam 7.

f Abulæ scribit Hieronymus, lib. de Script. Eccl., n. 131. Severus, lib. II Hist. In Labilensi oppido, lege Abilensi.

g Hinc constat non unum tantum Cæsaraugustanum concilium, sed etiam aliquot alia contra Priscillianum in Hispania coacta fuisse, antequam is supplicio afficeretur anno 386.

h Damasus obiit anno 384; ultra hunc annum iter istud differi non potest.

i In concilio Burdegalsensi, anno 385.

j Occi-o Gratiano viii Kal. Sept. anni 383, Maximus, ut tradunt Marcellinus et incertus Cuspiniani auctor, imperium arripuit. Prosper et Cassiodorus perperam hoc referunt in annum sequentem.

k Præcedenti anno alligatum id est in Editione Sirmondiana, restitui suo loco ex Fastis Idatii. Vide notam 7, n. 2.

l Greothingi Ostrogothorum erant portio. De his et de hoc bello nonnulla dabo nota 8.

m Ordine præpostero vulgati libri prius § Arcadius anno Theodosii 8, deinde § Priscillianus propter anno 9 subjectos offerunt. Verum ordinandos esse, sicuti hic eos exhibeo, ostendam nota 7, n. 3 et 4.

n Matronianum vocat Hieronymus, De Script. eccl., n. 130. At Prosper et Severus Latronianum cum Idatio appellant. De sociis Priscilliani supplicio affectis, vid. notam 9.

o Sententiam tulit Evodius et præfectus prætorio.

p Vide, supra, ad notam 5.

q Die xvii ante Kal. Febr., ut ait Idatius in Fastis, quem immerito corrigit Pagius.

r Cum Idatio Prosper et Marcellinus XXXVI pontificem numerant Siricius, secuti Eusebium, qui a Lino numerare exorsus, et Cletum cum Anacleto, Marcellumque cum Marcellino confundens, Felicem præterea, quia intrusum putavit, prætermittens, quem XL dicturus erat, XXXVI facit. Siricius creatus est pontifex anno 385, non autem 387, quo illius meminit Idatius. Quem Florus putat non adepti sed habiti episcopatus tempus respicere, dum in Chronico Romanorum pontificum meminit.

s De loco et tempore necis Maximi eadem repetit Idatius in Fastis sub consulibus hujus anni. Socrates, lib. v, cap. 14, necis diem designat vi Kal. Augusti. Incertus Cuspiniani v Kal. Sept. Vide alia, nota 10.

t Plura de hoc illustri viro prodit Idatius in Fastis hoc eodem anno. Ea, si vis, lege, nota 11.

u Idatius ipse, in Fastis, Iulius Junii Romam ingressum fuisse Theodosium pro it. Cui anonymus Cuspiniani suffragatur. Idatius addit Theodosium congiarium dedisse Romanis ex quo intelligimus triumphum etiam tum egisse.

v Idatius, in Fastis, eadem habet. Verum Cassio-

IMPR.	OL.	A. C.
56 Eugenius tyrannus efficitur (12) ^a .	203	
xv. (13) ^b		393
xvi. Abrahami II. CCCCX.	ii.	394
Eugenius a Theodosio Augusto superatus ^c occiditur.		
xvii. Theodosius in valetudine hydropis apud Mediolanum defunctus est anno regni sui XVII ^d . Et iste annus, qui Theodosii XVII, ipse Arcadii et Honorii in initio regni eorum ^e primus est. Quod ideo indicatur, ne Olympiadem quinque annorum turbet adjectio, in hoc loco propter regna tantum ^f inserta principum (14).		
i. 57 Romanorum XL Arcadius et Honorius Theodosii filii, defuncto patre ^g , regnant annis XXX (15) ^h .	iv.	
ii.	294	396
iii. (Romanae ecclesiae XXXVII habetur episcopus Anastasius) ⁱ .	ii.	397
iv.		398
v.	iii.	399
vi. In provincia Carthaginensi in civitate Toletu synodus episcoporum contrahitur, in qua, quod gestis continetur, Symphosius ^k et Dictinius et alii Gallæciæ ^l provincie episcopi Priscilliani sectatores, hæresis ejus blasphemissimam cum assertore eodem professionis suæ subscriptione condemnant. Statuuntur quædam etiam 58 observanda de Ecclesie disciplina ^m . Communicante in eodem concilio Ortigio episcopo, qui Cælenis ⁿ fuerat ordinatus; sed agentibus Priscillianistis pro fide catholica pulsus factionibus exulabat.	iv.	400
vii. ^o Theodosius Arcadii filius nascitur (16).	ii.	401
viii. Solis facta defectio III Novemb., feria II ^p .		402
Romanae ecclesiae XXXVII habetur episcopus Innocentius ^q .	iii.	
ix.		403
x. Abrahami II. CCCCX.	iv.	404
Constantinopoli Joannes episcopus prædicatur insignis, qui ob fidem catholicam		

dorus, in Chronico: *Valentinianus*, ait, *vita tædio* A Anastasius inter pontifices Romanos XLI pontificatum adeptus est anno 398 exeunte, non vero 397.

apud Viennam laqueo suspensus est. Ita quidem per suam calumniam ab interfectoribus vulgatum est. Rem ad unguem exponit Orosius, lib. vii, cap. 35. Pressius ac significantius divus Hieronymus, epist. 5. *Valentinianus*, inquit, *necatus est, et cadaver exanime suspensio infamatum*. Occisus est Idbus Maii pridie Pentecostes, uti ex Epiphanio observant jam alii.

^a Eodem hoc anno Eugenius tyrannidem arripuit. Vide notam 12.

^b Oblitus est hic adnotare Idatius Honorium hoc anno a patre in consortium regni assumptum. Vide notam 13.

^c Victus est Eugenius, Arcadio iii et Honorio ii consulibus hoc scilicet anno. Ita Claudianus in iv consulu Honorii, vers. 637, Idatius ipse in Fastis, Marcellinus anonymusque Cuspiniani, qui diem adnotat 6 Sept., Prosper et Cassiodorus sequenti anno victoriam de Eugenio non recte ascribunt.

^d Theodosius annum imperii 18 non modo non explevit, sed neque attigit; siquidem appellatus est Augustus 19 Jan. ann. 379, obiitque hoc anno 15 ejusdem mensis, juxta incertum Cuspiniani, vel 17, juxta Socratem, lib. vi, cap. 1. Idatius tamen omnes annos civiles seu Julianos quo regnando contigit, illi tribuit.

^e Primum appellat, quia, vivente patre, filii, quamvis in imperio socii, nullam illius administrandi partem sortiti sunt, neque ætas ferebat. Cæterum in edendis quinquennialibus, decennialibus, etc., ratio habebatur primæ inaugurationis.

^f Reliqui libri habent: *In hoc loco tantum propter regnantem inserta principum*. Vid. not. 14.

^g Iterum Idatius declarat se imperii Arcadii et Honorii annos ab hoc ipso auspicari.

^h Quomodo hi anni intelligendi sunt explicio nota 15.

ⁱ Sirmundus, in prima editione ansulis hæc conclusit, quæ in Veneta diverso character expressa sunt. An quia Chronico infarta censuit? Ut ut sit.

^j In Sirmundiana Editione 5 huic anno subditus est § *In provincia Carthaginensi*, et annus 6 vacuum relictus est. E contrario fieri debuit. Vid. not. 16, n. 1.

^k Cum ex concilio ipso constet Symphosium jam tum senem fuisse, alius procul dubio est ab eo Symphosio de quo loquitur Chronicon ad annum 433, sicut etiam alius est hic Dictinius ab eo de quo agitur anno 460.

^l Hinc apparet merito scripsisse Idatium anno 386 a Priscilliani morte ejus hæresim in Gallæciam invasisse. In universum affirmarat olim Severus, lib. ii Hist., in fine: *Prisciliano occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore proruperat, sed confirmata latius propagata est*.

^m Etiam nunc xx canones exstant in hoc concilio confecti. De eo plura in dissert. de Priscillianistis; ibi fidem horum canonum contra Quesnellum ostendam.

B ⁿ Sensus est Ostigium tanquam legitimum Cælenarum episcopum sedisse in concilio, Aquæ Cælenæ, Antonino Cælenæ, nunc Orense.

^o Verba ista in vulgatis libris perperam anno 9 ascripta sunt. Vide notam 16, n. 2.

^p In Fastis feriam silentio præterit Idatius, quam forsitan neque hic expressit. Porro cum: aliquid eclipsis meminit Chronicon, frequenter mensis aut hebdomadæ diem male designat. Namque hæc eclipsis feria 3, non autem 2, contigit, anno 418, feria 6, non autem 5. Anno 447, defectus solis evenit x Kal. Dec., pro quo habet Chronicon ix Kal. Quæ omnia castigavit doctissimus Florus, notis 5, 7 et 13, in Idatium. Denique Petavius, Ration., p. ii, lib. iv, cap. 15, pro v Kal. Octob., quem diem præfert Chronicon, defectum lune narrans anno 451, legendum esse ait vi kal.

^q Innocentius in ordine Romanorum pontificum XLII est renuntiatus, initio anni æræ vulgaris 402.

C ^r Hoc loco vulgati libri natalem Theodosii exhibent, quem dedi an. 7. Vide notam 16, n. 2.

IMPER.		OL. A. C.
	59 Eudoxiam Arcadii uxorem infestissimam patitur ^a Arianam.	296
XL.	Hierosolymis Joannes. Casarea Eulogius, Cypro Epiphanius ^b , Alexandria Theo- n. 405	
XII.	philus, qui supra ^c , episcopi habentur insignes.	406
	Hieronymus presbyterio præditus, in Bethleem Judæ vicinia consistens, præcipuus m. habetur in cunctis.	
XIII.	Post supradictos ^d sane Arianos, qui Hierosolymis ante Joannem episcopi fuerint (17) ^e , Idatius, qui hæc scribit, scire non potuit. Hunc vero sanctum cum sanctis iv. Eulogio, Theophilo et Hieronymo vidit ^f et infantulus et pupillus.	467
XIV.	^g	297 408
XV.	Alani et Vandali et Suevi ^h Hispanias 60 ingressi ⁱ æra CCCCLVII, alii quarto Kal., alii III Idus Octob. memorant die, tertia feria, Honorio VIII et Theodosio ii. Arcadii filio III consulibus.	409
	(19) ^j Alaricus, rex Gothorum, Romam ingressus cum intra et extra Urbem cædes agerentur, omnibus indultum est qui ad sanctorum limina confugerunt (20) ^k .	
	Placidia, Theodosii filia, Honorii imperatoris soror, a Gothis in Urbe capta ^l .	
XVI.	(21) ^m Alaricus moritur, cui Ataulfus succedit in regno. Barbari, qui in Hispanias ingressi fuerant, cæde deprædantur hostili. Pestilentia suas partes non segnius operatur.	440
	ⁿ Debachchantibus per Hispanias Barbaris, et sævientie nihilominus pestilentie malo, opes et conditam in urbibus 61 substantiam tyrannicus exactor diripit, et milies exhaurit.	iii.
	Fames dira grassatur adeo, ut humanæ carnes ab humano genere vi famis fuerint devorator, matres quoque necatis vel coctis per se natorum suorum sint pastæ ^o corporibus. Bestiæ occisorum gladio, fame, pestilentia, cadaveribus assuetæ, quosque hominum fortiores interimunt, eorumque carnibus pastæ, passim in humani generis efferuntur interitum. Et ita quatuor plagis, ferri, famis, pestilentie, bestiæ, ubique in toto orbe sævientibus prædictæ a Domino per prophetas suos annuntiationes implentur.	
XVII.	Subversis memorata plagarum grassatione Hispaniæ provinciis, Barbari ad pacem ineundam, Domino miserante, conversi, sorte ^p ad habitandum sibi provinciarum iv. dividunt regiones.	444
<p>^a Sicut Justina Ambrosium, ita etiam Eudoxiam A fidei causa persecutam fuisse Chrysostomum credidit Idatius; et in Occidente forsitan ita pervulgatum est. At Eudoxia non Ariana sed catholica fuit.</p> <p>^b Epiphanius hoc anno inter vivos non erat; namque antea obiit.</p> <p>^c Anno 380 de Theophilo locutus est, et nunc eo respicit.</p> <p>^d Arianos episcopos intelligit, quos Hieronymus commemorat anno 11 filiorum Constantini Magni, quos ideo <i>supradictos</i> ait, quia in eodem volumine Chronicon suum cum Eusebiohieronymiano Idatius conjunxit, ut observatum est in diss. prævia, n. 11, confirmatque Isidorus, de Viris ill., c. 9, cum historiam Idatii Chronico Hieronymi subjectam esse innuit.</p> <p>^e Omnino scire non potuit, quia nullus alius præter eos quos recenset Hieronymus episcopatum illum tenuit Arianus. Vid. not. 17.</p> <p>^f Horum omnium meminisse videtur nunc Idatius, quia hoc anno factum est ut eos videret, cum infantulus peregrinaretur per Palæstinam.</p> <p>^g Hoc anno Arcadius Kal. Maii. decessit, successor relicto filio Theodosio.</p> <p>^h De his gentibus nonnulla dicemus dissert. de Gothis.</p> <p>ⁱ Suspecta mihi sunt que sequuntur usque ad finem §. Idatius has et similes notas ubique omittit, nisi ubi de defectibus solis aut lunæ agit, tum enim diem et feriam designare solitus est. Vide notam 18.</p> <p>^j Cf. Florius hoc loco annum Honorii 16 consignat.</p>		
<p>Sirmondus vero Ms. secutus, eum annum præfert §. <i>Debachchantibus</i>. Medium inter utrumque tenere mihi visum est, et Idatium tenuisse verosimilius est. Vide notam 19, n. 1, ubi de anno excidii Urbis agitur.</p> <p>^k Verissime scriptum id ab Idatio; haud enim una tantum ecclesia sed plures asylo Romanis fuerunt. Vide not. 20, ubi de Gothorum moderatione in ca urbis irruptione.</p> <p>^l Capta est Placidia anno 409. Vide not. 40, n. 5.</p> <p>^m Huc a §. <i>Debachchantibus</i> hanc anni 16 notam retraxi. Vide notam 21, ubi de Alarici morte et Ataulfi successione agitur.</p> <p>ⁿ Hoc loco Sirmondus ex Ms. annum expressit Honorii 16, quem ego supra ad illa <i>Alaricus moritur</i> apposui, ductus Isidor. auctoritate, qui initium regni Ataulfi anno 410 alligat, quo etiam necesse est obisse Alaricum; et hæc est communis omnium sententia.</p> <p>^o Rem distinctius narrat Olympiodorus inquires: <i>B Mulier una quatuor liberorum mater omnes devoravit, ad singulos prætexens reliquos se alere et salvare velle; donec, omnibus assumpta, lapidibus a plebe obruta est. Hoc ipso anno Romani, fame ac peste conflictati, circo tamen vacabant, ibique feralis illa vox audita est: Pone pretium carni humane. Ita Zosimus.</i></p> <p>^p De hac inter Barbaros provinciarum sortitione meminit Orosius, lib. vii, cap. 40, scribens: <i>Actis aliquandiu magnis cruentisque discursibus, post graves rerum atque hominum vastationes, quarum ipsis quoque modo pænitet, habita sorte et distributa usque ad nunc possessione consistunt.</i></p>		

IMPER.

OL. A. O.

Gallæciam Vandali occupant * et 62 Snevi ^b sitam in extremitate Oceani maris occidua; Alani Lusitaniam et Cartaginensem provincias ^c; et Vandali cognomento Silingi ^d Ætlicam sortiuntur. Hispani per civitates et castella ^e residui a plagis Barbarorum per provincias dominantium se subjiciunt ^f servituti (22).

Constantinus ^g, post triennium invasse tyrannidis, ab Honorii duce Constantio intra Gallias occiditur ^h.

XVIII. Jovinus et Sebastianus fratres intra Galliam, et in Africa Heraclianus pari tyrannidis inflantur insania. 412

Augustinus Hipponensis episcopus 63 habetur insignis. Inter ejus studia magnifica Donatistas ab eo Dei adiutorio superatos probata fides demonstrat actorum ⁱ. 298

XX. Jovinus et Sebastianus, oppressi ab Honorii ducibus ^j, Narbona interfecti sunt ^k (3). 413

Gothi Narbonam ingressi vindemiæ tempore ^l.

Heraclianus ^m movens exercitum de Africa adversus Honorium, Utriculo in Italia in conflictu superatus, effugit in Africam, cæsis in loco supradicto L. millibus ⁿ armorum. Ipse post Carthagine in sede Memorie per Honorium percussoribus missis occiditur.

XX. Abrahami II. CCCCXXX. 414

64 Ataulfus apud Narbonam Placidiam duxit uxorem (24) ^o. In quo prophetia Danielis putatur impleta ^r, qui ait filiam regis Austri sociandam regi Aquilonis, nullo tamen ejus ex ea semine subsistente ^q.

XXI. Hierosolymis Joanne, de quo supra ^r, episcopo præsidente, sanctus et primus post Christum Dominum martyr Stephanus revelatur (25) ^s. 415

Hieronymus, qui supra ^t præcipuus in omnibus, elementorum quoque peritissimus ^{iv}. Hebræorum, in lege Domini, quod scriptum est, diurna nocturnaue meditatione continuus, studia operis reliquit innumera. Ad ultimum Pelagianorum sectam ^u

* Vandali regi Gunderico parebant, filio Godigiseli sive Godagiseli sive Gudegiseli (namque ita nomen ejus variant auctores, sub quo Vandali Rhenum transire aggressi sunt. Sed ibi, Godigiselo a Francis occiso, ut ex Frigerido narrat Gregorius Turonensis lib. II, cap. 9, Gundericus primus in Hispania Vandalorum rex fuit, ut recte in eorum historia prodit Isidorus. Quare corrigendus est Procopius, qui lib. I de Bello Vandalico Godigiselum in Hispaniam venisse affirmat.

^b Suevi regem habebant Hermericum, cujus apud Idatium crebra deinceps mentio.

^c Atax rex erat Alanorum; meminuit illius Idatius, infra, anno 418.

^d Cum Fredibalum regem Vandalorum appellet Idatius anno 416, Vandalos Silingos intelligo, nam reliquis imperabat Gundericus.

^e Gentes, quæ Hispanias irruerant, loca aut natura aut arte munita obsidione cingere et machinis expugnare admotis nesciebant. Ideo Hispani ad ea loca confugerunt.

^f De hac servitute dicam nota 22.

^g De eodem Constantino Idatius noster in Fastis, sub consulibus hujus anni, ait: *Constantini tyranni in conto caput allatum* est xiv Kal. Octob. Anno igitur 408 tyrannidem arripuit.

^h Prosper victum et captum ait Arelate (Orosius addit occisum) per duces Honorii Constantium et Ulfilam. Hujus etiam meminero Sozomenus et Olympiodorus.

ⁱ In vulgatis libris legitur *auctorum*; sed constat manifesto legendum esse *actorum*. Sæpe enim Augustinus cum Donatistis disputavit, collationumque harum acta, a notariis excepta, deinde in publicum emissa sunt. Horumque fidem appellat hic Idatius.

^j Marcellinus in Chronico tyrannidis et necis Jovini et Sebastiani meminuit anno præcedenti. De iis vide notam 23.

^k Adventum Gothorum in Gallias recte Prosper et Cassiodorus anno superiori illigant; neque adversantur Idatio, quia Ataulfus Gallias ingresus Narbonam non contendit perpetui cursu. Qui poterat,

A cum parvulorum, senum, feminarumque populum secum duceret, quibus annonam providere atque etiam sæpe armorum vi aperire sibi viam necesse habuit? Olympiodorus sane Massiliam obsedis in itinere Ataulfum et ab Bonifacio inde repulsum testatum reliquit.

^l Orosius, lib. vii, cap. 42, tyrannidem Heracliani, irruptionem ejus in Italiam atque supplicium exponit, additque expeditionem adornasse, instructa 3700 navium classe.

^m Numerum occisorum ad Utriculum non L sed xx millia præfert Chronicon Parvum, quod fortasse verius est.

ⁿ Novus hoc loco annus ab Idatio designatus evidens argumentum est ipsum a Januario annos auspiciari.

^o De his notitiis nonnulla ex Olympiodoro describam nota 24.

^p Daniel, cap. xi, de rege Ægypti Ptolemæo Philadelpho vaticinatur, qui filiam suam Berenicem nuptui dedit Antiocho, qui Theos cognominatus est, Syriæ regi. Laodice autem, prior Antiochi uxor, repudiata se dolens, necem ipsi Antiocho, Berenici et utriusque filio intulit, et Callinicum, suum ex eodem Antiocho filium, regem constituit. Rem fusius narrat Hieronymus, Apianus et Justinus.

^q Sicut ex Berenice nullus superstes filius Syriæ regnum obtinuit, ita neque ex Placidia et Ataulfo natus filius, Theodosius nomine, in regno parentibus successit; obiitque paulo postquam natus est, et in templo juxta Bercinonem argentea capsula cum ingenti utriusque parentis luctu sepultus est.

^r Supra, anno 406 et 407.

^s Eadem habet Marcellinus in Chronico. Idatius vero in Fastis nonnulla addit, quæ videre potes nota 23, ubi de patria Pauli Orosius inquirat ex conjectura.

^t Supra, anno 406 et 407.

^u Hieronymus primum epistola ad Ctesiphontem, quæ justi voluminis librum conficit, Pelagium exagittavit, deinde tres contra ipsum dialogorum libros conscripsit, et utrumque opus etiamnum exstat.

IMPER.

OL. A. C.

cum ejusdem auctore adamantino veritatis malleo contrivit. **65** Adversus hos et alios hæreticos exstant ejus probatissima monumenta.

- XXII.** Ataulfus a patricio Constantio pulsatus, ut relicta Narbona (26) ^a Hispanias peteret, per quemdam Gothum ^b apud Barcinonam inter familiares fabulas ^c jugulatur. Cui succedens Vallia ^d in regno cum patricio Constantio, pace mox facta (27) ^e Alanis et Vandalis Silingis in Lusitania et Bætica sedentibus adversatur.

Alexandrinæ Ecclesiæ post Theophilum quis præderit ^f ignoravi hæc scribens.

Constantius Placidiam accipit uxorem (28) ^g.

66 ^h Fredibaldum regem gentis Vandalorum ⁱ, sine ullo certamine ingeniose captum ad imperatorem Honorium destinavit.

- XXIII.** Vallia, rex Gothorum, Romani nominis causa, intra Hispanias cædes magnas effudit Barbarorum. 416

- XXIV.** Solis facta defectio die xiv Kal. Augusti, qui fuit feria v ^k. 418

Romanæ Ecclesiæ XXXIX præsidet ^l Zosimus.

= *Durante episcopo quo supra*, etc. (2)).

Vandali Silingi in Bætica per Valliam regem omnes ⁿ extincti.

Alani, qui Vandalis et Suevis potentabantur, adeo cæsi sunt a Gothis, ut extincto Atace ^o rege ipsorum, pauci, qui superfuerant, abolito regni nomine ^p, **67** Gundericus, regis Vandalorum, qui in Gallæcia resederat, se patrocinio subjugarent. 417

- XXV.** ^q Durante episcopo quo supra ^r, gravissimo terræmotu sancta in Hierosolymis loca quassantur (30). Et cætera ^s de quibus in Gestis ejusdem episcopi. 419

Gothi, intermisso certamine quod agebant ^t, per Constantium ad Gallias revocati, sedes in Aquitanica ^u a Tolosa usque ad Oceanum acceperunt.

Vallia eorum rege defuncto (31) ^v, Theodores (32) ^x succedit in regno.

^y Inter Gundericum Vandalorum et **68** Hermericum Suevorum reges certamine orto, Suevi in Nervasii ^z montibus obsidentur a Vandalis.

^a Ataulfus, anno superiori Narbonam relinquens, Barcinonam devenit, ubi hoc anno, qui fuit ære communis 416, occiditur. Vide notam 26, n. 1.

^b Interfectorem Ataulfi Olympiodorus Bobbium, Jornandes Vernulfum vocat. Vide notam eandem.

^c In stabulo occisum ait Olympiodorus.

^d Orosius, lib. vii, c. 43, Jornandes in Geticis, n. 45, Isidorus et alii Sigericum successorem Ataulfi faciunt. At Idathius et Prosper Sigericum silentio prætereunt; quia, ut refert Olympiodorus, septem dies cum imperasset, interfectus est.

^e De tempore confectæ hujus pacis sententia Pagii refutatur nota 27. Ubi ad quos pervineat lex 14 Cod. Theod. *De infirmis quæ sub tyrannis*, indicio.

^f Sigericum episcoporum Alexandrinorum Chronico suo innectere voluisse Idathium, uti ab Hieronymo et Eusebio factum fuerat, ex hoc loco intelligimus. Sed non hos tantum, verum et Hierosolymitanos Antiochenosque omisisse videtur, quia eorum scribere non potuit successiones.

^g Dei primo sequentis anni alligat has nuptias Olympiodorus. Vide notam 28.

^h Editio Sirmundiana lineolis circumclusa ista exhibet. An subditiua visa sunt Sirmundo? Sane Chronicon Parvum ea omittit et eorum loco hæc habet: *Idathius ad Dominum conversio peccatoris*. Isidorus quoque illa de Fredibaldo præterit. At Sigonius, lib. xi de Occidentali imperio, Jornandi tribuit in Annalibus, sed nullibi in Jornande a me reperiri sunt.

ⁱ Vandalos Silingos intelligit; namque aliis imperabat Gundericus.

^j Destinavit Constantius, a quo captus est Fredibaldus.

^k Lege feria 6, uti supra ad annum 402 adnotatum est.

^l Præsidet ab initio 417 inter Romanos pontifices XLII.

^m Nodus hic occurrit, qui necesse est ut scindatur: cum nullo modo solvi possit. Itaque traducendus est § *Durante episcopo*, etc. invenies post duos sequen-

tes Vandali et Alani, et cum eo traducendæ etiam sunt hæc notæ xxv. Vide not. 29.

ⁿ Chronicon Parvum verbum omnes omittit.

^o Ex quatuor regibus Barbarorum, quos supra ad annum 411 distincti, Atace nunc extincto, et anno 416 Fredibaldo, duo tantum relicti sunt, scilicet Hermericus Suevorum et Vandalorum Gundericus.

^p In aliis editionibus legitur: *Abolito regni nomine de Gundericis regis*, etc.: erasi præpositionem *de*, quæ contra leges grammaticæ irrepsit.

^q Omnino consignandus hic fuit ex mente Idatii, exque ipso rerum gestarum ordine § iste *Durante* cum anno 25 Honorii, uti ostensum est nota 29.

^r Supra, anno 415, meminit Idathius Joannis, eundemque nunc designari ex Fastis ejus discimus. At Joannes secundo aut tertio abhinc anno decesserat. Vide notam 30.

^s Ea innuit Marcellinus in Chronico sub consulibus hujus anni.

^t Bellum intelligit cum Vandalis et Alanis, de quo antea.

^u Lege ex Chronico Parvo *Aquitania*, vel ex *Isidoro secunda Aquitanica*, cujus caput Bordegala, quæque cum aliis quibusdam *vitalibus confinium provinciarum*, ut ait Prosper, ab Honorio hoc anno Gothis data est. Ex confinibus provinciis Novempopulana et Narbonensi prima, in qua Tolosa, pars certo Valliæ attributa fuit.

^v Isidorus, in Hist. Gothor., æræ 457 mortem Valliæ annectit. Vide notam 31.

^x Quem Theodorem vocat Idathius, Theodoredus, Theodores, Theodoridus, Theodoricus et Theudo dicitur ab aliis. Ab Hispanis vulgo *Theodoro* appellatur. De ejus genere not. 32.

^y Consignatum hoc loco offerunt aliæ Editiones, una excepta Florianæ, annum 25 Honorii; sed ascribendum fuisse § *Durante* supra demonstratum est, simulque eum § loco suo restitui, nihil veritus ne quis correctionem inproperet, aut eam ex Idatii mente esse neget.

^z Ptolemæus Tori Narbassorum meminit in Europæ

IMPER.

CL. A. C.

Valentinianus * Constantii et Placidie filius nascitur (33).

In Gallicana regione, in civitate Biterris multa signa effecta terrifica Paulini epistola ejusdem civitatis episcopi enarrat ubique directa.

- XXVI. Vandali, Suevorum obsidione dimissa, instante Asterio ^b Hispaniarum comite, 420
et sub vicario ^c Maurocello, aliquantisper Bracaræ in exitu suo occisis, relicta Gallæcia ad Bæticam transierunt.

(Romanæ Ecclesiæ XL^a præsidet episcopus Bonifacius.)

Honorius apud Ravennam Constantium 69 consortem * sibi facit in regno f. 300
Constantius imperator Ravennæ moritur in suo tertio consulatu (34).

- XXVII. E. II. 421

- XXVIII. Castinus magister militum cum magna manu et auxiliis Gothorum bellum in 422

Bætica Vandalis infert ^b; quos cum ad inopiam vi obsidionis arctaret, adeo ut se tradere jam pararent, inconsulte publico certamine confligens ⁱ, auxiliorum fraude ⁱⁱⁱ deceptus ^j, ad Tarraconem victus ^k, aufugit.

Bonifacius palatium deserens ^l Africam invadit (35).

- XXIX. 423

- XXX. 70 Abrahami H. CCCXXL.

IV.

Honorius, actis tricennalibus suis, Ravennæ obiit (36) ^m.

424

Paulinus nobilissimus et eloquentissimus, dudum conversione ad Deum nobilior factus, vir apostolicus, Nola Campaniæ episcopus habetur insignis; cui Therasia de conjugio facta soror testimonio vitæ beatæ æquatur et merito. Exstant operis ipsius egregia studia prædicanda.

Romanorum XLI Theodosius Arcadii filius ante aliquot annos regnans ⁿ in partibus Orientis, defuncto patre, post obitum Honorii patrui monarchiam tenuit imperii ^o, cum esset annorum XXVI r (37).

Joannes arripit tyrannidem ^p.

tabula 2, quam urbem collocat Ortelius ad Durin A
annum. Hinc Idatii tempore Nervasius sive Narbas-
sus mons dictus est, qui olim Herminius dicebatur.
non longe ab hodierna civitate Roderici. Morales et
Mariana aliter opinantur, et Nervasios montes, de
quibus hic loquitur Idatius, eos esse existimant
quos nunc Arvas appellamus, Legionem inter et
Ovetum.

^a Hoc anno natus est profecto Valentinianus, cum
prius nata esset Honoria. Nota 33.

^b Asterius, sive Asturicus, utroque enim nomine
ab Idatio et ab aliis appellatur, vir fuit comitiva,
magister utriusque militiæ, consulatus dumque
patriciatus insignis. De eo plura ad annum 449.

^c Ex hoc loco discimus, per vicarium PP. Gallia-
rum Hispanias hoc tempore administratas fuisse.

^d Anno 418 exeunte, electus fuit Bonifacius Roma-
næ Ecclesiæ pontifex XLIV. Hæc autem (icnt et
illa quæ de Anastasio, supra, anno 397, et de Leone,
infra, 441 leguntur) adjecta fuisse Idatio vi-
dentur.

Constantii inaugurationem Prosper et Cassiodo-
rus huic anno ascribunt, quibus et Idatio major præ
Orientali Theophane habenda est fides, qui in annum
sequentem eam differt.

^f Libri editi hoc loco annum Honorii 27 exhibent,
contra clarißima Idatii verba, quæ nos cogunt ejus
anni notas hinc abjicere. Vide notam 34.

^g Vacuum reliqui hunc annum, quia sub ipso præ-
ferunt aliæ Editiones quæ ad præcedentem annum,
ut dictum est, pertinent.

^h Eodem hoc anno Cassiodorus hujus belli memi-
nit. Meminit etiam Prosper, qui tum hic, tum anno
425, sub consulibus Theodosio XL et Valentiniano
plurcula alia addit de Castino.

ⁱ Quas ob causas expeditio ista male cesserit, ex
Prospero et Salviano discere nota 33.

^j Nihil de hac fraude Prosper, nihil Salvianus. Su-
perbiens Castinus sibi quæ præfideus temere confixit
et exercitum perdidit; nam XX millia suorum occisa
sunt, si Prospero Pitheano credimus.

^k Romanos tum temporis Hispaniam citeriorem,
excepta Gallæciæ provincia, retinuisse ex hoc atque
aliis Idatii locis apparet.

^l Bonifacium a Castino discedentem primum in
Italiam, deinde in Africam devenisse docet Prosper.
Vide not. 35 n. 2.

^m De Honorii obitu Idatius noster in Fastis sub
consulibus Asclepiodoto et Maximiano ait: His consul-
ibus Honorius Augustus recessit Ravennæ. Eisdem
anno, qui fuit ætæ Diocysianæ 423, Honorii mortem
alligant Prosper, Marcellinus, Cassiodorus. So-
rates, lib. VII, cap. 22, mortis diem designat 15 Au-
gusti, Olympiodorus 27; quod fortassis verius est,
etiamsi Sacerati astipuletur Theophanes. Aquæ inter-
cutis morbo interisse Olympiodorus et alii tradide-
runt. Tricennalia agere non potuisse post annum
423 evidens est, namque eo vita exessit. Cur ergo
Idatius, qui id non ignoravit, et obitum et tricennalia
ipsius huic anno 424 alligavit? Conjecturam meam
exponam nota 36.

ⁿ A Kalendis Maii, anno 408; eo enim die obiit
Arcadius pater.

^o Monarchiam tenuit, quia solus ipse legitimus erat
princeps; Joannes autem tyrannus erat.

^p Librarius, ex XXV, quod scripsit certissime Idatius,
XXVI fecit, unitatis notam i facili lapsu notæ
postponens, cum antepone debuisse. Vide not.
37.

^q Joannes ex Primicerio notariorum tyrannidem
arripuit vel desinente anno 423, quia Prosper, vel
ineun e 424, quo Idatius et Marcellinus illius memi-
nere. Adjuutores perductionis illi fuerunt Castinus et
Aetius, teste Prospero.

IMPER.

OL.

A. C.

71 * Theodosius Valentinianum, suæ amicæ Placidie filium ^b, Constantinopoli Cæsarem facit et contra Joannem mittit (38).

Sub quo a duobus, qui cum eo per Theodosium missi fuerant, apud Ravennam ⁱⁱ primo anno invasæ tyrannidis occiditur (39) ^c. Et Felix patricius ordinatur ^d ex magistro militum.

Valentinianus, qui erat Cæsar Romæ ^e, Augustus appellatur (40).

Vandali Balearicas insulas deprædantur ^f. Deinde Carthagine Spartaria ^g et **72** Hispali eversa, et Hispaniis deprædatis, Mauritaniam invadunt ^h.

Romane Ecclesie **XLI** ⁱ præsidet episcopus Cælestinus.

Gundericus rex Vandalorum, capta Hispali ^j, cum ipse elatus manus in ecclesiam civitatis ipsius ^k extendisset, mox Dei judicio demone correptus interit ^l. Cui Gaisericus frater ^m succedit in regno. Qui, ut aliquorum relatio habet, effectus apostata, ³⁰² de fide catholica in Arianam dictus est transiisse perfidiam.

Gaisericus rex de Beticæ provincie littore cum Vandalis omnibus ⁿ, eorumque **73** familiis mense Maio ad Mauritaniam et Africam relictis, transit Hispaniis (41) ^o. Qui priusquam pertransiret admonitus, Hermigarium Suevum vicinas in transitu suo provincias deprædari, recursu cum aliquantulis suis facto, prædantem in Lusitania consequitur. Qui haud procul de Emerita, quam cum sanctæ martyris Eulalie injuria spreverat, multis per Gaisericum cæsis ex his quos secum habebat, arrepto, ut putavit, Euro velocius fugæ subsidio, in flumine Ana divino brachio præcipitatus interit. Quo ita extincto, mox quo cæperat Gaisericus enavigavit.

Suevi sub Hermerico rege ^p medias partes Galliciæ deprædantes per plebem, quæ castella tutiora retinebat ^q acta suorum partim cæde, partim captivitate, pacem, quam ruperant, familiarum quæ tenebantur redhibitione instaurant.

Per Aetium comitem non procul de Arelate quædam Gothorum manus extinguuntur (42) ^r, **74** Anaolfo optimate eorum capto

Juthungi per eum similiter debellantur ^s et Nori.

* Hinc Idatius simplici numerali nota non tantum A Theodosii, ut plures sentiunt, nec solius Valentiniani, ut autumat Florius, sed utriusque annos designat, ut ex initio et fine hujus epochæ perspicuum sit, siquidem initio illius Valentinianus nondum factus fuerat Augustus et in fine Theodosius jamdiu obierat.

^b Thessalonice Cæsarem renuntiatum fuisse tradit Olympiodorus. Vide notam 38.

^c Expeditionem hanc multis narrat Socrates, lib. vii, cap. 23, et Olympiodorus atque Philostorgius, quos, si libet, leges. Præcipui in ea duces Ardaburius, Aspar, Candidianus et Helion fuere. Vide notam 39.

^d Florentio et Dionysio consulibus, id est anno 429, Felicem patricium factum scribit Prosper.

^e Ravennæ ait Marcellinus in Chronico; sed fallitur. Vide notam 40.

^f Ex hoc Idatii loco maximeque ex Isidoro in Historia Vandalorum, ubi easdem insulas circa annum 411 Vandalos Silingos deprædatos esse scribit, ostenditur non undequaque verum esse quod de Vandalis tradit Prosper sub consulibus Hierio et Ardaburio, scilicet usque ad transitum in Africam, qui anno 429 contigit, navibus eos uti nesciisse.

^g Major huic urbi illata clades est quam Hispali. Ita quæ de Hispali narratur anno 428 ostendunt. Neque dubito quin eversa penitus fuerit tunc Carthago.

^h Invadunt prædandi, non vero manendi ibi causa; id enim quarto deinde anno evenit.

ⁱ Cælestinus ordine XLV creatur pontifex anno 422, mense Septembri.

^j Agitur tertio retro anno, cum iidem Vandali Hispali irruerunt, neque eam penitus vastarunt, neque sibi retinuerunt. Mansit ergo sub Romanis, sub quibus ipsa sicut etiam Carthago ante illud tempus erat.

^k Sanctus Isidorus, in Hist. Vandal., ecclesiam hanc martyri Vincentio dicatam fuisse tradit.

^l Gundericus xix annos regnavit, juxta Isidorum, ubi supra, quos non ab ingressu Barbarorum in Hispanias, anno 409, sed a sortitione provinciarum ab illis facta anno 411 numerare videtur. At cum de Hermerico rege Suevorum agit, regni ejus initium ab anno 409 desumit.

^m Gaisericus Victori Viteni Gaisericus est, reliquis fere omnibus Gensericus. Filius fuit Godigeli et Gunderici frater, sed ex impari matre, uti observat Procopius, lib. i Hist. Vandal., cap. 3, et, si Sidonio credimus, serva; nam de eo in Paneg. Anthemii, vers. 358, loquens ait:

Incertum crepat ille patrem, cum serva sit illi
Certa parens

ⁿ Numerata Gaisericici jussu Vandalorum multitudine, quam secum ferebat, ubi reperti sunt (ait Victor, initio libri i) senes, juvenes, parvuli, servi, domini, octoginta millia numerati.

^o Gaisericus regnum Africanum hoc anno auspiciatus est, quo, ut narrat Idatius, Africam invasit. Vide notam 41.

^p Hermericum hunc regem fuisse Suevorum, supra, anno 411, adnotatum est, regnavitque solus et cum filio Rechita usque ad annum 441, ut sæpe repetit Idatius. Quare Hermigarium, de quo paulo ante, ducem aliquem seu præfectum Suevorum fuisse oportet. Florius Hermigarium regem facit eique successisse Hermericum falso asserit, tom. XIII, pag. 82.

^q Hispanos in ingressu Barbarorum ad urbes et castella confugisse, ubi suam adversus hostium incursus tuebantur libertatem, sæpe meminit Idatius, et nota 22 declaratum est.

^r Bellum istud sex annos antehac non bene con-
signat Prosper. Isidorus de eo quædam addit. Vide not. 42.

^s Meminit hujus belli Sidonius in Avii panegyrico, versu 233 inquit:

IMPER.

OL. A. C.

- Felix, qui dicebatur patricius, Ravenne tumultu * occiditur militari (43).
- VII. Aetius, dux utriusque militiae, Noros edomat rebellantes. Rursus Suevi initam cum Gallæcis pacem libata sibi occasione conturbant. Ob quorum deprædationem Idatius episcopus ^b ad Aetium ducem, qui expeditionem agebat in Galliis, su-cipit legationem (44) ^c. Vetto ^d, qui de Gothis dolose ad Gallæciam venerat, sine aliquo effectu redit ad Gothos.
- VIII. Superatis per Aetium in certamine Francis et in pace susceptis, Censorius * comes legatus mittitur ad Suevos, supra dicto secum Idatio redeunte. 432
- Bonifacius in æmulationem Aetii de 75 Africa per Placidiam evocatus in Italiam ad Palatium redit (45) ^e. Qui, depulso Aetio, in locum ejus succedens, paucis post mensibus inito adversus Aetium conflictu, de vulnere quo fuerat percussus interiit. Cui Sebastianus gener substitutus per Aetium de palatio superatus expellitur ^f. 303
- IX. Regresso Censorio ad palatium, Hermericus pacem cum Gallæcis, quos prædabatur assidue, sub interventu episcopali datis sibi reformat obsidibus. 433
- Symphosius episcopus, per eum ad comitatum legatus missus, rebus incassum frustratur arreptis ^h.
- In conventu La-ensi contra voluntatem Agrestii episcopi Lucensis ⁱ, Pastor ^j et Syagrius episcopi ordinantur. II.
- 76 Aetius, dux utriusque militiae, patricius appellatur.
- X. Abrahami II. CCCCL. 434
- Sebastianus exsul et profugus effectus ^k, navigat ad palatium Orientis (46). Romanæ Ecclesiæ XLII ^l habetur episcopus Xistus. III.
- XI. Hierosolymis Juvenalem episcopum præsidere ^m, Germani presbyteri Arabicæ regionis exinde ad Gallæciam venientis, et aliorum Græcorum relatione comperimus, adjicientibus, Constantinopolim eum cum aliis et Palestinæ provincie et Orientis episcopis evocatum, sub præsentia Theodosii Augusti contracto episcoporum interfuisse concilio ⁿ ad destruendam Hebionitarum hæresim ^o, quam Nestorius, ejusdem urbis ^p episcopus, pravo 77 stultissimæ sectæ resuscitabat ingenio. 435
- Quo vero tempore sancti Joannes ^q, Hieronymus ^r et alii, quos supra diximus, IV.

Nam post Juthungis et Norica bella subacto
Victor Vindelicis,

Vide Sirmondum ad eundem locum. Interim ne mireris quod, finito bello Gothico initio hujus anni, aliud cum Juthungis ætate et deinceps gestum sit.

^a Felicem hunc, virum fuisse improbum ea ostendunt quæ narrat Prosper de Patroclo, episcopo Arelatensi, et Tito, Romano diacono, illius jussu occisis. Vide not. 43.

^b Auctor hujus Chronici.

^c Ex numero sequenti apparet, expeditionem istam susceptam fuisse adversus Francos, quos Aetius ultra Rhenum traxit. De ea præmature agit Prosper. Vide notam 44.

^d Quos dolos struxerit Vetto, tacente Idatio, divinare non possumus.

^e Censorius Romanarum partium comes fuit, qui non unica ad Suevos legatione functus fuit. Meminit illius Idatius annis 433, 437 et 448.

^f Bonifacius in multis vir egregius fuit, et erga Placidiam eximie fidelitatis, teste Olympiodoro. De eo plura si vis, vide notam 45.

^g Sebastianus non isto, sed secundo post anno ab Aetio palatio exactus est, ut ibi narrat Idatius. At nunc cum de Socero Bonifacio locutus fuisset, hæc de Sebastianus adiecit, ut quæ uterque ab inventa Aetii passus est, oculis lectorum simul exponeret.

^h Cum inter Censorium et Hermericum de pace non conveniret, illo discedente et episcopis provincie adniventibus, pax tandem constituta est, tradentibus Gallæcis Hermerico aliquos obsides. Ut autem Romanorum nomine firmaretur, missus est ab Hermerico episcopus Symphosius ad comitatum; sed frustra. Spes ibi de pace penitus abrupta est. Ita quod duobus hisce §§ ait Idatius, capio. An ipsum non capio? Pro arreptis lege abruptis. Et hunc Symphosium diversum esse ab eo cujus men-

A tio fit anno 400, ubi de synodo Toletana, scito.

ⁱ In Agrestii diocesi, licet metropoli-ta non esset, extraneus episcopus ab-que illius consensu id præstare non poterat. Quare perperam Quesnellus ex hoc Idatii loco Lucum metropolim tunc fuisse infert.

^j An Pastor est de quo Gennadius, de Script. eccles., n. 76, agit? Libri argumentum Hi pano episcopo, tempus ipsum huic etiam congruit.

^k Expulsum ab Aetio Sebastianum, præmisit supra Idatius. Idipsum nunc repetit, quia re ipsa hoc anno in Orientem aufugit. Rem ex Prospero lego no a 46.

^l Xistus sive Sixtus XLVI pontifex Romanus renuntiatus est anno 432, mense Maio.

^m Præsidebat quidem hoc anno Hierosolymitanæ Ecclesiæ Juvenalis, idque vere narrat Idatius; at longe antea episcopatium illum obtinuerat. De quo dictum est nota 30.

B ⁿ Concilium istud habitum est Ephesi anno 431. Quare aut Germanus alique Græci tempus quo coactum est Idatio non indicaverunt, aut Idatius, cum hæc scriberet, illius oblitus erat. Ad illud accessit Juvenalis intra octavas Pentecostes, ibique partes Ecclesiæ suæ (for-an ultra quam par erat) strenue egi.

^o Ebionæum hæreticum appellat etiam Nestorium Eriassianus, lib. 1 de Incarn. Verum non Ebionem modo, sed et Paulum Samosatenum et duos Theodoros, Mopsuestenum et Tarsensem, suæ hæresis magistros habuit.

^p Nimi um Constantinopolis.

^q De anno mortis Joannis vide not. 30.

^r De Hieronymo Prosper, ad annum 420: Hieronymus, inquit, presbyter moritur anno ætatis 91, prid. Kal. Octob. De anno mortuali Hieronymi nullum, de ætate aliquod dissidium est. Vide Pagium, anno 421, n. 21.

IMPER

OL. A. C.

* obierint, vel quis Joanni ante Juvenalem successerit, sicut et fecisse cognitum est in brevi (47)^b seniore quemdam, referentum sermo non edidit.

XII. Narbona obsideri cœpta per Gothos. Burgundiones, qui rebellaverant^c, a Romanis duce Aetio debellantur. 436

Uno eodemque tempore Alexandria Cyrillum episcopum præsidere et Constantinopoli Nestorium hæreticum Hebionæum^d, Cyrilli ipsius ad eundem epistola 78 et hæresim destruentis et regulam fidei exponentis ostendit. Hæc cum aliis habentur allata (48).

XIII. Narbona obsidione liberatur^e Aetio^f duce et magistro militum. Burgundionum cæsa^h XX millia (49). 437

Rursus Censorius et Fretimundus legati mittuntur ad Suevos

II.

Gothorumⁱ cæsa octo millia sub Aetio duce.

438

Suevi cum parte plebis Gallæciæ, cui adversantur, pacis jura^j conficiunt.

Hermericus rex morbo oppressus, Rechilam filium suum substituit in regnum^k.

Qui Andevotum cum sua quam 79 habebat manu ad Singilionem^l Bæticæ fluvium aperto marie prostravit, magnis ejus auri et argenti opibus occupatis.

XV. Carthagine fraude decepta (50)^m XIV Kal. Novemb., omnem Africam rex Gaisericus invadit. 439

IV.

Bello Gothico sub Theodore rege apud Tolosam Litorius Romanus dux inconsultus cum auxiliari manu irruens, cæsis hisⁿ, ipse vulneratus^o capitur et post dies paucos occiditur (51).

* Inter Romanos et Gothos pax efficitur (52). Gaisericus elatus impie episcopum clerumque Carthaginis depellit ex ea^p. Et juxta prophetiam Danielis^q demutatis 80 ministeriis, sanctorum ecclesias catholicas tradit Arianis.

Rechila rex Suevorum Emeritam^r ingreditur.

XVI. Gaisericus Siciliam depredatus, Panormum diu obsedit (53)^t; qui damnati 440

* Præter Joannem et Hieronymum duos alios laudavit supra Idatius, anno 407, Eulogius Casariensem et Theophilum Alexandrinum. Theophilus obiit anno 412 Id. Octob. Ita Socrates, lib. vii, cap. 7. De Eulogio, primas tenuisse constat in synodo Diospolitana, quæ habita est post diem 20 Decemb., anno 415. Quando post illam vixerit Eulogius nondum scire potui.
^b Senior qui Joanni successit in Ecclesia Hierosolymitana, Praylius fuit. Nomen ignoravit Idatius, at illum brevi obisse deserte testatur. Unde opinio Papebrochii de excessu Praylii ante annum 421 contra card. Norisium et Pagium confirmatur. Vid. not. 47.

* Prosper et Cassiodorus rebellionem hanc sub consulibus anni 435 designant; sed forsitan eo anno incepit, isto finivit.

^d Ita quidem tribus annis et tribus fere mensibus ab initio Aprilis anni 428 ad exitum Julii anni 431 Cyrillus et Nestorius, hic Constantinopoli, ille Alexandria, episcopatum eodem tempore gesserunt. At hic sextus erat annus ex quo Nestorius ab Ecclesia Constantinopolitana ejectus fuit.

* De his Cyrilli scriptis vide notam 48.

^f De Narbonensis civitatis liberatione sub consulibus anni 436, quo, ut adnotavit Idatius, obsideri cœpta est, Prosper: *Gothi, inquit, pacis placida perturbant, et plurima municipia sedibus vicinis suis occupant, Narbonensi oppido maxime infesti, quod, cum diu obsidione et fame laboraret, per Litorium comitem ab utroque periculo liberatum est.*

* Non Aetio duce, sed Litorio, ut ait Prosper, Narbona liberata est, quod non ignoravit Idatius. Locus itaque sic est interpungendus, ut ea Aetio duce cum sequentibus, non autem cum præcedentibus conjungatur.

ⁱ Rursus Burgundio rebellat bellumque infert. Vide not. 49.

^k Gothi ab obsidione Narbonæ non a bello discescerant. Dum ergo cum Aetio pugnant, octo eorum milia occisi sunt.

^l Inter Suevos et Gallicos pax nunquam stabilis,

A breves aliquando induciæ erant. Censorius et Fretimundus, qui anno superiore legati a Romanis ad Suevos venerant, hanc inter utrosque qualemcunque pacem composuisse videntur.

^k Isidorus in Hist. Suev. eadem habet, prætereaque, Hermericum, morbo antea tentatum, pacem cum Gallæcis, de qua modo Idatius, fecisse tradit. Adnotat insuper, Andevotum Romanæ militiæ ducem fuisse. Unde Romani tunc temporis præter oppida et castella, quæ in Gallæcia sub eorum nomine ab indigenis tenebantur, reliquas Hispaniæ provincias sub se habuisse videntur; nisi si ex Lusitania jam tum aliqua Suevi decerpserant.

^l Singilio Hispanis nunc est *Genil*.

^m Marcellinus perperam eversionem Carthaginis ascribit diei x Kal. Octob.; nam Prosper eundem ac Idatius diem præfert, doloque captam urbem affirmat. Idatius excidium ejus anno 439 consignat, non autem 438, ut ait Pagius. Vide notam 50.

ⁿ Huiusmodi intelligit, quos secum in auxilium ducebat Litorius, ut exprimit hoc anno Prosper.

^o Latius hæc exponuntur ex Prospero et Salviano. Vide notam 51.

^p Pacem hanc petiisse et impetrasse Romanos, contra quam Prosper narrat, ostendo nota 52.

^q Crudelitatem Gaisericus in Catholicos graphice depingit Victor Vitensis, toto lib. i de Persecutione Vandalica. Episcopus erat Quodvuldeus, quem ejectum sua Ecclesia hoc anno locus hic Idatii invictæ probat.

^r Abominationem desolationis intelligit, quam vaticinatus est Daniel cap. xi, 31, quamque Antiochum Hierosolymitano templo intulisse legimus lib. II Machab., cap. vi.

^s Apparet Rechilam strenuum ac bellatorem fuisse, qui Romanis tot provincias, scilicet Lusitaniam, Bæticam et Carthaginensem, ademerit. Vide, infra, anno 441. Isidorus usurpatam nunc Emeritam sibi in posterum retinuisse affirmat.

^t Ex quo Gaisericus Carthaginem expugnavit, continuo maritimas omnes utriusque imperii provincias incurSIONIBUS vexavit. Vide not. 53.

IMPER.

OL. A. C.

a catholicis episcopis Maximini (54) ^a, apud Siciliam Arianorum ducis, adversus Catholicos precipitatur instinctu, ut eos quoquo pacto in impietatem cogeret Arianam. Nonnullis declinantibus, aliquanti durantes in fide catholica consummare martyrium. 305

Censorius comes, qui legatus missus fuerat ad Suevos ^b, residens Myrtili ^c, obsesus a Rechila, in pace se tradit.

XVII. Rex Suevorum diuturno per annos septem morbo affictus moritur Hermericus ^d. 441

81 Rex Rechila, Hispali oblenta, Beticam et Carthaginensem ^e provincias in suam redigit potestatem.

Romanæ Ecclesiæ XLIII præsidet episcopus Leo ^f.

Sabino episcopo de Hispali factione depulso ^g, in locum ejus Epiphanius ordinatur fraude, non jure.

Asturius ^h dux utriusque militiæ ad Hispanias missus Tarraconensium cædit multitudinem Bacaudarum (55) ⁱ. II.

XVIII. Cometæ sidus apparere incipit mense Decembri ^j, quod, per menses aliquot visum, 82 subsequentis in pestilentia plagiæ, quæ fere in toto orbe diffusa est, præmisit ostentum. 442

^k Constantinopolitanæ Ecclesiæ, depulso Nestorio, præsidet episcopus Flavianus ^l. III.

XIX. Asturio, magistro utriusque militiæ, gener ipsius successor ipsi mittitur Merobaudes, natu nobilis et eloquentiæ merito vel maxime in poematis studio veteribus comparandus, testimonio etiam provehitur statuarum (56) ^l. Brevi tempore potestatis suæ Aracellitanorum ^m fraugit insolentiam Bacaudarum. Mox nonnullorum invidia perurgente ad urbem Romam præceptione evocatur. IV.

XX. Abrahami H. CCCCLX. 444

Sebastianus, illic quo confugerat deprehensus, sibi adversa moliri e Constantinopoli fugit admonitus, et ad Theodorem regem Gothorum veniens, conquistam 83 sibi, qua potuit, Barcinonam ⁿ hostis ingreditur (57). 306

XXI. In Austuricensi urbe Galliciæ quidam ante aliquot annos latentes Manichæi gestis episcopalibus deteguntur, quæ ab Idatio et Turibio (58) ^o, qui eos audierant, ad Antonium Emeritensem episcopum directa sunt. 445

Vandali, navibus Turonio ^p in littore Galliciæ repente advecti, familias capiunt plurimorum. II.

^a Hic, ut opinor, Maximinus est, cum quo Augustinus Hippone regio disputationem illam habuit, quæ inter ipsius Augustini Opera reperitur. Vide not. 54.

^b De hac legatione Idatii, supra, anno 437. Ea autem obita, Censorius in Hispania resedit.

^c Oppidum est Lusitanicæ ad ulteriorem Anæ fluminis ripam, quod nunc parum immutato nomine Mertola dicitur.

^d In Historia Suevorum eadem narrat Isidorus, adnotatque, Hermericum xxxii annos regnasse; qui cum hoc anno obierit, id enim testatur Idatius, qui inter Suevos degebat, quemque Isidorus exscribere solet, illius regnum necesse est anno 409 exordium, anno vero 441 finem accepisse. Quapropter initio Suevicæ historiæ æra 447 et in morte Hermerici æra 479 consignandæ erant, et non aliæ, ut jam antea animadvertit Floresius, tom. VI Hispaniæ sacræ, pag. 526.

^e Easdem provincias retinet anno 446.

^f Cum Leonis pontificatus iterum adnotatus sit infra ad annum 447, ista certo ab alio quam ab Idatio scripta sunt et Chronico subdita, nam de hac Leonis electione nihil Idatium scivisse, currente anno 445, deno aut præcipue verba quæ ibi leguntur, videlicet: *Per episcopum Romæ tunc presidentem*, etc. Sane si scivisset pontificis nomen, non ita loqueretur, sed diceret: *Per Leonem*, etc.

^g Chronicon Parvum de hoc Sabino sub æra 495 ait: *Post annos xx, quam certaverat, expulsus de Galliis, ad propriam rediit Ecclesiam*. Si ergo ejectus fuit hoc anno, redire non potuit ante æram 499.

^h Quem anno 420 Astericum vocat, nunc Asturium appellat, itemque annis 445 et 449.

ⁱ De Bacaudarum factione vide notam 55.

^j Meminit de hoc cometa Marcellinus sub consulis Eudoxio et Dioscoro. Ex hoc loco denuo discimus, Idatium annos deducere non ab Octobri in Octobrem, sed a Januario in Januarium. Siquidem Decembris anni Abrahami 2458, cui adnectit Idatius hunc cometam anno 441, nisi is a Januario incipiat, concurrere non potuit cum Decembri anni 442 æræ vulgaris, quo hi consules fuerunt.

^k Ecclesiæ Constantinopolitanæ nondum hoc tempore præerat Flavianus, qui, Nestorio ab ea exturbato anno 451, non proxime successit. Nam post Nestorium primum Maximianus annis iii, deinde Patroclus xiii Ecclesiam illam rexerunt. Postremo Flavianus anno 447 episcopatum illum tenuit.

^l Hæc de nostrate Merobaude confirmata reperies not. 56.

^m Plinius, lib. iii, cap. 3, meminit Arocelitanorum, quos conventui Cæsaraugustano attribuit et stipendarios fuisse affirmat. An Arocelitani Plinii, Arracillum Flori, Arracillum Orosii, et quod Arracillum vocat Antoninus, idem omnino sint ac quos Aracellitanos hic vocat Idatius, incertum est. Sed verisimile valde est de eodem cunctos loqui oppido, quod nunc etiam *Castare* et *Aracil* vulgo appellari censet Zurita.

ⁿ Decimo abhinc anno Sebastiani aufugium in palatium Orientis narravit Idatius. Illinc, anno 440, in Africam transmissis, refert Prosper, cum Idatius ex Oriente ad Aquitaniam venisset hoc anno et insequentem ex Hispania in Africam commigrasse affirmet. Vide not. 57.

^o Idatius et Turibius hæc gesta conficiunt Leonis exemplo provocati. An ea ad Antonium Emeritensem mi-erunt tanquam metropolitani? Vide notam 58.

^p Meminit Turonii hujus divisio episcopatum cot-

IMPER.

OL. A. C.

Sebastianus de Barcinona fugatus migrat ad Vandalos *.

Per episcopum Romæ tunc presidentem ^b, gesta ^c de Manichæis per provincias diriguntur.

xiii. **84** Vitus, magister utriusque militiæ factus, ad Hispanias missus, non exiguae manus fultus auxilio ^d, cum Carthaginenses vexaret et Beticos, succedentibus cum rege suo illic Suevis, superatis etiam in congressione, qui ei ad prælandum in adiutorium venerant, Gothi ^e, territus miserabili timore diffugit. Suevi exin illas provincias magnas depredatione subvertunt.

xxii. Romanæ Ecclesiæ XLIII ^f præsidet episcopus Leo. Huius scripta per episcopi Turibii diaconum Pervincum contra Priscillianistas ad Hispanenses episcopos deferuntur. Inter quæ ad episcopum Turibium de observatione catholice fidei et de hæresum blasphemis disputatio plena dirigitur (59) ^g, quæ ab aliquibus Gallæci subdolo probatur arbitrio.

Solis facta defectio die IX Kal. Jan. (60) ^h, qui fuit III feria

xiv. **85** Rechila, rex Suevorum, Emeritæ gentilis moritur mense Augusto, cui maximus filius suus catholicus Recharius ⁱ succedit in regnum, nonnullis quidem sibi de gente sua æmulis, sed latenter. Obteno tamen regno, sine mora ultiores regiones invadit ad prædam.

Pascentium quemdam urbis Romæ J., qui de Asturica diffugerat, Manichæum Antoninus episcopus comprehendit, auditumque etiam de provincia Lusitana ^k facit expelli.

Per Ajulfum ^l Hispali Censorius jugulatur.

xv. Recharius, accepta in conjugium Theodori regis filia ^m, auspiciatus initium regni,

86 Vasconias depredatur mense Februario.

Basilio ⁿ ob testimonium egregii ausus sui, congregatis Bacaudis in Tyriassone foederatos ^o occidit. Ubi et Leo, ejusdem Ecclesiæ episcopus, ab iisdem qui cum Basilio aderant in eo loco obiti vulneratus.

Recharius mense Julio ad Theodorem socerum suum profectus, Cæsaraugustam regionem cum Basilio in reditu depredatur. Irrupta per dolum Ilerdensi urbe, acta est non pauca [*Al.*, non parva] captivitas.

cilio, ut fertur, Lucensi, æra 607 celebrato, annexa, quæ inter paræcias Tudensis episcopatus Turonium numerat. Anno 1171 comes Urgellæ dominans in Limia et Turonio confirmat privilegium, quod describit Florius tom. XVI Hispaniæ sacræ. Nomen illi erat Armengaudus, obiitque anno 1184, uti narrant Zurita et Mariana.

^a Sebastianum præcipitem vocat Sidonius carm. ix, 277, quia, varia et subita consilia secutus, non diu in eodem animi proposito permanere visus est.

^b Leo Magnus is erat.

^c Causa e.r Leo hæc gesta ad provincias miserit, proliit Prosper anno superiori, inquit: *Confessionibus in Urbe captorum Manichæorum, qui doctores erant, qui episcopi, quique presbyteri, in quibus provinciis vel civitatibus degerent, patefactum est. Detecti ergo Manichæi provinciis denuntiantur, ut ab illis hæc caveant.*

^d Vitus a Valentiniano missus, ut Hispanias a Suevico jugo vindicaret, ipse e converso eas depopulatus est.

^e Gothos ex foederatis intelligo, qui ea tempestate plurimi inter Romanos militabant, quique Viti exemplum secuti, ipsi pariter provincias, quibus auxilio venerant, depredabantur.

^f Leo ab anno 440, mense Julio, Romanæ Ecclesiæ præerat ordine XLVIII.

^g Multa hic præstringit Idathius, quæ brevi scholio explicari nequeunt. Vide ergo notam 59.

^h Ad annum 402 monui legendum esse x Kal. Jan., non vero ix Kal., quia re ipsa eclipsis hoc anno contigit die 23 Decembr., qui incidit in feriam 5 designatam ab Idathio, dies autem 24 feria 4 fuit. Corrighendi item sunt Pagius et Calvisius. De quibus not. 60.

ⁱ Suevi ethnici erant. Recharius fidem catholicam primus ex eorum regibus professus est. Verum

A post ejus obitum, ab Atace quodam Galata seducti, in Arianam impietatem prolapsi sunt anno 466, ut ibi narrat Idathius. Eam tandem sub Theodemiro rege, anno circiter 560, ejurarunt, et catholici facti sunt prædicatione sancti Martini Dumienensis. Ita Isidorus in Historia Suevorum.

^j An hic Pascentius Roma aufugit, dum ibi Leo; Asturica vero, dum in ea Turibius et Idathius in Manichæos inquirebant?

^k Observa jus et antiquam consuetudinem episcoporum agendi contra hereticos.

^l Agiulfum vocat Chronicon Parvum. Jornandes in Gethicis, n. 74, *Athiulfum Varnorum stirpe gentium longe a Gothici sanguinis nobilitate se junctum* fuisse scribit. Suevis hoc tempore adhæsisse videtur. Inter quos cum esset Censorius, qui Myrtili regi eorum sese dederat, potuit (jure an injuria quis statuat?) ab Ajulfo jugulari.

^m Nomen filie hujus Theodori nusquam, quod sciam, proditur, sicut neque annus quo nupsit B Rechario.

ⁿ Basilus fortasse ex imperii perduelle Bacaudarum dux evasit, cujus auxilium factum fuerit, quod ex saltibus, fragosisque ac præruptis montium jugis in aperta et plana loca descenderit, bellumque urbibus et provinciis intulerit. Sed hæc conjecturæ sunt.

^o An foederatos pro militibus, qui ita appellabantur, accipiat Idathius, an simplicius pro populo in ecclesia congregato, quis statuat? Primum videtur verisimilius; nam neque ealem istam factam in ecclesia fuisse ait expresse Idathius, neque plebem ac cives foederatorum nomine appellatus videtur. Tyriasso, alii Turiaso est, alius Turiaso; sed in nummis Turiaso constanter legitur. Vulgo nunc Tarazona appellatur.

IMPER.

OL. A. C.

- xvi. ^a Asturius vir illustris (64) ^b ad honorem provehitur consulatus.
^c Sebastianus (62) ^d exsul factus, ad perniciosam sibi, **87** sicut post exitus docuit, Gaiserici confugit potestatem; parvo post tempore ^e quam venerat, per eum iubetur occidi.

450

De Galliis (63) ^f epistolæ deferuntur Flaviani episcopi ad Leonem episcopum ^g missæ ^h (cum scriptis Cyrilli episcopi Alexandrini ad Nestorium Constantinopolitanum) de Eutychete Hebionita hæretico ⁱ et Leonis episcopi ad eundem responsa ^j, quæ cum aliorum episcoporum **88** et gestis et scriptis ^k per Ecclesias diriguntur.

^l Theodosius imperator moritur Constantinopoli, anno ætatis suæ quadragesimo octavo (64) ^m.

Post quem XLII ⁿ statim ^o apud Constantinopolim Marcianus a militibus et ab exercitu, instante etiam sorore Theodosii Pulcheria regina ^p, efficitur imperator qua sibi in conjugium ^q assumpta, regnat in partibus Orientis.

^r Placidia moritur apud Romam (65).

89 In Gallæcia terræmotus assidui; signa in cælo purima ostenduntur. Nam pridie Nonas Aprilis, tertia feria ^s, post solis occasum, ab Aquilonis plaga cælum rubens sicut ignis aut sanguis efficitur, intermistis per igneum ruborem lineis clarioribus in speciem hastarum rutilantium deformatis ^t. A die clauso usque in horam fere tertiam signi durat ostensio, quæ mox ingenti exitu ^u perducitur.

- xvii. i. ^v Gens Hunnorum (66), pace rupta, deprædatur provincias Galliarum. Plurimæ

451.

^a Hic etiam, sicut supra, dum consulatum Constantii meministi Idatius, librarius notam chronologicam anticipavit. Utrobique enim lecto consulatus nomine, quasi novus aperiretur annus, novum numerum inscripsit, cum tamen utrobique uno post versu consignandus esset. Neque aliter scriptum fuisse ab Idatio quemquam dubitaturum existimo, et ideo neque ego utrumque locum corrigere dubitavi.

^b De Asturio aliqua dixi ad annum 420. Vide not. 61.

^c Annus 26, quem librarius § Asturius ante tempus apposuit, hic certissime, aut insequenti § De Galliis consignatus est ab Idatio. Vide not. 63, n. 2.

^d De Sebastianus vide notam 62.

^e Sebastianus quinto abhinc anno ad Gaisericum confugit. Si ergo parvo post tempore occisus est, ante hunc annum occidendus fuit.

^f Sanctus Leo per Gallias hæc ad Hispanias scripta misit. Exinde insulse Quessellus occasionem arripuit extollendi episcopos Gallos, et Hispanos deprimentis. Vide not. 63, n. 1.

^g Binæ litteræ sunt, quæ inter Leoninas post vim reperiuntur in veteribus Editionibus.

^h Hæc parenthesi conclusi, ne cum sequentibus coniungantur; nam ad superiora certe pertinent, quibus ita sunt connectenda: de Galliis epistolæ deferuntur Flaviani episcopi ad Leonem episcopum missæ de Eutychete, etc.; siquidem Cyrilli scripta Nestorium impugnabant, non autem Eutychem, de his Cyrilli scriptis egi nota 48.

ⁱ Cur Eutyches Hebionita dicatur penitus ignoro. Ab Hebionis enim hæresi, quæ Christum purum hominem esse docebat, tam longe ablitit Eutyches, ut in oppositum Apollinaris errorem declinaverit, qui in Christo hominem negavit; quamquam Flavinius de eo loquens: Nestorii, inquit, impietatem confirmabat et succingebatur pro Nestorio militare in pugna. Hæc Idatium in errorem ducere potuerunt; nam Nestorius Hebionita fuit. Sed et Avitus Viennensis post Idatium Nestorii errores Eutycheti applicuit, epistola 2.

^j Leo Flaviano respondit celeberrima epistola Lectis dilectionis tuæ, etc., de fide incarnationis, quam ipsi cardinalis Norisius nimis quam immerito abrogat, ut Prospero adjudicat. Vide notam 63, n. 3 et 4.

^k Horum gestorum meminere Flavianus, epist. 1 alius 2, et Leo, epist. olim 16.

^l Inscriptam hoc loco notam 27 contra manifestam Idatii mentem, ut ostendi in prologo et mox iterum demonstrobo, incunctanter erasi.

^m Theodosius ætatis anno 49 expleto obiit. Nota 64.

ⁿ XLI transit ad XLIII, prætermisso XLII; parum hoc refert, sed tamen notandum est.

^o Auctor Chronici Alexandrini sub hujus anni consulis initium assumpti a Marciano imperii consignat his verbis: Marcianus in Hebdoma ab exercitu mense Augusto viii Kal. Septemb. die Jovis imperare jussus est. Ubi tamen aut in mensis aut in septimanæ die errat; nam hoc anno dies 25 Augusti non 3, sed 6 feria erat.

^p Regnam appellat Pulcheriam illius ævi more. Ita enim vulgo appellabantur filiae aut sorores Augustorum. Cyrillus Alexandrinus ad eandem Pulcheriam et sorores duos libros misit, quos de Fide ad reginas inscripsit. Quin etiam Claudianus, si male non meminimus, Serenam, Honorii fratris Theodosii Magni filiam, reginæ nomine alicubi honorat. Cæterum Pulcheria a fratre Theodosio Augusta renuntiata est anno 414, ut tradunt Marcellinus et auctor Chronici Alexandrini.

^q Data Pulcheriæ fide de ipsius virginitate non temeranda, quam Deo devoverat.

^r In aliis Editionibus ita legitur: XXVIII Valentiniani imperatoris mater Placidia moritur apud Romam. Notam chronologicam et tria priora verba delevi. Vide notam 65, n. 1.

^s Hæc manifeste declarant, Idatium anno Dionysiano 450, Valentiniani 26, eandem subjecisse; nam eo anno dies 4 Aprilis incidit in feriam tertiam; habuit enim cyclum solis XI, litteram dominicam A.

^t Ostenta et signa hujusmodi quid divinitus portendere existimavit antiquitas; neque falsam semper fuisse hanc interpretationem credere nos cogit auctor lib. II Machab. cap. 3. Nunc etiam nihil prohibet, quominus hisce signis præmonstrare velis: Deum dicamus dirum ac ferale illud Attilæ bellum, ut inquit Idatius, et cum eo Isidorus. At si quis portenta hic nullum agnoscere velit, recurraque ad auro-ram, ut dicunt, Borealem, suo fruatur iudicio.

^u Pugnam Attilanam intelligit.

^v Notas has xxvii i. hoc loco inscripsit Idatius, easque perperam librarii ad § Placidia retro traxerunt. Vide notam 66.

IMPER.

OL. A. C.

civitates effractæ *. In campis Catalaunicis (67) ^b, haud longe de civitate quam effregerant **90**, Mettis, Aetio duci * et regi Theodori, quibus erat in pace societas ^{iv}. (68) ^d, aperto Marte confligens, divino cæsa superatur auxilio. Bellum nox intempesta diremit. Rex illic Theodores prostratus * occubuit (69); CCC ferme millia hominum ^f in eo certamine occisa numerantur.

Multa anno signa procedunt. Quinto Kal. Octob. ^g, a parte Orientis luna fuscatur. In diebus sequentis Paschæ ^h, visa quædam in cælo in regionibus Galliarum, epistola de his Eufronii Augustodunensis episcopi **91** ad Agrippinum comitem facta evidenter ostendit. Stella cometes a XIV Kal. Jul. apparere incipit, quæ III Kal. diluculo ab Oriente visa, post occasum solis ab occidua parte mox cernitur; Kal. Augusti a parte Occidentis apparet.

Occisò Theodore, Thorismo filius ejus succedit ⁱ in regno.

Hunni cum rege suo Attila, relictis Galliis post certamen, Italiam petunt

XVIII. II. i (id est, secundo regni anno principis Marciani) Hunni, qui Italiam prædabantur, aliquantis etiam civitatibus irruptis, divinitus partim fame, partim morbo quodam, plagis cælestibus feriuntur; missis etiam per Marcianum principem, Aetio duce, cæduntur auxiliis; pariterque in sedibus suis et cælestibus plagis et per Marciani subjugantur exercitum; **92** ^k et ita subacti, pace facta cum Romanis, proprias repetunt sedes. Ad quas rex eorum Attila mox reversus ^l interit (70).

Ad Suevos Mansuetus comes Hispaniarum ^m, et Fronto ⁿ similiter comes, legati pro pace mittuntur et obtinent condiciones injunctas.

Thorismo rex Gothorum, spirans hostilia ^o, a Theodorico et Frederico fratribus jugulatur (71) ^p, cui Theudoricus succedit in regno.

XXIX. III. q (id est, tertio regni anno principis Marciani) **93** regina moritur Pulcheria mense Julio (72) ^r.

* Multa de hoc Attiliano bello apud Paulum Diaconum, lib. xv, et Jornandem, n. 60. Præterea in Actis fusiioribus sancti Lupi episcopi Tricassini die 29 Julii non pauca invenies de provinciis ab Attila vastatis, de urbibus direptis aut etiam excisis. Quæ omnia pleraque alia collegit Hadrianus Valesius, tom. I Rerum Franciæ, lib. iv.

^b Gregorius Turonicus Mauriacus vocat hos campos. Utrumque nomen habuerunt, teste Jornande, n. 6. De eorum situ vide notam 67.

^c In Chronico Parvo ita legitur: Cum gente ejus ducis gens regis Theodori, etc.: puto germanam lectionem fuisse: Cum gente Aetii ducis et regis Theodori, quibus, etc.; nam configere cum gente dicimus, non autem configere genti.

^d Idatius Gothos tantum Aetii in hoc prælio socios numerat. Sidonius insuper Francos cum Attila fuisse diserte tradit. Itaque improbabilia narrant Paginus et alii scriptores Galli, qui Meroveum Francorum regem cum suis Aetio adhesisse, eosdemque reportatæ de Attila victoriæ partem magnam vel etiam præcipuam fuisse jactant. Vide notam 68.

^e De Theodori morte, regno atque filiis, nonnulla dabo nota 69.

^f Enormis visus est aliquibus occisorum hic numerus. Apud auctorem Miscellæ et Jornandem ad cc. millia non ascendit. Isidorus Idatium exscribit.

^g Istic dies corrigendus est, ut ad annum 402 doceat, et ex Petavio pro v. Kal. reponendum vi Kal. esse monui. Hic autem solis defectus novum suppeditat nobis argumentum, quo librorum negligentiam demonstramus. Incredibile enim est Idatium, qui accuratissime annos eclipsium adnotavit, hanc Valentinianni anno 28, Christi 452 subjecisse. Itaque anno 27 Valentinianni, Christi vero 451 eam consignavit.

^h Vereor ne præcedentis Paschæ Idatius scripserit; nam si hoc ad consequentem annum pertineret, uliquid præsentis anno illud subsidisset? De Eufronio nonnulla dicam nota 67.

ⁱ Theodores, ait Jornandes, quatuor filiis domi dimissis, Frederico et Turico (1-ge Furico) Rotem ro t Himmerit, secum tantum Thorismund et Theodoricum participes laboris assumit, id est, secum dedit in bellum contra Attilam. His docemur Tho-

^A rismundum ætatis prærogativa patri ex electione tamen successisse. Regnum illi delatum est inter fremitus exultationesque militum; nam eodem ipso tempore, ut narrat Jornandes, n. 6, Theodori adhuc justa solventes Gothi, armis insonantibus, regiam deferrebant Thorismundo majestatem. Hic observa, hunc qui Thorismo est Idatio, Thorismodum Prosper, Thorismund Jornandes, Isidorus Thorismundum appellant.

^j Nunquam alias nisi numeralibus tantum notis annos principum designat Idatius. Unde neque annum 1 Marciani, expressis id genus verbis, adnotasse videtur: alioquin in tanta luce annus ille 1 effugere non potuisset librorum oculos, ut sane effugit, quandoquidem designatum eum in Chronico non reperimus. Ergo ista subtilitas sunt atque hoc et consequentibus annis expungenda erant, repositis numeralibus notis. At notas ego reposui, sed verba etiam servavi, ne antiquis Editionibus quiquam detraberem.

^B ^k Ex his apparet, bellum hoc anno cum Hunnis et in Pannonia et in Italia gestum fuisse auspiciis Marciani.

^l Immanis generis humani hostis Attila non tam armis militum quam cælesti vi victus et interfectus est, ut indicat Idatius. Vide notam 70.

^m Comes erat Mansuetus Hispaniarum, qua hæc Romanis parebant.

ⁿ De hoc Frontone iterum Idatius anno 456. Arvernus erat, laudaturque a Sidonio, lib. iv, epist. 21.

^o Tyro Prosper sub consulibus insipientis anni inquit: Apud Gothos intra Gallias consistentes interficitur Theodori regis, quorum Thorismodus maximus natu patri successerat, orta dissensio est. Et cum rex ea moliretur quæ et Romanæ paci et Gothicæ adversarentur quieti, a germanis suis, quod noxiis dispositionibus irrevocabiliter instaret, occisus est. Gregorius, Hist. Franc. l. II, c. 7, narrat Thorismundum Alanos bello domuisse.

^p De anno mortis Thorismundi agam nota 71.

^q E regione anni 3 Marciani exhibent libri editi annum Abrahami 2470: nimirum, aucto numero annorum principum supra § Theodosius imperator, consequens fuit, ut citius quam par erat ad eum Abrahami annum perveniretur.

^r Divam Pulcheriam diem suum obiisse hoc anno

452

308

453

IMPER.

OL. A. C.

Per Fredericum Theudorici regis fratrem Baccauda Tarraconenses cœluntur ex auctoritate Romana *.

In Gallæcia terræmotus et in sole signum in ortu, quasi altero secum concertante, monstratur.

XXX. IV. Abrahani II. CCCCXX.

^b Aetius dux (73) et patricius, fraudulenter singularis accitus, intra palatium manu ipsius Valentiniani imperatoris occiditur *. Et cum ipso per spatarium ejus aliqui singulariter intromissi jugulantur honorati.

94 His gestis legatos Valentinianus mittit ad gentes, ex quibus ad Suevos venit Justinianus.

XXXI. V. ^a Per duos barbaros Aetii familiares * Valentinianus Romæ imperator occiditur in Campo ^f, exercitu circumstante, anno ætatis suæ XXXVI ^g et regni XXXI. Post quem mox Maximus ex consulibus XLIII Romæ Augustus appellatur. Qui cum, imperator factus, relictam Valentiniani sibi duxisset uxorem, et filio suo ex priore conjugē Palladio, quem Cæsarem fecerat, Valentiniani filiam (74) ^b in conjugium tradidisset, magnorum motuum, quos verebatur, perturbatione distortus, et quia in occisum per Valentinianum, et in ipsius interitum Valentiniani, ambitu regni consilia scelestâ patrata contulerat, cum imperium deserere vellet ⁱ et Romam, 95 vix quatuor regni sui mensibus expletis, in ipsa Urbe tumultu populi et seditione occiditur militari (75) ^j.

Ipsa anno in Galliis Avitus, Gallus civis ^k, ab exercitu Gallicano et ab honoratis ^{iv} primum Tolosæ ^l, dehinc apud Arelatē ^m, Augustus appellatus, Romam pergit et suscipitur ⁿ.

I. (76) * Romanorum XLIII ^p, Marcianus ^q 96 quinto jam regni sui anno obtinet monarchiam.

Vincomalo et Opilione consulibus, testantur etiam Marcellinus et Chronicon Alexandrinum. De mense cardinalis Norisius et Pagius immerito ab Idatio dissentiunt. Vide notam 72.

^a Quia auspiciis Romani imperii non autem Gothico nomine hoc bellum gessit Fredericus, ideo auctoritate Romana Baccauda cecidisse dicitur.

^b Hoc loco has excidisse notas xxx. iv, designantes trigesimum annum Valentiniani et quartum Marciani, ostendam nota 73, neque mihi religio fuit eas hic revocare, licet in reliquis Editionibus omittantur.

^c Procopius, lib. i de Bello Vandal., narrat, Valentinianum, deceptum ab Eunuchis (unum tantum Heraclium exprimit Prosper sub consulibus hujus anni, ejusdemque meminit Marcellinus sequenti consulatu), credidisse Aetium sibi insidias struere. Fraudis hujus auctorem accusat Maximum; quod etiam infra innuit Idatius affirmatque expresse Marcellinus. Porro Sidonius, carm. v, 203, Aetium ejusque conjugem, quam Gethico et regio sanguine ortam affirmat, Gaudentio filio imperium concupivisse prodidit. Joannis insuper tyrannidi Aetium favisse Prosper suo loco commemorat. Denique hoc eodem tempore, ut altera ex filiabus Valentiniani filio suo nuberet, instanter urgebat. Cætera Aetium virum fuisse bello et pace clarissimum quis neget?

^d Libri editi sic habent: xxxi. Quarto regni anno principis Marciani. Verba hæc delevi et notam v addidi, quia ex dictis constat annum hic quintum Marciani Idatium ascripsisse.

^e Hos Barbaros Opilam et Transtillam vocat Marcellinus; a quo nihil fere discrepat Jornandes de rerum et temp. Success.

^f In campo Martio, ut expressit Marcellinus sub hujus anni consulibus.

^g Incertus Cuspiniani levatum fuisse ait Maximum xvi Kal. Aprilis, et Marianus Scotus Valentinianum uno ante die occisum esse tradit, id est 16 Martii. Vixit igitur Valentinianus annos xxxvi, menses viii, dies xv; agebat principatus annum 50 a die x Kal. Novemb. præcedentis anni. Card. Norisius, Hist. Pelag. lib. ii, cap. 15, minus exacte quam

A tantum decebat chronologum ista recenset. Idatius autem ex v non integris principatus mensibus duos annos i et xxxi fecit, quo l præstitit etiam in Avito.

^b Utrum? Placidiam an Eudociam? Nemo explicat. Vide not. 74.

ⁱ In eadem sententiam Sidonius, lib. ii, cap. 13, de Maximo ait: *Quandam potestatis immensæ vertiginem sub corona patiebatur. Nec sustinebat dominus esse, qui non sustinuerat esse sub domino.*

^j Idem Sidonius, carm. vii, 441, de nece Maximii hæc scribit:

Interea incantam fortivis Vandalis armis
Te capit (Romam) indolque tibi Burgundio ducta
Extorquet trepidas maciandi principis iras.

Ubi Burgundionis alicujus ductu sive manu periisse Maximum innuit. Aliiter alii narrant. Not. 75.

^k Nempe Avitus Arvernus erat.

^l Sidonius, carm. vii, Theodoricum Visigothum Avito, cum hic Tolosæ in illius regia esset, auctorem fuisse narrat sumendi imperii, quod invitum suscepisse ait, ut illius regis ope atque auxilio reipublicæ subvenire posset. Sed par erat ut gener soceri ambitum tegeret, et cuncta sileret quæ Avitus egit ut a Gallicano exercitu Gothis consentientibus Augustus renuntiaretur. *Levatus autem est* (ut loquitur Anonymus Cuspinianus) *die vi Id. Julii.*

^m De hac Aviti nuncupatione Sidonius, carm. vii, 571, inquit:

Fragor atria complet

Ugeroi, quo forte loco pia turba, senatus
Detulerat vim, vota, preces. Locus, hora, diesque
Dicitur imperio felix.

Ugerum autem castrum erat Arelatensium. Ille Idatius Arelate Augustum renuntiatum esse ait.

ⁿ Avitum a Romanis susceptum, ut Idatius narrat, probat Panegyris ipsi dicta Romæ a Sidonio.

^o Hæc nota i non initium novi anni, sed imperii Aviti designat. Nota 76.

^p Tertium jam nunc numeratus est XLIII imperator.

^q Perperam vulgati libri pro quinto præferunt quarto anno.

454

III.

455

IMPER.

OL. A. C.

Per Avitum, qui a Romanis et vocatus et susceptus fuerat imperator, legati ad Marcianum pro unanimitate mittuntur imperii.

Gaisericus sollicitus a relicta Valentiniani, ut malum fama dispergit ^a, priusquam Avitus Augustus fieret ^b, Romam ingreditur, direptisque opibus ^c Romanorum, Carthaginem redit, relictam Valentiniani et filias duas et Aetii filium Gaudentium nomine secum ducens.

Suevi Carthaginenses regiones, quas Romanis reddiderant ^d, deprædantur. Marcianus et Avitus concordēs principatu utuntur imperii.

II. VI. • Per Augustum Avitum (77) Fronto comes ⁹⁷ legatus mittitur ad Suevos. Similiter a rege Gotho Theudorico, quia fides Romano esset imperio, legati ad eosdem mittuntur, ut tam secum quam cum Romano imperio, quia uno essent pacis fœdere copulati, iurati fœderis promissa servarent ^f. Remissis legatis utriusque partis, atque omni juris ratione violata, Suevi Tarraconensem provinciam, quæ Romano imperio deserviebat ^g, invadunt.

De Erulorum gente (78) ^h septem navibus in Lucensi littore aliquanti advecti, viri feræ CCCC expediti, superventu multitudinis congregatæ, duobus tantum ex suo numero effugantur occisis. Qui ad sedes proprias redeunt, Cantabriorum ⁱ et Vardulorum ^j loca maritima crudelissime deprædati sunt.

⁹⁸ Legati Gothorum rursum veniunt ad Suevos. Post quorum adventum rex Rechiarus cum magna suorum multitudine regiones provincie Tarraconensis invadit ^k, acta illic deprædatione et grandi ad Gallæciam captivitate deducta.

Mox ^l Hispanias rex Gothorum Theudoricus cum ingenti exercitu suo ^m et cum ³⁰⁹ voluntate et ordinatione Aviti imperatoris ⁿ ingreditur. Cui cum multitudine Suevorum ⁹⁹ rex Rechiarus occurrere, duodecimo de Asturicensi urbe milliaro, ad fluvium nomine Urbicum ^o III Non. Octob. die, quarta [Al., sexta] feria, inito mox

^a Ita etiam narrat Marcellinus in Chronico, Jordanes, lib. de rer. et temp. Success., et Paulus diaconus, lib. xv, atque etiam alii.

^b Hæc perspicue denotant, Idathium etiam nunc gesta anni 455 et 5 Marciani narrare; quibus cum 4 Aviti annum conjunxit, uti supra 4 Arcadii et Honorii cum 17 Theodosii copulavit. Sed de his actum est memorata nota 75.

^c De hac urbis direptione Prosper: *Post xiv dies secuta et libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque milia captivorum, prout quique aut ætate aut arte placuerunt, cum regina et filiabus ejus Carthaginem abducta sunt.* Hæc Prosper, quæ auctor Miscellæ transcripsit lib. xv; regina Eudoxia, filia Eudocia et Placidia vocabantur.

^d Isidorus in Hist. Suevor. Rechilam has provincias Romanis reddidisse tradit. Rechila autem anno 448 obiit.

^e Ineunte novo anno civili, qui fuit ære vulgaris 456, Idathius 6 Marciani annum et Aviti 2 (nam utriusque imperatoris annos conjungere, ubi primum se dat occasio, mos illius est) designavit. Et quidem hoc eodem loco annum 6 Marciani retinet Chronicon Parvum. Vide notam 77.

^f Avitum non solum Marciani, sed aliorum quoque principum amicitias sollicite sibi quæsisvisse, Theudorico juvante, clare ista ostendunt.

^g Ex his evidenter colligitur, Idathium a § *Per Augustum Avitum* res gestas anno ære communis 456 atque adeo 6 Marciani narrare incepisse. Sed et quæ narrat u-que ad § *Mox Hispanias*, idipsum etiam evidenter demonstrant. Nam tot tantæque res confici non poterant a die x Julii anno 455, quo Avitus factus est imperator, ad finem illius anni. Itaque mirum est annum ipsius 2, qui totus cum 6 Marciani decurrit, potuisse a librariis tanto post ad § *Rechiarus* transferri.

^h De Erulis pauca nota 78.

ⁱ Antiqui scriptores Cantabros, Vardulos, Vasconos dixere, non autem Cantabrias, Vardulias, Vasconias; hæc enim nomina deterioris sunt ætatis. Plinius, lib. iii, cap. 5: *Ad Oceanum*, inquit, reli-

qua vergunt, Vardulique ex prædictis et Cantabri.

^j Vardulorum civitas et portus Flaviobriga fuit. Idem Plinius, lib. iv, cap. 2. Flaviobrigam autem eam esse urbem quæ nunc Hispanis *Bilbao* dicitur, multorum opinio est.

^k Rursus postquam Avitus imperator renuntiatus est, legati Gothorum veniunt ad Suevos, ut hos de irruptione in provinciam Tarraconensem arguerent. Sed nihil hac expositulatione profecerunt; imo Suevi eandem provinciam secundo invaserunt. Hinc luce clarius ostenditur, duplicem hanc Gothorum legationem Suevorumque irruptionem, nisi cæcus penitus esset Idathius, in annum 455 post Aviti nuncupationem congerere nequissime.

^l Rerum gestarum hoc tempore hic ordo fuit. Desinente anno 455 concordia Marcianum inter ac Avitum stabilita, hic Frontonem legatum suum cum legatis Theudorici ad Suevos mittit initio anni 456. Sed Suevi, nulla datæ fidei ratione habita, Tarraconensem provinciam invadunt. Quod cum attivisset Theudoricus, secundam ad Rechiarum legationem direxit. Nihil tamen profecit, Suevique iterum in Tarraconensem irrumpunt. Interea annus 456 in autumnum vergebat, cum Theudoricus contra Rechiarum in Hispanias venit, uti narrat hoc loco Idathius.

^m Eadem habet Isidorus in Hist. Gothor., eaque alligat anno 5 regni Theudorici. Annum autem 1 ipsius conjunxit cum anno 2 Marciani. Unde liquet hæc ascripta fuisse anno 6 Marciani ab Idathio, atque adeo anno 456. Jordanes in Geticis, n. 74, narrat Burgundionum reges Gnuiliacum et Hilpericum cum Theudorico in Hispanias venisse.

ⁿ Isidorus, laudato loco Theudoricus, ait, in *Hispaniam cum ingenti multitudine exercitus, et cum licentia Aviti imperatoris ingreditur anno 5 regni.* Unde Theodoricus æquo jure Hispaniarum regnum a Suevis extorsisse sibi que comparasse constat.

^o Hodie *Orbigo* vulgo appellatur et ab Euro Asturicam respicit. Prælium istud ad oram Chronici Victoris Turenensis anonymus adnotator sed antiquus contigisse ait in *campo Paramo, juxta flumen Orbicum*. Unde duo colligimus: 1 flumen illud Orbicum et

456

IMPER

OL. A. C.

certamine superatur. Cesis suorum agminibus, aliquantis captis, plurimisque fugatis, ipse ad extremas sedes Gallæciæ plagatus vix evadit ac profugit.

Theodorico rege cum exercitu ad Bracaram extremam civitatem Gallæciæ pertendente V Kal. Novemb. die Dominico ^a, etsi incruenta, sit tamen mœsta et lacrymabilis ejusdem direptio civitatis. Romanorum ^b magna agitur captivitas captivorum; sanctorum basilicæ effractæ, altaria sublata atque contracta; virgines Dei exin quidem abductæ, sed integritate servata ^c. Clerus usque ad nuditatem pudoris exutus; promiscui sexus **100** cum parvulis, de locis refugii sanctis populus omnis abstractus; jumentorum, pecorum, camelorumque horrore locus sacer impletus, scripta super Jerusalem ex parte cœlestis iræ ^d revocavit exempla.

^a Rechiarus (79) ad locum, qui Portucale ^e appellatur, profugus, regi Theodorico captivus adducitur. Quo in custodiam redacto, cæteris, qui de priore certamine superfueraut, tradentibus se Suevis, aliquantis nihilominus interfectis, regnum destructum et finitum est ^f Suevorum.

Isidem diebus Rechimeris comitis circumventionem magna multitudo Vandalorum, **101** quæ se de Carthagine cum LX navibus ad Gallias vel ad Italiam moverat, regi Theodorico nuntiatur occisa per Avium.

Ilesychius tribunus legatus ad Theodoricum cum sacris muneribus ^g missus ad Gallæciam venit, nuntians ei, id quod supra, in Corsica cæsam multitudinem Vandalorum, et Avitum de Italia ad Gallias Arelate (80) ⁱ successisse. Orientalium naves Hispalim venientes per Marciani exercitum ^j cæsas nuntiat (81).

In conventus parte Bracarensis latrocinantium deprædatio perpetratur.

Ajulfus deserens Gothos in Gallæcia residet.

Suevi, qui remanserant in extrema parte Gallæciæ, Massiliæ filium nomine Maldram sibi regem constituunt.

Theodoricus Emeritam deprædari volens beatæ Eulæiæ martyris terretur ostentis.

ML. VII. **102** (82) ^k Avitus, postquam a Gallis et a Gothis factus fuerat imperator, caret imperio ^l, Gothorum promisso destitutus auxilio ^m caret et vita.

457

In Orientis partibus VII anno imperii sui ⁿ moritur Marcianus.

Urbicum dictum, frequenti u in o et e converso facta commutatione; ² Septentiam Paramicam Plolomæi in hoc fuisse tractu ab urbe quæ nunc Miranda de Duero dicitur, satis dissitam.

^a Dies ista 28 Octob. i. e. Dominicam, et dies 5 ejusdem mensis, de qua paulo antea in feriam quartam inciderunt anno 456. Quare nullum dubium relinquitur Idatium acta hujus anni nunc persequi, recteque supra annum 6 Marciani et 2 Aviti inscriptos esse.

^b Scilicet Gallæcorum, qui sub Romanorum imperio aut protectione erant.

^c Gothorum pudicitiam mirifice laudat Salvianus, lib. vi de Providentia.

^d Daniel. ix, 24; Matth. xxiv, 15.

^e Non nisi per summam librorum inscitiam aut negligentiam fieri potuit, ut istuc annus 2 Aviti translatus fuerit. Vide notam 79.

^f Ad Durii ripam propeque illius ostium castrum hujus nominis unicum erat Idatii tempore; nam si duplex fuisset, utique distinxisset, ut sciremus quodnam illorum fuit ad quod devenerat Rechiarus. Procedente vero tempore, novum castrum erectum est Portucale etiam dictum a Cale vico utrique vicino. Postremum hoc episcopali sede cohonestatum, antiquum episcopo Combricensi subjectum fuit, ut constat ex divisione sedium episcopaliū, quæ sub nomine concilii Lucensis fertur. Hinc itaque apparentibus a mari per Durium, castrum novum ad levam, ubi nunc est civitas Portuensis, vetus autem ad dextram occurrere, atque huc, quia eo tempore unicum erat, appulisse Rechiarum.

^g Isidorus, in Historia Gothorum sic ista legit: Pro majori parte destructum est finitumque Suevorum regnum; in Historia vero Suevorum: Pene destructum est finitumque. An perdita sunt in Idatio illa pro majori parte, aut illud pene? Sane Suevorum reges et regnum toto deinceps Chronico legimus.

^h Sacra vocat, quia missa ab imperatore.

ⁱ Observare hoc loco maxime oportet ordinem quem tenet Idatius in his quæ hoc anno gesta sunt narrandis. Nam ex eo quis intelligere poterit, res ea continuatione et tenore processisse quo ab Idatio narrantur. Atque inde ulterius certi aliquid de tempore quo Avitus ab imperio dejectus est eliciemus. Vide notam 80.

^j Tam inepte librarii hunc locum immutaverunt, ut nullus in eo sensus sit. Quare ex Fragmento secundo Hispaniæ illustratæ sic legendum existimo: Orientalium naves Hispalim venientes pro Marciano exercitum casum nuntiant; nimirum Gaiserici exercitum, qui in Corsicam descenderat. Vide not. 81.

^k Chronicon a Sirmondo editum hunc locum ita exprimit: m. Avitus tertio anno postquam a Gallis, etc. At Henricus Valesius, qui manuscriptum Sirmondi viderat, ita in eo legi testatur in notis ad lib. II Evagrii, cap. 7: Tertio anno Avitus, septimo mense postquam a Gallis, etc., atque hanc lectionem in Editione sua offert doctissimus Florius. At germ nam lectionem hanc esse, quam nos damus, demonstrabitur nota 82.

^l Exutus purpura a Rechimere, ut dictum est nota 80. An ad Avitum deiciendum decretum senatus exquiescit Rechimer? Valde dubito.

^m Avitum ordinatum fuisse Placentiæ episcopum post imperii abdicationem, tradunt Gregorius Turonensis et Victor Tunensis, qui multis post annis vixerunt. Coarcti autem scriptores de Aviti episcopatu non meminerunt; quinimo Idatius, dum Aviti in Gallias adventum et legationem ab eo ad Theodoricum missam narrat, hujusmodi episcopatum negare mihi certo videtur. Vide notam 83, n. 5.

ⁿ Marcianus imperium tenuit a die 24 aut 25 Augusti anni 450 ad initium Februarii anni 457. Itaque recte Marcellinus regnasse cum ait annos vi, menses vi, nisi quod pauculos dies præterit: Idatius more suo aliter numerat, ut supra dictum est.

IMPER.

OL. A. C.

Romanorum XLIV Majorianus in Italia et Constantinopoli Leo ^a Augusti appellatur.

- i. ^b Theudoricus (83) adversis sibi nuntiis territus, mox post dies Paschatis, quod fuit II ^c Kal. Aprilis 103 de Emerita egreditur, et Gallias repetens, partem ex ea quam habebat multitudine variæ nationis ^d, cum ducibus suis ad campos ^e Gallæciæ dirigit. Qui dolis et perjuriis instructi, sicut eis fuerat imperatum, Asturicam (quam jam prædones ipsius sub specie Romanæ ordinationis ^f intraverant) mentientes ad Suevos, qui remanserant, jussam sibi expeditionem, ingrediuntur pace fucata solita arte perfidiæ. Nec mora, promiscui generis reperta illic cæditur multitudo; sanctæ effringuntur ecclesiæ, altaribus direptis et demolitis, sacer omnis ornatus et usus aufertur. Duo illic episcopi inventi 104 cum omni clero abducuntur in captivitatem; invalidior promiscui sexus agitur miseranda captivitas, residuis et vacuis civitatis domibus datis incendio. Camporum loca vastantur (84) ^g, Palentina civitas simili, quo Asturica, per Gothos periit exitio. Unum Coviacense ^h castrum tricesimo de Asturica milliario a Gothis diutino certamine fatigatum, auxilio Dei hostibus et obsistit et prævalet. Quamplurimis ex eorum manu interfectis, reliqui revertuntur ad Gallias.

Ajulfus, dum regnum Suevorum spirat, Portucale moritur ⁱ mense Julio.

Suevi in partes divisi pacem ambiunt Gallæciarum ^j. E quibus pars Frantanem, pars Maldram ^k regem appellant. Solito more perfidiæ, 105 Lusitaniam deprædatur pars Suevorum Maldram sequens. Acta illic Romanorum cæde prædisque contractis civitas Ulyxipona sub specie pacis intratur.

- ii. ^l Frantanes (85) moritur per Pascha et Pentecosten. Jubente Maldra, Suevi in solitam perfidiam versi regionem Gallæciæ adhærentem flumini Durio deprædantur. Quinto ^m Idus Junias die IV feria, ab hora quarta in horam sextam, ad speciem lune quintæ sol de lumine orbis sui minoratus est.

ⁿ Gothicus exercitus, duce suo Cyrila a Theudorico rege ad Hispanias missus, m. mense Julio succedit ^o ad Beticam. Legati Gothorum et Vandalorum pariter ad Suevos ^p veniunt et revertuntur.

^a Utrumque hoc anno imperium adeptum fuisse, A Marcellinus et Cassiodorus alique testantur. Majorianus, ut ait incertus Cuspiniani, *levatus est Kal. Aprilis*; Leo VII Idus Febr., teste Chronico Alexandrino.

^b Tantum Leonis et Majoriani epocham designat hæc nota i; chronologiam vero regit illa, quæ supra ascripta est ad tertium Aviti annum. Vide notam 83.

^c In vulgatis libris legitur v *Kal.*; correxi u *Kal.*, non tantum quia Pascha hoc anno 31 Martii celebratum est, nam potuisset ex oblivione errare, sed quia verosimilius est librarium ex hac nota n, quam Idatius, hanc aliam v fecisse. Insuper in vulgatis legitur *Paschæ quod*; correxi ex grammaticæ regulis *Paschatis*, quo nomine utitur infra Idatius § *Frantanes*.

^d Burgundiones cum Theudorico in Hispanias venisse adnotavi supra ex Jornande.

^e Ad campos ait, vel quia Suevi aperta tantum planaue loca possidebant, vel potius quia ad tractum illum, quem nunc *Tierra de Campos* dicimus, milites suos direxit Theudoricus. Campi siquidem Palentini ab Orosio laudantur lib. vii, cap. 40, ubi tamen pro *Palatinis campis*, *Palentinis* cum Livio, aut *Palatinis* cum Strabone, legendum est.

^f Quod jam alias dictum est, Gallæci, qui anno 409, irruentibus in provinciam Barbaris, in loca tutiora se receperunt, sub Romanorum nomine etiam nunc censentur; quod significavit paulo antea Idatius, dum Bracaræ magnam *Romanorum captivitatem* factam fuisse affirmat. Sed ergo causæ fuit cur Asturica, Palentia, alique oppida Gothos, qui pro Romano imperio atque ex imperatoris ordinatione bellum gerere præselebant, intra mœnia receperunt.

^g Theudoricus ob Aviti ab imperio defectionem in Gallæcis, qui partem Romanorum sequebantur, deservit. Vide notam 84.

^h Anno æræ Christianæ 1050 habitum est concilium in castro Coyacensi, quod aliud non est quam ejus hic meminit Idatius. Situm est in agro Ovetensi, vulgoque nunc *Valencia de D. Juan* appellatur.

ⁱ Ajulfum neque præpositum Suevis a Theudorico neque hujus imperio occisum fuisse (quod tradit Jornandes, n. 74 in Geticis) apparet ex his quæ Idatius testis oculatus scribit. Nam Ajulfus, antequam Theudoricus a provincia discederet, Gothos deseruit; et mortuus, non autem interfectus hic dicitur. Ipsum regno inhiasse non dissimulat Idatius; attamen ambire potuit regnum sine Theudorici injuria, qui Suevis potestatem fecerat eligendi sibi regem.

^j Nempe Gallæcorum, qui libertate gaudebant, neque Barbaris subijciebantur.

^k Maldra electionem anno superiore consignavit Idatius; sed aliquanto post, dissensione orta inter Suevos, non nulli alium sibi regem, scilicet Frantanem constituunt. Rem dilucide exposuit Isidorus in Hist. Suevor. ubi hæc scribit: *Suevi Maldram Massiliæ filium sibi regem constituunt. Mox bifariam divisi pars Frantanem, pars Maldram regem appellant.*

^l Illic ex § sequenti annum 2 Majoriani et Leonis retraxi. Nota 85.

^m v *Kal. Junias* non autem v *Idus* scribendum esse docent Petavius et Ricciolus, et nos alias monuimus.

ⁿ Libri editi annum hic 2 Majoriani exhibent vitio librariorum; nam Idatius hanc notam supra, ut demonstratum est nota 85, ad § *Frantanes* consignavit.

^o Hinc rursus intelligimus, Idatium acta anni 458 a § precedente narrare exorsum fuisse, et illic quæ mense Maio, hic quæ mense Julio gestasunt, eodem anno tradere.

^p Quo tenderent istæ legationes, quid Gothi, Vandalis et Suevi molerentur, eventus ipse docuit. Omnes enim communi consilio in Romanos arma verterunt, quos privatis odiis dissidiisque inter se certantes, facillime vinci posse animadverterant. Theudorici tunc odium in Suevos extinctum erat, occiso aut mortuo Avito, cujus causa in eos bellum susceperat, atque interfecto Rechiaro, quem licet affinem privatum ode at ob ea quæ narrat Jornandes in Geticis, n. 73.

IMPER.

OL. A. C.
453

- III. **106** Theudoricus cum duce suo Sunierico exercitus sui aliquantam ad Beticam dirigit manum. Cyrilla revocatur ad Gallias. Suevi nihilominus Lusitaniae partes cum Maldra, alii cum Remismondo ^a Gallæciam deprædantur.

Eruli maritima conventus Lucensis loca nonnulla crudelissime invadunt, ad Bæticam pertinen-tes.

Maldras germanum suum fratrem interficit, et Portuale (86) ^b castrum idem hostis invadit.

Inter Suevos et Gallæcos, interfectis aliquantis honestis natu, malum hostile miscetur.

Legati a Nepotiano ^c magistro militum **107** et a Sunierico comite missi veniunt ad Gallæcos, nuntiantes, Majorianum Augustum et Theudoricum regem firmissima inter se pacis jura sanxisse, Gothis in quodam certamine ^d superatis (87).

- IV. Maldras, in fine (88) Februarii ^e jugulatus, merito perit interitu.

460

Per Suevos Luco habitantes in diebus Paschæ Romani aliquanti cum rectore suo honesto natu repentino (securi de reverentia dierum) occiduntur incursu.

Mense Maio, Majorianus Hispanias ingreditur imperator. Quo Carthaginensem provinciam pertendente, aliquantas naves, quas sibi ad transitum adversus Vandalos præparabat, de littore Carthaginensi ^f commoti Vandali per proditores abripiunt.

108 Majorianus, ita a sua ordinatione frustratus, ad Italiam revertitur.

Pars Gothi exercitus, a Sunierico et Nepotiano comitibus ad Gallæciam directæ, 310

Suevos apud Lucum deprædantur ^g; quæ Dictinio, Spinione et Ascanio delatoribus, spargentibusque ad terrorem propriæ venena perfidie ^h, indicata ⁱ recurrit ad suos. Ac mox iisdem delatoribus quibus supra, Frumarius, cum manu Suevorum quam habebat impulsus, capto Idatio episcopo vii Kal. Augusti in Aquæflaviensi ^j ecclesia, eundem conventum grandi evertit excidio.

Remismundus vicina pariter Auregensium ^k loca et Lucensis conventus maritima populatur.

Inter Frumarium et Remismundum oritur de regni potestate dissensio.

109 Gallæcorum et Suevorum pacis quædam umbra conseritur.

A Theudorico legati ad Suevos veniunt et revertuntur.

^a In Historia Suevorum divi Isidori Recchimumdum et Remismundum reperimus. Sed cum neque in omnibus illius Historiæ exemplaribus, neque in Idatio Recchimumdi nomen unquam legatur, unicum tantum eumque Remismundi nomine Suevorum regem fuisse hoc tempore puto. In aliquibus præterea Gothicæ Historiæ ejusdem Isidori Editionibus Remismundus dicitur *Maldra filius*; at in Labbeana hæc verba desunt, et Idatius diversarum partium reges Maldram et Remismundum facit. Id ^o verius existimo Remismundum non fuisse Maldra filium.

^b Penes Gallæcos hoc castrum eo tempore fuisse existimo. Not. 86.

^c Nunc primum apud Gothos comites et magistros militum lego. An reipsa tales erant Nepotianus et Suniericus? an Idatius a Romanis hos titulos in eos transtulit? Sane Suniericum Gothum fuisse non dubito. Et licet Nepotiani nomen Gothicum non sit, sub Theudorico militasse testatur infra Idatius; attamen adhæsisse Gothis potuit post Aviti interitum, sicut etiam Suniericus, atque hic comitiva, ille magisteriæ honorem, quem apud Romanos adepti erant, inter Gothos retinere. Ostrogothi Theudoricus hujusmodi honoris gradus paulo post in Italicum suum regnum invexit; apud Visigothos non nisi longe serius invenimus.

^d Ubinam gestum sit hoc bellum, in quo Gothi a Romanis victi sunt, non exprimit Idatius. In Gallia pugnatum inter utrosque fuisse ex S. donio colligitur. Not. 87.

^e Ex tempore quo Maldram regnasse constat, liquet Idatium ista ad annum Abrahami 2176 retulisse, qui cum anno aræ vulgaris 460 concurrat. Not. 88.

^f De littore, non de portu Carthaginensi abreptas

A a Vandalis naves fuisse ait Idatius. Atqui litto- longius se extendit, ad oram scilicet maritimam totius provincie. Quamobrem verum esse existimo quod Marius Aventicensis pressius scribit, dum ait prope Illicem ista contigisse. Porro in illa ora promontorium est, cujus nullam apud antiquos geographos mentionem invenio; nunc autem nostratibus *Cabo de Santa Pola* dicitur, duplicemque præbet stationem, alteram ad ortum, ubi Alona, alteram ad occasum, ubi castrum est et viculus vulgo *Lugar nuevo*, utrumque satis navibus fidam atque opportunam.

^g In Editione Veneta, anno 1723, hæc ita in Ms. reperiri adnotatur: *Suevos apud Lucum deprædatur habitantes, etc.*, quam lectionem germanam Idatii esse puto. Habetur id in præfatione, tom. II Oper. Sirmondi.

^h Apparet Dictinium, Spinionem et Ascanium homines fuisse perfidos, qui nunc Suevos, nunc Gallæcos prodiderunt, illos Gothis, hos Suevis.

B ⁱ Suspectum mihi est verbum illud. In Sandovali Idatio lacuna hoc loco cernitur.

^j Quod in Aquilaviensi ecclesia inventus fuerit Idatius a Frumario et ad eandem post tertium mensem redierit, illius Ecclesiæ episcopum fuisse affirmat declarat.

^k An quos hic Auregenses vocat Idatius ille illi sunt qui in lapide Aquilaviensi Aobrigenses dicuntur? Sane nomen non multum abluvit. Et si Auregensium civitas eadem est ac quam nunc *Orens* vulgo dicimus, et ad conventum Lucensem procul dubio pertinuit, et ponti Aquilaviensi construen- do, ob vicinitatem, opem ferre et potuit et debuit. Joannes Biclarenensis anno 7 Leovigildi meminit etiam montes Aregenses.

IMPER.

OL. A. C.

Sumnericus Scalabim ^a, cui adversabatur, obtinet civitatem.

Idatius, qui supra, tribus mensibus captivitatis impletis, mense Novembri, miserantis Dei gratia, contra votum et ordinationem supradictorum delatorum ^c, redit ad Flavias ^d.

De rege Theudorico legatu gentis perdidit ^e revertuntur.

Gaisericus rex a Majoriano imperatore per legatos postulat pacem ^f.

v. **110** ^g Majorianum de Galliis Roman redeuntem et Romano imperio vel nomini res necessarias ordinantiem Rechimer, livore percitus et invidiorum consilio fultus, fraude interficit circumventum ^h.

Romanorum XLV Severus a senatu Romæ Augustus appellatur ⁱ, anno imperii Leonis quinto.

vi. i. ^j Sumnericus redit ad Gallias. Nepotianus, Theudorico ordinante, Arborium accipit successorem.

In provincia Gallæciæ prodigiorum videntur signa diversa. Æra D, VI Nonas Martiæ, **111** pullorum cantu ab occasu solis, luna in sanguinem plena convertitur. Idem dies sexta feria fuit (89) ^k.

Antiochia major Isauriæ (90) ^l inobediens monitis salutaribus ^m, terra dehiscente demergitur ⁿ, tantum ipsius civitatis aliquantis, qui ea, obaudientes timori Domini, sunt secuti, de interitu liberatis turrium etiam solis cacuminibus exstantibus super terram.

Gaisericus Valentiniani relictam Constantinopolim remittit (91) ^o. Filix sue, una m. Gentoni ^p, Gaisericus filio (92), alia Olybrio, senatori urbis Romæ, jure matrimonii copulantur.

Agrippinus (93) ^q Gallus et comes et civis Ægidio comiti, viro insigni, inimicus, ut Gothorum mereretur auxilia, Narbonem tradidit Theudorico.

vii. ii. ^r Adversus Ægidium comitem utriusque **112** militia virum, ut ama commendat,

^a Scalabis nota nunc est Lusitanicæ civitas sub nomine Santarem. Ptolemæo colonia, Plinio municipium civium Romanorum fuit.

^b Annon clarissime ostendit nunc Idatius, se a Januarii, non autem ab Octobri annum auspicari, cum a mense Augusto ad Novembrem transeat sub eadem nota chronologica qua 4 annum Majoriani designavit?

^c Dictianum, Spinionem et Ascanium intelligit, Idatio, ut apparet, maxime infestus.

^d Morales et Mariana Flavias in Iriam Flaviam commutaverunt, decepti a Roderico Toletano, qui, dum hæc narrat, Flaviam pro Aquis Flaviis scribit. Isidorus etiam non Aquas Flavias sed urbem Flaviensem nominavit. Morales et Mariana Idatium non viderant.

^e Suevorum scilicet gentis.

^f Gaisericus equidem expeditionem Majoriani in Africam, directa illius classe in littore Carthaginensi, disturbaverat; sed tamen sortem strenuamque imperatorem subvereri cœperat, ideoque pacem ab eo postulat.

^g Vulgati libri hoc in loco notas præferunt duas v et i, annum Leonis quintum et primum Severi significantes. Verum Idatii perpetuus mos est ut nullius principis annos adnotet, quin prius ejusdem inaugurationem enuntiet. Atqui ita res ipsa postulat; cum agnoscere nequeat lector ejusdem principis epocham denotet novus numerus, si nondum novus princeps in Chronico apparuit. Præterea cunctis retro principibus adjudicavit Idatius annum illum quo vita functi sunt, etiamsi initio ejus excesserint. Igitur unicam hanc notam v hic affixit, annum quintum Leonis et Majoriani significantem, qui labente anno obiit.

^h Anonymus sæpe laudatus, sub consulibus hujus anni: Majorianus depositus est a patricio Ricimere Dertone vi Non. Aug., et occisus est ad fluvium Hyram vi Idus Augusti. Cassiodorus eundem annum, Marcellinus eundem et annum et locum necis designat; diem neuter exprimit.

ⁱ De Severo idem Anonymus: Levatus est impera-

tor xiii Kal. Decemb. Eidem huic annò alligant nuncupationem Severi Marcellinus et Cassiodorus, quam Ravenar factam fuisse ait Marius Aventicensis. At Idatius res suo tempore gestas narrat, non ita nunc Marius.

^j Ad 6 Leonis annum, quocum currebat ære vulgaris 462, Severi annum 2 et Abrahami 248 præferunt libri editi. Sed Severi annus 1 hic consignandus est, Abrahami vero 2480, secundo post anno, quod ex dictis supra consequitur.

^k Ex hoc loco apparet, Idatii chronologiam a librariis fuisse perturbatam. Vide notam 89, ubi alia etiam invenies.

^l Hæc dubio procul ita scripsit Idatius: Antiochia majoris Syriæ inobediens monitis salutaribus.... aliquantis, qui ea (monita) obaudientes timori Domini, etc. Vide not. 90, n. 1.

^m Quæ monita dederit hoc tempore Antiochenis sanctus Simeon Stylita. Vide eandem notam 90, n. 2.

ⁿ De anno quo hic terræ motus contigit, eadem nota, n. 3.

^o Una cum Endoxia Augusta remissa est Constantinopolim filia Placidia et quidem hoc anno, quod perperam negat Pagius. Vide notam 91.

^p Alii Hunnerico, alii Trasimundo Eudociam, alteram Endoxiæ filiam, nupsisse affirmant. Not. 92.

^q De Ægidio et Agrippino agam nota 93.

^r Explorete has notas hoc loco afflinxi, licet eas omittant reliqui vulgati libri; nam, ut supra demonstravi, annus 1 Severi inscribendus fuit § Sumnericus redit; cum ergo § Nepotianus recedit, qui multo post sequitur, adjectus sit annus 3 ejusdem Severi, nulli melius quam isto loco consignari potest annus illius 2: præsertim cum Marius Aventicensis hoc Ægidii cum Frederico prælium sub consulibus Basilio et Viviano, qui hoc anno consulatum gesserunt, contigisse testetur. Quod si quis præcedenti § Agrippinus has notas ascribendas esse velit, non admodum contendam, si modo mihi assentiat alteri ex his duobus §§ eas consignandas esse. Et sane potuit Narbona Gothis ab Agrippino tradi eodem hoc anno 463

IMPER.

OL. A. C.

Deo bonis operibus placentem ^a, in Armorica provincia ^b Fredericus (94) frater Theodorici regis insurgens, cum his cum quibus fuerat superatus occiditur ^c.

^d Cum Palegorio, viro nobili Gallæciæ, qui ad supradictum fuerat regem, Cyrila legatus ad Gallæciam veniens, euntes **113** ad eundem regem legatos obviat Remismundi. Qui regressi in celeri revertentem Cyrilam in Lucensi urbe suscipiunt. Post ^{iv} ejus mox egressum de Gallæcia Suevi, promissionum ut semper fallaces et perfidi, diversa loca infelici Gallæciæ solito deprædantur.

Per Theodoricum ad Suevos Remismundus ^e et Cyrila cum aliquantis Gothis, qui prius venerant, remittuntur Cyrilam in Gallæcia remanente, Remismundo mox recurrente ad regem, inter Gallæcos et Suevos indisciplina perturbatio dominatur.

Romanæ Ecclesiæ **XLIV** ^f præsidet episcopus Hilarus.

VIII. III. (95) ^g Abrahami II. CCCCLXXX.

Nepotianus recedit e corpore.

Frumario mortuo ^h, Remismundus, omnibus Suevis in suam ditionem regali jure revocatis **114**, pacem reformat elapsam.

Mense Maio, supradicti viri Ægidii ⁱ legati per Oceanum ad Vandalos transeunt, qui eodem cursu Septembri mense revertuntur ad suos.

Decimo tertio Kal. Aug. die, ii feria ^j, in speciem lunæ quintæ, sol de lumine suo ab ³¹¹ hora tertia in horam sextam cernitur minoratus.

Legatos Remismundus mittit ad Theodoricum, qui similiter suos ad Remismundum remittit cum armorum adjectione vel innumerum, directa et conjuge ^k quam haberet.

Vandali per Marcellinum ^l in Sicilia cæsi fugantur ex ea.

IX. IV. **115** (96) ^m Ægidius moritur (97) ⁿ, alii dicunt insidiis, alii veneno deceptus.

Quo desinente, mox Gothi regiones invadunt quas Romano nomine tuebatur.

^a Ægidii prohibiti alii etiam testimonium præbent. Quare falsum puto quod nonnullus de eo narrat, probante Pagio, per calumniam scilicet Agrippinum accusasse perduellionis apud imperatorem. Vide quæ dicta sunt nota 95.

^b Ventum est ad pugnam, ut scribit Marius Aventicensis sub consulibus hujus anni, inter Ligerim et Ligericinum; cum autem Ligericinus seu Ligerulus una tantum exigua leuca ab Aurelia oriatur, *cursumque habeat parvis longitudinis aut paulo majoris*, ut tradit Masson, de Fluminibus Gallicæ, pag. 17, pugnatum fuisse dicimus duobus aut tribus miliaribus ab ea urbe. De hoc bello vide notam 94.

^c Ita Frederici nomen expressi constantiæ causa, quia supra, anno 452 et 453, *Fredericus* legitur, non vero *Fridericus*, ut modo in *Vulgatis* legitur. Frater regis erat, non autem rex, ut falso narrat Marius Aventicensis. *Fredericum magnificum virum filium nostrum* appellat Hilarus papa, et litteras ab eodem accepisse significat in epistola ad Leontium Arelatensem.

^d Sensus est: Cyrila a Theodorico ad Remismundum regem Suevorum legatus, cum Palegorio, qui ex Gallæcia ad Theodoricum *ierat* (sic enim legentium esse videtur, non autem *fuerat*), Tolosa profectus obvius habuit legatos, qui a Remismundo ad Theodoricum eodem tempore mittebantur. Hi legatione cito obita et Tolosa ad Gallæciam redeuntes, Cyrilæ, qui legatione itidem functus Tolosam properabat, in civitate Lucensi occurrunt, eumque in ipsa excipiunt. Nisi hæc ita interpreteris, vix ac ne vix quidem intelligere poteris.

^e Gothum oportet fuisse hunc Remismundum, ut qui Gothorum regi Theodorico parebat. Sane distinctus omnino necesse est ut sit a Remismundo rege Suevorum.

^f Hilarus XLVIII pontifex Romanus renuntiatus est, anno 461 exente.

^g Hoc loco annus Leonis 8 adnotandus erat; sed eum librarius supra ad § *Adversus Ægidium* consignare omisisset annum 7, huc illum transtulit, eumque hic offerunt lectoribus libri editi. Vide notam 95.

^h Frumarii mortem Isidorum in Hist. Suevor. ære 502 adnectit. Quare dubitandum non est consignatum hic fuisse ab Idatio, Isidorumque consignatum repe-

risse eum principatus annum, qui Hispanam hanc æram et æræ communis annum 464 referret.

ⁱ Ægidium auspiciis suis, non vero imperatoris Severi auctoritate, provinciam seu partem illam Galliarum quam regebat, administrasse perspicue hæc ostendunt. Nec mirum si, cum vir esset egregius ac fortis, immani Rechimeris, qui insignes quoque viros conculecabat, tyrannidi sese submittere noluit.

^j Ita quidem contigit ut anno 8 Leonis, vulgaris æræ 464, dies 20 Julii in feriam secundam inciderit, cum littera Dominica esset E. D. Eadem die solem obscuratum fuisse adnotavit Petavius in *Rationario Temporum*, p. II, lib. IV, cap. 15, et lib. VIII de *Doctrina Temporum*, pag. 818, ubi eundem diem 20 Julii designat, non autem 22, ut male refert Pagius ad annum 464. Itaque certum nobis esse debet Idatium anno Abrahami 2480 et anno Leonis 8 ista alligasse.

^k Conjugem Remismundo missam a Theodorico hujus filiam fuisse tradunt Mariana et alii. Verisimile sane est; verum, tacentibus Idatio atque Isidoro, affirmare non audeo.

^l De Marcellino nonnulla ex Prisco protuli nota 94; de eodemque agam iterum nota 104. Natio erat Dalmata, et, ut ait Marcellinus in *Chronico*, patricius Occidentis atque paganus; tantaque crevit potentia, ut utrique imperio magno metul esset. Novis studuisse rebus indicat Procopius, lib. I de *Bello Vandal.* Apertius loquitur Sidonius, lib. I, epist. 11, dum ait: *Cum de cupessendo diademate conjurato Marcelliana coqueretur.* Sed valde vereor ne calumniam hanc passus sit a Rechimere, qui, teste Prisco, hominem pessime oderat.

^m Hæc notæ annum 9 Leonis et 4 Severi significantes desunt in libris vulgatis. Nota 96.

ⁿ Chronicon Virdunense ait, *Childericus filius Merovei, expulso Ægidio duce Romanorum de regno atque interfecto, regnum invadit anno ab Incarnatione Domini 466.* At Gregorius Turonensis, lib. II, cap. 18, *Rorico*, lib. I de Gest. Francor., et Aimoniis, non occisum, sed mortuum fuisse aiunt. Quod utique necesse est, ut de veneno, quod ait Idatius, rumor spargeretur; nam si in acie cecidisset, quodnam esse poterat de genere mortis dubium? Cætera quæ refert illud Chronicon discutiam nota 97. Quod re-

464

465

B

C

IMPER.

OL. A. G.

Sue i, Conimbricam dolose ingressi, familiam nobilem Cantabri spoliant, et captivam abducunt matrem cum filiis.

Legati eodem anno duabus vicibus a rege Suevorum mittuntur ad regem Theodoricum. Ad quem et Arborius proficiscitur ^a evocatus.

x. ^b Reversi legati Suevorum obisse nuntiant Severum **116** imperii sui anno quarto (98). ^c Qui supra remittuntur ad Conimbricam.

466

Ajax, natione Galata ^c, effectus apostata et senior ^d inter Suevos, regis sui auxilio hostis catholicae fidei et divinae Trinitatis emergit ^e. De Gallicana Gothorum habitatione hoc pestiferum inimici hominis virus advenit.

Suevi adversum Aunonensem sæviunt plebem. Qua de causa legati a Theodorico ^m ad Remismundum mittuntur incassum, spretique ab eo mox redeunt.

33. ^f De Constantinopoli a Leone Augusto **117** Anthemius frater ^g Procopii (99) cum Marcelino aliisque comitibus viris electis, et cum ingenti multitudine exercitus copiosi ad Italiam, Deo ordinante, directus ascendit.

467

Romanorum XLVI Anthemius octavo ^h milliario de Roma Augustus appellatur ^{iv} (anno Leonis imperii octavo ⁱ, mense Augusto ^j).

x. (100) ^k Expeditio ad Africam (104) adversus Vandalos ordinata ^l metabolorum = commutatione **118** et navigationis inopportunitate revocatur.

Per Theudoricum Sella [Al., Salla] legatus mittitur ad Remismundum regem Suevorum, qui, reversus ad Gallias, eum a fratre suo Eurico reperit interfectum (102) ⁿ.

Euricus, pari scelere quo frater, succedit in regnum ^o; qui honore proventus ac

giones ait Idatius Aegidium Romano nomine tutum **A** fuisse, non sic capias ut credas ipsum obdixisse tum Romano imperatori; neque enim ita est. Sed ita loquitur Idatius, quia Aegidius pro imperio se stare iactabat, licet principibus, quos illegitimos habebat, sese nollet subdicere.

^a Sulpicius Severus et Fortunatus, in Vita sancti Martini Arborii ejusdam viri praefectorii meminere, qui hujus Arborii pater vel potius avus esse potuit; namque utrumque Aquitanum fuisse existimo.

^b Haec Idatii verba satis clare significant post annum 4 Severi ea Idatium scripsisse, alias is simpliciter dixisset: *Obiit Severus*, vel *Legati obisse nuntiant Severum*. Ita enim debuit loqui, si mors Severi in annum quem decurrat incidisset. Quapropter nulli melius Leonis annum 10 consignare possumus (si quidem chronologiam, quam ab anno illius 8 deseruit Idatius, continuare velimus) quam hoc post Severi mortem loco, quae anno superiore certo contigit. Vide notam 98. Deinde cum ea quae praecedunt: *Legati eodem anno scribit Idatius ad annum Leonis 9 et Severi 4* attinere demonstraverim nota 96, nunc si novus hic annus designandus est, non Leonis 9, sed 10, procul dubio est.

^c An Galatam Ajacem vocat Graecorum more, cum Gallum eum esse significare velit? An potius Galatam dixit, id est Graecum, sicut in Vita sancti Epiphani Ticinensis Emodius Anthemius imperatorem Galatam appellat? Sane si ex Gallacia originem duceret, Idatius Gallaeum eum nominasset, non Galatam. Quare perperam Oro-sius Gallaeum hunc facit. Illius omnes Hispani historici meminere, quia ab eo primum Suevorum gens Arianae haeresis veneno infecta est, cum antehac immunis hujus labis puraque vel etiam inter Vandalos permanseret.

^d Noluisset eum pre-byterum appellare.

^e In manuscripto ita haec scripta feruntur: *Ad Gallicanam Gothorum habitationem hoc pestiferum*, etc. Sed cum in historia Suevorum divi Isidori eodem modo ista legantur, ac in Editione prima Semoniana retinenda est a summo viro se te adhibita emendatio.

^f Cum haec ad annum 467 pertineant, chronographi Cuspiniani, Marcellini, Cassiodori et communis scriptorum omnium testimonio corroborandus hoc loco fuit annus 11 Leonis, qui cum eo coequebat.

^g Nullus dubito quin pro fratre Procopii legendum sit filius Procopii. Vide notam 99.

^h Tertio ab urbe milliario in loco Brontotas, ait Cassiodorus. Nec facile statuas utri potius credas Cassiodoro an Idatio.

ⁱ Prorsus afflicta sunt Idatio haec verba: *Anno Leonis imperii octavo*, ex quo ad Isidorum transierunt, ut mox dicam. Error inde ortus est quod Idatius octavum Leonis annum tantummodo in Chronico designavit, ut saepe alias animadvertum est. Librarius autem haec addidit, ut memoriam lectoris juvaret, si forte oblitus fuerat Idatium etiamnum res gestas narrare anno Leonis 6; ipse enim ita existimavit, cum post annum hunc 8 nullum aliam designatum in Chronico reperiret.

^j Incertus Cuspiniani sub consulibus hujus anni: *Anthemius*, inquit, *levatus est imperator Romae pridie Idus April.* De loco, ut vides, neque cum Cassiodoro neque cum Idatio illi convenit. Ab Idatio de mense **B** etiam dissentit.

^k Multiplici errore annua Leonis 9 cum 1 Anthemii conjunctam praefertunt hoc loco libri editi; at in eo Anthemii annum 1, quem ipse labente Leonis 11 et vulgari aere 467 auspiciatus est, consignandus tantum erat, uti in hac Editione factum vides nota 100.

^l Parari cepta est hoc anno expeditio in Africam; peracta tamen non est nisi anno sequenti. Vide not. 101.

^m Isidorus in Glossario *metabulum* ait prosperam navigationem significare; et in hoc sensu, vel affini huic aliquo, scilicet pro tempestiva navigationi tempore *metabulum* sumit Idatius, quae tamen vox mutationem aliquam aut conversionem Latine significat.

ⁿ Caedis Theudorici anno Leonis 11, Anthemii 1, aere communis 467 contigit; nam illam Idatius subicit Anthemii nuncupationi, quae hoc anno certissime facta est. Proinde Theudoricus regnavit annos xiv, et quidem integros atque completos, attigitque etiam 1. Aliter numerat Isidorus. Vide notam 102.

^o Nimirum quia sicut Theudoricus per Thorismundi fratris necem ad regnum ingressus est, ita etiam Euricus regnum usurpavit, illata a se necem Theudorico patri.

crimine legatos ad regem dirigit Suevorum. Quibus sine mora a Remismundo remis-
sis, ejusdem regis ^a legati ad imperatorem, alii ad Vandalos, alii diriguntur ad Gothos.

De Aunonensi plebe, cui Suevorum adversabatur hostilitas, Opilio cum viris **119**
secum a rege profectus, et cum aliquantis qui cum ipso missi fuerant, revertitur.

Gothi, qui ad Vandalos missi fuerant, supradicte expeditionis rumore perturbati,
revertuntur in celerem. Pariter et Suevi, qui post legatos, more solito, per diversa
loca in prædam dispersi fuerant, revocantur. Sed, paucis post mensibus, ipse rex
Suevorum ad Lusitaniam transit.

xii. ii. ^d Conimbrica in pace decepta ^e diripitur. Domus destruuntur cum aliqua parte
murorum, habitatoribus captis atque dispersis, et regio desolatur et civitas. **468**

Legati de Gothico reversi ^f nuntiant **120** portenta in Galliis visa aliquanta in
conspicuo ^g..... similem ipsi de continuo paruisse solem, alium visum..... solis **312**
occasu; congregatis etiam quodam die ^h concilii sui Gothi, tela, quæ habebant in
manibus, a parte ferri vel acie, alia viridi, alia roseo, alia croceo, alia nigro colore
naturalem ferri speciem aliquandiu ⁱ habuisse mutatam; medio Tolosæ civitatis,
li dem diebus, e terra sanguinem erupisse totoque diei fluxisse curriculo.

xiii. iii. ^j Legatorum Suevorum ^k reditum aliquanta Gothorum manus insequens Eme-
ritam petit. **469**

121 Ulixippona a Suevis occupatur, cive suo, qui illic præerat, tradente Lu-
idio. Hac re cognita, Gothi, qui venerant, et Suevos depræcantur pariter et Romanos ^l
ipsi in Lusitania (105) servientes.

Legati, qui ad imperatorem missi fuerant ^m, redeunt nuntiantes sub præsentia sui ⁿ

^a Dubium est ad quem ista *ejusdem regis* referan-
tur, an ad Euricum, an potius ad Remismundum.
Idatius dum de eodem rege ait ipsum I g-tos misisse
ad imperatorem, ad Vandalos et ad Gothos de Re-
mismundo loqui videtur; nam Gothus rex legatos ad
se non mitteret. At Idatius paulo post legatos ad
Vandalos Gothum misisse prodit, Idatiumque descri-
bens Isidorus, Euricum, statim ac regum adeptus est,
legatos ad Leonem imperatorem direxisse narrat.
Quamobrem iudico Isidorum hæc tantum in Idatio
legisse: *Ejusdem regis (Eurici) legati ad imperatorem
alii, ad Vandalos alii diriguntur*, et duo illa verba
ad Gothos post Isidori ævum subdita fuisse et adjecta
Idatio.

^b En quod antea dicebam Gothorum regem Euri-
cum legatos suos ad Vandalos misisse, atque adeo
de illo intelligenda esse illa *ejusdem regis*.

^c Hinc discimus: 1° expeditionem in Africam anno
467 apparari ceptam fuisse, fama que vulgatum clas-
sem in Vandalos eodem anno inmittendam esse, quod
supra observatum jam est; 2° non solum Vandalos
sed etiam Gothos atque Suevos timore percussos et
animis suspensos fuisse, dum quem finem tantus belli
apparatus habiturus sit expectant.

^d In vulgatis libris Leonis quoque 12 annus desi-
deratur. Eum tamen atque etiam 15, qui pariter
omissus est, adjeci, non quod illis opus esset ad chro-
nologię continuationem, ut sane opus fuit 10 et 11,
quando interregnum erat in Occidente; sed quia his
et aliquot post annis Leo imperium tenuit, illudque
ab initio adnotare ceperat Idatius.

^e Conimbrica, Scalabis, Olisipo, item Lucensium,
Auregensium et Aunonensium civitates et oppida in
Lusitania et Gallæcia, a Gothiis et Suevis per hæc
tempora hostili invasione directa argumento su-
multa etiamnum oppida sub Provincialium jure ac
potestate fuisse.

^f Cum magna ex parte hunc § exscribat Isidorus **C**
in Historia Gothorum, ostentum tamen de duplici
sole, quod primis versibus narrare videtur Idatius,
penitus ille omittit. Sed neque aliunde cetera, quæ
desunt, supplere possumus, nisi hoc tantum verbum
nuntiant, aut aliud simile, quod in Chronico scriptum
fuisse res ipsa et grammatica docent.

^g Livius, lib. xxviii, cap. 11, Antii cruentas spicas
et Albæ duos soles visos esse narrat anno Urbis 544.
Simileque prodigium meminit Plutarchus in Mar-
cello.

^h Rodericus Toletanus, lib. ii, cap. 10, et Morales,
lib. xi, cap. 34, evenis e hæc aiunt Arelate; quod
neque Idatius neque Isidorus prodiderunt. Decepit
vir doctissimus idem Isidorus, qui ea narrat, post-
quam Arelatem et Massiliam ab Eurico captas fuisse
commemoraverat, quod longe post hunc annum even-
nit. Sed ex verbis etiam ipsius Isidori aperte collig-
itur se, quoto Eurici anno portentum hæc contigerit,
designare nolle, cum infeliciter innotat scribat: *Iste
quodam die*, et cetera quæ statim dabo.

ⁱ In Vulgatis est: *Aliquandiu non habuisse mutatam*.
Delevi voculam *non* evidenter tunc Idatio ingestam.
Afficia etiam fuit Isidoro in Historia Gothorum Eli-
tionis Labbeana; at in aliis ita legitur: *Iste (Euricus)
quodam die congregatis in colloquio Gothiis, tela, quæ
habebant in manibus, a parte ferri vel acie, alia viridi,
alia roseo, alia nigro colore naturalem
ferri speciem vidit aliquandiu habuisse mutatam*. Ex
quo in Idatio mutatam repositum, cum antea *mutata*
legereur.

^j D est in Vulgatis hæc nota xii.

^k Ad Gothos hi Suevorum legati missi videntur,
quos ex Aquitania venientes insecuti dicuntur Gothi.

^l Euricus, ait divus Isidorus in Historia Gothorum,
honore et crimine proventus, statim legatos ad Leonem
imperatorum dirigit. *Nec mora, partes Lusitaniæ ma-
gno impetu deprædatur*. Habes hic legationem Eurici
ad Leonem imperatorem, quam supra dixi ab Isidoro
commemorari; quod autem addit: *Nec mora, partes
Lusitaniæ, etc.*, secundo post annum, nempe isto, con-
tingit. Nam Euricus post regni usurpationem sese
continuit, nec bellum ciere ausus est, nisi postquam
de infelici exitu expeditionis Romanorum in Vandalos
certior factus est. Vide not. 105.

^m Hæc rarsus dubitare nos faciunt an supra de le-
gatis ad imperatorem a rege Gothorum, an de missis
a rege Suevorum loquatur Idatius; nam ii qui nunc
redisse dicuntur Suevi procul dubio erant.

ⁿ Erant igitur legati apud imperatorem anno 468,
quo hæc acta sunt.

IMPER.

OL. A. C.

magnum valde exercitum^a cum tribus ducibus^b lectis adversum Vandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino (104)^c pariter cum magna manu eidem per imperatorem Anthemium sociata; Rechimerum (105) generum Anthemii imperatoris et patricium factum^d; Asparem (106) **122**^e degradatum ad privatam vitam, filium ejus occisum, adversus Romanum imperium, sicut detecti sunt, Vandalis consulentes.

Hilaro defuncto sex sacerdotii sui annis expletis^f, XLV^g Romanæ Ecclesiæ Simplicius episcopus ordinatur.

Aunonenses^h pacem cum rege faciunt Suevorum; qui et Lusitanie et conventus Asturicensis quædam loca prædantes invadunt.

Gothi circa eandem conventum pari hostilitate deserviunt, partes etiam Lusitanie prædanturⁱ.

Lusidius per Remismundum, cum suis hominibus Suevis, ad imperatorem in legatione^j dirigitur.

123 Durissimus extra solitum hoc eodem tempore annus hiberni, veris, æstatis, autumnii, in aeris et omnium fructuum permutatione diffunditur.

Signa etiam aliquanta et prodigia in locis Gallæciæ pervidentur^k.

In flumine Minio, de municipio Lais milliaro fere quinto, capiuntur pisces quatuor novi visu et specie, sicut retulere qui ceperant Christiani et religiosi, autem Hebræis et Græcis litteris^l, Latinis ærarum numeris insigniti, ita CCCLXV^m anni circulum continentes, pari mensium intervallo. Haud procul de supradicto municipio, in speciem lenticeule viridissimorum, ut herba quædam, forma **124** granorum plena amaritudine defluxit e celo. Et multa alia ostenta memorare prolixum est.

FINIS CHRONICI.

^a De ingenti militum naviumque numero totaque expeditione, vide Baronium et Pagium ad hunc annum.

^b Præter Basilicum et Heraclium, quos Procopius commemorat, tertium ducem, nisi is Marcellinus sit, non reperio. At alium a Marcellino fuisse significare videtur Idatius.

^c Marcellinus ab ipsis quibus auxilio in Africam venerat Romanis in eadem Africa occisus est, si Marcellino comiti fidem habeamus. In Sicilia interfectum narrat Anonymus Cuspinianus et Cassiodorus. Vide notam 104.

^d Rechimer non isto, sed secundo retro anno, videlicet 467. Anthemii gener, iterumque Patricius factus est. Vide notam 105.

^e Quæ ad Asparem pertinent, postquam absolutum est Chronicon, eidem certissime adjecta sunt sive ab Idatio, sive ab alio. Reliqua omnia Idatii esse videntur. Vide notam 106.

^f Nescio quo pacto Pagius ad annum 457, n. 3, oblitus fuit sententiam suam de annis pontificatus Hilari expresso hoc Idatii auctoris cœvi testimonio confirmare; præsertim cum nullum alium, cujus nomen cognitum sit, ætatis tantæ, quanta Idatio est, haberet, opinioque sua tot adversarios pateretur. Sed reipsa vera illa est, si credimus Idatio.

^g Simplicius juxta Pagium laudato loco ordinatus est die 25 februarii, sexta a morte Hilari, anno 468, Romanus pontifex XLIX.

^h Ubi Aunonenses constituti fuerint nondum scire potui. Intra conventum Lucensem fuisse vel juxta ipsum opinor.

ⁱ Hispanos, qui in Lusitania et Gallæcia libertatem suam tuebantur, sæpe alias vidimus a Gothis et Suevis oppugnari.

^j Hinc deducitur Lusidium intra Olisiponis mœnia

A Suevos admisisse, ut eam urbem a Gothis defenderent, qui tunc Romanis infestiores erant quam Suevi. Ideo non veretur cum Suevis ad imperatorem accedere.

^k Siegbertus, in Chronico ad annum 491, hæc aliter narrat; ait enim in flumine Minio captos fuisse pisces qui inscriptam habebant æram Hispanam quæ illum annum referebat, ac proinde æra 532 futura erat. Verum Idatius non epochæ alicujus certum annum, sed numerum dierum, quod quilibet annus solaris constat expressum præ se tulisse eos pisces affirmat. Vel ergo aliud portentum est quod narrat Siegbertus, vel si unum idemque est, ascita sunt hæc Idatio post absolutum Chronicon anno 25; aliter narrata hic sunt, ac in scripto illo, unde ea desumpsit Siegbertus. Quid litteræ Hebrææ, quid Græcæ significarent, non prodit Chronicon. Neque ego quid sibi illa velint pari mensium intervallo capio.

^l Aliquid hinc excidisse videtur, ex quo suspensa et hiula mansit oratio. Id autem fortasse erat, quod Hebrææ atque Græcæ litteræ significabant, vel verba ipsa Hebræa atque Græca.

^m Tria modo conjungit Idatius, vel si quis ista Chronico adject, æram, numerum et annum, quæ nisi aliquatenus distincta sint, male ipsum locutum fuisse necesse est. Igitur ærarum nomine significari hic puto notas numerales, quales apud Latinos sunt I, V, X, et quales apud nos sunt, quas cifras dicimus, 1, 5, 10.

ⁿ Garzonius ad calcem pagine verba quæ sequuntur Hispano idiomate ascripsit: «Esta cita de Siegberto esta tomada de Morales, lib. xi, cap. 38, en donde por hierro de imprenta se pone la era 452; mas si era el año de 494, la era no puede ser otra que la 532, porque esta es que corresponde a tal año.»

127 NOTÆ IN IDATIUM.

Nota I, p. 51.

Caucam, quæ Livio Cauca est, inter Vacæorum urbes numerat Plinius, lib. iii, cap. 3, et Ptolemæus, in 2 Europæ tabula. Eam ibi fuisse ubi nunc Coca

est affinitas nominis, et situs ipse suadet; nam si Antonini Itinerario credimus, xxix milliaro Segoviae Palantiam ten legibus occurrit. Gallæciæ contributam fuisse Idatius, ut vides, et ex eo explicandus

Orosius, lib. v, cap. 7, testantur. Accinit Clau lianus, A carin, de laudibus Serenæ, Honorii, Theodosii fratris filiae, ubi natale solum in ejus ortu letitia exsultans depingit a versu 70, inquit:

Te nascente ferunt per iugina culta tumentem
Divitiis undasse Tagum, Gallæcia risit
Floritus, et roseis formosus Duria ripis
Vellere purpureo passim mutavit ovile.
Cantaber Oceanus vicino litore gemmas
Export....

Hæc Serenam in Gallæcia natam inuunt, Cauca-
nistrum, ubi familia Theodosii consederat. Alioquin,
si Italica nata fuisset, Bæticum atque Beticum mare-
que Ta tessiacum carmini suo inseruisset Claud anus,
non vero Gallæciam, Durium et Oceanum Cantabri-
rum. Durium, inquam: nam si qui a *roseis formosus*
Duria ripis de Turia Edetanorum flumine interpre-
teatur, credet his qui volet, nili nunquam im-
ponent. Qui enim fieri poterat ut poeta neque indigens
neque mereditus ex Gallæcia, quam floribus ridentem
depinxerat, Durio ipsis **128** provincie fluvio præter-
misso, saltu se proriperet ad Turia ripas, nulla de-
cori ratione habita? Durium autem Duriam dixit, uti
antea Straboni dictus fuerat Dorias. Nec me quid-
quam movet auctoritas Melæ, apud quem Duria le-
gitur, cum de Turia illi sermo illi sit; nam librario-
rum hic error est, quem Hermolaus, Pincianus,
Schottus, et præter hos Petrus Joannes Oliverius
atque etiam Petrus Joannes Hunnesius, uterque pa-
tria Valentinus et eruditione clarissimus, jam olim
castigaverunt. Scio Claudianum non semel Honorii
originem ad gentem Ulpian referre, quæ Italicensis
erat. Aurelius etiam Victor Theodosium ipsum a Tra-
jano principe originem ducere affirmat. Est; sed non
propterea Italica nasci debuit.

Nota II, p. 52.

Theophilus, anno 385, Alexandrinus creatus est
episcopus XXIII, non vero XXI, ut ait Idatius, qui
Eusebii in numerandis illius Ecclesiæ presulibus or-
dinem secutus, non a sancto Marco, sed a Marci
successore Aniano antistitem Alexandrinorum cata-
logum, sicut Romano: um a Lino, et Antiochenorum
ab Evodio, non autem a sancto Petro exorsus est.
Ad hæc ipse Idatius post Petrum, quem ultimum no-
minaverat Hieronymus, Timotheum prætermisit, qui
Petro ante Theophilum successor datus est circa
an. 380. Sancto itaque Marco atque hoc Timotheo
aditis Alexandrinorum patriarcharum numero, recte
in eorum chronologia præfixa V tomo Sanctorum
mensis Junii Jesuitæ Antuerpienses XXIII episcopum
numerant Theophilum.

Nota III, p. 52.

Consulatu Syagrii et Eucherii, qui nomen fecerunt
anno æræ vulgaris 381, hæc de Athanarico scribit
Idatius in Fastis: *Ingressus est Athanaricus rex Go-
thorum Constantinopolim die III Idus Januar., eodem
mense diem functus idem Athanaricus VIII Kal.
Februar.* Eundem annum ac mensem designat Mar-
cellinus in Chronico; diem omittit. Porro pulcher-
rimus hic de hoste formidabili triumphus præmium fuit
ob debellatum anno **129** superiore Arianum reli-
giosissimum imperatori Theodosio divinitus destinatum.
Ita interpretatur sanctus Ambrosius in prologo ad
lib. 1 de Spiritu sancto. Sed præces ad audire Marcellini,
qui sub Gratiano V et Theodosio consulibus
hæc narrat: *Theodosius Magnus, postquam de Scy-
thiis gentibus triumphavit, expulsis continuo ab or-
thodoxorum ecclesia Arianis, qui eam per xl. annos
tenuerant, nostris catholicis orthodoxos restituit impe-
rator mense Decembri.* Ecclesiam intelligit urbis Con-
stantinopolitanæ, ad quam anno elapso directum est
a Theodosio celeberrimum illud edictum 1. 11 de fide
catholica, Cod. Theod. De Constantinopoli et de
Athanarico loquens Ambrosius loco laudato, inquit:
*Postea vero quam fidei exsulcs obdormavit (Constanti-
nopolis) hostem ipsam, quem regnum semper timere
consueverat, dedatum vidit, supplicem recepit, morien-*

tem obruit, sepultum possidet. Nimirum quanquam
Theodosius post initum principatum nondum Con-
stantinopolim ingressus fuerat, eratque in ea hære-
ticorum ingens potentia, par audacia, ille tamen,
nil horum veritus, statim a suscepto Thessalonice
baptismo bellum hæc i indixit felici adeo exitu, ut
dum ipse pro fide ac religione pugnaret, Deus illi cum-
ctos imperii hostes subdidit, tyranno-que Maxi-
mum et Eugenium procedente tempore conculcandos
subjecit. Sed ante hæc Athanaricum, ut ait Am-
brosius, deditum ac supplicem recepit.

Nota IV, p. 52.

Orosius, lib. vii, cap. 54, de pace inter Romanos
et Gothos ita anno 381 Theodosii, Christi 382, ita
scribit: *Univ. ræ Gothorum gentes, rege defuncto,
aspicientes virtutem benignitatemque Theodosii, Romæ
sese imperio dederunt.* Paulus Diaconus, lib. xi, et
Marcellinus, in Chronico Orosium exscribunt. Sanctus
Isidorus, in Histor. Gothor.: *Gothi, inquit, proprio
rege defuncto... inito fœdere Romano se imperio de-
diderunt.* Sed et Sinesius, in Orat. ad Arcadium, de
Theodosio et de hac pace loquens, inquit: *Gothos
unacum uxoris suis ad pedes ejus* **30** *procumbentes
supplices excitavit, belli socios ascivit, civitate dona-
vit, honores omnes communicavit et partem agri Ro-
mani attribuit.* Nullus præterea est scriptor vetus,
qui de hac pace loquens male fidei Gothos arguat.
Imo divus Ambrosius, quo nemo meli s res hoc tem-
pore gestas cognovit, de his agens, exist. 22, ait:
*Nonne in Macedonia similia (videlicet similia his
quæ de Eliæo, IV Reg. vii, narrantur) Dominus per
orationes sancti Acholii fecit miracula aut pape ma-
jora? Non enim inani metu, nec superflua suspitione,
sed saviente lue et ardenti pesti urbis perturbati Gothi
ac terribi sunt. Denique tunc sgerunt, ut evaderent:
egressi postea pacem rogaverunt, ut rincerent.* Tangit
in his Ambrosius aliquorum annorum gesta. Primo
bellum innuit, de quo in Chronico Idatius, a. 371,
ait: *Inter Romanos et Gothos multa certamina con-
securuntur.* Et in Fastis eodem anno victorias amborum
Augustorum nuntiatas fuisse tradit. Has Ambrosius,
ut vidimus, non tam armis militum quam orationi-
bus sancti Acholii Thessalonice-sium episcopi ob-
tentas refert, cujus precibus lues pestis etiaque Go-
thos perculit atque fugavit. Dein te pacis, de qua
nunc agimus, quæque ad annum 382 pertinet, me-
minit Ambrosius, quam profecto neque Acholii me-
ritis partem neque divinitus concessam prædicaret,
si mala Gothi fide eam rogasset ac obtinuissent.
Quapropter recte, opinor, pro infida, quod habent
libri editi, repositi in fœdera; sed si magis arri-
lege, ex Isidoro et Jornande, inito fœdere. De hac
Romanos inter et Gothos pace iterum Idatius scribit
in Fastis consulatu Syagrii et Antonii: *Universa
gens Gothorum cum rege suo in Romaniam se tradi-
derunt die V Non. Octobr. Dein nunc exiit, quem
in Chronico præterierat. Atque inde videtur cor-
rigendus Marcellinus, in quo legitur: Eodem anno uni-
versa gens Gothorum. Athanarico rege suo defuncto,
Romano sese imperio dedit. Mense Octobri Damasus,
etc.* Legendum est enim: *Romano sese imperio dedit
mense Octobri. Damasus, etc.*; ita ut illud mense Octo-
bri ad d-ditionem Gothorum referatur, non autem
ad mortem Damasii, quæ secundo post mense contigit.
Quod Idatius ait: *Cum rege suo, de Frigierne* **131** *in-
telligi; nam tunc cum Gothis, qui sub ip o erant,
de pace actum; nimirum cum illis, quibus cum post
fatale illud prælium quo Valens ejusque exercitus per-
ierunt, Theodosius bellum gessit anni 379 et 380.*
Ad hæc Gothi, qui partes Athanarici secuti fue-
rant, cum illo sublato rege carerent, Theodosio
sese submittere decreverunt, a quo et humanissime
susceptum et splendide sine habentem regem suum
letantes audierant. At peccata faciem est ut universa
Visigothorum gens, vivo ex suis regibus altero, altere
existito, pacem a Theodosio petret et acciperet.
Quæ non est cur Idatium corrigamus et quod ait

cum rege suo, scilicet Frigigerne, in cum regno suo mutemus, quod tentavit Pagius, in Critica, ad annum Chri ti 381, n. 2.

Nota V, p. 53.

Arcadium in consortio regni astitit a patre ait Idathius in Fastis die 16 Januarii. Sed Pagius, in Dissert. Hypat., in cons. anni 383, inaugurationis hujus diem 19 ejusdem mensis fuisse affirmat. Cujus testes adducit Marcellinum in Chronico, Paulum Diaconum et Chronicon Alexandrinum. Sed Marcellinus et Paulus Diaconus diem non exprimunt. Chronicon Alexandrinum in his frequenter errat. Quare non est cur illi potius quam Idathio credamus; præsertim si Idathio Socrates adherere testatur ibidem Pagius. Socrates tamen exemplar, quo utor, diem præfert 19. Quod autem in Critica, ad an. 383, n. 12, addit idem Pagius, scilicet electum fuisse diem illum xiv Kal. Febr. ad Arcadii inaugurationem, quia eodem die Theodosius pater imperator renuntiavit, nullius est momenti; nam et Honorius ab eodem Theodosio patre et minor Theodosius ab Arcadio Augusti nuntiati sunt alio quam ipsorum parentes die. Idathius insuper, in Fastis ad annum 383, quod de die inaugurationis Arcadii in Chronico scripserat confirmans, ait quinquennalia ipsius celebrata fuisse xviii Kal. Febr. Quod iterum suggillat Pagius, in Critica, eo anno, inquires id esse in errore 132 perstare. Verum eadem diei initium imperii et quinquennalia ascribere, non quidem erroris, sed constantis veritatis indicium est.

Nota VI, p. 53.

De legatione Persarum ad Theodosium, Orosius, lib. viii, cap. 37, ait: *Persæ... ultra Constantinopolim ad Theodosium misere legatos pacemque supplices poposcerunt; ictumque ædus tunc est, quo universus Oriens ad nunc tranquillissime fruatur.* Pro isto facere cum Persis feriendo missus est a Theodosio legatus Stilico, uti nos docet Claudian., paneg. i in ipsius laudem, vers. 51, ubi inquit:

Vix primævus eras, pacis cum mitteris auctor
Assyria. Tanta fœdes cum gente ferire
Commisum juveni, etc.

Nota VII, p. 53 et 54.

1. Theodosium de Greothingis triumphasse, anno imperii sui 8, æræ Dionysianæ 386, nos dubitare non sinit Claudianus, Honorii iv consul., vers. 654, ubi ipsum Honorium alloquens ait:

Tibi debest orbis
Fata Gothunorum d. b. latumque tyrannum
Ister sanguineos egit, te consule, fluctus.

Nam hæc ad primum Honorii consulatum refert, quem gessit eo anno. Non id laetit Idathium: siquidem in Fastis sub eodem consulatu scribit: *His consensibus victi atque expugnati et in Romaniam captivi adducti gens Greothingorum a nostris Theodosio et Arcadio.* Deinde cum victoria et triumpho ingressi sunt Constantinopolim die iv Idus Octobris. Quapropter triumphum de Greothingis optime et ex auctoritate Idatii ab anno 7 Theodosii, cui ascriptus est in Editione Sirmondiana, in annum 8 transiit Florius.

2. Sub eodem anno 7 Theodosii con-ignatus est in Chronico Sirmondi § Priscillianus declinans, in quo Idathio de Prisciliano 133 narrat quæ ante annum 8 Theodosii æræ communis 386 gesta esse satis certo constat, uti in scholis per singula notatum est. Proindeque § iste Priscillianus declinans sub anno 7 Theodosii relinquendus erat, ubi eum ex Ms. exhibuit Sirmondus. Neque enim consequens est ut ad annum 8 pertineat, si ad hunc pertinet § Greothingorum, qui ante ipsum descriptus est. Namque hoc vitium in Chronico irrepit ex librarii oscitantia, qui a § Legati Persarum ad § Greothingorum transiit, prætermisso § Priscillianus declinans. Cumque errorem hunc suum corrigere debuisset, deletis ibi § Greothingorum, et in locum suum (ad annum scilicet 8) translati, emendatione hac contempta, satis

A illi fuit § Priscillianus declinans subjicere § Greothingorum, utrumque anno 7 Theodosii consignando cum hic anno 8, § vero Priscillianus declinans anno 7 ascriben lus esset; quod ex Idathio et ex dictis patere existimo.

3. Cum § Greothingorum sub eodem anno 8 Theodosii conjunxit Idathius § Priscillianus propter. At librianus, qui hunc locum dederat § Priscillianus declinans, coactus est § Priscillianus propter alio traducere, ne quos et loco et anno sejunxerit Idathius, ipse utroque conjungeret. Hinc post § Priscillianus declinans, quem subjecerat anno 7 Theodosii, annum adnotavit 8 et Arcadii quinquennalia. Post hæc sub anno 9 conscripsit § Priscillianus propter, atque his interpolationibus trium annorum chronologiam penitus evertit. Conanti eam restituere facem mihi præstitit Idathius ipse, dum in Fastis victoriani de Greothingis anno 8, ut dictum est, adnectit, Arcadiique quinquennalia anno 9 æræ vulgaris 387; quippe sub hujus anni consulibus hæc vulgari: *Quinquennalia Arcadii Augustus propria cum Theodosio Augusto patre suo editionibus ludisque celebravit xviii Kal. Febr.* Quapropter ista sic ordinanda sunt, ut sub anno 7 consignetur § Priscillianus declinans; sub 8 § Greothingorum et § Priscillianus propter; sub 9 § Arcadii quinquennalia; quæ omnia ex Chronico et Fastis Idatii desumuntur. Cujus ope quod 134 vulnera ipsimet a librariis infecta curemus, quis reprehendat? Tantum de § Priscillianus propter dubitare quis poterit an ab Idathio alligatus sit anno Theodosii 8. Sed præterquam quod verosimillimum est quod supra dixi, eum § a librario ejectum fuisse loco suo, cum in eum intulit § Priscillianus declinans, ea etiam quæ in eo narrantur illo Theodosii 8 anno certissime contigerunt.

4. Itaque Priscillianus, quemadmodum refert Prosper in Chronico sub consulibus Arcadio et Bautoe, qui anno 385 nomen dederunt, dammandum se intelligens in synodo lo Burdegalensi, ad imperatorem Maximum provocavit. Idathius in Chronico a Sirmondo edito hæc etiam alligat eidem anno 385, dum ait Priscillianum in Galliis a sancto Martino et ab aliis episcopis hæreticum judicatum ad Caesarem appellasse. Cum ex his ergo præcipuum sit supplicium de Prisciliano, post concilium Burdegalense et ante invasam a Maximo Italiani, sumptum fuisse; cognitur anno 8 Theodosii, æræ Dionysianæ 386, necem illius illigare. Maxime cum quæ Severus, lib. ii Histor. scribit inter synodum et Priscilliani necem intercessisse; ante exitum anni 385 præragi nequaquam potuerint, rursusque quæ in eadem Historia et in lib. ii Dialog. gesta esse narrat, a nece Priscilliani adnotum in Italiani Maximi integrum ut minimum annum requirant. Atqui Maximus anno 387, autumnio appetente, aut etiam antea, bellum in Italiani tulit. Hinc consequens est ut Priscillianus et socii anno 386, Theodosii 8, plexi fuerint.

Nota VIII, p. 54.

D 1. Greothings inter Ostrogothos numerant Jordanes et Ammianus Marcellinus. Nam Jordanes, in Geticis, n. 46, Hermanaricum Ostrogothorum regem appellat, eundemque Marcellinus, lib. xxxi, regem vocat Greothingorum. Eisdem Claudianus Gothicus ubique nominat. Quare idem omnino sunt Greothingi Idatii, Ammiani Greuthingi et Claudiani Gothuni, quicquid contradicat 135 Salmasius in notis ad Trebellium, pag. 529. An vero hoc nomen in Claudiano depravatum sit? Alia questio est.

2. B. Ilum cum Greothingis per legatum Promotum gessit initio Theodosius; deinde per se ipsum. De illo fuse Zosimus, lib. iv, et Claudianus, de iv consulatu Honorii, non parce; hæc ex isto accipe, vers. 625:

Ausi Danubium quodam tranare Gothuni,
In limes fregere nemus; ter mille ruebat
Per flum in pæne cunctis immixtus alui.

Dux Odothæus erat. Tante molimi a classis
incipiens ætas et prout condidit annus.....

Primus annus Claudiano est primus Honorii consulatus, quo hæc acta sunt, ut superius observabam. Idatius in Fastis non expugnatos molo, sed et captivos in Romanum traductos fuisse Greothingos testatur, ubi colendis agris additi sunt alii, alii in militiam assumpti. Utrumque tradit Claudianus, lib. II in Eutropium, iniquis: *Ostrogothis colitur mistisque Gothunis Phryx ager*. En vrimum. *Legio pridem Romana Gothum*. Eadem habet Pacatus in panegyrico ad Theodosium, ubi: *Dicamne, ait, receptos ad servitium Gothos castris militem, terris sufficere cultorem?* En secunsum. Ubi licet Gothunos ab Ostrogothis distinguere valeatur, reipsa Gothuni sive Greothingi non magis a Gôthis distinguebantur, quam Silingi a Vandalis, Gâllecii ab Hispanis.

Nota IX, p. 34.

Una cum Prisciliano, quod Severus et Hieronymus testantur, morte multati sunt Felicitinus, Julianus, Asarinus, Aurelius, Armenus, Latronianus atque uxor Delphidi Rhetoris Euctocia. De quorum filia Procula ait Severus: *Fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam peritum sibi gramminibus abegisse*. Utrumque et uxoris Delphidii supplicium et filie dedecus significat Ausonius, dum, epig. v profess. Burdeg., 136 de eodem Delphidio ait, ut jam olim adnotavit Gisleinius:

Medio quod ævi raptus est:
Errore quod non devians filiz,
Pœnaque læsus conjugis.

Alii Priscilliani sectatores, mitioribus supplicii affecti, in exiliumque pulsi sunt. Ab hæresis extincta non est, sed in majus aucta exinde, ut ait Idatius, in Gallciam invasit.

Nota X, p. 55.

Maximum, quem, multorum iudicio, exitus potius quam causa tyrannum fecit, cur plerique Britannum dicant vix capio. Nam quod de illo canit Claudianus, IV consuluat Honorii: *Hunc sævum Britannia fudit*, non patriam significat, sed provinciam ubi imperium arripuit. Zosimus profecto Hispanum fuisse affirmat, lib. IV. Depranvis Theodosio ipso coram Theodosiane domus vernam indigitat tanquam in ea ortum. Cœvis his testibus et ferne oculatus quis non credat? Plura his dabit Pagius in Critica, ad annum 385, n. 4. Maximum non semel nec parce laudat Severus, et ejusdem uxoris pietatem atque religionem multis commendat dialogo II, n. 7. Orosius, lib. VII, cap. 34, Maximum virum strenuum, probum atque Augusto dignum vocat. Quin etiam Theodosius ipse (apud Suidam, verbo *Valentianus*) eundem Valentianum alloquens, de Maximo ait: *Recte Christum colit, qui te non injuste eiecit, ac perversa fides tua* (Arianis quippe adhaeserat) *Maximo hunc fecit occasionem*. Denique sanctissimus etiam pontifex Leo religionem Maximi commendat, epist. ad Thurib. Mitto Rufinum lib. II, cap. 16, ubi causas tyrannidis Maximi et rebellionis in Valentianum hujus impietatem et hæresim fuisse indicat.

Nota XI, p. 55.

1. De Cynegio Idatius in Fastis consuluat Theodosii II et ipse Cynegii: *Defunctus est, ait, Cynegius præfectus Orientis 137 in consuluat suo Constantinopolitani*. Hic universas provincias longi temporis tæbe deceptas in statum pristinum revocavit, et usque ad Ægyptum penetravit et simulacra gentium everit. Unde cum magno fletu totius populi civitatis ductum est corpus ejus ad Apostolos, die XIV Kal. April. Et post annum transtulit eum matrona ejus Achantia ad Hispanias pedestre. Videsne, lector, ut nostratem Cynegium, obitis muneribus illustrissimum, fidei catholice et justitie zelus illustriorem reddiderit? Nostratem, inquam; nam quo pertinet ut conjux Achantia ab urbe Constantinopolitana immenso fere itinere in Hispaniam deduceret, nisi ut et in majorem suorum moxumentum inferret? Factum id ipsum et cum Ar-

A borio eodem fere tempore, et in eadem urbe Constantinopoli vita functo, qui in patriam, sive ea Tolosa fuit, sive Burdegala, translatus est. Quod Ausonius ejusdem Arborii sororis filius prodidit laudato loco, epigr. XVII, iniquis:

In patriam sed te sedem æ monumenta tuorum
Principis Augusti restituit pietas.

2. Cynegius igitur Hispanus erat. Sed veterum scriptorum pertinaci silentio vel aliis casibus factum est ut neque illius neque plurium aliorum Hispanorum, quos secum habuisse Theodosium necesse est, patriam ullibi litteris expressam habeamus. Claudianus profecto Hispanam nobilitatem Honorii lateri adhæsisse, in IV ejus consuluat panegyrico testatur, dum versu 582 ait:

Illustri te prole Tagus, te Galia doctis
Civibus, et toto supavit Roma senatu.

Quidni etiam Theodosium patrem plures etiam quam filium Hispani sequerentur? Sed ad Cynegium redi; cum non ultra meritum ab Idatio laudatum fuisse, Zosimus, lib. IV, testis est minime suspectus, utpote qui Christianis viris etiam principibus iniurias frequenter est. Magnus etiam Theodosius, lib. XV de 138 Accusatoribus, Cod. Theod., cum Cynegio loquens ait: *Iustitia et æquitate, qua notus, etc.* Plura si vis, lege Theofredum, in Prosopog., Cod. Theod., verbo *Cynegius*, ubi accurate de Cynegii muneribus, comitiva Sacra largiti, Præfectura prætorii per Orientem pluribus annis et consuluat agit.

3. Quoad locum quo mortuus est Cynegius, non te fallat Zosimus, diem obiisse cum ait in itinere. Ita quidem; sed Cynegio ut ex Ægypto ad Theodosium, a quo accessit erat, in Myricum veniret, Constantinopoli transeundum erat, ibique, ut ait Idatius, mors illum occubavit. Lex etiam XVI de hereticis, Cod. Theod., cum inscripta sit Cynegio præf. prætorio die 6 Augusti hujus anni, inducere poterit lectorem et impellere ut ea die Cynegium nondum vita functum credat. Verum fallit et inscriptio, ut probat lex III, de his qui super religione eodem Cod., ex qua discimus XVI Kal. Julias ejusdem anni Tatianum præfecturam illam tenuisse. Quare Cynegius ab humanis excessit prope diem 19 Martii, quo, secundum Idatium, ad Apostolos elatus est.

4. In artis sancti Porphyrii, apud Surium et Bollandum, 26 Febr., præclara sit alterius Cynegii mentio, cui Arcadius Augustus ejusque uxor Eudoxia anno 401 excedendi Maris Gazensis delubrum curam imposuerunt. Cynegii nomen ardenque religionis studium, atque eximius in eum aule favor, filium aut cognatum superioris Cynegii indicant. Unde inelucta gens Cynegiorum expugnandis et solo æquandis idololatriæ arcibus nata videri potest. Verum hic Cynegius idem fortasse est ac cui divus Ambrosius epistolam misit 72. Pietas atque egregia illius juvenis indoles, tempus etiam quo i hæ litteræ scriptæ sunt, hanc mihi cogitationem inderunt. Cæterum Cynegii hujus pater Paternus vocabatur, quem Ambrosius a proposito deterret sociandi hunc filium suum cum nepte sua ex filia, atque adeo ex istius Cynegii sorore nata. Horrebant religiosus juvenis hæ nuptias, quas cum illasa erga patrem pietate vitare vellet. Ambrosium, qui eas patri disunderet, deprecatur est. Quo I sanctissimus pontifex præstitit data epistola 47 139 ad Paternum lectu dignissima. Uti et a Theodosio legem etiam meminuit, qua patruellum fratrum et consobrinorum inter se conjugia sub severissima pœna vetuit; lege, si vis, emm. Baronium, an. 390, in fine. Denique apud E. nodum, post epist. 7 lib. IV, et alibi, epitaphia legitur Cynegie uxoris Faustæ, summi viri et supremis honoribus functi, quæ alicujus ex his Cynegii neptis esse potuit.

Nota XII, p. 56.

Eugenianæ tyrannidis initium anno 391 perperam adnotant Prosper, Marcellinus et Incerius Caspiatani, qui nem ilius designat VI Kal. Septembris. Porro Marcellinus et Anonymus rursus narrant non per se

incredibilem; nam Valentiniani eadem, quam Eugenii tyrannis consecuta est, eidem anno 391 ascribunt. At Prosper, qui occisus ait Valentinianum, ut quidem occisus est, anno 392, sibi ipsi contrarius est et pugnantia scribit. Quod non an madverens Petavius, eidem ac Prosper anno 391 arrepti ab Eugenio imperii exordium illigat.

Nota XIII, p. 56.

Nescio quo pacto fieri potuit ut Idatius ad annum 395 Honorium in consortium principatus a patre Theodosio assumptum non meminere. Socrates, lib. v, cap. 24, consulatu Theodosii in et Abundantii, qui huic anno 395 nomen dederunt, Honorium Augustum renuntiatum fuisse v. Huius Januarii tradit. Sed cum Theodosium non multo post in Gallias contra Eugenium profectum fuisse scribat, legesque *xxxi de operibus publicis*, et *xxiv de hereticis*, Cod. Theod., nos doceant Theodosium initio Julii insequentis anni nondum Constantinopolim dereliquisse, quis non videt Socratem sibi non constare? Nam quo pacto verum esse potest Theodosium paulo post ascitum in regni societatem Honorium, versus Gallias Constantinopolim movisse, si post sesquiannum nondum Constantinopoli egressus erat? Quid quod Prosper et Marcellinus ita loquuntur, ut **140** eadem die qua Honorium consortem imperii renuntiavit pater, solem defecisse affirmare videantur; hic autem solis defectus anno 395, ex astronomie regulis, cadere non potuit in diem 9 Januarii. Melius itaque præclarissimus astronomus Petavius, Rationarii Temporis parte II, lib. IV, cap. 2, Honorium a patre in regni consortium assumptum fuisse censet die 26 Novemb., quo idem anno 395 sol eclipsim passus est, quinquagesimum menses et amplius distat a Julio consequentis anni 394, quo Theodosius adversus Eugenium ex Oriente profectus est, quam die 9 Januarii a Socrate designata. Ptolemæus Silvius, in Calendario, natalem Honorii consignat 18 Febr., natalem, inquam, purpure, de quo nunc queritur. Quod si ab opinione Petavii recedendum sit, Silvio potius quam Socrati assentiar, quia ille in Occidente, vel etiam in ipsa Roma vixit, ubi quotannis natalis hic dies Honorii sollemnis erat Silvii ipsius tempore. Ab omnibus dissentiens Anonymus Cuspidiani eclipsim ascribit diei vi Kal. Novemb. et inaugurationem Honorii x Kal. Februarii.

Nota XIV, p. 56.

Cum dormitans nescio quis librarius hæc ita prius descripsisset: *In hoc loco tantum præter regna tantum inserta principum*, vocabulum tantum ineptissime iterans, alius postea labem hanc emundare aggressus, adverbium tantum in prima sede conservavit, in secunda vero illud cum præcedenti verbo regna commiscens, ex duobus illis regna et tantum hoc unum fecit regnantum, quod hucusque in libris editis retentum est, ut monui in scholio. Interim tamen manifestum nobis indicium relictum fuit antiquæ lectionis, quæ adverbium in istud tantum semel et quidem in ultima sede præferebat, afficiens, ut ita dicam, verba illa *propter regna*. Neque unquam Idatio mens fuit ut in hoc tantum loco quinque principatus annos sub una Olympiade legeremus, nam id ipsum aliquoties infra videlicet. Quotiescunque autem id fiet, sub uno anno civili imperatorios duos reperies, alterum principis excedentis, alterum principis imperium **141** a leuntis; atamen quia neuter completus est, ambo unico civili notantur. Quod autem de Olympiade monuit Idatius, monitum etiam esse debet de decadibus annorum Abrahamiticorum, ne eam undecim anni principatus turbat a lectio. Quod Bouquetius Pagiusque non animadvertentes ab anno Abrahami **240** ad annum **2420** annos undecim numerant. Exinde Pagius, ad annum **405**, n. 14, annum **2416** Abrahami anno Honorii 5 non recte alligat, ut ad annum **400** ostendam. Bouquetius (apud Florium u. 116) errat præterea, iniquens annum **17** Theodosii

A anno Abrahamitico **2410** in Idatii Chronico respondere; nam præterquam quod hic annus Abrahami propius accedit in Chronico ad annum **16** Theodosii, reliqui omnes usque ad **2460** necessario postulant ut **2410** Theodosii **16** alligetur. Sed de his plura, si vis, invenies in dissert. prævia, n. 25 et 26.

Nota XV, p. 57.

Dum Idatius, de Arcadio et Honorio loquens, regnasse eos asserit xxx annos ab excessu patris, non utrumque eorum, sed alterum, Honorium videlicet, annum 50 regni pervenisse significare voluit. Et nec Honorium verum est solidos xxx annos imperasse. Nam Arcadius 14 imperii anno, mense quarto, obiit, nimirum Kal. Maii, anno æræ vulgaris **408**; Honorius vero 29 quidem non implevit. At Idatius ejus regno ascribens quod temporis excurrit a Theodosio patris morte ad imperium Valentiniani III, anno **425**, vel potius ad initium huius anni, ubi annum **1** Theodosii minoris præfixit subductis rationibus, summam conficit annorum xxx. Hinc colligimus perspicue Idatium æræ communis annum **424** Honorio adjudicasse. Quod etiam ex ipsa notarum chronologicarum designatione aperte comprobatur.

Nota XVI, p. 58.

1. In Editione Sirmundiana concilium istud Toletanum anno Arcadii et Honorii 5, Christi vero 399, alligatum est. Cl. Florius **1** **2** illud primus huic anno 6 subject; et licet nullo alio Idatii testimonio correctio fulciatur, firmiter tamen tenenda mihi visa est; tum quia epigraphæ ipsa concilii consulatum Stiliconis præfert, qui alius vix ac nec vix quidem esse potest quam quem gessit anno **400**; tum quia facilis fuit librarii lapsus anticipandi hunc § *In provincia Carthaginiensi* lineola una, maxime cum illa vacaret. Atamen doctissimus Pagius antiquam lectionem retinendam censet, quia concilium istud alligasse Idatium putat, nec fallitur, anno Abrahami **2416**, qui (ait Pagius, ad annum **405**, n. 14) Kal. Sept. anni Christi 399 inchoatur. Sed primum si annus Abrahami **2416** inchoatus sit Kal. Septemb. an. 399, necesse est pridie Kalendas easdem anno **400** finem accepisse. Atqui concilium his an. 40. Kalendis coactum est, si coactum est consulatu i. Stiliconis. Non ergo intra annum Abrahami **2416** est celebratum, sed die prima anni **2417**, quod nolet Pagius. Deinde annus Arcadii et Honorii 5 secundum Idatium neque in annum Dionysianum **400**, quo primum Stilico consul renuntiatus est, neque in Abrahamiticum **2416** incidere potuit, cum annus eorundem Augustorum **1** innexus sit ab Idatio anno Abrahamitico **2410**, qui cum Dionysiano 395 concurrat. Igitur quisquis concilium hoc Toletanum celebratum esse affirmet anno æræ communis **400** ac Abrahamitico **2416**, nequit non ipsum conjicere in annum Arcadii et Honorii 6. Quod non animadvertisse Pagium vehementer mirarer, nisi non ipse alibi monuisset peritorum multiplicationem memorie et animo onerosam esse; a diversa namque annos Idatianos communes putandi ratione, quam sequitur Pagius, hunc ipsius lapsum fluxisse minime dubito.

2. Natalem Theodosii junioris, qui in aliis Chronici hujus Editionibus illigatus est anno 9 Arcadii et Honorii in hunc annum 7 retraxi, nihil dubitans, eidem anno ab Idatio fuisse ascriptum, librorumque errore in illum annum 9 æræ communis **403** rejectum fuisse. Scilicet in Chronico, sub Severi Sulpicii nomine ab eruditissimo Florio promulgato anno 7 (Florius correxit 8, sed immerito), ita in Ms. legitur: **143** Theodosius junior et Augustus factus est. Constat autem fere omnia quæ in eo Chronico a Theodosio Magno usque ad Anthemium scripta sunt, ex Idatio desumpta fuisse. Quapropter haudquaquam ego dubitem Idatium in Chronico ita scripsisse: *vi. Theodosius Arcadii filius nascitur et Augustus factus est. Et sane in Vita sancti Porphyrii episcopi Gazensis (26 Febr.) ita scriptum est: Theodosius, cum primum*

fuisset notus, fuit remanens imperator. Quod de acclamatione et assumptione purpure saltem interpretari possumus; verum si cui de solemnī inauguratione interpretanda esse velit verba Idatii, eamque cum Marcellino et Chronico Alexandrino in diem iv Idus Januarii anni 8 Arcadii et Honorii referat, dicam Idatium hæc ita distinxisse: vii. *Theodosius Arcadii filius nascitur*; viii. *Theodosius factus est Augustus. Solis facta defectio in Idus Novemb.* Porro apud Severum, post illa verba *Theodosius junior*, aliquid deesse manifestum est; neque melius locum suppleas quam si legas: *Theodosius junior nascitur et Augustus factus est.* Atque id etiam suadet quæ in eodem § vero sequitur; nam addit statim: *Sol eclipsim passus*, quæ certe eclipsim anno 8 contigit. Hæc omnia satis clare demonstrant Idatium natalem Theodosii anni 7 Arcadii et Honorii adnexuisse, arbitrariisque ore tantia in annum ipsorum 9 delapsum esse.

3. Præterea Idatius ad annum Honorii 30, Christi 424, de eodem Theodosio ait: *Post obitum Honorii patrum monarchiam tenuit imperii cum esset annorum xvi.* Quæ falsa esse necessarium est, si natus fuerit Theodosius anno 403. Verum si pro xvi legatur xxi, anteposita nota i notæ v, cui facili lapsu postpositi est, ut ego existimo, a librario, tunc omnia coherent, neque pugnant a scribet Idatius; namque xxi annos si Theodosius numerabat, dum anno 425 Chronico suo eum ingerit Idatius, natum fuisse oportet anno 404; et si natus est eo anno, cum ad 126 pervenit, xxi annorum tunc certe erat. Natus est Theodosius iv Idus Aprilis; ita Socrates, lib. vi, cap. 6, et Marcellinus, in Chronico ante Sirmondum edito et i Ms. Brugensi, quod habuit Petrus Franciscus 144 Chiffetius, at in Sirmondiano in Idus legitur. Bollandus, ex Actis sancti Porphyrii episcopi Gazensis deducit natum fuisse die 23 Martii. Sed quæ in illis Actis narrantur eum diem non necessario postulant. Et fortasse natus est ejusdem mensis Martii die 29, atque in Socrate et Marcellino pro iv Kal. librarii vi. io scriptum est iv Idus Aprilis.

Nota XVII, p. 59.

Cum Cyrillo, de quo Hieronymus, lib. de Script. eccl. s. n. 122, testatum reliquit, *quod sæpe pulsus ecclesia Hierosolymitana* et *receptus ad extremum sub Theodosio principe octo annis inconcessum episcopatum tenuit*, Joannes suffectus fuerit circiter annum 387, nullus præterquam quod idem Hieronymus in suo Chronico commemoraverat, Arianus episcopus ante Joannem Ecclesiam Hierosolymitanam occupaverat. Hinc cum de orthodoxia et sanctitate Cyilli satis abunde constet, utpote qui sanctorum fastis ascriptus est (vide Acta Jesuitarum Antuerpiensium, ad diem 28 Martii), nunquam per ea tempora legitimus fuit Hierosolymorum episcopus Arianus; nam Maximo catholico successit Cyrillus, Cyrillo vero defuncto proxime successit Joannes. Quapropter quos anno 11 duplici ex Constantini Ariani episcopos numerat Hieronymus filiorum causa, intrusi et pseuoeπισcopi dicendi sunt, et quia heretici, et quia vivente legitimo episcopo Cyrillo, Ecclesiam illam occupaverunt.

Nota XVIII, p. 60.

De ingressu Barbarorum in Hispanias Idatius consulat Honorii vii et Theodosii in hæc tantum in Fastis scripsit: *His consulibus Barbari Hispanias ingressi*; nec plura. Cætera quæ hæc habet Chronicon suspecta mihi esse fassus sum in scholio. Equidem cum ingressus Barbarorum in Hispanias inspectante Idatio contigerit, quis ab illo scripta esse credit illa: *Alti iv Kal., alii in Id. Octobr. memorant*, maxime cum uno eodemque anno dies 28 Sept. nobis et 15 Octobr. in tertiam feri in 145 incidere nequeat, ita qui ingressum illum statuit Idatius? Itaque alter eorum diem sollicitus est; cur non et reliqua cuncta a verbo illo *ingressi*? Sed qui vulgatam lectionem tueri velit, dicam illum in Idus Octobr. e migra-

A ex Chronico Parvo, legatque iv Id., vel illum penitus rejiciat, ex Excerptis Hispanice illustratæ, ubi primus tantum dies iv Kal. expressus est. Nam cum ab hoc anno ingressus Barbarorum in Hispaniam removeri nequeat, quandoquidem illum confirmat Idatius in Fastis, Isidorus, Prospero et Cassiodoro ipsi assentientibus, satis est ut diem illum in Id., qui feria 4 (habuit enim hic annus cyclum solis XXVI, litt. Don. C), aut mense in iv Id., qui fuit feria 3, uti etiam dies iv Kal. aut hunc postremum retineamus, illo prorsus abjecto.

Nota XIX, p. 60.

1. Cum Sirmondus, ex fide Codicis ms., annum 18 Honorii, qui fuit ære communis 410, post relictam in Chronico Urbis irruptionem mortemque Alarici ad § *De bacchanibus* consignavisset, Cl. Florius eas notas loco movit et § *Alaricus rex Gothorum* adiecit, ut irruptio Urbis, obitusque Alarici, sub eo Honorii anno legeretur. Ego autem, quemadmodum facile assentior Idatio, mortem Alarici anno 409 non alligasse, notasque illas § *Alaricus moritur* a junxisse, cui idem initium est ac illi alteri *Alaricus rex*, ita etiam existimo ea quæ de Placidia captivitate atque Urbis vastatione scripsit, sub anno Honorii 15, ære vulgaris 409 abnotasse. Nam licet omnium feræ scriptorum testimonio constet Romanæ ab Alarico captam fuisse atque direptam anno Honorii 16, cum tamen contestatum pariter sit, Alaricum non unam tantum in urbem fecisse invasionem, ea omnia quæ a *A'ni et Vandali* usque ad § *saltem Alaricus moritur* narrat Idatius, anno Honorii 15, Christi 409, non inapte filigare potuit, quia pars eorum maxima hoc anno gesta sunt. Plurimæ intra et extra Urbem cedes, civis vehementer vexati; Alaricus Romanæ ingressus, 146 Placidiam velut obsidem initæ cum senata pacis, et ut ab Honorio confirmaretur, inde adduxit. Hæc igitur narrans hoc anno 409 Idatius, eadem Urbis, quia cum iis connexa erat, adiecit. Ut ut sit, quia Ven. Beda, lib. 1 Histor. Anglor., cap. 2, et Ivo Carnotensis, in Chronico ms., apud S. belesstratum, tom. 1, disert. 2, pag. 229, anno 409, exidum Urbis evenisse tradunt, quod novissimè Pagius multis asserere aggressus est, transferendum in Idatio non putavi Honorii annum 16 a § *Alaricus rex*, ne hunc sententiæ suæ patronum eripere ipsi velle videar.

2. Ceterum visitationem Romæ Idatium non fuisse ante annum 410 ego quoque firmissime assentior. Namque id ipsum cuncti historici tradunt, præter Bedam et Ivonem laudatos, de quorum tamen supputatione dubitare possumus, an quam alii observant ipsi sequantur. Deinde id ipsum rerum quæ necesse Stiliconis ad postremam illam Urbis irruptionem gestæ sunt magnitudine demonstratur. Siquidem Alaricus non statim ac Stilico interfectus est, in Urbem movit, sed movit non paulo post, cum etiam Eucherius Stiliconis filius extinctus fuerit. Accedente deinde ad Urbem Alarico, eamque obsidione cingente, gemina legatio a senatu ad Honorium, qui Ravennæ tunc erat, pro pace cum Gotho ferienda missa est. Post hæc ipse etiam Alaricus cum exercitu Ravennam accessit. Longe ibi per interitutos de pacis conditionibus inter ipsum et Honorium tractatio habita est. Præterea Attalus semel atque iterum purpura indutus atque exutus fuit, quidquid Pagius ad an. 410, n. 10, contra perspicua Orosii et Olympiodori verba reclanet, tyrannidem secundo ab Attalo assumptam anno 414 contendens. Denique ab eodem Attalo tunc temporis expeditio in Africam instituta fuit, ob eamque, quia male cessit, quod Romano tantum in lite, exclusis Gothis, suscepta fuerat, Alaricus Attalo imperium abrogavit. Hæc autem omnia longior quam unius anni moram requirunt. Quare cum Stilico occisus sit 25 die Augusti et 25 Augusti etiam mensis Urbis a Gothis vastata, Stiliconis eodem mense Augusto anni 408, 147 postremo Urbis irruptionem eodem mense Augusto anni 414 cuncti historici consignaverunt.

3. Sed præstat au lire Zosimum, qui, referente in A sua Bibliotheca Photio, ait: *Alaricus Romanum iterum obsidens, civibus ad inopiam reductis, obsidionem solvit, eisque imperatorem dedit Attalum, quem tamen deinde rursus obsiderit imperio; atque ad Honorium Augustum Ravennæ tunc agentem factus cum eo intirum misit. Assarus vero (Sarum appellat continuo reliqui), Gothus et ipse, Alarici rebus impetimentum iniecit. Atque hunc (addit Photius) sexti historiarum libri finem fecit Zosimus. Agnovit id ipsum Pagius, a l annum 410, n. 5, dum ait: Deinde loquitur (Zosimus) de pugna inter Alaricum et Sarum duces habita; quo prælio ex parte narrato, opus ejus absolvitur, reliquis injuria temporum deperditis. Hinc liquet constat Romanam ter a Gothis obsesam fuisse, quod diserte tradit Sozomenus, lib. ix, capp. 6, 8 et 9. Et expresse Zosimus iteratè obsidionis meminit, eamque Alaricum solvisse, deindeque de pace cum Honorio inenda cogitasse atque serio egisse narrat, cui contra iandè impetimentum obicit Sarus. Plura non legimus in historia Zosimi, quam nunc habemus, vir Pagius ipse agnoscat, ad an. 410, n. 5. Et tamen postquam ipse historie sue finem posuit, et Sarus injuria Alaricum laceravit, irruptio illa subsequuta est, qua capta Roma atque vastata est. Quare incredibile prorsus sit tertiam hanc et postremam Urbis expugnationem ante annum 410 contigisse.*

4. Tertullii præterea consulatus id ipsum, ut ego sentio, clarissime demonstrat, mirorque doctissimum Pagium, a l an. 410, n. 8, ex eo consulatu Urbem ab Alarico vastatam esse anno 409, collegisse. Tertullusne post Attali ablationem, post Urbis direptionem atque Gothorum inde abitum, ausus fuisset consulis nomen usurpare? At Pagius ad lucto Zosimo ait: *Attalum postmodum (quam imperator appellatus est) senatum ingressum Tertullum consulem designasse, quod anno 409 sine dubio factum... Urbemque tunc ab Alarico direptam.* Imprimis hæc Tertulli designatio quid ad rem faciat? **49** nondum capio. E contrario vero consulatus, anno 410, per aliquot menses intraque Urbis tantum mœnia a Tertullo gestus, eam inito saltem illius anni a Gothis nondum deprelatam fuisse atque desertam ostendit. Quare appetente illo anno 410, turbatis maxime rebus, Gothisque circa Urbem omnia occupantibus, licuit in ea Tertullo personam consulis agere, donec post Romæ cladem, Gothi inde discedentibus mense Augusto ejusdem anni 410, ea consulatus umbra etiam evanuit. Hinc Orolius umbratilem consulem Tertullum appellat, lib. vii, cap. 42; Prosper et Marcellinus, in Chron., non modo consulatum ejus prætereunt, verum etiam expresse notant unicum eo anno consulem fuisse orientalium partium Varanem. Idem quoque ita Tertulli consulatum asserit, ut neganti propior sit. Deinde ubinam legi t Pagius Urbem captam ac direptam fuisse a Gothis, statim ac Attalus imperator et Tertullus consul designatus fuit? Zosimus tam longe abfuit ut hoc scriperit, ut disertis verbis contrarium tradat injuens: *Alaricus Romanum iterum obsidens, civibus ad inopiam reductis, obsidionem solvit, et reliqua supra exhibita.* Qui l quod tot tantaque ab hoc tempore usque ad exilium Urbis gesta sunt, ut hic integer solidusque annus vix sufficiat; quod jam antea satis superque ostendisse me existimo. Ut autem Pagius plura de Urbis direptione anno a veritate aliena scriberet, inde natum est quod at scribendum accesserit, sibi persuasum habens bis tantum a Gothis Romanam obessam fuisse. Hinc quod in tertia expugnatione contigit, quodque de illa antiqui scriptoresarrant de secunda, quæ tertiam anno uno anteverit, interpretatus est. Idem ergo cum de Urbis calamitatibus anno superioris, quando semel et iterum obessa est, loqui cœpisset, potiusne illius latis eodem illo anno meminit ante scenæ quidem finem.

5. Tum etiam Placidiam ab Alarico captam in Urbe memorat; et reipsa eo anno 409 inde a Gothis abducta est. Namque Zosimus, qui historie ante ter-

tiam Urbis irruptionem, ut molo dictum est, finem fecit, hæc de Placidia, lib. vi, scribit: *Placidia soror imperatoris apud Alaricum manebat, vicem illa 149 quidem obsidii molo quodam implens, ita tam n ut honore omni cultuque regali frueretur. Ex quibus nonnulla, quæ supra dicta sunt, confirmantur, et Alarici comes et magnanimitas ostenditur, qui regium virginem splendide et, ut cum Plauto loquar, basilice habuit.*

Nota XX, p. 60.

1. Consulto ab Ilatio scriptum est, indultum esse a Gothis in Urbis exilio iis qui ad sanctorum limina confugerunt; non enim basilicæ tantum Apostolorum, sed ut testatur divus Augustinus, lib. i de Civit., cap. 1, *Martyrum etiam loca in illa vastatione Urbis ad se confugientes suos alienosque receperunt, ita ut quod in Romanos jure belli fieri licuisset, illicitum sibi esse judicarent Gothi.* Ait ibidem, lib. ii, cap. 2, Augustinus, quin etiam universum militibus suis Alaricum indixisse, ut in quantum possent, prædæ inhiventes, a sanguine temperarent. Ita Orolius refert, lib. vi, cap. 39. Parsum quoque est maxima, imo omni fere ex parte, domibus atque ædificiis civitatis. Item Orosius, cap. 40, de hac clade loquens, inquit: *Cujus rei quamvis recens memoria sit, tamen si quis populi Romani multitudinem videat et vocem audiat, nihil factum, sicut etiam ipsi fatentur, arbitrabitur, nisi aliquantis adhuc existentibus ex incendio ruinis deceatur.* Ita a Gothis in Romanos acti non est. Quod confirmat Olympiodorus, qui quarto ab irruptione anno, præfecturam Urbis gerente Albino, eam ad pristinum rediisse statum tradit. Quicunque autem ista comparet cum iis quæ Romani ipsi tum in Deum tum in homines impie crudeliterque admiserant, inveniet profecto longe eos mitiora quam quæ fecerant passos fuisse.

2. Nam præter enormia quibus tunc laborabant vitia, quæque divus Augustinus, Orosius, Salvianus, Sozomenus et alii exprobrant, quanto illi atrocius in reliquum pene orbem terrarum grassati sunt? Ut taceam præclarissimas urbes Carthaginem, Corinthum, Syracusas, Tarentum et virtutis merito clariorem his omnibus Numantiam, innumerasque alias, unus Sempromnius 150 Græci huc cœc oppida intra Hispaniæ limitis ferro et igne vastavit. Polybius in fragmentis id testatur. Orolius, lib. iv, cap. 20, exiisse fuisse ab hoc Græcho ait oppida cœc. Sed lege cœc, nam libri variant et hic numerus propius accipit ut Polybium. Qui l etiam Julius Cæsar in Galis? Præter civiles victorias, xi centena et xxi milia hominum ab eo occisa præliis confusus est ipse. Verba sunt Plinii, Hist. lib. vi, cap. 25. Totidem uno Gallico bello vicinas ius nœ ambitioni suæ victimarius iste Julius mactavit. Sed non est cur an iquiora queramus. Heraclianus comes Africa hoc eodem tempore truculentius quam Gothi sævit in Romanos suos, qui ex Urbis naufragio emergentes crudeliora, ut scribit Hieronymus, epist. 8, invenere Africa litora. Denique multa non barbaræ aut fere, imo egregiæ indolis exempla dederunt tunc Gothi, utiarrant Hieronymus, Augustinus, Orosius, Sozomenus atque alii. Scio duobus non retro sæculis a magnoviro scriptum fuisse, Urbe a Gothis occupata, Titum Diaconum pecuniam pauperibus distribuentem tribuni barbari jussu per Gothos Arianos occisum fuisse. Quid Gothi tantum virum læserint nescio; at quam immerito ipsi: Gothos Gothorumque nepotes frequenter traducat non ut omnes. Porro sanctus Prosper, necis sancti Titi testis singularis, longe aliter ad consulatum Theodosii xi et Valentiniiani rem narrat, quod jam olim viri in Galia doctissimi adnotarunt. Verba Prosperi, infra, nota 45, excerpta reperies.

Nota XXI, p. 60.

Alaricus, ut narrat Isidorus in Historia Gothorum, paulo post cladem Urbis vita functus est 27 regni sui anno, Honorii 16, ære vulgaris 410. Cum ergo Isidorus Idatium exscribat, non temere credidi Alarici mortem liberiorum vitio anno Honorii 15 sublatam

fuisse, uti in libris editis videmus, attamen alligandam esse anno ejusdem Honorii 16, atque hanc notam a § *De bacchanibus* avulsam § *Alaricus moritur* præponendam. Itaque tertio, non sexto die, ut perperam Marcellinus 151 in Chronico tradit, Alaricus sponte sua cum suis egressus et Campaniam Lucaniamque pervagatus, tandem in Brutis prope Consentiam morbo correptus interiit. Eo ingenti luctu et superbo funere elato, Visigothi regnum *Ataulfo ejus consanguineo* (certe affini, nam uxoris Alarici frater erat) et forma et mente conspicuo tradunt. Ita Jornandes, in *Geticis*, n. 54 et 55, ubi alia, si vis, legere poteris. Quo autem die Alaricus mortuus sit, quove rex factus *Ataulfus*, certo statui non potest, cum nihil horum ab historicis litteris mandatum sit. Sed neutrum ante Novembrem anni 410 contigi se ex eo colligitur, quod capta Roma est die 24 Augusti, *Pau'o Diacono* et *Theophane* testibus. Post triduum, id est, 27 aut 28 die ejusdem mensis, eam deseruit Alaricus, et in Campaniam irruens reliquam Italiam usque ad Siculum fretum peragravit, quæ duos ut minimum tres menses requirit.

Nota XXII, p. 62.

1. Dum *Idatius Hispanus*, quæ in castella sese et urbes receperunt, Barbarorum se subiecisse servituti ait, non ita illius verba accipias ut existimes suam esse libertatem amississe. Namque his in locis cum a Barbaris expugnari non possent, ad extremum pax inter utrosque conciliata est, atque Hispani majorem quam antea libertatem quodammodo nacti sunt, cum neque a Barbaris neque Romanis servitute cogentur. Siquidem a Barbaris tuto eos servitute locorum munio, a Romanis vero eorumque tum temporis effreno dominatu Barbari ipsi. Ceterum inter Romanos etiam tum numerari auebant Hispani ob imperii, qui diu suberant, majestatem, et ut a Romanis, si fons ferret, adjuvarentur. Quod sane sæpius experti sunt Gallæci, uti pluribus locis scriptum reliquit *Idatius*. Magistratus etiam ab imperatore accepisse eos puto, quotiescunque ab Urbe ipsis mittebantur. Sed raro in Gallæciam missos crediderim, ubi ab anno 400 fusi per campestria Suevi omnia itinera commeantibus Roma in Gallæciam clauderant. Ergo per hæc 152 tempora electum a civibus in unaquaque urbe ac oppido magistratum rempublicam administrasse et libertatem suam populo servasse existimo. Quin etiam id aperte testatur *Isidorus* in *Histor. Suevor.* ubi hæc ait: *Gallæci* (ita leg's, non *Galliæci* uti *Grotius*, neque *Gallæ* uti *Labbeus*, legunt) in parte provincie regno suo utebantur. Attamen *Idatius Hispanus* esse barbaris submisisse ait, quia passi sunt eos in provincia consistere, atque uberiores et fecundiores agros possidere. Quibus sæpe non contenti, reliquos etiam, qui ex pacis conditionibus aut quis locorum dominis cesserant, continuo depopulabantur, urbibusque etiam ac castellis assidue imminabant. De hac igitur servitute loquitur *Idatius*, quæ Gallæcos frequentibus et fere quotidianis Suevorum infestationibus obnoxios reddebant.

2. At quantumcumque hæc servitus molesta esset Hispanis, longe illos Gallo-que graviorem his temporibus a Romanis, dum ipsis subjecti erant, sustinuisse te-tantur *Orosius* et *Salvianus*. *Orosius* quidem de hac re loquens, lib. vi, cap. 41, ait: *Post hoc* (id est post magnos cruentosque barbarorum incursus in Hispanias, quorum acta meminerat) *continuo barbari execrati gladios suos ad aratra conversi sunt residuosque Romanos* (Hispanos intelligit, qui pars fuerant imperii Romani) *ut socios modo et amicos forent, ut inveniantur jam inter eos Romani quidam, qui molunt inter barbaros pauperem libertatem quam inter Romanos tributariam servitutem sustinere*. *S. milia* habet *Salvianus*, lib. vi de *Gub. rn.*, agens de Galis sponte sua ad Gothos declinantibus: *Ad barbaros, inquit, migrant et commigrasse non pavitet; valant enim sub specie captivitatis vivere liberi quam sub specie libertatis esse captivi.*

Nota XXIII, p. 65.

Idatius noster in *Fastis*, *Lucio* consule, qui anno 413 nomen dedit, ait: *Occisi sunt Jovinus, Sebastianus et Heraclianus abolitus*. Subscribit *Prosper*. At *Marcellinus Jovini* et *Sebastiani* necem anno præcedenti aligat. Potior est *Idatius* 153 atque *Prosperi* auctoritas. De iisdem tyrannis *Orosius*, lib. vii, cap. 42: *Jovinus, inquit, vir Galliarum nobis issimus, in tyrannidem mox ut assurrexit, cecidit; Sebastianus frater ejus hoc solum, ut tyrannus moreretur, elegit; nam continuo, ut est erectus, occisus est*. *Olympiodorus Jovinum* apud *Mundiacum* (lege *Mogunciacum*), Germanie urbem, tyrannidem arripuisse tradit studio *Coaris Alani* et *Guntarii* (aliis est *Gundacarius*) *Burgundionum* præfecti. Addit præterea *Jovinum* ægetulise *Ataulfum* sibi appropinquasse, pariterque *Ataulfum* *Jovino* succensuisse, quod is se invito *Sebastianum* fratrem imperatorem renuntiav-rit. Quare utrique *Ataulfus* infestus *Sebastiano* caput absceidit, *Jovinum* vero ad *Honorium* vivum remisit. Hæc *Olympiodorus*, qui in Italia, ubi erat *Honorius*, necem *Jovino* illatam aperte significat. *Prosper* tamen et *Marcellinus* *Idatio* consentiunt, dum utrumque fratrem in Gallia interfectum fuisse narrant.

Nota XXIV, p. 64.

1. De nuptiis *Ataulfi* et *Placidie* *Olympiodorus* apud *Photium* hæc prodit: « *Ataullo* studio ac consilio *Canodiani* nuptiæ cum *Placidia* conveniunt. Januario mense nuptiis dies dictus *Narbonæ* Gallie urbe, in domo *Iugentii* ejusdant primarii ejus urbis viri. Illic digniore loco residente *Placidia* in atrio Romano more adornato habituque regio, assedit ipsi et *Ataulfus* lana indutus omnique alio amictu Romano. Inter alia, nuptiarum dona donatur *Ataulfus* (ab *Ataulfo* legi debet; nam non *Ataulfus* a *Placidia*, sed *Placidia* ab *Ataulfo* his muneribus donata est) etiam quinquaginta formosis pueris serica veste indutis, ferentibus singulis utraque manu ingentes discos binos, quorum alter auri plenus, alter lapillis pretiosis vel pretii potius inestimabilis, quæ ex Romanæ urbis direptione Gothi deprædati sunt. Hinc versus canuntur epithalamii, *Attalo* præcemente, dehinc *Ruticio* atque *Phœbadio*. Nuptiis finis datus lusu gaudique ingenti Barbarorum simul et Romanorum, qui cum eis erant.

1542. Hinc liquide infertur et tempus et locum harum nuptiarum ignorasse auctorem *Miscellæ*, dum, lib. xii, celebratas esse ait *Foro Corneli*, antequam *Ataulfus* ab Italia discessisset. Patet deinde ex assignato ab *Olympiodoro* nuptiarum mense Januario doctissimum *Pagium* hallucinatum esse vehementer, dum persuasissimam eam imbibit opinionem de annis *Idatiani* ab Octobri auspiciantibus. Nam si ita esset, profecto vindemie anni 415 ære vulgaris et nuptiæ *Ataulfi* et *Placidie* mense Januario consequente celebratæ eidem anno alligatæ essent ab *Idatio* in *Chronico*, nimirum anno *Abrahami* 240, in cujus primum mensem vindemie, in tertium vero nuptiæ incidissent. Atqui non ita ab illo factum est; sed contra vindemias, quarum tempore Gothi ingressi sunt *Narbonem*, anno 19 *Honorii*, nuptiæ vero anno 20 ascriptis. Exinde igitur manifestum est *Idatium* annum 19 *Honorii* et *Abrahami* 2429 finem usque *Decembris*, qui proxime post illas vindemias insecutus est, perduxisse, eoque ibi absoluto, novum a Januario sequenti annum inchoasse, videlicet *Honorii* 20, *Abrahami* 2430, die prima anni *Christiani* 411. Sed hoc ipsum positum notarum chronologicarum *Chronici* evidentissime demonstrat.

3. Denique *Philostorgius*, mendacissimus alioquin scriptor, *Ataulfum* duxisse *Placidiam* tradit, vivo ipso uxore, quod nullus alius prodidit neque quisquam opinor, crediturus est.

Nota XXV, p. 64.

1. *Idatius*, in *Fastis*, sub consulibus *Honorio* x et *Theodosio* vi, id est anno æræ communis 415, postquam inventionem sacrarum cavariarum divi *Ste-*

phani contigisse narravit, 6 feria, die 3 Decemb., addit: *Exstant ex his gestis epistola sancti Luciani presbyteri et sancti Aviti presbyteri Bracarenensis, qui tunc in Hierosolymis debebant.* Lucianus, cui facta est revelatio, Græce historiam hujus inventionis scripsit; Avitus Latinam fecit. Exstat autem tom. X opusculi divi Augustini, pag. mihi 630.

1552. Avitum hunc non nemo forsitan eundem illum esse existimabit cui Hieronymus epistolam misit lxx, in qua de Origenis erroribus sermo est. Porro rursus tunc non levis suberat, quomobrem Hispani Hieronymum de Origene considerant. Ea declarat Orosius in communitorio quod tom. VI oper. divi Augustini insertum est. Tempus deinde optime congruit: nam ea epistola est circa annum 415, quod ex illius exordio constat, ubi Hieronymus ante annos decem de eodem argumento litteras se ad Pammachium dedisse affirmat. Atqui litteræ hæc ad Pammachium anno circiter 404 scriptæ sunt; in iisdem enim legitur a morte tum Origenis annos numerari cxi. Origenes autem mortuus est anno 253; igitur ex his omnibus annis elicitur 414. Si autem non omnes integri atque completi sint, recte eam epistolam ad Pammachium ad annum 403 referemus, et epistolam ad Avitum ad annum 415; si vero integri, altera anno 404, altera 415 scripta erit.

3. Scio, doctissimum Pagium, eam ad Pammachium epistolam anno 599 ascribere, ductum testimonio ipsius Hieronymi, qui ante annos xx quam eas ad Pammachium litteras mitteret, Constantinopoli se cum Gregorio Nazianzeno fuisse significat. At deceptus est Pagius, magnæque etiam Baronius, dum credunt Hieronymum Constantinopoli Gregorium convenisse anno 579. Siquidem Gregorius post synodum Antiochenam eodem anno 579, mense Octobri, habitum, ex Syria Constantinopolim profectus est, ad eumque postea Hieronymus accessit. Nihil autem simile vero est quam quod Hieronymus istud iter non arripuerit, ni postquam ad Orientem fama pervenit, ecclesias Constantinopoli Ariani ereptas fuisse Catholicæque restitutas Theodosi Magni edicto, quod Thessalonice promulgatum sive conditum est in Kal. Martii anni 580 habeturque l. ii de fide cath., Cod. Theod. Unde fieri vix potuit ut Hieronymus Constantinopolim adveniret, nisi eodem anno 580 labente. Substitit etiam in eadem urbe anno insequenti 581, dum generale concilium habebatur; quo testatur idemmet Baronius ad eundem annum, colligiturque **156** ex ipso Hieronymo, lib. de Scrip. Eccles., in Gregor. Nisseno. Igitur cum ex his omnibus recte conficiatur, fieri non potuisse ut annus 20 a commemoratione Hieronymi in urbe Constantinopolitana completus fuerit ante annum 402, completum autem fuisse tradit idem Hieronymus, dum ait: *Habetur liber in manibus ante xx annos editus*, quæ sunt verba ejus in laudata epistola ad Pammachium 65, multo probabilior est, quos ab incolatu suo in urbe Constantinopolitana ad scriptam a se epistolam ad Pammachium, annos xx, et amplius quoque a scripta hac epistola ad scriptas Avito litteras annos x ipse numerat, ab anno 412 vel, ut potius, ab anno 415, retrorsum numerando, putandos esse; non vero ab anno 579. Maxime cum hic computas atque prior ille quem supra deduxi ex annis Origenianis optime inter se coherent.

4. Quod si hic Avitus ille etiam sit qui ex Hierosolymitana peregrinatione Origenis libros in patriam secum advexit, equidem vel sanctorum locorum desiderio vel patriæ, quam a Barbaris dilacerari cernebat, vel Hieronymum consulturus, iterum in Palestinam post annum 409 navigare potuit, cum seniel ante eam peregrinationem conficisset, quando ex ea re dients Origenis libros attulit. Si ita est, Orosius profecto Bracarensis dicendus erit, cum ipse in Communitorio Avitum illum civem suum appellet. Ego ex Aviti nomine (quod ea Hispania eo frequentius jam olim fuisse constat ex antiquis incrip-

tionibus apud Gruterum, pag. 51, n. 8; pag. 93, n. 2; pag. 252, n. 5, et apud Barverium, in lunc., pag. 49), item ex peregrinatione in Palestinam per ea tempora a Gallæcis frequentata, demum ex Præcilianis erroribus, qui nullibi magis quam in Gallæcia invaserant, quosque Orosius conjunctim cum Origenianis in eodem Communitorio Augustino præposuit, non omnino temere credi posse existimo, Avitum, qui libros Origenis in Hispaniam asportavit, Bracarensem, aut saltem Gallicum fuisse. Sed tamen certum id esse non affirmo; tantummodo nostræ historiæ illustrandæ desiderio suspicionem hanc meam volui exponere.

Nota XXVI, p. 65.

1571. Ataulfus, ut in scholio adnotatum est, Narbonam anno superiore deseruit, et Barcinonam in Hispania occupavit, ubi insequenti anno interfectus est, qui fuit æræ vulgaris 416. Morales igitur, lib. xi, cap. 12, ingressum Gothorum in Hispaniam regniq; eorum in illa initium perperam in eundem hunc annum 416 distulit. Longius aberravit Majansius, dum in præfat. ad opera chronologicæ Marchionis Mondex., n. 80, hæc scripsit: *El Reyno de Espana empeno año 410... quando los Godos sortearon entre si las provincias de Espana de la manera que escribe Idacio Obispo de Lamega en su Chronicon y S. Isidoro, copiandole in Vandalarum Historia, æra 459.* Non recte; nam Gothicum in Hispania regnum ex Idacio anno æræ vulgaris 420 neutiquam auspiciatum est, sed 415. Sortitio provinciarum a Barbaris facta est, ex eodem Idacio, anno 411, quo Gothi nondum Italia exceserant Alpes superarant, ut in Hispaniam venirent. Quare non hi, sed Vandali, Alani, Silingi atque Suevi provincias inter sese sortiti sunt. Eandem provinciarum divisionem Isidorus æræ 449 adnectit, non vero 459, ut ait Majansius, qui hæc omnia posuit, ut exinde conficeret regni Gothici annum 985 in 1407 Dionysianum incidisse, quod ut eliceret, necesse erat ut regni Gothici exortium anno æræ vulgaris 423 illigasset. Neque melius doctissimus Pagius Ataulfi mortem retro ad annum 415 (ibi ipsam lege, n. 25), auctoritate Chronici Alexandrini, in quo sub consulibus Honorio x atque Theodosio vi hæc leguntur: *Mense Goripæo, vii Kal. Octob., die Veneris, nuntius allatus est de cæde Ataulfi barbari in partibus superioribus.* Ex quibus elicit Pagius, mortem Ataulfi die 24 Sept. anni 415, in quem incidit ille consulatus, contigisse, et Idatium a Kal. Octob. annum exoriri. Verum si Pagius de hoc annorum initio ideo nos nunc monuit, ut Idatio cum auctore Chronici Alexandrini de anno necis Ataulfi convenire nobis persuaderemus, frustra est; nam 24 illo die **158** Sept. Abrahami annus 2552, cui necem Ataulfi alligat Idatius, nondum in cursu erat, sed octavo post die, nempe Kalendis insequentis Octobris, Pagius affirmante, lachryatus est. Quare dicendum incunctanter, Ataulfum occisum fuisse anno æræ vulgaris 416, cui in Idatii Chronico ex integro respondet annus

Abrahami 2552 et 22 Honorii; præsertim cum divus Isidorus in Hist. Gothor. sex illi regni annos tribuat, et nequidem quinque regnasset, si 24 die septembris anni 415 interfectus fuisset. Nam a mense Novembri æræ 410, quo citius regnum accipere non p. tuisse Ataulfum nota 21 ostendi, ad 24 Sept. anni 415, quinque non integri anni numerantur. Quapropter nisi Isidoro atque Idatio, quorum testimonium in rebus præsertim Hispaniæ longe potius est quam Chronici Alexandrini, ref. agari veli Pagius, Ataulfi necem ascribit oportet anno 416. Hinc etiam illud insuper liquet, desumptum ex Ataulfi cæde argumentum nihil facere ad exordium annorum Idatianorum eliciendum; nam divus Isidorus, qui annos æræ Hispaniæ a Januario auspiciat, eodem Ataulfi ascribit æræ 454 et anno 22 Honorii, id est anno æræ vulgaris 416, siquidem huic anno alligat regnum Sigerici. Cum ergo ex Olympiodoro constet Sigericum septem tantum regnasse dies, necesse est mor-

tem Ataulfi demortui mense Septembri, et regnum Sigerici in eundem annum Julianum incidisse ære vulgaris 416; ut tradit Isidorus. Itaque de die ac mense cædis Ataulfi fortasse non falsa narrat auctor Chronicæ Alexandrini, tantumque ab eo peccatum erit in anno designando, dum pro Honorio et Palladio, qui consulum gessere anno 416. Honorium atque Theodosium, et sub eius mortem Ataulfi scripsit. Denique Jornandes, in Geticis, n. 55, dum de Ataulfo ait: *Tertio anno postquam Gallius Hispaniasque domisset, occubuit, tam ambigue loquitur, ut, si velis, colligere ex eo possis Ataulfum anno 418 aut 419 obiisse.*

2. De interfectore Ataulfi, de necis loco et causa, h. c. narrat Olympiodorus: *Interficatur Ataulfus, dum equos suos in stabulo 159 de more contemplantur, a Gotho quodam ejus domestico, Dobbi nomine, cum hanc veteris odii vindicandi occasione illi captasset; hujus enim prior dominus, Gothicæ partis rex, fuerat ab Ataulfo et medio sublatus. Exin Dobbus receptum Ataulfum in suam familiam ascieverat, qui in ultionem prioris domini alterum hunc injecta manu violenta sustulit.* Et hæc Olympiodorus. At Jornandes, de rebus Geticis, n. 55, de eadem Ataulfi necē ait: *Occubuit gladio illo perforato Vernalfi, de cujus solitus erat ridere statura. In his Olympiodori et Jornandis verbis interfectors Ataulfi nomen diversum est. Reliqua neque inter se neque ab Idatiani valde discrepant, ni i quod Olympiodorus pluribus rem exponit. Qui cum plura etiam alia de Ataulfo tam distincte singillatimque describat, cum eodem Ataulfo Narbonæ Barcinonæque fuisse videtur.*

Nota XXVII, p. 65.

Pagius, ad an. 415, n. 25, ex xiv. Col. Theod., de *Infirmis his quæ sub tyrannia*, deduci posse putat ante Kal. Mart. anni 416 inter Valliam et Honorium de pace conventum fuisse. Sed cum Vallia non ante hunc annum, verum ipso jam labente, Gothorum rex fuerit renuntiatus, quod ex supra dictis abunde constat, multo post Kal. Mart. ejusdem anni pacem illam confectam fuisse necesse est. Quid quod lex ea, ut mea quidem sententia fert, non eos respicit qui alicui ex tyrannis, sed eos qui præle sese atrociorumque dolentes, intrinsecus rebus, Bacaudarum factionem a temporibus Diocletiani fere extinctam initio hujus sæculi in Gallis suscitaverunt, duravique non ibi modo, sed etiam in Hispaniis centum et eo amplius annos. Hos homines, ut ad tecta et oppida redigeret ex salubris atque inaccessis locis, allicit Honorius melioribus illis verbis ejusdem legis: *Si qua per fugam aut per congregationem infelicitum populorum*, etc. Præterea cum lex xi et xii de *Induly. Crim.*, eod. Cod., date fuerint, quanto bellum tota Italia fervebat, cur prædicta lex de *Infirmis* 160 dari non potuit antequam pax cum Gothis fieret? Igitur certius est fædus istud percussum fuisse desinente quam inente anno 416. Neque enim statim ab electione Vallie iriri potuit; quia i eo postquam de hac electione Ravennæ auditum est: *Emilius Magistrius ad Vallium Gothorum præfectum mittitur (ab Honorio), qui pacis fœdera iniret Placidiamque reciperet. Ille vero commode receptis, missaque frumentatione sexcentorum millium, Placidia Emplio tradita ad Honorium fratrem remittitur.* Hæc scripta reliquit Olympiodorus, quæ brevi tempore confici non potuerunt. Quare si Ataulfus vergente anno 416 interfectus est, Valliaque post ipsum accepit regnum (Sigericum non est eum modo numeramus), pax ista eodem anno desinente firmata est. Marcus hæc anno 414 tribuit.

Nota XXVIII, p. 65.

De Constantii et Placidie nuptiis Olympiodorus hæc narrat: *Honorius imperator Placidiam licet invitam Constantio in manu tradidit ipso quo consulatum initit die, fuit autem consulatum i (nam de hoc loquitur Olymp.) Kal. Jan. anni 417. Harum nuptiarum Ida-*

tus noster, Prosper et Cassiodorus, anno 416 ideo meminerunt, quia tum Placidia desponsata est Constantio ab Honorio, licet tradita non sit ante diem primam insequentis anni.

Nota XXIX, p. 66.

1. Duplex in describendo § *Durante episcopo* contractum est a librariis vitium; nam et de sua illum ede deiecerunt, et notis his chronologicis xxv, quas Idatius eidem certissime indiderat, spoliaverunt, eas rejicientes in § *Inter Gandericum*, ubi illas nunc profert Editio Sirmondiana. Ultimum hoc vitium correxit Florius, prædictasque notas suo loco restituit. Optime id quidem exque auctoritate ipsius Idatii in Fastis, ubi consulatus Monaxii et Plintæ, qui in annua ære vulgari 419 et Honorii 25 incidit, terre motus illos Palestina 161 alligat; ibi enim hæc habet: *Sanctus Joannes Hierosolymorum episcopus, qui supra epistolam dirigit per Ecclesias orbis terrarum, quæ habetur de signis terroribusque divinitus perpetratis.* Et ne quis dubitet eundem hic Idatium loqui qui Chronicon scripsit, animadvertat, quæso, pari utrobique errore hæc sub episcopo Joanne contigisse ab auctore affirmari. Quod sane argumentum est utrumque opus ab eodem fonte manasse, ut in dissert. prævia, n. 37, observatum est. Marcellinus quoque in Chronicæ sub isdem consulibus eos terre motus Palestinae consignat.

2. Sane correctione doctissimi Florii prædictus § *Durante episcopo* anno suo, id est Honorii 25, restitutus est, verum non suo loco; namque collocari præcui dubio debuit post §§ *Vandali Silingi et Alani qui*, in quibus bella quæ gessit Vallia anno 418 Idatius commemorat. Neque enim eo anno occisus fuit, teste Orosio, qui, finem suis Historiarum libris eodem anno faciens, h. c. cap. ut. lib. vii. scribit: *Nunc quotidie apud Hispanias geri bella gentium et agi strages ex alterutro Barbarorum crebris certisque nuntiis discimus. Præcipue Valliam Gothorum regem insistere patranda paci ferunt.* Refragatur tamen Pagius ad annum 417, n. 25, quo Orosium opus suum in Hispania absolvisse duplici errore affirmat. Num primum Orosio finem operi imponere se testatur anno mundi Eusebiano (Eusebii enim chronologia secutus est, ut constat ex cap. 1, lib. i) 5618, qui cum a no ære communis 418 concurrat, ut calculos subducenti perspicuum fiet. Siquidem in chronologia Eusebii annus 1 ære vulgaris respondet anno mundi 5201. Igitur annus ære vulgaris 418 concurrat necesse est cum anno mundi 5618. Sed neque unquam fieri potest ut annorum ære communis impar numerus, puta 417, pari annorum numero, sive mundi, sive Abrahami, sive Eusebii chronologia respondeat, cum ab impari earum epocharum numero epocha Christiana initium suum sumpserit. Quapropter 162 in Chronicon Prosperi ubi annus mundi 5618 cum Monaxii et Plintæ consulatu connectitur, qui nomen dederunt anno ære Christianæ 419, mendum irrepsit; nam ibi annus mundi 5619 consignandus certissime fuerat. Verum hujusmodi vitium totum illud Chronicon sedavit, ex quo in ejus alitu iscriptus est annus mundi 5580, cum consignandus fuisset 5579, quod jam alibi demonstratum est.

3. Deinde alata modo ex eodem Orosio verba evidentem ostendunt eum, dum illa scriberet, alibi quam in Hispania fuisse; ait enim: *Nunc quotidie apud Hispanias bella geri, crebris certisque nuntiis discimus.* Hæcne ab Orosio scribi poterant in Hispania consistente? Ubi vero tum erat? In Africa; quod ipse clarissime prodit, lib. v. cap. 2. Utrumque præterea ex epi tula Severi in minori Balæar episcopi (a. ud Baronium, anno 418) satis cerio colligitur, nam in ea Severus, de Orosio loquens, ait: *Presbyter quidam sanctitate præcipuus ab Hierosolyma veniens. Magone non longo tempore moratus est. Qui postquam transiit ad Hispanias, sicut desideraverat, nequit, remeare ad Africam denno statuit. Hæc autem contigisse tradit Severus initio Februarii post*

consulatum Honorii et Constantii iterum, qui consules fuerunt anno 417. Porro ab Hierosolyma Orosium venire ait Severus, qui exinde iter in Hispanias exorsus ille est, ibique sacramum divi Stephani exuviarum reliquias adeptus erat, in quam honorem Deus ingentia illa prodigia, quæ narrat in epistola sua Severus, operatus fuerat. Attamen Orosius, priusquam Magonem appulset, in Africam delatus est, ut constat ex litteris Aurelii Carthaginensis et aliorum episcoporum provincie proconsularis ad Innocentium, pontificem Romanum, ex synodo habita die 23 Augusti anni 416 datis. In eadem Africa perstitisse Orosium usque ad initium anni 418 fere certum est. Sed tum ex ea solvens, cum in minorum ex Balearibus insulam descendisset, ibique infestari omnia a Barbaris in Hispania cognovisset, remeare in Africam statuit. Ubi ab Augustino, ut puto, hospitio exceptus, ipsius rogatu libros Historiarum 163 eo anno 418 aut a capite ad calcem totos confecit, aut inceptos antea, sive anno 416, sive 417, tum demum absolvit.

Nota XXX, p. 67.

Prodigia illa, quæ Hierosolymis anno Christi 419 evenerunt, a Joanne, illius urbis episcopo, litteris consignata fuisse Ilatius et in Fastis et in Chronico tradit. At ex epistola Zosimi papæ secunda ad Aurelium et reliquos episcopos Africæ certissime constat, Joanne vita functo, Prævium anno 415 aut initio sequentis episcopatum Hierosolymitanum obtinuisse. Quin etiam Prævium quoque mortuo, Juvenalis eum Ecclesiam regebat anno 418, ut ostendam nota 47. Quapropter vel in scripto illo de signis atque prodigiis quæ Hierosolymis visa sunt expressum non erat episcopi nomen, et Ilatius Joannem esse existimavit, vel in exemplari quod ipse habuit pro Juvenale subditus fuerat Joannes; ut ut sit, Fasti perfectio sic sunt corrigendi: *His consulibus Juvenalis Hierosolymorum episcopus*, etc., et in Chronico quatuor illa verba, *Durante episcopo* quo supra, deleri debent. Attamen nobis nihil mutare licet, quia ab eodem Idathio ita scriptum fuisse videtur, cum in utroque opere Joannis nomen legatur, testamentumque ipse reliquerit ad annum 435 se quo anno obierit Joannes scire non potuisse. Quæ autem fuerint portenta illa atque prodigia, quæ tunc Hierosolymis evenerunt, narrat Marcellinus in Chronico et divus Augustinus tomo IV Editionis Benedicti, serm. 49. Irridet illa omnis pietatis irrisor Phereponus, religiosissimeque Sirmondo imponit quod in notis ad eum sermonem Augustini priora Marcellini verba præ verecundia reticuerit.

Nota XXXI, p. 67.

Cum divus Isidorus in Hist. Gothor. totum describat Idathium, mortemque Valliæ adnectat ære Hispaniæ 457, quis dubitet Idathium mortem hanc sub anno Honorii 25, quem etiam 164 in Isidoro exhibent Elibones Labbei et Grolu, consignasse, et notas has xxy in § *Inter Gundericum* post narratam mortem Valliæ non rejecisse? Itaque Vallia interiit anno a re communis 419, et quidem, ut ego opinor, non ante autumnum. Nam cum regnum, teste Isidoro, tribus annis tenuerit, illu hinc adiecit desinente anno 416, ut ex supradictis nota 27 constat, consequens est ut post Septembrem anni 419 obierit. Jornandes, in Geticis, per summum errorem Valliam inter vivos numerat anno quo Vandali in Africam transmiserunt; quem exteri plerique scriptores secuti sunt, Valliæ vitam et regnum protrahentes ad annum usque 429. Sed neque verius eidem anno alligat Jornandes naufragium illud quod in freto Herculeo passus fuisse Gothos anno 417 Orosius (anno sequenti Historiæ suæ finem imponens) memorie tradidit. At vero non ita hallucinatum fuisse eum Jornanem treuo, dum Valliam scribit Tolosa decessisse. Filiam is reliquit, quæ, viro ex regia Sævorum stirpe nupta, filium edidit Rechimerem. Id nos præcipue do-

cet Sidonius in paneg. Anthemii, vers. 360, ubi hæc ait:

Rechimerem

In regnum duo regna vocant; nam patre Sævo
A genetrice Gethes. Simul et remisiscit illud,
Quod Tartes iacis avus hujus Vallia terris
Vandalicas turmas et juventi Martis Alanos
S ravit, et occiduum texere cala: era Calpen.

Ubi Sidonius bellum innuit, quod Vallia cum Vandalis et Alanis gessit annis 417 et 418, cujus ait: *Gaisericus remisiscit*; nam de Gaiseric ille loquitur

Nota XXXII, p. 67.

Theodorem Gothorum regem, qui Valliæ successit, filium, seu potius generum fuisse Alarici significat Apollinaris Sidonius, 165 carm. vii, versu 501, ubi Theodoricum Theodori hujus filium sistit ita loquentem:

Testor, Roma, tuum nobis venerabile nomen,
Me pacem servare tibi, vel velle abolere
Quæ noster precavit avos; quem fuscet id unum
Quod te, Roma, capit....

B En Theodoricus Theodori hujus filius; avum vocat Alaricum; hic enim est qui Romam expugnavit et cepit. Unde necesse est Theodorem aut Alarici filium fuisse, aut generum. Regni ejus initium anno 419 in exitum vergente consignandum est ex supra dictis.

Nota XXXIII, p. 68.

Olympiodorus, qui Placidiam Constantiano traditam fuisse scribit Kal. Jan. an. 417, Honoriam ex hoc conjugio prius in lucem editam quam Valentinianum memorat. Proinde Valentinianus ante annum 419 nasci non potuit. Marcellinus, in Chronico a Panvino edito, rursusque in Hildelbergensi Editione anni 1588, diem designat et locum natalis Valentiniani, inquiens natum fuisse Ravennæ vi Non. Jul. Sub eadem die Kalendarium Ptolemei Silvii, in Actis sanctorum Antuerpiensibus, tom. VI Junii, hæc habet: *Natalis genuinus domini Valentiniani*. Eundem etiam diem desinat Prosper in Chronico. Quapropter corrigendus est Marcellinus in Editione Sirmondiana, quæ diem v Nonas præfert.

Nota XXXIV, p. 69.

1. Dum Iulianus ex Chronicis verba scriberet: *Constantinus imperator Ravennæ moritur in suo in consulatu*, consulatum audiens, notam novi anni, scilicet 27 Honorii, in die verbis apposuit non aliter ac si Chronicon consulare exscriberet. Sed aperte contradicit Idathius, cum dicat Constantium mortuum fuisse *tertio consulatu*, qui in Fastis ejusdem Idathii anno Honorii 26 166 ære communis 420 respondet. Similiter peccatum est a librario infra, anno 449, uti ostendam. Igitur Idathius Constantii principis tota Hispania notissimi atque celeberrimi, et sub cujus ditone ipse neque puer neque afolescens, sed pene vir, anno 420 degebat, eodem anno mortem a ligavit expressis illis verbis: *Moritur in suo tertio consulatu*, quæ non facile vitari queunt; cum e converso nota chronologica frquentissima a librariis depraventur, eas vel prius vel posterius quam ab auctoribus in criptæ sunt describentibus. Fanvinius, lib. 1 de Romanis principibus, Idathio, quem non viderat, consentit, atque etiam emin. Baronius, dum ad annum 419, num. de Constantio, ait: *Quem sequenti anno obiisse scimus*. Prosper et Cassiodorus mortuum esse aiunt Constantium an. 421. Denique Theophanes regnum adisse tradit 8 die Febr. anni 421, eodemque mensis Sept. die 2 obiisse. Dissentit itaque Theophanes ab omnibus antiquis scriptoribus Occidentis, a Prospero et Cassiodoro, de Idathio, ab Idathio vero de initio et fine imperii Constantii. At fieri potest ut dum Constantium inquit imperium adisse vi Id Febr. anni 421, de die inaugurationis vera scripserit, licet quod narrat de anno falsum omnino esset.

2. Inter ea doctissimus Pagius ad annum 420, n. 2, Theophani, qui quadringentos fere post annos in Oriente vixit, quique in eadem Constantii narranda morte insigniter deceptus est, fidem præstare maluit quam Idathio coævo scriptori, qui ea quæ sub ejus

ferme oculis gerebantur posteritati mandabat, quique Constantii mortem singulari characterismo designavit, inquires : *Moritur in suo tertio consulatu.* Existimat sane Pagiis Theophani suffragari præter Prosperum et Cassiodorum (quos tamen non magis Theophani quam Idatio fovere supra vidimus), leges quas ex Cod. Theod. post Sigonium et Gothofredum profert. Sed primum animadvertere oportet nullam toto imperii Constantiani tempore (siquidem 2 die Septemb. an. 420, mortuus fuerit) editam fuisse legem, in qua Constantii nomen ullo modo exprimi potuerit, etiamsi eo 167 anno a mense Februario in septembrem imperaverit. Nam in his quæ a Theodisio late sunt, cum ille Constantium in regni societatem assumere noluerit, procul dubio expressum non fuit. Honorius autem duas eo anno elidit, alteram quæ est *vi de Legitimis heredit.* V. Kal. Octob., alteram quæ nunc in duas conscissa est, cum unica tantum fuisse, uti constat ex appendice Cod. Theod., n. 10, apud Sirmundum, tom. I. p. 409, eamque Gothofredus monuit in *Aniano optime notæ* subscriptam esse vi K. d. Novemb. Igitur ultra quæ edita est post Constantii obitum, si is mortuus est 2 Septemb. an. 420.

3. Deinde ex septem legibus anno 421 editis, secunda de *Reputiis* in Aniano et aliis manuscriptis C. dicius data legitur vi Idus Novemb., uti testatur Gothofredus. Tum autem, juxta Theophanem, mortuus erat Constantius. Quatuor alie, scilicet unica de *Quinquen. præscript.*, xxiii de *Bonis præscript.*, et xxxix et xxx de *Petit. et ult. dat.*, unica tantum ab initio fuit; nunc autem cum in quatuor partita e t; prima, secunda et ultima, duæ illæ in Cod. Theod., hæc in Cod. Justin., Constantii nomine carent.

Sexta, quæ est xlv de *episcopis*, Constantium non exprimit.

Septima, quæ est unica : *Si certum potatur de chirographo*, Constantii nomen retinet; sed id non satis est, ut dicamus Constantium tunc temporis nondum obisse; quandoquidem tam sæpe fallunt legum inscriptiones, ut Gratiani nomen post ejus etiam mortem sexagies et ultra nobis obtrudant. Quin etiam lex xxxi de *Petit. et ult. dat.*, Cod. Theod., quæ lata est anno 422, Constantium in fronte refert; et tamen nemini dubium est tum jam Constantium vivere desiisse. Igitur ex hujusmodi inscriptionibus, nisi firmiora argumenta aliunde habeantur, nullo pacto collegi certe potest quo anno Constantius decesserit, quaque morte mortuus fuerit, non violenta, ut narrat ibidem Theophanes (ex quo fit ut minor ipsi in his quæ de Constantio tradit adhibenda sit fides), sed plenitudo correptus interit. Quod scriptor illius temporis Olympiodorus testatur inquires : *Septimo imperii mense (quemadmodum et in somnium sic indicaverat) : SEXTUS ABII, SEPTIMUS INCOFATUR* 168 plenitudo extinctus est. Neque Idatius, si violenta eade perisset, scriberet moritur.

4. Cardinalis Baronius, ad annum 420, doctissimus Joannes Garnerius, disert. 3 de Constit. imperat. adversus P. lagianos, et alii, epistolam allegant Constantii ad Volusianum præf. et m. Urbis, quam idem Garnerius pluresque alii eruditissimi viri scriptam fuisse opinantur anno 421. Igitur Garnerius, laudato loco, postquam supra verum asserit Idatium ubique fere corruptum esse, contraque veritatem opinatum illum fuisse affirmat *Constantium jam inde ab anno 419 imperium suscepisse*, ex prædicta epistola initium Constantiani imperii aliquid prorsus contendit anno 419. Sed immerito, tum quia ea epistola nota diei et consulis caret; tum etiam quia titulus illius apud Garnerium *Epistola Constantii imperatoris patris Valentini Augusti III* (a quo nihil quoad rem nostram differt si legi tur apud Salsmannum in Eucharistico) argumento est Codicem in quo ea epistola continebatur longe post Constantii mortem scriptum fuisse. U. de fieri potuit, et ita factum esse nequaquam dubito, ut a libra io in inscriptione epistolæ imperatoris nomen adderetur; quantumvis illa ante in tum a Constantio imperium scripta fuis-

set. Equidem constat id genus epistolas ad diversos magistratus et episcopos ante imperium dedisse Constantium.

5. Exemplar quoddam hujusmodi litterarum ad Symmachum P. V. datarum affert Baronius, ad annum 419, et paulo antea eodem anno hinc exscribit Honorii epistolas, in quarum prima ad Aurelium Carthaginiensem ait Honorius : *Et quamvis sufficerent domini germani mei Augusti scripta.* In secunda vero ad Augustinum et alios : *Sed quamvis sacra Domini germani mei Augusti principis ad Italiam synodum evocans auctoritas non negligenda proveniret.* Honorii has esse litteras, non autem Placidiam, quod opinatur em. Norisius, lib. 1 Hist. Pelag., cap. 16, constat tum ex fide manuscritorum, quæ habuit em. Baronius, tum ex ipsarum verbis. Perpendat illas lector, invenietque de Honorii Augusti auctoritate non tam humiliter demisseque locuram fuisse 169 Placidiam maxime cum de se ipsa ita loquatur : *Socianda, etiam serenitatis nostræ scripta judicamus.* Quidquid non ad unum tantum Aurelium, sed ad septem a ius episcopos scripsisse Placidiam incredibile est. Tandem in Append. Cod. Theod., apud Sirmundum, tom. I, pag. 417, Honorius ad Constantium scribens ait : *Id, Constanti, parens charissime, ad notitiam omnium ordinarium judicium facies pervenire.* Scripta notatur hæc epistola xv Kal. Feb., Honorio xi et Constantio in consulibus. Sed vix dubium est quin legendum sit Constantio ii, ut ad annum referatur 417, quo cum Honorio xi consul fuit iterum Constantius; nam si ad annum 420 pertineret epistola, quo tertium consulatum cum Theodosio gessit Constantius, librarius Theodosio ix in Honorio xi commutasset, longe autem credibilis est pro Constantio ii scripsisse Constantio iii.

6. Ex his omnibus nonnulla nobis datur colligere : 1° Constantium antequam in imperii consortium ascitus fuisset, decoratum esse ab Honorio Augusti titulo, quod alias nulli unquam viro ante solemnem inaugurationem, id est, ante imperium regnumque assumptionem contigisse credo, certe non meminisse. 2° Eundem Constantium postquam in matrimonium Placidiam duxit, auctoritate qua iam functum fuisse, quæ ipsi supremos etiam magistratus præfectos prætorio et Urbis sublebat; quam imperii vicariatum aut proconsulare imperium non omnino inepte appellare possumus. 3° Constantium hæc, quæ præcollebat, auctoritate prædictam ad Volusianum epistolam vel ante initum etiam imperium dare potuisse. Quamobrem nisi constet aliunde illam anno 421 scripsisse, nihil penitus actum fuerit a Garnerio. Atqui neque ex ascriptione, cum illa careat epistola, neque ex titulo *Imperatoris* Constantio ibi attributo id deduci potest, ut supra observatum est. Restat ergo ut ex persona illius ad quem mittitur epistola, tempus quo scripta est, eruamus. Igitur Volusianus Urbis præfecturam accepit anno ejusdem Urbis 1170, teste Rutilio Numatiano, lib. 1 Itiner., ubi Volusianum sibi proxime in ea 170 præfectura successisse affirmat. Rutilius autem eam administravit anno Urbis 1179, quod ipse hoc disticho testatur :

Quamvis sedecies denis et mille peractis
Annus præterea jam tibi novus erat.

Urbis hunc annum cum ære Christianæ anno 417 conjungit Panvinus. Quare si anno insequente præfecturam Urbis gessit Volusianus, profecto eam gessit anno 418. At inquires, in chronologia Panvini, qui ipsi annus est Christi 417 juxta Dionysii computum est 416, quia Panvinus epocham Chrisi a consulatu Caesaris et Pauli numerat, atque adeo recte cardinalem Norisium in Adventoria ad Macedonem scripsisse concludere : *Gessit Rufus Volusianus Urbis præfecturam anno epochæ Christianæ 417.* Nec vacat, nec juvat examinare quam de Urbis conditu opinionem Numatianus secutus fuerit, neque an in secundum verum legendum sit *novus erat*, qua i annus is quem de ignot etiam tum flueret, an novus erat, quod in

Editione Panvini legitur, quodque annum jam exactum significat. Satis est ut ex Numatiani auctoritate statuamus proxime post ipsum Urbis præfecturam tenuisse Volusianum. Nam cum ex leg. iv de habitu quo uti oportet, Cod. Theod., constet die 12 Decemb. anni 416 eam præfecturam Probianum administrasse, præfectura Volusiani nequivit non incidere in annum 418, quando quidem inter ipsum et Probianum medius fuit Numatianus. Itaque decipit est cardinalis doctissimus, et præfectura Volusiani alliganda est anno ære vulgaris 418. Cum ergo a die 39 Aprilis ejusdem anni constitutiones atque edicta in Pelagium et Cælestium ab Honorio Augusto et a præfecto prætorio promulgari cœpta fuissent, et præfectus Urbis Volusianus negligenter nimis sanctiones principis contra filiei perduelles executioni mandaret, Constantius severa eum censuit correctione admonendum, quod fecit missa ad eum epistola de qua sermo est.

171 7. Ex quibus liquido consequitur nullum aliud esse fundamentum, ut hujusmodi epistola scripta fuisse dicatur anno 421, quam quod in ipsius titulo imperatoris nomen Constantio defertur. Cæterum ut eam in annum 418 referamus, suadet, 1° præfectura Volusiani, quam hoc anno administras et modo demonstratum est: anno autem 421, eam gessisse nusquam alias, quod ego sciam, proditum est. 2° Quod insignita non sit epistola nominibus aliorum Augustorum, saltem Honorii, cum in epistola ejusdem Honorii ad Aurelium Carthaginensem episcopum de iislem, Pelagio et Cælestio, scripta, Theodosii nomen expressum sit. 3° Id ipsum suadet edictum Volusiani, in quo ista leguntur: *Hactenus Cælestium dirinæ fidei et quietis publicæ turbatorem, judiciis, amica reis secreta subduxerunt. Jam leges et jam edicta persequuntur absentem*, etc. Hæc Volusianus ediceret anno postquam sententia in Cælestium lata est. 4. Editum jam, an non potius olim jam in hunc divinæ filiei et quietis publicæ perturbatorem elicta jaculata fuisse diceret Volusianus, si edictum suum anno 421 promoveret?

8. Enim vero res, ut ego existimo, ita se habuit. Ab Octobri anni 417 ad Maium insequentis anni 418 plurimis gravissimisque inter apostolicam sedem (ut refert Augustinus, lib. ii ad Bonif., cap. 3) et Afros episcopos currentibus et recurrentibus scriptis ecclesiasticis, tandem Zosimus papa, quantumvis eo usque lenius cum Cælestio se gessisset, rursus in examen vocare, severiusque causam illius dijudicare constituit. Ergo cum ejus (a id ibi idem Augustinus) præsentia posceretur, ut certis ac dilucidis responsionibus vel astutia hominis, vel correctio dilaceraret, et nulli ambigua remaneret, se sub rixit et negavit examini. Hæc Augustinus. Eadem Marius Mercator narrat in Commonit., illud expresse a notans, quod Cælestius huic indictæ a Zosimo audientia pleniori non solum non adfuit, sed etiam ex Romana urbe profugit. Dum hæc gerantur, devenit est ad diem 30 Aprilis anni 418, quo Honorius Augustus constitutionem edidit adversus Pelagium et Cælestium, **172** quos urbe pelli cum cæteris sectatoribus jubet. Constitutionem imperatoris consecutum est edictum præfecti prætoris, præcipiens ut Pelagius atque Cælestius venerabili Urbe submoti bonorum concilio mulctarentur. Aberat tunc Roma Pelagius; attamen quia erroris noster et sacrilegæ sectæ auctor habebatur, in eum etiam constitutiones principum et edicta præfectorum animadvertabant; et ne illi ad Urbem accedere futuris temporibus liceret, ab ea non secus ac si præsens esset, pelli ipsum jubent. Ad Volusiani edictum Cælestium solum petit, et exinde non tenere colligimus elatum ilud fuisse anno 418 aliquid post tempus quam promulgata fuit imperatoris constitutio, quia dubium erat an Cælestius Urbem reliquisset, Constantiusque aut suspicabatur aut certe cognoverat Rome delitescere. Porro Garnerius, dissert. de Auctoribus et Defens. hæresis Pelag., cap. 5, di-ctis verbis scripsit: *Cælestium vel re ipsa non pro-que se Urbe, cum se judicio subduxit, sed apud potentis præ-*

sertim feminas latuisse, vel in Urbem postquam delinuit tempestas, securum rediisse, connivente Urbis præfecto. Si ergo Cælestius ab Urbe non discessit constitutionis Honorii in eam promulgata metu, vel etiamsi ad tempus aufugit, ubi primum sese dedit occasio, in eam iterum irrepit; quis negat ante annum 419, id est anno 418 desiderare potuisse præfecti Urbis in tanta peste ab ea arcenda diligentiam?

9. Sane quæ hucusque dicta sunt, quam veri simillima sint, quantoque probabilius anno 418 quam 421 acribi queant, nemo, qui ea peticule consideret, non agno cet. Ita ut si in epistola adjectum Constantio Imperatoris nomen non legeretur, nemo opinor, anno 421, eam unquam adjudicandam existimasset. At quis non videt Imperatoris titulum apponi potuisse a librario, ut sciremus qui-nam es-et auctor illius epistole, sicut eadem de causa in ejus fronte adjecta sunt illa patris Valentini Augusti III? Porro Photius cum de scriptis principum adversus Pelagianos agit, Cod. 53, Theodosium et Honorium imperatores appellat, **173** Constantium vero non ita. Igitur ab ea epistola, ut Constantium usque ad annum 421 vitam duxisse credamus, dubium adducimus, ne dicam futile, argumentum desumitur. Efficiarius multo efformare possumus ex conspectu quem idem Constantius gessit anno 420, ut eodem anno ad imperii fastigium ascensisse incautanter asseramus. Id enim alias non semel factum fuisse scimus, et de alio vero testatur Spartianus, quod quia deputatus erat imperio, iterum consul designatus est. Itaque cum Honorius Constantium anno 420 Augustum nuncupare decrevisset, in eundem hunc annum consulem designavit, ut in Kal. Jan. et consul et imperator pro-cederet. Verum, obitante Theodosio, qui Constantium in regni societatem assumere recusabat, atque euntibus hiis illuc et redeuntibus nuntiis, res protacta est ad diem usque vi ante Id. Febr., quo, omni spe abrupta obtinere li a Theodosio concessus, ab-que eo Constantius Augustus factus est eo anno 420. Hinc in Orientem, cui Theodosius imperabat, Constantii iræ; hinc in ipsum meditata expeditio. Exstat apud Grut., p. 449, n. 7, lapis in quo legitur Honorium, Theodosium et Constantium, Augustos, jus-sisse statum Petronio Maximo, præfecto Urbis constitui. Præfecturam autem Urbis gessisse Maximum anno 420 opinantur viri doctissimi ipsique directam fuisse autumant legem vi de legit. heredit., quæ lata est v Kal. Octob. eodem anno 420. Nam licet inscripta sit Maximo P. P., at illo anno 420 Maxladium, non vero Maximum P. P. fuisse constat. Quapropter subscriptionem eam corrigunt legantque Maximo P. U. Ex his ergo concludimus Constantium, si renuntiatus fuit Augusto mense Febr., ut ait Theophanes, non alio quam Febr. anni 420 renuntiatum fuisse eodemque anno post 6 imperii menses interisse.

Nota XXXV, p. 69.

1. Salvianus, lib. vii de Gubern. Dei, agens de prælio quod Castinus cum Vandali commisit, ait: *Ad Vandalos cum in 174 Hispania siles nostra pars pergeret, tantumque ad debellandos eos præsumptionis fiduciam ferret, quantam proxime ad Gothos (bellum innotuit T. losanum, de quo Iulianus anno 459), pari superbia fastu, pari exitu corruerunt*. Hæc prima causa infelicitatis illius pugne, despectus hostium et propria virorum confidentia. Secundam a notat Prosper sub consulibus hujus anni 422: *Castinus, inquit, Bonifacium virum bellicis artibus præclarum inepto et injurioso imperio ab expeditionis suæ societate avertit: nam ille periculosum atque indignum ratus sequi quem discordem superbiemque expertus esset, celeriter se ad portum Urbis atque inde ad Africam proripuit*. Ita Castinus dum Bonifacium a se avertit, ab hostibus superatus et victus est. Alter Prosper ad annum 8 Theodosii xx fere millia Romanorum a Vandalis occisa fuisse affirmat.

2. Iulius silentio præterit Bonifacium tum temporis in Hispania fuisse ex eaque in Italiam properasse. Attamen ipse cum Prospero ex Italia in Afri-

eam Bonifacium contendisse testatur. Nimirum in Africam tandem rediit, unde Honorii jussu ad bellum sub Castino gerendum in Hispaniam venerat. Ita ex epist. divi Augustini (olim 70) colligo; qui præterea Bonifacium hoc tempore, defuncta uxore, secundam extra Africam eamque Arianam duxisse refert. At cognatam eam fuisse regis Gaiseric, ut ait Baronius, neque Augustinus inquit, nomenque mulieris renuit, quod fuit Pelagia.

Nota XXXVI, p. 70.

Cum ex Fastis Idatii nostri (quidquid reclamet Pagius) liquido constet eum non ignorasse Honorium ante annum 424 vita functum esse, atque adeo 50 imperii annum non attigisse, cur triginta principatus illi annos tribuit et sub anno 424 mortem ejus ac tricennalia con ignat? Si vehementer non ego fallor, Idatius, cum animadverteret ep. cham imperatorum mensuram esse aliarum, Abrahamiticam nimirum, et Olympiadicam, quas non singulis, ut imperatoriam, annis, 175 sed decimo quoque Abrahamiticam, quarto quoque Olympiadicam tantum solitus sit exprimere, nullam putavit faciendam sibi esse in Chronico annorum imperatorum interruptionem, ne no is hujusmodi annorum deficientibus Abrahamiticorum et Olympiadicorum cunctaque chronologicæ ratio perturbaretur, ut s. ne turbata est infra ab anno Leonis VIII, postquam Idatius narrationem suam non digessit, nec paritiss est addotato quolibet imperii is. eunte anno. Il autem ut præcaveret Idatius, inter regnorum tempus his principibus q i præcesserunt ascripsit. Quod infra in Avito demonstrabo. Igitur Idatius Honorio adjudicans interregni tempus quod inter ipsam et Valentinianum IH fuit, imperium ejus a triginta usque annos produxit; et cum ad extremum pervenit, tricennalia illius mortemque enuntiavit; ne cuiquam absonum videretur exhiberi a se Honorium tricennalia ante triginta annis regni annum celebrantem et imperium post ipsam etiam mortem administrantem.

Nota XXXVII, p. 70.

Theodosius Arcadii filius, anno ære Christianæ 425, cui Idatius in Chronico imperi ejus annum 1 adnectit, ætatis procul dubio agebat 24, atque hunc, non autem 26 designavit isto loco Idatius. Relege quæ dicta sunt nota 16. Utroque ergo tum hic, tum ad annum 401 Idatius a librariis depravatus est. Quare non erat cur Pagius ad annum 428, ut nota præcedenti observabam, ex hoc librario errato in annis Theodosii describendis et ex morte Honorii ab Idatio sub anno 410, id est, 424 ære vulgaris commemorata, cum quasi parum accuratum in Romana historia scribenda illiusque imperitum accuset. Potiori jure Pagius ipse corrigendus infra veniet, quia, ad annum 448, n. 15, sui immemor, Idatio imponit auspiciatum esse annos regni Theodosii ab Octobri anni 425, cum ex annis quos tribuit Honorio quoque, quod ei tribuit carpit memorato anno 428 176 Pagius, manifestissime deducatur annum 1 Theodosii anno ære vulgaris 425 eum illigavisse.

Nota XXXVIII, p. 71.

Olympiodorus non Caesaris, sed Nobilissimi titulum, Constantinopoli accipiens: Valentinianum scribit; Caesarem vero The-salonica factum ipse Olympiodorus atque etiam Philostorgius tradunt. Porro Valentinianus Nobilissimus, Placidia vero Augusti titulus decorati antea fuerant; utrique tamen Theodosius conferre honores istos voluisse videtur, qui in principatus societatem ipse Constantium amittere noluerat, ex quo in uxorem Placidiam et filium Valentinianum hæc prius decora proutinaverant. Lex XIV de Mutil et Gynæc., Cod. Theod., die 16 Octob. anni 424 lata, Valentinianum Caesarem vocat. Sed lex, e. d. Cod., xxiii de annona et tributis, quæ sex ante dies e ita fuerat, Theodosii solius nomen præfert. Hinc inferre utcumque licet aliquo ex illis sex die-

bus, qui a 10 ad 16 Octob. ejus lem anni 424 excurrerunt, Valentinianum Caesarem renuntiatum fuisse.

Nota XXXIX, p. 71.

Joannem tyrannum Aquileiæ necatum fuisse affirmat Philostorgius, lib. xii. Quod quidem dubitandum non esse asseverat Pagius ad annum 42, n. 4, quia Idatius, qui Ravennæ Joannem supplicio affectum sui se tradid, de rebus extra Hispaniam, inquit Pagius, parum edoctus fuit. At Philostorgius nequidem de rebus in Græcia actitatis conscius sese prodit eodem loco, dum ibi tem Placidiam scribit et Valentinianum post obitum Honorii ex Italia Byzantium profugisse. Atqui Placidia Augusta a fratre Honorio pulsa ad Orientem cum Honorio (sic enim lege, non Honorio, femine significatu, quod improbabiliter docet alicubi Nori-us) et Valentiniano filis profecta fuit, ut narrat Prosper sub consulibus Mariniano et Asclepiodoto; eademque ita ut Cassiodorus et auctor Miscellæ, 177 omniumque fuisse Olympiodorus. Idatio igitur magis quam Philostorgio fidem adhibere oportet; Joannemque neci Ravennæ datum credam, quandoquidem nullus melior auctor quam Philostorgius Aquileiæ occisum testetur.

Nota XL, p. 71.

Valentinianus junior apud Ravennam factus est Imperator, scribit Marcellinus, in Chronico, sub consulibus anno 425, Romæ Augustus appellatur, ait Idatius, cui Olympiodorus præcaverat, dum in fine Historiæ suæ scripsit: Cæso Joanne Tyranno, Helion magister et patricius Romam invasit, omnibusque eo confluentibus Valentinianum jam septennem veste induit imperatoria. Septimum annum inierat Valentinianus secunda die Julii hujus anni. Quapropter septennem eum tunc fuisse non ita intell gas, quasi septimum jam tum explevisset annum. Die 8 Octob. hujus anni 42: nondum Augustum renuntiatum sui se Valentinianum, indicio est lex xlvii de epis. Eccl. et cler., Cod. Theod., in qua ea die Caesar appellatur. Verumtamen decimo quinto post die, id est, 25 ejusdem mensis Augustus inauguratus est. Ptolemæus Silvius, in Calendario supra laudato: x Kal. Novemb., natale Valentiniani purpura, e. c. Eadem die, qua Romæ imperatoriam vestem induit Valentinianus, Constantinopoli Theodosii decreto Augustus nuncupatus est, ut ex Prospero, in Chronico, et ex Socrate, lib. vii, cap. 25, colligitur; namque in hoc sensu verba Socratis accipienda sunt.

Nota XLI, p. 73.

1. Vandalicum in Africa regnum initium suum sortitum est mense Maio anni 329, quod in scholio adnotatum supra. At Cuperus, et, apud ipsum, in Vita sancti Victoris Vitensis xxiii; Chiffletius atque Ruinartius Vandalorum in Africam irruptionem, ex Prosperi testimonio, in Chronico, quem de more sequitur Cassiodorus, anno 427 adnectunt. Verum 178 nemo erit qui dubitet potiorum in hac re esse auctoritatem Idatii, qui tum inter Vandalos debebat, et tertio jam anno episcopus creatus fuerat. Quid quod P. os. erit Chronicon frequentibus scaturit chronologicis mentis. Sa. e Cuperus ip e, in Chronotaxi gestorum divi Augustini, ad diem 28 Augusti, annumque 428 hinc ait: Hoc vel sequenti anno Vandali Africam ingrediuntur.

2. Nec lelellit magnos viros, ut Pagius ad annum 428, n. 5, conjicit, modus in annis numerandis ab Idatio usurpatus (quod quia sæpe inculcat vir hic doctissimus, sæpe etiam a me refellendus est), nam in chronologia Idatii Maius est anni Abrahamitici 2445 idem ipsisimus Maius est anni Dionysiani 429, sive annum illum Abrahami numeret ab octobri ære communis 428, sive a Januario insequentis anni 429. Quicumque ergo Vandalorum transitum in Africam vel anno Dionysiano 427 vel 428 alligant, non id o decepti sunt, quia methodum non animadverterunt quam in annis numerandis tenet Idatius, sed quia

Idatii testimonium oblitum sunt, vel quia despectui habuerunt.

3. Præterea exinde etiam factum est ut viri illi doctissimi sibi persuaserint, Vitiorem Vitensem libros suos de persecutione Vandalica scribere aggressum fuisse anno 487. Cum tamen, juxta id quod scribit Idatius, annus sexagesimus Vandalici in Africa regni, quo se scribere nos monuit Victor, in annum incidit 489, nam a 429 ad 487 non plures quam LVIII numerantur. S. xagesimus ergo, quo scribebat Victor, antius erat Dionysianus 489.

4. Caterum, licet ab anno 429 regnum Africanum auspiciatus sit Gaisericus, attamen a capta Carthagine, id est, ab anno 439, numerari vult solet ab Historicis, atque etiam ab eodem Victore. Nam in fine lib. I Gaisericum regnasse scribit annos XXXVII, menses III (Anonymus Augustanus a Casibio editus addit dies VI), quæ a capta Carthagine, non autem ab ingressu illius in Africam numerat. Itaque cum Carthaginem occupaverit XIV Kal. Novembris anni 439, **179** ut ad eum annum asserit Idatius; si huic numero addas annos XXXVII, menses III, obisse Gaisericum colligit an. 477, die XIV Kal. Febr., aut sexto post die, juxta Anonymum Augustanum.

5. Hinc corrigendus est Victor Tunensis, qui Gaisericum decessisse ait Olybrio et Rustico consulibus, qui nomen dederunt anno ære communis 461, Africani regni 40 anno. Victorem hunc reclusus est divus Isidorus, in quo propterea tam Gaisericum quam successorem ejus cunctæ epochæ depravatae sunt. Sed hæc jam dicere occupavit Florius ad ipsius Isidori Vandalorum Historiam.

Nota XLII, p. 74.

1. Prosper consuluat Theodosii XI et Valentiniani, qui eum gesserunt anno 425: *Arelas, ait, nobile oppidum Galliarum a Gothis multa vi oppugnatum est, donec, imminente Aetio, non impuniti recesserunt.* Unum idemque bellum Prosperum hic Idatiumque anno 430 narrare res ipsa, verbaque utriusque, atque Isidori, quem statim adducam, ostendunt. Et tamen quinque prius annos Prosper quam Idatius illud consignat. Pagius Prospero huic adheret, alterumque Prosperum Pithæanum ad Idatii sententiam propius accedentem sugillat, quia per hæc tempora, inquit, *Chronicon ejus quoad annos imperatorum valde depravatum est.* Sed id verius Aquitano Prospero objici poterat, qui per hos annos bellum hoc Gothicum et transitum Vandalorum in Africam, bellum insuper Francicum, perturbato nimium ordine describit. Quod ad rem huic attinet, mirum est virum eruditissimum Pagium non animadvertisse Aetio eo anno 425 primum fovende Joannis tyrannidi, deinde II. mo in Pannoniam deducendis intentum, bellum cum Gothis gerere non potuisse. Itaque bellum istud annos quinque Prosper antevertit. Finitum autem est fœdere Romano inter et Gothos inito, dati que a Gallis regi Theodori obsidibus, inter quos Theodorus erat, **180** Aviti propinquus; cujus meminit Sidonius carm. VII, vers. 218:

Regi Getico tua Gallia pacis
Pignora jussa dare est, inter que a nobilibus obses
Tu, Theodore, venis, quem pro præteate propinquus
Expetis in media pellitis prius ausi,
Tulus, Avite, fide.

Anno autem 425 tantæ apud Gothos auctoritatis fuit et Avitum, ætate tum juvenem, utpote qui triginta post annos imperator factus est, non facile credam. Quam ob rem rursus Idatio præ Prospero assentior.

2. De eodem hoc bello Isidorus, in Hist. Gothor., inquit: *Theodorus regno Aquitanico non contentus, pacis Romanæ fœdus recusat, pleraque municipia Romanorum vicinis sedibus suis occupat. Arelas, nobilissimum Gallie oppidum, multa vi oppugnat; a cujus obsidione imminente virtute Aetii, Romanæ militiæ ducis, non impunitus abscedit.* Post quæ hæc statim subiungit: *Remoto igitur Valentiniani imperatoris*

PATROL. LXXIV.

A jussu a potestate militari Aetio, etc. Atqui Aetius ab exercitu Gallicano amotus est anno 432 postquam Bonifacio necem intulit. Ex tenore igitur narrationis Isidorianæ satis clare dicitur, bellum hoc Gothicum Aetii a Gallis remotionem præcedere non potuisse annis septem, quo quot præcedere debuisset, si actum fuisset anno 425, cui illud adnectit Prosper.

3. Quæ præterea oppugnaverit Theodorus oppida non explicat Idatius, imo neque Isidorus. Sed ut Arelatem usque penetraret, plura in itinere expugnasse necesse est.

Nota XLIII, p. 74.

Felices necem anno 430 alligat Prosper, hæc consuluat Theodosii XII et Valentiniani scribens: *Aetius Felicem cum uxore sua Padusia et Grammatium Diaconum, eos insidiari sibi cum præsensisset, interemit.* Eundem Felicem nefarium fuisse hominem prodiderat alias ipse Prosper, ad annum 426, consuluat Theodosio XII et Valentiniano II, inquit:

Patroclus 181 Arelatensis episcopus a tribuno quodam barbaro multis vulneribus laniatus occiditur. Quod facinus ad occultam jussionem Felicis magistri militum referebatur. Cujus impulsu creditus est etiam Titus diaconus, vir sanctus Romæ pecuniis pauperibus distribuendis, interfectus. Vides, lector, quam jure merito flagitiorum scelernum vindictam Deus Aetii ministerio in Felicem animadverterit! Sed et observa quæ de Titi necem narrat Prosper; creditum fuisse testatur auctorem impie credis illius eundem hunc Felicem fuisse, qui non Gothus, sed Romanus aut Gallus erat, ut vult Pagius, ad annum 428, n. 1. Tribunum autem barbarum Patroclum interfecisse te tunc sane Prosper. De interfectore vero Titi penitus tacet. Et tamen de hac Titi cæde ea narrantur (et quidem ubi minime oportebat) quæ supra nota 20 perstrinxit.

Nota XLIV, p. 74.

1. Expeditionem, quam Idatius egisse ait Aetium in Gallias adversus Francos anno 431, Prosper ascribit anno 427; dein sub consulibus Felice et Tauro ait: *Aetius, multis Francis casis, quam occupaverant propinquam Rheno partem recipit Galliarum.* In hoc dissidio satius est ut Idatio assentiamur, quam Prospero, siquidem Idatius tum cum Aetio in Galliis erat, nec nisi finito hoc bello anno 432 ab Aetio recessit in patriam redditurus. Clarissima Idatii verba exhibet Chronicon annis 431 et 432. Quid quod expeditionem hanc Aetii altero post Vandalorum in Africam transfretationem anno Prosper ipse commemorat. Vandali autem in Africam transierunt anno 429. Qui ergo Francicum illud bellum confici anno 428 potuit? Sed ut supra animadverti, et observare quilibet poterit, chronologia in Prospero valde per hos annos depravata est. Franci tum ab Aetio debellati in gentilem Nicrum retusi sunt. Hinc anno 430 aut 431 in Galliam cum Attila irruerunt, Sidonio teste, carm. VII, vers. 325. Quapropter nescio quid

D Egidiium Vorchium a Papebrochio **182** relatum in appendice 2 ad Exegesim de episcopis Tungrensis, tom. IV sanctorum Maii, n. 105, impulerit, ut, contra auctoritatem Prosperi et Sidonii, scriptorum ejusdem ævi atque Gallorum, Francos omnes ab anno 406, aut 407, in Taxandriam vicinamque Tungriam ad gentiles suos Salios transiisse, neque deinceps trans Rhenum habitasse affirmaret. Neque melius alii, cum diserte Prosper bellum hoc juxta Rhenum actum fuisse testetur, huc revocant quod Sidonius, carm. V, vers. 212, de Aetio et Majoriano cum Clojone Franco decertantibus canit, inquit:

Post tempore parvo
Pugnastis pariter, Francus qua Clojo patentes
Attrebatum terras pervaserat.

Quid Attrebatas ad Rhenum?

2. Præterea hæc de bello cum Clojone non ad annum 427 aut 431, neque ad 437, ut tolerabilis aberravit Valesius, pertinent, sed ad annum circiter

417 spectant. *Nam qui potuit* (inquit Sirmondus ad hunc Sidonii locum) *Majorianus bello adesse* (anno 428) *et tam acriter dimicare, qui xxx post annos in eod consulatu* (anno 458) *juvenis erat*; ut patet ex eodem Sidonio, ibidem, vers. 521? Accedit auctoritas non omnino contemnenda Chronici Verulaniensis, quod ad annum 446 hæc habet: *In Francorum terra reges regnare cœperunt, et primus eorum regnat Clodio*. Interea tamen Franci scriptores, ex laudato Prosperi loco, Clodionem anno 428, et, ex Prospero Pitheano, Pharamundum anno 418, vel citius, inter Francos cis et ultra Rhenum regnasse prædicant. Etsi Pagius, ad annum 418, n. 81, de Pharamundo, et ad annum 428 de Clodione sic loquitur, maxime de Pharamundo, ut satis liquido appareat, non suam, sed suorum assertant vulgo opinionem de initio regni Franci in Galliis exprimere voluisse. Sed de his alias fortasse plura.

3. Nunc duo ipsius Pagii lapsus in Critica ad annum 428, 183 n. 9, corrigendi sunt. Alter, quod dicat Sirmondum nihil in medium protulisse, quo suam comprobet sententiam de Clodiani belli tempore. Nimirum evidens argumentum ab ætate Majoriani desumptum et a me ipsius Sirmondi verbis modo productum nihili Pagio est. Sirmondus itaque bellum illius anni 427, ut vult Prosper, vel, ut rectius observat Idatius, anno 431 a Clodiano distinguit, quod gestum esse negat per hæc tempora, et post annum 445 ablegat. Rursus de Clodiano isto bello loqui existimant non solum Sidonium, sed etiam Gregorium Turonensem, Sigebertum et cum his Annales Francorum, atque in eadem tempora illud rejicere. Neque est cur Sirmondo Pagius objiciat quod Sidonium victos Francos, Sigebertus vero et Annales patrie victores fuisse prædicent; nam quando Franci apud domesticos historicos non victores? quando non triumphos agunt?

4. Alter Pagii error est, quod dicat *Idatium hoc loco non significare eo Abrahami anno* (2148, Christi 432) *Francos victos esse, sed tantum pacem eos cum Aetio pepigisse*. Et post pauca: *Ibi Idatius loquitur de pristina dignitate ab Aetio recuperata, quod tamen non nisi post aliquot annos contigisse videbimus*. Hæc Pagius, quod Idatius exi lentissime refellit, dum anno 431 inquit: *Idatius episcopus ad Aetium ducem, qui expeditionem agebat in Galliis, suscepit legationem*. Statimque anno 432 subjungit: *Superatis per Aetium in certamine Francis, et in pace susceptis. Censorius comes legatus mittitur ad Suecos, supradicto secum Idatio redeunte*. Quamquam ergo agebat Aetius expeditionem in Galliis anno 431 nisi que insequenti anno finita est, superatis per ipsum Francis et in pace susceptis? Sed tædet in his diutius immorari. Tantum in fine duo moneo: alterum, Idatium harum rerum testem fuisse oculatum et ideo periculum nullum est, nec suspicio quidem, quod eas extra locum et tempus referat; alterum, de pristina dignitate ab Aetio recuperata nullum per eos annos Idatium verbum facere.

184 Nota XLV, p. 75.

De Bonifacio, commentarii vice, hæc in nonnulla Idatii loca ex Augustino, Prospero, Olympiodoro et aliis summatum excerpta accipe. Bonifacius, Thrac genere, belli pacisque artibus insignis, a Cæsarino male habitus ex bello Hispaniensi contra Vandalos, anno 432, in aulam Honorii Augusti, et inde in Africam transiit. Post Honorii mortem provinciam hanc contra Juliani tyrannidem, tribuans tunc militum, defendit. Placidiaque et Valentiniano filio servavit. Exinde Placidia, quia sibi filiosimum Bonifacium ubique experta fuerat, comitiva domesticorum atque Africe honestatum eidem provincia præfuit, quod Aetius tulit ægerime. Itaque ut Placidia suspectum redderet Bonifacium, eum apud ipsam cœpit criminari, regno inhare dictitans, et siquidem ab Africa revocaretur, non pariter unum. Simulque ad Bonifacium scribit Placidiam ipsi insidias struere, quarum hoc ei erit iudicium, fore ut absque ulla causa subito ad

A palatium acciretur. His artibus Placidia et Bonifacio circumventis, illa Bonifacium ex Africa venire ad se jubet; Bonifacius vero venire abnuvit. Quare perducit illis damnatus, cum bellum in publico nomine indiceretur, Vandalos ex Hispania, ut sibi auxilio essent, advocavit. Verum detectis postea Aetii doctis abstersisque suspicionibus, quæ Placidiam a Bonifacio et Bonifacium a Placidia averterant, Bonifacius quidem nihil non egit, ut Vandalos ab Africa removeret (quamquam omnia frustra fuerunt), Placidia vero jussu in æmulationem Aetii et totius orbis (ut ait Prosper ad annum 432) *pæce et confessione* (an consensione?) *mirabili Bonifacius ab Africa ad Italiam in Urbem venit, accepta magistri militum dignitate*. Aetius acrioribus propterea invidia stimulis agitatus, Bonifacium breviore telo instructum longiore ipse aggreditur vulnere atque. Hinc tertio post mense Bonifacius ex vulnere moriens uxorem suam valde locupletem, ut nulli nisi Aetio nubat, monet. Ubi observa, Aetium tunc sine uxore fuisse; namque alias importuna esset et inofficiosa 185 Bonifacii de nuptiis cum Aetio contrahendis ad uxorem admonitio. Si tamen Aetio nupsit, atque illa Gaudentii mater est, de qua loquitur Sidonius carm. v, versu 205; ex Gothica profecto gente fuit, non ex Vandali. Quamquam Pelagæ nomen (quod Bonifacii uxorem habuisse prodidit Marcelinus) neutrum sonat, et extra Gothos et Vandalos Arianam, quam duceret, invenire potuit Bonifacius. Id autem ex Prisco et Cassio quoque constat, Aetium alium habuisse filium nomine Carilionem, qui major Gaudentio erat; nam hic apud Sidonium parvus Gaudentius a matre dicitur eo tempore quo Carpilio legationem jam obierat ad Italiam. Quare si Carpilio non iam mortuus erat, quando Gaudentio minori ejus fratri imperium querebatur, quod cause esse potuit, nisi quod Aetii uxor, quæ apud Sidonium loquitur, mater erat Gaudentii et Carpilionis noverca. Plura de Bonifacio collegit Stillingium commentario prævio ad Vitam sancti C Augustini, § 52.

Nota XLVI, p. 76.

De Aetio post interfectum ab eo Bonifacium Prosper sub consiliis Aetii ipso et Valerio, id est anno 430, hæc tradit: *Aetius cum deposita potestate, in agro suo degebat, ibique cum quidam inimicus ejus repente eum in cursum opprimeret, tentans, profugus ad Urbem atque illinc ad Dalmatiam, deinde Pannoniam, ad Hunnos pervenit, quorum amicitia auxilioque pacem principum et jus interpolate potestatis obtinuit*. In libro Prosperi, quo utor, pro et jus quod hic exhibeo, scriptum est *Aetius*. Sed cræ libri acriptæ ex fide Manuscriptorum sunt, exque aliis auctoribus optime pluresque correctiones et notæ, quas esse su pior a studio magni Antonii Augustini. Ex illis una hæc est quo, expuncto illo verbo *Aetius*, ea restituit et *jus*. Ig tur ex descriptis Prosperi verbis nemo non videt, Aetium, intellecto Bonifacio, iram principum D metuentem palatium reliquisse. Ubi S. bastianus Bonifacio succedens, tandiu ibidem permansit quandiu abfuit 186 Aetius. At hic, anno 435 ad aulam reversus, Patricium que reamutatus, S. bastianum pa lo post aula exulit et ad Orientem navigare coegit. Quare quæ Prosper de secessu Aetii in agrum fugaque in Dalmatiam et Pannoniam narrat, maxima ex parte ad annum 435 pertinent.

Nota XLVII, p. 77.

1. Praxillum anno 416 aut initio anni 417 Joanni in episcopatu Hierosolymitano successisse, decessisse vero ante annum 419, ejusque in locum si flitum fuisse Jovæalem, nota 30 paucis exposui. Ig tur dectissimus, cui ego assentior, Papebrochius, in Hist. chronolog. episcop. Hiero-ol., Praxillum mortem anno 418 adnectit. Clar. vero Pagius, in Critica, ad annum 420, n. 27, mortuum asscrit Praxillum anno 425. Verum neuter quemquam veterum scriptorum pro-

duci, qui suæ sententiæ presse clareque suffragetur. Quinimo Pagius ex xx episcopatus annis, quos Praylio Nicephorum et Theophanem tribuere fatetur, novem et ultra necesse est ut detrahatur, et nec se quidem comutus illius constat. Papebrochius similiter in Cyrillo, s. ripte vitæ sancti Euthymii (20 Januarii) qui Juvenalem successorem Praylii anno 46 episcopatus obisse tradit, pro 46 legendum esse ait 40; namque ita chronologiam, quam astruit, requirere existimat. Nimirum tam Pagius quam Papebrochius, dum suum qui-que sententiam compellere conatur, s. ripti veterum vel ref. lit vel corrigi, quia uterque opinioni suæ contraria esse erunt. Atamen Papebrochii correctio Cyrillo adhibita non tam enigmatica, ut per se se patet, ac illa quam Pagius Nicephoro et Theophani adhibet, ut eos in suam sententiam trahat. Quamquam hi, ut verum fatear, severiorem longe merentur, quia longissime a veritate aberrant. Præterea, ut ad Papebrochium redeam, facillimum fuit auctori Vitæ Euthymii Cyrillo episcopatum Juvenalis numerare a morte Joannis, prætermisso ex oblivione Praylio. Quem cum in *brevi*, id est, brevi tempore, 187 episcopatum tenuisse Idatius affirmet, illius testimonio efficere potui-*set* Papebrochius, ut ejus opinio, si minus certa, valde tamen probabilis lectoribus videretur. Porro episcopatum decem annorum, quantum Praylio tribuit Pagius, brevis dici non potest. Si autem brevis fuit, ut tradit Idatius, secundo a morte Joannis anno, id est, 418 obit; Juvenalisque post ipsum electus est eodem anno.

2. Emin. card. Norisius Praylium non ante annum 421 obisse existimare se indicat, dum, in hist. Pelagi, lib. II, cap. 3, scribit ab eo anno (421), qui acceptæ a Theodoto sedis (Antiochenæ) primus numeratur, eo tigrasse ut Pelagius de sanctis Hierosolymorum locis e. ceretur. Dico hic astruit vir doctissimus: alterum, electionem Theodoti exisse anno 421; alterum, Pelagium post Theodoti electionem abactum fuisse Hierosolymis. Cæterum Eusebius Cæmonensis ita conjicit magnus Baronius, ad annum 417, n. 15, vel si Cæmonensis non est, certe ille videtur esse cujus meminit Hieronymus epistola nunc inter Augustinas 202) Cyrillo Alexandrino scribens (apud Baron., ibidem) hæc iquit: *Quomodo nunc, cum beatæ memoriæ Innocentius Pelagium, Cælestinumque cum suis capitibus condemnavit, cunctis eos abiectionibus Orientalibus, Alexandria Ecclesia in communionem receperit, quæ sola et prima inter provinciales suos tales reipare debuerat?* Si nunc, id est secundo Innocentius, qui initio anni 417 decesit, Pelagium damnavit, Orientales hunc abiecerunt Syri et Palestina, annon sero nunc, si licet post quatuor aut qui-que annos abactus dicitur a Norisio? Quid quod de hac Pelagii et sanctis locis ejectione sub Cælestino coniecit locutus fuisse videtur Hieronymus, epist. 55 ad Riparium. At Hieronymus ante annum 421 mortuus est. Fortasse etiam clarius de ejectione Pelagii e sacris locis locutus est alius Hieronymus, scriptumque, ubi hæc narrat, deperit. Pura enim opera sancti doctoris injuria temporum perditæ sunt.

3. Itaque Praylius Pelagium Hierosolymis expulit post synodum Antiochie nam, quæ scribitur quam anno 417 egi 183 non potuit. Nam cum Pelagius ex synodo Diospolitana inletham exisset anno 415 desinente, orthodoxi, qui ipsius condemnationem flagrantissime concupiscebant, confestim hanc causam ad Antiochenum patriarcham, cui suberant episcopi Palestina, detulerunt. Sed importune in eo retum articulo evenit, ut Alexander epi cojus Antiochie moreretur, unde causa procrastinata est usque ad electionem Theodoti in annum 417. Garnerius, disert. 2 de synodis in causa Pelagiana habitis, synodo 10, Theodotum anno 411 Alexandro successisse existuat, sed immerito. Marius Mercator, cap. 5 Commonit., postquam Pelagium Patres Dio-

spolitanos deluisse narravit, continuo quid Antiochie de eo actum sit commemorat, inquires: *Postmodum eridenter deprehensus (Pelagius) insistentibus accusatoribus a posteriori synodo, cui sanctæ memoriæ Theodotus Antiochiæ præsedet episcopus, atque detectus, a sanctis quoque et venerabilibus Hierosolymorum locis e. deturbatus.* Ergo si postmodum, si insistentibus accusatoribus, scilicet iisdem qui in Diospolitana synodo eum accusaverant, damnatus est a Theodoto, quis aut cum Norisio anno ab ea synodo quinto, aut cum Pagio anno octavo, ut i opinatur is ad annum 421, n. 8, nimirum multos etiam post annos, quam celeberrimum Zosimi decretum totum orbem percurerat, factum id fuisse credat? Imo neque Norisium neque Pagium creditores id fuisse existimo, nisi viri doctissimi in eam ivissent opinionem, quod Theodotus longe post annum 417 Antiochenam obtinuerit sedem.

4. Verum aliter omnino res se habet; namque Theodotus anno isto 417 Antiochiæ factus est episcopus, ut in hist. patriarch. Antioch. præfixa tomo IV sanctorum Julii, satis liquido deducit eruditissimus Jesui a Boschius; ejusque opinio laudato Mercatoris testimonio adjuncti-que Eusebii verbis supra descriptis maxime comprobatur. Cum enim Eusebius solius Innocentii rescriptum meminerit, nulla recentioris alicujus decreti (puta Zosimi) facta commemoratione, profecto gravissimum nobis præbet fundamentum, ut credamus epistolam 189 illam missam ad Cyrillum fuisse eodem anno 417. At quid ego moror? Idem enim Norisius ac Pagius (lege hunc, ad eum annum, n. 9) hoc i sum fatentur, scilicet, eas Eusebii litteras scriptas fuisse initio pontificatus Zosimi, quem eodem anno 417, die 18 Martii consecratum fuisse tradit ibidem Pagius, n. 12. Cum ergo Pelagius ex sacris Hierosolymorum locis exturbatus fuerit auctoritate synodi Antiochiæ, in qua sedebant Theodotus et Praylius; namque ille etiam de Praylio testari videtur Mercator, qui post laudata ipsius supra verba hæc statim adjicit: *Quod (ejectionem Pelagii a sanctis locis Hierosolymorum) ejusdem sancti Theodoti ad reverendissimum urbem Romæ episcopum et sanctæ memoriæ Praylii Hierosolymitani episcopi missa scripta testantur, annon ex his omnibus liquet colligitur, et synodum Antiochenam habitam fuisse anno 417, non autem post annum 421; 2º Theodotum jam tum Antiochiæ episcopum factum fuisse, uti, contra quam opinantur Norisius et Pagius, propugnat Boschius; 3º Pelagium, etiam si post electionem Theodoti Hierosolymis expulsus fuerit a Praylio, Prayliusque e vivis excesserit vel in fine anni 418, vel initio insequentis, ab eo prorsus expelli potuisse et re ipsa expulsus fuisse anno 417, non autem post annum 421, uti continent Norisius et Pagius, existimantes Praylium eo anno nondum obisse?*

5. At constat, inquires, Praylium propensiorē in Pelagium animo fuisse initio episcopatus, et pro eo tum ad Innocentium papam litteras dedisse. Quo itaque pacto fieri potuit ut tam cito, nempe in ipso episcopatus anno primo, Pelagium abieceret et a Palestina expelleret? Simili ratiocinatione asserere qui poterit Tractatam Zosimi post annum 418 editam fuisse, quia Zosimus usque ad diem 21 Martii ejusdem anni Pelagium Cælestinumque excusare conatus est, eorum accusatoribus acerrime suggillatis. Praylius uique litteras pro Pelagio ad Innocentium scripsit, illæque perlate sunt eo tempore quod inter primas et secundas litteras Zosimi (qui Innocentio successerat) ad Africanos episcopos excurrit. Ille ex eo colligit 190 quod cum Zosimus nullam Praylij epistolam mentionem in primis suis ad Afros litteris fecisset, facturus procul dubio, si eam jam tum accepisset; in secundis, quæ date sunt 22 die septemb. anno 417, accepit a se meminit. Cæterum dum Praylii litteræ ad Innocentium perferuntur, delatum est ad Orientem decretum ejusdem Innocentii, quo Pelagius damnabatur. Ille decreto exiit. Theo-

dotus, et insistentibus Pelagii accusatoribus, synodus statim coegit, ubi presente Praylo Pelagius damnatus est, et, ut aiebat supra Eusebius, a cunctis Orientalibus abjectus. Si quidem opportune tunc, id est, pontificatus Innocentii tempore, legatio Romam missa fuerat ab episcopis Orientalibus, de qua Beneficius in epistolis ad quosdam Macedonicos episcopos, tom. IV Concil. Collectonis Labbeanae, col. 1708 hæc habet: *Ante breve tempus, id est, sub prædecessore meo beate memorie Innocentio Orientalium Ecclesiarum pontifices, dolentes se a beati Petri communione sejunctos, per legatos pacem, si claritas vestra retinet, p. posterum. Nimirum s. junxerunt sese Orientales, Constatinopolitani et Aegyptii a communione Romane sedis, recusante domo sancti Joannis Chrysostomi dyptichis inserere, quod Innocentius urgebat. Orientalium autem legatio i. auctoritatem Alexandrum fuisse prædecessorem Theodoti, ipse Innocentius testatur epistola ad Maximianum episcopum, tom. II Conciliorum, col. 1266; in qua hæc scribit: *Antiochenæ Ecclesiæ frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prosecutus est et probavit, negotium scilicet reconciliationis Orientalium cum Ecclesia Romana. Igitur ex Itali Antiochiam redeantibus Alexandri legatis, deserviente anno 416 vel ineunte potius 417, ad alia, quæ ab ipso Innocentio tradita sunt, rescripta decretum contra Pelagium recessum tum editum adiunxisse tam est credibile quam quod maxime. His ego Innocentii litteris a Theodoto acceptis, namque interm. Alexander decesserat, ut se Romano pontifici agis probaret, synodum statim coegit, Pelagium damnavit et ab Oriente rejiciendum decrevit.**

6. Sed ecce nunc Norisius, lib. I Hist. Pelag., cap. 11, nullum 191 ab Innocentio adversus Pelagium conditum decretum continet. Tum quia huiusmodi decreti, ait, nullibi divus Augustinus meminit; tum quia illud Zosimus pontifex Cælestio non objicit; cum tamen ab eo requisiverit ut sedis apostolicæ litteris, quæ a sanctæ memoriæ suo prædecessore manarant, præberet assensum, uti refert idem Augustinus, lib. II de Peccato origin., cap. 5. In Norisii sententiam pedibus, ut solet, ivit Pagius ad annum 416, n. 15 et 16. Sed imprimis eo quod illius decreti Innocentiani nullam sanctus Augustinus mentionem fecisset, non satis hoc erat ut illud existitisse unquam negemus. Atqui il expresse tradit Gennadius, cujus testimonium tanti aliquando facit Norisius, quanti infra videbimus nota 65, a n. 3, ubi de epistola Leonis ad Flavianum de Incarnationis mysterio dicendum est. Testatur il ipsum etiam liber Pontificalis, ut Eusebius antea laudatus non obscure indicat. Ut quid enim cum Pelagianos ab Orientalibus abjectos esse ait, factum id significanter adnotat, cum beate memoriæ Innocentius Pelagium Cælestiumque cum suis capitibus condemnari?

7. Deinde nego, Augustinum non meminisse decreti Innocentiani, neque illud Cælestio Zosimum objecisse. An quia Augustinus litterarum, non vero decreti nomine utitur, ideo epistolam aut epistolam al quas, non autem decretum significare voluisse dicendus est? At enim vel consulto, vel casu potuit decreti nomen usurpare. Annon Possidius, in Vita ejusdem Augustini, cap. 18, de Innocentio et Zosimo loquens, inquit: *At illi tantæ sedis antistites suis diversis temporibus eosdem (Pelagianos) notantes.... catis litteris et ad Africanas Occidentis et ad Orientis partis Ecclesias eos anathematizandos et deicendos ad omnibus Catholicis consueverunt. Et hoc tale de illis Ecclesiæ Lei catholica prolatum judicium, etc.* En Possidius litteras appellat tam Zosimi quam Innocentii adversus Pelagium constituta; eaque non a solo Zosimo, sed etiam ab Innocentio ad Orientis partis Ecclesias missas esse testatur. Ipse etiam Augustinus, epist. 190, alias 157, ad Optatum, de constitutis ab Innocentio et Zosimo, eodem tempore loquens, 192 ait: *et elugius et Cælestius duobus venerabilibus antistitibus apostolicæ sedis papa Innocentio et præp. Zosimo toto Christianæ orbe damnati*

sunt. De quibus exempla recentium litterarum sive quæ universaliter ad omnes episcopos de memorata sede manarunt, etc. At dubium non est quin Zosimus decretum contra Pelagianos ediderit. Denique emin. Baronius, Garnierius et alii assensu sunt Gennadio, lib. de Vir. illustr., de Innocentio juxta lectionem Pagii de cetero: *Scriptis decretum Occidentalium et Orientalium Ecclesiis adversus Pelagium datum. Post quem successor ejus papa Zosimus latinus promulgavit.*

8. Et sane si quo scripti sua contra Pelagium mittere debuissent et misisse Innocentium credendum est, Orientis diocesis is fuit, ubi quot et quanta perpetraverit Pelagius, tum per se episcopos deludens in synodis, tum per suæ factionis homines Hieronymum et sanctas virgines Eustochium et Paulam juniorem immaniter vexans, matu e cognoverat, ut patet ex ipsis Innocentii epistola, inter Augustinianas olim 95, nunc 193, exque alia, quam ad Joannem episcopum Hierosolymitanum scripsit, habesque apud Baronium ad annum 416. Sed jam nimis multa de nomine disputavimus; præsertim cum uno verbo his dirimi possit, si dixerimus latuisse Augustinum decretum Innocentii contra Pelagium missum in Orientem, si uti latuit ipsum concilium in eodem Oriente, in eadem causa et eodem anno habitum a Theodoro: neque enim illius synodi meminit usquam sanctus doctor; si ergo ex ejus de hac synodo silentio nemo nisi temere falsitatis arguit Mercatorem, quod et habitum dicat, et in ea damnatum fuisse Pelagium scribat; cur, quia decreti Innocentiani sub expreso nomine decreti non meminit Augustinus, falsitatis arguendi sunt Gennadius, liber Pontificalis, vel etiam laudatus supra Eusebius? Ego equidem cum hæc et plura his similia lego in Historia Pelagianorum et Vindictis Augustini ejusdem auctoris, illud, uno commutato verbo, repeti se solo: *Honor regis judicium diligit.* Verumtamen sive de retum contra Pelagianos ediderit Innocentius, 93 quod ad cunctas Ecclesias misit, sive epistolam ad Afros scripturam exemplar in Palestinam et Orientem transmitti curaverit; id ex Eusebio et Mercatoris testimonio certissime constat, Orientales Pelagium abjecisse, quia illum ab Innocentio, condum autem a Zosimo damnatum edisserant. Quo: cum anno 417 vel ut serius initio 418 factum fuerit, sedente Hierosolymis Praylo Joannes, qui hunc in episcopatu illo præcessit, tenere cum non poterat ann. 419, quo tunc motus ab Idatio commemorati contigerunt. Quæ etiam Praylo brevi vita functo, Juvenalis tunc temporis Hierosolymitanam sedem occupabat.

Nota XLVIII, p. 78.

I. Inter epistolas S. Cyrilli Alexandrini octava, quæ incipit: *Nugantur quidam*, ad Nestorium directæ est. De ea autem sanctus Leo epist. (mihi) 55, ad Theodosium Augustum, ait: *Qua (epistolæ) Cyrilli Nestorium corrigere et sanare voluit, pravas prædicationes ipsius arguens et evidentiis fidei Nicenæ definitionis exponens; quamque ab eo missam apostolicæ sedis scrinia susceperunt.* Ejusdem Cyrilli epistola meminit sanctus Flavianus in primis et secundæ ad sanctum Leonem missis a se litteris, quæ in antiquis Leonis Editionibus post epistolam octavam reperiuntur. Ergo in primis testatur Flavianus, et Cyrilli epistola omnes synodi Ehesinæ Patres a se sensisse. In secundis verba quedam adducit, quæ cum ex eadem illa Cyrilli epistola desumpta sint, aperte demonstrant, de ea, et non de illa Cyrilli, et tota locutum fuisse Flavianum in primis suis litteris, et de eadem locutus Leonem in litteris ad Theodosium, et Ilatium in Chronico, dum Cyrilli epistola unius m. m. inquit ad Nestorium missæ ejus hæc in destructis et regulam fidei exponitis.

2. Quapropter immerito Quesnellus præter hanc Cyrilli epistolam, *Nugantur quidam*, quæ in tomo I Concilii Ephesini, cap. 12, initium aliud habet, scilicet: *Intelligi quosdam*; illum etiam, quæ de pace est ad Orientales incipitque: *Latentur celi*, 194 significatam esse vult a Flaviano. Nam quod hic 12-

tius alia cum hac epistola missa esse testatur, interpretari possumus, et quidem consultius, de alio Cyrilli scripte, quod laudato loco designat Leo inquires: *Ephesine etiam synodi gesta recensent, quibus contra Nestorii impietatem a sancte memorie Cyrillo inserta et allegata sunt de Incarnatione Catholicorum testimonia sacerdotum*. Quamquam nihil nos cogit, ut ea alia, quæ allata fuisse ait Idatius, Cyrilli esse dicamus.

3. Porro contra Nestorianæ hæresis venenum, quod has quoque Occidentis partes afflaverat, præsentissimum scripta hæc antidotum attulerunt. Nam, ut omittam Leporium monachum Massiliensem, quem in emendationis suæ libello (scripto, ut opinatur Tillemontius, anno 421) apud Sirmondum tom. I opusculi, confitentem legimus: *De sancta Maria non Deum ipsum natum, sed perfectum cum Deo natum hominem dicebantur*: ex Hispania dat. s. ad Capreolum Carthaginensem in Africa episcopum litteris Vitalis et Constantius scripserunt: *Sunt hic quidam, qui dicunt non debere dici Deum natum; nam et hæc est fides (hæresis potius) eorum, hominem purum natum fuisse de Maria Virgine, et post hæc Deum habitasse in eo*. Ita a religiosis his viris Vitalis et Constantio scripta fuisse post Ephesine synodum litteræ Capreoli ad ipsos demonstrant, quæ tom. I Operum Sirmondi, pagina 215, legi poterunt. Cum autem scripta non fuissent post occupatam a Gaisericio Carthaginem die 19 novemb. anno 429; nam ab eo tempore cuncta in illa urbe perturbatissima fuerunt; puto, Vitalem et Constantium eas litteras ad Capreolum misisse aliquo ex his annis, qui inter 432 et 439 decurrerunt. Quod si scriptas fuisse eas dicamus, antequam ad Illi perit anno 456 allata fuerit scripta quæ hoc anno memorat Idatius, nihil fortasse a veritate aberrabimus.

Nota XLIX, p. 78.

Semel et iterum Idatius Burgundiones contra Romanos rebellasse 195 tradit annis 456 et 457, atque in hoc ultimo bello cæsa eorum xx millia testatur. C De quo intelligenda sunt illa, quæ Sidonius carm. vii, vers. 324, scribit:

..... Belgam, Burgundio quem trux
Præserat, absolvit junctus tibi.

Videlicet Aetius junctus Avito. Addit insuper Sidonius:

Cursu Herulus, Chuvus jaculis, Francusque natatu,
Sauromata clypeo, Salus pede, etc.

Ubi utrosque Francos, Athurios, qui ad Nicrum, et Salios, qui ad Salam aut Ialam flumina residebant, Burgundionibus adhæsisse significat. Ceterum unicus belli dux et auctor Gundiæ fuit, Burgundionum rex; reliquæ vero gentes Burgundionis ductum fortunamque sequebantur. Et tamen Marius Scotus sexto post natum sæculo hujus anni consulis huc scribit: *Batavos, Tungros, Menapios, Terevanos, Morinos, Ambiones, Cameracenses, Tornacenses, Attrebates, Belvacenses, et quidquid his regionibus interjacet, utraque Sequanam et Ligerim Clodius Francorum regno adjecit*. Hæc cum Sidonianis consulis refutasse est. Sirmondus ad hunc Sidonii locum Gothos Burgundionibus auxilio accurrisse, eorumque vii, Burgundionum vero xx millia eodem tempore et loco occisa fuisse refert. Sed fallitur vir doctissimus; Gothi enim alio anno quam Burgundiones perierunt, ut constat ex Idatio; et loco etiam diverso belum gessisse videntur, scilicet in provincia Narbonensi, cum Burgundiones in Belgica bellarent.

Nota L, p. 79.

Narraturus Idatius acta anni 439, nihil peccavit si Carthaginis, celeberrimæ urbis, exidium ante omnia premisit, ante ea etiam, quæ eodem illo anno prius contigerunt. 196 Pagius tamen illum peccasse vult, imo peccare eum facit, dum sibi fingit Abrahami annum 2455, cui ad diem 19 octobris eversionem Carthaginis alligat Idatius, numerandum esse a die prima octobris anni Dionysiani 458; quod si ita esset, ce-

A te eversionem Carthaginis ascripisset Idatius anno eidem 438. At numeret Pagius annos hujus Chronici a Januario, et incidet illud exidium in annum 459, in quem cum dubitari nequeat Idatium illud retulisse, agnoscat tandem Pagius errorem suum, desinatque inculcare toties annos Idatianos ab Octobri numerandos esse.

Nota LI, p. 79.

De bello Tolosano, de quo Idatius anno 437, Prosper sub ejusdem anni consulis huc scribit: *Litorius, qui secundæ ad Aetio patri in potestate Hunnis auxiliantibus præerat, dum Aetii gloriam superare appetit, dumque aruspicum responsis et demonum significationibus fidit, pugnam cum Gothis imprudenter conseruit*. Merito ergo victus, captus, occisus est, qui vanitate tumidus et sacrilega impietate contaminatus pugnam conseruit. Comparat hunc catholicis imperatoris duces Salvanus, lib. vii de Gubern., cum Theodore Gothorum rege Ariano, pique sapienterque philosophatur, dicens: *Cum Gothi metuerent, præsumimus nos in Hunnis spem ponere, illi in Deo; pax ab illis postularetur, a nobis negaretur, illi episcopos mitterent, nos repelleremus, illi etiam in alienis sacerdotibus (erant enim, quos pacis i teruncios et sequestris ad Romanos mittebant Gothi, episcopi catholici) Deum honorarent, nos in nostris contemneremus*. Proat actus utriusque partis, ita et rerum terminus fuit. Itaque ille dux nostræ partis Litorius eandem urbem (Tolosam) quam eodem die victorem se intraturum esse præsumpsit, captivus intravit. Vincula quæ aliis paravit, ipse sustinuit. Ut qui maximum habuerat supercilium fortis viri, mortem subiret ignavi, longo tempore et diuturna in ergastulo Barbarorum tabe consumptus. 197 Ipse rex hostium, quantum res prodidit, ac probavit, usque ad diem pugne stratus cilicio preces fudit; ante bellum in oratione jacuit; ad bellum de oratione surrexit. Præterquam pugnam manu capesseret, supplicatione pugnaret; et ideo fidens processit ad pugnam, quia jam meruerat in oratione victoriam. Hæc captum, quia lectu illa dignissima, et quæ egregiam Theodori Gothorum nostrorum indolem ostendunt, ex Silviano descripsi. Interim ob-e-rva, Idatium post dies paucos, quam captus est Litorius, occisum fuisse affirmare; Salvanus vero longo tempore et diuturna in ergastulo Barbarorum tabe consumptum ait. Salvanus et loco et tempore rebus his propriæ et at; nam per hos dies aut paulo post hæc in Gallia scribebat.

Nota LII, p. 79.

Pacis inter Romanos et Gothos eodem anno 439 confectæ laudem Avito tribuit Sidonius arm. vii, vers. 299, ubi Aetii totiusque Gallie trépitationem post devictum a Theodore Litorium his carminibus depingit:

Gallia..... Getica pallescit ab ira:
Nil prece, nil pretio, nil milite fractus agebat
Aetius: capto terrarum damna patebant
Litorio. In Rhodanum proprios producere fines
Theodorici lixum; nec erat pugnare necesse,
Sed migrare, Getis. — Postquam undique nullum
Præsidium ducibusque tuis nil, Roma, relictum
Fardus, Avite, novas, etc.

Præciter ista a Sidonio scripta vi veri poterunt, si Prospero creditur, qui de ea tem hac pace loquens inquit: *Pax cum Gothis facta, cum eam post ancipitis pugnae lacrymabile experimentum humilium, quam unquam ante poposcissent*. Sed hunc Prosperi locum luxatum esse dubitare non possumus; tum propter Salviani testimonium, quo Sidonianum confirmatur; tum præcipue, quia Paulus Diaconus, qui Pro perum exscribere manifeste videtur, hæc, lib. xiv, tradit: *Pax cum Gothis 198 facta est, cum eam Romani post hujus lacrymabilis belli perniciem humilium, quam unquam antea poposcissent*. Quare in Prospe o vox Romani, quæ libriorum negligentia in le exidit, repone-re a est.

Nota LIII, p. 80.

De Gaisericis irruptionibus, quibus maritimas

utriusque in eam regiones per singulos annos vastare solitus est, Victor Vitensis in fine lib. I hæc scribit : *Quæ vero in Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Bruttis, Lucania, Epyro, vel Hellade (Gaisericus) gesserit, melius ibi ipsi, qui passi sunt, miserabiliter lugenda narrahunt.* Hinc apud Cassiodorum, lib. I Varar. epist. 4: *Sævus et repentinus hostis dicitur, a quo avus insus senatoris Siciliam Brutiosque liberavit.* Quod fortassis nunc accidit. Ab hac Sicula expeditione narrat Prosper sub eodem. hujus anni revocatum fuisse Gaisericum in Italia, qui ab Hispania in Africam transfretaverat, adjungitque ab eodem tandem Gaisericum Sebastianum interfectum fuisse. Vid. not. 57.

Nota LIV, p. 81.

Exstat tomo IV Oper. divi Augustini Editionis theol. Lovaniensis disputatio inter ipsum Augustinum et Maximum episcopum Ariarium, qui, teste Possidio in Vita sancti Augustini, cap. 17, cum Gothi in Africam venerat. Ipse autem Maximianus initio disputationis Carthagine se visum Hipponem ait a comite regis; sed lege a comite Sigisvultus, quomodo legendum esse monuit Sirmundus; cuius anima tunc sionem nescio cur ex quadam ejusdem Sirmundi nota ad sermonem 140 divi Augustini residerunt Benedictini. Sigisvultus ergo natione Gothus bellum pro Valentiano in Africa contra Bonifacium administravit; ipsoque ab ea recedente, recessisse etiam cum eo gentilem suum Maximum existimo. Saltem nemo inficias ibi, post devictos a Gaisericis Asiarum et Bonifacium hujusque 199 in autum regressum anno 452, quo cum consignat Idatius, Marcellum ab Africa discessisse. Illic irruenti hoc anno 441 in Siciliam Gaisericus occurrere et Arianum regis Ariarium episcopum gratiam aucupari potuit. Maximum autem ab episcopis damnatum ideo dixit Idatius, quia sanctus Augustinus, præter commemoratum supra disputationem, quæ nunc primus est ex libris quos habemus ab Augustino contra Maximum, duobus insuper aliis et etiam cum sanctus doctor validissime refutavit.

Nota LV, p. 81.

Bacauda non gentis, sed factionis nomen est latrociniis deditæ. Quæ Diocetiani tempore in Gallias ita invaluit, ut contra Bacaudas mittendus fuerit Maximianus, qui eos non tam exstinxit, quam frenavit. Post irruptiones vero Barbarorum in Hispanias Galliasque immaniter coaluere, præterque plurima alia loca, Pyrenæos saltus omnes a Mediterraneo ad Oceanum mare occupaverunt. Hinc Aracilitani, inde Tarraconenses Bacaudæ erumpentes oppida, urbes atque integre provincias vastabant. Mentio etiam eorum fit in Chronico pluribus in locis. Legi, si vis, in fine hujus operis dissertationem de Bacaudis.

Nota LVI, p. 82.

Merobaudem, quem eximie laudat Idatius ad annum 445, eundem illum portam esse existimat Sirmundus, de quo Apollinaris Sidonius carm. ix, vers. 295, canit:

Sed nec tertius ille nunc legat
Batim qui patrium semel relinquit
Eudoxæ petit situm Ravennæ.
Flores cui fulgidam Quirites,
Et charus popularitate princeps
Trojano statuam foro locavit.

200 Patriam quidem Merobaudis tacet Idatius, Sidonius nomen; cetera tamen quæ seorsim unusquisque exprimit satis sunt, ut utrumque de eo viro loqui credamus. Merobaudis poemata aut perierunt, aut hucusque latent præter unum de Christo epigramma, cujus hoc est initium:

Proles vera Dei, cunctisque antiquior annis
Nunc genitus, qui semper eras, lucisque reperi.
Ante tuæ matrisque parens, quem misit ab asris
Æquævus genitor, v. ubique semina fusum

* Hanc dissertationem ab aucto et elucubratam non fuisse, dictum est in præfatione.

Virginos habitare sicut et corporis artus
Jussit intire vas parvæque in sede morari.

Reliqua in Bibliotheca Vet. PP. invenies. An Merobaudes hic filius neposve fuerit alterius Merobaudis, qui semel et iterum con-ulatum ge-sit an- nis 577 et 588, an nullam cum eo cognationem habuerit? Il-lum neutrum sine auctore, sine ullo teste, statuere vale-mus. Karitas quidem ac insolentia nominis intra unam familiam retentum id fuisse suade-t. Nam quem Ammianus Marcellinus, lib. xxx, et Prosper sub cons- dibus Clearcho et Richemere regem Gallorum et magistrum militum meminerunt, non Merobaudes, quod apud hos auctores legitur, sed Mallobaudes dicebatur. Merobaudes ille consularis sub Maximo Tyranno perit, ut narrat Latianus Pacatus in Panegyrico Theodosio dicto.

Nota LVII, p. 85.

Idatius, anno 454 in Orientis palatium ex Raven- natensi Sebastianum aufugisse ait. Ex Oriente in Aquitaniam præfugum hoc anno 444 venisse affirmat, et anno insequenti 445 transiitum illius ad Vandalos in Africa consignat. Prosper vero, sub consulibus Valentiniano Augu- to v et Anatolio, id est anno 440, Sebastianum in Africam navigasse significat. At illa- tum melius quam Prosperum res Sebastiani cognita habuisse existimo. Quod si quæ istius testimonio assentiendum sibi esse judicaverit, duplicem Sebastiani 201 transitum in Africam statuam, primum anno 440, post quem regressus in Orientem, ibique aliquot annos commoratus, in Aquitaniam tunc ad Theodorem venerit, Burcinonemque postmodum occupaverit; unde iterum anno 445, quod Idatius testatur, in Africam convolarit. Sed ut verum fatear, cum satis frequenter res gestas præmatore consignet et aliquando integro quinquennio prævertat, mirum non erit, si nunc etiam annos totidem Sebastiani transitum ad Vandalos anticipaverit. Verum mihi ego definio, sed lectoris uti-cio relinquo.

Nota LVIII, p. 85.

Idem Prosper sub consulibus anni 445 diligentiam sancti Leonis pape laudat, qui latentes in urbe Manichæos e latebris suis eruit, eosque totius Ecclesiæ oculis expo-uit, additque: *Multi Orientalium partium sacerdotes industriam apostolici re-toris imitati sunt.* Imitatus est etiam Turibus Asturicensis episcopus, qui Idatium nostrum in laboris ac sollicitudinis sue societatem ascensum, Manichæos Asturice latentes detexit, eisque diem dixit. Gesta autem episcopi alia contra hos hæreticos confecta ad Antonium Emeritensem episcopum a Turibio et Idato missa fuisse puto, quomodo ab Atigino episcopo Cordubensi circa annum 480 ad Idatium eju-dem Emeritensis Ecclesiæ episcopum de Priscilliano relatum est, quod Severus, Hist. lib. II, prope finem, testatum reliquit: non quod Emeritensi metropoli aut Corduba aut Asturica subjicerentur, quod nec tunc, neque unquam postea contigit, sed vel ob illius urbis dignitatem vel ob episcoporum Antonii et Idatii famam. Ita etiam a nostratibus Hispanis sæpe alias factum est, ut etiam extra provinciam celeberrimum urbium antistites Cuprianum et Capreolum Carthaginienses, Ambrosium et Simplicianum Mediolani de rebus gravi- oribus consulere-ent. Omnia constant ex epistola 68 Cypriani, ex epistola Capreoli, supra, nota 18, lau- data, atque ex Actis concilii Toletani.

202 Nota LIX, p. 84.

1. Turibius, Asturicensis episcopus, ut grassantibus per Hispanias Priscillianistis obviam iret, primum comunitorium ad Orthodoxos, puto, scripsit. Deinde libellum composuit, in quo sexdecim capitulis damnatas Priscilliani opiniones perstrinxit. Sexdecim, inquam; nam 16 ultimum vocat sanctus Leo, et 17 non in hoc de Priscilliani erroribus libello, sed in

epistola familiari Turibii ad se missa expressum fuisse declarat. Hæc autem Turibius ad Leonem pontificem Romanum misit, ut ex epistola 93, nunc 15, ipsius Leonis discimus. Qui præter hanc ad Turibium epistolam litteras simul misit ad cunctos Hispanice episcopos, quod hæc ipsius verba declarant: *Dedimus, inquit, litteras ad fratres et coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos atque Gallicos* (Beticos a dicit concilium i Bracarense, neque ulla suberat causa cur eos præteriret Leo), *etque concilium synodi generalis indicimus.* Quæ omnia cum a Leone per Pervineum ejusdem Turibii diaconum missa fuisse oculatus testis Idatius disertè affirmet, nescio quæ illa scripta sint, quæ Leo, eodem concilio Bracarensi testante, per Turibium notarium selis sue ad synodum Gallæciæ direxit. Maxime cum ibidem subjecerit Leo: *Si autem aliquod, quod absit, obtulerit quominus possit celebrari generale concilium, Gallæciæ saltem in unum conveniant sacerdotes, quibus congregatis fratres nostri Idatius et Ceponius imminébunt, conjuncta cum eis instantia tua, quo citius vel provinciali concilio remedium tantis vulneribus offeratur.* Post hæc igitur neque opus erat ut quidquam aliud ad synodum Gallæciæ scriberet Leo, neque, si quid scripserit, fieri potuisse videtur ut Idatius ejusdem provinciæ episcopus, et illius pars magna synodi posterioris hujus Leonis scripti nusquam meminisset.

2. Neque suspicari fas est, vitium irrepsisse in concilium illud Bracarense, et in eo a collector addita esse illa verba *notarium 203 sedis sue*; nam ea repetit Innocentius III, lib. II, epist. 153, ubi ait: *Dicitur in concilio Bracarensi, quod Theoribius, notarius a papa Leone ad synodum Gallæciæ (quam Gallæciæ synodum jam tum periisse affirmat ibidem Innocentius) missus fuit.* Quod interea tamen simile valde vero puto, hoc sane est, Turibium illum, de quo loquitur concilium Bracarense, diversum non esse a Turibio Asturicensi, quem impropria satisfactione, neque quoto sæculo usitata, notarium appellaverit concilium vel ejus potius collector. Indistinctum etiam existimant Florius, tom. VI Hisp. sacræ, disert. I, a n. 200, ubi Pagium Quesnellum que relictis, cui Turibium Leonis notarium a Turibio episcopo Asturicensi distinguunt. Verum enimvero sive alter ab altero diversus, sive non diversus sit, confundendus non est Turibius Leonis notarius cum Turibio sive Theoribio illo ad quem octogesimo post anno epistolam scripsit Montanus Toleti episcopus, quæ edita est post concilium Toletanum II, quæque in addita ibi ad oram nota scripta dicitur ad Turibium Asturicensem. Qui potuit post annos octoginta? Ibi etiam epistola una legitur ejusdem Montani ad Palentinum, in qua scripti Turibii nostri impense commendantur.

Nota LX, p. 85.

1. Nunc quoque Pagius Idatium errare facit, illi imponens eclipsim, quam Decembri anni Abrahamici 2463 ascribit, æræ vulgaris 446, alligire. Et quidem ita consequitur, si Idatius annos quibus Chronicon suum insignivit ab Octobri auspiciatur; nam annus Abrahami 2453, ab Octobri æræ communis 446 inchoatus, eundem cum anno isto Dionysiano De embrem habet. At æquum erat ut Pagius Idatium toties et tam facile in errores impigrescere non crederet, sed potius annos illum a Januario numerare sibi persuaderet, quo pacto tot errores antiquo huic et accurato scriptori nulla esset obijcendi causa nullumque fundamentum. Idatius ergo eclipsim illam mensi Decembri 204 anni Dionysiani 441 adiecit, quocum a prima ad ultimam diem annus Abrahamicus 2453 concurrir. Dies tamen perperam in Chronico designatus est; nam feria tertia, qua contigisse dicitur eclipsis, dies erat 10, non autem ix Kal. Jan. Sed hoc adnotatum supra fuit in scholio.

2. Pergit insuper Pagius, et ad eundem annum 447, n. 15, suum et Calvisii errorem profit, asserit aut Theodosiani principatus annos ab anno æræ

A communis 423 Idatium exordiri. Falsum id evidentissime demonstrat series annorum in Chronico observata. Item numerus annorum xxx, quos Idatius Honorio tribuit a morte Theodosii patris, et suo ordine digressit ab anno æræ vulgaris 425, quo Honorio regno initium fecit. Si ergo huic primo anno xxx adjicias, ut xxx compleas, in annum devenies ejusdem æræ 424. Ergo insequens annus, cui exordium Theodosii junioris et Placidi Valentiniiani principatus abhæxuit Idatius, annus fuit æræ vulgaris 425, annusque ipsorum 25, annus ejusdem æræ 447. Porro cum ex ipso Chronico evidenter constet Idatium designato anno 50 Theodosii eidem subiectis e initium imperii Valentiniiani, et eadem chronologica nota deinceps utriusque regni annos designare continuasse, quis non videat, eos annos ab æræ Dionysianæ 42 auspiciatum fuisse, siquidem hoc anno desinente Valentinianus Augustus renuntiatus est? Præterea cum Idatius annum 50 Honorii cum anno Abrahamico 2440 conjunxerit, ut ipsius Chronicon demonstrat, annum Theodosii et Valentiniiani 1 cum Abrahamico 2441 alligasse necesse est. Igitur annus 25 eorumdem non potuit non concurrere cum anno Abrahami 2465, atque æræ vulgaris 447, cujus die 23 Decemb. eclipsis contigit. Non ergo erravit Idatius consignans hanc eclipsim anno 25 Theodosii et Abrahami 2465. Sed potius Calvisius Pagio que aberrant, quorum ille se sequi anno citius Theodosii regni annos numerare Idatium cepisse, hic autem annos Abrahami ab Octobri auspiciari falso affirmat.

205 Nota LXI, p. 86.

1. Asterium Protogenis in consulatu collegam anno 449 Hispanis valde acceptum ipsique pariter acceptam fuisse gentem nostram, argumento sunt diuturna illius in Hispania concommoratio et filia Hispano Meraubaudi in matrimonio collocata. Cujus pietatem commendat Sedulius Christiani ac religiosi poetæ carmina ab ipso collecta et divulgata. Namque huic nostro Asterio eam carminum Sedulii edendorum cum am tribuit Sirmondus, ad epist. 24 lib. I Ennodii, ubi epigramma quoddam Asteri ex codice Rheimensi protulit, cui præmissa erat hæc adnotatio: *Hoc opus Sedulius inter chartulas dispersum reliquit; quod recollectum adornavitque ad omnem elegantiam divulgatum est a Turcio Ruffo Asterio v. c. consule ordinario atque patricio.* Sequitur Asterii epigramma ad eundem Macedonium, ad quem per epistolam opus suum Sedulius direxit. Ita illud ex emendatione Gasparis Barthii descriptum accipe:

Summe sacer meritis veracis dicta potæ
Quæ sine fignenti condita sunt vino;
Quo caret alma fides, qua sancti gratia Christi,
Per quem justus ait talis Sedulus.
Aster ique tui semper meminisse jubebo,
Cujus opæ et cura debita sunt populi.
Quem quamvis summi celebrent per sacra Fasti;
Plus tamen ad meritum est, si viget ore tuo.

2. Cardinalis Norisius, in Cenotaphiis Pisanis, disert. VI, hanc Sirmondi opinionem suis despicabilem lectoribus facere voluisse videtur, dum eam tanto contemptui habitam fuisse ab Usserio et Pearsonio ait, ut nequidem in ea commemoranda voluerint immorari: quasi id solenne non sit perisquis acatholicis, ut ejusmodi professionis viros, cujus fuit magnus Sirmondus, nihil se facere viros velint. At Norisius contra virum agens eximie probitatis, doctrinæ atque modestiæ, eundemque 206 sacerdotem summisque Ecclesiæ viris atque etiam Christianissimis Gallicæ regibus magno in pretio habitum, non his profecto amicus certare debuit. Argumentum, quod habuit Sirmondus, ut collecti et adornati operis Seduliani laudem Asterio huic nostro tribueret, desumptum est ex Genadio, ex cujus integris exemplaribus, ait Sirmondus, *Sedulium Theodosii juniore, cui opus suum dedicavit, et Valentiniانو regnantibus vita functum didicimus.* Exstat etiam nunc carmen, ubi Sedulius eundem juniorem Theodolum alloquens hæc inter alia scribit:

Hæc relegas servæque diu tradasque minori Arcadio; hæc ille suo generi. Hæc tua semper Accipiat, doceatque suos Augusta propago.

Neque insertum carmini Arcadii nomen cogit nos ut Theodosio Magno inscriptos hos versus credamus; namque hic minor Arcadius Theodosii minoris filius est, non qui iam ipsi natus esset, aut quem unquam nasci contingerit, sed quem Theodosio blandiens nasciturum ominatur poeta, sicut et ipsi Arcadio sobolem filiosque vaticinatur, cum addit: *Hæc ille suo generi*. At minorem Arcadium vocat, quia ex more illius ævi mascula prima Theodosii proles de avi nomine appellanda erat, quod fuit Arcadius. A quo, ut distingueretur secundus hic Arcadius, minor dicendus erat, ut ipse Theodosius junior dictus est, ut ab avo Theodosio Magno distingueretur. Ne autem id de Arcadio Theodosii junioris patre dictum existimemus, ratio temporum suadet, multoque minus de Arcadia ejusdem Theodosii sorore interpretari possumus; nam, præterquam quod in ipso carmine Arcadio legitur, non Arcadia, cur Arcadium potius quam Pulcheriam aut Mariam appellaret poeta?

3. Secundum argumentum, quod habuit Sirmondus, ut Asterio hic Protophogenis in consulatu collega concinnationem Seduliani operis adjungeret, desumpsit ex epigrammate supra adducto ipsius Asterii ad abbatem illum Macedonium cui ilemmet **207** Sedulius opus suum mittere decreverat, et cui inscripta est epistola, quæ Rhemensis in Codice carmen præcedit. Nam cum Sedulius, Gennadio teste, ante annum 450 obierit; eo enim anno obiit Theodosius, Seduliusque regnante Theodosio fato functus est, juxta Gennadium (ut omittam quod si vera esset cardinalis Norisii conjectura, qui in laudato supra carmine pro Arcadio legi vellet Arcadiæ quæ mortua est, ut tradit Marcellinus in Chronico, anno 444, ante hunc annum opus suum absolvisset); oppido incredibile est, Macedonium inter viros egisse quinquagesimo ferme ab obitu Sedulii anno. A qui hoc opus erat, ut ipsi epigramma illud misisset Asturnus, qui conulatum gessit cum Præsidio anno 94, quemque Pearsonius, Usserius, Norisius et Pagius affirmant Sedulii opus collegisse et evulgasse. Ad hæc, carmina tot annos inter chartulas schedasque neglecta atque dispersa facilius, quam Sibyllina oracula foliis inscripta perierunt. Denique nemo hacumque evicit, ea omninominam quæ in Rhemensis Codicis adnotatione expressa sunt, Asterio nostro non congruere. E contrario aliena ab eo non esse existimavit Sirmondus, qui de nominibus mediæ ætatis eruditè scripsit, cujusque de hac re judicium non est cur aliorum opinamentis non præferamus.

4. Sed esto Asterius hic noster *Flaerius Asterius* vocatus sit, non vero *Turcius Rufus Asterius*, quid inde? Enim vero hæc dico, *Turcius Rufus* affluxisse illi dicam librariorum. Annon id facilius fecit, quam Sedulo affluxisse epistolam ad Macedonium et carmen ad Theodosium, quod, ut suam opinionem tueantur, factum esse dicunt qui Sirmondi sententiam contemnunt aut rejiciunt? Et carmen quidem Probe Falconie adjudicant, quia præfixum aliquando fuit Centoni hujus poetrix: quasi non potuerit ab opere Sedulii in Centonem Falconie transferri, sicut a carmine Falconie in opus Sedulii translatum esse dicitur. Porro si in carmine Sedulii ad Theodosium de Arcadio jam nato scilicet aliquis sermonem esse putavit, satis hoc ipsi erat ut carmen illud Falconie ascriberet. **208** quam sciret Theodosii Magni, qui filium habuit Arcadium, tempore vixisse. Epistolam autem ad Macedonium cur Asterio ascribendam esse velint, nescio. Nisi quod, ut dictum est, si Sedulo tribuatur, et is mortuus fuerit ante annum 450, carmen quod ad eum lem Macedonium scribit Asterius, Seduliani operis concinnator et editor, nemo unquam credet scriptum esse ab eo qui anno 494 consulatum gessit. Sane utrumque scriptum, epistolam, inquam, ad Macedonium et carmen ad Theodosium sub Sedulii nomine ipsiusque operi præfixum frequenter

A invenimus. Vide Bibliothecæ Vet. PP. editæ Lugdunæ anno 1677, tom. VI. In eadem, tom. V, reperies Centonem Falconie sine eo ad Theodosium carmine.

Nota LXII, p. 86.

Sebastiani inclity bello viri *Gaisericus* (ait Victor Vitensis, lib. 1) sicut consilia necessaria habebat, ita et præsentium formidabat. Cupiens autem illum extinguere, occasionem mortis de religione quæsitit, nimirum ad Arianismum trahere illum pertentavit. Sed cum Gaiserici suggestionem acuta pulcherrimæque responsione retulisset Sebastianus, obmutuit quidem tum Gaisericus; verumtamen (addit Victor) alio generis argumento postea bellicosum virum occidit. Quodnam autem fuerit illud argumentum, non prodidit Victor. At si unica tantum religio apud impium regem reum fecerat Sebastianum, quocunque alio prætextu eum occiderit, ipsius nomen cœli tabula (ait emin. Baronius, ad annum 446) et liber vitæ indelebili nota scriptum retinet.

Nota LXIII, p. 87.

1. Qui legat epistolam Leonis ad Ravennium Arelatensem episcopum, quæ 110 est in antiquis Editionibus, intelliget profecto de illis scriptis agere hic Idatum quæ sanctissimus pontifex Ravennensis indixit, ut sollicitissime vigilantia suæ faceret universis fratribus innotescere, fratribus, scilicet, non Hispanis modo, **209** sed etiam Gallis. Et ad Hispanos quidem transmittendi hæc scripta cura Ravennium demandatur, quia, sic provinciarum positu exigente, per Gallias ad Hispanias mitti solebant, uti constat ex epist. (mihi) 52 ipsius Leonis ad eundem Ravennium. Quare mirari satis nequeo Paschasii Quesnelli levitatem, qui ex his occasione arripuit in notis ad epistolam Leonis (apud ipsum) 15, n. 9, ista effutienti: Cum Hispaniarum Ecclesia in magna tunc ignorantia versaretur, plurimis earum episcopis vel errore infectis vel de Ecclesie doctrina non satis instructis, admodum conveniens erat, ut earum synodis ex Gallicanorum antistitum fide ac doctrina robur accederet. Ita Quesnellus, honestè nullo fine quam ut vanissimam Gallis suis laudem quærat, episcopos Hispaniæ deonestat. Verum id tolerabilius, illud gravius est, quod cum ab episcopis Galliæ nulla doctrinæ capita, scripta nulla, nisi quæ Ravenniq missa sunt a sancto Leone, in Hispanias transmissæ fuissent, nullo pacto fieri potuit ut ex Gallicorum antistitum fide ac doctrina synodis Hispaniæ robur accederet, nisi si dixerit Quesnellus scriptis sancti Cyrilli a synodo generali Ephesina approbatis eisdemque synodo insertis, atque epistolæ dogmaticæ pontificis summi Leonis novum a Ravennio et collegis robur accessisse, quod eadem scripta secum in Hispaniam tulerint, hujus provinciæ synodis inserenda.

2. At quam longe fuerint ab hac vanitate Ravennius et quadraginta tres alii episcopi Galliarum cum Ravennio in synodo congregati, ipsorum litteræ ad Leonem ostendunt, quibus pro tanto munere sibi ipsis misso gratias ei agunt, proficentes Galliam totumque orbem epistolæ hujusmodi radiis fuisse illustratum. Sed ipsos audiamus: *Perlata ad nos*, inquit, *epistola beatitudinis vestræ, quam ad Orientem pro catholicæ fidei assertionem misistis.... Quis apostolatus vestro pro hoc tanto munere, quod non solum Gallias, sed totum mundum velut quibusdam gemmis ornari, dignas æstimet gratias posse persolveri?* Et rursum: *quæ apostolatus vestri scripta ita ut 210 symbolum fidei quæquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis ascripsit. Audin' Quesnelle!* Scripta sedis apostolicæ de re dogmatica, qualis est bulla Unigenitus, ut symbolum fidei tabulis cordis nostri ascribenda sunt. Quod si e converso ea præfacie Redemptoris gratiam magnificis verbis extollere videri velis, redemptionis sacramenta factis re ipsa negligis, spernis, conculcas. Sed ad inceptum redeamus. Ex episcoporum Galliæ allatis verbis, etsi cætera desissent, si clausis non erat Quesnellus oculis, videre clarissime potuit, scripta illa a Leone missa

fuisse in Gallias, non ut illis ab episcopis Gallicanis nova luce ac rebore donarentur, aut equam deferrentur in Hispanias, sed quia ad Hispanias, ad quas sicut ad reliquas orbis provincias mittebantur, iter erat per Gallias.

3. Quenellus vim auctoritatemque epistolæ Leonis obscuris ambiguisque verbis extenuare voluisse visus est. At Norisius, dum etiam inter suos concellit privatam vitam ageret, aperte nimis atque intrepide dictata ejusdem epistolæ laudem Leoni ademptam in Prosperum transferre conatus est. Sed præstat ipsum audire, lib. II, cap. 15. Histor. Pelag., ad quam nihilo plus faciebat sermo de hac Leonis epistola, quam proluxa illa de Levinensibus, Agaunensibus et Jurensibus monachis dissertatio atque sexcenta alia. Ergo Norisius, adducto Gennadii testimonio, ubi de Prospero inquit: *Epistole quoque papæ Leonis adversus Eutychen de vera Christi Incarnatione ad diversos datæ et ab ipso (Prospero) dictatæ creduntur*, hæc addit ex Baronio in notis ad Marty ologium Romanum, die 25 Junii: *Ado Viennensis et alii tradunt, Prosperum fuisse ab epistolis sancti Leonis papæ ab eoque scripta fertur famosissima illa epistola sancti Leonis ad Flavianum de Incarnatione Verbi. Quod non tantum Gennadius, Honorius et alii, s. d. et Marcellinus comestatur in Chronico. Ex his concludit emin. Norisius, conelamatur: In tanta antiquorum consensione viz Bellarmino hac de re jure dubitandi locus superest.*

4. S. d. injuriam cum ignorare non posset Norisius, certe non debere, eadem Baronium de auctore hujus epistolæ, **211** quam Bellarminum sentire, quæ fide eos quasi inter se didicentes lectoribus suis objicit? Porro Baronius, in Annalibus, ad annum 449, h. c. de ea epistola scribit: *Ceterum non nisi sancti Leonis esse dixerim; etenim eundem dictionem quæ est in epistola utique recognosco in ejusdem sancti Leonis sermonibus.* Bellarminus vero, lib. de Script. Eccl., in Prospero, ait: *Si ulla epistola sancti Leonis est, illa omnino est, sive stygium, sive doctrinam Leonis attendas.* En duo eminentissimæ sanctitatis ac sapientie viri, cum vix dubitare jure possent, si Norisio credimus, eam epistolam Prosperi esse, ipsam Leoni indubitanter adjudicant.

5. Ad hæc illa Adonis, Marcellini atque Honorii cum Gennadio consensio non tam antiquorum quam antiquariorum aliena scripta exscribentium consensio est. Nam ut ipse Norisius fateatur, sequenti cap. 14, Marcellinus unus Gennadii verbis loquitur; Honorius omnia ad verbum transcribit ex Gennadio. S. d. et Adonis h. c. verba sunt: *A quo (a Prospero) dictatæ creduntur esse epistolæ adversus Eutychen de vera Christi incarnatione.* Eadem profecto quæ supra ex Gennadio protuli. Ergo unus Gennadius tantam illam antiquorum turbam conficit, ex quorum consensione viz *Bellarmino locus superest* divinam illam epistolam sancti Leonis jure adjudicandi. E contrario vero ex obscuro insertoque quolibet ramusculo jus sibi assumere licere existimant hesterni nonnulli critici, ut contra omnis retro antiquitatis consensum (Gallianorum antistitem supra vidimus) contra fidem celestem sigorum, quæ laudato loco refert emin. Baronius, Prosperum celeberrimæ illius epistolæ autorem præficerent, hominem doctum oppido atque piûm, et de gratia Dei contra Pelagianos et Semipelagianos optime meritum, sed tamen laicum cæteraque ignotum. A quo proinde nemo non videt sanctum Leonem sine aliquo sui ipsius to iusque ordinis episcopalis dedecore emendicare non potuisse scriptum illud in quo quidquid de œconomia sacratissimi mysterii fide tenendum erat, universo orbi sexcentorumque et amplius episcoporum generali concilio propositum fuit. Verum o te felicem **212** Gennadium! qui *Galla credulitate* (licet cum Valerio Martiale loqui quandoquidem Gennadius ipse ait: *epistolæ dictatæ creduntur*) sapientissimo maximoque pontifici detraxisti quod Prospero adjudicares; nam si quem

A ex his quos amat Norisius tetigisses, acceptus ab eo procul dubio fuisset, sicut misellus ille acceptus est Prosper Pithæanus, quia ad annum Honorii 23 hæresis Prælestinationianorum mentionem fecit. Vid., infra, not. 68, n. 6.

6. Epistola Leonis ad Ravennium scripta est in Non. Maii Valentiniano Aug. vii et Avieno consulibus, anno scilicet æræ christiæ 450. Unde dubitare non possumus scripta illa quæ ibi iungit Leo Ravennio, ut nota faciat fratribus, ad Hispanias non pervenisse ante hunc annum. Quod cum Idatius non ignoraret, erat enim de illorum numero ad quos eadem illa scripta mittebantur, de eorum acceptione meminisse non potuit ante annum 26 Valentiniani, quocum concurrat annus ille vulgaris æræ 450. Igitur has notas xxvi, quæ vigesimum sextum annum imperii Valentiniani significant, consignare non debuit, et certo non consignavit Idatius post § *De Gallicis epistolæ*, alioquin asportationem in Hispanias eorum scriptorum alligasset anno 25 Valentiniani æræ communis 449, videlicet uno citius anno quam a Leone misa fuerunt. Itaque annum Valentiniani 36 ascripfit Idatius § *Sebastianus*; unde ad § *Asturinus* extulit librarius has notas, cum ibi nomen consulis legeret, quod novi anni signum sibi visum est, uti supra etiam Honorii annum 28 ad § *Constantinus* simili ductus errore transtulit.

Nota LXIV, p. 88.

Consignatum ad § *Theodosius imperator moritur* annum 27 Valentiniani deleri, nihil dubitans eam istic notam non ab Idatio, sed a librariis impressam fuisse. Ex quo non unus tantum, sed plures errores in Chronicon irreperunt, quos singulatim mox recensbo. Igitur Theodosii mors illicari non potuit anno Valentiniani 27, qui in annum æræ vulgaris **213** incidit 451. Hunc enim annum non attingit Theodosius, cum 450 obiisset, die, si Theodoro Lectori, lib. III Collectan., credimus, 28 Julii. Vixit Theodosius annos xlix, menses circiter III. Quare in Idatio pro quadragesimo octavo legendum est xlix; namque hunc numerum retinet Fragmentum I Hispaniæ illust., et in Chronico Parvo annus legitur 44, quod vehemens in titium est germanam antiquitatis lectionem fuisse xlix, atque ex ea natam fuisse illam Chronici Parvi xlii, mutata x in v. Ex his liquido consequitur non id eo notarum chronologicarum seriem in Idatio per hos annos perturbatam fuisse, quia ante hunc § *Theodosius imperator moritur* Valentiniani annus 26 inscriptus est; sed quia nota anni 27 ejusdem Valentiniani eidem § adjecta est, cum rejicienda esset ad § *Gens Hunnorum*, ubi eam consignavit Idatius, ut mox ostendami.

Nota LXV, p. 89.

1. Mortem Placidie Augustæ adnotavit Tyro Prosper sub consulibus Valentiniano vii et Avieno, qui consules fuere anno æræ vulgaris 450. Alter Prosper mortis diem v. Kal. Decemb., quem etiam præfert sepulchralis inscriptio quæ Ravennæ in ecclesia sanctorum martyrum Nazarii et Celsi visitur quamque apud emin. Baronium invenies ad annum 449, n. 167. Pseudo-Severus, qui acta hujus temporis ex Idatio describit, eidem anno obitum Theodosii et Placidie adnectit, ut minime dubitare liceat Idatium utriusque mortem eidem notæ chronologicæ subjecisse, huic nimirum xxvi, quæ ascripta § *Sebastianus*, annum designat æræ communis 450, quocum, ut dictum est, connectitur annus vigesimus sextus Valentiniani. Quapropter in reliquis Chronici Idatiani Editionibus, in quibus legitur: xxviii Valentiniani imperatoris mater Placidia moritur apud Romam, triplici laborat vitio locus iste: 1º quod notam præferat chronologicam xxviii, cum Idatius sub modo dicta nota xxvi a § *Sebastianus* exsul ad § *Gens Hunnorum* decurrat; 2º quod ex duobus numeralibus **214** notis altera xxviii, altera i, una conflata sit xxviii; 3º quod verba illa *Valentiniani imperatoris mater*, quæ Idatii sunt, huic loco ingesta sint.

2. Idatius itaque ab anno æræ Dionysianæ 451, quo Valentiniani 27 numerabatur, utriusque imperatoris tam Occidentis quam Orientis principatus annos Chronico suo inseruit: Occidentis, quia Idatius ipse sub illo; Orientis (opinor) quia legitime et diutius imperare ibi soliti principes. Cum ergo ad ea narranda quæ in eo illo 451 gesta sunt devenit, quod exsequitur a § *Gens Hunnorum*; has notas xviii. i. ibi § apponit, quibus significabat annum vigesimum septimum Valentiniani et primum Marciani. Verum enim vero cum has notas plures haberent atque exscriberent, unus nescio qui, rei novitate percussus, neque quid hoc erat, intelligens (anni enim Honorii et Arcadii, rursusque anni Theodosii et Valentiniani cum ab initio palatium fluere, utroque eorum simplici et indiscreta nota ab Idatio consignati fuerant), ex his duobus numeris xviii et i unicum confecit xviii. Deinde cum quæ retro scripta erant relegeret, et notam anni 27 Valentiniani nullibi inveniret, eam ascripsit § *Theodosius imperator moritur*, totumque Idatii chronologiam interturbavit.

3. Alius vero, notas illas re egens xviii. i. earumque significatum capiens, claritatis gratia hoc modo distinctit xviii. v. i. m., quæ sic exponi debuissent: *rigesimo septimo Valentiniani, primo Marciani anno*. Sed inventus est, qui postiores illas notas v. i. m. ita interpretaretur: *Valentiniani imperatoris mater*; atque ex hoc commento et ex primo illo errore, quod de duorum principum epocha, scilicet xviii et i in hanc unam ex altere xviii, nata est illa lectio xviii, *Valentiniani imperatoris mater Placidia*, etc., quam cuncti libri præferunt, et quæ chronologia Idatii penitus turbata est. Nam qui hanc interpretationem sive a se inventam, sive ab alio excogitatum inhæcere non posse vidit § illi *Gens Hunnorum* (quem cum sensum haberent ista: xviii *Valentiniani imperatoris mater. Gens Hunnorum*?) notam chronologiam et tria 215 priora verba, nimirum hæc, xviii. *Valentiniani imperatoris mater*, a § *Gens Hunnorum* avolsit, et cum his, *Placidia moritur apud Romanam*, quæ aliquantulum antea præcesserant, conjunxit, hanc periodum conficiens: xviii. *Valentiniani imperatoris mater Placidia moritur apud Romanam*. Hæc autem cum sensum non ineptum redderent, ablata est legitibus occasio hujus observande labis, quæ Chronicon deturbabat. At ea nunc detecta, lectionem, quam hic exhibeo, germanam esse eam et ab Idatii calamo judicatum te, lector, confido. Nam licet quæ de ratione et causa eversæ per hos annos in Idatio chronologie dicenda me modo sunt meræ conjecturæ sint, at præterquam quod illæ probabiles alimodum sunt, maxime si conferatur cum his quæ dicturus sum ad annum 7 Marciani, nota 82, n. 1, ubi aliam Chronici depravationem superiori omnino similem detegam, correctiones quas adhibui ex ipso Idatio vel ex his qui eum exscribunt desumptæ sunt.

Nota LXVI, p. 87.

1. § *Gens Hunnorum* ascriben- las esse has notas xviii. i. quæ annum vigesimum septimum Valentiniani, et i. Marciani designent, argumenta, quæ supra adduxi, convincunt. Et de Valentiniani anno 27 nemo erit qui neget. At de Marciani veror ne quis adnectendum fuisse contendat anno Valentiniani 26, æræ communis 450. Nam ab hoc anno plurimi scriptores imperium Marciani de lucunt. Enim vero deducunt historici, quia reipsa Marcianus imperator renuntiatus est mense Augusto anni 450. Attamen Chronicon et Fastorum consularium scriptores, adnotato principis ad imperium aditu eo anno quo evenit, principatus annum I sequenti consulti subjecerunt. Porro Marcellinus et Cassiodorus consulti ejusdem Marciani et Adelfii illius annum I alligant, qui incidit in annum 451. Apud Panviniū vero non solum consularis designatione, sed apposita etiam margini hæc nota i, exin annos Marciani anticipari apertissime significatur. 216 Et sane Idatium annum 1 Marciani cum anno 27 Valentiniani a Januario anni

A Dionysiani 451 inchoato ex æquo comparasse, perspicue constat ex ordine quem in cæteris ejusdem Marciani annis designantibus observat. Potuisset profecto Idatius imperii Marciani exortium ejusque annum 1 anno 450 jam inchoato adnectere, et inveniū postea anno 451 annum 2 Marciani cum anno 27 Valentiniani alligare; namque ita eum observasse in Avito et aliis infra videbimus; cur autem non id ipsum in Marciano præstitit, divinare non possumus.

2. Sel jovat hic animadvertere ex scriptorum in annis Marciani numeris dis diversitate natum esse ut e anno et consulibus sub quibus habita fuit iv synodus, diversa atque pugnantia litteris con ignata inveniantur. Cum enim in eadem synodo annus 2 Marciani ejusdemque consulatus, quem cum Adelfio gessit anno 411, ascripti sint, auctor Chronici Alexandrini in annum 2 Marciani, quem designat synodus, annum intendens, Fa tosque deinde consulatus, dum in his annum 2 Marciani ex integro colatum videt cum anno æræ communis 452, seu quod idem est, cum anno qui Sporatum et Herculano un consules habuit, hæc de ea synodo scripsit: *Marciani anno 2 Sphoratio et Herculano consulibus, acta est iv synodus Chalcedonensis*. At synodus a num 2 Marciani non a prima die Januarii anni Dionysiani 452 numerat, sed a die 24 aut 25 Augusti anni 451, quando Marcianus annum 1 ab initio imperio explevit. Cum ergo anno 451 consules fuerint Marcianus et Adelfius, et eodem anno, mense Octobri, coacta sit iv synodus, recte in i, sa Marciano et Adelfio, in Chronico vero Alexandrino perperam Sphoratio et Herculano consulibus habita e se dicitur. Non minori, licet dispari, vitio laborat Panvinius de eadem synodo agens in Chronico; nam dum in consulibus, qui in ea ascribuntur, oculos conjicit, habitum esse ait anno 1 Marciani, consulibus eodem Marciano et Adelfio. Itaque consules eodem ac concilium præferi; annum vero imperii Marciani diver- uo. Cæterum Panviniū dum 217 ita scribit, ab instituta a se imperii Marciani epocha non d scedit.

3. Interea Alexandrini, Omphriani, aliorumque Chroniconum exempla idem faciunt, non modo Idatium, sed plures etiam alios scriptores Marciani 1 annum consulatus ejusdem et Adelfii, id est anno 451, annumque 2 consulatus Sporatii et Herculani vulgaris æræ anno 452 solitos fuisse adnectere. Denique in Hist. Gothor. Idatii annus 1 Marciani et Turismundi (is Idatio Turismo est) illigatur Hispanæ æræ 490, id est, anno æræ communis 452. Sed cum idem Isidorus in Chronico annum eundem Marciani 1 adnectat anno mundi 5649, qui juxta ipsum Isidorum respon- det annus æræ Hispanæ 489, Christianæ vero annus 451, utrumque nec simul verum, neque ab eodem Isidoro esse potest. Quin etiam in fine Chronici annum mundi 5845 componit Isidorus cum æræ Hispanæ 654. Si ergo ab eo anno mundi in annum 5649, cui Isidorus, ut dictum est, annum 1 Marciani alligat, retrorsum numerando ascendere veis, subducant tibi sunt anni clxv. D igitur eosdem subtrahat ex illa æræ 654, reliqui erunt cccclxxxix, non autem cccccc. Hinc in Historia illa Gothorum corrigendus est locus ubi Marciani et Turismundi annus 1 ascriptus est æræ 490, et rep- nenda æræ 489.

Nota LXVII, p. 89.

Catalaunicos Campos, ubi Romani et Gothi cum Attila acie decertarunt, a Catalauno, Campaniæ Galliciæ ad Matronam urbe, vulgo *Châlons*, nomen accepisse communis est eruditorum sententia. Sed quid si a Cabillonno Æduorum oppido ita appellati sunt? Sane Cabillonnum istud ad Aram Calatunam etiam oim vocatum fuisse indicio est, quod nunc etiam *Châlons*, sicut illud prius Catalaunum ad Matronam vulgo nominatur. Dei de Eusebii, in pænegyrio Constantini Augusti, ubi qui egerint, quid passi fuerint Ætuli pro Romanis dicendum 2 8 sibi unice proposuerat, cujusdam cladis Catalaunice

mement. Atqui Cabilioni ad Matronam nihil, Cabilioni vero ad Ararum clades plurimum ad institutum suum faciebat. Præterea planitiem circa istud Ararum Cabilionum oculis nostris videmus, et ipius idem Eumenius ibidem mement. Denique Rodericus Toletanus Euphronem Augustoduni, quæ primaria Aduorum civitas est, episcopo, innumera in ea pugna occis non millia sepelivisse narrat lib. II, cap. 8. Qui quidem Rodericus licet multo posterior fuerit, et auctorem longe se antiquorem hujusce rei testem habuisse videtur. Nam Iulio Severus a doctissimo Florio editus, ad annum I Marciani hæc scribit: *Cadavera innumera (ex occisis in pugna Catalaunica) Euphronius episcopus Augustoduni sepelitur, ubi procul dubio legendum est: Episcopus Augustoduni sepelitur. Verum non dissimulo, in hoc Severi loco hinc etiam ad Iulium: Aetius contra Atilam Tricasis pugnat loco Mauriacos. Tricasses autem longius distant a Cabilione ad Ararum, quam a Catalauno ad Matronam; quo, pietate duce ac comite, accurrere potuit Euphronius, etiamsi pugne tempore lon e a loco abesset; ingens enim occisorum ille numerus terræ manari nisi pluribus diebus non potuit.*

Nota LXVIII, p. 90.

1. Cum Aetio adve sus Atilam non tantum Gothos, sed etiam Francos fuisse narrat locis in scholiis laudatis Jordanes, Gregorius Turonicus et auctor Miscellæ. Quotum Jordanes, omnium antiquissimus, integro post hæc tempora seculo s ripit. At se ipsos illos ævi Idatii et Prosper de Francis penitus sileat; solos Gothos Romanis junctos contra Atilam pugnas se expressè tradunt. Idatii verba supra habes. Prosper vero consulatione Marciani et Adelphi hæc ait: *Cito et nostris et Gothis placuit, ut furori superbiorum hostium consociatis viribus repugnaretur.* Tacet etiam de Francis, Gotho quo tantum cum Aetio conjungit auctor Vitæ sanctæ Genovefæ (3 Januarii) quem, 219 opinio est, prope annum 50) scripsisse, quemque nihil Francorum laudibus gloriæque detractum aut dissimulatum de illis quidquam ire voluisse credendum est, cum jam tum hi Parisiis dominerentur. Quod autem maximi momenti est, Sidonius, qui historiam hujus belli concribere se cepisse prodit lib. viii, cap. 15, tam longe abest ut Francos cum Romanis conjugat, ut contra Romanos pro Atila eos stetisse discretis verbis testetur ca m, vii, vers. 325. Cum Hunno enim ait:

Ulves, quem vel Nicer abluit unda
Prærupit Francis.

Itaque tacetibus vel etiam contradicentibus viris gravissimis Prospero, Idatio, atque Sidonio, qui quæno tempore et suos ante oculos gerebantur postitati mandabant, quis non mirretur oculatissimum Pagium ista ad annum 451, n. 22, scripsisse? Ex Turonensis, inquit, et Prisci inter se collatione aliqua alias magna caligine involuta in manifestam lucem proferuntur; liquetque 1. Clodionem Francorum regem ante quadriennium demortuum duos filios reliquisse; 2. inter eosdem post ejus mortem de regni successione controversiam motam; 3. eorum unum in bello Atiliano pro Romanis pugnas; 4. hunc fuisse Meroveum.

2. Sed Turonensis imprimis, lib. II, cap. 7, nihil amplius quam quod Franci Aetio adhaerint, scribit. Id quod si aut de tota gente, aut de tanta ejus lem multitudine, quæ regnum constitueret, regemque super se haberet, interpretetur Pagius, et non potius de his Francis ita existimet, sicut de Sarmatis, Ripariis, Ibrionibus et aliis populis, quos etiam socios adjungit Aetio Jordanes, Idatii Prosperique silentio et expresso Sidonii testimonio ita retunditur, ut quæ narrat non in manifestam lucem prodidisse, sed ea potius densis adhuc in tenebris delitescere fatendum sit: maxime cum idem sanctus Gregorius, cap. deinde 9, Francorum reges inter vulgi ramusculos (nam quæ x antiquis scriptoribus desumpsit, nominatim eos appellando exprimit) queritans tradat:

A De 220 hujus (Clodionis seu Clodionis vel Clotionis) stirpe quidam Meroveum regem fuisse asserunt, cujus fuit filius Chludericus. Hæcne verba sunt hominis qui Francos sub Meroveo filio Clodionis pro Romanis militasse et agnoverit ipse et posteris testatum esse voluerit?

3. Sed et Priscum audiamus, qui ab ipso Pagio, ibidem, n. 20, productus ait: *At Francos bello lacesendi illi (Atilæ) causa fuit regum ipsorum obitus, et de regno inter liberos contro ersia. Seniori Atilas stabat, juniores Aetius tuebatur; quem Romæ vidimus legationem obtinere non in sanguine efflorescere in ipiente, flava coma et capillis propter densitatem et magnitudinem super humerum effusus. Pagius itaque defunctum regem, etsi nomen non exprimat Priscus, Clodionem, quasi liquido constaret, interpretatur. Hujus filium, cujus nomen silet etiam Priscus, Meroveum esse divinandum asserit; nam Gregorius non filium Clodionis, sed de ejus stirpe fuisse Meroveum dictari testatur. Ad hæc si objicias, Meroveum post patris Clodionis obitum (qui m alias anno 447 alligat Pagius) inherberet, uti cum depurgit Priscus, esse nequissime, cum ipsius filius Chludericus anno post hæc 11, nimirum 458, luxurie immolitus arguitur a Turonensi, cap. 12; respondet Pagius, Priscum nullatenus Romæ vidisse Meroveum anno 448, aut, quod rerum se ies quas narrat Priscus videtur postulare, anno 448, vel serius; sed anno 452, cum legatus a patre Clodione missus esset ad Aetium vel ad Augustum. Sed præterquam quod æriores aliæ curæ distinebant eo tempore Aetium, perdenli scilicet Bonifacium, quem in palatium a Pacilia accitum ægerrie forebat, quemque tantem eodem anno de medio sustulit, ex quo ipsi in Pannoniam fugendum fuit, idemmet Priscus non modo istud non astuit, sed ipsum aperte destruit. Nam postquam horum meminerat patris mortem, filiique legationem, declaraturus quid oratum et a quo missus ille Francus Romanam ad imperatorem venisset, subdit:*

C Hunc etiam Aetius in filium adoptaverat et plurimis donis ornatum ad imperatorem, ut amicitiam 221 et societatem cum eo faceret, miserat. Potuitne Priscus clarius exprimere, Francum illum, quem ipse legationem obtinentem Romæ vidit, Aetii consiliis instructum et numeribus ornatum illuc ab eodem Aetio missum fuisse, non ut patri, sed ut sibi amicitiam et societatem cum Valentino conciliaret? Potuit Aetius prædicto anno 452, dum iram Valentiniani fugiens secessit in Pannoniam, ista præstare? Quapropter licet Pagius, dum has explicat tricas, in manifestam se lucem protulisse dicat, Meroveum jam tum Francis imperantem pro Romanis contra Atilam pugnas anno 450, ut ego quidem puto (idemque fortasse jubebunt prudentissimi quique Galli, qui de Pharamundo quo modo alias loquatur observant), non alter melius ostendere ille potuit, pleraque ex his quæ de eo regis Annales Francici jactant, incerta prorsus atque obscura esse, utpote quæ non alia luce clarescant, nisi quam ab hujusmodi caliginosis conjectionibus mutuamur.

D 4. At inter omnes historie Francicæ scriptores convenit Meroveum post Clodionem regnas se. Esto. Sed ubinam gentium regnavit? Nam si eodem Pagio credimus, frater Merovei natu major utramque Rheni ripam tenebat. De tempore quo regnum inivit etiam obscurum. Patre enim mortuo anno circiter 448, ut tradit Pagius ad annum 452, n. 13, dissidium ortum est inter fratres. Et Meroveus postquam fratri cedere coactus est, ad Aetium confugit, apud quem diutius moratum fuisse necesse est, neque enim uno die illius amicitiam adoptionemque promereri poterat. Post hæc illi Romam proficiscendum fuit deprecatum imperatorem, ut Romanorum armis in paternum se regnum restitui vellet, atque præciperet. Hæc omnia non modicum tempus requirunt. Et tamen neque tunc regnum obtinuisse Meroveum, neque a illud obtinendum aditum fuisse a Romanis usquam legimus. Quin imo quisquis altum scriptorum illius tem-

poris silentium, ingentes Attilæ motus, Romanorumque trepidationem consideret, profecto intelliget nullum ab eis bellum pro Meroveo Pagiano ante 222 annum 455 fuisse susceptum, neque suscipi potuisse.

5. Verum itaque Meroveum patrem Childerici, Clodionis vero aut filium aut cognatum aut generum nihil fortasse a veritate aberret, qui dicat, post bellum Attilianum vel etiam post Aetii mortem ex Francia transrhœnana in Gallias irrupisse, atque huc referendum esse quod in Sidonio carn. vii, vers. 372, legitur:

Francus Germanum primum Belgamque secundum
Sternebat.

Porro Henschenius in Exegesi de episcopis Tungren. præfixa tom. IV Maii, n. 2, Tungrorum urbem, postquam ab Attila vastata fuit, a Franci occupatam fuisse se opinari significat. Dicamus ergo Meroveum annum circiter 455 sedem in Gallia propinqua Rheno fixisse, primumque omnium Franci regni jecisse fundamentum. Quod suadet etiam prima regum Francorum in Gallia stirps a Meroveo Merovingie nomen sortita. At regnum Clodionis (ne de Pharamundo loquar) in termino Tungrorum regnantis v. l. de dubio est, vel potius falsum. Codices Historie Tironensis Gregorii fere omnes non Tungrorum sed Thoringorum legunt, horumque sæpe in eadem Historia mentio occurrit. Deinde de Tugris, immo ab Hunnis hoc bello vexatis, dum historici loquuntur, nullius aut regis aut regni aut gentis Francorum meminere. Hincianum ex Sigeberto scriptore sæculi noni Actis sancti Lupi assutum, in qua mentio fit Merovei, nihil ego moror. Itaque Clodionem in Gallias aliquando irrupisse, certum est; in ea substitisse, incertum quam quod maxime. Il non ignorat Galli, atque adeo non ignorant, ut Adrianus Valesius in Historia Francorum stomachi plenus inveli sæpe soleat in sanctum Gregorium Turonensem, Franciæ Historiæ patrem, quia nihil de Pharamundo, de Clodione vero et Meroveo jejune admodum locutus est. Quasi ille quidquid post ipsum ex Prospero Pitheano ineptissime interpolatorum Francicarum scriptores de his regibus, neque 223 de his tantum, sed de Priamo quoque et Trojana Francorum origine narrat, legere potuerit; aut etiam, si nunc redivivus legeret, aliquo pacto probaturus esset. Laudandus tamen est item Valesius, quod in notitia Galliarum ingenue fateatur, Pharamundum nihil terrarum in Gallia, Clodionem et Meroveum præterquam trans Rhenum paucis illis obtinuisse.

6. Interpolatum dico hujus Prosperi Chronicon, quod ex fide duorum vetustissimorum Codicum ostendit Henschenius loco supra laudato, cap. 10, ubi de altero illorum anno 625 exarato, vel saltem ex alio tanti ævi descripto ait: *In hoc vetustissimo Prosperi Chronico vel saltem tam vetusti exemplaris apographo nulla prorsus fit mentio Priami, Pharamundi, Clodii, Merovei.* Interpolatum tamen negat Pagius, anno 418, n. 51, contenditque in exemplaribus Henschenianis hæc omnia omissa fuisse non vero alii inserta. Attamen quibus argumentis probat hoc Pagius? Habuitne Codicem ante annum 625 scriptum, aut aliquem alium, qui ex tanta ætatis Codice descriptus fideliter fuerit, qualem habuit allegavitque Henschenius? Quanquam periurum etiam est sive a librariis sive ab auctore ipso ea de Priamo Pharamundo et Clodione conflictata sint. Annon jure conflictata esse dicuntur, quando illius temporis scriptores, etiam cum ferebat occasio resque ipsa postulabat, eorum nunquam meminissent. Atqui non meminisse fatetur ibidem idemmet Pagius iniqui: *Unpseudo-Prosper in Chronico imperiali monarchiæ Franciæ initii meminit.* Neque doctissimum virum latuisse opinor censuram, quam de eo scriptore protulit cardinalis Norisius, lib. II, cap. 15 Hist. Pelag., ubi hæc scripsit: *Mirari soleo homines eruditos Prospero Tyroni adeo fidenter fidem præstitisse, cum idem non tyro, sed puer*

A in chronologia appareat totus in historia hospes, ne omnium quæ litteris prodidit imperitissimus. Reverset deinde plures sædosque illius lapsus, finitque: *Malem Augiæ stabulum purgare, quam tyronis hujus errores ex indice recitare.* Quantis igitur sordibus fœtere hunc Prosperum credimus, qui censuram hanc meruit a viro cujus ea vox est: *acerbiora dicta procul esse volumus ac 224 mitissime semper loqui.* Hist. de Synodo v, cap. 22. In his itaque fœcibus clarissimi gloriosissimique Francorum regni initia inquirere vanum et indecorum est.

Nota LXXIX, p. 90.

Sanctus Isidorus in Hist. Gothor., semel et iterum Romanos et Gothos cum Attila dimicasse significat, et Theodorum in prima congressione occisum atque a Thurismundo filio altero prælio egregie vindictam narrat. Jornandes, n. 66, equo dejectum, dum suos Gothos ad pugnam hortatur, et ab eisdem conculcatum intrisise affirmat, additque: *Atti dicunt B eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogothorum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen.* Obiit rex vero magnus a mundi auspiciis regni 33. Atque ita intelligendus est Isidorus, dum 35 annos principi atus illi tribuit, nisi mavis Isidorum ideo 73 annos Theodori ascribere, quia uno post anno quam mortuus est ejus obitu consignat, nimirum 452. Et revera, Theodori annus regni 33 vix attingit; nam regnare cepit anno 419 circiter autumnum, ut dictum est nota 51; obiitque eodem fere tempore anno 451. Regnum Gothicum sub hoc principe ingens incrementum accepit; nam angustis finibus initio circumclusum ad Ligurim usque et Rhodanum ab eo dilatatum est; sex filios masculos superstes reliquit, quorum nomina ex Jornande in scholio descripsi. Filium insuper unum, quam Rechiaro Suevo matrimonio junxit anno 449. Nam de altera, quam Hunnerico Gaiseric filio in Africa nuptam socer deprehensam necem sibi machinari ad patrem hunc Theodorum abscis is natus, remisisse narrat Jornandes, non satis constat atque hæc fabule similia sunt.

Nota LXX, p. 12.

Prosper consulatu Sporarii et Herculani Attilam mira sancti Leonis virtute ultra Danubium abactum narrat. Exinde vero 225 nunquam alias in has Occidentis partes rediit. Quare audiendus non est Jornandes, qui iterum contra Visigothos movisse et a Thurismundo pene simili tenore et prius in campis Catalaunicis fugatum affirmat. Attilæ post hunc annum mors accidit, consultoque scripsit Idatius: *Mox interit Prosper et Casiodorus obitum illius illigant anno 455, Marcellinus vero anno sequenti.* Jornandes multa de Attila refert in Geticis, numero autem 82 singularia de mortis genere et de ejus funere narrat, quæ ibi legi poterunt. Inter cætera Attilæ mortem Marciano optimo et cumprimis religioso principi divinitus præcumbatam testatur, inquit: *Id accessit mirabile, ut Marciano principi Orientis de tam fero i D ho te sollicito in somnis divinitus assistens arcum Attilæ in eadem nocte (nimirum qua Attila periit) fractum ostenderet.*

Nota LXXI, p. 92.

Licet Prosper Thurismundi necem ascribat anno 455 eademque assentiri videatur Isidorus, dum initium regni ejus sub æra Hispana 590 consignat, nunquam tantum annum regnasse affirmat; at cum ibidem Thurismundum ad regnum provectum fuisse asserat anno primo Marciani, qui fuit ære vulgaris 451, ut supra ostensum est, si Thurismundus post unum annum occisus est, necem ejus in annum 452 incidisse necessario consequitur. Et reipsa Isidorus cum Idatio sentire dicendus est secundum ea quæ de eo Isidori loco dicta sunt nota 66, n. 5: cum utroque ergo Thurismundi ædem anno 452 ascribamus. Jornandes in Geticis, n. 72, triennio regnavisse tradit, sed audiebat non est; etiam si Rodericus Toletanus, lib. II, cap. 8, ut hoc d. s. d. d. cont-

ponat, scripsisse videatur: *Thurismundus regnavit anno uno, cum patre duobus, qui patri annumerantur; nam Thurismundum cum patre regnasse falsum est. Interemptum fuisse notat Jornandes, dum sanguinem tulit de vena.*

226 Nota LXXII, p. 95.

Pagius, ad annum 455, n. 5, asserere non dubitavit emin. Norisium ex Chronico Alexandrino de mon-trasse sanctam Pulcheriam obiisse xii Kal. Mart. Attamen eruditissimus Joannes Stillingus, in Vita ejusdem sanctæ Pulcheriæ, 10 Septembris, clarius demonstrat Norisium verba Chronici Alexandrini male intellexisse. Quapropter idem Stillingus et apud ipsum Tillemontius et Cangius Idatio sub-cubunt, et quidem jure merito. Nam Chronicon illud inventionem capitis sancti Joannis Baptiste et Pulcheriæ mortem uno t. ore narrans, non mortem Pulcheriæ, sed inventionem capitis sancti Joannis in diem illum xii Kal. Martias refert, uti ex Græcis-ejus-um Chronici verbis, si exacte fideliterque redduntur, perspicuum fit. Ea vide in Actis sanctorum Antuerpiensibus, loco antelaudato. Utrumque pariter Marcellinus in Chronico tradit. ejusque hæc verba sunt: *Hoc venerabile caput (Joannis Baptiste) sub Uranio memoratæ civitatis (Eusevian) episcopo, per præfatum Marcellum presbyterum constat inventum Vincomalo et Opitione consulibus, mense Februario, die 21, mediæ jejuniorem paschaliū septimana, imperatoribus vero Valentiniano et Marciano regnantibus. Pulcheria Augusta, Marciani principis uxor, beati Laurentii atrium inimitabili opere consummavit, beatumque vivendi finem fecit. Hæc Marcellinus, diem inventionis capitis sancti Joannis a notans, tacensque obitus diem sanctæ Pulcheriæ. Itemque Chronicon Alexandrinum exsequitur. Quare silentibus cum-tis et Idatio diserte testante Pulcheriam obiisse mense Julio, æquum est illi assentiri. Inventionem capitis sancti Joannis Marcellinus diei 21 Februarii, Alexandrinum vero Chronicon 18 tribuit. Ita quidem; non tamen audeo utri credendum sit statu-re. Laudes augustæ hujus et admirandæ virginis patre, avis atavisque Hispanis editæ, quæque nihil sanctius, majus nihil tulit illud ævum, etiam in his dotibus quæ sunt supra sequiorem sum, prædicat se, issime sanctus Leo, prædicat concilium Chalcedonense 227 (t innumeri alii. Plura de ea invenies in Annalibus ecclesiasticis.*

Nota LXXIII, p. 95.

1. Ad oram § *Aetius dux* ommissa esse a librariis has notas xxx et iv, trigesimum Valentinianum et quartum Marcianum annos significantes, quas ibi Idatius impreserat, duobus argumentis comprobatur in hoc genere maxime efficacibus. Primum est: Idatius post hæc continuo ait Valentinianum 30 reg i anno interfectum fuisse. Atqui necesse est, ut 30 occisus sit, si inter § *Tertio regni anno* novus non sit ascriptus numerus. Nam quod Idatius ad § *Tertio regni anno* Valentiniani annum 29 consignaverit, supra affatim demonstratum est. Alterum argumentum est: Idatius, de annis quos imperavit Marcianus agens, ait infra: *In Orientis partibus anno 7 imperii sui moritur Marcianus.* Rogo ergo te, lector, a § *Tertio regni anno* usque ad Marciani obitum quatuor annos reliquos querere. Non-quam vires iæs; namque hæc nota i § *Romanorum XLIII* adjuncta numerum annorum Marciani non auct, ut ibi ostendat; imo et ipsum Chronicon Sirmondianum, quantumcu-que depravatum, per sese ostendit; namque ibi annum quartum Marciani etiam tum fluere adnotat; cum tamen præcedenti notæ annorum Valentiniani nimirum xxxi hunc eundem Marciani annum quartum alligaverit. A § ergo *Tertio anno* ad obitum Marciani tres tantum regni ejus anni in editis libris numerantur. Itaque annus quartus ex § *Aetius dux*, aut ex altero e duobus, qui hunc præcedit, abscessus est. Cæterum ego § *Aetius dux* hos numeros xxx et iv apposui, quia Aetii mors certissime ad annum 4

Marciiani et 30 Valentiniani pertinet; incertum autem est an ad eum annum pertineant illa quæ narrat Idatius de Friderici bello adversum Bacantes et de Gallaciæ terre motu. Denique, Aetio occiso, Valentinianus legatos suos, qui hanc mortem nuntiarent, ad cunctas provincias misit, etiam ad Suevos, ut testatur Idatius. Cum ergo inter 226 Suevos ageret, credibile est tempus illius mortis ignorasse et anno Christi 455, Marciani 3 innexuisse? Similiter de nece Valentiniani ratiocinari possumus, quam in vulgatis hujus Chronici Editionibus collatam videmus cum 4 anno Marciani, qui fuit ære vulgaris 454. Hæcine scripsisse Idatium erit qui sibi persuadeat?

2. Sed lubet hic dektarum e regione § *Aetius dux* illarum notarum xxx iv. occasione lectori aperire. Res, nisi ego maxime fallor, ita se habet. Anni Valentiniani 30 et Marciani 4 iisdem prorsus notis exprimuntur ac anni Valentiniani 31 et 5 Marciani, his nimirum xxx. iv, ita ut uno tantum puncto hic aut illic inscripto distinguantur. Si punctum in primis ante i, ita videlicet xxx. iv, designabis annum trigesimum Valentiniani, et quartum Marciani. Si autem punctum post i affingas, ita scribens xxxi. v, denotabis annum Valentiniani trigesimum primum, Marciani qui-tuo. Tantilla res. aut in Codice prætermissa, aut a librario non animadversa plazam hanc, de qua agimus, Idatio fecit. Exinde enim natum est, ut existimaret nescio quis unum eundemque numerum notis illis significari, perque errorem bis in Chronico scriptas esse. Hoc autem errore labutus, eas a primo loco ejecit, nimirum a § *Aetius dux*, servavit vero secundo loco ad § *Per duos barbaros*, ubi deinceps necesse fuit ut 4 annus Marciani legeretur, cum retro proxime 3 consignatus esset. Atque hoc demum pacto 3 et 6 minus Marciani ex manuscriptis Chronici exemplaribus evanuit.

Nota LXXIV, p. 94.

Si vera sunt quæ Nicephorus, lib. xv, cap. 2, et alii narrant, Placidiam Valentiniani filia, antequam Roma a Gaiseric caperetur, Olybrio desponsam fuisse, oportet Eudociam sororem filio Palladio a Maximo datam fuisse. Ni quævis a Maximo Placidiam Olybrio ablatam fuisse, aut Olybrium, interfectis Maximo et filio Palladio, Placidiam sibi desponsis et triduo illo, 229 quod a morte Maximi ad ingressum Gaiseric in Urbem defluxit, teste Victore Tunensi. Utrumque autem satis incredibile. At cum Evagrius, lib. ii, cap. 7, atque etiam Priscus, contra quam a scriptor s frequenter narrant, Eudociam matrem patu Placidia fuisse tradant, veri cuique simili non videri poterit Valentinianum, qui masculæ prole carebat, quique non ignorabat se patremque suum Constantium per matrem Placidiam ad imperii fastigium ascensisse, nuptias majoris filiz Eudociæ retardasse, ne dum ipse vegeta adhuc et florenti ætate, successoris sibi in genero ascisceret; atque Maximum ob eandem rationem Palladio filio Eudociam potius quam Placidiam conjungere voluisse

Nota LXXV, p. 95.

De interfectorebus Flavi Anicii Patronii Maximi, qui occiso Placido Valentiniano imperium arripuit, non convenit inter scriptores. Prosper ab Augustæ Eudociæ famulis dilaniatum, Cassiodorus a militibus extinctum, Jornandes a Urso milite Romano necatum, Theophanes a suis interemptum fuisse mira varietate tradunt. Prosper deinde breviter sed d. licide, quæ ad necem Valentiniani et Maximi attinent, perstringit. Occisus est Maximus, teste Anonymo Cuspiniano, per Iulius Junias. Marcellinus, in Chronico, tertio tyrannidis mense, Chronicon Severo afflictum septuagesimo imperii die necatum fuisse narrant. A Severo nihil differt Sidonius, qui imperium Maximo paulo amplius quam bimestre tribuit lib. ii, epist. 15. Verum Idatius hoc more suo eidem etiam inter-regni ascribit, quod ad diem 10 Julii, quo Avitus imperator factus est, derivat. A die au-

in 10 Julii, si retro numerando ascendas ad diem 17 Martii, quæ Maximus imperium usurpavit, quatuor menses, septem minus dies, reperies. Quare Idatius vere exacte locutus est, dum Maximum vix quatuor regni sui menses explevisse dixit. Neque minus recte enim Baronius interregnum a Maximi cæde ad Aviti incunatam diem xxviii fuisse 230 asseruit; idcirco perperam eum corrigit Pagius anno 455, n. 10.

Nota LXXVI, p. 95.

Nihil prohibet Idatium ad Arcadii et Honorii annum 4 hæc edixisse: *Ne Olympiadum quinque annorum turbet adjectio, propter regna tantum inserta principum.* Nihil, inquam, prolixi; turbavit librarios in Aviti ad imperium aditu quinque annorum numeranda Olympias, propterea quod consignari debuit primus illius annus, qui civiles annos non auget, sicut eos non auxit 4 annus Arcadii et Honorii. Enimvero clamat toto ore Idatius se ejusdem anni res gestas persequi a § *Per duos barbaros ad §* (ut minimum) *Sueri Carthaginienses regni nec;* nam primum id clarissime significat inquitens: *Ipsa anno Avitus;* deinde dum ait: *Marcianus quinto jam regni sui anno eundem annum Marciani retinens,* quem supra designaverat. Atque simile quid evenit in a. 455 Editionibus, in quibus per errorem non quinto, sed quarto anno legitur; perinde enim est sive quarto sive quinto legas, si eundem annum utrobique retineas. Atqui si nota illa 1 § *Romanorum XLIII* ascripta, quæ 4 annum Aviti significat, novum annum civilem indicaret, annorum Marciani numerum augere debuisset atque 6 illius annorum cum 1 Aviti conjunxisset, et deinceps 7 cum 2 et 8 cum 5, quod non facit; imo exprime sis dilucidiusque verbis septem tantum annos imperii ei tribuit. Tandem Idatius infra Gaisericum ingressum et irruptionem in Urbem narrat, quum factum fuisse ait, *primamque Arilus Augustus fecit.* Quid itaque? Nimis recordum oportebat esse qui ad annum post initum ab Avito imperium referre et quod ipsi evenisse affirmat ante illius inaugurationem. Quid autem intra illius anni 455 gesta, renuntiationem Aviti, quæ posterior fuit vastatione Urbis, ante hanc commemoravit; ideo autem ipso factum est ut successum Maximi, cujus cædes ante Gaisericum irruptionem, et perpetratam fuerat et in Chronico narrata, *anno 231* tenore denuntiaret. Id est itaque ad § *Romanorum XLIII* annum primum Aviti consignavi, sicut consueverat supra ad § *Romanorum XL* annum 4 Arcadii et Honorii, et ut infra ad § *Romanorum XLIV* consignaturus est annum 4 Majoriani atque Leonis, nullam per hoc in annos civiles innovationem in teneo. Quapropter annum 5 Marciani a. æ. vulgaris 455 nunc etiam in hoc § *Romanorum XLIII* Idatius occurrit, decurretque ut quæ dum ad § *Per Augustum Arilum* perveniet; ubi numerandus est annus Aviti 2, Marciani 6, Abraham 2472, Christi 456.

Nota LXXVII, p. 97.

Animadvertenter olim Sirmondus a § *Per Augustum Arilum* excidisse notas chronologicas, cumque Idatium in lucem proferret, oræ Chronici huius apposuit *Vannus Marciani*, quæ in sua Editione omittit doctissimus Florius. Et quidem merito, nam ea verba Sirmondi sunt, non vero Idatii. Ad locum quo novus designandus erat numerus, recte observavit Sirmondus, non item numerum ipsum; neque enim Marcianum 5, sed 6 annus illic conscribendus erat. Utrumque videre licet in Chronico Papyro; quippe in eo statim post illa verba: *Marcianus et Avitus concordantes principatu utuntur imperii*, hæc subiunguntur *VI anno Marciani*, nisi quod in Manuscripto legatur *annis*, quod recte correxit et Florius. Ita etiam legisset Florius ostendunt ea quæ scribit tum in Historia Gothorum, ubi Theodoricum ingressum ait in Hispanias 5 regni sui anno, pauloque antea de eodem Theodorico dixerat regnum cepisse anno 2 Marciani,

tum in Chronico, ubi expressis verbis ait: *Hujus (Marciani) VI imperii anno Theodoricus rex Gothorum cum ingenti exercitu in Hispaniam ingreditur.* Itaque Librarii pessime annum 6 Marciani oblique omiserunt et 2 Aviti, quem cum 6 Marciani certissime conjunctum Idatius, in § *Rechiarus ad locum a propria sede quam longissime rejecerunt.*

232 Nota LXXVIII, p. 97.

De Erolis Jornandes in Geticis, n. 45, a 1 Maetidem sitos et pedestri militia insignes fuisse ex Aslavio describit. Mamertinus, in panegyrico Maximiano Augusto dicto: *Cum Eruli, inquit, viribus primi Barbarorum, locis ultimi, in has provincias (Gallias) irruissent,* etc., victos deinde eos excisosque ibidem ait. Ex quo intelligimus a Gallie finibus ejectos juxta Amasium seu Amisium flumen ad Oceanum Germanicum aut consedisse tunc aut cum jam antea loca illa tenerent, ad ea redidisse, finitimos Batavis fuisse, animisque conjunctos ex eo apparet, quod inter Roma omnes milites Eruli Batavis misti sæpe memorantur. Ex his ergo locis piraticam sicut vicini Saxones exercentes, Belgii, Gallie ac Hispanie oras assis plurimos per annos irruptionibus vexaverunt: Sidonius, de Erolis, lib. viii, epist. 9, inquit:

*Illi glaucis Erolis genus vasaaur.
Ipsos Oceanum recessus,
Agos prope caucolor profundo.*

De Saxonum maritimis irruptionibus, quibus Erolorum similes omnino erant, loquitur idem Sidonius, eod. lib., epist. 6.

Nota LXXIX, p. 100.

Nihil opus hic verbis est. Scriptiois et rerum gestarum ordinem tute ipse, nec or, in Chronico dispice. Profecto liquido elicies quod multis jam argumentis demonstratum est, perperam a librariis annum 2 Aviti § *Rechiarus ad locum a scriptum fuisse*, cum is consignari debuisset § *Per Augustum Arilum*; qui etiam si ad § *Rechiarus* pertineret, s. jungendus non erat ab anno 6 Marciani; sed uterque simul in cribendus eodem loco fuit at. Itaque cum cuncti quæ sequuntur, usque ad § *Arilus posteaquam*, ipso nos docente Idatio, discimus ad 233 annum qui eadem Valentianum consutus est, i. est vulgaris a. æ. 456, pertinere. Neque ad excusandum librarium errorem prod se quisquam potest sententia Pagii, quod Idatius auspicietur annos a mense Octobri; nam Octobrem recto jam reliquit a § *Mox Hispania*, quod ex ipso Chronico evidentissime constat. Imo vi alius est toto Chronico locus, ex quo opinio Pagii manifestius falsitatis arguatur.

Nota LXXX, p. 101.

1. Postquam id quod gestum fuerat die 28 Octobris anni 2 Aviti et 6 Marciani, vulgaris a. æ. 456, narravit Idatius, subiungit Hesychium tribunum in Gallæciam adventisse legatum ab Avito, qui eundem Avitum de Italia ad Gallias Arelate successisse nuntiavit. Deinde necem Rechiarum committit, quem occisum fuisse ait mense Decembri. Ex quibus non temere colligimus Hesychium eodem anno, mense Novembri ad Gallæciam pervenisse. Quisquis enim attente legat Idatium, dubitare vix poterit i. sum illius anni gesta non alio quam quo evenere ordine narrare. Hesychium a. æ. postulatam venisse a Theodorico auxilia, quæ hic Avito promiserat, et res ipsa suadet, innuitque infra Idatius, dum de Avite scribit: *Gothorum promissio destitutus auxilio caret et ita.* Atqui credere oportet Avitum, statim ac se imperio spoliatum sensit, opem auxiliumque a Theodorico postulas. Si ergo Hesychius Theodoricum in Gallæcia convenit mense Novebris, consequens est ut Avitus a Ricmerio imperio depositus fuerit mense Octobri; neque enim longiore tempore opus erat ut Hesychius ex Italia ad Gallæciam perveniret. Verum enim vero clarissimum habemus testimonium Anonymi Cuspiniani, qui Avitum imperii fastigio d.

jectum fuisse tradit xvi Kal. Novemb. Verba illius consulatus Varanis et Joannis sunt: *Captus est imperator (Avitus) Placentia a magistro miium Ricimere et occisus est Messianus patricius ejus xiv Kal. Novemb.* Ita in eo Chronico legitur, quod Viennæ in Austria describitur anno 1683 **234** Joannes Baptista Solerius (seu potius Conradus Janingus) Societatis Jesu, posteaque tom. V sanctorum Junii imprimi curavit. Huic Editioni a viro adornate harum rerum experientissimo, quique per se e manu scriptum Cuspinianum recens descriperat, æquus est ut eramus, pleniusque adhibeamus fidem, quam antiquæ Editioni Panvini, in qua pro xvi Kal. Novemb. legitur xvi Kal. Junias. Maxime cum in ipsa Panvini Editione ista præcedant: *Occisus est Remiscus in palatio Classis xv Kal. Octob.*, quibus proxime succedunt illa: *Captus est imperator Avitus, etc.*, quæ si ad xvi Kal. Jun. pertinerent, profecto auctor illius Chronici ante eadem Remisci commemorasset.

2. Frece nihil discrepat ab Anonymo pseudo-Severus, siquidem regnasse Avitum asserit annum 1, menses 11, id est septem minus dies tantum quam quos numerat Anonymus, quosque ille fortasse omisit, annum et menses rotunde designare contentus. Favet etiam inscriptio Romana apud Arhingum in Roma subterranea et S rmonium in carnem vi Si onii, in qua legitur: *DEP. THIMOTHEA. IN. FACE. D. KAL. NOV. CONS. D. N. AVITI.* Si enim tanto antea, videlicet, xvi Kal. Jun. purpura exutus esset Avitus, utique Dominus non appellaretur intra Urbem a Romano cive. Quare in illa de inscriptione, quæ ab iisdem Sirmondo et Arhingo ad lucit: *LOCRS. GERONTI. PRÆSE. DEPOSITUS. XIV KAL. JUL. CONS. EPARCHI. AVITI.* Avitus iste consul unus aliquis est ex successis, non vero Avitus Augustus, cum non Eparchus, sed Fl. Macellius Avitus nomen erat, ut constat ex nummo apud Mediobabam, et jam olim observaverat Morales, lib. vi, cap. 28, magnusque etiam Augustinus.

3. Avitus itaque imperium tenuit a die 10 Julii anni 455 ad 17 Octob. in-eguentis anni; ideoque imperavit annum 1, menses 11, dies vii. Quapropter corrigendi sunt Evagrius, qui, lib. ii, cap. 7, octo tantum menses; Papius, qui, in Critica, ad annum 456, n. 6, pravam Anonymi Cuspiniani lectionem secutus, menses x et die vii; Valesius, qui, in notis ad Evagrium, vii menses aut vii menses Avitum imperasse tradidit.

235 4. Quo autem loco aut tempore, quoque mortis seu re obierit, valde incertum est. Num quod Idatius mortem ejus inserat anno 457, non satis est ut illum ante hunc annum non obisse dicamus. Quippe non rii mortem sub anno 424 adnotavit; et tamen si in ille extremum obit ante hunc annum, scilicet anno 425. Quod quidem non ignoravit Idatius, ut ipse in Fastis suis indicavit. Veram quia interrigni tempus, quod tunc fuit (excluso ab imperatorum numero Joanne, et cum excludit Idatius), si vero ascribitur, idem mortem ejus in Chronico si foliis usque ad annum 424. Id ipsum in Avito præstitisse potuit Idatius, ipsi adjuvans interrigni tempus quod renumerationem Majoriani præcessit. Ex Idatius igitur erit re certo non possumus an Avitus ex hac vita decesserit anno 456 exeunte, an 457 incipiente. Aliquantulum tempo is inter ejus abdicationem et mortem cecidisse Idatius non semel significat; nam et de Italia ad Gallias *Arelate successisse*, imperio utique s. oblatum, hic affirmat, et postmodum hanc spoliationem illiusque mortem gradatim commemorat, iniquis: *Avitus postquam a Gallis et a Gothis factus fuerat imperator, caret imperio, Gothorum p. omisio destitutus auxilio caret et vita; quin etiam supra clare id expressit, dum Hesychem narrasse ait Avitum de Italia ad Gallias successisse. Ex his sane non temere deduces, Avitum Placentiæ ab imperio dejectum die 17 Octob., uti narrat Anonymus, ex ea urbe in Gallias, cum primum se dedit occasio, aufugisse et ad Theodoricum in Hispanias*

A Hesychem tribunalum auxilia petiit legasse. Hesychem Theodoricum convenit in Gallæcia, ubi Idatius agebat, desinente Novembri aut initio Decembris, anno 456, nullisque a Theodorico impetratis auxiliis ad Avitum rediit, appertente anno 457. Tum Avitus, aut recrim desperatione aut necis metu, ad quam a Ricimere quærebatur, aut utroque in morbum incidit, mortemque oppetit, ut indicat Turo-nensis, cuius verba statim dabo.

5. Locum et genus mortis, utrumque nos docet laudatus Gregorius Turon., lib. ii Hist. 11, ubi hæc scribit: *Avitus... 236 a senatoribus ejectus apud Placentiam urbem episcopus ordinatur. Comperto autem quo adhuc indignans senatus vita cum privare vellet, basilicam sancti Juliani Avernæ martyris cum multis muneribus expetivit, sed impleto in itinere viæ cursu obit, delatusque ad Hiræensem vicum ad pedes antedicti martyris est sepultus. Hæc Gregorius. Ubi quod de episcopatu Placentino Avito collato narrat (id etiam ante scriperat Victor Tunensis) verum fortasse est, certe a moribus illius xvi non abhorret. Attamen verius puto quod cum Ricimer a illis civitatis epi copatum suscipiendum Avitum cogere vellet, ipse in Gallias nondum initiatus aufugit, ibique de imperio potius recuperando quam de episcopatu capessendo cogitavit.*

6. Sed quoniam i. clyti martyris Juliani Brivatensis inci lit me tio, juvat obiter adnotare quod idem Gregorius Turoicis, lib. ii de Gloria martyrum, cap. 4 r fert, se licet, Hispanam feminam primum omnium huic sancto martyri templum seu sacellum delicias. Nam cum Brivæ transiret, Trevisus appropinquans, ubi vir ejus jamjam a Tyranno Maximo neci adjudicandus erat, auditus Juliani miraculis, promisit adulteram se illi constructuram, si maritus tanto periculo eriperetur. Ig tur, voti compos facta, pollicitationem quam promiserat cum immensis muneribus adimplevit.

Nota LXXXI, p. 401.

C Theodorus Lector, lib. i Collectan., post irruptionem Gaiseric in Urbem adductasque inde in Africam Eutociam Augustam jusque filia, Marcianum bellum Gaiseric inferre decrevisse his verbis testatur: *Marcianus, agnitis quæ contra Romanam civitatem et imperatrices ad Afris fierent, pro majestate imperii commotus ad bellum se paravit. Ille jure merito ambigat an verum sit quod Procopius, lib. i de bello Vandalarum, et ex eo alii scribunt, nimirum, Marcianum aliquando in Africa a Gaiseric captum idem huic suam obstrinxisse nunquam se Van alis molestum fore. Sed ad rem nostram. Expeditio de qua **237** Theodorus loquitur Marcianum contra Afros, neque alio tempore quam isto, neque a ia quam navalis esse potuit. Unde Idatius; dum ait: *orientalium naves Hispalim venientes pro Marciano exercitum casum nuntiant*, sic interpretor, ut quas Orientales naves appellat, clas is sit a Marciano ad fretum Herculeum et Hispalim missa, quæ auxiliis ab Avito aucta in Africam irrueretur. Consat enim Præci testimonio utrumque Augustam pro libertate Eudoxæ et filiarum liberasse. Ergo classis hæc Hispalim appulsa eadem exercitus Vandalici in Corsica a Ricimere factam, quam Avitus antea per Hesychem Theodoricum retulerat, iterum nuntiavit. Pro Marciano autem dixit Idatius, quia ex parte Marciani naves illæ Orientales venerant. Lectio hæc ac interpretatio satis congrua, et alio jam necessaria videtur; namque ea, quam vulgati libri præferunt, sine sensu ac nullius rei est.*

Nota LXXXII, p. 402.

1. Quædam notum ad annum 4 Marciani notas quas ibi inscripserat Idatius, primum interpolatione ista xxvii v. l. m. dei de hoc commento xxvii. *Valentinianus imperatoris mater*, depravaverunt librarii, ita etiam ad ipsius Marciani annum ultimum, quas consignavit Idatius notas has in, vii, quibusque si-

gnificare voluit tertium annum Aviti et septimum Marciani, interpolavit primum nescio quis, ita scribens: in a. vii m., posteaque alius sic illas interpretatus est: *Tertio anno Avitus septimo mense*; monstrum lectionis, quod huc usque omnes qui hæc legērunt turbavit. Et erat quidem cognitu difficilis depravatio illa: *Valentiniani imperatoris mater*, postquam nota ille: v. i. m. translatae sunt a § *Gens Hunnorum* ad § *Placidia moritur*; nam sensum reddebant non undequaque ineptum. Ideo nemo quod iam de ea lectione, quantumvis nota, aliquando dubitavit. Verum hanc nostram, qua illud vii m. in *septimum mensem*, aut *septem menses* commutatum est, adeo suspectam, aut etiam fal-**238** habuit Sirmundus, ut in sua Editione duo illa verba *septimo mense* expunxerit. Henricus Valesius, qui de hac correctione Sirmundi nos docuit, ut dictum est in scholio, nihilo ipso meliorem exhibet; ait enim: *Sirmundus has duas voces septimo mense in Editione sua omisit, melius facturus si duas illas tertio anno expunxisset*. Florius, nota 14 in Idatium, n. 6, Valesio subscribit, nisi quod *pro septimo mense* scripsisse fortasse ait Idatium *decimo*.

2. Equidem tres hi clari-simi viri Idatii textui aliquid detractum volunt. At Sirmundus illud rejecit, quod mea sententia nunquam scripsit Idatius, sed neque id locorum scribere potuit; nam exinde narrationem eorum exorditur quæ acta sunt anno 457; quando autem hic annus atheni, non septem aut decem menses, sed octodecim ferme ab inauguratione Aviti effluerant. Verum Valesius atque Florius id detrudere vellent, quod scripsit certissime Idatius. Præstantissimus criticus Pagius, Dissert. Hypat., cap. 14, dum de consulis anni 456 agit, utramque lectionem consistere posse asserit; ipse tamen ne conatus quidem est ista componere aut ibi aut in critica, ubi iterum hunc Idatii locum retractat. Imo, n. 7, anno eodem 456, ita concludit: *Verba itaque illa, de quibus questio est (nimirum hæc duo, tertio anno) in Idatium videntur inserta*.

3. Pace tamen tantorum virorum dicam, notam illam in, quæ annum tertium Aviti imperii significat, erandam non esse a Chronico; ab Idatii namque calamo absque ullo dubio scripta est. Idatius igitur hunc morem ubique in Chronico servat, ut postquam cujusque principis annum primum consignavit, tot deinceps illi tribuat, quot ipse imperando civiles annos attigit; etiam si ultimum non solum non expleverit, sed nec vix quidem inchoaverit. Ita ab illo factum est in Theodosio Magno, qui annum 595 a dicit, et tamen Theodosius 17 illius anni die extremum vite sue obiit. Similiter Valentiniani et Marciani numeravit. Nam quicquid sit de loco de quo nunc querimus, expressis eorum verbis septem illi regni annos ascribit, inquit: *In Orientis partibus septimo imperii sui* **239** *anno moritur Marcianus*. Ex dictis autem liquido constat, septimum hunc annum Marciani cum 457 ære vulgaris Idatium connectere; et tamen vix illius nomen eum primum vivens explevit Marcianus; nam successor ejus Leo 7 Febr. die eodem anno electus est, juxta Chronicon Alexandrinum.

4. Præter ea cujusque interregni tempus, si quando intervenisse contigit, ei imperatori attribuit qui proxime præcessit. Exemplum habemus in Honorio, qui anno 425 obiit, et tamen imperium ipsius protrahit ad annum 425, quo Theodosium juniorem primo, deinde Valentinianum inserit Chronico. Ergo, juxta morem suum, Idatius, cum Aviti principatus et quod secutus est post ipsum interregnum tres annos civiles contigissent, videlicet 455, 456 et 457, tres i annos imperii ascripsit, quos hac nota in designavit, cum a junxit hanc aliam vii, Marciani annum septimum indicantem. Has autem notas scilicet aliquis interpolavit, ut dictum est supra; et inde nata est lectio *Tertio anno Avitus septimo mense*. Neque propter tres annos Avito ascriptos inrecta fuisse et in Chronicon ulla perturbatio, si lectores ac librar i me-

minissent regule ab Idatio tradite anno 17 Theodosii Magni; ex ea enim intellexissent 4 Aviti annum eundem esse cum anno 5 Marciani, et 4 Majoriani eundem cum 3 Aviti; proptereaque annos civiles in Chronico augendos non esse, neque ut 4 Aviti, neque ubi 4 Majoriani annus in-cryptus est. Hoc pacto constat omnino chronologia Idatii, patetque cunctis nihil ab eo peccatum fuisse, quamvis Avito tres imperii annos adjudicaverit; nam numerandi sunt sicuti ab eodem Idatio numerantur anni 17 Majoris Theodosii, et 31 Placidi Valentiniani.

Nota LXXXIII, p. 102.

Quisquis Idatium credidit ad § *Theodoricus adversus novum annum civilium inchoasse*, ne ille non modo regule oblitus est quam anno primo Arcadii et Honorii Idatius idem **240** præscripsit, sed et clausos penitus habuisse oculos oportuit. Tam evidens namque est Idatium eo § *Theodoricus adversus* narrationem continuare, quam § *Theodoricus Emeritam* instituerat, ut si modo quis oscitanter ista non legat, nequeat id non manifesto percipere. Quippe res ipsa moram rejicit sedecim mensium, quos ut minimum decurrere oportet a præceptum pro Theodoricum Emerite depredatione ad egressum illius ab ea urbe, si § *Theodoricus adversus* novus annus communis numeretur. Porro sanctus Isidorus, in Hist. Gothor., hæc eadem narrans, *Theodoricus*, ait, dum Emeritam urbem depredari moliretur, sanctæ martyris *Euladiæ Ostensis* perterritus cum omni protinus exercitu discedit et Gallias repetit. Theodoricum Emeritam protinus discesse dicturus erat Isidorus, si, dum hæc ex Idatio describebat, existimavit notam illam i § *Theodoricus adversus* annexam non modo novum principatum, sed novum etiam a num significare? Sed rursus, infra, ad annum 460, ostendam Isidorum novum hoc loco civilem annum non computasse. Igitur Idatius a § m. vii. *Avitus posteaquam novum annum inchoans*, videm epocham imperii Leonis et Majoriani, quæ post C Januarius initium suum habuit, infra innectit, consignata ad § *Theodoricus adversus* hac nota i, quæ proinde novum principatum, non autem novum civilem annum significat.

Nota LXXXIV, p. 104.

Cum Avitum ab imperio dejectum ex Tribuno Hesychio diuicisset Theodoricus, aut ira percitus, aut subitanea correptus cupiditate regno suo adi-cendi quicquid in Gallæcia et in aliis Hispaniæ provinciis juris erat Romanorum (nam hucusque fidum imperio fuisse Idatius et Sidonius non semel testantur), illa quæ ab Idatio narrantur ad annum 457 a suis Gothi perpetrari passus est, vel etiam jussit. Atrociam quidem ea atque sæva et a moribus Theodoricus, quos describit idem Sidonius lib. i, epist. 2, nimis aliena. Postea tamen antiquis Gallæciæ **241** possessoribus tam indignis, quam Suevis, cunctam provinciam concessit Suevoisque, pro ingenta magnanimitate, ut regem e sua gente sibi ascerent, indulgit. Rem fusi s narrat Jornandes in Geticis, n. 7, inquit: *Suevi rectoris sui (regi Recharii) interitum contuentes, locorum sacerdotes ad Theodoricum supplices direxerunt. Quos ille pontifici reverentia suscipiens, non solum impunitatem Suevis indulsit, sed ut sibi de suo genere principem constituerent, flexis pietate concessit. Sacerdotes hi episcopi erant catholici; neque enim alii i temporis in Gallæcia erant. E s tamen reveritus est Theodoricus, propterea illos indulgentius, quam pro jure belli cum Suevis e. it. Gothorum hanc in episcopos observantiam, sæpe a ias a scriptoribus testatam, amad-verti, verbaque Salviani de hac eadem re, supra, nota 51 adluxi.*

Nota LXXXV, p. 105.

Florio religioni fuit ex § *Gothicus exercitus*, qui post hunc *Frantanes* sequitur, annum 2 Majoriani et Leonis i thuc revocare; etiam si i thuc pertinere op-

time noverat. Equidem nihil amplius opus est ut quilibet ita ab Idathio scriptum fuisse cognoscant, quam eundem Idathium legere. Nam, supra, § Theodoricus adversis, unius paschatis meminit, aliusque meminit hoc § Frantanes : alius, inquam, quod nemo inficias ibit, si narrationis Idathianæ seriem diligenter perpendat. Igitur primum Pascha ad annum æræ communis 457 et 1 Majoriani spectat, secundum vero ad annum 458 et 2 Majoriani, quem ad hunc § Frantanes designasse Idathium manifesto apparet.

Nota LXXXVI, p. 166.

Portugale sub potestate Romanorum, id est Gallicorum, qui immunes a jugo Suevorum remanebant, fuisse existimo, quanto illic Rechiarus, vi tempestatis actus, ut narrat Jornandes, appulit. Eisdem Theodoricus illud castrum reliquit, 242 simulque quidquid juris eorum erat ante bellum contra Rechiarium susceptum, quod ex ipsa Idatii narratione perspicue colligitur. Unicum tunc fuisse castrum *Portugale* nomine, ad annum 456, in scholio, littera P, adnotatum est. Postea novum eisdem nominis castrum conditum fuit, quod in præclaram civitatem mox evasit, nomenque suum Portugaliæ dedit ab eo tempore quo catholici nostri reges ex Gallæcia contra Saracenos ad Austrum moventes civitatem illam sibi subiecerunt, et ex ea suburbanam regionem, et quidquid postmodum continenter in ea ora occupaverunt, Portugale dixerunt. Hinc liquet non recte *Portugallia* duplici ll a nonnullis scribi.

Nota LXXXVII, p. 167.

1. Idathius de firmissima pace inter Majorianum et Theodoricum inita meminit ad annum 459. De eodem Sidonius, carm. v, vers. 571, laudes prædicans Petri, qui ab epistolis erat Majoriano, hæc ait :

.... Attamen hic nuper, placidissime Cæsar,
Obside percepto, nostræ de mœnibus urbis
Visceribus miseris insertum depulit hostem,
Et quia lassatis nimium spes unica rebus
Venisti, nostris primum succurre ruinis,
Lugdunumque tuum dum præteris, aspice, victor ;
Otia post nimios poscit te fracta labores.
Cui pacem das, redde animos :

Illic hostis qui tam misere Ingere Lugdunum coegit, et cum quo nunc, datis obsidibus, pax composita est, non externus miles, si doctissimo Sirmondo credamus, sed miles præsidarius erat Lugdunensibus impositus, ut eos in officio contineret. At vero Sigonius, de Occidentali imperio, lib. xiv de Gothis, qui Lugdunum occupaverant, hunc Sidonii locum interpretatur. Cui sane ego quoque assentior. Quisquis enim Idathium attento legat animo, nequit non intelligere, Theodoricum, statim ac de Aviti abiectione certior factus est per Hesychium 243 tribunum, bellum, quod adversus Suevos instituerat, in Romanos vertisse. Et in Bætica quidem per legatos illud gessit, in Gallæcia per se ipsum. Quo, relicta Hispania, properasse Theodoricum post pascha anni 457 narrat idem Idathius.

2. Porro simile valde vero est Gallos, qui Avito sumendi imperii auctores fuerant, ægre illius dejectionem tulisse, Sidoniumque, Aviti generum, atque alios maxime ex Avernis cum Theodorico egisse, ut Ricimeri, et ab ipso creato imperatori Majoriano bellum indiceret, injuriamque Avito Gallorum Gothorumque communi consilio imperatori facto illatam vindicaret. Sidonius sane non præsidii, sed hostis, neque rebellionis, sed belli, nomina ibi usurpat, seseque illi immiscuisse in prælatione fatetur inquires :

Ut tibi, Flacce, acies Bruti Cassique secuto,
Carminis est auctor, qui fuit et venia ;
Sic mihi, diverso nuper sub Marte cadenti,
Jussisti placido, victor, ut essem animo

Quin et ipse Sirmondus, ad epist. 13 lib. vii ejusdem Sidonii, Gothos hoc tempore Arelatam oppugnasse, et ab Ægidio comite Dei auxilio et divi Martini precibus percussos atque fugatos, ex Paulino,

PATROL. LXXXIV.

A in Vita sancti Martini observari. Carmina Pauli i dabo nota 97, ex quibus ista novam lucem accipiet. In hoc tandem bello, quod in fine anni 459 gestum est, prostrati aliquando Gothi pacem cum Majoriano iecerunt. Quod Suniericus et Nepotianus Gallæcis renuntiare curarunt, ut narrat Idathius eodem anno 459. Alterat tunc in Galliis Majorianus, et Arelate, die 17 Maii, edidit *Novellas de adulteriis*.

Nota LXXXVIII, p. 167.

Cum in Hist. Suevor. totidem fere ac Idathius verbis ingressum Maldrae in regnum et egressum e vita referat Isidorus, ejusque obitum æræ 498 alliget, satis certo colligitur, numeros Chronici ætate Idathio non tum in hac parte vitiatos fuisse, 244 eosque, ubi Maldra mors consignata fuit ab Idathio, annum 460 æræ vulgaris, cui æra Hispana respondet, reddidisse. Præter ea cum idem Isidorus jugulatum a suis dicat Ma dram tertio regni sui anno (sprevit pauculos dies quos ultra regnavit) profecto a § Suevi, qui remanebant, ubi regni illius consignatum est initium, ad hunc § *Maldra in fine*, tres tantum annos Juliano ab Idathio inscriptos invenisse se ostendit. Atqui designatos reperi set non tres tantum, sed quatuor, si ad § Theodoricus adversis civilium annorum numerum augeatur ; nam quinquies ab uno ad alium locum numerales n tas multiplicat ; igitur il a nota i § Theodoricus adversis impressa annum Majoriani et Leonis primum, non autem annum civilem designat.

Nota LXXXIX, p. 111.

De hoc defectu lunæ scribit Petavius, Ration. p. ii, lib. iv, cap. 15 : Hoc anno 462 ineunte, feria 6, hoc est paulo post mediam noctem diei secunde Martii, obscurata est luna ad dodrantem. Itaque verti nequit in dubium, Idathium quæ nunc de defectu lunæ narrat ad eum Abrahami et Leonis annum retulisse, qui anno 462 æræ Dionysianæ respondet ; quod etiam Hispana æra 500 isthic inscripta evidenter demonstrat. Et licet ab Idathio ea non sit, ab antiquo scriptore, qui hoc loco in Idathio illi a Christi annum numeravit, certo inscripta est. Chronicon Parvum alterum ex his prodigiis meminit, inquires : In conventu Bracarensi duorum natum portentum risum ; id est, duo infantes carne invicem solidata adhærentes. Ita ex fragmentis Hispaniæ illustrata discimus, ubi tamen pro infantes legitur albescente.

Nota XC, p. 111.

1. Duplici mendo quo laborat Chronicon § Antiochia correctionem adhibui in scholio. Et primum legendum esse dixi Antiochiæ majoris Syriæ, non vero Antiochiæ major Isauriæ. 245 quod ferunt vulgati libri ; nam in Isauria nulla est major nec minor Antiochia. At majoris Syriæ mentio fit in lapide Tarracoenensi apud Gruterum, pag. 1091, nec mirum est librarium ex majoris Syriæ fecisse major Isauriæ, ex priori voce majoris duabus postremis litteris is sequenti Syriæ acitis, ex quibus vocem Issyria collectam postea in Isauriæ mutavit. Dein le ubi vulgati libri cum exhibent, legendum monui ea, ut referatur ad salutaria monita, quod præcessit. Alter neque sensus neque grammatica constat.

2. Baronius, qui ex Evagrino hanc Antiochiæ cladem describit, ad annum 458, n. 27, eam Antiochiensium propter hæreses quas fovebant passos fuisse affirmat. Verum in Vita sancti Simeonis Stylitæ (5 Jan. apud Bollandum), Antiochienses tunc ab eo sanctissimo viro reprehensos maxime fuisse dicitur ob luxum, intemperantiam aliaque id genus flagitia. Neque enim solius hæresis crimen, sed alia quoque innumera cœlestem iram provocant et vindictam Dei in homines accersunt.

3. Quod attinet ad tempus quo ille Antiochiæ terræ motus contigit, faten tum est Idathium res Orientis, eas præsertim quæ ad statum publicum non pertinebant, aliquando non satis cognitis habuisse ; quod supra jam vidimus, imo Idathius ipse nonnumquam confessus est. Alterum nunc etiam occurrit exem

plura istud de terræmotu, nam certius est contigisse anno 458 quam 462, cui illum Idatius alligat. Verum ab Orientalibus decipi ille potuit, quippe eorum unus scripsit (et quod scripserit Evagrius, alii prius scribere potuerunt) terræmotum illum evenisse elapsis CCCXLVII annis ab eo alio terræmotu qui Traiani temporibus contigit. Atqui is alligatur ab Eusebio Abrahami anno 2150. Si ergo his addas annos CCCXLVIII, nimirum CCCXLVII, qui juxta Evagrium elapsi jam fuerant, annumque prætera qui tunc, dum hic alius terræmotus evenit, fuebatur, profecto ad annum Abrahami devenies 2478. Hunc ergo ipsum annum decurrit Idatius, dum terræmotum hunc commemorat. Lege, si lubet, doctissimum 246 Pagium, ad annum 458, n. 6, ubi non unum errorem Evagrii in hac re detegit atque redarguit.

Nota XCI, p. 111.

1. Pagius, ad annum 457, n. 14, adducto Theophanis testimonio, Eudoxiam Augustam cum filia Placidia eodem illo anno 457 ex Africa in Orientem advenisse affirmat. At ut Idatio discessum illum Eudoxie ex Africa anno 462 alliganti potius assentiar quam Theophani, movet me primo quod in Vita sancti Danielis Stylite die 11 Dec. apud Surium, n. 22, de eadem Augusta legitur; siquidem hæc ibi scripta sunt: *Cum fama sanctum (Danielem) ubique prædicaret, ad eum (in columna degentem) venit imperatrix Eudoxia, quæ nuper servata ex Africa, etc.* Atqui constat Danielelem columnam ascendisse post mortem Symeonis, qui vivere desitit die Parasceves, aut, quod magis aridet Pagio, Kal. Septemb., anno 440. Qui ergo fama Danielelem ubique predicare potuit, ante annum 462? Quod si re ipsa id fieri non potuit, neque Eudoxia ad Danielelem venit ante hunc annum, quomodo servata nuper ex Africa dicitur, siquidem quinque ante annos ex Africa in Orientem advenerat, anno scilicet 47, ut vult Pagius.

2. Deinde Eudocia Augusta hujus Eudoxie mater obiit die 20 Octob., anno 460. Ita legitur in Vita sancti Euthymii, teste Pagio ad eum annum, n. 7, cum apud Bollandum (20 Januarii) dies emortualis Eudocie non exprimitur. Incredibile autem est Eudoxiam, ubi primum in Orientem pervenit, ad matrem non advolasse, si hæc inter vivos etiam tum agebat. Pariter incredibile etiam est, si ad matrem accurrit, scriptores omnes de hoc occursu penitus tacuisse, maxime Cyrillum, qui, illam vitam Euthymii scribens, silentio non præterit Eudociam corde sauciata fuisse, cum de generi Valentiniani nec et de filia atque neptem captivitate audivit. Porro Theophanes, ad annum juxta Alexandrinos 461, non sinit, neptem Eudociam, statim ac ex Africa rediit, Hierosolymam properasse 247 exuvias avie veneratum. Quapropter verisimilius mihi videtur quod narrat Idatius, auctor coævus, quique proximior erat Africæ, et cum Gaisericum vixerat in Gallæcia, ubi etiam ipsius legatos videre potuit anno 458, deque ipsis quid præcedenti anno gestum erat apud Vandalos certo cognoscere, præsertim de Eudoxia ejusque filiabus, de quarum sorte magna tunc Oriens atque Occidens, in expectatione erat.

3. Immerito præterea Pagius in suam sententiam trahit Priscum, quasi is Gaisericum liberas misisse Eudoxiam filiamque Placidiam anno 457 ullo modo significet. Nam præterquam quod Prisci narrationes nullis chronologicis characteribus distinguuntur, quibus discerni certo possit quid cuiusque singularium ipse ascribat, hanc de assertis in libertatem Eudoxia ejusque filia sic exoritur: *Genserichus cum non amplius fœderibus cum Majoriano pacis stare consti visset, etc.* Deinde addit: *Missa est ad Genserichum legatio a Richimero, ne fœdera violaret; et post, i-te Eudoxie narrat et Placidie liberationem.* Ex his autem liquido deducitur Priscum earum ex Africa reditum non nisi post pacem inter Gaisericum et Majorianum initam, imo et postquam Vandalum hujusmodi

A pacis tedium ceperat, Majorianoque interfecto, Severus regnabat, statuisset. Quapropter vix juxta Priscum fieri potest ut Eudoxia et Placidia ante annum 462 a Gaisericum in Orientem misæ sint.

Nota XCII, p. 111.

Quisnam fuerit Gaisericus filius, cui a patre nupti data est Eudoxie et Valentiniani filia Eudocia, non una est scriptorum sententia. Idatius Gentonem, Paulus Diaconus et Golfridus Viterbiensis Trasamundum, Priscus Procopius, Victor Tunensis, Evagrius, s. inctus Isidorus, Theophanes, Zonaras et alii, Hunnericum Eudoxiam duxisse affirmant. De Trasamundo non est cur disputemus, cum ex Cassiodoro, lib. v. Var., epist. 45, et lib. ix, epist. 4, constat Anafriadam sororem Theodorici Italie 248 regem habuisse uxorem. Ex his autem qui Eudociam matrimonio junctam fuisse Hunnerico asserunt si Priscum excipias, qui tamen lude errat Eudocie nomen in Honorium commutando, reliqui centum et amplius annos postquam hæc gerebantur scripserunt, atque alius ex alio quod litteris mandabat excipiebat. Insuper Procopius, præcipue inter hos scriptores auctoritatis, multa de Gaisericus filiis et nepotibus ignorasse visus est, dum Theodoricum, Hunnerici fratrem, mortuum fuisse narrat, vivente Gaisericum, nullaque relicta prole; quæ falsissima esse ex Victore, teste oculato, certo constat. Ad Idatius sexagenario major tunc erat, cum Eudocia ducta est in Africam, et quidem ut minimum annos insuper vixit. Præterea res Gaisericus, quem factus jam episcopus ex Gallæcia in Africam transfretantem viderat, fere nihil dubito quin ad unam omnes cognitas habuerit, ut etiam si tot alii scriptores secus ac ipse narrent, nihilominus illius testimonium contemnendum non sit. Porro unus Victor Vitenis, qui rebus tunc præsens aderat, his nos dubitationibus atque hesitationibus eximere potuisset; verum nequidem Eudocie nomen tota unquam historia sua meminit. Et licet lib. 11 Hunnericum filium habuisse tradat Hildericum nomine, atamen qua ex uxore illum suscepit nullatenus prodit.

2. Ut autem Eudociam eam fuisse non continuo assentiar, præter Idatii auctoritatem movet me tum hoc ipsum Victoris silentium, qui, cum sororis ejus Placidie meminisset, Eudociam non videtur taciturus, siquidem uxor Hunnerici et hujus filii Hilderici mater exstitisset; tum quod de Eudocia in Orientem fuga Hunnericum questum aliquando fuisse nullibi legitur. Quin imo Placidie sororis rogatu ordinari episcopum permittit in Ecclesia Carthaginiensi, quæ sine episcopo erat annis xxiv, eidemque Placidie possessiones, quas habebat in Africa, servavit, et per Alexandrum, illius procuratorem, a Xenoe Augusto comitem creatum rerum privatarum, administrare concessit. Quæ sane Hunnericum exacerbato non fuisse animo in Eudociam ejusque ad quos confugerat cognatos ostendunt. 249 At si per hujus fugam non modo uxore sed etiam filiis viduatus fuit, nemo illum credet æquo animo tantam orbitatem laturum fuisse. Nam Eudociam filios secum abduxisse, morientemque episcopo Hierosolymorum commendasse testatur Theophanes his verbis: *Eudocia, Curco cujus opera et auxilii velut sibi fidissimi, dum Hunoricum conjugem fugeret, usa fuerat, cum liberis archiepiscopo Hierosolymorum commendato, in pace animam efflavit.* Ut autem illud cum liberis, non de Curci, sed de ipsius Eudocie liberis, inter quos fuerit Hildericus, qui in Africa post Trasamundum regnavit, intelligamus, id quod Procopius, lib. 1 de bello Vandal. scribit, facit; ait enim: *Erat Hilderius arctissima amicitie vinculo atque hospitio junctus Justiniano, nondum quidem adepto imperium, id tamen ad arbitrium moderanti.*

3. Ergo ista de Hilderico ab Eudocia secum in Orientem ex Africa ducto, ibique post matris obitum apud materteram Placidiam et consobrinam Anciam Julianam, Arcobindi uxorem, longo tempore com-

morante, non imprudenter interpretamur capimus. que. Quæ et converso de Hilderico, Hunnerici filio, vix intelligi queunt; hic enim Carthagine erat, quando aliquot post annos ab Eudocia fuga Hunnericus pater episcopis catholicis edici jussit: *Jurate si post obitum domini nostri regis ejus filium Hildericum desideratis esse regem, vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistolas dirigit.* Hæc Victor loco supra laudato. Ex quibus novum pro Idatii narratione argumentum desumitur, non illud quidem efficacissimum, attamen non penitus exile. Nam ad quos trans mare auxilium ærumnis suis imploraturi scriberent catholici episcopi, cum, Occidentali imperio abolito, Hispanias, Gallias, Italiam Barbari tenerent? Ab Oriente vero timerendum non erat Hunnerico ne communi ipsius Eudociaeque filio bellum inferretur, cum cognati illius Constantinopoli potentes admodum essent atque gratiosi. Verum quod Hunnericus timet, quod reformidat, hoc ipsum est. Nimirum Hildericus, quem Eudocia genuerat, non Hunnerici, sed Gentonis filius erat. Is, Gentone **250** patre mortuo, cum matre Eudocia in Orientem elapsus in metu ponebat Hunnericum, ne pro eo Oriens contra Hildericum filium arma susceperet. Ideo urget episcopos ut jurati promittant se nihil contra hunc suum Hildericum cum transmarinis simul machinaturum.

4. Itaque Victor Vitensis de crudelitate Hunnerici, postquam is regnum adeptus est, sermonem instituens, hæc, lib. II, inter alia scribit: *Theodoricum fratrem filiosque ejus Gentonis fratris filios crudeliter capiti insequi. Quorum nullum dimisisset, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret.* Rursus de Gentonis filio: *Gentonis majorem filium nomine Godagisum cum uxore atque solutio servuli aut ancillæ crudeli exilio delegavit.* Ex his exque aliis supra expositis, si in re penitus obscura locus est conjecturis, quatuor hæc colligo: 1° Gentone n., cum regnum assumpsit Hunnericus, fatis jam suo functum fuisse; nam si inter vivos tum ageret, quis dubitet Hunnericum, sicut filios, sic etiam patrem insecuturum? 2° Eundem Gentonem h. s. uxorem dixisse, et ex prima Godagisum, qui anno 477 matrimonio junctus erat, et alios fortasse filios suscepisse, ex secunda vero, eaque Eudocia, quam anno 462, ut tradit Idatius, accepit uxorem, Hildericum, et quidem non unicum, genuisse; 3° Eudociam post 16 annum a nuptiis cum Gentone contractis, anno circiter 478, cum sibi suisque filiis ab Hunnerico timeret, quem in agnatos suos omnes tam immaniter desecrare cernebat, Carthagine in Orientem aufugisse; 4° id causæ fuisse quamobrem Hunnericus nihil de Eudocia fuga conquestus sit; nam neque uxor illius erat, neque ipse Gentonis fratris filios amabat, imo eos a se abigere satagebat, ut de Godagiso dictum est. Sed tamen quod Eudocia cum filiis suis ad cognatos confugisset, nullus dubito quin ipsi vehementer displicuerit; neque enim non videre poterat, exinde sibi filioque suo Hilderico aliquid belli periculum imminere. Quod ut averteret, Xenoni et Placidie ea quæ refert Victor gratificatus esse videtur. Denique Eudociam, viro suo Gentone poteroque Gaisericio viventibus, elabi ex Africa non potuisse **251** perspicuum est. Ideo post utriusque obitum, cum non ita continuo observaretur ut antea, fugam capere potuisse existimo. Sed hæc conjecturæ sunt, quibus liberum erit lectoribus vel assentiri vel dissentiri. Testum ne Idatium, dum Gentoni matrimonio junctam Eudociam narrat, manifeste falsitatis teneri asseveranter pronuntiant.

Nota XCIII, p. 111.

1. Agrippinus comes, quem Idatius ad annum 462, ob inimicitias quas cum Ægidio comite et magistro militum gerebat, Narbonam Gothis tradidisse narrat, ab eodem Ægidio perdue lionis falso accusatus dicitur in Vita sancti Lupicini, quam ad diem 21 Martii exhibent Acta sanctorum Antuerpiensis. Ex ea pauca hæc, plurimis prætermisiss, accipe. Vir quondam illustris Agrippinus per Ægidium comitem, tum ma-

A gistrum militum, callida malitiosaque apud imperatorem arte fuerat obfuscatus, eo quod Romanis facibus lucens, Barbaris procul dubio favere, et subreptione clandestina provincias a publica niteretur ditio: e dejecisse. Evocatum propterea Romam Agrippinum, in liscussum atque inauditum capitale subire sententiam, atque interim in carcerem detrudi jussit imperator. Ex quo ad basilicam sancti Petri insigni miraculo elipsus Agrippinus, moxque Augusto presentatus, ac suspicione deterata, ad Gallias repedavit; aditoque sancto Lupicino, cujus precibus tanto discrimina ereptus fuerat, gratias illi pro tanto beneficio coram omnibus retulit. Hæc iisdem fere verbis ibi, quæ quomodocunque vera sint, ad annum tamen 462 referenda non sunt, neque ab Ægidio proditiis accusatus fuisse Agrippinus coram Augusto dicendus, postquam hic Narbonam Gothis contradidit. Namque, rhetore Prisco teste, cujus verba sequenti annotatione exhibebo, Ægidius, post Majoriani necem Romanis infestus, eorum sese atque Severi imperio subtraxit, et dominatu quodam sibi in media Gallia comparato, auctoritate sua, atque auspiciis bella gerere, deque rebus omnibus disponere consuevit. **252** Quod Idatius non t. r. annis 465 et 464 diserte prodidit. Quare si cui imperatori Ægidius delationem contra Agrippinum dedit, is Majorianus fuit, nequaquam vero Severus.

2. Ergo post duos aut tres annos, quam Agrippinus apud imperatorem perduellionis accusatus est, Gothis Narbonam prodidit. Atqui hoc ipsum, etsi cetera deessent, satis est ut narrationem, supra ex Vita sancti Lupicini adductam, suspectam habeamus. Nam cum semel Agrippinus proditiis manifestus teneatur, quis credat callida et malitiosa arte de hoc apud imperatorem crimine accusatum fuisse ab Ægidio, quem, ut ait Idatius, *fama commendat virum esse Deo bonis operibus placentem*, quemque non modo Idatius, sed etiam Paulinus, qui Vitam sancti Gregorii Turonensis eodem tempore scribebat, summis laudibus celebrat, ita de eo lib. VI canens:

Illuſirem virtute virum, sed moribus almis
Plus clarum, magnumque fide, quæ clarior exsist,
Ægidium hostilis vallaverat agmine multo
Obſtitio, objectis, quæ mœnia seſeſerat, armis.

Elogia hæc Ægidii perspicua sunt. Pergit deinde Paulinus ea enarrare quæ obsidionis tempore actitata sunt, et illius finem perstringens inquit:

Verum præsidio Domini dejecta fugantur
Milla, et egressum portis bipotentibus agmen
Restaurat solidas securi principe vires.

Ergo hoste fugato atque depulso, ait Paulinus, milites, qui civitatem defenderant, de salute Majoriani (de Majoriano enim intelligi illud debet *securi principe*) solliciti obviam illi procedunt, eumque salvum et securum offensentes, ingenti alacritate ac letitia gestiunt. Ex his autem facile intelligitur periculosissimum fuisse hoc bellum, quod cum Gothis gestum fuisse ostendi nota 77. Post hæc redit Paulinus ad Ægidium, et quis de eo populorum esset sensus, declarat, dum cunctos **253** pavidos, mœstos, et desalute illius perquam sollicitos atque anxios depingit. Sed præstat Pauli num ipsum audire, cujus hæc verba sunt:

Interea trepidi vicinia mœsta pavore
Pallebat tanti proceris (Ægidii) discrimine, et omnis
Anxia pendebat populorum cura juvenum,
Dum se quisque putat, similem perferre procellam,
Inque uno nutat, quidquid consistit in uno.

Denique quod prius dixerat, Dei ope atque auxilio civitatem ab hostibus liberatam et in ea Ægidium ipsum, id sancti Martini precibus ascribit, inquit:

Obudione urbem Martino orante solutam
Atque ipsi douasse Deum populumque ducemque.

Urbs autem, sub cujus mœnia tam insigni prodigio Gothi prostrati sunt, eam fuisse ait:

Præcipitem Rhodanum molli quæ ponte subegit
Et junxit geminas conæxo tramite ripas.

Quæ Ar latensem civitatem clare significant, ut ad epist. 15 lib. vii Apo'linaris Sidonii observavit olim doctissimus Sirmondus. Hæc igitur, quæ historica proprietate cecinit Paulinus vera esse confirmant illa, quæ poetice Si Ionius ipse scripsit Carm. v. vers 555, ubi de Ægidio nostro, magistro tunc militum, inquit :

Dignus cui cede et uni
Sylla acie, genio Fabius, pietate Metellus,
Appius eloquio, vi Fulvius, arte Camillus.

Quare non erat cur Pagius hujus viri gloria, Itatiusque de eo testimonio detractum ire voluerit, auctoritate inductus scriptoris Vitæ sancti Lupicini. Nam præterquam quod quisnam ille fuerit, et quonam præter tempore scripsit, ignoratur, 254 unde comparandus non est cævis et magnæ certæque fidei viris, Idatio, Paulino atque Sidonio, scriptiuncula ipsa non ab omnibus probatur; imò aliquibus supposititia aut saltem interpolata visa est. Lege Papebrochium, tom. II Maii, pag. 805 Venetæ Editionis.

Nota XCIV, p. 112.

Post mortem Majoriani, acie inter Romanos qui sub Ægidio militabant et Gothos bellum exarsit. Narbona a Gothis occupata est, traiecit Agrippino, et Fredericus Gothus ab Ægilianis in prælio occisus. Meminit hujus belli Priscus, cujus in Excerptis legationum ad historia hujus temporis facientia hæc verba accipe: *Occidentalibus Romanis Marcellini incrementa timorem injiciebant, ne is, tantis viribus auctus, bellum ipsis inferret. Prorsus enim tunc temporis res illorum variis modis perturbatæ erant, tunc Vandalis imminenti, illinc Ægidio, viro ex Gallia oriundo, qui Majorianum in bellis comitatus fuerat, magnasque circa se copias habebat, et ob Majoriani imperatoris eadem erat infensus. Sed cum a bello Italis inferendo arceverat ortum ipsi cum Gothis in Gallia dissidium. De contermina enim regione cum illis certans fortiter illum peribat, simulque viri strenui in bello iacitura edidit. Illic discimus 1º Ægidium origine fuisse Gallum; 2º eundem, Majoriani optimi principi, necesse periculis, proptereaque Romanis vehementer iratum, exercitus Galicanos atque provincias (quantum ex illius temporis monumentis elicere possumus) Lugdunensem, Senoniam, Belgicam secundam et conterminarum aliquam partem sub se retinuisse. Quin etiam Annales Francici ex Gregorio Turonense regem eum frequenter appellant, et Francos, abjecto expulsoque Childerico rege suo gentili, sese Ægidio submississe affirmant. Quod minime verum in dubium voluit C. Inetius in Chronico. 3º Dicit nos Priscus, bellum cum Gothis gessisse Ægidium, et quidem duntaxat. Quæ si cum his quæ narrat Idatius conferantur, 255 nihil videri poterit verò, cupius quam quod Agrippinus invidia percitus, tradita Gothis Narbona, eos in Ægidium stimulaverit, et ad bellum ipsi indicendum accenderit. Hæc autem rursus suspectam valde reddunt historiam de Agrippino a sancto Lupicino mire servato, de qua supra. Interim vero animadvertite, lector, quam misere Occidentale imperium undique dilacerabatur, dum, imperatoribus umbratilibus tantum principatus speciem gerentibus, cuncta ad se Reciper traheretur. Unde in tota Gallia Ægidius, Agrippinus et Arvandus ad aliquam dominationis partem comparandam, diversis licet artibus, excitati sunt.*

Nota XCV, p. 115.

Notam hanc vii indicem anni octavi Leonis præponendam esse illis Chronici verbis: *Nepotianus recedit a corpore*, docui in scholio. Quoniam autem pacto fieri potuit ut cardinalis Norisius retinere eo loco anni 7 Leonis notam, nulla ego ratione assequi potui: maxime cum quæ ipse ex Idatio assumt librorum lapsum tam evidentiter redarguant, ut nihil clarius in confirmationem correctionis a me nunc adhibere adduci queat. En, lector, verba eminentissimi viri, ex Historia Pelæz, lib. II, cap. 5: *Ægidii et Agrippini tempestas variis chronologicis notis Idatius in*

Chronico illustrat, annum (quo Agrippinus prodidit Narbonam Gothis) ait fuisse 6 Leonis, æra Hispana 500, quo anno sexto Nonas Martias ab occasu solis luna defecit feria 6. Alligavit ergo Idatius, fatente Norisio, annum 6 Leonis anno æræ vulgaris 462. Addit deinde: Scribit Marius Aventicensis Basilio et Viviano. His consulibus pugna facta est inter Ægidium et Gothos. etc. Fuit annus 463, atque ideo 7 Leonis. Pergit iterum vir doctissimus: Anno insequentem (videlicet 464) Ægidium obiisse Idatius, illius temporis scriptor, affirmat, nobilibus etiam characteribus eundem annum demonstrans; quod esset 7 Leonis, quando xiii Kal. Aug., feria 2, solis eclipsis accidit ab hora tertia ad 256 h. ram sextam. Et quidem anno 464, Leonis 7, die 20 Julii, etc. Idatiusne annum 464 demonstravit eo characterismo, quod esset 7 Leonis annus? Porro si æra 500, id est anno 462, ante diem vi Nonas Martias, numerabat annum Leonis 6, post annos duos et quinque fere menses, qui ab eo luce defectu, qui vi Non. Mart. anni memorati 462 contigit, ad diem 21 Julii anni 464, quando eclipsis illa solis accidit, defluerant, nisi penitus ceciderint Idatius, annum Leonis 8 numerare debuit. At, inquit, Chronicon quod ante oculos habuit Norisius annum 7 eo in loco exhibebat. Ita sane. Verum tamen quis non miretur potuisse tantum chronologum et criticum non animadvertere a librario, non vero ab Idatii manu, annum ibi Leonis 7 pro anno 8 scriptum fuisse? Equidem potuisse cernimus. Nos autem librarium errorem agnoscamus, et, Idatio ipso nos docente annum 8 Nepotianus recedit restituiamus.

Nota XCVI, p. 115.

In dissertatione prævia, n. 50, ex Idatii verbis, profatus sum ab anno 8 Leonis Idatium ad finem quo Chronici prætermisissas in eo fuisse notas quæ acta quinque saltem annorum, quos ulterius decurrit Idatius, in annales digere ac partituri; proindeque laboris in nobis relictum fuisse, ut annorum Leonis 9, 10, 11, 12 et 13 notas propriis in locis statuamus. Cæterum cum tres Anthemii 1, 2 et 3 cum 11, 12 et 13 Leonis concurrerint, et hi Anthemii anni iam olim adnotati in Chronico fuerint, sive ab ipso Idatio, sive ab alio, Leonis 12 et 13 cum 2 et 3 ex integro conferemus, 11 paulo ante 1 Anthemii consignabimus, eo quod ex eadem Idatii narratione constat, labente jam anno 467, qui fuit Leonis annus 11, Anthemium imperii sui annum 1 auspiciatum fuisse. Igitur reducta in sedem suam, a qua remota fuit anni 8 Leonis, nota, ejusdem annus 9 et Severi 4, qui connexi fuerant cum anno æræ vulgaris 465, nullibi 257 melius quam *Ægidius moritur* consignabuntur. Nam legationes quæ Idatius commemorat § *Legatos Remismundus* et § *Legati eodem anno ad diversos annos pertinere liquissimè constat*; cum autem priores ille de quibus § *Legatos Remismundus*, ad annum L o i 8 Severi 5 et æræ communis 464 spectet, posteriores præfecit legationes anno Leonis 9, Severi 4, æræ communis 465, Idatium alligasse dubitari minime potest. Si autem quaeras cur has notas *Ægidius moritur* potius quam alteri e duobus sequentibus apposerim, ingenuè fateor, argumentum modo propositum id solum probare, sub his notis conscribendum esse § *Legati eodem anno*. Attamen quia Chronicon Virdunense *Ægidii mortem* anno ab incarnatione 416 illegat, verisimiliter mihi visum est eum post annum a Christi nativitate 464 obiisse. Ideo § *Ægidius moritur*, ubi ejus obitum narrat Idatius, notas has ix, iv, annum nonum Leonis et quartum Severi significantes, apposui, quia is aeneus fuit æræ vulgaris annus 465.

Nota XCVII, p. 115.

4. De anno mortis Ægidii quid Chronicon Virdunense narrat jam vidimus. Addit deinde interfectum fuisse a Childerico, Merovei filio, qui regnum ejus invasit. Idatius contra, Gothos eam Gallie partem, quam Ægidius tenebat, hoc mortuo, invasisse diserte affirmat, nullam de Francis mentionem faciens.

Eodem tempore, Severo decedente, interregnum subsequutum est atque rerum ingens perturbatio. Quæ Arvando præfecto Galliarum animos fecerunt, ut provinciam misere vastaret, et ut in rempublicam hostile nescio quid mœretur. Huiusmodi criminis testes a provinciælibus productæ sunt litteræ ab Arvando dictæ, et ad regem Gothorum missæ, sedus cum Græco imperatore (Leonem intelligeret an Anthemium, incertum) ne feriat suadentes, Britannos super ligerim silos expugnari oportere suadentes, cum Burgundionibus iure gentium Gallias diviti debere confirmantes. Hæc Sidonius, lib. 1, epist. 7, iudicium **253** exponens, quo Arvandus secundo posthac anno majestatis damnatus est. Ubi cum nullam al. Arvando mentionem de Francis fieri neque inter illos quibuscum pugnare, neque quibuscum Galliam dividere deberent Gotthi, vileamus, profecto non impruenter existimabimus, Francorum res in Gallia aut nullas aut nimium tum exiles fuisse, et Childericum neque cum Ægidio pugnare, neque Ægidium in pugna cadere potuisse.

2. Itaque in re satis obscura et a nullo scriptorum illius ævi litteris care ac distincte tradita liceat quod probabilis puto verbis etiam exprimere. Ægidius igitur anno 465 extremum diem obiit. Post ejus mortem, hi qui inter Francos (exiguam sane partem et a Sidonio propterea nunquam per hos annos commemoratam) Childerico favebant, ut is e Thoringa revocaretur, effecerant. Childericus ergo circa annum 466, octavo postquam a suis Francis abiectus erat et in ipsius locum Ægidius ab iisdem rex appellatus est, ut tatur Turonensis, lib. n, cap. 12, in Galliam rediit, et cum Syagrio, Ægidii filio, et aliis bellum annis insequentibus gessit. Sane de bellis ipsius nihil aliud quisquam ex laudato loco Turonensis eliciet. Nam quod ibi ait, regnantibus Ægidio et Childerico, *Basina, relicto viro suo, ad Childericum venit*, non opus est ut de Childerico in interiori Gallia regnante intelligamus; sed intelligere possumus de eo ad Rhenum et Treviros bellum administrante, quando, ut narrat Rorico, lib. 1, Coloniam occupavit; cuiusque belli meminit auctor de Gestis Francorum, cap. 8, insuper adnotans, tum temporis Ægidium obiisse. At Childericum tunc nondum regnum suum firmasse, neque radices in interiori Gallia egisse, ostendunt ea quæ Sidonius, lib. viii, cap. 5, de Eurico, Gothorum rege, longe post Francis ad Vahalin pacem concedente prodidit.

3. Iudicium de Arvando habitum fuisse dixi anno 467 (exente scilicet), quia ex eadem Sidonii epist. 7, lib. 1, supra laudata, fere certo constat iudicium illud habitum fuisse tum cum Sidonio præfecturam Urbis nondum adeptus fuerat; alioquin Arvandus non illi exprolasset indignum esse præfectorem patre, **259** quod exprobrasse sibi narrat ibi Sidonius, sed potius objiceret indignum esse præfecturam. Hanc autem Sidonius administravit anno 468. Dixi itum Childericum in Galliam rediisse anno 466. Pagus anno 464 rediisse affirmat ad eum annum, n. 6. Sed contradicit Turonensis laudato loco, ubi vocatum e Thoringa asserit Childericum, cum octavo anno regnaret Ægidius. Cum autem Ægidius clarescere inceperit sub Majoriano imperatore, neque ante annum 458 regnare (ut loquitur Turonensis) potuerit inter Francos, consequens est ut annus huiusmodi regni Ægidii 8 cœperit anno Christi 465 finieritque anno 466.

Nota XCVIII, p. 116.

De Severi Augusti morte Marcellianus comes sub consulibus Hermenico et Basilisco, qui nomen dederunt anno Dionysiano 455: Severus, ait, qui Occidentis arripuit principatum, Romæ interit. Anonymus laudatus a Sirmundo in carm. n. ii Sidonii, vers. 517, inquit: Severus Romæ imperavit annis iv, ibique religiose vivens obiit. Denique Anonymus Cuspinianus eodem anno: Defunctus est Severus imperator Romæ xvi Kal. Sept. At inter Novellas constitutio quæ iam

A est Severi, quæ data dicitur vii Kal. Octobr. sub iisdem consulibus. Habes annum, diem et locum mortis Severi. De veneno quod addit Cassiodorus, non credo, quando tres laudati scriptores simul et Idatii naturali ipsius morte interisse significant.

Nota XCIX, p. 117.

Anthemio Augusto Procopius pater fuit, quem egregie laudat Sidonius, carm. ii, a vers. 68, inquit:

Procopio genitore micæ, cui prisca propago
Aug. stus venit a proavis; quem dicere digno
Non datur eloquio.

Lege, si vis, reliqua in Sidonio et in notis Sirmundi ad eum locum. A patre igitur adeo illustri merito Idatius Anthemium **260** commendat. At commendare ipsum voluisse a fratre, quem Procopium nomine nequidem habuisse uspiam legitur, quis sibi persuadeat?

Nota C, p. 117.

Si ad § *Expediit in Africam* notam hanc t, quam ubique consignare solitus est Idatius postquam aliquis novi imperatoris nuncupationem enuntiavit, Idatius ipse apposit, non eam novum annum civilem significare certum esse debet, sed annum i Anthemii principatus; aïas inauguratio illius diverso quam quo venit in Italiam anno consignata esset ab Idatio. Quod de tanto viro, et qui ea quæ hoc tempore gerebantur in diem scripsisse videtur (nam paulo post defunctus est), credere nobis non licet. Quapropter nota illa t, a § *Expediit in Africam* apposita, nullum incrementum affert annis Olympiadis neque Abrahamiticis, uti neque similibus nota consignata in aditu ad imperium Honorii, Aviti et Majoriani augmentum ulium annis civibus in Chronico fecerunt. Idatius itaque contra § *De Constantinopoli*, u. de narrationem eorum quæ gesta sunt anno 467 exorsus est, Leonis annum 11 statuit, nuntiataque deinde Anthemii inauguratione, quæ eodem anno mense Aprili vel Augusto celebrata est, primum illius annum § *Expediit in Africam* ascripsit, quin Olympiadis quinque annorum adjectione annos chronologic s multiplicare vellet. Nam et Anthemii inauguratio et quæcunque alia ad § usque *Conimbrica in pace* habentur in Chronico, ad eundem annum 467 spectant, ut ex Olympiade 312 insequenti § *Legati de Gothico* consignata clarissime patet.

Nota CI, p. 117.

Nisi si duplex expeditio in Africam suscepta est, atque utraq; navalis, altera anno 467, altera 468, quod non credo, præmature eam isthic commemoravit Idatius. Nam ex Marcellino in Chronico, et ex Sidonio, cuius verba mox describam, certissime constat classem, quæ conjunctis utriusque **261** imperii viribus apparata fuit per hæc tempora in Vandalos, non nisi anno 468 sub præfecto Basilisco in Africam movisse. Verumtamen, quia anno 467 præparari et instrui cœpta est, vulgatumque quaquaversum fuit eodem anno in Africam extensuram (quod tamen factum non est aut resiliunt ventorum importunitate, aut, quod verius existimo, quia non omnia in tempore di posita atque parata fuerant), ideo expeditionem istam sub anno i Anthemii ære Dionysianæ 467 alligavit Idatius, seu quisquis in hac Chronici postrema parte numeros chronologicos inscripsit. Nam quod recens Ecclesiasticæ Historiæ scriptor, lib. xxxv, n. 12, narrat, a Ricimere, anno 466, instructam fuisse hanc classem, dum interregnum, Severo mortuo, in Occidente durabat, sine ullo antiquo te te dictum existimo. Igitur expeditio in Africam anno 468 peracta est ingenti militum naviumque instructa classe. Sidonius panegyrico, Anthemio dicto, anno eodem, Kal. Januar., de hac expeditione, vers. 540, inquit:

Attamen, o princeps, quæ nunc tibi classis et arma
Tractator, quam magna geras, quam tempore parvo

Quæ sane perspicue demonstrant Anthemium, ex quo in Occidentem venit præcedenti anno, apparando in Vandalos bello curas suas omnes intendisse. Illud eodem anno inferendum fuisse, et timuit in Africa Gaisericus et tota Europa creditum est, ut indicat Chronicon, § *Gothi, qui ad Vandalos.*

Nota CII, p. 118.

1. Isidorus in Historia Gothorum Theodorici necem et Eurici in regnum aditum 8 Leonis anno ascribit. At cum hæc ibidem alliget æra Hispaniæ 504, pugnantia profecto se ibit; nam æra 504 cum anno Leonis 10, Christi vero 466, concurrat. Huius rei testem habemus ipsum Isidorum in Chronico, in quo imperii Leonis initium anno mundi 5670 innotuit, quomodo connexa est æra 435. Ab hac autem æra ad 504, si 262 utriusque extremum annum in summam conseras, non viii tantum annos sed prorsus x invenies. Deinde in ipsa Historia Gothorum paulo ante scribitur Isidorus Theodoricum annos xi regnasse, ejusque regni initium æra 471 illigavit. Hæc sane vera esse non possu-1, si Theodoricus anno Leonis 8 interfectus est. Si enim ccccxi addas xiii, efficies xiv. Hæc autem æra annum Dionysianum 466 refert, et Leonis 10, ut dictum est. Isidorus, dum Euricum ait Theodorico successisse anno 8 Leonis, aut depravatus est a librario, aut in Codicem ipse Idatii vel vitiatum vel notis chronologicis carentem incidit; indeque factum est ut cuncta quæ ab eo loco ubi notam 7 anni Leonis invenit, ad finem usque Chronici, ex eodem desumpsit, eidem anno Leonis 8 adjudicaverit.

2. Cæterum neque Isidorus concors cum Idatio erit, etiamsi Theodorici mortem et exordium Eurici anno Leonis 10 atque æra Hispaniæ 504 ascribat. Nam Idatius utrumque a Innotuit anno quo Anthemius Augustus renuntiatus est, ut ex ipso Chronico patet. Anthemius vero imperium inivit anno Leonis 11, Christi 467, æra Hispaniæ 505. Idatio adhæret Marius Aventicensis, qui licet Velsæro auctor sit parvi pretii, cum consentientem fabeat Idatium, scriptorem cæterum harumque rerum pene oculatum testem, amborum testimonium non exigui meriti est. Quære, occiso Theodorico anno 452, cum ab eodem anno Theodoricus ad 467 regnaverit, ipsum xiv et amplius annos regnum tenuisse, non autem xiii tantum, ut plerique omnes numerant, atque Euricum eodem anno 467 regnum arripuisse, dicendum est. Diligentissimus Morales hæc de fine Theodorici et exordio Eurici acute vidit, et in hunc annum retulit. At tam ipse quam Mariana, cum Idatium nunquam integrum vidissent, Theodorici regno initium cum Isidori anno 454 fecerunt. Hos secuti sunt posteri, et exinde invaluit error eorum qui Theodorico x tantum annos regni tribuunt. Denique Sidonius amplissimum Theodorico elogium confecit lib. 1, epist. 2, ubi ejus virtutes, magno quolibet rege dignas, egregie laudat.

263 Nota CIII, p. 121.

1. Eurici bella hoc ordine recenset Isidorus in Historia Gothorum: *Partes Lusitania: magno impetu depredatur. Inde Pampilonam et Cæsaraugustam missos exercitus capit. Superiorem quoque Hispaniam in potestate sua misit. Tarraconensis etiam provincie nobilitatem, quæ ei repugnaverat, exercitus irruptione everit. In Gallias autem reversus, Arelatum urbem et Massiliam bellando obtinuit, suoque regno utramque adjecit. Iste quodam die congregatis in colloquio Gothicis, etc., quæ in scholio exhibui. Nimirum Eurici cum dominatui universæ Hispaniæ, quæ Romanis parebat, inhieret, postquam hos a Gaisericis in Africa victos anno 468 iate lexit, anno insequentis 469 arma movit in Hispaniam, et a Lusitania, in ejus fines ab anno 456 pedem intulerat Gothicis, ibique militare, ut opinor, præsidium constituerant, bellum inchoavit, suorumque manuum Emeritam, quod narrat Idatius, primum misit. Ibi autem Gothi audientes Odisponem (sic hujus civitatis nomen scribendum est, namque in perâ tuo lapidibus incisum est, non autem Uis-*

A sipo, quidquid deceptus a Clusio dicat Ortelius) a Lusidio traditam Suevis, quos extra Gallæciam dominatorem proferre volebant, eosdem Suevos Lusitanosque his subjectos aggrediuntur, expugnant, depredantur. Mox in Austrum et Eurum arma vertentes totam fere Hispaniam sibi subjiciunt, Romanumque in ea nomen tantum non penitus delent imperiumque evertunt; sed hæc postea. Bello huic Hispaniensi Gallicum successit, in quo Euricus Arelatem et Massiliam suo regno adjecit circa annum 475, Anthemio et Olybrio Augustis fato functis. Ita ex Jornande discimus, qui in Geticis, n. 75, scribit: *Euricus, Vesigothorum rex, crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo jure nixus est occupare.* Et n. 76: *Euricus Arvernæ Galliarum civitatem occupavit, Anthemio principe jam defuncto.* Occupavit quidem non vi, sed eam ipsi cedente Nepote Augusto. Plura de his Sidonius, et ad epist. ejusdem 1, lib. iii, Sirmundus.

2. Verum, cæteris omissis quæ nunc ad institutum nostrum 264 faciunt, duo hæc certa sunt: 1° Idatium anno 469 Chronico finem inposuisse; utpote qui nullum Eurici bellum meminere, præterquam quod in Lusitania gessit, quod ultra eum annum differre non possumus, juxta ea quæ dicta sunt in scholio; 2° portentum illud de telis Gothorum in varios colores permutatis anno 468 contigisse, cui alligat Idatius, atque adeo aliquot ante annos quam Euricus trans Rhodanum arma tulerit et Arelatem occupaverit.

Nota CIV, p. 121.

Incertus Cuspiniani, anno 468: *Marcellinus*, inquit, occisus est in Sicilia mense Augusto. De anno et loco cædis assentitur Anonymus Cassiodorus. Marcellinus comes, in Chronico, eodem anno, hæc habet: *Marcellinus Occidentis patricius, idemque paganus, dum Romanis contra Vandalos apud Carthaginem pugnantibus opem auxiliumque fert, ab iisdem dolo confoditur, pro quibus palam venerat pugnaturus.* Ubi Marcellinum non in Sicilia, sed in Africa interfectum fuisse significat. At præstat anonymo coavo scriptori atque Cassiodoro credere quam Marcellino. Damasius, apud Photium, Cod. 262, pag. 570, narrat Gaisericum, audita Marcellini cæde, dixisse: *Romani sinistra manu dexteram amputarunt.*

Nota CV, p. 121.

Anthemius Augustus, apud Ennodium, in Vita Epiphani, episcopi Ticinensis, aiebat: *Quis veterum retro principum fecit unquam ut inter munera quæ pellit Getæ (Ricimeri) dare necesse erat pro quiete communi filia poneretur?* Invitus ergo Anthemius filiam Ricimeri nuptiis collocavit. Sed nuptiæ anno 467 desinente, non vero 469, quando earum meminit Idatius, conjunctæ sunt, uti ex Sidonio, lib. 1, epist. 5, et eam. ii, vers. 545, manifeste colligitur. De patriciati etiam dubium ingerit Anonymus sæpe laudatus, dum consuluat Constantini et Ruli, hoc est anno 457 æra Dionysianæ, hæc scribit: *His consulibus Ricimer, magister militum, patricius factus est pridie Kal. Mart.* Ergo ante Anthemium Ricimer patriciatus 265 honore decoratus fuerat. Quoniam id verum sit, duplici ex causa novos patriciatu codicillos ab Anthemio expetere potuit Ricimer. Nam priores illos interregni tempore, dum turbate nimium res erant, acceperat, aut ipse sibi confecerat, et fœdis postea in Majorianum et Severum criminibus ab eo honore excidisse videri poterat. Deinde, cum patricius, ex leg. i instit., tit. xi, in patrem imperatoris eligatur, sanctius putavit Ricimer Anthemio futurum sui patriciatu nomen, quod idem Anthemius ipsi præstitisset. Namque is quem ipse sibi princeps patricium elegerat, singularis ejus patricius habebatur. Quod indicat anonymus Cuspinianus, dum consuluat Joannis et Varanus Messianum Aviti patricium vocat.

Nota CVI, p. 122.

1. Marcellinus, in Chronico, consuluat Leonis iv

et Probiani, anno æræ vulgaris 471, hæc de Aspare ejusque filiis tradit: *Aspar primus patriciorum cum Ardabur et Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem cæsare, generoque Leonis principis appellato, Arianus cum Ariana prole, spadonum ensibus in palatio vulneratus interiit.* Hæc Marcellinus breviter quidem, sed dilucidius atque etiam verius quam Idatius, vel quisquis illius Chronicon hoc addimento auxit, de Aspare et filiis narrat. Cæterum Candidus, apud Photium, Cod. LXXIX, scribit Patriciolum cæsarem excepta plaga saluum evasisse.

Cassiodorus eidem ac Marcellinus anno hæc ascribit, eoque jam disincte contigisse necesse est; siquidem Theophanes id ad annum Incarnationis secutum Alexandrinos 461 refert, qui Kal. Septemb. anni Dionysiani 471 inceptus fuit.

2. Igitur de Asparis filiorumque casu Idatius in Gallæcia ante annum 472 vix ac ne vix quidem scire potuit. Quapropter, si hæc, ubi de Aspare agitur, ipse scripsit, consequens est ut ante eum annum non excesserit. Quod si non ab Idatio scripta, sed ab alio assuta sunt Chronico, cætera quæ sequuntur eumque anno, ejusnam etiam calamo tribuemus? Ego quidem ita judico, Idatium omnia scripsi se, et ad annum 469 pertinere cuncta præter ista quæ de Aspare et filio **266** narrantur. Hæc enim a legatis, quorum paulo ante meminerat, non accepit Idatius, sed aliquot ab eorum reditu annis nuntiata sunt et addita Chronico. Alioquin si hæc quæ anno 471 acta sunt Idatio legati retulere, cur de exitu expeditionis in Africam nihil, sed tantum bellicum apparatus inmissamque in Vandalos classem nuntiarent? Nam quis credat, finem illius belli scivisse Idatium, eum-

A que silentio præterisse? Quid quod minus etiam credibile est, legatos ab anno 467, quo filiam Anthemius in uxorem dedit Ricimeri, usque ad finem 471, quo de Aspare et filiis supplicium sumptum est, apud imperatorem substituisse? Itaque legati Roma discedentes, postquam nuntiatum est classem versus Africam vela fecisse, ad Gallæciam pervenerunt, aut exeunte anno 468, aut 469 ineunati, ibique ea narraverunt quæ Idatius Chronico inseruit, expressitque ab initio illius § *Legati qui ad imperatorem ad ea usque Patricium factum.* Cætera vero a l. finem ejusdem §, vel ab Idatio vel ab alio margini, ut puto, primum inscripta, postmodum a librario aliquo cum iis quæ ibidem conscripsit certo Idatius (non quod cuncta a l. annum 469 pertinerent, sed quia tunc, ut ipse ait, a legatis nuntiata sunt), eodem tenore ac reliqua in interius Chronicon relata fuerunt. Atque hæc ita interpretatus sum auctoritate Marcellini, Cassiodori et Theophanis. Si quis tamen malit adhibere fidem Chronico Alexandrino, dicet, Idatium optime quod de Aspare et filio narrat auire potuisse anno 469, cum Chronicon istud, sub consulibus Joanne et Pusæo, anno 467, id accidisse affirmet.

3. Quod autem de Aspare et filiis auditum est, nimirum animadvertum in eos fuisse, quæ inventum est Vandalis ipsos favere, Theophanes confirmat, iniquis: *Aspar et Ardaburinus, Arian sectatores, Basilico (ilius Africanæ expeditionis duci et præfecto) imperium se pollicebantur tradere, si modo classem cum toto exercitu Gaiseric, qui una cum ipsis Arianas opiniones sequebatur, proderet. Qua de causa Basilicum ad exercitum prodendum inclinasse dicunt.*

DISSERTATIONES DUÆ

DE DUOBUS NOTANDIS CHRONICI LOCIS.

DISSERTATIO PRIMA ^(a).

DE JUBILÆO VII AB ASCENSIONE DOMINI

269 1. In ora Chronici Idatiani ad annum 4 Theodosii Magni, qui cum anno æræ Dionysianæ 482 concurrat, hæc consignata sunt: *ccccxx. vii. jubilæus, ex quo Dominus ascendit.* Quæ si scripta fuissent ab Idatio, ipse procul dubio et cum Dionysio de anno mortis Christi et cum omnibus plerisque scriptoribus hujus temporis de exordio æræ Hispanæ, quæ expressa est ea nota cccccc consentiret. Nam juxta Dionysium, a morte seu ascensione Christi, si ineunte ætatis 33 anno passus est, ad 4 Theodosii annum, cccet sive septies quinquaginta anni numerantur, per quos ad 7 jubileum devenitur; eodemque anno æra Hispana 420 putanda est, si hæc anno ante Natalem Christi Dionysianum 38, ut communis fert opinio, initium habuit. Ast ego longe aliter judico, eaque verba post Idatii ævum Chronico infarta fuisse semper existimavi. Argumenta vero, **270** quæ in hanc me opinionem invaderunt, hæc dissertatione expendere statui. Et primo quidem de jubileo agam, deinde vero de æra Hispana. Hæc æra Idatium neque Chro-

nicon neque Fastos insignivisse, abunde, nisi valde deceptus sum, demonstravi dissertatione prævia num. 9. Sed nunc præcipue de ejus exordio dicam quod dici non potest quam sit obscurum quæque inter se pugnantia sint quæ de eo deducuntur ex dictis veterum scriptorum, quorum auctoritate ducti posterius in consulatum Pulchri et Flacci, et in annum periodi Julianæ 4676, mundi vero (juxta Eusebium) 5163, id est in annum 38 ante Natalem Christi Dionysianum, referendum esse sibi persuaserunt. Cæterum quidquid dicam, non eo tendit, ut usitatum æræ computum dissuadeam, nam a communi scriptorum sententia sine certis atque evidentibus argumentis dissentire non licet cordato ac modesto viro. Imo nunc temporis etiamsi certo constaret natam fuisse æram vel ante vel post 38 annum quam Christus Dominus natus est, nihil prorsus in usu hujus epochæ innovandum esset, eademque quæ nunc ejus putandæ ratio servatur retinenda foret, siquidem mille et amplius annos ubicunque ea adhibita est, sive in

(a) In Codice Garzonii hæc dissertatio inscribitur *secunda*, et quæ sequitur de æra Hispanæ initio *tertia* dicitur; prævia enim dissertatio de vita et scriptis Idatii ordine *prima* est. *Secundam* et *terciam* auctor

in unam dissertationem conflaverat, sed propter argumenti diversitatem duæ factæ sunt. Desiderantur etiam dissertationes de Priscillianistis, de Gothis, etc., quas auctor morte præventus elucubrare non potuit.

istorum, sive in conciliis, sive in aliis monumentis, A
xxxviii præcise annis æram vulgarem anteverit; ita
ut nisi cuncta relingantur, corrigi nequeat error, si
quis in tali supputatione admissus est. Igitur, quod
in hac dissertatione de ære Hispanæ initio demon-
strare intendo, id tantum est, nimirum illud incertum
penitus esse et neque ex hoc Idatii loco, neque ex
ullis antiquitatis monumentis hucusque liquido con-
stare, anno ante æram communem 38 illigandum
fuisse. Id autem si lectoribus probaverim, fortassis
exinde fiet ut in tam erudito sæculo viri docti aliqua
ex rudieribus 271 antiquitatis effodiant, quibus vul-
garis de ære nostro exordio opinio melius firmitusque
stabilitur.

§ I. Quod ea verba, VH jubilæus, etc., afficta sint
Chronico, probat veterum scriptorum de hujusmodi
jubilæo silentium.

2. Jubilæus primum apud Hebræos institutus est
(Levit. xxv). Qui, ut ait divus Gregorius Nazianzenus
(Orat. 44), Septennarium numerum ex legis Mosaicæ
præscripto in honore habent. Porro hic honos apud eos
non in diebus tantum est, sed ad annos quoque porrigi-
tur; nec in hebdomadis solum, sed etiam in hebdoma-
darum hebdomadis, in diebus juxta atque annis. Enim-
vero dierum hebdomades Pentecostes pariunt, annorum
autem septimanæ jubilæum annum. Jubilæi hoc genus
ad quinquagesimum quemque annum ab Ascensione
in cælos Christi Domini recensendo, solemne ali-
quando fuisse atque speciali aliquo in Ecclesia ritu
celebratum nunquam legi. Isidorus Hispal. (L. v C
Orig., c. 34) eum in usu non fuisse satis aperte indicit,
dum, postquam de jubilæo apud Hebræos quinquæ-
gesimo quoque anno celebrato mentionem fecisset,
ait : Hunc numerum etiam in diebus Pentecostes et
ipsi celebramus post Domini resurrectionem; siletque
penitus de jubilæo quinquagesimi cuiusque anni ab
Ascensione Christi, aut centesimi.

3. Præterea si hujusmodi jubilæus institutus fuisset
in Ecclesia ante Idatii tempora, non essent nunc tot
lites totque opiniones de anno sæculi quo Christus
Dominus 272 mortuus est; nam ex publica solem-
nique hac institutione constitisset apud omnes,
Christum passum fuisse sub consulibus Persico et
Vitellio, a quorum consulatu ad 4 Theodosii annum
vii jubilæi seu ccc. anni numerantur. Neque passum
fuisse Christum sub duobus Geminis tradidissent tot
antiqui scriptores quos infra recensebo, interque
eos idemmet Idatius. Nec me latet, a Venerabili Beda
(Ration. temp., c. 65) memoriæ posterorum traditum
fuisse : Fratres qui Romæ fuerunt anno juxta Diony-
sium 750, in Natali Domini, in cereis sanctæ Marthæ
scriptum vidisse, et inde descripsisse hoc modo : A pas-
sione Domini nostri Jesu Christi anni sunt dclxviii.
At ista longe post Idatii ævum, post inductam vide-
licet a Dionysio rationem annos numerandi ab Incar-
natione, acritata Romæ testatur expresse Beda, quæ
proinde argumentum nostrum non modo non elidunt,
sed potius egregie confirmant. Nam si a tempore quo
consuetudo inducta est edicendi quotannis populo quis

a morte Christi annus juxta Dionysii computum hic
et nunc decurrit, nunquam in hac epocha quidquam
turbatum est, neque dubitatum an nunc numeran-
dus sit hic an alius a Christi morte annus; igitur
si a primis Ecclesiæ temporibus mos obtinuisse ce-
lebrandi jubilæum quinquagesimo quoque aut cente-
simo anno ab Ascensione Domini, nullum inter scri-
ptores esset nunc dissidium de anno, qui hodie nu-
merantur est ab eadem Ascensione. Quod si in
aliquibus Ecclesiis, etiam ante quintum sæculum, et
in Alexandrina multo antea, atque a tempore divi
Marci, si vera est conjectura Papebrochii (Conat.
chron., p. 33, n. 11), indicebatur quotannis populo,
quo 273 die agendum erat Pascha, attamen annus
qui a morte Christi tunc flueret non enuntiabatur,
ut constat ex formula qua in Ecclesia Mediolanensi
diaconus Pascha promulgabat, inquit (Ibid.) : No-
verit charitas vestra, fratres charissimi, quod, annuente
Dei et Domini nostri Jesu Christi misericordia, tali die
Pascha cum gaudio celebrabimus. Hinc non impru-
denter quis eliciat, notam hanc de 7 jubilæo ab As-
censione Domini additam fuisse Chronico Idatii post
Bonifacii VIII et Clementis VI tempora, quando He-
braici jubilæi instar jubilæus Christianus statis tem-
poribus, primum centesimo, deinde quinquagesimo
quoque anno, ut celebraretur, sancitum est. Nisi
mavis, post Bonifacium, antequam a Clemente ad
quinquagesimum quemque annum jubilæus contra-
ctus fuisset, eam Chronico notam infartam esse. De
jubilæo curiosa quedam recenset liber non minus
egregius quam ab æmulis arrosus, qui inscribitur :
Imago primi sæculi societatis Jesu, in prolegom., dis-
sert. v.

§ II. Eadem verba afficta fuisse Chronico ex Fastis
ipsius Idatii ostenditur.

4. Sub consulibus Octaviano Augusto xiii et Silva-
no, Idatius in Fastis hæc habet : His consulibus natus
est Christus die viii Kal. Januarii. Silvanus autem cum
Augusto consul fuit duobus ante æram Dionysianam
annis. Sive ergo Idatius communem inter scriptores
sui ævi de anno mortis Christi sententiam secutus
fuerit, quod ego vix dubito, ut mox dicam, sive cum
Eusebio, quem ante oculos habebat, senserit Chri-
stum passum fuisse quarto post expletum 32 ætatis
annum mense, 274 consulatu Tiberii Augusti v
atque Ælii Sejani, necesse est in annum jubilæi 7
vel, quod idem est, in annum 350 ab Ascensione ejus,
ante 4 annum Theodosii devenerit. Cum enim annus
emortualis Christi primus sit annus primi jubilæi,
sicut dies Resurrectionis illius primus dies Pente-
costes, annus 350 ab Ascensione Domini septimusque
ab ea jubilæus cum consulatu concurret Gratiani v
et Theodosii, qui nomen dederunt anno 380 ære vul-
garis, Theodosii Magni anno 2, uti numeratis consu-
libus perspicuum fiet.

5. Sed est longe probabilius, Idatium mortuum
credidisse Christum sub duobus Geminis Rubellio et
Fusco consulibus; nam id expresse tradit ipse in
Fastis ad eundem consulatum inquit : His consu-

libus passus est Christus Dominus. Quod si quis ista A neget scripta fuisse ab Idatio, Fastisque ejus ingesta esse contendat ab aliena manu, at inficiari non poterit, hanc eandem fuisse totius ferme antiquitatis a tempore Tertulliani opinionem, maxime eorum qui Idatii ætate scripserunt. Id nos docet Auctarium Chronici Tironis Prosperi Editionis Labbeanæ, et scriptores ipsi per se aperte testantur: Sulpicius Severus (*L. II Hist.*), sanctus Augustinus (*xviii de Civit.*, c. 51), Victorius Aquitanus (*Can. pasch.*), anonymi duo Cuspiniani, quos a cl. Janingo descriptos, alterum idem Janingus (*Tom. VI SS. Jnn.*), alterum cl. Scheelstratus (*Append. ad op. chron.*) edidit. In eadem sententia fuisse puto Quintum Julium Hilarionem et Prosperum Pitheæanum. Nam ille (*L. de Hebdom. Dan.*) scripta hæc reliquit: **A passione 275 Domini B in consulatum Cæsaris (lege Cæsarii) et Attici, die 1 Kal. April., anni transierunt cccclxix.** Consulatus autem Cæsarii et Attici incidit in annum æræ vulgaris 397. Ex quibus si annos subducas xix, qui in cccclxix sunt, supra vii jubileos, sive supra annos ab Ascensione Domini ccccl, reliqui fient cccclxxviii. Isto ergo anno, juxta Hilarionem, jubileus 7 a morte Christi censendus erit. Præterea Prosper a passione Christi ad consulatum Valentiniani Junioris tertium annos numerat cccclx. Cum ergo consulatus ille cum anno æræ communis 387 concurrerit, si ex his annos x tollas, qui subtrahendi sunt ex cccclx, ut fiant ccccl, sive septem jubilei, a 1 ann. regrederis 377, in quem 7 jubileus incidit. Igitur ex supputatione Hilario-

nis et Prosperi, qui aliquanto prius quam Idatius scripsere, jubileus 7 ab Ascensione Domini quatuor aut quinque annos Theodosiani imperii annum 4 præcessit, ita ut jubileus primus numerandus sit a consulatu duorum Geminorum, vel, juxta Prosperum, si mendum in ejus Chronicon non irrepsit, ab uno alius anno. Itaque a tot tantisque viris eodem illi ævo recessisse Idatium, aut ipsum, qui Fastos consulares scripsit, ignorasse quot anni a consulatu duorum Geminorum ad consulatum Antonii et Syagrii annumque 4 Magni Theodosii effluerint, qui prælens affirmet?

6. Si ergo horum sententiam secutus est Idatius, quod vix in dubium verti potest, juxta ipsum jubileus 7 mense Maio anno 379 finem accepit. Cum autem Theodosius eodem illo anno die 19 Januarii renuntiatus fuisset imperator, primus regni sui annus quatuor fere menses cum hoc jubileo communes habuit. Unde existimare quis poterit, Idatium, dum in Chronico suo verba **276 illa, VII jubileus, ex quo Dominus ascendit,** consignavit, ea eidem anno 379 acrispsisse, ut hac nota, quasi futuræ felicitatis omine, initium Theodosiani principatus insigniret. Nam cum nusquam alias hujus modi jubilei mentio occurrat, quod unus Idatius illius meminerit, in commendationem Theodosii, imperium tum adeuntis, factum id ab eo aliquis suspicabatur. Cui ista placeant, suo ut fruatur judicio per me licet. At ego neque ad annum 1 Theodosii neque ad 4 ea verba Idatium ascripsisse, sed a librariis illius Chronico afflicta fuisse, puto.

DISSERTATIO SECUNDA.

DE ÆRÆ HISPANÆ INITIO.

§ 1. Quantum sibi in notis chronologicis sive formandis C sive reformandis indulerint librarii, dum antiqua monumenta exscribunt. Locus Augustini corrigitur.

1. Cum æra Hispana nullo in usu fuerit apud exteras gentes, neque chronologicæ deducendæ causa a quoquam extra Hispaniam adhibita unquam sit, quis librariorum audaciam non miretur, qui hanc epocham epistolis sancti Leonis Magni non semel ascripserunt? Quin etiam præfixa ab ipsis est plerisque conciliis, videlicet Nicæno 1, Sardicensi, Constantinopolitano 1, Chalcedonensi, Carthaginiensi iv et v, atque sexcentis aliis. Qui autem in synodis **277 extra Hispaniam habitis ista sibi licere arbitrati sunt,** quid non in Hispanis conciliis describendis sibi permiserint? Quare imbelles prorsus est argumentum quod Florius (*T. II Hisp. sacr. p. II, c. ult.*) urget, dum contra Majansium, ex laudatis ibi conciliis, Tarraconensi, Gerundensi atque Ilerdensi, demonstrare nititur, ante seculum x in usu fuisse æræ epocham in provincia Tarraconensi; namque in titulis tantum horum conciliorum æra expressa est, ubi non a notariis tempore conciliorum, sed a librariis inscripta postea est, uti ab id eo certissime factum fuit in synodi œcumenicis et

Africanis, quas supra recensui. Atqui nullum conciliorum Codicem habemus, quem scriptum fuisse constet ante seculum x. Cæterum in Cesaraugustano infortassis æra consignata est eo tempore quo concilium celebratum est, scilicet anno æræ communis 491; nam verba illa, quæ ibi leguntur: *In nomine Domini incipiunt gesta synodalia in urbe Cesaraugusta sub die Kal. Novemb., æra 729, anno 4 orthodoxi atque serenissimi domini nostri Egicanis regis,* non penitus absimile est scripta fuisse ab ejusdem concilii notario. Verumtamen non erat cur argumentis non omnino certis aut etiam falsis ageret contra Majansium Florius, cum efficacissimum desumere posset ex constitutione Fiscii Barcinonensis (*In collect. Louisæ, p. 250*), ubi hæc habentur: *In quo consensu subter qui consensimus, manibus nostris subscripsimus: Factum consensum sub die pridie Non. Nov., æra 650, anno 7 regni Dni nostri, nimirum Recceardi.* De hac æra nemini dubium esse potest quin adhibita fuerit ab eo qui instrumentum illud Barcinone confecit. Cumque confectum sit anno 592 **278 æræ vulgaris, liquet longe ante seculum x usitatum fuisse æræ computum in provincia Tarraconensi.** Sed ieta doctissimis Florio atque Majansio re-

iniquamus; nos vero ad æras consignatas in conciliis A Hispaniæ redeamus.

2. Ergo de his ita ego iudico: eas omnes quæ in plerisque synodorum inscriptionibus reperiuntur, quales sunt ille: *Concilium Eliberitanum æra 362, concilium Cæsaraugustanum æra 418, constitutio concilii episcoporum Toleti Arcadii et Honorii temporibus æra 458, concilium Tarraconense æra 554, concilium Gerundense æra 555, concilium Ilerdense æra 583*, subdititias esse et ab antiquariis vel collectoribus ipsorum conciliorum, non autem a notariis, qui decreta Patrum excipiebant, eaque diei et anni nota munire debebant, consignatas esse. Nimirum qui olim ea concilia aut collegerunt, aut descripserunt, quamvis nullam in eis adnotatam æram invenirent, eam ipsi addiderunt; sicut postmodum Loaisa aliquibus synodis, in quibus suo tempore ære nota desiderabatur, illam ipse adiecit. Quod in chronologia conciliorum, quam sue collectioni præposuit, ingenue fatetur. Rem ita, ut a me dictum est, contigisse, Codices ipsi ex quibus concilia a typographis expressa sunt manifesto demonstrant. Namque aliquando omnes æram omittunt, aliquando unusquisque diversam ab aliis præfert. Codex Emilianensis (alias Hispalensis), omnium antiquissimus, in nullo eorum conciliorum, quæ ante sæculum sextum habitata sunt, æram consignatam habet. Quod testatum reliquit cl. et illustrissimus Peres in chronologia conciliorum Hispaniæ, quam in collectione Loaisæ et alibi reperies. Atqui incredibile est notarios diem et annum quibus habitæ sunt synodi adnotare oblitos fuisse? Sane nunc etiam in aliquibus eorum extant **279** diligentæ notariorum in hac re indicia. Nam in concilio Toletano i consulates Stiliconis exprimitur, in Tarraconensi consulates Petri et annus 6 Theodorici, in Gerundensi consulates Agapiti et annus Theodorici 7. Cæterum librarii in multis aliis compendii ergo ista rescantes, uno verbo tempus quo concilia coacta sunt, significarunt, ita scribentes: *Concilium Cæsaraugustanum æra 418, concilium Eliberitanum æra 362*. An vero, ubi pro consulate annoque principis æram subrogarunt, id sine errore præstiterint, an e contrario annum qui per illas notas significabatur falso per subiectam æram reddiderint, scire haudquaquam possumus; id enim non nisi ex iisdem notis colligendum erat, quas ipsi e libris cum eraserint, nulla adipiscende veritatis via nobis relicta est.

3. Quin tamen numerales notas putandique rationem, quam in libris quos describebant repererunt, ad arbitrium sensumque suum sæpe contorserint, dubitare nos non sinunt variantes Codicum lectiones, atque nonnulla etiam exempla, quorum unum idemque valde perspicuum occurrit in Augustino (*xviii de Civit.*, c. 54), apud quem de anno mortis Christi, de quo modo agebamus, hæc leguntur: *Mortuus est Christus, duobus Geminis consulibus, viii Kalend. April.; et aliquanto post: Missus est Spiritus sanctus per Idus Maias*. Numeratis proinde consulibus, cccclxv anni reperiuntur expleti per eundem Idus consulate Honorii et Eutychiani. Quod apertissime refragatur menti verbisque Augustini; nam cum ibidem mortem Domini duobus Geminis consulibus contigisse affirmet, qui nomen dederunt anno ære vulgaris 29, ab hoc ad consulum Honorii iv et Eutychiani numerare non potest **280** pauciores quam cccclxix annos, siquidem consulum hi gesserunt anno communis ære 398. Quis igitur nunc temeritatem librariorum non agnoscat et damnet, qui hoc Augustini loco, et sæpe fortassis alias, quamcunque annorum summam aut a natali aut a morte Christi deductam, contra mentem atque auctorum quos describebant verba, ad epochæ Dionysianæ calculos reformare ausi sunt? Quanquam, huic Augustini locum corrumpendo, id modo assecuti non sunt: nam ab anno emortuali Christi, si mortuum dicas Dominum post 55 ætatis expletum annum, ad eum Honorii consulum, juxta Dionysium, cccclxv tantum anni, non autem cccclxv elapsi sunt. Coquæus, de primis ex supra scriptis Augustini verbis: *Mortuus est Christus Dominus duobus Geminis consulibus*, non dubitavit asserere (*Aug. ibid.*): *Augustinus fortasse, non examinatis Fastis consularibus.... sub duobus Geminis consulibus Christi passionem collocavit*. Quod, salva reverentia quæ Augustino debetur, de postremis saltem verbis dici non potest, cum sanctus doctor disertis verbis dixerit: *Numeratis proinde consulibus, anni reperiuntur*. Quot? non utique cccclxv, quod librarius, Augustini chronologiam ad Dionysianam contorquere volens, ausus est confingere, sed cccclxix, quos Augustinus a consulate Geminorum ad consulum Honorii iv numeravit, scriptoque suo tradidit. Ex his utique omnibus apparet quid nos de libris timere possumus, cum æram nostram cum æra Christiana, sive Dionysiana, sive Eusebiana, sive alia quacunque comparant, additis super hanc annis xxxviii, ut illam eliciant.

281 § II. Quo tempore, quave occasione publicæ ære usus in Hispania cæperit.

4. Omnium monumentorum quæ æram Hispaniam præferunt illud et antiquissimum est, et dignissimum, cui fidem adhibeamus, quod in dissertatione prævia ex Morale (*L. xi, c. 51*) descripsi, inveniturque etiam apud Gruterum (a), ubi illud reperiet lector. Cumque in eo æra 503 insculpta sit, quisquis eam ante sæculum quintum in publico et communi usu apud Hispanos fuisse suadere voluerit, is nisi vetustiora monumenta effoderit, testesque suscitaverit, quibus prudenter credi possit, profecto a nemine assensum extorquet. In publico, inquam, et communi usu; nam ab officio rationalis, et apud procuratorem summæ rei per Hispanias usurpatam fuisse plurimos ante annos, et ab ipsis ære exordio, neutiquam dubitari potest: alioquin quomodo in eo lapide æra 503 consignata esset, si totidem

ante annos orta atque usitata ab aliquibus non fuisse? **A**

5. Verum enim vero, cum ante æræ exordium Romani, qui Hispanis dominabantur, in publicis monumentis annum quo ea conficiebantur per consules designare consueverent, cautumque aliquando fuerit lege (κ) nullum ut instrumentum quod consule careret ullius esset roboris, **282** computus ille æræ in officio rationalis, inter scribas quæstorios, et in ore vulgi, quod æra census solvere quotannis cogebatur, retentus est, neque in alia publica instrumenta transiit, donec, Romano labente imperio, Gothisque Suevisque magnam partem Hispanias occupantibus, nequidem quis Romæ consulatum gereret sciri poterat in his partibus. Exinde ergo, necessitate duce ac magistra, tempora atque annos Hispani exorsi sunt per æras designare, moremque istum initio, ut assolet, unus aut alter secutus est, mox in omnem gentem transiit, et in omnia instrumenta, in chartas, in lapides, in reliqua. Consequenti vero tempore, notarii etiam in solemnioribus maxime actis annos principum et Theodorici Italiae regis ætate consules exprimere consueverunt. De annis principum exempla passim occurrunt. Consulatum Petri in concilio Tarraconensi, et consulatum Agapiti in Gerundensi, supra laudatis, inscriptos reperies. Nimirum Theodoricus cum in Occidente consules designaret, non modo Italiae sed etiam Hispaniae, quam pro nepote suo Amalarico administrabat, quis ab eo unoquoque anno consul nuntiatus fuerat, notum fieri jubebat, placebatque, opinor, Theodorico, ut sicut olim, ita etiam tum nomen consulis qui ab eo creabatur actis insereretur.

6. Itaque in vectæ in publica monumenta æræ epocham deducendam esse statuo ab eo circiter tempore quo Theodoricus, Visigothorum rex, Aviti imperatoris consensu, deinde suum dilatandi regnum desiderio, Hispanias ingentem cum exercitu aggressus est, Gallæciamque, Lusitaniam et Bæticam partem occupavit. Quod ex Idatio, Isidoro et aliis, anno 456 evenisse constat. Ex eo autem tempore omnia in Hispania turbata, resque Romanorum in præceps ruere visa sunt, ita ut in Gallæcia, cum Fastos consulares **283** scriberet Idatius, scire non potuerit quinam post annum 464 consules fuerint. Ad sequentem vero annum, secundum communem de exordio æræ opinionem, spectat elogium illud Alexandrie quod æram 503 præfert. Post hæc increbuit usus æræ publicus, eamque frequenter exhibent inscriptiones sepulchrales. Duas ad initium sæculi vi pertinentes refert Morales (*L. xi, c. 41*), earumque alteram Gruterus (*P. 1054*), posteriorisque avi plures aliae passim occurrunt. Concilium Bracaraense i æra 598 consignatum est, neque de ejus inscriptione dubitari potest, cum genius tenorque illius certam nobis fidem faciant; ita enim habet: *Synodus Bra-*

carensis, regnante Domino nostro Jesu Christo, currente æra 598, anno 3 Ariamiri regis, die Kal. Maias (b). De Toletano i e contrario vix dubium esse potest, quin in eo æra 438 a librariis adjecta sit. Licet enim in contextu synodi hæc legantur: *Æra qua supra*, tamen ea verba collectoris sunt qui acta illius synodi interpolavit, multos post habitum concilium annos. Quod clarissime ex eo constat, quod ibidem concilii alterius meminit, quod sanctus Leo papa, ut ex omnibus Hispaniae partibus cogeretur, injunxit anno 447, sive æra 485. Ita ex epistola ipsius Leonis (*Epist. olim 93*) et ex Idatii Chronico (*c*) colligitur. In concilio Toletano ii, quamvis æra expressa sit in fine inscriptionis post annotatum Amalarici annum 5, tamen ascribi potuit a librario, et ascripsisse suadent tria concilia quæ usque ad Bracarae i sequuntur, quæque aram non nisi in **284** titulis a concinnatoribus collectionis conciliorum adjectis habent. Ideo ea concilia Toletani ii æra 565 dubia, imo subditiua mihi semper visa est. Quare his insuper habitis, ex certioribus aliis monumentis argumentisque supra adductis dicamus, publicum æræ usum labente v sæculo in vectum fuisse, paulatimque per omnem Hispaniam increbuisse.

7. De tempore vero quo audacia librariorum hanc æræ epocham scriptis Codicibus qui illa carebant afflinxit, mirum est quod Loaisa (*d*), magnum Hispanie ornamentum ex Hincmaro, ut ait, Rhemensis, narrat. Nimirum Hincmarum producit in libro de Conciliis, quem ms. apud se habere testatur, asserentem aram nostram in synodo i Constantinopolitana et in universali Ephesina reperiri. Atqui Hincmarus Rhemensis obiit anno 882; oportet ergo æræ computum ante annos ferme nonagentos in aliarum extra Hispaniam gentium monumenta illatum fuisse. Profecto fieri potuisse non inficior; at locus a Loaisa productus nihil convincit, neque enim liber ille de conciliis Hincmari Rhemensis esse potest, cum in eo mentio fiat *Domini Hermani*, id est, Hermani Contracti, qui duobus ferme sæculis Hincmaro posterior fuit.

8. Hæc de initio et progressu publici usus æræ vero similia mihi videntur; neque Florio et Majansio assentiri in omnibus valeo. Disputant ergo viri hi doctissimi de in vectæ in communem usum æræ initio, et Florius (*Hispan. sac., t. II, p. 1, c. 7*) ante Gothos, Majansius vero a Gothis hujusmodi supputationem inductam fuisse indiscriminatum affirmant. At oportebat duplicem æræ usum distinguere, alium publicum **285** et ubique adhibitum, privatum alium, qui non ubique, sed ab his tantum qui vectigalia et tributa exigebant, usurpatum fuerit. Ergo de publico, quod asserit Florius, nego ante invasam a Visigotho Theodorico Hispaniam anno 466 usurpatum unquam fuisse, quandoquidem nul-

(a) Leg. i, de Const. princip. Cod. Theod., quæ data est ad Lusitanos, transit hoc etiam ad Gesta eccles., uti constat ex Aug., tom. IX Edit. Benedict., in Brev. Collat. diei 5, n. 27, et can. 83 concil. Mævit. habiti an 401.

(b) Editio Loaisæ, pag. 115, Aquirrii Editio novissima, pag. 477.

(c) Anno Domini 447. — Vide supra.

(d) In notis ad conc. Eliber., § *Quid sit Æra*.

lum hujus rei indicium ullibi exstat. Nam elogium A
cujusdam Udelke, quod avertit vir cl. (*Hispan. sac.*,
t. II, p. 1, c. 7, p. 123), et si qua sunt alia huic
affinia, quo loco habenda sint docuerunt ante me
plerique viri eruditissimi. Incredibile autem est in
tanta inscriptionum segete, quæ passim in libris pro-
stant, quæque non tantum a Romanis magistratibus,
sed etiam a municipiis civitatibus et privatis quibus-
que indigenis in Hispania dedicate sunt, nunquam
ante Theodoricum atque annum 465 invenientiam
fuisse æram, si publicus illius usus quatuor et am-
plius ante Theodoricum sæculis invaluerat inter
nostrates: maxime cum in iisdem elogiis sive in-
scriptionibus consulatus nonnunquam annotati sint
etiam apud Hispanos, apud exteras vero gentes vel
in lapidibus sepulchralibus sæpissime.

9. Imbelle vocat hoc argumentum Florius, con-
tendens ex defectu monumentorum ante sæculum
quintum æram proferentium non recte deduci eam
ante hoc tempus in usu non fuisse, quasi, ut aliquid
existitisse negemus, non satis sit nullum de eo indi-
cium reperiri. Porro nihil apud ipsum Florium fre-
quentius est quam hujusmodi argumentum, pas-
simque eorum scriptorum qui de rebus vetustiori-
bus agunt opiniones rejicit, causatus, auctorum ejus-
dem ævi testimonii eas destitui. Quapropter veris-
sime auctor Chronici Burgensis, diligens, ut apparet,
scriptor, **DLV** retro annis, hæc tradidit: *Ex quo Gotho*
Hispanias **286** *intraverunt, consuetudo obtinuit*
ut per æras tempora supputarent. Ab eo itaque tem-
pore ea consuetudo invaluit, ab Hispanis, ut supra
dictum est, necessitate cogente, ex vulgi ore et ra-
tionalis officio desumpta, non autem, ut vult Ma-
jansius, a Gothis inducta, quibus neque usitata,
imo neque cogita fuisse videtur, dum in Aquitania
et ultra Pyrenæos montes se tenuerunt.

§ III. De anno primo seu initio æræ.

10. Ante inventum a Dionysio Exiguo æræ Christia-
næ computum nullibi allegatum reperimus æræ His-
paniæ exordium, cuiquam ex antiquioribus epochis,
aut Olympiadis, aut urbis Romæ, aut alii. Cæterum,
cum anno ante Christum 58 eam exortata fuisse
antiqua et pervulgata gentis nostræ opinio sit, ex
anno quo natum Christum scriptorum quisque teneat,
quo item anno æram incepisse senserit, dedu-
cemus. Et quia de anno Natali Christi diversæ sunt
sententiæ, diversæ pariter futuræ sunt opiniones de
æræ initio. Quapropter, ut quæstionem istam cla-
rius et expeditius agitemus, opere pretium erit
nobilis alicujus scriptoris chronologiam in exem-
plum assumere, juxtaque ipsam pro varietate sen-
tentiarum diversos Natalis Christi atque æræ annos
statuere. Cumque satis diligens vetusque auctor Isi-
dorus Pacensis in fine Chronici sui (*Nom.* 80) scri-
pserit: *Anno Octaviani 42 Christum natum secundum*
Historiam ecclesiasticam domini Eusebii, Casariensis
episcopi, in lib. 1, ætate G, et nunc secundum **287**
Chronicon domini Isidori..... *atque*
omnes scripturæ denuntiant; profecto ex hoc testi-

monio et ex Orosio, Idatio, Joanneque Biclariensi,
certissime colligimus, chronologos nostrates Euse-
bium Casariensem ejusdemque computum in annis
mundi deducendis maxime secutos fuisse; atque adeo
nihil melius securiusque a nobis nunc agetur quam
si ad ejusdem Eusebii calculos varias scriptorum sen-
tentias de æræ initio exigamus, et cum illius chro-
nologia comparemus. Itaque ordine nunc ostendam
cui scriptorum nostrarum quisque tum æræ tum
Christi Natalem Chronici Eusebiani anno alliget,
additis etiam consulatibus annisque periodi Julianæ
et Augusti, qui Eusebianis respondent, ut ex certis
his characteris, quo anno unaquæque opinio ex-
quique, quas (præter vulgarem) in scriptis vote-
rum Hispanorum invenio, æræ initium aut adnectat
B aut adnectere debuerit, lectoribus perspicuum fiat.
Incipiam vero ab ea quæ minus recedit a communi
usuque nunc recepta æræ epocha, quæ ab anno
mundi Eusebiano 5163, periodi Julianæ 4676, Au-
gusti 6, consulatu Pulchri et Flacci auspicatur. An-
nos autem Augusti a Kalendis Januarii numero illius
anni quo consules renuntiati sunt C. Livijs Pansa
et Aulus Hirtius. Hunc enim annum designat et
quidem a prima die Januarii Chronicon Eusebio-Hie-
ronymianum, dum 1 Augusti annum mundi anno il-
legat 5158. Eusebium vero secutos fuisse nostrates
chronologos, præter illum qui Chronicon Burgense
scripsit, mihi dubium non est.

11. Prima igitur sententia Christi Natalem anno
mundi Eusebiano 5200 ascribit, anno uno æræ
C Dionysianam prævertens, qui anno mundi 5201 pe-
riodi Julianæ 4714, Augusti 44, consulatu Cæsaris et
Pauli, **288** natum fuisse Christum docet. Eru-
ditus Majansius, in præfatione ad opera chronolo-
gica excellentissimi marchionis Mondejarensis, n. 55,
hujus primæ sententiæ auctorem facit sive asser-
torem Julianum Toletanum. Porro in Juliani opere
de sex ætatibus sæculi al quando Natalem Christi
anno mundi 5200 alligatum legimus. Sed cum alias
anno 4523, alias etiam anno 3323 in eodem opere
adnectatur, nihil certi ex his locis, qui a librariis
evidenter depravati sunt, de sensu Juliani definire pos-
sumus: maxime cum ex sincerioribus aliis, quos infra
exhibebo, appareat in alia illum longe diversa opi-
nionem fuisse. Quisquis autem primam hanc senten-
tiam aut tenuerit, aut teneat, æræ exordium trahere
ipse retro debet in annum mundi 5162, periodi Ju-
lianæ 4675, Augusti 5, consulatu Censorini et Sa-
lini.

12. Secundam sententiam tribuere possumus an-
tiquioribus Hispaniæ historiæ parentibus Idatio, Jo-
anni Biclariensi, et alicubi etiam sancto Isidoro. Sane
Idatius, in præfatione ad Chronicon, ubi magnopere
oportuit, æræ non meminit. Unde ærarum notæ
eidem Chronico Fastisque Idatii ascriptæ, mihi,
ut alias dictum est, suspectæ et sublestæ fidei sem-
per visæ sunt. Verumtamen esto Idatius de æræ om-
nino stotaceat, at in Fastis Hispaniæ Christi adnectit
consulatu Augusti xii et Silvani, id est anno
mundi Eusebiano 5199, periodi Julianæ 4712, Au-

gusti 42. Ex quibus si, ut aram nostram elicias illiusque Natale, annos subducas xxxviii, in consulatum devenies Calvini et Pollionis, et in annum mundi Eusebii 5121, periodi Julianæ 4676, Augusti 4. Pariter Joannes Biclariensis aram nunquam usurpat; sed cum in fine Chronici ab Abraham usque ad Christum eosdem cum Eusebio annos m. xv numerat (concludit **239** in his ipsum Christi natalem annum, sicut fecit olim Orosius et deinceps alii), eidem ac Idatio anno, tum Christi, tum etiam æræ ortum ascribit. Denique Isidorus, in Chronico, Natale Christi anno Augusti 42 cum Idatio, Biclariensi Joanne et aliis, diserte illigat. Attamen, quod dissimulandum non est, sed potius pro his quæ infra dicemus diligenter est observandum, annum 1 Augusti cum anno mundi 5156 conjungit. Hunc Isidori locum cum obiter legisset Majansius, solum ipsi errorem imposuit, dum in præfatione ad opera chronologica marchionis Mondejarensis scribit, Isidorum Natale Christi anno mundi 5155 tribuere. In Isidori computo, si per annos mundi, quomodo ille in fine quintæ ætatis hos annos numerat, Natalem Christi quæras, in annum inde venies 5197. Si autem per annos Augusti ab eodem Isidoro ibidem expressos, non tamen ab anno mundi 5156 cum eodem Isidoro, sed a 5158 cum Eusebio putatos, rationem ineas, in annum incurres 5199, nunquam vero in annum 5155, quod Isidorus affirmare Majansius ait. Eandem cum laudatis chronologis sententiam amplexi sunt Lucas Tudensis et auctor Chronici Abeldensis, qui de Natali Christi hæc scribit: *Colligitur omne tempus ab Adam usque ad Christum m.cxcix.* Item auctor Analium Compostellanorum, cujus hæc verba sunt: *Augusti 42 anno imperii sub 4 æra (post) 58 Jesus in Bethlem natus est.* Exciderat hæc vocula *post*, verborumque sensus perierat; nunc vero manifestissimus est mentemque scriptoris exprimit, qui Christum natum esse vult æra 59, quæ prima est post 58. Saltem hic est illius loci genuinus sensus.

15. Chronici Burgensis auctor, cujus mentio supra facta est, postquam aliorum scriptorum errores ac vitia suggillavit, **290** diligentiamque suam in temporibus digerendis exposuit, initium æræ anno Augusti 4 alligans, inquit: *Quia scriptorum diligentia in numeris errat sæpe, oritur lectoribus in annorum serie contrarietas. Concordare volentibus difficultas est, eo quod alii Codices imperatoribus vel regibus attribunt plures annos, alii pauciores. Ego imperatorum et regum tempora ex variis exemplaribus a primæ æræ principio imperatorum tempora, per annos quibus imperabant, computavi, et æras assumpsit, ita quod imperatorum temporibus computato a principio 4 anni Octaviani Augusti, a quo æra legitur incepisse, etc.* Ita legendum est, non autem a principio quorum, quod alias inepte legitur. Hæc scripta reliquit auctor illius Chronici, qui cum finem operi suo imponat anno 212, eo tempore floruisse videri poterit. Sed animadvertere oportet, eum annos Augusti a morte Julii Cæsaris putare, atque alio quartus apud ipsum

A Augusti annus ejusdem Augusti annus tertius est apud alios, qui a Kalendis Januarii anni Juliani 5 auspiciatus est, et cum consulatu Antonii et Laurici d'currit. Hinc initium æræ nunc anno 3 Augusti juxta aliorum sententiam, nunc 4, juxta propriam, illigat, seu potius annum 3 exclusive, 4 vero inclusive, uti dici vulgo solet, computat. Igitur scriptor is plura, ut ipse testatur, antiquorum Codicum exemplaria contulit, quæ aut archetypa erant, aut saltem emendatiora quam quæ aliquibus postea sæculis Editionibus typographicis obtruncatis indies deservierunt. His omnibus recensitis, Hispanam æram tribus antiquiorem annis quam quod vulgo putatur deprehendit, ipsiusque initium in primam diem Januarii anni 5 Juliani, mundi, juxta Eusebium, 1460, **B** periodi Julianæ 4673, quo consulatum gessere L. Antonius et **291** Isauricus, retulit. Huic tertie sententiæ adhesisse videtur sanctus Julianus, Toleti episcopus, quando lib. 1 de sextæ ætatis comprobatione scribit: *Octavianus Cæsar regnat annis lvi. Hujus 41 anno, secundum quod Tertullianus Hieronymusque testantur, Christus Dei Filius de Maria virgine nascitur.* Namque verosimillimum est Julii ipsum Augusti annos cum Eusebio ab anno mundi 5158 putare.

14. Quarta de initio æræ sententia deducitur ex his quæ divus Isidorus Hispal. narrat in Chronico. Ibi enim cum Augusti anno 42 natum fuisse Christum tradat, Augusti annum 1 alligat anno mundi 5156, uti superius adnotatum est. Exinde autem sit, Natalem Christi in annum mundi 5197 inclisisse dicendum est. Atqui si ex his xxxviii subducas, ut ad æræ exordium revertaris, tantum m.cclix reliqui fient. Hoc ergo mundi anno, periodi vero Julianæ 4672, consulatu M. Lepidii et L. Munatii Planci, juxta hunc Isidori locum, æra inchoata est. Non unius Isidori Hispanensis hanc fuisse opinionem (si tamen illius fuit, et non potius depravatum est ejus Chronicon) indicat Isidorus alius dictus Pacensis, in Chronico, n. 79, ubi hæc leguntur: *Quia completo 5 anno Julii Cæsaris, sunt anni sæculi m.ccliv; additis xlii Octaviani, sunt ab Adam usque in Nativitatem Christi m.cxcvi, subtractis iv, quos superius diximus ab anno sæculi 5200 quosdam subtrahere; quibus m.cxcvi superius memoratis si addantur anni Incarnationis Domini dccciv, qui in æra 792 veridice computantur, reperiuntur anni m.dccccl, oblitis quatuor diminutisque effectis. Oblitis legendum est ex Ms. Mariane, non oblitis; ab obliquo, non ab obeo. Multum in his verbis Isidori extricandis laborat cl. Florinus, **292** quem vide tom. VIII Hispaniæ sacræ, ubi Mariane lectionem nobis offert. Nunc satis est ut, adductis Isidori verbis, perspicue colligatur reperiri nonnullos qui Natalem Christi alligant anno mundi 5197. Cum enim dicat Isidorus: *m.cxcvi superius memoratis si addantur anni Incarnationis Domini dccciv, qui in æra dcccxi veridice computantur, reperiuntur anni m.dccccl*, verum id esse non potest, nisi 1 Christi annus connectatur cum anno mundi 5197 initiumque æræ cum anno 5159, quatuor prævertent loannis communem æræ Christianæ atque Hispaniæ computum.*

Hucusque quatuor sententias protuli, cunctasque communi vulgoque receptæ de initio æræ repugnantes. Nunc quinta in qua diutius iam morabimur, exponenda est.

§ IV. *Sancti Juliani archiepiscopi Toletani locus, ubi æram 724 cum anno 2 regis Ervigii comparat, expenditur.*

15. Sanctissimus pariter ac sapientissimus Tole-
tanus episcopus Julianus (a) hæc de æra tradidit: *Æra inventa est ante xxxviii annos quam Christus nasceretur.* Est quidem Julianus, inter eos qui de hoc æræ initio testimonium tulere, et auctoritate præcipuus et tempore primus. Atque ille, ut quod verbo docuerat aliquo exemplo confirmaret, hæc addidit: *Nunc acclamatur æra esse 724. Detractis igitur xxxviii, ex quo æra inventa est, usque ad Nativitatem Christi, residui sunt dcccclxxxvi.* Corrigendus est manifestus 293 error typographice, reponendumque dclxxxvi, uti paulo post errore sublato legitur. Nunc vero computum ineamus, si prius Julianum ipsum audimus, qui se ista scribere testatur, *quando serenissimus Ervigius princeps imperii sui videtur habere annum.* Nimirum libros hos absolvit Julianus, et Ervigio obtulit, recurrente annali inaugurationis ipsius in regem die, quæ incidit in xii Kal. Novemb. Siquidem fatetur hoc opus se confecisse, ejusdem Ervigii, utique jam regis, rogatu; estque ita spissum elaboratumque, ut brevi tempore perfici non potuerit. Ad hæc initio regni Ervigii pluribus distentus fuit Julianus curis, scilicet inaugurandi regis, concilii xii Metani celebrandi, et aliis. Quapropter eo die quo Ervigius annum principatus exegerat, aut circiter, hos libros absolvit Julianus, eodemque illo tempore ea scripsit quæ in fine operis sui legimus: *Nunc acclamatur æra esse 724.* Ergo octobri illo, in quo desit 1 Ervigii annus, et initium habuit ejusdem annus 2, numerabat Julianus 686 Christi, atque æræ Hispanæ 724. At in aliis Hispaniæ nostræ monumentis et Chronicis hic 1us Ervigii annus Christi est 681, æræque 719. Quinque ergo superius annis quam vulgaris fert opinio Natalem tum Christi tum æræ repetit Julianus. Quapropter si 1 Christi annus, secundum receptam vulgo chronologiam, in consulatum incidit Cæsaris et Pauli, atque 1 æra Hispana in consulatum Pulchri et Flacci, in Juliani computo 1 æra Hispana incidit in consulatum Hirtii et Pansa, et in annum mundi 5158, periodi Julianæ 4671, Aug. 1.

16. Et sane, cum fere id ipsum sit quod plurimi atque eruditissimi viri jam olim demonstrandum susceperunt, videlicet, Natalem Christi a Dionysio quinque serius annis 294 quam quo eventus signatum fuisse, mirum cuique videri potest quod neque in illo tam grandi de hac re Scheelstrati volumine tanti doctoris testimonium in hujusce opinionis confirmationem adducatur. Scio, excellentissimum marchionem Mondejarensem (*De æra Hisp.*, diss. 5, § 14) laudatum Juliani locum ita legendum esse existimasse: *Quando serenissimus Ervigius princeps imperii*

sui videtur habere annum 4. Sed primum, quicumque æram annis tantum xxxviii Natalem Christi anteiri sentiunt, correctionem hanc rejicient, contendentque legendum esse, non 4, quod intrudit, inquit, marchio, ut sententiam suam de excessu æræ ad Christum xxxix annorum confirmet. Deinde utrosque refutant cuncti libri, in quibus neque 4, neque 5 uspiam legitur. Denique *annus* sine ulla adjecta nota *primus, secundus, tertius, etc.*, adhibetur in sermone a probatis quibusque auctoribus, uti a Plauto, qui ait: (*Men.*, scen. 3, a. 1): *Isthanc emi anno; et dum sic absolute effertur, annum unum aut primum significat.* Quare non est cur ulla in Juliano correctio fiat, nisi eum, quantumvis repugnantem, ad se sensumque suum trahere quisquam velit. Neque quod Natalem Christi 41 anno Augusti ascripsisse eum supra vidimus, quidquam refert, cum scire nequeamus unde Augusti annos numerare exorsus fuerit. Credibile est cum Isidoro Hispanen- i anno mundi 5156 Augusti annum 1 illigare, ipsiusque 41, quo natum affirmat Christum, anno mundi 5196, periodi Julianæ 4712, consulibus eodem Augusto xii et Sulla adnectere. Quod si ita est, utrobique hanc quintam sententiam tenere dicemus, tertiam vero nullibi.

295 § V. *Hispana æra nata videri potuit triumviratu Lepidi, Antonii et Octavii.*

17. Si vera est sancti Juliani commemorata sententia, oportet Hispanam æram initium habuisse eo ipso anno quo M. Lepidus, M. Antonius et Octavius Cæsar triumviratum sibi vindicaverunt. Id non erit creditum difficile iis qui, cum eam opinionem imbebant, quod æra nomen suum ab ære sortita est, sciunt ab eo statim tempore Antonium et Octavium pecunias corrogare, vectigalia cupidissime exigere cepisse. Quod abunde testantur Appianus Alexandrinus, Dio Cassius, nec abnuit Tranquillus. *Vectigalia*, inquit Dio (L. xxxviii), *partim prius abrogata tum renovabantur, partim nova constituebantur.* Quæ licet narret Dio, postquam consulatus a Lepido et Plancio initii anno Urbis 712 (mundi 5159) meminerat, tamen neque præcedentem annum immonem triumviris tributo fecisse vix dubium est. Præterea Appianus (L. iv) edictorum triumviralium formulam nobis conservavit, quæ triumvirorum nomina præferebat hoc ordine: *M. Lepidus, M. Antonius, Octavius Cæsar, etc.* Et licet de Lepido loquens adjungat, Antonium et Cæsarem *statuisse eum ob utrosque Iberiæ præsidere*, at in Hispania sicut in reliquis provinciis edicta sub ea formula promulgabantur. Itaque pecuniæ quæ primum Cæsaris nomine, licet non solius, dein, ab initio triumviratu, sub ejusdem solius nomine plurimos annos indictæ Hispanis sunt, æræ Cæsaris et nomen et initium facere in Hispania quam belle potuerunt. Sed initium a Cæsare et sociis acceperit, nomen vero 296 a solo Cæsare, propter diuturnam imperii illius durationem, et quia deinceps hoc Cæsaris nomen reliqui imperatores sibi retinuerunt.

251, et multis in aliis, quas vidi

(a) Lib. iii de sextæ ætatis comprobatione, in Bibl. Vet. PP. Editions Paris., an. 1610, tom. IV, col.

48. Verum si consulatu Hirtii et Pansa v. Kal. A Decemb. erectus fuit triumviratus, ab Hispania, inquit, non nisi anno consequente, tributum exigi ullo modo potuit. Ita sane est. Sed tamen anno Urbis 712, ante Philippense bellum, duorum annorum vectigalia exigere potuerunt ab Hispanis: alterum quod a ipsius anni 712, alterum quod ad præcedentis 711, quo consules fuerunt Hirtius et Pansa, rationes pertineret. Scitum non minus est atque facietum, quod triumviro Antonio, eodem illo anno Urbis 712 duplicatum ab Asiaticis tributum exigenti, Hybraeus quidem objecit: *Si potes, inquit, Antoni, eodem anno bis vectigal exigere, illud etiam efficere te decet, ut bis ætatem habeamus bisque autumnum* (Plutarch., in Vit. Anton.). Eusebius, in Chronico, anno altero a morte Ciceronis, qui Hirtio et Pansa consulibus occisus est, refert, Curtium Talassum cum quatuor cohortibus vivum combustum esse in insula Arado, quod gravius tributum exigeret. Quod de eadem exactione de qua Hybraeus ab Antonio imperata intelligendum est, sive in Asia jam advenisset, sive tum etiam in Græcia subsisteret. Cum ergo triumviris bellum adversus Brutum et Cassium apparantibus immensa vis auri atque argenti opus esset, non prorsus absimile vero est eos, sicut Asianis post confectum bellum, sic ante ipsum, anno Urbis 512, duplum, id est duorum annorum tributum atque et n. æs Hispanie indixisse, in vero anno Urbis condite 513, et ita deinceps iv, v, vi, etc., quotoquoque anno scriptum.

297 19. An Lepidi, an Antonii, an Caesaris nomine, seu, quod magis arridet, solemnī illa ab Appiano memorata formula, æra ista, seu tributa, jussa fuerint, definire non possumus. Verum si ab initio ea Cesari pendere se Hispani putarunt, indeque nomen æræ Caesaris derivatum est atque inventum, id propterea factum fuisse crediderim, quod Antonio sæpius longe agente et Lepido cuncta Cesari assentante, hujus nomen et auctoritas prævalebat. Quod de tempore consulatus Hirtii et Pansa testatur Xiphilinus (L. XLVI) inquit: *Potestas omnis penes Cesarem fuit*. Et versus isti, quos alicubi legi, et de triumviris sunt intelligendi in eandem rem:

Omnis non probat hic duos sodales,
Laudatur tamen a duobus unus.
Aut est Maximus, aut duo nihil sunt.

Quapropter si consulatu Hirtii et Pansæ anno Urbis 711, Augusti 4, periodi Julianæ 4671, mundi 5198, aut pro eo, ut dictum est, consequenti anno 712 Urbis conditæ, novum tributum imperatum est Hispanis et ab illis exactum, triumviris pecunias insatiabili cupiditate undequaque everrentibus, nescio cur æra Hispana ab eodem illo anno ortum suum exordiumque non deducat.

20. Porro mirari satis nequeo, quosdam utique magnos viros Hispanæ æræ initium in consulatu Pulchri et Flacci sibi visos fuisse, ex Dionis auctoritate (L. XLVI) referre certo posse. Narrat quidem Dio, statim a Philippensi bello Antonium Cesari Hispaniam cecidisse, Lepido ereptam, et 298 seundo post

anno, videlicet 714 Urbis, in potestatem Caesaris venisse. Deinde ad annum U. c. 715 ait senatum rata esse jussisse omnia quæ triumviri ab inito eo magistratu egissent. Demum novorum vectigalium meminit, quæ triumviri jam ante instituisent. Ex his autem quo pacto elici possit Hispanam æram initium habuisse anno 716 U. c., consulatu Pulchri et Flacci, ego plane non video. Nam senatusconsultum illud tam nihil ad rem facit, quam nihili senatum faciebant triumviri, de quibus ipse Dio (L. XLVI): *Omnia ex animi sui sententia agebant, etsi neque ad senatum neque ad populum de his retulissent*. Quid ergo? etiamsi non statim ac triumviratum inierunt Lepidus, Antonius et Octavius, nova vectigalia provinciis omnibus quas sub se habebant indixissent, credibile est, Cæsarem Hispaniam, auri ditissimam, ab anno 714 U. c. pleno jure et dominatu obtinentem, uno et altero anno usque ad 716 impium eam tributo voluisse, bellis circumquaque strepitibus, et militibus non solum stipendia petentibus, sed donativa insuper largissimè promissa minaciter expostulantibus? Sed neque Dio, quod maxime ad rem pertinet, ullius vectigalis quodanno Urbis 716 institutum sit, meminit, meminit vero vectigalium jam ante institutorum.

21. Verum enim vero si, quod viri doctissimi opinati sunt, scilicet Hispanæ æræ exordium consulatui Pulchri et Flacci ex Dionis auctoritate affligi posse, incertum maxime esse dixi, non propterea existimare quisquam debet me ea quæ attuli tanquam certiora vindicare. Profecto quidquid ex Romana historia de hac re deducatur, certum nihil, sed meras oportet esse conjecturas, 299 cum de æra nostra ibi alium sit silentium. Verum si ab ære Hispanis imperato dicta sit æra, hujusque initium ad primam illius tributi seu vectigalis institutionem referendum esse dicamus, quisquis Appianum, Dionem, Plutarchum legat, fortasse quæ a me exhibita atque disputata sunt verisimiliora judicabit. Ad hæc monitum hic volo, nullam me nunc litem his intendere qui xxxviii non amplius annos æram nostram præcedere Natalem Christi existimant: nam neque de hoc ipse quidquam dubio, quin verum sit totius gentis hic sensus est. Quid ego pervacaciter frustra obnitur? Cæterum argumenta supra exposita dubitare nos faciunt de quo Natali Christi anno intelligendum id sit, quemve illorum æra Hispana xxxviii anno antevertat, Dionysianumne an alium quemquam illorum quinque quos ex scriptoribus nostratibus antiquioribus recensui, quorumque unaquæque opinio etiamnum patronos suos viros eruditissimos habet? Quare quæ hucusque a me dicta sunt de æræ nostræ initio, extendunt ut ostendam xxxviii illos annos, quibus ea dicitur Natalem Christi superare, non adeo certis argumentis constare computandos esse ab anno 1 æræ Dionysianæ sursum, ut piaculum sit hoc in dubium vertere et in questionem vocare.

§ VI. *Æræ initium, dum de eo certiora non apparent argumenta, dubium erit. Tenda tamen est communis et usitata illius putanda ratio.*

22. Sanctus Julianus centum abhinc suorū millo

amplius annos ea scripsit quæ supra retuli : *Æra A* 5954 æram 72 annumque Christi 754 i necit; inventa est ante xxxviii annos quam Christus nasceretur. Sexagesimo post Julianum anno eadem Isidorus Pacensis tradidit **300** iniquens : *In æra* 792 anni *dccliv* *Incarnationis Domini veridice computantur*. Ex quibus duo perspicue colligimus : 1° ab antiquis Hispaniæ scriptoribus, dum chronologos agunt, in eadem significatione sumi Incarnationis ac Nativitatis Christi verbum; nimirum utrumque pro Natali Christi accipiunt, quod statim de Isidoro, qui Incarnationis voce utitur, demonstrabo; 2° totius antiquitatis sensum fuisse Hispanam æram xxxviii annis ante Natale Christi incœpisse. Adde insuper Isidorum excessum hunc æræ Hispaniæ ad Christianam, qualem hanc Dionysius Exiguus commentus est, metiri; ait namque (*In Chron.*, n. 79) : *Fiunt igitur ab exordio mundi usque in æram ceptam* 792, *imperii Constantini* (Copronymi) 10..... *anni* *vm*.*cccccliv*. Annus iste mundi, ne de aliis æris quas ibi congerit Isidorus disputemus, annum designat Dionysianum 754, ad quem, ut ex æra 792 descendas, quam cum eodem anno fluere Isidorus affirmat, subtrahendi tibi sunt neque plures, neque pauciores quam xxxviii anni. Isidorus ergo mille ante annos expresse diserteque communem hujus temporis opinionem de exordio æræ nostræ xxxviii præcise annis ante Dionysianam, quæ a Nativitate Christi, non vero ab Incarnatione deducitur, tenuit et amplexus est. Neque enim anni mundi *vm*.*cccccliv* numerare potest Isidorus Christianæ æræ 754, nisi hos ab anno mundi 5201 cum Dionysio auspicetur, uti subdictis rationibus quilibetprehendit.

25. Vera equidem ista sunt. At cum paulo antea ex aliorum opinione ea non refutata eandem æram annumque Christi illiget Isidorus anno mundi 5250, uti supra, **301** num. 20, annotatum est, profecto ex eo discimus, non unam eandemque fuisse suo tempore scriptorum omnium de hac re sententiam. Immo neque ipse secum convenit, dum anno mundi

namque, ut supra, n. 12, vidimus, Natale Christi cum Eusebio, Isidoro, omnibusque scriptis is (sic loquitur) anno 42 Augusti adnectit, qui cum anno mundi 5199 concurret. Atqui ab hoc mundi anno ad 5954 numerantur anni *dcclvi*, non vero *dccliv*. Et si æra Hispana xxxviii ante Christum annis exorta est, numerari debet *cccxciv*, non autem *cccxcn*. Igitur Isidorus sibi ipsi contrarius est et pugnantia scribit.

Porro mirabile valde est intellectuque difficile, quod fieri potuit ut qui æram nostram xxxviii, neque plus neque minus, annos Natalem Christi diem præcessisse crediderunt, istudque alii anno 39, alii 40, alii 41, alii 42, alii 43 Augusti illigant, omnes ferme eandem æram xxxviii illis annis priorem faciant uno tantum Natali Christi Dionysiano, quod cum nullo ex eis Augusti annis, nisi cum 44 connexum est. Hæc ut quam male inter se cohæreant oculis lectorum subjiciam, duplicem hic annorum Augusti laterculum proponam, quorum primus sex annos a 4 illius ad 6, quibus initium æræ, secundus vero sex alios a 59 ad 44, quibus Nativitas Christi secundum sex diversas opiniones respondet, antiquitatis ordine servato, exhibebit. Nimirum in utroque laterculo primam lineam ducet ea opinio quæ antiquius reliquis initium uniuscujusque æræ statuit, Hispanæ anno Augusti 1, Christianæ anno 59; secundam, quæ æram Hispanam alligat anno Augusti 2, Christianam anno 40, et sic deinceps. Annis autem Augusti consulatus annosque mundi et periodi Julianæ, quibuscum **302** concurrunt, adjiciam, ut ex his characteribus illarum opinionum varietas et contrarietas facilius clariusque dignoscatur. Si quis autem in Historia tiro tot de anno Natali Christi esse sententias nunc primum legit et stupet, consulat doctissimum Lamy, qui eas et quos unaqueque habuerit assensores recenset (*Appar. Chron. ad concord.* p. 1, c. 7, § 4).

Laterculus æræ Hispanæ.

I. Aug. an. Coss. Hirtio et Pansa.	M. 5158, p. J. 4671, 4
II. Aug. an. Coss. Lepido II et Plano.	M. 5159, p. J. 4672, 2
III. Aug. an. Coss. Antonio et Laurico.	M. 5160, p. J. 4673, 5
IV. Aug. an. Coss. Calvino et Pollione.	M. 5161, p. J. 4674, 4
V. Aug. an. Coss. Censorino et Sabino.	M. 5162, p. J. 4675, 5
VI. Aug. an. Coss. Pulchro et Flaco.	M. 5163, p. J. 4676, 6

Laterculus æræ Christianæ.

XXXIX. Aug. an. Coss. Aug. XII et Sulla.	M. 5196, p. J. 4709, 4
XL. Aug. an. Coss. Sabino et Rufo.	M. 5197, p. J. 4710, 2
XLI. Aug. an. Coss. Lentulo et Messal.	M. 5198, p. J. 4711, 3
XLII. Aug. an. Coss. Aug. XIII et Silvano.	M. 5199, p. J. 4712, 4
XLIII. Aug. an. Coss. Lentulo et Pisone.	M. 5200, p. J. 4713, 5
XLIV. Aug. an. Coss. Cæsare et Paulo.	M. 5201, p. J. 4714, 6

Inspectis his laterculis non potest lector non intelligere quoto ex sex supra memoratis opinionibus æram Hispanam aut rei ipsa innectat, aut saltem innectere debeat.

24. Nimirum quisquis natum Christum existimaverit anno Augusti 59, seu, quod idem est, anno mundi Eusebiano 5196, Hispanæ æræ annum primum

alligare debet anno ejusdem Augusti 1 et mundi anno 5158.

Qui Natalem Christi connectat cum anno Augusti 40, Hispanam æram ejusque exordium illigare debet ejusdem Augusti anno 2 et mundi 5159, et sic de ceteris. Loquimur autem **303** de his qui xxxviii annos Hispanam æram prius quam Christianam ini-

tium suum sortitam fuisse sentiant et e converso. Hi A nunquam, nisi sibi ipsi contrarii esse velint, æræ Hispanæ exordium in postremum primi laterculi annum conjiciant, si Natalem Christi addicant alicui ex quinque primis annis secundi laterculi. Neque si Hispanam æram natam fuisse asserant aliquo ex quinque prioribus annis primi laterculi, consignare poterunt Natale Christi anno secundi laterculi postremo. Sed quod fieri non posse dicimus factum videmus. Quo tamen casu factum, ignoramus. Cæterum ab inducto in usum Ecclesiarum paschali Dionysii cyclo natum id fuisse verosimillimum conjectamus. Antiqua monumenta omnia a clericis et monachis vel scripta vel ex-crypta ad nos pervenisse nullus non scit. Dionysii cyclos statim ac confectus fuit, quin omnibus Occidentis Ecclesiis a Romano pontifici B sit missus, nemo inficias ibit, qui antiquum Alexandrinæ et Romanæ Ecclesiæ morem in paschate denuntiando noverit. Igitur in eo cyclo ecclesiastici illi viri Natale Christi relatum ostendentes in annum postremum secundi laterculi, fidem incunctanter Dionysio adhibent, non intelligentes diversam illum chronologiam sequi quam quæ ab ipsis aut ab his quos describebant usurpata hactenus fuerat. Inde itaque factum est ut dum sive suum ipsorum sive eorum quos describebant computum modo retinent, modo abdescant, ut Dionysiano adhæreant, omnem in libris chronologiam inextricabilibus nodis implicuerint, dubiumque fecerint quonam quisquis Hispanam æram, quonam Christianam consignaverit anno

25. Interea tamen cum in dubium revocari nequeat Hispanos, si apud eos in rationario saltem fisci aut in officio procuratoris summæ rei æræ computus perpetuo in 304 usu fuit, tam in eo designando falli non potuisse, quam nos nunc falli nequimus in æræ vulgari assignanda, illius annum 1758 numerando; hic enim, dum hæc scribo, agitur, quando-cunque certis et ineluctabilibus argumentis demonstraretur scriptores nostrates hanc a majoribus æram sine interruptione acceptam ita semper putasse, ut xxviii anni, neque plures neque pauciores, inter eam vulgaremque Dionysii Exigui intercedant, profecto exordium æræ nostræ in consulatum Pulchri et Flacci, in Augusti annum 6, periodi Julianæ 4676, mundi anno 5165 incidisse, comprobabitur; exempli gratia de lapide Toletano, quem adducit cl. Florius ista leguntur (*Hispan. sacr. t. II, p. 25 et alibi*):

IN NOMINE DNI CONSECRATA
ECCLIESIA SCIE MARIE
IN CATHOLICO DIE PRIMO
IDUS APRILIS ANNO FELI-
CITER PRIMO REGNI DNI
NOSTRI GLORIOSSIMI FL.
RECCAREDI REGIS ERA
DCXXV.

Hæc inscriptio rem conficeret, siquidem duo com-
parent; primum, æram sine errore consignatam
fuisse, eo quod hæc epocha ab ipsius ortu usque ad
eum annum semper apud Hispanos in usu fuerit;
secundum, notas illas dcxxv æram 625, non vero 670,

PATROL. LXXIV.

A significare; nam si hæc certa sint, ex reliquis chara-
cteribus elicitur annus 587 æræ vulgaris, in quo
primo Idus seu Idibus Aprilis dies 305 catholicus,
hoc est, universo populo colendus, et 1 feria fuit.
Annis autem dxxxvii si addas xxxviii, efflucet æram
Hispanam 625

26. Cæterum testimonium sancti Juliani supra
exhibitum formaque ipsa ultimæ notæ v dubitationem
mihi ingerunt, et timere me faciunt ne propter litte-
rarum Gothicarum difficultatem, vel etiam quia si-
nistrorsum exesa est inferne nota illa v, accepta ea
sit pro v a scriptoribus, cum re ipsa x futura sit. Illud
quod maxime verendum est, si eum qui primus ex-
scripsit illud elogium (idem putem de his qui etiam
nunc legant) præjudicium sententiæ communis ur-
gebat, ut exinde æram Hispanam 625 eliceret. Sed
neque ex die Dominico ibi consignato argumentum
ullum desumere possumus, quod dubium istud diri-
mat, cum tam æra Juliani (juxta memoratam ipsius
auctoritatem) 630, quam aliorum 625 cum anno
Christi 577 concurrerit. Quin etiam anno Christi 592,
quocum, juxta communem sententiam, æra Hispana
630 conjungitur, Idibus Aprilis dies Dominica fuit.
Quod si nota illa v non v sed x est, lapis hic ipsissi-
mam divi Juliani epocham exprimet, nimirum æram
630, et hoc novo argumento comprobabitur æram
nostram integro quinquennio prius quam vulgo nunc
creditur incœpisse. Quapropter maximi refert, ut de
hujus inscriptionis germana lectione publice liquido-
que constet.

C 27. Sed neque id satis est, ut æræ computus certus
sit et indubitatus. Postquam enim demonstratum
fuerit in eo lapide Toletano vel dcxxv vel dccc
scriptum fuisse, illud præterea necesse est, ut qui
eas notas insculpsit, hujus epochæ ortum exacte no-
verit, ita ut neque plures neque pauciores anni trans-
ierint ex quo æra nata est quam quod ille designavit.
Id autem valde affirmare ego non ausim, 306 neque
alius fortasse quisquam, quandoquidem in monumentis
quæ apud nos sunt non nisi post quingentesimum ab
æræ exordio annum illius mentio sit. Atqui Diony-
sium Exiguum, dum sexto sæculo communem Christi
æræ commentus est, quinquennio toto a vero, ut
nunc fert plurimorum eruditissimorumque hominum
opinio, aberrare videmus. Ergo si quid simile de
D æræ nostræ putandæ ratione vereri se quisquam di-
cat, non est cur illi succenseamus et temeritatis il-
lum damnemus. Nam si Dionysius, cui præfulserat
infallibile divi Lucæ testimonium illud, ubi ea enarra-
tæ gesta sunt anno quinto decimo imperii Tiberii
Cæsaris ait: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi anno-
rum triginta (Luc. III), immaniter hallucinatus est, si
credimus chronologis omnium doctissimis, nonne
similiter hallucinari potuit is qui sæculo sexto æræ
Hispanæ inscriptionem eam Toletanam exaravit? Falli
utique potuit, tantoque facilius quam Dionysius,
quanto rariora, ut apparet, exstiterent semper indicia
de exordio æræ nostræ, quam de anno Incarnationis
Christi Domini; huic enim inveniendi præter scri-
ptores ecclesiasticos Fasti etiam totaque Romanorum*

historia usui esse poterant Dionysio ex assignato libi a divo Luca Tiberii decimo quinto anno.

28. Ergo, ut linem ponam proluxæ disputationi, quæcunque hactenus dicta sunt, nos plane, opinor, docent non satis certo constare epocham æræ Hispaniæ a consulatu Pulchri et Flacci, atque ab anno Augusti 6 mundi 5183, periodi Julianæ 4676 descendere. Quare manifestioribus id argumentis comprobari oportet. Id quod cum ex antiquis tantum inscriptionibus 307 ac monumentis erui valeat, profecto antiquitatum Hispanarum studiosi eruditique viri intelligunt interesse quam plurimi, ut si quæ adhuc sunt, quæ in tenebris delitescant, publica ac communi luce donentur.

29. Interea autem, quia unius veritatis amore hæc scribere aggressus sum, diuque mecum cogitavi si qua ratione pervulgata de æræ initio sententia sustineri possit, nihil obstantibus quæ adversus eam superius allata sunt, lectorem meum non celabo argumentis supra expositis occurri non improbabilius posse, si dicatur laudatos antea scriptores, illorumque antiquissimos, æram ab anno ante consulatum Cæsaris et Pauli, seu, quod idem est, ab anno ante Natalem Christi Dionysianum 38 defluxisse, accepta ex ore vulgi et ex rationario fisci huiusmodi supputatione. Quæ proinde, ut observabam, num. 22, incerta esse non potest, etiamsi posterius, Natalem Christi per annos Augusti designantes, illum tribus quatuorve aut pluribus annis antevertisse videantur. Namque ipsi quocumque anno Augusti aut mundi Nativitatem Domini alligent, eidem ac Dionysio anno se illam alligare opinabantur. Hoc de Isidoro Pacensi manifestum est, quem, supra, n. 16, vidimus Natalem Christi anno Augusti 42 asseverantissime adnectere; et tamen annos ab exordio mundi usque in æram 792 (in qua, ait, anni Incarnationis Domini DCCLIV veridice computantur) colligens, summam conficit annorum VM.DCCCLIV. Si ergo hoc mundi anno numerabat Isidorus annum 754 Christi, non potuit

Christianæ æræ initium non alligare anno mundi Eusebiano 5.01, eidem scilicet, cui alligavit Dionysius Exiguus. Atqui cum anno mundi Eusebiano 5201 connexus sit annus Augusti 44. Igitur Isidorus Natalem Christi anno Augusti 62 verbo innexuit, at re ipsa cum 308 anno 44 conjunxit communemque de æræ nostræ exordium sententiam tenuit. Relege quæ n. 28 scripta sunt. Si cui hæc responsio placet, videat perpendatque an reliquis adductis supra testimoniis adhiberi possit fides. Ego sane sancti Juliani auctoritatem allatam n. 21 dilui non posse existimo huiusmodi interpretatione, quam etiam respuere videntur verba Chronici Burgensis, quæ n. 19 protuli. Et quod silentio præterire nolo, clarissimus eruditissimusque vir Joannes Vergara, canonicus Tolëtanus, ante ducentos annos ex historiis, chronologis, fastisque consularibus exordium æræ nostræ cum erueret tentasset, illud consulatui Cn. Domitii Calvini et C. A. inii Potlionis innexuit, Natalemque Christi, quem xxxviii annis æram prævertisse, cum communi sententia affirmat, in annum Augusti 42 verbo atque re coniecit.

30. Denique si forte aliquis invenisse se certo crediderit æram non eo quo vulgo putatur anno natam fuisse, non propterea aliter ejus computo utendum licere sibi existimet, ac quo nunc ab omnibus usurpatur. Equidem postquam de Christianæ æræ initio a doctissimis viris disputari cœptum est, atque alii tres, alii quatuor, alii quinque aut plures annos serius quam par erat auspicatum eam fuisse Dionysium demonstrasse sibi visi sunt, non propterea in ea alleganda quilibet præter communem usum licere sibi arbitrati sunt; sciteque a non nemo, dum de hæc re ageret, dictum est: Scientiam tibi serva, consuetudinem et antiquum usum vulgo relinque. Præterea cum historias, chronica cæteraque monumenta scriptorum nostratum legeris, æram juxta vulgarem supputationem sume; nam juxta eam ab ipsis scriptoribus sive a librariis ubique fere adhibita est.

AD TOMUM LII.

SANCTUS SEVERINUS,

EPISCOPUS ET ABBAS.

NOTITIA HISTORICA IN SEVERINUM.

(Fabric. Bibl. Med. et inf. ætat.)

Severinus, incertæ ætatis et sedis episcopus, Coloniensem fuisse conjectura est rev. Pezii. Opusculum ejus exiguæ molis, quod *Doctrinam* inscripsit, vel ut codex monast. Hilariensis in Austria habet, *Doctrina de Sapientia*, editum est primo per Pithæum Paris., deinde in Bibl. PP. Parisinæ supplemento Latino, in Bibl. PP. Coloniensi, t. II Operum Sirmondi, in The-

sauro Anecdotorum novissimo Pezii t. IV, part. II, p. 4, denique in Fabricio nostro sub finem libri VI hujus operis p. 227. Homilia inter opera S. Petri Chrysologi serm. 50 legenda quæ incipit: *Christum in humanis actibus*, in vetusto homiliario ms. Bibliothecæ Can. majoris ecclesiæ Lucensis tribuitur S. Severino episcopo. Nec sane in ascribenda homilia illa S. Pe-

tro Chrysologo mss. Codices conveniunt; nam in aliis A esse dicatur, dubii pariter hærebimus, num præferendus sit Severinus ille, cujus *Doctrina de Sapientia* sæpe typos exercuit.

S. SEVERINI EPISCOPI DOCTRINA.

- I. Dilige Deum.
- II. Sapientiam discere.
- III. Omnia cum mensura age.
- IV. Quod odis, et tibi fieri non vis aliis non facias.
- V. Semper spera in Domino.
- VI. Tem, us futurum ex pecta.
- VII. Necessitati subditus esto.
- VIII. Justitiam sequere.
- IX. Jurejurando uti noli.
- X. Doce quod utile est.
- XI. Injustitiam odio habe.
- XII. Sapientes homines cole, insipientes fuge.
- XIII. Quod bonum est, discere non erubescas.
- XIV. Lingue tue impera.
- XV. Magnanimus esto.
- XVI. In nullo mentiaris.
- XVII. Fidem tuere.
- XVIII. Veritatem testificare.
- XIX. Noli aliena concupiscere.
- XX. Pecunie amator ne fueris: quantum ad usus tibi su ficiat, quare: cum habueris, dona petenti.
- XXI. Tuis negotiis vaca, alienis autem noli commisceri.
- XXII. Loquacitatem odio habe; bona est enim taciturnitas, mala est verboritas.
- XXIII. Boni consilii amator esto.
- XXIV. Nullum contemnas.
- XXV. Majorem natu venerare; adolescentiorem, si sapiens fuerit, ut senem honorare.
- XXVI. Lauda veritatem, et quæ animæ prosint discere elabora.
- XXVII. De amicis bene opinare.
- XXVIII. Inimicos noli exasperare: utilius est enim eos amico facere, quam inimicos habere.
- XXIX. Cum justis hominibus loquere.
- XXX. Filios tuos bene educa.
- XXXI. Simplicibus inserere.
- XXXII. Misericordiam faciens noli contristari, nec dubitare.
- XXXIII. Quod daturus es, ex animo da, quia futura ignoras.
- XXXIV. Misericordia et veritas non desint tibi, et charitas; et hæc bona cooperient multitudinem peccatorum.
- XXXV. Nemini opprobrium dixeris.
- XXXVI. Anima-quus, et suavis, et continens esto.
- XXXVII. Iram fuge, mater est enim peccati.
- XXXVIII. Justitiam operare in judicio.
- XXXIX. Servos dilige.
- XL. De nullo malum loquaris.
- XLI. Testimonium in tempore opportuno verum dic.

- XLII. Simultates odio habe.
- XLIII. Litigantes concorda.
- XLIV. Mala quæ tibi accesserint, patienter sustine.
- XLV. Juste judica; nemineris enim te hominem esse.
- XLVI. De rebus nonnullis noli anxius esse; sapiens homo cito non conturbatur.
- XLVII. Cum nullo litiges.
- XLVIII. Linguam bonæ famæ habe.
- XLIX. Sectare silentium, quia absque pœnitentia est: tumultum pœnitentia subsequitur.
- L. Inimicitias dissolve.
- LI. Noli incredulus esse; et elabora in bono non esse jactantior.
- LII. Inanem gloriam fuge.
- LIII. Tuis mansuetus esto, et extraneis necessarius.
- LIV. Concupiscentias animi tui vince.
- LV. Amicos noli cito comparare; quos autem comparaveris, noli cito reprobare.
- LVI. Peccantium curam habere noli: nihil enim tibi proderit.
- LVII. Brutis sapientiam ne dederis; postea enim persequentur te.
- LVIII. Sacramenta Dei non nisi dignis aperias.
- LIX. Imprudentium primatum ne eligas, ne dux demonum efficiaris.
- LI. Contra legem Dei nihil agas.
- LXI. Differentiam habe inter bonum et malum, et manifestum apud te sit inter justum et injustum; injustitiæ enim opera hæc sunt: odium, fornicatio, furum, rapacitas, veneficia, mendacium, falsum testimonium, cupiditas, detractio, dolus, superbia, malitia, temeritas, improbitas, jactantia, contentio, simulatio, maliloquium, amor pecunie, impietas et omne quod alienat a doctrina Dei. Justitiæ autem opera sunt hæc: semper Deo gratias agere, Dei cultores amare, nemini nocere, nec contristare quemquam, pudice vivere, misericordem esse, proximum suum sicut se ipsum diligere, esurientes saturare, sitientibus potum dare, nudos vestire, hospitalem esse et humanum et indigentibus tribuere cum hilaritate.
- LXII. Noli esse amarus his qui in tristitia sunt.
- LXIII. Omne quod pertinet ad justitiam fac.
- LXIV. Leges hominum ut homo utere, et legem Dei ut Dei.
- LXV. Noli invidere bono; non enim immortalis es.
- LXVI. Sicut lucerna ardens ita esto, et angelus Dei vocaberis.
- LXVII. Cum conscientia mala noli accedere ad ora-

tionem; condemnaberis enim per tuam conscientiam. Confessio peccati initium est salutis.

LXVIII. Supplex esto Deo semper, et sic age ut irreprehensibilis habearis.

LXIX. Neminem male loqui permittas, ne ut fautor injustitiæ habearis.

LXX. Absentem noli condemnare; præsentem juste accipe.

LXXI. Ex argumentis noli condemnare, ne et tu condemneris, quia displicent Deo talia: et quomodo vis videri agere, sic judica.

LXXII. Mulierem in testimonium noli recipere.

LXXIII. Omne peccatum indulge, præter homicidium et adulterium.

LXXIV. Injuriam facienti noli consentire, ne sicut adjutor injustitiæ puniaris: quem vero reprobaveris, sit tibi quasi ignarus.

LXXV. Servos ut filios enutri; apud Dominum enim æquales sunt, quia personas non accipit.

LXXVI. Super mensuram nihil feceris, et superbis noli conjungi, ne amicus injustitiæ habearis.

LXXVII. Facies seniorum semper inquire, ut instrua-

ris verbis eorum: sapientum enim sensus pleni sunt fructibus vitæ.

LXXVIII. Ducem vitæ tuæ ut Deum habe, a Deo enim tibi mis-us est ut salveris: et in omni substantia tua participem eum habe; qui enim in divinis te comparticipat, debet in humanis particeps esse.

LXXIX. Misero noli exprobrare, ne et tu exprobrabilis efficiaris: circa omnes enim judicium Dei est, et ut justum est judicat.

LXXX. Misericordiam faciens absconse facito, et non confundes personam tuam. Si fecis ut ab aliis publice videaris, et ut magnificeris ab hominibus, nihil tibi proderit.

LXXXI. Adorans Dominum secreto adora, et noli notabilem locum eligere: ubique enim est Deus, et ubicumque invocatus fuerit, adest. Quotidie autem illi gratias age, vigilans et dormiens, ut propitium eum habeas, et desideria tua impleat. Et orans, noli multum loqui, ne stulto similis habearis; scit enim Deus petitiones tuas ante quam petas, et quæ cogitas non ignorat.

APPENDIX AD SÆCULUM QUINTUM.

DE REBUS LITURGICIS

MURATORII DISSERTATIO.

Præfatio.

Non angustum eruditionis ecclesiasticæ campum studiosæ genti sacra liturgia exhibet, quæ de ritibus adhibitis ad publicum Dei cultum, in ministrandis divinis sacramentis, atque in aliis catholicæ religionis officiis agit. Ex quo Carolus Magnus Augustus, ejusque filius Ludovicus Pius tam Gallos quam Germanos ad restaurandum jacentium litterarum regnum excitavit, jam tunc docti viri ad hujusmodi argumentum exornandum se contulere, Amalarius, Florus Magister, Agobardus, Rhabanus Maurus, Walafrius Strabo, Subsequentibus sæculis Berno Augiensis abbas, Micrologus, et qui sub Alcuini nomine vulgatus est scriptor. Serius quoque Guilielmus Durandus, et Joannes Beletus de divinis officiis multas tradidere. Tum sæculo Christi sextodecimo Jacobus Pamelius, Gregorius Cassander, Joannes Stephanus Durantus, Claudius de Saintes, et alii, qui Orientalem Ecclesiarum liturgias Latio donarunt, in hac palestra se exercuere. Longe majori etiam successu, subsequente sæculo decimo septimo, liturgiæ ecclesiasticæ patrimonium est auctum; nam, ut alios præteream, Joseph Vicecomes, Joannes Baptista Casalius, Bartholomæus Gavantus, Jacobus Goar, Ga-

briel Althaspineus, Leo Alatius, Joannes Morinus, et Hugo Menardus, accuratius de ritibus sacris scripsere. Sed omnium maxime nos obstrictos fatemur tribus hoc de argumento scriptoribus, videlicet, Joanni Bonæ cardinali, qui res liturgicas tanta cum eruditione ac judicio pertractavit; et venerabili cardinali Josepho Mariæ Thomasio, qui tot egregia hæc de re monumenta tenebris erepta evulgavit; et Joanni Mabillonio immortalis nominis viro, qui in hoc etiam argumentum vires suæ eruditionis non uno opere extendit. Ab hisce vero catholicorum studiis excitatus inter Anglicos Joseph Binghamus, cum multis et ipse libris origines, sive antiquitates ecclesiasticas excolendas post primos sæculi præsentis annos suscepisset, liturgiam quoque sacram illustrare aggressus est, sectæ suæ pro viribus serviens, sed non semper veritati. Iisdem ferme temporibus egregium opus confecit Eusebius Renaudotius Parisiensis, *Collectionem*, scilicet, *liturgiarum Orientalium*, quas etiam eruditus notis auxit. Mirum quoque in modum bene de eadem liturgia meritis est Pater Don Edmundus Martene, Benedictinus e congregatione sancti Mauri, editis quatuor tomis de

antiquis Ecclesiæ Ritibus. Ad hæc Pater Petrus Le Brun, Oratorii Parisiensis presbyter, quatuor aliis tomis *Explicationem missæ*, omnium utilisimam, et liturgiæ quarumcunque compendium, nobis dedit, una cum aliquot dissertationibus liturgicis, quibus singularis laus debetur. In Italia vero Pater Joseph Blanchinius, Oratorii Romani presbyter, insigne beneficium Christianæ reipublicæ contulit ob detectum typisque publicis traditum *Leonianum Sacramentarium*, simulque ob antiquum Gothico-Hispani ritus *Orationarium*, luce donatum atque illustratum. Præterea Pater Don Cajetanus Maria Meratus clericus regularis *Thesaurum sacrorum rituum Gavanti* applicavit. Sed et sanctissimus p. nifex hodie regnans Benedictus XIV, pro suo erga eandem liturgiæ amore, cujus etiam partes aliquot suis jam editis libris exornavit, inter alias a se institutas in Urbe Academiæ, liturgiæ minime neglexit, atque inde jam fructum se percepisse gavisus est. Nam Dominicus Georgius Pontificium *Missam* multiplici eruditione illustravit. Ad elucidandam quoque *Mozarabicam* aliaque Hispanicas liturgias multum studii contulit Pater Joseph Pinus e societate Jesu; Petrus vero Moretus canonicus sanctæ Mariæ trans-Tiberim, *Ritum dandi presbyterium* exponens, liturgica multa complexus est. Alia alii ex doctis iis viris meditantur, continuandaque profecto messis spes nobis est facta.

Quod tamen exposuere quisquam possit, ejusmodi materies exhausta jam videatur, et occupata a tot eximiiis scriptoribus provincia, prope est ut quisquæ tantummodo, aut merces parum utiles, successoribus sint relictæ. Atque in hanc ipsam cogitationem antea præreptum me fateor, cum nuper memoratus Pater Blanchinius a studiis liturgicis avocatus ob impositum sibi a prælaudato pontifice maximo onus concinnandi *Annales ecclesiasticos* Odorici Raynaldi, sibi jam parata antiquissima Gregoriani Sacramentarii exemplaria ad me misit, ut per me aliquo cum fenore donum hoc acciperet catholica Ecclesia. Nam quis, aiebam ego, in animum inducat, Sacramentario huic commentarios et ornamenta comparare se posse, quando hoc munere adeo feliciter Hugo Menardus monachus Benedictinus est functus? Unum ergo mihi proposui, scilicet, conjuncta exhibere lectoribus Romana tria Sacramentaria, *Leonianum* videlicet, quod paucorum in manus hactenus pervenit, dignumque majori plane fortuna est; tum *Celasianum*, cujus exempla jam rara admodum evaserant; denique *Gregorianum* ex omnium id genus antiquissimo Codice ms. expressum; ejus enim ætas nongentos annos superare deprehensa mihi est. In tribus hisce Sacramentariis tota liturgia Romana vetus concluditur, eamque habere conjunctam non ingratum compluribus futurum arbitrabar. At necum simul recogitabam: ex tot hominibus, qui sacris litteris dant operam, quot quæso erunt, quibus videatur aliquid utilitatis extendi ex hoc opere

A posse? Nobis sunt, inquit illi, Missales nostri; quidquid in vetustis, imo et vetustissimis occurrit, tam precum quam rituum, in his quoque nostris deprehenditur; imo plura habent nostri quam illi. Cur ergo exoletis et carie consumptos Codices extere hic homo velit, ut nobis non aliud præbeat, quam quod a tanto tempore possidemus? Res nunc est mihi, non cum veris eruditis, doctissimisque hominibus, qui probe norunt quanti facienda sint tum in se ipsis, tum ob ipsam antiquitatem ejusmodi Sacramentaria, quantumque sit pondus ipsius vetustatis in controversiis ecclesiasticis; sed cum id genus hominibus, qui, præ oculis aurifodinas habentes, earum tamen pretium minime noscunt, aut omnem educendi auri rationem ignorant. Itaque hosce tantum monendes duco, nullam graviolem, nullam celebriorem inter nos atque acatholicos fervere controversiam, quam quæ Eucharistiam et sacrificium missæ respicit. Ad hanc autem dirimendam mirifice conducit liturgicorum Codicum auctoritas, si quis ostendere possumus natos ante putidam fabellam de Paschasio Ratberto, quem stulta imaginatione heterodoxi somniant veteris catholicæ doctrinæ corruptorem. Istius itaque doctrinæ stabilem semper et nunquam variatam in Ecclesia Dei veritatem demonstrandam mihi sumpsi, ope potissimum vetustissimæ Romanæ liturgiæ. Adjeci consensionem reliquarum omnium veterum liturgiæ Christiani orbis, sanctorumque etiam Patrum, ita ut idem dogma de Eucharistia in omnium temporum, in omnium locorum Ecclesiis, constantissime viguisse videas, et grandi piaculo novatores ab eo recessisse. Tanto autem studentius in agonem istum descendi, quod, uti infra ostendetur, heterodoxi eadem arma quæ toties ab illustribus catholicæ communionis pugilibus protrita fuere, nobis opponere pergunt, quasi eorum vigor perduret, satisque futurus sit ad continendum in fide contribulum suorum gregem. Si quis ergo ex iis unquam hæc pauca legat, et sincere in tanti momenti re secum agat, non inutilli fortasse labore eadem ego congresserim. Sin minus, hoc saltem consecutorum me spero, ut quicumque e nostris, minus in ejusmodi concertationibus versatus, ad ista legendum adducatur, sibi ea consolationi esse sentiat, dum et ab infantia acceptam fidem suam tanto totius antiquitatis consensu firmatam agnoscat, simulque excusatione eos minime dignos intelligat, qui ineffabile mysterium Eucharistiæ, et missæ sacrificium, sua dignitate temerario ausu privarunt, ejusque veritati insultare adhuc non desinunt.

Denique, ut lector sub oculis habeat antiquiora Occidentalium Ecclesiarum Sacramentaria, Romanis adjuncta volui Missale Gothicum, *Fræcorum*, et Gallicanum vetus, a cardinali Thomas edita; uti et alterum Gallicanum, una cum duobus omnium antiquissimis Romanæ Ecclesiæ Ritualibus libris a Mabillonio divulgatum. De his postremis aliquid suo loco præfabor.

DE ORIGINE SACRÆ LITURGIAE.

CAPUT PRIMUM.

Uti jam complures docti viri animadverterunt, Græca vox *liturgia* significabat quod apud ethnicos *ministerium publicum*, ita ut *λατρυργός* diceretur qui publico aliquo munere fungebatur, et illud exercere *λατρυργεῖν*. Ad sacra facientes eadem vox quoque translata. Testem habemus sanctum Lucam (Act. xiii, 2), scribentem de prophetis et doctoribus Ecclesiæ: *Λατρυργοῦντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ, Ministrantibus autem illis Domino*. Quæ liturgia, ut a cæteris distingueretur, sacra propterea appellata fuit. Est autem liturgia, peculiari significatione usurpata, ratio colendi Deum verum per externos legitimos ritus, tum ad illius honorem testandum, tum ad ipsius in homines beneficia derivanda. Strictiori etiam sensu accepta, eos tantum ritus respicit, quibus sacrificium peragitur, et quidquid ad munus sacrificandi pertinet, quale est apud catholicæ Ecclesiæ filios incruentum missæ sacrificium. Aliis vocibus tum a Græcis, tum a Latinis sacrum huiusmodi munus designatur, neque solum sacerdotes complectitur, sed ad reliquos etiam Ecclesiæ ministros sacris operantes extenditur. Fuit sua Judaico populo liturgia, cum sacrificia cruenta aut pacifica Deo offerret, ac de ejus gentis sacerdotibus idcirco Apostolus aiebat: *Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, et eandem sæpe offerens hostias* (Hebr. x, 11). In Græco est *λατρυργία* pro ministrans. Eorum autem sacrificia, Apostolo ipso testante, umbra futurorum fuerunt (Col. ii, 17), qui de re multa habet sanctus Augustinus. Chrysostomus vero: « Sive ovis, ait, immolabatur, erat imago Salvatoris; sive bos, imago erat Domini; sive vitulus, sive juvenca, seu aliud quid eorum, quæ offerebantur, sive columba et turris; omnia ad Salvatorem referebantur (*Homil. clxvi, tom. V*). Per adventum autem Filii Dei reformata in melius veteri lege, et cessantibus cruentis sacrificiis, uti jam prædictum a prophetis fuerat, successere perfectiora sacramenta, ac novi ritus, plerisque antiqui populi caeremoniis abrogatis, hoc est, nova Christianæ reipublicæ liturgia successit, sive disciplina in sacris, cujus duplex genus statuendum est: alterum ex ritibus aut ab ipso Salvatore, ejusve apostolis nascente Ecclesia præscriptis, de quibus certos nos faciunt divini libri, aut apostolica traditio, per primitivæ Ecclesiæ Patres usque ad nos derivata: alterum ritus illos complectitur, quos identidem Ecclesia universa, aut peculiare Ecclesiæ invexerunt in sacra, prout pastoribus visum fuit magis congruum majestati mysteriorum,

A sive efficacius ad alendam augendamque populi devotionem.

De hujusmodi sacra liturgia nunc nobis sermo est, quæ ritus missæ aliorumque sacramentorum complectitur. Nulla autem dubitatio est quin vel ipsis apostolis viventibus aliquis fuerit liturgiæ usus, variis constans precibus in conficiendo tremendo altaris sacrificio. Sancto Luca teste, perseverabant apostoli in fractione panis et orationibus (Act. ii, 42). Apostolus vero vult fieri *obsecrationes, orationes, interpellationes, et gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus qui in sublimitatibus sunt* (1 Tim. ii, 1). Equando vero ista peragebantur? In sacrificio ineffabili Christianæ gentis, uti memorie prodidit sanctus Justinus martyr. Eo enim tempore congregabantur fideles et ad communes preces et supplicationes cum pro se ipsis, tum pro illuminato, et aliis ubique gentium omnibus, intento animo peragendas (*Justin. m. rt. apolog. ii*). Paria refert Tertullianus: « Itaque, ait, sacrificamus pro salute imperatoris, sed Deo nostro, et ipsis (*Tertul. ad Scapul.*). Morem hunc ab Ecclesia observatum describebat circa annum Christi 317 sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, inquit: « Super illam propitiationis hostiam (en sacrificium propitiatorium, quod negare sunt ausi, qui missam impia temeritate abrogarunt) obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro recta mundi compositione, pro regibus, pro exercitibus, et sociis, etc. (*Cyrl. Jer. Cathed. xliii, n. 8*). Propterea sanctus Augustinus, quid in Ecclesia Dei a vetustis temporibus ageretur, considerans, *obsecrationes, sive preces* ab Apostolo nuper memoratas interpretatur, et quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici. « *Orationes quoque significari ait, et quas proferimus, cum benedicatur et sanctificatur, et ad distributionem committitur: quam totam petitionem fere omnis Ecclesia Dominica oratione concludit* (*August. epist. clxii, olim 59, ad Paulin.*). » Paucis delineatum habes sacram missæ canonem, qualis adhuc apud Catholicos in usu est. Quare jam agnoscimus, ipsis quoque primis Ecclesiæ sæculis ordinem quem tam precum et orationum exstitisse, quibus in divinis mysteriis utebantur sacerdotes et plebs fidei. Præfationis nunc quoque usitate meminit sanctus Cyprianus cum nempe dicimus *Sursum corda*, et populus respondet: *Habemus ad Dominum* (*Cypr. lib. de Orat.*). Ita baptisimi quosdam ritus suo tempore observatos Tertullianus indicabat; uti et orationem adhibitam in

conferendo confirmationis sacramento tum ipse, tum idem Cyprianus innumerant, ut alia omitam.

Dilectissimus vir Pater Petrus Le Brun, Oratorii Parisiensis presbyter, auctor est, « ante quintum Ecclesie sæculum nullam ex liturgiis, sive Græcis sive Latinis, scripto fuisse commendatam » (*Le Brun, tom. II, Dissert. liturg.*); sed preces omnes ac ritus, memorie traditos, per oralem tantummodo traditionem ad posteros fuisse propagatos. Equidem fateor me in ejusmodi sententiam inclinare nondum potuisse; non enim ea vis esse videtur illius argumentis, quæ ad rem statuendam sit satis. Epiphanium is profert scribentem de apostolis: « iidem mysteriorum auctores atque conditores fuerunt, una cum Jacobo Domini fratre, etc. (*Epiphani. hæres. lxxx.*) ». Non ait Epiphanius quæ ab ipsis apostolis facta dictaque fuere in celebrandis divinis mysteriis, litteris etiam fuisse consignata. Ita Pater Le Brun, inani prorsus ratione, cum neque sanctus Epiphanius neget quin constituta ab iis liturgia scripto tradita fuerit, imo veri semper similis sit, quæcunque ordinantur ad subcretores instruendos, etiam litteris commendari. Justinus Martyr, dum sacrificii incruenti ritus recenset, hæc habet: « Præpositus, quantum pro sua virili potest, preces et gratiarum actiones fundit; et populus fauste acclamant, dicens: Amen (*Justin. mart. apolog. II*). » Cum sacerdos multum, et quousque poterat, oraret, infert inde Le Brun statas et constantes nequaquam fuisse omnes synaxeos preces. Sed minime vis facienda verbis Græci textus ὅσα δόξαυς αὐτῶ; nam per ea significari potest quod nos Italice dicimus: *Il sacerdote per la sua parte, aut, secondoche a lui appartiene, profferisce le preghiere e i rendimenti di grazie*. Hæc autem non extemporaneæ, sed jam diu constituta fuisse, merito conjicere possumus, si apostoli, ut vidimus, *mysteriorum conditores* fuere, ut fuerint etiam traditæ ab ipsis orationes et gratiarum actiones, atque istæ ab eorum discipulis observatæ. Tertullianum deinde Le Brun nobis exhibet: « Quæramus an et traditi non scripta non debeat recipi (*Tertul. de Coron. mil. c. xxvii*). » Et sanctum Basilium, qui tradit: « Nos alia quidem habere e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recipere ex traditione apostolorum, etc. (*Basil. I. de Spir. S. c. xxvii*). » Tum subdit: « Invocationis verba, cum conficitur panis Eucharistice, et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? » Ex his exculpere se posse arbitratus est idem Le Brun nondum Tertulliani et Basilii ævo litteris fuisse mandatas formulas sacramentorum. Vulgare dogma catholicæ Ecclesiæ semper fuit nos doctrinæ partem alteram accepisse ab apostolis per scripta ab eis Evangelia et Epistolas, alteram vero sine scriptis, et viva voce tantum commendatam discipulis, eorumque successoribus. « Non enim, inquit Basilium, his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus, aut Evangelium; verum alia quoque et ante et post (consecrationem) dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepi-

A mus. » Pars ergo liturgiæ, quæ ab apostolis descendebat, quos *sanctorum* nomine Basilium appellat; hanc illi in scripto minime reliquerunt. At hiuc minime inferitur neminem scriptis postea consignasse quæ apostoli sine scriptis tradidere. Doctrina hæc, etiam si litteris immissa postea fuerit, adhuc appellabatur traditio sine scriptis, quia revera in apostolorum libris non legebatur; ab iis autem et illam se accepisse Ecclesia firmissime credebatur per traditionem majorum, qui apostolorum auditores antea fuerant. Neque plus ponderis habet, quod Le Brun postea subdit, inquit, cum in Diocletiani persecutione libri sancti Christianorum flammis traderentur, nullam liturgiam memorari, quæ hanc penam subiecit. Nam, uti Eusebius auctor est, *Scripturas, quidem sanctas, ipsæ γράφαι* (*Euseb. Hist. eccles. I. viii, c. 2*), tradere jussi sunt Christiani, non reliquos religionis, aut sanctorum patrum libros. Optatus idem Milevitanus: « Instrumenta divinæ legis, instrumenta Deifica, religiosissimas Scripturas », traditas a nonnullis fuisse scribit (*Optat. I. I*), non vero quælibet Christianæ gentis volumina. Sin vero etiam alios Christianorum libros tunc periisse putes (quod Actis martyrum accidisse cardinalis Baronius est arbitratus), cur non idem et sacris liturgiis contigerit?

Nihil ergo profert Pater Le Brun, quo nobis persuadeat nullam liturgiam, aut saltem missæ canonem ante sæculum Christi quintum litteris fuisse consignatum. Contra idem sanctus Justinus potius illius partem describit, imo neque sibi religioni ducit, producere verba ipsa Domini, quibus consecratio peragitur. Addit etiam: « *ὑπὲρ ἀναστάσεως τοῦ ἀπαισίου, καὶ τοῦ ἐχθροῦ πνεύματος*, id est: Sub hac consummamus communiter omnes; et preces profundimus (*Justin. mart. apolog. II*). Nisi jam constitutæ fuissent sacrificii orationes et preces, quomodo concors in iis recitandis populus perrexisset? Si autem constitutæ, scriptis quoque traditæ fuerint oportet. Idemque dicendum de episcopis et presbyteris sacra facientibus, quibus, ut concordiam servarent in conficiendis divinis mysteriis, opus fuit libellum aliquem precum habere præ oculis; neque enim pro libito eas componere aut mutare cuicunque licebat; neque in tanti momenti orationibus et ritibus memorie duntaxat fidere, congruum ac tutum videbatur. Prælaudatus sanctus Basilium, de baptismo loquens, petit: « Jam ter immergi hominem, unde haustum? Reliqua autem, quæ fiunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ et angelis ejus, ex qua Scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hæc doctrina, quam Patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt (*Basil. lib. de Spir. S.*)? » Eo semper Basilii mens recidit, quos nunc habemus ritus sine scripto ab apostolis fuisse ad nos transmissos, non vero quod nefas esset eosdem scriptis tradere ad sacri mysterii usum. Ipsemet Basilium nihil veretur hæc eadem in scripta sua inferre, uti neque Tertullianus, qui scripsit: « Denique ut a baptismo ingrediar, aquam adituri, ibidem, sed et aliquanto prius in Ecclesia sub antistitis manu, con-

testamur, nos renuntiare diabolo, et pompæ, et Angelis ejus. Dehinc ter mergitur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit (*Tertul. l. 1 de coron. mil. c. 3*). Erant autem olim ritus nonnulli et dogmata quædam sacra, quæ nondum initiatis Ecclesia occultare consuevit, atque in primis Eucharistiæ mysterium; at eadem fidelibus tradere, atque in tabulas referre, sacris ministris nunquam interdictum fuit. Exemplo sit ipse sanctus Basilius. Ab eo compositam fuisse aliquam liturgiam, non solum Græci veteres, sed et ipse Gregorius Nazianzenus, oratione in ejusdem Basilii laudem (*Orat. xx*), agnovere. Hæc ab ipso Nazianzeno *Εὐχὴν διακρίτικαν*, *Ordo precum*, appellatur, atque hæc procul dubio longe ante finem sæculi quarti scripta fuerit. Negari etiam nequit quin sanctus Cyrillus Ierosolymitanus liturgiæ partem, non levem, in baptismo et sacra synaxi observatam, circiter annum Christi 347, in Catecheses suas intulerit.

Per eadem ferme tempora in Galliis sanctus Hilarius Pictavorum episcopus, Hieronymo teste, « librum Hymnorum et mysteriorum alium confecit (*Hieron. lib. de Script. eccles.*) ». Liturgiæ quoque proluxa documenta habemus in Constitutionibus apostolicis, sub falso Clementis nomine evulgatis, quarum tamen origo saltem ad ipsum pertinet sæculum quartum. Quid plura? Cælestino I, pontifici Romano tribuuntur, et certe sæculo Christi quinto nata sunt, capitula nonnulla de gratia Dei, quæ in conciliorum Collectionibus leguntur. Tantam sacre liturgiæ antiquitatem deprædicat auctor ille, de canone, ut reor, loquens, ut ad apostolos ipsos eandem referat. « Observationum quoque, ait, sacramentalium sacramenta respiciamus, quæ ab apostolis tradita, in toto mundo, atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. » Tum ex eisdem precibus nonnullas recenset, inquires: « Sanctarum plebium præsules precantur, ut infidelibus donetur fides; ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus; ut Judæi, ablato cordis velamine, lux veritatis appareat; ut hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, » etc. Si ejusmodi preces in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter, et quidem ab Apostolorum ævo, celebrabantur, quis unquam credat, sine scripto potuisse hæc celebrari, ac præsules et presbyteros quosque memoria tantum fuisse complexos tot Precum seriem atque apparatus? Sæculo Christi quinto (ut habemus a Gregorio Turonensi (*Lib. II Hist. c. 22*) Appollinaris Sidonius, celebris Arvernorum episcopus, « ablato sibi nequiter libello, per quem sacrosancta solemnina agere conseruerat, ita poratus a tempore cunctum festivitatis opus explicavit, ut ab omnibus miraretur. » Mirabilis nempe res visa est, episcopum sine libro, et sola memoria fretum, divina peregrisse mysteria. Denique audi quid ferant concilii in Carthaginensis Patres, quod Anno Christi 397 habitum fuit: « Primitiæ vero, seu mel et lac, quod uno

A die solemnissimo pro infantum mysterio solet offerri, quamvis in altari offerantur, suam tamen habent propriam benedictionem; ut a sacramento dominici corporis et sanguinis distinguantur (*Can. 24*). » Quis non videt jam diu benedictiones istas scriptis traditas fuisse? eæ sane e libro, non e memoria arcescendæ erant.

Mirum etiam videatur contendere a Patre Le Brun, per quatuor, aut quinque Ecclesiæ sæcula « Symbolum apostolorum » a nemine exaratum, et memoriæ tantummodo fuisse commendatum. Quam in rem urget sancti Hieronymi adversus errores Joannis Ierosolymitani sequentia verba: « In Symbolo fidei et spei nostræ, quod ab apostolis traditum non scribitur in charta et atramento, sed in tabulis cordis carnalibus post confessionem Trinitatis, et unitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur (*Hieron. adv. error. Joan. Ierosol. c. 7*). » Sanctum quoque Augustinum inducit scribentem: « Quotidie dicite apud vos. Symbolum nemo scribit, ut legi possit; sed ad recensendum, ne forte delect oblitio quod tradidit diligentia. Sit vobis Codex vester memoria (*Aug. de Symb. ad Catech.*). » Hisce locis utitur Le Brun, ut ostendat ad tempora usque Hieronymi et Augustini Symbolum apostolorum papyro ac membranæ a nemine commendatum fuisse; sed quidem uni fidelium memoriæ traditum. Oblitus profecto videtur vir doctissimus, Symbolum apostolorum litteris consignatum fuisse a sancto Cyrillo Iero-solymitano, cujus Catecheses ipse Hieronymus memorat (*Lib. de Script. eccles.*). Notum præterea est, a Rufino Aquileiensi ante Augustini tempora idem Symbolum commentario fuisse illustratum, ipsumque in Actis concilii Nicæni et Constantinopolitani conscriptum adhuc legi; neque enim propter additamenta quædam desuit esse Symbolum antea in Ecclesia usitatum. Quenam ergo mens Hieronymo et Augustino fuit? Non alia, nisi Symbolum sub apostolorum nomine evulgatum tanti esse pretii, ut quisque fidelium memoriæ tradere, ac sæpe recitare jubeatur, ipsum in mente potius quam in charta scriptum retinens, ad Judæorum discrimen, qui in tabulis lapideis, atque in phylacteriis chartaceis legem scriptam præferebant, cum hæc cordibus foret D conscribenda. Utitur autem Hieronymus Apostoli verbis: *Manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus (II Cor. III, 3)*. Quia Corinthii probe teneant Christianæ legis documenta, in cordibus suis impressa, eos epistolam Christi Paulus appellat. At ista documenta in Codicibus etiam legebantur. Imo Augustinus ipse in loco nuper memorato nos docet Symbolum ipsum litteris commissum fuisse, non ut legendum recitaretur, cum fidelis quisque memoria illud complecti, ac memoriter recitare deberet, sed ut in memoriam ex scripto, si opus esset, revocaretur, hoc enim significat, inquires, « sed ad recensendum

(id est, ad iterum legendum) ne forte delect obliuio quod tradidit diligentia. » Ad episcopos Galliarum sanctus Leo I papa epistolam scripserat; en quid ii ad ipsum rescripserint: « Apostolatus vestri scripta, ita ut symbolum fidei quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis ascribit, tenaci, quo ad confundendos hæreticorum errores paratior sit, memorie commendavit (*Aug. de Symb. ad catech.*). Scripta certe fuit Leonis Magni epistola, sed simul memorie commendata ab iis episcopis. Sacramentarium quoque Gelasianum vide, a venerabili cardinali Thomaſio editum. Symbolum fidei Græcis verbis scriptum ibi legitur, et nihilominus catechumenis edicitur: « Intentis itaque animis Symbolum discite; et quod vobis, sicut accepimus, tradimus, non alicui materię, quæ corrumpi potest, sed paginis vestri cordis ascribite. » Paria leguntur in Missali Gallicano apud eundem Thomaſium. Quisnam inde inferat, minime exaratum neque exarandum fuisse Symbolum?

CAPUT II.

De Romanæ Ecclesiæ liturgia.

Qualis fuerit quatuor primis Ecclesiæ sæculis Romanæ Ecclesiæ liturgia in sacrificio ineffabili, frustra quæras. Nam quod sanctus Gregorius I papa scripsit, scilicet « morem apostolorum fuisse, ut ad ipsam solummodo orationem Dominicam oblationis hostiam consecrarent (*Lib. vii, epist. 61*), » cum sine tabulis ac testibus id ab eo affirmatum fuerit, conſensum minime extorquet a nobis. Et præcipue quod aliter censerint antiquiores Ecclesiæ Patres. Quid de hac re sanctus Basilius tradiderit, capite præcedenti vidimus. Accipe nunc, quæ de ipsa Romana Ecclesia anno Christi 416, hoc est, tot ante Gregorium Magnum annos, scripserit Innocentius I summus pontifex: « Si instituta ecclesiastica, ait, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra vellent servare Domini sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus haberetur (*Epist. ad Decent. Eugub.*). » Addit infra: « Quis enim nesciat, aut non advertat id, quod a principe apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari? » etc. Ut hoc fieret, quis non videt, scripto opus fuisse? Denique ait: « Sæpe dilectionem tuam ad Urbem venisse, ac nobiscum in ecclesia convenisse, et quem morem vel in consecrandis mysteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognovisse, dubium non est » etc. Quæ tunc igitur liturgia missæ in usu erat, ab Apostolis descendisse Innocentio pontifici credebatur: quod et ipsum tamen in tanta latitudine non facile accipiendum est; moris enim fuit eorum temporum ad apostolos referre quæcunque in sacris antiquitatibus olebant, neque eorum origo erat perspecta, cum tamen ex iis nonnulla post apostolorum ævum instituta fuisse deprehendantur. Unum nobis pro certo statuendum est, videlicet, quidquid ad substantiam sacramentorum pertinet, in quibus necessaria animarum subsidia, aut præcipua vis ineffabilis sacrificii

A sita est, ab apostolorum ævo ad nostra usque tempora semper fuisse in universa Ecclesia observatum. Nulla unquam in his discordia fuit inter Latinos et Græcos, aliosque Orientis fideles, et ne nunc quidem habetur, quanquam plerique ex iis a Romanæ Ecclesiæ communione avulsi sint, aut videantur. Semper oblatio, semper consecratio et communio peracta; semper creditum sacra dona realiter converti in pretiosum corpus et sanguinem Domini. Tota ergo varietas ac dissimilitudo non solum inter Orientales et Occidentales, sed et inter ipsas Occidentis Ecclesias, in varietate precum, in diversitate verborum, atque in arbitrariis cæremoniis versata est. Aliis enim ritibus Latini, aliis Græci utebantur in conficiendis sacramentis; et in orationibus ad Deum, intacta

B tamen eorundem sacramentorum essentia: quod præcipue in baptismi administratione, et in Eucharistiæ sacramento et sacrificio animadvertere possumus.

Porro notissimum est inter ipsas Occidentis Ecclesias hanc ipsam rituum et precum varietatem olim viguisse; alia enim a Romana fuit Hispanica et Gothica liturgia; alia Gallicana, alia Ambrosiana Ecclesiæ. Imo cuilibet Ecclesiæ, cuilibet episcopo licuit suam instruere novis orationibus, easque amplificare ac minuere. Sanctis Basilio et Chrysostomo suæ missæ ritus tribunt Græci, sancto Ambrosio ordinem suarum precum Mediolanensis Ecclesia. A sancto Hilario in Galliis confectum vidimus librum Mysteriorum. A sancto Paulino episcopo Nolano Sacramentarium, et Hymnarium, Gennadio teste, fuisse conscripta circiter annum Christi 412 pariter compertum habemus. Ita et in Hispaniis sapientissimi alii pastores, aut presbyteri, pro sua quisque prudentia ac pietate, sacros ritus composuerunt et exornarunt. Neque hoc improbatum, imo probatum videas a sancto Gregorio Magno Romano pontifice in litteris ad Augustinum Cantuariensem episcopum datis. Interrogatio Augustini hæc fuit: « Cum una sit fides, cur sunt Ecclesiarum consuetudines tam diversæ, et altera consuetudo missarum est in Romana Ecclesia, atque altera in Galliæ Ecclesiis tenetur? » Cui his verbis respondet sanctus Pontifex: « Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Gallicana, D seu in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas, et in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus loca nobis amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige; et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem deponere. » Idem e sancto Augustino Hipponensi colligas (*Aug., epist. 61 ad Januar. olim 118*), atque a sancto Ambrosio, sive a vetustissimo auctore operis de Sacramentis. Quod plus est, ne ipsa quidem Romana Ecclesia ejusmodi varietatis experta fuit; nam, uti infra monebimus, Leo Magnus pontifex liturgiã

actam instaurasse videtur. Certe eandem Gelasius I papa novo ordine donavit; rursus vero idem Gregorius Magnus ad eam formam redegit, quæ subinde semper servata est, exceptis additamentis non paucis festorum atque orationum, quæ sub-equentium temporum devoto innoxit. At quod est ad canonem, in quo præcipue tremendum sacrificii Mysterium peragitur, nulla in eo unquam facta est novatio; et si quæ levis momenti verba addita fuere a Romanis quibusdam pontificibus, id in eorum Vitis apud Anastasium collectorem commemoratum fuit. Illustris est in hanc rem Vigiliæ papæ locus in epistola anno Christi 558 exarata: « Ordinem quoque precum (ita ille scribit) in celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere divisum; sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties vero Paschatis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, vel Epiphaniæ, sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subiungimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitati, aut eorum facinus, quorum natalitia celebramus; cætera vero ordine consueto prosequimur. Quapropter et ipsius canonicæ precis textum dirigimus subter adjectum, quem Deo propitio ex apostolica traditione suscepimus (Vigil. pap. epist. ad Eutherium, sive Profuturum). » Quæ hic canonicæ præces dicuntur, et ex apostolica traditione proficisci asseruntur, respiciunt unum canonem missæ, qui in omnibus missis idem erat, neque mutationibus innoxius. Si hiles quoque semper fuere ritus alii in missa, uti lectiones ex Veteri Testamento, aut ex Epistolis apostolorum, atque ex Evangelio, atque aliis, de quibus liturgici scriptores multa tradidere.

Quod nunc cernimus, inter Romanæ Ecclesiæ misam et Græcorum non leve discrimen intercedit. Primis etiam Christianæ fidei sæculis intercessisse videtur; neque enim a Græcis sacros ritus Romani acceperunt, sed ab apostolorum principibus. In substantialibus tamen tam Romana quam reliquæ Christiani orbis Ecclesiæ concordēs perrexere semper. Fieri tamen potuit ut ante Gelasium et Gregorium Magnum pontifices quotidiana Romanæ missæ liturgia prolixior foret, quam quæ nostris temporibus usurpatur. In Græcorum missa ante præfationem Orationes dicuntur pro Ecclesia, pro regibus, pro catechumenis, etc. Aliæ etiam adduntur post consecrationem, pro clero, etc. Latinus auctor de Sacramentis, si non Ambrosius, certe vetustissimus atque Italus, ait: « Laudes Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris (Auct. de Sac. l. iv, c. 4, inter Op. Ambros.). » Nunc in Romana liturgia paucis, et quidem in secreta oratione, papa, episcopus, et reges Deo commendantur. Olim fortasse pro iis rogatum fuit in qualibet missa solemni distinctis orationibus, ut nunc fit in missa ferice sextæ in Parasceve, quæ missa a nonnullis, mera conjectura utentibus, existimatur omnium antiquissima, quanquam de præsanctificatis confecta. Certe vetustis sæculis præfationes complures in usu fuere. Hasce sanctus Gregorius Magnus ad paucas

A nunc usitatas redegit. Psalmi etiam integri adhibiti antiquitus, sive cantati in missa fuerunt; idque ex non uno sancti Augustini loco, et ex homiliis sancti Petri Chrysologi constat; verum nostris temporibus versiculus tantummodo ex iis canitur, aut recitatur. Cur autem a sancto Gregorio pontifice brevialis fuerit liturgia, id factum suspicari licet ad majus fidelium commodum, atque ut omnes divinis mysteriis interesse possent. Olim quoque multos occupabat cura filiorum, custodia agrorum et bestiarum, servitium dominis præstitum, ut alia impedimenta omittam. Hosce, ut opinari fas est, absterrebat a sacris prolixitas liturgie. Idcirco satius visum fuit eandem contrahere, et præsertim postquam præceptum invaluit de missa audienda singulis Dominicis, aliisque festis solemnibus.

Sed quando Romanam priorum sæculorum liturgiam ostendere non datur, antiquiora saltem illius monumenta et exemplaria prodamus. Ante paucos annos, clarissimus Pater Joseph Blanchinius, Oratorii Romani præbyter, quantum totum adjicias Romanorum pontificum Vitis ab Anastasio collectis, et a cl. v. Francisco patro suo illustratis, opusculum edidit cum hæc titulo: *Codex sacramentorum vetus Romana Ecclesiæ, a sancto Leone papa confectus, primum prodit ex ms. libro, ante mille annos conscripto, qui exstat in bibliotheca amplissimi capituli Veronensis*. Egregium sane ac pretiosum venerandæ antiquitatis monumentum, cui par in hoc genere non reperias, utpote quo in eo exhibeatur omnium vetustissima liturgia, quæ Romanæ olim in usu fuit. Dolendum tantummodo quod non integrum opus ad nos pervenerit, cum multa exciderint, et præsertim orationes pro compluribus Dominicis diebus, quæ præcipuum divini cultus patrimonium constituunt. Ad hæc anno Christi 1680 Joseph Maria Thomasius, clericus regularis, postea venerabilis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, vir pietate non minus quam doctrina conspicuus, et de sacris litteris optime meritis, libros tres Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ ex insigni Codice Christianæ Suecorum reginæ evulgavit. Contendit ille, et gravibus quidem rationibus adductus, Missalem librum a Gelasio I pontifice circiter annum Christi 494 instauratum, ibi contineri, quanquam fateatur nonnulla fuisse apposita sæculo subsequenti. Nobis denique est Sacramentarium Gregorianum, ordinatum videlicet ab insigni Romanæ Ecclesiæ pontifice Gregorio Magno circiter annum Christi 598. Plura hujus perantiqua exemplaria exarata supersunt. Mihi omnium, ut reor, antiquissimum ex Vaticano Codice suppeditavit prælaudatus Pater Joseph Blanchinius, vir pro virili ad sacras litteras promovendas natus. Triahæc ergo Sacramentaria ad Romanam Ecclesiam spectantia, in unum conjuncta, producere constitutum mihi fuit, ut sub uno conspectu habeant lectores quidquid in remota antiquitate reliquum est de liturgia Romana. Quod antequam præstem, aliquid præfari juvat de singulis hisce Sacramentariis, et quanto in pretio habenda sint, palam facere.

CAPUT III.

De Sacramentario Leoniano, cui per conjecturam præfixum fuit nomen sancti Leonis Magni.

Editum, ut nuper monui, primum fuit a Patre Blanchino, et recedendum infra erit Sacramentarium, quod a sancto Leone papa I. confectum, per conjecturam ipse est opinatus. Quæ de hac re doctiorum virorum sententia foret, exquisivit deinde Blanchinus, eorumque literas pro suo erga me amore ad me misit. Rescripsit ei. Pater Joseph Augustinus Ursus ordinis Prædicatorum, a secretis congregationis Indicis, sibi minime videri Gelasianum opus Sacramentarium illud, quod venerabilis cardinalis Thomasius edidit, et Gelasio potius tribuendum esse, si quod a Blanchino evulgatum fuit, altero sine dubitatione vetustius. Cum Gelasianam liturgiam sanctus Gregorius Magnus multa subtrahens, contraxerit (ita argumentatur Ursus) atque ad meliorem ordinem relegerit, verba hæc minime cum Thomasiæ Codice conveniunt, qui mole sua inferior Gregoriano deprehenditur. Contra notæ huiusmodi recte cadunt in Blanchinianum, qui si integer ad nos pervenisset, longe Gregorianum mole superaret; quæ vero sine ordine in Gelasiano procedunt, ordinem a sancto Gregorio acceperunt. Sed quod potissimum ad huiusmodi questionem dirimendam urget idem Ursus, hæc oratio pagina 51 Editionis Blanchinianæ in Leoniano Codice occurrit: *Majestatem tuam, Domine, supplices exoramus, ut animi famuli tui Simplicii episcopi ab omnibus, quæ humanitas atrox exulta, in sanctorum censeatur sorte pastorem.* Post sanctum Leonem Simplicius Romanæ Ecclesiæ præfuit, et vita functus est anno Christi 485. Ergo Leonem Magnum nequaquam Collectio ista habere potest. Rursus cum hæc, post mortem Simplicii statuenda sit, ad Gelasianæ tempora referendus Codex videtur; nam Gelasius anno Christi 492 reconstitutus fuit Romanus pontifex. Ad controversiam hanc dijudicandam accessit etiam el. v. Eusebius Amort ecclesiæ collegiæ ad sanctam Crucem Pollingæ in Superiori Bavaria canonicus regularis, et sacræ theologiæ professor. En ejus sententiam: Sacramentarium istud non est opus unius alicujus pontificis, sed est Sacramentarium Romanorum pontificum, usu receptum primis temporibus, auctum tamen et interpolatum per varios pontifices usque ad tempora Gelasii patris. Specialiter in hoc Sacramentario agnoscuntur manus Sixti III, Leonis I et Felicis III. Quæ omnia is erudite persequitur, et subæo iudicio consentire cum sua sententia ostendit. Ultraque sane opinio laudanda, atque inter utramque ego, sed titubante gressu, procedam; cum enim conjecturis tantum esse hic locus possit, nulla neque ab iis, neque a me inconcussa in omnibus sententia est expectanda.

Itaque primo veri prorsus simile videtur, in liturgicum hoc ætarium illatas fuisse preces et obsecrationes quæ per prima quinquæ religionis Christianæ sæcula in usu fuerunt Romanæ Ecclesiæ, ac repe-

A riri potuerunt: tanta est earum copia atque varietas. Quippe ad primi, secundi, tertii sæculi preces additamenta identidem facta fuerunt, prout sanctissimis pontificibus videbatur magis idoneum ad augendam sacramentorum venerationem, populi quæ Christiani devotionem. Quarto autem et quinto sæculo potior orationum adjectio, uti suspicari licet, facta fuerit. Atque ubi conjectura hæc vim habeat, jam intelligimus quanti faciendum sit Sacramentarium istud, in quo videlicet pietatis Christianæ professio et supplicationes contineantur, primis illis Ecclesiæ temporibus usitata. Inter ejusmodi orationes, sensim ad sacræ mysteria adjectas, ex dignosci facile possunt, quæ sæculo III, quæ IV, quæ V originem suam debent. Nam quot ex novæ hæreses emergebant, atque in conciliis orthodoxis damnabantur, curabant etiam doctissimi et piissimi pontifices ut in concionibus et sacris precibus germana Ecclesiæ doctrina proponeretur, et populi catholicis auribus ac mentibus sapius inculcetur. Hinc nate pro temporum varietate complures orationes et præfationes, quibus confgebantur hæreses Manichæi, Sabellii, Pauli Samosatæni, Arii, Apollinaris, Macedonii, Pelagii, Nestorii, et Eutychetis. In Blanchiniano Sacramentario passim prostant hujus veritatis documenta. Sed quoniam fuerint singularium ejusmodi additamentorum auctores, indicare, eoque minus decernere, nemo nunc potest. Certe quin Romanis pontificibus tribuenda sint quæcumque in prælaudato Sacramentario occurrunt, negare quisquam non ausit: hunc enim Codicem in usu Ecclesiæ Romanæ fuisse, evidentissime agnoscimus. In festo sanctorum martyrum Pauli et Joannis ad missam 5 legitur: *Nobis contulisti, ut non solum positionibus martyrum Urbis istius ambitum coronares, sed etiam in ipsis visceribus civitatis Joannis et Pauli victricia membra recorderes.* Et in festo sancti Laurentii ad missam 5: *Quamvis sanctorum tuorum toto orbe clara sit gloria, de beati tamen sole unitate Laurentii præ cæteris Roma letatur.* Atque eodem Sacramentario Romanos ipsos pontifices usos fuisse, multa apertissime evincunt. In festo apostolorum Petri et Pauli, num. 20, Præfatio hæc verba exhibet: *Qui ut hanc sedem regimen Ecclesiæ totius efficeret, et quod hæc prædicasset, ostenderes ubique servandum, simul in ea et apostolicæ principem dignitatis, et magistrum gentium collocasti.* In natali episcoporum, num. 5: *Qui licet Ecclesiam tuam, toto terrarum orbe diffusam, largitate munerum distare non deinis, sedem tamen beati apostoli tui Petri tanto propensius intueris, quanto sublimius esse voluisti; dum mihi famulo tuo hujus providentiæ tue dispositionibus exhibere congruenter officium, etc.* Ille sumpsit sancti Leonis I doctrinam. Alia id genus prætereo. Pro usu quoque Romanæ Ecclesiæ concinнатam fuisse Collectionem istam, ediscimus ex cæmisteriis, aliisque sanctis locis æternæ Urbis, ubi festa olim celebrabantur, atque stationes. Ibi enim pridie Kalendæ Octobris recensetur et natale basilicæ Angeli in Sa-

laria. » Tum alibi : « natale sancti Stephani in cœmeterio Callisti; et Felicissimi et Agapiti in cœmeterio Prætextati via Appia. » Et « sexto Idum Juliarum » de filiis sanctæ Felicitatis habentur hæc : « Natale sanctorum Felicis, Philippi, in cœmeterio Priscillæ; Vitalis, et Martialis, et Alexandri, in cœmeterio Jordanorum; et Silani in cœmeterio Maximi, via Salaria; et Januarii in cœmeterio Prætextati via Appia. » Hæc miram antiquitatem olent.

Secundo ubi quærat quis hujus Sacramentarii auctor sive consarcinator fuerit, nuper memoratus Pater Blanchinius, cui thesaurum hunc debemus, continuo occurrit, inquit, nomine sancti Leonis I videri illud inscribendum. Et profecto non paucis conjecturis, hisque gravissimis, ejus opinio nititur. Etiam si ex Joanne Diacono didicerimus a sanctis duntaxat pontificibus Gelasio et Gregorio I elaborata fuisse Sacramentaria ad usum Romanæ Ecclesiæ (*Joan. Diac. in Vit. S. Greg. M.*), attamen etiam ante Gelasium Romanis pontificibus sua procul dubio fuit liturgia, atque ad eam exornandam et amplificandam facile suam opem contulerit sanctus Leo Magnus bene de religione tot aliis in rebus meritis, et singulari eloquentia præditus. Et revera vetustus auctor libri, cui titulus : *Gemma animæ*, scribit : « *Orate pro me peccatore*, Leo papa dici statuit. Hic et præfationes composuit (*Auctor Gem. animæ, c. 49*). » Tum addit : « Leo papa apposuit (*canoni*) *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam* (*Idem, c. 20*); » quod et in Romanorum pontificum Vitis legitur apud Anastasium Bibliothecarium. Infra ait : « *Benedicamus Domino*, acceptum est de Psalterio. *Deo gratias*, de Apostolo. Sed hæc dici constituit Leo papa. » Ad hæc Quesnellus adnotat : « Qui Pontificis Missalique Romanum paulo attentius legerit, haud difficile deprehendet plurima hic inserta legi, quæ Leoninam phrasim dictionemque omnino redolent, ut dubium apud me non sit magnam eorum partem, quæ vel in officiis ecclesiasticis, antiquarum præsertim solemnitatum, Paschæ puta et Pentecostes, recitantur, a sanctissimo pontifice Leone I fuisse composita vel restituta. Inter hæc numerandæ mihi videntur præfationes, quæ canoni missæ præmittuntur, nec non et aliæ duæ, quas habet Pontificale Romanum, altera in episcopi consecratione, altera in ordinatione presbyteri (*Quesn. t. I Ed. op. S. Leon. ad serm. 96*). » etc. Neque alia mens fuit cardinali Thomasio, scribenti : « Quod nomen, integrum Gelasio ascribas, sed Leoni Magno ex parte, ejusque prædecessoribus Romanis episcopis. Nec immerito; cæperam enim Leoninas phrasas sententiasque cum hoc Codice conferre; et inveni, nedum styllum, sed ipsissima verba Leonis hic recitari; et hinc certior factus, paulo certius hoc asserere non dubito (*Card. Thom. in præf. ad Sacram Gelas.*). » Quæ eminentissimus Thomasio scribit, facile foret exemplis plurimis confirmare; eloquentia enim sancti Leonis, ejusque elegans stylus in oculis incurrit tam in ejus sermonibus et epistolis, quam in Blanchiniano Sacra-

mentario. Unum tantummodo et alterum exemplum proferam. In sermone primo de Jejunio Pentecostes hæc habet sanctus pontifex : « Hi itaque doctores et tirocinium militiæ Christianæ sanctis jejunii inchoarunt, ut, contra spirituales nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma caperent. » In Sacramentario ad Jejunium quarti mensis hæc repetuntur : *Concede nobis, Domine, præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare jejunii, ut, contra spirituales nequitias pugnaturi, continentia muniamur auxiliis*. Infra in eodem sermone sanctus Leo addit : « Igitur post sanctæ dies lætitiæ, quos in honorem Domini a mortuis resurgentes, ac deinde in cœlos ascendentes exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum, salubriter et necessarie consuetudo est ordinata, ut si quid forte inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas et licentia inordinata præsumpsit, hoc religiæ abstinentiæ censura castiget. Quæ ob hoc quoque studiosius exsequenda est, ut illa in nobis, quæ hac die Ecclesiæ sunt collata, permaneant. » At in Sacramentario ad idem jejunium quinti mensis præfatio eadem sensa, totidemque ferme verbis, exhibet : *Vere dignum. Post illos enim lætitiæ dies, quos in honorem Domini a mortuis resurgentes, ac in cœlos ascendentes, exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum, necessarie nobis hæc jejunia sancta provisæ sunt, ut pura conversatione viventibus, quæ divinitus sunt collata permaneant*. Ita in sermone 76 ista leguntur : « Solemne jejunium, quod a mis corporibusque curandis salubriter institutum, devota nobis est observantia celebrandum. » Eadem occurrunt in Sacramentario ad jejunium quarti mensis : *Adesto, Domine, supplicationibus nostris, ut hoc solemne jejunium, quod animabus corporibusque curandis salubriter institutum est, devoto servitio celebremus*.

Possit quidem quisquam contendere hujusmodi orationes ac præfationes expressas fuisse e sancti Leonis sermonibus per aliquem ex subsecutis pontificibus, puta a sancto Gelasio, Sacramentarii instaurati auctore. Sed æquius est arbitrari eas ad ipsum Leonem Magnum esse referendas, qui utroque tam in sermonibus, quam in concinnandis sacris præcibus, phrasibus ac sensis sibi familiaribus usus fuit. Neque hujus opinionis fundamenta nutant, quod Simplici pontificis nomen sese hic intulerit; conjicere enim quisquam potest, a librario Leonianum opus exscribere pro Silvestri nomine, improvide substitutum fuisse Simplici nomen. Accedit, quod multa in hoc Sacramentario comprehensa ad conditionem temporum, quibus sanctus Leo cathedram apostolicam tenuit, spectare omnino videantur. Norunt eruditi, sub eo pontifice contigisse immanem Attilæ irruptionem in Italiam, cujus immensus exercitus postremum Urbi trepidanti exitum minabatur; tum anno Chr. 455 eandem urbem a Genserico Vandalorum rege captam, atque direptam. In utroque eventu miserentis Dei manus super Romanos effulsit, tum quod Attilam crudelissimum vastatorem urbium compescuit, ne Romam victor pergeret; tum

quod Genserium a castra neque tamen vastata Urbe tam cito removit. Miserrima hujusmodi tempora delineata in Sacramentario videntur. In jejuniis quarti mensis, num. 11, oratio hæc legitur : *Deus, qui vatoris antiqui perfidiam virtute Filii tui et sancti Spiritus destruendo, dedisti nobis de captivitate victoriam, concede, quæsumus, ut qui nos impetere moluntur, potentior tuæ dextera conterantur.* Mense Julio, num. 28 : *Munera nomini tuo, Domine, cum gratiarum actione deferimus, qui nos, ab infestis hostibus liberatos, paschale sacramentum placida tuis mente suscipere.* In præfatione : *Ut sic vitia nostra depellas, sicut corporum feras exstinguis inimicos, nec captivitatem quam extrinsecus submovisti, sustinere nos patiaris internam.* Supra quoque habetur : *Agnoscinus ad peccatorum merita pertinere ut servorum tuorum labore quesita sub conspectu nostro manibus diripiuntur alienis, et quæ desudantibus famulis nasci tribuis, ab hostibus patiaris absumi, etc. Supplices exoramus, ut ab omni mortalitatis incursu continuata miseratione nos protegas.* Sunt et alia loca, quæ prætermitto, indicantia, gravibus pressuris tunc populum Romanum obnoxium fuisse, quod certe Leonis Magni temporibus contigit. Audi quid ipse sanctus pontifex dicat : *« Quis hanc Urbem reformavit saluti? quis a captivitate eruit? quis a cæde defendit? Ludus Circensium, an cura sanctorum? Quorum utique precibus divinæ censure flexa sententia est, ut qui merebamur iram, servaremur ad veniam. »* Infra subdit : *« Revertimini ad Dominum, intelligentes mirabilia quæ in nobis dignatus est operari; et liberationem nostram, non sicut opinantur impii, stellarum affectibus, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium Barbarorum mitigare dignatus est (S. Leo, serm. 81, in octav. Apost.). »* Quare tandem intelligas, iustas Blanchino adfuisse causas tribuendi sancto Leoni editum a se Sacramentarium.

Tertio, ista nihilominus certi aliquid nobis præbere non possunt; et quicumque reliqua monumenta expendat, rem adhuc dubiam fateri cogatur. Si, quod ego suspicor, proferre licet, veri mihi videtur similis collectionem hanc post tempora sancti Leonis ab aliquo consarcinatam fuisse; quascunque reperit orationes et præfationes, ab ipso sancto Leone ejusque prædecessoribus Romanis pontificibus compositas, in unum Codicem coegit, et quidem sine accurato illo delecto, ac sine exquisito ordine, quem rei gravitas exposcebat. Fas mihi sit et alteram addere conjecturam. A Gelasio papa, aut sub ipso Gelasio eadem collectio fieri potuit, inclinante ad finem sæculo Christi quinto; veri tamen similis videatur id potius sub Felice III pontifice contigisse, qui Gelasio proxime prævit. En quæ me ad hujusmodi opinionem adduxere. Mense Julio, num. 18, hæc in præfatione occurrunt : *Qui nos doces illorum jugiter relaxare, qui nobis adversantur, offensas, sic dissimulare culpas, ut sub specie gratiæ nocere cupientium declinemus, in qua student perseverare, malitiam. Tu etenim, Domine, nos munere vis similitudine columbarum, et astutos fieri*

A more serpentium, non utique ut cuiquam notii simus, sed ut sollicite dolos careamus alienos. Ita mites ad omnes esse nos jubes, ut pariter corripere præcipias inquietos; longe aliud quippe est contumeliam præterire; aliud, ne per improvidam benignitatem capiamur, intendere. Quoniam et tua clementia ea lege nostros resolvit errores, ut nos denuo, ne deteriora subeamus, errare prohibeas; nec sibi quisquam aut non cessum judicet fuisse delictum, aut læsum se fortassis existimet, si facultas eidem potius subtrahatur lædendi, cum hoc ipso magnum beneficium talibus conferatur, ut mali esse discant vel impossibilitate peccandi. Qui hæc attente perpendat, duo inde manifeste colligit : scilicet hanc præfationem a Romano quopiam pontifice elucubratam, qui potentem aliquem aut aliquos inimicos, calumniatores, sive insidiatores, passus fuerat, a quibus adhuc sibi timebat. Respicere hæc possunt schisma contra Damasum papam ab Ursicino excitatum anno Christi 367. Referenda tamen potius sunt ad schisma Eulalii anno 419 contra Bonifacium I papam, aut ad Bassi exconsulis accusationes anno 433 adversus Sixtum III pontificem conflatas, de quibus Vita Romanorum pontificum aliaque monumenta fidem faciunt, Pagio tamen reclamante, ac rem in dubium revocante. Neque enim hic agi videtur de schismate Symmachi et Laurentii, quod sæculo subsequenti accidit. Alterum est, hæc minime consentire cum Leonis I pontificis vita, moribus ac rebus gestis, erga quem perpetuus fuit amor et obsequium cleri et populi Romani. Neque illum excogitare licet hujusmodi præfationis auctorem, cum adversus tantum virum nullus unquam domesticus hostis insurrexerit, eive insidias struxerit. Imo improvide eadem præfatio in collectionem hanc illata videtur; quæ usui quidem fuerit alicui Romano pontifici in privata quapiam contentione suis cum æmulis, at locum subinde habitura non erat in Sacramentario, quod in usum subsequentis Ecclesiæ fuisset efformatum.

Post eandem præfationem alia subsequuntur non absimilia. *Deus, qui prudentem sinceramque concordiam tuorum cordibus inesse voluisti, da nobis legitime dilectionis tenore mensuram, ut qui a justæ pacis puritate dissentiant, in nobis tamen quod merito debeant lacerare, non inveniant.* Ibidem, in missa 8 : *Comprime, Domine, quæsumus, os iniqua loquentium, et eos qui nos moluntur insimulare confuta.* In præfatione : *Qui famulos tuos informare dignaris, ut non tam nos exagitet inepta laceratio superbiorum, quam potius moveat misratio lacerantium.* In missa 5 hæc animadvertenda occurrunt : *Nihil ergo juvat eos qui dedecora sua notasque non cernunt; et quia ipsi se non vident, astimant nec se ab aliis videri. Cum enim clamat Apostolus : « Quæ secundum faciem sunt, videte, » quemadmodum se celare posse confidunt, qui, sicut scriptum est, per dulces sermones suos seducunt corda fallacia, et (sicut Evangelium ait) Christum in cubili requiescentes, pacem manifesteque declarant quid et dictis exsequantur et factis? Nec eos fulcit aut munit, quia ut se valere contendunt, volumina divina percur-*

runt: cum per hæc ipsi potius improbos mores suos et A
proficiantur et damnent; nescientes quod traduntur in
reprobam sententiam, ut faciant quæ non conveniunt, etc.
Graviora habes in missa 20, mense Julio, ubi hæc
præfatio: Qui cælestibus disciplinis ex omni parte nos
instruens, qualiter a fidelibus tuis falsos fratres discer-
neremus, etc. De his sunt enim inflati sensu carnis suæ;
de his sunt qui, terrena sapientes, ideo deprecantur
te verba fastidiunt, quia animalia atque carnales, quæ
sunt spiritus Dei, stulta mente non capiunt. De his sunt
qui, reprobi circa fidem, quam nescientes et quæ lo-
quantur, neque de quibus affirmant, sæpe a breviter co-
nati sunt. De his sunt subdoli operarii qui introeunt
exorare Ecclesiam libertatem quam habet in Christo, ut
eam secum in turpem redigant servitutem. De his sunt
qui penetrant domos, et captivos ducunt mulierculas
oneratas peccatis, non solum viduarum facultates, sed
decorantes etiam maritarum. Isti nec justos appetunt se
videri, nec saltem de foris sunt vel dialutii vel loti, sed
pulam pudore calcato, de pravis conversationibus suis
etiam gloriantur; et domi forisque spurcitiæ contra-
hentes, non tam refecti sunt ossibus mortuorum, quam
magis ipsi sunt mortui, etc. Isti non solum ad tui gra-
tiam venientes sui feditate deterrent, sed etiam intrin-
secus fratribus constitutis, pro quibus Christus est mor-
tuus, offendiculum suæ perversitatis opponunt. Tales
carere nos jubes, etc. Hæc sane longiuscula, sed non
dissimulanda. Equidem quo sæpius ipsa considero,
persuadere mihi non possum, eadem a quoquam Ro-
manorum pontificum, nedum a prudentioribus, in sa-
cræ liturgiæ fuisse illata. In concionibus quidem
atque in epistolis hæc ferantur, hæc laudentur. Verum
atrox hujusmodi censura adversus privatos homines
male sedet in divinis mysteriis, neque cum eorum
majestate, mansuetudine et modestia, componi facile
possit. Si ejusmodi præfationes ab aliquo privato ho-
mine, aut a pontifice quopiam, pro aliqua singulari
necessitate composita fuerunt, dignæ certe non
erant quæ in publica et communi liturgiæ conserva-
rentur. Doctissimus quidam vir in litteris, ad Patrem
Blanchinum datis, hæc interpretatur de Manichæis
sub sancto Leone detectis. Addere is poterat, et sub
sancto Gelasio. In iis tamen præfationibus agi non
de hæreticis, quos sanctus Leo acerrima eloquentia
exagitat (Serm. 33, 41; epist. 8 ad episc. Ital.), sed
quidem de fratribus, quorum corrupti mores graphice
pinguntur omnino evidens quisque fateatur. In eo-
rum quoque consortio ecclesiasticos quosdam saltem
viros non defuisse, ex adductis verbis non difficile
colligas. Quod si in Gelasianum Sacramentarium ali-
qua ex istis irrepserit, nullum tamen ibi excessum
deprehendas.

Accipe nunc quare mihi visa fuerit liturgia hæc
consacraminata temporibus potius Felicis III, papæ,
quam Gelasii successoris. Jam supra vidimus preces
Deo oblatas fuisse in Sacramentario hoc pro anima
famuli Simplicii episcopi. Vitium eum locum a li-
brario suspicari fas est. Nam cur cum festo sancti
Silvestri conjungitur emortalis dies Simplicii ponti-
ficis, qui, ut habetur in Vitis Romanorum pontificum

ab Anastasio collectis, «vi Nonas Martias» sepultura
traditus fuit? Cur geminæ orationes ibi in honorem
sancti Silvestri exhibentur, tertia vero, quæ ad ipsam
quoque referenda pro more erat, de Simplicio epi-
scopo agi? Conjicere possumus tres orationes in ho-
norem sancti Silvestri fuisse positas in Codice, et
post eam missam successisse alteram in depositione
Simplicii pontificis: librarium vero, dum istam Col-
lectionem exscriberet, incaute ex una per saltum
transiisse in alteram. Attamen hæc ipse papæ Sim-
plicii mentio Collectæ onis hujus tempus posse innuere
vi letur. In Romanæ Ecclesiæ perdurat adhuc mos ut
pontificis ultimo vita functi annum finis habeatur.
Si Gelasius hujusmodi liturgiam concinnasset, cor
Simplicii, et non potius Felicis III papæ prædecesso-
ris sui nomen posuisset? Hæc autem adductio verum
tempus indicare videtur, et præsertim quod cum eo
consentiant, quæ supra animadvertimus. Sedente
sancto Leone I, quot turbines passa fuerit Romana
civitas, jam vidimus, et propterea illius ævo multa
quæ hic continentur congruere demonstratum est.
At commodè etiam direptiones illæ, majoraque im-
pendentia periculi, et subsecuta liberatio, ad Fel-
icis III pontificatum spectare possunt. Eo quippe
tempore inter Barbaros, hoc est inter Odoacrem ro-
gem ac Theodericum Gothorum ducem, postea ro-
gem, atrox bellum viguit, et de Romanæ totiusque Ita-
liæ imperio disputatum fuit: fierique non potuit quin
Romanus ager gravissima subierit incommoda, gran-
disque trepidatio Urbem concussisset, quam tamen
C misratio divina excussit. Mense Julio, ad missam
12, oratio ista occurrit: *Auxiliare, Domine, temporibus
nostris, ut tua nos ubique dextera protegat, et reli-
gionis integritas, et Romani nominis securitas repa-
rata consistat.* Paganoium colluviem Odoacer, Gothos
Arianam gentem Theodericus in Italiam invexere.
Horum causa et religioni et Urbi sub Felice III papa
timebatur. Sub Gelasio autem pontifice pacata omnia
fuerunt Romæ, ita ut rectius ad ejusdem Felicis III
tempora referenda hæc videantur.

Præterea animadvertas velim preces ad Deum in
isto Sacramentario, uti mos posebat, pro dominan-
tibus Romanæ fundi. En quibus verbis. Mense Julio, ad
missam 25: *Protege, quesumus, Domine, Romani
nominis et ique rectores.* Ad missam 34: *Romanis
D auxiliare principibus.* Mense Augusto, ad missam 43:
Romani nominis defente Rectores. In Gelasiano quo-
que Sacramentario ista habentur. Cur nusquam im-
peratorum sive Augustorum nomen adhibetur? Ea,
ut videtur, ratione, quod primo Odoacer, tum Theo-
doricus, Urbi sunt dominati, uterque regis nomine
contentus, et neuter imperatoris aut Augusti appel-
lationem usurpare ausus. Imo Græcos Augustos, uti
supremos Urbis dominos uterque, æque ac populus
Romanus, venerabantur. Quamobrem Romana li-
turgia eo tempore tam pro barbaricis regibus quam
pro imperatoribus deprecatur, *rectores Romani no-
minis, aut Romanos principes*, apto utrisque domina-
toribus vocabulo, in suis precibus appellare cog-
suevit. Denique recolenda sunt quæ in Sacramentario

isto ad missam quartam mense Septembri in natali A episcoporum occurrunt. Ibi hæc præfatio: *Aptus quidem atque decentius his diebus episcopalis officii suscepta principia celebramus, quibus et Ecclesie totius observantia devota concurret; et ipsius, cui sacerdotalis ministerium deputatum, natalis colitur sacramenti; dumque, restrictius castigatiusque videntes, in summi pontificis proficiendo membra transferimur, adeptam temporalem hunc honorem, potius fieri speramus æternum.* Subsequitur oratio: *Præsta, Domine, quæsumus, ut de nostræ gaudeamus protectionis augmento, et de congruo sacramenti paschalis obsequio.* Paria habes in subsequenti missa. Ex his autem evidenter colligitur, cum tempore et jejunio quadragesimali, quod nomine observantiae et observationis novimus donatum in Gelasiana et Gregoriana liturgia, concurrisset diem natalem, hoc est, anniversarium diem ordinationis, sive consecrationis Romani illius episcopi, sive sacerdotis (hoc enim quoque nomine tunc designabantur episcopi) qui Sacramentarii hujus consecrator dicendus est, aut sub quo idem concinnatum fuit. Quam vellem hæc sancto Leoni Magno pontifici possent aptari! Verum si cardinalem Baronium audimus, Leo I ordinatus est summus pontifex post Pascha anni 440, id est, die decima mensis maii; si Papebrochium, die octava Septembris; si Pagium, die vigesima secunda ejusdem Septembris. Quare ex hisce rationibus Leonem exclusum vides. Contra, qui Gelasium auctorem Sacramentarii istius opinantur, consentientem habent Codicem ipsum, cum is ordinatus fuerit pontifex Kalendis Martiis, anno Christi 492, adeoque Dominica secunda Quadragesimæ, cum anno illo Pascha in diem quintam Aprilis incidit, non vero in diem septimum Aprilis, ut ex osecitantia typographorum legitur in Critica Baroniana Pagii. Sed quando visum potius fuerit pertinere Sacramentarium hoc ad tempora Felicis III pape, a systemate hoc non dissentit illius consecratio. Testibus enim Anastasio, Pagio, aliisque scriptoribus, a quibus biduo tantum cardinalis Baronius differt; consecratus fuit Romanus pontifex idem Felix III anno Christi 485, die sexta Martii. Et cum eo anno celebratum sit Pascha die decima Aprilis, natalis quoque ejusdem pape incurrit oportet in Dominicam secundam Quadragesimæ.

Reliquum igitur est, si hisce conjecturis fidendum sit, ut ad sancti Felicis III tempora referendum videatur Sacramentarium istud. Fuerint autem illius conditor ipse pontifex, an quisquam alius, decernere quis unquam sibi sumat? Potuit aliquis in unum compingere, quæ ex variis tunc Sacramentariis seligenda censuit, et Romanum vetus novis onerare verbis. Certe non hic is ordo, atque accuratus rerum delictus apparet, qui ejusdem ædificium alicujus Romani pontificis prudentie sine ulla dubitatione tribuendum persuaheat. Nempe in eo desideratur exacta temporum connexio, et distributio festorum. Mense Septembri missam sancti Petri apostoli, missam quoque sancti Laurentii habes. Ad Septembrem fit invitatio plebis in jejunio mensis de-

cimi. Missæ de vigilia confusæ sunt interdum cum missis de festo. Aliquando præfationes sine præviis et subsequentibus orationibus ponuntur. Julio mense variæ congruunt missæ in jejunio, atque orationes et preces diurnæ; tum paucæ quedam orationes matutine et vespertinæ. Subsequuntur preces diurnæ cum sensibus necessariis, et alia missæ in jejunio. Illic grandis congeries et confusio missarum et orationum, neque præscriptum quibus diebus earum usus futurus esset. Uno verbo, videtur collectæ quidquid sibi occurrebat de-crispisse, sed non eam, quæ par erat, dispositionem et ordinem curæ ipsi fuisse. Et tamen vitio ne veritas quod hic nulla Quadragesimæ, Paschatis, et Dominicarum recurrentium per annum, mentio fiat; neque enim integrum ad nos pervenit Sacramentarium istud, mutilum nempe in principio et fine. Et nihilominus sparsas ibi reperimus non paucas Dominicarum ipsarum orationes, quæ omnium vetustissimæ in liturgia censendæ sunt. Interea, utrumque de Sacramentarii ipsius auctore statuas, repetendum hic est, pretiosum eximiumque nos in eo habere promptuarium sacræ antiquitatis, et Romanæ liturgiæ; nullumque aliud liturgicum Codicem Occidentalis aut Orientalis Ecclesiæ superesse, qui ad tantam vetustatem accedat. Ex Latinis enim et Græcis liturgiis, nobis notis, et nomina sanctorum Jacobi, Basilii, Ambrosii, Chrysostomi, Gelasii, aliorumque Patrum præferentibus, nullam ostendas, in quam sensim non irrepserint addiamenta aliqua subsequentis ævi. Ad hic præter millenariam originem Veronenis Codicis, a Patre Blanchino, hujusmodi rerum aestimatore idoneo, firmatam, nihil offends quod cum quinti sæculi conditione atque eruditione non consentiat. Imo adsunt quæ singularem illius antiquitatem apertissime produnt.

In Pentecosten ascenditibus de fonte hæc benedictio legitur: *Benedic, Domine, et has tuas creaturas fontis, mellis, et lactis; et pota famulos tuos ex hoc fonte aquæ vivæ perennis, qui ex Spiritu veritatis, et enutri eos de hoc lacte, et melle, quemadmodum patribus nostris Abraham, Isaac, et Jacob... introducere te eos in terram promissionis, terram fluentem melle et lacte. Conjunge ergo famulos tuos, Domine, Spiritui sancto, sicut conjunctum est hoc mel et lac, quo celestis terræque substantiæ significatur unio in Christo, etc.*

Hæc, inquam, remotiorum sæculorum post Christum vestigia sunt; primis enim Ecclesiæ sæculis in more fuit infantibus e sacro lavacro egressis lac et mel degustanda porrigere, veluti sacra symbola quibus significabatur eorum ingressus in sortem filiorum Dei, velut in terram promissionis lacte et melle fluentem. Hujus moris, imo et orationis, mentionem supra vidimus factam in concilio Carthaginiensi; quod habitum fuit anno Chr. 397. Sanctus autem Hieronymus circiter eadem tempora scribebat: « Multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis et mellis prægustare concordiam (*Hieron. di 1. ad Lucil.*). » Sed et ejusce ritus sæculo Christi secundo testem ha-

temus Tertullianum, dum et ipse ad traditionem A provocans, de baptismo agit: « Ter mergitatur, inquit, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis et mellis concordiam prægustamus (Tertul., de Coron., mil., c. 3). » Adversus Marcionem (Lib. 1) commemorat « Mellis et lactis societatem, qua Creator suos infantat. » Alicui mirum videatur a prælaudato Hieronymo alibi scribi, non lactis et mellis, sed « vini et lactis, » concordiam recens baptizatis fuisse exhibitam (Hieron. comment. in cap. 1.v, Isai.): « Qui mos, ait, ac typus in Occidentis Ecclesiis hodie usque servatur, ut renatis in Christo vinum lacque tribuatur. » Suspiciari quis possit a librario pro mellis scriptum fuisse vini. Sed animadvertendum Clementem Alexandrinum, postquam lactis et mellis missionem B in baptismo agnovit, hæc addere: « Miscetur quoque lac vino (Clem. Alex. l. 1, c. 6, Pædagog.), etc., » quanquam hæc non satis aperte ab baptismum referat. Cæterum perdurat adhuc ritus iste in Æthiopicis Ecclesiis, ibique baptizatis lac et mel præbatur. Verum in Occidentalibus Ecclesiis desiisse hunc ritum post sæculum Christi quintum, coniecere possumus ex antiquorum silentio. Nullum enim illius vestigium superest in Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano, uti neque in vetustissimis Ordinibus Romanis a Mabillonio editis.

Occurrit quidem oratio hæc in antiquissimo Ordine Romano de divinis officiis, quem Melchior Hittorpius anno 1568 evulgavit, sed ad diem sacrum Resurrectionis Domini, et sine ulla mentione ritus porrigendi lactis et mellis recens baptizatis. Est et ibi benedictio agni in Pascha, et benedictio aliarum carnum, tum benedictio lactis et mellis. Dissimulare tamen nolim, cl. Patrem Martene censuisse usque ad sæculum nonum perseverasse in Occidente ritum hunc exhibendi neophytis lac et mel (Martene, t. 1, c. 1, art. 15, de antiq. Eccles. ritib.). Joannes enim Diaconus, in epistola ad Senarium, edita a Mabillonio, sciscitantem inducit: « Cur in sanctissimum calicem lac mittatur et mel, et Paschæ Sabbato cum sacrificiis offeratur (Tom. 1 Musæi Ital.). » Diligenter animadvertit, qualis foret Joannis istius Diaconi tempore mos. Non enim lac et mel seorsim benedicebantur, ut est in Leoniano Sacramentario, sed una cum vino mista offerebantur. Respondet Joannes Diaconus: « Baptizatis hoc sacramenti genus offerri, uti intelligant, quia non alii, sed ipsi, qui participes fiunt corporis et sanguinis Domini, terram repromotionis accipient, cujus iter inchoantes, tanquam parvuli, lacte nutriuntur et melle. » Hic autem assentiri non possum doctissimis viris Mabillonio et Martene, dum epistolam hanc tribuunt Joanni illi Diacono, qui sæculo Christi nono ex Vita Gregorii Magni aliisque libris non mediocrem nominis celebritatem sibi acquisivit. Num in Romana Ecclesia unus fuit Joannes Diaconus? Intellexissent ii longe nimis vetustiorum fuisse altero illo auctorem epistolæ hujus, si quæ idem scribit de confirmatione per presbyteros

collata, attentius animadvertissent. En ejus verba: « Sed nec illud tangat animum, quod sibi aliquando quædam vis necessitatis assumit, veluti (quod nunc per Africam fieri dicitur) ut presbyteri sanctum chrisma conficiant; quod merito moveret, si istam pontificalis auctoritas licentiam non dedisset. » Sæculo Christi nono excisa omnino erat in Africa Christiana religio, circumquaque ibi diffuso imperio et superpositione Arabicæ gentis. Quæ igitur hic legis, Joannem hunc Diaconum referendum monent saltem ad finem sæculi quinti, quo tempore in Catholicis barbaricam persecutionem excitavit Hunericus Arianus Africa rex. Hæc cœpta anno Christi 485 acrius deinde efferebuit. Tunc in exilium actis episcopis catholicis, ex necessitate presbyteris chrisma conferre permissum fuit. Fieri etiam potest ut ante eadem tempora floruerit Joannes ille Diaconus. Repetere hic liceat, quæ habentur in Carthaginiensi concilio anni 397. « Ut in Sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit; hoc est panis et vinum aqua mistum. Primitiæ vero, seu mel et lac, quod die solemnissimo in infantum mysterio (nempe baptismo) solet offerri, quamvis in altari offeratur, suam tamen habent propriam benedictionem, ut a sacramento corporis et sanguinis distinguantur (Concil. Carthag. III, c. 24). » Cum Joannes Diaconus non improbarit commistionem lactis et mellis cum sanguine Domini, a Patribus Carthaginiensibus improbatam, suspicio suboritur, ipsum eodem sæculo Christi quarto floruisse. Quod tamen ad rem nostram facit, cum in Sacramentario Leoniano, sive Blanchiniano, benedictio lactis et mellis a Sacramento corporis et sanguinis Domini distinguantur, hinc deducere fas est remotissimam ipsius antiquitatem. Neque minoris roboris suppeditatur nobis argumentum ex paucitate festorum; qua de re in subsequenti capitulo agemus.

Non est autem dissimulandum quod habetur hic de confessoribus. Mense Aprili ad missam nonam hæc prælatio occurrit: Qui non solum martyrum, sed etiam confessorum tuorum es virtute mirabilis; licet enim illi passione sint clari, qui manifestis acerbis supplicia sustinere tormentis, etiam isti tamen, D occultæ proposito castigationis afflicti et cruciati, spiritualis observantiæ disciplinis illorum sunt vestigia subsequuti. In subsequenti prælatione hæc alia habentur: Qui dum confessores tuos etiam nunc tanta festivitate glorificas, simul et nullum apud te sanctum propositum docere esse sine præmio, et, præter duriora certamina, fragiles quoque ad tuæ remunerationis munus invitare. Memorantur etiam in missa trigesima octava insignes confessorum tuorum et martyrum palme. Fieri potest ut mentio ista confessorum videatur detrahere aliqui antiquitatis Sacramentario huic. Norunt enim eruditi, primis Ecclesiæ sæculis inter Martyres et confessores discrimen intercessisse. Qui pro Christo sanguinem, eoque magis vitam dabant, martyres appellati; qui vero exsilia, carceres, sive

tormenta pro confessione Christianæ professionis tolerabant, confessorum nomine donati fuerunt. Procedente autem tempore translatus fuit confessoris nomen ad eos etiam qui piissimo vivendi genere et virtutibus supra ceteros excellabant. Sed nihil hæc pugnant adversus Sacramentarii istius vetustatem; nam sæculo Christi quinto, quo ipsum fuisse consarcinatum diximus, jam confessoris vocabulum ad quosque sanctitate conspicuos viros propagatum fuerat. Serius quidem confessorum huiusmodi, quam martyrum, festa instituta fuerunt; sed ipso sæculo quinto eorum quoque festivitates invalescere ceperunt. Hoc nomine celebris potissimum fuit sanctus Martinus, episcopus Turonensis, de quo Apollinaris Sidonius anno Christi 482 scribebat: « Basilicam sancti pontificis confessorisque Martini, perpetuus episcopus, dignissimus tanto prædecessore successor, multum priori, quæ fuit hactenus, capacioremovavit (Apoll. Sidon., l. iv, epist. 16). » Et infra:

Quæ confessori non erat aqua sua.

Imo animadvertite nullum in Sacramentario isto festum confessorum haberi, si sanctum Silvestrem excipias, cui tamen, quod sub ethnicis imperatoribus, antequam Constantinus Magnus Roma potestetur, veterum confessorum merita non defuisse, veri admodum simile est. Dubitari etiam potest num is jam sanctorum albo fuerit additus, cum hic preces in illius depositione adhibite videantur, et sancti appellatio viventibus etiam episcopis eo tempore tribueretur. Quod plus est, sancti Silvestri commemoratio ponitur hic mense Novembri, nullumque ejus festum exhibetur pridie Kalendas Januariæ, quod tamen reperias in Sacramentario Gregoriano, ita ut hinc etiam aliquod insignis antiquitatis præbeat indicium. Aprili mense, ad missam 20, legas velim hæc verba: *Cujus Ecclesia sic veris confessoribus, falsisque promissa suæ agit, ut tamen et fragilitat humanæ semper cavenda mutatio, et nullius sit desperanda conversio.* De confessoribus secundi generis, hoc est, de piis hominibus, hæc dicta non puto; qui enim confessores falsos eos quibus appellat, quibus nomen confessoris minime conveniebat? Hæc potius interpretanda veniunt de confessoribus primi generis, qui coram ethnicis simulabant se nomen Christi confessos fuisse. Et nisi malis hic agi de persecutione Africana quæ sub Felice III papa, uti supra innuimus, excitata est, referenda erit præfatio ista ad sæculum Christi tertium. Novimus enim sancti Cypriani ævo non defuisse confessores hoc nomine indignos, uti constat ex ejus scriptis (Lib. de Unit., c. 18; epist. 57). Ad uberius confirmandam Sacramentarii Leoniani antiquitatem, animadverti etiam juvat ibi adhibitam fuisse non Vulgatam, qua utimur, sed Italicam veterem Scripturæ sanctæ versionem. Mense Junio habes: *Nisi granum tritici cadens in terram, etc.* (Joan. xii, 24). In Vulgata est: *Nisi granum frumenti, etc.* Mense Julio habetur hic: *Separate vos ab omni fratre inordinate ambulante* (II Thess. iii, 6). In Vulgata est: *Ut subtrahatis vos ab omni fra-*

A tre ambulante inordinate. Mense Septembri hic legitur: *Episcopatum qui desiderat, bonum opus concupiscit* (I Tim. iii, 1). At in Vulgata: *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Mense Decembri hic habemus: *Ecce enim Virgo in utero concepit, etc. Cujus potestas super humeros ejus* (Isai. vii, 14, ix, 6). In Vulgata: *Ecce Virgo concipiet, etc. Cujus potestas super humerum ejus.* Quo ergo tempore concinnata fuit hæc liturgia, nondum in Romana Ecclesia usus Vulgatæ fuisse videtur.

Quod superest, ex præstantissimo huiusmodi Sacramentario multiplicem eruditionis Ecclesiasticæ segetem colligere possumus. Hic sententiarum copia, quibus hæreses Ariana, Pelagiana, Nestoriana et Eutychiana, refelluntur. Hic primatus apostolicæ sedis, et illibata ejusdem Ecclesiæ doctrina, quam etiam reliquarum magistram Deus constituit. Hic eodem die, quanquam non eodem anno, sancti apostoli Petrus et Paulus martyrium fecisse traduntur; quod et sancti Hieronymus, et Prudentius, atque alii, opinati sunt: qua de re tamen videndus est Pagius (In Critic. Baron., ad an. 258). Quæ Dodwellus Britannus de Paucitate martyrum (Dissert. 11) scripsit, nemo eruditorum ignorat. Illinc, an antiquorum sæculorum scriptoribus, major fides habenda? Ut alios omittam, Paulinus Nolanus episcopus anno Chr. 406, in natali 15, a me tenebris erepto, scribebat:

Hic Petrus, hic Paulus proceres, hic martyres omnes, Quos simul innumeros magnæ tenet ambitus Urbis.

Sanctus Leo, in Natali apostolorum (Serm. 8) commemorat: « Beatorum nulla martyrum, quæ apostolorum armula triumphorum, Urbem nostram purpuratis, et longe lateque rutilantibus populis ambierunt. » Paria in hoc Sacramentario habes Mense Aprili ad Missam Septimam, in cujus Præfatione legitur: *Quoniam tui operis, tuæque pietatis est, quod innumera sanctorum tuorum multitudine, non solum credere in Filium tuum Dominum nostrum, sed etiam pro eo pati datum est.* Et infra ad missam vigesimam octavam: *Præsta nobis, Domine, quæsumus, universa peccata pariter atque pericula corporis et mentis evadere, quos innumerabilium martyrum pia confessione circumdus.* De intercessionem quoque sanctorum, de vigiliis ante eorum festivitatem; de suffragiis pro defunctis, de benedictione baptismali, de cleri ordinationibus, aliisque huiusmodi Ecclesiæ catholicæ dogmatibus et ritibus, a priorum sæculorum veneranda antiquitate ad nos usque transmissis, multa ibi occurrunt. Tot etiam orationes, quibus nunc in sacris utimur, ex eorum temporum religione, sacraque eloquentia ad nos descendisse animadvertas. *Ascensa Domini* tum hic, tum in Gelasiano, et Gregoriano antiquissimo, ut infra videbis memoratur. *Ascensionem* et *Ascensum* elegantia Latina posebat. Christianæ plebi *Ascensa* in usu fuit, quæ vox adhuc perdurat apud Venetum populum, Murinenses, aliosque Italicæ populos. Cum vero hic reperias tot de martyribus missas et ora-

tiones, uti nunc dicimus, de communi, id factum noveris ut præsto essent missæ pro singulis martyribus, aliisque sanctis, quorum sacra corpora intra Urbem, seu potius in suburbanis cœmeteriis condehantur, aut in quorum honorem templa Deo dicata fuerant. Sanctus Gregorius Magnus hæc scribit ad Eulogium patriarcham Alexandrinum : « Nos autem pene omnium martyrum, distinctis per dies singulos passionibus, collecta in uno Codice nomina habemus (quibus verbis martyrologium designat) atque quotidianis diebus in eorum veneratione missarum solemnia agimus (*Gregorius Magnus, lib. vii, epist. 29, ind. 1.*) » De communi martyrum tunc, ut reor, missa celebrata fuerit. Qui vero quotidianis diebus in venerationem eorundem martyrum missa peracta dicatur, interpretatione aliqua fortassis indiget; neque enim quadragesimali tempore, ac Domi-

nicis diebus missa de martyribus celebrata fuisse credi potest. Attamen in cœmeteriis illis, aut ædibus sacris, ubi eorum corpora jacebant, celebrare ad eorum honorem missam, recurrente annua ipsorum martyrum commemoratione, olim mos fuisse putandus est. Illud denique monendus est lector, quanquam de auctore pretiosi hujus atque omnium antiquissimi Sacramentarii nihil certe habeamus, posse illud tamen jam editum a Patre Blanchinio sancti Leonis Magni nomen retinere, tum quod plura quam quisquam arbitretur a sanctissimo pontifice illo profecta complectatur, tum etiam ut a Gelasiano et Gregoriano in posterum distinguatur. Antiquitatem vero Codicis Veronensis, unde Sacramentarium ipsum fuit expressum, specimen characterum confirmabit, in sequenti tabella ejusdem Patris Blanchinii cura ære insculptum.

↓ JUNIO ↓

XV
 PRÆSIDIIIS QUIBUS ET SCIPICATIONEM REPER
 RAT ET SUBSIDIARI PROPRIA PRÆAGILITATIS AD
 QUI RAT IN N. APOSTOLORUM PETRI ET PAULI
 D. S. QUI HUNC DIEM BEATORUM APOSTOLORUM
 PETRI ET PAULI MARTYRIO CONSECRATA DA
 AECLESIÆ ET TOTI TERRARUM ORBE DIPPUS
 EORUM SEMPER MAGISTERIO SUBERNARI
 PER QUOS SUMPSIT RELIGIONIS EXORDIUM
 MUNERA PLEBIS TUÆ DNE QUAE SUMUS BEA
 TORUM APOSTOLORUM PIANT GRATAS UPFR
 GIIS UT PRO QUORUM TRIUMPHIS TUO NOMI
 NI DEPERUNT URIPSORUM DIGNA PERPICI
 ANTUR ET MERITIS
 UEREDIGN. QUI SECUNDUM PROMISSIONIS
 TUAE INEFFABILE CONSTITUTUM APOSTOLICÆ
 CONFESSIONIS SUPERNADISPENSATIONE
 LARGIRIS UT IN UERITATIS TUÆ PUNDAMINE
 SOLIDATA ENULLA MORTIFERA ET FALSITATIS
 IURAPRÆEUALEANT ET QUANTALIUET
 EXSISTAT TERRANTUM MULTITUDO ILLIS IN

REDEMPTIONIS TUÆ PILI ET ILLIS AECLESIA
TOTANUM ERATUR QUIA B E L E C T O R U M T U O

RUM PRINCIPALITRA D I M O N E N O N D I S S O N A N T P

XVI CONIUNCTIO OBLATIONIS UIRGINUM SACRATARU
HANC ETIAM OBLATIONEM D N E T I B I U I R G I N U M

CAPUT IV.

*De festis in Leoniano aliisque Sacramentariis Romanæ
Ecclesiæ currentibus.*

Si integrum ad nos pervenisset Leonianum Sacramentarium, major fortasse lux nobis affulgeret ad ejus ætatem dignoscendam. Experiamur tamen an quæ pauca injuriam temporum evasere ad hujusmodi inquisitionem præsidio nobis esse possint. Equidem cum festos dies in eo memoratos considero, inde grandis antiquitatis prærogativam educi posse reor: Nullius confessoris solemnitas ibi visitur, nisi sancti Silvestri papæ, cujus tamen infra cernes nomen beatorum fastis additum vel ipso sæculo Christi quarto. Fortassis etiam non de festivitate, sed tantum de depositione illius annua videtur

KALENDARIVM BUCHERIANVM.

- iv Id. Januar., Miltiadis (papæ) in Callisti.
- xviii Kal. Febr., Marcellini (papæ) in Priscillæ.
- xiii Kal. Febr., Fabiani (papæ) in Callisti, et Sebastiani in Catacumbis.
- xii Kal. Febr., Agnetis in Nomentana.
- viii Kal. Mart., natale Petri de Cathedra.
- iv Non. Mart., Lucii (papæ) in Callisti.
- Non. Mart., Perpetuæ et Felicitatis Africæ.
- Prid. Id. April., Julii (papæ) in via Aurelia, milliaro 5 in Callisti.
- x Kal. Maii, Caii (papæ) in Callisti.
- xiv Kal. Jun., Parthini et Calocerii in Callisti, Diocletiano ix et Maximiano viii coss.
- iii Kal. Jun., Petri in Catacumbis et Pauli Ostiense, Tusco et Basso coss. ^a.
- iv Id. (Jul.), Felicis et Philippi in Priscillæ; et in Jordanorum, Martialis, Vitalis, Alexandri; et in Maximi, Silani (hunc Silanum martyrem Novati furati sunt); et in Prætextati, Januarii.
- iii Kal. Aug., Abdon et Senen in Pontiani, quod est ad Ursum Pileatum.
- iv Non. Aug., Stephani (papæ) in Callisti.
- viii Id. Aug., Syxti (papæ) in Callisti; et Prætextati, Agapiti et Felicissimi.
- vii Id. Aug., Secundi, Carpophori, Victorini, et Severiani, Albano, et Ostiense ^b.
- vi Ballistaria, Cyriaci, Largi, Crescentiani, Memmii, Julianæ, et Sinaragdi.
- iv Id. Aug., Laurentii in Tiburtina.

A ibi missa celebrata. Nulla ibi mentio Inventionis et Exaltationis sanctæ crucis; nulla Assumptionis, aut Nativitatis. Deiparæ. Sed quod præcipue meminisse juvat, perquam similis est festorum hic descriptorum catalogus Kalendario omnium antiquissimo, quod Ægidius Bucherius e societate Jesu olim evulgavit, et exaratum merito creditur circiter medium sæculum quartum, tum quod ibi nullus Romanus pontifex in festis refertur ultra illud tempus, tum etiam quod in eo Codice catalogus Romanorum pontificum in Liberio desinit, sine ulla ejus mentione. Kalendarium hoc, utpote breve ac rarum, neminem pigebit hoc translatum accipere, simulque e regione positum intueri Leonianum, ut quæ similitudo intercedit, facilius deprehendi possit.

B

KALENDARIVM LEONIANVM.

(Priores menses exciderunt.)

- xviii Kal. Maias, sancti Tiburtii.
- Paschale tempus.
- C ix Kal. Maias, Georgi martyris.
- Dedicatio basilicæ beati Petri apostoli.
- Ascensio Domini.
- Pridie Pentecosten.
- In Pentecosten ascendentibus de fonte.
- Dominica Pentecosten.
- Jejunium quarti mensis.
- viii Kal. Jul., natale sancti Joannis Baptistæ.
- vi Kal. Jul., natale sanctorum Joannis et Pauli.
- iii Kal. Jul., natale apostolorum Petri et Pauli.
- vi Id. Juliarum, natale sanctorum martyrum Felicis, Philippi in cœmeterio Priscillæ. Vitalis, et Martialis, et Alexandri in cœmeterio Jordanorum. Et Silani in cœmeterio Maximi, via Salaria. Et Januarii in cœmeterio Prætextati, via Appia.

D

^a Id est anno Christi 238, quo illorum facta creditur translatio uno eodemque die.

^b Scriptum ibi, ut opinor, fuerit vi Id. Aug., quo

diæ vetusta Martyrologia horum sanctorum mentionem faciunt. Et cum hoc connectendum est laterculum subsequens, in quo Ballistaria est pro via Salaria.

Kalendarium Bucherianum.

A

Kalendarium Leonianum.

Idib. Aug., Hippolythi in Tiburtina, et Pontiani (papæ) in Callisti.

xī Kal. Sept., Timothei Ostiense.

vi Kal. Sept., Hermetis in Bassillæ Salaria vetere. Non. Sept., Aconti in Porto; et Monni, et Herculani, et Taurini.

v Id. Sept., Gorgonii in Labicana.

iii Id. Sept., Prothi et Hyacinthi in Bassillæ.

xviii Kal. Octob., Cypriani Africae. Romæ celebratur in Callisti ^a.

x Kal. Octob., Bassillæ ^b Salaria vetere, D ocletiano ix et Maximiano viii coss.

vi Kal. Octob., Eusebii (papæ) in Callisti.

Non. Octob., Marci (papæ) in Balbinæ.

Pr. Id. Octob., Callisti (papæ) in via Aurelia miliario 3.

v Id. Nov., Clementis, Semproniani, Claudii, Nicostriati in Comitatum.

iii Kal. Decemb., Saturnini in Thrasonis.

Idib. Decemb., Eutychiani (papæ) in Callisti.

Idib. Decemb., Ariston in Pontum.

viii Kal. Jan., natus Christus in Bethlehem Judæ.

vi Kal. Jan., Dionysii (papæ) in Callisti.

iii Kal. Jan., Felicis (papæ) in Callisti.

Prid. Kal. Jan., Silvestri (papæ) in Priscillæ.

Nunc utrumque Kalendarium confer, Bucherianum, quod circiter annum Christi 353 scriptum viri docti censent, et Leonianum, quod ex conjecturis exaratum opinamur circiter annum Christi 483. In multis conveniunt, in aliis discrepant. Nonnulla festa in illo referuntur, quæ in isto non reperis. Rursus alia in Leoniano exhibentur, quorum nulla est mentio in Bucheriano. Quod nostra refert, nihil in Leoniano occurrit quod opinioni de illius ætate adversetur. « Pridie Kalendas Octobris » adnotatur « natale Basilicæ Angeli in Salaria. » Minoris vetustatis suspicionem ingerere tibi posset hæc solemnitas; nam, ut est apud Anastasium, « Gelasii I pape temporibus inventa est ecclesia sancti Angeli in monte Gargano, » hoc est circiter annum Christi 493, et ex eo tempore excitatæ videntur aliæ basilicæ in honorem sancti Michaelis. Sed præterquam quod verba illa in tribus Anastasii Mss. non leguntur, ex iis certe argumentari non licet quin basilica aliqua Romæ fuerit longe antea constructa in sancti Angeli honorem. Anastasio ipso teste, Symmachus Romanus pontifex circiter annum Christi 499 « ad archangelum Michaelē basilicam ampliavit, et gradus fecit, et introduxit aquam. » Viden hanc basilicam antea fuisse ædificatam, et a Symmacho duntaxat fuisse amplificatam? Ergo cave ne interpreteris Adonem in Martyrologio tradentem, peracta apparitione archangeli in Gargano, « non multo post » a Bonifacio papa (qui alius esse nequit nisi Secundus) constructam fuisse Romæ « ecclesiam sancti Michaelis in summitate Circi, » quasi prima sacra ædes ea fuerit in Urbe titulo sancti Michaelis insignita. Ante Bonifacium II, uti ostendimus, una saltem basilica ejusdem angeli a Romanis colebatur. Quæ in Leoniano Sacramentario memoratur, sita fuit in « via Salaria, » ejusque « natalis » dies, hoc est, annuus dedicationis dies, in honore erat. Morem invecum quatuordecim renovandæ templorum dedicatōis habemus etiam a sancto Leone Magno. Insuper animadvertite festum dedicationis illius referri « Pridie Kalendas Octobris » cum a plurimis sæculis sancti Michaelis solemnitas celebraretur tertio Kalendas Octobris; eamque dedicationem non spectasse ad basilicam Gargani, sed quidem ad basilicam Romanam in via Salaria ædificatam. Considerandus quoque in Leoniano Sacramentario sancti Stephani dies festus. Ibi tantummodo ad diem « iii Nonas Augusti » commemoratur « natale sancti Stephani in cœmeterio Callisti, via Appia. » In missa 4 is appellatur « dies natalis ejus. » Verum ad missam 9 signata videtur annua dedicatio basilicæ alicujus, in honorem sancti protomartyris constructæ; legitur enī in præfatione: *Hæc festivitate letantes, qua dicatam nomini tuo basilicam beatus Stephanus martyr suo honore signavit.* Sæculo autem Christi quinto non una in Urbe et extra Urbem basilica sancti Stephani fuit, uti memoriæ proditum est in sancti Leonis I et Simplicii Romanorum pontificum Vitis apud Anastasium.

^a In postremis verbis fortasse excidit nomen *Corneii* papæ.

^b Si *Bassillæ* pro cœmeterio hic sumitur, nomen

iii Non. Aug., natale sancti Stephani in cœmeterio Callisti, via Appia.

viii Id. Aug., natale sancti Sixti in cœmeterio Callisti. Et Felicissimi et Agapiti in cœmeterio Prætextati, via Appia.

iv Id. Aug., natale sancti Laurentii.

Idib. Aug., natale sanctorum Hippolythi et Pontiani.

iii Kal. Sept., natale sanctorum Adæucti et Felicis.

xviii Kal. Octob., natale sanctorum Cornelii et Cypriani.

xvi Kal. Octob., natale sanctæ Euphemie.

Jejunium mensis septimi.

Prid. Kal. Octob., natale basilicæ Angeli in Salaria.

Depositio sancti Silvestri.

B v (vel vi) Id. Nov., natale sanctorum Quatuor Coronatorum.

x Kal. Dec., natale sanctæ Cæcilie.

ix Kal. Dec., natale sanctorum Clementis et Felicitatis.

viii Kal. Dec., natale sanctorum Chrysogoni et Gregorii.

Prid. Kal. Dec., natale sancti Andreæ apostoli.

viii Kal. Jan., natale Domini. Et martyrum Pastoris, Basilei, et Joviani, et Victorini, et Eugenie, et Felicitatis, et Anastasie.

vi Kal. Jan., natale sancti Joannis evangelistæ.

v Kal. Jan., natale Innocentium.

structam fuisse Romæ « ecclesiam sancti Michaelis in summitate Circi, » quasi prima sacra ædes ea fuerit in Urbe titulo sancti Michaelis insignita. Ante Bonifacium II, uti ostendimus, una saltem basilica ejusdem angeli a Romanis colebatur. Quæ in Leoniano Sacramentario memoratur, sita fuit in « via Salaria, » ejusque « natalis » dies, hoc est, annuus dedicationis dies, in honore erat. Morem invecum quatuordecim renovandæ templorum dedicatōis habemus etiam a sancto Leone Magno. Insuper animadvertite festum dedicationis illius referri « Pridie Kalendas Octobris » cum a plurimis sæculis sancti Michaelis solemnitas celebraretur tertio Kalendas Octobris; eamque dedicationem non spectasse ad basilicam Gargani, sed quidem ad basilicam Romanam in via Salaria ædificatam. Considerandus quoque in Leoniano Sacramentario sancti Stephani dies festus. Ibi tantummodo ad diem « iii Nonas Augusti » commemoratur « natale sancti Stephani in cœmeterio Callisti, via Appia. » In missa 4 is appellatur « dies natalis ejus. » Verum ad missam 9 signata videtur annua dedicatio basilicæ alicujus, in honorem sancti protomartyris constructæ; legitur enī in præfatione: *Hæc festivitate letantes, qua dicatam nomini tuo basilicam beatus Stephanus martyr suo honore signavit.* Sæculo autem Christi quinto non una in Urbe et extra Urbem basilica sancti Stephani fuit, uti memoriæ proditum est in sancti Leonis I et Simplicii Romanorum pontificum Vitis apud Anastasium.

martyris desideratur. At in Martyrologio Hieronymiano sancta Bassilla ad hunc diem ponitur.

Primo aspectu persuaseram mihi quo tempore Sacramentarium hoc litteris consignatum fuit, nondum festivitatem protomartyris Stephani celebratam fuisse post Nativitatem Domini, scilicet « vii Kalendas Januariarum, » cum ad eum diem nulla sit illius mentio. Sed oculos coniciens in missam 7, hæc in præfatione verba deprehendi: *Et ideo Nativitatem Filii tui, merito præ cæteris, passionis suæ festivitate subæquitur, cujus gloriæ sempiternæ primus martyr occurrit.* Ergo etiam die 26 Decembris tunc sancti protomartyris festum in usu erat, quamquam ad eum diem ex oscitantia collectoris nulla sit ejus mentio. Contra tam in Gelasiano, quam in Gregoriano antiquissimo Sacramentario infra edendo, nullum sancti Stephani festum invenies ad diem tertium Augusti. Neque ullum ejus vestigium in Vindobonensi et Mutinensi Codicibus. Quare intelligas non ejus esse antiquitatis festum inventiois sancti Stephani, quæ a nonnullis creditur. Antiquissimis temporibus, uti ex Leoniano constat, die tertia Augusti dedicatio alicujus basilicæ celebrabatur. Antiquatum postea hoc festum cum subsequentium pontificum devotio erga sanctum protomartyrem renovare vellet, inventionis reliquiarum illius titulum festo imposuit.

In Kalendario Bucheriano ad diem « v Idus Novembris » habetur natalis martyrum « Clementis, Semproniani, Claudii, Nicostrati in Comitatum. » In Leoniano tantummodo habetur « natale sanctorum Quatuor Coronatorum. » Suspicio ego, pro in Comitatum, quod in Bucheriano nullum tolerabilem sensum admittit, scriptum fuisse *Quatuor Coronatorum*, et Bucherium, quod corrupti characteres forent, legisse in Comitatum. Fortassis etiam ibi fuit vi Id. Nov., cum eo die in vetustissimis martyrologiis recurrat Quatuor Coronatorum dies festus. Istorum Martyrum nomina habes ex Bucheriano, id est, « Clementis, Semproniani, Claudii, Nicostrati. » Est hic inter Martyrologos non levis pugna, imo confusio. Tradidere veteres Melchiasdæ papæ ævo excidisse horum nomina, ac propterea invaluisse nomen *Quatuor Coronatorum*. Fabulam prodit Kalendarium Bucherianum, in quo expressa habes eorum nomina, uti conjecturæ fuerunt, sub sancto Liberio pontifice. In Martyrologio Romano cardinalis Baronii revelata deinde dicuntur hæc nomina, eaque fuisse « Severi, Severiani, Carpophori, et Victorini. » In ea quoque sententiâ Usuardus et alii præcesserant. At hic emendationem poscit Romanum idem Martyrologium, cum veris Quatuor Coronatorum nominibus derelictis aliena fuerint supposita. Jam ex Bucheriano Kalendario didicisti quæ nomina gererent Quatuor Coronati. Ibi fortasse pro Clementis reponendum est Castoris nomen, ita quippe in antiquissimis Martyrologiis scribitur. In Gelasiano Sacramentario ad sextum Idus Novembris memoratur natalis dies « Quatuor Coronatorum, Costiani, Claudii, Castori, Simproniani. » Recte se habent Claudii et Semproniani nomina. Costianus pro Nicostratus fortasse positus. Vetusti Codices Gregoriani ad hunc diem Co-

ronatos exhibent « Claudium, Nicostratum, Simpronianum, Castorium, » atque « Simplicium. » At « Simplicius » iste invitus in Quatuor Coronatorum aciem invectus fuit. Martyrologium sub Hieronymi nomine editum habet tantummodo « Claudii, Castori, Nicostrati. » Excidit *Sempronianus*, sive *Symphorianus*. In antiquissimo Gregoriano Mutinensi eadem nomina repetuntur. At in marginem diversa manu sciolus aliquis aliam missam intrusit, sub falso nomine Quatuor Coronatorum, scilicet, « Severi, Severiani, Carpophori, » et « Victorini. » Neque reticendum est Patrem Sollierium e societate Jesu, in commentariis ad Usuardi Martyrologium (*Acta sanct. Bolland., tom. VII Jul.*), quæsisse nomina Quatuor Coronatorum in Kalendario Bucheriano, ad diem « vii Id. Aug., » ubi natalis « Secundi, Carpophori, Victorini, » et « Severiani, Albano » et « Ostiense. » Sed ea conquirenda fuere ad diem v seu « vi Id. Nov. » Subdit ille: « sed quid sibi volunt Albano et Ostiense? » Illis verbis indicatur, ex sacris iis corporibus quædam asservari in oppido « Albano, » nisi velis, in via quæ Albanum ducit, reliqua vero in via « Ostiense. »

Quod etiam animadvertas velim, uti neque post restauratum seu ordinatum a sancto Gregorio I pontifice Sacramentarium stabilis fuit festorum catalogus in Romana Ecclesia, atque aliis ipsam imitantibus, ita et ante sanctum Gregorium varii hæc in re fuere mores. In Gregoriano ad diem 18 Januarii habetur « natale sanctæ Priscæ; » ad diem 22 ejusdem mensis, « natale sancti Vincentii; » ad diem 23 Aprilis, « natale sancti Gregorii, » ut alia festa omittam. De his tamen in Gelasiano nihil occurrit. Rursus in Gelasiano Codice festa exhibentur, quibus in Gregoriano nullus erat locus. Bucherianum Kalendarium, omnium antiquissimum, ad diem « iv Non. Aug. » habet Festum « sancti Stephani (pape) in Callisti, » quod etiam reperias in antiquissimis Missalibus Gregorianis. Verum in Leoniano et Gelasiano nulla est hujus festi ratio. Apostolorum dies festos Ecclesia catholica nunc celebrat, aut singulos aut binos recolens. At sæculo nono, quo exarati fuere antiquiores Codices Gregoriani, quinque duntaxat erant apostolorum festa. Nam celebrabatur Kalendis Maii « natale apostolorum Philippi et Jacobi; » et iii Kalendas Julias, « natale sancti Petri; » et subsequenti die, « natale sancti Pauli; » et prid. Kalendas Decembris, « natale sancti Andreæ; » et vi Kalendas Januariarum, « natale sancti Joannis Evangelistæ. » Ex Gelasiano autem ediscimus celebratum olim fuisse « natale omnium apostolorum » infra octavam apostolorum, Petri et Pauli. Vide ibi libro secundo, capitulo trigésimo quinto, Missam « in natali omnium apostolorum. » Hujus festivitatis ac missæ antiquitatem confirmatam videas a Sacramentario Leoniano, in quo ad missam 21, currente octava eorumdem principum apostolorum, oratio hæc legitur: *Omnipotens sempiternæ Deus, qui nos omnium apostolorum merita sub una tributus celebri-*

satis venerari, quæsumus, ut celerem tuæ propitiationis abundantiam, multiplicatis intercessoribus, largiaris. En unde sumpta olim fuit oratio quam Ecclesia nunc adhibet in festo Omnium Sanctorum. Liceat mihi etiam animadvertere non tantæ antiquitatis esse Kalendarium illud Romanum, quod publici juris fecere celebres Benedictini monachi Martene et Durand. Ibi legitur «natale sancti Jacobi apostoli» ad diem 25 mensis Julii; et ad diem 25 Augusti, «natale sancti Bartholomæi apostoli;» et ad diem 21 Septembris, «natale sancti Matthæi apostoli.» Sed sæculo Christi nono festivitates hujusmodi in Ecclesia Romana nondum habebantur institutæ, ut constat ex antiquissimis Codicibus Sacramentarii Gregoriani Vaticano, Othoboniano, Vindebonensi, et Mutinensi. Propterea Codicibus istis vetustate impares censendi illi quibus usi sunt Pamelius et Menardus; in ipsis enim exstant festa præ-

KALENDARIUM GELASIANUM.

Kalend., octava Natalis Domini.
viii Id., Theophania.
xix Kal. Febr., sancti Felicis confessoris.
xvii Kal. Febr., sancti Marcelli confessoris.
xiii Kal. Febr., sanctorum martyrum Sebastiani, Marci, Marthi, Audifax, et Abacuc. Item sancti Fabiani martyris.
xii Kal. Febr., sanctæ Agnetis.
v Kal. Febr., nativitas sanctæ Agnetis.

iv Non., Purificatio sanctæ Mariæ.
Non., sanctæ Agathæ.
iv Id., sanctæ Soteris.

Septuagesima.
Sexagesima.
Quinquagesima.
Quadragesima.

xvi Kal. Mart., sanctorum Valentini, Vitalis, et Fliculæ.
xiii Kal. Mart., sanctæ Julianæ.

Nonis, sanctorum Perpetuæ et Felicitatis.
viii Kal. April., Annuntiatio sanctæ Mariæ.
Pascha.

Idib., sanctæ Euphemie.

Kalendis, Philippi et Jacobi apostolorum.
Ascensio Domini.
v Non., sancti Juvenalis. Et Inventio sanctæ Crucis.
Pentecoste.
iv Id., sanctorum Nerei et Achillei fratrum, et sancti Pancratii.

laudatorum trium apostolorum. Neque in vetustis Gregorianis Codicibus invenis Januario mense solemnem diem «sancti Vincentii martyris,» qui tamen in Calendario Marteniano visitur. In eo quoque refertur ad diem 23 Julii «natale sancti Apollinaris martyris Ravenne.» Verum in vetustissimis Sacramentariis Gregorianis ejusmodi festum nequaquam legitur, ita ut jam intelligas, Calendario illi longe minorem tribuendam esse vetustatem, quam doctissimi ii monachi persuasum habuere. Ex Sacramentariis autem Gelasiano et Gregoriano infra edendis quamquam lector dignoscere per se possit, quot subinde festa in Missale ac Breviarium Romanum invecta fuerint usque ad tempora nostra, ad majus tamen ipsius commodum subjicere placuit illorum quoque Kalendaria, ut sub uno conspectu singula eorum temporum festa habeantur.

KALENDARIUM ANTIQUM GREGORIANUM.

JANUARIUS.

Kalend., octava Domini.
viii Id., Epiphania.
xix Kal. Febr., sancti Felicis in Pincis.
xvii Kal. Febr., S. Marcelli papæ.
xv Kal. Febr., sanctæ Priscæ.
xiii Kal. Febr., sanctorum Fabiani et Sebastiani.
xii Kal. Febr., sanctæ Agnetis.
xi Kal. Febr., sancti Vincentii.
v Kal. Febr., sanctæ Agnetis secundo.

FEBRUARIUS

C iv Non., Ypante, sive Purificatio sanctæ Mariæ.
Nonis, sanctæ Agathæ.

Septuagesima.
Sexagesima.
Quinquagesima.
Quadragesima.

xvi Kal. Mart., sancti Valentini.

MARTIUS.

iv Id., sancti Gregorii Papæ.
viii Kal. Apr., Annuntiatio sanctæ Mariæ.
Pascha.

APRILIS.

xviii Kal. Maii, sanctorum Tiburtii et Valeriani.
ix Kal. Maii, sancti Georgii.
iv Kal. Maii, sancti Vitalis.

MAIUS.

Kalend., apostolorum Philippi et Jacobi.
v Non., sanctorum Alexandri, Eventii, et Theoduli.
Prid. Non., natale sancti Joannis ante portam Latinam.
vi Id., sanctorum Gordiani et Epimachi.
Ascensio Domini.
iv Id., sancti Pancratii.
Pentecoste.
iii Id., natale sanctæ Mariæ ad Martyres.
viii Kal. Jun., sancti Urbani papæ.

*Kalendarium Gelasianum.**Kalendarium antiquum Gregorianum.*

JUNIUS.

iv Non., sanctorum Petri et Marcellini.
 Prid. Id., sanctorum Cyrini, Naboris et Nazarii.
 xvii Kal. Jul., sancti Viti.
 xiv Kal. Jul., sanctorum Marci et Marcelliani.
 xiii Kal. Jul., sanctorum Gervasi et Protasi.
 viii Kal. Jul., natale sancti Joannis Baptistæ.
 vi Kal. Jul., sanctorum Joannis et Pauli.
 iii Kal. Jul., natale apostolorum Petri et Pauli.

Prid. Non., octava apostolorum.
 v (seu potius iv) Kal. Aug., sanctorum Simplicii,
 Faustini, et Viatricis.
 iii Kal. Aug., Abdo et Senis martyr.

Kalend., natale Machabæorum.
 viii Id., sancti Sixti.
 vii Id., sancti Donati.
 iv Id., sancti Laurentii.
 iii Id., sancti Tiburtii.
 Idib., sancti Hippolythi.
 xviii Kal. Sept., Assumptio sanctæ Mariæ.
 xvii Kal. Sept., oct. sancti Laurentii.
 xv Kal. Sept., sancti Agapiti.
 xiv Kal. Sept., sancti Magni.
 vi Kal. Sept., sancti Ruffi.
 v Kal. Sept., sancti Hermis.
 iv Kal. Sept., passio sancti Joannis Baptistæ.

Kal., sancti Prisci.
 vi Id., Nativitas sanctæ Mariæ.
 v Id., sancti Gurgoni.
 xviii Kal. Octob., Exaltatio sanctæ Crucis. Item, san-
 ctorum Cornelii et Cypriani.
 v Kal. Octob., sanctorum Cosmæ et Damiani.
 iii Kal. Octob., sancti Michaelis archangeli.
 vi Id., Nativitas sanctæ Mariæ.
 iii Id., sanctorum Proti et Hyacinthi.

Nonis, sanctorum Marcelli et Apulei.

JULIUS.

A Kalend., dedicatio basilicæ sancti Nicomedis.
 iv Non., sanctorum Marcellini et Petri.
 xiv Kal. Jul., sanctorum Marci et Marcelliani.
 xiii Kal. Jul., sanctorum Protasii et Gervasii.
 viii Kal. Jul., natale sancti Joannis Baptistæ.
 vi Kal. Jul., sanctorum Joannis et Pauli.
 iv. Kal. Jul., sancti Leonis papæ.
 iii Kal. Jul., natale sanctorum Petri et Pauli apo-
 stolorum.
 Prid. Kal. Jul., natale sancti Pauli.

vi Non., sanctorum Processi et Martiniani.
 vi Id., natale Septem Fratrum.
 iv Kal. Aug., sanctorum Felicis, Simplicii, Faustini,
 et Beatricis.
 iii Kal. Aug., sanctorum Abdon et Sennen.

AUGUSTUS.

B Kalend. sancti Petri in Vincula.
 iv Non., sancti Stephani episcopi.
 Nonis, sanctorum Xysti episcopi, Felicissimi, et
 Agapiti.
 vi Id., sancti Cyriaci.
 iv Id., natale sancti Laurentii.
 iii Id., sancti Tiburtii.
 Idib., sancti Hippolythi.
 xix Kal. Sept., sancti Eusebii presbyteri.
 xviii Kal. Sept., Assumptio sanctæ Mariæ.
 xv Kal. Sept., sancti Agapiti.
 xi Kal. Sept., sancti Timothei.
 v Kal. Sept., sancti Hermetis.
 iv Kal. Sept., sanctæ Sabinæ.
 iii Kal. Sept., sanctorum Felicis et Adaucti.

SEPTEMBER

C xviii Kal. Oct., sanctorum Cornelii et Cypriani. Item,
 Exaltatio sanctæ Crucis.
 xvii Kal. Oct., natale sancti Nicomedis.
 xvi Kal. Oct., natale sanctorum Euphemie, Lucie et
 Geminiani.
 v Kal. Oct., sanctorum Cosmæ et Damiani.
 iii Kal. Oct., dedicatio basilicæ sancti angeli Mi-
 chaelis.

OCTOBER.

Nonis, natale sancti Marci papæ.
 Prid. Id., natale sancti Callisti papæ.

NOVEMBER.

vi Id., sanctorum Quatuor Coronatorum Costiani, D
 Claudi, Castori, Simproniani.
 x Kal. Dec., sanctæ Cæcilie.
 ix Kal. Dec., sancti Clementis. Item, sanctæ Felici-
 tatis.
 iii Kal. Dec., sanctorum martyrum Saturnini, Cri-
 santi, Mauri, Dariae, et aliorum.
 Prid. Kal. Dec., sancti Andreae apostoli.
 D Kal. sancti Cæsarii.
 vi Id., sanctorum Quatuor Coronatorum.
 v Id., natale sancti Theodori.
 iii Id., natale sancti Mennæ. Item, sancti Martini
 episcopi.
 x Kal. Dec., sanctæ Cæcilie.
 ix Kal. Dec., sancti Clementis. Item, sanctæ Feli-
 citatis.
 viii Kal. Dec., sancti Chrysogoni.
 iii Kal. Dec., sancti Saturnini.
 Prid. Kal. Dec., sancti Andreae apostoli.

Kalendarium Gelasianum.

Kalendarium antiquum Gregorianum.

DECEMBER.

vii Id., octava sancti Andreæ apostoli.
 xii Kal. Jan., sancti Thomæ apostoli.
 viii Kal. Jan., Natale Domini.
 vii Kal. Jan., sancti Stephani.
 vi Kal. Jan., sancti Joannis evangelistæ.
 v Kal. Jan., sanctorum Innocentum.

CAPUT V.

De Sacramentario Gelasiano.

Ad Romanæ Ecclesiæ Sacramentaria quod attinet, nihil aliud antiqua monumenta habent, nisi Gelasium I pontificem circiter annum Christi 495 confectis sacramentorum præfationes et orationes cauto sermone, uti ex ejus Vita apud Anastasium Bibliothecarium constat. In antiquiore tamen catalogo Romanorum Pontificum, quem cl. Pater Joseph Blanchinius, Orator i Romani presbyter, publici juris fecit de Gelasio hæc referuntur: « Fecit et hymnos in modum beati Ambrosii. Fecit et sacramentorum præfationes cauto sermone (*Blanchin., in proleg. ad tom. IV Anast.*), » ubi nihil de orationibus. Erat procul dubio ante sancti Gelasii tempora suum Romanæ Ecclesiæ Sacramentarium; ac proinde illud Gelasius tantummodo instaurasse, meliorique ordine donasse, aliis etiam præfationibus auxisse, credendus est. Sanctus deinde Gregorius Magnus pontifex, testante Joanne Diacono, circiter annum Christi 591, « Gelasianum Codicem de missarum solemnibus, multa subtrahens, pauca convertens, nonnulla vero superadjiciens pro exponendis evangelicis lectionibus, in unius libri volumine coarctavit (*Joan. Diac., in Vit. Greg. M.*). » Obscura sunt verba illa: pro exponendis evangelicis lectionibus, nisi velimus Evangelistarium quod fuisse a sancto pontifice instauratum, de quo nihil apud veteres occurrit. Sæculo Christi nono superstites adhuc fuisse Gelasianos Codices de Sacramentis, cardinalis Bona et Mabillonius animadverterunt. Et certe anno Christi 851, in Centulensi monasterio, uti constat ex ejus Chronico apud Dacherium, asservabantur « Missales Gelasiani quatuordecim, Gregoriani tres (*Dacher., in Chron. Centul. monast., Spicileg.*) » Anno autem 1680, libros tres *Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ* ex insigni Codice Christianæ Suecorum reginæ, in Italiam e Gallia asportato, evulgavit Joseph Maria Thomasius, clericus regularis, postea eminentissimus et venerabilis sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, vir pietate non minus quam doctrina conspicuus, et de sacris litteris optime meritus. Ut is vir modestissimus fuit, conectoras tantummodo exseruit, quæ suadere viderentur Gelasianum Sacramentarium illud esse, quamquam et ipse agnosceret ac fateretur nonnullos festos dies subsequentibus sæculis ad illud accessisse. Ante Thomassium in eandem sententiam concesserant celeberrimi viri Joannes Morinus et cardinalis Bona, quibus Codex idem ms. reginæ Suecorum non ignotus fuit, opinati, videlicet, ipsum Gelasio tanquam auctori esse tribuendum. Et

A Idib., sanctæ Lucie.

viii Kal. Jan., Nativitas Domini.

vii Kal. Jan., natale sancti Stephani.

vi Kal. Jan., sancti Joannis evangelistæ

v Kal. Jan., sanctorum Innocentum.

Prid. Kal. Jan., sancti Silvestri papæ.

eorum quidem sententiæ adhærendum omnino videtur. Certum quippe est exhiberi in eo Sacramentarium pro Ecclesia Romana constructum, ibique olim usurpatum, cum in titulo inscribatur: *Liber Sacramentorum Ecclesiæ Romanæ*; atque ibi referantur missæ de sanctis, quorum festa in eadem Ecclesia celebrabantur. Aut ergo sit Sacramentarium Gelasianum, aut Gregorianum, neque enim ulla alia nisi hæc in usu fuere Romanæ Ecclesiæ post finem sæculi quinti. Gregorianum non est: ergo Gelasianum si oportet. Ad eandem veritatem conspirant, quæ ibi traduntur libro tertio, Missa 58 et sequentibus tempore belli, ubi Deus rogatur ut *Romanorum regum sibi subditum protegat principatum. Ut Romani nominis inimicos virtute suâ comprimat majestatis. Ut Romani regni adsit principibus. Ut Romani imperii defendat rectores. Ut barbararum gentium comprimat feritatem. Deus regnorum omnium, et Romani maxime protector imperii, da servis tuis regibus nostris (illis) triumphum, etc. Deus, in cujus manu corda sunt regum, principibus nostris famulis tuis regimen tuæ impone sapientiæ, etc.* Sancti Gelasii tempore pro Græcis imperatoribus preces Deo offerbantur, quia supremum dominium in Urbe retinebant; sed simul pro regibus Gothicis, eidem Urbi dominantibus. Ibi Kalendis Januariis habetur missa *Prohibendum ab idolis*. Lege eruditus cardinalis Baronii notas in Martyrologium Romanum ad hanc diem, et intelliges quantum Romani Pontifices, caterique episcopi sæculo Christi quarto et quinto laborarint, ut ethnicorum superstitiones ab illo die eliminarent. Hæc ad sancti Gelasii tempora spectant.

Idem libro primo, missa 85, legitur hic « Benedictio super eos qui de Ariana ad catholicam redeunt unitatem. » Cum Gelasii ætate ista, ut vides, conveniunt. Nondum enim Ariana hæresis exstincta jacebat, eamque, vivente ipso Gelasio, Gothi profitebantur, Italiæ dominantes. Jam diu vero animadverit cardinalis Thomasius Codicem unde sumptum fuit Sacramentarium hoc in Gallia exaratum, ibique ad usum alicujus Ecclesiæ fuisse. In Gallia vero et Hispania ante annum Christi octingentesimum Symbolo Constantinopolitano additum fuerat ad processionem Spiritus sancti *Filioque*, atque ita Symbolum cantabatur in sacris, quod tamen minime probavit Leo III papa anno Christi 809, ut Acta ostendunt a cardinali Baronio ad eum annum evulgata. Cum vero in Symbolo hujus Sacramentarii additio illa non legatur, recte inde inferitur Codicem ante ea tempora fuisse scriptum. Præterea, Anastasio teste, Gregorius II papa, circiter

annum Christi 720, « Quadragesimali tempore, ut in quinta feria jejunium atque missarum celebritas fieret in Ecclesiis, quod non agebatur, instituit. » Cum autem in hoc Sacramentario nulla missa assignetur feriis quintis Quadragesimæ, ejus antiquitatem inde etiam æstimare licet. Accedit quod nulli hic dies festi tribuantur sanctis pontificibus Sylvestro, Leoni Magno, et Gregorio pariter Magno. Reliqua argumenta ad ipsius vetustatem asserendam ab ipso ven. cardinali Thomas adhibita in ejus præfatione habebis. Verum Sacramentario ipsi post Gelasium additamenta facta fuere. Id minime inficias imus. At nihil hoc obstat quominus auctor illius dicendus sit sanctus Gelasius, quando et ipsa liturgia Gregoriana a nemine suo auctori eripitur, quod in eam post sanctum Gregorium invectæ fuerint aliæ orationes, festa, et ritus. Certe hic occurrit ad diem xiii Kalendas Martii missa in natali sanctæ Julianæ; ad xiv Kalendas Septembris, missa in natali sancti Magni; vi Kalendas Septembris, missa in natali sancti Ruffi; et Kalendis Septembris, missa in natali sancti Prisci; quæ festa non ad Romanam, sed ad Gallicanas Ecclesias spectabant. Missa quoque habetur ibi in Exaltatione sanctæ Crucis, qui dies festus, ut eruditi norunt, post sancti Gelasii tempora institutus fuit. Caput etiam Quadragesimalis jejunii ad feriam 4 Quinquagesimæ statuitur: quod Gelasii ævo aptari nequit. Hæc, inquam, produnt quidem Codicem scriptum fuisse longe post Gelasii ætatem; sed minime impediunt quin Sacramentarium ipsum appellandum sit Gelasianum, et merito sit eidem pontifici tribuendum. Cum vero sub Carolo Magno Francorum rege ante annum Christi octingentesimum, sublata liturgia Gallicana, invaluerit Gregoriana, et Gelasiana cessarit iis in locis ubi antea usurpabatur, ad agnoscendum ducimur Codicem ipsum Gelasianum ante ea tempora scriptum fuisse.

Verum sub finem præcedentis sæculi contra liturgiam Gelasianam, seu potius contra Codicem, a venerabili Thomas editum, insurrexit Jacobus Basnagius, Samuelis consobrinus, ex Calvinianorum grege; et de antiquis liturgiis loquens (*J. Basn., Hist. eccles. t. II, l. xvi, c. 10*), contendit Missalem eum librum sæculo Christi tantum decimo fuisse conscriptum. Quisquis ejus verba legit, miram in homine illo confidentiam offendit. Sed antequam ipsius sententiam excutiamus, juvat referre quæ Christophorus Matthæus Pfaffius Tubingensis professor, anno 1718, in opusculo de liturgiis de Gelasiana liturgia scribebat. En ejus verba: « Ostendit Jacobus Pasnage eam Gelasio longe posteriorem esse, atque ad sæculum decimum spectare. Illius ergo argumenta cum nemo hactenus ex Romanensibus jugulaverit, cum et Basnagius ad eas rationes quas pro sua sententia Thomas attulit nil responderit; nos rem indecisam hic relinqueremus, nisi causa nobis præcipua, sed a Basnagio, haud memorata, esset, ob quam hanc liturgiam Gelasio adjudicandam censeremus. » Quænam hæc causa? « En vero istam, pergit dicere

A Pfaffius, Gregorius Magnus ait, se canoni missatice adjecisse orationem Dominicam, quæ in eodem hactenus non exstiterit. Itaque in Gelasiano Codice ea inveniri haud debet, quæ tamen in illo quem Thomasius edidit exstat (*Greg. M., l. vii, epist. 64*). » Sed ubi Pfaffius diligentius sancti Gregorii verba expendisset (*Greg. M. epist. 12, l. ix, Ed. Bened., olim 64*), et cardinalem Bonam (*Card. Bona, l. ii, c. 5*), aut notas Benedictinorum consulisset, non ei excidisset, ut reor, tam inconsulta hujusmodi sententia. Canonem missæ, ut sanctus Augustinus aiebat, « fere omnis Ecclesia Dominica oratione concludit (*Aug. epist. 149, olim 59, ad Paulin.*). » Hoc idem sancti Cyprianus, Hieronymus, Optatus Milevitanus, Cyrillus Jerosolymitanus, Ambrosius, seu quisquis auctor de sacramentis, aliique confirmant. Fierine potuit ut orationem tanti momenti una Romana Ecclesia olim in sacris omitteret? Apage! Non omisit profecto; neque eam primus in liturgiam invexit Gregorius Magnus, sed tantummodo statuit eam recitandam esse post consecrationem, aliquos propterea damnans, qui aut ante ipsam consecrationem, aut post communionem ipsam recitabant, aut aliam pro ea orationem substituerant. De ipso pontifice murmur erat in Sicilia, « quia orationem Dominicam mox post canonem dici statuisset. » Quibus ille respondet, ad Joannem episcopum Syracusanum ita scribens: « Orationem vero Dominicam mox post precem dicimus, quia mos apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent. » Et infra: « Dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos vero a solo sacerdote. » Mos ergo antea quoque Romæ erat recitandæ orationis Dominicæ « mox post canonem; » hunc servandum jussit sanctus pontifex, ac tantummodo eos improbavit qui loco non suo eandem recitabant, aut pro illa novam in sacra intruserant. Ad Pfaffii censuram hæc arbitror satis.

Audiendus nunc Jacobus Basnagius. Ut is ostendat ad sæculum decimum pertinere Missalem a cardinale Thomasio editum, sequentibus utitur argumentis. « Cereus, inquit ille, in hoc Missali multis cum cæremoniis benedicitur. Hunc morem quidam mutnati sunt a paganis, qui faces in suis festis accendebant. Sed Tertullianus et Patres concilii Eliberitani damnarunt. Sanctus vero Hieronymus in Oriente usitatum tolerandum censuit. Gregorius I Magnus, cæremoniarum amator, in Occidentem, sæculo vii invexit. At hunc ritum minime amplexus est populus; nam paucos post mortem Gregorii annos eidem est formali oppositione adversatus. Dubitatur Galline an Gallaci obtinerint. Quare magno annorum numero opus fuit ad eum introducendum cum omnibus cæremoniis, quæ una post alteram succedere solent. » Oblitus est Basnagius, monere lectorem ut hinc ediscat referendum esse ad sæculum decimum Missalem a Thomasio typis editum; sed sine monitore id successurum ille sibi persuasit. Ad cæremonum in sacris originem quod attinet, vide infra, cap. 20.

Cerei autem paschalis ritum dum is ad posteriora sæcula trahit, illudere plane voluisse lectoribus suis videtur. Uti ipse noverat, apud Catholicos accenditur cereus, et de eo canitur præfatio ad ostendenda ipsius mysteria. In hoc sitæ sunt omnes cæremoniæ, ad quas stabilendas tanto annorum numero opus fuit, si ipsum audimus, Noverat itidem ipse in liturgia Gothica a Thomasio edita, et in Sacramentario Gallico, quod Mabillonius publici juris fecit, benedictionem cerei occurrere, atque has liturgias præcedere annum Christi octingentesimum, et nihilo secius morem hunc ad longe posteriora tempora pertrahere audeat. Multo evidentius lectori illudit, cum ipsum ab Oriente in Occidentem per sanctum Gregorium fuisse invectum ait, nullo teste adducto, ratus sibi affirmanti unumquemque esse assensurum. Locum ergo afferam, quo fretus hoc ille pronuntiavit. Gregorius magnus ad Marinianum episcopum Ravennatem, adversa valetudine laborantem, scribit: « A vigiliis quoque temperandum est, et preces quæ super cereum in Ravennati civitate dici solent (ab episcopo) vel expositiones Evangelii, quæ circa Paschalem solemnitatem a sacerdotibus (id est, episcopis) fiunt, per alium dicantur. Et tua dilectio contra virtutem laborem sibi minime imponat (*Greg. M., l. xi, epist. 53, olim 28, ind. 4*). » Estne hoc invhere cerei ritum in Occidentem? Jam ibi tempore sancti Gregorii is vigeat. Atque hinc jam intelligis potuisse ipsum exhiberi in præcedenti liturgia sancti Gelasii. At subdit Basnagius: Eidem ritui paucos post annos se adversarium præbuit populus. Neque testem afferi. Adducam ego, nempe canonem novum concilii quarti Toletani anno Christi 635 celebrati, ubi hæc verba: « Lucerna et cereus in privilegiis Paschæ apud quasdam Ecclesias non celebrantur, et cur a nobis benedicantur inquirunt. Propter gloriosum enim noctis ipsius sacramentum solemniter hæc benedicimus. Et quia hæc observatio per multarum loca terrarum, regionesque Hispaniæ in Ecclesiis commendatur, dignum est ut propter unitatem pacis in Gallicanis Ecclesiis conservetur. » In quibusdam Codicibus pro *Gallicanis Ecclesiis* legitur *Gallicanis*, quod factum opinor ab imperitis, ignorantibus subjectam olim Gothiis fuisse Galliæ partem, nempe Septimaniam, sive provinciam Narbonensem, nunc *la Linguadoca*. Quid ergo de Basnagio dicendum, qui vidit observatum cerei paschalis ritum paucis post obitum Gregorii Magni annis, « per multarum loca terrarum, et per regiones Hispaniæ, » et nihilo minus populos ab eo abhorruisse, atque ipsi restituisse audacter scribit, cum tantummodo a Patribus synodi Toletanæ dicatur, « apud quasdam Ecclesias (regni Gothici) non celebratus? » Ad hæc rem istam conficiunt, non quidem epistola ad Præsidium, quæ sub nomine sancti Hieronymi circumfertur, sed geminæ benedictiones cerei paschalis a Sirmondo editæ, quorum auctor Ennodius Ticinensis, qui ipsius sancti Gelasii temporibus floruit. In Missali Gothico, et in Sacramentario Gallicano, tribuitur sancto Au-

gustino cerei paschalis benedictio, hoc est: *Exsultet jam angelica turba cælorum*. Id non facile credendum, quanquam similitudine veri prorsus non careat, cum idem sanctus doctor geminos versus asserat a se compositos « in laudem cerei (*Aug., de Civit. Dei, l. xv, c. 22*). » Attamen plurane quæris, ut manu tangas quam inanè argumento antiquitatem Gelasiani Codicis Basnagius ex cereo paschali minuendam suscepit?

At rursus ille instat, inquires: « In hac liturgia (feria sexta majoris hebdomadæ) legitur: *Respicere propitius ad Romanum, sive Francorum, benignus, imperium*. Omnes norunt imperium hoc anno 800 per Carolum magnum exordium cepisse, et propterea ad tempora coronationem illius subsecuta necessarius referendus est Codex. » Etiam si daremus, inferri hinc posse Codicem exaratum fuisse post annum Christi octingentesimum, num propterea sequeretur, uti Basnagius somniavit, ipsum pertinere ad sæculum decimum? Sed quid moror? Bonam fidem in censore hoc desiderare cogimur, qui præcedentem orationem vidit, ac dissimulavit, cum tamen ipsa subsequenter explicet. Ibi enim dicitur: *Oremus et pro Christianissimo imperatore, vel rege, nostro (illo), ut Deus subditas illi faciat omnes barbaras nationes*. Nempe Romæ pro imperatore preces Deo ab antiquis temporibus offerebantur; et certe Romanum perduravit imperium apud Græcos usque ad annum Christi 800. At in Gallia, quo tempore scriptus fuit Codex, adhuc orabatur pro rege nostro. Imo si post imperium ad Francos reges translatus exaratus Codex fuisset, tantummodo dictum fuisset: *Respicere propitius ad Romanum benignus imperium*; tunc enim imperii nomen Franciani quoque complectebatur. Quamobrem adnotatio hæc non solum nihil lædit, sed aperte confirmat Gelasianæ liturgiæ antiquitatem, ante annum Christi 800. Pergit Basnagius, monens in Sacramentario hoc memorari: « festa Assumptionis et Nativitatis beate Mariæ virginis, » quæ sæculo tantum decimo instituta fuere. Ad Assumptionis Deiparæ festum quod attinet, frustra hic censor tricator, quod sæculo Christi nono quidam in dubium revocarent Assumptionem virginis corporis in cælum. Hoc enim non tollit quin antea festum Depositionis, sive Dormitionis sanctæ Mariæ celebratum fuerit. Neque hic quæritur, an Gelasii tempore institutum fuerit huiusmodi festum (quod profecto nemo ait) sed quidem an ante annum Christi octingentesimum institutio ejus festi facta fuerit, atque addita Sacramentario Gelasiano, ut de aliis festis ei adjectis accidisse diximus, atque ipsi Gregoriano vicissim accidit; nam neque sanctus Gregorius in suum Sacramentarium intulisse videtur festa Nativitatis et Assumptionis Deiparæ. Cæterum quin assumptionis solemnitas antiquissima sit, præcesseritque annum 800, dubitare non licet. Sergius I papa, ut est apud Anastasium Bibliothecarium, circiter annum Christi 690, litaniam faciendam jussit « diebus Annuntiationis Domini, Nativitatis et Dormitionis sanctæ Dei genitricis. » In Galliis celebratum fuisse

festum Dormitionis hujus anno 590, hoc est, sedente A
Romæ Gregorio Magno pontifice, testatur Gregorius
Turonensis: « Hujus, inquit, festivitas sacra me-
diante mense undecimo celebratur (*Greg. Turon.*,
l. 1 de Glor. mart., c. 9), » hoc est die 18 Januarii,
quo etiam die occurrit in Missali Gothico, edito a ve-
nerabili Tomasio; in liturgia Gallicana apud Mabillon-
ium, et in Martyrologio Hieronymiano Florentinii,
ut alios testes omittam. Verum in Romana Ecclesia
celebrabatur idem festum die 15 Augusti, quo, si
fides Nicephoro, Mauricius Augustus Gregorii Magni
temporibus « sacrosanctæ Dei Genitricis Dormitionem
quintadecima Augusti mensis die celebrari præcepit
toto orbe terrarum (*Niceph.*, *l. xvii*, c. 18). » Pro-
pterea in vetustissimo Bedæ Martyrologio, quod pro-
tulerunt Bollandistæ, ad diem xviii Kalendas Septem-
bris legitur: « Sanctæ Mariæ Dormitio (*Bolland.*,
Act. sanct., *t. II Mart.*). » Pervetustum iudem Ro-
mæ Ecclesiæ Kalendarium apud Frontonem ad
eum diem habet: « Solemnia de Pausatione Mariæ, »
ut et in prælaudato Martyrologio Hieronymiano, et in
Kalendario Romano, quod veluti insigne antiquitatis
monumentum edidit Pater Martene, occurrit ad eum,
diem « Assumptio sanctæ Mariæ (*Marten. Thes. nov.*
anecd., *t. V*). » Post receptam Gregorianam litur-
giam in Galliis sub Carolo Magno, in iis quoque Eccle-
siis, uti Mabillonius animadvertit, invaluit celebratio
hujus festi ad diem 15 Augusti. Quamobrem intelli-
gas quam immerito Basnagius antiquitati Codicis Ge-
lasiani opposuerit festam Assumptionis Marianæ. Imo
ipsius antiquitatem ex responsis Nicolai I pontificis
ad Bulgarorum consulta deducere etiam possumus.
Nam is pontifex, anno Christi 866, inter jejunia,
« quæ sancta Romana suscepit antiquitas, et tenet
Ecclesia, » refert « jejunium ante solemnitatem As-
sumptionis sanctæ Dei Genitricis. » Erat igitur iis
temporibus ab antiquitate commendatum Assumptio-
nis festum. Cum vero in Gelasiano Sacramentario
nulla habeatur vigilia, id est, jejunium ante idem
festum, id etiam prodit Sacramentarium hoc fuisse
compositum non uno sæculo ante tempora ejusdem
Nicolai I pontificis. De Nativitate sanctæ Mariæ su-
perfluum est quidquam addere, postquam supra vidi-
mus, jam sub Sergio I papa, anno Christi 690, Romæ
ejus festum in usu fuisse; et martyrologia vetusta fere
omnia ejusdem mentionem faciunt mense Septembri.
Duo autem diversa sunt, celebratio ejusmodi festo-
rum in Ecclesiis, et eorum observatio de præ-
cepto in populo, quod Basnagius minime distinxit,
et de quo duntaxat disputatum aliquando fuit.

Denique is postremum jaculum intorquet, inquiens:
« Istius Sacramentarii stylus ab eo differt, quo in suis
epistolis superstitibus usus est Gelasius. Neque veri
videtur simile ipsum sibi vim fecisse, ut Leonis I
stylum imitaretur, a suo perquam diversum. » Sed
vix indiget me monitore eruditus lector ad digno-
scendum quam futile sit hoc argumentum. Non de
novo, non ex integro Gelasius Sacramentarium con-
struxit, sed jam a præcedentibus sæculis in Romana

Ecclesia usitatum ordinavit, et quibusdam præfatio-
nibus, ut supra vidimus, auxit. Fortassis etiam ali-
quot de suo orationes adiecit, certumque est in Gela-
siano tot orationes et præfationes legi, quæ non
eum, sed sanctum Leonem auctorem habent. Ibi
quoque asservatas opinari possumus preces non pau-
cas a primis Ecclesiæ sæculis institutas. Quare ri-
dendus sit, qui ex Gelasii stylo Sacramentarii hujus
originem metiri velit. Et nihilominus post tot inania
argumenta, quibus Basnagius est usus ad illud eri-
piendum Gelasio, et trahendum Codicem ad sæculum
decimum, triumphum sibi decernit. Fatetur quidem
in liturgiis Paschasii Ratberti tempora præcedentibus
« transsubstantiationem » Eucharistiæ reperiri; sed
simul contendit post libros ab eodem Paschasio cir-
citer annum Christi 831 evulgatos additamenta illa
ad ipsas liturgias facta fuisse, « per mutationes quæ
in dubium revocari non possunt, postquam nos
ostendimus easdem non potuisse contingere nisi sæ-
culo decimo. » An gloriosus hic miles ostenderit
quæ ipse jactitat, nos quidem hactenus ostendimus.
Sed maxime dolendum est viros doctos præoccupari
adeo et præripi a contentionis et schismatis amore,
ut neque veritatem sinceritate, quæ par est, conqui-
rant, seque et populum imaginationibus meris in re
tanti momenti pascant, atque in iis tam placide con-
quiescant. Ut enim viri inter catholicos eruditissimi
jam diu demonstrarunt, absurda plane imaginatio
est, in Calvinistæ Claudii cerebro nata, Paschasium
corrupisse Ecclesiæ de Eucharistia doctrinam, pri-
mumque invexisse realem oblatorum conversionem
in corpus et sanguinem Domini, uti infra ostendimus.
Et quale foret Gallicarum et Britannicarum Ecclesiarum
dogma de Eucharistia paucos ante Paschasium
Ratbertum annos, unus Alcuinus Albinus, vir om-
nium theologorum sui temporis spectatissimus, edo-
cere eos potest, quippe qui ad Paulinum Aquileien-
sem patriarcham hæc scribit: « Ne, quæso, obli-
viscaris in tuis sanctis orationibus nomen amici tui
Albini; sed in aliquo memoriæ tuæ gazophilacio
reconde illud, et profer eo tempore opportuno, quo
panem et vinum in SUBSTANTIAM CORPORIS ET SANGUI-
NIS CHRISTI consecraveris (*Alcuin. Alb.*, c. 115, ad
Paulin.) » Stultissima autem omnium est altera ima-
ginatio, nempe tantam fuisse vim Paschasii libris, ut
universæ Occidentis Ecclesiæ, nemine hiscente, aut
reclamante, ac nemine præcipiente, transsubstantia-
tionem contra fidem præcedentem fuerint amplexæ,
eamque doctrinam in liturgiis atque in alios libros
pacifice intulerint. Hæc, ut dixi, imaginatio mera est,
atque omnino ridenda: neque enim ullum testem
producant, qui excoGITATAM hanc tantæ rei mutatio-
nem animadverterit, et fassus fuerit. Sed quod
maxime interest, jam diu palam fecere Catholici,
omnes tam Occidentis quam Orientis Ecclesias, tam
ante quam post Paschasii tempora, unanimes proces-
sisse semper in asserenda doctrina quam etiamnum
Ecclesia catholica profutetur. Plura hic non addo,
quippe mihi statutum est infra in ejusmodi ho-

terodoxorum imaginationes invadere, quando easdem adhuc cernimus pertinaciter venditari, ac tanta confidentia lectoribus incautis propinari.

Interea statimvis nihil hactenus productum fuisse quod sancto Gelasio abjudicandum suadeat Sacramentarium sub ejus nomine editum, simulque Codicem unde illud expressum fuit ostendimus ante annum Christi octingentesimum fuisse exaratum. Hic autem obiter animadvertendum reor, uti veri fert similitudo, per incuriam librarii excidisse ex hoc Sacramentario commemorationem defunctorum, quæ post consecrationem adhibetur a Romana Ecclesia, nempe: *Memento etiam, Domine, famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt*, etc. Quippe nullam ferme liturgiam sive Occidentalium sive Orientalium Ecclesiarum mihi ostendas, in qua pius iste ritus desideretur. Neque tibi in mentem subeat dubitatio an sancti Gelasii ævo vigeret mortuorum fidelium commemoratio in sacris, et preces pro iis Deo offerrentur. Sæculo ipso Christi tertio, et quarto, nedum quinto, habemus Patres hujusmodi dogmatis et ritus testes. Nullum ex iis ego memorabo in re nimium nota atque propterea. Sed et in hoc ipso Sacramentario complures leguntur missæ pro defunctis, quæ fidem faciunt antiquissimæ hujus in Ecclesia doctrinæ. Rursus nullam tibi suspicionem minoris antiquitatis ingerant missæ, aut orationes pro quibusdam privatis necessitatibus, et benedictiones nonnullæ, nam et istas novit et adhibuit priorum Christianæ fidei sæculorum devotio. Exemplum dabo. Es: hic, lib. III, cap. 83, oratio pro eo, qui prius barbam tondit, ubi hæc verba: *Propitius super hunc famulum tuum juvenilia (scribe juvenilis) ætatis decorem lactantem, et florem primis auspiciis attendentem, ades'o*. Festivus apud ethnicos mos iste olim fuit. Illum ipsum Christiani retinentes sacrarunt. Sanctus Paulinus episcopus Nolanus, cum adolescens circiter annum Christi 375 primam poneret barbam, ante sepulcrum sancti Felicis ipsam totondisse videtur. Inquit enim, sanctum Felicem alloquens (*In natal. 15, v. 324, Anecd., Ed. Murat.*):

Tunc etiam primæ... [Forte ponens] libamina barbæ
Ante tuum solum, quasi te carpente, totondi.

Antiquitatem vero Gelasiani Codicis luculentius confirmabit species characterum, quam P. Billonius acceptam refero.

CAPUT VI.

De Sacramentario Gregoriano.

Exploratum habemus Gelasianum Sacramentarium a sancto Gregorio Magno coarctatum fuisse, atque ad eum ordinem redactum, qui deinceps in Romana Ecclesia, cæterisque ipsam imitantibus, ad nostros usque dies observatus est, additamentis tamen non paucis, sed levibus, identidem factis, quibus nihil subtractum fuit substantiæ. Gregoriani fetus. Joannem Diaconum (*In Vit. S. Greg. M.*), Adrianum I

A papam (*In epis. ad Carol. M.*), et antiquissimos alios scriptores, atque Missales, testes habemus hujusmodi laboris. Illud tantummodo querendum venit, an Codex aliquis supersit, purum ac germanum Gregoriani Sacramentarii textum exhibens. Et quidem sine dubitatione respondendum aio, nullum hactenus repertum, imo reperiendi spem omnem creptam videri. Cum enim non Romana tantum Ecclesia, sed et reliquæ, novos dies festos in antiquam liturgiam inveherent, vix fieri potuit ut Codex aliquis tantæ antiquitatis ad nos venerit, in quo nihil additamenti occurrat. Itaque illud duntaxat in votis mihi fuit, ut quem possem reperire textum Gregorianum, cæteris antiquitate præstantem, lectori exhiberem. Sacramentarium Gregorianum anno Christi 1571 primus ex antiquissimo Codice evulgavit Jacobus Pamelius (*Tom. II Liturg.*): quod tamen quicunque conferat cum textu quem ego prolaturus sum, statim animadvertet eidem antiquitate cedere; multa quippe in eo addita occurrunt, quæ in infra mihi edendo minime spectantur. Alterum postea evulgavit Angelus Rocca, apostolici palatii sacrista. In eo etiam minor vetustas, quam in Pameliano. Tertium denique Hugo Menardus (*Sacrament. Greg. M.*) ex sancti Eligii Codice ms. expressum et notis illustratum typis tradidit; illudque clarissimi Patres Benedictini e congregatione sancti Mauri nobis iterum dedere. Duo autem ibi considerata sunt, textus videlicet Gregoriani Sacramentarii, ipsiusque Menardi notæ. Ad hæc quod attinet, eæ ex multiplici eruditione, qua in liturgicis rebus eminebat vir doctissimus, summopere sunt commendandæ, et dignæ quæ omnium manibus tentantur. Quod vero pertinet ad Gregorianum textum ab eo editum, eni quid de eo senserint prælaudati Benedictini in præfatione ad idem Sacramentarium: « Et sane, inquirunt, perpensis omnibus aquirior lance, nullum ipsi vel ob antiquitatem, vel ob integritatem præferendum duximus, lecta, quam Editioni suæ vir doctissimus præfixit, præfatione. » Verum Venerabili cardinali Thomasio, uti in ejus Vita memoria proditum lego, aliter visum fuit. Scilicet optasset ille, ut Benedictini Gregorianum a Pamelio editum Sacramentarium in Editione Operum sancti Gregorii Magni prætulissent, cum illud magis conforme ac simile censeret primigenio textui sancti pontificis, quam alterum a Menardo evulgatum: quod tamen facere ii vetabantur, quando statuerant utilissimas Menardi notas in suam Editionem inferre, quæ textui diverso a Menardino minime respondissent.

Cæterum quin Pamelii textus Menardino sit præferendus, uti arbitratus est Thomasius, ac deinde confirmavit eximius Pater Mabillonius, nemo dubitare poterit, qui diligentiori lance utrumque expendat. Nimis enim multa sunt in Gregoriano Sacramentario Menardi, quæ sanctum Gregorium auctorem nequaquam agnoscunt, et a vetustis Romanæ Eccle-

* Angelus Rocca, in Editione operum sancti Gregorii sub Clemente VIII Romanæ peracta.

b Nova Editio operum sancti Gregorii I, a Benedictinis sancti Mauri instructa.

siæ moribus recedunt, ita ut sancti Eligii codex (quo tamen non ipse sanctus Eligius, sed monachi sancti Eligii olim utebantur, et usus postea est Menardus ad suam Editionem) non sit ejus antiquitatis et integritatis quam sibi persuaserunt monachi Benedictini. In oculos primo statim incurrunt innumera, ut ita dicam, præfationes illæ quæ ad singulos ferme festos dies, et ad omnes totius anni Dominicas, vel ad ipsas vigiliis, et ad privatarum necessitatum missas, adjunguntur. Atqui tantam præfationum copiam a sancto Gregorio profectam atque probatam, a credendo nos vetera monumenta deterrent. Concorditer quidem procedebant universæ orbis Christiani Ecclesiæ in quadam præfatione sive præparatione ad canonem, quam hymno seraphico concludebant, atque istius communis prælationis mentio est apud sanctos Cyrilianum, Cyrillum Jerosolymitanum, Chrysostomum, Augustinum, aliosque Patres. Sed mos sensim in Occidente invaluit, ut huic præfationi aliquid singulare adderetur, pertinens ad singulas quasvis festivitates. Antiquitatem hujusce consuetudinis habemus a concilio Milevitano II, quod anno Christi 446, præsentem sancto Augustino, celebratum fuit. Ibi hæc leguntur: « Placuit etiam et illud, ut preces, vel orationes, seu missæ, quæ probatæ fuerint in concilio, sive præfationes, etc., ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ a prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in synodo fuerint, ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium sit compositum (*Conc. Milev. II, c. 42*). » En qualis æmulatio olim foret piis hominibus Latinis, vel ipso quinto Ecclesiæ sæculo, concinendi novas orationes, præfationes et missas. Par quoque in ipsa Romana Ecclesia studium fuit. Vide Sacramentarium Leonianum, in quod confluisse videtur quicquid præfationum Romæ habebatur, quo tempore illud confectum fuit. Vide et Gelasianum, ubi non levis præfationum copia; et profecto, ut jam didicimus, ex Anastasio, sanctus Gelasius fecit « Sacramentorum præfationes. »

Cum autem usque ad Gregorium Magnum eodem Sacramentario Gelasiano usa fuerit Ecclesia Romana, justè propterea dubitationi aditus relinquitur an tribuenda sit Pelagio II pape epistola ad episcopos Germaniæ et Galliæ, quam in conciliorum collectionibus, et in Annalibus ecclesiasticis cardinalis Baronius, habes ad annum Christi 590, hoc est centum post Gelasii mortem annis. Petebant episcopi illi « ordinem præfationum, quem sancta Romana Ecclesia hactenus haberet. » Rescribit pontifex: « Sacrum Ordinem Romanum, sacrique constituta nostrorum antecessorum relegendes, invenimus has novem præfationes in sacro catalogo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit: Unam in Albis paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione (id est de Epiphania), sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de Jojuniis et Quadrage-

simam tantummodo dicendam. Has præfationes tenet et custodit sancta Romana Ecclesia. Has tenendas vobis mandamus. » Isidori Mercatoris fetum adulterinum hanc Epistolam suspicatus est Labbeus. Cardinalis vero Bona suspicionem concepit « ne alterius forte pontificis recentioris sit, et Pelagio per errorem tributa. » Suspicionis suæ causam deinde is affert, inquit: « Si enim ætate Pelagii illis tantum præfationibus Romana Ecclesia, tanquam dudum in ea receptis et approbatis ut batur, quomodo Gregorius, ejus imme liatus successor, sacramentumque ritum tenacissimus cultos, alias novas instruxit? Evidens enim est in libris antiquis Sacramentorum, qui Romane Ecclesiæ titulum præ se ferunt, plures reperiri præfationes, quæque ulla missa est cui propria et peculiaris non assignetur præfatio. » Cardinali Bonæ majori fragore subscripsit Pagius (*Critic. Baron., ad an. 590*), iisdem ac ille rationibus usus. Supposititiam, aut alteri Romano pontifici recentiori potius tribuendam, et ego arbitror epistolam illam Pelagii II pape, sed non ob adducta argumenta. Decepti namque ab Editione Menardi tam Bona quam Pagius, sibi persuasere tot in Gregoriani Sacramentarii Editione Menardina præfationes ab ipso Gregorio Magno pontifice esse profectas, quod tamen cum veritate pugnat; quippe brevi palam fiet duntaxat paucas illas, quibus nunc utimur præfationes, a sancto Gregorio esse receptas atque probatas. Ratio ergo cur suppositionis arguenda sit epistola nuper memorata, ea est, quod revera ante Pelagium II atque ante annum 590 Ecclesia Romana compluribus usa fuit præfationibus, uti constat e Sacramentariis Leoniano et Gelasiano, atque ex Anastasio scribente « Sacramentorum præfationes » a sancto Gelasio elaboratas fuisse; quæ verba non novem tantum, easque brevissimas, præfationes indicant, sed quidem multas, quales in Gelasiana liturgia reperimus. Iaque falso ea scripsisset Pelagius Secundus. Contra auctor illius epistolæ, fortas is Isidorus Mercator, cum ineunte sæculo Christi nono, sive sub Carolo Magno spurias epistolas scriberet, merito affirmare potuit nonnisi novem præfationibus a longo tempore uti Romanam Ecclesiam; nam revera nonnisi octo, aut novem, aut decem, a Gregorii Magno temporibus eadem usurpavit in sacris, idque antiquissimi Codices testantur.

Verum unde in editum a Menardo Sacramentarium tanta præfationum copia irrepsit? Micrologus sæculi undecimi scriptor auctor est Alcuinum Albinum sub finem sæculi octavi confecisse, aut collegisse, varias præfationes, quæ tamen sanctum Gregorium minime auctorem habebant: « Fecit (sunt ejus verba) idem Albinus in sancta Ecclesia non contemnendam opus; nam Gregorianas orationes in libris Sacramentorum collegisse asseritur, paucis aliis adjunctis, quas tamen sub obelo notandas esse indicavit (ut eas a Gregorianis distingueret). Deinde alias orationes, sive præfationes, etsi nov Gregorianas, ecclesiasticæ tamen celebritati idoneas, collegit, sicut prologus testatur, quæ post Gregoria-

nas oratione, in medio ejusdem libri collocavit (*Microlog., de ecc'es. Observ., c. 9*). » Qui vero in Gallicanis et Germanicis Ecclesiis pietate præstabant, ejusmodi proprias præfationes ad majorem quibusdam diebus venerationem conciliandam in liturgiam Gregorianam intulere. In Chronico Centulensi apud Dacherium memoratur « Missalis Gregorianus », et Gelasianus modernis temporibus ab Albino ordinatus (*Dacher., in Spicileg., l. III, c. 3*). » Confer cum Sacramentario per Menardum edito Gelasianum; reperies non paucas e Gelasianis præfationibus in Gregorianam liturgiam immigrasse, uti in vigilia Natalis Domini in nocte, feria 6 in Aliis, Dominica 2 et Dominica 4 post octavas Paschæ, ut alias præteream. Reliquæ vero, non Gelasianæ, ab Alcuino Albino aliunde collectæ fuerunt. Mos autem fuit in describendo Sacramentario Gregoriano ejusmodi præfationes non Gregorianas seorsim apponere, uti fetus minime sancto illi pontifici tribuendos, adhibendas tamen devotionis causa pro opportunitate festorum. Incertum est an Codex sancti Eligii, quo usus est Hugo Menardus, easdem ad quamlibet missam insertas haberet, an ad calcem Codicis rejectas. In Cæsarea Vindobonensi Bibliotheca insignis antiquitatis monumentum visitur, celeberrimum, videlicet, Sacramentarium Gregorianum, quod Petrus Lambecius (*Tom. II Biblioth. Cæs., c. 5*), idem ipsum esse censuit ac missum ab Adriano I summo pontifice ad Carolum Magnum Francorum et Longobardorum regem, ut patet ex epistola 82 Codicis Carolini.

An tantæ antiquitatis censendus foret ejusmodi Codex dubitans ego, hac de re litteras dedi ad Dominicum Bricherium Columbum, amicum meum doctissimum, ut ipsum scrutaretur, sive judicium exposceret domini Forlasia: primi bibliothecæ custodis. Rescripsit ille, in oratione feria 6 in Parasceve legi: *Oramus et pro Christianissimo imperatore nostro*; alia vero manu supra scriptum fuisse REGE. Non aliud habere potuit, atque habuit Sacramentarium Gregorianum, quam *pro imperatore nostro*, ita enim suo tempore scripsit sanctus Gregorius. Quoniam vero tempore scriptum in eo Codice fuerit rege, incertum est. Ibi quoque habetur, die Dominica missa de sancta Trinitate. Feria 2, de Sapientia; Feria 3, de Spiritu sancti dono postulando, etc. At hujusmodi missæ, uti nos veteres liturgici scriptores monuerunt, auctorem agnoscunt prælaudatum Alcuinum Albinum, ita ut hinc discamus exaratum fortasse fuisse Codicem illum ante finem sæculi octavi; at non eum esse potuisse qui ab Adriano I pontifice ad Carolum Magnum missus fuit. Præterea ante idem Vindobonense Sacramentarium primigenia manu scriptæ occurrunt præfationes missarum a prima Dominica Quadragesimæ usque ad feriam sextam in Parasceve. Deinde missa de patronis Ecclesiæ, benedictio candelarum in die purificationis sanctæ Mariæ virginis, missa sancti Christophori, et Calendarium. Tandem sequitur hic titulus, litteris æternis

A ex auro, argento, minio, atque atramento efformatis: *In nomine Domini. Incipit Liber Sacramentorum in circulo anni, expositum a sancto Gregorio papa Romano, editum ex authentico libro bibliothecæ capituli scriptum.* Viden ut præfationes distinctæ sint a Gregoriano Sacramentario? Eam sane ob causam, quod auctorem non habent præclarissimum illum pontificem. Spectasse Codicem hunc ad celeberrimum Augusti Majoris Monasterium in Constantiensi diocesi situm, ex Calendario eruitur, ubi anniversarius dies obitus et interdum ordinationis illorum abbatum annotatur, atque insuper regum aliorumque hominum bene de eodem cœnobio meritorum dies emortalis vario caractere signitur. Postremus regum est Henricus rex, primus videlicet ejus nominis in Germania; abbatum vero Folewinus, qui anno Christi 809 electus fuit. In eo Codice nonnullæ missæ, orationes et benedictiones, nobis sese offerunt quæ in Codice Menardi desiderantur; et aliæ contra existant apud eundem Menardum, quibus caret Vindobonensis Codex.

Sunt et alii in Italia vetustissimi Codices ejusdem Gregorianæ liturgiæ. An ex iis aliquem asservaret insignis Aquileiensis patriarchalis Ecclesia, a cl. v. Joanne Dominico Berroli, ejusdem Ecclesiæ canonico, sum percontatus. Retulit ille haberi illic elegantissimum Codicem, cujus ætas spectare videtur ad sæculum Christi nonum, aut decimum. En ejus titulum: *In Christi nomine incipit Liber Sacramentorum de circulo anni, a sancto Gregorio papa Romano editum, qualiter missa Romana celebratur. Hoc est in primis introitus, etc.* In Bibliotheca quoque insignis capituli Canonicorum Veronensium existit idem Sacramentarium cum usitato titulo, scilicet: *Incipit Liber Sacramentorum de circulo anni, expositum a sancto Gregorio papa Romano, editus ex authentico libro bibliothecæ Cubiculi scriptus, qualiter missa Romana celebratur.* Consultus a me Bartholomæus Campagnola, sanctæ Cæciliæ archipresbyter, et Veronensium rerum peritissimus, ad me rescripsit in benedictione cerei Sabbato sancto hæc legi: *Ut nos famulos tuos, etc., una cum papa nostro (illo) et gloriosissimo rege nostro Ottone, nec non et venerabili antistite nostro VULFKANGO, quæta temporum continua, etc.* Auctoritate Missalis hujus cl. v. Scipio Maffei Marchio, in catalogo episcoporum Veronensium intulit Vuolfkangum, ut ex postrema Veneta Editione Italiæ sacre constat. Verum prælaudato Campagnolæ visum est Sacramentarium illud sæctasse olim ad Ratisbonensem Ecclesiam sub Ottone III Germanico rege, nondum imperatore, quo tempore floruit Vuolfkangus Ratisbonensis episcopus ab anno Christi 974, usque ad 994. Codicem vero ab Oberto episcopo, qui cathedram Veronensem tenuit ab anno 992 ad 1008, atque Ottoni III perquam charus et familiaris fuit, ob devotionem erga sanctum illum præsum fuisse Veronam deportatum. Quæ si vera sunt, expurgendus est ex catalogo Veronensium antistitem ille Vuolfkangus.

In eodem autem Sacramentario, præter consueta Romanæ Ecclesiæ præfationes, nulla alia occurrit. Sed et apud canonicos Mutinenses Gregoriani Sacramentarii vetustissimum exemplum superest, mutilum tamen, cum a Natali sancti Fabiani, die xiii Kalendas Februarii, exciderint non pauca folia usque ad feriam quartam infra octavam Pentecostes. En Codicis titulum: *In nomine Domini incipit Liber Sacramentorum de anni circulo, expositum a sancto Gregorio papa Romano, editum ex authentico libro bibliothecæ Romanæ Ecclesiæ. Incipit missa Ecclesiæ Romanæ. Per omnia sæcula sæculorum.* Sæculo Christi nono exaratus Codex videtur; saltem decimo statuenda illius ætas: quod et characterum forma, et quædam in margine alia manu adnotata evincunt. Ibi inter alia legitur: « in Kalendas Julii, quod fuit festivitas apostolorum Petri et Pauli, obiit Gotsfredus de Bologna; sed et Emerada uxor ejus obiit ipsa Kal. Julii de hoc sæculo; quod fuit genitor et genitrix domni Warini episcopi Mutinensis, indictione prima (id est, anno Christi 1003, aut 1018, quo floruit idem Warinus episcopus). » Alteram accipe adnotationem in margine: « Ab hac hora in antea promitto ego Joannes archipresbyter tibi Warino episcopo, quod diebus vitæ meæ cum muliere alterius adulterium non faciam, neque cum illicita meretrice fornicationem. Et si fecero, me ipsum confirmo in periculum. » Tertiam denique adnotationem accipe: « Ego Naira presbyter promitto coram Deo et omnibus sanctis, et tibi Guarino episcopo, quod carnis commistionem non faciam. Et si fecero, »

et honoris mei et beneficio Ecclesiæ perdam. » Ibi quoque præfationes illæ duntaxat in textu leguntur, quæ adhuc in usu sacrorum sunt. Si quæ vero additæ sunt, in margine alia manu adnotatæ fuerunt.

Longe tamen antiquiora Sacramentarii Gregoriani exempla mihi suppeditavit diligentia, et antiquus erga me amor cl. viri Patris Josephi Blanchinii, quem editi libri celebrem reddidere, et cui in Oratorio Romano commendata est ecclesiasticorum Annalium continuatio. Geminus ille, inquam, Codices ad me misit ex veneranda profecto vetustate præ cæteris Gregorianis commendandos. Alter ex iis olim in Gallia spectavit ad Paulum Petavium Parisiensem senatorem; tum ad Christinam inelytam Sæcorum reginam pervenit, denique Romæ in Othobonianam bibliothecam illatus ibi quiescit. Confirmatur rara ejus antiquitas ex characterum forma, quorum specimen idem Pater Blanchinius arææ laminæ commendatum voluit, atque hic ego omnium oculis expositum volo.

Rursus Codicis hujus antiquitas ex necrologio, quod identidem varia manu, diversisque temporibus, eidem Sacramentario adjectum fuit, deduci posse videtur. Certum quippe est antea exaratum fuisse Codicem; tum addita prout sors ferebat, et confuse in margine, sive in paginis vacuis, nomina defunctorum, aut infirmorum, aliorumque etiam viventium, pro quibus preces in tremendo sacrificio fundebantur. Singula referre, in nullius usum concederet. Præcipua tantum memorabo.

Nomina canonicorum Parisiensium.

Ercanradus episc.,
Ercanfredus,
Ragoboldus,
Falcaldus,
Hadericus,
Gabilo,
Remigius,
Fulcricus
Alo

Amalingus,
Amalgarius,
Vuacco,
Aganus,
Item Aganus,
Ercanfredus,
Item Ercanfredus,
Elthbertus,
Martinus,

Ambrico,
Atrolodus,
Everladus,
Jonas,
Melismus,
Berthaus,
Amricus,
Gislefredus,
Johannes,

Bernardus,
Magenardus,
Gillardus,
Vulluinus,
Drogo,
Vuinobaldus,
Rotgamus, etc.

Quod de Italia animadverti ego alibi (*Murator., Antig. Ital. dissert. 41*), de Gallis nunc animadvertere potes. Scilicet homines unico nomine descriptos, cum nullus tunc esset cognominum usus. Qui mos

feri non potuit, quin confusionem aliquando pareret. Hic habes tres Ercanfredos, duos Aganos. Quid quæso, unum ab altero distinguit?

Nomina infirmorum.

Gerulfus sacerdos,
Hildeardus,
Teibaldus,
Fulcaldus,
Adhalarus sacerdos,
Gerbertus,
Lingradus,
Walaradus,
Hildegardis,

Adalaldus,
Adalardus,
Waltharius,
Ivo,
Durandus,
Hulcuffus,
Amalhardus,
Durandus,
Leduus,

D Hildufus,
Zaogrulfus,
Aldecrudis,
Sichardus,
Eufania,
Hainramnus,
Anthelmus,
Sigebertus,

Melismus,
Sidhardus,
Godelindis,
Agino,
Morandus,
Agenildis,
Rotfridus,
Ingelbaldus, etc.

Nomina defunctorum.

Domnus Inehadus episcopus,
Ercanradus episcopus,
Ercanbertus episcopus,
Dunbaldus episcopus,
Aldricus episcopus,
Adalbertus episcopus,

Adalricus,
Hilduinus abba,
Aragarius sacerdos,
Lotharius imperator,
Meinardus monachus,
Teovin s. monachus,
Vunelinda,

Amaltrudis,
Deutfredus,
Geringarius,
Beniamin,
Elongus,
Wilgrimmus sacerdos,
Baltalus sacerdos,

Rodulfus comes,
Metarius laicus,
Otfredus episcopus,
Madelgarius,
Item Madelgarius,
Emeltrudis,
Wlfaldus,

Item Wifaldus,
Constantius,
Item Constantius,

BERINGARIUS,
Jacobus episcopus,
Ralfredus,

A Plectrudis,
Guntardus,
Stephanus,

Almedus,
Stephanus, etc.

In aliis paginis hæc habentur.

Korolus imperator.
Wuiovicus imperator,
Pippinus rex,
Constantius episcopus,
Hewardus levita,
Sormundus sacerdos,
Alfredus levita,

Drogo,
Elisard episcopus,
Hodolricus decanus,
Fulcherius decanus,
Froimundus decanus,
Otramnus levita,

Joannes subdiaconus.
Giroldus,
Fulbertus,
Waldrit levita,
Otulfo levita,
Adelenda femina,

Flaremburgis femina,
Godevertus laicus,
Ingelrannus,
Anastasius,
Heribertus,
Anstasius, etc.

Reliquorum hominum hic descriptorum colluviem prætereo. Eorum nomina diversa characterum forma plerumque scripta apparent, ideoque addita, postquam Sacramentarium exaratum fuerat. Gemini autem Ercanradi, sive Erchenradi, Parisienses episcopi hic numerari videntur. Catalogum pervetustum Parisiensium episcoporum edidit Mabillonius (*Lib. iv de Re diplom.*, p. 625), in quo recensentur duo Erchenradi. Senior, a Sammarthanis in priore Editione Gallie Christiane omissus, florebat anno Christi 775.

Junior vero interfuit synodo Theodanis Villæ circiter annum 835, et decessisse crediatur circiter annum 853. Quare saltem ante hunc annum Othobonianus Codex scriptus videtur. In eodem autem Codice legitur Litania Romana, non adeo antiquo characterē scripta, atque ad Parisiensis Ecclesiæ usum accommodata, quam a me accipere lectorem non pigebit. Ibi oratur pro domno imperatore, et exercitu Francorum. Ergo hæc Litania ante annum Christi 887, in usu fuit.

Litania Romana.

Kyrie, eleison. (*Ter.*)
Christe, audi nos. (*Ter.*)
Sancta Maria, ora.
Sancte Michael, ora.
Sancte Gabriel, ora.
Sancte Raphael, ora.
Sancte Joannes, ora.
Sancte Petre, ora.
Sancte Paule, ora.
Sancte Andrea, ora.
Sancte Jacobe, ora.
Sancte Joannes, ora.
Sancte Thoma, ora.
Sancte Philippo, ora.
Sancte Bertholomee, ora.
Sancte Matthee, ora.
Sancte Simon, ora.
Sancte Taddee, ora.
Sancte Mathia, ora.
Sancte Marce, ora.
Sancte Luca, ora.
Sancte Stephane, ora.
Sancte Line, ora.
Sancte Cleme, ora.
Sancte Clementis, ora.
Sancte Xiste, ora.
Sancte Corneli, ora.
Sancte Cypriane, ora.
Sancte Chrysogone, ora.
Sancte Laurenti, ora.
Sancte Vincenti, ora.
Sancte Anastasi, ora.
Sancte Fabiane, ora.
Sancte Sebastianæ, ora.
Sancte Tiburti, ora.
Sancte Valeriane, ora.

Sancte Gergi, ora.
Sancte Ignati, ora.
Sancte Alexander, ora.
Sancte Cuculas, ora.
Sancte Gervasi, ora.
Sancte Protasi, ora.
Sancte Celse, ora.
Sancte Ilipolythe, ora.
Sancte Dionysi, ora.
Sancte Rustice, ora.
Sancte Eleutheri, ora.
Sancte Saturnine, ora.
Sancte Polycarpe, ora.
Sancte Timothee, ora.
Sancte Cosma, ora.
Sancte Damiane, ora.
Sancte Maurici, ora.
Sancte Gereon, cum sociis suis, ora.
Sancte Crispine, ora.
Sancte Christipiane, ora.
Sancte Christophore, ora.
Sancte Hilari, ora.
Sancte Martine, ora.
Sancte Augustini, ora.
Sancte Gregori, ora.
Sancte Hieronymi, ora.
Sancte Silvester, ora.
Sancte Benedicte, ora.
Sancte Ambrosi, ora.
Sancte Apollinaris, ora.
Sancte Maximine, ora.
Sancte Remigi, ora.
Sancte Vedaste, ora.
Sancte Marcelle, ora.
Sancte Germane, ora.

Sancte Medarde, ora.
Sancte Sulpici, ora.
Sancte Lupe, ora.
Sancte Eligi, ora.
Sancte Albine, ora.
Sancte Andoeue, ora.
Sancte Felicitas, ora.
Sancta Perpetua, ora.
Sancta Agatha, ora.
Sancta Agnes, ora.
Sancta Lucia, ora.
Sancta Cecilia, ora.
C Sancta Anastasia, ora.
Sancta Petronilla, ora.
Sancta Scholastica, ora.
Sancta Susanna, ora.
Sancta Prisca, ora.
Sancta Praxedis, ora.
Sancta Brigida, ora.
Sancta Afra, ora.
Sancta Juliana, ora.
Sancta Eulalia, ora.
Sancta Leodadia, ora.
Sancta Eugenia, ora.
Sancta Euphemia, ora.
Sancta Genovefa, ora.
Sancta Tecla, ora.
Sancta Columba, ora.
Sancta Helena, ora.
Sancta Adelgundis, ora.
Sancta Antonina, ora.

D Sancta Christina, ora.
Omnes sancti, orate pro nobis.
Propitius esto. Parce nobis, Domine.

Propitius esto. Libera nos, Domine.
Ab omni malo, libera.
Ab hoste malo, libera.
A periculo mortis, libera.
Per Crucem tuam, libera.
Peccatores. Te rogamus, audi nos.
Ut pacem nobis dones, te rogamus.
Ut sanitatem nobis dones, te rogamus.
Ut fructum terre nobis dones, te rogamus.
Ut aeris temperiem nobis dones, te rogamus.
Ut domum apostolicum (illum) in sancta religione conservare digneris, te rogamus.
Ut domum imperatorem, et exercitum Francorum conservare digneris, te rogamus.
Ut cunctum populum Christianum, pretioso sanguine tuo redemptum, conservare digneris, te rogamus.
Fili Dei, te rogamus.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere. Christe, audi nos.
Kyrie eleison.

Alterum Sacramentarii Gregoriani Codicem, saltem ineunte sæculo Christi nono exaratum, asservat super cæteras ditissima, hoc est, Codicibus mas. referta, Vaticana bibliotheca. Illius exemplum sibi procurat indefessus eruditionis ecclesiasticæ venator Pater Blauchinius nuper memoratus, illudque tandem in usum meum concessit, adjuncto etiam specimine characterum ejusdem Codicis in ærea lamina inscripto. Idem cum aliis ibi titulus: *Incipit Liber Sacramentorum. m. de circulo anni expositum a sancto Gregorio papa Romano, editum ex authentico libro bibl. the-*

cæ Cubiculi scriptum. In aliis Codicibus, ut supra vidisti, habetur, indignante Prisciano, *liber expositum, editum, scriptum.* Si quis Codex editus aliter esset, de correctione longe serius adhibita dubitandum est. Hæc autem animadversio me ad opinandum adducit, non ex ipso authentico libro bibliothecæ Cubiculi pontifici singula exempla Sacramentarii Gregoriani fuisse olim petita. Unum exemplum inde expressum, et ad Ecclesiam quampiam Galliarum, aut Germaniæ, aut Italiæ translatum, satis fuit, ut complures aliæ Ecclesiæ nova in e exemplis deungerent: quod præci-

pue factum sæculo Christi nono et decimo, quo nempe A tempore per singulas ferme civitates canonicorum collegia constituta certarunt, ut ritus suos componerent ad exemplar omnium matris Ecclesiæ, hoc est, apostolicæ Romanæ. Si unusquisque e Romano Codice suum derivasset, vix fieri potuisset ut in tot exempla incurrisset idem grammaticalis error. Attamen in Codice Othoboniano, de quo nuper egimus, ita conceptus est titulus, litteris majusculis et minio exaratus: *In nomine Domini. Incipit liber Sacramentorum de circulo anni, a sancto Gregorio papa Romano editus. Qualiter missa Romana*, etc. Repetendum autem hic est, in neutro Codice, Vaticano, scilicet, atque Othoboniano, exhiberi nobis purum putum Sacramentarium, quale e sancti Gregorii manibus prodiit. Aliquot etiam additamenta festorum subinde ad illud utrobique sunt facta: cujus rei exemplum satis est memorare, diem festum ipsius sancti Gregorii ad iv Idus Martias, et missam sanctæ Mariæ ad martires, iii Idus Maias; quæ instituta fertur a Bonifacio IV papa circiter annum Christi 610. Attamen suum stat remotissimæ antiquitatis pretium geminis memoratis Codicibus, Vaticano videlicet atque Othoboniano, ita ut ambo referre Natale suum censendi sint, aut ad finem sæculi octavi, hoc est ante annum Christi octingentesimum, aut ad priores sæculi noni annos. Leo III papa anno 795 pontificatus inivit; anno 816 vivere desiit. De hoc autem pontifice quid habeat Anastasius Bibliothecarius in ejus Vita accipe: « Ipse vero a Deo protectus et præclarus pontifex constituit, ut ante tres dies Ascensionis dominicæ litanie celebrarentur. Scilicet feria secunda, egrediente pontifice cum omni clero et cuncto populo cum hymnis et canticis spiritualibus ab Ecclesia Dei genitricis ad Præsepe, etc. Feria tertia vero, exeuntes ab ecclesia sanctæ Sabinæ martyris, etc. Feria quarta exeuntes ab Ecclesia Jerusalem, » etc. Habes hic, quo tempore litanie minores, sive rogationes, ante aliquot sæcula in Galliis institutæ, in Romanam Ecclesiam invectæ fuerint. Earum quidem mentio occurrit in Sacramentario Menardino; nulla vero in Vaticano atque Othoboniano Codicibus. Itaque firmo decreto statui jam potest geminos hosce Codices sub finem sæculi octavi, aut exordium noni, fuisse exaratos. Ad hæc in Sacramentariis Pamellii et Menardi habentur missæ in Natali sancti Marci evangelistæ, ad diem vii Kalendas Maias; et in natali sancti Jacobi apostoli, ad diem viii Kalendis Augusti, quæ in Vaticano atque Othoboniano minime leguntur. Rursus apud Menardum habes Missas in natali sancti Bartholomæi apostoli, et sancti Augustini episcopi, et in vigilia sancti Lucæ evangelistæ; et in natali sanctorum Simonis et Judæ, et sancti Thomæ apostoli. Nulla ex his missis visitur in utroque Codice nostro; quæ satis evincunt Pamellii et Menardi Sacramentaria utrique illi Codici antiquitate concedere. Atque hoc manifestius postea elucet ex die festo Omnium Sanctorum, quem Adone, et Usuardo testibus Gregorius IV, summus pontifex, Ludovico Pio impe-

rante, circiter annum Christi 850, instituit. Cum il-
lius diei missa tam in Codice Pamelliano quam in Menardino legatur, nulla vero in Vaticano atque Othoboniano, legitima inde conjectura, imo et peremptoria sententia exurgit, majorem istis vetustatem esse tribuendam. Vindobonensis Cæsareus Codex missas concordans cum ambobus Codicibus nostris exhibet, et cum nullum ibi sit de rogationibus verbum, inde illius quoque ætatem metiri potes. Redeo nunc ad tot præfationes, quibus oneratam vides liturgiæ Gregorianam a Menardo editam; ac repeto easdem in textum missarum illatas, causam errori dedisse, quasi ipsarum auctor fuerit sanctus ipse Gregorius, uti nimium fidentes eidem Menardo credidere cardinalis Bona, et Antonius Pagius. Atqui certum est non alias præfationes in textu Gregoriano haberi quam quæ adhuc in usu Romanæ Ecclesiæ sunt, uti fidem faciunt antiquissimi Codices Vindobonensis, Vaticanus, Othobonianus, et Mutinensis; excepta missa sanctæ Anastasiæ in Natali Domini, cui propria olim attributa fuit præfatio. In vigilia quoque, et natali sancti Andreæ peculiare olim fuisse præfationes, quæ tamen aliæ sunt a Menardinis. Plerique autem Codices in fine collectas habent præfationes et benedictiones, quæ pro arbitrio sacerdotum et episcoporum adhibebantur. Antiquissimus tandem collector, quem Pamellius Grimoldum abbatem, Menardus vero Rodradum presbyterum est opinatus, nos vero, auctoritate Micrologi, æquius arbitrabimur Aleu num Albinum, monet in prologo (quem proferam et ego ante benedictionem cerei ex Othoboniano) se hæc « in aliis sacramentorum libellis invenisse inserta; » sed a Gregoriano textu sejuncta exhiberi, ut unusquisque noscat « quæ a beato Gregorio, quæve sint ab aliis edita Patribus. » Tum de præfationibus ipsis hæc infra subdit: « Præfationes vero, quas in fine posuimus Codicis, flagitanus, ut ab iis, quibus placeat, cum charitate suscipiantur et canantur. Ab his vero qui eas intelligunt, nec tamen delectant, necnon et ab his qui eas volunt, nec intelligunt, poscimus ut nec assumantur nec canantur. »

Ista satis produnt peculiarium ejusmodi præfationum auctorem minime fuisse sanctum Gregorium, et neminem liturgiæ Gregorianæ addictum ad eas adhibendas adactum, liberumque omnibus eo tempore fuisse illis uti, aut non uti. Pleræque etiam concordans pergunt cum evulgatis a Menardo. Ad hæc animadvertas velim aliquot Othoboniani Codicis præfationes a Menardinis differre, ut in festo sanctæ Agnæ, sive Agnetis, in Sabbato sancto, in Paschate, in Annuntiatione sanctæ Mariæ, in Ascensione Domini, in Dominica quarta post Pentecosten, ut alias prætermittam. Rursus in Othoboniano Codice plures habentur præfationes, paucae in Vaticano: quæ tandem nos ad perspicendum impellunt ejusmodi præfationes, et præsertim ob earum varietatem, non e Gregoriano Sacramentario, sed ex aliis fontibus haustas fuisse. Reiectas quoque intueberis ad calcem liturgiæ Gregorianæ benedictiones epi-

aeopales, quas tamen apud Menardum perperam insertas habemus in textu Gregoriano. Iis in pontificali missa episcopi olim benedicebant populo ante illa verba: *Pax Domini sit semper vobiscum*; lateri enim cogimur ejusmodi consuetudinem antiquissimam fuisse. Aderat propterea peculiaris liber, quem Benedictionalem appellabant. Ne has quidem benedictiones setum esse Gregorii Magni, statuendum est, cum in vetustis Ordinibus Romanis a Mabillonio editis nullum de iis verbum sit, et nullæ in Mutinensis Sacramentarii Gregoriani Codice, nono aut decimo sæculo scripti, reperiantur. In calce quidem Vaticani et Othoboniani exstant, sed plures in uno quam in altero, atque interdum diversæ a Menardi Codice. Si easdem complexum fuisset Romani cubiculi Sacramentarium, unde exempla olim fuere desumpta, nulla inter Codices antiquos esset diversitas. Propterea Mabillonius merito censuit easdem benedictiones non fuisse inferendas in Sacramentarium Gregorianum; imo opinatus est, easdem a Zacharia pontifice improbatas fuisse in officio Gallicanæ Ecclesiæ (*Mabill. comment. in Ord. Rom., c. 8, p. 52*). Et nunquam iis usos fuisse Romanos pontifices, conjicere etiam possumus e Sacramentariis Gelasiano et Leoniano, in quibus nullum est earum vestigium. Quod mirari cogor, missæ fere omnes Dominicarum recurrentium per annum, tam in Vaticano, quam in Othoboniano Codice, atque in Editis a Pamelio, rejiciuntur in alterum librum, veluti non procedentes a sancto Gregorio Magno. Imo in vetustissimo Mutinensi Sacramentario post missam ad pontificem ordinandum hæc adnotantur: **EXPLICIT SACRAMENTORUM A SANCTO GREGORIO PAPA EDITUM.** Tum sequitur: *Incipiunt missæ in diebus Dominicis.* In Othoboniano autem ac Pameliano inseritur prologus, sive adnotatio, Aleuini, veluti indicantis missas de Dominicis non pertinere ad sanctum Gregorium. Atqui fierine potest ut sanctus ille pontifex missas prætermisisset, quæ omnium maxime ad divinum cultum atque ad Sacramentum spectabant? Quid hic dicendum? Si Vaticanum vetustissimum Codicem consulimus, quo ad hanc Editionem usus sum, nulla ibi interponitur adnotatio, sive prologus, distinguens a Gregoriano textu orationes dominicales. Contra in prologo, sive in præfatione Aleuini, præposita eisdem missis, hæc leguntur: « Sed quia sunt et alia quædam, quibus necessario sancta utitur Ecclesia, quæ idem Pater (scilicet sanctus Gregorius) ab aliis jam edita esse inspiciens prætermisit, idcirco operæ pretium duximus ea velut flores pratorum vernantes carpere, » etc. Et profecto orationes de Dominicis, omnium elegantissimæ ac devotissimæ, auctorem minime agnoscunt sanctum Gregorium. Vide Sacramentaria præcedentia, Leonianum, videlicet, ac Gelasianum, in quibus pleræque leguntur. Si Gregorius eas in suo prætermisit (quod tamen facile concedendum non est), alia de causa factum non fuit, nisi quia ipsæ in manibus jam erant omnium earum Ecclesiarum, quæ Romana liturgia utebantur.

A Quod nunc expostulare cogor, est quidem Sacramentarium Gregorianum; sed integrum conspectum quotidianæ missæ minime habemus, qualis fuit ejusdem sancti pontificis ævo. Hoc autem inquires, non moror lectionum, Evangeliorum, et antiphonarum textum, quorum nulla ibi est mentio. Fuerunt enim olim varii Codices ad usum missæ sollemnis, sive missæ cantu peractæ. Nempe Antiphonarium, psalmos, et antiphonas pro diversis diebus ad missam decantandas continens, aderat clericis in choro canentibus. Lectionarium, lectiones complectens, ex Veteri Testamento, aut ex Epistolis canonicis decerptas, præsteraat subdiacono. Evangelistarium quoque, exhibens diversas Evangeliorum portiones singulis diebus canendas, diacono ministrabatur. Unus interdum **B** Codex tam Epistolarum quam Evangeliorum lectiones amplectebatur. Erat etiam clero liber Comitæ, sive Comes, antiquus sane, ita ut eum nonnulli sancto Hieronymo, perperam tamen, tribuerint; qui lectiones indicabat singulis diebus adhibendas in sacris. Indicabat, inquam, nam nihilominus erat opus habere Codicem unde ipsæ lectiones extensæ desumerentur. Nos hæc omnia in Missalibus nostris conjuncta nunc habemus. At nullum, quem nosecam, Missalem librum, conscriptum autem annum Christi millesimum, quisquam adhuc exeruit, in quo universus iste sacrorum apparatus, coagmentatus et per ordinem distributus, legatur. Quare vix intelligas qui sine incommodo tunc privæ missæ sine diacono, subdiacono et choro, celebrarentur, cum e diversis **C** Codicibus petenda esset integra missa, scilicet orationes ex Sacramentario, antiphonæ, lectiones et Evangelia, ex aliis libris. Ingens profecto incommodum fuerit quatuor aut saltem tres Codices deferre ad altare, et ex uno ad alium procedere, ut quæ spectabant ad peculiarem missæ recurrentis ordinem, conjungerentur. An aliter fieri et ejusmodi incommodum evitari potuerit, judicabunt alii. At ista minime, ut aiebam, moror. Id unum contendo, non omnia quæ in unaquaque missa inconcusso Ritui recitanda erant, exhiberi in vetustis Sacramentariis a sancto Gregorio concinnatis. Nullæ enim in iis plerumque rubricæ, nihil ibi de salutationibus ad populum, hoc est *Dominus vobiscum*, aut *Pax vobis*, populo respondente *Et cum spiritu tuo*; quæ salutatio ad attentam renovationem non semel in sacra liturgia recurrit, et a sera antiquitate commendatur. Integer vero canon missæ decurrit usque ad *Libera nos, quæsumus, Domine*, etc., quo recitato nihil aliud subiungitur in Gregoriana, nisi *Pax Domini sit semper vobiscum*. Respondetur: *Et cum spiritu tuo*. Neque plura habes in Sacramentario Gelasiano; imo nulla ibi mentio *Agnus Dei*. Præterea in Gregoriano nulla sunt verba de fractione consecrati panis, et in corpus Christi immutati, neque de immisione particulæ in calicem, neque referuntur illa magni momenti verba, a sacerdote recitanda, id est: *Hæc commixtio et consecratio corporis*, etc. Fractio hæc ex apostolica traditione manasse creditur, eamque etiam Orientales Christi fideles ab antiquis sæculis usur-

pant ad designandam Domini passionem. Dubitare autem non possumus quin Ecclesia Romana supra laudatis verbis ad fractionem fuerit usa, cum in ordine primo Romano, cujus frequens mentio est apud Amalarium, et quem Mabillonius sæculo Christi nono longe superiorem censet, eadem formula præscribatur, videlicet: *Fiat commistio*, seu: *Hæc commistio*, etc. Neque hæc tantum desiderantur in Sacramentario Gregoriano, sed et cætera de pace danda, quam o'ïm osculum sanctum confirmabat. Omissa quoque videas quæ præcedunt et subsequuntur communio-nem sacerdotis et populi fidelis, cum tamen comper-tum sit sacerdotem porrigentem populo coelestem panem usum fuisse verbis illis: *Corpus Domini*, etc., et communicantes respondisse: *Amen*. Antiquissima quoque est formula: *Ite, missa est*, uti et aliqua benedictionis species in fine missæ non solum in vetu-stis Romanæ Ecclesiæ Ordinibus, sed etiam a Rha-

bano Mauro (*Lib. 1 de Instit. cler.*, c. 53) et ab Amalario (*Ectlog. et lib. in de Offic. divin.*, c. 56) memo-rata, quorum tamen mentionem frustra ab eodem Sacramentario exspectes. Ut opinari fas est, quod nunc et orationum et rituum in vetustis libris desi-deratur, supplebant olim episcopi et presbyteri, sive memoria complexi quidquid scripto traditum non fuerat ad complementum sacrificii et communio-nis, sive potius quia, ut nunc etiam fieri videmus, scripta ea haberent in tabella altari superposita, quam pro opportunitate consulebant; nam fidere memoriæ non omnes possunt, neque tutum in rebus tanti momenti est. Atque hæc satis sint de Sacra-mentario Gregoriano. Qualis autem sit characterum forma in Vaticano Codice, unde ista expressa fue-runt, in specimine sequenti intueberis, quod ad me misit P. Blanchinius.

Codex Reg. Vat. N. 335. Pag. 158.

+ P. Sq.

ihū xpī qui venturus est iudicare vivos &
mortuos & terram per ignem am.

INDE UERO ΤΑΥΤΑ ΕΙΝΑΡΕΣΕΤΑΙ
RES DESPUTO ΕΤΔΙCΑΤ ΑΔΑΥΡΕΜ
ΕΤΕΤΑΙ QUO DEST ΑΔΑΠΕΡΙΡΕΙΝΟΔΟΡΕ
ΣΥΛΛΙΤΑΤΙC·ΤΥΛΥΤΕΜΕΤΕΥCΑΡΕΔΙΑ
ΒΟΛΕΑΔΠΡΟΡΙΗCΥΑΒΙΤΕΝΙΜ ΙΥΔΙΚΙΥΔΙ
ΠΟCΤΕΛΥΕΡΟΤΑΝCΙΤΕΙΡΕCΤΥC ΕΤΙΝ
ΤΕΡCΑΠΥΛΑC ΔΕΟΛΕΟΕΧΟΡCΙΖΑΤΟ
CΡΥCΕΜΦΑCΙΕΝΔΟ CΥΜΠΟΛΙCΕΕΤΥΟCΑ
ΤΟΝΟΜΙΝΕ ΕΙCΥC ΔΙCΑΤ ΑΒΡΕΝΥΗΤΙΑC
CΑΤΑΝΕ·Ρ·ΑΒΡΕΝΥΗΤΙΟ·ΕΤΟΜΝΙΒC
ΟΡΕΚΤΙΒΥCΕΙCΥC·Ρ·ΑΒΡΕΝΥΗΤΙΟ·ΕΤ
ΟΜΝΙΒΥCΠΟΜΠΙCΕΙCΥC·Ρ·ΑΒΡΕΝΥΗΤΙΟ
ΗΙCΕΧΡΕΙΤΙCΠΡΟCΕΔΑΤCΑCΕΡΔΟC
ΑΔΦΟΝΤΕCΒΕΝΕΔΙCΕΝΔΟC ΕΤΔΙCΑΤ
ΒΕΝΕΔΙCΤΙΟΝΕΜΦΟΝΤΙCCΙCΥΤCΥΡΕ
ΡΙCΥC ΙΝCΓΡΕCΟΡΙΑΝΟCΟΝΙΝΕΤΑΙ

Pagina N° 147.

ut nor famulos suos omnes clericum
& deuotionem unum populum una cum patre
n^{ro} papa ait. ^{dicti anno} quie te temporum conser
sa. in his parochialibus gaudur conseruare
digneris. p dñm.

CAPUT VII.

In quo olim sita foret varietas utentium liturgia Romana.

Post sacrum Tridentinum concilium, multipli-
cemque curam Romanorum pontificum, liturgia
omnium catholicarum in Occidente Ecclesiarum ad
missam pertinens, stabilem consecuta est unionem.
Excepienda est Ambrosiana Ecclesia, quæ suis ad-
huc antiquis ritibus utitur. Diversitas tamen illius a
Romana in incremento sacrificio potissimum respicit
orationes, sive collectas, et alias Epistoliarum sa-
crarum atque Evangeliorum lectiones, et complu-
rium præfationum usum. Nam quod attinet ad ca-
nonem, Ambrosiani quoque ipsi ferme in omnibus
concordes procedunt cum Romana Ecclesia. In an-
gulo pariter Toletanæ civitatis locus relinquitur
Mozarabicæ vetustæ liturgiæ. Nam quod a nonnullis
monachorum cœtibus peculiaris aliquis, sed levis,
ritus adhibeatur adhuc in missa, id nullius momenti
negotium est. Antiquis autem sæculis etsi a pleris-
que Italiæ, Galliæ, Germaniæ, Britanniæ, aliarum-
que provinciarum Ecclesiis missæ Romanæ liturgia
observaretur, non mediocri tamen varietas in ea-
rum Missalibus deprehenderetur; sed quæ, uti jam
monuimus, nihil officeret substantiæ mysterii, atque
essentialibus præcipue ritibus missæ. Versaba-
tor hæc in additamentis orationum, sequentiarum,
et præsertim lectionum, ac propterea missarum, qui-
bus licebat unicuique episcopo suum infercire Mis-
salem. Verum immutare sacrata canonis verba ne-
fas semper fuit. A libro, cui titulus Comes, eo quod
præsto semper erat sacris templi ministris, de quo
nuper facta fuit mentio, indicabantur lectiones ex
prophetis, aut Epistolis canonicis, simulque Evan-
geliorum segmenta ad quamlibet missam recitanda.
Veneranda maxime fuit libri hujus antiquitas, cum
ejus mentio ipso sæculo Christi quinto occurrat, uti
Mabillonius animadvertit. Is tamen tot novis sanctis
ac missis oneratus ad nos per Pamelium et Biluzium
pervenit, ut plures fortassis sint in eo additæ mer-

« Ritus quotidianæ missæ, expressi ex Codice Mutinensis Ecclesiæ, ante annos sexcentos scripto.

*Incipit Ordo, qualiter episcopus, vel presbyter ad
missam se debeat preparare. In primis cantet per se
et per circumstantes psalm. istos cum letaniis, et anti-
phona: Sanctifica nos, Domine. Psalm. Quam dile-
cta. Psalm. Benedixisti. Psalm. Inclina. Psalm. Cre-
didi, cum Pater noster, et precibus his Cap. Exsurge,*

A ces, quam antiquæ. Librum hunc ex Codice vetustis-
simo dedit nobis venerabilis cardinalis Thomasius.

Veterum Missalium diversitatem, pro Ecclesiarum
varietate auctam, quicumque agnoscere velit, adeat
cl. Patrem Martene, qui ordinarium, sive consue-
tum, missæ cursum ex multis Galliæ Missalibus
atque Ritualibus collegit (*Marten. tom. I de antiq.
Eccles. Ritib.*). Non dissimilem varietatem ostendere
posset in Italicis Ecclesiis, quisquis antiquos earum
Missales mss. superstites consuleret. Jamque varios
liturgiæ Siculæ ritus illustravit anno 1736 doctissi-
mus vir Joannes de Joanne, Panormitanæ Ecclesiæ
canonicus (*De divin. Sicul. Offic.*). Liceat et mihi
prodere quibus olim ritibus Mutinensis Ecclesia tre-
mendum sacrificium celebraret. Uti supra monui,
erat et adhuc est huic Ecclesiæ sacramentarium Gre-
gorianum, nono vel saltem decimo sæculo exaratum.
Verum in antiquis id genus Sacramentariis plerum-
que rubricæ desiderantur, ritus scilicet omnes ad
sacram synaxim adhibendi. Ejusmodi ritus post
annum millesimum cœpti sunt adjungi Missalibus
libris. Asservantur autem in archivo capituli cano-
nicorum Mutinensium gemini id genus libri mem-
branacei, ante annos sexcentos exarati. Alter ex
his ad equites, sive fratres Templarios spectasse
mihi creditur, nam ad varios Kalendarii dies re-
centiori ac vario characterē hæc nomina adscripta
fuere: « V Id. Jul. obiit Ugo de Paens, primus ma-
gister. II Id. Jul. obiit venerabilis Philippus rex
Franciæ (id est, Philippus II, anno 1225). VII Id.
Sept. obiit frater G. Carnoc., decimus tertius ma-
gister. XV Kal. Octob. obiit frater Bernardus de
Tremaille, tertius magister. VI Non. Oct. obiit fra-
ter Arnaldus de Terra rubea, octavus magister. »
Aliorum nomina prætereo. Agi hic de magnis ma-
gistris ordinis Templariorum sum opinatus. Pluris
tamen faciendus est alter Codex, quod rubricas
missæ tunc usitatæ accuratius descriptas exhibeat.
En ergo quid ex illo excerptum credidi.

D Domine, adjuva. Resp. Et libera. Fiat misericordia tua,
Domine, si per nos. Resp. Quemadmodum. Deus, tu
conversus vivificabis nos. Resp. Et plebs tua lætabitur.
Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam. Resp. Et
salutare tuum. Ab occultis meis munda me, Domine.
Resp. Et ab alienis. Non intres in judicium cum servo

tuo, Domine. *Resp.* Quia non justificabitur. Sacerdotes tui induuntur justitiam. *Resp.* Et sancti tui exsultent.

« Et tunc exsuat se cotidianam tunicam dicens :

« Exsue me, Domine, veterem hominem cum actibus suis, et indue me novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, et sanctitate veritatis.

« Ad manus lavandum.

« Ablue, Domine, manus meas, et cor meum quatenus templum sancti Spiritus effici merear.

« Ad ephod dicat.

« Dona, Domine, galeam salutis in capite meo, ad expugnandas et superandas omnes diabolicas fraudes.

« Ad albam.

« Indue me, Domine, vestimento sanctis, et tunica lœtitiæ ac continentie circumda me semper.

« Ad cingulum.

« Præcinge, Domine, lumbos meos, et circumcide omnia vitia cordis et corporis mei, cum custodia mentis meæ.

« Ad stolam.

« Circumda, Domine, cervicem meam stola justitiæ, et ab omni corruptione purifica mentem meam.

« Ad casulam.

« Indue me, Domine, lorica fidei et galea salutis, et perfecta caritate reple cor meum.

« Ad manipulum.

« Da, Domine, manibus meis manipulum ad extergendas sordes a corde et corpore meo, ut sine pollutione valeam nomen tuum laudare et benedicere in sæcula sæculorum. Amen.

« Et cum paratus fuerit, dicat :

« Fac me, quæso, omnipotens Deus, ita justitia indui, ut sanctorum tuorum merear exultatione lætari quatenus emundatus ab omnibus sordibus peccatorum, consortium adipiscar tibi placentium sacerdotum, meque tua misericordia a vitiis omnibus exsuas, quem reatus propriæ conscientie gravat. Per Dominum.

« Alia oratio.

« Rogo te, altissime Deus Sabaoth, Pater sancte, ut me tunica castitatis digneris accingere, et meos lumbos balteo tui amoris ambire ac renes cordis mei tue caritatis igne urere, ut pro peccatis meis possim intercedere, et adstantis populi veniam promereri, ac pacificas hostias singulorum immolare. Me quoque audacter accedentem non sinas perire, sed dignare lavare, ornare, et leniter suscipere.

« Hac dicta ingressio fit ad altare, incipiendo ita :

« Antiphona. Introibo. Judica me, D. us.

« Cum autem pervenerit ante altare humiliter inclinato vultu:

A « Pone, Domine, custodiam ori meo. *Resp.* Et ostium circumstantiæ.

« Et agat, ut mos est, confessionem. Peracta vero confessione dicat :

« Deus, vitam meam annuntiavi tibi. *Resp.* Posuisti lacrymas. Delictum meum cognitum tibi feci. *Resp.* Et in justitiam. Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino. *Resp.* Et tu remisisti.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus. *Resp.* In tempore opportuno.

« Domine exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor.

« Aufer a nobis, quæsumus, Domine, intercedentibus istis, et omnibus sanctis tuis, cunctas iniquitates, ut ad sancta sanctorum puris mereamur mentibus introire. Per.

B « Cum autem se erexerit, mittat incensum in thuribulum, dicens :

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti benedicatur incensum istud, et acceptabile fiat in odorem suavitatis.

« Tunc sumat de eo, et osculetur Evangelium, ut jubet Romanus. Deinde procedens paululum prope altare inclinatus dicat hanc orationem :

« Domine Jesu Christe, mundi Redemptor, propitius esto mihi peccatori, omnibusque modis in peccato jacenti : quia tu solus, Domine Deus noster, immortalis es, et sine peccato. Indulge mihi misero præsumenti accedere ad sanctum altare tuum et invocare te : quia peccavi ab infantia mea usque nunc coram te, et coram angelis, et omnibus sanctis tuis. Sed per illorum intercessionem tribue mihi divinam clementiam, et veniam delictorum meorum, et doce me facere voluntatem tuam omnibus diebus vite meæ. Qui vivis et regnas.

C « Deinde erigat se, et osculetur altare : et dicat hanc orationem :

« Domine Deus omnipotens, qui es magnus et admirabilis Dominus, qui donasti nobis introitum in sancta sanctorum, propter Incarnationem Domini nostri Jesu Christi, unigeniti Filii tui obsecramus et petimus benignitatem tuam ; et propterea in timore sumus et tremore, volentes assistere ante sanctum et gloriosum altare tuum. Emitte super nos donum Spiritus sancti tui, et renova animas nostras et corpora, ut mundo corde offeramus tibi sacrificium in remissionem peccatorum nostrorum, et omnium populorum tuorum, qui gratia tua et misericordia Christi tui sunt redempti. Qui tecum vivit.

D « Tunc dicat Gloria in excelsis Deo, si adest tempus, et eo plane finito, dicat hanc orationem

« Ante conspectum divinæ Majestatis tue, Deus, reus assisto, qui invocare nomen sanctum tuum præsumo. Miserere, Domine, mihi homini peccatori. Ignosce indigno sacerdoti, per cujus manus hæc oblatio videtur offerri. Parce peccatorum labe, præ ceteris capitalium, polluto, et non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu

tuo omnis vivens. Et licet vitiiis et voluptatibus carnis aggravati simus, Deus, tamen recordare, quod caro sumus. In tuo conspectu etiam cœli non sunt mundi : quanto magis nos homines terreni, immundi sicut pannus menstruatus ? Indigni sumus, Domine Jesu Christe, ut simus viventes ; sed tu, qui non vis mortem peccatoris, da nobis veniam in carne constitutis, ut per pœnitentiæ labores vita æterna perfrui mereamur, in cœlis. Per te, Christe Jesu.

« *Alia oratio.*

« Omnipotens sempiterne Deus, qui me peccatorum sacræ altaribus adstare voluisti, et sancti nominis tui laudare potentiam, concede, quæsumus, per hujus sacramenti mysterium meorum mihi veniam peccatorum, ut tuæ majestati digne ministrare merear. Per.

« *Deinde cum Evangelium osculatur, dicat :*

« Pax Christi, quam nobis per Evangelium suum tradidit, confirmet, et conservet corda, et corœora nostra in vitam æternam, Amen.

« *Et cum incensum, antequam Evangelium legatur, in thuribulum mittit, dicat :*

« Odore cœlestis inspirationis suæ Dominus accendat et impleat corda nostra, ad audienda et implenda Evangelii sui prœcepta. Qui vivit.

« *Deinde inclinato diacono, et benedictionem petenti, signum crucis faciendo, dicat :*

« Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut nunties competenter Evangelium pacis.

« *Item benedictio.*

« Benedictio Dei Patris et Filii et Spiritus sancti descendat super te, et aperiatur os tuum, ad digne idoneeque pronuntiandum Evangelium suum.

« *Diaconus dicat :*

« Conforta me, Rex sanctorum principatum tenens et da sermonem rectum, et bene sonantem in os meum.

« *Post, lecto Evangelio, dicat :*

« Per istos sanctos sermones Evangelii Domini nostri Jesu Christi, indulgeat nobis universa delicta nostra.

« *Et calice sibi a diacono cum oblata dato, dicat diaconus :*

« Tibi Domino Creatori meo hostiam offero pro remissione omnium peccatorum meorum, cunctorumque fidelium tuorum.

« *Et sacerdos, oblationem accipiens, dicat :*

« Domine Jesu Christe, qui in cruce passionis tuæ de latere tuo, unde tibi Ecclesiam consecrasses, sanguinem manare voluisti, suscipe hoc sacrificium, quod tibi offert famulus tuus, et concede clementissime ut pro redemptione nostra et totius mundi in conspectu divinæ majestatis tuæ cum odore suavitatis ascendat.

« *Tunc diaconus, libamen in calice offerens, dicat :*

« Acceptum sit omnipotenti Deo sacrificium istud.

« *Et cum sacerdos id ipsum offert dicat :*

« Suscipe, clementissime Pater, hostias placatio-

nis et laudis, quas tibi offero indignus famulus tuus, ad gloriam et honorem nominis tui, ut vivis prosit ad veniam, et cunctis fidelibus defunctis ad indulgentiam : et me indulgentiam quærentem placatus respice. Qui vivis, etc.

« *Deinde positum sacrificium benedicat his verbis, crucem faciendo :*

« In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, sit signatum, et consecratum, et benedictum hoc sacrificium.

« *Super oblatam.*

« Sanctifica, quæsumus, Domine, hanc oblationem, ut nobis Unigeniti tui corpus fiat.

« *Super calicem.*

« Sanctifica, quæsumus, Domine, et hunc calicem ut nobis Unigeniti tui sanguis fiat.

« *Tunc mittat incensum in thuribulum dicens :*

« Per intercessionem sancti Gabrielis archangeli stantis a dextris altaris incensi, et omnium electorum suorum, Dominus dignetur incensum istud benedicere, et in odorem suavitatis accipere.

« *Et cum vaporem emisit, dicat :*

« Incensum istud a te benedictum, ascendat ad te, Domine, et descendat super nos misericordia tua.

« *Item,*

« Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.

« *Cum incensum offertur singulis dicatur :*

« Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris, et flammam æternæ caritatis.

« *Ad offerenda munera.*

« Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis, et ascensionis Domini nostri Jesu Christi, et in honorem perpetuæ Virginis Mariæ, atque omnium electorum tuorum, qui tibi placuerunt ab initio mundi : ut omnibus proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem ; et illi omnes pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Per eundem.

« *Pro defunctis.*

« Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offero pro animabus famulorum famularumque tuarum, ut eis requiem æternam donare digneris in numero electorum tuorum, ut in illorum consortio vita perfruantur æterna. Per Christum.

« *Postea vertat se, deosculetur altare et dicat :*

« Orate pro me peccatore, fratres ac sorores, ut meum ac vestrum sacrificium acceptum fiat omnipotenti Deo ante conspectum suum.

« *Et respondetur a circumstantibus :*

« Orent pro te omnes sancti et electi Dei, et exaudiat te Dominus orantem pro nostrum omnium salute ; et memor sit omnis sacrificii tui. Et immola Deo sacrificium laudis, et misereatur tui omnipotens Deus, et dimittat tibi omnia peccata tua. Dominus Deus sit in corde tuo, et in ore tuo, et suscipiat sa-

crificium sibi acceptum de manibus tuis pro nostra A et omnium salute.

« Et postea dicant hos psalmos :

« Exaudiat te. *Psalm.* Ad te levavi. *Psalm.* Miscrere mei Deus, secundum. *Psalm.* Deus refugium. *Psalm.* Qui habitat. *Psalm.* Ad Dominum eum tribularer. *Canticum graduum usque* Qui fecit cælum et terram. Kyrie eleison, cum Pater noster, cum precibus his : Salvum fac servum tuum. *Resp.* Deus meus. Desiderium cordis ejus tribuisti ei. *Resp.* Et voluntatem. Vitam petiit a te, et tribuisti ei. *Resp.* Longitudinem. Oculi Domini super justos. *Resp.* Et aures ejus. Fiat voluntas tua super nos. *Resp.* Quomodo. Exsurge, Domine, adjuva nos. *Resp.* Et libera. Domine, exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor.

« Collecta pro sacerdote.

« Gaudeat, Domine, famulus tuus beneficiis im-
petratis, et cui fiduciam sperandæ pietatis tribuisti,
optatæ misericordiæ præsta benignus effectum. Per.

« Collecta pro omnibus.

« Precibus nostris, quæsumus, Domine, aures
tuæ pietatis accomoda, et orationes supplicum,
oculorum cognitor, benignus, exaudi, ut te largien-
te ad vitam perveniamus sempiternam. Per.

« Symbolum apostolorum.

« Credo in unum Deum Patrem omnipotentem,
etc.

« Sequuntur Præfationes*.

« Sequitur Canon^b.

« Te igitur, etc.

« Hic te inclina aliquantulum.

« Hanc igitur oblationem, etc. Corpus † et san-
guis † fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Jesu
Christi.

« Hic accipit oblatam de altari.

« Qui pridie quam pateretur, etc. Benedixit †
fregit, dedit discipulis suis dicens : Accipite, et man-
ducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum.

« Hic accipit calicem.

« Simili modo postea quam cœnatum est, etc., ut
in consueto canone.

« Antequam misceatur corpus cum sanguine.

« Hæc sacrosancta commixtio corporis et sangui-
nis Domini nostri Jesu Christi fiat omnibus sumenti-
bus salus mentis et corporis, et ad æternam vitam
capescendam præparatio salutaris. Per eundem.

« Hic osculetur aram sacerdos dicens :

* Id est præfationes in Nativitate Domini, in Epi-
phania Domini, per totam Quadragesimam, in Re-
surrectione Domini, in Ascensione Domini, in Pente-
coste, de sancta Cruce, de Apostolis, in assumptione
sanctæ Mariæ, in honore sanctæ Trinitatis. Tum una
præfatio reliquis diebus usitata, uti in Editis. Ante
postremam præfationem occurrit imago Salvatoris,
manu librum tenentis. Post illam visitur altera ima-
go ejusdem e cruce pendens. Utramque, aut unam
saltem osculari mos fuit. Aliquantum coloris oscula
data detulerunt.

^b Canon procedit, ut in Editis. Ibi legitur : Una
eum famulo tuo papa nostro (illo) et rege nostro, et

« Domine Jesu Christe, qui dixisti apostolis tuis, etc.

« Deinde pacem dicat :

« Habete vinculum caritatis et pacis, ut apti sitis
sacrosanctis mysteriis.

« Ceteri invicem dicant

« Pax Christi et Ecclesiæ abundet in cordibus
nostris. Amen.

« Ante communionem dicat.

« Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, etc.

« Deinde panem manu tenendo, dicat :

« Panem cœlestem accipiam, et nomen Domini
invocabo.

« Alia,

« Domine, non sum dignus ut intres sub tectum
meum ; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

B « Cum corpus accipit, dicat :

« Corpus Domini nostri Jesu Christi sit mihi ad
remedium sempiternum in vitam æternam. Amen.

« Suscipiendo calicem, dicat :

« Quid retribuam Domino, etc.

« Sumendo calicem, dicat :

« Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat
me in vitam æternam.

« Post corpus et sanguinem acceptum, dicat :

« Corpus Domini mei Jesu Christi, quod accepi,
et sanguis ejus, quo potatus sum, adhæreat visceri-
bus meis, et præstet, ut ibi nulla remaneat peccati
macula, ubi ejus introierunt sacramenta. Qui cum
Patre, etc. »

« Et cum aliis dederit, dicat :

C « Corpus Domini nostri Jesu Christi conservet
animam tuam in vitam æternam. Amen.

« Item alia;

« Perceptio sanguinis Domini nostri Jesu Christi
conservet animam tuam in vitam æternam. Amen.

« Postcommunio.

« Læti, Domine, sumpsimus sacramenta cœlestia.
Intercedente beata Dei Genitrice semper virgine
Maria cum omnibus sanctis tuis, ad vitam nobis pro-
ficiant sempiternam. Per eundem.

« Item dicat :

« Ite. Missa est.

« Finita missa osculetur altare et dicat :

D « Meritis et intercessionibus beatissimæ Mariæ
semper virginis et omnium sanctorum, misereatur
nostri omnipotens Deus. Qui vivit, etc.

« Postea rediens ad sacrum, dicat :

« Benedicite omnia opera Domini Domino, etc.

antistite nostro (illo), etc. Cosmæ et Damiani, et om-
nium sanctorum tuorum, nec non et illorum, quorum
hodie solemnitas in conspectu gloriæ tuæ celebratur
triumphus. Quorum meritis precibusque, etc.

« Quante antiquitatis sit hujusmodi oratio, quæ
adhuc in liturgia Romana quotidie repetitur, habes
ex Missali Gothico ante Annum Ch. 800 usurpato.
Ibi ab missam dominicalem hæc postcommun. legi-
tur : Corpus tuum, Domine, quod accepimus, et calicem
tuum, quem potavimus, hæreat in visceribus nostris ;
præsta, Deus omnipotens, ut non remaneat macula,
ubi vana et sancta intraverunt sacramenta. Per.

« Sequitur missa. Tertia Kal. Decembris, vigilia A sancti Andrew apostoli. Tum reliquæ missæ. Ex iis hæc duntaxat memorandæ mihi sunt visæ :

« viii Id. Decemb., sancti Nicolai episcopi et confessoris.

vii Id. Decemb., natalis sancti Ambrosii episcopi et confessoris.

Eodem die, sancti Savini episcopi et martyris.

vi Id. Decemb., sancti Zenonis episcopi. Eodem die, sancti Dalmatis martyris.

v Id. Decemb., sancti Syri episcopi et confessoris.

viii Kal. Febr., Conversio sancti Pauli apostoli.

Eodem die, sancti Prosperi martyris.

ii Kal. Febr., natalis sancti Geminiani episcopi et confessoris.

Kal. Febr., natalis sancti Severi confessoris et archiepiscopi. B

vii Id. Febr., sancti Vedasti confessoris.

iv Id. Febr., sanctæ Scholasticæ virginis.

xvi Kal. Mart., natalis sancti Valentini martyris.

Eodem die, sanctorum Vitalis, Feliculæ et Zenonis.

xiv Kal. Mart., sanctæ Julianæ virginis.

Non. April., sancti Ambrosii archiepiscopi.

Id. April. sanctæ Euphemie virginis.

ii Kal. Maii, in *Kalendario præfixo*, Translatio beati Geminiani; *sed missa desideratur*.

viii Id. Maii, Apparitio sancti Michaelis archangeli.

Eodem die, sancti Victoris martyris. In *marginè* : Sancti Cathaldi archiepiscopi.

vi Id. Maii, sanctorum Gordiani et Epimachi.

Eodem die, sanctæ Christinæ virginis et martyris.

iii Id. Maii, Dedicatio sanctæ Mariæ ad Martyres.

Ad Id. Januarii habetur : sancti Hilarii episcopi et confessoris; et nihilominus ii Id. Maii occurrit missa sancti Hilarii episcopi et confessoris.

xvi Kal. Jun., Translatio sancti Syri episcopi et confessoris. In *Kalendario* : Translatio sancti Geminiani, *sed sine missa*.

xii Kal. Jun., Translatio sanctorum Senesii et Theopompi.

x Kal. Jun., sancti Juliani martyris.

viii Kal. Jun., sancti Urbani papæ et martyris.

Eodem die, sancti Dionysii Mediolanensis.

Eodem die, sancti Salvatoris.

ii Kal. Jul., Festum sancti Pauli apostoli.

Eodem die, sancti Martialis.

viii Id. Jul., sanctorum Kiliani, Colonati, Thothanani.

v Id. Jul., Translatio sancti Benedicti in Floriaco.

Kal. Aug., sanctæ Prædixis virginis.

Eodem die, sancti Danielis prophetae.

viii Id. Aug., sancti Sixti papæ et martyris.

Benedictio ueræ, antequam dicatur : Hæc omnia, Domine, semper.

Benedic, Domine, hos fructus, etc.

Kal. Septemb., sanctorum Reguli et Prisci.

vi Kal. Octob., sanctæ Justinæ virginis et martyris.

xvii Kal. Novemb., sancti Galli abbatis.

iii Kal. Novemb., sancti Germani Capuani.

Kal. Novemb., Festivitas Omnium Sanctorum.

Eodem die, sancti Caesaris martyris.

Id. Nov., sancti Britii episcopi et confessoris.

ix Kal. Dec., sancti Clementis papæ et martyris.

Eodem die, sancti Columbani abbatis.

viii Kal. Decemb., sancti Prosperi episcopi et confessoris.

Ad feriam 4, caput jejunii, habetur.

« Exorcismus cineris :

« Exorcizo te, cinis, etc.

« Benedictio cineris :

« Omnipotens sempiterne Deus, parce metuentibus, etc.

« Alia.

« Deus, qui non mortem, sed pœnitentiam, etc.

« Alia.

« Omnipotens sempiterne Deus, qui Nihilitis, etc.

« Benedictio cilicii.

« Omnipotens et misericors Deus, qui peccatoribus, etc.

« Ad processionem.

« Exaudi nos, Domine, etc.

« Hæc orationes dicendæ sunt super pœnitentem.

« Deus, qui humiliatione, etc.

« Alia.

« Exaudi, Domine, preces nostras, et confitentium, etc.

« Sequuntur aliæ orationes, quas omitto.

« Sabbato sancto, peracta benedictione fontis, post verba illa :

« Conjunctio chrisomatis sanctificationis, et olei unctionis, et aquæ baptismatis, in nomine Patris, etc., sequitur : Tunc accipe infantem, quem vis baptizare et interroga cum patrino tenente ipsum infantem in manibus, dicens ita :

« Johannes, vel Maria : Credis in Deum Patrem omnipotentem, etc.?

« Interroga.

« Johannes : Vis baptizari?

« Resp.

« Volo.

« Et accepto infante, baptizat eum sub trina meritione, ita dicendo :

« Et Ego te baptizo in nomine Patris.

« Mergat semel :

« Et Filii.

D « Et mergat iterum :

« Et Spiritus sancti.

« Et mergat tertio.

« Ut autem surrexerit a fonte, faciat crucem sacerdos de chrismate in vertice eius cum invocatione sanctæ Trinitatis, dicens ita :

« Deus omnipotens, etc.

« Deinde pones linteum in capite ejus dicens :

« Accipe vestem candidam, etc. Deinde pones candidam accensam in manibus ejus, dicens :

« Accipe lampadam, etc.

« Cum communicat infantem, dicat :

« Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam. »

Atque hæc pauca ex eo Missali excerpta sint satis, nam qui ritus quoslibet Ecclesiarum sive legitimos, sive illegitimos, barbaricis temporibus usitatos in sacris, sine delectu exhibere lectoribus vellet, aut parum utilem, aut minus jucundam operam luderet. Neque putes, hic tantum stetisse olim variationes atque additamenta in celebratione missarum. Cum enim nullo tunc freno pii homines comprimerentur, et augere se posse fidelium devotionem novis inventis arbitrantur, non dubitabant in ipsam missam inferre novas sequentias (ita enim appellabantur) ex quibus complures sane elegantes et piæ, sed nonnullæ etiam ineptiis constabant, utpote simplicitatis fetus. Neque solum hisce sequentiis, post lectionem Epistolarum decantatis, missæicum penus crescebat, sed etiam ad *Kyrie eleison* pias apponebant lacinias. Cujus moris testem habeo vetustissimum Antiphonarium membranaceum Mutinensis Ecclesiæ: Codex injuria temporum male habitus, corruptus, videlicet, atque obliteratis non uno in loco characteribus, sæculo decimo scriptus reputari potest, tum ex litterarum forma, tum ex festorum numero, inter quæ recentius festum Omnium Sanctorum. Exhibet et antiphonas in missis adhibitas cum notis musicalibus perquam minutis superpositis, quarum ductu cantores tunc rogebantur in choro. Concors in plerisque procedit cum Antiphonario edito a cardinali Thomasio. Contra nonnulla hic habentur. quæ in eo desiderantur. Specimen exhibeo.

IN RESURRECTIONE DOMINI.

« *Ant.* Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro : Alleluia. Et omnes, ad quos pervenit aqua ista salvi facti sunt, et dicent : Alleluia, alleluia. In die Resurrectionis meæ, dicit Dominus : Alleluia. Congregabo gentes, et colligam regna, et effundam super eos aquam mundam. Alleluia.

« Cum Rex gloriæ portas inferorum debellaturus intraret, sanctorum chorus, qui tenebatur in morte captivus, voce lacrymabili clamabat : Advenisti, desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres nos vinculatos de claustris. Te nostra vocabant vota, suspiria te larga requirebant.

« Sedit angelus ad sepulcrum Domini, etc.

« *Vers.* Crucifixum Dominum laudate, et sepulchrum propter nos glorificate, resurgentemque de morte adorate.

« *Resp.* Nolite metuere, dico vobis, quia ille, quem quæritis mortuum, jam vivit, et vita hominum cum eo surrexit.

« *Vers.* Recordamini quomodo prædixit, quia oportet Filium hominis crucifigi, et tertia die a morte suscitari.

« *Kyrie eleison.* O Theos athanatos ymas.

« *Kyrie eleison.* O Pater alme sedens super alas cherubim et seraphim, esto pius atque clemens famulis pro debitis.

« *Kyrie eleison.* Te decet solum hymnus, angelos,

A carmen, symphonia, et omnigenarum vox linguarum. *Kyrie eleison.*

« *Christe eleison.* Patris unice, tuam in nobis naturam refove.

« *Christe, eleison etc.*

« Omnes pariter aus vocibus te laudamus, Trine et Une.

« Cujus unitas concors parque in Trinitate, vivit et regnat nunc et in infinita sæcula sæculorum. Amen.

« *Exsurrexi, et adhuc tecum sum : Alleluia.* »

Interdum quoque ad hujusmodi additamenta subjungebatur hymnus pro ingenio eorum temporum compositus. En alterum exemplum, complectens appendices ad *Kyrie eleison*, simulque hymnum metricè concinnatum.

DE KYRIE ELEISON.

« *Kyrie eleison.* Omnipotens Genitor, lumenque et lucis origo ;

« *Kyrie eleison.* De nihilo jussu Verbi qui cuncta creasti,

« *Kyrie eleison.* Humano generi, peccati pondere presso,

« *Christe eleison.* Ad cænum terræ missus Genitoris ab arce,

« *Christe eleison.* Indueras carnem, casta de Virgine natus,

« *Christe eleison.* Tu mundi culpam mundasti sanguine fuso.

C « *Kyrie eleison.* Æqualis Patri seu Nato, Spiritus almus :

« *Kyrie eleison.* Trinus personis Deus in deitate sed unus.

« *Kyrie eleison, etc*

« Canamus cuncti

Laudes Hymniferas

Soli Deo placide.

« Qui pius salvet

Semper, et proleget

Se sequentes in ævum, etc. »

Id genus additamenta ad *Kyrie eleison* decantata, Joannes quoque de Joanne canonicus supra laudatus apud Panormitanos et Messanenses usurpata fuisse tradit in festis duplicibus sanctorum ; imo et eadem in Missalibus aliorum locorum, impressis etiam, reperiri animadvertit. Cæterum in calce antiquissimi Antiphonarii Mutinensis exhibentur complures hymni, in quibus neque metrum, neque rythmum interdum invenias. Similes, sed majori cura elaboratos, sæculo nono et decimo procuderunt monachi Sangallenses Notkerus, Hartmannus, Rapertus, et alii, quos apud Canisium habemus (*In Lection. antiq.*). Et isti quidem hymni in solemnioribus festis Mutinæ canebantur ad missam. En primos versus illius qui in nocte sancti Natalis Domini cantari consuevit :

« Eia recolamus laudibus piis digna

Hujus diei carmina

In qua nobis oritur gratissima, etc.

Alter decantabatur in primo mane :

« Grates nunc omnes
Reddamus Domino Deo ;
Qui sua nativitate, etc. »
Tertius adhibebatur in die ad missam :
« Natus ante sæcula
Dei Filius invisibilis,
Per quem fit machina, etc. »
Leguntur et elegiaci versus in Resurrectione Domini :

« Salve festa Dies, toto venerabilis orbe,
Qua Deus infernum vicit, et astra tenet, etc. »

Laudanda est Romanorum pontificum sapientia, quæ sublati hisce peregrinis mercibus, quibus onerata potius quam ornata fuerat sacra liturgia, in antiquam puritatem ac moderationem pensum Romanæ missæ restituit. Sed severitate etiam non mediocri in posterum opus est. Nimis enim hominum genus ad novitatem proclive se prodit, et nisi obices inveiret, quotidie novaret. Si meliora afferri in medium possunt ad amplificandum pietatis regnum, eadem sane amplecti nefas non erit, imo interdum præstabit. At si quæ nova proponuntur, ad veram pietatem aut alendam, aut augendam, omnino inepta, et secreto forsitan privatæ alicujus ambitionis, sive præminentie, vel utilitatis studio excogitata, istis obistere æquum est, neque sinere, ut in usum veniant. Sed ultra mihi pergendum non est.

CAPUT VIII.

Quid acatolici moti sint adversus missam et Eucharistiam; et Binghami Angli, tela toties protrita exrennis, consultatio.

Inter alias prærogativas quæ veteres liturgias easque olim pro varietate Ecclesiarum varias sumopere commendant, illa sane plurimi facienda est, quod lauta congeries catholicorum dogmatum in eis interspersa deprehenditur. In tot enim orationibus, ritibus ac caeremoniis, identidem dignoscitur quid a tot sæculis Ecclesia orthodoxa credat de unitate ac trinitate Dei, de divinitate, incarnatione cæterisque ad Dei Filium spectantibus, uti et de divinitate ac potentia Spiritus sancti, et invocatione et intercessionem sanctorum, et de aliis Ecclesiæ catholicæ capitulis. Propterea ad hunc ipsum fontem recurrerebat sanctus Augustinus, cum de necessitate gratiæ cælestis dissereret : quod et alii ex Patribus, prout occasio ferebat, præstiterunt. Nam quæ ibi dogmata occurrunt, non unius privati doctores sententiæ sunt, sed universæ illius Ecclesiæ quæ iisdem liturgiis utebatur. Atque inter eas nemo nescit primum Romanæ semper locum fuisse, quæ cæterarum magistra uti ab ejus incunabulis incorruptam fidem perpetuo servavit, ita tot alias Ecclesias suorum rituum sectatrices habuit. Ipso enim Augustino monente, ad cognoscendam Ecclesiæ fidem præcipue facit publicarum precum auctoritas. Sacramentaria autem quæ appellamus vel ipso nomine satis produnt, ibi potissimum contineri catholicam doctrinam de sacramentis, signis nempe visibilibus invisibilis gratiæ Dei, quibus nempe ex institutione divina aut confertur

A aut augetur gratia et sanctificatio in homine Christi fidem profitente. Et notissima quidem sunt, quæcunque ad Ecclesiæ sacramenta pertinent, ex tot theologorum lucubrationibus ac libris argumentum istum versantibus, ita ut nihil novi ad hanc provinciam afferri possit, et qui de iis loqui velit, ea tantum repetere cogatur, quæ jam diu ab aliis diligentissime disputata fuerunt. Attamen veniam me impetraturum spero ab honesto lectore, si quod in Romanæ Ecclesiæ liturgia ad Eucharistiam spectat expendendum et ego suscepero, tum ad consolationem majoremque firmitatem fidelium orthodoxorum, tum etiam, si fieri potest, ad aliquorum, si hæc legere velint, medelam, quorum mens infirma atque oculi exuentes veram doctrinam de corpore et sanguine Christi in missa non vident, cum tamen evidens luculentaque sit.

Consilium hoc mihi de refricanda hujusmodi materia ingressit Joseph Binghamus Britannus (*Lib. xi Orig. sine Antiq. eccles.*), qui ritus missæ fidelium multa eruditione persequitur, sed simul potiora catholicorum dogmata ad dissimulans aut damnans quæ in tremendo sacrificio et sacramento Eucharistiæ comprehenduntur, constituuntque istud sacramentum, si substantiam species, supra cætera eminentissimum. Neque enim quidquam habet de in-cruento missæ sacrificio; præsentiam realem corporis et sanguinis Domini in Eucharistia et donorum transubstantiationem negat; adorationem vero debitam Christo præsentii improbat. Tolle hæc e missa fidelium, immensa ejus dignitas mirum in modum decrescit, imo perit. Ad hæc alii ex hæreticis sacrificium hoc propitiatorium esse negarunt, ita ut quæ omnium augustissima actio est in Ecclesia Dei, in nihilum pene abeat. Denique etiam abiit apud Lutheri sectatores, qui missam ipsam, scilicet, sacrificium prorsus abrogarunt, communionem tantummodo retenta. Horrorem incutiunt, quæ idem Lutherus in missam Romanam evomuit, minime veritus fateri se doctrinam hanc a diabolo accepisse, et quidem dum vigilaret. Nemo nostrum ei atque illius a-scelis tantum doctorem invidet. Quid Zwinglius postea et Calvinus, tum Anglicani, Sociniani, alique, a Romanæ catholicæ Ecclesiæ sinu divulsi, de eadem missa et Eucharistia statuerint, satis norunt eruditi. Notissimum quoque est, hoc hominum genus rationem excogitasse, qua eluderent aperte documenta non minus sacræ antiquissimæ liturgiæ, quam sanctorum Patrum, ubi panem et vinum per consecrationem fieri vere corpus et sanguinem Domini, discrete tradunt; nihil aliud in Eucharistia agnoscere, sive imaginantes; nisi figuram Christi ad dexteram Patris in cælo sedentis, et virtutem cælitus infusam panem et vino, quorum conversionem in corpus et sanguinem, uti et realem præsentiam Christi in eodem sacramento inficiantur. Tum de nomine transubstantiationis, uti recentiorum sæculorum invento, litem nobis movent, quasi non aliis nominibus et liturgia et Patres eandem rem a primis usque sæ-

culis designarint. Binghamus ipse sibi ostendendum A sumpsit: præcipuos de antiquis Patribus tam perspicue quam verbis fieri potest declarasse quod mutatio per consecrationem in elementis panis ac vini facta non sit ejusmodi mutatio quæ naturam et substantiam destruat, sed tantum eorum qualitates mutet, atque ad usum elevei spirituales, quemadmodum fit in multis aliis consecrationibus, ubi qualitates rerum immutantur, sine ulla reali substantiæ immutatione (*Bingham.*, l. xv, c. 5, § 4). Ejusmodi opinio statuta, is continuo præsentiam realem atque adorationem Eucharistiæ excidisse arbitratur.

Contra, Catholici clamant perspicuam certissimamque esse universæ veteris Ecclesiæ sententiam de reali sacrorum donorum immutatione in Eucharistia, de reali præsentia Domini in sacramento, atque ex ipsa illius præsentia effluere efficaciam et virtutem tam augusti sacramenti, non vero e figura aut promissione aliqua, cujus nullum est vestigium in sacris litteris, neque apud sanctos Patres. Aut ergo nos, aut illi, supine falluntur; et quando Ecclesiam, quam tamen uti iudicem legitimum in controversiis de religione Christus instituit, et columnam veritatis, et nunquam defecturam denunciavit, hoc hominum genus repudiat atque contemnit, quis unquam litigandi finis erit? Deplorandum sane infelicitatis humanæ documentum habemus, dum cernimus viros, sacris litteris impensam operam dantes, in magni momenti rebus, et e quibus æterna salus aut damnatio pendet, quam quisque opinionem falsam atque absurdam a pueritia et schola imbut, mordicus deinde et pervicacissime tueri, atque omnia tentare, ne victus det unquam manus, vel in rebus luce patenti circumfusus. Exorandus est in primis Deus, ut sincerum pacatumque animum, et mentem unius veritatis et pacis avidam, fratribus nostris, ab unitate Ecclesiæ sejunctis, impertiatur. Tunc enim facile et ii perspicient, hinc inexcusabili temeritate missam fuisse explosam ab hominibus, non Dei, sed superbiæ spiritu inflatis; inde vero a nobis eandem iustissima religio retineri et observari; catholiceque Ecclesiæ de Eucharistia doctrinam non sine ingenti flagitio posse repudiari. Nunc quo amore, et cura veritatis Binghamus in ejusmodi argumento processerit aperiendum est. Quædam is coegerit loca jam protrita ex Gregorio Nysseno, Cyrillo Jerosolymitano, Chrysostomo in epistola ad Casarium, Theodoro, Ephraimo episcopo Antiocheno, Tertulliano, Augustino, Gelasio I Romano pontifice, Facundo Hermianensi, Isidoro Hispalensi. Tum lectorem plura cupientem remittit ad Cosini Calvinistæ Historiam transubstantiationis, et ad Albertini Calvino addicti librum de sacramento Eucharistiæ. Quo facto, finita est causa, et, ut reor, sibi ac Protestantibus suis Anglicanus scriptor triumphum cecinit.

Verum si hæc homini illi persuasio fuit, qui fieri potest ut is putarit se propriæ conscientiæ satisfecisse, dum ea tantum profert quæ pro sua sententia

A afferre solent Sacramentarii, quasi aut nulla, aut nullius ponderis sint, neque consulere opus sit quæ catholici viri ad veritatem sui dogmatis confirmandam contulere? Utique fallere velle lectorem ille dicendus est, qui, controversiam tanti ponderis explicandam suscipiens, dissimulatis contrariæ partis viribus, suæ tantum partis arma veluti victricia profert. Anno 1719, Binghamus sextum hoc suum volumen Londini publici juris fecit. Atqui post medium sæculum præcedens agitata jam fuerat summo studio atque labore, imo exhausta insignis controversia de Eucharistia inter Gallicum scriptorem Arnaldum, aliosque auctores librorum de perpetuo consensu Ecclesiæ catholicæ, et Claudium Calvinianum regis hominem. Ea autem argumentorum copia et B robore Catholicorum sententia firmata fuit, repulsæque cavillationes et sophismata non Claudii tantum, sed et Albertini, ut quicunque libero iudicio et sinceritate utitur, fateri cogatur evidentissimi criminis reos esse qui veritatem carnis et sanguinis dominici in Eucharistia negantes, a catholica Ecclesia dissentiant. Si hæc Binghamo ignota fuere, supinæ ignorantiae arcessendus est; sin ipse novit, qui apud Deum sese excusarit, quando plebi et lectoribus suis controversiam hanc unis Calvinianæ sectæ argumentis direptam proposuit? Sed quam infirma, quam nulla sint hæc eorum argumenta, composita cum Catholicorum rationibus, etsi clarorum virorum studio patefactum jam diu fuerit, quanta tamen potero brevitate, ego quoque ostendam. Quod antequam præstem, meruerit lector velim quantalibet vi ingenii polleat homo, non ita semper accurate loqui posse aut scribere, neque terminis adeo perspicuis atque præcis suis sensa semper exponere, et potissimum ubi metaphysicas difficilesque ideas materia exposcit, ut omni in omnibus locis obscuritate careat, certusque sit quin aliquando cavillatores et sophistica ingenia detorquere possint voces et sententias ad opiniones, menti ejusdem auctoris contrarias. Recta autem ratio jubet nos ex iis quæ alibi clara aperta- que sunt interpretari et exponere debere quæ obscura sunt. Quis enim nisi desiliens pro adhibenda luce ad tenebras expellendas, ipsis tenebris utatur ad caliginem luci offundendam? Utinam tamen abominanda hac ratione quotidie non abuterentur Sacramentarii, quando nihil aliud agunt, quam decerpere et urgere in questione de Eucharistia pauca quædam sanctorum Patrum loca dubia, tenebrosa, et variis interpretationibus obnoxia, eodemque tempora aspernari, quæ disertis perspicuisque verbis iidem Patres de ipso argumento pronuntiant, et quibus catholicæ Ecclesiæ doctrina manifestissime proditur.

A Facundo Hermianensi exordium sumere juvat. Mirum enim est, quam opportune atque importune Protestantes afferre et inculcare illius verba consueverint, quasi ab iis pendeat controversiæ istius inconcussa definitio. Guilielmus Cave Britannus (*De Scriptor. eccles.*), cum de Facundo agi, veluti palmare Calvinianæ opinionis monumentum eadem verba

præter morem et extra choram attulit. Ita Joannes A
Fellus Anglicanus Oxoniensis episcopus (*In not. ad
S. Cypriani lib. de Lapsis, c. 10*) inducto in scenam
ejusdem Facundi loco, avertendos lectorum oculos
curat a prægnantibus manifestisque sancti Cypriani
verbis de veritate corporis et sanguinis dominici,
quæ infra afferemus. Alios omitto, in uno Binghamo
consistens, cui manifestum videtur excludi a Facundo
præsentiam realem Domini in altaris sacramento
ineffabili. En Facundi ipsius verba (*Facundus, lib.
ix, c. 5*): « Sacramentum adoptionis suscipere di-
gnatus est Christus, et quando circumcisis est, et
quando baptizatus est. Et potest sacramentum adop-
tionis adoptio nuncupari, sicut sacramentum corpo-
ris et sanguinis ejus, quod est in pane et poculo con-
secrato, corpus ejus et sanguinem sumimus, non quod
proprie corpus ejus sit panis, et poculum sanguis;
sed quod in se MYSTERIUM CORPORIS, SANGUINISQUE
CONTINEAT. Hinc et ipse Dominus benedictum panem
et calicem, quem discipulis tradidit, corpus et san-
guinem suum vocavit. Quocirca sicut Christi fideles
sacramentum corporis et sanguinis Domini recte di-
cuntur accipere, sic et ipse Christus sacramentum
adoptionis filiorum cum suscepisset, potuit recte dei
adoptionem filiorum suscepisse. » Qui nullo partium
studio teneatur, nihil manifesti in obscuris hisce
verbis deprehendit quod Catholicorum doctrinæ ad-
versetur. Dum lector meminerit, sacramenti voce
nihil aliud designari, quam signum visibile, invisibile
aliquod divinæ potentiae et gratiæ donum continens.
Facundi mentem non difficile intelligat. Panis et vinum
in Eucharistia symbola sunt et signa, quæ, per
verba consecrationis divinitus sanctificata, veram
carnem et sanguinem Christi continent. Neque per
consecrationem desinunt esse symbola ac signa,
quanquam panis et vini substantia convertatur in
corpus et sanguinem Domini.

Pete nunc, an proprie panis sacratus (hoc est species panis) sit corpus Domini, et poculum sit sanguis ejus. Negat hoc Facundus, neque immerito. Quanquam enim symbola vere contineant corpus et sanguinem, non ipsa tamen sunt ipsum corpus et sanguis; et quanquam Christi fideles, dum sacramentum, hoc est, symbola et signa, corporis et sanguinis accipiunt, corpus et sanguinem Christi recte dicuntur accipere, attamen eadem symbola proprie non sunt Christi corpus et sanguis. Negatne propterea Facundus accipi revera a Fidelibus carnem et sanguinem Domini, quæ sub sacramento, sive sub symbolis latent? Nequaquam. Immo, si rite perpendas, id ipsum illius verba fateatur. Quid enim aliud vult ille, cum ait: panem et poculum in se mysterium corporis sanguinisque continere? Mysteriorum voce veteres significaverunt aliquid arcanum, latens, aut ineffabile, et Chrysostomus (*Homil. 19 in Epist. ad Rom.*) mysterium appellat, quod ignoratur, et arcanum est, quodque summopore mirandum et insuetum est atque inopinatum. Propterea Eucharistiam ipse sancti Athanasius, Gregorius Nazianzenus,

Chrysostomus, aliique Patres aut mysterium, aut mysteria, eaque vivifica, cœlestia, tremenda, sancta, divina, appellarunt. In collectis post communionem Ecclesia præsertim Romana hujusmodi voce significabat perceptum corpus et sanguinem Domini. Vide infra Leonianum Sacramentarium, Gelasianum, ac Gregorianum. Ibi legitur: *Sacris reparati mysteriis. Refecti cœlesti mysterio. Quæsumus, ut divina mysteria. Deus, cujus mysteriis mundamur et pascimur. Adesto, Domine, populo tuo, quem mysteriis cœlestibus imbuisti. Sanctificati salutari mysterio. Salutaribus repleti mysteriis. Sit nobis reparatio mentis et corporis cœlestis mysterium.* Reliqua prætereo. Tam certum autem est, quam quod certissimum, uti nunc, ita et antiquis sæculis, designatam fuisse realem, et non figuratam, perceptionem corporis et sanguinis Domini, ut infra ostendemus. Quare jam intelligis, tantum abesse, ut Facundi oratio pugnet contra Catholicorum sententiam, ut eam diserte confirmet. Resultat hæc eadem veritas e comparisonem baptismi, qua utitur idem Facundus. Quamvis baptismus tantummodo sit sacramentum, hoc est visibile Signum adoptionis, et non sit ipsa adoptio, attamen baptismus potest adoptio nuncupari. Porro nulla dubitatio est quin homines baptismum recipientes veram et non figuratam adoptionem filiorum Dei accipiant. Ergo etiamsi sacramentum, id est, signum visibile, corporis et sanguinis Domini proprie non sit ipsum corpus et sanguis Domini, qui tamen ipsum sacramentum sumit, veram et non figuratam carnem et sanguinem Christi recipit, quia species panis et vini revera in se mysterium, hoc est, arcanam tremendamque præsentiam corporis sanguinisque Domini continent, et nos in pane et poculo consecrato carnem ejus et sanguinem sumimus, uti diserte Facundus testatur. Fatendum nihilominus est quemquam ex hoc Facundi loco posse inferre Lutheranae sectæ, ut aiunt, impanationem, quasi in Eucharistia panis ac vinum, servata sua substantia, cum veritate corporis et sanguinis Domini conjungantur. Verum corrui hæc illatio, ubi frequentatum ab omnibus sæculis morem animadvertas, quem adhuc Catholici interdum retinent, scilicet, appellandi panem hostiam consecratam, et calicem vinum consecratum, quanquam perpetuo stauerint et statuam panem et vinum, quorum species permanent, per consecrationem conversa fuisse in verum ac reale corpus et sanguinem Domini.

Ad sanctum Augustinum procedo. Negari non potest quin Sacramentariae sectæ primi parentes Berengarius, eumque secuti Zwinglius, et Calvinus, quibusdam librorum Augustini locis dubiis, obscuris, et perperam intellectis, abusi fuerint, ut realem Christi Domini præsentiam ex Eucharistia auferrent, contempto per ingens facinus perpetuo hæc de re Ecclesiae consensus. At nunquam Augustinus somniavit aliter hic se sentire quam senserint reliqui Ecclesiae Patres; et si quæ occurrunt in ejus libris ambigua, ex aliis ejusdem minime dubiis sententiis et

verbis mens illius est petenda. Apposite in hanc rem Facundus, quem nuper audivimus, audiendus hic quoque est, dum scribit: « Quomodo calumniantium hæreticorum est ex dubiis et obscuris, quæ certa et manifesta sunt male interpretari, ita solum prudentia ac veritatis catholicæ et indubitatis atque evidentibus ambigua et latentia declarare. » Optandum est, ut prudenti imo et necessaria hac regula utantur, quicunque veritatem potius quam sectam suam amant. Ex Albertino selegit Binghamus veluti formidandum arietem ad evertendam Catholicorum de Eucharistia doctrinam fragmentum sermonis sancti Augustini nobis a sancto Fulgentio servatum. Inquit Augustinus ad infantes, hoc est, ad neophytos: « Hoc, quod videtis in altari Dei, etiam transacta nocte vidistis. Sed quid esset, quid sibi vellet, cum magnæ rei sacramentum contineat, nondum audistis. Quod ergo videtis, panis est et calix, quod vobis etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides vestra postulat instruenda, PANIS EST CORPUS CHRISTI, CALIX SANGUIS CHRISTI (*August. serm. 272, nov. Edit. Bened.*). » Tum infantes inducit interrogantes « quomodo » cum Christus in cælum ascenderit, sedeatque ad dexteram Patris, « est panis corpus ejus, et calix, vel quod habet calix, est sanguis ejus? » Ad hæc Augustinus: « Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem. Quod intelligitur, fructum habet spirituale. Corpus autem Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus: *Vos autem estis corpus Christi, et membra.* Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa Dominica positum est; mysterium vestrum accipitis. Ad id, quod estis, Amen respondetis, et respondendo subscribitis. Audis enim: CORPUS CHRISTI; et respondes, Amen. Esto membrum corporis, ut verum sit amen. » Tum pergit ostendere cur in pane et vino conficiendum Christus voluerit sacramentum hoc; nempe ut charitatem et unitatem fidelibus suis commendaret; nam de multis granis tam panis quam vinum constituuntur. Ex isto sermone Binghamus et alii ejus gregis inferunt nihil aliud esse in altari, nisi panem et vinum; corpus naturale Christi non illic haberi, sed tantum representationem illius, et corporis etiam mystici, hoc est, Ecclesiæ.

Quam facile nobis blandimur in his quæ volumus, quæ sentimus, quæ amamus! Qui-quis attente sermonem hunc scrutatur atque perpendit, fateatur necesse est se multas tenebras, se concatenationem sermonis nullam ibi reperire; usque adeo ut cardinalis Perronius excidisse hic aliquid, neque immerito, fuerit suspicatus. Nam « panis est corpus Christi, calix sanguis Christi » disertè dicitur. Tum petitur quomodo naturale corpus et sanguis Christi sint in Eucharistia, cum in cælo Christus sedeat. Augustinus respondet cum Apostolo: *Vos estis corpus Christi et membra.* Absurda plane videatur responsio; hinc enim sequitur panem esse non corpus

A Christi, sed corpus fidelium, et sanguinem fidelium. Nonne etiam extra sacramentum Ecclesia est mysticum corpus Christi? Qui ergo hæc intelligenda? Illud certe evidens est, non posse Calvinianos hinc aliquid derivare ad suæ opinionis subsidium. Quamvis enim naturale corpus Christi in Eucharistia ii non admittant, figuram tamen ejusdem naturalis corporis in ea agnoscunt. At hic nullum de figura verbum. Aut ergo Augustinus nihil hoc in loco decernit veritasne an figura carnis et sanguinis naturalis Domini sit in sacramento; aut sententiam catholicam tantummodo exprimit, dum ait: « Panis est corpus Christi, et calix est sanguis ejus. » Neque enim quisquam nisi temere negare audebit Augustini quoque tempore Ecclesiam in liturgia rogasse Deum ut panis fieret corpus Christi, et per verba Domini ac per illapsum Spiritus sancti mutaretur panis in carnem Domini ipsius. Unum itaque exculpere hinc possis, scilicet, Augustinum in isto sermone explicandum minime sumpsisse sitne revera in sacramento caro et sanguis Christi, sed hoc sibi duntaxat proposuisse, scilicet, explicandum, cur sacramentum ipsum in pane et vino institutum fuerit. Hoc mystice factum ait ad deprædicandam fidelibus necessitatem charitatis et unionis inter se, et cum Christo: quod ille in tot aliis locis inculcat, ut populum suum a ferventi Donatistarum schismate avertat. Attamen hoc etiam in loco is evidenter veritatem ac realitatem corporis Christi in Eucharistia tradit, cum ait a sacerdote exhibente neophytis sanctificatum panem dici: CORPUS CHRISTI, hoc est: Ecce corpus Domini, et ipsos respondere AMEN, id est: Ita credo, ita est; credo, inquam, hoc esse verum Christi corpus. Tum sublit Augustinus: « Esto membrum corporis, ut verum sit amen. » Hoc est: Si credis, hoc esse verum corpus Christi, tu quoque fac per veram charitatem ut sis membrum veri corporis hujus. Nam si aliter agis, et charitate cares, non ex corde dicis amen, hoc est, non tibi cordi est ut sis membrum corporis Domini, qui charitatem ab hominibus Evangelio addictis præcipue exigit. Huc autem advocandus est alter ejusdem sancti doctoris sermo ad infantes ipsos, sive ad neophytos: « Memor sum, ait, promissionis meæ. Promiseram enim vobis, qui baptizati estis, sermonem, quo exponerem mensæ dominicæ sacramentum, quod modo etiam videtis, et cujus nocte præterita participes facti estis. Debetis scire quid accepistis, quid accepturi estis, quid quotidie accipere debeatis. Panis ille, quem videtis in altari, sanctificatus per verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, imo quod habet calix, sanctificatus per verbum Dei, sanguis est Christi. Per ista voluit Dominus Christus commendare corpus et sanguinem suum, quem pro nobis fudit in remissionem peccatorum (*August. serm. 227, nov. Edit., olim 83*). » Ut quisque intelligit, aliter sane locutus fuisset, qui Calvinianam opinionem expositurus fuisset neophytis, tum primum percepturis, quid Eucharistia sit, ne quisquam falleretur. Ejusmodi expositio illi tan-

tum convenit cui catholice Ecclesie sententiam tradere animus est. Quid autem sit hoc corpus, hic sanguis, Augustinus explicat, nempe corpus naturale, et sanguis naturalis Christi, quem ipse pro nobis fudit. Panis igitur, per verbum Dei sanctificatus, hoc est per verba consecrationis (quod contra nonnulorum Græcorum opinionem semper meminisse juvat) corpus est Christi naturale, non vero imaginarium per fidem percipientium. Nam si hoc postremum fuisset, dixisset Augustinus: Panis ille, quem videtis, figura est corporis Christi, neque dixisset: Corpus est Christi. Pari ratione is ait: Vinum, per verbum Dei sanctificatum, sanguis est Christi naturalis, et minime figura illius. Pergit deinde in hoc sermone Augustinus docere neophytos quid exigit Christus ad bene recteque accipiendum corpus et sanguinem suum. Scilicet, charitatem et unionem membrorum inter se, et cum capite ipso Domino Jesu. « Commendatur vobis (sunt ejus verba) in isto pane, quomodo unitatem amare debeatis. Unus panis, unum corpus, multi sumus, » Apostolus ait (I Cor. x, 17). Imitatus hic Augustinus Chrysostomus (Homil. 24 in I Cor.). Ex isto ergo sermone alter explicandus.

Quod saltem fateatur sincerus quisque ex Calvinii asseclis, prior ille sermo aliqua caligine circumfusus est, et nimia confidentia laborat, quicunque ibi Calvinii documenta manifeste contineri, et ex hoc aliisque locis Augustini tenebrosis exponenda esse tot alia ejusdem, quæ apertissime statuunt catholice Ecclesie sententiam, contendit. Pauca hæc seligo: « Diximus, fratres (inquit), hoc Dominum commendasse in manducatione carnis suæ, et potatione sanguinis sui, ut in illo maneamus, et ipse in nobis, etc. Quid nos credimus, et cognovimus? Quia tu es Christus Filius Dei vivi, id est ipsa vita æterna tu es; et non das in carne et sanguine tuo, nisi quod es, etc. Carnem Christi et sanguinem Christi non edamus tantum in sacramento, quod et multi mali, sed usque ad spiritus participationem manducemus et bibamus, ut in Domini corpore tanquam membra maneamus (Aug. tract. 27, in Joan. vi). » Si Christus dat nobis quod ipse est, ergo se ipsum dat, id est veram carnem et sanguinem suum cum divinitate conjunctum; et vitam spiritus nobis dat, ita ut maneat ipse in nobis, et nos in ipso maneamus, quia ipsa vita æterna est Christus. Ad hæc de Monica matre sua ait Augustinus: « Memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, cui nullius diei intermissione servierat, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis (Aug., lib. ix Conf., c. 13). » Unquamne fuit panis, qualem Sacramentarii Eucharistiam censent, victima sancta, quæ chirographum damnationis nostræ delevit? Minime gentium. Victima hæc fuit, ac est, verum corpus Christi. Neque ait Augustinus dispensari figuram victimæ illius, sed victimam ipsam. Rursus scribit idem sanctus episcopus: « Ecclesiastes ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit et bibet. Quid credibilis dicere intelligitur, quam quod ad parti-

icipationem mensæ hujus pertinet, quam sacerdos ipse mediator testamenti novi exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore et sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri (Aug., lib. xvii de Civit. Dei, c. 20). » Si Christus incruentum sacrificium corpore et sanguine suo peragere dicitur: ergo Augustinus non figuram, non umbram novit corporis et sanguinis Domini in eodem sacrificio. Et potissimum quod hic et in tot aliis locis scripserit, vetera sacrificia figuras, umbras et signa, fuisse unius Christiani sacrificii, et Christi quotidie immolati in sacro altari; quia (subdit Augustinus) « pro illis omnibus sacrificiis et oblationibus corpus ejus offertur, et participantibus ministratur. » Ergo non panis tantum, non figura corporis et sanguinis Christi, sed verum corpus et sanguis Christi in missa offertur et immolatur.

Præterea scribit idem sanctus episcopus: « Mediatorem Dei atque hominum, hominem Christum Jesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem, fidei corde atque ore suscipimus; quamvis horribilis videatur humanam carnem manducare, quam perimere, et humanum sanguinem potare, quam fundere (Aug. Contra advers. leg., l. ii, c. 9). » Hoc est, quanquam Dominus dixerit, se daturum et revera dei carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem, quod sane horribile est, attamen verbis ejus fidentes, firmissimo corde credimus nos eandem carnem ore accipere et manducare, ipsumque sanguinem potare. Ineptissime hæc dicerentur in Calvinii sententia; quæ enim difficultas ad credendum, quis horror, si figura tantum carnis et sanguinis Christi in sacramento accipitur? Denique, ut alia omittam, petenda ex Bellarmino, aliisque polemicis scriptoribus, et præcipue ex auctore Perpetuitatis fidei, en quid Augustinus in celeberrimo loco ait: « Et ferebatur in manibus suis. Hoc vero (fraires) quomodo posset fieri in homine, quis intelligit? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum posset portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundum litteram, non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans corpus suum, ait: hoc est corpus meum; ferebatur enim illud corpus in manibus suis (Aug. enarr. in psal. xxxiii). » Possunt quidem Sacramentarii in sacris litteris, atque innumeris in locis sanctorum Patrum, ubi de Eucharistia sermo est, expiscari opinionem suam, et ubivis obtrudere figuram, interpretari verbum est pro significat, et quod litterale prorsus est, metaphoricum sibi fingere, sese decipiendo et alios; fieri enim non potuit quin Patres, si cum Calvino sensissent, aliquando, imo sæpe exponerent, quid significaret in Eucharistia corpus et sanguis Domini secundum Calvinianam interpretationem: a quo tamen li abstinuerunt, imo contrarium tradiderunt. Ast adeo luculenta sunt Augustini nuper adducta verba, ut nullus effugiendo sit locus. Inquit ille Jesum in insti-

tuenda Eucharistia, et dicendo de pane: *Hoc est corpus meum*, portasse se ipsum in manibus suis, atque id verificatum fuisse secundum litteram, id est non metaphorice, non figurate, non ex imaginatione percipientium Eucharistiam. Agnoscit Augustinus secundum naturalem ordinem impossibile quemquam hominum portare se ipsum in manibus suis. At non id Deo impossibile; prodigium hoc revera factum a Domino fatetur in hujus ineffabilis sacramenti institutione. Nihil autem mirandi occurreret in homine portante imaginem et figuram suam in manibus suis. Ergo nisi pervicaces et obcecati homines contendere possint, ignoratam aut negatam a sancto Augustino realem corporis et sanguinis Domini praesentiam in Eucharistia. Atque ex his manifestis locis, quæ ambigua et obscura interdum in Augustini libris offenduntur, explicanda sunt, non vero perspicua et tenebrosa. Neque tanto viro contradictiones tribuendas quisque sapiens intelligit. Videas etiam velim Illius serm. 225, olim 140, de tempore, et serm. 372, olim 54, de diversis, ut alia loca præteream.

Nescio quid exculpere velit Binghamus ex Gregorio Nysseno, qui scribit: « Panis item panis est initio communis, sed ubi cum mysterium sanctificaverit, *Χριστοῦ λέγεται καὶ γίνεται, CORPUS CHRISTI* dicitur et fit. Sic altare, sic oleum, sic sacerdos per benedictionem sanctificantur, et sacerdoti contingit, cum nihil vel corpore vel forma mutatus, sed quod ad speciem externam atinet, ille est, qui erat, invisibili quadam vi et gratia invisibilem animam in melius transformatam gerens (Greg. Nyss., lib. de Bapt. Christ.). » Velit fortasse Binghamus comparisonem instruere inter altare, oleum sacrum, et sacerdotes, quorum substantia non mutatur, et Eucharistiam, in qua Catholici mutationem substantiæ panis et vini statuunt. Sed mirum est, qui non videat nihil orationem Nysseni favere Calvinianis, et contra ex his evidenter confirmari catholicam sententiam. Quid in altari, oleo et sacerdotibus operatur benedictio, sive sanctificatio? Ut quod profanum et res communis antea erat, per invisibilem effectum gratiæ sanctum et res sacra incipiat esse, et veneratione digna efficiatur. Hoc vere ac verissime operatur vis benedictionis, quamquam quod ad speciem externam atinet, nulla mutatio accidat. Rursus quem in finem benedictio et sanctificatio ad panem et vinum in sacra mensa adhibetur? Ut panis fiat corpus, vinum sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Jesu Christi. Hoc Romana, hoc cæteræ Occidentis et Orientis liturgiæ sonant. Atque hoc ipsum itidem per benedictionem et verba Christi quotidie Ecclesia vere ac verissime impetrat, et quod antea panis communis, Nysseno testante, corpus Christi fit, et dicitur, non solum λέγεται, dicitur, sed γίνεται, fit, quamquam species externa nihil immutetur. Hæc qui non videt, captus oculis sit necesse est. Sed et hic libenter a Binghamo petissem, num sincere ad veritatem inquirendam compositum animum gereret, quando is in Gregorio

A Nysseno, quæ optabat, exquisivit, neque tamen invenit; tum neglexit alia loca, in quibus evidentissime idem sanctus doctor et realem præsentiam Domini in Eucharistia, et mutationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi testatur? Florebat ille anno Christi 380. Nimius essem, si integram orationem de Eucharistia afferrem ex magna catechesi illius. Paucis contentus ero: « J-su Christi corpus, inquit, eo quod inhabitatum fuit a Verbo Dei, in divinam dignitatem immutatum fuit. Recte igitur sanctificatum panem in verbo Dei CORPUS IMMACULATUM credimus (Greg. Nyss. Catech., c. 57). » Tum ait, sicuti panis et vinum alimenta naturalia in substantiam nostram convertuntur, ita Dominus nobis exhibuit hæc dona, « cum immutat et transformat visibilibus naturam, » B il est, panem et vinum, « in suum corpus ex vi sacræ benedictionis. » Diserte etiam tradit, ad fermenti similitudinem corpus Christi in fidelium corpus ingredi, ut totum in se transferat atque immortalitate donet. In his quære, si potes, Calvinii somnia: nihil invenies, nisi veram catholicæ Ecclesiæ doctrinam.

Ex catechesi sancti Cyrilli, qui anno Christi 360 Jerosolymitanam Ecclesiam regebat, hæc Binghamus excerptit, ubi de sacramento chrisimate sanctus episcopus sermonem habet: « Vide ne illud esse putes unguentum tantum. Quemadmodum enim panis Eucharisticus post sancti Spiritus invocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi, sic et sanctum hoc unguentum non amplius est unguentum, neque, ut ita dicam, commune, postquam jam consecratum est; sed est charisma (sive donarium) Christi et Spiritus sancti, præsentia divinitatis ejus efficax redditum (Cyrill. Jeros., Catech. 21, seu Mystag. 3). » Sed adhuc cum aere digladiatur Binghamus. Aperte Eucharistiam a chrismae sacro distinguit Cyrillus. Tam panis, quam unguentum per invocationem Dei sanctificantur; sed unguentum remanet quale erat, efficacia duntaxat præditum ad contribuendum fidelibus fortitudinem. At quid panis Eucharisticus per invocationem consequitur? Non amplius est panis communis, sed fit panis vivus, qui de cælo descendit. Est corpus Christi. Quare hic etiam locus contra Sacramentarios pugnat. Qui vero hoc hominum genus consulere conscientie suæ apud Deum possit, non video, quando hæc aliaque corradiant aut dubia, aut omnino suæ opinioni contraria, ut sibi suisque auditoribus persuadeant inventa Berengarii atque Calvinii, quando loca perspicua ante pedes habent, ex quibus veteris Ecclesiæ dogma de Eucharistia apertissime resultat. Ipsum Cyrillum Jerosolymitanum millies opposuere Catholici Calvinianis. Cur faciem ab ejus luce avertunt, et a caliginosis tantum locis prasidium sibi conquirunt? Norunt ii, Cyrillum hæc quoque habere: « Cum igitur ipse Christus pronuntiaverit ac dixerit de pane: Hoc est Corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cum ipse asseveraverit et dixerit: Hic meus est sanguis, quis unquam dubitaverit, siens non ejus esse sanguinem (Cyrill., Catech. 22, seu Mystag. 4)? » Tum

illos præoccupat Cyrillus, qui de tanto miraculo, A scilicet, de conversione panis in corpus, et vini in sanguinem dubitare forsitan pergunt, inquiens : « Aquam olim in vinum, quod sanguini affine est, in Cana Galilææ transmutavit; et eum parum dignum existimabimus, cum vinum in sanguinem transmutavit? Ad nuptias corporales vocatus, stupendum hoc miraculum effecit; et non eum multo magis filiis thalami nuptialis corpus suum et sanguinem fruenda donare constebimus? » Habes hic in meridie positam Catholicorum transubstantiationem, simulque prorsus dejecta Calvinii somnia. Quale enim miraculum mihi in Eucharistia, Calviniano more intellecta, ostendas, ut opus sit altero miraculo mutationem ibi factam confirmare? Majori etiam luce donata catholicæ Ecclesiæ sententia se tibi infra offert, dum hæc ait B Jerosolymitanus episcopus : « Quamobrem ne tanquam nudis et communibus elementis pani et vino attende : SUNT ENIM CORPUS ET SANGUIS CHRISTI, secundum Domini asseverationem. Nam etiamsi illud tibi suggerat sensus, fides tamen et certum et firmum efficiat. Ne iudices rem ex gustu, sed ex fide citra ullam dubitationem certus esto te corporis et sanguinis Christi dono dignatum fuisse. » Hæc prostant, hæc legunt Protestantes, in quibus quid revera senserit de Eucharistia vetus Ecclesia, unusquisque videre cogitur; et nihilominus non vident, aut nihili faciunt; imo velut novum commentum transubstantiationem inflatis buccis venditant, quasi nova voce Catholicum utentes rem antiquissimam non designent, cum certum sit sanctos quoque Patres aliis vocibus C idem significantibus dogma ipsum tradidisse, ut infra uberius ostendemus.

CAPUT IX.

Quid veteres Romanæ Ecclesiæ liturgiæ tradant de Eucharistia.

Etsi nulla supersit cum Occidentalium, tum Orientalium Ecclesiarum liturgia, quæ eandem omnino faciem retineat, quam prius sæculis Christianæ religionis sortita fuit, certum tamen est ☩ ipsis iis sæculis incruentum sacrificium celebratum semper fuisse, et preces et ritus, hoc est, liturgiam adhibitam in actione, quæ omnium præstantissimum mysterium complectitur. Accesserunt sensim aliæ preces, orationes et ritus, pro varietate festorum, pro diversa D episcoporum pietate et ingenio : at id quod præcipuum est in missa, et quod ad sacrificii substantiam pertinet, religiose semper fuisse servatum, et nunquam immutatum, constat ex iis ipsis Patribus, qui priora Ecclesiæ sæcula suis scriptis illustrarunt. Id cardinalis Bona, id egregii alii tum antiqui, tum recentes scriptores copiose ostenderunt. Propterea quid sentiendum, quid credendum sit de Eucharistia, ex hoc potissimum fonte petendum est. Sunt nobis vetustissima Ecclesiæ Romanæ Sacramentaria, Leonianum, Gelasianum, et Gregorianum, et Codices ante mille ferme annos scripti. Quæ pauca in eis addita occurrunt, post sanctos Gelasium et Gregorium facta, nihil obstant quo minus ejusmodi liturgiæ ab

iis processerint. Canonique certe, in quo tremendi mysterii summa consistit, nihil unquam additum fuit, quod vel minimum substantiam rei mutet; atque is in utroque Gelasii et Gregorii Sacramentario legitur. Quod nunc igitur in missa Romana de consecratione oblationis, sive oblatores, id est, panis et vini, habetur, idem quoque præcedentibus quibusque sæculis Ecclesia Romana usurpavit. Nempe sacerdos ait : *Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, quæsumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris; ut nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri Jesu Christi.* Tum Christi verba subdit, per quæ ipse in cæna panem et vinum in proprium corpus et sanguinem convertit, et re ipsa fit consecratio. Aliquod inter Romanam et Orientales Ecclesias discrimen occurrit; nam Græci ac variæ Christianorum sectæ in Oriente, post Christi verba Spiritum quoque sanctum invocant, ut in sacra dona illapsus, eadem transmutet, et faciat corpus et sanguinem Domini, videlicet ut compleatur ac perficiatur jam per verba Christi donorum transmutatio peracta. Idem quoque in liturgia Mozarabica, Gothica et vetere Gallicana factum constat. Hæc de re nulla disputatio apud veteres fuit; postremis tantum sæculis oborta est aliqua inter Latinos et Græcos controversia, num per verba Christi, an simul, aut postea, per invocationem sancti Spiritus.

Complures autem ex catholicis, id est, Goarius, Chéfontaine, Renaudotius, Brunius, et nuper P. Cardon Benedictinus, tradiderunt non esse Græcis et Syris inferendam molestiam, quod ex eorum liturgiis nondum satis peracta consummataque videatur per verba Domini consecratio donorum, quando post illa invocatur Spiritus sanctus, ut eadem dona efficiat corpus et sanguinem Christi. Verum tantam, erga Græcos et Syros indulgentiam proxime præteritis annis non tulere aliquot inter Catholicos, gravissimisque rationibus ostenderunt nequaquam tolerandos esse Græcos, nisi palam fateantur ex unis Domini verbis sequi integram transubstantiationem, quod etiam ii fassi videntur in concilio Florentino. Nam si præter eadem verba ad consecrationem exigatur posterior invocatio Spiritus sancti, *artolatroi*, sive adoratores panis, dicendi erunt Latini. Propterea, si hosce audimus, censendi sunt tam Græci quam Syri in antiquas liturgias perperam intulisse preces illas, sive invocationem, a qua infirmari videtur virtus dominicorum verborum. Paucis dicam rectissime a Catholicis constitutum fuisse consecrationem pendere duntaxat ex Christi verbis, dogma namque hoc ex antiquis Patribus elicitor, et præsertim ex Joanne Chrysostomo, Ambrosio, et Augustino. Ante paucos etiam annos P. Petrus de Benedictis in insigne editione operum sancti Ephraem ostendit Syros ipsos agnovisse peragi consecrationem per eadem Christi verba, atque ad eandem nihil conferre invocationem posteriorem sancti Spiritus, quæ etiam in non paucis liturgiis desideratur. Verum ad Ecclesias Latinas quod attinet, nullus

superest locus suspicioni adorati panis. Nam etsi A preces ad essentiam consecrationis exigerentur (quod falsum est), in Latinis tamen liturgiis istæ præcedunt verba Christi, ita ut post eorum pronuntiationem certissime et absolutissime consummata sit transsubstantiatio, et nihil deinde adoretur, nisi verum corpus et verus sanguis Domini. Quod vero Græci et Syri antiquis adulterant liturgias, quam facile dicitur, tam difficile foret legitimis confirmare documentis. Ex quo Nestoriani et Eutychemi a Græcis et Latinis discessionem fecere, nunquam existimandi sunt conspirasse cum Græcis ad vitandam veterem liturgiam, quæ utrique genti sæculo Christi quinto communis erat. Ast illi, inquit, invocationem adhibent posteriorem, quæ cum efficacia verborum Domini pugnare videtur. Ita sane; sed minime irascendum iis qui Orientalium ritus emolliunt, modo si nequaquam dubitent quia consecratio sita sit in ejusmodi verborum virtute. Cæterum nulla unquam fuit inter Occidentis et Orientis Ecclesias discordia et concertatio de præsentia reali Domini in Eucharistia, neque de mutatione, sive transsubstantiatione; hisce enim dogmatis concorditer omnes adherere semper, atque adhærent; nobisque præsto sunt certissima Acta, quibus præcipue Græci novas hac de re Lutheri et Calvinii opiniones execrantur.

Quid autem sacerdotes petant a Deo, dum petunt, ut sacra dona fiant corpus et sanguis Domini, verborum vis satis prodit, nimirum panem et vinum non fictæ, non metaphorice, sed realiter converti in corpus et sanguinem Christi. Petitio enim innititur omnipotentia Dei, cui id possibile est; et exemplo Christi, qui idem in cœna præstitit, inquit: *Hoc est corpus meum*; et mandato ipsius Domini præcipientis ut sacerdotes in suam commemorationem idem faciant. Si quis sanctorum a Deo peteret ut virga hæc fiat serpens, aqua hæc fiat vinum, quis unquam somniaret aliud peti quam quod verbum *fit* significat apud Latinos, et in Italica lingua sonat *diventi*? Attamen ausi sunt Sacramentarii nullam hic agnoscere realem mutationem. Pergit, secundum illos, vel post consecrationem panis esse panis. Sola fides imaginatur in sacramento Dominum. At nihil horum Ecclesia habet; nihil eorum quæ pro lubito ii somniant, liturgia tradit, nihil refert. Immo verba ipsa consecrationis, scilicet, *Hoc est corpus meum*, in novum sensum contorserunt, ita ut nihil aliud eis sonet nisi: Hoc significat corpus meum. Sed qui ita sentiunt rogandi sunt ut libere edicant liceatne homini, Christianam fidem profitenti, ad cerebri ingenique sui arbitriam sanctissimam hanc Religionem componere, interpretari ac veluti de novo instituere; an potius debeat, atque opus sit, eandem accipere ac venerari, qualis ab apostolis primis Ecclesiæ sæculis tradita est successoribus suis. Si primum eligunt, jam Socinianæ pestis temeritatem probant, et somnia Lockii Britannii, aliorumque in religione indifferentium, non contemnenda esse fateantur oportet.

Et tunc quot capita, tot sententiæ erunt, et adversus apertam Christi doctrinam non amplius una erit Ecclesia, sed multæ; et qualis vera ac legitima sit Ecclesia Dei, in posterum agnoscere nemini dabitur. Sin alterum eligant, uti sperandum est, neque enim ii contemnere videntur priorum saltem Ecclesiæ sæculorum Patres, rursus ii rogandi sunt ut, deposito in Catholicos odio, depositisque præjudicatis opinionibus, uno veritatis studio incensi, quæ veteris Ecclesiæ doctrina fuerit de Eucharistia, sincere, neque in suis tantum, sed et in Catholicorum libris, investigent. Tunc enim, manum præbente Deo, nullo negotio intelligent quam Catholici de Eucharistia profitentur sententiam, eandem ab antiqua etiam et universali Ecclesia de prædicatam semper fuisse.

B Albertinus et Claudius, præcipui Calvinistarum pugiles, fabulam sane lepidam in cerebro suo struxere, eamque suis tribulibus facile persuasere, scilicet, Paschasium Ratbertum Corbeiensem abbatem, anno Christi 818, primum fuisse qui realitatem corporis et sanguinis Domini in Eucharistiam invexerit, cum antea universam Ecclesiam occuparet Calvinistica opinio; ac proinde in Paschasium insurrexisse Rhabanum, Amalarium, Walafridum, Florum, Heribaldum, Lupum, aliosque illius sæculi scriptores. Hanc eandem fabulam imperterritæ postremis hisce temporibus etiam Binghamus in scenam produxit. Indignationem hæc pugnandi ratio movet, cum plane dissimulentur quæcumque Catholici, et præsertim auctor librorum de Perpetuitate fidei, attulere ad deiciendum dissipandumque male consutum istud commentum. Tantum abest ut in contraria sententia Ecclesiam sui temporis Paschasius invenerit, ut is pro sua consensum omnium Ecclesiarum præsertim adduxerit, neque sit inventus qui huic assensioni contradixerit. « Nemo, is ait, tamen est in aperto, qui hoc esse contradicat, quod totus orbis credit et confitetur. Videat, qui contra hoc ven re voluerit, quid agat contra ipsum Dominum, et contra omnem Christi Ecclesiam. » Demonstratum insuper fuit neminem ex supra memoratis scriptoribus sese Paschasio, quod est ad realem præsentiam Christi in Eucharistia, opposuisse. Nam si Joannem Scotum excipias, cujus dubia mens fuit, reliqui aut minime oppugnaverunt, aut contra di-erte probarunt ejusdem Paschasi sententiam. Quare ludibria hæc sunt, et grandis flagitii poenam a Deo non evadet, qui incautis lectoribus protritum jam diu fabulam propinare pergit.

D Ad Romanam liturgiam regredior, quæ ante Paschasi Ratberti tempora sine dubitatione fuit in usu. Codices etiam, sive Sacramentaria, quæ hic exhibeo, antequam ille suos componeret libros, exarata fuere. Litteralis autem sensus Romanæ liturgiæ, dum ait *fit corpus*, sacerorum donorum mutationem et realem corporis et sanguinis Domini in sacramento præsentiam importat. Proinde sacerdos sanctificatam hostiam Deo subinde offerens, eandem appellat *panem sanctum vitæ æternæ*, quo nomine Christus ipse desi-

gnatur, et calicem salutaris, qua voce Patres ipsum A Christum sanguinem indicant. Tum rogat ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum Filii tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione caelesti et gratia replemur. Non inquit: corporis et sanguinis Filii tui figuram, imaginem sumpserimus, sed ipsum corpus et sanguinem. Ita, dum in calicem immittitur particula hostiae sacratae, dicit sacerdos: *Haec commixtio et consecratio corporis et sanguinis Domini*, etc. In Ordine Romano, qui ante tempora Caroli Magni conscriptus fuit, apud Mabillonium, dicebatur *Fiat commixtio*, etc. Hanc autem Ecclesiae mentem manifestissime confirmant orationes adhibita in antiquissimis Sacramentariis Leoniano, Gelasiano et Gregoriano, ad ipsam Romanam Ecclesiam ante Paschasii Ratioberti tempora spectantibus. Itaque in Leoniano et Gregoriano legitur: *CORPORIS SACRI ET PRETIOSI SANGUINIS repleti libamine, quæsumus, Deus noster, quod pia devotione gerimus, certa redemptione capiamus*. Item in Leoniano: *Repleti SUBSTANTIA* (et minime figura) *REPARATIONIS ET VITÆ, quæsumus, Domine Deus noster, ut per ea quæ nobis munera præbere dignaris caelestia, per hæc eadem tribuas nos inherere celestibus*. Item: *Sumentes pignus celestis arcani, et in terris positi, jam superbo pane satiati*, etc. In Leoniano et Gelasiano: *Remotis obumbrationibus carnalium victimarum, spiritulem tibi, summe Pater, hostiam supplicii servitute deferimus, quæ miro ineffabilique mysterio ET IMMOLATUR SEMPER, ET EADEM SEMPER OFFERTUR; pariterque et devotorum munus, et remunerantis est præmium*. In Leoniano, Gelasiano et Gregoriano: *Sacrosancti CORPORIS ET SANGUINIS Domini nostri Jesu Christi refectione vegetati, supplices te rogamus, Deus, ut hoc remedio singulari et ab omnium peccatorum nos contagione purifices, et a periculorum munias incursione cunctorum*. In Leoniano et Gelasiano: *Supplices te rogamus, Domine Deus noster, ut qui percipimus CAELESTIS MENSAE SUBSTANTIAM, ad vitam pertingamus æternam*. In iisdem Sacramentariis: *Majestatem tuam, Domine, supplices deprecamur, ut sicut CORPORIS ET SANGUINIS SACROSANCTI PASCIS ALIMENTO, ita divinæ naturæ facias esse consortes*. Demum, ut alia omittam, in Leoniano, ubi invitatio legitur ad jejunium mensis decimi, hæc habentur: *Consequens enim fuit, ut transactis terræ fructibus, caeleste semen oriretur (ad Natalem Domini respicit) et alimonia ritæ mortalis expleta germen immortalitatis existeret, atque escis carnalibus expeditis, cibus nasceretur mihi ab illecebris amurum; ac, tempore frumenti, vini et olei, peracto, ineffabiliter ederetur, qui filius Dei, ad similitudinem proficientibus angelorum, hoc totum non solum SUBSTANTIA deferret ET NOMINE, sed PANEM præberet ÆTERNUM*.

In Gelasiano Sacramentario atque, in antiquissimo Missali Francorum, ad ordinationem presbyterorum rogatur Deus, ut purum et immaculatum ministerium tui donum custodiant, et per obsequium plebis tuæ, CORPUS ET SANGUINEM FILII TUI IMMACULATA BENEDICTIONE TRANSFORMENT. Item ad feriam 4 post

Pascha: *Ut CORPORE EJUS ET SANGUINE, quo a peccatis redempti sumus, ad æternam vitam SACRIFICIIS CELESTIBUS PASCAMUR*. In Gelasiano, Gregoriano, et Missali Francorum ad consecrandam patenam: *Consecramus et sanctificamus hanc patenam AD CONFICIENDUM (ad confringendum habet alter Codex) IN EA CORPUS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, patientis crucem pro salute nostra omnium*. In Gelasiano et Missali Francorum ad consecrationem vasculi, in quo servabatur corpus Domini pro infirmis: *Oremus, ut Deus omnipotens hoc ministerium, CORPORIS FILII DEI DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI GERULUM, benedictione implere dignetur*. Item: *Omnipotens Trinitas insparabilis, manibus nostris opem tuæ benedictionis infunde, ut per nostram benedictionem hoc vasculum B sanctificetur, et CORPORIS CHRISTI NOVUM SEPULCRUM, Spiritus sancti gratia perficiatur*. In Gregoriano, Dominica post Pentecosten: *Munera, Domine, oblata sanctifica, ut tui nobis UNIGENITI CORPUS ET SANGUIS FIANT*. In Romana missa sequens oratio hunc dicitur ante communionem: *Perceptio CORPORIS ET SANGUINIS DOMINI JESU CHRISTI, quam ego indignus sumere præsumo*, etc. Hæc antiquis etiam temporibus recitabatur, ut constat ex vetustissima missa a Matthia Flacco Illyrico edita. In Othoboniano Codice noni sæculi ad Dominicam quintam post Theophaniam hæc præfatio legitur: *Æterne Deus, et tibi immolationis hostiam offerre, quæ est salutifera, et ineffabile divinæ gratiæ sacramentum. Quæ offertur a plurimis, et UNUM CORPUS CHRISTI, SANCTI SPIRITUS INFUSI SE PERFICITUR. Singuli accipiunt Christum Dominum, et in singulis portionibus totus est; nec per singulos minuitur; sed integrum se præbet in singulis*. Propterea ipsi, qui sumimus communionem hujus sancti panis et calicis, unum corpus Christi efficiamur, etc. Legitur hæc ipsa præfatio in Sacramentario Ambrosiano; eandemque contra Berengarium sæculo Christi undecimo produxit Algerus (lib. 1 de Sacram.) veluti fetum sancti Ambrosii. Guimundus quoque episcopus Aversanus ejusdem sæculi protulit et præfationem istam, inquit, quæ per totum pene orbem Latinum habetur (Guim., lib. 1 de Verit. Euchar.).

Alteram præfationem accipe ex præaulato Codice Othoboniano desumptam, ad feriam 3 post Dominicam primam Quadragesimæ. Hæc in Sacramentario quoque Ambrosiano apud Pamelium exhibetur: *Per Christum Dominum nostrum. In quo jejunantium fides additur, spes provehitur, charitas roboratur. Ipse est enim panis verus et verus, qui substantia æternitatis et esca virtutis est. Verbum enim tuum, per quod facta sunt omnia, non solum humanarum mentium, sed ipse panis est angelorum. Hunc panem ministrare nobis non desinis, et ut eum indesinenter esuriamus, hortaris: EJUS CARNE DUM PACIMUR, roboramur, et SANGUINE DUM POTAMUR, abluimur. Illic addere juvat pauca ex missa antiquissima, a Matthia Flacco Illyrico olim edita. Ab ista, quod ex hæretici hominis pena prodidisset, sibi timuere Catholici sæculo sexto decimo; sed sensim dignovere nihil aliud eam esse nisi ipsam Romanam*

missam, multis variisque orationibus oneratam, quæ A
 rum uetus arbitrio sacerdotum tunc liber fuit. Vide
 Martene (Tom. I de Rit. Eccles.). Ibi post oblationem
 panis sacerdos ait: *Sanctifica, Domine, hanc oblationem*
, ut nobis Unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu
Christi CORPUS FIAT. Et infra: Oblatum tibi, Domine,
calicem sanctifica, ut nobis Unigeniti Filii tui Domini
nostri Jesu Christi SANGUIS FIAT. Ibi cum sumitur corpus
et sanguis, hæc pronuntiantur: Domine sancte,
omnipotens æterne Deus, da mihi hoc CORPUS ET SANGUINEM
FILII TUI ita sumere, ut per hoc merear remissionem
omnium peccatorum accipere. In eadem missa
 habentur geminæ illæ orationes, quæ post communio-
 nem a Romanis sacerdotibus nunc proferuntur, et
 in Missali Dionysiano ad tempora Caroli Magni specta-
 tante, apud eundem Martene reperiuntur: Nempe:
Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, qui ex voluntate
Patriæ, etc., et corpus tuum, Domine, quod accepi, et
calix, quem potavi, etc. Alteram hanc orationem missa
 Hlyrici subdit: *Præsta, Domine Jesu Christe, Fili Dei*
vivi, ut qui CORPUS ET SANGUINEM PROPRIUM, PRO NOBIS
INDIGNIS DATUM, EDIMUS ET BIBIMUS, fiat nobis ad salu-
tem et ad redemptionis remedium sempiternum omnium
criminum nostrorum.

Quæ hactenus attulimus, e Romanæ Ecclesiæ li-
 turgiis antiquissimis excerpta, nihil aliud exposcunt,
 nisi sincerum lectorem, et veritatis unius avidum, ut
 intelligat quid ipsis vetustis sæculis eadem Ecclesia
 de Eucharistia tradiderit et crediderit. Scilicet veram
 fieri in sacrificio oblatorum conversionem in corpus
 et sanguinem Domini; persuasumque omnino fuisse
 fidelibus, se in sacramento accipere veram Christi
 carnem, verum ac realem ejus sanguinem, et cohæ-
 rere minime posse cum tot diversis dicendi formulis
 commentum figuræ a Berengario ejusque sectatoribus
 excogitatum. Si nihil aliud, nisi umbram et figuram
 corporis et sanguinis Domini in Eucharistia veteres
 agnovere, qui fieri potuit ut sententiam hanc nus-
 quam, et contra tot in locis veritatem et realitatem
 ejusdem corporis et sanguinis expresserint? Non alia
 certe de causa, nisi quia hæc veritas fidelibus per-
 spectissima erat, neque aliud olim quam quod nunc
 in Romana Ecclesia credebatur. Ut autem dubitationi
 et cavillationibus aditus omnis præcludatur, audi Leo-
 nem Magnum, ejusdem Ecclesiæ sanctissimum ponti-
 ficem, qui quod liturgia docet, suo pariter sermone,
 hoc est, circiter annum Christi 400, affirmabat:
 « Dicente Domino (inquit): *Nisi manducaveritis carnem*
Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis
vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debe-
tis, ut nihil prorsus de VERITATE CORPORIS ET SANGUI-
NIS ambigatis. Hoc enim ORE SEMITUR, quod fide cre-
ditur, et frustra ab illis AMEN respondetur, a quibus
 contra id, quod accipitur disputatur (Leo M., serm.
 90, sive 6 sept. mensis). » Notissimum est, ex Augu-
 stini verbis antea, hoc est, præcedenti capite, me-
 moratis, et ex Cyrillo Jerosolymitano, Ambrosio, sive
 auctore librorum de Mysteriis et Sacramentis, aliis-
 que Patribus, dixisse sacerdotem, dum porrigeret

A sacramentum Hostiam communicantibus: *Corpus Christi;*
 communicantem vero respondisse Amen, qua parti-
 cula significabatur: Hoc credo, hoc verum est. En
 quæ fides esset de Eucharistia Leonis quoque Magni
 ætate. Relegi, perpende iterum hæc verba. Vel tum
 aliquis dubitasse videtur de tanto miraculo, scilicet,
 an verum Christi corpus in Eucharistia concluderetur
 atque lateret. Quid Leo? Tu, aiebat, corpus Christi
 dum accipis, dicis Amen, quod idem est atque: Credo
 me suscipere verum ac realem corpus Domini. Ne ergo
 ambige de veritate corporis et sanguinis; non si hoc
 in disputationem trahis, frustra ei non sincere Aven
 pronuntiassæ videris. Idem repetitum videas ab ipso
 pontifice, dum contra hæreticos negantes veritatem
 carnis a Domino susceptæ in hæc verba loquitur:
 B « *In quibus sunt ignorantie tenebris? In quo hactenus*
desidæ torpore jacere? ut nec auditu discerent, vel
lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium
ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis VERI-
TAS CORPORIS ET SANGUINIS CHRISTI INTER COMMUNIONIS
SACRAMENTA taceatur (Id., Epist. 46, olim 25, ad cler.
Const. urbis). Infantibus enim (ut notum est, et Sa-
 cramentaria Romana ostendunt) post baptismum
 sacramentum corporis Domini conferrebat.

Non ergo Figura, non imaginaria caro Christi in
 Eucharistia tunc credebatur, tunc sumebatur, sed
 veritas et substantia ipsius sacratissimi corporis.
 Quod sanctus Leo efficacius deinde confirmat, dum
 subdit: « Quia in illa mystica distributione spiritalis
 alimonie hoc IMPARTITUR, hoc SEMITUR (id est verum
 C corpus et sanguis Christi) ut accipientes virtutem
 COELESTIS CIBI, in carnem ipsius, qui caro nostra fa-
 ctus est, transeamus. » Ad hæc idem pontifex ad
 Anatolium episcopum scribit: « Qui Christus, licet in
 Patris sit dextera constitutus, in eadem tamen CARNE,
 quam sumpsit ex Virgine, sacramentum propitiatio-
 nis exsequitur (Leo M., epist. 60, olim 40, ad Anatol.). »
 Hæc iterum relegi atque perpende. Alterum, eum-
 que celeberrimum ejusdem Romanæ Ecclesiæ ponti-
 ficem, audiamus, scilicet, Gregorium Magnum, qui,
 interpretans Domini verba: *Ego sum Pastor bonus,*
 hæc habet: « Fecit, quod monuit; ostendit, quod
 jussit. Bonus pastor animam suam posuit ut in SACRA-
 MENTO NOSTRO CORPUS SUUM ET SANGUINEM VERTERET,
 D et oves, quas redemerat, CARNIS SUÆ ALIMENTO SATIAR-
 RET (Greg. M., homil. 14, in Evang.). » Alibi san-
 ctus idem pontifex hæc alia scribit: *Debemus quo-*
tidianas CARNIS ET SANGUINIS (Christi) HOSTIAS immo-
lare. Hæc namque singulariter victima ab æterno inter-
ritu animam saluat, quæ illam nobis mortem Unigeniti
per mysterium reparat, qui pro nobis iterum in hoc my-
sterio sacræ oblationis immolatur. Ejus quippe ibi COR-
PUS SEMITUR; ejus CARO in populi salutem partitur;
ejus SANGUIS, non jam in manus infidelium, sed in
 FIDELIUM FUNDITUR (Idem, lib. IV Dial., c. 58).
 Tum hæc adjicit: « Quis enim fidelium habere du-
 bium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis
 vocem cælos aperiri; in illo Jesu Christi mysterio
 angelorum choros adesse, summis ima sociari; ter-

rena cœlestibus jungi; unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri? » Mitto alia ejusdem Gregorii loca; nam ex hæcenus adductis manifestissime elucet quid in antiquissimis Sacramentariis suis Ecclesia Romana senserit de Eucharistia, nempe illud, quod etiamnum sentit; neque ullam unquam in dogmate tanti momenti factam fuisse mutationem, ut perperam somniarunt postremi temporis Sacramentarii.

CAPUT X.

Consensus Ambrosianæ Ecclesiæ cum Romana in doctrina de Eucharistia.

Nihil est, quod lectores moneam Medio-anensem, sive Ambrosianam Ecclesiam, non nunc tantummodo, sed et antiquis etiam sæculis, sacra peregrisse ritibus ac precibus a Romanæ Ecclesiæ consuetudine diversis. Verum quod attinet ad canonem et ad præcipuas inveniuntur sacrificii partes, vetustis etiam temporibus concors utraque Ecclesia procedebat. Clarissimum virum Joseph Antonium Saxium, bibliothecæ Ambrosianæ præfectum, rogavi, ut ex omnium antiquissimo missali Ambrosiano canonem missæ depromptum ad me, pro antiqua sua erga me benevolentia, mitteret. Codicem ille sui juris membranaceum consulit, cujus antiquitatem pertinere arbitratur ad sæculum Christi nonum aut decimum, simulque alterum paris vetustatis in Ambrosiana bibliotheca asservatum. Inde vero canonem qualis in missa Cœnæ Domini legitur expressit, ab ordinario minime dissimilem, præterquam in nonnullis ad sacrum diem illum feræ quintæ majoris hebdomadæ peculiariter spectantibus. En quæ ibi occurrunt.

« Canon antiquus missæ Ambrosianæ in Cœna Domini.

« Te igitur, clementissime Pater, per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, supplices exoramus et petimus, uti accepta habeas, et benedicas ✠ hæc dona ✠ hæc munera ✠ hæc sancta sacrificia illibata. In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, et regere digneris, toto orbe terrarum, una cum famulo et sacerdote tuo pontifice (illo), et famulo tuo (illo) imperatore, sed et omnibus orthodoxis atque apostolicæ fidei cultoribus. Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum (illorum) et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, et nota devotio; pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis, et incolumitatis suæ reddunt tibi vota sua æterno Deo vivo et vero.

« Communicantes et diem sacratissimum celebrantes, quo traditus est Dominus noster Jesus Christus. Tu nos, Domine, participes Filii tui, tu consortes regni tui, tu incolæ paradisi, tu angelorum comites esse jussisti, si tamen illæsa et intemerata fide cœle-

stis militiæ sacramenta servemus. At quid desperare de tua misericordia possumus, qui tantum munus accepimus, ut talem tibi hostiam offerre mereremur, corpus scilicet et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, qui se pro mundi redemptione piæ illi ac venerandæ tradidit passioni? Qui formam sacrificii salutis perennis instituens, hostiam se primus obtulit, et primus docuit offerri. Sed et memoriam venerantes in primis gloriosæ semper virginis Genitricis Dei ac Domini nostri Jesu Christi, sed et beatorum apostolorum et martyrum tuorum Petri, et Pauli, Andrea, Jacobi, Joannis, Thomæ, Jacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, et Thadæi, Xisti, Laurentii, Hippolythi, Vincentii, Cornelii, Cypriani, Clementis, Grisogoni, Joannis et Pauli, Cosmæ et Damiani, Apollinaris, Vitalis, Nazarii, Celsi, Protasii, Gervasii, Victoris, Naboris, Felicis, Kalimeri, Eustorgii, Dionysii, Ambrosii, Simpliciani, Martini, Eusebii, Hilarii et Julii, et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas ut in omnibus pro electionis tuæ munamur auxilio. Per Christum Dominum.

« Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus ob diem jejunii Cœnæ dominicæ, in qua Dominus noster Jesus Christus Filius tuus in novo testamento sacrificandi ritum instituit, dum PANEM ET VINUM, quod Melchisedech in præfiguratione futuri mysterii sacerdos obtulerat, IN SACRAMENTUM SUI CORPORIS ET SANGUINIS TRANSFORMAVIT, celebrandam, quæsumus, Domine, placatus intende, ut per multa curricula annorum salvi et incolumes munera nostra, Domine, mereamur offerre; diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna nos damnatione eripias, et in electorum tuorum jubeas grege numerari. Per Christum Dominum nostrum.

« Quam oblationem, quam pietati tuæ offerimus, tu, Deus, in omnibus, quæsumus ✠ benedictam ✠ ascriptam ✠ ratam rationabilemque facere digneris, ut nobis CORPUS ET SANGUIS FIAT dilectissimi Filii tui, Domini autem Dei nostri Jesu Christi. Qui pridie quam pro nostra et omnium salute pateretur, hoc est, hodierna die, discubens in medio discipulorum suorum, accipiens panem, elevavit oculos ad cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens ✠ benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens ad eos: Accipite et manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum. Simili modo postquam conatum est, accipiens calicem, elevavit oculos ad cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, item tibi gratias agens, benedixit, tradidit discipulis suis, dicens ad eos: Accipite et bibite ex eo omnes. Hic est enim calix sanguinis mei, novi et æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

« Mandans quoque et dicens ad eos: Hæc quotiescunque feceritis, mortem meam prædicabitis, resurrectionem meam annuntiabitis, adventum

« In missa Ambrosiana, quam tomo primo liturgico Pamelius dedit, in nomine Dionysii consistit enumeratio sanctorum. Et sane rectius. Nam hic martyrum

tantummodo fit mentio, non vero confessorum. Quare hæc inconsulta vietas ac ritu superaddita fuerint?

meum sperabit, donec iterum de cœlis veniam ad A
vos².

« Hæc facimus, hæc celebramus, tua, Domine, præcepta servantes, et ad communionem inviolabilem, hoc ipsum, quod corpus DOMINI SUMIMUS, mortem dominicam nuntiamus. Tuum vero est, omnipotens Pater, mittere nunc nobis Unigenitum Filium tuum, quem inquerentibus sponte misisti. Qui cum sis ipse immensus et inæstimabilis, Deum quod ex te immensum et inæstimabile genuisti, ut cujus passione redemptionem humani generis tribuisti, EUS NUNC CORPUS TRIBUAS ad salutem. Per eundem Christum Dominum nostrum.

« Per quem hæc omnia, Domine, semper bonas ✕ sanctificas ✕ vivificas ✕ benedicas, et nobis famulis tuis largiter præstas ad augmentum B
fidei, et remissionem omnium peccatorum nostrorum.

« Et est tibi Deo Patri omnipotenti ex ipso, et per ipsum, et in ipso omnis honor, virtus, laus, gloria, imperium, perpetuitas, et potestas per infinita sæcula sæculorum.

« Sequitur deinde oratio.

« Ipsius præceptum est, Domine, quod agimus, CUJUS NUNC TE PRÆSENTIA postulamus; da sacrificio auctorem suum, ut compleatur fides rei in sublimitate mysterii, ut sicut veritatem cœlestis sacrificii exsequimur, sic VERITATEM DOMINICI CORPORIS ET SANGUINIS HAURIAMUS. Per eundem Christum Dominum nostrum, dicentes: *Pater noster, qui es, etc.* »

Interim alicui fortasse videantur potiora canonis Ambrosiani ex Romano desumpta; et cum (Carolo Magno, nuper regno Langobardorum potito) Adrianus I pontifex studuerit ut, abolita liturgia Ambrosiana, ritus Romanæ Ecclesiæ Mediolanensi clero et populo susciperentur, tunc fieri potuisse ut Romanus canon Mediolanensi fuerit substitutus. Verum gratis hæc dicantur; non levis enim inter propositum nuper canonem et Romanum diversitas occurrit. Ad consecrationem panis tantummodo, ut vides, dicebatur: *Hoc est corpus meum*, neque tunc addebatur, ut Pamelius et alii censent, *quod pro vobis confingetur*. Præterea si librorum de Sacramentis certus auctor fuisset sanctus Ambrosius, aut saltem quisquam post eum Mediolanensis antistes, ex libri quarti capitulis quinto et sexto constaret in multis eorundem processisse Ambrosianum canonem cum Romano, vel ante tempora Caroli Magni. Certe nono sæculo vulgatissimi li libri fuerunt, et ab Amalario, Paschasio Ratberto, Hincmaro, Fiorenzo, aliisque illius ævi scriptoribus memorantur, et quidem sub nomine Ambrosii. Præterea quisquis styllum dictionemque

illorum rite perpendat, et diversam a Vulgata versionem Scripturæ, aliaque argumenta a Benedictinis in præfatione adducta, fateri cogitur, etsi minime ab Ambrosio, ab aliquo saltem episcopo ante effusam a barbaris in Italicas plagas ignorantiam libros illos fuisse compositos. Sæculo Christi quarto et quinto novimus in more fuisse episcopos neophytos erudire sacris mysteriis, ut constat ex ipso Ambrosio, ex Cyrillo Jerosolymitano, Gregorio Nysseno, Gaudenzio Brixiano et Augustino. Indica mihi, si potes, subsequentibus sæculis hunc morem fuisse observatum, qui tamen in libris de Sacramentis observatur.

Vidimus ab Ambrosiano canone expressam realem præsentiam et veritatem carnis et sanguinis Domini in Eucharistia. Tot sunt, ac tam aperta adeoque per-vulgata in eisdem libris de Sacramentis, sub sancti Ambrosii nomine editis, documenta, quibus conversio et immutatio, sive, ut nunc loquimur, transsubstantiatio panis et vini in idem corpus et sanguinem Christi, confirmatur, ut qui negare audeat, carum se penitus ac opiniosum prodat. Paria colliguntur ex libro de Mysteriis, quem sancti Ambrosii fetum vix ullus eruditorum negare audet. Iude accipe hæc pauca. Postquam ostendit sanctus doctor quanto præstantior sit caro Christi, nobis in sacramento præbita, quam manna Judæorum: « potior est enim Lux quam umbra, Veritas quam figura, corpus auctoris quam manna de cœlo, » hæc attexit: « Forte dicas: Aliud video. Quomodo tu mihi asseris quod corpus Christi accipiam? Probeamus, non hoc esse quod natura formavit (scilicet, panem), sed quod benedictio consecravit; majoremque vim esse benedictionis quam naturæ, quia BENEDICTIONE ETIAM NATURA IPSA MUTATUR (*Ambros. de Myst., c. 9.*) » Tum post congesta e Veteri Testamento quædam divinæ potentie miracula, subdit: « Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Sermo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt MUTARE quod non erant? » Reliqua prætereo, ex quibus meridiano sole clarius elucet, non figuram Calvinianam sed veritatem corporis et sanguinis Domini per realem donorum sacrorum mutationem constituendum esse in Eucharistia; atque ex his explicari quæ idem Ambrosius alibi, atque in indubitatis suis libris, scribit: « Nos autem, quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem TRANSFIGUNTUR et sanguinem, mortem Domini annuntiamus (*Idem, l. iv de Fide, c. 10, n. 124.*) » Paria is

² In ordinariorum missæ Ambrosianæ post ea verba: *Donec veniam*, etc., sequitur: *Unde et memoramus tuum, Domine, tui servi, sed et plebs tua, etc. Memento etiam Domine, etc. Nobis quoque peccatoribus, etc.*, quæ oratio desinit in *Justina et Sabina*. A multis sæculis in missa Ambrosiana contractio hostiæ, et commistio in calice, hisce verbis conceptæ fuere: *Corpus autem frangitur, CRISTUS cœlis*

benedicitur; SANGUIS tuus sit nobis semper ad vitam, et ad salvandas animas, Deus noster. At in vetustissimis Missalibus ejusdem Ecclesiæ hæc minime leguntur, sed duntaxat: *commistio consecrati corporis et sanguinis, etc.* De hujusmodi confractione, addito olim missæ Ambrosianæ, ejusque origine, epistolam eruditissime multa referentem edidit supra laudatus SAKIUS.

quoque habet, ubi ait: «Habeo caelestium sacramentorum veneranda consortia. Jam mensae caelestis honore suscipior. Christus mihi cibus, Christus mihi potus, caro Dei cibus mihi, et Dei sanguis potus est mihi. Non jam ad satietatem mei annuos exspecto proventus. Christus quotidie mihi ministratur. Fuerat mihi ante mirandus panis de caelo; scriptum est enim: Panem de caelo dedit eis manducare. Sed non erat verus ille Panis, sed futuri umbra. Panem de caelo verum mihi servavit Pater (Id., *Serm.* 48, n. 26, in *Psal.* cxviii), etc.» Rursus sanctus doctor haec inquit: «Nam etsi credas, a Christo veram carnem esse susceptam, et OFFERAS TRANSFIGURATIUM CORPUS ALTARIBUS (Id. l. de *Incarn. Dom.*, c. 4), etc. Sed quid transfigurationis et transfigurari Ambrosio? Utique substantialis conversio et mutatio alicujus rei in alteram. Audi Suetonium haec scribentem: «Puerum Sporum, exsecis testibus, etiam in muliebem naturam transfigurare conatus est (Sueton. de *Claud. Ner.*, c. 28).» Audi Plinium inquit: Sole caneri agnum transeunte, canerorum, cum examinati sunt, corpus transfigurari in scorpiones narratur (Plin. l. ix, c. 5).» Fabulam idem Plinius censet homines veri in lupos, homines transfigurari in lupos (Id., l. viii, c. 22). Sed omnium luculentissime vim verbi ac vocis hujus explicat Tertullianus, cum ait: «Transfiguratio autem interemptio est primiti. Omne enim, quodcumque transfiguratur in aliud, desinit esse quod fuerat, et incipit esse quod non erat (Tertul., *advers. Prax.*, c. 27).» Viden? Transfiguratio idem est, ac transsubstantiatio. Duplex nomen, at eadem res. Haec, quæso, legant et relegant pacato animo heterodoxi, ac tandem intelligant quam bene eis sedeat tam præfracte impanationem venditare, et transsubstantiationem ob novitatem vocis insultare. Sententiæ suæ testes ex omni antiquitate Ecclesia catholica proferre potest. At satis est unus insignis Mediolanensium pastor Ambrosius ad deicienda haec in re cuncta Protestantium commenta.

Peigant, ut velint, Sacramentarii in hac similia sacramentorum Patrum verba obtrudere excogitatum ab ipsis figuram et figuratas locutiones, et virtutem ex eorum fide manantem, cum tamen Patres nihil horum in sermonibus suis, dum de Eucharistia agerent, habuerint, neque auditores unquam monuerint documenta sua figurate esse accipienda, fortassis si non sentiant se in eju medi opinione deceptos, sequæ affligere Patribus quod eisdem nunquam in mentem venit. At duo semper restabant, ut alia omittam, quæ inexcusabilis temeritatis argueret aliter quam Ecclesia catholica sentientes. Quod aqua baptismalis signum sit gratiae coelestis, peccata hominum ablueris, tantaque virtus in eam a Spiritu sancto infundatur, Christiani omnes corunt, et nemo dubitationes de ea movet, neque id stupendum et vix credibile arbitratur. Idem eveniat oportet, si nihil aliud in Eucharistia est quam figura et signum corporis et sanguinis Domini, et virtus in panem et

A vinum coëius infusa. Atqui Patres Eucharistiam uti mysterium multis gravissimisque dubitationibus obnoxium nobis exhibent; et cur? Non alia de causa, nisi quia mens refugit credere conversionem panis et vini in realem carnem et sanguinem verum Christi; et cum nihil aliud videat, tangat et gustet, in Eucharistia, quam quod speciem refert panis et vini, cogitur tamen credere in ea realiter existere Christi corpus et sanguinem, ipsaque indivisa semperque integra quotidie dividi in tot hominum millia. Ergo sancti Patres, fidelem populum contra ejusmodi dubitationes armatori, omnipotentiam Dei hic adducebant, ineffabilem Spiritus sancti vim proferebant, Dei veracitatem urgebant, quam nemo nisi impius neget. Eucharistiam enim instituens, corpus et sanguinem suum disertis verbis ibi exhiberi affirmavit. Tum alia ingentia miracula a Deo facta Patres exerebant, quæ credere jubemur, ut grande etiam Eucharistiae miraculum credendum agnoscamus. Quid Cyrillus Jerosolymitanus, quid Ambrosius haec de re scripserint, jam vidimus. Eis jungendi sunt Gaudentius Brixianus (*Tract.* 2 ad *Neoph.*), Gregorius Nyssenus (*In Orat. Catech.*), Ephraim Edessenus diaconus (*Homil. de Nat. Dei*), auctor librorum de Sacramentis, Eutychius Constantinopolitanus (*Lib. ii in Levitic.*), Cyrillus Alexandrinus (*Lib. iv in Joan.*), Epiphanius (*In Anchorato*). Reliquos Patres, in idem intentos, prætereo, uniusque sancti Hilarii celebrem locum tantummodo adjungo. «Non est humano (sunt ejus verba) aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentiam atque imprudentem prædicationem caelestium dictorum sanitati alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda perversitas est. Quæ scripta sunt legamus, et quæ legerimus intelligamus, et tum perfecte fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo didicimus, stulte atque impie didicimus. Ipse enim ait: Caro mea vere est esca, et sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. DE VERITATE CARNIS ET SANGUINIS NON RELICTUS EST AMBIGENDI LOCUS. Nunc enim et ipsius Domini professione, et fide nostra, VERE CARO EST, ET VERE SANGUIS EST. Et hæc accepta atque hausta in efficiunt, ut et nos in Christo, et Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum denegant» (Hilar. l. vii de *Trin.*, n. 14), etc. Si hæc sincere quaerent atque perpendent catholica Ecclesia hostes, quod nos videmus, et ipsi viderent. Inquit Hilarius: «Vere (et non imaginario) caro est. Vere (et non ex opinione tantum, seu fide dimtaxat sacramentis) sanguis est.» Sed etiam si quaerant, dubitandum est an revera invenire cupiant.

Alterum restat inexcusable argumentum apud Patres de veritate corporis Domini in Eucharistia. Supra vidimus, in vetustis Romanis liturgiis dici, successisse obumbrationibus carnalium victimarum ve-

toris legis veram novæ hostiam, scilicet, corpus et sanguinem Domini. Ex Apostolo autem didicerunt Patres, quæ in lege veteri exhibentur, *umbram* fuisse *futurorum bonorum* (Hebr. x, 4) legis novæ. Propterea manna de cælo cadens, agnus paschalis in mensa edendus, panis et vinum, quæ Melchisedech obtulit, umbræ, figuræ atque imagines fuere veritatis complendæ in novo testamento, hoc est, in ineffabili Eucharistiæ sacramento. Hinc Patres, de incruento sacrificio altaris loquentes, præfiguratum hoc aiunt in oblati a Melchisedech (uti antea Apostolus quoque monuerat) in Agno Paschatis aliisque Judaici fœderis monumentis. Sicui nuper audivimus, Ambrosius scribebat manna fuisse futuri umbram; at verum panem de cælo, videlicet, Christi corpus et sanguinem nunc manducari et potari. Audi et Chrysostomum loquentem de Melchisedech: « Et vide propter honorem in patriarcham collatum, quomodo sacramentum insinuat. Extulit enim ibi panem et vinum. Videns typum, cogit, oro, veritatem; et admirare divinarum Scripturarum accuratam diligentiam, quomodo superioribus sæculis et ab initio præsignata sint (*Chrysost., hom. 55 in Gen.*). » Ita et alii Patres locuti sunt. In re notissima ab iis recensendis abstinere. Qui ergo stare unquam poterit Sacramentarium commentum, qui nihil aliud nisi figuram, umbram et imaginem in Eucharistia agnoscunt, et veritatem aversantur in ea corporis et sanguinis dominici? Ex sanctorum Patrum concordia calculo intelligimus agnum ante paschalem figuram fuisse veritatis adimplendæ in mensa Domini; scilicet, carnis et sanguinis veri ipsius Agni, qui tollit peccata mundi, uti Ecclesiæ omnes in missa proficiunt. Ubinam hæc veritas in altari et mensa Christianorum, si ne ibi quidem aliud sumitur, quam typus seu figura, et panis materialis, præfigurans verum panem qui de cælo descendit? Plura non addo; hæc enim passim a theologicis polemiciis illustrata habes, qui Protestantium cavillationes in re adeo manifesta jam diu protriverunt, et præsens caput concludo verbis sancti Dionysii Alexandrini episcopi, qui sæculo Christi tertio hæc scribebat: « *Mysterium illud inenarrabile sic ab ipso (Christo) vocatur novum testamentum, dare se ipsum nobis in mystica cœna. Non sicuti illi olim carnes animantium ratione carentium super altare imponebant, etc. Nunc autem non sic. Sed ipse Dominus et Deus Israel Salvator noster ait: Qui manducat me, vivet propter me. Deus igitur, qui habitat in nobis secundum testamentum, quod disposuit nobiscum, dicens: Accipite et dividite, etc. Hæc est exinanitio Dei facta ad usum nostrum, ut possimus capere eum. Hoc enim mysterium pertimescendum Apostolus dicit, quia semetipsum exinanivit. Neque in nobis habitat, relicto Patre: apage, etc. Exinaniri Apostolus vocat, capi a nobis mysterium vitæ (id est corpus et sanguinem in Eucharistia) per manus ejus incontaminatas et incorruptibiles et divinas, ut possimus, qui fideles ejus sumus, ipsum capere, et*

A FIERI MANSIO EJUS, ACCIPIENTES EUM TOTUM (*Dionys. Alex. ad Paul. Samosat.*). »

CAPUT XI.

Aliarum Ecclesiarum Occidentalium consensus cum Romana in dogmate de Eucharistia.

Venerabili cardinali Thomasio Editionem debemus Missalis Gothici, ejus nempe usus olim fuit in Gallia Narbonensi, Gothis in Hispania dominantibus subjecta. Missæ hujus Gothicæ antiquitas ad sæcula pertinet quæ regnum et imperium Caroli Magni præcesserunt, eo autem regnante desisse videtur. Missale itidem Francorum, et Missale Gallicanum vetus clarissimus idem cardinalis nobis dedit, quibus usæ sunt earum regionum Ecclesiæ, antequam sub Adriano I pontifice et Carolo Magno rege illuc invehereetur Romana Ecclesiæ liturgia, cui præcedens locum dedere. Ejusdem Missalium vetustatem confirmabit characterum forma, quam mihi P. Blanchinius suppeditavit.

Juvat nunc et in istis antiquatis atque ob-oleis liturgiis rignari, quid ante tot sæcula Ecclesiæ illæ crederent ac traderent de Eucharistia. Et quidem id ipsum, quod Romana profitebatur; d versitas enim rituum nihil obstatat quominus in dogmate unanimis procederent totius Occidentis Ecclesiæ. Itaque in Sacramentum Gothico ad Circumcisionem Domini hæc leguntur: *Suppliciter exoramus, ut hoc sacrificium suscipere, et benedicere, et sanctificare digneris, ut fiat nobis Eucharistia legitima in tuo, Filii-que tui nomine, et Spiritus sancti, in TRANSFORMATIONEM CORPORIS AC SANGUINIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI Unigeniti tui, per quem omnia creas, creata benedixis, benedicta sanctificas, et sanctificata largiris, Deus. In Cathedra sancti Petri hæc eadem oratio repetitur, et post Unigeniti tui additur: Edentibus nobis Vitam æternam, regnumque perpetuum collatura bibiturus. Ad diem Epiphaniæ: Epiphaniæ diem, fratres charissimi, celebri sollemnitate veneremur, pia obsecratione poscentes, ut qui tunc aquas in vinum mutavit, NUNC IN SANGUINEM - UUM oblationum nostrarum VINA CONVERTAT. et qui aliis saturitatem meri potatione concessit, nos potationis suæ libamine, et Paracleti Spiritus infusione sanctificet. Ad diem Assumptionis sanctæ Mariæ: Descendat, Domine, in his sacrificiis tuæ benedictionis coæternus et cooperator Paracletus, ut oblationem, quam tibi de tua terra fructificare porrigimus, cælesti permuneratione, te sanctificante, sumamus. Ut TRANS-LATA FRUGE IN CORPORE, CALICE IN CRUORE, proficiat meritis, quod obtulimus pro delictis. Ad initium Quadragesimæ: Ipse est enim panis (scilicet, Christus antea memoratus) vivus et verus, qui de cælo descendit, etc. Hunc panem, Domine, nobis per hos quadraginta dies ministrare digneris, quem, ut scimus, indesinenter, hortaris. Cujus carne, a te ipso sanctificata, dum pascimur, roboramur, et sanguine dum hausto sitientes potamus, ablumur. Hic panis vivus et verus, qui de cælo descendit, ut daret escam esurientium, imo ut ET IPSE ESSET ESCA viventium. fuit*

nobis in pane, quo corda firmantur. Hanc ipsam orationem habes in veteri Sacramentario Gallicano, quod Mabillonius publici juris fecit. Ibi enim post *Sanctus* legitur: *Hic panis vivus et verus, qui de cælo descendit, ut daret escas esurientium, imo et ipse esset esca esurientium, fiat nō is in pane, quo corda firmantur.* In cœna Domini Gothica liturgia hæc habet: *Vini panis alimenta et sacri sanguinis dona sumpturi, Dominica prece mentes et corda firmemus.* In missa sancti Leudegarii martyris: *Ut descendat hic benedictio tua super hunc panem et calicem in transformatione Spiritus tui sancti, uti hæc benedicendo benedixit, etc.* In missa dominicali, pag. 395, post *Secreta*, hæc leguntur: *Explente sacrosancta caeremoniarum solemnitas, ritu Melchisedech summi sacerdotis, oblata, precamur mente devota te, Majestas æterna, ut operante virtute PANEM MUTATUM IN CARNE, POCULUM VERSUM IN SANGUINE, ILLUM SUMAMUS IN CALICEM, QUI DE TE ELUXIT IN CRUCE EX LATERE.* Post orationem Dominicam: *Libera nos a malo, Domine Christe Jesu. CORPUS TUUM pro nobis CRUCIFIXUM EDIMUS, ET SANGUINEM TUUM pro nobis EFFUSUM BIBIMUS. Fiat nobis CORPUS sanctum ad salutem, et SANGUIS sanctus in remissionem peccatorum.*

Quæ postrema et similia cum producimus, consuevere quidem Novatores contorquere in sententiam suam, et ingenio suo suppleres, quasi per fidem, et non realiter, manducari corpus Christi dicatur, ejusque sanguis potari. At quis non videt, hoc hominum genus sibi sui-que auditoribus patentem creare fraudem, dum ita Patrum sententias interpretantur, non in eis quærentes quæ revera fuerit eorum mens, sed qualis esse debuerit secundum placentiam et desideria Berengarii atque Calvinii? Nihil est in aliorum verbis, quod detorqueri non possit in ridendos, falsos, absontosque sensus, si eis unum verbum et nos addamus. Quæ nunc Sacramentarii sentiunt, si veteres etiam Patres sensi-erant, an non centes ac millies populum monuis-erant, ne, cum dicitur manducari corpus Christi, ejusque sanguinem bibi, hæc figurate et metaphoricæ, neque secundum litteram, esse accipienda, cum vere ac realiter manducatio ista et potatio non fiat, sed fides tantummodo eandem imaginetur? Ast unum, quæso, locum ex antiquorum libris producant Novatores, quo diserte aperteque eorum opinio tradatur. Non profertur, puto; nam quod veteres sæpe docuerunt, nos secundum intelligentiam Capharnaitarum minime edere crudam Christi carnem, certum quidem est; sed nihil eorum causam juvat, uti omnes norunt. Contra tantum abest, ut vetus Ecclesia populum docuerit Calvinianæ scholæ commenta, ut Catholicorum sententiam perspicuis formulis tradiderit. Nuper vidi *panem mutatum in carne, poculum versum in sanguine.* Eadem repetita sæpe videas in antiquorum libris. Aut ergo ex nimia simplicitate errarunt Patres, dum hæc traderent, nulla alia interpretatione et correctione adhibita; aut nimis decipiuntur et decipiunt posteriorum sæculorum novatores, af-

tingendo antiquis Ecclesiæ liturgiis et scriptoribus, quod ipsi nunquam somniarunt. Sinceræ doctæque gentis iudicium hic appello.

Pancula interea deliberamus ex vetustissimo Missali Francorum. Ibi in præfatione linteaminum hæc leguntur: *Sanctificare, benedicere, consecrareque digneris hæc LINTEAMINA in usum altaris tui, ad tenendum involvendumque corpus et sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi.* In altera præfatione: *Ei Filius tuus Jesus Christus, qui se usque in finem sæculi suis fidelibus promisit adfuturum, et PRÆSENTIA CORPORALIS MYSTERII non deserat, quos redemit.* Ita in antiquissimo Missali Gallicano per cardinalem Thomasium edito legitur collecta hæc post Eucharistiam perceptam: *Sumentes ex sacris altaribus Christi Domini ac Dei nostri corpus ac sanguinem... credentes unitatem beatæ Trinitatis, oremus, etc. Aspicere, Domine, qui tuo vesci corpore, et tuum corpus effici vis fideles; fac nobis in remissionem peccatorum esse, quod sumpsimus. Acceptis, fratres charissimi, spiritualibus cibis, et Christi cruore gustato, petamus, ut possideat pectora nostra, qui ora nostra dignatus est sanctificare per munera.* In Cœna Domini eadem missa Gallicana præfert orationem in canone, quam supra dedimus in canone missæ Ambrosianæ, id est: *Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus, etc., dum panem ac vinum (quod Melchisedech in præfiguratione futuri mysterii sacerdos obtulerat) in SACRAMENTO SUI CORPORIS ET SANGUINIS TRANSFORMAVIT.* Ita in expositione vetustissima liturgiæ Gallicanæ, edita a Patre Martene hæc pauca leguntur: *Corpus vero Domini ideo deferitur in turribus (de qua voce infra sermo redibit) quia monumentum Domini in similitudinem turris fuit scissum in petra. Sanguis vero Christi ideo specialiter offertur in calice, quia in tale vasum consecramus (sic) fuit mysterium Eucharistiæ, etc. PANIS VERO in CORPORE ET VINUM TRANSFORMATUR IN SANGUINE (Martene, *Thes. Anecd. et tom. I de antiq. Eccles. Ritib.*).*

Et fidem Christi, et sacram liturgiam a Romanæ Ecclesiæ se accepisse, sedente sancto Gregorio Magno pontifice, per sanctum Augustinum primum Cantuariensium episcopum Britannii gloriantur. Uti-
nam quæ dogmata et ritus tunc acceperunt postremis hisce sæculis per lacrymabile schisma non abjecissent! Laudant ii geminos illos gentis suæ doctores atque Ecclesiarum fundatores; tum tacito ac perlatus eosdem veluti deceptores ac falsarios traducunt; nam ex dogmatis tunc sibi traditis nonnulla, et præcipue quæ ad sacrificium incrementum, et realem Domini præsentiam in Eucharistia pertinent, veluti impias merces repudiant. Atqui evidens certissimumque est sanctum Gregorium cum universa tum sæculi sui, tum præcedentium sæculorum Ecclesiâ, credidisse, et Anglis tradidisse, quæ nunc in Romanâ Ecclesiâ creduntur atque decentur. Attamen ii gratiam hanc referunt sanctissimis pontificibus, ut non solum sustulerint, sed etiam damnaverunt eorum de missa doctrinam. An ullum ex vetustissi-

mis Missalibus suæ gentis luce donarint Angli, me latet. Fortassis illorum Editionem suis opinionibus minime conducere senserunt. Certe in iis nihil aliud invenient de sacrificio incremento, quam quod cæteræ Occidentis liturgiæ præferunt, et quod sæculo Christi octavo clarissimi eorum scriptores Beda et Alcuinus deprædicarunt. Edidi jam ego vetustissimum Antiphonarium celebris monasterii Benchorensis in Hibernia, sæculo Christi septimo aut saltem octavo exaratum, quod temporibus Caroli Magni Dungalus monachus Scotus Ticinum deportavit, et Bobiensi deinde monasterio dono dedit (*Murator., anecdot. tom. iv.*). Inde quæ sequuntur, excerpti: *Hymnum, quando communicarent sacerdotes. Sancti, venite, Christi corpus sumite, sanctum bibentes, quo redempti, sanguinem. Sequitur ibi ad communicare: Corpus Domini accepimus, et sanguine ejus potati sumus. Ab omni malo non timebimus, quia Dominus nobiscum est. Infra habetur: Hoc sacrum corpus Domini et Salvatoris sumite vobis in vitam perennem. Hic est Panis vivus, qui de cælo descendit. Alleluia.* Ita loquebantur piissimi ejus temporis monachi, non reputantes se per fidem in Eucharistia sumere imaginarium tantummodo corpus et sanguinem Domini, sive figuram ac virtutem Christi absentis; sed quidem certissime credentes se reale corpus, verumque sanguinem, quo redempti sumus, tunc accipere, quod et reliquæ Ecclesiæ ante Paschasium Ratbertum credebant.

Neque alia fuit doctrina Mozarabici liturgiæ, qua per tot sæcula usæ sunt Hispaniarum Ecclesiæ. De illa videndi Bona et de Aguirre sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, Martene, le Brun, Pater Pinus et societas Jesu, et alii. Ibi legitur post orationem Dominicam more Græcorum: *Sancta sanctis. Et conjunctio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi sit sumentibus et potantibus nobis ad veniam, etc.* Concilium Toletanum quartum, anno Christi 633 celebratum, hæc habet: *« Post orationem Dominicam, et conjunctionem panis et calicis, benedictio in populum sequatur (Conc. Tolet. iv, c. 18). »* Hoc adnotatum volui, ut discant Protestantes non abuti nominibus panis et vini, quibus usi sunt olim complures, et adhuc multi ex Catholicis utuntur post eorum consecrationem, quasi dona consecrata pergant esse quod erant. Quod a Toletanis Patribus panis et calix ob species appellatur, in eorum liturgia, imo et in reliquis, ad confectionem dicitur *Corpus et sanguis Domini* ob internam Eucharisticam substantiam. Sequitur in Mozarabica: *Panem cælestem de mensa Domini accipiam, uti et in liturgia Romana.* Nominem autem panis cælestis unum Christum Dominum Ecclesia semper designavit, præeunte Domino ipso, qui dixit: *Ego sum Panis vivus, qui de cælo descendit.* Subnectitur: *Domine Deus meus, da mihi corpus et sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi sumere, ut per illud remissionem omnium peccatorum merear accipere.* Tum sacerdos præsentem Christi carnem et sanguinem fideliter credens, eadem alloquitur, inquit: *Ave in ævum, sanctissima Christi caro, in per-*

petuum summa dulcedo. Ave in ævum cælestis potus, qui mihi ante omnia et super omnia dulcis es. Additur oratio: *Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat corpus et animam meam in vitam æternam. Refecti Christi corpore et sanguine, pariterque sanctificati, etc.* In missa Natalis Domini oratio hæc post nomina legitur: *Famuli tui indigni et exigui sacerdotes tremendæ Majestati tuæ spirituales victimas immolantes, offerimus tibi, Deus, hostiam immaculatam, quam maternus uterus impolluta virginitate produxit, pudor edidit, sanctificatio genuit, hostiaque immaculata viri, et vivens jugiter immolatur, hostia quæ sola Deo placere prævalet, quia Dominus est.* In his habes Hispanicarum Ecclesiarum doctrinam de Eucharistia. Eadem autem est cum illa, quam sanctus Isidorus Hispalensis episcopus et doctor tradidit, scribens: *« Primum discipuli corpus et sanguinem Domini non acceperunt jejuni. Ab universa autem Ecclesia nunc a jejuniis semper accipitur. Sic enim placuit Spiritui sancto per apostolos, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi. Panis enim, quem frangimus, corpus Christi est; qui dicit: Ego sum Panis vivus, etc. Vinum autem sanguis ejus est. Hæc autem duo sunt visibilia; sanctificata tamen per Spiritum sanctum in sacramentum divini corporis transeunt, » (Isid. l. de Offic. Eccles., c. 18) etc.* Mirum est qui Binghamus quædam ex his Isidori verbis afferat, quasi panis et vinum consecrata aliud non sint quam signa Christi absentis. Sacramentum utique sunt, et signum visibile Christi, sed Christi in eodem sacramento realiter præsentis. Alioquin non diceret Isidorus in os Christiani dominicum corpus intrare, et apostolos accepisse corpus et sanguinem Domini, et panem esse corpus Christi, et vinum sanguinem Christi. At etiam infra: *« Quantum interest inter propositionem panes et corpus Christi? Quæ differentia inter corpus et umbram, inter imaginem et veritatem, inter exemplaria futurorum et ea ipsa quæ per exemplaria figurabantur. »*

CAPUT XII.

De Orientalium Ecclesiarum liturgiis cum Romana consonis. Contra doctrinam de Eucharistia alia Binghami Angli sive Novatorum elumbia tela.

Jam a sæculis multis non satis deplorabili schismate pleræque Orientales Ecclesiæ a Romana divulæ sunt; nihilo tamen secius fatendum est Græcæ a nobis dissidium levibus potius de causis conflatum fuisse; reliquis vero sectas Orientalium Christianorum uno aut altero dogmate a Latinis catholicis dissentire. Exploratum quoque habemus nullam ex iis sectis esse quæ non horreat Lutheri, Calvini, Socini, aliorumque in Occidente novatorum doctrinam. Sunt autem singulis Orientalium sectis suæ peculiare liturgiæ; Græcis videlicet sub Constantinopolitano patriarcha degentibus, quæ nomina præferunt sanctorum Basili Magni et Joannis Chrysostomi. Ecclesiæ Alexandrinæ propria fuit, quæ

nomine sancti Marci insignitur; Antiochenæ et Jerusalemitanæ, quæ sancti Jacobi nomen retinet. Sunt et aliæ liturgiæ Nestorianis et Eutychianis, hoc est, Syris, Alexandrinis, sive Coptis, atque Æthiopicis. Præcipuas Basilii et Chrysostomi edidit atque illustravit Jacobus Goar volumine singulari; cæteras alii, quas potissimum collegit, publicique juris fecit duobus libris Eusebius Renaudotius Parisiensis. Armeniorum quoque liturgiam evulgavit le Brun (*Tom. III Explic. Miss.*). Certum est parem Orientalibus liturgiis, atque Occidentalibus contigisse fortunam. Nam uti nunc nullus Codex superest qui eam ipsam liturgiam Latinam, quam aut Gregorius primus, aut Ambrosius, aut sancti Leander et Isidorus, in Hispania ab antiquioribus acceptam nova forma donarunt, in primævo suo statu servatum habeat, cum in omnes additamentum aliquod subsequenti sæcula intulerint, ita ad liturgias Orientales sensim accessiones factæ fuerunt, et pro varietate Ecclesiarum in Codicibus varietas orationum invaluit. Orationum, inquam; quod enim est ad incrementum sacrificii substantiam et canonem, Orientales, quanquam scissi a tot sæculis in varias sectas, et plerique a Romanæ Ecclesiæ unitate sejuncti, in hoc tamen concordēs perrexerunt semper, et pergere deprehenduntur. Si igitur tantam omnium Ecclesiarum concordiam in dogmate de Eucharistia ostendere possumus, et simplici quidem ac litterali stylo (quo ad captum populi concriptæ antiquitus liturgiæ omnes variis linguis fuerunt) expressam reperimus eandem doctrinam, quid aliud dicendum restabit, nisi ab uno fonte, scilicet, Christo per ejus apostolos, profluxisse in universam Ecclesiam dogma de veritate corporis et sanguinis Domini in sacrificio altaris? Neque enim excogitari potest nisi a læso cerebro, aut impudenti homine, in corruptionem apostolicæ doctrinæ de re tanti momenti conspirare potuisse tot Ecclesias per orbem diffusas, e quibus nonnullæ vel ante mille et trecentos annos ab orthodoxis discessionem fecere.

Jam tot loca adduximus ex Ecclesiis Latinarum liturgiis, quibus realis præsentia et veritas corporis et sanguinis Domini in Eucharistia aperte traditur, ut cuicumque sincere agentī constare possit non aliam fuisse Ecclesiæ veteris mentem, quam quæ contra Berengarium, illiusque recentiores sectatores catholica Ecclesia constituit. Si in Eucharistia realiter adest et sumitur corpus Christi, inde necessario sequitur panem et vinum conversa fuisse, uti Ecclesia poscere consuevit, in idem Domini corpus et sanguinem. Conversio hæc apud Latinos post Berengarium appellari ex quadam necessitate coepit est transsubstantiatio, ad excludendas cavillationes et fraudes quibus Sacramentarii eludere nituntur terminos et verba Ecclesiæ et Patrum, eandem mutationem designantia sæculis omnibus Berengarii novatoris conatum præcedentibus. Frustra enim novitatem vocis carpunt hæretici, quando minime novum est quod per illam significatur. Posita autem conversione panis et vini in corpus et sanguinem

A Domini, necesse est ut panis et vinum in substantia sua desinant esse quod erant, quanquam nihil ex eorum speciebus immutetur; nam si pergunt esse quod erant, in corpus et sanguinem Domini conversa ac mutata dici non possunt. Quæ ratione autem justmodi conversio fiat, et qui corpus Christi in Eucharistia, atque in minima illius particula, et uno tempore in tot locis, existat, aliæque, quæ aut philosophiæ, aut sensibus, atque intellectui nostro repugnare videntur, antiqui Patres ex omnipotentia Dei credibili ostenderunt. Quis enim neget quin Deus innumerabilia possit facere quæ intelligentiam nostram superent? In sacris propterea liturgiis rogatur Deus, ut oblatio, hoc est, panis et vinum, fiat corpus et sanguis Christi. In Græcis vero et Syriacis, uti infra videbimus, invocatur etiam Spiritus sanctus, ut in sacra dona illabens, eadem transmutet in corpus et sanguinem Domini. Sed antequam istarum quoque verba proferam, præoccupare juvat quæ Binghamus Anglus attulit, contra omnium veterum Ecclesiarum de transsubstantiatione sententiam, non exotica sane, sed vulgatissima atque protrita.

Scilicet in Chrysostomi epistolam ad Cæsarem adducit, ubi legitur: « Sicut antequam sanctificetur panis, panem nominamus; divina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permaneat, et non duo corpora, sed unum Filius corporis prædicatur; sic et hic divina insidente, (vel inundante) corporis natura, unum Filium, unam personam, utraque hæc fecerunt. » Famōsum deinde Theodoretū locum in dialogo secundo exerit, ubi Eranistes Eutychianus hæc habet: « Sicut symbola dominici corporis et sanguinis alia sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur, et alia fiunt (*μεταβάλλεται, καὶ ἑτέρα γίνεται*), ita dominicum corpus post ascensionem in divinam substantiam mutatum est. » Ad hæc respondebat Theodoretus: « Reibus, quæ ipse texuisti, captus es. Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura; manent enim in priore substantia et figura, et forma, et videri tanquæ possunt, sicut et prius. Intelliguntur autem ea esse quæ facia sunt, et creduntur, et adorantur, ut pote quæ illa sunt quæ creduntur. Confer igitur imaginem cum archetypo, et videbis similitudinem. Oportet enim figuram esse similem veritati. Illud enim corpus priorem habet formam et circumscriptionem, et ut semel dicam, corporis substantiam; immortale autem post resurrectionem, et immunē a corruptione factum est, sedensque a dexteris adeptum, et ab omni creatura adoratur, quia Domini naturæ corpus appellatur. » Præterea Ephraemius episcopus Antiochenus, apud Photium, ubi duas in Christo naturas deprædicat, ait: « Sic quod a fidelibus percipitur Christi corpus, et a sensibili substantia non discedit, et indivisum a gratia intelligibili manet. Et baptizatus, spiritualis factus et unus existens, proprium sensibilis s. b.

stantiæ, aquæ, inquam, conservat, et quod fuit non amittit. Denique Gelasius I Romanus pontifex, in libro de duabus Naturis, hæc scribit: « Certe sacramenta quæ sumimus corporis et sanguinis Domini, divina res est; quod et per eadem divinæ efficimur consortes naturæ, et tamen esse non desinet substantia panis et vini. Et certe imago et similitudo corporis et sanguinis Domini in actione celebrantur. Satis ergo evidenter hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in ejus imagine profitemur, celebramus et sumimus, ut sicut in hanc, scilicet, in divinam transeunt Spiritu sancto perficiente substantiam, permanente tamen in sua proprietate natura, sic illud ipsum mysterium principale (id est unio in Christo divinæ et humanæ naturæ) cujus vobis efficientiam virtutemque repræsentat, ex quibus constat proprie permanentibus, unum Christum, quia integrum utrumque, permanere. »

De istis locis acriter disputatum fuit inter Catholicos et Protestantibus; neque mihi animus est exscribere quæ longo sermone commentati sunt Bellarminus et Perronius cardinales, auctor librorum de Perpetuitate fidei, Natalis Alexander, alique catholici scriptores. Attamen quid attente lectori hic animadvertendum sit, pro mea virili exponam. Ex his Lutherani deducunt consubstantiationem, sive impanationem, in sacramento, credentes aliqui cum Catholicis realem præsentiam, hoc est, præcipuum, in eo maximum Eucharistiæ constitutum, a quo pendet illius tremenda majestas, ineffabilis efficacia, virius et præstantia, supra reliqua sacramenta. Verum quam juste, quam solide, excogitatum quoque a Lutero impanationem, seu consubstantiationem, Ecclesia catholica damnavit, facile perspicies. Animadvertendum quippe est manifestam adeo esse vim vocum, quibus tum omnium Ecclesiarum liturgiæ, tum sancti Patres utuntur ad designandam mutationem quæ per consecrationis verba fit in pane et vino, et per vocabulum transubstantiationis designari solet, ut absurdum plane sit excogitare superstitem eorum elementorum substantiam in sacramento, et agnoscere cogamus converti illorum substantiam in corpus et sanguinem Domini. Precatur nempe omnis Ecclesia, ut panis fiat corpus Domini, vinum sanguis: ut Spiritus sanctus illapsus in sacra dona, efficiat panem corpus, ut immutet, ut verat eadem. Ergo non alia mens Ecclesiæ esse potest, nisi panem desinere esse panem, ejusque substantiam converti in Christi corpus. Nunquam orantur Ecclesiæ, ut Domini corpus in panem descendat, et cum illo uniat, quod in hypothesis Lutherana dicendum fuit. Mutationem, transelementationem, transfigurationem (cujus vocis vim supra ostendimus) et similia verba adhibuerunt Patres, et quibus apertissime deducitur catholica Ecclesiæ dogma. Ac notissimum est eosdem Patres ad idem miraculum confirmandum similia adhibere substantialis mutationis exempla, uti in hac ipsa lucubratione non semel monuimus. Quare si ad pacem cum Ecclesia catholica ineundam Lutherani gentis

corda misericors Deus aliquando, uti sperandum est, inclinet, e cujus materno sinu infeliciter divulsi fuerunt, facile illi perspicient quam tenere in Eucharistiæ argumento ab ejusdem Ecclesiæ sententia illorum majores discesserint.

Calvinistæ igitur, locis supra recensitis utentes, imo abutentes, æque Catholicis ac Lutheranis bellum movent, non solum transubstantiationem, sed et ipsam realem præsentiam negantes. At quoniam negare non audent mutationem per consecrationis verba in panem et vinum inferri, hanc tamen non aliam esse contendunt quam quæ baptismo et oleo sacro contingit, virtutis nempe celestis additæ symbolis, quæ symbola non veritatem et realitatem corporis et sanguinis Domini, sed figuram tantummodo ac typum exhibent. Sine lubrica et solida eorum argumentatio, ex nuper allatis locis videamus, et primo de reali præsentia. Ad Chrysostomi verba quod attinet, Pater Montfauconius (*In Edit. Oper. Chrysost.*) et Pater Lequien (*In Edit. Oper. Damascen.*) multa adduxere, ut epistolam ad Cæsarium minime Chrysostomo ascribendam esse evincant. De hac etiam epistola novi clarissimos viros Patrem Harduinum et societate Jesu, et Scipionem Maffei marchionem disputasse, sed eorum lucubrationes nondum vili. Neque reticendus Jacobus Basnagius, qui eandem epistolam rursus typis tradidit (*Tom. I Lect. Canisii*, p. 226), nihil tamen inde haurire ausus adversus Catholicorum sententiam. Prudenter sane; nam etsi totalis ex locis non pateret quantum turbidi affectus in transversum agant Calvinianorum animos et calamos, solus iste evincere posset eosdem clausis sane oculis in nos pugnare, neque respicere an dum hosti vulnus inferre tentant, se ipsos simul gravissime confodiant. Quicunque enim sit illius epistolæ auctor, certe antiquus, ita de Eucharistia loquitur, ut videri possit Catholicorum dogmati de transubstantiatione contrarius; sed et eodem tempore errorem Calvinistarum negantium in Eucharistia præsentiam realem corporis Domini evidenter damnat. Duo nihilominus sæcula jam currunt, ex quo Calvini assecle ejusmodi epistolam in nos intorquent, cum tamen hoc telum eorum pectus recte petat atque confodiat. Duas in Christo naturas unitas, neque confusas, auctor ille contra Eutychianum exemplo Eucharistiæ ostendit.

Ambæ autem naturæ non figurate, non imaginarie, sed vere in Christum per unionem hypostaticam conflunt. Idem quoque auctor ille de Eucharistia crediderit oportet. At evidenter inde consequitur, ab ipso scriptore statui in Eucharistia realiter existere corpus Domini; ridicule enim argumentaretur, imo cum Eutychianis somniis omnino consentiret, si nihil aliud in Eucharistia crederet, nisi figuram et imaginem corporis Domini; imo neque hanc in ipso sacramento posset, sed in una mente et imaginatione fidelium, uti Calvinistæ fingunt. Necessario igitur et hic auctor, cum universa Ecclesia concors, corpus Domini realiter in Eucharistia post consecrationem existens credidit et docuit.

Atqui hic insurgit Calvinista pro-tratus, et Lutheranorum impanationi, ut aiunt, hunc saltem locum favere, et transsubstantiationi adversari inquit. Quid hoc, quæso, Calvinistarum causæ prodest? Sed ne transsubstantiationi quidem scriptoris huius mens officere potest. Cedo rursus illius verba: « Sicut antequam sanctificetur panis, panem nominamus, » quia revera panis est, « divina autem sanctificante gratia liberatus est quidem ab appellatione panis, » quia panis non amplius est, et factus est corpus Christi, uti poscebat precatio Ecclesiæ et sacerdotis. Cum tamen color, odor, friabilitas, palpabilitas, aliæque panis qualitates, sive species, post consecrationem permaneant, propterea natura panis remanet in sacramento dicitur; nam hæc revera ad naturam panis spectant, neque imaginaria, sed vera sunt accidentia panis. Quod si sophisticando exigis, sicuti corpus Christi in Eucharistia realiter existit, ita illic remanere debere corpus panis, nos cum eodem auctore respondemus, non duo corpora, sed unum filii corpus prædicari de Eucharistia, quia panis substantia in corpus Domini per divinam virtutem conversa est, ac propterea Christi corpus ibi est, cum visibilibus speciebus, hoc est, sub natura panis superstitie invisibiliter et realiter latens. Quod tamen perversam agendi rationem (liceat dicere) et pertinaciam Calvinianæ gentis manifeste prodit, ii apud dubium scriptorem, atque in obscuris et confusis unius versionis Latine verbis, quærent, unde realem præsentiam Domini ab Eucharistia excludant, cum contra habeant in tot certissimis Chrysostomi libris quæ sit illius manifesta sententia de sacramento altaris. Nullum mihi ex sanctis Patribus ostendas qui Chrysostomo luculentius, magnificenter, apertius, de ineffabili hoc sacramento fuerit locutus. Possumus obruere hæreticos compluribus locis (idque jam alii præstiterunt) quibus incomparabilis ille episcopus, appellandus propterea doctor Eucharistiæ, realem in sacramento carnem et sanguinem agnoscit ac prædicat. Neque is unquam somniavit, uti novatores faciunt, figurate et metaphorice accipienda esse Domini verba dicentis: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus* sed imo eodem mature damnans, scripsit, ideo *vere* a Christo additum fuisse, « ne obscure, aut per ænigma et parabolam se locutum arbitrarentur, sed scirent omnino necessarium esse ut corpus comederent; » ἵνα μὴ νομίζεν αἰνῆμα εἶναι τὸ φαμένον, καὶ παραβολὴν, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι πάντως δεῖ φαγεῖν τὸ σῶμα (Chrysost. hom. 46 in Joan. vi.). Plura si quisquam cupit ex Chrysostomo, ejus homilias, aut theologos polemicos, et præcipue libros de Perpetuitate fidei consulat. Nonnulla ego quoque brevi ex eo infra proferam.

Ad Theodoretum verba quod attinet, cavens sit qui non videat ex eodem ipso loco manifestissime elucere realem præsentiam Domini in Eucharistia. Primo Eutychianus statuit, post consecrationem symbola appellari corpus et sanguinem Jesu Christi, et nos participes fieri ejusdem corporis et sanguinis,

A Theodoretus idem affirmat. Pergit Eutychianus dicere symbola per invocationem mutari, et alia fieri, hoc est converti in carnem et sanguinem Domini, ex quo postea infer corpus Christi post ascensionem conversum fuisse in divinam naturam, qui error Eutychianorum fuit. Quid Theodoretus? Is reponit adhuc restare in symbolis eorum formam externam, ita ut revera possint videri et tangi. Nos autem intelligere sub symbolorum forma latere et existere id propter quod appellantur corpus et sanguis Domini, cum re ipsa facta sint corpus et sanguis Christi, et propterea nos credere et adorare ibi idem corpus et sanguinem. Quod ego propriis vocibus dico, cautius exprimit Theodoretus secundum disciplinam eorum temporum; præmiserat enim de his aperite loquendum non esse, ne forte quisquam audiret nondum Christianis mysteriis initiatus. Nihil tamen secius ejus mens cuicumque satis patet, cum ait: « Intelliguntur autem (symbola) ea esse, quæ facta sunt, et creduntur, et adorantur, ut pote quæ illa sunt quæ creduntur. » Quid facta sunt panis et vinum per invocationem? quid sunt? quid creduntur esse? Utique corpus et sanguis Domini, ac propterea adorantur. Si nihil ibi esset nisi panis et vinum, et verum ibi non esset corpus et sanguis Domini, procul dubio non adorarentur. Infra idem Theodoretus addit Eucharistiam non solum appellari corpus Jesu Christi, sed et panem vitæ. « Et quod est ad corpus, non illud appellamus corpus divinum, corpus vivificans, corpus Domini, per hæc significantes non esse illud corpus hominis alicujus vulgaris, sed corpus Jesu Christi, qui Deus est et homo. » Palmare igitur et hic habes argumentum contra Sacramentarium commenta. Agnoscit Theodoretus panem factum esse per consecrationem corpus, et quidem ipsius Christi, cui in sacramento præsentem propterea debita sit adoratio. Sed quia illius præcedentia verba favere videntur impugnatoribus transsubstantiationis catholice, iterum de hoc infra agemus.

Ephraem quoque Antiochenus, uti supra vidimus, testatur a fidelibus percipi corpus Christi in Eucharistia. Neque alia mens fuit Gelasio I Romano pontifici, si tamen ad eum pertinent libri de duobus in Christo Naturis; de hoc enim etiamnum disputatur. Ait enim sacramenta, quæ sumimus corporis et sanguinis Christi esse rem divinam. Deinde addit hæc in divina transire, Spiritu sancto perficiente sacramentum, substantiam. Eū quod in omnibus liturgiis petebatur a Deo, et adhuc petitur, ut panis et vinum fiat corpus et sanguis Christi, ut Deus sacra dona convertat ac transmutet in carnem et sanguinem Domini. At non minus hic auctor, inquit, quam scriptor epistolæ ad Casarium, ac Theodoretus et Ephraem Antiochenus, scribunt post ipsam consecrationem remanere substantiam vel naturam panis et vini. Petas ergo ubinam transsubstantiatio? Jamdudum Catholici Bellarminus, Perizonius, Natalis Alexander, Arnaldus, et alii, animati

verterunt æquivoca esse nomina substantiæ et naturæ, neque semper accipi secundum rigorem Peripateticæ scholæ. Proprietates nempe corporum iis etiam vocibus designantur, uti multis exemplis idem evincunt. Certum est eucharistica symbola vel post consecrationem remanere, quod est ad externam eorum faciem et figuram, qualia antea erant, tangique ac videri posse, neque in hoc errare sensus nostros. Aliquid igitur ex natura panis et vini permanet, hoc est, id quod sensibus nostris expositum est, ita ut revera dici possit omnia quæ ad panem et vinum eorumque naturam pertinent non transire in substantiam et naturam corporis Christi, quod satis fuit ad retundendos Eutyebianos, contententes corpus et naturam humanam Christi conversa immutataque prorsus fuisse in naturam et essentiam divinitatis. Verum quod est ad internam substantiam et naturam symbolorum post consecrationem, satis veteres illi ipsi prodiderunt a se credi eam converti in substantiam corporis et sanguinis Domini. Nam Theodoretus ipse non diffitetur mutationem in symbolis fieri per consecrationem, ut vidimus. Testatur itidem panem et vinum symbola esse veri corporis Christi; et interrogante Eutyebiano: « Et credis, te corpus Christi et sanguinem percipere? » orthodoxus respondet: « Ita credo. » Tum faletur symbola facta fuisse corpus et sanguinem Christi, dum inquit: « Intelliguntur autem ESSE QUÆ FACTA SUNT, et CREDUNTUR, et ADORANTUR, utpote QUÆ ILLA SUNT QUÆ CREDUNTUR. » Id est creduntur esse verum corpus et sanguis Domini; neque alius sensus, quam iste, deduci legitime ex ejus verbis potest.

Paria tradit Gelasius, dum scribit sacramenta Eucharistiæ esse rem divinam, et per eadem nos divinæ efflicci consortes naturæ: quod sanctus Hilarius, et tot alii Patres concorditer antea tradiderant. Eaque in divinam TRANSIRE, Spiritu sancto perficiente sacramentum, SUBSTANTIAM. Ex his deficiunt Calvinistarum imaginationes, et locus non relinquitur Lutheranorum opinioni, quando secundum eos non fit mutatio donorum in corpus Christi, sed tantummodo adjectio unius substantiæ ad alteram; cum contra Ecclesia semper agnoverit panem et vinum transmutari, converti ac transire in carnem et sanguinem Domini. Neque baptismalis aquæ et olei sacri exempla, uti diximus, contorqueri possunt ad eludendam realem in Eucharistia symbolorum mutationem; neque enim ullus unquam scripsit aquam illam et oleum transire in Christi aut Spiritus sancti substantiam. Quod denique tenebras ex allatis atrium locis excitatas penitus dissipare potest ac debet, illud est, quod per decem priora sæcula concorditer semper processerint Ecclesiæ et Patres in dogmate de Eucharistiæ sacramento, et nulle tunc nisi levæ nebulae obortæ fuerint contra ineffabile hoc mysterium. Ergo credendi sunt Theodoretus, Gelasius, et Ephraem Antiocheus, non aliud sensisse quam ceteri Patres. Nam ad Chrysostomum quod attinet, solus is omnem de Eucharistia controversiam

A dirimere potest; et quin apertissime ab eo in hanc rem tradantur dogmata quæque catholicæ Ecclesiæ, excus aut impudens sit qui neget. Quid Orientales quoque Ecclesiæ de reali præsentia Christi in Eucharistia, et de sacrorum donorum transmutatione, sive ut nunc dicimus, transubstantiatione, senserint, investigabimus: semper meminerit, quæso, lector, quidquid antea ex Leone Magno contra Eutyebianos, a sanctis Ambrosio, Hilario, Augustino, aliisque Patribus, attulimus. Ex iis enim evidentissime colligitur mirabilem mutationem fieri per consecrationem in sacris donis, et non per fidem Christiani hominis, sed realiter et per omnipotentiam Dei, illiusque verba fieri et haberi in sacramento verum corpus et sanguinem Christi. Caput hoc concludamus verbis Anastasii Sinaitæ, qui æque ac Theodoretus in Eutyebianos, Gaianitas appellatos, circiter annum Christi 620, aut serius etiam, si mavis, scribebat, disputantem Gaianitum cum orthodoxo inducens. Orthodoxus interrogat: « Dic mihi, obsecro, num communio sacratissima corporis et sanguinis Christi, quam offers et participas, vere est verum corpus et sanguis Christi Filii Dei, vel nudus panis, qualis ostiatim venditur, vel vicem duntaxat et figuram gerit corporis Christi, ut sacrificium hirci, quod Judæi offerunt (Anast. Sin. in *Odego*, sive in *lib. cui titul. Dux viæ*)? » Respondit Gaianita: « Absit ut dicamus sacram communionem esse tantum figuram corporis Christi, aut nudum panem; sed ipsum corpus et sanguinem Christi Filii Dei incarnati, et ex sanctissima virgine MARIA nati accipimus. » Orthodoxus: « Sic credimus et confitemur, etc. Non dixit Christus: Hoc est figura, seu quid vices gerens, corporis et sanguinis mei, » etc. En quid sæculo Christi septimo crederent de Eucharistia tam heretici quam orthodoxi

CAPUT XII.

Quid liturgiæ Orientalium Christianorum, sive Græcorum, sive Syrorum habeant de reali præsentia Christi in Eucharistia, et de transubstantiatione.

Adeamus nunc liturgiis quibus ab antiquis sæculis usi sunt Christi fideles Orientales, ut quæ illorum fides fuerit et sit de Eucharistia, percipiamus. Si constabit non aliam fuisse, atque adhuc esse, eorum sententiam de veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia, et de transubstantiatione, quam quæ a Romana Ecclesia semper observata est, jam tandem intelligent, aut intelligere poterunt, Protestantes, dum oculos et aures præbeant veritati, contra eos militare universæ tum antiquæ, tum præsentis Ecclesiæ, consensum, nullamque ullo sæculo accidisse mutationem in his fidei articulis, quando et Orientales a Romana Ecclesia, nonnulli ante septingentos, et alii ante mille et trecentos annos divisi, in hoc dogmate processere semper concordēs. Nam quæ inter nos et illos discordia intercedit de azyms, et de communionē populi sub utraque specie, et utrum e verbis Domini, an ex invocatione consecratio peragatur, argumentum quod præ manibus habemus minime recipit. Quid habeat liturgia quæ sancti i

Joannis Chrysostomi nomen a tot sæculis præfert, et qua utuntur plerique Græcorum, ii potissimum, qui Constantinopolitano patriarchæ subsunt, et Rusii, seu Rutheni, Valacchi, et Moldavi, videamus. Hanc Jacobus Goar nobili commentario illustravit. Ibi sacerdos ita Christum rogat, dum hymnus Cherubicus canitur, inquiens: *Fac idoneum me viriutē sancti tui Spiritus, etc., assistere sanctæ huic mensæ et consecrare sanctum et immaculatum corpus tuum, et pretiosum sanguinem.* Rursus Deum hisce verbis orat: *Emitte Spiritum sanctum tuum in nos, et in hæc dona proposita. Fac quidem panem hunc pretiosum corpus Christi tui.* Diaconus dicit: *Amen.* Addit sacerdos: *Quod autem est in hoc calice, fac pretiosum sanguinem Christi tui.* Diaconus: *Amen.* Rursus sacerdos: *TRANSUTANS Spiritu tuo sancto.* Diaconus: *Amen, amen, amen.* Sacerdos: *Ut fiat accipientibus in sobrietatem animæ, in remissionem peccatorum, in communicationem sancti Spiritus, etc.* Post alias preces sacerdos orans secreto dicit: *Attende, Domine Jesu Christe Deus noster, de sancto habitaculo tuo, et de throno gloriæ regni tui; et veni ad sanctificandum nos, qui in excelsis cum Patre simul resides, et hic una nobiscum invisibili et versaris, et dignare potenti manu tua nobis imperiri immaculatum corpus tuum et pretiosum sanguinem, et per nos toti populo.* Ad fractionem: *Frangitur et dividitur Agnus Dei, Filius Patris, qui frangitur, at non comminuitur; qui semper comeditur, et non consumitur; sed eos qui sunt participes sanctificat.* Diaconus ad communionem ait: *Impertire mihi, Domine, pretiosum et sanctum corpus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi.* Sacerdos autem accipit sanctum panem, inclinans caput ante sanctam mensam, et precatur hoc pacto: *Credo, Domine, et confiteor, quod tu es Christus Filius Dei viventis, qui venisti in mundum ad salvandos peccatores, quorum primus ego sum.* Deinde dicit: *Domine, non sum dignus, etc.* Sed quemadmodum Dominus non dignatus est recumbere in stabulo, et ingredi domum Simonis Leprosi, rogat ut dignetur intrare in præsepe animæ suæ, et in coŋquinatum corpus suum, etc. Reliqua bene multa dimitto. Apud eosdem Græcos in usu est missa sancti Basilii, atque altera liturgia, quæ inscribitur τὴν προεργασμένην. Sed quod ibi similes preces occurrunt, nihil ex eis decerpendum censui. Neque dissimilia sunt quæ leguntur in libro octavo Constitutionum apostolicarum de Græcorum missa.

Fieri posset, ut aliquis e Calvinistis hæc legens, pro more suæ Sectæ, non hic veram Ecclesiæ Græcæ mentem, sed suam sententiam reperiret, addendo, scilicet ac supplendo quæ neque antiqui, neque recentes Græci unquam somniarunt. At qui apud eos sincere agunt, fieri non potest quin intelligant credere Græcos revera et confiteri conversionem et mutationem donorum in reale corpus et sanguinem Domini, quæ ipsi quanquam invisibilia per fidem cernunt, vere tamen ac realiter esse in sacramento, et vere, neque per solam imaginationem, manducari

et potari a fideiis credunt. Quod vero iidem credunt, aperta etiam confessione testantur, cum ante propositum Christi corpus aiunt: *Credo, Domine, et confiteor*, ut supra. Latini quoque, ut antea animadvertimus, idem olim profitebantur ad communionem; nam dicente sacerdote: *Corpus Domini*, responderebat fidelis: *Amen*; id est, *ita credo*: id quod etiam habetur in Constitutionibus apostolicis. Erunt etiam ex Sacramentariis, qui prælaudatas missas tribuendas Basilio et Chrysostomo negabunt, quasi notum non esset sancti Basilii ætate sacram liturgiam in usu fuisse, ipsumque de ea mentionem fecisse (*Lib. de Spirit. S.*, c. 27), et quasi Proculus episcopus Constantinopolos sæculo subsequenti, ac synodus Trullana (*Can. 52*), et Petrus Diaconus circiter annum Christi 529, et Leontius Scholasticus (*Contra Nestor. l. II*), certos nosmet non fecissent de liturgiis a Basilio et Chrysostomo restauratis. Sed quod omnem cavillationibus locum præcipi, quid aliud in Chrysostomi liturgia habetur quam quod ille tam sæpe, tam aperte in sacris inculcavit hominibus? Paucula ex grandi acervo afferre liceat. Homilia in Matthæum inquit: *« Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Quæ tunc in illa cœna fecit Christus, nunc operatur ac perficit. Ministrorum nos ordinem tenemus; qui vero ipsa (dona) sanctificat et TRANSUTAT, ipse est. Bono animo accede. Cum discipulis meis, inquit, facio Pascha. Hæc enim non alia mensa est, hæc nulla re minor quam illa est. Non enim illam Christum, hanc quispiam homo facit. Sed utramque ipse (Chrysost. hom. 83 in Math.). »* Quid vero ex huiusmodi transmutatione sequatur, passim ille prodit, in sacramento agnoscentes realitatem ac veritatem corporis et sanguinis Domini, quanquam superba nostra mens (qualis Calvinistarum est) ac sensus nostri tantæ rei repugnare videantur. Ibidem ergo, simulque homilia 69, ad populum ait: *« Credamus ubique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui nostro et cogitationi absurdum esse videatur, quod dicit. Et præcipue in mysteriis ita faciamus, non illa quæ ante nos jacent tantummodo aspiciens, sed veria quoque ejus teneamus. Nam verbis ejus defraudari non possumus; sensus vero noster deceptus facilis est, illa falsa esse non possunt. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, (sed) credamus, et oculis intellectus (id) percipiamus. »*

In alia quoque homilia in Matthæum sanctus doctor hæc habet: *« Qui dixit: Hoc est corpus meum, et rem simul cum verbo confecit. Non vestis solum, sed corpus Christi nobis propositum est, non ut tangamus tantummodo, sed ut comedamus ac saluremur (Hom. 5, in Math.). »* Homilia de proditione Judæ: *« Non enim homo est, qui de proposita consecratione mensæ Domini CORPUS CHRISTI FACIT ET SANGUINEM, sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, et Dei virtute consecrantur et gratia. Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. »* En Romana

Ecclesiae sententiam de verbis consecrationis, quam Græci quidam carpere sunt ausi. Homilia de sancto Philomono: « Hæc mensa vicem explet præsepis, in quo natus est Christus. Nam et hic ponitur corpus dominicum, non quidem fasciis involutum, ut tunc, sed undique spiritu sancto convestitum. » Ubi agit de sacerdotio, hæc habentur: « O miraculum, o Dei benignitatem! Qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se tradit volentibus ipsum accipere et complecti (*Chrysost., l. iii de Sacerd.*). » In alia homilia: « Recolite, quia illius corpus est et sanguis, qui supra coelos residet, qui ab angelis suppliciter adoratur. Illius, inquam, qui proxime assisit immortalis Dei potentiae. Hujus nos delibamus sanguinem et proprium corpus nobis sumendum tradidit (*Idem hom. 3 in Epist. ad Ephes.*). » Plura non addo. O utinam qui ineffabili huic sacramento ac mysterio primum ac præcipuum pondus dignitatis ac virtutis per summum scelus eripere, hoc est realem præsentiam Domini negare sunt ausi, Chrysostomi scriptis, deposita omni simulate, diligenter animoque sincero studeant! Ibi in meridie positam intuebuntur Romanæ Ecclesiæ de Eucharistia sententiam, et invenient complures missæ Græcæ caeremonias, et fractionem corporis Christi, ut alia omittam. Dixi Græcos ad communionem profiteri suam fidem de veritate corporis Domini. Id confirmandum censeo auctoritate Theodori Studitæ in dialogo inter hæreticum et orthodoxum scribentis: « Quomodo, ait orthodoxus, appellas quæ a sacerdote in hierologia sacrisque hymnis tractantur? imaginem, an veritatem? Quod si imaginem, o rem absurdam! A blasphemia in blasphemiam ruis. Sin autem veritatem, ut revera est; ipsum enim corpus et sanguinem Domini fideles, dum sumunt, divinæ vocis auctoritate confitentur; quorsum nugaris, veritatis mysteria ad figuras traducens (*Theodor. Studit., in Antirrh. 4 adv. Iconomac.*). » Ita ille circiter annum Christi 766. Neque aliter senserunt et licuti sunt Græci Patres in concilio secundo Nicæno, anno Christi 787, dum contra eosdem Iconoclastas aiunt: « Nullus aliquando tubarum Spiritus, sanctorum videlicet apostolorum, aut illustrium Patrum nostrorum, incurvatum sacrificium nostrum dixit imaginem corporis Christi (*Conc. Nic. ii, Act. 6.*). » Post Salvatoris verba subdunt: « Et non dixit: Accipite et comedite imaginem corporis mei, » etc. Ergo liquido demonstratum est quod nunquam Dominus, vel apostoli, aut Patres, imaginem dixerunt sacrificium incurvatum, quod per sacerdotem offertur; sed ipsum corpus et ipsum sanguinem. » Denique de pane et vino Eucharistico aiunt: « Antequam sanctificentur, vocata sunt typi, post sanctificationem autem proprie corpus ac sanguis Christi dicuntur, exist, et credentur. » Illic addit quæ Joannes Damascenus, aliter apud Græcos Thomas Aquinas, longe ante idem concilium Nicænum descripserat de Eucharistia (*Lib. iv de Fide, c. 13*), omnino contraria Calvinistarum commentis: quæ uti notissima

A ego prætereo. Adde tot alios Græcos scriptores sacros, per subsequentia sæcula concordēs in hujusmodi dogmate, quorum testimonia congesta habes in libris de Perpetuitate fidei. Uno verbo, nulla dubitatio superest quin Ecclesiarum Græcarum sententia de Eucharistia, tam antiquarum quam recentium, eadem semper fuerit, et adhuc sit, quam quæ a Romana Ecclesia creditur et prædicatur.

B Jerosolymis antiquius in usu fuit liturgia sub nomine Jacobi fratris Domini, quæ Græca primum, tum Syriaca lingua fuit conscripta, quod Syri potissimum in ea civitate versarentur. Certum quippe est omnium vetustissimas liturgias in Oriente Græcis litteris fuisse consignatas. Hæc autem liturgia tum a Christianis Jacobitis, Monophysitarum errorem profitentibus, tum a Melchitis orthodoxis est usurpata. Sunt tamen iis populis et aliæ liturgie, quas Renaudotius publici juris fecit. Quod præcipue in tam multiplici liturgiarum copia animadvertere possumus, quæ ad substantiam Eucharistiæ atque incrementi sacrificii pertinent cum Romanæ, et reliquarum Ecclesiarum liturgiis et doctrina consentiunt. Syrorum Jacobitarum liturgiam audire nunc juvat. Varietas enim precum superficiali tantummodo discrimen importat. Ibi canticum hoc habetur: *Populus tuus, Christe, benedictus Christus, qui edificavit Ecclesiam suam super Simonem, et elegit sacerdotes ad dividendum in ea corpus et sanguinem suum. In timore magno stant sacerdotes cum diaconis, et distribuunt corpus et sanguinem Filii Dei. Oves tuæ, Christe, stant ad ostium tuum; comedunt corpus, et bibunt sanguinem tuum, canuntque gloriam divinitati tuæ. Infra Sacerdos ait: Ego sum Panis vitæ, dicit Dominus noster, qui ex alto in infima descendi, ut per me mundus vivat, etc., et ecce serunt me manibus suis sacerdotes super altaria: alleluia. Tum hæc alia dicit de vita jam defunctus: Illi, qui comederunt corpus tuum sanguinem, et libaverunt sanguinem tuum calicem salutis, cum Abraham recumbunt ad mensam tuam, Domine. Sacerdos: dum frangit hostiam, et dum corpus est super manus ejus, dicit hanc orationem, sive fidei professionem: Tu es Christus Deus noster, qui in vertice Golgotha in Jerusalem transfixus es in latere tuo propter nos. Tu es Agnus Dei, qui tollis peccatum mundi. Tu porce delictis nostris, et dimitte peccata nostra, nosque constitue ad dexteram tuam. Dum particulam mittit in calicem, ait: Pater veritatis, ecce Filius tuus, hostia tibi placita: illum suscipe, qui pro me mortuus est, et per eum esto propitiatus. Ante communionem dicit: Præsta mihi, Domine, ut comedant te sancte, et per communionem tuiillantur omnia præca mea desideria, etc. Dum accipit particulam ex coeleari, dicit: Teneo ego te, qui continens fines terræ; te in manibus habeo, qui regis profunda; te, Deus, pono in os meum, etc. Communicans inquit: Particula propitiatoria corporis et sanguinis Christi datur sero infirmo, etc. Qui communionem accipit, dicit Amen. Sacerdos autem reversus ad Altare, dicit: Domine Jesus Christe, corpus tuum sanctum, quod comedimus, et sanguis tuus propitiatorius, quem bibimus,*

C
D

non in iudicium aut in vindictam fiat nobis, sed in vitam et in salutem. In antiquiore liturgia sancti Jacobi, ubi canon missæ habetur, secundum morem Orientalium post Christi Domini verba consecratoria, hæc dicit sacerdos : *Miserere nobis, Deus Pater omnipotens, et mitte Spiritum tuum sanctum, etc.*, ut adveniens efficiat panem istum corpus vivificum, corpus salutare, corpus celeste, corpus animabus et corporibus salutem præstans, corpus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, in remissionem peccatorum et vitam æternam accipientibus illud. Populus dicit, Amen. Pergit sacerdos dicere : *Et mistum, quod est in hoc calice, efficiat sanguinem novi testamenti, etc. Sanguinem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, etc.* Infra dicit : *Credimus, accedimus, obsignamus, et frangimus Eucharistiam hanc, panem celestem, corpus Verbi Dei vivi in calice salutis, etc. Corpus tuum sanctum et sanguis via sint quæ deducat ad regnum tuum.* Infra diaconus : *Inclinate capita vestra coram Deo misericordii, coram altari propitiatorio, et coram corpore et sanguine Salvatoris nostri, etc.* Ut alia præteream, ibi hæc oratio legitur : *Ora assueta alimento et frugibus confitentur gratiam tuam, per quam meruerunt donum hoc celeste, quod est corpus et sanguis Unigeniti Filii tui.*

Apud Renaudotium succedit liturgia sancti Xisti papæ Romani, ab eisdem Jacobitis usurpata, ex qua hæc pauca tantum decerpo. Sacerdos, dum frangit oblatam, dicit : *Præsta, Domine, manibus meis infirmis ut cedant et frangant corpus tuum sanctum, et filiis Ecclesiæ sanctæ dividam illud, etc.* Dum signat particulas fracti corporis et calicem, dicit : *Inspargitur sanguis Domini nostri super corpus ejus sanctum, etc.* Et cum communicaturus est, hanc orationem inclinatus recitat : *Te gesto, Domine, manibus meis, et complector pugio, Domine sæculorum, quem creaturæ non continent, teque, Omnipotens, in os meum pono. Presta mihi, Domine, ut comedam te sancte, etc.* In geminis liturgiis Jacobitarum, quæ nomen præferunt sancti Petri principis apostolorum, paria leguntur de invocatione Spiritus sancti ad consecrandam oblatam, ut efficiat panem corpus Christi, et vinum sanguinem ejus. Similia deprehendas in liturgia duodecim apostolorum, et in altera sancti Joannis evangelistæ; et in ea quæ tribuitur sancto Marco evangelistæ; et in aliis insignitis nomine sancti Clementis Romani, sancti Dionysii Athenarum episcopi, sancti Ignatii, sancti Julii papæ Romani, sancti Joannis Chrysostomi Syriaci. In liturgia sancti Marthe illdem Syriaca invocatur Spiritus sanctus, ut panem hunc simplicem transmutet, et efficiat corpus ipsum, quod pro nobis immolatum est in crece, etc., et vinum mistum, quod est in hoc calice, transmutet et perficiat sanguinem ipsum qui effusus est pro nobis in vertice Golgothe, etc. Sunt et ibi liturgie, præferentes nomen Dioscori patriarchæ Alexandrini, et Philoxeni episcopi. In ista de Christo dicitur : *Qui commiscuit corpus suum cum corporibus nostris, et sanguinem suum miscuit membris nostris.* Et in li-

Aurgia Syriaca Matthæi Pastoris hæc oratio habetur : *Christe, qui dedisti corpus tuum, ut comederemus, essetque fermentum vitæ, etc.* In liturgia Syriaca beati Jacobi Edesseni post invocationem sancti Spiritus, de corpore et sanguine Domini dicitur : *ut commista animabus et corporibus nostris, sint nobis ad veniam, et non ad accusationem, etc.* In liturgia Syriaca Dionysii Barsalibi Spiritus sanctus invocatur, ut panem istum perficiat corpus Dei nostri, et mistum, quod est in calice, transmutet in sanguinem Christi Dei nostri. Similis formula occurrit in liturgia Dioscori episcopi. Mitto Syriacas Nestorianorum liturgias. In omnibus hisce Orientalium liturgiis eadem sunt canonis præcipuæ partes, incipientes a *Sursum corda*, hymno Seraphico, verbis Domini consecratoriis, et invocatione Spiritus sancti, ut eandem consecrationem perficiat. Sequitur *Pater noster*, deinde communio.

B Et hic quicumque oculis minime captus est ex hominibus doctis, non videre nequit confirmatam ab Orientalibus Romanæ et reliquarum Occidentalium Ecclesiarum de Eucharistia doctrinam. Hic etiam præsentia realis, hic verâ conversio donorum in corpus et sanguinem Domini, et vera illorum mutatio et potatio statuitur; neque populis iis, a tot sæculis a Romana Ecclesia divisus, in mentem venit imaginaria Calvinianorum præsentia Christi, quæ ex fide accipientium, et non ex verbis Domini et stupenda vi Spiritus sancti, pendet. Neque ii unquam somniarunt mutationem, quam in Eucharistia et ipsi Calvinistæ negare non possunt, nihil aliud esse quam additamentum virtutis et qualitatis cœlestis pani et vino. Concordes enim Orientales omnes cum Ecclesia Romana agnoscunt, credunt, fatentur, mutationem oblatorum fieri in ipsum corpus et sanguinem Domini. Atque in omnibus ferme liturgiis istis advertendum est populum post verba invocationis sancti Spiritus respondere *Amen*, id est, ita credimus. Quod autem a tot sæculis credunt ii populi, idem est ac quod sæculo Christi quarto, nempe circiter annum Christi 330, in iis ipsis regionibus credebant, et deprædicabant sancti viri, scilicet, Cyrillus Jerosolymitanus episcopus, et Ephræm diaconus Edessenus. Celeberrima Cyrilli ejusdem catholice Ecclesiæ doctrinam exponentis verba, quæ supra jam attulimus, sine pudore sit, qui alio deorquere se posse putet. Hæc etiam addere liceat : « In typo (sive figura) Panis datur tibi corpus, et in typo vini datur tibi sanguis, ut cum sumpsis corpus et sanguinem Christi, concorporeus et consanguis ipsi efficiaris (Cyrill. Jerosol., Catech. 22 sive Mystagog. 4). » Qua loquendi ratione uti sunt et alii ex Patribus. Liturgiam postmodum Cyrillus explicat, non dissimilem in substantia a reliquis nuper laudatis; et de invocatione ad consecrationem in hæc verba loquitur : « Deum benignum exoramus, ut emittat Spiritum sanctum super dona proposita, ut faciat panem quidem corpus Christi, vinum vero sanguinem Christi; omnino enim quodcumque attigerit Spiritus sanctus, subito transmutatur in substantiam, id sanctificatum

et TRANS-MUTATUM EST (*Catech. 23, sive Mystagog. 5*). » A Et hic habes transsubstantiationem. Ephræm vero, ac si Sacramentarios docendos suscepisset, tot cavillationibus insectantibus catholice Ecclesiæ fidem, ita scribit : « Qui per oculos fidei intuetur, manifeste ac perspicue Dominum contemplatur, et plena ac firma fide manducat sanctissimum corpus et bibit sacratissimum sanguinem Agni immaculati, qui est unigenitus Filius cœlestis Patris; neque inani curiositate scrutatur mysteria fidei sanctissimæ ac prorsus divinæ, etc. Quod unigenitus Filius Dei Jesus Christus Salvator noster pro nobis operatus est, omnem admirationem, omnes cogitationes, omnia verba superat, quando nos, quanquam carne indutos, igne et Spiritu nutrit, dum COMEDENDUM NOMIS PRÆBET SUUM CORPUS ET SANGUINEM POTANDUM (*Ephræm. Edess. serm. de Nat. Dei curiose non scrut.*). » Qui adeo ineffabile et supra humanum captum semper censuere Eucharistiam, uti adhuc a Catholicis creditur, quam longe allessent a Berengarii et Calvinii commentis unusquisque intelligit. Vera fide, non curiositate, utendum ait sanctus Ephræm, cum grande illud omnipotentiae et amoris divini miraculum contempnamur. En interea ut liturgiæ sanctis Patribus lucem præbent, et a Patribus rursus ipsæ accipiunt. Potuisssem huc adducere Armeniorum liturgiam a Patre Le Brun in suos libros liturgicos integre illatam, ubi nisi qui dedita opera cœcutire velit, non intueri nequit populorum quoque illorum fidem de Christo realiter præsentem in Eucharistia. Sed quia prostant et apud Italos illius libri, ab iosa liturgia defloranda abstineo.

CAPUT XIV.

Consensus dogmatis de Eucharistia ex Ægyptiis liturgiis, sive Græcis, sive Copticis, confirmatus.

In Ægyptum transeamus, ubi Alexandrina Ecclesia primum olim post Romanam locum tenuit, et a sancto Marco evangelista originem suam arcessit. Plures ibi quoque liturgiæ in usu fuere, et adhuc sunt, sive Græcis, sive Copticis litteris consignatæ, quarum Editionem debemus diligentiae clarissimi viri Eusebii Renaudotii. Iis potissimum utuntur Copti Jacobitæ, in Monophysitarum errorem a tot sæculis prolapsi. Et quandoquidem Æthiopes Christiani, ingens populus, Alexandrino patriarchæ subsunt, atque ab eo consueverunt accipere metropolitani, sive *abuna* suam, nil mirum, si earum quoque Ecclesiarum vetustæ liturgiæ cum Copticis consentiant, eundemque errorem foveant. Ad nostrum vero argumentum quod attinet, ex divina Providentia factum est ut iidem populi non aliam unquam professi fuerint ac profiteantur de incremento sacrificio et Eucharistia sententiam, quam quæ servata semper fuit in Ecclesia Romana. Id primo constabit ex liturgia Græca, cui præfixum nomen sancti Marci. Ibi ante verba Domini consecratoria legitur : *Fac, o Deus, ut plenum quoque sit hoc sacrificium benedictione tua, per adventum sanctissimi Spiritus tui*. Christi verba

succedunt, elata voce pronuntiata, ad quæ populus respondet : *Amen*; et nihilominus pro more Orientalium post ea additur : *Emitte præterea super nos, et super panes et calices istos Spiritum sanctum tuum, ut eos sanctificet et consecret, tanquam Deus omnipotens, et faciat panem quidem corpus* (populus respondet *Amen*), *calicem autem sanguinem novi testamenti, ipsius Domini Dei et Salvatoris et summi Regis nostri Jesu Christi*. Sacerdos dans communionem clero, dicit : *Corpus sanctum. Sanguis pretiosus Domini Dei et Salvatoris nostri*. In liturgia Coptica sancti Basilii oratio oblationis, sive propositionis, panis et calicis hisce verbis concepta est : *Domine Jesu Christe, Fili unigenite, Verbum Dei Patris, etc., rogamus obsecramusque bonitatem tuam, o amator hominum. Ostende faciem tuam super hunc panem, et super hunc calicem, quos super mensam hanc tuam sacerdotalem posuimus. Benedic eos et sanctifica eos et consecra eos. TRANSFER EOS, ita ut panis quidem hic fiat corpus tuum sanctum, et hoc mistum in hoc calice sanguis tuus pretiosus, ut sint nobis omnibus præsidium, etc.* Procedit deinde liturgia, et sequitur anaphora, sive canon, in quo ad verba consecratoria panis, populus respondet *Amen*, et ad consecratoria calicis, *Amen*, nempe, ita est. Subsequitur invocatio Spiritus sancti, *ut panem quidem hunc faciat corpus sanctum ipsius Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quod datur in remissionem peccatorum et vitam æternam ei qui illud percipiet* (populus respondet *Amen*), *et hunc calicem sanguinem pretiosum novi testamenti tui, ipsius Domini Dei et Salvatoris nostri, etc.* (populus repetit *Amen*). Ad fractionem, ut Rubrica habet, sacerdos sumit corpus sanctum manu dextera, imponitque sinistræ, ponitque digitum super corpus in latere Despotici (sive majoris particulae) eo loco, ubi fractum est, et dicit : *Corpus sanctum*. Tollitque digitum suum desuper corpore, inmittitque in calicem, et intingit extremum pollicis sui sanguine pretioso. Tum educit digitum e sanguine, et iterum signat sanguinem in modum crucis gloriosæ, et ait : *Et sanguis pretiosus Christi ipsius omnipotentis Domini Dei nostri*. Post Sancta sanctis, accipit sacerdos tertiam partem in qua erat despoticon, dividitque in tres partes. Quod si fuerint magnæ, frangit eas disco, et tres partes manui dextræ imponit, quam retinet elevatam, laevam vero intra di cuius, inquires : *Corpus sanctum, et sanguis pretiosus, purus, verus Jesu Christi Filii Dei nostri. Amen. Corpus et sanguis Emmanuelis Dei nostri in rei veritate. Amen. Credo, credo, credo, et confiteor usque ad exitum vite spiritum, hoc est corpus vivificum Filii tui unigeniti Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ accepit ex omnino nostrum dominum, Deipara, etc.* Ante communionem dicit sacerdos secreto : *Dignos fac, Domine, nos omnes, ut corpus tuum sanctum percipiamus, et sanguinem tuum pretiosum ad mundationem corporum, animarum, etc.* An hic locus sit sensibus metaphoricis, typis, figuris aliisque Calvinistarum imaginationibus, qui inter

eos pacate et sincere ista perpendent, judicare facile poterunt.

In Coptica liturgia, quæ sancto Basilio tribuitur, oratio fractionis ad Filium hisce verbis concepta est: *Benedictus es, Christe Deus, qui per incarnationem tuam incomprehensibilem preparasti nobis panem caelestem, CORPUS HOC TUUM SANCTUM in mysterio, omnibus modis sanctum. Miscuisti nobis calicem ex fructu vitis veræ, quæ est latus divinum tuum et immaculatum, ex quo manavit nobis, postquam tradidisti spiritum, sanguis et aqua, quæ mundum universum purificaverunt. Sequitur Corpus sanctum, etc., et professio fidei: Credo, credo, etc. In liturgia sancti Cyrilli invocatur Spiritus sanctus super hunc panem, et super hunc calicem, ut purificentur et transferantur, et hunc panem quidem faciat corpus Christi, etc. Ibi est oratio pro cochleari, in quo suscipienda sunt membra corporis sancti, quod est corpus Filii tui, etc. Similia leguntur in liturgia Græca Alexandrina sancti Basilii, et in altera sancti Gregorii (quis ille fuerit, nescio) in qua oratio inclinationis capitis hæc verba exhibet: *Attende, Domine Jesu, etc., qui sursum sedes cum Patre, et hic nobiscum invisibiliter ades, etc., et dignare potentem manu tua participes nos facere immaculati corporis tui, et pretiosi sanguinis, et per nos omnem populum. Tu enim es qui frangeris, et frangis, quamvis infractus, etc. Ibi quoque occurrit professio fidei ad propositum corpus et sanguinem Domini: Credo, credo, etc. Neque præmittendum tam Græcis, quam Copticis et Arabicis, litteris antiquitus scriptam reperiri hanc sancti Gregorii liturgiam. Ibi præ cæteris precibus consideranda venit oratio, quæ verba consecrationis subsequitur. Diaconus ait: *Adorate Deum cum timore et tremore; quæ referenda esse ad Christum Dominum ex contextu apparet. Prosequitur sacerdos inquit: Tu, DOMINE, VOCE TUA COMMUTA HÆC, quæ sunt proposita (scilicet, panem et vinum). Tu CORAM NOBIS POSUIT, perface nobis hoc ministerium plenum mysteriis, mitte super nos gratiam Spiritus sancti, qui sanctificet et transferat HÆC DONA proposita in CORPUS ET SANGUINEM salutis nostræ, et hunc quidem PANEM FACIAS CORPUS TUUM SANCTUM, etc. Et rursus hunc CALICEM SANGUINEM pretiosum testamenti tui novi, Domine Deus et Salvator noster Jesu Christe, etc. Rogatur Dominus, ut voce sua, hoc est, voce quæ omnia potest, commutet sacra dona; qui ea transferat in corpus et sanguinem suum, illabente in ipsa Spiritu sancto. Qui in ejusmodi verbis ac petitione transmutationem donorum ab antiquis deprædicatam non agnoscit; libero animo hæc minime contemplatur. Renaudotius antea ostendit quam futili ac violenta interpretatione Claudius Salmasius eludere ac depravare conatus fuerit in ejusdem liturgiæ verbis perspicuam mentem ac fidem Ægyptiacæ Ecclesiæ.***

Quot eximiliis doctoribus floruerit olim Alexandrina Ecclesia, nemo eruditorum ignorat. In eorum quoque libris Protestantes, si positis præjudiciis quærent, nullo negotio invenirent, quidquid nuper lau-

date liturgiæ exhibent de veritate corporis Christi in Eucharistia. Nam quid aliud nos docet Origenes tertio Christi sæculo, dum de puero centurionis loquens hæc scribit: « Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando PANE VITÆ et PO-CULO FRUERIS, MANDECAS ET BIBIS CORPUS ET SANGUINEM DOMINI, tunc DOMINUS sub tectum tuum INGREDITUR. Et tu ergo humilians te metipsum, imitare hunc centurionem, et dicito: Domine, non sum dignus (Origen., hom. 4 de divers. Evang. loc.), etc. » Adeo autem perspicua sunt hæc de re verba Cyrilli episcopi Alexandrini, qui sæculo Christi quinto floruit, ut inanem semper lusum luserit, quicumque aperte ejus menti tenebras effundere nisus fuit. Ex compluribus locis pauca hæc accipe. « Quare (ait) instituta fuit eulogia mystica (id est, Eucharistia)? qualis ejus virtus, nisi UT SE INSINUET IN NOS, AC IN NOBIS HABITARE FACIAT JESUM CHRISTUM ETIAM CORPORALITER PER SANCTÆ SUÆ CARNIS PARTICIPATIONEM ET COMMUNIONEM? Non tantum dicit Jesus Christus, intra nos se futurum unionem benevolentiae et amoris, sed etiam per COMMUNICATIONEM NATURALEM (Cyrill. Alex., l. x in Joan. II, c. 15). » Quam in rem exemplum adhibet geminarum portionum ceræ, quæ per ignem fusæ commiscentur. Alibi contra Nestorium inducit Christum dicentem: « se ipsum intrare atque introduci in nostra corpora PER PROPRIAM SUAM CARNEM. Non enim Divinitas est, sed PROPRIUM CORPUS VERBI, quod propositum est super sacras ecclesiarum mensas. Nos in ecclesiis celebramus sanctum, vivificum, et incrementum sacrificium, credentes, corpus, quod nobis proponitur (in altari) non esse corpus simplicis hominis, et nostri similis; ILLUD enim SUMMUS FACTUM PROPRIUM CORPUS ET PROPRIUM SANGUINEM VERBI omnia vivificantis (Idem. l. IV Contra Nestor., c. 5). » Alibi (Lib. XI in Joan., c. 12) rursus ait, nos « corporaliter et spiritualiter » sumere illum qui verus et naturalis Filius Dei est. Idem multis eos arguit (Lib. IV in Joan.), uti blasphemos, qui peterent qui fieri possit ut Christi corpus et sanguis realiter sint in Eucharistia, quasi omnipotentiae Dei limites statuunt. Eodem tempore, quo Cyrillus Alexandrinus, scilicet, medio sæculo Christi quinto, floruit Isidorus Pelusiota, illius amicus. Is quoque Marathoni monacho scribit: « Is est idem Spiritus sanctus, qui in mystica mensa facit ut PANIS COMMUNIS et familiaris oblatas PROPRIUM CORPUS FIAT, QUOD DEI FILIUS IN INCARNATIONE SUSCEPIT (Isidor. Pelus., l. I, epist. 109). » In altera epistola inquit: « Uti Joseph ab Arimathea involvit in linteo, et in sepulcro tumulavit corpus Domini, etc., ita cum nos super linteum sanctificamus panem oblatum, sine dubitatione invenimus CORPUS JESU CHRISTI (Idem, l. I, epist. 125). » En quam concordēs cum liturgiis suæ gentis olim quoque pergerent sancti Patres. Si illorum sermonem nondum pro sua calamitate aut pertinacia Sacramentarii intelligunt, solatio tamen Catholicis erit repetita hic legere in confirmationem fidei et doctrinæ quam proficiuntur.

Superest ut aliquid etiam afferamus ex Abyssinorum, sive Æthiopum, sacris liturgiis. Ad hæc usque tempora in Africæ intimis regionibus dominatur multis provinciis Abyssinorum rex, qui cum gente sua Christi religionem observat, illic invecam usque a sancti Athanasii magni episcopi Alexandrini temporibus. Quod populi ii dogmata fidei primum acceperint ab Ecclesia Alexandrina, catholicum quoque, id est, metropolitanum usque adhuc accipere consueverunt ab Alexandrino patriarcha. Atque hinc etiam factum ut Dioscori Alexandrini errorem de una in Christo natura, sive tunc, sive postea, adoptarint. Ex quo Arabes sæculo Christi septimo potiti sunt Ægypto, inter populos Occidentis, imo et Orientalis, omne commercium abruptum fuit cum Abyssinis. At postquam Lusitani, labente sæculo quinto decimo, in Indias Orientales penetrarunt, res illius regionis innotescere rursus cœperunt, eorumque mores anno Christi 1530 peculiari libro descripsit Franciscus Alvarez presbyter Lusitanus, inter eos per sexennium versatus. Tunc igitur innotuit, ex misericordia Dei, gentem, a tot sæculis vix Occidenti notam, atque a Romana et Græca Ecclesia scissam, constantissime servasse eandem de Eucharistia doctrinam, quam et Romani et Græci intactam semper retinuerunt. Realem nempe Christi præsentiam in Eucharistia, ac transmutationem donorum in corpus et sanguinem illius universus ille populus credit, fatetur, ac prædicat. Dolendum est tentatam non semel Ecclesiarum illarum unionem cum Romana infeliciter cessisse, quod tamen bene cœptum fuerat. Sed quia nimis multa ab iis populis exegimus, neque tolerandos quosdam ritus censuimus, qui tamen tolerari cum levi mutatione possunt, omnia in pesum ruerunt, ita ut nunc, non dicam Romanis, sed Europæis quibusque in Abyssiniam præclusus sit aditus. Uti viri docti animadverterunt, Jobus Ludolphus, inter Protestantes bene de lingua et rebus Æthiopi is meritis, lepidum ludum ludit, cum Gregorius presbyterum Æthiopem interrogavit, an Abyssini Catholicorum transsubstantiationem amplecterentur. Respondit Gregorius, talem transsubstantiationem Abyssinis esse ignotam; cives suos tam scrupulosos non esse, neque tam spinosas quæstiones movere. Si bona fide Ludolphus egisset, rectoque animo veritatem assequi excupisset, nulla ei facienda erat de transsubstantiatione interrogatio, cum hanc vocem nullus ex antiquis Patribus usurparit; sed quidem an Abyssini crederent quod per eam vocem Catholicis significat. Scilicet, num panis et vinum per consecrationem revera convertantur atque transmutentur in reale corpus et sanguinem Domini. Hoc sine dubitatione Abyssinus ille sacerdos asseruisset; constat enim hanc esse fidem gentis illius, quod et illorum liturgiæ manifeste testantur. Sunt autem populis iis, Christi religionem profitentibus, plures liturgiæ, inter quas omnium vetustissimæ censentur duæ. Prior Apostolorum nomen præfert, atque apud eos potissimum in usu est. Hanc Renaudotius pro-

tulit (Tom. I, Liturg.). Dioscoro Alexandrino, famoso Monophysitarum pugili, altera tribuitur; atque hanc publici juris fecit Wansleb Erfurtensis. Easdem nunc consulam oportet, visuri quænam sit de Eucharistia illorum sententia.

In liturgia a Renaudoto edita, quæ apud Æthiopes Christi fideles communis est, et canon universalis appellatur, præmittitur oratio super patenam, in qua hæc leguntur: *Domine Deus noster Jesu Christe, etc., extende nunc manum tuam super hanc patenam; benedic, sanctifica, et purifica istam, ut in ea PERFICIATUR CORPUS TUUM SANCTUM, etc.* Paria in oratione super calicem habentur. Et in oratione super cochlear, quod sanguis Domini ministrabatur, sanctificatio illius petiitur ad administrandum corpus et sanguinem unigeniti Filii tui, etc. Hisce autem verbis oratio oblationis mysticæ concepta est: *Princeps Jesu Christe, etc., ostende faciem tuam super hunc panem, et super hunc calicem, quos proposuimus super hoc altare spirituale tuum. Benedic, sanctifica, et purifica illos, ET TRANSMUTA HUNC PANEM, UT FIAT CORPUS TUUM PURUM, et quod mixtum est in hoc CALICE, SANGUIS TUUS PRETIOSUS, etc.* Postquam sacerdos ad consecrationem panis adhucit Christi Domini verba, *hic panis est corpus meum, etc.* (pro quo in Evangelio et apud Apostolum legitur *Hoc est corpus meum*), populus respondet: *Amen, amen, amen. Credimus, et certi sumus. Laudamus te, Domine Deus noster: hoc EST VERE, et ita credimus CORPUS TUUM.* Pariter ubi sacerdos ad calicem pronuntiavit: *Hic est calix, etc.* Populus respondet: *Amen. VERE EST SANGUIS TUUS. Credimus.* Fidem Protestantium nunc appello; nonne hic perspicua est Abyssinorum fides de realitate corporis et sanguinis Domini in sacramento? Neque enim ii tunc testantur se credere susceptam a Verbo Dei humanam carnem, neque imaginarium et figuratum corpus et sanguinem in mysterio sibi fingunt; sed conceptis verbis et ineluctabili professione conversionem et transmutationem factam agnoscunt dicendo: *Hoc est vere corpus tuum. Ita credimus. Vere est sanguis tuus. Credimus.* Tum ad complendum perficiendumque mirabile hoc mysterium, subiungunt pro more Orientalium præcipue Ecclesiarum: *Rogamus te, Domine, et deprecamur, ut mittas sanctum Spiritum et virtutem super hunc panem, et super hunc calicem, FACIATQUE UTRUMQUE, CORPUS ET SANGUINEM DOMINI ET SALVATORIS NOSTRI JESU CHRISTI.* Quin ipsius Christi verbis consecratio peragatur, dubitare nos non sinunt sancti Patres Cyprianus, Gregorius Nyssenus, auctor librorum de Sacramentis, Chrysostomus, Augustinus, et alii. Neque id Orientales Ecclesiæ negant. Attamen quod ipsi invocationem Spiritus sancti addunt, hoc est, preces quas Romana liturgia verbis consecrationis præmittit, viri docti, uti supra inuimus, jam diu ostenderunt, nihil hoc officere virtuti verborum Domini, et Orientalibus nullam propter hoc litem esse movendam. Ad fractionem in eadem liturgia subdiaconus simul cum populo dicit: *Exercitus angelorum Salvatoris*

mundi sunt coram te (ita quoque Chrysostomus, alique Patres, et Græcorum liturgia, in incremento sacrificio fieri testantur) *et cingunt corpus et sanguinem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi* (quæ sine dubitatione adesse intelliguntur et creduntur super sacra mensa). Accedamus ante faciem ejus, et cum fide Christum veneremur. Cavillationes quidem exercere hic possunt, qui a Romana Ecclesia aversi sunt; sed perspicua adeo est in his verbis Abyssinorum fides, ut ingenio suo abutatur quisquis aliter interpretari audeat. Luculentius etiam elucet eadem fides ex iis quæ post formulam consuetam *Sancta sanctis*, atque ante communionem, sacerdos suo ac populi nomine proficitur; nam in manu tenens dona consecrata, eaque populo ostendens, confessionem hanc emittit: *Corpus sanctum, pretiosum, vivum, et verum Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quod datur ad remissionem peccatorum et vitam æternam, suscipientibus illud cum fide. Amen. Sanguis sanctus, pretiosus, vivificans et verus Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui datur, etc. Amen. Hoc est corpus et sanguis Emmanuelis, in rei veritate. Amen, amen, amen. Credo, credo, ex nunc et usque in sæculum. Amen. Hoc est corpus et sanguis Domini, etc., ut supra in missa Ægyptia. Dum sacerdos communionem populo distribuit, dicit: *Hic est panis vitæ, qui de cælo descendit, vere pretiosum corpus Emmanuel Dei nostri. Amen.* Et qui recipit, dicit *Amen*, id est, ita credo. Addit sacerdos: *Hic est calix vitæ, qui descendit de cælo, qui est pretiosus sanguis Christi. Et qui accipit, dicit Amen.* Hæc ex liturgia communis Abyssinorum.*

In altera, quam Wan-leb edidit, post verba consecrationis, antiqua hæc adnotatio legitur: *Ne autem videatur cuidam ex nobis, quasi corpus hoc, quod comedit, sit corpus absque sanguine et anima; et dum bibit calicem hunc, sit sanguis tantum absque corpore et anima; sed corpus, et sanguis, et anima est.* Infra hæc oratio legitur: *Quemadmodum, Domine, inseruisti corpus Filii tui in corpora nostra, et quemadmodum miscuisti sanguinem Messie tui in sanguinem nostrum, sic quoque insere in corda nostra timorem tuum, etc.* En ut Deus in remotissimis iis orbis partibus incorruptum a tot sæculis servavit veram Ecclesiæ Romano-catholicæ doctrinam de Eucharistia. Missam Romanam Franciscus Alvarez sacerdos supra memoratus, coram Abyssino rege, ejusque magnatibus, antequam Lutheri hæresis eumperet, celebravit. Hanc ille summopere laudarunt, et consequenter adorationem hostiæ et calicis robarunt, ut pote cum fide Ecclesiæ suæ conformem. Ex tot autem diversarum antiquarumque Ecclesiarum liturgiis, hactenus commemoratis, qui nondum intelligit ab apostolis in omnem circumquaque Christi Ecclesiam diffusum fuisse dogma de reali præsentia Domini in Eucharistia, et de sacrorum donorum transmutatione in verum corpus et sanguinem Jesu Christi, vim faciat intellectui suo, necesse est; districteque a Deo judicabitur, quod patienti veritati resistat. Ubi vero posueris panem et

A vinum per consecrationem fieri corpus et sanguinem Domini, eaque transmutari, de transsubstantiationis voce et significatione non amplius disputandum est. Continuo enim agnoscere cogimur oblata desisse intime esse quod erant, et retinere tantummodo speciem et figuram externam sensibus nostris obnoxiam. Tantæ rei modum si mens humana non capit, si difficultates in mentem nostram incurrant ob tot alia mirabilia, quæ e Catholicorum sententia consequuntur, fides quam de omnipotentia divina profitemur dubitationem omnem abstergere debet, uti jam nos monuere tot sancti Patres. Quia et ipsi ut nos sentiebant atque credebant, pariterque uti nos admirandum sacratissimi hujus mysterii apparatus supra captum nostrum esse agnoscebant; propterea eandem virtutem fidei ad Eucharistiam exigebant quam ad reliqua religionis Christianæ ardua mysteria adhibere necesse est. Atque hoc dum exigebant, quis non videt damnatam ab iis ante tot sæcula fuisse sacramentarii gregis temeritatem, qui in Eucharistia, atque in altaris sacrificio, nihil ardui, nihil admirandi, reliquit, contra totius antiquitatis consensum? Ex tot etiam diversisque totius Christiani orbis liturgiis, ad antiqua sæcula pertinentibus, num aliquid amplius deest ad deiciendam conierendamque ridiculam omnino fabulam a Calvinistis excoctam de reali præsentia Christi invecta in Eucharistiam sæculo Christi nono a Paschasio Ratberto? Ex tanta luce optandum nunc est, ut proficiant, qui cum evidenti animæ suæ periculo in tenebris jacent, neque veritatem sincere de tanti momenti dogmate exquirunt.

CAPUT XV.

Quæ Samuel Basnagius adversus dogma de transsubstantiatione protulit, refutata.

Antequam ad alia descendam, lectorem non pigebit accipere, quibus armis ineunte hoc sæculo Samuel Basnagius Calvinista contra transsubstantiationem decertavit (*Annal. politico-eccles., an. Christ. 55*). Is quoque, ut suos contribules in fide contineat, paucis verbis sanctorum Patrum, qui primis Ecclesiæ sæculis floruerunt, productis, quibus et præsentia realis, et transmutatio substantialis sacrorum donorum, negari videtur, tanti momenti questionem se satis diremisse fortasse putavit. Ast Catholici, innumeris adductis documentis, luculentissime, postremo præsertim sæculo, perpetuum consensum Ecclesiæ ab ejus exordio in doctrina de Eucharistia, eademque verba Patrum, quæ Basnagius protulit, aut huic dogmati favere, aut minime adversari, ostenderunt. Verum Basnagius hæc se legisse dissimulans, aut contemnens, paucis iis pugilibus a se adductis, Catholicorum acies integras dissectum iri est arbitratus. Objicit ille nobis sanctum Justinum martyrem, de sacratissima synaxi loquentem, scriptorem, videlicet, sæculi secundi a Christo nato. Priusquam illius verba proferamus, liceat nobis antiquiorem scriptorem, ipsorumque apostolorum discipulum, Basnagio opponere, sanctum, scilicet, Ignatium Antiochenum

episcopum et martyrem, de quibusdam sui temporis hæreticis, hoc est, Gnosticis et Ophitis, hæc scribentem : « Ab Eucharistia et oratione abstinent; eo quod non confitentur Eucharistiam *σάρκα εἶναι τοῦ σωτῆρος*, CARNEM ESSE SALVATORIS nostri, quæ passa est pro peccatis nostris, quam Pater sua benignitate suscitavit (*Ignatius martyr., epist. ad Smyrnaeos*). » Non ait sanctus martyr Eucharistiam significare, ut Sacramentarii volunt, sed quidem ESSE CARNEM Jesu Domini nostri. Vim hujus vocis intelliguntne heterodoxi? Sanctum Justinum nunc audiamus, qui circiter annum Christi 163 vitam martyrio coronavit. Is sacram synaxim describens, « Sacerdoti, inquit, panis offertur et poculum aqua et vino temperatum; quibus acceptis, laudem et gloriam omnium Parenti, Filii, Spiritusque sancti nomine tribuit, gratiasque diu agit. Eisque peractis, precibus et gratiarum actioni populus omnis, qui adest, acclamat Amen, id est fiat (*Justin. martyr., Apologia ad Antonin. P. 100. Ang.*). » Tum « qui apud nos vocantur diaconi, distribuunt unicuique præsentium, ut participet eum, in quo gratiæ actæ sunt, panem, vinum, et aquam, et ad absentes perferunt. » Ad hæc Basnagius addit : « Quibus perspicue indicatur, quid panis mutationis obtigerit, nempe quod remanente ejus substantia, consecratus sit. » Ita ille, sed præcipiti nimium sententia, panis vix audito nomine abutens, et ejus temporis disciplinam oblitus.

Quid sit iste panis, accipendum prius est a Justino, qui docere pergit : « Porro alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia, de quo nulli alii participare licitum est quam veram esse doctrinam nostram credenti, etc. Non enim ut communem panem, neque communem potum, ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster et carnem et sanguinem, salutis nostræ causa, habuit; AD EUNDem MODUM etiam, in qua per præces verb. ejus ab ipso profecti gratiæ sunt actæ, alimoniam, unde sanguis et caro nostra per mutationem aluntur, incarnati illius *Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ αἷμα ἰδιόαχθουν εἶναι*, JESU CARNEM ET SANGUINEM ESSE edocti sumus. » Hic etiam animadvertit illud *σῶμα*, scilicet, ESSE, unde figura, typus, aliæque Calvinianæ imaginationes exploduntur. Tum affert sanctus vir consecrationis verba ex Evangelio atque ex Apostolo. Ad ista tricas instruit Basnagius, inquit : « De re quæ panis non est omnino, quod communis panis sit, apposi e dici nequit. » Imo Justinus a communi pane Eucharistiam distinguit. Addit ille : « Sermo hic indicat panem adhuc esse, sed digniorem atque sanctiorem eo qui cedit in alimentum. » Hæc contra perspicuam mentem atque attestationem sancti Justin, qui diserte scribit alimoniam illam Christi carnem et sanguinem ESSE; hoc est non amplius ibi esse panis substantiam : quod ille confirmat ipsius Domini verbis : *Hoc est corpus meum*. Imo etiam probat altero ineffabili religionis Christianæ mysterio, scilicet, carnis assumptæ a Verbo Dei. Uti vero Verbum Dei veram carnem assumpsit, ita in sacra-

mento veram ejus carnem esse edocti sumus et credimus. « Denique, subdit Basnagius, panis, vinum, aqua diaconorum ministerio ad absentes deferri non potuisset, si ex rerum natura exterminata fuissent vi consecrationis. » Hæc ad fallendos lectores; ipse enim novit non vinum et aquam, sed solum panem consecratum consuevisse ad absentes deferri. Atqui, vult dicere Basnagius, si panis substantia conversa fuit in corpus Domini, panis amplius appellari non potuit; Justinus tamen panem appellat. Verum ad Catholicos quod attinet, falsum est panem et vinum ex eorum natura exterminata fuisse; illorum enim supersunt species et proprietates. Alii Patres, et nos adhuc panis consecrati nomine utimur, cum tamen transsubstantiationem firmissime credamus. Ita ex quo adeo perspicue agnoscit sanctus Justinus panem et vinum per verba Christi consecrata esse corpus et sanguinem illius, legitime inde Catholici deducunt, intimam eorum naturam sive substantiam desisse esse, transmutatam nempe in Domini corpus verum et sanguinem. Frequentia nimis sunt, cum apud veteres, tum apud recentiores, exempla pergentium appellare panem Eucharistiam, quamvis transsubstantiationis dogma credant et alios doceant; non quod panis amplius sit, sed quod panis figuram et visibiles proprietates retineat, et quod panis cœlestis panis vitæ æternæ evaserit.

Ad hæc ait Basnagius : « Alimentum corporeum, vere propriæque sanguis et caro Christi esse non potest (quod tamen Justinus asserit) obstante prorsus substantiarum sive numeri sive speciei diversitate. » Non nobis Basnagius litem movet, sed ipsi Justino, et sanctis Irenæo, Cyrillo Jerosolymitano, Hilario, Gregorio Nyseno, Cyrillo Alexandrino, et aliis, qui evidentissime tradiderunt præsentiam realem Domini in Eucharistia, atque idem ac Justinus asseruerunt de corpore et sanguine realiter per modum cibi ac potus in corpora nostra intransibiles. Veteri objectioni huic nostri non semel responderunt, antiquos illos Patres credidisse et docuisse, ex corpore Domini non quidem augeri aut restaurari more cibi terreni corpus nostrum, sed per illius contractum ex corruptibili fieri incorruptum, ita ut beatam resurrectionem et vitam æternam sit suo tempore consecuturum, uti dixit Dominus : *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. vi)*, scilicet, ejus corpus ad beatam immortalitatem. Sanctum quoque Irenæum adversus Catholicos in aciem Basnagius eduxit, scribentem : « Quomodo autem constabit eis (scilicet Marcionitis et Valentinianis negantibus veram esse carnem Christi, aut ex eadem materia, ex qua nostra efformata fuit) eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, CORPUS ESSE DOMINI sui, et calicem SANGUINIS ejus, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicunt (*Irenæus, l. iv, c. 34*)? » Non attingit hæc verba Basnagius, ex quibus constat agnovisse sanctum Irenæum Eucharistiam ESSE CORPUS Domini, non vero illius figuram. Subdit sanctus ille episcopus hæc alia a Basnagio quidem indicata.

« Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quæ corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutant, aut absterneant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententiæ Eucharistiæ, et Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim Ei quæ sunt ejus, congruenter communicationem et unitatem prædicantes carnis et spiritus. Quemadmodum enim qui est e terra panis, percipiens invocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans terrena et cœlesti, sic et corpora nostra percipientia Eucharistiam jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. » Rursus hic Basnagius contendit panem non destrui, sed duntaxat sanctificari. Ludibria hæc esse iterum dicere cogor. In hoc uno Basnagius insistit, scilicet, perdurare in sacramento rem terrenam, id est, panem, ut incauti lectores, vel se tacente, deducant non immutari panem in Christi corpus et reale præsentiam excludi. Atque disertissime Irenæus, antea dixerat eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, id est, sanctificatum, corpus esse Domini, quod Basnagius se non vidisse simulat; ergo certum est rem cœlestem in Eucharistia nihil aliud esse nisi ipsum corpus et sanguinem Domini. Quid vero res terrena? Species, proprietates, et externa figura panis et vini, quæ non sunt, ut Basnagius putat, « res nude vaneque rerum imagines, » cum sine fallacia sensus nostros afficiant. Qui vero hæc sine substantia permanent, non a nobis petendum est, sed a Deo, cujus infinita potentia est, et veracitas semper adoranda. Propterea Patres, non hic adhibendam esse philosophiæ curiositatem, sed fidem, toties edixerunt.

Hanc autem germanam fuisse sancti Irenæi mentem, pluribus ostendit cl. Pater Massuet Benedictinus (*Dissert. prævia ad Op. Iren. noviss. Edit.*). Reflebat gloriosus ille episcopus et martyr, Marcionis et Valentini commenta, qui negabant non solum terrena a Deo Patre condita, sed etiam Christum veram carnem a Virgine sanctissima suscepisse. Ubi imaginaria tantum in sacramento altaris foret Domini caro et præsentia, sicuti visum est Calvinistis, quamam, quæso, ingenii soliditate Irenæus non semel inculcasset Eucharistiæ institutionem, ut veritatem carnis Christi adversus Marcionistas evinceret? Confirmatur eadem sententia ex aliis Irenæi verbis. « Quando ergo, inquit, mistus calix (id est, vinum aqua mistum, quam mitionem qui ex recentioribus hæreticis sustulere, primitivæ sane Ecclesiæ adversantur) et factus panis percipit verbum Dei, et fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi (in Græco est: sanguis et corpus Christi) ex quibus augetur et consiat carnis nostræ substantia, quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, quæ est vita æterna, quæ sanguine et corpore Christi nutritur, et membrum ejus est, etc.? Et quemadmodum lignum vitis depositum in terram suo fructificat tempore; et granum tritici, etc.,

A percipientia verbum Dei, Eucharistia fit, quod est corpus et sanguis Christi; sic et nostra corpora ex ea nutrita et reposita in terram, et resoluta in ea, resurgunt in suo tempore, Verbo Dei resurrectionem eis donante (*Iren., l. v, c. 2*). » Difficile fortassis intelliges qui corpore et sanguine Domini caro nostra nutriatur; inconcussum tamen remanet Patres apostolicos docuisse realiter in corpus nostrum per Eucharistiam ingredi sacratissimum ejus corpus et sanguinem, non vero illius figuram; atque ex eo non tantum animam, sed et corpus, donationem Dei accipere, quæ est vita æterna. Hoc nos quærimus, idque perspicue ab apostolicis his viris traditum videmus. Accedit alius ejusdem Irenæi locus, ubi de magicis præstigiis Marci cujusdam hæretici agit. « Calicem enim, inquit, vino mistum fingens se consecrare, atque invocationis verba in longius portendens, purpureum et rubicundum facit, ut existimetur gratia illa, quæ supra omnia est (mulier nempe inexcogitabilis ab ipso appellata), sanguinem suum per invocationem ipsius in calicem illum stillari (*Iren., l. i, c. 13*). » Ut prælaudatus Pater Massuet animadvertit, ex hoc facto consequitur, secundo Christi sæculo, quo Irenæus floruit, certam fuisse conversionem vini in verum sanguinem Christi (nunc transubstantiationem appellamus); cur enim tam opere hæreticus ille mutari in calice vinum finisset, nisi Christianorum omnium ea tunc fuisset sententia, vinum consecratione facta non manere, sed in verum sanguinem converti? Et sunt nihilominus quæ sanctum Irenæum Catholicis opponere audent, apostolicum nempe verum, a quo dilucide nihil aliud traditur quam quod catholica Ecclesia de sacramento altaris docet?

Neque lectorem diu morabor in excutiendo Tertulliani effuso satis controverso, quod Basnagius offert, quasi plures e Catholicis non antea ostenderint nihil ab eo officii degnati sum. « Acceptum panem, inquit Tertullianus, et distributum discipulis, corpus suum illud fecit, Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus (*Tertul. l. iv contra Marcion., c. 40*). » Unum hic certum habemus, scilicet, panem ex verbis Domini fieri corpus ipsius; reliqua tenebræ sunt, et nihilominus a Catholicis explicantur. Scilicet, Tertulliani mens fuit panem fuisse in veteris testamenti libris figuram corporis Christi. In eodem enim loco scribit: « Cur autem panem corpus suum appellat, etc., non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Jeremiam: *Venite, mittamus lignum in panem ejus, scilicet, crucem in corpus ejus*. » hæcque Tertulliani sensus hic est: Acceptum panem corpus suum illum fecit, dicendo: *Hoc, id est vetus figura corporis mei, factum est corpus meum*. Neque aliter explicari illius verba possunt. Nam panis antea erat figura corporis Christi, Tertulliano ipso fatente. Non ergo Christus panem consecrans fecit ut figura illa fieret figura corporis, sed fecit illum panem corpus suum; id est,

illud, quod in priori testamento fuit figura, factum a Christo fuit in novo verum corpus suum. Quibus verbis indicat jam figuram veterem fuisse adimpletam, et sub typo et qualitatibus panis apostolos accepisse verum Christi corpus. Audiendus hic item est sanctus Gaudentius Brixianus episcopus, sæculi IV scriptor, qui, tract. 2 ad theoph., ait : « Rationaliter in pane figura accipitur corporis Christi, quia novimus ex multitudine totius humani generis unum esse corpus effectum. » Atqui in eodem serm. 2, uti infra ostendam, cap. 19, idem sanctus episcopus apertissimis verbis tradit hanc ipsam figuram, sive panem, per consecrationis verba revera fieri corpus Domini. Idem pariter dogma ex aliis ipsius Tertulliani locis deducitur, puta cum scribit : « Caro abluatur, ut anima emaculetur. Caro inungitur, ut anima consecratur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur (*Lib. de Resurrect. carn.*, c. 8). » Nunquam Patres dixere carnem nostram vesci figura corporis Christi, sed quidem ipsius corpore et sanguine. Tam contra Marcionem ait : « Panis et calicis sacramento jam probavimus corporis et sanguinis dominici veritatem (*Lib. v. contr. Marcion.*, c. 9). » Alibi hæc habet : « Annulum quoque accipit tunc primum, quo fidei pactionem (in baptismo) interrogatus obsignat, atque ita exinde communicat dominici corporis vescitur (*Lib. de Pudicitia*, c. 9). » Eucharistia, scilicet, nam recens baptizatus tunc Eucharistia conferebatur; quod is repetit inquit : « Quatenus qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur; qui aqua lavissent, etiam sanguinem potarent (*Lib. de Bapt.*, c. 16). » Tam in eos, qui lapsi erant in idololatriam, scribendo ingemit, « eas manus admoveere corpori Domini, quæ demoniis corpora conferunt. Alleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Proh scelus ! Semel Judæi Christo manus intulerunt. Isti quotidie corpus ejus lacerant (*Lib. de Idolol.*, c. 7). » Hæc satis perspicua pro nobis. At ista Novatores transiliunt, atque in obscuris insistant.

Præterea sanctum Cyprianum pro se testantem Basnagius laudat, quod is, dum hæreticos quosdam refellit, aqua sola ad sacrificium utentes, dixit : « Invenimus vinum fuisse quod sanguinem suum dixit. Calix Domini non est aqua sola aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola aut aqua, nisi utrumque adunatum fuerit (*Cyprian., epist. 63*). » Sonant necesse est, qui ex hisce verbis Calvinianam sententiam exculpere se posse putat. Certe vinum antea fuit, quod Christus consecrans sanguinem suum factum esse dixit. Neque corpus Domini ex farina sola conficitur, neque sanguis ex aqua sola, aut vino solo. Ex hisce tamen mistis per consecrationem conficitur corpus et sanguis Christi. Sed quam Calvinistarum causa ruinosa sit, hinc intelligere possumus, quando ex his Cypriani verbis fulcrum aliquod emendicant, cum ad evertenda eorum commenta idem sanctus episcopus et martyr hæc alia subdit :

Nec potest videri sanguis ejus, quo redempti et vivificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici. Infra ait : Quis magis sacerdos Dei summi, quam Dominus noster Jesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, hoc idem, quod Melchisedech obulerat, id est panem et vinum; suum, scilicet, corpus et sanguinem. » Tum subjungit : « Vini utique mentio (apud Isaiam) ideo ponitur, ut Domini sanguis intelligatur, et quod in calice Domini postea manifestatum est. » Rursus inquit : nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset et presens (in passione) et calicem prior biberet, quem (vel quo) credentibus propinaret. » Subinde addit : « Unde apparet sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici. » Hæc quoque subnectit : « Quemadmodum vino isto communi mens solvitur et anima relaxatur, et tristitia omnis exponitur, ita exoto sanguine Domini, et poculo (sive calice) solutari, exponitur (id est deponitur) memoria veteris hominis, et maestum peccus quod prius peccatis ingentibus premebatur, divinæ indulgentiæ lætitiæ resolvitur. » Reliqua præterea illius epistolæ loca, ut unum tantummodo memorem, ubi confensores laudas, quorum sanctificata ora coelestibus cibis, post corpus et sanguinem Domini (nam ut resistere tormentis, tunc Christi fideles fortitudinem ab Eucharistia petebant) profana contagia et idolorum reliquias respuerunt (*Cyprian., lib. de Lapsis*). » Contra in alios invehitur, « qui a diaboli aris revertentes, ad sanctum Domini (ita appellabatur Eucharistia) sordidis et infectis nidore manibus accedunt; mortiferos idolorum cibos adhuc ructantes, Domini corpus (id est, Eucharistiam) invadunt, quando occurrat Scriptura divina et elamet, etc. Spretis his omnibus atque contemptis, vis inferiori corpori ejus et sanguini; et plus modo in dominum manibus atque ore delinquant, quam cum Dominum negaverunt, » etc. Ex his intelligere Basnagius poterat quæ mens ex sententia sancti Cypriani fuerit de Eucharistia. Nam quod ille cavillari pergit, et fortassis deridere miracula quædam per Eucharistiam facta, atque ab eodem sancto episcopo narrata, nihil est quod refellamus. Sive vera, sive falsa statuas ejusmodi prodigia, satis inde patet a sancto Cypriano creditam ac deprædictam fuisse præsentiam realem Domini in altaris sacramento, et potissimum, cum quendam describit, qui idolis sacrificat. Is, « sacrificio a sacerdote celebrato, partem (dominici corporis) ausus est latenter accipere, » ut domum deferret, uti tunc in more fuit. « Sed sanctum Domini (id est, corpus) edere et contractare non potuit; cinerem ferre se apertis manibus invenit. Documento unius ostensum est, Dominum recedere, cum negatur. » Si recessit Dominus, ergo is vere in sacramento existeret.

Quod tamen excessum omnem superat, sanctum quoque Cyrillum Hierosolymitanum Basnagius, uti sibi militantem, producit, locum ejus memorans, verbis hisce exorsum : « Quemadmodum enim pa-

nis eucharisticus (*Cyrrill. Jerosol., Catech. Mystag.* 3), » etc. Locum hunc supra, cap. 8 ostendimus, manifeste favere Catholicorum sententiæ. Quod plus est, pudorem omnem exuerit oportet, quicunque, dimissis aliis ejusdem sancti Cyrrilli locis, quibus apertissime statuitur præsentia realis et transsubstantiatio in Eucharistia, lectorem suum hisce detinet, quæ ne ipsa quidem ejus causam juvant, imo jugulant. Ejusmodi nugatoriis armis pugnam nihilo secius Basnagius continuat, inter alia referens sanitatem a sancta Gorgonia Eucharistiæ ope receptam. Item narrat sanctus Gregorius Nazianzenus ejus frater : « *Ægra, desperatis omnibus aliis auxiliis, intempesta nocte ad altare cum fide procumbit, Eumque qui super ipso honoratur cum clamore invocans, etc., cum si quid antityporum pretiosi corporis aut sanguinis manus recondiderat, id lacrymis admiscuisset, (o rem admirandam !)* statim liberatam se morbo sentit (*Greg. Nazianz., orat. 11*). » Quilibet hinc deducere cogitur realem præsentiam Domini in Eucharistia; nam quod antitypi nomine eam Nazianzenus donet, Elias Cretensis, alique Græci docuerunt nihil ob stare veritati corporis et sanguinis in sacramento. Quid vero Basnagius? « *Gorgoniæ factum scelus merito existimandum, si Eucharistia ipsissimum corpus Christi esset;* » hoc tamen « non modo non vituperat Gregorius, verum etiam laudibus effert. » At hæc dicta ad fallendam plebem Protestantium, et si fieri posset, indoctos etiam quosdam Catholicos. Certissima tunc erat fides de veritate corporis Domini in Eucharistia; novit autem Basnagius, uti vir eruditus, laicis quoque tunc licuisse contingere Eucharistiam, nam communicantibus in manus dabatur, ac domum interdum deferabatur. Ulinam ergo scelus ab eo excogitatum? neque enim aliud Gorgonia egit, nisi aut communionem accipere, aut sanctum corpus lacrymis perfusum suo corpori admove. Contra ex isto etiam facto attentus lector percipiet quæ tunc foret Nazianzeni ejusque sororis de Eucharistia fides. Inquit idem sanctus vir, Gorgoniam imitatum fuisse mulierem evangelicam, quæ, tangendo Christi fimbriam, profluvio sanguinis liberata est; uti et alteram, quæ olim lacrymis Christi pedes rigavit. Contigerunt illæ mediate aut immediate verum corpus Domini; si illas imitata est Gorgonia; ergo et ipsa in sacramento idem sacratissimum ac verum corpus contigisse dicenda est. Alterum exemplum profert Basnagius ex sancto Augustino adversus Julianum (*Lib. III, c. 162, olim 146*). Clausis oculis puer natus, coherentes adhuc palpebras quinquenniis gerebat. At eas aperiendas medicus se promptum exhibuit. « Non hoc religiosa mater permisit; sed id effecit, imposito ex Eucharistia cataplasmate. » Ex hoc Basnagius deducit, non credidisse mulierem corpus Domini in Eucharistia conclusum. Imo, dicimus nos quia credidit Eum ibi concludi, qui cæco nato oculorum usum donavit, ideo ad filium suum sanandum illius contactu est usa. Cyrillo Jerosolymi-

A tano teste, ad communionem fideles manibus sacrum corpus accipiebant, et « sancti corporis contactu oculos sanctificabant. » Hoc fuerit metaphoricum cataplasma ab Augustino memoratum. Et quando etiam fuerit cataplasma verum, habes in muliere fidei excessum, quem tamen Ecclesia minime probavit. Quod si alios id genus hominum piorum excessus refert Basnagius, nullum ex iis veritati corporis Domini in Eucharistia officit, cum contra appareat, in eos excessus interdum Christianos declinasse, quod ipsam Veritatem inconcusse crederent. Interea non ego, sed Christus a Basnagio ejusque similibus in judicio suo petierit : Cur hisce artibus adversus tremendum Eucharistiæ a me institutæ mysterium pugnasti? Nonne immanis sceleris reus es, qui ex paucis quorundam Patrum locis obscuris et dubiis, et ex popularibus nonnullis factis, Berengarii et Calvinii commenta extorquere conatus es, neglectis interim innumeris Ecclesiæ meæ documentis, ex quibus meridiano sole clarius elucet quid de Eucharistia credendum sit? Satis perspicua verba de hoc mysterio contempsisti. Erant tibi ad manus apostolici viri, qui primis Ecclesiæ meæ sæculis floruerunt. Ambigua tantummodo quedam eorum verba pro tua opinione arripuisse, eaque duntaxat plebi et lectoribus tuis incautis inculcasse contentus, reliqua, e quibus apertissime deducitur vera sententia, aut non quæstisti, aut contempsisti. Tot priorum sæculorum, et præsertim quarti et quinti sæculi Patres, in asserenda reali præsentia in sacramento altaris concordēs, omniumque Ecclesiarum liturgias, ejusdem veritatis testes, et perpetuum hæc de re totius Ecclesiæ consensum ad tempora usque Berengarii, Zwinglii, et Calvinii, a Catholicis produci et inculcari vidisti; nonne tuum erat diligenter consu- lere, sincere expendere, et humili judicii tui submissione amplecti, dimissis tot cavillationibus, quibus hactenus usa est novatorum secta? Quam justam excusationem adhibere possint ejusmodi novatores, ipsi viderint.

CAPUT XVI.

Sacrificium verum in sacra missa ex vetustissimis Ecclesiarum Occidentalium liturgiis confirmatum.

Primus post tot sæcula Lutherus internecino odio in Ecclesiam Romanam fervens, et a diabolo edoctus, ut ipse fatetur, impeterrite sacrificium et sacra missa abrogavit, atque uno vino sine aqua consecrationem calicis peragendam statuit. Ecclesiæ primitivæ, et Patrum consensus, et potissimum Justinii, Irenæi, Cypriani, etc., eidem objiciebatur. At ille, ut est apud cardinalem Bellarminum, regerebat in libro de abroganda missa : « Profiteor in primis adversus eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me audierum. » Similia habet in libro contra Regem Angliæ. « Ultimo, inquit, dicta Patrum inducit rex pro missatico sacrificio, et ridet meam stultitiam, quod Solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil, quod producant,

nisi multitudinem hominum, et usum antiquum. » Ita ille, hisce dicteris, et cæterorum contemptu, solitus dimicare. Tum in libro de missa privata : « Illic non moramur (inquit) si clamitent papistæ : Ecclesia, Ecclesia ; Patres, Patres. Quia, ut dixi, hominum dicta aut facta nihil in tam magnis causis curamus. Scimus enim ipsos prophetas lapsos esse, adeoque apostolos. Verbo Christi judicamus Ecclesiam, apostolos, ideoque ipsos angelos. » Denique in libro de Captivitate Babylonis : « Si nihil, ait, habetur, quod dicatur, tutius est omnia negare, quam missæ sacrificium esse concedere. » Hæc referre placuit, ut quale fuerit, quantaque superbia inflatum Lutheri ingenium, ex ipso intelligas. Sed, quod in primis horrorem incutit, eundem audiamus (uti Bollarminus tradit) in formula missæ pro Ecclesia Wittembergensi hæc scribentem : « Sequitur tota illa abominatio, cui servire coartum est quidquid in missa præcessit, unde et offertorium vocatur, et ab hinc omnia fere sonant ac olent oblationes. » Et infra : « Proinde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant cum universo canone, retineamus quæ pura et sancta sunt. » Ita ille. Ad abolendum postea sacrificium lubentius convolarunt Calvinus, ejusque grex, ad quos sese adjunxere Anglicani, ut pote qui realem Christi præsentiam ex Eucharistia excluserunt. Eo usque progressus est Calvinus, ut incrementum missæ sacrificium appellare non erubuerit pestilentissimum errorem. Ita impudentissimi hominum non nostri tantum temporis Ecclesiam catholicam, sed et priorum sæculorum proscindunt, ac nequiter conculcant, cum tamen certo certius sit vel ipsos apostolicos viros, eorumque successores, per quinque continuata sæcula agnovisse, non secus ac nos, testamenti novi sacrificium in missa. Mitiores ergo Lutheri et Calvinii assectæ hujusmodi quidem sacrificium negare non audent, at unum contendunt non esse hoc verum propriumque sacrificium, cum, ut ii arbitrantur, primitiva Ecclesia minime corpus et sanguinem Deo obtulerit in sacris mysteriis : quod tamen Catholici et olim semper factum, et adhuc fieri docent. Quæstionem hanc Samuel Basnagius Calvinista, supra nobis memoratus, agitavit in Annalibus politico-ecclesiasticis ad annum Christi 53, cap. 67.

Eodem fere tempore, hoc est sub initium præsentis sæculi, Joannes Ernestus Grabe, Anglicanæ sectæ acerrimus pugil, sancti Irenæi opera edidit, ejusque sanctissimi viri sententias, quantis potuit viribus, ad suæ gentis palatum accommodavit. Attamen, nimia veritatis luce victus, ingenue confessus est Eucharistiam verum novæ legis sacrificium esse (Grab., *adnot. ad l. iv, c. 32, S. Iren.*). Imo se optare palam professus fuit, ut, « postquam multi ex Protestantium numero hunc Lutheri et Calvinii errorem ac hævum agnovere, » atque ab apostolica doctrina descendere sententiam de sacrificio missæ animadverterunt, missa quoque in usum revocaretur. Malo quippe ingenio sanctissimæ incruenti sacrificii formulæ liturgicæ, quibus idem sacrificium tum in La-

tina cum in Græca Ecclesia a tot sæculis Deo offertur, e Protestantium cœtibus proscribitur fuere, ingenti cum detrimento honoris Deo debiti. Grabii verba accipere catholicis lectoribus volupe procul dubio erit. Hæc ille habet in adnotationibus ad lib. iv, cap. 32, sancti Irenæi : « Certum est Irenæum, ac omnes, quorum scripta habemus, Patres apostolis sive cœvov, sive proxime succedentes, sanctam Eucharistiam pro novæ legis sacrificio habuisse. Atque hanc non privatam particularis Ecclesiæ, vel doct-ris, sed publicam universalis Ecclesiæ doctrinam atque praxin fuisse, quam illi ab apostolis, apostoli ab ipso Christo edocti acceperunt. » Tum refert sancti Clementis Romani verba, aliosque antiquissimos Patres innuit ejusdem doctrinæ et veritatis testes. Denique pro sacrificio Eucharistiæ non deesse ait « Anglicanæ Ecclesiæ doctores, ex quibus unum nomino, tam doctrinæ, quam pietatis eximie virum, Josephum Medum, ut pote qui peculiari tractatu de sacrificio Christiano, Anglice scripto, hanc rem egregie probavit et illustravit ; ab omnibus proinde theologiæ studiosis præsertim sacri presbyterii candidatis diligenter legendo. Atque hujus non solum sententiæ, sed et voto in fine cap. 8 expresso, toto corde subscribo ; atque opto, ut postquam multi pii doctique e parte Protestantium viri, hunc Lutheri et Calvinii errorem, ac veram apostolicæ Ecclesiæ doctrinam, bene agnoverunt, hujus quoque sanctissimas formulas liturgicas, quibus dictum sacrificium Deo offertur, ab illis male e suis cœtibus proscriptas in usum revocent, et hunc summum divinæ Majestati honorem debite reddant. » Ita Grabius ; cujus verba uti consolationi futura sunt Catholicis Romanis, ita efflere possunt atque debent ut non leviter Protestantium animos in posterum conscientia remorderet. Et sane quantum ejusmodi confessio et votum, ab hominè doctissimo profectum, qui in Catholicorum castris minime militabat, obesse in posterum posset Lutheri et Lutheranæ communionis decori ac placitis probe perspicies Joannes Franciscus Buddeus, publicus apud Lipsienses theologiæ Professor, adversus Grabium in arenam descendere statuit. Itaque edita, uti ex Actis eruditorum didici (*Act. Erudit. Lipsiæ, an. 1713*) dissertatione, id fortasse consecutus est, ut contreraneos suos, ac præcipue gregalium suorum vulgus, in officio continerit ; satis enim in desperatis causis est in arenam descendere, ut populo imperito persuadeatur, dubiam saltem restasse victoriam. Si Basnagio, si Buddeo credimus, nulla tempore Christi atque apostolorum mentio sacrificii occurrit, et ne ipsa quidem vox missæ cognita fuit ; apud sanctum Justinum sæculi secundi a Christo nato scriptorem, qui tam accurate de Christianorum mysteriis scripsit, et ad minutias usque descendit, nullum sacrificii, eoque minus propitiatorii, vestigium comparere, nec oblationes, quarum meminit, huc quidquam conferre, cum et oblationes fierent de inanimatis, quæ tamen sacrificii veri materia non erant ; neque e Justinii dialogo cum Tryphone Judæo

argumentum peti posse. Idem ii asserunt de sæculo Ecclesie tertio; et quamvis oblatio pro mortuis præcipuum sacrificii missatici præludium exstiterit, ac rituum, cæremoniarum, symbolorumque nimia veneratio, ab apostolica simplicitate et puritate abluens accesserit, nullum tamen ex prioribus sæculis « ad septimi initium » usque produci testimonium posse, quo evincatur veteres Christianos « sacrificium propitiatorium » in missa agnovisse. Sed et iisdem ferme temporibus alteram disserationem, mihi minime visam, evulgavit Christophorus Matthæus Pfaffius, Tubingæ inter Protestantæ theologus, in qua de oblatione et consecratione veteri eucharistica disseruit, ubi monstratum a se ait « exstistisse in liturgiis, quæ ante Gregorium celebrata fuere, varia egregia, maxime quæ contra sacrificium corporis Christi in Eucharistia repelendum urgeri possint, ex liturgiis Græcis desumpta, postea ex parte abrogata. »

Equidem non mihi sumo in densam illam interpretationum, cavillationum, omissionum silvam ingredi, quibus Protestantæ hactenus usi sunt ad evertendum, si fieri posset, verum ac proprium missæ sacrificium. Insignem virum cardinalem Bellarminum, aliosque nostros scriptores polemicos adeat, quisquis hac de re edoceri plenius cupiat. Duo tantum hic mihi propono : scilicet, ex antiquissimis omnium Ecclesiarum liturgiis ostendere perpetuum fuisse universæ Ecclesiæ consensum de vero et non imaginario sacrificio altaris. Tum majori, qua potero, brevitate palam faciam, quam concordēs cum sacris liturgiis pergant Patres, qui primis Ecclesiæ sæculis floruerunt. Uno etiam itinere deducetur lector ad intelligendum quanti flagitii apud Deum sit reus, qui non ante sæculum Christi septimum suis tribulibus vendidit natum sacrificii propitiatorii dogma, quo nempe Deus propitiū reddidit erga vivos atque defunctos fideles, eorumque peccata dimittit ex ipsius sacrificii virtute. Heu! quantam stragem (exclamare liceat) cœlesti Christianorum religioni intulere novatores, dum præsentiam realem Christi, hoc est, ineffabile illud divini erga nos amoris prodigium, abrogarunt; prætereque verum sacrificium, quo non ipsi carere Judæi, ab Ecclesia abiecerunt, hoc est, quotidianum illud divinæ gratiæ ærarium everterunt, per quod redimere posse peccata nostra nobis dedit clementissimus omnium Pater! Verum ubi ostendamus ejusmodi dogmata, non ex novatione facta ab Ecclesia, uti inexcusabili temeritate sæculo Christi quarto factum contendere videntur Protestantæ, grandi ejus temporis Patres infamia onerando, sed ex perenni Ecclesiæ catholicæ consensu ab apostolis descendere, recogitent ii se ad tribunal Christi esse sistendos, qui ab ipsis rationem exiget de novatione, non ab Ecclesia, sed ab ipsis facta cum tanta nominis et unitatis Christianæ perturbatione, et innumerabilem animarum deceptione. Age ergo videamus, jurene vetustissimas liturgias in suæ opinionis pa-

trocinium adduxerit Pfaffius, atque initium ducamus e Leoniana et Gelasiana, quæ Gregorianam præcedunt.

In prima, scilicet, Leoniana, occurrit divinum sacrificium; *Sacrificium placationis et laudis. Sacrificium tibi, Domine, pro sanctorum martyrum natalitiis immolamus.* Certe sacrificii nomine plura designantur in litteris sacris, translato proprio nomine ad varia pietatis officia. Cum in missa Romana hoc sacrificium laudis inveniunt Protestantæ, non ultra pergunt. Sed ibi etiam requirant ac inveniunt sacrificium placationis, quod etiam in Sacramentario Gelasiano legitur ad diem xi Kalendas Decembris in festo sanctæ Cæciliæ, uti et in Gregoriano, et Gothico : *Hæc hostia, Domine, placationis et laudis.* Ibidem in Leoniano reperitur immolari sacrificium in missa. *Immolationis* autem voce vel ipsi ethnici scriptores verum sacrificium designarunt, uti ex eorum verbis, quæ referre superfluum foret, evincitur.

Immolare enim supponit victimam et hostiam animatam. Rursus in Leoniano hæc præfatio habetur : *Vere dignum; quis enim aut possit, aut audeat a tua laude cessare, perpensum mirandæ dispositionis effectus, quod de substantiæ genere peccatrici immaculata hostia gigneretur, cujus, pro ejusdem naturæ reatu, possis IMMOLATIONE PLACARI?* Habes hic hostiam, quæ incruento sacrificio immolatur, id est, Christus, et quidem ad Deum placandum erga nos peccatores; neque enim hæc ad Crucis, sed ad Missæ Sacrificium sunt pro Liturgiæ more referenda. Supra ex eodem

Leoniano, Gelasiano, et Missali Francorum, dedimus spirituale HOSTIAM, quæ miro ineffabilique mysterio et IMMOLATUR semper, et eadem semper OFFERTUR. Mense Junio in Leoniano in sanctorum Joannis et Pauli festo; *HOSTIAS altaribus tuis, Domine, PLACATIONIS imponimus.* Easdem hostias placationis reperi-mus in Gelasiano et Gregoriano, Julio mense in Leoniano se nobis offert SACRIFICIUM SINGULARE, quod *Majestati tuæ et semper REDDITUR et debetur.* In ipso, atque in Gregoriano : *HOSTIAS tibi, Domine, deferimus IMMOLANDAS, etc. HOSTIAS tibi, Domine, suppliciter IMMOLAMUS, hoc est, vivum corpus et sanguinem Domini sub speciebus existentes; quod infra confirmatum videas in Natali Domini his verbis : MUNUS*

populi tui, Domine, placatus intende, quo non altari-bus tuis ignis alienus, nec irrationabilium cruor effunditur animalium; sed sancti Spiritus operante virtute, SACRIFICIUM jam nostrum, CORPUS ET SANGUIS EST IPSIUS SACERDOTIS, Christi Domini nostri. Ea transsubstantiatio, ac verum sacrificium. Ibidem in Natali Domini : *Vere dignum. Tuæ laudis HOSTIAM jugiter IMMOLANTES : cujus figuram Abel jussum instituit, agnus quoque legalis ostendit; celebravit Abraham; Melchisedech sacerdos exhibuit; sed verus Agnus, et æternus Pontifex hodie natus Christus implevit.* Ibidem in Natali Domini : *Tot sensibus hodiernum, Domine, SACRIFICIUM celebramus, quod nobis ipsius sacrificii sunt nata primordia.* Ibidem, et in Gelasiano ad jejunium decimi mensis : *SUSCIPE, Domine, SACRIFI-*

CIUM, cuius te voluisti dignanter IMMOLATIONE placari. In Leoniano ad missam 3. mense Septembri: *Ut hoc TUM SACRAMENTUM non sit nobis reatus ad penam, sed fiat intercessio salutaris ad veniam; sit abolitio peccatorum*, etc. Simili oratione adhuc utitur Ecclesia Romana in Qualagesima.

Ad Sacramentarium Gelasianum procedo. In Vigilia Theophaniæ legitur: *Tribue, quæsumus, Domine, ut eum præsentibus immolemus sacrificiis, et sumamus, quem venturæ solemnitatis pia munera præloquantur.* Feria 2 post Dominicam secundam Quadragesimæ, et in Gregoriano Dominica decima post Pentecosten: *Concede nobis hæc, quæsumus, Domine, frequentare mysteria, quia quoties hujus hostiæ celebratione commemoratur, opus nostro: REDEMPTIONIS exercetur.* Feria 4 post Pascha: *Suscipe, quæsumus, Domine, HOSTIAS REDEMPTIONIS humanæ, etc.* Et in præfatione: *Circumdantes altaria tua virtutum, et in ipsis AGNI IMMACULATI agnitione gloriantes, qui seipsum pro nobis obtulit immolandum, ut corpore ejus et sanguine, quo a peccatis redempti sumus, ad æternam vitam SACRIFICIIS COELESTIBUS PASCAMUR.* Dominica 5 post clausum Paschæ: *Deus, qui nos per hujus SACRIFICII veneranda commercia unius summæ Divinitatis participes effecisti, etc.* Ibi, et in Gregoriano ad festum sanctorum Cosmæ et Damiani: *In tuorum, Domine, pretiosa morte justorum, SACRIFICIUM ISTUD OFFERIMUS, de quo martyrium sumpsit omne principum.* Nonis Octobris, in festo SS. Marcelli et Apulei: *Majestatem tuam nobis, Domine, quæsumus, HÆC HOSTIA reddat IMMOLANDA placenta, etc.* In missa Dominicali: *OBOLATIO, Domine, tuis aspectibus IMMOLANDA, etc. SACRIFICIIS, Domine, placatus, OBLATIS, etc.* Ibi, ut et in Gregoriano: *Suscipe, Domine, propitiatus HOSTIAS, quibus te placari voluisti, et nobis salutem potentis pietate restitui.* Ibidem: *Protegit nos, Domine, quæsumus, HOSTIA SALUTARIS, et quæ ad honorem tui nominis IMMOLATUR, nobis prosit ad veniam.* Paria nobis exhibet Sacramentarium Gregorianum, in quo ad Dominicam 3 Quadragesimæ hæc habentur: *Hæc HOSTIA, Domine, quæsumus, mundet nostra delicta, et SACRIFICIUM CELEBRANDUM subditorum tibi corpora mentesque sanctificet.* Feria 4 post Pascha: *SACRIFICIA Domine, paschalibus gaudiis IMMOLAVIMUS, quibus Ecclesia mirabiliter et pascitur et nutritur.* Dominica 8 post Pentecosten: *Deus, qui legalium differentiam hostiarum UNUS SACRIFICII PERFECTIONE sanxisti, accipe SACRIFICIUM a devotis tibi famulis, etc.* Dominica 11 post Pentecosten: *Tibi, Domine, SACRIFICIA DICATA REDDANTUR, quæ sic ad honorem nominis tui deferenda tribuisti, ut eadem remedia fieri nostra præstares.* Dominica 13: *HOSTIAS, quæsumus, Domine, propitiis intendere, quas sacris altaribus exhibemus, ut nobis indulgentiam largiendo, tuo nomini detur honorem.* In missa speciali sacerdotis: *SACRIFICII præsentis, quæso, Domine, OBLATIO, mea expuret facinora, per quod totius mundi voluisti relaxari peccata. Quod liturgiæ de sacrificio propitiatorio habent, sancti quoque Patres sæpe inenkaarunt, ita ut mirum sit qui sit inter Protestantibus inventus, qui scribere veritus non sit, per*

A sex priora Ecclesiae saecula neminem credidisse, per sacrificium altaris Deum fieri propitium fidelibus vivis atque defunctis.

Parem de incremento sacrificio doctrinam exhibet Sacramentarium Gothicum a venerabili cardinale Thomasio editum. Ibi hæc præfatio in traditione symboli: *Adveni ergo (Christe) rogamus, et in medium nostræ adstas; et qui nos hunc reparasti per crucem, per istum immaculatum panem et sanguinem iterum lapsos repara, ut te advenire in nostris cordibus sentientes, exeamus obviam tui, etc.* In vigilia Paschalis: *Ut in nobis hoc recipientibus holocaustum, pacem, quam speramus, habeamus.* Et in præfatione: *Dignum et justum est, non tibi laudes dicere, et hostias immolare, etc. Te oramus, ut hoc sacrificium tuæ benedictione benedicas, et Spiritus sancti tui rore perfundas, ut sit omnibus legitima eucharistia.* In die Paschalis: *Mentis famulantes devota per hujus sacrificii immolationem rogamus, etc.* Feria 4 post Pascha: *Hic enim est AGNUS DEI, unigenitus Filius tuus, qui tollis peccatum mundi; qui se pro nobis offerendo non desinit, nosque apud te perpetua advocacy defendit, qui nunquam moritur immolatus, sed semper vivit occisus, etc.* In missa dominicali: *Preceamur, ut hæc, quæ oblata sunt, benignus assumat; nullum unquam ex his, pro quibus HOLOCAUSTA franguntur, munera sui exterum esse patiatur.* Item: *Magnum hoc munus misericordiae tuæ est, qui nobis docuit REDENTIONIS NOSTRÆ sacrificia celebrare, sicut obtulit Dominus noster Jesus Christus in terris.* Et in præfatione: *Dignum et justum est, immense Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui formam sacrificii perennis instituens, se tibi primum obtulit, et prius docuit offerri.* In Missali quoque antiquissimo Francorum, quod prælaudatus cardinalis evulgavit, hæc leguntur: *Deus, cui omnium sacrificiorum varietate finita, hostiam nunc offerimus SINGULAREM.* In vetustissimo etiam Missali Gallicano apud eundem Thomasiolum legitur in Cæna Domini: *Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus ob diem jejunii Cæna Domini, in quo Dominus noster JESUS CHRISTUS Filius tuus in novo testamento SACRIFICANDI RITUM INSTITUIT, dum panem et vinum, quæ Melchisedech in præfiguratione futuri mysterii sacerdos obtulerat, in SACRAMENTUM SUI CORPORIS ET SANGUINIS TRANSFORMAVIT.* Hanc eandem orationem, uti supra vidimus, adhibet Ambrosiana liturgia. Denique in Gregoriana, Gothica, et Mozarabica, ad sacrum diem Epiphaniæ, oratio ista occurrit: *Ecclesie tuæ, quæsumus, Domine, dona propitius intueri, quibus non jam aurum, thus et myrrha profertur, sed quod eisdem muneribus DECLARATUR, IMMOLATUR ET SUMITUR.* Quid vero hæc de re in Hispanis ante annum Christi 395 crederetur, docebit nos sanctus Leander Hispalensis episcopus, inquires: « Sacrificia certe idecirco pecudum litabantur, quia VERUM SACRIFICIUM, hoc est, Christi corpus et sanguinem, figurabant. Venit Veritas, umbra discessit. Venit VERUM SACRIFICIUM, et cessavit hostia pecudum (S. Leand. Hisp., c. 7 Regul. de Instit. virg.). » Atque hactenus Romane, aliarumque Occidentalium Ecclesiarum an-

tiquissima et perspicua documenta de incremento ac propitiatorio sacrificio. Sed antequam pendatur quid ex hac navigatione emolumenti resultet, juvat et Orientem petere, ac sciscitari quænam in his regionibus de eodem sacrificio sit tot Ecclesiarum etiam inter se dissidentium sententia.

CAPUT XVII.

Orientalium Ecclesiarum consensus de vero ac proprio sacrificio in missa.

Duplicem oblationem Ecclesia Romana in sacris mysteriis observavit; alteram nempe panis et vini oblatis, antequam consecrarentur; et alteram, postquam dona ipsa in corpus et sanguinem Domini sunt immutata. Græci vero, alique ex Orientalibus triplicem videntur adhibuisse oblationem. Prima cum panem et vinum, oblata olim a populo, sacerdos offert Deo. Secundam peragit post verba consecrationis Domini. Tertiam vero post invocationem sancti Spiritus, quo tempore completam perfectamque consecrationem Græci arbitrantur. Ex his quæ supra attulimus certum, certissimumque est eos in tertia saltem oblatione firmissime credere se non materialem panem ac vinum offerre Deo Patri, uti Calviniana secta opinatur, sed quidem ipsum verum, quamquam invisibile, corpus et sanguinem, sub visibilibus speciebus existentia, hoc est, victimam illam et hostiam, quæ e cruce pendit, spiritualiter tamen, et sine sanguine in sacramento macratam. *Θυσία* appellabant ii sacrificium, sive hostiam, et quidem *ἀναπαχτρον*, id est, incruentum, ut idem esse sacrificium altaris cum sacrificio crucis ostenderent, cum nullum aliud discrimen intercederet, nisi visibilis sanguinis, quo crux conspersa fuit, et qui in mystica altaris immolatione minime oculis astantium apparet. In consueta Chrysostomi missa apud Goar (quale excurrere Græcorum, Rosorum, aliarumque gentium religio in sacris utitur) sacerdos ait: *Fac nos esse dignos, qui offeramus tibi preces et supplicationes, ET INCRUENTA SACRIFICIA*, sive hostias et victimas incruentas. Christum Dominum infra alloquens et deprecans, inquit: *Fac me idoneum, virtute sancti tui Spiritus indutum gratia sacerdotii, ut huic sanctæ tuæ mensæ assistam, et tuum sanctum et immaculatum corpus ac pretiosum sanguinem consecrem. Tu enim es qui OFFERS ET OFFERIS* (aut si mavis *offereris*) *ASSUMIS ET DISTRIBUIS, Christe Deus noster.* Ex quibus verbi intelligis quid revera in sacrificio offeratur. Post dominicæ consecrationis verba sacerdos secreto hæc profert: *Offerimus tibi rationabilem* (sive spiritualement) *hunc et incruentum cultum, λατρείαν*, quo etiam nomine designabatur Eucharistia. Rursus post invocationem sancti Spiritus, quæ petitur, ut *Immutet panem et vinum, ut fiant accipientibus ad remissionem peccatorum* (quo tempore nulla superest dubitatio, quin Græci credant realiter in sacramento corpus et sanguinem Domini) iterum sacerdos ait: *Offerimus tibi rationabilem hunc cultum pro his qui in Christo requiescant.* Paria habentur in missa sancti Basilii, quæ

in idem celebris est apud Græcos. Ibi in Sabbato ante Pascha post consecrata sacra dona dicit sacerdos: *Rex regnantium, et Dominus dominantium progreditur, ut mactetur, et detur in cibum fidelibus. Eum autem præcedunt chori angelorum, etc.* In Constitutionibus apostolicis, quarum certe auctor ad prima Ecclesiæ sæcula spectare videtur, sacra liturgia refertur (*Lib. viii, c. 42*), in qua tum post verba Domini consecratoria, et iterum post invocationem sancti Spiritus, *OBLATIO* commemoratur. Idem vero auctor, ut ostendat a Christo perfecta fuisse instituta veteris legis, ait: *Pro sacrificio cruento RATIONALE, INCRUENTUM ET MYSTICUM instituit, quod in mortem ejus propter symbola celebratur, SACRIFICIUM CORPORIS ET SANGUINIS DOMINI* (*Lib. vi, c. 23*). Vera ac propria sacrificia fuere Judaica, cum tamen umbræ tantum fuerint sacrificii novæ legis, in quo est veritas; et nihilominus sacrificium nostrum uti imaginarium et improprium appellare Protestantes audent. Sed cedo liturgias Orientalium reliquorum, quibus utuntur Nestoriani et Eutychiani Syri, sectæ videlicet a mille et trecentis annis ab unitate Ecclesiæ catholicæ divulsæ: Eas, ut supra innuimus, typis commendavit Renaudotius. In liturgia Syriaca, sive Coptica sancti Basilii, sacerdos in oratione post lectionem Evangelii ait: *Dum offerimus tibi TREMENDUM HOC ET INCRUENTUM SACRIFICIUM.* In aliis quoque liturgiis et apud Patres appellatum invenimus *tremendum* istud sacrificium; quæ sola vox supereminentem majestatem sacrificii Christiani indicat, et quantum hoc Judaicis præcellat. In oratione ad osculum pacis hæc sunt sacerdotis verba: *Hæc in nos peccatores gratiose contulisti, ut ea administravimus, et per ea sanctificaremur, cum Filii tui dispensationem nobis exhibuisti, et SACRUM RITUM ISTIUS SACRIFICII INCRUENTI* (vididisti). *Nec enim illud est sanguinis legalis, aut justitiæ corporeæ, sed AGNUS EST SPIRITUALIS, gladiusque rationalis et incorporeus in HOC SACRIFICIO, quod tibi offerimus.* En iterum quæ sit vera et ineffabilis oblatio in sacrificio novi testamenti.

In Syriaca liturgia, quæ sancto cuidam Gregorio tribuitur, sacerdos dicit: *OFFERAM TIBI HOC SACRIFICIUM, RATIONABILE, INCRUENTUM, in remissionem peccatorum meorum, veniam delictorum populi tui, requiem et refrigerium patrum nostrorum, qui obdormierunt.* Mirabilem hunc effectum sacrificii incruenti deprecatorium videas in aliis liturgiis, et apud sanctos Patres; et sunt nihilo secius qui propitiatorium negare audent celeste hoc sacrificium. Accipe nunc, quid habeat liturgia Græca Alexandrina, nomen sancti Basilii præferens. Ibi quoque repetitur: *OFFERIMUS TIBI TREMENDUM HOC ET INCRUENTUM SACRIFICIUM.* Et infra, quæ nuper vidimus: *Dedisti nobis HUIUS SACRIFICII RITUM, in quo non legalis sanguis, non carnis justificatio, sed AGNUS SPIRITUALIS EST, etc.* Infra post communionem ait sacerdos: *Digni facti ministrandi altari sancto tuo, qui tibi obtulimus immaculatum corpus et pretiosum sanguinem magni Dei et Salvatoris nostri JESU CHRISTI, etc.* In comuni Ja-

cobitarum Syrorum liturgia ita precatur sacerdos: **A** det: Amen. Tum diaconus alta voce dicit: *Benedic, Quem vidit Moses in rubo, et Ezechiel super currum, IPSE PONITUR SUPER ALTARE, ACCIPIUNTQUE ILLUM populi, et vivunt. Deus, qui per misericordiam tuam suscepisti sacrificium justorum antiquorum, suscipe per misericordiam tuam SACRIFICIUM NOSTRUM.* Infra inquit: *Deus, TU FACTUS ES SACRIFICIUM ET TIBI SACRIFICIUM OFFERTUR. Suscipe hoc sacrificium pro anima N., etc.* Dum lavat manus, hisce verbis precatur: *Ut sine macula tractem sacramenta tua adoranda et divina, et cum conscientia pura offeram tibi SACRIFICIUM VIVUM, quod placeat Divinitati tuæ, et simile sit SACRIFICIO TUO glorioso, Domine, et Deus noster.* Post orationem fractionis hæc in primis consideranda pronuntiat sacerdos: *Ita vere passus est Deus Verbum in carne, et immolatus est et fractus in crucifigione, etc. Ita credimus et confitemur; et ita prædicamus HOC ESSE CORPUS ISTIUS SANGUINIS, ET HUNC ESSE SANGUINEM HUIUS CORPORIS.* Deinde margaritam, sive particulam, quam fregit, mittit in calicem. Alia oratio sancti Jacobi succedit: *Pater veritatis: ECCE FILIUS TUUS, HOSTIA TIBI PLACITA: ILLUM suscipe, QUI PRO ME MORTUUS EST, et per eum esto PROPITIUS. Suscipe hoc SACRIFICIUM ex manibus meis, ut mihi placatus sis, etc.* En quæ fides, quæ doctrina populi illius, cui a tot sæculis nulla communio est cum Romana Ecclesia. Nullus hic locus imaginationibus, arbitrariis verborum et sensus supplementis, quibus nostri temporis novatores obscurare tam sepe conantur apertum, simplicem, et non figuratum neque metaphoricum sensum sermonum, quibus liturgici scriptores et sancti Patres ineffabile nobis Eucharistiæ et sacrificii incruenti apparatum describere. Additur infra: *Os tuum, Domine, purum et sanctum pronuntiavit et dixit: Quicumque manducaverit, etc. Nobis igitur, Domine, qui comedimus CORPUS TUUM SANCTUM, ET BIBIMUS SANGUINEM TUUM PROPITIATORIUM, non sit ad iudicium, etc.*

Quæ habentur in liturgia a Coptis tributa sancto Jacobo apostolo fratri Domini, et Hierosolymis usurpata, videamus. Ibi ante osculum pacis dicitur: *Stemus decenter, et oremus, gratias agamus et laudemus AGNUM VIVUM DEI, QUI OFFERTUR SUPER ALTARE, etc.* Post verba consecrationis ait sacerdos: **OFFERIMUS** TIBI HOC SACRIFICIUM TREMENDUM ET INCRUENTUM, *ut deleas peccata nostra.* Rursus post invocationem sancti Spiritus eandem repetit oblationem, inquit: *Quia propter offerimus tibi, Domine, sacrificium hoc tremendum et incruentum pro locis tuis sanctis, etc., quæ satis produnt per ipsa consecrationis verba jam fuisse factam transmutationem donorum, et Spiritum sanctum postea invocari, ut quod factum fuit perficiat in remissionem peccatorum, et vitam æternam accipientibus corpus et sanguinem Domini.* Consonant hæc cum Græcæ missa Chrysostomi, ubi post invocationem Spiritus sancti rogatur Deus, ut sacrificium fiat accipientibus in sobrietatem animæ, in remissionem peccatorum, etc. Rursus in Coptica ad fractionem sacerdos ait: *Frangimus Eucharistiam hanc, Panem celestem, CORPUS VERBI DEI vivi, etc.* Populus respon-

A det: Amen. Tum diaconus alta voce dicit: *Benedic, Domine. Iterum atque iterum per OBLATIONEM HANC SANCTAM ET SACRIFICIUM PROPITIATORIUM, quod DEO PATRI ORLATUM, sanctificatum, completum et perfectum est per illapsum Spiritus sancti, etc.* Ante communionem dicit diaconus: *Virtutes cælorum stant nobiscum in medio sanctuarii, et ministerium exhibent CORPORI FILII DEI, QUI IMMOLATUS EST CORAM NOBIS.* Coniunguant hic, si possunt, novatores. In liturgia Coptica, quæ sancto Petro apostolorum principi tribuitur, post invocationem sancti Spiritus hæc habentur: *Per hoc SACRIFICIUM, quod manibus nostris peccatrici-bus tibi OFFERTUR, Domine, etc.* Idem in liturgia appellata duodecim Apostolorum, post invocationem hæc leguntur: *OFFERIMUS tibi, Domine omnipotens, SACRIFICIUM HOC DIVINUM, etc.* In liturgia sancti Baradati sacerdos ait: *OFFERIMUS IPSUM (Filium tuum) tibi deprecatorem pro nobis, ut in eo et per eum liberemur a iudicii venturi damnatione, etc.* Et in liturgia Joannis Psasorensis post invocationem sancti Spiritus hanc orationem sacerdos adhibet: *Filium tuum dilectum, etc.* EUNDEN IN SACRIFICIUM ET OBLATIONEM absque macula et purum OFFERIMUS TIBI, quem ipsum deprecatorem nobiscum esse facimus. Infra idem addit: *Quando quidem his omnibus atque aliis ejusmodi digni facti fuimus, viamque nobis tritam quodammodo ad cælum fecimus, et AGNUM OCCISUM SUPER ALTARE VIDEMUS, etc., deprecamur te, amator hominum, Domine, ut sis PROPITIUS peccatis nostris, etc.* In aliis bene multis liturgiis a Renaudotio evulgatis paria leguntur, uti et in Abyssinorum liturgia. Ab Armenis usitatam publici juris fecit Pater Le Brun, atque in ea legitur ante consecrationem: *Dedisti nobis Filium tuum unigenitum, debitorem et debitum, hostiam et unctum, agnum et panem celestem, summum sacerdotem et SACRIFICIUM, quia IPSE SEMPER DISTRIBUTUR inter nos inconsumptibiliter, etc.* Post consecrationem chorus in hæc verba modulatur: *FILI DEI, qui immolatus Patri pro reconciliatione, PANIS VITÆ DISTRIBUERIS, inter nos, etc.* Infra legitur: *PROPITIUS ESTO, Domine, animabus defunctorum, pro quibus OFFERIMUS HOC SANCTUM SACRIFICIUM.* Ibi quoque complura sunt testantia præsentiam realem ac transsubstantiationem in sacramento, et verum ac ineffabile sacrificium altaris, propitiatorium simul et impetratorium.

D Tantam segretim testimoniorum, tantum Christiani orbis consensum, hoc est, Ecclesiarum omnium per orbem diffusarum, et quibus etiam nonnullæ a tot sæculis communionem abrupte cum Romana catholica, ubi Protestantes sinceris oculis et animis perpendant manu tangent se nimium a Lutheri et Calvinii impia temeritate illusos, qui abominationem et pestilentissimum errorem appellare non sunt veriti missam Romanam, cum tamen hæc alia non sit quam quæ per orbem universum ab exordio Ecclesiæ per Christiani nominis homines observatur. Sacrificium quoque novæ legis non agnoscere nequibunt verum propriumque sacrificium, et sine comparatione Judaicis cunctis sacrificiis perfectius. Nam quæ ii de

qualitatibus et ritibus veterum sacrificiorum, hostiarum et victimarum, disserunt, nonnisi cavillationes sunt, ubi agnoscant et agnoscere ex tot haecentis adductis coguntur realiter in sacramento post consecrationem existere Christum Dominum, neque tantomodo panem et vinum in eucharistico sacrificio offerri. Ille hostia, ille victima animata, quæ super altare ponitur, uti mystice mactata, ac cælesti ejus Patri offertur pro nobis in remissionem peccatorum nostrorum. Ille etiam in sacratissimo hoc mysterio sacerdos et pontifex, qui offert et offertur, et se Patri exhibet, qualis in cruce pro nobis pendit, ut nobis applicet meritum pretiosi sanguinis, quem pro peccatoribus in passione effudit. Neque sacrificium hoc aliud est a crucis sacrificio, imo ipsummet ex ejusdem Christi jussione a nobis repetitum in memoriam ejus, et ut mortem ejus annuntiemus; ita ut quoties concordī voce Patres appellarunt missam sacrificium, et quidem incruentum, satis significarint unum cum verò crucis sacrificio istud esse, quantum illud cum visibili sanguine peractum sit, hoc verò sine sanguine visibili peragatur. Neque enim in sacrificio nostro verus Christi sanguis deest, sed mystice, hoc est, secrete, atque oculis nostris impervitus, ibi est. Evanescent denique cavillationes omnes, quoties sacrificii eucharistici admiranda majestas ac præstantia consideratur, componiturque cum victimis Judaici populi, quæ ad hanc comparisonem omnino vilescent. Apud eos vituli et agni terrestria animalia Deo immolabantur, hic Agnus mysticus, quem paschalis agnus veteris testamenti figurabat; hic Agnus Dei, qui tollit peccata mundi; hic ipse Filius Patris, Deus et homo, pro nobis mystice immolatur. Nostri quoque sacrificii efficaciam supereminere cunctis Judæorum sacrificiis ab omni ævo Christi fideles crediderunt et professi sunt, cum non solum remissio peccatorum inde speretur, neque tantum pro viventibus, sed et pro iis, qui in pace Christi et Ecclesiæ defuncti sunt, ut omnes liturgiæ testantur, offeratur, imo spiritualis quæque gratia, et publica privataque rerum temporalium non pauca beneficia in necessitatibus per cæleste hoc Mysterium impetrari possint. Tunc improprium et non verum sacrificium hoc appellare audes, tanta excellentia, tanta virtute donatum? Merito propterea in Tridentina synodo statutum fuit, scilicet, non solum sacrificii illius salutarem virtutem in remissionem eorum quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicari, sed etiam hujus oblatione placatum Dominum, gratiam et donum penitentiae concedendo, crimina et peccata etiam ingentia dimittere. (*Conc. Trid. sess. 22, c. 1, 2*). Gregorius Magnus papa, ut in ejus Vita habetur, fidelibus Eucharistiam porrigens, aiebat: *Corpus Domini nostri Jesu Christi prosit tibi in remissionem peccatorum omnium, et vitam æternam*. Paria habes in Orientalium liturgiis. Verum quotiescunque liturgiarum totius orbis Christiani consensum Protestantibus opponimus, ad suspensiones ii se vertunt, imaginando, sensim additamenta facta fuisse ad litur-

gias, neque constare ex iis posse qualis de sacrificio missæ fuerit veteris ac primitivæ Ecclesiæ sententia. Sed inane prorsus hujusmodi effugium continuo intelligas, ubi animadvertas additamenta quæcunque in liturgiis occurrentia, uti jam supra diximus, in unis orationibus ac precibus consistere, quæ variæ sunt pro varietate Ecclesiarum. Quoniam vero in omnibus tot Ecclesiarum liturgiis eadem constantissime deprehenditur fides ac doctrina de præsentia reali, et de sacrificio eucharistico, propitiatorio simul atque impetratorio, quanquam diversis sæpe verbis expressa, necessario consequitur, non hanc additamentum fuisse, sed quidem dogma ab ipsa Ecclesiæ nativitate in omnes populos fidem Christi amplexos diffusum, atque ad posteros transmissum, et sine ulla controversia deprædicatum. Neque enim fieri, imò ne excogitari quidem potest, si qua ex Ecclesiis novum dogma de Eucharistia procedisset, hoc tanta facilitate progredi potuisse, ut in cunctas Christiani orbis Ecclesias, nemine hiscente, penetraret, et ab omnibus sine ulla difficultate exciperetur. Omnem doctrinæ novitatem avversabantur sacri pastores, et Romana præsertim Ecclesia, in qua celebre fuit effatum in ea: «Nihil novandum. Quod traditum est tenendum.» Sed ut omnem hic aditum suspicionibus Protestantium præripiamus, ostendendum superest, non aliam doctrinam de sacramento et sacrificio altaris in liturgiis quarti et quinti sæculi habuisse locum, quam quæ subsequentibus sæculis ab ip-sis cum Occidentis tum Orientis Patribus tradita est atque observata.

CAPUT XVIII.

Dogma de vero Christianorum sacrificio in liturgiis priorum Ecclesiæ sæculorum sine dubitatione propositum et servatum, a sanctis Patribus confirmatum.

Consideratis iis quæ a doctissimis inter Catholicos viris allata fuere, et ego quoque innui cap. 1, constat, primis etiam Christiani populi sæculis Ecclesias quaslibet aliqua liturgia usas fuisse ad Eucharistiam celebrandam, uti Christus Dominus faciendum præceperat. Nemo Protestantium, ut puto, id inficiari audebit, postquam vel ipse Josephus Binghamus Anglicus, ex eorum grege, pluribus idem in suis libris confirmavit. Ad hæc statuamus oportet non aliter sensisse quarti et quinti sæculi Patres de sacrificio eucharistico quam quod in ipsis liturgiis tradebatur, ac potissimum in canone, quæ pars missæ cum stabilis in omnibus Ecclesiis semper deprehendatur, merito ab institutione apostolorum fluxisse credenda est, uti testatus est Vigilius papa in Epistola ad Euthrium, sive Profontium. Itaque interrogemus eorum temporum Patres, utrum Catholicorum sententia de vero altaris sacrificio, an Protestantium commenta tunc in Ecclesia vigerent. Sanctum Ambrosium audi scilicet: «Vidimus principem sacerdotum ad nos venientem; vidimus et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequimur, ut possumus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio. Quia etsi

nunc Christus non videtur offerre, tamen IPSE OFFER-
TUR IN TERRIS, QUANDO CHRISTI CORPUS OFFERTUR. Imo
IPSE OFFERRE MANIFESTATUR IN NOBIS, cujus sermo
sanctificat sacrificium, quod offertur (*Ambros. enarr.
in psal. 38, n. 25*). » Quæ postrema verba indicant,
per verba Domini fieri transmutationem donorum in
sacrificio. In liturgiis invenimus, Christum immolari,
quoties tremendum sacrificium celebratur. Accipe
quoque quid prælaudatis sanctus Pater alibi tradat.
« Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria,
sacrificium deferentibus, nobis assistat angelus, imo
præbeat se videndum (ut Zachariæ sacrificanti appa-
ruit). Non enim dubites, assistere angelum, quando
Christus assistit, QUANDO CHRISTUS IMMOLATUR (*Idem,
Expos. Evang. sec. Luc., l. 1, n. 28*). » Hinc habes
thurificationem vel ipso sæculo Christi quarto in my-
steris celebrandis adhibitam, ipsumque Christum
hostiam in incremento sacrificio immolatum fuisse.
Ex hujus celestis hostiæ oblatione et perceptione
consequi remissionem peccatorum liturgiæ quæcun-
que testantur. Hoc idem deprædicat sanctus Ambro-
sius, dicens, a jejunis sumendam esse Eucharistiam.
Ubi enim advenit tempus « celebrandæ oblationis,
tunc utique (ait) paratus assiste, ut accipias tibi mu-
nimentum; ut CORPUS EDAS DOMINI JESU, IN quo REMIS-
SIO PECCATORUM EST, postulatio divinæ reconciliationis
et protectionis æternæ (*Idem, Expos. in psal. cxviii,
n. 48*). » Alia ejusdem sancti episcopi loca transilio.
Eodem sæculo sanctus Cyrillus Jerosolymitanus anti-
ques hanc eandem sententiam in Oriente commemo-
rat, inquit: « Postquam vero spirituale sacrificium,
incrementus cultus, super illam PROPITIATIONIS HOSTIAM
(*ἡν τῆς θυσίας ἱερίως τοῦ ἁγίου*) obsecramus Deum
pro communi Ecclesiæ pace (*Cyrl. Jerosol., orat. 23,
scilicet Mystag. 3, n. 8*), » etc. Pro defunctis quoque
nos deprecari Deum affirmat, « maximum hoc cre-
dentes adjumentum illis animabus fore, pro quibus
oratio defertur, dum SANCTA ET PERQUAM TREMENDA
CORAM JACET VICTIMA. » Et infra: « Christum macta-
tum pro peccatis nostris offerimus. » Nonne idem
passim sacræ liturgiæ ingeminant? Consonat quoque
sanctus Augustinus, dum scribit: « Nonne semel im-
molatus est Christus in seipso, et tamen IN SACRA-
MENTO non solum per omnes Paschæ solemnitates,
sed OMNI DIE POPULIS IMMOLATUR? nec utique menti-
tur, qui interrogatus responderit IMMOLARE (*Aug., D
epist. 98, olim 23, ad Bonif.*). Propterea idem san-
ctus doctor (*Lib. de Spir. et litt., c. 11*) VERISSIMUM
ET SINGULARE appellat sacrificium novæ legis. Audiatur
etiam Optatus Milevitanus, qui circiter annum Christi
365 hæc scribebat: « Quid enim est tam sacrilegum,
quam altaria Dei, in quibus et vos aliquando oboli-
stis, frangere, radere, removere? in quibus vota po-
puli et membra Christi portata sunt. Unde a multis
pignus salutis æternæ (id est corpus Domini) et tu-
tela fidei, et spes resurrectionis accepta est. Quid
EST ENIM ALTARE, NISI FEDES ET CORPUS ET SANGUINIS
CHRISTI (*Optat. Milev. l. xi ad Donatist.*)? » Nomen
altaris quid importet infra dicemus.

A Sed nemo luculentius, quam sanctus Joannes Chry-
sostomus, quæ sit novæ legis sacrificium expressit
celeberrimis hisce verbis: « OFFERIMUS quidem, sed
Ejus inortem revocamus in memoriam; et ipsa HOSTIA
UNA EST, non multæ. Quomodo una est, non multa?
Quoniam semel fuit oblata, illa illata est in sancta
sanctorum. Hoc est figura illius, et ipsa illius. EUN-
DEM ENIM SEMPER OFFERIMUS, non nunc quidem alium,
sed semper eundem. Quamobrem UNUM EST SACRIFI-
CIUM propter hanc eandem rationem. Quoniam mul-
tis in locis offertur Christus, multi ne sunt Christi?
Nequaquam, sed UNUS UNIQUEX CHRISTUS, qui et hic est
plenus, et illic plenus, UNUM CORPUS. Quomodo ergo
multis in locis oblatur unum est corpus, et non multa
corpora, ita etiam unum est sacrificium. Pontifex
noster ille est, qui illam obtulit hostiam, quæ nos
mundat; ILLAM NUNC quoque OFFERIMUS, quæ TUNC
FUIT OBLATA, quæ non potest consumi. Hoc fit in re-
cordationem ejus, quod tunc factum est. *Hoc enim
facite*, inquit, *in mei recordationem*. NON ALIAM HO-
STIAM sicut pontifex, sed EANDEM SEMPER FACIMUS, vel
potius hostiæ seu sacrificii facimus recordationem
(*Chrysost., hom. 17 in Heb. ix*). » Propterea idem
Chrysostomus sacerdotum Christianorum « multo
melius ac sublimius » Judaicis statuit (*Orat. 5 adv.
Judæos*). In hanc rem advocari quoque possunt testes
Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Cyrillus Ale-
xandrinus, et alii; sed pluribus non est opus, ut
mann teneamus ipsissimam de sacrificio eucharistico
doctrinam fuisse quæ nunc in vetustis liturgiis legi-
tur, et a Patribus quarti et quinti sæculi populo ex-
ponebatur, et perperam confingi novationem hac de
re in ipsis liturgiis. Attamen ne sic quidem, ut puto,
victos se credunt novatores, novamque, sed imagi-
narium instruent vallum, quo sese recipiunt.

Lutherus impia temeritate professus est se in hocce
argumento non auditurum sanctos Patres, exigique
ut auctoritali suæ totus Christianus orbis frontem
inclinaret. Ab unis Novi Testamenti libris petendam
voluit fidem et praxim Eucharistiæ. Nulla autem in
iis sacrificii mentio, sed unius cœnæ. Beddeus autem
illius discipulus, Samuel Basnagius, Pfaffius, atque
alii ex Protestantibus, contendunt ignotam primitivæ
Ecclesiæ Patribus fuisse sacrificii nostri doctrinam;
subsequentes vero Patres e simplicitate et puritate
dogmatum apostolicorum deflexisse, novumque hoc
nobis sacrificium obtrusisse; neque enim illud e
sancti Justini aliisque priorum temporum scriptori-
bus resultat. Ita illi, satis prodentes quid factionis
amor possit in hominibus, cum nihil pensi habent,
si prævaricationis et imposturæ arguant tot Ecclesiæ
pastores et scriptores non doctrina minus quam san-
ctitate vitæ celebres, qui sæculo quarto et quinto
Ecclesiam Dei rexerunt atque illustrarunt, ac toties
edixerunt non aliud esse credendum ac tenendum
quam quod Christus ejusque apostoli tradidere. Et
quibus, quæso, logicæ legibus usi novatores hæc
audent? Illegitimis sane ac detestandis. Etiam si sta-
tueremus, nullum de sacrificio eucharistico verbum

factum fuisse ab apostolis, et a tertii sæculi scriptoribus Christianis, dic, quæso, negativæ ex iis quicquam huiusmodi sacrificium? Erant eis lex imposita ut cum Eucharistiam memorabant, sacrificii quoque mentionem facerent? Accedit quod Apostolus et sanctus Irenæus agnovere dogmata quædam non scripta per traditionem ad posteros manasse, et ex his ipsis quoque Protestantes non pauca amplectuntur. Cum vero doctrina de sacrificio per omnes Christiani nominis provincias quarto ipso sæculo diffusa reperiatur, consequens profecto est non eam tunc fuisse excogitam, sive procusam, sanctosque viros qualem invenerunt deprædicasse, uti ab apostolorum prædicatione profectam. Sed quod excusationem omnem hac in re Protestantibus præcipit, jam diu palam fecere Catholici, ne in ipsis quidem divinis libris, et in primitivæ Ecclesiæ scriptis desiderari eandem doctrinam de ineffabili sacrificio, quam Patres sæculi quarti concordi voce docebant. Liceat mihi hoc refricare, ut fratres a nobis devii evidentius intelligant quid Britannum Grabe moverit ad restitutionem missæ inter suos desiderandam, et quanta temeritate Lutherus et Calvinus missam non solum abrogarint, sed etiam abominationis ac intolerandi erroris nota impudenter inusserint.

Uti ex psalmo centesimo nono, et ex Epistola Apostoli ad Hebræos (*Hebr. vii*) constat, Christus fuit Pontifex et sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quicunque sine humanis affectibus sincere hanc veritatem et dogma expendit, nequit quin intelligat quod querimus. Sacerdos, sive pontifex nihil aliud est, nisi sacrificator apud Judæos, ipsoque gentiles. Cui sacrificandi jus neget, sacerdotis quoque nomen ab eo auferas oportet. Sacerdos et hostia fuit utique Christus Dominus in cruce; sed ibi sacrificium non peregit uti sacerdos imitatus Melchisedechum. Hoc munere is tantummodo fungitur, cum ad illius imitationem panem et vinum in sacris mysteriis Deo offert. Et cum nullum sacrificium sit sine sacerdote, et nullus sacerdos sine sacrificio, nullumque alium locum assignare possimus, ubi Christus sacerdotium et sacrificium ad instar Melchisedechi exerceat, nisi in consecratione panis et vini et eorum oblatione, necesse est ut in sublimi actione ista alterum hoc Domini nostri sacrificium statuamus. Hæc memoriæ commenda, dum tibi consideranda offero verba quoque Malachiæ prophætæ: *Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus, et sacrificia vestra non accipiam de manibus vestris: propterea quod ab ortu solis ad occasum usque nomen meum glorificatum est in gentibus* (quæ nempe prædicantur credituræ in Christum), *et in omni loco incensum offertur nomini meo, et hostia pura* (*Malach. i. 10*). Quenam fuerit victima, sive hostia, hæc pura a propheta illo prædicta, sive sacrificium (idem enim per vocem *hostia* veteres significarunt), a primitivæ Ecclesiæ scriptore sciscitemur. Is erit Justinus martyr, qui circiter annum Christi 150 in dialogo cum Tryphone Judæo post eadem Malachiæ

A verba in medium adducta, hæc subdit: « De hostiis (sive victimis) quæ eidem Deo a nobis ex gentilitate conversis ubique offeruntur, id est de pane eucharistico et poculo similiter eucharistiæ, jam tum locutus prædixit. » Quibus ex verbis intelligis, dogma Christianorum fuisse, nondum elapso sæculo, quo apostoli floruerunt, successisse cruentis Judæorum hostiis Christianorum hostias et sacrificium incrementum Eucharistiæ; atque uti veræ ac propria fuere sacrificia Judæorum, quamquam figuræ tantummodo fuerint sacrificii a Christo insituendi, ita verum ac proprium deinde fuisse Christianæ religionis sacrificium, quo uno nunc delectatur Deus. Hoc idem a sancto Justino repetitum infra habes: « Nos, inquit, pontificale et sacerdotale verum genus sumus, ut etiam ipse Deus testis est, qui ait in omni loco in gentibus hostias acceptas gratasque sibi offerri. Neque vero a quoquam hostias Deus accepit, nisi a suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia, quæ suo nomine faciendi Jesus Christus tradidit, id est in eucharistia panis et calicis, quæ in omni loco a Christianis fiunt, præoccupatione usus Deus sibi grata esse testatur. Quæ autem a vobis, veterisque sacerdotibus fiunt, improbat, » etc. De Christo etiam sacerdote secundum ordinem Melchisedech alibi meminit sanctus ille vir, qui doctrinam suam postea glorioso martyrio comprobavit. Idem temporibus, hoc est, circiter annum Christi 168, Athenagoras Christianus philosophus apologiam pro Christianis Marco Aurelio et Commodio Augustis obtulit. Vix dubitari potest quin et ille Eucharistiam indicaverit, dum tradit, Deum non indigere cruentis victimis, sed exposcere *ἀνίμωτον θυσίαν, καὶ λογικὴν λατρίαν*, sacrificium incrementum et rationalem cultum; nam hoc nomine tum liturgiæ, tum sancti Patres eucharisticum sacrificium innumeris in locis designare consueverunt. Atque hinc intelligimus quam antiqua sit in ipsis liturgiis ejusmodi doctrina.

Adeo autem perspicua, adeo ineluctabilia sunt sancti Justini verba, ut ab humanis affectibus omnino perturbatus, ne dicam, excæcatus sit, qui nondum videat et adhuc inficiari audeat, ipso apostolorum ævo Eucharistiæ celebrationem reputatam creditamque fuisse sacrificium, illudque Hebræorum sacrificiis præstantius. Omnium oculos mentemque hic appello. Cum Christiani nunc veri pontifices et sacerdotes a Justino dicantur, qui negare audent Protestantes verum ab iis confici sacrificium? Et quis detestandæ temeritatis eos non damnet, qui et munus et nomen sacerdotum ab Ecclesia Dei susulere? Neque unum tantummodo Justinum hujus veritatis testem habemus. Circiter annum Christi 190, libros suos contra Hæreses scripsit gloriosissimus Lugdunensis episcopus et martyr Irenæus. Ipse quoque in hæc verba de Christo loquitur: « Sed et suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, eum qui ex creatura panis est accepit, et gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum, et calicem similiter suum sanguinem confessus est. En novi

Testamenti novam docuit oblationem (qua voce sacrificium sæpe sapius liturgiæ et Patres designant), quam ECCLESIA AB APOSTOLIS ACCIPIENS (en' qualis tunc esset Ecclesiæ catholice fides atque professio) IN UNIVERSO MUNDO OFFERT DEO. De quo Malachias sic præfiguravit : *Non est mihi voluntas*, etc. Manifestissime per hæc, quoniam quidem populus cessabit offerre Deo ; OMNI AUTEM LOCO SACRIFICIUM OFFERTUR EI, et hoc purum (*Iren., l. iv, c. 17, n. 5, Edit. Bened.*) Subinde addit : *Igitur ECCLESIE OBLATIO*, quam Dominus docuit offerri in universo mundo, PURUM SACRIFICIUM REPUTATUM EST APUD DEUM (*Idem, c. 18*). Et infra : *Oblatio illic (i. l. est apud populum Judæarum), OBLATIONES autem et hic (scilicet, in Ecclesia). Sacrificia in populo, SACRIFICIA IN ECCLESIA ; sed species immutata est tantum.* Offerri autem Deo in tremendo hoc sacrificio corpus et sanguinem Christi realiter præsentis, ex ipso Irenæo supra ostendimus. Disertissime tradit sanctus hic martyr, ab apostolorum discipulis eruditus, sacrificium nunc in omni loco offerri a Christi fidelibus, illudque Judæis sacrificiis opponit et præfert : et sunt nihilominus qui ad tantam lucem cæcutiunt, atque imperterrite plebi suæ venditant nullam offendi apud primitivos Ecclesiæ Patres mentionem Christiani sacrificii. Accedat et Tertullianus, ejusdem sæculi scriptor. Is Christum appellat *novorum sacrificiorum sacerdotem*, qui NOVA SACRIFICIA offerat, et sacrificiorum æternorum antistitem (*Tertul., l. adv. Judæos, c. 6*). Quid vero sacrificiorum nomine Tertullianus significat ? Ipse nobis edisseret : *Similiter*, inquit, *de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit ACCEPTO CORPORE DOMINI. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat* (*Idem, l. de Orat., c. 14*) ? En incruentum missæ sacrificium, quod orationibus non paucis absolvetur. Rigaltius Calvinianus, aut certe ad Calvinianorum castra non raro deficiens, hic nobis obtrudit sacrificiorum voce orationes designari, quasi Tertullianus aperte non distinxerit sacrificia ab orationibus. Supra ipse manifestus a sacrificio orationes sejungebat scribens : *Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra ? Quale sacrificium est, a quo sine pace disceditur ?* Itaque et Tertulliano Eucharistia est sacrificium : quod ei subsequentibus verbis confirmat addendo : *ACCEPTO CORPORE DOMINI et reservato, utrumque salvum est, et paritipatio sacrificii et executio officii.* Horum verborum sensus in omnium oculis incurrit. Neque reticendum quod is adjicit, inquiens : *Nonne solemniter erit statio tua, si et AD ARAM DEI steteris ?* Ara, sive altare, de sacrificio certos et ipsa nos facit. Calvinianis tamen oculis hanc vocem accipiens Rigaltius, contendebat ex Minucii Felicis dialogo (addere poterat et ex Origene contra Celsum) neque aras, neque templa iis temporibus fuisse populo Christiano, ac propterea aram hic esse mensam Christi. Cantilenam hanc a Samuele Basnagio, in Annalibus, atque ab aliis repetitam novimus, scribentibus ipsis, metamorphorice mensam Domini appellatam

fuisse altare a Tertulliano, Cypriano, Eliberitano Patribus, in canonibus apostolorum et alibi. Ex Socratis Historia idem Basnagius hæc refert. *Fervente perturbatione Arianæ causa* Alexander episcopus in ecclesia, quæ Irenæa cognominatur, se solum inclusit, et ingressus ad altare, sub sacra mensa pronum se humi prostravit (*Soc. ut. l. i Hist. Eccles., c. 57*). Ambrosius quoque Mediolanensis episcopus, furente Justina Augusta, sub altari positus Rufino dicitur. *Ex his apparet*, Basnagius ait, *mensam sacram et altare unum idemque fuisse.* Atque ita sane fuit. Atqui, subdit ille, inauditum est in omni memoria germanum altare nomine mensæ fuisse designatum. Evolvantur Annales ethnicorum et Judæorum.

Miseram plane Calvinianorum plebem quis non appellet, quam inania hujusmodi documenta nutriunt atque erudiunt. Non apud ethnicos, non apud Judæos id conquirendum, quod unius Christianæ religionis proprium ac singulare privilegium est, videlicet eandem eucharisticam mensam altaris quoque munere fungi. Mensa est, quia ibi renovatur sacra Domini cæna ; altare est, quia ibi sacrificium crucis mystice renovatur. Catholici utrumque agnoscunt, duplicique eo nomine utuntur. Idem in more fuit priorum quoque sæculorum Patribus, cum vix ullus sit ex iis qui sacram mensam altare quoque non appellat. Hoc idem ex ipso Socratis adducto loco discere debuit et potuit Basnagius ; sed is ingenium præoccupatum Calvinianis commentis gerens, quod obvium erat non vidit. Visurus tamen est quicunque animadvertens omnium sæculorum Patres tam sæpe tantoque consensu modo mensam, modo altare, unam eandemque rem nominasse, hoc non alia ratione fieri potuisse intelliget, nisi quia in mensa illa simul Domini cæna verumque novæ legis sacrificium a Malachia prædictum pergebatur. Si secus fuisset, culpandi viderentur Patres, quod nomine altaris abusi toties fuissent. Potuit etiam ac debuit discere Basnagius, ideo sanctos episcopos Alexandrum et Ambrosium in Ecclesiæ necessitatibus ad altare accersisse ut sub ipso (nam tum ligæa et cava erat sacra mensa) divinum implorarent auxilium, non alia de causa factum, nisi quia super altare, sive supra mensam, asservabatur in ciborio Eucharistia, pro infirmorum viatico reservata. Id ex sanctæ Gorgoniæ Actibus apud Nazianzenum, eius fratrem supra memoratis, et ex Vita sancti Ambrosii a Paulino scripta, non immerito colligitur. Ad nudam Calvinianam mensam extra cœnam quis unquam precaturus Deum accedat ? Frustra vero obijciuntur nobis ethnici, tanquam irridentes olim Minucio Felici et Origeni, quod Christiani nullas aras haberent, templa nulla, nulla nota simulacra. Quid aræ nomine ethnici designarent, nemo nescit : altaria nempe lapidea sacrificiis cruentis et victimis carnalibus destinata. Hisce profecto, uti et magnificis templis carebant priorum sæculorum Christiani ; propterea hujusmodi altarium templorumque defectum eis exprobant pagani, quasi solis iis victimis placanda esset Divinitas. Arnobius quoque contra

gentiles hæc habet : « Consuestis, inquit, crimen nobis maximum impietatis asingere, quod neque ædes sacras, non altaria fabricemus, non aras (Arnob., l. vi cont. Gent.). » Scripsit hæc Arnobius circiter annum Christi 303. Longe etiam serius, ipsaque religione Christiana regnante, Julianus Apostata Christi fideles arguebat, quod *βωμούς καὶ θυσιαστήρια*, aras et altaria, sive sacrificatoria, non extruerent. Vide Cyrillum Alexandrinum (Lib. x cont. Julian.). Cum tantum discrimen intercederet inter ethnicorum et Christianorum altaria, inde nata calumnia de Christiana religione tanquam altaribus destituta. Vellet Basnagius, respondissent Christiani, ne sibi quidem deesse aram. At Basnagio magistro non indigebant veteres Christiani, ut rebus suis consulerent. Præterquamquod nimium discriminis fuit inter paganorum aras et altaria lignea Christianorum, ad instar mensæ confecta prioribus Ecclesiæ sæculis, exempla passim exstant, sæpe noluisse illos tremenda mysteria sua revelare, atque ethnicorum irrisionibus exponere.

Contra, cum fideles alloquerentur, nunquid ii tacuerunt religionis nostræ altaria? Nequaquam; et non dicam Arnobii et Cyrilli Alexandrini temporibus, sed ne ipsis quidem primis tribus Ecclesiæ sæculis. Imo et ab Apostolo ejusmodi dogma accepimus. Is enim meminit mensæ Domini ad Corinthios scribens; et æque ad Hebræos, altare in Ecclesia agnoscit. *Habemus*, ait, *altare* (*θυσιαστήριον*), id est, sacrificatorium) *de quo edere potestatem non habent, qui tabernaculo deseruiunt* (Heb. xiii, 10), hoc est, Judæi legalibus adhuc inhærentes. Neque altari in caelis posito hæc accommodantur, cum *edere* Paulus diserte dicat, sed quidem mystico altari nostro, in quo Panis vitæ realiter manducatur, id est corpus Domini. Ipse accipe a sancto martyre Ignatio, hoc est, ab apostolorum discipulo, qui in epistola germana ad Philadelphenses, ante Minucii et Origenis tempora, hæc scripsit. « Operam igitur date, ut una Eucharistia utamini. Una enim est caro Domini nostri (en quid Eucharistia esset; quod luculentius ab eo in epistola ad Smyrnæos affirmatum supra vidimus) et unus calix in unitatem sanguinis ipsius. UNUM ALTARE (ἐν θυσιαστήριῳ) sicut unus episcopus, » etc. Poterat etiam, si voluisset, respondere Origenes Celso Christianis non deesse altare; hoc enim et ipse confessus est alibi scribens : « Sacerdos, qui DIVINIS ASSISTIT ALTARIBUS, aliis indumentis utitur, cum est in SACRIFICIORUM MINISTERIO (Orig. hom. 4 in Levitic.). » En et, Origenes teste, in Ecclesia Christi divinum altare et sacrificium. Et quid dixi, respondere ille poterat? Imo et respondit, cum contra eundem Celsum hisce verbis est usus : Fundentes universorum Deo omnipotenti orationes per Unigenitum ejus, cui primum eas offerimus, rogantes illum, ut pote qui propitiatio est pro peccata nostris, ut velut summus Pontifex (ad quem sacrificium spectat) ET PRECES ET SACRIFICIA (*καὶ τὰς θυσίας*) et colloquia nostra, illi, qui est super omnia, Deo sistat (*Idem*,

A l. viii contra Cels.). » Qui sacrificium statuit altara quoque statuat oportet. Pete etiam ab Origene, sit ne propitiatorium hoc sacrificium. Is respondit : ITA EST COMMEMORATIO SOLA, QUÆ PROPITIUM FACIT DEUM HOMINIBUS (*Idem*, homil. 15 in Levit. c.). » Ad gloriosum Africæ lumen et martyrem Cyprianum nostra nunc procedat oratio, ut ab eo discamus quænam de sacra missa foret Ecclesiæ sententia sæculo Christi tertio, quo et ipse floruit.

In epistola ad Cæciliam scripta circiter annum Christi 253, totus est sanctus episcopus in refellendis quibusdam scholis, qui ad tremendum sacrificium aquam, non vero vinum, adhibebant (*Cyprian., epist. 15 ad Cæciliam*). Utrumque adhibitum in Ecclesia semper fuisse, primi Patres Justinus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, et denique ipse Cyprianus ostendit, « cum Dominus calicem docuerit, exemplo magisterii sui, vini et aquæ conjunctione misceri. » Certe magni illi viri ritum hunc minime invexerunt, sed ab apostolis traditum acceperunt. Et nihilominus impia auctoritate a novatoribus proscripta fuit a qua cæna, Quis tantam temeritatem ferat, quæ aut ignorantia, aut prævaricationis, damnat primitivæ Ecclesiæ Patres? Ad missam ergo quod attinet, non disputat Cyprianus an « sacrificium » sit appellanda. Id uti constans dogma, atque in Ecclesia Dei in dubium a nemine revocatum, tradit. « Quis magis sacerdos Dei summi, » ait, « quam Dominus noster Jesus Christus? qui SACRIFICIUM Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem et vinum, SUUM scilicet CORPUS ET SANGUINEM? » Quicumque in tam perspicuis verbis verum non agnoscit religionis Christianæ sacrificium, ac realem Domini præsentiam in Eucharistia, inexcusabilis perviciacæ reum se prodit. Infra addit præaudatus sanctus antistes : « Nam si Jesus Christus, Dominus et Deus noster, ipse et summus sacerdos Dei Patris, et SACRIFICIUM Patri SE IPSEM primum obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur, et SACRIFICIUM VERUM ET PLENUM tunc offert IN ECCLESIA Deo Patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. » Relege, atque studiose hæc verba considera. Et nihilominus ævo nostro, quo et editio et inquirenda veritas ratio potissimum excutitur, inventi sunt qui Lutheri et Calvini de sacra missa errores, non paucis Protestantibus jam perspectos, tueri sunt ausi, et ignaro populo suadere adhuc pergunt, ignotum veteri Ecclesiæ fuisse incurrentium sacrificium, tantumque errorem, sive abominationem corruptori us Christianæ religionis, sive papistis, esse tribuendum. Equando dicemus, præjudicatis opinionibus sepositis, unam veritatem inquirere, inventamque lateri? Infra ostendit Cyprianus a Spiritu sancto (*Proc. rb. ix*), DOMINI SACRIFICII, et IMMACULATÆ HOSTIÆ panis et vini, sed et ALTARIS, et apostolorum, factam fuisse genti neminem; tum hæc subiungit : « Apparet SANGUINEM CHRISTI NON OFFERI,

si desit vinum calici, nec SACRIFICIUM DOMINICUM legitimam sanctificationem celebrari, nisi OBLATIO ET SACRIFICIUM nostrum responderit passioni. »

Præterea sanctus ille vir, qui Ecclesiæ doctrinam suo martyrio postea confirmavit, præcessisse testatur in Melchisedech sacerdote « imaginem SACRIFICII CHRISTI, in pane et vino, scilicet, constitutam. » Quam « rem perficiens et adimplens Dominus, panem et calicem mistum vino obtulit; et qui est plenitudo, VERITATEM præfiguratae imaginis ADIMPLEVIT. » Memorat idem Cyprianus DOMINICA SACRIFICIA (*Cyprian., epist. 69*); et alibi ait: « Quando IN SACRIFICIIS precem cum pluribus facimus (*Idem, epist. 57*). » Ridendus hic Rigaltius, qui sacrificia pro orationibus rursus interpretatur, quando apertissime precem a sacrificiis distinctam habes, et quid fuerint sacrificia sancto Cypriano, ex productis locis meridiano sole clarius elucet. Abundant et alia loca, ubi is meminit altaris, qua voce veri sacrificii idea menti nostræ renovatur. Unum memorabo. De schismatico homine inquit: « HOSTIS ALTARIS, adversus SACRIFICIUM CHRISTI rebellis, etc., audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, DOMINICÆ HOSTIÆ VERITATEM per falsa sacrificia profanare (*Idem, lib. de Unit. Eccles.*). » Sed non dimittendus Cyprianus, antequam ab ipso quoque discamus, num vel tunc crederetur Christiani populi sacrificium esse propitiatorium pro fidelibus in Christo quiescentibus. Ad alterum Cyprianum scribens, ab antecessoribus episcopis ve itum ait ne quis clericus ad tutelam adhiberetur: « Si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec SACRIFICIUM PRO DOMITIONE ejus celebraretur (*Idem, epist. 1 ad alterum Cyprianum*). » Propterea cum Victor quidam decretum istud contempsisset, « non est (subdit) quod PRO DOMITIONE ejus apud vos fiat OBLATIO (id est, sacrificium) aut DEPRECATIO aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur. » Locum hunc de divini sacrificii efficacia in defunctorum quoque subsidium eripere se posse Catholicis existimavit Joannes Fellus, Oxoniensis in Anglia episcopus, ut alios novatores prætermittam, dicendo (*Adnot. ad epist. 1 Cypriani*) martyrum quoque in sacris factam fuisse commemorationem, et oblata pro eis sacrificia, qui tamen Cypriano credebantur jam pervenisse ad coronam. Ast ille oculos clausit, ne videret. Relege Cypriani verba: « Pro dormitione ejus apud vos non fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus. » Pro martyribus, fatente ipso Fello, nulla deprecatio fiebat. Si pro reliquis fidelibus fiebat, tunc Ecclesia crediderit oportet, defunctis quoque opem per sacrificia et preces præstari. Dogmatis ejusdem vadem habemus Tertullianum Cypriano antiquiorem (*Tertull., l. de Exhort. ad Cast., c. 11, et de Monogam., c. 10*).

Cum itaque toties in Romanæ reliquarumque Ecclesiarum liturgiis nobis occurrunt sacrificii, et altaris, et hostiæ nomina, manu jam tenes, eadem, atque illud, quod per ea significatur, inani conatu a Protestantibus in suspicionem novitatis adduci, quasi,

A primis Ecclesiæ sæculis ignota, in sacrarum mysteriorum preces sensim irreperint. Habes etiam cur Anglicano Grabe missa in Anglia restituenda videretur, atque is hac in re Lutheri et Calvinii errores fastidi veritus non fuerit. Ex tot etiam veherum testimoniis collatis constat evidenter, non imaginarium, non improprium esse catholicæ Ecclesiæ sacrificium, atque in meras phaleras cavillari volentium resolvii quidquid Protestantes commentantur ut ostendant non occurrere in sacrificio nostro conditiones et qualitates omnes quæ in cruentis Judæorum sacrificiis deprehenduntur, ideoque verum ac proprium sacrificium non esse istud dicendum. Catholici contra ostendunt, notas omnes veri sacrificii in eucharisticum confluere. Sed quid terendum temus in superfluis hisce disputationibus? Qui Judæicas hostias instituit, Eucharistiam quoque novo populo præscripsit. Etiam illæ cruentæ, in cruenta vero hæc sit, et quamvis daremus aliquid discrimini inter istam et illas, nonne Deo licuit varia, et tamen vera instituere sacrificia? In sacrificio crucis non victima, non altare, non sacerdos, similia fuisse Judæicis. Nihil autem aliud eucharisticum est quam renovatio mystica ejusdem sacrificii. Quod tamen omnem cavillationem dissipat, da mihi, realiter in Eucharistia contineri verum corpus et sanguinem Domini, quam veritatem semper ab Ecclesiæ exordio liturgiæ et Patres depradicarunt, uti supra evidentissime ostendimus. Da insuper mihi, nos in mysticis divinam hanc hostiam, mystice singulis diebus mactatam, et nunquam deficientem, offerre Deo in remissionem peccatorum; quid ultra funem contentionis extendimus? Nonne animantibus ratione carentibus Filius Dei præstat? Utlane gratior et efficacior victima cœlesti Patri quam ista offerri potest? Novum ergo sacrificium, singulare sacrificium in Eucharistia habemus: « Sacrificium longe præstantius » antiquis, uti scribit Eusebius (*Demonst. evang., l. II, c. 10*). Quicumque igitur Christo credens, admirabile hoc beneficium Christianæ religioni ab ipso præstitum, contra tot testium nubem tum priorum tum subsequentium Ecclesiæ sæculorum, pernegare audet, plus Luthero et Calvino quam omnibus orbis Christiani liturgiis, sanctisque Patribus, fidem et obsequium adjungens, perpendat an rite ac sincere examen tantæ quæstionis inierit, ad quod omnium conscientia obligata se sentit. Venient, ut spero, dies, quibus tot populi, nunc a nobis terribi schismate sejuncti, ad unitatem catholicæ religionis redibunt; et tunc mirabuntur se ac majores suos tandiu a sophismatibus et cavillationibus novatorum fuisse deceptos. Neque enim controversia de Eucharistia ex his est quæ uti obstruse hominum ingenia torquent, et ab omnibus tenebris expediri difficile possunt. Dum Christianus eam animi ac menti demissionem Deo loquenti profiteatur quam unusquisque nostrum profitetur in credenda Trinitate, Incarnatione Verbi, aliisque Christianæ religionis mysticis, fidentissime aio non posse ipsum non intueri

patentem hic veritatis litem, hoc est dogma de præsentia reali, et sacrificio missæ, perennem cunctis sæculis Ecclesiæ sententiam fuisse, a qua recedere summum flagitium est. De Socinianis hic non loquor, neque de aliis id genus hominibus, qui aut nihil credunt, aut non religioni suæ ingenia, sed suis ingenii religionem detestanda auctoritate submitunt, et reliquorum Christianorum credulitatem derident; inter quos ætate nostra apud Britannos erupit Jonathan Swift, auctor libelli in Gallicam linguam conversi, ac titulum præferentis: *Le Conte du tonneau*, qui de sacramento altaris comediani struere non est veritus. Talia audere nisi impius homo nequit, et qui in Epicuri atque Atheorum castris manifeste militat. Ad pestilentissimum hoc hominum genus quæ hæcenus congesi non pertinent.

CAPUT XIX.

Adoratio Eucharistiæ a liturgiis et Patribus confirmata.

Uti omnes inter Catholicos eruditi fatentur, post Perengarii hæresim ritus in catholica Romana Ecclesia invaluit, scilicet, post consecrationem elevare, sive attollere hostiam ac deinde calicem, ut a populo adoretur corpus et sanguis Domini. Hinc nobis heterodoxi novitatem ritus obijciunt, eamque progenitum clamant ex opinione transsubstantiationis, quam ridiculo commento obortam nono Christi sæculo, atque a Paschasio Ratherto primum excogitam, sibi fingunt. Hujusmodi adorationem sustulere Lutherani, quanquam realitatem corporis Domini in sacramento fatentes; Calviniani vero nos ob hujusmodi consuetudinem idololatriæ (si superis placet) insimulant. Quam absurda sit accusatio hæc et puerilis calumnia, nemo grandi ingenio indiget ut agnoscat. Si apud Catholicos certissimum dogma est, in Eucharistia totum Christum reali sua præsentia existere, quis non videt ac intelligit necessario consequi ipsum ibi esse adorandum, cum ubicunque is præsens adsit, ejusmodi honore et obsequio sit donandus; imo qui secus ageret damnandus foret? Æque etiam, imo plus lepidum se præberet quisquis ex illo adorationis ritu, post annum Christi centesimum et millesimum invecito, inferre vellet circiter ea tempora credi ceptam transsubstantiationem et præsentiam in sacramento altaris, quando hoc dogma cum Ecclesia natum semperque custoditum supra evicimus. Attamen, ut pusillis etiam satisfiat, animadvertendum est mirum esse qui ab hominibus non ineruditis ob adorationem corporis et sanguinis Domini in missa ad eorum elevationem lis nobis moveatur. Nova sit, ut velint, elevatio illa, nova certe non est Eucharistiæ adoratio, imo semper usitata fuit, ut jam polemici catholici Ecclesiæ scriptores jamdodum palam fecere. Nos adorationis nomine significamus obsequium internæ humilitationis, quod servus domino præstat; dividiturque in internum et externum. Præstantius procul dubio internum quam alterum; imo hoc nihil fere est sine illo; nam ideo adinventum est externum, ut homo prodat obse-

A quum in corde situm. Genu autem flectere, sive in genua procumbere, signum majoribus nostris semper visum fuit valde accommodatum ad testandam interioris hominis servilem venerationem atque humilitatem. Nulla tamen dubitatio est quin etiam rite perfecteque peragi et ostendi reverentia atque adoratio erga Deum possit solo corde et absque genum corporisque prostratione. Sola etiam capitis inclinatio id exterius præstare potest. «Orantes, inquit sanctus Augustinus, de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo; et si quid aliud faciunt, quamvis eorum visibilis voluntas et cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indicibus, ut humanus ei pandatur animus

B (Aug., *l. de Cura pro Mortuis*, c. 5). » Quid ethnici præstarent, templa seu idola veneraturi, prodit Apuleius, iniquens: «Si fanum aliquod Æmilianus prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admovere (*Apuleius in Apolog.* 1). » Proinde etsi notum sit ex Actibus apostolorum, et ex Epistola ad Ephesios, consuevisse apostolos positus genibus crare, attamen, testibus Justino Martyre ac Tertulliano, «die Dominico et a die Paschæ in Pentecostes usque, nefas erat de geniculis adorare.» Idque etiam constitutum videas a Nicænis Patribus (*Conc. Nicæn.* 1, c. ult.). Num minus propterea adorabatur Deus in oratione atque in mysteriis? Ejusmodi ritum variare ac præscribere ad Ecclesiam pertinet. Exploratum est olim Christi fideles tam in Oriente quam in Occidente stantes accepisse corpus et sanguinem Domini. Nunc genibus flexis accipiunt. Æque profecto ac illi adorant sacerdotes, qui adhuc stantes sacratissimo corpore et sanguine vescuntur.

Cum nullum ex antiquis Sacramentariis habeamus, in quo rubricæ seu ritus omnes legantur adhibiti in missa, propterea multum lucis deest ad dignoscendam antiquorum temporum adorationem in sacris mysteriis. Nihil tamen secius hujusce ritus vestigium aliquod satis perspicuum superest. Vide Ordinem Romanum primum missæ pontificalis a Cassandro, Hittorio, et Mabillonio editum, cujus antiquitas annum Christi octingentesimum præcedit, cum de eo Amalarius mentionem fecerit. Ibi «inclinato capite pontifex, vel diaconus salutem sancta, » id est, Eucharistiam præcedentis diei reservatam, quæ supra altare statuebatur ad majorem reverentiam conciliandam novo solemniori sacrificio quod celebrandum erat. Hujusce ritus testem quoque habemus Gregorium Turonensem (*Lib. 1 de Glor. mart.*, c. 85). In altero Ordine Romano apud eundem Mabillonium idem Ritus repetitur hiis verbis: «Et pertransit pontifex in caput scholæ, et in gradu superiore, inclinato capite ad altare, primo adorât sancta. » Præterea Amalarius, cui unus aut alter ex hisce Ordinibus ad manus erat, de sacris ministris ait: «Perseverant retro stantes inclinati, usque dum dicatur: *Sed libera nos a malo* (*Amalar.*, *l. in de divin. Offic.*, c. 25). » Hoc est, adorationem

per totum canonem continuabant. Et in ejus Eglogis, circiter annum Christi 820, scribebat: «Episcopus veniens ante altare, adorat primo sancta (*Idem, in Eclog. a Baluz. et Mabil. edit.*). » Et infra: «Episcopus postquam adoraverit sancta, pergit ad dexteram altaris. » Hæc ante Paschasii Ratberti libros peracta. In ipso omnium vetustissimo Ordine 1, hæc animadvertit, cum Amalarii verbis consona: «Expleto hymno Angelico, id est, *Sanctus*, surgit pontifex solus, et intrat in canonem. Episcopi vero, diaconi, subdiaconi et presbyteri in presbyterio permanent inclinati. Et cum dixerit: *Nobis quoque peccatoribus, surgunt subdiaconi,* » etc. En adorationem tunc in divinis mysteriis continuatam per totum canonis tempus. Apud Græcos præcipuum adorandi sacratissimi corporis et sanguinis Domini tempus est, cum post *Pater Noster* dicunt *Sancta sanctis*, et sit elevatio hostiæ et calicis. Anastasius Sinaita scribebat: «Sacerdos post sacrificii illius incruenti consecrationem panem vite in altum elevat, ipsumque omnibus ostendit, etc. Tum statim adjungit: *Sancta sanctis* (*Anastas. Sinaita, orat. de S. Synaxi, t. I Canisii*). » In usitata apud Græcos Chrysostomi liturgia, a Jacobo Goario edita, hæc habentur: «Dehinc adorat sacerdos et diaconus, in quo sunt loco, ter secreto dicentes: *Deus, propitius esto mihi peccatori*. Et populus similiter cunctus cum devotione adorat. Cum autem viderit diaconus sacerdotem manus extendentem, et sanctum panem tangentem, ut faciat sanctam elevationem, exclamat: *Attendamus*. Et sacerdos: *Sancta sanctis*. Chorus: *Unus Sanctus, unus Dominus Jesus Christus in gloria Dei Patris. Amen*. » Tum diaconus ad communionem accedens: «Adorat semel dicens: *Ecce venio ad mortalem Regem. Credo, Domine, et confiteor*. » Communicatur populum, «diaconus adorans semel sumit sanctum calicem, etc., ostendit ipsum populo, dicens: *Cum timore,* » etc.

Notum est eosdem Græcos tanta devotione ferri in Eucharistiam ut in excessum ruere viderentur; nam vel dum sacra dona ad altare magno apparatu deferuntur, quanquam nondum consecrata, populus procumbit in genua, quasi eadem adoraturus. Ferendum, neque vetandum, hunc ritum censuerunt non Græci tantum, sed et Latini docti viri, dummodo gens illa edoceatur quo mentis et cultus discrimine excipiendi sint dona nondum consecrata, ac postea consecrata. Attamen non deerunt cavillatores, qui pro more suo novitatem suspicerent adorationis apud Græcos, cum: *Sancta sanctis* inelamat sacerdos. Insignem locum habeo ego, quo eis os obstruam, nempe Theodorum Studitam, qui, circiter annum Christi 796, in dialogo inter orthodoxum et hæreticum, hæc scribit (*Theod. Studit., in Antirhætico II, c. 31*): Orthodoxus: «Quo in numero habes corpus et sanguinem Domini Jesu Christi?» Hæreticus: «Sancta sunt procul dubio. Etenim *Sancta sanctis*, a sacerdote pronuntiatur. » Orthodoxus: «Hæc itaque etiam adoranda judicas?» Hæreticus:

«Et quis adeo impie sentiat, qui non sancta simul et adoranda confliteatur?» Orthodoxus: «Non igitur tecum pugnancia loqueris, qui cum ante dixeris, non statim quod sanctum est, idem etiam adorandum esse, nunc rursum affirmas quod negasti?» Hæreticus: «Atqui non de mysteriis (id est de missa) mihi sermo erat, cum de his omnes consentiant, ut dixi. » Sanctus quoque Maximus idem confirmavit, dicens: «Pontifex attollens sacrum panem, ostendebat benedictionem, seu sacramentum, dicens: *Sancta sanctis* (*S. Maxim., in Dionys. Hierarch. eccles.*). » En eucharistici corporis et sanguinis elevationem, quam etiam testatur Simeon Thessalonicensis (*Opusc. de templo et missa, apud Canisium*). In Vita quoque beati Lucæ Junioris a Combesio edita, inter Græcorum opuscula, occurrit eadem sacrarum praxis. Floruit ille inter Græcos Ascetas sæculo Chr. x, et in solitudine versabatur, cum ad eum invisendum accessit archiepiscopus Corinthi. Petiit Lucas qua ratione anachoretæ illi «horrenda mysteria possent percipere.» Respondit præsul præsanctificata esse accipienda. «Tum, inquit, explicans velum minus, propones in eo sacras particulas, accensæque thymiamate, typicorum psalmos, aut hymnum *Ter Sanctus* cantabis cum Symbolo fidei; TRAHAQUE GENUUM FLEXIONE ADORANS, manus quidem contrahes (in formam crucis), ore autem sacrum pretiosi Christi ac Dei nostri corpus sumes, dicendo *Amen*. Rursum vero reliquas particulas in vase linteolo colliges, omnem diligentiam adhibens, ut ne margarita decidat ac conculcetur. » En quanta reverentia a Græcis olim adhiberetur ad tremendum Christi corpus, quem præsentem, ut vidisti, adorabant. Atque ex his edocemur quid de debita corpori Domini adoratione in sacris mysteriis vel tunc crederet et præstaret Græcorum Ecclesia.

Neque alia sententia, neque alius usus fuit Syriæ et Coptis. Nam uti Renaudotius demonstravit, elevationem et ipsi faciebant et faciunt hostiæ et calicis, non quidem statim post consecrationem, sed post orationem Dominicalem: «Totius quippe Orientis, is aut, consuetudo fert, ut non prius eleveetur sacramentum, et populo ostendatur, quam dicatur: *Sancta sanctis*. Ex hoc errore, factum est ut multi Orientalibus Ecclesiis ignotam esse elevationem temere affirmaverint. » Tunc autem peculiari devotione sancta mysteria populus adorabat, et adhuc adorat. In liturgia Syriaca sancto Gregorio tributa, post consecrationem diaconus clamat: *Adorate Agnum Verbum*, etc. Quid autem refert, si immediate post consecrationem a Romana Ecclesia elevatio et adoratio divinarum mysteriorum peragitur, et ab Orientalibus Ecclesiis nonnisi ante communionem? Satis est habere nos constantem omnium Ecclesiarum doctrinam et usum de adoratione debita in sacris mysteriis Christo Domino realiter præsentem; ac propterea Latinis Ecclesiis licuisse, imo singularem laudem deberi, quod actum huic humiliationis et obsequii nostri statim post

peractam consecrationem sensim invecum probant, et persolvere pergant, ut quem honorem Sacramentarii divino ipsi Redemptori in sacris subtraxerunt, nos visibilibus etiam et inixis persolvamus. Sed quid plura querimus, quando ante tot sæcula sancti Patres *adorationem* agnoverunt in Ecclesia Dei usitatam, cum incruentum sacrificium conficiebatur? Notissima sunt et pervulgata sancti Ambrosii verba: « Caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam apostoli in Domino Jesu adoraverunt (Ambros., l. iii de Spir. S., c. 11). » Hebes plane ingenio sit, aut animum corruptum gerat, qui et hic non videt, quanta fiducia tunc Christi fideles crederent carnem Christi in mysteriis præsentem esse, ut certe apostolis præsens fuit Jesus Dominus. Nec aliter loquitur sanctus Augustinus: « Suscepit, inquit, Dominus de terra terram, quia caro de terra est, et de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem (ac propterea non imaginariam, non metaphoricam) nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est quemadmodum adoretur scabellum pedum Domini; et non solum non peccamus adorando, sed peccemus non adorando (Aug. Enarr. in psal. xcvi, n. 9). » Deinde subdit: « Ideo et ad terram quamlibet (id est ad quamlibet Eucharistiæ, quæ caro Christi est, portionem) te inclinas atque prosterne, non quasi terram intuearis (hoc est, veluti terrenam rem, nulla veneratione dignam), sed illum sanctum, cujus scabellum est, quod adoras (id est, caro); propter ipsum enim adoras. » Idem supra vidimus, cap. 12, quid Theodoretus habeat de sacerdotis Eucharistiæ symbolis, cum ait: « Intelligentur autem ea esse quæ facta sunt et creduntur, et adorantur, utpote quæ illa sunt quæ creduntur. » Præcedenti quoque sæculo quarto sanctus Cyrillus Hierosolymitanus ritum tradidit quo tunc populus sacrum Domini corpus et sanguinem acciperet, scilicet, stans quidem, sed inclinato aut corpore, aut capite; nam istud vox *κύπτων*, scilicet, pronus, ab eo adhibita prodit quod signum adorationis tunc erat ex institutione Ecclesiæ. « Accede, inquit, et ad sanguinis poculum non extendens manus, sed pronus, et adorationis ac venerationis in modum, dicens: Amen. » Et in accipiendo corpore admonet sinistram manum « velut thronum » subjici solitam dexteræ, « utpote Regem suscepturas. » Tanta tunc erat fides, non fides, sed vere, sumi in sacramento ipsummet Christi Domini corpus.

Uti etiam animadvertit Meldensium episcopus Bossuetus, magnus nempe vir, in explicatione missæ, non solum antiquis sæculis suprema veneratio et latræ cultus adhibebatur a Christi fidelibus sacratissimæ Eucharistiæ, sed etiam extendebatur ad sacra vasa tremendi sacrificii; qui cultus tamen non in materie sistebat, sed in ipsum adorandum Dominum ferebatur. Id sanctus Hieronymus testatur, inquit: « Discant qui ignorant, eruditi testimoniis Scriptu-

rarum, quæ debeant veneratione sancta suscipere, et altaris Christi ministerio deservire, sacrosque calices et sancta velamina, et cætera quæ ad cultum dominicæ pertinent passionis, non quasi inanità et sensu earentia sanctimoniam non habere, sed, ex consortio corporis et sanguinis Domini, eadem quæ corpus ejus et sanguis majestate veneranda (Hieron., *epist. præfixa epist. Theophil. Alex. t. V Biblioth. PP.*). » Non ait Hieronymus adoranda, sed veneranda, sive veneratione digna. An figuram tantummodo corporis Domini in Eucharistia crederet, qui scribit participes fuisse sacros calices venerationis debitæ Christo Domino, quod ex ejus corporis et sanguinis consortio sive contactu sanctificati forent, cuicunque æquo et perspicaci lectori dijudicandum relinquo. Denique legas velim (ut alia loca præteream) Chrysostomi de Christo loquentis hæc verba: « Hoc corpus etiam jacens in præsepio reveriti sunt magi, et cum multo metu ac tremore adoraverunt. Tu non in præsepio vides, sed in altari. Nos ergo longe majorem quam illi barbari ostendamus reverentiam (Chrysost., *hom. 24 in I Cor.*). » etc. Dubitasne adhuc an antiquitus etiam adorationis tributum persolveretur corpori Christi in sacris mysteriis? Idem Chrysostomus aiebat: « Qui cum Patre (sursum) sedet, omnium manibus continetur (Idem, l. iii de Sacerd.), » in sacra videlicet synaxi. Hoc fidelibus denuntiabatur; et adhuc sciscitaris an tantum Dominum præsentem illi adorarent? Interea opusculo huic meo si tanta felicitas obtingeret, ut ad Protestantium manus perveniret, eos per viscera Jesu Christi rogo, si religionem amant, si pacem Ecclesiarum cupiunt, a qua abhorreere nisi impius nemo potest, ut quid ex adoratione Eucharistiæ necessario consequatur accurate et sine partium studio perpendant. Nulla dubitatio superesse potest quin Christi fideles, cum quarto et quinto Christi sæculo sive genua flectendo, sive caput inclinando, adorationem suam ad Eucharistiam præsentem dirigerent. Si Ambrosius, si Augustinus, alique Patres censuissent, uti nunc Lutheri discipuli opinantur, in sacramento cum corpore et sanguine Christi perdurare adhuc panis et vini substantiam, adorationem improbassent, ne cultus uni Deo debitus simul creaturæ redderetur; ita enim Lutheranis videtur, an jure, non inquiri. Sed, uti Calvinistarum sentiunt, Patres si in Eucharistia solum panem et vinum contineri putassent, non ab ea tantummodo abstinentissent, sed ipsam idololatriæ damnassent. Atqui pro certo habemus antiquos Patres ejusmodi adorationem probasse, imo censuisse sine peccato omitti non posse. Nonne ergo consequi intelligis non aliam fuisse veteri Ecclesiæ sententiam et fidem de Eucharistia quam quæ in Romana servatur, semperque servata est? Simul etiam fateri cogeris nihil cogitasse Patres de pane et vino post consecrationem, sed in sacramento unum corpus et sanguinem et animam Christi uti adoratione digna considerasse. Propterea veritatem hanc, id est, transmutationem veram symbolorum, iidem aliis in locis diserte testati sunt.

Neque aliam tunc fuisse Ecclesie fidem Gaudentius A
episcopus Brixianus, ipse ius Ambrosii et Chrysostomi
æqualis, te certum faciet; inquit enim: « Ipse igitur
naturarum Creator et Dominus, qui producit de
terra panem, de pane rursus (quia et potest et promi-
misit) efficit proprium corpus. Et qui de aqua vinum
fecit, et de vino sanguinem suum, etc. Ne terrenum
putes quod cæleste effectum est per eum, qui trans-
it in illud, et fecit illud suum corpus et sangui-
nem (*Gaud. Brix., tract. 2 ad Neophyt.*). » Infra idem
repetit: « Neque sacramentum illud commune ac
terrenum esse existimans; sed ut per ignem divini
Spiritus id effectum, quod annuntiatum est, credas.
Nam quod accipis, corpus est illius Panis cælestis
(non figura, non imaginatio) et sanguis est illius sa-
cræ vitis, etc. Credamus, queso, cui credidimus.
Nescit mendacium Veritas. » Ergo iisdem temporibus
cum habeas Ambrosium Mediolani, Gaudentium
Brixie, Chrysostomum Constantinopoli, Cyrillum
Jerosolymis, Theodoretum in Syria, Augustinum in
Africa (ut alios Patres omittam) concordia voce depræ-
dicantes quod Romana Ecclesia deprædicat, intel-
lige tandem, hanc fuisse olim et adhuc esse veræ
Ecclesie doctrinam, ejusque impios perturbatores
fuisse ultimos sæculorum novatores. Qui tamen
ex iis veritatem non fugiunt, sed amant, suæque
conscientiæ quietem potius desiderant quam sectæ
suæ honorem atque tutelam, adeant, queso, libros
de Perpetuitate fidei Gallicæ scriptos. Saltem in
unius sancti Joannis Chrysostomi libris inquirent
quid olim de Eucharistia universalis Ecclesie sen-
tentia ac fides fuerit. Tot sancti illius episcopi verba
accepisti, me tamen continere non possum quin et
hic unum ex ejus penu depromam. De sacrificio in-
cruento hæc habet: « Hic terram tibi cælum facit
hoc mysterium. Nam quod illic est omnium pretio-
sissimum et honorandum, hoc ostendam tibi situm in
terra. Sicut enim in regia id quod omnium magni-
ficentissimum est, non parietes, non tectum aureum,
sed corpus regis sedens in solio, ita et in cælis Regis
corpus. Sed hoc tibi nunc licet videre in terra. Non
enim angelos, nec archangelos, sed ipsum eorum
ostendam dominum. Neque solum vides, sed etiam
tangeris, sed etiam comedis, et eo accepto dominum re-
verteris (*Chrysost., hom. 24 in I Cor.*). » Qui hæc
et similia nondum intelligit, et Calvinianis arbitrariis
interpretationibus corrumpere nititur, horrendum
illud sibi timeat quod Apostolus Judæis intimavit:
*Aure audietis, et non intelligitis, et videntes videbitis,
et non perspicietis* (*Act. apost. xxviii, 26*).

CAPUT XX.

De quibusdam ritibus sacræ liturgiæ, quibus novatores
litem intentant.

Postquam Lutherus et Calvinus, sive Zwinglius,
auctoritate sibi certe a Deo non data, præcipuum
Christianæ religionis sacramentum, sive abrogato
incruento sacrificio, sive sublata ex Eucharistia do-
mini corporis reali præsentia, prorsus deforma-
runt, tum ii, tum eorum discipuli, nunquam cessa-

runt Romanam liturgiam arrodere, et muscas etiam
venari, ut eam in contemptum apud suos adducerent.
An merito, nunc est inspicendum. In Romani ritus
missa, antequam sacerdos ad altare ascendat, gene-
ralem confessionem peccatorum suorum ac populi
astantis præmittit; quamvis enim gravia peccata per
pœnitentiæ sacramentum eluere prius jubeatur quia-
quis ad sacram communionem anhelat, attamen quia
ex infirmitate humana in quotidianas culpas incurri-
mus, tollendæ et istæ sunt, atque in eum finem in-
stituta fuit prævia ista confessio et absolutio ante
missæ exordium. Hoc ipsum inculcasse videtur sanctus
Augustinus, inquit: « *Intrete in portas ejus in
confessione.* In portis initium est; a confessione in-
cipite. Porta, id est, initium, confessio tibi sit. Unde
in alio psalmo dicitur: *Incipite Domino in confes-
sione.* Et quid? Cum jam intraverimus, non confite-
bimur? Semper confiteri; semper habes quod con-
fitearis. Difficile est in hac vita ut sic homo mutetur,
ut nihil inveniat in eo quod reprehendatur. Opus
est ut tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui
damnaturus est (*Aug., Enarr. in psal. xcix*). » Porro
exploratum est, multisque veterum monumentis
confirmatum, ejusdem confessionis genere usos fuisse
antiquis sacerdotes, vel antequam e sacro proce-
derent, vel ad pedes sacri altaris. Quod vetustis-
sima Ecclesie Romanæ Sacramentaria rubricis et
cæremoniis in missa adhibitis careant, an antiquis
sæculis peculiaris ista confessio in usu fuerit, non
constat. In missa ab Illyrico edita, quæ grandem
absque dubio antiquitatem sapit, par formula inveni-
tur. Altera ferme similis formula confessionis a Mi-
crologo refertur, qui sub finem sæculi undecimi de
liturgiis rebus scribebat, uti et in Sacramentario
Romano, quod e bibliotheca Chisiana cardinalis
Bona produxit. Missalem canonici cathedralis Muti-
nensis, ante annos sexcentos exaratum, servant, ex
quo missam supra exhibui eo tempore Mutinæ usi-
tatum. In illa post *Introibo*, et *Judica me, Deus*, se-
quitur hæc rubrica: « Cum autem (sacerdos) perve-
nerit ante altare, dicat humiliter inclinato vultu:
Pone, Domine, custodiam ori meo. Respondetur:
Et ostium circumstantiæ. Et agat, ut mos est, confes-
sionem. Peracta autem confessione dicat: *Deus, ti-*
tam meam annuntia tibi, etc. Quod certum est, non
minus in Occidentalium quam in Orientalium missis,
æque sacerdos ac populus divinam misericordiam
implorare consueverunt, non solum in ipso introitu
exclamando *Kyrie eleison, Christe eleison*, id est,
Domine, miserere, Christe, miserere, sed etiam in
aliis missæ partibus; idque observatum repetitumque
videmus in ipsorum Orientalium liturgiis, et præcipue
in missa Chrysostomi, antequam sacerdos communi-
cet. Nemo certe sanctissimum hunc usum disciplinæ
ecclesiasticæ non laudet. Binghamus tamen, homo
Britannus (*De Origin. eccles., l. xv, c. 1*), habet
quod carpat in Romana liturgia; confessio quippe ibi
fit Deo omnipotenti, Deiparæ, et omnibus sanctis,
cum olim, ut ipse contendit, hæc soli Deo fieret.

Quam in rem Gallicani officii apologiam, sive confessionem, vetustam commemorat. Verum quibus verbis concepta fuerit in aliis Ecclesiis antiquitus eadem confessio, ex rubricarum defectu, ut dixi, rescire non possumus. Quod satis est, nihil hic habes quod cum dogmate ac disciplina catholicae Ecclesiae non conveniat. Legitimis enim rationibus, ut infra innuimus, et calculo primitivae ipsius Ecclesiae nititur invocatio sanctorum, eorumque communionem nobiscum in Symbolo profiteamur. Deo autem confitemur, ut nobis parcat; sanctis tantummodo, ut orent pro nobis; quemadmodum discrete ibi confessio ipsa testatur, in qua sacerdos et populus precantur *sanctos omnes orare pro me ad Dominum Deum nostrum*. Publica haec est confessio; si coram populo, cur et non coram sanctis? Sancti certe viri in caelesti patria astant Deo, ad quem confessio in primis dirigitur. Propterea in antiquissima confessione poenitentis, quam ex Ordine Romano Hittorpius exhibet, et Morinus refert, haec leguntur: *Confiteor tibi, Domine, Pater caeli et terrae, tibi que benignissime Jesu, una cum Spiritu sancto, coram sanctis angelis et coram omnibus sanctis (Morin., append. ad lib. de Pœnit.)*, etc. Alias pares formulas Morinus idem ex antiquis Pœnitentialibus decerpit. Eadem ratione sacerdos populum, populus sacerdotem rogat, ut oret pro se.

Ad incruentum sacrificium luminaria adhibentur. Non desunt heterodoxi, inter quos Joannes Henricus Ottius Calvinista, qui Examen instituit contra cardinalis Baronii Annales, ob ejusmodi ritum Catholicis insultantes, nobis que sanctum Hieronymum obijcientes, qui adversus Vigilantium in hac verba loquitur: « Cereos non clara luce accendimus, sicut frustra calumiaris, sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus, et vigilemus ad lumen, ne caeci tecum dormiamus in tenebris. » Propterea Patri LeBrun visum fuit Hieronymi ævo minime usos fuisse Christianos luminaria in sacris diurnis, sed postea invaluisse hunc morem, desumptum e ritu deferendi lumina, cum legebatur Evangelium. Nam ibi ipse Hieronymus addit: « Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. » De cereis in honorem martyrum accensis erat ibi sermo; attamen cum Hieronymus luminaria adhibita probet, « quando legendum est Evangelium ad signum lætitiæ, » idem Pater Le Brun opinatur ejusmodi exemplo fretos Christi fideles morem luminum extendisse ad integram missam. Ut jam alibi ostendisse mihi arbitror (*Murat., Anecd., t. I, dissert. 16*), non tam facile concedendum est Hieronymi temporibus defuisse interdiu luminaria in templis, et ad sacramentorum celebrationem. Si in Palestina usus iste non fuit, aliis in regionibus viguisse potuit. Non solum ad Evangelium, sed ad baptismum cerei accensi deferabantur, ut ex Cyrillo Jerosolymitano et Gregorio Nazianzeno constat. Neque ita duntaxat usi

A neophyti, sed alii quoque ad honorem tanti sacramenti. Marcus diaconus Gazensis, et scriptor synchronus, in Vita sancti Porphyrii episcopi, describit apparatus diei quo Theodosius II infans, Arcadii Augusti filius, anno Christi 401, hoc est, vivente et vegito sancto Hieronymo, sacro baptismate regeneratus fuit. Egresso infanti e salutari lavaacro, « præcedebant patricii, illustres, et omnis dignitas, cum ordinibus militaribus, omnes portantes cereos, ut putarentur astra cerni in tenebris. » Quod plus est, sanctus Paulinus Nolanus, anno Christi 396, hæc habet (*in Natat. 3 in honorem S. Felicia*):

Clara coronantur densis alaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris.
Nocte dieque micant. Sic nox splendorque diæ
Fulget, et ipsa diæ celesti illustris honore
Plus micat, innumeris lucem geminata lucernis.

B Ita Paulinus aliquot ante Vigilantium annos, cujus verba interprete non egent. Sanctus quoque Epiphanius scribit (*Epistol. ad Joan. episc. Jerosol.*) se prætereuntem per villam quamdam vidisse ibi « lucernam ardentem, » et cum interrogasset, didicisse « esse ecclesiam. » Cereos autem accensos, « quando legendum est Evangelium, aut sacrificium offerendum, » agnovit sanctus Isidorus Hispalensis; neque id uti rem novam, sed uti jamdiu usitatam. Venantius quoque Fortunatus (*Lib. v, carm. 3*) diem festum Ascensionis Domini describens, cereos accensos et candelabra memorat. Sed quamvis dixerimus (neque tamen hoc dandum), tantummodo post Hieronymi ævum invectum fuisse morem cereorum, seu luminarium ad integrum missæ sacrificium, id certe laudabili ratione factum fuerit. Si enim gaudii ostendendi gratia ad Evangelia antea adhibebantur luminaria, cur pari causa adhiberi deinde non potuere ad integrum missam? Sed et aliam potiore rationem accipe. Sacratissimam Domini cœnam una cum sacrificio crucis missa exhibet. Mensæ propterea apparatus ibi habes calicem, patenam, mappas, etc., omnia ad imitationem ac renovationem tanti operis composita. Sine luminibus profecto peracta non fuit postrema Salvatoris cœna. Quis ergo non commendat adhibita a nobis in renovatione ejusdem cœnæ luminaria? Imo, ut ea adungere deceat, ita auferre dedeceret, atque improbare dementis foret.

D Supra vidimus, cap. 16, quousque progressa fuerit superbia et furor Lutheri, dum offertorium et quidquid oblationem olet in caelesti missæ sacrificio, abominationem appellare minime erubuit, ac prorsus repudiandum esse una cum universo ca. one imperatorio decreto sancivit. Ita ille in contemptum non dicam præsentis Romanæ Ecclesiae, omniumque et Occidentis et Orientis Ecclesiarum, quæ suis in liturgiis sacrae oblationis ritum observant, uti supra tot exemplis ostendimus, sed primitivæ etiam ipsius Ecclesiae. Et quanta quidem fuerit hominis illius impotentia ac temeritas, et quam immerito pro tutandis ejus erroribus nonnulli adhuc in aciem descendant, unus sanctus Clemens I Romanus pontifex et martyr, nos educere potest. Is ergo in hæc verba

loquitur : « Cuncta ordine debemus facere quæ nos Dominus jussit peragere. Statutis temporibus oblationes et liturgias perfici, neque inordinate fieri præcepit, sed præfinitis temporibus et horis : *Τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι*. Addit etiam : *Οἱ οὖν τοῖς προσεταγμένοις καιροῖς ποιῶντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν, εὐ-προσδετοὶ τε καὶ μακάριοι*. Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti et beati sunt (*Clem. I pap., epist. ad Corinth., c. 40*). » Cum Clementem audis, audire te puta ipsosmet apostolos ; nam viventibus ipsis apostolis floruit, eorumque discipulis fuit. Neque hic somnias, oblationum nomine posse designari dona in pauperum usum altari oblata. Non aliud ibi sunt oblationes quam quibus incruentum sacrificium conficiebatur, ac Deo offerebatur ; hoc enim Dominus jussit peragere, et quidem certis temporibus et horis. Si audire volumus Joannem Gasparem Svecorum Tigurinum, sive Calvinianum professorem in suo Thesauro ecclesiastico *vox προσφορὰ* usurpatur de sacra cœna. » Imo dicere debuit de sacrificio, cujus causa sit oblatio ; neque enim ad cœnam eadem pertinet. Ilque ipse postea fateri coactus est scribens, *προσφέρειν*, sive offerre, « absolute positum, significat » *Θυσίαν προσφέρειν*, scilicet, sacrificium offerre. Proinde in canone sexto apostolorum statutum habes : « Si quis episcopus, presbyter, aut diaconus, facta oblatione non communicaverit, causam dicat. » Norunt eruditi quanta sit eorum canonum antiquitas, quanquam revera non sint apostolis tribuendi. Præterea oblationem et sacrificium verum in catholica Ecclesia a sanctis Irenæo et Cypriano deprædicata vidimus supra, cap. 18. Quales sancti ii viri fuerint, eruditus lector sat novit. Tertullianus quoque de diabolo ait æmulatore « sacramentorum divinorum. Signat ille in frontibus milites suos ; celebrat et panis oblationem (*Tertul., l. de Præscript. c. 11*). » Alibi vero inquit : « Non permittitur mulieribus in ecclesia loqui, nec tingere, neque offerre (sacrificium), nec alicujus virilis muneris, nedum sacerdotalis officii, sortem sibi vindicare (*Idem in l. b. de veland. Virgin. c. 9*). » Confirmatum idem vides a celeberrimi concilii primi Nicæni anno Christi 325 celebrati canone : « Pervenit ad sanctum magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus presbyteris gratiam sacræ communionis diaconi porrigant ; quod nec regula nec consuetudo tradidit, ut ab his, qui potestatem non habent offerendi, τὴν ἱερωσύνην μὴ ἔχοντας προσφέρειν, illi qui offerunt Christi corpus accipiant (*Conc. Nic. I, c. 18*). » Antea quoque in concilio Arelatensi anni 514 interdictum fuerat « diaconibus esse re (subaudi) sacrificium (*Conc. Arelat., c. 15*). » Quis ergo non horreat Lutherum, qui non solum Oblationem et Offertorium sustulit e missa, sed etiam primitivam Ecclesiam Abominationis nota denigrare est ausus, quod Oblationem usurpaverit in sacris mysteriis, ipsumque Nicænum concilium, cujus tamen dogmata summa semper veneratione universæ orbis Ecclesiæ sunt

amplexatæ, infamare non erubuit, ac si liturgicam oblationem ab ipsius Christianæ religionis exordio frequentatam ac propterea ab ipso institutore Christo descendente, sanctissimi illi Patres aut temere invexerint, aut insipienter probarint ?

Quod cardinalis Bona in Liturgicis suis adnotaverit, nunc « solos clericos vel ministros respondere in missa, *Et cum spiritu tuo*, Binghamus occasionem arripit insultandi Romanæ Ecclesiæ, quasi hæc « populum ab hac divini cultus parte penitus excluderet, » ac propterea « in errorem et pravitatem incurrerit (*Bingham., Orig. eccles., l. xv, c. 3*). » Tum subdit : « Cujus rei haud alia ratio dari potest, quam magisterialis Ecclesiæ auctoritas, quæ, quidquid lubet, populo præscribere sibi sumit, non obstantæ quacunque regula, sive traditione veteris Ecclesiæ. » Sed ejusmodi accusatio ex una hominis temere judicantis inscitia manavit, et reservanda erat adversus Lutherum et Calvinum, qui sine ulla auctoritate tot e sacra liturgia sustulere, quanquam traditione veteris Ecclesiæ probata. Indicet mihi Binghamus, si potest, ullum Ecclesiæ decretum quo populus vetitus sit respondere sacerdoti in sacris. Una necessitas morem hunc sensim invexit, ut in privatis missis unus clericus, et in solemnibus chorus, pro populo respondeat, ex quo idem populus ob non amplius intellectam linguam Latinam, et ob ignorantiam responsorum, a respondendo cessavit. Tunc opus fuit in missa non solemnem unum substituere clericum, qui defectum populi indocti suppleret atque illius nomine sacerdoti responderet ; nam quidquid nunc clericus respondet, astantium nomine respondere certum est. Cæterum et nunc ipsis laicis clericorum munere fungi licet inserviando missis privatis. Neque vetantur laici, cantus lege edocti, miscere se cum choro clericorum, et respondere. Imo laici soli in sacris confraternitatibus, et sanctimoniales solæ, dum missa cantatur, respondent sacerdoti. Quare videas quam injusta sit Binghami accusatio, qui et infra ad alteram descendit, contendens « Consecrationis verba semper alta voce fuisse pronuntiata, » ac populum respondisse Amen. Quam in rem producit novellam Justiniani Augusti, jubentis, « non in secreto, sed cum ea voce quæ a fidelissimo populo exaudiat, divinam oblationem facere, ut populus gratiarum actioni subijciat Deo sanctum illud Amen (*Justinian., in novella 157, c. 6*). » Tum subdit Binghamus : « Facit pro Ecclesia Romanensi, quod lex canonica superior est civili ; alioquin tam horrenda omnium divinarum et humanarum legum violation non inulta impunitaque foret. » Neque puduit hominem doctum in tam horrendum epiphonema erumpere, ut Romanæ Ecclesiæ tribueret « omnium divinarum humanarumque legum violationem ? » Si Binghamus hominum judicium contempsit, cum in execrabilem calumniam hæc raptus est, num judicium Dei effugerit, qui ab ipso rationem certe exegerit, cur tanta infamia onerare sit ausus Ecclesiam Romanam ? Quod vero is cardinalem Baronium in-

cuset, succensentem Justiniano ob ejusmodi legem, nihil aliud ab eo petendum est, nisi ut edicat positine fuerint imperatores, an *episcopi regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo*, et jurene dixerit sanctus Ambrosius « Imperatores intra Ecclesiam esse, non supra Ecclesiam, et publicorum imperatori mœnium jus esse commissum, non sacerdotum (Ambros., *epist.* 20?) » Jus istud si forte Britannus scriptor in regem suum conferat, cum divinæ legis tum disciplinæ ecclesiasticæ injurium se prodet. Verum quid de hoc ritu dicendum est? Cardinalis Bona in ea fuit sententia, olim « in Ecclesia Occidentali omnes audisse sanctissima et efficacissima verba, quibus Christi corpus conficitur, ac postea statutum fuisse ut canon submissa voce recitaretur (Bona, *de Liturg.* l. II, c. 15). » Antiquum vero morem desiisse sæculo Christi decimo ex conjectura censuit. Propterea ante aliquot annos insurrexere qui canonem non amplius secreto recitarent, aut recitandum clara voce edicerent. Sed Pater le Brun (*Tom. IV Liturg.*) dissertationem perquam elaboratam istis nova cupientibus opposuit, multisque rationibus et copiosa eruditione contendit in Ecclesiis Occidentalibus semper viguisse, nunquam desiisse, secretam canonis recitationem. Negari tamen nequit, quin apud Orientales omnes Ecclesias, uti constat ex omnibus ferme liturgiis Græcis, Syriacis, et Copticis, consecrationis verba audiantur a populo, respondente postea: *Amen*. Ejusmodi novitatem post nuper memoratam Justiniani legem in eas regiones invecit le Brun arbitratur, cum antea non alius ibi ritus observaretur, quam qui semper ab Occidentalibus observatus fuit. An ita fuerit, satis compertum non puto. Illius dissertationem, qui plura cupit, consilere poterit. Dicendum interea nobis est ritum hunc ex his esse qui indifferentes sunt, et sive uno, sive altero modo peragantur, ratione et auctoritate firmantur. Propterea ob ejusmodi varietatem nulla unquam inter Latinos et Græcos de tot aliis disputantes orta est controversia; et æquum est ut laudabilem usum suum unaquæque Ecclesia retineat sine contradictione alterius. Statuendum vero præcipue est nemini licere privata auctoritate novationem hic facere; nam etiamsi de ritibus agatur, qui mutari sine detrimento religionis possunt, jus tamen unis est supremis Ecclesiæ pastoribus, non nobis, id præscribere, retinere, aut mutare, prout eorum sapientiæ melius visum fuerit.

Non omisit Binghamus veterem cantilenam canere, quod Romana Ecclesia in sacris quotidie utatur lingua populo incognita: « quæ corruptela, is ait, intolerabilis est, et apostolorum auctoritati, prisce Ecclesiæ regulis, populi Christiani ædificationi et communi sensui ac rationi hominum contraria. » Ita ille, et quidem buccis inflatis. Ast is minime recognovit innumeris in mundo usus et mores esse, in quibus duas ansas cum Epicteto reperimus. Si eos ex una facie respicimus, utiles ac laudandi videntur; si ex altera, inutiles, fortassis etiam improbandi, deprehen-

duantur. Ita composita est mortalium conditio, ut sapissime ex una eademque re commoda et incommoda consequantur. Quod methodum suam Protestantibus commendent, scilicet, linguam populo notam adhibere in sacris, non eos profecto deficient rationes: ast judicii inops sit, qui hanc ob causam in jurgia et contumelias adversus Romanam Ecclesiam ruat. Et qui corruptela hic ei tribuenda, quæ linguam Latinam, qualem ab apostolorum ævo accepit, adhuc retinet, quod nempe religioni sibi ducat deserre quæ vetus Ecclesia usurpavit? Adversabaturne Britannica gens communi sensui et rationi hominum, cum usque ad sæculum Christi decimum sextum Latinam in sacris liturgiis linguam conservavit? At inquit: Ab antiqua consuetudine recedere præstaret. Audio; sed suæ quoque rationis catholicae Ecclesiæ sint, ne venerandæ antiquitatis instituta mutet; quod et animadvertas in tot aliis Christiani ritus populis, qui aut Græco, aut Syriaco, Æthiopico, Coptico, Armenio, aliove idiomate liturgiam conficiunt, quanquam veteris illius lingue ignari. A me non expectet lector quid de hac re docti viri disseruerint, neque enim mihi statutum est in omnes controversias invadere quæ ad sacram liturgiam spectant. Satis sit monere majestatem conciliari sacris a Latina lingua, in qua fuere instituta; populi que catholici devotionem minime languere, etiamsi Latina verba non intelligat, aut sacerdos secreto oret, atque ipam Ecclesiam indulgere ut exoptantibus intelligere illas sacras preces, versio earum in linguam vulgarem ministraretur. Eadem etiam de cau a a reflicanda questione illa abstinere quam Nicolaus Cabasilas Græcos scriptor, alique ejus gentis, adversus Latinos agitarunt, contententes, non verbis Domini, sed invocatione Spiritus sancti, sive prece, quæ in quibusvis Orientalium liturgiis post eadem verba occurrunt, consecrationem donorum fieri. Satis mihi sit hac de re cap. 10 lectorem monuisse, neque nos Græcis et Græcos nobis ob ejusmodi ritus diversitatem infestos esse debere, uti ostenderunt cardinalis Bona (*Lib. II Liturg.*, c. 15), Renaudotius (*In Collectione Liturg.*), Martene (*De antiq. Eccles. Ritib.*, l. I, c. 4, art. 8), et præsertim Petrus le Brun (*Explicat. missæ*, t. IV), qui justam dissertationem de hoc ipso argumento elaboravit, ostenditque non pugnare inter se Occidentalium et Orientalium hac de re consuetudinem diversam. Ad Romanam vero liturgiam quod attinet, cum invocatio, sive preces (uti supra monui), præcesserint, et pone sequantur efficacia Christi verba, nulla dubitatio superest quin completa perfectaque tunc sit consecratio, et legitime instituta fuerit subsequens elevatio et adoratio corporis et sanguinis Domini. Dixi præcedere invocationem; hæc autem non solum peragitur cum rogatur Deus ut oblatio nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini nostri, etc., sed etiam ante ablationem manuum, cum sacerdos ait: *Veni, sanctificator omnipotens eterne Deus, et benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præpara-*

tem. In missa Mozarabum eadem invocatio occurrit, A et ut consuleretur periculo tot fragmentorum, quæ ex veterum fractione evitari non poterant; constat autem in levibus hisce rebus potestatem esse Ecclesiæ variandi, prout ei satius videatur. Ante consecrationem, uti probabiliter creditur, panem Dominus noster benedixit et fregit. Attamen hunc frangere post consecrationem Ecclesia semper consuevit; quanto ergo plus eidem licuit in tres duntaxat partes hostiam sacerdotalem frangere, et in tot particulas sive oblatas antea divisum panem consecrare, et fidelibus postea distribuere, sublato, quantum fieri potuit, fragmentorum incommodo?

CAPUT XXI.

De aliis missæ Romanæ ritibus, a Protestantibus iniusta censura impetitis.

Egregius cardinalis Bona (Lib. 1 Liturg. c. 25, § 11) erudite ac sincere animadvertit tantummodo post annum a Christo nato millesimum, ortum habuisse oblatas, quarum nunc usus est in Ecclesia, quæ, scilicet, tenues sunt, et ad figuram et exiguitatem ferme unius denarii formantur, cum molis longe majoris antea forent. Ansam inde sumpsit Binghamus Anglus adversus hunc ritum declamandi, quasi panis ad altare offerendus adeo in extremum inciderit, ut fere naturam elementi sacramentalis perdiderit, rem quæ panis vix dici poterat substituendo in locum communis elementi (Bingham. Orig. eccles., l. xv, c. 2, § 5, 6.) Sed quis non agnoscat in hoc summam cavillandi pruriginem? Ineptus enim sit declamator, qui oblatas, sive hostias, quibus nunc utimur, verum ac naturalem panem negare audeat. Desipiat etiam, qui ex mole panis majorem minoremve celestis sacramenti efficaciam arcessat. Inter homilias quæ sub nomine Eusebii episcopi Gallicani editæ sunt, quinta de Pascha, quæ sancto Isidoro in Mss. attribuitur, hæc habet: « Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, etc. Deinde hæc addit: « Eucharistiæ sacra perceptio non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. » Neque certe antiquis temporibus grandis buccella in os fidelium immittebatur, sed quodlibet fragmentum consecrati panis satis fuit, cum ibi non minus quam in grandioribus fragmentis se accipere totum Christi corpus Christiani olim quoque crederent. Alteram idem Binghamus censuram struit, lassus tamen, « de re leviori » esse (Idem, ibid., c. 5, § 55), videlicet, post consecrationem antiquitus fractum et comminutum fuisse panem in multas partes, ut fidelibus distribuere, nunc autem in Ecclesia Romana « unam duntaxat oblatam in tres particulas dividi, de quibus nemini datur, modo ut umbram retineant antiquæ consuetudinis; » qui mos ab ipso appellatur « aberratio a veteris Ecclesiæ simplicitate, » et quidem « vituperabilis. » Levis huiusce mutationis causas a nostris adductas, easque iustas, ipse affert, neque refellere audet, et nihilominus garrere pergit. Nimirum novo invento id fa-

ctum ut consuleretur periculo tot fragmentorum, quæ ex veterum fractione evitari non poterant; constat autem in levibus hisce rebus potestatem esse Ecclesiæ variandi, prout ei satius videatur. Ante consecrationem, uti probabiliter creditur, panem Dominus noster benedixit et fregit. Attamen hunc frangere post consecrationem Ecclesia semper consuevit; quanto ergo plus eidem licuit in tres duntaxat partes hostiam sacerdotalem frangere, et in tot particulas sive oblatas antea divisum panem consecrare, et fidelibus postea distribuere, sublato, quantum fieri potuit, fragmentorum incommodo?

Verum ad graviera transeamus. Sunt ex Protestantibus nonnulli, atque inter eos præcipue Binghamus (Lib. xv, c. 3, § 25), qui sibi visi sunt reperisse in canone Romano quædam repugnantia sententiæ de transsubstantiatione et reali præsentia corporis et sanguinis Domini post donorum consecrationem. Scilicet, ibi legitur: *Super quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris et accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, et sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ; et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Ad quæ hæc adjungit Binghamus: « Quomodo enim reale corpus ac sanguis Christi vocari possunt hæc dona? aut comparari cum sacrificio Abel, qui de animantibus obtulit? Quomodo quis precari potest (sine injuria in Filium Dei) ut Deus sacrificium unici Filii sui sibi acceptum esse sinat, quemadmodum sacrificium Abel? » Propterea is censet hæc bonum olim sensum admisisse, quando super pane et vino pronuntiabantur ad consecrandum ea in monumentum ac symbola corporis et sanguinis Domini; nunc autem, ut is dicere pergit, « absurda sunt, et primitivæ intentioni contraria. » Quia Calvinianis oculis hæc intuitus est Binghamus, quod videre debuit non vidit. Nos dona et data Eucharistiæ sacramentum appellamus, quod celestis victima quæ ibi continetur incomparabile beneficium est, a Deo nobis collatum. Ad hæc uti donum agnoscimus ab ipso omnium datore bonorum ipsum panem et vinum, sine quo sacrificium novæ legis confici non posset. At quid sunt hæc dona et data, cum hæc verba sacerdos pronuntiat? Sunt dona in rem divinam conversa, quod ante verba consecrationis erat panis et vinum jam factum est corpus et sanguis Domini. Cur non legit, cur attente non consideravit Binghamus præcedentia immediate verba, quibus sacerdos ait suo ac populi nomine: *Offerimus præclaræ majestati tuæ de tuis donis et datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ. Super quæ propitio, etc.* Ergo non amplius ille terrenus est panis, sed panis sanctus vitæ æternæ, quo nomine una caro et corpus Domini donatur. Erigne quisquam e Protestantibus qui panem quo corpora nostra aluntur hæc voce designari putet, cum disertis verbis ipse Jesus nos illius veram significationem docuerit, inquires:

Ego sum panis vivus (Joan. vi. 48)? Quod etiam effluat exprimatur additamento *Aeternae*; hanc enim vitam materialis panis dare nequit, sed unice dare potest divinus ille panis, hoc est, corpus Christi Domini, de quo ipse ait: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*. Confirmatur etiam veritas sanguinis Christi, quem sub speciebus vini sacramenta nobis, non figurate, sed vere praebeat, quando appellatum videmus *calicem salutis perpetuae*, dicente Domino: *Qui manducat meam carnem, et bibit sanguinem meum, habet vitam aeternam*. En quid sint dona post consecrationem. Ad haec agnoscenda nihil aliud exigitur, nisi animus pravis affectionibus et praepjudiciis liber.

Ad alteram Binghami interrogationem procedamus. Nullam ille comparisonem invenit inter sacrificia Abel, Abraham, et Melchisedech, et incruentum altaris, uti Catholici sentiunt. Docendus esset Binghamus censuisse sanctos Patres, patriarcharum sacrificia, quae Deo placere in Veteri Testamento, ideo placuisse Deo, quia Filium Dei unigenitum postea pro nobis hostiam futurum praefigurabant, illaque sacrificia fuisse figuras praecellentissimi sacrificii crucis et altaris. Sed hac inspectione dimissa, duo in re praesenti considerata sunt, scilicet, sacrificium, et res sacrificata, sive qui sacrificium facit, et victimam quae offertur Deo. Nunquam autem Ecclesia somniavit petere a Deo ut acceptam habeat illam hostiam, hoc est, corpus et sanguinem Filii sui, cum nemo unquam inter Christianos dubitavit quin acceptissima semper sit divino ejus Patri, sed petit ut sacrificium ab indignis et peccatoribus factum ei placeat; petit ut vota et preces offerentium immaculatam illam hostiam placido vultu excipiat. In praecedentibus ejusdem missae Romanae precibus oratur: *Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, Domine Deus. Ut sacrificium acceptabile fiat apud Deum Patrem omnipotentem*. Ita et in sancti Basilii Liturgia legitur: *Deus gratiae largitor, da nobis, ut sacrificium nostrum coram te acceptum sit*. Cum vero exempla habeamus Dei placido vultu accipientis sacrificia quaedam legis antiquae, praefigurantia sacrificium longe excellentius novae legis, iis utitur Ecclesia, ut quod sancti viri ob puritatem, fidem, animique devotam dispositionem, suis oblationibus impetrarunt, nos etiam, quanquam impares, quanquam indigni obtineamus. Ad eandem pariter intentionem referenda sunt quae subsequuntur, supplicante sacerdote ut Deus jubeat haec perferri per manus sancti angeli sui in conspectum divinae Majestatis suae. Inquit hic Binghamus: « Quo pacto Christus, qui sedet ad dexteram Patris, ministerio eget angelorum, ut perferatur ad Patrem in caeleste altare? » Hujusmodi ministerio certe non indiget Dominus noster, de quo Chrysostomus ait: « Qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se tradit volentibus accipere (Chrysost., l. iii de sacerdot.). » Verum etsi Ecclesiae sensus is

A foret quem opinatur Binghamus, nihil majestatem Filii Dei dedeceret, si sacratissimum ejus corpus per angelos ex terreno ad caeleste altare diceretur deferri; Christus enim in sacramento existit, speciem victimae mactatae praefrens, quanquam semper vivus; seque Patri pro nobis exhibet, qualis humiliatus usque ad mortem pependit in cruce. Sed satius est opinari, cum dicitur: *Jube haec perferri*, nihil aliud exoptari ab Ecclesia, nisi ut ad caeleste altare (cujus mentio est in Apocalypsi), sive ad caelestem Dei thronum et sanctuarium Divinitatis, per angelum (qui orationibus fidelium vivorum praestet, easque ad Patrem deferat, uti pariter in Apocalypsi legitur) deferantur orationes, vota et oblatio, sive sacrificium, quod tunc Deo offertur.

B Neque enim existimari potest Ecclesiam exoptare ut revera Christi corpus et sanguis de altari in caelum, sive de loco inferiore in superiorem ferantur, cum hoc sine miraculo, eoque perenni, fieri nequeat, et quotidie cernantur caelestia dona ex altari terreno non dimoveri. Hanc esse mentem Ecclesiae ediscimus ex aliis cum Latinorum tum Orientalium liturgiis, dum prima oblatio sit panis et vini. In Romana Deum deprecamur, ut oblatum vinum nondum consecratum, sive calix, in conspectum divinae Majestatis cum odore suavitatis ascendat. In Liturgia sancti Basilii apud Goarem: *Ut simus digni tibi offerre hoc rationale et incruentum sacrificium pro nostris peccatis, et populi ignorantibus; quo suscepto in sancto et intellectuali tuo altari in odorem suavitatis, vicissim nobis remitte gratiam sancti tui Spiritus*. Non ergo petitur ut panis et vinum oblata realiter per miraculum attollantur ad supercaeleste altare, ad altare spirituale, quod excelsius caelis est, ut aliae liturgiae habent, sed ut sacrificium peragendum, quod complectitur preces et spem veniae ab offerentibus conceptam, et ab eorum actione pendet, coram divino Patre sistatur in caelis; moris quippe est in Ecclesia intueri Deum, quamvis omnipraesentem, in solio praesertim gloriae suae ac throno majestatis sedentem ac dominantem. Ita cum sacerdos incensum adolet Deo, rogat ut ascendat ad Deum; et in liturgia Graeca sancti Joannis Chrysostomi apud Goarem, et in aliis quas praetereo, offertur thymiama, quod D suscipe, Domine, in sanctum et supercaeleste ac intellectuale tuum altare, etc. Profecto non fumus et odor thuris ad caelum usque penetraturus creditur, sed quidem orationes et affectus sacerdotis et populi, adorationem praestantis Deo per hoc signum, illuc perventuros speramus. Itaque in praelaudata oratione petitur, non ut divina praesens hostia deferatur in caelum. Id unum Ecclesia petit cum Daniele ut fiat sacrificium nostrum in conspectu Dei, et placeat illi (Daniel. ix. 40), hoc est, ut ad Deum deferatur oratio, actio, et oblatio nostra, atque in conspectu Dei in caelo compleatur quod in terrestri altari peragitur, et ex praestantia caelestis victimae, et ex acceptione sacrificii nostri, in nos deinde omnis benedictio descendat. Hoc subsequenter verba confir-

mant. Vota nempe nostra ascendere ad Deum cupimus, ut quotquot ex hac altaris participatione sacro-sanctum Filii tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti et gratia repleamur. In altari est corpus et sanguis Domini; ex illo sumendum est nobis: sed rogandus divinus ejus Pater, ut actio hominum peccatorum tam sanctam hostiam offerentium, ab eo clementer accipiat; tunc enim omnis benedictio cœlestis et gratia cœlesti isto convivio et sacrificio est nobis speranda.

Denique in canone ante orationem Dominicam hæc habentur: *Per quem* (scilicet, Christum Dominum) *hæc omni, Domine, semper bona creas, sanctificas, vivificas, benedixisti et præstas nobis.* Ille etiam tricitur Binghamus, ejusque asseclæ: «Qua, quæso, ait, loquendi ratione Christus vocari potest: *Hæc omnia bona?* et quidem bona, quæ Deus semper creat, sanctificat, benedicit? Num Deus creat, sanctificat, vivificat, et benedicit Deum Christum per Jesum Christum?» Ita ille, phantasma in cerebro suo fabricatus quod nunquam in rerum natura fuit. Non de Christo existente in sacramento hæc dicuntur; absonum quippe nimis foret per dictionem *hæc omnia* significare Christum Dominum. Sed quidem per ejusmodi dictionem significantur quæcunque bona in usum nostrum divina misericordia quotidie creat; aut duntaxat fructus terræ, qui stato quodam anni die ad hæc verba benedicebantur; aut denique ipse panis et vinum, per quæ sacrificium conficitur. Hæc semper Deus quotannis per Jesum Christum Filium suum creat et producit in beneficium nostrum: quod quidem beneficium prægrande est, cum creaturæ istæ nobis inserviant non solum ad vitam, sed etiam ad omnium præstantissimum mysterium in Ecclesia Dei, et sine quibus ineffabile sacrificium altaris confici nequit. Ejusmodi postea beneficium Dominus mirum in modum auget, cum panem et vinum sanctificans, et a communi usu secernens, ad tantam dignitatem extollit, ut sacramentum fieri possint immaculati corporis et sanguinis sui. In immensum postea asurgit beneficium istud, cum Christus per sua verba panem ipsum vivificat. Res inanimes sunt panis et vinum. Quomodo vivificantur et vitam accipiunt? Non alia ratione et causa, nisi ex omnipotentia Dei, qui dona ipsa in Filii sui corpus et sanguinem, cum anima et divinitate conjunctum, «transmutat et transelementat,» ut sancti Patres et liturgie testantur, eodem modo quo virgam Moysis vivificavit, in serpentem convertens; nam et hujusmodi exemplo lidem Patres utuntur ad statuendam realem mutationem donorum in sacramentum altaris. Ita quod erat ante panis terrenus, sit et evadit panis ille, qui de se ipso ait: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi.* Vivificatum autem hunc panem Deus benedixit, ut per ipsum in fideles suos digne communicantes cœlestis omnis benedictio et gratia demum effundatur. Si ad hæc animam advertisset Binghamus, a ridenda illa interrogatione abstinuisset. Atque ex his explicata videas nuper memorata verba, quæ in canone præce-

dunt, dum sacerdos post consecrationem ait: *Offerimus præclaræ Majestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, etc., panem sanctum vite æternæ.* Græci in missa divina Chrysostomo tributa aiunt et ipsi post verba consecrationis: *Tua de tuis tibi offerimus in omnibus et per omnia;* id est, corpus et sanguinem Filii tui, efformatum ex pane et vino creaturis tuis. Nescio quem in finem Leibniti v. cl. in Miscellaneis adnotarit, ex Apuleii lib. xi Metamorph., morem fuisse peractis sacris Isis populum dimittere ea voce. *Populi missio.* Si carpere nos velit, quasi ab ethnicis mystis hunc ritum nostri acceperint, monendus est lector ut Pamelium et eminentiss. Bonam consulat, qui antea hunc ipsum Apuleii locum animadverterunt, simulque palam fecerunt antiquissimum hunc fuisse morem apud Romanos, ut quoties populus ad sacra et ad concionem publicam conveniebat, conceptis verbis dimitteretur in fine. Virgilius:

Lustravitque viros, dixitque novissima verba.

Hoc est, *Illicet*, idem quod *Ire licet*, uti Servius exponit. Dimittebatur autem senatus hisce verbis: *Nil vos moramur, Patres Conscripti.* Concionis etiam dimittendæ hæc erat formula: *Si vobis videtur, discedite Quirites.* Ita dimissam plebem Christianam ævo suo testantur Tertullianus et Cyprianus. Quid hic, quæso, arrodendum occurrat?

CAPUT XXII.

De invocatione et commemoratione sanctorum in Liturgia a Protestantibus improbatâ, sive damnatâ.

Invocationem sanctorum hominum qui ex hac vita discesserunt, in Augustana Lutheranorum confessione fuisse damnatam, norunt eruditi. In eandem sententiam reliqui Protestantium confluxerunt. Meum non est in celebrem controversiam hanc pedem inferre, utpote a tot Ecclesiæ catholicæ propugnatoribus copiose pertractatam, ac nuper a doctissimo viro Joanne Chrysostomo Trombelli, Bononiensi abbate canonicorum regularium Salvatoris, qui præ cæteris, de cultu sanctorum agens, variis libris argumentum hujusmodi exhaustisse videtur. Pauca ad rem præsentem fari mihi liceat. Venerari sanctos ad cœlestem patriam translatos, eorumque nos commendare orationibus, quam antiquum sit in Ecclesia Dei, omnium liturgiarum consensus aperte demonstrat. Quod Romana cæteræque Occidentis Ecclesiæ de beatis illis paradisi civibus sentit, omnes etiam Orientales, quanquam a nobis, et inter se divisæ, a tot sæculis sentiunt, tum eorum memoriam festis diebus honorantes, tum ad eorum patrocinium confugientes. Mos iste male habet Protestantes, quasi Mediatori Dei et hominum Christo injuriam irrogemus. Binghamus ipse Anglus minime nos probat, uti supra diximus, quod in confessione generali ante missam sanctos invocemus, ut orent pro nobis. Deinde sanctorum commemorationem, quæ fit post consecrationem in missa, vellicare nititur (*Lib. xv, c. 3, § 16*), quasi pro eis æque ac cæteris defunctis fidelibus Deum vetus Ecclesia præ-

caretur, non vero ut li Deum precarentur pro viventibus. Sed utinam Protestantes et diligentius exquirerent, et æquius perpenderent quæ sit catholice Ecclesiæ sententia de sanctis, quam expressam habent in Tridentino concilio. Scilicet: « Bonum atque utile esse suppliciter eos invocare, et ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Jesum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor (et Salvator) est, ad eorum orationes, opem et auxilium confugere (*Conc. Trid., sess. 25*). » Illic habes nos agnoscere et expectare ab uno Deo largitore quiddam boni et gratiarum in nos manat, aut a nobis speratur. Tum discis spem impetrandi sitam in Christo Domino: nam vel ipsi sancti in cælis Deum per Mediatorem nostrum precantur. Sicuti autem vel ex confessione Protestantium ipsorum, bonum atque utile est nos commendare orationibus sanctorum viventium, neque per hoc injuria Christo inferatur, ita nihil deperit dignitati sanctissimi Mediatoris nostri, si ad sanctorum in cælis cum ipso regnantium orationes confugimus. Liturgiam ergo consule; ibi, quæ sit Ecclesiæ mens in cultu et invocatione sanctorum, continuo intelliges.

Itaque sanctos religioso cultu et honore prosequimur, festivos dies in eorum memoriam celebramus, sacrificium quoque in eorum honorem offerimus; sed præcipue ut in eis honoretur et glorificetur Deus, per cujus gratiam et dona sanctam illi duxere vitam, aut pro Christo tormenta ac mortem sustinuerunt, digneque celesti beatitudine sunt facti. In Sacramentario Leoniano hæc habetur præfatio: *Vere dignum. Tuas enim, Domine, virtutes, tuasque victorias admiramur, quoties in Ecclesia tua horum dierum festa celebrantur, quos insignes confessorum tuorum et martyrum palmas ad perennem memoriam, solemneque letitiam fidelibus populis sacraverunt.* In altera legitur: *Vere dignum. Qui non solum martyrum, sed etiam confessorum tuorum, ex virtute mirabilis.* Aliam accipe: *Vere dignum. Te enim laudant et benedicunt omnes sancti tui, quibus et in confessione virtutem, et in passione victoriam contulisti.* Infra hæc alia præfatio occurrit: *Vere dignum. Qui nos beatorum martyrum palmas, in diebus, quos tuo sanguine signavere, venerantes, in tua exaltare (exultare) potentia, in tuo, Domine, tribus semper honore gaudere.* Tum hæc alia: *Vere dignum. Quoniam tu es gloriosus in sanctis, quibus et in persecutione et in passione victoriam contulisti.* Occurrunt ibi complura alia loca in eandem sententiam convenientia. Paria habentur in Gelasiano Sacramentario. Inde pauca delibemus. Prædie Idus Junias: *Pro sanctorum Cyriaci, Naboris, et Nazarii sanguine venerando, hostias tibi, Domine, solemnitè immolamus, tua mirabilia pertractantes, per quem talis est perfecta victoria.* Decimo septimo Kalendas Julii: *Sicut glorie dicina potentiam munera pro sanctis oblata testantur, sic nobis effectum, Domine, tuæ salcationis impendant.* Sexto Kalendas Julias: *Hostias altaribus tuis, Domine, placationum impendimus, potentiam tuam in sanctorum*

A *tuorum passione honorando.* Quinto decimo Kalendas Septembris: *Sancti martyris Agapiti merita nos, Domine, pretiosa tueantur, in quibus tuæ Majestatis opera prædicamus, etc.* Neque disparem doctrinæ professionem in Gregoriano Sacramentario habes. Nonis Februarii: *Deus qui inter cætera potentie tuæ miracula etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulisti, etc.* Quinto Kalendas Septembris: *Deus, qui beatum Hermetem martyrem tuum virtute constantie roborasti, etc.* Plura habentur in Sacramentario Gothico, et in Missali Francorum, sed nolo ultra vagari. Satis hæc sunt, ut quisque intelligat damnandos esse qui nos damnant quod glorificemus Deum in sanctis ejus, quod illius dona ac triumphos in beatis cæli civibus honoremus.

B Ad sanctorum quoque patrocinium confugimus, eorum nos orationibus commendantes. At quo pacto? Sacra liturgia tibi indicabit. Nihil nobis li conferre possunt, Deum tantummodo rogamus, ut ob illorum preces atque intercessionem sua in nos beneficia effundat. Ipsas etiam eorum supplicationes vim non aliter habituras credimus, nisi per Mediatorem Dei et hominum Christum Jesum divino Patri sistantur et commendentur. Propterea mos est Ecclesiæ, orationes, quas in eorum solemnitatibus ad Deum dirigimus, uti et in aliis occasionibus, consuecta formula concludere: *Per Dominum Jesum Christum, etc.* Ejusmodi confugium ad sanctos, cælorum regno potitos, impedire non possumus quin Protestantes improbent, quasi piorum hominum inventum, et nullo sacrarum litterarum fulcro nixum. Itane ergo? At nos dogmatis hujus vestigia in Apocalypsi ostendimus, ubi commemorantur orationes, *προσευχαι, εὐχολογιῶν*, in cælis cum Christo regnantium, quibus profecto nihil opus est orare pro se ipsis, et in Epistola secunda Petri (*II Petr. i, 15*), et in secundo Machabæorum libro (*II Machab. xiv, 41*). Deinde antiquitatem consuetudinis hujus ad ipsa pene apostolorum tempora deducimus, testes in hanc rem adducendo Irenæum, Origenem, Cyprianum, tum reliquos quarti et quinti sæculi Patres. Illos idoneos testes si superstitionis patronos, aut supinæ ignorantie reos traducere, simulque primitivam Ecclesiam prævaricationis nota aspergere velint, temeritate non careant; et potissimum postquam evidenter demonstratum est, nihil officere sanctitati ac doctrinæ religionis Christianæ cultum et invocationem sanctorum. Illic autem, ut supra innui, insurgit Binghamus Britannus, persuadere nobis volens morem in priorum sæculorum Ecclesia fuisse etiam precandi Deum pro sanctis, quod is deducere se posse arbitratur ex Constitutionibus apostolorum (*Lib. viii, c. 12*), in quibus post consecrationem sacerdos ait: *Offerimus tibi pro omnibus sanctis, qui a sæculo placuerunt tibi, patriarchis, prophetis, justis, apostolis, etc., laicis, et omnibus quorum tu nosti nomina.* Tum subdit: « Fuisse universalem Ecclesiæ praxim, pro omnibus, nemine excepto, orare, ex concordia omnium scriptorum ecclesiasticorum testi-

monio liquet. » Utique pro omnibus respondemus, sed dispari Ecclesiae intentione; quod ne ipse quidem Binghamus negare infra audet, cum scribat: « Pro martyribus preces, laudes, ac gratiarum actiones offerebant; pro aliis potissimum preces. » Et nihilominus infra ostendere nititur « pro omnibus sanctis, non excepta ipsa Maria virgine, » precatos olim fuisse fideles, quasi et illi viventium precibus apud Deum indigerent; atque in hanc rem nonnulla contorquet veterum verba. Sed uti antea animadvertimus, scriptori isti, non secus atque aliis, de sectae quidem suae honore, non vero de veritatis cura sollicitis, in more fuit, non lucem querere, qua in omnium oculis incurrat, sed tenebras tantum quaeritare, quarum ope, si fieri possit, ostendant lucem ibi deesse. Peto ego: Legitime Binghamus, an non, quae idem auctor Constitutionum apostolicarum habet eodem libro, ubi orationem pro mortuis refert? Ibi legitur: *Colloca eum in sinu patriarcharum, prophetarum, apostolorum, omniumque qui tibi a saeculo placuerunt, ubi non est tristitia, dolor, gemitus, imo locus piorum sedatus, et pariter terra rectorum, eorumque qui in ea vident gloriam Christi tui (Ibid. c. 41).* Itaque geminos defunctorum ordines auctor ille agnovit, hos, videlicet, qui jam patriam, seu paradisum attingere, ubi vident gloriam Christi sedentis ad dexteram Patris, et illos qui adhuc in via sunt, et gement ad paradiso exclusi. Imo ipsemet auctor hosce vita functos antea distinxerat; nam verba a Binghamo memorata, scilicet, *Offerimus tibi, etc.* respiciunt oblationem Deo factam in honorem sanctorum. Tum capite subsequenti refertur oratio pro fidelibus post divinam oblationem, atque inter alia ibi dicitur: *Pro iis qui in fide requieverunt, Oremus.* En reliquos fideles defunctos, atque a sanctis jam in caelum receptis distinctos, pro quibus preces ad Deum fundendae sunt, ut a peccatis solvantur. An bona fide Binghamus hic egerit, iudicium esto lectorum.

Ultra tamen ille pergit, postea scribens: « Augustinus quidem singularem fovet opinionem in hac materia de precibus pro mortuis. Non enim aequae pro martyribus ac aliis hominibus orandum esse statuit, eo quod ad caelestis beatitudinis fruitionem illico post mortem admissi sint. » Audisne « Singularem opinionem? » Imo, si paucos Millenarios excipias, de quibus in tractatu de Paradiso multis ego egi, Ecclesiae catholicae sententia haec semper fuit; et Binghamus, dum haec ignorat, aut non nosse se fingit, populum suum foedissime decipit. Eos qui vi a functi ob suam pietatem in caelestem patriam sunt jam recepti, quis, nisi desipiat, putet precum amplius nostrarum indigere? Imo eosdem invocare, ut Deum exorent pro nobis, ab ipso exordio suo Ecclesia consuevit. Ineptiae sunt, quas Binghamus addit, inquam, in antiqua Graeca et Latina Editione Sacramentarii Gregoriani scriptum reperiri: *Memento, Domine, famulorum tuorum cunctorum atque cunctarum, qui nos praecesserunt, etc.* » At in postea (ut is

A subiungit) reformatis missalibus ita mutaverunt: *Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum N. et N. qui praecesserunt, etc.*, ne pro sanctis atque ac aliis qui essent in purgatorio precari viderentur. Hanc perspicent, spero, lectores, me supra non injuria pronuntiasse de polemicis Protestantium scriptoribus Isaiae et Apostoli verba: *Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videtis, et non perspicietis.* Ubinam certe erant oculi Binghami, cum haec scripsit? Mito negari a nobis mutationem ab ipso adductam; nam Codices Gregoriani Sacramentarii supersunt, ferme ante annos mille exarati, in quibus eadem verba occurrunt quae in reformatis Missalibus leguntur. Sed quod pudere Binghamum debuit, nonne adhuc in Missalibus Romanis haec verba succedunt?

B *Ipsis, Domine, et omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis, et pacis, ut indulgeas deprecamur;* quae nemo non videt, pro vita functis, nondum gloria caelesti donatis, duntaxat dici. Obiter hic animadvertas velim Romanae Liturgiae venerandam antiquitatem et doctrinam, ibi enim formula est qua Tertulliani aetate Ecclesia utebatur in orando pro mortuis. Enim vero (sunt ejusdem Tertulliani verba) et pro anima ejus orat, et refrigerium adpostulat ei (*Tertul., lib. de Monogam., c. 10*). Quod stupeas, locum ejusdem Missalis, quo nunc utimur, Binghamus non solum legit, sed totidem verbis exscripsit, et nihilominus illud *Omnibus in Christo quiescentibus* vitens, non perspexit ridiculam esse excogitatum mutationem, « ne pro sanctis etiam precari videamur. » Quod plus est, inasae fidei reatum nescio qui effugere is possit, cum subsequencia Romani canonis verba dissimulat, hoc est: *Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperantibus, partem aliquam et societatem donare digneris cum tuis sanctis apostolis et martyribus, cum Joanne, Stephano, etc., et omnibus sanctis tuis, intra quorum nos consortium, non estimator meriti, sed veniam, quaesumus, largitor admittes.* Meridianum velenum hic habes. *Omnibus fidelibus in pace Christi et Ecclesiae jam ex terreno ergastulo solutis locum refrigerii et veniam a Deo precamur.* Postea de sanctis regnum caeleste jam acutus loquente, ut cum eis societatem et consortium miseris Deus nobis impertiatur, precamur. Sed animum non lum Binghamus despondet, atque ex Hincmaro scriptore noni saeculi animadvertit, tunc orationem, recurrente sancti Leonis papae festo, haece verbis in Romano Sacramentario fuisse conceptam: *Adhaec nobis, Domine, ut animae famuli tui Leonis haec prosit oblatio, quam immolando totius mundi tribuisti relaxari delicta.* Verum, ait Binghamus, in recentioribus Sacramentariis hunc in modum mutata est: *Adhaec nobis, quaesumus, Domine, ut intercessione beati Leonis haec nobis prosit oblatio.* Animadvertere poterit lector, non solum hanc orationem, qualis ab Hincmaro legebatur, reperiri ad quartum Kalendas Julias in vetustis-immo Sacramentario Gregoriano infra evulgando; sed etiam ad quartum Iduum Martii

orationem in festo sancti Gregorii papæ totidem A
fuisse verbis conceptam. Sed quidnam, quæso, illud
prosit olim significabat? nihil aliud, nisi *prosit ad
honorem*; nam et nunc in vulgata liturgia dicimus:
*Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi
offerimus, etc., et in honore beatæ Mariæ, etc., et
omnium sanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis
autem ad salutem, et illi intercedere pro nobis dignen-
tur in cælis, etc.* Atque hanc et non aliam fuisse
mentem Ecclesiæ, ex aliis duabus adjunctis oratio-
nibus aperte deducitur, in quarum una hæc legun-
tur: *Deus, qui beatum Leonem pontificem sanctorum
tuorum meritis coæquasti, etc.*; et in altera: *Deus,
qui animæ famuli tui Leonis (uti et Gregorii) æter-
næ beatitudinis præmia contulisti, etc.* Num adeo sui
obliam putes Ecclesiam Romanam, ut suis precibus
ad assequendam æternam beatitudinem pontificem
illum juvare velit, quem jam ingentis ejus præmii
comptem factum agnoscit?

Neque omittendum, e Protestantibus quosdam non
in suis tantum sermonibus, sed et in publicis libris
solitos esse traducere sacrificium missæ veluti mi-
micum spectaculum ob tot *Dominus vobiscum*, ge-
nuum flexiones, cruce, gesticulationes, ut aiunt,
et quid non? Sed et ejusmodi censura sat prodit quid
in eis possit exulceratus animus, et a turbulentis
affectibus depravatus; quando sine ulla justa ratione,
et ex solo arbitrio, irridendo damnant quod tot sa-
pientes quibus constat Catholicorum respublica, imo
et cæteræ nationes Christi fidem amplexxæ, probant,
dum a primis usque Ecclesiæ sæculis sacrificium
peragunt, ritibus non paucis ad mysteriorum venera-
tionem adinventis. Infidi judices inimicorum oculi.
Memini me audisse Calvinistam presbyteris nostris
insultantem, quasi missam ludicri spectaculi loco
haberent. Cur in acrem hanc censuram is ferretur,
interrogavi. « Quia, respondit, hisce meis oculis eos
conspexi deferentes ad altare pyxidem ad tabaccum
desumendum, dum sacra conficiunt. » Tunc ego:
« Heu! sodes, in tantam dementiam atque irreve-
rentiam erga divina mysteria Catholicorum quem-
quam sacerdotum eropisse, qui tibi unquam per-
suasisti? Evidentissimum est, in ea pyxide, quam
aspexisti, non tabaccum, sed perspicillos fuisse con-
clusos, quibus uti passim consuevere presbyteri senes
ad refovendam declinantem oculorum aciem. » Fieri
tamen potest ut interdum ex imperitia, festinatione,
aut languente pietate, nonnullorum sacerdotum sacra
mysteria incongrue pertractentur, unde potius con-
templus quam reverentia in malevolis aut parum piis
spectatoribus excitetur. Ast in eos, non in ipsa
mysteria ac ritus, rejicienda est culpa; et adversus
hujusmodi ministros, qui non ædificant, sed des-
truunt, concordī voce tonant canones et pii qui-
cunque Ecclesiæ catholicæ scriptores. Nihil ergo
theatrale, nihil mimicum heterodoxi in Catholico-
rum missa invenient, dum sibi caveant ab internis
concepti in nos odii insidiis. Nihil certe obloquen-
dum habeant de tot orationibus, lectionibus tum

Veteris, tum Novi Testamenti, antiphonis, gradualis,
etc., ut pote institutis ad implorandam Dei clemen-
tiam, et reliqua beneficia ab uno Patre misericor-
diarum *Per Dominum nostrum Jesum Christum ex-
spectanda*, et plerisque e divino Codice derivatis.
Manus autem vel ante pectus junctæ, aut modeste
elevatæ, consentiunt cum humilitate cordis, et depre-
cantium affectu. Antiquissimi hujusce moris (præter
exempla e sacris litteris petita) locupletem habemus
testem Terullianum scribentem: « Atqui cum mo-
destia et humilitate adorantes, magis commendamus
Deo preces nostras, ne ipsis quidem MANIBUS subli-
mius elatis, sed TEMPERATE AC PROBE ELATIS (Terul.,
l. de Orat., c. 17). » Manuum extensio super oblata,
quæ antiquitus multum spatii in altari occupabant,
B cum dicimus: *Hanc igitur oblationem, etc.*, imitatio
est sacerdotum veteris legis, qui, ut habetur in Le-
vitico, *ponebant manum super caput victimæ* (Levit.
iv, 4). Translatio Missalis ad alteram altaris partem
in missis privatis apud piscatores mysteriorum cau-
sas mysticas continere creditur. Verum nihil aliud
est quam imitatio aliqua missæ solemnīs. Pleraque
Christianorum templa olim orientem inspiciebant.
Ambon (sive pulpitu) in septentrionali parte situs
erat. Post lectiones in meridionali parte recitatas,
diaconus, venia ab episcopo petita, ambonem as-
cendebat, ibique conversus ad populum Evangelium
canebat. Inde natus in privatis missis mos deferendi
Missalis ad alteram partem altaris, itemque consue-
tudo qua presbyter, non recto vultu, sed facie all-
quantulum conversa, ad populum recitat Evange-
lium.

Atqui thurificatio in solemnibus sacris adhibetur.
Ita est. Hanc abrogarunt antiquorum ritum, et Ec-
clesiæ ipsius, novi hostes. Sed nunquid theatrale
aliquid in hoc ritu excogitare audeant? Thura in
sacris ex Dei præcepto Judæi quoque usurparunt.
Eundem morem pariter Christiani ex Apocalypsi
dudicerunt, nam *angelus stetit ante altare, habens thu-
ribulum aureum, et data sunt illi incensa multa, etc.*
*Et ascendit fumus incensorum de orationibus sancio-
rum de manu angeli coram Deo* (Apoc. viii, 3). Quia
antiquissimi sint canones qui sub nomine Aposto-
lorum circumferuntur, nullus eruditum negat. Ibi
offerri dicitur incensum, sive thymiana, C
D uti supra vidimus, sanctus Ambrosius sæculo Christi
quarto hoc usitatum in divino sacrificio prodit, scri-
bens: « Atque utinam nobis quoque adolescentibus
altaria, et sacrificium deferentibus, assistat angelus
(Ambros., Expos. in Evang. Luc., l. i, c. 28), etc. »
Ejusdem ritus meminit etiam Eusebius (Demonst.
evang., l. i). Crucis quoque signa complura a sacer-
dotibus usurpantur in sacra liturgia, tum super
oblata, tum super ipsum corpus et sanguinem Do-
mini. Jam sane us Augustinus de signo Crucis mo-
nuerat: « Quod nisi adhibeatur frontibus creden-
tium, sive ipsi aquæ, ex qua regenerantur, sive olei,
quo chrismate unguuntur, sive sacrificio, quo alius

tur, nihil eorum rite perficitur (*Aug., tract. 118 in Joan.*). » Ex quo Carolus vere Magni sæculo Christi octavo et sequenti ad litterarum studia, quæ jam diu neglectæ jacuerant, suam gentem excitavit, docti nonnulli viri explicanda et illustranda susceperunt divina Officia, videlicet, Alcuinus, Amalarius, Florus, Agobardus, Walfrius Strabo, atque alii. Mirum est quot allegorias, quot mysteria iidem in sacris quibusvis ritibus invenerint. Et profecto in eis non desunt mysticæ significationes : pleræque tamen ab iis productæ (licet dicere) piarum mentionum phantasmata sunt, quæ in leves auras facile resolvuntur. Ad ipsa crucis signa quod attinet, laudanda in primis videtur doctissimi Patris Lebrun interpretatio his verbis : « Ante consecrationem hæc adhibeatur ad impetrandas gratias quæ non aliter quam per merita crucis Christi Domini sunt expectandæ. Post consecrationem vero nos tantummodo offerimus. Signa ergo crucis tunc non in alium finem facimus, nisi ad ostendendum altaris dona jam fuisse immutata in corpus Domini. Nihil Ecclesia omittit ut in corda sacerdotum atque assistentium imprimat sacrificium altaris idem esse cum sacrificio crucis, ibique haberi Christum, uti in cruce sacrificium (*Explic. litt. miss., tom. I, p. 3, art. 11.*) »

Usus salutationis, sive *Dominus vobiscum*, sive *Pax vobis*, ex divinæ Scripturæ libris habemus. Ejus meminit Uranius auctor synchronus in Vita sancti Paulini episcopi, anno 431 ad cælestem patriam evocati, ubi de sancto Joanne Neapolitano scribit : « Ad ecclesiam processit, et ascenso tribunali populum ex more salutavit, resalutatusque a populo orationem dedit. » Scilicet, respondit populus : *Et cum spiritu tuo*; subintelligitur *Dominus sit*. Ordinem Romanum, longe ante annum a Christo nato octingentesimum compositum, præ oculis habens Amalarius sæculo nono scribebat : « Quando dicimus : *Pax vobiscum* (seu potius *Pax vobis*) sive *Dominus vobiscum*, quod est salutatio, ad populum sumus versi (*Lib. III, c. 9.*) » Et profecto tunc presbyter se convertit ad populum; sed antiquis temporibus nulla conversione opus iis fuit, qui non in antica sed in postica altaris parte sacra celebrabant facie semper ad populum conversa; cujus moris adhuc vestigia supersunt aliquibus in locis, et potissimum Romæ in Patriarchalibus, aliisque vetustissimis templis. Sane et in hunc ritum aliqua interdum deformitas ex ministrorum defectu incurere potest, sive quod conversiones, choreas ducuntium ad instar, rapida corporis revolutione peragantur, sive quod presbyteri oculos, quos habere demissos tunc jubentur, apertos coniciant in circumstantium faciem. Sed quis non videt, accidere hoc contra mentem Ecclesiæ regulasque ab ea præscriptas? Ab ejusmodi periculo abest Ambrosiana Ecclesia, quæ, præterquam ad Evangelium missæ solemnem, facie ad altare conversa *Dominus vobiscum* recitat semper aut canit. Imo et in ipsa Romana

quater eadem salutio sine ulla corporis conversione peragitur, nempe ante accessum ad altare, ante Evangelium in missis privatis, ante præfationem, et ante Evangelium Joannis in fine missæ. Cur tunc ab eadem conversione sacerdotes abstineant, quærent Amalarius, Durandus, et alii, ineptasque causas adducere mihi videntur. Verum, sive fiat, aut non fiat conversio, dum præscripta a Ritualibus observentur, certum est nihil occurrere quod censuræ locum relinquat.

Cantum in sacris ubi quis reprehenderet, judicii, ut arbitror, inopia laboraret, utpote qui Apostolo adversaretur, ad Ephesios scribenti : *Loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino*; id est, corde consentiente cum cantu. Idem repetitum videas ad Colossenses (*Coloss. III, 16*). Ipsemet Dominus noster *hymno dicto* sacram cenam conclusit. Cantum ex institutione sua exigit hymnus. Disciplinam ejusmodi in usu jam primis sæculis fuisse testis est Tertullianus, dum sacra convivium describit, inquit : « Ut quisque de Scripturis sanctis vel de proprio ingenio potest, provocatur in medium Deo canere (*Tertul. Apologet., c. 39*). » Quæ indicant novis etiam hymnis et canticis tunc uti fidelibus licuisse. Neque dedecere in sacris instrumenta musicalia, Veteris Testamenti exemplo instrumimur, et ipse regius Psalter non uno in loco ostendit. Sed utinam in licito et laudabili usu musicæ sacræ nulli unquam deprehenderentur abusus et excessus! quos Tridentina synodus (*Sess. 22, c. 8*) cavendos monuit, piissimique catholicæ Ecclesiæ scriptores jam diu invecos doluerunt atque damnarunt. Musicam et cantum gravem in Ecclesia nemo non commendat, eum, videlicet, qui unisona modulatione lætitiæ simul et devotionem excitat, qualis est Gregorianus, Ambrosianus, Benedictinus, et si quis alius id genus. A cantu quoque Gregoriano, ut aiunt, figurato per sonos in discordia concordes, commoveri teneros devotionis affectus, sæpe animadvertere possis. Insuper ad eandem animi compositionem moderata, neque desultoria pulsatio organorum pneumaticorum nos inducere consuevit. Verum non hic stetit prudenter instituta aut tolerata a sanctis Patribus musica in templo adhibenda.

Jam a multis sæculis conquesti sunt viri ex pietate judicioque subacto commendatissimi, et nostris potissimum temporibus dolent, quod in Dei domum, atque in ipsum præsertim augustissimum missæ sacrificium irrepperit mollis illa atque effeminata musica, quam vel ipsi ethnicorum philosophi e cœtu populi eliminandam censuerunt, uti animorum ac morum surdam corrumpicem. Disputandum aliis relinquo si hæc ferenda in theatris; at quod e theatris in gravissima Ecclesiæ sanctæ mysteria fuerit translata, nemo, qui rem attente consideret, mentemque Ecclesiæ exploratam habeat, istud musicæ genus laudare possit, ac tolerare velit. Quid-

quid devotionem non excitat aut alit in divinis mysteriis, et, quod gravius est, ab ea animum avertit, Improbandum quis continuo non exclamet? Ad experientiam nunc provoco. Ubi tot vocum et instrumentorum strepitus, ac tam ingeniosa, ne dicam luxuriosa, modulatio in templis resonat, illuc tota aurium atque animorum intentio rapitur; omnia ad delectationem composita sunt, nihil ad devotionem trahit. Tunc tempus est colligendi mentem, atque habendi sursum corda ad Dominum. Quis non videt distrahi et avocari per ista animum a contemplatione rerum cœlestium? Attamen nos per summam incogitantiam hæc miramur, hisce plaudimus; et tunc nobis videntur festa et sacra officia eo solemnius peracta, quo plura exhibentur spectacula unde oculis et auribus singularis oblectatio præbeatur. Neque perspicimus nos in istis non querere Deum, atque cum eo per mentis nostræ obsequium et cordis affectum uniri, sed nostrorum tantummodo sensuum voluptatem. Quod mirari possis, non hæc tantum nostrorum temporum vita sunt, sed vel ipso Christianæ æræ sæculo quarto nata ac deplorata fuerunt. « Sic cantet servus Christi (sunt verba Hieronymi), ut non vox cantantis, sed verba placeant quæ leguntur; ut spiritus malus qui erat in Saulo ejiciatur ab his qui similiter ab eo possidentur, et non introducantur in eos qui de Dei domo scenam fecerunt popularum (Hieron., in Ephes. v). » Sanctus autem Augustinus inquit: « Cum mihi accidit ut me amplius cantus quam res quæ canitur moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc mallem non audire (Aug. Confess., l. x, c. 33). » Ita Isidorus Pelusiota mulieres damnat, quod in ecclesiis hymnos « in dissolutionem et peccati occasionem canerent. Siquidem cantus suavitate ad irritandas et extimulandas libidines abutentes, nihilo eam scenicis cantilenis præstantiorem esse existimant (Isidor. Pelus., l. i, epist. 90). » Alios ejusmodi intemperantiam invidios non addo; neque diutius in hisce immorari lubet, cum persuasum habeam parum virium habituram esse hanc musicam meam ad expugnandam voluptuosam temporum nostrorum musicam, et ad severiores mores suadendos in divinis Officiis.

CAPUT XXIII.

De asservato post sancta mysteria corpore Christi, et de heterodoxis abutentibus in hanc rem Hesychiei Jerosolymitani verbis.

Fieri non potuit antiquis Ecclesiæ sæculis quin interdum post populi communionem aliquot reliquæ consecrati panis superessent. Uti viri docti animadverterunt, atque ipse Binghamus Anglicus fatetur (Orig. eccles., l. xv, c. 7, § 2), in Ecclesia Alexandrina mos fuit easdem reliquias clericis et fidelibus qui jam communicaverant distribuere, ut easdem comederent et biberent. Id constat ex canone septimo Theophili Alexandrini episcopi (Apud Bevereg. t. II). Alia Constantinopoli consuetudo fuit, Evagrio testante, « ut quoties ex partibus IMMACULATI

A CORPORIS CHRISTI, Dei nostri, magnus numerus superfuisset, pueri impuberes evocentur, qui eas manducant (Eragr., Hist. eccles., l. iv, c. 36). » Idem in Gallicanis Ecclesiis consuevisse fieri, ediscimus ex concilio in Matisconensi (Can. 6), anno Christi 588 celebrato. Morem alterum Ecclesiæ Jerosolymitanæ proprium Binghamus in medium profert ex Hesychio, qui Jerosolymitanus presbyter et episcopus fuisse traditur sæculo Christi quinto aut sexto. Ejus verba sunt ex antiqua (hæc enim una superest) versione Latina: « Hoc quod reliquum est de carnibus et panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibilibiter in ecclesia fieri, ignique tradi quæcumque remanere contigerit inconsumpta, non omnino ea quæ una die, vel diebus, aut multis, servata sunt (Hesych., in Levit. l. ii, c. 8). » Ex Albertino, famoso illo Calviniani commenti patrono, hæc hausit Binghamus, illius sophismatis nimium credulus, atque ab ipso observatum ait: « Non fuisse Ecclesiæ Jerosolymitanæ consuetudinem, reservare Eucharistiam de die altero in alterum, non credidisse eos illam realiter, proprie ac substantialiter, sed typice tantum et symbolice Christi sui corpus esse. Quantum enim offendiculum (inquit Albertinus) Judæis et ethnicis fuisset, si Christianos rescivissent Christi sui corpus animatum et gloriosum ignibus tradere? Simpliciter etiam Christiani id tantum horridum abominati fuissent. » Ita deinde Binghamus idem buccas inflat, ut in hæc verba erumpat: « Quod si nullum aliud argumentum suppetere contra transubstantiationem et cultum hostiarum, hæc res una sola sufficeret ad persuadendum homini cultibus rationali, tales doctrinas et consuetudines ab antiqua Ecclesia nunquam esse propositas ac defensas. » Immo hoc unum satis esse posset ad evincendum ratione omnino destitutum hic fuisse, qui tantopere sibi ex hoc uno Hesychiei loco blanditur, et non solum se tutum in Calvini sententia reputet, sed etiam omnium orbis Ecclesiarum de veritate ac realitate corporis Christi in Eucharistia doctrinam esse reformandam corrigendamque arbitretur.

Equando enim ex eo quod aliqui olim ritum observant, qui nunc prorsus reverentia debita erga tam augustum sacramentum carere videtur, rite inferre possit minime eis persuasum fuisse ibi existere verum corpus Christi? Tanta lux a doctis viris allata est ecclesiasticæ ac litterariæ historiæ de dogmate Eucharistie, ut nemo dubitare nunc jure queat, tum nostro, tum præteritis semper sæculis, concordare cum Romana processisse Græcorum aliorumque Orientalium Ecclesiarum atque scriptores in credenda et asserenda reali præsentia Christi in sacramento altaris. Medio sæculo undecimo Humbertus, Sylvæ Candidæ episcopus, contra Græcum Nicetam stylo nimis aculeato in eorum irreverentiam invehebatur, dicens: « Panem frangentes et sumentes, hinc inde decedentes micæ non curatis. Quod enim solet contingere, dum patinas sanctas foliis palmarum et

porcorum setis fricatis inhoneste. Multi quoque vestrum tam irreverenter corpus Christi reponunt, ut pyxides inde cumulent, et ne decidat, aut superfluat, manu inculcant. Reliquias quoque oblationis, velut communes panes usque ad fastidium sumunt. Et si sumere non sufficiunt, subterraneis, aut in puteum projiciunt (*Humbert. adv. Nicetam, t. XVIII Biblioth. PP.*). » Si quis Calviniani gregis inde colligere vellet, aliter sensisse de Eucharistia illius temporis Græcos ac nunc sentiant, in promptu nubes erit scriptorum veterum qui ipsum falsæ opinionis arguant. Præterea, si aliquo in loco desiderabatur reverentia erga corpus Domini, nonne innumeris aliis in locis eadem observabatur? Fortassis etiam paucorum fuit mos ille; Humbertus enim idem scribebat hæc ævo suo: « Si quid ex sancta et venerabili Eucharistia in Jerosolymitanis Ecclesiis superfuerit, nec incidunt, nec in foveam mittunt, sed in pyxidem mundam recondunt, et sequenti die communicant ex ea populum, etc. Subterraneis autem, vel infodere sanctam Eucharistiam in terra, sicut quidam dicuntur agere, aut in lagenam mittere, aut effundere illam, negligentia magna est, et nullus timor Dei. » Equidem vereor ne et hæc pro more exaggerarit Humbertus. Nullus fortasse hujusmodi fuit abusus. Adjicit etiam, ex quadam epistola Latio donata, « luce clarius intelligi, eundem ritum divini sacrificii sanctam Jerosolymitanam Ecclesiam observasse antiquitus, quem sacro-sancta Romana Ecclesia observare non cessat hactenus. » Nulla certe excusatione digni fuissent, qui olim adeo irreverenter habuissent Domini corpus, quanquam ii fortasse non animadvertissent ejusmodi excessum, quod scirent, species quidem eucharisticas destrui, sed nihil inde officii domino corpori, quod incorruptibile est, et probro sibi non ducit in officinam stomachi nostri descendere.

Age vero, vanitatem argumentationis Binghamianæ, seu potius Albertinianæ, ostendamus; hoc enim hominum genus Æsopici canis ad instar carnem veram dimittens, et ad illius umbram unice inhians, monitore indiget, ut agnoscat quantum fallatur atque alios fallat. Illi ergo ex incensis sacrificiis inveniunt reliquiis deducere se posse arbitrantur, non agnitam creditamque fuisse veritatem ac realitatem corporis Domini in Eucharistia. Atque interea non querunt, imo videre fugiunt certam veritatis hujus professionem in ipsa Jerosolymitana Ecclesia viguisse. Ex sancto Cyrillo episcopo ejusdem sanctæ Ecclesiæ ipsam antea statuimus. Quanta autem reverentia sacratissimo corpori et sanguini Domini ibi deferretur, vel post missam peractam, constat ex Vita sanctæ Mariæ Egyptiacæ in Palæstina defunctæ, quæ Sophronio episcopo Jerosolymitano Hesychie synchrono tribuitur, aut antiquiorem habet scriptorem. Vide Surium, et Acta sanctorum, ad diem secundum Aprilis. Ad Zosimam abbatem inquit sancta penitens: « Accipe mihi sacrum vas vivifici corporis et sanguinis Christi, tantis mysteriis di-

gnum, atque asser, manens omnino in ea Jordanis ripa, etc. Omnino mihi asseras salutifera atque divina mysteria ea hora qua Dominus discipulos suos divini istius epuli fecit participes. » Ergo habes corpus Domini post sacram synaxim magna veneratione asservatum in usu fuisse. Ibi vivificum corpus et sanguis Christi permanere credebatur, et realiter quidem contra id quod Calvinistæ censent; neque post cœnam sublata erat eadem realitas, uti alii Protestantæ opinantur. Hoc dogma, hanc fidem non Jerosolymitana tantum, sed et reliquæ orbis Ecclesiæ profitebantur, idque tot liturgiarum sanctorumque Patrum auctoritate antea demonstratum fuit. Suspicare possis aliam Hesychie mentem fidemque fuisse? At ipse pro se loquatur. Inquit enim: « CARNEM autem CHRISTI, quæ ad comedendum inepta erat ante passionem (quis enim cupiebat comedere carnem Dei?) APTAM CIBO post passionem FECIT. Si enim non fuisset crucifixus, SACRIFICIUM CORPORIS EJUS minime comederemus. COMEDIMUS autem nunc CIBUM, sumentes ejus memoriam passionis (*Hesychie. Jeros. in Levit. l. 1, c. 2*). » Ex perspicuis hisce verbis, non ex tenebris, haurienda est Hesychie fides atque doctrina. Si caro Christi facta est apta cibo, ergo eam revera in cibum sumimus, et non typice et symbolice tantum; neque enim typus comedi potest. Ad Levitici verba: *Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam*, etc., hæc ille rursus habet: « Sancta sanctorum sunt PROPRIE Christi mysteria, quia IPSIUS EST CORPUS, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. Ab hoc enim non solum alienigenas et inquilinos, et mercenarios sacrificii prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem ejus et dignitatem ignorat, QUI NESCIT QUIA CORPUS HOC ET SANGUIS EST SECUNDUM VERITATEM; sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutem (*Idem, in lib. VI ad c. XVII Levit.*). »

Inquit sane Calviniani: Nos mysteriorum virtutem probe scimus et credimus. At, quæso, dicant, num sciant et credant, in mysteriis esse corpus et sanguinem Christi secundum veritatem? In eorum quidem mente ac cerebro est, non in ipsis vero mysteriis. Et quare? Quia sensibus tantum fidem habentes, oculis scilicet, tactui et odorato, aliud nisi merum panem et vinum concipere nesciunt in sacramento. At istos alloquitur Hesychie, addens: « Sermo qui prolatus est ab ipso Christo super dominicum mysterium (id est, verba consecrationis) ipse est qui liberat nos ab ignorantia, removetque nos carnale quidpiam et terrenum de sanctis arbitrari (scilicet, opinari adhuc panem et vinum, quæ a verbis Christi sanctificata sunt), sed divine ea et spiritualiter accipi sancit. Quia in nobis est divinus Spiritus (invocatio videlicet Spiritus sancti, ut in liturgia Græcorum) et sermo quem tradidit (nempe verba Domini) componit sensus, et non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed et audi-

tum et visum et tactum et odoratum; ita ut nil in eis minori rationi et infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valde superna sunt, suspicemur. » Veritati ac realitati corporis Christi in Eucharistia repugnant sensus, repugnat ratio et mens Calvinistarum; ast ubi perpendit, Spiritum sanctum illabi in ollata, et *Hoc est corpus meum* per sacerdotem pronuntiari a Domino, desinere debet omnis sensuum et rationis repugnantia, et tam grandis miraculi veritas credenda est. Hesychie perspicua mens hinc elucet. Adhucne dubitas? Audi quæ ipse adjungit: « Sanctificationem enim mystici sacrificii, et a sensibilibus ad intelligibilia translationem, sive commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet, Christo, oportet dari, id est, IPSI DE EIS MIRACULUM CREDERE, et imputare; quia per ejus virtutem, et PROLATUM AB EO VERBUM, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quam cunctum carnis excedunt sensum. » Indica mihi, si potis es, quodnam aliud miraculum in Eucharistia deprehendatur, cui sensus et ratio adversentur, nisi donorum transmutatio in carnem et sanguinem Christi. Adjicit hæc alia Hesychius: « Qui enim Christo suorum mysteriorum sanctificationem imputant, et addentes sibi metipsis verbum ejus, quod nostros perducit sensus ad sublimiora, non contaminant sancta sanctorum, utpote qualia oportet de eis intelligentes. Sed nec inducunt super se iniquitatem delicti (quod Calvinianis accidit, plus sensibus quam efficacie verborum Christi, fidem præbentibus) comedendo sancta sanctorum. Nec enim ut ad communem cibum, sed sicut ad mysticum et terribile et cœleste accedunt. » Passim Patres ac liturgiæ tremendum ac terribile appellant altaris sacramentum, non aliam ob causam, nisi quia fides nos docet sub eo et in eo, quanquam invisibilem, realiter tamen existere Regem regum Dominum.

Ex his ergo intelligas quam improvide Albertinus et Binghamus ex ritu apud Hesychium indicato extorquere se posse consueverint Jerosolymis olim minime creditam fuisse præsentiam realem dominici corporis in Eucharistia. Ipsum Hesychium testem perspicuum catholicæ sententiæ habemus, imo et in ipso loco habemus unde illi somnandi occasionem sumpserunt. En ejus verba: « Est autem locus sanctus altare. In enim sanctus sanctorum requiescit (quæ clarissima sunt verba Calvinianis imaginationibus omnino contraria). Quomodo ergo in his non admiranda sit sapientia Spiritus? nullam quippe dubitationem hujusmodi intellectui dereliquit; propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, ut nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis et caro est, sicut Christi, panis vivi, qui de cœlo descendit. Propter quod Eliæ, secundum Septuaginta Editionem, carnes mane, panes autem vesperi deferebant corvi superne, præfigurare hoc mysterium Domino volente, quod intus oportet in ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare, coqui et comedi; alibi vero nequaquam, etc. Aaron et filii,

A qui illud recte comedunt; nisi enim Christus, rogatus esse sacerdotem, ipse venerit, et cœnam sanctificaverit, et initiaverit ea quæ aguntur, nullatenus sacrificium dominicum sunt, sed hoc quod reliquum est de carnibus, » etc. Subsequuntur verba a Binghamo supra adducta, post quæ Hesychius explicaturus quid significet incendere sacrificii reliquias, hæc alia dicere pergit: « Ergo ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cujusdam intelligibilis rei eis qui intendunt provenit. Ut quando ad comestionem sacrificii deficiamus, atque illud integra non possumus, mente forsitan lassescere sive deficere, UTIUM EA QUÆ VIDENTUR, CORPUS OPORTEAT INTELLIGI DOMINI, in quod oculis nec angeli possunt prospicere (in quæ sit veritas et majestas hujus sacramenti) non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, ut ea comedat quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autem comedat, cum cogitavimus, VIRGUTI SPIRITUS ESSE POSSIBILIA, QUÆ NOBIS IMPOSSIBILIA VIDENTUR. »

Oculos, quæso, Protestantes aperiant: non quod ipsi somniant, sed quod catholica fides docet, in Hesychie perspicent, quanquam ejus dictio allegoriis scateat, atque antiqua Latina versio, qua sola utimur, tenebrarum non sit immunis. Quidnam est quod in sacramento instabili torquere mentem nostram potest, eique dubitationes ingerere? Illud est, utrum panis et vinum, quæ post ipsam consecrationem adhuc qualia erant conspiciuntur, corpus oportet intelligi Domini, in quod eo transmutata et conversa universalis Ecclesia agnoscit ac deprædicat; hoc enim impossibile humanæ rationi videtur. At Hesychius ait ejusmodi mentis hæsitaciones comburendas esse ab igne Spiritus sancti, nobisque cogitandum virtuti Spiritus ejusdem, ad illius transmutationem a sacerdote invocati, esse possibilia quæ nobis impossibilia videntur. Ridendus plane sit qui hæc de Calviniana cœna interpretari velit; cogitur enim sincera omnium mens hæc intelligere de reali præsentia Domini in sacramento, et de substantiali donorum transelementatione, miraculo nempe quotidie cœlitus facto in incruento sacrificio. Quod autem Hesychius hic scribit, Joannis Damasceni verba tibi explicabunt, nam de Eucharistia loquens is ait: D Non ut illud, quod in cœlis receptum est, corpus descendat; sed quia PANIS ET VINUM IN CORPUS ET SANGUINEM DEI TRANSMUTANTUR. Si requiras, quonam pacto id fiat, sat tibi sit, hoc fieri per Spiritum sanctum; quemadmodum et ex sancta Dei Genitrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit. Nec amplius quidquam nobis perspectum est et exploratum, quam quod sermo Dei verax efficaxque est, atque omnia potest. Modus vero investigari prorsus nequit (Joan. Damasc., de Fide, l. iv, c. 13). » Sed et longe antea sanctus Gaudentius Brixianus episcopus, circiter annum Christi 595, neophytos docuerat his verbis: « Si qua mysteriorum superaverint in mane illius future Resurrectionis manifestanda, quæ capere modo non possumus, hæc igni cremanda sunt,

id est, divino tradenda Spiritui, ut ea quorum rationem modo non capimus ardentis fidei spiritu consumantur (*Gaudent. tract. 2 de ratione sacram.*). » Ibi autem, quemadmodum etiam supra, cap. 19 animadvertimus, tam evidenter catholicam doctrinam Gaudentius exponit, ut voluntarie cæcitatæ reus sit, qui eam non intueatur. Tum rationem concludit, inquit : « Hoc sacrificium Paschæ Salvatoris tota nobiscum religiosi cordis aviditate percipite, ut ab ipso Domino nostro JESU CHRISTO, QUEM SACRAMENTIS suis INESSE CREDIMUS, viscerum nostrorum sanctificentur interna. » Sed et Gregorius Magnus pari sententia usus est, scribens : « Quod ex Agno remanet, igne comburimus, quando hoc, quod de mysterio Incarnationis ejus intelligere et penetrare non possumus, potestati sancti Spiritus reservamus, ut non superbe quis audeat vel contemnere, vel denuntiare, quod non intelligit. Sed hoc igni tradit, cum sancto Spiritui reservat (*Greg. M., hom. 22 in Evang. l. II*). »

Atqui adhuc mirantem et interrogantem Binghamum audire mihi videor : Qui fieri potuit ut qui revera crederent in sacramento inesse realiter Domini corpus, illud postea comburerent? Quid ethnici dixissent? Nonne hoc horrore et scandalo fidelibus fuisset? An ita se res habuerit, videamus. Quod sacramenti reliquiæ igni traderentur, statuit idem Binghamus, scribens « non fuisse Ecclesiæ Jerosolymitanæ consuetudinem, reservare Eucharistiam de die altero in alterum. » Verba Hesychii repetamus : « Quod nunc videmus etiam sensibilibus in Ecclesia fieri ignique tradi quæcunque remanere contigerit inconsumpta; non omnino ea quæ una die, vel duabus, aut multis servata sunt; sicut enim apparet, non hoc legislator præcepit, sed quod reliquum est incendi jubet. Dies autem non commemoravit, ut quæcunque, cujuscunque rei causa emergente, remanserint inconsumpta, sive tempus in causa sit, sive quid aliud fuerit, ignis opus et consumptio fiat. » Si hæc diligentius scrutati fuissent heterodoxi, non eam suis obtrussissent opinionem, scilicet, in Ecclesia Jerosolymitana de altero in alterum diem servatas non fuisse sacrificii, sive Eucharistiæ reliquias. Imo contrarium e verbis Hesychii eruitur; ipse enim ea inconsumpta memorat, « quæ una die, vel duabus, aut multis servata sunt. » Ejus autem sensus est, præcipi quidem a lege reliquias sacrificii esse igni tradendas; sed nihil decerni de die quo sit facienda combustio; et proinde intelligis falso contendere easdem minime fuisse servatas, ac statim fuisse combustas. Quænam ergo Hesychii mens? Quæ olim fuit, et etiamnum est catholicæ Ecclesiæ. Scilicet Eucharistiæ reliquiæ, nisi eas consumerent communicantes, aut innocentes pueri, asservabantur in pastophorio, de quo infra erit sermo. At quoniam sacrati panis species post aliquot aut multos dies mucorem aut odorem corruptionis contrahere possunt, sive ex aqua, tineis, muribus aliisque accidentibus vitari, tunc Ecclesiæ sibi persuadens inde

recessisse corpus et sanguinem Domini, reliquias illas in subterraneum sacrum locum demittit, alii vero comburere consueverunt. Id ex ipso Hesychio habes, cum ait : « Cujuscunque rei causa emergente, sive tempus in causa sit (quod nempe diutius quam par sit servata fuerint), sive quid aliud fuerit, » inconsumpta sunt igni tradenda. Atque hic audiendus Algerus, qui circiter annum Christi 1130 floruit et scripsit. Inquit enim : « Quod autem etiam a religiosi incendio tradi et ibi disparere dicuntur ipsæ sacramentales species, non ad indignitatem Christi fit, quasi ignibus exurendus tradatur; quod impossibile est, cum sit omnium elementorum Deus. Sed quoties aliqua talis indignitas (quam nuper inuimus) ipsi sacramento negligenter acciderit, ut horrorem sumendi incutiant ipsæ sensuales species, quas ibidem Deus altissimo suo consilio post mutationem suæ substantiæ remanere voluit, ignibus traduntur, ut ostendant quod suum est, deficiendo et disparendo sine omni fœditate in illo purissimo ignis elemento (*Alger., de Sacram. corp. et sang. Dom., l. II, c. 1*). » Audi et concilium Aurelianense quartum, anno Christi 541 habitum, hoc est, iidem ferme temporibus quibus floruisse Hesychius creditur : « Oblata, inquit, quæ in altari offeruntur, de Sabbato in Sabbatum semper innoventur, quia panes propositionis, qui super mensam Domini mutabantur, ne diu servati mucidi fiant, et ut quidam sentiunt, igni concrementur. » Imo « de tertio in tertium diem (Eucharistia mutanda erat), ne forte diutius reservata, mucida, quod absit, fiat, » ut est in concilio Turonensi apud Reginonem (*L. I, c. 7, de eccles. Discipl.*). Ex hacenus ergo traditis colligere jam possint, si velint, Protestantes, quam immerito auctoritate Hesychii utantur ad oppugnandam Catholicorum sententiam de Eucharistia. Imo et ab eodem scriptore discere coguntur quid de Berengario et Calvino sciendum sit, cum non minus Hesychius quam universæ orbis Ecclesiæ contraria plane eorum commentis semper tradiderint atque crediderint.

CAPUT XXIV.

De reverentia præstita corpori Christi, post sacrificium asservato, ejusque publica expositione et circumstatione in sacris supplicationibus.

Quod Lutheri sectatores docere adhuc pergant, extra cœnam evanescere Eucharistiam, neque sacratissimum Christi corpus reliquum esse in sacramento, mirandum sane est; nequit enim gens erudita non agnoscere morem vel in primitiva Ecclesia fuisse deferendi domum Eucharistiam, ad abentes eandem mittendi, et viaticum per eam deferendi ad ægrotantes in mortis periculo, ut alios mores præteream, quorum testes habemus Tertullianum, Clementem Alexandrinum, Acta sancti Luciani martyris, Basilium, Ambrosium, et alios Patres. Apostolicus ipse vir sanctus Irenæus apud Eusebium (*Hist. eccles., l. V, c. 24*) testatur ad Ecclesiarum presbyteros, qui Pascha observabant, Eucharistiam missam

fuisse; quod etiam confirmatum habes a sancto Justino martyre, eorum ferme temporum scriptore. Plurisne futura est apud viros ratione utentes auctoritas Lutheri turbulentissimi (liceat dicere) hominis, quam priorum sæculorum Ecclesia? Tunc illam quam apostoli eorumque discipuli erudierunt apostolicæ doctrinæ corruptricem non suspicari tantum, sed affirmare, audeas? Varia autem pro diversitate temporum et locorum fuit disciplina Ecclesiæ in asservando immaculato corpore Christi post sacra expleta. Neque propterea culpandi veterum mores, quod eandem reverentiæ et obsequii mensuram erga cœlestis illud pignus observarint, quam nunc tanta religione, laudabilique consuetudine catholica observat Ecclesia. Olim fidelibus, ut diximus, licuit sacram Eucharistiam deferre ad ædes proprias, ut ibi communionem peragerent. Dabatur hæc in manus communicantium, eam itinerantes secum quandoque deferabant; laicis interdum etiam traditam novimus, ut eam ad ægros ferrent. Omnibus tamen eadem fides et doctrina erat, scilicet, in sacramento existere pretiosum corpus et sanguinem Domini. Sed hosce mores religiosos subsequendum sæculorum disciplina sustulit. Porro communis olim ritus fuit, ineffabilis sacrificii reliquias, nisi a communicantibus aut pueris innocentibus comederentur, inferre in sacrarium, ibique custodire. Vetustissimi hujus moris testem adducimus ipsas Constitutiones apostolicas, quas vel ipse Binghamus Anglus tanti faciebat. Hæc ibi leguntur: « Cumque universi et universæ communicaverint, accipientes diaconi quæ supersunt, inferant in pastophorium (*Constit. apost. l. viii, c. 13*). » Creditur autem fuisse pastophorium sacrarium, sive secretarium, non longe ab altari maximo situm. Thalamum sanctus Hieronymus appellat. Ibi quoque altare fuisse videtur, et tabernaculum, sive ciborium, in quo veteres recondere consueverunt sacratissimam Eucharistiam, pro infirmis potissimum reservatam. Non unum altare in sacris ædibus olim quoque ædificatum, ex sanctis Ambrosio et Paulino Nolano discimus, dum altaria in una basilica memorant. Optatus quoque Milevitanus auctor est Eucharistiam a Donatistis adinventam in altaribus projectam fuisse canibus. Et in Turonensi concilio primo anni 567 decretum est: « Ut corpus Domini in altari sub crucis titulo componatur. » In turribus aureis aut argenteis tunc asservatum testantur Gregorius Turonensis et Venantius Fortunatus. Quod super altari requiesceret Sanctus sanctorum, propterea sub ipso altari, uti supra vidimus, in necessitatibus privatas preces fuderunt sancti episcopi Alexander et Ambrosius. Gorgonia quoque Gregorii Nazianzeni soror interpesta nocte ad altare accessit, et inde accepto corpore Domini, sanitatem sibi conquisivit. Præterea, Paulino Diacono teste, in Vita sancti Ambrosii, cum in extremis idem sanctus episcopus verberetur, nocte accepit sacratissimum dominici corporis viaticum. « Honoratus enim sacerdos (id est, episcopus) Ecclesiæ Vercellis, cum in superioribus

A domus se ad quiescendum composuisset, tertio vocem vocantis se audivit, dicentisque sibi: Surge, festina, quia modo est recessurus. Qui descendens obtulit sancto Domini corpus; quo accepto, ubi glutiavit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferrens. » Atque hic obiter animadvertite corpus quidem Domini, non vero sanguinem, ministrari aegrotantibus consuevisse, ut intelligas sub specie tantum panis etiam veterem Ecclesiam censuisse totum Christum contineri, et a fidelibus accipi. Ad hæc si quis petat quid eorum temporum fidelibus foret Eucharistia reservata, jam vidisti appellari Domini corpus; quæ doctrina satis patet quantum Lutheri discipulis adversetur, reputantibus in unius cœnæ usu haberi corpus Christi; eoque magis Calvinii assensu, qui ne in ipsa quidem cœna verum ac reale corpus ejusdem Domini agnoscunt. Concilium sane Nicænum primum statuit, secundum antiquæ legis regulam infirmos viatico non esse fraudandos. Ergo jam tunc mos fuit sacrum Domini corpus pro iis asservatum habere.

In hujusmodi veritatem conspirat illustris sancti Cyrilli Alexandrini locus, inquit: « Audio nonnullos haberi qui dicere audeant Eucharistiam nullam sanctitatem accipientibus conferre posse, si de altero in alterum diem servetur. Profecto qui talia venditant delirant necesse est. Neque enim Jesus Christus alicui corruptioni obnoxius est, ejusque sanctum corpus mutationem minime incurrit (dum perdurant species). Sed et virtus ac vis benedictionis (id est, consecrationis) et gratia vivificans quam corpus Jesu Christi semper in se ipso continet, perpetua est et immutabilis (*Cyrl. Alex., epist. ad Calosyrium ad. Anthropomorph.*). » Cur non hæc legunt, qui commenta de Paschasio Ratberto ubique somniant? Ex epistola etiam sancti Joannis Chrysostomi ad Innocentium I papam habemus, sacratissimum Christi sanguinem in ecclesia a militibus effusum, cum tamen tunc missa minime celebraretur. Quod si tibi apud veteres occurrant consuetudines quædam, in quibus reverentiam desideres erga ineffabile sacramentum hoc, aut simplicitati, aut inconsultæ pietati eorum temporum tribuendum est. Tanta erat tunc fides de veritate et virtute corporis Christi in Eucharistia, ut iis qui, instante morte, cœlestis hoc pignus accipere non poterant, vita functis porrigerent, et proficuum censerent. Consuetudinem hanc abrogarunt concilia Carthaginiensia, et Auissiodorensia. Mos etiam aliquando fuit cum episcoporum corporibus sepelire Eucharistiam. Sancto quoque Gregorio Magno scribente, cum tellus evomeret humatum corpus pueruli cujusdam, sanctus Benedictus abbas: « Ite, inquit, atque hoc dominicum corpus super pectus ejus cum magna reverentia ponite, et sic sepulture tradite. Tunc susceptum corpus ejus terra tenuit, nec ultra projectit (*Gregor. M., l. ii, c. 24*). » Hujusmodi aliosque quos prætereo privatorum hominum mores, cum institutione et majestate Eucharistiæ parum conformes,

et ab universali Ecclesia nunquam probatos, eva-
nisse a multis sæculis notum est. Certe non aliunde
olim processerunt, nisi ex firma et vegeta fide de
præsentia et virtute Christi in Eucharistia. Nostri
quoque temporibus Græci, alique Christiani Orien-
tales, Eucharistiam per totum annum servant, agris
pro viatico ministrandam, neque eam mutant, nisi
anno exp'eto. Ne corrumpatur, intinctam pretioso
sanguine iterum in furno coquunt, sive exsiccent :
quam consuetudinem vel ipse Arendius, Græcus
scriptor, improbat. Accedit quod hostiam ipsam aut
in postica altaris aut in vasis ligneis ferreisve inclu-
sam et sine lampade asservant. Hæc Latini videntes
mirantur, atque eis vitio vertunt tam parum reve-
rentiæ impendi sacratissimo corpori Christi. At illi
se paupertatis, ac Turcicæ tyrannidis et cusatione
defendunt; et quod magnopere refert, nihilominus
omnes concorditer fatentur et credunt in servata
Eucharistia realiter contineri sanctissimum Christi
corpus, uti ex eorum editis professionibus fidei et
aliis actis evidentissime constat, et impudens jam sit
qui de hac eorum fide ac professione dubitet.

Occidentales autem Ecclesiæ, et Romana in primis
omnium mag'istra, ex quo Berengarius Eucharistiæ
dignitatem deprimeret impio dogmate conatus est,
nihil antiquius habuere quam cultum et reverentiam
erga augustissimum altaris sacramentum quotidie
augere. Hinc natum festum Corporis Christi; hinc
publica ejusdem expositio in altari extra sacrifi-
cium; hinc ejus circumgestatio in sacris supplicatio-
nibus extra templum, et benedictionem populo per
ipsum impertiri. Hæc, non negamus, nova sunt in
Ecclesia Dei; neque enim per priora duodecim sæ-
cula ullum eorum vestigium nob' se offert in vete-
rum libris. Quæsitum fuit num Urbanus IV papa,
cum anno Christi 1264 festum Corporis Christi in-
stituit, etiam publicam eam supplicationem institu-
erit in qua nunc gestatur idem Domini corpus. Potior
sententia videtur, uti eminentissimus cardinalis Lam-
bertinus scripsit (*Lib. 1, instruct. 5*), nullam ejusmodi
processionis, sive supplicationis, institutionem tri-
buendam esse Urbano, cum de hoc monumenta vete-
rum prorsus sileant, et sine testibus idoneis de anti-
quarum rerum veritate decernere prudentis viri non
sit. Anno tantum Christi 1536, uti memoriæ tradit
Gualvanus Flamma, et Joannes Vicecomes Novarien-
sis episcopus, et Ecclesiæ Mediolanensis conservator,
festum de Corpore Christi celebrari ordinavit. Ibi
fuit universus clerus, et quædam mirabilis processio
religiosorum, qualem Roma sibi ipsi relicta facere
non potuit et (*G. Flamma, de Reb. gest. Vicecom.,
t. XII Rer. Italic.*). » Vides festum uti et processio-
nem Corporis Christi tunc primum instituta Medio-
lani. Doctissimus etiam vir Joannes de Joanne cano-
nicus Panormitanus animadvertit (*De divin. Sicul.
Offic., c. 35*) anno tantum 1546 occurrere memoriam
festi Corporis Christi in Missalibus Siculis. Et sane
constitutionem Urbani IV serius in Galliis ipsis re-
ceptam prodit Pater Martene (*De eccl'es. Ritib.*). Ve-

rum in vetustissimis etiam sæculis aliquid vestigium
se nobis offert et circumgestati, et palam expositi,
divini sacramenti. Supra, cap. 19, ex Ordine Ro-
mano, qui ante annos saltem nongentos scriptus vi-
detur, ostendimus expositam fuisse in altari Eucha-
ristiam, antequam missa pontificalis inchoaretur.
Hanc autem de sacrario, sive conditorio, ubi repo-
sita antea fuerat, eductam et in processione delatam
fuisse ad altare, ediscere possumus e Gregorio
Turonensi, qui sæculo Christi sexto ita scribebat :
« Tempus ad sacrificium offerendum advenit; acce-
ptaque turri (vase, scilicet, aureo aut argenteo), dia-
conus, in qua ministerium (rectius alii Codices ha-
bent mysterium) dominici corporis habebatur, ferro
cepit ad ostium; ingressusque templum, ut eam su-
per altari superponeret, elapsa de manibus ejus fe-
rebatur in aera (*Greg. Tur., de Glor. mart. l. 1*). » Non
sine ingenti reverentia tunc gestatum fuisse Christi
corpus, nos edocebit antiquus Ordo Gallicanæ Ec-
clesiæ a prælaudato Martene editus, et sancto Ger-
mano Parisiensi episcopo per conjecturam tributus,
in quo legitur : « Nunc autem procedentem ad alta-
rium corpus Christi, non jam tubis irreprehensibi-
libus, sed spiritualibus vocibus, præclara Christi ma-
gnalia dulci melodia psallat Ecclesia. Corpus vero
Domini ideo deferitur in turribus, quia monumentum
Domini, » etc. Antea is auctor dixerat : « Psallenti-
bus clericis procedit sacerdos in specie Christi de
sacrario, tanquam de cælo in Arca Domini, » etc.
Idem quoque ab antiquis sæculis agere consueverunt
Græci, cum celebratur Præsanctificationum missa.
Tunc enim summa reverentia e sacrario ad altare
præsanctificata dona deferuntur, et, teste vetustis-
simo auctore Chronici paschalis, sive Alexandrini, ad
Olympiadem 348, anno quinto, populus canere cœ-
pit : *Nunc virtutes cælorum nobiscum invisibiliter
adorant Deum. Ecce enim igitur rex gloriæ.
Ecce sacrificium mysticum offertur. Cum fide et tremore
accedamus, ut vitæ simus participes æternæ. Alleluia.*
Certum tamen est, non ante sæculum Christi deci-
mum tertium invecum fuisse morem exponendi cor-
pus Domini in altari, atque in ostensorio supra emi-
nentem thronum, neque circumferendi extra sacras
ædes ingenti cum pompa et sub umbello, ut nunc
fieri cernimus. Ritum hunc nil mirum si Protestan-
tes improbant, quod impiis illorum de Eucharistia
opinionibus adversetur. Si Grotium audimus, mos
iste præter novitatem, et etiam a consuetudine vete-
rum discrepat, qui ab ipso conspectu Eucharistiam
non communicantes arcebant (*Ugo Grot., in adnot.
ad consult. Cassandri, art. 10*). » De hoc aliquid nunc
dicendum.

Respicit Grotius ad canonem septimum, qui alia
est nonus aut decimus ex eorum numero quos apo-
stolorum appellamus, ubi hæc verba, Dionysio Exi-
guo interprete : « Omnes fideles qui ingrediuntur
Ecclesiam, non autem perseverant in oratione, nec
sacram communionem percipiunt, velut inquietudi-
nes Ecclesiæ commoventes, convenit communionem

privari. » Ad hæc in concilio Antiocheno, quod habitum fuit anno Christi 344, canon 2 hisce verbis est conceptus : « Omnes qui in ecclesiam ingrediuntur, et sacras Scripturas audiunt, orationi autem cum populo non communicant, vel sanctam Eucharistiæ participationem propter aliquam insolentiam aversantur, eos ab Ecclesia expelli (oportet) donec, postquam confessi fuerint, fructusque pœnitentiæ ostenderint, et imploraverint, veniam assequi possint. » Propterea Binghamus censuit omnes fideles olim ad Ecclesiam confluentes « per regulas Ecclesiæ ad sumendam Eucharistiam sub pœna censuræ ecclesiasticæ accedere debuisse (*Bingham., l. xv, c. 4, § 1*). » Sed hunc usum primitivæ Ecclesiæ frustra extorsit Grotius adversus recentiorum Romanæ Ecclesiæ, quasi extra sacrificium conspiciere Eucharistiam non liceret. Tertullianus ipse auctor est consuevisse fideles solvere stationem, seu sacrificium, « accepto corpore Domini (*Tertul., l. de Orat., c. 19*). » At simul monet, licuisse interesse « sacrificiorum orationibus, et acceptum corpus Domini » secum postea deferre domum. Idem sane corpus erat Christi Jesu sumptum domi, aut ad ægotantes delatum, atque acceptum in ecclesia. Ideoque et nunc quod in ecclesia est reale corpus Domini, ibique, ut vidimus, antiquitus etiam adorabatur, non desinit esse verum Domini corpus, si extra ecclesiam aut ad eosdem infirmos defertur, aut devotionis et adorationis gratia in publicis supplicationibus circumgestatur. An autem anathemate percellerentur primitivæ Ecclesiæ sæculis qui incruento sacrificio intererant, neque Eucharistiam acciperent, dubitari posse de tanto rigore videtur. Certe pœnitentes, qui consistentes appellabantur, sacrificio intererant, neque propterea communicabant. In Antiocheno autem canone expellendi ab ecclesia dicuntur, qui

A « orationi cum populo non communicant (fortasse quod discederent ante missam fidelium) vel Eucharistiam propter aliquam insolentiam aversantur, (aut) inquietudinem in ecclesia commovent. » Hi scandalo fidelibus erant, eamque ob causam pœnitentiæ subiciebantur. Eodem sæculo quo Antiochenum concilium est habitum sancti Ambrosius et Joannes Chrysostomus frequentem communionem exolevisse agnoscunt; at nemo præceptum hac de re memorat. Chrysostomus vero increpat quidem et arguit, uti in pietate frigidus, qui missæ intererant, et minime communicabant, nunquam tamen eos anathemate percutiendos ait. Balsamon ipse Græcus (*In Respons. ad Marc. Alexandriæ episc.*) censuit minime ab Antiocheno canone coactos fuisse cunctos ad communionem accedere, qui sacris intererant. Ut constat ex eorundem apostolorum Constitutionibus (*Can. 6*), erant interdum presbyteri, diaconi, alique ex sacri ordinis catalogo, qui non communicabant. Ubi legitimam causam adducerent quare a communione abstinuissent, veniam consequebantur. Cæterum frustra novitatem ritus objicias publicæ expositioni dominici corporis, ejusque in sacris supplicationibus circumgestionem; postquam enim demonstratum est perpetua fide ab Ecclesia universa creditam fuisse realem præsentiam Christi Jesu in sacramento, tam in missa, quam extra missam, sive hoc in templo, sive extra acciperetur, eique adorationem semper a fidelibus fuisse impensam, legitimus quoque ritus sit oportet, qui cum ipso inconcusso dogmate coheret, atque ab ipso defluit. Circumferebatur etiam a Judæis arca Domini, quæ figura tantum fuit cœlestis Eucharistiæ; cur non et veritas circumgestetur, ad augendum honorem divini Salvatoris nostri, suorumque fidelium pietatem amplificandam?

SACRAMENTARIUM GELASIANUM

SIVE

LIBER SACRAMENTORUM ROMANÆ ECCLESİÆ

A SANCTO GELASIO PRIMO, PAPA,

Quem Romæ anno 1680 luce donavit Joseph Maria THOMASIVS, et annotavit
MURATORIUS.

(Ex Muratorii editione cui titulus : Liturgia Romana vetus.)

SERENISS. CHRISTINÆ ALEXANDRÆ

SUECORUM, GOTHORUM, ET VANDALORUM REGINÆ,

JOSEPH MARIA THOMASIVS CONGREG. CLER. REG. PRESBYTER.

S. D.

Quos Codices abhinc complura sæcula conscriptos munificentia tua mihi concessit edendos, hos nunc sui secundos exemplis tibi restituo, regina serenissima. Qua in re utrumque gratulor, et sine prisca characteris molestia in hoc uno volumine eos lectitare te posse, et de

re sacra optime meritam jure ex eisdem apud eruditos omnes haberi. Accipe ergo quod præclaram decet sapientiam, religionemque tuam, atque in eo summæ observantiæ in te meæ obsequium humaniter admitte.

Præfatio.

Perscrutanti mihi præstantissimas Urbis bibliothecas, ex multis variisque manuscriptis Codicibus, quibus abundant, venit in mentem aliquot seligere, quibus bono communicandos, quatuor nimirum Sacramentorum Codices, quos et ab antiquitate et ab ecclesiasticorum rituum notitia commendabiles fore censebam. Hos modo sub hoc Sacramentorum titulo exhibemus; norunt quippe omnes apud vetustissimos Ecclesiæ Patres sacramenta antonomastice appellari Christi corpus et sanguinem, cum in altari conficiuntur in missa. Hac præcipue ratione Missales libri, Sacramentorum libri sunt appellati, quamvis nec iis deficiantur quæ ad reliquorum sacramentorum administrationem pertineant. De his Sacramentorum Codicibus, quos edimus, pauca præfari lectori pio æque ac studioso ratio ipsa postulat, ut unde habiti, quando conscripti, et a quo conditi fuerint, prius agnoscat.

Distinxit Codicem sacramentorum Romanæ Ecclesiæ in tres libros, quorum primus est de anni circulo, secundus de sanctorum natalitiis, tertius de Dominicis diebus, variisque causis. Pertinet nunc ad instructissimam bibliothecam serenissimæ reginæ Sueciæ, cujus benignitate publici juris fieri licuit. Ipsum viderunt ac sæpius laudarunt eminentissimus card. Bona, lib. de Rebus liturgicis, et doctissimus Joan. Morinus, lib. de Pœnitentia et sacris Ordinationibus, qui in appendice Manuscriptorum ad commentarium de Pœnitentia editum anno 1651, in annotatione ad Sacramentarium Gelasianum, pagina

A 52 : « Antiquissimus, inquit, omnium Codicum, quos nancisci nobis contigit, ille est quem in opere nostro Petavianum sæpius vocavimus a possessore, viro amplissimo, domino Petavio parlamenti Parisiensis senatore integerrimo, qui perhumane illum nobis dedit utendum. Illius character nongentis annis non videtur inferior; est enim scriptus litteris majoribus et quadratis, quas unciales aliqui vocant. Scriptor Latinitatis parum peritus erat; sæpe enim ignorantia potius quam negligentia, aut præcipitatione, *παραρραται*. Scriptus est in Francia, nam in canone commemorantur sancti Dionysius Rusticus et Eleutherius, Hilarius et Martinus. Deinde in officio feriæ 6 ante Pascha, cum oratur pro imperio Romano, dicitur : *Respice propitius ad Romanum, sive Francorum benignus imperium*. Divisus est in tres libros, et uniuscujusque libri initium graphice admodum, et magnis litteris monocondiliis exaratum est. Pertinet nunc ille Codex ad celeberrimam illam et potentissimam Suecorum et Gothorum reginam Christinam, » etc. Hæc ille de Codicis possessoribus et qualitatibus. Cujus vetustatem hæc inter alia astruere possunt, 1° quia in Symbolo quod habetur in scrutinio ante Dominicam in Palmis deest additio illa, *Filioque*, quæ sane in Germania Galliaque (ubi scriptus videtur Codex) vii, et Romæ non nisi ix Christi sæculo facta fuit; 2° quia non habet missas pro quinque feriis Quadragesimæ, quas sanctus Gregorius II, initio viii sæculi primus instituit, ut scribit Anastasius, sive alius, in Vitis Pontificæ

et præfatio sub nomine Grimaldi suo Sacramento-
rum libro præposita, apud Pamelium, tom. II Litur-
gicon (*Sub nomine Grimaldi*, dixi, quia Micrologus,
cap. 10, illam citat tanquam Albiini magistri Caroli
Magni. Vidimus et nos illam præfationem in anti-
quissimo Ms. sancti Gregorii Sacramentario biblio-
thecæ reginæ Sueciæ, sed nullo nomine inscriptam);
3° quia multis missis caret, quas a sæculo vii usur-
patas fuisse scimus, ut in festo Dedicationis sanctæ
Mariæ ad Martyres, mense Maio, et Omnium San-
ctorum, mense Novembri, quarum Bonifacius IV,
qui, Sabiniano intermedio, succe-ssit Gregorio Ma-
gno, initio vii sæculi auctor fuit; 4° quod pauciora
hic quam in aliis Sacramentorum libris sanctorum
natalitia recensentur. Quod iudicium esse vetusta-
tis recte Menardus observavit, cuiusque rei germa-
nam rationem ostendit J. Fronto in prænotatis ad
Kalendarium Romanum, præsertim § 3, quia nimi-
rum ea tantum sanctorum festa notabantur in libris
Missalibus, in quibus populi conventus, sive publicæ
missæ a pontifice una cum clero et populo perage-
bantur; 5° quod martyrum solummodo in hoc Co-
dice propria natalitia celebrentur, quodque ex præ-
scripto Ecclesiæ usu sancti Felix in Pincis, et Marcellus
papa, quia sanguinem non fuderunt, haud martyres,
sed tantum confessores appellantur. Sunt et alia
complura antiquioris notæ argumenta, quæ in ipso
Codice de se lector deprehendat. Unde illum jure
merito Morinus, lib. vii de Pœnitentia, cap. 1, num.
15, annum septingentesimum antecedere conjicit.
Quod vero spectat ad Codicis conditorem, idem
Morinus Gelasii esse censet, licet post sanctum
Gregorium sit scriptus, « seu (ut ejus verbis utar,
loci cit., num. 14) eum officiorum ordinem com-
plecti, qualis ante sanctum Gregorium usurpaba-
tur. » Nec dissentit card. Bona, l. ii, cap. 5, de Re-
bus liturgicis. Ad ejus autem veritatis quam quæri-
mus assecutionem, lento veluti passu manuducendus
est lector, ut prius, scilicet, repetat jam ab exordio
nascentis Ecclesiæ certas quasdam sacrificandi oran-
dique formulas in usu fuisse. Id acta martyrum Pa-
trumque tractatus nos docent, proferunt enim non
raro stata quædam ac si lemnia verba in sacris con-
ventibus recitari solita. Has preces temporis pro-
cessu a pontificibus auctas et restitutas, vel etiam
iterum contractas, Ecclesia semper retinuit, et
ad posteros transmisit, quas in nostris adhuc Missa-
libus habemus, additis tamen aliis quæ de novo
instituantur officiis. Sanctum Leonem Magnum inter
alios sanctos antistites egregie huic operi manum
admovisse, ipse ejus stylus, qui se homini vel tantil-
lum in ejus scriptis versato illico prodit, aperte
ostendit. Nec a vero aberrat laudatus Morinus, dum,
lib. ix de Pœnitentia, cap. 30, num. 2, scribit multa
ex his Ritualibus precibus sanctis Silvestro Julioque
pontificibus non esse posteriora, et ex phrasi stylo-
que sapere omnino tempora quæ imperatorem Con-
stantinum præcesserunt. Sic ipse orationis illius
eloquentissimæ archidiaconi ad pontificem in recon-

ciatione pœnitentium, quam supra reperies col. 914,
auctorem facit saltem Constantino coætaneum,
licet una aut altera dictio Gelasianam forsitan sapiat
recessionem. Non me latet hunc ipsum sermonem
Magno Leoni ascribi ab erudito Paschasio Quenselio,
tom. I Operum ejusdem sancti, cui non difficulter
adhæreo, victus ipso Leonino calamo, quem mihi
mihi videre videor vel primo scribentem, vel fere
ex integro recensentem. Ex his Liturgicarum precum
conditoribus præcipue commendatur in Vitis pontifi-
cum sanctus Gelasius pontifex ab anno 492, de quo
ibi: « Fecit etiam Sacramentorum præfationes et
orationes cauto sermone. » Ab hujus sancti præsulis
nova accessione totum illud opus Missalium precum
Gelasianum Codex vocari cepit; unde ad finem vi sæ-
culi sanctus Gregorius suum Sacramentorum librum
veluti illius breviarium et summam adornavit, ut plane
constat ex Joanne Diacono in Vita ipsius Gregorii,
l. ii, cap. 17. Sic enim de illo inquit: « Sed et Ge-
lasianum Codicem de missarum solemniss multis sub-
trahens, pauca convertens, nonnulla adjiciens pro
exponendis evangelicis lectionibus, in unius libri
volumine coarctavit. » Quibus verbis obiter docemur
Gelasianum Codicem unum quidem, sed in plures
libros fuisse distinctum; qualis est hic noster in
tres libros divisus; id enim mihi videtur Joannes
innuere, dum veluti ex antithesi Gregorium suum
Sacramentarium in unum librum coarctasse dicit.
Post sanctum Gregorium omnes quotquot consecuti
sunt pontifices illo Gregoriano quam maxime usu
sunt opere, illudque aliis nationibus innoxerunt, ut
in Adriano patet, qui ipsum Carolo Magno dono de-
dit. Sed et Gelasianum Codicem prorsus rejectum
non crediderim; nam multa illi conformia continet
Antiphonarius ms. Bibliothecæ Angliæ apud san-
ctum Augustinum hic in Urbe, scriptus ante me-
dium xi sæculi ad usum Ecclesiæ Romanæ; Grego-
riana Exemplaria passim exstant, tum mss. in bi-
bliotheca Vaticana, ac reginæ Sueciæ, et alibi; tum
edita Romæ ab Angelo Roccha, Colonia a Pamelio,
ac Parisiis ab Hugone Menardo; quorum quisque
suam Editionem ut germanum Gregorii fectum præ-
dicat. Sed mirum est quam inter se dissideant, ut
difficile sit litem decidere; nec ego tantorum viro-
rum iudex esse possum, aut volo; illud tamen pro
veritatis amore silere non debeo, Pamelio præ reli-
quis me adhærere, moveor enim ex antiquissimorum
mss. Codicum consensu; moveor ex multorum se-
ctorum missarumque defectu in ejus editione (si
tamen quæ virgulis vel quæ tanquam aliunde ascita
Pamelius ipse adnotavit diligenter dempseris); mo-
veor ex illius brevitate, quæ Gregorianam coarcta-
tionem, juxta Joannis Diaconi narrationem, magis
redolere videtur; nec minoris momenti dixerim Gri-
moldi abbatis, sive Alcuini magistri Caroli Magni
juxta Micrologum, testimonium in prælaudata præ-
fatione, quam Gregoriano operi attexit. Post hos
autem authenticos Romanæ Ecclesiæ Sacramen-
torum libros, Gelasii nimirum et Gregorii, existit

alia quidem sed privata Missalis libri confectio per Albinum ex utroque conflata; sic enim legitur in Centulensi Chronico, l. iii, cap. 3, tom. IV Spicillegii Dachériani, in indice librorum anno 831 numeratorum: *Missalis Gregorianus et Gelasianus modernis temporibus ab Albino ordinatus.*

Hæc longinquæ, sed non prorsus inutili, narratione lector per se jam animadvertere potest cujus sit institutionis Context quem edimus. Nam hujus Albini non esse constat, quod in ipso non habeantur eæ orationes et missæ quæ tum temporis in Gregoriano Sacramentario passim exstabant. Cur enim Gregorianas missas prætermiserit, qui ex Gregorio primum suum ille Missale digessit? Nec ipse operis hujus titulus hanc privatam coordinationem patitur, quippe qui absolutam sibi vindicet Romanæ Ecclesiæ usum et auctoritatem. Gregorianum autem non esse facile sibi quispiam persuadebit, si illum cum hoc nostro contulerit, adeo discrepant; quin ex ipsa collatione argumentabitur hunc esse Gelasianum Codicem illum a Joanne Diacono memoratum. Inde enim constat 1^a multa esse in Gregoriano subtracta; 2^a pauca conversa; 3^a nonnulla eidem adjecta quæ in hoc non exstant. Ut summa dicam, hunc eum Romanæ Ecclesiæ Sacramentorum Codicem putaverim, qui Gelasii olim appellabatur ex illius sancti pontificis præcum augmento. Appellabatur, dixi; nolim enim illum integrum ei ascribis, sed Leoni Magno magna ex parte, ejusque prædecessoribus Romanis episcopis. Nec immerito; coperam enim Leonianis phrasibus sententiasque cum hoc Codice conferre, et inveni nedum styllum, sed ipsissima verba Leonis hic recitari; et hinc certior factus, paulo certius hoc asserere non dubito: hoc quod mihi prosequi otium non permisit, studiosus quisque suam observatione præstare poterit. Id tamen libentius admitto huic Codici nonnulla esse apposita sequenti sæculo, quæ præfatos conditores non sapiunt; non multa tamen sunt ea in tertio libro, pauciora enim deprehendes in secundo, paucissima in primo. Nec ideo recte dixeris respuendum, sicut nec omnino rejicitur tanquam fucatus sancti Gregorii Sacramentarius; etsi in illo legas missam in Dedicatione sanctæ Mariæ ad Martyres, quam instituit aliquot post eum annis Bonifacius IV. Constat enim hujusmodi sacros libros non ad meram eruditionem conscribi, sed ad usum potissimum Ecclesiarum, unde novas semper accessiones pati oportet, prout ipsa consuetudinis temporisque ratio tulerit. Et hinc quam facilis in re refellitur quod opponi possit, in hoc Codice sanctum Gregorium in canone nominari, et illius in eo verba: *Diesque nostros in tua pace disponas*, et quod majus est, integrum capitulum ex ejus Registro inter sacras ordinationes recitari; nam ultro concedimus non exiguo post tempore fuisse conscriptum, et hinc aliqua additamenta passum. Rursus institutionem sancto Gregorio antiquiorem hunc Codicem continere non obscure elici posse videtur ex eo quod in ipso non exstet sancti Pauli

Commemoratio, pridie Kal. Julii; quodque in Kalendas ejusdem, missa notetur propria pro natali sancti Petri, et ipsomet die alia item propria pro natali sancti Pauli. Auctorem enim hujusmodi Commemorationis sanctum Gregorium facit Micrologus, consentientibus illius Sacramentariis. Antea enim eodem die utriusque apostoli, ut festum in duabus vis Triumphali et Ostiensi, ita et repetita missa in duabus basilicis, Vaticana sancti Petri, et sancti Pauli extra Portam Trigemina a Romano antistite celebrabatur. Pulchre Prudentius, qui sub finem iv sæculi floruit, id expressit in hymno apostolorum his verbis:

Aspice per bifidas plebs Romula funditis plateas:
Lux in duobus lervet una festis.
Nos ad utrumque tamen gressu properemus incitate,
Et his et illis persequamur hymnis.
Ibinus alterius qua fert via Pontus Adriani;
Lavam deinde fluminis potemus.
Trans tiberina prius solvit sacra pervigil sacerdos:
Mox hic recurrit, duplicatque vota.

Cui prisco mori optime respondet noster hic Codex, cum duas separatim missas uno eodemque apostolorum die præscribit, præter tertiam de utroque apostolo communem, in aliis utique Urbis ecclesiis recitandam. Gelasianum autem hunc esse Codicem liquido (ni fallor) ostendit Tolosanum ille Codex allatus a Morino in appendice ad commentarium de Penitentia, pag. 55, ita enim in eo scribitur in officio Sabbati sancti cum xii lectiones leguntur: « Sequuntur lectiones secundum Gelasium. Oratio antequam legatur prima lectio, illico post benedictionem » cerei, scilicet. Descriptis mox xii lectionibus secundum Gelasium, sequitur ibi Rubrica: « Item lectiones secundum Gregorium. Lectio prima in Genesi: *In principio creavit Deus.* Oratio. *Deus, qui mirabiliter creasti hominem,* et reliqua, ut supra, secundum Gelasium. » Hinc discimus in Gelasiano Codice cerei benedictionem contineri, primæque lectioni Geneseos orationem præire, atque xii in eo lectiones contineri, quæ omnia ut in Gregorianis non habentur, ita in hoc nostro plenissime exhibentur, nisi quod hic x tantummodo lectiones habentur, duabus omissis librarii oscitantia, ut conjicio. Nec minus favet antiquissimum Missale ms. membranceum bibliothecæ Vallicellane Oratorii signatum D B. viii, in quo Dominicis diebus post Pascha et Pentecosten duplex fere missa notatur, altera missa sic inscripta: *Item alia missa.* At Dominica 2 post Octavas Paschæ hæc secunda missa sic describitur.

« *Alia missa sancti Gelasii.*

« *Tibi placitam, Deus noster, populo tuo tribue voluntatem, quia tunc illi prospera cuncta præstabis, cum tuis aptum feceris instituta.*

« *Super obl.*

« *His nobis, Domine, mysteriis conferatur, quo terrena desideria mitigantes, discamus amare cælestia.* Per.

« *Ad commun.*

« *Sacramenta quæ sumpsimus, quæsumus, Domine.*

et spiritualibus nos expient alimentis, et corporalibus A
tueantur auxiliis. Per. »

Hanc eandem sancti Gelasii missam hic legimus eodem die; in hoc tantum est discrimen, quod hic duæ, ibi una præscribitur oratio. At orationem alteram habet Missale illud in missa priori, quæ est Gregoriana; ex duabus nimirum orationibus Gelasianis unam prætermisit, alteras Gregorius retinuit, qui, ut jam dictum est, ex Gelasiano multa subtraxit, pauca convertit, nonnulla de suo adjiciens. Lectorem tandem non prætereatur quod in nostro hoc Codice sæpius missæ, orationes et preces inscribantur; qui titulus quam bene consonet Sacramentorum libro in Romana Ecclesia ante sanctum Gregorium usurpato, testem affero Vigilium, qui, quadraginta plus annis ante eum, hoc est anno 538, Ordinem precum scripsit, in epist. ad Euthereum, cap. 5. « In celebritate missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere divinum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties vero paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, et Epiphaniæ, sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitate, aut eorum facimus quorum natalitia celebramus; cætera vero ordine consueto prosequimur. Quapropter et ipsius canonicæ precis textum direximus subter adjectum, quem (Deo propitio) ex apostolica traditione suscepimus. Et ut charitas tua cognoscat quibus locis aliqua festivitibus apta connectes, paschalis diei preces similiter adjecimus. » Hæc ille. Ubi etiam missales orationes capitula vocavit ex antiquo more, quem videre est in Breviario Mozarabo, in quo complures orationes capitula vocantur. Hæc de primo Codice Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ indicasse sufficiat.

Hæc visa sunt studioso lectori compendio prælibanda. Cæterum fusioribus annotationibus hos Sacramentorum libros illustrare cœperamus quidem;

sed cum non vacaret, malimus eruditorum desiderio cito potius satisfacere, quam diuturniore adhuc tempore iis elucidandis lucubrare. Pari item de causa id quod circa libri medium ad marginales oras aggressi fuimus, ut textus castigationes inibi ex aliis Codicibus apponeremus, longius prosequi non potuimus Codicum defectu, qui tum temporis ad manum non erant. Nostrarum nihilominus annotationum loco, quod attinet ad libros Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ, præsto esse possunt Vicecomitis, Pamelij, Rocchæ, Menardi, Hallerii, Alberti, Morini, et cardinalis Bonæ, clarissimorum virorum, eruditissimæ commentationes, ut Ordinem Romanum, Alcuinum, Amalarium, cæterosque antiquiores omittam. Pro Gallicanis autem Missalibus Patres sunt potissime consulendi, Augustinus, Cassarius Arelatensis, Gregorius Turonensis, cæterique Galliæ veteres Scriptores, a quibus haud exiguam lucem accipere posse animadvertimus. Quod autem prolixioribus notationibus conficere nequivimus, hoc vel qualitercunque ex parte præstare conati sumus. Quantum enim properatim fas fuit, conferri curavimus cum aliis sacris libris Codicem Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ (Gallicanorum enim Missalium alia exempla non habuimus) ut in promptu essent castigationes mendorum quibus ille scateat. Quæ vero ex ejusmodi libris facile emendari non potuerunt, lectori castiganda reliquimus. Quem admonitum volumus integra nos fide, ut par est, ipsa mss. Exemplaria exhibere, iis tantum sublati erroribus, nec tamen omnibus, qui fastidium magis facerent quam fidem, cujusmodi sunt *meditiam, concide, antestes*, etc., qui non tantum scriptoris, quantum linguæ Latine vitio, quæ tum communis erat et vulgaris, sed jam Barbarorum commistione fordatis, sunt ascribendi; reliquos vero barbarismos et solæcismos, maxime qui multifarie restitui possent, de industria retinuimus.

A † Ω

IN NOMINE DN̄I JESU XPI SALVATORIS

INCIPIT LIBER SACRAMENTORUM ROMANÆ ECCLESIE.

ORDINIS ANNI CIRCULI.

ORAT. ET PRECES IN VICIIS NATALIS DOMINI.

Ad nonam.

Da nobis, omnipotens Deus, ut sicut adoranda Filii tui Natalitia prævenimus, * sic et ejus munera capiamus sempiterna gaudentes. Per Dominum nostrum.

Præsta, misericors Deus, ut ad suscipiendum Filii

* Lege : sic ejus.

D tui singulare Nativitatis mysterium, et mentes credentium præparentur, et non credentium corda subdantur. † Per Dominum nostrum.

Secreta.

Tanto nos, Domine, quæsumus, promptiore servitio hujus sacrificia præcurrere concede solemniter,

† Lege : Per.

quanto in hoc constare principium nostræ redemptionis ostendis. * Per.

Postcommun.

Hujus nos, Domine, sacramenti semper natalis instauret, ^b cujus nobilitas singularis humanam replevit vetustatem. Per Dominum.

II.

ITEM DE VIGILIA DOMINI.

In nocte.

Deus, qui hanc sacratissimam noctem veri luminis fecisti illustratione clarescere, da, quæsumus, ut cujus lucis mysterium in terra cognovimus, ejus quoque gaudiis in cælo perfruamur. Per.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut Unigeniti tui nova per carnem Nativitas liberet, quos sub peccati jugo vetusta servitus tenet. Per.

Secreta.

Munera nostra, Domine, quæsumus, Nativitatis hodiernæ mysteriis apta * perveniant. Ut sicut homo genitus, idem ^d præfuit et Deus, sic nobis hæc terrena substantia conferat quod divinum est. Per.

¶ et justum est, æquum et salutare. Cujus divinæ Nativitatis potentiam ingenita virtutis tuæ genuit magnitudo. Quem semper Filium et ante tempora æterna generatum, quia tibi pleno atque perfecto æterni Patris nomen non defuit, prædicamus, verum etiam honore, majestate, atque virtute æqualem tibi cum sancto Spiritu constitemur, dum trino vocabulo unicam credimus majestatem. Quem laudant angeli.

Postcommun.

Læti, Domine, frequentamus salutis humanæ principia, quia trina celebratio beatæ competit mysterio Trinitatis. Per Dominum nostrum.

III.

ITEM IN VIGILIA DOMINI

Mane prima.

Deus, qui per beatæ Mariæ sacræ virginis partum sine humana concupiscentia * procreatum, in Filii tui membra venientes, paternis fecisti præjudiciis non teneri, præsta, quæsumus, ut, hujus creaturæ novitate suscepta, vetustatis antiquæ contagiis exuamur. Per eundem Dominum.

Respice nos, omnipotens et misericors Deus, et mentibus clementer humanis, nascente Christo, summæ veritatis lumen ^f infunde. Per.

Secreta.

Da nobis, Domine, ut Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi solemnia, quæ præsentibus sacrificiis prævenimus, sic nova sint nobis; ut continuata permaneant, sic perpetua perseverent, ut suo miraculo nova semper existant. Per eundem.

Item alia.

Concta, Domine, quæsumus, his muneribus a nobis semper diabolica signamenta secluide, ut nostri

* Lege: Per Dominum.

^b Nativitas, et sic in Sacramentis. sancti Gregorii, apud Pamelium et Menardum, in die Natalis Domini habetur.

^c Apud Menard. et Pamel. legitur: proveniant.

^d Apud eosdem: refulsit Deus.

A Redemptoris exordia purificatis mentibus celebremus. Per.

Nos, sursum cordibus erectis, divinum adorare mysterium, quo humana conditio, veteri terrenaque lege cessante, nova cælestique substantia mirabiliter restaurata profertur, ut quod magno Dei munere geritur magnis Ecclesiæ gaudiis celebretur. Per.

Postcommun.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut Sacramenta, quæ sumpsimus, quicquid in nostra mente vitiosum est, ipsius medicationis dono curetur. Per.

Ad populum.

Populum tuum, Domine, quæsumus, tueantur, sanctificent, et gubernent, æternumque perficiant tam devotionibus acta solemnibus, quam natalitius agenda divinis Jesu Christi Domini nostri.

IV.

ITEM IN NATALE DOMINI.

In die.

Omnipotens sempiterne Deus, qui hunc diem per incarnationem Verbi tui, et per partum beatæ virginis Mariæ consecrasti, da populis tuis in hac celebritate * justitiæ et qui tua gratia sunt redempti, tua adoptione sint filii. Per Dominum.

Præsta, misericors Deus, ut natus hodie Salvator, sicut divinæ generationis est auctor, ita et immortalitatis sit ipse largitor. Per.

Secreta.

C Oblatio tibi sit, Domine, hodiernæ festivitatis accepta, ^b quia et nostræ reconciliationis processit perfecta placatio, et divini cultus nobis est indita plenitudo Jesu Christi Domini nostri. Qui tecum vivit.

Tuæ laudis hostiam jugiter immolantes.

Cujus figuram Abel justus instituit, agnus quoque legalis ostendit, celebravit Abraham, Melchisedech sacerdos exhibuit, sed verus agnus, æternus Pontifex hodie natus Christus implevit. Et ideo cum angelis.

ⁱ *Infra action.*

Communicantes, et diem sacratissimum celebrantes, in quo incontaminata virginitas huic mundo edidit Salvatorem Jesum Christum Dominum nostrum. Sed et memoriam.

Postcommun.

D Da nobis, Domine, quæsumus, ipsius recensita Nativitate vegetare, cujus cælesti mysterio et pascimur, et potamur Jesu Christi Domini nostri Filii tui. Qui tecum vivit.

Ad populum.

Præsta, quæsumus, Deus noster, ut familia tua, quæ Filii tui Domini nostri Jesu Christi est Nativitate salvata, ejus etiam sit perpetua redemptione secunda. Per Dominum.

* Apud eosdem: procreatum.

^f Pamelio et Menardo, ostende.

^g In Missali Gothico, letitiæ.

^h Ita in missa Ambrosiana apud Pamelium infra octavam Nativitatis Domini.

ⁱ Lege: Intra.

V.

ITEM ORAT. DE NATAL. DOMINI.

Ad resp. sive matut.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et populum tuum, qui te factore conditus, teque est reparatus auctore, te etiam jugiter operante, salvetur. Per Dominum.

Largire, quæsumus, Domine, famulis tuis fidei et securitatis augmentum, ut qui de Nativitate Domini nostri Jesu Christi gloriantur, et adversa mundi, te gubernante, non sentiant, et quæ temporaliter celebrare desiderant, sine fine percipiant. Per Dominum.

Deus, qui populo tuo plene præstitisti redemptionis effectum, ut non solum Unigeniti tui Nativitate corporea, sed etiam et crucis ^a patibulo salvaretur, hujus, quæsumus, fidei famulis tuis tribue firmitatem, ut usque ad promissum gloriæ præmium, ipso quoque gubernante, perveniant. Per.

Deus, qui humanæ substantiæ dignitatem et mirabiliter condidisti, et mirabiliter reformasti, ^b da, quæsumus, ut ejus efficiamur in divina consortes, qui nostræ humanitatis fieri dignatus est particeps Christus Filius tuus. Per eundem Dominum nostrum.

Omnipotens sempiterne Deus creator humanæ reformatorque naturæ, quam Unigenitus tuus in utero perpetuæ virginitatis assumpsit, respice nos propitius, ut, Filii tui incarnatione suscepta, inter ipsius mereamur membra numerari. Per eundem.

Deus, qui Nativitatis tuæ exordium pro nostra necessarium salvatione duxisti, respice nos propitius, et quo similes ad imaginem tuam fecisti, similiores observatione perfice mandatorum. ^c Per.

VI.

IN NAT. SANCTI STEPHANI MARTYR.

VII Kal. Januarias.

Omnipotens æternæ Deus, qui primitias martyrum in sancti Levitæ Stephani sanguine dedicasti, tribue, quæsumus, ut pro nobis intercessor adsisat, qui pro suis etiam persecutoribus supplicavit. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut divina laudamus in sancti Stephani passione magnalia, sic indulgentiam tuam piis ejus precibus assequamur. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut beatus Stephanus Levita magnificus, sicut ante alios imitator dominicæ passionis et pietatis enituit, ita sit fragilitatis nostræ promptus adiutor. Per.

Secreta.

Grata tibi sint, Domine, munera, quæsumus, devotionis hodiernæ, quæ beati Stephani martyris tui commemoratio gloriosa depromit. Per.

Postcommun.

Gratias agimus, Domine, multiplicatis circa nos miserationibus tuis, qui et Filii tui Nativitate nos salvas, et beati martyris Stephani deprecatione sustentas. Per.

^a *Legè : ejus patibulum.*^b *Apud Pamelium, et Menardum : Da nobis, quæsumus, ejus divinitatis esse consortes.*^c *In Ambrosiana missa apud Pamelium legitur :*

A

Ad populum.

Beatus martyr Stephanus, Domine, quæsumus, pro fidelibus tuis suffragator accedat, qui dum bene sit tibi placitus, pro his etiam prosit auditor. Per.

d. VII.

IN NAT. SANCTI JOAN. EVANGEL.

VI Kal. Januarias.

Deus, qui per os beati apostoli tui Joannis evangelistæ, Verbi tui nobis arcana reserasti, præsta, quæsumus, ut quod ille nostris auribus excellenter infudit, intelligentiæ competentis eruditione capiamus. Per Dominum nostrum.

Deus, qui beati Joannis evangelistæ præconiis Principii sempiterni secreta reserasti, da, quæsumus, ut ad intelligentiam Verbi ejus per quem nobis ^e splenduit suffragiis accedamus. Per Dominum.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut excellentiam Verbi tui, quam beatus evangelista Joannes adseruit, et convenienter intelligere valeamus, et veraciter confiteri. Per.

Secreta.

Supplicationibus apostolicis beati Joannis evangelistæ, quæsumus, Ecclesiæ tuæ, Domine, commendetur oblatio, cujus magnificis prædicationibus eruditur. Per.

Postcommun.

Beati evangelistæ Joannis nos, Domine, quæsumus, merita prosequantur, et tuam nobis indulgentiam semper implorent. Per.

Ad populum.

Ad te Ecclesiæ tuæ, Domine, quæsumus, beatus evangelista Joannes, ut ejus perpetuus doctor existit, semper esse non desinat suffragator. Per.

VIII.

IN NATAL. INNOCENT.

V. Kal. Januar.

Deus, cujus hodierna die præconium Innocentes martyres non loquendo, sed moriendo, confessi sunt, omnia in nobis vitiorum mala mortifica, ut fidem tuam, quam lingua nostra loquitur, etiam moribus vita fateatur. Per Dominum.

Deus, qui bonis tuis Infantium quoque nescia sacramenti corda præcedis, tribue, quæsumus, ut in nostra conscientia fiduciam non habentes indulgentia semper copiosa ^f præveniat. Per.

Adjuva nos, Domine, quæsumus, eorum deprecatione sanctorum, qui Filium tuum humana necdum voce proponentes, cælesti sunt pro ejus natiuitate gratia coronati. Per.

Secreta.

Adesto, Domine, muneribus Innocentium festiuitate sacrandis, et præsta, quæsumus, ut eorum sinceritatem possimus imitari, quorum tibi dicendam veneramus infantiam. Per.

Postcommun.

Ipsi nobis, Domine, quæsumus, postulent mentium puritatem, quorum innocentiam hodie solemniter celebramus. Per Dominum.

Qui cum.^d *Legè : VI.*^e *Legè : splendet.*^f *Legè : perveniat*

Ad populum.

Disceat Ecclesia tua, Deus, Infantum, quos hodie veneramur, exemplo sinceram tenere pietatem, quæ prius vitam præstitit sempiternam, quam possit nosse præsentem. Per Dominum nostrum.

IX.

ITEM IN OCTABAS DOMINI.

Kal. Januar.

Deus, qui bonis nati Salvatoris diem celebrare concedis octavam, fac, quæsumus, nos ^a ejus perpetua divinitate ^b muniri cujus sumus carnali commercio reparati. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, ^c qui Unigenito tuo novam creaturam nos tibi esse fecisti, custodi opera misericordie tuæ, et ab omnibus nos maculis vetustatis emunda, ut per auxilium gratiæ tuæ in illius inveniamur forma, in quo tecum est nostra substantia. Per.

Secreta.

Præsta, quæsumus, Domine, ut per hæc munera, quæ Domini Jesu Christi arcane Nativitatis mysterio gerimus, purificatæ mentis intelligentiam consequamur. Per Dominum.

¶ Per Christum Dominum nostrum. Cujus hodie octavas nati celebrantes, tua, Domine, mirabilia veneramur. Quia quæ peperit, et mater et virgo est, ^d qui natus est, et infans et Deus est. Merito cæli locuti sunt, angeli gratulati, pastores lætati, magi mutati, reges turbati, parvuli gloriosa passione coronati. Lacta, Mater, cibum nostrum; lacta panem de cælo venientem in præsepio positum velut piorum cibaria jumentorum. Illic namque agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepium Domini sui, circumcisio, scilicet, et præputium. Quod etiam Salvator et Dominus noster a Simeone susceptus in templo, plenissime dignatus est adimplere. Et ideo cum angelis, et archangelis.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, Domine, ut quod Salvatoris nostri iterata solemnitate percipimus, perpetuæ nobis redemptionis conferat medicinam. Per.

Ad populum.

Omnipotens sempiterne Deus, qui tuæ mensæ participes a diabolico jubes abstinere convivio, da, quæsumus, plebi tuæ ut, gustu mortiferæ profanitatis abjecto, puris mentibus ad epulas æternæ salutis accedat. Per.

X.

PROHIBENDUM AB IDOLIS.

Omnipotens sempiterne Deus, da nobis voluntatem tuam et fideli mente retinere, et pia conversatione depromere, ut Ecclesia tua, a profanis vanitatibus expiata, non aliud profiteatur verbis, aliud exerceat actione. Per Dominum.

^a In exemplari: *esse*, — sed mendose. Ita correctum ex Pamelio.

^b In Exemplari: *munere*, — sed perperam. Sic emendatum ex Pamelio.

^c Apud Pamel. et Menard. legitur: *qui in*.

^d Lege: *quia*.

^e Apud Menardum in die Epiphaniæ habetur: *in substantia nostræ mortalitatis apparuit, in novam nos*

A

Secreta.

Ut tibi grata sint, Domine, munera populi tui, ab omni, quæsumus, eum contagione perversitatis emunda, nec falsis gaudiis inhærere patiaris, quos ad diversitatis tuæ præmia venire promittis. Per.

Postcommun.

Mysteriis tuis veneranter adsumptis, quæsumus, Domine, ut contra nostræ conditionis errorem, et contra diabolicas armemur insidias. Per.

XI.

IN VIGILIIS DE THEOPHANIA.

Corda nostra, quæsumus, Domine, venturæ festivitatis splendor inlustret, quo mundi hujus tenebris carere valeamus, et perveniamus ad patriam claritatis æternæ. Per.

Secreta.

Tribue, quæsumus, Domine, ut cum præsentibus immolemus sacrificiis, et sumamus, quem venturæ solemnitatis pia munera præloquuntur. Per.

¶ Quia cum Unigenitus tuus ^e in substantiæ nostræ mortalitatis lucem reparavit. Per quem laudant angeli.

Postcommun.

Inlumina, quæsumus, Domine, populum tuum, et splendore gratiæ tuæ cor ejus semper accende, ut Salvatoris mundi, stella famulante, manifestata natiuitas mentibus eorum et reveletur semper et crescat. Per.

XII.

ITEM IN THEOPHANIA.

In die.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Verbi tui incarnationem præclari testimonio sideris indicasti, quod videntes magi oblati Majestatem tuam muneribus ^f adorarunt, concede ut semper in mentibus nostris tuæ appareat stella justitiæ, et noster in tua sit confessione thesaurus. Per.

Deus, cujus Unigenitus in substantia nostræ carnis apparuit, præsta, quæsumus, ut per eum quem similem nobis foras agnovimus, intus reformari mereamur. Per Dominum nostrum.

Deus inluminator omnium gentium, da populis tuis perpetua pace gaudere, et illud lumen splendendum infunde cordibus nostris, quod trium magorum mentibus ^g aspersisti. Per.

Secreta.

Hostias tibi, Domine, pro nati tui Filii apparitione deferimus, suppliciter exorantes, ut sicut ipse nostrorum auctor est munerum, ipse sit misericors et susceptor Jesus Christus Dominus noster. Qui tecum vivit.

¶ Te laudare mirabilem ^h Dominum in omnibus operibus tuis, quibus regni tui mysteria revelasti. ⁱ Hancque ^j enim festivitatem index puerperæ virginalis stella præcessit, quæ natum in terra immortalitatis suæ lucem reparavit.

^f Lege: *adorarunt*.

^g Apud Pamelium et Menardum: *aspirasti*.

^h Lege: *Deum*.

ⁱ Apud Pamelium legitur: *Hanc etenim festivitatem Dominicæ apparitionis index stella præcessit*.

^j Lege: *Il*.

cœli Dominum magis stupentibus nuntiaret. Ut manifestandus mundo Deus, et cœlesti denunciaretur indicio, et temporaliter procreatus signorum temporalium ministerio panderetur. Et ideo.

Infra action.

Communicantes, et diem sacratissimum celebrantes, quo Unigenitus tuus in tua tecum gloria sempiternus, in veritate nostræ carnis natus, magis de longinquo venientibus visibilis et corporalis apparuit. Sed et memoriam.

Postcommun.

Cœlesti lumine, quæsumus, Domine, semper et ubique nos præveni, ut mysterium, cujus nos participes esse voluisti, et puro cernamus intuitu et digno percipiamus effectum. Per.

Ad populum.

Deus, qui per hujus celebritatis mysterium æternitatis tuæ lumen cunctis gentibus suscitasti, da plebi tuæ Redemptoris sui plenum cognoscere fulgorem, ut ad perpetuum claritatem per ejus incrementa perveniat. Per.

XIII.

IN SEPTUAGESIMA.

Deus, qui per ineffabilem observantiam sacramenti famulorum tuorum præparas voluntates, donis gratiæ tuæ corda nostra purifica, ut quod sancta est devotione tractandum, sinceris mentibus exequamur. Per Dominum.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, fragilitati nostræ sufficientiam competentem, ^a ut suæ reparationis affectum et pia conversatione recenseat, ^c cum exultatione suscipiat. Per.

Secreta.

^b Concede, misericors Deus, et digne tuis servire semper altaribus, et eorum perpetua participatione salvari. Per.

Ad populum.

Sacræ nobis, quæsumus, Domine, mensæ libatio, et piæ conversationis augmentum, et tuæ protectionis continuum præstet auxilium. Per.

XIV.

IN SEXAGESIMA

Tuere, quæsumus, Domine, plebem tuam, et sacramentalem sollemnitatem recolentem gratiæ cœlestis largitate prosequere, ut visibilibus adjuncta solatiis, ad invisibilia bona promptior incitetur. Per Dominum nostrum.

Adjuva nos, Deus salutaris noster et ad beneficia recolenda, quibus nos instaurare dignatus es, tribue venire gaudentes.

Secreta.

Intende, quæsumus, Domine, hostias familie tuæ, quam sacris muneribus facis esse participem, tribuas ad eam plenitudinem pervenire. Per.

Postcommun.

Sit nobis, quæsumus, Domine cibus sacer, potus-

^a Lege : sui. — Pamelius vero in exemplari emendato legit : ut in sui reparationis effectum.

^b Lege : Concede nobis

^c Apud Pamelium habetur : tuæ, et quam.

A que salutaris, qui et temporalem vitam muniat, et præstet æternam.

Ad populum.

Rege, quæsumus, Domine, populum tuum, et gratiæ tuæ in eo dona multiplica, ut ab omnibus liber offensis, et temporalibus non destituatur auxiliis, et sempiternis gaudeat institutis. Per.

XV.

ORAT. ET PRECES SUPER PŒNITENTES.

Exaudi, Domine, preces nostras, et confidentium tibi parce peccatis, ut quos conscientiæ reatus accusat, indulgentiæ tuæ miseratio absolvat. Per.

Præveniat hunc famulum tuum, quæsumus, Domine, misericordia tua, et omnes iniquitates ejus celeri indulgentia deleantur. Per Dominum nostrum.

B Adesto, Domine, supplicationibus nostris, nec sit ab hoc famulo tuo clementiæ tuæ longinqua miseratione. Sana vulnera, ejusque remitte peccata, ut nullis a te iniquitatibus separatus, tibi semper Domino valeat adherere. Per.

Domine Deus noster, qui offensione nostra non vinceris, sed satisfactione placaris, respice, quæsumus, ad hunc famulum tuum, qui se tibi peccasse graviter confitetur. Tuum est ablutionem criminum dare, et veniam præstare peccantibus, qui dixisti pœnitentiam te malle peccatorum, quam mortem. Concede ergo, Domine, hoc, ut et tibi pœnitentiæ excubias celebret, ut, correctis actibus suis, ^d conferre tibi ad te sempiterni gaudia celebretur. Per.

Precor, Domine, clementiam tuæ majestatis ac nominis, ut huic famulo tuo peccata et facinora sua confitenti veniam dare, et præteritorum ^e criminum relaxare digneris. Qui humeris tuis ovem perditam reduxisti ad caulas, qui publicani precibus vel confessione placatus es, tu etiam, Domine, et huic famulo tuo placare, ut ejus precibus benignus adsis, ut in confessione flebili permanens clementiam tuam celeriter exoret, et sanctis ac sacris altaribus restitutus, spei rursus æternæ et cœlestis gloriæ reformetur. Per.

XVI.

ORDO AGENTIBUS PUBLICAM PŒNITENTIAM.

Suscipis eum iv feria mane in capite Quadragesimæ, et cooperis eum cilicio, oras pro eo, et inclaudis usque ad Cenam Domini. Qui eodem die in gremio præsentatur ecclesiæ, et prostrato eo omni corpore in terra, dat orationem pontifex super eum ad reconciliandum in quinta feria Cænæ Domini, sicut ibi continetur.

XVII.

ORAT. ET PRECES A QUINQUAG. USQUE QUADRAGES.

Aufer a nobis, Domine, quæsumus, iniquitates nostras, ut ad sancta sanctorum puris mereamur sensibus introire. Per.

Perfice, Domine, benignus in nobis observantiæ

^d Restituendum ex Menardo : conferri sibi a te sempiterna gaudia gratuletur.

^e Apud eundem : criminum debita relaxare.

sanctæ subsidium, ut quæ te auctore facienda cognovimus, te operante impleamus. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, observantiæ paschalis^a exercitum; præsta, quæsumus, ut tibi et mentes nostras reddat acceptas, et^b continentię promptiores. Per.

Postcommun.

Repleti sumus, Domine, donorum participatione cælestium; præsta, quæsumus, ut eadem et sumamus jugiter, et incessabiliter ambiamus. Per.

Ad populum.

De multitudine misericordiæ tuæ, Domine, populum tibi protege confidentem, et corporaliter gubernatum, piæ mentis affectu tuis muneribus adsequendis effice promptiorem. Per Dominum nostrum.

IN JEJUNIO PRIMA STATION.

Feria IV.

Inchoata jejunia, quæsumus, Domine, benigno favore proseguere, ut observantiam, quam corporaliter exercemus, mentibus valeamus implere sinceris. Per.

Fac nos, quæsumus, Domine, salutis nostræ causas et devotis semper frequentare servitiis, et devotius recolere principaliter inchoatas. Per.

Secreta.

Fac nos, quæsumus, Domine, his muneribus offerendis convenienter aptari, quibus ipsius venerabilis sacramenti venturum celebremus exordium. Per.

Postcommun.

Tribue nobis, omnipotens Deus, ut dona cælestia, quæ debito frequentamus obsequio, sincera professione sentiamus. Per.

Ad populum.

Re-pice, Domine, quæsumus, super famulos tuos, et in tua misericordia confidentes cælesti protege benignus auxilio. Per.

FERIA SEXTA

In Quinquagesima.

Da, quæsumus, Domine, fidelibus tuis jejuniis paschalibus convenienter aptari, ut suscepta solemniter castigatio corporalis cunctis ad fructum proficiat animarum. Per.

Adjuva nos, Deus salutaris noster, ut quæ conlata nobis honorabiliter recensemus, devotis mentibus adsequamur. Per.

Secreta.

Præpara nos, quæsumus, Domine, hujus præcipue festivitatis officiis, ut hæc sacrificia sobriis mentibus celebremus. Per.

Postcommun.

Salutari munere, Domine, satiati, supplices deprecamur, ut cujus lætatur gustu, reparemur effectu. Per Dominum nostrum.

^a Apud Pamelium, feria 6 intra quinquagesimam offerimus; et apud Menardum, eadem feria 6: quod offerimus.

^b Apud Pamelium, feria 6: continentię promptioris nobis tribuat facultatem.

Ad populum.

Præsta famulis tuis, Domine, abundantiam protectionis et gratiæ; da salutem mentis et corporis; da continua prosperitatis augmenta; et tibi semper fac esse devotos. Per Dominum nostrum.

FERIA SEPTIMA

In Quinquagesima.

Observationis hujus annua celebritate lætantes, quæsumus, Domine, ut paschalibus actionibus inherentes, plenis ejus effectibus gaudeamus. Per.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et hoc solemne jejunium, quod animis, corporibus curandis salubriter institutum est, devoto servitio celebremus. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, sacrificium, cujus te voluisti dignanti immolatione placare; præsta, quæsumus, ut hujus operatione mundati, beneplacitum tibi nostræ mentis offeramus affectum. Per.

Postcommun.

Cælestis vitæ munere vegetati, quæsumus, Domine, ut quod est nobis in præsentī vita mysterium, fiat æternitatis auxilium. Per.

Ad populum.

Fidelibus tuis, Domine, perpetua dona firmentur, ut eadem percipiendo te quærant, et quærendo sine fine percipiant. Per.

XVIII.

ORAT. ET PRECES.

Dominica in Quadragesima.

Inchoantis initium.

Concede nobis, omnipotens Deus, ut per annua quadragesimalis exercitia sacramenti, et ad intelligendum Christi proficiamus arcanum, et affectus ejus digna conversatione sectemur. Per.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui nobis in observatione jejunii, et eleemosynarum semine posuisti nostrorum remedia peccatorum, concede nos opera mentis et corporis semper tibi esse devotos. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, quadragesimalis initii solemniter immolamus, te, Domine, deprecantes, ut eum epularum restrictione carnalium, a noxiis quoque voluptatibus temperemur. Per.

Postcommun.

Præsta nobis, omnipotens Deus, ut vivificationis tuæ gratiam consequentes, in ejus munere semper gloriemur. Per.

Ad populum.

Super populum tuum, Domine, quæsumus, benedictio copiosa descendat, consolatio tribuatur, fides sancta succrescat, redemptio sempiterna firmetur. Per Dominum nostrum.

^a Pamelius: et concede ut hoc.

^d Pamelio: corporibusque.

^e Apud eundem: dignanter immolatione placari.

^f Eidem: et effectus.

^g Menardus: temperemus.

FERIA SECUNDA

In Quadragesima.

Sanctifica, Domine, quæsumus, nostra jejunia, et cunctarum nobis indulgentiam propitius largire culparum. Per Dominum.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per continentiam salutarem et corporibus mederis et mentibus, majestatem tuam suppliciter exoramus, ut pia jejunantium precatione placatus, et præsentia nobis subsidia præbeas et æterna. Per.

Secreta.

Accepta tibi sit, Domine, nostræ devotionis oblatio, quæ et jejunium nostrum, te operante, sanctificet, et indulgentiam nobis tuæ consolationis obtineat. Per Dominum.

Postcommun.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut inter ejus numeremur membra, ^a cujus corpore communicamus et sanguine. Per.

Ad populum.

Esto, Domine, propitius plebi tuæ, et temporalis consolatione non deseras, quam vis ad æterna contendere. Per.

FERIA TERTIA.

Da, quæsumus, Domine, ^b nostræ affectus jejunii salutem, ut castigatio carnalis adsumpta ad nostrarum vegetationem transeat animarum. Per Dominum.

Cordibus nostris, quæsumus, Domine, benignus infunde, ut sicut ab escis ^c temporalibus temperemur, ita sensus quoque nostros a noxio retrahamus excessu. Per.

Secreta.

Suscipe, creator omnipotens Deus, quæ jejunantes de tuæ munificentie largitate deferimus, et pro temporali nobis conlata præsidia, ad vitam converte propitiatus æternam. Per.

Postcommun.

Sumpsimus, Domine, celebritatis annuæ vota sacramenta; præsta, quæsumus, ut temporalis vitæ nobis remedia ^d præveniant et æterna. Per.

Ad populum.

Respice, Domine, propitius ad plebem tuam, et quam divinis ^e tribues proficere sacramentis ab omnibus absolve peccatis. Per Dominum nostrum.

FERIA QUARTA.

Precamur, omnipotens Deus, ut de transitoriis operibus abstinentes, ea potius operemur, quibus ad æterna gaudia consequenda, et spes nobis suppetat et facultas. Per Dominum.

Pacem nobis tribue, Domine, quæsumus, mentis et corporis, ut per jejunium nostræ fragilitatis et manifesti subiciantur hostes, et invisibiles excludantur. Per.

^a Apud Pamelium in Sabbato hebdomad. 3: cujus corpori communicamus et sanguini.

^b Apud Menard., Sabbato hebdomad. 2: nostris affectum jejuniis salutarem.

^c Lege: corporalibus.

^d Menardo: proveniant.

A

Secreta.

Sacrificia, Domine, propitius ista nos salvent, quæ medicinalibus sunt instituta jejuniis. Per.

Postcommun.

Tuorum nos, Domine, largitate donorum, et temporalibus adtolle præsidii, et renova sempiternis. Per.

Ad populum.

Da, quæsumus, Domine, populis Christianis, et quod profitentur agnoscere et ^f ad cæleste munus diligere quod frequentant. Per.

FERIA SEXTA.

Hujus nobis parsimonie, quæsumus, Domine, præbe mensuram, ut quod licentiae carnis auferimus, salutarem nobis fructum mentis adquirat.

B

Da, quæsumus, nobis, omnipotens Deus, jejuniorum magnifice sacramenti et digne semper tractare mysteria, et competenter primordia. Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, devotorum munera famulorum, et tuis divinis purifica servientes pietate mysteriis, quibus etiam justificas ignorantes. Per Dominum.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, Domine, ^g spiritualibus gaudiis nos repleri, ut quæ actu gerimus, mente sectemur. Per.

Ad populum.

Plebs tua, Domine, quæsumus, benedictionis sanctæ munus accipiat, per quod et noxia quæque declinet, et optata reperiat. Per.

FERIA SEPTIMA.

Deus, qui nos gloriosis remediis in terris adhuc positos jam cælestium rerum facis esse consortes, tu, quæsumus, in ista, qua vivimus, nos vita gubernas, ut ad illam, in qua ipse es, lucem perducas. Per Dominum nostrum.

Reparet nos, quæsumus, Domine, semper et innovet tuæ providentiæ ^h pietatisque fragilitatem nostram, et inter mundi tempestates protegat, et gubernet, et in portum perpetuæ salutis inducat. Per.

Secreta.

Hæc, quæ nos reparent, quæsumus, Domine, beata mysteria, suo munere dignos efficiant. Per Dominum.

Postcommun.

Perpetuo, Domine, favore prosequere, quos relictis divino mysterio, et quos imbuisti cælestibus institutis, salutaribus comitare solatiis. Per.

Ad populum.

Fideles tuos, Domine, benedictio desiderata confirmet, quæ eos a tua voluntate nunquam faciat

^e Apud Pamel., fer. 4 sequenti: tribus.

^f Pamelius fer. 5 sequenti: et cæleste.

^g Lege: spiritualibus.

^h Apud Pamelium in Dominica vacat habetur: pietatis, quæ.

discrepare, et tuis semper indulgeat beneficiis gratulari. Per.

XIX.

Hæc orat. quæ sequuntur prima Sabb. in mense primo sunt dicendæ.

ORAT. ET PRECES

In XII lect. mense primo.

Deus, qui delinquentes perire non pateris, donec convertantur et vivant, debitam, quæsumus, peccatis nostris suspende vindictam, et præsta propitius, ne dissimulatio cumulet ultionem, sed potius per jejunium emendatio prosit adveniam. Per Dominum nostrum.

Omnium nostrorum, Domine, quæsumus, ad te corda converte, et ab his, quibus offenderis, abstinens, non iram tuam sed misericordiam sentiamus. Per.

Jejunia, quæsumus, Domine, nos sacrata lætificent, ut imbecillitati nostræ tribuatur auxilium, et mentibus desideratus virtutum succedat affectus. Per Dominum.

Adesto, quæsumus, omnipotens Deus, ac jejunio corporali mentem nostram operibus tuorum recte mandatorum. Per Dominum.

Da nobis observantiam, Domine, legitimam devotione perfectam, ut cum refranatione carnalis alimonie, sancta tibi conversatione placeamus. Per. Omnipotens sempiternus Deus, qui per continentiam salutarem corporibus mederis et mentibus, majestatem tuam suppliciter exoramus, ut pia jejunantium precatione placatus, et temporalia subsidia nobis tribuas æterna. Per.

XX.

Ordo qualis in Romana sedis apostolicæ ecclesiæ presbyteri, diaconi, vel subdiaconi eligendi sunt.

Mensis primi, IV, VII et X, Sabbatorum die in XII lectiones, ad Sanctum Petrum, ubi missæ celebrantur. Postquam antiphonam ad introitum dixerint, data oratione adiuvant pontifex in populo dicens:

Auxiliante Domino Deo, et Salvatore nostro Jesu Christo.

Iterum dicit:

Auxiliante Domino Deo Salvatore nostro Jesu Christo, Elegimus in ordine diaconi, sive presbyteri, illum subdiaconum, sive diaconum de titulo illo. Quis autem habet aliquid contra hos viros, pro eo et propter Deum cum fiducia exeat et dicat. eruntamen memor sit communionis suæ.

Et post modicum intervallum mox incipiunt omnes:

^a In Missali Romano: et æterna.

^b Lege: missas.

^c Lege: Iterum, iterum dicit.

^d Lege: Deo et Salvatore.

^e Lege: Presbyterii.

^f Apud Menardum: ad quod.

^g Menardus: et descendentes stant in ordine suo.

^h Hæc verba, et seq. rubr. male est hic transposita; reponi enim debent post orationem in XII lectionibus.

ⁱ Alii Cod.: prosequaris.

^A Kyrie eleison, cum lætania. Hæc expleta, ascendunt ipsi electi ad sedem pontificis, et benedicit eos ^a a quo vocati sunt, et ^b descendunt. Stant in ordines suos, benedictione percepta. ^b Per Dominum.

Sequitur oratio de Bened. Require ipsam in quarto, aut X Mense.

Ad ordinandos presbyteros.

Oremus, dilectissimi, Deum Patrem omnipotentem, ut super hos famulos suos, quos ad presbyterii munus elegit, cælestia dona multiplicet, et quæ ejus dignatione suscipiunt, ejus exequantur auxilio. Per Dominum.

^B Exaudi nos, Deus salutaris noster, et super hos famulos tuos benedictionem sancti Spiritus et gratiæ sacerdotalis effunde virtutem, ut quos tuæ pietatis aspectibus offerimus consecrandos, perpetua munusculi tui largitate consequantur. Per.

Consecratio.

Domine sancte Pater omnipotens, æterne Deus, ⁱ honorum omnium dignitatum, quæ tibi militant, distributor. Per quem proficiunt universa, per quem cuncta firmantur, amplificatis semper in melius naturæ rationalis incrementis per ordinem congrua ratione dispositum. Unde sacerdotalis gradus, et officia Levitarum sacramentis mysticis instituta creverunt, ut, cum pontifices summos regendis populis præfecisses, ad eorum societatis et operis adjumentum, sequentis ordinis viros et secundæ dignitatis ^k eligeres. Sic in eremo per LXX virorum prudentium mentes Moysi spiritum propagasti, quibus ille adiutoribus usus in populo, innumeras multitudines facile gubernavit. Sic et Eleazar, et Ithamar filiis Aaron paternæ plenitudinis abundantiam transfudisti, ^l et ad hostiæ salutaris officia sacramenta sufficeret meritum sacerdotum. Ille providentia, Domine, apostolos Filii tui doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleverunt. Quapropter infirmitati quoque nostræ, Domine, quæsumus, hæc adjumenta largire, quia quanto magis fragiliores sumus, tanto his ^m plurius indigemus. Da, quæsumus, omnipotens Pater, in hos famulos tuos presbyterii dignitatem. In nova in visceribus eorum Spiritum sanctitatis, ut acceptum a te, Deus, secundi meriti munus obtineant, censuramque morum exemplo suæ conversationis insinuent. Sint providi cooperatores nostri ordinis; luceat in eis totius forma justitiæ, ut, bonam rationem dispensationis sibi creditæ redditori, æternæ beatitudinis præmia consequantur. ⁿ Per.

ⁱ Apud Menardum: honorum auctor, et distributor omnium dignitatum. Per quem, etc.

^k Ita correximus, cum legatur mendose in Exemplari: elegeris.

^l Alii Cod.: ut ad hostias salutes et frequentiores officii. Apud Menardum: Ut ad hostias salutes, et frequentiores officii sacramenta, ministerium sufficere sacerdotum, etc.

^m Amplius.

ⁿ Dele.

Consummatio presbyteri.

Sit nobis, fratres, communis oratio, * ut his qui in adiutorium et utilitatem vestræ salutis eliguntur, pre-byteratus benedictionem divini indulgentia muneris consequantur, ut sancti Spiritus sacerdotalia dona privilegio virtutum, ne imparis loco deprehendantur, obtineant. ^b Per suum.

Item benedictio.

Sanctificationum omnium Auctor, ejus vera consecratio, ejus plena benedictio est, tu, Domine, super hos famulos tuos, quos presbyterii honore dedicamus, manum tuæ benedictionis his infunde, ut gravitate actuum, et censura vivendi probent se esse seniores, his instituti disciplinis, quas Tito et Timotheo Paulus exposuit, ut in lege tua die ac nocte, Omnipotens, meditantes, quod elegerint * et credant, quod crediderint doceant, quod docuerint imitentur: justitiam, constantiam, misericordiam, fortitudinem in se ostendant, et exemplo probent, admonitione confirmant, ut purum atque immaculatum ministerii tui donum custodiant, et per obsequium plebis tuæ corpus et sanguinem Filii tui immaculata benedictione transforment, et inviolabili charitate in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, in die justitiæ ^d æternæ judicii, constantia pura, fide plena, Spiritu sancto pleni persolvant. Per.

XXI.

CAPITULUM

Sancti Gregorii pape.

Sicut qui invitatus renuit, quæsitus refugit sacris est altaribus removendus; sic qui ultro ambit, vel importunus se ingerit, est procul dubio repellendus. Nam qui nititur ad altiora conscendere, quid agit nisi ut crescendo * decrescat? cur non perpenditur quia benedictio illi in maledicto convertitur, qualiter ad hoc ut fiat hæreticus promovetur? Per.

XXII.

Ad ordinandos diaconos.

Oremus, dilectissimi, Deum, Patrem omnipotentem, ut super hos famulos suos, quos ad officium diaconatus vocare dignatur, benedictionem gratiæ suæ clementer effundat, et consecrationis adultæ propitiis dona conservet.

*Oremus.**Sequitur oratio.*

Domine Deus, preces nostras clementer exaudi, ut quæ nostro sunt gerenda servitio, tuo benignus prosequaris auxilio, et quos sacris ministeriis exe-

A quendis, pro nostra intelligentia credimus offerendos, tua potius electione justifies.

Consecratio.

Adesto, quæsumus, omnipotens Deus, honorum dator, ordinum distributor, officiorumque dispositio. Qui in te manens innovas omnia, et cuncta disponens per Verbum, Virtutem, Sapientiamque tuam Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, sempiterna providentia præparas, et singulis quibusque * temporalium aptanda dispensas. Cujus corpus Ecclesiam tuam, cælestium gratiarum varietate distinctam, suorum connexam discretionem membrorum, per legem totius mirabilem compaginis unitam, in augmentum templi tui crescere, dilatarique largiris, sacri muneris ^b servitutem trinis gradibus ministrorum nomini tuo ^c militare constituens; electis ab initio Levi filiis, qui mysticis operationibus domus tuæ fidelibus excubiis permanentes, hæreditatem benedictionis æternæ sorte perpetua possiderent. Super hos quoque famulos tuos, quæsumus, Domine, placatus intende, quos tuis ^d sacris servituros in officium diaconii suppliciter dedicamus. Et nos quidem tanquam homines divini sensus ^e et summæ rationis ignari, horum vitam, quantum possumus, æstimamus. Te autem, Domine, quæ a nobis ^f sunt ignota non transeunt, te ^g nota non fallunt. Tu cognitor ^h pectorum, tu scrutator es animarum, tu veraciter in eis cæleste potes adhibere judicium, et velut indignis donare quæ poscimus. Emitte in eos, quæsumus, Domine, Spiritum sanctum, quo in opus ministerii fideliter exequendi munere septiformis tuæ gratiæ roborentur. Abundet in eis totius forma virtutis, auctoritas modesta, pudor constans, ⁱ innocentia, spiritalis observantia disciplinæ. ^j In moribus ^k præcepta tua fulgeant, ut suæ castitatis exemplo, ^l imitatione sanctæ plebis adquirant, et bonum conscientia testimonium præferentes, in Christo firmi et stabiles perseverent, dignisque successibus de inferiore gradu per gratiam tuam potiora capere mereantur. Per.

XXIII.

Ad consummand. diacon. officia.

Commune votum communis oratio prosequatur, ut hi totius Ecclesiæ prece, qui in diaconatus ministerio ^d præparantur, Leviticæ benedictionis, * et spiritali conversatione præfulgentes, gratia sanctificationis eluceant. Per.

Sequitur benedictio.

Domine, sanctæ spei, fidei, gratiæ, profectuum mu-

Exemplari legitur: summæ rationis ignorare.

¹ *Leges sint.*

^m *Occulta.*

ⁿ *Secretorum.*

^o *Apud Menardum: Innocentiæ puritas et spiritalis.*

^p *Idem: In moribus ejus.*

^q *Eorum.*

^r *Imitationem sanctæ plebis.*

^s *Addit ex aliis Ordinibus apud Morinum: ordine clarescant.*

^a *Leges: ut n.*

^b *Leges: Per.*

^c *Dele et, ex aliis Ordinibus apud Morinum.*

^d *Ex iisdem Ordinibus lege: æterni.*

^e *Leges: discrecat.*

^f *Leges: ut q.*

^g *Temporibus.*

^h *Leges: servientem.*

ⁱ *Ministrare.*

^j *Sacris Altaribus servituros in officium Diaconatus.*

^k *Ita correximus ex Menardo, quia mendose in*

nerator, qui in cælestibus et terrenis angelorum ministris ubique dispositis per omnia elementa voluntatis tuæ defundis affectum, hos quoque famulos tuos ^a nostri speciali dignare aspectu, ut tuis obsequiis expediti, ^b sacris altaribus ministri puri adcrecant, et indulgentia puriores, eorum gradu, quos apostoli tui in septenarium numerum, beato Stephano duce atque prævio, sancto Spiritu auctore, elegerunt, digni existant, et virtutibus universis, quibus tibi servire oportet, instructi complacent. Per.

XXIV.

ITEM ORAT. ET PRECE.

Ad missam.

Exaudi, Domine, supplicum preces, et devoto tuo pectore famulantes perpetua defensione custodi, ut, nullis perturbationibus impediti, liberam servitutem tuis semper exhibeamus officii. Per.

Secreta.

Tuis, Domine, quæsumus, operare mysteriis, ut hæc tibi munera dignis mentibus offeramus. Per.

E Qui rationabilem creaturam ne temporalibus debita bonis, ad præmia sempiterna ^c contendat, ea dispensatione dignaris erudi; et nec castigatione deficiat, nec prosperitatibus insolescant, sed hoc potius fiat ejus gloriosa devotio, quo nullis adversitatibus obruta superetur. ^d Per quem Majestatem tuam.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro famulis tuis, quos ad presbyterii, vel diaconatus, **C** gradus promoveri dignatus es, quæsumus, Domine, placatus suscipias; et quod eis divino munere contulisti, in eis propitius tua dona custodi. Per Christum Dominum nostrum. Quam.

Postcommun.

Hos, quos reficis, Domine, sacramentis, adtolle benignus auxiliis, ut tuæ redemptionis effectum et mysteriis capiamus et moribus. Per.

Ad plebem.

Da, quæsumus, Domine, populis Christianis, et quod profitentur agnoscere: et cæleste munus diligere quod frequentant. Per. ^e

XXV.

SECUNDA DOMINICA

In Quadrages.

Præsta nobis, omnipotens Deus, ut quia vitii subjacet nostra mortalitas, tua nos et medicina purificet, et potentia tueatur. Per Dominum.

Præsta nobis, misericors Deus, ut pacationem tuam promittis mentibus exoremus, et, peccatorum

^a Ut sententia constet, legendum: nomina.

^b Lege: sanctus.

^c Locus sic emendandus ex Sacramentario Gregoriano Editionis Romanæ in præfatione Dominicæ Sexagesimæ: Ne temporalibus debita bonis, ad præmia sempiterna non tendat, ea dispensatione dignaris erudire, ut nec castigatione deficiat, nec prosperitatibus insolescat, etc.

A veniam consequentes, a noxiis liberemur incursibus. Per.

Secreta.

Ecclesiæ tuæ, Domine, munera placatus adsume, quæ et misericors offerenda tribuisti, et in nostræ salutis potenter efficis transire mysterium. Per.

Postcommun.

Refecti, Domine, pane cælesti, ad vitam, quæsumus, nutriamur æternam. Per.

Ad populum.

Familiam tuam, quæsumus, Domine, propitius illustra, ut beneplacitis inhærendo, cuncta quæ bona sunt, mereatur accipere. Per.

FERIA SECUNDA

Hebdom. secunda

B Tuis, quæsumus, Domine, adesto supplicibus, et inter mundanæ pravitatis insidias, fragilitatem nostram sempiterna pietate proseguere. Per Dominum.

Ecclesiam tuam, Domine, perpetua miseratione proseguere, ut inter sæculi turbines constituta, et præsentis jucunditate respiret, ^f et æternæ beatitudinis percipiat. Per.

Secreta.

Concede nobis hæc, quæsumus, Domine, frequentare mysteria, quia ^g quoties hujus hostiæ celebratione commemoratur, opus nostræ redemptionis exercetur. Per.

Postcommun.

Percepta, Domine, sancta nos adjuvent, et suis repleant institutis. Per.

Ad populum

Populum tuum, Domine, quæsumus, ad te toto corde convertere, quia quos defendis etiam delinquentes, majore pietate tueris sincera mente devotos. Per.

FERIA TERTIA

Hebdom. secunda.

Deus, qui ob animarum medellam jejunii devotione ^h castigare corpora præcepisti, concede ut corda nostra ita pietatis tuæ valeant exercere mandata, quatenus ab omnibus possimus semper abstinere peccatis. Per.

Imploramus, Domine, clementiam tuam, ut hæc divina juniorum subsidia a vitis expiatis ad festa ventura nos præparent. Per.

D

Secreta.

Præsentibus sacrificiis, Domine, jejunia nostra sanctifica, ut quod observantia nostra proficitur extrinsecus, interius operetur. Per.

Postcommun.

Delicias, Domine, mirabiles mensæ cælestis amimus, quibus jejunando copiosius saginamur. Per.

^a In eodem Sacram.: Per Christum Dominum.

^c Adde: Dominum.

^f Apud Pamelium, feria 5 post Dominicam secundam Quadragesimæ, legitur: et æternam beatitudinem.

^g Lege: quotiens.

^h Apud Menardum, in præfatione supradictæ feriæ 5: castigari.

Ad populum.

Da, quæsumus, Domine, fidelibus tuis et sine cessatione capere paschalia sacramenta, et desideranter expectare ventura, ut mysteriis, quibus renati sunt, permanentes, ad novam vitam his operibus perducantur. Per.

FERIA QUARTA

Hebdom. secunda.

Deus, qui per Verbum tuum humani generis reconciliationem mirabiliter operaris, præsta, quæsumus, ut sancto jejunio et tibi toto simul corde subjecti, et in tua nobis efficiamur prece concordēs. Per Dominum.

Præsta nobis, Domine, quæsumus, auxilium gratiæ tuæ, ut jejunii et orationibus convenienter intenti, liberemur ab hostibus mentis et corporis. Per.

Secreta.

Præsentī sacrificio nomini tuo nos, Domine, jejunia dicata sanctificent, et quod observantia nostra proficitur extrinsecus, interius operetur effectus. Per.

Postcommun.

Gratia tua nos, quæsumus, Domine, non relinquit, quæ et sacræ nos deditos faciat servituti, et tuam nobis opem semper adquirat. Per.

Ad populum.

Adesto, Domine, famulis tuis, et opem tuam largire poscentibus, ut his, qui te auctore et gubernatore gloriantur, et grata restaures, et restaurata conserves. Per.

FERIA SEXTA

Hebdom. secunda.

Ad hostes nostros, Domine, superandos, præsta, quæsumus, ut auxilium tuum jejunii tibi placitis et bonis operibus impetremus. Per Dominum.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per continentiam salutare corporibus mederis et mentibus, Majestatem tuam suppliciter exoramus, ut pia jejunantium precatione placatus, et temporalia nobis subsidia præbeas et æterna. Per.

Secreta.

Efficiatur hæc hostia, Domine, quæsumus, solemnibus grata jejunii, ut et tibi fiat acceptior, purificatis mentibus et immolemur.

Postcommun.

Præveniant nobis, Domine, quæsumus, divina tua sancta fervorem, quo eorum pariter et actu delectemur et fructu. Per.

Ad populum.

Adesto, Domine, propitius plebi tuæ, et temporali consolatione non deseras, quam vis ad æterna contendere. Per.

FERIA SEPTIMA

Hebdom. secunda.

Subveni, Domine, servis tuis pro sua jugiter iniquitate gementibus, mentesque nostras terrenis

^a Apud Pameliū, feria 5, legitur: et congrega'ta.

^b Dele et.

^c Apud Menardum, feria 5, habetur: immoletur.

^d Eidem, feria 2 post Palmas: Præbeant.

A affectibus prægravatas medicinalibus tribue et exonerare jejunii, et corporis affectionem corroborare. Per Dominum.

Deus, qui profundo consilio, prospiciendo mortalibus, sancta instituiti jejunia, quibus corda languentium salubriter curarentur, tu animam nostram, corpusque castifica, corporis animæque Salvator, æternæ felicitatis benigne largitor. Per Dominum.

Secreta.

Domine, Deus noster, in cujus spiritalibus castris militat laudanda sobrietas, abstinencia fructuosa, et casti pectoris opulenta frugalitas, jejunantium vota clementer adsume, et fidelibus postulatis consueta pietate succurre. Per.

Postcommun.

B Sacræ nobis, quæsumus, Domine, mensæ libatio, et piæ conversationis augmentum, et tuæ propitiationis continuum præstet auxilium. Per Dominum nostrum.

Ad populum.

Implorantes, Domine, misericordiam fideles populos propitius intueri et qui præter te alium non noverunt, tuis semper beneficiis gloriantur. Per.

XXVI

TERTIA DOMINICA

Quæ pro scrutiniis electorum celebratur.

C Da, quæsumus, Domine, electis nostris digne atque sapienter ad confessionem tuæ laudis accedere, ut dignitati pristinæ, quam originali transgressione perdidierant, per tuam gloriam reformentur. Per.

Secreta.

Miseratio tua, Deus, ad hæc percipienda mysteria famulos tuos, quæsumus, et præveniat competenter, et devota conversatione perducatur. Per.

Infra canonem, ubi dicit:

Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum, qui electos tuos suscepturi sunt ad sanctam gratiam baptismi tui; et omnium circumadstantium. Et tacia. Et recitantur nomina virorum, et mulierum, qui ipsos infantes suscepturi sunt. Et intras Quorum tibi fides cogn.

Item intra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, ut propitius suscipias deprecamur; quam tibi offerimus pro famulis et famulis tuis, quos ad æternam vitam, et beatum et gratiæ tuæ dinumerare, elicere atque vocare dignatus es. Per Christum.

*Et recitatur nomina electorum.**Postquam recensita fuerint, dicit:*

Hos, Domine, fonte baptismatis innovandos, Spiritus tui munere ad sacramentorum tuorum plenitudinem poscimus præparari. Per.

Postcommun.

Adesto, Domine, quæsumus, redemptionis effecti-

^e Idem, in Sabbati præfatione: exonerari.

^f Pameliū, die sequenti: et qui.

^g Ex Ordine Romano, corrige: gratiæ tuæ donum.

bus, ut quos sacramentis æternitatis instituis, * eos A
dem protegas dignanter aptandos. Per.

Ad populum.

Suppliciter, Domine, sacra familia munus tuæ
miserationis expectat; concede, quæsumus, ut quod
te jubente desiderat, te largiente percipiat. Per.

FERIA SECUNDA

Hebdom. tertia.

Conserva, Domine, familiam tuam bonis semper
operibus eruditam, et sic præsentibus consolare sub-
sidiis, ut ad superna perducas dona propitius. Per.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut abstinence
nostræ restorationis exordiis competentem, dignis
præcurramus officiis. Per.

Secreta.

Hæc nos beata mysteria, Deus, principia sua aptos B
efficiant recensere.

Infra actionem, ut supra.

Sequitur :

Postcommun.

Quos jejunia votiva castigant, tua, Domine, sa-
cramenta purificent, ut terrenis affectibus mitigatis,
facilius cælestia capiamus. Per.

Ad populum.

Gratias tibi referat, Domine, corde subjecto, tua
semper Ecclesia, consequenter obtineat, et obser-
vationes antiquas jugiter recensendo proficiat in fu-
turum. Per.

FERIA TERTIA

Hebdom. tertia.

Prosequere nos, omnipotens Deus, et quos ab
C
ecis carnalibus præcipis abstinere, a noxiis quoque
vitiis cessare concede. Per Dominum.

Da, quæsumus, Domine, Rex æterne cunctorum,
ut sacro nos purificatis jejuniis sinceris quoque men-
tibus ad tua sancta ventura facias pervenire. Per.

Secreta.

Ut accepta sint, Domine, nostra jejunia, præsta
nos, quæsumus, hujus munere sacramenti purifica-
tum tibi pectus offerre. Per.

Postcommun.

Sacramenti tui, Domine, veneranda perceptio, et
mystico nos mundet effectu, et perpetua virtute de-
fendat. Per.

Ad populum.

Concede, misericors Deus, ut devotus tibi populus
semper existat, et de tua clementia, quod ei prosit,
inesinenter obtineat. Per.

FERIA QUARTA

Hebdom. tertia.

Deus, qui nos formam humilitatis jejunando et
orando, Unigeniti tui Domini nostri imitatione, do-
cuisti, concede, quæsumus, ut quod ille jugi jejuni-
orum continuatione complevit, nos quoque per partes
iterum facias adimplere. Per.

Da nobis, Domine, quæsumus, observantiam lægi-

* Ex eodem lege: eisdem.

† Apud Pamelium, feria 5 post Dominicam 3 Qua-
dragesimæ: et toto tibi corde prostratam ab hostium

tima devotione perfectam, ut refrenatione carnalis
alimonie sancta tibi conversatione placeamus. Per.

Secreta.

Deus, de cujus gratiæ rore descendit, ut ad myste-
ria tua purgatis sensibus accedamus: præsta, quæ-
sumus, ut in eorum traditione solemniter honoranda,
competens deferamus obsequium. Per.

Postcommun.

Percipientes, Domine, gloriosa mysteria referimus
gratias, quod in terris positos jam cælestium præstas
esse participes. Per.

Ad populum.

Defende, Domine, familiam tuam, b ut toto tibi
corde prostrata et ab hostium tuæ formidine, nec
bona tua difficulter inveniant, pro quibus et sancti
tui et angelicæ tibi supplicant potestates. Per.

FERIA SEXTA

Hebdom. tertia.

Præsta, quæsumus, Domine, observationes sa-
cras annua devotione recolentes, et corpore tibi
placeamus et mente. Per.

Concede, quæsumus, Domine, fragilitati nostræ
sufficiantiam competentem, ut suæ reparationis effe-
cium et pia conversatione recenseat, et cum exulta-
tione suscipiat. Per.

Secreta.

Accepta tibi sint, Domine, quæsumus, nostri dona
jejunii, quæ expiando nos tua gratia dignos efficiant,
et ad sempiterna promissa perducant. Per.

Postcommun.

Ilos, Domine, quos reficis sacramentis, adtolle
C
benignus auxiliis, ut tuæ redemptionis effectum et
mysteriis capiamus et moribus. Per.

Ad populum.

Super populum tuum, Domine, quæsumus, bene-
dictio copiosa descendat, indulgentia veniat, conso-
latio tribuatur, fides sancta succrescat, redemptio
sempiterna firmetur. Per.

FERIA SEPTIMA

Hebdom. tertia.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut dignitas
conditionis humanæ, per immoderantiam sauciata,
medicinalis parsimonie studio reformetur. Per Do-
minum.

Auge fidem tuam, Domine, quæsumus, e miseratus
D
in nobis, qualiter pietatis tuæ subsidia non negabis,
quibus integre contuleris firmitatem. Per.

Secreta.

Domine Deus noster, qui in his potius creaturis,
quas ad fragilitatis nostræ subsidium condidisti, tuo-
que nomini munera jussisti dicanda constitui, tribue,
quæsumus, ut et vitæ nobis præsentis auxilium et
æternitatis efficiant sacramentum. Per.

Postcommun.

Quod ore sumpsimus, Domine, mente capiamus,
et de munere temporali, fiat nobis remedium sempit-
ernum. Per.

tuere formidine; nec bona tua difficulter inveniant, etc.

* Pamelius in Sabbato Dominicæ tertiæ Quadra-
gesimæ legit: operatus in nobis, quia.

Ad populum.

Esio, quæsumus, Domine, propitius plebi tuæ, ut quæ tibi non placent respuentes, tuorum potius repleantur delectationibus mandatorum. Per Dominum.

XXVH.

QUARTA DOMINICA

Pro scrutinio II.

Omnipotens sempiterne Deus, Ecclesiam tuam spiritali jucunditate multiplica, ut qui sunt generatione terreni, fiant regeneratione cælestes. Per.

Remedii sempiterni munera, Domine, lætantes offerimus, suppliciter exorantes, ut eadem nos et digni venerari, et pro salvandis congruenter exhibere pericias. Per.

Infra canonem, ut supra,

Sequitur:

Postcommun.

Tu semper, quæsumus, Domine, tuam adtolle benignus familiam, tu dispone correctam, tu propitius tuere subjectam, tu governa perpetua bonitate salvandam. Per.

Ad populum.

Tu famulos tuos, quæsumus, Domine, bonis moribus placatus institue, tu in eis quod tibi placitum sit dignanter infunde, ut et digni sint, et tua valeant beneficia promereri. Per.

FERIA SECUNDA

Hebdom. quarta.

Sacræ nobis, quæsumus, Domine, observationis jejunia, et piæ conversationis augmentum, et tuæ propitiationis continuum præsentent auxilium. Per.

Proficiat, quæsumus, Domine, plebi tibi dicatæ piæ devotionis affectus, ut, sacris actionibus erudita, quanto majestati tuæ sit gravior, tanto donis potioribus augeatur. Per.

Secreta.

Cunctis nos, quæsumus, Domine, reatibus et periculis propitius absolve, quos tanti mysterii tribue esse consortes. Per Dominum.

Postcommun.

Divini satiati muneris largitate, quæsumus, Domine Deus noster, ut in hujus semper participatione vivamus. Per.

Ad populum.

Tueatur, quæsumus, Domine, dextera tua populum deprecantem, et purificatum dignanter erudiat, ut consolatione præsentis ad futura bona proficiat. Per.

FERIA TERTIA

Hebdom. quarta.

Da, nostræ summæ conditionis Reparator, ut semper declinemus a malis, et omne quod bonum est prompta voluntate sectemur. Per Dominum.

Exercitatio veneranda, Domine, jejunii salutaris populi tui corda disponat, ut et dignis mentibus

^a In margine : *Secreta.*

^b Ex Ordine Romano emenda : *digne.*

^c Apud Pamelium, feria 3 hebdomadis quartæ

A suscipiat paschale mysterium, et continuatæ devotionis sumat augmentum. Per.

Secreta.

Purifica nos, misericors Deus, ut Ecclesiæ tuæ preces, quæ tibi gratæ sunt pia munera deferentis, fiant, expiatis mentibus, gratiores. Per.

Postcommun.

Cælestia dona capientibus, quæsumus, Domine, non ad judicium pervenire patiaris, quod fidelibus tuis ad remedium providisti. Per.

Ad populum.

Populi tui, Deus, institutor et rector, peccata quibus impugnantur expelle, ut semper tibi placitus, et tuo munimine sit securus. Per.

FERIA QUARTA

Hebdom. quarta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui et iustis præmia meritorum, et peccatoribus per jejunium erroris sui veniam præbes, miserere supplicibus, parce peccantibus, ut reatus nostri confessio indulgentiam valeat percipere delictorum. Per Dominum nostrum.

Concede, misericors Deus, ut sicut nos tribuis solemne tibi deferre jejunium, sic nobis indulgentiæ tuæ præbe benignus auxilium. Per.

Secreta.

Accepta tibi sit, Domine, nostræ devotionis oblatio, quæ et jejunium nostrum te operante sanctificet, et indulgentiam tuæ consolationis obtineat. Per.

Postcommun.

C Sacramentorum benedictione satiati, quæsumus, Domine, ut per hæc semper mundemur a vitiis. Per.

Ad populum.

Da plebi tuæ, Domine, piæ semper devotionis affectum, ut, quæ prava sunt respuens, sancta conversatione firmetur, et a peccatis libera nullis adversitatibus adteratur. Per.

FERIA SEXTA

Hebdom. quarta.

Præsta, quæsumus, Domine, ut, salutaribus jejuniiis eruditi, a noxiis etiam vitiis abstinentes, propitiationem tuam facilius impetremus. Per.

Prosequere, quæsumus, omnipotens Deus, jejuniorum sacra mysteria, et quos ab escis carnalibus præcipis temperare, a noxiis quoque vitiis cessare concede. Per.

D

Secreta.

Hæc sacrificia nos, omnipotens Deus, potenti virtute mundatos, ad suum faciant puriores venire principium. Per.

Postcommun.

^a Sacra tua nos, Domine, quæsumus, et vivificando renovent, et renovando vivificent. Per.

Ad populum.

Adesto, Domine, populis, qui sacra mysteria contigerunt, ut nullis periculis affligantur, qui te protectore confidunt. Per Dominum.

Quadrages. : *impugnatur.*

^a Lege : *Sancta.*

^a Lege : *contingunt.*

FERIA SEPTIMA

Hebdom. quarta.

Deus, omnium misericordiarum ac totius bonitatis auctor, qui peccatorum remedia jejuniis, orationibus et elemosynis, demonstrasti, respice propitius in hanc humilitatis nostræ confessionem, ut qui inclinamur conscientia nostra, tua semper misericordia erigamur. Per.

Tua nos, Domine, quæsumus, gratia et sanctis exerceat veneranda jejuniis, cælestibus mysteriis efficiat aptiores. Per.

Secreta.

Offerimus tibi, Domine, munera, quæ dedisti, ut et creationis tuæ circa mortalitatem nostram testificentur auxilium, et remedium immortalitatis operentur. Per.

Postcommun.

Percepta nobis, Domine, præbeant tua sacramenta subsidium, ut et tibi grata sint nostra jejunia, et nobis proficiant ad medelam. Per Dominum.

Ad populum.

Plebem tuam, Domine, quæsumus, interius exteriusque restaura, ut quam corporeis non vis delectationibus impediri, spiritali facias vigere proposito, et sic rebus foveas^a transitoris, ut tribuas potius inherere perpetuis. Per.

XXVIII.

QUINTA DOMINICA

Quæ pro scrut. celebratur.

Concede, Domine, electis nostris ut, b sacris edocti mysteriis, et renoventur fonte baptismatis, et inter Ecclesiæ tuæ membra numerentur. Per.

Secreta.

Exaudi nos, omnipotens Deus, et famulos tuos, quos fidei Christianæ primitiis imbuisti, hujus sacrificii tribuas operatione mundari. Per.

*Infra canonem, ubi supra.**Sequitur :**Postcommun.*

Concurrat, Domine, quæsumus, populus tuus, et toto tibi corde subjectus, obtineat ut ab omni perturbatione securus, et salvationibus suæ gaudia promptus exerceat, et pro regenerandis benignus exoret. Per.

Ad populum.

Deus, qui cum salutem hominum semper operaris, nunc tamen populum tuum gratia abundantiore multiplicas, respice propitius ad electionem tuam, ut paternæ protectionis auxilio et regenerandos munias et renatos. Per.

FERIA SECUNDA

Hebdom. quinta.

Deus, qui ad imaginem tuam conditis ideo das temporalia, ut largiaris æterna, Ecclesiam tuam spiritali fecunditate multiplica, ut qui sunt generatione terreni, fiant regeneratione cælestes. Per Dominum.

Altera nos, Deus salutaris noster, et in sacrificio

^a Lege : transitoris.^b Lege : sanctis.

A jejuniorum nostras mentes purifica, ut ad beneficia recolenda, quibus nos instaurare dignatus es, tribuas venire gaudent. Per.

Secreta.

Exaudi nos, omnipotens Deus, et famulos tuos, quos fidei Christianæ, primitiis imbuisti, hujus sacrificii tribuas operatione mundari. Per.

Postcommun.

Sanctificent nos, Domine, sumpta mysteria, et paschalis observantiæ sufficientem nobis tribuant facultatem. Per.

Ad populum.

Benedictio, Domine, quæsumus, in tuos fideles copiosa descendat, et quam subjectis cordibus expetunt, largiter consequantur. Per.

FERIA TERTIA

Hebdom. quinta.

Præsta, quæsumus, Domine, ut observationes sacras annua devotione recolentes, et corpore tibi placeamus et mente. Per.

Fiat, quæsumus, Domine, per gratiam tuam fructuosus nostræ devotionis affectus, quia tunc nobis proderunt suscepta jejunia, si tuæ sint placita pietati. Per.

Secreta.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut celebraturi c sacra mysteria, non solum ab continentiam corporalem, sed, quod est potius, habeamus mentium puritatem. Per.

Postcommun.

C Vegetet nos, Domine, semper et innovet tuæ mensæ libatio, quæ fragilitatem nostram gubernet, et protegat, et in portum perpetuæ salutis inducat. Per.

Ad populum.

Libera, Domine, quæsumus, a peccatis et hostibus tibi populum supplicentem : in sancta conversatione viventes, nullis afficiantur adversis. Per Dominum.

FERIA QUARTA

Hebdom. quinta.

Jejunia, quæsumus, Domine, quæ sacris exequimur institutis, et nos a reatibus nostris semper expellant, et tuam nobis justitiam faciant esse placitam. Per Dominum.

D Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut quos jejunia votiva castigant, ipsa quoque devotio sancta lætificet, ut, terrenis affectibus mitigatis, facilius cælestia capiamus. Per.

Secreta.

Præsta, omnipotens Deus, ut jejuniorum placatus sacrificiis, remissionis tuæ nos venia prosequaris. Per.

Postcommun.

Adesto, Domine, fidelibus tuis, et quos cælestibus reficis sacramentis, a terrenis conserva periculis. Per Dominum.

^a Lege : sancta.

Ad populum.

Gregem tuum, Pastor bone, placatus intende, et oves, quas pretioso sanguine Filii tui redemisti, diabolica non sinas incursione lacerari. Per.

FERIA SEXTA

Hebdom. quinta.

Tribue nobis, quæsumus, Domine, indulgentiam peccatorum, ut instituta paschalia tibi placitis sensibus operemur. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, clementiam tuam suppliciter exoramus, ut qui mala nostra semper prævenis miserando, facias nos tibi placitos, et piis actionibus et jejuniis salubribus expiando. Per.

Secreta.

Sanctifica nos, quæsumus, Domine, his muneribus offerendis, et paschalis observantiæ sufficientem nobis tribue facultatem. Per.

Postcommun.

Da, quæsumus, Domine, ut tanti mysterii munus indultum, non condemnatio, sed sit medicina summentibus. Per.

Ad populum.

Protege, Domine, populum tuum, et in sanctorum tuorum patrocinio^a confidentem perpetua defensione gubernare. Per.

FERIA SEPTIMA

Hebdom. quinta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per abstinenciam salutarem et corporibus nostris mederis et mentibus, Majestatem tuam supplices exoramus, ut pia jejunantium precatione placatus, et præsentia nobis subsidia præbeas et futura. Per.

Sanctifica hoc jejunium^b tuorum corda fidelium, Deus miserator iustringa, et quibus devotionis præstas affectum, præbe supplicantibus pium benignus auditum. Per.

Secreta.

Sacrificia, Domine, propensius ista restaurent, quæ medicinalibus sunt instituta jejuniis. Per.

Postcommun.

Supplices te rogamus, Domine Deus noster, ut sicut nos Filii tui corporis et sanguinis sacrosancti pascis alimonia, ita nos et divinæ naturæ ejus facias esse consortes. Per.

Ad populum.

Visita, quæsumus, Domine, plebem tuam, et corda sacris dicata mysteriis pietate tuere pervigili, ut remedia salutis æternæ, quæ te miserante percipit, te protegente custodiat. Per.

^a Lege: *confitemem.*

^b Legendum: *et tuorum.* Vel, ut in Editis: *Sanctificato hoc jejunio, tuorum corda, etc.*

^c Sic emendavimus ex Missali antiquo ms. cardinalis Sanctorii in Bibliotheca Barberina; in Exemplari legebatur: *initiarum.* In Vaticano Codice 567, habetur idem scrutinium, ita ut intelligamus illo usam fuisse Romanam Ecclesiam.

A

XXIX.

DENUNTIATIO PRO SCRUTINIO,

*Quod tertia hebdomada in Quadrages.
secunda feria, c. initiatur.*

Scrutiniū diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri divinitus instruantur, imminere cognoscite. Ideoque sollicita devotione, succedente sequente illa feria, circa horam diei sextam convenire dignemini. Ut cæleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa^d destruetur, et janua regni cælestis aperitur, inculpabili, Deo juvante, ministerio peragere valeamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ut autem venerint ad ecclesiam, scribuntur nomina infantum ab acolytho, et vocantur in ecclesia per nomina, sicut scripti sunt. Et statuunt masculi in dexteram partem, feminae in sinistram, et dat orationem presbyter super eos.

XXA.

ORAT. SUPER ELECTOS

Ad catechumenum faciendum.

Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, respicere dignare super hos famulos tuos, quos ad rudimenta fidei vocare dignatus es. Omnem cæcitatem cordis ab eis expelle; disrumpe omnes laqueos Satanæ, quibus fuerant conligati; aperi eis, Domine, januam pietatis tuæ; et signo sapientiæ tuæ imbuti, omnium cupiditatum sœtoribus careant, et suavi odore præceptorum tuorum læti tibi in ecclesia deserviant; et proficiant de die in diem, ut idonei efficiantur accedere ad gratiam baptismi tui, et percepta medicina. Per Dominum nostrum.

Preces nostras, quæsumus, Domine, clementer exaudi, et hos electos tuos crucis Dominicæ, et ejus impressione signamus, virtute custodi, ut magnitudinis gloriæ rudimenta servantes, per custodiam mandatorum tuorum ad regenerationis pervenire gloriam mereantur. Per.

Deus, qui humani generis ita es conditor, ut sis etiam reformator, propitiare populis adoptivis, et novo testamento sobolem novæ prolis adscribe, et filii promissionis, quod non^b potuerunt adsequi per naturam, gaudeant se recepisse per gratiam. Per Dominum nostrum.

XXXI.

BENEDICTIO SALIS

dandi catechumen.

Exorcizo te, creatura salis, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in charitate Domini nostri Jesu

Missale vetustum ms. ejusd. card.: *destruitur.*

^e Apud Pamelium: *ut signo.*

^f Sic emendavimus ex Pamelio, cum perperam legatur in Exemplari: *percepta medicina.*

^g Apud Pamelium legitur: *impressionem, cum, quia in oratione sit sermo in singulari.*

^h Ita correctum ex Pamelio; Exemplar enim mendose habet: *potuerint.*

Christi, et in virtute Spiritus sancti. Exorcizo te per Deum vivum, et per Deum verum, qui te ad tutelam humani generis procreavit, et populo venienti ad credulitatem per servos suos consecrare præcepit. Proinde regamus te, Domine Deus noster, ut hæc creatura salis in nomine Trinitatis efficiatur salutare sacramentum ad effugandum inimicum; quem tu, Domine, sanctificando sanctifices, benedicendo benedicas, ut fiat omnibus accipientibus perfecta medicina permanens in visceribus eorum, in nomine Domini nostri Jesu Christi. Qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Et post hanc orationem pones sal in ore infantis. et dices: Accipe illi sal sapientie: propitiatus in vitam æternam

XXXII.

BENEDICTIO

Post datum saltem.

Deus patrum nostrorum, Deus universæ conditor veritatis, te supplices exoramus, ut hunc famulum tuum respicere digneris propitiis, ut hoc primum pabulum salis gustantem, non ^a diutius esurire permittas, quo minus cibo expleatur cælesti, quatenus sit semper, Domine, spiritu fervens, spe gaudens, tuo semper nomini serviens; perduc eum ad novæ regenerationis lavacrum, ut cum fidelibus tuis promissionum tuarum æterna præmia consequi mereatur. Per Dominum.

XXXIII

ITEM EXORCISMI SUPER ELECTOS,

Quos acolythi, imposita manu super eos, dicere debent.

Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus, qui Moysi famulo tuo in monte Sinai apparuisti, et filios Israel de terra Ægypti eduxisti, deputans eis angelum pietatis tuæ, qui custodiret eos die ac nocte, te, quesumus, Domine, ut mittere digneris sanctum angelum tuum, ut similiter custodiat et hos famulos tuos, et perducatur eos ad gratiam baptismi tui.

Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, et da honorem Deo vivo et vero; et da honorem Jesu Christo Filio ejus, et Spiritui sancto; et recede ab his famulis Dei. Quia istos sibi Deus et Dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam et benedictionem fontemque baptismatis ^b donum vocare dignatus est. Per hoc signum sanctæ crucis, frontibus eorum ^c quod nos damus, tu, maledicte diabole, nunquam audeas violare.

Item ^d feminas.

Deus cæli, Deus terræ, Deus angelorum, Deus archangelorum, Deus prophetarum, Deus martyrum, Deus omnium bene viventium, Deus cui omnis lin-

^a Ita posuimus ex Pamelio; quia male habebatur in Exemplari: *deucius*.

^b In Missali cardinalis Sanctorii omittitur *donum*.

^c Lege: *quem nos*. — Emeudavimus ex Pamelio. Mendose enim scriptum: *quem nos*.

^d In margine: *super*.

^e Lege: *renuntiatoribus*. — Sed perperam ex Pamelio: *renuntiatoribus*.

Aqua conficitur celestium, terrestrium, et infernorum, te invoco, Domine, ut has famulas tuas perducere et custodire digneris ad gratiam baptismi tui. Ergo, maledicte, *ut supra*.

Item super masculos.

Audi, maledicte Satanas, adjuratus per nomen æterni Dei et Salvatoris nostri Filii Dei, cum tua victus invidia, tremens, gemensque discede. Nihil tibi sit commune cum servis Dei jam cælestia cogitantibus, ^e renuntiatoris tibi ^f ac sæculo tuo, et beate immortalitati ^g victuris. Da igitur honorem advenienti Spiritui sancto, qui ex summa cæli arce descendens, perturbatis fraudibus tuis divino fonte purgata pectora, id est, sanctificata, Deo templum et ^h habitaculum perficiat, et ab omnibus penitus ⁱ noxiis præteritorum criminum liberati servi Dei, gratias perenni Deo referant semper, et benedicant nomen ejus sanctum in sæcula sæculorum. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Item super feminas.

Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus qui tribus I Israel monuisti, et Susannam de falso crimine liberasti, te supplex deprecor, Domine, ut liberes et has famulas tuas, et perducere eas digneris ad gratiam baptismi tui. Ergo maledicte, *ut supra*.

Item super masculos

Exorcizo te, immonde spiritus, in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti, ut ex eas et recedas ab his famulis Dei. Ipse enim tibi imperat, maledicte dammate, qui pedibus super mare ambulavit, et Petro mergenti dexteram porrexit. Ergo maledicte, *sicut supra*.

Item super feminas.

Exorcizo te, immonde spiritus, per Patrem et Filium, et Spiritum sanctum, ut ex eas et recedas ab his famulabus. Ipse enim tibi imperat, maledicte dammate, qui caeco nato oculos aperuit, et quatruiduum Lazarum de monumento suscitavit. Ergo, maledicte, *ut supra*.

Sequitur oratio, quam sacerdos dicere debet.

Æternam, ac iustissimam pietatem tuam deprecor, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, luminis et veritatis, super hos famulos et famulas tuas, ut digneris eos illuminare lumine intelligentiæ tuæ. Munda eos, et sanctifica. Da eis scientiam veram, ut digni efficiantur accedere ad gratiam baptismi tui; teneant firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, ut apti sint ad percipiendam gratiam tuam. Per.

^f Ita Pamelius. In Exemplari scriptum male: *a sæculo tuo*.

^g Exemplar mendose habet: *victoria*.

^h Lege *habitu*. — Sed perperam.

ⁱ Apud Pamelium legitur: *noxia*.

^j Pamelius habet: *Israel de Ægypti servitute liberasti per Moysen famulum tuum, et de custodia mandatorum tuorum monuisti*.

XXXIV.

INCIPIT EXPOSITIO EVANGELIORUM

In anrium^a apertionem ad electos.

Primitus enim procedunt de sacrario IV diaconi cum quatuor Evangelis, præcedentibus duobus candelabris cum thuribulis^b, et ponuntur super IV angulos altaris. Et tractat presbyter, antequam aliquis eorum legat, his verbis.

Aperturi vobis, filii charissimi, Evangelia, id est, gesta divina, prius ordinem insinuare debemus, quid est Evangelium, et unde descendat, et cujus in eo verba ponantur, et quare quatuor sint, qui hæc gesta scripserunt, vel qui sunt ipsi quatuor qui, divino Spiritu adnuntiante, Propheta signati sunt. Ne forte sine hæc ordinis ratione vel causa stuporem vobis in mentibus relinquamus. Et quia ad hoc venistis, ut aures vobis aperiantur, nec incipiat sensus vester obtundi. Evangelium dicitur proprie bona adnuntiatio, quæ uniusque adnuntiatio est Jesu Christi Domini nostri. Descendit autem Evangelium ab eo quod adnuntiet et ostendat, quod is qui, ^c per prophetas loquebatur venit in carnem, sicut scriptum est: Qui loquebar, Ecce adsum. Explicantes autem breviter quid sit Evangelium, vel qui sint hi quatuor qui per Prophetam ante monstrati sunt, nunc sua quæque nomina singulis adsignemus indicis. Ait enim propheta Ihezechiel: Et similitudo vultus eorum, ut facies Hominis, et facies Leonis a dexteris illius; et facies Vituli, et facies Aquilæ a sinistris illius. ^d Hos quatuor habet figuram habentes, evangelistas esse non dubium est. Sed nomina eorum qui Evangelia scripserunt, hæc sunt: Matthæus, Marcus, Lucas, Johannes.

Et adnuntiat diaconus, dicens:

Siate cum silentio, audientes intente. *Et incipiens legit:* Initium Evangelii secundum Matthæum, usque: Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Postquam legerit, tractat presbyter his verbis.

Filii charissimi, ne diutius ergo vos teneamus, exponamus vobis, quam rationem, et quam figuram unusquisque in se contineat, et quare Matthæus in se figuram Hominis habeat, quia in initio suo nihil aliud agit, nisi nativitatem Salvatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic enim cœpit: Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham. Videtis quia non immerito huic hominis adsignata persona est, quando ab hominis nativitate initium comprehendit; nec immerito, ut diximus, huic mysterio adsignata est Matthæi persona.

Item adnuntiat diacon, ut supra.

Siate cum silentio, audientes intente. *Et legit:*

^a In Exemplari mendose: apertionum

^b Ex Missali cardinalis Sanctorii. In Exemplari egitur: thuribulis.

^c Correctum ex eodem Missali. Exemplar omisit per.

^d Perperam in Exemplari: III.

Hæc eadem habes in Missali Gallicano veteri. Missale autem cardinalis Sanctorii legit: Sire qui canat.

A Initium Evangelii secundum Marcum, usque: Ego baptizo vos aqua; ille vero baptizabit vos Spiritu sancto.

Et sequitur presbyter his verbis:

Marcus evangelista Leonis gerens figuram, a solitudine incipit dicens: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. ^e Sive quia regnat invictus. Hujus Leonis ^f multifaria invenimus exempla, ut non vacet dictum illud: Juda filius meus, catulus Leonis, de germine mihi ascendisti; recubans dormivit, ut Leo, et sicut catulus Leonis: quis ^g excitabit eum?

Item adnuntiat diacon, ut supra.

Et legit: Initium Evangelii secundum Lucam, usque: Parare Domino plebem perfectam.

Et prosequitur presbyter his verbis:

Lucas evangelista Vituli speciem gestat, ad cujus instar Salvator noster est immolatus. Ille enim Christi Evangelium locuturus, sic cœpit de Zacharia et Elisabeth, de quibus Joannes Baptista in summa natus est senectute. Et ideo Lucas Vitulo comparatur, quia duo cornua, duo testamenta; et quatuor pedum ungulas, quatuor Evangelia, quasi tenera firmitate nascentia, in se ^h plenissima continebat.

Item adnuntiat a diacono ut supra.

Et legit: Initium Evangelii secundum Johannem, usque: Plenum gratiæ et veritatis.

Iterum prosequitur presbyter his verbis:

Johannes habet similitudinem Aquilæ, eo quod nimis alta petierit; ait enim: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Et David dicit de persona Christi: Renovabitur sicut aquilæ juvenus tua: id est Jesu Christi Domini nostri; qui resurgens a mortuis, ascendit in cælos. Unde jam vobis conceptis, ⁱ prægnans gloriatur Ecclesia, omnem festivitatem votorum, ad nova tendere Christianæ legis exordia, ut adveniente die venerabilis Paschæ, lavacro baptismatis renascentes, sicut sancti omnes mereamini fidele munus infantie a Christo Domino nostro percipere. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

XXXV.

INCIPIT PREFATIO SYMBOLI AD ELECTOS,

Id est, antequam dicas Symbolum, his verbis prosequeris:

Dilectissimi, nobis accepturi sacramenta baptismatis, et in novam creaturam sancti Spiritus creandi, fidem, quam credentes justificandi esis toto corde concipite, et animis vestris vera conversatione mutatis, ad Deum, qui mentium nostrarum est inlu-

^f Lege multifaria. — Sed perperam.

^g Lege: excitavit.

^h In Missali Gallicano veteri infra posito legitur: plenissime. Missale cardinalis Sanctorii omittit nascentia.

ⁱ Ita correctum ex Missali cardinalis Sanctorii. In Exemplari enim vitiose scriptum: prægnans.

^j Ita correctum ex prælaudato Missali, nam exemplar habet mendose: quam.

minator, accedite: suscipientes ^a evangelicæ Symboli sacramentum a Domino inspiratum, ^b apostolis institutum, cujus pauca quidem verba sunt, sed magna mysteria. Sanctus etenim Spiritus, qui magistris Ecclesie ista dictavit, tali eloquio, talique brevitate, salutiferam condidit fidem, ut quod credendum vobis est, semperque providendum, nec intelligentiam possit latere, nec memoriam fatigare. Intentis itaque animis Symbolum discite, et quod vobis sicut ^c accepimus tradimus, non alicui materiæ, quæ corrumpi potest, sed paginis vestri cordis ascribite. Confessio itaque fidei, quam suscepistis, hoc inchoatur exordi.

Post hæc, accipiens acolythus unum ex ipsis infantibus masculum, tenens eum in sinistro brachio, ponens manum super caput ejus. Et interrogat ^d eum presbyter.

Qua lingua confitentur Dominum nostrum Jesum Christum. *Resp. Græce. Iterum dicit presbyter:* Adnuncia fidem ipsorum qualiter credunt.

Et dicit acolythus Symbolum Græce decantando, tenens manum super caput infantis, in his verbis:

Credo	in unum	Deum,	Patrem	omni
Pisteuo.	his ena.	Theon.	Patera.	panto-
potentem,	factorem	celi	et terræ,	visibilium
cratora.	poietun.	uranu.	kae gis.	oraton.
omnium	et invisibilium		Et in unum	
kae panton.	kae aoraton.		kae his ena.	
Dominum	Jesum	Christum,	Filium	Dei
Kyriou.	Ihm.	Xpm.	ton yon.	tu theu.
unigenitum;	de Patre	natum		
ton monogenin.	ton ec tu patros.	gentienta.		
ante omnia	secula;	lumen de lumine;		
pro panton.	ton eonon.	los ec lotos.		
Deum	verum	de Deo	vero;	
theon.	alithin.	ec theu.	alithinu.	
natum,	non factum;	consubstantialem		
gentienta.	uppihentia.	omoysson.		
Paris	per quem omnia	facta sunt;		
tu patri.	did'u taô panta.	egenonto.		
qui propter nos	homines	et propter		
ton d'himas.	tus anthropus.	kae dia tin.		
nostram	salutem	descendentem	de	
himeteran.	soterian.	kateionta.	ec ton.	
calis;	et incarnatum	de Spiritu		
uranu.	kae sarcotentia.	ec pneumatos.		
sancto,	et Maria	virgine,		
agiu	kae Maria.	tis parthenu.		
et humanatum;	crucifixum	etiam pro		
kae inanthropisanta.	staurothenta.	de yper.		
nobis	sub Pontio	Pilato,	et passum,	
inon.	epi Pontio.	Pilatu.	kae pathonta.	
et sepultum;	et resurgentem.	tertia		
Kae pathenta.	kae anast enta.	ti triti.		
die	secundum	Scripturas;	et ascen-	
himera.	kata.	tas Graphas.	kae ancl-	
ndentem	in	celis,	et sedentem	
thonta.	his tus.	uraus.	kae katezomeno.	
ad dexteram	Patris;	et iterum	venturum	
en dexia.	tu Patros.	kae pain.	ercomenon.	

^a Missale ms. cardinalis Sanctorii legit: *evangelicis*.

^b In eodem Missali: *ab Apostolis*.

^c Lege: *accipimus*.

^d In Exemplari legitur: *ei*.

^e Lege: *non erunt fines*.

cum gloria	judicare	vivos	et mortuos.
meta doxis.	crinein.	zontas.	kae necrus.
cujus regni	* non erit	finis.	et in
vis.	basinas.	ve estin.	thelos.
Spiritum	sanctum	Dominum	et
to Pneuma.	to agion.	ton Kyriou.	kae
vivificatorem;	et Patre	procedentem;	
zoophyon.	ton ec tu patros.	emporegomenon.	
qui cum Patre	et Filio	simul	adora-
ton syn Patri.	kae yion.	synpros.	kynu-
tum	et conglorificatum;	qui locutus est	
menon.	kae syndoxazomen.	to islesan.	
per prophetas.	In unam,	sanctam,	
dia ton propheton.	Illis mian.	agian.	
catholicam	et apostolicam	Ecclesiam.	
catholicin.	kae apostolicin.	Ecclesiam.	
Confiteor	unum	baptisma	in remissionem
Omologo.	en.	baptisma.	his apesin.
peccatorum.	Spero	resurrectionem	mortuorum
amarton.	Prosdoko.	anastasion.	necron.
et vitam	futuri	sæculi.	Amen.
kae zoin.	tu mellontos.	aeonas.	Amiu.

Filii charissimi, audistis Symbolum Græce, audite et Latine. Et dicis: Qua lingua confitentur Dominum nostrum Jesum Christum. *Resp. Latine.* Adnuncia fidem ipsorum, qualiter credunt.

Ponens manum acolythus super caput infantis, et dicit Symbolum decantando, his verbis:

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem celi et terræ, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum; de Patre natum ante omni sæcula; lumen de lumine; Deum verum de Deo vero; natum, non factum; consubstantiali ^f Patri per quem omnia facta sunt; ^g qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendentem de cælis; et incarnatum de Spiritu sancto, et Maria Virgine, et humanatum; crucifixum etiam pro nobis sub Pontio Pilato, et passum, et sepultum; et resurgentem tertia die secundum Scripturas; et ascendentem in cælos, et sedentem ad dexteram Patris; et iterum venturum cum gloria judicare vivos et mortuos; cujus regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem; ex Patre procedentem; qui cum Patre et Filio simul ^h adoratum, et conglorificatum; qui locutus est per prophetas. In unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum. Spero resurrectionem mortuorum, et vitam futuri sæculi. Amen.

Hoc expleto, sequitur presbyter his verbis:

Hæc summa est fidei nostræ, dilectissimi nobis, hæc verba sunt Symboli, non sapientiarum humano sermone facta, sed veræ divinitus ratione disposita. Quibus comprehendendis atque servandis nemo non idoneus, nemo non aptus. Ille Dei Patris et Filii una æqualis pronuntiatur potestas. Ille Unigenitus Dei de

^f Lege: *Patris*.

^g Ita Missale cardinalis Sanctorii, sed verba, quæ sequuntur, ponit sic: *descendit, incarnatus est, et homo factus est, crucifixus, passus, et sepultus, etc.*

^h Ita in eodem Missali, sed verba ponuntur sic: *adoratur, et conglorificatur.*

Maria Virgine et Spiritu sancto secundum carnem A
natus ostenditur. Hic ejusdem crucifixio et sepultura,
ac die tertia resurrectio prædicatur. Hic ascensio
ipsius super cælos et confessio in dextera paternæ
majestatis agnoscitur, venturusque ad judicandos
vivos et mortuos declaratur. Hic Spiritus sanctus in
eadem qua Pater et Filius deitate indiscretus acci-
pitur. Hic postremo Ecclesiæ vocatio, peccatorum
remissio, et carnis resurrectio ^a perdocetur. Vos
itaque, dilectissimi, ex vetere homine in novum re-
formamini; et de carnalibus spirituales, de terrenis
incipitis esse cælestes: secuta et constanti fide cre-
dite resurrectionem, quæ facta est in Christo, etiam
in nobis omnibus ^b esse complendam: et hoc secu-
turum in toto corpore, quod præcessit in capite.
Quoniam et ipsum, quod percepturi estis baptismi
sacramentum, ^c hujus spei expremat formam ^d ibi.
Quædam enim ibi mors, et quædam resurrectio ce-
lebratur. Vetus homo deponitur, novus sumitur.
Peccator aquas ingreditur; et justificatus egreditur.
Ille abjicitur, qui traxit ad mortem, et suscipitur
ille qui reduxit ad vitam, per cujus gratiam vobis
conferitur, ut filii Dei sitis, non carnis voluntate
editi, sed sancti Spiritus virtute generati. Et ideo
hanc brevissimam plenitudinem ita debetis vestris
cordibus inhærere, ut omni tempore præsidio hujus
confessionis utamini. Invicta est enim semper talium
armorum potestas contra omnes insidias inimici ad
bonam Christi militiam profuturis. Diabolus, qui
hominem tentare non desinit, munitos vos hoc Sym-
bolo semper inveniatur. Ut, devicto adversario, cui
renuntiatis, gratiam Domini incorruptam et immacu-
latam usque in finem, ipso, conflitemini, protegente,
servetis, ut in quo peccatorum remissionem accipitis,
in eo gloriam resurrectionis habeatis. Ergo, dile-
ctissimi, præfatum Symbolum fidei Catholice in
præsenti cognovistis, nunc euntes edocimini nullo
mutato sermone. Potens est enim Dei misericordia
quæ et vos ad baptismi fidem currentes perducatur, et
nos qui vobis mysteria tradimus, una vobiscum ad
regna cælestia faciat pervenire. Per eundem Domi-
num nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in
sæcula sæculorum. Amen.

XXXVI.

ITEM PRÆFATIO ORATIONIS DOMINICÆ.

Et admonentur a diacono, ut supra.

Dominus et Salvator noster Jesus Christus, inter
cætera salutaria præcepta, discipulis suis petentibus
quemadmodum orare deberent eam formam eis ora-
tionis concessit, quam etiam lectione præsentis et vos
plenius cognovistis. Audiat nunc dilectio vestra
quemadmodum doceat discipulos suos orare Deum
Patrem omnipotentem: Tu autem cum orabis, intra
in cubiculum tuum, et, clauso ostio, ora Patrem

tuum. Cubiculum quod nominat, non occultam do-
mum ostendit, sed cordis nostri secreta illi soli pa-
tere commemorat. Et clauso ostio, Deum adorare
debere, id est, ut a mala cogitatione pectus nostrum
mystica clave claudamus, ac, labiis clausis, incor-
rupta mente Deo loquamur. Deus autem noster, fi-
dei, et non vocis, auditor est. Claudatur ergo clave
fidei pectus nostrum contra insidias adversarii, et
soli Deo pateat, cujus templum esse cognoscitur, ut
cum habitat in cordibus nostris, ipse sit advocatus
in precibus nostris. Ergo Dei Sermo et Dei Sapien-
tia, Christus Dominus noster, hanc orationem nos
docuit, ut ita oremus.

Post hoc intras, et dicis:

PATER NOSTER, QUI ES IN CÆLIS.

Hæc libertatis vox est, et plena fiducia. Ergo his
vobis moribus est vivendum ut et filii Dei, et fra-
tres Christi esse possitis. Nam Patrem suum Deum,
qua temeritate dicere præsumit, qui ab ejus volun-
tate degenerat? Unde vos, dilectissimi, dignos exhi-
bete adoptione divina, quoniam scriptum est: Quot-
quot crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios
Dei fieri.

ANCTIFICETUR NOMEN TUUM.

Id est, non quod Deus nostris ^a sanctificationibus,
qui semper est Sanctus, sed petimus ut nomen ejus
sanctificetur in nobis, ut qui in baptismo ejus san-
ctificamur, in eo quod esse ^f incepimus perseve-
remus.

ADVENIAT REGNUM TUUM.

Deus namque noster quando non regnat maxime,
cujus regnum est immortale? Sed cum dicimus:
Veniat regnum tuum, nostrum regnum petimus ad-
venire a Deo nobis promissum, Christi sanguine et
passione quæsitum.

FIAT VOLUNTAS TUA, SICUT IN CÆLO ET IN TERRA.

Idest, in eo fiat voluntas tua, ut quod tu vis in
cælo, hoc nos in terra positi inreprehensibiliter fa-
ciamus:

PANEM NOSTRUM COTIDIANUM DA NOBIS HODIE.

Hic spiritalem cibum intelligere debemus. Chri-
stus enim panis est noster, qui dixit: Ego sum pa-
nis vivus, qui de cælo descendi. Quem cotidianum
dicimus, quod ita nos semper immunitatem petere
debemus peccati, ut digni simus cælestibus ali-
mentis.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMIT-
TIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.

Hoc præcepto significans, non nos aliter peccato-
rum posse veniam promereri, nisi prius nos, ^a in
nos delinquentibus aliis relaxemus, sicut in Evange-
lio Dominus dicit: Nisi dimiseritis peccata homini-
bus, nec vobis Pater vester dimittet peccata vestra.

^a Lege: perducitur. — Sed correximus ex supra
relato Missali.

^b Ita emendavimus ex dicto Missali, cum in Exem-
plari legatur, est complenda.

^c Lege: huc spei. — Sed perperam.

^d Redundat ibi, et omittitur in dicto Missali.

^e Missale Gallicanum habet: sanctificetur orationi-
bus, qui.

^f Lege: incipimus.

^g Lege: in nobis. — Sed mendose.

ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM.

Id est, ne nos patiaris induci ab eo qui tentat, pravitatis auctore. Nam dicit Scriptura : Deus enim intentator malorum est. Diabolus vero est tentator ; ad quem evincendum Dominus dicit : Vigilate et orate ne intretis in tentationem.

SED LIBERA NOS A MALO.

Hoc ideo ait, quia dixit Apostolus : Nescitis quid vos oporteat orare. Unus Deus omnipotens ita a nobis orandus, ut quicquid humana fragilitas cavere et vitare non prævalet, hoc ille ut possimus propitius nobis conferre dignetur Jesus Christus Dominus noster. Qui vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum.

Item adiuvant diacon. ut supra.

State cum disciplina et cum silentio, audientes intente.

Audistis, dilectissimi, Dominicæ orationis sancta mysteria ; nunc euntes ea vestris cordibus innovate, ut ad exorandam ac percipiendam Dei misericordiam perfecti in Christo esse possitis. Potens est Dominus Deus noster, et vos, qui ad fidem ^a curretis, ad lavacrum aquæ regenerationis perducatur, et nos, qui vobis mysterium fidei catholicæ una tradidimus, vobiscum ad cælestia regna faciat pervenire. Qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum.

XXXVII.

DOMINICA IN PALMAS.

DE PASSIONE DOMINI.

Deus, quæ humano generi ad imitandum humilitatis exemplum, Salvatorem nostrum et carnem sumere, et crucem subire fecisti, concede propitius ut et patientiæ ejus habere documentum, et resurrectionis ejus consortia mereamur Christi Domini nostri. Qui tecum vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti. Per.

Deus, quem diligere et amare justitia est, ineffabilis gratiæ tuæ in nobis dona multiplica, ut qui fecisti nos morte Filii tui sperare quod credimus, fac nos, eodem resurgente, pervenire quo tendimus. Per.

Secreta.

Ipsa majestati tuæ, Domine, fideles populos commendet oblatio, quæ per Filium tuum reconciliavit inimicos, Jesum Christum Dominum nostrum. Qui tecum vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum.

Postcommun.

Sacro munere satiati, supplices te, Domine, deprecamur, ut quod ^a debite servitutis celebramus officio, salvationis tuæ suscipiamus augmentum. Per.

Ad populum.

Purifica, quæsumus, Domine, familiam tuam, et ab omnibus contagiis pravitatis emunda, ut redempta vasa sui Domini passione. non spiritus immu-

A dus rursus inficiat sed salvatio sempiterna possideat. Per.

FERIA SECUNDA

Hebdom. sexta.

Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et famulos tuos æterna protectione sanctifica, pro quibus Christus Filius tuus per suum cruorem nobis instituit paschale mysterium. Per Dominum nostrum.

Excita, Domine, tuorum corda fidelium, ut sacris intenta doctrinis et intelligent quod sequantur, et sequendo fideliter adprehendant. Per.

Secreta.

Respice, Domine, propitius sacra mysteria, quæ gerimus, et quod ad nostra evacuanda ^d præjudicia misericors providisti, vitam nobis tribue fructificare perpetuam. Per.

Postcommun.

Sancta tua nos, Domine, quæsumus, et vivificando semper renovent, et renovando vivificent. Per.

Ad populum.

Populum tuum, Domine, quæsumus, toto corde converte, quia quos defendis etiam delinquentes, majore pietate tueris et sincera mente devotos. Per.

FERIA TERTIA

Hebdom. sexta.

Da, misericors Deus, ut quod in tui Filii passione mundus exercuit, salutare nobis fideliter sentiamus. Per.

C Fac, omnipotens Deus, ut quæ veraciter facta recurrimus, in nostrum transire remedium gratulemur. Per.

Secreta.

Intende, quæsumus, Domine, hostias familie tuæ, et quam sacris muneribus facis esse participem, tribuas ad ejus plenitudinem pervenire. Per.

Postcommun.

Repleti, Domine, sacri muneris gratia, supplices exoramus, ut quæ gustu corporeo dulci veneratione ^e contigimus, dulciora mentibus sentiamus. Per.

Ad populum.

Da, quæsumus, Domine, fidelibus tuis, et sine cessatione, capere paschalia Sacramenta ; et desideranter expectare ventura, ut mysteriis, quibus renati sunt, permanentes, ad novam vitam his operibus perducantur. Per.

FERIA QUARTA

Hebdom. sexta.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui Christi tui beata passione nos reparas, conserva in nobis opera misericordiæ tuæ, ut in hujus celebritate mysterii, perpetua devotione vivamus. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens et misericors Deus, ut sicut in condemnatione Filii tui, salus omnium fuit piaculum perfidorum, ita et per miseri-

^a In Missali Gallicano : *curritis*

^b In Exemplari male scriptum : *amicus*.

^c Lege : *debite*. — Sed perperam.

^d Exemplar minus recte habet : *perjudicia*.

^e Lege : *contigimus*.

cordiam tuam communis sit cultus iste credentium. **A** Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, munus oblatum, et dignanter operare, ut quod passionis mysterio gerimus, piis affectibus consequamur. Per.

Postcommun.

Cælestis doni benedictione præcepta, supplices te, Domine, deprecamur, ut hoc idem nobis semper et sacramenti causa sit et salutis. Per.

Ad populum.

Auxiliare, Domine, populo tuo, ut sacris et devotionem proficiens incrementis, et tuo semper munere gubernetur, et ad redemptionis æternæ pertingat, te ^a ducente, consortium. Per.

XXXVIII.

ORAT. IN QUINTA FERIA.

Eodem die non psallitur, nec salutat, idest, non dicit: Dominus vobiscum, et reconciliatio penitentis.

Omnipotens sempiternus Deus, da, quæsumus, universis famulis tuis plenius, atque perfectius omnia festi paschalis introire mysteria, ut incunctanter pia corda cognoscant quantum debeant de confirmata in Christo renascentium glorificatione gaudere. Per.

Concede credentibus, misericors Deus, salvum nobis de Christi passione remedium; et humanæ fragilitatis præteritæ culpæ laqueos ^b æternæ suffragio plebs absolvat. Per Dominum nostrum.

Omnipotens sempiternus Deus, qui vitam humani generis, pro nobis Filio tuo moriente, salvasti, præsta, quæsumus, ut in hac populi tui devotione fructus ^c præveniat gaudiorum. Per Dominum.

ORDO AGENTIBUS PUBLICAM PŒNITENTIAM.

Egreditur penitens de loco ubi penitentiam gessit, et in gremio præsentatur ecclesiæ, prostrato omni corpore in terra et postulat in his verbis diaconus.

Adest, o venerabilis pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis divinæ, et salutis humanæ, qua mors interitum et vita accepit æterna principium, quando in vinea Domini Sabaoth, sic novorum plantatio facienda est, ut purgetur ^d et curatio vetustatis. Quamvis enim a divitiis bonitatis et pietatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen et ^e largior est per indulgentiam remissio peccatorum, et copiosior per gratiam adsumtio renascentium. Augemur regenerandis, crescimus reversis. Lavant aquæ, lavant lacrymæ. Inde gaudium de adsumptione vocatorum, hinc ^f lætitiæ de absolutione penitentium. Inde est quod supplex tuus, posteaquam in

^a Ita correximus, nam in Exemplari legitur: *docere*.

^b Emenda ex Brev. Ambros.: *æternæ pietatis suffragio absolvas*.

In Missali Ambrosiano: *proveniat*.

^d In ordine Romano: *exsecratio*.

^e Emendavimus ex Ordine Romano; nam exemplar habet: *largitor*.

varias formas criminum, neglectu mandatorum caelestium, et morum ^a probabilem transgressionem, cecidit, humiliatus atque prostratus, prophetica ad Deum voce clamat, dicens: Peccavi, impie egi, iniquitatem feci, miscrere mei, Domine. Evangelicam vocem non frustratoria aure capiens: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Manducavit, sicut scriptum est, panem doloris, lacrymis stratum rigavit, cor suum luctu, corpus afflixit jejuniis, ut animæ suæ reciperet quam perdidit sanitatem. Unicum itaque est pœnitentiæ suffragium, quod et singulis prodest, et omnibus in commune succurrit. Hic ergo dum ad pœnitudinis actionem tantis ^b excitatur exemplis, sub conspectu ingemiscens Ecclesiæ, venerabilis pontifex, protestatur et dicit: Iniquitates meas ego agnosco, et delictum meum contra me est semper. Averte faciem tuam a peccatis meis, Domine, et omnes iniquitates meas dele. Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Quo ita supplicante, et misericordiam Dei adfecto corde poscente, redintegra in eo, apostolice pontifex, quicquid, diabolo scindente, corruptum est, et orationum tuarum patrocinantibus meritis, per divinæ reconciliationis gratiam fac hominem proximum Deo, ut qui antea in suis perversitatibus displicebat, nunc jam placere se Domino in regione vivorum cum devicto mortis suæ auctore gratuletur. Per Dominum.

Post hoc admonetur ab episcopo, sive alio sacerdote, ut quod pœnitendo diluit, iterando non revocet.

Inde vero has dicit orationes sacerdos super eum.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et me, qui etiam misericordia tua primus indigeo, clementer exaudi, ut quem non ^c electione meriti, sed dono gratiæ tuæ constituisti operis hujus ministrum; da fiduciam tui muneris exequendi, et ipse in nostro ministerio, quod tuæ pietatis est, operare. Per.

Præsta, quæsumus, Domine, huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum, ut Ecclesiæ tuæ sanctæ, a cujus integritate deviarat peccando, admissorum veniam consequendo, reddatur innoxius. Per Dominum.

Deus, humani generis benignissime conditor, et misericordissime formator, qui hominem invidia diaboli ab æternitate dejectum, Unici tui sanguine redemisti, vivilica itaque quem tibi nullatenus mori desideras; et qui non derelinquis devium, adsume ^d corruptum. Moveant pietatem tuam, quæsumus, Domine, hujus famuli tui lacrymosa suspiria. Tu ejus medere vulneribus. Tu jacenti manum porrige salutarem, ne Ecclesia tua aliqua sui corporis por-

^a Idem legit: *lætitia*.

^b Ita in Ordine Romano; alias: *probatorum*. — Lege: *improbabilem*.

^c Lege: *excitatus*. — Ex prælaudato tamen Ordine emendavimus.

^d Lege: *electio*. — Quia mendose; ideo ex eodem Ordine correximus.

^e Emendavimus Exemplar in quo: *corruptum*.

tione vastetur, nec grex tuus detrimentum sustineat, ne de familie tue damno inimicus exultet, ne renatum lavaero salutari mors secunda possideat. Tibi ergo, Domine, supplices preces, tibi fletum cordis effundimus. Tu parce confitenti, ut in * imminentes pœnas sententiamque futuri iudicii, te miserante, non incidat. Nesciat quod terret in tenebris, quod stridet in flammis, atque ab erroris via ad iter reversus iustitiæ nequaquam ultra novis vulneribus saucietur, sed integrum sit ei atque perpetuum et quod gratia tua contulit, et quod misericordia reformavit. Per.

Item ad reconciliandum pœnitentem.

Omnipotens sempiternus Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccat. relaxa, ut non plus ei noceat conscientie reatus ad penam, quam indulgentia tue pietatis ad veniam. Per Dominum.

Omnipotens et misericors Deus, qui peccatorum indulgentiam ^b in confessione celeri posuisti, succurre lapsis, miserere confessis, ut quos delictorum catena constringit, magnitudo tue pietatis absolvat. Per.

Deus, qui confitentium tibi corda purificas, et accusantes suas conscientias ab omni vinculo iniquitatis absolvis, da indulgentiam reis, et medicinam tribue vulneratis, ut, ^c percepta remissione omnium peccatorum, sincera deinceps devotione permanent; et nullum redemptionis æternæ sustineant detrimentum. Per.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, respice super hunc famulum tuum, qui ab infesta sæculi tempestate demersus, flebili lamentatione suos accusat excessus, ut fletus ac gemitus ejus pie suscipias, eumque de tenebris ad lumen revoces, et medelam confitenti, salutem pœnitenti, et vulnerato auxilium sanitatis indulgeas. Nec ultra inimicus in ejus habeat anima potestatem; ^d ejusque confessionem libenter admittens, Ecclesiæ tue purificatum restitue, ac tuo altario repræsentat, ut ad sacramentum reconciliationis admissus, una nobiscum sancto nomini tuo gratias agere mereatur. Per.

RECONCILIATIO
pœnitentis ad mortem.

Deus misericors, Deus clemens, qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccata pœnitentium deles, et prætorum criminum culpas venia remissionis evacuas, respice super hunc famulum tuum, et remissionem sibi omnium peccatorum tota cordis confessione poscentem deprecatus exaudi. Renova in eo, piissime Pater, quicquid terrena fragilitate corruptum est, vel quicquid diabolica fraude violatum est; in unitatem corporis Ec-

clesiæ tue membrum perfecta remissione restitue; miserere, Domine, gemituum, miserere lacrymarum, et non habentem fiduciam, nisi in tua misericordia, ad sacramentum reconciliationis admitte. Per.

Majestatem tuam, Domine, supplices deprecamur, ut huic famulo tuo, longo squalore pœnitentiæ macerato, miserationis tue veniam largiri digneris, ut nuptiali veste recepta, ad regalem mensam, unde ejertus fuerat, mereatur intrare. Per.

Majestatem tuam, quæsumus, Domine, sancte Pater, omnipotens æterne Deus: qui non mortem, sed peccatorum vitam semper inquiris. Respice flentem famulum tuum, adtende prostratum, ejusque planctum in gaudium tua miseratione concede. Scinde delictorum saccum, et indue eum latitiam salutarem, ut post longam peregrinationis famem de sanctis altaribus tuis satiatur, ingressus cubiculum Regis, in ipsius aula benedicat nomen gloriæ tue semper. Per Dominum.

Deus misericors, Deus clemens, qui indulgentiam tuam nulla temporum lege concludis, sed pulsanti misericordiæ tue janua aperis, pœnitentes etiam sub ipso vitæ hujus ^e termino non relinquis. Respice propitius super hunc famulum tuum, remissionem sibi omnium peccatorum tota cordis confessione poscentem. Renova in eo, piissime Pater, quod actione, quod verbo, quod ipsa denique cogitatione, diabolica fraude vitiatum est, et unitati corporis Ecclesiæ membrum tue redemptionis adnecte. Miserere gemituum, miserere lacrymarum, et non habentem fiduciam, nisi in misericordia tua, ad sacramentum reconciliationis admitte, quia nullius animæ in hoc corpore constitutæ difficilis apud te, aut tarda curatio est. Fidelis enim eis in verbis tuis, qui conversum peccatorem non longa temporum spatia differendum, sed mox ut in te gemuisset dixisti esse. Per.

^f Oratio post reconciliationem,
vel posteaquam communicaverit.

Deus, qui confitentium tibi corda purificas, et accusantes se conscientias ab omni vinculo iniquitatis absolvis, da ^g indulgentiam eis et medicinam tribue vulneratis, ut, percepta remissione omnium peccatorum, in sacramentis tuis sincera deinceps devotione permanent, et nullum redemptionis æternæ sustineant detrimentum. Per.

Post hæc offert plebs, et conficiuntur sacramenta.

Secreta.

Virtutum cælestium Deus, de cujus gratiæ rore descendit, ut ad mysteria tua purgatis sensibus accedamus, præsta, quæsumus, ut in eorum traditione solemniter ^h honorum, tibi placitum deferamus obsequium. Per.

* Ita correctum. — *Leges terminum.*

^f *Leges gratiæ.*

^a Sic correctum ex Ordine Romano; nam in Exemplari legitur: *imminentibus pœnæ, sententiæque.*

^b Ex Ordine Romano. Exemplar habet minus recte: *ad confessionem.*

^c *Leges prædictæ.* — Ex eodem Ordine. Male in Exemplari, *perceptæ.*

^d *Leges cælestes.* — Sed mendose.

^g In Codice Tholosano, apud Morinum, ad commentarium de Pœnitentiâ, pag. 68, legitur: *indulgentiam reis.*

^h Idem Codex, pag. 40, *honoranda.*

Infra actionem.

Communicantes, et diem sacratissimum celebrantes, quo traditus est Dominus noster Jesus Christus. Sed et memoriam.

Item infra.

Hanc igitur oblationem, Domine, cunctæ familiarum, quam tibi offerunt ob diem jejunii Cœnæ dominicæ, in qua Dominus noster Jesus Christus tradidit discipulis suis corporis et sanguinis sui mysteria celebranda, quæsumus, Domine, placatus intende, ut per multa curricula annorum salva et incolumis munera sua tibi, Domine, mereatur offerre, diesque nostros in tua pace d.

Item infra canonem, ubi dicimus: Qui pridie quam pateretur, in hujus diei processione dicimus: Qui hac die antequam traderetur, accepit panem in suis sanctis manibus, elevatis.

Postcommun.

Concede, quæsumus, Domine, ut percepti novi sacramenti mysterium et corpore sentiamus et mente. Per.

Ad populum.

Gregem tuum, Pastor bone, placatus intende, et oves, quas pretioso sanguine Filii tui redemisti, diabolica non sinas incursione lacerari. Per.

XL.

ITEM IN QUINTA FERIA

Missa chrisimalis.

Domine Deus, qui in regenerandis plebibus tuæ ministerio uteris sacerdotum, tribue nobis perseverantem in tua voluntate famulatum, ut, dono gratiæ tuæ, in diebus nostris * et merito et numero sacramenti tibi populus augeatur. Per Dominum.

Da nobis, omnipotens Deus, remedia conditionis humanæ et sincero tractare servitio, et cum ^b profectu salutis implere. Per.

Secreta.

Hujus sacrificii potentia, Domine, quæsumus, et vetustatem nostram clementer abstergat, et novitatem nobis augeat salutarem. Per.

✠ Clementiam tuam suppliciter obsecrare, ut spiritualis lavacri baptismo renovandis, creaturam chrisomatis in sacramentum perfectæ salutis vitæque confirmes. Ut sanctificatione unctionis infusa, corruptione primæ nativitatis absorpta, sanctum uniuscujusque templum acceptabilis vitæ innovens * odore redolescat. Ut secundum constitutionis tuæ sacramentum, regio et sacerdotali propheticoque honore perfusi, vestimento incorrupti muneris induantur. Per quem majestatem tuam.

Infra actionem, Communicantes, ut supra.

Hanc igitur oblationem famulorum famularumque tuarum, quam tibi offerunt ob diem, in qua Dominus noster Jesus Christus tradidit discipulis suis corporis et sanguinis sui mysteria celebranda, quæ-

A sumus, Domine, placatus accipias, et tua pietate concedas, ut per multa curricula annorum salvi et incolumis munera sua tibi Domino mereantur offerre, diesque nostros.

*Benedictio olei.**Ad populum in his verbis.*

Istud oleum ad ungendos infirmos. *Ut autem veneris:* Nobis quoque peccatoribus famulis tuis; et reliqua, usque ad: Per Christum Dominum nostrum. *Et intras.*

Emitte, quæsumus, Domine, Spiritum sanctum Paraclitum de cælis in hanc pinguedinem olei, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem mentis et corporis. Et tua sancta benedictio sit omni ungenti, gustanti, tangenti tutamentum corporis, animæ et spiritus, ad evacuandos omnes dolores, omnem infirmitatem, omnem ægritudinem mentis et corporis. Unde ^d unxisti sacerdotes, reges, et prophetas, et martyres: * chrisma tuum perfectum a te, Domine, benedictum, permanens in visceribus nostris in nomine Domini nostri Jesu Christi. Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas. *Et cætera.*

Expleto enim canone, dicit:

Oremus. Præceptis salutaribus moniti. *Sequitur oratio Dominica. Et iterum subsequitur alia oratio:* Libera nos, quæsumus, Domine. *Ipsa expleta, confrangis, et tegis de sindone altaris munera, et ascendis ad sedem. Ibi quoque oblato a diacono alio oleo ad benedicendum, et dicit:*

Dominus vobiscum.

C Resp. Et cum spiritu tuo.

^t Dicit. Oremus. *Et intras.*

Deus incrementorum et profectuum spiritualium munerator, qui virtute sancti Spiritus tui imbecillarum mentium rudimenta confirmas, te oramus, Domine, ut venturis ad beatæ regenerationis lavacrum tribuas per unctionem istius creaturæ, purgationem mentis et corporis. Ut si quæ illis adversantium spirituum inhaerere reliquiae, ad tactum sanctificati olei hujus abscedant. Nullus spiritalibus nequitias locus, nulla refugis virtutibus sit facultas, nulla insidiantibus malis latendi licentia relinquatur, sed venientibus ad fidem servis tuis, et sancti Spiritus operatione mundandis, sit unctionis hujus præparatio utilis ad salutem, quam etiam per cælestis regenerationis nativitatem in sacramento sunt baptismatis adepturi. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare sæculum per ignem.

Iterum dicit: Dominus vobiscum.

Resp. Et cum spiritu tuo.

Sursum corda.

Resp. Habemus * ad Dominum.

Gratias agamus Domino Deo nostro.

Resp. Dignum et justum est.

✠ Et justum est, æquum et salutare, nos tibi semper hic et ubique gratias agere, Domine san-

* Lege: ut. — Perperam Exemplar habet.

^b In Exemplari mendose: perfectio.

* Lege: odor. — Perperam tamen.

^d Ita legitur apud Pamelium.

* Sic Pamelius legit.

^t Lege: Dicit. — Emendavimus sic.

* Exemplar perperam habet: a Domino.

ete, Pater omnipotens, æternæ Deus. Qui in principio inter cætera bonitatis et pietatis tuæ munera terram producere fructifera ligna jussisti. Inter quæ hujus pinguisissimi liquoris ministræ oleæ nascerentur; quarum fructus sacro chrismati deserviret. Nam David prophético spiritu gratiæ tuæ sacramenta prænosceus, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantavit. Et cum mundi crimina diluvio quondam expiarentur effuso, in similitudinem futuri muneris columba demonstrans, per olivæ ramum pacem terris redditam nuntiavit. Quod in novissimis temporibus manifestus est effectibus declaratum, cum baptisumatis aquis omnium criminum commissa delentibus, hæc olei unctio vultus nostros jucundos efficiat ac serenos. Inde etiam Moysi famulo tuo mandata dediisti, ut Aaron fratrem suum, prius aqua lotum, per infusionem hujus unguenti constituerit sacerdotem. Accessit ad hoc amplior honor, cum Filius tuus, Dominus noster Jesus Christus, lavari a Johanne undis Jordanicis exegisset, et Spiritu sancto, in columbæ similitudine, desuper misso, Unigenitum tuum, in quo tibi optime complacuisse testimonio subsequentis vocis ostenderes, hoc illud esse manifestissime comprobares, quod cum oleo lætitiæ præ consortibus suis unguendum David propheta cecinisset. Te igitur deprecamur, Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, ut hujus creaturæ pinguedinem sanctificare tua benedictione digneris, et in sancti Spiritus immiscere virtutem per potentiam Christi tui, a cujus sancto nomine chrisma nomen accepit, unde unxisti sacerdotes, reges, prophetas, et martyres tuos, ut sit his qui renati fuerint ex aqua et Spiritu sancto chrisma salutis, eosque æternæ vitæ participes et cælestis gloriæ facias esse consortes. Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

ITEM OLEI

exorcismi confectio.

Hoc loco misces balsamum cum oleo, et sequitur hic exorcismus.

Exorcizo te, creatura olei, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus, et Spiritus sancti, ut in hanc invocationem trinæ potestatis, atque virtutem Deitatis, omnis nequissima virtus adversarii, omnis inveterata malitia diaboli, omnis violentiæ occursio, omne confusum et cæcum phantasma eradicare et effugare, et discede a creatura hujus olei, ad utilitatem hominum constituta. Ut fiat hæc unctio divinis sacramentis purificata in adoptionem carnis et spiritus: et eisque ex eo ungere habent in remissionem omnium peccatorum, ut efficiatur in eis corporum ad omnem gratiam spiritualem sanctificatum. Per eundem Jesum Chri-

* Apud Pamelium legitur: et Spiritus sancti ei admiscere.

^b In Exemplari mendose: adoptione.

* In Ordine Romano: eis, qui ex eo ungi debent.

* Lege: spiritalem.

* Apud Pamelium, feria 6: affectibus.

stum Dominum nostrum, qui venturus est in Spiritu sancto judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Per Dominum.

¶ Omnipotens æternæ Deus, qui, mysteriorum tuorum secreta revelans, nemo ore columbæ testatum Noe oculis ostendisti, ut discerent habitatores arcæ per Spiritum sanctum, et olivæ chrisma, mundi liberationis gloriam reversuram. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Hoc autem expleto, veniens ante altare, ponis in ore calicis de ipsa hostia; non dicis: Pax Domini; nec faciunt pacem; sed communicant, et reservant de ipso sacrificio in crastinum, unde communicent.

IT M IN FERIA V.

Missa ad vespertum.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, manus oblatum, et dignanter operare, ut quod passionis mysterio gerimus, piis effectibus consequamur. Per Dominum.

¶ Et justum est, per Christum Dominum nostrum. Quem in hac nocte inter sacras epulas increpantem mens sibi conscia traditoris ferre non potuit, sed, apostolorum derelicto consortio, sanguinis pretium a Judæis accepit, ut vitam perderet, quam distraxit. Cornavit igitur hodie proditor mortem suam, et cruentis manibus panem de manu Salvatoris exiturus accepit, ut saginatum cibo major præna constringeret, quem nec sub præmio pietas ab scelere revocaret. Patitur itaque Dominus noster Jesus Christus Filius tuus cum hoste novissimum participare convivium, a quo se noverat continuo traditurum, ut exemplum innocentie mundo relinqueret, et passionem suam pro sæculi redemptione suppleret. Pascit igitur mitis Deus barbarum Judam, et sustinet in mensa crudele convivium, donec se suo laqueo perderet, qui de magistri sanguine cogitat. O Dominum per omnia patientem! O Agnum inter suas epulas mitem! adhuc cibum ejus Judas in ore ferebat, et ad lanianda membra ejus Judæos carnifices advocabat. Sed Filius tuus Dominus noster, tamquam pia hostia et immolari se tibi pro nobis patienter permisit, et peccatum, quod mundus commiserat, relaxavit. Per ipsum te, Domine, supplices deprecamur, supplicii confessione dicentes.

Infra canonem, ut supra.

Postcommun.

Concede, quæsumus, Domine, ut perceptum novi sacramenti mysterium et corpore sentiamus et mente, Per.

* Apud Menardum: Pascitur mitis.

^b Idem legit: sustinet pius crudelem convivium. — Lege: crudelem.

^b Sic emendavimus ex Menardo, cum in Exemplari male legatur: cogitaret.

Ad populum.

Præsta, quæsumus, Domine, ut sicut de præteritis ad nova transimus, ita, vetustate deposita, sanctificatis mentibus innovemur. Per.

XLI.

INCIPIIT ORDO

de feria vi, passione Domini.

Hora nona procedunt omnes ad ecclesiam; et ponitur sancta crux super altare. Et egreditur sacerdos de sacro cum sacris ordinibus cum silentio, nihil canentis, et veniunt ante altare, postulans sacerdos pro se orare, et dicit. Oremus. Et adnuntiat diaconus: Flectamus genua. Et post paululum, dicit: Levate. Et dat orationem.

Deus, a quo et Judas reatus sui pœnam, et confessionis suæ lauro præmium sumpsit, concede nobis tuæ propitiationis effectum, ut sicut a passione sua Christus Dominus noster diversa utrisque intulit stipendia meritorum, ita nobis, ablato vetustatis errore, resurrectionis suæ gratiam largiatur. Qui tecum vivit.

Ista oratione expleta^b vadis retro altare, et legitur lectio. Deinde sequitur responsorium.

Iterum dicit sacerdos: Oremus. Et adnuntiat diaconus ut supra: et sequitur alia oratio.

Deus, qui peccati veteris hereditariam mortem, in qua posteritatis genus omne successerat, Christi tui Domini nostri passione solvisti, dona ut, conformes eidem facti, sicut imaginem terreni naturæ necessitate portavimus, ita imaginem cælestis, gratiæ sanctificatione portemus, Christi Domini nostri. Qui tecum vivit.

Item sequitur lectio et responsorium.

Inde vero legitur Passio Domini.

Ipsa expleta, incipit sacerdos orationes solemnes, quæ sequuntur.

Oremus, dilectissimi nobis, in primis pro Ecclesia sancta Dei, * ut eam Deus et Dominus noster pacificare, adunare, et custodire digneur per universum orbem terrarum, subjiciens ei principatus et potestates; detque nobis tranquillam et quietam vitam degentibus glorificare Deum Patrem omnipotentem.

Oremus.

Adnuntiat diaconus: Flectamus genua. Iterum dicit: Levate.

Omnipotens sempiterne Deus, qui gloriam tuam^a in omnibus in Christo gentibus revelasti, custodi opera misericordiæ tuæ, ut Ecclesia tua toto orbe diffusa, stabili fide in confessione tui nominis perseveret. * Per.

Oremus et pro famulo Dei papa nostro sedis apo-

^a Apud Pamelium: in passione.

^b Lege: vultu.

^c Ita correctum ex Pamelio. Exemplar autem habet: etiam.

^d Apud Pamelium deest in.

^e Lege: Per Dominum.

^f Et pro antistite nostro ill. Apud Pamelium, et Menardum verba hæc omittuntur.

A stolice ill.,¹ et pro antistite nostro ill., ut Deus omnipotens, qui elegit eos in ordine episcopatus, salvos et incolumes custodiat Ecclesiæ suæ sanctæ, ad regendum populum sanctum Dei.

Oremus.

Item adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, cujus æterno iudicio universa fundantur, respice propitius ad preces nostras et electos a te nobis antistites tua pietate conserva, ut Christiana plebs, quæ talibus gubernatur auctoribus, sub tantis pontificibus credulitatis suæ meritis augeatur. Per.

Oremus et pro omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, acolythis, exorcistis, lectoribus, ostiariis, confessoribus, virginibus, viduis, et pro omni populo sancto Dei.

Oremus.

Item adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, cujus spiritu totum corpus Ecclesiæ sanctificatur et regitur, exaudi nos pro universis ordinibus supplicantes, ut gratiæ tuæ munere^a ab omnibus fideliter serviantur. Per.

Oremus et pro christianissimo imperatore, vel rege nostro ill., ut Deus omnipotens subditas illis faciat omnes barbaras nationes ad nostram perpetuam pacem.

Oremus.

Item adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, qui regnis omnibus æterna potestate dominaris, respice propitius ad Romanum, sive Francorum, benignus imperium, ut gentes quæ in sua feritate confidunt dexteræⁱ tuæ potentia comprimentur. Per.

Oremus et pro catechumenis nostris, ut Deus et Dominus noster adaperiat^a aures præcordiorum ipsorum, januamque misericordiæ, ut per lavaerum regenerationis, accepta remissione omnium peccatorum, digni inveniantur in Christo Jesu Domino nostro.

Oremus.

Adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Ecclesiam tuam nova semper prole fecundas, auge fidem et intellectum catechumenis nostris, ut, renati fonte baptismatis, adoptionis tuæ filiis adgregentur. Per.

Oremus, dilectissimi nobis, Deum Patrem omnipotentem, ut cunctis mundum purget erroribus, morbos auferat, famem depellat, aperiat carceres, vincula dissolvat, peregrinantibus reditum, infirmantibus sanitatem, navigantibus portum salutis indulgeat.

^a Ita correximus, cum perperam in Exemplari legatur: tantos pontifice. Apud Pamelium, et Menardum legitur: sub tanto pontifice, quia in oratione de papa solummodo fit sermo.

^b Apud Pamelium: ab omnibus tibi gradibus.

^c Apud Pamelium et Menardum: potentiæ tuæ dextera comprimentur.

Oremus.

Adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, nostrorum consolatione, laborantium fortitudo, perveniant ad te preces de quacumque tribulatione clamantium, ut omnes sibi in necessitatibus suis misericordiam tuam gaudeant adfuisse. Per Dominum.

Oremus et pro hæreticis, et schismaticis, ut Deus et Dominus noster eruat eos ab erroribus universis; et ad sanctam matrem Ecclesiam catholicam atque apostolicam revocare dignetur. Per.

Oremus.

Adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, qui omnes salvos, et neminem vis perire, respice ad animas diabolica fraude deceptas, ut, omni hæretica perversitate depulsa, errantium corda respiciant, et ad veritatis tuæ reileant firmitatem. Per Dominum.

Oremus et pro perfidis Judæis, ut Deus et Dominus noster auferat velamen de cordibus eorum, ut et ipsi cognoscant Christum Jesum Dominum nostrum.

Oremus.

Adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam Judaicam perfidiam a tua misericordia non repellis, exaudi preces nostras, quas tibi pro illius populi obcecatione deferimus, ut, agnita veritatis tuæ luce, quæ Christus est, a suis tenebris eruantur. Per Dominum.

Oremus et pro paganis, ut Deus omnipotens auferat iniquitatem a cordibus eorum, et, relictis idolis suis, convertantur ad Deum verum, et unicum Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum. Cum quo vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti.

Oremus.

Adnuntiat diaconus, ut supra.

Omnipotens sempiterne Deus, qui non mortem peccatorum, sed vitam semper inquis, suscipe propitius orationem nostram, et libera eos ab idolorum cultura, et adgrega Ecclesiæ tuæ sanctæ ad laudem et gloriam nominis tui. Per.

Istis orationibus suprascriptis expletis, ingrediuntur diaconi in sacrarium. Procedunt cum corpore et sanguine Domini, quod ante die remansit; et ponunt super altare. Et venit sacerdos ante altare, adorans crucem Domini et osculans. Et dicit: Oremus, et sequitur: Præceptis salutaribus moniti. Et oratio Dominica. Inde, Libera nos, Domine, quesumus. His omnibus expletis adorant omnes sanctam crucem, et communicant.

XLII.

SABBATORUM DIE,

mane reddunt infantes Symbolum.

Prius catechizas eos, imposita super capita eorum manu, his verbis:

Nec te latet, Satanas, imminere tibi pœnas, im-

^a Ita correximus, quia in Exemplari mendose ponitur: veniat.

^b Ita emendavimus ex Ordine Romano, quia per-

A minere tibi tormenta, imminere tibi d'em judicii, diem supplicii, diem qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi atque universis angelis tuis æternus^a veniet interitus. Proinde, damnate, da honorem Deo vivo et vero, da honorem Jesu Christo Filio ejus, et Spiritui sancto; in cujus nomine atque virtute præcipio tibi ut ex eas et recedas ab hoc famulo Dei, quem hodie Dominus Deus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam et benedictionem, fontemque baptismatis dono, vocare dignatus est, ut fiat ejus templum per aquam regenerationis in remissionem omnium peccatorum in nomine Domini nostri Jesu Christi. Qui venturus est judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem.

Inde tangis ei nares et aures de sputo, et dicis ei ad aures.

Ephpheta, quod est: Adaperire in odorem suavitatis. Tu autem effugare, diabole, adpropinquavit enim judicium Dei.

Postea vero tangis ei pectus et inter scapulas de oleo exorcizato: et vocato nomine, singulis dicis:

Abrenuntias Satanæ?

Resp. Abrenuntio.

Et omnibus operibus ejus?

Resp. Abrenuntio.

Et omnibus pompis ejus?

Resp. Abrenuntio.

Inde vero dicis Symbolum, imposita manu super capita ipsorum. Postea vero dicitur eis ab archidiacono:

O-ate, electi, flectite genua. Complete orationem vestram in unum, et dicite: Amen. Et respondent omnes: Amen.

Iterum admonentur ab archidiacono his verbis:

Catechumeni recedant: omnes catechumeni exeant foris.

Iterum dicit diaconus:

Filii charissimi, revertimini^b in locos vestros: et expectantes horam, qua possit circa vos Dei gratia baptismum operari.

SEQUITUR ORDO

Qualiter Sabbato sancto ad vigiliam ingrediantur.

Primus enim viii hora diei mediante, procedunt ad ecclesiam; et ingrediuntur in sacrarium, et induunt se vestimentis sicut mos est. Et incipit clerus letaniam et procedit sacerdos de sacrario cum ordinibus sacris. Veniunt ante altare, stantes inclinato capite usque dum dicent: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miser. Deinde surgens sacerdos ab oratione, vadit retro altare, sedens in sede sua.

Deinde veniens archidiaconus ante altare, accipiens de lumine, quod vi feria abconsum fuit, faciens crucem super cereum, et illuminans eum, et completur ab ipso benedictio c. rei.

Deus mundi conditor, auctor luminis, visum peram in Exemplari legitur: in locis vestris.

^c Omittitur et in Ordine Romano.

fabricator, deus qui jacentem mundum in tenebris A luce perspicua relexisti, Deus per quem ineffabili potentia omnium claritas sumpsit exordium, te in tuis operibus invocantes, in hac sacratissima noctis vigilia de donis tuis cereum tuæ suppliciter offerimus Majestati, non adipe carnis pollutum, non profana unctione vitiatum, non sacrilego igne contactum, sed cera, oleo, atque papiro ^a constructum, in tui nominis honore succensum, obsequio religiosæ devotionis offerimus. Magnum igitur mysterium, et noctis hujus mirabile sacramentum, dignis necesse est laudibus cumulari. In quo dominicæ resurrectionis miraculo diem sibi introductum tenebræ inveteratæ senserunt. Et mors, quæ olim fuerat æterna nocte damnata, inserto verî fulgoris lumine, captivam se trahi dominicis triumphis obstupuit. Et quod, prævaricante ^b primo plasto, tenebrosa præsumptione fuerat in ^c servitutem damnatum, hujus noctis miraculo splendore liberatis inradiat. Ad hujus ergo festivitatis reverentiam fervore Spiritus descendentes, quantum devotio humana exigit, tibi Deo fulgore flammæ placida luminaria exhibemus, ut dum hæc fide integra persolvuntur, creaturæ tuæ etiam præconia ^d extollantur. Flammæ lux quippe dicenda est, per ^e quam potestas Deitatis ^f Moysi apparere dignata est, quæ de terra servitutis populo exeunti salutifero lumine ducatum exhibuit, quæ tribus pueris in camino sententia tyranni depositis, vitam blandimentis mollioribus reservavit. Nam ut præcedente hujus luminis gratia, tenebrarum horror excluditur, ita, Domine, luce-sciente Majestatis tuæ imperio, peccatorum sarcinæ ^g diluantur. Cum igitur hujus substantiæ miramur exordium, apud necesse est laudemus originem. Apes vero sunt frugales in sumptibus, in procreatione castissimæ ædificant cellulas ceræ liquore fundatas, ^h quas humanæ peritiæ ars magistra non coæquat. Legunt pedibus flores, et nullum damnum in floribus invenitur. Partus non edant, sed ore legentes, concepti fetus reddunt examina, sicut exemplo mirabili Christus ore paterno processit. Fœcunda est in his sine partu virginitas; ⁱ quam utique Dominus sequi dignatus, carnalem se matrem habere virginitatis amore constituit. Talia igitur, Domine, digne sacris altaribus tuis munera offeruntur, quibus te lætari religio Christiana non ambigit.

Benedictio super incensum.

Veniat ergo, omnipotens Deus, super hunc in-

^a Lege: *constrictum*. Correximus ex eodem Ordine.

^b Ita emendatum ex Ordine Romano. In Exemplari vitiose: *primo plastro*.

^c Sic corrige; nam Exemplar habet: *servitute*.

^d Emendatum. In Exemplari: *extolluntur*.

^e Correctum, nam Exemplar habet: *quem*.

^f Lege: *Moyse*.

^g Ex Ordine Romano ita reposuimus. Codex habet: *deluantur*.

^h Lege: *quarum*. — Ita emendatum ex eodem Ordine. In Exemplari mendose legitur: *fundatus quarum*.

consensum larga tuæ benedictionis infusio, et hunc nocturnum splendorem invisibilis ¹ regnator intende, ut non solum sacrificium, quod hac nocte litatum est, arcana luminis tui admixtionæ refulgeat, ² sed quocumque loco ex hujus aliquid sanctificationis ³ fuerit mysterio deportatum, expulsa diabolica fraudis nequitia, virtus tuæ majestatis assistat. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Post hoc surgens sacerdos a sede sua, et dicit orationes de vigilia Paschæ, sicut in Sacramentorum continetur.

XLIII.

ORAT. PER SINGULAS LECTIONES
in Sabbato sancto.

Deus, qui divitias misericordiæ tuæ in hac præcipue nocte largiris, propitiare universo ordini sacerdotalis officii, et omnes gradus famulatus nostri perfecta delictorum remissione sanctifica, ut ministraturos ^m regeneratrici gratiæ tuæ, nulli esse obnoxios patiaris ⁿ offendi. Per.

Sequitur lect.: In principio fecit Deus.

Deus incommutabilis virtus, lumen æternum, respice propitius ad totius Ecclesiæ tuæ mirabile sacramentum, et opus salutis humanæ perpetuæ dispositionis effectu tranquillius operare, totusque mundus experiatur et videat dejecta erigi, inveterata novari, et per ipsum redire omnia in integrum, a quo sumpsero principium. Per, etc.

Sequitur de Noe.

Omnipotens sempiterne Deus, qui in omnium operum tuorum dispensatione mirabilis es, intelligant redempti tui non fuisse excellentius quod initio factus est mundus, quam quod ^o in finem sæculorum pascha nostrum immolatus est Christus. Per eundem Dominum.

De Abraham tertia.

Deus fidelium Pater summe, qui in toto orbe terrarum promissionis tuæ filios, diffusa adoptione, multiplicas, ^p et Paschale sacramentum Abraham puerum tuum universarum, sicut jurasti, gentium efficias patrem, da populis tuis digne ad gratiam tuæ vocationis intrare. Per.

In Exodo quarta, cum cantico: Cantemus Domino.

Deus, cujus antiqua miracula etiam nostris sæculis coruscare sentimus: dum, quod uni populo a persecutione Ægypti liberando, dexteræ tuæ potentia

¹ *Quam utique*, ex Ordine Romano. In Exemplari scriptum: *utque*.

² In Missali Romano: *regenerator accende*.

³ Idem: *in quocumque*.

⁴ In eodem Missali addit *mysterio*.

^m Ita correximus ex Missali cardinalis Sanctorii, cum in Exemplari mendose scribatur: *regenerati*.

ⁿ Prælaudatum Missale habet: *offensionis*.

^o In Ambrosiana missa apud Pamelium habetur: *in fine*.

^p In eadem missa apud Pamelium habetur: *et per*.

contulisti; id in salutem gentium per aquam regenerationis operaris, præsta ut et in Abrahamæ filios et in Israeliticam dignitatem totius mundi transeat plenitudo. Per.

In Esaia v.

Omnipotens sempiterne Deus, multiplica in honorem nominis tui quod Patrum fidei spondidisti, et promissionis filios sacra adoptione dilata, ut quod priores sancti non dubitaverunt futurum, Ecclesia tua magna jam parte cognoscat impletum. Per.

In Ezechiel vi.

Deus, qui nos, ad celebrandum paschale sacramentum, ^a utriusque testamenti paginis imbuisti, da nobis intelligere misericordias tuas, ut ex perceptione præsentium munus firma sit expectatio futurorum. Per.

VII. In Esaia cum cantico: Vineæ Domini.

Deus, qui in omnibus Ecclesiæ tuæ filiis sanctorum prophetarum voce manifestasti, in omni loco dominationis tuæ satorem te bonorum seminum, et electorum palmitum esse cultorem, tribue populis tuis, qui et vinearum apud te nomine censentur et segetum, ut spinarum et tribulorum squalore rescat digni efficiantur fruge fecundi. Per.

Item in Exodo viii.

Deus, qui diversitatem omnium gentium in confessione ^b tui nominis unum esse fecisti, da nobis et velle et posse quod præcipis, ut populo ad æternitatem vocato una sit fides mentium, et pietas actionum. Per.

^c IX. In Deuteronomio, cum cantico.

Deus celsitudo humilium, et fortitudo rectorum, qui per sanctum Moysen puerum tuum, ita erudire populos tuos sacri carminis tui decantatione voluisti, ut illa legis iteratio fieret etiam nostra directio, excita in omnem justificatarum gentium plenitudinem potentiam tuam ^d et lætitiā mitigando terrorem, ut omnium peccatis tua remissione deletis, quod denuntiātum est in ultionem transeat in salutem. Per.

In Daniele x.

Omnipotens sempiterne Deus, spes unica mundi, qui prophetarum tuorum præconio præsentium temporum declarasti mysteria, auge populi tui vota placatus, quia in nullo fidelium, nisi ex tua inspiratione proveniunt quarumlibet incrementa virtutum. Per.

Orat. post psalm. xli.

Omnipotens sempiterne Deus respice propitius ad devotionem populi renascentis; qui sicut cervus, aquarum expectat fontem, et concede propitius ut fidei ipsius sitis, baptismatis mysterio, animam corpusque sanctificet.

^a Lege: utrisque. — Sed perperam. Nos emendavimus ex Pamelio.

^b In Missali cardinalis Sanctorii habetur: tui nominis adunasti.

^c IX dele.

^d In eodem Missali: et da lætitiā.

A Inde procedunt ad fontes cum letania ad baptizandum. Baptismo expleto consignantur ipsi infantes ab episcopo, dum accipiunt septem dona gratiæ Spiritus sancti, et mittit chrisma in frontibus eorum

Postea vero ipse sacerdos revertitur cum omnibus ordinibus in sacrarium; et post paululum incipiunt tertiam letaniam; et ingrediuntur ad missas in vigilia, ut stella in cælo apparuerit. Et sic temperent, ut in Trinitatis numero ipsæ letaniæ fiant.

XLIV.

INDE DESCENDIT CUM LETANIA

ad fontem.

B. benedictio fontis.

B Omnipotens sempiterne Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysteriis, adesto sacramentis, et ad creando novos populos, quos tibi fons baptismatis paritur, spiritum adoptionis emitte, et quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuæ virtutis compleatur effectus. Per.

Item

CONSECRATIO FONTIS.

Deus, qui invisibili potentia tua sacramentorum tuorum mirabiliter operaris ^a affectum, et licet nos tantis mysteriis exequendis simus indigni, tu tamen gratiæ tuæ dona non deseris, etiam ad nostras preces aures tuæ pietatis inclina. Deus, cuius Spiritus super aquas inter ipsa mundi primordia ferebatur, ut jam tunc virtutem sanctificationis aquarum natura conciperet. Deus, qui, nocentis mundi crimina ^c per aquas abluens, regenerationis speciem in ipsa diluvii effusione signasti ^d unius ejusdemque elementi mysterio et finis esset vitis, et origo virtutum. Respice, Domine, in faciem Ecclesiæ tuæ, et multiplica in ea generationes tuas ^e qui gratiæ tuæ effluentis impetu lætificas civitatem tuam, fontemque baptismatis aperis toto orbe terrarum gentibus innovandis, ut tuæ Majestatis imperio sumat Unigeniti tui gratiam de Spiritu sancto, qui hanc aquam regenerandis hominibus præparatam arcana sui luminis admixtione fecundet. Ut sanctificatione concepta ab immaculato divini fontis utero in novam renata creaturam progenies cælestis emergat, et quos aut sexus in corpore, aut ætas discernit in tempore, omnes in unam ^b pareat gratia mater infantiam. Procul ergo hinc, jubente te, Domine, omnis spiritus immundus abscedat, procul tota nequitia diabolicæ fraudis absistat. Nihil hic loci habeat contrariæ virtutis ammixtio: non insidiando, circumvolet, non latendo subripiat, non inficiendo corrumpat. Sit hæc sancta et innocens creatura libera ab omni impugnatoris incurso; et totius nequitie purgata discessu. Sit fons vivus aquæ regenerans, unda purificans, ut omnes hoc lavacro salutaris diluendi,

^a Ita correximus ex Pamelio. In Exemplari: affectum.

^d Apud Pamelium habetur: ut unius.

^e Ita emendatum ex Pamelio; nam Exemplar mendose habet: quæ gratia.

^b Lege: pariat.

operante in eis Spiritu sancto, * perfecti purgationis A indulgentiam consequantur.

Hic signas.

Unde benedico te, creatura aquæ, per Deum vivum, per Deum sanctum, per Deum qui te in principio verbo separavit ab arida, et in quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit. Qui te in deserto amaram, suavitate indita, fecit esse potabilem, et sitienti populo de petra produxit. Benedico te et per Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum. Qui te in Chana Galilee signo ammirabili sua potentia convertit in vinum. Qui pedibus super te ambulavi, et a Johanne in Jordane in te baptizatus est. Qui te una cum sanguine de latere suo produxit, et discipulis suis jussit ut credentes baptizarentur in te, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos B in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Hic sensum mutabis.

Hæc nobis præcepta servantibus, tu, Deus omnipotens, clemens adesto, tu benignus aspira. Tu has simplices aquas tuo ore benedicto, ut præter naturalem emundationem, quam lavandis possunt adhibere corporibus, sint etiam purificandis mentibus efficaces.

Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui; et totam hujus aquæ substantiam ^b regenerandi fecundet effectum. Illic omnium peccatorum maculæ deleantur. Illic natura ad imaginem tuam condita, et ad honorem sui reformata principii, cunctis vetustatis squaloribus emundetur. Ut omnis homo hoc sacramentum regenerationis ingressus, in vera innocentia nova infantia renascatur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui venturus est in Spiritu sancto judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Inde benedicto fonte, baptizans unumquemque in ordine suo, c sub his interrogationibus:

Credis in Deum Patrem omnipotentem?

Resp. Credo.

Credis et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, natum, et passum?

Resp. Credo.

Credis et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam; remissionem peccatorum; carnis resurrectionem?

Resp. Credo.

Deinde per singulas vices mergis eum tertio in aqua.

Postea cum ascenderit a fonte infans signatur a presbytero in cerebro de chrismate, his verbis:

Deus, omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te linit chrisma salutis in Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam.

* Apud Pamelium: *perfectæ*

^b Ita correctum ex Pamelio, cum in Exemplari legatur: *regenerandis*.

^c Sic emendavimus, nam Exemplar mendose habet: *sub his interrogaciones*.

^d *Resp. dele.*

Resp. Amen.

Deinde ab episcopo datur eis Spiritus septiformis. Ad consignandum imponit eis manum in his verbis:

Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui regenerasti famulos tuos ex aqua et Spiritu sancto, quique dedisti eis remissionem omnium peccatorum, tu, Domine, immitte in eos Spiritum sanctum tuum Paraclitum, et da eis Spiritum sapientiæ et intellectus, Spiritum consilii et fortitudinis, Spiritum scientiæ et pietatis. Adimple eos Spiritu timoris Dei in nomine Domini nostri Jesu Christi, cum quo vivis et regnas Deus semper cum Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum.

d Resp. Amen.

Postea signat eos in fronte de chrismate dicens: Signum Christi in vitam æternam

Resp. Amen.

Pax tecum.

Resp. Et cum spiritu tuo.

Inde vero cum letania ascendit ad sedem suam, et dicit:

Gloria in excelsis Deo.

XLV.

ORAT. ET PREC. AD MIS.

in nocte.

Omnipotens sempiterna Deus, qui hanc sacratissimam noctem per universa mundi spatia * gloria dominicæ resurrectionis illustras, conserva in nova familiæ tuæ progenie sanctificationis Spiritum, quem dedisti, ut, corpore et mente renovati, puram tibi animam et purum pectus semper exhibeant. Per Dominum.

Deus, qui hanc sacratissimam noctem gloria dominicæ resurrectionis illustras, conserva in nova familiæ tuæ progenie adoptionis spiritum, quem dedisti, ut, corpore et mente renovati, puram tibi exhibeant servitutem. Per Dominum

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, et plebis tuæ et tuorum hostias renatorum, ut et confessione tui nominis et baptismo renovati, sempiternam beatitudinem consequantur. Per Dominum.

Item alia.

Suscipe, Domine, preces populi tui cum oblationibus hostiarum, ut paschalibus initiata mysteriis ad æternitatis nobis medelam, te operante, proficiant. Per Dominum.

¶ Et justum est, æquum et salutare. Adest enim nobis optatissimum tempus, et desideratæ noctis lumen advenit. Quid enim majus vel melius inveniri poterit quam Domini resurgentis prædicare virtutem? Illic namque inferorum claustra dirumpens, ^f clarissima nobis hodie suæ resurrectionis vexilla suscepit, atque hominem, remeans,

* Lege: *gloriosa*. — Sed perperam. Correctum tamen ex Pamelio.

^f Lege: *carissima*. — Nos emendavimus ex Pamelio, apud quem legitur: *clara vexilla suscepit* Mendose in Exemplari scriptum: *carissimam*.

invidia inimici dejectum mirantibus intulit astris. **A** O noctis istius mystica et veneranda commercia ! O sanctæ matris Ecclesiæ pia sempiterna beneficia ! Non vult habere quod perimat, sed cupit invenire quod redimat. Exultavit Maria in sacratissimo ^a puerperio. Exultat Ecclesia in filiorum suorum generationis specie. Sic fons ille beatus, qui dominico latere ^b circumfulsit, moles exceptit vitiorum, ut his sacris altaribus vitales escas perpetua vita conferat renatorum. Et ideo cum angelis.

De Te quidem omni tempore, sed in hac potentissima nocte gloriosius prædicare, cum pascha nostrum immolatus est Christus. Ipse enim verus est Agnus qui abstulit peccata mundi; qui mortem nostram, moriendo, destruxit, et vitam, resurgendo, reparavit. Propterea profusis paschalibus gaudiis totus in orbe terrarum mundus exultat. Sed et supernæ virtutes atque angelicæ concinunt potestates hymnum gloriæ tuæ, sine fine dicentes.

Infra actionem.

Communicantes, et noctem sacratissimam celebrantes resurrectionis Domini nostri Jesu Christi secundum carnem. Sed et memoriam.

Item intra c action.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ sed et cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro his quoque, quos regenerare dignatus es ex aqua et Spiritu sancto, tribuens eis remissionem omnium peccatorum, ut invenires eos in Christo Jesu Domino nostro, quæsumus, Domine, placatus accipias. Pro quibus majestati tuæ supplices fundimus preces, ut nomina eorum ascribi jubeas in libro viventium; diesque nostros.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut divino munere satiati, et sacris mysteriis innovemur et moribus.

Item alia.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut paschalis perceptio sacramenti continuata in nostris mentibus perseveret. Per.

XLVI.

DOMINICUM PASCHÆ.

Deus, qui per Unigenitum tuum æternitatis nobis aditum, devicta morte, reserasti, da nobis, quæsumus, ut qui resurrectionis dominicæ solemnia colimus, per innovationem tui Spiritus a morte animæ resurgamus. Per Dominum.

Deus, qui nos resurrectionis dominicæ annua solemnitate lætificas, concede propitius, ut per temporalia festa quæ agimus pervenire ad gaudia æterna mereamur. Per Dominum.

Secreta.

Suscipe, Domine, propitius munera famulorum tuorum, ut confessione tui nominis et baptismo renovati, sempiternam beatitudinem consequantur. Per Dominum.

^a Perperam in Exemplari: puerperi.

^b Lege: circumfulsit.

De Te quidem omni tempore, sed in hoc præcipue die laudare, benedicere, et prædicare, quod pascha nostrum immolatus est Christus. Per quem in æternum vitam filii lucis oriuntur, fidelibus regni cælestis atria reserantur, et beati lege commercii divinis humana mutantur. Quia nostrorum omnium mors cruce Christi redempta est, et in resurrectione ejus omnium vita resurrexit. Quem in susceptione mortalitatis Deum majestatis agnosceamus; et in divinitatis gloria Deum et hominem confitemur. Qui mortem nostram, moriendo, destruxit, et vitam, resurgendo, restituit Jesus Christus Dominus noster. Et ideo cum angelis.

Infra actionem, ut supra in nocte sancta.

Sequitur:

Postcommun.

Omnipotens sempiterne Deus, qui ad æternam vitam in Christi resurrectione nos reparas, custodi opera misericordiæ tuæ, et suavitatem corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi Unigeniti Filii tui nostris infunde pectoribus. Per Dominum.

XLVII

INCIPIUNT TOTIUS ALBÆ
orat. et preces.

FERIA SECUNDA.

Paschale mysterium recensentes, apostolorum, Domine, beatorum præcibus foveamur, quorum magisterio cognovimus exequendum. Per.

C Deus Ecclesiæ tuæ redemptor atque perfectior, fac, quæsumus, ut apostolorum præcibus paschalis sacramenti dona capiamus, quorum nobis ea tribuisti magisterio prædicare. Per.

Secreta.

Sacrificia, Domine, paschalibus gaudiis immolamus, quibus Ecclesia tua mirabiliter renascitur et nutritur.

De Nos precari clementiam tuam, ut ad celebrandum digne paschale mysterium, beatorum apostolorum præcibus adjuvemur, et quorum prædicatione hæc credenda suscepimus, eorum patrociniis fideliter exequamur. Per Christum Dominum.

Infra actionem ut supra in nocte sancta.

Sequitur:

Postcommun.

Impleatur in nobis, quæsumus, Domine, sacramenti paschalis sancta libatio, nosque de terrenis affectibus ad cæleste transferat institutum. Per.

XLVIII.

FERIA TERTIA.

Deus, qui paschalia nobis remedia contulisti, populum tuum cælesti dono proseguere, ut inde post in perpetuum gaudeat, unde nunc temporaliter exultat. Per.

Deus, qui solemnitate paschali cælestia mundo remedia benignus operaris, annua festivitatis hujus

^c Lege: actionem.

dona proseguere, ut observantia temporalis ad vitam A proficiat sempiternam. Per.

Secreta.

Hostias, Domine, quæsumus, placatus adsume, quas et pro renatorum expiatione peccati deferimus, et adceleratione cælestis auxilii. Per.

¶ Per Christum Dominum nostrum. Qui oblatione sui, remotis sacrificiis carnalium victimarum, seipsum tibi pro salute nostra offerens, idem sacerdos et sacer Agnus exhibuit. Quem laudant.

Infra actionem, ut supra in nocte sancta.

Sequitur :

Postcommun.

Adesto, Domine, quæsumus, nostræ redemptionis affectibus, ut quos sacramentis æternitatis instituis, iisdem protegas dignanter aptandos.

Digne nos tuo nomini, quæsumus, Domine, famulari salutaris cibus et sacer potus instituat, ut renovationem conditionis humanæ, quæ mysterio continet, in nostris jugiter sensibus operentur.

XLVIII.

FERIA QUARTA.

Deus, qui pro salute mundi sacrificium paschale fecisti, propitiare supplicationibus nostris, ut interpellans pro nobis pontifex summus, quos per id quod nostri est similis, reconciliatur, per id quod tibi est æqualis, absolvat, Jesus Christus Dominus noster. Qui tecum vivit et regnat.

Deus, qui omnes in Christo renatos genus regium et sacerdotale fecisti, da nobis et velle et posse quod præcipis, ut populo ad æternitatem vocato una sit fides cordium et pietas actionum. Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, hostias redemptionis humanæ, et salutem nobis mentis et corporis operare placatus. Per Dominum nostrum.

¶ Circumdantes altaria tua virtutum, et in ipsius Agni immaculati agnitione gloriantes, qui seipsum pro nobis obtulit immolandum, ut corpore ejus in sanguine, quo a peccatis redempti sumus, ad æternam vitam sacrificiis cælestibus pascamur. Per Christum Dominum.

Infra actionem, ut supra in nocte sancta.

Sequitur :

Postcommun.

Adesto, Domine, quæsumus, nostræ redemptionis affectibus, ut quos sacramentis æternitatis instituis, iisdem protegas dignanter aptandos. Per Dominum nostrum.

L.

FERIA QUINTA.

Deus, qui multiplicas sobolem renascentium,

^a *Legè : effectibus.*

^b *Legè : quæ. — Ambrosiana missa in die sancto Paschæ, apud Pamelium, habet, quam.*

^c *In Ambrosiana missa : operetur.*

^d *Sic emendavimus ex Pamelio in orationibus post Dominicam in Albis. In Exemplari enim mendose legitur : omnes qui in.*

fac eos gaudere propitius de suorum venia peccatorum. Per.

Deus, qui humanam naturam supra primæ originis præparas dignitatem, respice ad pietatis tuæ ineffabile sacramentum, ut quos regenerationis mysteriis dignatus es innovare, in his dona tuæ perpetuæ gratiæ benedictionisque conserva. Per Dominum nostrum.

Secreta.

Concede, quæsumus, Domine, semper nos per hæc mysteria paschalia gratulari, ut continua nostræ reparationis operatio perpetua nobis fiat causa lætitiæ. Per Dominum nostrum.

¶ Quia vetustate destructa, renovantur universa dejecta; et vitæ nobis in Christo reparatur integritas. Quem laudant angeli

Infra actionem, ut supra in nocte sancta.

Sequitur :

Postcommun.

Purificato, Domine, quæsumus, mentes nostras benignus, et renova cælestibus sacramentis, ut consequenter et corporum præsens pariter et futurum capiamus auxilium. Per.

LI.

FERIA SEXTA.

Deus, qui ad cæleste regnum nonnisi renatis ex aqua et Spiritu sancto pandis introitum, auge semper super famulos tuos gratiæ tuæ dona, ut qui ab omnibus sunt purgati peccatis, a nullis fraudentur promissis. Per Dominum.

Deus, qui credentes in te fonte baptismatis innovasti, hanc renatis in Christo concede custodiam, ut nullo erroris incursu gratiam tuæ benedictionis amittant. Per.

Secreta.

Paschales hostias recensentes, quæsumus, Domine, ut quod frequentamus, actu, comprehendamus effectu. Per.

¶ Per Christum Dominum nostrum. Qui secundum promissionis suæ incommutabilem veritatem, cælestis Pontifex factus in æternum, solus omnium sacerdotum peccati remissione non eguit : sed potius peccatum mundi idem verus Agnus abstersit. Et idcirco angelis.

¶ *Infra actionem, ut supra in nocte sancta.*

Sequitur :

Postcommun.

Immortalitatis alimoniam consecuti, quæsumus, Domine, ut quod ore percipimus, mente sectemur. Per Dominum.

LII.

FERIA SEPTIMA.

Deus, qui nos exultantibus animis Pascha tuum

^e *Legè : regnum. — Sed minus recte. Correctum ex Pamelio, ibidem.*

^f *In sanguine. Legè : et sanguine.*

^g *Legè : idem.*

^h *Legè : renascentium.*

ⁱ *Ambrosiana missa in die Paschæ habet : reparat. Legè : Purificatio. — Perperam tamen.*

celebrare tribuisti, fac, quæsumus, nos et tempora-
libus gaudere subsidiis, et æternitatis effectibus gra-
tulari. Per Dominum.

Deus innocentie restitutor et amator, dirige ad te
tuorum corda famulorum, ut quos de infidelitatis
tenebris liberasti, nunquam a tuæ veritatis luce di-
scendant. Per.

Secreta.

Suscipe munera, quæsumus, Domine, exsultantis
Ecclesie, et cui causam tanti gaudii præstitisti, per-
petuum fructum concede lætitiæ.

✠ Nos te suppliciter obsecrare, ut Jesu Christi
Domini nostri, cujus muneris pignus accepimus,
manifesta dona comprehendere valeamus, et quæ
nobis feliciter speranda paschale contulit sacramen-
tum, adtingere mereamur resurrectionis dominicæ
firmitate. Et ideo cum angelis.

Infra actionem, ut supra in nocte sancta.

Sequitur :

Postcommun.

Exuberet, quæsumus, Domine, mentibus nostris
paschalis gratia sacramenti, ut ^a donis suis ipsi nos
efficiat. ^b Per.

LIII.

OCTAVAS PASCHÆ.

Die Dominico.

Deus, qui renatis baptismo mortem adimis, et
vitam tribuis sempiternam, concede, quæsumus, ut
quorum nunc regenerationis sacræ diem celebramus
octavam, ita corpora eorum animasque custodias, ut
gratiam se catholicæ fidei percipisse, pietatis tuæ
defensione, cognoscant. Per.

Deus, qui credentes in te populos gratiæ tuæ lar-
gitate multiplicas, respice propitius ad electionem
tuam, ut qui sacramento baptismatis sunt renati,
regni cælestis mereantur introitum. Per

Secreta.

Su-cipe, quæsumus, Domine, oblationes familie
tuæ, ut sub tuæ protectionis auxilio, et ^c conlata
non perdant et ad æterna dona perveniant. Per.

✠ Nos clementiam tuam suppliciter exorare, ut
Filius tuus Dominus noster Jesus Christus,
qui se usque in finem sæculi suis promisit fidelibus
adfuturum, et præsentis corporalis mysteriis non
deserat, quos redemit, ^d majestatis suæ beneficiis
non relinquat. Et ideo cum.

Infra actionem, ut supra.

Sequitur :

Postcommun.

Majestatem tuam, Domine, supplices exoramus,
ut quos viam fecisti perpetuæ salutis intrare, nullis
permittas errorum laqueis implicari. Per.

^a In Amrosiana missa in Albis legitur : *Donis tuis ipsa nos dignos efficiat.*

^b Dele per.

^c Lege : *consolata*. — Vitiose. Sic emendavimus.

^d Pamelius, in præfatione Dominicæ 22 post Pen-
tecosten, addit *et*.

^e *Postcommun.* Lege : *Commun.*

LIV.

ORAT. ET PRECES

de Pascha annotina.

Deus, per cujus providentiam nec præteritorum
momenta deficiunt, nec ulla superest expectatio
futurorum, tribue permanentem peractæ, quam re-
colimus, solemnitatis effectum, ut quod recordatione
percurrimus, semper in opere teneamus. Per.

Deus, qui renatis fonte baptismatis delictorum
indulgentiam tribuisti, præsta, misericors, ut recolenti-
bus hujus nativitatis insignia, plenam adoptionis
gratiam largiaris. Per.

Secreta.

Clementiam tuam, Domine, suppliciter exoramus,
ut paschalis muneris sacramentum, quod fide recolimus,
et spe desideramus intenti, perpetua dilectione
capiamus. Per Dominum.

✠ Per Christum Dominum nostrum ^f redem-
tionis nostræ festa recolere, quibus humana
substantia vinculis prævaricationis exuta, spem re-
surrectionis per renovatam originis ^g dignitatem.
Per quem majestatem.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famulorum famularumque
tuarum, quam tibi offerunt, annua recolentes myste-
ria, quibus eos tuis adoptasti regalibus institutis,
quæsumus, Domine, placatus intende. Pro quibus
supplicis preces effundimus, ut in eis et conlata
custodias, ^h ut promissæ beatitudinis præmia largia-
ris, diesque nostros.

Postcommun.

Tua nos, quæsumus, Domine, quæ sumpsimus,
sancta purificent, et operationis suæ remedio nos
perficiant esse ⁱ placatus. Per Dominum.

LV.

ORAT. ET PRECES

in Parochia.

Deus, qui humani generis es et reparator et re-
ctor, da, quæsumus, Ecclesiam tuam et nova prole
semper augeri et devotione cunctorum crescere
filiorum. Per.

Renovatum, Domine, fonte ac spiritus tui potentia
in hæreditarium populum clementer adnumera, ut
qui multitudine purgati sunt criminum, invisibilium
etiam mereantur copia præmiorum. Per.

^j Offerimus tibi, Domine, laudes et munera; et
pro concessis beneficiis exhibentes gratias, pro conce-
dendis suppliciter deprecamur. Per.

✠ Nos te suppliciter exorare, ut fidelibus tuis
dignanter impendas, quo et paschalia capiant
sacramenta, et desideranter expectent ^k venturum,
ut in mysteriis quibus renati sunt permanentes, ad

^f Pamelius addit : *et*.

^g In margine. *Al.*, *assumpsit*. — Apud Pamelium :
dignitatem assumit.

^h *Et*.

ⁱ *Al.*, *purgatos*. — Sic et Pamelius.

^j In margine : *Secreta*.

In margine : *Al.*, *ventura*.

novam vitam, his operantibus, perdacantur. Et ideo **A** cum angelis.

Postcommun.

Adjuvet nos, quæsumus, Domine, sanctum istud paschale mysterium, et ut devotis hoc mentibus exequamur, obtineat. Per.

Ad populum.

Populus tuus, quæsumus, Domine, renovata semper exultet animæ juventute, ut qui ante peccatorum * veteroso in mortis venerat ^b senio, nunc lætetur in pristinam se gloriam restitutum. Per.

LVI.

INCIPIUNT ORAT. PASCHALES VE-PTERTIALES.

Deus, qui ad æternam vitam in Christi resurrectione nos reparas, imple pietatis tuæ ineffabile sacramentum, ut, cum in majestate sua Salvator noster advenerit, quos fecisti baptismi regenerari, facias beata immortalitate vestiri. Per Dominum.

Paschalibus nobis, quæsumus, Domine, remediis dignanter impende, ut, terrena desideria respuentes, discamus inhare celestia. Per.

Quæsumus, omnipotens Deus, jam non teneamur obnoxii sententiæ damnationis humanæ, cujus nos vinculi hæc redemptione paschalis absolvit. Per Dominum.

Concede, misericors Deus, ut quod paschalibus exequimur institutis, fructiferum nobis omni tempore sentiamus. Per.

Multiplica fidem, quæsumus, Domine, populi tui, ut cujus per te sumpsit initium, per te consequantur augmentum. Per.

Præsta nobis, omnipotens Deus, ut percipientes paschali munere veniam peccatorum, deinceps peccata vitemus. Per Dominum.

Deus, per quem nobis et redemptio venit, et præstatur adoptio, respice in opera misericordie tuæ, ut in Christo renas et æterna tribuatur hæreditas et vera libertas. Per.

Deus, qui per Unigenitum tuum, devicta morte, æternitatis nobis aditum reserasti, erige ad te tuorum corda credentium, ut omnis generatio adprehendat meritis quod suscipit mysteriis. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, deduc nos ad societatem celestium gaudiorum, ut Spiritu sancto renatos regnum tuum tribuas introire; atque in ^c ea perveniat humilitas gregis, quo processit fortitudo Pastoris. Per.

Deus, qui renatis per aquam et Spiritum sanctum celestis regni pandis introitum, auge super famulos tuos gratiam, quam dedisti, ut qui ab omnibus sunt purgati peccatis, a nullis priventur promissis. Per.

Dele, quæsumus, Domine, conscriptum peccati lege chirographum, quod in nobis paschali mysterio per resurrectionem tui Filii vacuasti. Per.

* Al., vetero.

^b Al., senium.

^c Al., eo.

^d Ita emendavimus ex Pamelio; nam in Exemplari corrupte legitur: innovasti.

* Apud Pamelium, in feria 6 post Pascha habetur:

A Fac, omnipotens Deus, ut qui paschalibus remediis ^d innovati, similitudinem terreni parentis evasimus, ad formam celestis transferamur Auctoris. Per.

D Da, misericors Deus, ut in resurrectione Domini nostri Jesu Christi inveniamus et nos veraciter portionem. Per Dominum.

Ad isto, quæsumus, * Domine, tuæ adesto familiæ et dignanter impende, ut quibus fidei gratiam contulisti, et coronam largiaris æternam. Per.

Exaudi nos, omnipotens Deus, et familiæ tuæ corda, cui perfectam baptismi gratiam contulisti, ad promerendam beatitudinem aptes æternam. ^f

B Conserva in nobis, quæsumus, Domine, misericordiam tuam, et quos ab erroris liberasti caligine, veritatis tuæ firmitus inhærere facias documento. Per.

^g Solicita, quæsumus, Domine, quos lavasti, pietate custodi, ut qui a tua sunt passione redempti, tua resurrectione lætentur. Per Dominum nostrum.

Christianam, quæsumus, Domine, respice plebem, et quam æternis dignatus es renovare mysteriis, a temporalibus culpis dignanter absolve. Per.

D Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut, quæ divina sunt jugiter ambientes, donis semper mereamur celestibus propinquare. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, propensius his diebus tuam misericordiam consequamur, quibus eam plenius, te largiente, cognovimus. Per Dominum.

C Concede, misericors Deus, ut devotus tibi populus tuus existat, et de tua clementia quod ei prosit indesinenter obtineat. Per.

Deus, qui sensus nostros terrenis actionibus respicis retardari, concede, quæsumus, ut tuo potius munere tuis aplemur remediis. Per.

Tribue, quæsumus, Domine, ut illuc semper tendat Christianæ devotionis affectus, quo tecum est nostra substantia. Per.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut Ecclesia tua et in suorum ^h firmitate membrorum, et in nova semper fecunditate lætetur. Per.

Largire, quæsumus, Ecclesiæ tuæ, Deus, et a suis semper, et ab alienis abstinere delictis, ut pura tibi mente deserviens, pietatis tuæ remedia sine cessatione percipiat. Per Dominum.

LVII.

ORAT. ET PRÆC.

De unicum post octabas Paschæ.

Deus, qui in Filii tui humilitate jacentem mundum crexisti; letitiam concede, ut quos perpetua ⁱ eripuisti casibus, gaudiis facias sempiternis perfui. Per.

Deus, in cujus præcipuis mirabilibus est humana reparatio, solve opera diaboli, et mortifera peccati

Domine familiæ tuæ.

^j Per.

^k Pamelio: solita.

^l Lege: infirmitate. — Quia perperam, ita correptum ex Pamelio in feria 5 in A'bis.

^m In marg.: Al, mortis.

vinctula disrumpe, ut destructa malignitate quæ non vincat, vincat misericordia quæ redemit. Per.

Secreta.

Benedictionem, Domine, nobis conferat salutarem sacra semper oblatio, ut quod agit mysterio, virtute perficiat. Per.

Deus, qui ubique gratias agere, et suppliciter exorare, sic nos bonis tuis instrui sempiternis, ut temporalibus consolers; sic presentibus refoveri, ut ad gaudia nos mansura perducas. Per Christum Dominum nostrum.

Postcommun.

Præsta nobis, omnipotens Deus, ut vivificationis tuæ gratiam consequentes, in tuo semper munere gloriamur. Per Dominum.

LVIII.

ITEM II DOMIN.

post clausum Paschæ.

Deus, qui errantibus, ut in viam possint redire, veritatis tuæ lumen ostendis, da cunctis qui Christiana professione censentur, et illa respuere quæ huic inimica sunt nomini, et ea quæ sunt apta seclari. Per Dominum.

Tibi placitum, Deus noster, populo tuo tribue voluntatem, quia tunc illi prospera cuncta præstabis, cum tuis aptum feceris institutis. Per Dominum.

Secreta.

Illis nobis, Domine, mysteriis conferat, quæ terrena desideria mitigantes, discamus habere celestia. Per.

Per Christum Dominum nostrum. Qui humanis miseratus erroribus, per Virginem nasci dignatus est, et per passionem mortis a perpetua nos morte liberavit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam. Quem laudant angeli.

Postcommun.

Sacramenta, quæ sumimus, quæsumus, Domine, et spiritualibus nos expient alimentis, et corporalibus tueantur auxiliis. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

LIX.

TERTIA DOMIN.

post clausum Paschæ.

Deus, qui fidelium mentes unius efflicis voluntatis, da populis tuis, id amare quod præcipis, id desiderare quod promittis, ut inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia. Per.

Exaudi, Domine, preces nostras, ut quod tui Verbi sanctificatione promissum est evangelico ubique compleatur effectu, et plenitudo adoptionis obtineat quod prædixit testificatio veritatis. Per Dominum.

Secreta.

Deus, qui nos per hujus sacrificii veneranda com-

mercia unius summæ Divinitatis participes effecisti, præsta, quæsumus, ut sicut tuam cognovimus veritatem, sic eam dignis moribus adsequamur. Per.

De tuo munere postulant, ut tempora quibus post resurrectionem Dominus noster Jesus Christus cum discipulis corporaliter habitavit, pia devotione tractemus. Per Dominum.

Postcommun.

Adesto, Domine Deus noster, ut per hæc, quæ fideliter sumpsimus, et purgemur a vitiis, et a periculis omnibus exuamur. Per Dominum nostrum.

LX.

QUARTA DOMIN.

post clausum Paschæ.

Deus, a quo bona cuncta procedunt, largire supplicibus ut cogitemus, te inspirante, quæ recta sunt, et, te gubernante, eadem faciamus. Per.

Deus, qui misericordie januam fidelibus patere voluisti, respice in nos, et miserere nostri, ut qui voluntatis tuæ viam, te donante, sequimur, a vitæ nunquam semitis deviemus. Per.

Secreta.

Præsta, Domine, quæsumus, ut illius salutis capiamus effectum, cujus per hæc mysteria pignus accepimus. Per Dominum.

Ut quia primum tuæ pietatis indicium est, si tibi nos facias toto corde subjectos, tu spiritum nobis tantæ devotionis infundas, ut propitius largiaris consequenter auxilium. Per.

Postcommun.

Tribue nobis, Domine, celestis mensæ virtute satiatis, et desiderare quæ recta sunt, et desiderata percipere. Per.

LXI.

QUINTA DOMIN.

post clausum Paschæ.

Omnipotens sempiterne Deus, fac nos tibi semper et devotam gerere voluntatem, et maiestati tuæ sincero corde servire. Per.

Deus vita fidelium, gloria humilium, beatitudo iustorum, propitius suscipe supplicum preces, ut animæ quæ promissiones suas sitiunt de tua semper abundantia repleantur. Per Dominum nostrum.

Secreta.

Oblatio nos, Domine, tuo nomini dicata purificet, et de die in diem ad celestis vitæ transferat actionem. Per Dominum.

Tu mentes nostras bonis operibus semper informes, quia sic erimus præclari muneris prompta sinceritate cultores, si ad meliora jugiter transeunt, paschale mysterium studeamus habere perpetuum. Per quem maiestatem.

Postcommun.

Repleti, Domine, muneribus sacris, da, quæsumus, ut in gratiarum semper actione maneamus. Per.

^a Dele Dominum.

^d In marg. : Al, exuamur.

^e Al, ut.

^a Ita emendavimus ex Menardo, siquidem in Exemplari mendose scribitur : errantes ut in via possent.

¹ Al, conferatur.

LXII.

SEXTA DOMIN.

post clausum Paschæ.

Deus, in te sperantium fortitudo, adesto propitius invocationibus nostris; et quia sine te nihil potest mortalis infirmitas, præsta auxilium gratiæ tuæ, ut in exequendis mandatis tuis, et voluntate tibi et actione placeamus. Per Dominum.

Deus spei ^a luminis sincerum mentium luxque perfecta beatorum, qui vere es lumen Ecclesiæ tuæ, da cordibus nostris, et dignam tibi orationem persolvere, et te semper præconiorum munere conlaudare. Per.

Secreta.

Hostias nostras, Domine, tibi dicatas placatus adsume, et ad perpetuum nobis tribue ^b pervenire subsidium. Per.

ND Qui Ecclesiæ tuæ filios sicut erudire non cessas, ita non desinas adjuvare, ut recte ^c faciendi cognoscant, et possibilitatem capiant exequendi. Per Christum.

Postcommun.

Tantis, Domine, repleti muneribus, præsta, quæsumus, ut salutaria dona capiamus, et a tua nunquam laude ceseamus. Per.

Ad populum.

Fideles tuos, Domine, benedictio desiderata confirmet, quæ eos et a tua voluntate nunquam faciat discrepare, et tuis semper indulgeat beneficiis gratulari. Per.

LXIII.

ORAT. ET PRECES

in Ascensa Domini.

Deus, qui ad declaranda tua miracula Majestatis post resurrectionem a mortuis hodie in celos, apostolis adstantibus, ascendisti, concede nobis tuæ pietatis auxilium, ut secundum tuam promissionem, et tu nobiscum semper in terris, et nos tecum in celo vivere mereamur. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens Pater, ut nostræ mentis intentio quo ^d solemnitatis hodiernæ gloriosus Auctor ingressus est, semper intendat, et quo fide pergit, conversatione perveniat. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, pro Filii tui, supplices, venerabili nunc Ascensione deferimus, præsta, quæsumus, ut et nos per ipsum his commerciis sacrosanctis ad cælestia consurgamus. Per.

ND Per Christum Dominum nostrum. Qui saluti humanæ subvenire dignatus est; nascendo etenim, nobis donavit gloriam, patiendo diabolum vicit, resurgendo a mortuis vitæ æternæ aditus præstitit, ascendendo ad Patrem cælestes jannas ^e reparavit. Quem laudant angeli.

^a In marg., *lumen.*

^b Al., *provenire.*

^c In margine : *facienda.*

^d Ita correctimus, nam Exemplar habet corrupte : *solemnitas.*

^e *Reservavit.*

A

Infra actionem.

Communicantes, et diem sacratissimum celebrantes, quo Dominus noster Unigenitus Filius tuus unitum sibi hominem nostræ substantiæ in gloriæ tuæ dextera conlocavit. Sed et memoria.

Inde vero modicum ante expletum canonem benedices fruges novas

Sequitur benedictio

Benedic, Domine, et has fruges novas fabæ, quas tu, Domine, rore cælesti et inundantia pluviarum ad maturitatem perducere dignatus es, ad percipiendum nobis cum gratiarum actione in nomine Domini nostri Jesu Christi. Per quem hæc omnia, Domine, semper bonusque

*Expleto ^f canonem.**Postcommun.*

Deus, cujus Filius, in alta cælorum potenter ascendens, captivitatem nostram sua duxit virtute captivam, tribue, quæsumus, ut dona quæ suis participibus contulit, largiatur et nobis. Per Dominum nostrum.

Ad populum.

Erectis sensibus, et oculis cordis ad sublimia elevantes, quæsumus ut quæ in precum vota delitimus, ad impetrandi fiduciam referamus. Per.

LXIV.

ITEM ALIA MISSA.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, ut sicut humani generis Salvatorem consedere tecum in tua majestate confidimus, ita usque ad consummationem sæculi manere nobiscum, quemadmodum est pollicitus, sentiamus. Per.

C

Tribue, quæsumus, omnipotens Deus, ut munere festivitatis hodiernæ illuc filiorum tuorum dirigatur intentio, quo in tuo Unigenito tecum est nostra substantia. Per.

Secreta.

Sacrificia nos, Domine, immaculata purificent, et mentibus nostris supernæ gratiæ dent vigorem. Per Dominum

ND In hac præcipue die, ^g qua Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, divino consummato fine mysterii, dispositionis antiquæ ^h munus explevit, ut scilicet et diabolum cælestis operis ⁱ inimicum per hominem, quem subjugarat, elideret, et humanam reduceret ad superna dona substantiam. Et ideo cum angelis.

*Infra actionem, ut supra.**Sequitur :**Postcommun.*

Tribue, quæsumus, Domine, ut per hæc sacra, quæ sumpsimus, illud tendat nostræ devotionis affectus, quo tecum est nostra substantia. Per Dominum.

^f Lege : *bon.* usque expleto Canone.

^g Lege : *quo.*

^h Ita emendatum ex Pamelio : Exemplar legit male : *manus.*

ⁱ Sic correctum ex eodem, quum in Exemplari mendose sit positum : *inimicus.*

Ad populum.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, illuc subsequi tuorum membra fidelium, quo caput nostrum principium ^a præcessit. Per Dominum.

LXV

ORAT. ET PRECES

Domini. post Ascensum Domini.

Sancti nominis tui, Domine, timorem pariter et amorem sic nos habere perpetuum, quia nunquam a gubernatione destitues, quos in soliditate tuæ dilectionis institues. Per.

Deus, qui te rectis ac sinceris manere pectoribus adseris, da nobis tua gratia tales existere, in quibus habitare digneris. Per Dominum.

Secreta.

Oblatio, Domine, tuo nomine dicanda purificet, et de die in diem ad cælestis vitæ transferat actionem. Per Dominum nostrum.

^B Cujus hoc mirificum opus ac salutare mysterium fuit, ut perditum dudum atque prostratum de diabolo et mortis aculeo ad hanc gloriam voceremur, quia nunc genus electum, sacerdotiumque regale, populus acquisitionis, et sancta gens vocemur. Agentes igitur indefessas gratias, sanctamque munificentiam prædicantes, majestati tuæ hæc sacra deferimus, quæ, nobis ipse salutis nostræ auctor Christus instituit. Quem laudant angeli.

Postcommun.

Sumptis muneribus, Domine, quæsumus, tua frequentatione mysterii crescat nostræ salutis affectus. Per Dominum nostrum.

Ad populum.

Benedic, Domine, familiam tuam in cælestibus, et reple eam donis tuis spiritualibus: concede eis charitatem, gaudium, pacem, patientiam, bonitatem, mansuetudinem, spem, fidem, continentiam, ut repleti omnibus ^b castitatem donis tuis, desiderantes ad te pervenire mereantur. Per Dominum nostrum.

LXVI.

SABBATO PENTECOSTEN

celebrabis baptismum, sicut in nocte sanctæ Paschæ.

Ægrotanti catechumeno impositio manuum.

Innumeras medellæ tuæ curas deprecamur, Domine, sancte Pater, omnipotens æternæ Deus, quas distribuit humanis infirmitatibus Christus: erige famulum tuum ægritudinis languore depressum; et omnem sensum ejus dignare tuis visitationibus refovere, quatenus adoptionem tuam possit cum gaudio sanitatis percipere. Expelle itaque ab eo cuncta contrariæ valetudinis tela, ut ad gratiam tuam grædenter occurrat. Releva quem redimere gloriaris, ut baptismi sit in illo palma non mortis, et gloriosum semper bajulet, quod accipit, signaculum crucis.

^a In margine: Al., que.

^b Redundat castitatem.

^c Lege: imposita.

^d In marg. super.

^e Ut.

A Per Christum Dominum nostrum. Qui venturus es^a judicare vivos et mortuos.

LXVII.

ITEM ^c IMPOSITIO MANUS^d energumenum catechumenum.

Omnipotens sempiternæ Deus, a cujus facie cæli distillant, montes sicut cera liquescunt, terra tremat, cui patent abyssi, quem infernus pavescit, quem omnis irarum motus aspiciens humiliatur, te supplex deprecor, Dominator Domine, ut invocatione nominis tui ab hujus famuli tui vexatione inimicus confusus abscedat, ^e et ab hujus possessione anima liberata ^f ab Auctore suæ salutis recurrat, liberatoremque ^g suo, diabolico fœtore depulso, et odore suavissimo Spiritus sancti percepto, sequatur. Per

LXVIII.

ITEM ALIA

pro parvulo energumeno.

Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, virtutem tuam totis exoro gemitibus pro hujus a diabolo oppressa infantia, qui etiam indignis inter pressuras donas præsidium. Exurge pro infantia debellata, et noli diu retinere vindictam: nec ante conspectum tuum veniant parentum delicta, qui nec pro filio patrem, nec pro patre promisisti filium judicare. Auxiliare, quæsumus, inimici furore vexato, ne sine baptismo facias ejus animam a diabolo possideri, sed potius tenera ætas, malignis oppressionibus libera, tibi referat gratias sempiternas. Per Dominum nostrum Jesum Christum. Qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum.

LXIX.

ORAT. SUPER CATECHUMENUM

infirmum.

Famulum tuum, Domine, ad tui baptismi gratiam recurrentem, respicere et conservare dignare, ut in tui nominis signo, quicquid in eo per originalis peccati transgressionem pænæ obnoxium diabolus detinebat, sacri fontis indulgentia resolvatur, veteris hominis excubias deponat, et novæ vitæ indutus amictu resurgat. ^h Omnes nequissimi spiritus ab eo venena depelle, et salutari baptismi tui gratia adimple, ut tui muneris perceptione in ⁱ æternam vitam valeat exultare. Per Dominum.

LXX.

Si fuerit baptizandus, accedens sacerdos dicit ei orationem, et Symbolum, et catechizat eum his verbis, imposita manu capiti ejus; deinde dicit hanc orationem super eum: Nec te lateat, Satanas. Sicut scriptum est in Sabbato.

Te, Domine, supplices exoramus, ut visitatione tua sancta erigas ad te hunc famulum tuum, ne adversario liceat usque ad tentationem animæ pervenire, sed, sicut in Job, terminum pone, ne inimicus

^f Ad Auctorem.

^g Sui.

^h Omnia.

ⁱ Al., æterna vita.

de anima hujus sine redemptione baptismatis iucipiat triumphare. Differ, Domine, exitum mortis, et spatium vitæ distende. Releva quem perducas ad baptismi sacramentum, ne redemptioni tuæ inferas damnum. Tolle occasionem diabolo triumphandi, et reserva quem triumphis^a comparis Christi, ut sanus tibi in Ecclesia tua gratia baptismatis renascatur factorus cuncta quæ petimus. Per.

LXXI.

ITEM AD CATECHUMENUM
ex pagano faciendum.

Gentilem hominem cum susceperis, in primis catechizas eum divinis sermonibus, et das ei monita, quem admodum post cognitam veritatem vivere debeat. Post hæc facis eum catechumenum: exsufflas in faciem ejus, et facis ei crucem in fronte; imponis manum super caput ejus his verbis:

Accipe signum crucis tam in fronte, quam in corde; sume fidem celestium præceptorum; talis esto moribus, ut templum Dei esse jam possis. Ingressusque Ecclesiam Dei evasisse te laqueos mortis fructus agnosce. Horresce idola; respue simulacra; cole Deum Patrem omnipotentem, et Jesum Christum Filium ejus, qui vivit cum Patre, et Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum.

Sequitur oratio.

Te deprecor, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, ut huic famulo tuo, qui in sæculi hujus nocte vagatur incertus et dubius, viam veritatis et agnitionis tuæ jubeas demonstrari, quatenus, reseratis oculis cordis sui, te unum Deum Patrem in Filio, et Filium in Patre cum sancto Spiritu recognoscat, atque hujus confessionis fructum et hic et in futuro sæculo percipere mereatur. Per.

Inde vero postquam gustaverit medicinam salis, et ipse se signaverit, benedicis eum his verbis:

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui es, et eras, ^b permanes usque in finem, cujus origo nescitur, nec finis comprehendi potest, te, Domine, supplices invocamus super hunc famulum tuum; quem liberasti de errore gentilium et conversatione turpissima. Dignare exaudire eum qui tibi cervices suas humiliat; perveniat ad lavacri fontem, ut renatus ex aqua et Spiritu sancto, exoliatus veterem hominem induatur novum, qui secundum te creatus est; accipiat vestem incorruptam et immaculatam, tibi que Domino nostro servire mereatur. Per Dominum.

LXXII.

ITEM AD SUCCURRENDUM
c infirmum catechumenum.

Si baptizandus fuerit, accedens sacerdos dicit super eum orationes quæ superscriptæ sunt; et tradit ei Symbolum et Orationem; et catechizat eum his verbis: Nec te lateat, Satanas. Et reliqua sicut super in nocte sancta scriptum est. Inde saliva oris sui cum digito tangit nares et aures; et dicit ei:

^a Lege: compares.^b Al., et.^c Lege: infirmo et hæcumenno.

A Ephphetha, quod est: Adaperire in odorem suavitatis. Tu autem effugare, diabole, adpropinquabis enim judicium Dei.

Deinde tangit ei pectus et inter scapulas de oleo exorcizato sub his interrogationibus:

Abrenuntias Satanæ?

Resp. Abrenuntio.

Et omnibus operibus ejus?

Re p. Abrenuntio.

Et omnibus pompis ejus?

Resp. Abrenuntio.

LXXIII.

Cum autem expoliatur infirmus benedicit fontem.

Incipit oratio.

B Exaudi nos, omnipotens Deus, et in hujus aquæ substantiam tuam immitte virtutem, ut abluendus per eam, et sanitatem simul et vitam mereatur æternam. Per.

Item benedictio aquæ
ad succurrendum.

Exorcizo te, creatura aquæ, per Deum vivum, per Deum sanctum, per Deum totius dulcedinis creatorem, qui te in principio verbo separavit a terra, et in quatuor fluminibus dividens, totam terram rigare præcepit. Adjuro te, per Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, ut efficiaris in eo qui in te baptizandus erit fons aquæ salientis in vitam æternam, regenerans eum Deo Patri, et Filio, et Spiritui sancto. Qui venturus est in Spiritu sancto judicare vivos et mortuos et omne sæculum per ignem.

LXXIV.

ITEM ALIA AD SUCCURRENDUM.

Adesto, Domine, tuis adesto muneribus, ut quod nostro est gerendum servitio, tuo impleatur auxilio. Per Dominum.

Sequitur benedictio.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus; aquarum spirituum sanctificator, te suppliciter deprecamur, ut ad hoc ministerium humilitatis nostræ respicere digneris, et super ^d has abluendis aquis et vivificandis hominibus præparatas angelum sanctitatis emittas, quo peccatis vitæ prioris ablutis, reatuque deterso, purum sancto Spiritui habitaculum in regeneratis procuret. Per Dominum nostrum.

LXXV.

ITEM ALIA BENEDICTIO.

Exorcizo te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus, et Spiritus sancti. Omnis virtus adversarii, omnis incurio diaboli, omne phantasma eradicare et effugare ab hac creatura aquæ, ut fiat fons ^e salientis in vitam æternam; et ^f cum baptizatus fuerit, fiat templum Dei vivi in remissione peccatorum. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare vivos et sæculum per ignem.

^d Al., aquas abluendis et vivificantis.^e Al., sal ens.^f Al., quo ex eo.

Et antequam perfundas eum aqua, interrogas eum A
verba Symboli, et dicis :

Credis in Deum Patrem omnipotentem?

Resp. Credo.

Credis et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum et passum?

Resp. Credo.

Credis et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem?

Respondet : Credo.

Et cum interrogas, per singulas vicēs mergis eum tercio in aqua. Postea cum ascenderit a fonte infans signatur a presbytero in cerebro de chrismate, his verbis :

Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua et Spiritu sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te lineat chrismate salutis in Christo Jesu in vitam æternam.

Resp. Amen.

Postea si fuerit oblatus, agendæ sunt missæ, et communicat; sin autem, dabis ei tantum sacramenta corporis et sanguinis Christi, dicens :

Corpus Domini nostri Jesu Christi sit tibi in vitam æternam.

Et dat ei orationem ita dicens :

Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerasti famulum tuum ex aqua et Spiritu sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum, tribue ei continuam sanitatem ad agnoscendam unitatis tuæ veritatem. Per Dominum.

Omnipotens et misericors Deus, majestatem tuam supplices deprecamur, ut famulum tuum digneris serenis aspectibus ^a præsentari; et cui donasti baptismi sacramentum, longævam tribuas sanitatem. Per Dominum nostrum.

Deinde consignatur ab episcopo, in his verbis :

Deus, omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi, qui regenerasti famulum tuum ex aqua et Spiritu sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum, tu, Domine, emitte in eum Spiritum sanctum tuum Paraclitum, et da ei Spiritum sapientiæ et intellectus; Spiritum consilii et fortitudinis, Spiritum scientiæ et pietatis; adimple eum Spiritu timoris Dei et Domini nostri Jesu Christi; et jube eum consignari signo crucis in vitam æternam. Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum cum quo vivis et regnas in unitate Spiritus sancti.

Postea signat eum in fronte de chrisma e, dicens :

Signum Christi in vitam æternam.

Resp. Amen.

Pax tecum.

Resp. Et cum spiritu tuo.

^a Al., tuis.

^b Ambrosiana missa apud Pamelium habet : ut et mare.

^c Al., regenerentur.

^d Cum.

Benedictio oleo exorcizati.

Exorcizo te, creatura olei, per Deum omnipotentem, qui fecit caelum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Omnis virtus adversarii, omnis exercitus diaboli, omnis incursus, omne phantasma Satanæ eradicare et effugare ab hac creatura olei, ut fiat omnibus qui ex eo ungenti sunt in adoptionem filiorum per Spiritum sanctum, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in charitate Jesu Christi Domini nostri, qui venturus est in Spiritu sancto judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Oratio per singulas lectiones

In Sabbato Pentecosten.

Da nobis, quæsumus, Domine, per gratiam Spiritus sancti, novam tui Paracliti spiritualis observantiæ disciplinam, ut mentes nostræ, sacro purgatæ jejuniis, cunctis reddantur ejus muneribus aptiores. Per Dominum nostrum.

Sequitur lectio in Genesis.

Omnipotens sempiterne Deus, indeficiens lumen, qui Spiritum tuum sanctum, cum super aquas in mundi creationis exordio ferretur, humanæ declarasti salutis auctorem, præsta, quæsumus, ut idem Spiritus veritatis Ecclesiæ tuæ dona multiplicet. Per Dominum.

Item de cantico Exodi.

Deus, qui primis temporibus impleta miracula novi testamenti luce reserasti, ^b quod mare Rubrum forma sacri fontis existeret, et liberata plebs ab Ægyptia servitute Christiani populi sacramenta præferret, da ut omnes gentes Israelis privilegium merito fidei consecutæ, Spiritus tui participatione ^c regnarent. Per.

Item de cantico Deuteronomii ^d lectione.

Deus gloriatio fidelium, et ^e vitæ justorum, qui per Moysen famulum tuum nos quoque modulatione sacri carminis erudisti, in universis gentibus misericordiæ tuæ munus operare,tribuendo beatitudinem, auferendo terrorem, ut quod prænuntiatum est ad supplicium in remedium transferatur æternum. Per Dominum.

Item de cantico Esaiæ cum lectione.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per unicum Filium tuum Ecclesiæ tuæ demonstrasti te esse cultorem, ^f ut omnem palmitem fructum in eodem Christo tuo, qui vera vitis est, effluentem clementer excolens, ^g fructus afferat ampliores, fidelibus tuis, quos velut vineam ex Ægypto per fontem baptismi ^h pertulisti, nullæ peccatorum spinæ prævaleant, ut, Spiritus tui sanctificatione muniti, perpetua fruge dentur. Per.

^e Al., vita.

^f Ut redundat... — Cultorem uti. Ita quoque legit Pamelius.

^g Al., ut.

^h Al., transtulisti.

Domino Deus virtutum, qui conlapsa reparas, et A reparata conservas, auge populos in tui nominis sanctificatione renovandos, ut omnes qui diluuntur sacro baptismate, tua semper inspiratione dirigantur. Per.

LXXVIII.

ITEM IN VIGILIA

de Pentecosten.

Ad missam.

Deus, qui Ecclesiam tuam novo semper fœtu multiplicas, concede famulis tuis ut sacramentum tuum vivendo teneant, quod fide perceperunt. Per.

Deus, cujus Spiritu totum corpus Ecclesiæ multiplicatur et regitur, conserva in nova familiæ tuæ progenie sanctificationis gratiam, quam dedisti, ut corpore et mente renovati, in unitate fidei ferventes tibi, Domine, servare mereantur. Per.

Secreta.

Virtute sancti Spiritus, Domine, munera nostra contingit, ut quod solemnitate præsentis suo nomine dedicavit, et intelligibile nobis faciat et æternum. Per.

¶ Per Christum Dominum nostrum. Qui ascendens super omnes celos sedensque ad dexteram tuam, promissum Spiritum sanctum in filios adoptionis effudit. Unde lætantes inter altaria tua, Domine virtutum, hostias tibi laudis offerimus per Christum Dominum. Quem laudant.

Infra actionem.

Communicantes et diem sacratissimum Pentecosten prævenientes, quo Spiritus sanctus apostolos plebemque credentium præsentia suæ majestatis implevit. Sed et memoriam.

ITEM INFRA ACTION.

Hanc igitur. *Dicis sicut et in nocte sancta, et de creaturis benedicendis.*

Postcommun.

Concede, omnipotens Deus, ut paschalis * perfectio sacramenti mentibus nostris continua perseveret. Per Dominum.

b LXXIX.

ITEM ALITER

In vigilia Pentecosten.

Concede nobis, Domine, præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare jejuniis, ut, contra spirituales nequitias pugnaturi, continentie muniamur auxiliis. Per.

Da nobis, quæsumus, Domine, per gratiam sancti Spiritus novam tui Paracliti spiritualis observantiæ disciplinam, ut mentes nostræ, sacro purificatæ jejuniis, cunctis reddantur ejus muneribus aptiores. Per Dominum.

Secreta

Hostias populi tui, quæsumus, Domine, miseratus intende, et ut tibi reddantur acceptæ, conscientias

* Ambrosiana missa apud Pamelium scribit : perceptio.

b Lege : LXXII.

c Lege : secretus.

nostras sancti Spiritus salutaris emundet adventus. Per.

¶ Qui Sacramentum paschale consummans, quibus per Unigeniti tui consortium, filios adoptionis esse tribuisti, per sanctum Spiritum largiris dona gratiarum, et sui cohæredibus Redemptoris jam nunc supernæ pignus hæreditatis impendis, ut tanto se * certius ad eam confidant esse venturos, quanto in ejus participatione profecerint. Propterea.

Infra actionem, ut supra.

Item postcommun.

Sacris cælestibus, Domine, vitia nostra purgantur, ut muneribus tuis possimus semper aptari. Per.

¶ Presta, quæsumus, omnipotens Deus, ut Spiritus * adveniens majestatem nobis Filii tui manifestando clarificet. Per eundem.

LXXX.

ORAT. ET PREC.

Domin. Pentecosten.

Omnipotens sempiterne Deus, qui Paschale sacramentum quinquaginta dierum voluisti mysterio contineri, præsta ut gentium facta dispersio divisione linguarum, ad unam confessionem tui nominis cælesti munere * congregentur. Per.

Deus, qui sacramento festivitatis hodiernæ universam Ecclesiam tuam in omni gente et natione sanctificas, in totam mundi latitudinem Spiritus tui sancti dona diffunde, ut quod inter ipsa evangelicæ prædicationis exordia operata est divina dignatio, nunc quoque per credentium corda diffunde.

Secreta.

Mentes nostras, quæsumus, Domine, Spiritus sanctus divinis præparet sacramentis, quia ipse est omnium remissio peccatorum. Per Dominum nostrum.

Purificet nos, quæsumus, Domine, muneris præsentis oblatio, et dignos sacra participatione perficiat. Per Dominum.

¶ Quia hodie sancti Spiritus celebramus adventum. Qui principis nascentis Ecclesiæ cunctis gentibus imbuendis, et Deitatis scientiam indidit et loquelam : in diversitate donorum mirabilis operator unitatis, variarumque gratiarum tributor idem et unus effector, et prædicantium dispensator ipse linguarum. Quem laudant angeli.

Infra actionem.

Communicantes, et diem Pentecosten sacratissimum celebrantes, quo Spiritus sanctus apostolos plebemque credentium præsentia suæ majestatis implevit. Sed et memoriam.

Hanc igitur oblationem. *Dicis sicut in nocte sancta.*

Postcommun.

Sacris cælestibus, Domine, vitia nostra purgantur, ut muneribus tuis possimus semper aptari. Per.

Ad populum.

Præsta, quæsumus, Domine, ut a nostris menti-

d In margine : Al., sanctus.

* Missa Ambrosiana apud Pamelium habet : congregetur.

tuis et carnales amoveat Spiritus sanctus affectus, et A
spiritalia nobis dona potenter infundat. Per Domi-
num nostrum.

Adesto, Domine, quæsumus, populo tuo, et quem
mysteriis cælestibus satiasti, ab hostium incursione
defende. Per Dominum.

LXXXI

ITEM ORATIONES AD VESPEROS

Infra octabas Pentecosten.

Deus, qui discipulis tuis Spiritum sanctum Para-
clitum * in ignis fervore tui amoris mittere dignatus
es, da populis tuis, in unitate fidei esse serventes,
ut in tua ^b semper manentes, et in fide inveniantur
stabiles, et in opere efficaces. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, deduc nos ad socie-
tatem cælestium gaudiorum, ut Spiritu sancto r ^a na-
tos regnum tuum facias introire, atque ^c in ea per-
veniat humilitas gregis, quo præcessit celsitudo Pa-
moris. Per.

Adsit nobis, quæsumus, Domine, virtus Spiritus
sancti, ^d qui et corda nostra clementer expurget, et
ab omnibus tueatur adversis. Per Dominum.

Mentes nostras, Domine, Spiritus Paraclitus, qui
a te procedit, inluminet, et inducat in omnem, sicut
tuus promisit Filius, veritatem. Per.

Sancti Spiritus, Domine, corda nostra mundet in-
fusio, et sui roris ubertate fecundet. Per Dominum
nostrum.

Concede nobis, misericors Deus, ut sicut ^e nomine
Patris et Filii divini generis intelligimus veritatem,
sic in Spiritu sancto totius cognoscamus substantiam
Trinitatis. Per.

LXXXII.

DENUNCIATIO JEJUNIORUM

Quarti, septimi, et decimi mensis.

Anniversariam, fratres charissimi, jejunii purita-
tem, qua et corporis acquiritur et animæ sanctitas,
nos commonet illius mensis instaurata devotio.
Quarta igitur et sexta feria ^f sollicito convenientes
occurso, offeramus Deo spiritale jejunium; die vero
Sabbati apud beatum Petrum, cujus nos intercessio-
nibus credimus adjuvandos, sanctas vigilias Chri-
stiana pietate celebremus. Ut per hanc institutionem
salutiferam peccatorum sordes, quas corporis fra-
gilitate contrahimus, jejuniis et elemosynis ablua-
mus, auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui
cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per
omnia sæcula sæculorum.

* Ambrosiana missa apud Pamelium legit: in
ignis specie fervore tui amoris: hanc enim vocem
specie addendam esse Pamelius censet.

^b In eadem missa: semper dilectione permanentes.

^c In margine: Al., eo.

^d Apud Pamelium, in feria 3 Pentecostes: qua.

^e Apud eundem: in nomine.

^f Lege: solliciti.

^g Lege: debita.

^h Sic emendavimus exemplar, in quo legitur: pu-
quare.

ⁱ Lege: tellore, sed perperam. — Correctum ex
Menardo.

Item aliter.

Illius mensis jejunia in hac nobis sunt hebdomada
tenenda; ideoque hortamur sanctam fidem vestram,
ut quarta, sexta, vel septima, feria jejunemus qua-
tenus, divinis inhærendo mandatis, propitiationem
Dei nostri perseverantia & devotæ servitutis obti-
neat. Per.

LXXXIII.

INCIPIUNT ORAT. ET PREC.

Mensis quarti.

FERIA QUARTA.

Concede nobis, Domine, præsidia militiæ Chri-
stianæ sanctis inchoare jejniis, ut, contra spirituales
nequitias ^b pugnaturi, continentiae muniamur auxi-
liis. Per.

B Omnipotens et misericors Deus, apta nos tua,
propitius, voluntati, quoniam sicut ejus præterun-
tes tramitem, deviamus, sic integro ^c tenore diriga-
mur, ad illius semper ordinem recurrentes. Per.

Da nobis mentem, Domine, quæ tibi sit placita,
quia talibus jugiter quicquid est prosperum, mini-
strabis. Per.

Secreta.

Solemnius jejniis expiatis, i suo nos, Domine,
mysterio congruentes hoc ^k sacrum munus efficiat,
quia tanto nobis salubrius ^l aderit, quanto id devo-
tius sumpserimus. Per.

Ⲭ Post illos enim lætitiæ dies, quos ^m in hono-
rem Domini a mortuis resurgentis, et in cæ-
los ascendentis, exegimus, ⁿ postquam perceptum
sancti Spiritus donum, necessaria ^o etenim nobis
jejunia sancta provisa sunt, ut pura conversatione vi-
ventibus, quæ divinitus sunt Ecclesiæ conlata, per-
maneant. Per Christum Dominum nostrum.

Postcommun.

Quos jejunia votiva castigant, tua, Domine, sa-
cramenta vivificent, ut, terrenis affectibus mitigatis,
facilius cælestia capiamus. Per.

Ad populum.

Gratias tibi referat, Domine, corde subjecto tua
semper Ecclesia, et consequenter obtineat; et, ob-
servaciones antiquas jugiter recensendo, proficiat in
futurum. Per.

FERIA SEXTA.

D Ut nobis, Domine, terrenarum frugum tribuas
ubertatem, fac mentes nostras cælesti fertilitate fe-
cundas. Per.

P Fiat tua gratia, Domine, q fructuosos nostræ

i Apud Menardum: tuo.

^k Exemplar habet: sacro munus. Menardus vero:
sacro munere.

^l Menardo aderis.

^m In Exemplari et apud Menardum scribitur: in
honore.

ⁿ Alias: postque.

^o Redundat etenim.

^p Ita correximus, cum Exemplar mendose habeat:
Fiant.

^q Emendavimus Exemplar, in quo male: fructus
sunt.

devotionis affectus, qui a actu nobis proderunt suscepta jejunia, si tuæ sint placita pietati. Per Dominum.

Secreta.

Omnipotens sempiternus Deus, qui non sacrificiorum ambitione placaris, sed studio piæ devotionis intendis, da familiæ tuæ spiritum rectum, et habere cor mundum, ut fides eorum hæc dona tibi conciliet, humilitas oblata commendet. Per.

Postcommun.

Annue, quæsumus, omnipotens Deus, ut sacramentorum tuorum gesta recolentes, et temporali securitate relevemur, et erudiamur legalibus institutis. Per.

Ad populum.

Fideli populo, Domine, misericordiam tuam placatus impende, et præsidia corporis copiosa tribue supplicanti. Per.

SABBATO IN XII LECT.

Præsta, Domine, quæsumus, famulis tuis, talesque nos concede fieri tuæ gratiæ largitate, ut bona tua et fiducialiter ^b imploremus, et sine difficultate sumamus. Per.

Da nobis, Domine, quæsumus, regnum tuum justitiamque semper inquirere, ut quibus indigere nos perspicis, clementer facias abundare. Per.

Deus, qui nos de præsentibus adjumentis esse voluisti sollicitos, tribue, quæsumus, ut a piis sectando quæ tua sunt, universa nobis salutaria condonentur. Per.

Deus, qui misericordia tua prævenis non petentes, da nobis affectum majestatem tuam jugiter deprecandi, ut pietate perpetua supplicibus potiora defendas. Per.

Deus, qui non despicias corde contritos, et afflictos miseris, populum tuum jejunii ad te devotione clamantem, ^d propitiatus exaudi, ut quos humiliavit adversitas adollat reparationis tuæ prosperitas. Per.

Item post benedictionem.

Deus cujus adorandæ ^e potentiam Majestatis flammæ savientis incendium sanctis tribus pueris in splendorem demutat est, ^f animarum Ecclesiæ tuæ similibus adesto remediis, ut de gravioribus mundi hujus adversitatibus, propitiatione cælesti, populus tuus ereptus exultet. Per.

Secreta.

Domine Deus noster, qui in his potius creaturis quas ad fragilitatis nostræ præsidium condidisti, tuo quoque ^g nomine munera jussisti dedicanda constitui, tribue, quæsumus, ut et vitæ nobis præsentis auxilium, et æternitatis efficiant sacramentum. Per.

AD Tibi sanctificare jejunium, quod nos ad ædificationem animarum et castigationem corpo-

rum servare docuisti, quia strictis corporibus, animæ saginantur; ^h in quo exterior homo noster affligitur, dilatatur interior. Memento, Domine, jejunii nostri et misericordiarum tuarum, quas peccatoribus pie semper jejunantibus contulisti, ut non solum a cibis, sed a peccatis omnibus abstinentes, devotionis tibi jejunio placeamus. Et ideo cum angelis.

Postcommun.

Sumptum, quæsumus, Domine, venerabile sacramentum, et præsentis vitæ subsidis nos foveat et æternæ. Per.

Ad populum.

Proficiat, Domine, quæsumus, plebs tibi dicata piæ devotionis affectu, ut sacris actibus erudita, quanto majestati tuæ sit gravior, tanto donis potioribus augeatur. Per.

LXXXIV.

ORAT. ET PRECES

In Dominica octavarum Pentecosten.

Timentium, Domine, Salvator et Custos, averte ab Ecclesia tua mundanæ sapientiæ oblectamenta ⁱ fallaciæ ut Spiritus tui eruditione forma nobis prophetica et apostolica potius instituta, quam philosophiæ verba delectent, ne vanitas mendaciorum decipiat, quos eruditio veritatis inluminat. Per.

Sensibus nostris, Domine, Spiritum tuum sanctum benignus infunde, ut tibi semper simus devoti, cujus sapientia creati sumus, et providentia gubernamur. Per.

C Omnipotens et misericors Deus, ad cujus beatitudinem sempiternam non fragilitate carnis, sed acri-ritate mentis ascenditur, fac nos atria supernæ civitatis, et, te inspirante, semper ambire, et tua indulgentia fideliter introire. Per.

Secreta.

Remotis obumbrationibus carnalium victimarum, spiritalem tibi, summe Pater, hostiam supplici servitute deferimus, quæ miro ^j et ineffabilique mysterio et immolatur semper, et eadem semper offertur, pariterque et devotorum munus, et remunerantis est præmium. Per.

AD Qui cum Unigenito Filio tuo et sancto Spiritu unus es Deus, unus es Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in unius ^k Trinitate substantiæ; quod enim de tua gloria, revelante te, credimus, hoc de Filio tuo, hoc de Spiritu sancto, sine differentia ^l discretionis sentimus. Ut in confessione veræ sempiternæque Deitatis, et in personis proprietatis, et in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas. Quem laudant angeli.

Postcommun.

Lætificet nos, quæsumus, Domine, sacramenti veneranda solemnitas; pariterque mentes nostras

^a Alias tunc.

^b Apud Menardum: impetremus.

^c In margine: al., pie. — Apud Menardum legitur: pie sectantibus.

^d Eadem: propitiatus.

^e Lege: potentia.

^f Lege: animabus.

^g Menardus legit: nomini munera jussisti dicanda.

^h Al., et in.

ⁱ Apud Pamelium legitur melius: fallacia.

^j Eadem rectius: ineffabilique.

^k Ita correximus ex eodem Mendose in Exemplari: Trinitatis.

^l Lege: discretionem.

et corpora spiritali sanctificatione fecundet, et ceteris gaudiis semper exerceat. Per.

Ad populum.

Ecclesia tua, Domine, cælesti gratia repleatur et crescat; atque, ab omnibus vitiis expiata, percipiat sempiternæ redemptionis augmentum, ut quod in membris suis copiosa temporum ^a prorogatione veneratur, spiritali capiat largitate donorum. Per Dominum nostrum.

LXXXV.

BENEDICTIO SUPER EOS

Qui de Arriana ad catholicam redeunt unitatem.

Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui dignatus es famulos et famulas tuas ^B ab errore ^b hæreseos Arrianæ eruere, et ad Ecclesiam tuam catholicam eos perducere, tu, Domine, mitte in eos Spiritum Paraclitum sanctum sapientiæ et intellectus, Spiritum consilii et fortitudinis, Spiritum scientiæ et pietatis; et adimple eos, Domine, Spiritu timoris Dei, in nomine Jesu Christi Dei Salvatoris nostri. Per quem et cum quo est tibi honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LXXXVI.

ITEM PRO EIS

Qui de diversis hæresibus veniunt.

Sancte Pater omnipotens Deus, qui famulum tuum ab errore ^b hæreseos dignatus es eruere, et ad sanctam Ecclesiam catholicam revocare, quæsumus te, Domine, immitte in eum Paraclitum Spiritum tuum sanctum septiformem, Spiritum sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis; adimple famulum tuum Spiritu timoris Dei. Per Dominum nostrum Jesum Chr.

LXXXVII.

RECONCILIATIO REBAPTIZATI AD HÆRETICIS.

Omnipotens Pater misericordiarum et Deus consolationis, qui per Unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum ita regenerationis humanæ consecrasti mysterium, ut nec in eis qui fraude diabolicæ malignitatis a baptismi unitate discedunt nulla possit iteratione ^c recensendi, quia cum ^d geminatura sacræ legis non virtus inditæ consecrationis excluditur, sed injuria fidei sacramentis manentibus inrogatur, ideo cum ad veram matrem Ecclesiam catholicam tui muneris aspiratione respicientes apostatæ redeunt, non quod amiserunt baptismum recipiunt, sed quod in se permanenti fecerint contumeliam, veracis pœnitentiæ satisfactione reparantur. Hinc tuam misericordiam, Pater sancte,

^A supplices exoramus, ut hunc famulum tuum ad sancta tua, quæ reliquerat, aîria revertentem, immensa benignitate suscipias, et piissima propitiatione salvi-fices, ut qui ruinæ suæ lapsus ^e anathemando nunc Arrium, jugi lamentatione castigat ^f digne pœnitentiæ fructus, te miserante, perficiat. Tuo quippe respectu satisfactionis sumpsit initium, tuo munere deperditionis se jam sentiat longinquitate regressum; longius enim ^g ante tam conlatæ fidei negatione, quam operum pravitate disceditur. Unde, quæsumus, ut secundum multitudinem miserationum tuarum immanissima supplicis tui remittatur impietas, et aberrantem longius ab itinere salutis æternæ tua dignetur revocare majestas. Nos autem sicut in exequendis mysteriis tuis probamur indigni, ita de tua sumus miseratione certissimi; et ob hoc non audemus revertenti atque pulsanti reconciliationis januam claudere cui ad revertendum cordis oculos te confidimus revelasse; et licet ^h actioni pœnitentiæ metas temporum præficiamus, tamen quia non solum diem mortis, sed et qualitatem peccatoris ignoramus, sic eum ad spem reconciliationis admittimus, ut affectum jugis pœnitudinis non omit-tat, sed perenni timore continua lamentatione redi-vivus, et sacramentorum cælestium communione mereatur esse perpetuus. Per.

Alia ⁱ minore ætate.

Deus, qui hominem ad imaginem tuam conditum in id reparas quod creasti, respice propitius super hunc famulum tuum, et quidquid ignorantie ipsius hæretica pravitas inrepsit, indulgentia tuæ pietatis ignosce, ut quod in eo diaboli fraude commissum est, et nequitia Arrianæ perfidiæ nocuit, non ei reputetur ad culpam, sed membrum Ecclesiæ catholicæ remissionis tuæ clementia reformetur, ut ^j ad altaribus sacris, recepta veritatis tuæ communione, reddatur. Per.

Item alia ^k minore ætate.

Deus humani generis conditor et redemptor, Deus qui facturam similitudinis et imaginis tuæ secundum divitias bonitatis in id reparas quod creasti, respice propitius super hunc famulum tuum, ^l et quidquid ignorantie ipsius necessitas hostilitatis influxit, indulgentia tuæ pietatis ignosce; ut in eo cui adhuc intelligentia integra non suppetit, nihil reputetur ad culpam, sed Ecclesiæ membrum remissionis tuæ benignitate reputetur. Per.

LXXXVIII.

ORATIO IN DEDICATIONE BASILICÆ NOVÆ.

Deus, qui loca nomini tuo dicata sanctificas, effunde super hanc orationis domum gratiam tuam.

^a Lege: *prorogatione*.

^b Lege: *hæreseorum*.

^c Rescindi, aut recenseri.

^d Geminatur.

^e Anathematizando.

^f Legendum videtur: *dignos*.

^g A te.

^h Lege: *actione*.

ⁱ In marg., *pro*.

^j Et.

^k Pro.

^l Lege: *et quidquid*.

ut ab omnibus hic invocantibus te auxilium tuæ A
misericordiæ sentiat. Per.

Consecratio basilicæ.

Deus sanctificationum omnipotens dominator, ejus pietas sine fine sentitur, Deus qui cælestia simul et terrena complecteris, servans misericordiam tuam populo tuo ambulanti ante conspectum gloriæ tuæ, exaudi preces servorum, ut sint oculi tui aperti super domum istam die ac nocte; hancque basilicam in honorem sancti illius sacris mysteriis institutam clementissimus dedica, miserator inlustra, proprio splendore clarifica; omnemque hominem venientem adorare in hoc loco placatus admitte, propitius dignare respicere; et propter nomen tuum magnum, et manum fortem, et brachium excelsum, in hoc habitaculo supplicantes libens B
protege, dignanter exaudi, æterna defensione conserva; ut semper felices, semperque tua religione lætantes, constanter in sanctæ Trinitatis fide catholica perseverent. Per.

Orat. super aquam et vinum ad consecrationem altaris.

Creator et conservator humani generis, dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis, tu A
permittite Spiritum tuum super vinum cum aqua mixtum, ut B
arma virtute cælestis defensionis ad consecrationem hujus Ecclesiæ, vel altaris C
perficiat. Per.

Sequitur præfatio consecrationis altaris.

Primitus enim pontis super cornu altaris digito tuo vinum cum aqua mixtum; et asperges altare septem C
ricibus; reliquum autem fundes ad basem, et offeres incensum super altare odorem suavissimum Domino.

Benedictio altaris.

Dei Patris omnipotentis misericordiam, dilectissimi fratres, deprecemur, ut hoc altare sacrificiis spiritualibus consecrandum, vocis nostræ exorandus officio præsentī benedictione sanctificet, E
studio suæ devotionis impositas benedicere et sanctificare dignetur; et spiritali placatus incenso, præcanti familiæ suæ promptus exauditor adsistat. Per.

Benedictio altaris, sive consecratio.

Deus omnipotens, in cujus honorem altare sub invocatione F
tui consecramus, clemens et propitius preces nostræ humilitatis exaudi, et præsta, ut in hæc mensa sint tibi libamina accepta, sint grata, sint pingua, et Spiritus sancti tui semper rore perfusa, ut omni tempore in hoc loco supplicantis tibi familiæ tuæ G
anxietates relevet, ægritudines cures, preces audias, vota suscipias, desiderata confirmes, postulata concedas. Per.

^a Al., mitte. — Permittit legitur apud Menardum.

^b Apud eundem: armata.

^c Lege: proficiat. — Menardus legit: proficiant.

^d Præfatio consecrationis.

^e Al., ut in eo semper oblationes famulorum tuorum.

^f Menardus: tui nominis indigni consecramus.

^g In marg.: Al., anxietates.

^h Apud Menardum: utilia.

Præfatio lintheaminum.

Domine Deus omnipotens, sicut ab initio hominibus A
vitalia et necessaria creasti, et quemadmodum vestimenta pontificalia sacerdotibus, et Levitis ornamenta, quæ Maria texuit et fecit in usum ministerii tabernaculi fœderis, I
sanctificare, benedicere, consecrareque digneris hæc lintheamina in usum altaris tui ad tegendum involvendumque corpus et sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi, qui tecum vivit et regnat Deus.

Ad consecrandam patenam

Consecramus et sanctificamus hanc patenam ad conficiendum in ea corpus Domini nostri Jesu Christi patientis crucem pro salute nostra omnium. Qui cum Patre et Spiritu sancto I
qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum.

Inde facis signum crucis de oleo sancto super patenam et dicis hanc orationem.

Consecrare et sanctificare digneris, Domine, patenam hanc per istam unctionem et nostram benedictionem, in Christo Jesu Domino nostro. K
Qui vivit et regnat.

Ad calicem benedicendum.

Oremus, dilectissimi Fratres, ut Dominus Deus noster L
calicem suum in ministerio consecratum cælestis gratiæ inspiratione sanctificet, et ad humanam benedictionem plenitudinem divini favoris accommodet. Per Dominum.

Item alia.

Dignare, Domine, calicem istum in usum ministerii tui pia famuli tui devotione formatum, ea sanctificatione perfundere, qua Melchisedech famuli tui M
sacramentum calicem perfudisti, et quod uto vel metallo N
effici non potest altaribus tuis dignum, fiat tua benedictione pretiosum. Per.

Item benedictio ad omnia in usum basilicæ.

Dignare, Domine, Deus omnipotens, Rex regum, et Dominus dominantium, Sacerdos omnium, Pontifex universorum, per quem una cum Patre sanctoque Spiritu facta sunt universa, Christe Jesu, benedicere, consecrare, et sanctificare digneris vasa hæc cum hoc altari, lintheaminibus, cæterisque vasibus; et quemadmodum sanctificasti officia tabernaculi testimonii olim cum arca, oraculo, cherubim D
alosis, velis, columnis, O
candelabris, altari, argenteis basibus, tabulis deauratis, holocaustis, hostiis, æneo altari, cum P
æneis vasis, tentoriis, funibus, oleo unctionis, et cæteris aliis in figura nostri, per manus sanctorum sanctificasti sacerdotum, ita nunc manens in æternum summus Sacerdos sacerdotum

ⁱ Al., fieri decrevisti.

^j Redundat qui.

^k Menardo: Qui vivis, etc.

^l Apud eum legimus: Calicem in usu sui ministerii consecrandum.

^m Al., sacratum.

ⁿ Ita correximus; perperam enim in Exemplari: officii.

^o Lege: candelabra, altare.

^p Lege: æreis.

secundum ordinem Melchisedech, ut diximus, patenam hanc, et calicem hunc, et omnia instrumenta altaris hujus ecclesie, sive basilicæ, quæ inter nostras palmas habentur; corde precamur, benedicas, purifices, consecres, et consumes, ^a quibus inter nos et æternam unitatem in supremo meatu sine fine constare credimus. Per.

Præfatio chrismatis.

Oremus, fratres charissimi, ut Deus omnipotens hoc ministerium corporis Filii sui Domini nostri Jesu Christi gerulum benedictione, sanctificationis tutamine, defensionis donatione implere dignetur, orantibus nobis. Per Dominum.

Item alia.

Omnipotens Trinitas inseparabilis, manibus nostris opem tuæ benedictionis infunde, ut per nostram benedictionem hoc vasculum sanctificetur, et corporis Christi novum sepulcrum Spiritus sancti gratia perficiatur. Per Dominum.

LXXXIX.

ORAT. ET PRECES AD MISSAS,

In dedicatione basilicæ novæ.

Deus, qui sacradorum tibi auctor es munerum, ad sanctificationem loci hujus propitius adesse dignare, ut qui hæc in honorem tui nominis condiderunt, protectorem te habere in omnibus mereantur. Per.

Magnificare, Domine Deus noster, in sanctis tuis, et hoc in templo ædificationis appare, ut qui omnia in filiis adoptionis operaris, ipse semper in tua hereditate lauderis. Per.

Secreta.

Omnipotens sempiterne Deus, qui gregalium differentias hostiarum in unius hujus sacrificii perfectione sanxisti, respice propitius de throno gloriæ tuæ, et super hoc altare benedictionis tuæ munus effunde, ut in eo sic temporales hostiæ consecrentur, ut perpetuæ vitæ sumentibus procurent substantiam. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Qui cum ubique sis totus, et universa tua majestate contineas, sacrari tamen tibi loca tuis mysteriis apta voluisti, ut ipsæ orationum domus supplicum mentes ad invocationem tui nominis incitarent, effunde super hunc locum gratiam tuam; et omnibus in te sperantibus auxilii tui munus ostende, ut hic et sacramentorum virtus, et votorum obineatur effectus. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famuli vel famulæ tuæ illius, quam tibi offerunt, hanc dedicantes ecclesiam, quæsumus, Domine, placatus accipias, nostrasque preces dignanter exaudias, ut sint oculi tui aperti super domum istam die ac nocte. Templumque hoc in honorem beatorum martyrum tuorum illorum, vel

A illarum sanctarum, et confessorum, sacris mysteriis institutum clementissimus dedica, miserator iulstra, propitius splendore clarifica, cunctam familiam tuam ad aulæ hujus suffragia concurrentem benignus exaudi, ejusdemque conditorum omnia desideria cordis complacita tibi pius adimple, votisque responde. Augmenta eis annos vitæ, et temporum felicitatem: ut per spatia longæva viventes, melioribus ornamentis studio eorum locus iste refulgeat; diesque nostros

Postcommun.

Copiosa beneficia, quæsumus, Domine, Christianus populus assequatur, ut qui ^b in odorem sanctorum sacrandis tibi liminibus præsentis ^c accipiat, et gratiam sempiternæ redemptionis inveniat. Per ^d Dominum.

XC.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, qui sacradorum tibi auctor es munerum, effunde super hanc orationis domum benedictionem tuam, ut ab omnibus invocantibus nomen tuum, defensionis auxilium sentiat. Per Dominum.

Deus, qui ex omni coaptatione sanctorum æternum tibi condidisti habitaculum, da ædificationi tuæ incrementa cælestia, ^e et quorum hic reliquias pio more complectimur, eorum semper meritis adjuvatur. Per.

Secreta.

Omnipotens sempiterne Deus, effunde super hunc locum gratiam tuam, et omnibus te invocantibus auxilii tui munus ostende, ut hic sacramentorum virtus omnium fidelium corda confirmet. Per Dominum nostrum.

Per Christum Dominum nostrum. Per quem te supplices deprecamur, ut altare hoc sanctis usibus præparatum cælesti dedicatione sanctifices, et sicut Melchisedech sacerdotis præcipui oblationem dignatione mirabili suscepisti, ita imposita novo huic altari munera ^f super accepto ferre digneris, ut populus tuus in hanc Ecclesiæ domum sanctam conveniens, per hæc pura libamina cælesti sanctificatione salvatus, animarum quoque suarum salutem perpetuam consequatur. Per quem majestatem.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famuli vel famulæ tuæ illius, vel illius, quam tibi in hujus templi sanctificationem offerunt immolandam, quæsumus, Domine, dignanter intende, ut aulam, quæ beati martyris tui illius meritis ^g æquipetere non possit, tuæ claritatis vultus inlustret, fiatque tua propitiatione tuis sacris sanctisque digna mysteriis. Sic æternæ lucis habitaculum temporale. Nihil hic mundanæ sordis obscuritatisque possideant, ut veniens hic populus tuus suæ consequatur orationis effectum, dignumque locum hunc tua sentiat majestate, dum a te postulata sue-

^a Quibus inter nos, etc. Ita fere legitur in Ordine Romano.

^b Apud Menardum rectius habetur: in honorem.

^c Al., devotus occurrit et vitæ subsidia. — Sic etiam apud Menardum. — Lege: luminibus

^d Dele: Dominum.

^e Menardus: ut.

^f Apud Menardum: semper accepta.

^g Legendum: æquiparare non potest

rit consecutus, sitque ædificantibus in pretio delictorum, dum a te non pro sui operis quantitate, sed pro offerentum fuerit devotione suscepta; diesque nostros.

Postcommun.

Sanctorum tuorum, Domine, precibus confidentes, quæsumus ut per ea quæ sumpsimus eterna remedia capiamus. Per.

XCI.

ORAT. ET PREC.

In dedicatione basilicæ quam conditor non dedicatam reliquit.

Deus, qui loca nomini tuo dedicata sanctificas, et benedictionibus tuis dicanda præcedis, præsta, quæsumus, ut quod beato apostolo tuo illo, et sanctis martyribus illis famulus tuus ille in hoc ædificio deputavit, digno preparetur officio. Per.

Omnipotentiam tuam, quæsumus, Domine, sanctus tuus ille interventor exoret, ut ejus meritis hanc Ecclesiam deputatam clementer illustres, quoniam quidquid sanctis honoris impenditur, tuæ respicit insignia majestatis. Per Dominum.

Secreta.

Concede, quæsumus, Domine, ut sicut famulus tuus ille oblati optavit muneribus, beatorum martyrum tuorum illorum hic semper merita celebrentur. Per.

¶ Qui tribuis * ut tibi fideles tui quod te inspirante devoverunt implcant. Ideoque hujus basilicæ dedicationem, quam beato apostolo tuo illi, et sanctis martyribus tuis illis famulus tuus offerre instituit, pio prævenientes officio, dignas Majestati tuæ laudes offerimus. Per quem Majestatem tuam.

Postcommun.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut, divino munere satiati, et sicut famulus tuus ille pro suæ animæ requie deputavit in hujus consummationis requiem beati apostoli tui illius et sanctorum martyrum illorum gloriam tuam plebs devota veneretur. Per.

XCH.

In ejusdem conditoris agendis.

Deus, fidelium receptor animarum, præsta, quæsumus, ut famulus tuus ille et in perpetua luce quiescat, et quod de hoc loco desideravit, obtineat. Per Dominum nostrum.

Secreta.

Pro anima famuli tui illius, Domine, tibi sacrificium supplices exoramus, ut ad tuam misericordiam conferendam perpetuam dignanter ejus vota perficias. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro anima famuli tui illius, Domine, quæsumus, placatus intendas, et ut fructum boni operis consequatur, quæ in his locis Christiana promisit mente, perficias diesque nostros.

* Correximus exemplar, in quo mendose: et tibi.

† Luge: ad meliora, sive: ad melioranda.

Postcommun

Largire, quæsumus, omnipotens Deus, ut anima famuli tui illius plenam capiat de hujus Ecclesiæ perfectione mercedem. Per Dominum nostrum.

XCH.

ORAT. ET PREC.

In dedicatione loci illius ubi prius fuit synagoga.

Deus, qui absque ulla temporis mutabilitate cuncta disponis; et^b ad meliorandam perducis quæ eligis esse mutanda, respice super hanc basilicam in honore beati illius nomini tuo dicatam, ut, velustate Judaici erroris expulsa, huic loco sancti Spiritus novitate Ecclesiæ conferas veritatem. Per Dominum nostrum.

B Omnipotens sempiterne Deus, qui hunc locum, Judaicæ superstitionis fœditate deteresa, in honore beati illius Ecclesiæ tuæ dignatus es pulchritudinem^c decorare. Per Dominum.

Præsta, quæsumus, Domine, ut illa fides hic folgeat, quæ, signo crucis erecta, mortem subegit, et salutem nobis contulit et triumphum. Per.

Secreta.

Deus vita credentium, et origo virtutum, reple, quæsumus, hoc templum tuæ gloria majestatis in honore beati illius fiat domus orationis, quod perditum fuerat ante latibulum; et quia infidelium turba in isto loco conveniebat adversa, populus tuus oblationibus suis te hic semper mereatur invenire propitium. Per.

Postcommun.

Gratias tibi referimus, Domine, sacro munere vegetati, tuam misericordiam deprecantes, ut dignos ejus nos participatione perficias. Per.

Ad populum.

A plebe tua, quæsumus, Domine, spirituales nequitie repellantur, et aerearum discedat malignitas potestatum. Per Dominum.

XCV.

ORAT. ET PRECES

In dedicatione fontis.

Omnipotens sempiterne Deus, hoc baptisterium cælesti visitatione dedicatum, Spiritus tui inlustratione sanctifica, ut quoscunque fons iste lavaturus est, D trina ablutione purgati, indulgentiam omnium delictorum tuo munere consequantur. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, fons omnium virtutum, et plenitudo gratiarum, dignare eadem sacro baptismati præparata majestatis tuæ præsentia consecrare, ut qui ubique totus es, etiam hic adesse te in nostris precibus sentiamus. Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, preces nostras cum oblationibus supplicantum, et concede propitius ut quidquid hic novum regenerandi per Spiritum sanctum acceperint, tua gratia fiat æternum. Per.

^c Decorare. Per. Deest aliquid ut sententia constet.

¶ Per Christum Dominum nostrum. Per quem nobis regenerationis exortus est, ut qui per carnalem originem mortales in hoc sæculum veneramus, ad spem vitæ æternæ ex aqua et Spiritu sancto renasceremur. Quod sacramentorum pietatis tuæ, Domine, ut loco tota gratiæ tuæ potentia celebretur, supplices tibi hoc sacrificium laudis offerimus, obsecrantes misericordiam tuam, ut huic fonti virtutem Spiritus tui indesinenter præsedere concedas; quo operante, omnes qui in hæc fluente descenderint, ab universorum criminum contagiis emundati, et perpetua sanctificatione purgati, libro beatæ vitæ mereantur ascribi. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus in hujus consecratione baptisterii, quæsumus, Domine, placatus accipias, et tua pietate concedas, ut quoscunque fons iste lavaturus est, omnium criminum abolitione purgentur, atque famulis tuis conditori- bus mercedem tanti operis promissæ retributionis impendas. Quam oblationem tu, Deus.

Postcommunionem.

Multiplica, Domine, benedictionem tuam, et per Spiritum tui muneris fidem nostram conroboras, ut qui in hæc fluente descenderint, eos in libro vitæ ascribi jubeas, in regno tibi Deo Patri in resurrectione tradendos. Per.

Ad populum.

Propitiare, Domine, familiæ tuæ, et benignus humilitatis nostræ vota sanctifica, et omnes in hoc fonte regenerandos, universali adoptione custodi. Per.

XCV.

INCIPIT ORDO

De sacris ordinibus benedicendis.

Hæc autem singulis gradibus observanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ^a ministris nomen dederit, inter lectores usque in vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si majori ætate jam accesserit, ita tamen ut post baptismum ^b ætatem se divinx militiæ desiderat mancipari, sive inter lectores sive inter exorcistas quinquennio teneatur, et exinde acolythus vel subdiaconus quatuor annis stet, et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat. In quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hæreere debet; ex suffragantibus meritis stipendiis per tot gradus, datis propriæ fidei documentis, presbyterii sacerdotium poterit promereri. De quo loco si illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege servata, ut neque bigamus, neque penitens ad hos gradus possit admitti.

^a In Ordine Romano scriptum: ministris.

^b Idem Ordo legit: statim se.

^c Menardus: Episcopo eum benedicente et manum super caput ejus tenente, etiam.

^d Apud eundem additur: manus suas iuxta manum episcopi per caput ejus teneat.

^e Lege: qui manum.

A Sane ut etiam defensores ecclesiæ, qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant Evangeliorum Codicem super caput ejus; et uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes episcopi qui adsunt manibus suis caput ejus tangant.

Presbyter cum ordinatur, Episcopum eum benedicientem etiam omnes Presbyteri qui præsentibus sunt.

Diaconus cum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: reliqui vero Sacerdotes juxta manum Episcopi caput illius ponant: quia non ad Sacerdotium, sed ad Ministerium consecratur.

B Subdiaconus cum ordinatur, quia manuum impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuum et calicem vacuum; de manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua, et aquimantile, ac [F. cum] manutergio.

Acolythus cum ordinatur, ab episcopo quidem doceatur qualiter se in officio suo agere debeat; sed ab archidiacono accipiat ceroserarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda luminaria ecclesiæ mancipari; accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistia corpora Christi.

Exorcista cum ordinatur, accipiat de manu episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo:

Accipe, et commenda, et habeto potestatem imponendi manum super energumenum sive baptizatum, sive catechumenum.

Lector cum ordinatur, faciat de illo verbum episcopus ad plebem, indicans ejus fidem atque ingenium. Post hæc, spectante plebe, tradat ei Codicem de quo lecturus est, dicens ad eum:

Accipe et esto verbi Dei rector, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum his qui verbum Dei ministraverunt.

Ostiarius cum ordinatur, postquam ab archidiacono instructus fuerit qualiter in domo Dei debeat conversari; a suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiæ de altari, dicens ei:

Sic age quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæque istis clavibus recluduntur.

D Psalmista, id est cantor, potest absque scientia episcopi, sola jussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero:

Vide ut quod ore cantas, corde credas; et quod corde credis, operibus probes.

Sanctimonialis virgo cum ad consecrationem sui episcopi offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est professioni et sanctimonie aptis.

^f Menardus: in officio suo.

^g Memoriter.

^h Sic emendavimus ex Menardo. Perperam enim in exemplari scribitur: habitaturus.

ⁱ Apud Menard. correctius legitur: ad suggestionem

^j Menardo: que.

^k Lege: sui episcopo.

XCVI.

Item benedictiones super eos qui sacris ordinibus benedicendi sunt.

PRÆFATIO OSTIARII.

Deum Patrem omnipotentem suppliciter ^a deprecemur, ut hunc famulum suum nomine *illum* benedicere dignetur, quem in officium ostiarii eligere dignatus est, ut sit ei fidelissima cura in diebus ac noctibus ad distinctionem horarum certarum ad invocandum nomen Domini. Per Dominum.

Item benedictio ejusdem.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris hunc famulum tuum ostiarium nomine *illum*, ut inter janitores ecclesiæ paret obsequia, et inter electos tuos partem mereatur habere mercedis, Per.

PRÆFATIO LECTORIS.

Eligunt te fratres tui, ut sis lector in domo Dei tui, ut agnoscas officium tuum, ut impleas illud, potens est enim Deus ut augeat tibi gratiam. Per.

Benedictio lectoris.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris famulum tuum nomine *illum* in officio lectoris, ut, assiduitate lectionum distinctus atque ^b ornatus, curis modulis spiritali devotione ^c resonet ecclesiæ. Per Dominum.

PRÆFATIO EXORCISTÆ.

Deum Patrem omnipotentem supplices deprecemur, ut hunc famulum suum nomine *illum* benedicere dignetur in officium exorcistæ, ut sit spiritalis imperator ad abjiciendos dæmones de corporibus obsessis cum omni nequitia eorum multiformi. Per.

Benedictio exorcistæ.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc nomine *illum* in ^d officio exorcistæ, ut per ^e impositionis ^f manuum, et oris in officium eum eligere digneris, et imperium habeat spirituum immundorum ^h coercendo et probabilis sit medicus ecclesiæ tuæ, gratiæ curationum virtute confirmatus. Per Dominum.

PRÆFATIO ORDINANDI SUBDIACONI.

Oremus Deum ac Dominum nostrum: ut super servum suum nomine *illum*, quem ad subdiaconatus officium ⁱ evocare dignatus est, infundat benedictionem et gratiam suam, ut, in conspectu ^j suo fideliter serviens, destinata sanctis præmia consequatur. Per.

Benedictio subdiaconi.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, benedicere digneris famulum tuum hunc nomine *illum*, quem ad subdiaconatus officium dignatus es

^a Lege: *deprecamur.*

^b Apud Menardum et in Missali Francorum: *ordinatus.*

^c In Missali Francorum: *resonet.*

^d Lege: *exorcistam.*

^e *Impositionem.*

^f Apud Menardum legitur: *et ad impositionem manuum, et oris officium.*

^g Idem: *ut imperium.*

A eligere, ut eum sacrario tuo sancto strenuum sollicitumque cælesti militiæ instituas, ut sanctis altaribus fideliter subministret, et requiescat super eum Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis; repleas eum Spiritu timoris tui, ^k ut eum ministerio divino confirmes, ^l ut obediens atque dicto parens, tuam gratiam consequatur. Per.

^m *Consecratio manuum.*

Consecrentur manus istæ per istam unctionem et nostram benedictionem, ut quæcunque benedixerint, benedicta sint, et quæcunque sanctificaverint, sanctificentur. Per Dominum nostrum.

XCVII.

IN NATALE CONSECRATIONIS DIACONI.

B Ad preces nostras, quæsumus, Domine, propitius intende, ut Levitæ tui sacris altaribus servientes, et fidei veritate fundati, et mente sint spiritali conspicii. Per Dominum.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, hostias famuli et Levitæ tui *illius*, quibus mentium nos tui nomine devotarum, et a terrenis contagiis expiari, et cælestibus contulisti propinquare consortes. Per Dominum nostrum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famuli tui *illius*, quam tibi offerimus ob diem quo eum in Levitarum sacrarii ministeriis contulisti, quæsumus, Domine, placatus accipias, eique propitiatus concedas ut cui donasti Levitæ ministerii facultatem, tribuas sufficientem gratiam ministrandi. Quam oblationem.

Postcommunem.

Præsta, quæsumus, Domine, ut nostræ gaudeamus protectionis augmento, et de congruo sacramenti paschalis obsequio. Per Dominum.

XCVIII.

ⁿ IN NATALE CONSECRATIONIS PRESBYTERI,*Qualiter sibi miss. debeat celebrare.*

Deus, cujus arbitrio omnium cælorum ordo decurrit, respice propitius nostri temporis ætatem, ut tibi servitus nostra complacat, et misericordiæ tuæ in nobis dona concedas. Per Dominum.

Secreta.

D Muneribus nostris, Domine, precibusque susceptis, et cælestibus munda mysteriis, et elementis exaudi. Per Dominum.

¶ Equum et salutare, quia in sæculorum sæcula, Domine, permanet laudatio tua. Vox hæc populi tui fideliter continetis, ut Majestati tuæ placens atque jucunda sit deprecamur; simul

^h Apud eundem: *coercendorum.*

ⁱ Menardo: *vocare.*

^j Correctum ex eodem.

^k Menardus: *et eum.*

^l Apud eundem: *ut obediens facto atque.*

^m Hæc consecratio pertinet ad presbyteri ordinationem; perperam hic posita.

ⁿ Lege: IN NATL.

etiam illud supplex quæso, ut hæc sacrificia, quæ tibi indignus offerre præsumo ob diem, quo me sacris altaribus sacerdotem consecrari iussisti, de excelsis throni tui respicere digneris; benedictione tua impleas, sanctificatione tua sanctifices. Per Christum Dominum.

Infra action.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offero, ego tuus famulus hodie ob diem quo me nullis dignum meritis, sed solo tuæ misericordiæ dono, ad hunc locum perducere dignatus es presbyterii, quæso, placatus accipias: Majestatem tuam suppliciter deprecans, ut sicut me sacris altaribus tua dignatio sacerdotali servire præcepit officio, ita et dignum præstet et ^a meritum. Quam oblat.

Postcommun.

Purificet nos, Domine, cælestis exequutio sacramenti, et ad tuam magnificentiam capiendam divinis affectibus semper instauret. Per.

XCIX.

ORAT. DE EPISCOPIS ORDINANDIS.

Oremus, dilectissimi nobis, ut his viris ad utilitatem Ecclesiæ providendis, benignitas omnipotentis Dei gratiæ suæ tribuat largitatem. Per.

Exaudi, Domine, supplicum preces ut quod nostro gerendum est ministerio tua propitius virtute firmetur. Per Dominum.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et inclinato super hos famulos tuos cornu gratiæ sacerdotalis, benedictionis tuæ in eos effunde virtutem. Per Dominum.

Consecratio.

Deus honorum omnium, Deus omnium dignitatum quæ gloriæ tuæ sacris famulantur ordinibus; Deus, qui Moysen famulum tuum secreti familiaris affectu inter cætera cælestis documenta culturæ, de habitu quoque indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu vestire inter sacra iussisti, ut intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deesset ætati, cum et apud veteres reverentiam ipsa significationum species obtineret, et apud nos certiora essent experimenta rerum quam ænigmata figurarum. Illius namque sacerdotii anterioris habitus, nostræ mentis ornatus est; et pontificalis gloriæ non jam nobis honorem commendat vestium, sed splendorem animarum, quia et illa quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus ea potius quæ in ipsis erant intelligenda poscebant. Et idcirco famulis tuis, quos ad summi sacerdotii ministerium elegisti, hanc, quæsumus, Domine, gratiam largiaris, ut quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, et multimodi operis varietate signabant, hoc in horum moribus acutiusque clarescat. Comple, Domine, in sacerdotibus tuis ^b ministerii tui summam, et orna-

mentis totius glorificationis instructos cælestis unguenti flore sanctifica. Hoc, Domine, copiose in eorum caput influat, hoc in oris subjecta decurrat, hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui Spiritus virtus et interiorum ora repleat; et exteriora circumtegat. Abundet in his constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis. Sint speciosi munere tuo pedes horum ad evangelizandum pacem, ad evangelizandum bona tua. Da eis, Domine, ministerium reconciliationis in verbo, et in factis, et in virtute signorum et prodigiorum. Sit sermo eorum et prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus et virtutis. Da eis, Domine, claves regni cælorum utantur, ^c ne glorientur potestate, quam tribuis in ædificationem, non in destructionem. Quodcumque ligaverint super terram sit ligatum et in cælis, et quodcumque solverint super terram sit solutum et in cælis. Quorum retinuerint peccata, detenta sint; et quorum dimiserint, tu dimittas. Qui benedixerit, sit benedictus; et qui maledixerit eis, maledictionibus repleatur. Sint fideles servi prudentes, quos constituas tu, Domine, super familiam tuam, ut dent illis cibum in tempore necessario; ut exhibeant omnem hominem perfectum. Sint sollicitudine impigri, sint spiritu ferventes. Odiant superbiam; diligant veritatem; nec eam unquam deserant aut lassitudine aut timore superati. Non ponant lucem tenebras, nec tenebras lucem; non dicant malum bonum, nec bonum malum. Sint sapientibus debitores, et fructum de profectu omnium consequantur. Tribuas eis, Domine, cathedram episcopalem ad regendam Ecclesiam tuam et plebem universam. Sis eis auctoritas; multiplices super eos benedictionem et gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tuam tuo munere idonei, tua gratia possint esse devoti. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, munera quæ tibi offerimus pro famulo tuo illo, et propitius in eodem tua dona custodi. Per Dominum.

Postcommun.

P'enum, quæsumus, Domine, in nobis remedium tuæ miserationis operare, et tales nos esse perficere propitius, fovere ^d digneris. Per.

C.

ITEM MISSA

Quam pro se episcopus die ordinationis suæ cantat.

Deus, qui non propriis suffragantibus meritis, sed sola ineffabili gratiæ largitate, me familiæ tuæ præesse iussisti, tribue tibi digne persolvere ministerium sacerdotalis officii, et ecclesiasticis convenienter servire ministeriis, plebemque commissam, te in omnibus protegente, gubernare concede. Per.

Deus, mundi creator et rector, ad humilitatis meæ preces placatus adtende, et me famulum tuum, quem nullis suffragantibus meritis, sed immensa largitate clementiæ tuæ cælestibus mysteriis servire tribuisti,

^a Legerem: merito.

^b Apud Menardum: mysterii.

^c In Missali Francorum habetur: nec glorientur

^d Fovere videtur redundare.

dignum sacris altaribus fac ministrum, ut quod mea A celebrandum voce depromitur, tua sanctificatione firmetur. Per.

Secreta.

Ad gloriam, Domine, tui nominis annua festa repetentes sacerdotalis exordii, hostiam tibi laudis offerimus, suppliciter exorantes, ut cujus ministerii, vice tibi servimus immeriti, suffragiis ejus reddamur accepti. Per.

Infra actionem.

Hanc quoque oblationem, quam offero ego tuus famulus et sacerdos ob diem in quo me dignatus es ministerio sacro constituere sacerdotem, obsecro, Domine, placatus suscipias. Unde majestatem tuam supplex exoro, ut quod in me largiri dignatus es, propitius custodire digneris. Per Christum Dominum n-
strum. Quam oblationem.

Postcommun.

Repleantur consolationibus tuis, Domine, quæsumus, tuorum corda fidelium, pariterque etiam et de Ecclesiæ præsule et de suorum votorum plenitudine gratiarum referant actiones. Per.

C).

ITEM IN NATALITIO EPISCOPI,

Si infirmus aut absens fuerit, qualiter presbyter debeat celebrare ^a missam.

Præsta, quæsumus, omnipotens sempiterne Deus, ut fidelibus tuis ordinatum præbeamus affectum, eis-que nos similiter Spiritum sanctum diligendi benignus infunde. Per.

Secreta.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut in tua spe et eharitate sincera sacrificium tibi placatum deferamus et plebis et præsulis. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem sancti Patris nostri illius episcopi, quam tibi offerimus ob diem quo eum pontificali benedictione ditasti. Probe ei, quæsumus, ætatis spatia prolixiora, cujus Sacerdotii nobis tempora dignatus es donare præcipua. Quam oblationem.

Postcommun.

Deus, qui nos sacramentis tuis pascere non desistis, tribue, quæsumus, ut per eorum nobis indulta refectio vitam conferat sempiternam. Per.

CII.

ITEM MISSA

Pro alio sacerdote.

Deus, qui dierum nostrorum numeros, mensurasque temporum majestatis tue potestate dispensas, ad humilitatis nostræ propitius respice servitutem, et tuæ pacis abundantia tempora nostra et episcopi nostri tua gratia benignus adcumula. Per.

Secreta.

Respice, quæsumus, Domine, nostram propitius servitutem, ^b et hæc oblatio nostra sit tibi munus acceptum, sit fragilitatis nostræ subsidium sempiternum. Per.

^a Lege : missa.

^b Lege : ut.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famuli tui et antistitis tui illius, quam tibi offert ob devotionem mentis suæ, quæsumus, Domine, placatus accipias, tuæque in eo munera ipse custodias; donesque ei annorum spatia, ut Ecclesiæ tuæ feliciter præsidendo, te omnia in omnibus operante, sic utatur temporalibus, ut præmia mereatur æterna. Diesque nostros.

Postcommun.

Da, quæsumus, Domine, ut tanti mysterii munus indultum, non condemnatio, sed sit medicina summentibus. Per.

CIII.

CONSECRATIO SACRÆ VIRGINIS,

Quæ in Epiphania, vel secunda feria Paschæ, aut in apostolorum natalitio celebratur.

Sequitur oratio.

Respice propitius, Domine, super hanc famulam tuam, ut virginittatis sanctæ propositum, quod te inspirante suscepit, te gubernante custodiat. Per.

Item benedictio.

Deus castorum corporum benignus habitator, et incorruptarum, Deus, amator animarum, Deus qui humanam substantiam in primis hominibus diabólica fraude vitiatam ita in Verbo tuo, per quod omnia facta sunt, reparas, ut eam non solum ad primæ originis innocentiam revoces, sed etiam ad experientiam quorundam bonorum, quæ in novo sæculo sunt habenda, perducas, et obstrictos adhuc conditione mortalium, jam ad similitudinem provehas angelorum. Respice, Domine, super hanc famulam tuam, quæ, in manu tua continentie suæ propositum collocans, tibi devotionem suam offert, a quo ipsa vota adsumpsit. Quando enim animus, mortali carne circumdatus, legem naturæ, libertatem licentiae, vim consuetudinis, et stimulos ætatis, evinceret, nisi tu per liberum arbitrium hunc amorem virginittatis clementer accenderes, tu hanc cupiditatem in earum corde benignus aleres, tu fortitudinem ministrares? Effusa namque in omnes gentes gratia tua, ex omni natione, quæ est sub cælo, in stellarum innumerabilem numerum novi testamenti hæredibus adoptatis, inter cæteras virtutes, quas filiis tuis non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, sed de tuo Spiritu genitis indidisti, etiam hoc donum in quasdam mentes de largitatis tuæ fonte defluxit, ut cum honorem nuptiarum nulla interdicta minuisset, ac super sanctum conjugium initialis benedictio permaneret, existerent tamen sublimiores animæ, quæ in viri ac mulieris copula fastidirent connubium, concupiscerent sacramentum, nec imitarentur quod nuptiis agitur, sed diligenter quod nuptiis prænotatur. Agnovit auctorem suum beata virginitas, et æmula integritatis angelicæ, illius thalamo, illius cubiculo se devovit, qui sic perpetuæ virginittatis est ^c filius. Imploranti ergo auxilium tuum, Domine, et confirmari se benedi-

^c Ex alio Cod. Vatic. suppl. : Sponsus, quemadmodum perpetuæ virginittatis est Filius.

ctionis tuæ consecratione cupienti, da protectionis A
tuæ munimen et regimen, ne hostis antiquus, qui
excellentiore studia subtilioribus infestat insidiis,
ad obscurandam perfectæ continentię palmam per
aliquam mentis serpat incuriam, et rapiat de pro-
posito virginum, quod etiam moribus decet inesse
nuptiarum. Sit in ea, Domine, per donum Spi-
ritus tui prudens modestia, sapiens benignitas, gra-
vis lenitas, casta libertas : in charitate ferueat, et
nihil extra te diligit, laudabiliter vivat, laudarique
non appetat. b In sanctitate corporis te in animi sui
purificet. Amore te timeat, amore tibi serviat. Tu
ei honor sis, tu gaudium, tu voluntas, tu in mœrore
c consolatu, in ambiguitate consilium, tu in injuria
defensio, in tribulatione patientia, in paupertate
abundantia, in jejuniis cibis, in infirmitate medi-
cina. In te habeat omnia, quem diligere appetat
super omnia, et quod est professa custodiat, Scruta-
tori pectorum non corpore placitura sed mente.
Transcet in numerum sapientium puellarum, ut
cælestem Sponsum accensis lampadibus cum oleo
præparationis expectet; nec turbata improvisi Re-
gis adventu, sequutura cum lumine, præcedentium
choro jungatur, occurrat; nec excludatur cum stul-
tis, regalem januam cum sapientibus virginibus li-
center introeat, et in Agni tui perpetuo comitatu
probabilis mansura castitate permaneat. Per Domi-
num.

Benedictio vestimentorum virginum.

Deus æternorum bonorum fidelissimus promissor,
certissimus persolutor, qui vestimentum salutare
et indumentum jucunditatis tuis fidelibus promisi-
sti, clementiam tuam suppliciter exoramus, ut hæc
indumenta humilitatem cordis et contemptum mundi
significancia, quibus famulæ tuæ sancto visibiliter
sunt informandæ, propitius, proposito, benedicas,
ut beatæ castitatis habitum, quem te spirante sus-
cipiunt, te protegente custodiant : et quas vestibus
venerandæ promissionis induis temporaliter, beata
facias immortalitate vestiri. Per Dominum nostrum.

CIV.

*Item oratio super ancillas Dei,
quibus conversis vestimenta mutantur.*

Te invocamus, Domine sancte, Pater omnipotens,
æterne Deus, super has famulas tuas, quæ tibi vo-
luerint servire puris mentibus mundoque corde,
ut eas sociare digneris inter illa centum quadra-
ginta quatuor millia infantum, d virginis perman-
serunt, et se cum mulieribus non coinquinaverunt,
in quorum ore dolus inventus non est; ita et has
famulas tuas facias permanere immaculatas usque
ad finem. Per immaculatum Jesum Christum Domi-
num nostrum, cum quo vivis et regnas Deus in uni-
tate Spiritus sancti per omnia sæcula.

^a Legerem : nuptiarum.

^b In Ordine Romano : Te in sanctitate corporis, te
in anima sue puritate glorificet.

CV.

ITEM ORATIONES

Ad missas ejusdem.

Da, quæsumus, Domine, famulæ tuæ, quam virgi-
nitatis honore dignatus es decorare, inchoati operis
consummatum effectum; et ut perfectam tibi offer-
rat plenitudinem, initia sua perducere mereatur ad
finem. Per.

Secreta

Oblatis hostiis, Domine, quæsumus, præsentī fa-
mulæ tuæ perseverantiam perpetuæ virginitatis ad-
commoda, ut apertis januis summi Regis adventu
cum letitia mereatur intrare. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famulæ tuæ illius, quam
tibi offert ob diem natalis sui, in quo eam tibi
socians, sacro velamine protegere dignatus es, quæ-
sumus, Domine, propitiatus sanctifica, ut tibi Do-
mino ac Sponso suo venienti cum lampade sua in-
extinguibili placitura occurrere mereatur. Per.

Postcommun.

Respice, Domine, famulæ tuæ tibi debitam servi-
tutem, ut inter humanæ fragilitatis incerta, nullis
adversitatibus obprimatur; quæ de tua protectione
confidit. Per.

CVI.

ITEM ALIA EJUSDEM.

Deus castitatis amator et continentię conservator,
supplicationem nostram benignus exaudi, et hanc
famulam tuam propitiatus intue; et quæ pro timore
tuo continentię pudicitiam vovit tuo auxilio con-
servetur, ut sexagesimum fructum continentię, vi-
tam æternam, te largiente, percipiat. Per.

Secreta.

Munera, quæsumus, Domine, famulæ et sacratæ
tuæ illius, quæ tibi ob consecrationem sui corporis
offeret, simul ad ejus animæ medelam proficiant.
Per Dominum

Postcommun.

Bonorum, Deus, operum institutor, famulæ tuæ
illius corda purifica, ut nihil in ea quod punire,
sed quod coronare possis, invenias. Per.

ITEM ALIA EJUSDEM.

Preces famulæ tuæ illius, quæsumus, Domine,
benignus exaudi, ut adsumptam castitatis gratiam,
te auxiliante, custodiat. Per.

Secreta.

Votivis, quæsumus, Domine, famulæ tuæ illius
adesto muneribus, ut, te custode, servata, hæredi-
tatem benedictionis æternæ percipiat. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famulæ tuæ illius, quam
tibi offerimus ob diem natalis ejus, quo eam sacro
velamine protegere dignatus es, quæsumus, Domine,
placatus accipias. Pro qua majestati tuæ supplices
fundimus preces, ut in numerum eam sanctorum

^c In eodem Ordine : solatium.

^d Ordo Romanus legit : qui virginis.

virginum transire præcipias, ut tibi Sponso venienti A cum lampade sua inextinguibili possit occurrere, atque intra regni celestis claustra gratias tibi referat, choris sanctarum virginum sociata. Quam oblationem.

Postcommun.

Deus, qui habitaculum tuum in corde pudico fundasti, respice super famulam tuam, et quæ castigationibus assiduus postulat, tua consolatione perici-
piat. Per.

A † Ω

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

ORATIONES ET PRECES DE NATALITIIS SANCTORUM.

I.

DENUNCIATIO NATALITII UNUS MARTYRIS.

Noverit vestra devotio, sanctissimi fratres, quo beati martyris illius anniversarius dies intrat, quo diaboli tentationes exuperans, universitatis Creatori gloria passione conjunctus est. (*Item pluraliter*: Quo diaboli tentamenta vincentes universitatis Creatori gloriosa passione conjuncti sunt.) Ideoque Dominum conlaudemus, qui est mirabilis in sanctis suis, ut qui illis victoriæ coronam contulit, nobis eorum meritis delictorum indulgentiam largiatur. In illo igitur loco, vel in illa via, illa feria, hanc eandem festivitatem solita devotione celebremus.

DENUNCIATIO

Cum reliquiæ ponendæ sunt martyrum.

Dilectissimi fratres, inter cætera virtutum solemnia, quæ ad gloriam pertinent Christi Domini nostri, hoc quoque præstitit martyribus; a pro nominis ejus confessione, morte suscepta, celestia præmia meruerunt, ut fidelium votis eorum præclaris reliquiis conlocatis integritas sancti corporis esse credatur. Et ideo commonemus dilectionem vestram, quoniam illa feria, illo loco reliquiæ sunt sancti illius martyris conlocandæ, quæsumus, ut vestram præsentiam, nobis admonentibus, non negetis.

II.

IN NATALE SANCTI FELICIS CONFESSORIS.

XVIII Kal. Februarius.

Sancti Felicis, Domine, confessio recensita conferrat nobis piæ devotionis augmentum, qui, in confessione tui nominis perseverans, meruit honorari.

Da, quæsumus, omnipotens b, ut qui beatus Felix donis tuis exstitit gloriosus, apud te nostris existat nominibus idoneus interventor. Per.

Secreta.

Hostias tibi, Domine, pro commemoratione sancti Felicis tui confessoris offerimus, suppliciter deprecantes, ut sicut illi præbuiti sacræ fidei largitæ, sic nobis largiaris et pacem. Per Dominum.

a Adde qui.

B

Postcommun.

Sanctorum precibus confidentes, quæsumus, Domine, ut per ea quæ sumpsimus, æterna remedia capiamus. Per.

III.

IN NATAL. SANCTI MARCELLI CONFESSORIS.

XVII Kal. Februar.

Exaudi, Domine, preces nostras, quas in sancti confessoris tui atque pontificis Marcelli solemnitate deferimus, ut qui tibi digne meruit famulari, ejus intercedentibus meritis, ab omnibus nos absolve peccatis. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut beatus Marcellus tibi placito fulgeat sorte pontificatus, et pietati tuæ nos pia supplicatione commendet. Per Dominum nostrum.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui beati Marcelli confessoris tui atque pontificis solemnia colimus, ejus apud te intercessionibus adjuvemur. Per.

Secreta.

Sancti Marcelli confessoris tui atque pontificis, quæsumus, Domine, annua solemnitas pietati tuæ nos reddat acceptos; per hæc piæ oblationis officia et illum beata retributio comitetur, et nobis gratiæ tuæ dona conciliet. Per Dominum.

Postcommun.

Deus fidelium remunerator animarum, præsta ut beati Marcelli confessoris tui atque pontificis, cujus venerandam celebramus festivitatem, precibus indulgentiam consequamur. Per Dominum.

IV.

IN NATAL. SS. MARTYRUM

Sebastiani, Mariæ, Marci, Andree, et Abacuc.

XIII Kal. Februar.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum martyrum tuorum, quorum celebramus victorias, participemur et præmiis. Per Dominum.

Præsta, quæsumus, Domine, ut, intercedente beato Sebastiano martyre tuo, et a cunctis adversi-

b Paulinus addit Deus.

atibus muniamur in corpore, et a pravis cogitationibus mundemur in corde. Per.

Secreta.

Sancto Sebastiano interveniente, Domine, tibi servitus nostra complaceat, et obsequia munerum fiant præsidia devotorum. Per.

Postcommun.

Cælesti munere satiati, quæsumus, Domine Deus noster, ut hæc nos dona martyris tui Sebastiani deprecatione sanctificent. Per.

V.

IN NATAL. SANCTI FABIANI.

Item XIII Kal. Februar.

Adsit nobis, Domine, quæsumus, sancta precatio beati pontificis et Martyris tui Fabiani, quæ nos et a terrenis affectibus incessanter expediat, et cælestia desideria perficiat. Per Dominum.

Secreta.

Intercessio, quæsumus, Domine, pontificis et martyris tui Fabiani munera nostra commendet, nosque ejus veneratio tuæ majestati reddat acceptos. Per.

Postcommun.

Sumpsimus, Domine, sancti Fabiani solemnitate cælestia sacramenta, cujus suffragiis, quæsumus, largiaris, ut quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis consequamur. Per.

VI.

IN NATAL. S. AGNETIS VIRGINIS,

De passione sua.

XII Kal. Februarias.

Crescat, Domine, semper in nobis sanctæ jucunditatis affectus, et beatæ Agnæ virginis atque martyris tuæ veneranda festivitas augeatur. Per.

Præsta, quæsumus, Domine, mentibus nostris cum exultatione^b persectum, ut beatæ Agnes martyris tuæ, cujus diem passionis annua devotione recolimus, etiam fidei constantiam subsequamur. Per.

Secreta.

Hodiernum, Domine, sacrificium lætantes exsequimur, quo beatæ Agnes cælestem victoriam recensentes, et tua magnalia prædicamus, et nos adquisisse gaudemus suffragia gloriosa. Per.

Postcommun.

Sumentes, Domine, gaudia sempiterna de participatione sacramenti festivitatis sanctæ martyris Agnes, suppliciter deprecamur, ut quæ sedula servitute, donante te, gerimus, dignis sensibus tuo munere capiamus. Per.

^a Sic emendavimus, nam in Exemplari legitur corrupte: *largitatis*.

^b Apud Pamelium: *profectum*.

^c Ita correximus ex Pamelio, cum Exemplar perperam legat: *ploratam*.

^d Apud Pamelium rectius habetur: *Deus, cujus hodierna*.

VII.

ITEM IN NATALE EJUSDEM,

De natalitate.

V Kal. Februar.

Adesto nobis, omnipotens Deus, beatæ Agnes festa repetentibus, quam hodiernæ festivitatis^e prolatam exortu, ineffabili munere sublevasti. Per.

Secreta.

Grata tibi sint, quæsumus, Domine, munera quibus sanctæ Agnetis magnifica solemnitas recensetur: sic enim ab exordio sui usque in finem beati certaminis extitit gloriosa, ut ejus nec initium debeamus præterire nec finem. Per.

Postcommun.

Adjuvent nos, quæsumus, Domine, hæc mysteria sancta quæ sumpsimus, et beatæ Agnæ intercessio veneranda. Per.

VIII.

ORAT. IN PURIFICATIONE

Sanctæ Mariæ.

IV Nonas Februar.

Deus, qui in hodierna die Unigenitus tuus in nostra carne, quam adsumpsit pro nobis, in templo est præsentatus, præsta, ut quem Redemptorem nostrum læti suscipimus, venientem quoque Judicem securi videamus. Per eundem Dominum nostrum.

Secreta.

Accepta tibi sit, Domine, quæsumus, hodiernæ festivitatis oblatio, et, tua gratia largiente, hæc sacrosancta commercia in illa inveniamur forma, in qua tecum est nostra substantia. Per.

Postcommun.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut^f sacramenta quæ sumpsimus, quicquid in nostra mente vulneratum est, ipsius miserationis dono curetur. Per Dominum nostrum.

IX.

IN NATAL. SANCTÆ AGATHÆ.

Nonas Februar.

Indulgentiam nobis, Domine, beatæ Agathæ martyris tuæ imploret, quæ tibi grata extitit virtute martyrii et merito castitatis. Per Dominum.

Secreta.

Fiant, Domine, tuo grata conspectui munera supplicantis Ecclesiæ; et ut nostræ salutis proficiant, adsit intercessio beatæ tuæ martyris Agathæ. Per.

Postcommun.

Exultamus pariter et de percepto pane justitiæ, et de tuæ, Domine, festivitateⁱ martyris, Agathæ, qualiter, interventionibus tibi placentium confidimus, nobis ad perpetuam vitam profutura quæ sumpsimus^k proficiant. Per.

^e Lege ex Missali Romano: *per hæc*.

^f Legendum: *ut per*.

^g Apud Pamelium: *beata Agata martyris*.

^h Ambrosiana missa apud eundem: *Exsultemus*.

ⁱ In eadem missa: *martyris*.

^j Ambrosiana missa: *quia*.

^k Redundat proficiant, et ita eadem missa.

X.

IN NATAL. SANCTÆ SOTERIS.

IV Id. Februar.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctæ Soteris, cujus humanitatis celebramus exordia, martyris beneficia sentiamus. Per

Secreta.

Preces nostras, quæsumus, Domine, propitiatus admittæ, et dicatum tibi sacrificium beatæ Soteris commendet. Per.

Postcommun.

Sanctæ Soteris precibus confidentes, quæsumus, Domine, ut per ea quæ sumpsimus æterna remedia capiamus. Per.

XI.

ORAT. IN NATAL.

Valentini, Vitalis, et Filiculæ.

XVI Kal. Mart.

Tuorum nos, Domine, quæsumus, precibus tuere sanctorum, ut festa Martyrum tuorum Valentini, Vitalis et Filiculæ, sine cessatione venerantes, et fidei muniamur auxilio, et magifico proficiamus exemplo. Per.

Secreta.

Ad martyrum tuorum Valentini, Vitalis et Filiculæ, Domine, festa venientes, cum muneribus nobis tui dicatis occurrimus, ut illis reverentiam deferentes, nobis veniam impetremus. Per Dominum.

Postcommun.

Protege, Domine, plebem tuam, et festivitatem martyrum tuorum Valentini, Vitalis et Filiculæ, quam nobis tradidisti assidue debita tibi persolvi, precibus concede sanctorum. Per Dominum.

XII.

IN NATAL. SANCTÆ JULIANÆ.

XIII Kal. Martias.

Omnipotens sempiterne Deus, qui eligis infirma mundi, ut fortia quæque confundas, da nobis in festivitate sanctæ martyris tuæ Julianæ congrua devotione gaudere ut, et potentiam tuam in ejus passione laudemus, et provisum nobis percipiamus auxilium. Per.

Secreta.

In sanctæ martyris tuæ Julianæ passione pretiosa te, Domine, mirabilem prædicantes, munera vota deferimus; præsta, quæsumus, ut sicut ejus tibi grata sunt merita, sic nostræ servitutis accepta reddantur officia. Per

Postcommun.

Libantes, Domine, mensæ tuæ beata mysteria, quæsumus ut sanctæ Julianæ martyris tuæ interventionibus temporalem et præsentem nobis misericordiam conferant et æternam. Per.

* Lege: assidue debitam.

* legendum: saltem, et.

* Lege: præconio, vel præconiis.

A

XIII.

IN NATAL. SANCTÆ PERPETUÆ ET FELICITATIS.

Non. Martias.

Da nobis, Domine Deus noster, sanctorum martyrum palmas incessabili veneratione venerari, ut quos digna mente non possumus celebrare, humilibus saltem frequentibus obsequiis veneremur. Per.

Secreta.

Intende, Domine, munera, quæsumus, altaribus tuis pro sanctorum tuorum Felicitatis, Perpetuæ commemoratione proposita, ut sicut per hæc beata mysteria illis gloriam contulisti, nobis indulgentiam largiaris. Per

Postcommun.

B Præsta nobis, Domine, quæsumus, intercedentibus sanctis, ut quæ ore contingimus pura mente capiamus. Per.

XIV.

IN ANNUNCIATIONE

Sanctæ Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi.

VIII Kal. Aprilis.

Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui per beatæ Mariæ sacri uteri divinæ gratiæ obumbrationem universum mundum illuminare dignatus es; majestatem tuam supplices exoramus, ut quod nostris meritis non valemus obtinere, ejus adipisci præsidii mereamur. Per.

C Te, quæsumus, Domine, famulantes, prece humili auxilium implorantes, et beatæ semper virginis Mariæ nos gaudia comitentur solemnibus, cujus præconia ac meritis nostra deleantur chirographa peccatorum,^a atque rubiginem scelerum moliviciorum igne compactionis tui amore mundemur incursu. Per.

Secreta.

Oblationes nostras, quæsumus, Domine, propitiatus intende, quas in honore beatæ et gloriosæ semper virginis Dei genitricis Mariæ, annua solemnitate deferimus, et cœternus Spiritus sanctus tuus, qui illius viscera splendore suæ gratiæ veritatis replevit, nos ab omni facinore delictorum emundet benignus. Per.

Postcommun.

D Quos cælesti, Domine, alimento satiasti, intercedente beata et gloriosa semperque virgine Dei genitrice Maria, ab omni nos, quæsumus, adversitate custodi. Per Dominum.

Orationes ad vespærum.

Beatæ et gloriosæ semperque virginis Dei genitricis Mariæ nos, Domine, quæsumus, merita prosequantur, et tuam nobis indulgentiam semper implorent. Per Dominum.

Beatæ et gloriosæ semperque virginis Dei genitricis Mariæ, quæsumus, omnipotens Deus, interces-

* Locus valde mendosus, et nonnisi ex aliis Codicibus emendandus.

sio nos gloriosa protegat, et ad vitam perducatur aeternam. Per Dominum.

Porrige nobis, Deus, dexteram tuam et per intercessionem beate et gloriose semperque virginis Dei genitricis Mariæ, auxilium nobis supernæ virtutis impende. Per.

XV.

IN NATIVITATE ^a SANCTÆ EUPHIMIE.

Id. Aprilis.

Concede nobis, omnipotens Deus, sanctæ martyris Euphimiæ et exultare meritis, et beneficia referre suffragiis. Per Dominum nostrum.

Annue, quæsumus, Domine, ut sanctæ martyris Euphimiæ tibi placitis deprecationibus adjuvemur.

Foveat nos, Domine, sanctæ martyris Euphimiæ jocunda solemnitas et pietati tuæ commendare non desinat. Per.

Secreta.

Muneribus, Domine, te magnificamus oblati, quibus in sanctæ nos solemnitatibus Euphimiæ et gaudia superna concilias, et patrocinia sempiterna largiaris. Per.

Item alia.

Benedictio tua, Domine, larga descendat, quæ munera nostra, deprecante beata Euphimiæ, tibi reddat accepta, et nobis sacramentum redemptionis efficiat. Per.

Postcommun.

Sanctæ nos martyris Euphimiæ precatio tibi, Domine, grata comitetur, et tuam nobis indulgentiam poscere non desinat. Per.

XVI.

IN NATAL. PHILIPPI ET JACOBI APOSTOLORUM.

Kalend. Madias.

Deus, qui es omnium sanctorum tuorum splendor mirabilis, quique hunc diem beatorum apostolorum Philippi et Jacobi martyrio consecrasti, da Ecclesiæ tuæ de natalitio tantæ festivitatis lætari, et apud misericordiam tuam et exemplis eorum et meritis adjuvemur. Per.

Omnipotens Deus, ut sancti nos Jacobi ætificent ac Philippi festiva solemnitas, et quorum suffragiis alimur natalitiis gloriemur. Per.

Secreta.

Respice, Domine, munera, quæ in sanctorum apostolorum tuorum Philippi et Jacobi commemoratione deferimus, ut quorum honore sunt grata, eorum nobis fiant intercessione perpetua. Per.

Præfatio.

ED ^b Quia tui est operis, tuæque virtutis, ut beatorum apostolorum Jacobi, et Philippi gloriosa confessio usque in finem sæculi nobis capiat regni cælestis augmentum. Per Christum.

^a Lege: IN NAT.

^b Sic emendatum ex Ambrosiana missa. In Exem-

Postcommun.

Beatorum apostolorum, Domine, quæsumus, intercessione nos adjuva, pro quorum solemnitate percipimus tua sancta lætantes. Per.

XVII.

IN NATAL. SANCTI JUVENALIS.

V Nonas Madias.

Beati nos, quæsumus, Domine, Juvenalis et confessio semper prosit et meritum. Per.

Annue, quæsumus, Domine, ut merita tibi placita sancti confessoris et episcopi tui Juvenalis pro gregibus, quos sincero mysterio gubernavit, pietatem tuam semper exorent. Per.

Secreta.

Hostias nostras, quæsumus, Domine, sanctus pontifex Juvenalis nomini tuo reddat acceptas, qui eas tibi digne complacuit offerendas. Per.

Postcommun.

Læti, Domine, sumpsimus sacramenta cælestia, quæ nobis, intercedente beato Juvenale confessore tuo atque pontifice, uberius confidamus profutura. Per.

XVIII.

DE INVENT. SANCTÆ CRUCIS.

Item. V Non. Madias.

Deus, qui in præclara salutiferæ crucis inventionis passionis tuæ miracula suscitasti, concede ut vitalis ligni pretio æternæ vitæ suffragia consequamur. Per.

Deus, cui cunctæ obediunt creaturæ, et c^a omnia in Verbo tuo fecisti in sapientia, supplices quæsumus ineffabilem clementiam tuam, ut quos per lignum sanctæ crucis, Filii tui pio cruore, es dignatus redimere, tu qui es lignum vitæ, Paradisi reparator, omnibus intercedentibus dira serpentis venena extingue, et per gratiam Spiritus poculum salutis semper infunde. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, quod immolamus, placatus intende, ut ab omni nos exuat bellorum nequitia, et per vexillum sanctæ crucis Filii tui, ad conterendas potestatis adversariorum insidias, nos in tuæ protectionis securitate constituat. Per.

Postcommun.

D Repleti alimonia cælesti, et spiritali poculo recreati, quæsumus, omnipotens Deus, ut ab hoste maligno defendas quos per lignum sanctæ crucis Filii tui, arma justitiæ pro salute mundi, triumphare jussisti. Per.

XVIII.

IN NATAL. SANCTORUM NEREI ET ACHILEI FRATRUM, ET SANCTI PANCRAII.

IIII Id. Madias.

Semper nos, Domine, martyrum tuorum Nerei et Achillei foveat, quæsumus, beata solemnitas, et tuo dignos reddat obsequio. Per.

plari mendose scribitur: Qui tibi et operis tuæque virtutis.

^a Apud Pamelium: et qui.

Secreta.

Sanctorum tuorum, Domine, Nerei, et Achillei tibi grata confessio, et munera nostra commendet, et tuam nobis indulgentiam semper imploret. Per.

Postcommun.

Quæsumus, Domine, ut beatorum martyrum tuorum Nerei et Achillei deprecationibus sacramenta sancta, quæ sumpsimus, ad tuæ nobis præstent placatissimæ augmentum. Per.

XXI.

IN NATAL. SANCTORUM PETRI, ET MARCELLINI

VIII Non. Junias.

Lætetur Ecclesia tua, Deus, martyrum tuorum Petri et Marcellini confisa suffragiis, atque eorum precibus gloriosis et devota permaneat, et secunda consistat. Per.

Secreta.

Votiva, Domine, munera deferentes in tuorum Petri et Marcellini Martyrum ^a passione, et tuam magnificentiam veneramus, et per eam nobis implo- ramus tuæ pietatis auxilium. Per.

Postcommun.

Quæsumus, Domine, ut salutaribus repleti myste- riis, quorum solemnia celebramus, orationibus ad- juvemur. Per Dominum nostrum.

Intercedentibus sanctis tuis, Domine, plebi tuæ præsta subsidium, ut ab omnibus noxiis expedita, cuncta sibi profutura percipiat. Per.

XXII.

ITEM IN SANCTORUM CYRINI, NABORIS ET NAZARI.

Prid. Id. Junias.

Sanctorum Cyrini, Naboris et Nazari, quæsumus, Domine, natalitia nobis ^b vota resplendant; et quod illis contulit excellentiam sempiternam fructibus nostræ devotionis crescat. Per Dom.

Secreta.

Pro sanctorum Cyrini, Naboris et Nazari sangui- ne venerando hostias tibi, Domine, solemniter im- molamus, tua mirabilia pertractantes ^c per eam talis est perfecta victoria. Per.

Postcommun.

Semper, Domine, sanctorum martyrum Cyrini, Naboris et Nazari, solemnia ^d celebramus et eorum patrocinia jugiter sentiamus. Per.

XXIII.

IN NATAL. SANCTI VITI.

XVII Kal. Jul.

Da Ecclesie tuæ, Domine, quæsumus, sancto Vito intercedente, superbe non sapere, sed tibi placita humilitate proficere, ut proterva despicies, quæ- cumque matura sunt libera exerceat charitate. Per.

^a Pamelius rectius legit: *passione, tuam*^b Idem: *votiva resplendent.*^c Pamelius: *per quem*^d Apud eundem: *celebremus.*^e In Ambrosiana missa apud Pamelium habetur:

A

Secreta.

* Sicut gloriæ divinæ potentia munera pro san- ctis oblata testantur, sic nobis effectum, Domine, tuæ salvationis impendant. Per.

Postcommun.

Refecti, Domine, benedictione solempi, quæsumus, ut per intercessionem sancti Viti medicina sacra- menti et corporibus nostris præstet et mentibus. Per.

XXIII.

IN NATAL. SANCTORUM MARCI ET MARCELLIANI.

XVIII Kal. Julias.

Sanctorum tuorum nos, Domine, Marci et Marcelliani natalitia tueantur, quia tanto fiducialius tuo nomini supplicamus, quanto frequentius martyrum benedictionibus consovermur. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine munera tuorum populorum vo- tiva, et sanctorum Marci et Marcelliani tibi precibus esse grata concede; pro quorum solemnitatibus of- feruntur. Per.

Postcommun.

Libantes, Domine, mensæ tuæ beata mysteria quæsumus ut beatorum interventione sanctorum Marci et Marcelliani et temporalem nobis misericor- diam conferant et æternam. Per.

XXIII.

IN VIGIL. SS. MARTYRUM GERBASI ET PROTASI.

Item XVIII Kal. Julias.

Martyrum tuorum, Domine, Gerasi, et Protasi natalitia præcuntes, supplices te rogamus, ut quos cælesti gloria sublimasti, tuis adesse concessis fide- libus. Per.

Sanctorum Gerasi et Protasi suffragis implore- mus, ut ad cunctis, Domine, liberemur offensis. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, quod pro sanctis ^f martyribus Gerasi et Protasi prævenit nostra devotio, eorum ^g merita nobis augeat te donante, suffragium. Per

Postcommun.

Sumpti sacrificii, Domine, perpetua nos tuio non relinquat, et noxia semper a nobis cuncta depellat. Per.

ITEM IN NATAL.

Ut supra.

XIII Kal. Julias.

Sanctorum martyrum nos, Domine, Gerasi et Protasi confessio beata communiat, et ^h fragilitatis nostræ subsidium dignanter exoret. Per.

Majestatem tuam suppliciter imploramus omnipotens Deus, ut sicut gloriam.

ⁱ In prælaudata missa: *martyribus tuis Protasio et Gerasio.*

^j Eadem missa: *merito.*

^k In eadem missa: *fragilitati.*

Secreta.

Concede nobis, omnipotens Deus, ut his muneribus, quæ pro sanctorum martyrum Gerbasi, et Protasi honore deferimus, et te placemus exhibitis et nos vivificemur acceptis. Per.

Postcommun.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut mysteriorum virtute sanctorum Gerbasi et Protasi vita nostra firmetur. Per.

XXV.

IN VIGIL. S. JOHANNIS BAPTISTÆ.

VIII Kal. Julii.

Præsta, quæsumus, Domine, ut populus tuus ad plenæ devotionis effectum beati Baptistæ Johannis natalitiis præparetur, quem præmisisti Filio tuo parere plebem perfectam^a Jesum Christum.

Beati Johannis Baptistæ nos, Domine, præclara comitetur oratio, et quem venturum esse prædixit, poscat nobis facere placatum. Per.

Secreta.

Munera populi tui, Domine, propitiatus intende, et beati Baptistæ Johannis, cujus nos tribuis præire solemnia, fac gaudere suffragiis. Per.

Postcommun.

Da, quæsumus, misericors Deus, ut mysticis Ecclesiæ tuæ beati Baptistæ Johannis exordiis, et sacris erudita præconiis, ad iram venturi judicii declinanda, dignos salutis fructus jugiter operetur. Per.

Beati nos, Domine, Baptistæ Johannis oratio et intelligere Christi tui mysterium postulet et mereri. Per.

XXVI.

ITEM IN NATAL.

Unde supra.

Deus, qui præsentem diem honorabilem nobis in beati Johannis nativitate fecisti, da populis tuis spiritualium gratiam gaudiorum, et omnium fidelium mentes dirige in viam salutis et pacis. Per Dominum.

Omnipotens sempiterne Deus qui instituta legalia et sanctorum præconia prophetarum in diebus beati Baptistæ Johannis implesti, præsta, quæsumus, ut, cessantibus significationum figuris, ipsa sui manifestatione Veritas eloquatur Jesus Christus Dominus noster. Qui tecum.

Secreta.

Tua, Domine, muneribus altaria cumuiamus, sancti Johannis nativitatem honore debito celebrantes, qui Salvatorem mundi et cecinit adfuturum, et adesce monstravit Jesum Christum.

Postcommun.

Sumat Ecclesia tua, Deus, Beati Johannis Baptistæ generationis lætitiā per quem suæ regenerationis cognovit auctorem. Per.

Sancti Johannis natalitia celebrantes supplices te, Domine, deprecamur, ut hoc idem nobis semper et indulgentiæ causa sit et salutis. Per.

^a Apud Pameliū : Jesu Christo Domino nostro.^b Apud Menardum : imponimus.

A

ISTA IN VIGIL. S. JOHANNIS.

Beati Johannis Baptistæ nos, quæsumus, Domine, præclara comitetur oratio, quem venturum esse prædixit, poscat nobis ab eo sempiternum remedium. Per.

XXVII.

IN VIGIL. MARTYRUM JOHANNIS ET PAULI.

VII Kal. Jul.

Beatorum martyrum Johannis et Pauli natalitia veneranda, quæsumus, Domine, Ecclesia tua devota suscipiat, et fiat magnæ glorificationis amore devotior. Per.

Beatorum martyrum tuorum Johannis, et Pauli nos, Domine, merita prosequantur, et tuam nobis indulgentiam semper implorent. Per.

Secreta.

Sint tibi, quæsumus, Domine, nostri munera grata jejunii, qualiter tunc eadem in sanctorum tuorum Johannis, et Pauli digna commemoratione deferimus, si actus illorum pariter subsequamur. Per Dominum.

Postcommun.

Protege, Domine, plebem tuam, et quam martyrum tuorum Johannis, et Pauli adsidua tribuis festivitate devotam, tibi semper placitam fieri, precibus concede iustorum. Per.

XXVIII.

ITEM IN NATAL. EORUMDEM.

VI Kal. Jul.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut nos geminata ætalia hodiernæ festivitatis excipiat, quæ beatorum Johannis et Pauli glorificatione procedit, quos eadem fides et passio fecit esse germanos. Per.

Secreta.

Hostias altaribus tuis, Domine, placationum^b imponemus, potentiam tuam in sanctorum tuorum passionibus honorando, et per eos nobis implorando veniam peccatorum. Per Dominum.

Postcommun.

Sumpta munera, Domine, nostra sanctificatione tuorum precibus concede sanctorum. Per.

Cælesti munere satiati, quæsumus, Domine Deus noster, ut hæc dona martyrum tuorum Johannis et Pauli deprecatione sanctificent. Per Dominum.

XXVIII.

IN VIGIL. APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

III Kal. Julias.

Deus, qui nobis apostolorum beatorum Petri et Pauli natalitia gloriosa præire concedis, tribue, quæsumus, eorum nos semper et beneficiis præveniri, et orationibus adjuvari. Per.

Secreta.

Munera, Domine, tuæ glorificationis offerimus, quæ tibi pro nostris grata jejuniis, sanctorum apostolorum, quæsumus, deprecatio, quorum solemnia prævenimus, efficiat. Per.

^c Pameliū habet : ut nos.

Postcommun.

Beatorum Petri et Pauli honore continuo plebs tua semper exaltet, et his præsulibus gubernetur, quorum doctrinis gaudet et meritis. Per Dominum.

XXX.

ITEM IN NATAL. SANCTI PETRI
proprie.

III Kal. Julias.

Deus, qui beato apostolo tuo Petro, conlatis clavibus regni cælestis, animas ligandi atque solvendi pontificium tradidisti, concede ut intercessionis ejus auxilio a peccatorum nostrorum nexibus liberemur. Per.

Secreta.

Ecclesie tue, quæsumus, Domine, preces et notas beati Petri apostoli commendet oratio, ut quod pro illius gloria celebramus, nobis prosit ad veniam. Per.

Postcommun.

Lætificet nos, Domine, munus oblatum, ut sicut in apostolo tuo Petro te mirabilem prædicamus, sic per illum tue sumamus indulgentie largitatem. Per.

XXXI.

IN NATALI APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

III Kal. Julias.

Deus, qui hunc diem beatorum apostolorum Petri et Pauli martyrio consecrasti, da Ecclesie tue toto terrarum orbe diffusæ, eorum semper magisterio gubernari, per quos sumpsit religionis exordium. Per.

Largiente te, Domine, beatorum Petri et Pauli natalitium nobis effulsit; concede, quæsumus, ut hodierna gloria passionis, sicut illis magnificentiam tribuit sempiternam, ita nobis munimen operetur perpetuum. Per.

Secreta.

Oblationes populi tui, Domine, quæsumus, beatorum apostolorum Petri et Pauli passio beata conciliet, et quæ nostris non apta sunt meritis, fiant tibi placita tuorum deprecatione justorum. Per.

Præfatio.

Apud quem cum beatorum apostolorum continuata festivitas et æterna celebritas, atque triumphus cælestis perpetuus sit natalis, non tamen heatæ confessionis initia recolentes frequenti tribus devotione gaudere, ut crebrior honor sacratissimæ passioni repensus, majorem nobis retributionis gratiam largiatur. Per.

Postcommun.

Sumptis, Domine, remediis sempiternis, tuorum mudentur corda fidelium, ut apostolice Petri et Pauli natalis insignia, quæ corporalibus officiis exequuntur, pia cordis intelligentia comprehendant. Per.

Item ana.

Sumpimus, Domine, pignus salutis æternæ, celebrantes apostolorum Petri et Pauli votiva solemnina, et perpetua merita venerantes. Per.

^a Apud Pamellium; apostolorum

A

XXXII

ITEM IN NATAL. SANCTI PAULI
proprie.

III Kal. Julias.

Deus, qui multitudinem gentium beati Pauli apostoli prædicatione docuisti, da nobis, quæsumus, ut qui ejus natalitia colimus ejus apud te patrocinia sentiamus. Per.

Majestatem tuam, Domine, supplices exoramus, ut sicut Ecclesie tue sanctus apostolus Paulus extitit prædicator, ita sit nobis perpetuus suffragator. Per.

Secreta.

Præveniant nobis, Domine, quæsumus, Apostoli tui desiderata commercia, ut quorum perpetuam dignitatem sacro mysterio frequentamus in terris, et præsentia nobis subsidia postulent, et æterna. Per.

Postcommun.

Perceptis, Domine, sacramentis, subdito corde rogamus et petimus ut, intercedente beato Paulo apostolo tuo, nobis proficiant ad medelam, quæ pro illius gesta sunt passione. Per.

XXXIII.

ORATIONES

Ad vesperum.

Deus, qui ligandi solvendique licentiam tuis apostolis contulisti, da, quæsumus, ut per ipsos a terrenis vitis expediti^b, liberi possimus cælestibus interesse mysteriis. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, qui nos beatorum apostolorum Petri et Pauli multiplici facis celebritate gaudere, da, quæsumus, ut eorum sæpius iterata solemnitas nostræ sit tuitionis augmentum. Per.

Apostolicis nos, Domine, quæsumus, beatorum Petri et Pauli adtolle presidiis, ut quanto fragiliores sumus, tanto validioribus auxiliis foveamur. Per Dominum.

Concede, quæsumus, Domine, apostolis tuis, intervenire pro nobis, quia tunc nos salvari posse confidimus, si eorum precibus tua gubernetur Ecclesia, quibus vitur, te constituyente, principibus. Per Dominum.

Omnipotens sempiterne Deus, qui nos omnium apostolorum merita sub una tribuisti celebritate venerari, quæsumus ut celeriter nobis tue propitiationis abundantiam multiplicatis intercessoribus largiaris. Per.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster, et apostolorum tuere presidiis, quorum donasti fideles esse doctrinis. Per.

Solemnitatis apostolicæ multiplicatione gaudentes, clementiam tuam deprecamur, omnipotens Deus, ut tribus jugiter nos eorum et confessione benedici, et patrociniiis confoveri. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui jugiter apostolica defensione munimur, nec succumbamus vitis, nec opprimamur adversis. Per.

^b Lege: *expeantique*.

XXXIII.

ITEM DE VIGIL. OMNIUM APOSTOLORUM.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut apostolorum tuorum *illorum* gloriosa natalitia prævenimus, sic ad tua beneficia promerenda Majestatem tuam pro nobis ipsi præveniant. Per.

Secreta.

Muneribus nostris, Domine, apostolorum *illorum* festa præcedimus, ut quæ conscientie nostræ præpediuntur obstaculis, illorum meritis grata reddantur. Per.

Postcommun.

Sumpto, Domine, sacramento, suppliciter deprecamur, ut, intercedentibus beatis apostolis, quod temporaliter gerimus, ad vitam capiamus æternam. **B** Per.

XXXV.

ITEM IN NATAL. OMNIUM APOSTOLORUM.

Deus, qui nos per beatos apostolos ad cognitionem tui nominis venire tribuisti, da nobis eorum gloriam sempiternam et ^a proficiendo celebrare, et celebrando proficere. Per.

Secreta.

Gloriam, Domine, sanctorum apostolorum perpetuam præcurrentes, quæsumus ut eandem, sacris mysteriis expiati, dignius celebremus. Per Dominum.

Præfatio.

DE Qui Ecclesiam tuam sempiterna pietate non ^b deserens, per apostolos tuos jugiter eam et erudit et protegis. Et ideo cum angelis. **C**

Postcommun.

Perceptis, Domine, sacramentis, suppliciter rogamus, ut, intercedentibus beatis apostolis tuis, quæ pro illorum veneranda gerimus passione, nobis proficiant ad medelam. Per.

XXXVI.

IN OCTAB. APOSTOL.

Prid. Non. Julii.

Deus, cujus dextera beatum Petrum apostolum ambulanti in fluctibus ne mergeretur erexit, et coapostolum ejus Paulum tertio naufraganti de profundo pelagi liberavit, concede propitius ut amborum meritis ^c æternam Trinitatis gratiam consequamur. Per. **D**

Secreta.

Offerimus sacrificium, Domine, quod pro reverentia apostolorum Petri et Pauli Majestati tuæ jugiter ei reddimus et debemus. Per Dominum nostrum.

DE Suppliciter exorantes, ut gregem tuum, Pastor æterne, non deseras, ^d et per beatos apostolos continua protectione custodias, ut iisdem

^a Ita correximus, nam in exemplari perperam legitur. *perficiendo.*

^b Sic emendavimus, cum Exemplar mendose habeat: *deseres.*

^c Apud Pamelium et Menardum: *æternitatis gloriam.*

A rectoribus ^e dirigantur, quos operis tui vicarios ^f iisdem contulisti præesse pastores. Per.

Postcommun.

Pignus æternæ vitæ capientes humiles imploramus, ut, apostolicis fulti patrocinis, quod imagine contingimus sacramenti, manifesta perceptione sumamus. Per.

XXXVII.

IN NATAL. SANCTORUM SIMPLICI, FAUSTINI ET VIATRICES.

V Kal., seu potius IV Kal. August.

Præsta, Domine, quæsumus, ut sicut populus Christianus martyrum tuorum Simplicii, Faustini et Viatricis, temporali solemnitate congaudet, ita perfruat æterna, et quod votis celebrat, comprehendat effectu. Per Dominum.

Secreta.

Hostias tibi, Domine, pro sanctorum martyrum Simplicii, Faustini et Viatricis, commemoratione deferimus, ^g suppliciter obsecrantes, ut et indulgentiam nobis pariter conferat et salutem. Per.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum tuorum Simplicii, Faustini et Viatricis, cælestibus mysteriis celebrata solemnitas indulgentiam nobis tuæ propitiationis adquirat. Per Dominum.

XXXVIII.

IN NATAL. ABDO, ET SENIS.

III Kal. August.

Sancti tui nos, Domine, Abdo et Senis piis orationibus prosequantur, et ab hujus vitæ periculis jugiter postulent expediri. Per. **C**

Præsta, quæsumus, Domine, ut Ecclesia tua, martyrum tuorum Abdo et Senis confisa suffragiis, devota permaneat, et eorum precibus gloriosis secura consistat. Per.

Secreta.

Munera tibi, Domine, pro sanctorum martyrum Abdo et Senis occisione deferimus, qui, dum finiuntur in terris, facti sunt cælesti luce perpetui. Per.

Postcommun.

Populum tuum, Domine, perpetua munitione defende; nec ^h difficulter quod pie, quod juste, postulat consequatur, cui sanctorum tuorum merita suffragantur. Per.

XXXVIII.

IN NATAL. NACHABÆORUM.

Kal. Augustas.

Deus, qui in sanctis habitas, et pia corda non deseris, suscipe propitius orationem nostram, et tribue misericordiam tuam, ut, te custode, servati, ab omnibus vitæ hujus periculis liberemur. Per Dominum.

Secreta.

Fiant, Domine, tuo grata conspectui munera sup

^d Menardus legit: *sed per.*

^e Apud eundem: *gubernetur.*

^f Menardo: *eidem.*

^g Lege: *simpliciter.*

^h Sic emendavimus ex Menardo. Exemplar mendose scribit: *difficultas.*

plientis Ecclesie, et ut nostris proficiant saluti, ad sit intercessio beatorum sanctorum tuorum. Per.

Postcommun.

Celesti munere satiati, quæsumus, Domine Deus noster, ut hæc nos dona, martyrum tuorum deprecatione, sanctificent. Per.

XL.

IN NATAL. S. SYXTI.

VIII Id. August.

Beati Syxti, Domine, tui sacerdotis et martyris annua festa recolentes, quæsumus ut quæ tuorum nobis sunt instrumenta præsentium, fiant æternarum patrocinia gratiarum. Per.

Sancti Syxti, Domine, frequentata solemnitas, et de sacerdotalibus nos instruat, te miserante, doctrinis, et de gloria martyrii foveat ubique suffragiis. Per Dominum.

Secreta.

Suscipe, Domine, munera propitiatus oblata, quæ majestati tuæ beatus Syxtus sacerdos commendat et martyr. Per.

Postcommun.

Repleti sumus, Domine, munere solemnitatis optatæ, qua beati Syxti et celebritate juvamus et precibus. Per.

XLI.

IN NATAL. SANCTI DONATI.

VII Id. August.

Adesto, Domine, precibus nostris, quas in sancti confessoris et episcopi tui Donati commemoratione deferimus, ut qui nostræ justitiæ fiduciam non habemus, qui tibi placuit meritis adjuvemur. Per Dominum.

Deus, tuorum gloria sacerdotum, præsta, quæsumus, ut sancti confessoris et episcopi tui Donati, cujus festa gerimus, sentiamus auxilium. Per.

Secreta.

Præsta, quæsumus, Domine, ut sancti confessoris et episcopi tui Donati, quem ad laudem nominis tui dicatis muneribus honoramus, piæ nobis devotionis fructus adcreseat. Per.

Postcommun.

Votiva, Domine, pro beati confessoris tui et episcopi Donati percipimus, quæsumus, ut ejus precibus et præsentis vitæ nobis pariter et æternæ tribuas conferre præsidium. Per Dominum.

XLII.

IN VIGIL. SANCTI LAURENTI.

V Id. Augusti.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut beati Laurenti martyris tui, quam prævenimus, veneranda solemnitas, et devotionem nobis augeat et salutem. Per.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut nostra devotio, quæ natalitia beati Laurenti martyris antecedit, patrocinia nobis ejus accumulet. Per.

Beati Laurenti martyris tui, Domine, geminata

^a Lege: restaurata. — Correximus, quia vitiose.

^b Apud Pamelium deest ut.

^c Lege: propitius. — Quia perperam, emendavimus.

A gratia nos refoveat, quam glorificationis ejus, et optatis præmiis officiis, et desideranter expectemus adventum. Per.

Secreta.

Magnifica, Domine, beati Laurenti solemnia recensemus, quæ promptis cordibus ambientes, oblati muneribus et suscipimus et præimus. Per.

Gloriosi Laurenti martyris pia certamina præcurrendo. Cujus honorabilis annua recursione solemnitas, et perpetua semper, et nova est, quia et in conspectu tuæ Majestatis permanet mors tuorum pretiosa justorum et ^a restaurantur incrementa lætitiæ, cum felicitatis æternæ recoluntur exordia. Et ideo cum angelis.

Postcommun.

Sancta tua, Domine, beati Laurenti martyris pretiosa passio, et solemnitas quæ præimus, nos refovent, quibus et jugiter sociamur, et semper desideramus expleri. Per.

XLIII.

ITEM IN NATAL. EJUSDEM.

IIII Id. Augustus.

Deus, cujus charitatis ardore beatus Laurentius edaces incendii flammæ, contempto persecutore, devicit, concede propitius ut omnes qui martyrii ejus merita veneramus, protectionis tuæ auxilio muniamur. Per.

Deus, qui mundi creator et rector es, et hunc diem in Levitæ tui Laurenti martyrio consecrasti, concede propitius ut omnes qui martyrii ejus merita veneramus, ^b ut intercessionibus ejus ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per.

Secreta.

Præsta, quæsumus, Domine, ut beati sancti Laurenti suffragiis in nobis tua munera tuearis, ^c pro cujus honorandæ confessione hostias tibi laudis offerimus. Per.

In die solemnitatis hodiernæ, qua beati Laurenti hostiam tibi placitam et castam corpore glorioso certamine suscepisti, prunis namque superposita stridebant membra viventia, nec tamen erat pœna patientis, sed piæ confessionis incessus; neque terreno ^d liberari cruciatu martyr optabat, sed coronari depre^batur in cælis. Per Christum Dominum.

Postcommun.

Votiva, Domine, pro beati martyris tui Laurenti passione dona percipimus; quæsumus ut ejus precibus et præsentis vitæ nobis pariter et æternæ tribuas conferre præsidium. Per.

ORATIONES

Ad vesper.

Sancti Laurenti nos, Domine, sancta precatio tueatur, et quod nostra conscientia non meretur, ejus nobis, qui tibi placuit, oratione donetur. Per.

Adsit nobis, Domine, quæsumus, sancti Laurenti martyris ^e in tua glorificatione benedictio, cujus

^d Ita correximus. In Exemplari minus recte: liberato.

^e Apud Pamelium: sua glorificatione.

nobis est hodie facta suffragium in tua virtute confessio. Per.

Præsta, quæsumus, Domine, ut semper nobis beati Laurentii lætificent votiva martyria, quæ semper esse non desinunt admiranda. Per Dominum.

XLIII.

IN NATAL. SANCTI TIBURTI.

III Id. August.

Omnipotens sempiternus Deus, qui nos sancti martyris tui Tiburti festiuitate lætificas, præsta ut cujus commemoratione gaudemus, præsidio muniamur. Per.

Secreta.

Respice, Domine, munera, quæ in sancti Tiburti commemoratione deferimus, ut ejus honore sint grata, ejus nobis fiant intercessione perpetua. Per.

Postcommun.

Prosit nobis, Domine, sancti Tiburti celebrata solemnitas, quia quanto fragiliores sumus, tanto placentium tibi præidiis indigemus. Per.

XLV

IN NATAL. SANCTI YPOLITI.

Id. August.

Sancti Ypoliti martyris, Domine, quæsumus, veneranda festiuitas, salutaris auxilii nobis præstet augmentum. Per.

Secreta.

Præsta nobis, quæsumus, omnipotens Deus, ut nostræ humilitatis oblatio et pro tuorum grata sit honore sanctorum, et nos corpore pariter et mente purificet. Per.

Postcommun.

Sumptis, Domine, sacramentis, quæsumus ut, intercedente beato martyre tuo Ypolito, ad redemptionis æternæ proficiamus augmentum.

XLVI.

IN OCTAB. SANCTI LAURENTII.

XVI Kal. Septemb.

Beati Laurentii nos faciat, Domine, passio veneranda latantes, et ut eam sufficienter recolamus, efficiat. Per.

Iterata festiuitate beati Laurentii natalitia veneramur, quæ in cælesti beatitudine fulgere novimus sempiterna. Per.

Secreta.

Beati Laurentii martyris honorabilem passionem muneribus, Domine, geminatis exequimur, quæ licet propriis sit memoranda principiis, indesinenter tamen permanet gloriosa. Per.

Quoniam tanto jucunda sunt, Domine, beati Laurentii martyris crebrius repetita solemnia, quanto nobis ejus sine cessatione prædicanda sunt merita. Et ideo cum angelis.

Postcommun.

• Solemne nobis intercessio beati Laurentii martyris, quæsumus, Domine, præstet auxilium. ut

^a Apud Pamelium : *solemnis.*

^b Eisdem : *quam sumpsimus.*

^c Ambrosiana missa : *semperque.*

A cælestis mensæ participatio, ^b quæ sumpsimus, tribuat Ecclesie tuæ recensita lætitia. Per.

XLVII.

IN ADSUMPT. SANCTÆ MARIÆ.

XVIII Kal. Septemb.

Deus, qui spe salutis æternæ beatæ Mariæ virginitate fecunda, humano generi præmia præstitisti, tribue, quæsumus, ut ipsam pro nobis apud te intercedere sentiamus, per quam meruimus auctorem vitæ nostræ suscipere. Per Dominum.

Omnipotens sempiternus Deus, qui terrenis corporibus Verbi tui veritatis Filii Unigeniti per venerabilem ac gloriosam ^a semper virginem Mariam ineffabile mysterium conjungere voluisti, petimus immensam clementiam tuam, ut quod in ejus veneratione deprecemur, te propitiante, consequi mereamur. Per.

Secreta.

Accipe munera, Domine, quæ in beatæ Mariæ iterata solemnitate deferimus, quia ad tua præconia recurrit ad laudem, quod vel talis adsumpta est. Per.

Postcommun.

Cælesti munere ^a satiati, omnipotens Deus, ^a tua protectione custodi, et castimonie, pacem mentibus nostris atque corporibus, intercedente sancta Maria, propitiatus indulge; et veniente sponso Filio tuo Unigenito, accensis lampadibus ejus digni præstolemur occursum. Per.

XLVIII.

IN NATAL. SANCTI AGAPITI.

XV Kal. Septemb.

Sancti martyris Agapiti merita nos, Domine, pretiosa tueantur, in quibus tuæ Majestatis opéra prædicantes, et præsens capiamus adiutorium et futurum. Per.

Secreta.

Munera tui, Domine, pro sancti martyris Agapiti passione deferimus, qui dum fuit in terris, factus est cælesti sede perpetuus. Per.

Postcommun.

Sumpti sacrificii, Domine, perpetua nos tutio non relinquat, et noxia semper a nobis cuncta depellat. Per.

XLVIII.

IN NATAL. SANCTI MAGNI.

XVIII Kal. Septemb.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et, intercedente beato Martyre tuo Magno, ab hostium nos defende propitiatus incursu. Per.

Secreta.

Grata tibi sint munera nostra, Domine, quæ et tuis sint instituta præceptis, et beati Magni festiuitas gloriosa commendet. Per.

Postcommun.

Tua sancta sumentes, quæsumus, Domine, u beati Magni nos foveant continuata præsidia. Per.

^a In eadem missa : *satiatos.*

^a Eadem : *tua nos.*

L.

IN NATAL. SANCTI RUFFI.

VI Kal. Septemb.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et beati Ruffi intercessionibus confidentes, nec minis adversantium, nec ullo conturbemur incursu. Per.

Secreta.

intercessio, quæsumus, Domine, sancti tui Ruffi munera nostra commendet, nosque in ejus veneratione tuæ Majestati reddat acceptos. Per.

Postcommun.

Sumentes gaudia sempiterna de participatione sacramenti, et festivitate beati martyris tui Ruffi, suppliciter deprecamur, ut quæ sedula servitute, donante te, gerimus, dignis sensibus tuo munere capiamus. Per Dominum.

LI.

IN NATAL. SANCTI HERMIS.

V Kal. Septemb.

Sancti nos, quæsumus, Domine, Hermis natalitia vota latificent, et suæ beneficiis intercessionis adtolant. Per Dominum.

Secreta.

Munera nostra, quæsumus, Domine, propitiatus adsume; et ut digne tuis famulemur altaribus, sancti tui nos Hermis intercessione custodi. Per.

Postcommun.

Exultet, quæsumus, Domine, populus tuus in sancti tui commemoratione Hermis; et cujus votivo letatur officio, suffragio relevetur optato. Per.

LII.

IN DIE PASSIONIS SANCTI JOHANNIS BAPTISTÆ.

IIII Kal. Septemb. *

Sancti Johannis Baptistæ et martyris tui, Domine, quæsumus, veneranda festivitas salutaris auxilii nobis præstet effectum. Per.

Perpetuis nos, Domine, sancti Johannis Baptistæ tuere præsidis; et quanto fragiliores sumus, tanto magis necessariis adtolle suffragiis. Per.

Secreta.

Munera tibi, Domine, pro sancti martyris Johannis Baptistæ passione deferimus, ^b quia dum finitur in terris, factus est cælesti sede ^c perpetuus. Per.

Postcommun.

Conferat nobis, Domine, sancti Johannis ^d utrumque solemnitas, ut magnifica sacramenta quæ sumpsimus, ^e significata veneremur, et in nobis potius ædita gaudeamus. Per Dominum.

LIII.

IN NATAL. SANCTI PRISCI.

Kal. Septemb.

Omnipotens sempiterne Deus, fortitudo certan-
tium, et martyrum palma, solemnitatem hodierni
diei propitiis intueri, et Ecclesiam tuam continua

* Beda, cap. 26, sive lib. II, cap. 6, in Marcum hæc habet de passione Joannis præcursoris: « In libro Sacramentorum natale ejus quarto-Kalendarum Septembrium denotatum est; et in Martyrologio, quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est, legitur quarto Kal. Sept. in Edessa, etc. »

^b Apud Menardum: qui dum.

A fac celebritate lætari, et intercessione beati martyris Prisci omnium intercedentium vota proficiis. Per.

Secreta.

Ejus tibi precibus, Domine, quæsumus, grata reddatur oblatio, pro cujus est festivitate immolanda. Per.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, Domine, ut, sacramenti tui participatione vegetati, sancti quoque martyris Prisci precibus adjuvemur. Per.

LIIII.

IN NATIVIT. SANCTÆ MARIE.

VI Id. Septemb.

Adjuvet nos, quæsumus, Domine, sanctæ Mariæ B gloriosa intercessio, cujus etiam diem, quo felix ejus est inchoata nativitas, meminimus. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, quæsumus, hostias placationis et laudis, quas tibi offerimus pro Nativitate beate et gloriosæ semperque virginis Dei genitricis Mariæ, et sanctis ejus intercessionibus cunctis nobis proficiant ad salutem. Per.

Postcommun.

Adesto, quæsumus, Domine, fidelibus tuis, ut quæ sumpserunt fideliter, et mente sibi, et corpore beatæ Mariæ intercessione custodiant. Per.

Item alia.

Sumptis, Domine, sacramentis, intercedente beata et gloriosa semperque virgine Dei genitrice Maria C ad redemptionis æternæ, quæsumus, proficiamus augmentum. Per

LV.

IN NATAL. SANCTI GURGONII

V Id. Septemb.

Sanctus, Domine, Gurgonius sua nos intercessione lætificet, et pia faciat solemnitate gaudere. Per Dominum.

Grata sit tibi, Domine, nostræ servitutis oblatio, qua sanctus Gurgonius martyr intervenit. Per.

Familiam tuam, Deus, suavitas illa contingat et vegetet, qua in martyre tuo Gurgonio Christi tui bono jugiter odore pascatur. Per Dominum.

LVI.

IN EXALT. SANCTÆ CRUCIS.

XVIII Kal. Octob.

Deus, qui nos hodierna die Exaltatione sanctæ crucis annua solemnitate lætificas, præsta ut cujus mysterium in terra cognovimus, ejus redemptionis præmia consequamur. Per.

Secreta.

Devotas, Domine, humilitatis nostræ preces et hostias misericordiæ tuæ præcedat auxilium, et salutem, quam per Adam in paradiso ligni clauserat

^c Apud eundem: perpetuus, quæsumus, ut ejus obtentu nobis proficiat ad salutem.

^d Apud Menardum ita etiam habetur. Pamelius vero legit: beata solemnitas.

^e Apud Pamelium idem legitur; sed apud Menardum habetur: digne veneremur, et nobis salutaris sentiamus.

temerata præsumptio, ligni rursum fides aperiat. **A**
Per Dominum.

Postcommun.

Adesto familiæ tuæ, quæsumus, clemens et misericors Deus ^a in adversis et prosperis preces exaudias, et nefas adversariorum per auxilium sanctæ crucis digneris contere, ut portum salutis tuæ valeant apprehendere. Per.

LVII.

IN NATAL. SANCTORUM CORNELI ET CYPRIANI.

XVI Kal. Octob.

Beatorum martyrum pariterque pontificum Corneli, et Cypriani nos, Domine, quæsumus, festa tueantur, et eorum commendet oratio veneranda. Per.

Secreta.

Plebis tuæ, Domine, munera benignus intende, quæ majestati tuæ pro sanctorum martyrum Corneli et Cypriani solemnitatibus sunt dicata. Per.

Postcommun.

Sacro munere vegetatos sanctorum martyrum Corneli et Cypriani natalitia nos tibi, Domine, quæsumus, commendet oratio. Per Dominum.

LVIII.

IN NATAL. SANCTORUM COSMÆ ET DAMIANI.

V Kal. Octob.

Magnificet te, Domine, sanctorum Cosmæ et Damiani beata solemnitas, ^b quia et illis gloriam sempiternam, ^c opem nobis ineffabili providentia contulisti. Per.

Secreta.

In tuorum, Domine, pretiosa morte justorum sacrificium illud offerimus, de quo martyrium summis omne principium. Per.

Postcommun.

Sit nobis, Domine, sacramenti tui certa salvatio: quæ beatorum martyrum tuorum Cosmæ et Damiani meritis imploratur. Per Dominum.

LVIII.

ORATIONES IN SANCTI ARCHANGELI MICHAELIS.

III Kal. Octob

Da nobis, omnipotens Deus, beati archangeli Michaelis ^d eo tenus honore proficere, ut cujus in terra gloriam prædicamus, precibus adjuvemur in cælis. Per.

Beati archangeli Michaelis interventione suffulti, supplices te, Domine, deprecamur, ut quos honore prosequimur, contingamus et mente. Per.

Perpetuum nobis, Domine, tuæ miserationis præsta subsidium, quibus et angelica præstitisti suffragia non deesse. Per.

Secreta.

Minus populi tui, Domine, quæsumus, dignanter adsume, quod non nostris meritis, sed sancti archangeli tui Michaelis deprecatione sit gratum. Per.

^a Pamelius : ut adversis.

^b Apud eundem : quæ et

Postcommun.

Adesto plebi tuæ, misericors Deus; et ut gratiæ tuæ beneficia potiora percipiat, beati Michaelis archangeli fac supplicem deprecationibus sublevari. Per.

LX

ORAT. IN JEJUNIO

Mensis septimi.

Præsta, quæsumus, Domine, fidelibus tuis, ut jejuniorum veneranda solemnia et congrua pietate suscipiant, et secunda devotione percurrant. Per.

Deus, qui te sinceris asseris manere pectoribus, da nobis tua gratia tales existere, in quibus habitare digneris. Per.

Secreta.

B Deus, qui de his terræ fructibus tua sacramenta constare voluisti, præsta, quæsumus, ut opem nobis et præsentis vitæ conferas et futuræ. Per

Postcommun.

Salutari tuo munere, Domine, satiati, supplices te deprecamur, ut cujus lætamur gustu, renovemur effectu. Per Dominum.

IN SEXTA FERIA

Mensis septimi.

Inchoata jejunia, Domine, quæsumus, benigno favore prosequere; et sicut ab alimentis in corpore, ita a vitis jejunemus in mente. Per.

Secreta.

Hujus te, Domine, muneris oblatione placemus, **C** et perpetuæ vitæ participes hujus operatione redamur. Per.

Postcommun.

Cælestis mensæ, quæsumus, Domine, sacrosancta libatio corda nostra purget semper et pascat. Per.

IN III LECTIONES.

Die Sabbati.

Tribue, quæsumus, Domine, fidelibus tuis ut jejunio mensis septimi convenienter aptentur, et suscepta solemniter castigatio corporalis ad fructum cunctarum transeat animarum. Per

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui se, adfligendo carnem, ab alimentis abstinet, sectando justitiam, culpa jejundet. Per Dominum nostrum.

D Deus humanæ salutis operator, da nobis exercere jejunia congruenter, quibus nostræ substantiæ sempiterna remedia providisti. Per.

Suscipe, Domine, preces populi supplicantis, et nostri vota jejunii salutaris tui perfice sacramentum. Per.

Omnipotens tua, Domine, prompta mente laudantes, jejunia tibi sacrata deferimus, ut dum ingrati de perceptis existimus, efficiamur percipiendis fructibus gratiores. Per Dominum.

Deus, qui tribus pueris mitigasti flammam igneam, concede, quæsumus, ut nos famulos tuos non exurat flamma vitiorum. Per.

^c Pamelio : et opem.

^d Apud Pamelium : cælestis.

Secreta.

Hæc hostia, Domine, quesumus, et vincula nostræ iniquitatis absolvat, et tuæ nobis misericordiæ dona conciliet. Per.

Postcommun.

Perficiant in nobis, Domine, quesumus, tua sacramenta quod continent, ut quæ nunc specie gerimus rerum veritate capiamus. Per.

Ad populum.

Auxiliare, Domine, populo tuo, ut, sacræ devotionis proficiens incrementis, et tuo semper munere gubernetur, et ad redemptionis æternæ pertineat, te docente, consortium. Per Dominum.

LXI.

IN NATAL. SANCTORUM MARCELLI ET APULEI.

Non. Octob.

Sanctorum tuorum nos, Domine, Marcelli et Apulei beata merita prosequantur, et suo semper perficiant amore ferventes. Per.

Secreta.

Majestatem tuam nobis, Domine, quesumus, hæc hostia reddat immolanda placatam, tuorum digna postulatione sanctorum. Per.

Postcommun.

Sacramentis, Domine, muniamur acceptis, et sanctorum tuorum Marcelli et Apulei contra omnes nequitias invuentes armis cælestibus protegamur. Per Dominum nostrum.

LXII.

IN NATAL. SANCTORUM QUATUOR CORONATORUM, COSTIANI, CLAUDI, CASTORI, SIMPRONIANI.

VI Id. Novembris.

Annua martyrum tuorum, Domine, vota, recurramus, Majestatem tuam suppliciter deprecantes, ut cum temporalibus incrementis prosperitati æternæ Coronatorum capiamus augmentis. Per.

Hostias tibi, Domine, pro martyrum tuorum Coronatorum commemoratione deferimus, supplicantes, ut indulgentiam nobis pariter conferat et salutem. Per.

Postcommun.

Sanctorum tuorum Coronatorum, quesumus, Domine, semper nos lætificent festa, et majestati tuæ perpetua placatione commendent. Per.

LXIII.

IN NATAL. SANCTÆ CÆCILIÆ.

XI Kal. Decemb.

Sanctæ martyre tuæ Cæcilie supplicationibus tribue nos foveri, ut cujus venerabilem solemnitate prævenimus obsequio, ejus intercessionibus commendemur. Per Dominum.

Secreta.

Suscipe, Domine, sacrificium placationis et laudis, quod nos, interveniente sancta tua Cecilia, cujus

Adde: *Secreta.*

^b In marg. *vigil.*

^c *Decemb.*

^d In Missali Romano: *affectu.*

A festivitatem prævenimus, et perducet ad veniam, et in perpetuam gratiarum constituat actionem. Per.

Postcommun.

Libantes, Domine, mentis tuæ beata mysteria, quesumus, ut martyre interventione sanctæ Cæcilie et præsentis nobis misericordiam confert et æternam. Per.

LXIII.

ITEM IN NATAL. EJUSDEM.

*X Kal. * Octob.*

Omnipotens sempiternæ Deus, qui eligis infirmis mundi, ut fortia quæque confundas, da nobis in festivitate sanctæ martyre tuæ Cæcilie congrua devotione gaudere, ut et potentiam tuam in ejusdem passione percipiamus auxilium. Per.

Exaudi nos, Deus salutaris noster, ut sicut de sanctæ Cæcilie festivitate gaudemus, ita piæ devotionis erudiamur et effectu. Per Dominum.

Crescat, Domine semper in nobis sanctæ jocunditatis affectus, et beatæ Cæcilie martyre tuæ veneranda festivitas augeatur. Per Dominum.

Secreta.

* Quesumus, virtutum cælestium Domine, ut sacrificia pro sanctæ Cæcilie solemnitate delata desiderium nos et temporalem doceant habere contemptum, et ambire dona faciant cælestium gaudiorum. Per.

Postcommun.

Hæc nos, Domine, gratia tua, quesumus, semper C exerceat, ut divinis instigret nostra corda mysteriis, et sanctæ Cæcilie martyre tuæ commemoratione lætificet. Per.

LXV.

IN NATAL. SANCTI CLEMENTIS.

IX Kal. Decemb.

Natalem beati Clementis sacerdotis et martyris tui natalitia veneranda, quesumus, Domine, Ecclesia tua devota suscipiat, et fiat magnæ glorificationis amore devotor. Per.

Secreta.

Sacrificium tibi, Domine, laudis offerimus pro sancti celebritate Clementis, ut propitiationem tuam, quam nostris operibus non meremur, pii suffragatoris intercessionibus adsequamur. Per.

Postcommun.

Beati Clementis, Domine, natalitio fidelibus tuis munere suffragetur; et qui tibi placuit, nobis imploret auxilium. Per Dominum nostrum.

LXVI.

IN NATAL. S. FELICITATIS.

Item IX Kal. Dec.

Intercessio nos, quesumus, Domine, sanctæ Felicitatis martyre tuæ vota confoveat, ut ejus sacrata natalitia et temporaliter frequentemus, et conspiciamus æterna. Per.

* Ambrosiana missa apud Pamelium: *Tribue, quesumus, virtutum cælestium Deus.*

^f In eadem missa: *temporale.*

Secreta.

Munera tibi, Domine, pro sanctæ Felicitatis gloriosa commemoratione deferimus, ^a quæ nobis hujus solemnitas effectu et confessione dedicavit et sanguine. ^b Per.

Postcommun.

Præsta, Domine, quæsumus, ut, sacramenti tui participatione vegetati, sanctæ Felicitatis quoque martyris precibus adjuvemur. Per.

LXVII.

IN NATAL. SS. MARTYRUM SATURNI, CRISANTI, MAURI, DARIE, ET ALIORUM.

III Kal. Decemb.

Beatorum martyrum, Domine, Saturnini et Crisanti adsit oratio, ut quos obsequio veneramur, pio jugiter experiamur auxilio. Per.

Secreta.

Populi tui, Domine, quæsumus, tibi grata sit hostia, quæ natalitiis sanctorum martyrum tuorum Saturnini et Crisanti solemnitatibus immolatur. Per.

Postcommun.

Mysteriis, Domine, repleti sumus; votis et gaudiis, præsta, quæsumus, ut, per intercessionem sanctorum martyrum tuorum Saturnini et Crisanti, quæ corporaliter agimus spiritualiter consequamur. Per Dominum.

LXVIII.

IN VIGIL. SANCTI ANDRÆ.

III Kal. Decemb.

Tuere nos, misericors Deus, et beati Andræ apostoli tui, ejus natalitia prævenimus, semper ^C governa præsidis. Per.

Secreta.

Apostolicæ reverentiæ culmen offerimus, sacris mysteriis imbuendum; præsta, Domine, quæsumus, ut beati Andræ suffragiis, ejus natalitia præimus, hic plebs tua semper et sua vota depomat, et desiderata percipiat. Per Dominum.

^D Reverentiæ tuæ dicato jejunió gratulantes, quo apostolica beati Andræ merita desideratis prævenimus officiis, et ad eandem celebrandam solemniter præparemus. Per.

Postcommun.

Purificent semper et muniant tua sacramenta nos, Domine, et beati Andræ apostoli tui intercessionem ad perpetuæ ducant salvationis effectum. Per.

LXVIII.

ITEM IN NATAL. EJUSDEM.

Prid. Kal. Decemb.

Majestatem tuam, Domine, suppliciter exoramus, ut sicut Ecclesiæ tuæ sanctus Andreas apostolus extitit prædicator et rector, ita sit pro nobis perpetuus suffragator. Per Dominum nostrum.

^a Apud Pamelium: obsecrantes, ut quæ nobis hujus solemnitatis effectum.

^b Apud eundem additur: miserationis quoque tuæ continuum imploret auxilium.

^c Apud Pamelium et Medardum legitur: ut ejus honore.

^A Beatus Andreas pro nobis, Domine, quæsumus, imploret apostolus, ut, et nostris reatibus absoluti, cunctis etiam periculis eruiamur. Per.

Secreta.

Sacrificium nostrum tibi, Domine, quæsumus, beati Andræ precatio sancta conciliet, et ^e ut ejus honorem solemniter exhibetur, meritis efficiatur acceptum. Per.

^D Qui Ecclesiam tuam ^d in apostolis tribulisti consistere fundamentis. De quorum collegio beati Andræ solemnia celebrantes, tua, Domine, præconia non tacemus. Et ideo cum.

Postcommun.

Beati Andræ apostoli tui, Domine, quæsumus, intercessionem nos adjuva, pro ejus solemnitate ^B percipimus tua sancta lætantes. Per Dominum.

LXX.

IN OCTABAS SANCTI ANDRÆ APOSTOLI

VII Id. Decemb.

Protegat nos, Domine, sæpius beati Andræ apostoli repetita solemnitas, ut ejus patrocinia sine intermissione recolimus, perpetua defensione sentiamus. Per.

Secreta.

Indulgentiam nobis præbeant hæc munera, quæsumus, Domine, largiorem, quæ venerabilis Andræ suffragiis offeruntur. Per Dominum.

Postcommun.

Adjuvet familiam tuam, tibi, Domine, supplicando, venerandus Andreas apostolus tuus, et pius intervenor ^e efficiat, qui tui nominis extitit prædicator. Per Dominum.

LXXI.

IN NATAL. SANCTI THOMÆ APOSTOLI.

XII Kal. Januæ.

Da nobis, quæsumus, Domine, beati apostoli Thomæ solemnitatibus gloriari, ut ejus semper et patrocinii sublevemur, et fidem congrua devotione sectemur. Per.

Secreta.

Debitum, Domine, nostræ reddimus servitutis, suppliciter exorantes, ut suffragiis beati apostoli Thomæ in nobis tua munera tuearis, ejus honorando confessionem, laudis ^f tuæ hostias immolamus. Per.

Postcommun.

^D Conserva, Domine, populum tuum; et quem sanctorum tuorum præsidis non desinis adjuvare, perpetuis tribus gaudere remediis. Per.

LXXII.

ORAT. IN NATAL. PLURIMORUM SANCTORUM.

Exaudi, Domine, populum cum sanctorum tuorum tibi patrocinio supplicentem, ut temporalis vitæ nos tribus pace gaudere, et æternæ reperire subsidia. Per.

^d Apud Menardum, in natali sancti Thomæ: in apostolicis.

^e Apud eundem in vigilia sancti Andræ: efficitur.

^f Tuæ, vel tui, ut in Exemplari. Menardus: tibi.

Secreta.

Preces, Domine, tuorum respice oblationesque fidelium, ut et tibi grata sint perpetuo festivitate sanctorum, et nobis conferant tuæ propitiationis auxilium. Per.

Postcommun.

Sanctorum tuorum, Domine, intercessione placatus, præsta, quæsumus, ut quæ temporali celebramus actione, perpetuo salvatione capiamus. Per.

LXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Præsta, Domine, quæsumus, ut sicut sanctorum tuorum nos natalitia celebranda non deserunt; ita Jugiter suffragiis comitentur. Per.

Adesto, Domine, populo tuo cum Sanctorum patrocinio supplicanti: ut quod propria fiducia non præsumit; suffragantium meritis consequatur. Per Dominum.

Secreta.

Salutari sacrificio, Domine, populus tuus semper exultet, quo et debitus honor sacris martyribus exhibetur, et sanctificationis tuæ munus adquiritur. Per.

Postcommun.

Et natalitiis sanctorum, Domine, et sacramenti munere vegetati, quæsumus, ut bonis, quibus per tuam gratiam nunc fovemur, perfruamur æternis. Per.

LXXIV.

ITEM ALIA MISSA.

Sancti tui, quæsumus, Domine, Jugiter nobis a te et veniam postulent et profectum. Per.

Deus, qui nos et sanctorum martyrum solemnitatibus, et confessorum gloria circundas et protegis, præsta nobis eorum semper et imitatione proficere, et emundatione fulgere. Per.

Secreta.

Hæc hostia, Domine, quæsumus, solemniter immolanda pro tuorum commemoratione justorum, conscientias nostras semper et mundet et protegat. Per.

Postcommun.

Votiva, Domine, dona percipimus, quia sanctorum nobis precibus et præsentis, quæsumus, vitæ pariter et æternæ tribue conferre præsidium. Per Dominum nostrum.

LXXV.

ITEM ALIA MISSA.

Fac nos, Domine, quæsumus, sanctorum tuorum semper festa sectari, quorum suffragiis protectionis tuæ dona sentimus. Per.

Secreta.

Fiat, Domine, quæsumus, hostia sacrandi placabilis, pretiosi celebritate martyrii, quæ et peccata nostra purificet, et sanctorum tibi vota conciliet famulorum. Per.

Postcommun.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum tuo-

* Ita emendavimus ex Pamelio, cum male in Exemplari legatur: consequamur

A rum cælestibus mysteriis celebrata solemnitas indulgentiam nobis tuæ propitiationis adquirat. Per Dominum.

LXXVI.

ITEM ALIA MISSA.

Majestati tuæ nos, Domine, martyrum supplicatio beata conciliet, ut qui incessabiliter actibus nostris offendimus, justorum precibus expiemur. Per.

Martyrum tuorum nos, Domine, semper festa lætificent, et quorum celebramus meritum, expiemur auxilium. Per.

Secreta.

Accepta tibi sit, Domine, sacratæ plebis oratio pro tuorum honore sanctorum, quorum meritis semper cœpisse in tribulatione agnoscit auxilium. Per.

Postcommun.

Jugiter nos, Domine, sanctorum tuorum vota lætificent, et patrocinia nobis martyrum ipsæ semper festivitates exhibeant. Per.

LXXVII.

ITEM ALIA MISSA.

Magnificantes, Domine, clementiam tuam, suppliciter exoramus, ut qui nos sanctorum tuorum frequentibus facis natalitiis interesse, perpetuis tribuas gaudere consortiis. Per Dominum.

Da nobis, omnipotens Deus, in sanctorum tuorum te semper commemoratione laudare, quia refovere curabis, quos in honore tuo perseverare concedis. Per.

Secreta.

Accepta tibi sit in conspectu tuo, Domine, nostræ devotionis oblatio, et eorum nobis fiat supplicatione salutaris, pro quorum solemnitate deferitur. Per.

Postcommun.

Ad defensionem fidelium, Domine, quæsumus, dexteram tuæ Majestatis extende; et ut perpetua pietatis protectione muniantur, intercessio pro his non desit martyrum continuata sanctorum. Per.

LXXVIII.

ITEM ALIA MISSA.

Fraterna nos, Domine, martyrum tuorum corona lætificet, quæ et fidei nostræ præbeat incitamenta virtutum, et multiplici nos suffragio consoletur. Per.

Præsta, quæsumus, Domine, ut sicut nobis indiscrета pietas horum martyrum beatorum individuae charitatis præbet exemplum, sic spiritum gratiæ tuæ, quo Jugiter muniamur, semper impleret. Per.

Secreta.

Iterata mysteria, Domine, pro sanctorum martyrum devota mente tractamus, quibus nobis et præsidium crescit et gaudium. Per.

Postcommun.

Cælesti munere saginati, quæsumus, Domine Deus noster, ut hæc nobis dona martyrum tuorum duplicatio beata sanctificet. Per.

LXXVIII.

ITEM ALIA MISSA.

Domine Deus noster, multiplica super nos gratiam tuam; et quorum celebramus gloriosa certamina, tribue subsequi in sancta professione victoriam. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, quæsumus, munera populi tui pro martyrum festiuitate sanctorum, et sincero nos corde fac eorum natalitiis interesse. Per.

Postcommun.

Sacramenti tui, Domine, quæsumus, sumpta benedictio corpora nostra mentesque sanctificet, et perpetuæ misericordiæ nos præparet ascribendos. Per Dominum.

LXXX.

ORAT. DE ADVENTU DOMINI.

Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, et quod Ecclesiæ tuæ usque in finem sæculi promissisti clementer operare. Per.

Excita, Domine, potentiam tuam, et magna nobis virtute succurre, ut per auxilium gloriæ tuæ, quod nostra peccata præpediunt, indulgentiæ tuæ propitiacionis acceleret. Per.

Secreta.

Placare, Domine, quæsumus, humilitatis nostræ precibus et hostiis; et ubi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ succurre præstidii. Per.

Deus cui proprium est ac singulare quod bonus es, et nulla unquam a te es commutatione diversus, propitiare supplicationibus nostris, et Ecclesiæ tuæ misericordiam tuam, quam confitemur, ostende, manifestans plebi tuæ Unigeniti tui mirabile Sacramentum, ut in universitate nationum perficiatur quod per Verbi tui Evangelium promissisti, et habet plenitudo adoptionis, quod pertulit testificatio veritatis. Per Christum Dominum.

Postcommun.

Repleti cibo a spiritali alimoniam, supplices te deprecemur, omnipotens Deus, ut huius participatione mysterii, doceas nos terrena despicere, et amare cælestia, atque omni nexu mortiferæ cupiditatis exutos regno perpetuæ libertatis consortes efficias. Per Dominum.

LXXXI.

ITEM ALIA MISSA.

Excita, Domine, quæsumus, corda nostra ad præparandas Unigeniti tui vias, ut per ejus adventum purificatis tibi servire mentibus mereamur. Per.

Præveniat nos, quæsumus, omnipotens Deus, tua gratia semper et subsequatur, ut cum adventum Unigeniti tui, quem summo cordis desiderio sustinemus, et præsentis vitæ subsidia et futura etiam consequamur. Per.

Conscientias nostras, quæsumus, omnipotens Deus,

A cotidie visitando purifica, ut, veniente Domino Filio tuo, paratam sibi in nobis inueniat mansionem. Per.

Fac nos, quæsumus, Domine Deus noster, pervigiles atque sollicitos adventum expectare Christi Filii tui Domini nostri, ut dum venerit pulsans, non dormientes peccatis, sed vigilantes et in suis inueniat laudibus exultantes. Per.

Secreta.

Sacrificium tibi, Domine, celebrandum pacatus intende, quod et nos a vitiis nostræ conditionis emundet, et tuo nomini reddat acceptos. Per.

Postcommun.

Sumptis muneribus, Domine, quæsumus ut cum frequentatione mysterii crescat nostræ salutis effectus. Per.

LXXXr.

ITEM ALIA MISSA

Præcinge, quæsumus, Domine Deus noster, lumbos mentis nostræ divina tua virtute potentium, ut veniente Domino nostro Jesu Christo Filio tuo, digni inveniamur æternæ vitæ convivio, et vota cælestium dignitatum ab ipso percipere mereamur. Per.

Adjuva, Domine, fragilitatem plebis tuæ, ut ad votum magnæ festivitatis effectum, et corporaliter gubernata percurrat, et ad perpetuam gratiam devota mente perveniat. Per.

Secreta.

Grata tibi sint, Domine, munera, quibus mysteria celebrantur nostræ libertatis et vitæ. Per.

Postcommun.

Animæ nostræ, quæsumus, omnipotens Deus, hoc potiantur desiderio, ut a tuo Spiritu inflammentur, ut sicut lampadas divino munere satiati, ante conspectum venientis Christi Filii tui velut clara lumina fulgeamus. Per.

LXXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Festina, quæsumus, ne tardaveris, Domine, et præsidium nobis tuæ pietatis impende, ut opportunis consolationibus subleventur, qui in tua miseratione confidunt. Per.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, hanc gratiam plebi tuæ, adventum Unigeniti tui cum summa vigilantia expectare, ut, sicut ipse auctor nostræ salutis docuit, velut fulgentes lampadas in ejus occursum nostras animas præparemus. Per.

Voci nostræ, quæsumus, Domine, aures tuæ pietatis accomoda, et cordis nostri tenebras lumine tuæ visitationis inlustra. Per.

Secreta.

Sacrificiis presentibus, Domine, quæsumus, intende placatus, ut et devotioni nostræ proficiant et salutem. Per.

Postcommun.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, cunctæ familiæ tuæ hanc voluntatem in Christo Filio tuo Domino

* Apud Menardum, in hebdomada 3 ante Natale Domini: *spiritalis*.

^b Pamelius habet: *per adventum*.

* Apud eundem: *potenter*.

^d Apud Menardum, hebdomadæ 3 ante Natale Domini: *lampades*.

nostro venienti in operibus justis aptos occurrere, et ejus dexteræ sociati, regnum mereantur possidere celeste. Per.

LXXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut redemptionis nostræ ventura solemnitas, et præsentis nobis vitæ subsidia conferat, et æternæ vitæ beatitudinis præmia largiatur. Per Dominum.

Excita, quæsumus, Domine, potentiam tuam, et veni, ut illi qui in tua pietate confidunt ab omni citius adversitate liberentur. Per.

Exsultemus, quæsumus, Domine, Deus noster, omnes recti corde in unitate fidei congregati, ut veniente Salvatore nostro Filio tuo, immaculati occurramus illi in ejus sanctorum comitatu. Per eundem Dominum.

Fac nos, Domine, quæsumus, mala nostra toto corde respuere, ut veniente Filio tuo Domino nostro, bona ejus capere valeamus. Per.

Secreta.

Devotionis nostræ tibi, Domine, quæsumus, hostia jugiter imoletur, quæ et sacri peragat instituta mysterii, et salutare tui nobis mirabiliter operetur. Per Dominum.

Postcommun.

Preces populi tui, quæsumus, Domine, clementer exaudi, ut qui de adventu Unigeniti tui secundum carnem lætantur, in secundo cum venerit in majestate suâ, præmium æternæ vitæ percipiant. Per.

Indignos, quæsumus, Domine, famulos tuos, quia actionis propriæ culpa contristat, Unigeniti tui nos adventu lætifica. Per Dominum.

Quæsumus, omnipotens Deus, preces nostras respice, et tuæ super nos viscera pietatis impende, ut qui ex nostra culpa affligimur, Salvatore nostro adventente, respiciamus. Per.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui sub peccati jugo ex debito deprimimur, expectata Unigeniti tui nova natiuitate liberemur. Per.

Excita, Domine, potentiam tuam, et veni, ut tua propitiatio salvemur. Per.

Festina, ne tardaveris, Domine, Deus noster, et a diabolico furore nos potenter libera. Per.

Porrige nobis, Domine, dexteram tuæ venerationis, et veni, et peccata nostra propitiatus absolve. Per.

Deus, qui prospicis quia ex nostra pravitate affligimur, concede propitius, ut ex tua visitatione consolemur. Per Dominum.

Festinantes, omnipotens Deus, in occursum Filii tui Domini nostri, nulla impediunt opera actus terreni, sed celestis sapientiæ eruditio faciat nos ejus esse consortes. Per Dominum.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut Filii tui ventura solemnitas, et præsentis nobis vitæ remedia conferat, et præmia æterna concedat. Per.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut quia pro

peccatis nostris meremur affligi, per adventum Filii tui a cunctis adversitatibus liberemur. Per.

Deus, qui nos redemptionis nostræ annua expectatione lætificas, præsta ut Unigenitum Filium tuum quem Redemptorem læti suscipimus, venientem quoque Judicem securi videamus. Per.

LXXXV.

ORAT. ET PRECES

Mensis decimi. Feria IIII.

Deus, qui conspicias quia in tua pietate confidimus, concede propitius ut de celesti semper protectione gaudeamus. Per.

Subveniat nobis, Domine, misericordia tua et ab imminetibus peccatorum nostrorum periculis te mereamur veniente salvari. Per.

Secreta.

Ecclesiæ tuæ, Domine, munera placatus adsume, quæ et misericordie offerenda tribuisti, et in nostræ salutis potenter efficias transire mysterium. Per.

Referentes gratiarum de præteritis devotionem, promptius quæ ventura sunt præstanda confidimus, nec est nobis seminum desperanda fecunditas, cum pro supplicationibus nostris annua devotione venerandus etiam matris Virginis fructus salutaris intervenit Christus Dominus noster. Quem audant.

Postcommun.

Tuorum nos, Domine, largitate donorum et temporalibus adtolle præsidii, et conversatione tibi placeat, et securâ deserviat. Per Dominum.

Ad populum.

Esto, Domine, plebi tuæ sanctificator et custos, et beatæ Mariæ munia præsidii et conversatione tibi placeat, et securâ deserviat. Per Dominum.

In sexta feria

Hujus nobis parsimoniz, quæsumus, Domine, præbe mensuram, ut quod licentiæ carnis auferimus, salutarem nobis fructum acquirat. Per.

Deus, qui nostram conspicias semper infirmitatem destitui, adventus tui nos visitatione custodi. Per.

Adesto, quæsumus, omnipotens Deus, atque in cunctis actionibus nostris et aspirando nos præveni, et adjuvando custodi. Per.

Secreta.

Præsta, Domine, quæsumus, ut dicato muneri congruentem nostræ devotionis offeramus affectum. Per.

Postcommun.

Refecti vitalibus alimentis, quæsumus, Domine, ut quod tempore nostræ mortalitatis exequimur, immortalitatis tuæ munere consequamur. Per.

Ad populum.

Respice, Domine, quæsumus, propitius ad plebem tuam, et quam divinis tribuis proficere sacramentis, ab omnibus absolve peccatis. Per Dominum nostrum.

Sabbato in XII lectiones.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et præ-

sentis vota jejunii placita tibi devotione exhibere, **A** concede, quæsumus, ut nos famulos tuos non exurat
concede. Per.

Converte nos, Deus salutaris noster, et ut nobis
jejunium corporale proficiat, mentes nostras celesti-
bus institutis disciplinis. Per.

Deus, qui, pro animarum expiatione nostrarum,
sacri jejunii instituta mandasti, fragilitati nostræ ad-
jumenta concede, et effectum celestium mandato-
rum benignus inspira. Per Dominum.

Miserationum tuarum, Domine, quæsumus, præ-
veniamur auxilio, et in hujus solemnitate jejunii
omnium tibi sit devotio grata fidelium. Per.

Precēs populi tui, quæsumus, Deus, clementer
exaudi, ut qui juste pro peccatis nostris addigimur,
pietatis tuæ visitatione consolemur. Per.

Post benedict.

Deus, qui tribus pueris mitigasti flammās ignium,

flammā vitiorum. Per.

Secreta.

Ecclesiæ tuæ, Domine, munera ^a sanctifica eccle-
siae, ut per hæc veneranda mysteria panē celesti
refici mereamur. Per.

Postcommun.

Prosint nobis, Domine, sumpta mysteria pariter-
que nos et a peccatis exuant, et præsidii tuæ propi-
tiationis adtollant. Per.

Ad populum.

Veniat, Domine, quæsumus, populo tuo supplicanti
tuæ benedictionis infusio; quæ diabolicas ab eodem
repellat insidias, quæ fragilitatem mundet et prote-
B gat, quæ inopem sustentet et foveat. Per Dominum
nostrum Jesum Christum.

A † Ω

INCIPIT LIBER TERTIUS.

ORATIONES ET PRECES CUM CANONE

PRO DOMINICIS DIEBUS.

I.

Deus, qui diligentibus te bona invisibilia præpa-
rasti, infunde cordibus nostris tui amoris affectum, ut
te in omnibus et super omnia diligentes, promissiones
tuas, quæ omne desiderium superant, consequamur.
Per Dominum nostrum.

Col.

Deus, qui in sanctis habitas, et pia corda non de-
seris, libera nos a terrenis desideriis et cupiditate
carnali, ut, nullo in nobis regnante peccato, tibi soli
Domino liberis mentibus serviamus. Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et
has oblationes famulorum famularumque tuarum
benignus assume, ut quod singuli obtulerunt ad ho-
norem nominis tui, cunctis proficiat ad salutem.
Per.

Postcommun.

Quos celesti, Domine, ^b donæ satiasti, præsta,
quæsumus, ut a nostris mundemur occultis, et ab
hostium liberemur insidiis. Per Dominum.

II

ITEM ALIA MISSA.

Deus virtutum, cujus est totum, quod est opti-
mum, insere pectoribus nostris amorem tui nomi-
nis, et ^c præsta ut et nobis religionis augmentum,

^a Menardus: sanctifica, et concede.

^b Lege: dona. — Apud Pamelium, Dominica 6 post
Pentecosten: dono.

^c Apud eundem ibidem habetur: præsta in no-
bis.

^d quæ sunt bona nutrias * ac vigilantia studium,
C quæsumus, nutrita custodias. Per.

Da nobis, Domine, quæsumus, ut in tua gratia
veraciter confidentes, et quæ digna sunt postulemus,
et jugiter postulata sumamus. Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et
has populi tui oblationes benignus assume, ^f ut nul-
lius sit irritum votum, et nullius vacua postulatio,
præsta, ut quod fideliter petimus, efficaciter conse-
quamur. Per.

Postcommun.

Repleti sumus, Domine, muneribus tuis, tribue,
quæsumus, ut eorum et mundemur ^g affectu, et mu-
niamur auxilio. Per.

III.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, cujus providentia in sui dispositione non
fallit, te supplices exoramus, ut noxia cuncta
submoveas, et omnia nobis profutura concedas.
Per.

Custodi nos, Domine, quæsumus, in tuo servitio
constitutos, ut quibus famulatum esse vis sincere,
propitius largire quod præcepisti. Per.

Secreta.

Deus, qui legalium differentias hostiarum unius

^d Pamelius: ut quæ sunt.

^e Apud eundem: ac vigilantia studio quæ sunt.

^f Pamelius, Dominica 7 post Pentecosten legit:
et ut.

^g Apud eundem: effectum.

sacrificii perfectione sanxisti, accipe * sacrificium devotis tibi famulis, et pari benedictione sicut munera Abel iusti sanctifica, ut quod singuli obtulerunt ad Majestatis tue honorem, cunctis proficiat ad salutem. Per.

Postcommun.

^b Cotidiani, Domine, quesumus, munere sacramenti perpetue nobis tribue salutis augmentum. * Per Dominum.

III.

ITEM ALIA MISSA

Largire nobis, Domine, quesumus, semper spiritum cogitandi quæ recta sunt, propitius, et agendi, ut qui sine te esse non possumus, secundum te^d quæ-rere valeamus. Per.

Concede, quesumus, omnipotens Deus, ut viam tuam devota mente currentes, subripiendum delictorum laqueos evadamus. Per.

Secreta.

Suscipe munera, quesumus, Domine, quæ tibi de tua largitate deferimus, ut hæc sacrosancta mysteria, gratiæ tuæ operante virtute, præsentis vitæ nos conversatione sanctificent, et ad gaudia sempiterna perducant. Per.

Postcommun.

Sit nobis, Domine, reparatio mentis et corporis celeste mysterium, ut cujus exsequimur actionem, sentiamus * affectum. Per.

V.

ITEM ALIA MISSA.

Præsta, quesumus, omnipotens et misericors Deus, ut inter hujus vitæ caligines non ignorantia fallente mergamur; nec præcipiti studeamus voluntate peccare, sed cui fiduciam sperandæ pietatis indulges, optatæ misericordiæ præsta benignus effectum. Per.

Pateant aures misericordiæ, Domine, precibus supplicantium, ^f ut et petentibus desiderata concedas; fac tibi eos, quesumus, placita postulare. Per.

Secreta.

Concede nobis hæc, quesumus, Domine, frequentare mysteria, quia quotiens hujus hostiæ commemoratio * celebratur, opus nostræ redemptionis ^h exercetur. Per.

Postcommun.

Quesumus, Domine Deus noster, ut quos divinis reparare non desinis sacramentis, tuis non destituas benignus auxiliis. Per.

VI.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas, multiplica super nos gra-

* Pamelius, Dominica 8 post Pentecosten habet. ^a sacrificium a devotis.

^b Lege: Cotidianis.

^c Lege: Per D. nostrum.

^d Apud Pamelium, Dominica 3 post Pentecosten legitur: vivere.

^e Idem: effectum.

^f Idem, Dominica 10 post Pent.: et ut petentibus.

tiam tuam, ut ad tua promissa currentes, celestium bonorum facias esse consortes. Per.

Secreta.

Tibi, Domine, sacrificia dicata reddantur, quæ sic ad honorem nominis tui deferenda tribuisti, ut eadem remedia fieri nostra præstares. Per.

Postcommun.

Quesumus, Domine Deus noster, ut quos divinis reparare non desinis sacramentis, tuis non destituas benignus auxiliis. Per.

VII

ITEM ALIA MISSA.

Omnipotens sempiternus Deus, quæ abundantia pietatis tuæ et merita supplicum excedis et vota, effunde super nos misericordiam tuam, ut dimittas quæ conscientia metuit, et adjicias quod oratio non præsumit. Per.

Omnipotens sempiternus Deus, a quo solo sancta desideria, recta consilia, et justa sunt opera, da servis tuis illam, quam mundus dare non potest, pacem, ut et corda nostra mandatis tuis dedita, et tempora sint tua protectione tranquilla. Per.

Secreta.

Respice, Domine, quesumus, nostram propitius servitatem, ut quod offerimus sit tibi munus acceptum, sit nostræ fragilitatis subsidium. Per.

Postcommun.

Sentiamus, Domine, quesumus, tui perceptione sacramenti subsidium mentis et corporis, ut in utroque salvati, celestis remedii plenitudinem gloriemur. Per.

VIII.

ITEM ALIA MISSA

Omnipotens sempiternus Deus, per quem cœpit esse quod non erat; et factum est visibile, quod latebat; stultitiam nostri cordis emunda: et quæ in nobis sunt vitiorum secreta purifica: ut possimus tibi, Domine, pura mente servire. Per.

Omnipotens et misericors Deus, de cuius munere venit, ut tibi a fidelibus tuis digne et laudabiliter serviat; tribue, quesumus, nobis: ⁱ ut tuis promissionibus tuis sine offensione curramus. Per.

Secreta.

D Hostias, quesumus, Domine, propitius i inte, quas sacris altaribus exhibemus: ut nobis indulgentiam ^k largiaris; tuo nomini dent honorem. Per.

Postcommun.

Vivificet nos, quesumus, Domine, hujus participatio sanctæ mysterii; et pariter nobis expiationem tribuat et munimen. Per

^a Lege: celebratum.

^b Lege: exercitum.

^c Pamelius, Dominica 13 post Pentecosten: ad promissiones tuas.

^d Forte intueri, aut intende. — Et intende apud Pamelium, ibidem.

^e Idem, ibidem: largiendo.

VIII.

ITEM ALIA MISSA.

Omnipotens sempiterne Deus, da nobis fidei, spei et charitatis augmentum; et ut mereamur adsequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, fac nos tibi semper et devotam gerere voluntatem, et a Majestati tuæ sincero corde servire. Per.

Secreta.

Oblatio nos, Domine, tuo nomini dicata purificet, et de die in diem ad cælestis vitæ transferat actionem. Per.

Postcommun.

Sumptis, Domine, cælestibus sacramentis, ad redemptionis æternæ, quæsumus, b proficiat augmentum. Per.

X.

ITEM ALIA MISSA.

Custodi, Domine, quæsumus, Ecclesiam tuam propitiatione perpetua, et quia sine te labitur humana mortalitas, tuis semper auxiliis et abstrahatur a noxiis, et ad salutaria dirigatur. Per.

Præsta nobis, misericors Deus, ut placationem tuam promptis mentibus exoremus, et peccatorum veniam consequentes, a noxiis liberemur incursibus. Per.

Secreta.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut hæc hostia salutaris et nostrorum fiat purgatio delictorum, et tua propitiatio potestatis. Per.

Secreta.

Purificent nos, Domine, sacramenta, quæ sumimus, et a cunctis efficiant vitiis absolutos. Per.

Postcommun.

Sancta tua nos, Domine, sumpta vivificent; et misericordiæ sempiternæ præparent expiatis. Per.

XI.

ITEM ALIA MISSA.

Ecclesiam tuam, Domine, misratio continuata mundet et muniat; et quia sine te non potest salva consistere, tuo semper munere gubernetur. Per.

Da, quæsumus, Domine, hanc mentem populo tuo, ut quia ad te placandum necessitate concurrat, Majestati tuæ fiat etiam voluntate devotus. Per.

Secreta.

Tua nos, Domine, sacramenta custodiant, et contra diabolicos tueantur semper incursus. Per.

Postcommun.

Mentes nostras et corpora possideat, Domine, quæsumus, doni cælestis operatio, ut non noster

* Ita correximus ex Pamelio, Dominica post Ascensionem Domini, cum perperam in Exemplari legatur: *Majestatem tuam*.

b Apud Pamelium, Dominica 14 post Pentecosten legitur: *proficiamus*.

A sensus in nobis, c sed jugiter d ejus præveniant effectus. Per.

XII.

ITEM ALIA MISSA.

Fac nos, Domine, quæsumus, prompta voluntate subjectos, et ad supplicandum tibi nostras semper excita voluntates. Per.

Fac nos, Domine, quæsumus, tuis obedire mandatis, quia tunc nobis prospera cuncta præveniant, si totius vitæ sequamur auctorem. Per.

Secreta.

Munda nos, Domine, sacrificii præsentis effectum, et perlice miseratus in nobis, ut ejus mereamur esse participes. Per.

Postcommun.

B Purifica, Domine, quæsumus, mentes nostras benignus, et renova cælestibus sacramentis, ut consequenter et corporum præsens pariter et futurum capiamus auxilium. Per.

XIII.

ITEM ALIA MISSA.

Da, quæsumus, Domine, populo tuo diabolica vitare contagia, et te solum, Domine, puro corde sectari. Per.

Custodi nos, omnipotens Deus, ut, tua dextera gubernante, nec nostra nobis prævaleant nec aliena peccata. Per.

Secreta.

Majestatem tuam, Domine, suppliciter deprecamur, ut hæc sancta quæ gerimus, et præteritis nos delictis exuant et futuris. Per.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut divino munere satiati et sacris mysteriis innovemur et moribus. Per.

XIII.

ITEM ALIA MISSA.

Dirigat corda nostra, Domine, quæsumus, tuæ miserationis operatio: quia tibi sine te placere non possumus. Per.

Tuis, Domine, quæsumus, adesto supplicibus, et inter mundanæ pravitatis insidias fragilitatem nostram sempiterna pietate prosequere. Per.

Secreta.

D Deus, qui nos per hujus sacrificii veneranda commercia unius summæque Divinitatis participes effecisti, præsta, quæsumus, ut sicut tuam cognoscimus veritatem, sic eam dignis moribus et mentibus adsequamur. Per.

Postcommun.

Gratias tibi referimus, Domine, sacro munere vegetati, tuam misericordiam deprecantes, ut dignos ejus nos participatione perficias. Per.

* Sic emendavimus ex eodem, in Dominica 14 post Pentecosten, nam Exemplar mendose habet: *sunt*.

d Apud Pamelium, ibidem: *avi præveniat*.

XV

ITEM ALIA MISSA.

Omnipotens et misericors Deus, universa nobis adversantia a propitiationis exclude, ut, mente et corpore pariter expediti, quæ tui sunt liberis mentibus exequamur. Per.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, sic nostram veniam promereri, ut nostros corrigamus excessus; sic fatentibus relaxare delictum, ut coerceamus in suis pravitatibus obstinatos. Per.

Secreta.

Hæc munera, quæsumus, Domine, quæ oculis tuæ majestatis offerimus, salutaria nobis esse concede. Per.

Postcommun.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut munus divinum, quod sumpsimus, salutari nobis prosit effectu. Per.

XVI

ITEM ALIA MISSA.

Largire, quæsumus, Domine, fidelibus tuis indulgentiam placatus et pacem, ut pariter ab omnibus mundenur offensis, tibi mente deserviant. Per.

Delicta nostra, Domine, quibus adversa dominantur, absterge, et tua nos ubique miseratione custodi. Per.

Secreta.

Cælestem nobis præbeant hæc mysteria, quæsumus, Domine, medicinam; et vitia nostri cordis expurgent. Per.

Postcommun.

Auxilientur nobis, Domine, sumpta mysteria, et sempiterna protectione confirmet. Per.

Incipit

CANON ACTIONIS.

Sorsum corda.

Resp. Habemus ad Dominum.

Gratias agamus Domino Deo nostro.

Resp. Dignum et justum est.

Et justum est, æquum et salutare nos tibi semper et ubique gratias agere, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, per Christum Dominum nostrum. Per quem Majestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, cæli cælorumque virtutes, ac beata syrafin, socia exultatione concelebrant. Cum quibus et nostras voces ut admitti jubeas, deprecamur, supplici confessione dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth. Pleni sunt cæli et terra gloria tua, osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini. Osanna in excelsis.

* Pamelius, Dominica 20 post Pentecosten, egit: propitius.

^b Idem, Dom. 21 post Pentecosten: et secunda tibi mente.

^c Apud Pamelium: tibi que.

^d Dionysii, Rustici.

A Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum, supplices rogamus et petimus, uti accepta et habeas et tibi benedicas hæc tibi dona, hæc tibi munera, hæc tibi sancta sacrificia tibi inlibata. In primis quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare et regere, digneris toto orbe terrarum, una cum famulo tuo papa nostro illo, et antistite nostro illo episcopo. Memento, Domine, famulorum famularumque tuarum et omnium circumstantium. Quorum tibi fides cognita est, et nota devotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis et incolumitatis suæ, tibi reddunt vota sua æterno Deo vivo et vero. Communicantes et memoriam venerantes in primis gloriosam semper Virginis Mariæ Genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, sed et beatorum apostolorum ac martyrum tuorum Petri et Pauli, Andreæ, Jacobi, Joannis, Thomæ, Jacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis, et Thaddæi, Lini, Cleli, Clementis, Xysti, Corneli, Cypriani, Laurenti, Chrisogoni, Joannis, et Pauli, Cosmæ et Damiani, et Eleutheri, et omnium sanctorum tuorum, quorum meritis precibusque concedas ut in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per Christum Dominum nostrum.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed et cunctæ familiæ tuæ, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, diesque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum jubeas grege numerari. Per Christum Dominum nostrum.

Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, quæsumus, benedictam, ascriptam, ratam, rationabilem acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi Filii tui Domini Dei nostri Jesu Christi. Qui pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas, elevatis oculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, et deditque discipulis suis, dicens: Accipite, et manducate ex hoc omnes: hoc est enim corpus meum. Simili modo postea quam cœnatum est, accipiens et hunc præclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit discipulis suis dicens: Accipite, et bibite ex eo omnes: hic est enim calix sanguinis mei, novi et æterni testamenti, mysterium fidei: qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis. Unde et memores sumus, Do-

* Hilarii, Martini, Augustini, Gregorii, Hieronymi, Benedicti.

^f Pamelius: et elevatis.

^g Ita ex eodem. Exemplar habet: dedit.

^h Correximus ex Pamelio, nam in exemplari legitur: in remissione.

ⁱ Apud Pamelium: memores.

mine, nos tui servi, sed et plebs tua sancta Christi A
 Filii tui Domini Dei nostri tam beatæ passionis,
 necnon et ab inferis resurrectionis, sed et in cælos
 gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ Majestati
 tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam
 sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum
 vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ. Supra
 quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, et
 accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es
 munera pueri tui, justî Abel, et sacrificium patriar-
 chæ nostri Abraham, et quod tibi obtulit summus
 sacerdos tuus Melchisedech, sanctum sacrificium,
 immaculatam hostiam. Supplices te rogamus, omni-
 potens Deus, jube hæc perferri per manus angeli
 tui in sublime altare tuum in conspectu divinæ
 Majestatis tuæ, ut quotquot ex hac altaris partici-
 patione sacrosanctum Filii tui corpus et sanguinem
 sumserimus, omni benedictione cælesti et gratia
 repleamur. Per Christum Dominum nostrum.

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multi-
 tudine miserationum tuarum sperantibus, partem
 aliquam societatis donare digneris cum tuis sanctis
 apostolis et martyribus, cum Johanne, Stephano,
 Matthia, Barnaban, Ignatio, Alexandro, Marcellino,
 Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnæ,
 Cæcilia, Anastasia, et cum omnibus sanctis tuis,
 intra quorum nos consortia a non æstimator meriti,
 sed veniæ, quæsumus, largitor admitte. Per Christum
 Dominum nostrum.

Per quem hæc omnia, Domine, semper bona
 creas, sanctificas, vivificas, benedixisti, et præstas
 nobis. Per ipsum, et cum ipso, et in ipso est tibi,
 Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus sancti,
 omnis honor et gloria per omnia sæcula sæculorum.
 Amen.

Oremus.

Præceptis salutaribus moniti, et divina institutione
 formati, audemus dicere: Pater noster, qui es in
 cælis. Sed libera nos a malo.

Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis
 præteritis, præsentibus, et futuris, et intercedente
 pro nobis beata et gloriosa semperque virgine Dei
 genitrice Maria, et sanctis apostolis tuis Petro et
 Paulo, atque Andrea, da propitiis pacem in diebus
 nostris, ut ope misericordiæ tuæ adjuti, et a pec-
 catis simus liberi semper, et ab omni perturbatione
 securi. Per.

Pax Domini sit semper vobiscum.

Resp. Et cum spiritu tuo.

Post hæc communenda p. plebs pro^o jejuniiis quarti,
 septimi et decimi mensis temporibus suis, sive pro
 scrutinis, vel aurium^o apertione, sive orandum pro
 infirmis, vel annunciandum natalitia sanctorum.

Post hæc communicat sacerdos cum ordinibus sacris
 cum omni populo.

^a Ita emendavimus ex Pamelio, cum in exemplari
 perperam ponatur: non æstimator mentis, sed veni-
 am.

^b Lege: jejunii.

Postcommun.

Quos cælesti, Domine, alimento satiasti, aposto-
 licis intercessionibus ab omni nos, quæsumus, ad-
 versitate custodi. Per Dominum.

Læti, Domine, sumpsimus sacramenta cælestia,
 intercedente pro nobis beata et gloriosa semperque
 virgine Dei genitrice Maria, ad vitam nobis profi-
 ciant sempiternam. Per.

Augeatur in nobis, Domine, quæsumus, tuæ vir-
 tutis operatio, ut, divinis vegetati sacramentis, ad
 eorum promissa capienda tuo munere præparemur.
 Per.

Omnipotens Deus, ac nobis tibi semper devotam
 gerere voluntatem, d Majestati tuæ sincero corde
 famulari. Per.

B Mysteria nos, Domine, sancta purificent, et suo
 munere tueantur. Per.

. Quos tactis, Domine, largiris uti mysteriis, quæ-
 sumus, ut effectibus nos eorum veraciter aptare
 digneris. Per.

Mensa tua nos, Deus, a delectationibus terrena
 expediat, et cælestibus semper instruat alimentis.
 Per.

Tui nobis, Domine, communio sacramenti et pu-
 rificationem conferat, et tribuat unitatem. Per.

Tua sancta nobis, omnipotens Deus, et indul-
 gentiam præbeant, et auxilium perpetuæ defensionis
 impendant. Per.

Tua, nos, Domine, medicinalis operatio, et a no-
 stris perversitatibus elementer expediat, et tuis faciat
 semper inhærere mandatis. Per.

Purificent semper et muniant^r tua sacramenta nos,
 Deus, et ad perpetuam ducant salvationis effectum.
 Per Dominum nostrum.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut munus divinum,
 quod sumpsimus, salutari nobis prosit effectu. Per.

XVII.

ITEM BENEDICTIONES

Super populum post communionem. I

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus,
 de abundantia misericordiarum tuarum famulos et
 famulas tuas præsta locupletes, præsta securos, ut
 confirmati benedictionibus tuis, abundant in omni
 gratiarum actione, teque perpetua exultatione bene-
 dicant. Per.

D Gregem tuum, Pastor bone, placatus intende, et
 oves quas pretioso sanguine redemisti diabolica non
 sinas incursione lacerari. Per.

Benedic, Domine, hanc familiam tuam in cælesti-
 bus, et reple eam donis tuis spiritualibus; concede
 eis charitatem, gaudium, pacem, patientiam, boni-
 tatem, mansuetudinem, spem, fidem, continentiam;
 et repleti omnibus castitatem donis tuis desideran-
 tes, ad te pervenire mereantur. Per.

^r Lege: apertionum.

^d In Missali Romano: et Majestati.

^e Ita correximus, quia minus apte in Exemplari
 scribitur: ut munere divino.

Benedicat vos Deus omni benedictione cælesti, A sanctosque puros efficiat in conspectu suo; superabundent in vos divitiæ gloriæ ejus; verbo veritatis instruat, et Evangelio salutis erudiat, omniumque sanctorum charitate locupletet. Per.

Plebs tuæ, quæsumus, Domine, ad te semper corda converte, et quam tantis facis patrociniis adjuvari, perpetuis non desinas gubernare præsidiiis. Per.

Propitiare populo tuo, Deus, ut, a suis pravitatibus liberatus, et toto tibi corde deserviat, et sub tua semper protectione consistat. Per.

Tuere, quæsumus, Domine, familiam tuam, et spiritualibus instrue disciplinis. Per Dominum nostrum.

Familia tua, Deus, et ad celebranda principia suæ redemptionis desideranter occurrat, et ejus dona perseveranter adquirat. Per.

Fideles tuos, Domine, quæsumus, corpore pariter et mente purifica, ut, tua inspiratione compuncti, noxias delectationes vitare prævaleant, atque ut earum non capiantur inlecebris, tua semper suavitate pascantur. Per.

Propitiare, Domine, populo tuo; et ab omnibus absolve peccatis, ut quod nostris offensionibus promeremur, tua indulgentia repellatur. Per.

Adesto, Domine, supplicibus tuis, et nihil de sua conscientia præsumentibus, ineffabili miseratione succurre, ut quod non habet fiducia meritorum, tua consecret largitas invicta donorum. Per Dominum nostrum.

Da, quæsumus, Domine, populo tuo et mentem qua tibi devotus existat, et intellectum quo justa deponat, et propitiationem tuam, qua pie desiderantibus quæ sint profutura proficiat. Per.

Plebem nomini tuo subditam, Domine, propitius intueri, eique consolationes tuas jugiter per cælestem gratiam dignanter operare. Per.

Familiam tuam, Domine, pervigili protectione conserva, et perpetuis defende præsidiiis, ut, omni semper inordinatione seclusa, tua jugiter providentia dirigatur. Per.

Respice, Domine, propitius plebem tuam, et toto tibi corde subjectam præsidiiis invictæ pietatis attolle. Per.

XVIII.

ORAT. COTIDIANIS DIEBUS

Ad missas.

Perpetuus, quæsumus, Domine, pace custodi, quos in te sperare donasti. Per Dominum nostrum.

Adesto nobis, misericors Deus, et tuæ pietatis in nobis propitius dona concede. Per.

Secreta.

Munera, Domine, tibi dicata, quæsumus, sanctifica, et per eadem nos placatus intende. Per.

Mysteria sancta nos, Domine, et spiritualibus expleant alimentis. et corporalibus tueantur auxiliis. Per.

* In margine: Postcommun.

XIX.

ITEM ALIA MISSA.

Exaudi nos, miserator et misericors Deus, et continentie salutaris propitius nobis dona concede. Per. Plebs tuæ, Deus, ad te corda converte, ut tuo munere talis existat, cui tu perpetua beneficia largiaris. Per.

Secreta.

Mystica nobis, Domine, prosit oratio, quæ nos et a reatibus nostris expediat, et perpetua salvatione confirmet. Per Dominum.

Postcommun.

Sancta tua nos, Domine, quæsumus, et a peccatis exuant, et a cælestis vitæ vigore confirmet. Per.

XX

ITEM ALIA MISSA.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut plebs tua toto tibi corde deserviens, et beneficia tua jugiter mereatur et pacem. Per.

Miserere nostri, Deus, et tuæ nobis pietatis effectus potenti bonitate largire. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, quæsumus, hostiam redemptionis humanæ, et salutem nobis mentis et corporis operare placatus. Per.

Postcommun.

Tui nobis, Domine, communio sacramenti et purificationem conferat; et tribuat unitatem. Per.

XXI.

ITEM ALIA MISSA.

Rege nostras, Domine, propitius voluntates, ut nec propriis iniquitatibus implicentur, nec subdantur alienis. Per.

Da famulis tuis, Deus, indulgentiam peccatorum, consolationem vitæ, gubernationemque perpetuam, qua tibi fideliter servientes, ad tuam jugiter misericordiam pervenire mereantur. Per.

Secreta.

Tua sacramenta nos, Deus, circumtegant et reorment, simulque nobis temporale remedium conferant et æternum. Per.

Postcommun.

Tua sancta nobis, omnipotens Deus, quæ summus, et indulgentiam præbeant, et auxilium perpetuæ defensionis impendant. Per Dominum.

XXII.

ITEM ALIA MISSA.

Comprime, Domine, quæsumus, noxios semper incursus, et salutarem temporibus nostris propitius da quietem. Per.

Tu, Domine, semper a nobis omnem remove pravitatem, et ad tuam nos propitius converte justitiam. Per.

Secreta.

In tuo conspectu, Domine, quæsumus, talia nostra munera efficiant, quæ et placare te valeant, et nos tibi placere perferant.

* In margine: Per.

Postcommun.

Tua nobis, Domine, medicinalis operatio, et a nostris perversitatibus clementer expedit, et ad ea quæ sunt recta perducit. Per.

XXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Ab omnibus nos defende, quæsumus, Domine, semper adversis, et continuis tuere præsidis. Per.

Conserva populum tuum, Deus, et tuo nomini fac devotum, ut divinis subjectis officiis et temporalis viriliter et æternæ dona perficiat. Per.

Secreta.

Hæc nos oblatio, Deus, mundet et renovet, gubernet et protegat. Per.

Postcommun.

Cælestibus, Domine, pasti deliciis, quæsumus, ut semper eadem^a, quo veraciter vivimus, adpetamus. Per.

Adsit, Domine, fidelibus tuis sacræ benedictionis effectus, qui mentes omnium spiritali vegetatione disponat, ut pro opera pietatis tuæ muneribus impleantur. Per.

XXIII.

ORATIONES

Ad proficiendum in itinere.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et viam famuli tui illius in salutis tuæ prosperitate dispone, ut inter omnes vitæ hujus varietates tuo semper protegetur auxilio. Per.

Deus, qui diligentibus te misericordiam tuam semper impendis, et a servientibus tibi in nulla es regione longinquus, dirige viam famuli tui illius in voluntate tua, ut te protectore, et te perducere, per justitiæ semitas sine offensione gradiatur. Per.

Exaudi, Domine, preces nostras, et protectioni famuli tui illius misericordiam tuam, qui semper es ubique, præstende, ut ab omnibus adversitatibus tua opitulatione defensus, justorum desideriorum potentia effectibus. Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et has oblationes, quas tibi offerimus pro famulo tuo illo benignus adsume, ut viam illius et præcedente gratia tua dirigas, et subsequente comitari digneris, ut de actu atque incolumitate secundum misericordiam tuam præsidia gaudeamus. Per.

Infra actionem

Hanc igitur oblationem, Domine, famuli tui illius, quam tibi offert ob desiderium animæ suæ, commendans tibi Deo iter suum, placatus suscipias deprecamur; cui tu, Domine, angelum pacis mittere digneris angelum tuum sanctum, sicut misisti famulo tuo Tobie Raphael angelum, qui eum salvum atque incolumem perducit usque ad loca destinata, iterato tempore opportuno, omnibus rite perfectis, reduci

A eum faciat in tua sancta Ecclesia, et lætus tibi et nomini tuo gratias referat. Per.

Item infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, famuli tui illius, quam tibi offert pro salute famuli tui illius, placatus suscipias deprecamur. Pro quo Majestati tuæ fundimus preces, ut eum, confirmata pacis fœdera, eam omni gaudio ad nos quantocius facias remeare. Per. Quam obl.

Postcommun.

Deus infinitæ misericordiæ, et majestatis immensæ, quem nec spatia locorum, nec intervalla temporum, ab his quos tueris abjungunt, adesto famulis tuis in te ubique fidentibus, et per omnem quam acturi sunt viam, dux eis et comes esse dignare, nihil illis adversitatis noceat, nihil difficultatis obsistat; cuncta eis salubria, cuncta sint prospera, ut sub ope dexteræ tuæ quidquid justo expetierunt desiderio, celeri consequantur effectu. Per.

Item alia.

Deus, qui ad vitam ducis, et consistentes in te paterna protectione custodis, quæsumus ut præsentī famulo tuo a nobis egredienti angelicum tribus comitatum, ut ejus auxilio protectus, nulla mali concutatur formidine, nullo comprematur adversitatis angore^b, nullis inruentis inimici molestetur insidiis; sed spatiis necessarij itineris prospero gressu peractis, propriisque locis feliciter restitutus, universos reperiat hospites, ac debitas exolvat tuo nomini gratias. Per.

XXV.

ITEM ORATIONES

Ad iter agentibus.

Deus, veræ beatitudinis auctor atque largitor, dirige nos in eam, quam immaculati ambulant viam, ut testimonia legis tuæ piis cordibus exquirentes, perseveremus et diligere quod præcipiunt, et desiderare quo ducunt. Per.

Deus, qui sanctorum tuorum dirigis gressus, a nobis iniquitatis viam, et nostri tua lege miserere, ut non oblitus judicia tua, viam mandatorum dilatato corde curramus. Per.

XXVI.

ORAT. PRO CHARITATE.

Deus, qui diligentibus te facis cuncta prodesse, da cordibus nostris inviolabilem charitatis effectum, ut desideria de tua inspiratione concepta nulla possint tentatione mutari. Per.

Deus, qui^c justitiam tuam eligis, in cordibus credentium digito tuo scribis, da nobis fidei, et^d spei, charitatisque augmentum; et ut mereamur adsequi quod promittis, fac nos amare quod^e præcepisti. Per.

Secreta.

Deus, qui nos ad imaginem tuam^f sacramentis renovas et præceptis, perfice gressus nostros in semitis tuis, ut charitatis donum, quod fecisti a nobis

^a In Missali Romano : per quæ.

^b Lege : nullius.

^c Apud Pamelium : justitiam tuæ legis.

^d Pamelio : spei et charitatis.

^e Apud eundem : præcipis.

^f Lege : tuam tuis.

sperari, per hæc quæ offerimus facias sacrificia ad-
prehendi. Per.

Postcommun.

Libera nos, Domine, ab omni malo, propitiusque
concede ut quæ nobis poscimus relaxari, ipsi quoque
proximis remittamus. Per.

XXVII.

ITEM ALIA MISSA.

Deus largitor pacis, et amator charitatis, da servis
tuis veram cum tua voluntate concordiam, ut ab
omnibus, quæ nos pulsant tentationibus liberemur.
Per Dominum nostrum.

Deus, qui, cum omnes creaturas diligens feceris,
in eam indulgentiam hominem, ut etiam illum ab
impietatibus * redimeres, condidisti, da servis tuis
hunc charitatis affectum, ut bona pro malis redden-
dere tuo incitentur exemplo. Per.

Secreta.

H's, Domine, sacrificiis, quæsumus, concede pia-
catus, ut qui propriis oramus absolvi delictis, non
gravemur externis. Per.

Postcommun.

Spiritus nobis, Domine, tuæ charitatis infunde,
ut quos uno cælesti pane satiasti, una facias pietate
concordes. Per.

Ad populum.

Eccelesie tuæ, Domine, non superbe sapere,
tibi placita humilitate proficere, ut proterva despi-
cient, et matura quæque desiderans exerceat libera
charitate. Per.

Confirma, Domine, quæsumus, tuorum corda fide-
lium, et gratiæ tuæ virtute conrobora, ut et in tua
sint applicatione devoti, et mutua dilectione sin-
ceri. Per.

XXVIII.

ORAT. IN TRIBULATIONE.

Ineffabilem misericordiam tuam, Domine, nobis
clementer ostende, ut simul nos et a peccatis exuas,
et a poenis, quas pro his meremur, eripias. Per.

Parce, Domine, parce peccantibus; et ut ad propi-
tiationem tuam possimus accedere, spiritum nobis
tribue corrigendi. Per.

Secreta.

Quæsumus, Domine, nostris placare muneribus
quo tu eadem tribuis, ut placearis. Per.

Postcommun.

Sumpti sacrificii, Domine, perpetua nos tutio non
relinquat, et noxia semper a nobis cuncta depellat.
Per.

XXVIII.

ITEM ALIA MISSA.

Adesto, Domine, fidelibus tuis, et quibus supp-
licandi tribuis miseratus affectum, concede benignis-
sime consolationis auxilium. Per.

Da nobis, quæsumus, Domine, de tribulatione læ-
titiam, ut qui diu pro nostris peccatis afflicimur, in-
tervenientibus sanctis tuis, celerius in tua miseri-
cordia respiciamus. Per.

* Ita emendavimus, nam in Exemplari habetur:
redematis.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, preces populi tui
cum oblationibus hostiarum, et tua mysteria cele-
brantes ab omnibus defende periculis. Per.

Postcommun.

Vivifcet nos, Domine, sacra participationis infu-
sio, et perpetua protectione defendat. Per Dominum
nostrum.

XXX.

ITEM ALIA MISSA.

Parce, Domine, parce peccatis nostris: et quamvis
incessabiliter delinquentibus continua pœna debeat-
ur, præsta, quæsumus, ut quod ad perpetuum me-
remur exitium transeat ad correptionis auxilium.
Per.

Memor esto, Domine, fragilitatis humanæ; et qui
juste verberas peccatores, parce propitiatus afflictis.
Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, populi tui propitius munere-
ribus, ut hac oblatione placatus, et indulgentiam
nobis tribuas et postulata concedas. Per.

Postcommun.

Vitia cordis humani hæc, Domine, quæsumus, me-
dicina compescat, quæ mortalitatis nostræ venit
curare languores. Per Dominum nostrum.

XXXI.

ITEM ALIA MISSA.

Domine Deus, qui ad hoc irascaris, ut subvenias,
ad hoc minaris, ut parcas, lapsis manum porrige,
et laborantibus multiplici miseratione succurre, et
qui per te redempti sunt, ad spem vitæ æternæ tua
moderatione serventur. Per.

Adesto, Domine, invocationibus nostris, et non sit
a nobis clementiæ tuæ longinqua misericordia: sana
vulnera, remitte peccata, ut, nullis iniquitatibus a
te separati, tibi semper adherere possimus. Per.

Secreta.

Sacrificia, Domine, tibi cum Ecclesiæ precibus
immolanda, quæsumus, corda nostra purificent, et
indulgentiæ tuæ nobis dona concilient, et de adversis
prospera sentire perficiant. Per.

Postcommun.

Cælestis doni benedictione percepta, supplices te,
Deus omnipotens, deprecamur, ut hoc idem et sa-
cramenti causa sit nobis et salutis. Per.

XXXII.

ITEM ALIA MISSA.

Omnipotens et misericors Deus, qui peccantium
non vis animas perire, sed culpas, contine quam
meremur iram, et quam precamur effunde clemen-
tiam, ut morore in gaudium per tuam misericordiam
transferamur. Per.

Deus, refugium pauperum, spes humilium, salu-
que miserorum, supplicationes populi tui clementer
exaudi, ut quos justitia verberum fecit afflictos,
abundantia remediorum faciat consolatos. Per.

* In Missali Romano: sed tibi.

Secreta.

Suscipe, Domine, propitius hostias, quibus et te placare voluisti, et nobis salutem potenti pietate restitui. Per.

Postcommun.

Quos munere, Domine, celestis reficis, divino tuere presidio, ut tuis mysteriis perfruentes, nullis subdamur adversis. Per.

XXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, qui offensionibus servorum tuorum et juste irasceris, et clementer ignoscis, præsta supplicibus indulgentiam peccatorum, ut, reparato statu tibi subditæ libertatis, et correptio ab iniquitate, et cessatio fiat a verberare. Per.

Parce, Domine, parce supplicibus; da propitiationis auxilium, qui præstas etiam per ipsa flagella remedium; nec hæc tua correptio, Domine, sit negligentibus major causa poenarum, sed fiat eruditio paterna correptis. Per.

Secreta.

Oblationibus, Domine, placare susceptis, et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates. Per.

Postcommun.

Sit nobis, quæsumus, Domine, medicina mentes et corporibus, quod de sancti altaris tui benedictione percipimus, ut nullis adversitatibus perfruamur, qui tanti remedii participatione munimur. Per.

XXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Deus infinitæ misericordiæ et bonitatis immensæ, propitiare iniquitatibus nostris, et omnibus animarum nostrarum medere languoribus, ut miserationum remissione percepta, semper in tua benedictione lætemur. Per.

Secreta.

Tuere nos, Domine, divinis propitius sacramentis, et ut his congrue famulemur, eorum præsta potenter effectum. Per.

Postcommun.

Muniat, quæsumus, Domine, fideles tuos sumpta vivificatio sacramenti, et a vitis omnibus expeditos in sancta faciat devotione currentes. Per.

XXXV.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, sub cuius oculis omne contredat, et omnes conscientie paveant, propitiare cunctis omnium gemitum, et cunctorum medere vulneribus, ut sicut nemo nostrum liber a culpa est, ita nemo sit alienus a venia. Per.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui timore sentiris, dilectione coleris, confessione placaris, misericordiam tuam effunde supplicibus, ut qui de meritorum

A qualitate diffidimus, non iudicium tuum, sed indulgentiam sentiamus. Per.

Secreta.

Sacrificia nos, Domine, celebranda purificent, et celestibus imbuant institutis. Per.

Postcommun.

Præsta, Domine, quæsumus, ut, terrenis affectibus expiati, ad superni plenitudinem sacramentorum, cujus libavimus sancta, tendamus. Per.

XXXVI.

ITEM ALIA MISSA.

Deus humilium consolator, et fidelium fortitudo, propitius esto supplicibus, ut humana fragilitas, quæ per se proclivis est ad labendum, per te semper muniatur ad standum; et quæ per se prona est ad offensam, per te semper repareatur ad veniam. Per.

Suscipe, misericors Domine, supplicum preces, et secundum multitudinem indulgentiarum tuarum ab omnibus nos absolve peccatis, ut ad omnia pietatis opera, te parente, reparemur, et quos venia fereris innocentes, auxilio facias efficaces. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Secreta.

Hæc hostia, Domine, quæsumus, et ab oculis Ecclesiam tuam reatibus semper expedit, et manifestis convenienter expurget. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Postcommun.

Purificent nos, Domine, sacramenta quæ sumpsimus, et a cunctis efficiant vitis absolutos. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

XXXVII.

ITEM ALIA MISSA.

Si iniquitates nostras observaveris, Domine, quis sustinebit? Precamur ergo clementiam tuam, ut ubi nulla fiducia suppetit actionum, gratia tua copiosa resplendeat, et cum delicta remittit indignis, et cum beneficia præstat immeritis. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Misericors et miserator, Domine, æqui nos parcendo sustentas, et ignoscendo sanctificas, da veniam peccatis nostris, et sacramentis celestibus servientes, ab omni culpa liberos esse concede. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Secreta.

Hostias tibi, Domine, placationis offerimus: ut et delicta nostra miseratus absolvas, et mutata corda tu dirigas. Per Dominum nostrum Jesum.

Postcommun.

Supplices te rogamus, Deus, ut quos tuis reficis sacramentis, et tibi placitis moribus dignanter informes. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

ORAT. IN NATAL. PRESEYTERI,

qualiter sibi missa debeat celebrare.

Deus, cujus arbitrio omnium sæculorum ordo de

^a Apud Menardum: placari

^b Scribendum videtur: cor trepidat. — Sic etiam Menardus.

^c Idem: omnium doloribus gementium,

^d Lege: expiatis.

^e Apud Menardum: qui nos.

^f Menardus: tibi, sine et.

currit, respice propitius ad me famulum tuum, quem ad ordinem presbyterii promovere dignatus es; et ut tibi mea servitus placeat, tua in me misericorditer dona conserva. Per.

Domine Deus noster, verax promissor, propitiare operi tuo, et mihi famulo tuo servienti tibi tribus perseverantem in tua voluntate famulatum, ut diebus nostris ut merito et numero populus tibi serviens augeatur. Per.

Super obl

Perfice, Domine, quæsumus, benignus in nobis, ut quæ sacris mysteriis prostemur, piis actionibus exequamur. Per.

Hanc igitur oblationem, Domine, servitutis meæ, quam tibi offero ego famulus tuus et sacerdos, pro eo quod me eligere dignatus es in ordinem presbyterii, ut sacrificiis tuis ac divinis altaribus deservirem, pro hoc reddo tibi vota mea Deo vero et vivo, Majestatem tuam suppliciter implorans, ut opera manuum tuarum in me ipse custodias, et idoneum me a pro omnia ministrum tuæ voluntatis efficias. Per.

Postcommun.

Munerum tuorum, Domine, largitate sumentes, supplices deprecamur, ut quibus donasti hujus ministerii servititem, exequendi gratiæ tuæ tribuas facultatem. Per Dominum.

XXXVIII.

ORATIONES

Tempore (quod absit) mortalitatis.

Deus, qui non mortem, sed penitentiam desideras peccatorum, populum tuum, quæsumus, ad te converte propitius, ut dum tibi devotus extiterit, iracundiæ flagella amoveas. Per.

Populum tuum, quæsumus, omnipotens Deus, ab ira tua ad te confugientem paterna recipe pietate, ut qui tuæ majestatis flagella formidant de tua mereantur veniam gratulari. Per.

Secreta.

Subveniat nobis, Domine, quæsumus, sacrificii præsentis operatio, quæ nos et ab erroribus universis potenter absolvat, et a totius eripiat perditionis incursu. Per.

Postcommun.

Tui nos, Domine, quæsumus, tua sancta sumentes, et ab omni propitius iniquitate defende. Per.

XXXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Ecclesiæ tuæ, quæsumus, omnipotens Deus, placatus intende conventum; et misericordia tua nos potius quam ira præveniat, quia si iniquitates nostras observare volueris, nulla poterit creatura subsistere; sed admirabili pietate, qua nos fecisti, ignosce peccantibus, ut ope a manuum tuarum non facias interire. Per.

Exaudi, Domine, preces nostras, et ne velis cum servis tuis adire iudicium, quia sicut in nobis nulla

* Lege: per. — Sic et Pamelius.

A justitia reperitur, de qua præsumere valeamus. ita te fontem pietatis agnoscimus, a quo et a peccatis nostris nos abluui, et a necessitatibus liberari confidimus. Per.

Secreta.

Per hæc, quæsumus, veniat, Domine, sacramenta nostræ redemptionis effectus, qui nos et ab humanis retrahat semper excessibus, et ad salutaria cuncta perducatur. Per.

Postcommun.

Hujus operatio nos, Domine, sacramenti, quæsumus, purificet semper et muniat. Per.

XL.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, cujus misericordia cælestium quoque virtutum indigent potestates, et in cujus conspectu nullus est hominum absque sorde et pœna peccati, delicta populi tui, quæsumus, averte propitius, ut quos propriæ conscientiæ reatus accusat, bonitatis tuæ patientia faciat veniam promoveri. Per Dominum nostrum.

Deus, cujus tanta est excellentia pietatis, ut, uno peccatore converso, maximum gaudium facias in cælis habere, respice in exigua populi portione, ut, omni vexatione depulsa, hæreditas tua in numero augeatur, et devotione perficiatur. Per.

Secreta.

Protegat nos, Domine, quæsumus, hostia salutaris; et quæ ad honorem tui nominis immolatur, nobis prosit ad veniam. Per.

Postcommun.

Sancta tua nos, Domine, sumpta vivificent, et misericordiæ sempiternæ præparent exiatus. Per Dominum nostrum.

XLI.

ITEM ALIA MISSA.

Exaudi, Domine, quæsumus, populum tuum de tua misericordia malorum suorum veniam supplicentem; et quia potens es peccata dimittere, supplicia, quæ nostris meremur operibus, potentia tuæ pietatis averte. Per.

Iram tuam, quæsumus, Domine, a populo tuo miseratus averte, quam nostris quidem meremur operibus, sed humana fragilitate sustinere non possumus: illa nos itaque contine pietate, quam præstare soles indignis. Per.

Secreta.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut hæc hostia salutaris et nostrorum fiat purgatio delictorum, et tuæ propitiatio potestatis. Per.

Postcommun.

Plebem nomini tuo subditam, Domine, propitius intueri, eique tuas consolationes jugiter per cælestem gratiam dignanter operari. Per.

XLII.

ORAT. PRO MORTALITATE ANIMALIUM.

Deus, qui laboribus hominum etiam de mutis ani

* Idem: largitatem.

malibus solatia subrogasti, supplices te rogamus, ut A
sine quibus non aliter humana conditio, nostris fa-
cias usibus non perire. Per Dominum.

Deus, qui humane fragilitati necessaria providisti,
misericors, adminicula jumentorum, quæsumus ea-
dem, miseris consulendo, non subtrahas; et quorum
nostris meritis sævit interitus, tua, nobis parcendo
clementia cessare jubeas vasitatem. Per.

Secreta.

Sacrificiis, Domine, placatus oblati, opem tuam
nostris temporibus clementer impende. Per.

Postcommun.

Benedictionem tuam, Domine, populus fidelis ac-
cipiat, qua corpore salvatus ac mente, et congruam
tibi semper exhibeat servitutem, et propitiationis
tuæ beneficia semper inveniat. Per.

Averte, Domine, quæsumus, a fidelibus tuis cunctis
miserati errores, et sævientium morborum depelle
perniciem, ut quos merito flagellas devios, foveas
tua miseratione correctos. Per.

XLII.

ORAT. DE STERILITATE.

Sempiternæ pietatis tuæ abundantiam, Domine,
supplices imploramus, ut nos beneficiis, quibus non
meremur, anticipans, benefacere cognoscaris indi-
gnis. Per..

Da nobis, quæsumus, Domine, piæ supplicationis
effectum, et pestilentiam famemque propitius
averte, ut mortalium corda cognoscant et te indi-
gnante talia flagella producere, et te miserante ces-
sare. Per.

Secreta.

Deus, qui humani generis utramque substantiam
præsentium munerum et alimento vegetas, et reno-
vas sacramento, tribue, quæsumus, ut eorum et
corporibus nostris subsidium non desit et menti-
bus. Per.

Postcommun.

Guberna, quæsumus, Domine, temporalibus adju-
mentis, quos dignaris æternis informare mysteriis.
Per Dominum nostr.

XLIII.

ORAT. AD PLUVIAM POSTULANDAM.

Deus, in quo vivimus, movemur et sumus, plu-
viam nobis tribue congruentem, ut, præsentibus
subsidiiis sufficienter adjuti, sempiterna fiducialius
appetamus. Per.

Terram tuam, Domine, quam videmus nostris ini-
quitatibus tabescentem, cælestibus aquis infunde,
atque in iga beneficiis gratiæ sempiternæ. Per.

Delicta, Domine, quæsumus, miscratus absolve, et
aquarum subsidia præbe cælestium, quibus terrena
conditio vegetata subsistat. Per Dominum nostram.

Secreta.

Oblatis, Domine, placare muneribus, et opportu-
nam tribue nobis pluvie sufficientis auxilium. Per.

Postcommun.

Tuere nos, Domine, quæsumus, tua sancta su-
mentes, et ab omnibus propitius absolve peccatis.
Per.

XLV.

ITEM ALIA MISSA.

Omnipotens sempiternus Deus, cujus munere ele-
menta omnia recreantur, reminiscere miserationum
tuarum, et salutiferos imbres humano generi con-
cede propitius, quatenus fecunditatis tuæ alimoniis
omnis terra lætetur. Per.

Omnipotens sempiternus Deus, petimus divinam
clementiam tuam, ut faciem totius terræ largioribus
imbribus inrigare digneris, aurasque salubres tribuas,
atque ægris restituas pristinam sanitatem, et animæ,
quæ promissiones tuas sitiunt, de tua semper chari-
tate abundantia repleantur. Per.

Deus, qui ad mutandam aeris qualitatem operis
cælum nubibus, et parat terræ pluviam, aperi
fontem benignitatis tuæ, et terram squalidam et aridi-
tatem pulveream læto imbre fecunda, ut recipisse
nos veniam peccatorum, cessante jam correptione,
lætetur. Per.

Secreta.

Placare, Domine, muneribus semper acceptis, et
diuturna * tempora diffusis nubibus siccitatem. Per.

Postcommun.

Precibus populi tui, Domine, quæsumus, pacatus
aspice, ut veniam tribuas humanis excessibus, et
opei miseris benignus b impende. Per Dominum
nostrum.

Da nobis, Domine, quæsumus, pluviam salutarem,
et aridam terræ faciem fluentis cælestibus dignanter
infunde. Per.

XLVI.

ORATIONES

Ad poscendam serenitatem.

Ad te nos, Domine, clamantes exaudi, et aeris se-
renitatem nobis tribue supplicantibus, ut qui pro
peccatis nostris juste adfligimur, misericordia tua
præveniente, clementiam sentiamus. Per.

Deus, qui fidelium precibus flecteris, et humilium
confessione placaris, conversis ad te propitiare sup-
plicibus; et quos fecisti iram intelligere castigantes,
fac misericordiam sentire parentis. Per.

Deus, qui omnium rerum tibi servientium c natura,
per ipsos modos aeris ad cultum tuæ majestatis in-
stans, tranquillitatem nobis misericordie tuæ, re-
motis largire terroribus, ut cujus iram ex-vimus,
clementiam sentiamus. Per.

Secreta.

Præveniat nos, quæsumus, Domine, gratia tua sem-
per et subsequatur, et has oblationes, quas pro pec-
catis nostris nomini tuo consecrandas deferemus d,
benignus adsume, ut per intercessionem sanctorum

* Apud Menardum : tempera.

b Apud Menardum : impendas.

c Idem : naturam per ipsos motus

d Idem : de'acimus.

tuorum cunctis nobis * perficiant ad salutem. Per. A feratur, recipiatque pro parvis magna, pro terrenis

Postcommun.

Plebs tua, Domine, capiat sacræ benedictionis augmentum, et copiosis beneficiorum tuorum subleuetur auxiliis, quæ tantis intercessionum deprecationibus adjuvatur. Per.

XLVII.

ORAT. ^b POST TEMPESTATEN ET FULGURA.

Magnificentiam tuam, Domine, precamur, suppliciter implorantes, ut quia nos eminentibus periculis exuisti, a peccatis quoque benignus absolvas, ut et beneficia nobis majora concedas, et tuis nos facias parere mandatis. Per.

A domo tua, quæsumus, Domine, spirituales nequitie pellantur, et ^c aerearum discedat malignitas postestatum. Per.

Offerimus, Domine, laudes et munera, pro concessis beneficiis gratias referentes, et pro concedendis semper suppliciter deprecantes. Per.

Postcommun.

Omnipotens sempiterne Deus, qui nos et castigando sanas, et ignoscendo conservas, præsta supplicibus tuis ut et ^e tranquillitatis hujus optatæ consolationi lætemur, et ^f dona tuæ pietatis semper utamur. Per.

XLVIII.

ORATIONES PRO HIS QUI AGAPE FACIUNT.

Oremus, dilectissimi nobis, omnipotenti Deo pro filio nostro illo; qui, recolens divina mandata, de justis laboribus suis victum indigentibus subministrat, quatenus hæc devotio ipsius, sicut nobis est necessaria, ita sit Deo semper accepta. Per.

Oremus.

Sanctum ac venerabilem retributorem bonorum operum Dominum deprecamur pro filio nostro illo, qui de suis justis laboribus victum indigentibus administrat, ut Dominus cælesti sua misericordia terrenam eleemosynam compenset, et spirituales divitias largiatur; tribuat ei magna pro parvis, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna. Per.

XLVIII.

ITEM ORAT. AD MISSAS.

Deus, qui post baptismi sacramentum secundum ablutionem peccatorum eleemosynis indidisti, respice propitius super famulum tuum illum, cujus operibus tibi gratiæ referuntur; fac eum præmio beatum, quem fecisti pietate devotum. Per.

Deus, qui homini ad tuam imaginem facto etiam spiritalem alimoniam præparasti, concede filio nostro famulo tuo illo, qui in pauperes tuos tua seminat dona, ut verius metat suorum operum fructus, et largitatis hodiernæ compensatio istius perpetua con-

* *Legē: proficiunt.*

^a *Apud Menardum: AD REPELLENDAM TEMPESTATEN.*

^c *Legē: aeriarum.*

^d *In margine: Secreta.*

feratur, recipiatque pro parvis magna, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna ^e

Secreta.

Deus, qui tuorum corla fidelium per eleemosynam dixisti posse mundari, præsta, quæsumus, ut hujus consortiis sacramenti ut ad conscientiam sum fructum non gravare studeant miseros, sed ^f juvare. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, famuli tui illius, quom tibi offert ob justis eleemosynis suis, quod in pauperes tuos operatur, placatus suscipias deprecamur. Pro quo Majestati tuæ supplices fundimus preces, ut adicias ei tempora vitæ, ut per multa curricula annorum lætus tibi in pauperes tuos hæc operetur, atque annua tibi vota persolvat. Per Christum. Quam oblationem.

Postcommun.

Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius super hunc famulum tuum illum, qui in pauperes tuos operatur; virtute custodi, potestate tuearis, ut per multa curricula annorum lætus tibi in pauperes tuos hæc operetur. Per Dominum nostrum.

L.

MISSA IN MONASTERIO.

Omnipotens sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus, præstende super famulos tuos spiritum gratiæ salutaris, et ut in veritate tibi complacent, perpetuum eis rorem tuæ benedictionis infunde. Per.

C Fac, quæsumus, Domine, famulos tuos toto semper ad te corde concurrere, tibi subdita mente servire, tuam misericordiam suppliciter implorare, et tuis jugiter beneficiis gratulari. Per.

Famulos tuos, quæsumus, Domine, placatus intende, pariterque eos et a peccatis absolve propitius, et a cunctis eripe benignus adversis. Per Dominum nostrum.

Secreta

Hostias, Domine, famulorum tuorum placatus intende; et quas in honore nominis tui devota mente celebrant, proficere sibi sentiant ad medelam. Per.

^d Per Christum Dominum nostrum. Qui dum confessores tuos tanta pietate glorificas, ut nullum apud te sanctum propositum doceas esse sine præmio, quanto magis duriora certamina sustinentes ad tuæ quoque retributionis munus invitas? Et ideo.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum tuorum, quam tibi offerunt ob devotionem mentis suæ, pius ac propitius elementii vultu suscipias, tibi que supplicantes libens protege, dignanter exaudi, et æternis eos protectione conserva, ut semper in tua religione lætantes, instanter in sanctæ Trinitatis fide catholica perseverent; nobis hæc quoque ^b unanimiter

* *Pamelius: tranquillitatis*

^a *Apud eundem: dono.*

^c *In marg.: Per.*

^b *Legē: unanimiter.*

et crebre petentibus ipse præstabis omnipotens A edidit ornatum, regeneratio ad Ecclesiam perducatur augmentum.

Deus. * Per.

Postcommun.

Quos cælesti recreas munere, perpetuo, Domine, comitare præsidio; et quos fovete non desinis, dignos fieri sempiterna redemptione concede. Per.

LI.

ITEM ORAT. MONACHORUM.

Tu famulis tuis, quæsumus, Domine, bonos mores placatus institue, tu in eis quod tibi placitum sit dignanter infunde, ut et digni sint, et tua valeant beneficia promereri. Per.

Respice, quæsumus, Domine, famulos tuos¹, et in tua misericordia confidentes, cælesti protege benignus auxilio. Per.

Da famulis tuis, quæsumus, Domine, in tua fide et sinceritate constantiam, ut in charitate divina firmati, nullis tentationibus ab eis integritate velantur. Per.

Famulos tuos, quæsumus, Domine, tua semper gratia benedicat, et inculpabiles ad vitam perducat æternam. Per.

Famulos tuos, quæsumus, Domine, benignus intende, et eis dignanter pietatis tuæ impende custodiam. Per.

Famulis tuis, quæsumus, Domine, sperata concede, et ab omnibus eos culpis excusa. Per.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et famulos tuos assidua protectione conserva, ut qui tibi jugiter famulantur, continua remuneratione dentur. Per.

LII.

INCIPIE ACTIO NUPTIALIS.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et institutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinasti, benignus assiste, ut quod, te auctore, jungitur, te auxiliante servetur.^b

Quæsumus, omnipotens Deus, instituta providentiæ tuæ pio favore comitare; et quos legitima societate connectis, longæva pace custodi. Per.

Secreta.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et hanc oblationem famularum tuarum illarum, quam tibi offerunt pro famula tua illa, quam ad statum maturitatis et ad diem nuptiarum perducere dignatus es, placidus ac benignus adsume, ut quod tua dispositione expeditur, tua gratia compleatur. Per.

¶ Qui fœdera nuptiarum blando concordie jugo et insolubili pacis vinculo nexuisti, ut multiplicandis adoptionum filiis sanctorum connubiorum fecunditas pudica serviret. Tua enim, Domine, providentia, tuæque gratia ineffabilibus modis utrumque dispensat, ut quod generatio ad mundi

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem famularum tuarum illi et illas, quam tibi offerunt pro famula tua illa, quæsumus, Domine, placatus accipias: pro qua majestatem tuam supplices exoramus, ut sicut eam ad ætatem nuptiis congruentem pervenire tribuisti, sic eam consortio maritali tuo munere copulatam desiderata sobole gaudere proficias, atque ad optatam seriem cum suo conjugè provehas benignus annorum, diæque nostros.

Infra actionem.

Ad trē. vel annualem nupt.

Hanc igitur oblationem, Domine, famularum tuarum illi et illas, quam tibi offerunt ob diem trigessimum conjunctionis suæ, vel annualem, quo die eos jugali vinculo sociare dignatus es, placatus suscipias deprecamur; ob hoc igitur reddunt tibi vota sua Deo vero et vivo; pro quibus tremendæ pietati tuæ supplices fundimus preces, ut pariter bene et pacifici senescant, et videant filios filiorum suorum usque in tertiam et quartam progeniem, et te benedicant omnibus diebus vitæ suæ. Per Christum Dominum nostrum. Quam oblationem tu, Deus.

* Percompleis canonem plenariam et dicis orationem Dominicam, et sic eam benedicens his verbis:

Incipit oratio.

Deus, qui mundi crescentis^d exordio multiplicata prole benedicens, propitiare supplicationibus nostris, et super hanc famulam tuam opem tuæ benedictionis infunde, ut in jugali consortio affectu compari, mente consimili, sanctitate mutua copulentur. Per.

Incipit benedictio.

Pater mundi conditor, nascentium genitor, multiplicandæ originis institutor, qui Adæ comitem tuis manibus addidisti, cujus ex ossibus ossa crescentia parem formam admirabili diversitate signarent, hinc ad totius multitudinis incrementum conjugalis thori jussa consortia, quo totum inter se sæculum conligarent, humani generis fœdera nexuerunt. Sic enim tibi, Domine, placitum, sic necessarium fuit: * ut quia longe est et infirmus quod hominem similem quem quod tibi Deo feceras additus fortiore sexus infirmior, ut unum efficeris ex duobus; et pari pignore soboles mixta maneret tunc per ordinem fluere^f dejecta posteritas, et priores ventura sequerentur, nec ullum sibi finem in tam brevi termino, quamvis essent caduca, proponerent. Ad hæc igitur datæ sint leges instituta venturæ: quapropter hujus famulæ tuæ pat. rudimenta sanctifica, ut bono et prospero sociata consortio, legis æternæ jussa custodiat; memineritque, Domine, non tantum ad licentiam

est infirmus, quod homini simile, quam quod tibi Deo feceras, additur fortior sexus infirmiori, ut unum efficeris ex duobus.

^f Apud Menardum: egesta, apud quem vide castigationes hujus orationis mendosissimæ.

^a Lego: Per Christum.

^b In margine: Per.

^c Menardus: Percompleis canonem plenariam.

^d Apud eundem: exordium.

^e Menardus in observationibus suis hanc benedictionem ita castigandam censuit: ut quia longe

conjugalem, sed ad observantiam fidei sanctorum A pro quo Majestati tuæ supplices fundimus preces, pignorum diligatam, fidelis et casta nubat in Christo, imitatrixque sanctorum permaneat sceminarum. Sit amabilis, ut Rachel, viro suo; sapiens, ut Rebecca; longæva et fidelis, ut Sarra. Nihil ex hac substitivus ille auctor prævaricationis usurpet; nexa fidei mandatisque permaneat sceminarum, serviens Deo vero devota, muniat infirmitatem suam robore disciplinæ; uni thoro juncta, contactus vitæ illicitos fugiat. Sit verecunda, gravis, pudore venerabilis, doctrinis cælestibus erudita; sit fecunda in sobole, sit probata et innocens, et ad beatorum requiem usque ad cælestia regna perveniat. Per.

Post hæc dicit: Pax vobiscum. Et sic eos communicat. Deinde postea quam communicaverint, dicit super eos Bened. his verbis:

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, literatis precibus, te supplices exoramus, pro quibus apud te supplicator est Christus, conjunctiones famulorum tuorum fovere digneris; benedictiones tuas excipere mereantur, ^a et filiorum successibus fecundentur; nuptias eorum ^b sicuti primi hominis confirmare dignare. Avertantur ab eis inimici omnes insidiæ, ut sanctitatem Patrum etiam in ipso conjugio imitentur; qui providentia tua, Domine, conjugio meruerunt. Per.

Item post commun.

Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, ut quod nostro ministratur officio, tua benedictione potius impleatur. Per.

LIII.

ORATIO IN NATALE GENICINI.

Omnipotens sempiternus Deus totius conditor creaturæ, preces nostras clementer exaudi, et annos famuli tui illius, quem de maternis visceribus in hac vita prodere jussisti, prosperos plurimosque largire, ut omnem tibi exigat placiturus ætatem. Per Dominum nostrum.

Deus, qui sæculorum omnium cursum ac momenta temporum regis, exaudi nos propitius, et concede, ut famuli tui illius, cujus natalem divinæ celebramus consecratione mysterii, longævam ei largiaris ætatem; quatenus fidei ejus augmento multisque annorum curricula hæc solemnitatis devotio perseveret. Per.

Secreta.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et hanc oblationem famuli tui illius, quam tibi offert ob diem natalis sui genuinum, quo die cum de maternis visceribus in hunc mundum nasci jussisti, placidus ac benignus adsume. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, famuli tui illius, quam tibi offert ob diem natalis sui celebrans genuinum, quo die cum de maternis visceribus in hunc mundum nasci jussisti ad te cognoscendum Deum verum et vivum, placatus suscipias deprecamur; ob hoc igitur reddit tibi vota sua Deo vivo et vero:

^a Lege: ut filiorum.

^b Lege: sicut.

ut adjicias ei annos et tempora vitæ, ut per multa curricula annorum lætus tibi hæc sua vota persolvat, atque ad optatam perveniat senectutem; et te benedicat omnibus diebus vitæ suæ. Per.

Postcommun.

Deus vita fidelium, timentium te salvator et custos, qui famulum tuum illum ad hanc diem natalis sui genuini, exempto anno, perducere dignatus es, gratiam in eo vitæ protectoris augmenta, et dies ejus annorum numerositate multiplica, ut, te annuente, per felicem proventus ætatem, ad principatum cælestium gaudiorum pervenire mereatur. Per.

LIII

ORATIONES AD MISS.

Pro sterilitate mulierum.

Deus, qui emortuam vulvam Sarrae ita per Abraham semen fecunditate dignatus es, ut ei etiam contra spem soboles nasceretur, preces famulae tuae illius pro sua sterilitate deprecantis propitius respice, et ei juxta tenorem præcedentium Patrum et fecunditatem tribuas, et filium quem donaveris benedicas. Per.

Deus, qui famulum tuum Isaac pro sterilitate conjugii sui te deprecantem exaudire et conceptum Rebecca donare dignatus es, preces famulae tuae illius pro percipienda prole benignus exaudi, ut firmamentum spei, quod in tua misericordia posuit, ea ex percepto munere quod postulat confirmetur. Per.

C Deus, qui opprobrium sterilitatis a Rachel auferens, dum anxietate prolem quæreretur, meruit fecundari, concede propitius, ut famula tua illa in earum sceminarum quæ tibi placuerunt sortem fecunditatis accipiat, et quod fideliter a tua pietate deposcit obtineat. Per.

Omnipotens sempiternus Deus, qui continuum etiam post futuram ad te precem gemitum Annæ, dum eam fecundares, in gaudium convertisti, desiderium famulae tuæ illius, ut fecundetur, propitius perface, et ad laudem gloriæ ab ea opprobrium sterilitatis benignus averte. Per.

Deus, cujus occulto consilio ideo Helisabeth sterilis uterus extitit, ut quandoque angelica potius voce fecundaretur, concede propitius ut sicut illa in Judaico populo præcursorem Domini, ita famula tua illa in filio, qui ad credulitatem tibi hujus populi pure deserviat, fecundetur. Per.

D Deus, qui anxietate steriliū pie respiciens, in eis fecunditatem etiam in sua desperatione mirabiliter operaris, concede propitius ut famula tua illa de percipienda sobole, quod per se non valet, servi tui Gregorii mereatur precibus obtinere. Per.

Omnipotens sempiternus Deus, qui maternum affectum nec in ipsa sacra semper virgine Maria, quæ Redemptorem nostrum genuit, denegasti, concede propitius ut ejusdem Dei Genitricis precibus famula tua illa esse genitrix mereatur. Per.

^c Adde: tuæ.

Secreta.

Suscipe, Domine, preces nostras cum muneribus hostiarum, quas pro famula tua illa clementiæ tuæ supplici mente deferimus, ut quia affectum filiorum maxime in matrum visceribus indidisti, mærorum infecunditatis ab ea submoveas, et ad concipiendam sobolem misericorditer benedicas. Per a Dominum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, sed et cunctæ familiæ, quam tibi offerimus pro famula tua illa, quæsumus, Domine, ut placatus suscipias: pro qua Majestati tuæ supplices fundimus preces, ut orationem ejus exaudias, et ejus uterum vinculum sterilitatis absolvens, et prolem, in qua nomen tuum benedicatur, concedas; diesque nostros.

Postcommunem.

Cælestis vitæ munus accipientes, quæsumus, omnipotens Deus, quod pro famula tua illa deprecati sumus, clementer a tua pietate exaudiri mereatur. Per.

LV.

*BENEDICT. VIDUÆ,**Quæ fuerit castitatem professæ.*

Consolare, Domine, hanc famulam tuam viduitatis languoribus constrictam, sicut consolare dignatus es Sarapthenam viduam per Heliam prophetam, concede ei pudicitie fructum, ut antiquarum non memineat voluptatum; nesciat etiam incentiva desideria, ut soli tibi subdat propria colla, quo possit pro laboribus tantis sexagesimum gradum percipere munus delectabile sanctitatis. Per.

LVI.

ORAT. PRO FACE.

Deus, a quo sancta desideria, et recta sunt consilia, et justa sunt opera, da servis tuis illam, quam mundus dare non potest, pacem, ut et corda mandatis tuis dedita, et, hostium sublata formidine, tempora sint tua protectione tranquilla. Per.

Deus conditor mundi, sub cujus arbitrio omnium sæculorum ordo decarrit, adesto propitius invocationibus nostris, et tranquillitatem pacis presentibus concede temporibus, ut in laudibus misericordie tuæ incessabili exultatione lætemur. Per.

Deus in te sperantium fortitudo, conserva in populis tuis quod es dignatus operare; potentis misericordie tuæ ostende virtutem, ut qui superba impetimur hostium feritate, tua mereamur pace gaudere. Per.

Secreta.

Deus, qui credentes in te b populis nulli sinis nocere terroribus, dignare d precibus et hostiis dicatæ tibi plebis suscipere, ut pax a tua pietate concessa Romanos fines ab omni hoste faciat esse securos. Per.

Postcommunem.

Deus auctor pacis et amator, quem nosse, vivere,

a Dele: Dominum.

b Menardus: populos.

c Apud Pameliun, et Menardum: concuti.

d Apud utrumque: preces et hostias.

e Menardus: ut qui in defensione tua fidimus.

f Apud eundem: anxio.

A cui servire, regnare est, protege ab omnibus inimicationibus supplices tuos, * ut qui defensione tua fidemus, nullius hostilitatis arma timeamus. Per.

Deus, qui misericordie tuæ potentis, f auxilium et prospera tribuis, et adversa depellis, universa obstacula, quæ servis tuis adversantur, expugna, ut, remoto terrore bellorum, et libertas secura, g religio sit quæta. Per.

LVII.

ORAT. TEMPORE BELL.

Deus, h qui conteres bella, et impugnatores in te sperantium i potentie tuæ defensionis expungas, auxiliare implorantibus misericordiam tuam, ut, omnium gentium feritate compressa, indefessa te gratiarum actione laudemus. Per.

B Deus regnorum omnium, regumque dominator, qui nos et percutiendo sanas, et ignoscendo conservas, prætende nobis misericordiam tuam, ut tranquillitate pacis, tua potestate i firmati, ad remedia correctionis utamur. Per Dominum nostrum.

Deus cujus regnum est omnium sæculorum, supplicationes nostras clementer exaudi, et Romanorum k regum tibi subditum protege principatum, ut in tua virtute fidentes, et tibi placeant et super omnia regna præcellant. Per.

Secreta.

Sacrificium, Domine, quod immolamus, intende, ut ab omni nos exuat bellorum nequitia, et in tuæ protectionis securitate constituat. Per.

Postcommunem.

C Sacrosancti corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi refectione vegetati, supplices te rogamus, omnipotens Deus, ut hoc remedio singulari ab omnium peccatorum nos contagione purifices, et a periculis munias incursione cunctorum. Per.

LVIII.

ITEM ALIA MISSA:

Contere, quæsumus, Domine, hostes populi tui, et delicta nostra, quorum merito nobis dominantur, emunda, ut cum, te placito, puritatem mentibus nostris infunderis, largiaris et pacem. Per.

Hostium nostrorum, quæsumus, Domine, eide superbiam, et dexteræ tuæ virtute prosterne. Per Dominum nostrum.

Omnipotens Deus Romani nominis inimicos virtute, quæsumus, tuæ comprime Majestatis, ut populus tuus et fidei integritate lætetur; et temporum tranquillitate semper exultet. Per.

Secreta.

Hujus, Domine, quæsumus, virtute mysterii, et a nostris mundemur occultis; et ab inimicorum liberemur insidiis. Per.

Postcommunem.

Vivificet nos, quæsumus, Domine, participatio tua

* Idem: et Religio.

b Apud eundem: conteres.

i Menardo: potentia.

j Idem: firmata.

k Lege: regnum.

sancta * mysteriis, et pariter nobis expiationem tribuat et munimen. Per.

LVIII.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, qui regnis omnibus æternis dominaris imperio, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordie tuæ, et Romani regni adesto principibus, ut tua tranquillitatem clementer tua sint semper virtute victores. Per.

Propitiare, Domine, in te sperantibus populis, et a custodia Romani nominis dexteram tuæ protectionis ostende, ut regnum maiestati tuæ deditum tua semper sit virtute defensum. Per.

Deus, qui sub tuæ maiestatis arbitrio omnium regnorum contineres potestatem, Romani imperii propitiare principibus, ut qui tua expectant protectione defendi, omnibus sint hostibus fortiores. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, propitius hostias, quibus et te placare voluisti, et nobis salutem * potenti pietate restitui. Per.

Postcommun.

Adesto, Domine, populis qui sacra mysteria contigerunt, ut nullis periculis affligantur, qui te protectore confidunt. Per.

LX.

ITEM ALIA MISSA.

Deus, qui providentia tua cælestia simul et terrena moderaris, propitiare Romanis rebus et regibus, ut omnis hostium fortitudo, te pro nobis pugnant, frangatur. Per.

Deus servientium tibi fortitudo regnorum, propitius * Romani nominis esto principibus, ut quorum tibi * subsector est humilitas, eorum ubique excellentior sit potestas. Per.

Deus, cujus regnum nulla sæcula prævenierunt, nulla concludunt, supplicationes nostras clementer exaudi, et Romanorum * regum tibi subditum protege principatum, ut in tua virtute fidentes omnibus sint hostibus fortiores. Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, * preces et hostias famulorum tuorum, et propter nomen tuum Romani imperii defende rectores, ut salus servientium tibi * principatum, pax tuorum possit esse populorum. Per.

Postcommun.

Protege, Domine, famulos tuos subsidiis pacis, et corporis et spiritualibus enutrients alimentis, a cunctis hostibus redde securos. Per.

LXI.

ITEM ALIA MISSA.

Deus in te sperantium salus, et servientium fortitudo, suscipe propitius preces nostras, et Romani

* Menardus : mysteriis.

* Apud eundem : placari.

* Lege : potentia.

* Romani nominis esto. Menardus : Christianorum adesto.

Apud eundem : subjecta.

A imperii adesto rectoribus, ut, tuis consiliis inspirati, tua opitulatione muniti, adversum omnia resistere sibi arma prævaleant. Per.

Deus et temporalis vitæ auctor et æternæ, miserere supplicum in tua protectione fidentium, ut per virtutem brachii tui omnibus qui nobis adversantur revictis, nec in terrenis nec a cælestibus possimus excludi. ¹

Omnipotens sempiterne Deus, miserere supplicum in tua protectione fidentium, et propter gloriam nominis tui barbararum gentium comprime feritatem, ut, dexteræ tuæ virtute defensi, liberis tibi mentibus serviamus. Per.

Secreta.

Deus, qui subjectas tibi glorificas potestates, suscipe propitius oblationes nostras, et Romanis viros adde principibus, ut qui se dextera tua expedit protege, nulla possint adversitate superari. Per.

Postcommun.

Fidelem populum, quæsumus, Domine, potentia tuæ munit invicta defensio, ut pio semper tibi devotus affectu, et ab infestis liberetur inimicis, et in tua jugiter gratia perseveret. Per.

Item alia.

Populi tui, quæsumus, omnipotens Deus, propitiare peccatis, et totius hostilitatis a nobis errores averte, ut Romani nominis secunda libertas in tua devotione semper exultet. Per.

Protector noster aspice, Deus, et ab hostium nos defende periculis, ut, omni perturbatione submota, liberis tibi mentibus serviamus. Per. Domineum.

LXII.

ITEM MISSA PRO REGIBUS.

Deus, regnorum omnium, et Romani maxime protector imperii, da servis tuis regibus nostris illis triumphum virtutis scienter excolere, ut cujus constitutione sunt principes, ejus semper munere sint potentes. Per.

Deus, in cujus manu corda sunt regum, inclina ad preces humiliatis nostræ aures misericordie tuæ, et principibus nostris famulis tuis illis regimen tuæ adpone sapientiæ, ut, haustis de tuo fonte consiliis, et tibi placeant, et super omnia regna præcelant. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, preces et hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui illius supplicantes, et protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula ¹ et, superatis pacis inimicis, secunda tibi serviat Romana libertas. Per.

Infra action.

Hanc igitur oblationem, Domine, famuli tui illius, quam tibi ministerio officii sacerdotalis offerimus pro eo quod in ipsum potestatem imperii conferre

¹ Lege : regnum.

* Menardus : precibus et hostiis

* Idem : principum.

¹ In margine : Per.

¹ Sacramentarium sancti Gregorii Editionis Romanæ : ut.

dignatus es, propitius et benignus adsume; et, exoratus nostra obsecratione, concede ut Majestatis tue protectione confidens et ævo augeatur et regno. Per.

Postcommun.

Deus, qui prædicando æterni regni Evangelio Romanum Imperium præparasti, præstende famulis tuis illis principibus nostris arma cælestia, et pax Ecclesiarum nulla turbetur tempestate bellorum. Per Dominum.

LXIII.

MISSA CONTRA JUDICES MALE AGENTES

Ecclesie tue, Domine, preces placatus admitte et, constitutis adversariis tuis universis, secunda tibi serviat libertate. Per.

Secreta.

Protege nos, Domine, quæsumus, tuis mysteriis servientes, ut divinis rebus, et corpore famulemur et mente. Per.

Postcommun.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut quos divina tribus participatione gaudere, humanis non sinas subiacere periculis. Per Dominum.

LXIII.

ITEM ALIA MISSA.

Præsta, Domine, quæsumus, ut toto tibi corde subjecti timentium voluntatem respuamus affectus. Per.

Secreta.

Hostias, Domine, quæsumus, quas immolamus, C placatus adsume et pro nostri expiatione peccati et pro acceleratione cælestis auxilii. Per.

Postcommun.

Da plebi tue, Domine, pax semper devotionis affectum, ut, quæ prava sunt respuens, sancta conversatione firmetur, et a peccatis libera nullis adversariis adteratur. Per.

Præsta, quæsumus, Domine, ut Ecclesia tua prompta tibi voluntate deserviat, quia propensius audiri poterit et defendi, cum eam tibi digne præstitis famulari. Per.

LXV.

ORAT. IN CONTENTIONE

Ad missas.

Omnipotens sempiterne Deus, qui superbis resistis, et gratiam præstas humilibus, tribue, quæsumus, ut non indignationem tuam provocemus elati, sed propitiationis tue capiamus dona subjecti. Per.

Concede nobis, misericors Deus, et studia per-versa deponere, et sanctam semper amare justitiam. Per.

Secreta.

Ab omni reatu nos Domine, sancta quæ tracta-

mus absolvant, et ad eadem maniant ab totius pravitatis incursu. Per.

Postcommun.

Quos refecisti, Domine, cælesti mysterio, propriis alienis, quæsumus, et propitius absolvo delictis et divino munere purificatis mentibus perfruamur. Per.

LXVI.

ITEM ALIA MISSA.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut, semper rationabilia meditates, quæ tibi sunt placita et dictis exequamur et factis. Per.

Deus, qui unanimes nos in domo tua præcipis habitare, dissensionum causas placatus depelle nostrum, ut, competentibus adiuti subsidiis, te largiente, possimus esse concordēs. Per.

Concede nobis, omnipotens Deus, ut, despectis falsitatibus iniquarum, quæ animæ nostræ conveniunt rationabilia exequamur. Per Dominum.

Secreta.

Suppliciter te rogamus, Domine Deus noster, ut hujus operatione mysterii et vitia nostra purgentur, et justa desideria compleantur. Per Dominum.

Postcommun.

Sanctificationem tuam nobis, Domine, his mysteriis placatus, operare, quæ nos et a terrenis purgent vitiis, et ad cælestia dona perducant. Per Dominum.

LXVII.

ORAT. AD MISS.

Contra obloquentes.

Præsta, quæsumus, Domine, ut mentium reprobarum non curemus obloquium, sed, eadem pravitate calcata, exoramus ut nec a terrere nos lacerationibus pateris injustis; nec captiosis adulationibus implicari, sed potius amare quæ præcipis. Per.

Conspirantes, Domine, contra tuæ plenitudinis firmamentum, dexteræ tuæ virtute prosterne, ut justitiæ non dominetur iniquitas, sed subdatur semper falsitas veritati. Per.

Secreta.

Oblatio, Domine, tuis aspectibus immolanda, quæsumus, ut et nos in omnibus vitiis potenter absolvas, et a cunctis defendas inimicis. Per.

Postcommun.

Præsta, Domine, quæsumus, ut per hæc sancta quæ sumpsimus, dissimulatis lacerationibus improborum, eadem gubernante, quæ recta sunt cautius exequamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

LXVIII.

ORAT. AD MISSAS

Pro inreligiosis.

Deus, qui fidelium devotione letaris, populum

^a Apud Pamelium: ut destitutis.

^b Idem: et eadem.

^c Apud eundem: propriis et alienis.

^d Pamelius legit: ut.

^e Pamelius: terreri.

^f Apud eundem: patiaris.

^g Emendatum ex Pamelio; nam in exemplari mendose legitur: dissimulatis

^h Idem: te gubernante.

tuum, quæsumus, sanctis tuis fac esse devotum, ut A qui ab eorum officia impia pravitate mentis abscedunt, per tuam conversi gratiam, diaboli, quibus capiti tenentur, laqueis respiciant. Per.

Deus, qui infideles deseris, et juste inde votis irasceris, populum tuum, quæsumus, converte propitius, ut qui te per duritiam inreligiosæ mentis semper offendunt, ad sanctorum beneficia promerenda, tuæ miserationis gratia inspirante, convertas. Per.

Secreta.

Cor populi tui, quæsumus, Domine, converte propitius, ut ab his muneribus non recedant, quibusque majestatem tuam magnificare deposcimus. Per.

Postcommun.

Da nobis, quæsumus, Domine, ambire quæ recta sunt, et vitare quæ noxia, ut sancta quæ capimus, non ad iudicium nobis, sed potius proficiant ad medelam. Per.

Ad populum.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et nihil de sua conscientia presumptibus ineffabili miseratione succurre, ut quod non habet fiducia meritorum, tua conferat largitas invicta donorum. Per.

LXVIII.

**ORAT. SUPER INFIRMUM,
In domo.**

Deus, qui facturæ tuæ pio semper minaris affectu, inclina aurem tuam supplicationibus nostris, et famulum tuum ex adversa valetudine corporis laborantem placidus respice, et visita in saluari tuo, et cælestis gratiæ præsta medicinam. Per.

Deus, qui a humani generis et salutis remedii vitæ æternæ munera contulisti, conserva famulo tuo tuarum dona virtutum, et concede ut medelam tuam non solum in corpore, sed etiam in anima sentiat. Per.

Virtutum cælestium Deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem et omnem infirmitatem præcepti tui potestate depellis, adesto propitius huic servo tuo, ut, fugatis infirmitatibus, et viribus revocatis, nomen sanctum tuum, instaurata protinus sanitate, benedicat. Per.

Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, qui fragilitatem conditionis nostræ infusa virtutis tum dignatione confirmas, ut salutaribus remediis pietatis tuæ corpora nostra et membra vegetentur, super hunc famulum tuum propitius intende, ut omni necessitate corporea infirmitatis exclusa, gratia in eo pristinae sanitatis perfecta reparetur. Per.

LXX.

**ITEM ORAT. AD MISS.
Pro infirmis.**

Omnipotens sempiternæ Deus, salus æterna cre-

^a Apud Pamel. legitur: *humano generi et salutis remedium et vitam.*

^b Pamelius: *auxilium*

^c Apud eundem deest et

dentium, exaudi nos pro famulis tuis illis, pro quibus misericordiæ tuæ imploramus ^b auxilio, ut, reddita sibi sanitate, gratiarum tibi in Ecclesia tua referant actionem. Per.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui ægritudines et animorum depellis et corporum; auxilii tui super infirmos nostros ostende virtutem, ut ope misericordiæ tuæ ad omnia pietatis tuæ reparentur officia. Per.

Secreta.

Deus, sub cujus nutibus vitæ nostræ momenta decurrunt, suscipe preces et hostias famulorum ^a et famularumque tuarum, pro quibus misericordiam tuam ægrotantibus imploramus, ut de quorum periculo metuitus de eorum salute lætemur. Per.

Postcommun.

B Deus infirmitatis humanæ singulare præsidium, auxilii tui super infirmos nostros ostende virtutem, ut ope misericordiæ tuæ adjuti, Ecclesiæ tuæ sanctæ representari mereantur. Per Dominum nostrum.

LXXI.

ORAT. PRO REDDITA SANITATE.

Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, qui benedictionis tuæ gratiam agris infundendo corporibus, facturam tuam ^d multiplicas pietatem custodis, ad invocationem nominis tui benignus assiste, et hunc famulum tuum ^e liberatam ægritudinem et sanitatem donatam dextera tua erigas, virtute confirmes, potestate tuearis, Ecclesiæ tuæ sanctis-que altaribus tuis cum omni desiderata prosperitate restituas. Per Dominum nostrum.

LXXII.

**ORAT. INTRANSIBUS IN DOMO,
Sive benedictio.**

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et famulos tuos, quos charitatis visitamus officiis, gratiæ tuæ largitate locupleta, ut in eorum prosperitate continua gaudeamus. Per Dominum.

Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, et humilitatis nostræ officiis gratiæ tuæ visitationis admisce, ut quorum adimus habitacula, tu in eorum tibi cordibus facias manare. Per Dominum nostrum.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et hanc domum serenis oculis tuæ pietatis illustra; descendat super habitantes in ea gratiæ tuæ larga benedictio, ut his manufactis cum salubritate manentibus, ipsi tuum semper sint habitaculum. Per Dominum.

Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, ut si qua sunt adversa, si qua contraria in hac domo famuli tui illius, auctoritate Majestatis tuæ pellantur. Per Dominum nostrum.

LXXIII.

ITEM ORAT. AD MISSAS.

Protector in te sperantium Deus, et subditarum

^d Idem: *multipliei pietate.*

^e Rectius apud Pamelium: *liberatum ægritudine et sanitate donatum.*

tibi mentium custos, habitantibus in hac domo famulis tuis propitius adesse dignare: veniat super eos spirante a te benedictionis ubertas, et pietatis tuæ repleti muneribus, in tua gratia et in tuo nomine læti semper exultent. Per.

Protector fidelium, Deus, et subditarum tibi mentium frequentator, habitantibus in hac domo famulis tuis propitius adesse digneris, ut quos nos humana visitamus solitudine, tu divina munias cōtestate. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, quæsumus, preces et hostias famulorum tuorum, et muro custodiæ tuæ hanc domum circumda, ut, omni adversitate depulsa, sit hoc semper domicilium incolomitatis et pacis. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem a famuli tui illius, quam tibi offert pro votis et desideriis suis atque et pro incolomitate domus suæ, placatus suscipias deprecamur: pro quo in hac habitatione auxilium tuæ Majestatis deprecor, ut mittere ei digneris angelum tuum sanctum, ad custodiendos omnes in hac habitatione. Per.

Postcommun.

Omnipotens sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus, prætende super hos famulos degentes in hac domo spiritum gratiæ salutaris, et ut complaceant tibi, Deus, in veritate tua perpetuum eis rorem tuæ benedictionis effunde. Per.

Omnipotens sempiterne Deus, insere te officiis nostris, et in hanc manentibus domum præsentis tuæ concede custodiam, ut familiæ tuæ defensor ac totius habitaculi hujus habitator appareas. Per.

LXXIII.

ORAT. SUPER VENIENTES IN DOMO.

Deus humilium visitator, qui nos fraterna dignatione consolatoris, prætende societati nostræ gratiam tuam, ut per eos, in quibus habitas, b tuumque nobis sentiamus adventum. Per.

Deus, qui nobis in famulis tuis præsentis tuæ signa manifestas, mitte super nos spiritum charitatis, ut in adventu fratrum conservorumque nostrorum gratia nobis tuæ largitatis augeatur. Per Dom.

LXXV.

BENEDICT. AQUÆ SPARGENDÆ IN DOMO.

Deus, qui ad salutem humani generis maxime quæque sacramenta in aquarum substantia condidisti, adesto invocationibus nostris, et elemento huic multimodis purificationibus præparato virtutem tuæ benedictionis infunde, ut creatura mysteriis tuis serviens ad abjiciendos dæmones morbosque pellendos divinæ gratiæ sumat effectus. Ut quicquid in loci in c domibus fidelium hæc unda resperserit,

A careat immunditia, liberetur d a noxia; non illic resedeat spiritus pestilens, non aura corrumpens; abscedant omnes insidiæ latentes inimici; et si quid est quod incolomitati habitantium invidet aut quieti, aspersione hujus aquæ effugiat, ut salubritas per invocationem tui nominis e expedita, ab omni sit impugnatione defensa. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

LXXVI.

ITEM ALIA.

Exorcizo te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus, et Spiritus sancti. Omnis virtus adversarii, omnis incursio diaboli, omne phantasma, omnem inimici potestatem eradicare et effugare ab hac creatura aquæ. Unde exorcizo te, creatura aquæ, per Deum verum, et per Deum vivum, per Deum sanctum, et per Dominum nostrum Jesum Christum, ut efficiaris aqua sancta, aqua benedicta, ut ubique effusa fueris, vel aspersa, sive in domo, sive in agro, effuges omnem phantasmam, omnem inimici potestatem, Spiritus sanctus habitet in domo hac. Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem.

Item ad consparsum faciendum.

Exaudi nos, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, et mittere dignare angelum tuum sanctum de cælis; qui custodiat, foveat, protegat, visitet et defendat omnes habitantes f in hunc habitaculum famuli tui illius; et præsta, quæsumus, ut sanctificatio sit domui hujus nostræ introitus. Donet cunctis intra eum habitu constitutis divinarum beatitudine largitatem, dominis ac familiæ gubernaculum, ad custodiendam obedientiam et irreprehensibilem disciplinam, infantibus bonæ indolis gratiam, adultis immaculatam adolescentiam, senibus sanctam seriæ conversationis ætatem, omnibusque longam ac sibi placitam senectutem; et ita patrocinantibus sanctis perenni domui huic beatitudinem præstet, ut jugi super eam angelicæ protectionis custodia perseveret. Per Dominum.

Post hæc benedicit sal, et dicit:

D Exorcizo te, creatura salis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, qui te per Heliseum in g aqua mitti jussit, ut sanaretur sterilitas; qui divini oris sui voce discipulis ait: Vos estis sal terræ; et per Apostolum inquit: Cor vestrum sale sit conditum. Ideoque efficere sale exorcizatum, ut omnes qui te sumpserint sis eis animæ tutamentum, atque huic domui in remissione peccatorum, in sanitate mentis, in protectione animæ, in confirmatione salutis, ad expellendas et excludendas omnes dæmonum tentationes. In nomine Dei Patris omnipotentis et Jesu

a Adde: Domine.

b Apud Pamelium: tuum nobis.

c Pamelius: domibus, vel in locis.

d Idem: a noxia.

e Apud eundem: expedita.

f Pamelius: in habitaculo.

g Pamelio: aquam.

Christi Filii ejus, qui venturus est judicare sæculum A
per ignem. Per.

*Deinde mittit ipsum sal in aqua et exufflas in eo,
» dicit :*

Deus, qui ad salutem humani generis maxima
quæque sacramenta in aquarum substantia condidi-
sti. Et cætera sicut superius scriptum est.

Hic mittit vinum in ipsa aqua, et benedic eam, dicit :

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus,
exaudi precem meam, sicut exaudire dignatus es
famulum tuum Moysen in mare Rubro hoc quod
Pharao in populo tuo exercebat, ipse marinus exer-
citus negaretur. Sic et Heliseus sacerdos cum po-
pulus tuus aquam gustare non posset, eo quod esset
amara, salem accepit, et projecit ad exitus aqua-
rum, et benedixit eam, et dixit : Sanavit Dominus
aquas istas ; non erit ex eis moriens, neque infir-
mans, et sanæ sunt aquæ illæ. Ita tu, Domine,
dignare sanare aquas istas, ut ubicumque adsparsæ
fuerint per angulos domus, ubi inimicus celatus
fuerit, statim areptus effugiat ; et sit illi, Domine,
hæc aqua adsparsionis velut cilibanus ardens ignis
inextinguibilis. Sit nobis, Domine, hæc aqua ad-
sparsionis aqua virtutis, aqua refrigerans diaboli
ritu, ut liberati hospitalis agamus tibi, Domine Pa-
ter omnipotens, laudes et gratias. Per Dominum
nostrum.

*Post hæc mittit oleo sanctificato in aqua, et sic
aspargis ea cum hyssopo per domus.*

ORAT. PRO ASPAR. AQUÆ.

Deum omnipotentem, fratres charissimi, in cujus C
domum mansiones multæ sunt, supplices * deprecamur
ut habitaculum istum una cum habitatoribus
benedicere atque custodire dignetur, tenebras ab
ea repellat, lumen infundat, nullam sevientem adver-
sario tribuat potestatem ; sed propria Deo dicata sit
domus, ut nullam in ea inimicus licentiam habeat
nocendi, per virtutem et nomen Domini nostri Jesu
Christi, qui venturus est judicare sæculum per
ignem. Per Dominum.

Benedic huic domui, Domine, benedic dominis
domus hujus ; respice de cælo, et vide oculis mise-
ricordiæ tuæ ; aperi aures pietatis tuæ, et inclina
super habitaculo isto atque habitatoribus suis, et
mitte custodem angelum in circuitu supplicantum,
qui in lateribus domus istius jugiter excubet, et ad
custodiam illius perpetuo perseveret, ejus sit obum-
bratio, salus omnium, et patrocinium, beatitudo
cunctorum. Per Dominum nostrum.

Benedic, Domine, hanc domum et omnes habitan-
tes in ea, sicut benedicere dignatus es domum
Abraham, Isaac et Jacob, ut in his parietibus ange-
lus lucis inhabitet : sentiant in ea commanentes ro-
re cæli abundantiam, et per indulgentiam latentur
pacifici atque securi ; mittas ad eos angelum pacis
qui introitum nostrum exitumque custodiat. Per.

* Apud Menardum : aquam.

b Adde : et.

c Lege : deprecamur.

d Apud Pameliū : comminatio.

LXXVII.

ITEM ORAT. PRO FULGORIBUS.

Omnipotens sempiternæ Deus, parce metuentibus,
et propitiare supplicibus, ut post noxios ignes nu-
bium et vim procellarum, in materiam transeat lau-
dis communicatio^d potestatis. Per Dominum.

Deus, sub cujus imperio nihil non verbo regitur,
nihil non oratione mutatur, parce metuentibus, pro-
pitare supplicibus, ut post^e innoxios ignes nubium
et turbines procellarum, in materiam transeat lau-
dis comminatio potestatis. Per.

LXXVIII.

BENEDICT. AQUÆ EXOREM.

Ad fulgura.

Exorize te, creatura salis et aqua, in nomine B
Domini nostri Jesu Christi Nazareni Filii Dei vivi :
ut sis purgatio et purificatio in his locis in quibus
aspersa fueris, ad effugandos et erraticos spiritus,
omnemque nefariam vim diaboli pellendam, et om-
nes figuras et minas phantasmatis Satanæ extermi-
nandas, et fulgura et sidera quæ missa videntur in
hanc arborem, non hominibus, aut pecoribus, aut
frugibus noceant, sed abscedant et fugiant per in-
vocationem nominis Domini nostri Jesu Christi, et
Spiritus sancti, qui venturus est judicare vivos et
mortuos, et omne sæculum per ignem. Per.

LXXIX.

ORAT. IN AREA NOVA.

Omnipotens sempiternæ Deus, multiplica super
nos misericordiam tuam, et preces nostras benignus
exaudi, ut in hac area fameli tui illius Spiritum tuum
sanctum Paraclytum mittere digneris ; et veniat
operatæ benedictionis ubertas, ut repleti^f de fru-
gibus tuis in tuo nomine et in tua gratia læti semper
exultent. Per Dominum.

Multiplica, Domine, super nos misericordiam
tuam, et preces nostras propitius exaudire dignare,
sicut exaudisti famulum tuum regem David, qui te
in area hostias offerendo^g placavit, iram avertit, in-
dulgentiam impetravit. Ita veniat, quæsumus, spe-
ratæ benedictionis ubertas, ut, repleti frugibus tuis,
de tua semper misericordia gloriemur. Per Dominum.

LXXX.

ITEM ORAT. IN MONASTERIO.

Deus, qui renunciantibus sæculo mansionem pa-
ras in cælo, dilata sanctæ hujus congregationis ha-
bitaculum temporale celestibus bonis, ut fraterni-
tatem teneant compagine charitatis unanimiter ;
continentiæ idæ præcepta custodiant sobrii, simpli-
ces, et quieti, gratis sibi datam gratiam fuisse cogno-
seant ; concordet illorum vita cum nomine ; pro-
fessio sentiatur in opere. Per.

Suscipe, Domine, preces nostras et mûro custodiæ
hæc sanctum ovile circumdâ, ut, omni adversi-
tate depulsa, sit hoc semper domicilium incolumita-

* Menardus : noxios.

f Pameliū : frugibus tuis, sine de.

g Sic emendavimus ex eodem, cum perperam it
exemplari legatur : placuit.

is et pacis. Per Dominum nostrum Jesum Christum et Spiritus sancti lucem in nos semper accende.

stum.

LXXXI.

ORAT. IN DOMO ANCILLARUM DEI.

Ingredientes, Domine, in hoc tabernaculum ancillarum tuarum tibi servientium, angelo tuo visitante, custodias, et ab hujus sæculi adversitatibus defendas. Donâ eis, propositum mentis; ut tibi exhibeant pudicellam castitatis; adjuva contra vitia certantes, et victoriæ sumant coronam ad te pervenientes. Per.

LXXXII.

ORAT. PRO RENUNCIANTIBUS SÆCULO.

Præsta, Domine, quæsumus, famulis tuis renunciantibus sæcularibus pompis, gratiæ tuæ januas aperire, qui, despecto diabolo, confugiunt sub titulo Christi. Jube venientes ad te sereno vultu suscipere, ne de eis inimicus valeat triumphare. Tribue eis brachium infatigabile auxilii tui; mentes eorum fidei forica circumda, ut, felici muro vallati, mundum se gaudeant evasisse. Per.

LXXXIII.

ORAT. PRO EO

Qui prius borbam tondit.

* Deus, ejus providentiam creatura omnes crementes adulta congaudet, propitius super hunc famulum tuum juvenilia ætatis decorem lætantes et florem primis auspiciis adtendentem adesto; in omnibus tuæ protectionis muniatur auxilium, ævo longiore provectus, et præsentis vitæ præsidii gaudeat et æternis. Per Dominum nostrum.

LXXXIV.

ORAT. AD MATUTINAS

Gratias agimus, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui nos, transacto nobis spatio, ad matutinas horas perducere dignatus es; quæsumus ut ^b donis nobis diem hunc sine peccato transire, quatenus ad vespertum gratias referamus. Per.

Exurgentes de cubilibus nostris, auxilium gratiæ tuæ matutinis, Domine, precibus imploramus, ut, discussis tenebris vitiatorum, ambulare mereamur in luce virtutum. Per Dominum.

Matutina supplicum vota, Domine, propitius intueri, et ^c occultis cordis nostri remedio tuæ clarifica pietatis, ut desideria tenebrosa non teneant, quos lux cælestis gratiæ reparavit. Per Dominum nostrum.

Te lucem veram, et lûis Auctorem, Domine, deprecamur, ut digneris a nobis tenebras depellere vitiatorum, et clarificare nos lucē virtutum. Per.

Auge in nobis, Domine, quæsumus, fidem tuam,

* Apud Menardum rectius legitur: *Deus cujus Spiritu creatura omnis adulta congaudet, etc., juvenili ætatis decore lætantes, etc., ut in omnibus tuæ protectionis muniatur auxilio, etc.*

^b Pamelius: donec.

^c Apud eundem: occulta.

^d Adde: Dominum.

Deus, qui diem discernis a nocte, acius nostros a tenebrarum distingue caligine, ut semper quæ sancta sunt meditantes, in tua jugiter laude vivamus.

Per.

Deus, qui diem discernis a nocte, acius nostros a tenebrarum distingue caligine, ut semper quæ sancta sunt meditantes, in tua jugiter laude vivamus. Per.

Emitte, quæsumus, Domine, lucem tuam in cordibus nostris, ^e et mandatorum tuorum luce ^f perpetua, et in via tua ambulantes, nihil patiamur errorum. Per Dominum.

Veritas tua, quæsumus, Domine, luceat in cordibus nostris, et omnis falsitas destrudatur inimici. Per.

Gratias agimus inenarrabiles pietati tuæ, omnipotens Deus, qui nos, depulsa noctis caligine, ad dei hujus principium perduxisti, et, abjecta ignorantie cæcitate, ad cultum tui nominis atque scientiam revocasti: ^h in labe sensibus nostris omnipotens Pater, ut, in præceptorum tuorum lumine gradientes, te duces sequamur et principem. Per.

Deus, qui tenebras ignorantie verbi tui luce depellis, auge in cordibus nostris virtutem fidei, quam dedisti, ut ignis, quem gratia tua fecit accendi, nullis tentationibus possit extinguī. Per.

Sensibus nostris, quæsumus, Domine, lumen sanctum tuum benignus infunde, ut tibi semper simus devoti, cujus sapientia creati sumus, ei providentia gubernamur. Per.

LXXXV.

ORAT. AD VESPERUM.

Omnipotens sempiternus Deus, vespere, et mane, et meridie, Majestatem tuam suppliciter deprecamur, ut, expulsis de cordibus nostris peccatorum tenebris, ad veram lucem, quæ Christus est, nos facias pervenire. Per Dominum nostrum.

Deus, qui illuminas noctem, et lumen post tenebras facis, concede nobis, ut hanc noctem sine impedimento Satanae transeamus, atque matutinis horis ad altare tuum recurrentes, tibi Deo gratias referamus. Per Dominum.

Inlumina, quæsumus, Domine, tenebras nostras, et totius noctis insidias repelle propitius. Per.

Tuus est dies, Domine, et tua est nox: concede Solem justitiæ permanere in cordibus nostris ad repellendas tenebras cogitationum iniquarum. Per Dominum.

Vespertinae laudis officia persolverentes, clementiam tuam, Domine, humili prece deposcimus, ut ⁱ nocturnis insidiatoris fraude, te protegente, vincamus. Per.

Propitiare, Domine, vespertinis supplicationibus nostris, et fac nos sine ulla reatu matutinis tibi laudes præsentare. Per Dominum nostrum.

Oriatur, Domine, nascentibus tenebris, aurora

* Menardo: ut.

^f Apud eundem: *percepta in via.*

* Menardus: erroris.

^h Pamelius: illabere.

ⁱ Rectius apud Pamelium: *nocturni insidiatoris fraudes.*

^j Pamelius: laudibus præsentari.

justitiæ, ut ^a peracto diei, tibi suppliciter gratias agentes, etiam mane dignanter respicias vota solventes. Per.

Gratias tibi ^b agemus, Domine, custoditi per diem; gratias tibi exsolvimus, custodiendi per noctem: re-præ-senta nos, quæsumus, Domine, matutinis horis incolumes, ut nos omni tempore habeas laudatores. Per.

LXXXVI.

ORAT. ANTE CIBUM.

Refice nos, Domine, donis tuis, et opulentia tua largitate substanta. Per.

Reficiamus, Domine, de donis et datis tuis, et tua benedictione satiemur. Per.

Protege nos, Domine Deus noster, et fragilitati nostræ necessariam præbe substantiam. Per Dominum nostrum.

Benedic, Domine, dona tua, quæ de tua largitate sumus sumpturi. Per.

Deus, qui nos ad delicias spiritales semper invitasti, da benedictionem super dona tua, ut ea quæ in tuo nomine sunt edenda, sanctificata percipere mereamur. Per Dominum.

Tua nos, Domine, dona reficiant, et tua gratia consoletur. Per Dominum nostrum.

LXXXVII.

ORAT. POST CIBOS.

Satiati, Domine, opulentia tuæ donis, tibi gratias agimus pro his quæ, te largiente, ^c suscepimus, obsecrantes misericordiam tuam, ut ^d quid corporibus nostris necessarium fuit, mentibus non sit onerosum. Per.

Satiati sumus, Domine, de tuis donis ac datis; reple nos de tua misericordia, ^e qui es benedictus. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus per omnia sæcula sæculorum.

LXXXVIII.

ORAT. AD FRUGES NOVAS BENEDICENDAS.

Benedic, Domine, hos fructus novos uvæ, sive fabæ, quos tu, Domine, per rorem cæli, et inundantiam pluviarum, et tempora serena atque tranquilla, ad maturitatem perducere dignatus es, ad percipiendum nobis cum gratiarum actione, in nomine Domini nostri Jesu Christi, per quem hæc omnia, Domine, semper bona.

Item alia.

Oremus pietatem tuam, omnipotens Deus, ut has primitias creaturæ tuæ, quas aeris et pluvie temperamento nutrire dignatus es, benedictionis tuæ imbre perfundas, et fructus terræ tuæ usque ad maturitatem perducas, tribuasque populo tuo de tuis muneribus tibi semper gratias agere, ut a fertilitate terræ esurientium animas bonis affluentibus repleas, et egenus et pauper laudent nomen gloriæ tuæ. Per.

LXXXIX.

BENEDICTIO POMORUM.

Te deprecamur, omnipotens Deus, ut benedicas

^a Apud eundem: peracto diei.

^b Pamela: agimus.

^c Eidem: suscepimus.

A hunc fructum novum pomorum, ut qui esu interdictæ arboris læthalis pomi in Protoparente justæ funeris sententiæ multati sumus, per illustrationem unici Filii tui Redemptoris Dei ac Domini nostri Jesu Christi, et Spiritus sancti benedictionem, sanctificata omnia atque benedicta, depulsis atque abjectis vetusti hostis atque primi facinoris intentoris insidiis, salubriter ex hujus diei anniversaria solemnitate, diversis terræ edendis germinibus sumamus. Qui vivis et regnas in unitate.

XC.

BENEDICTIO ARBORIS.

Deus, qui hanc arboris pumma, tua jussione et providentia progenitam, nunc etiam eandem benedicere et sanctificare digneris, precamur ut quicumque ex ea sumpserit incolumes esse valeant. Per.

XCI.

ORAT. POST OBITUM HOMINIS.

Pio recordationis affectu, fratres carissimi, commemorationem faciamus cari nostri illius, quem Dominus de tentationibus hujus sæculi adsumptis, obsecrantes misericordiam Dei nostri, ut ipse ei tribuere dignetur placitam et quietam mansionem; remittat omnes lubricæ temeritatis offensas, ut, concessa venia plenæ indulgentiæ, quicquid in hoc sæculo proprius error adtulit, totum ineffabili pietate ac benignitate sua compenset. Per.

Diri vulneris novitate percussi, et quocummodo cordibus sauciati, misericordiam tuam, mundi Redemptor, flebilibus vocibus imploramus, ut cari nostri illius animam ad te datorem proprium reverentem blande leniterque suscipias; et si quas illa ex hac carnali commoratione contraxit maculas, tu, Deus, inoleta bonitate clementer deleas, pie indulgeas, oblivione in perpetuum tradas, atque hanc eandem laudes tibi cum cæteris reddituram; et ad corpus quandoque reversuram sanctorum tuorum coetibus adgregare percipias. Per Dominum.

Tu nobis, Domine, auxilium præstare digneris, tu opem, tu misericordiam largiaris; spiritum etiam famuli tui illius ac cari nostri, vinculis corporalibus liberatum, in pace sanctorum tuorum recipias, uti locum pœnalem, et gehennæ ignem, flammamque tartari in regione viventium evadat. Per eum qui tecum vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti. Per.

D Suscipe, Domine, animam servi tui illius ad te revertentem de Ægypti partibus proficiscentem ad te. Emitte angelos tuos sanctos in obviam illius, et viam justitiæ demonstra ei. Aperi ei portas justitiæ, et regelle ab ea principes tenebrarum; agnosce depositum fidele quod tuum est. Suscipe, Domine, creaturam tuam, non ex diis alienis creatam, sed a te Deo solo, vero et vivo, quia non est Deus præter te solum, et non est secundum opera tua. Lætifica, Domine, animam servi tui illius; clarifica, Domine, famulum tuum; ne memineris iniquitatum ejus an

^d Apud eundem: quod.

^e Pamela: quia tu es.

tiquarum et ebrietatum, quæ suscitavit furor male desiderii; licet enim peccavit, Patrem, et Filium, et sanctum Spiritum tamen non negavit, sed credidit, et zelum Dei habuit, et Deum fecisse omnia ad-oravit.

Suscipe, Domine, animam servi tui *illius* reverentem ad te; vestem cælestem indue eam, et lava eam sanctum fontem vitæ æternæ; ut inter gaudentes gaudeat, et inter sapientes sapiat, et inter martyres coronatos conseat, et inter patriarchas et prophetas proficiat, et inter apostolos Christum sequi studeat, et inter angelos et archangelos claritatem Dei pervideat, et inter paradisi rutilos lapides gaudium possideat, et notitiam mysteriorum agnoscat, et inter cherubin et syraphin claritatem Dei inveniat, et inter viginti quatuor seniores cantica canticorum audiat, et inter lavantes stolas in fonte luminis vestem lavet, et inter pulsantes pulsans, portas cælestis Hierusalem apertas reperiatur, et inter videntes Deum facie ad faciem videat, et inter audientes auditu cælesti cælestem sonum exaudiat. Suscipe, Domine, servum tuum *illum* in æternum habitaculum, et da ei requiem et regnum, id est Hierusalem cælestem, ut in sinibus patriarcharum nostrorum, id est Abraham, Isaac, et Jacob collocare digneris; et habeat partem in prima resurrectione, et inter surgentes resurgat, et inter suscipientes corpora in die resurrectionis corpus suscipiat, et cum benedictis ad dexteram Dei Patris venientibus veniat, et inter possidentes vitam æternam possideat. Per Dom.

Antiqui memores chyrographi, fratres carissimi, qui primi hominis peccato et corruptioni addicta est humana conditio, sub cujus lege sibi unusquisque formidat, quod aliis accidisse videat, omnipotentis Dei misericordiam deprecemur pro spiritu cari nostri *illius*, cujus hodie depositio celebratur, ut eum in æterna requie suscipiat, et beata resurrectione re-præsentet. Per Dominum.

Deus, qui iustis supplicationibus præsto es, qui pia vota dignaris intueri, da famulo tuo *illi*, cujus diem depositionis hodie officia pia præstamus, cum sanctis atque electis tuis beati muneris portionem. Per Dominum.

Dic. cap. In memoria æterna.

Item orat. antequam ad sepulchrum deferatur.

Deum iudicem universitatis, Deum cælestium, et terrestrium, et infernorum, Dominum deprecemur pro spiritu cari nostri *illius*, uti eum Dominus in requiem collocare dignetur, et in parte primæ resurrectionis resuscitet. Per Dom. nostrum.

Te, Domine sancte, Pater omnipotens, æternæ Deus, supplices deprecamur pro spiritu famuli tui *illius*, quem ab originibus hujus sæculi ad te arces-sire præcepisti, ut digneris, Domine, dare ei locum lucidum, locum refrigerii et quietis. Liceat ei trans-ire portas infernorum et vias tenebrarum; maneat-que in mansionibus sanctorum, et in luce sancta, quam olim Abraham promissisti et semini ejus: nul-

A lam læsionem sustineat anima ejus, sed cum magnus dies ille resurrectionis ac remunerationis advenerit, resuscitare eum digneris, Domine, una cum sanctis et electis tuis; donec ei delicta atque peccata usque ad novissimum quadrantem, tecumque immortalita-tis vitam et regnum consequatur æternum. Per Do-minum nostrum.

Omnipotentis Dei misericordiam, dilectissimi fra-tres, deprecemur, cujus judicio aut nascimur, aut finimur, ut animam fratris nostri *illius*, quem Do-mini pietas de incolatu mundi hujus transire præce-pit, requies æterna suscipiat, et eam beata resurre-ctione præsentet, et in sinibus Abraham, Isaac et Jacob, collocare dignetur. Per.

Deus, qui universorum creator et conditor es, qui cum sis tuorum beatitudo sanctorum, præsta nobis petentibus ut animam fratris nostri *illius*, corporis nexibus absolutam, in prima sanctorum tuorum re-surrectione facias præsentari. Per.

Item orat. ad sepulchrum, prius quam sepeliatur.

Oremus, fratres carissimi, pro anima cari nostri *illius*, quem Dominus de laqueo hujus sæculi liberare dignatus est, cujus corpusculum hodie sepulturæ traditur, ut eum Domini pietas inter sanctos et elec-tos suos, id est, in sinu Abraham, et Isaac, et Jacob, collocare dignetur, et partem habeat in prima resur-rectione, quam facturus est, orantibus sanctis. Per Dominum nostrum.

Opus misericordiæ tuæ est, Pater omnipotens, æternæ Deus, rogare pro aliis, qui nobis non suffici-mus; suscipe, Domine, animam servi tui *illius* re-vertentem ad te. Adsit ei angelus testamenti tui Mi-chael. Libera eam, Domine, de principibus tenebra-rum, et de locis pœnarum, ne jam ullis primæ nativi-tatis vel ignorantie confundatur erroribus; agnoscat-ur a tuis, et misericordia bonitatis tuæ ad locum refri-gerii et quietis in sinum transferatur Abraham. Per Dominum nostrum.

Redemptor animarum Deus, æternitatem concede defunctis, neque vacuari passionis triumphum mundi morte patiaris. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas in sæcula sæculorum.

Item orat. post sepulturam.

D Debitum humani corporis sepeliendi officium fide-lium more complentes, Deum, cui omnia vivunt, fide-liter deprecemur, ut hoc corpus a nobis in infirmitate sepultum, in virtute et ordine sanctorum resuscitet, et ejus animam sanctis et fidelibus jubeat aggregari; cuique in judicio misericordiam tribuat; quemque morte redemptum, debitis solutum, Patri reconcilia-tum, boni Pastoris humeris reportatum, in comitatu æterni Regis perenni gaudio et sanctorum consortio perfrui concedat. Per Dominum nostrum.

Omnipotens æternæ Deus, qui humano corpori ad te ipso animam inspirare dignatus es, dum te jubente, pulvis pulveri rursus redditur, tu imaginem tuam cum sanctis et electis tuis æternis sedibus præ-cipias sociari. Per Dominum nostrum.

Obsequiis autem rite celebratis, membris ex fere-
tro depositis, tumultu ex more composito, post Israel-
lis exitum ex Aegypto, deprecemur clementiam Dei
Patris pro anima cari nostri *illius*, quem Dominus
de laqueo hujus mundi liberavit, incubris lethali
cuique possis ubique est, et potestas innumerabilis
habens divitias spirituales, animæ hujus subveniat
sublimis Dominus, ut ardore careat æterni ignis,
adeptura perpetui regni refugium coram suo rege :
gratificet in gaudio genitali in sublimi solio Patrum
prælectorum, in medio splendoribus sanctorum, in
sede majestatis, magno in lumine, in regione in
regno vivorum. Per.

Commendatio animæ.

Commendamus tibi, Domine, animam fratris no-
stri *illius* : precamur propter quam ad terras tua
pietate descenderas, patriarcharum tuorum sinibus
insinuare non renuas, sed miserere migranti in tuo
nomine de hac instabili et tam incerta sempiternam
illam vitam ac lætitiæ in cælestibus : præsta, Salva-
tor mundi. Qui cum Patre vivis Dominator, et regnas
Deus in unitate Spiritus sancti in sæcula.

Item alia.

Deus, apud quem omnia morientia vivunt, cui non
pereunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in
melius, te supplices deprecamur, ut suscipi jubeas
animam famuli tui *illius* per manus sanctorum an-
gelorum deducendam in sinum amici tui patriarchæ
Abrahæ, resuscitandam in die novissimo magni ju-
dicii ; et quid de regione mortali tibi contrarium
contraxit, fallente diabolo, tua pietate ablue indul-
gendo. Per.

XCII.

ITEM MISSA PRO DEFUNCTO SACERDOTE.

^a Deus, inter apostolicos sacerdotes famulum tuum
illum pontificem fecisti dignitate vigere, præsta,
quæsumus, ut eorum quoque ^b et perpetuo adgrege-
tur consortio. ^c

Preces nostras, quæsumus, Domine, quas in famuli
tui *illius* depositione deferimus, propitiatus exaudi,
ut qui nomini tuo ministerium fidele dependit, per-
petua sanctorum societate lætetur. Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, pro anima famuli et
sacerdotis tui *illius*, quas offerimus hostias, ut cui
pontifice donasti meritum, dones et præmium. Per
Dominum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro depositione
famuli et sacerdotis tui *illius* deferimus, quæsumus,
Domine, placatus intende ; pro qua Majestati tuæ
supplices fundimus preces, ut eum in numero tibi
placantium censi facias sacerdotum. Per.

Postcommun.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et

^a Apud Menardum : *Deus qui inter.*

^b Menardus : *perpetuo sine et.*

^c In marg. : *Per.*

animam famuli tui *illius* episcopi in vivorum regione
æternis gaudiis jubeas sociare. Per Dominum.

XCIII.

ITEM ALIA PRO SACERDOTE

Præsta, quæsumus, Domine, ut anima famuli tui
illius episcopi, quam in hoc sæculo commorantem
sacris muneribus decorasti, cælesti sede gloriosa
semper exsultet. Per Dominum nostrum.

Deus, cujus misericordiæ non est numerus, suscipe
pro anima famuli tui *illius* episcopi preces nostras, et
lucis et lætitiæque in regione sanctorum tuorum so-
cietatem concede. Per.

Secreta.

Suscipe, Domine, quæsumus, hostias pro anima
famuli tui *illius* episcopi, ut cui pontifice donasti
præmium, dones et meritum. Per Dominum.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, quam
tibi offerimus pro anima famuli tui *illius* episcopi,
quæsumus, Domine, placatus accipias, et cum præ-
sulis apostolicæ dignitatis, quorum est secutus
officium, habere tribuas sempiternæ beatitudinis
portionem ; diesque nostros.

Postcommun.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut anima
famuli tui *illius* episcopi in congregatione justorum
æternæ beatitudinis jubeas esse consortem. Per Do-
minum nostrum.

XCIV.

ITEM ALIA PRO SACERDOTE SIVE ABBATE.

Deus, qui famulum tuum *illum* sacerdotem atque
abbatem et sanctificas unctione misericordiæ tuæ, et
adsumpsisti consummatione felici, suscipe propiti-
us preces nostras, et præsta ut sicut ille tecum est me-
ritis, ita a nobis non recedat exemplis. Per Domi-
num.

Omnipotens sempiterne Deus, Majestatem tuam
supplices exoramus, ut famulo tuo *illi* abbati atque
sacerdoti, quem in requiem tuam vocare dignatus
es, dones sedem honorificatam, et fructum beatitudi-
nis sempiternæ, ut ea quæ in oculis nostris docuit et
gessit, non iudicium nobis pariant, sed profectum
attribuant, ut per quo nunc in te gaudemus in terris,
cum eodem apud te exultare mereamur in cælis.
Per.

Secreta.

Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut anima
famuli tui *illius* abbatis atque sacerdotis per hæc
sancta mysteria in tuo conspectu semper clara con-
sistat ; quæ fideliter ministravit. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro anima fa-
muli tui *illius* abbatis atque sacerdotis offerimus,
quæsumus, Domine, placatus intende ; pro qua Ma-
jestati tuæ supplices fundimus preces, ut eam in
numero sanctorum tuorum ^d placantium facias di-
gnanter adscribi, diesque nostros.

^d Legendum : *tibi*, ut ponitur in sequenti oratione
infra actionem, col. seq.

Postcommun.

Prosit, quæsumus, Domine, animæ famuli tui illius sacerdotis misericordiæ tuæ implorata clementia, ut ejus, in quo speravit et credidit, æternum capiat, te miserante, consortium. Per Dominum.

XCIV.

ORAT. AD MISSAM.

In natale sanctorum, sive agenda mortuorum.

Beati martyris tui illius, Domine, quæsumus, intercessione nos protege: et animam famuli tui illius sacerdotis sanctorum tuorum junge consortiis. Per.

Adjuva nos, Domine Deus noster, beati tui illius precibus exoratus, et animam famuli tui illius sacerdotis in beatitudinis sempiternæ lucis constitue. Per.

Secreta.

Suscipe, quæsumus, Domine, hostias placationis et laudis, quas tibi in honore sancti martyris tui illius, nomini tuo consecrandas deferimus, et pro requie famuli tui illius sacerdotis tibi suppliciter immolamus. Per.

Infra action.

Hanc igitur oblationem, quam tibi in honore sancti martyris tui illius, vel pro requie famuli tui illius sacerdotis offerimus, quæsumus, Domine, placatus intende; pro qua Majestati tuæ fundimus preces, ut eam in numero sanctorum tibi placentium facias dignanter adscribi. Quam oblationem.

Postcommun.

Ascendant ad te, Domine, preces nostræ, et animam famuli tui illius gaudia æterna suscipiant, ut quem fecisti adoptionem participem, jubeas hereditatis tuæ esse consortem. Per Dominum.

XCVI.

MISSA PRO DEFUNCTO SUPER BAPTIZATO.

Deus, qui ad cælestis regnum nonnisi renatis per aquam et Spiritum sanctum pandis introitum, multiplica super animam famuli tui illius misericordiam tuam; et cui donasti celerem et incontaminatum transitum post Baptismi sacramentum, da ei et æternorum plenitudinem gaudiorum. Per.

Alia.

Deus, qui omne meritum vocatorum donis tuæ bonitatis anticipas, propitiare animæ famuli tui illius, quæ in finem istius vitæ regenerationis unda mundavit; et quem fecisti non timere de culpa, fac gaudere de gratia. Per.

Secreta.

Propitiare, Domine, supplicationibus nostris pro anima famuli tui illius; pro qua tibi offerimus sacrificium laudis, ut eam sanctorum tuorum cō consortiare digneris. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus, Domine, pro anima famuli tui illius, benignus adsume, eumque regenerationis fonte purgatum, et periculis

A vitæ hujus exitum, bestorum numero digneris inse-rere spirituum. Quam oblat.

Postcommun.

Propitiare, Domine, animæ famuli tui illius, ut quem in finem istius vitæ regenerationis fonte mundasti, ad cælestis regni beatitudinem facias pervenire. Per.

XCVII.

ITEM ALIA MISSA

Deus, cujus bonitatis nullus est numerus, quia semper misericordia tibi est causa miserendi, exaudi pro illius famuli tui anima supplicantes, ut illum gratia tua sicut donavit baptismo, ita donet et regno. Per.

B Deus, qui cælestis regni nonnisi renatis pandis introitum, auge super animam famuli tui illius gratiæ tuæ dona, ut quæ ab omnibus est purgata peccatis, a nullis sit aliena promissi. Per.

Secreta.

Oblationes nostras, quæsumus, Domine, propitius intende, quas tibi offerimus pro anima famuli tui illius; et cui donasti baptismi sacramentum, da ei æternorum plenitudinem gaudiorum. Per.

Postcommun.

Ascendant ad te, Domine, preces nostræ, et animam famuli tui illius gaudia æterna suscipiant, ut quem fecisti adoptionis participem, jubeas hereditatis tuæ esse consortem. Per.

XCVIII.

ORAT. AD MISS. PRO DEFUNCT.

Cujus desiderantibus penitentiam, et minime consecutus.

Si quis penitentiam petens, dum sacerdos venit, fuerit officium linguæ prius, constitutum est ut si idonea testimonia hoc s dixerunt: et ipse per motus, aliquos satisfacit, sacerdos impleat omnia circa penitentem, ut moris est.

Item ad missas.

Omnipotens et misericors Deus, in cujus humana conditio potestate consistit, animam famuli tui illius, quæsumus, ab omnibus absolve peccatis, ut penitentiae fructum, quem voluntas ejus optavit, præventus mortalitatis non perdat. Per.

Secreta.

D Satisfaciat tibi, Domine, quæsumus, pro anima famuli tui illius sacrificii præsentis oblatio, et peccatorum veniam, quam quæsit, inveniat; et quod officio linguæ implere non potuit, desiderante penitentiae compensatione, percipiat. Per Dominum.

Infra action.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offert famula tua illa pro anima famuli tui illius, cujus depositionis diem illum celebramus, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, et ineffabili pietate concedas ut quod exequi præventus conditione mortali, ministe-

^a Lege: tuæ supplices fundimus.

^b Castigandum est ita: adoptionis.

^c Pamelius: consortio sociare.

^d Apud Pamelium legitur: Defunctis desiderantibus penitentiam, et minime consequentibus.

^a Pamelio: venerit.

^f Eidem: officio.

^g Idem: dixerint.

^h Eidem: mortalitate.

ⁱ Apud eundem: desideratæ

rio linguæ non potuit, mereatur indulgentiam sem-
pteram, quæ in ejus mente non defuit penitendi.
Quam oblat.

Postcommun.

Deus, a quo speratur humani corporis omne quod
bonum est, tribue per hæc sancta, quesumus, ut
sicut animæ famuli tui illius penitentia velle do-
nasti, sic indulgentiam tribue miseratus optatam.
Per.

XCIX.

ORAT. PRO DEFUNCTIS LAICIS.

Item unius defuncti.

Omnipotens sempiternus Deus, cui nunquam sine
spe misericordiae supplicatur, propitiare animæ fa-
muli tui illius, ut qui de hac vita in tui nominis con-
fessione decessit, sanctorum tuorum numero facias
adgregari. Per.

Secreta.

Propitiare, quesumus, Domine, animæ famuli tui
illius, pro qua tibi hostias placationis offerimus; et
quia in hac luce fide mansit catholica, ei in futura
vita ejus retributio condonetur.

Secreta.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro requie et
anima famuli tui illius offerimus, quesumus, Do-
mine, placatus accipias, et tua pietate concede ut,
mortalitatis nexibus absolutam, inter fideles tuos
habere constituas portionem. Per.

Postcommun.

Praesta, quesumus, omnipotens Deus, ut animam
famuli tui illius, ab angelis lucis susceptam, in præparatis
habitaculis deduci facias beatorum.
Per.

C.

IN AGENDA PLURIMORUM.

Praesta, quesumus, Domine, animabus famulo-
rum famularumque tuarum misericordiam sempi-
ternam, ut, mortalibus nexibus expeditas, lux eas
aeterna possideat. Per.

Alia.

Deus, cui soli competit medicinam præstare post
mortem, tribue, quesumus, ut animæ famulorum
famularumque tuarum, ab omnibus exitæ peccatis,
in electorum tuorum societatibus adgregentur. Per.

Secreta.

Hostias tibi, Domine, humili placatione deferi-
mus, ut animæ famulorum famularumque tuarum
per hæc placationis officia perpetuam misericordiam
consequantur. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro requie et
animabus famulorum famularumque tuarum offeri-
mus, quesumus, Domine, propitijs intueri, et con-
cedere ut et mortuis prosit ad veniam quod cunctis
viventibus præparare dignatus es ad medelam. Quam
oblationem.

^a Pamelius: luce in fide.

^b Lege: infra actionem.

^c Ita correctum ex Pamento.

Postcommun.

Inveniant, quesumus, Domine, animæ famulorum
famularumque tuarum omnium in Christo quiescen-
tium lucis aeternæ consortium, qui, in hac luce po-
siti, tuum consecuti sunt sacramentum. Per.

CI.

ITEM ALIA MISSA.

Fidelium Deus omnium conditor et Redemptor,
animarum famulorum famularumque tuarum re-
missionem cunctorum tribue peccatorum, ut indul-
gentiam, quam semper optaverunt, pijs supplicatio-
nibus consequantur. Per Dominum.

Majestatem tuam, Domine, supplices exoramus,
ut animæ famulorum famularumque tuarum, ab
omnibus, quæ per humanitatem commiserunt, exu-
tæ, in tuorum censeantur sorte justorum. Per.

Secreta.

Hostias, quesumus, Domine, quas tibi pro ani-
mabus famulorum famularumque tuarum offerimus,
propitiatus intende, et quibus fidei Christianæ
meritum contulisti, dones et præmium. Per Dom.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro commemo-
ratione animarum in pace dormientium suppliciter
immolamus, quesumus, Domine, benignus accipias,
et tua pietate concede ut et nobis proficiat hujus pie-
tatis affectus, et illis impetret beatitudinem sempi-
ternam. Per.

Postcommun.

Animabus, quesumus, Domine, famulorum famu-
larumque tuarum illi oratio proficiat supplicantium,
ut eas et a peccatis exuas, et tuæ redemptionis fa-
cias esse participes. Per.

CII.

ITEM ALIA MISSA.

Animas, quesumus, Domine, famulorum famu-
larumque tuarum misericordiam concede perpe-
tuam, ut eis proficiat in æternum, quod in te spe-
raverunt et crediderunt. Per.

Secreta.

His, quesumus, Domine, placatus intende mune-
ribus; et quod ad laudem tui nominis supplicantes
offerimus, ad indulgentiam proficiat defunctorum.
Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro animabus
famulorum famularumque tuarum venerantes defe-
rimus, quesumus, Domine, placatus intende; et tua
dignatione concede ut, mortis vinculis absoluti,
transiunt mereantur ad vitam. Per.

Postcommun.

Supplices, quesumus, Domine, pro animabus
famulorum tuorum preces effundimus, sperantes ut
quicquid conversatione contraxerunt humana, et
clementer indulgeas, et in tuorum sede latantium
constituas redemptorum. Per.

^a Pamelius: animabus.

^b Idem: ut.

CIII.

ITEM ALIA MISSA

In cimiteriis.

Deus, ejus miseratione animæ fidelium requiescant famulis tuis *illis*, et *illis*, vel omnibus hic quiescentibus, da propitius veniam peccatorum, ut, a cunctis reatibus * absolutis, sine fine lætentur. Per.

Alia.

Omnipotens, sempiternæ Deus, annue precibus nostris ea quæ poscimus, et dona omnibus, quorum hic corpora requiescunt, refrigerii sedem, quietis beatitudinem, luminis claritatem; et qui peccatorum suorum pondere prægravantur, eis supplicatio commendet Ecclesiæ. Per.

Secreta.

Pro animabus famulorum tuorum ^b et *illorum*, et hic omnium dormientium hostiam, Domine, suscipe benignus oblatam; ^c et hoc sacrificio singulari vinculis horrendæ mortis ^d exuta, vitam mereantur æternam. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus, Domine, pro tuorum requie famulorum et famularum *illi* et *illis*, et omnium fidelium catholicorum orthodoxorum in hac basilica in Christo quiescentium, et qui in circuitu hujus ecclesiæ tuæ requiescunt, quæsumus, Domine, placatus accipias, ut per hæc salutis humanæ subsidia in tuorum numero redemptorum sorte perpetua censeantur, diesque nostros. Per.

Postcommun.

Deus, fidelium lumen animarum, adesto supplicationibus nostris, et da omnibus quorum corpora hic quiescunt refrigerii sedem, ^e quietem, beatitudinem, luminis claritatem. Per Dominum.

CIIII.

ITEM ALIA MISSA.

Adesto, quæsumus, Domine, pro animabus famulorum famularumque tuarum, et omnium hic quiescentium, ut si quæ carnales maculæ in eis de terrenis contagiis inhæserunt, miserationis tuæ venia deleantur. Per.

Inclina, quæsumus, Domine, aures tuas ad preces nostras, pro quibus misericordiam tuam supplices exoramus, ut animas famulorum famularumque tuarum in pacis ac lucis regione constituas, et sanctorum jubeas esse consortes. Per.

Secreta.

Munera, quæsumus, Domine, quæ tibi pro requie et animabus famulorum famularumque tuarum omnium in Christo quiescentium offerimus, ad earum redemptionem proficiant. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, quam tibi pro defunctis offerimus, quæsumus, Domine, propitius accipias,

* Pamelio : absoluti.

^b Apud eundem : *illorum*, et *illorum*.

^c Pamelius : ut hoc sacrificio.

^d Idem : exuti.

^e Eidem : quietis.

A et miserationis tuæ argitate concedas, ut ab omnibus, quæ per terrenam conversationem traxerunt, his sacrificiis emundentur. Per.

Postcommun.

Multiplica, Domine, super animas famulorum famularumque tuarum misericordiam tuam; et cui donasti baptismi sacramentum, da eis æternorum plenitudinem gaudiorum. Per.

CV.

Item missa in depositione defuncti tertii, septimi tricesimi dierum, vel annualem.

Adesto, quæsumus, Domine, pro anima famuli tui *illius*, ejus in depositione sua officium commemorationis impendimus, ut si qua eum sæcularis macula invasit, aut vitium mundiale infecit, dono tuæ pietatis indulgeas et extergas. Per Dominum nostrum.

Quæsumus, Domine, ut famulo tuo, ejus septimum obitus sui diem commemoramus, sanctorum atque electorum largire consortium, ^e et rore misericordiæ tuæ perennis infunde. Per.

Deus indulgentiarum, Domine, da famulo tuo *illi* ejus anniversarium depositionis diem commemoramus, refrigerii sedem, quietis beatitudinem, luminis claritatem largiari. Per.

Secreta.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris; et hæc oblationem quam tibi offerimus ob diem depositionis septimi, vel tricesimi pro anima famuli tui *illius* placatus ac benignus adsume. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, quam tibi offerimus pro anima famuli tui *illius*, ejus depositionis diem septimum vel tricesimum celebramus, quod, deposito corpore, animam tibi Creatori reddidit, quam dedisti; pro quo petimus divinam clementiam tuam, ut, mortis vinculis absolutus, transitum mereatur ad vitam. Per.

Postcommun.

Omnipotens sempiternæ Deus, conlocare dignare corpus et animam et spiritum famuli tui *illius*, ejus diem septimum, vel tricesimum, sive depositione celebravimus, in sinibus Abraham, Isaac, et Jacob, ut cum dies agnitionis tuæ venerit, inter sanctos et electos tuos eum resuscitare præcipias. Per.

CVI.

ITEM ORAT. AD MISS.

Pro salute vivorum.

Prætede, Domine, ^b misericordiam tuam famulis et famulabus tuis, dexteram cælestis auxilii, ut to toto corde perquirant, et quæ digne postulant adsequantur. Per.

Secreta.

Propitiare supplicationibus nostris, et hæc oblationes famulorum famularumque tuarum, ^c quam tibi

^a Apud Menardum : Domine, famulo.

^b Menardus : et rore misericordiæ tuæ perennem.

^c Apud Pamelium duo hæc verba, misericordiam tuam, omittuntur.

^d Pamelius : quas.

pro incolumitate eorum offerimus, benignus adsume, **A**
 * ut nullius sit irritum votum, nullius vacua postula-
 tio; præsta, quæsumus, ut quod fideliter petimus
 efficaciter consequamur. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum fa-
 mularumque tuarum, quam tibi offerimus ob devo-
 tionem mentis eorum, pius ac propitius elementis
 vultu suscipias; tibi supplicantes libens protege,
 dignanter exaudi, et æterna eos protectione con-
 serva, ut semper in tua religione lætantes, instanter
 in sanctæ Trinitatis confessione fide catholica perse-
 verent; diesque nostros.

Postcommunio.

Da famulis et famulabus tuis, quæsumus, Do-
 mine, in tua fide et sinceritate constantiam, ut, in
 charitate divina firmati, nullis tentationibus ab ejus
 integritate veillantur. Per Dominum.

Contestatio.

N Per Christum Dominum nostrum. Per quem sa-
 lus mundi, per quem vita omnium, per quem
 resurrectio mortuorum. Per ipsum te, Domine, sup-
 pliciter deprecamur, ut anima famuli tui illius, cujus
 diem illum celebramus, indulgentiam largiri perpe-
 tuam digneris, atque, contagiis mortalitatis exutam,
 in æternæ salvationis partem restituas cum angelis
 et archangelis.

Explicit liber Sacramentorum. Deo gratias.

Sicut navigantibus dulcis est portus,
 Sic scriptori novissimus versus.

* Apud eundem: et ut.

INCIPIT AD PŒNITENTIAM DANDAM.

Dicis psalmum vi totum; et iterum dicis: Oremus.
Et incipiens psalm. cii, usque: Renovabitur sicut
aquila juvenus. Dicis deinde psalmum quinquagesi-
mum; post hoc, oratio sequitur.

Deum omnipotentem ac misericordem, qui non
 vult mortem peccatorum, sed ut convertantur et vi-
 vant, fratres carissimi, supplices deprecemur, ut
 converso ad viam rectam famulo suo illo, misericor-
 diæ suæ veniam propitiatus indulgeat; et si qua
 sunt culparum suarum omnium vulnera, quæ post
 sacri lavaeri unda contraxit, ita in hac publica con-
 fessione delicta sapientur, ut nulla in eum ultra ci-
 catricum signa remaneant. Per Dominum nostrum.

Deus, justorum gloria, misericordia peccatorum,
 da huic famulo tuo illi plenam indulgentiæ veniam,
 et pœnitentiæ loco exoratus indulge, ut qui præle-
 rita peccata deplorat, futura mala non sentiat, neque
 jam ulterius lugenda committat. Dimitte ei, Domine,
 omnia crimina, et in semitis eum justitiæ placatus
 reinstaura, ut securus mereatur deinceps inter tuos
 benemeritis currere, et ad pacis æternæ præmia
 pervenire. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

Domine Deus omnipotens sempiternæ, qui pec-
 catorum indulgentiam in confessione celeri posuisti,
 succurre lapsis, miserere confessis, ut quos delictor-
 um catena constringit, miseratio tuæ pietatis absol-
 vat. Per Dominum.

ANNO SÆCULI VI INCERTO

ARMENIUS ET HONORIUS,

VULGO DICTI MONACHI.

NOTITIA HISTORICA

Qui sint monachi isti, incertum. Facile crederem
 Theophilum, cui directa est sequens fidei confes-
 sio, esse patriarcham Alexandrinum, nisi viri illu-
 stris titulus, qui ei tribuitur, potius comiti quam
 episcopo conveniret. Si tamen id de Theophilo pa-
 triarcha interpretari placeret, hæc confessio tribui
 posset Ammonio monacho et fratribus ejus, quos
 Longos fratres appellabant. Horum enim fidem su-
 spectam reddere contendebat Theophilus Alexandri-
 nus. Quanquam potius Latinis monachis quam Græ-

cis prædicta confessio assignanda videtur. Sed hæc
 conjecturæ sunt. In Codice Augiensi grandi et præ-
 claro reperitur ista confessio cum aliis antiquorum
 Latrum confessionibus, eorumque expositionibus in
 orationem Dominicam. Inter illas porro confessio-
 nes exstat Breve fidei, quod Faustinus presbyter
 Luciferianus Theodosio imperatori direxit post li-
 bellum supplicem a Sirmundo editum; quod Breve
 eruditus Quesnelius vulgavit in li. tomo operum san-
 cti Leonis.

INCIPIT

DILIGENTIA BB. MONACHORUM ARMENII ET HONORII *

DE LIBRIS CANONICIS VETERIS ATQUE NOVI TESTAMENTI, SED ETIAM CONFESSIO FIDEI CATHOLICÆ
 QUAM BREVITER VIRO ILLUSTRIS THEOPHILO DIREXERUNT.

Inter cætera et ad locum divinarum Scripturarum
 Testimoniis introducti, Patrem, et Filium, et Spi-
 ritum sanctum, tres personas coæternas, coæquales,
 unius substantiæ, unum Deum pia fidei credulitate

confitemur atque veneramur. Et quoniam Deum Pa-
 trem, Deum Filium, Deumque Spiritum sanctum in
 Scripturis divinis legimus, atque secundum dogma
 catholicum et apostolicum confitemur. Absit a nobis

* Forsan, Ammonii.

a longe repellatur gentilis erroris impietas, ut utrum in una deitate personarum tres deos fateri videatur. Absit, absit hoc a nobis, et procul a piis mentibus excludatur. Nos enim, juxta sanctæ (ut ostendimus) Scripturæ auctoritatem, nominum tantummodo ac personarum distinctionem in Trinitate facimus. Cæterum deitatem unam indivisibilem, inenarrabilem, incapabilem, incomprehensibilem confitemur, quia ipsa est in Patre, ipsa est in Filio, ipsa est in Spiritu sancto una et perfecta divinitas. Non enim tres deos dicimus, qui unam divinitatem habemus; neque obliiti sumus Scripturam dicentem: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Dominus unus est; et rursum: Dominus tuus ipse est in celo sursum, et in terra deorsum, et non est alius nisi ipse.* Et ideo denique cum gentibus aut hæreseis numerum in deitate non facimus, neque cum Judæis mysterium Trinitatis negamus, sed confitemur existere Patrem, existere Filium, existere Spiritum sanctum, in personarum proprietate unitatem deitatis, in Trinitate credentes atque venerantes, id est, personas Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unum Deum esse confitemur. Et ideo Deus omnipotens, quia ante omnia initia, et ante omnia principia et ante omnia sæcula, omnipotentem, coæternum sibi, sine ullo omnino initio, genuit Filium. Genuit enim, non creavit, neque fecit, quoniam neque factura, neque creatura est, sed coæternus, coæqualis Filius Patri et Spiritui sancto ab omnibus catholicis confitebitur. Qualiter autem secreto illo et inenarrabili consilio sit genitus, nullus catholicus prorsus debet hoc proloqui, neque mente vel qualibet cogitatione concipere, cum propheta aperitissime increpans dixerit: *Generationem autem ejus quis enarrabit? Deus est ergo Pater, Filius Dei est Christus, id est, unctus, eo quod in nostro sæculo unctus sit oleo lætitiæ præ consortibus suis.* Jesus, eo quod salvator est omnium nostrorum credentium. Dominus, ob quod majestatis est Dominus, qui etiam pro nobis crucifixus est. Verbum, eo quod ex persona Patris loquitur propheta: *Eructavit cor meum Verbum bonum.* Virtus, eo quod omnia quæ sunt in celo, et in terra, et in mari, et in his quæ in eis sunt, ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Sapientia, eo quod omnia in sapientia facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Lux, eo quod in hoc mundo venit, sicut et ipse dixit: *Ego sum lux mundi.* Veritas, eo quod in illo nihil mendacii sit. Via, eo quod per ipsum accessum habemus ad Patrem. Vita, eo quod in ipso vivificati ex mortuis in hac

A qua nunc sumus carne resurgimus. Rex, eo quod ipse est Rex regum, et dominus dominantium. Sacerdos, eo quod ipse est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Brachium, eo quod sua excellentia et fortitudine nos de manu mortis liberavit. Dextera, eo quod nihil in illo sinistræ sit. Retia, eo quod in mundum, tanquam in mare, veniens, majestate sua complexus est et elegit nos. Lapis, eo quod positus est in caput anguli, et continet duos parietes, Vetus atque Novum Testamentum. Fundamentum, eo quod redemptio et salus nostra sit, sicut Apostolus ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Christus Jesus.* Aquila, eo quod ad cælestem altitudinem de terrena humilitate remeavit. Leo, eo quod victor est diaboli, sicut scriptum est: *Absorpta est mors in victoria.* Vitulus, eo quod hostia pro nobis voluntarie obfatus et immolatus est. Homo, eo quod unus in utriusque naturis manentibus, id est, deitatis et humanitatis, homo Christus Jesus est. Agnus, eo quod innocens pro nobis condemnatus, passus, crucifixus, ac mortuus est, et tertia die resurrexit atque abstulit peccata mundi. Gigans, eo quod gemina in eo substantia est, id est, Verbi et carnis, et virtutis et fortitudine sua omnia transcurrit. Vermis, eo quod sine coitu et semine conceptus et de Virgine natus est. Speculum, eo quod est absque macula vel ruga, quippe imago deitatis. Janua, eo quod per ipsum ingredimur ad vitam æternam. Sponsus, eo quod virgo de Virgine natus Ecclesiam sibi immaculatam copulavit. Pastor, eo quod discernit agnos ab hædis et utriusque in resurrectione secundum meritum reddit. Panis, eo quod ipse sit panis vivus qui de cælo descendit. Vitis, eo quod ejus sanguine potamur in remissionem peccatorum. Forma Dei, eo quod æqualis est Patri et Spiritui sancto in eadem substantiæ divinitate. Fons, eo quod ipse est fons vite, qui nobis plenitudinem gratiæ donavit in generationem baptismatis. Ignis, eo quod ipse est qui in columna nubis patribus nostris apparuit et in rubo Moysi, et nos ignivit eloquio.

Omnipotens vis trina Deus Pater optime rerum,
Quo generante natus sine semine, tempore, matre,
Ortu, fine, loco, vel membris post caro natus,
Permittens cerni multo quoque nomine dictus:
Spes, ratio, via, vita, salus, sapientia, mens, mors,
Index, porta, gigans, rex, gemma, propheta, sacerdos,
Messias, sabaoth, rabbi, sponsus, mediator,
Virgo, columba, manus, petra, Filius, Emmanuel, lux,
Vinea, pastor, ovis, pax, radix, vitis, oliva,
Fons, Elos, panis, agnus, vitulus, leo, Jesus,
Verbum, homo, rete, lapis, Dominus, Deus, omnia Christi.
[stus.]

SANCTUS CARILEFUS,

SACERDOS ET MONACHUS, ANISOLENSIS ABBAS PRIMUS.

VITA SANCTI CARILEFI,

AUCTORE B. SIVIARDO ABBATE ANISOLENSI QUINTO.

(Mabill. Act. SS. Ben. t. I.)

Prologus auctoris.

Constat veterum fuisse morem ut sui temporis viros per scripturarum suarum monumenta posteritati commendarent, eorumque dicta memoratu digna vel facia, aut literis traderent, aut picturae committerent; vel certe aere, seu marmore, laborioso atque spectabili opere effligerent, id studii habentes, ut quaeque ad sui notitiam utilia, vel cognitu digna, vel aestimarentur imitanda, eorum industria ad successorum suorum perducerentur notitiam, quatenus nec suo tempore indevoli, nec posteritati apparerent inoficiosi. Haec cum ita sint, nobis quoque verendum est ne militum Christi fortia facta atque imitanda tropaea, quibus in nostro saeculo emicuerunt, silentii carcere premamus, sed succedenti profutura aetati, vel mediocri stylo mandemus. Unum enim a pluribus Christi fortissimis praelatoribus Dominus nostro attribuit aeo Carilefum^a nomine, cujus inclytam vitam, multorum utilitati profuturam, ipso opem ferens, suscepimus chartulae contradendam. Et quanquam tanto operi existimus impares, utpote quibus et tenuis adest facundia, et ingenii perangusta copia, satius tamen rati sumus vel exiliter dicere quae novimus, vel paucula, quam cum servo pigro et negligenti pro retenta Domini pecunia subire taciturnitatis stipendia. Dat etiam Dominus loquendi incitamentum, qui praecipit ora aperire, et ea ne elingua remaneant, Spiritus sancti gratia promittit adimplere.

Ipsae ergo nobis orandus est, ut qui servi sui ad-

A jutor existit ad bona peragenda quae praecipit, sit et nobis adjutor ad narranda quae in eo peregit, quo scilicet tenerior aetas cognoscens veteranorum Christi militum laboriosa pro Christo certamina, seu quae propriis laboribus adepti sunt praemia, veluti palaestrici agonistae certaminis fortissimi, oleo imitationis paternae peruncti, fortiores reddantur ad toleranda contra spirituales nequicias acerba discrimina. Quae singula ad Divinitatis gloriam referuntur, quae tantum meritorum famulis suis tribuit praerogativam. Corda etiam torpentia manu commotionis suae, ut evigilent, pulsant, ut pudeat eos non imitari quos similes sui aliquando noverint, utpote quibus et caro ex eadem materia constiterit, et anima aequae a Deo cunctis bona inserta sit.

B Sed quia invalidi reddimur, nostris exigentibus desidiis, ad eorum sequenda vestigia, vel narremus utcumque quae de eis miranda cognovimus, ut vel per hoc nos in sui consortium adsciscant, si operum quorum illi existere factores, nos inveniamur vel qualescunque narratores. Quod opus non aggredimur nostra praesumptione, sed sacrorum Ecclesiae praesidentium episcoporum jussione. Injungitur namque nobis ut jam dicti beatissimi Carilefi Vitam quoquo modo describamus, qui tempore Childeberti praeminentissimi regis floruit, atque in castris sanctae Ecclesiae tanquam strenuus miles contra potestates aereas, clypeo fidei protectus, spicula doctrinae contorsit, fulmina miraculorum emisit.

VITA INCIPIT.

Principe itaque supra dicto et germano ejus Clotario rempublicam regni Francorum gubernantibus, ut se habet talium usus rerum, monarchiam regni sui in duo dividerunt; ita tamen, ut in amore germanitatis manente unitate, unusquisque eorum potiretur regni sui ab alterutro tradita portione. Movente etiam successionis amore, connubia studuerunt inire. Quorum Clotarius Radegundem natione Turingam, pietatis insignitam moribus, sibi ascivit reginam. Quae postea, exactis in ejus copula aliquot annorum curriculum, Pictavum petiit, atque in suburbio ejusdem civitatis animabus Christum desiderantibus semet spectabilem reddidit. Ibi, quantum sibi posse

C fuit, superiorum conversationi propinquans, vocante hora mortalibus praefinita, terrae quod suum erat reliquit, animam autem consortio angelorum sociandam, quibus et diutinis laboribus se sociam praebebat, misit. Iis quidem qui adhuc domibus luteis praesident, excubias sui corporis cum sudore relinquens aemulationis, angelicis vero coetibus admisceri festinans, mortalia liquit, et immortalis Sponso, cui jamdudum conjungi ardebat, sese conjunxit. Inclytus vero rex Childebertus Ulrogotham meritis venerandam reginam sibi matrimonio copulavit. Quo tempore, praedictus Christi famulus Carilefus in Arvernensi territorio, parentibus secundum saeculi est

^a *Mss.*, Karileffum.

dignitatem clarissimis ortus. Qui quanquam nobilitatis clarerent titulis, accessit tamen huic nobilitati animus clientelæ devotissimus dominicæ, quæ eos, obunbrata sæculi dignitate, potiore donavit claritudine.

Susceperunt itaque sibi donatum Dei famulum, et tenerioribus quidem adhuc morantem in annis studiosè nutrierunt. At vero appellente eo tempora quæ studiis sunt habilia discendis, doctrinæ gratia in monasterium, cui Menate vocabulum est, mittitur, ubi, Domino comministratore, et litterarum facundiam et sanctæ conversationis suscepit normam. Videns namque ejusdem loci devotos Christi famulos, alterutrum in ejus charitate sese præcedere festinantes, et ut eum alius verbo, alius instrueret exemplo laborantes, ipsum vero tanquam bonam terram suscepto divini verbi fenore, quo centuplicatam redderet sementem. Nempe quanquam immaturitas temporis juveniles repromitteret annos, gravitas tamen interior lascivos compresserat motus. Et quanquam calletet intelligentiæ sapientiæque acrimonia, veluti ad omnia invalidus, humilitate magistra, a senioribus studebat expetere consulta; et quæque ex eorum ore audiebat, veluti oracula sibi divinitus emissa, summopere studebat servanda. Interea, cum iis diu operam daret exercitiis, veluti in gymnasio exercitatus cœlesti, cupiebat tandem aperto sese credere campo, et singulari contra diabolium dimicare certamine, eremiticam scilicet appetens vitam, in qua solus cum solo dextram consereret, et faultrice Divinitate hostem protervum humilitatis protereret armis. Hæc eo intra se diutius volvente, et debita cum cautela qualiter sibi agendum esset deliberante, quadam die vir spectabilis vitæ et per cuncta laudabilis, ejusdem cœnobii monachus, Avitus nomine, ei colloquutionis gratia adfuit. Erat namque isdem de quo sermo agitur vir, quanquam minus clarus secundum perituram sæculi dignitatem prosapia, meritorum tamen præditus summorum prærogativa. Dum ergo inter se opportuna colloquia serunt et divini epulas verbi palato mentis degustant, codicem sancti Evangelii textum gestantem aperiunt, oblatamque oculis lineam, quæ prima fronte occurrit, lingua recitant, mente pertractant. Erat namque hujusmodi: *Qui plus diligit patrem aut matrem aut fratres aut sorores quam me, non potest meus esse discipulus, et non est me dignus.* Cœpere itaque veluti animalia munda cibum hunc dente discretionis terere, et quia se plus ad arduam conversationem hæc verba sectandam admonerent commentari; ubi, scilicet, vacui parentum sollicitudine, alieni a cognatorum notitia, solo brachio intentionis cœlestis sanctique desiderii vitia carnis libere possent contere.

Itaque evestigio Petrum secuti apostolum, qui, voce jubentis audita, protinus, retibus navique relictis, Domini secutus est itinera, beatus Avitus claves cellarii cum cingulo revinctas clanculo abbatis sui supposituit cervicali. Erat namque tunc temporis rei fru-

mentariæ apothecisque præpositus monasterialibus. Sicque tandem, ruptis deliberationum morulis, pedem a monasterio extulere, et destinatum iter corpore cœpere. Emenso itaque non multo a monasterio itinere, Ligeris adiere fretum. Quod navi concessa Christoque propitio facile transiecerunt, et in suburbium Aurelianense devenerunt. Audita autem præstantissimi viri et Deo amabilis Maximini fama, qui in iisdem locis cohortibus monachorum in cœnobio Miciacensi degentium præerat, citissime ad eum visendum convolaverunt. Idem namque præclarus meritis vir Maximinus a Clodovei regis et reginæ ejus Clotildis liberalitate fundum acceperat, in quo sibi suisque cœnobium construxerat, et in eo spiritali philosophiæ tunc temporis operam dabat. Qui ut sanctorum cognovit adventum virorum, et ardentem circa Dei culturam affectum, protinus eis et secum habitandi facultatem, et fratrum attribuit societatem.

Ipsi vero, nequaquam oblitii suæ propositum intentionis, haud retro aciem mentis retorsērunt, vel tepiditati aut ignaviæ manus dederunt; sed, tanquam evangelico manum imponentes aratro, mentis obtutibus ad bravium supernæ vocationis intendebant, castigabantque corporis sensus a sinistris affectibus, ac studebant eos venustate sacrorum actuum exhibitionibus, studioque illis erat et opere sese reddere conspicuos et sermonibus saluos. Erat in eorum operibus videntium admiratio et in sermonibus gratiæ oblectatio. Reddebat namque eos castitas floridos, fides invictos, mentis puritas simplices, splendor vitæ laudabiles. Præponebatur ab eis cunctis quæ diligi possunt in dilectione Dominus, et propriæ dilectioni nullo modo supponebatur proximus. Erat illis humilitas non modo verborum vel habitus, sed totus ipsorum veritate conditus erat actus, ita ut quicumque eos viderent, in eorum studiis velut pictura spiritali verba Domini picta putarent quibus ait: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me.*

Interea vir pie recordationis Maximinus, ubi comperit eorum studia, circa theoricæ^a anhelare appetitum, vitamque per orationum instantiam, vigiliarum assiduitatem, precum pernoctationem, ad supernum aspirare conventum, studuit ambos sacerdotali insignire dignitate, cujus voluntati divina provisione prosper cessit eventus. At^b devotissimi Christi famuli, nimio flagrantés amore, nec satisfieri suo in his desiderio cernentes, remotius sibi habitaculum judicarunt perquirendum. Ad quam rem non illos fluctivaga incitabat levitas, sed Domini excitabat voluntas, Christoque placendi inextinguibilis cupiditas. Erat namque illud studii, ut quia annosum jam transegerant in cœnobitali conversatione cursum, attingere anachoritale certamen^c mererentur, ne qua illis deesset perfectio, quam eis demonstrabat Patrum recitata lectio. Itaque ab eodem quoque loco pedem referentes, vastas expetunt Perthæi saltus

^a Al., theoricæ.

^b Al., interea.

^c Al., singulare.

solitudines. Quas peragrantes, inter opaca quæque nemorum et lustra abditiſſima ferarum, obvium se tulit eorum conspectibus fertilis locus; qui tunc Placius dictus, at nunc vocabulo Cellæ sancti Aviti cognoscitur insignitus. Sane ut amœna Divinitatis potentia in eorum cordibus uberrimum monstraret fluere sancti Spiritus rivum, eis fontem aperuit aquæ viventis, ne qua illi qui gratia sancti Spiritus potabantur interius, necessitate gravarentur exterius. Quem fontem beatissimus Carileſus manu sua, ut aquæ retentor esset, terrestri circumdedit edificio, et hæcenus ob amorem illius a devotis non ignobili legitur operculo. Quem locum tanquam Domini provisione sibi delectum complexi, in eo stationem colloant, diesque complures in sanctæ Trinitatis devotione continuant.

Cum vero et tempora eis divinis studiis mancipia in eodem loco protelarentur, et odor eorum notitiæ atque operum circumquaque divulgaretur, fama beatissimi Aviti aures supradicti regis occupavit, probata veridica Salvatoris sententia dicentis: *Nemo accendit lucernam, et in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant.* Jussu itaque ipsius inclyti regis, et basilica in eodem loco fabricatur, opibusque regiis datur, nec non cœnobium præparatur, quatenus lychnus sanctæ Ecclesiæ nequaquam fulvis occultetur in tenebris, sed cunctis sanctæ Ecclesiæ filiis sui radios spargeret luminis.

Beatus autem Carileſus (prout moris est sanctis viris prospera vitare, sinistra ob custodiam sui appetere) in his charissimum sibi relinquens locis Avitum, carne ab ejus præsentia in interiora recessit eremi, cum tamen ei inextricabilibus esset devinctus nexibus animi. Neque enim Divinitas probabat duos ani exercitus inclytos duces uni debere præesse canæ, cum pluribus uter eorum sufficere posset. Itaque, assumpto secum suo commilitone Daumero, conservoque iidem Gallo, pedem vertit in partes Cenomanicæ urbis. Tandemque divertit in locum, veterum vocabulo Casa-Gayani nuncupatum, situm in parochia Labrocinensi, prope quem locum defluit Anisolæ omnis, qui hæcenus, nomen ipsius fluvii mutans, eodem quo ille nuncupatur nomine, in quo multis admodum delituit diebus. Erat namque locus a cuiuslibet accessu secretus, in altitudine eremi a viventium conversatione remotus, sed tamen terræ fertilitate jucundus. Reperit etiam inibi fontem vivaci vena fluvium evomentem, parietesque vetusti ædificii senio habentes, dignitatem tamen pristinam ipsius operis vestigiis protestantes. Obtulit se etiam ejus conspectibus parva vitula. Cumque hæc singula lumine curioso perlustraret, inestimabili suffusus gaudio, in terram sese protinus dedit, et misericordiæ Domini, tanquam qui hæc sibi præparaverat, gratias reddebat innumeras, totis supplicans viribus ut qui ei præparaverat locum, fructus quoque operarii cœlestis sibi ibidem peragere præciperet.

^a Al.; bitericus.

A Cumque noctis spatia orationibus occupasset, in erastinum cellulam habitationis sibi et fratribus suis intra parietinas supradicti ædificii vimine lento contexit, et hinc inde agriculturæ operam dare inchoavit.

Itaque die quadam cum operi instaret cæpto, vitæque repertam tanquam voti sui adjutricem circumfodiendo, et superflua quæque resecano, excoleret, sudore laboris coactus, vestimento quod eucullam vocant exutus, quereui appendit. Inter hæc autem avicula perexigua ejus vocabulum est bitriscus^a, dum singula quaquaversum (ut ei mos est) vaga pererrat, et juxta familiarem sibi consuetudinem intima quæque qualam curiositate dictante perlustrat, vestimento se abdit, atque recedens ovum enixum reliquit. Carileſus autem devotus Christi famulus, opere diurno explicito, cum jam sol verticem

B axis declivior linqueret, et occasum tepescentibus radiis vicinum promitteret, vestimentum resumpturus arborem adit, ovumque alitis reperit. Quo viso, inestimabile gaudium cum admiratione mistum eum occupavit, totumque spatium illud, quo lucis abscessu umbra terras tenuerunt, in laudibus divinis expendit.

Cum vero jubare suo Phœbea lampas jam mundum venustaret, et, suppressis cæcæ noctis tenebris, umbrarum densitate occultata manifesta redderentur, sumpto secum germano suo Daumero, beatum Avitum petiit, de his quæ corde illius tegebantur consulturus, simulque et de loci inventi opportunitate perlaturus. Interea dum, ut moris est sanctis viris, multa multorum utilitati profutura inter eos

C vertuntur, venerandus vir, inter cætera et illud, quod ei evenerat, venerabili Avito retulit, explorare volens utrum ab eo quasi novum aliquid accidens audiretur, vel si quid hac re portendi posse videretur. Vir autem Domini Avitus se eis moveri confessus est, et quia non frustra nec casu id acciderit adjungens, ait: « O mi amantissime, et nulli postponende mortalium, Carileſe, insiste labori; non hæc quidem qualiacunque promittunt, sed editus alitis fetus, magnos loci illius futuros portendit proventus. Scito enim multo majorem ejusdem loci futurum Dominicum gregem quam quem hic cernis nobiscum consistentem. Qui, tanquam optimi milites in exercitiis Domini vitam transigentes, post laboriosos carnis triumphos, a Domino immarcescibiles laborum suorum consequuntur fructus. » Noctem itaque illam insomnem ducentes, totam eam Domini servitio dedicavere. Et nunc sermo erat eis de præsentis vitæ institutione, nunc ad futuram remunerationem locustio percurrerat; modo immortalium spirituum consortio intererat, nunc autem sanctorum virorum documenta atque exempla, nunc item ad Psalterii modulamen dulci plectro mens docta, et ad suavem Domino sonum reddendum pulsabat. His itaque actibus, totius noctis opacæ solati sunt tenebræ.

D At fatigantibus umbris, Christi miles Carileſus, repedans quo venerat, tugurio sese recepit dilecto. Erat nempe, ut jam dictum est, isdem locus secu-

rus totius externi tumultus, et tantummodo seris premixta familiarissimis animantibus pervius. Namque earum adventu sæpe visitabatur, ita ut quodammodo de eo proprie dictum videretur: *Et bestie terre pacificæ erunt tibi*. Erat namque spectabile videre bubalum, qui in ea provincia difficilis est inventus, ipse cætera animantia venientem ad eum. Et qui ante spissioribus sese locis tantum occultandum crediderat, tunc videres eum, omnis sævitie oblitum, et depositis rictibus et feralis animi pervicacia, servo Domini mitem se et tractabilem præbere, atque in morem adorantis torosam cervicem inclinare, virumque venerabilem, submoto omnis timoris angore, belluam adeuntem, lento ungue setas inter cornua sulcantem, nec non collitorios atque palearia tractantem et illam veluti familiariter mulcentem. Atque ferus ille hoc contrectatu veluti benedictione donatus, præpeti cursu (uti ei natura dictante moris est) vastas repetebat solitudines.

Inter hæc autem Childebertus Augustus, cum sibi juncta conjuge Ultrogoda omnisque comitatus frequentia, partes Cenomanicæ urbis adiit, et in villam Madualis nuncupatam devenit. Nuntiaturque ei ibi consistenti bubalum in his locis inusitatum bestiam haud longe in solitudine delitescere. Rex autem gaudio exhilaratus, jubet venatores suos præparare quæque erant necessaria bestie capiendæ, canum, scilicet, vim exacui, arcuum sagittarumque copiam sufficientem exhiberi, volens eum in crastinum venari; quæ cum celeritate omnia peracta sunt. In crastinum vero, necdum cæca nocte aufugiente, interiora salus petunt; et sicubi animantis vestigium perspiciant, mox ut sese lux representavit, terram oculo curioso pererrant. Tandem itaque signa ejus itineris diu rimata reperierunt, et acres post eum molossos ad eum insequendum fonibus absolunt. Miser autem jam jamque capiendus ad sanctum Carilefum accurrit bubalus, et quasi cui quaquaversum fuga negaretur, Domini virum quasi singulare adiit refugium. Sane venatores indicia ejus itinerum sequentes, canum etiam latratui credentes, tandem devenere ad locum ubi Sanctus, cellula propria manu ædificata, habitabat. Ibi itaque sanctum virum, et post tergum illius prædictum astantem bubalum, veluti querulum ac trementem videre. Tunc vero, insolita rei novitate turbati, nec bestiam attingere, nec sancto viro aliquam molestiam ingerere ausi sunt; sed venienti regi et sciscitanti causam morarum atque ignaviam socordiamque illis obijcienti, ita respondit: « En, inquit, uti peritiam et industria dictante consuevimus, cuncta peregrinus, bubalum ipsum reperimus, sed quadam eventus novitate percussi sumus. Invenimus namque in quodam tugurio hominem nobis incognitum, propterque ejus habitaculum bestiam consistentem, mansuetam immanem. Enimvero quia visum est nobis eundem hominem Domini esse servum, utpote cui feralia subduntur animalia, nec ejus quietem auri sumus perturbare, nec bubalum impetere. » At rex, ira permotus: « Eamus, inquit, ad locum de quo

A sermo agitur. » Euntes itaque pervenerunt ad locum, in quo Domini servus, bestia sibi famulante, Dominum exorabat.

Tunc rex, viso hoc miraculo, nequaquam Dei potentiam studuit in talibus venerari, sed, permotus indignatione, has increpando voces cepti emittere: « Unde, inquit, vobis, o incognitæ personæ, tanta præsumptionis superbia, ut mei iuris saltem, nullo concedente, ausi sitis irrumpere, aut nostræ venationis dignitatem vestra importunitate vel in aliquo mutilare? At verò vir sanctus, nequaquam oblitus vocis Domini qui ait: *Dum steteritis ante reges et principes, nolite præmeditari quid respondeatis, ego enim dabo vobis os et sapientiam, cum summa constantia et humilitatis reverentia sit ad regem*: « O rex bone, nos, quos hic vides, nequaquam despectus tui gratia aut conturbandæ venationis lustra ferarum irrumpimus et inhabitabilia loca occupavimus, sed ut familiarius atque exilus Domini occuperemur servitio, inaccessibilia hominibus loca petivimus, si quò modo placeat Divinitati ut, quia hic consortiis hominum secerimur, post lapsum mortalis vitæ, in cælo consortiis angelorum perfruamur. Rex autem, nimio felle suffusus: « Præcipio, ait, auctoritate nostra, et te et socios tuos hinc secedere, et ut deinceps nullus ex vobis hic invenitur caveat. » Tunc venerandus Carilefus nec in minimo minis conturbatus regalibus, ad implenda præcepta sese vertit, et regi dixit: « Est nobis, inclyte rex, servis tuis aliquid vini quod parva vitis hic inventa atque exalta elicit, petimusque serenitatem calicinis vestri, ut aliquantisper ejus poculo indulgeatis, quatenus alacrius tam tua nobilitas quam et comitem tuorum ad palatium redeundi habeat facultatem. » Egit enim hoc ut Scripturæ obsecundaret dicenti: *Si inimicus tuus sitierit, da ei potum; hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus*. Porro princeps isdem nimio parendo furori, non solum carbonem charitatis frigore restrinxit malitiæ, sed equum suum calcaribus verberans, et ad palatium rediret, iter arripuit.

Sed Domini larga misericordia et inexhausta potentia, quæ humiles suos, fracta superborum potentia, exaltare consuevit, latissime quanti apud eum valeret qui despectus fuerat apparuit. Nam cum rex isdem, tumore inordinato distentus, iter in redeundo accelerare vellet, equus illius, stupore repentino captus, subito constitit, et licet hinc inde cruentatus, processum regi denegavit. Inter hæc admiratio timori sociata omnes occupat, et quid facto opus esset cunctos cogitare compellit. Sed cum diu in his hæsterent, unus illorum, qui prudentia cæteris præstabat, ita ad regem loquitur: « Optime rex, si non me suspicio fallit, homo ille qui a nobis contumeliose tractatus, atque ignobiliter est compellatus, Domini esset servituti devotus; cuius virtuti hoc præstitit Dominus, ut quia a te non ut decuit est tractatus, tibi quoque ad ea quæ vis peragenda denegetur effectus. » Itaque celer ad virum Dei dirigitur nuntius, qui et de præteritis ve-

piam impetraret, et jussionem illius de iis quæ agenda forent regi deferret. Qui citissime ad locum ubi vir Dei erat devenit; orantem eum invenit, et regis necessitatem exposuit. Devotissimus autem Christi famulus, hæc audiens, Domini misericordiam se honorantem glorificavit, et regi ut ad se reverteretur humiliter præcepit, dicens: «Vade, fili, et dic regi ut revertatur.» Et quia sine benedictione recesserat ira permotus, accipiat a Domino, per famulum ejus, benedictionem, et ita revertatur ad palatium, subnota omni læsione.

Itaque ipse orationi devotissime incubuit. Apparitor vero mandata suscipiens, quam celerrime ad regem revertitur, quem uti dimiserat immobilem, et spiritualibus victum reperit nexibus, et coram eo legationis suæ verba deposuit dicens: «Optime principum, vir Domini, ad quem me tua censura ire decrevit, te ad se redire præcipit, et benedictionem ejus, qua te ipse irascendo fraudasti, ut accipias magnopere cupit.» Mirum in modum, mox ut verba servi Domini audivit rex armis terribilis, potentia singularis, comitatus frequentia pene inaccessibilis, ex quibus victus erat solutus est nexibus. Et qui voluntati Dei, quæ in sancto Dei viro habitabat, contrariet, et contraeundo semet vinciri advertit, iterum ejus nutibus parendo, ab illis, quibus arcebatur, institiis solutus, quod jubebatur implebat festinus. Itaque, absoluto equo, festine ad hominem Dei devenit rex dudum tremendus, modo tremebundus, et oculos, quos dudum, præ iræ magnitudine, cruenta obsederat nubes, nunc abluebat cor contritum, lacrymas eliciens. Cervicem quam dudum superbia reddiderat rigidam, nunc humilitas reddebatur curvam. Plantis itaque Sancti advolvitur, dextera pectus frequenter quatitur, reum se iterum iterumque fatetur, et ut a sancto viro indulgentiam pro his quæ superbiendo commiserat consequeretur, moestus implorat.

Beatus autem Carilefus, amica sibi met, humilitate commonitus, regem prostratum adjit humiliter et benigne erexit; devotissime verbis prædicationis instruxit, et ut deinceps talem levitatem imperaret commonuit. At vero princeps, iterum se vestigiis ejus submittens, loco magni beneficii habitorem se dicebat, si, beati viri munificentia, vino quod dudum nihili habuerat nunc potaretur. Ipse autem, qui animositati funditus renuntiaverat, et salutis regis solummodo sibi providendum persuaserat, celerrime, quod precabatur, fieri jussit, dicens uni suorum commilitonum: «Ocius; frater mi, vinum huc deferatur, simulque calix, quo regis voluntati a nobis obsecundetur.» Quo exemplo allato, sanctus Carilefus manu propria calicem implevit, et regi poculum porrexit. Rex vero alacri animo quod offerebatur pro dantis dignitate potius quam pro sui sapore suscepit, et osculata manu ejus ori admovit, atque eo exhausto, Divinitati gratias retulit; quod etiam comitum ejus quisque fecit. Mirumque erat videre vas perparvum in tantum exuberasse copię

A magnitudinem, ut liquor ille viteus ubertim singulis propinaretur, nec tamen detrimentum inopiæ, quousque omnes sufficienter biberent, pateretur. Sed patet non minoris fuisse meriti beatum Carilefum, nostri temporis eremitam, olim Elia atque Eliseo itidem eremiticis prophetis, quorum unus ex hydris parvula farina, tam sibi quam hospitæ suæ jussit exuberari abundanter cibaria; alter vero ex pauculis hordei panibus centum virorum exclusit esuriam.

Ignitur rege et comitibus ejus, quantum voluntas dictabat, vino exsatiatis, vasculo supra dicto nequaquam aliqua sustinente diminutionis dispendia, iterum pedibus sancti viri advolvitur, et deprecationem in hæc verba profundit. «Certum habeo, B virorum optime, te Domini inhærere culturæ, et Domini servum. Divinitatem vero tuarum in omnibus faultricem esse precum. Ideoque peto uti voto meo tuum præbeas nutum, quo, scilicet, fundi hujus Madualensis, quanta animo tuo sederit, accepta portione, cœnobium Christo adjutore fabricare debeas.» Quam petitionem, licet vir Dei diutissime refugerit, tamen regis petitio prævaluit, et ut id fieret obtinuit. Nec tamen vir Domini ampliora spatia se suscepturum ullo modo consensit, quam diurno itinere sedens asino posset obambire.

Hoc rex impetrato, veluti magno donatus præmio, benedictione postulata et accepta, reversus est ad propria. Cumque illi regresso, et penetrante domus petenti jam dicta Deo devota occurrisset regina, per ordinem ei suorum eventuum texit historia. Ipsa vero ad hæc ita respondit: «Frater, magnam cordi meo hæc quæ auditu addisco, cum timore peperere lætitiā; timeo enim tibi, domine rex, ne quid hujus rei causa offensæ apud Deum famulumve ejus incurreris. Congratulor tamen tuæ salutis, quod præ multa benignitate sua Deus noluit in præsentis suas suique famuli injurias ulcisci. Oportet te operam dare iis quæ ab eo didicisti, ne forsitan dissimulans, inobedientie atque indevotionis arguaris, et leviora evitans, deterioribus plectaris tormentis.

Inter hæc vero devotus Christi famulus, non uti moris est terrenis commodis inhiantibus, in eo exultabat, quod ei ruralium suppetebat copia fundorum; sed omnipotentissimæ collaudabat munificentiam pietatis, quæ unde pauperes aleret exulibusque ac peregrinis solamen conferret, sibi attribuerat. Volens etiam divina clementia servi sui devotionem magis magisque in sui augmentare mulcendo clientelam, cum quadam die, coactis fratribus qui secum morabantur, agriculturæ in prædio jam dicto insistere, atque rastro terram verteret (deerat namque illis arandi copia), beatus Carilefus terræ glebæ sarculo detrahens, thesaurum latentem detexit, eatenus mortalibus incognitum. Quo viso, fratres suos accersere studuit, et qualiter eos Domini misericordia consolaretur indicavit; pariterque ostendit, dicens: «En, optimi commilitones, attendite qualiter nostri misericordia Creatoris donis suis nostram exiguitatem nobilitat, cui parum est homi-

nam nos beneficiis ditare, nisi et opes terræ sinibus hactenus abditas jam incipiat contradere. Referamus itaque illi gratias, eumque tota pectoris devotione studeamus laudare, utpote qui ea quæ majora sunt, atque illi, ut sibi competit, servitium munera nobis contradidit, qui sumus membrorum ejus infima et contemptibilia. » Solo itaque prostrati, et diutissime sanctam Trinitatem in hymnis et laudum decantatione venerati, tandem assurgunt, et susceptum quem reperere thesaurum in oratorium quod dudum fabricarant transvehunt. Filius namque summi Patris Dominus Jesus Christus, cui moris est in luteis habitaculis degentibus suis famulis quæ secutura eos maneant bona demonstrare, quo scilicet uberius in amore ejus satagant ignare, et qui jusserat eis, per Evangelii oraculum, in coelis thesaurum manentem condere, dicendo : *Thesaurisate vobis thesauros in celo; ubi neque ærugo exterminat, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt et furantur*, etiam terra consistentes, terreno voluit invitare thesauro, ut perpendenter ejus pretii esset coelicus, si tanti esse poterat humanus thesaurus.

Itemque et hoc quisquam forsitan nec minus digne miretur, quia dignitatem quam in protoplasti perdidimus transgressionem, isti divinæ obtemperando voluntati recuperare valuit, non quidem adhuc donatus paradisi habitatione, sed adhuc oneratus terrea gravedine. Scimus namque eundem parentem nostrum tantæ fuisse sapientiæ, ut omnia ruris pontique atque aeris animantia ejus crederentur nutibus, et vocata illa obedientiam non detrectarent; et congrua sibi susceperent, eo imponente, nomina. Nonne reddita videtur hæc sancto viro prudentiæ, cui didicit sæva obsecundare bestia? Et cujus rictus solent bene cordati viri fugere, nunc cernere erat, etiam famuli more, ejus adhærere liminibus; et veluti discipulum assidue magistri limina terentem; moxque ut præcepta illius audisset, avia quæque cursu petentem. Est etiam illud considerandum, quod imperiosa quæ illi attributa esset peritura potestas, isti etiam misericorditer contribuerit divina Majestas. Dictum est enim illis primis in origine creatis : *Dominamini piscibus maris et volatilibus cæli et bestiis*. Ideoque præcellentissimus Carilefus, quia eum qui regalia videbatur regere sceptrâ viderat ab humana discessisse dignitate, et potius cordi humano interiisse bestialem feritatem, non oblitus suæ potestatem dominationis, freno orationem docuit eum iræ limitem imponere, et de cætero se humane civiliterque tractare, ne de illo posset dici : *Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis*.

Inter hæc vero, nec dignitatem isti video defuisse priscam, quia sicut colonis paradisi, omni suppresso laboris sudore, jussa est tellus proventum fructuum sponte ministrare, haud aliter beato viro parum quod habuit vini exiguitate oblata, didicit sese extendere ad multorum satietatem virorum. Neq̃ mi-

rum est sanctos viros ea quæ alios perdidere ignavia, propria recuperare etiam in præsentī laboris instantia, cum statuerit rerum Conditor ad eas sedes revocare illos carne solutos, in quibus sine aliquo sui status permanerent detrimento, nisi obicem se præbisset præcepti transgressio. Et quia illi humiliando sese ardent divinas exsequi jussiones, æquum est non eos multari ea quæ in transgressores lata est severitatis sententia; sed potius etiam in præsentī honorari divina munificentia.

Igitur vir Domini, quia tantis ac talibus se honoratum videbat beneficiis, magis ac magis crescebat in variarum virtutum exercitiis. Namque in eleemosynarum largitionibus semet liberalissimum exhibebat; in jejniis promptum, in vigiliis strenuum, nec non in omni plenitudine virtutum operatorem se comprobabat eximium; ita ut quodammodo singulariter sententiam Davidico ore prolatam implese videretur dicentis : *Ibunt, haud dubium sancti, de virtute in virtutem, quousque hominem exuant, et Deum Deorum in Jerusalem celesti videant*.

Interea circa illius eremi quæ sanctus vir tenuerat loca, quidam hominum rusticali opere tenuem sustentantes vitam habitabant, numero septem. Qui divino timore et amore inspirati, simulque rei novitate allecti, Dei famulum sæpius invisere curabant, et necessitatem ejus, quantum sibi posse erat, sublevabant. Sed a viro Dei thesauri ex terræ visceribus sibi traditi aliqua portione fuerant donati, quo scilicet et propriam indigentiam ejus juti solatio temperarent, et ædificandi monasterii adjuutores forent. Qui et promissionis suæ memores, et ipsi quandiu mortalibus interfuere rebus, ea quæ professi sunt opere impleverunt. Sed et nepotes eorum hactenus devotissime prædecessorum suorum exempla sectati, itidem acitare noscuntur.

Inter hæc vero cum regina Ultragoda Domini devotione nobilissima, certis nuntiis sibi deferentibus, viri domini vitæ qualitatē addidicisset, cibi scilicet parcimoniam, sed et noctium insomnietatem, nec non et vestium vilitatem, sed et super omnia clarum in Christi famulatu ac perseverantem favorem (erat namque ei etiam consuetudo, cinere et cilicio corpus obvolvare, et, quando summa exigebat lassitudo quieti indulgere, nudæ humo corpus supersternere), misit ad eum aliquos apparitorum suorum, ut suam voluntatem Domini viro significarent, loquens in hæc verba : « Rumor, dilectissimi mihi, nostras occupavit aures, virum huic venerabilem qui vicinum incolit eremum Domini esse familiarissimum, et ejus ori divinum patere aditum; unde peto ut ad eum cum summa celeritate properetis, meique desiderium animi patefaciatis, et, ut ei satisfaciatur, instantia precum vestrarum obtineatis. Magnopere enim, si voluntati effectus detur, exopto ut vultus ejus perfrui merear præsentia, et animam meam divinæ cupio commendabilem reddere clementiæ per ipsius interventionem. Quod si precibus meis anpuerit omnia fisci illius, in cujus

parte resident, prædia ei attributam, ut facultatem habeat quidquid de his voluerit agendi. »

At ministri nequaquam segniores dominæ suæ jussionis executores-ocius ad venerandum Christi famulum, voluntatem dominæ suæ aperturi, pervenerunt. Ipse autem parumper deliberans, tacite secum volabat in hunc modum cogitationem. Unde, Inquit, talia reginæ, ut tantopere me videre exoptet diutinis chameleontis coloribus incultum^a, jejuniarum squalore horridum, rurali exercitio nihil aliud quam rusticum, pannorum vilitate deformem, prudentiæ tenuitate degenerem? Novi certe, novi virulentiam veteris hostis calliditatem, qua in paradisi amenitate per femineam imbecillitatem fregit viri vigorem. Ideoque æquum est mihi cavere muliebrem aspectum, nec capiar ego laqueis inimici, inzolens aqualida eremi loca, si irretitus est suasionibus ejus ille qui paradiso fruebatur cum vitæ jucunditate etiam colloquutione divina. Itaque deliberationi cito finem imponens, nuntiis reginæ ita refert: « Ite, inquit, optimi juvenum, et dominæ vestræ hæc mea verba referite. Si quid prævaleo, pro ea exorabo; certum tamen habeat, quandiu in corpore fuero, faciem me mulieris nequaquam visurum, neque hoc cœnobium quod, Domino præcipiente, construxi, ingressui mulieris nunquam patebit. Neque enim deceat nos, qui de Christi censemur familia, vendere nostrum mulieribus aspectum, aut pro capessenda terra inimico generis humani nostram prostituere animam. Ideoque animum suum ab hac intentione submoveat, et fisci sui partem cui libuerit attribuat. Quæ consuetudo in eodem monasterio, Deo favente, hæcenus manet inconversa.

Præpropere autem ad dominam reversi famuli, responsa sibi tradita retexunt, reginamque tristitia magna afficiunt. Nec tamen illa ultra rogare apposuit, ut faciem viri Dei cerneret, eo quod et sanctum virum inquietare pertimesceret, et per rationem satisfactum sibi judicasset. Ipse vero devotus Dei famulus adeo a cunctis judicabatur reverendus, ut operum suorum clarescentibus meritis, nullos ejus voluntati conaretur reluctari. Cernebatur namque vultus ejus angelico veluti nitens aspectu; et, secundum Scripturam, vultus indicabat mentem. Aderat illi morum temperantia æqua lancei trutinata; circa exercitia dominici cultus animus devotissimus amorque inexhaustus; jam vero verba, quæ diceret, sale sapientiæ condita cernebat divinæ, omnibusque communicare sui fragrantiam odoris. Hæc omnia super fundamentum fidei Christianæ in corde suo collocaverat, Christum adhibens structuræ suæ perpetuum fundamentum, qui est vera petra, super quem omnis structura stabilita crescit in templum sancto in Domino.

Erat ei interea circa peregrinos et exsules magnus dilectionis favor, ita ut non secus quam sibi hærentibus alimoniam subministraret, tegumentaque præberet. Hujus pede cœlestis desiderii compressus succubuit amor mundi, hunc tremuit hostis antiqui pene invincibilis astutia, decipulasque suarum sero ge-

^a Al., diutius sudoribus incultum.

A multo transitilis nugarum: quia, scilicet, agonis certamen non propriæ virtutis aliquid tribuens assumpsit, sed Christi fultus auxilio, et instructus exemplo, contra hostes ejus ipso duce militavit. Roborabatur namque in eo naturalis infirmitas carnis ardore intimo charitatis, imbecillitatemque corporearum virium solabatur copla spiritualium charismatum, simulque illud apostolicum hortamentum, quia *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis*; itemque: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. Hæc atque alia sacra Scripturæ documenta, tanquam sal spiritale, fluxa mundi gaudia atque sæculi pitiuitas ab eo exsiccabant, et ad semper mansura cor illius ignibant. Hæc illius exercitatio, hæc continuata cura diabolum exstitit decertatio, donec tandem optata quiete post laboris excursum a Domino ei frui concessum est, et operis sui recompensata remuneratio.

Dum igitur beatus Carilefus multis modis agoni insudaret^b, et pene insatigabili intentione sese avidus præliator hosti protervo ad singulare quotidie certamen objiceret, agminibusque monasticis undequaque ad se confluentibus æmulamina suarum virtutum invictissima relinqueret, finis inevitabilis cunctis mortalibus ostium corpuseculi ejus cœpit pulsare, ut anima Deo dilecta diutissimam revincta catenis carceralibus, tandem libera servitutis rumpere vineola, et regi suo occurreret in gaudium ejus suscipienda. Aeri igitur febre corpore prærepto, medullæ ejus igno gemino perurebantur, et sanguinis unda per membra singula siccabatur; spiritus tamen, carnis infirmante vigore fortior reddebatur, et ad Domini faciem deprecandam, quo celerrime soluto carnis vinculo liberaretur, magis ac magis accendebatur, cupiens, secundum Apostolum, *dissolvi, et cum Christo esse*. Divinitas autem faustrix bonarum precum et rationalium susceprix vocum, ipsius preces benigne ad se admisit, et quod anxie petebat pie implevit. Denique resolutione jam vicina, cohortibus monachorum circum se assistantibus, et quæ ventura erat ei præstantibus, paulo post futuram suam eis prædixit resolutionem, et, prout possibilitas permisit, ut sui memores essent, iis verbis admonuit: « Filioli, adest mei finis irrevocabilis hora, ideoque peto ut, vestri memores, memores quoque Christi, fidem rectam ipsi servetis, neque ulla commistione adulterina eam commaculetis. Obedientiam item charitati connexam vestro in corde et opere tanquam singulare Christi imitamen constituatis, ut non tantummodo penas possitis evadere gehennales, sed etiam, Domino tribuente, percipere mereamini, veluti devotissimi milites, coronas triumphales. » His et his similibus documentis, tanquam ultimum vale fratribus dixit, et cœlicum cœlo collocandum reddidit spiritum.

Jam vero eo migrante, quæ lingua explicet, quisve stylus percurrat, qui fuerit circumstantium dolor, qui pectoris anxii singultus, et crebris pulsati pulmonum suspiriis? Qualiter loqui volentibus, atque orare nitentibus, media interrumpens verba, locutio-

^b Al., his atque hujusmodi agonibus insudaret.

nem interdixit doloris magnitudo? Etsi enim gaudebant se ad cœlos tantum præmittere patrum, Dequaquam tamen ab eo sine dolore poterant divelli, ejus verbis consueverant adhortari, et imitamine in Domini amorem subinde augmentari. Corpori autem funebria impendentes obsequia, cum magna diligentia loculum præparaverunt, et in basilica, quam ante obitum suum ipse edificavit, terræ mandaverunt. Quem locum Dominus Jesus Christus sæpissime, ad demonstrandum quem circa famulum suum habuerit favorem, mirandorum operum ostensionibus consue-

vit nobilitare. Neque enim vel ejus operis sinit brevitas, vel stylo sufficit facultas, enarrandi quot emel post illius excessum ad illius sepulcrum receperint visum, vel debilis sanitati sint redditi, sed et damones ex obsessis corporibus propulsi, nec non plurima sint mortalibus per intercessionem ejus a Domino collata beneficia. Sepultus itaque est totius boni speculum, Kalendis Julii, terra plorante, cœlo lachrymante, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI CARILEFI,

SACERDOTIS ET MONACHI,

EXEMPLAR TRADITIONIS, VEL TESTAMENTI.

(Babillon., Vet. Anal.)

Sequitur exemplar traditionis vel testamenti, quod fecit sanctus Carileffus, suadente atque hortante sancto Innocente, de monasterio Anisole sanctæ Cenomanicæ matri ecclesiæ, tempore et permissu Hildeberti regis et Vuldrogode reginæ ejus. Quod idcirco hic inserere placuit, ut si, quod absit, aliqua negligentia ipsum authenticum perditum aut concrematum fuerit, hic reperiatnr ejus exemplar insertum, per quod sciatur qualiter hoc actum fuerit, sicut in eo habetur insertum.

Dum fragilitas humani generis pertimescit, ultimum vitæ temporis subitanea transpositione ventura, oportet ut non inveniat unumquemque hominem imparatum, ne sine aliquo boni operis respectum migret de sæculo. Igitur ego in Dei nomine Carileffus, indignus sacerdos atque monachus, petraclavi de Domini misericordia pro remedium animæ meæ et remissionem peccatorum meorum, ut æternam mercedem in futurum apud Dominum consequi merear, ut aliqua cellula ac monasteriolum ædificare, adjuvante Domino, cœperam, ubicumque locum aptum invenirem. Dum hæc cogitans et mente revolvens, ubi hoc facere poteram, querendo loca ire cœperam, Domino ducente, perveni in pago Cenomanico, in condita Lavaciniense, in loco quodam qui ab antiquis dicebatur Casa-Gayani, supra fluvium Anisolam, quod secundum nomen ipsius fluminis nuncupatur Anisola, ubi dominus Turibius, ejusdem parrochiæ pontifex, dudum in rebus senioris et matris civitatis Ecclesiæ, qui præsidebat, ecclesiæ in honore sancti Petri principis apostolorum fecerat, quæ tamen destructa propter imminentes necessitates fuerat; sed adhuc de ipsis maceris aliqua pars ipsi erat. Ibiq; ego Carileffus querendo loca, ubi auxiliante Domino aliquam cellulam facere ad animas lucrandas atque salvandas remotiori loco potuissem, adveniens, inveni quandam partem antiquarum maceriarum, ubi et quoddam tugurium faciens in circuitu ejus, prout melius potui, stirpare cœpi. Hæc autem agens, et in eo desudans, quadam die Childebertus rex, suam exercens venerationem, usque ad nos pervenit; et hæc videns, quamvis ei primo displicisset, postea vero, instigante Domino, cum sua uxore et suis consiliariis cepit concilium ut mihi ad hoc perlicendum aliquid faceret ex rebus fisci sui adjutorium. Quod et fecit, atque concessit, ut quantum in una die circueire cum asello meo valerem, totum mihi dedit. In his autem laboriosis atque delectabilibus postea labore et stirpare, vineasque plantare cœpi, ab aliis etiam nobilibus et francis personis ex rebus eorum ditatus sum. Dum hoc agens et ecclesiæ

facere cœpi, quadam die dominus Innocens, ipsius parrochiæ pontifex, ad me veniens, me valde increpavit, quare hoc absque ejus consilio vel permissu facere auderem, sive in rebus in quibus antecessores sui olim ecclesiæ sub eorum jure et dominatione fecerunt talia facerem. Qui et me mox recognoscens, erga illum me humiliavi, et quod antea infra me cogitabam illi patefeci idem, quod et me, et animolas quas ibi lucrare Domino cupiebam, sive res et omnia quæ mihi ex qualibet parte datum vel traditum fuerat, sive futuris temporibus acquirere meruissem, ecclesiæ civitatis senioris, et ipsi prædicto pontifici domino Innocenti tradere cupiebam, sub ejus mundiburde vel defensione tam ego, quam et ipsæ res sive homines ibidem degentes, futuris temporibus esse meruissemus. Cujus manibus me cum aliquibus Monachis qui mecum erant libenter tradidi, et omnes res quas acquirere potui sive quas in futuro acquirere potuissem, perpetualiter per hæc strumenta cartarum ad possidendum ei, vel suis successoribus, per licentiam et permissum, sive concessum, domni Childeberti, benefactoris mei regis, una cum suo misso nomine Wilirico comite legaliter tradidi atque confirmavi. A prædicto enim domino Innocente episcopo de rebus ecclesiæ suæ idem sanctæ Mariæ et sancti Gervasii et Protasii valde ditatus sum ad ipsum monasteriolum perlicendum, ipsiusque pontificis adjutorii fultus, cellulam ibi ædificare merui. Quam, ut dictum est, ipsi vel ecclesiæ suæ sedis perpetualiter ad possidendum, jubente et hortante prædicto domino Childeberto rege, contradidimus atque confirmavimus; eo videlicet modo, ut futuris temporibus monachi ibi semper regulariter viventes sub potestate pontificis permanerent; et hoc illis coram Deo committentes, ut ita fiat humiliter supplicamus, ea scilicet ratione atque prætexto, ut rem datam pontificis, simulque ecclesiasticorum omnium pontificalium, seu publicorum omnium potestate privandas, nullas functiones vel exactiones, neque exquisita et lauta convivio, neque gratiora, vel insidiosia munuscula, neque etiam caballorum partus, aut paravera, vel angaria, aut quodcumque functionis titulum iudicialia potestate dici potest, de præscripta facultate penitus non requiratur, sed sub integra emunitate facultatula, sicut a nobis hucusque possessa est, in jure oratorio sancti Petri et sancti Martini, et prædictorum sanctorum apostolorum, sub jure et potestate ac dominatione sanctæ Mariæ matris Domini nostri Jesu Christi, vel sanctorum Martyrum Gervasii et Protasii, et eorum rectoribus atque pontificibus debeat, Deo protegente et opitulante, eo nomine in-

sisistere. Licet in cessionibus penam adnecti non sit necesse, sed nobis pro omni firmitate placuit inserendum. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, si nos ipsi, quod absit, aut aliquis de hereditibus aut prohereditibus nostris, seu qualibet persona calliditate commotus aut cupiditate prævenerit, ullo unquam tempore comprehensam epistolam cessionis nostræ, quam propter nomen Domini et veneratione ipsius sancti loci spontanea voluntate fieri decrevimus, venire aut aliquid agere voluerit, aut tergiversator exstiterit, anathema sit; et cum suprascriptis sanctis ante tribunal Christi deducat rationes; insuper inferat iuxta poenā sacri, eum cogente fisco, partibus ipsius ecclesiæ vel eorum rectoribus auri lib. v, argentum pondera mille solvere faciat, et quod repetit nullatenus valeat vindicare, sed præsens cessio atque voluntas nostra omni tempore inviolata permaneat cum stipulatione subnixā. Et ut hæc cessio firmitior habeatur et inviolabiliter conservetur, manu nostra subfirmavimus, et aliorum bonorum virorum decrevimus roborari.

² Forte leg., *iustas poenas*.

A Actum monasteriolum Anisola. Data viii Id. Januarii, anno xiiii regnante Childberto rege. Ego Karileffus indignus monachus hanc donationem a me factam subscripsi, et affirmare rogavi. In Dei nomine Turo-nice urbis episcopus, peccator, deprecante misso Karileffo monacho subscripsi. In Christi nomine Landolenus episcopus subs. Ego Magnoenus, acsi peccator episcopus, subs. Winimundus, licet indignus episcopus, subs. Oldomarus, quamvis indignus episcopus, subs. Abbo, misericordia Christi episcopus, subs. Rotfredus indignus subs. In nomine Domini Hildemannus, indignus episcopus, subs. Signum Gundoino comite. Signum Hostremundo comite. Signum Gundeleno comite. Signum Wilirico comite. Signum Wintemaro comite. In Christi nomine Bernehardus, indignus episcopus, subs. Ego Landolenus abbas subs. Signum Aldauvino vicecomite. Signum Octrumum. Signum Hildericum. Signum Richardo. Signum Emmonem. Heriardus subs. Signum Inghilgatio. Signum Wistremaro. Signum Bernericho. B Ego Winimundus scripsi et subs.

SANCTI CARILEFI

SACERDOTIS ET MONACHI

DE EXEMPLARI PRÆCARIÆ

A SANCTO INNOCENTE EPISCOPO SIBI FACTÆ.

(Mabill., loc. cit.)

Sequitur exemplar precariæ sancti Innocentis episcopi, quam fecit sancto Karileffo abbati de monasterio Anisola; cujus exemplar idcirco hic inseruimus, ut si, quod absit, casualiquo eadem precaria perditā fuerit, exemplar ejus hic insertum reperitur, per quod recuperatio fiat, et sciatur qualiter actum fuerit.

Domno sancto ac venerabile sede apostolico Innocente, Cenomannicæ ecclesiæ præsule, una cum sancta congregatione ex ipsa urbe consistente, ego in Dei nomine Karileffus indignus sacerdos, atque monachus, precator a vobis accedo. Dum et mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, ut illud monasteriolum quod est constructum in honore sancti Petri et sancti Martini, et est situm in territorium sanctæ Mariæ Dei genitricis, vel sanctorum martyrum Geruasii et Protasii matris et Cenomannis civitatis senioris ecclesiæ, in pago Cenomannico, in loco quodam, qui ab antiquis dicebatur Casa-Gayani super fluvium Anisola, quod secundum nomen ipsius fluminis nuncupatur Anisola, ubi dominus Turibius, ejusdem parochiæ pontifex, dudum in rebus senioris et matris ecclesiæ civitatis, cui præsidebat, ecclesiam in honore sancti Petri principis apostolorum fecerat, quæ tamen destructa propter imminentes vastationes fuerat, sed adhuc de ipsis maceris aliqua pars ibi erat, quam ego jam dictus in vestram terram cum vestra licentia et adiutorium ex vestris rebus et aliorum bonorum virorum meo opere edificavi; per vestrum beneficium, sub usufructuario ordine temporum vitæ meæ, cum omnes res ad se pertinentes, vel aspicientes mihi tenere permisistis, et censum annis singulis ad matrem civitatis ecclesiam persolvere ejus pontificibus atque rectoribus, id est, ad lumen ecclesiæ de cera lib. iiii, et ad opus episcopi cambutta i, et subaltares ii, et ad opus canonicorum inibi Deo

C degentium butticulas duas paratas, plenas de optimo vino, et in Cœna Domini plenum modium de ovīs; et si negligens aut tardus de ipso censu apparvero, fidem exinde faciam, et ipsum monasteriolum tempore vitæ meæ non perdam; et alicubi nec vendere, nec donare, nec alienare pontificum non habeam, nisi sub jure et potestate ac dominatione sanctæ Mariæ, et sanctorum martyrum Geruasii et Protasii, vel eorum pontificibus atque rectoribus permaneat. Et post meum quoque, Deo jubente, de hac luce discesum, absque ullius iudicis consignatione, aut heredium nostrorum contradictione, jam dictum monasteriolum cum omni integritate, et res ad se pertinentes vel aspicientes, vos aut rectores successores vestri in vestram faciatis revocare potestatem vel dominationem. Et ut precariæ uno tenore conscriptæ, una quæ in thesauro civitatis ecclesiæ recondita sit, et alia quam ego Karileffus a vobis accepero, firmiter obtineant vigorem, manus nostras proprias subfirmavimus, et bonorum virorum decrevimus roborare. Actum Canomannica civitate publice. Data xv Kal. Februarii, anno xiiii regnante Childberto rege. Ego Innocens, acsi indignus episcopus, hanc precariam a me factam subs. Hildemandus indignus abbas subs. Rotfredus archipresbyter subs. Helenus presbyter subs. Harigaudus diaconus subs. Odilo presbyter subs. Bernericus diaconus subs. Godiscalcus abbas subs. Ato diaconus subs. Winimundus levita subs. Ostremundus presbyter subs. Ebreus subdiaconus subs. Winegaudus diaconus subs. Berto presbyter subs. Signum Harigaudus advocato. Signum Bernardo vicecomiti. Signum Wintemari. Signum Jonam. Signum Turpingo. Signum Ostrevino. Signum Hagarne. Albuinus subs. Serulus presbyter subs. Godalmandus levita subs. Ego Leodevaldus notarius hanc præcipiente Innocente episcopo scripsi et subs.

FINIS.

INDICES IN VITAS PATRUM.

Revocatur lector ad numeros crassiori caractere in textu expressos.

INDEX SACRÆ SCRIPTURÆ.

GENESIS.

II, 7. Inflavit in eum spiraculum vite, 239.

III, 1. Serpens autem erat prudentissimus omnium bestiarum quæ erant super terram, 549, 786, 975.

III, 24. Posuit Dominus ante eundem paradysum cherubim cum ignea rhomphaa atque volubili ad custodiendum vite lignum, 228.

IV, 5. Ad sacrificium Cain non respexit Deus, 185.

VIII, 9. Quia non inveniens columba requiem pedibus suis reversa est ad Noe in arcam, 621.

XII, 1, 2. Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram quam monstrabo tibi, 215, 585.

XV, 15. Adjectas est ad patres suos, in bona educatus senectute, 215.

XXII, 12. Nunc scio quoniam timeas Deum, 610.

Ibid., 17. Nisi benedicens benedixero te, et multiplicans multiplicabo, et sicut stellas cœli in multitudinem, et sicut arenam quæ est ad oram maris innumeralis, 112.

Ibid., 18. In semine tuo benedicentur omnes gentes terre, 112.

XXV, 27. Innocenter habitabat domui, 36.

Ibid., Quod non fictus erat domum habitans, 82.

XXXI, 2. Non est facies patris vestri sicut heri et non iustus, 53.

EXODUS.

III, 5. Solve corrigiam calceamenti tui, 545.

XII, 50. Non erat domus in qua non esset mortuus, 658.

XV, 9. Persequens comprehendam, 42.

LEVITICUS.

XIX, 2. Sancti enim estote, quoniam ego sanctus sum, 289.

NUMERI.

XII, 5. Erat enim Moyses mitissimus præter omnes homines qui erant super terram, 826.

XVI, 26. Exi de medio eorum, ac separare, et immundum noli tangere, 261.

XXIV, 5. Quam bonæ domus tuæ, Jacob, tabernacula tua, Israel, tanquam memora obumbrantia, tanquam paradysus super fluvios, tanquam tabernacula quæ fixa sunt a Domino, tanquam cœli circa aquas, 47.

DEUTERONOMIUM.

V, 18, 20. Non concupisces. Non facies furtum, 721, 1002.

VI, 5. Duges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, 256.

Ibid. et X, 15. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies, 45.

XV, 8. Volenti mutare a te ne avertas aliquando, 196.

JOSUE.

V, 16. Locus enim in quo stas, terra sancta est, 545.

XXIII, 14. Patrum gradior viam, 69.

XXIV, 23. Rectum facite cor vestrum

ad Dominum Deum Israel, 41.

LIBRI REGUM.

Lib. I. — Cap. II, 6. Percutit, et manus ipsius sanat; humiliat et exaltat, mortificat et vivificat, deducit ad inferos, et reducit, 574.

II, 30. Quoniam qui glorificant me, glorificabo, 203.

XVI, 12. Laticifatos enim habebat oculos, et dentes sicut lac candidos, 55.

XVII, 35. Quia leonem quidem percutiebam, nam et ursum frequens suffocabam, 497.

XXIV, 15. Quid sum ego, canis mortuus? et quæ est vita mea? 146.

Lib. II. — Cap. XIV, 14. Omnes enim morimur, 502.

Lib. III. — Cap. II, 10. Patrum gradior viam, 59.

XVII, 1. Vivit Dominus, et benedictus Dominus Deus meus, in cujus conspectu erimus, 102.

XVIII, 15. Vivit Dominus, cui adsto hodie ante ipsum, 584.

Lib. IV. — Cap. VI, 17. Aperi, Domine, oculos servi tui, et videat quod plures sunt nobiscum quam cum illis, 257, 495, 658.

TOBIAS.

XII, 7. Secretum regis celare, bonum est; opera autem Dei revelare et confiteri, honorificum est, 582.

JOB.

I, 21. Dominus dedit, Dominus ut voluit abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum, 194, 512.

Ibid. Nudus exivi de utero matris meæ, nudus et redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum, 109, 429.

III, 25. Timor enim, quem tua causa timebam, evenit mihi, et quod verbar accidit mihi, 297.

V, 19. Septies ex necessitatibus liberabit te, in octavo autem te non attinget malum, 782.

Ibid., 22. Et demones fugabat, et feras secum pacificabat, 49.

VII, 1. Tentatio est vita hominis super terram, 447.

XXIV, 8. Et non habentes operimentum, petra circumdati sunt tegmine, 589.

XL, 5. Ne rejicias iudicium meum, neque putes me tibi aliter respondisse, sed ut justus appareas, 766.

XLI, 9, 10. Oculi ejus ac si species luciferi, ex ore ejus procedunt lampades incense, 42.

Ibid., 18. Arbitratur enim ferrum ut paleas, æranentum lignum putridum, 42.

PSALMI.

I, 3. Qui meditatur in lege Domini die ac nocte, erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, 228, 681, 806.

II, 5. Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum, 681.

IV, 2. In tribulatione dilatasti me, 586.

Ibid., 5. Irascimini, et nolite peccare, 813.

V, 17. Perdit omnes qui loquuntur mendacium, 719, 949, 981.

VI, 7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo, 268.

Ibid., 9. Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem, 743.

Ibid., 11. Confundantur et erubescant omnes inimici mei, confundantur et erubescant valde velociter, 532.

VII, 16. Lacum aperuit et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit, 908.

IX, 7. Defecerunt inimici frameæ in finem, et civitates eorum destruxisti, 46.

Ibid., 8. Perit memoria ejus cum sonitu, 297.

Ibid., 11. Non derelinquis quærentes te, Domine, 589.

Ibid., 19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in æternum, 101.

H. X, 14. Quoniam tibi derelictus est pauper: orphanus tu eris adjutor, 292.

Ibid., 2. Transmiga in montem velut passer, 835.

XV, 8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear, 557, 685.

XVII, 50. In Deo meo transgrediar murum, 62, 1005.

Ibid., 54. Persequar inimicos meos, et comprehendam illos, et non convertar donec deficiant, 120, 503, 996.

XXIII, 2. Cœli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmiter, 63, 281, 655.

Ibid., 10, 11. Judicia Domini vera, justificata in idipsum, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum, 801.

Ibid., 11. Ab alienis parco servo tuo, 956.

XIX, 8. Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur, 46.

XX, 6. Magna est gloria ejus in salutari tuo, 679, 1000.

XXI, 7. Ego autem sum vermis et non homo, 199, 181.

Ibid., 12. De ventre matris meæ Deus meus es; ne discesseris a me, 557.

Ibid., 21. Animam meam a framea eripe, ac de manu caedis unicam meam, 514.

XXIII, 1. Domini est terra et plenitudo ejus; orbis terræ, et omnes qui habitant in eo, 821.

Ibid., 5. Quis ascendet in montem Domini? 712, 944, 995.

XXIV, 5. Neque irideant me inimici mei, 516.

Ibid., 16. Respice in me, et miserere mei, 500.

Ibid., 18. Vide humilitatem meam, et laborem meum, et dimitte omnia peccata mea, 657, 1002.

XXVI, 1. Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Dominus

*I*nfensor vite mee, a quo trepidabo, etc., 383.

Ibid., 3. Si consistat adversum me castra, non timebit cor meum, 38, 927.

Ibid., 9. Exquisivit te anima mea, i. e. avertas faciem tuam a me, et ne declines in ira a servo tuo, 339.

Ibid., 14. Viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Domine, 351, 191.

XXIX, 2. Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me, 770, 972.

XXX, 2. In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum, 516.

Ibid., 3, 6. Quoniam tu es protector meus, Domine, in manus tuas commendo spiritum meum, 219.

XXXII, 6. Verbo enim Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris ejus, omnis virtus eorum, 321.

Ibid., 18, 19. Ecce oculi Domini super timentes eum, ut aliat eos in fauce, 272.

XXXIII, 9. Gustato et videto quoniam suavis est Dominus, 801.

Ibid., 16. Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, 281.

Ibid., 6. Accede et illumina, et facies tua non confundetur, 321.

Ibid., 20, 21. Multas tribulationes sustinui; sed tamen ex omnibus his liberabit eos Dominus. Consoletur Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur, 216.

XXXIV, 19. Non supergaudeant mihi, qui oderunt me inique, 514.

XXXVI, 4. Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui, 801, 832.

Ibid., 13. Gladius eorum intret in corda ipsorum, 908.

Ibid., 27. Declina a malo, et fac bonum, 615.

Ibid., 33, 36. Vili enim impium superexaltatum, et elevatum sicut caedros Libani; et transivi, et ecce non erat; quæsi vi eum, et non est inventus locus ejus, 329, 908.

XXXVII, 14, 15. Ego autem quasi surdus non audivam, et quasi mutus non aperies os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo increpationes, 43, 549, 901.

Ibid., 22. Nec me derelinquas, nec discedas a me, 500.

XXXVIII, 2, 5. Cum consisteret adversum me peccator, obmutui, et humilitatus sum, et sicut a leone, 43.

Ibid., 3. Obmutui, et humiliatus sum, et sicut de leone, 425.

Ibid., 15. Adversus sum et peregrinus sicut omnes patres mei, 401.

XXXIX, 12. Ne auferas misericordias tuas a me, quia in sergionia et veritas tua semper superaverunt me, 152.

XLI, 2. Quomodoquam desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus, 288, 351, 638.

Ibid., 3. Sicut anima mea ad Deum fontem vivum, 351.

Ibid. Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? 283.

Ibid., 4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, 683.

Ibid., 6, 7. Quare trisitis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutaris vultus mei, et Deus meus, 327.

XLIII, 6. In te inimicos nostros venabimur, Domine, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis, 317.

XLV, 2. Deus noster refugium et virtus, adiutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis, 119, 216, 637.

Ibid., 8. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob, 216.

Ibid., 9. Venite et videte opera Dei, 523.

Ibid., 11. Vacate, et cognoscite, quoniam ego sum Dominus, 742.

XLVII, 10. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui, 542.

XLIX, 3. Deus manifeste venit, Deus noster et non absconditus, 265.

Ibid., 16. Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? 43, 660, 768, 975.

L, 3. Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, etc., 502, 531, 614, 908.

Ibid., 5. Quoniam iniquitatem meam ego pronuntiabo, et cogitabo pro peccato meo, 1004.

Ibid., 13. Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me, 908.

LI, 4. Tanquam saccula acuta dolorem coarctavit, 513.

LIV, 8. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine, 588, 742.

Ibid., 9. Qui salvos facit pusillos et magnos, 588.

Ibid., 25. Jacta in Domino cogitatum tuum, 540.

LVI, 2. Miserere mei, Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea, 501.

Ibid., 7. Cur pedibus meis laqueum paravi, et incurvavi animam meam? 316.

LVII, 2. Si vere utique iustitiam loquimini, justa iudicate, filii hominum, 537.

LIV et CVII, 9. Ephraim, fortitudo capitis mei, 168.

LI, 7. Nam et ipse Deus meus, adiutor meus, non emigrabo, 193.

XLII, 3. In suis ardore, in terra iniqua, 500.

Ibid., 9. Adhæsit anima mea post te, me autem suscepit dextera tua, 337, 504, 900.

LXIV, 5. Bestias quem elegisti, et assumpsisti; habitabit in agris tuis, 757.

Ibid., 10. Visitasti terram, et inebrias eam, multiplicasti locupletare eam, 113.

LXV, 12. Transivimus per ignem et aquam, 586.

Ibid., 18. Iniquitatem si conspexi in corde meo, non exaudiet Deus, 682.

LXVII, 2, 3. E surgat Deus, et dissequatur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum a facie ejus. Sicut defuit funus, deficiant; ut liquesat cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei, 10, 320, 352, 563, 908.

Ibid., 31. Increpa, Domine, bestias colam, 690.

Ibid., 32. Ethiopia præveniet manus ejus Deo, 749.

LXVIII, 30. Pauper et laevis, et dolens ego sum, 786.

LXIX, 2. Deus, in adiutorium meum intende, Domine; ad adjuvandum me festina, 232.

LXX, 9. Ne projicias me in tempore senectutis; cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, 908.

LXVII, 1. Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde? 317.

Ibid., 23. Ut juvenum factus sum apud te, et ego semper tecum, 621, 682, 685, 1008.

Ibid., 28. Mihi autem adherere Deo

bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, 101.

LXXIII, 16. Tuus est dies, et tuus est nox, 607.

Ibid., 19. Ne tradas bestiis animam contemtem tibi, 500, 758, 670.

Ibid., 21. Ne avertatur humilis factus confusus, 875.

LXXVI, 4. Memor enim fui Dei, et delectatus sum, 335.

Ibid., 5. Turbata sum, et non sum locuta, 631.

Ibid., 11. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi, 433.

LXXVIII, 8. Cito anticipet nos misericordia tua, 181.

LXXXV, 16. Respice in me, et miserere mei, 293.

LXXXVI, 5. Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus, 421.

LXXXIX, 10. Dies vias nostras septuaginta anni; si autem multum, octoginta; quicquid reliquum est, labor et dolor est, 40.

XC, 10. Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, 930, 983.

XCI, 13. Tanquam cedrus quæ est in Libano multiplicabitur, 833.

XCXIII, 8. Inteligite enim, insipientes in populo, et audite aliquando sapientes, 235.

XCXV, 3. Omnes dii gentium demonia; Deus autem noster celos fecit. Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, sanctitas et magnificentia in majestate ejus, 31, 341.

CI, 30. In principio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt caeli, 520.

CII, 23. Benedicite Domino, omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus, 820.

CIII, 19, 20. Sol cognovit occasum suum. Posuisti tendas, et facta est nox; in ipsas petra transibunt omnes bestium silvæ, 734, 959, 963.

Ibid., 21. Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti, 325, 640, 677.

CIV, 3. Letetur cor querentium Dominum, 801.

Ibid., 19. Equum Domini inflammavit ens, 669.

CVI, 19. Exaudivit eos Dominus in die tribulationis, et de omni angustia liberavit eos, 101.

CVII, 2. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, 648.

CVIII, 4. Detrahebam mihi; ego autem orabam, 840.

CX, 8. Fidelis omnia mandata ejus, confirmata in vinculum sæculi, facta in veritate et aequitate, 101.

Ibid., 10. Initium sapientie timor Domini, 640, 682.

CXI, 1. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus vult nimis, 350.

Ibid., 2. Generatio rectorum benedictur, 434.

Ibid., 2. Dispersi, dedit pauperibus; iustitia ejus manet in sæculum sæculi, 197.

CXIII, 8. Similes illis sunt qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis, 216, 264.

Ibid., 8. Qui convertisti petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum, 323.

Id d. 3, et CXXXIV, 6. Omnia enim quæ voluit Dominus fecit, 825.

CXVII, 6. Dominus auxiliator meus, non timebo quid faciat mihi homo, 688.

Ibid., 7. Dominus mihi adiutor, et ego despiciam inimicos meos, 77, 352, 351, 1004.

Ibid., 10. Omnes gentes circumdo

derant me, et in nomine Domini vindicavi in eos, 40, 148.

Ibid., 12. Circumdederunt me sicut apes fenum, et exarserunt sicut ignis in spinis, et in nomine Domini vindicabo in eis, 149.

Ibid., 17. Non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini, 895.

Ibid., 18. Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me, 586.

CXVIII, 1. Besti immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, 809.

Ibid., 71. Bonum mihi quod tu humiliasti me, ut discam justificationes tuas, 194.

Ibid., 77. Veniant mihi miserationes tuas, et vivam, 152.

Ibid., 103. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel et favorem meo, 102, 801.

Ibid., 106. Juravi et statui apud me, servare omnes tuas justificationes, 525, 677.

Ibid., 137. Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum, 951.

Ibid., 163. Iniquitatem odio habui et abominatus sum; legem autem tuam dilexi, 289.

Ibid., 163. Pax multa diligentibus legem tuam, et non est eis scandalum, 757.

CXIX, 3. Heu mihi! quia peregrinatio mea prolongata est; habitavi cum habitantibus Cesar, multum peregrinata est anima mea, 401, 454.

CXX, 1. Lavavi oculos meos in montes, unde veniret auxilium mihi, 178.

CXXIV, 1. Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion non commovebitur in æternum, 49, 575.

CXXVII, 1. Beati omnes qui timeant Dominum, qui ambulant in viis ejus, 550.

Ibid., 2. Labores manuum tuarum quia manducabis, et beatus es, et bene tibi erit, 494.

Ibid., 5. Benedicat te Dominus ex Sion; et videas bona Jerusalem omnibus diebus vite tue, 751, 757.

CXXXI, 1. Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus, 826.

CXXXII, 1. Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum, 32.

CXXXIII, 2. In noctibus extollite manus vestras in sacra, et benedicite Dominum, 292.

CXXXIV, 1. Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum, 218.

CXXXVI, 1. Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum nos recordaremur tui, Sion, 819, 454.

Ibid., 4. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? 820.

CXXXVIII, 13. Sicut tenebræ illius, ita et lumen ejus, 401.

CXLII, 10. Doce me facere voluntatem tuam, 292.

CXLIV, 19. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, 161, 525, 826, 840.

CXLV, 8. Dominus illuminat cæcos, 711, 941.

CXLVIII, 1, 2. Laudate Dominum de caelis, laudate eum, omnes angeli ejus, laudate eum, omnes virtutes ejus, 220.

Ibid., 5. Hæc omnia ipse dixit, et facta sunt, 233.

PROVERBIA.

III, 12. Noli deficere, fili, a disciplina Domini, quia quem diligit Dominus corripit, 316.

Ibid., 24. Si dormieris, jucunde conquiesces, 265.

IV, 23. Omni custodia serva cor tuum, 116, 573.

X, 19. Per multiloquium non effugies peccatum, 806.

XI, 1. Sateram magnam et parvum odio habet Deus, 181.

Ibid., 11. Quibus non est gubernatio, ita cadunt ut folia, 754, 961.

XV, 13. Corde lætante vultus floret, et in merore constitutus tristatur, 53.

XVIII, 3. Impius cum in profundum venerit, contemnit, 288.

Ibid., 19. Frater fratrem adjuvans, exaltabitur ut civitas munita et fortis, 783.

XXIV, 27. Para in exitum opera tua, et præpare in agrum, 700, 940.

XXV, 16. Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte satietus evomas illud, 178.

XXVIII, 1. Justus confidit ut leo, 850.

Ibid., 14. Beatus est vir, qui semper est pavidus, 101.

ECCLÉSIASTES.

I, 14. Omnia vanitas sunt et afflictio spiritus, 271.

VII, 16. Vidi justum pereuntem in sua justificatione. Id quoque est vanitas, 755, 960.

X, 19. Omnia obediant auro, 874.

CANTICA CANTICORUM.

II, 4. Vulnerata claritate ego sum, 531.

Ibid., 3. Sicut malum in lignis silvæ, ita patreulis meus in medio filiorum, 822.

Ibid., 14. Ostende mihi faciem tuam, et fac me audire vocem tuam; vox enim tua dulcis, et facies tua decora, 531.

IV, 9. Vulnerasti me, soror mea sponsa, uno de oculis tuis, 535, 822.

VIII, 6. Fortis enim sicut mors dilectio, 531.

SAPIENTIA.

III, 1. Justorum anime in manu Dei sunt, 205.

IV, 13. In brevi consummatus, implevit longa tempora, 765, 969.

V, 16. Iusti in perpetuum vivent, 201.

VII, 5. Nullus enim regum aut eorum qui in sublimitate sunt, aliud habuit nativitatis initium, 281.

ECCLÉSIASTICUS.

I, 32. Abominatio est pietas peccatori, 45.

II, 1. Sta in timore Domini, et præpara animam tuam ad tentationes et angustias, 549.

III, 23. Altiora te ne quaesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris, 178.

VII, 40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in perpetuum non peccabis, 700, 940.

VIII, 11. Ne perideris narrationem senum; nam et ipsi suis patribus dixerunt, 940.

X, 9. Qui superbit terra et cinis, 135.

XIX, 37. Amicus et gressus pedis, et risus dentium annuntiabit de ipso, 709, 942.

ISAIAS.

I, 16. Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, etc., 521, 527, 825, 610, 677.

Ibid., 18. Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabitur; si autem ut vermiculus, quasi lana alba erunt, 265, 268, 640.

III, 12. Quoniam hi qui beatificant vos decipiunt vos, 515.

V, 18. Vae qui trahitis iniquitatem in

fonticulis vanitatis, et quasi viniculum plaustrum peccatum, 262.

X, 13. Nunquid gloriabitur securis sine eo qui incidit cum ipsa, 600.

XIV, 13, 14. In caelum ascendam, super sidera celi ponam thronum meum et ero similis Altissimo, 76.

XXVI, 10. Tollatur impius ne videat gloriam Dei, 135.

Ibid., 18. Concepinus, et doluimus, et peperimus spiritum salutis, 681, 1006.

XXXIV, 4. Et involvetur caelum sicut liber, omnes stellæ cadent sicut folium de vinea, 262.

XXXV, 6. Tunc saliet sicut cervus, claudus; et aperta erit lingua babba-tientium, 161.

XL, 7. Omnis caro feni instar est, et omnis gloria ejus tanquam flos feni, 199, 289.

Ibid., 31. Assument pennas ut aquilæ; volabunt, et non deficiunt; current, et gressus eorum non labentur, 101.

XLII, 17. Confundantur qui in sculptilibus confidunt, et qui dicunt his que consuta sunt: Vos dii nostri estis, 261.

XLIX, 23. Et erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ; vultueram demi-so adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent, 97.

LIV, 1. Lætare, desertum sitiens; erumpet et clama, quæ non parturis; quoniam multi sunt tibi desertæ, magis quam virum habentis, 748.

LVIII, 9. Ecce ego adsum, 289.

LIX, 1. Nunquid invalida est manus Domini ad salvandum, aut aggravata est auris ejus, ut non exaudiat? 404.

Ibid., 4. Laborem parturiant, et iniquitatem pariunt, 504.

LXV, 25. Lupi et agni simul pascuntur, et leo, et bos simul comedent paleas, 749.

LXVI, 2. Super quem respiciam, nisi super mansuetum et humilem et trementum verba mea? 731, 826, 958.

Ibid., 18. Ego opera illorum novi, et reddam eis. Ecce venio ut congregem omnes gentes et linguas; et veniant, et videbunt gloriam meam, 202.

JEREMIAS.

IX, 21. Ascendit mors per fenestras, 796.

XIII, 19. Ideo in deprædationem venerunt dilecti, sancti sunt abominabiles, et corona capitis eorum subverta est. Civitates ad Austrum autem clausæ sunt, nec est qui aperiat eas, 155.

Ibid., 23. Si mutare queat Æthiops pellem suam, ac pardus varietates suas, 319.

XXIII, 24. Cælum et terram ego impleo, 817.

XLVIII, 10. Maledictus qui facit opus Domini negligenter, 518.

BARUCH.

V, 4. Pax justitiæ, et honor pietatis, 257.

EZECHIEL.

XIV, 20. Si fuerint tres viri isti, Noe, Job, et Daniel; vivo ego, dicit Dominus, ipsi salvi erunt, 865, 1002.

XXXIII, 11. Vivo ego, dicit Dominus, quia polo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur a via sua, et vivat, 299, 521, 523, 571, 587, 640, 777, 952.

DANIEL.

III, 52. Benedictum sit nomen glorie ipsius sanctum et laudabile, et super exaltatum in sæcula, 282.

Ibid., 56. Quoniam benedictus es et gloriosus in sæcula. Amen, 292.

IV, 24. Propter hoc, rex, consilium meum tibi placeat; et peccata tua elemosynis redime, atque iniustitias tuas in miserationibus pauperum, 276.

X, 3. Panem in concupiscentia non comedi, 294.

AMOS.

I, 9. Super duobus et tribus peccatis Tyri avertam me, super quatuor autem non avertam, 613.

MICHAELAS.

II, 10. Surge et ambula, quia non habes hic requiem, 264.

HABACUC.

I, 3. Videte, contemtores, et admiramini, et disperdimini, 130.

II, 11. Lapis de pariete clamavit, et scarabaeus de ligno loquitur, 684.

Ibid., 15. Vae qui potat proximum suum subversione turbida, 45, 512.

SOPHONIAS.

I, 14. Juxta est dies Domini, magna et velox nimis, 265.

ZACHARIAS.

I, 3. Convertimini ad me, et ego convertere ad vos, 268.

Ibid. Appropinquaste mihi, et appropinquo vobis, 612.

MATTHEUS.

III, 2. Paenitentiam agite, appropinquavit enim regnum celorum, 267, 870.

Ibid., 10. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur, 597.

Ibid., 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, 257.

IV, 4. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, 102, 369, 754.

IX, 9. Omnia tibi ista dabo, si pronus me volueris adorare, 985.

Ibid., 10. Vade retro, Satana, 45.

V, 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum, 266, 745.

Ibid., 4. Beati mites, quoniam ipsi hereditabunt terram, 826, 985.

V, 7. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, 503, 997.

Ibid., 8. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, 582, 818.

Ibid., 15. Vos estis sal terrae, 257.

Ibid., 14. Non potest civitas latere super montem posita, 214, 548.

Ibid., 16. Lucet lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est, 266.

Ibid., 22. Qui irascitur fratri suo sine causa, 601.

Ibid., 25. Si offeris munus tuum ad altare, et tibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque tibi munus tuum, etc., 186.

Ibid., 39. Si quis te percusserit in maxillam dexteram, praebet illi alteram, 638, 667.

Ibid., 41. Si quis te angariaverit milliaris, vade cum ipso duo, 634.

Ibid., 48. Efficiamini sancti et perfecti, sicut et Pater vester qui in caelis est, 685.

VI, 2. Amen dico vobis quia receperunt mercedem suam, 991.

Ibid., 12. Dimitte nobis delicta nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, 186, 655.

Ibid., 15. Ne vos inducas in tentationem, 122, 915.

Ibid., 19. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi arugo et tinea demolitur, et fures effodiunt et furantur, 266.

Ibid., 21. Nemo potest duobus dominis servire, 268.

INDICES IN VITAS PATRUM.

Ibid., 23 et 31. Ne solliciti sitis animae vestrae: quid manducetis aut quid bibatis, neque corpori vestro quid induamini, etc., 47, 259.

Ibid., 33. Querite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et haec omnia adjicientur vobis, 193, 259.

Ibid., 34. Nolite cogitare de crastino, 36, 658.

VII, 1. Nolite judicare et non judicabimini, 301, 1006.

Ibid., 2. Quocumque judicio judicaveritis, in eo judicabitur de vobis, 57.

Ibid., 3. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, 181.

Ibid., 5. Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui, 669.

Ibid., 7. Petite, et dabitur vobis, 48.

Ibid., 12. Omnia quaecumque volitis ut faciant vobis homines, eadem et vos facite illis, 266.

Ibid., 13. Intrate per angustam portam, quia lata est, et spatiosa via, quae ducit ad mortem, angusta autem et arcta via est quae ducit ad vitam, 266.

Ibid., 14. Angusta namque est porta, et arcta via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam, 215, 1002.

Ibid., 16, 20. A fructibus ipsorum cognoscetis eos, 708, 941.

Ibid., 21. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum celorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est, 266.

VIII, 31. Demones autem rogabant eum dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum, 44.

IX, 12. Non opus habent sani medico, sed male habentes, 740, 968.

Ibid., 15. Non possunt filii sponsi jejunare quandiu cum illis est sponsus, 549, 615.

Ibid., 22. Fides tua te salvam fecit, 201.

X, 8. Gratis accepistis, gratis date, 57.

Ibid., 9. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris; non peram in via, neque duas tunicas, neque calcemata, 62.

Ibid., 22. Qui perseveraverit in his usque in finem hic salvus erit, 649.

Ibid., 25. Cum persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam, 202.

Ibid., 24. Non est discipulus super magistrum, 171.

Ibid., 28. Nol te timere: eis qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, 285.

Ibid., 30. Vestri vero et capilli capitis omnes numerati sunt, 262.

Ibid., 32. Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego cum coram Patre meo, qui in caelis est, 221, 815.

Ibid., 37. Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, 125, 566, 809.

Ibid., 42. Quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam, 261.

Ibid., 12. Regnum celorum vim patitur, et violenti diripiunt illud, 891.

Ibid., 18. Venit Joannes in via iustitiae, neque comedens, nec bibens, 708.

Ibid., 19. Ecce homo vorax, et potator vini, amicus publicanorum et peccatorum, 941.

Ibid., 25. Venite ad me, omnes qui labi ratis et operati estis, et ego reiciam vos, 121.

Ibid., 29. Discite a me, quia mitis

sum et humilis corde, et savenietis requiem animabus vestris, 86, 506, 685, 991.

XII, 32. Qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro, 130.

Ibid., 36. Dico vobis, quod omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddet de eo rationem in die iudicii, 262.

XIII, 4. Exiit qui seminat seminare. Et dum seminat, alia quidem ceciderunt secus viam, et volucres cordi comederunt illa; alia ceciderunt, etc., 253.

XV, 11. Non coquinaat, quod in os intrat, animam hominis: sed ex corde exeunt, quae in interitum demergunt hominem, 682.

Ibid., 14. Caecus enim si caeco ducatum praebet, uterque in foveam cadit, 152.

XVI, 26. Quid enim prodest homini si totum mundum lucriferit, et animae suae dampnum habuerit, 124.

XVII, 19. Si habueritis fidem et granum sisapis, dicetis huic monti: Transferte te, et transferetur, et nihil impossibile erit vobis, 57.

XVIII, 3. Amen dico vobis, nisi conversi fueritis ut parvi isti, non intrabitis in regnum celorum, 829.

Ibid., 18. Quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelis, et quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis, 204.

Ibid., 20. Ubiquecumque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio illorum, 270.

XIX, 6. Quod Deus conjunxit, homo non separat, 315.

Ibid., 14. Talium est regnum celorum, 175.

Ibid., 19. Diliges proximum tuum sicut te ipsum, 3-5.

Ibid., 21. Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua quaecumque habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in caelis, 56, 582.

Ibid., 26. Apud homines sunt impossibilia, apud Deum autem nihil est quod fieri non possit, 278.

Ibid., 27. Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, 605.

Ibid., 28. Amen amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel, 221.

Ibid., 29. Qui reliquerit patrem et matrem, et fratrem et filios propter meum Evangelium, etiam in hoc saeculo centuplum accipiet, et in futuro erit haec vitae aeternae, 835.

XX, 25. Scitis quia principes gentium majores sunt his quibus dominantur, et principatum eorum gerunt, 545.

Ibid., 26. Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium servus, et omnium minister, 758.

XXI, 25. Domus Dei, domus orationis vocabitur, 201.

XXII, 21. Date quae sunt Caesaris, Caesari; et quae sunt Dei, Deo, 614.

XXIV, 12. Eo quod abundavit iniquitas, refigens querelas multorum, 170, 529.

Ibid., 25. Si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, ut ecce ille, nolite credere, 628.

XXV, 5. Futuræ acceptis lampadibus suis, non sumperunt oleum secum, prudentes autem sumperunt, 262.

Ibid., 51, 52. Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes

angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis sue, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hælis, 261.

Ibid., 53. Hospes fui, et susceperis me, 461.

Ibid., 56. In carcere eram, et venistis ad me, 1005.

Ibid., 40. Quandiu fecistis uni ex minimis fratribus meis, mihi fecistis, 126.

XXVI, 26. Accipiens panem, benedixit et fregit, et dedit discipulis suis, 638.

Ibid., 52. Omnes qui accipiunt gladium, gladio peribunt, 658.

XXVIII, 19. Eantes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, 113, 814.

Ibid., 20. Nolite timere: ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi, 119.

MARCUS.

II, 16. Magister vester cum publicanis et peccatoribus comedit et bibit, 7, 8, 941.

X, 21. Vende quæ habes, et da pauperibus, 772.

Ibid., 43, 44. Si quis voluerit inter vos major fieri, erit vester minister; et quicumque voluerit in vobis prior esse, erit omnium servus, 685.

XI, 25. Cum steteritis ad orationem, remittite fratribus vestris, si quid habetis contra eos, 443.

XVI, 16. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, 258, 265.

LUCAS.

II, 29, 30. Nunc dimittis ancillam tuam secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, 390.

III, 4. Rectas facite semitas ejus, 11.

IV, 18. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misi me, 638.

V, 32. Non vult vocare juuos, sed peccatores ad poenitentiam, 321.

VI, 10. Omni petenti te da, 182.

Ibid., 30. Ab eo qui absolverit tuam ne repus, 197.

Ibid., 36. Estote misericordes, sicut et Pater vester cælestis misericors est, 196.

VIII, 8. Qui habet aures audiendi audiat, 260.

IX, 55. Nescitis cujus spiritus sitis, 800.

Ibid., 42. Nemo mittens super aratrum manum suam, et retro aspiciens, aptus est regno cælorum, 41, 960.

X, 18. Vidi Satanam quasi fulgur cadentem de cælo, 46.

Ibid., 19. Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes et scorpiones, et super omnem virutem inimici, 44, 751.

Ibid., 20. Ne gaudeatis quia demones vobis subjecti sunt, sed quod nomina vestra scripta sunt in cælis, 43.

Ibid., 42. Mara optimam partem elegit, 509, 605.

XI, 24. Cum exiverit in mundus spiritus ab homine, ambulat per loca iniqua, querens requiem, et non invenit, 3, 5.

XII, 8. Omnis quicumque confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui est in cælis, 261.

Ibid., 20. Quæ autem paravisti, ejus erunt? 553.

Ibid., 51. Petita regnum Dei, et justitiam, et cætera omnia adjuvantur vobis, 857.

XIV, 11. Quia qui se extollit, humiliabitur, 742.

Ibid., 26. Si quis non abrenuntiaverit patrem et matrem, et fratres et filios, insuper et propriam animam, non potest meus esse discipulus, 561.

Ibid., 55. Si quis non abrenuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, 506.

XVI, 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, 276, 539.

XVII, 10. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutilis sumus; quæ debuimus facere, fecimus, 270, 555.

Ibid., 21. Regnum Dei intra vos est, 41.

XVIII, 22. Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, 276.

XII, 35. Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt, 520.

Ibid., 51. Videte ne quando graventur corda vestra in crapula et ebrietate, 575.

XXII, 26. Si quis in vobis vult primus esse, sit vester ultimus; et si quis inter vos voluerit esse dominus, sit vester servus, 543.

Ibid., 57. Qui habet tunicam vendat eam, et emat sibi gladium, 639, 875.

JOANNES.

I, 1. In principio erat Verbum, et Verbum caro factum est, 285.

Ibid., 5. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum esse nihil quod factum est, 264, 521.

Ibid., 12. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, 287.

Ibid., 18. Deum nemo vidit unquam, 280.

III, 5. Amen dico vobis, nisi quis regeneratus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum, 258.

Ibid., 16. Sic dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro eo, 648, 525, 676.

IV, 21. Amen enim dico tibi, mulier, venit hora, et nunc est, quando neque in loco h'c, neque in Ierosolymis, sed in omni loco adorabit Patrem, 820.

V, 14. Ecce factus es sanus, noli amplius peccare, ne quid tibi deterius fiat, 767, 975.

Ibid., 28. Venit hora, in qua omni s qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, 260.

VI, 27. Nolite operari cibum qui perit, 605.

Ibid., 37. Qui venit ad me, non ejiciam foras, 561.

Ibid., 55. Qui manducavit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo, 751.

VIII, 41. In veritate non stetit, et non est veritas in eo, 536.

Ibid., 45. Samaritanus es, et dæmonium habes, 109, 450.

X, 14. Ego sum pastor bonus, et cognosce meas oves, et cognoscat me meæ, 245.

XIV, 12. Qui credit in me, opera quæ ego facio, ille quoque faciet, et majora his faciet, 851.

Ibid., 15. Si diligitis me, mandata mea servate, 685.

Ibid., 25. Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus, 555.

Ibid., 51. Surgite, eamus hinc, 582.

XV, 3. Ego sum vitis, vos palmites, 526.

Ibid., 13. Ut ponat quis animam suam pro amicis suis, 896.

16, 1, 13. Jam non dico vos servos, sed amicos, 512, 455.

XVI, 52. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum, 555.

Ibid., 25. Amen, amen dico vobis, omne quod petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, 57.

Ibid., 24. Petite et accipietis, *ibid.*, XVII, 24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illic sint mecum, ut vi leant claritatem meam quam dedisti mihi, 241.

Ibid., 21. Ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, 223.

XX, 22, 25. Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt, 204.

XXI, 25. Sunt et alia multa quæ fecit Jesus; quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum eos qui scribendi sunt capere posse libros, 259.

ACTUS APOSTOLORUM.

I, 4. Cæpit Jesus facere et docere, 151.

IX, 16. Ego ostendam ei quanta pro nomine meo illum oporteat pati, 927.

XIV, 21. Quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cælorum, 268, 494, 549, 742.

XX, 32. Deo vos commendo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est superedificare, et dare vobis hereditatem in sanctificationis omnibus, 550.

EPISTOLA PAULI AD ROMANOS.

I, 20. Invisibilia ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellectu conspicuntur, 281.

Ibid., 21. Insipiens cor erravit, 503.

Ibid., 22. Putantes enim se esse sapientes, stulti sunt, *ibid.*

Ibid., 28. Et sicut non probaverunt Deum in notitia habere, tradidit illos in reprobum sensum, 767, 975.

II, 13. Non audiores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur, 62.

V, 4. Scientes quoniam tribulationi patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, 366.

Ibid., 20. Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia, 523, 400, 748.

VI, 20. Cum servi essetis peccati, liberi eratis justitiæ, 282.

VII, 24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 285.

VIII, 4. Qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum, 58.

Ibid., 22. Ingemiscit creatura, 55.

Ibid., 26. Quid orems sicut oportet necinus, 154.

Ibid., 28. Quia omni proponenti bonum Deus cooperatur, 41.

XI, 55. O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles vires ejus, 281.

Ibid., 56. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso omnia sunt, 55, 204.

XIII, 12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit, 68.

XIV, 21. Bonum est vium non bibere, et carnem non manducare, 401.

Ibid., 25. Omne quod non est ex fide peccatum est, 708, 941.

I PAULI AD CORINTHIOS.

II, 2. Lac vobis potum dedi, non solidum cibum, 141.

Ibid., 9. Quæ oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascenderunt, præparavit Deus diligen-

tipus se, 114, 154, 285, 291, 382, 965.

II, 8. Unusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem, 101.

Ibid., 16. Nescitis quia corpora vestra templum Dei sunt, 1000.

Ibid., 18. Si quis videtur esse inter vos sapiens in hoc saeculo, sit stultus, ut fiat sapiens, 639, 728, 964.

IV, 5. Nolite iudicare ante tempus, 50, 198.

Ibid., 28. Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute, 682.

V, 2. Et vos inflati estis, 735, 960.

VI, 7. Quare non magis injuriam sustinetis? quare non magis fraudem patimini? 197.

Ibid., 9. Quia iniqui et avari regnum Dei non hereditabunt, 995.

VII, 10. Melius est nubere quam uri, 513, 597.

Ibid., 16. Unde scis, mulier, si maritum salvum facies? Unde scis, vir, si mulierem salvam facies? 774, 970.

Ibid., 29. Tempus breve est: reliquum est ut qui habent uxores, tantum non habentes sint, 351.

IX, 25. Omnia qui certant ab omnibus abstinere, 708, 941.

Ibid., 27. Subiice corpus meum et in servitutem redigo, ne alius predicans, ipse reprobis inveniar, 401, 793, 1001.

X, 12. Qui stat videat ne cadat, 518, 611.

Ibid., 15. Tentatio me non apprehendet nisi humana, 458.

Ibid., 31. Sive manducatis sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite, 649.

Ibid., 33. Non querens quod mihi utile sit, sed quod multis, ut salvi fiant, 239, 235, 801.

XI, 24. Accipite et manducate: hoc est corpus meum, 296.

XII, 8. Alii enim per Spiritum datur sermo sapientie, alii autem sermo cognitionis, 798.

XIII, 9. Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus, 281.

XV, 10. Non autem ego, sed gratia Dei, quam morum est, 37.

Ibid., 12. Si autem Christus praedicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidam quod resurrectio mortuorum non est, 261.

Ibid., 14. Seminat corpus animale, surgit corpus spirituale, 690.

II PAULI AD CORINTHIOS.

I, 12. Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, 116.

II, 11. Non enim ejus ignoramus astutias, 42.

IV, 10. Non deficiamus; sed licet is qui foris est homo noster corrumpatur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem, 334.

V, 1. Scimus enim quoniam si terrestria domus nostrae hujus habitationis dissolvitur, et 283.

VI, 13. Quid est societas luci cum tenebris? aut quae pars est fidelis cum infidelis? 749.

Ibid., 16. Inhabitabo in ipsis, et inambulabo, 271.

IX, 6. Qui seminat parce, parce et metet, 191.

Ibid., Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus metet, 205.

X, 5. In carne ambulantes, non secundum carnem militamus, 838.

XI, 2. Aptari vos uni viro virginem castam exhibere Christo, 291.

Ibid., 6. Et si imperitus sermone, non tamen scientia, 819.

Ibid., 27. In fame et siti, 239, 684, 1006.

Ibid., 29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? 180.

XII, 2. Sive in corpore, sive extra corpus, nescio; Deus scit, 52.

Ibid., 7. Datus est mihi velut angelus Satanae, qui me colaphizat, ut non extollar, 767, 973.

Ibid., 10. Quando infirmor, tunc fortior sum, 38.

XIII, 5. Dijudicate vosmetipsos, et probate, 50.

EPIST. PAULI AD GALATAS.

I, 8. Etiam si angelus de caelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit, 286.

Ibid., 18. Ascendi Ierosolymam videre Petrum, 940.

II, 19, 20. Cum Christo sum crucifixus: vivo autem jam non ego; vivit vero in me Christus, 857.

III, 16. Non dicit, et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno, et semini tuo, quod est Christus, 112.

Ibid., 27. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis, 196.

Ibid., 28. Non est masculus et femina, 345, 976.

V, 14. Tota lex et Prophetae in hoc sermone in summam rediguntur, nempe, diliges proximum tuum sicut teipsum, 811.

Ibid., 16. Spiritu ambulate, et desiderium carnis non perlicietis, 256, 734.

Ibid., 17. Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem, ut non quaecunque vultis, illa faciatis, 678.

Ibid., 24. Quoniam qui talia agunt, in tormentis vadunt, 579.

VI, 5. Qui se existimat aliquid esse, cum oihis sit, ipse se seducit, 684.

Ibid., 7. Deus non irridetur, 177.

Ibid., 14. Mihi mundana crucifixus est, et ego mundo, 244, 282.

EPIST. PAULI AD EPHESIOS.

III, 14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Deum nostrum, 280.

IV, 26. Sol non occidat super iracundiam vestram, 50, 815.

Ibid., 13. In virum perfectum, et in mensuram aetatis plenitudinis Christi, 287.

V, 3. Fornicatio et immunditia vel omnis cupiditas non nominetur in vobis, 665.

Ibid., 13. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, 573.

VI, 12. Non est nobis colloquatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus et potestates, contra mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiarum in caelestibus, 42, 795.

Ibid., 13. Assumite arma Dei, ut possitis resistere in die mala, 52, 795.

Ibid., 14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induiti loriceam justitiae, et calcatei pedes in preparatione Evangelii pacis, in omnibus assumentes clypeum fidei, in quo poteritis omnia tela maligni ignita extinguere, 793.

EPIST. PAULI AD PHILIPPENSES.

I, 25. Coarctor ex duobus, desiderium habens dissolvere et esse cum Christo multo melius, 283, 949.

IV, 7. Et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat, etc., 535.

EPIST. PAULI AD COLOSSENSES.

I, 26. Mystrium quod absconditum est a saeculis et generationibus, 257.

III, 3. Mortui enim estis huic mundo, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, 990.

PAULI PRIMA AD THESSALONICENSES.

V, 16, 17. Semper gaudeat, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite, 37, 731.

PAULI SECUNDA AD THESSALONICENSES.

III, 8. Nocturne diuque operantes, ne essemus oneri alieni vestrum, 823.

Ibid., 10. Qui non operatur, non manducet, 56.

PAULI PRIMA AD TIMOTHEUM.

I, 7. Nescientes, nec quid dicant, nec de quibus affirmant, 501.

Ibid., 9. Justo lex non est posita, 707, 941.

Ibid., 13. Fidelis enim sermo, atque omni acceptione dignus, 356.

II, 4. Qui vult omnes homines salvare, et ad agnitionem veritatis venire, 232, 848.

Ibid., 8. Orare viros in omni loco, tollentes manus sanctas absque ira, et disceptionibus, 293, 820.

V, 24. Quorundam peccata manifesta sunt, praecedentia ad iudicium, 203.

VI, 7. Nil intulimus in hunc mundum, 666.

PAULI SECUNDA AD TIMOTHEUM.

I, 11, 12. Si commorimur, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus, 56.

II, 4. Nemo militans Christo, implicat se negotiis saecularibus, 683.

Ibid., 11. Noli verbis contendere: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium, 342, 679.

III, 7. Semper discite, et nunquam ad scientiam pervenientes, 425.

IV, 6. Ego namque jam delibor, et tempus meae resolutionis instat, 157.

Ibid., 7, 8. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de cetero, reposita est mihi corona justitiae, 426, 491.

EPIST. PAULI AD HEBRAEOS.

I, 3. Qui est splendor gloriae et Verbum vere subsistens, 282.

IV, 12. Vivus est sermo Dei, et efficax, ac penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem animae et corporis, etc., 262, 991.

Ibid., 13. Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, 99.

II, 38. Circuebant in melotis, in pellicibus capris, egentes, angustiati, afflicti, quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes et montibus, in speluncis et cavernis terrae, 113, 806.

XII, 6. Quem enim diligit Dominus corripit, 555.

Ibid., 14. Pacem sectamini cum omnibus, et sanctificatione, sine qua nemo videbit Deum, 321.

XIII, 4. Honorabile connubium, et torus immaculatus, 515.

Ibid., 6. Non te deseram neque derelinquam, 181, 194.

JACOBI EPISTOLA.

I, 15. Desiderium concupiscens parit peccatum, quo perfecto mors gignitur, 41.

Ibid., 20. Iracundia viri iustitiam Dei non operatur, *Ibid.*

II, 10. Quicunque observaverit totam legem, offendat autem in uno, factus est omnium reus, 118, 185.

Ibid., 20. Fides sine operibus mortua est, 263, 247.

PETRI PRIMA.

I, 3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, 287.

Ibid., 17. Si Patrem invocatis eam, qui sine personarum acceptione, etc., 289.

Ibid., 21. Omnis caro fenum est, et omnis gloria ejus tanquam flos feni, 230.

II, 21. Christus passus est pro nobis, vobis reliquens exemplum, et sequamini vestigia ejus, 409.

V, 2. Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, 683.

PETRI SECUNDA.

II, 19. A quo quis superatur, huic et servus efficitur, 118, 136.

III, 12. Caeli igne solventur, et electuata ardore contabescunt, 261.

JOANNIS PRIMA.

II, 6. Qui dicit se in Christo manere

debet quemadmodum ille ambulavit, et ipse ambulare, 990.

Ibid., 11. Qui odit fratrem suum, in tenetris est, et nescit quo eat, et manet in morte, 667.

Ibid., 13. Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt, 409.

Ibid., 18, 19. Ultima hora est, 774, 977.

IV, 18. Perfecta dilectio foras mittit timorem, 332.

V, 19. Totus mundus in maligno positus est, 306, 401.

APOCALYPSIS JOANNIS.

III, 11. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, 991.

V, 18. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuplet sis, et vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio vestitus tui, 212.

XIX, 16. Rex regum, ac Dominus dominantium, 298, 302.

XXII, 9. Conservus animi tui et omnium fratrum tuorum ego sum, 334.

INDEX RERUM.

A

Abban mirabilis abstinentia, etiam ab aqua, 815. Ferro lumbos stringit, *ibid.* Praefectus monachorum, *ibid.*

Abdicatio rerum, et vetus de ea doctrina, 276. Abdicatio omnimoda monachis necessaria, 506.

Abenner rex Judaeorum idolis deditus, 245. Liberis carere se dolo, *ibid.* Monachos persequitur, 244, 294, 295. Gravius Christianos persequitur, 246, 247. Nascitur ipsi filius Josephat, 247.

Ob natalem Josephat sacrificia offert, astrologos de filio consulti, et Christianum fore cognoscit, *ibid.* Omnes molestias procul a filio arceat studet, *ibid.*

Calliste apud eum occultus princeps Christianus ab amulis accusatur, 248. Monachum se velle fieri coram eodem principe simulat, *ibid.* Iram ob pium praedicti principis responsum conceptionem premit, 249. Duos monachos capit, *ibid.* Illos exuri jubet, 250. Arachnem consularium ad se accersit, 293. Reliquias detestatur, 295. Mortem monachis minatur, *ibid.* Monachos vii afficit magisterio, 296. Ejus ad filium oratio, 297. E usdem in eundem minae, 298, 500. Compungitur, sed non convertitur, 503. Disputationem publicam liberam fide publica indicit, *ibid.* Disputationis legem statuit, 504. Ejus rhetores et sacerdotes obmutescunt, 509. Inde magna animi anxietate torquetur, 511. Ejus ad Theudam responsum, 512. Cum Theuda diis sacrificat, *ibid.* A Theuda consilium et auxilium petit, *ibid.* Visitat agrotum filium, 516. Quid de filio faciendum deliberat, 522. Filium in regni partem dividit vocat, *ibid.* Respicit, 524. Epistola ejus ad filium, *ibid.* Recipit filium ad se venientem, 525. Inspectantibus omnibus signum crucis adorat, 526. Idola evertit, *ibid.* Tempia Deo aedificat, *ibid.* Baptizatur, *ibid.* Pontentiam agit magna cum humilitate, 527. Deo et filio gratias agit, *ibid.* Moritur, *ibid.* Cum cilio sepelitur, *ibid.*

Abhorre mala, quid, 519.

Abibas continens et a secularibus rebus abstractus, 527. A patre repulchus, patienter sustinet, *ibid.* Solus haeres a patre scribitur, *ibid.* Fratres facit coheredes, *ibid.* Partem suam in pauperes distribuit, *ibid.* Praescius est suae mortis, *ibid.*

Abiton Fuscili discipulum, 818.

Abnegatio sui et humilitas ferramentum animae, 625.

Abraames senex ab errore celebranti Pascha contra usum Ecclesiae a Mariano rectoratur, 809. — Abraames simul monachus et pontifex, 851. Corpus domat vigiliis, statione et jejunio, *ibid.* Personam mercatoris induit, ut

alios lucretur, *ibid.* Variis injuriis afficitur, *ibid.* Pro adversariis orat et fidei jubet, *ibid.* In praesidem ab adversariis eligitur, *ibid.* Ecclesiam aedificat, *ibid.* Ordinator sacerdos, 853. Fit Carrarum episcopus, *ibid.* Modus ejus in exhortando modo suavis modo asper, ut medici solent, *ibid.* Pane et aqua abstinet, *ibid.* XL hymnos noctu decantat, *ibid.* Victus ejus ratio, *ibid.* Liberalis in hospitibus, 855. Judicium ejus rectum, et iustum, *ibid.* Ab imperatore invisitur, *ibid.* Exsequis ejus interest imperator et regina, *ibid.* Panni ejus via functi omnibus pretiosi, 856.

Abraham patriarcha et rebus conditis Confilitem agnoscit, 250.

Abraham abbas dictum, 517, 597.

Abrahamus sua superbia a deo nonibus illuditur; se credens ordinatum presbyterum a Deo, 769. Humilitate a senioribus corrigitur, *ibid.*

Abram eremitas secundus Abraham, 144. Castitatem a puero servavit, *ibid.* Parentibus inopulentiis oriundus, *ibid.* Sponsalia puer contrahit, *ibid.* Adolescentes ecclesiam frequentat, *ibid.* Verbi Dei studiosus est, *ibid.* Matrimonio jungitur, 145. Sponsam e thalamo fugiens deserit, *ibid.* Aditum celis obstruit, *ibid.* Ad eum multos concurrunt, *ibid.* Sapientiae sermo in eo, *ibid.* Haereditatem opulentam in pauperes distribuit curat, *ibid.* Ejus vestis, sagum et cilicium, *ibid.* Ejus supplex, caucis et psithum, *ibid.* Equaliter erga omnes est, *ibid.* Sermo ejus suavis, *ibid.* Vultus ejus sanctitatis imago, *ibid.* Quinquaginta annis in iustitio perseverat, *ibid.* Ordinatur presbyter per impositionem manus episcopi, 146. Ecclesiam ex suo patrimonio construit, *ibid.* Orat pro Gentilium conversione, *ibid.* A Gentilium evertit, *ibid.* Graviter verberatus non curat verbera, *ibid.* Iterum verberatus semino tuus relinquitur, *ibid.* Tertio cadit, 147. Patientia ejus et charitate convertuntur gentiles, *ibid.* Omnes baptizat cum numero, *ibid.* Instat angelus habetur, *ibid.* Praedicat verbum moysi, *ibid.* Oratione laeta fugit amore solitudinis, *ibid.*, et 148. Queritur ut discere, *ibid.* Revertitur ad celum suum, *ibid.* A damone tentatur boni angeli specie, *ibid.* Sine erat demonem humilitate, *ibid.* Et nomine Jesu, *ibid.* Securi tentat demon ejus cellam dejicere, et vincitur, *ibid.* Ignem calet illius, *ibid.* Demon adolecentis specie et apparet, *ibid.* Psallit, 149. Oratione fugatur, *ibid.* Victum se clamat, *ibid.* Imperterritus est adversus damones, *ibid.* Faciem et pedes non lavat, *ibid.* Animi ejus paritatem indicat facies, *ibid.* Facies ejus nec in morte mutata, *ibid.* Vestem cilicinam

et annis non mutavit, 150. Mariam nepitem suam docet Psalterium et Scripturas, 368. Facultates ejus jubet distribui pauperibus, 369. Visio ejus de lapso Mariam nepiti, *ibid.* Doleat depardiam ovem, 370. Habitu nullius ad nepitem suam perquirendam pergit, *ibid.* Ejus cum Abraham patriarcha collatio, *ibid.* Mariam praesentiam a stabulario expetit, *ibid.* Qui a annis non gustarat panem, modo carnes manducat, 371. Cum nepite in cubiculum coeedit, *ibid.* Aperit se et cum lacrymis, hortaturque ut ad pristinam vitam rediret, *ibid.* Nepitem confusum solatur, *ibid.* Moritur anno aetatis 70 conversionis 371, 372. Ejus economia, 149, 372. Ejus reliquias sanitatem conferunt, 372.

Abrenuntiatio perfecta usque ad vestium expoliationem, 666. — Abrenuntiatio Christi et baptismi exigit diabolum, 156.

Abrodianus maritus Assyriae, a sancto Macedonio opem pro uxore petiit, 830.

Abuda inscripta ab Alexandro Magno, via index, 245.

Abvoluitur monachus proprietarium mortuos excommunicatus et liberatur, 923.

Abstinentia Abban ab aqua, 815. Abraamis, Isaacis, Ishaia et apitis vitam ducentis, la autumno vero fructibus, 835. Accipimus, lente mactefacta viventes, *ibid.* Item Damiani, dicit, ali Polydroni, 846, uno non Domine, 856. Adoli, altero tantum die comedentis, in Quadragesima vero post quintum diem se relictentia, 769. Ammoe et suorum varia, 746. Ammonii, nihil coctum unquam gustantis, 716. Item suorum, 730. Ammoy, in morbo etiam ciborum incuriosi, 568. Anaxanontis, paucissimo cibo contenti, 875. Antonii, pane, sale et aqua contenti utentes, 34. Item Palamoni, 103. Item Zachari, 156. Item monachorum Evagrii cohabitantium, 479. Similiter Romani, 826. Arsenii, paucissimo cibo contenti, 568. Barlaam, aqua et oleibus victitantis, 353. Item Basili, 155, 151. Item Posthundi, 235. Item Evagrii, 769. Benjamin, triennio oleum non gustantis, 568. Candidae, cornibus, 780. Cononius, xxx annis semel in hebdomada panem comedentis, et aquam bibentis, 861. Damiani, discipuli Polydroni, lente mactefacta viventes, 846. Item Domonius, 856. Elii mirabilis, 747. Eise jam episcopi a vino abstinentis, 870. Elpidii, Sabbato tantum et die Domini a comedentis, 769. Essi, ante sois occasum cibum non sumentis, 539, 569. Alterius Evagrii aqua et oleibus tantum victitantis, 764. Eusebii cicerere et fabis aqua mactefactis se nu-

trientis, 856. Ejusdem, xv ericis Quadagesimam transigentis, *ibid.* Hellenis a cibo, ne anima ledatur, 751. Hierionis, in monachatu nihil occium comedentis, 568. Joannis, ad decennium omni cibo corporali se privantis, 745. Joannis, a viatico abstinentis, quia ei senior non benedixerat, 877. Macarii Romani, triennio herbas viventes, 350. Macarii Alexandrini et suorum, ab uva, 721. Anni vi tantum cruda comedit, *ibid.* Tantum buccellat comedit, quantum manus ex lagena angustioris efferre posset, *ibid.* Macarii viii pocula etiam aqua abstinentia castigantis, 500, 509. Macedoni, hordeo maledicto se sustentantis, 828. Macri, a pane et vino, 866. Mariani, nunquam ad salietatem com-*denis* aut bibentis, 806. Marie Aegyptiacae, septemdecim annis in eremo tribus panibus victitantis, 383; de nide he: bis contentae, 589. Monachi cujusdam ab omni potu abstinentis, 582. Item alterius senis et diebus a potu se continentis, 572. Monachi alterius, ab omni potu etiam in ardentissima febre, 909; in agro metentis, et ne spicam quidem sine venia comestis, 569. Monachorum circa Jordanem commorantium tempore Quadagesimae, 583, 584. Eorundem pane non vescientium, 770. Monachorum septem, herbas, pomis et rore viventium, 550. Monachorum in Scythia, ab omni jussu ab abstinentium, 508. Moysi, duodecim uncis sicci panis viventis, 726. Onuphrii, dactylis et herbarum foliis victitantis, 102. Pachomii, qui toto conversacionis suae tempore nulla unquam fuit creatura satius, 152. Palamouli, pane, sale, et aqua tantum victitantis, 115, 117. Pauli Galatae, sextario lentis et parvo vasculo aquae Quadagesimam transigentis, 666. Pauli Nazarenensis, quinquaginta annis panis elemosyna ab Ecclesia subministrata viventis, 875. Petri Pyoni, tepida aqua pro vino viventis, 570. Philoroni, a coctis, 770. Pior, aqua salsa, uo paximatio, et quin ue olivis victitantis, 505, 570. Payrionis, bis tantum in hebdomada comedentis, 760. Polychronii, septem dies jejunare soliti, 859. Posidonii, a pane et aqua abstinentis, 761. Posthumii, aqua et oleribus tantum vescitantis, 255. Publii, panem ad trutinam comedentis, 811, 815. Romani, pane, sale et aqua solum contenti, 826. Veterum Scythiotarum, nunquam nisi hospitalitatis ergo cibum sumentium, 877. Senioris cujusdam, 492. Alerius etiam in morbo cibum recusantis, 572. Item alterius aegroti, omnis cibi oblii, *ibid.* Senis cujusdam, et diebus a potu se continentis, 572. Simeonis Stylitae, septimo tantum die cibum sumentis, 170. Sisci, a vino abstinentis, et quare, *ibid.* Item Eliae jam episcopi, *ibid.* Sophronii, annis lxx herbas viventes, 910. Theodori pueri admiranda, 125. Virginis cujusdam, Sabbato tantum et Dominica comedentis, 727. Item Elpidii, 769. Zachaei, pane, sale, et aqua solum viventis, 156. Zenonis, pane et aqua victitantis, 827. Abstinentia a potu, 542, 572; a vino, 570, 870; a pane, 761, 770; ab aqua, 815; a pane et aqua, 855; a pane et vino, 806; a carnibus, 572, 780; a carnibus et vino, 724; a coctis, 716, 776. Abstinentia faciem Abrabae non immutat, 150. Abstinentia monachis necessaria, 511. Abstinentia a cibo miraculo probatur, 571. Abstinentia cibi et potus quae et qualis sit oportet, 708. Abstinentia a carne et vino et diebus cuidam oemotico in remedium et gratiarum actionem a Macario iniuncta, 724. Absti-

nentia vini consilium, 911. Abstinentia odor suavissimus, 370. Abstinentiam ab aqua tempore juveni Silvanus discipulum docet, 508. Abstinentia molae cogitationes pellentes, 510. Abstinentia hostis domesticus infirmatur, 569. Abstinentia demon fugatur, 257. Aconsatio. *Vide* Calumpnia. Acedia, initium recedendi a Deo, 605. Acedia quomodo superanda, 589. Acediam fugat vel sola cellae custodia propter Deum, 516, 589. Item futurorum cogitatio, 516, 901. Acepimas lx annis n-*minem* vidit, nemini locutus, 832. Lente aqua maledicta victitatur, 833. Pastor, lupum ratus, dum jaculari in eum tentat, minus ejus redditur immobilis, *ibid.* Ejus acta curiosae inquires puniunt, 855. Praedicat diem mortis suae, *ibid.* Ovis sacerdotii censet gravissimum, *ibid.* In fine vitae fit sacerdos, *ibid.* Corpus defuncti quisque sibi vindicare nititur, *ibid.* Achilles indigniori postulatum praestat, et quare, 587. Actio gratiarum pro minoribus ut majora quis impetret, 279, 280. Actus orationi consentiat, 550, 637. Actus. *Vide* Opera. Adami lapsus origo omnis mali, 326. Adas platano inclusus, 881. Barbari manus eum occidere conantis obligeat, *ibid.* Restituitur senis oratione, *ibid.* Adelphus abbas episcopus Nilopoleos, 593. — Adelphus Arabes episcopus demoniacam oratione liberat, 901. Ejus visio de gloria Chrysostomi, *ibid.* Adolescens penitens includit in sepulcro, 745. Eidem penitenti demones insulant, *ibid.* Vincit perseverantia, *ibid.* Adolescens falso homicidii condemnatus, liberatur modo mirabili, 881. Adolescens dives totus depauperatur, 925. Adolia sibi et Deo servit, 775. Adolius Tarsensis Jerusalem proficiscitur, 708. Demonibus est terrori, *ibid.* M-*ra* ejus abstinentia, in Quadagesima post quinque dies comedentis, anno toto alternis diebus, 767. Fratres excitat, *ibid.* Cum his orat, *ibid.* Adonis, venationis deus antiquis, 507. Adoratio adventantium hospitum in polychronio, 847. Adulter sepulchri violator et annis mutus et surdus ad Simeonis Stylitae lingua sanatur, 175. Adversa bonis in hoc mundo contingunt, 647. Aeger Benjamin sanat aegrotos, 717. — Aegro cuidam seni ministrat angelus, 591. — Aegrotis cibum omnis et potus licitus, ut his utantur ut medicamentis, 708, 829. — Aegrotos visitat bis, vel ter in septimana sanctus Joannes Elemosynarius, 285. Aegrotum patienter ferenda, 591. — Aegritudo vitia corporis retundit, 586. Aegyptii oppressores bonorum puniunt, 256. Aegyptii hospites et Jerusalemam qui sint Antiochia, 728. Aegyptiorum dii, 507. Aegyptiorum impletas, *ibid.* Aegyptiorum mosi in tenere cadavera condunt, mense adhibent, 59. Aegyptus idolum officina, 748. Simulacra ejus ad ingresum Salvatoris corruunt, 747. Habet deos multos, et unde, 748. Habet etiam multos monachos, *ibid.* Emulatio prava puniatur in Germana religiosa, 558. Anesius laudatus cum Elpidio, 769.

Aequabilitas animi in laude et vituperio servanda, 895. Asenapius medicus inter deos relat-
tus, 506. Aeterna vita vili pretio comparatur, 40. Aeternae vitae pulcherrima descriptio, 220. Aethiopes infesti monachis, 225. Aethiopia specie appar-*t* Apollini demon superbia, 747. Aethiopia specie psallentem senem demon turbare conator, 910. *Vide* Dæmon. Aethiopiae fetidae specie appar-*t* demon concupiscentiae carnalis, 876. Affectiones exstirpanda, 584. Afflictos solatur Christus, 190. Agape, id est elemosyna, 616, 635. Agape pro defuncto, 596. Agape in oblationem, 719. Agapetae l ferri libris corpus constringit, 819. Agapitus monachus Euphrosynae magister, 565. Agaibo triennio lapidem in ore gestavit, 568. Agaibo pecuniam contempnit, 585. Seipsum vincit, 584. Patiens opprobrii, 596. Ejus dictum de fervore novitatus conservando, 598. Ejus singulares virtutes, 597. Haereticos inimicus, *ibid.* Pretium operum manuum suarum non numerat, 667. Ager agricolae sibi per iracundiam id opantibus ardet, 918. Agiodulus abbas. *Vide* Hagiodulus. Albi post baptismum, 379. Albina in Sicilia et Campania opes dispersit, 773. Alexander Cilix moribundus a demone arreptus, 917. — Alexander discipulus Arsenii, 621. — Alexander episcopus, 828. — Alexander patriarcha Jerusalemitanus benignus in furem famulum, 870. Læsus a ladente venian petit, *ibid.* — Alexander senex dogmata salutis dat, 912. Alexandria sive Alexandria xii annis in monumento, 711, 944, 986. Cur se includeret, 711, 944, 986. Quiluis vacaverit inclusa, 711, 944, 986. Alexandriae Philippo praefecto baptizato cum familia pax datur Christianis omnibus, 545. Alimentum ut medicamentum sumentum, 708. Alois, 609. Almiridensium civitas in Scythia quo se contulerant ex fuga Epictetus et Astion, 214, 218. Alonius abbas humilitatem docet, 625. Laudatus tacet, et quare, *ibid.* Alphabrum rusticus se ignorare fatetur doctus Arsenius, 921. Altare Zosimi abbatis presbyteri, 585. Altari sanctificato astat jugiter angelus, 864. Amata, seu Amma Talida, lxxx annis aescetia, 776, 979. A passionibus inanimis, *ibid.* Ambitio valde perniciosa monachis, 122. Ambitionis fugam docet Barachias, 328. Ambitionem pulchra similitudine dissuadet Pachomius, 122. Amici juvandi citra animae naufragium, 712. Amicitia quorum sit fugienda, 585, 598. Amma honoris causa pia virgo vocatur, 659. Amnias Eusebium ad proximi curam hortatur, 811. Ammon Tabennensis, seu Ammonas, Pater m. monachorum, 458, 746. — Ammon a basilico divinitus liberatur, 552. — Ammon Aegyptius seu Nitriotes fratrum Nitriensium auctor, 115, 482. Cogitur ad conjugium, 482, 715. Suaeet sponsae virginitatem, 715. Continenter vivit cum uxore, 482,

Ejus exercitia, 715. Vi precum tentationes superat, *ibid.* Scorsim habitat uxoris consilio, *ibid.* Ad montem Nitriæ contendit, 714. Fit Pater monachorum, illa virginum, 482. Puerum a rabiosi canis morsu vadendo furti restitutionem sanat, *ibid.*, et 714. Prophetico spiritu furtum cognoscit, *ibid.* Se nudum videre renuit, 51, 714. Ultra flumen divinitus transfertur, *ibid.* Ejus animam videt Antonius in celum euntem, 51, 714. Ei negans camelum ministerium, camelum amittit, 714. Obiit annorum LXV ævum, *ibid.*—Ammon, sive Amun, contra latrones portæ monasterii custodes duos dracones ponit, 752. Latrones humaniter tractat, et ad Deum convertit, 752. Draco ejus precibus disrumpitur, *ibid.* Puerum emotam mente sacro oleo sibi restituit, *ibid.*

Ammonia, sive Piammon æger per angelum curatur, 759. Eo in altari offerente angelus signat communicantes, 759. Quos præterit angelus, intra tres dies moriuntur, 759. Ammonia dicta, 597, 584.

Ammonas. Vide Ammon Tabennensis.

Ammonii fratres Eusebius, Euthymius, Dioscorus, 715, 916. Ammonius hospiti cellulam suam cedit, 759. Apud eum novitiorum cellulae occulte a fratribus instruuntur suppellectile, 379. Idem Origenista discipulus Pamboreni episcopatum, 716, 947. Quæsitus importune aurem sibi amputat, *ibid.* Minatur sibi linguam evellere, *ibid.* Candente ferro libidinem extinguit, *ibid.* Crudis vescitur, *ibid.* Utrumque Testamentum memoriter tenet, *ibid.* Prophetie spiritu pollet, *ibid.* Rutilum præfectum prætorio ex sacro fonte suscipit, 917.

Ammoys silentii studiosus, 608.

Amor Christi omnes difficultates superat, 551. Amor foras mittit timorem, 652. Amor impudicus amore divino vincitur, 514. Amoris divini vis ac potentia, 553. Amoris dæmon, 97.

Amos patriarcha Jerosolymitanus, 906. Stupenda ejus narratio de sancto Leone pontifice Romano, *ibid.*, et 907.

Ampullæ demonis Macario ostense, 665, 666.

Anachoreta magistrum sepelit, 888. —Anachoreta vivum se super magistrum suum sepelit, *ibid.*—Anachoreta operatur in lacu ne gratis librum obtineat, sed ut pretium solvat, 902. Anachoretarum æquale cum martyribus meritum, 105. Anachoretarum domicilia et vivendi ratio, 540. Anachoretarum institutum, 350.

Anastasius presbyter adventantem Basilium divinitus agnoscit, 158. In continentia XI annis cum uxore vixit, 156. Theognia ejus uxor, usu soror, *ibid.* Clam fovet leprosum, 159. —Anastasi imperatoris mors præcitur ab Elia et Flaviano, 870. Ejus vita ob perfidiam brevitur, 972.

Anaxanon nummos dono oblatos remittit, 875. Mortem suam prædicat, *ibid.* Ejus abstinencia, *ibid.*

Ancyre decem sunt millia virginum, 776.

Andreas Messenius furti falso accusatur, 897. Furti crimen innoxium derivat, *ibid.* Purgatur ab accusatore, 897. Dæmoniacum curat, *ibid.*

Angelicus monachorum habitus, 924.

Angelus custos semper assistit et docet Anuph, 754. Angelus custos honorandus, 685. Angelus restaurat vires Onuphrio, 99. Eidem quotidie panem

et aquam deferit, 102. Angelus Ammoniam seu Piammonem ægrum curat, 759. Angelus signat communicantes in missa Ammonia, et quos præterit, intra triduum moriuntur, 759. Angelus hortulani cuiusdam pedem jam incidendum lactu sanat, 584. Eundem docet non nummis, sed Deo fruendum, *ibid.* Angelus liberos vestigia numerat, 589. Angelus psallit cum orationum interiectione, 545. Inde mos psallendi, *ibid.* Angelus ægro cuidam ministrat, 591. Angelus senem instruit de errore, 656. Angelus de digne communicante latatur, 640. Angelus curat jecur ægroti, 655. Angelus temperantia recedit ab obsessa spiritu superbia, 755. Angelus penitentiam cuiusdam Deo gratam nuntiatur, 745. Angelus altari sanctificato jugiter assistit, 864. Angelus seni apparet de sepultura rogans, 916. Angelum altari astantem videt Leonius, 864. Angelo conspecto moritur Pachomius, 153. Angelus animam Ammonis in celum deferunt, 51, 714. Item fratris cuiusdam, 130. Item Anuph, 754. Item Onuphrii, 105. Item peregrini cuiusdam, 645. Item Proteo mitis cuiusdam, 756. Item Silvani, 129. Item Simeonis Stylitæ, 174. Angeli sanctis et iustis famulantur, 106. Angeli Pachomium a terra levant, 153. Angeli protectio orationum, 539. —Angeli homines contra demones timentur, 658. Angeli lætantur de peccatoris conversione, et contra tristantur, 677. Angeli sacrificanti dextra lævaque assistant, 927. Angelorum ordines, 705. Angelos moriens videt Antonius, 59. Angelis circumdatur Basilii sacrificans, 153.

Angusta via est, voluntati suæ violentiam facere, 605. —Angusta via cur sit eligenda, 647.

Anima recta qua ratione dicatur, 41. Anima quando vere possit dici Summis, 645. Anima penitens pulchro apologo describitur, 659. Anima maculatur vitiiis, 681. Anima semper armata, 682. Anima invicta, nisi quis sensuum portas aperiat, 796. —Anima pro amico potere docet Pæmen, 550. Animam ponit pro proximo qui contristatus sustinet, 655. —Animam in vanum qui accipiant, 712. Animæ sanctorum ab angelis in celum deferuntur. Vide Angeli. —Animarum diversos post obitum status videt Antonius, 52, 675, 729.

Animalia obediunt sanctis. Vide Bestia.

Animus ab exterioribus sequestrandus, 684. Animi curatio adhibenda, 905.

Anni hominis a quo tempore numerandi, 282.

Anniversarius ordinationis abbatis dies celebris, 364.

Antigonus Lycie præfectus pater Euphrasie, 351. Ejus ad uxorem Euphrasiam sermo de vanitate sæculi, 351. Moritur multis antea factis elemosinis, 351. Eum in celo esse visio ostendit, 351.

Antiochia variis viris sanctis claruit, 851.

Antiochus in monte sub dio, 845.

Antiquæ et novæ legis differentia, 266.

Antonius monasticæ vitæ caput et princeps, 115, 270. Ejus vita, 55. Recordatio ejus lucrum est Athanasio, 55. Ejus vita perfecta ad virtutem via, 55. Ejus vitæ historia verissima, 56. Crucis signo armat frontem, viso hippocentauro, *ibid.* Scutum Dei satyrum opponit, *ibid.* Animam Pauli vidit in celum conscendere, *ibid.* Muta ani-

malia benedicit, *ibid.* Diebus solemnibus Pascha et Pentecostes tunica Pauli palmea vestiebat, *ibid.* Ejus genus et patria, 56. Sancta pueritia, 56. Frequens in ecclesia, 56. Attentus auditor, 56. Vendit possessiones, 56. Sæculo renuntiat, *ibid.* Meliores æmulari, 56, 57. Operatur manibus, 58. Orat frequenter, 57. Sacram Scripturam studiosè audit, 57. Deiclavatur, *ibid.* A diabolo infestatur, 57. Oratione superat, *ibid.* Vigilii et jejuniis deditus, 57. Carnis illecebras memoria mortis superat, *ibid.* Tetra specie fornicationis spiritum videt, *ibid.* Vincit, *ibid.* Orationes ejus, 58. Victus, panis, sal, aqua, 58. Lectus, juncus et cilicium, 58. Vestis, cilicium et pellis, 48. Verberatur a demonibus, 58. Semimortuus ad villulam reportatur, *ibid.* Relatus ad eremum demonibus exprobat, *ibid.* Varia in eum demonum terribilissima, 58, 59. Signo crucis se tuetur, 59. Coelesti visione recreatur, 59. Petit eremum, 59. Disco obiecto tentatur, 59. Fugit visu auro, *ibid.* Ad montem primum secedit, *ibid.* Serpentes eum fugiunt, *ibid.* Vigniti annis solitarie vixit, 40. Semper idem in illo corporis decor, 40. Infirmos et dæmoniacos curat, 40. Crocodilos transit illisus, 40. Monasteria exstruit, *ibid.* Præcepta discipulis tradit, 40, 41. Concio ejus ad discipulos, 40. Dæmonem horrida forma vidit, 42. Nocendi demonis varios modos recenset, 42, 43, 44. Varie tentatus quid responderet dæmoni, 46. Conspuit dæmonem, *ibid.* Discipulorum ejus virtutes, 47. Corporis necessitati cum pudore servit, 47. Desiderio martyris confirmat, *ibid.* Ejus jejuniis, vigiliis, 48. Dæmoniacum sanat, 48, 54. Glorie metu fugam adornat, 48. Ad desertum interioris divinitus mittitur, 48. Ad montem secundum se recepit, *ibid.* Victum sibi comparat, *ibid.* Bestiis imperat, 48, 49. Dæmonium impulsu a bestiis impetitur, 49. Aliam bestie formam cruce pellit, 49. Fratres eorum precibus victus invisit, *ibid.* Fontem precibus impetrat, *ibid.* Soror ejus poellurum magistræ, *ibid.* Varia ejus monita, 49, 59. Memoria sanctorum ad virtutem incitantium, 50. Examen actorum die ac nocte institutum, *ibid.* Temerarium iudicium fugiendum, *ibid.* Delicta libello notando, *ibid.* Eodem semper vultu et animo Antonius, 50. Varios a dæmonio liberat, 50, 52, 55. Virginem a variis morbis liberat, 50. Novit absentia, 51, 52. Ammonis animam in celum veli vidit, 51. Ammonis mortem prædicat, 51. Polycratiam virginem absens curat, *ibid.* Omnes ab se lætos dimittit, 52. Dæmonis fetorem solus sentit, 52. Raptur in sublime ab angelis, quem dæmones impedire frustra conantur, 52. Accusatur a demonibus, *ibid.* Est bestiarum, *ibid.* Animarum status post obitum videt, 52, 675, 729. Clericos honorat, 55. Ex vultus hilaritate agnoscitur, 55. Hæreticos et schismaticos deviat, 55. Palam damnat Arianos, ut Antichristi præcursores, *ibid.* Miraculis firmat fidem, 55. Convertit Paganos, 55, 54. Argutum ejus ad philosophos dictum, 54. Philosophos instruit, 54, 55. Sophistas provocat ad electionem dæmonum, 56. Constantinus ad illum scribit, 56. Non magni facit, *ibid.* Salutaria rescribit, *ibid.* Rediit ad rigorem solitum, *ibid.* Prævidet Ecclesiæ afflictionem, 57. Pacem prædicat post tempestatem, 57. Judices monet, 57. Ejus epistola ad Balacium Ariannum, 58. Diversis beneficia præstat, 58,

Mortem suam praedixit, 58. Postrema ejus monita, 58, 59. Funeris pompam prohibuit, 59. Testamentum fecit, *ibid.* Fidei confessor honorat muneribus, *ibid.* Angelus mortuus videt, *ibid.* Semper in proposito aequabilis, 60. Celebris ubique, 60. Antonius consolatur Didymum caecum, 555. Antonius, proprietatis vitium quid faciat in monacho, docet pulcherrime, 581, 582. Antonius gradus patientiae docet, 687, 688. Antonius dicendum antequam doceas monet, 640, 681. — Antonius Magnus dicitur, 674, 728, 936. Antonius Eulogii praesentiam divinitus novit, 674, 729. Ejus oratio ad Eulogium et Elephantium, 675, 729. Eosdem conciliat, 675, 727. Antonii perfectio, 636. Antonii Codex creaturae ipsae, 639. Antonii solitudo, 727. Antonii visio de animabus iustorum et damnatorum, 675. — Antonio ostenditur operatio orationi iungenda, 684. Antonio qui Jerosolimitani, qui Egypti hospites, 674, 724. — Antonius quidam auctor vitae Simeonis Stylitae, 172.

Anuph, nunquam mentuus, 765. Ministerio angelorum pascitur, 755. Ab angelo custodie sibi semper assistente docetur, 754. Petita a Deo semper impetrat, 784. Sanctorum gloriam, demonum cruciatu videt, 754. Anima ejus cum hymnis ab angelis in caelum deferitur, 754.

Apelles vel Apellon faber ferrarius, presbyter, 785. Ferro cingente diabolum in mulieris specie fugat, *ibid.* Post ferrum cadens manu nuda tractat, *ibid.*

Aphraates ex P-sarum maiorum genere, 818. Primum Ejessae, deinde Antiochie asceia, *ibid.* Omnis conditionis homines instruit, 819. Ab uno tantum panem accepit, 819. Ne quidem Persicam tunicam accipit ab Anthemio, 819. Egregio apologo rem eam declarat, 819. In persecutione fortis, Imperatori quare solitudinem deseruisset similitudine e fasserit, 820. Eunuchus eidem minus intentans in balneo suffocatur, 820. Equum imperatoris egrum aqua et oleo signo crucis benedicto curat, 821. Mulieres intra fores non admittit, 821. Oleo sancto solvit maleficium inter maritum et uxorem, 821. Locustas aqua benedicta ab agro arceat, *ibid.* Theodoro et matri ejus benedicit, *ibid.*

Aphthonius procurator Pachonii, 757. Apollinaris Alexandrinus episcopus, 809. Apollinaris patriarcha Alexandrinus adolescentem verendum et pauperem arte insigni et charitate adjuvat, 925, 924.

Apollon cum arcu, pharetra, cithara et tibia, deus gentium, 507.

Apollonius, seu Apollo, Pater o monachorum, 460, 747. XV annos natus eremum petit, 160, 747. Orans exauditur pro instantie spiritu a se auferendo, 747. Centies dies, et nocte centies orat, 747. Vestitus ejus non veterascit, 747. Die Dominico charitatis gratia suos ad cibum convocat, 717. In carcere cum aliis ut militet, 748. Divinitus apertis carceris foribus liberatur, 748. Quod a Deo petit consequitur, 748. Relationes habet, 748. Multi ad eum veniunt ut sint monachi, 748. Vesum munificentem amat, *ibid.* Simulacrum idoli pro pluvia circumferentes facit immiles, 749. Oratione liberatus ad Christum convertit, 749. Latronem ad meliorem vitam revocat, 749. Ejusdem et latronis visio, *ibid.* Principi contentiosum mortem praedicat, 749. Duos pagos disidentes conciliat, 749. Gratiam humilitatis et mansuetudinis alieni impetrat, 750. Oratione panes in dies plurimos multiplicat, 750.

Hospitum adventum praenuntiat, 750. Hospites adorat, os ululat, lavat pedes, 750. Fratres ejus communionem antebum sumunt, 750. Quotidianam communionem suadet, 751. Apollonius diaconus martyrum auctorior, 757. Maleficionem patitur a Philomone, 757. Patientia et mansuetudine Philonem convertit, 757. Ignibus cum Philomone traditur, 754. Incolomis cum socio perstat, *ibid.* Praefectus Alexandriae officialibus et satellitibus conversis, miracula eduntur ad ipsorum reliquias, 758. Apollonius cognomento Ex negotiatoribus medicum se et pharmacopolam praestat fratribus, 717, 918.

Apologus de luscina, qui d' cetur quibus similes sint idololatrae, 265, 262. Apologus. Vide Parabola.

Apostoli in omnes orbis partes sparsi, 245.

Appartio Astionis Vigilantio ad sepulcrum suum oranti, 219. Astionis et Epicteti parentibus facta, 23. Christi Macario in sp-licna, 250. Barlaam Josephat, 557. Eugeniae matri suae Claudiae, 548. Multorum sanctorum Sisoio in morte, 521. Apparitionibus non statim sfidendum, 628.

Appetitibus insignis cohibito, visum effectum non gustando, 209. In seae qui vitioso oleo pro melle oblato tacitus etiam in infirmitate utilis, 509.

Aprion Tentorum episcopus, 125.

Aqua putei oratione cuiusdam fratris ascendit, 502, 651. Aqua solidatur sub pedibus Mariae Egyptiacae, 391. Item Besarionis, 619. Aqua maris oratione Besorionis dulcescit, 552, 649. Item oratione Theodori, et signo crucis, 914. Aquae potus nimis phantasias generat, 479, 483. Aquae mira visa a nubibus virorum sanctorum ad tentas sanandos, 634, 635. Aquae benedictae vis et efficacia, 840. Aquam bibere contra obedientiam, peccatum, 256. Aquam bibere qualiter malum, 708. Aqua monasterii Simeon Stylites liberat a serpente mulierem, 175. Aqua vel pulvere monasterii Simeonis Stylites sparso noxius pardus laterit, *ibid.* Aqua benedicta phantasias a femina in equum mutata visa depellit Macarius Aegyptius, 720. Aqua benedicta et oleo sancto demonium curat Macarius Alexandrinus, 724. Aqua benedicta mulierem ab ingloyie demoniaca liberat Macellonius, 870. Insaniam eadem curat, *ibid.* Aqua benedicta epota abortus periculum pellit, 851. Aqua benedicta curat equum imperatoris Aphraates, 821. Locustas arceat, *ibid.*

Ara. File Altare, 725. Aram in monte Sinae exstruit Julianus, 805. Arae admodum puer curatur a Mesyna, 852. Arae gentium dicitur Abraham, 146.

Araches consiliarius ad regem Ab-nuer advocatur, 295. Consultat ut Barlaam quaeratur, *ibid.* Eumlem quaerit, 294. Machos comprehendit, *ibid.* Mortem illis minatur, 294.

Arbor inclinator ad sanctam Patrum controversiam de jejuniis dirimendam, 615.

Arcus non semper intemittit, 536. Ardatorius magister militum ad sepulcrum Simeonis Stylitae venit, 174.

Ardor discendi Pastoris, 610.

Arguere seipsum quid, 1005.

Arianus ut Antichristi praecursores ab Antonio palam damnati, 53. Arianum sentire Antonium mentitur, *ibid.*

Arianismum elementa detestantur, *ibid.*

Arma contra demonem, 41, 47.

Arma ura spiritus docetur, 285. Armatura militum Christi, 795. Arreptus. Vide Daemonum.

Arrogans et sibi placens ab angelo providentia derelinquitur, 766.

Arsenius Arcadium et Honorium imp. de baptismo suscepit, 936. Eremum petit, *ibid.* Ut pretiosiora in saculo, sic vitoria vestimenta in eremo quae b. 590, 620. Ejus visio de tribus hominum generibus et operibus, 506, 635, 681. Aene odoramenta fetore castigat, 507. De salute sua sollicitus diu moratur, 528, 565. Solitudinis studium et fugam hominum suo exemplo laudat, 528, 534. Fugit fratrum conspectum ut coactione eorum aspicat, 528. Cedit pronus in terram ne homines videat, *ibid.* In ecclesia semper post columnam sedet ne videat vel videatur, 528, 621. Etiam strepitum arundinum facit, 564. Devastationem Scythi deplorat, *ibid.* Feminarum conspectum adversatur, 511, 564. Ne discipuli sui quiddam de corpore suo velut reliquias cumqum dent, mortuarius vetat, 521, 621. Oblationem post mortem pro se fieri a discipulis suis posulat, 524. Reliquia vero claritatis officia vetat, 521, 569. Lacryrum ejus continet, 521. Iudicii apud eum memoria, 565. Mortuus saeculo testamentum respicit, 581. Ejus paupertatis studium, *ibid.* Auxilium dei contra demones invocandum dicit, 620. Alphabeta rustici se ignorare fatetur, 621. Eulogium etiam valde exiguum fratribus transmissum expetit, *ibid.* Ijss discipuli Alexander et Zoilus, *ibid.* Nunquam de questionibus Scripturae loqui voluit, *ibid.* Ejus formae descriptio, *ibid.* Vitae ejus brevis summa, 621, 622. Totus igneus apparuit, 655. Idem semper fuguens et tacens, 675. Cur homines fugiat pulchre edocet, 680. Occasionem excusationis captat ne videatur ab hominibus, 680.

Arsisius quid et qualia fecerit, 715.

Asclepius hegumenus multorum monachorum Pater, 225.

Asclepius ejusdem cum Polychronio instituti in civili et solitaria vita egregius, 847.

Asella virorum et mulierum conventus Romae instituit, 775.

Asinus obsonator, et per se olera monachis deferens, 910.

Aspectu solo modestiam sanctus Ephraem docet, 168, 169. Aspectu virginis sanctae adolescens exardescit, 878. Aspectus feminae causa tentationis, 866.

Asper vestitus in monachis, et conversatio, 244.

Asperitudo animi in sanguinem versa exspirat, 568.

Aspis tractatur innoxie a pueris religiosus, 559.

Assyria nomine femina ab insania per aquam benedictam curatur, 850.

Asterius adolescens s-nem Julianum conventu pro vite insituto, 802. Stil probatur, *ibid.* Fontem in ejus solatium impetrat Julianus, *ibid.* Exeret monasticum, 805. Senem Julianum aliquoties invist cum monachis, 805.

Asterius hereticorum episcopus dialectica et eloquentia abutitur ad haereticum, 805. Divinitus peremptus moritur, *ibid.*

Astion adolescens nobilis audit Epictetum de fide discerentem, 212. Convertitur, 212. Baptizatur, 215. Cum Epicteto in Scythiam fugit, 214. Demoniacum signo crucis curat, 215. Seminortuum ex lapsu reddidit pristinae sanitati, *ibid.*, 215. Egressus sine suis imperio turpi cogitatione affligitur, *ibid.* Confessione curatur, 216. A latroniano duce comprehenditur, *ibid.* Etas ejus et forma, *ibid.* Variis torquetur, 216, 217, 218. Capite plecto

mo, 219. Corpus ejus splendet, *ibid.*
Apparet V. gila tio ad sepulcrum suum
crucis, *ibid.* Ejus parentes Vigilantes
exercent, *ibid.* Testamentum ejus crucis
dominica et sanctum evangelium, 220,
221. Apparet parentibus, 225. Bona
sua pauperibus distribuit, *ibid.*

Asylum ecclesiae, 191.
Athanasius Tabennam venit, 123.
Honoratur a Pachomio, *ibid.* Cum hym-
nis et psalmis suscipitur, *ibid.* Atha-
nasius Romam petit, 709. Athanasius
puer in littere matris episcopum simul-
acrum catechumenos baptizat, 927. *Vide*
Pueri. Athanasius Ecclesiae cum sociis
sacerdotibus et diaconis traditur, 927.
Alexandro Alexandrino episcopo coha-
bitat, *ibid.* Variis persecutionibus agi-
tatur, *ibid.* Athanasius vi annis latuit
Alexandriae apud virginem, 776. Rediit
ad suos, *ibid.* Athanasius Antonium in
Antonii numeris amplectitur, 39.
Athanasii scriptorum laus, 875.
Athenarum laus, 153.
Athenogenes episcopus Petrensis,
900.

Attentio Pachomii in legendo Scri-
pturas, 116.
Auidor attentus in ecclesia Anto-
nii, 56, 57.

Auri contemptus. *Vide* Contemptus
auri et pecuniae. Auro conspecto fugit
Antonius, 39.
Aurifer juvenis cruci aureae de suo
peculo ex pietate quadam addit, 928.
Adoptatur ob opus hoc pietatis in filium
a Patricio, 928.

Austeritas sine charitate periculosa,
755. Austeritas vitae occulte assumenda,
751. Austeritas vitae mirabilis Mara-
nae et Cyrae, 835, 836. Sub dio agunt,
ibid. Austeritas Simeonis Stylitae,
771.

Auxilium divinum adest ubi huma-
num defecerit, 391.

Avata ut amicos diligit, bonis cele-
stibus exultat, 711.

Avari semper pauperes, 284. Avari
fontibus rarus habentibus similes, 766.
Avarus episcopus Troilus cum invitis
elemosynam dedisset aegrotat, 195.
Recepta pecunia convalescit, 191. Avari
pulchra similitudine describitur, a
cambus et venaticis avibus desumpta,
295.

Avaritiae puniat elephantia, 719.
Avaritiae delict quod paraverat elemo-
syna, 194. Avaritiae puniat dum matias
incendit Pachomius, 151. Avaria itae
remedium dolo bono Macarius docet vir-
ginem, et convertit, 711, 712. Item
Isidorus, 945. Avaritiae reprehensio,
295.

Aves atque creaturae mortem Si-
meonis Stylitae plangunt, 771.

Avita cum marito et filia Deo ser-
viunt, 775.

Avitus frater sanctae Eugeuiae, 540,
Avitus monachus Marcianum invisit,
808.

Azarias custos sancti Sepulcri, 876.

B

Babylas mimus, audita Evangelii
sententia ad meliorem vitam convertitur,
561. Item duae ejus concubinae,
ibid. Cum iisdem religiosum habitum
assumit, *ibid.*

Bacchus tumultuariae magister, 307.
Baculus senis in probationem casti-
tatis super sepulchro ejus frondescit,
500. Baculo ubatissae percutitur energe-
mena ad diaboli terrorem, 539.

Balaeus Arius epistolam Antonii
cum paucis puniunt, 58.

Baptismus Basilii fulgure et columna
firmatur, 155. Baptismus christianus
Bdei radix, 288. Baptismus quid agat,

266. Quid post cavendum, *ibid.* Baptis-
mus omnia peccata eluit, 311. Baptis-
mus martyrii omnium praestantissimus,
263. Baptismus non datur meretrici-
bus, nisi ante dilectissorem, 578. Bap-
tismus olim in sacra hebdomada dari
solitus, 911. Baptismus quatuorplex, 915.
Baptismi effectus, 258. Baptismus
praecedit jejunium et oratio, 285. Post
baptismum alba induuntur baptizati,
579. Baptismus expetit Hebraeus qui-
dam morituro, 915. Per baptismum
etiam putitium sanitati restituitur,
ibid. Sine baptismo nulla bona spes
esse potest, 258. De baptismo per are-
nam cuiusdam Hebraei collato disputatio,
915.

Baptisterium Epiphaniae sudat, 953.
Aliud a Paschate ad Pentecosten sponte
impletur, *ibid.*

Baptizat mille conversos Abraham,
117. Baptizatur Basilii in Jordane,
155. Item Eubulus, *ibid.* Baptizatur
Alexandriae praefectus cum familia,
545. Baptizantur parentes Asionis ab
Evangelico, 225. Baptizati sanantur ab
omni infirmitate, 325. Baptizandi non
baptizati ante omnia, 805.

Barachias Christianus unus disputa-
tus pro Josaphat, 505. Eidem
regnum offertur a Josaphat, 528. Re-
cusat, *ibid.* Rex constituitur, 529. Ei
mors Josaphat jubetur nuntiari, 538.
Barlaam et Josaphat corpora transferri
adhuc integra in Indiam, summa pompa,
ibid.

Baradatus cella statura sua angustiore
se includit, 834. Pelle vestitur, *ibid.*
Melius Aristotelici ratiocinatur, *ibid.*
Barbaries cum zelo et veritate melior
fuit eloquentia, 818.

Barlaam et Josaphat historia ab Indis
accepta, 242. Barlaam monachus et sa-
cerdos in Sennaaride terra, 252. Di-
vino admonitu in Indiam proficiscitur,
ibid. Regis filio lapidem pretiosum se
daturum promittit, quem asserit tan-
tum a puro oculo videri posse, 252.
Ejusdem oratio ad Josaphat, 255. Qui-
bus doctrina pia praedicanda sit de-
clarat, *ibid.* Docet pulcherrimo exemplo
religiosos, ut mortis praecones et judi-
cii divini, summo honore afficiendos,
254. Docet religiosos honorandos simi-
litudine duarum arcarum, *ibid.* Josaphat
ad penitentiam et baptismum hortatur,
265. Res mundi fluxas docet, 263.
Praemii terret, *ibid.* Praemii invitit,
ibid. De bonis operibus disserit, *ibid.*
De penitentia, 267. De abdicatione
rerum omnium, 276. Ob peccata mi-
nime desperandum docet exemplo de
filio prodigo, 267. Item de bono pa-
store, *ibid.* Cur Petrus labi permissus,
causam assignat, 288. Alterius regis
exemplo Josaphat docet, 278. In spem
patris conversionis inducit, 279. Religi-
osam vitam pulcherrima parabola
suadet, 279, 280. Orat pro salute Jo-
saphat, 281. Virtus ejus et vestitus,
283. Cur vestem modo mutaverit, simi-
litudine canis, ut ab hostibus redime-
re volentis edocet, 285. Comitari
volentem Josaphat edocet hoc non tum
ex edre parabola pulchra de caprea
delecta, dissimulandum suadet, 284.
Munera recipit, 281, 291. Vestes re-
cusat, 285. Catechizat Josaphat, 285.
Eundem baptizat, 287. Missam priva-
tum celebrat, *ibid.* Post baptismum
Josaphat ad bona opera exhortatur,
ibid. Disceden ti facultatem ab eodem
petit, 291. Postrema ejus ad eundem
oratio, *ibid.* Ejusdem oratio ad Deum
pro Josaphat, 292. Quaritur ex Arachis
consilio ad pacem, 295. A Josaphat
biennio quaeritus invenitur, 332, 333.
Ejus abstinentia et ciborum delectus,

535. Vigiliae et nocturnae orationes,
ibid. Studium virtutis, *ibid.* Mortem
praedicat, 351. Timent purgatorium pe-
nit praesces, 351, 356. Mortis memoriam
inculcat Josaphat, *ibid.* Remedium ad-
versus vanam gloriam suggerit, 353.
Missam ante mortem celebrat, 356.
Ejus morientis oratio, *ibid.* Moniens se
cruce moritur, 356. Super corpus ejus
psalmos recitat Josaphat, *ibid.* Sepe-
litur, *ibid.* In visu objugat Josaphat,
357. Corpus ejus integrum a Barachia
rege in Iudiam transferitur, 358. Cum
honore suscipitur, *ibid.* Multa in ejus
translatione miracula, *ibid.*

Barnabas spinam pedi indixam non
evellit, 865.

Basianilla Candiani ducis filia asce-
tria, 775.

Basilii rex Soracenorum Simeo-
nem Stylitam invisit, 172.

Basilii vita a variis scriptis, 152. Va-
ria Basilii elogia, 158. Basilii septen-
nis litteris traditur, *ibid.* Duodecim
est philosophus, *ibid.* Eubulus pra-
ceptor ejus, 155. Condiscipuli Grego-
rius Nazianzenus, Julianus, Libanius,
ibid. XV annis operam dedit studiis,
ibid. Astronomiam et geometriam
discebat, *ibid.* Divinitus monetur sacram
Scripturam legere, *ibid.* Abit in Aegy-
ptum ad Porphyrium Archimandrita,
ibid. Aqua et oleis vicissit, *ibid.* Conatur
praecipitem et discipulos ad
fidem adducere, *ibid.* Eus ingenium a
praecceptore celebra tur, *ibid.* Cum Eu-
bulo praecceptore suo de fide disputat,
157. Primam philosophiae definitionem
docet esse meditationem mortis, *ibid.*
Tribus velut Cebetis tabulis mentem
parabolice instruit, *ibid.* Resurrectio-
nem docet, *ibid.* Cum Eubulo societa-
tem init, 151. Bona sua iam erogant,
ibid. Antiochiam pervenit, *ibid.* Philo-
sopho hospitii mero Basilii thema
dicat, *ibid.* Basilii et Eubuli ad
Lautam mensam invitatur a Libanio,
144. Lautum respouit, *ibid.* Pane et
aqua vivunt, *ibid.* Libanii discipulos
ad omnia honesta hortatur, *ibid.* Jero-
solymae sacra loca laudat, *ibid.* Posu-
lant baptismum ab episcopo, *ibid.* Ejus
baptismus fulgure et columna firmatur,
155. Christus et communio datur utri-
que, 165. Revertuntur Antiochiam,
ibid. Basilii a Meleto diaconus crea-
tur, *ibid.* Scribit in Proverbia, *ibid.*
Rediit cum Eubulo in Cappadociam,
ibid. Eusebio Caesariensi episcopo di-
vinitus ipsorum adventus innotescit,
ibid. Honorifice ab eo excipitur,
ibid. Basilii Caesariensis episcopus
creatur, 155. Quotidie missam celebrat,
ibid. Divinitus edoctus Liturgiam scri-
bit, *ibid.* Hostiam sacram in tres par-
tes dividit, *ibid.* Clarissimo lumine et
angelis circumdatur sacrificans, *ibid.*
Eucharistiam in columna aenea servat
super altare, 136. Ipso celebrante in-
famulus in Eucharistia cuiusdam Hebraei
apparet, et calix sanguine plenus, *ibid.*
Eundem extinde erudentem cum fami-
lia sua baptizat, *ibid.* Famulum Pro-
terii, qui se demonio per chirogra-
phum devoverat, ad meliorem mentem
revocat, 157. Eum cruce signatum re-
ducit in sacrarium, *ibid.* Pro eo cum
demonio configit, 158. Chirographum
demonio extorqueat, *ibid.* Anastasius
domi esse praedicat, 158. Leprosum
sanat, 159. Ejus praecibus mulieris
peccatrix peccata in chartis scripta
et bullata omnia praeter unum di-
luuntur, 160. Quae postea super fe-
returum ejus projectum etiam diluitur,
160. Instat columnae ignis Ephraem ap-
paret, *ibid.* In eodem ignem ignem
Ephraem videt, 161. Ephraem osculo

excepit, *ibid.* Ephraem per orationem Graece loqui imperat, 161.

Basilla societatem Eugenium expulsi, 510. Baptizatur a Cornelio papa, *ibid.* Deus ei revelat instans martyrium, 517. Ab ancilla proditur, 517. Pedes Proli et Hyacinthi osculatur, *ibid.* Aversatur colloquium sponsi Pompeii, *ibid.* A Gallieno imperatore iubetur sponsum Pompeium accipere aut gladio interficere, 518. Ob amorem castitatis gladio trans oditor, *ibid.*

Bassus monasteriorum praefectus, 845.

Be seu Benus totus mansuetus, 458, 746. Hippopotamo et crocodilo imperat, 459, 746.

Bellaria Macario data, 755.

Benedicendi pueros mos antiquus, 799.

Benedictio vestimentorum, 127. olei, *ibid.*, 724. animalium 20; aquae, 724; panis, 475; panis et olei, 81. Benedictio monachorum salutaria, 521. Benedictio sacerdotum saltem fructum censet simeon Stylites, 851. Benedictioem Hilariem petunt Saraceni, 80. Benedictioem adventans hospes ab hospite suscipiente petit, 101. Benedictioem Simeonis Stylite expulsi Barbari, ita ut pro ea decerneret, 851. Benedictioem Marane et Cyrae petit Theodoretus, 836. Benedictioem Polychroni lectus oleo impletur, 817. Benedictioe non data a seue, a cibo abstinet monachus, 877.

Benefacere, naturae divinae similitudo, 197.

Beneficium Dei magnitudo, 280. Benjamin oleo sacro curat morbos, 710, 917. Hydriopissalaborat, *ibid.* Alter est Job patientia, 717, 917. Interio homine sano non curat de corpore, 717, 918. Eger ipse aliis medetur, *ibid.* Mo iur, *ibid.*

Benignitas. Vide Injuriarum obliuio. Benignitate potius quam austeritate homines emendantur, 577. Benignitas in eacos et pauperes, 845.

Benus monachus. Vide supra Be.

Besarion oratione aquam maris dulcem reddit, 552, 619. Docet Deo fidendum, *ibid.* Ambulat super aquas, 619. Sol stat ad preces ejus, 619. Nesciens demonem verbo pellit, 518, 619, 671. Paralyticum curat, 518. Stat xl noctes inter spicas non dormiens, 584. Ejus dictum, 591. Besarion. Vide Bisarion.

Bestiae homini ante peccatum obediunt, 814. Bestiae obediunt et serviunt sanctis. Onagri Antonio, 49. Crocodilus Pachomio, 120. Columba Theophilo, Sergio et Hygino, 226. Item leones, 251. Leones Macario Romano, 228. Nec non Onager, 229. Hippopotamus Beno, 746. Item crocodilus, *ibid.* Crocodilus Heleno, 471. Duo dracones Ammoni, 465, 752. Leona Joanni, 502. Leo anachoretæ cuidam, 559. Leones Simeoni Prisco, 816, 817. Leo seni cuidam, 651. Hyena Macario Alexandrino, 725. Leo Gerasio, 835. Leo Juliano discipulo, 878. Item Sergio, 899; Paulo Helladico, 911. Canis abbati Subavorum Syrorum, 910. Bestiae sanctos venerant. Leona anachoretæ pedibus supplex advoluit, 510. Bestiae sanctis non nocent, sed prosunt potius. Leones cum seue in eodem cubili, 865, 836. Hyena Pachonem circumlingunt, 752. Leoni accubant nudus Pomen, 912. Serpentes non nocent Paulo, G.O. Leones jussu Macarii Romani adventantibus non nocent, 228. Leo iter Joanni anachoretæ praebet, 917.

Biganus ad diaconatum nec prece nec pretio admittitur a Joanne elemosynario, 185.

Bisurion una tunica superhumerali contentus, 772. Superhumerali mortuum induit, *ibid.* Ipse interm nudus manet, *ibid.* Venit Evangelium, 772. Bisarion. Vide Besarion.

Blesilla sanctae Paulae filia, 402.

Blasphemia potius agendum quam minis, docet Araches, 522.

Blasphemia in Deum, est haereticorum, 672. Blasphemie poena inflammatio libidinis, 551.

Blasphemus in beatam Virginem Gaius miraculose pedibus et manibus truncatus punitur, 875.

Bona societas docet timere Deum, 610. Bonae vitae cura potius habenda quam miraculorum, 45. Bonae vitae suavitatis, 275. Bona vera quaeque dicenda, *ibid.* Bona opera non differentia, visione pulchra docetur ei exemplo, 195. Bona opera necessaria praeter baptismum, 265, 281. Bona opera occultanda, 592. Bona opera indiscretionem vitantur, 596. Bonum opus secretum servare Deo gratum, probum in Vitalio meretrices frequentante ut convertat, 197, 198. Bonorum operum corona, 149. Bona ecclesiastica ignis consumens, 616.

Bonus presbyter Astionis parentes catechumenos facit, 222.

Brochas trabem maximam in elemosynam per jocum datam solus tollit, 922.

C

Caece illuminatur per tacitum oculo- rum a sancto Epicteto, 212. Caece senis patientia in haurienda aqua, et ejusdem industria, 912. Caecorum trium colloquium de causa caecitatis, 885. Caece leaenae catulus ab anachoreta visus redditur, 510.

Caeccitas peccantium, 612. Caeccitatem Didymi consolatur Antonius, 555.

Calceamentorum quis usus apud Aegyptios monachos, 515.

Calcearius clericus ecclesiam frequenter fit diutius alio assiduo opere, 292.

Calculis in orationibus annumerandis utitur Paulus de Pheme, 727.

Caligarni usus apud Aegyptios monachos qualis, 515.

Calimicus Joannem abbatem obiens novit, 905.

Calumnia Pompeii in Christianos, 517. Calumnia stupri Macario blata punitur parienti difficultate, 515, 625, 624. Item Eustathio lectori, 778. Calumnia vis quanta inter claustrales, 757. Calumniae mali in qua et quanta, 777, 778, 779. Calumniam passus presbyter, et in carcerem conjectus ab angelo educitur, 891. Calumniatrix Marinae fornicaria pandocis filia daemonem arrigitur, 594. Apud Marinae corpore liberatur, *ibid.* Calumniam furii innoxio Andreæ illatum senex deflet, 817. Calumniam passus ob homicidium, liberatur mortuo excitato per Palladium, qui verum homicidam declarat, 818. Calumniam homicidii passus adolescens liberatur modo mirabili, 881. Calumniose adulteri insinulatus Daniel, a puero xxi dierum ab infamia liberatur, 896, 897. Calumniose accusati innocentia miraculose Agapeto pontifici declaratur, 907. Calumniantes excommunicantur, 757.

Cameli lxx sine duce ad Frontenium cum suis pascentium recta pergunt, 240, 241. Camelo privatur, qui ejus usum sancto negat, 711.

Canceri dolorem mitigat Petrus sua praesentia, 821.

Candela ante beatæ Virginis imaginem accensa miraculose non minuitur, 917.

Candila uxor Traiani ducis filiam virginem Deo dicit, 781. Eadem ut corpus exerceat facit panes oblationis, abstinet a carnibus, *ibid.*

Canis monachus viam monstrat, 910.

Canon monasterii virginum, 410. Canones monasterii doceri iubetur Simeon Stylites, 170.

Capillo apprehensum Posthumium angelus transfert ad sacerdotem ut baptizetur, 254.

Capio 1 annis in spelunca degit, 707.

Captivus ter in anno liberatur, cum pro eo velut mortuo collecta seu sacrificium offertur, 192. Captivus calumniose in carcerem conjectus ab angelo educitur, 894.

Caput mortui hominis loquitur Macario, et graviorem in inferno Christianorum quam pagani rum poenam esse docet, 526, 656, 657.

Carnalis concupiscentia fetida. Aethiopissa, 516.

Carnis illecebras memoria mortis superat Antonius, 57. Carnes comedere et vinum libere praestat, quam cinquam detrahente, 519, 570. Carnes pro olebris manducant monachi, 572. Carnes comedente Stephano infirmo, qui in eo scandalizatur, divinitus docetur, 879.

Castis conjugibus Deus opulatores excitat, 922.

Castitas Abrahami si osam in thalamo descenderit, 115. Basille spon- um Pompeium continentis, 514. Eugenia, Aquiliconsulis filii conjugium respuentis, 540. Eiusdem fortiter resis entis incesto Melanthie amori, 544. Macarii Romani, et nuptiis fugiens, 228. Monachi cujusdam a maris contactu, ne ureretur, abstinentis, 572. Mulieris, ne a Magnentio macularetur, dum mundum se simulat parare muliebrem, gladio se transfodientis, 781. Pachomii a puertia, 114. Sereni in vultu ejus refolgens, 551. Virginis Corinthiae prostigulo traditis, 781. Castitas in celo et in terra honoratur, 571. Castitas Pachoniam a feris illatum servat, 752. Castitas Deo familiares reddit, 908. Castitas certamen memorabile in Josaphat, 515, 514, 515. Castitatis probatio in Theognia iguem sinu gestante, 158; in moncho, veste illata in nomen ferente, 202; in seue, super cujus sepulcro laculus frondebat, 500. Castitatis summi est iudicia, 571. Castitatem parant securitas, taciturnitas et occulta meditatio, 576. Castitatis studium Alexandrae se xii annis monumentum includens, 711. Castitatis in matrimonio exemplum insigne, 921, 922. Castitatis custodiam docet bona mulier ne manum quidem suam a religiosis tanquam sustineat, 950. Vide Continentia in matrimonio.

Castantes se propter regnum Dei excommunicantur, 621.

Catechismus baptismum praecedit, 907.

Catholici haeticos viriliter repellunt, 195.

Caupona monacho fugienda, 921.

Cebetis velut labala mentem instruit Basilus, 135.

Cedendum majoribus et coetaneis, 628.

Cella propter Deum custodienda, 519. Cella cum humilitate custodienda, 597. Cella tedium quomodo superandum, 589. Cella non deserenda, 612. Cella repetenda statim post collectam,

660. Cella monacho custodienda, 636. Cella custodia propter Deum accedim fugat, 516, 589. Cellae diligens custodia monachum perficit, 588. Cellae custodia, 589. Pulchra similitudine docetur, 590. Cellae stultum et custodiam homicida supplicio afflictiorem monachum docet, 881. Cellam custodiens Deum videt ut tres pueri in camino Babylonico, 536. Item cum Domino loquitur, quemadmodum Moyses in nube, 590, 661. Cellae diversae Macarii, 721. Cella Marci minor corpore ejus, 812.

Cereos et thymiama in monasterio virginum offerri Ephraxia, 535.

Certamen humilitatis inter Zosimam et Mariam Aegyptiacam, 383.

Chaldaeorum dii qui et quales, 305.

Chanani alias Cynocephali, 225.

Chasarius lector nullis parens monitis divinitus punitur, 903.

Claritas Abrahamis, pro affligentibus se infidelibus intercedentis, 854.

Achillis, indigniori beneficium praestantis, et quare, 597. Anastasii, leproum domi foventis, 139. Apollinis, in proximo Christum cogitantis, 672.

Apollinaris patriarchae, insigni arie reverendum afolescentem adiuvantis, 925, 921. A. olivum, medicum se et pharmacopolam fratribus exhibentis, 717, 918. Christianorum in milites, 111. Eremitae ejusdam, latrones sui causa comprehensos liberantis, 638. Eulogii, elephantissimum et mutilatum foventis, 675, 728. Fratriscujusdam insontis cum fonte penitentium agentis, 493, 577. Fratris ejusdam, fratrem suum a lapsu servantis, 577. Fratris ejusdam in agroto, panem calidum ex Aegypto allententis, 654. Fratris ejusdam, ut seni ex vulnere decumbenti usque perveniat, lavaturam vulneris exhibentis, 655. Fratris ejusdam pro fornicante fratre se affligentis, 890. Fratrum quorundam delictibus in monasterio in lignis, 546. Fratrum pro infirmo laborantium, et mercedem ut accipiat cogentium, 614. Joannis Eleemosynarii, pauperes dominos suos vocantis, et supra viam a. alentis, 181. Ejusdem convulsanti nepotem suum beneficientis, 187. Ejusdem datum sibi stragulum pretiosius aliquoties vendi curantis, 189. Joannis abbas, fratris errorem tegentis, 675. Monachorum uxorem ad proximos transmittentium, 507. Monachorum Aegypti, ut pauperibus subveniant operantium, 551. Moteis inimicum humilitate praevenerunt, 609. Moyses, noctu hydrias monachorum aqua replentis, 726. Pachomii, absentium fratrum officium suppeditantis, 122. Pambonis camelum suum alteri concedentis, 521. Polychronii septem dies jejuniarii soliti, refectiois aliquid sumentis ut agroto ad idem inducat, 859. Senis ejusdam, sportellarum suarum retinacula alteri dantis, 522, 651. Senis ejusdam docentis debitum a fratribus sollicite non esse exigendum, 526. Senis ejusdam admiranda in vivos et mortuos, 867. Serapionis, omnia ad ipsum usque librum Evangeliorum elargientis, 512, 582. Serapionis Sindonitae mercedem laborum fratrum sibi subditorum pauperibus distribuentis, 760. Ejusdem, unius et Manichaei eundem ut illos Deo lucraret se vendentis, 761, 762. Simeonis Stylitae, suos cibos pauperibus erogantis, 171. Sisci cum hospite discessuro jejunii tempore gustantis, 535. Theodori, singularitatem cibi in communitate improprietatis, 509. Charitas tegit aliena peccata, 393. Charitas jejuniu praestantior, 654, 802. Charitas proximum sibi praefert, 654. Charitas portat alterius onera, 655, 651. Charitas petenti dat, 654, 66. Charitas proximi curam exigit, 811. Charitate nimia ne rostrum comburas, 665. Charitate frigescente minus producit, 679. Charitas. Vide Misericordia. Charitatis funiculus, 156. Charitatis esca jejunium non solvit, 508. Charitatis officium benigne interpretandum, 606, 607. Charitatis defectus, defectus profectus, 651. Charitatis praeceptum, 672. Charitatis exemplum. Vide Patientia.

Cheremon operans moritur, 765.

Cherubim paradisi custos, 228.

Chirographum, quo se Christo et baptismo renuntiare fatetur, tradit demoni famulus Proterii ut illa hori sui potiar, 156. Idem demoni Basilium extorquet, 158. Chirographum miraculosum servatur quo satisfactum sibi mortuus qui e Deo fenori dederat confessus est, 925. Chirographi decem centenaria divinitus delecta ob fraudatam eleemosynam a Joanne Eleemosynario dari jussam, 181. Chirographo eleemosiae merces transcribitur, 191.

Chilamys pellicea Antonii, 728.

Chrisma baptizatis Basilio et Eubulo conferitur, 155. Chrisma in baptismo, 865.

Christinae fidelis veritas probatur, quia tam infirma fortiora superavit, 520.

Christiani sumus, fiat voluntas Dei nostri in nobis, vox duorum martyrum, in illis tolerantium, in aliis operatur conversionem, 217. Christiani et monachi intrepide in India Christum praedicant, 245. Latentes prodeunt, 525. Christiani Alexandria jussi excedere, 541. Christiani gravius puniuntur in inferno quam alii, 657. Christianorum doctrina, 508. Christianorum persecutio excitatur Severo et Antonio Augustis, 547, 548.

Christophorus centies in nocte floctit genua, 892. Ejus visio de accensis candelis rite certantium, *ibid.* Jerusalem tendit ad crucem adorandam, *ibid.* Eum demones ab adoratione crucis accerere conantur, *ibid.*

Christus in pauperibus nudus est, vestitur, 190. Christus solatur afflictos, exemplum in Petro Telonario, 199. Christus apparet sancto Macario insperato, a. 250. Christus primitie resurgentium quomodo dicatur, 261. Christus carnis humanae affectiones quae vitio carent suscepit, 285. Christus habet in se duas naturas, 519. Christi benignitas in servos suos, 60. Christi nomine invocato fugit diabolus, 46. Item crocodili, 782. Christi incarnatio, 256; miracula, 257; crucifixio, *ibid.*; resurrectio, *ibid.*; ascensio, *ibid.* Christum in paupere recognoscit sanctus Joannes Eleemosynarius, 183.

Chronius Phoenicius fugit locum habitatum, 765, 975. A. nix ex sacerdos are assidet, 765. Chronius. Vide Cronus.

Chrysostomus throno Dei assistere Adelphio revelatur, 901. Chrysostomi laus, 916.

Cibus beatitudinis consolatur esurientem, 799. Cibus annuum corporis necessitati praefertendus, 675. Ciborum delectus, 269. Vide Abstinencia.

Cilicium ad quid utile, 117. Cilicium et amicus Abraham non mutavit, 150. Cilicium Posthymii, 255. Cilicium portat Josaphat, 551. Cilicium purpura imperialis praestantius, 855. Cilicium eleazarus remittit datori Polychronio, 817.

Cilicii usus in sepultura, 527. Cilicium. Vide Vestis.

Circumcidit se monachus a diabolo deceptus, 555.

Clandia mater sanctae Eugeniae, 540. Xenochium exstruit, 545. Vilias congregat, *ibid.* Et post mortem apparere Eugenae, et mortem praedicat, 548.

Clavis nulla in monasterio Talidae, 778.

Clericorum gradus diversi, 35. Clericos percussores excommunicat Joannes Eleemosynarius, 186.

Clerum honorat Olympias, 779.

Codex Antonii natura rerum creatarum, 659.

Caelstis gloriae expectatio seni cuidam semper in memoria, 685. Caelum non est Deus, 505. Caelum cogitans cito ejus fit haeres, 611. Caelorum regnum qua re potissimum consistat, 238.

Cena Domini die pauperibus eleemosyna erogabatur in monasterio Scopolii, 886.

Cenobium. Vide Monasterium.

Cogitatio divina praesentia tentationes fugat, 575. Cogitatio fornicationis fragilis ut papyrus, 578. Cogitatio pullus vagabundus, 589. Cogitatio otiosa quae sit, 602. Cogitatio nostra si semper in celo sit, brevi eo perveniamus, 611. Cogitatio caelestium semper in mente habenda, 685. Cogitationes nostrae apud Deum in numerato sunt, 257. Cogitationes viam ad actiones sternunt, *ibid.* Cogitationes male dum invitis contingunt, coronae serviunt, 516. Cogitationes variae operatione funguntur, *ibid.* Cogitationes senioribus manifestantur, 526, 575, 574. Cogitationes turpes oratione, ut ignis aqua extinguenda, 551. Molestis superanda, 555; oratione et jejunio pellenae, 571; oratione propulsanda, 661. Cogitationes ut pictores novi et veteres, 574. Cogitationes carnales non inutiles resistentibus, *ibid.* Cogitationes praetereunda, et per illas ut per tabernaculum odores t. anseundum, 575. Cogitationes turpes quomodo superanda, ne in consensum et actum prodeant, 600, 601. Ut securis sine incidente nihil potest, sic nec illae sine consensu, *ibid.* Cum tempore evanescent ut vestes, 601. Moriuntur in corde, ut serpens in arca, *ibid.* Non inquinant si cito relictantur, 605. Cogitationes non semper sunt peccatum, 604, 605. Cogitationes male comprimenda, uti actus, 605. Cogitationes illusoriae, 607. Cogitationes male ut aves abigenda, 612. Cogitationes male a timore Dei sicut arundines ab igne consumuntur, 615. Cogitationum caput expugnandum, 605, 748. Cogitationum immundorum remedium, sursum aspiciere, 510, 637, 666. Item citra satietatem comedere et dormire, 510. Cogitationum usus bonus vel malus, 605. Cogitationum libidinosarum tres causa, 752. Cogitationum observatio medicamentum salutis, 880. Cogitationibus concupiscentiae terribilis est probatus monachus, ut leo onageris, 571. Cogitationes immundas cadaveris foetore quidam naribus admoto pellit, 495, 507. Cogitationes malas repellendo prudentia acquirunt, 526. Cogitationes excludi non posse, sed eludi, venti similitudine docetur, 601. Cogitationes discernat Pastor egressurus ad opus Dei, 610.

Cognitio Dei. Vide Deus. Cognitio sui per quietem et silentium generatur, 880. Cognitio sui alios non judicat, 905.

Collectionis gratia Julianus Jacobus

Patrol. LXXIV.

41

riminus se sequi iubet ne distrahat, 302.

Colloquendum cum iis quibus prodesse possumus, 710.

Colloquium athleticum animæ ad corpus et membra, 151. Colloquium trium cæcorum de causa cæcatis, 885. Colloquio spirituali angeli intersunt, sæculari et sordido demones, 506, 645. Colloquia in ecclesia prohibet Joannes Eleemosynarius, 201. Colloquia spiritualia monachorum, 550. Colloquia sæcularia ad spiritualia trahenda, 609. Colloquia cum feminis cavenda monacho, 712. Colloquia sæcularium novitiis obstant, 910.

Colubia quid significant, 515.

Columba anrea in qua Eucharistia servabatur, 156. Columba iter monstrat Theophilo, Sergio, et Hygino, 226. Columbam in humeris Basi II sanctus Ephraem videt suggerentem concionem, 168.

Columba lucis Hilariion, 632. Columbae insidit Simeon Stylites, 171.

Concedens plus minus edenti aliquando præfertur, 607.

Cometa Babilæ: concubina convertitur, 870; religiosum habitum assumit, *ibid.*

Communicat omni die Simeon Stylites, 170. Communicant monachi prima Dominica Quadragesimæ, 585. Communicant omni die qui sub Macario, 735. Communicat Epiphania festo Evangelii, 764. Communicare quotidie quam proficuum, 751. Communicandum Dominico die et celebranda synaxes, 751. Communicantes digne et indigne videt Paulus Simplex, 640. Communicantium digne nomina scribit angelus, 759. Communicantium vultus diversi, 647, 618. Communicantium cogitationes Eulogius agnoscit, 760. Communicantium soli catholica Ecclesie, 910.

Communio ab angelo defertur, 102. Communio apud Tabennenses quomodo inestur, 120. Communio datur baptizatis, 153. Communio declarat diversa merita vel demerita diversorum, dum alii lucidi, alii nigri ostenduntur, 521. Communio rarior præstigia feminam olivæ facit, 723. Communio non intermittenda propter somnia turpia, 737. Communio Sabbato et Dominica, sub Pachomio, 756. Communione negat diacono publice Joannes Eleemosynarius, donec coram aliis se cum alio reconciliet, 187. Communione hebdomadis singulis Epictetus familie cuidam suadet, 211. Communione cultum monacho suadet diabolus, et quare, 588. Communio bonorum spiritualium, 814. Communio et fratrum societas utilis, 877. Communio quid, 201. Communio hæreticorum vitanda, *ibid.*

Communio vita melior aliquando solitaria, 561.

Communitio loci monachis obest, 568.

Compunctio ut umbra semper oportet sit nobiscum, 567.

Concilia quatuor prima generalia, et quot in singulis fuerint, 916.

Conciliabulum demonum, 556, 580. Concio Pachonii ad virtutis studium, proposito premiis et penis, 155. Concio sancto Basilio a Spiritu sancto in specie columbe suggeritur sancto Ephraem videatur, 168.

Concordie et pietas duarum conjugum Macarii virtutibus prælata, 515. Concordia inter fratres qui servetur, 550, 623, 685.

Concupiscentia carnalis fetida Ethiopeia, 576. Concupiscentia non tam labore quam oratione superanda, 580. Concupiscentia vitanda, 721. Concupiscentia abstinentia extinguenda, 908.

Concupiscentiam frenat Isidorus, 569.

Confessio curat Actionem a turpi cogitatione, et diabolus ab eo mirabili modo recedit, 216. Confessio cogitationis blasphemie illam minuit, 510. Confessio minuti pugni, 665. Confessio humilis coram Deo culpam sanat, 663. Confessionis quanta vis, 216. Confessione furti curatur Serapion, igne et sinu egresso, 555, 569. Confessione publica quidam a stimulo carnis liberatur, 574, 575.

Conflendum Deo etiam in deserto, qui per ibidem docet monachum noxias herbas relinere, 541.

Confidentia in Deum panem de celo impetrat, 550.

Congregatione plurimum interesse præstat cum voluntate solitudinis, quam solum esse cum desiderio multitudinis, 561.

Conjugatæ duæ sine querela viventes præferuntur Macario, 617.

Conjugum continentia. Vide Continentia in matrimonio.

Conon presbyter mulieres ob periculum baptizare renuit, 861. Liberatur a stimulo carnis per Joannem Baptistam, *ibid.* Eum occidere volentium manus rigescunt, 868. Quas oratione solvit, *ibid.* Conon alius Ciliæ xxx annis semel in hebdomada comedit, 867.

Consentientia semper purganda, 612.

Consecrationis verba a pueris prolata super pane, igne panis et saxum in quo positus consumitur, 926. Vide Pueri.

Consensus est cogitationi immunda, quod manus securi, 601.

Consilarii Joannis Eleemosynarii Joannes et Sophronius, 195.

Consilium bono principi a paupere quem suscepit suggeritur, 249. Consilium Evangelicum abdicare omnes res suas, 276. Consilii definitio, 277.

Consolatio Barlaami ad Josephat, 555.

Constantia fidelium, 115. Constantia monachorum insignis, 291, 295, 296.

Constantinus criminantium se sacerdotum chartas exussit, 197. Idem pro Ecclesia Dei alter Zorobabel, 799. Constantinus dux abbas, 861. Constantinus ex asserore religiosus, 775.

Consuetudo peccandi cavenda, 287. Consuetudinem tolerantie in naturam vertebat Antonius, 58.

Contemplantibus tenebræ aptiores, 556.

Contemplativa activa vita melior, 745.

Contemptus sui infra animalia, 625. Contemptus passio parit salutem, 629.

Contemptus etiam minimi mandati periculosus, 154. Contemptus munerum in Barlaam, 281, 285, 291. Contemptus auri in matre cum libris Deum filielem curatorem prædicantibus, 585. In monachis qui aurum oblatum nec tollere nec accipere volunt, 581. Contemptus pecunie in Agathone, 585; in Philagrio, *ibid.*; in Pambone, 715; in Joanne, 741; in Dorotheo, 767; in Polychronio, 847; in Anaxanone, 875; in viro cævo, 895. Contemptum rerum præsentium et verbis et exemplo docet pulcherrime Barlaam, 228, 279, 284, 288. Vide Religiosa vita.

Contentio vitanda, 557, 527, 569, 697, 610. Contentio fugienda in mercedonitis, 667. Contentio sancta Olympii servi cum dominis suis de obsequio præstando, 497, 625. Contentio episcoporum et monachorum ab Origenis libros Alexandrie, 557, 558. Contentio humilitatis inter discipulum quemdam in eremo se exercentem, et abbatem suum, 559. Contentio absit ab hospite, 741.

Continentis quidam cum uxore in matrimonio, 894. Idem presbyter creatus per calumniam carceri mancipatur, *ibid.* Ab angelo et carcere educitur, ut Mosam die Dominico celebret, *ibid.* Ab eodem reductur in carcerem, carcerario ignorante, 895. Cum gloria ab episcopo educitur, *ibid.* Continentia est vite spiritalis fundamentum, 115. Continentia et paupertas sectanda, 901. Continentia conjugatorum in Ecclesia, 56. Continentia conjugatorum Eucharistia et Mariæ semibus duobus præfertur, 652. Continentia in matrimonio perpetua Anastasii et Theogae, 158; Eucharistii et Mariæ, 652; Ammonis cum uxore, 482, 713; Magae cum marito, 776; Olympii cum Netrodio, 779; cujusdam qui postea presbyter creatus est cum uxore, 891. Continentia in matrimonio certo tempore Antigoni et Euphrasie, 551; Prolocomis cum uxore annis xxx, 753. Continentia oculorum in Pachomio, sororem videre renuente, 121; in Theodoro matrem videre detrectante, 123, 126, 505; in eodem sororem videre renuente, et ut futuram vitam inquiri nuntiarum curante, 505; in Simone Silvia, matris aspectum renuente, 172; in Joanne cremita, feminas refingente quas ex annis non vidit, 739, 741; in Pastore nec iudicem nec sororem videre volente, 493, 505; in eodem re fugiente suorum aspectum, 825, 526, 650; in Arsenio, aspectum mulierum decemant, 511; in Pamone et Anaph matris aspectum in fugientibus, 525, 570; in Sara, ex annis super flumen habitante et illud non aspiciente, 587; in Silvano etiam arborum conspectum aversante, 610; in Marco clausis oculis matrem salutante, 618; in Pior sorori se clausis oculis offerente, 764; in Eusebio ne vicinos campe nec eorum aspectum, 811. Continentia ventris et lingue necessaria, 511, 562, 574, 666, 811, 999, 1005. Continentia in verbis, 592. Vide Silentium. Continentia in victu. Vide Abstinentia. Continentia aliqua in aliquo singulis annis exercentia, 568. Continentiam sanctus Ephraem persuadet meretricibus duabus divine presentie memoria, 168, 169. Continentiam a femini docet Arsenius, dum earum aspectum et memoriam aversatur, 511, 561. Item Sisois, 561.

Contristato a te poenitentia satisfac, 669.

Contritio et dolor de peccato magis delet peccatum quam corporis afflictio, 575.

Contumeliam pati, magnum, 629. — Contumelia abstinentium in seniore, 731.

Conversatio multorum noxia etiam sanguine inactorem, 496.

Conversio nobilis adolescentis Theodori, 124. Conversio philosophi, 150-151. Conversio multorum ad Deum per Simeonem Stylitem, 171. Conversio Jonathæ Latronis, 175. Conversio philosophorum, 556. Conversio furum, quos senex in furto aliquid oblitus monuit, 651. Conversio præfecti ejusdem, 650. Conversio latronis per Agolionum, 747. Conversio Palladii ablati ex visione ignis supra cellam sicut David cælitus apparentis, 881. Conversio Cyriaci latronis, 911. Conversio mille hominum per miraculum Epicteti sanando surdum, mutum, et blindum, 115. Conversio a statu pravo ad vitam meliorem: Pelagii, 202; Mariæ nepotis Abraham, 572; Thais, 574. Mariæ Egyptiacæ, 587; Moysis latronis 746, 916; Babilæ cum concubitis, 870. Multis eorumdem, 867; Maria meretricis,

809; Davidis latronis, 904; latronis eu-
jodam, 1002. Conversio miranda, non
lapsus, 398.

Convitatore nepotis sui officio pro-
sequitur sanctus Joannes Eleemosyna-
rius, 187.

Copres hospitalis, 752. Ejus narra-
tiones audiens cum tardo et dormiens
visione increpatur, 752. Narrat sua fa-
cta ad afflictionem, 752. Arena ab ipso
calcata. fertilitatem terræ sterili con-
fert, 753. Illasus in igne cruce signa-
tus perstat ob fidei integritatem, ad-
versario Manichæo igne adusto, 755.
Convertit ad fidem idololatrias gentiles,
753. Furem gentilem miraculo ad fidem
adducit, 755.

Cor durum mollit verbo Dei quem-
admodum gollat mactat lapidem, 658. Cor
mundum in serulo et tabernis gerere
difficile est, 914. — Cordis puritas in
Sara, 605. Cordis janitor quisque sui,
895.

Coriarius Alexandrinus omnes sibi
præfuit, et præfatur Antonio, 671,
672.

Cornelius papa baptizat Basilam,
548. — Cornelius papa latet propter
persecutionem, 547. Cornelius Pachomii
discipulus, 121.

Corona certantium contra impugna-
tiones, 578.

Corporalia qui spernit, accipit spiri-
tualia, 102. Corpora itus inhærens est
proximus lapsus, 581.

Corpus Domini edimus pro mœna,
125. Corporis et sanguinis Christi per-
ceptio, 588. *Vide* Eucharistia. — Cor-
pus affligendum ne nos occidat, 710.
Corpus jejunis extenuandum, 758.
Corpus Theodosii eremitæ religiose
elatum, 826. De ejus cubili contentio,
ibid. Corporis necessitati cum pudore
servit Antonius, 47. Corporis afflictio,
256. Corporis motum triplicem docet
Antonius, 575. Corporis viror sicut
animus, 597. Corpora sanctorum Astio-
nis et Epicteti splendent, 219. Corpora
integra duorum monachorum mortuo-
rum præ siti in insula, 898. Corporum
Barlaam et Josephat religiosa transla-
tio, 558.

Cosmas eunucho paralyticum sanat,
872. Ejus reliquie pretiosæ, *ibid.* Mor-
tus ab hæretici ecommunione in sepul-
cro abhorret, 875. Draconem illasus
transit, *ibid.* Ejus orandi canon nocte
sanctæ Dominicæ, 875. Cosmas Scho-
lasticus et aspectu et doctrina docens
annis xxxix in omni se virtute exer-
cuit, 914. Non juravit, non mentitus,
non risit, *ibid.*

Cosmæ et Damiani templum, 900.

Cosmiana hæretica a sepulcro Domi-
ni nostri pro beatam Virginem arce-
tur, 875. Ecclesiæ reconciliatur, *ibid.*
Crazium mortui loquitur Macario,
526, 656, 657.

Creatio rerum astruitur, 251.

Creaturæ omnes ingratitudinis ho-
minem arguunt, 200. Creaturæ docent
esse Deum, 504. Creaturæ omnes co-
dex Antonii, 659.

Credendum tarde, 607. Credendum,
non inquirendum, quomodo Filius ge-
nitus ab æterno, vel Spiritus procedat,
851.

Crocodylus vehit Helenum, 791. Cro-
codili Pachomium vehunt, 120. Ad
Christi nomen fugiunt, 782. Crocodilos
illasus transit Antonius, 40.

Cronius interpres Antonii, 675, 729.

Ob tristitiam fugit a monasterio, 27.

Crucianur a Sarracenis septem mo-
nachii, 550.

Crucifixus Christus, ne pecces, sit in
cogitatu, 659.

Cruce Dominica et sanctum Evange-
lium testamentum Astionis, 221. Cruce

in regni auspiciis erigi ut a Josephat,
522. Cruce monachi, timor Dei, 549.
Cruce pro velo erigenda hic naviganti-
bus, 586. Crucis adoratio, 225. Ear-
demones impediunt, 892. Crucis si-
gnum inspectantibus omnibus rex A-
benner adoratur, 526. Crucis signum in
mensa, 115 (crucis signatio in ingressu
litteris, 225, 227. Crucis signationem
contra metum demonum suadet Anto-
nius, 40, 42, 45. Crucis signum ab ad-
ventantibus in testimonium Christiani-
tatis exigit Macarius, 228. Crucis si-
gnum demonibus terrori est, 286, 517.
Crucis signi vis a que potentia contra
præstigias demonum, 555, 585. Eodem
contra monstrosam bestiam frontem si-
gnat et pellit, 49. Astion demoniacum
curat, 215. Dorotheus venenum super-
rat, 710. Evagrius seram aperit, 761.
Eudoxia puerum paralyticum mutum et
surdum curat, 558. Item energumenum
liberat, 559. Jacobus Nisibita miracula
facit, 792. Limnaus colicos dolores
curat, 843. Item viperæ morsus, *ibid.*
Macarius varias pellit phantasias, 229.
Pachomius demonem pellit, 119. Item
Christum se simulatam demonem fugat,
155. Pastor puerum sanat, 650. Petrus
Galata oculum uxoris præfecti Orientis
sanat, 822. Item oculum matris Tho-
doreti, 825. Simeon Stylites demonem
repellit cum ad ignem currum ascen-
dendum pedem elevat, 172. Zosimas
eodem se munit contra leonem, et se-
curus est, 591. Cruis signo moriens
se munit Barlaam, 540. Item Pachomi-
us, 158. Crucis signo munit se con-
tra spectra Joannes Eleemosynarius,
182. Item Zosimas, 581. Crucis signo
munitus Copres ignem illasus pertran-
sit, 755. Helenus episcopus in igne
illasus perstat, 542. Julianus a veneno
propinato immunis est, 889. Maria
Ægyptiaca super aquas Jordanis ambu-
lat, 590. Crucis signum et aqua benedi-
cta quædam ab educiata liberata a
Macedonio, 850. Crucis signo et insu-
flatione diabolum vincit Pelagius, 579.
Crucis signo et oratione fugantur dæ-
mones ab Antonio, 556. Crucis signo et
oratione aqua maris dulcescit, 914.
Crucis signo et oratione Joannes na-
vem incantatum solvit, 886. Crucis
signo Jesum invocans draconem Ju-
lianus interficit, 802. Crucis signo ne-
glecto in varias diaboli tentationes
incidit sanctus Macarius, 229, 250.
Crucem argenteam tenet manibus an-
choreta mortuus ante vi annos, totus
integer, 887. Cruce purpurea signat
cucullas Pachomius, 756.

Cucullorum usus et significatio, 815.

Cucullus modicus secularium est, 585.

Cucumerem desideratum quidam
ante se suspendit intactum, ut appeti-
tum suum effrenum castiget, 509.

Cupiditas a tribunali ableganda, 211.
Cura sanctorum in caelis pro vivo-
rum salute, 225.

Curiositas vitanda, 679.

Custodia oculorum. *Vide* Continen-
tia oculorum. Custodia seculorum, ne
fures per illos ingrediantur, 611.

Cynocephali seu Chanaanei, 225.

Cyri. *Vide* Mar. na.

Cyri regio errore Marcionis imbuta,
840.

Cyriacus princeps latronum periculo
eripitur, infantum intercessionem quos
a morte servaverat, 1001. Cyriaci ab-
bati Laure Calamonis beata Maria cum
Joanne Baptista et Evangelista appa-
ret, 875. Cellam ejus ingredi eadem
beata Maria recusat, propter Nestorii
libros, *ibid.*

Cyriilli prulentia ut senem ab errore
de Melchisedech revocaret, 656.

Cyris de generatione posterore
responsio, 646.

D

Dactyli cibis Onuchii, 102.

Dæmon diversis formis apparet; ado-
lescentis specie Abraham eremitæ, 148;
item abbati Isaac Thebæo, 910; Æthio-
pis forma Antonio, 57; Apollonio, sive
Apollini, 747; Macario Alexandrino,
507, 508; similiter seni cuidam, 904;
Æthiopissæ instar juveni cuidam, 576;
angeli specie Abraham eremitæ, 148;
item Simeoni Stylite, 171, 172; item
alteri cuidam, 628; item Joanni, 745;
In Christi effigie Pachomius, 153; item
alteri cuidam, 628; et Valenti, 755;
femine specie Pachomius, 116, 119,
153; Macario Romano, 520; Apelli,
755; puero cuidam in Scythia, 575; ho-
minis forma Macario, diversa vascula
circumferentis, ex quibus se fratribus
in solitudinem gustum præbiturum dice-
bat, 510, 657, 665; monachi instar tui-
det seni in Rhythu, 898. Dæmon timet
non iracundum, 569. Dæmon fugatur
oratione et psalmi cantu, 119, 148, 149,
645; item signo crucis, 119, 215, 552;
item Jesu et Christi nomine prolato,
156, 148; item cruce, oratione, jeju-
nio, et recursum ad Deum, 257; signo
crucis et insufflatione, 579; oratione
et signo crucis, 550; signo crucis et
aqua benedicta, 850. Dæmon a Christo
ut passer irretitus tenetur, 42. Dæmon
Christi potentiam confitetur, 66. Dæ-
mon superatur ab Abraham eremita,
148, 149; item a Jacobo, 842, 845.
Dæmon dormienti in oratione Hilarioni
insultat, 76. Dæmon prodit latenter
Hilarionem, 85, 84. Dæmon præsentia
Pachomio obumbrat, 114. Mulieris
afflicte specie Pachomium fallit, 116.
Ad præces Pachomii et psalmi cantum
instar fumi evanescit, 119. Item signo
crucis pellitur, *ibid.* In Christi effigie
Pachomius apparet, 153. Cum clamore
et fetore recedit, *ibid.* Eodem pulche-
rimæ mulieris instar se offert, *ibid.* Pa-
chomio subditur, 153. Ignorat futura
contingentia in sua causa, *ibid.* Quo-
modo se sciat futura, *ibid.* A naturali et
frequenti rerum eventu argumentatur,
156. Diversimode homines tentat, *ibid.*
Fugatur a Pachomio in Christi nomine,
ibid. Contra Abraham eremitam arma-
tur, 148. Boni angeli specie cum deci-
pere conatur, *ibid.* Ab eodem nomine
Jesu prolato fugatur, *ibid.* Securi cel-
lam ejus diffundere tentat, *ibid.* Psalmi
versu recitato fugatur, *ibid.* Adolescentis
specie eadem apparet, 115. Psallit,
149. Oratione fugatur, *ibid.* Victum se
clamat, *ibid.* Latronum tyrannum
corripit, suffocat, 219. Perpetuo in-
sultat, 547. Moysem secundum obsidet
ob verbum durius contra Macarium di-
ctum, 555. Sub specie humilitatis mo-
nachum eductum decipit ut labatur in
fornicationem, 580, 581. Dæmon quod-
dam, quosdam voluntas impugnat, 678.
Dæmon nos impugnat, quia arma abji-
cimus, 678. Dæmon malorum superse-
minator, 681. Dæmon comedens cibos
resolvit, non digerit, 720. Despectus
tentare cessat, 752. Pro Deo superbe
se offert, 755. Ferro ignito abigitur ab
Apelle, 753. Egre dius dat signum,
760. Quare habeat potestatem in crea-
turas, 845. Dæmon superbie instar
Æthiopis, 57, 747. Dæmon carnalis
concupiscentiæ instar Æthiopissæ, 576.
Dæmoniar et memorie injuriarum,
910. Dæmon ad Gloria Patri evanescit,
898. Horret psalmorum meditationem,
ibid. Forma Æthiopis psallentem se-
nem saltando turbare conatur, 910.
Dæmon. *Vide* Diabolus. Dæmonis vi-
res fregit incarnatio Christi, 153. Dæ-

monis opus animarum perdit, 130. Daemonis artes varias videt Pachomius, 805. Daemonis maior modo persecutio quam olim, 526, 626, 678. Daemonis astutia declinantis sanctos, 658. Demoni nec vere dicenti credendum, 43. Demoni suam infirmitatem exprobat Alexander in ribudinis ab eo arreptus, 917, 918. Item Evagrius, 764. Item Thalassius, 855. Demone vicit Macarius sua fortitudine, 585. Demone gulosum eiecit Macarius, 720, 721. Demone quem Antonius non poterat, Paulus Simplex eiecit, 751. Demone amatorio magis praestigiis inducitur pellic Macerionius, 850. Demones Antonium verberant, 58. Eum tem varie exagitant, 59. Ejus ascensum impedire conantur, 52. Eundem accusant, *ibid.* Demones non natura, sed suo vitio mali, 42. Fallunt affinitate virtutum, 45. Quomodo futura praedicant, 44. Egredienti de corpore animae occurrunt, 20. Ad litium incitant, 516. Lugent fidem Christi dilati, 525. Hominum lapsu letantur, 495, 556, 581. Quomodo expellendi docet Philirion, 760. Demones non plus nocere possunt quam Deus permittit, 554. Demones ob levia peccata obediunt olim sanctos, 555. Demones non audiendi licet ad bonum invitent, 606. Demones dupliciter nos impugnant, exterius et interius, 611. Demones instat aiam nos circumdant stridentibus dentibus, 645. Demones de lapsu monachi exultant, 576. Monachum deceptum ridet, 742. Insultant poenitentibus, 743. In specie angelorum se Joanni exhibent, 745. Martyrum reliquias terrentur, 810, 841. In Theodoro vociferantur, 910. Non audent appropinquare speculae Sophronii, nisi a longe stadiis tribus, 910. Pugnant cum eis qui ipsis adversantur, 602. Adorationem crucis impediunt, 892. Demone prociatum varia terribiliter, 58, 42. Demone odium contra monachos et virgines, 42. Demone variae tentationes, 118, 119. Demone catervas oratione profligat Posthumus, 278. Demone tentationes varie tempore orationis Macario Alexandrino per pueros Aethiopes inter fratres discurrunt ostendunt, 507, 508. Demone illio in fratre quodam, cui diabolus in specie angeli ad plures annos apparens, tandem in parricidium induxit, 601; in Valente, qui dum se versari cum angelis arbitrat, sacramentorum communionem contemnit, et demone Salvatoris specie sibi apparentem adorat, 755; in Abrahamio, dum ex superbia se a Deo ordinatum presbyterum credit, 769. Demone consistorium, 556, 580. Demone differentia mente diversa eadem essentia, 720. Demones ad tentandum, angelos ad succurrendum Moyses videt, 495. Demones efficiendi mira potestas in quodam, qui a demone contra vanam gloriam possideri optat, 512. Demones immitunt philosophi Antonio, 556. Ter fugantur oratione et signo crucis, *ibid.*

Demoniaca quaedam oratione et combinatione Antonii liberatur, 54. Demoniaca ex calumnia liberatur confessione apud corpus Marini, 391. Demoniaca voto violatorem sanat Pachomius oleo benedicto, 127. Item demoniacam paue benedictio, 128. Demoniaca curat Ephraxia, 589. Demoniaca edacitatem curat Macedonium signo crucis et aqua benedicta, 850.

Demoniaca liberatur in cella Vitali, 196. Demoniaca sanat Epictetus eje-

cito demonio, qui se multorum hereticorum patrem profitebatur, 211, 212. Demoniaca signo crucis curat Antonius, 215. Demoniaca oratione et jejunio curat Macarius Aegyptius, 720, 721. Demoniaca sanat Paulus Simplex sua humilitate, 751. Demoniaca sanat Marcianus absens, 807. Demoniaca curat Petrus Galata, 822, 825. Demoniaca liberat oratione Adelphius Arabessi episcopus, 901; oratione Andreas, 897. Demoniaca curat Antonius, 40.

Damiana, abbatissa solitaria, 809.

Damiano diacono Joannes Eleemosynarius negat communionem, donec cum alversario suo reconciliatur, 187. Damianus discipulus Polychronii lenite maledictus vivit, 846.

Dammatorum gravissima poena, visione Dei carere, 260.

Daniel discipulus Arsenii, 528. Daniel presbyter ordinatus, in ministerio diaconatus ex humilitate perseverat, 554. Daniel Aegyptius de adulterio iuste infamatus, 896. Liberatur ab infamia, infansulo xvi dierum patrem enuntians, 897. Danielis abbas dictum, 507.

Danti datur et abundat, 610, 617.

David lxxx annis cellae inclusus, 880. Ejus cella igne coelesti illustratur, *ibid.* David latro ad monasticum aspirat, 901. Minuitur et jurat milium non admittit, *ibid.* Omnis virtutis exemplum efficitur, *ibid.* Ab angelo sibi peccata remissa audit, *ibid.* Extra psalterium canonem mutus, 985. David oratione ignem extinguit, 918.

Davidides Eusebii discipulus nunquam excedit, xvi anni absque ulla vivens, 812. Clivum praefectus, *ibid.* Anno semper et vultu tranquillo, 812. 815. Ne quidem accepta contumelia motus, 815.

Debitum non rigide exigendum, 667.

Decretum patrum de canone psallendi, 545.

Dedicatur ecclesia ab episcopo, 325.

Deficientes a monasteriis pessimi, 754.

Defuncto honores immerito exhibiti in dolores cedunt, 129. Defuncto commemoratione tertius, et quadragesima, 675, 729.

Deicola vocatus Antonius, 57.

Deliciae monachis declinandae, 658.

Delicta libello notant, 50.

Demetrius Romam peti, 709.

Depositu ubi sit, mortuus indicat, Macario orante, 620.

Deserto status perfectionis oritur ex negotiorum implicatione, 707.

Desertor vocationis a demone invaditur, 512. Desertores monasteriorum pessimi, 751.

Desertum fidentibus fructus producit, 755.

Desiderium incredibile Josephat audiendi boni, 255. Desideria superanda docent Theodorus et Lucas, 585.

Desperandum non esse ob peccata docet Barlaam, exemplo filii prodigi, boni pastoris, Petri lapsi, 217, 218.

Desperandum non est in tentatione, 580.

Desperatio cavenda, 712. Desperatio cogitationis superat Isidorus, 516. Desperationis remedia, et quid demoni eam suggerenti respondendum, 895. Desperationem post peccatum suadet demon, 742.

Detractio fugienda, 257, 607. Cur fugienda, 319. Quomodo vitetur, 672. Detractiones audiens Machus dormit, 550.

Detractor insigni parabola depingi-

tur, 658. Detractor carnes fratrum manducat, 571. Detractor prodest, 607. Detractorem munere placa, 668. Detractores sacerdotum adversatur Pachomius, 125. Detractores olim et excludit sanctus Joannes Eleemosynarius, 188.

Deus ut natura est, a nemine videri potest, 256. Deus verus unus, 264. Deus ex rebus conditis quomodo cognoscitur, 281. Quomodo ex earundem rerum conservatione, 281; similitudine navis quae est sine gubernatore, *ibid.* Deus ex creaturis agnoscitur, 501. Deus super omne bonum, 291. Deus solus mundus est, 598. Deum plus diligens plus honoratur ab hominibus, 652. Deus, non mamma, eligendus, 606. Deus loquitur nobis multis modis, 808. Deus fortis adiutor, 905. Dei dilectio, 257. Dei auxilium adest, ubi humanum deficit, 591. Dei ignoratio animae caligo est, 265. Dei praesentia ubique cogitanda, 609, 611. Dei providentia, diviteam per angelum monentis ut Frontono escas mitat, 210, 241. Dei providentia cuiusdam panem divitius subministrantis, 744. Dei providentia Helleni in deserto mensam parantis, 755. Dei providentia in se confidit panem coeli subministrans, 559. Dei providentia novitum monachum in eremo per angelum aquilae specie ducentis ad locum annonae referunt, 587. Dei providentia paue deliciente canistrum uvae et ficibus plenum mittentis Possionio, 760. Dei servitium mirabili modo compensatur in Abiba, 929. Deo fidendum, 552, 619. Sine eo nihil possumus, 697. Deo proximus non laeditur, 612. Deo quo quis propior, eo magis se miserum novit, 624. Deo vacandum, 742. Secundum eum interius quae eum, 608. Deorum cultus ab Aegyptiis, profectus, 505.

Devotio practica, 550.

Diabolicis invidiis infestatur Antonius, 57. Eas oratione superat, *ibid.*

Diabolus humilitate Siliani monachi victus, 129. Diabolus Basilio orante coactus chirographum reddidit fanulo Proterio, 158. Diabolus se in angelum lucis transformans conatur ad superbiam Simeonem Stylitam inducere, 172. Diabolus sancto Macario Romano mulieris specie apparet, 250. Diabolus crucis signum timet, 286. Diabolus suam impotentiam fatetur, 517. Diabolus tentat Josephat, 551, 552. Diabolus vincitur ab Eudoxio, quae liborem duplet, 556. Diabolus conqueritur de Nouno et Pelagii, 579. Diabolus pellitur a Pelagia signo crucis et insufflatione, 579. Diabolus jam plus persequitur homines quam olim et quare, 526, 626, 678. Diabolus ut monachum quem iam e cella educat, communionem suadet, 588. Diabolus varia tentationum semina serit, 599. Diabolus emissarius Juliani sinitur oratione Publii, 650. Diabolus presbyterum se simulat, 755. Diabolus distractiones tempore orationis ingerit, 877. Diabolus. Vide Daemon. Diaboli virtus adventu Christi debilitata, 45. Diabolus studet ladere resistentes, *ibid.* Diabolus inbecillitas, 45, 46. Diaboli in bonos odium, 115. Diaboli a Deo dejectione, 255. Diaboli in hominum invidia, *ibid.* Diabolus aliquando redimendum censet Origenes, 557, 558. Diaboli laqueos quis evadat, 551. Diaboli praestigia cellam illuminantis, 552. Diaboli artes varie, ad homines solvendo, 556. Diaboli artes varie ut monachum a cella extrahat, 587, 588. Diaboli prodromi tres, obliquo, negligentia, contumacia, 612. Di-

Loli imp. tus quis non timeat, *ibid.*

Diaconatus quantū dignitas, 627.

Diaconissarum prima, Romana nomine, Perigram et baptismo suscipit, 379.

Diaconus ordinatur Basilus a Melitio Antiochie episcopo, 135. Diaconus quidam indignus celebranti astans Spiritus sancti descensum impedit, 907. Ab altari remotus, *ibid.* Diaconi ipsi vera poenitentia miraculo declaratur, 377.

Diana ventionis dea antiquis, 397.

Didymus oculis orbatus, 711, 944, 989. Quandiu vixerit, *ibid.* Sacras Scripturas nescit, licet non didicisset, *ibid.* Mors Juliani apostatae illi revelatur, *ibid.*

Dies primus conversionis semper est eodem gradus, 349.

Differentia eremitarum et monachorum, 106. Differentia inter Deum patrem et carnalem, 212. Differentia legis antiquae et novae, 266.

Dii falsi multi, 261. Dii Aegyptiorum, Isis, Osiris, bruta animantia complura, et caetera, alia, spinea, etc., 307.

Dii Chaldaeorum elementa et sidera, 503, 505. Dii Graecorum, Saturnus, Jupiter, Ganymedes, Vulcanus, Mercurius, Aesculapus, 506; Mars, Bacchus, Hercules, Apollo, Diana, Venus, 507; Adonis, 507. Dii gentium non sunt dii, et quare, 308. Dii multi in Aegypto, et unde, 748. Dii Persarum sol, ignis, aqua, ex Mithrae, 583.

Discalciatur a bestis qui peregrinum non liberaverat ab illis, 912.

Dilatatio salutis periculosa, 238.

Dilectio cauta, 96. Dilectio Dei, 237.

Diluvium, 253.

Dio et aeri nudo expositi: Eusebius, 836; Cyra, 855, 856; Linus, 845; Macarius Alexandrinus xx diebus, ut somnum superet, 722; Macarius junior homicida tribus annis in solitudine, 718; Marana, 851, 856; Maro, 853.

Diocles et philosopho non onchus, 767. Dionysius presbyter reprehendit Pachomium, quod ab aliis separet hospites, 126. — Dionysius Seleucia episcopus, et qui sub eo acciderit, 883.

Discendi ardor, 610.

Discipulus Macarii plagis afficitur, 118. Discipulus patientia magister evadit, 632. Discipulus Sisinnius in eodem cum illo dum sepelitur sepulchro quiescit, 889.

Disco argenteo obiecto tentatur Antonius, 59.

Discretio Abraham eremite ut neptis suae animam salvet, carnes libere comedentes, 371. Agathonis in vestibus, 312, 687. Joannis Nani, aquam, aliis recusantibus, accipientis, ne dator contristaretur, 599. Mathois, leve opus et continuum, gravi quod cito absolvitur praefertis, 585. Patria cuiusdam orationem et abstinentiam magnis laboribus praefertis, 580. Silvani, lapsi monachi animam salvat, 603. Discretio securis est quae arborem dejicit, 602. Discretio in jejuniis quae et qualis, 605. Discretio viam regiam docet, 552. Virtutum genitrix et custos, *ibid.* Discretio in omnibus operibus necessaria, 606. Discretionis et prudentiae exemplum singulare discipuli magistrum continentis ab iracundia, et postea a magistro laudati, 501, 502. Discretionis defectu immolaret filium a diabolo deceptus nisi olapaus auferget, 552, 553. Discretionis defectu Heron cadit, 552. Discretionis defectu alius monachus circumcidit seipsum, 553. Discretionem Paulus a mulieribus abhorrens

docetur, dum feminarum mitas riam egitur amittere, 553. Discretio et servatio comendens, nolens o litum cilium, sed a Deo expectans, moritur, 552. Discretio exaltatum clarus, Antonius, 45, 47.

Dissensiones cavende, 237.

Distrahitur facile contingit, 606. Non distrahi in oratione magnum, majus in psallendo, 609. Distractiones si a Deo nobis im, utatur, quis salvabitur, 609.

Distrahitur quidam nunquam in oratione fuit, 891.

Diversi demonum nequitia, 42, 43, 45.

Diversimode in via Domini ambulatur, 505.

Diversitas monachorum priorum et posteriorum, 657. Diversitas abstinentium, 653.

Divinitus contemenda, 41.

Divinum auxilium adest Macario laboranti in itinere et fatigato, 552.

Divites veri, 284.

Divitiae ad eorum per manus pauperum mittende, 276.

Docens, et non faciens, puteo similis, 601.

Doctorem salutis pro patre Simeon Stylites habet, 170.

Doctrina Christianorum a Christo originem ducit, 508. Doctrina evangelica vis, 56.

Documenta salubria, 551.

Domitico die angelus communionem deferit Omphrio, 102.

Domina co. lina, lacrymans, 856.

Templi ornatum suadet, *ibid.* Lente madefacta vivit, *ibid.* Vultum celat, *ibid.* Athletas animat, *ibid.* Monachus suppediet necessaria, 837. Varia per orbem ejus monasteria, *ibid.*

Domitius lectus curat egrotos, 762, 968.

Dona in sanctis viris varia, 796.

Dormitans in spiritali colloquio divinitus increpatur, 752.

Dormitori ratio, 237.

Dorotheus lx annos versatus in speulone, 709, 943, 983. Palladius ei in disciplinam traditur, 709, 983. Item Heracles, 943. Ut affligat corpus continue laborat, 710, 943, 983. Manibus sibi victum parat, 710, 943, 983. Somnum superat molo mirabili, *ibid.* Crucis signo venenum superat, *ibid.* Dorotheus inclusus rector virginum, 735. Dorotheus pecuniae contemptor, 767.

Draco ab Hilarione crematur, 81.

Draco adorat Simeonem Stylitem, 173. Draco curatur a Simeone Stylite, *ibid.*

Draco mulierem torquet, 226. Draco precibus Amun rumpitur, 752. Dracoenem ingentem sancti viri non horrent, 751. Dracoenem illucis transit Cosmas, 873. Dracoenes custodiunt a latronibus ostium Amun, 732.

Dracoenis episcopus confessor, 82.

Duae in Christo naturae, 519.

Duo adolescentes delictis probantur a Macario. Vide Macarius.

Duodecim est philosophus Basilus, 152.

Duplum restituit Deus Joanni Eleemosynario, 195.

Dura increpatione monachum dejicit ad egressum, 875. Dura mundo sanctis viris sunt suavia, 796.

Dux quidam Palaestinae ab ingressu sancti Sepulchri arceatur ab arietibus heremum Severianum, 576. Respiciens admittitur, *ibid.*

E

Ecclesia poenitentiae Antiochie, 175. Ecclesia asyrum, 194. Ecclesia crystalli na ammiranda, 227. Ecclesia

ab episcopo delectatur, 327. Ecclesia maxima in monte Nitriae, 713. Ecclesiae afflictionem praevideat Antonius, 57. Ecclesiae thesaurus Deus tuetur, 184, 185. Ecclesiae pecunia injuste acquisita admista perit utraque, 185. Ecclesiae matris desertio ex Cantibus, 225. Ecclesiae frequentatio a tribus et quatuor millibus, 478. Ecclesiam frequentat Antonius, 56. Ecclesiam exstruit Abraham ex suo patrimonio, 116. Ecclesiam frequentans operarius dicitur ut non vacante, sed semper operante, 202. Item promovetur a presbyterum, *ibid.* Ecclesiam ingreditur diversus status Paulus Simplex videt, 523. Ecclesiam exstruit in Sinai Julianus Sahas, 805. Ecclesiam non deserent iam Simeon Julianum monent, 890.

Elacitas demoniaria curata a Macedonia signo crucis et aqua benedicta, 830. Edont propter Deum monachi praeter consuetudinem, 527. Egreddientes ante hostiam missam dextere corrigi Joannes Eleemosynarius, 201. Electio quid, 277. Varietas ejus pulchra similitudine a fontibus desumpta probatur, 278. Eleemon in omnes misericordiae, 771. Parturienti subvenit, *ibid.* Libros vendit, ut pauperibus subveniat, 772. Eleemosyna, virginis specie oliva coronatae sancto Joanni Eleemosynario apparet, 182. Eadem morientem suscipit, 205. Eleemosyna Omphrii, 105. Eleemosyna Joannis, 117. Eleemosyna palatium in celo parat, 194. Eleemosyna qua in pauperes confertur, a Christo tanquam sibi exhibitae suscipitur, 276. Eleemosyna optime pauperibus impenditur, 601, 602. Eleemosyna danda potius non consanguineis, 607. Eleemosyna sine mensura danda, 616. Eleemosyna in vere mendicis miraculo firmata, 616. Eleemosyna danda in liberalitate, 766. Eleemosyna Eleemonis libros vendentes ut pauperibus subveniat, 772. Eleemosyna non ex naturali affectu, sed ex pietate danda pauperibus, 809. Eleemosyna anus quidquid manu lucratur in templo erogant, 900. Lupini inde empti dulcescent, *ibid.* Eleemosyna Zenonem imp. a poma liberat, 915. Eleemosyna mulieri miserae praestita Moschum a carcere liberat, 920. Eleemosyna. Vide Petrus Teloacensis et Seraphion. Eleemosyna arte excogitata mirabili, verecundo et pauperi a doloscenti exhibitae ab Apollinari, 925, 921. Eleemosyna delraudatio impendit compensationem, et scriptum delet, 184. Eleemosyna furtivae pulchrum exemplum, 199. Eleemosyna pretium Deo committendum, 715. Eleemosyna merces transmittitur chirographo, 194. Eleemosyna obtinenda: modus a divitibus, 189. Eleemosyna nomine mulier pauperibus datur hereditas, 651. Eleemosyna viris stannum in argentum convertit, 185. Eleemosynam rogatus, tacite dat, quia aliud non habet, cruciculum argentum, 180. Eleemosynam remuneratur Deus, expulit Joannes Eleemosynarius centuplum, 182. Eleemosynam pauper datus monachi datur, 616. Eleemosynam in casum praemittere pulchra parabola docetur, exemplo hominis uno anno regnantis sibi bene interea providentis, 275, 274. Eleemosynam laudat merito Euphrasia, et liberalitatis exemplum insigne, 331. Eleemosyna subtrahit benedictio subtrahitur, 887. Eleemosyna Josa huius in pauperes, 521, 538, 551. Eleemosy

næ pro defunctis offeruntur, 354. Eleemosyna largæ Olympe, 779. Eleemosynas suas beate Mariæ virginis ascribit bea u Leontius, 879.

Eleemosynarii Joannis beatitudo animæ variis visionibus ostensa, 265. Eleemosynarii filius qui Christum curatorem elegerat divitem filiam, Deo sic disponente, uxorem accipit, 924.

Elementa Arianismum detestantur, 55. Elementa non sunt dii, 507.

Elephantiacus xv annos optime habet ab Eulogio, 675, 725.

Elutherius martyr lectorem spei monitum et flagitiose viventem punit, 905.

Elevatio Eucharistiae, 155.

Elias exemplum vite monasticæ, 53. Ejus exemplo ad eremum incitatur Onuphrius, 1006. Elias et Joannes Baptista principes vite monasticæ, 17, 811. —Elias abbas monasterio, 594. Elias xxx annis vivit in solitudine, 746. Integras hebdomadas jejunit, 747. Claret signis et medicamine cum ex esset annorum, 747. Elias monasterium virginum exedificat, 755. Rector xxx virginum tentatur voluptate, *ibid.* Fugit metu lapsum, 755. Curatur ab angelis a fanite, *ibid.* Elias hospitalis, cui Deus multiplicat panes, 770. —Elias archiepiscopus Jerosolymorum Joannem monachum ordinari vult episcopum, 845. —Elias abbas tentationem carnis superat terribis visione mirabili, 866. —Elias episcopus Jerosolymitanus a vino abstinet ut solebat cum esset monachus, 870. In exilium mittitur, *ibid.* —Elias a divitiis dictum, 877.

Elogia Nicolai pape, 178, 179.

Eloquentia vite perverse, daemonis imitator, 766.

Elpidius habitat in spelunca, 769. Annis xv comedit tantum Sabbatis et Dominicis, 769. Illatus scorpion calcit, *ibid.* Sarmentum ab eo plantatum crescit in vitem, *ibid.* Vix ossibus hæret, *ibid.* Se aperit ad Orientem coarctans, *ibid.*

Emilis ab occiso responsum eli et ut innocenter servet, 650.

Energumeni et energumene liberantur. Vide Daemoniacus et Daemoniaca.

Ephraem in spiritu Basilium videt instar columnæ ignis, 190. Eum spiritum prophetiam Basilium agnoscit, 161. Viso Basilio offenditur, *ibid.* In Basilio linguam igneam videt, *ibid.* Græce loquitur precibus Basilii, *ibid.* Sacerdos ordinatur, *ibid.* Ejus patria Idessa Syria, 167. Patria, *ibid.* Ex ore pueri vitis vis parentibus omne regionem repere, *ibid.* Eremitum incolit, *ibid.* Alia visione, quis futurus fons sermonis ostendit, *ibid.* Alia visione quantus sit Ephraem alius senex docetur, *ibid.* Ed-ssam cogitat, 168. Orat ut hominem obviam habeat quo cum disceret d. Scripturis, *ibid.* Occurrit illi mater, *ibid.* Responsum meretricis perhibet, *ibid.* Scitum illi insidiat, *ibid.* Respondet argute Deum embruere oportet plus quam homines, 168. Prudentem impudicam corrigit, 168, 598. Cæsaream venit ad Basilium, 168. Videt columb in Basilio suggerentem concionem, *ibid.* Traci nascit, *ibid.* Sola aspectu modestiam docet, 168. Testamentum facit, *ibid.* Moritur, *ibid.* —Ephraem collega Abraham monachi, 599. Suam miseriam deploret, 572, 575. Actuum suorum a se rati non exigit, 575. Oratio ad Deum, *ibid.* Ephraem occurrit esurienti, 768.

Ephremius patriarcha Antiochenus hereticum in causa filiei ad ignem pertrahit, 875. Ejus stola in igne perstet

illæsa, *ibid.* —Ephraem nius comes publici ædificia relicit, postea fit episcopus, 871.

Epictetus, tempore Diocletiani, 211 et 225. A puero pios, 211. Miracula facit, *ibid.* Sacerdos ordinatur, *ibid.* Paraliticum xv annorum iuvenem sanat, 211. Daemoniacum sanat, qui se multorum hæreticorum patre a proleto, 212. Cæcæ lumen restituit per tactum oculorum, *ibid.* Astionem adolescentem convertit, *ibid.* Fugiat in Scythiam, 214. Sanat xv annis surdum, mutum, et arillum, *ibid.* Homines supra mille converti, 215. Spiritus in os parit, *ibid.* Comprehendit a Latronum duce, 216. Aetas ejus et forma, *ibid.* Varie torquetur, 216, 217, 218. Astionem junorem ad cautelam martyrio prius offert, 219. Capite plectitur, *ibid.* Corpus ejus splendet, 219.

Epiphania festo communicat Eragrius, 761. Epiphania festo in Caranensium civitate baptistæ ium sudat, 953.

Episcopatu relicto Sisinnius vitam solitudinem amplectitur, 839. Episcopatum renat Zozimas, 891.

Episcopus ecclesiam dedicat, 325. Episcopus quidam architectis servit, 871. Columna ignis super caput ejus apparet, *ibid.* Ephremio comiti episcopatum prædicat, *ibid.* Episcopus Rumelle falso apud pontificem Agapum accusatus carceri trahitur, 907. Visione ejus innocentia docetur, *ibid.* Episcopum Helenum plus quam decem mille viri comitantur, 541. Episcopi duomortui, mortuo Joanni Eleemosynario cedunt eum locum in sepulcro, 207.

Epistola Joannis Eleemosynarii compuncti Nectari patricium ablatorem thesauri eiusdem, 181. Epistola maleficiali diabolum, 150. Epistola Leonis super tumulum sancti Petri posita apostolica manu emendatur, 906.

Equum apparere quidam feminam facit præstigiis, 720.

Equum imperatoris egrum aqua et oleo signo crucis benedicto curat Aphraates, 821.

Eremitæ debet esse doctor, 605, 675. Eremitæ duo nudi Maca lo occurrunt, 633. Eremitarum fortitudo, 1006. Eremitarum protector D-us, *ibid.* Eremitarum adiutores angeli, 101.

Ero contemtu Macarum fastu, 754. Ejus abstinentia potentissima virtutem mensiam, excepta sola Communione, *ibid.* Ejus memoria incre ibilis, *ibid.* Labitur in omne genus vitium, *ibid.* Respicit, moritur, *ibid.* Ero. Vide Hero.

Eroditio mundana virtutum retardat, 596.

Esca charitatis jejunium non frangit, 597.

Esuries stimulos carnis superat, 597.

Etubulus præceptor Basilii, 155. Ejus testimonium de Basilio, *ibid.* Ad fidem Trinitatis convertitur a Basilio, et baptismum expetit, 154. Cum Basilio societatem contrahit, *ibid.* Bonæ suæ pædagog, *ibid.* Antiochiam venit, *ibid.* A Libanio ad Iutam mensam invitatur, 154. Lantiam respuit, *ibid.* Pane et aqua vivunt, *ibid.* Jerosolymis sacra loca visitat, *ibid.* Ab episcopo Jerosolymitano baptismum postulanti, *ibid.* Baptizatur, 155. Confirmatur, et sacramentum communionem accipit, *ibid.* Revertuntur Antiochiam, *ibid.* Deinde in Cappadociam redeunt, *ibid.* Ad eum cernui d. visitos innotescit Eusebio Cæsariensi episcopo, *ibid.* Honorifice ab eodem excipitur, *ibid.*

Eucharistia celeste mysterium, 122.

Eucharistia forma infantis Judæo appare, 156. Eucharistia natura est corpus Christi, non figura, 651. Revelationem petit senex ea de re dubitans, *ibid.* In Eucharistia instar pueruli apparet Christus, *ibid.* Christus in specie panis nature humanæ se accommodat, *ibid.* Eucharistia fons anime stientis, 658. Eucharistia digne sumentibus lux, indigne ignis exurens, 648. Eucharistia omnibus carnalibus citis præmittenda, 715. Eucharistia Catholici in ollam fermentem missa integra manet, Severiani panis statim consumitur, 869. Eucharistia a Severiano in lutum proiecta coruscet, *ibid.* Eucharistia Ecclesie catholice cultos et spes germinans hæreticum Severianum convertit et multos alios, 885. Eucharistia fides a Basilio docetur, 155. Eucharistia perceptio diabus Dominicis, 270. Ejeslem efficitur, *ibid.* Eucharistia filiei explicito, 283. Eucharistiam servat Basilius in columna aurea super altare, 156. Eucharistiam aversatur qui se demoni devoverat, 157. Eucharistiam sumit sancta Maria Ægyptiaca in templo sancti Joannis Baptistæ juxta Jordanem, 588. Eucharistiam ad se deferri in sacro vase dignatur petit sancta Maria Ægyptiaca, 589. Eucharistiam sumit Maria Ægyptiaca ante obitum, 590. Eucharistiam ab angelo accipit Marcus, 721. Eucharistiam alius cibus Apollo fratribus semper præmittit, 70. Eucharistiam sumendo consequitur remissionem peccatorum, 751. Eucharistiam Theodoro locat in manibus diaconorum loco altaris, 857. Eucharistiam sumit die Dominica an chireta, 887. Item mortis sue pæscis, eadem ante obitum se munit, *ibid.* Eucharistia sola pascitur Joannes, 735.

Eugenia (S.) virgo et martyr, 510. Parentes ejus, *ibid.* Docetur philosphiam, 510. Respuat Aquili consulis filii conjugium, *ibid.* Philosphorum sectas aversatur, 541. Curat se in virilem habitum attonderi, *ibid.* Petit Christiana fieri, 542. Ab Heleno episcopo et iam mutato habitu agnoscitur, *ibid.* Alexandriæ tanquam perditam plantat, 545. Fit et simulacrum tanquam deæ, *ibid.* Catalogus virtutum ejus, *ibid.* Cogitur præesse monasterio, 545. Valissima obit munera, *ibid.* Precum horarum studiosissima, *ibid.* Melanctiam a quartana oleo sacro curat, *ibid.* A Melanctia incesto amatur amore, 544. Fortiter resistit, *ibid.* Falso accusatur attentati stupri, *ibid.* Catenis victa sistitur præfecto, 544. Ejus prudens responsio ad obiecta, *ibid.* Falso Testimonio respondet, 545. Sexu suo omnes criminales confundit, 545. A parentibus agnoscitur, 545. Monasterium virginum struxit, 546. Virgines Romæ congregat, *ibid.* Ei Deus revelat instans martyrium, 547. Ejus oratio ad Christum, *ibid.* Ejus exhortatio ad virginitatem et ad martyrium, *ibid.* Eusebium præclarum de castitate Ecclesie testimonium, 548. Ad templum Dianæ ducitur, *ibid.* Eius oratio, *ibid.* Ad ejus preces templum Dianæ cecruit, 548. Jubetur ab imperatore præcipitari in Tiberim, *ibid.* Præcipitata non mergitur, *ibid.* Illæsa manet ab igne thermarum, *ibid.* A Christo in carcere pascitur, *ibid.* Gladio percutitur, *ibid.* Marii Claudie apparit post mortem, et mortem prædicat, *ibid.*

Eulalius ex humilitate aliorum fratrum delicta in se recipit, 502. Eus mattula in igne perstat illæsa in testimonium veræ humilitatis, 505. Ut gloriam æternam consequatur, temporalem fugit, *ibid.*

Eulogius presbyter, discipulus Joannis archiepiscopi, biduanus jejunans, 592; aliquando integra hebdomada, *ibid.* Pane et sale victat, *ibid.* Eulogius Alexandri us et scholasticus fit monachus, 675, 728. Mutilatum membrum reerandum suscepit, *ibid.* Mira ejus in mutilatum humanitas, 675, 728. Consultit Antonium de mutilati malitia, 674, 728. Moritur atque, 675, 727. Eulogius presbyter mentes communicantium agnoscit, 472, 700. Singulis edicit, *ibid.* Eulogius Alexandri us episcopus templum Juliano martyri mirabili visione erigere jubetur, 903, 906.

Eunomia, filia Avitae, 773.

Eunuchus Aphraati minus intentans in balneo suffocatur, 820.

Euphemius episcopus Constantinopolitanus in exilium ab Anastasio ejicitur, 872.

Euphrasia (S.), seu Euphrasia, virgo, 551. Ejus parentes, *ibid.* Desponditur anno quinto diviti senatoris, 552. Cum matre eam Egyptum petit, *ibid.* Infantula pium et religiosum desiderium, 555. Septennis Domnicam imaginem osculatur, et Christo se devoet, *ibid.* In lui arveste monachali, *ibid.* A sposo repetitur, 554. Ejus ad imperatorem epistola, *ibid.* Bona sua in pauperes distribui petit, *ibid.* Ejus epistola imperatori senatus legit, *ibid.* Duo tennis pla in monasteria exercitia, *ibid.* Tentationem aperit abbatissae, *ibid.* Abstinencia munus, *ibid.* Quadrinio jejunat, *ibid.* Vicennus iterum teatur, *ibid.* Obodit simpliciter eam inaribus, *ibid.* Pistrini opere exercetur, *ibid.* Otiosa iterum tentatur, *ibid.* Etiam occupa isima nullis d est divinis officiis, *ibid.* Denovo tentatur et ab abbatissa confitatur, 556. Tota septimana jejunat, *ibid.* Toto anno nunquam sedere visa, *ibid.* Eam a mula Germana exercet, *ibid.* Humiliat se coram auxiliatrice, *ibid.* Pro eadem abbatissam deprecatur, *ibid.* A diabolo precipitatur in puteum, *ibid.* Christi adjutorio evadit, *ibid.* Laborem contra diabolum duplicat, *ibid.* Se imprensus vulnerat, 557. Lassa opus explet, *ibid.* Rursus laudat instigante diabolo, *ibid.* Non cessat ab opere, *ibid.* Precipitatur a solio a demone, sed illata, *ibid.* Facies ejus conspersa ferulini oleculo non laeditur, *ibid.* Puerum paralyticum motum et surdum s quo cruciatur, 558. Emergunt ministri, *ibid.* Eidem praevalat et abbatissa virga minatur, *ibid.* Iterum Germana mulanti succurrit, *ibid.* Rursus ministrat emergunt, *ibid.* Patetatem accipit a Deo demonem expellendi, 559. Baculo emergentem pulsat, *ibid.* Oratione demonem pellit, *ibid.* Eo amplius se humiliat, *ibid.* Ejus vicinam mor em praevidet abbatissa, *ibid.* Solium ei pparatum in celo videt abbatissa, 560. Ejus profunda humilitas, 560. Inflatur et fertur in oratorium, 560. Oraciones soro um in extrema hora petit, 561. Illa animantificennis, *ibid.* Sepelitur in suae matris sepulcro, *ibid.* Multa miracula eduntur ad sepulchrum ejus, *ibid.* Ejus abbatissa simul elodum in Domino, *ibid.*

Euph avia Antigoni uxor mater Euphrasie, 551. Vidua filiam Euphrasiam commendat imperatori, 552. Secundam nuptias respuit, 552. Cum filia eam Egyptum petit, 552. Interiore Rhabodem penetat, *ibid.* Monasterii oblationes offert, *ibid.* Thymiam offert et cereos, 553. Pre es p petit pro marito mortuo, *ibid.* Coram Domnica

immagine filiam abbatissae tradit, 553. Ejus solitas et virtus, 554. Eius mors praedicitur ab abbatissa, *ibid.* Moritura filiam instat, *ibid.*

Euphrosina virgo, 565. Ejus parentes, *ibid.* Mater ejus sterilis, *ibid.* Orationibus a batis impetratur, *ibid.* Septennis baptizatur, *ibid.* A multis in uxorem expetitur, 565. Desponditur, *ibid.* A suo patre orationibus abeatu commendatur, *ibid.* Benedicatur ab abate, *ibid.* Investigat monasterii mores, 564. Et monachus suadet virginitatem et sexus dissimulationem, *ibid.* Accersit curat monachum ex monasterio Theodosii abbatis, 564. Instuitur a sene monacho, *ibid.* Tondetur, et schematico monacho induitur, *ibid.* Simulat se monachum, et ad monasterium festinat, 565. Admittitur, *ibid.* Smaragdum se nominat, *ibid.* Ejus pulchritudine diabolus abuti nititur, *ibid.* Solitudo praescribitur, ne aliis scandalo sit, 565. Orat ne manifestetur et praevalat, 566. Patrem bonis sermonibus instruit et consolatur, *ibid.* XXXVIII annis solitaria in cella vivit, 566. Patris se revelat, 567. Moritur, *ibid.* Unoculo oculum restituit, *ibid.*

Eusebius episcopus Caesariensis divinitus cognoscit Basilii et Eubuli adventum, 155. Honorifice eodem excipit, *ibid.* Divinarum Scripturarum intelligentiam in iis maturat, *ibid.* Moritur, *ibid.* Eusebius Marciiani emulatur, 809. Ejus austeritas ferro corpus constringendi primo xx librarum, inde adjicit r, inde lxxx, *ibid.* Patruus ejus Marcianus, 810. Perpetuo inclusus, nulli loquens, 811. Curam gregis monastici suscepit, *ibid.* Vultu solo negligentes corrigit, *ibid.* Jejunium et tium et quatuor diem servat, *ibid.* Singula corporis membra docet componere, *ibid.* Oculis custodit, *ibid.* Zona ferrea et collari se deprimi ne oculis evagetur, *ibid.* Pugna ejus spiritu dis, 812. Successores Juliani se eidem submitunt, *ibid.* Ejus discipuli per totum orbem dispersi, 813. Eusebius sub dio vivit, 856. Pile vestitur, *ibid.* Cicere et fabis vivit, *ibid.* Mira ejus mortificatione, *ibid.* Aversatur conversationem terrenam, 856. Cellae aditum obtruit, *ibid.* Caris xv transigit Quadragesimam, *ibid.* Moritur, *ibid.*

Eustathius lector injuste accusatur de stupro, 777. Deponiur ab officio, *ibid.* Oratio ejus ad Deum, 778. Eum purgare cogitur calumniatrix in partu laborans divino judio, *ibid.* Innocens manet inclausus instar poenitentis, 778. Ad ejus cellam pergit episcopus, *ibid.* Ejus precibus parit calumniatrix, *ibid.*

Eustachium sanctae Paulae filia, Cum virginibus vivit, 773.

Eustochius interpres Vitae sanctae Pelagius, 376.

Evagrii Macarii discipuli interrogatio, 596. Ejus dictum, 596. Evagrius Origenista lector a Basilio creatur, 761. A Gregorio Nyseno ordinatur discipulus, *ibid.* Versatur apud Nectarium Constantinopolitanum, *ibid.* A iur concupescit in femur, *ibid.* Visione terretur ab amore, *ibid.* Angelus specie amici intimi eum in solatur, 765. Jurat se migraturum ad evitandum periculum, *ibid.* Venit Jerusalem, et a Melania excipitur, *ibid.* Rursus ad saeculum redire tentat, *ibid.* Morbo reveatur, *ibid.* Anictu monasterio induitur, 761. Visus ejus ratio et tenuitas, *ibid.* Scribit Contradictoria, *ibid.* Frangit demonum impetus, *ibid.* Crucis signo seram aperit, *ibid.* Praedicit futura, *ibid.* Crudis olembus et aqua victat, *ibid.* Peregrinus

navavit esse quam episcopus, 650. Epiphania festo communicat, 764. Patrem suum immortaliter dicit, *ibid.* Evagrii haeretici cellam inhabitans monachus se suspendit, 916. Evagrium philosophum ad fitem conatur Synesius adducere, 925. Tergiversatur Evagrius de resurrectione, *ibid.* Tandem cum familia baptizatur, *ibid.* Aurum Deo per pauperes fenori dat cautius chirographo a Synesio accepto, *ibid.* Curat se cum chirographo sejeliri, *ibid.* Mortuus satisfactum sibi a Christo renuntiat, *ibid.* Testatur id chirographo in manu ejus in sepulcro invento, 925. Servatur miraculosum chirographum, *ibid.*

Evangelicus Sextarum pontifex, 218. Parentes Astonis baptizat, 225. Evangelicum consilium, abdicare res suas, 276.

Evangelii vis, virtus, atque duratio, 520. Evangelium venit Serapion Siondus, et succurrit pauperibus, 191. Evangelium venit Bexarion, 772.

Eversonem Sinae docet Orentus inverso sago, 899.

Evulgatio boni operis punitur, 197. Exaltatio sanctae crucis Joselymis celebris, 586.

Examen scientie bis in die, 611. Examen suarum actionum, 575.

Excommunicatur casantes se ipsos, 625.

Ex communicatio vinculum sacerdotum, 878.

Excommunicatus monachus mortuus absolvitur et liberatur, 925.

Exemplis potius quam praeceptis ad virtutis studium trahitur, 242.

Exercitia religiosa circa Jordanem, 585. Exercitiis virtutum fornicationis tentatio superatur, 575.

Exhortatio Basilii ad Libani discipulos, 154. Exhortatio ad eleemosynam sancti Joannis Eleem synarii, exemplo Petri Telonearii, 191. Exhortatio pri principis ad regem Abenner, pro monachatu et fuga exenti, 246.

Exorcismus baptismum praecedit, 578.

Experimento homines probatiores fiunt, 601.

Exponitur summa doctrinae Christianae, Zardane audiente, 240.

Exasperanda via paulatim optima similitudine docetur, 596.

Exsufflatio pellit demonem, 419.

Extensis manibus orat Josphat, 529.

Exterior homo dum patitur, viget interior, 865. Exterior homo bene custoditus custodit interiore, 612.

Externo habitu aestimandi homines non sunt, 254.

F

Facies hilaris porae mentis indicium, 157. Facies Abraham puritatem animi indicat, 149. Faciem vult pedes lavit Abraham, *ibid.* Facies non mutatur abstinencia, 150.

Facilis in eorum via, 287.

Facta verbis respondere debent, ne fontes sinus qui alios lavant, 527. Facta docent, non verba, 605.

Falsae religionis varia genera, 255.

Falso accusans sanctam Mariam, a demone arrepta apud defunctae corpus liberatur, 594.

Falsum crimen alteri imponentem punit Deus, 625. Falsum testimonium ancilla contra Eugeniam, 545.

Familiaritas cum abbate non querenda, 629.

Famula Dei fratrem suum videri detrectat, 594.

Famulus domine suae exitum parans, a beata Maria virgine in pelitus, seipsum interficit, 887.

Fastidium initium recedendi a Deo, 603.

Febbris Juliani prece pellitur, 803. Felix albas dicit non esse tili sermone, quia in aliis non videret operationem, 368.

Femina libidinibus dedita respicit, 139. Peccata sua in charta scripta et laudata Basilio offert, *ibid.* Femina secretum bonum possidet, 197. Femina vi o periculosa, 313. Femina cavenda monacho, 742. Femina fugienda, nec manducandum cum ea, 600. Femina quodam ne fratri eisdem scandalo sit, conspectum ejus fugit, 930. Mentione fedulatum mulierum tentationem a fratre abigit, *ibid.* Femina amoris aliarum rerum superat, 325. Femina specie admissum a superbo monacho spectum blanditis eum decipit, 454. Feminae damnes vocantur, 305. Femininarum specie insidiantur daemones, 173. *Vide* Daemon. Feminas propinquas visitare cum seue, 124. Femina: *Vide* Mulier.

Fenerator tres perniciosi, avaritia, gula, luxuria, 761.

Ferro ignito daemonem feminae specie sibi apparetem abigit Apelles, 753.

Fertilis facit sterilem montem Jacobus sua habitatione, 838.

Ferventem spiritum daemones fugiunt ut tunc oleum ferventem, 331, 682.

Fervor Simeonis Stylitae, salutis amor et monasterii, 170. Fervor novitatus omni tempore servandus, 306, 683. Fervorem assumpsit quidam frater ante mortem, 864.

Festum Passionis et Resurrectionis, 808. Festa martyrum celebrat Maris, 837.

Fetorem peccati odorantur angeli, 637. Fetore cadaveris monachus concupiscentiam vincit, 576.

Ficus deferentes adolescentes malum mori quam consumere, 351.

Fideliis Philagrii, 585.

Fidendum Deo, 619, 631.

Fides, spes, caritas, tres lapides pretiosi, 149. Fides, spes, caritas semper sint in mente, 685. Fides ex Evangelio, 229. Fides sola non sufficit ut quis ad Deum ascendat, 245. Fides sola ad salutem non sufficit, 302. Fides ardentem cilicium ingressum servat, 511. Fides quid, 672. Fides si desit recta, nullae virtutes prosunt, 868. Fides prava insignis columba designatur, 805. Fides Christianae laus, 318, 519. Fide et operibus ad aeternam gloriam pervenitur, 258.

Fidosus, 492.

Fiducia seu praesidentia cavenda, 596, 608. Fiducia sancti Joannis Eleemosynarii in Deum, 182. Fiducia Theodori, 183, Macarii, 585. Fiducia senis leonem non timentis, 631. Fiducia Sisci dicentis Domino: Non dimitto te, ni i curaveris eum, 631. Fiducia in Deum Acathous, et contemptus rerum saeculi, 667. Fiducia sanctorum contra draconem, 751. Fiducia Apollotenore famis, et liberalitas, 750. Fiduciam in Deo habendam, Abraham eremita docet lapsam, 371. Fiduciam in Deum habens mirabiliter in solitudine reficitur, 655. Fiducia serpentes calcit, crocodilos domat Pachomii s, 120. Fiduciam in Deum angelus paucem educientem Helleni ministrat, 755.

Filia Proteri artibus daemonis ad amorem accenditur, 156, 157.

Filius boni viri a malo praeservatur

precibus sancti Joannis Eleemosynarii, 193. Fili pro parentibus in coelo solliciti, 229.

Finis actionem discernit, 753.

Flagellum triplex in monasterio, 713. Flavianus, Antiochenus episcopus Macedonium insimulat ordinat, 829. In exilium mittitur, 870.

Fleg senex quidam quia 100 anno non aegrotat, 323. Flere solet semper Arsenius, 621. Flendum monacho, 306.

Fodiens puteum obruitur, 765.

Fons virtutum naturalis animae puritas, 41. Fontem impetravit Simeon Stylites, 178.

Fornicandi volubitas ob pauperatem cibo quolibet dato impeditur a Sisinnio, 903. Fornicatio in ius, 573. Fornicatio mors, 574. Fornicatio facit monachorum negare Deum, baptismum et professionem, 579. Fornicationis spiritus tetra specie, 57. Fornicatio onis spiritus impugnatur Josaphat, 313. Fornicationis tentatio cogitatione mortis et tormentorum superatur, 577. Fornicationis spiritum mirabiliter superat Macarius, 722. Fornicationis tentatio quomodo superanda, Moyses docet Isidorus, 726. Fornicationis spiritus in specie Aethiopissae Pachonem tentat, 752. In fornicationem incidit monachus, humilitatis specie monasterium suum deserens, 580, 581. Fornicationem fugiendam docet Evagrius, 763. Visione Elias monitur, 866. Sui exemplo docet puella quidam, 916. A fornicatione puella prudenter monachum quemdam revocat, 872.

Fornicator templum ingressus audita sacra lectione compunxit, 640. Fornicator ad meretricem pergens laetra percussit, 866. Fornicator fratris afflictione et precibus ad mentem redit, 800.

Fortibus fortis imperanda, 617.

Fortiter resistens a simulo carnis liberatur, 574, 575.

Fortitudo Abrahami adversus daemones, 149. Fortitudo Epicteti et Astionis, qui non aliud quam Christianos se esse respondent, 216, 217, 218. Fortitudo monachi tanta sit oportet, ut instar statue nec laude nec injuria mutetur, 550. Fortitudo Jacobi daemones coartemntis, 840, 842. Polychroli in morbis, 847.

Fossam inhabitat Salamanus, 837.

Frater moribundus benedictionem a Pachomio petit, 150. Ejus animam deferunt angeli in coelum, *ibid.* Frater sororem meretricem convertit memoria aeterni tormenti, 677.

Fraus in minus distribuendo quam jussit sanctus Joannes Eleemosynarius per deletionem chirographi detegitur, 184.

Frequentatus ab hominibus non frequentatur ab angelis, 541.

Frontonius sub Antonio, 241. Ejus oratio ad 111 fratres, 259. Cum illis ad eremum tendit, *ibid.* Murnurationis fratrum contra instituti rigorem occurrit, *ibid.* Cameli 111 a quodam divinitus monito mittuntur sine directore in incertum cum cibariis, 240. Angeli ducto quarto die ad eum perveniunt, 240. Murnurantes increpat, *ibid.* Remittit mediam partem, *ibid.* Ad eundem quodammodo haec submissio fit ab eodem, 211.

Fractum non faciens in loco, a loco expellitur, 605.

Frugalitas Pachomii ab adolescentia mirabilis, 111. Fugacitatis securum convivium, 627, 665.

Frumenti quinque modii pauperibus subtracti, tritici perfuncti quinque mo-

diorum millia, 887. Frumento repletur horreum Juliani meritis, 869.

Fuga feminarum, 733. Fuga fornicationis et mulierum, 603. Fuga hominum, *Vide* Solitudo. Fuga a monasterio humilitatis praetextu agit monachum in fornicationem, 580, 581. Fuga mundi, 654. Fuga oliv, 607. Fuga piorum in persecutione bene fit et quare aliquando, 249. Fuga sacerdotii Ammonii, 716. *Vide* Ammonius. Fuga saecularium, 256.

Fugiat homines oportet qui cum Deo esse vult, 632, 633. Fugienda societas quae laedit, 602. Fugit honorem Antonius, 48. Fugit honorem monachus, ab imperatore visitari solitus, ne humilitatis iacturam faciat, 498, 628. Fugit magnorum virorum conversationem Pomen, ne humilitate exdat, 498. Fugit aspectum amicum Cyriacus, 877.

Fugitivae virgines quinque a monasterio a daemone corripuntur, 903.

Fune totum corpus stringit Simeon Stylites, 170. Funiculus charitatis, 236.

Funeris sui pompam et gloriam vetat Antonius, 59. Funerum obsequia libenter frequentat Joannes Eleemosynarius, 192.

Fur non tolerandus, bene infirmus, 307, 308.

Furantem sibi adjuvat Macarius, 631, 666.

Furnum detergens veste sua, illacsus exit Gregorius, 889.

Furtum non faciendum memoria tormentorum, 569. Furtum fulmine divinitus puniunt, 816. Furtum detegitur oratione Innocentii, 768. Furto ablata olera coqui non possunt, 755.

Futura scilicet Deus cognoscit, 44. Futura ex praecedentibus prolantur, 200.

G

Gaddana absque tecto vivit, 770. Exsiccat manus Judaei volentis percutere eum, *ibid.*

Gaius minus beatam Virginem blasphemans puniunt tuncatis manibus et pedibus, 875.

Gaitan in exilium legit episcopos Constantinopolitans Euphemium et Macedonium, 872.

Ganymedes an deus sit, 506.

Gastrimargia origo impugnationis diaboli, 509. Gastrimargiam quomodo frater quidam superavit, 403.

Gelasia militis et condonans injurias, 780.

Gemmas in mare proicit quidam, ne propter eas occidatur, 929.

Genadius Constantinopolitans episcopus mitis, mundus continens, 103.

Gentiles erroris poete convincunt, 520. Gentilium conversio, 147, 545.

Genus flectendum quando, et quando a genuflexione cessandum, 544.

Genuflexio tibulum excavat ad quatuor digitos, 919.

Georgius nepos sancti Joannis Eleemosynarii propter injuriam turbatus mitigatur, 487. Georgius inclusus magnam eladem futuram praedicit, 876. Georgius semper impeturbatus, oculis, aures, linguam frenans, 893. Georgius in cella manens in ecclesia invenitur ut communiaret, 900. Adorat Domini nostri sepulcrum, 147. Mortem suam et patriarchae Ierosolymitani praedicit, *ibid.*

Gerasinus ex leonis pede aculeum extrahit, 893. Ei gratus est leo et obsequiosus, *ibid.*

Germana religiosa aemula surgit in Euphaxiam, 536. Germana iterum insurgit uo impune, 538.

Gerontocomia edificat Joannis Eleemosynarius, 205.

Gloria secularis fuctu coelesti caret, 670. Gloriam Domini corporeis oculis dicitur vidisse Pachomius, 153.

Glorificandus Deus omni tempore, 607.

Græcorum dii, 506, 507.

Grati Deo sunt tres ordines hominum, 562. Gratos Deo nos faciunt Dei præsentia. Scripturarum exempla, loci stabilitas, 516.

Gratia, 121. Gratia major ubi major charitas, *ibid.* Gratia Dei specie virginis cuiusdam apparet, 591. Gratia in sanctis quandoque occulta, 527. Gratia amittitur ob verbum odiosum, 506. Gratia Dei fulgere facit animam, 678, 679. Gratia defectus, de actu charitatis, 679. Gratia Dei non libero arbitrio bona ascribenda, 766. Gratiarum actio, 279, 280.

Gratiulus hyemæ Macario pellem ovinam deferentis, quod eam illius canum illuminasset, 725. Gratiulus leonis Gerasimum semper comitantem, quia ex pelle ejus aculeum extraxerat, 895. Gratiulus exemplum. Vide Macarius.

Gregorius Cappadox veste furum detegens illisus exit, 859. Gregorius præpositum monasterii Pharaon patriarcham latum prævidet. Sergius, 85. Gregorii virtutes, *ibid.* Gregorii pape humilitas Joanni Persæ in salutando exhibita, 907. Gregorius anachoreta 55 annis nudus incedit, 882. Gregorius narratur vitæ Ouphris, 99. Gregorius Nazianz. conspicuus Basilii, 153.

Gubernator navis suo errore multos deripit, sic qui reipub. gubernat, 5.9.

Gula. Vide Serapion et Macarius. Gula origo impugnatiois diaboli, 509. Gula tenerior passionis, 761. Gula cibo proposito vincitur, 572. Gula incendit, 569, 570. Gula comprimens, 665. Gula contem. tus Hor. insipida in optima probantis, 125. Gula victoria, panem et salem sumere, 665. Item contentum esse præsentibus, *ibid.* Gula victoria in Zenone, gulosam furti cogitationem tormentorum experientia superante, 494.

Gulosi luteolis fontibus smiles, 766.

II

Habitatio sub dio Jacobi, 832. Vide Dio. Habitatio angusta Baradati, corpore iussus minor, 854. Habitatio Thabari erant rote sub dio suspense, 855.

Habitus monachorum certus, 271. Habitus monachorum Ægypti, 545. Habitus virtutis vix evelli potest, 288. Habitus virtutis sponte in opus fertur, 288.

Hæmorrhæa sua tactu cuculle Pachomii saturatur, 127.

Hæresis a Deo separatio, 597. Hæresis præhibet duem ab ingressu sancti Sepulchri, 876. Hæresis ab amore propriorum ortum habet, 882. Hæresis una una, 493. Hæresis crimen solum a se amolitur. Agathon, *ibid.* Hæresis spiritalis adulterium visione ostenditur, 921. Hæresis cavenda, 550. Hæreses contentiones bus crescent, 558.

Hæretica a Domini seculo per beatam Virginem arectur, 855. Vide Consumina.

Hæreticus fugiendus, 565, 596. Hæretici fuga, 865. Hæretici Julianum monachum de suæ hæresis communione auferunt, 804. Hæretici libri comburentur, 859. Hæreticorum libri vitandi,

et exemplo Pachomii aquis mergendi, 125. Hæreticorum consortii vitandi notitiam monet Pachomius, 157. Hæreticorum communionem vitandam, Joannes Eleemosynarius monet, 201. Hæreticorum multorum patrem se demon possidet, 212. Hæreticorum domicilia fugienda, 916. Hæreticorum cellum inhabitans laqueo se suspendit, *ibid.* Hæreticis resistendum etiam a monachis, 901. Hæreticos Pachomius, et eorum libros fugiendos docet, 123. Hæreticos odoratur Pachomius, et ex fetore cognoscit, 151. Hæreticos libros mergendos docet Pachomius, 154. Hæreticos conv. rit. liberalitas, 771.

Hagabulus abbas, 835. Fratrem mortuum ut ei pacis osculum præbeat excitat, *ibid.* Duodecim lapides Jesu Nave in Jordane videt, *ibid.*

Hebræo in Eucharistia infantulus apparet, 156. Baptizatur, *ibid.* Hebræus quidam moribundus baptismum expectans arena baptizatur, 915. Etiam per putatum baptismum sanitati restituitur, 915.

Helenus, al. Hellen, Heliopolis episcopus, 541. Ejus monasterium, 511. Infantulus albus ardentes prius illas veste deripit, 541. Eum plus quam decem milia virorum cum psalmis comitantur, 541. Cum ea res magis disputat, 541, 542. Signo crucis nimis in testimonium veræ fidei illasus perstat in igne, 542. Ejus de Eugenia visio, 542. Quam etiam mutato habitu agnoscit, *ibid.* Divinitus cibi mirabilibus recreatur, 755. Onager ei sarcinam deferendo obediit, 754. Crocodilo vectore flumen transmittit, 754. Cogitationes fatrum et tentationes occultas divinitus novit et detegit, 754. Ejus abstinentia a cibo, ne laedatur anima, 754. Helenus patruus Basilie, 547.

Heliodorus præfectus monasterii, 848. Tres annos in us monasterium ingressus vixit simplex, 848, 849. Jejunium integræ hebdomada, 849. Fune palmeo lumbos sucingit, *ibid.* Lacum siccum pro domo eligit, *ibid.* Tres annos in parva domuncula inclusus egit, 849. Jejunium integræ Quadragesimam absque cibo, *ibid.* Eucharistia relictur, *ibid.*

Helladius Basilii successor, 156. Helladius Theodosii successor, post Calicum antistes, 826.

Heraclides epistola ad Lausum principem, 942. Ejusdem humilitas, *ibid.* Herbarum ignotarum vi leditur monachus, 511. Herbis tantum victit Josaphat, 531. Vide Abstinentia.

Hercules cur non sit deus, 507.

Hero defectu discretionis cadit, 552. Die Pasche jejunat, 552. In puteum se præcipitat, *ibid.* Hero. Vide Ero.

Hieronimus in Bethleem rexit ecclesiam, 558. Ejusdem encomium, *ibid.* Sarræ legis piissimus, *ibid.* A quibus odio habetur Hieronymus, a quibus amatur, 558. Invidia insinuat, 761.

Hilarion Lucifer, 632. Nihil edit occisum, 664.

Hilaris facies puræ mentis indicium, 157.

Historia utilitas, 794.

Homo centum cubitorum catenis ligatus, Theophilo, Sergio, et Hygino apparet, 226. Homo homini gladius, 592. Homines externo ex habitu estimandi non sunt, 254. Homines assimulantur columbe quæ accipitrem fugit, 275. Homines ab hominibus corrigendi, non ab angelis, 928.

Homicida occiso resuscitato ostenditur, liberato eo qui falso per calumniam accusabatur, 815, 851. Homo e da

se inferiorem quomodo quis cogitabit, 519.

Homicidium et infanticidium puniunt miro modo. Vide Maria infanticida.

Honor sacerdotum, 122. Honor religiosus duobus a rege singulari exhibitus, 255. Honor rejicitur a sanctis, et tamen a Deo datur, 855. Honor sacerdotum major post mortem, 875. Honoris fuga et contemptus in Juliano, 803; in Philagrio, 885; in Pastore, 661; in virgine quadam, 659, 754. Honores mutant aliquando mors in melius, 127.

Honorat Deus sanctos, 60. Honorari ab hominibus impii debet a Deo, et contra, 517. Honorandi religiosi, quia mortis præces et iudicii, tum quia virtutibus pleni, exemplo regis et duarum arcarum similitudine docetur, 254. Honorandos parentes Epictetus docet, 215.

Honorifica exceptio Basilii et Eubuli ab Eusebio Casariensi, 155.

Hor nunquam mentitis, nunquam juravit, 655. Hor. Vide Or.

Hora orationis sexta extensis manibus erat Josaphat, 529. Hæc canonice in monasteriis, 590, 845; ab angelis introductæ, 515; earundem mysteria, 515.

Hordeum trigesimo die maturescens, 557.

Hortulanus quidam docetur ab angelo non unum, sed Deo benedici, 581.

Hospitalis prandium eremitæ Cyrenensis, 557. Hospitalis senis charitatem arbor divinitus inclinata prodit et probat, 605.

Hospitalitas mira Ammonii, 759; Abrahamis, 855. Eremita cuiusdam horam nonam hospites recipientis, 549; Maesymæ mira, 852; Proteocentis, cuiusdam, 755; Sisinnii pauperis in vituparium divinum, 770; Theodoti patriarchæ Jerusalemiani commendatur, 870; Zebine, 846. Hospitalitas peregrino exhibenda, 257. Hospitalitas regula charitatis, 615. Hospitalitas cum charitate Mauchæum lucratur, 615, 616. Hospitalitas scandalo esse non debet, 606, 607. Hospitalitas causa monachus quidam solummodo conciliat, 549, 551. Hospitalitatis triduum ex more eremi, 607. Hospitalitas causa Moyses jejunium itinerantibus, 613, 615. Hospitalitas causa manducare duplex meritis, 615. Hospitalitatis contentio inter Pambon et Pior, 716. Hospitalitas in merito servit puer lapsus in puteum, 805. Hospitalitatis merces frumentum et olum iudiciens, 852. Hospitalitatis datur in siti refectio miraculosa, 866.

Hospites ingrati insigni senis in custodia docentur, 495. Hospites quomodo cogendi, 751. Hospites cum gaudio suscipiendi, 644. Hospitum recipiendi modus sub Pachomio, 120, 126, 756. Hospitum curam viris mansuetis commendat Theodosius, 825.

Hostes spirituales, 795.

Hostia ter, licet angelus appareat, 624. Humiliare et reprehendere se

semper plus invenit in eremo quam in sæculo, 625. Humiliare se infra omnem creaturam, magnum, 625. Humiliandus qui perfectum se putat, 626.

Humilitas se glorificatur, 627. Humilitas se exaltabitur, 661.

Humiliatione et contemptu expiatur monachus defunctus, 150.

Humilis obedientiam imperans facile impetrat, 529. Humilis reprehendi gaudet, 592, 595. Humilis maius bono pensat, 627. Humilis perfectus cum se comparat, 627. Humilis sermo molis in melius mutat, et contra, exemplo Macarii, 518, 519. Humilis gloria regis gloriam superat, 920. Humili Deus apparet, 627. Humilis sis ut pulcherrimus, ait ut Moyses, 626.

Humilitas Abenner regis, 327. Abraham, predicationis munus detrectans, 116. Agathois, multorum peccatorum se reum simulans, 439. Aphthiz, etiam in episcopatu se in vilibus fratum ministeriis exercentis, 815. Apollonii se inter hodos evangelicos numerantis, 627, 501. Arsenii varia, 620, 621. Basilii, mulierem quandam penitentem ad sanctum Ephraem ablegantis, 160. Corarii cuiusdam, alios exco, se vero inferno dignum iudicantis, 519. Danie's, qui per sbyter ordinatus in ministerio diaconus perseverat, 534. Evagrii, 650. Eugeniae, vilissima munera ei entis, 545. Eulalii, calumnias fratrum aequanimiter sufferentis, 502, 421. Euphraxie, villa ministeria obuentis, 554, 555. Ejusdem se ad pedes amulatrici abijcientis, et pro illa veniam rogantis, 755. Ejusdem emergentem exhibita, 550. Eusebii praefecturam de reatantis, 811. Item Jacobi, 812. Nestion Joannis, 805. Fratriscujusdam, veniam a fratre, dum eaderetur ob lucernam demonis opera extinctam, postulantis, 497. Fratris cuiusdam junioris, iratum senem placentis, 501. Fratris cuiusdam, demoniacum alteram maxillam praebentis, 626. Fratris cuiusdam, ut iratum placet, culpam agnoscens, 951. Gregorii papae, Joanni Persaeus lutando exhibita, 907. Joannis Eleemosynarii, facta sua omnia Deo et aliorum illi assentientis, 195. Ejusdem, clerico contumaciam exhibita, 186. Ejusdem, servum servorum se se vocantis, 181. Ejusdem, multagii causam, sibi imputantis, 194. Joannis, 150. Isaac praesbyteri am fugientis, 680. Juliani, miraculum petratum se vivo relati postulantis, 802. Macarii Aegyptii, 635; ut homines laetaret in speluncam se recipientis, 720. Macarii, qui diabolum vincit, 518, 624, 670. Macarii clericali fugientis, 625. Macarii, mortui resurrectionem alieri tribuentis, 650. Marci, in lacera veste matrem salutantis, 618. Mathois, *ut*, Moicis et Muthuis, lect ordinati, consecrare detrectantis, 528, 624, 680. Monachi cuiusdam nobilis, sportellas suas venales circumferentis, 517. Monachi cuiusdam, a Theodosio imp. visitati, ne honoretur fugientis, 627. Alterius, se visitatione angelorum viduigum indicantis, 628. Moysis, ut vanam gloriam vitet, haereseos semetipsum insinuantis, 595. Moysis, repulsam ab alari tranquillo animo ferentis, 624. Nestoris, asiro se assimulantis, *ibid*. Olympiae nobilis virginis, 779. Olympii, quatuor dominus suis etiam res usatibus mercedem ferentis, 621, 625. Pachomii, variis animi in libus agitati se domino submittentis, 118; fratribus ministrantis, 121, 122; ne ordinareretur ab Athanasio se inter monachos occultantis, 125. Paulonis morientis, 716. Pastoris, amuli animum aegrum sanantis, 655; miracula declinantis, 650. Patricii, praclaturam metu periculose abijcantis, 890. Petri miraculis, 825. Polychroni, virtutes occultantis, 846; adjuvantes

cum summa sui demissione excipiantis, 847; praefecti cuiusdam preces expectantis, *ibid*. Pimenii, miracula detrectantis, 671. Pinuphii, sacerdotium fugientis, 517; hortum monasterii excolentis, 548; secundo ne non retur agnitus fugientis, *ibid*. Pemenis, irati senis animum placantis, 514; honorem detrectantis, 525, 526. Senis cuiusdam, ut gloriam vitet, stultitiam simulantis, 517, 661, 670. Senis cuiusdam, demonium ejicere nolentis, 651. Senis cuiusdam, mortem praeprelatura exoptantis et a Deo impetrantis, 864. Silvani monachi, fratribus omnibus se postponentis, 128, 129. Simeonis Stylitae, dum senem quemdam viam salutis docentem ut Deum reveretur, 170; oblationum aquo animo ferentis, 171; curatorem honorem Deo tribuentis, 175; demoniacum curandum ad Andrean remittentis, 897. Sisois, 635. Ejusdem miracula patrare detrectantis, 651. Salutariorum, miraculorum patratiorem declinantium, 622. Theodori, officium diaconi exercere recusantis, 625, 679, 680. Theodoti patriarchae Jeosolymitani, lecticam suam clerico concedentis, 870. Virginis cuiusdam su titulum simulantis, reliquum opprobria patientissime ferentis, tandem gloriam fugientis, 659, 758. Zosimae, episcopatum renuentis, 899. Humilitas quomodo acquiratur, 525, 549, 620, 671. Humilitas diabolum superat, 129, 497, 516, 624. Diabolum incendit, 518, 628. Diabolum ejicit, 622. Humilitas salus animae, 499. Navis spiritalis gubernaculum, 518. Bonorum operum custos, 519. Laqueos demonis effugit, 519, 620. Contra fornicationem valet, 574. Charitatem generat, 671. Vanam gloriam vincit, 618, 619. Potior corporalibus laboribus, 622. Abstiner facit ab aulicis, 625. Janua Dei, *ibid*. Superat omnes virtutes, *ibid*. Prima monachi virtus, 625. Humilitas imperturbabilis, 627. Humilitas profectus hominis est, 617. Deo proximal, 624, 628. Declinat famigritatem abbas, 629. Inter duos fratres pacem servat, 650. Praeceptor est claritatis sicut Baptista Christi, 518, 670. Arbor est vitae in altum excrecens, 671. Ascendit arborem viam, 626. Terra est in qua Deus si voluit sacrificium offerri, 625, 671. Perfectio hominis est, 671. Nec ipsa irascitur, nec alios irasci patitur, *ibid*. Indulget priusquam rogetur, *ibid*; ut velamen nos custo it, 671. Omnium virtutum fundamentum, 745. Humilitas Silvano monacho assiduorum lacrymarum occasio, 128. Humilitas homini non minus necessaria quam respiratio, 625. Humilitas imperat quod ex hodiernis a juniorum non valuerunt, 638. Humilitas est igitur eorum antequam rogeris, 627. Item infra animalia irrationalia se submittere, 625. Item cane inferiorem se testinare, 600. Humilitas imperans obtinet, non auctoritas, 627. Humilitas ex tentatione, 752. Humilitas certamen, uter prius benedicat, 585. Humilitas gratiam alicui impetrat Apollonius, 730. Humilitatis insignium exemplum, 500. Humilitatis contentio, 559. Humilitatis signa, 519. Humilitatis dogmata, 626. Humilitatis necessitas, *ibid*. Humilitatis via, 622. Humilitas et abnegatio sui ferramenta anae, 625. Humilitate laudes demonis superat Abraham, 118. Humilitatem docet superbus magna dexteritate Joannes Eleemosynarius, 199, 200. Humilitatem docet pulcherrima exhortatione Joannes Eleemosynarius, *ibid*. Humilitatem suos docet Posthu-

mus, 256. Humilitatem docet concilians cucullum suum Zacharias, 513, 625, 668. Humilitate superbiam vincendam docet Isidorus, 516. De humilitate colloquium demonum, sacerdotem idolorum convertit, 497. Humilitate adversarius praevenit Muthuis, 514. Humilitatis certamen inter Zosimam et Mariam Aegyptiacam, 585. Cum humilitate praestat vici quam superare cum superbia, 627. Humilitate pervincendus inimicus, 623, 650. Humilitate superatur adversarius, 926.

Hunorum in Romanum orbem irruptio, 59.

Hyacinthus famulus Eugenae fit religiosus, 545. Hyacinthus decollatur, 548.

Hymni et psalmodiae in sepultura sanctorum, 219. Hymni hora nona, 715.

Hymnodia miraculosa iuxta sepulcrum sancia Joannis Eleemosynarii, 205.

Hyperichii dicta, 587, 605.

Hypocrisis aversatur Jacobus, 840.

I

Illicis magisterio monachus noxias herbas discit, 541.

Idololatrae crudeliter Evangelium respuunt, 145. Idololatrae quibus similes sint, insigni de Iuseinia apologo docetur, 265, 261. Idololatrarum recordia, 264, 518.

Ignis de celo punit calumnias Melanthe, 545. Ignis corpus mulieris, 572. Ignis et aqua meritis sanctorum panno deferuntur, 868. Ignis divinus lacrymarum accenditur, 566. Ignis a demone inimi sum calcit Abraham, 148. Igne corporali ignis libidinis extinguatur, 579. Igne celesti illustratur anachoreta spelunca, 887.

Incuratio Dei animae caligo est, 265.

Imago Christi honore afflicta, et quare, 286. Imago Dominica in monasterio, 555. Imago beatae Mariae virginis ante templum sanctae crucis Jerusalem tempore Mariae Aegyptiacae, 587. Imago beatae Mariae cum purro a Joanne colitur, 917. Coram imagine beatae Virginis candelae accensa miraculose non minuitur, 917. Ejus adorationem demon, ut a tentatione fornicationis desistat, omitti stipulatur, 874. Imago Simeonis femae in officinis a praesidio, 850. Theodosii monachi in aquam demissa, aquam s attinge facit, 886. Imaginem Christi osculatur Euphrasia, 565. Imagines honoranda, 286.

Impatientia injuria, animae atrocium, 515.

Imperandum cum humilitate, non cum auctoritate, 627.

Impietas episcopi Thessalonicensis Thadei in suffocatione in latrina a Deo punita, 568.

Impiorum miseria, 502.

Impositio manus in catechizatione, 274.

Inprobiorum vita nil verae jucunditatis habet, 502.

Incarnationis Christi vires demonis elisit, 156. Incarnationi Christi assensit, 256. Incarnationi Christi pulchre describitur et defenditur, 519.

Incipere semper te cogita, 684. Incipientia monacho semper, 563. Incipientium homini semper, 611.

Increpato nimia quandoque noxia, 520.

India idolis addicta, 245.

Inedia octoginta dierum, 225. Inedia septem dierum, 226. Inedia quadraginta dierum, 227. In dia centum

dierum, *ibid.* Inedia viginti dierum Macarii Alexandrii, 725.

Infans viduus natus, monachus designatur, 759. Infantes erantur in monasterio Euphrasie, 557. Infantium quos a morte liberaverat intercessionem periculo eripuit Cyriacus latronum princeps, 911.

Infantida monachus ad sæculum rediit, ut crimen morte expiit, 912.

Infanti penas cranium idololatæ Macarium docuit, 526.

Infirmitas fratrum obsequium est impendendum, 635. Infirmitas morosa serviens instar angeli habetur, 675. Infirmitas elephantia Eulogius quinquedecim annis patienter servit, 675, 728. Infirmitas obsequia præstare, melius sex dierum ieiunio, 675. Infirmitas Deus a tentati nimis servat, 596. Infirmitas aliorum ne scrutetur, de passionibus non de celestibus loquitur, 527.

Infirmitas corporis prodest anime, 675. In Infirmis Domini benedictio, 156.

Infirmitatum salutare, 718, 919.

Ingluvies daemonea si non crucis et aqua benedicta curatur, 850.

Ingratitudinem hominis arguunt omnes creaturæ, 200.

Inimicus præveniendus humilitate, 669.

Injuria remittenda, 550. Injuriam ferre nec paria respondere, est ponere animam pro proximo, 181. Injuriam perpersio porta coeli, 515, 659; salutis via, 515; perfectio monachi, 592. Injuriarum autem monachus admittit non est philo so, h. s, 652. Injuriarum causa peccata, 668. Ad injurias ferendas oportet quique sit insensibilis ut lapis, 6, 8, 685. Id pulchro exemplo docetur, 5, 0, 622, 685. Injuriarum oblitio, et ejus illustre exemplum, 870.

Injuriantibus dat quis mercedem annis tribus, 659.

Innocentes pueri innoxie aspitem trahant, 559. Innocens Macarius illudatur, 625.

Innocentia monachi mirabilitur degit qui in suspensionem turpitudinis venerat, 191, 192. Innocentia gentis Cyrenensis, 557. Innocentiam accensit testatur excitatus a morte per Macarium, 507.

Innocentia a matrimonio monachus, 768. Mira ejus contra demonum virtus, 768. Paralyticum sanat, *ibid.* Virtutum oratione detegit, *ibid.*

Inobedientia parva o nicatio, 576. Prætentus hæreticorum, 734. Ejus punitio, 151.

Insonantia a Deo impetratur, 120.

Intercessio sancto cum, 557, 558. Intercessio infantum, quos a morte servaverat, periculo eripuit Cyriacus latro, 611.

Interior homo ad exteriorem manat, 915.

Internum perfectionis studium, 116. Inventor statuarum Seruch, 520.

Invidia superatur humilitate, 511. Item memoria sepulchri, 651.

Invocandi sunt sancti, et quare, 841. Invocat sanctam Paulam Ephraim, 169; abbas quidam Euphrasium, 567. Invocat Theodoretus Sanctos, 738, 815, 817, 818; Aphraatem, 82; Petrum Galatum, 825; Theodosium, *ibid.*; Romanum, 827; Zenonem, 828; Maccedonium, 851; Macsymam, 852; Accipsum, 855; Abrahamem, 856; Eusebium, *ibid.*; Salamanum, 857; Marem, *ibid.*; Jacobum, 844; alios plures, *ibid.*; Simeonem Stylitam, 854; Baradatum, *ibid.*; Sanctos, 855, 857, 896.

Ira superanda, 11, 257. Ira precibus

superanda, 584. Ira a tribunali ableganda, 244. Ira orationis impedimentum, 289. Ira non in solitudine, sed in consortio superanda, 515. Ira inconsultate effundit, et Deus permittit ut eveniat, 527. Ira mentem turbat, 568. Ira devicta demones fugat, 561. Ira abesse debet ab increpante, 570. Ira etiam solitum invadit, 589. Ira Dei contra omnia malum, 645. Ira fuga quandoque fugienda, 681. Ira animam ab oratione excludit, 682. Ira natura, non nostri arbitrii, 815. Ira modus, 4, 2. Ira quatuor causæ, 512, 607. Quatuor modi, 512, 567, 658. Gradus iræ, 607. Terminis iræ, 815. Ira represso perpetuo ante occasum solis, 569. Ira occasu fugienda, 681. Ira demon, 910. Ira de potere licet principem sanctus Joannes Eleemosynarius mirabili invento la Missa, 199. Ira seiat pulcherrime Si omnes, dum Deum nobis non amplius necessarium dicit se vindicare valentibus, 12, 651, 668. Ira omni deponit antequam dormiret Epiphanius, 568. Ira frenat Isidorus, 569. Ira ut superet Ammonas, xiv annos Deum rogat, 584. Ira ante occasum solis semper deponit Agathon, 655.

Iracundia ante solis occasum deponitur a Joanne Eleemosynario et patre Niceta, 186. Iracundie expertem timet demon, 569.

Iracundus neminem increpes, 570. Iracundus non placet Deo, licet mortuus suscitetur, 577. Iracundi agricolæ ager ut sibi optaret incenditur, et oratione Davidis ignis exstinguitur, 918.

Irascendi cau a si quis te a Deo separare velit, non alia, 501. Irascendum diversitas triplex, 512.

Iratus nunquam fuit quilibet monachus, 553, 560. Iratus rusticus Sergii monachi modestia placatur, et fit monachus, 955, 954.

Isaac, interpres Antonii, ne fiat sacerdos, ex humilitate tunc, 590. Occultatus mire profluit, *ibid.* Ex Dei voluntate presbyterium su capio, *ibi*. Isaac docetur ab angelo pro imi iudicium Deo relinquendum esse, 520, 591. Isaac Thebeus pueros ab eremo ablegandos censet, 599. Eiusdem visio, qua reconciliationem cum inimico ante communionem necessariam esse dicit, 910.

Isidorus a quibus abstinerit, 709, 945, 984. Umbra ejus gentilibus venerabilis, 709, 945. Extasi ejus tempore reflectiones, 709, 945, 984. Esurientem solatur cibis immortalitatis, 709, 945, 984. Romæ in honore est, *ibid.* Moriens sororibus nullas opes reliquit, sed eas Christo commendat, *ibid.* Isidorus jugiter fleat, 869, maximum se peccatorem vocat, et quare, 869. Isidorus, al., Macarius, presbyter præfatus pauperum, virginem quandam ab avaritia sanavit, 945. Quando vixit, *ibid.* Isidorus mille monachorum Pater, 750. Ejus monasterium omnibus abundat, 759. Clausura ejusdem, *ibid.* Qui senex ingressus, nunquam egreditur, 759. Nullus ibi infirmus, etiam dum moritur, 759. Omnes diem mortis præsentit, *ibid.*

Isis Aegyptiorum dea, 507. Iter monstrat columba, 226. Iter celeste multo viatico opus habet, 275. Itineris difficultates, 226.

J

Jacobus diaconus auctor Vitæ sanctæ Pelagiae, 576. Antiochia Jerosolymam proficiscitur, 580. Pelagium v sicutat, *ibid.* — Jacobus claudus summa cognitione præditus, 765. — Jacobus

Nisibi ortus, 798. Ejus cella, victus, vestis, *ibid.* Futura prævidet, *ibid.* O lascivientes puellas fortiter facit exarescere, *ibid.* Easdemque contumaces ante tempus, *ibid.* Rogatus fontem aquam revocat, *ibid.* Crucis signo miracula facit, *ibid.* Iniquum iudicem lapide per execrationem contrito castigat, *ibid.* Eligitur in episcopum Nisibeanum, 799. Pauperum curam gerit, *ibid.* Pauperem pro mortuo propositum vere mortuum suscitatur, 799. Interest concilio Nicæno, *ibid.* Hostium obsesse civitatis molitiones irritas reddit suis precibus, 800. Muro destructo magnus civium murus, *ibid.* Intercessor pro obsessis, *ibid.* Nubes cynipum in hostes mitia a Deo impetrat, *ibi*. Jacobus præfatus hosti iniquas clementie memor, *ibid.* Corpus ejus et Nisibi a Persis capta elatum, *ibid.* — Jacobus Persa monachus, 802. Julianum eminus sequi jubetur, non forte dis ratur, *ibid.* — Jacobus Maronis discipulus magno Jacobo moribus similis, 858. Cœum habet pro lecto, *ibid.* Monti fertilitatem affert, *ibid.* Agrotat, *ibid.* Ejus patientia, *ibid.* Ferri pondus fert, 859. Concurritur ut quisque sibi rapiat corpus ejusdem, *ibid.* Usus ignis sibi interdixit, *ibid.* Hypocritam aversatur, 840. Cibus ejus levis in defata, *ibid.* Hominem ad se sero venientem, demonem ratus, non exhorret, *ibid.* Glacie et nive opertus extrahitur, *ibid.* Morbos curat, aquam benedict, *ibid.* Puerum resuscitat, *ibid.* Auxilium est contra demones, *ibid.* videt Joannem Baptista, 841; item Josephum patriarcham, 840. Magnitudine animi demonem contemnit, *ibid.* Demon in forma Athiopis illi var e m lesus superat diversis sonide formis assumens, 842, 845. Sepulchrum vivo ei pirat in ade Apostolorum Theodoretus, 815. Humilitas ejus in sepulchro eligendo, *ibid.* Tempus orationis agerime interruptum, *ibid.* Insigni multiplici parabola dictum suum declarat, 844. — Jacobus ejusdem cum Polychronio instituti domitaneus inclusus, 848. Nec igne, nec lucerna lumine utens, *ibid.* Per fossam quam iam incurram ad se venientibus loquitur, *ibid.*

Jacantia virtutes evancat, 122. Jaculantur ingenia, 452. Ea duplex, *ibid.*

Janitrix monialium debet esse ætate moribusque matura, 552.

Janua lingue claudenda, 615.

Jeiunantium cum ratione, 708. Jejunium Adolphi v dierum, 769. Aviti triduanum, 808. Cononis xxx annis, semel tantum in hebdomade comeditis, 867. Cyze portentosum, 856. Davidis, Eusebii discipuli, b duorum, 815. Eliae in juvenute hebdomadariam, 747. Item Heliodori, 819. Elpidii comedentis tantum Sabba is et Dominici, 769. Eronis trium mensium, communionem excepta, et quandoque olivæ agresti, 754. Eulogii presbyteri bihuanum, 592; aliquando hebdomadariam, *ibid.*; pane et sale toleratum, *ibid.* Euphrasie triduanum et quadriduanum, 353. Ejusdem hebdomadariam, 536. Fratriscusdam in eremo octiduanum, 559. Fratriscusdam, tota Pascha hebdomada, 552. Eusebii quandoque triduanum, aliquando quadriduanum, 811. Josphat pro Abenner defuncto patre, 527. Mararii morandum, 735. Maron portentosum, 856. Marci, hebdomadas integras jejunantis, 865. Onuphri mirabile, 99. Petri G. late alteris diebus, 822. Polychronii v dierum, 859. Posthumii, 255. Serapionis Sindonitæ in navi v dierum, 762. Silvanii etiam ab aqua potu, 508, 570. Theo fortiado-

lescentis monachi, 123. Theodosius raris usque vesperam, annis xxi, praeter Sabbatis et Dominicis, 909. Theodosii solitarii biennium xxxv annorum, 830. Theodoli quotidianum, 867. Simeonis Stylite septem dierum, 170. Eiusdem quadragesimale xvi annorum sine cibo, 8, 9, 830. Zachari biennium, 137. Jejunium Baptismi praecedit, 251, 322. Jejunium passionis superat, 509, 511. Hostem domesticum debilitat, 569. Freum esse peccati, 571. Monachi condimenum est, *ibid.* Niceta stilulas delectationum, *ibid.* Mentem elevat, *ibid.* Jejunium quale demonem laetificet, 605. Jejunium hebdomadarium in Scythi, 607. Jejunium 4 et 6 ferie, 751. Jejunium sextae ferie, 595, 599. Jejunii modus optimus, 601. Jejunio xlii dierum torquentur martyres Epictetus et Asion, 217. Jejunio et oratione septem dierum demonem eiecit Macarius Aegyptius, 721. Jejunia biennium et triennium improbantur a Pomena, 508. Jejunia hebdomadaria, 587. Jejunia et vigilia animam humiliant, 637. Jejunia moderata sub Pachomio, 763. Jejunia moderata sunt meliora, 806.

Jeremie ossa in Tetraphylis Alexandriae reperiuntur, 885.

Jerusalem loca sancta invisit Tallelaus, 888. Jerosolyma tendit ad Crucem adorandum Christophorus, 832.

Jerolimiana peregrinatio, 771.

Jesu nomine invocato, demoniacam curat Antonius, 48. Jesu nomine demonem horrent, 59. Jesu nomine demonem Abraham fugat, 148. Jesu nomine invocato cum signo crucis Julianus draconem interficit, 802.

Joannes Baptista Jacobo apparet, 811. Orat Deum pro reductione errantium, 8, 2. Joannes Baptista Cononem a stimulo carnis liberat, 861. — Joannes Pachomii germanus se ei jungit, 117. Ex residuo operum subvenit pauperibus, *ibid.* Vestis unica utitur, *ibid.* Pachomium fratrem monasterii septa dilatazione reprehendit, 118. Moritur. Funus ejus hymnis, pervigilio, psalmis et orationibus prosequitur Pachomius, *ibid.* Ad eodem sepelitur, *ibid.* — Joannes Pachomii discipulus, 121. — Joannes Eleemosynarius (S.) : Ejus vitae scriptores Joannes et Leontius, 179. Causa ob quam Leontius ejus vitam scribit, *ibid.* Mennas economus ejus acta narrat Leontio, 180. Nunquam juravit, *ibid.* Pauperes dominos suos vocat, 181; et quot die plus quam vino alit, *ibid.* Consecratur patriarcha, *ibid.* Ponderum et mensuram inaequalitatem vetat, *ibid.* Prohibet ab officibus munera accipi, *ibid.* Modum quo commode possit ab omnibus adiri excogitat, *ibid.* Flet quod nemo alicuius ad se venit, *ibid.* Vulneratos et infirmos fovet, 182. Debituribus largitus subvenit, *ibid.* Oratore cultu indolis potentibus praecipit non negari, *ibid.* Fiducia ejus in Deum, *ibid.* Specie virginis oliva coronatae Misericordia ei apparet. Dat pauperi indumentum suum, *ibid.* Exsuperat tentandam Dei promissionem de centuplo, *ibid.* Bis vult in septimana aegrotos visitare, 183. Eidem tertio petenti, dat tertio duplum praepit, non forte, inquit, Christus in me tenet, *ibid.* Nauclero dat usqueque eleemosynam bis, et tertio tradit navem integram frumento onustam, *ibid.* A Joanne absente navis dirigitur, *ibid.* In Britanniam appellitur, *ibid.* Stannum in argentum convertitur, *ibid.* Fraudem suorum eleemosynas fraudant non agnoscit diamus, 184. Niceta patrium specie

necessitatis imperii thesaurum ejus aufert, 184. Dei providentialia eipecunia submittitur, *ibid.* Ejus epistola ad Nicetam patricium, *ibid.* Reddit Niceta eidem raris et acceptas pecunias cum fenore, 185. Fit compater Nicetae patricii, *ibid.* Biganum ad diaconum nunc praecedente pretio admittit, *ibid.* Duas naves frumento onustas ex Sicilia accipit, *ibid.* Componitur ante solis occasum his orta inter Joannem et Nicetam, ejus industria, 186. Bene facit ei qui offenderat nepotem suum, 187. Damiano diacono communionem negat, donec reconcilietur, in templo, 187. Sermo ejus sacra scriptura, Patrum dogmata, 188. Deiractionem excludit, *ibid.* Monachum suum jubet extruere, et monasterium vult diebus solemnibus, quando venit perfrui, *ibid.* Mittit munera pro ecclesia Jerosolymitana, *ibid.* Vile ejus stragulum, *ibid.* Paupertatis studium, dum vendi curat stragulum pretiosius oblatum, *ibid.*, et 189. Contra monachum accusationem non recipit, 191. Monachis xenodochium aedificat, 192. Funerum obsequia et moribundis libenter frequentat, *ibid.* Multi sua ei bona offerunt, *ibid.* Pauperes visitat, 193. Accipit chirographo transcriptam mercedem eleemosynae a Troilo, 194. Magnanimus et patiens in adversis: perditis tredecim navibus duplum ei Deus restituit, *ibid.* Ministro suo ego duas auri libras dat, 195. Hilaris in a missione rerum, 195, 194. Promptissime mutuum praestat, 195. Aufert centuplum sua promptitudine maturum ad alio tarditate amissum, 195. Prompte a genere vexata succurrit, *ibid.* Corripit in mansuetudine qui servos durus tractavit, *ibid.* Eum suadet servo ei qui dominum inclementem nactus, 196. Lucrum qui Dei Matre in praepetua elegerat, mirabili modo juvat, *ibid.* Non permittit impostorum eleemosynas puniri, *ibid.* Temerarium judicium cavendum docet iniqui facto, 197, 198. Convicianti pro arbitrio quantum vult tollere eleemosynam jubet, 198, 199. Eleemosynarios rogat quomodo ad eam gratiam pervenerint, 199. Principem iram servatorem ad reconciliationem adducit, *ibid.* Superbiam sanat dextre, *ibid.*, et 200. Exhortationem longam et pulchram habet de humilitate, *ibid.* Egredivent ante finitum Missam dextre corrigit, 201. Colloquia in ecclesia prohibet, *ibid.* Omni tempore vigorem ecclesiasticae disciplinae observavit, ut multos monachos superaret, *ibid.* Deos monachorum ordinis alit, *ibid.* Vitandam haereticorum communionem monet, *ibid.* Neminem eadem, et condemnantis reprehendit, *ibid.* Etiam publica peccata non judicanda ex apostolo pulchro docet, *ibid.*, et 202. Fugit in Cyprum, *ibid.* Per angelum vocatur ad Deum, 203. Nicetae patricio se evocari via aperit, *ibid.* Testamentum ejus, *ibid.* Quanti pauperibus dedit, et quam pauper moritur, *ibid.* Xenodochia, gerontocomia, et nunc socium adificavit, *ibid.* Episcopi duo locum medium illi cedunt, norum mortuo in sepulcro, *ibid.* Peccati scripti deletionem mortuo impetrat, 204. Anima ejus a Sabino monacho vi a suscipi ab Eleemosyna, 205. Thit die sancti Mennae, *ibid.* A via vitae de beatitudine animae ejus, *ibid.* Sepulcrum ejus unguentum odoriferum et salutiferum sadat, *ibid.* — Joannes consiliarius Joannis Eleemosynarii, 195. — Joannes abbas primum faber, 758. Apud Lycum civitatem habitavit, 758. Nullum videt feminam, 759. Principis spiritus donatur, 759. Theodo-

sio belli eventum praedixit, 546, 739, 743. Videtur in somnis ab uxore tribui, 739. Marito absentis uxoris periculum praedixit, *ibid.* Occulta cordis cognoscit, *ibid.* Flagellum Dei causas proferat, 739. Aegros oleo benedicto sanat, *ibid.* Eodem oleo femina a caecitate liberat, *ibid.* Terrianum eodem pelit, 741. Palladium novit, et unde veniat, 740. Ejus tentationes praescit divinitus, *ibid.* Eidem parentum conditionem aperit, *ibid.* Eidem episcopatum praedixit, *ibid.* XI. annis nec feminam nec pecuniam vidit, *ibid.* Diaconi manum osculatur, 741. Exortationes ejus, *ibid.*, et 742. Joannes divinitus pascitur decennio, 743. Demones in specie angelorum ei apparent, *ibid.* Victoriam Theodosii contra Eugenium absens novit, 745. Morti m Theodosii praedixit, *ibid.* Moritur genibus flexis, *ibid.* Pomenae periculum lapsus annuntiat, 745. Joannes statribus annis continuis, 753. Sola Eucharistia die Dominica sumpta vidit, 753. Diabolo per-byterum s mulam resistit, *ibid.* Pedes ejus longa statione durati, *ibid.* Satur ab angelo, et scientia divina repletur, *ibid.* Jumentorum in cingula facit, *ibid.* Corat claudus tartu cinguli ab eo confecti, *ibid.* Sannur agri pane ab eo benedicto, *ibid.* Fratrum conversationes absens cognoscit, *ibid.* — Joannes Brevis vel Nanus angeli instar in eremo vivere desiderat, 509, 593. Joannes aridum lignum irrigat, 546. Joannes saxum iugens movere conatur, 546. Joannes paralyticos curat et prodigioso, 739. Joannes xxv annis in rupe aspera degit, 845. Omnem recreationem a se abdicat, *ibid.* Joannes monasterii praefecturam detractat, 865. Peregrinationem suscepit ad montem Sina, *ibid.* Joannes Baptista ei apparet, et salutem sponket, *ibid.* Joannes abstinet a cibo quia senex illi benedictionem non dederat, 877. Variis morbos curat, *ibid.* Mulierem a cancro liberat, 878. Joannes omnem demoniacos curat, 888. Navem incantationibus immobilem, oratione solvit, *ibid.* Joannes a serpente lethali percutus moritur, 899. A morte excitatur, *ibid.* — Joannes Persa peregrinatur ad sepulchra apostolorum, 907. Joannes varias peregrinationes suscepit, 917. Leo ille iter praebet, et impeditura avertit, *ibid.* Spelunca ejus spiritalis mercaturae, dat et accipit, *ibid.* Joannes mire hospitalitatem in bestias, omnia despectu futuris intentus, 98. Mutuum petenti dat aliunde mutuum, *ibid.* Debitorem juvat ad restituendum mutuum, *ibid.* — Joannes Humilis corpus inventum, 887. — Joannes Cilicis monita, 897.

Jonathas laico ad columnam Simeonis Stylite fugit tanquam ad asylum, ibique expirat, 175.

Joseph nascitur regi Abenner filius in Inlia, 217. Pater ob nativum eus offert sacrificia, *ibid.* Christianum fore praedicitur ab astrologo, *ibid.* Omnes molestiae ab illo quam diligentissime arceant, ut delicias afflat, 217. Ejus studia, 250. Causam quare conclusus teneatur et exire sibi non liceat, inquit, 250. Petit a patre ut egredi possit, 250; et impetrat, 251. Leprosus conspicit et cecum, *ibid.* Rogat morborum causam, *ibid.* Miratur decrepitem senem, *ibid.* An moriturus sit rogat, 251. Merorem ex meditatione meritis contractum a se patrem dissimulat, *ibid.* Quare qui se instruat, *ibid.* De dira in religiosus perscutoe a patre excitata certior factus, graviter affligitur, 251, 252. Ad eum Barlaam,

lapis pretiosi ostendendi prae-textu amittitur, 253. Incredibili desiderio tenetur audire hunc, 253. Lumen fidei accipit, 257. Futurorum rationem exquirat, 260. Quid sibi faciendum inquit, 263. Baptismus petit, 265. Num rerum omnium abhæreo vetus sit institutum interrogat, 276. Regnum omnium abhæreionem amplexatur, 279. Roganti ei quod annos Barlaam habet, acute respondetur, 282. Eundem observat ut se in sua consuetudine ostendat, 285. Optat comitari Barlaam, 284. Eidem munera offert, *ibid.* Reputatur, 287. Monetur a Zardanis suo pedagogo de Barlaam extero homine alegando, 289. Explorat mentem Zardanis, atque ad fidem serio hortatur, 290. Discedendi Barlaam aegre potestatem concedit, 291. Quavis puriora meliorem assimat vestem Barlaam, 294. Orationi se dat post Barlaam discessum, 292. Sui rationem magnam habet ut bene vivat, *ibid.* Deus illi omnia revelat, 296. Resensio ejus ad patris orationem, 297. Fidem profitetur liberime, 297, 298, 299. Idola despiciit, 298. Patrem serio monet, 299. Oratio ejus ad Deum, 300. Fraudem blandientis patris intelligit, 301. Patri respondet, *ibid.* Eius oratio ad Nachorem falsum Barlaam, 304. Disputationis initium inter Nachorem et Josaphat, 304. A patre Barlaam socium postulat, 309. Secum Nachorem abducit, 314. Agit gratias quod pro veritate steterit, 310. Sperare de venia præcipit, *ibid.* Sui sermonibus convertit multos ab erroribus gentilium, et avertit a seculo, 311. Orationibus vacat et jejunis, 311. Puella ad eum introducitur, 315. In eadem fornicationis spiritus mittitur, *ibid.* Amori impudico amorem divinum objicit, 314. Orationem objicit tentationi, *ibid.* A Deo accipit solatium, *ibid.* A puella regia tentatur, 314. Ab eadem in maritum sed frustra expellitur, 314, 315. Voto castitatis se obstrictum dicit, 315. Ad fornicationem illeceat, 316. Demones facies adducit, 315, 316. Oratione superat carnis tentationes, 316. In visione ad loca amena ducitur, *ibid.* Item ad tristia, 316. Ad se redit, *ibid.* Agrotat, 316. Patrem eum visitat, *ibid.* Patrem serio monet, 317. Theudæ rationes egregie refellit, *ibid.* Argumentum Theudæ in eum retorquet, 320. Theudam convertit, 321. Parenti se in portem regis vocanti monenti gerit, 322. Erigit crucem in roci suspens, *ibid.* Templum Christo dedicat, *ibid.* Omnes ad se trahit, 325. P. cunias in pauperes distribuit, 321. Angustat mas ejus, et patris decrevit, *ibid.* Patris conversi accipit epistolam, 324, 325. Ad imaginem Christi procumbit, 325. Gratias Deo agit, *ibid.* Ad patrem conversum proficiscitur, *ibid.* Eius oratio ad patrem, *ibid.* Patrem consolatur, 327. Offert regnum Barachiae, 328. Quo ruente, relinquens epistolam, clam fugit, 329. Extensis manibus orationem sextæ persolvens invenitur, *ibid.* Conatus revertitur, *ibid.* Barachiam regem constituit, *ibid.* Eius ad Barachiam oratio, 329. Rursus orat, 330. Pauperibus dat vestes, *ibid.* Solum cilicium portal, *ibid.* Herbis tantum vicitur, 331. Siti laborat, *ibid.* Diaboli tentationibus impellitur, *ibid.* Vexatur spectris, 332. Vincit crucis signo, *ibid.* Bestiæ ei occurrunt, *ibid.* Biennio Barlaam quaerit, *ibid.* Tandem invenit, 335. Barlaam illi bene precatur, *ibid.* Narrat patris conversionem, 335. Eius vigiliæ et nocturnæ orationes, 334. Eius

studium virtutis, *ibid.* Cum Barlaam mori desiderat, 335. Affert necessaria ad sacrificium, 336. Delinquenti Barlaam corpus sepulcro tradit cum psalmis, *ibid.* Eius ad Deum oratio, *ibid.* Orat ut per famuli sui Barlaam preces se servet, 337. Visio ejus, *ibid.* Coronas duas conspiciit, *ibid.* De corona patris miratur, *ibid.* Ob maritimationem in visu a Barlaam objurgatur, *ibid.* XXXV annos egit in solitudine, 337. Moritur, 338. Sepelitur cum Barlaam, *ibid.* Per visionem hæc in India Barachiae regi jubentur nuntiari, *ibid.* Corpus ejus non corrumpitur, *ibid.* Cum honore suscipitur, *ibid.* In translatione ejus miracula, *ibid.*

Joseph abbas quibusdam professe tentationes, quibusdam vero obesse dicit, 399. Joseph patriarcha apparuit Jacobo, 812.

Julianus episcopus Asealonis, 779.

Judeus visa forma infantis in Fucharistia convertitur, et a Iustio baptizatur, 156. Judeus quidam horribundus baptismum expetens arena baptizatur, 915. Etiam per puritatum baptismum sanitati re-tuitur, *ibid.* Judi convincuntur, 308.

Judicandum nemo, 535, 637. Judicando neminem quies, 595. Judicandum juste, 597.

Judices monet Antonius, 57. Judex iniquus corrigitur lapide per execrationem contrito per Jacobum Nibitham, 798.

Judicium extremum asserit, 239. Eius memoria salutaris, 565. Judicium sacerdotum, 122. Judicium incorruptum protocomitis, 736. Judicium rectum et iustitia Abrahamis, 855. Judicium temerarium cavendum, 50, 599. Id egregio exemplo docetur, 198. Judicium temerarium fugat Dei gratiam, 595, 596. Judicia Dei temenda, 638. Judicia Dei non investiganda, 620. Judicia Dei, temporalia peccatoribus prospera, melioribus adversa accidere permittenti, 616, 647.

Julia Ephraxiæ magistra camden instruit, 557, 559, 557. Cum ea mori expetit, 561. Quinta die post obitum beate Ephraxiæ moritur, et in ejusdem tumulo sepelitur, 561.

Juliana Origenis hospita, 786, 787.

Julianus discipulus Basilii, 155.

Julianus apostata interfectus in Persia, in loco Assia nomine, a sancto Mercurio, 225. Eius mors re-velatur Didiymo, 711. Item Juliano monacho, 805.

Julianus honoris causa Sabas, id est senex, dictus, 800. Eius victus, panis hordeaceus, sal et aqua, 801. Hymnus Basilicis semper habet in ore, *ibid.* Congregantur ad illum multi, *ibid.*

Orat remotus longe ab aliis, 801. Ritus precationum, *ibid.* Jacobum se eminus sequi jubet ne forte distrahatur, 802. Miraculum de dracone occiso celari postulat, *ibid.* Signo crucis Jesum invocans draconem interiecit, 802. Ab Asterio adolescente senex de vita instituto consulitur, *ibid.* Probat Asterium suum, *ibid.* Fontem ad sedum insitum illi impetrat, *ibid.* Acacium post

Bertheque episcopum ad asceticam attraxit, 803. Ab Asterio invisitur aliquoties cum muriculis, *ibid.* Persequentiam se visitantium fugiens et honorem, in montem Sinaum concedit, 803. Ibi ecclesiam exstruit et aram consecrat, *ibid.* Julianus apostata mors illi divinitus indicatur, *ibid.* Illum hæretici de suæ hæresis communi ne infamant, 804. Antiochiam proficiscitur ad confutandos hæreticos, 804. Puer in puteum lapsus ejus meritis servatur, 805. Divertit ad beati Pauli Lau-

lulum apud Antiochiam, *ibid.* Febrem prece pellit, *ibid.* Mendicus debilis pedibus pallii eius tacto restituitur, *ibid.* Eius præsentia confunduntur adversarii, 805. Praefectum Orientis sanat, *ibid.* Julianus Stylites meribidum oratione sanat, 869. Horreum frumentum repletur ejus meritis, *ibid.* Mortem Simeonis Stylitis fulgure percussus absens novit, 878. Leoni per discipulum discessum imperat, *ibid.* Julianus senex monasterium Egyptiorum LXX annis in seculo viveus extreme pauper, 808. Nocte cultus cella ejus illustratur, *ibid.* Julianus episcopus Hostrensium venentium calcem, signo crucis ante eum, innoxius exhibet, 880. Julianus Arabs exans monetur ne se ab Ecclesia separet, 800.

Junior voluntati senioris se accommodat, 608.

Jupiter qualis fuerit, 506.

Juramentum per Deum prohibet Simeon Stylites, per se permittit, 155. Juramenta mala et perniciosa non servanda, 935. Juramento sacri calicis frater quidam se a crimine purgat, 934.

Juravit nunquam Joannes Eleemosynarius, 180.

Juste judicandum, 597.

Justitia amore Patrum sive Pastor nihil carni tribuit, omnia justitia relinquat, 439, 595.

Justus palme assimilatur, 647. Justus communicans clara facie appareat, 674. Justus peccator, 676.

Juveni monacho potius laboribus opus quam sermonibus, 709. Juvenes duo delicti si a Macario probantur, 528, 632. Proficiunt, 529, 632. Visitantur ab eodem, *ibid.* Surgunt ad orationem, *ibid.* Proteguntur ab angelo, *ibid.* Cantant psalmos xii, *ibid.* Ignis ex ore eorum egreditur, 521, 632. Moriantur, *ibid.*

K

Kitisséfodo, nomen loci, ubi tres pueri Ananias, Azarias, Misael requiescunt, 225.

L

Labor vite æternitatis intuitu fit levis, 495. Labor facit hortulum fertile in loco sterili 559. Labor temporis memo: a laboris æterni vincenda, 588. Labor virtutis acquirit, 596. Labor corporis ab Agathone solis ardoris comparatur, 597. Labor maximus orare, 615. Labor monachorum Pachemi, 757. Labore acquiritur virtus, 587. Laboribus potius quam sermonibus opus monacho juveni, 709.

Labrandum mandibula, non semper contemptum pulchre docetur, 509, 531, 538, 605. Laborandum assidue, 589. Laborare continuo levi opere præstat, quam gravi brevi tempore, 585. Laborantes sancti quieti a seculi cogitationibus, 679.

Lacrymæ hic vivat, post mortem vivit, 566. Lacrymæ gaudium parant, 566. Dei misericordiam pro-ocant, *ibid.* Lacrymæ Olympiadis, 784. Lacrymæ Dominiæ perpetua, 856. Lacrymarum domum terra promissionis, 567. Lacrymarum gladius contra cogitationes evacuendus, 615. Lacrymarum virtus, 682.

Lacrymatur omni die Abraham eremita, 149. Lacrymatur Pantheon ob duas causas, perditionem compe mulieris, suam negligenciam, 521. Lacrymatur iugiter Arsenius, 531.

Lætitia spiritualis demonem vin it, 47. Lætitia abundare oportet Deo servientes, 731.

Lapides portando et reportando exercebat Euphrasia, 555. Lapidem pretiosum projecit in mare mercator, ne propter eum occideretur a navitis, 929.

Lapso (pro) non laesis poenitentiam faciens, veniam impetrat, 577.

Lapsi diaconi poenitentiam vera miracula declarant, 577.

Lapsus hominum daemon laetur, 556.

Laqueos diaboli quis evadat, 551.

Lascivia puellarum fontis exsiccatione et capillorum cantile punita, 793.

Latoius, quia Masyne monitis non parat, habet eum curru immobilis, 832. Solum tur Masyne precibus, *ibid.*

Latro Jonathan ad columam Simonis Stylitz velut ad asylum confugit, et expirat, 175. Latro convertitur ab Apollonio, 749. Latro fit monachus, 912. Ad seculum reitit, ut crimen infantidii morte expiat, *ibid.* Latro mulieri castre thesaurum mortuus ostendit, 922. Latronum princeps Cyprianus periculo eripitur propter infantes a morte servatus, 911.

Latronianus dux in Scythia comprehendit Epictetum et Antonium, 216. Ejus crudelitas in martyres, 216, 217. Obligesit illis visus, 216. A demone corripitur, 219. Suffocatur, *ibid.*

Laudanda aeterna, 625.

Laus Antonii, 58. Laus propria est fugienda, 591. Laus humana nociva et periculosa, 637. Laus scriptorum Athanasii, 875. Laudes Abraham eremitae, 119. Laudes Basilii magni, 161.

Lausus quis, 704. Lausus omnia a se abscit, 789.

Lautores cibi in Pasche, 115.

Lavatio in monasterio exstructo fons miraculosus arescit; destructo, fons fuit, 885.

Lexena an chorote pedibus supplex adolvitur, 540. Lexena caecis oculis visus ab anchoreta redditur, 540. Lexenam ligatam simplex obedientia adjuvat, 562.

Lectus Antonii iunioris et ciliolum vel nuda humus, 58. Lectus Domitiani curat aegrotos, 761.

Legis antiquae et novae differentia, 276. Leges gentium deos puniunt, 508.

Lenticulae grana tria negligens ponitur, 549.

Leo humilis, silens, etc., 896. Ut alios liberet, se vendit, 836. Martyrio afflicti, *ibid.*

Leonis epistola super tumulum sancti Petri posita, apostolica manu emendatur, 906. Sanctus Leo Eulogio per visum se exhibet, *ibid.* Ad sepulcrum sancti Petri audit sibi peccata dimissa, praeter impositionis manuum, 907.

Leo anachoretae conviva elique obediens, 559. Leo seni cubile cedit, 651. Leo obtemperat jussu descendere, 878. Parat abbati se ad devorandum componit, 891. Leo Gerasimum semper comitatur, quia ex ejus pede aculeum extraxerat, 895. Asino pascendi curam gerit, *ibid.* Asino per furtum sublatum, ejus officium ferendo aquam supplet, *ibid.* Asinum reducit, 894. Obitu Gerasimi abbas deflet, *ibid.* Non capiens super morte Gerasimi solatium, super sepulcrum ejus emoritur, *ibid.* Leo iter Joanni anachoretae praebet, 917. Leoni imperat Serulus, 899. Leoneum pascit quotidie Paulus Helladicus ne raderet aliquid, 911. Castigat immorigerum, *ibid.* A Leone pascitur Simeon priscus, 817. Leones familiares sancti

Macarii Romano, 224. Post periculum a Macario patrum fugiunt, 250. Triennio penitentiae elapso ad eundem revertuntur, 250. Duces sunt aliares Theophilo, Sergio, et Hygino, 251. Leones versantur cum seae in eodem cubili, 865. Ostendunt errantibus viam, 816.

Leontius videt angelum altari astutem, 864. Leontius amicus quinquaginta non recedit a templo beatae Mariae, 878.

Leprosus etiam fovetur ab Anastasio, 159. Oratione Basilii sanatur, *ibid.*

Libanius confiscipulus Basilii, 155. Libanius ad laudem mentem Basilium vocat, 154.

Libet quis a mundo, 565.

Liberalitas dantis cruciatum argentum quam solum habet, 181. Liberalitas Euphrasiae in pauperes, 551. Joannis Eleemosynarii pro tempore Jerusalem multa mittentis, 188. Ejusdem, convitatori tantum quantum tollere vult dari jubentis, 198, 199. Ejusdem, xenodochia, gerontocomia et monasteria addicantis, 205. Josephat in pauperes, 524, 528, 551. Marci, 865. Sabbati, 770. Senis consilium, 865. Zachariae cum Deo certans ergando, 180. Fide Misericordia. Liberalitas stupendi Joannis Eleemosynarii ex ejus testamento perspicitur, 205. Liberalitas in pauperes haereticis convertit, 771.

Libertum arbitrium astruunt, 121, 255. Libertum arbitrium facit ut nobis virtutem adipisci situm sit, accedente tamen Dei gratia, 288. Liberi arbitrii definitio, 277.

Libido etiam vivit in senibus, 578. Libidinis tentatio molestius superanda, 555. Libidinis inflammatio pena est prioris peccati, 551. Libidinem daemonum incutit, 516.

Libidinosorum cogitationum tres cause, caro, motus animi, demon, 752.

Lignum aridum plantatum ab Elpidio, crescit in vicem, 761.

Linnæus Thallasi discipulus, 814. Silentium sibi inlicit, *ibid.* A Marone instruitur, *ibid.* Moribundus et aeternus curat, 815. Sub dio degit, *ibid.* Colicos dolores sanat signo crucis, *ibid.* Item viperam morsus, *ibid.* Benignus est et liberalis in caecos et pauperes, *ibid.*

Lingua et venter co-tinendi, 511, 562, 574, 865. Linguae custodia, 607. Linguae janua claudenda, 615. Linguae inconscientia stabulum sine janua, 567. Linguae ruinam deprecatur Sisois, 570. Linguae retentor, passionum retentor, 571. Linguam refrenans ubique peregrinus est, 539.

Lis inter Joannem Eleemosynarium et Nicetam patricium componitur, 186.

Litigare nescit discere religiosus, 515.

Litteras parentum et amicorum non aperte exurit Machus ne discatur, 550.

Liturgia scribit Basilii divinitus edoctus, 155.

Locus iudicii et peccatorum, 226. Locus qui obest saluti, vitandus, 582. Loci stabilitas fecundat, 586. Loci stabilitas servanda in tentatione propter varia, 581. Locum in sepulcro mortui mortui Joanni Eleemosynario cedunt duo episcopi, 205. Loca sacra Jerolymis lausant Basilus et Eubulus, 154. Item Paula, 401. Fide Peregrinatio. Loca Jerusalem religiosi videntur

tur a Theophilo, Sergio, et Hygino, 225.

Longinus abbas, 559.

Longinacitas taciturnitate reprimenda, 67.

Loparius tantum rogatus, 598. Loquitur Deus nobis per creaturas et divinas Scripturas, 808.

Lot abbas, 506.

Lucus abbas praedice Longino ad interrogata respondit, 599.

Lucrum fratris, lucrum Dei, 652. Lucrum fratris, fructus tuus, 655.

Luctus salutaris, 566. Luctus doctrinae omnem in se habet, et in cella quiescit, 610.

Lumbos aene constringit Simeon Syntes, 170; palmis Hilo torus, 849.

Lux moribunda a cingit Onuphrium, 105.

Luxuria labore superanda si soli invento uxorem sibi et proles ingenitis dextere doceat, 496, 497. Luxuria fenestrorum, 761. Luxuria cogitationes mortales superanda, 555. Luxuria demon accendit, 156.

Luxuriosa ab ingressu templi divinitus repellitur, 547.

Luxuriosus insiar porci difficile conlum respicit, 645.

M

Macarius quinquaginta millium monachorum pater, 255. — Macarii Romani vita ejusque auctores, 254. Ejus spelunca, 228. Signaculo crucis se munit, *ibid.* Forma eius et habitus, *ibid.* Rogat quid in mundo rerum agatur, *ibid.* Cujas sit, et quomodo eo venerit, enarrat, 228. Leones illi famulantes, *ibid.* E nuptis fugit, *ibid.* Dux viae ejus Raphael, 122. D sapiente angelo ab onagro in via dirigitur, *ibid.* Signaculo crucis se contra draconem munit, 229. Cruce varias diaboli pellit phantasias, *ibid.* Diaconus illi mulieris specie apparet, 250. Decipitur, *ibid.* Leones fugiunt post peccatum ab eo perpetratum, *ibid.* Rediunt eopoenitente, *ibid.* Colorem triennio stat se ultus Micarius in terra, 250. XL dies et noctes flexis genibus in eodem loci manet, *ibid.* Christus ei apparet in spelunca, *ibid.* Benedicti ab eodem Theophilo, Sergio, et Hygino, ducibus Leontius ad monasterium reversi, fratribus visa narrant, 251. Macarius, Aegyptii mortuum ad illos confirmationem suscitavit, 720. Antonium inivit, 885. Mare operosus, 585. Daemonem vici talucia et fortitudine, 585. Fatigatus ab angelis defertur, 619. Paralyticum verbo sanat, *ibid.* Quinque milia suggestionem explorat, 653. XC annis vivit, et ex illis in solitudine, 719. Ob maturitatem dicitur *senex*, *ibid.* XL annos natus, contra spiritum valet, gratia orationum et prophetiae donatur, 719. Sacerdos spiritu avaritiae tentandum praevideat, *ibid.* In extasi frequenter, 720. Cur equa praestigis amatoris appareat quaedam femina, revelatione cognoscit, *ibid.* Aquae benedictae virtute phantasma a femina depellit, 720. Ut homines lateat, cuculosis fodit, *ibid.* Orationes xxiv emendo, et totidem redeundo re-stituit, *ibid.* Daemonem gulosum ejicit oratione et jejunio septem dierum, 721. — Macarius Alexandrinus presbyter Cellarum, 721. Non concupiscendum a magno docetur Anton o, ramis palmarum suis concupiscit divinitus torrefactis, *ibid.* Tentatur a diabolo in solitudine specie cameli cibus onusti, *ibid.* Oratione phantasma pellit, *ibid.* Ejus dictum ad tribunos, quibus mundus illecebat, 721. Donat cibi concu-

placentiam, vnam ad se missum fratris
transmittendo, *ibid.* Si quid ab
alio præclare factum audivit, ardentius
efficit, *ibid.* Annis vii tantum crusta
comedit, *ibid.* Tantum luccellat com-
medit, quantum manus ex lagenâ au-
gusti oris efferre posset, *ibid.* Lagenam
illam publicanum suum vocat, 722.
Sonnum superat, viginti diebus sub
tectum non ingreditur, *ibid.* A spiritu
fornicationis tentatus culicum se mori-
bus exponit, *ibid.* Visi sepulcrum
Jannes et Mambre ut cum demonibus
contendat, 722. Arundines ab eo fixas
vix indices demonum tollit, 722. Dæmo-
nibus xxx occurrentibus non terretur,
ibid. Jurat demonibus, *ibid.* Nomen
Domini stritæ diaboli rhomphæe op-
ponit, *ibid.* Tentator sic riens xiii die-
rum inella, 725. Specie juellæ vnam
aque gestantis et quasi invitantis
ollata adhuc triduum sustinet, *ibid.*
Lactatur a bufala, *ibid.* Eidem aspidis
morsus non obviat, *ibid.* Explorat au-
steritatem monachorum Tabennensi-
um, 725. Jejunium ejus portentuosum
quadagesimale, nihil comedens in præ-
ter pauca cruda crambes folia die Do-
minico, semperque stans, 725. Stupori
est monachus Pachomius, *ibid.* A Pachomio
in arculis agnoscitur, *ibid.* Dies
quique statuit manere continuos
in contemplatione, 724. Quibus argu-
mentis mentem ad cœlestia erigeret,
ibid. Dæmon instar flammæ ignis omnia
in cella ejus exurit, *ibid.* Presbyterum
cancro laborantem, quia cœcus
fornicationis sacrificia erat, post confessionem
peccati et emendationis
sponsione curat, 724. Diversæ ejus
cellæ, 724. Varios dæmoniacos curat,
ibid. Multi reum analiticum oleo sancto
sanat, *ibid.* Puerum dæmoniacum syn-
ta cleo et aqua benedicta, *ibid.* Vanæ
gloriæ viriliter resistit, *ibid.* Miro ore
se affligit, vexantem se carnem
vexans, *ibid.* Sputo illuminat eum
hyæna catulum, 725. Hyæna ei pellem
promunere defert, *ibid.* Adjurat hyæ-
nam ne pauperum oves posthac deo-
ret, *ibid.* Ei assentiens capite annuit
hyæna, *ibid.* Humi non sinit post ba-
ptismum lx annis, *ibid.* Forma ejus,
ibid. Palladio tentato ut recederet,
quod olio suo secleret in cella, consilium
suggerit respondendi, se propter
Deum cellæ custodie parietes, 725.
Marco ab angelo communionem dari
ex ara videt, *ibid.* Macarius duos dæmo-
niacos juvenes probat, 528, 631. Ma-
carius pro fornicatore haberi se pati-
tur, 515, 625. De tecta calumnia, ne
honoraretur, in Scythum fugit, 516,
624. Macarius mortuum suscitavit, ubi
stet depositum indicet, 630. Macarius
viginti annis nec pane nec aqua nec
somno satius, 600. Macarius ludatus
tacet; contemptus, verba edificatio is
loquitur, 609. Macarius ob unum vini
calicem se aquæ absentia castigat,
599. Macarius quemdam sinitem um-
bra solatur, 651. Macarius divinitus
transfertur ultra flumen, 649. Ma-
carius presbyter et præfectus Ptochi-
trophii, insigni actu virginum ab anno-
ritia reducit, 712. Ad eum unum annis
vixit, *ibid.* Macarius junior occasione
cedis involuntarie solitudinem ingre-
ditur, 718, 948. Tribus annis sine tecto
in solitudine manet, *ibid.* Despicit dæ-
mones, *ibid.* Macarius ex vicaria mo-
nachice se dedit, 775.—Macarius ar-
chiepiscopus Jerosolymitanus, 866.—
Macedonius versatur in montium ca-
minibus, 828. Annis xiv in fossa
stans sub dio vivit, *ibid.* Cibus ejus
hordeum aqua madefactum, *ibid.* A
Flavianio episcopo Antiocheno in sacer-

dotem complatur inscius, 829. Magna
in eo simplicitas et animi puritas, 823.
Venationem Dei spirituale insuitur,
ibid. Ab imperatoris ducibus homo au-
tur, *ibid.* Statuas vivas mortuas præ-
stare imperato i dicendum curat, *ibid.*
Femina ab ingluvie sanat, 830. A
pellæ dæmonem magicis præstigiis
inductum pellit, *ibid.* Dæmoni plures
acuturæ silentium imponit, 830.
Rex nomen jubet præcipuos, 830.
Aque signo crucis benedictæ gustu
insonnam mulierem curat, 830. Igne
cœlestis illustratur, *ibid.* Lupiciano
quemdam dono prophetico prædicat, 831.
Macri Theodoret prolem impetrat,
ibid. Aqua benedicta periculum ator-
tionis pellit, 831. Exhortatio ipsius ad
Theodoretum, *ibid.* Sepelitur apud
Aphraatem et Theodosium, *ibid.* Macedo-
nensis episcopus Constantinopolitanus
in exilium ab Anastasio eicitur, 872.
Maches ad derationes et verba
otiosa dormit, 850. Parentum et ami-
corum litteras non lectas ne is dis-
trahatur exurit, *ibid.*
Mœnus pane et vino abstinens, 866.
Masymas sacerdos vici, 852. Una
tunica semper contentus, *ibid.* Mire
hospitalis, *ibid.* Frumentum et oleo sem-
per abundat, *ibid.* Miraculis clarus,
ibid. Basi aræ a motum puerum sanat,
ibid. Currum se despiciens reddit
immobilem, 852. Eundem rogatus pre-
dicare solvit, *ibid.*
Mafortes idem quod palliola, 515.
Magi pelluntur Egypto, 540.
Magico libris exurit Theudas, 521.
Magistratuum adolescens formosus
virgineum servat, 781. Martyr evadit,
ibid.
Magna continet in matrimonio, 776.
Vultu severa et episcopis reverenda,
ibid. Munita in pauperes, *ibid.*
Magnanimitas Isidori humiliantis se
semper, et respondentis demonibus:
licet in tormenta mittat, tamen vos
subtus me invenio, 619.
Mingitatio beneficiorum Dei, 280.
Mofribus et coactatibus cedendum,
624.
Mala horret qui peccata horret et
omnes diligit, 519. Mala nobis, bona
Deo tribuenda, 668. Malo proposito ni-
hil agendum, licet boni speciem ha-
beat, 766.
Malarum cogitationum semina suffo-
canda pulchre decet, 578.
Machus et conserva camelos domini
consentunt, 95. Ad Romana castra
venit, *ibid.* Jungit se cursum mona-
chis, *ibid.*
Maleficium amatorium, 156.
Malleo excitat fratres Adolius, 769.
Mandatorum observatio necessaria
ut quis ad Deum ascendant, 243. Man-
datorum obse vatio, custodia nostri,
638.
Manducantem monachum quemdam
non vidit Sol, 559, 569.
Mane de omni virtute cogitandum,
162. Mane proposita renovanda, 685,
684. Mane orandus Deus, 684.
Manichæus presbyter charitate se-
nis cœcussum convertitur, 616. Mani-
chæi refelluntur de dubijs principis,
286.
Mansuete ad penitentiam peccantes
monendi, 101.
Mansuetudo demonibus est terrori,
515. Mansuetudo in servos pulchre
a sancto Joanne Eleemosynario com-
municatur, 195. Mansuetudo Joannis Ele-
emosynarii in eleemosynæ monastorem,
196. Ejusdem, convitatorum pauperum
jubentium quantum tollere vellet, 198,
199. Apollonii maleficum Philemæm
convertit, 476. Apollinis afflicti tum mo-

nium et al. sæculum prosperantem
ad seniores mentem reducit, 575.
Pastoris, penitentiam lapsi præscri-
bentis, 604. Re abbatis miranda, 745.
Gelasia i juram condonantis, 780.
Mansuetudinem irato principi per-
uadet sanctus Joannes Eleemosynarius,
199. Mansuetudine Anni latronis con-
vertit, 752. Mansuetudo, *Vide* Beati-
gatus, Injurarum oblitio, et Tranqui-
llitas.
Manus occidere Cononem volentem
obrescunt, 866. Rem barbari cujus-
dam Adili occidere tentantis, 881.
Item pastoris parantis jaculari in Acep-
psiam, 855.
Martha et Cyra Berthæa oriunda sub
dio vitam agunt, 855. Velo teguntur,
856. Annis xlv collo, lumbis, manibus,
ferum magni ponderis gestantur, *ibid.*
Aeris infirmitas patienter excipitur,
ibid. Moyses et Danielis jejunia imitantur,
ibid. Proficiuntur Jerosolymam,
ibid. Item ad sanctam Theclæ, *ibid.*
Marcellus xxxv annos in Scythia ma-
net ne coronam in civitate accipiat, 908.
Marcelli Seythiæ dieta et Vita, 208.
Marcianus Cyro oriundus nobilis, se
litidinem eligit, et cellæ angustæ mi-
nori corpore se inclinat, 806. Oral,
Scripturas legit, 806. Victus ejus ratio,
ibid. Nonqua satur, se per esurientem,
semper siliens, 806. Duo exierunt mo-
nasteria, *ibid.* Caritatem episcopi humi-
lavit adunabatur, 807. Olei lery-
thus ad ejus cellam deferretur ut vir-
tutem conciliat, 807. Sanat præbuis
dæmoniacum etiam absens, *ibid.* Epi-
scopi ad eum conveniunt, 808. Ab
Avito conventur, 808. Officium Nonne
simul celebrant, *ibid.* Vident se invi-
cem spiritu etiam corpore absentes,
ibid. Sororem ad aspectum non admit-
tit, 809. Sororis filii, eum suam re-
spuit quia respectu cognationis data,
ibid. Arium, Saellum, Eucharis, et
Manichæos oppugnat, *ibid.* Zelosus pro
decretis ecclesiasticis, *ibid.* Abraham
convertit ad Pascha celebrandum more
ecclesiæ, 809. Ei vivo oratio in erecta,
ibid. Nilitur ignotum habere sepul-
crum, *ibid.* Reliquiæ ejus de cœteris
asservatæ, 809. Marcianus Eusebii pa-
truns, 810. Eusebium cum fratre ad
monasticam vitam adducit, 811.
Marcionitæ adorabant serpentem,
635.
Marcus mortem suam prævidit, 658.
Ejus mira obedientia, 521, 617, 618.
Marcus Eucharisiani angeli manibus
accipere solitus, 725. Vetus et Novum
Testamentum tenet memoriter, *ibid.*
Ejus virtutes, *ibid.* Secum et cum
diabolo disputat, in omnibus se humili-
at, *ibid.* Marcus hebraïomas jejunit,
865.
Maræ oratione Bersarionis dulcescit,
552. Mare Rubrum duo monachi pedi-
bus perambulavit, 898.
Maria virgo (B.) cum Joanne Bap-
tista et evangelista apparuit tyricis,
878. Festa Maria virgo propter Nesto-
rii libros cellam in cœcis intrare ren-
sat, *ibid.* Beata Maria virgo a puero
quodam præ pecunia eligitur, 166.
Huic miro modo prævidit Deus, *ibid.*
Beate Mariæ promptum subsidium
erga Mariam Egyptiacam, 389. Beate
Mariæ imago, *Vide* Imago. Beate Mariæ
commendata uxor a marito alio profici-
scente, cum filia a morte præservatur,
882.
Maria neptis Abraham septennis
disco Psalterium et Scripturas, 358.
Viginti annis patrio convivit, 569.
Dæmon in eam armatur, *ibid.* Consti-
patur a monacho, *ibid.* Plangit
seculum peccatum suum, *ibid.* Des rit

patrum, seque stibulario locat, 329. Hicennio luxuriat, 370. Meretricio habita indulta coram Abraham patre comparet, 370. Compagitur, *ibid.* Cum Abraham patre suo rediit ad cellam, 372. Reclusa in cella, penitentiam se actibus conficit, *ibid.* Penitentiam sibi accepit in Deo dono ei salutem collato ostendit, 372. Quinque annis penitentia expletis moritur, *ibid.*

Maria Aegyptiaca, 382. Inventa a Zosima abbate in eremo fugit, 384. Appellat Zosimam suo nomine sibi habitum non visum, 385. Mutuo benedictionem petunt, *ibid.* Divinitus doctus Zosimam esse presbyterum, *ibid.* Adjurat prior benedict, 385. Mutuas orationes postulant, *ibid.* Suspensa in aere orat, *ibid.* Corripit Zosimam suspicantem illam spiritum esse, 385. Signis se signo crucis, *ibid.* Exponit Zosimae antea vitam, 386. Jerosolimam navigat libidini dedita, 386. Acta sua in mari recenset, *ibid.* Eliam Jerosolyma humilibus inestavit, 387. Non admittit intra templum divinitus reposita, 387. Intelligens se ob scelera ab aspectu sanctae crucis arceri, compungitur, 387. Implorat suffragia beatissimae virginis Mariae, *ibid.* Propont corrigere vitam, *ibid.* Beatae Mariae suffragio libere tempus ingreditur, *ibid.* Pavimentum templi osculatur, 388. Gratias agit Dei Matri, *ibid.* Voce missa coetus docetur quid facere debeat, *ibid.* Tres summas ad comparandam annam divinitus accipit, 388. Ecce iam sancti Joannis Baptiste juxta Jordanem ingreditur, et in ea communitat, *ibid.* Anni xvii in solitudine agit, 388. Annis xvii tribus paubus vicat, *ibid.* Confictator memoria prateriti luxu, *ibid.* Resistit memoria originis suae conversionis, 389. Promptu beatae Mariae subsidium continuo experitur, *ibid.* Herbis nutritur, *ibid.* Asti algoreque cruciatur, *ibid.* Nec hominem nec animal vidit annis xvii, 389. Vira et superstes vult celari, *ibid.* Petit sibi vivifica sacramenta in sacro vase honorifice afferri, *ibid.* Novit absente monasterii secreta, 390. Editio signo crucis super aquas Jordanis ambulat, 390. Sub obitu sancti sacrosanctam Eucharistiam, *ibid.* Corpus ejus examine a Zosima invenitur, 391. Leo parat ei sepulchrum, 391.

Maria meretrix senes legentes Evangelium accedit, 869. A turpi vita ad meliorem convertitur, *ibid.*

Maria infanticia navi vecta non progredditur navi, 882. Ea in scapham expulsa et submersa, navis cursum perficit, 885.

Maria laevis, 712, 945.

Marina virgo, 395. De ejus salute sollicitus pater, *ibid.* Mutato habitu et nomine in Marinum, ingreditur virorum monasterium, *ibid.* Instruitur a patre, *ibid.* Ejus pater moritur, 395. Fornica tons in pandectis illam commissa accusatur, *ibid.* Peccatum quod non admisit, agnosci quasi a se admissum, *ibid.* Ejus ex monasterio, et ad portam ponitur, *ibid.* Admittitur rursus in monasterium, 394. Vilissima obit ministraria, *ibid.* Moritur, et sexus ejus cognoscitur, 394. Quod eam immerito alluxisset, affligit se abbas, *ibid.* Ejus calumniatrix fornicia a daemone corripitur, *ibid.* Ad ejus corpus eadem libatur, *ibid.* Sanctitas ejus miraculis comprobatur, *ibid.*

Maris xxxvii annis inclusus, 837. Non mutat male sanam habitationem, 837. Corpore et anima castus, *ibid.* Festa martyrum celebrat, *ibid.* Ejus vestitus et victus, *ibid.*

Martius moribus, non in moribus dignus, 340.

Marmora diversa imperatoribus initia imperii ostendi solent, ut monumentum ex certo genere extrui curent, 188.

Maro sub dio vivit, 835. Ex daemone fanatorum facit, *ibid.* Morbos corporum curat, *ibid.* Animi affectibus medetur, 834. Felicitate moritur, *ibid.* Pro corpore ejus contenditur, *ibid.*

Marosus abbas insignis exercitator, 815.

Mars non est deus, et quare, 307.

Martia Mariae iungenda est necessaria, id est cibis corporalis spirituali, 303, 605.

Marinianus militum praepositus pro filia orat Antonium, 48.

Martyres Epictetus et Ationio diaboli vocantur a iudice Latroniano, 218. Martyribus septem totidem coronae deferuntur, 658.

Martirium desiderat Antonius, 47. Martyrium nobile et praclarum xvii monachorum, 296. Martyrium Epicteti et Ationis, 216 et seqq. Basilide, 348. Eugeniae, *ibid.* Milidi cum duobus discipulis, 385. Leonis, 896.

Mater Theodori venit ad Pachomium, 125. Filium re-erit, *ibid.* Miro modo convertitur, 126.

Mithras iactantiam fugiendum esse docet, 305.

Mata incendi iubet Pachomius, ut avaritia puniat, 151.

Mattula Eulatii in igne perstat illaesa aliis confugantibus, in testimonium verae humilitatis, 305.

Mattutina orationis hora, 105. Mattutinae laudes, 512.

Maximinus episcopus Jerosolymitanus hospitatur Basilium, 154, 155.

Mellicina dolorum auget, 157.

Meditatio cibum emittit, 157.

Meditationi non praevalet demon, 645.

Meditationes duodecim a aachoretarum, 684.

Mel optimum, lignumculis pecunia plenius ad Joannem Eleemosynarium transmissis inscriptum, 181. Mellis exiguu suavitatem capitis homo suum periculum negligit, 272.

Melania varia munera offert Pambro, 715. Melania Romana senior sub Valente, 772. Nitrix montis patres invadit, 775. Medium annuum apud illos agit, *ibid.* Subministrat in vili veste captivis monachis necessarii, *ibid.* Includitur, se aperit, dimittitur, *ibid.* Jerosolymis monasterium virginum extruit, *ibid.* Peregrinos voti causa venientes excepit annis xxxvii, 775. Non tenetur affe tu unci filii, 775. Ejus beneficentia toto orbe nota, *ibid.* Continentiam conjugitibus suadet, 774. Item multis aliis ut sculo renuntient, *ibid.* Moritur Jerosolymis, *ibid.* Melania junior viro xxvii annorum suadet continentiam in, 774. Quomodo sua distribuerit, *ibid.* Ornamenta sua vertit in ornamenta ad Ecclesiam, *ibid.* Cognatos ad religiosam vitam allicit, 775.

Melantha ab Eugenia oleo sacro a quartana curatur, 545. Incessu Eugenia ardet amore, 544. Ejus domus igne de celo punitur, 545.

Melchisedech hominem esse et non filium Dei, divinitus senex quidam docetur, 656.

Meliores emulatur Antonius, 56, 57.

Melotae quid sint et quid significant, 515.

Memoria sanctorum ad virtutem via, 50. Memoria aeternarum poenarum, 118. Memoria morum quae daemones inferunt imperforabiles nos facit, 399. Me-

moria aeterni supplicii revocat a lapsu, 651. Memoria mali, ignis sub palea, 660. Memoria suppliciorum aeternorum frater sororem meretricem convertit, quae in itinere moritur et salvatur, 677, 678. Memoria divina praesentiae sancti Ebraam duas meretrices convertit, 168. Memoria novissimorum. Vide Novissimum memoria. Memoria Ammonii stipenda, 716. Item Eronis, 731.

Menas diaconus monasticum habitum deserit, 897. A Simeone Stylita divinitus agnoscitur, et ad monasterium suum remittitur, *ibid.* Ejus penitentia post fugam Deo grata signo ostenditur, 898.

Mennas oeconomus Ecclesiae Alexandrinae, 180. Mennas vicedominus Ecclesiae, 202.

Mens quomodo semper cum Deo esse possit, 767. Mens humana quomodo fiat vel diemem vel bestia, 767. Mentis puritati studendum, 355.

Mercator Alexandrinus in pauperes benignus Paphnutio aequatur, 757. Monachus pascit, *ibid.* Saeculo renuntiat, *ibid.* Felicitate moritur, *ibid.*

Mercor operum in die iudicii, 261. Idem asserit ex historia de Lazaro et Epuloae, *ibid.* Parabola regis qui nuptias filio fecit, 262. Ex parabola virginum, *ibid.* Ex Scriptura Novi Testamenti, *ibid.* Ex prophetis, *ibid.* Mercor honorum operum, 114.

Mercurius (S.) Julianum interemit in Perside loco Asia nominato, 225. Mercurius gentilium deus, 306.

Meretrix Pelagia convertitur, 202.

Meretrix convertitur a fratre suo monacho, 552. Meretrix Maria accedit senem Evangelium legentem et convertitur, 869. Meretricem respicientem monachos publice ad monasterium ducti, 201, 202. Meretrices duas convertit sanctus Iphraem memoria divina praesentiae, 168. Meretrices multas convertit Vitalius emendo noctes ab eis ne fomicarentur, 197, 198.

Meritum et merces, 358. Merita non tempore, sed amore pensanda, 58. Merita vite post mortem quisque recipit, 250. Merita diversorum operum eadem, 601. Merita et demerita cuiusque quidem ex vultu post communionem agnoscit, 676. Meritorum ordines quatuor, 520. Meritis Antonii Deus omnia concedit, 57. Me itis sanctorum stat munus, 492. Meritis sanctorum ignis et aquae panno deferuntur, 888.

Milidi martyrium cum duobus discipulis, 385.

Mittis oratio septies per diem repetita 882.

Mimus Babyas convertitur audita Evangelii sententia, 870. Religiosum habitum assumit, *ibid.*

Miracula orationibus non praecceptis sanctorum sunt, 57. Miracula per vestimenta et oleum benedictum, 127. Miracula multa facit Simeon Stylites, 171. Miracula Christi, 257. Miracula ad corpora sanctorum Barlaam et Josephat, 558. Miracula ad martyrum reliquias Apollonii et aliorum, 758. Miracula qua virtute fiant, 797. Miracula pignus doctrinae, 831. Miracula varia eduntur ad Simeonis Stylite columbarum et tunulorum, 854. Miracula cur in Ecclesia fiant, 935. Miraculorum vis, 55, 56. Miraculis firmat fidem Antonius, 53. Miraculis et curationibus convertit infideles Thaletrus, 835.

Misericordia Dei exhibita ei qui negaverat Deum, baptismum et professionem monachalem, 579. Misericordia Dei superat omnia peccata, 648, 676. Miseriordia dantis cruciatum atque eu-

team quam solam habet, 180. Misericordia sancti Joannis Eleemosynarii, publica se certis diebus exponens, ut facilius ad se miseris esset accessus, 184. Eiusdem, sub fluem diem, lacrymanis quod nemo afflicto ad se venerit, *ibid.* Eiusdem vulneratos et infirmos flevit, 182. Infirmitatibus largiens eleemosynas largiens, *ibid.* Cultore habita indutis precantibus negari non vult, *ibid.* Eiusdem pauperi indumentum suum dantis, 182. Eiusdem, eidem tertio petenti dari precipiens, et quare, 183. Eiusdem servos sub durioribus dominis detentos emittens et libertate donantis, 196. Principis Christiani occulte pauperum sublevantis, 248. Josaphat in pauperes, 321, 328, 331. Desariionis miranda, 772. Misericordia latronis virginis pudorem tuetur, 735. Misericordia afflicte feminae subvenit, *ibid.* Ephraem fame laborantibus succurrit, 768. Eleemosinis mira omnibus subveniens, et liberos vendentis, 771, 772. *Fide Liberalitas.* Melaniz hereticos et schismaticos convertit, 775. Misericordia socii Palladii, 785.

Misericors Deum imitatur, 350. Missa, 588. Missa celebranda etiam in incertum tempus prescriptum, 868. Missam celebrat omni die Basilus, 153. Missam celebrans Basilus clarissimo lumine et angelis circumdatur, *ibid.* Missam privatam celebrat Barlaam, 287. Missam celebrat Barlaam, 336. Missam quidam presbyter non celebrat, nisi Spiritus sancti adventum ad altare videat, 868. Missarum celebratio Dominico die, 588. Sabbato die, 595. Missas celebrat sanctus Joannes Eleemosynarius, 190. Post missam silentium servandum, 570.

Missio Spiritus sancti in apostolos, 237.

Modestia Zenonis qua sola vita cognoscitur, 827. Modestia aspectus sola docet sanctus Ephraem, 169. Modestia Sergii monachi placatur iratus agricola, et fit monachus, 935, 951.

Modus vivendi divites, 189.

Monachice vestis mysterium, 608.

Monachus inter seculares, seu extra cellam, piscis extra aquam, 58, 516. Monachus tentatus suavitatis sanatur, 127. Monachus vagari non debet, 191, 192. Monachus pecuniam accipere recusat, 192. Monachus instar apis esse debet ubique mel operans, 537, 679. Monachus negligens visione docetur, 566-567. Monachus laus habet media multa ut resurgat, 575. Monachus perseverans instar canis venatici leporem persequens, 589. Monachus quidam Aegyptius scandalizatus sanatur a Romano remissus se vivente, 605, 604.

Monachus peregrinus exemplo debet esse localibus, 605. Monachus totus debet esse oculis, 609. Monachus sibi certat instar militis, 611. Monachus instar statue esse debet, 622. Monachus silentii observans etiam coram hospitibus, 631. Mortuus femina comprehenditur, *ibid.* Monachus fieri potest qui omnibus renuntiat, 635. Monachus Severianus die noctique psallens nemini loquitur, 895. Fuliginosa ejus fides fuliginosa columba declaratur, *ibid.* Monachus profugus Meua a Simone Stylite divinitus agnoscitur, 898. Monachus proprietarius excommunicatur, 925. Monachi absolviuntur et liberantur, *ibid.* Monachi verum munus, 351. Monachi opera et vita, 565. Monachi opus quod sit, 582. Monachi virtus in temptationibus, 586. Monachi opus non est seminare agrum et agere, 601. Monachi vita, angelorum

inductio, 611. Monachi est ire in montem, 621. Monachi decus pallior et maris, 511, 666. Monachi habitus imperatorio prestantior, 908. Monacho negligenti professio non prodest, 126. Monacho quatuor observanda, 529, 680. Monacho omper agendum atque si inciperet, 565. Monacho nullo pretextu locus descendens, 588. Monacho velut in exilio vivendum, 618. Monacho nihil extra cupiens, 924. Monacho juveni laboribus totius quam sermonibus opus, 709, 913, 981. Monacho cavenda mulier ne ut sal in aqua solvatur, 935. Monachum Aegyptium Theodosium imperator inivit juxta Constantinopolim, et cum eo manducat, 498, 617. Fugit honorem ne humilitatis jacturam faciat, 498, 628. Monachi bona consideratio ad patientiam: Ego et asinus unum sumus, 621. Monachum a diaboli laqueis qui servet, 551. Monachum perfici ut perseverantiam in cella, 589. Monachum cadere volens Saracenus, duos dies et noctes immobilis haeret donec dimittatur, 902. Monachi cocti in uno monasterio, 364. Sub Serapione xx, 685. In monte Nitriae vii, 712. Sub abbate Orm, 715 in monte Pheme vi, 727. In Scythiis mmo, 896. In Aegypto vii, 857. Monachi ubique, 315, 114. Monachi duo igne cremantur ab rege Abenner, 250. Monachi miraculose per 111 camelos in eremo pascuntur, 240, 241. Monachi et Christiani in India intrepide Christum praedicant, 245. Monachi sunt multi ex Indis senatoribus, *ibid.* Monachi intra tres dies omnes tota regione Abenner excedere jubentur, 247. Monachi a rege quodam eximio honorantur, 253. Monachi quare de mundo fugiebant, 270. Monachi comprehendunt, 291. Monachi in Quadragesima solitudinem petunt, 585. Monachi non sunt tribus virtutis impliciti, 601. Monachi mundo illudunt, a secularibus mundus, 650. Monachi duo nudi occurrunt Macario, 635. Monachi ad militiam includuntur, 748. Angelo visitanti liberantur, *ibid.* Monachi tria habent honorabilia, mensam, Sacramenta, pelvium, 619. Monachi heretici resistunt in communi periculo, 804. Monachi duo communicant nudi, nomine id praeter unum advertente, 898. Pedibus super mare Rubrum ambulant, *ibid.* Monachorum concordia, 100. Monachorum taciturnitas, *ibid.* Monachorum vita angelice vitae imitatio, 212, 215, 215. Monachorum exercitia, jejunia, orationes, vigilae, paupertas voluntaria, et vitae innocentia, 209, 270. Monachorum obedientia, 270. Monachorum constantia, 291, 295. Monachorum in deserto consuetudo, 270. Monachorum habitus certus, 271. Monachorum antiquo um asper vestitus, 285. Monachorum habitus angelicus, 924. Monachorum munera secularibus non prosunt, sed nocent, 616. Monachorum diversa studia, 851. Monachorum manducantium triplex diversus status, 649. Monachorum genera varia, ut a varia imagine diversum nummo pretium, sic religioni a vario viæ instituto, 851. Monachos multos damnari, laicos salvari vidit Silvanus abbas, 551, 568.

Monasterium monachum in Aegypto centum triginta cellarum, 552. Monasterium ex virgini, 755. Monasterium fugere parantes quinque virgines a demone possidentur, 905. Monasterium mulierum Tabenne, 757. Monasterium feminarum, 821. Monasterium Jerusalem addidit Melania, 775. Monasterii exstructio preceptu divino, 116. Monasterii nomen jubetur doceri Sty-

lites, 177. Monasteria exstructa Antonius, 40. Monasteria aedificata Joannes Eleemosynarius, 205. Monasteria in Aegypto varia, 558. Monasteria nullo fratre sub Or alba e, 711. Monasteria alia virorum, alia mulierum, 716. Monasteria feminarum xii, Autino, 776. Monasteria duo exstructa Marcianus, 806. Monasteriorum eucomia, 47. Monasteriorum commoda, 100. Monasteriorum destructores vivi ab angelis exurantur, 150.

Monasteria vita quare a piis viris suscepta, 249. Monasteria vita quoddam martyrii genus est, *ibid.* Monasteria austeritas ex Veteri Testamento auctoritur, 840. Monasteria vitae origo, 115. Monasteria vitae eucomia et descriptio, 271. Monasterium vitam suscipit princeps quidam Indicus, 214. Monasterium vitam deludere periculosum, 825.

Monialium varia pietatis studia, 552. Farum janitrix debet esse atque moribusque matura, *ibid.*

Monta Joannis Chalcis, 897.

Monumentum exstrui jubet sanctus Joannes Eleemosynarius, et imperfectum reliquit, et diebus sollemnioribus de eo moneri, 188.

Morbo non tentatus anno senex, derelictum se a Deo putavit, 590. Morbi nulli Polychronum in studio virtutum retardant, 817. Morbis non cedit Posthumus, 255. Morbus. *Vide Infirmitas.*

Mori proximo quid sit, 658. Morienti Sisoio Christus et varii sancti apparent, 655. Moritur mo iachus senex laetus et ridens, 612.

Moribundus libenter frequentat Joannes Eleemosynarius, 192.

Mors et infernus semper ante oculos sint oportet, 154. Mors quibus scilicet esse terrori, 219. Mors piis transitus ad vitam, *ibid.* Mors naturale debitum est, 251. Mors temporaria proprie non est mors, 282, 285. Mors meditatione prima philosophiae definitio, 155. Mortis cogitatio utilis, longo discursu probatur a Joanne Eleemosynario, et exemplo Hilariionis, 200. Mortis definitio, 222. Mortis memoria religioso praeculis semper habenda, 551. Mortis memoria cuidam semper in mente, 685. Mortis memoria vincti pusillanimitatem, 680. Mortis contemptum in senes quodam qui moribundus tertio ridet, 525. Mortis meditatio et silentium opus verae philosophiae, 909. Mortem Simeonis Stylitae aves et alia creaturae plangunt, 171. Mortem suam praedicat Antonius, 58. Item frater quidam, 864. Mortem coactum nuntiavit monachi, 294, 295.

Mortalis omnis homo, 251.

Mortalitas magna Casarea, 902. Averrunt Zachaei abbatibus precibus, *ibid.*

Mortificatio sui insignis et illegitima alterius sumptio, 552. Mortificatio carnis fuga et poena infernalis, 857. Mortificationem eam quomodo quis assequatur, 562, 602-678.

Mortuus saeculo quis, 678. Mortuus saeculo non conficit, 670. Mortuus respondet ut innocens servetur, 650. Mortuus fictus vere mortuus, 799. Mortuus ab haeretici communiione in sepulchro abhorret, 875. Mortuus et sepultus Thomas mulierem juxta se non patitur, 847. Mortuus anchoreta genibus flexis, manibus in eorum et tensis post xv annos integer perseverat, 888. Mortuus Sisinnius loqui suavitati graulatur ad eum, 889. Mortuum vestitus jussit solitari Pachomius, et eadem exur, 129. Mortuum resuscitavit nesciens Sisinnius, 518. 531. Mortuum

apollinis a mortuo excoarctat. 883. Mortui duo episcopi Joanni Iilemo-synario locum medium cedunt in sepulcro, 903.

Mos Egyptiorum in funere nobilium et martyrum repræhenditur, 51. Mos occurrere viris in dignitate vel sanctitate constitutis cum lampadibus, 517. Mos Atheniensium in porta, 639. Mores inveterati vix possunt per vinum evelli, 522.

Moschus miseræ v. libras auri dat, ut maritum redimat. 920. Ejus visio in carcere, *ibid.*

Mos corporalis triplex, 573.

Moyseæ legis effectus, 256.

Moyse secundus ob leve peccatum a demone corripitur 538. Liberatur continuo, *ibid.* Moyse homines fugit, 593. Moyse omnibus communis, 675. Moyse intro, 725. Conversionis ejus occasio, 726. Latrones in illum quatuor irrumpunt, quos ille simul allicit, *ibid.* Tentatur a fornicatione, *ibid.* Consultat Isidorum, *ibid.* Ejus ab invidia, 726. Orationes 2 quoties fundit, *ibid.* Somnis torquetur, *ibid.* Illa superat, *ibid.* Noctu monachorum hydrias aqua implet, *ibid.* Dæmon in eum irrumpit, *ibid.* Agrostat, 727. Propter turpia somnia non communicat, *ibid.* Mortuorum annorum LXXV discipulis LXXV reliquias, *ibid.*—Moyse scriptor divinitus eductus, 707.—Moyse in montis vertice monasticum exercet, 845.—Moyse Polychronii discipulus, 846. Moyse septem sententia, 1007.

Mulier dracone circumdota, 326. Mulier Christiana marito genti suæ ut Deo Christi norum fueret, 910. Ejus maritus 2 nuntiata paneribus erogat, 919. Fenus querens unum po-nimus in ecclesia invenit, *ibid.* Eo piscem emit, *ibid.* In pisce lapis pretiosus invenitur, *ibid.* 2. Trecentis nummi-matibus lapis d. strahitur, 920. Mulier cavenda monacho ne ut sal in aqua solvatur, 935. Mulier fugienda. *Vide* Continencia oculorum. Mulieris speris Macario demon apparet, 250. *Vide* Demonia. Mulieres quia indiscretius loquuntur Paulus, 1. quatuor divinitus, 535. Mulierum consuetudo monachis fugienda, 427. Mulier. *Vide* Femina.

Mundus fallax in promissis, 271. Mundus instat tyranni cum hominibus agit, 274. Mundus sit meritis sanctorum, 492. Mundus ingulens aut irridendus, 504. Mundi inconstantia, 271. Mundi amorum stultitia elegia 2. parabola ostenditur, 272. Mundi res omnes luturæ et instabiles, 565, 274. Torrenti similes, 271. Mundi voluptates cum amaritudine deriguntur, 299. Mundi blandimenta falacia, 547. Mundi periculum religiosum timeundum, 619. Mundi fallacia. *Vide* Vanitas. Mundo ad huius in mortuis habendi, 282.

Munus regis præcipuum quodnam sit, 325. Munera majora Euphrasem resquit ablatiss, 335. Munera resquit Barlaam, 284, 291. Munerum acceptio officialibus a sancto Joanne Eleemo-synario interdicitur, 181.

Monuscula suis benefactoribus re-pendit Antolius, 49.

Murmur claustrale Deus punit, 737.

Murmurantes monachi quomodo cui-dam divinitus fuerint detecti, 619.

Mutilatus ab Eulogio suscipitur, 675, 728. Agitur spiritu dæmonis, et in Eu-logium murmurat, *ibid.* Vult vesci carnalibus, 674, 728. Objurgatur a sancto Antonio, 675, 729. Dimittitur ab Antonio, *ibid.* Moritur, 675, 729.

Mutius paternum superat affectum ex obedientia, 517. Filium in flumen projecit, *ibid.*

Mutus, surdus et aridus xv annis sanatur a sancto Epicteto in Scythia, 214. Mutus David extra Psalmorum cano-nem, quia incredulus, 903.

Mutum dñi promissi-sime Joannes Eleemo-synarius, 193, 535.

Mutum dñi promissi-sime Joannis Persæ laudatur, et miraculo probatur, 562. Mutus dat Joannes, et in reddi-nō juvat, quia aliunde sanperat nutu, 918.

Myrogenes hydropicus ab interna hydropici postulat liberari, 861, 865. Piceas tantummodo petens reliqua omnia munera recusat, 85.

Mysteria sacra de nocte peragit Cornelius papa, 546.

N

Nachor ab Arache subornatur ut se Barlaam linat, 298. Regi i-stitur, *ibid.* Adjacet Josaphat transit, 301, 309. Ejus oratio, 304. A Josaphat socius peccat, et abluetur, 309. Serio resipiscit, 310. Josaphat ad constantiam hortatur, 310. Abit in eremum, *ibid.* Baptizatur, *ibid.*

Nathanael perpetuus celum custos, 718, 945. Eum dæmon tauri a pelle ludus militis vel crassie spei ter-rere conatur, *ibid.* Contendit cum dæ-mone, et vincit, *ibid.* Ejus opus septem eum invisit, 718, 945. Eundem dæ-mon pueri figura et cella evicare ten-tat, 729, 945. Eius firmum prepositum et confitentia, *ibid.*

Nathyr severior in episcopatu quam in monachatu, et quare, 559.

Natura due in Christo, 519.

Negligens paulum decedit, 611. Negligens religiosus visione movetur, et in melius movetur, 532. Negligenti suam salutem non prodest oratio alterius, 496. Negligens a simili declaratur, 496.

Negligentia monachorum in rebus minimis punita, 546. Negligentia religio-si punita visione ostenditur, 871. Negligentia Deo displicere ignis vi-sione probatur, 876.

Negotiatio indigna monacho, 257.

Nemo facile co-de-mundus, 672.

Nemini t. præferas, 627.

Nestori tribulatus silentium sibi et potentiam comparabat, dicendo: Ego et asinus unum sumus, 634.

Nestori libri ingressum beatæ Ma-rie virginis impediunt, 875.

Nicene synodi Symbolon, 283.

Nicetas Patricius specie necessitatis imperii thesaurus Joannis Eleemo-synari aufert, 184. Eosdem cum lenore restituit, 161, 185.

Nicolaus in extasim rapitur, 866. Si-tiens in eremo divinitus s. colligitur, *ibid.*

Nicolaus papa elegia, 178, 179.

Nicosa Balavice cornubia convertitur, 870. Religiosum habitum assumit, *ibid.*

Nisibis a Sapore Persarum rege ob-sistitur, 799.

Nistron abbas ad quod opus bonum quæque hortetur, 562, 565.—Nistron major sagam vane gloriæ docet, 595.

Nitriensium monachorum similia varia, 758. Hospitalitas, *ibid.* Silentium, *ibid.* Cellæ custodia, 759.

Nocte Dominica hymni et sacra my-steris, 546.

Nona refectio, 542.

Nona officium, 808.

Nonnus episcopus, ante monachus Tabenensis, venit ad synodum Antio-chenam, 576. Ex vitio virtutis calcar desumit, visa Pelagia, 577. Ad animæ pulchritudinem seipsum ex corporali Pelagie decore ex-stimulat, 577. Præ-videit meretricis Pelagiæ convicio-

nem, 577. Ex elus camelone populus compungitur, *ibid.* Ejus ad Pelagiæ epistolam responsio, 578. Solus vitæ Pelagiam recusat, *ibid.* Pelagiam con-versam baptizat, confitentem, et Eucha-ristia reficit, 574, 579. Ob conversio-nem Pelagiæ beatatur, vinum bibi, et præ-dicit liberalius, 579. xxx v. Sarrac-enorum convertit, *ibid.* Non patitur ab aliis ex laicis ex turpitudine acqui-sitis in ecclesiam transferri, 579.—Nonnus præ-later moen in templo orans invenitur, et stella super caput ejus apparet, 831. Eiusdem manus tem-pore orationis in car ignis lucet, *ibid.*

Noxæ verorum Christianorum, 509.

Noxæ antiquæ legis differentia, 265.

Novissimorum memori, 553, 566, 601.

Novitissium trium annorum sub Pa-chomio, 758. Novitissium fervor semper conservandus, 635.

Novitissium queritur Pachomio non coelum palmatum, 451. Novitissium ad-monetur et egregie docetur, 548, 549. Novitissium in ingressu ordinis ad patientiam se præparat dicendo: Ego et asinus unum sumus, 628. Novitissium monachum in deserto angelus aquile spe-ctat ad locum amonæ re-vertitur, 587. Novitissium patientem in angustia solatur, 632. Novitissium ex regula Pa-chomii, 120. Novitissium debet ad infanti in reverti, 545. Novitissium in quo maxime laborare debent, 453. Novitissium probum præcipiendo is non recta, 599. Novitissium quomodo senum in vir-tutibus duces, 632. Novitissium probatio ante ingressum et post, 541, 545, 547. Pecunia abbasica, 545. Vestem deponit, *ibid.* Cum sacula vestis fastos simul deponenda, *ibid.* Vestes novitissium sequestratur, 548. Sub austeris disciplina agunt, *ibid.* Hospitali-tatis famulatur, *ibid.* Docetur abbasica vo intantem, *ibid.* Superiorum præcepta ut Dei archi-episcopi, *ibid.* Promittit ad opus, *ibid.* Nulla proprietas, 546.

Nupha abbas matris aspectum fugit, 525.

Nuptias sanctus Marcellus ipsa nuptia-rum nocte effugit, 228.

O

Obediens Paphnutius latroni in han-da vini, ipsum cum sociis liberatur, 522, 635. Ob diem verus confessor est, et quare, 618. Obediens tantum in monachis a superioribus intelligit, 618. Obediens oratione superioris evadit fornicationis peccatum, 449. Obediens in ardore fratris a crucifixi s. non leditur, 619. Obediens morum suum, *ibid.* Obediens præceptis canis se com-parat, 677. Obedientium ordo præcel-lit, 520.

Obedientia Alexandri scriptura, 617. Athre, qui vocatus ab illo, cultum in pisce exenterando reliquit, 625. Euphrasie in ardore, 553. Joannis, aridum lignum per annum inte-grum aqua longe petita rigantur, 546. Eiusdem, saxum ingens multo tem-pore movere conantur, 547. Joannis, leonem ligatum ad abbatem ad-lucens, 502, 617. Marci, litteram impar-fectam relinquens, 521, 617, 618. Muti, filium in flumen proficientis, 517. Paphnutii, vinum a latronibus propinatum libentis, 522, 635. Simeonis in parente episcopo, qui catenam di-mitti suadebat, 850. Obedientia virtu-tum omnium eminentissima, 116. Obe-dientia erga majores a Posthumio do-cetur, 256. Item erga pares, 256. Obe-

fientia monachorum, 570. Obediaentia ad perfectionem commendata, 562. Obediaentia potior multis virtutibus mortuum suscitavit, 521. Obediaentia virtus prima monachorum, 538, 541. Obediaentia docetur in monasteriis, 543. Obediaentia ceca Deo grata, 547. Obediaentia in bello victoria, 544. Obediaentia praefertur aliis virtutibus propter voluntatis abiectionem, 618. Obediaentia omnia apud Deum imbecat, 618. Continentia praefertur, et quare, *ibid.* Obediaentia scripturarum exquiritur, *ibid.* Obediaentia in novitiis exquiritur, 619. Obediaentia monacho necessaria, 730. Impugnatur more nostrorum haereticorum, 731. Obediaentia neglectus in sancto Astione turpi cogitatione puniunt, 215. Obediaentia viridius stipes tertio anno rigatus floruit, 542, 617. Obediaentia fructus prophetiae, 516. Obediaentia aureola, 620. Obediaentia elegia, *ibid.* Obediaentiam impense studet Pachomius, 122. Item Pammenes, 522. Ex Obediaentia proficiens: ens a periculo fornicationis eripitur, 521. Ex Obediaentia ardentem cilicium ingrassus, illa-ens egreditur, 54. Ex Obediaentia in furum mittere filium, illasum servat, 609, 620.

Obedire volens abbati paratos est projicere in flumen proprium cilicium, 547, 618.

Oblatio cereorum et thymiamatis, 333. Oblatio sacrificii tantum est iustum, 528. Oblati panes facti candida, 780. Oblationis tempore olim Spiritus sanctus visus, 867. Oblationis verba recitans frater super panem, mire eum sanctificat, 867. Oblationis verba ordinatus tantum dicere debet, 868. Oblationis forma recte fidei conveniens dicenda, 927. Oblationem pro defuncto sibi petit Arsenius, 524.

Oblio corporalis refectionis ex spiritali collatione, 495, 571. Oblio peccatorum, Satanae antecursor, 612. Oblio injuriarum cur necessaria, 681.

Obsequium charitatis laudabile, 672, 673.

Observatio mandatorum praeter fidem necessaria ut quis ad Deum ascendat, 245. Observatio mandatorum, nostri custodia, 638.

Obsessi a demonibus non contemnendi, 355. Obsessus. *Vide* Demoniacorum.

Obsis Pachomii discipulus, 121.

Obstinatio in malo docetur similitudine eorum qui silem aspicere recusant, 277.

Obtricator carnes fratrum manducat, 571.

Oce dere Connem volentium manus rigescunt, quas precibus solvit, 836. Occidere Aodan conantis manus obregit, quam item restituit, 865. Occidere Antonium senem monachum tentans Saraceus a terra absorbetur, 891.

Occisor monachi morte divinitus puniunt, 867.

Oculi sint suspiria, 670.

Oculi utantur bona opera, 592.

Oculi auribus fideles, 741. Oculi ne evagantur, caput collari ferro deprimi Eusebius, 911. Oculorum custodia monacho perfecta qualis esse debeat, 572. Oculorum custodia Elicii qui xx annis non respexit sursum ad lectum celles, 568. Oculorum custodia eunti Alexandriam nec alium praeter episcopum aspiciens, 571. Oculorum custodia lxx annorum Saraz, 587. Oculorum custodia Silvani, ne arbores videat quas irrigat, faciem togentis, 510.

Vide Continentia oculorum. Oculis sibi erant viri sanctimonialis, quibus adulescenti se electum dicebat, 878.

Odor abiectionis suavissimus, 570. Odorem spiritali mortui corpus Stylitae, 174.

Oloramenta fetore castiganda docet Arsenius, 568.

Officium Nonae, 808. Officium sepulturae, 915.

Oleum benedictum a Simone Stylita, regina Persarum maximi domi loco habet, 814. Oleo sacro Anni puerum emole mentis sibi restituit, 752. Aphraates equum imperatoris sanat, 821. Maleficium e hibeit, *ibid.* Benjamin aegrotus curat, 716. Epictetus puellam ex amorum sanat, 211. Eugenia curat a quartana Melanthiam, 543. Joannes aegros sanat, 739. Mulieri visum restituit, *ibid.* Tertianam febrem pellit, 741. Macarius Alexandrinus mulierem a paralyxi curat, 721. Paulus infirmis sanat, 555. Oleo sancto et aqua benedicta puerum demoniacum liberat Macarius Alexandrinus, 724.

Olympia stirpe nobilis, 779. Virgo in matrimonio, *ibid.* Eleemosynarum larga, *ibid.* Corpore et mente florens in omni humilitate, *ibid.* Clerum honorat, *ibid.* Varia opera misericordiae exercit, 780. Vilibus vestimentis induitur, *ibid.* Lacrymis diluitur, *ibid.* Vas pretiosum sancti Spiritus, *ibid.* Inter confesso: es relata, *ibid.*

Olympus abbas haereticorum fugam, linguae et ventris continentiam docet, 863. Olympius fert mala praesentia intuitu aeternorum, 904.

Omnimoda addictio ab Arsenio probatur, 596.

Onager dux vite sancto Macario Romano, 229. Heleno sarcinum delert, 570, 751.

Oneribus paulatim oportet assuescere, 121.

Onuphrius eremita, 99. Ejus Vita auctor Paphnutius, *ibid.* Totus hirsutus terret Paphnutium, 99. Cognoscit Paphnutium divinitus, 100. LXX annis neminem viderat, *ibid.* Cuius monasterii fuerit, *ibid.* Exemplo Eliae et Baptiste ad eremum incitatur, 100. Ab angelo custode deducitur, 101. Benedicti onem ab eremita petit, *ibid.* Osulo pacis excipitur, *ibid.* Ad interiora deserti Jeducitur, *ibid.* Moritur ejus director, 102. Ejusdem ad Paphnutium oratio, *ibid.* Omni die panem et apicem ab angelo accipit, *ibid.* Die Dominico cum sociis eremitis ab angelo communem accipit, 102. Rapiuntur in celum visu, *ibid.* Cum Paphnutio orat, 102. Cum eodem comedit, *ibid.* Imperat a Deo ut quicumque in memoriam ejus sacrificaverit, ab omni tentatione liberetur, 105. Moribundus luce cingitur, 105. Angelorum cantu in celum deferitur, *ibid.* Ejus spelunca et salubris coenaculum, *ibid.* Sepelitur, *ibid.* Obiit xi Junii, *ibid.*

O, erratus ubi proficiat, 605.

Operas et primum diurnum Paulus sibi imponit, 551.

Operatio orationi jungenda ostendit Antonio, 584. Operationes tres Deo acceptae, 565. Operationes ante tres, *ibid.*

Operatur manibus Antonius, 56. Operandum etiam electis ut se custodiant, 52, 678. Operandum iis qui audiunt sermonem, 546. Operandum manibus monacho, 585. Operandum docetur Joannes Nannus, qui angelus esse volebat, 509, 598. Operans uno demone, etiam multis pulsantur, 551. Operans Joannes Deo intentus, 609. Operans propter Deum apud mel ope-

ranti assimilatur, 679. Operans moritur Cheremon, 765. Operantes Deus adiuvat, 905. Operan ium male tria hominum genera, et de iis visio Arsenii, 506, 655, 681.

Operosus Macarius, 583.

Opauoni sua nimium silens raro convertitur ad Dominum, 605.

Optimum nihil possidere, 582.

Opus monachi quod sit, 562. Opus monachi quid non sit, 601. Opus animae praecipuum, opus manuum parergon, 593. Opus animae et manuum quid, 672. Operis assiduitas in monasteriis, 545. Opere ante praestanda quae loquimur, 592. Opere complendum quod ore dicitur, 593, 607. Opere complenda dogmata, non in chartis servanda, 608. Opere regnum Dei acquiritur non memoria vel libris, 682. Opere externa, 117. Opere bona necessaria praeter baptismum, 265. Opere quae laudis humane studio sunt mercede carent, 270. Opere bona tria exiguunt post baptismum, 563. Opere bona fugant diabolum, 527. Opere non verba necessaria, 604. Opere bona duorum conjugatorum, 652. Opere optima doctrina, non verba, 703. Opere manuum commendat Theodosius, 825. Operum merces in die Iudicii, 261. Idem assertur ex historia de Lazaro et Epuloae, *ibid.*; parabola regis qui fecit nuptias lili suo, 262; ex parabola x virginum, *ibid.*; ex Scriptura Novi Testamenti, 262; ex prophetis, *ibid.* Operum manuum necessitas a Paulo assertur, 551. Operum diversorum similia merita, 601. Operum bonorum praemia, et malorum supplicia, 646. Exemplo et visione pulcherrime astruuntur, 647.

Or, Or genito, pater mille monasteriorum, 714. Victus ejus qualis, *ibid.* Angelica apparitio, decem mille per se salvandos, *ibid.* Ipse cellas aedificat, 715. Fictionem fratris divinitus novit, *ibid.* In eo quae maxime praeciosa, *ibid.*, et 916. Or. *Vide* Hor.

Orare labor maximus, 615. Orat jugiter Posthumus, 235, 234, 235. Orat exten- is manibus Josaphat, 329. Orat certis horis Zosimas, 381. Orat Arsenius a solis occasu usque ad ortum, 551. Orat quidam manducans, 615. Orat centum vicibus flexis genibus in nocte Christophorus, 892. Oratur in loco martyrum a parentibus martyrum, 222. Orandum quomodo docet Macarius, 551. Orandum quomodo semper docet Lucas, 551, 614. Orandum semper vel psallendum, 615. Orandum purgata anima, quia in aqua turbida nihil conspicitur, 614. Orandi modus Macarii, *ibid.* Orans pro alio non semper exauditur, 495, 496, 575. Orantium ex ore ignis egreditur, 529.

Oratio Abraham pro gentiliis conversione, 146. Adie manum Barbael se occidere conantis obregescerunt sanitati restituit, 881. Adiephi demoniacum liberat, 901. Apollo redit filium colentes cum suo deo immobiles, 749. Eosdem solvit, *ibid.* Antonii diabolus superat, 57. Astionis et Epicteti etiam pro inimicis, 218. Barlaam ad Deum pro Josaphat, 5.6. Basilii leprosum sanat, 153. Besarionis aquam maris dulcem reddit, 552. Besarionis per xiv di. s jugiter orantis manibus in celum extensis, 615. Cyriaci lasso et aestuanti nubem impetrat, 877. Eumdem amicus quos fugit invisibilem facit, *ibid.* Davidis, ignis exstinguitur, 918. Jacobi Nisibite ieritis reddit hostium molitiones, 900. Joannis solvit navem incantatam, 890. Josaphat pro patris anima, 527. Ejusdem ad Deum, 526.

Innocentii furum d. tagh. 768. Juliani febreu pellit, 790. Nilis eujusdam septies in die repetit, 882. Natus eujusdam religiosi pluviam miraculosam impetrat, *ibid.* Nicolai salvat quem Saraceni interimere consuntur, 909. Pachomii pro se assigentibus malis monachis, 126. Eiusdem expostulatoria cum Deo, 132. Eiusdem curat ictum a scorpione, 136. Pior sterilitati putei medetur, 163. Posthumii catervas daemonum fugat, 258. Publici diabolum emissarium Juliani sistit, 639. Senis pluviam impetrat, 614. Simeonis Stylite aquam impetrat, 173. Suri navem et secundum ventum impetrat, 751. Theodori adolescentis nobilis ad Deum, 124. Theodosii fontem in scipulo impetrat, 883. Theonis latrones reddit immobilis, 746. Zachari pestem Cæsares avertit, 902. Zebinae assidua, 843. Oratio elevatis in cælum nubibus, 114, 615, 853. Oratio in formam crucis manus extendentis, 118. Oratio ad sepulchra martirum, 219. Oratio ad Orientem fieri solet, 235. Oratio frequens a Posthumio commendatur, 256. Oratio assidua cito pericit mentem, 614. Oratio vera que dicenda, 289. Oratio cum Deo colloquium, 288, 811. Futuræ beatitudinis prælium, *ibid.* Contra demonem valet, 149, 910. Remedium contra carnis tentationes, 324, 316. Turpes cogitationes extinguit, ut aqua ignem, 551. Contra phantasmata adhibenda, 631, 637, 743. Cito corrigit mentem, 614. Infirmit in via Dei medicina, 639. Tentationes superat, 682. Facit immobiles armatos, 756. Sterilitatem pellit, 851. Oratio sine vita honesta est instar spicæ vanæ, 766. Orationis penam que sint, 289. Orationis fervor ignitos facit, 615. Orationis vis ligat et solvit calumniam in portis doloribus, 779. Orationis impedimentum ira, 289. Orationis interruptionem vitandam multiplici parabola docet et probat Jacobus, 844. Orationem que distrahunt repellenda, 615. Orationem diaboli nititur impedire, *ibid.* Oratione Sisoï capitur in extasim, 614. Oratione superandas tentationes, simulitudo arborum ascendendum docet Iohannes, 551. Oratione aqua putei ascendit, 502, 651. Oratione et ieiunio septem dierum demonem gulsum eiecit Macarius Ægyptius, 721. Oratione Theodori et signo crucis aqua maris dulcescit, 914. Orationes Antiochi, 38. Orationes sanctorum, 103. Orationes breves sed frequentiores laudantur, 514. Orationes plurimas omni die Simeon Stylites Deo offert, 851. Orationes virgo fundit quotidie pcc. 727. Orationes c. publicis rebus implicato non minoris pretii quam ccc. nihil aliud agentis, *ibid.* Orationes sanctorum commune morbis omnibus remedium, 834. Simeonis Syliæ stativæ manibus in cælum extensis, diebus festis nectibus integris, 853. Orationes penas minuunt, 874. Orationum quotidianarum numerus Pachomio suisque ab angelo præscriptus, 120. Orationes tacit Macarius eundo xiv, et totidem redeundo, 720. Orationes Pauline de Phœne recitat trecentas et totidem calculis utitur, 727. Orationibus vacat Josaphat, 311. Oratio regis Abenner ad monachum, 241, 245. Oratio Barlaam ad Josaphat ultima, 292. Oratio Josaphat ad suos, 528. Oratio exhortatoria Abraham eremite ad lapsum, 371.

Oratorium super reliquis sanctorum extractum, 888. Oratorium ex demonum facio fecit Maro, 855.

Ordinarque præbyter Abrahamus mo-

nachus pro impositionem manus episcopii, 146.

Ordines tres honorabiles in conspectu Dei, 572. Ordines quatuor meritorum, 620.

Orentus sago inverso eversionem Sina docet, 899.

Origenes hospitatur apud virginem annos duos, 780, 781. Ejus libri controversiam patiuntur, 537. Ab hæreticis depravati dicuntur, *ibid.* Ubi bene, nemo melius; ubi male, nemo pejus sentit, *ibid.* Censet diabolum aliquando redimendum, 537, 538. Origenem legentibus æternas penas denuntiat Pachomius, 132.

Origo oraculorum demonum, 41.

Ornamenta secularia vertit in ornamenta Ecclesiæ Melania, 774.

Ornatu vestium nilius arguitur pulchra similitudine, 825. Ornatu ecclesiæ movet gentiles, 146.

Orsesius prælatus post Petronium, 158.

Os janua cordis, 610. Os frenare peregrinatio monachi, 571.

Osculum pacis ut det excitator mortuos ab Agidulo, 863.

Otium fugiendum, 514, 531, 607, 666, 678, 715. Otii fuga Antonio ostenditur, 584. Otii fuga in monasteriis, 543.

Otiosa tentatur Euphrasia, 538. Otiosus a multis damnis, operans ab uno vexatur, 551. Otiosus homo arbor sine fructu, 603. Otiosum verbum exsulat a congregatione Pachomii, 586.

Oxyrinchi civitatis in Thebide in fide integritas, *ibid.* Item hospitalitas, *ibid.* In ea viginti millia virginum et decem millia monacho um, *ibid.*

Pachomius gentilis Christianus efficitur, 114. Eo præsentem obmutescit demon, *ibid.* Vinum libationis degustatum ecomit, *ibid.* Fit miles, *ibid.* Christianorum charitas illum allicit, *ibid.* Crat elevatis manibus, *ibid.* Votum facit, *ibid.* Castitatis auctor, *ibid.* Militia absolvitur, *ibid.* Catechizatur, *ibid.* Baptizatur, *ibid.* Palæmonem anchoretam adit, 115. Monachus fieri postulat, *ibid.* Suscipitur, *ibid.* Se in variis virtutibus exercet, 116. Divinitus jubetur extruere monasterium, *ibid.* Reulam ab angelo accipit, *ibid.* Indicat revelationem Palæmoni, *ibid.* Cum co Tabennam pergit, *ibid.* Individuum societatem cum eodem init, 117. Ex residuo operum subvenit pauperibus, *ibid.* Unica utitur veste, *ibid.* Ad humiliandum corpus cælico se inult, *ibid.* Seminum in medio cellæ sedens cnat, *ibid.* Monasterium dilatat, 117, 118. Reprehensus a fratre, mansuete se continet, 118. Variis animi motibus agitatus coram Domino se humiliat, *ibid.* Antequam alios doceat, passionem carnis domitas optat, *ibid.* Expansus in formam crucis manibus orat, 118. Funus fratris pervigilio, psalmis hymnis que prosequitur, *ibid.* Eternarum memoriam punarum noxas cogitationes pellit, *ibid.* Demones h. blaculum ejus conatur evertere, 119. Quis precibus et signo crucis pellit, *ibid.* Eidem demones mulierum effluo apparent, 119. A diabolo cecidit, *ibid.* Ab Apollonie monacho roboratur, *ibid.* Apollonie funus psalmis, hymnis et canticis celebrat, *ibid.* Serpentes illusus calcit, 120. Crocodilorum ministerio lumina transt, *ibid.* Insonantia a Deo postulat, *ibid.* Vocatur divinitus in abbatem, 120, 736. Apparet ei angelus et monasterii regulam tradit, *ibid.* Cucullas monachorum cruce signat purpurea, 758. Quis aqua cum modis re-

cupiendi hospites, *ibid.* Vitas ratio et lecoris, 120, 736. Oratorium modus, 120, *ibid.* Item sacra communio, *ibid.* De tribus suis sedulo monet, 121. Fratris ministrat, *ibid.* Psalmos et Evangelia suis commendat, *ibid.* Ejus discipuli, 121. Non patitur suos sacerdotes ordinari, 122. Quam sit perniciosa monachis ambitio, pulchra similitudine declarat, *ibid.* Sacerdotes in honore haberi jubet, *ibid.* In his se Christum cernere prodicitur, 123. Delinquentium judicium ordinario committit, *ibid.* Ejus erga omnes charitas, 124. Ejus in regendo prudentia, *ibid.* Obedientiam impensius suadet, *ibid.* Aliorum officium supplet, *ibid.* Ejus animarum zelus, 122, 123. Lectoris officio fungitur, 123. Sanctum Athanasium cum palmis et bymnis suscipit, *ibid.* Ejus humilitas, *ibid.* Ejus de Athanasio judicium, *ibid.* Hæreticis omnes maximeque Origenem detestatur, 123. Libros Origenis aquis mergit, *ibid.* Detrahentes avversatur, *ibid.* Sororem videre reuult, *ibid.* Monasterium sorori extrui jubet, cui Petrum quendam senem visitatorem prælit, 124. Eidem monasterio regulam scribit, *ibid.* Theodorum adolescentem nobilem conversum humaniter excipit, 125. Pro discipulis monachis orat, 126. A Dionysio presbytero reprehenditur quod seorsim ab aliis hospites exciperet, 126. Eidem rationem factis sui reddit, *ibid.* Haemorrhousa tactu cuculle ipsius sanatur, 127. Prudentia sua monachum, clericatum desiderantem, servat, *ibid.* Occu taglhorn peccata novit, 127. Puelam voti violatricem olo benedicto a demoni liberat, *ibid.* Pano benedicto demoniacum liberat, 128. In omnibus idem semper et æqualis, *ibid.* A Deo quodlibet non exaudiri patienter fert, *ibid.* Silvanum ad meliorem mentem reducit, *ibid.* Ejus do Silvano testimonium, 129. A Vero Pano episcopo ad monasteria in ejus diocesi extruenda evocatur, *ibid.* Monasteria visitat, *ibid.* Fratris eujusdam defuncti splendidi vestimenta jubet exuri, et quare, *ibid.* Alterius animam ab angelis in cælum tolli videt, 130. Prophetie gratia claret, 130. A Vero episcopo honorifice suscipitur, monasteriaque extruit, *ibid.* Coquum præpostere parcimonie reprehendit, 131. Mattas ex inobedientia fecas jubet incendi, *ibid.* Ex feiore præsentium heresim persentit, *ibid.* Origenem legentibus eique adhaerentibus infernal penas denuntiat, 132. De statu suorum divinitus edocetur, *ibid.* Cum Deo oratione expostulat, *ibid.* Toto conversionis suae tempore nulla unquam fuit creatura tur, *ibid.* Ab angelis et terra levatur, 133. Posteritatis duratio ei a Domino promittitur, *ibid.* Ejus concio qua suos ad perseverantiam et virtutis studium hortatur, 133, 134. Concio ad suos de perseverantia, 135, 134. Tabennam redit, 134. Oblationem panem silentio fieri jubet, *ibid.* Silentii violationem absens cognoscit, *ibid.* A puero reprehensus, mattas teyere dicit, *ibid.* A demonem sibi in Christi officio apparentem cæcis signo pellit, 135. Varia ex demone pulche rimæ mulieris specie apparere se sollicitatur, *ibid.* Gloria Domini corporeis oculis vidit, *ibid.* Christi nomine demonum turbum fugat, 136. Preibus quendam a scorpione ictum sanat, *ibid.* Infirmatur, 137. Factes ejus semper hilaris, *ibid.* Hæreticorum consortia vitanda monet, *ibid.* Petronium sibi in prælatura substituit, *ibid.* Macturus signaculo crucis se munuit, 138. Angelo conspecto moritur,

ibid. Discipuli sonus eorum vigilis, psalmis et hymnis celebrant, *ibid.* In monasteriis eius fuisse virorum, 737. Pachomius agnoscit Macarium miraculose, 723. — Pachomius Pachoni discipulus, 121.

Pachon aperit miras demonum tentationes, 732. De perat fornicatio spiritus oppugnatus, *ibid.* Ab hyenis illatus circumdator, 731. Eum tentat fornicationis spiritus in specie Ethiopisae, *ibid.*

Pactum societatis inter Pachomium et Palamonem, 117.

Paesius et Iaias fratres Apollonii solitudinem spirant, 717, 912. Vitae diversum institutum arripunt, 717. De eorum beatitudine post mortem contentio ob diversum vitae institutum, *ibid.*

Palemon eremita vultu severus, 113. Ejus abstinencia, vigiliae et preces, *ibid.* Pachomium ad monasticeum aspirantem suscipere primo detrectans, postea monachi habitum consecravit, *ibid.* Somnolentiam exercitio pellere docet, 113. Ob memoriam passionis Christi laetioribus cibis in Paschate abstinet, *ibid.* Cum Pachomo Tabennam pergit, 117. Cum eodem individuum societatem paciscitur, *ibid.* Morbo corripitur, *ibid.* Nil de pristina abstinencia remittit, *ibid.* Exemplo martyrum se confirmat, *ibid.* Moritur, 117.

Palestra eremitarum, 100.

Palladius Galata qualis fuerit, 701. Ejus humilitas, 703. Unde didicerit quae scribit, 703. Tentatur studio pius viros conveniendi, 707. Alexandriam petit, 709. Theodoro in disciplinam traditur, *ibid.* De cogitationibus suis consulit Macarium, et ut parietes propter Deum custodiat docetur, 723. Tentationes carnis Pachoni aperit, 732. Ad Joannem contendit, 740. Morae lupatius habitum parat, *ibid.* Dicit se culinarium episcopum, 740. Episcopus creatur in Bithynia, *ibid.* Calumniam sanctum Hieronymum, 775. Ejus dictum, 603. Peregrinationis ejus pericula, 782. Socius ejus miris pollet virtutibus, *ibid.* Cum demone pugnat, *ibid.* Ab angelo pascitur, *ibid.* Miseris compatitur, 782. Palladius alius sancto Simeoni familiaris, 818. Ejus habitatio, jejunium, oratio, *ibid.* Excitat mortuum ut bonitatem declararet, ejus crimen innocentis impingebatur, *ibid.* Sepulcrum ejus cuculibus illustre, *ibid.* Palladii abbatissae monita ad patientiam, 882. Conversio ejus ex visione ignis supra cellam senis David celsus apparentis, 881.

Palliorum usus apud Aegyptios monachos qualis, 345.

Palmae duodecies in anno fructificantes, 102.

Pambo abbas ex charitate camelum suum alteri concedit, 321. Pambo pacem cum proximo salutis viam esse docet, 102. Pambo, sive Pammo, lacrymatu mulierem theatricam plus diligentie impendisse ut placeret mundo quam ipse ut Deo, 324, 366. Pambo a quo doctus, 715, 916. Anrum despiciit, *ibid.* Data munera pauperibus monachis distribuit, 715, 940. Moritur 111 annorum, *ibid.* Verba morientis semper fuisse in occupatione, 715, 941. Ne in morte quidem se lucipisse religione vivere protestatur, 716, 947. In loquendo praejudicatus, *ibid.* Ejus contentio cum Pior in hospitalitate, *ibid.*

Pammachius laudabilis vitae et in pauperes liberalis, 399. Pammachius proconsularis omnibus renuntiat, 773.

Pauli ecclesiam datos sit ex candore

remissione accipientis deterior, 744, 435.

Panem benedictum aversatur demon; 124. Panes orationis facit Candida, 780.

Paphnutius monachus et confessor, 50. Paphnutius auctor Vitae sancti Onuphrii, 99. Iustrando cremum multa perfert, *ibid.* Pane et aqua absumptis ipse deficit, *ibid.* Divinitus coloratur, et ab angelo vires ejus restaurantur, *ibid.* Viso Onuphrio terretur, *ibid.* Cum eodem orat et cibum sumit, 102. In Aegyptum redire jubetur, 105. Onuphrium sepelit, *ibid.* Paphnutius Alexandria impetrat a Deo filiam Euphrosynam, 563. Eam orationibus ablatis commendat, *ibid.* Anxius amissam quaerit filiam, 565. Lamentatur, *ibid.* Altitis preces expostulat, 566. Solum accipit ab abbate, *ibid.* Ad Eliam nescius admittitur, *ibid.* Solutum accipit, 566. Lector domum revertitur, *ibid.* Aegrotantem invisit Euphrosynam, 567. Ejus consternatio in agnitione filiae, *ibid.* Fit monachus, et bona sua offert, *ibid.* Moritur post decem annos in eodem monasterio, *ibid.* Paphnutius abbas conversi Tharsis meretricis intus, 574. Eam convertit, et parva cellula includit, *ibid.* De eadem consultat abbatem Antonium, *ibid.* Paphnutius orat ut reveletur ei cui sit similis, 736. Et symphoniacus seu tibicen aequatur, *ibid.* Item protocomes seu vici primarius, 736. Nec non mercator Alexandrinus, 737. Ab angelo vocatur, 737. Ejus anima ab angelis in caelum deferitur, *ibid.* Paphnutius Cephalas nimiam increpationem noxiam esse docet, 520. A Deo doctus, 765. Annis lxxx una veste utitur, *ibid.* Paphnutius Macarii discipulus, 725.

Parabola evangelica duplex bonorum operum merita astruens, 262. Parabola alia mundi amatorum stultitiam demonstrans, 272. Alia vanitatem mundi ostendens, *ibid.* Alia de bonis per elemosynam in caelum praemittendis, 273. Alia de eo qui vitam religionis amplexatur, 279. Alia qua Barlaam dissuadet Josaphat se comitari, 281. Alia qua docemur nostra et non aliena curare, 658. Alia detractorem pulchre describens, 658. Alia de anima penitente, 639. Alia orationem non interrompendam docens, 844.

Paradisus terrestris inaccessus, 228. In eo primus homo a Deo constitutus, 133. Paradisus et infernus ab Antonio visus, 721. Paralyticum sanat Cosmas, 872.

Paratum semper oportet esse adversus cogitationes fornicationis, 574.

Parcmonia nimia reprehenditur, 131.

Pardus mulio, quis mulus puerum occidit, mire ponit, 891. Leoni se devorandum exponit, *ibid.* Parcit ei leo, *ibid.*

Parentes honorandos Epictetus docet, 215. Parentes Astionis Bonosus per-hyter catechizat, 222. Eosdem excipit Vigilantius, 219. A parentum visitatione abhorret Pior, 504.

Parietes custodio propter Christum, inquietis respondendum esse cogitationibus docet Macarius Palladium, 725.

Pascha dies festus universalis Christianorum, 115.

Passiones non moriuntur, sed ligantur in sanctis, 517, 597. Passiones corporales reprimenda, 608, 660, 645. Passiones corporales multae, 663. Passio-nis origo quadruplex, 510. Passio-nis

remedia, *ibid.* Passio-nis remedia inquirenda et non coelestis secuti doctores Pormen, 527, 609. Passio-nis vitiosarum remedia, 538. Passio-nis qui supe amia, 605. Passio-nibus non ducitur Deo intentus, 609.

Passio-nis festum, 808.

Pastor abbas tres animae operationes esse docet, 565. Deo ser-leum monnet, *ibid.* Tres operationes Ivo gratas enumerat, *ibid.* Quis ab hoc mundo liber sit ostendit, *ibid.* Iudicem videre renuit, 595. Lacrymatur, dum ad escas invitatur, 500. Nihil carni tribuit, sed omnia legi reliquit, *ibid.* Facta verbis respondere debere docet, *ibid.* In hoc delinquentem puteo assimilat, 601. Aliena peccata minuit, et propria aggravanda esse monet, 606. Ut mortuus converteretur, *ibid.* Humilia et terrena, non coelestia scrutatur, *ibid.* In penitentiae praescriptione mansuetus, *ibid.* De immundis et vanis cogitationibus interrogatus, varie respondet, 601. Quomodo jejunandum sit docet, *ibid.* Item quia causa irascendum, 601. Item delinquentes non esse cogendos ad penitentiam, sed excitandos, *ibid.* Quis non sit monachus declarat, *ibid.* Cogitationes non excludi sed eludi posse pulchre docet, *ibid.* Vide Paenen.

Paten porta non impugnatur, 612.

Pater noster in honorem Onuphrii ter recitans liberatur ab omni tentatione, 103.

Patrem suum immortalis vocat monachus, 562. Item Evagrius, 761.

Pati oportet pro gloria futura, 102.

Pati contumeliam, magnum, 629. Patienti occasione praebet ad salutem qui affligit, 668. Patientem novitium angelus solatur, 652.

Patienter fert Pachomius se quandoque a Deo non exaudiri, 128. Patienter calumniam fornicationis fert Marina, 393, 394. Item Macarius, 518. Item Eustathius, 777 et seqq. Patienter et fortiter fert suam mseriam, qui alienam intuetur majorem, 591. Patienter fert Theodosius solitarius sibi pailum a latronibus auf-ri, 880.

Patientia Abban vel Amman varia et stupenda, 815. Abraham convertit infideles, 835. Abraham eremita verbera non curantis gentiles convertit, 146, 147. Adolescentis cujusdam in ferendis conviciis, 515. Apollonii in maledictis, 758. Barnabae, spinam pedis inflixam non erellentis, 865. Benjamin hydropisi laborantis, 717. Bessarionis x noctes stantis inter spinas vigilando, 544. Eulogii elephantiacum xv annos curantis, 675, 728. Euphrasie erga amulum, 350, 358. Eustathii in ferenda calumnia fornicationis admissae, 777, 778, 779. Fratrum duorum in hortuli disturbance, 500. Gelasii furtum sibi factum dissimulantis, 650. Jacobi in frigore ferendo, 810. Sancti Joannis Eleemosynarii in adversis, 194. Joannis abbatis insignis interioris et exterioris, 511. Joannis minoris Thebani, qui infirmo moroso diu servit, 521, 630, 675. Macarii furem cellam suam spoliantem adjuvantis, 512. Marinae, quae fornicationis falso accusata penitentiam admirabilem subit, 393, 394. Maris, domicilium male sanum xxxv annis non mutantis, 837. Monachi a demonio colaphizati, alteram maxillam praebentis, 622. Monachi frequentius eos a quibus injuriis affliciebatur, accedentis, 651. Monachorum vii quos cruciant Saraceni, 550. Monachorum qui x annorum existentes exercebant se in laboribus juventutis, 815. Mucialis cujusdam seni intractabili morbo labo-

ranti promptis imo servientis, 500. Moysis in opprobriis, 631. Myrogonis hydrophici ab interna hydrope laborantis desiderantis, 803. Olympi, intuitu aeternorum praesentia mala tolerantis, 904. Onuphrii in eremo mira, 102. Pachomii, re-revelationem fratris mansuete ferentis, 118. Ejusdem sancti monachum senem deficientem, 128. Simeonis Sythiae varia et a lui audi, 390. Ejusdem in ulcere pessimo ferendo, 853. Senis ejusdem agroti, dicentis se optare in morbo manere xxx annos, 572. Senis ejusdem in cibo mali saporis, 571, 572. Senis alterius, derelictum se et morantis quia uno anno non agrotasset, 590. Senis fures revocantis, et quod reliquerant offerentis, 631, 926. Senis duplicantis labores post furtum, et manus suis osculantis, 632. Senis admiranda a puero suo tritum se et uare coacti, 631. Senis ejusdem, detrahentibus sibi munera transmittentis, 668. Senum aliquot, 845. Senis, furtum sibi factum dissimulantis, furum captum pascens, et e carcere liberantis, 952. Senis ereli in haurienda aqua, 912. Stephani admirabilis, 753. Theodori et Zoli, 913. Zachari labore manus laedentis, 157. Patientia in agnitudine maximum meritum, 156. Patientia duplum recipit, 198. Patientia injuriarum porta creli, 513, 639, 667. Salutis via, 513, 624. Patientia duorum juvenum delicatiorum probatur a Macario, 528. Patientia trium annorum stipitem aridum mad-factum virere facit, 542. Patientia et charitas in monachis Scythii commendatur, 609. Patientia docetur, 834. Patientia facit ut via insensibilis ad laetiam et Ipsi, 683. Patientia vivos portat potius quam mortuos, *ibid.* Patientia docetur a lapide cocto in flumine misso, 669. Patientiae et mansuetudinis exemplum singularis desiderantis pro modesta virgine aliquam quam se exerceat, 930. Patientiae exemplum. *Vide* Manusuetudo. Patientiae gradus, 634, 639, 667, 688. Patientiam exercet Pachomius, 116. Patientiam silentii suadet Macarius, quod umbra fruatur, qua multi via ore et naviganties carent, 639. Patientiam status percussa nos docet A. ubi, 550, 622, 643. Patientia et humilitate Anastasii qui furtum ei fecit compungitur, 503. Patientia superatur tentatio, et miraculose annoa submittit, 187. Patientia opus etiam in solitudine, 549. Patientia tentatio novem annorum vincit, 890. Patientia curat tentatus Isidorus, 631. Patientia crescimus, dum a minoribus ad majora toleranda assuescimus, 514, 631. Patientia opus, quia malitia malitiam non superat, 668.

Patricius periculum metuens praetor se abdicat, 890.

Patricius patris filii Josaphat, dum illum ex sacro fonte suscipit, 326.

Paulus Pachomii discipulus, 121. — Paulus monachus Antonii abbas discipulus videt Thaisi locum in eo locum paratum, 374. — Paulus Dionysius Theophilus penitentiam Laetantii donavit, 381. Scripsit quoque gesta et consuetudine pontificum, *ibid.* — Paulus Simplicius convertitur ex adulterio uxoris, 750. Beatus Antonium dicit, 750. Simpliciter obedit, 750. Ex facie cuiusque cogitationis videt, 676, 677. Perseverantia ejus in potestate, 750; in orando, *ibid.*; in laborando, *ibid.* Septem dies jejunium perseverat, *ibid.* Ejus mira probatio, *ibid.* Gratiam accipiendi damones promeretur obedientia et simplicitate, 751. Adolescentem demoniacum, quem Antichus non poterat,

ipse curat, 751. Paulus pentum sibi diurnum imponit, 551. Paulus mulierem fugit ut lenem, 575. Cogitur mulieris ministerium ob indiscretionem punitus admittere, *ibid.* Oleo sancti infirmos, *ibid.* — Paulus Galata abbas Quinquagesimam cum sextario lenis et vasculo aquae transigit, 666 — Paulus monachus in monte Phernae, 727. Ejus e com. *ibid.* Oranones: recitat, et ad eisdem totidem calculis utitur, *ibid.* Paulus annis et annis eleem. syna vivit nulli colloquens, 875. — Paulus Ille ludicus ironem pascit qui titile, 911. Castigat immorigerum, *ibid.* Paulinus Melanice sanguine junctus, 456.

Pauper promittit suppositus vere moritur, et excitatur per Jacobum Nisibitum, 799. Pauperis bonum consilium principi datur, 241. Pauperes frequenter audi, si proleat apud illos haberi possit, 675. Pauperes et agrii gemunt sunt magis pretii, 712, 943. Pauperibus ex residuo operum solvuntur Pachomius et Joannes frater ejus, 117. Pauperibus hereditatem opulentiam distribui curat Abraham ereli, 113. Pauperibus sua bona distribui petit Astion, 225. Pauperibus sua distribuunt parentes Astion, *ibid.* Pauperibus optime erogatur hereditas, 101, 602. Pauperes vocat dominos suos Joannes Eleemosynarius, 181.

Paupertas voluntaria consilium evangelicum, 376. Paupertas Joannis Eleemosynarii ex testamento ejus apparet, 203. Paupertas Agathonis, aliquid recipere recusantis, 512. Paupertatis studium albatissae ejusdem, majora respuentis, 553. Aphraatis, ab uno tantum necessaria accipientis, 819. Ejusdem, tunicam Persicam ab Anthemio oblata egregio apologo renuentis, 819. Arsenii, vestimenta non acceptantis, 582. Ejusdem, etiam munum unicum in necessitate emendicantis, *ibid.* Cyrenensium monachorum, 557. Dorothei, manibus sibi victum parantis, 710. Ejusdem, ex quibgentis nummis sibi submissis tres tantum accipientis, 767. Joannis Eleemosynarii, pretii eius stragulum sibi datum vendicantis, 188, 189. Juliani, nihil habentis praeter cilicium, sagum, vasculum lignum et librum, 876. Mar-ymae, unica tunica utentis, 852. Monachi cuiusdam, pecuniam a Joanne Eleemosynario petentem recusantis, 192. Monasterium quatuor in quibus inventum non est parum aceti pro laqueo, 896. Myrogonis, nihil recipientis praeter proces, 863. Pauli in Phernae, qui nihil accepit praeter quod posset eodem die comedere, 727. Serapionis, 583. Serapionis Sindonitae, Evangelium et seipsum venientis ut pauperibus subveniat, 512, 582, 761. Silvani, ob hortum dilatatum discedere volentis, 667. Theodori, extreme egentis, 775. Zenonis, nulla utensilia habentis, 827. Ejusdem singulos libros tantum commolito accipientis, et a sicut post lectionem restituitis, 827, 828. Paupertas religiosorum ut proprii habere, 124, 546. Paupertas perfecta docetur ab Antonio egregio dogmate et exemplo, 511. Item ab alio, 512. Paupertas voluntaria animae requies, 526. Paupertas incommutabilis animas, 545. Theodori et monachi, *ibid.* Paupertas dilatio superat, 660. Paupertas Deo grata, dum Juliani cella nocte celitus illustratur, 876. Paupertas. *Vide* Contemptum auri, pecuniae.

Pax mentis quomodo acquiritur, 565. Pax cum proximo vii salutis, 603. Pax amittit Agathon, 514. Pax ser-

vanda modos optimus, instat statum esse, 622. Pax inimicus solus inter omnes occidit, 750.

Paxion societatem bonam commendat, 610.

Peccandi consuetudo cavenda, 237.

Peccatum recusat, 612.

Peccator animosus, 594.

Peccatum grande scriptum mortuus

Joannes Eleemosynarius impetrat ut

de eatur, 207. Peccatum, animae mors,

282. Peccatum odio habendum, 613.

Peccatum timere leones nos fecit, 866.

Peccati fector angelis abominandus,

677. Peccato perire ratio leones fugiunt

Macarium, 250. Peccata libello

notanda, 50. Peccata in charta descri-

pta orationibus Basilii dicitur, 159,

160. Peccata minora cavenda pulchre

docetur, 284. Peccata narranda ut alio-

rum orationibus juveni, 56. Peccata

qui bonis operibus a se misceat, ide n fact

quod qui aquam in vas pertusum hau-

rit, 506. Peccata nostra magis quam

aliorum pensanda, 591, 595. Peccata

aliena munda, et propria aggra-

vanda, 100. Peccata peccatis adiens,

onus oneri accumulanti comparatur,

506. Peccata plangenda, 635, 672. Pec-

cata propria consideranda, 660. Pec-

cata inferiarum causa, 668. Peccato-

rum remedia varia ut et morborum,

884.

Pecunia Ecclesiae in in te acquisita

admis a perit cum illa, 183.

Pecusius Pachonii discipulus, 121.

— Pecusius Sexus visitat fratres,

125.

Pelicii comedant Zoilum et pati-

ter patitur, 913.

Pelagia vel Porphyria meretrix con-

vertitur, 202.

Pellis ovina de eorum Macario ab

hyena ob illuminatum ab eo catulum,

725.

Pensionem dominis, etiam nolentibus,

quotannis Olympius eremita quoda-

mus servus d. fecit, 497, 625.

Peregrinatio Leonii ad sepulchra

sanctorum martirum Cysii et Joannis

Alexandriae, 180. Peregrinatio ad tem-

plum sancti Cysii, 192. Peregrinatio ad

sanctum Joannem baptistam, 195. Per-

egrinatio Jerusalem ad A. 168.

Peregrinatio Basilii et Eubuli ad loca

sancta Hierosolymis, 151. Theophili,

Sergii et Hygii, 223. Peregrinatio

Romana et Jerosolymitana, 771. Per-

egrinatio Petri in montem Sina, 841.

Ejusdem Alexandriam ad sanctum Me-

tan, *ibid.* Ejusdem Jerosolyma ad

sepulchrum Christi, *ibid.* Peregrinatio

ad montem Sina, 913. Peregrinatio

ad loca sancta, 950. Peregrinationes

varias suscipit Joannes, 917. Peregrina-

tionis monachi et fructus et tacere,

571, 626.

Perennius praefectus Alexandriae

persequitur Ecclesiam, 516.

Perfectionis gradus, 519.

Periculosa salutis dilatio, 254. Peri-

culosus in peccatum lapsus, 208.

Periculum non parum, de Scriptu-

ris colloqui, 610. Periculum aenili

timendum, 619. Pericula peregrina-

tionis Palladii, 782; paludis et sentis,

ibid.; silis, *ibid.*; canum, *ibid.*; Nili

incermium, *ibid.*; latronis, *ibid.*; naufragii,

ibid.; insula deserti,

782; crocodili, *ibid.*

Persecutio Maximiani, 47. Persecutio

Christianorum a Valeriano et Galliano,

577. Persecutio tyrannorum crucis

Ecclesiae, 115. Persecutionis crescit

zelus Abraham monachi, 117.

Persequitur monachos rex Abenner

in India, 244.

Perseveranter laborandum, 678.

Perseverantia dæmones si ch, 713. Perseverantia Abraham eremitæ canonum, 145. Perseverantia ejusdem in oratione, ne quidem ob scorpionis lectum eam interrompentes, 136. Perseverantia Pauli Simplicis in petendo ab Antonio ad monachum fiat, 750. Eiusdem in orand, 750. Perseverantia Arsenii in oratione, ab occasu solis usque ad ortum eam protrahens, 615. Perseverantia in nachi iustar canis venatici leporem insequens sit oportet, 589. Perseverantiam et victoriæ coronæ, 660.

Petrus Pachomius in prælatura succedit, 157. Moritur, 158. Et Orsenius substituitur, *ibid.*

Petrus Alexandrinus martyr, 115. Petrus Pachomii, 120, 121.—Petrus a Pachomio feminis prædicatur, 121.—Petrus Tolemeus in pauperem siliquæ panem projicit, 183. Acius eius in satera apponitur, et patrociniatur ei quod indignitatis panem pauperi dederat, *ibid.* Insignis eleemosinator evadit, *ibid.* Vestem suam intericem pauperi largitur, *ibid.* Christus ea se indutum ostendit, 190. Vendi se jubet, et pretium pauperibus distribuit, *ibid.* In quibus officiis et piis operibus se vendit exercuerit, *ibid.* Remitti liberati restitit, 190. Instar amentis habetur, *ibid.* Eum Christi consolatur, *ibid.* Agnoscitur a conterraneis, *ibid.* Fugiens surdo et muto auditum et loquelam impetrat, *ibid.*—Petrus cur labi sit permissus, 208. Petrus orbis magister, et principum locum tenet, *ibid.*—Petrus discipulus abbas 101, 596.—Petrus Galata annis xxi certavit, 822. Res ab eo gestæ mirabiles, *ibid.* Visitatione sancta Palæstina, *ibid.* Abrenuntians tantum diebus comedit, *ibid.* Sepulchrum vite domus inest, *ibid.* Dæmoniacum liberat, *ibid.* d. Theodoro benedict, *ibid.* Uxorem prædicti Orientis curat ab oculi vitio signo crucis, *ibid.* d. Arguit nimium matris Theodoret ornatum apta similitudine, 825. Eiusdem humilitas, *ibid.* Matrem Theodoret signo crucis curat ab oculorum dolore, *ibid.* Dæmoniacum a dæmonio liberat, 825, 824. Dolorem et cancer mitigat sua præsentia, 824. Excitat moritundum Theodoret matrem, *ibid.* Zona ejus miraculosa, *ibid.* Moritur, 825. Petrus ex voto in Sina montem jejuniis prædicatur, 891. Item Alexandriam ad sanctum Menam, 821. Inde Jerosolyma ad sepulchrum Christi, *ibid.* Petri solitarii apparitio, 889. Corporis ejus inventio, *ibid.*

Phantasmata fugat oratio, 531, 745. Pharus demorsus, 256.

Philagrii contemptus pecuniæ et sollicitas, 585.

Philippus Alexandriæ præfectus Eugenii pater, 540. Magos Aegypti pellit, *ibid.* Eugenian compelli non jubet, 544. Agit in Eugenian filam incoquant, *ibid.* Cozmita filia baptizatur cum familia, 545. Romæ accusatur apud imperatorem, 545, 546. Proscribitur, 546. Bona sua Ecclesiæ et pauperibus erogat, *ibid.* Episcopus Alexandriae eligit, *ibid.* Gladio percutitur, *ibid.*

Philomus presbyter Juliani tempore Basilio familiaris abstinentia gulae et fornicationis spiritum extinguit, 770, 771.

Philosophie monasticæ gymnasium, 810.

Philosophus convertitur, 150, 151. Solvuntur tres quaestiones ab eodem propositæ, 151. Philosophi immitunt dæmones Antonio, quibus tertio rapul-

sis, convertuntur, 550. Philosophos instruit Antonius, 54, 55.

Photina virgo cum Parva Melania exercetur, 775.

Pianum presbyter, verberatus a dæmonibus, sanatur ab angelis, *ibid.*

Pianum virgo donatur gratia prophæticæ, 756. Oratione adversarius invidialis, *ibid.*

Pichiti seu Pygmei quales, 225, 227.

Pietatis stilium quidam vanitatis studio aequale esse opiat, 565.

Pigrum monachi visione corrigitur, 567.

Pianinus cum xxx monachis exercetur, 775.

Pimphius presbyter honores fugit, 517, 518. Humiliatur, 518. Fortium necesse operatur, *ibid.* Agnoscitur et honorat r, *ibid.* Iterum fugit et agnoscitur, 518. Novitium instruit de multis, 519. Humilitas quomodo acquiritur docet, *ibid.* Item quid in congregatione sit observandum, 519. Gradus perfectionis enumerat, *ibid.*

Pior discipulus sancti Antonii aquam salis bibit, 505. Uno paxatione et pauci omnis victit, *ibid.* A parentum visitatione abhorret, 504. Vocit amicos se non visum, 764. Sorori se videre volenti clausis oculis præbet videndum, 504, 761. Hospitalitate cum Pamphone contendit, 716. Sacco arena pleno docet magis nostra quam aliena pensantia peccata, 520, 595. Vestis ejus pelvis ovilla, 765. Putei sterilitati præbuc medetur, *ibid.*

Pios viros quo studio adire oporteat, 707.

Piscis extra aquam, monachus extra cellam, 563.

Pithyrion sancti Antonii discipulus, 750. Clarus discretionis spiritum, 750. Qui dæmones expellendi docet, *ibid.* Tantum in hebdomade comedere solitus, 760.

Pleuthessus Pachomii discipulus, 121.

Pomenia periculum lapsus prænnuntiat a Joanne, 745.

Pompen magnorum virorum conversationem respicit, ne per vanam gloriam humilitate excidat, 498. Suae monacho non prodendos latrones, 515. Pomen nudus leoni accumbit, 912. A bestis devoratur, quia peregrinum non liberaverat a canum dilaniatione, *ibid.* Pomen. Vide Pastor.

Pœna Ariani despicientis monita Antonii, 48. Pœna volentis mutilare corpus Simeonis Stylitæ, 174. Pœna iniquorum delatorum, 187. Pœna damnatorum visione Dei carere gravisima, 260. Pœna Christianorum in inferno gravior quam paganorum, 536, 636, 657. Pœnarum terror, 265.

Pœnitendum hodie, 521, 676, 893.

Pœnitens non repellendus, sed recipiendus, 594. Pœnitens anima pulchro apologeta describitur, 659. Pœnitentia peccator clara facie apparat Paulo Simplicio, 525. Pœnitentes non abjicit Deus, sed recipit, idque pulchro simi i asstruit, 660. Pœnitentium Deo impossibile non miseri, 527.

Pœnitentia Arsenii assiluo lacrymantis, 824. Pœnitentia Fabiolæ publicæ, 597. Pœnitentia Macarii leones qui ab se fugerant facit redire, 250. Eiusdem colotenus tricennio sepulti, 250. Eiusdem xl dies et noctes flexis genitibus in eodem loco manentis, *ibid.* Pœnitentia Simeonis Stylitæ fuit totum corpus constringens, 170. Eiusdem amara, quam pedi suo præpropere propinquant imposuit, 172. Pœnitentia in Ecclesiâ, 367. Pœnitentia vera quo-

modo agens, 369. Pœnitentia non differenda, 521, 612. Pœnitentia quam Deo grata, dono sanitatum collato Maritæ pœnitenti ostenditur, 572. Pœnitentia Deo gratior quædam virgo quam virginitate, 777. Pœnitentia auli infructuosa, 755. Pœnitentia, voluntaria castigatio, 586. Pœnitentia aquam Nil impetrat, 576, 577. Pœnitentia diorum aquilis, unus cum tristitia, alterius cum lætitia adimplens, 578. Pœnitentia necessaria juvenibus et senibus, et quare, 910. Pœnitentia et confessio in divinum numerum pœnitentes referunt, 648. Pœnitentia vera diaconi lapsi miraculo declaratur, 577. Pœnitentia rigida, 581. Pœnitentia vis accensa divinitus lucerna declaratur, 581. Pœnitentia fructus et Dei erga pœnitentes bonitas, 525. Pœnitentiam non lapsus pro lapsu faciens, veniam impetrat, 577. Pœnitentiam mansueti Pastor describit, 600. Ad pœnitentiam non cogendi sed excitandi delinquentes, 601. Pœnitentiam agit in persecutione lapsus episcopus xlix annorum, 635. Pœnitentiam lapsi Deo gratiam nuntiat ab angelo, 745. Pœnitentia. Vide Mortificatio.

Pœtæ gentiles erroris convincunt, 320.

Pollutio nocturna quæ communionem impedit, 758. Pollutionis origo, 665.

Polychronius septem dies jejunat, 839.—Polychronius Zebinæ discipulus, 846. Nocturna statione se exercet, *ibid.* Virtutes occultat, *ibid.* Miracula facit, 847. Eius benedictione lecythus oleo impletur, *ibid.* Adventantes adorat, *ibid.* Preces petit, *ibid.* Nullis morbis in studio virtutum retardatur, 847. Aurum rejicit, *ibid.* Cilicium elegantius datori remittit, *ibid.* Polychronius presbyter novæ Laure, 861.

Polycratam virginem Antonius absentem curat, 51.

Pompeius sponsus Basillæ, 517. Ejus colloquium Basilla aversatur, *ibid.* Ejus in Christianos calumnia, *ibid.*

Ponderum et mensurarum inæqualitas venatur a sancto Joanne Eleemosynario, 181.

Porphyria meretrici converse imponitur athen Pelagius, 203.

Porphyrium archimandritam in Agypto visum Basilius, 153.

Porta celi, injuriarum perpassio, 515.

Posidonius totus mitis, 769. Cum panis ei deesset, cinistrum plenum uvæ et ficibus divinitus invenit, *ibid.* Mulierem gravidam a spiritu immundo curat, *ibid.* xl annis pane abstinet, 761.

Possibilia agenda, 609.

Posthumus vel Posthumianus adoratur ad sepulchrum sancti Cypriani, 550. Septem diebus mansit apud senem Cyrenensem, 557; sex mensibus apud Hieronymum, 558. Post Alexandrium iustat Thebaidam, *ibid.* Anno integro cum septem fere mensibus in solitudine mansit, 511.—Posthumus Memphicus, 253. Reversio, *ibid.* Variæ ejus virtutes, *ibid.* Docetur ab Angelo, 255. Orat genu flexo ad Orientem, *ibid.* Ejus prima oratio, *ibid.* Transferatur ab angelo, 254. Baptizatur a Priscum, *ibid.* Variis ornatur virtutibus, 255. Ejus jejuniis, victus, cilicium, vigilia, *ibid.* Orationis præsidio tentationes superat, *ibid.* Satur nunquam a mensa recessit, *ibid.* Loutra morbos fortis luctatur, *ibid.* Orat jugiter, *ibid.* Ereni arcanæ petat, 255. Innotescit Macario, 255. Et suorum regimen Macarius moriens imponit, 256. Ab angelo

regulam accipit, eamque discipulis tradit 226, 237. Oratione catervas daemonum profligat, 238.

Potamiena, al., Potamonia, ad am-
pnum ab hero sollicitatur, 710, 935,
935. Nec præmiis nec penis movetur,
710, 935, 983. Dire t rignetur, 710,
943, 944, 953.

Potestas mira demones ejiciens,
512.

Potus quorundam ros tantum, 530.
Potus abstinentia, 512, 573.

Præcepta monastica vite tradit An-
tonius, 40.

Præfectus vici Paphnutio æquatur,
735. Vide Protocomes.

Prædictor Petrus monasterio femi-
narum a Pachomio, 121.

Prælati præsentia et agrotante
Pachomio eligitur, 157. Prælati qual-
itas esse debet, 685.

Præmia bonorum operum, et malo-
rum supplicia exemplo et visione de-
clarantur, 646, 647. Præmiis invitatur
Joseph ad Barlaam ad hunc, 265.

Præpositi non antiquitate sed mo-
rum probitate eligendi, 125. Præposi-
torum negligentia omnia in pejus
lapsum prævidet Pachomius, 152.

Præsens vita, diaboli hamus est,
302.

Præsentia Dei consideratio, 685.

Præsentia Dei sanctus Ephraim impu-
dicem quandam fornicatione corrigit,
598. Præsentium rerum vanitas et
instabilitas, 246.

Prandium hospitale eremitæ Cyre-
nensis, 537.

Prati spiritualis nomen et ratio
nominis, 862, 865.

Præcibus ira superanda, 594. Preces
quando expedit non exaudiri, 128.
Vide Oratio.

Presbyteri octo monachis serviunt,
715.

Primissus cum uxore et filia Deo
servit, 775.

Princeps quidam regis Abenner fit
monachus, 214. Regis jussu queritur,
ibid. Regi in suo habitu sistitur, 214.

Regis ad eum oratio, ibid. Ejusdem
egregia responsio, 244, 245, 246. Princeps
occulte Christianum pauperem a
pede miserum suscipit, 247, 248. Ab
omnibus accusatur, 248. Ad eundem
callida regis oratio, ibid. Ejus pia ad
regem responsio, 248. Pauperis qui
auscoperat consilium securus, regem
jacet, 249. Principem imitantur sub-
diti, 325.

Principium victoriæ revelatio tenta-
tionis, 574.

Probandi bene qui religiosam vitam
ambiant, 905.

Probandi futura ex præcedentibus,
260.

Probatio Pauli Simplicis mira per
Antonium, 730, 731. Probatio duorum
delictorum juvenum novitiorum a
Macario, 838. Probatio Novitiorum,
511.

Probitatis testimonia, 709.

Processio Spiritus sancti non curiose
investiganda, 285.

Procopius Porphyreonites Zachariam
ablatum consulit de filiis suis Casareæ
pestis tempore degentibus, 902.

Procurare in oratione non probant
patres, 344.

Profectus etiam apud egenos que-
rendus, 675.

Profectio negligenti non prodest,
126.

Proficere possumus uno die, 609.

Proficitor minus frigescente charitate,
679.

Promissio posteritatis duraturus Pa-
chomio facta a Deo, 453.

Promptitudo in bono opere pulchre
et visione et exemplo docetur, 195.

Prophetæ gratiam habuit Pachomius,
150.

Propositum penitentis proleptum,
677. Propositum bonum semper tenen-
dum, 615.

Proprietas in monacho detestanda,
555. Proprietatis vitium in monacho
pulcherrima similitudine docet Antio-
nius, 581, 582.

Proteriti famulus filiam heri deperit,
156. Maleficum consili, ibid. Abren-
tiantur Christo, et diaboli operam que-
rit, 156. Scribitur ad diabolum episto-
la, ibid. Diabolo sistitur, ibid. Christum
et baptismum chirographo demoni
dato abjurat, ibid. Crux signatur,
oratione munitur, reclinatur in sacro-
rio, 157. Varie a demonibus infesta-
tur, ibid. Bursus signis crucis et
oratione roboratur, ibid. Educitur post
xx dies, ibid. Pro eo clorus, monachi
et populus pervigilium celebrant, 158.

Chirographum suum diabolo datum
Basili intercessionem recipit, ibid. Pro-
teriti filia impeditur a monasterio arte
diaboli, 156. In amorem famuli accen-
ditur, ibid. Eius amantiam dolit pater,
157. Patrem urget ut nuptii illi detur,
ibid. Perlicitur iniquum conjugium,
ibid. Maritum a sacramento Eucha-
ristie abhorrentem ad id invitat, ibid.

Ei maritus paratum facinus revelat,
157. Cum marito a Basilio opem flagi-
tat et obtinet, ibid.

Protocomes Paphnutio æquatur,
735. In matrimonio xxx annis con-
tinent, ibid. Ejus hospitalitas et eleemo-
synæ, ibid. Ejusdem incorruptio judi-
cium, 756. Sæculo valedicit, 756. Ejus
animam ab angelis in cælum deferri
vidit Paphnutius, ibid.

Protus famulus Eugenæ cum ea fit
religiosus, 345. Decollatur, 548.

Proverbia explicat Basilus, 155.

Providentia humana exsiccatur homi-
nem, 594. Providentia negatur, 754.

Providentia Dei, Eliæ tres panes divi-
nitus ad exorcendam hospitalitatem
suppediant, 770. Providentia Dei
miraculose Apollo cum suis in Paschate
copiosos cibos præbet, 750. Providentia
Dei. Vide Dei Providentia. Providentia
divina exemplum stupendum,
Frontonii monasterio quotannis cibos
submittentis, 241.

Proximi salus procuranda, 635.

Prudentia serpentum et columba-
rum similitudo que sit, 615. Prudentia
quomodo acquirenda, 526, 611.

Prudentia Pachonii servat monachum
tentatum, 127. Prudentia Pachonii in
regendo, 122. Prudentia Macarii curat
tentatum, 510, 657. Prudentia Cyriilli
revocat ab errore dubitantem senem,
656. Prudentiam exemplum in Athanasio
furtum sibi fecum dissimulante, 503.

Psallit nocte et die sine intermissio-
ne Isidorus, 609. Psallit angelus cum
orationum interiectione, 545. Psallendi
mos ab angelis, ibid.

Psalmi in hortis nocturnis et
diurnis per totam Ægyptum cantantur,
515. Psalmi in funere, 256. Psalmorum
meditationem horret demon, 908.

Ptolomæus superbia sua omnes præ-
se despiciens in miserabilem incenit
baresim, Omnia casu ferri, et in omnia
vita se præcipit, 754.

Publice revelans tentationem, libe-
ratur, 574, 575.

Publius monachus diabolum Juliani
emissarium oratione sistit, 630. Pub-
lius ex ordine senatorio, 811. Patri-
monium vendit, et in pauperes distri-
buit, ibid. Ejus oratio, psalmodia,
lectio, hospitalitas, ibid. Pater suum

ad trutinam comedit, ibid. Visitat suam
tempore orationis, 814. Commune om-
nibus eremiorum edificat, ibid. Aliud
indigenis monasterium excolet, ibid.
Tempus omnibus commune exstruit,
ibid. Cum suis hymnos matutinos et
vespertinos decantat, ibid. Ejusdem
cum discipulis victus ratio, 815.

Pudicitia pro muro contra bestias,
96. Pudicitia amor miraculo firmatur,
51. Vide Castitas.

Puellarum presentia viro ad sub-
versionem animi periculosa, 513.

Puer qui Dei matrem elegerat præ-
secutus, viro modo datur a Joanne
Eleemosynario, 191. Puer Athanasius
in litore maris episcopum simulans,
catechumenus baptizatur, 927. Rites lo-
batus habuit, ibid. Pueri olim
monachi, 126. Pueri a cellis ablegandi,
658. Pueri Bursam celebrant, verba
consecrationis super panem proferendo,
926. Ab igne celestis panis et
sacrum consumitur, ibid. Monasterio
traduntur pueri, et ecclesia loco illo
miraculose exstruitur, ibid. Pueri
episcopalia officia emulantur, ibid.

Pueros benedicendi mos antiquus,
805.

Pueritia sancta Antonii, 56. Pueritia
Posthumii variis ornata virtutibus,
255.

Pugna necessaria, 965. Pugna cum
tolerantia anime salutaris, 585. Pug-
nam nullam sustinent monachi cui
assimilem, 612. De pugna spirituali
et Dei adiutorio visio Theodosii, 879.

Pulchritudo corporis ad animæ pul-
chritudinem exemplo Nonni episcopi
mos provocet, 377. Pulchritudo pericu-
losa et obnoxia tentationibus probatur
in Euphrosyna, 565.

Pulvere vel aqua monasterii Simeonis
Sylites noctis pardus luterit, 175.

Puniantur oxi oves martyrum in Mi-
litione, 586.

Purgatorium timet Barlaam, et ideo
petit preces, 534.

Puritas cordis Scripturarum notitiam
acquirat, 550. Puritas mentis orationi
semonis præferenda, 593. Puritati
mentis studium, 555. Puritati etiam
serpentes innoxii, 650.

Pusillanimitas vincitur mortis me-
moriam, 660. Pusillanimitas morbus ani-
mi, 911.

Putei aqua ascendit ad fratris alicuius
orationem ut hauriat, 312, 651.

Pygmæ seu Pichiti quales, 225,
227.

Pyoteris sive Pitirum ad virginem
se sanctiorem ab angelo mittitur, 639,
758. Adit virginem monasterium, 659,
758. Quam relique moniales insaniam
arbitrabantur, ipse pronus adorat, be-
nedicque ab ea postulat, 639, 758.

Pythagoricum dogma de migratione
animarum refellitur, 54.

Q

Quadragesima a monachis Tabenne-
siosis transigitur cibis igne non coctis,
721. Eadem ab isidem diversimode ob-
servatur, 725. Quadragesimam transigit
Paulus abbas Galata cum sextario lentis
et vasculo aque, 666. Macarius Alexan-
drius nihil commens præter pauca
cruda cræbus folia dei Dominico, nun-
quam quæ flectens, nunquam accu-
bans, semper stans, 725. Adolus post
quinque tantum dies comedens, 769.

Simeon Stylites xxv annis sine cibo,
849. In Quadragesima monachi quidam
solitudinem petunt, 585. In Quadrage-
sima cellas sine ostio inhabitare solitus
Macarius, 724.

Questio iudicialia in monasterio non
est habenda, 850. Questiones curiosæ

non scrutanda, 625.

Quatuor viros cum igne et gladio visum muniens vident Theophilus, Sergius, et Hyginus, 227. Quatuor ordines meritorum, 60.

Quies neminem iudicando, 595. Quies hic nulla querenda, 598. Quies neminis est laudanda, 527, 505. Quies sectanda, 585. Quies et solitudo sui cognitionem generat, *ibid.* Quiescit acquirere modus, 564, 625, 682. Quiescit studium Arsenii etiam strepitum aruminum lugentis, 564.

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, 565.

Quotannis cibos submittit Frontonius cum suis dives a Deo ad hoc excitatus, 241.

R

Raphael dux sancti Macarii, 229.

Raptus virginis Deo sacratæ cæcitate puniatur, 821.

Ratio contra peccatum multum valet, 707. Ut Rationem redditurus quisque vivat oportet, 567.

Reconciliationem persuadet Irato principi modo mirabili in missa sanctus Joannes Eleemosynarius, 199. Reconciliatione opus cum inimico ante communionem, 910.

Recordatio Antonii lucrum est Athanasio, 55. Recordationi Pachomii monachus quidam remissionem suorum peccatorum tribuit, 125.

Refectio qualiter instituenda ex regula Pachomii, 120.

Regis munus quod sit, 323.

Regnum cælorum in qua re potissimum consistat, 258, 606, 682. Regni cælestis causa nullus dolor recusandus, 502. In Regni auspiciis crucem erigit Josaphat, 532. Regni prædictio in Leone monacho martyrium designabat, 896.

Regula imbecillioribus debet esse accommodata, 120, 757. Regula Pachomio ab angelo data, 110, 120. Regula feminarum eadem quæ virorum apud Tabennenses, 124. Regula monasterii virginum sub Paula, 610. Regula Posthumio ab angelo iradita ad hæc sequentia capita refertur: Obediencia, 256; timor castus, *ibid.*; temperantia, *ibid.*; corporis afflictio, *ibid.*; oratio frequens, *ibid.*; humilitas, *ibid.*; secularium fuga, *ibid.*; funiculus charitatis, *ibid.*; obediencia erga pares, *ibid.*; dormitorii ratio, 137; vigiliarum cura, *ibid.*; Dei dilectio, *ibid.*; sermo sale conditus, *ibid.*; detractio fugienda, 257; dissensiones cavende, *ibid.*; obediencia prælo, hospitalitas peregrino exhibenda, *ibid.*; ira p' oliganda, *ibid.*; contentio vitanda, *ibid.*; negotiatio indigna monacho, *ibid.*

Religio alter baptismus, 52, 645. Religionis falsæ varia genera, 255. Religionis tria genera in mundo, gentiles, Judei, Christiani, 503.

Religiosus negligens visione monetur, 552. Religiosus licet sit mortuus mundo, tamen diabolus non est mortuus, 611. Religioso cogitandum se primum incipere, 59. Religioso uque ad mortem semper incipiendum, 525. Religiosi mundo illudunt, secularibus mundus illudit, 482, 656, 721. Religiosus præcones divini iudicii et mortis nostræ honorandos, pulchro exemplo docetur, 253, 254. Religiosa exercitatio, angelicæ vitæ initiatio, 242, 245, 245. Religiosa vita et fuga sæculi pulcherrime suadet, 248. Religiosa vita suadet pulcherrima parabola, 279, 280. Religiosa exercitia in monasterio, circa Jordanem, 345.

Re-linquitur a Deo propter socordiam, 767.

Reliquie sanctorum: Acepsum corpus quique vindicare sibi nullo, 835. Item Maronis, 856. Naëon monachorum quorundam a Saracenis interfectorum, 574. Etiam Simeonis Stylitæ, 174. Maronæ miraculis clarum, 591. Item Jacobi Maroni-discipuli, 859. Anachoretæ septem annis integrum, 887. Simeonis Stylitæ cum hymnis, psalmis, et lampadibus Antiochiam infertur, 175. Corpora sanctorum Asionis et Epicteti splendent, 219. Barlaam et Josaphat religiose translati et miracula clara, 558. Duorum monachorum præ sit in insula mortuorum integra reperta, 898. Reliquie sanctorum circumferuntur a monachis in pera calicina, 294. Sancti Joannis Baptistæ honorantur, 768. Marciani decenter asservantur, 809. Cosmæ pretiosæ, 872. De cubili Theodosii eremitæ contentio, 826. Item de veste Abrahamis, 856. Reliquie sanctorum studiose a sancto Joanne videntur, 911. Reliquie martyrum a varia officissimæ, 269. Ad Simonis Stylitæ ipsa sanator adulter surdus et mutus annis quadraginta, 175. Ad ejusdem tumulum et columnam varia eduntur miracula, 851. Abraham eremitæ sanitatem confert, 572. Lectus Donnionis curat ægros, 761. Zona Petri Galatæ miraculosa, 824. Reliquie et res martyrum demones terrent, 840, 841. Reliquiarum amor, 175. Earumdem patrocinium, *ibid.* Reliquiarum sanctarum et locorum aspectus quam utilis, 822, 841. Reliquis sanctarum viciniam sepulchre eligi Jacobus, 845. Reliquias Antonii visitat Posthumus, 355. Reliquias insectat Abenner, contra earum cultum disceptat, defendentibus monachis, 291, 295. Reliquias honorandas disputative pulchra dicitur, 295. Reliquias seu ipsa Simeonis Stylitæ osculatur Antonius Vitæ ejus scriptor, 174. Reliquis sancto-um vel tribus corporibus navigio impositis tranquillatur mare, 898.

Remedium tentationum torpida est ipsa earum revelatio, 494.

Remittenda injuria, 550.

Renuntiare sæculo multis suadet Melania, 774.

Renuntiatio triplex, 121. Renuntiatio insignis cujusdam adolescentis qui vestibus se spoliat, et nudus ad monasterium fugit, 511.

Reprehenditur parcimonia præposita a Pachomio, 151.

Reprehensio sui, hominis justitia, 519, 672. Reprehensionem a puero accipit Pachomius, et ab illo multas texere discit, 151.

Requies acquiritur, nullis se miscendo, 596. Requies in cælo querenda, 598. Requies in labore, 586. Requies non datur facile in mundo, 585. Requies quæ sancti, 679. Requies quo modo acquirenda, 565, 595, 609, 678. Vide Quies.

Respiciit quidam frater ante mortem, 861.

Responde rogatus, 602.

Responsio viri religiosi ad regem Abenner gentilem et impium, 244, 245, 246.

Resolutio faciendi rei fortivæ, 650. Resurgunt primitiæ Christus quo modo dicatur, 261.

Resurrectio quid, 250. Sine Resurrectione Dei justitia constare non potest, 251.

Retrospectare, 41.

Revelatione divina agnoscit Basilium Auctosus, 189. Quæ reverentia Pa-

chomius Athanasio episcopo, cum excepit, 125.

Rigor pro Christo utilis, 124.

Risus colibedus, 567. Risus importunus, 565.

Roma diruitur, 771. Romam et Jerusalem peregrinatur Philoromus presbyter, 771.

Romana Pelagium ex baptismo suscipit, 579.

Romanus pontifex caput omnium, 629. — Romanus Hieronimus auditor, præfectus monachorum, 826. Nunquam igne usus, *ibid.* Ferro et cilicio ventus, 827. Moribus curat, sterilitatem avertit, *ibid.*

S

Sabbatus liberalis in monachos, 770. Ab invadente leone miro modo eripitur, *ibid.*

Sabinus monachus animam Joannis Eleemosynarii ab Eleem sibi vna virginitate apparente suscipit, 205.

Sabinus farina aqua madefacta vivit, 810. Mira ejus austeritas, *ibid.* Somnium Antiochenæ mulieris de eo, *ibid.* Ejus meritis demoniaca sanatur, *ibid.*

Sacerdos idolorum sit monachus, 118. Sacerdos, licet malus, sacrificium non maculat, idque pulchra parabola docetur, 595. Sacerdos in fornicationis statu sacrificans cæco puniatur, 724.

Sanator a Macario, *ibid.* Sacerdotes ab episcopis ordinantur, 123.

Sacerdotium inter monachos venerandum, 719. Sacerdotii onus grave esse c'net Arepsimas, 835.

Sacra Scriptura non intellecta demones fugat, 507. Sacram Scripturam legere divinitus monetur Basilus, 155.

Sacramentorum communicatio inter monachos, 649.

Sacrificans in memoriam Onuphrii ab omni tentatione liberatur, 105. Sacrificanti angeli dextra læque ad sunt, 927. Sacrificamentum Basilium circumdat ignis, 159.

Sacrificium non offertur pro desperatis, 757.

Secularis conversatio fugiens monachis, 126. Seculares in religiosis facile scandalizantur, 903. Secularia ad spiritualia trahit Joannes Brevis, 609.

Secularium et spiritualium viæ diversitas, 611.

Salaminus fosse se includit, 857. Nulli loquitur, *ibid.* Fit sacerdos, *ibid.* De eo vicini contendunt, dum quisque enim ad se trahere nititur, *ibid.* Totus mundo mortuus, *ibid.*

Sali in aqua liquescenti comparatur monachus cum mulieribus conversans, 935.

Salomon a tanis in spelunca degenet, 767.

Salutis dilatio periculosa, 238. Salutis via, injuriarum tolerantia, 513. Item hominum fuga, 895. Salutis via Macarii, 528. Salutis principia Arsenio, Fuge, tace, quiesce, 528. Salutis impedimenta vitanda, 582. Salutis tria media declarat Antonius, 562. Salus non ita reinveniri potest ut aurum perditum, 611.

Samuel præpositus monachorum, 150.

Sanator puer per Pimenum signo crucis, 671. Sanatur ipsi ad corpora sanctorum Epicteti et Asionis, 219.

Sanatus ex lapso filius cum parentibus fidem suscipit, 215.

Sanctæ vitæ suavitas, 278.

Sanctorum invidia ad virtutem

vias, 50. Sanctorum preces, 158. Sanctorum in celis cura pro vivorum salute, 225. Sanctorum invocatio. *Vide* in oratio sanctorum. Sanctorum reliquie. *Vide* Reliquie sanctorum.

Sapiens Ammonis latuit, 622. Sapor obidionem Nasibis solvit, et quare, 791.

Sapientia pelucens Joannis Baptiste ubi sepe a Christo visita us est, 865.

Sara demonis fomicati nis victrix, 874. Continencie oculorum memorabile exemplum, 587. Sexu mulier, non amittit, 605.

Saracenus monachum volens credere immobilis heret bibulo, 912. Saraceni tres mutuis concidere vulneribus, 919.

Satanas cur nunc ferocior, 626. Sator nunc quam a mensa Posthumius recedit, 253.

Saturus non est Deus, 501.

Scandalizant facili seculares in religione, 909. Scandalizari in alius vita vel conversatione quam sit periculosum, Vitali exemplo docetur, 197, 198. Scandalizari etiam in publico alicuius peccato improbat a sancto Joanne Eleemosynario, 201, 212. Scandalizans quilibet in Christo carnes comedente divinitus docetur, 879.

Scandalum nulli esse debet hospitalitas, 606, 107.

Scripturam differentia, 706, 939. Scripturam pactum impetrat Joannes Eleemosynarius mortuus ut deleatur, 201.

Scriptura sacra non intellecta demones fugat, 507. Scripturas in colloquio adducere vel de Scripturis loqui periculosum, 610.

Stryxque usque ad Propontidem grassatur, 825.

Sacerdos mundo quid sit, 270.

Securi cellam Abraham eremitæ demoni frustra effringere tentat, 148. Secus mortuus ex laqueo a saucio Antonio restituitur pristinis viribus, 215.

Senex ob hospites jejunium solvit, 606, 614. Senex omnibus se vite commodis parat, 715. Donator pane quotidie divitius, 744. Senex in caverna repositus vite sure institutum indicat, 817. Sepulcrum inhabitat, *ibid.* I.e. ni ut succedat imperat, *ibid.* Eadem loci affert dyaboli, *ibid.* Senex lxx annis in cellaclusus, 874. Senes spirituales qui sint, 575. Senioribus omnes actus manifesta est, 526.

Seniatur er. mus, 294.

Senteniam alicuius non nostram preferre, parit quietem, 625.

Sepelli se vivus ana-horita supra magis rum mortuum, 888. Sepelitur cum officio rex Abenner, 527.

Septem dies Josaphat pro anima patris jejunat, 527.

Septennis luteri traditur Basilis, 152.

Sepulcrum sancti Joannis Eleemosynarii unguentum et odoriferum et saliferum sudat, 205. Item multorum aliorum sanctorum in Cyro, *ibid.* Sepulcrum trium puerorum, Ananite, Azarie, Misachel, 225. Sepulcri violator xx annis natus et surdus perseverat, 175. Sepulcri memoria vincitur invicti, 651. Sepulcri et mortui spoliata a mortuo excecatur, 8-3. Sepulcrum sancti Cypriani visitat Posthumus et ad illud orat, 556. Sepulcrum Janus et Mambre visit Macarius, 722. Sepulcrum inhabitat Petrus Galata, 822. Item Zeno, 827. Sepulcrum sanctorum reliquiis vicinum Jacobus eligit, 815. Ad sepulcrum Zebini multi curantur, 816. Sepulcrum virginis spoliata cau-

que vestibus, ab eadem restituitur, nec dimittitur, nisi se monachum fore juraverit, 881. Sepulcro includit se Alexandra, 711. Item adolescens parentis, 745.

Sepultura Onophris a Paphantio curatur, 105. Sepultura virginum cum psalmis et ranois dicitur, et psalmodia, 737. Sepultura honor et operum in primum et post in cadunt, 616. Sepultura officium, 915.

Sepulchus in terra tribus annis stat vicus Marci, 4, 259.

Serapium decem millium monachorum Pater, 760. Ut pauperibus subveniat, cum i stem operam suam mensea tenet et elat, 7-0. Serapium adhuc puerulus munus paxationis in dies occulte furari solitus, confessione curatur, 555. S. rapion fratrem quendam veram humilitatem docet, 592. —Serapion Siciliensis dictus, quia vindicta tantum indutus, 761. A Duo doctus, *ibid.* Vendit Evangelium ut pauperibus subveniat, 191. Ne vendit munus ut illos liber faciat, 191, 761. Aurum respicit, 761. Absque aere, absque peccata, absque ille incedit, *ibid.* Faciem suam indicat Athenis, 761, 762. Vendit se viro Munchico ut ipsum ab errore redurat, 762. Romanus navigat, *ibid.* Jejunus in navi manet ad v dies, *ibid.*

Sereni castitas in vultu resplendens, 531. Quomodo ad eam pervenerit, *ibid.*

Sergius frater Eugenice, 510. Sergius a leoni imperat, 899. Sergius non blasphemum esse aliquem divinitus novit, 105. Sergius prævidet, vi annis ante, Gregorium monachum fore patriarcham, 904.

Sermo cui non respondet vita, panis sine sale, 766. Sermo Antonii sine conditus, 40. Sermo sile conditi monachis Posthumii commendatur, 157. Sermo scientie in Abraham monacho, 145. Ejusdem suavis et sapiens, 145. Sermo sancti Joannis Eleemosynarii de Scripturis et Patrum sententiis, 188. Sermo Joannis Eleemosynarii de actibus sanctorum Patrum et Eleemosynarum cultoribus, 191.

Serpens adorabatur a Marcionitis, 511. Serpentes loquuntur Antonium, 839.

Serph statuarum inventor, 520. Servienium Deo Danielis exemplo docet Pastor, 561.

Severianus cum conjuge in pauperes liberalis, 77. Sua benignitate hereticos convertit, *ibid.* Eorum vestitus et victus ratio, *ibid.* Civitas et eorum vita lugunt, *ibid.*

Severianus heretici, 195.

Severior in episcopatu quam monachatu Nathura, 399, 6-0.

Sextam orationis horam extensis manibus persolvens Josaphat invenitur, 529. Sexta mysteria celebratur, 512.

Signum crucis. *Vide* Crucis signum. Signa faciunt omnes monachi Isidori, 759.

Silentium post missam servandum, 570. Silentium monachorum Tabernaculum tempore refectionis, 746. Silentium summum psalmorum tempore, 541. Silentium a Macario commendatur, 570. Item a Sisoi, 571. Item ab Ammone, 608. Silentium unius anni ab Arem eundem injungitur, 617. Silentium xxx annis a Theona observatum, 746. Silentium Nitensium, 758. Silentium virginis xxv annorum, 762. Silentium Limnai, 844. Silentium cum cella servet sacrolo renuntians, 895. Silentium et mortis meditatio, 6-5,

veræ philosophiæ, 909. Silentii præceptum Pachemii, dum panes oblationum sunt, 154. Silentii violationem absens cognovit Pachomius, *ibid.* Silentii observatorem monachus quidam, 524, 651. Silentii clavis interrogatio, 610. Silentii studium a variis laudatur, 679. Silentii suavis nimis, post mortem facit a deprehenditur, 680. Silentii causa emittit Jacobum sequi jubet Julianus Sabas, 802. In silentio requies, 527, 679.

Silvania austera vita, 779. Doctorum scripta studiose legit, *ibid.*

Silvanus senicus convalescit, 128. Et sequitur, *ibid.* Epietendus c. nescit, *ibid.* Retinetur a Pachemio, *ibid.* Humilis totum efficitur, 1-8, 12-0. De eo testimonium Pachemii 1-9. Moritur, *ibid.* Animi ejus ab angelis in celum ducitur, *ibid.* Silvanus videt monachum et divina i. fides salvari, 551, 566, 1065. Silvanus dicit Martham Mariam jungendam, id est etiam corporalem spiritum, 1, 509, 605. Silvanus dicit et bonus animus medicus, 605. Silvanus et tasis et in celum rapitur, 644. Silvanus amat paupertatem, 667.

Simeon Stylites ex niter electus, 170. Sesa Glicie cruciatus, 818. Pasce oves, 170, 818. In templo sententiam audientis convertitur, 170, 848. Doctorum salutis pro patre habet, 170. Monasterium sancti Timothei ingreditur, *ibid.* Quo ille c. munitur, *ibid.* Septimo tantum die cibum somat, *ibid.* Fune totum corpus stringit, *ibid.* Cibum suum pauperibus erogat, 171. Offergatibus ab abbate laici, *ibid.* Purrescit finis in ejus corpore, *ibid.* Extrahitur fuit, et corpus ejus cum aur, *ibid.* Monasterio exire jussus potum desitum ingreditur, *ibid.* Ejus sanctitas per visum abbat ostenditur, *ibid.* Quaritur a monachis, *ibid.* Repertur in puteo, 171. Columnæ in-isti, *ibid.* Admiranda signa edit, *ibid.* Genes varias ad Deum convertit, *ibid.* Tentatur a demone ut instat Elise ignem currum ascendat, 173. Signo crucis pellit præstigia, *ibid.* Præproprio pedis pænam indicit, *ibid.* Uno pedis columnæ insistit anno integro, *ibid.* Vermes decedentes iterum vulneri imponit, *ibid.* Vermis e corpore ejus dicitur in geminam veniunt, *ibid.* A Basilico rege Saracenorum visitur, *ibid.* Revertitur matris aspectum, 172. Matrem spoliatur visionis solatur, *ibid.* Ejus mater præ dolore expirat, *ibid.* Orat pro anima defuncte matris, *ibid.* Columna ei altior erigitur, *ibid.* Draconem benedictum præstat, 175. Draco eum adorat, *ibid.* Mulierem a serpente liberat aqua monasterii, *ibid.* Aquam oratione impetrat, *ibid.* Ad nomen ejus cerva saturatur, *ibid.* Sparsa pulverem vel aqua monasterii parvis interit, 175. Prohibet ne quis se a meone cucutum dicat, *ibid.* Jumenta per Deum prohibet, per se permittit, *ibid.* Lauro ad columnam ejus ut ad asylum fugit et moritur, 175, 171. Per triduum ante obitum orat, 174. Mortui corpus odorem spirat, *ibid.* Lipsarum ejus osculatur Antonius ejus Vite scriptor, *ibid.* Apparet Antonius discipulo, 171. Ejus preces postulat Antonius, *ibid.* Ad sepulcrum ejus quatuor episcopi cum Anabario magistro militum veniunt, 174. Aves alique creaturæ mortem ejus plangunt, *ibid.* Anima ejus ab angelis deducitur, *ibid.* Corpus ejus cum psalmis et hymnis Antiochiam ducitur, *ibid.* Ejus corpore velut thesauri privari se dolent accolæ, *ibid.* Ad ejus lipsarum surdus mutusque sanatur, 175. Sacerdos Antiochie

cum hymnis, psalmis, lampadibus, 175. Conferri se in ecclesiam sanctorum martirum, 848. Visio ejusdem, *ibid.* Annus xxvii Quadragesimam sine cibo transigit, 849. Stans per totam Quadragesimam durat, 850. Ferrea catena se alligat septio conclusus, *ib. d.* Tolerare multum cimeas quem cedere, *ibid.* Adhuc ad illo ire predeat, *ibid.* Ex omni us partibus ad eum concurrit, 850. Iamque ejus Romae in officinis ad praesidium, *ibid.* Ex con actu v. stis ejus pellice sperator subs domi, *ib. d.* Quot columnas et quare inchoant, *ibid.* Variarum gentium ad eum concursus et conversio, 851. Sacra totalis benedictionis magis unum fructum censet, *ibid.* Pro eius benedictione certant barbaei, 851. Curat paralyticum post abjuramentum impietatis, *ibid.* Violentum, eo teste lectum, carolapide sed, 852. Vixit sterilitatem et pestem, *ib. d.*; lra chi irruptionem, *ibid.*; lris finem, *ibid.* Videt irruptionem Persarum et Scytharum, 852. Regia Persarum oleum benedictum ab eodem maximo domi loco habet, *ib. d.* Regi se Ismaelliarum illum impetrat, *ibid.* Nocti et interdictio stat, *ibid.* Plurimas orationes omni die offert, 853. Ulcus chronium patienter fert, *ibid.* Incredulum benigne ad vitam suae experientiam admittit, *ibid.* In festis publicis noctes integras manibus in celum extensis orat, *ibid.* Varia ejus exercitia: exhortatio, iuicem agit, orat, lites componit, gentiles, Judaeos et haereticos expugnat, 853. Stans moritur, *ibid.* Ad columnam ejus et tumulum varia elidunt miracula, 854. Simo on Syllites fulgure percussus in celum ablit, 878. Simeon Syllites Menem discipulum profugum a monasterio divinitus novit et eorum mittit, 897.

Simeones Pricus speluncam incolit, 815. Feris imp rat, *ibid.* Leones via duces errantibus a-sgnat, 816. Ejus sanctitas Judaeis innotuit, *ibid.* Ne nimium innotescat, alio secedit, *ibid.* Fidem accolis Amari montis infert, *ibid.* Ignem oratione extinguit, 816. Variis morbis affectos curat, *ibid.* Amans quietis alio secedit, *ibid.* Eminus videt monachi ejusdem manus, *ibid.* Senim quemdam in caverna reperit, 817. In monte Sina ab oratione non surgit nisi voce coelis audita, 817. Duo monasteria adiacet, *ibid.* Matrem Theodoret benedicit, *ibid.*

Similitudo morum conjunctionis indicium, 111.

Similitudines varie: ut opis ubique mel operatur, sic monachus ubique bonum opus, 577. Ut apes se demones nos circumant, 645. Ut aqua ignem, sic oratio turpes cogitationes extinguit, 531. Durum ar-arum, quatum una splendida exterius, latus plena ossibus, altera contra, cum hominibus pulchre et mole vestitus, 254. Ut arcus non potest semper intendi, sic nec animus, 506. Ut aves deforis ab arboribus, sic abbas a corde cogitationis male repellenda, 612. Ut canis et avi venatice venator ante venationem blanditur, post praedam orietur, sic regis tyranni subditis gaudet, 215. Ut columba aquilam vel aciem fugiens instabilis est nunc hunc nunc illum marum occupans, s. mundi amatores nihil stabile habent, 275. Ut domus a te ornata, retro spoliata, sic monachus laudatus sed non patiens injuria, 512. Ut domus semel exstructa bonum fundamentum et parietes habens, si collabatur facile restauratur, ita et lapsus monachus, 575. Ut fornus apes sic cogitationes male gratiam

extinguit, 287. Ut fumus apes, sic quies timorem Domini pelit, 570. Ut gallina ova sua descrens non fertilicat, sic monachus locum saepius mutans non proficit, 583. Ut gutta lapidem cavat, sic cor durum verbum Dei, 678. Ut ignis arundinetum, sic timor Dei malas cogitationes assumit, 615. Ut leo onagris v. v. lris, sic religiosus probus cogitationibus concussus sentit, 571. Ut leprosus aquam quam haurit non indit, sic neque sacre dos malis sacramenta quae administrat contaminat, 595. Ut lacerna culicem, sic timor Dei cor hominis illuminat, 565. Ut melchit nunc latus phariseis nunc aculeus intulit, sic praefectus spiritualis nunc blandit nunc asperioribus verbis ag re debet, 855. Ut pluvia irrigat arbores, sic Spiritus sanctus car a hominibus, 1035. Ut papyrus, sic cogitatio fornicationis fragilis, 574. Ut possit irritatus reatur daemon a Christo, 42. Ut pastor esse solet ubi oves ejus, sic episcopus ubi populus, 201. Instar pictorum veterum et novorum sunt cogitationes, 574. Ut per eor egregius effunditur altero imperfectiore volente emulare ejus imaginem, s. et Deus cum nos ornans vestibus, 285. Ut piscis extra aquam, sic monachus extra celam, 58, 516. Ut pulvis vagabundus ad matrem semper revertitur, sic cogitationes ad eum qui sedet in cella, 580. Ut puteus abis non se purgat, sic docens et non faciens, 527, 601. Ut scaturigines fontium diverse, sic et electio, 278. Ut se nulli tu a n messem exurit, sic ambitio bona opera, 122. Ut securis sine iaculente nihil potest, ita nec cogitatio sine consensu, 6-0, 101. Ut serpens arce inclusus moritur, sic cogitationes in corde, 601. Ut spica evanda, ita facienda: lue honestis moribus, 975. Ut statua contumeliis affecta et laudata non movetur, sic nec monachus moveri debet, 550, 62, 685. Ut per labrum olivum ita per cogitationes transeundum, 575. Torrenii similes res mundi, 271. Ut tribuli et spine pulatim ex agro evell uar, sic vitia ex corde, 500. Ut ventus excludi non potest, sic nec cogitationes, 601. Ut umbra corpus, sic compunctio te coarctat, 567. Ut vestes in arca semper manentes sensu corrumpuntur, sic cogitationes in corde si non in actum prodeant, 601.

Simon primariorum virorum visitationem avenatur et gloriam hominum fugit, 591.

Simulacra Aegypti ad ingressum Salvatoris corrumpit, 747.

Simulatio regis Abenner monachum velle se fieri simulantis, 248.

Singularitas in cibo fugienda, 509, 592, 593, 594. Singularitas damnosa, 577.

Sisinnius Elpidii discipulus, 769. Monumento se includit, *ibid.* Presbyter ordinator, 770. Sisinnius hosti suavit gratulatur adventum, 889. Dum sepelitur, discipulis ejus in eodem sepulchro obdormiscit, 889. Sisinnius Sorae-nae a fornicationis amaro ob laediam retrahit, quodiano illi cibo ministrato, 9-5.

Sisoi nesci us mortuum excitat, 518, 651. Ocularii miraculum jubet, *ibid.* Discipulum a demonio curat, *ibid.* Illos itatitatis ergo jejuniu solvit, 593. Puritatem in lris ornata sermonis puritatem docet, *ibid.* A tratre quodam interrogatus de passionibus quod responderit, 605. Et in hora mortis varii sancti apparent, 524, 635. Morientis humilitas, *ibid.* Christus ei ap-

paret, *ibid.* Vas electionis eremi, 655.

Siti laborat Josephat, 351. Siti alius moritur, 763.

maragum se nominat Euphrosyna, 357.

Sobrietas et virtus Euphraxie viduae, 534. Sobrietas custodit interiorum hominem, 612. Sobrietas secunda, 905. Sobrietas virtus mirabili exercitio comparatur, 495.

Sobrius in diversitate, 507.

Socialis vita aliquando melior solitaria, 564.

Societas fugienda quae laedit, 603. Societas bona secreta da, 102.

Soco dia tugenia, 570.

Sol, luna, homo, cur dii non sint, 506. Sol st t ad pre es beatissimos, 649. Item ad pre es senis in scribi, *ibid.* Soliorum et Antonii oras dolet, 556. Sol monachi in non vilit manducantem, nec alterum iratum, 559, 560.

Solitarie vixit Antonius annis xx, 40.

Solitaria non debent fieri qui recentior sunt conversi, 608. Solitudo quidam unte cadant in intemperantiam, 753. Solitiorum susceptor Deus, 622.

Solitudo Abrahamis monachi celae se includentis ejusque aditum obstruentis, 145. Acrei mae lx annorum, 852. Alexandre xii annorum in monumento, 711. Anachoretae ejusdam nodi in cacumine montis Sina, 544. Sancti Antonii inter Babilonem et Hierusalem, 727. Capionis x annis in spelunca degentis, 767. Dorothei lx annis in spelunca viventis, 709. Eusebii perpetuo inclusi nulli loquentis, 811. Hilarii a septimo militario a Majama, 764. Iuliani ut honores et frequentiam fugiat, in Sincum monem concedentis, 805. Iunni sub dio, 844. Maris inclusi xxxvii annis, 857. Monachorum Isidori perpetuo in monasterio permanentium, 759. Nathanaelis perpetuo in cella manentis, 949. Nitrensum anachoretarum, 759. Onuphrii amorum lxx, 100. Salomonis x annorum la spelunca commorantis, 767. Severiani, civitates et vita fugientis, 771. Sisinnii monumento se includentis, 769. Sisoi, qui dorem mens homo non vidit, 655. Virginis ejusdem xxxvii annorum, quibus hominem non vidit, 655. Solitudo ab Arsenio laudatur, 680. Solitudinis amore Abraham oratione tacta fugit, 147, 148. Solitudinis commodum, 563, 564. Solitudinis et cellae custodia e. emulm memorabile Pauli, 512. Solitudinis studium et tugam hominum suo exemplo laudat Arsenius, 528, 564. Solitudinis desiderium Chroni ad x annis arae assidet sacerdos, 763. Solitudinem remotiore eligit Antonius, 48. Solitudinem amat Pachomius, 116. Solitudo. Vide Fuga.

Sollitit oportet quis sit pro seipso, 596.

Somnia vitiosa v. gilia, inedia, et oratione superatur, 726.

Somnolentia pelitur, 115. Somnolentia vivenda spiritualibus intentis, 609, 610.

Somnus, malus servus Arsenio vocatur, 551, 567. Somnus unius hora monachosatus, si pagior est, 568. Somno resistere, meritiorum, 530, 531. Somnum superat Dorothius studio incredibili, 710. Somnum superat Macarius xx d. rhus, 722.

Sophronius consiliatur Joannem Eleem sybarium, dolentem in quod nemo afflicus ad eum venisset, 191. Sophronius consiliarius Joannis Eleemosynarii, 193. Sophronius Sophistic et ejus

rimo, 831. Sophro dicit solis h. b. a. an-
dix lxxviii, 910.

Soror Pachomii fit monacho, 121.
Monasterium ei exstruit Pa homius,
ibid. Multa se ei jungunt, ibid.

Spectris vesatur Jo-asaph, 332.

Spelunca et palme Omphrii cor-
rami ipso mortuo, 103. Spelunca
Joannis anachoreta spiritualis merca-
tury, dat et accipit, 917.

Sperandum bene omni converti se-
rio volenti, 310.

Spes nulla salutis extra catholicam
Ecclesiam, 808. Spe pramiorum invita-
tur Joasaph a Barlaam ad Ialem,
255.

Spiritus sanctus, ignis specie sacri-
ficantem Anastasium circumdat, 151.
Spiritus sancti missio in apostolis do-
cetur, 237. Spiritus sancti praesentia
tempore oblationis in missa signo de-
monstrata, 401.

Spiritu exaltationis perdis laborem
tuum, 670.

Spirituelle bellum etiam in eremo,
908. Spiritus negotio docetur a
temporalis, 605. Spiritus sis negotia-
tor muniam satur, 660. Spiritibus
intendere ista casu abesse, et econ-
tra, 864. Spiritibus intentis somno-
lentia vincenda, 609, 610.

Spato daemonem fugat Antonius, 46.
Spato caecae visu n resituit Hilarion,
786.

Squirionis de ultima generatione
propheta, 529.

Stabendum cor timore Dei et so-
larietate, 610.

Stabilitas loci fecit, 586. Stabili-
tas loci pro, ter tria mutatur, 584.
Stabilitas loci arriori illic assimilatur,
583. Stabilitas loci in tentatione non
mutanda propter varia, 589. Stabilitas
ecclie Stephani non obstantibus demoni-
bus tentationibus, 879.

Stannum in argenti convertitur
elemosynae virtute, 187.

Stantes se exercent Zebinas et Po-
lychronus, 846.

Statig vigili, jejunium, opus, 892.

Statuum lapidavit Anub, et pon-
tentiam coram eadem agit, 622. Statu-
rum viri alior Serach, 520. Statuas
vivas motus praeferebas Macedonia
imperatorii nuntiarum curat, 829.

Status omnis sanctus habet, 657.

Stella super caput defuncti monachi
conspicitur dum ad sepulchrum defer-
tur, 864. Stella super caput Noemi ap-
paret, 833.

Stephanus semper crucifixo inten-
tus, 879. Perstat in ecclia demonis
tentationes superans, ibid. Stephanus
curat omnes alicuius, 753. Eius agri-
tudo, ibid. Eius patientia, ibid.

Sterilitatem arena benedicta fugat
Copres, 753. Sterilitatem avertit Ro-
manus, 827.

Stola Ephraem patriarchae Antioche-
ni in igne perstat illasa, 871.

Studium virtutis Joasaph, 331.

Stultitiam similibus virginitas vir-
tutes exerceat, 734. Vide Virgo.

Stultum se simulat senex ut honores
declinet, 517.

Styilia quidam adventantibus re-
sponsa dat, 901. Demerita ejusdam
dirigitur novis, ibid.

Stylius monachus Severianus
Ephraem Antiochem ad igne n provocat
in causa Ilei, 871.

Subditi principem imitantur, 525.

Subjici omnibus quid sit, 629.

Suffragia sanctorum, quid apud Deum
possint, 103. Suffragia sanctorum ex-
petenda, exemplo suo docet Antonius
scripsit Vita Simonis Stylitae, 171.
Suffragia pro defunctis exemplo suo

docet Pachomius, 118, 119, 129, 150.
Item Simeon Stylites, 172. Item Josaphat,
327, 528. Item Barlaam, 350.
Item Euphrasia, 353. Item senex qui-
dam, 898.

Suggestionem Macarius quinqu-
nio explorat, 655.

Sui inspector, proximi est laudator,
519. Sui cognitio necessaria, 672. Sui
cognitio alios non judicat, 905. Sui re-
prehensio sola hominis iustitia, 519,
672.

Sunni pontificis laus et elogium, 179.

Superbia cogitatio omnia bona dis-
solvit, 670.

Superbia fratris ejusdam sine causa
Palmonem et Pachonium ad igne
provocant turpi lapsu punitur, 115,
116. Item Eronis Macarium contemnen-
tis, 731. Necnon virginit ejusdam,
735. Et monachi ejusdam, 742. Su-
perbia Ptolomae haeresi punitur, 731.
Superbia monachi eum privat pene
caecitas dari solito, 741. Superbia Abra-
hami humilitate corrigitur, 769. Va-
lentis, fallaci Salvatoris specie a dae-
mone illuditur, 753. Superbia magna
dexteritate sanatur a sancto Joanne
Klemonsynario, 193, 200. Superbia
ingressu in caelum in edit, idque
similitudine declaratur ab Arsenio,
506. Superbia hic recipit mercedem,
660. Superbia in caelum ascenderit,
in infernum deducitur, 670. Superbia
et fastu nil perniciosius, 707.

Superbus. Vide Arrogans.

Supplicia malorum operum et bono-
rum praemia exemplo et visione decla-
rantur, 646.

Surdus et mutus xl annis sanatur ad
lipsana Simeonis Stylitae, 175. Surus
et mutus sanatur a Petro Teloneario,
100.

Surgendum semper a lapsu, 516,
660.

Suris Pachonii discipulus, 121.

Surus oratione navei et secundum
ventum impetrat, 753.

Susocion pater Simeonis Stylitae,
170.

Suspicio temeraria, 577.

Symbolum Nicenum, 205.

Symphoniacus, ante latro, virginit
Deo consecrat pudorem tuetur, 574.
Afflictae feminam elemosyna juvat,
ibid. Triennalis ejus penitencia, ibid.
Beate moritur, ibid.

Synaxis expletur hora nona, 125.

Synleicae varia dicta, 556, 594,
603.

Synesis cum Evagrio gesta, 923.

Vide Evagrius.

Synodus Constantinopolitana xxi epi-
scoporum in causa Arianorum episco-
porum, 690. Synodus habetur in templo
Juliani martyris, 376.

T

Taberna monasterium e-struere
divinitus jubetur Pachomius, 116.

Tabernacensis monachi tempore qua-
dragesimae coctis abinent, 721. Di-
versimode quadragesimam transigunt,
725.

Tabernaculi Moysis mystica explica-
tio, 123.

Tace non interrogatus, 602. Tac re,
peregrinatio spiritualis est monachi,
571, 625. Tac re dum Lulianus ab
Alonio probatur, et quare, 625. Tacens
loquitur, et loquens tacet Pastor,
601. Tacentis Deo grata opera visione
ostenduntur, 675.

Tachurnitas Agathonis triennio li-
pidem in ore gestantis, 568. Tachur-
nitas quem non adducat, nec sermo
admirabit, 625. Tachurnitas est pere-

grinitio, 626. Tachurnitas est melius,
625. Tachurnitas reprimenda loqui-
tates, 627. Tachurnitas superatur
omnis labor, 631. Tachurnitas quan-
doque proximus docetur, 679.

Tachurnus juvenis abbas vocari po-
test, 625.

Tactu vestis Simeonis Stylitae spera-
tur subsidium, 850. Tactu palli Juliani
debilis pedibus restituitur, 805.

Tadium cellae quomodo superandum,
589. Tadium quomodo superandus,
584. Vide Acedia.

Talda lxxx annorum asceitria, 776.

Taor novas vestes respuit ne egredi
cogatur, 777. Formae suae temperantia
consulti, i. id.

Temeraria suspicio impugnatio
punitur, 577.

Temerum iudicium cavendum,
50, 201, 202, 520, 549, 934. Item
egregio exemplo docetur, 198.

Temperantia monachi in regula
Pachonii praescribitur, 256. Tempe-
rantia formae suae consulti Taor, 777.

Templum Christo adificatur a Josaphat,
322. Templum daemonum in
vertice montis prope Antiochiam, 810.

Templum sancti Joannis Baptiste in
villa Mandanias, 765. Templum beatae
Mariae virginis annis xl non desit
Leontius Chix, 878. Templum ericere
jubetur Eulogius Alexandrinus Juliano
martyri, mirabili apologo et visione,
903, 946. Tempia Deo adificat Abba-
ner, 326.

Tenebrae contemptantibus aptiores,
536.

Tentatur otiosa Euphrasia, 335.

Tentatur superbia Simeon Stylites,
172. Tentatur gravior quia armis sub-
jiciunt, 526, 627. Tentari Deus acqui-
erit omnes non permittit, 156. Tentari
prodest quibusdam, quibusdam non,
509. Tentans monachus servatur sua-
vitate Pachonii, 127. Tentatus non
cogit de crastino, 658. Tentatus non
despicit deus non tentetur despicit,
672. Tentatus orat, 637. Tentari beni-
gne consolandi, 575.

Tentatio probat virtutem, 586. Ten-
tatio vel ad gloriam vel ad panem,
44. Tentatio fornicationis majoris exer-
citi et profectus saepe occasio, 491.

Tentatio superbiae aut vanae gloriae
quomodo superanda, 517, 626, 627,
670. Tentatio viliis, modo adit fortitudo,
574, 575. Tentatio hymnis subla-
vanda, 587. Tentatio superatur patientia,
587, 590. Tentatio coronam pro-
meretur, 590. Tentatio semper timenda,
629. Tentatio non cessat durante vita,
ergo semper pugnandum, 642. Tentatio
immunda quomodo vincenda, 642, 726.

Tentatio cau-a humilitatis, 732. Ten-
tationis remedium oratio, 550. Ten-
tationis remedia varia, 386. Tentationis
igne perenctus durat Orsivius, 626.

Tentationi quodvis qui resistit toties
coronam meretur, 590, 591. Tentationes
daemonum varie, 156; et quare, 599.

Tentationibus semper resistendum,
660, 670. Tentationibus gaudent gaudi,
contra aegroti vel pusillanimes, 911.

Tentationes demonis oportet repelle-
re, 156. Tentationes detegunt monia-
les sabbatice, 553. Tentationes ora-
tione superandas tanquam ascensu in
arborum docet Joannes, 551. Tentatio-
nis superat Macarius arenam portandam,
721. Tentatio. Vide Tribulatio.

Terra caelo comparata exigua est,
40. Terra non est Deus, 503.

Terrena despicitibus ecclesiis
donantur, 928. Testamentum Joannis
Klemonsynario, 203; Asionis, 320, 221

Tes timonium non facile ferendum, 661. Testimonia probata, 709.

Thais multos juvenes pervertit, 374. Convertitur, *ibid.* Pretium peccati in media civitate exurit, *ibid.* Cellule parva includitur, 374. Ejus oratio, *ibid.* Moritur, 375.

Thalaeus cellam juxta demonis templum statuit, 855. Arbores vicinas demones eradicant, *ibid.* A demonibus nocte inquietatur, *ibid.* Annis x rosis inclusus vivit, *ibid.* Miraculis et cursationibus claret, 855.

Thalassus simplex, et mansuetus, 814.

Thallelaeus archiepiscopus Thessalonicensis ob impietatem in latrina suffocatus, 874. Thallelaeus lx annis flet jugiter, 878. Thallelaeus nauta monachicam vitam amplectitur, 888. Obvium praecognosci, *ibid.* Jerusalemis loca invisit, *ibid.*

Thebais superior monachis referta, 783.

Thema pueri anxii componit Basilus, 154.

Theoctistus, alias dictus Theopemptus, spiritu fornicationis tentatur, 637.

Theodora extreme egens, 775.

Theodoretus quorum meminit, fuit partim oculis, partim auribus testis, 737. Theodoretus Deo dicatur antiquam natum, 851. Nitur persuadere Jacobo ut aliquid de austera vita tempore aegritudinis remitteret, 859. Ad moribundum Jacobum excurrit, *ibid.* Ei familiaris Eusebius, 850. Item Maris, 857. Ejus mater monastice exercitationis matris, 828. Eidem primum sterili prolem impetrat Maedonius, 851.

Theodorus Ammonis socius, 115. Theodorus adolescens nobilis convertitur, 121. Ejus oratio ad Deum et abstinentia, 125. Pachomium visitat, et ejus lit monachus, 125. A matre repetitur, *ibid.* Matrem videre recusat, *ibid.* Theodorus monachus solvit quaestiones tres a philosopho propositas, 151. Theodorus praefectus monasterii sancti Heleni, miraculis clarus, 311. Theodorus abbas notitiam scripturarum cordis puritate acquirit, 550. Theodorus de Pheme non facile requiem dari docet, 584, 585. Sine formidine vivit, 583. Ejus dicta, 598. Theodorus monachus sancti Theodosii comolibi, 892. Theodorus secularis, solum die Sabati et Dominico die comedens, 903. Mercedem celestem pro terrestri eligit, *ibid.* Theodori de Ennato dictum, 609. Theodori philosophi studia et exercitia, 913. Theodori anachoretae oratione et signo crucis aqua maris dulcescit, 914.

Theodosius imperator gravius in propriam uxorem invehitur, et quare, 352. Agit pro castitate Euphrasie, 351. Invisit monachum Aegyptium juxta Constantiopolim, 498, 627. Cum eo manducat, *ibid.* Filicem praedicat, *ibid.* — Theodosius abbas cum suis orat pro Paphnutio, et non exauditur, 896. Ejus monasterium, 364 — Theodosius, magna dono relicta, vitam monasticam sectatur, 825. Ferro collum, lumbos, manus stringit, *ibid.* P. ecat et hymnis assidue, *ibid.* Multis sui imitatoris excitat, *ibid.* Opera manuum suadet, 825. Hospitum curam viri mansueti commendat, *ibid.* Ejus Deus in periculo invocatus, *ibid.* Ejus nominis appellatione tempestates sedantur, *ibid.* Ejus monasterio parcent Isauri qui etiam pagos vastare soliti, *ibid.* Antiochiam reveritur, 826. Petra ab eo percussa aquas copiosas fudit, *ibid.* — Theodosius solitarius de pugna spi-

ritali et Dei auxilio visiose docetur, 879. Annis xxxv bibulum servat jejunium semper silens, 880. Furtum patienter fert, *ibid.* — Theodosius monachus precibus fontem impetrat, 883. Lavabo in monasterio exstructo exarescit, *ibid.* Eidem destructo, iterum fluere incipit, *ibid.* Imago ejus aquam evocat, 886.

Theodotus Antiochenus episcopus, 834. — Theodoti patriarchae Jerusalemiani in hospitem benignitas, 870. Lecticam clericis cedit, *ibid.*

Theodulus omni die jejunat, 867.

Theognia Anastasi uxori usi soror, 158. Accensos carbonem illuso sinu portat, *ibid.*

Theonas xxx annis silet, 764. Benedictione, et manus impositione morbos curat, 746. Oratione latrones reddit immobiles, 746. Convertuntur, *ibid.* Diversarum linguarum peritus, *ibid.* A oculis abstinet, *ibid.* Feras adquat, *ibid.* — Theonas abbas carnalium concupiscentiarum originem ostendit, 609.

Theopemptus tentatus prudentia Macarii curatur, 510. — Theopemptus, alias Theoctistus, spiritu fornicationis tentatur, 637.

Theophanes Nestorianus haereticorum in inferno visione ab haeresi revocatur, 868.

Theophilus archiepiscopus Arsenium visit, 528, 565.

Theosebius Cosmetor Antiochenus, 721.

Thesuros Joannis Eleemosynarii auferi Niceta patricius, 184, 185. Eadem ablatis restituit cum senore Joanni Eleemosynario Nicetas, *ibid.*

Themas magus contra Josaphat evocatur ex spelunca, 311. Ad regem Abenner se confert, *ibid.* Ejus ad regem adulatoria oratio, 312. Cum rege diis sacrificat, 312. Suadet filio in ministerium dandas feminas pulchras, 313. Fabulam narrat, *ibid.* Spiritum fornicationis mittit in Josaphat, 313. Oratione certat cum Josaphat, 317. Christianis pauperatem et rusticitatem objicit, 319. Oratione Josaphat ad fidem adducitur, 321. Omnes libros magicos exurit, *ibid.* Sacerdotem baptismi causa accedit, *ibid.*

Thomas apostolus in Indiam mittitur, 215, 508. Thomas mortuus in eodem sepulcro mulierem secum non patitur, 887.

Thus in memoriam Onuphrii offerens liberatur ab omni tentatione, 103.

Tibicen quidam Paphnutio aequatur, 756. Ante latro virginis pudorem tucit, *ibid.* Afflicta feminau eleemosyna juvat, 756. Monachus efficitur, *ibid.* Pie moritur, *ibid.*

Timet mortem semper Arsenius, 521. Timet se a Deo deseri senex quidam, quia toto anno non infirmatur, 675. Timere Deum docet bona societas, 610. Timenda tria ex sententia Elie, 563.

Timor Dei optimus virtutum magister, 131. Morus inexpugnabilis, 133. Salutis principium et finis, 549, 610. Quomodo acquirendus, 563, 676. De eo tantum cogitandum, 667. Tam est homini necessarius quam anhelitus, 625. Velut ignis comburit arundinetum cogitationum, 615. Lucerna est animae, 585. Mentem mundat, 505, 566. Corporis quiete pellitur ut apes fumo, 570. Timor Dei magna est perfectio, 675, 676. Timor judiciorum Dei docetur dum Agathon moriens timet, 523, 524. Timorem parit in repatio, 567. Timore Dei et sobrietate cor stabilendum, 610. Timor, humilitas et regestas imperabunt, 676.

Timotheus abbas monasterii Simeonem Stylitam ad monasticam aspirationem suscipit, et aliis instruendum tradit, 170. Timotheus contra tentatum asperit, tentatur in penam, 520.

Tolerantiam exercet Polychronus truncum humeris tenendo, 840, 847.

Torrenti similes res mundi, 271.

Trabem maximam per jecum in cleononymam datam Brochus solus tollit, 022.

Traditio custodienda, 59.

Tranquilus animi et vultus Davidis, 812, 813.

Tribulatio est cuidam propriam facere voluntatem, 522. Tribulatio immittitur quandoque ut justus probeatur, 706. Aliquando ut ab arrogancia servetur, *ibid.* Tribulationes vincuntur hac cogitatione: Ego et asinus unum sumus, 685.

Tribunus dives eremum petit, 512. Tentatus reedit, *ibid.* Invaditur a demone, *ibid.* Liberatus corrigitur, *ibid.* Penitentia ductus eremum repetit, *ibid.* Tribunus monachos ad militem inclinat, 748. Punitus ruina domus suae, *ibid.* Dimittit inclusos, *ibid.* Trinitatis mysterium explicatur, 264.

Tristitia duplex, una bona, altera mala, 605. Tristitia seculi propter desolationem Scythi, 615. Tristitiam superare docet certus medius Pamen, 516.

Triticum pauperibus substractum germinat et corrumptur, 886.

Troilus episcopus avarus invitatus cum multa dedisset aegrotat, 195.

Turnamentum distributio ex regula Pachonii, 120.

Turpis cogitatio vexat Asionem egressum sine venia, 215. Turpis cogitatio oratione et ignis aqua exstinguitur, 151. Vide Cogitationes turpes.

U

Uterius tendendum, 905.

Unguentum sudant suave et saniferum sepulchra sanctorum, et sancti Joannis Eleemosynarii, 205.

Urbi in alto edificata anima assimilatur, et quare, 790.

Usia honestissima, 775.

V

Vae soli, 921.

Valens superbus, 733. Contemnit bellaria donata ecclesiae, 755. Elatum demon fallaci Salvatoris specie illudit, *ibid.* In ferro compedes a patribus conjicitur, et ad sanam mentem reducit, *ibid.* Valens Ecclesiae persecutor, 804, 819. Igne crematus sepultura caruit, 821.

Vana gloria bonorum praedo, 517.

Vana gloria fugienda, 593, 669, 670.

Vana gloria saepe jejunantibus nutrimentum, 907. Vana gloria remedium, 535. Vana gloriae perniciēs, 381. Vana gloriae contemptus, 517, 594.

Vana gloriae contemptus Penmenis, 525, 526.

Vana gloriae contemptores Arsenius et Theodorus, 592. Vana gloriae astrum omnia bona corrumpit, 767.

Vanam gloriam humiliter superat, 618, 619.

Vanam gloriam evitans quidam a demone possideri optat, 542. Ut vanam gloriam fugiat Moyses se haereticum fingit, 593. Propter vanam gloriam opus bonum non est intermittendum, 615.

Vanam gloriam fugit Polychronus virtutes occultando, 846. Vanam gloriam quia non lugerant, rapulant pueri, 539.

Vana gloria implicitus, licet bonis operibus plenus, similis est navi on-

non meritis inter scopolos periclitant, 502.

Vanitas mundanarum rerum, 271. Vanitas mundi fallax parabola trium amicorum ostenditur, 272. Vanitas amorum mundi eleganti parabola ostenditur, 273, 275. Vanitas seculi ab Antigono Lyciae prefecto uxori descripta, 531. Vanitas seculi deponenda est in Deum laudantibus adiungitur, 501, 502.

Venerationem Dei instituit Macedonius, 829.

Venenum Juliano propinatum, calice ter signato non nocuit, 889.

Venerat dat suis pauperibus, 775. Venus cur dea non sit, 307.

Vera virtus latere non potest, 60. Vera vita hominis quæ sit, 282. Vera bona quamvis dicenda, 275.

Verbum Dei auditum licet non intellectum prodest, 569, 606. Verbum Dei molli dura corda ut gutta lapidem, 638. Verbum auditum in templo exornatum fornicatorem ut convertatur, 690. Verbum Dei frequenter auditum emollit cor Pimenio, 679. Verbi Dei sæpe auditus fructus licet non retenti, vanis sæpe aqua loti similitudine declaratur, 526. Verbo Dei audi o peccator compungitur, 677. Verbum odium gratiam fugat, 590. Verba mala ut aquæ fugientia, 570.

Veritas Christianæ fidei probatur, quia infirma fortiora sperantur, 320.

Veritas non in lepore rhetorico, 76. Veritas ex ulcere Simonis Stylitæ decidens in gemmam vertitur, 172.

Vermes ebullientes sub pedi iterum imponit Simon Stylites, 173.

Vesperina synaxis, 228.

Vestis. Vide Calicum. Vestis monachorum Pachonii qualis, 120. Vestis Abraham monachi, 143. Vestis viri Olympie, 780. Vestis monachalis artha est sponsi copulæ, 535. Vestis monachalis quando in saecularem mutanda, similitudine pulchra docetur, 285. Vestis monachorum Egypti, 543. Vestis monachice mysterium, 608. Veste una utitur LXXX annis Paphnutius Cephalæ, 765. Vestes monachorum vetustæ, 585. Vestes sanctorum in pretio habende, 201. Vestium ornatu nimis arguitur pulchra similitudine, 825. Vestium usus discretus Agathonis, 512. Vestes sacras pro sacrificio necessarias offert Barlaam Iosaphat, 550.

Vestimenta splendida defuncti jubet exuri Pachonius, et quare, 129.

Vestitus et vicus ratio Severiani, 771. Vestitus asperitas in monachis et dura conversatio, 214, 285.

Via in celum facilis, 287.

Vitatio multo opus habet celestis iter, 278.

Victoria sui insignis, phlegmate alterius sumpto, 552; alterius lavaturum vulneris insuper, 655.

Victus Antonii, 58, 48. Posthumii, 255. Barlaam et socorum ejus, 285; septem monachorum, 550. Victus monachi ex mente Sisoi panis cum sale et aqua, 508.

Vigilantia contra diabolum, 683.

Vigilantius, unus ex questionariis Epicteti et Astionis, cum familia sua sit Christianus, 217. Excipit parentes A-li sui, 219. Eosdem catechizat, 221. Et Astionem apparet oranti ad sepulcrum, 219.

Vigilie contra demonem, 535. Vigilie Posthumii, 235; Dorothæi, 710; Strategii, 892. Vigilia superat demonem Pachonium, 505. Vigilie, psalmi, et hymni lunebres, 128. Vigilie et nocturnæ orationes Barlaam et Iosaphat, 551. Vigiliam mentem acuat, 492. Mo-

nachi Posthumii commendatur, 257. Vigiliis et jejuniis deditus Antonius, 57.

Vincere seipsum veri monachi est, 515.

Vincula captivi soluta dum pro eo sit sacrum, 192.

Vindicare qui se vult, de eo Deus non cogitat, 651.

Vindicta Deo relinquenda, 668. Vindicta refrenatio Achille, 514. Vindictæ sed tio pulchra Sisoi, 512. Item alterius, 515.

Vineam videt Ephraim in lingua sua non iam late se diffundit-tem, 656.

Vinum bibere qualiter bonum, 708. Vini abstinencia consultur, 911. Vini potum a quæ abstinencia cas izat Macarius, 509. Vini mors inuis, 571.

Violanti votum non edendi carnes, caro lapidescit, 852.

Virga continetur energumena, 358, 359.

Virgo quedam ab avaritia a Macario sanatur, 713, et ab Isidoro, 915. Virgo a demone superbia obsessa ab angelo temperantia deseritur, et turpiter labitur, 735. Virgo Corinthia deorum contemptrix prostibulo traditur, 781. Fornicatrices insigni stratagemate illudat, *ibid.* Signo crucis se signans veste virili egreditur ab adolescente induta, 781. Virgo lapsa despe abulsa, 777. Eiusdem penitentis oratio, 777. Fornicationis filium a Deo tolli impetrat, *ibid.* Eadem penitentia quam virginitate Deo gratior, *ibid.* Virgo quotidie orationes rec fundit, 747. Virgo sultillam simulat pro Christo, 659, 758. Spongia monas erit dicta, sordida, quæque munia obit, *ibid.* Contumelias affecta tacet, *ibid.* Sancto Paterio a ve Patrum præfertur, *ibid.* Omnibus diebus jejunat, exceptis Sabbatis et Dominicis, 727. Ab omnibus in-cana habita omnibus sanctorum demonstratur, 679, 735. Annis honoris causa vocatur, *ibid.* Non ferens gloriam et honorem fugit, *ibid.* Virgo nunquam egrediens, 777. Preces pro viatico extremo petit, *ibid.* Clementis Siromæti opus in Amos episcopo legat, *ibid.* Virgo oculos soli eruit quia iis capium se adolescens dicit, 878. Virginis habitu Eleemosyna Joannem Eleemosynarium suscepit, 205. Virginis etiam sacre periculosa conversatio, 654. Virgines ad castitatem solo aspectu inducit Antonius, 58. Virgines LXX cum sororibus Isidori exercebantur, 709. Virginum in Auryræ, 776.

Virginitatis amor in Potamizena, 776.

Viros pios quo studio adire oporteat, 707.

Virtus ex necessitate facienda, 41.

Virtus in opere, non in memoria vel libris, 606. Virtus in potestate hominis est, præsupposita tamen divina gratia, 278. Virtus ad habitum perducta vix e illi potest, 238. Imo sponte in opus fertur, *ibid.* Virtus celanda, virtus manifestanda, 517, 670. Virtus quomodo in infirmitate perficiatur, pulcherrime docetur, 825. Virtus labore acquiritur, 587. Virtus publicata periclitatur, 516.

Virtus celata Deo iudice gaudet, 596. Virtus ex Dei beneplacito, 765. Virtus non a natura, sed ex proposito et Dei ope, 805. Virtus studium Iosaphat, 554. Virtutes aliorum in se exprimit Antonius, 57. Virtutes discipulorum Antonii, 47. Virtutes velut scalæ quedam erili sunt, 235. Virtus pueri Posthumii, 255. Eiusdem variz post baptismum, 255. Virtutes tres æqualis meriti, 681. Virtutes quæ manere debeant in homine, 676. Virtutes soci-

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

Palladii admirandæ, 792, 785. Virtutes quedam a casu, quedam ab electione, 718, 919. Virtutum exercitum, 641. Virtutibus singulis personam eremita quam imponens, iis se circumcinctum assidue med itatur, 685.

Visio Anonii de persecut one per Arianos futura, 57. Eius lem de animalibus iustorum et damnatorum, 729. Apollo et Iatronic, 749. Arsenii de tribus hominum generibus male operantibus, 681. Christophori de decens candelis rite certantium, 812. Ephraem vineam videns, 656. Fratri-cujusdam de diverso duorum morientium statu, 656. Sancti Heleni de Eugenia, 512. Iosaphat ad loca amena et tristia ducti, 516. Mercari de denu ne cum ampulla, 657. Monachi-cujusdam in Seythi de septem coronis totidem martyribus altaris, 658. Pachomii de rore et mel'e dextrarum ejus replente, 114. Senis-cujusdam de Ephraem Codicem ab angelo accipiente, 657. Sophronii supplex de puellis ante se tripudantibus, 891. Visione celesti recreatur Antonius, 59. Visione ostenditur Den g et taciturnitas Arsenii et Moysis affabilitas, 675. Visiones pulchra de beatitudine anime Joannis Eleemosynarii, 205. Visiones habet frequenter Zosimas, 582.

Visitat monasteria Pachomius, 129.

Visitant Jerosolimam et loca sacra Basilus et Eulubus, 151. Visi autur a Publico monachi tempore orationis, 814.

Visitandi sorores modus apud monachos quæ, 124.

Vita hominis vera quæ sit, 282. Vita præsens diaboli hamus est, 502. Vita duplex, activa et contemplativa, et quæ melior, 745. Vita activa et contemplativa, duo gladii, 875. Vita austera Silvanie seu Silvæ, 977, 979. Vita bonæ suavitatis, 275. Vita incertitudo, 11.

Vitalis meretricis multas convertit, redimendo no tes ab eis, ne fornicarentur, 197, 198. Eius bonum opus de-tegere, a demone vexatur, 197. A multis calumniis potitur, 197. Et fornicator aliam impingit, 198. Eius obitus, *ibid.* Eius nomine demon fornicator aliam reddit, *ibid.* Ad cellam ejus fornicator ille a demone obsessus liberatur, *ibid.* Virtus ejus manifestatur, et scandalum tollitur, 198. Miraculis claret, *ibid.*

Vitandi mai, 112.

Vitium ex Dei permissione, 765.

Vitia nude orantur, 682. Vita manifestanda, virtus celanda, 670. Vitia animam maculant, 681. Vitia a sensum et paulatim esse extirpanda, optima et pulcherrima similitudine docetur, 590.

Vitia qui odit, virtutes acquirit, 921.

Vitiosa afflictiones vincunt, 311.

Vitiorum passionum medela, 598.

Vitæ d' bonum tanquam rationem reddituri, 567. Virtus refrigerium caput ex collectis pro se tanquam mortuo fac is, 192.

Vocationem suam deserunt quidam ex monasterio sancti Pachonii, 126.

Volatilia loquuntia visa a Theophilo, Sergio et Hyazino, 227.

Vo unaria castigatio a futuris penis nos liberat, 586.

Voluntas mala, diaboli manubrium, 678. Voluntas propria murus est inter nos et Deum, 602. Voluntas propria sublevis, 608. Voluntas propria idola-bationis et tristitiæ causa, 615, 675.

Voluntas proprie mortificatio, ferramentum est quo anima operatur, 625.

Voluntas libertatem docet Pambo, 607.

Voluptati brevi æterna bona præse-

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

etatem

rend., 930. Voluptates mundi cum amaritudine digeruntur, 290. Voluptates aeternarum rerum presentibus anteponebat, ibique longa et pulchra oratione docetur, 299. Voluptatibus imperandum, 325. Voluptatibus servire est Pharaoni obnoxium esse, 905.

Votum concipit Pachomius sub condicione, 111. Votum castitatis, 315. Votum vite monastica septem is emittit Embraxia, 255. Votum ut astice vite cum comitibus emittens, periculo eripitur, 87. Votum Petri peregrinationi in montem Sina, 891. Item Al xantriam ad sanctum Menam, *ibid.* Item Jerolimam ad sequitum Christi, *ibid.* Votum abstinentie a carnibus violat, et ro lapides in, 852. Voti violatrix a demone possidetur, 127. Voti violationem Pachomius in spiritu cognoscit, *ibid.* Vota persolvere gestit Iosaphat, 528.

Vocetur puer a parentibus Deo, 810. Vulcanus non est Deus, 506. Vultus Abraham eremita sanctitatis imago, 145.

X

Xenia nec dant nec accipiunt religiosi se visitantes, 121.

Xenodochium extruit Claudia mater Eugenii, 346. Xenodochium in monte Nitriae prope ecclesiam, 715. Xenodochia edificat Joannes Eleemosynarius, 203.

Z

Zachaeus monachus regio morbo inficitur, 150. Tota vita pane et sale fuit conatus, *ibid.* Ejus in laboribus et dolore manum patientia, 156, 157. Signat se cruce rubrum iturus, 157. Manum ejus dolor medicus augetur, 157. Anno integro se defecit, *ibid.* Ejus bibulae jejunia, *ibid.* Moritur, *ibid.* Zachaeus abbas futura praevideit, 902.

Casarea pestem precibus suis avocavit, *ibid.*

Zacharias Joannis Eleemosynarii discipulus in pauperes multum liberalis, 180. Zacharias abbas, 563. Monachum censet, quod se ipsum necessitatibus subjecerit, *ibid.* Zacharias discipulus Moyses, 543, 625, 648. Pallii conculcatione verum hominem delectat, *ibid.*

Zardan movet Iosaphat, de Barlaam extero homine allegando, 289. Eo audiente exponitur summa doctrinae Christianae, 290. Ejus mentem explorat Iosaphat, atque ad fidem suscipiendam hortatur, 290. A Iosaphat discit, 292. Merbum simulat, *ibid.* Abbeuer regem adit, eique omnia quae filio ejus Iosaphat evenerant aperit, 295.

Zareas magus putatur a Christo missus, 511. Helicopolis cum sancto Heleno disputat, *ibid.* Ab eodem testimonium missionis ad ignem provocatur, 512. Helicant et invitatus a populo igni traditur, *ibid.* Semustus a sancto Heleno eripitur, et a populo e regione illa eicitur, *ibid.*

Zosimas etiam senex instituti tenax, 815. Assiduus in oratione, *ibid.* Hospitalis, 846. Varii ad sepulcrum ejus curantur, *ibid.*

Zelus animarum Pachomii Aprionem Tenty orum episcopum ut ecclesiam in vico quodam pene deserto extrueret inducentis, in eaque lectoris officio fungentis, 122, 125. Basilii praepotorem, condiscipulos et alios ad fidem perducere conatus, 151. Monachi cujusdam, ut sororem meretricem converteret, e solitudine ad civitatem properantis, 532. Ubi Zelus adversum te, illic non subsistas, 601.

Zeno in, erator ob gravis delictum divinitus puniendus per eleemosynas poenitentem evadit, 911, 915.—Zeno Basilii discipulus in sepulcro degit, 827. Utensilia nulla habet, *ibid.* Pane et aqua vivit, *ibid.* Non bibit aquam

distans labore allatam, 827. Cognoscitur ex modestia, *ibid.* Beneficentiam ab illo petiti Theodoritus, *ibid.* et annis in monastica disciplina versatus, *ibid.* Dolens verbi Dei audire et mensae Domiticae participare, *ibid.* Ejus oratione lassus caligant oculi, et ab angelis pelluntur, 828. Facultates suas per Alexandrum episcopum curari distribuit, *ibid.* Feliciter moritur, *ibid.*

Zenon humilia sectantia docet, 592. Item Deum solum esse mundum, 598.

Zoilus emit Petrum Telonearium triginta numismatum, 190. Zoili lectoris variis pietatis exercitiis, 915.

Zosimas monachus in monasterio Palastinorum, 582. Ejus perierio, 582. Frequenter passit et meditatur, visionesque habet, *ibid.* Ab ulnis matris monastrii trahitur, *ibid.* Tentatur superbia perfectionis suae, *ibid.* Monetur divinitus exire, 585. Monasterium ad Jordanem solum petit ex divina monitione, *ibid.* Admittitur ab abbate, *ibid.* Monasterii mores et abstinentiam monachorum cognoscit, 585, 584. Quadragesimae tempore per desertum vagatur, *ibid.* Orat ceris hirs ab itinere quiescens, 584. Signat se ad spectri ut putabat occursum, 584. Mariam Aegyptiacam fugientem insequitur, *ibid.* Mutuam benedictionem petunt, 585. Mutuas orationes persolunt, 585. Mariam spiritum esse iudans, ab eadem corrigitur, *ibid.* Rediit ad monasterium, 590. Egrotus remanet in monasterio, *ibid.* Assumpta Eucharistia ad Mariam proptat, 590. Tertio pergit ad Mariam, 591. Invenit corpus ejus exanime, *ibid.*—Zosimas haereticus, 582.

Zosimus Ciliis episcopatum renuens ad cellulam suam rediit, 803. Babylonis episcopatum ei deferendum divinitus indicatur, *ibid.*

INDEX NOMINUM PROPRIORUM VIRORUM AC MULIERUM.

A

Abenner Indorum rex, 213. Abihaz, 920. Abiton, 818. Ablavius praefectus, 779; praefectus, 977.

Abramex, 809, 809, 852. Abraham abas, 517, 597, 617.—Abraham eremita, 114, 56.—Abraham Agathonis discipulus, 622.—Abraham discipulus Sisois, 570, 597, 526, 651, 678.

Abramius abbas, 890.—Abramius dux sanctae Mariae Novae, 874.—Abramius Aegyptius, 760, 976.

Aerodians, 850. Acacius, 805, 808, 812, 859, 904. Acepsimas, 852.

Achillas, alias Achilles, sen Achilles, abbas, 514, 516, 568, 597, 678.—Achillas episcopus Alexandrinus, 926.

Addas Mesopotamius, 881. Adelpius, alias Adelus, 775, 975.—Adelpius episcopus Arabessi, 900, 901.—Adelpius abbas episcopus Nilopolis, 535.

Adolia, 775, 971.

Adolius Tarsensis, 768, 769, 971, 972.

Aenesius, 769.

Affy episcopus Oxyrynchi, 622.

Agapetus Marciani socius, 806, 807.

—Agapetus Romanus pontifex, 901.

Agapetus monachus, 565.

Agathon, 494, 512, 514, 525, 529, 568, 582, 584, 596, 597, 602, 608, 615, 625, 635, 619, 666, 667, 685, 1002, 1005.

Agathonis abbas Sabae, 912.

Agodulus, alias Hagodulus, 865.

Agos, alias Hagos, 715, 945.

Agrippi, 812.

Albanus, alias Albinus, 961, 971.

Albina, 775, 980.—Albina mater Marcellae, 977.

Albinus, 710.

Albinus, 765.—Albinus monachus Nitriae, 955.

Alexander abbas discipulus Arsenii, 617, 621.—Alexander superior Calamensis prope Jordanem, 909, 911.—Alexander episcopus, 823.—Alexander senex, 912.—Alexander patriarcha Jerosolymitanus, 870.—Alexander Ciliis abbas, 917.—Alexander superior monasterii abbatis Gerasimi, 901.

Alexandra, alias, Alexandria, 711, 912, 914, 986.

Alipius, 800.

Alons abbas, 600.

Alpinus, 625.

Alpius praeses regionis sive provinciae, 740, 965.

Amata virgo in Antiocho, 979.

Amathas discipulus Antonii, 727, 955, 977.

Amma Talida, 776.—Amma Taor, 777.

Ammianns, 810, 811, 818.

Ammon, qui et Amen, in Thebade, 752.—Ammon Nitriensium monachorum antior, 115, 585, 715, 740, 739, 916.—Ammon, 532, 600, 602, 610, 622, 632, 675, 719.—Ammon sive Ammonius Pambis discipulus, 715, 739, 775, 877, 944.—Ammon sive Ammonas abbas Tabennensis, 531, 740, 760.

Ammonas, 595, 597, 651, 1000.—Ammonas presbyter circa Diolcon, 751.

Ammonius frater Draconii, 987.—Ammonius Origenista, 716, 753, 775, 914, 975, 916, 947, 965, 986.

Amoy, 568, 608.

Anon continens in matrimonio, 715, 711, 946.

Amos patriarcha Jerosolymitanus, 907.

Amphilochus Iconii episcopus, 151.

Anon in Thebade, 752.

Anastasiu bibliothecarius, 178.—Anastasiu presbyter, 158.—Anastasiu

presbyter et eulos ornamentorum
sacrae Resurrectionis, 875, 876. —
Anastasiu imp., 870, 872. — Anastasiu
abbas, 505.

Anstol us curvus, 922.

Anaxanor, 875.

Andreas Moesianus abbas in A. y-
thou, 897. — Andreas abbas Octavi de-
ciani, 915.

Anthemius praefectus et consul,
819.

Antigonus sator, Lycim praeses,
551.

Antiochus, 815.

Antonius eremita, Magnus dictus,
35, 115, 574, 587, 511, 513, 516, 519,
521, 526, 533, 531, 532, 535, 562, 563,
573, 581, 584, 585, 590, 591, 591, 596,
620, 626, 632, 631, 638, 679, 667, 671,
674, 675, 678, 679, 680, 682, 715, 714,
716, 721, 727, 728, 729, 730, 731, 733,
854, 915, 916, 946, 951, 926, 957, 958,
959, 963, 997, 938, 1000, 1001, 1005.
— Antonius, 845. — Antonius abbas dux
monasterii Eliotarum, 879. — Antonius
Simeonis Stylite discipulus, 170. —
Antonius in Scopulo, 81. — Antonius
Pachomii familiaris, 965.

Aoub, 570, 622, 663, 753

Apelles, 755.

Aphraates, 801, 818, 819, 820, 821,
826, 851.

Aphthonius procurator monasterii
sancti Pachomii, 757. — Aphthonius
chori praefectus, post episcopus, 815.

Apollinaris hereticus, 809, 868.

Apollinaris Alexandrinus patriarcha,
935, 941.

Apollo monachus Pachomii familia-
ris, 119. — Apollo in Thebaide, 747,
719, 750, 781.

Apollon abbas, qui et Apollonius, et
Apollo, 501, 575, 672, 1000.

Apollonius ex negotiatoribus, 717,
918. — Apollonius martyrum adhorta-
tor, 757, 758. — Apollonius in Nitria,
v. monachorum Pater, 988.

Aprio Tenturorum episcopus, 123.

Apronianus Aviae maritus, 774,
971.

Aquilus proeus Eugeniae, 540.

Arachis consiliarius Abenner, 203.

Arcadius imp., 506, 621.

Archibius, 550.

Areni, 617.

Arius hereticus, 125, 804, 800, 868.

Arsenius, 506, 511, 511, 528, 531,
565, 564, 565, 507, 582, 588, 592, 596,
598, 608, 615, 617, 620, 621, 632, 635,
669, 672, 679, 680, 681.

Arsenius abbas, 712, 713. — Arsenius
major, 915, 916.

Asclepius eremita, 847.

Assella donna decus virginum, 775,
971.

Assisius famulus Christi, 975.

Asterius, 805, 804, 805.

Asion monachus, 211.

Athanasius abbas in monasterio sancti
Sabae, 800, 801. — Athanasius An-
tiochenus, 922. — Athanasius episco-
pus, 55, 53, 113, 123, 700, 714, 776,
867, 996, 927, 945, 946, 951, 980,
941.

Athanasogonus episcopus Petrensis,
899, 901.

Athra, 625.

Avia Apronian uxore, 774, 775,
971.

Avitus frater Eugeniae, 540. — Avitus
monachus, 808.

Azarias curus sanctae Crucis, 876.

B

Balyas mimus, 870.

Balsanes diaconus, 82.

Batalus dux Aegyptus Ariannus, 58.

Barachias rex, 539.

Baradatus, 851.

Barlaam, 212.

Barnabas anachoreta, 865.

Basianilla, 775, 965.

Basiliscus rex Saracenorum, 172.

Basilus episcopus, 585. — Basilus

Casareus episcopus, 151, 679, 765,

771, 969, 973, 996. — Basilus presby-
ter Bicaniorum, 872, 875. — Basilus

Marciani discipulus, 810.

Basilla Eugeniae socia, 546

Basus homo Dei, 819.

Be abbas, 716.

Benjamin, 716, 717. — Benjamin,

914, 947, 948. — Benjamin in monte

Nitrie, 987, 988.

Bessarion, qui et Besarion, 518,

528, 532, 584, 594, 609, 615, 619, 651,

671, 680, 1005.

Bivarian, 772.

Bleilla Paulae filia, 396, 402.

Bosphoria conjux excomitis in A-

cyra Galatia, 981.

Brocha Aegyptius abbas, 922.

C

Callinicus abbas in monasterio Sa-
bae, 905.

Candida vidua, Trajani magistri mi-
litem filia, 780, 978.

Canus abbas, 890.

Capito, 767. — Capito apud Antineum
ex latrone monachus, 978.

Cavianus abbas, 592, 609, 611.

Chame, 503.

Charisius clericus Constantinopoli-
tanus dyseolus, 905.

Cheremon, 765. — Cheremon mona-
chus, 974.

Christophorus Romanus monachus,
892.

Chronius, vel Chronio, 945, 975. —
Chronius Nitrie presbyter, 955, 957.

Claudia mater Eugeniae, 540, 546.

Clemens Stromateus, 915, 979. —
Clemens ex latrone monachus, 954.

Cleopatra regina, 18.

Coluthus martyr, 777

Coluthus martyr, 979.

Cometa concubina Balyae mimi,
870.

Commodus imperator, 540.

Conon presbyter in Penthecula, 865,
864, 866. — Conon Cilia, 817. — Conon,
869, 875.

Constantinus filius Constantini imp., 56.

Constantinus Magnus imp., 50, 111,
157, 768, 972.

Constantius filius Constantini imp.,
56. — Constantius ex consiliario fit mona-
chus, 960. — Constantius assessor,

775. — Constantius imp., 176, 980.

Copres, 627, 732.

Cornelius Pachomii discipulus, 121,
150. — Cornelius pontifex Rom., 540.

Cosmas eunuchus, abbas Laurae
Pharan, 872, 875. — Cosmas bigamus
diaconum muneribus ambit, 186. —
Cosmas martyr, 900. — Cosmas scho-
lasticus, 915.

Cosmiana uxor Germani, 873.

Cronius interpres Antonii, 675, 713,
729. — Cronius presbyter Nitrie, 727,
728, 729, 765, 997, 998.

Cyprianus Cuculus abbas extra por-
tam Casaream, 902. — Cyprianus mar-
tyr, 556.

Cyra, 835, 856.

Cyriacus abbas Laurae Calanoni-
875. — Cyriacus ex monasterio sancti
Sabae, 877. — Cyriacus discipulus Theo-
doli, 890. — Cyriacus laico, 911.

Cyryllus archiepiscopus Alexandri-
nus, 656. — Cyryllus monachus, 831.

Cyryon, 646.

Cyryl martyr, 180, 193

D

Danila albatissa, mater Athen-
grouis episcopi Petrensis, 899, 900.

Damianus diaconus, 187. — Damianus
martyr, 900.

Daniel abbas, 506, 507, 534, 624,
632. — Daniel, 597, 609, 635, 636. —
Daniel Aegyptius abbas, 876.

David inclusus, 880, 881. — David ex
latrone monachus apud Hermopolim,
904, 905. — David Aegyptius senex,
918.

David, 812, 813.

Demetrius episcopus, 703, 945, 841,
Didymus caecus, 111, 912, 941,
986.

Diocles e philosopho monachus, 767,
978.

Diadornus, 804, 819.

Dionysius episcopus, 716. — Diony-
sius Ascalonae episcopus, 915, 917. —
Dionysius episcopus, 906. — Dionysius
presbyter et economus Tenturorum
Ecclesiae, 126.

Dioscorus episcopus, 716, 917. —
Dioscorus episc. frater Ammonii, 946,
986. — Dioscorus presbyter in eremo
Seythiae, 987. — Dioscorus sive Dioseu-
rus in monte Nitrie, 775, 975. — Dio-
scorus hereticus, 858.

Dioscorus presbyter in Thebaide,
758.

Domina, 856.

Domnio, 762.

Dorotheus inclusus, rector virgi-
num, 755, 961, 962. — Dorotheus in
spelunca habitans, 767, 978. — Doro-
theus Thebaeus, 709, 942, 945, 985.

Dosphoria uxor Severiani, alias Bos-
phoria, 771.

Dracontius discipulus abbatiss Pam-
bo, 715, 946.

Dulas abbas, 615, 619.

Dulcitus Romanus abbas, 906.

E

Egiarius abbas, 887.

Eleemon monachus, 771, 981.

Eleutherius martyr, 905.

Elias propheta, 58. — Elias mo-
nachus in solitudine Antiochi, 746. — Elias re-
ctor virginum, 755, 1001. — Elias abbas,
511, 565, 619, 666, 669. — Elias solita-
rius circa Jordanem, 770, 866, 976. —
Elias Jerosolymorum archiepiscopus,
870. — Elias solitarius concubii patris
Sabae, 877.

Eladius, 568.

Elpidius Capadocia, 760, 975, 976.

Emilis abbas, 650.

Emmesius discipulus Elpidii, 976.

Ephraem collega Abraham, 569, 574,
636. — Ephraem diaconus Edessanus,
111, 160, 161, 167, 767, 971. — Ephraem
Antiochenus patriarcha, 871.

Ephremus comes Orientis, 871.

Epictetus presbyter, 211.

Epiphanius Salaminae Cyri episco-
pus, 508, 615, 629.

Ero, 755.

Esus abbas, 569.

Eubulus, 157, 158.

Eucarpus, 764, 974.

Eucharistus, 652.

Eugenia virgo et martyr, 340.

Eugenius abbas monasterii sancti
Severi, post Hermopolis episcopus in
Aegyptio, 917.

Eulalius, 502.

Eulogius episcopus, 883. — Eulogius
patriarcha Alexandriae, 905, 906,
924. — Eulogius presbyter discipulus
Joannis archiepiscopi, 592, 675, 676,
675, 727, 728, 729, 752, 760, 955, 959,
957. — Eulogius ex scholastico mona-
chus, 997, 998.

Eunomia filia Agrippiani, 971.
Euphemia, 87.
Euphemus patriarcha Constantinopol., 872.
Euphrasia virgo, 551.
Euphrasia Antigoni uxor, 551.
Euphrasya virgo, 565.
Eusebius Origenista, 715, 776, 946.
960. — Eusebius presbyter in Ascalone, 921. — Eusebius Chalcedensis episcopus, 848, 869. — Eusebius Marciani socius, 806, 807, 810, 811, 815. — Eusebius presbyter in Raythu, 898. — Eusebius, 856, 818.
Eusebonus, 848.
Eustactius monasterii Sabae Pater, 920.
Eustathius Romanus abbas, 896. — Eustathius diaconus, 777, 982, 989.
— Eustathius discipulus Elpidii, 769, 976.
Eustochium Paula filia, 775, 875, 971.
Eustochius interpres vite Pelagiae, 576.
Eutyches monachus, 851. — Eutyches haereticus, 868, 906.
Euthymius Origenista, 715, 946.
Evagrius presbyter, 55, 986. — Evagrius, 716, 740, 981, 965, 987. — Evagrius diaconus, 765, 765, 968, 999, 996. — Evagrius abbas, 561, 565, 598, 609, 615, 622, 650. — Evagrius haereticus, 916. — Evagrius, 947, 960, 974. — Evagrius philosophus, 914, 925.
Evangelicus episcopus Seythiae, 218.

F

Faustus, 895.
Felix abbas, 576.
Flavianus archiepiscopus Antiochenus, 804, 806, 829, 870. — Flavianus Constantinopolitanus episcopus, 906.
— Flavianus, 819, 820.
Frontonius abbas, 258.

G

Gaddana abbas, 770.
Gaddanus in Palestina, 976.
Gaius mimus, 875.
Gallienus imp., 548.
Gelasia tribuni filia, 780, 978.
Geladius abbas, 650.
Gennadius Constantinopolitanus patriarcha, 905.
Georgius abbas in Sina, 900. — Georgius inclusus, 876. — Georgius, qui nunquam turbabatur, in monasterii Theodosii, 895.
Gerasimus abbas juxta Jordanem, 895, 891.
Germana emula Euphrasiae, 556, 578.
Germanus patricius, 875.
Gerontius abbas Petreus, 875. — Gerontius praepositus monasterii sancti Euthymii, 891.
Gregorius, 562. — Gregorius, 815. — Gregorius Africae provinciae prefectus, 925, 920. — Gregorius anachoreta, 888, 889, 914. — Gregorius Byzantinus abbas, 898. — Gregorius Cappadox, 880. — Gregorius Nazianzenus, 452, 453, 765, 990. — Gregorius Nyssenus, 452, 765. — Gregorius patriarcha Alexandrinus, 872, 875. — Gregorius Pharonites abbas, 808, 905, 904. — Gregorius presbyter cenobii scholarium, 916. — Gregorius pont. Romanus archidiaconus, 906. — Gregorius scholasticus, 867. — Gregorius theologus, 915.

H

Hagiodulus, alias Agiodulus, 965.
Hapion, 715.
Helenus episcopus Henopolis, 511.

PATROL. LXXIV.

Heliodorus praefectus monasterii, 848.
Hellasius Basilii successor, 156. — Heladius Uiceni episcopus, 825.
Hellen, 751, 755.
Heracla Alexandriae episcopus, 125.
Heracles eremita, 970, 912.
Heron Alexandrinus, 765, 90, 974. — Heron se rex, 552.
Hierax, 675, 729.
Hieronymus, 558, 775.
Hilarion monachus, 568, 652.
Honorius Augustus, 591, 621.
Hor abbas Origenista, 565, 625, 653, 714, 944, 946, 987, 1004.
Hysci thus, 541.
Hyginus monachus, 221.
Hyperichus, 519, 566, 571, 585, 587, 605, 611, 618, 626, 655.

I

Industrius diaconus, 915.
Innocentius, 55. — Innocentius presbyter in monte Oliveti, 768, 972, 993.
Irenaeus abbas, 877.
Isaac abbas, 499, 590, 680, 1000.
— Isaac, 515, 520, 585. — Isaac thebaeus abbas, 594, 599, 910.
Isaia 717, 752. — Isaias abbas, 601, 615.
Isidorus, 516, 586, 600, 650, 658. — Isidorus, 775. — Isidorus abbas, 491, 569, 660, 669, 672, 750. — Isidorus Alexandriensis presbyter et xenologus, 981. — Isidorus episcopus Heronopolis, 775, 975. — Isidorus in Seythia, 951. — Isidorus in Samo monasterio, Charizeni postea episcopus, 894. — Isidorus monachus Melitensis, 869. — Isidorus presbyter, 709. — Isidorus presbyter Alexandrinus, 942, 945, 945.
Iscychius presbyter Jerosolymitanus, 875.

J

Jacobus, 865. — Jacobus Claudius, 765. — Jacobus Clodius, 971. — Jacobus diaconus, 576. — Jacobus eremita, 847. — Jacobus Nisibita, 797, 798, 799, 854, 857, 878, 810, 841, 842, 844, 845, 846. — Jacobus Persa, 802, 812, 816, 946, 951, 992.
Joanna avia Athenogenis, 900, 901.
Joannes, 712, 745, 745. — Joannes, 735, 739. — Joannes, 509, 522, 525, 551, 542, 546, 547, 655, 658, 659, 641. — Joannes, 845, 877, 885. — Joannes abbas, 562, 63, 509. — Joannes abbas, 509, 615, 621, 637, 658, 1002, 1005, 1004, 1008. — Joannes abbas in monasterio Eliotarum, 902. — Joannes abbas lector Constantinopolitanae Ecclesiae, 896. — Joannes abbas Pauli discipulus, 617. — Joannes Cassianus, 556, 562. — Joannes Chrysostomus, 922. — Joannes Cili in Raythu abbas, 997, 916. — Joannes Colob., 934. — Joannes consiliarius Joannis Eleemosynarii, 195. — Joannes Damascenus, 212. — Joannes de spelunca Sappas, 865. — Joannes de Petra abbas, 806. — Joannes discipulus Macarii Egyptii, 950. — Joannes discipulus Macarii junioris, 719. — Joannes Eleemosynarius, 178. — Joannes eunuchus, 598. — Joannes eunuchus abbas, 918, 615. — Joannes ex Cyzio, monasterii abbas sancti Abramii pater, 921. — Joannes ex urbe Lyco, 758, 759, 965. — Joannes frater Dracontii, 987. — Joannes humilis, 887. — Joannes in monte Calano, 501, 915. — Joannes in Scopulo, 886. — Joannes Macarii Egyptii discipulus,

943. — Joannes martyr, 180. — Joannes miles Alexandrinus, 882. — Joannes Monacha abbas, 516, 977. — Joannes Monach, 879. — Joannes Moschus, 862. — Joannes Naum, 562, 555, 609, 617, 625, 650. — Joannes Pachomii discipulus, 121. — Joannes Parvus, 539, 599. — Joannes Pauli abbas discipulus, 502, 515, 514. — Joannes Persa abbas, 582, 907. — Joannes presbyter, 867. — Joannes praepositus monasterii eunuchorum, 905, 911. — Joannes Rutilus anachoreta, 840, 916, 917. — Joannes scholasticus abbas, 891. — Joannes scriptor vite Joannis Eleemosyn., 179. — Joannes subdiaconus, 644. — Joannes Thebaeus, 625. — Joannes Thebaeus minor, 675. — Joannes Zosimi discipulus in Sina, 899.

Joathas laico, 175.
Jordanes abbas, 909.
Josephat, 212.
Joseph, 508, 562, 592, 595, 599, 600, 615, 614, 620, 625, 671.
Jovianus imp., 819.
Jovinus diaconus, post Ascalonen- sium episcopus, 977.
Jovinus episcopus Ascalonis, 779.
Juba monialis, socia et magistra Euphrasiae, 555.
Juliana virgo, 780, 980.
Julianus, 826. — Julianus abbas, 768. — Julianus senex monasterii Euphiorum, 876. — Julianus Arabs caesus, 890. — Julianus archidiaconus Alexandrinus, 903, 906. — Julianus Bostrensis episcopus, 849. — Julianus imp. rator, 152, 636, 747, 770, 944, 972, 986. — Julianus martyr, 576. — Julianus monachus Edesae, 971. — Julianus Sabas, 809, 812. — Julianus Stylites, 868, 869, 878.

L

Lactius, 872.
Lactonius dux, 216.
Lausus, 785, 959, 941, 949, 951, 985.
Leo Cappadox monachus, 896. — Leo Rom. pontifex, 906, 907.
Leontius abbas, 861. — Leontius Ap. meensis, 921, 925. — Leontius Cili, 878. — Leontius s. Neapolis Cyprorum episcopus, 178, 206.
Libanus, 155.
Limaeus, 844.
Longinus, 599.
Lot abbas, 596, 610, 615.
Lucius abbas in Emato, 551, 615. — Lucius de Nono Alexandriae, 583.
Lupicianus, 851.

M

Macariolus, in monte Nitria, 988.
Macarius, 515, 518, 526, 528, 551, 552, 555, 565, 566, 569, 570, 599, 614, 669, 998, 1001, 1005. — Macarius, 681, 682. — Macarius sancti Antonii discipulus, 255, 727, 997. — Macarius Egyptius, seu senior, 500, 509, 512, 515, 585, 625, 624, 631, 657, 658, 649, 650, 651, 652, 655, 656, 657, 659, 661, 665, 666, 670, 719, 721, 722, 725, 721, 725, 950, 955, 989, 990, 991, 1006. — Macarius Alexandrinus, seu junior, 506, 510, 515, 718, 719, 720, 721, 728, 990, 951, 952, 955, 954, 960. — Presbyter, 931, 992, 995, 991, 995. — Macarius archiepiscopus Jeosymitanus, 806, 800. — Macarius ex bonitatis monachus, 918. — Macarius ex Vicaria, 775, 980. — Macarius pater adolescentis divitis ad extremam inopiam redacti, 925, 921. — Macarius Politicus, 727. — Macarius presbyter, 712, 755, 754. — Macarius presbyter in monte Nitria, 987, 988. — Macarius Romanus, 224. — Macarius urbanus, 955, 956.

N

Nacchidolus, 828, 870. — Macodolus patriarcha Constantiopolitani, 872.

Naches, 559.

Nacrus, 866.

Nasymas, 831, 832.

Nagistrionus quidam ignoti nominis, 731.

Magna, virgo in Ancyra Galatie, 776, 781.

Magenianus, 787.

Malchus Antiochenus, 831.

Malchus, 722, 931, 932.

Malana, 837, 836.

Marcellinus seu Marcellus pater Melanie senioris, 425, 772, 975.

Marcellus Scythota in monasterio Moudin, 902.

Marcianus, 638. — Marcianus, 806, 807, 803, 809, 810, 991.

Marcion hereticus, 810, 811, 811.

Marcus Silvani discipulus, 520, 617, 618, 638. — Marcus anachoreta, 865.

— Marcus junior, 725, 935, 934, 935.

— Marcus martyr Alexandrie, 771, 975. — Marcus abbas, 536, 632.

Maria continens in matrimonio, 632.

— Maria Egyptiaca, 581. — Maria mater domini Pauli candidati, 919. — Maria nepotis Abraham, 568. — Maria meretrix, 869. — Maria peccatrix submersa, 882.

Maria virgo, 595.

Maris, 857.

Maro, 855, 811.

Maronus, 810.

Mars abbas, 817.

Martinus Dumienis episcopus, 1092.

— Martinus presbyter et abbas, 661.

Marus, 846.

Matthias abbas, 574, 587, 593, 590, 621.

Matrona abbatissa, 561.

Mauritius imp., 909, 1000.

Maxentius tyrannus, 114.

Maximianus imp. et persecutor, 913, 963.

Maximus tyrannus, 963.

Melania, seu Melanion, Senior sive Romana, 425, 711, 714, 715, 725, 765, 767, 772, 773, 911, 946, 954, 969, 975, 976, 987, 996. — Melania, sive Melanion Junior, 767, 774, 977, 978, 979, 980.

Melanthi matrona Alexandrina, 545.

Meletius, 125. — Meletius episcopus Antiochenus, 153, 804.

Menas assessor patriarchae Alexandrii, 900. — Menas diaconus in Ravenna, 897. — Menas pater monasterii Severiani, 910. — Menas pater crenobii Salamae, 907.

Mennas martyr, 903, 991. — Mennas oecumenus sancti Joannis Eleemosynarii, 180.

Mercurius martyr, 225.

Milido abbas, 585.

Misericors, alias Eleemon monachus, 771, 981.

Moschus Tri mercator, 920.

Motois abbas, alias Muthues, 668, 671, 680.

Moses abbas, 510, 511, 515, 516, 517, 529, 535, 575, 588, 593, 594, 602, 611, 615, 623, 621, 631, 638, 657, 663, 669, 675, 678, 680, 1002, 1004, 1005, 1006, 1007. — Moses in caecumine montis degens, 645. — Moses abbas qui habitabat in Petra, 494, 495. — Moses, sive Moyses, ex latrone monachus, 725, 726, 727, 984, 935, 935, 996. — Moyses Libanus, 765, 970. — Moyses Antiochenus, 631. — Moyses Polychronii discipulus, 846.

Muthues, alias Motois, 511, 518, 537.

Mutius, 517.

Myrogenes, 861, 865.

Nachor, 206.

Namanes Saracenorum dux, 969.

Nathanael, 718, 719, 943, 983, 987.

Natyla abbas, post episcopus in Phara, 539.

Natolus praefectus urbis Constantiopolis, 779, 977.

Nectarius Constantiopolitani episcopus, 765, 989, 196.

Nepotianus, 330.

Nestorius haereticus, 53, 808, 875, 906.

Nicta patricius, 181, 205.

Nicolaus abbas, 904. — Nicolaus ex Lyria presbyter monasterii Eunuchorum, 905.

Nicosa concubina Babylae mini, 870.

Nilus, 544.

Nisteron, sive Nestero, 562, 624, 683. — Nisteron major, sive Nestero, 595, 669.

Nonnus abbas presbyter, 892. — Nonnus episcopus Heliopotes, 576.

Nub. Vide Amb, 529.

Nyteras Silvani discipulus, 1001.

O

Obis Pachomii discipulus, 121.

Olympus velus nobilis, 779, 780, 977, 979.

Olympus abbas qui servus fuerat, 621. — Olympus abbas monasterii Gerasimii prope Jordanem, 865, 904.

Onuphrius eremita, 99.

Orenus abbas in Sina, 893.

Origenes, 125, 132, 716, 780, 838, 940, 974.

Orsesius praefectus monachorum, 158.

Orsius, 611, 626.

Oxyperentius, 760.

P

Pachomius, 114, 505, 715, 725, 736, 757, 864, 916, 952, 959, 962, 965, 912, 985. — Pachomius Pachonii discipulus, 121.

Pachon, 752.

Paesius, 717.

Palladius, 817, 818. — Palladius abbas, 103, 880, 881, 882. — Palladius Cappadociae episcopus, 911.

Palamon anachoreta, 113.

Pambo, 944, 946, 947, 948, 975. — Panbo vel Pannos, 521, 563, 566, 602, 618, 625, 635, 715, 716, 717, 773, 975, 987, 1005.

Pammachius proconsularis, 775, 980.

Pammon, 525, 524.

Pancratius, 878.

Paphutius, 773. — Paphutius abbas, 522, 635, 975, 974. — Paphutius abbas circa Hieraciotas Thebais, 565, 574, 756, 757. — Paphutius auctor Vitae Onuphrii, 99. — Paphutius Cephalas, 520, 765, 874. — Paphutius Macarii Alexandrini discipulus, 725, 991, 1005. — Paphutius nobilis Alexandriae, pater Euphrosynae, 565 et seqq. — Paphutius Scetioles, 773.

Pardus Romanus anachoreta, 891.

Paschasius diaconus, 661.

Pascho in Scythia, 983, 986.

Pastor, 565, 561, 566, 570, 571, 586, 593, 595, 599, 600, 604, 602, 610, 615, 620, 621, 622, 621, 623, 631, 635, 638, 650, 658, 659, 661, 999, 1003.

Patricius in Scapulo, 894.

Paulina Romana vidua, 760, 775, 971.

Paulina Paulae filia, 596, 599, 402.

Paulinus haereticus, 775, 975.

Paulus abbas iuxta Panephyssim habitans, 585. — Paulus abbas iuxta Thebaidam vivens, 650. — Paulus de Pher-

ma, 717, 923. — Paulus filius Innocenti, 763. — Paulus monachus in eremo quae Porphyrio dicitur, 551. — Paulus abbas, 755. — Paulus abbas dux crenobii abbatibus Theognosti, 910. — Paulus Palmata, 979. — Paulus diaconus, 531. — Paulus Galata, 512, 666, 899. — Paulus Helladicus, 911. — Paulus Innocentii filius, 599. — Paulus Nazarenus, 975. — Paulus Pachomii discipulus, 121. — Paulus patriarcha Alexandrinus, 950. — Paulus presbyter et monachus, 774. — Paulus Simplex, 523, 652, 649, 670, 677, 750, 731, 733, 937, 938, 959.

Payson, Parsius, 610, 631.

Pecusius Pachomii discipulus, 121.

Pelagia meretrix, 202, 576.

Pelagius diaconus, 579.

Perennius praefectus Alexandriae, 316.

Petronius monachorum praefectus, 157.

Petrus abbas, discipulus abbat' s' Lot, 506, 610. — Petrus abbas, 1003. — Petrus abbas, post Chalcedonensis episcopus, 901. — Petrus Egyptius, 761, 851. — Petrus Alexandrinus archiepiscopus, 925. — Petrus archiepiscopus Hierosolymitanus, 900. — Petrus Galata, 822, 823, 824. — Petrus Ponticus monachus, 891. — Petrus presbyter Romanus, 922, 925. — Petrus presbyter Sabae, 865, 866, 874. — Petrus Pionius, 570. — Petrus solitarius, 889. — Petrus Teloneus, 189.

Philabmon sophista in urbe Antioch, 904.

Philagrus, 583.

Philon choraula, 757, 758.

Phileremus auriga, 908.

Philippus Eugenii pater, 514.

Philomus presbyter, 770, 771, 372, 967.

Philo hers, 791.

Pholina, 775, 963.

Pholus abbas, episcopus Phari, 900.

Photius patriarcha Constantinopolitani, 539.

Piammon presbyter, alii Ammon, 756.

Pismon vi go, 902.

Pisemon, 873.

Pimenio, 679, 681, 682, 683.

Pimenus, 663, 666, 668, 669, 671, 672, 676, 677, 678.

Pimianus maritus Melaniae Junioris, 774, 775, 977, 979, 980.

Pinophilus, 517.

Pior, 520, 525. — Pior Antonii discipulus, 505, 570. — Pior monachus, 716, 917. — Pior monachus Aegyptius, 761, 970.

Pisteramon Pissimius. Vide Bihy-

mus, 775, 585.

Piterius, 961, 965.

Pubimus. Vide Pissimius, 975.

Puthyion sancti Antonii discipulus, 752.

Purum, 758.

Purmon, 497, 498, 499, 507, 508, 509, 510, 511, 515, 514, 516, 519, 522, 523, 525, 526, 527, 529, 530. — Purmon solitarius, 912.

Purmenia, 715, 966.

Purmenio, 1001, 1003, 1007.

Purmenius, 1002, 1005.

Purchronius, 839, 846, 861, 865, 866, 870.

Pompeius sponsus Pasillae, 347.

Porphyria meretrix, 202.

Porphyrius archimandrita, 153.

Posidonius Thebais, 966, 967.

Posthumus monachus, 255.

Potamonia, alias Potandera, 710, 912, 915.

Procopius scholasticus Porphyreodites, 904.

Proterius senator, 156.

Protus eunuchus Eugenii, 341.

Psenthessus Pachomii discipulus, 121.

Ptolemæus seu Ptolemaeus Aegyptius, qui excedit, 754, 763, 961, 972.

Publius monachus, 630. — Publius Zeugmate oriundus, 811, 813. — Publius Romanus, 812.

Putubastus, 713, 913.

Pythierius, 659.

Pystus, 625.

Q

Quiricus abbas, 831.

R

Romana commater sanctæ Pelagie, 579.

Romanus, 826.

Romulus Theodosii discipulus, 826.

Rufinus Aquileiensis presbyter, 121, 773, 926, 967. — Rufinus præfectus prætorio, 947.

S

Sabas Jerichuntinus sæcularis, 970.

Sabbathus Cilix abbas, 831. — Sabbathus Jerichuntinus, 770.

Sabellus, 809.

Sabinus, 810. — Sabinus monachus, 205.

Sabinianus Mesopotamiæ dux, 96.

Salamanus, 856.

Solomon anachoreta, alias Solomon, 767, 978.

Samuel præfectus monachorum, 150.

Sapores Persarum rex, 799.

Sara abbatissa, 574, 587, 603.

Serapion monachus in monte Nitrie, 945, 973, 713, 733. — Serapion, 512, 583, 512, 593, 611, 622. — Serapion abbas Theonis discipulus, 553. — Serapion episcopus, 59. — Serapion presbyter Arsenioites, 683, 760. — Serapion Sindonites vel Sindonius, 191, 761, 977, 968.

Serenus, 554.

Sergius abbas dux monasterii abbatum Constantinii, 933. — Sergius abbas in Raythu, 897. — Sergius anachoreta in Roban, 903. — Sergius anachoreta in Sina, 839. — Sergius Armenius Sergii anachoretæ discipulus, 897. — Sergius frater Eugenii, 540. — Sergius martyr in Saraphas, 917. — Sergius monachus, 221.

Seridon abbas, 197.

Severianus, 193.

Severianus, 771.

Severus hereticus, 868, 873, 876, 883, 887, 913. — Severus pater Piniani, 774, 979. — Severus magnus, 831.

Severus Sulpitius, 536.

Silvania virgo, alias Silvia, 977, 779.

Silvanus abbas, 508, 509, 526, 531, 566, 570, 603, 603, 610, 611, 617, 618, 638, 644, 667, 683, 1001, 1006. — Silvanus ex scena monachus, 128.

Silvia virgo, alias Silvania, 977, 779.

Simon, 761. — Simeon, 806, 818. — Simeon abbas, 890. — Simeon Syllites, 170, 849, 834, 878, 897, 898, 903.

Simeones Marciani discipulus, 806.

— Simeones Priscus, 813.

Simon, 544.

Sisinus anachoreta, qui episcopatum renuntiavit, 889. — Sisinus anachoreta, 903.

Sisinnius Cappadox Elpidii discipulus, 700, 970.

Sisol, Sisois, Sisoisus, 508, 512, 513, 516, 517, 524, 526, 503, 561, 570, 571, 593, 603, 610, 611, 618, 625, 626, 631, 639, 651, 635, 635, 668, 669, 681, 682, 1001, 1002, 1005.

Smaraginus, 565.

Solomon, alias Salomon, 767, 978.

Sophia, 897.

Sophronus Sophista, 862, 867, 880, 883, 889, 891, 893, 896, 909, 911. — Sophronius Jerosolymitanus episcopus, 581. — Sophronius scriba Vitæ Joannis Eleemosynarii, 179. — Sophronius consiliarius Joannis Eleemosynarii, 193. — Sophronius, vel Sophronas, 826. — Sophronius solitarius, 910.

Stephanus abbas, 877, 878. — Stephanus Trichas antistes monasterii sanctæ Salæ, 878. — Stephanus abbas Moabita, 80. — Stephanus monasterii Alotharum presbyter, 879. — Stephanus Cappadox in Sina abbas, 898, 900. — Stephanus laicus, 763, 974. — Stephanus Libi, 732, 733, 939, 960, 971, 998. — Stephanus philosophus, 883.

Stratigius monasterii sancti Theodosii, 812.

Suris Pachomii discipulus, 121.

Surus, 753.

Symmachus interpres Judæorum, 781, 980.

Syncretia, 566, 571, 583, 586, 594, 603, 611, 618, 626, 645, 660.

Synesius philosophus Cyrenensis episcopus, 921, 923.

Syrus, alias Cyrus, abbas Alexandrinus, 571.

T

Taur in Antiochia virgo, 970.

Tatia us consul, 783.

Thais meretrix, 374.

Thalascius, 844.

Thalaeus Cilix, 851, 878. — Thaleus archiepiscopus Thessalonicensis, 873. — Thalaeus Gregorii anachoretæ discipulus, 888.

Thecla, 856, 867, 917.

Theodotus. Vide Theopemptus et Theopistus, 677, 663.

Theodora, 775, 971.

Theodoretus, 791.

Theodorus abbas, 566, 861. — Theodorus Ecclesiæ propugnator, 820. — Theodorus abbas, 530, 930, 1000. — Theodorus abbas antiqui monasterii Pater, 921. — Theodorus prope Pharam, 802, 893. — Theodorus æconomus, 713. — Theodorus Alexandrinus, 877. — Theodorus Ammonis socius, 113, 714. — Theodorus Cilix abbas 876, 918. — Theodorus Darnæ episcopus, 906. — Theodorus de Ennato, 609. — Theodorus de Pherme, 582, 582, 544, 585, 592, 598, 625, 679, 740. — Theodorus dispensator Pambo, 967, 988. — Theodorus episcopus Rosensis, 891. — Theodorus eunuchus, 914. — Theodorus Hebræus arena baptizatur, 915. — Theodorus in partibus Jordanis, 902. — Theodorus martyr Euchaitæ, 917. — Theodorus Melitinus monasterii Euthymii, 899. — Theodorus interpres Joannis, 905. — Theodorus Pachmi discipulus, 151, 153, 704, 503, 509, 569. — Theodorus Pentapolitanus, 911. — Theodorus philosophus Alexandrinus, 913. — Theodorus præfectus monasterii Heleni, 541. — Theodorus puer convertitur, fit monachus, 124, 125. — Theodorus Romanus abbas, 907. — Theodorus Selenicæ episcopus, 883.

Theodosius abbas, 564, 831, 807, 802, 893. — Theodosius abbas et episcopus Capitolinensis, 895. — Theodosius imperator, 351, 498, 506, 546, 611, 627, 709, 759, 912, 963. — Theodosius in Scopulo, 883, 886, 887, 888, 889,

890. — Theodosius monachus, 823.

826. — Theodosius solitarius, 879, 880.

Theodotus patriarcha Antiochenus, 851. — Theodotus patriarcha Jerosolymitanus, 870. — Theodotus ex Armenia, 813. — Theodotus Hierapolitanus episcopus, 808.

Theodulus, 867.

Theognia Anastasii uxor, 158.

Theon, sive Theonas abbas cui cohabitabat Serapion, 553, 569. — Ibeon, sive Theonas abbas, 746.

Thronas abbas Alexandriæ, 950.

Theopemptus. Vide Theocistus et Theopistus, 510, 637, 663.

Theophanes, 863.

Theophiles, 792.

Theophilus archiepiscopus Alexandrinus, 563, 572, 623, 623, 924. — Theophilus abbas Laura Turrium, 873.

Theophilus monachus, 224.

Theopistus, alias Theocistus et Theopemptus, 663, 666.

Theosebius consuetor Antiochenus, 721, 953.

Theoternus, 813.

Theudas magus, 511.

Thomas abbas, 887.

Tiberius imp., 889, 896.

Timotheus abbas, 170. — Timotheus anachoreta, 520, 672. — Timotheus, 917. — Timotheus Cappadox, 973. — Timotheus episcopus, 716.

Titianus consul, 985.

Toxotus Paulæ maritus, 773. — Toxotus Paulæ filius, 551.

Traianus magister militum, 786, 978.

Troilus episcopus, 193.

Tychon martyr, 205.

U

Ursus subdiaconus, 151.

Usia, 773, 971.

V

Valens imp., 132, 773, 798, 819, 827, 973. — Valens Palæstinus, 763, 960, 974. — Valens qui excedit, 733.

Varus Panos episcopus, 129, 130.

Veneria, 775, 971.

Victor abbas solitarius, 911.

Vigilantius questionarius, 217.

Vindemius abbas, 651.

Vitalius abbas, 197, 198.

X

Xerxes, 811.

Z

Zachæus abbas in Sion, 902. — Zachæus monachus, 157.

Zacharias abbas, 562. — Zacharias discipulus Silvani, 570, 603, 614. — Zacharias discipulus Moysis, 513, 623, 668, 1005. — Zacharias discipulus Serapionis, 622. — Zacharias monachus, 180.

Zardan pedagogus Josaphat, 289.

Zareas magus, 511.

Zebinas, 845, 846.

Zeno Basilii discipulus, 823.

Zenobia, 800.

Zenon abbas, 491, 569, 538. — Zenon abbas in Syria, 517, 670. — Zenon abbas in Scythia, 351, 637. — Zenon Silvani discipulus, 592. — Zenon imp., 914, 913.

Zoilus discipulus Arsenii, 62. — Zoilus emptor Petri Telonearii, 190. — Zoilus lector Alexandrinus, 913.

Zosimas monachus in Palæstina, 382.

Zosimus Cilix in Sina, 899, 900, 912.

INDEX CHOROGRAPHICUS IN VITAS PATRUM.

A

Achoia, 721.
 Adiabene, olim Assyria, 800.
 Adria, 194.
 Aega, 169, 870, 878, 887.
 Aegae juxta Tarsum, 531.
 Aegina urbs Cileic, 808.
 Aegypti monasteria, 56, 876.
 Aegyptus, 27, 28, 33, 36, 44, 48, 50, 55, 58, 59, 103, 103, 113, 114, 117, 121, 153, 183, 188, 218, 233, 242, 256, 303, 308, 310, 311, 341, 347, 352, 371, 380, 388, 421, 426, 427, 430, 431, 433, 437, 448, 493, 498, 500, 512, 514, 517, 518, 521, 552, 557, 512, 547, 547, 518, 519, 520, 551, 563, 566, 567, 567, 570, 573, 578, 579, 582, 587, 593, 596, 600, 603, 604, 607, 610, 611, 615, 620, 621, 623, 627, 628, 631, 633, 634, 636, 640, 630, 632, 633, 634, 638, 661, 639, 660, 666, 670, 674, 677, 680, 683, 689, 62, 698, 706, 708, 713, 718, 719, 722, 727, 728, 731, 734, 736, 741, 753, 760, 761, 764, 769, 771, 779, 797, 799, 837, 870, 883, 899, 917, 931.
 Aelia eadem quae Jerusalem, 779.
 Aethiatarum monasterium, 879.
 Aethiaron civitas, 933.
 Aethiopia, 189, 225, 242, 250, 712, 818. — Aethiopia interior, quae et India, 242.
 Africa, 606, 189, 193, 192, 193, 212, 346, 436, 438, 536, 694, 696, 697, 698, 699, 775.
 Ailat, Aila, vel Hailat oppidum, 87.
 Alexandria, 26, 27, 28, 47, 33, 57, 58, 113, 123, 178, 180, 182, 183, 183, 187, 194, 196, 197, 198, 202, 203, 203, 310, 341, 344, 343, 346, 347, 363, 367, 386, 425, 427, 430, 497, 511, 519, 524, 533, 537, 538, 571, 583, 621, 622, 624, 630, 671, 674, 673, 680, 689, 709, 710, 714, 712, 714, 715, 717, 729, 731, 737, 740, 760, 762, 771, 773, 776, 801, 803, 873, 878, 880, 881, 891, 895, 899, 903, 911, 913, 914, 915, 923, 926, 934.
 Alaphylli, 177.
 Almiridensis civitas, 214, 215, 216, 217, 218, 223.
 Amanus mons prope Antiochiam, 816, 821, 884.
 Amathus, 203.
 Ammoniac, 90.
 Ammoniac, 809.
 Amorrhacrum speluncæ, 709.
 Anazarbus metropolis secundæ Ciliæ provincie, 876.
 Ancyra civitas Galatiæ, 208, 771, 776, 873.
 Antinous metropolis Thebaidis, 330, 776, 874, 901.
 Antiochi urbs, 154.
 Antiochia, 133, 173, 174, 175, 376, 378, 379, 629, 701, 771, 803, 814, 803, 808, 810, 810, 818, 822, 823, 823, 831, 847, 830, 854, 861, 870, 872, 922.
 Apamia, 883, 887, 903, 925.
 Apelatæ, 442.
 Aphrates, 804.
 Aquileia, 432, 443, 446, 773.
 Aquitania, 774.
 Arabena, 833.
 Arabus, 900.
 Arabia, 334, 382, 803.
 Arcadia, alias Heraclea, 62.
 Armaca Cappadociae urbs, 176.
 Armaceni, 177.
 Armeni, 177.
 Armenia, 61, 815, 830.
 Arnon, 811, 903.
 Arsinoë regio Aegypti, 26, 760, 881.

Arsinoë, oppidum ad Nilum, 40, 63.
 Ascalon, 87, 779, 872, 911, 921.
 Asia, 691, 822, 837. — Asia minor, 64.
 Asicham vicus, 830.
 Assia crinitus, 223, 231.
 Asumptiois templum, 203.
 Assyria, 800.
 Athabeus mons, 668, qui et Aithi-leus, 513.
 Athenienses, 97.
 Athenæ, 133, 513, 639, 761.
 Athlebe civitas, 733.
 Athrabe, 733.
 Atlanticum mare, 832.
 B
 Babylon, 430, 432, 434, 727, 819, 899.
 Babylonia, 223, 231, 276, 317, 390, 622, 654, 731.
 Barbaria, 212.
 Barcæ, 538.
 Baum monasterium in Aegypto, 106.
 Bera, 97, 803, 807, 810, 839, 833.
 Besorum monasterium, 910.
 Betamarim, 866.
 Betasimus, 909.
 Bethabara castellum, 889.
 Bethelia pagus, 89.
 Bethleheim, 223, 538, 600, 760, 773, 917.
 Bicanthi, 871.
 Bicanthorum monasterium, 872, 890.
 Bithynia, 69, 611, 692, 740.
 Blombi, alias Blenyes, 512.
 Blenyes, alias Plombi, ibid.
 Br tannia, 183, 399, 773, 830.
 Bruchium oppidum, 90.
 Buchrin prope mare Rubrum, 898.
 Busir s. civitas Tripolitana, 50, 67.
 Bylus Syria civitas, 507.
 Byzantium 699, 701, 921, 914.

C

Cades desertum, 89.
 Caesarea, 133, 160, 163, 763, 774, 777, 780, 867, 902, 930.
 Caesariensis, 433, 443, 446.
 Caesarium, 193.
 Calamone, 873.
 Calamus mons, 504. — Calamus solitudinis locus, 833.
 Calidomea locus, 101, 102.
 Callinice castellum, 851.
 Calomonis monasterium, 891, 909, 911.
 Calvarie templum, 203.
 Campania, 694, 707, 773.
 Campi Galiliæ, 406. — Campi Thapheos, ibid.
 Canan, ibid.
 Cani abbatis monasterium, 890.
 Canopus, 622.
 Caparsima, alias Parasima, vicus prope Ptolemais, 877.
 Caperna vicus ad ripam Euphratis, 837.
 Capitulas, 894, 895.
 Cappadocia, 131, 133, 133, 168, 443, 706, 719, 780, 827, 896.
 Carra, 442, 830.
 Carthago, 346, 347, 438, 536, 694.
 Cedebratis castellum, 933.
 Cella, 570, 594, 606, 612, 630, 633, 709, 721, 905.
 Cella monasterium, 436, 501, 568, 724, 761, 916.
 Cervus mons, 846.
 Chæreum mansio apud Alexandriam, 38, 72.
 Chalanea turris, 317.
 Chalcodon, 699.

Chalcidos tremus, 809.
 Chalica, 247, 303, 305, 307, 398, 318.
 Chanani, 223.
 Charente monasterium, 910.
 Charivenuum monasterium in Samo, 894.
 Chionobosium vicus in ulteriora Thebade, 114. Ithijem monasterium, 130, 138, 140.
 Chrysorum fluvius, 619.
 Cilices, 826, 818, 876.
 Cilicia, 823, 837, 878.
 Cilicus pons, 825.
 Cilir, 835.
 Cilitica vicus, 846.
 Climax locus, 734.
 Clysmaus insula, 623.
 Clysus, 902.
 Cocanensium civitas, 933.
 Columa Simeonis Stylite prope Antiochiam, 175.
 Constantinopolis, 190, 498, 627, 690, 691, 699, 700, 701, 763, 770, 874, 882, 835, 889, 906, 909, 914, 920, 928.
 Cophratha monasterium, 888.
 Corinthus, 733, 781.
 Cothylas, alias Tuthelas, 877.
 Cotulas, 891.
 Crocodilorum oppidum, alias Arsinoë, 63.
 Ctesiphon, 232.
 Cucusan, 901.
 Cupatha Laura, 867.
 Curium, 92.
 Cuzba monasterium ad Jordanem, 807.
 Cyclades insule, 9.
 Cyaco-phali, 223.
 Cyprus, 142, 181, 192, 202, 203, 203, 403, 629, 803, 832, 834, 810, 847.
 Cyrene, 924.
 Cyrenorum ora extrema, 536, 537.
 Cyri regio, 840.
 Cyrius, aliter Cyren, apud Antiochiam, 803, 306, 808, 809.

D

Dacia, 436.
 Dade Cyri emporium, 869.
 Dalmatia, 690, 774, 773.
 Danubius, 215, 819.
 Daphne locus prope Antiochiam, 177, 887.
 Darna in Libia, 906.
 Desertum inter Africam et Aegyptum, 537. — Desertum Memphi contiguum, 540.
 Dioclet partes, 566.
 Dioclet civitas, 530, 739.
 Diospolis magna, 912. — Diospolis, 912.
 Domnio, 762.
 Dora regio, 868.
 Duzam vicus, 818.

E

Ecclesia sancti Joannis Baptista juxta Jordanem, 388.
 Eden, 233.
 Edessa in Syria, 167, 767, 764, 818.
 Eleutheropolis, 872.
 Elusa oppidum, 89. — Elusa monasterium, 811.
 Emaus, modo Nicopolis, 911.
 Emsa, 831.
 Eumatium, alias Nonum, 613.
 Ephesus, 917.
 Eremus Nilo contigua, 338.
 Euchaita, 917.

Euphrates, 221, 225, 794, 809, 811, 830, 837.
Europa, 821, 857.
Exile promontorium, 886.

F

Faran 1001.

G

Gabala urbs parva et elegans, 851.
Gaita, 872.
Galatia, 689, 740, 770, 771, 822, 875, 900.
Galilea, 214, 300, 303, 312, 319.
Gallia, 606, 774, 820.
Gaza, 192, 198, 415, 877, 911.
Gebalon, 527, 624.
Gebilonis partes, 680.
Gendarim, 805.
Gerassini monasterium, 85.
Gethsemane, 921.
Gigantum monasterium, 83.
Gonagus ager, 925.
Græcia, 191, 303, 306, 307, 708, 401, 761, 814.
Gyrrhus, idem quod Cyrrhus, apud Antiochiam, 799.

H

Haila urbs quæ mari Rubro imminet, 864, 870.
Helenopolis, 691, 692.
Heliopolis, 514, 579, 823, 875.—
Heliopolis urbs Phœnicie, 412.
Heliotarum monasterium, 902.
Helyma vicus, 844.
Heraclea, seu Hercules magna civitas in Ægypto, 727.
Heracleous, 514, 668.
Heracles inferior, 539.
Herculeæ, 727.
Hermipolis, 773.
Hernopolis Thebarum civitas, 100, 490, 904, 917.
Hesycha monasterium ad mare, 773.
Hierapolis, 871.
Hierapolitani, 808.
Hippone, 691, 697.
Hispania, 60, 436, 774, 830.
Hypæpis Asia civitas, 691.

I

Iberes, 850, 851.
Illyricum, 60.
India, 225, 242, 243, 232, 305, 308, 818.
Ionæ portus, 9.
Isauri, 25.
Isauria, 828, 812, 856.
Ismaelita, 813, 830, 851, 832.
Israel, 221, 231, 236, 263, 266, 304, 316, 521, 432, 527, 567, 578, 678, 680, 722, 803, 908.
Italia, 60, 436, 437, 438, 694, 698, 775, 778, 793, 850.

J

Jericho, 580, 760, 867, 891.
Jerichuntina civitas, 151.
Jerusolyma, 155, 151, 188, 189, 218, 225, 231, 296, 379, 380, 386, 387, 425, 429, 432, 433, 434, 435, 436, 438, 445, 451, 461, 471, 501, 553, 629, 640, 653, 674, 684, 689, 694, 698, 699, 700, 701, 707, 724, 734, 737, 741, 763, 768, 769, 771, 773, 774, 820, 863, 872, 878, 888, 906, 913, 917.
Jordanis, 100, 151, 158, 257, 380, 385, 388, 389, 390, 399, 538, 834, 878, 631, 770, 811, 861, 865, 861, 866, 867, 875, 888, 820, 893, 902, 911, 914, 916, 932.
Judæa, 257, 303, 308, 340, 340, 430, 681, 707, 708.

K

Kutissifoda civitas, 225, 232.

L

Lacedæmonia, 307, 761.
Laothea, 51, 775.
Laotii populi incogniti, 176, 177.
Laura Calmonis, 868, 875.—Laura Copatha, 867.—Laura Pharan, 872, 871.—Laura Sabæ abbatiss, 861, 834, 866.—Laura Turrium, 873.
Lazarium, 764.
Leontopolis, 89.
Lethæ locus carceris, 192.
Libanus mons, 104, 851.
Libya, 186, 531, 635, 706, 735, 721, 906.
Luca mons, 769.
Lucos Thebaidis civitas, vel Lycos, 910.
Lyconia, 348.
Lycia, 351, 935, 853.
Lycos vel Lycos, 546, 613, 733, 739.
Lycus fluvius, 27, 51, 714.

M

Majuma Gaze emporium, 912.
M-phora monasterium, 911.
Maratus vicus, 826.
Mardardis villa, 838.
Mardes mons, 910.
Mareotis palus, 551, 782.
Maria lacus, 712, 718.—Maria Nova, 889.
Marmariæ, 752.
Mauritania, 189, 712.
Mazæes, 529, 553, 532, 712, 896.
Memphis, 253, 510, 622.
Meroc vicus, 171, 177.
Mesopotamia, 96, 830.—Mesopotamia Syriæ, 221, 706.
Methone civitas, 91.
Monasterium sanctæ Mariæ, 864.—
Monasterium Monidion, 903.—
Monasterium Timothei prope Antiochiam, 170.—
Monasterium Turrium Jordanis, 851.
Mons Antonii, alias Pispiri, 412, 631.—Mons exterior, mons interior, in quibus Antonius, 68.

N

Narbona Gallie, 53.
Nazarius, 875.
Nazareth, 7.
Neapolis, 435.—Neapolis Cypri civitas, 40.
Netus vicus, 857.
Niara vicus, 846.
Nicea, 197, 799, 809.
Niceræ, 803.
Nicia urbs, 746.
Nicipolis olim Emaus, 911.
Nilopolis, 595, 646.
Nilus, 40, 46, 114, 185, 185, 193, 539, 542, 539, 577, 636, 714, 726, 738, 757, 759, 767.
Ninive, 811.
Nisibenus ager, 97.
Nisibis civitas, 163, 792, 919.
Nitria oppidum, 258, 421, 503, 533, 636, 727, 740, 758.—Nitriæ eremus, 689.—Nitriæ monasterii, 51, 68.—
Nitriæ mons, 113, 518, 566, 623, 633, 709, 712, 713, 714, 716, 717, 724, 764, 775.
Nitrionis locus, 632.
Nola, 435, 436.
Nolana, 435.
Nomades, 848.
Nonum Alexandriæ, 916, 918.
Numantia, 400.
Nyssæ, 152.

O

Oasis Mariæ proxima, 633, 707.
Oasis ulterior eremus, 831.—Oasis magna et parva, 893.
Octavum decimum monasterium, 911.

Oliarum mons, 871.

Olybius mons, 225, 379, 380, 638, 768, 769, 867, 921.
Osrocorum regio, 800.
Ostracines civitas, 583, 612.
Oxyrinchus Thebarum civitas, 110, 391, 616, 622, 635.

P

Palatium Josaphat, 247.
Palæstina, 50, 382, 428, 432, 433, 446, 494, 548, 550, 553, 569, 613, 614, 632, 689, 690, 706, 740, 773, 774, 777, 822, 841, 857, 867, 876, 897, 900, 913.
Palmaria insula, 400.
Palus Scetes, 723.
Panephus, 504, 593, 614.
Panephis civitas, 547, 533.
Panos civitas, 116, 129.
Parasema, alias Caparsina, vicus prope Ptolemaida, 877.
Paratimon, 818.
Parthorum regio, 800.
Pelusium, 62, 536, 603, 613, 779.
Pentapoli, 187, 211, 213, 230, 908, 921.
Penthecule monasterium, 863, 863.
Pereleus, 898.
Perethum, 838.
Persani vel Capersani vicus, 863.
Persia, 180, 182, 188, 192, 201, 225, 583, 708, 799, 800, 802, 803, 818, 819, 818, 830, 852.
Persida, Persis, 102, 225, 630, 775, 861.
Petra, 491, 621, 638, 870.
Pharan, 599, 893.—Pharan Laura, 870, 904.
Pharus, 193.
Phaselus, 877, 889.
Phernæ mons in Ægypto, 611, 727, 935.
Philisthim, 403.
Philoxene monasterium, 869.
Phœnicia, 841.
Phœnix vicus, 763, 875, 973.
Phrygia, 211.
Phterigius mons, 883.
Piapæ fluvius, 164.
Pichitorum terra vel Pygæorum, 225.
Pispiri, seu Pisper, 727, 731, 933.
Pneumum, 760.
Pontus, 400, 530, 827, 837, 872.
Porphyrio eremus, 551.
Porphyrites locus, 619, 738, 760, 899.
Propontis, 819.
Protei columnæ, 9.
Ptolomæis quæ et Coth civitas Phœnicis, 871, 877.

R

Ragithum in partibus Gebalonis, 527, 680.
Raythum, 593, 621, 634, 866, 897, 989.
Rhegium, 9.
Rhinocorura oppidum, 87.
Rhodus, 203, 204.
Rhodum, 903.
Roma, 60, 107, 152, 230, 251, 308, 310, 312, 316, 347, 348, 351, 400, 401, 423, 427, 428, 430, 432, 434, 436, 438, 445, 446, 511, 561, 603, 604, 629, 691, 692, 694, 698, 699, 700, 707, 709, 715, 724, 762, 771, 774, 775, 776, 793, 798, 800, 804, 845, 848, 850, 852, 862, 907.
Romana castra, 96.
Roset montes, 826.
Rosus oppidum Ciciæ, 825, 843, 887, 888.
Rubia, 912.
Rumidium oppidum, 907.
Ruteni, 781.

S

Salama canobium, 905.
 Salime canobium, 915.
 Salor civitas Galatiae, 91.
 Samaria, 257.
 Sammites, 400.
 Sangsionis monasterium, 915.
 Sannus insula, 894, 915.
 Sapsas spelunca sancti Joannis Baptistae, 865.
 Saraceni, 16.
 Saraphas, 917.
 Sardi, 100.
 Scete vicus in Phoenicia, 719, 721, 722, 724, 726, 727, 752, 754, 765.
 Scete solitudo, 611.
 Scopolus, 885, 888. Eiusdem monasterium, 887.
 Scytharum partes, 218.
 Scythi eremus, 497, 499, 501, 503, 511, 531, 561, 566, 567, 569, 571, 572, 573, 578, 580, 582, 584, 585, 586, 591, 595, 594, 517, 588, 599, 603, 606; 607, 609, 612, 615, 617, 618, 621, 622, 625, 621, 628, 631, 633, 634, 635, 637, 638, 645, 646, 648, 651, 653, 656, 675, 679, 680, 681, 682, 685, 677, 691, 912, 918, 924.
 Scythia, 107, 201, 211, 493, 506, 814, 852.
 Sythote, 877.
 Scythium locus, 520, 521, 878, 904.
 Scythopolis in Palestina, 876.
 Sebaste, quae et Samaria, 161, 593.
 Seleucia, 71, 851, 885, 897, 917, 922.
 Selenobelus urbs Syriae, 810.
 Seanaar terra, 232, 282, 294, 350.
 Sepulcrum Cypriani martyris, 556.
 Sesa vicus in Cilicia, 848.
 Sicilia, 185, 437, 439, 691, 698, 771, 75.

Sigma lacus, 902.

Sina non, 236, 430, 501, 511, 599, 603, 610, 614, 718, 797, 817, 865, 891, 898, 903, 915, 915, 917.
 Singus mons, 813, 816.
 Sion, 434, 573, 819.
 Smyrna, 691.
 Sorbus villa, 917.
 Soloma, 551.
 Solitudo sancti Antonii, 727.
 So ymi, aliter Isauri, 825.
 Sophia prope Pharum, 592.
 Soruba vicus, 915.
 Spelunca Macarii Romani, 228.
 Stridon, 3.
 Subenorum Syrorum monasterium, 993.
 Subila Besorum monasterium, *ibid.*
 Syene eremus, 510, 762, 751.
 Syria, 182, 423, 423, 431, 517, 518, 645, 638, 670, 706, 802, 807, 810, 815, 837, 921. — Syria solitudo, 7.
 Syries prope Alexandriam, 550.

T

Tabenentiarum monasterium, 376, 548, 639, 723, 738. Eiusdem regio, 594.
 Tabenna, 116, 123, 125, 131.
 Taichenniota eremita, 706.
 Talitha, 824.
 Tagasta, 458, 691, 697, 697.
 Targalla vicus sive Targala, 841, 860.
 Tarranora, 63, 774.
 Tarsia, 764.
 Tarsus, 392, 707, 769, 869.
 Telanessus vicus prope Antiochiam, 176, 819.
 Teleda vicus, 810, 818.
 Ten yri, 125.
 Teutyrorum civitas, 126, 127.
 Tetrapylum, 885.
 Terenithe, *alias* Therenuthum, 529, 535, 622, 631, 685, 877.

Thebais provincia, vel Thebaida, 41, 100, 111, 117, 352, 594, 528, 543, 546, 551, 577, 590, 599, 594, 599, 627, 633, 650, 673, 680, 706, 723, 789, 736, 730, 740, 753, 767, 771, 866, 870, 874, 891, 904, 910, 918. — Thebais superior, 48, 111, 125, 538, 757.
 Thebae, 13, 651.
 Thebasthan, 97.
 Thecae vicus, 553, 538.
 Thelassomenus, 880.
 Theopols, 872, 883, 887, 888, 890, 892, 897.
 Therenuthum, *alias* Terenuthe, 520, 662, 877, 896.
 Thessalia, 21.
 Thessalica, 721, 871, 880.
 Thorax oppidum, 923.
 Thracia, 819.
 Tiberis, 139, 548.
 Ticium, 91.
 Tinnis, 71.
 Trapezuntum, 550.
 Treveri, 4.
 Tripolitana regio, 50.
 Trohen supra Babylonem, 622.
 Trullum, 165.
 Turoae, 138, 592.
 Torres, 863.
 Turicum monasterium, 861, 891.
 Tubelas, *alias* Cuhilas, 877.
 Tygris, 221, 225, 231.
 Tyrrhenum mare, 400.
 Tyrus, 202, 920.

V

Venetiae, 595.
 Verona, 55.

X

Xeropolis, 916.

Z

Zeugma oppidum, 814.

INDEX CONCIONATORIUS IN VITAS PATRUM.

DOMINICA I ADVENTUS.

Adventus Christi fregit diaboli vires, 45. Adventus Christi in mundum demones profligat, 65.
 Judicandus qualis inventus fueris, 41. Judicio sistitur Petrus Tlonearius, et actus ejus in statera appenduntur, 289. Judicium extremum, 229. Iudicii extremi timor, 265. Iudicia Dei et hominum differunt, 525. Iudicii extremi utilis memoria, 585. Iudicia Dei ne scrutentur, sed tibi attende, 620. Ad Iudicium pergunt cum impio imp. sancti, 870.

DOMINICA II ADVENTUS.

Christiani impietatis titulo exagitati, 24. Christianos se esse Astone et Epictetus respondent tantum, 216. Christianus in urus ab astrologo denuntiatur Iosaphat, 247. Christianum fieri illum rex cavet, 249, 250. Christianorum doctrina, 508, nota, 501.
 Constantia sancti Antonii, 58, 47. Exprobrat demonibus, 58. Constante tenor vite, et rigor sancti Antonii, 60. Constantia fidelium diabolum elucit, 115. Constantes esto in tentationibus et tribulationibus, 586. Constantes sit novus iustar statuere, 622. Constantia juvenum laboriosa, 651, 652.
 Fili etiam in colo pro parentibus solliciti, 220. Filiorum desiderium in rege Indue, 243. Filius prodigus, 267. Filium in flumen projicit pater obediens, 547.

Scandalum tollitur, 193. Scandalo occurritur veste illata inter prunas arduentes, 202. Scandalum infirmi tollitur, 604. Scandalum passivum vitat Alexandra, 711. Scandalum passivum fugit virgo eremus petrus, 916.
 Tribulationem patiens cogitet: Ego et asinus unum sumus, 685. Tribulatio variis causis immittitur, 706.

DOMINICA III ADVENTUS.

Baptizatur divus Hieronymus adultus, 5. Baptismus sancti Hieronymi Romae, 21. Baptismi et religiose vite similitudo, 68. Baptismi efficacia, 114. Baptizati mel et lac degustabant, 149, 141. Baptismus fulgure et columba firmatur, 155. Baptismi effectus, 266, 254. Sine baptismo spes bona esse nequit, 258. Baptismus praecedit jejunium et oratio, 285. Baptizato quid agendum, 287. Baptizatus qui praestare debeat, 562. Baptismi instar est religiosus ingressus, 645. Non baptizatus divinitus agnoscitur, 905. Baptismus olim hebdomada sancta, 911. Baptismus etiam putativus morbum sanat, 915.

Concio sancti Antonii ad discipulos, 40. Concione effectus, 47. Concio sancti Pauli convertit sanctam Theclam, 72. Concio sancti Pachomii, 155. Allicit praemis, poenis terret, *ibid.* Concio ad neophytos, 147. Concione suggerit columba sancto Basilio, 168. Concio de humilitate, 199. Concio effax et

compungens plebem, 577. Concione audire utile, 523.

DOMINICA IV ADVENTUS.

Carnium abstinencia, 572. Carnis tentationem vincit cadaveris fector, 576. Carnium abstinencia violata castigatur, et caro lapidescit, 852.

Cilicium et iuncus lectus sancti Antonii, 58. Cilicium induit usque peritiam, 527. Cilicium secum fert Iosaphat, 551. Cilicium elegantius datori remittitur, 817.

Compunctio lacrymarum elicit, 128. Compunctio verba, 569. Compunctio Mariae Aegyptiacae, 570. Compunctio utilis, 567. Compungere statim post culpam, 669. Compunctio mortem et salutem affert meretrici, 677, 678. Compunctio ex contumelia patienter tolerata, 737.

Culpas et poenitentias alienas praestat Eulalius, 502, 505. Culpae etiam levius puniuntur, 546.

Deliciae mundi excludunt delicias caeli, 144. Discipline usus, 715.

Eremi laudes, 21. In eremum impellere exemplum Eliae et Baptistae, 101. Eorum vita fortior, *ibid.* Eremitarum protector Deus, 101. Eos adjuvant angelus, *ibid.* Eremitica vita mariitio comparatur, 115.

Mortificatio tenax sanctus Antonius, 60. Mortificatio viri sacri, 856. Mortificatio carnis fuga est poenitentiae, 853.

Peccatorum memoria ex animo contrito magis delet peccata quam corporalis afflictio, 375.

Penitentia, vigilia, jejunia sancti Antonii, 57, 18, 56. Penitentia Simeonis Stylitae, hinc totum corpus contrahitur, 170. Penitentia sancti Marci, 250. Ei apparet Christus, *ibid.* Penitentia necessitas, 267. Quomodo agenda, 268. Penitentia Mariae Aegyptiacae per quinquaginta, 372. Penitentia vis in conversione Pelagiae, 577. Penitentia dura quinque annorum, falso accusatae Marinae, 593, 594. Penitentes amplectitur Deus, 523. Penitens peccator post communionem clara facie apparet, *ibid.* Penitentia vera miraculo de-laratur, 577. Penitentiam age cum penitente, *ibid.* Penitentia unde vim sumit, 578. Ad penitentem r. dicit columba, 573. Penitentia lapsi et desperantis, 581. Oratio ejus, *ibid.* Penitentiam acceptam ostendit lucerna divinitus accensa, 581. Penitentia dura et longa, 584. Penitentia voluntaria, 586. Penitentes recipiantur, *simile*, 591. Penitentiam parvam praescribit abbas, 600. Ad penitentias alios ne cogas, scilicet, 601. Penitentia aequales non omnibus conveniunt, 605. Penitentiae efficacia, 605. Penitentium hodie 612. Penitentia et confessio in divinum numerum penitentium refert, 648. Penitentiam duram agit scitilicet qui cum sacra vigilia peccat, 654. Penitentia illa anorum lapsus suum a fide soluit episcopus, 655. Penitentes recipit Deus, *simile*, 650. Penitentia etiam propositum utile, 677. Penitens adolescens includit se sepulcro, 745. Et insultant daemones, *ibid.* Penitentis virginis oratio, 777. Penitentia virginitati praefertur, *ibid.*

Possibilitas nocet, 590. Possituum petit sanctus Antonius, 49. In eaque manet xx annis, 40. Solitudinem interiore petit sanctus Antonius divini sui adiutor, 48. Solitudo Iosaphat xxxv anorum, 537. Solitaria vita sublimis et difficilis, et quare, 587.

Superioris diaboli humilis sermo, 199. Superbia diaboli humilitate hominum corrumpit, *exemplum*, 622. Superbiam vincendi molus, 609. Superbia cogitationes quomodo fugientia, 170. Superbia evertit non clum, 755. Illatur a demone, *ibid.* Superbiam corat solitudo, 742. Superbia etiam sanctum evertit, 744.

Virtutes alio um in se exprimit Antonius, 57. Virtus de necessitate facienda, 41. Virtutes discipulorum sancti Antonii, 47. Virtus vera latere non potest, 69. Virtutis magister timor Domini, 154. Virtutes sanctae Gallae viduae, 156. Virtus vera facit cognationem, non sanguinem, 187. Virtutes sancti Posthumii, 253, 255. Virtutes variae quibus incumbit monacho, 256, 257. Virtutes sanctae Egeniae, 245. Virtutes sunt scala celi, 265. Virtus in potestate hominis, praesupposita divina gratia, 277. Virtus nobilis utilis, 288. Virtuti ex vitio calcar additur, 377. Virtutis cogitatio mane inenda, 562. Virtutem unam acquirere singulis annis, 568. Virtus labore acquiritur, 587. Virtus publica periclitatur, 594, *simile*, *ibid.* Virtus in opere, non in memoria vel libris est, 606. Virtutum perficit infinitas, 675. Virtutes quaedam a caso, quaedam ab electione, 718. Virtus ex Dei placito, virtutum ex permissione, 765. Virtutes Jacobi Nisibinae, 758.

Voluntates mundi cum amittuntur

d geruntur, 290. Voluptates deprimentur hominem instar porci, 645.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Bona multi offerunt compatiendi pauperibus, 192. Bona sua sanctus Astion jubet dari pauperibus, matris apparens, 225. Bona in eorum per elemosinam praemittuntur, 275. Bona sibi oblata respuit abbas, paupertatis amore, 355. Bona aliena distribuens quid incommodi sustineat, 385. Bona munus non te retrahat a perfectionis cursu, 584. Bona dividuntur in tres partes, 652. Bona delecta misericordia percunt, 711.

Centupli promissionem tentando experitur patriarcha, 182, 184. Centupla remuneratio elemosinae, 185.

Erroris fratrum tegit civitas, 635. Errorum alienum prudenter corrigat archiepiscopus, 656.

Incipiendum quotidie religioso, 525, 521, 716. Incipiendum semper, 565, 611.

Martyrii cupiditas in sancto Antonio, 47, 48. Martyrium fidei et conscientiae, *ibid.* Martyres confirmat desiderio martyris sanctus Antonius, 47. Martyrium reliquiae in honore, 90. Martyrii aequatur vita eremitica, 115. Martyrii praestantia, 269. Reliquiae martyrum efficacissimae, *ibid.* Ad martyrium et virginis item hortatur sancta Egenia, 517. Martyrium quotidianum est devota servitus, 414. Martyrium trium monachorum, 583. Martyres multos suasionem efficit Apollonius, 737.

Murmurant fratres. Sedantur, 239. Incerpantur, 240.

Officia aliorum supplet sanctus Pachomius, 122. Officia abjecta subit abbas, 548. Officia varia exerceat Christus: lectoris, diaconi, etc., 654. Officia vilia exerceat quae ex humilitate stultum se simulabat, 758.

Passionibus exagitat se coram Deo humiliat, 118. Passionum origo, 510. Quomodo उपरanda, 511, 665. Passiones non moriuntur, sed ligantur in sanctis, 517. Passiones pravae extirpanda, 561. Passiones animae alligantur, non extinguuntur, 597. Passioibus non ducitur Deo intuitus, 600. A passionibus corporalibus animam avoca, 660. Passioibus diabolus daemones effugare potest, 79.

Peccata parva se continentur, 288. Pecunia Ecclesiae male parata misa perit, 185. Pecunia amor Troilum torquet, 195. Pecuniam non reservet monachus, 512. Pecuniae contemptus insignis, 581.

Porcos ascit monachus, 624.

Prodit in spiritu sanctus Antonius considerando exitum animarum, 55. Ut proficiat religiosus, cogitet se primum inchoare, 59. Profectum quae impediunt, 152. Profectui tuo invigila, 153. Profectus virtutum, virtutis paratur exercitio, 605.

Servit fratris sanctus Pachomius, 121. Servit Zacharias ut faciat elemosinam, 180. Servit servorum se vocat patriarcha, 181. Servit omnibus eremita, 867. Servit archiepiscopus architectis, 871.

Silentium monachorum, 100. Silentii violationem absens cognoscit sanctus Pachomius, 154. Silentii custodia, 528. Silentii clavis, 610. Silentium virginitatis, 617. Silentium virginis xxv annis, 762.

Vita incertitudo otium fugat, 41. Vita bona plus curanda quam miracula, 45. Vitae sanctae suavitas, 275. Vita vera quatuor, 292. Vitam sublimem

agens columnae similis, 52. Vitae mutatio insignis nobilis est divitis Romani, 604. De vitae statu eligendo deliberatio, 616, 617. Vita perversus et eloquens est daemonis imitator, 766.

Voluntatem propriam abdicare docentur noviti, 545. Voluntates nostrae daemones facit, 602, 603. Voluntatem seniorum sequor, 608. Voluntas propria tristitia parit seculi, 615. Voluntatem propriam abieciunt praeconi, 620. Voluntas propria tribulationem parit, 675.

Vota monastica peccata abolent, 68. Voti memoria carni illecebras pellit, 114. Votum conditionatum sancti Pachomii, 114. Votum transgrediens castitatis a demonio vocatur, 127. Votum violans punitur, 177. Voti violatio castigatur, 832. Christus se devovet Euphrasia septennis, 555.

DOMINICA I POST EPIPHANIAM.

Custodi te ipsum n, ut Javeris ab alio pro te tentato orante, 496.

Daemon praesens e Pachomio obmutescit, 114.

Monachorum princeps Joannes Baptista, 21. Monachus sive hominum invenitur, 52. Monastica disciplina studium, 52. Monachus unde dicitur, *ibid.* Monachismi hostes apostatae, *ibid.* Monachismi laudes, 55. Monastica extruunt sanctus Antonius, 49, 64. Monachus et virgines praecipue odit diabolas, 42. Monasteriorum laudes, 47. Monachus ejicit jugum, 47. Monasteriorum comoda, 100. Monastica vite origo fuit passiones sanctorum imitandi desiderium, 115. Monasterium divinitus jubetur extruere sanctus Pachomius, 116. Monachus cur magnum deferret honorem patriarchae, 191, 192. Monachus verus quis sit, 192. Monachorum duos ordines ait patriarcha, 201. Monachorum quinquaginta milium Pater sanctus Posthumus, 255. Monachi quibus virtutibus incumbunt, 156, 257. Monachi sunt Indi seniores, 245, 244. Monastica vita praestantia, jejunia, vigiliae, orationes, paupertas voluntaria, et vita innocencia, 269, 271. Monasterium mulierum centum triginta cellarum, 532. E monasterio infantula septennis exire non vult, et a matre abbatissae offertur, 555. Monachus sit pater Euphrosyne, 561. Monachorum quies praeregitibus, 498. Monacho qui tuor observanda, 520. Monachus verus sit instar stultae, 550. Monachi vera vita, quales, 565. Monachi quidam damnati, laici salvati, 596. Monachi lapsum diabolum laedunt, 590. Monachi mundo illi dant, secularibus mundus, 636. Monachus designatur laicus vir dum natum, 751. Monachorum quique millia in monasteriis Aegypti, 857.

Mores suos corrigat divus Hieronymus, 4.

Obedientia perfectionem adducit, 122. Obedientia virtutum eminentissima, 146. Obedientia sancti Simeonis, 177. Obedientia exacta, 256. Obedientia monachorum, 270. Obedientia circa Euphrasiae, 555. Obedientia Pauli Simplicii varie exerceat, 485. Obedientia leonum adducit, 502. Obedientium ordo alius praestitit, 520. Obedientiam facile imperat humilis imperator, *ibid.* Obedi utia Marci litera imperfecta relicta, 521, 618. Obedientia periculo eripit, 521. Potior est abstinence, *ibid.* Obedientia fere comes humilitatis, abstinence saepe superbiae, *ibid.* Latrones convertit, 522. Obedientia prima virtus monachorum, 558. Obedientia aachar, 440, 559. Obedientia

mere filialis magna miracula, 511. Obediencia promptitudo, 515. Obediencia fructus propheta, 516. Aridum lignum frigitur, *ibid.* Obediencia superat paternum affectum, 547. Obediencia morti præferitur, 551. Obediencia victoriam refert resignato, 581. Ob. diemiam cæcam exigunt seniores, 599. Obedientia exacta, 617. Lignum aridum obedientia virescit, *ibid.* Legum securus addit obediens, *ibid.* Ob. diemiam præcelsa, 618. Obediencia proprio viro non parit, *ibid.* Ob. diemiam cur præfertur continentia, *ibid.* Ob. diemiam præcipue in novis quaerenda, 619. Obediens a periculo liberatur, *ibid.* Ob. diemiam frater fratri in arduis, *ibid.* Mortuum suscitatur, *ibid.* Ex obedientia pater filium in fornem jactat, et rorescit furnus, 620. Obediencia augetur, *ibid.* Ob. diemiam prompta, 625. Obediens prompse cani similis, 627. Obediens latronem cum convertit, 635. Ob. diemiam necessitas, 750. Fructus, ejectione dæmonum, 751.

Olumtescit demon Pachomio præsentem, 111.

Omnibus a demone liberatur, 52. Parentes cur honorandi, 215. Parentum in filios affectus p. tens, 217, 218, 220. Parentum curam gerit in celo filii, 220. Parentes sine aspectu fugiunt Pamen et Nubi, 525. Parentum et amicorum litteras non lectas exultat monachus, 550. Parentum amplexus, 570. Parentibus et amicis utilitatem cum saeculo renuntias, 585. Parentibus ne det in nobis munera, quia non possunt, 616. Parentum suam clausis oculis aspiciat Marcus, 618. Parentum diversa condicio, 616. Parentibus et amicis quomodo succurres sine anime naufragio, 712.

Peregrinatio divi Hieronymi, 4. Peregrinatione in quid utilis, 61. Peregrinatio Jerosolymitana celebris, 161. Peregrinatio ad sepulchra sanctorum martyrum, 180. Peregrinatio ad templum sancti Cari, 192. Peregrinatio spiritalis, 626.

Professio monastica ahelet peccata, 64. Professio non prodest negligenti, 126.

Propositi sanctus Antonius aequiliter tenax, 60. Proposita bona mane statuer, 665. Propositi firmitas retinenda, 719.

Proprietarius punitur, 555. Proprietas vitanda, 516. Proprietarium affligunt canes et aves, 581. Mortuus saeculo non expectat testamenta, 582. Proprietatis amor affligit monachum, 581.

Recta anima quamvis sit, 41.

Regulam ab angelo accipit sanctus Pachomius, 116, 110. Regulam ab angelo accipit sanctus Posthumus, 256. Regulari imbecillioribus accommodanda, 757.

Religiose vite præstantia, 15, 279. Religiosi quam se rene diabolo repugnant, 46. Religio peccata præterita abluat, 52. Religiosus vagus languescit, ut pisces extra aquam, 58. Religiosus cogitat se primum inchoare, 59. Religiosi status in utroque sexu excellens, 60. Religiosa conversio lapsimosa similis, 65. Religiosorum victus vestitus, habitus, etc. Ab angelo præscribuntur, 120. Religiosæ vite exercitio, angelice vite imitatio, 212, 215, 218. Religiosi mortis præcones, 251. Religiosis falsa varia genera, 253. Religiosa vite sublimitas unde colligatur, 260. Religiosum quid efficiat, 601. Religiose vite securitas præ seculari, 641. Angelos imitantur religiosi, *ibid.* Religioso velut in exilio vivendum,

618. Religiosa vite præstantiam miratur imperator, 657. Religiosis ingressus baptisim iustor, 645. Religionis labores sunt quasi martyrium, 652. Religiose vite occasio Paulo Simplicio est uxor ejus adultera, 750. Religiose vite votum periculo eximat Maurorum, 867.

Renovare et resurgere a peccatis, 575, 576.

Reamutatio sæculi baptismo similis, 64. Reamutandum perfecto saeculo, 511, 585.

Resignatio in obedientia victoriam parit, 581.

DOMINICA II POST EPIPHANIAM.

Absclicatio nem rerum suadet sanctum Evangelium, 276.

Abnegatio nobilis monachi sportas ferantis, 514. Abnegatio vera quamvis, 625.

Cellula super columnam, 176. Cellula Baradati augustae, 851.

Classes xxv monachorum secundum litteras alphabeti Graeci, 142.

Claustra monasterii sancti Isidori, 759. Clausura exacta, *ibid.*

Concordiam facit iratus princeps, 100. Concordia et pietas maxime assumata, 515. Concordia præfertur austeritate vite, 657.

Convivas habent Aegyptii mortuos, 75.

Ferventem spiritu fugit demon, 551. Fervor primus religiosus conservandus, 596. Fervor spiritus utilis, simile, 682.

Matrimonium iniquum periclitatur, 157. Matrimonium virginitate, 158, 673, 715, 719, 814. Matrimonium usu sibi interdicunt conjuges, 551.

Mulieris specie apparet diabolus, 119, 155, 250, 575. Mulierem solus videre renuit Nonnus episcopus, 578. Mulierum conversatio, etiam sanguine junctarum, periculosa, 436. Mulierum aspectum fugit Arseus, 511, 564. A memoria etiam mulieris timet, *ibid.* Cum muliere conversari periculosum, 654, 659, 660. Mulierum fuga omnibus necessaria, 692, 695. Mulieres fugit Elias metu lapsus, 755. Mulierem per quadraginta annos videre non est passus abbas Joannes, 759, 741. Mulieris speculo de ipsius monachus, 712.

Mulieris ob periculum baptizare renuit monachus, 861.

Novitia per triennium, 120. Novitii dissoluti dimissionem differt sanctus Pachomius utiliter, 128. Novitii debent ad infantiam reverti, 545. Novitiorum probatio, 545. Vestes eorum sequestrantur, *ibid.* Novitius monachus exhortatione juvatur, 548. Tur probetur ante ingressum, *ibid.* Novitius fervorem primum conservet, 596. Novitii præcipue sint obediens, 611. Novitii quoadque semini in virtutibus duces, 652. Patientem novitium solatur angelus, *ibid.* Novitii vestandi, 654. Novitias fervorem conserva, 685. Novitius obviat colloquia secularia, 910.

Nuptiae septem diebus a quilibet celebrantur, 150. Nuptias fugit sanctus Macarius, 228. Nuptiae filii regis, 262.

Perseverandum in bono, 41. Persevera constanter in corpore, 589, simile, *ibid.* Persevera in cella, 612.

Sterilitas sanatur, 851. Sterilitas et res in p. dicitur, 852.

DOMINICA III POST EPIPHANIAM.

Adorationes plurimas quotidie Deo offert Simeon, 855.

De votum consideratis qualis esse debet, 183.

Inferni timore juvatur sanctus Hieronymus, 6.

Inferni timore denuntiantur Origenem legentibus etque adhaerentibus, 152. Inferni poenitentium magnitudo, 526. Inferni consideratio utilis, 565. Inferni memoria tentatior roborat, 586. Inferni metus revocat a lapsu, 651. In inferno Christiani graviter cruciantur quam ethnici, 657. Inferni consideratione ne etiam soferum convertit frater, 677. Conversa moritur, 678. Inferni memoria utilis, 685. Infernum evadit mortificatio carnis, 855.

Sacerdotes aurei lignis calibus utebantur, 97. Sacerdotio suos initiari cur non poterat sanctus Pachomius, 122. Sacerdos miles non contaminat sacramenta, simile, 595. Sacerdos are assidet sexaginta annis, 765. Sacerdotium inter monachos honorandum, 719. Sacerdotii onus gravissimum, 855.

DOMINICA IV POST EPIPHANIAM.

Afflicto sancti angelos contristat, 171. A. letus post mortem paradiso fruatur, delictosa cruciatur, 647. Afflicto iustificat Simeon, 850.

Fiducia in Deum Joannis Eleemosynarii, 182. Fiducia in Deum merces, 185. Educantur habere in Deo, non in pecunia, 584. Fidere nobis tibi, 593, 712. Fidendum Deo, 610.

DOMINICA V POST EPIPHANIAM.

Negligens religiosus visione monetur, 552, 567. Negligentiae pericula, simile, 611.

Optum vita divus Hieronymus libris describens, 4. Optum agat vitam incertum, 41.

Ostiosus a multis denuntiis pulsatur, 551. Opti pericula, 570.

Zelus animarum, 122. Zelus persecutione crescit, 147. Zelus senis, fornicationem impeditis, 197. Zelus sanctorum Cypriani et Cornelii orta seditione eo quod Cyprianus Carthaginensi exiret, et Cornelius Romanus, 517. Zelus falsus apostasiam causat, 512. Zelum animarum suadet angelus, 618. Zelum personam mercatoris induit monachus, ut alios lucrificat, 854. Zelus sanctus Joannes Baptista orat pro reductione errantium, 842. Zelus contra hereticos la. datus, 906.

DOMINICA VI POST EPIPHANIAM.

Exemplo Malchi sanctus Hieronymus ad perfectionem incitatur, 5. Exempla priorum sequitur Antonius, 51. Exemplo Eliae se exstimulat sanctus Anonius, 38. Exempla vis, 117, 121, 242. Exempla necessitas, 119. Exemplum converse meretricis sequitur alia, 203. Exempla peccantium non s. quenda, simile, 589. Exemplo præcæ antequam doceas, 592.

Fides et crucis signum murus inexpugnabilis, 59. Fidem roborat sancti Antonii prædicatione, 55. Fides miraculis firmatur, *ibid.*, et 56. Fides et tractio custodienda, 51. Fides viva multicia curat; item vita sincera, 66. Fidem sui commendat sanctus Antonius et traditiones, 72. Fidem negat Proterius fauulus, 159. Fidem exponit sanctus Barlaam sanctus Josephat, 254. Fides summa, *ibid.*, et 290. Fides lumen suscipitur a filio regis, 257. Fides Christi hauritur ex Evangelio, 259. Fides declaratur, et fides mysteria non scrutanda, 288. Fides illi et sancta Eugenia ex Epistolis sancti Pauli, 511. Fidem ignis probat, 871. Fides præva similis columbe in ignis, 805. Fides suadet viro juvari, ut Deo Christianum fieret, 919.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ.

Apostatæ monachi m' h'eres, 33. Apostata panitur, 512. Corrigitur et liberatur a dæmone, *ibid.* Apostatarum pessimum ingenium, 754. Apostatas corripit dæmo, 905.

Eligendæ vitæ perfectionis incumbit divus Hieronymus, 5. Electio ex utero matris, 170. Electio, *ibid.* 277, 278. Electio status sollicitum habet Euphrosyium, 364. De electione vitæ deliberatio, 616, 617. Eligitur divinitus kabbatam Pachomius, 756.

Mercedem accipit non laborans, 651. Operatur mandans sanctus Antonius, 56. Opera bona non differenda, 193. Opus bonum detegens, a dæmone vexatur, 197. Opus servile in festis agens non datur, 22. Operum manuum necessitas; pensum quotidianum, 331. Operandum manibus monacho, 585. Opus orationi conungendum, 584. Quod leve et continuum præstat gravi quod cito abrumitur, 585. Opera bona in occulto facienda, 592. Opera bona vitæ indiscretio, 593. In operatione sit vicissitudo, *ibid.* Opus monachi quale, 601. Operari renuens non comedit, 603. Operibus propriis non filias, 618. Opus bonum non relinquendum, ob vanam gloriam, *ibid.* 615. Opera bona ascende, *simile*, 624. Opera triplicis generis hominum, 635. Visio de eis, *ibid.* Opera tria honorabilia apud monachos, 649. Opera bona diversimodo considerantur, 717.

Premio elemosynæ privatur avarus, 191. Præmiis invitatur Josaphat, pater terre, 263.

Vitis ex ore sancti Ephraem infantis, 167.

Vocati multi, pauci electi, 153. Vocatio periculose deseritur, 91. Fugiens velut fumus effertur, *ibid.* Vocationem deserunt quidam, 126.

DOMINICA SEXAGESIMÆ.

Descendi ardor, 610.

Distractiones orationis, opus demonis, 508. Distractio fuge, 610.

Divitiae sancti Antonii, 56. Divitiarum obtentu tenet a diabolo solum Antonium, disco argenteo obiecto, 53. Evanescent discus, *ibid.* Divitiis contentum non præstat quid magnam, 40. Divitias et aurum offert diabolus sancto Antonio, 43. Divitiae cur conveniant Romanis præstulibus, 97. Divites quid considerare debeant, 188. Divites equalibus miseria, 261. Divitiae pauperum non juvant, 273. Divitias in celum mitte per pauperes, 276. Divites veri quidam, 281. Divitis mors misera, 653. Divitis abrenuntiatio, etiam vestibus relicta, 686. Divitias ut amicis congreget virgo, ipsa opibus celestibus excidit, 711. Quae dein le astu ab avaritia reducit a sancto Macario, 712.

Verbum Dei utiliter audit sanctus Antonius, 56. Verba arguta sancti Antonii ad philosophos, 51, 55. Verbi dei studiosus Abraham eremita, 144. Verba patriarchæ de actibus sanctorum Patrum, et elemosynæ cultoribus, 191. In verbis verum una, non verbum, 206. Verba pia ruminata faciunt Christianum, 217. Verbo Dei etiam non intellecto utendum, 578. Verbi dei auditio etiam sola, utilis, *simile*, 606, 679. Verba secularium ad spiritum trahere, 603. Secularia audiens dominus, *ibid.* Verbum Dei cor exaudivit, 658. Verba secularia notant loqui duæ conjugæ, 657. Verba pia continentiam suadent, 714. Verba absque bona vita, rarus sine sale, 763.

DOMINICA QUINQUAGESIMÆ.

Auxilium Dei invoca contra dæmones, 620.

Cæcus sonatur, 212. Cæcum Didymum solatur Antonius, 535.

Passionis Christi memoria abstinentiam ciborum suadet, 115. Passionis Christi memor sanctus Pachomius super spinas nudi pedibus incedebat, 116.

DOMINICA I QUADRAGESIMÆ.

Abstinentia monachorum etiam agrotorum, 6. Abstinentia inter delicias magna res, 108. Abstinentia Simeonis Stylite, 170. Abstinentia bona, 492. Quomodo acquiratur, 495. Abstinentiæ austeritas, 568, 569, 570.

Austeritas vitæ divi Hieronymi, 6; Palæmonis, 115; Monachorum antiquorum, 285; Josaphat, 351, 355; Isidori, 709; Evagrii, qui ante in deliciis, 761. Austeritas monasticæ ex Veteri Testamento asseritur, 850.

Avaritia affinem insequitur, 24. Avaritia infecunda, 81. Avaritiæ fector, *ibid.* Ab avaro quomodo extorquetur elemosyna, 189. Avarum sanat redditio pecunie, 194. Avari semper pauperes, 281. Avara virgo celestibus opibus excidit, 711. Avaritia sanatur astu, 712. Avari, gulosi, invidi, quibus similes, 766. Avari frumentum suum putrescere, 768.

Diabolus impugnatur varie sanctum Antonium, 37, 58, 51. Diaboli apprensus formæ, 42. Minas ejus et pollicitatus ejus contemne, *ibid.*, ut passer a Christo irretitus, *ibid.* Echo procurat, *ibid.* Diabolus præcipue odit monachos et virgines, 42. Ejus technæ, *ibid.* Diaboli deceptiones, 42. Diversa ejus nequitia, *ibid.* Diaboli vires Christi adventu fractæ, 45. Ejus imbecillitas, *ibid.* Diabolum fugat crux, 45. Diaboli vulnus truces, sonitus horridi, 45. Diaboli tentationes ut vicerit sanctus Antonius, 46. Diabolus insputatus evanescit, 46. Diaboli vires minuit iustitia, 46. Eum vincit letitia spiritualis, 47. Demonicam sancti Jesu nomen, 48. Demonicus liberatur a sancto Antonio, 50. Diaboli febrem solus sentit sanctus Antonius, 52. Demonicum liberat crux, 51. Demonicus omnibus non aequalis nequitiae gratus, 63. Diabolus eum nocet cum sit obligatus, 65. Diaboli odium eludit constantia fidelium, 115. Dæmon obmutescit Pachomio præsentem, 114. Diaboli tentationes variae et variæ, 118. Diaboli fector, 155. Diabolus ludit cum iis quos capit, 145. Diabolus sistitur Proceri famulus, 156. Diaboli ope a iugis, postea crucis signo et oratione roboratur, 157. Diaboli præstigiæ, 171; blanditiæ, 172. A dæmone liberatur currens ad cellam Vitalis, 193. Dæmones agrediente animi de corpore, sua in ea opera quaerunt, 200. Diaboli defectio, 235. Invidia in hominem, *ibid.* Diabolum liberandum impie docet Origenes, 537. Diaboli vexationes sustinentes non sunt contemnendi, 535. Diabolus latetur lapsu hominum, 536. Dæmones a philosophis immissos cruce et oratione fugat sanctus Antonius, *ibid.* Diaboli consistorium, 580. Diabolum oratione sistit Publius monachus, 630. Dæmonum variae differentiae, eadem essentia, 723. Dæmonum variae apparitiones, 722. Juxta dæmonis templum statuit cellam Thalelaeus monachus, 853.

Gulosa furti exagitatio vincitur, 494. Gula quando eas liganda, 509, 510. Gula tentatio; remedium, victoria,

553. Gula imperat sanctus, 588. Gula incendium est vitiorum, 570. Gula etiam cibo proposito vincenda, 572. Gula tentationem ingerit diabolus monachis, 657, 665. Gula demitur, aque viva integra multorum perambulata cellas, 721. Gula importunus fenerator, 761. Gulosi, avari, invidi, quibus similes, 766. Gula et luxuria ut vincatur, 770.

Jejunia Lugæ divi Hieronymi, 6. Jejunis et vigiliis se munit sanctus Antonius contra carnis tentationes, 57, 58. Jejunia mentis maritres ad xxx dies, 217. Jejunio infirmus hostis domesticus, *simile*, 569. Jejunii severitas, 570, 571. Jejunium fornicationis tentationem vincit, 571. Jejunium moderationem adhibe, 601. Jejunium quale dæmonem letificat, 605. Jejunia longa quorundam monachorum, 606, 723, 754. Jejunis prolixis monachum corpus exinanire oportet, 753.

Quadragesimæ exacta observatio, 585. Quadragesimæ Dominica prima monachi communicant, 585. Quadragesimæ exacta observatio in cibis igne non coctis, 731, 735. Quadragesimæ xxii sine cibo transegit Simeon, 819.

Quadragesima noctibus stat monachus in spinas et non dormit, 544.

Tentationibus carnis impugnatur divus Hieronymus; remedia adhibet, 6. Tentationibus repugnantem consolatur Deus, *ibid.* Tentationes diaboli prius sanctus Antonius, 37, 49. Oratione eas superat, *ibid.* Tentationes vincens in Sichem roboratur, 59. Tentatio, vel ad gloriam, vel ad penam, 44. Tentationes diaboli ut vicerit sanctus Antonius, 46. Tentatione liberatur qui in memoriam Ouphris scribitur, elemosynam dat, illius offert, *Pater noster* recitat, 103, 105. Tentationes varias patitur Josaphat, 352. Tentationes suas delegat monachis abbatisse, 535. Tentationes diabolicæ gravitas, 539. Tentationes Mariæ Egyptiacæ per annos septemdecim, 538. Ad tentandum parat dæmones, angeli ad succurrendum, 495. Tentationes varias diaboli videt Pachomius, 505. Tentatum ne despicias, ne et tu tentaris, 520. Tentatus superat oratio, 571. Tentatus consolatur, 575. Tentatio utilis, 574. Resistens fortiter liberatur, *ibid.* Tentationes aperienda, 544. Eas revelans liberatur, 575. Tentatus adest angelus, 575. Resistit fructus, *ibid.* Tentationem carnis superat fector cadaveris, 576. Tentatione superatur, quem diabolus impugnavit xii annis, 581. Tentationis et pugnae utilitas, 585, 586. Tentatio ignis subleanda, 587. Tentationum diaboli varietas, 586. Tentatus roboretur inferni memoria, *ibid.* Tentationis bellum frangit patientia, 587, 590. Tentatio varia diaboli, 588. Tentatio non te a loco tuo removeat, 593. Tentatio parit coronam, 590. Tentatio quibusdam utililis, alius nociva, 599. Tentationum diaboli varia semina, 599. Tentationibus dupliciter urgeatur, *simile*, 611, 612. Tentationes quomodo vincenda, 619. Tentatio semper timenda, 620. Tentationis igne percoctus durat, *simile*, 626. Tentatum curat prudentia, 657. Tentatus tunc angelus, 658. Tentatus Deum invocet, 657. Tentatus senioris patientia sanatur, 655. In tentatione sursum aspice, *ibid.* Tentatus despicies tentatur ipse, 672. Tentationis quibusdam a diabolo, aliis a seipso, 676. Tentatus a dæmone desperat, 752. Tentatio humilitatem parit, *ibid.* Ten-

tationes alterius novit Joannes, et curat, 740.

Vita instituta varia, 831.

DOMINICA II QUADRAGESIMÆ.

Beatiudo vili pretio comparatur, 40. Beatiudinem dat patientia, 102. Beatiudinis spe matrem solatur sanctus Simeon, 172. Beatiudinis admiratio, 205. Beatiudinis descriptio, 230, 235. Beatiudo in quo consistat, 228. Beatiudinis prologium, oratio, 238. Beatiudinis media tria, 562.

Gloriam Domini videt sanctus Pachomius oculis corporeis, 155. Gloriosus cadum intrat sanctus Simeon, 177. Gloria et splendor sanctæ Eugeniæ, 548. Gloria celestis species, 540. Gloria ab homine instabilis, 593; fugienda, 594. Qui gloriatur, non protegitur a Deo, 628. Ut gloriam fugiat omnes stultitiam simulat, 670. Gloria Chrysostomi visi ne declarata, 901.

Visionem coelestem recitet sanctus Antonius, 39. In visionibus quid inquirentium, 47. Visio sancti Antonii de anima: omni post exitum statum, 52. Ejusdem de Ecclesiæ afflictione ab Ariano, 57. Ejusdem de hæresi Ariana, 71. Visio albatris de sancto Simeone, 71. Visio facit cleemosynarum, 191. Visione lei carere porci damna torum gravissima, 230. Visio Arsanii de tribus hominum generibus et operibus, 506, 635. Visio sancti Ephraem, 638.

DOMINICA III QUADRAGESIMÆ.

Confessione curatur turpi cogitatione laborans, 216. Confessio potens telum contra demonem, 535. Confessio captivam animam liberat, 561. Confessio et penitentia in divinum numerum penitentes refert, 613.

Confessores filii sanctus Antonius honorat numeribus, 59.

Labi cur permissus Petrus, 264. Lapsus Rufini et Melanie in læresim, 435, 432. Lapsus semper arguit, 516. Lapsus hominum lætatur diaboli, 556. Lapsus monachi exultat demonem, 576, 580. Lapsus erigit charitas, 577. Lapsus difficile corrigitur, 590. Lapsus paulatim gravior, 741.

Mutus sit sacrilegus adulter et annis, 175. Mutus, surdus, aridus sanatur, 214. Mutus est extra psalmodiam Monachus, 905.

DOMINICA IV QUADRAGESIMÆ.

Benedictionem petit demisso capite sanctus Antonius, 53. Benedictio oleo sanatur demoniaci, 127. Benedictio in paneum aversatur demon, 128. Benedictio sacerdotalis magnam beneficium censet Simeon, 831.

Divitiis quomodo elemosyna extorqueunda, 189.

Hereditas opulenta pauperibus datur, 115. Hereditas aviditas perdit monachum, 588. Hereditas cum mercede pauperibus datur, 602.

Hospites suscipit sanctus Antonius, 48. Hospitalitas conversionem causat, 111. Hospitis arrogantia, 115. Hospitalitas laudata, 140. Hospitale prima instituit Fabiola, 598. Hospitalitas insinuat; aqua ingrati hospitii decoretur, 435. Hospites quomodo suscipiendi, 538. Hospitibus famulatur Novitius, 615. Hospitibus imperfectum scum talit, 604. Hospitalitas nulli sit scandalum, 677. Hospitalitas alacris sit, simile, 614. Jejunium solvit, *ibid.* In hospite suscipitur Christus, 615. Hospitalitas commendatur arbore divinitus inclinata, 618. Hospitalis domus multitorum, 112. Hospes excipitur etiam si per

triennium manere velit, 713. Hospitalitatis contentio, 716. Hospites quomodo admittendi, 736. Hospitalitas egregia, 739. Hospitalitas monachorum, 754, 759. Hospitalitati exerceunda tres panes divinitus suppetuntur, 770. Hospites excipit Melania xxxvii annis, 775. Hospitalitatis merces, pauci a morte præservati, 800. Hospitum cura viris nasuetis commendatur, 823. Hospitalitatis merces, frumentum et oleum infidelibus, 852. Hospitalitatis sector divinitus relictur, 861. Hospitalitas Theodoti patriarchæ, 870. Hospitalitas Joannis monachi etiam in bestias, 918.

Liberalitas divi Hieronymi, 3. Liberalitas sancti Antonii, 56. Liberalitatem certamen, 180. Liberalitas monachi cellas suas alii danti, 550.

Officia et pia opera Petri telonearii qui se vendi curant, 130.

Palatium struitur in exilio per elemosynam hic datur, 191.

Providentia Dei confide, 534. Providentia Dei circa elemosynam, 184. Providentia a Ptolemeo monacho negatur, demonem suggerente, 734.

Vana gloria privat mercede, 270.

Vana gloria remedium, 553. Vana gloriam non fugientes vapulant, 559.

Vana gloria laborans a demonem corrumpitur, 512. Ob vanum gloriam opus bonum ne derelinquas, 615. Vana gloriæ conflictus cum humilitate, 619.

Vana gloriæ resititur vicituri, 721.

Vendit se jube Petrus telonearius et pretium dari pauperibus, 190. Vendit se ad elemosynas dandas sanctus Serapion, 191. Mimus Græcos, quibus vendicus erat, convertit, *ibid.*, 761, 762.

DOMINICA DE PASSIONE.

Calumniam affligit sanctum Hieronymum, 7. Calumnias patitur bene agens, 197. Calumniatorum in chartas aureolat Constantinus, *ibid.* Calumniam patienter fert monachus, 515. Quæ struxit calumniam cruciatur, *ibid.* Calumniam sustinentem liberat resuscitatus, 650. Calumniæ mortem affert eam sustinentem et in ære, 757. Calumniam passus exspectet Dei iudicium, 779.

Fugiente femine, 94. Fugam in persecutione cor capessat potest, 249. Fuge, tace, quiesce, 528. Fuga hominum utilis, 564, 595, 652.

Impiorum miseria, 502.

Injurie remittendæ, 350. Injuriam tolerantia frangit vires demonis, 498. Injuriam omnem peccato tuo imputa, 513. Beneficis gain remunera, *ibid.* Injuriarum permissio potest tui, *ibid.*, 651. Injuriam et laus non mutent monachum, 559. Injuriam peccationem monachi probat, 592. Injuriam et opprobria patienter perfer, 595, 597. Injurias et verbera sustinet innocens, 625, 626. Injuriarum patientia os audit veram monachum, 651. In urantibus quidam dat mercedem, 659. Injurias læces tur ad eos Athenas intrant, et rextur ab omnibus, 665. Injurias ne movearis, *simile de satana*, 684. Injurie virtus occasio sunt, 688. Ad injurias sis insensibilis ut lapis, *ibid.* Injurias ab eo quem curat, et opprobria fert Eulogius, 675, 674. Injuriarum et iræ memor diaboli, 910.

Peccata obliata sancto Antonio demonibus, 52. Peccata ergo noli, 65. Peccata dimittuntur interventu sancti Ouphrii, 105, 103. Peccata et charta deleatur, 159, 160. Peccata omnia appenduntur in statera iudicii, 181. Peccata clerici tegit Constantinus, 197. Peccata etiam publica iudicare noli,

202. Peccata videns, penitentiam non vides; itaque alium ne iudica, 202. Peccatum deleatur quod vercedum celabit, 204. Peccatum a Macario perperatrum figat leones familiares, 250. In peccatum lapsus periculosus, 268. Peccati pretium in media civitate exurit Thais, 374. Peccatrix Maria Egyptiaca vita per annos septemdecim, 586, 592. Peccator peccatorum auct sarcinam, 506. Peccata tua magis pensa quam aliena, 520. Peccata etiam levia in sanctis hic puniuntur, 555. Peccata mortis re uaduntur, 586. Peccata aliena ne iudica, 594. Ea tege, 595. Tua delicta, *ibid.* Peccator animadus et penitens recipit laus, 534. Peccata aliena minue, propria aggravat, 600. Peccata quomodo mirentur animam, 612. Peccatum cæcis, *ibid.* Peccati odium ne essarium, 615. Peccatorem te tanto magis agnosces, quanto magis deo appropriaris, 621. Peccati perseverantia nova, 653. Peccator angelum contris at, 659. Peccatorem fornicarium compungit sacra telia, 640. Peccata omnia superat misericordia Dei, 648, 676, 677. Peccata fetorem horrent angelum, 687. Peccata sua vides non videt proximi, 658. Peccata iururum causat, 608. Peccati proprii consideratio utilis, 671. Peccatoris stultitia, omni aggravantis, 631. Peccata unde oriuntur, 682. Peccatum occasio conversionis, 718. Peccati concisus sacrificium caucro corripitur, sanatur, 724. Peccatum alienum perita, 890. Convertitur fornicator eo facto, *ibid.* Peccata aliena divinitus novit Stylita, 911. Peccata remissa latroni penitentem nuntiat angelus, 904.

Vitia in aliis corrigi sanctus Antonius, 58. Vitiarum curationem omnibus sudet, *ibid.* Vitium virtuti calcas addit, 777. Vitiis paulatim exis irpanda, 530.

DOMINICA PALMARUM.

Pauperum pater Florentius 10. Pauperes Elia eguit rex dives, 26. Pauperibus distribuuntur quæ supersunt: ex labore manuum, 117. Pauperibus distribuitur opulenta hæreditas, 145. Pauperibus cibum erogant sanctus Stylites, 171. Pauperibus datur aurea crucicula, 180. Pauperes dominus suos vocat sanctus Joannes elemosynarius, 181. Plusquam vnum alit quotidie, *ibid.* Pauperem sua veste induit, 182. In paupere Christum recognoscit, 185. Pauperes visus, 195. Pauper moritur qui plurima pauperibus dedit, 205. Pauper benigne a pio principe suscipitur, 248. Qui consilio ipsum principem juvat, 249. Pauperes ferant in coelum tuas divitias, 276. Pauperibus vestes distribuit Josephat, 551. Pauperibus omnia sua dat Pelagia, 573. Pauperis voluntaria, animæ requies, 526. Pauperea ne defrauda, 535. Pauperis Arsenii, 582. Pauperitas incandit animas, 585. Ea est thesaurus monachi, *ibid.* Pauperitis amor recusat elemosynas, 585. Pauperum cura or Deus, *ibid.*, 584. Pauperitatem solum sanatur pauper in vitam a ione miserie, 591. Pauperitatis toleranda celum proreteret, 667. Pauperes et egroti gomma sunt summi pretii, 717. Pauperum et orphanorum cura, 793. Pauper fingens se mortuum, vere moritur, *ibid.* A Jacobo monacho suscitatur, *ibid.* Pauperum auctor, 835.

DOMINICA PASCHÆ.

Pietatis exercitia, et visitationes sanctarum reliquiarum, 4. Pietatis exercitia in monasterio virginum, 592.

Resurrectionem quomodo Aegyptii adiungunt, 73. Resurrectio quid sit, 232. Dei iustitia sine ea constare nequit, *ibid.* Resurgentium primitiae quae ratione Christus, 261. Resurgendum semper a lapsu, 660.

DOMINICA IN ALBIS.

Consortia noctua fuge, 602. Bona sectare, *ibid.* Consortia bonorum utilia, 605.

Pax datur Christianis, 515. Pacificus semper Agathon, 517. Pacem quae conciliant, 565. Pax cum proximo via salutis, 602. Pax praefertur vi austeritatis, 657. Pacis osculum fratri daturus, eum a mortuis excitat, 865.

DOMINICA II POST PASCHA.

Amor Dei omnibus praepositus, 121. Amor a diabolo excutitur, 136. Amor fraternus ponit iustitiam suadet pro alio, et veniam impetrat, 495. Amor Dei dat constantiam et sufferentiam, *s. mile*, 669.

Animum pro amico quando quis ponat, 550. Animum ponere pro fratre quid sit, 577. Animum pro proximo ponit patientis, 653.

Pastor ovium sanctus Simeon Stylita, 170. Pastor bonus, 267.

DOMINICA III POST PASCHA.

Mundus cunctis comparatus parvus est, 40. Mundum cur fugiebant monachi, 270. Pallacia ejus, 271. Inconstantia, *ibid.* Mundi anatorum stultitia pulchre declaratur, 272, 274. Mundi vanitas, 279, 331. Mundo additi in mortuis habentur, 282. Mundi blandimenta fallacia, 347. Mundum fugere utile, 563. Mundum perfecte contemne, 585. In mundo rigor et custodia sui necessaria, 600. Mundi verus contemptus in nobili divite, 604. Mundo illudunt monachi, secularibus mundus, 636, 721. Mundum abnegare meretur, 737. Mundo mortuus quis, 762. Mundum fugiens virgo in eremum fugit, 916.

Tristitia bona; mala, 605.

DOMINICA IV POST PASCHA.

Contemptus diabolus evanescit, 46, 752. Contemptus etiam minimi mandati periculosus, 151. Contemptum mundi quae suadant, 212. Contemptus mundi unde oritur, 245. Contemptum sui amicitia senex, 961. Contemptus Macarius verba adificationis dicit, Ludatus tacet, 609.

Iustitia Dei sine resurrectione constare non potest, 239.

Patientia fundat Ecclesiam, 95. Patientia beatitudinem tribuit, 102. Patientiam exercet sanctus Pachomius super spinas incedens, 116. Patientia et charitas gentiles convertit, 146. Patienter Deus nos expectat, 200. Patientia et humilitas Codicem ablatum restituit, 505. Patientiae assuece minora perferendo, 514. Patientia erga infirmum, 525. Patientis labor virgum florere facit, 542. Patientia frangit tentationis bellum, 587. Patientia etiam solitaria necessaria, 593. Eludit tentationem, 590. Patientia excipit demonem ab obsessa, 622. Patientiam et solentium quomodo discas, 624. Patientia humilis solvit virtutem inimiziam, 650. Patientia et prudens dissimulatio, *ibid.* Patientia curantur aures, 651. Patientiam augeat minorum toleratio, 651. Patientia sensu admiranda, 651, 652. Patientem solatur angelus, *ibid.* Patienter furtum ferens salvatur, 652. Patientiae gradus, 659, 668.

DOMINICA V POST PASCHA.

Ecstasis Sisci orantis, 614. Ecstasis Silvani, 614.

Nominis celebritatem affert sancto Antonio constant victoria tentationum 59. Nominum in libro vitae conscriptio testimonium est virtutis, 45. Nomen sancti Antonii ubique celebre quia mundum contempsit, 60. Nomen Manichaei uode desumptum, 69. Nomen conciliat virginitas, 72. Nomen sancti Simeonis cervum sedit, 175. Nomen imperatoris olim militi inscribebatur, 258.

Oratio perfectiorem vitam impetrat, 10. Oratio ne superat Antonium tentationes, 37, 58. Orare se fingit diabolus, 42. Oratio fugat catervas demonum, 49. Oratio fontem impetrat, *ibid.* Oratio a absentia revelat, 51. Oratio virginem curat, *ibid.* Oratio revelat abscondita, 52. Orando, non imperando sanant sancti, 57. Oratio cum labore manum, 66. Oratione sanant sancti, Christus imperio, 71. Orationes sanctorum juvant orationes fidelium, 92. Orationis matutinae hora, 105. Orationes triginta sex in monasterio sancti Pachonii ab angelo praescriptae, 120. Oratio pro discipulis monachis sanctus Pachomius, 126. Oratio perseverans etiam in leso a serpente, 156. Orationis vis contra demonem, 149. Oratio pulchra sancti Simeonis, 172. Orationibus vivens juvatur quae pro ipso quasi mortuus fiebat, 192. Oratio non exaudiri semper eo modo quo vis, 195. Orationi vacat assidue qui Matrem Dei curatorem elegit, 196. Oratio pro meretricibus eas a libidine revocat, 198. Orationi vacans sit diutior, 202. Oratio ante martirium, 218. Oratio sancti Posthumii, 235, 234, 255. Oratio futurae beatitudinis praesidium, 288. Eam turbat ira, 289. Oratio Barlaam pro Josaphat, 292. Oratio Josaphat ad Deum, 500. Oratio morientis Barlaam, 550. Oratione et psalmis monetur sancta Eugenia, 541. Oratio sanctae Eugeniae prostravit templum Dianae, 548. Oratio et eleemosyna prolem impetrat, 565. Oratio elevata in aere sancta Maria Aegyptiaca, 585. Orantes verat demon, 508. Oratio tentationes superat, 551. Orare quomodo semper possis, *ibid.* Orationes crebrae, breves, longioribus praefertur, 541. Tertiae, sextae, nonae, horarum, mysteria, *ibid.* Oratio insignis vere poenitentis cum lacrymis, 581. Orationi opus conjunge, 584. Ad orationem etiam diabolus excitat, 606. Orationis perseverantia, 615. Orare maximus est labor; semper orandum; orat Resarion xiv diebus, *ibid.* Eum impedire conatur diabolus, *ibid.* Orationis fervor, 615. Ignitum efficit, *ibid.* Orandi modus, 814. Anima purgata orandum, *ibid.* Oratio pluviam impetrat, 614. Colloquens quidam saepius orat, *ibid.* Oratio superioris avertit a subdito periculum, 619. Oratio phantasma explorat, 657. Oratio sistit solem, 619. Oratio sistit diabolum, 650. Orationis perseverantia efficit, 651. Oratione aqua et puteus ascedit, *ibid.* Oratio de nocte, 652. Ignis ex ore orantium, *ibid.* Orationi consentiat actus, 657. Oratione pellenda cogitatio mala, 660. Oratio phantasma pellit, 721. Orationes plurimae monachorum, 727. Septuaginta fuit virgo uno die, *ibid.* Oratio perseverantem Paulus simplex, 750. Media nocte, 751. Oratio absque vita honesta est simul, 766. Oratio injuste accusati, 778. Exaudiri, *ibid.* Oratio bellum avertit, 800. Oratio remotus ab aliis salvas, 801. Orationis ritus, *ibid.*, et 802. Fontem producit oratio, *ibid.* Orationis instantia, 817. Oratio ne facile interrumpatur, 843, 844. Oratio perse-

verans in festis, 855. Oratio mortuum levat, 874. Oratio liberat a periculo, 909.

Psalmus demonem fugat, 119. Psalmos et Evangelia suis commendat sanctus Pachomius, 121. Psallit diabolus, 149. Psallenti mos ab angelo praescriptus, 545. Psalmorum Davidis fructus, 801. Psallit semper monachus die ac nocte, 895. Psalmorum meditationem horret demon, 905, 910.

DOMINICA INFRA OCTAVAM ASCENSIONIS.

Cognitio Dei operatione approbatur, 55. Cognitio Dei ex rebus creatis, 241. Cognitio sui quiete et solitudine generatur, 565. Cognoscit absentia sanctus Antonius, 51.

Persecutionem Arianorum contra Ecclesiam praevidet sanctus Antonius, 57. Persecutione tyrannorum erexit Ecclesia, 115. Persequitur monachos rex India, 244.

DOMINICA PENTECOSTES.

Anima naturalis puritas fons virtutum, 41. Anima recta quae sit, *ibid.* Custodiam omnem adhibe animae, *ibid.* Anima tranquillitas praesens majestatis indicium, 45. Animae cura adhibenda, 47. Animarum post exitum statum videt sanctus Antonius, 52. Anima in Ammonis in colium videt vehi sanctus Antonius, 51. Animam eximentem e corpore quoniam ad se trahere conatur, 68. Anima Onuphri angelorum concentu in celum deferitur, 105. Animarum dignitas, 104. Anima ad membra et corpus colloquium, 151. Anima an prosit corporis in templo sepultura, 145. An obis malis, *ibid.* Animae defunctorum suffragis juvat sanctus Joannes Eleemosynarius, 192. Animae egrediendi de corpore demones occurrunt, sua in ea opera quereant, 200. Animam Joannis ad celum ducit eleemosyna, 205. Animam patris juvat oratione Josaphat, et jejunio, 537. Animae pulchritudo, 577. Animam peregrini deducunt Michael et Gabriel, 658. Animae et meretricis apologus, 639. Animae iustorum et damnatorum videt Antonius, 675. Animam quae maculat, 681. Animarum mille lucrum, 714. Animae iustas et damnatas videt sanctus Antonius, 729. Anima non facile capitur nisi sensuum aperiat portas, 799. Animarum cura in communi periculo etiam eremitas spectat, 801.

Columba in humero sancti Basilii concionantis, 168. Columba super caput sancti Gregorii, 169. Columba accipitrem fugiens, 275. Columba, anima religio-a, 569. Columbae specie adumbrat Pelagia, 577. Columbae specie apparet sanctus Spiritus, 579.

Spirituum discretio a Deo petenda, 42, 45. Spirituum bonorum a malis discretio, 45. Spiritus sanctus ignis specie sacrificium circumdat, 159. Spiritus sanctus quos fugat, 579. Quomodo redeat, 581. Spiritus sanctus quos deserat, 671. Spiritus sanctum quid accersat, 645. Spiritus sancti pretiosum vas olympus, 780. Spiritus sanctus adest misse tempore, 857, 872, 897.

DOMINICA I POST PENTECOSTEN.

Eleemosyna ut faciat, servit Zacharias, 140. Eleemosynam facis non ex tuo, 182. Eleemosyna praecipitur dari potentibus, etiam ornatis auro, *ibid.* Eleemosyna oliva coronata apparet, 182. Eleemosyna insignis datur vasculo, 185. Eleemosynas defraudantes divinitus agniti, 181. Eleemo-

syna multiplicat bona, *ibid.* Eleemosynarum thesaurus auferatur; redditor, 181. Eleemosyna magna patriarche, 199. Eleemosyna ut a ditibus emungenda, 199. Eleemosyna avari et immisericordiae Petri telonearii ei prodens, 189. Postea fit insignis eleemosynator, *ibid.* Eleemosynam nonne data pauperi veste Christus indutus apparet, 190. Petrus jubet se vendi et pretium dari pauperibus, *ibid.* Eleemosynam quae considerationes suadeant, 191. Eleemosynam persuadet Evangelium, 191. Vendit ideo se ipsum sanctus Serapion, *ibid.* Eleemosynas facienti multi bona offerunt, 192. Eleemosyna cladem moderatur, 193. Eleemosynator invitatus Troilus agrotat, 193. Visio facit eum eleemosynatorem, 194. Eleemosyna hic data palatium in coelo struitur, 194. Eleemosynario duplum restituitur, 195. Eleemosynae contulpa renouatio, *ibid.* Eleemosynae fructus ingens: dicitur orphanus, 193. Eleemosynam danti vel invito a Deo redditur, 199. Eleemosyna Joannis animum ad caelum ducit, 203. Eleemosynas non de alieno, sed de proprio fac, 209. Eleemosyna bona in eorum praesentia, 273. Eleemosynae Philippi patris sanctae Eugeniae, 346. Eleemosynae et oratio prolium impetrant, 363. Eleemosynae magnae Autligoni, 351. Eleemosynas recusant quidam, in manibus victim querant, 383, 384. Eleemosyna miraculo firmatur, 616. Eleemosyna sine mensura danda, 616. Danti datur et abundat, *ibid.* Eleemosynae pretium ne facias, 715. Eleemosynas faciens aequatur sancto viro, 757. Eleemosynae Severiani et uxoris, 771; Eleemosynae, *ibid.* Eleemosynae motivum quale esse debet, 809. Eleemosynam et pauper facit, 900. Ea lapinos dulcescere facit, *ibid.*

Misericordiam, et posteritatis durationem ostendit Deus sancto Pachomio, 133. Misericordia insignis Joannis eleemosynarii erga impostorem eleemosynae, 196. Misericordia Dei superat omnia delicta, 648.

Reprehensio sui utilis, 919, 920, 609, 671, 672. Reprehende teipsum in omnibus, 625.

Teipsum salva, *simile*, 611.

DOMINICA II POST PENTECOSTEN.

Altare evertere visi multi, 71. Altari sanctificato adstat angelus, 864.

Benignitas Christi in suos servos, 60.

Communione Dominico die ab angelo accipit Paphnutius, 102. Et scilicet eremita, *ibid.* Communio quotidiana, 170. Communio negatur nolenti reconciliari, 187. Communio hebdomadarum suadet, 211. Communicant omnes Dominica prima Quadragesimae, 583. Communicantium digne angelus dominum scribit, 759. Communio merita et demerita discernit, 524, 525. Gaudent angeli de ea: demones tristantur, *ibid.* Communicantium merita et demerita videt Paulus Simplex, 640. Videt episcopus, 676. Communicantium diversus vultus, 617, 618. Communicantium mentem cognoscit Eulogius, 760. Impedimenta communionis singulis accedentibus praedicat, *ibid.* Georgius abbas in cella manens in ecclesia invenitur ut communicet, 900.

Carnis motus vari, 575. Origo eorum, *ibid.* Vic oris, 575. Carnis concupiscentiae vis: ea non tantaliora quam oratione superatur, 880. Carnis stimulo liberatur monachus, 864.

Eucharistia asservatur in columba super altare suspensa, 116. Infantiulus

in ea apparet, *ibid.* Eucharistiae effectus, 270. Eucharistia vere est corpus Christi, non figura, 636. Cur sub specie panis, *ibid.* Refrigerat tentatus, 638. Eucharistia carnalibus cibis praemittenda, 715. Ejus rarus usus praestigias causat, 720. Fictio deiegitur, 715. Eucharistiam Marcus ab angelo accipit, 725. Eucharistia integra manens ollam ferventem refrigerat: haeretici panis resoliuntur, 869. In lutum projecta Eucharistia fulget, 900. Fornicarius sacrificans cancro corripitur, 724.

Jactantiam fuge, 593. Luxuria furor, 6. Luxuriae spiritum terra specie videt sanctus Antonius, 57. Luxuria arrogantiae comes, 116. Luxuriae dedita sanatur, 150. Luxuria effrenis causa prodigalitatis et homicidii, 574. Luxuria molestiis superanda, 535. Luxuriae inflammatio pueri est gravioris peccati, 531. Luxuria impotentia etiam in senibus vivit, 578. Luxuria ut vincenda, 579. Durum remedium, *ibid.* Luxuria non tam superat labor quam oratio, 580. Luxuriosorum facies apparent ulgrea in sacra communione, 648. Luxuria quomodo vincenda, 726. Luxuriae fomes curatur, 755. Luxuriam avertit visio, 765. Luxuria et gula ut vincantur, 770. Luxuriam puniens fons emicat, 798. Luxuriose insidiae repelluntur, 815. Luxuriosus lepra contrahit, 868. Luxuria fugat Spiritum sanctum, 907. Luxuriam ligit virgo eremum petens, 916.

Missae in honorem sancti Omphrii a tentatione liberat, 105, 108. Missam quotidie celebrat sanctus Basilus, 155. Missam integram pulchre curat audiri patriarcha, 200. Missae et hymni nocte Dominica, 516. Missam sequatur silentium, 570. Missae tempore Spiritus sancti praesentia, 867, 808, 907. Missam ut Dominica celebrat ab angelo e carcere reduci presbyter, 894. Reducitur ab eodem, 835.

Pollutionis origo, 665.

Vanitas mundi fugam quae suadet, 124. Vanitas punitur, 172. Vanitatem causat deditio eleemosynae, 194. Vanitas et instabilitas rerum praesentium, 246, 248. Vanitas mundi, 279, 511. Vanit gloriae ruina, 592.

DOMINICA III POST PENTECOSTEN.

Detrahentes avversator sanctus Pachomius, 125. Detractores odit et excludit patriarcha, 188. Detractionem fuge, et nullum contemnas, 519. Detractor fratrum carnes manducat, 571. Detractiones fuge, 607. Detractio parabolae aperitur, 658. Detractor cui similis, *ibid.*

DOMINICA IV POST PENTECOSTEN.

Labor constans in sese Antonio, 20. Labor manuum cum Psalmis, 66. Laborem manuum exercet sanctus Pachomius, 121. Laborans diutius Dominicus non durescit, 202. Labor vitae aternitatis intuitu fit levis, 493. Labor superat fornicationem, 496, 497. Laboriosa vestigia numerat angelus, 580. Labor virtuti innotus non attendendus, *simile*, 589. Laboranti succurrat Deus, *ibid.* Laboribus plus quam sermonibus opus est juveni, 709, 710. Labores vari monachorum, 757.

Retia in venatione per quadraginta miliaria, capiunt patrum tres monachos, qui subeunt martyrium, 583.

DOMINICA V POST PENTECOSTEN.

Convicia demonum, 66. Convitiis appetitur nepos patriarchae, qui animam ejus sedat et convulatori praestat beneficium, 187. Convitiis perferre quoniam sua leant, 199. Contumeliam pati praclarum, 629. Contumeliam tolerans hominem nequam convertit, 757, 758. Contumelia non mutatur monachus, 815.

Diaconi dignitas, 625.

Examen quoddam, 50.

Exercitatio athletarum, 900. Exercitia eremitarum, 100. Exercitatio religiosa angelice vitae imitatio, 242, 245, 254. Exercitia pia sanctae Euphrasiae, 354. Exercitia et solitudo in Quadragesima, 583. Exercitium manuum quotidianum, 562. Exercitia varia Alexandrae, 711. Exercitia sint moderata, 727. Exercitia varia Simeonis, 855.

Heresim indicat fetor, 131.

Ira tyrannus superanda, 41. Ira aut flagitium frustra querit scortum in sancto Ephraim, 168. Ira servus principis ad concordiam revocat, 199. Iracundia et cupiditas hostes sunt, 241. Ira orationem turbat, 283. Ira variae causae et modi, 512. Ira non solidum sed consortio superanda, 515. Ira imperat sanctus perseveranter, 558. Ira mentem turbat, 568. Reconciliare ante somnum, *ibid.* Iracundia neminem increpes, 570. Ira superat orationem, 584. Ira quando adhibenda, 601. Ira quatuor modi, 658. Ira causarum, modi totidem, 667. Iracundia ager ardet, 918. Extinguatur oratione Davidis, *ibid.*

Judicium temerarium fuge, 50, 192. Judicium de aliis cui competat, 122. Judicare noli ante tempus, 198. Judicare noli etiam publice peccata, 201, 202. Judicare noli alium, 520, 549. Judicium proximi Deo relinque, 594, 595. Non judicas quietem habet, *ibid.* Judicii timor, 608, 609. Ne judices aut ladas quicquam, 657. Judicium rectum et iustitia monachi, 855.

Justus quomodo ut palma floret, 615.

Ordinatio periculosa, 907.

Passiones animam obscurant, 679.

Perfectiones se primum studiosum cogitat sanctus Antonius, 18. Ejus vita perfecta ad virtutem via, 53. Perfectioni studuit etiamnum puer, 56. Perfectionis studio intentus sanctus Pachomius, 116. Perfectionis studium quae suaserint sancto Basilio, 164. Perfectio Zosimi, 582. Item aliorum monachorum, 585. Perfectionis gradus, 549. Perfectionis assequenda modus, 562, 563, 684. Perfecte mundo remota, ne audias a divo Basilio: Et senator esse desisti, et monachum non fecisti, 583. Perfectum se putans, humilietur, 626. Perfectionis puncta septem, 637. Perfectio non quae promoveat, 680. Perfectio abbas Paulus, 713. Perfectionis ardor in sancto Macario, 724. Perfectioni atende, et examina opera tua, 741.

Reconciliatio ante missam, 186. Reconciliari nolenti communio denegatur, 187. Reconciliatur princeps, iram remittens, 193.

DOMINICA VI POST PENTECOSTEN.

Cibum quotidie ab angelo accipit sanctus Omphrius, 102. Cibi laetiores in Paschate, 115. Cibum jubetur diversae ferre monachi, 259, 240, 241. Ciborum delectus fugi videtur, 565. Cibi edivae ex colloquio spirituali, 571. In ciborum rancore patetitia sinit, 572. Cibi concupiscentia danda, non a lingua cellis.

perhibet ibi, 721. Cibi appetitus insatiabilis curatur, 870.

Panem itatus projicit in pauperem Petrus Telonearius, 189. Panem porrigit Christus sancte Eugenio, 548. Pane abstinet eremita Abraham i. annis, 571. Pos domus xl annis, 761. Panis coctus submisit ratur, 539. Pane quotidiano donatur divinitus monachus, 743; eo privatur negligens, *ibid.*

DOMINICA VII POST PENTECOSTEN.

Arbor sine fructu homo sine opere, 605.

Demoni credendum non est etiam vera dicenti, 43.

Deceptiones diaboli variae, 42. Decipiunt demones affinitate virtutum, 43. Decipitur monachus a demone specie humilitatis, 580. Deceptio et querela damnata, 647. Deceptio miseranda monachi, 661. Decipit monachum superum diabolus falsa Salvatoris specie, 755. Deceptio Abrahami dicentis se a Deo ordinatum presbyterum, 769.

Hæreticos et schismaticos citat sanctus Antonius, 53. Hæreticorum sermo serpente deterior, *ibid.* Elementa ingeniscunt contra hæresim, *ibid.* Hæreticos luge, 53, 157, 201, 598. Hæresim Ariam prævidet sanctus Antonius, 71. Hæreticorum detestatio, 125. Libri Origenis aquis merguntur, *ibid.* Hæresim fletor indicat, 151. Hæretici impugnantur, 195. Hæreticorum se dicit patrem diabolus, 212. Hæreticos odit sancta Paula, 411. In hæresin labuntur Rufinus et Melania, 451, 452. Hæresis malum, 499, quia separat a Deo, *ibid.* Hæreses contentiosis crescent, 558. Hæreticos convertit charitas, 616, 771. Hæresim persuadet eloquentia, 805. Ab hæresi revocat visio hæretici damnati, 808. Hæretici cellam inhabitans misere moritur, 916.

Maleficia quomodo curanda, 66, 88. Maleficum consulti Proterii famulus, 456. Malefici epistola ad diabolum, *ibid.* Maleficium a conjugibus ablatum, 831.

Oraculorum origo, 41. Phantasma explorat oratio, 637. Phantasma depellit aquæ benedictæ vis, 720; et oratio, 721. Phantasma mulieris monachum decipit; irridetur a demonibus, 712.

Præcepta Dei imple, futura ne servare, 45. Præcepti etiam minimi contemptus periculosus, 134. Præceptum humile utilitatem affert, 628. Præcepti transgressio locum desolatum facit, 638.

DOMINICA VIII POST PENTECOSTEN.

Dilemmate perstringit sanctus Antonius philosophos, 53.

Discretio spirituum bonorum a malis, 45, 58, 66, 153; a Deo petenda, 42, 45. Discretio humilis iram sedat, 501, 502. Discretio viam regiam docet, 552. Ea virtutum genitrix et custos est, *ibid.* Ejus defectu cadit Hero. Seipsum in puteum præcipitat, *ibid.* Indiscretus perit, *ibid.* Discretionis defectus illusiones causat, 555. Discretio senioris, 590. Discretionis defectus opera bona vitiat, 596. Discretio securi similis, 602. Discretos quere quibus tua aperias, 603.

Futura solus Deus novit, 41. Hominem ea nosse non juvat, *ibid.* Futura quomodo cognosces, 45. Futura contingenda an sciat demon, 155, 156. Futura probantur ex præcedentibus, 206.

Munuscula rependit sanctus Antonius benefactoribus, 49. Munera sancti Antonii dat sancto Anastasio, *ibid.* Munera respondent ab officialibus, 181. Munera a Barlaam respondent, 244. Munera mittuntur pro Ecclesia Jerosol., 288. Munera monachi consanguineis non prosunt, 616. Munera dispensantur egentibus monachis, 715. Munus remittit ex-monachus, 873.

Mutuam recusatur patriarchæ, 185. Mutuum præstans recipit centuplum, 195. Mutuum facile dandum, 195. Mutuus libenter invenit pecuniam, 182. Tertio orat antequam eam tollat, *ibid.* Mutuum petenti dat monachus alium le mutuatum, 918.

Prudentia in verbis sancti Antonii, 51. Prudens res industria eleemosynarii, 196. Prudens epistola Ephrasæ ad imperatorem, 551. Prudentia tentatum sanat, 510, 637, 666.

DOMINICA IX POST PENTECOSTEN.

Lacrymarum Silvani copia ex humilitate, 128. Lacrymas, quod nullus se accedat, fundit patriarcha, 181. Lacrymas et compunctio concione Nonni episcopi audita, 577, 578. Lacrymarum assidue sanctus Arsenius, 521, 565. Lacryme bivalent, post mortem urunt, 565, 567. Lacrymarum donum paucis concessum, 567. Lacrymæ cogitationes malas superant, 613. Lacrymarum virtus, 682.

Visitat suos sanctus Antonius, 49. Visitat monachos Paphnuius, 99. Visitat bis aut ter infirmos per hebdomadam patriarcha, 185. Visitat pauperes sanctus Joannes Eleemosynarius, 159. Visitationi Novitii, 634. Visitationi quomodo debeant mulieres in necessitate, 695. Visitationi Nathanael a septem episcopis, 718. Non visitandi amicos votum, 764. Visitantes fugit Sabas, 803. Visitationi sepius a Christo sanctus Joannes Baptista in spelunca, 865.

DOMINICA X POST PENTECOSTEN.

Honorem fugit sanctus Antonius, 48. Honores quandoque mores meliores reddunt, 127. Honores inique defuncto exhibiti dolorem ejus augent, 129. Honor cur parentibus debeatur, 215. Honorem fugit monachus, ne humilitatis jacturam incurrat, 494. Honores declinans stultum se simulat, 517. Honores fugit Pimphius, 517. Honorabilia tria apud monachos, 610. Honorem fugiunt sancti, 835.

Humilitas Dionysii monachi, 107. Humilitas lacrymas ciet, 128. Diabolum superat, 129. Humilitas clericum contumacem frangit, 186. Humilis sermo superbus sanat, 190. Sententia humilitatem audientes, *ibid.* Humilitas profunda Ephrasæ, 360. Humilitate demon vincitur, 497, 498. Humilitatem ne perdat monachus, jacturam fugit, 498. Humilitas est salus animæ, 499; pellit demonem, 501. Humilitas invidiam sedat, 514. Humilitatis studio sibi detrahit senex, 517. Humilitas navigii spiritualis gubernaculum, 518. Humilis sermo malos in melius mutat, 519. Humilitas laqueos demonis effugit, *ibid.*, 620, 621, 627, 631, 751. Humilitas quomodo acquiratur, 525, 540. Ejus octo signa, *ibid.* Humilitatis specie eductus monachus, a diabolo decipitur, 580. Humilis libenter monetur, 595. Humilitas virtutum fructus profert, 606. Humilitatis et vanæ gloriæ conflictus, 619. Humilitas Arsenii, 624. Humilitas sanus est Dei, 625. Humilitas prima virtus monachi, 625. Humilitas insignis, 625, 626. Incendit demonem, 626. Humilietur aut perfectum

se putat, *ibid.* Humilitatem quomodo scies an habetas, *ibid.* Humilitas imperturbabilis, 627. Mysteria revelat, 628. Humilitatis veræ via, 629. Opera præstantia, *ibid.* Solvit virtutem inimici, 670. Humilitas invidiam vincit, 655. Humilitas ancille Dei, 653. Humilia te ipsum, et cane in eorum te aestima, 660. Humilitas charitatis præcursor, 670, 671. Custos bonorum operum, 671. Humilitas coriarii, *ibid.* Ex humilitate diaconi officium exercere renuit Theodorus, 679, 680. Humilitatem parit tentatio, 751. Humilitas stultitiam simulare docet, 758. Ea virgo alius sanctorum, *ibid.* Humilitas insignis Gregorii pape, 907.

DOMINICA XI POST PENTECOSTEN.

Crudelitas sacrilega Arianorum, 57.

Exhortationum efficacia, 121. Gratia Dei efficacia, 121. Gratia Dei necessitas, 571, 693. Gratia Dei specie virginis appareat, 591. Gratia Dei bona acribenda, 766.

Latro ad columnam Syrlæ quasi ad asylum fugit, 137. Moritur, 174. Latro visione conversus fit monachus, 416. Latro conversus ad monachismum exemplo est virtutum; ab angelo peccata remissa audit, 901.

Linguis variis loquitur demon per obsessum, 97. Lingua ignea in sancto Basilio, 161. Linguae continentia necessaria, 567. Linguae custos passionem frenat, 751. Linguam non refrænans, ubique peregrinus est, 59. Lingua accurata custodia, 608.

Loquitur Græce miraculo sanctus Ephraem, 161. Loqui in ecclesia vetat patriarcha, 201. Loquere nihil donec rogeris, 598. Loquere utilia potius quam sublimia, 600. Loquens utilia taciturnitatem servat, 601. Loquentes spiritualia præsentem habent angelos, 645. Loquere maxime cum iis quibus prodesse possis, 740.

Sacramenta non contaminat malus sacerdos. *Simile*, 593.

Sacrificia offert parens in Josaphat nativitate, 247.

Surdus fit adulter sacrilegus xl annis, 175. Surdum et mutum sanat Petrus Telonearius, 190.

Verba sancti Antonii sola condita, 40. Verba hæreticorum serpente deteriora, 55. Verba ultima sancti Antonii ad suos, 59. Verba impia nolens proferre, martirio honoratur, 210. Verba bona audire utile, 245. Verum durum prolatum affligit proferentem, 535. Verba seniorum opere complenda, 566. Verba dura fuge, 568. Verba dura alteri ne dicas, 572. Verborum sinceritatem ne sectare, 592. Verbis facta congruunt, 595. Verbum odiosum gratum fugat, 596. Verba tua puncta sint lacrymis et compunctioni, 660. Verbum etiam leve foris auditum distrabit, 606.

Verberat diabolus sanctum Antonium, 58, 46. Item sanctum Pachomium, 119. Verberare Gaddanum abbatem volentis Judæi manus exsiccat, 770.

DOMINICA XII POST PENTECOSTEN.

Admonet Constantinum imp. sanctus Antonius, 56. Item judices, 57. Admonitio postrema sancti Antonii, 58, 59. Admonitionis utilitas, 215. Admoneri gaudent humilis, 593. Admoneri alios a lapsu proprio erigitur, 744. Admonitiones varie unius senis, 905. Admonitiones et instructiones Marcelli abbatis, 908.

Aspectu solo populum docet sanctus Epigram etiam tacens, 169. Aspectum virorum vitat Alexandria monumento per duodecim annos inclusit, 711.

Cedere volens monachum immobilis haeret, 902.

Catechismus baptismum praecedit, 114. Catechizantur parentes sancti Antonii, 221, 222. Catechista mittitur a Deo, 232. Catechizatur filius Regis, 257.

Corripitur patriarcha in visione a monacho quem mandarat venerari, 191. Corruptio mansueti, 195. Corruptio nimia nocet, 520, 577. Corruptio utilis, 631.

Cruditatis Iudaeorum, 207, 209.

Curatorem elegit orphanus Dei Matrem, 196.

Docetur a Deo sanctus Antonius, 52. Doctrina evangelica vis, 56. Docere ut possit alios, passio carnis dona, 118. Docere ab angelo sanctus Pothimus, 253. Doctrina pia quibus suggerenda, 255. Docetur monachus ab illice venenatis herbas discernere a sanis, 541. Doctrina mundana virtutem retardat, 596. Docens et non faciens cui similis, 601. Docendum quomodo et discendum, 605. Doctrina divina sancti Ephraem, 637. Doce i rogat David a Deo tria, bonitatem, disciplinam, et cognitionem, 766. Docet Aphraates et instruit omnes, 819.

Educant parentes Antonium summa cura, 56.

Exhortatio pia sancti Antonii suadet perfectio em, 40. Exhortationis effectus, 47. Exhortationes Joannis, 741, 742. Exhortans alios lose a lapsu erigit, 744. Exhortatio Macedonii ad Theodoretum, 831.

Homicida detegitur resuscitato occiso, 818. Homicidium fuge, consideratione vivae Dei imaginis, 829. Homicida pauperes ligant, 860. Solvuntur, *ibid.* Homicida arceat manus arida, 881. Eam restituit oratio, *ibid.* Homicidium morte expiatur voluntarie suscepta, 912.

Hostes sinit oratio virginis Piamum, 756. Hostes pellit oratio Zenonis, 828. Latrones convertit obedientia Paphnutii, 522.

Matrem videre non vult Theodorus monachus, 126. Illa fit monacha, *ibid.* Matris aspectum reuult sanctus Simeon, 172. Lacrymantem spe aeternae visionis solatur; quae pro dolore expirat, *ibid.*

Oculus oculari ritus venerationis, 177. Oculorum exacta custodia, 535, 568, 571, 587, 619, 811. Oculi totus sit monachus, 609. Oculi oleo sanati per Joannem abbatem, 759. Oculi auribus fideliores, 741.

Proximum quomodo considerare debeas, 196. Proximi cura habenda, 84, 820.

Vulnera gravia a diabolo accipit sanctus Antonius, 58. Vulnera honestant martyrem, 67.

DOMINICA XIII POST PENTECOSTEN.

Beneficia variis a sancto Antonio praestita, 58. Beneficiorum Dei suavis memoria, 120. Beneficia saepe malitiam convertunt, 127. Beneficia lacrymas cieunt, 128. Beneficium Ibraoni praestat sanctus Simeon, 175. Beneficia praestandi ansa se privati debet patriarcha, 181. Beneficia convitiatori patriarcha, 187. Beneficere, naturae divinae imitatio, 197. Beneficia rependunt etiam bestiae, 725.

Conversatio insignis Dionysii monachi, 107. Conversationem saecularem

fuge, 126. Conversatio diversa monachorum visione monstratur, 152. Conversatio celestis, 270. Conversio cum magnis humilitatis hostis, 494. Conversandum semper ut primo die, 529. Conversationem spirituales sectare, 597.

Gratitudo sancti Antonii erga benefactores, 40.

Jesu nomen deiecit armonem, 46. Jesu nomen demoniacam sanat, 48. Jesu nomen horrent demones, 59.

Leprosus sanat sanctus Paulus, 459. Leprosus et caecum consociens sanctus Josephat contristatur, 251.

DOMINICA XIV POST PENTECOSTEN.

Corporis decor et robur post jejunia in sancto Antonio, 40, 60. Corpora condunt Aegyptii; mortuos mensis adhibent, 75. Corpora integra Barlaam et Josephat post mortem suavissimum emittunt odorem, 558. Corpus cui ratione tractandum, 580. Corpus si forte, animam debilitat, 597, 599. Corpus affligendum ne nos occidat, 710. Corpus non magnopere curandum ubi sana est anima, 717.

Creavit Deus omnia bona, 63. Creatio hominis, 255. Creatura indicat Creatorem, 256, 281.

Ornatus variis nationum, 98. Ornata Ecclesiam capiunt gentiles, 116. Ornatus vanus Pelagiae, 576. Ideo vocabatur Margarita, 578. Ornatus nimis reprehenditur, *Simile*, 825.

Pulchritudo externa cui similis, 254. Pulchritudo inquietat monachos, 565. Pulchritudinis pericula, 825.

DOMINICA XV POST PENTECOSTEN.

Compassio Joannis Eleemosynarii erga pauperes, 182, 188. Compassionis erga pauperes fructus, 192.

Consolatur Deus repugnantem tentationibus, 6. Consolationes respuens corporales, fruitur spiritualibus, 102. Consolatur allicum apparens in somnis sanctus Joannes Eleemosynarius, 183. Consolationis verba Euphrosinae ad patrem suum, 566. Consolatio mundi arceat consolationem Dei, 645.

Defuncti expiatur humilitate et contemptu, 145. Defunctis an proxime exsequi, 145. Defunctam matrem oratione juvat sanctus Simeon, 172. Defunctorum suffragia, 192.

Funus nobilium et martyrum quomodo curarent Aegyptii, 56. Reprehenduntur, *ibid.* Funeris pompam vetat sanctus Antonius, 59. Funus curatur pervigilio, psalmis, hymnis, 118, 119. Funus cum psalmis, ramis palmarum et olivarum, 121. Funeris pompa sancti Simeonis, 174. Funerum obsequia et moribundos libenter frequentat patriarcha, 192.

Mortis timor vitia fugat, 41. Mortem suam praedicat sanctus Antonius, 58. Mortis praesentibus angelis, 151. Mortuus mensis adhibet Aegyptii, 75. Mors sancti Pachomii conspecto angelo, 158. Mors matris ex desiderio videndi filii, 172. Ante mortem triduo orat sanctus Simeon, 174. Odor ex ejus mortui corpore, *ibid.* Mortem sancti Simeonis plangunt aves et aliae creaturae, 174. Mortua corrumpit mulier, vetitum locum habitu dissimulato ingreditur, 177. Mortis cogitatio utilis, 200. Mortem Joanni Eleemosynario denuntiavit angelus, 205. Morientibus iustus occurrunt sancti, 219. Mors quibus terrori sit, 249. Piis transitus ad vitam, *ibid.*, 252. Mortis praeco tuba, 255, 251. Mors quid sit, 259. Mors similis uni-

corni, 272. Mors tempo ari propria non est mors, 282. Morientem consolatur patrem, Josephat, 527. Mors in Oratorio, 561. Mortem invetat alius Ephraim, *ibid.* Mortis, iudei, inferni consideratio, 585. Mors vere penitentem revelatur, 584. Mortis senex monachus latus et ridens, 612. Mortis timor in Arseneo, 621. Morienti Si-ol apparet sancti, 635. Visio de duorum morientium diverso statu, 636. Mors misera divitis, *ibid.* Mori proximo quid sit, 638. Mors Juliani revelatur Dulymo, 711. Item Sabae, 805. Mors caecum sustinentis et inferens, 757. Mortuum se ob eleemosynam fingens suscitatur, 791. Mortis Simeon stando, 875. Mors misera monachi, haeretici cellam inhabitantis, 916. A morte liberans inantes, ab eis periculo latronum eximitur, 911.

Novissimum memoria, illecebras carnis vincit sanctus Antonius, 57. Novissimum memoria cogitationes noxias pellit, 118. Novissimum consideratio utilis, 516. Novissimum considerata tam laboris superant, 589.

Plangunt creaturae mortem Simeonis, 174. Placuit magnus sancto Simeone mortui, *ibid.* Placuit matris sancti Antonii, 211. Placuit gaudium patri, 221.

Sepeliendi ritus cum hymnis et psalmis, 219. Sepeliendi mos apud Aegyptios, 75. Sepeliri in templo an animum proxi, 145. An obit malis, *ibid.* Sepulcri violator adulter, xl. Anni obmutuit et obscuruit, 175. Sepultura memoria utilis, 188. Sepultura vivens extrui jubet Joannes Eleemosynarius, cui mortui duorum episcoporum corpora in medio locum cedunt, *ibid.* Sepultura sollemnis Pelagiae, 580. Sepulcrum parat leo Mariae Aegyptiaca, 591. Sepultura pii absque honore; impia, celebris, 616. Sepultura divinitus procurata, 655. Sepultura virginum cum palmis et ramis olivae et psalmis, 102. Sepulcrum incolit monachus, 827. A sepulcro Domini ducem Palaestina arceat arvis, 876. Ob peccata, et maxime haereticis, *ibid.* Admittitur respiciens, *ibid.* Sepulcrum virginis violans, ab ipsa detinetur, 883, 884. Convertitur, *ibid.* Sepultura cum haereticis fugienda, 916.

DOMINICA XVI POST PENTECOSTEN.

Conversio celestis Pauli eremitae, 20. Conversionem suadet pia lectio, 62. Conversio sancti Pachomii ad fidem, 114. Conversio Theodori adolescentis, 121. Conversionis sinceræ vis, 129. Conversio ad Deum sit sincera, 115. Convertit gentiles patientia et charitas, 116, 147. Convertere conatur praepotorem et condiscipulos sanctus Basilus, 153, 154. Conversio meretricis per sanctum Ephraem, 168. Conversio multorum per sanctum Simeonem, 171. Convertit Vitalius multas meretrices, 198. Qui et aliam dederat fornicator convertitur, *ibid.* Conversio Abenner regis, 325. Conversio Pelagiae, 202, 577, 578. Convertit sanctus Nonnus triginta millia Saracenum, 579. Conversio sacerdotis idolorum ex colloquio demonum de humilitate, 497, 498. Conversi philosophi diaboli infirmatate considerantes, 556. Convertitur nobilis audita virtute orationis contra demonem, 650. Conversionem parit miseria, 725, 726. Convertit Simeon multos ad se concurrentes, 851.

Invidet diaboli homini felicitatem, 42. Invidet diaboli in hominem, 235. Invidiam sedat humilitas, 514, 635.

Iavidum curat sepulchri memoria, 674. Invidia demonis contra sanctos monachos, 731. Iavid, avari, gulosi, quibus similis, 766.

Locus mulieribus interdictus, 172. Locum ventum non inquit ingreditur mulier, 177. Locum tuum non dederas, 580, 612, nisi saluti tui, 582. Locum ne mutes, *Simile*, 587, 588. Locum qui dimisit, perit, 588. Locum mutandus in tribus casibus, *ibid.* Locum stabilitas periclit monachum, 581. A loco tuo non te divellat tentatio, 589. Locum mutatio nocet, 590. *Similis, ibid.* Locum bene operando serva, 603.

Morbus longior divi Basili, 3. Morbi graves virginis curati, 50, 51. Morbum curat oratio, 51. Morbos sanant sancti non imperando, sed orando, 57. Morbus patienter toleratus meritum auget, 136. Morborum causam querit sanctus Iosaphat, 251. Morbos varios sanat Ephraim, 538, 539. Morbi laborans alios curat, 535. Morbi uiles, si patienter tolerantur, 562. In morbo tenet senex rigorem abstinentie, 572. Morto leproso laborans non accipiat elemosynam, contentus Deo nutritore, 584. Morbum non levant pecunia reservata, *ibid.* Morbum sanat non pecunia, sed angelus, 584. Morbi via frangunt, 586. Morbi non te augent, *ibid.* Morbum optat senex: dolet se non egrotare, 590. Morbo laboranti seni ministrat angelus, 511. Morbum patienter ter, *ibid.* Morbo afflicto consolare, 634. Is serviens jejuniatori praefertur, *ibid.* Morbo laboranti seni inserviens lavatum vulneris bibit; quoniam inquam mundum vertitur, 633. Morbum curat angelus, 633. Mortuus cruce sanatur, 671. Morbus virtutis occasio, 675. Morbum patienter tolerat Benjamin abbas, atque aliis agris medetur, 717. In morbo Stephanus abbas sapientissimus, 733. Morbi cur immittantur, 761, 767. Morbos negligit austeritatis amans, 779. Morbi affecti cibis prohibitis utantur, 829. Morbum patienter fert Jacobus monachus, 858, 859. Morbus studium virtutis non retardat, 847. Morbum patienter fert Simeon, 855. Morbi corporis animum firmit, 868. Morborum et casuum cause, 868.

Quies animae, praesentis maiestatis indicium, 43. Quiescit amor, 563, 564, 565. Quiescit fructus, 565. Quies non facile hic datur, 565. Quietem parit labor, 586. Quietem quae pariant, 682.

DOMINICA XVII POST PENTECOSTEN.

Charitatis officia obit sanctus Antonius, 40. Caritas Christianorum conversionis causa, 114. Caritas mutua integrum vitam servat, 507. Caritas efficacia, 521, 522. Caritas mutua monachorum, 516. Caritas lapsum erigit, 577. Charitatis officium benigne interpretandum, 606. Charitate convertitur haereticus, 616. Caritas fratrum errores legit, 633. Caritas sit discreta, 665. Caritas juvenis senes refovet; demon id aegre fert, 726. Caritas si absit, austeritas periculosa est, 753.

Caelo comparatus mundus parvus est, 40.

Magister fit discipulus, 9. Magistra puellam soror sancti Antonii, 49.

Questiones curiosae, 151. Questiones curiosas vita, 625.

Scripta sanctus Ephraem in Ecclesia leguntur, 169. Scripta Originis haere-

tici adulterant, 537. Scriptorum Athanasii laus, 875.

Scripturam sacram studiose audit Antonius, 57. Scripturam sacram attente legit sanctus Pachomius, 114. Scripturam sacram divinitus movetur legere sanctus Basilus, 135. De Scriptura optat sermonem sanctus Ephraem; et hunc in rebus cum eo oritur, 169. Scriptura sacra demones fugat, 507. Scriptura u notitiam confert humilitas, 550.

DOMINICA XVIII POST PENTECOSTEN.

Cogitationes turpes ut vincendae, 42, 510. Cogitationibus nostris se conformat daemon, 46. Cogitationes fratribus revelanda, 41, 526. Cogitationes male novissimorum cogitatione pelluntur, 118. Cogitationem turpem causat inobedientia, 215. Cogitationes nostras numerat Deus, 287. Cogitationis turis revelatio demonem enervat, 494. Cogitationes male dum invitis contingunt, coronas parant, 516. Operatione fuganda, *ibid.* Cogitatio turpis oratione exstinguenda, 531. Cogitationes aperientiae seniori, 552, 573. Cogitationes celare Novitius periculosum, 569. Cogitatio mala pellitur oratione et jejunio, 571. Cogitatio est quasi peior; malam statim rejice, 574. Cogitationem pravam avertit praesentis timor, 577. Cogitationum malarum semina suffocanda, 578. Corona contra eas certantium, *ibid.* Cogitationum instabilitas, 589. Cogitationes tempore evanescent, 601. Cogitationes eludi possunt, non excludi, 601. Cogitatio otiosa quanam, 602. Cogitatio immunda non inquinat, si cito rejiciatur, 604, 605. Eius periculum, 605. Comprimenta, *ibid.* Cogitationes discerne antequam exeat, 610. Aligis malis, 612. Cogitationum araudium comburit Dei timor, 615. Cogitationes male cur nos impugnent, 629. Cogitationes cum molestiae, carum suspice, 637. Cogitatio mala oratione pellenda, 660. Cogitationum turpium tres cause, 752.

Cordis custodia, 611. *Similis, ibid.* Cordis sui quisque janitor, 893.

Ingrati hospites docentur, 493.

Infirmos curat sanctus Antonius, 40. Infirmis ministrat sanctus Pachomius, 121. Infirmos bis aut ter visitat per hebdomadam Joannes Eleemosynarius, 185. Infirmam sanat sancta Eugenia, 344. Infirmis ministrat Fausta, 398. Infirmis assidue ministrandum, 525. Infirmis virtutem perficit, *ibid.* Se non infirmari senex dolet, *ibid.* Infirmiores condescendo, 597. Infirmis obsequium praestitum jejuniopotius, 693. Is serviens est instar angeli, *ibid.* Infirmum per xv annos curat Eulogius, *ibid.* Opprobria a curato fert, 674. Infirmum ne projicias, quem Deus non projicit, 675. Infirmis serviens Christi subit locum, 674. Infirmis adest, medicum et pharmacopolam agens Apollonius, 717. Infirmum patienter tractat Eulogius, 728.

Navem dirigit Joannes Eleemosynarius, 185. Naufragium forti et humili animo perfert, 191. Navis perit absque gubernatore, 281. Navem sistit infanticidium, 822. Collis vox clamat, mulierem expellendam, *ibid.* Ea expulsa, navis cursum tenet, 883.

Paralytica oleo sancto inuncta sanat, 211.

Potentiam Christi diabolus fatetur, 46

DOMINICA XIX POST PENTECOSTEN.

Christum in paupere recognoscit patriarcha, 187.

Damnatorum poena gravissima, visione Dei carere, 260. Damnatorum multi monachi, et laici salvantur, 521. Damnatio luxuriose, 647. Damnatae animae a diabolo percutiuntur, 729.

Ecclesiam frequentat Antonius, 36. Ecclesia crevit persecutione tyrannorum, 115. Ecclesiae sanctae descriptio, 215. Extra Ecclesiam non est solus, 868.

Incarnatio Christi a sancto Antonio praedictur, 51. Incarnatio Christi vires demonis fregit, 153, 156. Christi incarnatio miracula, crucifixio, 256, 257.

Salutem tuam cura, et virtutes, non autem ea quae tecum non auferes mories, 41. Salutis cura sit magna, 47. Salutis viam investigat sanctus Stylita, 170. Salutem affert oratio, bonam mortem impetrans, 195. Salutem vivorum de caelis curant sancti, 225. Salutis dilatio periculosa, 258. Soluti studere difficile inter mundi tumultus, 269. Salutis via quae sit, 528. Salutis principia: fuge, tace, quiesce, 565. Salus proximi procuranda, 635, 634. Salutem quatuor parant, 668.

Velocitas demonis, 44.

Vestis sancti Pauli ex palmarum foliis, 16. Vestes monachorum, 21, 26. Vestes sancti Antonii cilicium et pellis, 48, 74. Eas acceperat sanctus Athanasius, 59. Vestes Christianorum et martyrum quales olim, 67. Vestes sancti Onuphii, 99. Vestis monachalis fluxum sistit sanguinis, 127. Vestimenta splendida defuncti monachi Pachomius jubet exuri, 129. Vestes suas dat patriarcha pauperibus, 182. Compensat eas Deus, *ibid.* Vestis pauperi data Christus apparuit indutus, 190. Vestitur Christus in pauperibus, *ibid.* Vestis mutatio quid denotet, 285. Vestes recusant, Christo vestitus, 285. Vestium monachalium significatio, 545, 545. Vestes monachorum vetustae et reserant, 585. Vestis monachorum mysterium, 608. Vestes quales deceant monachum, 687. Vestem sive tunicam unam habet Paphnutius LXX annis, 765. Vestit nudum Bisarion suo habitu, ipse interim nudus, 772. Vestes Abraham post mortem in pretio sunt, 836. Ex vestium Simeonis contactu speratur subsidium, 850. Vestis sacra in igne illaesa, 871.

DOMINICA XX POST PENTECOSTEN.

Curiositas ponitur, 833.

Præstigia diaboli dissipat crux, 172. Præstigia diaboli cellam illuminantis, 553. Præstigia horribiles demonis, 712. Rara communio eorum causa, *ibid.* Præstigia demonis eludit oratio, 842.

DOMINICA XXI POST PENTECOSTEN.

Debita monachus ne sollicite exigit, 536.

Depositum fidem morti preferunt deo adolescentis, 551. Depositum revelat resuscitatus, 690.

Delictorum annotatio, 70.

Examen ante susceptionem in monasterium, 170. Examinat seipsum saevis Ephraem, 572, 575. Examine conscientiae, 611. Purgatio. *Similis*, 612. Examina opera tua, an perfecta, 741.

Furto acquisita etiam perdunt bene parta, 183. Furti quocumque cogitationem,

tormentorum experientia Zenon superat, 491. Furtum Athanasius dissimulando furem corrigit, 503. Furantem sua iuvat Macarius, 512, 631, 666. Furem tolerat senex, 512. Furti veniam petit bestia, 510. A furto revocat tormentorum memoria, 539. Fur non tolerandus, 538. Furti restitutio parit securitatem, 630. Furis manibus senex cadum aciepium refert, 632, 637. Furtum detegit oratio Innocentii abbatis, 708. Furum fulmine castigatur, 816. Furem redimit captivum Alexander patriarcha, 870. Fur virginem mortuum spoliavit, ab ea detinetur; nec dimittit nisi monachum se futurum foret, 884.

Rationem reddere in morte difficile, 200.

Restitutio cum fenore, 185. Restitenti intescit ignis oratione Simeonis, 816.

DOMINICA XXII POST PENTECOSTEN.

Evangelicæ doctrinæ vis, 56. Evangelium spoliis sanctum Serapionem, 191. Evangelium et crux testamentum sunt sancti Asionis, 221. Evangelium ad fidem deducit, 239. E angelum vendit monachus. *Ipsam*, inquit, *vendidi quod jubet*: «Vende omnia, et da pauperibus.» 582. Evangelium vendit Bisarion ut pauperi succurrat, 722. Evangelii auditio Simeonem convertit, 814. Merore ricem convertit, 869. Et minimum, 870.

Hominum opera et genera triplicia, 506, 681.

Imaginum usus, 163. Imago sancti Simeonis in officinis Romæ appensa, ad tutelam, 175, 850. Imagines honorandæ, 286.

Veritas odium parit: correpti clerici persequuntur divum Hieronymum, 8. Vera dicenti demoni ne credas, 43. Veritas una in tota Ecclesia, 278.

DOMINICA XXIII POST PENTECOSTEN.

Aquam transit siccus ves'igio sanctus Antonius, 51. Aqua monasterii mulierem liberat a serpente Simeon Stylites, 175. Fjusdem oratione aqua impetratur, *ibid.* Aqua ex puteo sursum ascendit ad orationem servi Dei, 502. Aqua maris Besarionis oratione dulcescit, 532. Aqua a manibus virorum sanctorum vis, 635. Aquas fundit petra a Theodosio monacho percussa, 826. Aqua benedicta maleficium solvit, 79. Phantasma pellit, 730. Aqua solidatur Besarion, 619.

Odor ex corpore mortuo sancti Simeonis Stylitis, 174.

Oleum quid significet, 262. Oleum sanctum paralysim curat, 721. Oleum benedictum a sancto Simeone maximi domi loco habet regina Persarum, 852.

Reliquiæ sanctorum quam utiles, 26, 235. Reliquiæ sancti Antonii inventæ, 61. Reliquiæ martyrum honorantur, 90. Reliquiarum veneratio et presentia quid efficiat, 92. Reliquiarum amor, 174. Reliquiæ sancti capiens puniunt, *ibid.* Reliquiæ honorantur psalms, lampadibus, 175. Reliquiarum efficacia, 269. Reliquiæ avide expetuntur: certatur pro illis, 334. Reliquiarum aspectus quam utilis, 822. Reliquiæ ubi honorantur, ibi sancti invocari peculiariter adunt, 811, 845. Reliquiæ preiosæ, 821.

Timor unde oriatur, 45. Timor permanens, hostis indicium, *ibid.* Timor Dei odio et gratiæ præponendus, 57. Timor Domini virtutis magister, 154. Timor mortis sit in te qui fuit magnus in sanctis, 200. Timor Domini, salutis initium, 519. Timor Dei quomodo acquiritur, 565. Ejus utilitas, 563, 566. Timorem generat incipatio, 567. Timor nullas turbat Theodorum abbatem, 585. Timor Dei velut ignis comburit arundinetum cogitationum, 615.

Unguenta cur spreverit sanctus Antonius, 58. Unguentum ex ipsano sancti Joannis Eleemosynæ, 205. Item ex aliis corporibus, *ibid.*

DOMINICA XXIV POST PENTECOSTEN.

Crucis signum et fides ad Dominum murus inexpugnabilis, 59. Crucis signum demonem frangit, 40. Crucis vexillum eleva contra diabolum, 42. Crux diabolum fugat, 45. Crux fugat nostrosam bestiam, 49. Crux Christi prædicatur, 54, 55. Crux demoniacum liberat, 56. Crucis potentia, 65. Cruce signandi mensuram mos antiquus, 115. Crux pellit demonem, 119. Sanctiæ Crucis ligno extinctus ignis, 453. Crux monachi timor Dei, 519. Crux pro velo erigenda navigantibus, 536. Cruce sanatur puer deformatus, 630.

Vindictæ appetitus ut vincendus, 512, 513, 514. Vindicare se volentem Deus non illi protegit, 631. Vindicta Deo relinquenda, 668.

IN FESTIS BEATÆ VIRGINIS MARIE.

Candela Deiparæ Virginis imagini a Joanne anachoreta accensa, multis mensibus non consumitur, 917.

Castitas protegit in periculo, 96. Nunquam captiva, *ibid.* Castitatem reverentur bestie, 98. Castitas demonium pellit, 127. Castitas sancti Abraham eremite, 144. Castitas in conjugio, 153, 351. Ob castitatis amorem Basilla gladio confolitur, 318. In castitatis testimonium senis baculus super sepulcro ejus frondescit, 500. Castitas in vultu refulget, 534. Ea acquiritur per preces, jejunia, vigiliis, *ibid.* Angeli incentiva carnis auerunt, *ibid.* Castitatis summa custodia, 571. Castitatis victoria insignis, 579. Castitas reverenda Ammonis, nudum se videre renuens, 714. Castitatem conjugibus suadet Melania, 774. Huius nepitis marito suo eandem persuadet, *ibid.*

Mariæ (B.) Virginis imagini astat sanctus Basilus, 165. Beate Virginis Mariæ suffragio templum ingreditur Maria Egyptiaca, quæ antea divinitus repellebatur, 587. Ejus ope diriguntur, et variis tentationibus resistit, 588, 589. De beate Virginis imagine non adoranda temere demoni jurat monachus, ut liberetur a spiritu fornicationis, 874. Per Theodorum abbatem ad sanam mentem reducit, *ibid.* Beatam virginem Mariam irridens nimis castigatur, 875. Beata virgo Maria Cosmianum hæreticum a sepulcro Domini arceat, 875. Conversam adiuvit, 876. Beata virgo Maria viri exa monachos benignitatem sibi commendat a morte præservat, 882. Beate virginis Mariæ commendat monachus peregrinaturum quam ipsius imagini accendit can-

delam, quæ ardens non consumitur, 817.

Præsentia Dei consideratio meretricem convertit, 168. Deo nos gratos facit, 516. Præsentia Dei consideratione sanctus Ephraem impudicam a se repellit, 598.

Pudicitia amor miraculo firmatur, 51.

Puritas naturalis anime fons virtutum, 41. Puritas animi ex facie noscitur, 149. Puritas mentis in sermone querenda, 593. Puritati cedunt serpentes, 630.

Virginalis conjugium Ammonis, 713. Eucharistia, 652. Nebridii, 779. Cajusdam presbyteri, 834.

Virgines et monachos præcipue odit diabolus, 42. Virginitatem amplectuntur desponsatæ etiam puellæ ad sancti Antonii conspectum, 58. Virginitatem suadet Theodorus sanctus Paulus, 72. Virgines plures quam consules in familia Anicia, *ibid.* Virginitatem decem parabola, 262. Ad Virginitatem et martyrium hortatur sanctus Eugenia, 347. Virgines plurimas aggregat Christo sancta Eugenia, 319. Virginitatem decem militia Ancyra, 776.

IN FESTIS ANGELORUM.

Angelus verus Assyrios percussit, 41. Angeli boni turbant homines sedant mentem, 45. Angelis præsentibus moritur sanctus Antonius, 59. Angelus sancti Onuphri vires instaurat, 149. Angeli adiutores eremitarum, 101. A Sanctis et iustis famulantur, *ibid.* Angelus Custos sanctum Onuphrium in eremum deducit, 101. Ab ange o Dominico die communionem accipit sanctus Onuphrius, 102. Item socii eremici, *ibid.* Angelorum concenium anima sancti O. uphri in cælum feritur, 105, 104. Angelos regulam tradit sancto Pachomio, 120. Angeli animam monachi ducunt in cælum, 150. Angelo conspecto moritur sanctus Pachomius, 158. Angeli præferunt librum sanctum Ephraem, 167. Angeli contristantur afflictione sancti Simeonis, 171. Angeli deducunt sanctum Simeonem, 174. Angeli ductores nostri, 200. Angelus mortem denuntiat Joanni Eleemosynario, 203. Angelus Raphael comitatur sanctum Macarium, 223. Angelus docet sanctum Posthumum, 253. Eum transferit, 254, et regulam tradit, 256. Angelus divini præcepti escas monachis deferre, 259, 240. Angelico ductu cameli ferentes cibos perveniunt ad monasterium, 240. Angelus adieci tentas, 575, 638. Angelus sanat pedem cuiusdam hortulani penitentis quod in perna sperni posuisset, 584. Angelus docet orationem operi jungendam, 584. Angelus aquilas specie juvenem ad eremum ducit, 587. Angelus laboriosa senis vegetigia numerat, 589. Angelus iudicium ministrat, 591. Angeli adnot loquentibus spiritalia, 645. Angeli animam peregrinam deducunt, 645. Angeli protegent monachos, 652. Angeli senem comitantur, 657. Horreat peccati fetorem, *ibid.* Angelum custodem verere, 685. Angelus Marco eremite Eucharistiam porrigit, 725. Angelus in amici specie Evagrium solatur, 765. Angelus providentia arrogantem et siti placentem deserit, 766. Angelus sanctificato altari astat, 864.

INDEX IN PROLEGOMENA, PRÆLUDIA, NOTATIONES.

Plura alia hic non notata, invenies in Onomastico.

A

Abba, id est pater, Hebræo Syroque sermone, vii.
Abenner in Mensis dicitur *Abenner*, 310.

Abraames Cyrensis, 839.
Abraham in Syria, 150
Absida quid, 232.
Abspes, 105.
Acacius Beroæ episcopus, strenuus virtutis athleta, 838.

Acephali quādo orti, 209.
Acephimas, 839.
Acies, lancem trutinæ significat, 209.

Adelphius inter monachos, 1007.
Adriani I papæ epistola de Vitæ Patrum explicatur, lvi.

Advivere, 97.
Ædificat, pro distribuunt, errore Græcæ vocis in Palladio Herveti, 788.
Ægyptiorum mos in funere, cadavera conduunt, mensæ adhibent, 75.
Ægyptus regi solita ab equite Romano, 530.

Æthera, pluralis numeri, 103.
Agens in rebus, *al.*, magistriani, 1009.

Agrestia ligna rudia quibus olim præliabantur Afri, 232.
Aila, *al.*, Ailat, 87.

Albericus longus Salentinus Theodoretæ Philothei interpres, 838.
Albina duplex, 437. — Albina Melaniz Junioris mater, 694, 698. — Albina conjux filii Melaniz senioris, 698. — Albina se purgat sanctus Augustinus, 693.

Albinus pro Albina, 698. — Albinus postifex gentilis fuit Christianus, 415.
Alexander episcopus Alexandrinus, 61.

Alexandria Ægypti, Magna Alexandria dicitur, 69.

Almidensium civitas in Scythia, 224.

Aloysii Lipomani lapsus, existimantis ex Palladio paradisum factum a typographo, xiv.

Altare sanctum, 208.
Alypius Tagastensis episcopus, 694.

Amata ex Amma Taor depravatum, 1009.
Amathonta et Amathus, oppidum Cypri, 210.

Ambrosius Camaldulensis est interpres decimi libri de Vitæ Patrum, xlv. — Ambrosius Camaldulensis dicitur Vitam sancti Eugenii conscripsisse, xli.

Amma nomen appellativum, id est mater spiritualis, 643, 686.

Ammon, vel Piammon, 786. — Ammon monachus, 139.

Ammonius Origenista cum suis, 446, 785. — Ammonius ita parum curiosus, ut cum Romæ esset, nihil præter templum Petri et Pauli desideraret, 785.

Amoris demon, 88.
Amphilochius auctor Vitæ sancti Basilii, ix, 162.

Anastasius papa, 690. Damnat Rufinum, 422, 425. — Anastasius Bibliothecarius interpres Vitæ sancti Joannis Eleemosynarii, xli. Fecit id jussu Nicolai pape, 286.

Angeli custodes, 104.

Animalia ministeria humana miraculose præstant, 25.

Animæ quædam in campo amensismo, 252.

Anthropomorphitæ heretici monachi aversabantur Origenem, l.

Anthropomorphitarum hæresis quibusdam catholicis objecta, li.

Antiochus monachus Lauræ Sabre, abbas, 208.

Antonini lapsus, Hieronymum loco Gennadii citantis, xxi.

Antonius Coma oriundus, 63. Ejus mors, 29, 51. Ejus scripta, 50. Ejus corpus sub Justiniano imp. revelatione inventum, 61. Sæpe ad Constantinum de causa Athanasii scribit, 71. Dæmonibus exprobrat, 66. Philosophos instruit, 69. — Antonii et Pachomii Vita Romanis innotuit ex relatu Petri et Alexandrinorum sacerdotum, 52. — Antonius episcopus Ephesinus, 690. — Antonius quidam scriptor Vitæ Simeonis Stylitæ, ix, 176.

Aphraates, 839.
Aphroditæ oppidum, 90.

Apocristarius, legatus Ecclesiæ negotia tractans, 935.

Apollinarem nondum damnatum audit Antiochie Hieronymus, 5 et 6.

Apollo sol, 70. — Apollo monachus, 141.

Apophtegmata Patrum vel anachoretarum, quandoque hi de Vitæ Patrum hi libri fuere inscripti, v.

Apostolæum a Rufino præfecto magnificum templum exstructum, Rufiniana basilica aliter dictum, 103.

Apparentia pro apparatu, nisi simpliciter pro apparere accipiendum sit, 930.

Aprion episcopus, 142.
Aqua benedicta Hilariū maleficium solvit a stabulo Italici, 88. Aqua in faciem, 368. Aqua scativa quæ, 258.

Aquam aspergere, animos addere, 363.
Aquilus consul, 350.

Archistorium, 72.
Achitria, 362.

Archiburius, 177.
Argumenta hæreticorum contra Vitam sancti Antonii solvuntur, 50, 51.

Aries, rex Persarum Darius, 68.
Arii hæresis, 839.

Ariani ethnicorum moribus se accommodant, 71. Antonium secum sentire mentiuntur, 69. — Ariani idololatæ, 71.

Arionanite, 60.
Arisænetæ, 87.

Arma contra dæmonem, 66.
Armata urbs, vel Armeni, 176.

Arsaciis, 416.
Arsisiis, 416.

Artaba mensuræ genus apud Ægyptios, 207.
Ascensus Nili, 786.

Asclepiion hegumenus monachorum pater, 251.
Asella, 86.

Asinus ad lyram, 510.
Asmodæus Veneræ cohortis princeps, 65.

Aspitantes quid, 210.
Assia in Perside, 252.

Asterius sophista, 839.

Astribus Posti episcopus, 789.
Athanasius auctor Vitæ Antonii, ix, 50 et 51. Cur non meminerit Pauli, 32.

Quando Vitam Antonii et Ægyptiorum monachorum institutum Romanus delulerit, 32, 421. Puer cum Alexandro episcopo Alexandrino vivit, 61. Visitatione ecclesiæ Ægypti et monachos, 74. Visitatione monasteria, 142.

Athenarum epitheta, 165.
Atheniensium consuetudo in recipiendis studiosis, 665.

Atho mons hodie habet xxi insignia monasteria sancti Basilii, 784.

Ancor Vitæ Pachomii quis, ii. — Auctores, qui Abraham eremitæ meminere, 150.

Augustinus (S.) suspectus Alypio, Piniano, Albina, 695. Se purgat Albina, *ibid.* Sequester inter populum et Pinianum, 696. Monachos defendit, 53. Suos Hipponeuses excusat, 697. Cum Alypio contendit, pax brevi conficitur, 697, 698.

Anrelius (Q.) Memmius Symmachus martyr, 139.

Auxentius (S.) in Bithinia in visione vidit triumphum Simeonis Stylitæ ad cælum euntes, 177.

Avaritia Maximi, Romanorum ducis, Gothi fame ad rebellandum coacti sunt, 400.

B

Babylon, 90.

Baisane, *ibid.*
Balacius Arianus epistolam Antonii conspiciens panitur, 72.

Baptismi materia quæ et qualis, 956.
Baptismus canonicus olim vetitus dari absque patre, 58.

Baptizatis recenter vinum et lac datum, et quare, 140.

Barachies martyr, 860.
Baradatus et Usaradatus idem, *ibid.*

Barlaam et Josephat historia vera esse probatur, 359.

Baronius non recte facit Evagrium Ponticum auctorem Vitæ Patrum, xvii, xxvi. Ejus lapsus in assignando anno obitus sancti Pauli primi eremitæ, 14, 25. Item in tempore quo Joannes Eleemosynarius versus imp. Heraclium iter instituit, 210. Item in numerandis annis Philippi patris sanctæ Eugeniz, 549. Item in tempore quando Pachomius militare cepit, 140. Item in tempore quo Nicetas patricius ecclesiæ Alexandrinæ thesauros petiti imperatoris mutuo dandos a Joanne Eleemosynario, 207.

Basilius, rex Saracenorum, 177. — Basilius Cesareæ et Constanthinopoli studuit, 165. Basilius Vita olim per varia fragmenta descripta et translata, 166, 167. An Amphilochius Vitæ ejus auctor, 162.

Basterna, vectorium, 350.
Bavose, 643.

Be, vel Benus, idem, 786.
Beatorum depositio, 665.

Beatus aliquando proprie, aliquando accipitur adjective, 784.

Belua hyænam vel elephantem significat, 1008.

Benedictio rerum inanimatarum, 89.
Benedictionem hospites adventantes ab hospite petunt, 104.

Benedicturus imperatori Heraclio proficiscenti ad bellum Persicum Joannes Eleemosynarius a Niceta deducitur, 210.

Benjamin in Nitria, 442.

Berea, 97.

Bethelia, 89.

Bibulus papyrus, 642.

Biluanas leprosus quid, *ibid.*

Bilisse Vitam Parisiam et Josephat censet esse veram historiam, 339.

Birra modo pretiosam, modo vilem vestem significat, 380.

Bisaculus vel bisacuta ferreum instrumentum, 241.

Blesilia, 401.

Boas serpens unde dictus, 91.

Boetius Romae clarus, per calumniam impetitus, a Theodorico interficitur, 138.

Bonosus Hieronymi collator, 3.

Ejusdem familiaris, 4. Insignis monachus, 444.

Bruchium locus Alexandriae, 90.

Brunosa aqua, 154.

Brumus quid, 1009.

Buccellatum panem bis coctum significat, 1007.

Buedia, 92.

Buda, stramentum lecti, 612.

Bulla, sigillum, 207.

Bullare pro sigillare, 166.

Burdo ex equa et asino, 177.

Busiris civitas, 67.

C

Caccabate, 645.

Cades, 89.

Cecus, pulvere ex cella Macarii deterso, et aqua putei quo libere solitus erat, macerato illuminatur, xxvii.

Calculator usus in orando antiquus, 785.

Calidiomea, 104.

Caligae olim calceorum loco, 252.

Calliculo, 98.

Camelauchium quid, 575.

Campana statera, 207. Campanae olim dicta tininabula gregibus appensa, 241.

Cancellarius, 207.

Candidatus quis, 89.

Canthella, onera asinis imponi solita, 935.

Caprea cum leone pugnam init, 540.

Captivi vincula soluta, dum pro eo tanquam pro mortuo sacrum celebratur, 209.

Carabus, scapha, 935.

Caricem, 67.

Caricare, id est, onerare, 553.

Cartica, carticula, pro cervicali, 645.

Cassabonus notator, 87, 88.

Cassianus in compendium reductus, exstat Graece in Vaticana bibliotheca ms., xxxii. Cassiani opuscula quomodo et cur censeantur apocrypha, et Cassiani diligentes lectores viri sancti Benedictus, Cassiodorus, Climacus, Bernardus, Dominicus, Thomas, et Cassianus diversus a Collatore, 537.

Cassiodorus existimatus etiam Cassiani quendam opuscula expurgasse, licet non ad plenum, xxxi.

Castitatis custodia, 98. Castitatis conjugalis exempla, 160. Post susceptos Ordines, Paulini et Terasiae, *ibid.* Leontii et Placidinae, *ibid.* Castitas probatur ignis gestatione in veste, 590.

Castor episcopus, 537.

Cauma, id est, calor, 641.

Celedensis an Chalcedensis legendum apud Hieronymum, 10.

Cella et oculum inter se comparantur, 689.

Census imperatoris, 258.

Cerealis Marcellam viduam uxorem amba, 421.

Certatus es, pro certasti, 553.

Chalcedensis an Celedensis legendum apud Hieronymum, 10.

Chalcidis solitudo locus in quo sanctus Hieronymus degit, 6.

Chalcis, 97.

Cham-unie, id est, humicubationes, 131, 375.

Chanani et idem hic qui Cynocephali, 232.

Cherubim cum ignea rhomphaea, 232.

Chindium vinum, ignotum, notum Chydrum, ex palmulis factum, 1009.

Choreutria, quae et cantabat et saltabat, 380.

Chosroe Persarum rex bis Aegyptum soliat, 210.

Chrisma in baptismo et post baptismum, 161.

Christiani Genomanensis Vita, lxxi.

Juvenis convertitur, *ibid.* Eremitorium Castinetum in archiepiscopatu Turonensi ingreditur, *ibid.* A potu abstinet in Quadragesima tota septimana, uno die excepto, *ibid.* In hieme aquae frigidae ad collum se immergebat, lxxii. Disciplina ad fractionem virgarum se excipiebat, *ibid.* Peregrinationes ad diversos Sanctos audis pedibus suscipere statuit, *ibid.* Dæmonem ex fetore praesentem percipit, *ibid.* Pro amore Stephani laneis tantum induitur, *ibid.* Sub palea anrum a quodam reconditum non sinit eum quietum repausare, *ibid.*

Christophorus a Castro noster misit mihi Aegyptiorum Patrum sententias, lxxv.

Chromatius Hieronymo familiaris, 4.

Chrysogonus monachus Hieronymo familiaris, *ibid.*

Chrysostomus nimium laudatur, 956.

Cilioenses lagenae ex Cilicia, 1008.

Ciluarichium, locus ubi pretiosa templi servabantur, 208.

Cinereus dicitur ut pulverulentus, 645.

Cittica viciis, 251.

Clericorum gradus diversi, 69.

Clinicus, id est, lecto affixus, 400, 415.

Codex Antonii, creatura, 663.

Celestis, Pelagii discipulus, heresi infamatus, purgare se Romae parat apud Innocentium, 692.

Cenobia anachoretarum Seminaria, 21.

Cenobiticæ vitæ Antonius restitutor, 61.

Collecta, id est, distributio in pauperes, 207.

Colobis, id est, lebeta, seu tunica sine manicis, 111.

Columba in baptismo et baptisteriis quare, 161, 163. Columbam in humeris Basiliscus Ephraem videt suggestum in concione, 169. Petrus diaconus in capite sancti Gregorii scribentis, *ibid.*

Commemoratorium, lxxii.

Commodus imperator mittit Philip-pum Eugenae patrem Alexandriam, 350.

Communicatorias petunt Origenistae a Romana Ecclesia, 422.

Commaionis reverentia tanta olim, ut qui somniis voluptuosis inquietati essent abstinerent, 785.

Conductela, rarum, 1009.

Conjuximus Jerusalem, id est, pervenimus, 252.

Conopeum; textile tentorium culicibus argendis comparatum, 356.

Constantinus imperator episcoporum accusationes exurit, 209. Verit deorum templa in monasteria, 858.

Consuetudinem pravam abruptendam pulchro exemplo docetur, 145.

Consularis, 89.

Consus Deus, 87.

Conternans vitula, id est, trium auro-norum, 416.

Continencia conjugatorum in Ecclesia, 70. Continentia religiosorum in mensa, quoad visum, 142. Continentia oculorum in Simeone Stylita, qui femina nunquam postquam in columpam editorem ascendit, nec matrem quidem aspexit, 177.

Copadium, id est pars excisa, 612.

Coronati qui, 89.

Corpora sanctorum incorrupta, 88.

Cranium, daupati hominis loquitur Macario, 662. Quomodo hoc cum theologorum placitis conveniat, 535.

Cruces argenteas ex collo gestabant Christiani, 206. Crucis signum Autumo notum contra haereticos defenditur, 66.

Cruis signum, muris, *ibid.* Crucis ligno exstinguitur ignis, 435.

Crudelitas persecutorum, 22, 23, 24.

Culicum morsibus se Macarius exponit nudus per sex menses, 785.

Curiales, id est curulis ascripti, 642.

Curiositatis mortificatio, 86. Curiositatis contemptus Ammonii taptum templum apostolorum, Romae cum esset, videre desiderantis, 785.

Curium, 92.

Cusare, id est sarcire, 640.

Cyphonisus, 25.

Cypro provincia et insula natus Joannes Eleemosynarius, 205.

Cyri et Joannis memoria seu templum Alexandriae, 209.

Cyriacus Enlaseus Paphnyam oppidum Persarum ductus, 702.

Cyrellus Alexandrinus, 110.

Cyrones varii, 662.

D

Dactylorum easus, 105.

Dæmon a Christo ut passer irretitus teneretur, 65. Dæmones exsufflantur, 141. Dæmones quidam principales, 785. Dæmones contumelias excipendi, 66.

Dæmoniacus sanatur, 86.

Dæmoniacæ ara, lxxxiv.

Damasceus Joannes auctor historiae Barlaam et Josephat, 539.

Danæ, 70.

Darius, 86.

Decimi libri de Vitis Patrum auctor Joannes Moschus, xxxvi. Decimi libri de Vitis Patrum interpres est Ambrosius Camaldulensis, xlv. Ejusdem libri olim interpres fuit præceptor Joannis diaconi, xvi.

Decurio, 89.

Dedicationes Ecclesiarum, advocatis etiam remotissimis episcopis, celebrari solita, 1067.

Defensores Ecclesiae castigant sones, 20.

Dehabere, id est instigare, 1009.

Dehonestamentum, 68.

Deleto anno xv in visione ob perversitatem fidei, 935.

Demonstratio sibi oculis effodisse dicitur, ut melius philosopharetur, 535.

Diabolus homines ut passeret tenet, 145. Quomodo homines evadere possint, 145. Diabolus Christum se simu-

lat. 111. Diaboli virtus adventu Christi debilitata, 601.
 Diaconisse olim baptizandas feminas velabant, 580.
 Diana luna, 70.
 Didymus damnatus hæreseos, 784.
 Origenista, 441. Didymum Hieronymus audit, 9.
 Dilectio sit cauta, 98.
 Dionysius Exiguus natione Scythia, 107; abbas Romanus, 108; Ejus doctrina, 107; mores, *ibid.*; conversatio, *ibid.*; scripta, 108, 109, 110; tempus, 109, 110, 111. Interpres Vitæ sancti Pachomii, xli.
 Dioscorus presbyter, 786.
 Diptycha bifores tabellæ, 580.
 Dirimari, pro dijudicari, 1009.
 Discretio spirituum, 60.
 Diversa daemonum nequitia, 65, 65.
 Divitæ in Ecclesia probandæ, 97.
 Dominico die et Sabbato, angelus communionem deferit Onuphrio, 105.
 Domus unde, 206.
 Donatus Romæ Hieronymi præceptor, 206.
 Dositheus hæreticus, unde Dositheus hæretici, 416.
 Dracontius episcopus, 89.
 Dromades camelii, 90.
 Dromedarii, 98.
 Ducalis idem quod ducator, *ibid.*
 Ducator idem quod ductor, 241.
 Duodecarius psalmorum numerus ab angelo commendatus, 142.
 Dumvir, 87.

E

Ecclesie dedicationes advocatis etiam remotissimis episcopis celebrari solitæ, 1007. Ecclesie defensorum officium castigare soutes, 207. Ecclesie divitias discere, 207. Ecclesie thesaurus mutuo accipit imperator Heraclius, 207. Ecclesie bona mutuo dare imperatori recusat Joannes Eleemosynarius, 207.
 Edessa, 97.
 Elementa vitæ lugere mortem Antonii, 74.
 Eleutheropolis, 87.
 Elevatio Eucharistiæ, 165.
 Elias in Apeliote, 442. Elias eremi cultor, 21.
 Eliadus, alias Palladius, 641.
 Ellas, 89.
 Embryum, seu Embrymum, cervical ex papyro, 645.
 Eneus, id est mutus, percussus, 151.
 Eunatum, seu Nonum, Alexandrie vicus, 645.
 Entheca, pro arca, 207.
 Ependyles, 86.
 Ephraem diaconus Edesse, 169. Tantum diaconus fuisse dicitur, 166. Varii Vitæ ejus scriptores, 169. Auctor est Vitæ sancti Abrahæ eremitæ et Mariæ neptis ejus, x.
 Epibata, 224.
 Epictetus martyr tempore Diocletiani, 224.
 Epidaurus, 91.
 Epiphanius, dux Cypri, pater Joannis Eleemosynarii, 205.
 Epitaphium pro oratione funebri, 165.
 Erasmus non recte facit Evagrium Ponticum auctorem Vitarum Patrum, xvii. Erasmus notatur, 96, 97.
 Eron et Heron diversi videntur, 786.
 Esus, Pasius, vel Phesius, 641.
 Esophorium, interlata, 209.
 Eucharistia non danda mortuis, nec in sepulcris consuepelienda, 165. Eucharistiæ elevatio, 165. In Eucharistia miraculose puer ostenditur cuiusdam Hebræi, 165.

Eucherius Lugdunensis presbyter quædam Cassiani opuscula abbreviavit, xxx. An Cassiani opera tantum abbreviaverit, an vero etiam expurgaverit, dubitat Baronius, xxxi.
 Eudoxia major Jerosolymam voti solvendi causa proficiscitur, 701.
 Eugenia virgo et marit. 519. Ejus parentes, *ibid.* Docetur philosophiam, *ibid.*
 Euclypius presbyter Vitæ sancti Severini auctor, lxxxiii. — Eugypius monachus, 110.
 Eulogia, benedictiones, 241.
 Eulysius Bostræ Arabum episcopus in castellum Nusphas relegatus, 702.
 Eunapius queritur deorum templa versa in monasteria, 858.
 Euphemius in exilium ab Anastasio missus, 935.
 Euphrasia sen Euphraxia virgo, 562.
 Euphrosyna martyr Nicomediensis, 562. — Euphrosyna virgo, 568.
 Eusebius Hieronymo familiaris, 4. — Eusebius Cesariensis cur non meminerit Philippi martyris patris sanctæ Eugenie, 550. Eusebii Cesariensis libri defensionum pro Origene editi a Rufino nomine Pamphili martyris, xxvi. — Eusebius Origenista, 446. — Eusebius anachoreta, 859. Eusebii anachoretæ plures et ubi vixerint, *ibid.* Eusebii cum Basilio contentio et reconciliatio, 161.
 Eustathius philosophus queritur a Basilio, 164.
 Eusto-hius interpres Vitæ sanctæ Pelagie, xli.
 Euthymius Origenista, 446.
 Evagrius Ponticus Origenista, 141, 400, 416, 689. Non est auctor libri secundi de Vitæ Patrum, xvii. Librorum ejus catalogus, xiv, xx. Evagrius et alii Origenistæ a sancto Hieronymo notati, 190. A Palladio ejusdem sectæ laudatur, 1010. Ejus scripta quæ et qualia, et inscriptionum depravatatum corruptio, 1008. — Evagrius presbyter Hieronymi socius, 5. Ad Basilium in Cappadociam pervenit, *ibid.* Dives dominus Maronæ, *ibid.* Hieronymo et sociis in eremo necessaria ministrat, 6. Litteras curat, antiquarios suppeditat, *ibid.* Non est auctor libri secundi de Vitæ Patrum, xvi. Quis fuerit, 55.
 Interpres Vitæ Antonii, xxxvii, 55.
 Episcopus, 97.
 Evangelicus Scytharum pontifex, 221.
 Eveccio, 89.
 Ex corde recitare, id est memoriter, 642.
 Ex gutta pluviam, 86). Ex gutta mare salum, *ibid.*
 Ex pede laborans a Melania juniore curatur, 701.
 Ex recordatione sanctorum triplex utilitas, 145.
 Exspoliare divites quid, 209.
 Exsufflatio demonis, 141.
 Ex ungue leonem, 860.

F

Fabiola dux, 401.
 Fagadæna, ulcera, vel nimiam cibi appetentiam, significat, 1008.
 Fascioli involvi soliti mortui, 490, 491.
 Fauni, 25.
 Febri laborantibus incedi dictus post mortem ejus sepulcrum visitantibus Ammonias, 489.
 Femina viro periculosa, 98.
 Fidus, 554.
 Figura melleæ, 88.
 Fiscella, 87.

Fistula plumbea, 206.
 Flagellum disciplinam significat, 787.
 Florentius Hieronymi scriba et familiaris, 4. Florentius vulgo pater pauperum, 445.
 Fons virtutum naturalis animæ puritas, 64.
 Fossatum pro fossa, 642.
 Fronto martyr, 241.
 Frontonius sancti Petri discipulus episcopus Petragorici in Galia, 241.
 Fulbertus Carnotensis episcopus, 554.
 Fulgentius, Vitas Patrum legens, ad imitationem exarsit, xvi.
 Funerale psalmi et hymni in fonsere Simeonis Stylite, 174, 177.
 Fuseris pompa prohibetur, 75.
 Fures miraculo deprehensi, 809.
 Furius, 401.

G

Gallæ nobiles et sanctæ plures, 158.
 Gallienus imperator persecutionem cessare fecit capto Valeriano parente, 550.
 Gallochromi qui, 209.
 Gaza, 86.
 Gazis incensæ basilicæ tempore Juliani, 89.
 Gelasius papa quid de Vitæ Patrum senserit, xxvii. Videtur sensisse Hieronymum esse Vitarum Patrum auctorem, *ibid.* Videtur putasse Hieronymum esse auctorem Vitæ sancti Antonii, *ibid.*
 Gello, Gellapulus, vas aquarium, 554.
 Genebrardus corrigitur, 110.
 Generationis posterioris prædictio Cyronis, 646.
 Genovefa divinitus velut præsentem novit Simeonem Stylitam, 175.
 Gentianus Hervetus est interpres libri octavi de Vitæ Patrum, xlii. Idem est interpres libri noni, xlv. Eius lapsus censens Palladium esse auctorem libri quinti et sexti de Vitæ Patrum, xxxvi. Ejus interpretatio Theodoret hic datur, 858.
 Genua complicat mortuus Paulus, 25.
 Georgius Wicelius non recte facit Evagrium Ponticum auctorem Vitarum Patrum, xvi. — Georgius episcopus Alexandrie successor sancti Joannis Eleemosynarii, 208.
 Gerardus de Fracheto scripsit Vitas fratrum Dominicanorum, viii. — Gerardus Vossius interpres Vitæ sancti Ephraem, xli, 169.
 Gesnerus non recte facit Evagrium Ponticum auctorem Vitarum Patrum, xvi.
 Globi Stoicorum celestes, in quibus bonorum animas post hanc vitam habitare dicebant, 416.
 Græce loquitur Ephraem precibus Basilii, 166.
 Gratiani lapsus Vitam Macarii Romani Hieronymo tribuentis, xxiv. Unde eam opinionem Gratianus hausit, *ibid.*
 Gratitude lænæ pellem ovillam Macario deferentis, 785.
 Gregorius Nazianzenus theologus, 165. Xli annis præfuit ecclesie Constantinop., *ibid.* Eum tres annos audit Hieronymus, 7.
 Grunni nomine designat Rufinum Hieronymus, 555.
 Grotaria, 1009.

H

Hæresis. Vide Deletio.

Hæretici mali contra monasticam vitam. 72. Hæretici monachorum hostes, 33. Hæretici notantur, 96, 97. Hæreticorum genus e libris tollere quæ suffragia pro animabus defunctorum spectant, xxxiv. Hæreticorum argumenta contra vitam sancti Antonii solvantur, 50, 51. Hæreticorum libri vitandus, 112. Hæreticorum consortia vitanda morituri monet Pachomius, 142.

Hebdomadarii qui, 143, 362.
Hebdomon septima regio in suburbio Constantiopolitano, 334.

Helenopontus, 1010.

Helenus (S.) ardentes prunas illusa veste fert, 350.

Hellima, alias Tillina, 860.

Heliodorus Hieronymi familiaris, 4. Comes Hieronymi in eremo, 6. Ab Hieronymo recedit, *ibid.*—Heliodorus monachus in Syria, 860.

Helladius scriptor Vitæ beati Basilii, 163.

Hemititeus, 87.

Heraclius Alexandrie episcopus, 142.

Heraclides monachus, 446. Heraclides Paradisi quis auctor, 1007. Heraclides Paradisi quis et quando primum impressus, xiv. Heraclides Paradisi idem cum Palladii Lausiaca historia, xii. Heraclides Bithyniae episcopus videtur auctor libri secundi de Vitis Patrum, xii. —Heraclides Ephesiorum episcopus, xv. In solitudine vixit solitarius, *ibid.*

Heraclius imperator petiit ut Joannes Eleemosynarius fieret episcopus Alexandrie, 203.

Herennius præfectus Augustalis, 250.

Hermopolis, 101.

Hesychi, 91.—Hesychi Oparien-sis episcopus, 691. Favet Antonino episcopo Ephesino, *ibid.* Infirmam simulat, *ibid.*

Hierocoma, loca ubi sacro morbo laborant, 368.

Hieronymus non est auctor Vitarum Patrum, xx. Unde Editores hactenus eas Hieronymo tribuerint, xvi. Ejus nomine liber secundus Vitarum Patrum apud Græcos circumfertur, *ibid.* Ejus nomine *supra* quedam de Vitis Patrum exstat in Augustana bibliotheca, xxii. Non est auctor Vitæ sancti Macarii Romani, *ibid.* Hieronymus auctor Vitæ sancti Pauli, Hilariis, Malchi, Fabiolæ, Paulæ, Marcellæ, x. Ejus epistola ad Cresiphontem a plurimis non rite intellecta, xvii. Explicatur, xxiv. Ejus sententia de secundo libro Vitarum Patrum, xiv, xviii. Ejus judicium de lectione librorum Origenis, xii. Hieronymi patria Stridon in Dalmatia, 3. Parentes medicæ, *ibid.* Studium ejus Romæ, *ibid.* Ludit scholasticis controversiis, *ibid.* Romæ baptizatur, *ibid.* Dissolute vivit, *ibid.* Singulis Dominicis invisit sanctorum reliquias, i. Bibliothecam Romæ conficit, *ibid.* Ejus in Galliam profectio, *ibid.* Trevis sancti Hilarii libros de Synodis describit, *ibid.* Syriaca profectio, *ibid.* Aquileie sanctorum virorum consortio fruitur, *ibid.* In patriam rediit, *ibid.* Sororem concubio jungit, *ibid.* Quando monachus in Syria, et cum quibus, 4. Ad Basilium in Cappadociam venit, 5. Antiochiæ consequtur, *ibid.* Malchum monachum invenit; ejus exemplo et aliorum accenditur, *ibid.* Petit preces Theodosii et aliorum ut solvatur a sæculi viculis, *ibid.* Antiochiæ Apollinarem audit, *ibid.* Agit in eremo Chalcidis, 6. Comes ejus, *ibid.* Carnem jejuniis donat, *ibid.* Hebraicas litteras discit, *ibid.* Sabella-

nus nominatur, *ibid.* Cogitur recedere ex solitudine, *ibid.* Jerosolymam proficiscitur ex eremo, 7. Iter Constantinopolim ad Nazianzenum instituit, *ibid.* Tres annos agit Constantinopoli, *ibid.* Gregorium Nyssenum agnoscit, *ibid.* Romam a Damaso vocatur, *ibid.* Malet triennium Romæ, 8. Athenas proficiscitur, *ibid.* Ab Urbe recedit, *ibid.* Ejus comites, *ibid.* Reversus Jerosolymam, miracula videt, 9. Alexandriam in Ægyptum proficiscitur, *ibid.* Didymum audit, *ibid.* Origenistas deprehendit, *ibid.* Bethlehem revertitur, *ibid.* Judæum Barrabanum habet præceptorem, *ibid.* Romanus presbyter quomodo vocari possit, 163. Ex Syria eremo scribit ad Rufinum, 424. Pelagium et Pelagianos atque eorum dogma egregie perstringit, 692. Salutat Augustinum et Alypium nomine Albinae, et Pinianæ, et Melaniae, 698. Calumniis et mendaciis ab hæreticis et impiis impudenter proscinditur, 789.

Hilariu Magnus dictus, 86. Uno tantum die videt Jerosolymam, *ibid.* Hilariis annorum synopsis, 92. Vestis ejus, 92.

Himerius Basilii præceptor, 163.

Hinnus, ex equo et asina, 177.

Hippocentaurus, 24.

Hircus in Daniele, Alexander magnus, 86.

Historia Barlaam et Josaphat probatur vera, 539.

Honor martyrum thus et thymiama, 935.

Honorii lapsus Gennadium decurrit, xvii. Alius ejusdem lapsus, 447.

Hor vel Or hæreticus Origenista, 641, 662.

Horæ ecclesiasticæ, nocturnum, matutinum, nona, 786.

Hospinianus Calvinista notatur, 31.

Hospitalitas Christianorum movet ad conversionem ethnicos, 140.

Hospitium sanctum reddit hospites modestos, 431.

Humano deficiente solatio adest divinum, 104.

Humilitas Simeonis Stylitæ probata in columna, 177.

Hunni Gothos vastant, 400.

Hylus socius Hieronymi in eremo, 6.

Hypocritæ monachi mors horrenda, 860.

I

Ibora civitas Helenoponti, 789.

Iguis, thus, cerei, primariis viris præferri solent, 166.

Ima, 97.

Imago Mercurii martyris, 163. Imago Simeonis Stylitæ Romæ in vestibulis officinarum ad tutelam igeatur, 173, 793, 860. Imaginum usus antiquus, 163.

Impassibilitas stoica, hæresis Origenis, 641.

Impatibilitas stoica Palladii, 783.

Impetigo, 87.

Impositio manus episcopi in ordinando presbytero, 151.

Incarduum, medulla palmæ, 662.

Incubi, 23.

Indi Per-is finitimi, 340.

Inditi, pro asciti, 687.

Indumentum a Melania acceptum Paulinus ad Severum mittit, 435.

Infundere quid, 936.

Inocentius comes Hieronymi in eremo, 6. Moritur, *ibid.*

Interrogationes et responsiones Ægyptiorum Patrum, quidam ex his libris de Vitis Patrum fuere inscripti, v.

Invocatur Theodosius monachus ad sedandam tempestatem, 10.

Isidorus episcopus et confessor, 416.—Isidorus Origenista, 448.—Isidorus Pelusiota, 416. Cassianum monet de lingua continenda, 337. Perstringit Pelagium, et docet voluntatem facile vinci consuetudine, lapidis exemplo quem quæda excavat, 692, 693.—Isidorus in Scythi, 441, 442.—Isidorus Alexandrinus Origenista, 400.

Isis, 70.

Italicus, genus mensuræ, 1008.

J

Jacobus diaconus auctor Vitæ sanctæ Pelagie, ix.—Jacobus Billius interpres Vitæ sanctorum Barlaam et Josaphat, xii.—Jacobus Fabri Stapulensis lapsus de Hieronymo, quod presbyter et senex Syria eremum peterit, xxiv, xxv.—Jacobus Gretzerus noster quinque exemplaria Vitarum Patrum mss. e Germania submisit, lxxvi.—Jacobus Nisibita concilio Nicæno interfuisse et mortuos exuisse dicitur, 858.—Jacobus Persa Interices cognomento martyr, alius a Confessore, 858.—Jacobi plures, 860.

Jejunia devotionis causa suscepta aliquoties hospitum causa mutatur, 839.

Joannes Eleemosynarius Cyprius fuit genere, 203, 206.—Natus patre Epiphonio Cyprio docto, 203. Heraclio imp. petente factus episcopus Alexandrie, *ibid.* Varii auctores Vitæ ejus, 206. Anastasius jussu Nicolai pape Vitam ejus Leontio scriptam transtulit, *ibid.*—Joannes Baptista princeps eremi cultorum, 21.—Joannes Cassianus auctor libri iv, 537. In causa Chrysostomi ad Innocentium legatus, 357.—Joannes xxiv annis non egressus e monasterio, 504.—Joannes Damascenus auctor Vitæ sanctorum Barlaam et Josaphat, x. Joannes Jerosolymitanus episcopus non est auctor Vitarum Patrum, xi. Joannes Jerosolymitanus episcopus Origenista, 400.—Joannes S. R. E. subdiaconus est interpres libri sexti de Vitis Patrum, xii.—Joannes Maria palatii apostolici magister auctor Iodici librorum expurgandorum, xxxii. Recte librum quintum et sextum de Vitis Patrum Evagrii abjiciat, xxxiii. Non recte Evagrium facit auctorem Vitarum Patrum, seu libri maxime ii, *ibid.* De Palladio quis vel qualis fuerit, judicia Patrum profert, 703.—Joannes Molanus non recte facit Evagrium Ponticum auctorem Vitarum Patrum, xvi.—Joannis Moschi liber de Vitis Patrum inscribitur: *Sophronii Limonarium seu Patrum spirituale*, seu *Novus Paradisus*, xxxiv. Unde nunc Sophronio, nunc Joanni Moscho, inscribitur, xxxvii.

Prodit primo ms. ex Vaticana apostolica bibliotheca, *ibid.* Scriptus videtur circa annum Domini, 636.—Joannis Trithemii la, sus Vitis Patrum Evagrii Antiocheni ascribentis, xv. Non recte idem Evagrium Antiochenum cum Pontico confundit, *ibid.* Joannis Trithemii lapsus Vitas Patrum Hieronymo tribuentis, xxiv.

Jonas martyr, 860.

Jonathas, 177.

Jordanis desiderio Constantinus arsit, ut ibi baptizari posset, 161.

Jordanus de Saxonia scriptis Vitis fratrum Augustinianorum, ix.

Joseph in Pispri, 442.

Jovinus Hieronymi familiaris, 4.

Jubere, vox varie usurpata, 200.

Julianus sororis Hieronymi maritus,

4.—Julianos Sabas a variis laudatus, 835.—Juliani Apostata mors, 165. Divinitus declarata Didymo et Juliano Sabae, 859.—Juliani varii, 581.
Jupiter æther, 70.
Juramentum injuste nunquam, 177.
Juramentum promissionem præstat Pinianus, 698.
Jurulentæ carniæ, 416.
Jurjuranda n per Simeonem Stylitem violatum punitum, 177.

K

Kitisifodo pro Ctesiphonte videtur poni, Persidis civitas, 252.

L

Laborantium manibus, et non semper meditandum, pulchre docetur, 574.

Lactorones, lactuæ, 535.
Lampades primariis viris præferri solent, 166.
Laodicea, 68.
Laoti populi, 176.
Lapetha, 92.

Lapis siccus, 176. Lapis conteritur execratione, 858. Lapidés quadrati, 786.

Lapsana vivere vel tenui victu, 141.

Laudes Basilii Magni, 162, 163.

Lausiaca unde nomen habet, 689, 702.

Lausus præfectus cubiculi sacri, 689, 705. Lausus videtur ille ad quem scribit Rufinus, quem Fidosi epitheto adumbrat, 535, 554.

Leenam parere semel quomodo intelligendum, 94.

Lebiton vestis monachi genus, 141.

Leidei, 70.

Leubus, 91.

Leones Macarii per diem foras ambulantes contra aliorum morem, 232.

Leontius residuum se ibit, quid hoc sit, 306.—Leonius auctor Vitæ sancti Joannis Eleemosynarii, x, 206.

Leucippe sterilis fecunda precibus, 104.

Levitio. Vide supra Lebiton et Lebeta.

Lewenclavii lapsus, 110.

Libri Antonii, creaturæ, 65. Librorum sacrorum numerus varie olim iniuri solitus, 221.

Libera, id est Proserpina, 70.

Libralis manus, pro celeri, 1009.

Licli et Lannæ infanticidium, 88.

Liculus cum Constantino contra Maxentium, 110.

Ligatura auri, 207.

Ligno crucis exstinguitur ignis, 435.

Lineam mittere, 89.

Lipsana, 210.

Liturgia Basilii, 165.

Locus Joannis Diaconi a Coloniensi Editore depravatus restituitur, xlv.

Loca sancta Edessæ sanctus Ephrem inquit, 169.

Logotheta officium ecclesiasticum, 207.

Lucius Arianus episcopus Christianorum persecutor, 441.

Lucretii versus, 446.

Lupinus unius ærei nummi pretium, 209.

Lychnium, lucinium, pro ellychnio, 645.

Lychnos locus, 89.

Lycus flumen, 68.

M

Macarius cæcis lænæ catulis visum donat, xxvii. Pro gratiarum actione

pelle ovina a lænæ donatur, 425.—Macarius Origenista, 422.—Macarii plures, 251.

Macedonius in exsilium ab Anastasio missus, 935.—Macedonius erithophagus, 839.

Mæniana ædificia, 176.

Mænidia, 141.

Mæsimas, alii Mausimas, 839.

Maforie, alias Mavorte, 1009.

Magdeburgenses notantur, 66, 97.

Magdeburgenses in Simeonem Stylitam injuri refelluntur, 176.

Magistranus agens in rebus, 1009.

Magistranus, 642.

Magnificus vir qui miracula facit, 176.

Magna oppidum, 86.

Malchus monachus, 5. Malchus quid Syriace significet, 96.—Malchi varii, ibid.

Malefici aliquos dæmoni devoteant, 88.

Maleficia, ibid.

Manichæi, 69.

Mansib, 787.

Mansuetudo feminae postulantis duriorum pro mitiore ut mereri possit, 936.

Marcella ardet desiderio sacrarum Scripturarum, 421. Dicit monachorum vitam, 32. Hæreticis restitit, 422, 425.

Moritur, 425. Domus ejus in Aventino, ibid.

Marcellus vel Marcellinus, pater Melanæ, 705.

Marcanus Cyri confessor, 839.

Mares, alias Maris, episcopus, 860.

Margarini de Bigne lapsus existimantis Evagrii libri v et vi de Vitis Patrum auctorem, xxxii.

Maria neptis Abrahæ, 575.

Maiani Victorii lapsus existimantis in Hieronymi epistola ad Ctesiphontem fieri mentionem duplicis Evagrii, xxvi.

Mariani Victorii Reatini lapsus clericos copiatas, cum clericis qui psalmos decantant confundentis, 25. Item ejus lapsus, apud Hieronymum, cavum pro canem legentis, ibid.

Marina quæ, 594, 595.

Marnas idolum, 87.

Maro, Marosum, Marosas, diversi, 859.

Maronas et Marosas diversi, ibid.

Maronia, 97.

Martini (S.) Vita legitur a Paulino, 436.—Martini Delrii lapsus de Evagrio Antiocheno, xvi.—Martinus abbas Dumniensis, et Bracarenensis episcopus, 1009.—Martini Dumniensis episcopi qui meminerint, lxxxv.

Martyr mille perunctus muscis exponitur, 25. Martyres monachi, 540.

Martyres thure et thymiamate honorari soliti, 929. Martyres plures facit a Saracenis, 934.

Martyrium fabricare, 90.

Martyrius episcopus, 177.

Matta, 1008.

Matheus Galenus Westcapellus explicatur, xiv. Ejus lapsus, xii.

Mavorte, vel Maforie, 1009.

Maxentius tyrannus quando vixit, 139.

Maximilianus imperator sarcophagum suum circumferri et conservari jussit instar thesauri, 208.

Maximinus, vel Maximus, Jerosolymorum episcopus, 164.

Medimus genus mensuræ, 858.

Melanias cum Rufino Romæ seminat hæreses Origenis, 425. Ab Athanasio donatur pelle ovina, 425. Occidit et pascit monachos, 427. Ejus constantia, ibid. Prefectio ejus in Palestinam, 428, 140, 694. A præfecto Palestinæ spe pecunie incarcerationatur, et iterum

libera dimittitur, 429. Quid egerit Jerosolymis, ibid. Ejus lapsus, 451. Lugubris ejus status, 451, 452. Quando Romam redierit, 452. Et quare, 453. Ejus Neapolim atque Nolam adventus, ibid. Occurrunt illi nobiles Romani, ibid. Ejus virtutes, 454. Ejus res Paulino incomperat, 453. Quid Romæ egerit, 456. Ab Urbe recedit, 457. Ejus progenies, ibid. Ejus filii obitus in Africa, 454. Ejusdem filii laudes, ibid. Catholica reddita moritur Jerosolymis, 459, 694, 698. Filiorum ejus status, 459.—Melania Junior, distractis bonis in Italia, cum marito suo Piniano in Africam proficiscitur, 694. Inde Hippo nem, ibid. Postea Jerosolymam, 698: Ejus vitæ institutum, ibid. Constantinopolim proficiscitur, 699. Hospitatur apud Lausum præfectum, ibid. Volusianum patrum convertit, 699, 700. Urget Nestorianos, 700. Redit Jerosolymam, ibid. Eudocia imperatoris pedem curat, 701. Miraculis clara moritur die ultima Septembris, ibid.

Melaniam vel Melaniam idem in utroque genere usitatum antiquis, 705.

Melanius pater Melanæ senioris, 458.

Melchioris Cani judicium de Vitis Patrum non omnino probum, xiv.

Meletius Antiochenus, 860.

Mellis et lactis dulcedinem gustabant recenter baptizati, 140.

Membrane, vitæ, 956. Membranas alii vellera ad pluviam explicanda vocant, 956.

Membrum pro parte ædium, 141.

Memoria et preces pro defunctis, 15.

Memoria presentie divine sanctus Ephrem duas meretricies convertit, 169. Memoria mortis imperatoribus quomodo inculcetur, 208.

Mendacium propter Deum quomodo intelligendum, 201.

Menites, 441, 442.

Mennas œconomus, 207.—Mennas (S.) martyr, 207, 210.—Mennas vicedominus Ecclesiæ, 206.

Menomene piscis, 209.

Mensis Tybi, 145.

Meretrices duas convertit sanctus Ephrem memoria divine presentie, 169.

Merita monachorum, 15.

Merore vicus prope Antiochiam, 177.

Metanquam facere, reverenter accedere, 166.

Metaphrastes quando vixerit, 111.

Metaphrastes auctor Vitæ sancti Joannis Eleemosynarii, 206.

Melanias Junioris describit, 705.

Methone urbs, 91.

Meiras martyr, 209, 210.

Michaelium in Hesii, xix.

Milicrisia, 956.

Mililo, vel Milidus, episcopus, 612.

Minuta, 935.

Miracula Jerosolymis, 9. Miracula orationibus, non præceptis, sanctorum sunt, 71, 72.

Missæ Basilii, 166. Missæ fidelis, vel fidelium, 380. Missas privatas dicit sanctus Joannes Eleemos., 210.

Modestus patriarcha Jerosolymitanus, 208, 209.

Monachi vestis summo loco habitata, 15. Monachi Origenistæ, quos taxat Hieronymus, videntur resipuisse, 1° quia quorundam nomina comparent in Menais Græcorum, xlvii; 2° quia a Chrysostomo fuisse relictos, xlix; 3° quia quidam eorum dicantur claustris miraculis, 2. Monachi Longi quatuor ad Chrysostomum confugiunt, xlv.

Monachi Aquileiæ insignes, 10. Monachi in urbe et aliis locis antiquitus, 52.

Monachi longævi, 72. Monachis lice

claustra ingredi propter Ecclesie incommodum, 859. Monachi mecum in Taberna sub uno abbate, 141. Monachi a Valente militare iussi, nolentes iustibus iussi interfici, 411, 412. Monachorum et eremiarum origo, 21.

Monasterium monachorum Mediolani sub Ambrosio, 17. Monasterium Hilarionis a Gazensibus destructum, 90, 91. Monasteria existit Antonius, 61. Monasteria in Nitria, 188. Monasteria Aegypti precipua in Scythi, Nitria, et Cellis, 538. Monasteria varia tempore Simeonis Stylitae, 176. Monasteria ex decem templis fecisse Constantinum queritur Eusebius, 838.

Monasticæ disciplinæ studium excelsens, 32. Nomen novum, res vetus, 32, 33. Nomen Donatistæ primi oppugnant, 53.

Monita varia ad lectorem de hac Editione, LXXXV.

Monstrum non mirum quædam ostendit, 252.

Monticellus, 105.

Motis memoria exemplis imperatorum inculcatur, 208.

Mortuum seculorum se vivus post paucos dies edicit, 935.

Mos Aegyptiorum in funere nobilium et maritum reprehenditur, 75. Mos occurrendi viris in dignitate vel sanctitate constitutis cum lampadibus, 553.

Moses in Nitria, 442.

Mulier extinguitur, locum mulieribus ingredi vetitum virili habitu induta ingredi tentans, 177.

Muscus, 580.

Myoparon, 92.

Myum idem quod ellychnium 643.

N

Nates verberare, 422.

Neapoteonta, Græcorum litterarum videtur mutatio facta in Latinas, 1009.

Niceus Daphephoræ est Joannes Moschi Limonarium, seu Pratum spirituale, XIV, XXXVI. Dicitur etiam Daphephoræ, XXXVI.

Nepotianus Hieronymi familiaris, 4.

Nepotianus mare, 70.

Nepotianus urget Melania, 700, 701.

Nicas subdiaconus Hieronymi familiaris, 4.

Niceta vir martyr, distinctus a Niceta virgine, 25.

Nicetas patricius, Gregoræ patricii filius, 207. — Nicetas Dacorum episcopus, 456. Niceta prior adventus in Italiam, 486.

Nigra vestis monachorum, 67.

Ninianus (S.) episcopus in Anglia, alias Nynus, 645.

Nisibeni duo, Constantii et Leonis tempore, 888.

Nisibenus agellus, 97.

Nixa prior est et fructus, 642.

Nocturnæ vigiliæ, 786.

Nomicus, 956.

Nomina religionum per litteras Græcis designantur, 142.

Noni libri de Vitis Patrum auctor Theoploretus Cyri episcopus, XXXVI.

Nonna, 86. — Nonna dominum significat, 297, 642.

Nonum Alexandriæ regio, 612.

Notatoris ad Marulum lapsus, confundentis Nicetum virum martyrem cum Niceta virgine martyre, 25.

Notitia chartam significat, 207.

Nodus sit monachus a materia seculari, 383.

Numerus sacrorum Ebrorum olim variis modis iniuri solitus, 221.

Nysseus, 110. — Nysseus vel Na-

zianzenus quomodo legi debeat, utrinque conjecturæ afferuntur, 789.

O

Oasis ulterior, 90.

Oblationes pro desperata non offerendæ, 786.

Obolus laudis, 785.

Octavi libri de Vitis Patrum auctor Palladius Helenopoleos episcopus, XXXV.

Oculis se privarunt quidam philosophi, ut totam cogitationem ad mentis cogent puritatem, 535.

Officia, vel officium, 177.

Onuphrii duo, 104.

Or vel Hor Origenista, 446, 662.

Orare alicui, id est pro aliquo, 209.

Orandum non est pro martyre, 224.

Orbilius Hieronymi in patria præceptor, 3.

Orbus, oculis captus, 724.

Ordinare alios quantæ sit prudentiæ, 936.

Ordinari petebantur aliquando aliqui conjugati, 693.

Ordinationis dies episcopi, dies natalis solet dici, et celebrari consuevit, 206.

Orgyx, ulnæ, 1008.

Origenes plures, 496. Origenis hæreses Romam illatæ, 452, 457. Origenis hæresis quæ pompa inferatur in Urbem, 453.

Origenistæ in Aegypto, 9. Origenistæ episcopi aliquot nominantur, 430.

Origo mali, 65.

Ornatus ecclesiarum defecit, 97.

Orsesius monachus, 1444.

Osculari oculos, manus, vel pedes, venerationis est ritus, 87, 177.

Osculum pacis, 104, 166.

Osiris, 70.

Oxyrochus Thebaide civitas, 140.

P

Pachomius Tabinnosita vel Tabennosita, 106, 109. Ejus vita, *ibid.* Miraculis claret, *ibid.* Ejus scripta, *ibid.* Fundator monasteriorum, 107. Regulam ab angelo accepit, 106. Quando claruerit, 107, 109. Quibus parentibus fuerit ortus, 109. Ejus obitus, *ibid.* Ejus institutum et nomen quis primus in urbem iniecit, *ibid.* Pachomii plures, 100.

Pachon pro Pachomius, 786. Pachon mensis, 144.

Pactica, 206.

Pesum monachum quadraginta annis non videt sol manducantem, 538, 611.

Palæmon magister Pachomii, 141.

Palladius Galata videtur auctor libri de Vitis Patrum, XII. Palladius Galata Origenista, 400, 416, 432. Palladius, etsi Origenista, utiliter legitur, LX, LXX. Palladius Galata Helenopoleos in Bithynia episcopus, 689. Alexandriam petit, *ibid.* Aegyptum lustrat, *ibid.* Ab Evagrio Pontico Origenis erroribus imbutur, 416, 689, 705. Eosdem docet, et Paulam ut iudicem conatur, 689. Sanctum Hieronymum reprehendit sibi resistentem, 696. Simulat se catholicum, *ibid.* Sancto Chrysostomo adhaeret, *ibid.* Cum Iuliano alio in Asiam destinatur, 690, 691.

Romam se confert ad Innocentium papam, suscipitur, pro Chrysostomo agit, *ibid.* Catholicum se simul at, Origenem laudat, *ibid.* Secundo Romam proficiscitur sub Zosimo papa, 692. Eum Pelagius fuisse ait sanctus Hieronymus, *ibid.* Perstringitur ab Hieronymo ob nimium cum feminis familiaritatem, 692. Item ab Isidoro Pelusiota, 692, 693. Africanum iter Piniani, Melanie et Albine

ignorasse videtur, 698. An Memmyorum, sive Aethiopum, episcopus, 702. Quis et qualis habendus docet Joan. Maria Magister sacri Palatii, 703. Origenista fuit et Pelagius, ideo casto legendus, 704. Palladii triplex versio, XV, XLV, XLV. Palladii prima Editio, incerto interprete, XLV. Secunda Editio nomine Paradii Heraclidis, incerto interprete, XLV. Tertia Editio, interprete Gentiano Herveto, *ibid.* Quarta Editio, interprete Rufino, XLV. Palladii Editio, interprete Gentiano Herveto, videtur magis germana Palladii historia, *ibid.* Palladii Lausiaca, Heraclidis Paradisus, et liber secundus Rufini de Vitis Patrum eadem fere tractant, XXVIII. Palladii libri de Vitis Patrum dicitur Lausiaca historia, XXXV. Palladius auctor dialogi de rebus sancti Chrysostomi distinctus a Galata, 703. Palladii ad Zosimum legatio intelligenda de auctore dialogi, non de Galata, 703.

Palma verborum, 165.

Palmea Pauli tunica cum meritis, regum purpura potior cum regnis, 21, 26.

Pambus in cellulis, 441, 442.

Pancratii qui, 612.

Panis bis coctus, 65.

Panos Aegypti urbs, 141.

Pantophilius Iherosolym Pontii episcopus, 789. Paphnutius auctor vite sancti Onuphrii, X. — Paphnutius pater Euphrosynæ, 568. — Paphnutii varii, 104.

Paphus, 92.

Papirus, 401.

Paradisus Heraclidis, 689, 702. Idem quod Lausiaca historia, 699. Quis ejus auctor, 1007.

Parætonium urbs, 91.

Parens pro cognato, 1009.

Paschasius S. R. E. diaconus est interpres libri VII de Vitis Patrum, XLII. Paschasius non potest esse auctor Heraclidis Paradisi, LXXXIV. Forte ejus interpres est, *ibid.*

Pater nomen honoris et honorificentiae, VII. Patres dicti anachoretarum principes, VII. Patrum nomen an invidiosum, VII. Patres se invicem, maxime in Aegypto et Palestinae monasteriis vocabant, *ibid.*

Patientia adolescentis Atheniensis in ferendis conviciis, 553.

Paulinianus frater et comes Hieronymi, 58.

Paulinus Sabellianus vocatur, 7.

Paulinus incomperat res Melaniæ atque Rufini, 433.

Paulus, Neapolis ecclesie diaconus, interpres vite sanctæ Mariæ Aegyptiacæ, XLII. — Pauli primi eremite historia vera, 15. Cur paucis cognatus, 16. — Paulus discipulus Petri martyris, 142. — Paulus in Apellote, *ibid.* — Paulus in Focis, *ibid.*

Paxamates panes sunt certi ponderis in refectorio monachorum in Aegypto, 641.

Peccata remittuntur quoad culpam omnia, non semper quoad poenam, 954.

Pedes attingere venerationis genus, 785.

Pelagius, S. R. E. diaconus, est interpres libri VII de Vitis Patrum, XLII. — Pelagius hæresiarcha Innocentio catholico se fingit, 692. Ito et Zosimo, 698. Eius vesanum dogma, 692.

Pellis ovula Macaria data ex gratitudine a leena, 783.

Pelutium, 89.

Pera vestis, 142.

Percutere lignum soliti Aegyptii monachi ad excitandos fratres, 643.

Peregrinatio ad loca sancta probatur, 278, 299. Peregrinatio Ierosolymitana celebris omni tempore, 164. Peregrinationes quibus laudabiles, 63. Perfectionis viam multi ingressi in Aegypto apud Alexandriam a Basilio inventi, 164.

Pergamius, 90.

Persarum incurso et deprædatio quo anno contigerit, 207. Persarum off. sol. ignis, aqua, 642.

Persecutio Decii et Valeriani pro una et eadem saepe accipitur, 22. Persecutio in Christianos Gazenses, 91. Persecutio Diocletiani et Maximiani quando cessavit, 159. Persecutio Ariacrum adversus Aegypti monachos, 426. Persecutionibus crevit Ecclesia, 96.

Petrus Bononiensis episcopus existimatur quorumdam Patrum Vitas scripsisse, xix. Non tamen est auctor libri de Vitis Patrum, *ibid.* Ejusdem ms. tractatus de selectis sanctorum Patrum apophthegmatis, xx.

Petrus eremita, 839. — Petri Galesini lapsus Paulum Simplicem confudentis cum Paulo primo eremita, 21. — Petri a Natalibus lapsus in assignatione obitus sancti Pauli primi eremita, 14.

Patria Natalibus lapsus facientis Macarium Aegyptium Antonii discipulum, 22.

Pharos alias *Kastropolis*, 787.

Phantasia quid significet, 151.

Pharus, locus prope Alexandriam, 207.

Phidosus, 354.

Phidus episcopus Joppe, *ibid.* Phidus diaconus, *ibid.*

Philippus Melanchthon mendax, 68.

— Philippus Alexandriae praefectus, Eugenie pater, 249. Gladio percussus, *ibid.* — Philippus imperator diversus a patre sanctae Eugenie, 350. — Philippus dicitur non fuisse episcopus Alexandriae, 350. — Philippi martyris quare non meminerit Eusebius, 350.

Philon, 90.

Philosophos instruit Antonius, 69.

Phoenix vicus, *alias* Phenesis, 789.

Phoenix, 395.

Photii locus apud Baronium restitutus, xlix.

Phrygia, 955.

Phryges ob effeminationem Phrygia dicti, 705.

Phrygia, 686.

Pictini, 252.

Pinianus maritus Melaniae junioris Romae hospitio excipit Palladium, 691. Pinianus cum suis venit in Africam, 458, 691. Dotat Tagaste monasteria duo, 694. Alia multa donat Ecclesiae, *ibid.* Quid passus Hippone, 693. Urgetur ut fiat presbyter, *ibid.* Hippone discipulus venit Tagastum, 697. Ierosolymam cum suis proficiscitur, 698. Aliquando vocatur Apinianus, *ibid.* Admonet Pelagium de errore, *ibid.* Ejus vita institutum, 698.

Pisper mons sancti Antonii, 1009.

Pithymus, 444.

Pitacium quid, 207.

Plato abbas monasterii Studitae, 859. Plecta, vel Fleeta quid, 258, 641.

Plegus presbyter Christum in forma pueri videt in altari, 645.

Pomen in Pispri, 442.

Poenitentia publica Fabiola, 400. Poenitentiam mittere est ad pedes se prosternere, 1009.

Polychronus, bellum in senectute, 787.

Polychronus monachus, 251.

Polepeus, 401.

Pontus duplex, Amasiae et Polemoniacus, 783.

Porphirii multi, 164.

Porta Solis, locus Alexandriae, 209.

Posca, piscina quibusdam, aliis est oxyratum, 792, 1009.

Posthumus idem putatur cum Pachomio qui est Pachomius, 258.

Postilimium, 98.

Postumianus monachus non est auctor libri de Vitis Patrum, xxv. Unde ea opinio origine non sumserit, *ibid.*

Potamiena martyri, 67, 784.

Potamiena variat in nomine et persona, 784.

Præfectiani, apparitores praefecti praetorio, 1009.

Praefectus Augustalis Alexandriae non facile mutabatur, 350. Praefectus, *trapezites*, 781.

Præpositi religiosorum, 142.

Prætextata amita Eustochii punita, et quare, 415.

Prævius Ierosolymitanus ad Innocentium scribit pro Pelagio, 692.

Priscus sacerdos idem dicitur episcopus, 258.

Privilegia Onuphrii sane intelligenda, 105.

Proceresius Basilii præceptor, 165.

Proastium, suburbium, 534.

Probam (ad) scripsit Rufinus præclaras epistolas, 446.

Proclus Constantinopolitanus episcopus, 619.

Propinquabile, 150.

Propositum idem quod votum, 72.

Proprietas in monacho detestanda, 535.

Proterius episcopus et martyr, 110.

Provocatio ad ignem in causa fidei olim frequens, 929. Provocatio ad ignem frequens, cum desunt alia ad hunc probanda, 550.

Psathi, Psiathium, Psiathum quid, 145, 151, 209, 568.

Psathos, panis, 784.

Ptochia quid, 568.

Publius abbas, 859.

Pudicitia pro muro contra bestias, 98.

Pueri quandoque consules et praetores creati, 444.

Pupillatus exui, 665.

Pythagoricum dogma de migratione animarum refellitur, 70.

Q

Quadragesima olim varie observata et Pascha, 859.

Quadam possunt legi privatim quae non licet legere in ecclesia, liv.

Quintus liber de Vitis Patrum ex Severo Sulistio et Joanne Cassiano adumbratus, xxx.

Quinti et sexti libri de Vitis Patrum non est auctor Evagrius, xxxiii. Quinti libri de Vitis Patrum auctor Graecus incertus, xxxiii.

R

Rachanella quid, 209.

Raphaneum quid, 612.

Recula, ita in Rescella, diminutivum a re, 642.

Regula Pachomio ab angelo tradita, 106, 109. Regula sanctimonialis quae habetur tomox apud Hieronymum, non est Hieronymi, xxiv.

Religiosa vita secundus baptismus dicitur, 66.

Reliquiarum cultum non prohibet Antonius, 74.

Resapso, 1008.

Resusio, pluvia, crassa, immunda, 554.

Responsum, pro scilicet, 642, 957.

Responsa Patrum quidem ex his libris de Vitis Patrum fuerunt inscripti, v.

Restes piscium siccatorum, 209.

Resurrectionis templum, 956.

Revelatio an a Deo peti possit, 166.

Rhinocorura civitas, 87.

Ricinus, 789, 1018.

Rudius, Rabelum, 956.

Rodolphus Hospinianus haereticus temere Piamonem anachoretam reprehendit, 21.

Roga, 207.

Roma intissimus portus religionis, 421. Roma qua ex parte Babylon dicta, 451.

Romans, 859.

Ruffina sanctae Paulae illa nupta Aleto, 415.

Ruffinus est auctor vel interpres libri de Vitis Patrum, xxv, xl. Ejus imposturae, xxvi, xxvii. Videtur scripsisse Vitas Patrum post historias ecclesiasticas, xxviii. Cur Vitas Patrum sine nomine suo ediderit, xxviii. Vel auctor, vel interpres, est etiam tertii libri de Vitis Patrum, xxx. Colligitur id ex præfatione, *ibid.* Videtur interpres Vitis sanctae Eugenie, xli. Hieronymi familiaris, l. Cum Melania in Aegyptum et Syriam proficiscitur, *ibid.* Origenista, 406. Ejus Romam impulsus, 422. Ejusdem simulatio et damnotio, *ibid.* Jaclanter se confessorum mentitur, 426. Ejus cum Melania opera, 429. Ejus lapsus, 431. Quando cum Melania Romam redierit, 432. Pacificus recedit Ierosolymis, 435. Ejus res Paulino incomperit, 435. Quid Romae egerit, 436. Ejus encomia, 445. Prolegomena ex Polladio expressit, 554. De avaritia notatur ab Hieronymo, 555.

S

Sabinianus Mesopotamiae dux, 98. — Sabulo, 91.

Sacerum librorum numerus olim varie soliti, 224.

Sagittas in colum mittere, 510.

Saites mensurae genus, 786.

Salmanni plures, 859.

Salamina, 92.

Sale quid significet, 786.

Salo, 91.

Sancti semper magni habiti, 61. Sanctorum preces, 145. Sanctis se commendare antiquorum Patrum mos, 252.

Sanctitas Simonis Stylitae toti orbi innotuit, 175.

Sanctuaria, monasteria, 362.

Saraceni Luciferum colunt, 89. Saraceni duce Aleumundario martyrio plures affecerit, 954.

Sarmata Antonii discipulus, 21.

Satis, id est valde, 1008.

Saturnus, 79.

Satyri, 25.

Saxum siccum, 176.

Scapulare monachorum, 67.

Scaruita, 553.

Scheroborus, 686.

Scheroborus, *ibid.*

Scholares, 925.

Scholasticus quis dicitur, 686, 1008.

Sedagna, 788.

Scipio, 101.

Scruta vendere, 91.

Scultetus haereticus notatur, 51.

Scutarius, 51.

Scytharum conversio diversis temporibus facta, 221.

Segmentum ligni sanctae crucis a Joanne episcopo Ierosolymitano ad Paulinum missum, 455.

Sepa, plecta, 784.

Sella latissima, *stipula* plantatio, 785.

Seminare in aquam, 540.

Senex Vitis Patrum legens, senis alterius factum imitatus est, *ibid.*

Seisus prior quam latera, 69.

Sententiæ Seniorum quandoque hi libri de Vitis Patrum fuere inscripti, v. Septem diebus nuptiæ celebrari solent, 150.

Septimanarii qui, 362.

Septimi libri de Vitis Patrum auctor Græcus incertus, xxiv.

Septimum clima vel regio in suburbio Constantinopolens, 534. — Septimum, regio Alexandria, 642.

Sepulcrum Antonii incognitum, 74. Sepulcri violator increpatur a virginæ mortua, quod eam vestibus nudasset, cuius viventis extra domesticos faciem nollis viderat, 860.

Sepultura in præmium vel poenam, 66, 145.

Serapion Thmues episcopus confessione inclutus, 71, 74. — Serapion, 411. — Serapion discipulus Petri martyris, 442. — Serapion Sindonita dictus, quod sola sindone uteretur, 789.

Serapis, 935.

Seridon abbas et martyr, 209.

Sermones Patrum quidam ex his libris de Vitis Patrum fuere inscripti, v. Seruch quis, 340.

Sessa castellum Ciliciæ, patria Simeonis Stylitæ, 175.

Severiani hæretici iidem qui Acephali, 209.

Severus imperator persequitur Ecclesiam, 350. — Severus Sulpitius episcopus Bituricensis, 357. Severus Sulpitius monachus Primuliacensis, *ibid.* Sexti libri de Vitis Patrum auctor Græcus incertus, xxiv. Ejus non est auctor Evagrius, *ibid.* Neque Palladius, *ibid.*

Sibinus, 956.

Signo crucis ad ingressum itineris se signare mos antiquus, 252. Signum maleficum amovere an liceat, 88.

Silentium in mensa, 142. A Silentio dictus quidam Joannes Silentarius, 860.

Siliqua, 24, pars solidi, 206.

Simeon Priscus, 859. — Simeon Salus, 860. — Simeon Stylites senior, 175. Sanctitas ejus tolli orbi innoxuit, *ibid.*

Celebritas ejus nominis, *ibid.* Tempus quo vixit, 176. Nominis origo, *ibid.* Ejus triumphum ad cælum euntis vidit sanctus Auxentius, 177. Ejus humilitas probata in columna, *ibid.* Simeon Stylites alter Mauritio plurima prædixit, 860. — Simeones Stylitæ fuere tres, 175. Eorum distinctio, *ibid.*

Similitudo monetæ cum libris, x.

Simonia corrigitur, 208.

Simulatio mortis, 858.

Sindonita dictus Serapion, quod sola sindone uteretur, 789.

Singularis ferox, 141.

Sippula, 788.

Siricius papa, 689. Cui successerit, 8. Segnior fuisse notatur in compremendis Origenistis, ideoque subito extinctus, 422.

Sitarcia, 98.

Sixtus papa Romæ, 699. — Sixtus philosophus, 447. — Sixti Senensis lapsus Vitis Patrum Evagrio Antiocheno tribuentis, xvi. Non recte idem Evagrius Antiochenus cum Pontico confundit, *ibid.* Apud Socratem falsa capituli inscriptio, xviii.

Solarium quid, 562.

Sophista olim in bonam partem accipiebatur pro sapiente, xxxix.

Sophron us auctor Vitis sanctæ Mariæ Egyptiacæ, x.

Soror de uxore continente, 785.

Sosthenium, xix.

Sozomeni historiæ capitulum elenchi non ab auctore, sed ab alio non rite quandoque concepti, xix.

Spæta, membrane, 956

INDICES IN VITAS PATRUM.

Spania pro Panopoli ponitur, 786.

Spetulum, 956.

Spirare ignem, 540.

Sponsalia quando celebrari solita, 150.

Sponsum et sponsam corona redimere soleme, 785.

Stabulum quid, 575.

Statera Campana, 207.

Sterilis fecundatur precibus, 104.

Steriles fecundantur per Euthymium, 860.

Sticharum, 792.

Strinuntur, forte pro rixentur, 645.

Studitæ monasterium, 859.

Subripere pro subrepere, 554.

Subtilitas, id est, paupertas, 208.

Successus episcopus Isauria, 110.

Suffragia sanctorum, 107. Suffragia pro defunctis Damascenus probat, 695.

Super oculos ponere, genus venerationis, 177. Super pacem, 206.

Sariscula, vas aquarium, 534, 642.

Susocion pater Simeonis Stylitæ, 176.

Susurrium, 93.

Sybrion in Apeliote, 412.

Syrphidæ, 791.

Symmachus clarus Romæ, impetitus calumniis, a Theodorico occiditur, 159.

Syncellus, 956.

Syncretius metropolitani episcopus, 691.

Synopsis annorum sancti Hilarionis 92.

T

Tabennæ vii monachi, 141.

Tabennesis, 787.

Tabernaculum, 788.

Tabula regularum ab angelo Pachomio traditur, 141.

Taciturnitas poena incredulitatis in Zacharia, 956.

Tarichi, 68.

Taurea quid, 786, 1009.

Teleda vicus, 859.

Templum Calvariar, sanctæ Crucis, Resurrectionis, Assumptionis, 208.

Terentius præfectus Augustalis, 350.

Terræmotus totius orbis, 91.

Thapsædicus libris, 786.

Tetrapylum templum quatuor columnarum ordinibus constans, 955.

Thabatha, 86.

Thaisis, 575. A matre propria depra-
vata, 575. Quando vixerit, *ibid.*

Thalelai plures, 860.

Thalelaus quis et quo tempore fuerit, 955.

Thebe plures, 240.

Thebaida, quæ et Thebais, 22.

Thebatum, 89.

Theodoretii liber de Vitis Patrum dicitur Philotheus, seu Theophilus, xxxvi.

Theodorici Loher a Stratis lapsus in assignatione obitus sancti Pauli primi eremite, 14.

Theodorus presbyter Pachomio in prælatura successit, 142, 145. — Theodorus monachus, 538. — Theodorus de Pherme alius a Theodoro de Nono Alexandriæ, et de Ennaio, 611.

Theodosius monachus in Syria, 5. — Theodosii duo, Canobarcha et Antiochenus, 859. — Theodosius imperator, 689.

Theologus sanctus Joannes evangelista per excellentiam dictus, 540.

Thoon, vel Thernaïdem, 786.

Theophilus Alexandrinus episcopus adversarius Origenistarum, 557. Ejus iudicium de libris Origenis, 11. — Theophilus cum sociis Sergio et Hygino vi-

detur auctor Vitis sancti Macarii Romani, xi.

Tholus quid, 209.

Thomas Iadæ apostolus, 540.

Thus et cerei imperatoribus et Augustæ prælati, 116. Thus et thymiana in honorem martyrum accendi solitum, 955.

Timotheus episcopus Alexandrinus videtur auctor libri de Vitis Patrum, xii.

Tirocinia militum, 140.

Tirones sub custodibus agebant, *ibid.*

Tondere virginem, pro consecrare, 165.

Toxotius filius Paulæ Lætam Albini filiam uxorem dedit, 415.

Tractare, 1007.

Traditiones, 141.

Trapezuntius censet historiam Barsam et Josaphat a Damasceno conscriptam, et est interpres ejusdem, 539, 540.

Tremissis, tertia pars solidi, 206.

Tribunal sanctum, 166.

Tricina, 67.

Tunica Pauli et sanctorum semper in pretio, 25, 26.

Turrita dicta sancta Maria Magdalena, 421.

Tychon Amathunte in Cypro martyr, 210.

Typhon frater Osiridis, 70.

U

Ursus S. R. E. subdiaconus, interpres Vitis sancti Basilii, xli, 156.

V

Valens persequitur Ecclesiam, 859. Valentis os obstruxit Basilii, 165.

Valentianus imperator quando regnaverit, 189.

Valerius Asturicensis archipresbyter an sit auctor Vitarum Patrum, xxxi.

Valetudo, id est invaletudo, 1008.

Vasa sacra ad basilicam sancti Pauli deferunt Gothi, 425.

Vela circa altaria, 208.

Ventos pascere, 790.

Verba consecrationis irreverenter prolata Deo displicere, miraculose demonstratur, 955. Verba evangelica audita Babylam subito convertunt, 929.

Verba seniorum quandoque hi libri fuere inscripti, iv. Verbum hic est axioma vel brevis sententia, iv.

Verbi divini vis, 62.

Vestis monachalis consecratur, 141.

Vexanti pro vexato frigore, familiare hujus ævi scriptoribus, 207.

Vicaria, 791.

Vicarius Dei pontifex, et alia ejus elogia, 206.

Vicedominus, *ibid.*

Victor Martyritanus episcopus Cassiani de monachorum institutione dicta purgavit et supplevit, xxx, xxxi.

Victoriano scribit Augustinus, 558.

Vincentius presbyter, comes Hieronymi, 8.

Vincula captivi soluta dum pro eo fit sacrum, 209.

Vinculatorium quid, 221.

Vinum et lac recenter baptizatis datur, et quare, 140. Vinum Chindium, 1010.

Virginitas in Ecclesia, 72.

Virtutes discipulorum Antonii, 66.

Visio horrida Antonii de persecutione per Arianos futura, 71. Visiones privatae periculose, 920.

Vitis sanctorum olim sine nomine auctoris, 51. Vita Antonii lecta duos agentes in rebus a seculo abstraxit, liv. Item Romanas feminas nobiles,

LVI. Vita, an Vitae Patrum dicendum, vi. Vitae Patrum an Vitae Patrum hi libri inscribendi, viii. Vitae Patrum vetus horum librorum inscriptio, iii. Vitae Patrum inscribi hunc librum unde accidere potuit, viii, ix. Vitae fratrum Augustinianorum, ix. Vitae fratrum Dominicorum, viii. Vitae Patrum ob rudiorum stylum non rejiciendae, liv. Vitarum Patrum quidam libri olim varie inscripti, iv, vi. Apophthegmata Patrum, v. Interrogationes et responsiones Aegyptiorum Patrum, *ibid.* Responsa Patrum, *ibid.* Sententiae Seniorum, *ibid.* Sermones Patrum, *ibid.* Verba Seniorum, iv. Vitarum Patrum Editiones Latinae variae, lvii. Tres incerti loci, typographi, anni, *ibid.* Norimbergensis duplex, *ibid.* Venetae tres, lviii. Germanicae duae incerti loci et typographi, *ibid.* Lugdunenses septem, *ibid.* Coloniae duae, *ibid.* Complutensis, *ibid.* Triplex inter omnes illas diversitas, *ibid.* Prima earum Editio saltem ante annum 69 post 1400, lxx. Secunda earum Editio a priore nonnihil varians, lxxi. Tertia earum Editio a prioribus omnibus varians, lxxiv. Quarta earum Editio nunc nova, lxxvi. Comprehendit aetate, praeterquam in aliis Editionibus comprehensa, librum viii, ix, x, et appendicem Heraclidis, Palladii, et Martini

timi Dumiensis, lxxviii, lxxix. Quatuor harum Editionum inter se comparatio, lxxix, lxxx, lxxxi, lxxxii. Vitarum Patrum Editiones vulgatae vernaculae variae, lxxix. Italica duplex, *ibid.* Gallica quadruplex, *ibid.* Flandrica triplex, lxxix. Germanica una, *ibid.* Anglicana, lxxix. Vitarum Patrum libri mss.: Affligemiensis, lxxviii. Amandinus, lxxvii. Aquincetius, lxxviii. Audomarensis, lxxviii. Bonae Spei, lxxix. Camberconensis, lxxx. Carthusianorum Bruxellensium, lxxx. Claromarescanus, lxxx. Crispinensis, lxxviii. Sancti Floriani, lxxvi. Gemblacensis, lxxviii. Sancti Jacobi Leodii, lxxx. Ingolstadtensis, lxxviii. Insulensis, lxxx. Laetiensis major, minor, lxxviii, lxxix. Sanctae Mariae Brach, lxxx. Moretianus, lxxx. Sancti Petri in Munster, lxxxi. Rebdorfensis, lxxx. Rurzemundanus, lxxx. Sancti sepulcri major, minor, lxxxi. Sionius, lxxxi. Vedastinus, lxxvi. Vitarum Patrum auctoritas constat: 1° ex sanctorum et gravissimorum virorum commendatione, iii, iv, xlv, xlvii; 2° ex gravissimorum virorum interpretatione, xlvi. Vitarum Patrum utilitas, lv, lvi, lvii, De Vitis Patrum libri fere omnes Graece scripti, xl.

Vitta, ornamentum capitis, 783.
Vittata capita, 97, 98.

Volentes, pro volebant, 309.
Volumina, id est, tholi, 1068.
Volsianus patruus Melaniae junioris; 699. Praefectus Romanae civitatis creatus, legatus mittitur Constantinopolim, *ibid.* Vocat Melaniam ad se Jerosolymis Constantinopolim, *ibid.* Christianus ex hac vita discessit, *ibid.*
Vulcanus, 70.
Vultus virginis tectus, 860.

X

Xenia quid, 67.
Xerolitha, lapides sine luto, 839.
Xysti Pythagorae liber a Rufino editus nomine Sixti pontificis, xvi.

Z

Zaberna pro sacco, 1009.
Zacharias propter incredulitatem mortuus, 936.
Zananus, 87.
Zebinas monachus, 231
Zema quid, 209.
Zeno quidam diversus ab eo qui Majumianum revit ecclesiam, 839.
Zippulæ, 642.
Zosimus papa Romae, sub quo secundo Palladius Romani venit, 692.

INDEX AUCTORUM CITATORUM IN PROLEGOMENIS, PRÆLUDIIS ET NOTATIONIBUS.

PLURES ALII OCCURRUNT IN ONOMASTICO.

Numerus Romanus designat Prolegomena.

A

Abrahamus Scultetus, 30, 31.—
Abrahamus Ortelius, 641.
Achilles Statius, 109, 162.
Acta sancti Anastasii martyris, 209, 210. Acta Anselmi, 143. Acta sancti Christophori, 23. Acta Clementis papae, 72. Acta sancti Cypriani, 177. Acta Danielis Stylitæ, 176, 377. Acta Eugeniae, 349, 350. Acta sancti Euthymii, 61. Acta Fulgentii, li. Acta sanctorum Galatensis et Epistemi, 104. Acta sancti Gorgonii, 23, 24. Acta Mercurii martyris, 22, 24. Acta sanctorum Metrophanis et Alexandri, 31, 67. Acta Sebastiani, 22, 23, 24. Acta Thalassii et Limnaei, 176.
Ado, xxxii, 21, 138, 207, 395, 491, 642.
Adrianus I, papa, liv.—Africanus Courtin, ix.
Ælius Lampridius, vi.
Æneas Silvius, 97.
Alanus Copus, 13, 96, 176.
Alicerius Longus, xi, 858.
Alecimus Avitus, 232, 349.
Aldelmus, 21, 24.
Alexander ab Alexandro, 24, 63.
Aloysius Lipomannus, xiv, xvii, xxxviii, xxxix, xlii, xlv, li, lii, liii, 68, 104, 110, 111, 130, 169, 206, 359, 340, 368, 373, 439, 440, 441, 442, 443, 702, 784, 1008.
Alphosus Ciacco, v, xxi.
Ambrosius, 10, 31, 63, 67, 89, 96, 97, 98, 140, 790.—Ambrosius Ansbertus, 66, 936.—Ambrosius Camaldulensis, xxxix, xli, xlv, 356.
Ammianus, 61, 67, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 166, 176, 350, 400.
Amphiochus, 167.
Anastasius Bibliothecarius, 208.

Andreas Schottus, 361
Annales Franciscanorum, 68.
Anselmus, 68, 143.
Antoninus, 21, 61, 68, 69, 109, 162, 169, 170, 211, 787.
Antonius Maffæus, ix.—Antonius Senensis, viii.—Antonius Melissa, 30.—Antonius Possevinus, xvi, xvii, xli, 30, 31, 34, 206, 357, 665.
Aphrodisæus, 361.
Appianus, 401.
Apuleius, 23.
Arianus, 400.
Aristoteles, 70, 790.
Arnobius, 52, 63, 70, 72.
Arnoldus Wion, 138.—Arnoldus Pontacus, 14, 21, 29, 139, 416, 443.
Asconius, 176.
Athanasiæus, xli, xlviii, 22, 26, 27, 30, 31, 32, 62, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 89, 90, 139, 142, 143, 162, 206, 208, 421, 441, 534, 561.
Aubertus Miræus, lxxviii.
Augustinus, vi, vii, xxvi, liv, lvi, 24, 30, 31, 32, 33, 61, 62, 63, 65, 69, 70, 72, 73, 87, 88, 89, 92, 98, 104, 138, 150, 163, 206, 209, 224, 238, 437, 438, 447, 538, 647, 694, 695, 696, 697, 698, 793, 784, 792, 936.
Ausonius, 63.
Aventinus, *ibid.*

B

Barnabas Brissonus, 130.
Barnabus, xi, xiii, xvii, xxv, xxvi, xxxi, xxxii, xlii, xliii, xlix, li, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 22, 23, 24, 25, 31, 32, 33, 61, 63, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 89, 90, 91, 92, 96, 109, 138, 139, 140, 142, 161, 162, 163, 164, 166, 175, 176, 203, 206, 207, 208, 209, 210, 252, 339, 350, 392, 393, 400, 415, 416, 421,

422, 423, 424, 426, 427, 439, 430, 439, 440, 441, 443, 445, 446, 447, 357, 358, 662, 668, 689, 690, 691, 692, 694, 697, 698, 702, 703, 783, 784, 785, 789, 791, 792, 860, 934, 935, 936, 989, 1007.
Basilius Cæsariensis, 5, 7, 10, 21, 163, 164.—Basilius Seleuciensis, 71, 72, 790.
Beda, iv, 21, 108, 253, 241, 394, 395, 493, 662.
Bellarminus, 21, 30, 64, 68, 96, 164, 176, 273, 339, 357, 662.
Bellinus, 395.
Benedicti Glossæ, 642.
Benedictus, m.
Bernardus, 68, 72, 98, 143.
Bibliotheca Augustana, 361, 686, 783, 787, 790. Bibliotheca Bavarica, 16, 34. Bibliotheca Bessarionis cardinalis, 16. Bibliotheca Palatina, 30. Bibliotheca Patrum, v, 30. Bibliotheca Vaticana, xxix.
Boetius, 139, 444.
Boninus Mombricitus, xli.
Burchardus, xlvii.

C

Caius, 150.
Cajetanus, xi.
Carolus Sigonius, xxi, 337
Cassianus, xxi, xxii, xxx, xxxi, xxxii, xxxiii, xl, li, lvi, 21, 24, 63, 64, 65, 66, 69, 73, 87, 141, 142, 207, 441, 442, 443, 537, 538, 641, 642, 784, 786, 787, 790, 791, 838, 936.
Cassiodorus, ix, xxi, xxx, xxxi, xxxii, xlv, xlvii, li, liv, 21, 61, 62, 107, 110, 138, 139, 141, 642, 783, 794, 785, 786, 787, 788, 789, 838.
Catenæ m. in Lucam, 30.
Cato, 400.

Cedrenus, 68, 70, 175, 176, 272, 350, 400, 434, 784.
 Celsus Hugo, xlv.
 Christophorus de Castro, xxix, l, li.
 Ciceron, v, 6, 85, 88, 70, 75, 74, 87, 140, 166, 355, 780.
 Claudius Damascus, 75.
 Clemens, 63.—Clemens Alexandrinus, 67, 141.
 Climacus, li, lxxv.
 Codinus, 163.
 Colomella, 70, 91, 141.
 Concilium Antiodorensis, 163. Bracarense, lxxv, 69. Carthaginense, 163. Chalcedonense, 808. Constantinense, 97. Constantinopolitanum, 163, 176. Ephesinum, vii. Hippocrene, 163. Nicenum, 163, 175, 209, 392, 795. Ad Quercum, xiv, xlix. Sardicense, 142. Tolentanum, xlix. Triburiense, 97. Valentianum, lxxv.
 Combricenses, 70.
 Conradus Gesnerus, xiii, xvi.
 Cornelius Campensis, 68.
 Corippus, 75.
 Cucujas, 74, 150.
 Cyprianus, 28, 23, 65, 66, 87, 168.
 Cyrillus Alexandrinus, xxiii, 110.

D

David Hirschelius, 50, 51, 62, 67, 72, 73, 74, 264, 686, 785.
 Daniel Heynsius, 75.
 Demosthenes, 69.
 Desiderius Heraldis, 83.
 Dio, 350.
 Diodorus, 75.
 Dionysius episcopus Alexand., 22, 23, 24.—Dionysius Exiguus, xli, lxxviii, 50, 110, 111, 158.—Dionysius I papa, 69, 109.—Dionysius Areopagita, 141.—Dionysius Carthusianus, ix, 232, 662.—Dionysius Petavius, 69, 416.
 Dioscorides, 141.
 Donatus, iv, v, 69.
 Dorotheus abbas, xlvii, 340.

E

Edessenus monachus, 942.
 Edimerus, 145.
 Edoardus, 159.
 Ephraim, 27, 151, 162, 165, 373.
 Epiphanius episcopus, xiv, xlvii, xlix, 7, 8, 9, 72, 416, 705, 839, 860.—Epiphanius Scholasticus, 62, 66, 442.
 Erasmus, xvii, 15, 21, 24, 96, 97, 168, 422.
 Eucherius, xxxi, 86.
 Eugypius, 158.
 Eulogius archiepiscopus Alexandrie, 176.
 Euripides, 25, 540.
 Eusebius, li, 22, 23, 31, 29, 50, 55, 64, 66, 109, 180, 140, 142, 176, 330, 416, 784, 790, 792, 858, 839.
 Eustochius, xli.
 Evagrius, 23, 35, 51, 61, 62, 65, 61, 67, 69, 74, 92, 140, 161, 178, 176, 177, 209, 416, 611, 644, 662, 663, 702, 705, 789, 791, 860, 1008, 1009.—Evagrius Ponticus, xvii, xix, xi, xxxii, xxxiii.

F

Flaccus Illyricus, 64, 65.
 Flagellum demonum, 66.
 Flavius Vopiscus, vi, 86.
 Florarium sanctorum ms., 14, 106, 224, 241, 359, 373, 335.
 Florus, 25, 91, 401.
 Fortunatus, 160, 349.
 Franciscus Olivarius, v.—Franciscus Suarez, 232, 939.—Franciscus Torres, xlv.

Fronto Ducus, xxi, 785, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791.
 Fulbertus Carnotensis, vi.
 Fulgentius, xvi, 70, 158.

G

Gazens, 252.
 Gelasius papa, xvii, xix, xxi, 15, 15, 20, 35, 36, 445, 587, 705, 791.
 Gellius, 400.
 Genebrardus, 110.
 Genadius, ix, xix, xxi, xxx, xlii, xliii, lmi, 106, 142, 143, 423, 445, 447, 701, 1008, 1009.
 Gentianus Hervetus, xxxiv, xlv, xlv, 86, 87, 89, 91, 96, 104, 110, 176, 208, 349, 350, 450, 442, 447, 686, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 90, 791, 792, 838, 860, 935, 1008, 1009, 1010.
 Georgius Alexandrinus, xv, l, li, 702.—Georgius Colvenerius, ix.—Georgius Garnelli, xxvii, xlii, xliii.—Georgius Trapezantius, 539, 540.—Georgius Wicelius, xvi.
 Gerardus Franchetius, vii.—Gerardus Vossius, xli, 74, 150, 163, 166, 169, 373.
 Gidas, 165.
 Glossarium Cambronense ms., 62, 210, 244, 642.
 Glycas, 26, 163, 175.
 Gratiani decretum, 147.—Gratianus, xi, xlii, xlvii, 69, 251.
 Gregorius Magnus, xlii, 63, 158, 145, 209, 209.—Gregorius Nazianzenus, 7, 8, 21, 25, 26, 27, 31, 67, 72, 89, 161, 162, 165, 359, 442, 555, 665, 789.—Gregorius Nyssenus, 7, 24, 63, 110, 162, 165, 169.—Gregorius Thaumaturgus, 24.—Gregorius Turonensis, ix, xlii, xlvii, liv, 175, 177, 210, 392, 444.
 Guillelmus Bibliothecarius, 208.—Guillelmus Budeus, 561, 790.—Guillelmus Malmesburiensis, 643.

H

Helica archiep. Cesarang., xvi.
 Helladius, 162, 165, 165.
 Henricus Cuyckius, 357.—Henricus a Gandavo, 392.—Henricus Gravius, x, xlvii, 23, 21, 97, 110, 416.—Henricus Savilius, 51, 836.
 Heraclides, lxxvii, 21, 109, 459, 440, 447, 783, 784, 785, 786, 787, 788. Heraclidis interpres, 445, 444, 784, 785, 789, 790, 791, 792, 1007, 1008, 1009, 1010.
 Herodianus, 166.
 Herodotus, 75, 787, 790.
 Hesychius, 151, 561, 787.
 Hieronymus, x, xi, xiv, xvi, xvii, xviii, xxi, xlii, xliii, xlv, xlvii, xlviii, xlix, xl, xlviii, xlix, l, lmi, v, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 15, 14, 15, 16, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 35, 34, 61, 65, 64, 68, 69, 70, 72, 74, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 96, 97, 98, 101, 109, 140, 141, 112, 145, 150, 163, 164, 169, 177, 251, 252, 400, 401, 415, 416, 421, 422, 423, 425, 426, 428, 429, 451, 452, 457, 458, 459, 440, 441, 442, 445, 444, 445, 446, 447, 555, 557, 558, 641, 662, 689, 692, 698, 702, 705, 784, 785, 788, 789, 791, 1009.—Hieronymus Wolfius, 641.
 Hilarius Veroneus, 53.
 Hildebertus episcopus Cenomanensis, 392.
 Honorius, xvii, ix, xxi, 27.
 Hora offio, 62.
 Horatius, 15, 25, 91.
 Hormis la papa, 159.
 Humbertus, vii.
 Hundius, lxxvii.

I

Idacius, 166.
 Ignatius, 790.
 Isaacus Casanboon, 87, 88.
 Isidori Glossa, 354, 642.—Isidorus Hispalensis, xlii, xlvii, lxxv, 27, 67, 91, 97, 98, 110, 131, 176, 177, 206, 207, 210, 400, 642, 643, 645.
 Isidorus Plesitina, d, 537.

J

Jacobus Hillius, xli, 155, 166.—Jacobus Faber Stapuleus, xii, xlvii, xiv, xlvii, xlv.—Jacobus Gretzerus, lxxii, 25, 26, 85, 74, 161, 785.—Jacobus Middendorpius, 199.—Jacobus Pontanus, 663.
 Janus Gruterus, 142.
 Joannes, ix, 105, 335, 645.—Joannes a sancto Andrea, 540.—Joannes Andreas, 87.—Joannes Christophorus, 62.—Joannes Chrysostomus, 27, 26, 61, 66, 71, 92, 161, 165, 168, 169, 357, 561, 702, 784, 792.—Joannes Codon, 110.—Joannes Damascenus, xxiv, xlv, xlviii, lmi, 30, 53, 162, 163, 166, 175, 208, 392, 362, 505, 392, 561, 685, 785, 839.—Joannes Despanterius, ix.—Joannes Discamus, xxxvii, xlv, xlvii, 169, 356.—Joannes episcopus Jerodolymorum, ix, 100.—Joannes Garzon, 65.—Joannes Goretus, 1008.—Joannes Grineus, 155.—Joannes Hesselus, 88.—Joannes Kirchnerius, 24.—Joannes Maldonatus, 65.—Joannes Maria Brasichellensis, xxxii, xxxv, 357, 641, 662, 705, 784, 792.—Joannes Marius Verdizottus, lxxv.—Joannes Meursius, 642, 686, 785, 784, 785, 786, 790, 791.—Joannes Molanus, xvi, 394, 395.—Joannes Moschus, v, xiv, xxvii, xxxvii, xxxviii, xli, xlvii, 62, 175, 860, 935, 936.—Joannes Picus, 561.—Joannes Savarzo, 88.—Joannes Scharfius, 110.—Joannes Sinaita, 559.—Joannes Subdiaco, xxxviii, xlii, lvi, lxxvii, 66, 801, 644.—Joannes Trithemius, xii, xv, xvi, xi, xlvii, li, li, 27, 50, 97, 107, 108, 140, 138, 306.—Joannes Wicelfas, 97.
 Jordanus de Saxonia, ix.
 Josephus Pamphilus, ibid.—Josephus, 62.
 Jovinianus, 91, 855.
 Julius Firmicus, 70.—Julius Capitolinus, vi, 400, 1008.
 Justus Lipsius, 74, 140, 166, 416.
 Juvenalis, 70, 400.

L

Lactantius, 66, 561.
 Laertius, 27, 26.
 Lampridius, 65.
 Laurentius Surius, xxi, 62, 65, 67, 68, 69, 161, 110, 111, 140, 150, 167, 169, 206, 549, 562, 568, 575, 592, 416, 698, 699, 701, 955.—Laurentius de la Barre, xlii, 85, 84, 858, 859, 860.
 Leonardus Lessius, 792.
 Leontius Cypri episcopus, 68, 206, 210.
 Leuvenclavius, 110.
 Lilius Gregorius Giraldus, 70.
 Livius, 140, 401.
 Lucianus, 75, 221, 422.
 Lucilius, 87.
 Lucretius, 416, 561, 790.
 Ludovicus Blosius, 252.

M

Magdeburgenses Centuriones, 15, 30, 98, 97, 176.
 Marcus Marullus, 25.—Marcus Velserus, lxxvii.

Margaritius de la Bigne, *xxx, xxxii*, 30, 110.

Marianus Victorius Reatinus, *xxvi*, 4, 23, 416, 422.

Martinus Delrio, *xvi*, 86, 88, 166.—*Martinus Meir*, 97.

Martyrologium Atonis, 177, 258, 241, 330, 662, 1009.

Martyrologium sancti Hieronymi *ms.*, *xxiii*. Martyrologium Romanum, *xvii*, *xxi*, 21, 22, 23, 25, 33, 61, 67, 86, 87, 96, 104, 105, 103, 138, 141, 142, 150, 161, 162, 164, 175, 203, 206, 209, 210, 251, 252, 241, 339, 349, 349, 350, 362, 368, 380, 392, 394, 395, 415, 416, 421, 422, 538, 602, 784, 792, 838, 859, 953. Martyrologium Usuardi, *xvi*, *xxiii*, 23, 224, 241, 330, 662.

Matheus Galenus Westapellius, *viii*, *xii*, *xiv*.

Mela, 74. Melchior Goldastus, *xli*, 549.—*Melchior Canus*, *lv*.

Menaea Græcorum, *xlvi*, 21, 27, 61, 86, 96, 104, 103, 109, 143, 150, 161, 162, 163, 164, 169, 175, 176, 203, 206, 209, 210, 251, 252, 339, 340, 349, 350, 362, 368, 373, 375, 394, 435, 602, 789, 838, 859, 860, 935.

Menologium Græcorum, 21, 61, 86, 101, 103, 109, 143, 150, 161, 162, 164, 169, 175, 203, 206, 210, 251, 349, 350, 362, 368, 373, 375, 392, 394, 435, 612, 602, 792, 838, 859, 860, 931.

Mercurii martyris Acta, 22, 21.

Metaphrastes, *li*, 24, 31, 67, 68, 86, 87, 89, 90, 91, 96, 97, 104, 103, 111, 140, 143, 150, 169, 175, 177, 206, 207, 208, 209, 210, 240, 330, 368, 694, 698, 701, 705, 791, 792, 860, 854, 933.

Michael Glycas, 26.

Minutius Felix, 70.

Modestinus, 150.

Mosander, 393.

N

Nazarius, 415.

Nicephorus, *xiv*, *xix*, *xx*, *xxxi*, *xxxi*, *xxxi*, *xxxi*, *li*, *li*, 21, 35, 23, 24, 31, 61, 62, 66, 67, 68, 86, 91, 92, 109, 150, 151, 164, 163, 164, 173, 176, 177, 208, 330, 362, 392, 414, 705, 785, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 838, 859, 860, 1008, 1009.

Nicolaus Faber, *xvi*, 537.—*Nicolaus primus pontifex*, 145.—*Nicolaus Serarius*, 63, 88, 130, 787.

Nicotas, 165.

Notkerus, *iv*, 21, 241, 304, 393.

O

Olympiodorus, 63.

Origenes, 142, 416, 422.

Orosius, 401.

Oscas Proverb, 790.

Ovidius, 25, 70, 88.

P

Palladius dialogista, *xlv*.—*Palladius*, *xii*, *xv*, *xxviii*, *xxiv*, *xli*, 21, 22, 27, 30, 61, 63, 65, 67, 68, 69, 103, 112, 169, 208, 209, 251, 330, 416, 425, 427, 438, 432, 453, 457, 458, 459, 460, 441, 442, 415, 414, 447, 535, 534, 611, 615, 614, 686, 690, 691, 694, 698, 702, 705, 706, 785, 784, 785, 787, 789, 1008, 1009, 1010. *Palladii vetus interpres*, 680, 784, 786, 790, 1009. *Palladii recentior interpres*, 686, 784, 1010.

Palladius, 68.

Paschasius, *ix*, 163, 690, 687, 786, 787.—*Paschasius diaconus*, *iii*, *v*, *xv*, *xli*, *xlii*, *xliii*, 232, 491, 361, 643.

Paulinus, 14, 28, 415, 416, 425, 427, 429, 432, 433, 435, 436, 442, 443, 444, 445, 705.

Paulus Diaconus, *xli*, 150, 207, 209, 211, 339.

Pelagius, *v*, *xxxi*, *xli*, *xliii*, 60, 73, 86, 141, 169, 334, 335, 338, 361, 641, 692, 665, 686, 787, 1009.

Persius, 64.

Petronius, Bonon. episcopus, *v*, *xli*.

Petrus Alexandrinus, 67, 442.—*Petrus Damianus*, *xxxi*, 74, 86, 786.

Petrus Galesinius, *xxi*, 368, 393, 337.

Petrus Gillius, *xix*, 353, 642, 791.—*Petrus Halloix*, 162.—*Petrus Lantsevius*, 662.—*Petrus Matürus*, 241.—*Petrus a Natalibus Equilinus*, *xiii*, *xiv*, 21, 22, 23, 61, 109, 138, 162, 169, 241, 339, 393, 1007.—*Petrus Ciacconus*, *xxxi*, 109, 357.

Philippus Melanchthon, 68.

Philostratus, 66.

Photius, *xix*, *xv*, *xxvi*, *xxii*, *xxxi*, *xxxi*, *xli*, *xlii*, *xliii*, *xliii*, 30, 67, 175, 444, 561, 644.

Plato, *xxviii*, 790.

Platus, 68, 150, 786.

Plinius, *vi*, 6, 24, 25, 87, 89, 91, 98, 141, 209, 232, 416, 642, 1010.

Plutarchus, *vii*, 25, 66, 401, 786.

Pollux, 238.

Pomponius, 75.

Posidonius, 788.

Posthumianus, 337.

Prædicatorum tratum Vitæ, 62.

Pratum spirituale, 392, 662, 790, 860, 934.

Priscianus, 63.

Procopius, 139.

Prosper, *li*, 783.

Proterius, 110.

Prudentius, 66, 70, 73, 139, 241, 784.

Ptolomeus, 86, 90.

R

Raderus, 68, 231, 838, 859, 860, 933.

Reinhardus Lorichius Madamarius, 208.

Rhabanus, *iv*, 21, 24, 241, 394, 395.

Rodolphus Hospinianus, 21, 30, 31.

Rufinus, *iv*, *xvii*, *xxv*, *xxvi*, *xxx*, *xli*, *xliii*, *xliii*, *li*, 20, 61, 67, 69, 75, 104, 164, 231, 349, 350, 400, 422, 425, 423, 426, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 533, 534, 535, 641, 642, 643, 662, 665, 687, 702, 785, 786, 788, 799, 1007, 1010.

Rutilius, 400.

S

Sacra Scriptura, Genesis, *xxiv*, 63, 104, 141, 150, 179, 338. Exodus, 335.

Numeri, 179. Deuteronomium, 686, 787. Judges, 180. I Regum, 98, 535.

787. IV Regum, 21, 61, 72. Esdras, 23, 66, 79. Tobias, 63, 150. Job, 63, 66, 447, 789. Psalmi, 32, 63, 64, 65, 104, 178, 421, 423, 434, 458, 686, 687, 784, 936. Proverbia, 178, 534, 706, 707, 790. Ecclesiastes, 334, 705, 707, 709.

Canticum canticorum, 6, 535. Sapientia, 51, 699. Ecclesiasticus, 178, 615, 692, 790. Isaias, *liii*, 91. Jeremias, *xliii*, 430, 796. Ezechiel, 416, 423, 557. Daniel, 83, 179, 433. Oseeas, 790.

Joel, 786. Jonas, 788. Aggeus, 430. Zacharias, 416, 602. Mattheus, *vii*, *lv*, 163, 178, 210, 427, 439, 642, 686, 687, 705, 708. Marcus, 427, 430, 708. Lucas, 21, 178, 421, 422, 423, 427, 450, 434, 535, 686, 708, 936. Joannes, 179, 450, 447, 687, 787. Acta apostolorum, 32, 104, 151, 791. Paulus, *vii*, *iii*, 91, 112, 141, 151, 423, 426, 427, 430, 438, 442, 690, 706, 707, 708, 736, 739, 783, 785, 786, 739, 783, 786, 790, 791, 793. Petrus, 23, 141, 680, 936. Apocalypsis, 178.

Salustius, 415.

Scaliger, 14, 21, 29, 62, 139, 416, 337.

Severus Solpitiu, *xvi*, *xli*, *xv*, *xxi*, *xli*, *li*, *lii*, *li*, *lxv*, 144, 416, 937, 786.

Sextus philosophus, 73, 74.

Sidonius, *vi*, 14, 141, 445.

Sigbertus, *v*, *xxxi*, *xxiv*, *xxv*, *xli*, *xliii*, *lxv*, 108, 109, 110, 139, 162, 206, 239, 361, 644.

Silius, 73.

Silvestre, 68.

Simeon Metaphrastes, *xli*, 21, 26.

Striccius i papa, 63.

Sirmondus, 73, 86, 166, 791, 444.

Sixtus pontifex, *xxvi*.—*Sixtus Senensis*, *vii*, *xvi*, 162, 682.

Socrates, *xviii*, *xix*, *xx*, *xxxi*, *xli*, *xli*, *li*, 10, 28, 30, 81, 63, 67, 90, 165, 442, 534, 535, 641, 642, 663, 701, 703, 785, 788, 786, 788, 789, 1008, 1009.

Solius, 91.

Sophronius, *xxvi*, 86, 87, 89, 90, 91, 206, 392, 662, 936.

Sospater, *vi*.

Sozomenus, *xii*, *xii*, *xliii*, *li*, *li*, 10, 21, 31, 61, 62, 63, 70, 71, 78, 86, 89, 91, 92, 106, 109, 140, 141, 142, 150, 163, 164, 166, 169, 209, 416, 442, 561, 641, 785, 784, 785, 786, 788, 789, 790, 791, 792, 853, 859, 860, 1007, 1008, 1009.

Spartianus, 63.

Speculum exemplorum, 62, 324, 662.

Strabo, 63, 139.

Suetonius, 91, 130, 267, 416.

Suidas, *xviii*, *xix*, 34, 63, 66, 150, 175, 177, 208, 340, 611, 787, 790, 790, 839, 1008.

Sulpicius, 66.

Symmachus, 61.

Symphorianus Champenius, 30.

Synesis, 67, 69, 83, 784.

T

Tacitus, 88, 330, 400.

Terenus, *iv*, *vi*, 69, 330.

Tertullianus, *lii*, 15, 25, 63, 63, 87, 88, 89, 97, 140, 141, 210, 221, 241, 535, 790.

Tharasis (S.) episcopus Constantinopolit, 784.

Theodoretus, *xxvi*, *xli*, *lxviii*, 7, 10, 61, 67, 72, 96, 162, 163, 173, 176, 177, 209, 251, 252, 412, 786, 839, 839, 860, 933, 933.

Theodoricus de Anoldia, *vii*.—*Theodoricus Lohar a Stratis*, *xlii*, *lxviii*, *lxiv*, 14, 139.

Theodorus Lector, 61, 173, 641, 702.—*Theodorus Alexandrinus*, 662.

—*Theodorus Balsamo*, 166.

Theophilus Alexandrinus, *xi*, *lxviii*, *lxix*, 783.

Theophylactus, 21.

Thomas Beauxamis, *xxix*, *xliv*.

Thomas Waldensis, 63.—*Thomas (D.)*, 68, 143, 163, 643, 662, 665, 936.

—*Thomas de Trugillo*, 395.

Thyreas, 63, 66, 89.

Timotheus, *xii*, 151.

Trebellius, 22.

Tripartita historia, *xxxi*, 21, 63, 72, 92, 783, 784, 785, 786, 787, 788.

U

Ulpianus, 69.

Ursus subdiaconus, *xli*, 162, 163, 166, 167.

Usuardus, *iv*, 21, 23, 23, 362, 394, 395.

V

Valerius Asturicensis presbyter,
EPI. Valerius Sarranius, 50.
Varro, 177.
Victor Giselinus, 557.
Villegas in Flore sanctorum 595.

Vincentus, Spec. hist., XIV, XXI,
LXXI, 29, 61, 109, 162, 169, 329, 557,
787.
Virgilius, v.

X

Xenophon, 166.

Xystus Pythagoreus, XXIV

Z

Zacharias Palthenius, 641.
Zenodotus, 540.
Zomaras, 150, 580, 592, 935.
Zosimos, 140.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

VITE PATRUM.

LIBER NONUS.

Prologus auctoris

CAPUT PRIMUM.—De Jacobo Nisibita

CAP. II.—De Juliano Saba.

CAP. III.—De Marciano.

CAP. IV.—De Eusebio.

CAP. V.—De Publio.

CAP. VI.—De Simeone Prisco.

CAP. VII.—De Palladio.

CAP. VIII.—De Aphraate.

CAP. IX.—De Petro.

CAP. X.—De Theodosio.

CAP. XI.—De Romano.

CAP. XII.—De Zenone.

CAP. XIII.—De Macedonio.

CAP. XIV.—De Moryma.

CAP. XV.—De Aupsima.

CAP. XVI.—De Maroue.

CAP. XVII.—De Abraame.

CAP. XVIII.—De Eusebio.

CAP. XIX.—De Salamano.

CAP. XX.—De Mare.

CAP. XXI.—De Jacobo.

CAP. XXII.—De Thalassio et Limmo.

CAP. XXIII.—De Joanne, Moyse, Antiocho, Antonio.

CAP. XXIV.—De Zebina et Polychronio.

CAP. XXV.—De Asclepio et Jacobo eremita.

CAP. XXVI.—De Simeone.

CAP. XXVII.—De Haradato.

CAP. XXVIII.—De Thalelao.

CAP. XXIX.—De Marana et Cyra.

CAP. XXX.—De Domnina.

LIBER DECIMUS.

Elogium auctoris.

Prologus.

CAPUT PRIMUM.—Vita sancti senis Joannis, et de spelunca

Sapras.

CAP. II.—De sene qui in propria spelunca pascebat

leones.

CAP. III.—Vita Cononis presbyteri monasterii Penthi

cula.

CAP. IV.—Visio abbatis Leontii.

CAP. V.—Relatio abbatis Polychronii de tribus mona-

chis.

CAP. VI.—Ejusdem relatio.

CAP. VII.—Vita et mors ejusdam senis qui recusavit

abbas fieri in monasterio Turrium.

CAP. VIII.—Vita abbatis Myrogenis hypotropici.

CAP. IX.—De mira ejusdam patris charitate.

CAP. X.—Vita Barnabe anachoretæ.

CAP. XI.—Vita abbatis Agtoduli.

CAP. XII.—Dictum abbatis Olympii.

CAP. XIII.—Vita abbatis Marci anachoretæ.

CAP. XIV.—De fratre qui a spiritu fornicationis impu-

gnabatur, et leprosus effectus est.

CAP. XV.—Factum mirabile abbatis Cononis.

CAP. XVI.—Relatio abbatis Nicolai de seipso et so-

ciis.

CAP. XVII.—Vita Macrii senis.

CAP. XVIII.—Vita alterius senis monasterii Laure, qui

cum leonibus dormiebat.

CAP. XIX.—Relatio abbatis Eliæ de seipso.

CAP. XX.—Conversio ejusdam militis ex miraculo Dei

in se facto, ejus etiam vita compendiose describitur.

CAP. XXI.—Mors anachoretæ et ejus interfectoris.

CAP. XXII.—Vita alterius senis Cononis.

CAP. XXIII.—Vita Theoduli monachi.

CAP. XXIV.—Vita senis ejusdam habitantis in cellis

Cuziba.

CAP. XXV.—De fratre monasterii Cuziba, et sanctæ

oblationis verbis, necnon de abbate Joanne.

9

Ibid.

13

20

29

36

42

43

49

50

53

60

63

64

66

72

73

75

76

79

80

81

82

92

94

95

98

Ibid.

108

110

111

113

119

Ibid.

121

123

Ibid.

124

Ibid.

125

Ibid.

126

Ibid.

Ibid.

Ibid.

127

Ibid.

Ibid.

Ibid.

129

Ibid.

130

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

CAP. XXVI.—Vita fratris Theophanis, ejusque mira-

bilis visio, et de communicatione cum hæreticis.

CAP. XXVII.—Vita presbyteri villæ Mardandos.

CAP. XXVIII.—Factum mirabile abbatis Juliani Stylite.

Ibid.

CAP. XXIX.—Miraculum sanctissime Eucharistie.

CAP. XXX.—Vita Isidori monachi Melitenensis, alte-

rumque miraculum circa sanctissimam Eucharistiam.

CAP. XXXI.—Conversio et vita Mariæ meretricis.

CAP. XXXII.—Conversio et vita Mariæ mimi, necnon

Cometa et Nicosæ concubinarum ejus.

CAP. XXXIII.—Vita S. episcopi Theodoti.

CAP. XXXIV.—Vita divi Alexandri, patriarchæ Jeruso-

lymitani.

CAP. XXXV.—Vita Eliæ Jerosolymorum archiepiscopi,

et de Flaviano Antiochiæ patriarcha.

CAP. XXXVI.—Vita Ephrem Antiocheni patriarchæ, et

quomodo Styliem monachum a Severianæ hæreseos impie-

tate converterit.

CAP. XXXVII.—Vita episcopi qui, cathedra relicta, ven-

it in sanctam civitatem, et, mutato habitu, ministrabat

architectis.

CAP. XXXVIII.—Mors Anastasii, imperatoris impii.

CAP. XXXIX.—Vita monachi monasterii abbatis Seve-

riani, et quomodo a puella rustica prudenter retractus fue-

rit, ne cum ea peccaret.

CAP. XL.—Vita abbatis Cosmæ eunuchi.

CAP. XLI.—Vita abbatis Pauli Nazarenensis.

CAP. XLII.—Vita abbatis Anaxanontis servi Dei.

CAP. XLIII.—Detestabilis mors impii Thalelei.

CAP. XLIV.—Vita senis monachi prope civitatem Anti-

noium commorantis, et de oratione pro mortuis.

CAP. XLV.—Vita monachi inclusi in monte Oliva-

rum, et de adoratione imaginis sanctissime Dei genitricis

Mariæ.

CAP. XLVI.—Mirabilis visio abbatis Cyriaci Laure Calami-

onis, et de duobus impii Nestorii libris.

CAP. XLVII.—Miraculum sanctæ Dei genitricis quo

Cosmiana, uxor Germani patricii, coacta est ex hæresi Se-

veriana ad veram Christi fidem redire.

CAP. XLVIII.—Miraculum sanctæ Dei genitricis quo

Cosmiana, uxor Germani, patricii, coacta est ex hæresi

Severiana ad veram fidem redire.

CAP. XLIX.—Mirabilis visio ducis Palestine, qua et

ipse coactus fuit prædicatæ hæresi abrenuntiare, et Christi

Ecclesiæ communicare.

CAP. L.—Visio et dictum abbatis Georgii inclusi.

CAP. LI.—Vita Juliani senis monasterii Ægyptio-

rum.

CAP. LII.—Dictum abbatis Eliæ solitarii.

CAP. LIII.—Vita senis Cyriaci ex monasterio sancti

Sabæ.

CAP. LIV.—Vita monachorum Scythiotarum, et de sene

Ammonio.

CAP. LV.—Visio ejusdam senis commorantis in Scythi,

et de abbate Ireneo.

CAP. LVI.—Vita Joannis, discipuli senis magni, qui mo-

rabatur in vico Caprasima

CAP. LVII.—Mors Simeonis Stylite, et de Joanne abbate

etiam Stylite.

CAP. LVIII.—Item de Juliano.

CAP. LIX.—Vita abbatis Thalelei.

CAP. LX.—Factum egregium sanctimonialis femine per

quod compunctus adolescens, ejus amator, monachus effe-

ctus est.

CAP. LXI.—Vita abbatis Leontii Cilicis.

CAP. LXII.—Vita abbatis Stephani monasterii Eliotarum

presbyteri.

CAP. LXIII.—De eodem

CAP. LXIV.—De eodem.

CAP. LXV.—De eodem.

- CAP. LXVI. — Vita abbatis Theodosii solitarii. 150
 CAP. LXVII. — De eodem. *Ibid.*
 CAP. LXVIII. — De eodem. *Ibid.*
 CAP. LXIX. — Vita abbatis Palladii, et senis Thessalonicensis inclusi, nomine David. 151
 CAP. LXX. — Vita monachi Addæ, Mesopotameni inclusi. 152
 CAP. LXXI. — Pulchrum dictum homicidæ ad monachum qui eum sequebatur dum duceretur ad decollandum. *Ibid.*
 CAP. LXXII. — Relatio abbatis Palladii de sene homicidæ, qui adolescentem falso de eodem crimine accusabat. 153
 CAP. LXXIII. — Vita Joannis militis Alexandrini. *Ibid.*
 CAP. LXXIV. — Ejusdem Palladii verax dictum de hæresibus. 154
 CAP. LXXV. — Miraculum Domine erga uxorem et filium viri fidelis, qui hospitio suscipere monachos consueverat. *Ibid.*
 CAP. LXXVI. — Submersio Mariæ mulieris peccatricis. 155
 CAP. LXXVII. — Relatio trium pauperum cæcorum, quomodo excecati fuissent. 156
 CAP. LXXVIII. — Stupendum miraculum puellæ mortuæ, quæ exspoliatorum delinuit, nec eum relaxare voluit donec is promitteret se monachum futurum. 157
 CAP. LXXIX. — Maximum et stupendum miraculum sacramentissimæ Eucharistiæ sub Dionysio Seleuciæ episcopo. 158
 CAP. LXXX. — De fonte concessio a Deo fratribus monasterii in Scopulo ad orationes abbatis eorum Theodosii. 159
 CAP. LXXXI. — De puteo aqua impleto, submissa imagine ejusdem abbatis Theodosii. 160
 CAP. LXXXII. — Vita Joannis senis monasterii Scopuli. *Ibid.*
 CAP. LXXXIII. — De eodem. *Ibid.*
 CAP. LXXXIV. — Vita et mors anachoretæ ejusdem monasterii servi Dei. 161
 CAP. LXXXV. — Quomodo triticum ejusdem monasterii germinaverit propter cessationem consuetæ elemosinæ. *Ibid.*
 CAP. LXXXVI. — De altero ejusdem monasterii anachoretæ, qui statim ut communionem sacram sumpsit, consummatus est. 162
 CAP. LXXXVII. — Inventio corporis Joannis anachoretæ nuncupati Humilis. *Ibid.*
 CAP. LXXXVIII. — Vita abbatis Thomæ apocrisiarii cænobii Apamiensis, et de miraculo corporis ejus post mortem. 163
 CAP. LXXXIX. — Inventio corporis sancti anachoretæ in monte Emano. *Ibid.*
 CAP. XC. — Mors duorum anachoretarum montis Phterigii. 164
 CAP. XCI. Vita abbatis Gregorii anachoretæ, et Thalelei ejus discipuli. *Ibid.*
 CAP. XCII. — Vita fratris Gregorii Cappadociæ, et inventio corporis Petri solitarii sancti Jordanis. 165
 CAP. XCIII. — Vita abbatis Sisinni qui episcopatu remuntiavit, et ejus discipuli. 166
 CAP. XCIV. — Vita abbatis Juliani episcopi Bostrensis. *Ibid.*
 CAP. XCV. — Vita Patricii senis monasterii in Scopulo. 167
 CAP. XCVI. — De eodem, et de Juliano Arabe cæco. *Ibid.*
 CAP. XCVII. — Vita et mors duorum fratrum monachorum, qui nunquam ab invicem separari juraverant. *Ibid.*
 CAP. XCVIII. — De eodem fratre superstitie. 168
 CAP. XCIX. — Vita Antonii senis monasterii in Scopulo. *Ibid.*
 CAP. C. — Vita Petri, Pontici monachi. 169
 CAP. CI. — Vita Pardi monachi Romani. *Ibid.*
 CAP. CII. — Relatio Sophronii sophistæ de eo quod sibi in via contigerat. 170
 CAP. CIII. — Vita et virtutes abbatis Stratigii. *Ibid.*
 CAP. CIV. — Vita abbatis Nonni presbyteri. *Ibid.*
 CAP. CV. — Vita sancti senis Christophori, genere Romani. *Ibid.*
 CAP. CVI. — Relatio abbatis Theodori de monacho Syro Severiano. 172
 CAP. CVII. — Vita abbatis Gerasimi. *Ibid.*
 CAP. CVIII. — Vita presbyteri virginis, ejusque uxoris iidem virginis. 174
 CAP. CIX. — Vita abbatis Georgii, qui nunquam turbabatur. 175
 CAP. CX. — Dicta egregia sancti cujusdam senis Ægyptii. *Ibid.*
 CAP. CXI. — Factum cujusdam viri calvi et saeco induti. 176
 CAP. CXII. — Vita et mors Leonis monachi, genere Cappadociæ. *Ibid.*
 CAP. CXIII. — Admonitio abbatis Joannis de Petra. 177
 CAP. CXIV. — Vita abbatis Danielis Ægyptii. 178
 CAP. CXV. — Admonitiones abbatis Joannis Cilicis. *Ibid.*
 CAP. CXVI. — De fratre cui falso objiciebatur subtraxisse numisma. *Ibid.*
 CAP. CXVII. — De fratre dæmoniaco ab abbate Andrea sanato. 179
 CAP. CXVIII. — Vita Menæ diaconi monachi in Raythu. 180
 CAP. CXIX. — De dæmone qui in habitu monachi profectus est ad cellam cujusdam senis in Raythu. 180
 CAP. CXX. — De tribus monachis mortuis inventis a piscatoribus Pharonitis. *Ibid.*
 CAP. CXXI. — Vita et mors abbatis Gregorii Byzantini, et alterius Gregorii Pharonitæ ejus discipuli. 181
 CAP. CXXII. — De duobus monachis qui nudi ingressi sunt ecclesiam ut communicarent, nec visi sunt ab aliquo nisi ab abbate Stephano. *Ibid.*
 CAP. CXXIII. — Vita abbatis Zosimi Cilicis. *Ibid.*
 CAP. CXXIV. — Ejusdem relatio. 182
 CAP. CXXV. — Factum pulchrum abbatis Sergii anachoretæ. *Ibid.*
 CAP. CXXVI. — Egregia responsio abbatis Orenti montis Sina. 183
 CAP. CXXVII. — Vita abbatis Georgii sancti montis Sina, et anus cujusdam ex Galatia Phrygiæ. *Ibid.*
 CAP. CXXVIII. — Vita Adelphi episcopi Arabessi, et de beato Joanne Chrysostomo. 184
 CAP. CXXIX. — Vita cujusdam Stylitæ. 185
 CAP. CXXX. — Admonitiones abbatis Athanasii, et mirabilis ejus visio. 186
 CAP. CXXXI. — Vita abbatis Zachariæ sanctæ Sion. *Ibid.*
 CAP. CXXXII. — De eodem. 187
 CAP. CXXXIII. — De sancto monacho, qui Saracenum venatorem per duos dies immobilem reddidit. *Ibid.*
 CAP. CXXXIV. — Vita Theodori anachoretæ. *Ibid.*
 CAP. CXXXV. — De quinque virginibus quæ exire voluerunt e monasterio, et a dæmone correptæ sunt. 188
 CAP. CXXXVI. — De charitate abbatis Sisinni erga mulierem Saracenam. *Ibid.*
 CAP. CXXXVII. — Relatio abbatis Joannis de abbate Callinico. *Ibid.*
 CAP. CXXXVIII. — De abbate Sergio anachoretæ et de monacho gentili, qui baptizatus est. 189
 CAP. CXXXIX. — Predictio abbatis Sergii. *Ibid.*
 CAP. CXL. — Vita ejusdem Gregorii patriarchæ Theopolitani. 190
 CAP. CXLI. — Prudens responsio abbatis Olympii. *Ibid.*
 CAP. CXLII. — Alia prudens responsio abbatis Alexandri. *Ibid.*
 CAP. CXLIII. — Vita David latronum principis, postea monachi. *Ibid.*
 CAP. CXLIV. — Admonitiones unius ex senibus qui erant in Cellis. 191
 CAP. CXLV. — Vita beati Gennadii patriarchæ Constantinopolitani, et de ejus lectore Charisio. 192
 CAP. CXLVI. — Visio Eulogii patriarchæ Alexandrini. *Ibid.*
 CAP. CXLVII. — Mirabilis emendatio epistolæ beati Leonis pape ad Flavianum scriptæ. 195
 CAP. CXLVIII. — Visio Theodori episcopi Darnæ de eodem Leone. 191
 CAP. CXLIX. — Stupenda relatio Amos, patriarchæ Jerusalem, de sanctissimo Leone papa. *Ibid.*
 CAP. CL. — Vita et sanctitas episcopi civitatis Remelli. 195
 CAP. CLI. — Relatio abbatis Joannis Persæ de beato Gregorio papa. 196
 CAP. CLII. — Vita et dicta Marcelli Scythiæ. *Ibid.*
 CAP. CLIII. — Responsio monachi monasterii Raythu ad fratrem secularum. 198
 CAP. CLIV. — Vita Theodori secularis, hominis Dei. *Ibid.*
 CAP. CLV. — Relatio abbatis Jordanis de tribus Saracenis qui se invicem interfecerunt. *Ibid.*
 CAP. CLVI. — Responsio cujusdam senis ad duos philosophos. 199
 CAP. CLVII. — Relatio duorum monachorum monasterii Subavorum Syrorum, de cane qui fratri viam ostendit. *Ibid.*
 CAP. CLVIII. — De asino qui monasterio nuncupato Mardes inserviebat. *Ibid.*
 CAP. CLIX. — Vita abbatis Sophronii solitarii, et admo-

- nitiones Menæ ducis comobii Severiani. 200
 Cap. CLX. — Quomodo diemon apparuerit cuidam seni in forma pueri nigerrimi. *Ibid.*
 Cap. CLXI. — Vita abbatis Isaac Thebæi, et quomodo illam ei apparuit diemon in figura adolescentis. *Ibid.*
 Cap. CLXII. — Responsio abbatis Theodori Pentapolitani super solutione abstinentiæ vini. 201
 Cap. CLXIII. — Vita abbatis Pauli Helladici. *Ibid.*
 Cap. CLXIV. — Responsio abbatis Victoris solitarii ad monachum pusillanimum. 202
 Cap. CLXV. — Vita latronis nuncupati Cyriaci. *Ibid.*
 Cap. CLXVI. — Vita latronis monachi effecti, et postea in seculari habitu decolati. *Ibid.*
 Cap. CLXVII. — Vita et mors abbatis Pœmenis solitarii. 203
 Cap. CLXVIII. — Dieta abbatis Alexandri senis. 204
 Cap. CLXIX. — Vita senis cuiusdam capti oculis in monasterio abbatis Sisci. *Ibid.*
 Cap. CLXX. — Vita eujusdam sanctæ mulieris in eremo defunctæ. *Ibid.*
 Cap. CLXXI. — Vita duorum mirabilium virorum, Theodori philosophi et Zoili iectoris. 205
 Cap. CLXXII. — Vita Cosmæ scholastici. 206
 Cap. CLXXIII. — Mirum factum Theodori anachoretæ, qui oratione sua in mari dulcem aquam effecit. *Ibid.*
 Cap. CLXXIV. — Factum Nauceri, viri religiosi, qui pluviam a Domino impetravit. 207
 Cap. CLXXV. — Relatio de Zenone imperatore, viro elemosynario. *Ibid.*
 Cap. CLXXVI. — Pulchra relatio abbatis Andree de decem viris peregrinantibus, inter quos fuit et adolescens Hebraeus. *Ibid.*
 Cap. CLXXVII. — Mala mors monachi Ægyptii, qui habitare voluit in cella Evagrii heretici. 209
 Cap. CLXXVIII. — Vita senis comobii Scholastium. *Ibid.*
 Cap. CLXXIX. — Vita sanctimonialis femine, quæ erat ex sancta civitate. 210
 Cap. CLXXX. — Vita Joannis anachoretæ, qui in spelunca villæ Sochos morabatur. 211
 Cap. CLXXXI. — De eodem. *Ibid.*
 Cap. CLXXXII. — Vita abbatis Alexandri Cilicis, qui prope mortem a demone arreptus est. 212
 Cap. CLXXXIII. — Mirabile factum senis Ægyptii, nomine David. *Ibid.*
 Cap. CLXXXIV. — Vita abbatis Joannis Eusebii, necnon juvenis monachi, qui nunquam bibere statuerat, atque alterius senis orationibus dediti. 213
 Cap. CLXXXV. — Vita mulieris fidelis, quæ mira sapientia virum suum gentilem ad fidem convertit. 214
 Cap. CLXXXVI. — Vita Moschi, mercatoris Tyrii. 216
 Cap. CLXXXVII. — Doctrina abbatis Joannis Cyzici pro acquirendis virtutibus. 217
 Cap. CLXXXVIII. — Vita duorum fratrum trapezitarum Syrorum. 218
 Cap. CLXXXIX. — Vita mulieris quæ fidem servavit viro suo negotiatori, et ambo a Deo adiuti sunt. *Ibid.*
 Cap. CXC. — Miraculum de ligno donato abbati Brochæ Ægyptio. 220
 Cap. CXCI. — Vita compendiosa S. Joannis Chrysostomi. *Ibid.*
 Cap. CXCI. — De quodam monacho monasterii divi Gregorii papæ, quomodo post mortem ab excommunicatione fuerit absolutus. *Ibid.*
 Cap. CXCI. — Factum mirabilis charitatis sancti abbatis Apollinaris, patriarchæ Alexandrini, erga juvenem divitem ad inopiam redactum. 221
 Cap. CXCI. — Admonitio senis qui morabatur in Scythi, facta cuidam monacho, ne ingrederetur tabernas. 223
 Cap. CXCV. — Vita Evagrii philosophi, a Synesio Cyrenes episcopo ad Christi fidem conversi. *Ibid.*
 Cap. CXCVI. — Miraculum, quod pueris Apamiensibus contigit, qui joco verba consecrationis protulerunt. 225
 Cap. CXCVII. — Relatio Rufini de S. Athanasio et aliis pueris sodalibus. 226
 Cap. CXCVIII. — Responsio S. Athanasii, num quis sine fide baptizari possit. 228
 Cap. CXCIX. — De senæ quodam simplice, qui, cum sa-

- eramentum offerret, angelos videbat. *Ibid.*
 Cap. CC. — Quomodo juvenis aurilæx a viro patrio sit in filium adoptatus. 229
 Cap. CCI. — Vita viri Constantinopolitani nobilis, cui pater moriens Christum reliquit curatorem. *Ibid.*
 Cap. CCII. — Vita Abibæ, sæcularis hominis filii. 230
 Cap. CCIII. — De quodam lapidario, qui prudenti consilio vitam in mari servavit. 231
 Cap. CCIV. — Quomodo mulier religiosa et timens Deum, monachum a turpi desiderio compescuerit. *Ibid.*
 Cap. CCV. — De alia muliere prudente, quæ se impotentem monachum sapienti consilio reject. 232
 Cap. CCVI. — Quæ arte mulier quædam illustri mansuetudinem edocta sit. 233
 Cap. CCVII. — Vita puellæ Alexandrinæ, quæ a sanctis angelis de sacro fonte fuit levata. *Ibid.*
 Cap. CCVIII. — Pulchra responsio senis, facta fratri qui a tristitia impugnabatur. 234
 Cap. CCIX. — Pulchra admonitio eujusdam sancti viri super verbis orationis Dominicæ: *Et ne nos inducas*, etc. *Ibid.*
 Cap. CCX. — Quomodo sanctus episcopus altercantem secum alterum humilitate superavit. 235
 Cap. CCXI. — De senæ magis virtutis, qui fratrem suum illi suffragium e carcere liberavit. *Ibid.*
 Cap. CCXII. — De duobus senibus, qui mira patientia erga latrones usi sunt. 236
 Cap. CCXIII. — Cur signa et prodigia in sancta Ecclesia fiunt. 237
 Cap. CCXIV. — Miraculum fontis baptismalis in Cosnensium civitate. *Ibid.*
 Cap. CCXV. — Aliud miraculum baptisterii castelli Cedebratis. *Ibid.*
 Cap. CCXVI. — Prudent consilium de non temere definiendo, deque non servando quæ temere definita fuerint. *Ibid.*
 Cap. CCXVII. — Optimum senis consilium ne monachus mulieri appropinquet. 238
 Cap. CCXVIII. — Quomodo abbas Sergius injuriantem Agricolum patientia confuderit. *Ibid.*
 Cap. CCXIX. — Quomodo frater quidam humilitate discipulo de se conquerenti conciliatus sit. *Ibid.*

APPENDIX AD VITAS PATRUM.

- Lectori. 244
 Heracles ad Lausum principem. 245
 Proæmium ad Lausum. 246
 Epistola Palladii, episcopi Cappadociæ, ad Lausum præpositum. 249
 HERACLIDIS PARADISUS. 251
 PALLADIUS LAUSIACA. 253
 ÆGYPTIORUM PATRUM SENTENTIÆ. 258
 ONOMASTICON rerum et verborum difficultium quæ in Vitis Patrum occurrunt. 259

ADDENDA AD QUOSDAM LXXIV PRIORUM PATROLOGIÆ TOMOS.

- AD TOMUM VIII. — Notitia historica in CONSTANTINUM, 521. — CONSTANTINI edictum et epistolum, 525. — MARU VICTORINI de Machabæis poema, 525.
 AD TOMUM XIII. — Carmen DAMASO papæ adscriptum, 525. — Dissertatio historica de DAMASO et LAURENTIO, 529.
 AD TOMUM XX. — Carmina Sulpicio Severo attributa, 671.
 AD TOMUM LI. — IDATHI Chronicon correctionibus, scholiis et dissertationibus illustratum a JOHNE MATTHEO, Garzon, 675.
 AD SÆCULUM QUINTUM APPENDIX. — MURATORI Dissertatio de rebus liturgicis, 847. — Sacramentarium GELASIANUM, 1049.
 AD SÆCULUM SEXTUM APPENDIX. — ARMENI et HONORI Confessio fidei, et De libris canonicis, 1245. — S. CARLEPI Vita a B. Stuardo scripta, 1247. — S. CARLEPI Exemplar traditionis vel testamenti, 1261. — ERSGEN De exemplari precariæ a S. Innocente episcopo sibi factæ, 1265.

